Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 1 (349)
Simbătă,
4 ianuarie 1969
8 pagini — 1 leu

Final de an literar

Vor mai apare, poate, cărți în acest început de an nou care să aparțină, editorial vorbind, anului literar 1968. Dar datele esențiale ale anului literar 1968 — bogat și „compact" ca valoare în poezie, proză, critică — sînt pe deplin stabilite și evidente, așa cum au arătat și numeroasele discuții și confruntări de opinii critice din reviste. Încă de la dezbaterile Adunării Generale a Scriitorilor din noiembrie, se sublinia, pe bună dreptate, că anul literar 1968, se deosebește net prin succese de anii anteriori — și trebuie remarcat că acest an literar substanțial poate fi socotit elocvent și în ceea ce privește restabilirea în datele ei fundamentale, a legăturii de continuitate dintre valorile patrimoniului istoriei noastre culturale și perspectivele necesare ale valorilor literar-artistice actuale. Ne apar deci, tot mai puțin posibile punctele de vedere eronate în aprecierea moștenirii literare, ca și a fenomenului literar actual în ceea ce are el valoros ca realități și posibilitate în creația artistică și în climatul literar. Fapt semnificativ, Adunarea Generală a Scriitorilor din noiembrie, a așezat cu seriozitate dezbaterile de breaslă pe problemele principale de creație și de viață literară. Rezultatele acestei adunări sînt interesante de privit chiar în ceea ce privește „reprezentanța" de breaslă, aleasă pentru viitoarele impulsuri ale vieții literare, și, trecînd peste singularele „omisiuni" pe care cineva le poate reproșa „votului", se poate spune că talentul, valoarea, seriozitatea profesională, consecvența muncii artistice se află pe prim plan în vederile breslei noastre atunci cînd este chemată în întregimea ei să-și spună cuvîntul. Se mai poate spune că anul literar 1968, cîștigurile sale mari în creație, în climat și în perspective, aduc dovada că scriitorii au luat cunoștință de ei înșiși ca valoare a unității profesionale, o unitate puternică în manifestările ei cînd responsabilitățile fundamentale le stau în primul rînd în față, fapt determinant pentru o autentică înțelegere a seriosului rol social care le revine. Frecvența discuțiilor literare care au avut loc după Adunarea Generală a Scriitorilor în principalele reviste ale breslei noastre, dezbaterile mai de amploare asupra cărților anului, asupra fenomenului literar în datele de sinteză, invită ca acest spirit robust și generos al Adunării de breaslă să fie onorat și pe mai departe, cu mai multă vigoare și cu noi contribuții.

Deși au fost opinii care pun în față romanul, considerînd anul 1968 ca an al romanului, urmare a apariției simultane a cîtorva remarcabile romane, asta se face mai ales din intenția stimulatorie la care critica nu va renunța niciodată. Anul literar 1968 se arată a fi fost un an fără mari inegalități între poezie, proză, critică. Dramaturgia a marcat și ea o ieșire în prim plan, deși nu e ajutată încă suficient să promoveze consecvent și eficient piesa de teatru românească de valoare.

A situa romanul printre marile succese, nu înseamnă deloc că poezia a cedat pasul. 1968 a fost remarcabil pentru poezie. Aproape nu a fost nume notoriu al poeziei românești de azi care să nu fi fost prezent în vitrinele librăriilor cu un nou volum, de obicei cu nimic inferior celor precedente. Colecția „Albatros" a scos și ea pe piață antologii de poezie, semnificative, făcînd cîteva retrospective demne de toată atenția. Critica nu și-a făcut însă integral datoria, de a discuta aceste volume de poezie și de a clarifica mai mult decît în alți ani peisajul poetic contemporan. Aparițiile anului '68 au risipit cîteva nesiguranțe și au indicat pe creatorii de poezie de prim plan, ca și pe cei ce n-au putut ține pasul.

Proza e evident într-un progres care, nu încape îndoială, nu este ultimul ei cuvînt. Apetența pentru roman dovedește că prozatorii au înțeles să-și ia în serios rostul, căci proza de mică întindere nu înseamnă decît rareori proză mare. Un șir de cîteva romane dintre care unele ne-au amintit realizările romanului dinainte de război este cel mai însemnat aport al prozei. Cu atît mai îmbucurător, cu cît el se datorește în egală măsură nu numai numelor consacrate ale romanului, ci unor noi veniți în domeniul acestei dificile specii. Îmbucurător este felul neezitant în care autorii acestor romane se apropie de problemele omului contemporan, gest dacă nu inedit, realizat însă de astă dată, dintr-o perspectivă mai generoasă, mai exactă. Proză, ca și poezie, se scrie multă, și n-au lipsit nici aici numele cu care vizitatorii oricărei librării au fost deprinși anual, fie că se aflau în fața unor cărți noi, fie în fața unor reeditări. Mult comentații debutanți de acum 3—4 ani se află, acum, în 1968, aproape toți la a doua carte, și este interesant de urmărit rezultatele acestei de-a doua confruntări a lor cu publicul. Le dorim confirmarea.

Trecerea în revistă, așa rezumativă cum este, nu se poate face, fără a aminti un alt șir de debuturi în proză, de la care cîțiva comentatori speră foarte mult. Nivelul general al debuturilor în proză este de calitate, dar excepțiile, adică marile promisiuni, sînt mai greu depistabile.

Cînd se discută despre critică, se au în vedere mai ales volumele, nu și contribuțiile din reviste. Mai vie decît alte dăți, critica și mai ales cronica literară a revistelor, se mulțumește totuși să facă doar o primă operație de selecție a literaturii apărute, fără a duce lucrurile mai departe, pînă la necesarele sinteze. Comentariile la ceea ce putem numi literatura română clasică, sînt încă sărace și nerelevante. Prin volumele apărute critica nu mai are anul acesta strălucitoarea abundență de anul trecut, dar își păstrează ținuta.

Îngrijorătoare absența lucrărilor de estetică a cărei cauză o vom discuta cu alt prilej, pentru că situația acestui domeniu merită o atenție specială.

Reeditările, nelacunare din clasici și autori dintre cele două războaie, se pare că au început să preocupe și editurile.

Ar trebui să amintim și aici traducerile din literatura străină, mai prompte și mai aproape de fenomenul literar actual, totuși încă în urma lui, ca și o circulație a ideilor vie în comentariul la cartea românească sau străină.

Chiar într-o sumară apreciere, trebuie spus că anul literar 1968 merită să stea încă în atenția revistelor a dezbaterilor critice. Mai ales că avem în față și evenimentul premiilor literare.

LUCEAFĂRUL

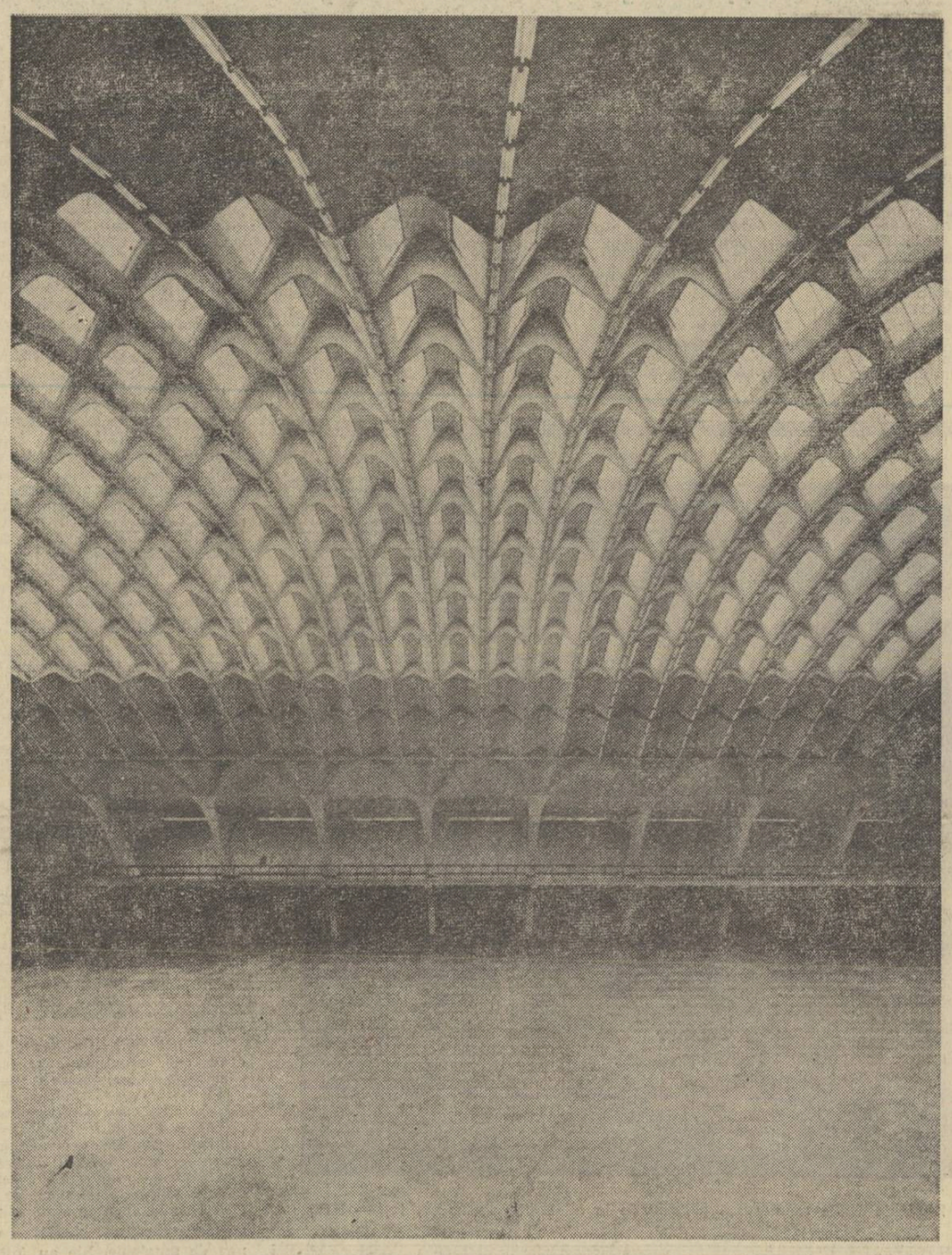

DIN ARHITECTURA SECOLULUI XX
Arh. P. L. Nervi : Holul salonului de automobile — Milano

ÎN ACEST NUMĂR

ANUL LITERAR 1968
Opinii despre proză și poezie

CRONICA FANTEZISTĂ
de MARIN SORESCU

Versuri de
ION GHEORGHE și DOINA SĂLĂJAN

Calendar perpetuu

Atunci cînd, în fibrele cele mai intime ale conștiinței noastre, ne vedem, sau ne dorim numai, eterni, ce ne poate spune bătaia solemnă a unei pendule care desparte clipa? Poate oare sunetul împărți în două timpul? Poate oare secunda să me smulgă de la gîndul înalt al veșniciei noastre?

Ne simțim atît de legați de anul care ne-a părăsit și privim cu atîta hotărîre timpul ce ne stă înainte, încît prima bătaie de inimă cu care am intrat în 1969 ,o pot asemui cu un viaduct zvelt ce unește malurile înalte ale aceleiași realități sufletești ,ale aceleiași dorințe neabătute pentru frumos și adevăr, ale aceleiași dragoste față de pămîntul care ne-a zămislit, față de acel Aici și acel Acum care se păstrează. Convingerea în durata unui cer adevărat și frumos, care nu se poate opri niciodată pe ceea ce e menit pieirii, e de nezdruncinat. Pentru că locul în care sîntem este însăși ființa noastră și timpul din care ne tragem nu ne va părăsi niciodată.

Este în însăși esența gîndirii umane să se refere la ceva existent și nu la nimic. În cuprinsul ei, eternul prezent devine posibil.

Dacă există spațiu între secunde, poezia poate fi magnetul care leagă o clipă de alta. Gravitația ce coagulează atomii vremii interioare, concentrîndu-i într-un singur fascicol dens care se cheamă aspirație sau neîmpăcare sau dor. Pentru poezie fiecare lucru este totul și vine din tot. Și fiecare secundă este însăși eternitatea.

Valoarea cărților apărute anul trecut constituie o realitate angajantă. Ele ne aparțin pentru că le-am dat viață. Dar în aceeași măsură și noi, cei ce le-am scris le aparținem. Sîntem determinați de ele. Aparținem destinului lor literar, drumului lor în conștiința cititorilor. A rememora titluri ca **Laus Ptolemaei, Îngerul a strigat, Șatra, Animale bolnave, Intrusul, Interval, Tinerețea lui Don Quijote** și altele, înseamnă a înțelege procesul de creștere și extensiune a resurselor scriitoricești din România anului 1968. Înseamnă în același timp, a medita asupra cărților viitoare, a medita asupra perspectivelor pe care drumul literaturii noastre îl înscrie în timp. Prin poezie și peste poezie, prin metaforă și dincolo de ea, sufletul întrezărește valorile de dincolo de cuvînt, valorile unor existențe închinate idealurilor poporului nostru. Timpul trăiește prin noi înșine, prin sensul profund al realității noastre ca spirit, prin comuniunea noastră, cu fiecare din clipele lui.

A concepe vremea ca un spațiu care poate fi parcurs în toate sensurile, în care ne-am putea instala definitiv, sau în care ne-am putea mișca schimbînd vitezele ca într-un automobil rulînd pe asfaltul anilor, în ritmul unei alte algebre temporale, iată o fascinație veche și mereu trează a omului. Fizicienii ne-au lăsat să înțelegem că timpul nu înseamnă Inflexibilul pur, ne-au demonstrat elasticitatea lui, ne-au arătat cum gerul vitezei îl poate grăbi sau încetini .Strigătul cu care Faust implora clipa, pare să-și atingă ținta. Pînă atunci visăm și visele noastre vor fi, desigur, an de an și clipă de clipă mai aproape de ele însele decît oricînd. În această perspectivă și meritul literaturii, al acestor cărți de nobilă energie artistică și umană care au apărut în anul 1968 în România, nu va fi deloc un merit trecător. Dimpotrivă.

Cezar BALTAG

iluziile limbajului

GOANA DUPĂ „ABSOLUT“

Dreapta și calma folosire a instrumentelor (deci și a limbajului ca mijloc, instrument, de comunicare) are nevoie de o revenire dincoace de lumea scopurilor, către o regiune în care destinele nu sînt încă hotărîte, unde sensurile dure și univoce nu s-au desprins din învăluirea de halouri, cu aderențe și atracții. Aici e o **zonă a trăitului,** în care duritatea logicii trebuie uneori să dispară, pentru a se reîntoarce la matca prediscursivă. Supusă îndoielii existențiale, discreditată pentru graba ei de a se pronunța, de a formula sentențios ceea ce, adesea, nu este de formulat, vorbirea scapă de certitudinile cotidiene, atingînd nesiguranța reflexivității. **Contemplîndu-și vagul ei fundament,** readusă la conștiința prăpastiei pe care nu o vedea numai pentru că țintea în sus, vorbirea redevine gravă, își recunoaște puterea interstițiilor, a fisurilor discursive, valoarea nu numai a prezențelor ci și a absențelor sale.

Descurajarea obișnuinței de a lua tot ce se află prin preajmă numai drept instrument de utilizat și de părăsit se desfășoară ca o mișcare a gîndului către ceva mai originar. Originile nu sînt marcate de instrumentație, nici de liniile drepte ale scopului. Cuvintele trebuie **să fie,** pentru a putea **să fie ceva ;** desigur, chiar numai pătrunderea acestui **ceva** sună de la bun început ca introducere a unui element ce alterează ființarea pură. Cuvintele se leagă, cad unul în altul, relevîndu-ne astfel că, de fapt, puterea noastră constructivă în limbaj este limitată și chiar iluzorie ; limbajul, care ne este pre-existent ca sistem, ne con-duce, iar noi descoperim mereu ceea ce ne este dat. Astfel acest **ceva** de la care am pornit ; prin el ființarea pură s-a pierdut, a intrat în curgerea alterității, în jocul același-altul. Fiind ceva, cuvintele sînt **pentru ceva,** într-un anumit scop. Instrumentul se determină ca existență printr-o trimitere către... ; el, ca instrument, nu **este,** ci **este pentru...** Iar o lume a instrumentelor alcătuiește un sistem de trimiteri, ceea ce Heidegger numea lumea noastră ambiantă (Umwelt), primul strat ontologic pe care-l străbatem către seninătatea ființei.

Lumea ambiantă poate fi descrisă de o ontologie banală, în care ființarea, în dinamismul ei de suprafață, iese din sine pentru a fi altceva, scop, urmărire, șir de trimiteri zig-zagate. Aici lumea devine obositoare, o continuă traversare și o mereu reluată trădare a instrumentului, părăsit pentru un altul, și toate acestea pentru a se ajunge adesea la elaborarea unui alt instrument, traversat apoi și el în grabă pe drumul strict trasat al eficienței

Deși s-ar părea că aici am avea de întîlnit un domeniu al pozitivității, al „realismului“ crud, situația din cîmpul tehnologic (atunci cînd el este extins dincolo de limitele sale de funcționare : paradoxal, tocmai aici, unde se proclamă că totul este funcțional, unde funcționalitatea se află la ea acasă, tocmai aici se pierde măsura funcționalității, depășindu-se limitele printr-o extensie nemăsurată), poate fi văzută, și este chiar, altfel, Goana gîfîită după rezultat, viteza deplasării existențiale, tocmai acest pozitivism pragmatic favorizează renașterea celor mai neplăcute și penibile iluzii transcendentale. Căci esența și mai-binele rămîn mereu un **dincolo de,** infinitul se degradează în „infinit rău“ (Hegel), infinit prin alergare și adăugire, fiind înțeles, la urma urmei, ca o plictisitoare nesfîrșire. Transcendența născută din goana tehno-logică este o fata morgana fugitivă, epuizantă. Simțurile se pervertesc și ele, totul devine privire, privire către un timp care încă nu există.

La fel goana printre și prin cuvinte. Traversarea buimacă a discursului, folosit ca vechiul neutral de informație neutralizată prin indiferență, pentru a prinde ceea ce vorbitorul crede că este lucrul ! **Cuvîntul, canal de circulație a informației,** iată o determinație eficientă (cîte binefaceri a adus și va aduce cibernetica !), dar și o insuficiență de determinare atunci cînd se rămîne numai la atît. Prilej de taifas pentru duminicile noastre cibernetice, cum se exprima amuzat Lacan. Nu e cuprinsă aici o devalorizare a teoriei informației ca atare, ci doar e retezată ambiția funestă a oricărei teorii de a se extinde și de a înghiți lumea ; un mod de a ironiza exclusivismul teoreticienilor care simt că „stăpînesc“ universul privindu-l (mereu perversiunea văzutului !) prin micul spațiu făcut transparent în crusta lucrurilor.

Disprețuirea cuvîntului pînă la instrumentalizarea lui definitivă degradează și existența vorbitorului, o mistifică amăgind-o cu falsele tablouri ale unui **dincolo** care nu se va da niciodată decît prin întoarcerea privirii către **aici.** Desigur, această iluzie este întreținută și de masca misterioasă a căutătorilor de esențe și profunzimi îndepărtate, căutători care posedă toate subtilitățile în afară de aceea, simplă, de a ști că cel ce nu vede nimic aici, nu va vedea nimic nici dincolo ; acel dincolo este un aici, acel cîndva este un acum. Disprețuindu-l pe aici și acum, lipsindu-se de puterea de constituire a cuvîntului care tocmai e rostit (scris), existența e fondată pe un transcendent și pe o „esență“ care rămîn numai speranțe deșarte, proiecție în viitor a unei neputințe actuale. Dacă este ceva care se realizează în acest penibil proces de aminare a faptului de a trăi deplin cuvîntul (discursul), atunci acest ceva nu este speranța, ci neputința prezentă. Ea singură e o certitudine.

Halucinanta nuvelă „Dublul“ a lui Dostoievski, subintitulată „poem petersburghez“, desfășoară în linii progresive evoluția unei astfel de alienări în limbaj, pînă la demența totală. Desigur, obișnuiți de științele fizice am putea fi tentați să găsim imediat o cauză și un efect, să lăsăm totul în seama cauzei, care de regulă trebuie să fie ceva foarte profund și, de preferință, greu de determinat. Am putea atunci spune liniștiți : „Goliadkin, eroul lui Dostoievski, era nebun, de asta vorbea așa“. Dar dacă nu ne vom lăsa în voia acestui „determinism“ simplist, putem inversa sensul : nebunia lui Goliadkin s-a format chiar prin acest mod de a-și organiza discursul Zile întregi modestul funcționar este pradă unei neputințe de a exprima ceva, o esență a sa mai adîncă, dar inexprimabilă. Cu mintea fixată asupra acestui ceva mai adînc și mai luminos al său, Goliadkin își construiește personalitatea reală prin gafe consecutive care contrazic orice pretenție la o esență, alta decît ceea ce se vede. Vrînd să comunice cuiva acest incomunicabil eu profund, care nu vrea nicidecum să iasă în cuvinte funcționarul ține discursuri incoerente și banale.

În tot cursul avatarurilor sale acest personaj halucinant nu reușește nici măcar o dată să iasă în discurs ; el nu iubește niciun cuvînt (adesea eroul rezolvă o exprimare prin cîteva banalități încheiate cu „și așa mai departe“) și nici un cuvînt nu-l iubește. „Dublul“ este poemul alienării continue prin disprețuirea cuvintelor, care ca răspuns refuză să se dea locutorului, oferindu-i spre folosință numai reziduurile discursului cu care nimeni nu are de făcut nimic.

Eugen IACOB

CRONICA LITERARĂ

ANTOLOGIA POEZIEI SIMBOLISTE ROMÂNEȘTI

„POEȚII DE LA VIAȚA NOUĂ“

„O antologie este un gest subiectiv, totdeauna, și cui nu-i place, îl poate repeta pe propria răspundere“.

Pompiliu Constantinescu

Foarte mulți confundă antologiile cu crestomația în aspectul cel mai puțin favorabil al acesteia, manualul. Între o antologie, o crestomație și un manual există o serie de asemănări, care conduc la crearea echivocului dar mai importante sînt deosebirile și despre ele vrem să vorbim aici.

Crestomația este o culegere de texte destinate mai ales studiului, drept care, textele, sînt reproduse din clasici sau autori consacrați. Crestomația operează într-un teritoriu unde selecția și-a spus deja cuvîntul, căci un clasic sau un autor consacrat este un scriitor deja acceptat și consolidat valoric în conștiința publică. Crestomația face deci, de multe ori, o selecție de selecție, îngăduindu-și să uite unele exigențe fiind destinată studiului, adresîndu-se mai ales mediului școlar, ea are evidente intenții educative, urmărește un scop și crestomațiile vor urmări întotdeauna unul. Fie că e vorba de familiarizarea cu o literatură, să zicem cea latină, fie un anume aspect din mai multe literaturi. Criteriul se complică cu altele urmărind intenții didactice, ceea ce impune selecției un caracter dirijat, o unitate mai ales de ordin tematic.

Este și cauza pentru care o crestomație seamănă foarte mult cu un manual de limbă sau de literatură care operează și el selecții în texte oferite ca mostre. Și aici, însă, criteriul selecției este subordonat altuia într-un fel mai evident decît în cazul crestomației. Și una și alta au însă scopul de a instrui, la care se adaugă și acela de a educa, și au o întrebuințare cel mai adesea de domeniul studios.

Antologia reprezintă o eliberare de servituțile unor criterii restrictive. A antologa vrea să însemne un gest de liberă selecție în absența constrîngerilor exterioare. A antologa este un fel de a te manifesta, de a te ilustra prin ceea ce selectezi. Antologia este sinonimă cu *florilegiu,* cuvînt ce traduce pe primul reproducînd mai exact ideea de selecție preferențială și valorică. Antologiile au mai ales scopul de a valorifica, conducîndu-se nu după criterii tematice. Ov. Densușianu citea colecțiile de folclor și opera apoi un condensat *Florilegiu de poezie populară.* Era ceea ce reținea el, ceea ce propunea autorul antologiei din marea masă a producțiilor folclorice.

Orice literatură are nevoie de antologii deoarece ele reprezintă un principiu ordonator și ierarhizator. Prezența lor ar trebui să fie astăzi masivă și nu este.

Antologiile au darul de a clarifica o perioadă literară, istoria unei literaturi chiar. De cîte ori vom citi o bună istorie literară, vom observa că utilitatea ei, una din calitățile esențiale, derivă din pricepera autorului de a reține operele cele mai

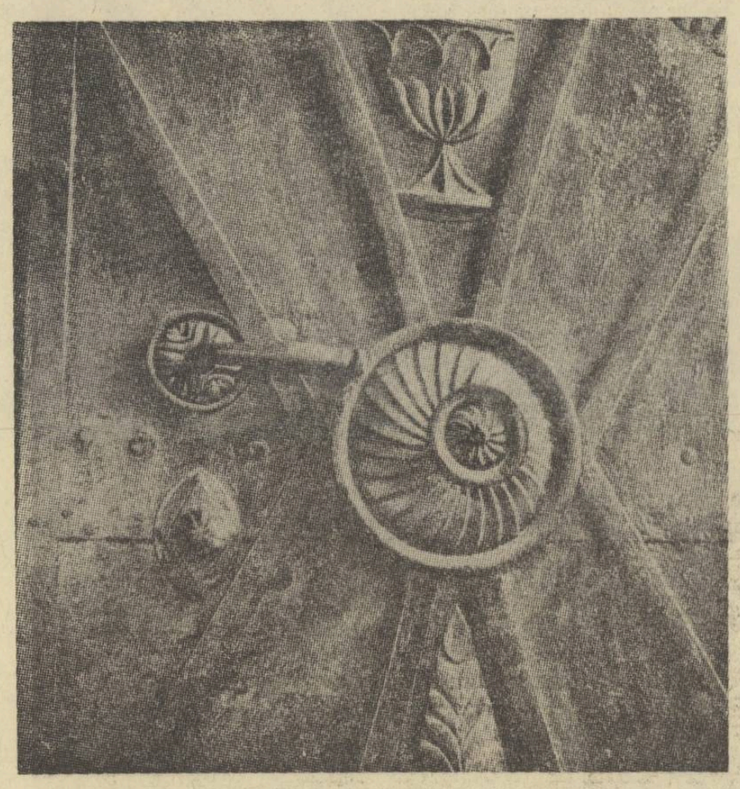

Feronerie veche românească (Detaliu de la Mînăstirea Frumoasa, Iași — 1836)

Iată de ce cînd se face o antologie, cel ce o face ne interesează în egală măsură cu ceea ce ne propune.

Antologiile fără autor, atît de practicate la noi în ultima vreme, sînt un nonsens. Urmărind o selecție, urmărim și graficul unui gust, putem deschide un dialog cu cel ce a făcut selecția. În cazul anonimelor antologii, anonime pentru că nu au autor, dialogul este imposibil.

Desigur, sînt de preferat antologiile de autori, acestea însemnînd totodată un gest constructiv, creator prin configurarea unei materii pînă atunci informe sau reprezentată altfel. În momentul în care Ov. Densușianu își compunea florilegiul de poezie populară, exista în circulație colecția lui Vasile Alecsandri. Existența acesteia n-a împiedicat pe Densușianu să încerce o reselectare și o nouă dispunere. După cum indiferent de marea cantitate de piese folclorice, zvîrlite pe piață în colecții mai mult sau mai puțin glorioase, M. Eminescu și-a compus în caietele sale o antologie personală de folclor, al cărei interes stă în faptul că a fost alcătuită de o personalitate poetică de prim rang. Antologia de folclor a lui Lucian Blaga profită de același interes, izvorît din chiar personalitatea autorului. Creatorii au un fel de a filtra realitatea care le este proprie și o antologie înseamnă un argument în plus pentru demonstrarea singularității lor artistice. Cînd se fac traduceri dintr-o altă limbă și cînd aceste traduceri se datoresc unui scriitor de marcă, ne aflăm de fapt tot în fața unei antologii.

Antologia este un gest de preferință pe care traducerile îl reprezintă uneori foarte bine. Al. Philippide traducea pe Baudelaire într-o selecție expresivă. Expresive sînt și traducerile lui Sadoveanu din rusă și franceză. Ele ne vorbesc despre propria sa proză, ne deschid porți pe care altfel am fi întîrziat să le deschidem. Cînd observăm că I. L. Caragiale traducea din Edgar Poe nu putem fi indiferenți la tenta de fantastic a cîtorva din povestirile sale. După cum traducerile lui Titu Maiorescu din Bret Harte și Alarcon trebuie folosite ca indiciu prețios cînd discutăm gustul și orientarea estetică a acestui critic, ca și traducerea lot de către el a aforismelor lui Arthur Schopenhauer. Ceea ce vrem să precizăm aici este că antologia nu are rolul de a ilustra personalități ci de a ilustra o singură personalitate, pe a acelui ce face antologia. Tălmăcirile din lirica universală ale lui Lucian Blaga sînt tocmai o astfel de antologie care ilustrînd mai întîi personalitatea lui Lucian Blaga, ilustrează prin reflex și pe cei traduși.

O antologie care să ilustreze personalități începe să nu mai fie o antologie. Aceasta este de fapt o crestomație căci răpește esențialul drept al celui ce face operația de a opta în deplină libertate a gustului său către o creație sau alta.

Foarte interesante sînt preferințele criticilor mai ales cînd aceștia sînt creatori. Aminteam cazul lui G. Călinescu în ale cărui preferințe vizibile se poate alcătui o antologie de texte sau de autori preferați. La fel s-ar mai putea întocmi una pentru G. Ibrăileanu sau Eugen Lovinescu.

Gestul l-a dus pînă la capăt Vladimir Streinu într-o *Literatură română contemporană,* Antologie apărută în 1943 la editura Dacia. Atît autorii cît și textele sînt surprinzător de bine alese dat fiind apropierea de fenomenul încă în desfășurare. Cu excepția a patru nume la poezie și a tot atîtea la proză, antologia s-ar putea semna și de către un critic de astăzi într-atît de bine a funcționat simțul de valoare al criticului. Poate că tot aici a trebuit pomenită, deși autorul ei nu era un critic propriu-zis, antologia lui Lazăr Șeineanu din 1891, intitulată *Autori români moderni,* deși aspectul ei înclină către crestomație. Crestomație tipică și deloc neglijabilă sau contestabilă este *Lepturariul* lui Aron Pumnul, pe care Titu Maiorescu falsificînd planurile și tratînd-o drept antologie, o desființa cu aplomb. De observat că se cerea unei crestomații să fie antologie, adică să promoveze riguros valoarea și să nu facă concesie culturalului.

Libera mișcare a antologiilor este semnul unei emancipări literare cîștigate de la Maiorescu încoace, și ilustrate de cîteva antologii ca cea a lui Pillat și Perpessicius *(Antologia poeților de azi),* a lui Vladimir Streinu, *(Literatura română contemporană)* a lui Zaharia Stancu *(Antologia poeților tineri).* Să se observe cadența apariților acestor antologii (1925, 1928, 1934, 1943) care satisfac nevoia de clarificare, de selecție și de ierarhie valorică a unei literaturi în mers. Ea arată funcțiunea indispensabilă a acestor istorii literare prin negație, care sînt antologiile.

În ultimii ani, au apărut cîteva antologii dintre care menționăm pe cea a *Nuvelei românești contemporane* în trei volume, datorate lui Nicolae Manolescu, și pe cea a *Poeziei românești contemporane* efectuată de Eugen Simion, amîndouă criticabile sub raportul selecției și al concesiilor făcute sub presiunea unor criterii festive. Și una și alta cuprind mai mulți autori decît îngăduia valoarea textelor lor ceea ce le apropie mai mult de antologiile tematice, acest determinativ dizolvînd chiar noțiunea de antologie. Ele au fost într-o mai mică măsură decît era de așteptat antologii de autor, dar au însemnat un început pozitiv.

Recent a apărut o *Antologie a poeziei simboliste românești* de Lidia Bote și o alta — *Poeții de la Viața Nouă* de Al. Colorian. Cea de a doua interesează mai mult pe specialist și e un util gest de istorie literară. Cealaltă, care o include în principiu pe prima, e de un interes estetic mai larg, și a stîrnit ecouri printr-o selecție care nu include numai pe simboliști. Prin ea, Lidia Bote își completează *Simbolismul românesc* oferind un indispensabil instrument de lucru și cunoaștere amatorilor, chiar dacă unele lucruri sînt discutabile.

Aceste două antologii reprezintă încă prea puțin, cu atît mai mult cu cît se referă la o perioadă mai veche, e drept, și aceasta necercetată suficient, dar efectul lor selectiv și clarificator l-am dori mai ales asupra literaturii contemporane, înțelegînd prin asta o perioadă literară al cărei început se poate situa pe la 1930. Ele trebuie efectuate cu toate riscurile pe care le implică discutabilitatea lor. Epuizarea unei atît de vehement criticată antologii de *Proză umoristică română* alcătuită de Silvian Iosifescu, ne arată cît de utilă și necesară e această specie de întocmiri.

Întotdeauna însă, o antologie, este un lucru discutabil, și cea mai onestă atitudine contestatoare este aceea de a compune o alta. Publicul va alege cu siguranța pe cea mai bună. Perpessicius spunea : „O antologie nu este altceva decît ceea ce numele însuși spune : un florilegiu, *(Anthologhie sau floar — alegire de cinturi bisericești* suna un titlu de carte din 1840 de la Mănăstirea Neamțu) o „floare a darurilor“ lirice care să ispitească, să inițieze și să deschidă perspective și nicidecum să le epuizeze. O antologie e o selecție, și nu sera întreagă“.

M. UNGHEANU

MIORITIC și MANOLIC

Schematizată la maximum, în favoarea și virtutea demonstrației, literatura română, trăgîndu-și izvoarele din două creații folclorice fundamentale, baladele Miorița și Meșterul Manole, poate fi împărțită în lirică și epică, în meditativă și existențială, în pasivă și acțională, în transcendentă și contingentă, etc. Observăm frecvența contrariilor, masivă, mecanică. Oricît de semnificativă uneori, antinomia, opunerea nu ne mai satisfac. Un al treilea termen, sublimator și calitativ altul, își reclamă dreptul la evidență.

Tinderea literaturii, sustrasă genului și depășindu-l, este să se mîntuie în sinteză. Mai puțin prin mijloace și mai mult prin esență. De altfel însăși cele două balade, mioritică și manolică, au linii de forță comune, implicite. Sacrificiul propriu-zis sau sacrificiul altei persoane, evident îndrăgită, simbolică, dus pînă la capăt, denotă un grad de intensitate comun. Comună este și definirea în fața morții, în fața situației limită, pe care o accepți, pentru tine, sau o provoci în altul.

Însuși destinul acestor două balade mi se pare semnificativ. Miorița, intrată în arie literară, așa cum a fost ea receptată, este, prin retranscrierea unui autor de meserie, o operă cultă. Se poate spune, nuanțat, același lucru și despre Meșterul Manole. Această baladă anonimă a suferit atîtea interpretări culte, încît sensurile ei primordiale sînt cu neputință de descifrat altfel. Ea a devenit ceea ce s-a scris și spus ulterior despre ea. A fost ajutată, în mare măsură, pe traiectoria ei de integrare în literatura la zi, de simplitatea ei formală, marea frecvență a verbelor nesuportînd calofilia.

Am putea folosi și folosim termenii de înstrăinare. Cînd spunem universul mioritic sau universul manolic, înțelegem diferența, caracteristica inefabilă, multiplul în loc de unul. Este de asemenea și un omagiu adus celor două balade. Cum însă nu avem în considerație autori singularizați, ci spiritualitatea în formă pură, fără trimitere la un individ, sau la altul, dar valoric reprezentativă tuturor, despărțirea prea netă devine inoperantă.

Pentru a nu mai vorbi de repercutarea în operele clasice. Avînd de-a face cu un întreg este greu să mai despărțim cu mare claritate fiecare componentă a sa. Dacă nu sîntem robii unei singure dimensiuni, unei trimiteri unilaterale. Baltagul este o continuare a Mioriței. De ce nu și o includere a Meșterului Manole ? Dacă nu într-o mai mare, măcar în aceeași măsură. Vitoria Lipan are un caracter pe cît de feminin pe atît de bărbătesc. Din punct de vedere mioritic, păstrînd intactă dragostea ei pentru Nechifor Lipan, în afara oricărei realități, într-o desăvîrșită puritate cosmică, neatinsă de niciun incident, chiar cînd e vorba de moarte, ea sacrifică imaginea celui iubit, acceptînd să o confrunte, în virtutea dreptății și-a adevărului, desigur, cu încurcata, pieritoarea și strania condiție umană. Vasta ei acalmie este dinamitată de fulgerele subțiri dar puternice ale demoniei. Căutînd făptașii crimei ea reface însăși crima, o explică trăind-o la modul amănunțit, natural, datoria fiind mai presus de vina ascunsă, abia sesizabilă. Vitoria Lipan se sacrifică pe sine, sacrifică pe Nechifor Lipan ? O abstracțiune, căreia i se devotează fără crîcnire, amestecă totul. Nici Ion al Glanetașului nu este un erou liniar, privit din același unghi de vedere. Își sacrifică dragostea, pierde ființa iubită, dintr-o sete nelimitată de pămînt, tenace, activă. Construcția lui, tragică prin efemeritate, nu e însă de loc simplă, de loc friabilă. Pentru el pămîntul este singura posibilitate de comunicare cu absolutul. Vinderea sufletului său, întărită prin sărutul unui pumn de țărînă, îi redă tinerețea veșnică. Din această convingere, profund mioritică, nu-l va putea clinti nimeni.

Am evitat, cu bună știință, din aceste sumare exemple, poezia. Fiind o stare de tensiune constrînsă de la sine în contopirea extremelor, ea ne oferă, am putea spune, în întregime și-n fiecare metaforă, spiritul mioritic și manolic deopotrivă. Sau, altfel spus, el este chiar principiul, intimitatea ei de a fi. Cu atît mai mult cu cît cuprinde opera dar și omul. În acest caz, un sacrificiu, o renunțare la sine este în primul rînd cuvîntul, teroarea de construcție explicită, a cărei asumare a pus în nelibertate mult spațiu din sufletul eminescian, care l-a obsedat pe Blaga, cu care și-a încercat temeritatea Barbu. Zona de pură absolvire este ceea ce reușim noi să distingem, recitind acești mari poeți, dincolo de timp, sau poate în inima timpului, condiție de supraviețuire a oricărui autor.

Depășirea accidentalului prin integrare în universal, prin comuniune cu ceea ce norma morală curentă respinge, este definitorie pentru mioritic și manolic. Unul din termeni respinge, eludează, nu bagă în seamă accidentalul, celălalt îl trăiește, suferă, acționează în planul lui pînă la refuz, pînă la pierdere de sine. Interioară sau exterioară, acțiunea, existența imaginată, visată sau făcînd corp comun cu ființa, cu mișcarea ei de gîndire și de sentiment subîntind aceeași dorință de libertate. Este dorință de libertate. Este o înfrîngere sau o supremă înțelegere, greu plătită, necesității. Meșterul Manole închide veșnic în zid pe ciobanul Mioriței și acesta nu-l bagă niciodată în seamă, nu-i pronunță niciodată numele, nici măcar nu-i știe fața, chipul prea bine. Primul suferă de moarte pentru al doilea, îl rivnește și-i ia locul, devenind el însuși, o spirală de neoprit, pluralitate a unei noi legende, bine știută dar neexprimată încă.

Grigore HAGIU

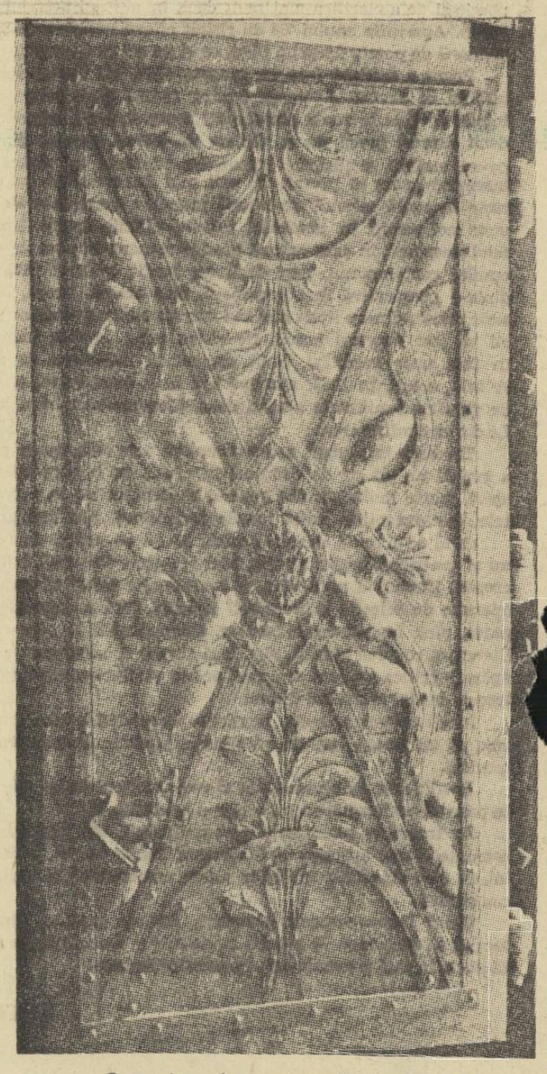

Feronerie veche românească (Curelari-Iași)

OPINII DESPRE ROMAN

Un romancier „sensitiv“

Deși ajuns romancier, timișoreanul Sorin Titel a rămas un fervent al prozei de dimensiuni restrînse : după microromanul „Reîntoarcerea posibilă“ (1966) i-a apărut un alt miniroman „Dejunul pe iarbă“, avînd numai 105 pagini (primul număra 119). Este și aceasta o modalitate de a-și afirma descendența și aderența : Sorin Titel este un prozator ivit în vremea cînd scurtimea devenise un fel de bonetă frigiană. Trecînd peste faptul că ambele așa-zise romane au fost precedate de cîte un volum de schițe — „Copacul“ (1963, debut editorial) și „Valsuri nobile și sentimentale“ (1967) — încă mai doveditoare pentru atașamentul lui față de proza scurtă este prezența masivă a motivelor specifice, de la universul copilăriei la simbolurile hipice și avicole. Dar, Sorin Titel scrie „romane“, fie ele și scurte ; mai mult, în vreme ce numeroși autori de proze scurte sînt — ca și eroii lor — în stadiul de virtualități, el poate fi socotit, fără mari primejdii de infirmare din partea viitorului, ca fiind un scriitor realizat, ce și-a conturat o ținută proprie, particulară.

Izbitoare încă de la început la Sorin Titel a fost preocuparea pentru aspectul formal ; de aici, tentativa continuă de a-și alcătui o, pe cît posibil, inedită vestimentație.

În fond, schițele din „Copacul“ — volum mult elogiat la vremea apariției, dar azi, după numai 5 ani, devastat de timp — sînt rodul travestirii unor vechi motive în haine noi. În *Pantera neagră*, un copil gîndește „trebuie să cresc și să fiu un muncitor bun“ ca efect al amiciției pentru un jucător de fotbal, fruntaș în producție și pe terenul de sport, elev seralist. În *Darul*, destrămarea unei abia înfiripate idile între doi adolescenți, narată în chip hemingwayan, este pusă pe seama unei reprobabile frivolități feminine : ea admiră mai mult niște spini înfloriți decît blocurile la care lucrase băiatul. Vexat de o așa atitudine refractară, el, evident, o părăsește. În altă parte este de ajuns ca un personaj iritat din pricina unor obscure motive (printre altele, nu pusese mărături de iarnă) să privească noile construcții din cartier pentru a-și calma nervii. Un lung monolog, reproducînd mersul sinuos al vorbirii libere, nu este decît ilustrarea cunoscutului motiv al împlinirii sufletești a colectivistei ieșită pe cîmp la muncă alături de întregul satul, în raport cu spleen-ul alteia care trîndăvește acasă dar o invidiază în secret pe cealaltă (*Soacra*). Doar *Căldură* — excelentă surprindere a tic-tac-ului unui bătrîn mecanism conjugal, dereglat de trecerea prin vîrste, în momentul morții unuia dintre parteneri — mai poate figura, cu șanse sigure de rezistență, într-o posibilă antologie. Se poate observa cu ușurință predilecția pentru personajele de vîrstă sau mentalitate infantilă, ca și aplecarea spre aducerea în lumină a unor acte și gesturi banale, lipsite de importanță, cărora însă prozatorul le infuzează forțat „sensuri revelatorii“.

La această din urmă artificialitate a renunțat Sorin Titel în „Reîntoarcerea posibilă“, cea mai bună care a lui de pînă acum. Vocația de autor al transcrierii faptului mărunt, cotidian, al surprinderii existenței în momentele nesemnificative, amorfe, automatizate își află în acest mic roman deplina exprimare. Se fac aici evidente trăsăturile distincte ale prozatorului : refuzul sistematic al înfruntărilor decisive, absența tensiunii virile, ocolirea a tot ce ar putea fi generator de intensitate dramatică. Dimpotrivă, curios lucru pentru un ardelean, sînt prezente particularitățile unei bune proze feminine de notație. Sensibilitatea, sentimentalismul, ușoara melancolie, tristețea difuză, aerul de suferință, toate acestea se fac repede remarcate. Amintirea, de pildă, a unui roman de început al ulterior așa de masculinei Hortensia Papadat Bengescu, cum e „Femeia în fața oglinzii“, se impune ; o eventuală paralelă ar scoate la iveală surprinzătoare similitudini de alură. *Valsuri nobile și sentimentale* nu este un titlu întîmplător, deși volumul care îl poartă conține mai degrabă niște utile exerciții. Foarte apropiată, în genere, ca ton și ținută, este proza lui Sorin Titel de cea a lui Pincio sau de literatura vag-simbolistului Trадem ; ca și aceia, timișoreanul este un „sensitiv“, un delicat. „Reîntoarcerea posibilă“ avînd, desigur, bine imprimată pecetea epocii sale — este o scriere exemplară în acest sens. Tema adîncă (atenție, se fac vizibile permanențele, mai bine zis poncifele, prozei scurte !) este pierderea candorii și a ingenuității de către un pictor intrat în maturitate și efortul de regăsire a comodului univers al vîrstei paradisiace. S-ar putea spune că e o meditație despre condiția artistului. Aspirația către inocență, ca și izbînda reîntoarcerii într-o „lume de vis și de puritate“, sînt marcate de o precisă dorință și, respectiv de realizarea ei : pictorul va crea un tablou cu „niște cai, doi cai albi sub o lumină roșie de asfințit. Doi cai care se ridică în două picioare și seamănă puțin cu niște păsări“. Despre nobilele animale înfățișate se mai spune, concludent, că „erau probabil niște emisari ai vieții, caii legendari, care au trecut printr-o pădure cu copaci albi, printr-o pădure cu copaci roșii, erau caii visați altădată în copilărie. Ei erau veniți de pe tărîmurile întunecate ale nopții, învingători în fața ei etc.“. Narațiunea este sincopată, unghiurile mereu alternate, caracterul cinematografic e pronunțat : Sorin Titel pare uneori a fi, în literatură, un urmaș al lui Dziga Vertov, teoreticianul cine-ochiului. Ca și la acela, montajul diverselor părți are un rol important. Evoluția eroului este urmărită retrospectiv, prin lungi rememorări ale unor evenimente petrecute în timpuri diferite cronologic, dar care se suprapun în plan narativ. Este utilizat din plin mecanismul asociației libere ; caracteristic, dramele abia sugerate, lăsate în afara cărții, care se compune din succesiunea unor senzații de moment, a unor acte și gesturi neimportante, reînviate de o memorie capricioasă. Această compoziție i-a adus lui Sorin Titel o neașteptată faimă de inovator ; *Dejunul pe iarbă* este o scriere strict demonstrativă. Autorul, care avea mai apoi să pledeze într-un articol patetic și cam dezordonat pentru „noul roman“, a luat în serios afirmațiile criticii, și vrea să arate că și-a însușit ultimele noutăți în materie de tehnică. Cartea ar putea fi un bun manual de introducere pentru neinițiați, mai ales că dificultățile la lectură sînt minime, iar dimensiunile reduse. Rîvna lui este atît de mare, încît nu uită să introducă și un vis cu posibile implicații freudiste. În „Dejunul pe iarbă“, ceea ce în romanul anterior fusese o „descoperire“, devine manieră atotstăpînitoare. Prozatorul este dominat de ea. Persistă aceeași atmosferă de tulbure suferință așa de specifică lui Sorin Titel. Este vorba însă de o suferință în gamă minoră. Ținuta relativ unitară — în acest sens — a celor patru cărți ale sale justifică o asemenea considerație.

Mircea IORGULESCU

Romanul de investigație

A treia carte a lui Nicolae Breban, „Animale bolnave“, consacră definitiv un romancier de o pregnantă originalitate, supus unei legități a scrisului care îi aparține și, prin aceasta, consecvent formulei căreia i s-a dedicat. Îl caracterizează, în egală măsură, curajul de a aborda tematici dintre cele mai dificile, știința de a construi subiectul în mod problematic, conferindu-i valoare de interogație, și puterea de a imagina personaje distincte, complexe ca structură și copleșitoare din punct de vedere psihologic. Programatic, deliberat, proza lui pare că refuză să *reflecte*, în sensul consacrat al cuvîntului, ea se constituie într-o permanentă și tenace *investigație*, de unde o certă impresie de temeritate, în care, însă, întrezărim și o undă inefabilă de indiferență. Dar este vorba de o anume indiferență, lipsită de virtuți dominatoare — deci nu e o expresie a cinismului —, care nu se structurează într-o atitudine pe care s-o considerăm reprobabilă ; ea este menită să potențeze actul investigației sau să-i păstreze nivelul de acuitate. Ea emană din pagini ca o consecință a refuzului zădărniciei, ca o consecință a convingerii că important nu este ceea ce găsim în spațiile de febrilitate din om, ci căutarea în sine, eliberată de presupoziții, de preconcepție, neliniștită și, uneori, halucinantă.

„În absența stăpînilor“, roman de o mare acuratețe stilistică, împingea instrumentele de investigație ale prozei pînă în zonele cele mai rarefiate din om, pînă acolo unde semnificațiile se transformă într-o masă amorfă, gelatinoasă, aproape inutilizabilă în planul moralității sau al spiritualului. În „Animale bolnave“, însă, autorul evită să mai descindă pînă în astfel de zone, sau, dimpotrivă, demonstrează că maladia care bîntuie nivelul la care a coborît anterior — nivelul liniștei și al nemișcării provocate de presiuni formidabile — cuprinde, chiar dacă disimulat, și straturile mai înalte ale existenței, acelea în care predomină acțiunea, vitalitatea, aparența de sens și aparența de dezinvoltură. Și, ceea ce mai este interesant, optica lui Nicolae Breban nu rezultă dintr-o obsesie minoră, bigotă, ci dintr-o prejudecată dintre cele mai necesare conservării repertoriului de repere morale, din credința fermă în existența unui fond metafizic malefic al umanului, care să poată fi acoperit de o categorie, definit nu prin apelul la diferențe specifice, ci ca o maximă generalitate, și, deci, posibil de a fi înfrînt prin circumscriere.

În cazul romanului „Animale bolnave“ maladia ni se pare a fi denunțată nu de desfășurarea ca atare a evenimentelor, ci de extrema retractilitate a protagoniștilor dramei. Poate că orice tragedie se sprijină, mai mult sau mai puțin, pe retractilitate, pe neîncredere congenitală, dar tragedia conținută în paginile acestui roman cu alură polițistă evidențiază cu prioritate ceea ce este retractil în om. Imposibilitatea cronică de a comunica a Irinei, preferința pentru lumi interioare savant alcătuite a lui Raul, convingerea că există posibilitatea, mai bine zis șansa, de a se reabilita omenirea prin reprimarea migăloasă a fondului malefic al fiecărui individ în parte a lui Krinitzki, indiferența și, uneori, apatia procurorului Alexandrescu și paranoia lui Miloia sînt tot atîtea manifestări de prudență pură, aproape biologică. Și drama se naște tocmai din această retractilitate debordantă, din acest exces de prudență.

Desfășurate aproape cu pedanterie psihologiile protagoniștilor ne oferă un spectacol de o stranie substanțialitate. Pe Irina o torturează „o anume neîncredere înnăscută în ea față de orice manifestare vitalistă, față de orice spirit de aventură“, Paul este „un individ aproape lipsit de prejudecăți și, probabil, la aceasta îl ajuta foarte mult memoria sa atît de slabă, aproape inexistentă, sau foarte capricioasă și hazlie“, Krinitzki, „fără să-și dea seama, în loc să răspîndească «cuvîntul Domnului» îl păstra cu strășnicie pentru el, numai pentru el, cu un egoism uriaș, cu o nepăsare uriașă“, iar plutonierul Mateiaș, una dintre cele mai cristaline mentalități legitimate de carte, se resimte uneori de „o oboseală a fricii, o epuizare a acelor mii de tendoane nevăzute de nici un ochi, care însă ne țin drept atunci cînd facem lucruri de neconceput, copilăroase și absurde“. Ne aflăm deci în plină junglă a manifestărilor de neputință, pe care se construiește de fapt întreaga tragedie, așa cum prin sfidarea neputinței se apropie și deznodămîntul ei.

Cercetare multilaterală a resorturilor celor mai incredibile fapte umane, romanul „Animale bolnave“ se constituie, prin toate datele sale, într-un roman de investigație. Și principala contribuție a paginilor sale mi se pare a fi consolidarea credinței că limitele logicului se confundă cu limitele umanului. Dificultatea investigației rezultă tocmai din flexibilitatea acestor limite.

Mihai PELIN

Fereastră de la monumentul Nistoreștilor-Sălișe, Maramureș

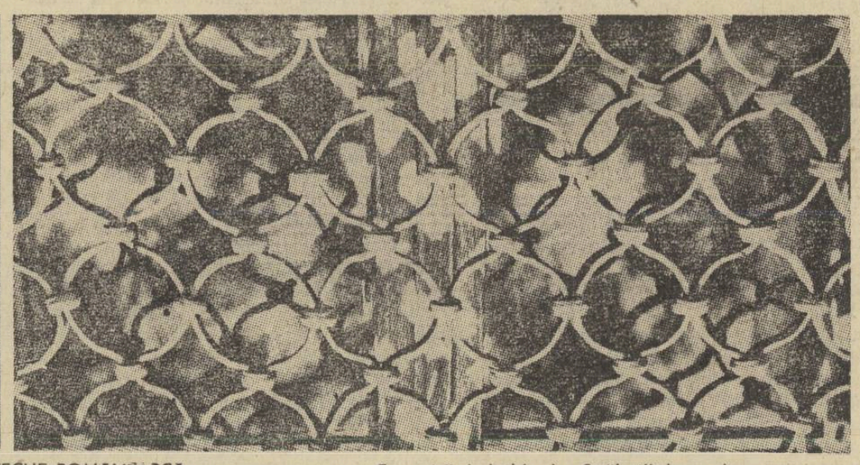

FERONERIE VECHE ROMÂNEASCĂ

Fereastră de la biserica Străjeștii de sus-Argeș

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

BILANȚ AMAR

Cu cîteva luni în urmă cineva, cu o autoritate morală și artistică de neegalat, atrăgea atenția asupra caietelor lui Eminescu. Se știe că există la biblioteca Academiei 44 de caiete scrise de mîna care s-a băgat în focul cel mai adînc și mai răscolitor al existenței noastre, o mînă care-a fost și trup și privire și conștiință și care s-a scrumit. Sînt însemnări diverse, frînturi de versuri, cugetări, rime — cîte și mai cîte — scăpărări de geniu — întreg laboratorul unui geniu. Din lada poetului au trecut în arhiva lui Maiorescu care le-a predat Academiei. Cineva a scris pe alocuri la vreo întorsătură mai neașteptată de frază : „Demență“. — Iar Academia de atîția ani, e drept fără să mai scrie pe margine nici demență nici nimic, le-a încredințat moliilor. Peste cîțiva ani n-o să se mai descifreze nimic. Nici fragmentele de traducere din Kant, nici listele de rufe date la spălat, nici variantele poeziei „La fereastra despre mare“. Nici măcar transcrierea zicalei populare : „Adevărul e ca ochiul, dacă-l legi nu-l mai vezi“.

Caietele sînt deteriorate, scrisul devine zi de zi mai neciteț, cerneala se șterge, literele dispar, se îndepărtează ca „lumina razei ce-au pierit“. Mă așteptam ca la semnalul de alarmă să se iște în rîndul intelectualității un freamăt general. Sînt profesori universitari, sînt colective întregi special create să se dea în vînt după opera celui mai mare poet român. Nu în viață, ci în moarte. N-am aflat de existența niciunui tremur în această privință. N-am citit în niciun plan editorial tipărirea acestui tezaur. Desigur poeții tineri și mai bătrîni nu mai au ce să mai învețe de la Eminescu, ei mergînd pe intuiții și nu pe studii de-o viață, care-ți răpesc timpul prețios. Însă poate ceilalți — matematicienii, chimiștii, filozofii, profesorii de liceu, fizicienii, medicii, țăranii. Poate că vreunul din aceștia va descoperi lucruri demne de luat în seamă în nenorocitele de caiete la care Eminescu ținea atît și nu s-a despărțit de ele decît atunci cînd i-au fost luate prin forța împrejurărilor. Eu zic că anul acesta a fost sărac. Dacă anul viitor se va scoate o ediție fericită a acestor caiete, va fi un an bogat. Nemaipomenit de bogat. Va fi un an extraordinar. Iar tot ce vom da noi, cu ce vom ferici publicul — va veni, cum se zice, pe deasupra. Un surplus de mană cerească.

Să mi se ierte amărăciunea (deși n-o să mi se ierte și cu atît mai bine). Recunosc că nu e plăcut să tulburi paharul care se ridică acum a urare. Să bolești sufletește între atîtea succese ale sufletului ! Mă gîndeam numai că dacă unuia care nu mai e un fitecine în cultura noastră, deși despre el văd că se scrie mai puțin, dacă lui Eminescu deci îi trebuie o viață de chin plus o sută de ani după moarte și poate chiar mai mult ca să-și publice gîndurile și cioburile gîndurilor, atunci ar trebui să fim și noi mai zgîrciți cu entuziasmul. Ar trebui, la urma urmei, să ni se reducă și nouă spațiul, proporțional. Să se mai taie, dacă nu e hîrtie, din jurnalele intime, din notele de drum, din romanele-fluviu. Fluvii-fluvii, dar seceta uite că nu ne iartă. Apa trebuie întoarsă spre menirea ei primară, la irigat. Sînt sigur că acei care au scris mii de pagini, dacă sînt cu adevărat interesați, vor face bine să și le citească. Să se citească singuri, dacă sînt cu adevărat remarcabili, că doar n-o să lase treaba asta pe seama poporului, care e prins cu treaba.

Apreciez, să nu credeți că nu, cărțile bune și aș putea să numesc aci patru-cinci „cărți ale anului“... Poezie, proză, teatru. Dar nu asta e important. E importantă atmosfera, care trebuie să se mențină pură și respirabilă. Artistului să-i pese mai puțin de tămîie. Și să tremure și să se cutremure mai mult în fața adevărului și a cuvintelor care să-l încapă. Are de ce, are, mai ales, pentru cine. *Altfel nici nu va exista, și nimeni nu va simți nici o jale că dispare această stirpe a creatorului care nu și-a cunoscut misiunea. „Du-că-se !“, va spune unul și altul. Nu cred că scriitorul trebuie să dispară din conștiința poporului său. Această existență mi-o urez și v-o urez acum.*

Și să fim sănătoși.

JOCUL PE-O SINGURĂ CARTE ?

Nici unamienouăsuteșasezecișiopt nu ne îngăduie jocul **-o singură carte**, nevoia inocentă de a fi, o dată-n an, clusiviști... În căutarea **bibliei lui**, criticul inventariază u inventează !) biblioteci, sfîrșind prin a ține „strictă catrafie“ autorilor și operelor lor. Ce sînt bilanțurile de fine an, dacă nu un soi de **evidență contabilă ?** Și ești cu-atît **obiectiv**, cu cît îți amintești mai multe nume... Cînd ica nu este, între altele, decît o formă a **memoriei afective ;** au să spun că pentru vocile ce **nu te urmăresc** este zadnic să recurgi la artificii mnemotehnice : agende, noduri atistă, semne de carte, cataloagele editurilor... O dulce ezie, de altminteri, față de „cele rele“, ne lovește, la tul acestor treisutășasezecișicinci de zile „literare“, pe oți, și-n cea din urmă noapte a anului... **toastăm !** să toastez și eu (în sensul în care Mallarmé toasta pentru Théophile Gautier) pentru doi-trei poeți aleși, cmai la întîmplare, între poeții ale căror cărți fac nste anului '68...

urile lui Virgil Mazilescu sînt, pentru mine, triumful în acel spațiu aventuros care este **poezia vorbită,** tirea unei furii existențiale („mamă din revolta privii...“) în lecție de artă („și ceea ce / voi scrie va fi o e tristă / de iubire filială începută / cu capul pe ntre flori acum...“). Textele lui Virgil Mazilescu sînt nici crime perfecte, din prudență, mai mult decît din e, poetul îngrijindu-se ca, de la locul crimei, oriçe să dispară, amprentele digitale și corpul delict. El borează cu cititorul. Familiaritățile sînt, din capul locxcluse. Virgil Mazilescu nu se lasă citit ; se cere, pur u, **ascultat !...** Orice poezie e o aproximație, o posibi- mod „imperfect“ — ca însăși metafora — de sau de comunicare. Și în acest domeniu al tuturor necesitatea, „hazardul abolit“ e o iluzie, un **trompe** r cît de necesară poeziei, iluzia asta a necesității, unghiul **acesta** de incidență dintre, să zicem, un nume itet, e singurul posibil. Iată secretul versurilor lui Mazilescu. El este unul din poeții, foarte puțini la număr, care știu să pună în locul hazardului dintre cuvinte — un soi de **fatum !**

Nu atît pudoarea, de propria sentimentalitate, cît neîncrederea în poezie este cea care-l face pe Mircea Ivănescu să-și convertească **Versurile** într-un tulburător ceremonial al amînării. Spuneam odată că poezia lui amintește de bacovianul : „Voi scrie un vers, cînd voi fi liniștit...“ Și, într-adevăr, toată această poezie nu e decît o lungă frază dilatorie, una în care poezia e invocată, evocată, revocată, mai înainte de-a fi scrisă. E un refuz al poeziei, aidoma refuzului de a te naște, o nostalgie a increatului... Nu disprețul de-o **anume** manieră (tradițională) de-a face poezie, ceea ce, îndeobște, duce la anti-poezie, dar neîncrederea în Poezia însăși, și poate spaima de aceasta, iată mobilul versurilor lui Mircea Ivănescu. Rezultatul este **meta-poetic.** Și toată această lecție de rafinament și artă se convertește treptat într-o „critică a existenței“. Ne așteptam să dăm de-un intimist, în genul lui G. Rotică, de-un umorist, cu refularea marelui gest liric... Mircea Ivănescu e mult mai aparte. Și, pentru el, a „discuta“ condiția poeziei devine totuna cu-a pune în discuție **condiția umană...**

Sînt cărțile acestea de **Versuri** și de **Versuri** (amare titluri !) două excelente debuturi, de-o nesperată maturitate, în stare să facă din Mircea Ivănescu și din Virgil Mazilescu două avanposturi sigure ale poeziei noastre, de astăzi sau de mîine... Și dacă astfel de debuturi, care **afirmă** un poet, nu ne lipsesc, nu ne lipsesc, firește, nici cărțile care **confirmă** fie un debut plin de speranțe, ca al lui Leonid Dimov, fie o strălucită carieră poetică, precum aceea a lui Nichita Stănescu.

Regimul normal al celui din urmă este „criza de timp“, accelerația, viteza maximă : „O, tu viteză, / Inimă în balans...“ Altfel zis : o „repede ochire“ asupra animalelor, asupra plantelor. Dintre poeții noștri, Nichita Stănescu pare a fi cel mai conștient de acest „mod de a încetini gîndirea“ care e **scrisul.** Cel mai atins de precaritatea actului poeziei. Motiv perpetuu, de la **Elegii** încoace, de elegie : „Astfel mă încordam să-mi aduc aminte / lumea pe care-am înțeles-o fulgerător, / și care m-a pedepsit zvîrlindu-mă-n trupul / acesta, lent vorbitor...“. De unde, de la aceleași **Elegii** încoace **(Obiecte cosmice, Oul și sfera, Laus Ptolomaei),** o continuă adîncire, în poezia lui Nichita Stănescu, a prăpastiei dintre **noțiuni** și **poezie.** Și toată „drama“ poetului se află într-un titlu ca acesta : **Impotrivire la aspectul pietros al versurilor de pînă acum...** Toată sfîșierea lui lăuntrică, și regretul după o vîrstă de inconștiență edenică : „O, am fost un om frumos / și subțire, foarte palid. / Trunchi avui de chiparos / și mîros de crin noptatic...“. Acest „aspect pietros“ al versurilor lui Nichita Stănescu (cel diafan uitat fiind), precum și pseudo-conceptualismul poeziei sale (pură reactualizare, uneori, a ereziilor științei) — nu aveau cum să nu deruteze. Poetul este tot mai des certat cu epitetul de **filozof,** cînd el nu e decît un întristat Narcis nemairecunoscîndu-se în oglinda, din ce în ce mai tulbure, a poeziei.

Cît despre Leonid Dimov, veritabilul pandant al lui Nichita Stănescu, el este marele poet al calmului, al certitudinii. Nicio îndoială, din parte-i, în posibilitatea poeziei de-a inventaria vastul univers în care-ar zice Apollinaire — „totul tace“. Negația surrealistă s-a convertit în afirmație. Sau, mai curînd, Leonid Dimov e una dintre acele naturi neutre, ca însăși viața, impresionant prin erudiția lui, prin formidabila-i putere de absorbție. Fragmentele lucrării lui (între altele : **7Poeme, Pe malul Stixului),** ce depășește, fie și numai în intenții și dimensiuni, veleitățile comune, au o mișcare „pendular de-nceată“..., și trebuie să treacă ani și cărți pentru a se vedea ce este Leonid Dimov : acest Pico de la Mirandolla al lucrurilor somnului — cartograf și geometru, astrolog și alchimist oniric... Și încă ceva pe deasupra : o atitudine anume, un simț al umorului ori al grotescului, un sentiment față de propria-i operă, pentru a cărui analiză aceste pagini nu sînt încăpătoare...

Șerban FOARȚĂ

IOANA ORLEA

imagine răsturnată

Straturi de verde formînd un singur verde, transparent în propria lui culoare. Verde greu, dens, nemișcat. Înăuntrul lui, muntele de sare înfigîndu-și virful spre adînc. Îi vede clar formele ciudate, liniile curbe și dreptele ascuțite clădind piramide în cristalele de sare. Stinsă în verde, lumina strălucitoare a soarelui lasă exactitatea și puritatea formelor.

Muntele de sare, apoi, lîngă vîrful lui, primul acoperiș. Una, două, trei, patru, cinci case, înșirate pe o linie dreaptă ca pe o stinghie, în unghi față de baza muntelui și atîrnînd cu acoperișurile în jos. Atît, nici un copac, deși la drept vorbind n-ar fi stricat, un copac crescut din coroana lui. Așa, fără nimic, nu era prea plăcut. Bineînțeles că întîi a fost muntele de sare. Nu crede că sînt multe țări care au un munte de sare la suprafața lui de aceea se gîndește cu plăcere : „fenomen unic", fără să limiteze unicitatea, ar putea să fie și singurul din toată lumea. Cum s-o fi ridicat el, așa, deasupra pămîntului, sigur că nu de bună voie, l-a înghesuit ceva acolo în adînc. Poate s-a ridicat încet și oamenii de atunci au putut să-l vadă desvelindu-se de pămînt sau a țîșnit deodată ca un șuvoi de apă și a rămas încremenit răspîndind în jur praf alb sărat. Pînă la urmă tot o să se topească de atîtea ploi cîte plouă pe el. O să dispară muntele de sare, deși nici de asta nu e sigură, mai ales cînd îl vede stînd înfipt cu vîrful în adîncul verdelui. Casele or să stea și ele un timp, atîrnate ca pe o stinghie, pe urmă...

Ridică ochii și dreptunghiurile mari cu două pătrate mici în părți și în mijloc cu un alt dreptunghi ridicat pe latura îngustă, se răstoarnă cu acoperișurile în sus și sînt pereți albi cu ferestre și uși, dar coboară privirea pînă le aduce din nou în verde, acolo unde le stabilise locul acum.

Nu e nimic de așteptat. Muntele de sare s-a ridicat de mult, treaba lui cum, și de dispărut, cine știe cînd. Casele le-a clădit bătrînul una cîte una, afară de a doua pe care a mostenit-o de la părinți și în care locuiește cu bătrîna. Dacă o sare la numărătoare sînt patru, frați cinci, deci tot ar mai fi de așteptat ceva, pentrucă bătrînul clipește des sub sprîncenele cenușii care îi îmblînzesc ochii :

— Vreaù ca fiecare dintre băieții mei să aibă casa lui.

Ei, băieții și nevestele lor, cînd se adună toți pentru vreo sărbătoare, dorm o noapte, două în casele lor reci cu pereții încremeniți. Fiecare în casa lui. A doua zi trec prin fața porților închise, pleacă pe rînd după cum au trenul sau rata. Cîteva zile totul li se pare prea strîmt în locuințele lor de la oraș, apoi se obișnuiesc iar. Casele au rămas una lîngă alta, răsturnate cu acoperișul în jos.

În vara asta sau în cealaltă sau în care vară s-o putea, bătrînul va începe din nou să clădească, acolo, după a cincea casă, unde e locul pregătit, dar nu se vede decît o dungă, ca și cum s-ar prelungi stinghia pe care stau înșirate dreptunghiurile cu acoperișurile răsucite în jos. Bătrînul nu întîrzie prea mult, dar nici nu e foarte grăbit, bărbații din neamul lor au trăit lung.

Ea, va trebui să vină aici cînd vor începe să clădească. O să-l vadă cum stă cu capul în jos, înfipt în verde. Cînd or să ridice căpriorii o să fie frumos. Lemne plutesc de parcă ar fi corabie și meșterii care îl ajută pe bătrîn sînt marinari. Ea stă așezată, undeva o fi un loc de stat pe orice corabie, dar asta numai înainte să-i dea pereți și să fie casă, a șasea casă de pe stinghie.

A ei, de fapt a lui, fiul bătrînului, e tocmai a treia. Are la geamuri perdele cu dantelă care nu se cunosc și de aici seamănă cu toate celelalte. Nu rîde, deși se bucură că este aici, altfel ar sta sigur și ea cu capul în jos, totuși nu se bucură cu adevărat, pentrucă din locul acesta oricine poate să vadă în fiecare zi muntele de sare și cele cinci case răsturnate.

Simte căldura soarelui pe ceafă și se apleacă tot mai mult oprindu-se înainte de a-și vedea fața, nu are nevoie de fața ei acum.

Geamul din dreapta e cel de la camera de musafiri. Cînd vine bărbatul acasă, acolo face dragoste cu ea. După ce îl duce la gară, scoate așternutul și pune la loc cearceaful cu lucrătură, să se vadă de sub velință și aerisește de două ori pe săptămînă să nu prindă pereții miros de închis. Acum au trecut iar trei luni.

Patul de furnir plutește pe verde și ea se miră cît de ușor poate scoate lucrurile din casă, numai că nu știe cum să-l așeze ca să rămînă totuși pat și pînă la urmă îl aruncă de-a dreptul. Aruncă încet, unul cîte unul scaunele cu ramă groasă la spătar, covorul cu trandafiri mari, roșii, bufetul vernil căruia mereu îi cade cîte o balama și ea trebuie să ia ciocanul, ultima oară a bătut și cîteva chibrite în gaura din lemn ros de șurub și abia pe urmă a potrivit balamaua.

— Mare lucru...

Zîmbește bărbatul și îi aduce ciorapi.

— Cei mai scumpi, de 60.

— Unde i-o fi găsind așa scumpi ?

Se miră vînzătoarea de la cooperativă cînd vine duminicile pe la ea. Apoi întreabă rotindu-și ochii spre dulap :

— Ce ți-a mai adus ?

Fiul bătrînului nu seamănă cu el la față, dar e singurul dintre băieți care nu și-a luat nevasta la oraș.

Desen de PICASSO

— Lasă, e mai bine așa, să avem și noi casă.

Ea e nevasta lui. Toarnă apă pe spatele bărbatului cu trunchiul aplecat deasupra lighianului.

— Mai — bolborosește el prin palmele adunate pe față.

Clăbucul de săpun plutește pe fundul lighianului, apoi se topește lăsînd o apă cenușie.

Și dulapul și aragazul și patul copilului, toate, le aruncă pe toate fără să-și mai dea osteneala să le așeze, le aruncă. Nu-i pasă ce se întîmplă cu ele, de aceea ele dispar imediat. Rămîne muntele de sare, una, două, trei, patru, cinci, de ce nu ar număra șase, pentrucă oricum bătrînul o va face și pe aceea, deși băiatul cel mai mic e de pe acum plecat și n-a mai dat de un an pe acasă.

Cel care stă în prima casă își trimite uneori nevasta, toamna, atunci ei îi vine mai ușor pentrucă și cealaltă așteaptă, o știe că așteaptă, cu toate că nu i-a vorbit niciodată despre asta.

În fața casei a doua apăru bătrînul mergînd cu capul în jos, aproape atinge acoperișul. Se învîrtește de cîteva ori pe cap, în timp ce picioarele se mișcă într-o falsă căutare de echilibru pe stinghia subțire. Și doar destul de lată strada din fața caselor și peste e numai pămînt, nu foarte negru și gras, dar bun pentru rădăcini și tălpile oamenilor.

Cunoștea obiceiul bătrînului. Ieșea pe poartă cu mersul lui pe care alții l-ar fi putut crede fără putere, apoi făcea în jurul lui cîțiva pași, fără o direcție precisă, ca și cum ar fi uitat încotro s-o apuce. La început o păcălise și pe ea, pe urmă a înțeles că era altceva, nu știa ce, dar era sigură că bătrînul avea un motiv al lui și cînd bărbatul, fiul lui venit acasă pentru cîteva zile îl urmărea cu privirea lipsită de milă, i se părea că el știe de ce bătrînul odată ieșit pe poartă se învîrtea în jurul lui ca și cum ar fi uitat încotro s-o apuce.

De fiecare dată la fel, numai atunci nu. Veniseră toți cinci, așa cum se întîmpla foarte rar, de peste poartă, cineva l-a chemat pe bătrîn :

— A lui Zăraru zice să dai pe la el.

— Acu ?

Dar omul plecase și bătrînul s-a îndreptat spre poartă. Ea l-a urmărit, pentrucă de fiecare dată îi era milă de el cînd îl vedea cum uită încotro s-o apuce și ei îi trebuia această milă. Bătrînul pășea cu mersul său puțin încovoiat din genunchi, a trecut de poartă, a ieșit în stradă cu mersul lui încovoiat din genunchi și fără nici o altă mișcare s-a îndreptat peste drum, mai încolo, la casa lui Zăraru. Băieții lui toți cinci erau în casele lor, nimeni nu mai putea veni spre el din nici o parte a pămîntului. Asta a înțeles după ce plecaseră din nou toți cinci și bătrînul își reluase topăiala lui de om uituc care își ascunde așteptarea si pentrucă ea n-a știut cum să șteargă toată mila pe care i-a dat-o pînă atunci, a lăsat lucrurile așa.

Picioarele lui se mișcă acum foarte sigure pe stinghia îngustă în lungul căreia se înșiră cele cinci case și cea care avea să și-o facă întîi corabie. Și i se pare că pentru bătrînă a fost ușor, ea i-a născut pe cei cinci băieți, el a trebuit de fiecare dată să așeze deasupra copilului o casă mică, atît cît să încapă noului născut. Pe măsură ce acesta creștea, bătrînul ridica zidurile mai sus, să-l încapă, mereu speriat, crezînd că la moartea lui copilul ar muri sufocat în casa rămasă prea mică, fără să-i treacă prin minte că i-ar fi fost de ajuns să-și rotească brațele de cîteva ori ca să iasă din învelișul clădit de tatăl său, poate doar convins că nu o va face.

Încercă să și-l închipuie urmat de băieții lui, dar nu e frumos să vezi șase bărbați la rînd umblînd cu capul în jos. Bătrînul a ajuns în dreptul locului unde va ridica a șasea casă pe care și-o va face întîi corabie. Nu se oprește, îi vede răsucirea ușoară a capului și tălpile lipite de marginea pămîntului șovăie cînd se desprind.

Femeia închide ochii fără să-și dorească altceva. Cînd îi deschide, nimic nu se mai mișcă în verdele apei. Verde. Muntele de sare cu vîrful în adînc, apoi acoperișurile caselor răsturnate.

Ocolind lacul, femeia urcă pe malul uscat, presărat de o sare invizibilă. Au trecut iar trei luni de cînd cearceaful cu marginea brodată stă neatins sub velnița din camera de musafiri. Își numără pașii zece cîte zece, dar cînd a ajuns sus a uitat cîți de zece au fost.

Jos, lîngă lac, apoape de locul unde a stat ea, sînt trei oameni și după cum se mișcă, și nu numai după asta, se vede că sînt străini. Turiști. Parcă printre ei ar fi și o femeie, are părul lung, prea galben. Privesc în apa lacului sărat de parcă ar aștepta să vadă cine știe ce. E numai muntele de sare, așa cum trebuie să stea el, acolo oglindit și mai sînt casele din spatele ei.

Nu e vina lor, ea e cea care n-ar trebui să fie aici sus cu capul înfipt în apa verde sau ar trebui să plece. E prea ușor pentru cei veniți să se plimbe și dacă ea încearcă să fugă acum, în apă se va mișca o femeie atîrnînd cu picioarele prinse de stinghia subțire a pămîntului. Și muntele e lîngă ea. Rămîne dreaptă, lăsînd apei verzi imaginea ei răsturnată.

I. NEGOIȚESCU

Mar Cantabrico

înșelătoare dacă dinspre cuvinte parcă
se întrerupe ziua ca să descreascâ-n doi
(o pătimașă stîncă se-ntoarce spre culoare
cînd o îmbată navele goale sub ospăț)

(cînd o solară ceață domoală curge-n pinii
acelui vis cu turnul mărindu-se de pal)
ca să nu uite scrie pontifical pe sînge
de la Columb la taur metamorfoza grea

Plajă

ceață lăptoasă și caldă pinii vibrînd
în lumină
cade-ntre coapse căldura ceața-ntre
degete cîntă
umezi de lapte prin moale și deasă lumină
plutim
gură pe gură de cîntec morții nemiruindu-ne

Mortefontaine

sub ascendența neagră a frunzelor de sînge
pe lespezi pe fîntînă și constelat în luth
un timp fără nădejde misterul ce se frînge
prin verdele crepuscul cu îngerii cîntînd

ecou al apropierii brătară cenușie
o vis corupt la tronul cuvîntului dintîi
de unde crește umbra ce fosnetul învie
pe măști amalecite restituite-n vid

Anaerob

de cînd tot urc o teamă slăvită ce-ntîrzie
sau ca un leagăn tare menit la prădăciuni
străinule de-o spulberi ți-e vîna mai aleasă
un gînd fără ființă culori fără nebuni
ori marea suprapusă și ca un gol de preț

Piața

Și nopțile se răzgîndesc și caii
mutîndu-și aurul proscris pe domuri
sub miezul toamnei drumurile-ncearcă
lăuntricul instaurat în forme

Como

era chemasem plîngeți o verbe centrifuge
crepusculul și ploaia cu locul vă-ncunună
din golfuri ce coboară singurătăți
de pulberi
cu somnul pur în geamătul sîngelui
fantastic

Ziduri

mîndria solitară la sîngele din ceruri
spre gură caută semne dintre cupole reci
lumină ce consimte splendoare ce desparte
le numără cu teamă ca și mai crud să treci

Plînsul

de moarte rănit zăcea
nemuritorul zeu cu penele pline de sînge
și poame putrede împodobindu-i pletele
verzi
(mai blînd ca biruitorul
ce-l ofensase și-i desträma pururi
tîrele sîrmele vieții lui prin gol irumpere)
zăcea-n pîntecele fierbinte lichid al
haosului
din care se străduia să se nască
și amintindu-și deodată
ca și cum totul ar fi fost să reînceapă
de un amar acrișor cețos și tînăr cuprins
începu să plîngă

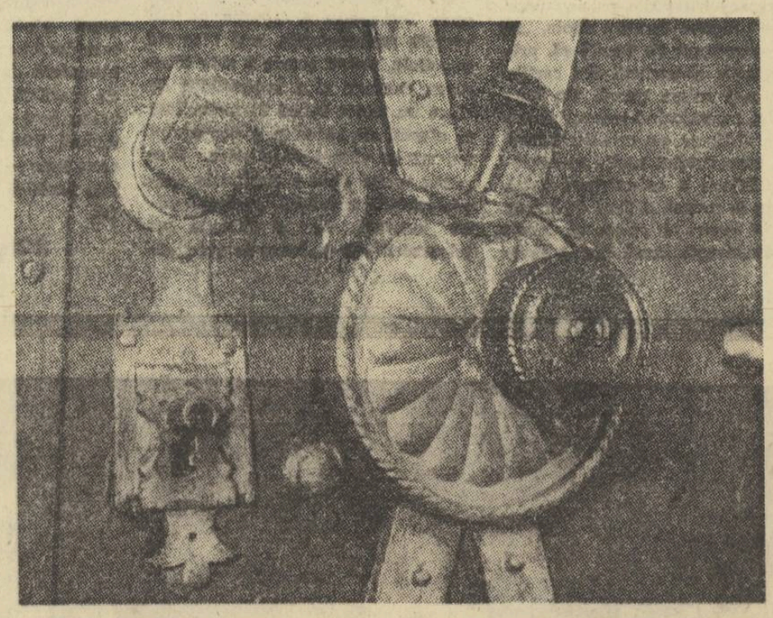

Feronerie veche românească : intrarea ferecată de la biserica Sf. Ioan din Focșani

IOLANDA MALAMEN

Pasăre amplă

Și nu aud decît
strigătul catedralei de pămînt
și mă înalț orbește peste dogoare,
ca un abur de sfînt.
Sînt singură și enormă
întunecata mea despletire de case
cutezînd cuibărirea mamei și-a tatălui
la subțiorile mele duioase.
Cîtă funingine de iad ;
nu mă opresc
și cad în Dumnezeu
ca o năpîrcă grea
și sînt cea mai privighetoare
dintre Mine și Eu.

Spațiu inexistent

Ultimul foc aiurează
pe coastele reci ale Styxului
nereușita morții
ancorată pe cerul pleoapei.

Și astfel se zbate corabia roșie
între vecii și dezmăț :
Culegătorii de pești nu salută.

E numai tăgada cu gust de ninsoare
căci cine a îndrăznit
să-l mintă pe Caron
acum, la sfîrșitul puterilor ?

Parcă urlă din luntre
o pasăre amplă.
Secarea apei ne-a rătăcit
ca pe-o zi în altarele anilor.

De neîntinare

Coborîți voi cei aleși
de-a sorbi măduva apelor
cu ceață albă de înger
și bucurați-vă
de licoarea lacrimei melcului
ca de-un încremenit popas.

Vă dau pace
cum n-ați respirat în niciun adăpost
și bunătăți
curate ca patul fecioarei.

Dați-mi o singură vietate
înjurată prin ceruri misterioase
ca să am ce muri
într-o lume vinovată de mine.

Lotus

Părăsește la fiecare horcăit de gură
cîte-un suflet din mine ;
mă înec, iartă-mă !
Ne putem aștepta în pămînt
la revărsatul morții
c-o dogmă absurdă pe buze
mai palizi ca ochiul de pește
mai uzi ca ploile-n ploi.
Iartă-mă:
Uneori ți-am vorbit de sub meri,
despre rătăcirile aștrilor
prin grădini oftate de pulbere.

Ibis

Roșie pasăre
patinează în stinse încăperi
memoria stelei Aqua.

Istorii de vase cerești
nu lasă urme venirilor mele
și ecouri de dans
mă înfig în umbrele ploii.

Roșie pasăre
fierbinte ca fulgerul
aleargă străină
pe-un cor de semințe.

Pe vîrf de suflete
ajung cu pasărea-n dinți
și iubirea se tăvălește de vis
fiindcă am ucis-o de-aproape.

ION NICOLESCU

Cascadoria

nu mi-e ființă nici tragedie
numai o parte de vis agitat
visul cel mare al calului alb
calul poet mă visează pe mine
gelos peste visele lui de om mare
pentru liniștea mea sunt resturi de vise
lucruri și oameni cu nume de cai
calul poet calul tragic și alb
frazele vesele gîndul curat
nimeni gelos pe ruinele zilei
poetul visat de un cal e adînc
ca noaptea ființei și viața
și viața de cal dintre vise
o parte din visele calului hamuri
sunt pentru viața poetului cal
și numai poetul gelos peste restul
de vise-ale calului tragic
se-nchină la visele calului alb
la calul poet pe ruinele zilei
la restul de cal cu nume de om
restul de vise ale calului tragic
sunt moarte sunt viață sunt nimeni
numai poetul nu are ființă
veșnic în visele calului
veșnic visat și nelepădat
tragicul cal al ruinelor zilei

Făt-frumos de tot

Viața-i viață cînd e viață
pasăre pe limba ei
sufletul nu se învață
fiindcă are multe piei

timpul scade timpul crește
timpul s-a înțepenit
omul numărat pe dește
are numai un sfîrșit

vii-au înviat din morți
și-au murit a multa oară
suflete care mă porți
fie-ți povara ușoară

numai gînd sînt tulburare
cînd în brațe să mă iei
după cum și omul pare
pasărea e limba ei

Feronerie veche românească
(intrarea ferecată de la Biserica Sf. Nicolae Domnesc-Curtea de Argeș)

ŞTEFAN STOIAN

mai tîrziu

Umilință și răbdare, astea două și puțin noroc, atît îți trebuie, nu ceri mai mult, și apoi, dacă știi să te stăpînești, să-ți muți gîndurile în altă parte, atunci numai neghiob să fii ca să poți pierde. Și asta mai e, să nu fii neghiob, adică să te cuprindă spaima, să ți se facă frică pentru că e clar că sfîrșești prin a pierde pînă la urmă, dar pînă la capăt mai e și apoi în direcția asta ai și tu ceva de spus. Niște lucruri mici, neimportante pentru alții, pentru ceilalți, nu și pentru unul ca el.

Acum le dobîndise și, pînă la sfîrșit, pînă la făcutul socotelilor, instinctul îi spunea că mai e, așa că știindu-le avea să se folosească de ele dar nu cu grabă, în pripă, ci cu pricepere și destoinicie, tot așa cum ceilalți, cei care purtaseră numele lui, crescuseră vitele la munte, cu aceeași destoinicie cu care aceia știau să bea țuică.

Pe toate astea le învățase demult, copil fiind, atunci cînd de fapt deslușești tot ce se poate desluși, și apoi, preț de o viață, nu faci altceva decît să pierzi picătură cu picătură tot ce ai adunat, atunci cînd erai mic și bogat și puternic, de neînvins — un copil.

Într-un pat cu tăblii înalte, de fier și scurt, pe măsura femeii aceleia care se întîmplase să fie mama mamei lui, într-un pat larg, dar atît de mic, încît la paisprezece ani picioarele îi ieseau printre drugi, iar la șaispe putea să doarmă numai încolăcit, acolo dobîndise averea ce avea s-o piardă cu încetul, pe nebăgate în seamă. Și chiar dacă acum patul fusese distrus, aruncat la fiare vechi, vîndut și din el făcute sape sau avioane sau lanțuri, chiar dacă să zicem că măcar casa nu ar fi fost distrusă, ștearsă de pe suprafața pămîntului, demolată, și că ar mai fi existat numai camera aceea cu fereastra înaltă și, bineînțeles, în ea ar fi stat acum alți oameni care ar fi adus cu ei o mobilă nouă, frumoasă, ieftină și tot atît de grozavă ca și un cartof degerat, pentru el patul ar fi ocupat același loc, în dreptul sobii, cu tăblițile înalte și globurile de aramă la cele patru colțuri.

Era al lui în veci, tot așa cum și casa cu un singur etaj, chiar dacă unii vedeau acum altceva pe locul acela. Casa cu acoperișul de țiglă roșie, cu iedera arămină pereții în după-amiază.

Amintirea, da, numai ea e singura avere adevărată și pe totdeauna, unica pe care chiar de nu ți-o poți cheltui în viață, ea e a ta, și numai a ta, nimeni nu ți-o poate lua sau popri sau fura ci numai pentru tine ea are și valoare.

În patul acela, printre mobile vechi, alături de bătrînă, învățase ce-i spaima, frica și toate celelalte, de fapt niște simple deghizări ale morții, așa cum avea să-și dea seama mai tîrziu, aproape cînd ajunsese la sfîrșit și începuse să-i fie indiferent.

Dar atunci altfel stăteau lucrurile, în noaptea și apoi în dimineața ce a urmat acelei nopți, neștearsă și ea din trupul și sufletul lui de-a dreptul irezistibilă. Și cînd începea să-și amintească, pornea întotdeauna de mai departe și niciodată de la un fapt sau o întîmplare anume sau de la o imagine de neuitat, ci de la un tremur, o înfiorare care îl cutreiera asemeni unui vînt subțire și rece și cald, statornic același deasupra pămîntului în primăvară. Se pornea o ceață din ce în ce mai rară și un zumzet tot mai nedeslușit, dintotdeauna străin, deși cunoscut, și aproape, și al lui, aidoma unei dimineți de vară pe care o mai trăise dacă nu în viața asta, cu siguranță în alta ce-i aparținuse deopotrivă și despre care știa și nu știa.

Încet, încet, locurile și întîmplările și oamenii, trecînd pe alături în aceeași curgere domoală, de neoprit, iar el lipsind, fiind doar un martor din afară, retras, plecat, deși de față.

Era iarnă, în februarie, și cînd se trezi o văzu întîi pe bătrînă la marginea patului, legîndu-și părul cenușiu la spate. Desluși în colț candela, apoi argintul icoanei clipind și tabloul din fața patului, mașina de cusut, scrinul, toate într-o lumină și întuneric, în umbră. Îi era frig, se ascunse sub plapumă trăgîndu-și genunchii pînă în dreptul bărbiei, întors pe o parte, gata să adoarmă. Copleșit de căldură, în nări cu mirosul săpunului de rufe din cearceafuri. Mirosul de rufe proaspăt călcate care atingîndu-l îl moleșea și căruia i se dăruia cu frenezia zilelor în care bătea mingea pe maidanul din spatele fabricii de sifoane. Sub plapumă, în cetatea lui inviolabilă, alături de femeia aceea rece și dură care îl bătea cu sau fără motiv, pe care atunci o ura din toată ființa, pe care ar fi omorît-o și, pentru că era mic, neajutorat, și singur — numai cu puterile lui, o ura cu furie și disperare, dar care mai tîrziu, peste cîtăva vreme, avea să-i fie unica ființă iubită.

Mai tîrziu, cînd ajunsese un bărbat în toată firea și o chema la el tot mai des în clipele de înghețată singurătate. Nu pierzi decît ceea ce n-ai, ceea ce nu-ți aparține, știa și asta și încă multe altele iar în noaptea cînd bătrîna îl sculase trăgînd plapuma ce-l acoperea și lui i se făcuse frig avea să afle un lucru nou și mare, imens, care îl făcu să uite tot ce trăise pînă atunci, iar în dimineața următoare era bărbat gata.

Avea zece, unspe, poate chiar doisprezece ani, dacă s-ar fi străduit să afle exact cîți ani avusese atunci, dar lucrul ăsta nu-l mai interesa, trecuse pe planul doi, neimportant pe lîngă marea descoperire care reprezenta și certificatul lui de naștere.

Tot atît de insuportabil de mică, cu fața toată numai sbîrciturî și cute, părul de culoarea fontei strîns la spate, în halatul acela de baie vînăt, cu dungi gri, jerpelit, rămas de la unicul ei bărbat, bunicul, trăgînd de plapumă și făcîndu-i semn să tacă, era deasupra lui.

Ținînd degetul arătător în dreptul buzelor îi spuse să-se îmbrace „repede, repede". Pe scaun, în dreptul sobei, pe scăunelul acela mic și roșu. Pe scaun erau hainele așezate cu grijă de aseară : pantalonii pe dungă, cămașa de americă, pulovărul negru rupt în coate, deasupra căciula cu urechi, ciorapii pe bocanci, iar bocancii la ușă, sub mașina de cusut, să nu pută peste noapte.

Bătrîna aprinsese dincolo lampa de gaz, cea pe care se fierbea ciorba, o lampă „Globus" destul de veche dar tot atît de bună, care făcea multe pe lîngă casă : frigea pește, cocea vinetele, iar în iernile grele era dusă jos, în pivniță, și ardea acolo toată noaptea ca să nu se spargă tevile de ger. Pe ea pusese bătrîna oala mare de fiert piftii, plină cu apă. Și atunci simți, deși la început nu înțelese prea bine, de ce e nevoie de lampă, de oală, de el și de toate celelalte. Era o căldură mare, încingîndu-i obrajii, sfîrcurile urechilor, deși mîinile îi rămîneau reci și parcă țepene, neîndeminatice, iar bocancii erau și ei reci, nu uzi, ci tari și reci, mirosind a untură rîncedă.

Se furișă dincolo, călcînd pe virfuri, ținînd de ușă să nu scîrțîie. Nu îi era teamă, nici frig, deși geamul de la antreu fusese deschis, nu îi era nici foame, venise să fie de față, să asiste, și dacă se putea să participe, fusese chemat pentru prima oară.

Bătrîna vorbea puțin, și rar, și numai atît cît le trebuia lor să-se înțeleagă, nimic în plus, prețuia cuvintele mai mult decît meritau ele, dar asta avea să afle mai tîrziu, la sfîrșit. Deprinsese felul ei de a fi, mut, închis în sine, impenetrabil.

Dar bătrîna vorbi. Ridică de sub mașina de gătit un lemn destul de mare, o buturugă, iar băiatul îi deschise ușa. Geamul din antreu era deschis, pe pervazul lui așeză buturuga. „Vin aici" dar în șoaptă, șuierînd abia, făcîndu-l să înțeleagă mai mult prin semne. Îi ghicea mișcările, știa cu mult înainte ce-i rămîne și lui de făcut, era întotdeauna atent, gata, ca o pasăre de pradă. Îl antrenase în direcția asta, nu cu brutalitate, dar nici cu înțelegere, ci încet, cu puterile ei, așa cum fusese antrenată și ea cu șaizeci și ceva de ani în urmă, într-o casă de la poalele muntelui, cu aceeași sălbatică perseverență, deși locurile și vremurile erau acum altele. Trebuia să-și facă datoria și nu oricum, așa, să se afle în treabă, de mîntuială, ci cum putea mai bine, fără să-i pese de cel de alături, în frica numai a celui de sus și în îngăduința lui. Avea ceva de transmis, de lăsat în urmă, nu știa precis ce, dar simțea că ceva din ea îi va supraviețui. De aceea o ura pe atunci băiatul de moarte, și tot din pricina asta avea mai tîrziu să o iubească. Stătea pe scaunul ei de lîngă sobă, în poziția în care îl obișnuise : mîinile în poalele halatului, genunchii lipiți, iar spatele drept, deși mic, mîndru și drept, incredibil de țeapăn pentru cei optzeci de ani de zile. Pe pat nu avea voie să se așeze decît noaptea, patul e făcut pentru leneși, îi era clar și limpede. Mai apoi, dacă ar fi apucat anii ei, și dacă ar fi ajuns bunic, cu siguranță că ar fi procedat la fel. Se așeză din reflex pe scaunul mic — la locul lui. Fiecare trebuie să aibă un loc al lui, nu să facă pe nebunul cu el sau să-l schimbe, numai să-l posede, atît. Dacă e necesar să-l apere.

Și atunci îi răspunse „nu, n-a venit, dar în noaptea asta vine sigur, iar noi doi trebuie să fim pregătiți". „De unde știi că vine, eu..." „Tu o să stai în bucătărie la geam, iar eu la geamul din antreu, în noaptea asta vine sigur, ține minte, repetă". „Malde !". „Repetă". Avea să stea la geamul din bucătărie. Candela lumina peretele deasupra șifonierului aruncînd clipiri în oglindă. Vremuri grele, așa cel puțin spunea bătrîna care apucase trei războaie și care știa destule, nu însă atît de multe ca să poată muri, dar nici atît de puține ca să se lase omorîtă. Iar el, el era un copil, fusese pînă atunci un copil... „Aș vrea să-ți spun ceva, băiatule, dar nu știu cum să încep, să știi că va veni curînd, în noaptea asta chiar, am simțit că acum e rîndul nostru, nu trebuie să-ți fie frică, eu sînt cu tine. Mai întîi să ne facem rugăciunea". Nici gînd să-i fie teamă, era doar curios și nerăbdător. Stătea în genunchi, în dreapta ei, între tăbliile patului și mașina de cusut, cu fața la șifonier ca în fiecare seară, numai că și puțin altfel, pentru că în loc să spună Crezul el se gîndea la ceva important și mare, grandios, la ceva ce nu există, dar se gîndea intens, cu toată ființa. Și atunci, încă în genunchi fiind, acolo în fața șifonierului, cu bătrîna lîngă el, putu să distingă liniștea din jur un tăcănit scurt, un fel de zgomot făcut de două metale lovite între ele. Nu fusese puternic, nici amenințător, doar limpede, neînchipuit de clar prin mesajul ce-l conținea.

Vru să-i spună bătrînii, însă cînd întoarse capul, înțelese după felul în care aceasta se închină că nu mai era necesar să o facă. Altă dată, ba chiar în zilele din urmă, zgomotele din casă îl speriau cu atît mai mult, cu cît bătrîna, bunica lui, Malde, înțelegea ceva din ele. De la ea aflase că ele vin de dincolo, de la cei plecați care se mai întorc din cînd în cînd prin locurile pe unde au trăit, și atunci lucrurile din casă încep să troznească. Dar asta nu-l ajutase prea mult, pentru că nu avusese ocazie să cunoască nici măcar pe unul din cei plecați dincolo, să-i știe firea, căutătura privirii sau greutatea palmei. Nu cîștigase nimic aflînd lucrurile astea, ba dimpotrivă, pierduse și buna nepăsare în care trăia și acum, auzind trosnituri, încerca să le văduvească de înțeles, să treacă nepăsător pe lîngă ele, ca un bărbat.

Cineva umblase la poartă, era clar, și cu atît mai clar și mai limpede cu cît ea, femeia, îi spusese că așa urma să se întîmple. Dar, știind, fiind aproape sigur, neclintit în adevărul lui, curiozitatea nu i se domoli, deveni doar mai mare, imensă, exacerbîndu-se în fiecare clipă ce trecea. Atinse cu palma tăblia de metal a patului, era rece, umedă.

„Du-te de vezi ce face apa, umblă încet". „Nu, zise el, nu, eu..." Erau amîndoi în picioare, unul în dreptul altuia, femeia cu puțin mai înaltă, datorită felului în care își purta spatele. Tot atît de singură, de neajutorată și la fel de puternică, doar dîrză, buza de jos îi tremura ușor. „Atunci stai pînă vin pune-ți căciula, unde te uiți ?". „Eu... spuse băiatul". Cum stătea cu spatele la scrin cu mîinile în jurul trupului, înerte, abia putea să răsufle. „A dat în clocot, ia cîrpele și vino". Vorbea încet, fără să poceească cuvintele cum i se păru lui, dar prea tare. Lucrul ăsta îl știau amîndoi deopotrivă de bine, știau că el nu vrea să-i audă, deajuns că-i simțea. Bătrîna îi ajută să ridice oala, o puseră pe fereastra din bucătărie. Femeia se întoarse apoi și suflă în lampă așa cum făcea întotdeauna pentrucă gazul nu trebuie aruncat în vînt.

„De unde frigul ăsta, se gîndea băiatul, parcă înainte nu era, de unde o fi venit ?"

„O să trebuiască să așteptăm, zise ea, nu s-a dus la magazie, umblă la pivniță, e în dreptul ei. Nu trebuie să știe nimic de noi, așa că orice o fi, să nu țipi, eu sînt cu tine. Trebuia să mă astept la asta, începu din nou bătrîna, dacă îl vedem ne omoară, numai că la noi n-o să-i meargă. Ține minte, eu mă duc dincolo, la geamul din antreu, tu stai aici lîngă fereastră, asculți ?, stai lîngă oală, hai, scapă de buturuga mea, dar de tine nu are cum, pentru că o să vrea să fugă și tu o să-l oprești". „Și dacă moare ?", o întrebă. „Păi el de asta a venit la noi să moară, taci, a desfăcut lacătul, ascultă, o să tragă zăvorul" „Și dacă moare... ?"

Iar el chiar trase zăvorul, îl trase deodată, cu forță, nu în grabă, dar nici încet, să scîrțîie preț de-o viață, ci dintr-o singură smucitură, sigură, moale, insuportabilă. Atîta cît crezuse de cuviință că e bine, că e cel mai natural, desigur, se înșela. Știa că va fi auzit, dar asta-i rămînea cît timp intrase aici și, de fapt, trasul zăvoarelor devenise meseria lui în anii din urmă.

„O meserie și asta, spuse bătrîna, ca oricare alta, dar nu pentru oricine. Puturosu ăla de lacăt, un puturos și jumătate". „Nu vreau să moară făcu băiatul". O vedea prin întuneric, la fel de mică, toată numai oase, albul ochilor îi lucea îngrozitor. Ștergînd cu un prosop farfuriile pe care le punea în dulap, cele două farfurii în care mîncaseră ei aseară.

„Ce bine ar fi să nu fie nimeni, se gîndea băiatul ar fi grozav".

„Lasă prostiile, n-ai timp de ele, dă-le dracului". Îl simțise, era prea bătrînă să nu simtă cînd cineva o ia razna. „Poate n-a fost nimic", se gîndea băiatul. Dar asta era numai o speranță, o speranță vagă, nelămurită, pe lîngă acea cumplită certitudine. Bătrîna trecu la furculițe, le ștergea cu prosopul și le punea la locul lor, în sertar.

„Nu vreau, spuse el, eu"... Lovitura care o primi în frunte nu fu puternică, atîta doar că-l ameți.

„Du-te, îi spuse, pleacă, n-am nevoie de tine, dezbracă-te și te culcă, credeam că nu sînt singură, pleacă dincolo, mai mult mă-ncurci". „Lacătul ăla puturos, să-l ia dracu". Îi deschise ușa, dar unde să se ducă ? De fapt, dacă ar fi putut să facă exact ceea ce simțea, ar fi fugit, ar fi coborît repede scările și ar fi luat-o la goană, de nebun. Dar știa, mai bine zis începu să știe, cu o precizie înfricoșătoare, că lucrul ăsta nu putea să-l făptuiască, că-i era de-a-dreptul imposibil și cu atît mai imposibil cu cît simțea că l-ar fi dorit mai mult. Pentru început spuse :

„Eu ce trebuie să fac ?". Și ascultîndu-și cuvintele, se sperie la auzul acelei voci care nu-i aparținea, pe care abia atunci o descoperise ca fiind a lui, tot atît de speriat cum avea să fie mai tîrziu, peste ani și ani de zile, cînd rostise pentru prima dată acele două cuvinte în prezența unei femei, cînd aflase că mai există și așa ceva.

„O să-l omor, ai să vezi, spuse băiatul". Frigul din oase fusese alungat.

Desen de DIEGO RIVERA

TUDOR VASILIU

vendetta

— Mai mișcă ?

— Mi se pare că l-a blegit de tot lovitura aia. Canamaria, am să te rog pe mata să nu-l gonești. Îl las la mata în pod, poate-și revine.

Grager așeză cu grijă porumbelul pe scîndurile murdare ale podului. Canamaria se uita la dumnealui și-l evalua, cu tot cu pantalon și cu cingătoare.

— S-ar putea să fie sălbatic. Dacă se trezește, cheamă-mă. Oricum, o să treacă timp pînă să-și pună aripa pe picioare și să poată zbura. Mi-l poți ține ?

— Da' cum nu.

Grager împinse ușa podului cu otul și dădu să iasă.

— Da' cum nu, mai spuse Canaaria, dînd semnalul tăcerii.

„Femeia asta nu-mi inspiră înedere : ar fi în stare să-mi mănînce porumbelul. În fine, urma ae".

Grager s-a zăpăcit de tot cu umbelul ăsta. De unde atîta milă el, că doar e tată de copii, și urat, vampirul !".

Canamaria, ia să-mi văz o-a...

cuse deja o jumătate de oră. r își găsi vecina în aceeași poziție, cu o mînă pe șold și altă mînă pe zid, ca pe alt șold, privind porumbelul. Porumbeii ăștia cenușii sînt cei mai simpatici, hei Canamaria, dormi ? Grager scoase din buzunar un pumn de firimituri : turnă puțină apă dintr-o sticluță într-o cutie de conserve, și le vîrî pe toate, cu un gest expert, sub nasul păsării.

— Venișî, Grager ? Tocmai începuse să miște.

— Spuneam că porumbeii ăștia cenușii sînt cei mai simpatici. Mai vin și mîine, Canamaria, nu te supăra. Am să-i pun apă și pîine, să nu dea ortul popii, șoricelul ăsta cenușiu, mic și cu pene, pene-pene-penișoare !... pene-pene-penișoare !... Grager se aplecase și vrăjea cu mîinile pe sub aripa teafără a păsării : aceasta uguia mărunt.

— Lasă-l, că nu-i cîine, făcu rar femeia.

Și către figura mirată a lui Grager :

— Numai pe cîini tre' să-i scarpini așa.

Grager plecă ușurat : Canamaria în sus, Canamaria în jos, da' se dovedise femeie simțitoare.

După ce bărbatul închise ușa, femeia luă cu grijă porumbelul, parcă l-ar fi luat de pe cuibar, îi smulse căpșorul cu un aer de cunoscător și, îndreptîndu-se din șale porni lent spre bucătărie.

În seara aceea avu ce mînca ; avu și a doua zi dimineața, iar la prînz cînd socoti că poa' să pice și Grager, curățată cu palma firimiturile și le aruncă în fundul gîtului. Dădu apoi de dușcă și apa din cutia de conserve.

— Ha ! — făcu Grager cînd se întoarse de la slujbă și urcă în pod. Ha ! unde naiba a dispărut animalul ?... Canamaria, nu-mi văzuși protejatul ?

— Salut Grager. Păsăroiul dumitale e cam sprințar. Adică s-a făcut cam sprințar, că nu era... l-am văzut azi... întindeam rufele. Mărșăluia prin tot podul, cred că s-a ascuns acum.

Canamaria arătă vag, către un colț îndepărtat și întunecos, plin cu bulendre și cu sticle goale.

— De-acu', aici o să-și facă veacul. Numai să nu-mi umple tot podul de păduchi și găinați.

— Iartă și mata, Canamaria. Oricum, eu las astea aici. Cînd om pleca noi, o să vină să pape.

Grager puse firimiturile și apa într-un colț.

Ieșiră amîndoi, Canamaria înainte.

De-atunci, Canamaria își făcu obicei să trăiască din firimiturile și apa aduse de Grager.

Reușiră chiar să se împrietenească și să se privească cu alți ochi.

„Grager ăsta e totuși un om. Ar putea să-mi fie milă de el, pîrpiriu și goluț, da' uite, crede că pasărea lui mai trăiește, și pierde atîta timp și poate bani, și o hrănește...".

Grager îmbătrîni. Și după el, îmbătrîni și Canamaria.

Pînă la urmă tot trebuia să moară unul sau altul dintre ei, și muri Canamaria, nu înainte de a lăsa vorbă fiului ei, despre cele petrecute cîndva, — demult — cu porumbelul lui Grager. Din milă, și apoi din simpatie fiul ei continuă să mănînce firimiturile și apa lui Grager, neîndrăznind să-i spună încă adevărul.

Pe patul de moarte Grager-bietul, spuse și el ceva unuia dintre fii. Muri destul de vesel, deși ar fi dorit să-și poată vedea porumbelul măcar o dată ; porumbelul însă se ascunsese și atunci.

„Formidabilă familia Grager" — își spuse fiul Canamariei.

Hep, trecură lunile.

Hep, trecură anii.

Hep, trecură oamenii.

Descendenții Canamariei și ai lui Grager continuau povestea, transmisă de părinți.

Într-un an — altul decît cel precedent — firimiturile și apa băută din cutia de conserve își făcură efectul asupra unui urmaș al Canamariei. Ca urmare a cine știe cărui cumplit proces de involuție, bărbatul se transformă treptat în pasăre.

Perii de pe corp i se lățiră, devenind pene, așa cum un stilp întrebat mereu cît e ceasul, ajunge să-ți răspundă. Omul se transformă în porumbel.

Într-o zi, unul din urmașii lui Grager, urcînd în pod cu apa și firimiturile, zări în colțul în care de obicei punea toate astea, un porumbel cenușiu și vînos.

— Aha ! făcu el, ăsta e probabil porumbelul de care spunea străbunicul Grager că l-a pus la îngrășat. Parc destul de virtos.

Și după ce-l cîntări o clipă în palmă, coborî cu el jos, la bucătărie.

ION POP

Voi avea

Voi avea întotdeauna acest pat
Atras mai mult decît alte lucruri de centrul pămîntului,
Noapte de noapte, mereu coborînd,
Încît nu se mai bagă de seamă cînd se întorc
Să se-mplinească-n el clătinatele mele somnuri —
Somnul capului pe genunchi, somnul în picioare,
Somnul în marș, ori tulburele somn
Al ochiului pe perna unei lacrimi.

Pot să mă întind oricît de mult —
Patul va fi întotdeauna cît mine,
La fel de liniștit pentru sîngele meu disperat,
Pentru sîngele meu căutînd o ieșire,
La fel de liniștit toamna, așteptînd o frunză
Care să-mi acopere pieptul în dreptul inimii.
Din decentă.

Am arcuri aici, de somnuri vechi,
Ce se scufunda sub mine cu sunet de oase dărăpănate —
Eu voi fi întotdeauna deasupra lor,
Trecutul meu, un arc de somn mai nou.

Iată, prin întuneric se-aud cojindu-se pereții casei.
Străbate albul lor dintîi prin straturi,
Îmi iartă faptele de peste zi, le-neacă-n el,
Ca să rămînă astfel mai sigur și mai negru,
Patul acesta, în care noapte de noapte mă nasc,
Sprijinindu-mă pe ce-am murit.

Marea lacrimă

O, și prea palida oră
În care dublul ochi ni-l descoperirăm de carne —
Căutați, căutați, înfășurată-n cristale,
Doarme în piatra prin care vislim,
Doarme acolo, în piramida ei,
Marea Lacrimă.

Nimic nu va ajunge pînă la ea,
Nici zgomotul vîslelor noastre însingerate,
Nici scrîșnetul dinților, nici fierul săgeții —
De nimic atinsă, doarme acolo
Printre cristale, în piramida ei
Marea Lacrimă

Cade o stea, alunecă pe marginea pietrei,
Ca un moale mușchi e stingerea ei,
Ca o urmă de melc, argintie —
Noi o simțim, Marea Lacrimă-o știe,
Dar nu se prelinge, cum doarme acolo
Printre cristale, în piramida ei,
Marea Lacrimă.

Ce tot așteaptă, cînd o vom cunoaște
Limpede-n piatră, răcorindu-ne fețele ?
Călătorim prin piatră, în corăbii de piatră,
Cu vîsle-mpietrite, spre marea, spre marea,
Spre Marea Lacrimă.

Paranteze

Dacă fața mi-o voi întoarce, sîngele cui
Îl voi vedea licărind ?
Dacă fața mi-o voi întoarce...

În ținutul în care totul a fost spus,
Fără de număr parantezele cresc
Taina deplină să o închidă —
În marea purpurie
Le și zăresc așteptînd
Tăcutele alge întunecate.

Trec printre ele ca prin golul unui erou
Din care n-au mai rămas decît scuturile,
Foarte departe se-aude căderea săgeților
Din arcurile celor însingurați —
O ploaie lină pe-acoperișe
În preajma somnului.

Și eu urc mereu și drumul se-ngustează,
Din ceață-n mai ceață trecînd,
Departe, departe, văd două paranteze-ntîlnindu-se,
Un ochi de-ntuneric veșnic deschis,
O neagră sămînță neîncoltită
Ce poate-mi așteaptă lutul.

Să fie acesta un zeu al tăcerilor ?
Oricît aș umple văzduhul cu sunete,
Mai vinovat voi fi decît privighetorile.

Poate că

Poate că nici nu vei ști. Dar capul tău
De mult nu mai există. S-a desprins, ușor
Ca un fum, și acum strălucește
Gheață pe drumuri de sus.

Și nici n-ai băgat de seamă.
O mierlă șuieră pe trunchiul tău,
Un leu măsoară de-acolo pustiul,
Noaptea, o buhă vestește căderea vecinului.

Caravană înceată de sunete, dună care dispare
Și se reface, supusă a anotimpurilor,
În zare treci. Alții vor rosti pentru tine
Tot ce știai. Tu arăți doar, cu mîna.

Și ce se aude va fi auzit ? Căderi înspre urna
Vegheată de foarte de sus, mult mai sus de ținutul
În care legile ar putea prinde mușchi,
Ca mormintele.

Trecînd prin cariere de piatră

Trecînd prin cariere de piatră,
Mi se-ntristează ochii în ramele lor de var,
Cum privesc înspre scheletele peștilor,
Și iese lacrima să se compare
Cu lumina unei meduze pierdute.

Copacii de sus nu îmi mai spun nimic,
Iată în alb o frunză împietrită,
Ce de oase, cetăți zăvorîte —
Mîinile, coastele mele ezită.

Totul e bine. Pe roata de piatră
Stau răstignit, sub pilniile stelare.
Pînă cînd va trebui să înghit nisipul
Acestor clepsidre nelertătoare ?

Și vine o clipă cînd simt că sînt. O, bucurie :
Și că nu voi muri. În stemele vărurilor
Mi-am găsit urma și umbra aripilor.

versuri

de Doina Sălăjan

Revolta lui Iov

Era nebun bătrînul Iov, pe moarte
Și aiura zbătîndu-se în chin.
Nesăbuite răzvrătiri deșarte
Stuipa spre norii tronului divin.

Încinge-te, tu, cel ce-ți zice puternic
Și vino nu să-ntrebi, ci să-mi răspunzi!
Azi eu întreb cu suflet necucernic,
Cu dreptul sfînt al celor muribunzi.

Căci iată, azi, simțind sărutul morții
Mă rușinez că am trăit atît
Supunerea-mi jertfind-o pașnic sorții;
Mă rușinez că nici nu te-am urît,

Cînd din barbar orgoliu dumnezeesc, în joacă
Mi-ai prăvălit viața-ntr-al neputinței hău,
Spre a vedea de crește credința mea, ori seacă
În pustiirea viforului tău.

Cum a răspuns ființa mea bolnavă
Voinței tale oarbe de tiran?
Recunoscînd că nu-i decît o pleavă,
Recunoscînd că tot ce vrea e-n van.

Bubosul trup în cutele-i de zdreanță
Ținea ascuns un suflet laș și trist.
Acea tristețe, strop de cutezanță,
Mă face azi să-mi iert că mai exist.

Tristețea mea cu unde resemnate
Nu te jignea, căci nu erai subtil,
Iertînd nesăvîrșitele-mi păcate
M-ai rechemat apoi ca din exil.

Și închizîndu-mi rănile livide
M-ai pus spre slava-ți iar să dau în brînci.
Dar nu știai, că-n mine se deschide
Primejdioasă rană chiar atunci.

Nu vreau să știu ce mi-ai mai spus odată:
Că ești stăpîn cu tală și temei
Pe darurile-ți care nu au plată
Că dai cît vrei și iei atunci cînd vrei.

Nu vreau să știu nici fulgerelor tale
Unde li-i cuibul luminat de foc;
Nici îngerii ce-ți cîntă din chimvale
Nu vreau să-i știu cum sînt și în ce loc.

Nu vreau pe buni în locul tău să-i mîntui,
Nici pe cei răi să-i culc cu fruntea-n prat;
Nici brațul tău; nu jinduiesc avîntu-i,
Nici meșteșugul tău de sfînt zarat.

Tu să-mi răspunzi: e doar inconștiență,
Cruzime, nebunie tot ce faci?
Dreptății, tu, ce spui că-i ești esență,
Cu ce-ai putea veni ca să mă-mpaci?

Nu, să nu-mi spui că înzecit în roade
Și-n fiii noi, mi-ai dat despăgubiri!
Tîrgul murdar mai jos de viermi mă scade,
Mă pierde sila acestei înjosiri.

Tu să-mi răspunzi: te simți cumva mai mare
Cînd sufletele noastre ni le seci
De seva demnității creatoare?
Puterea ta prin asta-i doar de veci?

Vrei dragoste oricum, chiar de spoială,
Din răul semănat aștepți virtuți?
O, cerul tău miasm de iad exală,
Ți-s îngerii nebuni și decăzuți.

Ia-ți înapoi ce ți-a fost greu să-mi dăruiești:
Odrasle, prieteni buni de-a mă huli.
Singur voiesc, cum fost-am, să mă nărui
Și n-ai să-mi poți lua această zi,

Această clipă-n care mai puternic
Mă simt decît m-ai vrut vreodată tu.
Nu, nu-ți mai sînt robul supus, cucernic,
Un tunet sînt urlînd grozavul nu!

...Era nebun bătrînul Iov, pe moarte
Și-un rîs dumnezeesc i-a dat răspuns.
Intra-n legendelor prea sfîntă carte
Intră, iertat, drept cel mai blînd supus

Prînzul de taină

Stăm împrejurul mesei într-o toridă-amiază
Discipol fiecare și meșter celorlalți.
Strînși unul lîngă altul, neînsemnați de fierul
Destinului; blînzi încă și pașnici sicofanți.

Pe rînd noi facem semnul de binecuvîntare
De-asupra pîinii și o frîngem lin;
Gustăm pe rînd din vinul întunecat și dulce
Și vorbe tulburi, magice rostim:

— Luați, acesta-i trupul ce pentru voi va naște
Durerea cea mai sumbră-a părerilor de rău.
Luați și beți, jertfiți-l pentru iubirea voastră
Sîngele-acesta tandru ce nu mai e al meu.

Cuvintele șoptite pe rînd de fiecare
Ni se întorc în hohot, cor straniu în auz.
Prin irisul de zîmbet trec vagile neliniști —
Nu știm aceste vorbe de ce și cum le-am spus.

O, unde-i bucuria iubirii nerostite
Și fără de răspunderi ce la ospăț ne-a strîns!
Ne-nfricoșează jertfa cerută și promisă
Prin pîinea și prin vinul acestui tainic prînz.

Nebuni, mărturisirea de dragoste făcînd-o
Ne-am arătat comoara în văzul lumii-ntregi.
Adînc, pînă la coate, ne-am și vîrî bezmetici
În sclipătul comorii, brațele lungi și reci.

Dezvăluit e cuibul ascuns al slăbiciunii
Zadarnic ne surîdem, începe-o pîndă rea.
La noapte, care-ntîiul, pe altul bănuindu-l
În drum spre-aceeași faptă, netrebnic va trăda?

Ne frîngem sub povara îndatoririi aspre
De-a fi loiali iubirii aproapelui, total.
Vom silui iubirea ce viața-n schimb ne-o cere —
(Doamne, de poți ne iartă de-acest pahar amar!)

O, cît de singuri sîntem strînși unul lîngă altul
Cînd gîndul fiecărui strigă: să fug! să fug!
Dar stăm în jurul mesei de prînz ce se lungește
Spre cina cea de taină prin roșii mări de-amurg.

De lîngă blînda-i sursă de-ncîntare,
Durerea-n el va rupe răni. Cu sînge
Stropită va fi prispa ta de cer.
Va blestema, hulindu-te năpraznic.
Dar vorbele-i de-ocară-nsîngerate
Se vor întoarce-n ploi fierbinți de cîntec
Pe creștetu-i, ca binecuvîntare.

Tristă sănătate

M-am vindecat de patimi fără voie,
Al însomniei cearcăn îl pierdui.
Cinică, vindecarea îmi impune
Nevruta robustețe din statui.

Nu am iubire pentru nici un suflet
Nu am dorințe pentru nici un trup.
Inconștient, cu dinții amintirii
Din dragosti vechi, purificate, rup.

Dar nu să-mpac o foame-adevărată
Ci doar să-nșel de pot un jind deșart.
Nu pot, și-atunci arunc celesta hrană
Și păsărilor cerului o-mpart.

Fugă zadarnică

Dorind neruptă-n ani, în luni, în zile
Trăirea vremii-n degustări subtile,
Cu iuți și-aeriene caravele
De vreți, putem pleca acum în stele.
Prin largile văzduhului ecluze
Vom luneca în clipociri difuze
Din timpul ros de-acidele istorii
Tot mai adînc în viduri deluzorii..
Porniți ca pentru prelungite-agape
Cu-astrale hărți de ochii lumii-n mape,
Vom prefera reperelor precise
Vagul cețos, tulburător din vise.
Și-așa în pace... O, de nu s-ar face
Neliniște și spasm această pace,
Cînd brusc, străfulgerați ca de-o arsură
Vom jindui după vre-o stea obscură
Ca să privim cum ies la promenadă
Localnicii cu fețe de zăpadă.
Atunci, parcă duminici pămîntene
Ne vor întîmpina foșnind din trene,
Amenințînd cu timp corupt în porții
De luni, de marți, de joi, pomană-a morții;
Și iar atinși de spaimele algide
Zeci de-amintiri și doruri vom ucide,
Schimbînd alunecarea printre astre
În goană oarbă prevestind dezastre.

Cîntec de leagăn

Toate vor trebui spuse într-o zi
Cu sinceritatea copilului nepăstrător de secrete
Sau cu nepăsarea muribundului dornic
Să se mărturisească întors spre perete.

Vorbele lor ne lovesc peste ochi
Aripi de păsări ciudate zvîcnind din abise.
Și ne-ngrozim de parc-am fi surprinși
În locuri tăinuite, nepermise.

Toate vor trebui spuse într-o zi
Dar clipa se amînă mereu ca din greșală.
Nu nimerim cuvîntul sau poate ne e greu
Să ne-arătăm ființa în fața lumii goală.

Și-apoi sinceritatea ne-am ierta?
Inconștienței de copil, sublime,
Ce-i e permis, și celui care moare,
La noi nesocotință-i și cruzime.

Dar toate trebuiesc spuse-ntr-o zi,
Iată cîntecul nostru de leagăn pentru fiece noapte.
Blînd leit-motiv liniștitor, ambiguu
Ce naște numai vise nu și fapte.

Penitență

Orice nume ți s-ar da, existenței tale i-ar rămîne totuna.
Dacă nu te vor mai numi, va fi spre binele odihnei tale
În hamacul prins de grinzile lumii
Din care legănat și pus pe șotii
Vei flutura spre noi o barbă rară,
Înșelătoare scară de mătase.
Dacă toți vor spune că existența ta e un basm
Eu în singurătatea chiliei mele de nebun călugăr,
Voi continua să-ți strig toate numele cunoscute,
Încercînd barba ta nevăzută s-o prind.
Căci simt pe tot trupul inelele unui șarpe imens
Care mă obligă prin durere să te vreau, să te știu.
Am nevoie de tine, ca să urlu cuiva
Vorbe nesăbuite, bilbiite de spaimă;
Am nevoie de tine ca să mă pot certa,
Ca implorînd în genunchi să mă pot rușina,
Am nevoie de un duh înfricoșător, de taină.
Otravă-putere! strig cu capul izbit de pereți,
Uite cum mă ițesc dinaintea ta fără frică.
Ești o minciună, de o mie de ori asta ești!
Și fîndcă această revoltă mă scufundă-n ridicol,
(O, de cîte ori se repetă această sminteală!)
Pentru fiece strigăt zece lovituri de bici
Pe spinarea sufletului goală.

Alb mort

Au înnebunit ninsorile. De noapte
S-au apucat să spele tam-nisam
Toată murdara rufărie-a lumii
Încît în zori, întinse la uscat
Valuri de pînze atîrnau de streșini,
De fiecare gard și zid și ram.
Era curent și neorîndială
Și frig cum se întîmplă de-obicei
Cînd vajnice femei uitînd de toate,
Chiar de copiii zgribuliți prin colțuri,
Cearșafurile somnului le spală.
— „Zurlii spălătorese, mai domol!
E-atîta alb în jur că-mi face silă
Și nu-ndrăznesc nimic să mai ating.
Curînd veți pune mîna și pe mine
Să mă vîrîți în cada cu clăbuci
Ca stors apoi, ca norii albi să ning!"
Dar ele n-auzeau ce le strigam
Grămezi de cîrpe tot zburau din case,
Se întindeau pe streșini, gard și ram.
Văzui atunci, sticlos de ger, pe-o cracă
Și subțiat ca pînza de paing
Bietul meu suflet, vînăt și zbîrcit,
Îngust și scurt și strîmt, intrat la apă.
Mi l-au furat nebunele prin somn,
Cu perii aspre l-au frecat, dibace,
Cu iuți leșii l-au subțiat de tot.
E-atît de alb că-mi vine să-l sugrum
Îl sgîlțîi, îl descos, — sîntem doar singuri —
Să-mi spună, poate-a reușit s-ascundă
Pe undeva vre-un mic păcat, doar unul!
Dar el cu ochi holbați de groază, tace.

Nedurere

Nu este cu putință! am strigat
Despărțindu-mă de ceea ce iubeam,
Să nu pot suferi, să nu pot plînge!
Nu recunosc din liniștea de groază
Nimic din ce dorit de mine-ar fi.
Neverosimila absență-a suferinții
De mii de ori mai rea-i decît durerea,
Și-n lîncedul văzduh îmi mor nedemn
Duioase, păsările cîntătoare.
Copacii fulgerați de deznădejde
Puteau visa minunea învierii
Din sîngeratul pătimirii scrum.
Ei se sfîrșesc acum abulici, veștezi,
Cu putrede-nchircite rădăcini.
Suflet nătîng, cum nu te înfiori
De spectrul neputinței ce se-arată-n
Efortul de-a fi trist, și te-njosește!
Cîndva pesemne, ostenit de zbucium
Ai îndrăznit să jinduiești nepăsarea
Și iată-ți dar, pustiul nedurerii!
Cum voi putea iubi de-aci-nainte,
Cînd al iubirii preț e doar durerea
Și eu lipsit de ea nu-s bun de plată?
Încrederea ce-nseamnă cînd trădarea
Nu-mi face răni și nu mă-ncrîncenează?
De fii cum să mă bucur cînd părinții
Nu-i știu înveșnici cu riu de lacrimi?
Suflet bolnav de pacea nefirească
Sortită celor morți, cum ți-ai pierdut,
Pierzîndu-ți harul sfînt al suferinței,
Lacoma poftă de plăceri și cîntec!
O, doamne! strig, nu este cu putință
O astfel de înfrîngere-a ființei
Ce nu demult mai înflorea de patimi!
Dă-i înc-o șansă de-a-mplini destinu-i
De-adînci simțiri ce sonuri grave-nalță;
Dă-i țărm de trup, de suflet, de pămînt
De care să se lege cu iubire,
Și crud apoi, alung-o fără milă

Feronerie veche românească (Motiv de la Ciineni-Oltenia)

Și ele vin. Cu lacomele pliscuri
Momite lîngă mine cad din zbor.
Se otrăvesc cu dulcile bucate,
Arde văzduhul de cîntarea lor.

Și-n timp ce nebunia lor de cîntec
Aprinde constelațiile-n cer,
Eu sănătatea tristă mi-o contemplu,
Boala prin care trebuie să pier.

Bătrînul dulap

De-un timp, dulapul bătrîn a-nceput să vorbească —
Noaptea mai ales, în vis, cînd adoarme
Ca un cal, în picioare
Somnul meu somnului său se alătură
Și-ntr-un murmur cețos și albastru-l aud.
Nume necunoscute înșiră, povestește istorii ciudate
În care rochii de bal în haine de doliu se schimbă.
Și somnul meu e plin de-ncordare și zbucium
Fețe de oameni necunoscuți mi se-arată din cețuri,
Glasuri mă strigă și eu evit să răspund.
Mă trezesc scăldată-n sudoare
Și-aud cum hainele mele în bătrînul dulap
Scîncesc potopite de presimțiri

Jertfa frunzelor

Întîiele porniră-ncet, distinse
În vals deschizător de bal. Apoi
Pe celelalte-un foc ciudat le-aprinse
Cu flăcări de incendiu și război.

Și se porniră vînturi să despoaie
Cu furie copacii purpurii
Și singură pe cîmpul de bătaie
Mai sîngera o frunză-n zori de zi.

Apoi căzu și dansul ei din urmă
Fantastic fu, barbar și disperat.
Imaginea ca o otravă scurmă
În drojdia ce-n mine s-a lăsat.

Așa voi fi și eu atunci în luptă.
Cu vorbe mari nu pot să mă înșel.
Voi sîngera-ndărătnică și ruptă
Și voi sfîrși cu frunzele la fel.

În trunchiuri seva fără încetare
Lucrează: „Uite, ce-i în asta greu?
Vin alte generații foșnitoare
Și altele și altele mereu!"

Ce-mi pasă mie sevele ce cîntă
În trunchiurile arborilor groși!
Eu am o viață unică și sfîntă
Și dac-ai rupt-o n-o mai legi, n-o coși!

Să ierte-acei ce-n urmă-mi or să vină
Că pismuindu-i crîncen am plecat
Și c-am dansat în ultima lumină
Fantastic dans, barbar și disperat.

Vis în alb

Treceam călare printr-un crîng verzui
De sticlă sunătoare; -n crengi cu ciucuri
De moi zăpezi, cuci albi cu glasul șui
Cîntau că tu pe undeva te bucuri.

Dar eu știam, pădurea de cristal
Te ascundea-n împărăția-i hoață.
Cu două lacrimi mari pe chipul pal
Dormeai adînc pecetluit sub ghiață.

Treceam pe lîngă trunchiuri străvezii
În care-nchiși, morți translucizi-albaștri,
Frumoși și zvelți răzbeau prin veșnicii
Schimbați în stranii, fascinanți pilaștri.

Un ram de altul moale se loveu
C-un zvon de clopoței de sticlă pură
Și glasul lor mă adormea în șea
Și nu simțeam înghețul cum mă fură.

Și cînd pearam și eu un mort, sunînd
Din pintenii de-argint căzuți din scară,
Sicriele-copaci pleznind pe rînd,
Morții frumoși și tineri înviară.

Ca la un semn pădurea dispăru
Un han se ridică într-o poiană
Și în pridvoru-i alb, cu chiot, tu
Ai închinat spre mine-o neagră cană.

Răspuns

Nu mă-ntrebați pe unde-anume-i locul
Pe care casa-mi albă cu-amintiri
Se-nalță-oricînd deschisă pentru-ntoarceri.
Ce casă? Care loc? De cînd mă știu
Ziduri străine-mi ocrotiră somnul
Și nu cunosc pe nimeni care poate
Adeveri, ceva, că-mi aparține.
Nici trupul „meu" nu e al meu cu totul
Îl folosesc un timp ca pe o haină
De împrumut.
N-am casă părintească. Nici părinții
N-o mai știau pe-a lor demult... Se-ntîmplă
Să am nevoie de o amintire,
Zile întregi alerg atunci s-o caut,
Pulberi străvechi strîrnind în sumbre-arhive.
Nu, nici acum nu am un loc statornic.
În spațiul strîmt ce viața mi-o cuprinde
Ori mai devreme, ori mai tîrziu, vin alții.
Nu pot lăsa nimic uitat prin colțuri.
Gata de drum oricînd, golesc sertare
De fleacurile strînse peste zi;
Deretic rafturi, spăl și șterg amprente
Și rupt de trudă văruiesc pereții
Loviți de zborul păsărilor-gînduri.
Pereți străini, grădini străine... Dorul
Înlăcrimat dă porților tîrcoale,
Copil ce jucăriile își plînge.
Și mă-ntrebați unde anume-i locul
Pe care casa-mi albă se înalță
Cu amintiri, deschisă pentru-ntoarceri...

Nocturnă

Vezi cum ni se despart trupurile intrate în somn
La miezul de noapte al întoarcerii-n sine,
Alunecînd în direcții opuse pe paralele oglinzi
Cu magic-somnambule patine.
Unde ești? va striga gura mea dup-a ta;
Unde ești? vor șopti buzele-ți prefăcute.
Pe cine-a strigat, însă, gura mea va uita,
Pe cine-au chemat buzele tale-or să uite.
Căci dulci întîlniri trupurile noastre și-au dat
Fiecare cu sufletul său să petreacă
Undeva-n subterane bubuind de orgii
În care erorile zilei, comune se-neacă.
După acest ritual al uitării se împlinește divin
Unica posibilă îmbrățișare totală.
Numai suflet cu trup, numai suflet cu trup —
Orice altă unire e o nerecunoscută greșală.
Vezi așadar, cît de străini ne rămînem.
O, și ce credincioși sînt ochii tăi peste zi!
Hai să ne iertăm înțelepți această trădare
Ce definitivă cîndva ne va despărți.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 2 (350)
Sîmbătă,
11 ianuarie 1969
8 pagini — 1 leu

Prefață la cîteva întrebări

Literatura, se știe, este un obișnuit subiect de discuție. Despre ea se poate vorbi în mai multe feluri. Există adepți ai ideilor generale despre literatură, oameni care vorbesc despre literatură teoretic și trag chiar concluzii cu valoare practică. Alții discută despre cărți, aplicați la fenomenul concret. Și una și alta din atitudini sînt bune dacă nu duc la exagerări.

În momentul de față orice discuție despre literatură nu poate începe însă decît de la contemplarea peisajului de fapt. Bogăția anului literar care a trecut, neobișnuită, cheamă la o analiză atentă și nuanțată a creației literare. Nu putem vorbi desigur despre literatură decît plecînd de la operele literare. Anul literar este o secțiune arbitrară, dar el este deosebit de util în studiul aplicat al literaturii. Semnele unei desfășurări promițătoare ale forțelor scriitoricești le aveam încă de-acum cîțiva ani. Anul trecut n-a făcut decît să confirme această așteptată promisiune. Cărțile de proză, de poezie, de critică ale anului 1968 sînt un bun prilej pentru meditație, pentru o serie de întrebări.

Nu ne referim desigur numai la cifre, statistica avînd calitatea de a comunica întotdeauna ceva cînd nu e lăsată singură, iar cifra de aproximativ 40 de romane a anului trecut trebuind să fie menționată, cît la faptul că aceste cifre cuprind valori literare incontestabile. O literatură se îmbogățește prin valori, prin forța lor radiantă, care le oferă un permis de liberă trecere și o circulație ce-i asigură vitalitatea. Aportul pe care o literatură națională îl aduce celei universale nu se exprimă prin masa de cărți apărute, ci prin valori, prin opere și individualități artistice. Proza, poezia și critica ne-au recomandat astfel de valori.

Ce perspectivă se deschide literaturii române după atingerea acestui platou artistic cucerit de un eșalon atît de talentat de poeți și prozatori de toate vîrstele?

E prea devreme pentru a da răspunsuri, dar putem să pregătim dezlegarea interogației, printr-o analiză critică care să știe opera cu discernămînt analitic și valoric, realizînd nu numai o ierarhie momentană de valori dar și integrînd literatura de astăzi în contextul literaturii române ca expresie a unei tradiții nepărăsite.

Ceea ce este deosebit de intresant este că această prolificitate artistică, această fecunditate, pe care mulți o consideră fără precedent, e acompaniată, inextricabil, de un sondaj mai adînc a universului omenesc, are trăsătura superioară a unui umanism conștient de valoarea omului și de rosturile sale.

Proza s-a dovedit a nu mai ezita în fața unor problematici sociale delicate, sesizînd noul ritm social și o mai mare complexitate de probleme omenești, firească într-o acțiune avansată de construire a socialismului. N-au fost eludate aspectele considerate pînă acum ca inabordabile și orizontul social ca și profunzimea tratării este alta în proza anului 1968 față de anii trecuți. Realitatea este investigată și altfel decît pe orizontală, cu o mai mare responsabilitate etică și artistică, literatură încercînd să ofere expresii și soluții unor stări despre care cititorul așteaptă să i se vorbească în cărțile de azi. Cărțile prozatorilor, față-n față cu mediul social, puteau fi subliniate mai mult de critică, salutînd fenomenul de îndrăzneață investigare socială.

Cum va primi timpul aceste cărți?

Comentarea multora arată încă de astăzi calitatea lor cu totul remarcabilă. Necesitatea premiilor literare, despre care s-a mai vorbit în paginile acestei reviste, e cerută de bogăția peisajului literar contemporan. Ele au rolul de a stimula individual, dar și de a distinge valori. Această distingere e de altfel sarcina principală a unui premiu. Uniunea scriitorilor din România se află în fața acestui eveniment, pe care l-am putea numi sărbătoresc, acela al decernării premiilor.

Cine vor fi premiații?

Și-n poezie, și-n proză, și-n critică și-n teatru, candidații sînt numeroși. Efervescența fenomenului premial este dată de aceste multiple candidaturi. Premiile vor încerca să impună atenției pe acei scriitori care, cu o conștiință artistică deosebită au încercat să răspundă întrebărilor vremii lor. Va fi o operație nu dintre cele mai simple și orice ajutor în acest sens este bine venit.

Încă mai e vremea să discutăm despre cărțile anului trecut care ne-au reținut atenția. Putem discuta cărți, putem discuta specii literare, putem analiza individualități artistice cu grija de a nu ignora nici unul din aspectele literaturii de azi problematica lor socială.

Întrebări care se cer a fi puse în continuare.

LUCEAFĂRUL

MIHU VULCĂNESCU

Desen din ciclul „Imagini bucureștene"
(În interiorul revistei alte desene din același ciclu)

ÎN ACEST NUMĂR

CRONICA FANTEZISTĂ de MARIN SORESCU

JURNAL DE POET de ION ALEXANDRU

AL. O. TEODOREANU
— texte și imagini inedite —

POEME de ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ

Rigoarea cuvîntului

In actul creației, în ceea ce numim ades, cu un termen cam tehnic și impropriu, procesul de creație, sentimentul spontaneității se însoțește întotdeauna de acela al necesității. In momentele de autentică inspirație, gîndirea izbucnește cu o frenezie care este fructul fericit al **rigorii,** al siguranței nesovăitoare, al acelei precizii care nu este și nu poate fi rezultatul hazardului pur. Cuvîntul **aleatoric,** folosit cu multă cochetărie, adeseori, și de către unii poeți și de către unii critici, atunci cînd se referă la senzația de imprevizibil și de neașteptat, pe care lectura unui vers izbitor ne-o poate provoca, este după opinia mea, o dulce și sonoră capcană, foarte ademenitoare pentru auz, care însă ascunde adevărul adevărat cu privire la condiția poeziei. Verbul poetic prezintă garanție estetică numai atunci cînd îl simțim **de neînlocuit,** și aceasta, deoarece, nici chiar cuvintelor nu le sînt indiferente cuvintele! Căci, fără îndoială, nu datorită hazardului, în limba noastră românească, **rostire** și **rost** se trag din aceeași străveche rădăcină comună.

Rostirea poetică este, la rîndul ei, miraculoasă urzeală a **rosturilor,** țesătură nobilă, în care vocalele își răspund și vorbele se logodesc pentru eternitate în ritmurile fără odihnă ale unui ritual veșnic nou, dar niciodată în indiferența infinită și monoton-capricioasă a zarurilor.

„O operă de artă este bună — scria Rainer Maria Rilke — cînd apare cu necesitate. In acest fel al originii sale stă judecata ei". Cu alte cuvinte inspirația autentică este dublată întotdeauna de sentimentul neechivoc al rigorii, al cuvîntului unic, necesar. Valoarea estetică a poeziei este dată de convergența nucleelor sale, de puterea de atracție a simbolurilor verbale care o alcătuiesc. Cuvintele unei capodopere își sprijină acțiunea lor, ca activitate estetică, în mod reciproc și dacă două aruncări ale unui zar de cuvinte, pot, întîmplător și rarissim crea o metaforă șchioapă, niciodată o mie de aruncări nu vor scrie o elegie a lui Nichita Stănescu. Romanticul, atît de vizionar și fantast, Jean Paul trecea în **Estetica** sa, printre atributele caracteristice și esențiale ale genialității, **chibzuința** (die Besonnenheit) iar Tudor Vianu afirma foarte categoric undeva: „Acolo unde lipsește sentimentul necesității inspirația nu este autentică".

Citesc, uneori, cîte o plachetă de versuri de o plicticoasă și obositoare monotonie „aleatorie", poeme de cuvinte-praf, șovăitoare și indiferente, necimentate de vreo semnificație internă, în care pleavă de simboluri și metafore pur exterioare mă întristează și îmi dă sentimentul lucrului inconsistent și inutil.

Există desigur, artiști care ajung cîteodată, literar vorbind, sclavi ai rigorii, pentru că rigoarea nenutrită de flăcările inspirației este, fără doar și poate, sterilă. Există însă și autori care devin, în chip paradoxal, sclavii spontaneității, ai fanteziei lipsite de necesitate artistică, ai „inspirației" arbitrare, în scrisul cărora cuvintele mai degrabă se resping decît se atrag.

Spontaneitatea care nu are acoperirea rigorii este nespus de friabilă. Poezia nu este serie indefinită de vocabule neutre, demagnetizate, șirag de simboluri verbale, indiferente unele altora. Sensul ei, auster și bogat, constă, cred, tocmai în existența acelei atracții interioare care coagulează cuvintele și dă spontaneității artistice greutatea specifică, ponderitatea gravă a fructului copt.

Cezar BALTAG

CRONICA LITERARĂ

aurel dragoş munteanu

SINGURI

Este surprinzător cum n-a atras atenţia că a doua carte a unui prozator ce a început cu proze scurte e un roman, într-un context literar în care romanul a rămas de multe ori o frumoasă aspiraţie. Evident, romane s-au scris mereu, dar e important ce înţelege fiecare scriitor prin roman în ultimă instanţă ce rezultate dă concepţia sa despre roman şi în ce măsură această concepţie, dacă există una, este slujită şi de talent.

Decizia cu care Aurel Dragoş Munteanu a abordat specia dificilă a romanului merită semnalată, pentru că este una în cunoştinţă de cauză. O definiţie laxă a romanului care vrea să înlăture sterile discuţii, spune că romanul este orice scriere de la 40 000 de cuvinte în sus. Definiţia are în atenţie numai scrierile de valoare şi un volum depăşind cîteva sute de pagini nu este întotdeauna şi un roman. Mai întîi el trebuie să fie literatură, să existe artisticeşte, pentru a avea dreptul să intre în discutarea speciei. **Singuri** de Aurel Dragoş Munteanu are acest drept.

Spunînd că autorul abordează specia în cunoştinţă de cauză, prevenim implicit asupra dificultăţilor tehnice pe care le presupune romanul, specia literară de cunoscută audienţă, dar care, prin succesul mai ales al unor romane de o anumită factură, e în stare să dea o impresie greşită asupra complexelor probleme pe care le ridică construcţia unui roman. Aurel Dragoş Munteanu scrie roman avînd o viziune despre roman, avînd clarificată o noţiune pe care vrea s-o ilustreze. Este un avantaj şi un dezavantaj, mai ales cînd este vorba de primul roman. A şti cum se scrie un roman nu este totuna cu a-l şi scrie şi s-au văzut autori ce fără o teorie a romanului au scris cărţi bune sau foarte bune, dar şi inversul.

Ceea ce ni se pare important în cazul acestui debut în roman este intenţia de a construi după un plan în care toate elementele să conveargă unui singur scop. **Singuri** e un roman despre singurătatea oamenilor, un roman care încearcă să forţeze porţile singurătăţii. Nu este un roman care **istoriseşte**, adică o povestire cu „va urma", ci un roman care **exprimă** ceva, o carte de **investigaţie** şi de **expresie.**

Locul explorării e un tîrg în care autorul descoperă treptat personaje, în cele din urmă, bizare : Ana, Filip, Gaston, Faur, Emil, Gheorghe, Maxim, Hoca, Mihăiţă. Mediul e ardelenesc şi nepolicrom, şi ceea ce urmăreşte autorul e comportamentul eroilor, dar şi sinusoida sufletească.

Singuri este încă o carte ce ne vorbeşte altfel despre tîrgurile româneşti. Urbanitatea lor îndoielnică, ca şi inerţia lucrurilor, le-a azvîrlit într-o apoteoză literară tristă. Locurile unde nu s-a întîmplat nimic se pare însă că erau astfel datorită felului de a vedea şi concepe al prozatorului. **Francisca** lui Nicolae Breban ne revela un orăşel bănăţean aproape straniu prin convulsiile şi atmosfera tensionată a unei familii de notabilităţi locale. **Singuri** are aceeaşi facultate de a redimensiona un orizont închis.

Într-o critică încă lipsită de nuanţe, s-ar părea din cele spuse pînă aici că astfel de afirmaţii sînt maxime elogii pentru Aurel Dragoş Munteanu şi romanul său. Nu este însă decît operaţia preliminară, de a stabili dacă romanul său are valabilitate artistică, dacă există. dacă e, cu alte cuvinte, literatură în sensul bun al cuvîntului. **Singuri** are această calitate de a sugera un univers românesc şi cartea este aptă discuţiilor de nuanţă.

Într-o literatură pot convieţui zece romancieri, zece nuvelişti, zece poeţi etc. important fiind ca fiecare să aibă sentimentul, dacă nu conştiinţa, identităţii sale şi nu pe cel al supremaţiei, după cum şi critica, dincolo de acceptare, are misiunea de a nu-i asimila, respectîndu-le datele particulare. Într-un peisaj literar variat cum începe să fie cel al literaturii române, într-o literatură în care pot să apară, într-un an, circa patruzeci de romane, dintre care multe foarte bune, zeci de cărţi de poezie, dintre care multe cărţi de excepţie, problema ierarhiei absolute de valori poate să falsifice discuţiile. Evident, veleitarii trebuie scoşi din competiţie, dar s-ar face un deserviciu varietăţii şi diversificării literare, dacă am ignora cărţi remarcabile numai pentru că nu ating nivelul celui mai ridicat roman sau al celei mai bune cărţi de poezie sau critică, cu atît mai mult cu cît clasamentele sînt relative. Critica de azi, cu bune intuiţii, dar nematurizată, face pasiuni febrile pentru fiecare apariţie valoroasă, părăsind-o în favoarea alteia mai recente şi mai sus pusă valoric. E o febră din care snobismul nu lipseşte, febră justificată într-o oarecare măsură de multele cărţi de calitate care încep să pună problema opţiunii şi a preferinţei şi nu numai pe cea a globalei acceptări.

În faţa atîtor cărţi cum sînt cele din anul trecut, s-a observat mai ales această pasiune, justificată la lectură, după ultimul şi cel mai bun produs. Literatura de azi, efervescenţa ei, cere criticului de acum o opţiune care să configureze un program sau o direcţie, dar puţinătatea tribunelor critice, implicit a revistelor face gestul aproape imposibil. Multe cărţi, mulţi autori pot rămîne în afara discuţiei, cum s-a întîmplat, între romane, cu **Iarna Fimbul** de Alice Botez. Criticul de acum este constrîns deci de împrejurare să nu-şi asume treapta la care are fatal dreptul, prin materia ce o are la dispoziţie, aceea a opţiunii, ci să rămînă încă, de multe ori, la preliminara reacţie a lui **da** şi **nu**, adică înainte de a face estetică, să facă justiţie literară.

Discutăm toate acestea pentru că ele s-au făcut mai vizibile în cazul romanului, şi pentru că **Singuri** este un roman. Faptul că unul dintre cei mai tineri veniţi în proză contribuie alături de Nicolae Breban, Marin Preda, Fănuş Neagu, Zaharia Stancu la fericita explozie a speciei nu poate decît să fie de bun augur.

La Aurel Dragoş Munteanu atrage atenţia stăpînirea mijloacelor specifice, siguranţa cu care este scris micul său roman. Alternarea modalităţilor, schimbările de perspective, sondajele psihologice lărgesc orizontul unui tîrg compromis de literatura tradiţională.

Se ştie că harul prozatorului e de a releva o lume vie acolo unde credeam că nu este. **Singuri** are această calitate. Nu o are şi pe cea a ineditului, dar nu asta e ceea ce caută autorul cărţii. Romanul său e testul posibilităţii de a construi profund şi solid, excelînd în insistenţă şi durată. Micul univers din **Singuri** prin aceasta se impune. Printr-o privire de sus care sesizează durata, timpul, efectul timpului asupra oamenilor şi situaţiilor. Oamenii se cercetează înăuntru, căutîndu-şi fiinţa prezentă prin propriul lor trecut.

Aurel Dragoş Munteanu nu poate fugi de trăsăturile, benefice, ale prozei ardeleneşti şi micul său roman, promiţător, e în seria acestei proze.

Cartea nu este la drept vorbind un roman, ci mai mult expoziţia lui. Unitatea şi autonomia ei este dată de expresia singurătăţii personajelor. Autorul n-are experienţa romanului, dar ştie unde vrea să ajungă, ceea ce este mai important. Tensiunea şi simultaneitatea stărilor intime este ceea ce dă unitate cărţii. A.D. Munteanu vrea să facă expresivă starea de singurătate a locului, a indivizilor şi a omului în general.

Singuri e un roman-meditaţie despre condiţia omului. Cartea este o colecţie de ciudate personaje, a căror mişcare exterioară poartă ca anexă rezultatul sondajelor autorului. Impresia de straniu, de bizarerie, de teritoriu populat neobişnuit se obţine pe parcurs. Nu toate personajele sînt la fel de intensive sau inedite. Ana şi trauma ei din adolescenţă sînt memorabile. Faur e mai puţin inedit, dar bine susţinut. Artificial pare Gaston, mai consistent în însemnările sale. O enigmă voită de autor este Felecan şi Filip.

Singuri cuprinde mostre de proză de cea mai bună calitate, episoade de certă vocaţie. Cortegiul de taxiuri al lui Rockefeller beat este dintre ele. Aurel Dragoş Munteanu nu insistă în direcţia epicii tradiţionale, vădind egale posibilităţi şi pentru naraţiunea de factură modernă. E prea devreme să anticipăm sau să solicităm în direcţia unui aspect sau a altuia. Există un grav flux interior al mişcării, un fel de a sesiza scurgerea timpului prin oameni, care, alături de tendinţa spre construcţia durabilă, par a indica o vocaţie, faţă de care unele predilecţii de acum spre tehnicele romanului modern s-ar putea să rămînă pasagere.

Fundamentele sînt puse pentru o naraţiune de durată şi amploare pe care autorul o converteşte într-una de investigaţie şi de expresie. De aceea observaţia că ne aflăm în faţa unei „expoziţii", a unei posibile ample naraţiuni. Nu este o trădare a sensului interior al universului conceput, ci dezvoltarea lui, mai ales într-o direcţie dorită de autor. A vrut să creeze un mic pandemonium şi nu se poate spune că încercarea nu i-a izbutit.

Produs de început, **Singuri** e o carte de posibilităţi şi promisiuni pe care le vom vedea, probabil, dezvoltate şi confirmate. **Jurnalul lui Gaston** oferă indici asupra rolului pe care-l joacă timpul sau îl va juca în cărţile sale. „Cei mai mulţi oameni sînt fascinaţi de trecut, acesta îi hipnotizează ca un şarpe cînd vrea să înghită o vietate mai slabă, îi paralizează şi le absoarbe toată forţa vitală. Dar trecutul nu este decît o himeră a sufletului lor bolnav, fiindcă în realitate el nu există şi în spatele nostru nu se află decît un zid foarte dur, un timp compact, lipsit de posibilităţi. Trecutul este moartea, el nu mai poate fi recreat, iar atunci cînd avem posibilitatea să-i dăm o altă înfăţişare, să interpretăm ceva care ni se pare că a existat. de pildă, o facem în numele viitorului şi în sensul lui, anticipăm, conferim o anumită înfăţişare evenimentului care urmează a avea loc, îl pre-simţim sau îl pre-facem. Adică nu modelăm ceva întîmplat, ci un fapt care se va întîmpla. Drumul nu se deschide decît înainte, în urmă nu putem face nici un pas, sîntem cu spatele lipit de un zid. Iar dinainte se prăvale peste noi greutatea imensă a timpului. Simt cum se lasă peste noi, cum ne striveşte şi nu ne oferă nici măcar răgazul de a citi pe faţa lui însemnele vieţii noastre. Omul nu ar trebui să facă nimic altceva decît să încerce să afle ceea ce îl aşteaptă".

Este de fapt o profesiune de credinţă.

Sînt salutare în acest ambiţios debut decizia cu care autorul se îndreaptă spre roman şi voinţa de a introduce ordine într-un univers care e al său, fapt de dublă creaţie.

M. UNGHEANU

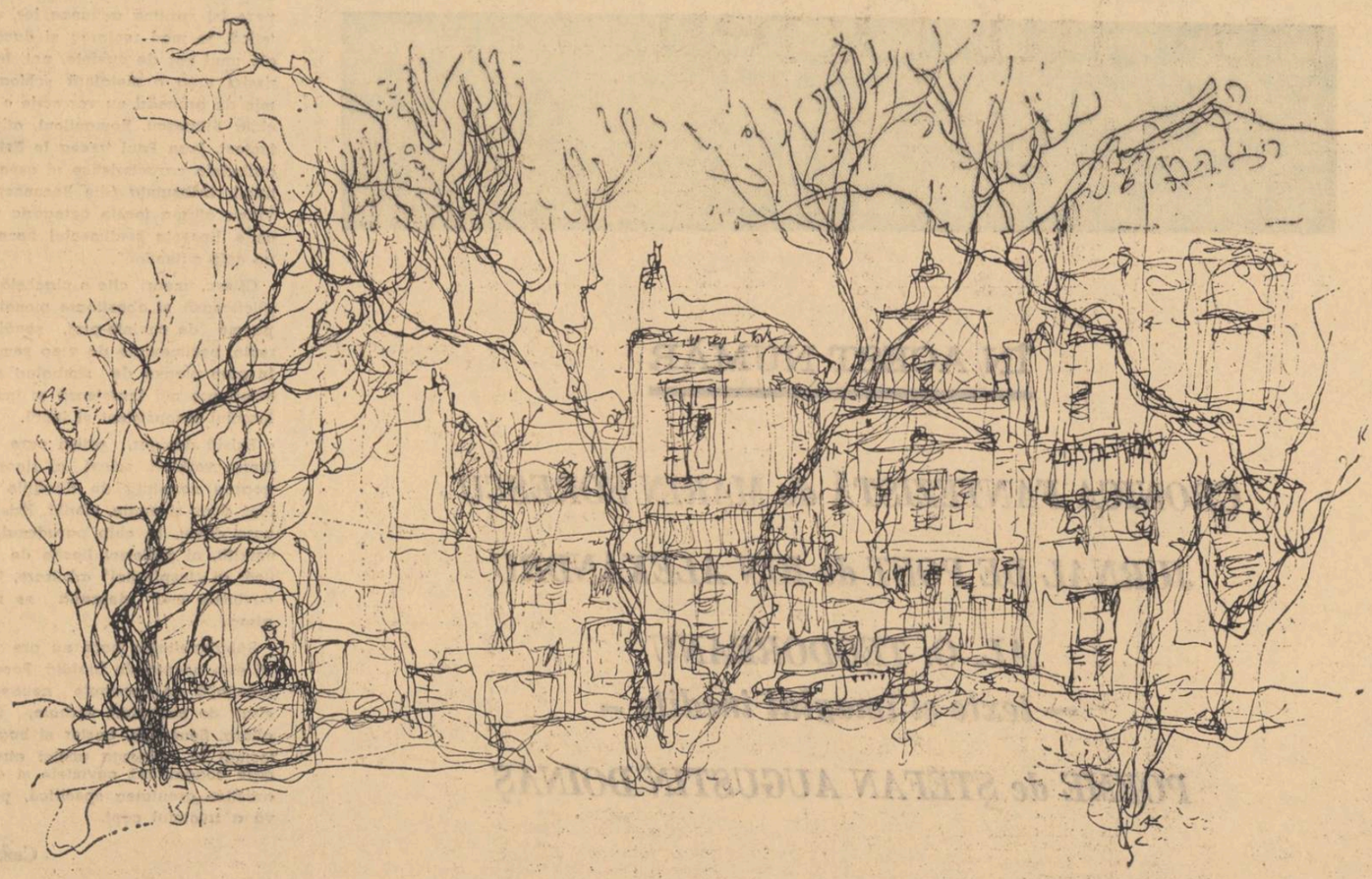

ARHIVA ARGHEZI

ACTUALITATEA „SCRIERILOR"

Preocupările unui public divers şi curios în a cunoaşte unele aspecte ale editării operei literare complete a lui Tudor Arghezi sub titlul Scrieri, *se concretizează şi printr-o serie de întrebări care, pe diverse căi, ni se adresează, cu sau fără unele reproşuri, din toată ţara.*

De pildă : de ce nu se găsesc aceste volume în librăriile din toate oraşele ţării ? de ce nu toate bibliotecile posedă volumele apărute şi nu sînt la curent cu cele în perspectivă? de ce nu există o periodicitate stabilă şi, în fine, de ce nu există o preocupare continuă pentru anunţarea, popularizarea sau prezentarea volumelor de Scrieri, *pentru ca cititorul să nu se ghideze numai după cifra tipărită pe copertă ?*

Evident, răspunsurile nu pot fi date numai de semnatarul acestei rubrici, ele vizînd mai mult sistemul editură—tipar—difuzare...

Răspunsurile exacte pe care le-aş putea da acestor întrebări, privesc numai faza de pregătire a materialului. După cum se ştie, Arghezi, în ultimii ani de viaţă, şi-a recitit întreaga operă literară, care a fost împărţită în peste 60 de titluri de volume. În alcătuirea acestor volume, el a ţinut seama de genul literar (versuri, romane, tablete, cronici, traduceri etc.) şi de o serie de vecinătăţi de idei... Pe măsură ce miile de pagini erau citite, revizuite şi grupate sub titluri alese de autor, se închegau de fapt dosarele de manuscris pe volume. Este prin urmare o ediţie de autor, completă, revăzută, finisată pentru tipar.

În toată această muncă titanică de redescoperire a tot ceea ce a publicat vreme de 70 de ani, de copiat, catalogat şi prezentat spre lectura cu autorul ediţia Scrieri *a beneficiat şi beneficiază de pasiunea literară şi spiritul de cercetător al redactorului Editurii pentru Literatură, Gh. Pienescu. Domnia-sa a lucrat zi de zi cu Arghezi mai mulţi ani, citindu-i pagini şi capitole, consultîndu-l spre anumite identificări de texte aflate sub pseudonim, executînd în cele mai mici amănunte directivele de lucru ale autorului, recunoscut pentru exigenţa şi punctualitatea muncii literare. Au contribuit, nu numai ca atmosferă de familie, Mitura şi subsemnatul, spre determinarea unelor date cerute de autor, redactor sau textul respectiv, putînd fi consideraţi ca martori şi adesea ucenici la munca de închegare a vastei serii de* Scrieri.

Un plan de apariţie stabilit de Editură împreună cu Arghezi, preciza apariţia a 5 volume pe an. Datorită unui decalaj la nivelul editură-tipografie, ultimul apărut în 1968 a fost volumul 19... Ar fi trebuit să apară tot în cursul anului 1968 şi volumele cuprinzînd Pravilă de morală practică, *titlu general dat de Arghezi, care înglobează atît „Manualul de morală practică", cît şi alte scrieri pe acelaş trunchi de idei (volumele 20-21-22).*

Despre modul în care se face difuzarea, nu pot da un răspuns clar. Se tipăresc 12.000 exemplare pentru un volum, ceea ce ar cuprinde cel puţin numărul bibliotecilor şi librăriilor din ţară, măcar cîte unul sau două exemplare. Că difuzarea s-ar face uneori defectuos, că mai zac prin depozite volume de Scrieri *încă nedistribuite, nu sînt în măsură certă să afirm, cu toate că sesizări venite din mai multe locuri informează despre acest fapt. Dar, nu de mult, cineva aprecia că* Scrierile *nu sînt cerute de public şi că zac „necerute" în depozit, ceea ce ar trebui să ducă la o reducere de tiraj. Această părere e însă în evidentă contradicţie cu repetatele şi insistentele cereri şi întrebări puse de cititori. Elucidarea acestei probleme — chiar dacă există numai în embrion — revine forurilor corespunzătoare.*

La întrebarea finală, de unde se poate procura Colecţia de Scrieri *începînd cu numărul 1 pînă la ultimul volum apărut, vă rog să vă adresaţi difuzării (probabil prin librărie) care se pare că mai are unele rezerve, ca şi în cazul în care aţi dori, cu anticipaţie, să aflaţi ce volume sînt în pregătire sau sub tipar...*

Baruţu T. ARGHEZI

PESTE CITEVA ZILE APARE

ALMANAHUL LITERAR 1969

editat de revista

ROMÂNIA LITERARĂ

Peste 400 de pagini bogat ilustrate

Pagini necunoscute — poezie, proză, memorii : TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, ION BARBU, V. VOICULESCU, ION VINEA, ANTON HOLBAN, B. FUNDOIANU, CINCINAT PAVELESCU, ADRIAN MANIU, CONSTANT TONEGARU, alături de EUGEN IONESCU şi MIRCEA ELIADE.

Semnează în **ALMANAHUL LITERAR 1969 :** Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, N. Dunăreanu, Tudor Musatescu, Geo Bogza, Marin Preda, Eugen Jebeleanu, N. Breban, Emil Botta, Eugen Barbu, Titus Popovici, Pop Simion, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Şerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ion Caraion, Ben. Corlaciu, Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Ion Horea, Nicolae Ţic, Virgil Teodorescu, Leonid Dimov, Nicolae Crişan etc., etc.

O discuţie cu Henri Coandă despre poezie, muzică şi plastică.

Interviuri cu Julie Cortazar şi Alfonso Sastre

Literatură ştiinţifico-fantastică, literatură poliţistă şi de anticipaţie.

Impresii şi imagini din călătoriile unor scriitori români prin Franţa, Italia, Uniunea Sovietică, Austria, Elveţia, R. D. Vietnam, Republica Federală a Germaniei.

ALMANAHUL LITERAR cuprinde pagini despre : literatură, teatru, film, muzică, plastică, operă, operetă etc.

Pagini de satiră şi umor, jocuri distractive.

În

ALMANAHUL LITERAR :

Tudor Muşatescu semnează aforisme şi cuvinte încrucişate. Ce-i nou şi vechi în automobilism ? Care va fi moda în 1969 ?

Cele mai variate anchete, interviuri, mese rotunde, memorii şi jurnale inedite în **ALMANAHUL LITERAR.**

Numeroase suplimente-surpriză : reproduceri de artă în planşe-color, o agendă calendar, un caiet de poezie, ghiduri şi hărţi turistice şi muzeografice etc.

Reţineţi din timp ALMANAHUL LITERAR 1969, o adevărată enciclopedie ilustrată a literaturii şi artelor !

ALMANAHUL LITERAR 1969

editat de revista

ROMÂNIA LITERARĂ

REPERE CLASICE

ETAPE ESTETICE

— în istoria literaturii române —

Voi preciza de la început că prezenta lucrare va analiza perechea fond-formă a sistemului lui Mihail Dragomirescu numai sub aspectul unei posibile preluări a ei de către o viitoare estetică dialectică.

În acest sens, se impune o primă constatare: substratul dialectic al sistemului analizat este generat de perechea fond-formă.

În adevăr. Un enunț privilegiat în sistem este acela conform căruia fondul și forma — contrarii și autonome prin natura lor — formează o pereche primitivă și **extraestetică**, în afara căreia esența **estetică** a operei de artă, nu poate fi creată.

De aici, funcția genetică a perechii.

Însă aceste afirmații reprezintă, de fapt, un adevăr fundamental nu numai al sistemului analizat, ci și al oricărei estetici dialectice.

Dar acest adevăr este obținut executîndu-se în sistem cîteva serii de operații, care prin ele însele vor reuși, în cele din urmă, să-l submineze.

Astfel, Mihail Dragomirescu acceptă în primul rînd (ca adevăr necondiționat) relația fond-formă, teoretizată de cîmpul clasic de valabilitate sau mai precis de logica lui formală.

În adevăr. Logica elementară (formală) s-a instituit ca știință numai în măsura în care a acceptat ca real acel „moment (...) de independență relativă a formei față de conținut". Ea a ajuns astfel să teoretizeze tocmai existența unor „forme universal valabile, care-și păstrează identitatea în procesul de gîndire cu conținuturi deosebite" forme care „pînă la un anumit grad" sînt „independente" de aceste conținuturi.

Altfel spus, logica elementară (clasică) „tratează formele și operațiile de gîndire sub aspectul relativei lor independențe față de conținutul lor (...)" [1]

Dar sistemul estetic analizat preia tocmai această înțelegere clasică a relației fond-formă, modificînd-o însă, în sensul absolutizării ei, adică în sensul transformării „relativei independențe" a formei față de conținut, într-o independență absolută.

Căci Mihail Dragomirescu aplică această lipsă totală de legătură dintre fondul și forma logicii clasice la categoriile de fond și formă ale esteticii tradiționale.

În felul acesta, el obține însă în estetică două categorii (fondul și forma) deslipite una de cealaltă și deci exterioare reciproc.

Astfel, Mihail Dragomirescu creează implicit, alături de perechea fond-formă a esteticii tradiționale, o nouă pereche: fondul pur — forma pură, această puritate a termenilor perechii definind în concepția lui tocmai starea primitivă a fondului și a formei, neîntîlnită în opera de artă, sau altfel spus, starea lor liberă, existența lor separată.

De aici și teoretizarea celor două stări ale fondului și ale formei:

„Fondul (...) are două înfățișări radical deosebite (...)

Prima înfățișare a fondului e aceea, pe care o are înainte de a se fi armonizat cu forma (fondul pur, sau așa cum îl numește Mihail Dragomirescu „materialul psihic" n.n.).

În această stare, fondul e de natură pur psihică.

A doua înfățișare este aceea pe care o are după ce armonia dintre fond și formă s-a desăvîrșit" [2]

În același timp, prima înfățișare a formei „este constituită din material lexical, morfologic și sintactic, în starea în care se află mai înainte de a intra prin armonie în constituirea capodoperei (forma pură, sau așa cum o denumește Mihail Dragomirescu „materialul fizic" n.n.).

„În această stare, partea care ne interesează cu deosebire este partea auzită, fie ca sunet real, fie ca sunet în aducere aminte. Această parte e de natură pur fizică" [3].

„A doua înfățișare (a formei n.n.) este aceea pe care o are după ce armonia dintre fond și formă s-a desăvîrșit."

Deci fondul pur și forma pură sînt rezultatul deslipirii fondului de formă, înțelegerii lor ca existențe separate.

Implicit însă aceste existențe străine reciproc, se caracterizează prin omogenitatea (puritatea) lor intimă.

În acest sens, trebuie înțelese afirmațiile lui Mihail Dragomirescu, conform cărora fondul pur „e de natură pur psihică" (deci exclusiv psihică și nimic altceva n.n.), iar forma pură „e de natură pur fizică" (deci exclusiv fizică și nimic altceva n.n.).

Dar opera de artă este o „existență" în care „fondul psihic, variabil, devine fizic invariabil, iar forma fizică invariabilă, devine fond psihic, variabil."

Tocmai de aceea pe de o parte, fondul pur reprezintă starea primitivă a fondului întîlnit în opera de artă care există numai prin formă (din moment ce în spațiul estetic al operei acesta, „devine fizic invariabil").

Sau altfel spus, fondul pur reprezintă o substanță autonomă și omogenă, netulburată de asocierea cu forma care-i rămîne străină, existență alături.

Pe de altă parte, forma pură reprezintă starea primitivă a formei întîlnită în opera de artă care există numai prin fond, (din moment ce în spațiul estetic al operei aceasta devine „fond psihic, variabil").

Sau altfel spus, forma pură reprezintă o substanță autonomă și omogenă, netulburată de asocierea cu fondul, care-i rămîne străin, existență alături.

Dar creînd această stare pură a perechii tradiționale fond-formă, Mihail Dragomirescu a reușit să pornească — **în principiu** — de acolo de unde trebuie să pornească orice estetică dialectică și anume de la existența obiectivă a contrariilor sale estetice.

În adevăr. Sesizînd că opera de artă nu poate fi redusă nici la P (fond pur, psihic, variabil, simultan) nici la — P (formă pură, fizică, invariabilă, succesivă) ea fiind în același timp și P și —P, Mihail Dragomirescu afirmă de fapt că fondul pur (P) și forma pură (—P) nu pot fi întîlnite ca atare în opera de artă — existență care „nu poate fi nici fizică nici psihică" — (nici P nici —P) ci „sinteză" care instituie „o nouă lume pe care am numit-o psihofizică" (și deci nu psiho + fizică n.n.).

Implicit fondul pur și forma pură neputînd fi întîlnite ca atare în opera de artă (deci în afara „sintezei" lor) nu pot fi decît **anterioare** operei. De aici afirmațiile deja cunoscute ale lui Mihail Dragomirescu: „Prima înfățișare a fondului e aceea pe care o are **înainte** (s.n.) de a se fi armonizat cu forma", prima înfățișare a formei fiind „constituită din materialul lexical, morfologic și sintactic, în starea în care se află mai **înainte** (s.n.) de a intra prin armonie în constituirea capodoperei".

Deci fondul pur și forma pură sînt înțelese ca existențe separate și ca fiind, implicit, anterioare operei de artă.

Dar sistemul analizat afirmă că opera de artă este instituită de armonie, care „e de natură mistică" (eronat spus n.n.) fiindcă are puterea de a împreuna existențe absolut contrarii: materialul fizic (forma pură n.n.) și materialul sufletesc (fondul pur n.n.)"

Prin aceasta însă se afirmă categoric că fondul pur și forma pură nu sînt numai existențe separate și anterioare operei de artă ci și „absolut contrarii".

De aici afirmația anterioară: creînd fondul pur și forma pură, Mihail Dragomirescu a reușit să pornească — în principiu — de acolo de unde trebuie să pornească orice estetică dialectică și anume de la existența obiectivă a contrariilor sale estetice.

Dar în sistemul analizat se mai afirmă:

„Nici fondul întrucît este simplu material sufletesc (fondul pur n.n.) nici forma întrucît este material fizic (forma pură n.n.) nu au vreo valoare estetică. Ele prin ele însele, nu au nici o frumusețe.".

Prin aceasta se afirmă însă categoric că fondul pur și forma pură nu sînt două substanțe estetice **complementare** ci pur și simplu extraestetice, („ele prin ele însele, nu au nici o frumusețe" s.n.)

Deci fondul pur și forma pură nu sînt înțelese numai ca două existențe separate, anterioare operei de artă și contrarii ci și extraestetice.

Acest caracter extraestetic al perechii analizate, creează însă momente pline de finețe în sistem.

În adevăr. Afirmîndu-se că fondul pur și forma pură nu sînt complementare estetic ci extraestetice, se afirmă de fapt că, opera de artă nu se instituie prin **alăturarea**, ci prin sinteza lor. Altfel spus, fondul pur și forma pură sînt incapabile de a institui opera de artă prin ele însele și separat, nu fiindcă fondul pur ar avea capacitatea de a conține doar o jumătate estetică a acesteia (cealaltă jumătate aparținînd dela sine formei pure).

Fondul pur și forma pură sînt deci incapabile de a institui opera de artă nu fiindcă sînt lipsite de autarhie estetică (deci nu fiindcă nu-și sînt separat suficiente estetic) ci fiindcă fiecare în parte este extraestetic.

În felul acesta Mihail Dragomirescu investește noua sa pereche cu o funcție genetică excepțională, pe care perechea esteticii tradiționale nu o posedă.

În același timp, el creează, în principiu, premize pentru o rezolvare dialectică a extraesteticului, în artă.

Căci așa cum s-a demonstrat deja, Mihail Dragomirescu afirmă că fondul pur și forma pură sînt contrarii. Ele formează perechea unei contradicții dialectice, care generează opera de artă și implicit valoarea estetică.

Dar s-a probat că fondul pur și forma pură nu sînt numai extraestetice, ci și anterioare operei.

Necesar, contradicția dintre fondul pur și forma pură trebuie să fie nu numai extraestetică, dar și anterioară operei.

În acest fel însă opera de artă nu apare ca o contradicție în act, ci ca **rezultatul** unei contradicții. Ea nu este deci „neliniște dintre incompatibile" (Hegel) ci calitate, „mod determinat, existent" (Hegel), echilibru stabilit între incompatibile.

Căci contradicția care a generat opera de artă se instalează necesar (în conformitate cu cele arătate), în afara operei, în anterioritatea ei, în starea ei primitivă și extraestetică (lucru probat de altfel și de faptul că termenii acestei contradicții — fondul pur și forma pură — nu pot fi întîlniți în operă sub forma lor liberă, necombinată și extraestetică).

Implicit însă, în felul acesta, extraesteticul este identificat cu contradicția dialectică care a generat opera sau altfel spus cu funcția genetică în sine.

De aceea, extraesteticul astfel conceput, are anterioritate în raport cu opera de artă, el fiind suprimat în operă.

În acest sens — și numai în acest sens — orice rupere a esteticului de extraestetic, blochează definitiv cercetările, condamnîndu-le la o orientare empirică și impresionistă.

Dar prin aceasta se afirmă de fapt un lucru fundamental pentru oricare estetică dialectică și anume: extraesteticul este contradicția dialectică care a generat opera. El nu poate fi întîlnit ca atare în operă, ci numai în anterioritatea ei sub forma unei perechi primitive și dialectice care ajunge în operă complet transfigurată. În acest sens, opera de artă nu este o contradicție ci rezultatul unei contradicții.

Astfel, extraesteticul nu poate avea decît o funcție genetică (și numai genetică).

De aceea teoria „eteronomiei concrete" a artei formulată în estetica românească de T. Vianu, mi se pare în raport cu soluția amintită, un regres generat pe de o parte, de o prudență clasicizantă, iar pe de altă parte, de o viziune formală a esteticului (formală, cel puțin, în sensul unui neutralism dialectic).

Căci așa cum s-a arătat deja, opera de artă — de origine extraestetică — rămîne în primul rînd o substanță estetică, care in-**formează** estetic orice extraestetic (și care din acest motiv nu poate fi identificat ca atare în spațiul operei).

Astfel, creînd perechea fond pur — formă pură, Mihail Dragomirescu împinge estetica tradițională spre o estetică dialectică tocmai prin acest nivel de semnificații al perechii, conform căruia termenii ei sînt considerați ca existențe autonome, omogene, anterioare operei, extraestetice și contrarii.

De aceea acest nivel de semnificații trebuie să fie posedat cu necesitate de către orice pereche dialectică pentru ca aceasta să fie efectivă dialectică și pentru a putea avea, implicit, o funcție genetică obiectivă.

Marius DUMITRAȘCU

(Continuare în numărul viitor)

1. *P. Apostol — Probleme de logică dialectică în filozofia lui G. W. F. Hegel vol. I. Buc. Ed. Academiei R.P.R 1956, pg 25—26.*
2. *M. Dragomirescu: Principii de lit. Buc. Ed. Socec pg. 47.*
3. *M. Dragomirescu: idem pg. 42.*

JURNAL DE POET

Chipul lui Orfeu

Cît știm despre Orpheus fiul lui Oiagros și-al muzei Kalliope, e prea puțin ca să-i putem reface chipul divin fără îndoială; destul e însă că ne-a rămas însemnul minunat cum că întîiul Orfeu Poetul a botezat cerul chemînd zeii din întunecime în țările Etherului. Nu-i poet pe fața pămîntului să nu întoarcă obrazul peste umăr în spre vremile pulbere și de acolo să ridice după puterea lui chip întîiului nostru confrate. Rîndurile ce urmează cearcă și ele să numească cîte ceva din ceea ce a fost și rămîne Poetul.

Omul nu poate dori să devină Poet dacă nu este deja. El își ține calea sa de la naștere și mereu i se ivește ce trebuia, „un luminiș", îl ocrotește alt ochi decît unul ce se poate împotmoli.

Cît mi-e de drag Poetul, cît de frumos și de bine îi șade în lume! Ce înaltă și plină de miez este existența prin prezența lui. Iată-l cum se ridică în fața lucrurilor și cîtă înțelegere eliberează făptura lui.

E blînd și așezat — umblă retras și singur și toate vorbesc în El despre marea lui suferință. Nu-i durerea ci melancolia claritătii. Cerul în munți nu-i rău sau bun, familiar sau străin ci de-o prietenie înfricoșătoare. Al nimănui și ar putea fi al multora și totuși rămîne departe. Nu mai are nici-o asprime în el; totul s-a domolit modelat; singurătatea a așezat fiece stîngăcie în coordonata care își împlinește un rost și trimite mereu și ea cînd e atinsă în adîncime, în centrul vibrator. Coardele sînt strînse bine între pămînt și cer și tînguirea se poate naște cu adevărat. Reacțiile sînt tîrzii, vestile din afară trec printr-un adevărat proces purificator înainte de a-și primi forma limpede ce se lasă în lume. E atît străin acestui vas sacru refuzul. Toate pot veni și au locul lor de început numai că puține ajung să rămînă pînă în cele din urmă. Pier aici toate în esențe — dispare avîntul necopt și prea întunericul. O lîră învălurită-ntr-un voal fumuriu cu toate coardele de aur se poartă prin lume lăsînd în urma ei o rumoare de Ether, un fosnet de plins ceresc al unor aripi reci de vulturi mari al căror rost e zborul veșnic dincolo de lumi.

Nu poate fi reținut de nimic. El nu se împotmolește. Orice povară e-o adîncire și mai mult în clarviziunile proprii. Ar putea fi asemuit cu un clopot, anume dacă forma clopotului n-ar fi după a inimii lui. Tot ceea ce știm despre acel Altceva prin El am aflat. El trăiește numai ca să se recunoască. Căci vai pentru el nimic nu-i nou sub soare. El nu-i străinul venit să poposească și prin efort de rob să-și însușească. El a venit ca oaspete chemat și așteptat de neamuri depărtate. Toate se recunosc în el. El este urmașul cel mai strălucit și toți se simt ajunși prin El acolo unde de vremi se năzuiau.

Un poet nu duce mai departe spre altceva. El este aureola și toți o știu fără să o numească. Pot fi de-acum coborînd alte trepte, toate însă năzuind îndărăt. Desigur mulți au fost și războinici și templieri vînători și corăbieri — firul se pierde în negurile începutului unde toate se întîlnesc o clipă ca iar să se desprindă peste vămile lumilor.

Poetul este întîiul oprit. Timpul nu se mai caută în trecut sau în viitor. E fără sens tînguirea asta și el n-o mai cunoaște. Demult a fost părăsită în El. El tinde spre înalt — mai mult desfășurare — a umplut vremea cu prezența lui. El e revărsare. El nu se adună fiind deja, ci din prea plin se revarsă. Mult s-au depus lacrimă cu lacrimă pînă să apară acest izvor inepuizabil. Miracolul este că-i mai mult liniște și necunoscut decît prezență și fire. Trebuie ochi ager și minte îndepărtată și auz ascuțit ca să-i simți marea lui trecere spre cealaltă patrie:

O pasăre străină calcă pe zare
O aud doar stelele și tinerii morți
Și pruncii nenăscuți o presimt

Tot venind într-una iată că maicile pier
Și eliberat singur rămîi și te oprești
Atunci se întîmplă profunda vorbire.
Întrepătrunderea om și zeu. Esti răpit
Numești ceea ce ți se poruncește.
O ploaie încremenită pe munți contemplîndu-se
Chipul miresei moarte din vechiul cimitir
Între cele două focuri ce se macină unul pe altul
Tu ești trimis să unești. Furiile se împuținează
Între cele două maluri o singură vietate
Se ridică din mare sub ochiul magic
Al sfetnicului.
Te cheamă cineva de acasă pe lumină
Îl urmezi și pe drum ți se răpește vederea
Și rămîi deasupra descifrînd marginile
În rotocol căci miezul e în afară
Și cauți căi de intrare înăuntru
Pe vechiul așezămînt.
Nu mai ademenesc umbrele în neguri
Aici ajuns vrea să se odihnească
Sosit de curînd pentru putină vreme
Va recunoaște cîte i s-au încredințat
Le va primi ușurat și se va întoarce
De unde încă nu s-a desprins.

★

În poet totul s-a transfigurat. Lacrimile nu mai izvorăsc din pămînt ci din foc ce le-a lămurit. Totul e substanță, esența absolută. Un poet nu vine de azi ori de alaltăieri. El tot vine de la începutul lumii și abia acum a ajuns. Poetul nu oglindește. El nu lucrează, el este lucrat mai mult — întrețesută ființa lui cu Firea. E o osmoză, un schimb de forțe — un circuit de tărie între două tărîmuri. Dintr-unul se naște tăria și în celălalt se primește, avînd puterea să se întoarcă această nouă față la sursă. Poetul redă curățenia inițială vasului de aur carbonizat pe drum.

★

La ce scriu? Să-mi lămuresc mie însumi cine și cît sînt. Căci scriind dau vălul la o parte de pe-o lume lăuntrică necunoscută — despre care n-am altfel cum ști. Eu sînt depozitar, ca om a energiilor divine. Gîndul nenumit nu-i gînd. A numi lumea ta și cealaltă înseamnă a o cunoaște și o cunoști numai pentru a o poematiza. Graiul este mai întîi graiul poeților.

★

Tot ce este rămîne — de aceea poet fiind și rămîi. Pentru că nu cu puterea ta ești și nu pentru tine rămîi. Tu ești coaja care păstrează sămînța eternă ce se perindă și prin forma ta muritoare.

Cît de tulburător e gîndul la veghea asta nocturnă prin milioanele de ani a atîtor forme păstrînd aceeași străină și coplesitoare forță ce ne depășește. Străina asta grecii o numesc Diotima. Toată arta Egiptului ne este atît de apropiată că am și uitat de vreme. Am venit în recunoaștere și iată că mă pot oglindi. O voi frați poeți și gropari ai orientului vechi, morți cu mîinile depuse mărturie. Căci la voi mîna deschisă închipuia căile universului, și voi regi resemnați și scribi supuși poruncii care vine de cine știe unde, și tu maică Grecie cît de acasă sîntem în pulberile acestui pămînt! Venus din Millo sau Victoria de la Louvru sau Poemele lui Archilochos au fost *descoperite* de curînd, dezgropate mai bine spus. Scriem și sculptăm pentru pămînt. El le îngroapă și le cearcă și ce-i valoare păstrează și ce-i pleavă dă pe mîna focului. Valoarea asta n-o putem da noi ci Firea pecetluiește anume, ea mărturisește că ne-a văzut și că am văzut.

Și vederea asta se întîmplă că noi oamenii o dobîndim tîrziu după multe rătăciri și cu mare greutate.

Ea vine în orele de renunțare și încordare necunoscută, după luni și ani și mai grei, în mare veghe și așteptare.

Nu primim nimic cu ușurință. Și ai răbdarea să aștepți și să știi ce înseamnă a aștepta: anume o muncă neîntreruptă și adîncă în albiile celor vechi ce ne-au lăsat însemnele lor că au trecut pe aici.

Apoi vine ea acea răceală tainică, strălucire în singurătate.

Și asta ți se întîmplă numai singur fiind și a fi singur nu înseamnă numai a vieții singur sau a te afla la un moment potrivit singur.

A fi singur înseamnă a fi desprins de vremelnicie: aplecat asupra tainei tale lăuntrice nu mai aștepți salvarea dinafară, din noutate ori efemer. A fi singur înseamnă a fi pierdut deja totul, a fi acceptat cu înțelegere pierderea și a fi reînviat pe alt temei decît cel spulberat. Ești singur cînd te-ai înfrățit cu cei duși mai mult decît cu cei care vor veni sau cei ce sînt cărora nu le poți da nimic înafara iubirii tale nemărturisite. Cu cei duși a te înfrăți înseamnă a înțelege sensul vremelniciei. Lumea mult e grăbită și disperă cînd nu mai vede nimic decît vremelnicia nu și stratul etern ce-o străbate. Coaja e în agonie pentru că nu-și mai vede miezul de aur. Ori acest miez e neutru, nu-i persoană în grai, ci o forță care nu poate vorbi decît solitarului. Și nu-i aude tainele decît solitarul. Cine-i vuietul acela coplesitor care strigă în noi din cînd în cînd din care am fost aruncați înafară și în care ne vom reîntoarce:

Tu ai pierdut într-una și-ai rămas
Mereu nedesfăcut și mare
Eu cîștigînd într-una pierd
An după an și zare după zare.

Ion ALEXANDRU

3 ianuarie, 1969.
Freiburg.

Cred că și Biblia, în previziunile ei străluminate, localiza judecata de apoi tot în vid.

Bunii și rării au crăpat, sufletele lor s-au ridicat în văzduh, pînă au dat de nimic. Apoi au simțit o beție extraordinară: apoiul visat. Viața de apoi. Dar le-au ieșit tocmai atunci în cale cîntarul respectiv și completul respectiv de sfinți cantaragii. Cei drepți au rămas în vid. Cei păcătoși au fost împinși cu vîrful piciorului înapoi în aer, unde au luat imediat foc, din cauza frecării și vor arde veșnic din cauza frecării. Pe cînd dincolo — o viață! Nu simți nimic, nu te împiedici de un pai, călătorești cu o iuțeală a gîndului ajuns din urmă de trup. Eh, ce mai hîrjoneală — Ce alunecare! Ce viteză egală, nu numai între indivizi, fiecare avînd prin lege dreptul la o aceeași accelerație gravitațională, dar și între lucruri. Vei merge la fel de repede ca și un pietroi, ca și un munte! Unde vă tot duceți, măi băieți? Nicăieri, încolo și încoace. Oare nu asta e adevărata fericire? Nu te doare, nu-ți crapi capul, nu ți-l legi.

Adaptarea la aer a avut o linie ascendentă, a atins un punct culminant și urmează, firesc, panta. Cînd a început declinul? Încă din antichitate filozofii au observat că destinul omenirii merge cam cîș. În zilele noastre golirea de tot ce s-a acumulat, de tot ce a însemnat ceva — e evidentă. De la vidul sufletesc — la vidul de idei. Atomismul în știință, ultima desfacere a firului de praf în paisprezece, cu ajutorul bombei atomice. Deci direcția generală — ce să mai vorbim!

Cum stăm cu vidul? Relativ bine. A fost bănuit, presupus, dedus logic și demonstrat apoi pe cale experimentală. Emisferele de Magdemburg, tubul lui Toricelli — evenimente mult mai mărețe decît sinteza ureii de care se tot face atît caz. Golul e pe aici pe aproape, în dreapta, în stînga, pe deasupra capului, a inimii. Golul e în stomac. Și se lasă din ce în ce mai jos. Fobia cosmică e doar un simptom. Nu că zburăm noi la el, și se pogoară el la noi. Sfîntul duh a fost un porumbel de vid.. Ne va boteza pe toți, și cei care vor fi ultimii vor rămîne tot la coadă. În fond tot aia — primul ultimul, nu mai contează. Odată adaptat la condiții de vid, îți va fi foarte ușor să te duci unde vrei. Să dai peste stele fixe, pline ochi de materie, și atît de mult rămase în urmă!

Albinele se excită la mirosul veninului. Dacă te-a înțepat una, veninul ei va chema-o pe cea de a doua. Veninul ambelor, altele patru. Și tot așa, stupul întreg va sări pe tine, într-o furie pe care nici o albină nu și-o poate explica.

Pe noi ne-a excitat lumina. Primul ieșit la lumină — a atras un altul. Cum ne vom adapta la noua situație? Se vor găsi în noi organe neștiute, nebănuite, nesperate. Altele cunoscute vor regenera. N-ar fi exclus ca apendicul despre care toți se întreabă de ce ni l-a dat natura mamă să nu fie vreun factor motor la condiția de adaptare la vid. Sau buricul. Deja, vara, pe nisipul cald al tuturor plăjilor din lume, uitați-vă la oameni: cu burta în sus, ca un radar încearcă să detecteze cine știe ce rază. Poate una care să trezească în ei un curent nemaipomenit, de milioane de ori mai puternic decît orice voltaj carburant. Vom trăi — dă doamne — pe baza acelui curent misterios din noi, cînd o rază, sau un ștecher de sus, îl va acționa prin buric.

Mă tem să nu ne-o fi luat-o alții înainte. Aseară a farfurie zburătoare s-a oprit exact pe acoperișul meu. Am simțit zgomotul și misiunea ei suspectă. Din ea au coborît patru linguri nichelate uriașe, acoperite global cu un fel de material plastic. Au început să-mi inspecteze acoperișul. Una a sărit de pe un acoperiș și s-a oprit, în aer, în dreptul bucătăriei. Fereastra s-a deschis singură. Lingurile mele erau în panică.

—Gata! le-a spus lingura cosmică. Știați că a început o eră nouă?

— Alta?

— Luați-vă ce aveți și — îmbarcarea!

Lingurile mele s-au uitat prin bucătărie ce să-mi ia? Poate gîndacii care-mi mai țin de urît cînd mănînc! Și s-au înălțat pe acoperiș.

Eram enervat la culme.

Iau pușca, cobor în curte și ochesc în a mare, care parcă era șefa, sau șeful — cine știe de ce gen o fi acolo, în ceruri. Glonțul a atins-o, a ricoșat și s-a întors înapoi, cu o viteză din ce în ce mai mare. S-a înfipt în pămînt, dar știu eu dacă nu se va întoarce? Va parcurge bucata de spirală respectivă și se va întoarce... Dumneata ce zici?

CORNELIU BELCIUGĂȚEANU

Podul alb

Prin freamătu-mi mereu năzuitor, Podul Alb
A trecut și el cu tine cîndva, dispăruto,
Lumina după amiezii încununa
Gloria vieții. Dunărea-mi murmura : sărut-o

Tristețea plăpîndei noastre cutreierări
Am sfidat-o atunci, uniți vastității.
Cu degetele cuprinse, neclintiți, din
depărtări
Ne mîngîia furnicarul cetății.

Toți vecii-i covîrși atunci vibrația ta
În cuprinsul zării măreț.
Pe fierul podului se mlădia
Fragila ta frumusețe.

Gingașa, abia șoptita scădere
Înceată-a luminii plîngea-n adiere.

Ușoara-ntunecare din apus vesti că trecem
Și că suflarea noastră se va risipi :
O, clipa fulgerată de soare pe Podul Alb
În care cosmosul deplin ne oglindi !

Suavă

Suavă, sub un cer vrăjmaș de iarnă ai rămas
departe
Într-o piață cu viscol și îndîrjire.

Nu credeam să ne mai întîlnim ca-n seara
De miere și august
Cînd, întîia oară privindu-ne, printr-un surîs
înfiorat și cîteva șoapte,
Ne-am făgăduit înțelesurile mari.

În toamna sîngerie și sură, prelungă dens,
Am străbătut apoi înverșunările
Rodniciei.
Legați în vîrtejul îndestulării obștești
Am străbătut ceasuri de dărnicie și beznă
Pînă la noaptea supremă.

Sîntem întîia oară împreună de cînd crește
iar ziua.

Suavă, trestie încununată cu aur,
Îmi stai în preajmă și mă luminezi
Și mă-nveți
Iertarea.
Nămeții s-au topit. Sevele gîlgîie sub cerul
ușor.
Oamenii mișună. Perechea fierbinte și blîndă
E totuși rar, noapte dar :
Bolid ce scînteind prin anotimpuri
Sămînța bucuriei pentru toți
O meșterește-n linu-i chihlimbar.

Octombrie

Funinginea din dimineți tăcute
În ochii suri și liniștiți ca cerul
Îmi face line clipele pierdute
Și-n cețuri străveziu strecoară fierul.

Cu limpezi adîncimi atunci, stingherul
Brumar însîngerează frunze slute.
Asfaltu-i neted și sonor. În gerul
Lăuntric, timpul dalta își ascute.

Din măguri tari și-azur, un chip pierit
Tresare pe șuvoiul nesfîrșit
De trecători și zvon al largei piețe

Și cum tramvaiele vuiesc, măreț,
Cu fierul scrîșnind în amintiri,
Îl cheamă crud sihastrei năluciri.

Femeia ce-aș iubi-o eu

Femeia ce-aș iubi-o eu ar trebui
Cînd vorbele-mi se-ndeamnă către cîntec,
Să mi-l îngîne cu tăcerea ei,
Cu-adaosuri mlădii să mi-l nutrească.
Văzduh smerit de șoimu-n el lunecător
Să fie ca fuiorul ce ar ști
Să-mi depene șuvoiul de rostiri
Mai lin ca naiul plutei pe luciri
În seara îndelung trandafirie
Și spada negrului cocor,
Tăind nor după nor,
Să-și ceară-n noi aceeași nostalgie
Atunci, fără de griji, cu dăruire,
Adîncu-mi ar lăsa ea să-i deslege
Dorul de culmi.

În tine simt ciute ce frîng...

În tine simt ciute ce frîng
Frunzișul cu luciu de jar
Și freamătul rece din crîng
Și secera lunii-n Gustar.

În tine-i Ardealul întreg
Și vela-nviată de vînt.
În genele tale reneg
Durerea de-a trece-n pămînt.

Și ce larg trecutul spre cer
Grăbește-amintirile, roi :
O undă din ochii tăi doi
Și cîntecul nu mi-e stingher !

rămîne doar gestul!

Proză de ALEXEI RUDEANU

Dormisem o săptămînă întreagă, însetat și flămînd, și ca să-mi înșel măruntaiele — incapabil să mă ridic — mă lipisem, în ultimele zile, cu burta de saltea. Somnul îmi fusese bolnăvicios și încețoșat — spart de cîteva ori, capricios și fără motivele obișnuite, de pauze fulgerătoare—, ca și cum aș fi mers undeva prin ploi, pe un drum întunecos și punctat la răspîntii de felinare gălbui. Îmi fusese și frig, pentru că dorm întotdeauna cu fereastra deschisă larg, și din pricina frigului mă încovrigasem, dîndu-mi seama, în pauzele de luciditate, că-mi lipsește cîte o mînă sau un picior, sau gîtul, și-atunci, căutîndu-mi-le prin pat, mă întrebasem de ce nu-mi amorțește și capul.

Văzusem de cîteva ori, tot în pauze, norii. Erau de mai multe feluri dar nu mi-au rămas în minte decît niște nori negri și groși, învălmășindu-se pe deasupra orașului. Cerul metalic și totuși dezordonat se înfățișa plumburiu, tăiat pe alocuri de fîșii cenușii de nori mai subțiri — și norii alergau în liniște și părea că se mîngîie cu multă blîndețe, tandri. Și fusese tot timpul liniște. Iar mișcarea foarte înceată a norilor, marginile lor zdrențuite amestecîndu-se, apăsau pînă-n adînc, sub pămînt, zgomotele cunoscute ale orașului.

În cea de-a șaptea dimineață m-a trezit vîntul, răscolindu-mi, pe dușumea, ziarele pe care poștașul mi le strecurase, împăturite cu grijă, pe sub ușă. Era ora șapte. Am făcut un dus rece, m-am bărbierit, am băut o cafea fierbinte și am rămas, în chiloți, în mijlocul camerei, printre lucrurile care mi se părură deodată ale altcuiva. Era o impresie foarte corectă — lucrurile acestea despre care nu știam de unde și cînd au fost procurate, și cărțile cu semne puse neglijent între pagini, și bicicleta cu roțile dezumflate, și becul pătat de muște, și ghiveciul din lut cu mușcata pipernicită, plin acum de scrum cenușiu de țigară, dar mai ales pițigoiul mort, încremenit cu ghiarele-n sus în cușca lui —, care mi-a dat certitudinea întoarcerii acasă. „De ce o fi murit pițigoiul ?“ m-am gîndit, și am dat la o parte perdeaua și am privit cerul.

Norii se spărgeau în bucăți mari și se fugăreau în viteză, mult mai sus, și mai rari, și mai albi decît îi văzusem în scurtele pauze. Vîntul rece m-a descumpănit, căci nu aveam soare în cameră decît după-amiază, și nu am știut cum să mă îmbrac. Am luat din șifonier o pereche de pantaloni noi ce păruseră vechi încă din ziua cînd îi cumpărasem, o cămașă albă cu mineca lungă și pantofii deschiși, cu talpa sintetică. Înainte de a ieși, am deschis distrat un sertar : plin de păsat și de semințe de floarea-soarelui, sertarul mirosea a cîmp.

Afară era cald. Soarele strălucea puternic și numai rar de tot cîte o umbră întuneca, trecător, trotuarul. Pe stradă umblau oameni mulți și m-am amestecat printre oamenii aceștia cărora soarele le dădea o înfățișare foarte sănătoasă. Se grăbeau toți, iar vîntul — ce nu contenise — le lipea hainele de trup. Plopii fosneau atît de puternic încît zgomotul automobilelor se pierdea în frunzișul tînăr al plopilor, iar vîntul bătea din toate părțile, năvălind brusc din străzi laterale pentru a se întoarce în aceeași clipă înapoi, și părea că mașinile circulă fără motor și că duduitul motoarelor e independent de mașini. Circulau numai zgomote : un claxon, o ușă trîntită, un geam spart ori un strigăt, cu totul nesincronizate cu sursele lor evidente.

Pot să spun că era o dimineață frumoasă, una din diminețile cele mai frumoase din cîte învelesc, zi de zi, luminosul nostru oraș, mai ales după ploi. Mă simțeam ușor și reconfortat, întremat, și era al dracului de bine alături de oamenii de pe stradă. Aș fi vrut chiar să opresc un necunoscut și să-l întreb : „Spune și dumneata, nu-i o dimineață plăcută azi ?“, într-atît simțeam nevoia unei verificări, a unei confirmări din partea cuiva, dar nu am făcut-o. M-ar fi putut crede deplasat sau e posibil să fi dat peste un om cu necazuri și care mi-ar fi tăiat-o nedelicat : „Nu !“, și m-aș fi simțit prost.

Și am mers mai departe, încet — controlîndu-mi totuși pașii, pentru a evita impresia de plimbare pe care aș fi putut-o da tuturor acestor oameni grăbiți și care aveau, deci, o sumedenie de treburi —, ascultînd zgomotele, înghițind guri mari de vînt și bucurîndu-mă.

În spatele ușii masive de stejar a laboratorului, mă aștepta portarul. După ce m-a privit grav, răspunzîndu-mi amical la salut și schimbîndu-și cu multă mobilitate expresia feței, mi-a spus pe un ton scăzut în care se deslușea o nuanță interogativă :

— Tovarășu Andrei, a murit șeful.

Pe coridor m-a întîmpinat administratorul și m-a chemat în biroul lui. Avea pe masă cîteva suluri de hîrtie creponată și două panglici negre de mătase. A turuit repede, conform obiceiului, ca și cum ar fi trebuit să cunosc totul :

— Pentru coroane, pentru coroane, dragă. Stai, dragă.

L-am întrebat cum s-a întîmplat. Mi-a spus că din cauza semeringurilor. Șeful se plîngea de un timp că îi curge ulei pe la semeringuri, deși automobilul era nou. A dat prea puțină atenție faptului, derutat de niște mecanici superficiali. A continuat să piardă ulei pe la semeringuri, din ce în ce mai mult, și, completînd uleiul, și-a făcut din asta un automatism. „Și cînd îți faci un automatism din ceva, ajungi întotdeauna rău, dragă“ — a subliniat administratorul, tăind cu foarfeca petale albe. Petalele ieșeau perfecte. M-am gîndit : „A mai tăiat cîndva petale ?“, dar l-am întrebat altceva :

— Unde ?

— La șes, dragă, știi că pleca în fiece sîmbătă, cu bătrîna. Pe aleea aceea a lor despre care povesteau amîndoi, îți amintești ? — o alee de castani, extraordinar de lungă și dreaptă ca o ață, unde prindeau o sută cincizeci pe oră și bătrîna simțea că se face ușoară, ca un fulg, iar el accelera și storcea din mașină totul, de dragul bătrînei. În capăt, la curba aceea periculoasă. S-a gripat brusc motorul, și mașina s-a dat peste cap. Dar acum a fost singur : bătrîna n-a vrut să meargă, ne-a povestit că a încercat degeaba să-l oprească, el a insistat, și-atunci s-au certat, și ea își face reproșuri. Acum e în sala mare.

— Cine ?

Administratorul părea să mă fi uitat. Tăia cu atenție o petală mare și și-a lăsat bărbia să-i cadă, arătîndu-și vîrful îndoit al limbii. Era proaspăt ras și frecționat, vînăt, îmbrăcat în costum negru. De geam s-a lovit ceva, poate un gîndac, și administratorul tresări.

— Ce ziceai, dragă ?

— În sală, spuneam, cine e ?

— A ! Bătrîna. Împletesc fetele ramuri de brad, și ea se uită, supraveghează. Cum l-a supravegheat tot timpul și pe răposat, șopti administratorul. Știi, despre morți numai bine, dar colegii aveau dreptate, cred, cînd spuneau că șeful a început să moară de mult. Da. Murea singur, se și-nu-ci-dea, dragă, ambiția, ce vrei. Dar n-a fost om rău. Numai că ne-a împus deseori punctul lui de vedere.

M-am gîndit la plecarea lui Dan dintre noi și la privirea severă a șefului, cînd se consulta cu administratorul. El, ultimul, de ce nu s-a opus ?

— Ca atunci cînd a plecat Dan ? l-am întrebat.

— M-am mirat totdeauna de bătrînă, a zis, schițînd un gest ce voia să însemne : ce-a fost a fost. Femeie de optzeci de ani. Din altă lume, cu alt vocabular. Să nu-ți vină să crezi, dar a învățat totul extrem de repede. Prima oară cînd am văzut-o habar n-aveam cine e. M-a pironit cu ochii ei tulburi : „Caut pe șeful catedrei de psihologie“. Am întrebat-o, și simțeam că rostesc înaintea ei, pe cine să anunț. „E fiul meu“, mi-a tăiat-o, și îmi sunau în ureche silabele dinainte : CA-UT PE ȘE-FUL... Mai tîrziu, cînd îl căuta, iar el lipsea, întreba : „Dar unde s-a dus Nelu ?“ Îi spunea pe numele mic, zîmbind cu complicitate secretarei. Ea, secretara, îi explica rar : „S-a dus la o ședință de comunicări științifice“. Bătrîna repeta iute : „La comunicări științifice ?“, și pleca, radioasă. Cred că l-a îndrumat pas cu pas, și a reușit să facă om din el, dar să călăuzești pe unul care moare, ce zici ?

Mi-a părut rău de șef. Ar fi trebuit să-l scuturăm puțin, la timpul potrivit. Dar dusesem atita lipsă de timp !

— De cînd ? am întrebat.

— Ce ?

— De cînd crezi că a început ?

— A ! Știi, e atît de absurd că unii au zis că s-ar putea să fie o sinucidere adevărată. Ca-n filme : o mașină, un șurub rupt, o curbă, mîinile crispate pe volan. Regizat la perfecție. Dar s-a stabilit exact : semeringurile. Ce faci ? m-a întrebat pe neașteptate.

— Mi-am terminat concediul.

— Îmi place că ai venit. Dar e duminică, de ce te-ai trezit așa devreme ?

— Nu știu, am zis. Aș bea ceva.

— Vezi, asta-i ! țipă el. Asta-i ! Sîmbătă, după lucru, nu puteam bea și noi cîte ceva ? Cu el, cu răposatul ? Ce i se putea întîmpla într-un „hai noroc“ ? Ai bea ceva acum, asta-i. Îmi placi, dragă. Zău că-mi placi. Spune, vii ?

— Nu știu, am repetat, simt nevoia să beau ceva.

Am plecat, lăsîndu-l cu foarfeca în mînă, deschisă ca un semn de circulație : Crucea Sfîntului Andrei. Nu mă pricepeam să tai petale, altfel l-aș fi ajutat. Pe culoar era liniște. În fundul coridorului, din pricina ferăstruicii deschise, covorul subțire din pînză se înfoia și unduia bătut de curent. Ca și cum ar fi umblat o șopîrlă sub prețul acela decolorat.

Am ieșit pe stradă. Vîntul se întețea dar și soarele se ridica, și temperatura aerului părea să se mențină în echilibru. Plopii șuierau ascuțit în bătaia vîntului, și hainele oamenilor se lipeau și mai strîns de trup. Era un vînt uscat dar peste noapte probabil plouase și curenții de aer nu aduceau nimic, nu stîrneau nici praful, nici hîrtiile, nici nisipul mărunt existent din belșug lîngă șantier. Era un vînt simplu, fără gunoaie, fără scursorile uscate de prin canale, și care mă bucura nespus. Nu puteam suferi vîntul cald, molesitor, alteori chiar încins, care aducea de peste tot fel de fel de mizerii. Uram din toți porii asemenea vînt — și cînd bătea astfel, rareori, prin orașul nostru curat, înfundînd spațiul dintre ferestre cu nisipul scîrbos și neîndurător, mi se părea că simt nisipul între dinții mei albi și frumoși și mi se părea că și sufletul mi se umple, ca un sac, de acest nisip respingător.

Am intrat în barul din centru dar în bar nu era nimeni, și cînd barmanul m-a întrebat dacă vreau unul mic sau unul mare, i-am cerut un chibrit. N-am izbutit să mă silesc să beau ceva, cred că din cauza întrebării barmanului. M-am gîndit : „Asta nu știe ce înseamnă o jumătate, sau mijloc. Ori mic, ori mare“, dar i-am zîmbit prietenește.

Am ieșit din bar și am luat-o pe jos spre vechea noastră gară de la marginea orașului. M-am apropiat de pădurice de salcîmi și n-am mai simțit vîntul. Îl auzeam numai, continua să-mi fluiere în urechi, iar urechile îmi erau reci și mă clătinam de foame. Salcîmii aveau frunzele de un verde crud, și ramurile lor subțiri se balansau încet, cum se mișcă plantele pe fundul apei.

În timp ce ieșeam din pădurice, am ajuns din urmă un băiat și un cățel. Băiatul era în pantaloni scurți, purta sandale pe piciorul gol, și avea picioarele bronzate. M-am întrebat : „Cînd l-a prins oare soarele, cînd a avut timp să se bronzeze, dacă abia se desprimăvărase ?“.

La început, nu mi-am dat seama că, mergînd repede spre gară, băiatul se juca neîncetat cu cățelul. Apoi le-am urmărit jocul :

Băiatul avea o minge mică, de tenis. I-o arăta celuilalt, acesta urmărea concentrat mișcările băiatului, după care băiatul arunca mingea, înaintea lor. Cățelul o ajungea, o lua în gură, și-l aștepta pe stăpîn să vină lîngă el. Iar băiatul îi lua mingea din bot și o arunca iarăși. Cățelul se repezea din nou după ea, și-n timp ce-l aștepta pe băiat, vedeam corpul animalului tremurînd de încordare, aproape convulsiv, și auzeam sau îmi închipuiam că aud respirația lui înfierbîntată. Probabil, pe băiat jocul îl amuza. Deși, întorcîndu-se la un moment dat în profil, nu i-am observat pe obraz nici urmă de voioșie. M-am întrebat : „Cît au s-o mai ducă astfel ?“, și tocmai atunci am ajuns la gară, cei doi continuîndu-și jocul, unde ne-am despărțit. Ei o luară în dreapta, peste cîmp.

Pe peronul gării era foarte puțină lume. Cîțiva copii și cîteva femei așteptînd lîngă niște geamantane mari, și doi sau trei ceferiști cu lămpașele în mîini. Sub soarele strălucitor și în atmosfera veselă a stației, lămpițele mi se părură foarte caraghioase, și atunci am simțit cu adevărat cît de bine dispus eram. M-am interesat la unul din feroviari ce tren trebuia să vină și, ca să-mi răspundă exact, omul își trecu lămpașul dintr-o mînă într-alta :

— Acceleratul de unsprezece și douăzeci și șase.

Era aproape atît cît spusese.

Din spatele gării se auzi motorul autobuzului numărul 13 și mai veniră cîțiva călători. M-am gîndit că acei ce voiau să plece cu acest tren ar fi trebuit să se grăbească. Și am intrat în toate sălile stației, în speranța să întîlnesc pe cineva cunoscut. N-am întîlnit pe nimeni dar, căutînd m-am surprins gîndindu-mă că n-am să știu ce să spun unuia, în cazul că-l voi fi întîlnit.

Apoi a venit acceleratul, un tren frumos și bine spălat, tras de o locomotivă nouă. Timp de un minut, cît a stat, m-am uitat atent la ferestrele vagoanelor, dorind să găsesc măcar în tren pe cineva cunoscut, dar oamenii pe care i-am cercetat cu insistență nu mă cunoșteau și privirile lor păreau să spună limpede : „Ce să-i faci, n-a venit“. Atunci, m-am supărat pe ei, pentru că eu n-așteptam pe nimeni, și m-am mirat cum de nu-și dau seama și ei despre asta.

Acceleratul a plecat, și peronul a rămas pustiu. M-am simțit foarte ușor păsind pe dalele de beton înclinate, și ca să mă conving că nu greșesc m-am privit în fereastra sălii de așteptare. Era firește neagră, cum sînt toate ferestrele sălilor de așteptare, din cauza semiobscurității din interior. M-am văzut, tînăr încă, în răsfrîngerea geamului acela, și am convenit că-mi stă bine în cămașă albă. Ochelarii de soare îmi dădeau o înfățișare puțin enigmatică.

Pe peron era răcoare și umbră, iar vîntul rece, curat, nu aducea de nicăieri nimic. Nu a rămas nici un om pe peron și totul părea să fie orînduit ca de sărbătoare. Mi-am amintit brusc de pițigoiul meu mort și de administrator. Ar fi trebuit să scot pițigoiul din casă, înainte de a pleca : mă temeam să nu pută. Iar administratorul îmi spusese că e duminică. Era foarte, foarte frumos în gara gătită de sărbătoare.

În momentul următor, îmi este cu neputință să spun ce am simțit — și nu voi fi niciodată în stare s-o fac. Plecînd, m-am gîndit că e totuși duminică și mi-am dat seama, uimit, că n-am venit pînă azi la gară într-o zi în care n-aveam ce face. Mi-am zis că voi veni negreșit în ultima duminică a fiecărei luni — pentru celelalte trei aveam program precis : box, dans, plajă sau șah —, dimineața, să fac semne de drum bun și să mă gîndesc cu un gînd frumos, curat și luminos, la oamenii ce pleacă undeva cu acceleratul de unsprezece și douăzeci și șase. Căci, mi-am zis, ce contează că nu-i cunosc ? Esențialul e să simtă fiecare din ei, îndepărtîndu-se, că pentru el și nu pentru altul flutură pe peron o batistă, o eșarfă, o mînă bronzată și vînjoasă, indiferent ce : din depărtare, culorile se contopesc și se amestecă, se pierd, și rămîne doar gestul.

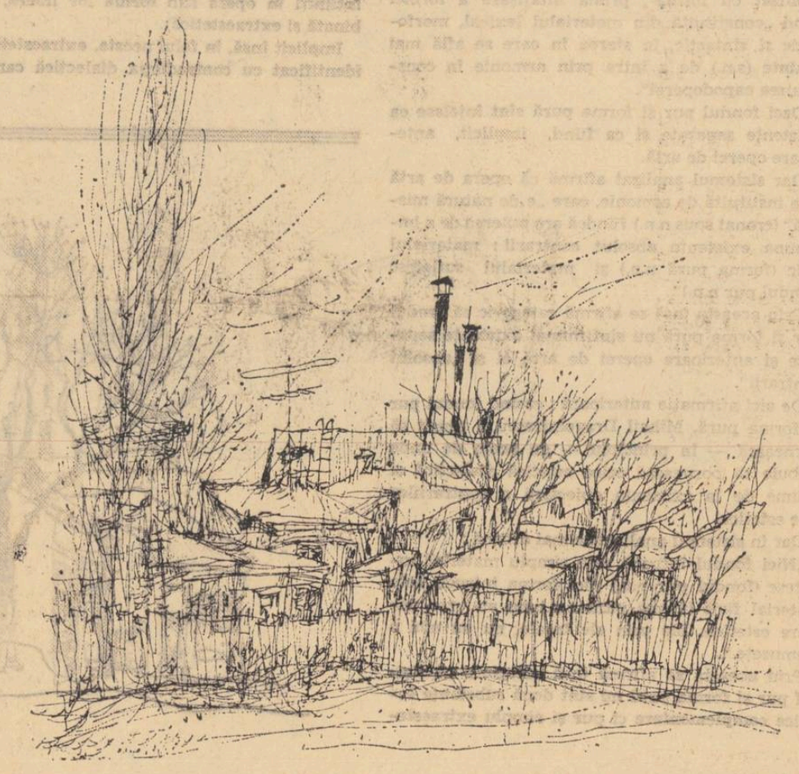

TUDOR GEORGE

balade

Baladă păsărească

Lui G. C.

Scrisoarea cănăriței Lil
Spre seniorul ei gentil
Pe cînd, scăpată din bazar,
Se-ndrăgostise de-un canar.

Iubitul meu senior și cronicar,
Iartă-mi de poți, ciripitorul stil
Și genul păsăresc epistolar
În care-ți cîntă cănărița Lil !...

Mă simt datoare c-un cuvînt măcar
La disperarea ce-o anunți febril,
Ca pe-un ferpar de mort într-un ziar,
Or pierderea unui cățel docil !

Văd că te zbați să afli în zadar
Pe unde stau, pe unde mă tupil,
Dar află că nici gînd n-am să dispar
Sub colții vr-unui monstruos reptil !

N-am întîlnit nici-un cotoi barbar
Cum mi-ai cobit ! Hazardul iată-mi-l :
Un tîz de-al meu din sudul insular,
Leit ca mine la penel, profil !

Îl cheamă Luli ! E un exemplar
Pe care l-am visat ades — subtil
Privindu-mă-n oglinda de cleștar,
Ci trupul lui închipuindu-mi-l ! —

Îmi seamănă în totul, așa dar,
Și e duios și blînd ca un copil...
De-ai auzi tu glasul lui de jar,
L-ai îndrăgi la fel precum eu mi-l !

Nu mai rîvnesc la domul princiar,
Sub care tu mi-ai dat regesc azil,
Cu poleit hamac și cu aquar,
Făcînd să uit de traiul meu mazil !

Iubirea ta am înțeles-o, doar !
Prefigurai în boiul meu fragil
Un chiot stilizat și liniar,
Un țipăt primitiv și juvenil !

Dar de simțirea mea n-aveai habar !
Semințe... Apă... Alintări... Cadril...
Un sbor de pe dulap pe samovar...
Te încîntai cu traiul meu debil !

Dar cu Luli al meu
— ce mai strengar ! —
E altceva !
Adio trai servil !
Trăiesc cu el un straniu avatar
Simt libertatea fără domicil !

Să-l vezi cum face tumbe, ghidușar,
De cîte-un ram prinzîndu-se abil,
Or ca un fruct de aur prin frunzar
S-ascunde, pînă-l aflu, dînd un tril !

Culege-n sbor semințe de arțar
Muscuțe vii, or boabe de pistil,
Lin, ciocul lui de dulce chihlimbar
Spre ciocul meu căscat, tinzîndu-și-l...

Astfel m-alintă-n chipul cel mai rar
Și-n tot ce face-atîta-i de gentil
Și-atît de ne-întrecut și de sprințar,
Că nu mai cred să fie doi ca Lil !

Îmi pare că trăiesc un vis bizar :
Mă-nfrăcărează-avîntu-i juvenil
Plutind în sbor pe un zephir hoinar
Prin pajiști roșii, galbene, vernil...

Cînd ne oprim pe-o ramură, arar,
Ne-apropiem aripile, tactil.
Și — cioc în cioc — cu piruit hilar,
Ne dăm în leagăn : uța,Luli-Lil !...

În lin hamac, spre seară, prin frunzar,
Cînd cască luna ochiul ei vigil,
Visăm și gungurim — trup unitar —
Ca îngerii-n vitraliul evangil...

În lacul constelat de nenufari
Pleiadele de astre se distil,
Sălcii prelungi cu păr de chihlimbar
Vibrează-afund înlăcrimat sigil...

Atunci visăm un sbor fără hotar —
Umăr la umăr tremurînd gracil
Comete cu penetul selenar
Străfulgerînd spre marea de beryl...

La sud ! La sud ! Porni-vom, așa dar,
Curînd, curînd, sburînd, sburînd, febril,
În spre edenul țărmului primar
Unde ne-așteaptă veșnicul April !

Ce trist îmi fuse traiul solitar
Și sarbăd, ca nisipul nefertil !
Ai să-nțelegi cîndva, or e-n zadar ?
Rămîi închis în egoismu-ți vil ? !

Rămîi în cerul tău de cărturar
Ca scoica strînsă-n strîmtul ei cochil
(Caverna ta de bulgări și mortar !)
Au revoir, cher monsieur ! Soyez tranquille !

Rămîi în trogloditul tău bazar :
Cavernă cu coloane, peristil,
Cu fructe de lumină și cu squar
Cu tot ce-ai moștenit prin codicil !

Trăiește-ți viața-n straniu furnicar,
Te plimbă-n cutioare pe rotil
Și doar în visuri trupul tău gregar
Dac-o-ndrăzni vr-un sbor fără peril !

Fie-ți de bine cerul sedentar
Cu sobă, baie, mobilă de stil,
În raftu-ți penitent strîngînd avar,
Aripi livrești — un stol bibliofil !

Cu Dante sboară tu, imaginar,
Sortindu-ți cicerone pe Virgil !
Eu nu știu un alt ghid și-un alt acar,
Decît pe Luli-n sborul către Nil !

Rămîi cu bine, bietule-arhivar
De bibelouri, cerului steril !
Noi vom porni pe-un cer fără hotar
Un sbor adevărat, un sbor viril !

Deci viță-ți păsărica ta cu har !
N-aș vrea să cred că plîngi ca un copil,
Or mă blestemi să ard întru Tartar,
Stropind cu lacrimi mari de crocodil !...

N-aș vrea să cred, — deși te știu bizar
Plin de idei și-n intrige abil —
Că ai să faci o crimă cu radar,
Ghidînd spre mine-un maștер proiectil !

Am să mă rog la Marele-Canar
Ca să-ți trimită-n cuibul tău fosil
O altă cănăriță toantă-n dar,
Să-ți zbenguie-n castel un vodevil !

De nu cumva și-n pieptul tău, amar
Chiar inima ce ți-o sugrumi, ostil,
În colivia coastelor de var
S-o zbate ca să-ți scape din exil !

Adio, deci iubitul meu calvar !
Fii salutat cu cel din urmă tril
Al celei ce-ai iubit-o în zadar,
Al celei ce credeai că-ți fuse Lil !

1959

SORIN TITEL

strigătul

Încă o ușă pe care o deschide cu aceeași strîngere de inimă, ezitînd cîteva secunde pe minerul ei, o ușă care alunecă, probabil bine unsă, fără să facă cel mai mic zgomot, așa că se trezește mult mai pe neașteptate decît s-ar fi așteptat el în interiorul unui nou apartament. O bucătărie, mobilă tip, suficient de banală, cu masa întinsă pentru o singură persoană. O mamă sau o soție iubitoare aranjase cu atîta grijă tacîmurile, farfuria plată cu desene în gri și roșu pe margine, farfurioara dintr-un porțelan foarte fin — probabil ultima dintr-un servici desperechiat, șervetul din olandă albastru deschis, în sfîrșit fața de masă cu broderie fină la colțuri. Un bilețel, cu un scris îngrijit, foarte caligrafic. „Friptura e în frigider. Salata de ardei copți în cămară", această masă întinsă care așteaptă pe bărbatul sau femeia care trebuie să se întoarcă și poate în odaia cealaltă cineva care ascultă, cineva atent la fiecare zgomot, cineva care așteaptă această reîntoarcere. Încremenește prin urmare în dreptul ușii fără să îndrăznească să se miște, cu auzul foarte ascuțit de tensiunea așteptării. În mod sigur acel cineva din odaia alăturată, — ușa e ușor întredeschisă, probabil anume lăsată așa, — a auzit scîrțîitul ușii de la intrare. Încordat bărbatul așteaptă zgomotul de dincolo, din odaie, scîrțîitul patului, picioarele desculțe pe parchet, un căscat, pași hîrșîiți spre ușă, însfîrșit zgomotul comutatorului întors, lumina care să se strecoare din camera cealaltă, lunga fișie galbenă pînă în mijlocul bucătăriei. Nu se întîmplă însă nimic din toate astea, nu e decît lumina lunii, strecurîndu-se prin ferestrele mari, lumina lunii palidă acum, la apropierea zorilor încît cel mai mic amănunt putea fi descifrat fără mari eforturi. I se pare chiar că aude din cealaltă odaie o respirație ușoară, un suspin delicat ceea ce îl face să se gîndească că dincolo probabil se odihnește o femeie tînără. Așa că după cîteva momente în care el privește încădodată odaia, pentru ca totul să i se întipărească pentru totdeauna în minte — inclusiv versurile de pe tapetul agățat deasupra aragazului — „Frumos și bine aranjat faci din colibă un palat", din ce în ce mai convins că banalitatea acestei încăperi nu-i va elucida nici într-un caz misterul acelui strigăt, o părăsește, fără părere de rău. Închide ușa în urma lui cu aceeași prudență, atent să nu comită nici de data asta nici un zgomot, părăsește deci încăperea asta mult prea familiară ca să-i poată trezi o suspiciune oarecare și se trezește din nou pe coridorul rece și neprietenos, coridorul cu comutatorul stricat care se învîrtește în gol, lovindu-se de balustrada de la scară, în căutarea unui punct de echilibru pipăind peretele zgrunțuros. În loc să urce însă hotărăște să coboare un etaj, tot în vîrful picioarelor pentru ca zgomotul să fie cît mai minim cu putință — între timp începînd să fie din ce în ce mai convins de importanța rolului pe care îl joacă, el detectivul benevol, polițaiul fără plată, cel care va depista crima, pentru că crimă trebuie să fie cum altfel s-ar putea justifica proveniența acelui strigăt, neașteptat în noapte, sfîșiindu-i liniștea, distrugînd la urma urmei orice echilibru — cu cutia de chibrituri în mîna stîngă deci, cu dreapta pipăind peretele de lîngă el, la un etaj de deasupra doar, diferență de două trei etaje, lumina aprinsă aruncînd cîteva pete întîmplătoare, puncte de reper însă sigure, în cordiorul unde se află el. Pentru că între timp a coborît un etaj și acum stă la îndoială — pe care ușă s-o deschidă: cea din dreapta sau cea din stînga lui. Se hotărăște pentru cea din dreapta, simplă întîmplare, și din nou ușa cedează, atît de repede încît nici nu are timp să se gîndească la strania potrivire care face ca toate ușile încercate să nu opună nici o împotrivire, la obiceiul cel puțin curios al locatarilor acestui imobil care preferă să doarmă liniștiți, fără să-și încuie ușile pentru mai multă siguranță. Ceea ce trăiește el însă acum e mult mai important decît orice gînd inutil, iată de ce ajuns pe neașteptate din nou în interiorul altui imobil, e prea chinuit de tot ce se întîmplă cu el ca să mai dea o semnificație faptelor sale. Și în vreme ce stă în întuneric, la pîndă, în așteptarea unui oarecare neînsemnat zgomot care să-l determine să bată în retragere, cu mîna încă pe clanța ușii rămasă întredeschisă, el nu poate fi decît implicat fatalmente în clipa pe care o trăiește. Mîna lui alunecă încet de pe clanța care se ridică ușor eliberată de apăsare; un pas doar și sub greutatea lui dușumeaua geme ușor, ca o iubită în căldurile dragostei: tot atît de discret și abia auzit ca ea, tot atît de insinuant ca ea, tot atît de atroce, totuși, pătrunzînd pînă în creeri, oprind bătăile inimii, făcînd sîngele să pompeze spre creer, anihilînd din cauza emoției orice gest, distrugînd orice inițiativă, doar bătăile inimii puternice, sufocante, această dușumea care a scîrțîit abia auzit, dar el mult prea incapabil ca să-și dea seama de amploarea acestui zgomot, această iubită care abia a scîncit plină toată de dorință, această clipă în care paralizia membrelor noastre anihilează orice dorință. Și totuși încă un pas, același și o mînă ridicată bîjbîind prin întuneric, în sfîrșit un obiect tare, o masă, un scaun, un dulap, o oglindă. Da o oglindă, apele ei detașîndu-se prin întuneric, și mai ales sticla ei mată pe care bărbatul o mîngîie aproape cu voluptate. Conștient că pretutindeni în jurul lui sînt tot felul de obiecte dușmănoase care nu așteaptă decît să cadă cu mare zgomot, spărgîndu-se în mii de bucăți, zgomote care să semene cu un imens cataclism natural, dar nu, nimic nu se întîmplă, doar presiunea dușumelei sub picioarele lui desculțe, acest fel de a face iubire cu picioarele. Prin ciorapii de supraelastic praful adunat din această odaie probabil nu tocmai curată. De data asta însă — cu toate că odaia e într-un întuneric deplin, obloanele fiind trase și lumina lunii neputînd prin urmare să pătrundă înăuntru — de data asta îndrăznește să meargă mai departe. Tot pipăind peretele din fața lui el dă de o ușă întredeschisă, trece pragul — curaj imens — în altă odaie și în sfîrșit la lumina cețoasă a zorilor — luna albă opacă e acolo și ea în fereastra din fața lui, ea poate să-i vadă pe cei care dorm în paturile mari, paturile înalte și bogat ornamentate. Mobila e foarte veche, aparținînd parcă unui secol trecut și, odaia care seamănă cu un dormitor comun, un fel de cameră de internat, sau cameră comună de hotel sau mai exact odaia aduce cu una din încăperile unui azil de bătrîni, pentru că cei care dorm, în aceste mobile greoaie și de acest lucru și-a dat seama după o cercetare foarte atentă, adică cele care se odihnesc cu capul pe pernele imense și nu tocmai curate sînt niște sărmane femei bătrîne — bonetele de dantelă, cămășile de noapte cu guler înalt — femei prin urmare cu gurile uscate, făcute pungă. Bătrîne cu fețe scofîlcite, aproape dispărute, sub scufiile lor de noapte bine apretate, sub dantelăria bogată a gulerelor albe. Uimirea bărbatului e și mai puternică cînd, trecînd de la un pat la altul, constată că toate aceste obraze galbene, cufundate în somn seamănă atît de mult unul cu altul încît par același chip multiplicat la nesfîrșit. Simplă iluzie bine înțeles căci la o privire mai atentă deosebirile apar fără îndoială. Liniștea cu care însă toate aceste chipuri sînt coborîte în somn îl face pe ciudatul vizitator să înțeleagă că neașteptatul țipăt n-a ajuns nici într-un caz pînă acolo, sau, dacă el a ajuns n-a fost în mod sigur auzit. Aceste femei bătrîne par coborîte în somn de-o veșnicie, nici-o tulburare anterioară nu pare să fi răvășit de curînd simetria clipsurilor lor. „Sînt bătrîne și surde, își spune bărbatul, cu toate că știe că bătrînii au somn ușor — citise asta undeva — somn de pisică deci, vulnerabil la cel mai mic zgomot. Ceea ce se întîmplase cu un sfert de oră înainte nu fusese nici pe departe doar un mic zgomot ci un strigăt sfîșietor în stare să te trezească din cel mai drogat somn cu putință! Nu, el nu se îndoiește de realitatea strigătului, somnul acestor femei bătrîne, atît de calm și indiferent, nu-l determină să renunțe, și, hotărît să găsească cheia acestei situații care primește fără voia lui un aspect din ce în ce mai misterios, mai enigmatic, nu-i rămîne decît să meargă mai departe. Iată de ce peste cîteva minute vom da peste el deschizînd alte uși — ciudată convenție a acestei întîmplări, căci ușile sînt descuiate — ca să-l găsim la un moment dat într-o odaie cufundată într-un întuneric deplin, cu un miros puternic de flori putrede sau de odaie în care s-a făcut nu de mult dragoste, încît mînat de curiozitate el poate să aprindă un chibrit — cutia o găsește cu greu în fundul unui buzunar. La lumina de o secundă a flăcării el poate să vadă două trupuri tinere, de un splendid alb de marmură — îmbrățișate. În sfîrșit încă un chibrit pe care îl ține cu vîrful în jos ca să-i prelungească durata. El poate vedea, de data asta cu mai multă claritate trupul prelung al fetei, sînii mici striviți de pieptul păros al bărbatului, mîna bărbatului pe coapsa femeii într-o mîngîiere încremenită, oprită la jumătate, și privindu-i nu poate decît să i se pară cîudată liniștea inocentă a somnului lor pînă la care n-a pătruns de asemenea nici un strigăt. Bărbatului i se pare chiar că această odaie, dincolo de liniștea ei aparentă, îi ascunde ceva, așa că umblînd tot în vîrful picioarelor, tot atît de atent ca să nu facă zgomot, deschide dulapurile, aflate ce-i drept într-un număr destul de mare jur împrejurul pereților, muncă inutilă însă pentru că tot ce găsește e lenjerie fină de femeie delicat parfumată și haine de corp bărbătești, din care se degajă un puternic miros de leșie și de săpun prost. Părăsind și odaia în care cei doi îndrăgostiți își continuă somnul, bărbatul se trezește din nou într-o bucătărie — își dă seama de asta după zgomotul veselei în bufet, la fiecare pas al lui — bucătărie în care însă un pas greșit poate să-i fie catastrofal. Din grabă el lovește un scaun care îi stă în cale și toate farfuriile spălate de cu seară și uitate acolo cad pe dușumea, se sparg în mii de bucăți, încît zgomotul infernal creat, ar fi fost în stare să trezească din cel mai profund somn întregul imobil. Încremenit prin urmare bărbatul simte că i se oprește respirația, că sîngele din întreg organismul pompează accelerat spre creer, simte în sfîrșit că toată prudența lui a fost inutilă. Sprijinindu-se de perete el începe să tremure și e gata să izbucnească în plîns, urmare probabil a tensiunii nervoase acumulată în acest sfert de seară și care se eliberase cu totul pe neașteptate. Fuga lui ar fi fost în tot cazul inutilă, așa că rămîne lipit de perete așteptînd disperat apariția celorlalți. Nu poate fi deci decît uimit că, după ce zgomotul ciobu-rilor sparte se potolește, după ce se stinge ultimul ecou, aceiași liniște grea, sufocantă se lasă, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Disperat intră din nou în odaia în care dorm îndrăgostiții și la lumina unui nou chibrit — de data asta ultimul, vede iar trupurile lor înlănțuite patetic, cufundate în același somn adînc. Pe fețele lor el citește aceeași liniște calmă și aceeași fericire a împlinirii. Disperat el fuge din această odaie, trîntește cu zgomot ușile în urma lui, se încalță în grabă și bocănind cu pantofii lui vechi începe să urce scările imobilului, în salturi precipitate, din etaj în etaj. „Nu sînt morți, își spune. I-am văzut respirînd. Ajunge la ultimul etaj și dibuind prin întuneric — chibriturile i se terminaseră așa cum am spus — dă de ușa care urcă în pod. E un pod imens în care sînt întinse mari fîșii de pînză albă care la lumina lunii strălucesc sugestiv. În sfîrșit el simte o mișcare în dosul acelor pînze, cineva umblă în spatele lor încreținu-le ușor și bărbatul simțindu-se deodată lipsit de apărare face cîțiva pași împleticindu-se, înapoi, cu mîinile ridicate înainte parînd parcă o eventuală lovitură. Se lasă însă din nou liniștea și doar lumina lunii bate în cearceafurile albe din fața lui. Bărbatul e mult prea înfricoșat ca să mai poată face o mișcare. „Cine ești acolo", spune el în șoaptă. „Te rog foarte mult nu mă chinui", mai spuse. „Te rog, lovește-mă dacă vrei, dar vreau să te văd, vreau să te văd", șoptește el. Și celălalt vine într-adevăr spre el, frumosul tînăr în pulover alb, frumosul băiat în costum de tenis, desculț, aruncîndu-i zîmbind o mică minge albă și în ochii lui albaștri, de culoarea cerului, el citește toată inocența acestei lumi în care strigătele nu se repetă niciodată, amortizîndu-se în vata groasă a somnului. Și îmbrățișîndu-l, tînărul adormi la pieptul lui, răstignit de gîtul lui puternic.

Balada cavalerului Mărgărit cel căruia i s-au pîrjolit bojocii și i-a căzut limba

O clipă numai dacă s-ar putea
Cu mîini de forceps care pruncu-l naște
În palmă, ferm, să prind gîndirea mea —
Ca prinsă-n test zvicnirea unei broaște.

O clipă numai, dacă-n cer privind
Văd norii fermi, măcar de se destramă
În ochiul minții, copleșit de jind,
Rîvnesc să prind cugetătoarea flamă!

Un Michelangel dac-aș fi, și-atunci
Tot n-aș putea în pumnul meu încape
Amoeba cugetării prinsă-n sfînci
Meduza prinsă-n dantelări de ape!

Dar eu, acesta, micul bard hazliu,
Eu, bulevardierul Tudor George,
Ahoe, — chiuitul prea tîrziu
Al unei triste și vetuste orge!

Dar eu, acest romantic hărtănit —
Relicvă sumbră într-un veac atomic —
Cum aș putea pe Ghiță Mărgărit
Să-l cînt, decît cu tonul jalnic-comic?!

Nici unei muze ajutor nu-i cer,
Căci muzele-s vedenii de-ale noastre.
Iar Ghiță — cuviosul cavaler
E staroste-al singaporenei castre!

Or, care ochi de Argus sau de zeu
Cu geana mai vulcanic flăcărată,
L-a cunoscut mai viu cît îl știu eu
Și l-a-ndrăgit mai pătimaș vreodată?

Rămîie-așa de simplu, de firesc —
Contur neclar ca scrijelat de-o cretă —
Cum în pupila mea mi-l amintesc,
Efigie-ntr-o antică monetă.

Tîrziu de tot, vr-un meșter numismat
De-o pipăi pupila mea cu mîna
Te-o regăsi așa cum te-am păstrat,
Prietenul meu drag din totdeauna!

Rugini vor trece și cocleli, oxizi,
Ce viața noastră, timpul, îl devoră —
Te voi păstra în ochii suferinzi
Nealterat, frumos ca-n prima oră!

Pe lumea asta, o, de-aș fi atît
Nimicnic preț și toată viața-mi fie-i
Medalionu-mbrățișat la gît
Bănuțul sterp, podoaba prieteniei!

Căci nu cunosc alt ban și nici alt preț
Pe lumea asta-n care regi sînt banii
Doar lacrima distinsei trumusețI
Și soarele ce-l poartă-n ochi golanii!

Să fie soare, soare mult, ciclop
De aur! de căldură, de lumină!
Eu în haznaua cerului mi-ngrop
Bănuțul sterp și rînceda rugină!

Curînd se face noapte! Facă-se!
Totală renunțare să se facă!
S-o stingе-atunci cu mîne tot ce e
Și amintirea ta sub promoroacă!

Am ars puțin, măcar cît un chibrit,
Deși puteam să fiu un cer în flăcări,
Dar l-am cîntat pe Ghiță Mărgărit,
Făr-să-mi ordone el, ca marii macări!

Căci tot pe lumea asta ce-am tăcut
Dac-ar fi fost și brambura, prin stele,
Nu m-am purtat în friu, nici abătut,
Decît la voia nebuniei mele!

Să fie voia liberă! Să fii
Cîntat de-o strună liberă ca vîntul
Și imnu-nflăcăratei bucurii
Coral să-l cînte astrele de-a rîndul!

O, te-aș cînta așa, de-ar fi să pot
— Căci nu-mi doresc o daurită liră —
Cum arborii cu afungitul ciot
Pe lira lunii brațele-și deșiră!

Dar e Ceva ce mi te-a-ngemănat
Cu norii polizi și cu nimbul lunii:
E, poate, ochiul tău strălucerat
Privind printre alcooluri, ca nebunii...

E, poate, buza ta ce-mi aminti
Zambila mortuară, poate crinul
Cu miere grea prelinsă prin gingii
Pe unde-a șirait cîndva veninul?!

E poate-un Quasimodo ce-l văzum
Săltat în cupă, prăbușit în cupă,
Cînd clopote tălăngăneau duium
Deasupra noastră, bolțile să rupă!...

E poate ceasul liniștii de-atunci
Cînd dalb erai și pur la strai, ca mortul,
Cu crinul mîinii fin crispat, s-arunci
De sus, din treapta ta, lui Haron ortul...

Mai stăruie, mai stăruie, etern,
Clorotica prezență peste ere,
Prin ningerile dense ce s-așternt
Te-nchegi mai dens și stărui cu putere!

Prea mare voce-n pieptul tău de mel
În crusta cea de trup, ne-ncăpătoare,
Prea patos mult în nemilosul cerc
Și-n tragedul cuptor — cumplit, dogoare!

Prea strașnic vînt olaltă zălogit
În foalele de rumenă hîrtie,
Prea multe-albine-n stupul ceruit
Să nu-l sutoce, sau să nu-l sfîșie!

Nu-i boală, deci, tuberculoza, nu-i!
Ci-i foc mărturisit și-aprinsă pară,
Ce nu se-aprinde-n pieptul nimănui
Cît n-are-atîta foc, să deu p-atară!

Fii memorat, slăvite bard, John Keats,
Cu torțe-n piept, incinerat Jan Huss,
Voi, toți, ce-ați ars pe rug, slăviți să fiți
Cu Ghiță Mărgărit cel mai presus!

Cine-ar putea vorbi despre atleți,
Ce prăbușiți îi văd sub prima rază,
Cînd flacăra firavei tale vieți
Ca un opaiț încă luminează?!

E scris acestor tragede tăpturi
Să-ngemăneze dragostea și ura,
Cu zîmbete crispate pe figuri
Privind sarcastic viața și natura!

E scris ca o sămînță rod să dea
Și bradul rădăcini s-agațe-n stîncă,
Ci sufletele mari, așijderea,
Se prind de viață cu putere, încă!

Așa a fost și bardul Mărgărit
Pădure-n flăcări, torță de rășină,
Cenușa, ca un sbor l-a troienit
Dar în străfund tot jar e și-i lumină!

Ca șerpii trași în spre bîrlogul lor,
Cuvintele se trag și pielea-și schimbă
Dar l-am văzut în slăvi șerpuitor
Cu șerpi de foc și-nflăcărată limbă!

Eu am văzut supremul lui lasou
Pletind copacul cerului prin bolte
Și scrișnete astrale dind ecou
Sub șerpii-nflăcăratelor revolte...

Eu am văzut cum cerul, clătinat,
Ca un copac se prăbușea-n furtună,
Cuvîntul lui prin vămi cătindu-și vad
Se prăbușea cu boltele-mpreună!

Și nu-i păsa de zei, nici tor de el.
Cu orice liftă măsurîndu-și flama...
S-o fi țeșit de-atîta foc și zel
S-o fi topit ca luminarea, lama!

Pumnal dac-ar fi tost, or spadă grea —
O spadă de Toledo, princiară —
Și pin-la urmă încă se topea
De-atîtea bătălii și-atîta pară!

Dar biata limbă-a unui cavaler?
— Chiar Ghiță Mărgărit fiind cavalerul! —
Măcar că mulți trimise-n iad și-n cer,
Pînă la urmă, s-a țeșit ca tierul!

O limbă de-ar fi tost, de clopot, chiar,
Încă și-atunci zbătînd atîta vreme
S-ar fi topit, dar glasul princiar
A lui, deprins cu ode și blesteme?!

Un clopot surd, dogit, răsună-acum
Ca un potir ce stăruie-n ecouri
Și farmecul străvechiului parfum
Noi îl vedem și-l auzim prin nouri...

Plutește-n cer, iubite Cavaler!
Pămînii tăi îi văd arzînd pe-o criptă
Iar limba ta, ca tulgerul, prin cer
O văd răzbătătoare și înfiptă!...

Acestea de la tine ne-au rămas
Și altor generații ce-or să vie,
O torță și o spadă fără glas
Ce-așteaptă sub cenușă să învie!

Nu-i stinsă torța! Torța s-a stins!
N-o să se stingă torța niciodată!
Iar spada ta, săltată de vr-un ins
O să despice vremea ce s-arată!

MIHAI TRAIANU

Marea

Unul din altul trăim, mare, în plămîni
Ne bîntuie un singur mineral circuit,
Atîta pămînt între noi e numai
Un țărm nemărginit,
Sămînță de salcîm rodnică în pîntecul tău.

Primăvara singeri în durerile facerii,
Ca iepele de-acasă, subt conul lunii în mai,
Mînjii născînd în brazdă,
Orbecăiesc asupra ta paseri sălbăticite,
De stelele drumurilor din pustă,
Ușoare scoici de piatră, îndîrjite,
Omoplații îmi înfloresc,
Mișună pește în groapa satului, răzbătînd
Din izvoarele tale, de desubt,
Pămînt în val, val în pămînt,
Soartă de soartă adăugînd

Ciorile

Viața ciorilor în vecinătatea casei,
Semne bizare, întunecate astre în blinda
zăpadă,
Nu știu de ce oamenii condamnă
Culoarea voastră, în fond imaculată,
Fastuos peste viermii pămîntului
Primăvara vă risipiți,
Între salcîmi, în brazdă totul tămăduiți,
Cu zborul întotdeauna pașnic,
Pînă în crucea bisericii satului, înduliate,
Albastrul cerului proliferînd.
În existența voastră preocupată,
Mereu înnălțăm, iubim și omorîm,
Cu o convingere omenească și înțeleaptă,
Numai voi rămîneți în urmă,
Pioase două, trei, sute de ani, se spune,
Resemnate admirîndu-ne opera în lume

În seară

Pruni sălbatici în pustă,
Subt voi, în lume străbunii
Odihnesc o mie de ani,
Ierburi umile, cruci albastre de salcîmi,
Din sat expulzați în neștire,
Pace ca în grădina Ghetsimani,
Inscripții laconice, bizare,
Fluturi orbi,
Că viața cu neputință îmi pare,
Și vîntul e vocea prințului de la Danemarca,
Dar colbuiesc rutierele astrul în apus,
La bîrtul din capătul uliței cu ape,
Un taragot, în seară, precizează lumea
nespus

Știu un salcîm...

Știu un salcîm în cîmpie,
Trec oamenii fără un cuvînt,
Din înaltul lui, o stea îngheață umărul,
Ca o aprigă urmărire pe pămînt.
Dureros e imperiul lui, copilăria, crengile
Fără suspinare, fără ostenire,
În libertate și albastru trăiesc,
Frunzele pure în neștire,
Un rechizitoriu damnant cresc,
Înnegurați trec unii oameni,
Fără un strigăt, fără un zenit,
Subt neprihănita tabără a coroanei
Salcîmului amintit

Vis

Cunosc o zodie cînd cresc,
Fantast, salcîmii pe Kilimanjaro, dureros
În adevăr, regatul lor închiagă zările,
dumnezeiesc,
Zăpezile neînchipuit de albe, pure,
În neînduplecarea rădăcinilor sînt
spulberate,
Tulpinele ființei izbîndesc
În frunzele rotind planeți,
Neasemuit se prăbușește întreaga orînduire
Frumoasă, a morții din zăpezi,
Ierburi și flori de cîmp albastre
Cuprind nălțimea muntelui ales,
O primăvară incredibilă de dulce,
Inexpugnabilul, visatul paradis,
Înfățișînd într-o încremenită clipă lumei,
Steaua necunoscută, a celor ce în moarte
Pre moarte au învins

Echilibrul

Se luminează vecinic lumea,
După căderea-n întuneric
Se află albul, echilibrul zilei,
Cad lucrurile din chaos în picioare.
Nedezmințind o verticală, din început,
a firei,
Se-alege adevărul de ierboasele confuzii,
Mărul domnesc de fructele amare,
Copacul drept e depărtat de aschie,
Din faguri mierea dovedită,
Coaja pămîntului de miezul lui aprins,
Osia de tot ce stă-n rotire,
Pruncul de mamă despărțit,
Cu fără deosebire,
Brațul de brat, ochiul de ochiu,
Fiul de tată, în sămînță, cît de durut
Întemeiază un pămînt necunoscut

Lumina

Necunoscuți unul pentru altul, lună, un dor,
Mai presus de noi și mut,
Ne mistuie-n tăcerea depărtării,
Noapte de noapte lovești
Cu albă inchiziție în casa mea,
O viață de om ne sprijinim
Goluri mari de durere în ferești,
Iubirea ne apropie în spațiu solidari,
Fața ta, stranie dublură a mea,
Neadevărul biruit-a în mai multe mări.
Întunecînd ușorul tău pămînt ceresc,
Cum poate, încă neivite flori
Negre, canceroase, lumina
În sîngele meu atît o măresc

al.o.teodoreanu

— texte şi imagini inedite —

Istorie

La Sarmisegetuza e stupoare
Şi zăpăceală-n lagărul barbar :
Longinus otrăvit în închisoare
Dar pajura romană la hotar.

Cu rînjet fioros în colţul gurii
Priveau păroşii căpitani de oaste
Ce tălmăcesc în legea lor augurii
Din lung — şiragul clipelor nefaste

Şi-n timp ce în amurgul spălăcit
Nori groşi pe cerul negru se desfac
Traian păşea solemn hotarul dac,
Spre-a pedepsi un rege hainit.

Un nou popor urma să se refacă
Din sîngele ce-a curs din vechea rană,
În marea clipă cînd pe stînca dacă
A poposit o acvilă romană.

Epigraf

Pe lespedea Daciei

Popor viteaz ai înfruntat urgia
Cu capul sus şi paloşul în mînă.
Prin veacuri fapta ta va să rămînă
Pilduitoare cum i-a fost solia.

Răboj moldovenesc

Creştinătăţii stîlp şi ţării scut !
Aşa a fost Măria-Sa Ştefan.
Şi-aşa, în vechi — hrisovul moldovean
Pios, hartofilaxul l-au trecut.

Întunecat — puhoiul musulman
Din triumfala-i cale abătut,
A sîngerat şi-n Dunăre şi-n Prut
Pălit de neînvinsul buzdugan.

Ni se smereşte cugetul şi slova
Cînd însemnăm aici pentru Moldova,
Să ştie toţi acum şi-n totdeauna,

Spre-a-i fi în veci nepieritoare slava
Cînd se-ncingea Măria-Sa-n Suceava
Se-ntuneca pe Bosfor semiluna !

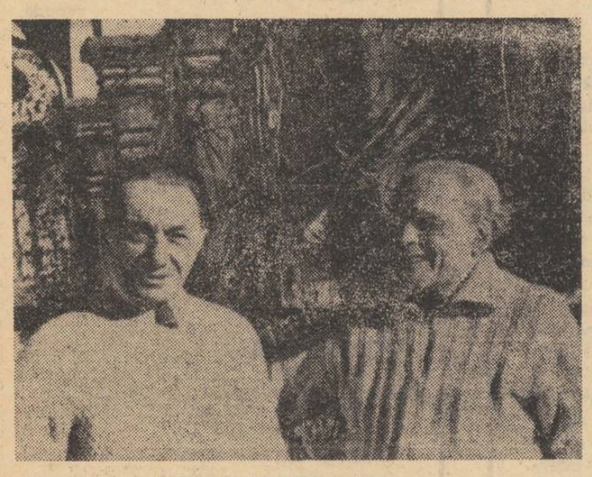

Împreună cu Cezar Petrescu

Împreună cu soţia

Împreună cu Th. Pallady

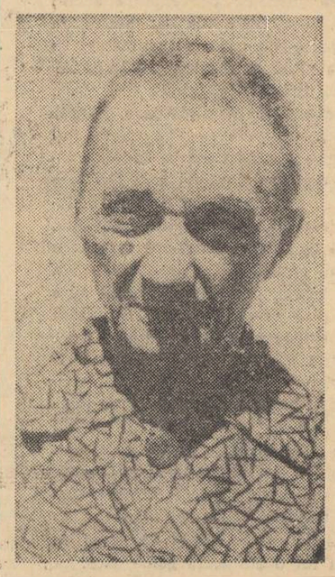

Un mare risipitor: Al. O. Teodoreanu

Facem loc aici, într-o revistă care e a scriitorilor tineri, cîtorva din versurile lui Al. O Teodoreanu, scriitor de o niciodată contrazisă tinereţe a spiritului.

Literatura lui Al. O. (Păstorel) Teodoreanu e încă prea puţin cunoscută iar ochii criticului (sau ai istoricului literar) nu s-au oprit cu prea mare insistenţă asupra filelor cîte ne-au rămas de la acest mare risipitor, cheltuit mai degrabă în sclipetoare conversaţii ori în polemici prin publicaţii efemere decît în cărţi. Dar, atîtea cîte sînt, puţine, raportate la enorma „cantitate" de farmec şi culoare cu care era înzestrat Al. O. ele ne îndreptăţesc să-l înnumărăm pe autorul „Hronicului măscăriciului Vălătuc" printre cei mai originali scriitori români, autor al unor scrieri care — după cum scria G. Călinescu — „reprezintă o întinerire a prozei lui Caragiale, fără ocolirea ecourilor marelui prozator". Ca poet, Al. O. s-a făcut cunoscut nu numai printr-o luxuriantă producţie de epigrame provocînd la vremea lor haz (dar şi scandal) ci şi prin cărţi („Caiet" e titlul celei mai reprezentative) în care humorul capătă stilizări livreşti şi în care adie un aer suav, de gravitate. Sînt încantate imagini din trecutul fabulos al Moldovei, iatacuri de domniţă, caleşti, hanuri cu vinuri voios lunecătoare, sînt înscenate istorii sentimentale şi „desenul" e sobru, emoţia e riguros controlată, astfel încît primejdia căderii în minor, în desuet, e contracarată abil. În „Cîntece de ospiciu", parodii după Jean Richepin, după acelaşi G. Călinescu, poetul pare să prefigureze, contemporan cu noi, alunecare în zodele necercetate ale absurdului, iar vestitul „Hronic" e o explozie de vervă şi arhaică picanterie, paginile purtînd pecetea celei mai stricte autenticităţi. Degajînd argheziene „miresme pipărate", mimînd fără a-l discredita, stilul cronicarilor, Al. O. s-a aflat în faţa unui motiv literar care — dacă ar fi fost exploatat cu o mai mare profunzime — ar fi fost o adevărată capodoperă.

Al. O. (frate cu Ionel Teodoreanu) a fost tipul de bard medieval, etern peregrin, de o rafinată conştiinţă a propriei străluciri, adesea sarcastic, crud, de cele mai multe ori de o reală gingăşie. Artizan al cuvîntului scris, slujitor pînă la pedanterie al stilului impecabil, în acord total cu practica lingvistică, el s-a arătat a fi un spirit mobil, receptiv la noutate, în ciuda înclinării spre trecut, spre descripţia de tablouri statice.

Prin bunăvoinţa soţiei scriitorului de puţini ani plecat dintre noi, am intrat în posesia cîtorva dintre versurile nepublicate de către Al. O. şi am avut surpriza şi bucuria să întîlnim în aproape toate, teme, idei, în general puţin abordate în literatura pe care i-o ştiam : compuneri însufleţite de un adînc patriotism şi de o fierbinte dragoste pentru istoria românilor.

Cu toată pioşenia pe care o presupune un asemenea gest, am desprins din albumele familiei şi cîteva întruchipări ale scriitorului realizate cu tehnica meşterului Daguerre, cu gîndul că omagiem în risipitorul de frumuseţi şi humor care a fost Al. O. un autentic spirit villonesc, un „strengar" perpetuu al unei literaturi cu cer bogat în stele...

Gheorghe TOMOZEI

POŞTA REDACŢIEI

POEZIE

UN TÎNĂR POET

Poate că-i necuviincios să prezint sub numele Poşta redacţiei un tînăr poet străin. Dar cum de la început această rubrică urmărea cu totul altceva decît a răspunde nenumăratelor plicuri, şi anume aceea de a numi ceea ce ar fi cu adevărat nou între tineri şi de-a orienta pe cei ce căutau pe un tărîm de muncă şi învăţare a celor vechi, încerc să fac un pas mai departe, onorînd Poşta noastră cu numele unui poet din generaţia noastră, german. Încă student în filozofie la Universitatea din Salzburg, Herman Josef Michaélis, născut în anul 1940, locuieşte în vacanţele sale la Maria Laach, pe malul unui lac vulcanic în deplină solitudine. Cîteva zile de discuţii mi-au lămurit parte din frămîntările noii generaţii de poeţi de aici — a celor mai tineri.

Unele din acestea le voi arăta mai jos.

Acest tînăr poet a tipărit pînă în prezent o plachetă de poezii şi un eseu despre rostul poetului în aceste vremi. Există şi aici o oarecare separaţie, spune prietenul nostru, între cei tineri mai frămîntaţi şi mai de scandal şi între cei ai singurătăţii şi a lecturilor din cărţi prăfuite cum se spune. Poetul nostru spre aceste solitări se îndreaptă cu tăceri îndelungi şi cuvintele pline de umbră şi nepuţintă ca în Bacovia sau Trakl vom găsi acea umbră a cuvintelor ce caută să se înfrăţească în noapte cu agonia clipirii îndepărtate a stelelor.

Ceea ce-i curios că aceşti tineri poeţi refuză oarecum experienţa unui Hölderlin. Grecia a pierit de mult şi atenţia spiritului astăzi este îndreptată spre lumea mult mai plină de semne a erei noastre. Spunem prin asta că textele unor Dons Scotus Augustinus ori Pascal îl umbresc pe Platon sau Kant. Declinul filozofiei a dăruit un spor de interes faţă de atîţia mari luminaţi, pe nedrept lăsaţi pe seama istoricilor. Din grija pentru păstrarea valorilor cu mare experienţă personală se naşte astăzi pretutindeni setea asta după Cuvîntul care revelă altceva decît simple construcţii pămîntene.

Cuvîntul ca dezvelitor al feţei Firii, acel cuvînt prin care au vorbit mai adînc un Meister Eckhart sau Silezius sau Kierkegaard decît un Schiller sau un Goethe. Desigur că opiniile sînt împărţite, dar că în această direcţie se îndreaptă cei mai adînci tineri de astăzi nu poate fi pus la îndoială.

Toţi aceşti studenţi pe culoarele facultăţilor şi în sălile de cursuri caută astăzi o bază mai trainică decît teoria psihologizant filozofică. Aşa că nu-i de mirare că la cursul de Filozofia religiilor vom întîlni mai multă lume ca la prelegerile despre Idealismul transcendental, să zicem.

Dar să-l lăsăm pe tînărul poet să ne spună prin versurile lui din culegerea „Cameră de aşteptare" cîte ceva.

Am redat în traducere anume mai multe bucăţi pentru a se desprinde cîte ceva din această modalitate poetică. Mai mulţi ani acest tînăr poet a lucrat împreună cu un tînăr pictor Bruno Schweikert cu care a tipărit împreună o plachetă ilustrată : poeme şi grafică aşadar. În căutarea obiectelor pierdute s-ar putea numi năzuinţa lor. Dacă în poezia noastră există acum o sete absolută pentru cuprinderea abstractului, aici saturaţia de abstract a deşteptat interesul pentru sufletul lucrurilor. Acestea însă pot fi faze trecătoare. Şi dacă va fi vorba de un poet cu adevărat se vor depăşi măruntele vorbe întrîndu-se în marile întrebări.

I. A.

Echinocţiu

Seara
arde
Vremile luminilor
Echinocţiu între cuvinte.
De departe lucreşte
Uşoara limbă a corpului
Într-un străin dialect.

Cameră de aşteptare

Graiul nu se mai leagă
Împreună este aşteptarea noastră
Un scaun
o bancă
o fereastră
prin care lumina în camera noastră
cade
pe mîinile noastre
pe ochii noştri
şi apoi
pe podea.
Mîntuieşte ochii noştri
Căci numai astfel vom găsi din nou
Cuvinte
Cu care eu să-ţi pot spune.

Nume

Tainica
Grabă a zilei
Apune
În albia cuvîntului
Maree
schimbătoare : Cunoaştere —
Uitare
Respiraţia
Numelui.

Ce este între

Cărţi, un palan
Care scoate după-amiaza din ţiţîni
Timp împietrit
între 14 şi 16
(Balast şi frînghie de oţel
se vor găsi mai tîrziu)
Ora de sus se îndoaie
Cu o bucată de os se crapă
Pînă începe să ţipe sau
să-şi piardă tot sîngele.

Model

Tu locuieşti într-o tufă de zmeură
Noapte bună.
Mai tîrziu nu ţi-o pot repeta.
Pentru aceea făcînd abstracţie
Păstrează toate posibilităţile deschise
Căci toate experienţele eşuează.
Tu nu eşti peste
Numai pentru că plouă.

Barca mea pe fruntea ta navighează
Şi cîteva ancore deja
În rîsul tău a aruncat
Iartă-mă, ea caută
Un port
Ar fi atît de bine
De s-ar putea prinde de dunele
mişcătoare
Cu portul plutitor al acestei zile
Pe sub pămînt
Să călătorim liniştiţi
Pentru mine gîndeşte-te
Cum să pluteşti din nou.

H. J. MICHAELIS

OPREA GEORGESCU

fuga de acasă

scene de provincie

„Mi-am ales o zi nefericită să vin în vizită la Maria" se gîndi domnul Vasilescu.

Se dădu puțin mai aproape cu scaunul, sperînd că din greșală o să reușească să atingă pe sub masă genunchiul Mariei pe care cu satisfacție și-l imagina tremurînd. Maria stătea țeapănă pe scaun, stînjenită, pentru că avea mîneci scurte și nu putea să ascundă ceasul Doxa pe care i-l adusese în dar domnul Vasilescu.

Domnul Vasilescu povestea cu încîntare despre proiectele sale de viitor. Ridea, și Maria se înroșea puțin cînd îl vedea cum pune degetul arătător în dreptul dintelui lipsă. Ca să nu fie nevoită să se uite în locul acela unde ar fi trebuit să fie dintele și era doar un deget, Maria se uita cu cea mai mare atenție la tabloul de pe perete, o natură moartă cu pepeni tăiați felii și prepelițe împușcate.

— Draga mea Mery, spuse domnul Vasilescu apropiindu-se puțin de Maria, stau și mă gîndesc la viitorul meu și mă văd înconjurat de o soție iubitoare și de niște copii. Vru să zîmbească, dar se răzgîndi, pentru că tocmai își căuta țigările și avea mîinile ocupate.

— Poftim, mai serviți niște măsline și puțină tuică.

— Mulțumesc, draga mea, și îi sărută mîna.

Maria simți dorința să se scarpine în cap dar își aduse aminte de observațiile maică-si și renunță. Se duse în bucătărie după cafele.

„Splendidă, splendidă, și ce situație minunată are. Atît de subțirică și drăguță. Femeile minione mi-au plăcut întotdeauna".

Se uită în jur. Mobilă sănătoasă, nuc. Tablouri, mileuri peste tot, și din nou silueta mică, grațioasă, a Mariei, îi veni în minte de data asta într-un tablou mai vivant.

— Ce spune? Ți-a spus ceva? o iscodi în bucătărie mama ei care fusese sfătuită de către soț să nu apară în sufragerie pentru că spune prostii.

Profită de faptul că tatăl ei, domnul Marinescu, era în curte și repara gardul și îi spuse mamei:

— Nu pot să mă mărit cu el, și ceasul ăsta pe care mi l-a adus este cea mai mare porcărie pe care mi-a făcut-o cadou cineva.

— Ce are? Nu merge?

— Merge. Dar el nu e interesant. E, e... nu pot și gata. Să știi mamă că fac o prostie și o să vă pară rău la amîndoi. Dacă la șase nu pleacă, nu știu ce se întîmplă.

Reveni în sufragerie, cu cafelele.

„După termenii întrebuințați în conversație și după educația îngrijită pe care i-au dat-o tinerei fete, îți dai seama că ai de-a face cu persoane de considerațiune" se gîndi domnul Vasilescu.

Se ridică repede de pe scaun și o ajută să aducă cafelele.

— Mi-ai lipsit foarte mult în clipele astea, făcu domnul Vasilescu curtenitor, zîmbind cu gura închisă.

Începură să soarbă din cafea și domnul Vasilescu își aprinse o țigară pe care o înfipse în locul dintelui lipsă și se simți mult mai liniștit.

— Îți place cafeaua, Maria?

— Nu.

— Atunci de ce bei?

— Din convenință.

Domnul Vasilescu rămase plăcut impresionat de răspuns și se gîndi că modul de a se purta al Mariei îi va fi de mare folos în viitoarele lui afaceri, dacă va putea s-o convingă să facă și alte lucruri din convenință.

— N-ai vrea ,Maria, să ieșim în oraș în seara asta? A venit de cîteva zile un circ și întotdeauna mi-a plăcut să văd acești saltimbanci. Se deosebesc atît de mult de noi. Am auzit că este un număr grozav. Un bărbat agățat de un trapez cu capul în jos ține în dinți o femeie care se învîrte ametitor cu mîinile și picioarele desfăcute.

Era încîntată că de iubitul ei vorbește toată lumea.

— Nici nu mă gîndesc să mă duc într-un asemenea loc. Nu-mi plac spectacolele astea pe care le consider vulgare și periculoase.

N-ar fi putut să renunțe să meargă în seara asta la circ, și a-l întîlni acolo pe domnul Vasilescu ar fi fost fatal.

În sfîrșit, domnul Vasilescu se hotărî să plece, gîndindu-se că nu e indicat să fie prea impetuos din prima seară. Se opri să stea de vorbă cu domnul Marinescu. Îi ținu o scîndură ca să-i arate că este gospodar. Maria se îmbrăcă emoționată deoarece era în întîrziere.

Se uită printre perdele în curte și văzu cum stau de vorbă lîngă gardul reparat și își dădu seama că era pierdută pentru că se punea la cale căsătoria ei. Trebuia neapărat să fugă cu Basil și asta imediat ce pleacă circul. O să le scrie apoi o scrisoare cînd va fi măritată. Din cînd în cînd o s-o cheme pe mama la ea în vizită, iar Basil o să fie atît de drăguț să-i dea un vagon micuț în care să stea liniștită la bătrînețe și eventual să brodeze pe prelata care acoperea arena, mici scene din viața circului, sau animale exotice.

Maria își anunță părinții că se duce la prietena ei, Marilena Cocan, să se sfătuiască cu ea despre căsătorie. Marilena Cocan era fata preotului ortodox din localitate și ei încuviințară cu multă plăcere, știind că din partea aceea nu putea să primească decît sfaturi cuminți, inspirate de părintele Cocan.

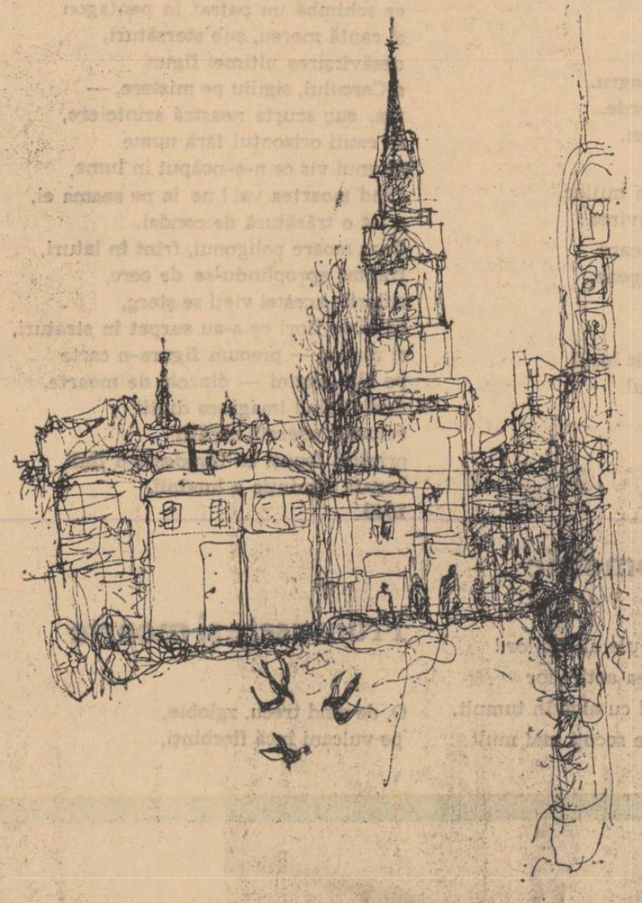

Maria o luă repede pe străduțe întortocheate dar pietruite spre piața din fața Băii Publice unde era instalat circul. Mergea pe lîngă pomii scunzi și stufoși și își imagina cu plăcere viața frumoasă pe care o s-o ducă lîngă Basil. Mereu o să se schimbe decorul. Alte orașe, alți oameni, și cum îi spunea acum două zile cînd stătuseră prima oară de vorbă, circul lui o să facă în curînd turnee în străinătate și la Paris.

Ajunse la circ. Spectacolul începuse Se așeză pe locul pe care stătuse și în celelalte trei zile pentru a o vedea Basil cînd intră în arenă. Era în aceeași rochie albă și își pusese în piept crizantema primită de la bunica ei. Se gîndi cu plăcere la intrarea lui Basil în arenă și la dantura lui albă, strălucitoare, și atît de puternică, și o compară cu dinții lipsă, atît de ridicol al domnului Vasilescu. Își aduse aminte că ar putea veni și el aici, pentru că citise într-o carte că un negustor de cherestea trăia cu o călăreață de la circ. Dacă ar fi citit și el romanul, ar fi putut să-i vină ideea. Se uită printre băncile de lemn și văzu cum se umpluseră cu elevi de la liceu, de la școala de comerț, și cu părinți însoțiți de copii care urmăreau fascinați spectacolul. După numărul acesta cu călărețe acrobate urma Basil. Cele două tinere stăteau în cap pe un cal alb care se învîrtea în cerc.

„Cam multe femei în circ" se gîndi Maria. Numărul se termină. Cineva bătu nebunește din palme. Maria se uită cu groază în partea arătîndu-și dinții strălucitori și se urcă și el pe frînghia din partea cealaltă a arenei. Femeia începuse să se legene pe trapez cu multă dezinvoltură.

„O să pot eu, oare, dacă plec cu Basil, să fac ceva asemănător? O să dresez cîini mici și albi. Orice, numai să nu mă urc sus, atît de sus, și să nu întru în cușca leilor".

Basil se lăsase cu capul în jos. Femeia începu să se legene din ce în ce mai tare. Toba tăcu. Cînd Basil rosti cuvîntul „hep", se rostogoli prin aer și se agăță de mîinile lui. Se legănară odată și femeia reveni tot prin aer, răsucindu-se, și apucă trapezul ei care ca un pendul conștiincios venise la timp, la locul potrivit.

„Ah, dacă trapezul ar fi întîrziat puțin".

Basil se uită după silueta albă a Mariei. O văzu și îi făcu cu mîna. Venea partea cea mai grea a exercițiului și pentru asta un băiețel de zece ani se urcă pe trapezul femeii. Femeia făcu din nou un salt și reuși spre mirarea Mariei să prindă în ultimul moment mîinile lui Basil care i se părură prea lungi. O ținea acum numai într-o mînă și își puse în gură capătul unei sîrme. De la celălalt capăt se prinse cu dinții femeia.

„Devine din ce în ce mai grea, se gîndi Basil. Ies în fiecare seară cu gîtul lungit, iar bietele mele vertebre cervicale parcă sînt degetele unor mîini care vor să se țină încleștate și de care se trage cu putere, din amîndouă părțile".

Femeia începu să se învîrtească înfricoșător de repede. Basil și-o imagină în locul partenerei sale pe Maria, ușoară ca un fulg.

„Ar fi o jucărie să fie Maria în locul ei. Subțirică, cu brațele ca niște tulpini de flori. Ce mult complicăm toate lucrurile astea ca niște proști. Dacă aș deschide acum gura, totul ar fi simplu și frumos. Aș scăpa și de gelozia ei și de greutatea asta insuportabilă. Să ai viitorul asigurat, dacă deschizi gura, și să fii atît de laș, încît să n-o faci. Cred că nici ei nu-i vine ușor cu vertebrele. În orice caz, la ea, greutatea este mai mică. Capetele noastre cîntăresc totuși ceva".

Femeia începu să se învîrtească din ce în ce mai încet pînă se opri. Se legănară, dădu drumul sîrmei și prinse trapezul pe care i-l trimise copilul. Maria respiră ușurată. I se făcu rușine pentru gîndurile ticăloase care îi trecură prin minte, însă dacă ea l-ar ține în dinți pe domnul Vasilescu la o înălțime oarecare, cu siguranță ar deschide gura.

Un băiețel veni să anunțe pauza și să invite pe spectatori să viziteze menajeria. Maria ieși în pauză și se duse spre vagonul lui Basil, unde acesta o aștepta. Se uitară în jur cu frică și intrară înăuntru.

— Să stingem lumina, făcu Basil puțin emoționat, să nu vadă că sînt aici și să mă caute.

Stinse lumina și inima Mariei începu să bată tare, tare. Basil veni spre ea și călcă din greșeală într-un lighean.

— Fir-ar al dracului. E cam strîmt aici.

— Mie îmi place.

Asta îl descumpăni puțin pe Basil. O strînse în brațe pe Maria care începu să tremure. O ridică și o duse spre patul strîmt, dar extensibil.

— Nu acuma, dragul meu. Sînt foarte mulți spectatori în jur. — Maria îl strînse de gît și îl sărută.

— Încet draga mea. Mă doare gîtul, iar dinții mei se mișcă și mă dor cînd îi lovesc. Cred că o să trebuiască să-i scot și să-mi pun placă.

— Dragul meu! Să te îngrijești neapărat.

Basil se simțea foarte bine. Renunță la ideea de a o poseda pe Maria și se întinse pe spate, cu capul pe genunchii ei.

— Spune, o să vrei să fugi cu mine cînd plecăm cu circul?

— Da. Mai tîrziu, cînd o să vină mama la mine, o să-i dai un vagon să stea cu mine cîtva timp?

— Neapărat. O să ne ajute să creștem pe micuțul nostru băiat. O să facem neapărat un trio Basil.

La ideea de a zbura pe trapez cu băiatul ei se sperie puțin. Dar Basil se întoarse, o strînse cu putere în brațe. Maria se simți foarte fericită, gîndindu-se că Basil o s-o aștere întotdeauna, iar cînd o să zboare de la un trapez la altul, o s-o prindă cu siguranță.

Inima îi bătea la fel de repede ca răpăitul tobei din orchestră.

---

iluziile limbajului

PREZENȚE ȘI ABSENȚE

Disprețuirea naivă a cuvîntului rostit față de alții sau față de sine îl poartă pe Goliadkin prin interstițiile discursului, locuri lipsite de structură în care schimbările de situație se produc fără ca „vorbitorul" să le poată presimți sau prevedea; angajat în mărturisiri de o incoerență disperată, subșeful de birou cu grad de consilier titular se surprinde cu stupoare pe sine trecînd rapid prin cele mai contradictorii stări. Iată un fragment dintr-o lungă și nereușită încercare de a-și expune articulațiile adînci ale personalității sale: „Eu, Krestian Ivanovici... mie îmi place liniștea, bîigui domnul Goliadkin, privindu-l la rîndul său cu înțeles pe Krestian Ivanovici și căutînd, evident, cuvîntul cel mai potrivit pentru a-și exprima gîndul. (...). Eu, Krestian Ivanovici, deși sînt un om modest, după cum am avut mi se pare onoarea să vă explic, dar am un drum al meu, aparte Krestian Ivanovici. Drumul vieții e larg. ...Vreau... vreau să spun, Krestian Ivanovici... Iertați-mă Krestian Ivanovici, nu prea sînt iscusit la vorbă. (...). Dar în timp ce articula aceste cuvinte, se petrecu o schimbare ciudată cu domnul Goliadkin. (...). Supunîndu-se primului impuls, domnul Goliadkin reținuse mîna lui Krestian Ivanovici și acum stătea încremenit, nevenindu-i să creadă că o făptuise chiar el și așteptînd acum o nouă inspirație pentru ceea ce ar urma să mai facă".

Toate acestea manifestă o inadecvare adîncă între o intenție de structurare, de exteriorizare, și mijloacele periferice cu care se încearcă realizarea ei; dar cui aparține intenția, frămîntarea disperată de a fi într-un fel anume, de a căpăta consistență, de a scăpa de o in-sistență viscoasă printre oameni și lucruri? Am spune prea mult dacă i-am atribui-o fără medieri unei persoane care se intentifică doar prin numele său: domnul Goliadkin. Căci domnul amintit nici nu există; restul de realitate pe care i-l conferă posedarea unui nume, un anumit loc în organizarea ierarhică a unui birou de funcționari sau trăsăturile particulare ale fizicului său, tot acest rest compus din semnele exterioare ale unei existențe îi este luat, furat ireversibil prin apariția „dublului" său, posesorul aceluiași nume, purtătorul aceleași chelii, angajat în același birou de funcționari. „Dublul" se instalează solid în societate, dispunînd, spre deosebire de „original", de o foarte eficientă artă de a folosi cuvintele, de ușurința de a-și da o realitate care să intre comod în spațiul lăsat liber în țesătura discursivă a grupului social în care vrea să pătrundă; deposedat de ultimele suporturi ale existenței sale, „originalul" apare dintr-odată ca ceva ce prisosește structurii sociale în care se mișcase pînă atunci. Acum el, adevăratul, realul și atît de puțin cunoscutul domn Goliadkin trebuie să dispară din cîmpul social normal al adaptaților, să recunoască pe deplin că nu este decît o umbră ce alunecă printre cuvinte.

Totuși întrebarea asupra apartenenței intenției de a ieși în sfîrșit printre oameni în întreaga bănuită splendoare a unei ființe adînci rămîne în continuare de pus. Întreaga nuvelă este în fond narareа acestei zbateri, încheiată cu înfrîngerea ei. Or, dacă eroul este de fapt o absență, sau procesul de desăvîrșire a unei absențe, atunci cui putem atribui dorința ireească de raționalitate? Rămîne din această degradare continuă o instanță psihică care încearcă să se exprime logic, care încearcă să salveze ce mai e de salvat în timpul căderii epuizante printre cuvinte. În încercările ei de a pune ordine într-o existență fără măsură (lipsa și inadecvarea cuvintelor este și nemăsura), această instanță psihică greu de numit (o instanță critică și ordonatoare) tulbură manifestările absenței prin introducerea unor fragmente penibile de discurs. În cazul Goliadkin absența este reală, pe cînd prezența iluzorie.

Ce poate fi această irezistibilă absență a discursului (căci totul se produce aici prin și datorită cuvîntului: atît pierzania la care e dus „originalul", cît și reușita „dublului") care soarbe din cîmpul normalului un personaj, făcînd ridicolă orice împotrivire a argumentelor de bun simț? Absența discursului nu este tăcere; în tăcere germinează cuvintele, aici sînt ele trăite în lipsa lor de formă, în încă nerealizata diferență dintre expresie și trăirea ei. Or, ceea ce se produce în cazul descris este un refuz și o imposibilitate de a trăi cuvintele. Fără îndoială acesta este un caz limită, dar revelator pentru modul de alcătuire a discursului, negsigur, șovăitor chiar atunci cînd se vrea fără replică, alternînd comunicarea prin plinuri cu spațiul problematic creat de golurile sale. Univocitatea și continuitatea mesajului (aici nu considerăm ca discontinuitate transmiterea mesajului prin cuante ale vorbirii) rămîn un deziderat ideal al ciberneticii, realizabil doar pentru transmiterea unor conținuturi simple, comenzi, ș.a.m.d.

Cîteva iluzii transmise de modul în care își desfășura problematica metafizica clasică, introduc încurcături și inevitabile încălecări de limbaj; este aproape inutil să indicăm unde sînt de găsit acestea, deoarece sînt de întîlnit peste tot. Încercările de a ieși din limbajul pe care l-a impus tradiția filozofică, de a gîndi și problematiza în alți termeni, sînt prinse ele însele în ruptura pe care chiar ele au creat-o. Intelectualitatea franceză de formație „clasică", spre exemplu, a rămas tot timpul ostilă introducerii unui alt limbaj decît cel „clasic": Sartre ridiculizat, iar cărțile sale de filozofie lăsate în părăsire la jumătatea lecturii („C'est du charabia!"), Lacan numit Gongora al psihanalizei și bănuit de intenții magice, Heidegger acuzat de stricarea limbii franceze prin traducerile pe care le-a autorizat din opera sa. Implicațiile acestei „certe" latente dintre clasici și moderni cuprind nivelul unor opțiuni epistemologice fundamentale a căror explicitare deplină va întîrzia probabil mult timp să apară.

Una din prejudecățile limitative (poate printre cele mai nevinovate) este imaginea despre un eu locutor, dotat cu facultăți (pot fi enumerate!) producător și stăpîn al discursului, care se revarsă din el ca un prea-plin. Pornind de la speculația metafizică asupra eului (o entitate substanțială) psihologia „clasică" și-a găsit o manieră de a expune comod realitatea psihică privirilor oricui ar vrea să cunoască descompus „funcționarea sufletului". Puse frumos pe pernuțe de catifea roșie în vitrinele tratatelor, facultățile psihice (voință, atenție, afectivitate, ș.a.m.d.) pot fi admirate și întoarse pe toate fețele. Un calm suspect planează în aceste suflete artificiale: totul este prezență, de un grad mai mare sau mai mic, furtunile psihice și chinul capătă în ultimă instanță un aspect moralizator, calculul logic le poate duce către orice țintă.

Dar „eul" locutor se dovedește practic a fi altceva decît ceea ce poate calcula psihologia facultăților: nu un falnic și stupid stăpînitor al discursului, ci o existență angajată în aventura necesară, binefăcătoare, periculoasă a limbajului. În același timp logic în care se ia decizia cuvîntului rostit sau scris, acesta se și derobează de univocitatea de sens pe care încearcă să i-o dea locutorul, acceptă să-i poarte intenția doar ca pe o ușoară încrețitură deasupra unor valuri profunde, care-și cunosc drumul propriu de urmat. Rezultatul este un compromis a cărui inclinare diferă. Discursul deabia înfiripat devine text, o realitate de sine stătătoare, neangajată în, ca să zicem așa, zborul din gură-n gură. Textul este cîmp autonom analizabil și revelator; textul „original" presupune și cere comentariul — locutorul e dublat de hermeneutul său.

Relația integrală stabilită în vorbire nu ar fi cea biunivocă dintre emițător și receptor de mesaje, ci un cîmp al textului și al comentariului, care să favorizeze jocul prezențelor și absențelor, să valorizeze fragmentele pline dar și ruptările, decalajele discursive. Este relația originală stabilită între psihanalist și cel analizat, relație care creează un cîmp de proiecție pentru structura fragmentară a personajului, un cîmp de mărturisire și resuscitare a amintirii. Pe ecranul lui vor apare desenele complicate ale urmelor psihice, locurile de fractură și halourile de semnificație create în jurul lor. În termeni banali poate fi caracterizată drept o relație de înțelegere și de necontrazicere, în care nu se urmărește altceva decît crearea relației; orice este produs în afara ei, spre exemplu interpretarea psihanalistului, este introdus din nou în această relație, pentru a o crea în totalitatea posibilităților sale. Această „talking cure" nu constă decît în elaborarea unui discurs semidirijat prin chestionările și tăcerile psihanalistului. Interpretarea (hermeneutica) acestei țesături discursive se intercalează în fisurile textului, caută punctele nodale, articulațiile, locurile de fractură ale limbajului.

Eugen IACOB

CONSTANTIN ȘTIRBU

Stampă interioară

Jos în moarte te caut învins
în pierderea spațiului și în amar
zîmbetul meu încă te caută
printre negări mai vechi ca vîntul.

O, nu lăsa vremea să treacă
nu lăsa lumina-n distanță
că de cînt, lumea pierdută
se uită la mine din lut
se uită și eu cad
dincolo de miracolul cuvîntului.

Culoare

Peste acest nepătruns al tăcerii
nimic nu mă mai ajunge.
În urmă-i disperarea închisă
și strigătul de lut
arar lucind prin umbre și destine.
Durerea nu mai încape-n mine
și rămîn mut de durerea adîncului
mut aplecat pe-o imagine pierdută.

Virgulă

Voi orbi pentru dragoste și absolut.
Universu-i de lut, tu de lut, eu de lut
Mă nasc cu neființă, paralelă unită
Glasul mi-e stins în orbită
și caut ceva pentru liniștea lumii
și pînă la albi nu ajung decît strigăt
nu ajung decît un coșmar anonim
ori intersecție de drum, tîntîrim.

Mare

În ochi mi-a căzut stinsa mare
gol imens, absolut și iar moarte
singur, tragic contemplam depărtare
contemplam și cădeam infinit
și pe noapte tăceam și treceam
și erau chipuri albe-n amar
și fugeam stînd pe loc în adînc
cu lumina ultimă-n oblinc.

Plecări

Plecam din suflet ca și Circe
vrăjit cu-n ochi în absolut
vedeam că dincolo-i tăcere
și-așa cu-n ochi întors din lut
treceam și dincolo de sfere
eram fără de moarte trist
și-amar păsări de noapte încă —
intrau în vis cu ochi de stincă.

Maternă

Mamă tu m-ai născut orb cu vedere
durerea-mi depășește nemărginirea
și nicăieri nu-mi aflu liniște
decît într-o dragoste pierdută
acolo sub continent
acolo la capătul mișcării
printre aburi albastrii
printre pierdutele lumi.

DAN CIACHIR

Constatînd

Despre omul acesta, cu înfățișare
blîndă și virtuasă,
toți aduc vorba numai prin
cuvinte de laudă.
El a știut să răzbească, s-a privat la timp
iar socoteala îi ieși întocmai,
fiindcă a fost migălită.

Dar acum,
cînd tinerețea lui e auroră trasă la față
de scurse baterii alimentată,
cînd amorfe își descoperă încheieturile,
cînd prietenii i s-au risipit,
și ei tot de rosturi ademeniți,
poate să se scufunde în acalmie,
în răsăritul bătrîn și prisositor.

Casandra

Cînd lebedele vor îndoi gîtul moleșit
ferind în unde
privirea de sticlă și teamă,
cînd lebedele vor înceta să fie
ornament
și în cîntec propriu
calea incertei culori a cenușii
vor alege,
Atunci va fi auzită Casandra
despicînd deșertul stătut,
colindînd păduri ce plîng ca alama,
pînă la marea cu apă de scrobeală
involburată,
pînă la țărmul ocolit de planoare
unde înfierbîntata turbină își
rotește necontenit paletele și restituie.

Atunci,
femeia plînsă
cu algă putredă-n obraz, dar
sigură cum numai bolțile gotice sînt,
își va enunța avertismentul.

poeme

de Ştefan Aug. Doinaş

Balada vieţii interioare

Vecini, crescînd la curţi îmbelşugate,
noi ne luptam să-ntemeiem regate
şi le pierdeam cu săbii de salcîm.
Dar dintr-odată pomii nalţi din curte
descresc, şi săbiile sînt prea scurte,
şi ne trezim, uimiţi, pe-un alt tărîm.
Ca-n mari oglinzi cu margine albastră,
înfumurarea, spaima, graba noastră
pîndesc, de undeva, alt rînd de prunci.
O cremene ce ne-ncetat s-ascute,
multiscusită-n ştersături şi cute,
ne tatuiază sufletul de-atunci.
La lămpi interioare tot mai oarbe
o muncă migăloasă ne absoarbe :
alegem macul negru din nisip.
Ca o lumină, frumuseţea trează
se dă-napoi, încet, şi se filtrează
prin zilnic schimbătorul nostru chip
Copilăria ? Şcoala ? Pubertatea ?
Necuprinzînd nici timpul, nici etatea,
sînt numai gînduri strîmbe, erezii.
În fiecare clipă le pătrunde
o cumpănă cu talere rotunde,
în lin balans pe prizme străvezii.
Doar cîte-odată treaba se sminteşte :
un drac ascuns în noi îşi aminteşte
cărbunii-aproape stinşi, şi suflă lung,
şi-o bolgie fantastică străluce
sub părul de pe piept, crescut în cruce
şi furci muiate-n smoală ne împung.
Ca să ofere şi să aibă hrană
musteşte undeva un fel de rană,
un ochi ceţos, din ce în ce mai mic.
Iar răzvrătirea noastră cea mai scumpă
se face foc, dar nu vrea să irumpă,
devine ură, lacrimă, nimic.
Întreaga lume scade-n trei ţinuturi.
Oraşe, neamuri, forme, conţinuturi
încap într-o privire, într-un preţ.
Totuna sînt acuma laşul, bravul.
Avem un nou organ intern : năravul,
şi cîntărim plăcerea cu dispreţ.
Ah, cine ştie oare să citească
în ochii noştri slova părintească ?
Idei, nădejdi, obsesii şi fiori —
păstrăm din toate, veninos, un germen.
Ce sîmbure superb, supus la termen,
prilej festiv de-a nu mai fi datori !
Uscat la sunet, subţiat la coadă,
un fruct prea timpuriu e doar iscoadă.
Noi aşteptăm, cuminţi, înaltul timp
cînd, în tăcerea noastră fără nume,
o voce stinsă va vorbi anume
vestind sosirea altui anotimp.
Iar pînă-atunci învingem cu tărie
o panică, un dor, o bucurie.
Pe faţă ne spălăm cu vin, cu vînt.
Din umeri ni se ţese-o rară plasă,
şi tot mereu grăim cuvîntul : Lasă...
Ce limpede şi-mpovărat cuvînt !
Dar nu cuvîntul trebuie să pice.
Fanatice, învolburate spice
ca săbii aspre ard jucînd pe loc :
recoltă fulgerînd în noi o zare
de dragoste şi blîndă irizare,
ce nu cunoaşte grindină sau foc.
1948

Tîrziu

Nu ştiu ce oră e. Tîrziu
mă-nvaţă luna zeci de curse.
Timp negru, spaţiu străveziu
— ca două săbii stinse, scurse.
Doar licărul ciudat, difuz
al stelelor, cu care Domnul
îmi cade leneş în auz.
Şi pavăza acestei spaime : somnul.
1968

E nevoie

Pupile invizibile din golul
care, ca vîntul, suflă prin fiinţă
se uită uneori la noi. Datornici
sîntem, ori — poate — vinovaţi ?
Tăcerea
răspunde-n limba ei. Se ruşinează
mistreţul înfundat în vizuină,
şi caprele de munte-şi sparg în iezer
imaginea, cu pietre...
E nevoie
din cînd în cînd de zile înălţate.
Atunci, devreme, în stihare albe,
ieşim în prag şi aşezăm pe prispă
un ban de aur : galbenul din suflet,
acela care — cheltuit — sporeşte.
Atunci în golul dimprejur ce suflă
prin lucruri, invizibile pupile
primesc dobîndа demnităţii noastre,
iar vina de-a trăi se subţiază :
mistreţul iese din bîrlog, şi capra
nu se mai poticneşte sus, în munţi.
1968

Preţul luminii

Uitaţi-vă pe unde se întoarce
lumina, fata zorilor, la noi :
pe văi de lacrimi, slujnică la Parce,
cerşind la porţi străvechi oboluri noi.
Să pregătim, deci, floarea carnivoră
ce-i datorăm ! Şi mătura de in
cu care adunăm această oră —
morman de raze reci, gunoi străin...
1962

Catedrala

Leul din dreapta e negru.
Leul din stînga e verde.
Leul din faţă e galben.

Sfîntul Daniil şade-n mijloc,
singur, cătînd cu privirea
punctul de boltă, în care
Unul, filtrat printre gene,
stă divizibil cu trei.

Punctu-i mai jos decît locul
unde se uită proorocul.
1967

Psalm în spirit geometric

O, Doamne Dumnezeule al liniilor !
Pe noi, care asemenea actiniilor
zvîcnim pe-un prund cu alge în tumult,
pe toţi tu, vai ! nu ne socoţi mai mult
decît triunghiuri şi patrate seci :
figuri cărora, din întunecime,
le dai durată, formă şi mărime.
Geometria care-o scrii din veci,
la fel de-adînc în humă şi splendoare,
cuprinde — printre stele vechi şi noi
rotindu-se-n eter, scînteietoare —
şi flacăra ce pîlpîie în noi :
o licărire pală dintr-un sfeşnic
ce aminteşte, — o clipă, focul veşnic.
Şi totuşi, ca savantul cu creion,
ce schimbă un patrat în pentagon
şi caută mereu, sub ştersături,
desăvîrşirea ultimei figuri
a Cercului, sigiliu pe mistere, —
aşa, sub scurta noastră scînteiere,
tu cauţi orizontul fără nume
al unui vis ce n-a-ncăput în lume.
Cînd moartea vai ! ne ia pe seama ei,
e tot o trăsătură de condei.
Cum moare poligonul, frînt în laturi,
treptat apropiindu-se de cerc,
culorile acestei vieţi se şterg,
ca nişte flori ce s-au surpat în straturi,
şi reapar — precum figura-n carte
pe alte pagini — dincolo de moarte,
desăvîrşind imaginea dintîi
rotundă, aşezată căpătîi
oricărei frunţi ce izvodeşte-n linii
bogata seminţie a luminii.
1949

Frumuseţe şi moarte

O, de cînd trecu, zglobie,
pe vulcani încă fierbinţi,
Frumuseţea — o stafie
dulce ispitind pe sfinţi —
nu mai vine să ne piardă
nici o umbră, nici un vis.
Mîna omului dezmiardă
numai după ce-a ucis.
Voluptatea nu ne-ncearcă ;
sufletul ne e duşman.
Stăm în lume, ca-ntr-o arcă
plutitoare pe ocean.
Apa, sînii fetei, luna
năzuie-n zadar spre cer :
nu ne tulbură niciuna.
Alte farmece ne cer.
Numai raza agoniei,
cînd se naşte în obraz,
amintind chipul stafiei,
ne pătrunde de extaz
1951

Noli me tangere

Eu singur : numai eu. Oricare formă
e doar un gard, şi tărcuieşte idoli
la care nimeni nu se mai închină.
Ceea ce voi numiţi parfum, eu ştiu :
e-o interdicţie plutind în juru-mi,
o ţară-a nimănui. Cuvîntul zboară
şi se preface-n piatră cînd ajunge
la ceilalţi, iar surîsul meu jigneşte.
Iar tu, care aşezi acum o mînă
pe fruntea mea, cu spaimă o aşezi
simţindu-te de mine despărţită
chiar prin atingere. Ah, simţurile —
ce gard de spini electrici împrejurul
leprozeriei !...
1962

Mîntuire

Mă mîntuie vîntul fără oprelişti
din pustie, simunul verbal :
de mine însumi şi de privelişti,
de greutatea rămasă pe cal.
Fără trup, dar mai ales fără limbă.
Mă mîntuie falsul meu pas :
de spaţiul care prin mine se plimbă,
de timpul căruia-i sînt ceas.
Sînt, într-o plasă, nodul sau ochiul ?
Mă mîntuie doar, neputincios,
cuvîntul bolborosit : de deochiul
lucrurilor cu bulbul sticlos.
1968

Heralzii

Ce ţi se dă jigneşte-ntotdeauna
ce ţi s-arată : floare, trup sau vin.
Tremurătoare se ridică luna
pe graniţa tărîmului divin
la care străjuiesc cu săbii goale
Tîrziul şi Departele, heralzi
vestind un rîu cu valuri ideale
sub rîu-n care zi de zi te scalzi.
1968

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 3 (351)
Sîmbătă,
18 ianuarie 1969
8 pagini — 1 leu

Cărțile anului

Am fost cu toții martorii anului literar care a trecut și putem afirma (oricîtă reținere și discreție am avea unii dintre noi, oamenii de litere, în modul nostru colegial de a ne manifesta) că în 1968 scriitorii s-au impus unitar, masiv, prin muncă, seriozitate și conștiință profesională. În acest sens — dincolo de opiniile critice exprimate succesiv pe marginea apariților, dincolo de tradiționalele articole-bilanț — unul din cele mai simple și deschise argumente credem că este și rămîne tabloul titlurilor cărților literare apărute în anul 1968, a cărui publicare o socotim utilă, chiar dacă nu ne-am afla în fața evenimentului premiilor literare. În momentul de față, cînd, pe nedrept, păstrăm în gînd mai ales ultimele apariții, rostul său ar fi și acela de a oferi o imagine de ansamblu a anului literar 1968. De aceea, revista „Luceafărul" își ia obligația de stimă de a publica un astfel de tablou — în pag. a 7-a a acestui număr, „cărțile de poezie" iar în numărul viitor „cărțile de proză", critică etc. Cuprinzînd și o sumară (aproximativă, de fapt) trecere în revistă a articolelor critice din publicații, referitoare la cărți, tabloul poate aduce nu numai dovezile masivei participări a poeților, prozatorilor, criticilor la marele cîștig literar al anului 1968. Totodată, se poate corecta în bună măsură impresia că schimbul de calitate nu s-ar fi efectuat cu seriozitate și în publicații, unde ținuta, condiția intelectuală, schimbul civilizat de opinii au avut cîștig de cauză (mai ales în a doua jumătate a anului), consolidînd realizările vieții literare, de climat generos și fecund pentru creație, lucruri atît de scumpe scriitorilor și bunelor lor perspective de muncă.

Știm că este foarte apropiat evenimentul premiilor literare, că Uniunea Scriitorilor a examinat cu atenție deosebită realitatea anului literar 1968 luînd inițiative corespunzătoare, că revistele din București și din țară își vor desemna, și ele, în curînd juriile în vederea decernării premiilor și mai știm că, față cu un an atît de bogat, misiunea juriilor nu va fi nici simplă, nici lipsită de răspundere. Revista „Luceafărul" își propune să vină în sprijinul și în întîmpinarea evenimentului premiilor, publicînd tabloul cărților literare apărute în 1968, cu intenția de a reveni asupra lui (ne gîndim la o „adendda") în cazul unor omisiuni, erori etc., pe care redacția nu și le-a dorit cîtuși de puțin, dar care vor fi, probabil, inevitabile, cu atît mai mult cu cît întocmirea unui astfel de material întîmpină dificultăți (avînd în vedere că editurile nu posedă întotdeauna datele critice complete ale fiecărei cărți în parte și că revistele nu au publicat sumare anuale).

Sistema unor retrospective de an literar, la edituri și la reviste, întocmite cu regularitate și promptitudine, însoțite de date critice extrase din publicații, ar putea intra în tradițiile vieții noastre literare, mijloacele prețioase de orientare și discernare.

LUCEAFĂRUL

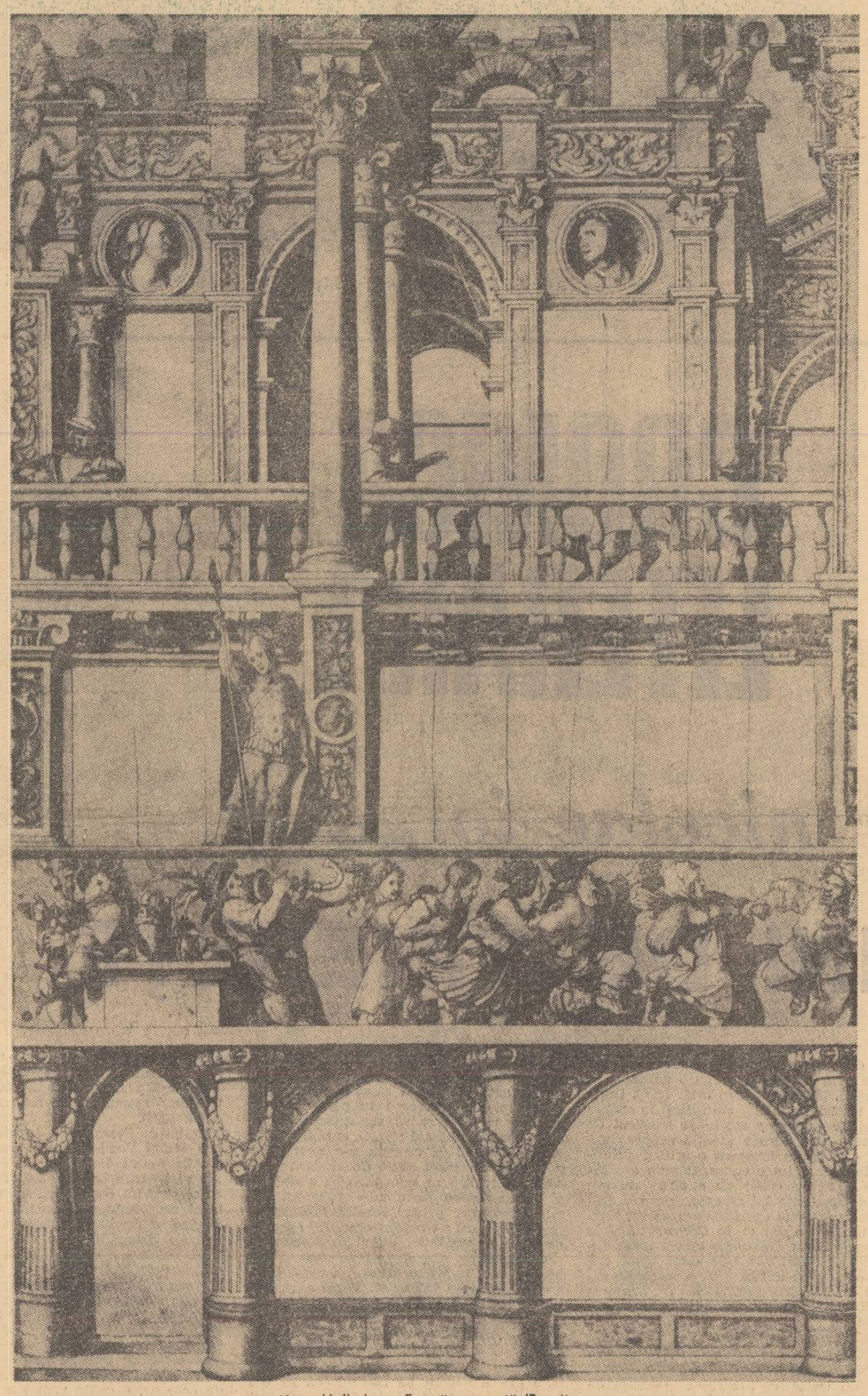

Hans Holbein — Frescă aparentă (Basel)

Disputa literară

Am în față pagini de proză de Ion Barbu, pentru întîia oară adunate între coperți de către Dinu Pillat. Subtilul eseist care și-a asumat răspunderea de a întreprinde un act editorial imaginat de către Barbu dar metodic amînat, a asigurat textelor o ingenioasă montură, de inspirație aproape cinematografică. Volumul se începe cu interviuri și se încheie cu un dens capitol de note în care e refăcută (cu caractere tipografice minuscule) teribila dispută Barbu-Arghezi la care s-au adaos intervențiile lui Felix Aderca și G. Călinescu. Lectura e pasionantă. „Adversarii" au intrat în joc înarmați cu scule de „pierzare" a partenerului de duel turnate în oțelul selenic al geniului. Scăpărare de cuvinte definitive, diabolic „potrivite" ca pentru un „joc prim", cu destinul, rostogolire de sunete încinse, desfășurare în patimi... Sub lampa ceasului de seară am comis sacrilegiul de a zîmbi. M-am lăsat furat de scînteile țîșnind din armele lovite și am uitat pricina regalei dihonii a înaltelor Spirite.

Știu, mulți dintre vîrstnicii (azi) slujbași ai Confreriei Cernelii care își vor fi cheltuit zilele în preajma Capșei sau a Mărțișorului ar putea să-mi explice cu amănunte elegant ocolite de Dinu Pillat, motivele reale ale înfruntării dar, o spun cu seninătate, ele nu mă interesează. Cei doi se băruiau unor „furii" de ordin superior, dezlegate de pretexte meschine, se băteau cu medievala voluptate a duelgiilor de a se înfrunta decis cu adversarul. Satisfacția supremă era ideea de luptă, de aspră bărbăție și nu înfrîngerea în vreun chip oarecare a celui aflat în tabăra potrivnică. După propria-i descriere, Barbu se dovedește a fi fost cu totul tulburat în clipa în care a bătut în ușa casei lui Arghezi cerînd, din prag, exemplarul cuvenit din „Cuvinte potrivite". Cu precauții adolescentine de a-și drapa emoția în gesturi insolente, Barbu s-a trădat, magnifica vicleniе argheziană și-a sticlit silexul și autorul „Cuvintelor" a gustat pînă la capăt (riscînd nepolitețea) încurcătura în care intrase cel pe care, de fapt îl admira, nemărturisit. Aderca încearcă să aplaneze conflictul și sfîrșește prin a fi „certat" de spada amîndorura dintre competitorii la supremație, nemiloși cînd e vorba de împărțirea (între cît mai puține mîini) a imperiilor Elizee ale Cuvîntului, ale Versului.

Anii au trecut. Destinul i-a strîns pe cei doi (alfabetic : A și B) pe aceiași policioară cu capodopere. Nedespărțiți întru eternitate, ei par să-și fi fost, unul altuia, prieteni și în viață.

Cred într-un drept consacrat de legi nescrise, al marilor spirite de a se înfrunta cu toate armele. Ei acoperă (în dispute) gestul, oricum brutal, de a-și ținti adversarul cu tot ceea ce e aur în ființa lor, cu tot ceea ce stăpînesc. Și nu cred că e cineva care să nu-i „ierte". Titanii au totdeauna dreptate. Pe postavul mesei de joc a sorții pe care unii aruncă pitacul împuținat de carate de prea mult frecat între degete, ei, coloșii, aruncă galbeni de mărimea inelelor saturniene.

Mărunta făptură, arsă de neputință, geloasă pe strălucirea celor din vîrf, stăpînită de mereu treze dorinți în parvenire, licheaua care-și urlă existența acolo unde alții vorbesc doar cu ochii, care tîrăște potcoave pe podeaua de porfir și agață atinsă de alții cu genunchii, ea nu înțelege să ia din viață înainte mergătorilor decît ritualul diurn al apăsatului de glorie, amenințarea cu scandalul. Nu, așa cum n-au acces la candoare, la vibrație caldă, la dragoste, impostorii nu trebuie să îmbrace ilustrele măști ale imaginarului Muzeu al literaturii. Cei dăruiți au fost și cei mai chinuiți, cei mai în suferință. Ei și-au cîștigat (adesea postumă) gloria, trudind în salinele Cuvîntului, jertfind, jertfindu-ne.

Nu ne impresionează așadar fețele care mimează doar „încruntăturile" bronzurilor înfățișîndu-i pe clasici, cei care nu memorează versuri ci catrene de pahar (dacă se poate, licențioase), bineînțeles apocrife, cei care răvășesc colecțiile de ziare în căutarea unor defuncte scandaluri.

Ca în orice profesie, dreptul la **înfruntare**, dreptul de a „trimite martori" îl are, cu exclusivitate, doar cel care nu face din dispută un prilej mărunt de răzbunare ci propune un gînd nou, o înțelegere, alta, a vieții.

Prin timp, patimile odată stinse acoperă cu cenușă de crin mormintele Alesilor și acoperă cu uitare lespezile surpate în neant ale celor ce n-au trăit loial orele, zilele, anii.

Gheorghe TOMOZEI

ÎN ACEST NUMĂR

POEME de ION ALEXANDRU
și GRIGORE HAGIU

CRONICA FANTEZISTĂ
de MARIN SORESCU

TABLOUL CĂRȚILOR LITERARE
1968 (poezie)

ALĂTURI DE CELELALTE REVISTE ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN BUCUREȘTI ȘI DIN ȚARĂ, REVISTA „LUCEAFĂRUL" VA ACORDA PREMII PENTRU LUCRĂRI LITERARE APĂRUTE ÎN VOLUM ÎN CURSUL ANULUI 1968. ÎI RUGĂM PE AUTORII TINERI CARE DORESC SĂ SE ÎNSCRIE PE LISTA CANDIDAȚILOR LA PREMIERE SĂ-ȘI ANUNȚE CANDIDATURA PÎNĂ LA DATA DE 28 IANUARIE LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE ȘI SĂ NE PUNĂ LA DISPOZIȚIE 4—5 EXEMPLARE DIN VOLUMUL CU CARE VOR SĂ CANDIDEZE.

PREMIILE VOR FI ACORDATE ÎN LUNA FEBRUARIE.

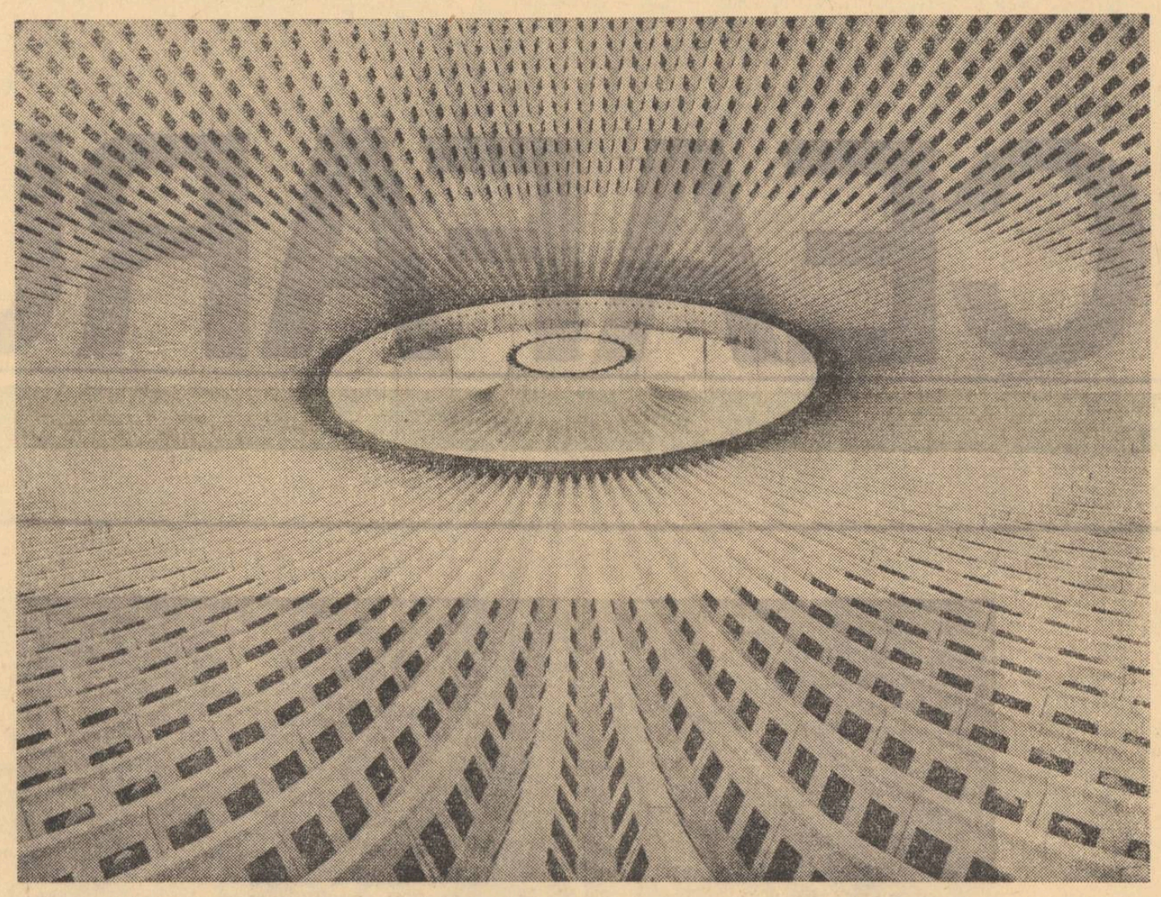

Din Arhitectura Secolului XX Roma — Palatul Sporturilor Arh. P. L. Nervi și Piancentini

CRONICA LITERARĂ

nicolae iorga

PAGINI DE TINEREȚE

„Criticul nu trebuie să facă niciodată ca grădinarul, să taie crengile care lui i se par că nu sînt folositoare".

1890

„Avem o literatură așa de sărăcăcioasă, așa de restrînsă, pe ogorul cugetării românești răsar plante așa de puține, încît nu trebuie să fim tocmai așa de scrupuloși în plivirea buruienilor. Mai ales că între dănsele se pot strecura și adevărate flori, opere de valoare pe care le uităm astfel".

1890

(N. IORGA)

Am început cu aceste două citate care sugerează un Iorga tolerant și comprehensibil, tocmai pentru că de obicei Iorga e cunoscut altfel.

Dăinuie în cazul acestui fecund scriitor, om de știință, ilustrat multiplu, o confuzie, greu dizolvabilă, între om și operă. Activ social, orator de efect amestecat în lupta dintre partidele politice, Iorga a lansat numeroase fraze care i-au întunecat opera. Toată activitatea lui scriitoricească suferă de pe urma acestei neizolări de luptele din forum. Este de aceea cu atît mai interesantă perioada de început a scrierilor sale, cînd stihia participării politice nu se dezlănțuise.

Pagini de tinerețe încearcă să cuprindă tocmai această perioadă reproducînd mai ales articole de critică literară și pagini de călătorie. Aceste „pagini de tinerețe", premergînd cu mult contestatele sale istorii de literatură românească, ne pot da regretul că tînărul autor n-a făcut numai critică. Ele relevă un critic atent la sensul dezvoltării literelor românești avînd cîteva bune repere literare cu ajutorul cărora va încerca în permanență devansarea stadiului literar pe care-l locuia. Cu un respect declarat pentru Maiorescu și Gherea, ale căror atitudini și modalități critice le preia, N. Iorga atinge cîteva din cele mai acute probleme ale literaturii române de la sfîrșitul secolului trecut. Critica lui Maiorescu încetase și N. Iorga îi deplînge absența. Critica lui Gherea se află în plină desfășurare și N. Iorga elogiază spiritul de nouă metodă al acestuia. Dar el aspiră în același timp către un alt climat literar, stimulat de cunoașterea literaturilor străine pe care le invocă ori de cîte ori i se pare că este nevoie. Formarea sa este în egală măsură sub semnul celor doi critici. Nu e vorba numai de stima cu care-i înconjoară, de cîte ori le rostește numele, ci și de evidenta încercare de a se așeza în prelungirea activității ambilor critici anunțînd o operație de sinteză nedusă niciodată pînă la capăt. Ideile lui Maiorescu despre morala în artă le vom găsi și la N. Iorga fără mari diferențe. „Morala și arta au oare, între ele vreo legătură? Nu morala și arta au ținte deosebite. Orice operă de artă cînd o supui unor legi severe pierde multe prin faptul că vrei s-o adaptezi la un scop". *(Moralitatea în artă. 1890).* După cum metoda criticii științifice introduse la noi de Gherea e susținută frecvent de N. Iorga care atrage atenția asupra faptului că Gherea încearcă o critică științifică în care omul e cunoscut prin analiza operei. Tînărul critic nu e fără rezerve față de analizele lui Gherea, lucru vizibil în neconcordanța opiniilor asupra lui Eminescu poet elogiat și la *Convorbiri* și la *Contemporanul.* In acest punct Iorga încearcă să concilieze cele două școli critice. Rezultatul a fost însă o ideologie hibridă un pseudo-program literar. Frumoasele promisiuni din aceste *Pagini de tinerețe* nu s-au realizat și N. Iorga n-a devenit marele critic care promitea să fie Ca și Maiorescu și Gherea, N. Iorga este un critic care în aceste „pagini de tinerețe" nu izolează literatura română de contextul european. Doritor de ridicarea literaturii române care i se pare într-o criză de creștere, accentuată după părerea multora de concurența literaturii străine traduse, N. Iorga spune următoarele: „A opri la vreme ideile străine și operele străine ale celor mai înaintați decît noi n-ar aduce nici un folos" *(Literatura națională, 1890).* In concluzie adaugă: „Nu trebuie să visăm, deci lucruri imposibile. Trebuie să citim pe străini, să-i imităm, dacă nu voim să ne piară literatura (...). Această întrebuințare însă a elementului străin să se facă în chip inteligent: *plagierea* niciodată, ci neapărat, *asimilarea, organizarea* acelor elemente". *(Literatura națională 1890).* El tindea însă către un program literar intern și în felul cum înțelege *Convorbirile literare* putem desprinde de fapt nu atît programul convorbirisit ci ceea ce crede N. Iorga că ar fi acest program: *„Convorbirile* reprezintă *bunul simț în literatură.* Gîndiți-vă la ce era literatura românească atunce cînd — acum 25 de ani — cercul Maiorescu a început să purifice aerul, încărcat de miasmele scribomaniei fără frîu și veți vedea ce a putut face Convorbirile și recunoștința ce li-o datorim noi, cari, scriitori ai zilei de azi, avem o limbă care nu e nici a lui Pumnul, nici a lui Cipariu, ci limba lu Alecsandri, limba lui Eminescu, limba lui Creangă. Mulțămită iarăși revistei cercului „Junimei" azi trăim mai în larg în lumea literelor și nu suntem în primejdie a fi mînjiți de cînd în cînd de atingerea neplăcută a unuia din acei *bohèmes* ai condeiului, cari scot versurile din mînecă și scriu proză de cafenea pe colțul meselor de biliard. Convorbirile au fost ca o suflare de vînt răcoritori într-un văzduh îngreuiat de miasme; fără altă armă decît bunul-simț, d. Maiorescu a curățit literatura noastră de hipernaționalism, șovinism, limbă ultralatinizată și elucubrații nesănătoase." *(Rolul „Junimii" în literatură,* 1890). Revistele de mai tîrziu conduse sau inspirate de N. Iorga vor încerca să preia ceea ce N. Iorga credea că au reprezentat *Convorbirile.* El vorbește de mai multe ori despre nenorocul ce l-a avut literatura română prin retragerea lui T. Maiorescu în politică și cu vremea va încerca să suplinească el însuși această absență: *„O curățire nouă trebuie făcută și aceasta n-o poate face nici o altă revistă decît Convorbirile — vom vedea sub ce condiții.* Nici o altă revistă nu reprezintă bunul-simț curat, singurul trebuitor pentru această misiune de igienă literară; Contemporanul, aproape de apus, reprezintă bunul-simț socialist, toate celelalte, cîte au fost serioase și viabile au fost numai o parte din acest bun-simț. Celei ce-a inaugurat domnia purității de limbă și sanității concepției îi revine onoarea de a mătura o dată grajdurile lui Augias". *(Rolul „Junimei" în literatură* 1890).

Acestea sînt opiniile de la 1890 ale lui N. Iorga a propos de *Convorbiri.* El era însă adept al tradiției literare cunoscător al scriitorilor români în chiar revistele unde publicaseră și pentru redescoperirea cărora pledează cu insistență. N. Iorga deplînge absența monografiilor, edițiilor, lipsa de pasiune pentru trecutul literar: „Monografiile constructive și inteligente îmbrățișînd o epocă ori o activitate literară a unui individ numai, lipsesc cu desăvîrșire aproape".

La 1890 el face teoria vieții intermitente a creației literare prin care acestea poate întra sau ieși din conul de atenție al interesului cititorilor: „O viață sporadică întreruptă (...) o trăiesc aproape toți scriitorii morți fără deosebire de însemnătate. Un accident, un articol de critică, scris cu talent de un om cu autoritate, punerea la mode a unor idei oglindite în opere așa-zise uitate, o ediție mai bine făcută, pot să-i dea la epoca foarte îndepărtate una de alta, influențe complexe și generale". N. Iorga va scrie studii de redescoperire asupra criticilor români. Paginile de tinerețe cuprind articole despre Alexandrescu, Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu, N. Filimon, Creangă, Slavici, N. Gane.

Caracterizarea finală a lui Creangă ne pare cunoscută deși exprimate încă fără amploare și acuitate: „Omul se desface din operă: pare că vedem pe uriașul lat în spate și voinic, cu sînge bogat, păstrînd toată energia vieții în creierul lui bogat în senzații".

Cel mai interesant articol ni se pare cel despre N. Bălcescu, lucrat din perspectiva istoricului nu și a istoricului literar. Judecate astfel opera lui Bălcescu cîștigă prin alungarea ei din teritoriul istoriei. S-a emis recent ideea că această *Istorie...* este un eseu, o interpretare, un punct de vedere personal asupra unei traiectorii voievodale. Obiecțiile de la 1890 ale lui N. Iorga încurajează aceste propuneri:

„In povestirea lui Bălcescu, Mihai nu e adevăratul Mihai așa cum ni-l arată înaintea ochilor, descoperirile mai tîrzii, și cum trebuie să-l vadă un nou istoric al său. In schimb dacă nu e adevăratul Mihai e mai frumos decît dînsul, mai viu și trebuie s-o recunoaștem mai mare" *(N. Bălcescu* 1891).

Calitățile literare ale *Istoriei Românilor sub Mihai Vodă Viteazul* erau căutate cu stil în latura lingvistică a cărții. Calitățile ei literare se află însă mai adînc, în chiar resortul concepției, în felul cum autorul reproiectează informația istorică urmărind o finalitate proprie, reformulînd materia și organizînd o viziune personală.

Articolele de critică și istorie literară semnate de N. Iorga au un fel prolix de a trata subiectele care resping cititorul obișnuit, atunci cînd acesta nu e viciat de influența judecăților literare nenuanțate, dialectice, balast de care paginile lui N. Iorga nu vor scăpa mai niciodată. Ele sînt însă pline de intuiții, risipite dezordonat, de cele mai multe ori neexploatate, dar pe care orice critic urmaș e obligat a le lua în considerare.

Am citit o intuiție privind pe Creangă. Nu e singura. Putem întîlni numeroase altele în fiecare articol dedicat scriitorilor români. Dacă ne vom adresa paginilor lui de critică așa cum ne vom adresa celor ale lui G. Călinescu sau Lovinescu vom fi dezamăgiți. Stilul lui N. Iorga nu e stilul unui critic ci al unui temperament. In paginile lui de critică există elemente cu ajutorul cărora se poate construi. Spiritele constructive nu pot desprețui pe N. Iorga în niciunul din sectoarele activității sale. El reprezintă un cumul de bune intenții și mari proiecte, o uriașă putere de muncă, o informație teribilă, nu întotdeauna ajutată de capacitatea de a sistematiza și finisa consecvent. Opera lui e o operă de posibilități deschise de pe care se poate decola cu profit spre un orizont rațional și echilibrat. A făcut-o cu succes G. Călinescu nedesprețuind activitatea de istoric literar a lui N. Iorga, unul din precursorii săi.

„Criticul nu trebuie să facă pe grădinarul" spunea N. Iorga încercînd să prevină o confuzie, o substituire de roluri primejdioasă pentru literatură căreia însă i-a căzut victimă chiar el. La 1890 N. Iorga se ridica împotriva „plivirilor" arbitrare și abuzive. E păcat însă că aceste doleanțe ale criticului Iorga au rămas într-o formă nenuanțată și își conțin contradicția. Ele sînt la fel de intolerante ca intoleranța împotriva căreia se ridica. Ele nu precizează abuzul negat. Ele sînt atît de largi în receptare încît devin vecine cu indulgența. Este primejdios pentru literatură ca grădinarul, sau orice alt breslaș, să devină critic, însă N. Iorga nu spune de ce rămînînd vag și echivoc.

Asta face ca din întinsa, și fundamental pozitiva, activitate de critic și istoric literar a lui Iorga foarte mulți să prefere latura echivocă afirmațiilor sale protejați de paveza prestigiului său global.

M. UNGHEANU

A APĂRUT ALMANAHUL LITERAR 1969

Editat de revista România literară, Almanahul literar *1969 vine în continuarea unei tradiții, după o apreciabilă paranteză de timp. Societatea Scriitorilor Români își propune, încă de la începuturile sale, să scoată în fiecare an cîte un almanah, dar deziderатul n-a fost realizat decît vreme de doi ani — 1912 și 1913. Urmînd acest exemplu,* Almanahul literar *de astăzi ține*ște *— se spune în primele sale pagini — „să reînsufle*țească *o veche tradiție a scriitorilor români".*

În contextul multelor almanahuri apărute cu prilejul începutului de an 1969, Almanahul literar *se distinge printr-o ținută aparte. Almanahul editat de* România literară *se înfățișează cititorilor ca o veritabilă micro-enciclopedie ilustrată a literaturii și a celorlalte arte. Dificultățile unei asemenea întreprinderi fiind multiple, datorită mai cu seamă caracterului de pionierat, iar pe de altă parte timpul de realizare fiind — bănuim — scurt, nu încape îndoială că sîntem în fața unui eveniment cultural ce trebuie aplaudat.*

Almanahul *a fost conceput ca un panoramic al literelor românești, acordîndu-se însă atenție și celorlalte arte. S-a mers către realizarea unei formule cuprinzătoare, în stare de a oferi o imagine de ansamblu mișcării noastre literare și artistice.*

Astfel, sub semnătura prestigioasă a lui Geo Bogza, Al. Rosetti și Eugen Jebeleanu întîlnim tablete de înaltă ținută. „Confesiunile lui Darie" — de fapt, ale lui Zaharia Stancu în legătură cu eroul său autobiografic, „Confesiunile literare" ale lui Marin Preda și interviul cu Titus Popovici realizat de poetul Adrian Păunescu — constituie tot atîtea puncte de atracție și interes.

O pondere însemnată dețin scriitorii din celelalte generații. Proză semnează Nicolae Breban (dedicată lui Nichita Stănescu), Eugen Barbu (un nou fragment din Principele), *Petru Popescu, Nicolae Țic, Dumitru Țepeneag, Vasile Rebreanu, Nicolae Crișan, Pop Simion, Paul Schuster, Marcel Marcian, Kocsis Istvan, fiecare reprezentați prin lucrări caracteristice. Un supliment —* Poesis *— este un adevărat florilegiu din poezia de astăzi.*

Elementele inedite sînt numeroase, Blaga, Adrian Maniu, Voiculescu, Fundoianu, Vinea, Holban, Tonegaru, Cincinat Pavelescu. Remarcăm în chip deosebit poezia inedită de Tudor Arghezi, „Ora confuză", făcînd parte „din versurile anilor 1950—1953". Cîteva „medalioane literare" popularizează personalități literare a căror operă e mai puțin cunoscută: Luca Ion Caragiale (Luchi), Simion Stolnicu, Constant Tonegaru, Petre Pandrea, Anton Holban.

Nu sînt neglijate nici celelalte arte. Dumitru Solomon publică o interesantă piesă de teatru; cîțiva cronicari, regizori și dramaturgi (N. Carandino, Mihai Dimiu, Paul Everac, Radu Popescu, Dinu Săraru, Dan Tărchilă) își expun opiniile despre teatrul românesc contemporan. D. I. Suchianu, Dinu Kivu și Ștefan Munteanu scriu despre diverse aspecte ale cinematografului, iar dintre articolele consacrate muzicii, înregistrăm contribuția lui Sever Tipei. Ilustrațiile, bogate, conțin reproduceri după lucrări aparținînd unor mari artiști români și străini. Menționăm, dintre primii, pe Brâncuși, Țuculescu, Aman, Pallady, Tonitza, Petrașcu, Dărăscu, Ciucurencu, Ion Pacea, Ion Bițan și mulți alții.

Un interes aparte suscită fragmentele dintr-o lucrare a lui Mihail Straje consacrată pseudonimelor scriitorilor români.

Cum e vorba de un almanah, n-au fost uitate nici paginile de umor, caricaturi, jocuri distractive, cuvinte încrucișate, după cum este prezentă și o colecție de mode — 1969. „Harta monografică pe fundal turistic" — în supliment — aduce o bună completare secțiunii de „cultură și turism" a almanahului.

Dar, interesul unui almanah nu se poate deduce dintr-o sumară expunere a cuprinsului său, oricît ne-am strădui. Pe lîngă conținutul dens, Almanahul literar *1969 beneficiază și de o reușită prezentare grafică, ceea ce converge către consemnarea unei apariții mai mult decît lăudabile.*

Desen de TAȘCU GHEORGHIU

POEME de ION ALEXANDRU

Pantocrator

Ce aţi ieşit să vedeţi în Pustie
Au trestie bătută de vînt
Sau ce aţi ieşit să vedeţi ?

ULVINEI

Albul infinit şi negrul limitei
Etherul şi cenuşa — măduva străină
Ce-o cotropesc muritorii speriaţi pe văile pustii
Tu ce moştenita-i din noi şi eu ce port din tine
Prin labirintul acesta luminat. Ai coborît
Şi te-ai întors. Noi urcăm şi rămînem.
Ploile nopţii micşorează cerul. Luminile
Se ascund în capcanele beznei. Îngerii
Intră în joc şi retrag coroanele înflorite
Căci nu mai poate fi ispitit omul aici
Coborînd să-şi depună sfîrşitul.
Au încetat toate refluxurile
Năzuie ochiul încotro cearcănul nu visează
O, cetăţi mult am crezut că altceva se va alege
Din voi decît pulberea. Şi iată că Morile au început
Să vă macine temeliile.

Cineva se deşteaptă în miez de noapte
Dar e prea singur ca să nu fie auzit
Şi repede uitat în zori cînd vînturile izbucnesc
Şi nimeni nu mai păstrează darul încredinţat
Cît ştim e de ajuns pentru a bănui răscrucea
La care se poate ivi îndoiala. Cine a plecat
Lăsîndu-şi casa pe mîinile Tunetului ?
Ard şi nu se mai termină vasele acestea
Pline cu sîmburi fără pămînt

Soarele s-a oprit — noaptea înaintează
Păsările au crescut mai mari decît pămîntul
Omul umblînd pe ape a ajuns
La marginile focului
Acum ne vom întoarce îndărăt şi pe dealul acela
Multe vom povesti despre cele ce-au fost
Cele ce vin le primim cu sfială
Căci cunoaştem de-acuma cine le-a trimis.

Chant gregorien

Dar cîte unul rămîne. Rămîn împrăştiaţi şi singuri
Neştiuţi, nevăzuţi decît de deasupra. Umblă
Fără urme şi de faţa lor se bucură doar mormintele
Cît e lumea mulţi fi-vor şi durerea noastră creşte
Cu cît sînt mai rari. Unde se aud ? Unde pot fi
Căutaţi şi arătaţi. Pe ce poteci şi piscuri ajuns-au
Şi acum se uită cu aceeaşi mirare îndărăt
Şi sus străluceşte neclintit divinul astru
Dintre oameni nu mai poate apare nimeni
Decît ca semn : Oh, cel ce trebuia a fost trimis
Şi datoriile sînt încheiate.
Cîte izvoare ! Stau deschise şi nu le mai văd
Decît orbii nemişcaţi. Într-un oraş cîte unul
Cîte unul pentru un neam, ori o insulă. Ori
Numai ai pustiului mai mulţi strînşi
Într-o aceeaşi scorbură de aur sub valurile mişcătoare.
Vasul nu-i spart şi valurile şubrede cearcă
Zadarnic să macine dinăuntrul pur şi etern
Vegheat de fluturii Văzduhului. Fraţii şi maica
Sînt flăcările acestea zbuciumate.
Căutîndu-şi temeliile.
Viaţă — cîteva drumuri ce se ocolesc şi-n cele din urmă
Revărsate laolaltă în urnele unui amurg cunoscut.
Lipsiţi călători — izgoniţi de acasă în miez de noapte
Fără cunoştinţă, prea tineri mereu şi neîmbărbătaţi
Căci înţelepţii sînt duşi de mult acolo după zare
Şi nu s-au mai întors căci toate ale lor izvorau
Dintr-acolo şi ei s-au regăsit. Dar noi încotro ?
Porniţii. Mereu trebuie ştiut din mai multe părţi
Întregul.
Şi jertfa-i poruncă neluminată de vremi
Ajunsă cumplit o neînţelegere.

Dimineaţă. Clopotele îmblînzesc vîntul vijelios
Coboară lumînările pe vechiul mormînt.
Scos la marginea pămîntului. Copii se întorc plînşi
Pe drumul troienit şi nu-i nimeni să le iasă în cale
De după porţile zăvorîte. Sîntem nişte fructe
Coapte în noapte, dogorîte de beznă. Coroane de foc
Pe frunţile osîndite.
O, rugă. Să încrucişezi braţele cuiva
Într-o odaie pierită după ce sufletul a fost ridicat
Şi să poţi nădăjdui. Omnis honor et Gloria.

Ceasul acela

Rîvna după casa ta mă mistuie
Şi-i spre amiază cînd toţi s-au retras
Ai neamului tău şi cunoscuţii
. . . .
Însăşi umbra pierită în mari întunecimi
Se apropie ceasul nimănuia
Groaznica oră în care se poticnesc
Toţi călătorii.
Invizibilul turn al nebunilor
Eşti anume pe cîmpia întinsă
Dincolo de fluviul secat
Ce se lasă spre mare —
Platou desăvîrşit ce vibrează armonic
După legi neştiute. Acolo-i astrul
Urmăritor ce te apropie îndepărtîndu-se
Nu mai sînt decît drum ce se mistuie-n sine
Înaintînd după urmele acelea cutremurătoare
Ce sfarmă sîmburii universului.
Am pierdut din afară-le ; cu vuiet
S-au desprins solzii morţi
De pe aripile neţărmuite
Locuieşte în încăperea asta şubredă cineva
Pe care nu-l mai încap formele muritoare
Vine ora cumplită cînd se sparge sîngele bătrîn
Şi năvăleşte etherul în vasele de nuntă
Acoperite cu valuri de fum de pe vatra
Vulcan ce nu s-a lămurit

În larma lucrurilor abia deşteptaţi
Nici nu bagi de seamă cum vremea a trecut
Roua s-a înălţat, turmele s-au trimis
Spre păşuni îndepărtate ; tot mai adînc
În codrul străvechi se retrag cei ce presimt
Ce va să urmeze. Cu spaimă se cufundă
În adăposturi umbroase pe lîngă izvoare
Nedesfăcute. Pînă ce se dă veste că
Stolul mistuitor de vietăţi pustiitoare
S-a înclinat către amurgul mărginitor.

Dar cel neştiutor e prins pe cîmpia nesfîrşită
Şi n-are unde se adăposti
Rămîne drept în picioare nemişcat
Cu tălpile goale pe lespezi de foc
De sus din alfa în valuri cumplite
Începe din celălalt mijloc revărsarea
Via dolorosa. Durează chinul pînă
Ai dispărut. Şi din zbuciumul mării
Primordiale apar întîiele ţărmuri neînchipuite.

Prea puternic i se vorbeşte celui ce-o ascultă
Din Pustie-n Pustie profet pe profet s-a trimis
Urmele lor le mai paşte corbul ieşit din
Arcă întîi şi neîntors şi columba blîndă
Cu ramura verde întoarsă vestind un
Nou început.

Bucurie

De ce te iubesc într-atîta ! De ce nu mai
Am pace decît în preajma ta ! Faţa mea
E numai os şi lumină contemplîndu-ţi
Necuprinsurile. De n-ai fi-n mine însumi
Clădit cu ce-aş tînji după tine ?
Cu cît sînt mai singur cu atît ţi-aud
Mai limpezi poruncile şi-alerg zmintit
Să le împlinesc le-am uscat ca pielea
Întinsă la fum de cînd aştept să te înduri
Eşti întunecatul acela străin cu corăbii de foc
Pornit pe bietele mele pîraie. Încăperea mea-i
Strîmtă, abia-i loc pentru un mormînt
Şi tu ameninţi să primesc omenirea.
Îndărăt urlă pustia şi sîngele meu
Nu mai poate hrăni măştile oarbe
Ce-i hăituie pe muritori. Oriunde
Numai îndărăt nu.
Nu mai văd nimic de bucurie — un vulcan
Încins clocote-n miezul meu ce va izbucni
Curînd să limpezească pămîntul.
De n-ar fi turnul acesta cu clopote
Pe limbile cărora se scurge din mine
Etherul neîncetat aş fi demult un
Munte de cenuşă.

Ego sum via

Cineva mă priveşte cu nesfîrşită milă şi răbdare
De cînd m-am născut. Şi iată că astăzi
I-am întîlnit ochii ridicaţi pe cupolă.
Stăm faţă-n faţă uimiţi şi nimic
Nu poate să ne mai despartă. Prea-i tîrziu
Ca să nu-ngheţ de cum m-aş desprinde
De flăcările lor. Picioarele groparilor
Întorşi tropăie la uşă. Sînt întrebat
Şi sînt răspuns. Nu mai pot dosi nimic
Din avuţia vîndută.
Mult am fost prigonit şi mult prigonit-am
Pe văi sumbre m-am tîrît cu buhele
Şi armatele de năpîrci duhnitoare.
Supt-am din ţîţa secetei şi paianjenul
Îmi era îngerul clopotului în sumbrul turn.

În munţi zăpada-i multă pe brazii nemişcaţi
Anu-i pe sfîrşite şi norii negri curg
Pe deasupra ferestrelor. Aura
Din întuneric se apropie. Tîmplarii
Trag la rindea în pivniţa locaşului
Şi jos pe lac păsările se odihnesc
În bărcile părăsite. Acolo departe
E un crîmpei de cer şi mai departe
Se retrag apele fluviului aceluia nesfîrşit
Pe care şi noi navigăm altădată
Către oceanele îngheţate.
Iată se luminează de ziuă. Cerul s-a deschis
Şi-i vorbeşte muritorului. Avem dreptul la teamă
Şi la bucurie, dar sîngele nostru divin
Ştie ceva ce ne depăşeşte. La un sfîrşit de an
Am coborît şi nu ne-am mai putut întoarce
Calea se pierdu. Strigătele o înnegurară
Pînă cînd veni acest unghi de foc din Pustie
Şi se întemeie în miezul răspîntiilor.

De acum nu se mai urcă nici coboară
Nu mai ştie nimeni ce-a fost
Lîngă izvoare doborît cerbul devine Inel de aur
Pe inscripţia Mirelui. Nu mai bateţi la uşi
Zăvorîte. Înăuntrul a început.
Grîul curat îşi scutură pleava
Dincolo de jocurile memoriei
Un ţipăt scurt şi pieirea pe veci
Fără urme.
Numai cel nefiresc ar putea numi
Cu ceea ce noi n-am fost însărcinaţi
Niciodată. Mult se dezvoltă copacul
Din mlădiţă că bolta coroanei
Devine podoabă de sine.
Iată unde-am ajuns ocolind pe dedeparte
Vasul pe care făuritorul îl ştie păstrător.
Iată poarta iată însemnele şi legile intratului :
Cel blînd şi stins necunoscutul cel retras
veghea din agonie, ceeace rămîne orbul
în urma cutremurului. Cel lovit amarnic
Şi osîndit la îndelung refuz. Poate umbra
Călătorului pornit la drum din neştiinţă
Aşchia ce-mi sîngeră în carne, poate
Iarba măruntă şi sarea pămîntului
Ori fulgerele lungi de toamnă fără puteri
Zdrăngănind pe-acoperişe sau călăreţul
Fălos îngheţat pe un pisc de oglindă.
Încă puţin şi te voi putea chema
Să-mi cerci încăperile.
Fiece gropar intră în pămîntul ce-l primeşte
Îşi aduce măsurătorile şi cu nădejde
Se pune pe lucru pentru un bănuţ
Numai astfel ne mai alegem şi noi cu cîte ceva
Un fel de ieri ţărînă de aur ce nu se mai
Risipeşte. Mereu Vox clamavi in deserto
E Patria Poetului.

CALMUL NARAŢIUNII

Un foarte interesant prozator al momentului actual, şi probabil că unul dintre scriitorii de prima mărime ai deceniului care urmează, este Constantin Ţoiu. Debutul indecis, zăbovirea prea îndelungată în terenul publicisticii curente, un roman cu multe pagini bune dar în totalitate inconcludent, apărut anii trecuţi, au determinat critica la o atitudine amabil-rezervată faţă de acest autor, el însuşi de altfel, prea puţin dispus să precipite artificial o afirmare literară înţeleasă ca decurgînd organic din complicatul proces al cristalizărilor interioare. În sfîrşit, ultima sa carte, o culegere de nuvele şi povestiri, pare să traseze cîteva din coordonatele stabile înlăuntrul cărora prozatorul se va manifesta de acum înainte, întărindu-ne odată mai mult sentimentul că de la Constantin Ţoiu sînt de aşteptat realizări durabile, bogate în consecinţe fertile pentru dezvoltarea prozei de astăzi.

Toate naraţiunile lui Ţoiu îşi recoltează subiectele şi substanţa dramatică din sfera unor procese morale. Adică a unor traume morale, principalii eroi fiind totdeauna nişte traumatizaţi, indivizi a căror existenţă a fost influenţată în chip esenţial de un eveniment răvăşitor, de un fapt care i-a scos din condiţia „normalităţii", singularizîndu-i şi făcîndu-i refractari măsurilor comune de evaluare. Manifestările lor vor părea excentrice aceluia care ignoră această cheie de înţelegere, acest cifru tăinuit în adîncuri, aspect exemplificat aproape didactic printr-o istorioară (de fapt o fabulă) spusă de unul din eroii povestirii *Trompete după — amiază*: „Aveam o rablă de bicicletă care avea un punct ireductibil la mers, îi lipseau nişte bile; trebuia să ştii cînd să apeşi pe pedală, era ceva care nu intra în ideea obişnuită de bicicletă. Se individualizase. Nu mai era o bicicletă normală. Într-o zi cineva mi-a cerut-o să se plimbe cu ea. Şi necunoscîndu-i punctul neredus la înţelegerea generală a stricat-o de tot, a făcut-o praf. *A forţat în virtutea înţelegerii generale ceva care trebuia să aibă o înţelegere particulară*" (s.n.).

Personajele povestirilor sînt astfel de mecanisme dereglate, comportîndu-se anarhic în raport cu legile de funcţionare acceptate unanim, dar funcţionînd totuşi ascultînd de un ritm propriu, particularizat, dictat de acel punct ireductibil la înţelegerea comună. Iar naraţiunile sînt explorări în detectarea acestui element dezaxator, o lentă apăsare a pedalei care să scoată la lumină tocmai faţa nevăzută a lucrurilor, să dezvăluie pe îndelete motivarea din adîncime a dislocărilor şi contorsionărilor morale.

Aşa dar primul contact cu lumea nuvelelor lui Ţoiu produce o impresie cumva contrariantă şi neliniştitoare, ne face să respirăm un aer care parcă avertizează că în acest teritoriu ceva nu e în ordine, scriitorul impunîndu-şi să instaureze încă prin detalii de atmosferă şi cadru o stare de spirit care emană din chiar condiţia eroilor săi. Intrînd în scenă aceştia se comportă în aşa fel încît amplifică sentimentul iniţial, transformîndu-l într-o realitate psihologică acaparantă, e o umanitate ale cărei gesturi, chiar şi cele mărunt cotidiene, trădează o dezarticulare esenţială, o disarmonizare intervenită în zonele profunde ale alcătuirii morale, cu răsfrîngeri mai puternice sau mai atenuate asupra tuturor împrejurărilor existenţei. Frecvent e în aceste povestiri tipul „sucitului", al individului „întors pe dos", cum sînt de exemplu toţi aceia care populează strîmtul perimetru al micii localităţi de munte evocate în nuvela *Pîine răsturnată*. Seară de seară se string laolaltă în ciudata cîrciumă *La Hanul verde* care întruchipează foarte pregnant ideea de univers închis : „avea un balcon de fier sub tavan, de jur împrejur, ca galeria unei săli mici de teatru de provincie spre care nu suia nici o scară, în care nu dădea nici o uşă sau geam, unde nu stătuse şi nu umblase nimeni vreodată, despre care toţi întrebau de ce fusese făcut şi de unde, cu siguranţă că într-o noapte ploiasă avea să apară un înger cu goarnă, să le sune celor de jos învierea din morţi". Aici intrau din cînd în cînd şi cei doi prieteni, Mesia şi Filionescu, veniţi în staţiune să se vindece de astenie, şi de îndată ce se aşezau la o masă se şi trezeau încorporaţi mediului, totuna cu cei care umpleau încăperea şi care, din colţurile lor, se măsurau unii pe alţii îndelung, schimbau cîteva replici inamicale — pînă ce un subiect oarecare făcea să se lege o discuţie care îi anima pe toţi aruncîndu-i pînă la urmă într-o dispoziţie de melancolică filozofare. Se evoca cel mai adesea episodul ştiut de toţi al „doamnei căzute în prăpastie", o excursionistă din Bucureşti, care după ce scăpase totuşi teafără din accident, fusese lovită de o stranie maladie psihică : mania scrisului incontinent („cică îi vine să scrie zi şi noapte, şi aici scria, cînd mînca, muşchi ţigănesc cu bere..."). În colţul său bătrînul profesor de literatură comparată asculta clătinînd din cap, tuşind şi strîngîndu-se în haina sub care purta o pijama de molton roz iar acordeonistul umfla lent burduful instrumentului său punctînd cu note leneşe această atmosferă de extincţie. Smulgîndu-se, Mesia şi Filionescu porneau în lungi preumblări, colindau cabanele din munţi, dar senzaţia de amărăciune şi nelinişte nu pierea şi pînă la urmă se trezeau angajaţi iarăşi în nesfîrşitele lor convorbiri care, fatal, ajungeau toate la aceeaşi încheiere : amîndoi rataseră scăpaseră cîrma şi acum rătăceau pe o mare care nu-i putea scoate la nici un liman. („Ne-am risipit viaţa, Filionescule, asta-i, ce să mai discutăm"... „Viaţa mea-i un păcat lung fiindcă am ratat-o").

Situaţia o reîntîlnim în nuvela de mai întinse dimensiuni *Duminica muţilor*, susţinută de aceeaşi intenţie de a da eşecului o semnificaţie etică. Personajul povestitor — care îşi începe spovedania în felul tihnit al vechiului realism epic („La C. sosisem ca de obicei dimineaţa cu trenul de 7,40..." etc) dar numai amăgindu-ne fiindcă repede ne proiectează în centrul unui păienjeniş de rememorări suprapuse — acest personaj este tocmai un astfel de individ deviat de la ţelul mai înalt pe care şi-l propusese „La început făcusem Artele plastice, visul meu fusese să ajung pictor, nu desenator tehnic, dar mă oprisem la jumătate". Oprirea la jumătate înseamnă totuşi abdicare, iar în cazul de faţă eşuarea într-un orizont de existenţă redus la gesticulaţie maşinală. O speranţă de redresare îi aduce iubirea pentru Titania, viaţa dedublată în care se angajează cu sentimentul că a înfrînt o inerţie care începuse să-l tragă tot mai în afund. Dar şi aceste evenimente ce păruseră de ordinul extraordinarului, drumurile tăinuite în oraşul C., serile petrecute în odăiţa de pe terasa fostei Bănci maritime, etc., sfîrşesc la rîndul lor prin a se înlănţui tot într-o mecanică, întorcîndu-l pe erou iarăşi în acelaşi punct mort. De altfel, Titania însăşi, fosta acrobată de circ ajunsă confecţionatoare de pălării, abajururi, şi „perne fantezii", e o traumatizată, trăind la rîndul ei o dramă a ratării. Aceluiaşi spaţiu moral par să-i aparţină şi cele două personaje din *Trompete după amiază*, Cîinele şi Rîsul, pendulînd tot timpul, în acea lungă după amiază toridă, între iritare şi indiferenţă, între violenţă şi blazare, apăsaţi de un difuz seniment al nerealizării şi consumării în gol, amestec de stări care trădează un dezechilibru adînc al afectelor, dacă nu chiar începutul unei dezagregări interioare cu implicaţii mai largi.

Ciudat este că, populată de o asemenea faună schimonosită, în plan spiritual bineînţeles, nuvelistica lui Ţoiu nu decade în grimasă şi cinism. Curenţi subterani îndeajuns de puternici şi generoşi alimentează resursele de energie vitală, ale eroilor, aspiraţia către un sîmbure de lumină şi solidaritate umană pe care niciunul n-a pierdut-o cu totul. Neliniştea existenţială încercată de eroi contrastează cu calmul şi rigoarea stilistică a naraţiunilor, expresia unui spirit creator care îşi domină arta. Ţoiu ştie să povestească admirabil chiar dacă proza sa nu e în primul rînd de evenimente, ci de sugestie şi atmosferă psihologică. Rămîne ca prozatorul să încorporeze cazuistica morală de care e preocupat astăzi marilor probleme, în construcţii de perspective ample şi ecouri adînci. Nuvelele aştern premize deosebit de fecunde pentru o astfel de întreprindere.

G. DIMISIANU

Dürer — Ţărani

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

LOO

Toată pictura lumii (în afară poate doar-ă de a noastră, ca să nu rănesc susceptibilităţi) se află într-o derută. Dacă bomba aia, ori cealălaltă, în loc să cadă la Nagasaki, ar fi căzut direct pe un şevalet, pe toate şevaletele la un loc, împroşcînd şi iradiind, tot n-ar fi produs o aiureală mai mare. Bienalele de la Veneţia se transformă tot mai mult în nişte hangare de şuruburi. Şurub de idee, şurub de cosmos, şurub de şurub. Nici măcar nu se intitulează aşa tablourile, că ar fi sugestiv. Din tot ce-am văzut toamna trecută, nu mi-a plăcut decît Dellveaux, căruia belgienii au avut ideea să-i organizeze o retrospectivă. Somnabulismul pînzelor acestuia, oraşele acelea bizare, străzile.

Parisul, inima declarată şi intransplantabilă a picturii mondiale, resimte cel mai puternic taifunul. Toată pictorimea, cu sau fără barbă, cu sau fără filozofie proprie, caută ceva. S-a crezut o vreme c-o să se poată picta cu coada tehnicii, precum cu o pensulă acţionată electronic şi cibernetic. Apoi s-a pierdut şi această speranţă şi iarăşi o goană după altceva.

Doamna Loo s-a lansat în ultimii ani cu expoziţii la Paris şi la Bruxelles. Deşi în plin cartier latin, (care seamănă, ca animaţie şi colorit, cu Piaţa de flori, cînd se găsesc ouă), atelierul ei respiră o linişte nesperată. Un echilibru al artistului care s-a găsit, ori a ajuns la înţelepciunea lucrului simplu.

Îmi arată 20—30 de tablouri şi discutăm în timp ce le privesc. Întîi ai impresia că te găseşti în faţa unor rame goale, apoi observi culorile palide şi discrete. În fond, ai în faţă nişte compoziţii foarte delicate şi făcute cu migală. Încet încet te familiarizezi cu acest univers al poeziei şi migalei (cuvîntul mi se pare potrivit) („Nu ţin de niciun curent. Nu iubesc prea mult pictura modernă. Dacă aş avea bani, aş cumpăra Bosch şi Crancah", îmi mărturiseşte artista). Multe pînze mi se par ca nişte geamuri aburite dintr-o casă la marginea lumii, în care s-ar juca copii. Pictate cu o răsuflare de copil. Sau ca nişte flori de gheaţă care au început să se dezgheţe („Văd toate lucrurile printre altele. Un copac în apă Un oraş în sticlă ori gheaţă"). Sînt, aşadar, nişte peisaje. Unul chiar se intitulează „Peisaj văzut într-un ou de struţ". Acest tablou mi se pare caracteristic picturii doamnei Loo a cărei tehnică s-ar baza pe distrugerea de forme şi crearea de forme noi, care la rîndul lor ar dura doar o clipă, fiind înlocuite de altele. Aşa trebuie să fie fenomenele de miraj, ori visele celor degeraţi. O curgere dulce şi o incertitudine în toate. („E un ritm în toate pînzele mele"). Impresioniştii aveau curajul ori neşansa să se oprească la cîteva aparenţe, să aleagă ceva din şuvoiul viziunilor. Aici însă totul se clatină, se smulge şi fuge şi este absorbit. E ameţitor. („Vîntul, apa, norii, sînt în mîinile divinităţii, care poate schimba totul"). Iată aşadar că ramele care păreau aproape goale sînt pline de larma puternică a unei vieţi sufleteşti intense.

(„Cînd făceam pictură figurativă mă simţeam foarte liniştită pentru că ştiam ce pictez. Acum nu sînt niciodată sigură ce se va întîmpla pe pînză"). Lucrările plastice ale doamnei Loo mi se par mult mai moderne decît cele care se vor moderne cu orice preţ. Departe de retorism şi stridenţă, impregnate de o poezie simplă şi autentică, aceste pînze care se par că rămîn surde la vuietul speculaţiilor plastice de ultimă oră, se umflă de curenţi mai înalţi ai artei autentice. Nu le lipseşte fiorul, misterul şi iată că la Paris se află şi pînze pentru corabia beată a lui Rimbaud. „Nisipul sau zborul nisipului", „Peisaj văzut în foc", „Timp rece", dau dovadă de o artă a nuanţelor, desăvîrşită. Culoarea parcă ar fi mătase, iar mătasea parcă ar avea greutate, ori ar fi prăpăstioasă. Tablourile par poate uniforme la prima vedere, pentru că sînt executate într-o altă tehnică, ţinînd de un rafinament oriental. Te gîndeşti că ar putea fi făcute sul, ca vechile picturi chineze a căror desfăşurare, spre a fi admirate, erau un întreg ceremonial. La întoarcere trec iarăşi, pe Saint-Germain, pe lîngă galeriile faimoase, de pe vremea lui Apollinaire. Sînt pline cu tot felul de năstruşnicii, despre care poate voi scrie o dată. Parisul artistic însă e un mare şnapan, care are un filtru desăvîrşit. Secretul purităţii sale e că aici se întîlnesc şi convieţuiesc curentele cele mai „infecţioase", dar nimeni nu dă cu dezinfectant. Ia să oprească cineva aerul să-ţi intre în nas, vrînd să te ferească de nocivitatea mortală a bioxidului de carbon. Parisul înghite microbi cu lingura cea mare şi se imunizează automat. Multe din expoziţii nu-mi plac, confuzia e reală, dar germenii viitoarelor tendinţe şi mode tot aici se amestecă, în cazanul ăsta al lui Satan. O reflecţie a lui Apollinaire : „Specificul artei, rolul ei social, este de a crea această iluzie : tipul. Numai Dumnezeu ştie cît de batjocorite au fost tablourile lui Manet sau ale lui Renoir ! Ei bine ! e de ajuns să-ţi arunci ochii pe unele fotografii de epocă pentru a-ţi da seama de conformitatea oamenilor şi lucrurilor cu tablourile pe care le-au făurit aceşti mari pictori. Asemenea iluzie mi se pare cu totul firească, operele de artă fiind, din punctul de vedere al plasticei, produsul cel mai energic al unei epoci. Această energie se impune oamenilor, constituind pentru ei dimensiunea plastică a unei epoci. Aşadar, cei ce îşi bat joc de pictorii noi, îşi bat joc de fapt de propriul lor chip, deoarece viitorimea îşi va închipui omenirea de astăzi după reprezentările pe care artiştii celei mai vii arte, adică celei mai noi, le-o vor fi lăsat (...) Toate operele de artă aparţinînd unei epoci, sfîrşesc prin a semăna cu operele artei celei mai viguroase, mai expresive şi mai tipice."

Aşa că să nu ne mai pripim să ocărîm bienala de la Veneţia, ori s-o facem cu multă, multă precauţie. Şurubul de care vorbeam mai înainte nu trebuie strîns de pe drumurile lui fireşti. La fel să nu ne năpustim asupra noilor zvîrcoliri de artă de la Paris, chiar dacă momentan lipseşte din clocotul lor pipa prestigioasă a lui Apollinaire, fumul ei vrăjitor care punea ordine, închega tendinţe şi le stratifica, într-o ardere înaltă şi dură, geologie. Sînt sfaturi pe care mi le dau. Cît priveşte pictura doamnei Loo, acum cred că o văd şi mai clar : ea se înalţă ca un ciripit foarte amănunţit, lucrat la detaliu, un ciripit de culoare, de tip oriental — dar paradoxal, foarte limpede. În mijlocul confuziei clasice pitoreşti a vestitei cetăţi, un glas curat ţinînd de muzică, pictură şi poezie face bine.

ION DRĂGĂNOIU

Oglinzi paralele

Ochiul de apă și ochiul de cer
se privesc printre stele
din ce în ce mai stingher
ca două oglinzi paralele.

Aripile păsărilor devin pene,
salzii lucii se înalță în vînt,
ecouri strînse printre gene
ale aceluiași cuvînt.

Mereu mai mici,
mereu mai departe,
vulturii sînt ca niște furnici,
pe cînd soarele urcă uimit
ducînd doar o infimă parte
de raze drepte în zenit.

Echilibru

Pe marginea orbitelor de sticlă
în echilibru instabil de fum
lăuntrul își aruncă și ridică
secunda moartă ceasului acum.

O daltă visul. Marmora himere.
Și aschii se înfig adînc sub unghii.
Sînge uscat adaugă tăcere
crescută în afară peste muchii.

Chemată de adîncuri și cristale
stă să se rupă împletirea caldă
în jumătăți așișderea, egale...

Ochiul în ceață încă se mai scaldă,
săgeți de foc se încovoaie grele,
se-mprejmuiesc, topindu-se, inele.

Deasupra lumii

Acum între iubiri pălește una
adulmecînd un tremur de prisos.
Crescută printre lăncii de rogoz
joc argintiu a săgetat minciuna.

Înfășurată-n mreje se ascunde
uitarea în fecioară preschimbată
și cumpăna se-nclină deodată
sub arcuirea zărilor flămînde.

Țestoasă, jinduită carapace
năvod sau ciuturi urcă în lumină.
Din miezul ei privirea se desface
în lepădări, de liniile moarte.

Clopot cu gura niciodată plină
deasupra lumii cerul ne desparte.

Umbre de voci

Aduceți-mi pierdutele cuvinte
rămase prin unghere prăfuite
printre atîtea lucruri vechi și printre
umbrele lor, tăișuri de cuțite.

Umbre de voci, un cheag de miere arsă
ne bîntuie. Rostirea se sfiește
să înflorească o petală ștearsă,
negrăitoare ca un ochi de pește.

Tăcere se-nfirpă din tăcere,
moale ca un covor țesut cu molii,
urzeală obosită care cere
odihna lăzilor adînci de zestre
și adîncite-n leneșe fotolii
miresele așteaptă la ferestre.

Timp propus

Rodind un secol acest pîntec
s-a ușurat ivind în spații
monstru bătrîn ca un descîntec
purtat de patru generații,
clepsidră plină de ispită,
sporind o veche întrebare,
cu două timpuri zămislită,
unul cărunt și unul care
adaugă o nouă față.

Cupa de sus se va prelinge,
își va goli cîndva de viață,
în partea rece și sireapă,
ultimul fir care atinge
uitarea, spre-a putea s-o-nceapă.

RADU CÂNJĂU

Vînt tînăr

Prin aerul alcoolizat
trece-un vînt tînăr
ce rupe cătușele ierbii

pe cînd stelele
alerg nesilite
în vaste ocoluri galbene

și vîntul acesta izvorît
din cîntecul păsărilor
îmi năvălește în sînge

și nimeni n-aude
bătăile gemene
ale inimilor noastre

Venea un anotimp

Se roteau păsări negre pe sus
Ce-și căutau parcă un adăpost mai trainic
Și eu priveam în treacăt la ele
Prin cerul coborît și vînăt
Ce vestea un anotimp mai dur

Și pe cînd mîngîiam pădurea
Și lacul de la picioarele mele
Venea plutind din septentrion
Un duh sumbru
Ce-mi aminti vremelnicia lucrurilor
Și-un păsăresc instinct mă săgetă
Și cu piciorul stîng deodată
Am năruit oglinda apei
Pentru tot ce-mi tăinuise pînă atunci

MARIUS VULPE

Neliniște

Cînd hăituit e lupul prin păduri
Neliștea se tolănește udă
Lumina cade goală și asudă
Pe ruginitele armuri

Eternitatea condensează clipa
În forma unei lame de cuțit
Uitarea își desface larg aripa
Iar rîsul e ghebos și ascuțit

Feudele sunt strîmbe în ruine
Sub ceașca cerului sticlos și pur
Galopul amintirilor revine
Pe coama Pegasului sur

Veveriță

Din ram în ram săltînd căzînd
Peste prăpăstii verzi o veveriță
Mic fulger brun candorilor zeiță
Viu foșnetul pădurii îngînînd

Persecutați uscați și plini de ură
Copacii putrezi cruzi în neclintire
Pe sărături sunt lanțuri de menhire
Visînd la focul cuminecătură

Iubita mea întoarsă și pestriță
Azi brațul slab refuză să te poarte
Te dă pădurii verzi și îți împarte
Blond părul tău șuviță cu șuviță

Cato

Sunet senin al harpelor răsfingeri
Glas mesianic legilor absent
În creionarea vîrstei transparent
Pe panorama falselor înfrîngeri

Corupător limfaticul climat
Parcurs istoric firul ghemuit
Suprem elogiu coborît din mit
Reflex entuziast transfigurat

Bătută poartă glasul ancestral
Și furișarea lupului flămînd
În iarna grea pecete rămînînd
Pe fața aburitului cristal

Tristețe de toamnă

Azi nu mai zburdă nu mai sar delfinii
Cu limbile tăcerii mă încing
Din arabesc s-au rupt curbate linii
Tremurător m-ascund ca un paing

Luminile încet încet se sting
Covoare brune scutură toți pinii
Azi nu mai zburdă nu mai sar delfinii
Și-n cer se rupe-un țipăt de flaming

Nostalgia

Stăruie în jur coroane plopi
Lungi umbre ce se-ntind în sus
În arabesc de straniu ritual
O rază s-a topit în mii de stropi
Pe geana depărtatului apus
Legat de gîtul cerul oval

Plecate sunt privirile prelungi
Prin marea asfințitului supus
Efervescenței vechilor magii
Cu pasul leneș chipuri îndelungi
Revin în pleoapa calmă și sedus
Mă culc pe patul densei nostalgii

Intuiție

O voce s-o desprin dar alta-n bezne
Stă tremurîndă-n ritual obscur
Iar roua distilatului azur
Și-a pus sărutul palid peste glezne

O parte s-a născut iar alta-n ceață
Nelămurită formă rînd pe rînd
O nimfă înotînd prin albul gînd
Cu semnul necunoașterii pe față

Și focul joacă-n hățuri dar în noapte
Un alt foc arde rece nevăzut
O aripă a vîntului căzut
Un sceptru pus pe buzele cu șoapte

Din jumătăți amestecate slut
Sunt vas umplut cu foame și cu frică
Rostogolit în lumea mea pitică
Sub ochiul întunericului mut.

Miniaturi

Miniaturi purtate în cascade
Cu fața voastră fața mea o schimb
Din cavalcada vechilor parade
Stelar e praful palidului nimb

La tîmplă mici ovale de morfină
Apleacă siluetele perfid
Repercutînd sub geana suprafină
Intruchipări din aerul limpid

Pliniu

Înod mai greu minutul și se destramă firul
Mă bîntuie prin riduri trecutul epidemic
Azi cățărînd pe munte secatul trup anemic
O, Tempora latinul și-a vlăguit satyrul

Capcană vîrful pietrii iar focul sentinelă
Cu biblică fervoare se subțiază lava
În hornuri pîntecoase obsesia-otrava
Sol Hadesul așteaptă vast sarcofag și stelă

Destinsă încordarea pecetluiește saltul
Spre alte continente de fum pierzînd
sandaua
Cînd creierul metodic și-a ascuțit rindeaua
Pe oasele din mine. Pentru altul.

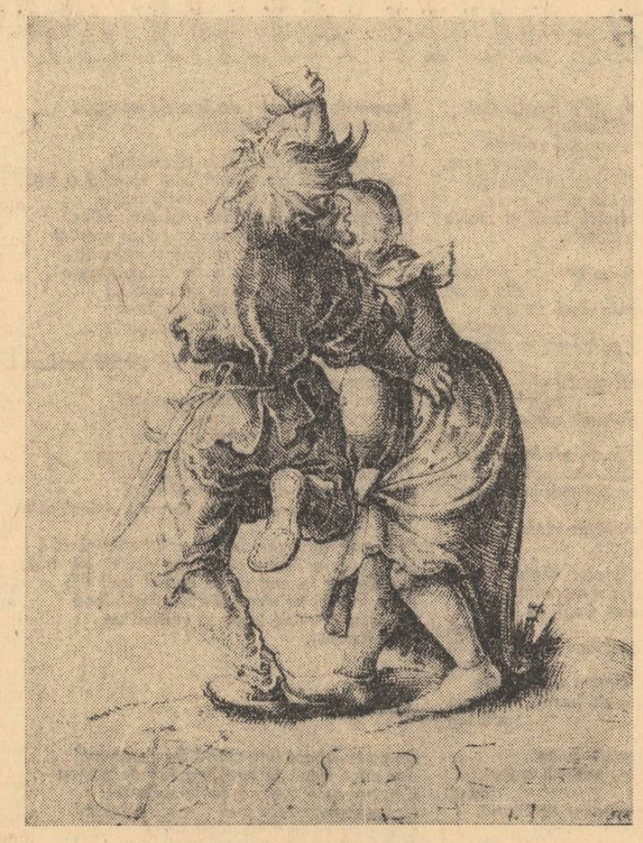

Urs Graf (1486—1553) — Dans

Jost Amman (1539—1592)

bătrînul

LUMINIȚA COLER

La colțul buzei îi atîrnau fire galbene, pielea îi era zbîrcită de vreo douăzeci de ani și cînd trecu pe lîngă fetiță o înjură printre dinți.

— Bunicule !

Firele subțiri viscoase puteau să cadă în zăpadă, se obișnuise cu asta, deși nu chiar de douăzeci de ani. Ar fi vrut să-și vîre mîinile în buzunare, n-avea nici un pic de curaj, nu de alta, dar își simțea degetele prea lungi de vreo douăzeci de ani și acum în mod special pricepea ce se-ntîmplă cu ele. Era de altfel foarte adevărat, mîinile le avea mari și penibile fiindcă folosise toată viața batiste din acelea întunecat colorate.

— Bunicule !

Nu mai era nimic de făcut, toată greutatea corpului se strînsese în buricele degetelor, unghiile îngroșate în mai multe straturi păreau prea grele și se dezlipeau încet de carnea încă roz de dedesubt, dar era de necrezut să-i cadă, pentru că dacă mai avea ceva puternic în afară de răutatea de sub limbă, atunci asta era, rădăcinile unghiilor. Se simțea grozav de puternic de vreo douăzeci de ani, de cînd știuse că povestea asta rezistă.

De cînd terminase facultatea și pînă cînd ieșise la pensie lucrase în aceeași instituție, la o distanță oarecare de casa în care locuia. Acum era al naibii de bătrîn și uita că nu reușise să scape, deși îi plăcuse toată viața muzica mai mult decît orice.

Prima zi se scursese repede. Se sculă devreme, la ora obișnuită, se îmbrăcă încă pe jumătate adormit. Întotdeauna se trezea de-a binelea numai după ce-și lega șireturile de la pantofi. Așa că dacă bău cafeaua cu ochii deschiși, abia atunci treaz cu adevărat, asta nu era nici o minune. După ce ieși din casă se zgribuli puțin, fiindcă dimineața așa i se întîmpla întotdeauna : afară era mai frig decît sub plapumă, deși corpul lui era singurul care-l încălzea în tot timpul vieții, dar așa era dimineața, aerul părea rece și el se zgribuli puțin și acum, își ridică chiar gulerul de la palton și lăsă urme în zăpada subțire așternută în timpul nopții și pe care nimeni n-o curăța aici, în centrul orașului, pentru că se știa bine că se va topi sub nenumăratele tălpi ce o vor călca. Mai întîi, dimineața, devreme, se zăreau urme clare de diferite mărimi, urme striate de la tălpile de cauciuc, urme mici de șoșoni albi sau urme pur și simplu. Apoi nu se mai distingea nici o formă clară, totul începea să se amestece, pentru ca, pînă la urmă, trotuarul să fie înecat într-o mîzgă moale și gata să dispară, pe alocuri asfaltul era chiar descoperit. Dar la ora cînd pleca el, s-ar fi putut ajunge din urmă după pași. Se vedeau. Și azi pașii duceau tot la servici, dar se opri în fața porții și-și aduse aminte că în sfîrșit nu mai lucra acolo, așa că-și văzu de altele. Adică așa avea de gînd. Dar nu izbuti, fiindcă tot ce-și propusese să facă pierdu sensul. Ar fi vrut mai întîi și mai întîi să-și arunce ceasul, dar obișnuința de atîta amar de vreme îi lăsase un fel de presimțire că va mai avea nevoie de el. Și apoi era de aur, în plus i-l dăduse tatăl său mort mai demult care-l avusese de la tatăl său mort dinainte așa că era și o moștenire. iar el avusese dintotdeauna un mare respect pentru lucrurile păstrate în familie, își aduse aminte că-l va lăsa la rîndul lui fiului, mai era și un ceas care nu se stricase niciodată și oricum ar fi trebuit să arunce și deșteptătorul, și de ce ar fi făcut-o, din moment ce nu-i folosise cu adevărat ?

A doua zi începu la fel, și așa mai departe, multe zile. Doar că la un moment dat, de la ușa instituției se duse la o casă de bilete unde stătu chiar la o mică coadă. Acolo oamenii nu se cunoșteau deloc între ei, fiecare venise singur, și doar o fetiță era veselă și mereu gata să fluiere pînă-și aducea aminte că nu se face, că nu-i frumos, și atunci privea iute prin geam și tropăia nițel cu neràbdare și zîmbea, probabil că abia aștepta să iasă ca să se poată, dar el ghici că o dată ajunsă afară va uita de asta și va merge repede și cu capul în jos, fiindcă nu mai era o fetiță chiar atît de mică dacă venise singură să stea la coadă. Și fiindcă stătea chiar în fața lui putu să observe că erau tot atît de înalți. Și în afară de dînsa ceilalți, toți, tăcuți, nu zîmbeau, nici nu erau încruntați, semănau foarte bine unii cu alții, dar el își dădu seama că o familie întreagă n-ar fi venit să cumpere bilete, ar fi fost trimis unul singur, așa că oamenii se uitau fiecare în alt perete, fie el de sus, fie de jos, din față, din spate sau dintr-o parte.

De vreo douăzeci de ani nu mai înaintase cu nici măcar un minut. Nu scăpase nici pînă azi de drumul pe care și așa îl făcuse de prea mult timp, pentru prima dată cînd terminase facultatea și pe urmă pînă la pensie, și de atunci și acum, degeaba.

Într-o zi se întoarse acasă seara, și poate că era beat. Mergea în orice caz de la un trotuar la altul. Cînd ajungea lîngă bordura din stînga, se așeza și cînta un cîntec trist, plîngea mult și-și sufla nasul de nenumărate ori. Cînd ajungea lîngă bordura dreaptă căuta canalul și încerca să bage mîinile, pe amîndouă deodată, prin grilaj. Nu reuși, atunci pufni scurt, făcu un elegant semn de despărțire. Apoi o luă spre bordura stîngă și repetă figura cu plînsul. Și din nou la dreapta, spre primul felinar, fără să se lovească. Se învîrti mult în jurul stîlpului privindu-l chiorîș și deodată începu să rîdă cu gura pînă la urechi, bine dispus.

Se duse la concert. De îndată ce biletul fu rupt în două, în părți neegale dintre care una îi fu restituită, aceea pe care era scris rîndul și locul, de îndată ce făcu primul pas spre garderobă, îl cuprinse aceeași senzație dinainte, avută cu mult timp în urmă, cînd intrase în sală pentru prima oară. Îi bătea inima tare și i se făcu puțin cald, ar fi vrut să se pieptene și totuși oamenii erau aceiași, cei care stătuseră la coadă la bilete, semănau între ei, dar semănau acum altfel. Intră în sală. Locul lui era în rîndul întîi, cel mai din stînga. Și cîteva lumini s-au stins, apăru dirijorul, iar în sală se aplauda cu palme de vată. Cineva cînta la pian și cineva la vioară, mai mulți cîntau în orchestră și toată lumea avea buzele strînse, nimeni nu îndrăznea să miște mîna sau piciorul, nici ochii în orbite, toți încremeniseră așa cum îi prinsese primul sunet. Cînd crezu el că muzica ar fi trebuit să se termine, sunetele continuau să fugă la fel de calde, doar dirijorul intră încet încet în pămînt dînd din mîini cu aceeași frenezie cunoscută. După ce el dispăru, violonistul își aplecă ușor obrazul stîng și-l culcă pe vioară, și cu ochii deschiși și fix îndreptați spre sală continuă să-și miște mîinile, dar numai mîinile, trupul nu și-l mai legăna. Apoi mișcarea se repetă în toată orchestra, toți în același timp își sprijiniră frunțile de instrumentele lor. Și-n același timp pianista continua să se frămînte pe scaun, să doarească batista albă de pe capacul pianului și să-și izbească tonurile de față închizînd și deschizînd ochii, lungind și strîngînd și destinzînd obrazul. Pînă la urmă însă, în timp ce după o largă legănare pe spate se apleca înainte, continuă să-și apropie tîmpla de pian și pe muchia de sus, se opri și încremeni, doar degetele se zbăteau mai departe, încolo nimic din ea nu mai mișcă și ochii priveau fix spre sală.

El atunci fu cuprins de panică, de îngrijorare, de presimțiri negre. Începu să se agite, își tot vîra mîinile în buzunare încă nehotărît, nu mai putea să asculte muzica, privelîștea din fața lui era cu totul nouă și uluitoare și se întoarse ușor să vadă ce se întîmplă în sală. Totul era așa cum începuse, totul continua întocmai ca în prima secundă, ca la primul semnal așa că se ridică brusc de pe scaun, dar nu se auzi nici un zgomot. Își scoase oglinda din buzunar și sări pe scenă. Acolo se opri mai întîi la violonist și îi apropie oglinda de buze și oglinda nu se aburi ; se îndreptă precipitat către pianistă și-i apropie oglinda de buze și oglinda nu se aburi. Și tot așa cu toți ceilalți. Atunci coborî de pe scenă în sală și o porni hotărît spre vecinul său de scaun căruia îi apropie oglinda de buze și oglinda nu se aburi. Se uită cam rătăcit în sală și își dădu seama că e zadarnic, dar ar fi rămas cu o senzație de neîmplinire dacă n-ar fi trecut pe la fiecare spectator. Își reluă apoi locul în rîndul întîi, acolo se așeză cu zgomot dar zgomotul nu întrerupse muzica și el rămase nemișcat în continuare.

Pînă cînd într-o zi căzu la pat, se îmbolnăvi pentru cîteva zile. Așa că seara, după ce plecă doctorul, adormi, foarte fericit că oricum, cu doctor sau fără, el nu mai era **fizic** capabil să-și îndeplinească drumul. Se trezi la aceeași oră din totdeauna și, cu toate că prevăzuse poate și posibilitatea asta și-și pusese în cap să nu deschidă ochii și să încerce să adoarmă din nou, timp de un ceas îi fu imposibil să se gîndească. Imaginația însă îi rămase trează și-i refăcu drumul de fiecare zi. După ce se desmetici gîfîi obosit pînă seara, un drum fie el cît de scurt era pentru vîrsta și boala lui un efort nepreväzut. Seara tîrziu închise ochii plini de lacrimi. Ar fi vrut să aibă o lampă cu lumina cît mai slabă care să stea în cel mai neînsemnat loc și care să lumineze toată camera, în orice colțișor s-ar fi vîrît și care să-i lase totuși noaptea între pereți. Era imposibil. Încercase de mai multe ori. Mereu găsea un colț neluminat dacă becul era slab, mereu întunericul se spărgea afară dacă becul era îndeajuns de puternic.

A doua zi nu-i aduse nimic nou și pînă la urmă se însănătoși tot așa. Se sculă la ora obișnuită și porni și la întoarcere îl apucă furia. Mergea pe stradă și strada se îngusta din ce în ce și începură să se desprindă bucăți mici de acoperiș, tencuială sau pervazuri, și toate îi căzură în cap într-o ploaie călduță și aspră. Cădeau pe asfalt, se făceau praf, și praful se ridica în sus, și el mergea acuma prin praf, și praful îi scîrțîia în gură și-i intra în ochi, dar ce era mai scîrbos — îi uscase mîinile.

— Bunicule !

Își zări baba la capătul străzii și se gîndi că o să-l ajute, și pe cînd fugea spre ea își spuse că încă de cînd a fost tînăr a păstrat numai pentru el marea taină a sărutărilor de iarnă, în palton, cu fular, cu mănuși, fără mîini, abia atinse și mai mult singure, și că poate o să moară cu taina asta a lui, și aceia o să continue pînă la sfîrșitul lumii să nu știe să se descurce iarna în paltoane și cu mănuși și să se agațe în disperarea lor cu degetele învelite de mînecile groase și păroase ale celuilalt, și să se agațe, și să tragă degeaba și să urle ca bufnițele, pentru că întotdeauna unul este mai înalt decît celălalt.

— Bunicule !

Și-și mai aduse aminte că oricum mîine avea să moară și bătu cu pumnul în aer, și aerul se opri, și se miră că nu se gîndise la asta cu mult înainte, și își zise că ar vrea să moară în somn, știa că oricînd se poate întîmpla și asta și își întoarse totuși ceasul cu grijă, și adormi cu greu. Visă tot și fără concluzii, asta se făcea treaz ca și restul, dar el era prea ostenit, și atunci visă cu ochii închiși. Se trezi în apă și vru să respire, dar înțelese apoi că astfel se va îneca cu siguranță, și vru să deschidă ochii. Apa însă îi apăsa pleoapele, și mai întîi se întrebă dacă asta merită să fie ultimul efort, se miră că gîndește, și atunci repede se uită la ceas, dar știu că oricum, în foarte puțin timp, va muri.

moartea puiului de şarpe

VALENTIN PREDESCU

Nu mai era decît o şchioapă şi soarele reflecta minutarul lui Bulf, exact pe cel de-al doisprezecelea bolovan. Oile păşteau, Bulf le privea, pe cînd, plictiseala începea să-l stăpînească.

„Ah, ce calm îmi e, ce lene mă cuprinde... şi soarele ăsta ce-ncet se mişcă...", se tînguia el şi începea să caşte de parcă ar fi vrut să-nghită o pară-ntreagă. Se ridică în picioarele-i lungi, îşi smulse minutarul, un ţăruş de stejar, din conturul celor doisprezece bolovani, şi cu pasul agale porni spre umbra unui tufan bătrîn.

Seceta era-n toi. Pămîntul crăpat pe-alocuri, cerea — aidoma puiului de codobatură — pe buzele-i uscate, stropi răcoritori. Cîţiva berbeci urmară exemplul stăpînului şi porniră în fugă, cu capul în pămînt, spre acelaşi stejar sub care Bulf, cu ochii închişi bătea ţăruşul pe muşchiul ce-nvăluia rădăcina copacului. La zece metri de stejar, o altă pernă de muşchi, iar mai încolo, spre marginea izlazului, o întinsă livadă de ţipirig. Ţipirigul, în ciuda secetei, era verde şi înalt. Adesea, copii de-o seamă, prietenii lui Bulf, făceau din el, împletituri în trei, în şase şi-n nouă. Bulf însă, niciodată nu putuse împleti măcar o lungime de unghie. Mîinile lui debile îl împiedicau grozav. Îi era ciudă; îi era ciudă pe ele, pe acele degete ce nu voiau să-l asculte. Pe copii se enerva, ba cîteodată îi şi înjura, dar nu le purta nici un fel de ură. De aceea, pentru a evita scandalul cu ei şi cu părinţii lor, de cum apăreau razele soarelui pe care el le privea cu atîta uimire, citind parcă (deşi nu ştia să citească), ceva ce numai el putea desluşi în misterul acela lăuntric, se îmbrăca în grabă, îşi scotea oiţele din ţarc şi se refugia singur, aci, în Cotul cu Mînătărga, poiana cu stejari bătrîni, umbră deasă, şi cu mult, cu foarte mult ţipirig. Iar cînd soarele se înalţe pe cer de aproape cinci coţi de berbec, măsură fixă a lui Bulf, de după colţul ultimei case a satului apărea mamă-sa. Îi vorbea cu blîndeţe, apoi îi scotea dintr-o legăturică de tort cîteva ouă fierte, roşii, ceapă şi pîine.

Trecuse aproape o oră şi Bulf încă mai vîntura în mîna albă şi arsă de soare, ţăruşul plin de noduri şi aşchii arcuite al inimii de stejar. În muşchiul pe care lemnul căzuse ritmic se formase un şanţuleţ de-a lungul căruia un şirag de furnici roşii îşi croiau drum. Bulf le strivi plictisit. Tot atît de plictisit se ridică, privi la oi după care îşi alese drept ţintă poiana de ţipirig.

Din ce în ce mai tulburat, cu mîinile tremurînde, trase din rădăcini, cu mare atenţie, un fir, două fire, şi cu greutate al treilea fir de ţipirig, care, împotrivindu-se să iasă cu totul din pămînt se rupse de la jumătate. Bulf, necăjit îl aruncă. În faţa unui stuf mai înalt, îngenunche. Mai trase un fir şi-ncă unul. Apoi le uni pe toate la un singur capăt, le puse sub talpa piciorului şi-ncepu să-nmlădie fir după fir. Dar firele nu-l ascultau. Degetele îi tremurau tot mai tare. „Ţipirig-piţirig, fire-ai tu al naibi să fii de piţirig. Niciodată nu m-ai ascultat", îi scăpă lui Bulf printre dinţi fără să se enerveze sau să se facă roşu de mînie ca-n alte dăţi cînd privirile copiilor îl ţintuiau batjocoritoare. Totuşi, lungimea porţiunii împletite se mărise mai mult decît la oricare altă încercare de pînă acum. Un fir peste trei, trei peste unul, două peste două şi ochii lui Bulf se măreau uimiţi. Împletitura depăşise lungimea degetului mare al micului său picior şi înainta cu iuţeală spre glezna de la-nchietură. Cinci zile adunate la un loc nu putuse realiza atît, şi acum... iată; degetele îşi căpătaseră stăpînirea de sine. Doar un tremur uşor, uşor de tot, abia perceptibil, provocat şi acesta mai mult de emoţia reuşitei, se putea întrezări tocmai la vîrfurile ascuţite şi puţin uscate ale ţipirigului.

Bulf era fericit. Unde erau acum copiii?... Unde erau cei care rîdeau de neputinţa lui? „Veniţi, băăă, să vedeţi!" ar fi vrut să strige Bulf, dar nu merita. Lucrul mergea prea bine, şi el, el era prea fericit.

Oile gîfîiau sub umbra copacului, un vînt uşor se juca prietenos prin părul lui, iar dinspre sat se auzea cîntecul unit al cîinilor şi cocoşilor, al morii cu motor, sau al vreunui viţel închis în năduşeala grajdului cu bîrne. Ochii lui Bulf rîdeau. Ţipirigul i se supunea şi el ar fi vrut să fie robul întregii livezi.

Printre înaltele fire de ţipirig, cîteva frunze uscate, sub adierea uşoară a vîntului, pluteau în zig-zag, cu mici alternări de ridicare şi coborîre. Alte cîteva frunze lipite de pămînt se boţiră ca şi cum cineva şi-ar fi făcut loc pe dedesubtul lor. Se auzi un fîşîit, apoi cîteva fire de ţipirig fură culcate la pămînt. Bulf privi puţin în lături, dar fără a da importanţă îşi continuă lucrul. Din nou însă, acelaşi fîşîit, şi, deodată, vîrful altor cîteva fire de ţipirig răsturnate brusc îi atinseră genunchii. O lăcustă speriată îi sări în obraz, şi-apoi năucită de izbitură căută odihnă pe mîinile din nou tremurînde ale lui Bulf care o zvîrli brutal cu o zmucitură scurtă. Şi, în acelaşi timp, scăpată din mîini, cureluşa lui Bulf se despleti în întregime în timp ce mînia îl împunse ca o flacără albă. Căută să ridice, cureluşa, dar nu mai avu timp căci la rădăcina firelor răsfrînte ce-l atinseră, capul unui şarpe îl fixa drept în ochi. Instinctiv îşi căută ţăruşul. Încercă să zîmbească şi reuşi. „Aha! Ai venit, rîmă drăcească", îngăimă Bulf, apăsat, uitînd cu totul de împletitura distrusă şi nedîndu-şi totodată seama că acest animal drăcesc, cum îl numea el, era prima fiinţă martoră şi poate chiar admiratoare a primei lui reuşite. Cu limbile negre şi resfirate, şarpele, fără a-şi mai mişca restul corpului, întinse capul spre împletitura lui Bulf ce, — părăsită zăcea la pămînt. Bulf, se uită şi el. Tot sîngele îi năvăli în obraji. Bulf şi şarpele aveau sub priviri acelaşi obiect distrus, stigmatizat: patru fire de ţipirig despărţite pe care încă se mai distingeau unele înmlădieri stîngace. Şarpele îşi vîntura necontenit capul pe sus, îşi întindea ramificaţia limbilor către împletitură, se agita de parc-ar fi vrut să spună ceva, dar imposibilitatea de-a glăsui îl enerva grozav.

Bulf privea cînd la şarpe cînd la împletitură. Deodată însă, fruntea lui se încreţi, iar sîngele la rîndul său părăsi teritoriul obrajilor. Buzele-i, puţin ridicate îi dezvelirăi dinţii îngălbeniţi, printre care, se abătură o serie de injurii şi blamări, care de care mai înfiorătoare. Mînia lui Bulf nu mai cunoştea margini. „...Nu puteai să stai în cuibul tău, drăcia dracului. Nu e de ajuns cît au rîs ăia?... Mai trebuia să vii şi tu să rîzi?..."

Şarpele care ascultase neclintit şi care părea să fii înţeles totul, înspăimîntat, îşi trînti fulgerător capul pe pămînt, şi, dezgropîndu-şi restul corpului de sub plapoma frunzelor, porni de grabă printre firele de ţipirig. Luneca în goană nebună pe vîrful uscat al firelor de iarbă.

Puiul de şarpe, nu putea ieşi din cercul privirilor neîndurătoare ale lui Bulf. Nici o scorbură, nici o crăpătură în pămîntul humos, sau măcar un jghebuleţ salvator. Zeii lui ocrotitori îl uitaseră. Picăturile tot mai dese şi din ce în ce mai reci îi înjunghiau spinarea, îl făceau să răsufle tot mai greu.

Casa, unde era acum casa lui? Casa aceea lungă, lungă şi îngustă, şi cu pereţii negri, şi cu multe, cu foarte multe coturi. Îl aşteptau acasă, tutorii, fraţii, semenii lui de care nu voise să asculte. Plecase fără voie. Plecase să cunoască o altă lume. Îi displăcea, sau se plictisise oare, de-ai lui? Nu! Dorea micuţul pui de şarpe să-şi lumineze acea nedumerire, inexplicabilă acolo, acea încîlcire neagră ce-l făcea un orb cu ochi care vedeau. Şi cu cît ochii lui vedeau mai bine şi mai mult, tot astfel creştea şi ruşinea faţă de punctul acela negru, bizar, care-l gîdila necontenit, şi care-i juca în ochi, întocmai ca un zid înalt, gros şi mobil. Mintea lui neastîmpărată plecase spre o lumină cu totul nouă, de un colorit încă neidentificat de el, dar pe care totuşi, cu timpul, îşi permitea speranţa descifrărilor.

Iar acum, cînd ieşise din hruba lui tenebroasă, cînd făcuse primii paşi spre progres, un val apăsător al unei bucurii ce nu şi-o închipuise vreodată — dar totuşi prea mică pentru a-şi putea cumva simţi împlinirea — îl făcea să alerge nebun, spre... Spre ce? Spre inedit? Da, într-adevăr, lumina din faţă putea să-i fie şi inedită. O lumină pe care simţurile lui n-o putuse, căci nici nu avusese de unde-o pipăi. Dar în acea lumină imensă, undeva într-un colţ răzleţ, ochiul lui pătrunzător, întrezărise fulgerul.

Fugea fără a mai privi înapoi. Căuta cărări nedefrişate, coclauri, o scăpare cît mai grabnică. Simţea cum puterile îl slăbesc necontenit. În briza rece a aerului ce-i opunea rezistenţă, se putea desluşi tot mai clar, cum pînza ce acoperea portiţa luminii din interstiţiu, leneşă şi ademenitoare, se-ndepărta, făcînd un cît mai mare loc cărării lui. Căuta s-o ocolească dar nu izbutea. Mobilă, la fel ca şi zidul de mai înainte îi apărea la capătul oricărei direcţii. Lumina inedităului se transformase într-o ceaţă groasă şi cenuşie, pe care, limbile lui negre şi plăpînde, o despicau croindu-şi cărări după cărări; în timp ce din spate, paşii urmăritorului îi băteau în urechi la fel ca un ecou îndepărtat şi sicîitor. Simţea cum muşchii întregului corp sînt gata să plesnească. Totul devenise un coşmar, un chin absurd, cumplit de dureros. Apoi ecoul paşilor urmăritori îi răbufni în cap, cum de altfel în tot corpul, ca un trăznet. Iar o lovitură sfîşietoare, îl paraliză.

Cuprins de mînia lui oarbă cu ţăruşul în mînă, ridicat deasupra capului, pe buze cu un surîs sarcastic izvorît din neputinţa celui fugărit în a-şi găsi scăparea, Bulf, nu ezită să-i dea lovitura.

Ţintuit pămîntului, cu porţiunea mijlocului adînc strivită, lipită de iarba aspră şi uscată, cu mişcări tot mai pierdute, puiul de şarpe încerca deznădăjduit, năucit de durerea năprazncă, să mai fugă încă. Din punctul lovit nu se putea dezlipi în nici un chip. Rămăsese un punct fix, un punct ce vroia parcă să fie pe veşnicie al pămîntului. Capul şi coada se încolăceau formînd un cerc culcat, se azvîrleau în sus schiţînd două parabole, căzeau, se ridicau din nou, şi iarăşi căzeau. Apoi, complet vlăguit, încetă orice mişcare.

Muribundul căută spre ucigaş. Dar tocmai acum, Bulf slobozi o nouă lovitură. Nu-i plăcea să vadă aşa... Dar lovitura căzuse, la puţină, la foarte puţină distanţă de capul victimei. Enervat de imprecizia sa, Bulf se pregăti pentru o nouă lovitură. În acest moment însă, cu o forţă supranaturală, puiul de şarpe se propti în faţa ucigaşului. Ţăruşul lui Bulf, ce tocmai trebuia să cadă, se opri la mijlocul drumului. Atît ţăruşul, cît şi ce-l înălţase, rămaseră împietriţi.

Pentru a doua oară, Bulf şi puiul de şarpe se priviră drept în ochi. Prima oară se întîlniseră două priviri păşnice. Acum, a doua oară, se întîlneau privirea celui puternic cu cea a celui învins şi fără nici o scăpare. Ceea ce-l enerva la culme pe Bulf, privirea şarpelui era la fel cu privirea lui de mai-nainte: o privire sarcastică. În cele din urmă, etanşul privirilor potrivnice se stabili pe deplin. Centrele pupilelor se aflau pe acelaşi ax, electrizate de aceeaşi undă. Glasul privirii lui Bulf, era sec. Un zumzet ciudat, şi care se făcea tot mai auzit, ajungea pînă în străfundul urechilor lui. Ochii şarpelui, vorbeau. Cît de bine înţelegea acum, Bulf, ce spun ochii puiului de şarpe:

„De ce mă omorîşi? Cu ce te-am necăjit? Eram atît de bucuros cînd te-am văzut".

Bulf avea ochii mari, şi roşii. Mîinile şi întreg corpul îi tremurau îngrozitor.

Puiul de şarpe căzu. Ţăruşul căzu şi el. Căzăturile răbufniră în urechile lui Bulf, asurzitor. Timpanele porniră să-i ţiuie prelung, prelung, jalnic şi prevestitor. „Dar uite-i, îi văd, vin, vin,...", răsuna acelaşi glas de pretutindeni. Îi simţea aproape. Vedea parcă, cum de jur împrejur, zeci, sute şi mii de capete, aidoma vîrfului de şurubelniţă, se-nalţă din ţipirig, de prin iarbă, de după copaci, se-nalţă şi-l înconjoară. Pielea şi carnea dîrdîiau pe el ca o piftie. Căută să-şi revină. Brusc, se smuci din fixitatea neghioabă ce-l cuprinsese, dar ochii încă nu puteau părăsi trupul acela încolăcit, de culoare cenuşie, lipsită de sînge. Un fior rece şi tăios îl săgetă. Ochii prindeau o ceaţă de plumb. Îşi trecu mîna peste ei, şi mîna se umplu de lacrimi. Încercă să zîmbească. Nu putu. Încercă să ţipe. Dar nu putu. Pe gît îl gîdila ceva insuportabil. „Să fug. Trebuie să fug", gîndi Bulf, şi cu o mişcare caraghioasă a picioarelor ce păreau de lut dădu să pornească. Dar nu făcu decît un pas se împletici şi căzu. Capul se lovi de crenguţele uscate care se imprimară adînc în pielea fragedă a frunţii. În acelaşi timp, un cuţit îl săgetă din tălpi pînă-n creştet. Sub palma lui, se odihnea leneşă, coada victimei ce încă mai mişca. Se sperie grozav, apoi zăpăcit la culme se ridică şi privi spre capul zdrobit al puiului de şarpe, ţipînd cît îl ţinea gura: „Nu! N-am vrut! N-am vrut! N-am vrut!!" Dar capul victimei tăcea, tăcea, şi continua să rămînă inert. Singură coada se mai mişca, cînd la deal cînd la vale, vroind parcă să-i dea crezare: „Nu! Nu, n-ai vrut... Dar, totuşi ce-ai vrut?" şi coada se opri.

Încetul cu încetul Bulf se linişti. Părea numai puţin ameţit. Se uită în sus spre cerul ciobit. Vedea soarele ca prin ceaţă. Un petec mic de nor cenuşiu îi acoperi întreaga strălucirea. Bulf se enervă grozav. Privi spre sat. Un cîrd de vaci şi de oi mergeau agale către case. Imediat îşi aduse aminte de puţinele lui mioare. Leşul puiului de şarpe, dispăruse. În rest, nici o mişcare. Privi spre umbra bătrînului stejar, sub care gîfîind de căldură oile îi priveau cu spaimă. Scutură din cap şi-l simţi de plumb. Se răsuci într-un picior, îşi descleştă buzele groase şi bombăni: „La dracu. La dracu cu toate. La dracu cu toate drăciile astea. Neghiobii afurisite. La dracu cu toate N-a fost nimic. N-a fost...", şi deodată, cu gura căscată şi cu „nimic" de-a curmezişul gîtului, Bulf, tot rotindu-şi privirea, trebui să recunoască, cum că, încă mai era ceva: şarpele apăruse întocmai ca mai înainte, în poziţia aceea încolăcită, şi cu trupul bine chistosit. Îngrozit şi de această ultimă vedenie, Bulf căută pe cît se putu de grabnic să-şi ia tălpăşiţa. Pentru a-şi spulbera orice halucinaţie, cu un strigăt de: „nu! nu! la dracu", se rostogoli peste cap, odată, de două ori, de trei ori, după care, cu un nou băţ în mîna-i plăpîndă şi ucigaşă, alergă spre oi. Le burduşi cu-ndestulare pentru a le pune pe picioare, şi apoi, fără a mai privi spre fostul front de luptă, o porni în goană mare spre sat, aşa, cît puteau fugi de tare, membrele încă tremurînde, ale lui, ale oiţelor grăsuţe, ale berbecilor slăbănogi şi îngîmfaţi.

Soarele, scăpat de sub escorta norilor, arăta amiaza.

Pentru Bulf, ziua luase sfîrşit.

Se scurseseră multe zile de la această întîmplare ciudată. De-atunci, Bulf nu mai plecase niciodată singur; nici în Cotul cu Mînătărga, nici în Cotul lui Gingă, în nici o altă parte.

În ziua următoare întîmplării, Bulf, sosise pe îmaşul înverzit al Ţărinilor, cu aproape o oră în urma celorlalţi. Dorise să-i prindă pe toţi. Şi toţi rămaseseră uimiţi, văzîndu-l cum, fără a se mai uita spre poienita lui preferată, o apucase drept spre ei. Unul din ei strigase cît îl ţinuse gura: „Băieţi, priviţi! Vine Bulf, vine Bulf!" Se apropiase de ei, şi, sfios, le spusese: — „Bună dimineaţa".

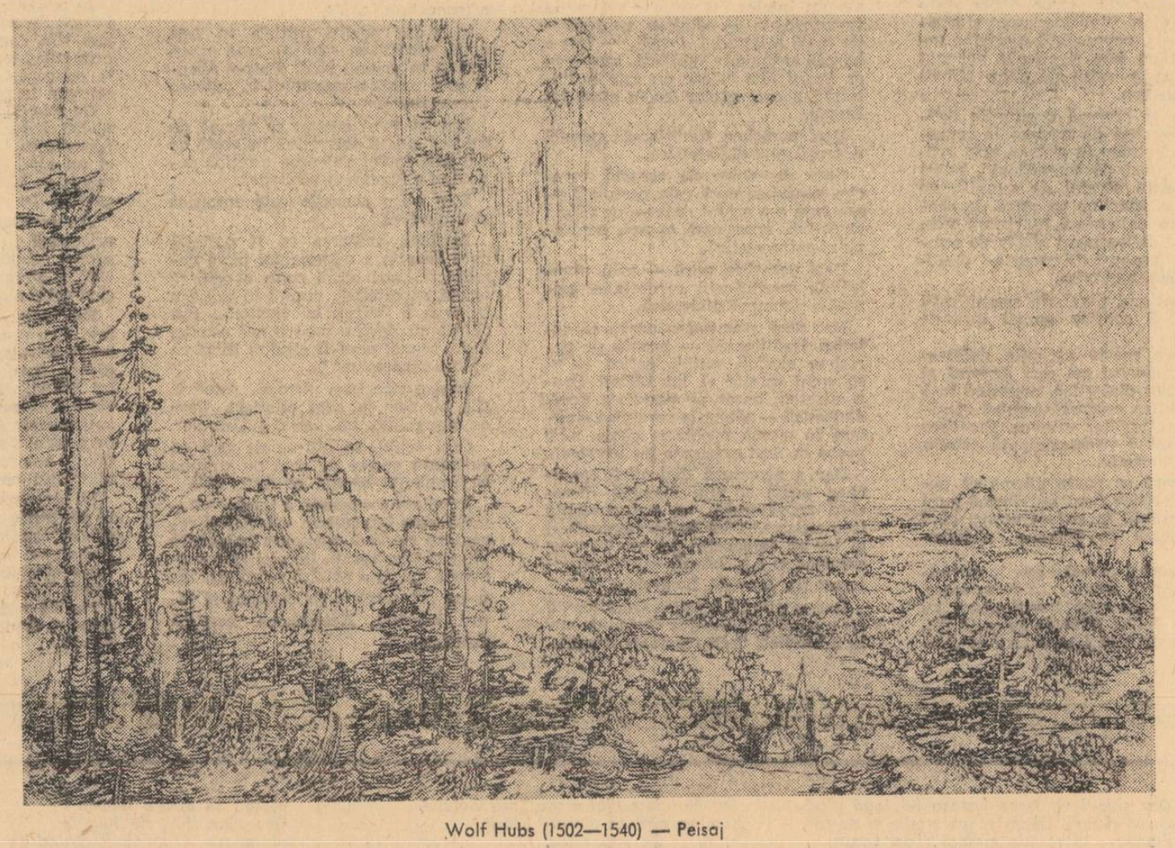

Wolf Hubs (1502—1540) — Peisaj

amurg

VIORICA IONESCU

În curtea cu nr. 42 creşteau trandafiri şi regina nopţii. În jurul unui bazin cu amoraşi în centru, cu stînci şi ape cu luciri albăstrii. În fund, la sfîrşitul aleii din cărămizi vechi, cu iarbă şi flori printre ele, era o casă cenuşie, mare, cu o singură uşă, îngustă, înaltă, cenuşie, cu două ferestre înguste, înalte şi veşnic închise.

Doamna şi domnul general Zamfirescu locuiau aici de mai bine de o sută cincizeci de ani. Ea era totuşi o femeie tînără. În spatele casei, în grădiniţa cu trifoi şi gura leului, împrejmuită cu gard de lemn subţire şi putrezit de ani, doamna Maria Zamfirescu creştea de cincizeci de ani bobocul de gîscă. Bobocul alb, pufos, de gîscă. Venise aici, nu se ştie de unde, în răsăritul unei dimineţi cu soare de aprilie, alături de un copil bălai, cu soare-n gene. În vechile sertare ale doamnei am găsit scrisoarea către el, scrisă cu litere prelungi, ordonate, de domnul general în 7 aprilie 1919: „Scumpul meu fiu, eşti un om cu calităţi sufleteşti deosebite. Te-am iubit şi te voi iubi pînă-n ziua din urmă ca pe propriul meu fiu. Mă bucur că te-ai hotărît să faci acest pas care-ţi va aduce cu ajutorul lui Dumnezeu, fericirea în viaţă. Domnişoara Ernesta îţi va fi o soţie duioasă şi devotată, alături de ea şi de fraţii ei vei găsi poate mai multă afecţiune decît am fost eu capabil să-ţi dau. Nobila familie în care intri îţi va aduce şi victoriile sociale pe care sînt convins că le meriţi. M-am străduit să te fac un adevărat urmaş al meu, să mă pot gîndi cu mîndrie la tine. Îţi dăruiesc tot ceea ce am strîns în lunga mea viaţă. Nu uita niciodată pe mama ta adoptivă, care a fost şi este o sfîntă pentru noi.

Cu afecţiune şi dragoste, al tău tată."

Generalul murise cu vreo treizeci de ani în urmă, dar doamna păstra bustul lui, o statuetă din tinereţe, pe scrin şi nu rareori vorbea îndelung cu ea. În casă se aflau încă, o sumedenie de lucruri vechi, printre care o panoplie cu arme, două paturi înalte cu baldachini, mobile împletite din bambus şi nenumărate sertare, pe care doamna, buna doamnă, le aranja în fiecare dimineaţă.

Ceea ce-mi plăcea foarte mult era camera de sus, din foişor, unde doamna îşi ţinea rugăciunea zilnică, cameră cu pereţi plini de icoane colorate, mult colorate. Erau şi cărţi acolo, singurele vechi poate de sute de ani. Doamna Maria avea o viaţă foarte liniştită. O priveam cum se mişcă cu graţie, cu pălăriuţa mov, rochia de dantelă mov şi umbrela mov, plutind pe deasupra mobilei vechi, a oglinzilor aburite, a scaunelor şchioape. Îşi purta mîna ei caldă prin părul alb şi lung, gestul era lung, pluteau mirosuri plăcute-n el, mînecile de mătase foşneau încet, ca-ntr-o muzică de orgă îndepărtată. Părul sclipea argintiu în două raze de soare cu praf pătruns, cernit prin ferestrele-nguste. Apoi doamna scotea din sertăraşe cutiuţele colorate, coroniţe, zeci, tuburile prelungi, gălbui şi apele. Şi cu graţie bizantină îşi ungea mîinile, faţa, părul. Şi asta putea să dureze chiar o noapte-ntreagă.

Dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, doamna ieşea în grădiniţă, hrănea bobocul alb de gîscă, uda florile şi trandafirii şi gura leului şi regina nopţii, ce greu miroseau, şi eu credeam că ea e o regină, un trandafir alb, sau o oglindă de apă cu culori, gri violete, albastre. Ziua, casa era închisă, nu pătrundea nimeni acolo, nici chiar eu, dacă nu veneam înainte de răsărit. Şi treceau veri cu soare, cînd amoraşii se hîrjoneau în apele bazinului, cînd florile miroseau adînc, în curte şi-n casă, printre mobilele vechi, obiecte nebănuite, peste tot, pe masă, în sertare, pe covoare. Apoi toamna, cu crizanteme şi ruginiu, mult de tot, cînd bobocul stătea în casă, unde şi iarna, pe jilţul răposatului general, lîngă scrinul cu statueta lui. Şi iarna cu căldură şi miros de lemn ars, cu grădiniţa ninsă şi pustiită şi doamna ca o crăiasă a zăpezilor. Eu tot mai stăteam printre icoane şi cărţi, cu linişte.

Într-o dimineaţă cu soare de aprilie, cu flori şi violet s-a întîmplat următorul lucru: În grădiniţă n-am mai găsit bobocul de gîscă şi doamna rezemată de un zid al casei, cu ieder, în bătaia soarelui, zîmbea nemişcată ţinînd în mînă o floare. Avea pălăriuţa mov şi mult soare pe păr, în ochii buni. Era încremenită ca-ntr-un dans, reverenţă delicată, un dans cu statuete de porţelan.

Am atins-o uşor pe mîini, pe floare, pe păr şi s-a spart. În cioburi aurii, roşii, violet, cioburi care au plutit în aer mult, ca nişte fulgi de nea, uşori, deasupra capului meu, deasupra florilor, ierbii şi aerului, deasupra îngerilor.

DIMITRIE RACHICI

Poem

Copacul — în loc de frunze, cu pene,
pasărea — în loc de aripi, cu crengi
Anotimpuri prelungi îi uniră,
vînturi şi stele
şi-acum moartea urca în trunchiul copacului.

Unde-şi va mai face pasărea cuib —
pasărea mîndră, pasărea care
pînă la el ridicîndu-se
renunţase la aripi?...

Muntele de sare

Mare şi trist
de la facerea lumii
munte de sare
între noi
şi în sîngele nostru.

Atîta durere,
atîta disperare,
atîta-nţeleaptă strălucire
pe fata lui de bătrîn!

E o trecere fără păduri,
fără iarbă şi păsări —
un strigăt împietrit
lung măcinîndu-se.

Coboară în noi
pe cînd îl urcăm
mare şi trist —
munte de sare
de la facerea lumii...

De sus

Dar fuga aceea la vale, fuga
necunoscută, pe panta
periculos de-nclinată, fără
nici o şansă de-oprire; dar
pămîntul acela incert
la fiecare pas tot mai jos
cu aer înlocuindu-se.

MIHAI DUŢESCU

Certitudine

eu iubesc numai ce ating
pentru asta mi-e frică de moarte
pentru că mîinile mele neputincioase
nu s-au plimbat niciodată
pe faţa celor plecaţi

eu iubesc numai ce ating
cenuşa caldă a gîtului tău
ochiul tău în care mă micşorez
melcii care ne blestemă la ferestre
şi crucea de umbră
a acestei îmbrăţişări.

Vis cu lucruri

turme de lucruri neîmblînzite
vin să bea apă din lucruri
extraordinară turmă arsă
cu fierul roşu al lunii
cu ascunsul
le ascult urletele surde
icnelile de dragoste
tropotul lor la marginea apei
vai cum ies cui să spun
cum ies lucrurile din apă
mai frumoase ca dangătele
de clopot
scuturîndu-se şi mirosindu-se
şi săltînd deasupra nisipurilor
şi împugîndu-se şi nevăzîndu-se
ele singure fără moarte
întîile lucruri perfecte
tinere de singurătate
turme ameninţătoare
adulmecîndu-mă
începînd să mă simtă.

DOINA ANTONIE

Înseamnă

Totul e să devii cîntec.
Cîntec înseamnă îmbrăţişarea copacilor
cu căsele,
a păsărilor metalice cu norii:
Rotire.
Soare albastru. Soare verde. Soare violet.
Cîntec înseamnă...

Descîntec

Să-mi spui că sînt frumoasă,
c-am dansat cu apele,
că m-am logodit cu norii,
c-am rîs cu tot curcubeul,
c-am plămădit atîţia muguri.
Să-mi spui
că n-am cules floarea morţilor
şi că nimeni nu m-a părăsit.

ION SEGĂRCEANU

Exodul seminţelor

Călătoresc seminţele prin iarnă,
alaiuri aurii păstrînd în miez
acel nucleu miraculos în stare
să iste focuri sacre sub zăpezi.
Călătoresc seminţele nomade
statornice în hotărîrea lor
de-a birui prin platoşe de ger
Spre-un anotimp de plante, vuitor.
Călătoresc seminţele prin lume,
minuscule, telurice fiinţe:
mi-e sufletul, de zborul lor aprins,
un paradis extatic de seminţe.
Călătoresc seminţele spre viaţă
şi-n urma lor, pînă-n străfunduri clare,
aud pămîntul treaz cum se dezghioacă
mustind de seve şi de flux de soare...

Scuturi

Un somn de grîu trage pămîntu-n jos
Ca-n nişte mari urcioare-ngemănate,
La emisferul nordic, viforos,
Ard boabele, dormind pe jumătate.

Cad roi, în cîmp, zăpezile ticsite
Pentru cărări, pentru vulturi — afront,
Iarna în munţi sculptează piramide
Pe soarele culcat la orizont.

Copaci sticloşi sorb îndîrjiţi din luturi
Sîngele leneş ce-a-nceput să-i doară —
Pămîntul pentru sînge ţine scuturi
Spre a-l reda vieţii-n primăvară...

ARHIVA ARGHEZI

„CAHIERS DU SUD“

Apărea la Marsilia, în Franța, o revistă de literatură, ca o carte, intitulată „Cahiers du Sud“, gospodărită spiritualicește și materialicește de soții Ballard... O revistă de proză, poezie, eseuri, cronici, critici de artă, filosofie, mișcarea cărților, scrisă alert, variată în conținut și deloc lipsită de interes pentru cititorul de limbă franceză. Din păcate, după mai bine de cinci decenii de apariție neîntreruptă, soții Ballard au fost nevoiți să închidă redacția, osteniți de o muncă pe cît de glorioasă, pe tot atît de grea și costisitoare...

Față de literatura românească, soții Ballard și redacția revistei au avut o atenție deosebită, care a depășit cadrul comun al informării lectorului asupra literaturii europene mai puțin cunoscute.

În plină ocupație nazistă a Franței, Cahiers du Sud a fost singura revistă care a continuat să apară în ciuda unor restricții de război și variate opresiuni din partea invadatorilor, păstrîndu-și o ținută morală, politică și literară semnificativă pentru acele timpuri. Mai mult, facilita cunoașterea unor aspecte din literatura unor țări în care ideea de libertate, de luptă socială, de opoziție față de inamicul comun, era cunoscută sau intuită cu exactitate.

Astfel în volumul Nr. 261 din noiembrie 1943, în al treizecilea an de apariție, revista marsiezâ a avut curajul să publice pe coperta care cuprindea întotdeauna sumarul, următorul titlu, scos în evidență printr-o paginație specială : Poèmes de Tudor Arghesi et Lucian Blaga — traduits du roumain.

Era momentul exact cînd Arghezi era aruncat în lagărul internaților politici din Tîrgu-Jiu ca urmare a publicării pamfletului Baroane...

Spre a da o și mai mare amploare acestui moment, redacția, păstrînd vie flacăra unui evident spirit de protest international, a dedicat 12 pagini de poezie și o pagină biografică lui Arghezi și Blaga, pe care-i considerau ca o chintezență a valorilor naționale a poporului român.

Întîlnindu-l mult mai tîrziu pe domnul Jean Ballard la Paris, în casa poetului Luc-André Marcel, am înțeles că publicarea celor doi români în condițiunile politice de atunci, a însemnat poate că mai mult decît o atitudine de curaj, pe care cititorii avizați l-au putut tălmăci în toată semnificația lui. Era un act politic făți, o aderare la lupta deschisă de rezistență manifestată și pe plan literar, ca și o manifestare de prietenie față de poporul român. De fapt atenția revistei s-a manifestat și în anii următori în pagini și capitole dedicate scriitorilor nostri.

Pentru cercetătorul mișcării ideilor în literatură și artă nu numai în domeniul spiritualității franceze, revista Cahiers du Sud *rezervă o serie de surprize, mai ales că acoperă peste o jumătate de secol din contemporaneitatea literară europeană. Poate că un studiu, cîndva, al acestei mari arhive de literatură desfășurată pe toate compartimentele ei, ar sublinia existența încă prea puțin cunoscută, a unui curent în gîndirea și manifestarea spirituală a generațiilor care au făcut două războaie mondiale și au trăit epoci de ascendență și decădere, fiecare lăsînd urme nu numai în conștiința dar și în produsul lor literar și de artă.*

Din poezia lui Arghezi numărul citat al revistei cuprinde sase titluri (L'androgyne Langueur, Le promis, A cache-cache, Julot, Incertitude). din Blaga trei (Biographie. Souvenir. Conclusion), fără a fi indicat numele traducătorului spre a nu crea, desigur, anumite motive locale de suspiciune.

Indicînd în notița biografică, pentru Blaga „profesează filosofia culturii la facultatea de litere din Sibiu“, voind să sublinieze valoarea personalității lui, aceeaș pagină încearcă să-l schițeze pe Arghezi, ca poet și om, astfel ...„car Tudor Arghezi est un poète maudit“ ...„très maître de ses moyens“.

Pusă în legătură cu momentul politic Baroane, *cunoscut și în Franța ca și într-alte țări ocupate de naziști, definiția pentru Arghezi disimula ceea ce de fapt nu se putea spune direct și pe față despre cetățean și poet.*

Dl. Ballard își mai amintea că în perioada 1943, grea și pentru francezi, publicarea cîte unui scriitor cu atitudini îndrăznețe care afirma spiritul unei libertăți rîvnite de toți, era nu numai o mîngîiere ci și un imbold : acesta a fost și unul dintre motivele publicării chiar în acea toamnă, în revista Cahiers du Sud, *a poeziilor lui Tudor Arghezi...*

Barațu T. ARGHEZI

ETAPE ESTETICE
în istoria literaturii române
(II)

În același timp însă, prin crearea acestei perechi, Mihail Dragomirescu comite o eroare penibilă.

În adevăr (...) forma nu poate fi separată de fond.

Această separare este o abstracție a minții noastre. Cugetarea ar fi imposibilă fără abstracție. Natura ne dă fapte individuale. Mintea, spre a nu fi înecată de noianul acestor fapte, caută să pună o ordine în ele, și le clasifică.

O clasă însă este o abstracție (...).

Omul însă a fost întotdeauna mistificat de acest produs al propriei sale minți. Întotdeauna a fost aplecat să creadă că în spatele cuvîntului se găsește o realitate de sine stătătoare.

Aceasta e originea entităților (...).

Credința că într-o operă de artă, forma și fondul sînt două lucruri deosebite e de aceeași natură, este credința în entități, este credința în existența separată „a sîngelui“ și a „roșeței sîngelui“. Deosebirea dintre fond și formă, adaptare a inteligenței noastre spre a pune o ordine în judecarea problemelor relative la artă, a ajuns să fie luată drept reală, ca și cum ar corespunde unei deosebiri în natura lucrului, (...) fondul și forma sînt pure abstracții ale gîndirii noastre“. [4])

Dar substanța dialectică a sistemului analizat este fundamentată tocmai pe afirmația conform căreia fondul și forma pot exista anterior operei de artă, în starea lor liberă, pură, necombinată, autonomă.

Ceea ce este fals.

De aici afirmația anterioară : prin crearea perechii pure fond-formă, Mihail Dragomirescu comite o eroare penibilă.

Sistemul ajunge astfel într-o situație complexă și anume : viziunea dialectică a lui Mihail Dragomirescu este deformată nu numai de cîmpul clasic de valabilitate în care aceasta a fost forțată să se dezvolte.

Ea este curbată în mod ciudat și aproape paradoxal de însăși *premiza dialectică* care a creiat-o : perechea fond pur-formă pură.

De aceea această pereche posedă pe lîngă primul nivel de semnificații pe care l-am arătat, nivel de semnificații pe care trebuie să-l posede perechea oricărei estetici dialectice, încă un nivel ireal, absurd și antilogic (nu numai antidialectic) creeat de faptul că fondului și formei „pure abstracții ale gîndirii noastre“ li se conferă o existență obiectivă și autonomă.

Deci perechea posedă două straturi de semnificații.

Ea se instituie însă ca valabilă numai prin primul său strat.

Dar acest strat valabil de semnficații nu apartine structurii ca atare a perechii, el fiind inaderent și străin acesteia, neposedînd o origine internă, fiind pur si simplu adăugat din afară, perechii de către Mihail Dragomirescu.

Astfel se creează o situație delicată. Perechea dă naștere la consecințe adevărate în sistem, prin primul ei nivel de semnificații, adică tocmai prin nivelul de semnificații care nu-i aparține ca atare, în acelasi timp ea creînd în sistem prin cel de al doilea nivel al său de semnificații (generat de propria-i structură) consecințe false.

Însă primul nivel de semnificații al perechii conține numai atribute generale.

Necesar aceste atribute definesc comportamentul cel mai general al contrariilor dialectice, neputînd însă să identifice comportamentul specific al contrariilor estetice. Perechea devine astfel nedeterminată estetic, abstractă estetic.

De aceeă se poate afirma că perechea estetică fond pur-formă pură este operantă în sistem atunci cînd funcționează ca pereche nedeterminată.

Dar aceeași pereche este inoperantă și izvor de consecințe defectuoase, în măsura în care funcționează cu cel de a doilea strat de semnificații, (generat de însăși structura ei concretă) cu alte cuvinte în măsura în care se ia în calcul determinația ei estetică de conținut : o anumită contrarietate (contrarietatea fond-formă).

Și aceasta fiindcă, această contrarietate este falsă, tocmai datorită faptului că fondul și forma „pure abstracții ale gîndirii“ nu pot fi autonome și obiective decît prin ipostaziere.

Ceea ce este fals.

De aceea, prin aceste două straturi de semnificații ale sale, categoria estetică a perechii pure nu reprezintă, numai divorțul exterior dintre o gîndire dialectică și un limbaj neadecvat, ci despicarea internă a însăși gîndirii autorului, în care coexistă bizar dialecticul și formalul, ca două modalități de gîndire care se invadează reciproc și nemotivat.

Este o despicare intimă care a dus la acel tragism pe care îl degajă sistemul analizat, la o citire mai atentă.

Căci cele două straturi de semnificații ale perechii rămîn paralele pentru totdeauna.

Între ele nu se instalează un vid simbolic, ci unul real și semantic care reprezintă tocmai noaptea care se instalează între adevăr și fals, imposibilitatea principială a acestora de a coexista echivalent.

Dar în felul acesta, apare cu claritate faptul că perechea fond pur-formă pură nu poate fi acceptată (cel puțin integral).

S-a afirmat anterior că prezenta lucrare analizează această pereche numai sub aspectul unei posibile preluări a ei ; de către o viitoare estetică dialectică.

Din acest unghi, trebuiesc interpretate și cele ce urmează.

Perechea clasică fond-formă este înțeleasă de estetica tradițională ca o structură operatorie simplă, cu existență convențională, „pur teoretică“, și nu ca un model.

De aceia termenii ei devin „pure abstracții ale gîndirii noastre“, forme subiective ale conștiinței, fără o corespondență reală în concretul estetic.

Implicit, termenii acestei perechi, nu vor putea niciodată să devină efectiv contrarii și dialectici, tocmai datorită existenței lor exclusiv teoretice.

De aceea perechea nu-și permite intern, prin propria ei structură (fără intervenția binevoitoare și arbitrară a cercetătorului) să reflecte tensiunea dialectică concretă, a operei.

Căci dacă contradicția reală a operei de artă ar fi transcrisă prin contradicția dintre acest fond și această formă (deci prin această pereche), ea ar fi mutată de fapt, „într-un simplu înțeles teoretic“ și astfel transformată — dintr-o contradicție reală a lucrului însuși — într-o banală antinomie kantiană, care prin ea însăși nici măcar nu este o dialectică a conceptelor (ca în cazul lui Hegel).

Deci perechea tradițională posedă o structură antidialectică.

Spre deosebire de această pereche, perechea pură este postulată — așa cum s-a arătat deja — ca fiind : obiectivă, anterioară operei, contrarie și extraestetică.

Deci perechea pură — prin nivelul de semnificații conferit — posedă o structură dialectică.

Dar dacă s-ar putea proba că estetica tradițională — bazată pe perechea clasică, antidialectică — și sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu, bazat pe perechea pură, dialectică — ajung la rezolvări similare în cîteva probleme cheie, s-ar proba de fapt existența lor izomorfă.

Dar o structură dialectică (perechea pură) și una formală (perechea tradițională) nu pot prezenta izomorfisme. Căci orice izomorfism al lor ar demonstra nu un transfer exterior, ci o identitate intimă structurală (fie formală, fie dialectică).

Dar se știe că estetica tradițională nu a găsit problemelor cheie, ale valorii estetice, decît rezolvări formale.

Implicit orice izomorfism al perechilor analizate nu va proba o contaminare dialectică a lor ci lipsa comună a unei structuri dialectice. Dar acest lucru rămîne de demonstrat.

În adevăr. Estetica tradițională nu afirmă numai că între limbajul ei formalizat (matricea ei categorială) și cunoașterea nemijlocită („intuiția concretă“) se instalează o lipsă de corespondență, ba mai mult, că limbajul ei formalizat este dizolvat ca inautentic de cunoașterea directă, din moment ce ea afirmă că „dualitatea dintre conținut și formă“ — inferență necesară a perechii fond-formă — „are un simblu înțeles teoretic. Ea este produsul unei lucrări de analiză care dispare în intuiția concretă“ [5]) (ca inautentică și lipsită de acoperire reală n.n.)

Dar orice limbaj formalizat reprezintă de fapt convertirea conceptuală a obiectului, perceperea nemijlocită („intuiția concretă“) reprezentînd cunoașterea empirică a acestuia și deci apartenența la fenomen, nu la esență.

Însă „observația empirică nu poate constitui niciodată prin ea însăși, o dovadă satisfăcătoare a necesității“ [6]) în (cazul nostru a necestăți estetice a operei.)

Implicit, afirmînd că „intuiția concretă“ nemijlocită, imediată, a operei reprezintă singura receptare autentică, estetica tradițională refuză ca necorespunzătoare receptarea ei conceptuală înțelegerea operei ca „necesitate obiectivă“ care poate (și trebuie) „să ia forma necesității abstracte, logice“ [7]).

De aceea, postulînd că orice limbaj formalizat, — cerebral prin definiție — dă naștere la inferențe (în cazul de față la dualitate) străine concretului estetic ca atare, estetica tradițională afirmă nu numai că limbajul ei formalizat este lipsit de autenticitate ci, mai mult, că opera de artă este o existență (extra logică) a cărei esență — indiferent de eforturile depuse — va păstra permanent un rest incomunicabil conceptual.

Implicit, orice limbaj formalizat nu este numai inventat (în raport cu opera de artă) ci și străin (acesteia), esența operei, lăsîndu-se receptată doar extralogic (prin „intuiția concretă“).

Dar aceasta înseamnă, de fapt, că „observația empirică“ este considerată ca fiind capabilă prin ea însăși să conțină esența. Ceea ce este fals.

În acest sens trebuiesc înțelese afirmațiile :

„(...) dar poziția inițială în fața artei, atitudinea estetică, este constituită în primul rînd, dintr-o abandonare naivă a spiritului în puterea aparenței.“ [8]).

Dar în felul acesta, se afirmă de fapt că gustul determină judecata de valoare, însăși valoarea estetică devenind o funcție de senzație.

Dar orice senzație este empirică și subiectivă.

Implicit, valoarea va fi definită ca o funcție a experienței mele nemijlocite, sau altfel spus, o valoare există ca estetică, numai în măsura în care o percep ca estetică : „un obiect nu devine pentru noi estetic, decît atunci cînd îl gîndim în sfera valorii respective“ [9]).

Deci o structură *devine* estetică. (Ea nu este în sine estetică). Ceea ce reprezintă un scandal „estetic“.

Căci astfel, se afirmă de fapt că existența operei de artă nu conține ca implicită esența ei (esteticul).

Imediata consecință a acestor afirmații este înțelegerea creației și receptării ca două momente izolate (în timp și structural). De aici transformarea (falsă) a actului receptării într-un act empiric relativizant și totuși esențial. Necesitatea estetică este izgonită.

La ce concluzii ajunge însă Mihail Dragomirescu care operează cu perechea pură (fond pur-formă pură), înțeleasă ca obiectivă, contrarie, anterioară operei și extraestetică ?

Necesar — datorită acestui nivel de semnificații cu care este investită perechea — opera de artă nu mai putea fi înțeleasă ca existînd ca structură estetică numai în măsura în care determinațiile subiective ale receptorului o *in* — formează astfel.

De aceea Mihail Dragomirescu afirmă răspicat : „judecata estetică este obiectivă și nu subiectivă“ [10]).

Astfel sistemul ajunge să creeze un termen deosebit de fructuos și anume „logica simțirii“ care „ne arată condițiile sub care se obiectivează simțirea, și în același timp, condițiile capodoperei în care se concretizează Frumosul“ [11]).

Însă „a obiectiva, înseamnă a face ca un lucru să fie singur, de sine stătător“. [12]).

De aceea „capodopera e un concret psihofizic care obiectivîndu-se pe latura simțirii, obiectivează întreg sufletul“, este deci „un lucru singur, de sine stătător“.

Astfel Mihail Dragomirescu ajunge la o concluzie opusă celei a esteticii tradiționale, conform căreia „un obiect devine pentru noi estetic, atunci cînd îl gîndim în afara valorii respective“.

Căci, în adevăr, afirmînd că opera de artă autentică (capodopera) reprezintă o obictivare, Mihail Dragomirescu afirmă de fapt că structura estetică a operei este „un lucru de sine stătător“ și implicit că esența estetică aparține existenței operei.

Totuși capodopera „nu poate exista decît în constiința noastră“.

Dar, în același timp, capodopera presupune prin condiția ei de existentă obiectivată, ca „din învălmășeala stărilor noastre sufletești“ să aleagă „unele care pot fi obiective — adică ale tuturor“. [13]).

Necesar, receptările izolate sînt obligate la consens și corespondență, pe de o parte datorită faptului că opera de artă este o structură obiectivă, iar pe de altă parte datorită faptului că această structură este și colectivă (și a receptorilor, din moment ce ea comunică stări sufletești care sînt ale tuturor).

Astfel, receptarea nu are alt rol în concepția lui Mihail Dragomirescu decît de a sesiza structura operei.

Totuși, această teorie a obiectivului în artă, nu reprezintă o tentativă de conceptualizare a esteticului.

Dimpotrivă, ea menține cercetările în același empirism sensibil al esteticii tradiționale, obiectivul estetic și logicul nefiind încă identificate.

În adevăr. În concepția lui Mihail Dragomirescu, judecata de valoare iese din condiția ei subiectivă, nu prin subordonarea inițială a gustului la concept, ci prin stabilirea unui consens între receptările subiective.

Cu alte cuvinte, substratul obiectivității judecății de valoare nu este necesitatea logică a valorii estetice, ci un simț colectiv al receptorilor, numit de Mihail Dragomirescu „simț estetic“. De aici și afirmațiile :

„În realitate, temelia adevărată a priceperii în literatură, o formează simțul estetic, simțul gustului, care cînd îl avem, e tot așa de sigur ca și văzul și auzul“ [14]).

Dar chiar comparația conținută de text („ca și văzul ca și auzul“) probează afirmațiile anterioare conform cărora teoria judecății obiective a lui Mihail Dragomirescu nu reprezintă o ieșire din empirism, ci numai temperarea subiectivismului (create de acesta) prin aducerea lui la gradul de subiectivism al speciei, de subiectivism obiectiv.

În acest sens se afirmă : „Dar toate simțurile sînt subiective (deci și simțul estetic n.n.). Dar fiind subiective au în acelaș timp și o valoare obiectivă. Deci cum se înțeleg oamenii care au simțul vederii complet, tot așa se pot înțelege și cei care au simțul gustului în bună stare“. [15]).

O urmare a acestui fapt este teoria restului inanalizabil al operei de artă, formulată de M. Dragomirescu conform căreia o operă de artă autentică (capodopera) prezintă în receptare și în permanență, o zonă care scapă analizei.

Dar această teorie este consecința necesară a situării în empirie. În adevăr. Orice cunoaștere empirică va trebui să admită cu necesitate și incognoscibilitatea, datorită simplului fapt că esența nu poate fi asumată decît conceptual (și nu empiric).

Implicit teoria restului inanalizabil confirmă punctul de vedere exprimat mai sus, conform căruia teoria obiectivului în artă, formulată de Mihail Dragomirescu, nu reprezintă o tentativă de conceptualizare a esteticului, ci doar un empirism care se deosebește de cel al esteticii tradiționale numai prin faptul că are o coloratură obiectivă (în sensul arătat mai sus.)

Dar anterior s-a afirmat: dacă s-ar putea proba că estetica tradițională — bazată pe perechea clasică, antidialectică — și sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu — bazat pe perechea pură, dialectică — ajung la rezolvări în esență similare în aceleași probleme, s-ar putea proba de fapt izomorfismul lor.

Însă după analiza sumară întreprinsă mai sus s-a stabilit că teoria obiectivului în artă formulată de M. Dragomirescu nu reprezintă o tentativă de conceptualizare a esteticului ci doar un empirism care se deosebește de cel al esteticii tradiționale numai prin faptul că are o coloratură obiectivă.

Ceea ce indică esența lor empirică comună.

Dar orice izomorfism al perechilor analizate nu va evidenția o contaminare dialectică a structurilor lor. ci lipsa comună a unei structuri dialectice.

Însă esența empirică comună perechilor în discuție probează tocmai izomorfismul lor structural.

Ceea ce era de demonstrat.

Astfel s-a arătat încă odată, în această lucrare pe alt plan și cu alte implicații, că perechea fond pur-formă pură a lui Mihail Dragomirescu nu poate fi preluată de către o viitoare estetică dialectică.

Totuși trebuie să reținem că prin creerea acestei perechi, Mihail Dragomirescu împinge estetica tradițională spre o estetică dialectică tocmai prin postularea unor semnificații abstracte (lipsite deci de confirmare concretă în perechea estetică inventată de el) conform cărora opera de artă nu poate fi creată și receptată în afara existenței unor termeni primitivi, autonomi, omogeni, anteriori operei, extraestetici și contrarii.

De aceea aceste semnificații, fără corespondență internă în structura concretă a perechii pure, trebuiesc preluate de către o viitoare estetică dialectică, care va avea sarcina să descopere tocmai perechea care le acceptă ca necesare și proprii structurii ei intime și obiective.

Marius DUMITRAȘCU

4. G. Ibrăileanu Scriitori români și străini vol. I E.P.L. pg. 74, 75.
5. T. Vianu Estetica E.P.L. București, 1968, pg. 80.
6. Fr. Engels Dialectica naturii Buc. E.S.P.L. 1954, pg. 239.
7. E. Fischbein Conceptele figurale Ed. Ac. R.P.R.. Buc. 1963. pg. 94.
8. T. Vianu Op. citate pg. 304.
9. T. Vianu Op. citate pg. 49.
10. M. Dragomirescu Encicloped. lit. Buc. 1927 pg. 37.
11. M. Dragomirescu Dialoguri filozofice — Integralismul Buc. Ed. Institutului de lit. 1929 pg. 70
12. M. Dragomirescu idem pg. 75.
13. M. Dragomirescu idem pg. 75.
14. M. Dragomirescu Enciclopedia... pg. 47.
15. M. Dragomirescu idem pg. 47.

AUREL RĂU

Sub un lung turn cu ceas

Într-un oraș din adîncul Transilvaniei.
Lași Loara, Turingia, Pragurile și Pusta,
Lași Poarta și Pindul, lași Bosnia,
Prislopul
și deodată : în țară de dincolo
de păduri,
ca lanțu de Hunedoara cînd umple
deasupra munților
pocalul lui roșu cu vin de Spania !

Acolo în Transilvania, sub un lung turn
cu ceas
luminînd toată noaptea și uitîndu-ți-se
în sînge
cu mari ochi de bufniță galbenă.

Singurătatea îmi pune pe cap coroană
de flăcări,
timpul mă trage pe roată în fața obștei —
stihuitor, om cîștigîndu-și traiul
din cuvinte, din garmond, din întîlnirea
de fiecare clipă cu oarba
neoprita întrebare
care asfinte
unde-i capătul cel de veac.

Vin la voi să descînt sau vin la voi
să vestesc
sau să vă plimb numai așa prin albul
ochilor
această pană de păun a desprinderii,
votivă,
din austrii, această coamă
de roib al lui Pintea, fluturînd, această
larmă
de gnomi ce strîng aurul de sub rocile
Apusenilor
pentru steme... În rest...
Dar cine-ți va trece imensa lui togă albă,
cu un rictus ? Departe, sub stările ei de foc,
planeta : în roi de mesagii. Lași Loara,
Turingia, Pragurile și Pusta, lași Poarta
lași Pindul și Bosnia, Prislopul.

Colind

Iarnă
Pînă la urmă iar
vine gata de lumpinguri la
privește
Și deodată
ca niște falnici i
toate trupurile noastre, toate
trupurile, toa-
Te
întorci cînd lovește vîntul
Ci fără crengi
arborii
Prin gerul pe trup velință
e atît de ceresc
să-ți devore brusc creerii
dorința
Fierbințe
acea intrare în carnea-i
Orișicare
Iubire
Cînd sîntem foarte singuri

Nocturnă

În noaptea aceasta nu caut pe nimeni,
singur rătăcind prin marele oraș.
Cu mîinile-n buzunare, cu pletele-n vînt,
nu caut pe nimeni să-mi spună un cuvînt
acum cînd întîrzii sub geamuri, subt porți,
în cunoscuta postură romantică.

Am numai prea multă ură de somn,
ură de surda inerție, de moarte.
Iar dacă inspirația, deprinsă să ardă
înalt peste turnuri, azi nu stă să mă piardă
și nici o femeie nu trece pe străzi pustii,
cel puțin, cu pașii mei largi, deslegați,
să hărțuiesc piatra sau Țara vîntului,
umbra pădurii dinspre Vlăsia,
larii și Ce mai este...

Podul de lanț

Eram într-o iarnă și
de pe fluviu
urcau prin ceață glasuri de
păsări stranii
coborau pe bucăți de gheață
Acum m-aș putea-nșela
poate găsite sălbatice sau lebede
sau nimfe
din țări de nord
Vin fără să vreau aceste
imagini sonore dintr-un departe
insolit
Mi-i atît de dor ah
de-o formă mai pură a vieții mele
Strigau
lunecînd în
vid

Cearcăne

Vestejeam într-un cearcăn.
Înfloream într-un cearcăn la care lumea
privea prin sticle colorate
în lungul spelbelor coame cu măslini lîngă
mare.
Ne aplecam peste-un cearcăn
să auzim depărtate păreri de vaiete
care nu se mai deslușeau.
Ne rugam să se facă cearcănul
mai aprins, mai puternic să ne separe
și ne răneam între noi cu focul
acelor globuri de păpădie, ca-n templele
lor cu bărbile
asfințiți stinți părinți rupți din Asia.
Inventasem acele cearcăne
sau numai le reluarăm de prin hangare.
să nu mai știi
alerga să posezi femeia !
Cearcăne. Mii de fulgere
globulare. Arhangheli căzînd pe casă,
arhangheli urcînd din lut.

Ca o pasăre depărtată

Telefonul irumpe și printre mări de somn
timbrul vocii se deslușește ca o pasăre
depărtată
care vine spre clipă din marginile
memoriei
și se sparge în inimă doar văpaie cirip
cirip
zorul ei cu ocoluri de crînguri cu ezitarea
unui vînt din adolescență rotire negație
atitea-n gînd seri vrea să știe să i se spună
de-i neschimbată peste sorburi de fum
peste faptul
rodirii peste golul celor treizeci de ani
ca un viu clopoțel de argint Pe cînd
în sînge
pe cînd în creer pe sîrmele nervilor
în frămînt
poetul cu haita de ritmuri
cu viscolirea
din contrarii
cu urletul veacului săgetînd
spre-dez-astre
cu tîmplele-n flăcări
mereu în pragul
uitînd cum se spune-n latină sau cum se
totul
printr-o-ntîmplare
Cirip

Provincie

Ploaie măruntă, imperceptibilă,
rîme pe toate lespezile.
Lucește crud viscul și foșgăie
larve sub coaja putredă.
Se scurge pe geamuri griul
și duce poștașul scrisori jilave
soldaților, în vertebre.
Un film, o romanță
și pînă la urmă treci iarna
cu lungul oftat de trenuri.

Tunel de fugă

Mergem la stele și
venim de la
STELE
lute ca gîndul
și înflorim
Mii de luciri
din castelele de sub mare
la grădinile lucii
sinilii
Și vine o zi în care nu-ți scrie nimeni
și nici o
creanță
cînd
corurile de îngeri
aduc peste cîmpuri
ANUL
spre turlele
delirînd

Mi s-a părut

Mi s-a părut că văd venind
pe riul mic
o plută uriașă ;
prin praf,
printre perechi de case mici
umblînd în zori împleticit prin ceață.
Și-un fluviu
riul
mi-a părut fără sfîrșit
și-un vînt de larguri mă purtă departe
o clipă.
Și cînd clipa s-a prăbușit
am rîs
și am intrat în parcul singur

ÎN ÎNTÎMPINAREA PREMIILOR LITERARE

CĂRŢILE ANULUI 1968

PRESCURTĂRI

Astra — A
Amfiteatru — Amf.
Argeş — Arg.
Ateneu — At.
Contemporanul — C.
Colocvii — Coloc.
Cronica — Cr.
Familia — F.
Flacăra — Fl.
Gazeta literară — G. l.
Iaşul literar — I. l.
Informaţia Buc. — Inf.
Luceafărul — L.
Munca — M.
Magazin — Mag.
Orizont — O.
Ramuri — R.
Revista bibliotecilor — Rev. bibl.
România literară — R. l.
România liberă — R. lib.
Steaua — S.
Scînteia — Sc.
Scînteia Tineretului — Sc. T.
Steagul roşu — St. r.
Tomis — T.
Tribuna — Trib.
Viaţa românească — V. r.
Viaţa studenţească — V. st.

— poezie —

Constantin ABALUTA, PIATRA, E.L. D. Micu, G l. 20; St. Stoenescu, V. r. 6; Nichita Stănescu, G. l. 27; St. Aug. Doinaş, T. 7; Gh. Anca, F. 7; George Timcu, Cr. 35.

George ALBOIU, CÎMPIA ETERNA, col. LUCEAFĂRUL Nicolae Manolescu, C. 26; Alex. Ronescu, L. 26; D. Micu, G. l. 28; Nicolae Motoc, T. 8; Valeriu Cristea, Amf 32; Victor Ivanovici, L. 45; Sergiu Adam, At. 11.

„Asemeni tuturor scriitorilor veniţi din Bărăgan şi din „Cîmpia eternă" a Dunării (...), George Alboiu e un imaginativ şi un militant. Ţinutul natal e pentru el un tărîm fabulos, a cărui ţărînă perpetuează epopeea veacurilor şi pe cuprinsul căruia existenţa e un ritual". (D. Micu).

Florenţa ALBU, MASTI DE PRIVEGHI, E.L. D. Micu, G. l. 13; Zaharia Sângeorzan, Cr. 19; Haralambie Ţugui, I l. 5; Aurelia Batali, T. 5; M. Petroveanu, V. r. 6.

Gheorghe ANCA, INVOCAŢII, col LUCEAFĂRUL, Florin Manolescu, L. 30; D. Micu, G. l. 33; Ion B. Victor, M. 6 498; Sergiu Adam, At. 10; N. Baltag, C. 41.

Al. ANDRIŢOIU, VERSURI, col. CELE MAI FRUMOASE POEZII Ion Negoiţescu, G. l. 16; V. Cimpoieş, Cr 30; D. Micu, R. l. 8.

Teofil BALAJ, FRUCTUL OPRIT, E.L.

Cezar BALTAG, MONADA, col. ALBATROS Lucian Raicu, G. l. 21; Aurel Martin, R. lib., 7 356; Ion Caraion, V. r. 6; Gh. Drăgan, Cr. 33; Ov. S. Crohmălniceanu, L. 37.

„Aparenta cosmicitate a poeziei lui Cezar Baltag este forma (înşelătoare) a unei neinduplecate atenţii interioare, reflexul unei descinderi în sine, în adîncimea propriei fiinţe (...) Unicitatea şi paradoxul acestei poezii derivă din împrejurarea că, pornind din subteranele fiinţei, semnalele, răspunsurile nu sînt (...) nedefinite, confuze, elementare, ci, de la început încă, perfect articulate (...): ele se nasc elaborate" (Lucian Raicu).

Ştefan BĂNULESCU, CÎNTECE DE CÎMPIE, E.L. Nicolae Manolescu, C. 6; E. Simion, G. l. 11; Dana Dumitriu, M. 6 329; C. Cubleşan, Trib. 17; Emil Vasilescu, Sc. 7 710; Ion B Victor, R. 6; Stanca Fotino, Amf. 30; C. Călin, At. 7; C. Crişan, At. 8; Ion Oarcăsu, Trib. 39.

Ion BĂNUŢĂ, OLIMPUL DIAVOLULUI, E.T. C. Stănescu, Sc. T. 29 II 1968; N. Stoian, V. st. 1 V 1968; Aurel Martin, G. l. 19; C. Călin, At. 5; Al. Căprariu, Trib. 22; Voicu Bugariu, A. 7; Perpessicius, G. l. 33.

Aurel BARANGA, POEZII, E.L. Valeriu Râpeanu, Sc. 7 786; D. Micu, G. l. 37; Adriana Mitescu, Inf. 4 688; Nicolae Manolescu, C. 37; Adriana Iliescu, Sc. T. 6 039; Ion Popescu, I. l. 10.

Eugen BARBU, OSÎNDA SOARELUI, E. T.

Mihai BĂRBULESCU, VOCALE ÎN VÎRFUL PIRAMIDEI, col. LUCEAFĂRUL Nicolae Manolescu, C. 45; Pseudonim, L 46; Al. Călinescu, I. l. 12.

Mihai BENIUC, MOZAIC, E.T.

Adrian BELDEANU, VITRALII CU PĂSĂRI, E.T. Nicolae Manolescu, C.; Vasile Petre Fati, T. 5.

Demostene BOTEZ, APROAPE DE PĂMÎNT, E.L. D. Micu, G l. 36.

Radu BOUREANU, COCOŞI DE VÎNT, E.T. G. Dimisianu, G. l. 29; M. Petroveanu, Adriana Iliescu, Inf. 5 IX.

Ion BRAD, ECCE TEMPUS, E.L. Şerban Cioculescu, Sc. 7 791; D. Micu, G. l 31; N. Baltag, Sc. T. 5 976; Adriana Iliescu, Inf. 4 673; Magdalena Popescu, G. l. 37; Al. Andriţoiu, R. lib. 7 443; Al. Protopopescu, T. 10; Zaharia Sângeorzan, Cr. 42; Ov. S. Crohmălniceanu, L. 43; C. Cubleşan, Trib. 50; George Muntean, C. 50; C. Călin, At. 12.

„Ion Brad cultivă un prozaism voit al amănuntului ca, prin el, inflexiunea emotivă să svîcnească adesea cu o forţă contrastantă sporită. Sîntem într-o lume pe care o istorie neprietenoasă a învăţat-o să-şi comprime efuziunile sentimentale" (Ov. S. Crohmălniceanu).

Lucian BURERIU, AFECTIVITĂŢI CONŞTIENTE, col. LUCEAFĂRUL, D. Micu, G. l. 31; Florin Manolescu, L. 31; Camil Baltazar, V. r. 10; Cornel Ungureanu, O. 10

Constanţa BUZEA, NORII, E.L. M. Ungheanu, L. 26; Aurel Dragoş Munteanu, F. 6; V. Porumbacu, St. r. 5 922; D. Micu, G. l. 28; Nicolae Manolescu, C. 28; Mircea Martin, Amf. 32; Magda Ursache, Cr. 36; L Raicu, G. l. 38; N. Baltag, Sc. T. 6 019.

„Constanţa Buzea înţelege poezia ca revelaţie continuă şi emisiunea poetică a volumului este constantă chiar dacă la intensităţi diferite. Magma poetică e certă chiar acolo unde produsul nu e finit". (M. Ungheanu).

Valeria BOICULESI, CÎNTECE DE LUNĂ, E.L.

Liviu CĂLIN, OCHIUL ADEVĂRULUI, E. L. D. Micu, G. l. 17; Gh. Andrei, I.L. 12.

Scarlat CALLIMACHI, RITMURI DE CLOPOTE, E L. Traian Stoica, V. r. 11.

Matei CĂLINESCU, SEMN, E.L.

Doina CETEA, CULORILE ÎNCEPUTULUI, col. LUCEAFĂRUL. Florin Manolescu, L. 32; Bratu Costin, Amf. 32; D. Micu, Gl. 37.

Iordan CHIMET, LAMENTO PENTRU PEŞTIŞORUL BALTAZAR, E.L. D. Micu, G. l 39; Valeriu Cristea, R. 1 2/1969.

Ion CHIRIAC, CE SE NUMEŞTE TOAMNA, col. LUCEAFĂRUL Zaharia Singeorzan, Cr. 50.

Miron CHIROPOL, SCHIMBAREA LA FAŢĂ, E.T.

Mircea CIOBANU, PATIMILE, E.T. D. Micu G. l. 12; Radu Cîrneci, At. 7; Nicolae Manolescu, C. 38; Sanda Radian, V. r. 9; Gh. Drăgan, O; Dan Laurenţiu, R.l. 8.

„Ecouri din Ion Barbu se aud şi în „Patimi", însă tonalitatea profundă a acestui poem (...) e mai curînd de sonet shakespearian: gravă, sacerdotală, maiestuoasă. Versurile au şi aici concentrări de inscripţie" (D. Micu).

Cătălin CIOLCA, VERSURI, col. LUCEAFĂRUL. D. Micu, G. l. 28; Mihai Vornicu, Amf. 33; V. Porumbacu, V.r. 9; Nicolae Manolescu, C. 26;

Andrei CIURUNGA, DECASTIHURI, E. L. D. Micu, G. l. 22; Haralambie Ţugui, I. l 7; Titus Vâjeu, A. 8; Sergiu Şerban, At. 8; C. Duică, St. r. 6001; Camil Baltazar, V.r. 11.

Radu CARNECI, UMBRA FEMEII, E. T. Vlad Sorianu, At. 8; Zaharia Sângeorzan, Cr. 4; E. Vasiliu, T. 10; Damian Necula, V.r. 12.

Radu CÂRNECI, IARBA VERDE, ACASĂ, E.L.

Alexandru COLORIAN, POEME, E.L.

Ilie CONSTANTIN, BUNAVESTIRE, E. L. Lucian Raicu, G. l. 27; Paul Georgescu, Inf. 4634; M. Anghelescu, Sc. T. 5954; M. Ungheanu, L. 30; Titu Popescu, F 7; C. Crişan, C. 32; Dan Laurenţiu, R. 8; Ion Caraion, V. r. 8; M. N. Rusu, V. St. 34; Zaharia Sângeorzan, Cr. 38; Vasile Petre Fati, T. 9; N. Baltag, Amf. 33; Valeriu Neştian, I l. 11.

„Ilie Constantin scrie o speţă de poezie savantă, lăsîndu-se adesea furat de voluptăţi tehnice. (...) Lirismul său n-are însă amplitudini clocotitoare, faldurile largi ale unei poezii de intuiţie integrală a cosmosului. Poetul relevează mai ales stări, caligrafiază nevroze (...) Dar simptomatic este că, poet necontroversabil, Ilie Constantin devine atunci cînd părăseşte cenzurile de cabinet" (M. Ungheanu).

N. CREVEDIA, VERSURI, E.L

Emil CRĂCIUN, URMELE NOPŢILOR, E.L. D. Micu, G. l. 38.

Ion CRÎNGULEANU, EMOŢII LA TRAPEZ, E. T. Marin Mincu, G. l. 10; Florenţa Albu, V. r. 5; R. Iliu, S, 5.

Teodor CRISAN, CEASUL CETĂŢII, E.L. Radu Enescu, F. 12.

Mihail CRUCEANU, VERSURI, E.T. Andrei Antonescu, C. 13; E. Constant. R. 3; M. Anghelescu, G. l. 19.

Adi CUSIN, A FI, col. LUCEAFĂRUL Zaharia Sângeorzan, Cr. 38; Nicolae Manolescu, C.; N. Stoian, V. St. 9 oct.; Dan Cristea, Amf. 35; I. Neaşcu, At. 11.

George DAN, DIN OCHIUL CICLONULUI, (Romanţe marinăreşti), E. L. D. Micu, G. l. 30; H. Ţugui, I. L 10; Tr. Stoica, V. r. 10.

Sina DANCIULESCU, HORA DE MÎNĂ, E. L. D. Micu, G. l. 35; Mihai Pelin, R. 9.

Crişu DASCĂLU, MÎNIE ŞI MARMURĂ, col. LUCEAFĂRUL. D Micu, G. l. 28; Florin Manolescu, L. 30; Dorin Tudoran, Amf. 33; Sergiu Adam, At. 10; Nicolae Ciobanu, O. 10.

Ştefan DIMA, INTEGRARE ÎN VIS, E. L., Gh. Anca V.r. 9.

Leonid DIMOV, ŞAPTE POEME, E.L. Marian Popa, L 8; Al. Piru, L. 11; Nicolae Manolescu, C. 12; Al. Andreiescu, Cr. 13; D. Micu, G. l. 15; Gh. Grigurcu, F. 3; Mirel Mihai, A. 4; D. Suciu, Amf. 30 VI; Mircea Tomuş, S. 6.

„Cu Dimov, fantezia îşi sărbătoreşte un dublu triumf întîi pe acela al funcţiei sale elementare, sugerată de etimologia cuvîntului, şi anume producţia de imagini pur şi simplu; apoi pe acela al chemării ei superioare de a forma lumi himerice la fel de viabile, dar mai semnificative ca realitatea însăşi" (M. Petroveanu)

Leonid DIMOV, PE MALUL STYXULUI, E. L. Al. Gorşcovoz, Trib. 19; Ion Caraion, V. r. 6; D. Micu, G. l. 34; M. Petroveanu, V.r. 10; Ş. Foarţă, O. 11; L. 1/1969; S. Sălăjan, L. 44; G. Manolescu, L. 52; M. Călinescu, L. 44.

Şt. Aug. DOINAŞ, IPOSTAZE, col. ALBATROS N. Baltag, Sc. T. 21; Gh. Grigurcu, F. 12;

...Şt. Aug. Doinaş „e un romantic la modul apropiat de clasicism, limpid al primilor romantici, apropiindu-ne şi de momentul decantării, clasicizării celei mai moderne lirici, fără a traversa vîrtejurile ei de confuzie expresivă" — (Gh. Grigurcu).

Nicolae DRAGOŞ, MOARTEA CALULUI TROIAN, E. L. Dan Laurenţiu, R. 7; D. Micu, G. l 34; T. Dorin, Amf. 32; M. Ungheanu, L. 39; Adriana Iliescu, V. r. 10; Ion B. Victor; M. 6515; Mihai Diaconescu, T. 12.

Paul DRUMARU, OCHII NECESARI, E.L. D. Micu, R. l. 12.

Const. DUMITRESCU, ADVERSAR AL DESTINULUI, E.T.

Mihai ELIN, TREAZ ÎNTRE DOUĂ CADRANE, col. LUCEAFĂRUL. M. N. Rusu, L. 23; N. Manolescu, C. 26; Al. Ronescu, L. 26; Voicu Bugariu, A. 7; Petru M. Haş, S. 7; Mihai Pelin, R. 7; Ion B. Victor, Amf. 32; D. Micu, G l. 35; Cornel Popel, I. l. 9; Ion Caraion, V. r. 9; George Timcu, Cr. 42.

Eugen FRUNZĂ, CÎNTECE ALBE, E.T. D. Micu, G. l. 42.

Eugen FRUNZĂ, VERSURI, E.L. Mihai Gafiţa, Inf. 4626; D. Micu, G. l 29.

Victor FRUNZĂ, GLOBUL DIN STÎNGA, E. L. D. Micu, G. l.; C. Crişan, At. 10.

Matei GAVRIL, UN COPIL LOVEŞTE CERUL, col. LUCEAFĂRUL. D. Micu, R. l. 3; Nicolae Manolescu, C; Victor Ivanovici, Amf. 34; Sergiu Adam, At. 11.

Ovidiu GENARU, NUDURI, E.L. D. Micu, G. l. 12; C. Crişan, At. 3; Vasile Petre Fati, T. 3; M. N. Rusu, L. 16; Ion Culianu, Amf. 28; C Cubleşan, Trib. 17; N. Manolescu, C. 19; Al. Adriescu, Cr. 20.

Tudor GEORGE, COPACUL DESCĂTUŞAT, E.T.

Octavian GEORGESCU, SILABELE STRĂZII, E. L.

Grişa GHERGHEI, NICI O TANGENŢĂ LA INIMA, col. LUCEAFĂRUL D. Micu, G. l. 31; Ion Chiriac, At. 8

GHERGHINESCU VANIA, TIMP SONOR, E.L. Zaharia Sângeorzan, Cr. 12; Andrei Antonescu, C. 13; D. Micu, G. l. 16 Voicu Bugariu, A. 4; Ion N. Voiculescu, Arg 5; Emil Rădulescu, T. 5; Virgil Gheorghiu, V. r. 6; Radu Cârneci, At. 6; Nicolae Ţirici, I. l. 7; Al. Căprariu, Trib. 26; Simion Bărbulescu, I. l. 10; Aurel Martin, R. lib. 7 497.

Ion GHEORGHE, VINE IARBA, E.L. Nicolae Manolescu, C 31; St. Aug. Doinaş, T. 8; Titus Vâjeu, A. 9; N. Baltag, Sc. T. 6025; G. Dimisianu, G. l. 40; Traian Ulea, Amf. 34; Mircea Tomuş, S. 10; C. Călin, At. 12; Cătălin Cioica, I. l. 12.

„In definitiv „suprarealismul" lui Ion Gheorghe este ţărănesc şi vizionar. Încă din Zoosophia el căuta sinteza suprarealismului cu tradiţionalismul, dar acolo mare parte din versuri se năruiau din cauza tezei". (Nicolae Manolescu).

Virgil GHEORGHIU, CURENT CONTINUU, E.T. D. Micu, G. l. 39; Nicolae Manolescu, C. 42; C. Cubleşan, Trib. 47; Radu Cârneci, At. 11

Zeno GHIŢULESCU, DINCOLO DE UMBRE, E.L D. Micu, G. l. 23.

Emil GIURGIUCA, POEZII, E. L.

Valeriu GORUNESCU, APOCASTAZA, E.L. Magda Ursache, Cr. 37; D. Micu, G. l. 40; Mihai Vornicu, Amf. 34.

Grigore Albu-GRAL, CARTE DE VIZITĂ, E.T. Nicolae Manolescu, C. 14; George Timcu, V. r 9.

Gheorghe GRIGURCU, UN TRANDAFIR ÎNVAŢĂ MATEMATICA E.T. D. Micu, G. l. 23; Andrei Antonescu, C. 25; Voicu Bugariu, A 7; Petru M. Haş, S. 8; C. Călin, At. 8; M. Ungheanu, L. 39; Dan Cristea, Amf. 33; Ilie Măduţă, O 9; Viorel Horj, F. 10; Magda Ursache, Cr. 46.

Bazil GRUIA, ARDEREA ETAPELOR, E. T. Marian Popa, L. 18; I. Oarcăsu, Trib. 21; D. Micu, G. l. 24; Gh. Dorogin, F. 12.

Romulus GUGA, BARCI PARASITE, col. LUCEAFĂRUL Florin Manolescu, L. 31; D. Micu, G. l 34; C. Cubleşan, Trib. 34; Valeriu C. Neştian, Cr. 38; Traian Stoica, V. r. 10.

Aurel GURGHIANU, STRADA VINTULUI, E.L.

Grigore HAGIU, POEZII, col. ALBATROS Ion Madoşa, L. 42; Valeriu Cristea, R. l. 4; Nicolae Manolescu, C. 44; Emil Vasilescu, Sc. 7 875; Florin Mugur V. r. 11; Cornel Regman, T. 12/68.

„Prin întreaga sa creaţie, ca şi prin motivele fundamentale ce-i alimentează lirismul, autorul „sferei gînditoare" realizează o poezie de cunoaştere, plină de semnificaţii umane... Substanţa poeziei sale de idei se află în însuşi modul în care creatorul înţelege sensul desfăşurării istoriei... În încercarea de a da viaţă poetică acestei vaste problematici, poetul utilizează metafora plastică, plurivalentă, de o noutate remarcabilă, capabilă să surprindă fenomenele în devenire" (Emil Vasilescu).

Doina IORDĂNESCU, CINEVA CU VIETĂŢILE, E. L. D. Micu R.l. 1/1969.

Gheorghe ISTRATE, MĂŞTILE SOMNULUI, col. LUCEAFĂRUL Nicolae Manolescu, C. 14; D. Micu, G. l. 18; N. Stoian, V. st. 19; N. Motoc, T. 6; A. Soare, Amf. 30; M.N. Rusu, L. 23; I. Caraion, 8; N. Baltag, Sc. T 21 XI; L. Ulici, L. 46.

„Măştile somnului este cartea unui poet (...) excepţional, care-mi aminteşte de Ion Alexandru din Cum să vă spun (...) Ceea ce se remarcă numaidecît este gravitatea: poetul „oficiază", transformînd în ritual, cîntecul de vîrstă, cîntecul de iubire, nostalgia, îndoiala sau teama". (Nicolae Manolescu).

Nora IUGA, VINA NU E A MEA, E.L. D. Micu, G. l. 24; N Manolescu, C. 26; L. Raicu, G. l. 27; Victor Ivnaovici, R. 7; Ion Turcin, Amf. 32; L. Ulici Sc. T. 5996; Ion Caraion, V. r. 9.

„Smulgîndu-se ispitelor uşoare ale poeziei abuziv feminine (...), lirica Norei Iuga îşi configurează o independenţă rebelă, foarte promiţătoare, întemeiată pe libertatea de spirit; rămîne însă să-şi domine pînă la capăt primejdioasa condiţie" (Lucian Raicu).

Cezar IVĂNESCU, ROD, E.L. Nicolae Manolescu, C. 38; Magda Ursache, Cr 41; D. Micu, R. l. 3; Ion Neacşu, At. 11; Dan Cristea, Amf. 35; Dan Laurenţiu, R. 11; L. Ulici, L. 46; Gh. Drăgan, I. l. 12.

„Rod nu e o simplă culegere (de debut): e un poem din care se poate cita totul sau nimic. Autorul este, între poeţii de astăzi, singurul veritabil bacovian. Şi nu prin mimetism, ci prin structură profundă, prin lirismul monocord, obsesiv. Nici unul, nici altul, nu sînt poeţi în sensul (exterior) că scriu poezie: cuvintele lor au o rădăcină tulbure în intimitatea fiinţei" (Nic. Manolescu). **„Cartea e, aşadar, un requiem (...) Moartea nu e (...) „temă", dar nici „experienţă" nemijlocită ca de ex. la Bacovia, ci o prezenţă familiară, asemenea zilei şi nopţii, asemenea umbrei, asemenea fricii"** (D. Micu).

Mircea IVĂNESCU, VERSURI, E.L. Nicolae Manolescu, C. 31; D. Micu, G. l. 32; V. Porumbacu, St. r. 6 074; Nicolae Motoc, T. 9; M. Ungheanu, L. 38; Şerban Foarţă, O. 9; Dan Laurenţiu, R. 10; M. Petroveanu, Inf. 4 734; Mircea Tomuş, S. 10

„E de neînţeles aproape de ce această carte apare atît de tîrziu. După aerul demodat pe care-l respiră ea aparţine altui timp, dar vom observa cu uşurinţă că „demodarea" ei este intenţionată (...) Mircea Ivănescu este un terorizat de literatură..." (Mihai Ungheanu).

Petru JALES, MENUET, E.L.

Adelina LAERTE, STAMPE, E.L. D. Micu, G. l. 29.

N. Rădulescu-LEMNARU, PRIMĂVARA TÎRZIE, E.L. Nicolae Manolescu, C. 14; Marian Popa, L. 15.

Tania LOVINESCU, OAMENII, VISELE, E.L. D. Micu, G. l 31.

Alex. LUNGU, DRESOAREA DE FLUTURI, E.L. D. Micu, G. l. 15; Ion Oarcăsu, Trib. 23; M.N. Rusu, Cr. 25; Ion Caraion, V. r. 7; George Timcu, V. r. 11

Vera LUNGU, POEZII, E.L.

Darie MAGHERU, POEME, E. L. Voicu Bugariu, A. 7; Ion Madoşa, V. r. 11.

Sorin MARCULESCU, CARTEA NUNŢILOR, E.L. Cezar Baltag, G. l. 6; M.N. Rusu, L 7; Nicolae Manolescu, C. 9; St. Aug. Doinaş, R. 8; Ion Oarcăsu, Trib. 12; Gh. Grigurcu, F. 5; Valeriu Cristea, Amf. 30; Aurelia Batali, V. r. 6.

„Una din cele mai mari surprize ale acestui început de an poetic e — după părerea noastră — placheta „Cartea nunţilor" a tînărului poet Sorin Mărculescu... Poezia lui Sorin Mărculescu e poezia unei participări la ritualul nupţial al elementelor naturii (...); o poezie de peregrinare prin învelişurile materiale ale misterului cosmic" (Şt. Aug. Doinaş).

Felicia MARINCA, FREAMĂT, E.T. D. Mincu, G. l. 12; Teofil Răchiţeanu, Trib. 12; Emil Manu, F. 8.

Virgil MAZILESCU, VERSURI, col LUCEAFĂRUL, M.N. Rusu, L. 24; Nic. Manolescu, C. 25; D. Micu, G.l. 27; Victor Ivanovici, R. 7; Dan Grecu, S. 7; Petru Tulniceanu, T. 7; Ion Caraion, V. r. 8; Valeriu Cristea, Amf. 32; Şerban Foarţă, O. 9; M. Petroveanu, V.r. 10, N. Creţu, I. l. 10.

„Dincolo de micile aberaţii formale, versurile lui Virgil Mazilescu posedă un timbru elegiac de sursă incontestabil personală. În texte fără început şi sfîrşit, în fraze ce nu se leagă aparent, în peroraţii incoerente e uneori o duioşie, o blîndeţe, în fine o stare sufletească generatoare — tocmai prin refuzul de a se divulga deşănţat — de „bonne chanson", de lirism tandru, verlainian..." (D. Micu).

Ion MAXIM, INTERFERENŢE, E. L. D. Micu, G. l. 20; Andrei Antonescu, C. 23.

Gabriela MELINESCU, INTERIORUL LEGII, E.L. D. Micu, G.l. 17; N. Manolescu, C. 19; Mircea Simionescu, Sc. 7 713; Aurel Dragoş Munteanu, F. 6; N. Turtureanu, Cr 27; Nicolae Motoc, T. 5; Ion Caraion, V. r. 6; Mircea Tomuş, S. 7; Dan Laurenţiu, R. 7; Al. Piru, R. 8; Mircea Martin, Amf. 32; Lucian Raicu, G. l. 38; N. Baltag, Sc. T. 6043.

„Gabriela Melinescu rămîne poeta unei sensibilităţi feminine atît de sincere în acuitatea ei, încît orice vocaţie speculativă n-ar putea decît s-o egaleze, în absolut" (Mircea Martin).

Ion MOLEA, COCORII MEI, E.L.

Florin MUGUR, DESTINELE INTERMEDIARE, E.T. D. Micu, R.l. 11; N. Baltag, Sc. T. 26. XII; V. Eugen, T. 12

Dumitru MUREŞAN, NEBULOASA CRABULUI, col. LUCEAFĂRUL M. Mincu, T. 5; D. Micu, G. l. 26.

Iosif NAGHIU, TEAMA DE PĂSĂRI, E.L. D. Micu, G.l. 20; R. Mirel, A. 7; Titus Vânjeu, V. r. 7; Ion Caraion, V. r. 10; Petru Tulniceanu, T. 11.

Gellu NAUM, ATHANOR, E.L.

Ion NEGOIŢESCU, SABASIOS, E. L. Matei Călinescu. G. l 7.; Zaharia Sângeorzan, I. l. 5.; Gh. Grigurcu, F. 5; Victor Ivanovici, Amf. 30.

Const. NISSIPEANU. STĂPÂNA VISELOR, E. L.

Victor NISTEA, PASTORUL PIETRELOR, D. Micu, G. l. 20; Ermil Radulescu, A. 7

Virgil NISTOR, ÎNTOARCEREA ÎN TIMP, D. Micu, R. l. 6

Ion OMESCU, POEZII, E.L. V. Iordache, T. 6; Al. Piru, L. 23; H. Tugui, I. l. 9; D. Micu, R. l. 4

Gabriel PAMFIL, DIN PARTEA PĂMÎNTULUI ŞI A MEA, E. T. D. Micu, G. l 31

George Demetru PAN, GINGASUL ARIEL E.T. D. Micu, R. l. 2.

Miron Radu PARASCHIVESCU, TRISTELE, E. T. D. Micu, G. l. 16; L. Ulici, C 20; L. Raicu, G.l. 33; Nicolae Balotă, F. 7; Ion Caraion V.r. 7; I. Sîrbu, I. l. 8; H. Tugui, Cr. 43.

„Sub majusculele clarităţii care le caracterizează, ele (versurile — n.n.) definesc o personalitate majoră, atentă de peste treizeci de ani la portretul de azi al căreia se află şi o picătură — cel puţin — din devotamentul şi sîngele propriilor trăiri" (Ion Caraion).

Platon PARDAU, PASAREA VINE LA NOAPTE, E. L. D. Micu, G. l. 30; Radu Cârneci, At. 8; Nicolae Turtureanu, Cr. 49.

Adrian PĂUNESCU, FÎNTÎNA SOMNAMBULA, E. L. M. N Rusu, V. st. 44; Nicolae Manolescu, C. 48; D. Micu, R. l. 10; Dan Laurenţiu, R. 12; Ilina Grigorovici, L. 46; Mircea Martin, Amf. 35; L. Raicu, R. l. 1/1969; Zaharia Sângeorzan, Cr. 1/1969.

„Acum poetul lasă impresia unui complex provocat de propria-i vitalitate pe care încearcă să-l depăşească printr-o asceză programatică. Asistăm la un tulburător şi instructiv contrast între materia suculentă a imaginilor şi aspiraţia de purificare spirituală, între temperamentul (...) păgîn al poetului şi protecţia acestuia în idealitate..." (Mircea Martin).

Florin Mihai PETRESCU, CONCERT MINUS UNU E. L. Al. Andriescu, Cr. 29; D. Micu, G. l. 31; Virgil Cuţitaru, I. l. 9

Gheorghe PITUŢ, CINE MĂ APĂRĂ. E. T. E. Simion, G. l. 19; M. Ungheanu, L 27; N. Manolescu, C.; Ion Caraion, V. r. 6; C. Cubleşan, Trib. 37; Mircea Martin. Amf. 40, Marcela Antonaş, I l. 8.

„Poezia lui Gh. Pituţ e, în totalitatea ei, dominată de aceste semne negre ale vechii spiritualităţi ţărăneşti, însoţite de o încîntătoare putere de a fantaza. El e aici mai aproape de poezia lui Voiculescu, plină de simbolurile unei magii abia desprinse de formele păgînătăţii, decît de aceea a lui Blaga, creatoare de mituri şi de viziuni cosmice" (Eugen Simion).

Al. Gh. POGONEŞTI, POEZII ALESE E. L.

Dumitru POPESCU, PENTRU CEL ALES, E. T. I. D. Bălan, R. lib. 21. XII.

Ion Apostol POPESCU, IUBIRI, E. T. D. Micu, G.l.; Nae Antonescu, Trib. 21.

Gr. POPITI, CÎNTECE DIN FLUIER, E. L. D. Micu. G. l. 21

Mira PREDA, PROMONTORII, E. L. D. Micu, G. l. 23

Nicolae PRELIPCEANU, ANTU E.L.

Al. PROTOPOPESCU, EXILUL IMAGINAR, E. L. Magda Ursache, Cr. 37; Dan Rotaru, Arg. 9; D. Micu, R. 1 4; Marcela Antonaş I. l. 11; Nicolae Motoc, T. 12

Al. RAICU, SOSESC ROMANTIC. E. L. D. Micu, G. l. 26; V. Porumbacu, St. r. 5937; Titus Vâjeu, A. 8; Mircea Muthu, S. 9; Andrei Antonescu, C. 41; C. Cubleşan, Trib. 41; Ion Caraion, V. r. 10; Matei Alexandrescu, V. r. 10; Mircea Iorgulescu, M. 6513.

Dimitrie RACHICI, DINAMICA SECUNDĂ E.L.Zaharia Sângeorzan, Cr. 12; C. Cubleşan, Trib. 17; D. Micu, G. l. 23; Radu Cârneci, At. 6; Ion Maxim, I. l. 7

Ileana ROMAN, NASTEREA ZEIŢEI, col. LUCEAFĂRUL

Ioanid ROMANESCU, PRESIUNEA LUMINII, E.T. D. Micu, G. l. 28; Gh. Grigurcu, F. 11; N. Turtureanu, Cr. 42; C. Crişan, C. 32; M. Antonaş, I. l. 9.

Mihail SABIN, ÎNTREŢINEREA FOCULUI, E. L M. N. Rusu, L. 13; Nic. Manolescu, C. 14; Vlad Sorianu, At. 3; Al. Andriescu, Cr. 16; D. Micu, G. l. 17; C. Cubleşan, Tr. 17.

Const. SALCIA, LINIŞTEA FURTUNII, E.L. D. Micu, G. l 36; Ion V. Voiculescu, Arg. 9.

Gavril ŞEDRAN, STRIGI, E.L. D. Micu, G. l. 38; Ion Pop, S. 11; Viorel Stirbu, Trib. 49

Radu SELEJAN, CORTURILE NELINIŞTEI, col. LUCEAFĂRUL I. Oarcăsu, Trib. 51; F. Frăsineanu, Arg 12

V. SIVEDITIS, MĂSLINUL, E. L.

Petre SOLOMON, ÎNTRE FOC ŞI CENUŞĂ E L. D. Micu, G. l. 38

Marin SORESCU, TINEREŢEA LUI DON QUIJOTE, E T. M. Ungheanu, L. 25; D. Micu, G. l. 27; Nic. Manolescu, C. 27; M. Martin, Amf. 31; M. Simionescu, Sc. 17. VII; I. Oarcăşu, Trib. 40; Marcela Antonaş, I l. 10, Ov. S. Crohmălniceanu, V. r. 10; V. Felea, S. 11

„Miracolul poeziei sale se înfăptuieşte la acest greu imaginabil punct de întîlnire a sensibilităţii metafizice cu spiritul ludic şi gustul absurdului împins la ultima limită". (Ov. S. Crohmălniceanu). **„Cea din urmă ambiguitate este a poeziei însăşi, căci nu e vorba la Marin Sorescu numai de o poezie a ambiguităţii, dar şi de o ambiguitate a poeziei"** (Nic. Manolescu).

Nichita STĂNESCU, LAUS PTOLEMAEI, E.T. Nicolae Manolescu, C. 48; Şt. Aug. Doinaş 49; Ov. S. Crohmălniceanu L. 49; Leonid Dimov, L. 49; L. Raicu, R. l. 10 Ş. Foarţă, O 11; Dan Laurenţiu, R. 12; M. N. Rusu V. st. 3/69.

„Poemele lui Nichita Stănescu sînt, de fapt, „cîntece de scos ideea din cap", adevărate exorcisme menite să ne elibereze de blestemul intelectualităţii; elemente ale unui neîntrerupt act liric, fiecare din ele se comportă contradictoriu, ca „numerele transfinite" ale lui Georg Cantor: sînt părţi egale cu întregul" (St. Aug. Doinaş). **„Nichita Stănescu e un poet temerar. Arsenalul poeziei sale e plin cu arme, scuturi, peceţi, insemne (...) El le lasă însă de-o parte — totdeauna la îndemînă, dar de o parte — şi, dezarmat, cu miinile goale (..) porneşte înainte în aburul (...) unei cosmice şi paradoxale stări de veghe"** (Leonid Dimov)

Stefan STATESCU, CORN DE VÎNĂTOARE E.L.

Dimitrie STELARU, NEMOARTE. E. T. Ion Caraion, V. r. 10; N. Baltag V. r. 11; Ş. Foarţă O/68.

Petre STOICA, ARHEOLOGIE BLÎNDĂ, E. T.

Petre STOICA, ALTE POEME, E L. D. Micu, G. l. 13; M. N. Rusu L. 15; Andrei Antonescu, C. 18; Vlad Sorianu, At. 5; C. Crişan, I. L. 6; Ion Caraion, V. r. 7

Petre STRIHAN, POEZIE, E.L. D. Micu, R. lit 4

Cristina TACOI, AŞEZARE DE LUCRURI, E. L.

G. TALAZ, POEZIE, E. L.

Marin TARANGUL, TRENOS, E. L. D. Micu, G. l 11; Andrei Antonescu, C. 11; M. N. Rusu L. 13; Marin Mincu, T. 4; Victor Ivanovici, Sc. T. 5876; Ion B Victor, M. 6359; Valeriu Cristea, Amf. 28; Ion Caraion, V. r. 7; George Pruteanu, I. l. 10.

Victoria Ana TAUŞAN, METAMORFOZE, E. T. D. Micu, G. l. 36

Nicolae TAUTU, VOX MARIX, E.L.

Nicolae TĂUTU, INTERLUDIU, col. ALBATROS.

Virgil TEODORESCU, CORP COMUN, E.T. G. Dimisianu, R. l. 1.

Cicerone THEODORESCU, ŢĂRMUL SINGURATIC. Boris Buzilă, Mag. 21 XII.

Dumitru TRANCA, ARCADE, E.L. D. Micu, G. l. 18; George Munteanu. C. 24; Vl. Streinu, At 8.

Victor TULBURE, VIOARA ROŞIE (reed).

Nicolae ŢAŢOMIR, CARMEN TERRESTRE, E. L. C. Ciopraga, Cr. 20; D. Micu, G. l. 21; Al. Andriescu I. l. 7; Ion Madoşa, V. r. 10; S. Bărbulescu, O. 10.

Al. T. ŢION, RESTITUIRI, E. L. D. Micu, F. l. 11.

Tiberiu UTAN, CLIPE, E. L. Andrei Antonescu, C. 19; Valeriu Cristea, G. l. 20; C. Cubleşan, T. 25; H. Tugui, I. l. 8; Ion Caraion, V. r. 8; Titu Vâjeu, A. 9; Eugenia Tudor, V. r 9.

Tiberiu UTAN, STEAUA SINGURĂTĂŢII, col. ALBATROS. D. Micu, R. l. 12.

Iulian VESPER, POEZII, E. L. D.Micu, R.l. 1/1969.

Dragoş VRÂNCEANU, POEZII, E. L. D Micu, G. l. 29; H. Ţugui, I. l. 9.

Dragoş VRÂNCEANU, POEMELE TRANSHUMANŢEI, E. L.

Violeta ZAMFIRESCU, DRAGOSTE, col. ALBATROS. D. Micu, R. l. 5.

NOTĂ: Numărul cărţilor de poezie ale autorilor români contemporani, apărute în anul 1968, a atins cifra de 147.

poeme

de grigore hagiu

vîrstă

cel care moare
te mai ține-o clipă
sus
la suprafață
ești surîsul lui

te trece altui mort
mai palid mai frumos mai tînăr
și trupul tău
îndepărtînd crăpatul
arsul lut
își urcă mîinile spre ceață
rugătoare

aproape răsărit
adîi din neființa
celui mai grabnic
mai neștiutor dintre copii

acum te ține-n brațe însăși moartea
cea nenăscută
cea a nimănui
da
moartea pură
acum ești în sfîrșit întreg
poți scoate primul geamăt
rănindu-te de aer

cei necercetați

puțini au mai rămas
cei necercetați
se știu se cunosc se feresc
deși bucuroși ar trebui să se-arate

în urmă e drumul
un nisip orbitor
la umbrele altor schelete
firavă liniște-și caută oasele tinere
dusă e carnea
vîntul nu se mai naște

aici încremeniră-n aer
cercurile unui ochi
dincolo mirosul greu duhnitor scobește
și trece încet prin vertebră
caută apă
clădiri depărtate se-ntorc pe rotule
cei aleși cei puțini cei necercetați
parcă mai umblă

obosită e mîna
care-i lucrară
ghiftuită de-atîta neîmplinire
dar pe ei
în joacă usor cu iubire cu dulce
pierdere-adîncă de sine
fără efort
fără grabă
tot mai aproape de ea îi ridică
necercetat printre degete aspre
țișnindu-i suspinul

un pas va face

un pas va tace începutu-n noi
un pas și-atît
o clătinare netedă de frunză
o-ntoarcere de vînă de isvor
un salt al razei deodată mult mai greu
decît secunda viermuind
și boala
nu cearcănul înveninat de buza
acelor clopote pierdute-n ceață
nu inima în preajma căreia adormi
nu visu-nchis în oasele pătrate
și nici clepsidra cu nisipul înghețat
dar presimțirea unei remușcări
tăcuta luptă-a vinei cu pedeapsa
urma flămîndă inventîndu-și fiara
și mai departe ușile mereu mai strîmte
fără-năuntru
fără în afară
pendula-nchisă-n lemn de paltin
grăbindu-se cu ceilalți să treacă rîul
pecetea sîngelui străvechi
aproape arsă
și nici-o-mpotrivire
nici-o stinghereală-n toate
fîntîni bătute-n plinătatea formei lor
și rare turnuri mari de ceară
luminîndu-și drumul înclinarea
muzica incertă

punct final

și dacă ochii de-acum
vor privi o secundă
în ochii de dincolo
cine
dovedindu-se mult mai puternic
va spune
demult te-așteptam
și nu va fi crimă
ci doar
îndelungată mîngîietoare îngăduință

un timp neтrăit mi-este moartea
și cum
laoparte mereu
mai trudite
aparențele-ncet i le dau
se-nvață cu mine
și pînă la urmă
treptat
îmi ia locul

dar aspră e starea pe loc
infinit mai greu cîștigată
carne în carne
os în os.
creier în creier
întregul din care scoți mîini să te pipăi
și nu mai răzbești niciodată-n afară

e un cuvînt

e un cuvînt ce trebuie-ngropat
în adîncul inimei mele
sau poate în inima ta
e un cuvînt rămas de-atîta vreme
printre noi
la colțuri de oglinzi lîngă tavane
după ușă
el trebuie din piele smuls
el trebuie-ngropat

i-au spart vocalele copiii
în seara inegală
cînd umbrele bătrînelor bigote
fărîmițează în biserici zidul
susurînd nisipul
și luna
suavul stîrv i l-a umflat pe cîmp
noi trebuie să-l îngropăm
nimeni de el nu-și mai aduce-aminte
numai noi

să-l luăm ușor pe mîini
și printre cioplitorii tineri
prinzînd pe crucile de piatră
să-l ducem aplecați de umeri
scurși la chip
cuvinte altele
din urmă vin sunîndu-și fierăria
noi trebuie să-l îngropăm
departe și ferindu-l încă
de gura vie care l-a rostit
pîndindu-ne și-acum pe toți din umbră

ascunsele semne

ori întîmplarea-ngustă
cu-nceputul și sfîrșitul laolaltă
printr-un destin ciudat recunoscută deodată

priveliștea căzută către ochiul
pe care moartea îl surprinde în aceiași clipă
tăcuta ei înstrăinare
nici drum
nici reîntoarcere
plutire lentă-n sine
poate gînd
ori sunetele corurilor de copii
noianul lor alunecînd prin austerele vitralii
și aprinzîndu-se-n albastrul înghețat
lumină-a nimănui
ori aerul
distanța
dintre făptura tînără și cea de-acum
pe care le mai poartă-n jurul lor bătrînii
născute lin de inorogi cu aripi
ori sufletele retezate mai devreme
și atîrnînd cu toată greutatea netrăirii lor
de mîna inocenților
cumplitilor făptași
ori golul pîntecului de femeie
rămas în urma fiului
plecat fără de teamă
vid sunător deasupra vidului stelar
mărunță amintire-a marilor
trecute glorii

ori unele vocale
călătorind spre noi dinspre morminte
de pildă o
spînzurătoarea
de pildă u
alunecarea
de pildă a
iluminarea

de-am găsi

de-am găsi acel lucru ușor
mult mai ușor
decît neștiutul cuvînt în silabele căruia
o dată și-o dată
va-ncape
într-o noapte geroasă pierdut
pe lîngă scundele porți
ivit pe-o albă sticlire de os desgropat
după ploaie
mîncat de iarbă pe furiș

o ultimă respirație îl bănuie parcă
visul fără stăpîn
ar putea să rostească multe-adevăruri
despre
nelămurita lui greutate
povestea întoarsă la magul povestitor
l-a știut
acum însă cui
într-o limpede limbă să-l vămuie lin

pentru fiece lucru se găsește-un mormînt
oricît de umil
groapa rămîne să spună
a fost
cineva l-a iubit și l-a plîns
dar ție nepotrivitule mare
golul acesta ce sîntem
îți va fi vreodată de-ajuns
apa și sarea țișnite din noi
lacrima-ntreagă

sfera de piatră

o piatră-ajunge înaintea noastră-ntotdeauna
mereu ajunge înaintea noastră
pe ea
după-adîncimea scufundării în pămînt
vei trece degetele și vei spune
umbra unui nor
odihna unei păsări
îmbrățișarea-ndrăgostiților adolescenți
și nu va fi nimic pe urmă și vei vrea
să spui
cîndva am stat și eu pe-această piatră
miros de oase asudate-n aer
și-atunci din piatră-n piatră
rostogolindu-se pe deal din talca morii
la mijloc înspre mîini suave învîrtind un creier
vei stoarce din uscata lor alcătuire
un ultim strop de rouă
hrană pentru altă piatră
mai dură mai ovală mai încremenită
neatinsă de cuvînt
în întuneric însă mîna ta
pe cine-ncet se rotunjește
bătaia inimei tot mai profunde se mulează
și gura ta pe care piatra-și odihnește forma

neștiuta pedeapsă

împinge limita încă
tot trebuie să mai existe spațiu
desigur este cald în propria cenușă
desigur oasele se mai isbesc și sună
desigur nu te simți destul de-nstrăinat
în tine
și totuși te mai bîntuie chemarea
în trup se mai ridică scîrba

a și-nceput să-ți știe numele o stea
și păsările
pe vocalele din el
își exersează ciocul
cu chipul unei alte gravitații
își face semne lutul tău
morții visîndu-te îți luară visul
și-l duc în taină mai departe
din punctul spaimei tale
care te-a trezit

să fie vina ta nehotărîrea
întîmplarea
pe care dincolo curînd cu grijă
le vei duce
neștiind
cum cîntă oasele

cenușa cum arată
și nici pedeapsa ce te-așteaptă
născută numai pentru tine

mereu mai aproape

mereu mai aproape
mai aproape mereu
de cel care primește-n sine totul
și nu se umflă nu se deformează
deși înghesuit în el
n-am auzit pe nimeni încă
să se plîngă

să-noți într-un limpede lac și-albăstrui
de copii
și-un copil să-ți fie auzul
altul urechea
steaua sărată din cerul gurii celălalt
ceară suavă în care se-ngroapă
muzica
devorîndu-și scheletul

aproape sînt multele tale-ntîmplări
între ele
supt este largul
piatra căzută
mihnită-și absoarbe inelele vechi
sîngele arde cu grabă deasupra
evaporatelor ape
în golul încă sticlos

și nimeni nu poate să dea nimănui o povață
ce lucruri cu sine să ia
și cîte mai svelt să le lase
pasul cum sună
mintea cum tremură
inima cum se ascultă
și tace
singur iei totul și-ascuns de la capăt
de parcă mereu
pe înaltele drumuri
nici unul din cei doritori nu căzu înșelat

miazănoapte

șira spinării este roată
cînd sîntem culcați
dar vîntu-acesta oare unde s-a născut
și dacă s-a născut de unde vine
modificînd prieveliștile toate
el alungește frunza-n candeli
atîrnă cupe nebăute în pereți
împinge zidurile casei răcoroase
pînă-n amurgul liniei ferate
și roata părăsită-a morii pe țintină
ne prinde chipul de alt chip
ne tescuiește-n aura comună
de arbori s-ar putea să nu ne mai desprindem
evaporata apă-n nori să nu ne-o mai găsim
în fuga somnului să împietrească păsări
cum bate fără încetare
boabele-n struguri zornăind
usucă morții îi ridică-n aer îi zidește
în fluier lung căzut spre miazănoapte
unde tronează cercul mamelor ușor
înghebușate
țesîndu-ne imaculatele cămăși
neînmuiate încă în venin

matcă

de-ar fi numai atît
de-ar fi doar toamnă
dar cine-i pus pe deshumare
nu se mai oprește
brațe prelungi înalță simțurile-n el
și-n neagra lespede-l înșurubează

goluri suave sînt pe unde-au stat și plîns
netemătorii îngeri
și de ecoul lor cu pocnet
din întuneric desfundat
îți sare sîngele pe nas și se aprinde
în jurul oaselor se înfășoară carnea
strîns
de mai multe ori

și-odăile părinților dau busna și se umflă
în palida lumină-a odăii unde te-ai născut
convalescento casa îți învîrte
plesnind-o-n streșinile înghețate
cu un bici prelung
ploaia sub tine își strecoară temelia
la capul tău veghează igrasia fără zid
unduitoare

și dincolo
în tot ce-a fost vreodată vis
se caută și-ndură mîna pe cealaltă
și creierul cu inima
se nasc și laolaltă se apun
pierdute-s legăturile liniștitoare
nu-i mîntuire nici în începuturi
în începuturi mai ales

cum bîntuie cumplitul neformării
te prinde-n glumă te ridică te îndoaie
și mușcă aerul cu tine
să nu mai ai în tine loc
izbindu-te la malurile rîului secat
intrînd atît de-ngust în ceea ce vei fi
de mătăsos și de neștiutor

la matcă sînt puțini cei care mai revin
nu morții
aceștia sînt învinșii
dar cei nemuritori și plini de vlagă
mînați de-o patimă devoratoare
de peste dragoste
de peste ură
măsea și fulger peste orizontu-ntunecat

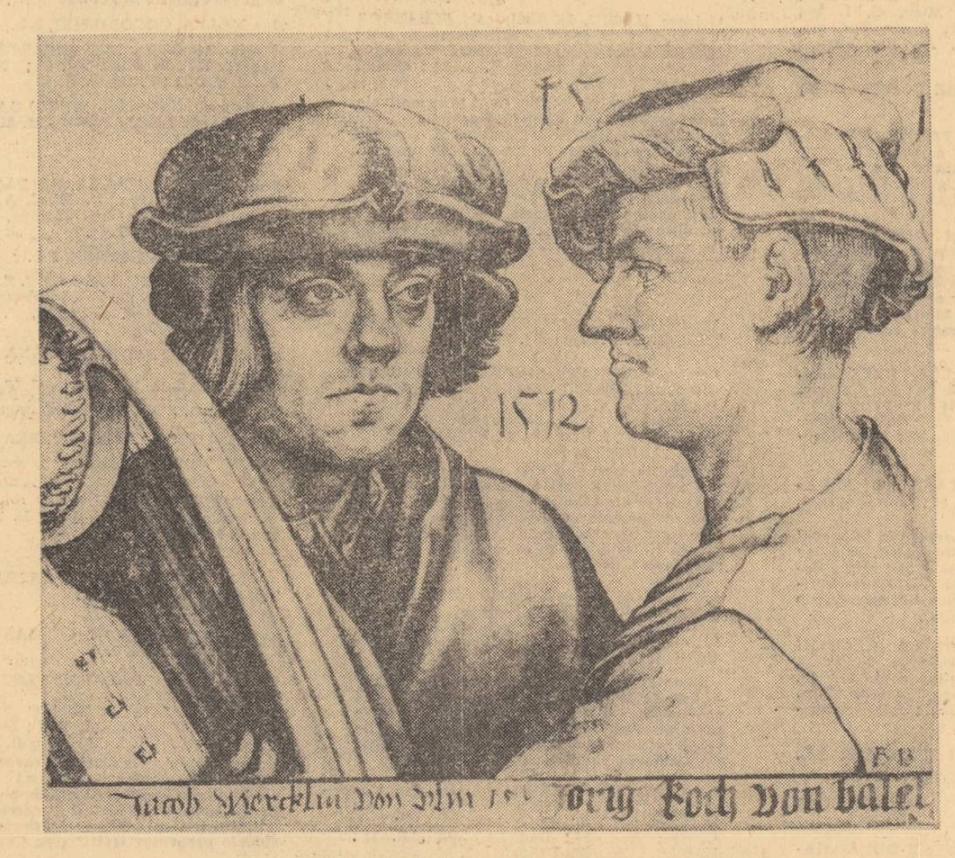

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 4 (352)
Sîmbătă,
25 ianuarie 1969
8 pagini — 1 leu

110 ANI DE LA UNIREA PRINCIPATELOR

Amintirea Unirii

Au trecut 110 ani de la Unire. De 110 ani în ziua de 24 Ianuarie la auzul celebrei **Hore** de Flechtenmacher-Alecsandri, inimile românilor vibrează ca în ziua în care mulţimea bucureştenilor din Dealul Mitropoliei a primit vestea „îndoitei alegeri" a lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al ţării. Se pecetluia întîiul act istoric (Decembrie 1918 a fost al doilea) consfinţind spre ştirea tuturor naţiunilor lumii, Unirea definitivă, în hotarele unei singure ţări a tuturor românilor.

Vorbind de Unire ne place să evocăm figura lui Mihai Viteazul care a realizat cu spada, într-un gest grandios, alipirea de trupul Valahiei, a Transilvaniei şi a Moldovei. Repede reînsîngerate, hotarele ţării lui Mihai au cunoscut din nou dezbinarea şi a trebuit să treacă cinci jumătăţi de secol pentru ca românii să poată să refacă visul, („pohta ce-au pohtit") viteazului.

Pînă să se ajungă la învestitura simultană a colonelului Cuza pe tronurile ocupate cîndva de Mihai şi Ştefan, marii bărbaţi ai poporului au traversat drumuri pline de primejdii, înfruntînd cu noblețe teroarea şi conservatorismul, izbutind o fertilă conectare de interese a intelectualităţii cu masele de ţărani şi meşteşugari. Clătinarea privilegiilor boierimii, după Convenţia de la Paris 1858 a fost însoţită în ţările române de o fierbinte propagare a ideilor unioniste care avea să culmineze în zilele ninse fastuos ale lui Ianuarie 1859 cu împlinirea năzuinţei celei mai vechi a locuitorilor din teritoriile stăpînite cîndva de către daci.

Spre lauda literelor româneşti şi a slujitorilor lor, trebuie reafirmată ideea că în perioada pregătirii Unirii, ca şi în cea de consolidare a ei, istoria României e confundabilă cu istoria literaturii. Alecsandri, Kogălniceanu, Negri, Bolintineanu, iată numai cîteva nume ilustre cuprinse deopotrivă în ambele istorii.

Recenta sărbătorire a semi-centenarului Unirii Transilvaniei cu ţările române ne-a permis să-l rememorăm şi pe Ianuarie 1859 şi să ne mărturisim bucuria de a trăi şi de a munci într-o ţară socialistă cu destoinicie condusă de către Partidul Comunist Român.

Sîntem angrenaţi în largi procese de prefacere economică, de aşezarea pe baze temeinice a instituţiilor democratice şi nutrim un respect profund pentru tot ceea ce realizează, pe aceleaşi planuri, prietenii noştri din ţări socialiste prietene. Există o mereu mai profundă consultare a oamenilor muncii în toate problemele vieţii sociale şi există premizele înfăptuirii integrale ale acelor programe care sînt menite să ridice nivelul de trai al poporului. Alegerile de deputaţi ce se pregătesc în prezent în toate judeţele ţării au în vedere o reprezentare fidelă a intereselor tuturor. Fire de aur ne leagă, prin timp de aspiraţiile eroilor unionişti din 1859 şi „ştergem colbul de pe cronice bătrîne" regăsindu-ne în patetismul cuvintelor lor avînd convingerea că ultimul sfert de veac a fost marea, reala consolidare a Unirii. Sînt anii noştri, anii bărbăţiei noastre şi veneraţia dragilor umbre îmbracă pentru noi aspectul unei pasionante lupte întru afirmarea noului şi corectarea din mers, a erorilor.

Ne mărturisim, ca scriitori, ca oameni de cultură care scriem în limba lui Alecsandri şi Eminescu, întregul ataşament faţă de politica partidului (implicit pentru politica sa culturală), întreaga admiraţie pentru modul în care impune lumii ţelurile stăruitoarei sale munci, ideile sale de înfrăţire a popoarelor lumii.

Fiecare din zilele pe care le trăim ni se pare a fi o zi solemnă, de unic răsunet în calendar. Aşa gîndea în zilele precedînd Unirii şi marele cărturar şi om politic care a fost Mihail Kogălniceanu : „Inima poporului nu înşeală niciodată. Să ascultăm, fraţilor, inima poporului nostru ; să ascultăm glasul şi interesul naţiei noastre care ne strigă neîncetat : Unire şi Unire. Să gîndim că astăzi este ziua cea mai mare din veacul nostru, că astăzi nu numai că scriem ,dar facem istoria ţării noastre".

Sînt cuvinte pe care ni le însuşim, care au în inimile noastre un răsunet la fel de cald.

LUCEAFĂRUL

MIHAIL KOGĂLNICEANU — student

Sus — dreapta şi stînga : feţele Medaliei Unirea Română, lucrată de sculptorul E. Farochon, bătută în amintirea votului de la 24 ianuarie 1859

Cîntec amplu

În ianuarie, cînd se rup şi cad abrupt zăpezile, sărbătorim, un neam întreg, înălţarea acelor mari bărbaţi ai Moldovei şi Munteniei care au săvîrşit Unirea. Actul acesta, fundamental în istoria României, deschizîndu-se în arc bogat spre secole de mărire, aprinde în fiinţa noastră, după o sută zece ani, o bucurie mereu nouă. El e înscrisul făcut cu sîngele tuturora, atîrnat pe toate vieţile de om de pe acest pămînt numai al nostru. De la începuturile sale de dreptate şi de luptă, duse pe două mii de ani, cu credinţă ,gîndul unirii într-o singură patrie a strălucit ca o stea în inima poporului român. Au trebuit să se nască din **spadă,** lacrimă şi suferinţi, şi mai cu seamă din durere, acei bărbaţi superbi, pe care-i vom cînta mereu, ca să împlinească umbletul viteazului Mihai, ridicat din baladele Olteniei ca să-şi azvîrle capul în Ardeal, într-una din cele mai cumplite nopţi ale crimei, să semene şi în acel pămînt al nostru neliniştea, nesomnul şi speranţa. Cărturari cunoscuţi în dragostea de ţară, şi pălmaşi care-l slujiseră, în neam adînc, pe Ştefan-Voievod şi pe Ţepeş şi pe Tudor şi pe toţi neînfricaţii domni ai mulţimilor s-au ridicat, într-o pornire ce nu mai putea fi înfrîntă ca să-l aleagă domnitor peste principatele surori pe Alexandru Ioan Cuza. Şi ziua de 24 Ianuarie, împletită cu flacără, a devenit simbol şi coroană. Iar numele şi curajul acelor bărbaţi vor fi pe cerul nostru în veşnicie. Şi printre ei „acel rege-al poeziei", cîntăreţul revoluţiei paşoptiste, al Unirii şi al războiului de independenţă, descoperitorul, poate, al celei mai adînci pagini de frumuseţe şi tragism, al Mioriţei. De o sută zece ani, şi pînă cînd va dura fiinţa acestui popor, versurile bardului de la Mircești : **Hai să dăm mînă cu mînă / Cei cu inima română...** vor răsuna puternic şi neînfricat între munţii şi cîmpiile României şi de fiecare dată sufletele noastre vor urca spre înălţimile către care ne dau dreptul să urcăm luptele bătrînilor noştri, şi noi toţi ne vom contopi cu marele lor umblet în istorie şi vom fi mereu şi cu cei de după noi, pentru că pe toţi ne leagă, pe cei trecuţi şi pe cei sortiţi trecerii, iubirea, şi dulce şi amară, de pămîntul în care ne-am născut.

În ceasul sfînt al amintirii, cînd plecăm genunchiul, în faţa umbrelor lui Cuza şi Kogălniceanu, simt prăbuşindu-se în mine lumina magului Alecsandri, ctitor de patrie şi carte, revoluţionar şi rătăcitor prin stele.

...Şi-ntre noi să nu mai fie
Decît flori şi armonie...

Cîntecul curge pe sub toate geamurile, prin toate inimile. Născut într-un ianuarie al dreptăţii, ca să facă să dispară hotarul tras de apa Milcovului, el s-a schimbat în fluviu şi curge cu Dunărea, nemuritor, hrănit cu flacăra pură a zăpezilor. Sub fiecare vers, osemintele noastre ; fiecare literă, înlănţuită în sînge, cu bucurii şi cu izbîndă.

Fănuş NEAGU

ÎN ACEST NUMĂR

Tabloul cărţilor anului 1968

POEME
de Leonid Dimov, Ioana Bantaş, Constanţa Buzeă

Cronică fantezistă de Marin Sorescu

CRONICA LITERARĂ

domiţian cesereanu

PERMANENŢE ALE CRITICII

Binevenită această carte, închinată problemelor criticii actuale, pentru că departe de a se interesa de chestiuni îndepărtate, vorbeşte despre stări de lucruri faţă de care nu putem rămîne indiferenţi. Permanenţe ale criticii de Domiţian Cesereanu încearcă să opereze cîteva delimitări în critica literară de astăzi, să desprindă una sau mai multe direcţii, cu alte cuvinte încearcă **să construiască.** Criticul nu e un simplu înregistrator de fapte literare, ci un coordonator al lor, un căutător de sens.

Astfel de cărţi sînt de mare utilitate în mişcarea de idei a zilei şi **Permanenţe ale criticii** are calitatea de a fi o carte oportună şi utilă contextului literar. Mai întîi pentru că autorul ei a sesizat nevoia de clarificare a peisajului critic şi a acţionat cu destulă fermitate pe direcţiile lui fireşti de dezvoltare. Disocierile sale au în vedere acest lucru. Apoi, pentru că s-a angajat într-un domeniu delicat, critica criticii, de care majoritatea criticilor se apropie cu infinite precauţii. Un compendiu **al literaturii române de azi** refuza chiar să ia în considerare critica, deşi aceasta era în ţesătura cărţii indispensabilă, ilustrare grăitoare a chiar necesităţii apariţiei acestuj compendiu. Or, cunoaşterea evoluţiei criticii literare este cu atît mai imperativă cu cît ea reprezintă evoluţia conştiinţei literaturii.

O anumită critică a promovat cărţile anilor '50, o alta cărţile anilor '60, în fiecare caz cu alte instrumente şi altă atitudine faţă de opera literară. Consecinţele primului fel de a face critica, ca şi ale celuilalt se cunosc în linii mari, dar ele sînt fapte de istorie literară, privesc evoluţia ideologiei literare şi se cer comentate. Acest aspect îl atinge Domiţian Cesereanu în **Permanenţe ale criticii. Nu ne aflăm în faţa** unei istorii literare, nici a unui dicţionar de autori, ci a unei încercări de sinteză care nu evită cîteva puncte nevralgice. **Pro domo** e studiul care ne va da datele orientării autorului. El încearcă să depăşească viziunea statică după care istoria literară s-ar prezenta înghetată, împărţită în distincte domenii, negative sau pozitive.

Punctele de reper sînt Titu Maiorescu şi C. Dobrogeanu-Gherea după care urmează Mihail Dragomirescu, Nicolae Iorga, Ovid Densuşianu, G. Ibrăileanu E. Lovinescu, G. Călinescu etc. Teza principală e aceea a existenţei iniţiale a doi factori : critica estetică şi cea sociologică, avînd ca reprezentanţi pe Maiorescu şi, respectiv, Gherea, factori care s-au topit în sinteza, intenţionată sau chiar înfăptuită de succesori. Tot capitolul e solid şi judicios, arătînd o bună cunoaştere a criticilor pe care îi cuprinde şi, ceea ce este de reţinut, sînt recomandările filiative, cu care prilej sînt corectate fără a mai fi pomenite, diverse exagerări. E. Lovinescu e văzut de pildă nu ca fidel discipol gherist, cum s-a scris, ci ca o sinteză a celor doi precursori, cu evident accent maiorescian.

Spre deosebire de multe studii închinate lui Titu Maiorescu, cel al lui Domiţian Ceseranu nu suferă de obsesia maiorescianismului reacţionar. Analizată cu calm şi atenţie, critica lui Titu Maiorescu se descoperă ca mai puţin antagonică criticii ştiinţifice. De altfel se pleacă de la corectarea aventuroasei afirmaţii după care Titu Maiorescu ar fi fost întemeietorul criticii estetizante, făcîndu-se disocierea între **critica estetică** şi **cea estetizantă.** Învinuirea aruncată lui Maiorescu, de a fi alungat „politica" sau „tematica socială" din literatură este înlăturată prin stabilirea disocierii între estetică şi estetism, între criteriul estetic şi criteriul estetizant. Teoretic normele acestei critici estetice erau rigide, dar în practică, în analizele de autor, (exemplul Eminescu, Caragiale) Titu Maiorescu aborda opera dintr-un unghi critic nu tocmai străin celui frecventat mai tîrziu de Gherea. În **Permanenţe ale criticii** se citează de altfel şi opinia lui M. Dragomirescu după care cei doi erau mai puţin adversari decît ţinea să arate, mai ales, Gherea. Lui Maiorescu nu i-a fost într-adevăr străin „curentul istoric în cercetarea literară" şi autorul lui **Pro domo** o ilustrează elocvent, prin exemple culese din studiile despre Eminescu, Caragiale, Ion Popovici-Bănăţeanu etc. De altfel, şi critica aplicată la autori, merit de seamă al lui Gherea, începuse a fi practicată şi de Maiorescu, în chiar articolele amintite.

Opoziţia **critică-estetică — critică-sociologică** pe care o stabileşte autorul cărţii, operantă în planul studiului său, este însă şi ea mai puţin antagonică decît pare. Şi unul şi altul din cei doi critici încercau să găsească mijlocul cel mai propice abordării şi analizării operei literare, căutau criteriile sigure, cu deosebire că unul cobora pe teritoriile criticii din tărîmul filozofiei, iar celălalt urca aici din aria sociologiei, fiecare acţionînd cu finalităţi programatice deosebite.

Cartea are o turnură polemică fermă, care trebuie în primul rînd evidenţiată. Exagerările făcute în jurul lui Gherea sînt amendate sistematic şi în cadrul tabloului general care cuprinde pe Maiorescu, Gherea, Dragomirescu, Lovinescu etc, Gherea are un contur mai aproape de contribuţia sa reală la dezvoltarea criticii româneşti.

„Gherea ar fi voit să vadă în Eminescu „un fiu al revoltei", precum era Shelley în **Prometheus umbound** sau Byron în **Cain,** fără să înţeleagă că marele poet consumă o dramă proprie, de o adîncă semnificaţie umană şi artistică pe care o exprimă, între altele, însăşi retorsiunea morală în timp sau eliberarea prin fantezie. Unde vom găsi, apoi, în poezia de dragoste a poetului tipul „femeii-erou" ? Ea este o altă întrebare extraestetică, preconizată de Gherea şi întoarsă brusc împotriva idealului erotic eminescian, „tot aşa de fantastic şi de nenatural ca şi iubita" (v. **Eminescu,** p. 153—217). Mai poate sta atunci în picioare concluzia, oarecum generală, a studiului asupra „înălţimii artistice" a poeziilor lui Eminescu, dacă rămîn pe dinafară înseşi elementele lor intrinseci, constitutive ?

Cu toate acestea, critica gheristă nu funcţionează decît prin limitare şi exces, în afara criteriului estetic.

Deşi cele mai multe studii despre Gherea şi Maiorescu plecau de la principiile unei analize dialectice, în mişcare, ele refuzau de fapt, o astfel de analiză. Fenomenul Maiorescu nu e simultan cu fenomenul Gherea, între ele existînd un raport de succesiune şi determinare care pleacă de la primul spre al doilea într-o desfăşurare firească. Decupîndu-i din context, izolîndu-i static, comparîndu-i în paralele mereu făcute, reformulăm o stare de fapt. Studii mai vechi despre Maiorescu şi Gherea mergeau pînă acolo încît priveau pe cei doi în raporturi antagonice. Este fals şi din punctul de vedere al istoriei culturale neadevărat. **Pro domo** care intenţiona să sugereze un flux istoric, o mişcare evolutivă, de preluare şi sinteză de la o echipă de critici la alta, pleacă, din păcate, şi el, de la această opoziţie statică Maiorescu — Gherea, care indică fals simultaneitatea în locul succesiunii.

Gherea este însă istoriceşte urmaşul lui Maiorescu iar în epocă **Contemporanul** a fost simţit ca derivînd din **Convorbiri** prin programul său cultural interdictiv. Gherea n-a făcut altceva decît să dea o mai mare deschidere actului de critică literară instaurat în termeni fermi şi puri de Maiorescu deschidere în egală măsură avantajoasă şi dezavantajoasă literaturii. El nu aducea un corectiv ctitoriei maioresciene, fundamentală în conţinutul ei : prioritatea criticului estetic, ci o completare, altfel inevitabilă şi anunţată de chiar Maiorescu în studiile sale. Decisiv în critica literară rămîne examenul estetic, fără de care criticul poate avea neşansa să eşueze în ape de mică adîncime.

Pro domo este consecvent în a trasa o linie despărţitoare între o critică „completă", la a cărei temelie stă criteriul estetic, (suport pentru cercetările de alt tip, psihologice sociologice etc.), şi exagerările acelei critici care acţionează asupra literaturii, neglijînd tocmai acest criteriu. Gherea a lăsat o poartă deschisă pentru acestia din urmă, pe care ei n-au întîrziat să intre. Violenta lor recrudescenţă e analizată de D. Cesereanu în **Critica şi sociologismul mecanic** unde „piesa" incriminată este cartea lui Ion Vitner **Critica criticii.** Departe de a fi inutilă, o astfel de analiză este extrem de instructivă. Brutalitatea unor fraze şi disprețul cu care sînt trataţi marii criticii români, în numele unei aşa zise critici „ştiinţifice", pe care Vitner o declara ca inspirată de marxism, ducea la ştergerea din istoria criticii literare româneşti a chiar conţinutului ei pozitiv: tendinţa spre o critică ştiinţifică.

Pentru a arăta că nu e deloc zadarnică o astfel de retrospectivă, vom cita un pasaj în care D. Cesereanu comentează grosolana falsificare a operei critice călinesciene : „G. Călinescu, tîrît, de asemenea, prin „păpurişul metafizic" sau prin „mlaştinile pline de miasme" ale nu se ştie bine cărei filozofii idealiste, este sfătuit, în numele unei prietenii condescendente, să se întoarcă, cît mai e timp, de pe drumul pierzării. Partea referitoare la G. Călinescu ne semnalează, printre altele, incapacitatea criticii sociologizante de a gîndi şi promova criteriul estetic.

Mai întîi să observăm că ea îşi restrînge comentariile la aspectele ideologice sau de „fond" ale operelor literare. Apoi, printr-o idiosincrazie terminologică confundă criteriul estetic, acest instrument de valorificare şi interpretare, cu estetismul, ferindu-se, la un moment dat, de amîndouă. Pierzînd din vedere diferenţa specifică a literaturii (esteticul), sub a cărei determinare valorică se află înseşi interferenţele temporale şi istorice ale operei, anulează în critica lui Maiorescu un concept al artei cu totul necesar. În schimb, căutînd în opera literară numai sensurile ideologiei, ca şi cum acestea s-ar putea realiza esteticeşte prin ele înseşi proclamă prin Gherea pe singurul ei precursor, suprasolicitîndu-i sau deformîndu-i meritele. Gherea, e adevărat, practicase o critică sociologică, dar să fim bine înţeleşi, nu în afara esteticului. Altfel, nici nu era cu putinţă ca el să fie tras în sfera conceptului artei domeniul vast al sociologiei, cum o dovedesc studiile sale analitice, unele de o remarcabilă profunzime. Detronîndu-l pe Maiorescu şi întronîndu-l cu drepturi absolute pe Gherea (iniţiativele reale ale acestuia rămînînd retezate), balanţa criticii înregistra un deficit nu mai puţin păgubitor decît atunci cînd, temporar, înclinase de partea autonomismului estetic".

O discuţie despre realism converge şi ea aceluiaşi scop, al evidenţierii necesităţii de a nu prefera înaintea valorii literare formula literară. Realismul nu e o valoare în sine, ci abia o posibilitate a ei. **Permanenţa criteriului estetic** este reluarea aceleeaşi chestiuni, de data asta privind raporturile dintre ideologie şi artă, şi mai ales evitarea confuziei dintre ele, prin substituirea literaturii cu ideologia.

D. Cesereanu atinge mai toate problemele care au agitat critica literară în ultimii ani. Inevitabilă era şi aceea a creaţiei în critică, cu atît mai de neocolit, cu cît, admiţînd principiul estetic ca prim principiu promovator de valori, este deschisă calea celor ce tind spre critica creatoare. Examenul estetic fiind cel decisiv, este critic adevărat numai cel ce poate susţine o astfel de probă. Ori asta nu se poate face decît pe calea criticii creatoare, spun adepţii ei. D. Cesereanu adoptă o înţelegere mai elastică a criticii creatoare. El vede în critica creatoare mai întîi posibilitatea de a construi în sens larg, ceea ce nu e în afara tezelor vehiculate de partizanii acestei critici. Întrebarea lui sună astfel : „De nu-l vom egala sau întrece pe G. Călinescu, vom fi oare nişte refuzaţi ai dreptului de a încerca să facem critică şi altminteri decît el ?" D. Cesereanu nu ţine prin scrisul său de critica creatoare. Pagina sa de critică are stilul ideologic şi criticul nu scrie „frumos". Nici nu urmăreşte asta. Ceea ce este demn de interes în cartea sa e felul în care încearcă să croiască drum unor ferme adevăruri.

Aplicaţie primă de domeniul teoretic, zonă puţin cultivată şi încurajată la noi, din care cauză se află în situaţia de a se mişca uneori anacronic. Carenţele acestui sector sînt generale şi cei ce-l au în vedere se izbesc de limbajul impersonal, semioficios înstăpînit aici, limbaj complet nepotrivit domeniului teoriei literare şi esteticii, dar a cărui depăşire se anunţă încă grea. Precizînd predilecţia lui D. Cesereanu pentru că de obicei se confundă domeniile şi unui critic care nu se ilustrează egal şi în domeniul teoretic şi cel aplicat i se pot nega virtuţile. Se ştie însă că un teoretician bun poate fi un cronicar literar neinspirat după cum nu lipsesc şi situaţiile inverse. Opoziţia lui D. Cesereanu faţă de felul restrictiv în care e înţeleasă critica creatoare este de înţeles. Termenul de critică se aplică, din nefericire, în mod curent unor domenii ce nu coincid, şi din acest echivoc se pot naşte altele. Mihail Dragomirescu era un critic fără intuiţia valorilor ceea ce nu l-a împiedicat să fie un cunoscut creator de sistem.

Oportunitatea şi bunul simţ critic al acestei cărţi sînt salutare, **Permanenţe ale criticii** reprezentînd o situare pe poziţiile unei sănătoase tradiţii literare într-un moment în care e bine să ne amintim de exemplul unor mari precursori, care ştiau să ceară literaturii numai ceea ce era al său şi s-o ferească de imixtiuni împovărătoare.

M. UNGHEANU

POETUL

A le strînge la un loc, paginile scrise într-o carieră de mai mult de şase decenii, de către Victor Eftimiu e o întreprindere practic imposibilă, autorul însuşi, deşi înzestrat cu o memorie prodigioasă, „monstruoasă" aproape, nerecunoscîndu-şi textele risipite, deseori sub pseudonim, în publicaţii ori cărţi. Istoria literaturii va trebui să tocmească un scafandru care să cerceteze fantasta lume subacvatică în care coralii şi scoicile sînt de plumb şi poartă bizare nume (aldine, verzale, Memphis etc.) restituindu-ne valori, sporindu-ne informaţia. Genurile literare s-au dovedit prea puţine pentru Victor Eftimiu : poet, dramaturg, nuvelist, romancier, eseist, memorialist, traducător, textier, epigramist, autor de literatură poliţistă, de scenarii radiofonice, (între altele, e decanul şi al cineaştilor români) de reviste muzicale şi, cu strălucitoare vervă, articlier.

Victor Eftimiu, împlineşte 80 de ani de viaţă şi ceea ce mă face să-i ignor pe cei 47 de ani care ne despart şi să-i scriu cu colegială căldură nu e doar frăţia de breaslă ci tinereţea totală a scriitorului, netulburatul său farmec, cavalerismul său. Da, Eftimiu e un hidalgo superb, evoluînd în lumea noastră ameninţată de rigori tehnocrate cu un ceremonial diurn cu parfum de ev-mediu. El ilustrează tipul Poetului-Monarh, oficiind solemn într-o ţară care e Poezia şi dăruit cu drept de viaţă şi moarte asupra supuşilor săi, cuvintele. Eftimiu nu scrie *ci lansează edicte. Patetic, îşi „tipăreşte" vocea, nu cărţile. O nouă carte, pentru Eftimiu e o nouă corabie pornită spre arhipelagurile Mirodeniilor, cu prora udată de şampania inaugurală şi atît, scriitorul, odată plecat de pe ţărm nu mai caută vasul pînă atunci atît de drag. El nu s-a* întors *niciodată la vechile scrieri încercînd să le explice ori să le apere. Le-a* ponenit, *accidental dar a avut sistemul său original de a le „reface" : scriind altele noi, zeci de cărţi noi. Cînd l-am intervievat, în urmă cu cîţiva ani mi-a mărturisit că are gata de tipar vreo 20 de volume ! Cu bonomie mi-a spus că e campion mondial al sonetiştilor. Scrisese cu mult peste o mie (fără a repeta perechile de rime !).*

Era firesc, e firesc să constaţi că o asemenea operă e, fatal, inegală dar a o contesta în bloc cum s-a încercat cîndva, cu triste rezultate, e o enormitate. Pentru cine are buna credinţă a Lectorului, parcurgerea atentă a scrierilor lui Eftimiu îngăduie întîlnirea, pe largi spaţii cu arta autentică, durabilă. Desigur, nu e lesne să-l citeşti. Cu gîndul la Petronius, cred ca o lectură din Eftimiu e un ospăţ al lui Trimalchion în care filele de carte sînt bucatele exotice.

Nu voi avea naivitatea să citez titlurile care-mi plac. Ar fi inutil, cititorul aflat în necunoaştere nu trebuie îndreptat spre Eftimiu ca spre un autor ci ca spre o instituţie. *Vreau să remarc numai un singur lucru. Contemporan cu tot ceea ce s-a scris mai bun în literatura post-eminesciană, Eftimiu a avut o existenţă fierbinte, punctată stăruitor în explozii menite să-l înalţe ori, dimpotrivă, distrugătoare, scriitorul a fost cu fervoare lăudat şi anulat, a prilejuit naşterea unei adevărate mitologii a personajului căruia i-a locuit umbra, a avut dezamăgirea de a fi lăsat de către prieteni ori de a trăi saharele Erorii dar s-a învins şi a învins.*

Victor Eftimiu este posesorul unei mari inimi, vibrînd pentru Frumos, plină de căldură şi omenească înţelegere a meandrelor vieţii. A ştiut să uite *(el, terorizatul de memorie) uritul, efemerul şi a păstrat chiar din reacţiile denigratorilor săi, acel grăunte virtual al unei posibile înţelegeri. A fost apărător devotat al breslei condeierilor, energic luptător pentru dreptate socială, perpetuu animator al vieţii literare.*

Maestrul împlineşte 80 de ani.

Pe cînd era june, Caragiale pronostica mucalit („ăsta o să ajungă cineva" — citez aproximativ) şi Eftimiu i-a împlinit zisa.

Să-i trimitem cu prima caleaşcă a zorilor cuvenita cunună de mărgărite...

Gheorghe TOMOZEI

Portal în Strada Colonadelor
Fotografia : GH. ŞERBAN

ARHIVA ARGHEZI

ILUSTRAŢII

Între vers şi desen există, desigur, nişte legături mult mai gingaşe şi mai complexe decît creionul şi condeiul, care dau cuvintului contur şi liniei substanţă. Apropierea şi legătura se lasă căutată mai de grabă în imagine şi în asemănările de sensibilitate dintre poet şi artist.

Versurile lui Arghezi au furnizat suficiente subiecte de visare, atît graficianului, cît şi pictorului, prezent pe parcursul apariţiilor volumelor de versuri şi proză, în variate şi multiple forme de exprimare.

Îmi opresc însă gîndul şi intenţia, pe trei momente inedite, care obligă la răsfoirea calendarului cu mai mulţi ani înapoi : Drăguţescu, Mitura şi Dobrian...

Există o comunicare de subtilă preocupare între aceste nume nu pentru că l-au ilustrat pe Arghezi, ci mai ales pentru că ele s-au regăsit şi într-alte împrejurări de înaltă ţinută artistică.

Drăguţescu : *în anul 1937 publică un volum format album, în tiraj redus, intitulat simplu „Ilustraţii", dedicat unui număr de 14 poeţi, dintre care citäm pe Bacovia, Barbu, Blaga, Cotruş, Goga, Minulescu, Pillat, Voiculescu... Cu o prefaţă de mare rafinament intelectual, semnată de Tudor Vianu, volumul deschide dialogul intim dintre poet şi pictor. Citez finalul acestui dialog-prefaţă :*

„Poetul : *Crezi deci că tovărăşia noastră e cu putinţă ?*

„Pictorul : *Prietenia poeţilor mă poate inspira, dar nu-mi poate propune teme.*

„Poetul : *Vrei să răspunzi totuşi chemării mele ?*

„Pictorul : *Voi încerca să privesc cu ochiul poeţilor şi să evoc lumea apărută sub Soarele negru al melancoliei lor"...*

Pentru Arghezi, tînărul artist de atunci a ales poezia Cintec mut *din „Flori de mucigai" şi anume prima strofă alcătuită din şase versuri. E un desen de atmosferă caracteristică Florilor de mucigai, împlinind, în tuşe groase şi delicată linie tremurată, elementele de antiteză dintre trupul rămas întemniţat şi sufletul plecat în alaiul îngerilor şi al icoanelor nevăzute. E o compoziţie condensată, de mare tensiune dramatică, identificată pînă în miezul ideii cu poezia...*

Exista pe strada Brezoianu o sală de expoziţie cu numele Prometeu *(azi un magazin insignifiant care paralizează banal o bună şi centrală sală de expoziţie) unde în martie 1943 a fost organizată expoziţia unui număr de opt artişti plastici, reprezentanţi ai aşa numitului „Grup Grafic" (Dimitriu-Nicolaide, Tania Baillayre, George Ceglocoff, Marcel Ollinescu, V. Dobrian, Paul Constantinescu, Nic. Ştefănescu-Şerfi şi... Mitura Arghezi). Era un grup de artişti care se rupseseră de oficialitatea culturală a timpului, căutînd o eliberare de rigiditäţile profesate de o mînă de funcţionari artistici...*

La vernisaj a vorbit Tudor Arghezi, pe care „Grupul Grafic" îl alesese ca sprijinitor spiritual. Printre altele, Arghezi a schiţat şi sinteza de artă dintre scris şi desen, astfel : „Scriitorii nu sînt la nelocul lor într-o manifestare a gravurii. Şi pana unora şi dalta celeilalte, se reduc, în faţa ochiului la o expresie de analogii : a cîmpului alb şi a oilor negre... Gravura scrie figuri, condeiul schiţează cuvinte şi amîndouă se folosesc, împreună şi deosebit, de aceleaşi mijloace publice de rostire, tiparul"...

Mitura, cu un talent mărturisit de timpuriu, debuta cu cîteva tablouri şi vre-o trei, patru volume „Tudor Arghezi — Ediţii Definitive", ilustrate de mînă. Eveniment pe cît de inedit, pe tot atît de apreciat de public.

Dobrian : *poemul* Transfigurare *de T. Arghezi : „Acest poem a fost săpat în lemn de către meşterul gravor Dobrian în anul 1944 luna martie în cinci exemplare numerotate în literare de la A la E toate exemplarele sunt semnate de poet şi gravor".*

Inscripţia vorbeşte de la sine. E darul unui artist pentru alt artist : patru pagini şi o gravură lipită pe coperta aurie, reprezenta opera de artă şi omagiul artistului atît pentru poet, cît şi pentru literatura lui...

Evident, ilustrarea prozei şi versurilor lui Arghezi a iscat opinii şi atitudini artistice diferite. Astfel de la Lucia Demetriade-Bălăcescu (Ce-ai cu mine, vintule ? şi Cartea cu jucării, ediţia I) pînă la Piliuţă (Bunădimineaţa, Primăvară !) tehnicile şi interpretările au urmat stilul şi maniera fiecărui artist ilustrator.

Ultimile desene-ilustraţii văzute şi aprobate de Arghezi, propuse pentru un volum special de versuri, aparţin pictoriţei Ligia Macovei. Cu fineţea unei linii gîndite frumos şi cu o echivalare a poeziei în imagini de simbol, artista Ligia Macovei a găsit echilibrul dintre idee şi imagine, ceea ce l-a făcut pe Arghezi nu numai să fie de acord cu această carte-album de poezie şi desen, dar să şi sublinieze valoarea şi expresia ei particulară... Această lucrare de artă aşteaptă pe masa Editurii pentru Literatură momentul activ de lucru spre a fi înfăţişată, desigur într-o ţinută generală superioară, publicului iubitor de poezie, desen şi artă, care o aşteaptă cam de mult...

Baruţu T. ARGHEZI

ierburile acestui pământ

MIHAI PELIN

Cînd se trezi, Pavel încercă să-şi întoarcă privirile spre deşteptătorul de pe noptieră şi întîlni lumina aceea tulbure, lăptoasă, a dimineţilor de iarnă cu cerul acoperit, care se strecura ca un abur învolburat prin perdelele galbene. Afară nu mai ningea, dar între clădiri stăruia o ceaţă străvezie prin care fulgerau din loc în loc ferestre clătinate de un vînt capricios, incapabil să curgă într-o singură direcţie, iar liniştea, aproape deplină, învăluia lucrurile din jur într-o armură de statornicie şi armura aceasta, desigur, era cît se poate de precară, se prăbuşea la fiecare claxon, asemeni frunzelor uscate dintr-un copac alături de care se trage cu arma de vînătoare. Dar duplicitatea aceasta a obiectelor faţă de propria lor statornicie avea o savoare, introducea în spaţiul dormitorului o notă de calm suculent, în care oricine se putea bălăci, precum Elena în apele copilăriei sale, întocmai ca un delfin domesticit, rotindu-se în jurul propriei axe, risipindu-şi puterea secretă şi farmecul şi sfidînd cu dezinvoltură acea ordine draconică a lumii care se întemeiază pe ceea ce numim gravitaţie.

Elena plecase, reuşea să se desprindă din aşternuturi fără mişcări de prisos, fluidă aproape, şi Pavel îşi aminti cîteva din puţinele dimineţi în care îi putuse supraveghea ultimele clipe ale somnului, secundele în care carnea ei răcoroasă se regăsea, pe nesimţite, pe sine, recuperîndu-şi sensibilitatea şi, în primul rînd, capacitatea de a se îndurera. Ea dormea, de altfel, aşa cum dorm păsările, somnul ei era mai degrabă un soi de echilibru fizic al trupului şi fostul ei soţ nu găsise niciodată suficiente motive care să-l determine să-i deterioreze acest echilibru, s-o prăbuşească în dragoste de pildă, sau în confidenţe de circumstanţă, articulate greoi, cu dificultate. Prefera s-o privească, dar înţelegea s-o privească într-un fel anumit, cu detaşarea sceptică cerută sau, mai bine zis, impusă de golul care se adîncea treptat între ei — minute în şir la capătul cărora pîndea implacabilă soneria zgomotoasă a deşteptătorului. Şi, cînd privirile ei aburite de somn se întîlneau, în sfîrşit, cu lumina catifelată a camerei, n-o mai privea, dimpotrivă, încerca să-i reconstituie meticulos trăsăturile, reunindu-şi în tăcere pleoapele, despărţindu-se temporar de lumina prin care ea înota de-acum cu gesturi nesigure.

Dimineaţa aceea în care îi ceruseră să divorţeze, să-şi limpezească — aşa cum le făcea lor plăcere să spună — dosarul, îi revenea treptat în memorie, cu lumina ei prăfuită şi cu zgomotele începutului ei somnolent, care urcau încet pe faţada stucată a clădirii, pînă pe pervazul ferestrelor pe care le făceau să vibreze discret, ca sub bătaia uşoară a unei amante timide. Îşi amintea că auzise mai întîi vocea subţire, nenaturală de piţigăiată a lăptarului, rotile cauciucate ale unei şarete apoi, o sonerie electrică gemînd prelung pe fondul difuz al trecerii tramvaielor, apoi instrumentele de ras cu care lovea accidental în etajera de sticlă din baie, duşul, apa rostogolindu-se prin ţevi spre canale şi, printr-o substituire a simţurilor, mirosul aproape greţos de lapte afumat care urca încet de la parter şi, dintr-o dată, tot ceea ce a mai premers întîlnirii cu feţele lor impersonale se năruia, se comprima reducîndu-se la volumul insignifiant al unei miimi de secundă — o ameţeală de o clipă, dincolo de care se ivea pe neaşteptate biroul lor din lemn de nuc rechiziţionat de la cine ştie ce fost demnitar, hîrtiile pe care le răvăşeau cu degete calme şi cuvintele lor tărăgănate care se clătinau o clipă în amintire, căutîndu-şi parcă o stabilitate irecuperabilă.

Sinceritatea lor, la o analiză atentă, avea în ea ceva viril, amănuntul acesta criptic îl izbise încă de la prima lor confruntare, dar abilitatea cu care îşi împărţeau cuvintele ca să le reverse în rafele asupra lui şi, implicit, nedreptatea cumplită care mocnea în acele cuvinte, amintea echitatea laşe, aproape geometrică a plutoanelor de execuţie — nimeni să nu ştie precis dacă glonţul din arma lui sau altul a nimicit o inimă — şi „prefer să demisionez..." le spusese, dar ei erau politicoşi, excesiv de politicoşi, aveau şi răbdare, îl încolţeau cu argumente hilare, aproape ilogice, sau subordonate unei logice aparte, care figurase şi în arsenalul unor alte mişcări. De fapt, ceea ce doreau ei să realizeze în confruntări de o asemenea natură era foarte puţin : o consacrare juridică a prăpastiei pe care o întrezăreau între soţ şi soţie, între frate şi soră, între tată şi fiu, între tot ceea ce se putea coaliza în virtutea unor relaţii mai strînse decît cele impuse de legile scrise în care toţi îşi cam băgaseră picioarele, pentru că asta îi îngrozea şi nu-i lăsa să doarmă, posibilitatea unor coaliţii care s-ar fi putut închega alături de cadrele pe care le preconizaseră, şi, pentru a evita o transpunere în act a unei astfel de posibilităţi, se străduiau să inculce fiecăruia sentimentul singurătăţii, al imposibilităţii de a comunica şi altfel decît în şedinţele care se ţineau lanţ. Şi „preferă altceva..." îi zîmbiseră, „gîndeşte-te şi, mai ales, acordă-ne toată încrederea, înţelege că noi te preţuim...", voiau, de fapt, să-l convingă că totul va fi o simplă formalitate, dincolo de care Elena şi comandorul care o zămislise ar fi încetat subit să mai existe, şi, într-adevăr, simplitatea pe care o strecuraseră în legi era dezarmantă. „O operaţie de amigdalite" încercase unul din ei să glumească, Matală se pare, prudent.

Apoi, prăbuşirea curajului, sau mai precis a îndărătniciei, pentru că, în unele cazuri, curajul se suprapune perfect cu îndărătnicia, şi tribunalul, sălile lungi şi aglomerate de-a lungul cărora ţăranii căpoşi care nu voiau să renunţe la pămînt scuipau scîrbiţi în cutiile pline cu nisip mirositor, circularele afişate pe ziduri, demnitatea bizară, găunoasă a aprozilor şi, dincolo de toate aceste imagini sordide, surîsul sceptic, subminat de dezgust al judecătorului şi stupoarea acelui grefier dubios care, nimicit zi de zi de privirile tulburate de importanţă ale asesorilor-juraţi, uita să consemneze totalitatea depoziţiilor în procesul verbal şi îşi rotea cu atenţie căpăţîna diformă din gîtul firav. „Romane poliţiste" repetase — era tot o idee de-a lor — clătinîndu-se vag în aerul sfîşiat de rîsete domoale, blazate şi grefierul ridicase spre el o privire încărcată de satisfacţie din care viclenia străveche a neamului său de borfaş trădător deborda gîlgîind de sub pleoape şi pe faţa ridată concentric. Dar, dincolo de aceste poticneli subiective, ale gîndului său, şi dincolo de cîteva mici incidente de procedură, totul se dovedise a fi, într-adevăr, o simplă formalitate, judecătorul îl ascultase cu superioritatea vanitoasă a celui pentru care măsura rigorilor legii depinde de propria lui interpretare şi „vasăzică, citeşte romane poliţiste?..." îl mai întrebase, încă o dată, „şi decadenţa aceasta moştenită, desigur, te supără, ea face convenţuirea voastră imposibilă", dar Pavel nu-l mai asculta, îşi supraveghea cu atenţie glandele care elaborează lacrimi şi care, în acele clipe, păreau iremediabil atrofiate.

Reconstituind evenimentele, ar fi putut reţine fapte memorabile, prin neverosimilitatea lor logică, bineînţeles, însă bănuia că meditaţia întemeiată numai pe legile gîndirii corecte nu pot discerne sofismul de paralogism, argumentele deliberat măsluite de rodul firesc al timpeniei. Aşa că încetase de mult să mai descompună mecanismul care-i răvăşise credinţele şi existenţa ca atare, ar fi fost inutil, ar fi reuşit cel mult să pună capăt la capăt întîmplări în care nici un protagonist nu ar mai fi avut îndecenţa să se recunoască, operaţie în urma căreia, încă o dată, s-ar fi lovit de valul acela de infailibilitate din care gustase şi el şi care-l copleşise atunci. Era infailibilitatea celor care ştiau că vor avea întotdeauna ultimul cuvînt, şi se încetăţenise în ei treptat, la început sub forma rudimentară a credinţei că s-au născut pentru a înlătura dintre picioarele oamenilor capcane armate, pietre şi spini, fapt cu atît mai puţin explicabil cu cît însăşi această credinţă era o capcană, mai precis o orbire de care, atinşi, cei mai mulţi refuzau să mai stabilească vreo legătură între violenţa manifestă de ieri şi constrîngerea din ce în ce mai rafinată de azi. Ei greşeau uneori, dar întotdeauna în trecut şi, totuşi, din punctul lor de vedere, trecutul era şi el infailibil, însă, în ceea ce îl priveşte, Pavel s-ar fi considerat cel puţin necinstit dacă ar fi încercat să se dezvinovăţească şi să-şi explice slăbiciunea trecută prin convingerea că sînt infailibili a celor care-i deşrămaseră căsnicia. Faptele sînt fapte, şi, mai devreme sau mai tîrziu, ele sfîrşesc prin a se consuma, prin a-şi toci semnificaţiile prime, şi adevărul era că abia prin confruntarea cu sentimentul infailibilităţii lor totale izbutise să-şi regăsească echilibrul necesar supravieţuirii : lipsa obişnuită de modestie devenea o atitudine mai puţin aprigă, reductibilă adică la sentimente, de unde, atunci, senzaţia unui coşmar inofensiv, dacă nu chiar reconfortant, pe apele căruia se lăsase purtat.

În dimineaţa aceasta, însă, ar fi vrut să-i vorbească, Elenei, şi faptul că, dormind, nu izbutise s-o reţină alături de el îl nemulţumea, stîrnea în el o revoltă lipsită de sens, inutilă, gratuită ca un joc dezordonat de artificii pe un cer pe care nu-l priveşte nimeni. De fapt, întrucît aseară o reposedase, ar fi trebuit să-şi amintească şi împrejurările în care o cunoscuse — nu tocmai prielnice, cînd era îmbrăcat în haina aceea ponosită şi prost croită a soldaţilor la care, după război, nu se mai uitau nici măcar servitoarele — ceea ce se vădea a nu fi chiar imposibil, şi îşi aminti, într-adevăr, că o cunoscuse în timp ce spăla vitraliul acela păgîn din pricina strălucirii căruia oprise prostit maşina la marginea şoselei. Ea îl privise atunci peste un umăr, surîzîndu-i complice, complicat, şi în clipa aceea fusese convins că femeia care îi suridea va fi a lui, ceea ce s-a şi întîmplat. Apoi îi reveni în memorie acelaşi vitraliu, imens şi profund, pe care îl privise cu o insistenţă ciudată, şi atunci, şi peste patru ani, în clipele premergătoare destăinuirilor tărăgănate ale notarului care le transferase moştenirea — vila adică — şi care le explicase cu lux de amănunte, în prezenţa unui şofer care zîmbea ciudat de satisfăcut, că Elena nu descinde din intendentul care devenise acar şi din soţia lui asurzită de o petardă banală, ci dintr-un comandor al cărui nume se lăfăise în cam multe comunicate de front din prima jumătate a ultimului mare război. Şi revăzu, timp de cîteva secunde, figura obosită a notarului, zîmbetul satisfăcut al şoferului, stupefacţia din privirile lui Adamescu şi lacrimile din ochii Elenei şi, încă o dată, vitraliul acela păgîn ale cărui sticle multicolore legate în plumb întruchipau un călăreţ năpustit pe o cîmpie întinsă, spre nişte munţi îndepărtaţi şi spuziţi cu zăpadă. Apoi simţi că adoarme,

(Continuare în pagina 6)

LEONID DIMOV

BASM

— „Cum pot trăi — m-ai întrebat —
Muntenii, în aerul lor curat,
Dar înăbuşiţi între povîrnişe ?"
Cînd, am dat de agrişe
Şi tot culegînd, n-am observat
C-am ajuns în oraşul visat,
Chiar în piaţeta de fier forjat
Şi incrustaţii argintii.
Era o piaţetă mărginită de prăvălii
În care se vindeau tot felul de robinete :
Nichelate, pîntecoase, violete,
Pentru băile palatelor trandafirii
Cu imense dungi negre ţinînd din temelii
Pînă la cupolele cam ţuguiate.

Rămăsesem cu gurile căscate
De atîta înălţime şi intimitate,
Dar nu ne-am speriat
Ci ne-am aranjat părul, ne-am periat
Şi-am început să coborîm şi să suim
Pe străzile fără caldarîm
Pentru că, fiind acolo mereu sărbătoare,
Toţi locuitorii aveau vezicule plutitoare
Şi chiar pluteau pe uliţele tăcute,
Cînd anevoie, cînd mai iute,
După cum îi nelinişteau pădurile suspendate
Peste capetele lor şi peste palate.
Nouă nu ne părea bine
Că nu putem pluti, deşi ne vine
Să plutim pînă la cornişe
De unde ne chemau jumătăţi de făpturi
piezişe
Suite acolo pentru împodobire
Dar atît de vii şi pline de mulţumire
Că ni se strîngea inima de durere
Cînd le părăseam, apucînd spre alte
cartiere.

Am fi mers aşa la nesfîrşit
Dacă nu ne-am fi oprit
În faţa porţii noastre de la numărul şase
Cu balamale scîrţîitoare şi lucioase,
Dacă n-am fi intrat în casă,
Dacă nu ne-am fi aşezat pe laviţa joasă
Şi nu ni s-ar fi ridicat părul măciucă
La vederea robinetului cu cap de ştiucă
Gata să ne muşte ascuţit
Dacă l-am fi răsucit.

Dar noi am încremenit
Şi mai stăm şi acum aşa
Dacă nu ne-o fi clintit careva.

POEME de IOANA BANTAŞ

Psalm de seară

Închid cetatea pentru somn
cîntînd încet
ca să alung
strigoii şi mihnirea,

îmi culc copiii
cu vulturii în braţe
şi-mi întăşor bărbatul casei
în pînza necesară a uitării,
apoi, în ceasul singur
cînd numai timpul martor nevătămat
şi fără rădăcină
îmi lasă-n cerul gurii
aromă de pelin

mă urc în turn
şi-mi biciuiesc destinul.

Nici o poartă

Şi totuşi trec şi-acum
tot singură prin soare
cînd port pe creştet templul
acestor două timpuri
ce-mi cresc precum altoiul
unui destin perpetuu.

Mă prinzi de mînă încet
şi mîna înfloreşte
înfăşurată-n roua fierbinte a ta
o rege, blînd al meu,
şi nu e nici-o poartă
prin care să ne-ajungem.

Şi de mi-ar fi în jur
o lume adunată
mireasă-mi sînt şi mire deodată.

Drept pedeapsă

Apoi îşi luă chipul său
şi se pierdu în zare.

Zadarnic pun pe foc
să luminez odaia,
zadarnic îmi ascund
sub legătură părul
doar somnul se strecoară
prin crăpătura frunţii
şi-o pasăre bătrînă
îşi face cuib de noapte
în inima
rămasă drept gaj
şi drept pedeapsă.

Dimineaţă veche

Îmi pun podoaba de răchită
a trecerii prin sinele fără pereche,
spun cuvenita laudă acestei
alcătuiri ce blînd mi se supune
şi-n ceasul cînd pe lume
se răsuceşte cerul cu faţa primenită
eu retrăiesc o dimineaţă veche.

De ce-aş striga

De ce să-mi cert simţurile
şi să le duşmănesc,
de ce-aş striga cînd nimeni
nu-mi poate umple golul,
cînd nici un rege nu plînge
în faţa poporului său.

Îmi păzesc duminica ochiului
şi merg ascultînd
cum marele ger
îmi adulmecă urma
ca un cîine.

O singură şiră

O singură şiră am
vezi bine,
în mijlocul spinării
întocmai ca la tine,
o scară delicată
din oase mici legate
cu-un tub de gelatină.

Numai că un anume oscior
îmi e străin.

El aparţine lui Ioric,
neînvinsul,
şi-n fiecare noapte
vin
păsări de încredere
din timpul de demult
şi-mi ciocănesc în şiră
osciorul cel străin
pe semne
să mi-l cate.

Ce nemurire

Ce nemurire ai mai aştepta,
ce slavă,
cînd tălpile nu-şi vor găsi pămîntul,
cînd ochiul viu
vîndut te-o duşmăni
şi cînd străinul
ţi-o soarbe aerul din vatră ?

De aceea zic
ori cît de mare e seceta
şi limita
ori cît de aproape
rămîi întreg
şi nu lăsa
să crească iarba peste demnitate.

Blam

„Mai bine o existenţă patetică,
Natanael, decît liniştea"
GIDE „FRUCTELE PĂMÎNTULUI"

I

Existenţa patetică este o fugă
continuă prin lucruri,
prin fără de sine
Plăcerile şi durerile
sînt fugi repetate.
Fugim de noi înşine mereu
şi cînd nu vrem,
cînd ni se pare că sîntem pregătiţi
ori demni
e prea tîrziu.
Sîntem din nou şi în ultima clipă
laşi,
preferăm absenţa, unei linişti
lucidă şi pustiitoare ca gresia.

II

la aminte deci devreme
la primul semn de om,
la prima strigare,
stai singur şi alungă de la tine
fără de legea
şi oboseala îndestulării.
Nu lăsa să-ţi îmbete cugetul
şi să-ţi înflorească simţurile
nimic din ceea ce e îngăduit
prin ritual, prin milă,
prin respiraţie.

III

Nu-ţi pregăti deznădejdea din urmă
pentru că oricît ar fi de mare
ori de amară
ea nu e o scuză,
nu e de schimb
şi marea linişte a absenţei finale
nu vindecă nimic
căci de fapt nici nu are ce vindeca :
toate rănile sînt acoperite cu cer
şi toate bucuriile
îngrămădite într-un plămîn prea mic.

IV

Şi moartea vine ca la peşti
nu ia nimic, nu dă nimic.
Trece numai
ca limba peste buze.

Cronica lantezistă

MARIN SORESCU

ÎNDELUNGATA SLUJBĂ

Coordonatele liricii lui Boris Pasternak mi se par a fi acestea : (a) natura văzută iluminat, mistic, dumnezeeşte, ca oficierea unei slujbe veşnice, la care el ar asista în genunchi, cu lacrimi în ochi, cu zile în ochi, cu viaţa în ochi şi apoi : (b) prezenţa stihiei feminine, ca un pol magnetic coordonator, care comandă toate reacţiile, stările sufleteşti, expresiile vieţii. De fapt femeia e un derivat (pentru a vorbi în termeni chimici) al naturii, în catedrala imensă a ei fiind plantată ca o luminare aprinsă în faţa vitraliului.

Prea mult folosită de romantici, şi de alţii, natura parcă s-a tocit. Nu mai e, oricum, la modă să te-nfiori cînd ţi se afundă paşii în frunze moarte, pe care le găseşti în faţa porţii cînd te întorci de la serviciu. Sau să te mişte luna martie, pur şi simplu, cu micile ei averse. Omul modern are simţul catastroficului. Frunza care pică l-ar interesa dacă de codiţa ei ar fi legat cu o sfoară ultimul avion ce se prăbuşeşte. Ori dacă, printre aversele lunii martie, s-ar întîmpla rafale de mitralieră. Asta da, l-ar mişca profund. A mai picat o frunză, s-a mai împuşcat unul. Aşa mai merge. La un film de Cehov, o persoană de lîngă mine nu putea nicidecum să înţeleagă marile tăceri dintre replicile eroilor. Voia acţiune cu orice preţ, întîmplare, dezastru. M-am amuzat făcîndu-i un comentariu ad-hoc, punînd-o mereu în gardă. „Acum să vezi ce-o să se petreacă". (Nu se întîmpla nimic. El fuma, ea spunea că mai bine nu se întîlneau. Şi viaţă, şi chestii de-astea.) Iarăşi o zonă albă, care pe persoana de lîngă mine o turtea de plictiseală. „Stai că acum vine soţul şi-i prinde. Şi el se aruncă, pe fereastră, în mare". (Dar nu venea — şi viaţa cehoviană se măcina ca un covor persan, năpădit de molii.) Şi toată lumea voia acţiune palpitantă. „De ce nu vine soţul să-i prindă ?" Poezia lui Pasternak este ca omul care fumează în faţa unui tei şi tace. Cine să înţeleagă ce acţiune formidabilă este înflorirea teiului ?

Poetul s-a simţit în natură ca un om în larg. Cum ai zice : un om la orizont. Şi a vorbit despre acest larg cu sentimentele pe care le-a avut la îndemînă în momentele acelea şi după cum se întîmplă să fie furtună ori senin liniştit. Şi trebuie să înţelegem prin larg, nu numai marea (nu ni se-ntîmplă să fim mereu pe mare, mai mult stăm pe lîngă casă), ori munţii (nici nu cucerim toată ziua piscuri, mai mult tuşim, ori călcăm strîmb). Cringul, clina dealului din faţă, cotitura drumului, doi copaci care umbresc casa, plini de furnici — toate astea sînt obiectele unei puternice şi înfricoşate contemplaţii. S-ar putea face, ca la Eminescu, lista speciilor de copaci preferaţi. Şi mesteacănul cred că s-ar situa pe primul loc ; apoi teiul, fagul, scorusul, salcîmul, liliacul : mai mult foioase care au mirosul dezvoltat şi fac un zgomot plăcut urechii iubitei şi lui Dumnezeu. Tolstoi, bătrînul, putea să ofteze cu Andrei Bolkonski în faţa bătrînului stejar, bine înfipţi, amîndoi în rădăcini. Stejarul e însă prea durabil pentru poet. Lista anotimpurilor de asemenea s-ar putea întocmi — şi iarna ar fi prima.

Pasternak e un om al oraşului. Vede zarea prin îngrămădirea de acoperişuri, peste pălăriile şi căciulile străzii. E un comod, într-un fel. Natura pentru el începe chiar din prag : grădina, aleea, gardurile. Se simte bine, într-un sens bacovian, în parcuri. El nu e nicj un alpinist. Cît priveşte vorbirea nu e ceremonioasă şi „poetică", la modul la care ne-am aştepta. E simplă şi cu socoteală ca ploaia pe acoperişuri. Picături anonime care nimeresc pe burlane ori pe mineci ; mărunte şi monotone picături, dar care ascund în ele potopul. Cîte ploi de iunie, cîte tunete care închid şi deschid tufişuri ! Undeva vorbeşte de ploaia intrînd în casetele stupului, fecundînd perfecţiunea firii. Dincolo de forţa metaforică extraordinară la care vom reveni, putem spune că Pasternak cîntă, cu vorbele omului de pe stradă, natura de pe stradă. Însă : „banalizînd" limbajul poetic el îl şi sfinţeşte în acelaşi timp. Asta e mai greu de înţeles pentru imitatorii, care au crezut că vorbind cu vorbe simple fac poezie mare. Toţi avem aer deasupra capului, dar numai la unii simplitatea asta vibrează ca o aureolă. Sentimentul unei puteri, al unui mister tulbură toată această aparentă peisajistică a lui Pasternak cu înţelesuri halucinante. Toamna de aur iese din cadrul pastelului şi intră, trenurînd, în sentimentul că ai mai apucat o toamnă, că ţi-a mai fost dată încă o toamnă de care să te bucuri. Să mai vezi nu ştiu ce minuni, să mai intri în casă, să mai ieşi din casă... Miliarde de fire ne leagă de lume, ne dor şi ne fac fericiţi. „Natură, tainiţă a lumii, / Cu lacrimi vii voi apăra, / Cuprins de-un tremur de iubire, / Îndelungata slujbă-a ta". *Un poem are acest motto :* „Ai să mă întrebi oare cine porunceşte limbii smintitului să se aprindă ?" *Amănuntele lumii, fleacurile, nimicurile, toate lucrurile care ne scapă sînt ţinute în palmele unei divinităţi, cu o infinită grijă. (Rilke are o poezie asemănătoare).* „Ai să mă-ntrebi : Dar cine / Dă lunilor lungime ? / Şi cui mărunt nu-i pare / Nimicul şi îl doare ? Şi cine-n arţar, prostul, / A pus atîta fast / Şi nu-şi părăsi postul / De la Eclesiast ? (...) Întrebi : Cin' porunceşte ? / Doar dumnezeu ce blînd e, / Puternic peste fleacuri, / Stăpîn peste-amănunte. / Ghicită-i bezna morţii ? / Nu ştiu, dar viaţa, doamnă, / I-atît de-amănunţită / Ca liniştea de toamnă". *Titluri ca acestea* Aleea cu tei, Furtună de iulie, Primăvara, Vîntul *nu trebuie să ne inducă în eroare. Peisajele lui Pasternak sînt aparente, ca fata morgană, formată din răsuflarea arşiţei şi a stepei sufleteşti. Sînt peisaje — stare de suflet, peisaje-litanie. Îmi vine în minte acea nemaipomenită poezie a lui Goethe :* „Über allen Gipfeln / Ist Ruh, / În allen Wipfeln / Spürest du / Kaum einem Hauch : / Die Vögelein schweigen im Walde. / Warte nur ! Balde / Ruest du auch." *Parcă se aşteaptă o odihnă în fiecare cuvînt plin de solemnitatea întinderilor.*

Cineva observa că natura lui Pasternak nu este obiect de descriere ci subiect, care gîndeşte, trăieşte şi face întîmplări. Am putea spune că mai mult încă : întîmplările naturii la el, chiar dacă încep de la înflorirea liliacului de sub geam, merg pînă la vrăjitorie şi minune. Înregistrarea pe retină se face cutremurat. Cuvintele pe care autorul le adresează Evei se potrivesc şi naturii : „Tu eşti întreagă ca atunci, Cînd ţi se pune un nod în gît de emoţie". *Aş cita, spre exemplificare, din poezia Grădina Ghetsemani pe care o consider una dintre cele mai frumoase :*

„Cu licărirea stelei ce-o privim / E cotitura drumului de-o seamă. / Drumul cotea spre muntele Măslin, / Iar jos — un rîu care Kedron se cheamă. / Şi dintr-odată drumul se opri ; / Calea de lapte — aci hotar şi tras. / Măslinii-ncărunţiţi şi argintii / În aer dau să facă primul pas. / Era grădina nu ştiu cui aici. / Le spuse El de-odată : Nu plecaţi. / Sînt trist de moarte astăzi, ucenici. / Rămîneţi pe aproape, mă vegheaţi. / El renunţase fără-mpotrivire, / Precum întorci ceva de împrumut, / La slavă, la minuni, dumnezeire / Şi-acum era ca noi, un om, şi-atît. / Păreau îndepărtările în noapte / Ţinutul nefiinţei, pustiit / De parcă toată lumea era goală, / Grădina doar fiind de locuit. / Şi El privind în hăurile negre, / Ce nu încep şi nu sfîrşesc de fel, / Să-l ocolească implora pe domnul / Acest pahar ce-l bănuia spre El. / Şi-n rugăciuni a prins să nu-l mai doară. / Se-ndepărtă o leacă de ceilalţi. / Discipolii cuprinşi de toropeală / Tot moţăiau pe margine de şanţ. / Şi El le zice : V-a fost dat anume / Pe vremea mea să fiţi şi voi dormiţi. / Bătu şi ceasul fiului pe lume / El se predă celor nepocăiţi. / Abia sfîrşi, aşa de nu ştiu unde. / O sleahtă de golani — oşteni, popor. / Făcliі şi săbii, iar în faţă Iuda, / Pe buze cu sărutul trădător. / Dar Petre se-ncontră la cuţitari. Zbură chiar o ureche, ce să facă ?! / Aude : Nu cu sabia repari. / Tu, Petre, fiule, ţi-o bagă-n teacă ! / Socoţi că legiuni de îngeri, Petre, / N-ar fi putut prea bunul a-mi trimite? / Şi nu-mi clinteau un fir de păr hainii / Şi toţi ar fi în praful Palestinii. / Ci cartea vieţii tocmai a ajuns / La pagina aceea cînd murim. / Şi trebuie acum să se întîmple / Aşa cum este scris în ea. Amin". **)*

Ciudat cît de multe se pot întîmpla într-o grădină !

* Traducerile noastre.

ION IUGA

Orologiu

*Prelungi degete-n ispite
rînduiră-n ceasul turnului popas
le ciuruiră semnul rău
cu lume de rugină-n glas
în ierbi albastre şi cuţite
să ne cuprindă cerc rămas
lungi degete întru ispite*

*ne frîngem frasini în seminţe
crengi răspund prin lutul lut
pe umbră vipere-şi condamnă solzii
venin al bolii apă vie —
(Doamnă galbenă din vie)
înfruntă leneş dinspre turn
aceleaşi degete uscate*

În ruga copacilor

*De astăzi ne-ntîlnim
gurile ard
palmele-s jar
cînd se-ating
noapte muşcătura învie
viltori
ochii dor pe sînii-cleşti
(inele de apă iubito în sînge cerşeşti)
ramurile mele
duci peste coapse
şerpi desenînd mijlocul tău
ce numeri oare
e ceasul nunţii
spaima fuge-n floare
pe-un singur ţărm
de astăzi —
cheamă norocul cu şapte ţigănci
în frunză de seară
rana să-ngăduie
în ruga copacilor cu ochi feluriţi
îţi spun mireasă*

Almar

*Galbenă mască iese
zimţuie ani bolte împarte
pe uşa sărăciei ce-o port înspre iarnă
o mînă lucidă-n ulcioare
pune otrăvuri —
ascunsă-i faţa ucigaşului —
eu pietrele-n turmă
drum îmi aşez peste umeri
liturgice depărtări
pe uşa casei mele
(o adevăr loc de neodihnă)
faţa pala mea boală
încrustată cu mîna a treia
faţa mea dinspre toamnă
roasă de frunzele-păsări
Almar*

Prin talgere

*Clopotul din noi apele-l sfărîmă
prin talgere un fulger
vînturi îngroapă*

*o sută de uşi pietrelor deschid
în stînga în dreapta prin mine
şi latră vai ocolindu-le
răsturnată balanţa mă-nvîrte-n pietriş
numai rădăcini mă strunesc
jos
mă cuprind
spînzurată flacără de os —
o sută de uşi iarăşi se mistuie*

Fereastră doamne

*Goana lupilor viscol seceră
le sîngeră labele
arborii-s viori
sub povara luminii
de foame lupii muşcă viorile
îngheţată cupă degetele mele
negru ochi ascund în palmă
din pădure îl luminează dinţii
dinţii-lupi
lupii-ger
lupii-lună
lupi-hingheri —
ochiul negru fuge-n ger
este vremea ca-n răscruci de drumuri
azi fereastră Doamne
braţele spre dinţii lor aplec —
poate scapă codrul de măcel*

DAN MUTAŞCU

Anamnesis

*Umbrele mîinilor se lipeau de muşamaua
veche
şi nu se mai recunoşteau
şi nu mai erau împreună
iar sînii luminii zgîriiau ferestrele
şi laptele lor picura în cana timpului
şi-aşa mai departe
şi desenau un cal sau o trompetă pe sticlă,
sau pe marginile sufletului,
sau pe buzele noastre care vorbeau ca-n
somn
şi era iarnă
şi tu trebuia să afli totul...*

Elefantul lui Porus cel învins

*A tăcut patru ani şi a intrat în frunze
în trompete şi în clarinete
ca să ucidă statiile, făgăduielile,
chilia cu un pat a bătrînului căruia-i suflă
în urechi toamna
şi furia care necheazā printre stînci,
iar ţipetele oamenilor au copite violete,
de aceea nici acum şi nici atunci
săgeţile nu-l sperie, nu-l dezamăgesc,
nu-l fac să adoarmă la picioarele chioşcului
de brocart galben
şi nici sub umbrela femeii întoarsă dintr-o
îmbrăţişare ciudată*

Negaţii pe un perete pictat

*Niciodată nu vei fi nimicul
pentru că asta ar însemna să fii de fapt
totul,
lumina neagră care mînjea aureolele
sfinţilor,
foamea muzicală a zăpezii,
aurul pe care-l mestecă măgarii
în zilnica lor raţie de paie,
fumul ce-şi trădează în infinire
propria lui fermă,
(dacă nu cumva urăşte staticul sublim)
penumbra gînditoare în stare să cojească
trunchiurile şi cimpoiul de păsări al Zării,
cuvîntul-multiplu şi unu-deasupra,
sau la stînga răsuflării,
tăcerea de un albastru electric
şi la urma-urmei noi înşine
în efortul pur de vîsle fără vîrstă.*

a cincea zi

„Luna e roşie Marie, noaptea cum să fie — cenuşie".
TRISTAN TZARA

Acum, ca şi la început, singur, mergea fără un scop anume. Noaptea oraşul îi aparţinea, fără taine, ca o fecioară; Klaust se simţea slab, încercase să doarmă un ceas, pe o bancă într-o grădină publică, dar îl alungase un sergent gras, încruntat şi convins, tot omul trebuie să doarmă acasă la el, să doarmă atît cît se cuvine, sătul, nu e voie, nu e voie. Felinarele galbene păleau, întunericul era subţire, pe stîlpi lucea o brumă mată, ca argintul, şi Klaust se gîndea că poate s-a deschis bodega halelor şi i se făcu foame şi sete. Se grăbea acum, cu mîinile adînc vîrîte în buzunare, cu umerii strînşi. Ajuns la hotelul *Titanic*, o clădire cenuşie cu patru etaje, unde trăgeau o dată pe lună negustorii de cereale şi geambaşii, ocoli spre stînga, ca să scurteze drumul şi intră în cartierul evreiesc. Din curţile interioare se prelingea un miros greu, stătut, de legume putrede şi de boarfe şi de petrol, pe pavaj erau răsturnate cutiile metalice ale comunei, pentru gunoaie, cioburi de sticlă murdare, bidoane sparte, toate atît de lipsite de orice valoare încît te întristau.

Dintre cărămizile sparte ale fundaţiilor se strîngea pe trotuar un praf de lut ars, cărămizi măcinate de timp şi var, iar Klaust, singur era, cum spuneam, şi-şi căuta drumul printre atîtea străzi, coborînd spre hale. Din loc în loc, obloane de fier, vopsite în culoarea castanei putrede, cîte o firmă albastră, arătau că aici se învîrtea o negustorie oarecare, obiecte de cult sau făină albă sau carne curată sau haine de domni şi era atîta linişte încît, atunci cînd îl strigă, hei, dumneata, nu vrei să vii, şi Klaust se opri, cuvintele mai rămaseră o vreme între ziduri, încremenite şi reci.

Dintr-un gang îl privea un bărbat tînăr, cu ochii şterşi şi cu faţa la fel, destul de bine îmbrăcat, cu mîinile slabe încrucişate pe piept, hei, cu dumneata vorbesc, apropie-te, iar Klaust veni, era între noapte şi dimineaţă, şi cel care-l aştepta era, poate, la fel de singur, n-avea de ce să se mai teamă, îi va cere o ţigară, trebuie să aibă, şi vor fuma amîndoi, vor sta undeva pe un prag de piatră şi vor fuma şi vor asculta cum cade tencuiala şi se vor uita cum trece strada o corcitură de cîine, cîinele măcelarului Ramon, va spune tipul, singurul cîine de pe-aici, dar de lătrat nu latră, se va mira el, nici un cîine nu latră în cartierul acesta, îl va asigura tînărul, iar cîinele va trece strada şi se va culca sub vreo scară, undeva, între cîrpe şi va visa un vis de cîine corcit, cu mîncare şi căţele cu părul lins.

Aşa că intră în umbra gangului, ce vrei, ce să vreau, e dimineaţă aproape, dimineaţă, de ce să nu fie, aş vrea să fumez dar n-am, aş vrea să-ţi dau dar n-am, atunci... atunci, mîna tînărului îi strîngea umărul, omule tare am nevoie de nişte bani şi tu eşti singur, oamenii singuri ar trebui să nu se uite la bani, de ce nu vrei să mi-i dai pe ai tăi, mulţi-puţini, haide omule, scoate-i, arată-mi tot, auzi, tot,... şi cîinele măcelarului Ramon trecea degeaba... nu-i ai, de ce nu-i ai, omule, de ce umbli pe străzi fără banii tăi, pentru care ai muncit ori pe care i-ai moştenit, de ce înşeli un alt om singur, nu e frumos, nu aşa scrie în cartea ta, de ce mă înşeli pe mine, auzi, de ce... Klaust se desprinse, celălalt îl privea nedumerit şi-i vorbea, nu se înţelegea ce-i spune, poate un descîntec, poate o înjurătură, se căută prin buzunare, ştia că nu mai are nimic, ce ar fi putut să mai aibă... caută, spunea tînărul, caută şi află-i şi dă-mi-i, îi vreau, vreau tot ce ai tu... ştiu că nu ţi-e frică de mine, sînt slab, uite-mi mîinile, în ochii mei tremură lacrima celui mai mic dintre fraţi, şi tu tot nu vrei, tot nu vrei, atunci te voi lua de mînă, vei merge cu mine, ţi-o voi da, aceasta este sora mea, nu va spune nimic, are pielea ca măslina coaptă, dar e albă, ia-o, te vei simţi bărbat chiar dacă nu eşti, iată mama mea, loveşte-o, nu va spune nimic şi vei fi puternic, o, atît de puternic, sau poate eşti pervers, iată-mă pe mine, dă-mi căci n-am, dă-mi căci ai, cum ai putea să nu ai... dar Klaust se întoarse şi pleacă, sărac şi singur, în urma lui tînărul cu faţa ştearsă, destul de bine îmbrăcat de altfel, striga, ce striga, după cine striga, la o mansardă se deschise o fereastră, se închise o fereastră, Klaust cobora spre hale şi nu se mira, toate sînt aşa cum sînt, pentru ce ar trebui să devină, de ce cineva ar cere fapte, pentru ca faptele să se întîmple, de ce o femeie ar avea nevoie de un bărbat ca să devină curvă, de ce unui om voinic i-ar fi necesară sfidarea nevolnicului ca să-şi arate puterea, nu, cu siguranţă oamenii sînt calzi în tipare de ceară, cine este stăpîn nu va ajunge niciodată slugă şi fraţii, între ei, se vor săruta întotdeauna pe gură.

★

Klaust intră în cîrciumă, odată cu un ţigan scurt şi gros, cu şalele mari, cu fese de vădană, cu bîru roşu şi care se clătina, beat încă din ajun, şi care scuipă gros pe potcoava bătută în scîndura uşii ca să aducă noroc. Prin fumul subţire, îşi alese o masă şi acum stătea, aşteptîndu-şi rîndul, alături de doi ţărani tăcuţi, şi de un altul, tîrgoveţ după haine, care dormea cu capul pe braţe, lîngă o sticlă cu vin tulbure, pe jumătate. După ce privi prin sala mare, deocamdată destul de goală — nu începuseră încă vînzările în oborul de vite şi nu veniseră curvele şi hoţii — ţiganul se aşezase şi el lîngă Klaust, şi tăcea, cu ţigara stinsă în colţul gurii. Era ceasul ciorbei de burtă, zăcută în cazane două zile, curăţată cum se cuvine şi dată în mai multe ape, căci aici mîncau şi negustorii şi parlagiii, care nu se uitau cu ce fel de vin se-mbată, dar ştiau cum se face carnea în zeama ei. Oamenii mîncau tăcuţi, rupeau din pîinea caldă, şi alegeau cu lingura bucăţile albe şi grase, nu se priveau, după aceea se puneau pe băut sau plecau, în cîrciumă era răcoare şi merita să stai, uneori veneau aici şi mai curăţei, n-aveau unde se duce, marile restaurante din centru erau închise devreme şi ei erau mahmuri după cheful de peste noapte, în vreo grădină de la marginea oraşului, unde fuseseră cu croitorese tinere ori cu fete de la vreun tractir, de le urcaseră pe mese, să le vadă cum joacă şi să le stropească cu sifoane, să se uite cum li se lipesc rochiile ude de pulpe şi să se bucure de viaţă. În zori îi găseai la hale, osteniţi, cu ochii vineţi, croitoresele erau stătute, toată săptămîna munceau, numai sîmbăta îşi făceau de cap, să nu-i uite gustul. Aşteptau să deschidă taica Maxim, iar pînă atunci umbalu printre butoaie şi lăzi, cîntăreau din ochi grămezile de pepeni şi de roşii, proaspăt spălate de precupeţi, mai gustau cîte ceva, trecea vremea. Ţiganul de lîngă Klaust comandase un sfert de rachiu galben şi-l bea încet, cîrciuma se umpluse pe nesimţite, cei cîţiva chelneri îşi dădeau sufletul alergînd pe la mese, plata înainte domnu, plata înainte, o ciorbă, pîine, un rom, banii, să trăieşti, lumea venea şi mînca, venea şi bea, negustoria mergea. Prin colţuri, pe la mese, se fandoseau cîteva muieri ogărite, care fumau şerpeşte, înalte şi ciolănoase, să ţină la tăvăleală; una găsise un soldat de la artilerie, îl ţinea de după gît şi-l muşca de ureche, soldatul se uita la ea prostit şi mîndru şi-i căuta pe sub masă picioarele, nimeni nu-i lua în seamă, pe aici nu prea se arătau meseriaşi care să se ruşineze. Alături cei doi ţărani terminaseră vinul şi tăceau mai departe, în larma monotonă a localului, cînd începu să cînte ţiganul, răzbit de băutură, cu ochii sticlindu-i pe faţa oacheşă şi lucioasă. Cînta cu pleoapele lăsate, lungind cuvintele şi oftînd greu, cu meşteşug de lăutar vechi, mai întîi de dragoste, cît oi fi şi-oi mai trăi, fată mare n-oi iubi, apoi aducîndu-mi aminte de cîte le ştia, ori le pătimise, începu uşurel:

Mamă dacă mă iubeşti
De, oţule, de
Vino Joi la Văcăreşti
De, oţule, de
Cu cuţitul şi-un pistol
De, oţule, de
Să-l omor pe procuror...

Atunci se apropie de el, un altul, mai tînăr, probabil prieten, îşi trase un scaun şi se aşeză şi el, îi vorbea celuilalt pe limba lor, şi rîdea scurt, îi strălucea gura de atîta aur, dinţi de aur, şi avea un inel cu piatră galbenă cît o nucă.

Statuetă din cultura Vinca-Turdaş

Se sărutară şi mai luară o litră, apoi plecară, cel bătrîn cînta mereu, îi auzeau glasul plăcut, stricat de tutun, răsunînd în piaţă:

Dare-ar Dumnezeu să dea
Să ardă baraca mea
Să rămîie numai parii
Să se-nţepe comisarii...

Ţăranii se ridicară şi plecară şi ei, ziua bună şi sănătate la boieri, îi aşteptau nevestele la căruţe, în bariera tîrgului, spre Podul de lemn. Klaust rămase cu cel care dormea şi se trezise acum.

„— Vrei să bei şi tu, îi spuse acesta lui Klaust, n-ai pahar, chelner un pahar pentru domnul, noroc, e cam acru, dar e curat, asta ţi-o spun eu... să mai vină, eu plătesc totul, Robert bea, Robert plăteşte!"

Au rămas împreună pînă după prînz, căci aşa e iubirea de aproape a beţivului. Cînd se făcuse prea cald şi era deacum un miros greu, de cîrciumă proastă după amiaza, de la chiftelele din galantarul de sîrmă şi de la tocana de măruntaie. Mîncaseră şi ei, tocana lui Maxim, gătită gospodăreşte, tăiată mărunt din rinichi şi ficat, inimă şi splină, cu bucăţi fragede de la gîtul porcului şi cu ardei mici bulgăreşti întregi în zeamă, cădea greu şi te sătura. Pînă să plece Robert i-o povestit viaţa lui căci, omul spune de toate şi pe urmă-i pare rău. Era artist, sculptor adică, făcea monumente funerare pentru cei care aveau bani să-i bage într-un mormînt, scria şi firme, cîte nu face omul pentru o pîine albă? Cînd avea o comandă, stătea numai prin cimitire, acolo mînca, acolo dormea, îşi purta clienţii cu vorba, muncă grea domnule, mulţi văd, puţini cunosc, se cîştigau bani, mozaic veneţian, fier forjat pentru grilaje, bronzul special, să nu-l spele ploaia, marmură albă, să sapi în ea cu dalta numele răposatului şi cîte mai voia să scrie familia, nu era lucru uşor, nu, nu, şi apoi nimeni nu se scumpeşte la naştere şi la moarte. Îi mai înşela şi el, ce era să facă? Se culca într-un şopron dărăpănat de lîngă locuinţa paznicului, îşi cosea două-trei braţe de fîn — printre cruci creştea o iarbă verde şi zemoasă, mirosea a busuioc şi a mentă de te-ameţea — paznicul îi dădea o pătură, se uita prin acoperişul spart la stele şi nu-i mai trebuia altceva. Nu, nu-i venea gust de femeie, nici nu avusese vreuna, nici nu avea de gînd să se spurce, ducă-se dracului! Era şi poet, mai voia unul un vers ca să arate crucea mai frumos, să se ştie că-l doare, îl scria tot el, săpa caracterele romane în marmură,

Ai plecat George dintre noi,
Ai scăpat şi de nevoi
Mama ta şi cu feciorii
Etern o să-ţi ducă dorul

Nu sînt cine ştie ce, dar babele plîngeau, aşa, drăguţă, aşa, ce îl supăra era soarele, muncea toată ziua în soare, gol pînă la brîu, curgea sudoarea de pe el, aşa cerea meseria, iarna îşi mînca de sub unghii. Acum avea bani mulţi şi nu se scumpea cînd era vorba de prieteni, vino să te sărut, aşa, că şi tu eşti necăjit, numai sufletul tău ştie cîte stau pe inima ta şi haide să mergem acasă. Cum unde, la mine, să vezi cum trăiesc, poate-ţi găsim şi ţie un rost, pricepi?

Cum au ajuns la uşă, i-a oprit un copil de vreo şase ani, murdar de zeamă de pepene, cu ochii negri, nene, te cheamă tanti, dintr-o lature le zîmbea o femeie, Robert îi dădu copilului o hîrtie de o sută şi ieşiră în aerul cald, piaţa se potolise, dormeau ţăranii sub tarabe, la umbră, îi vegheau pe ei şi marfa fetişcanele asudate sub fuste.

★

Robert locuia nu prea departe de hale, într-o clădire care aparţinuse unui conte scăpătat, devenită acum casă de raport. Mai rămăsese din vechea strălucire a imobilului doar blazonul mare, de deasupra scării trăsurilor, înfăţişînd pe un scut italian roşu, trei bare argintii şi animale ciudate care le susţineau, portarul îl lustruia de Crăciun şi de Paşte, urcat pe o scară dublă de zidărie şi era mîndria lui în mahala. Klaust şi Robert urcară scara largă, de stejar masiv, atît de temeinic lucrată că nu se cunoşteau îmbucăturile lemnului, pînă la o uşă pe care sculptorul o deschise larg. În încăpere mobilele se îngrămădeau multe, scrinuri şi fotolii de trestie fragile, o oglindă ovală, scaune grele de nuc, pendule, canapele cu spătarul curbat, acoperite de catifea galbenă, roasă, de culoarea lămîiei, iar pe căminul de faianţă de Hanovra mai multe sfeşnice şi o tavă, toate de argint cizelat, preţuiau o avere. Klaust înaintă şi înspre fereastra acoperită cu ziare văzu un pat cu polog în care dormita un bătrîn. Fără să întoarcă capul, acesta întrebă:

„— Robert, mai este cineva cu tine? Te-am rugat să nu-mi aduci străini la mine, ţii minte că te-am rugat Robert?"

Robert nu-i răspunse şi îi făcu lui Klaust semn să-l urmeze într-o încăpere mică, unde erau rezemate de perete două saltele şi cîteva bucăţi de tablă groasă — pe una se putea citi *La Harold, parfumerie*, cu litere gotice — şi-i spuse:

„— Iartă-mă, bătrînul e bolnav, nu se poate mişca, stă aşa, putred pe jumătate, de cînd îl ştiu, l-am găsit aici cînd am închiriat camera, nu puteam să-l dau afară, el a fost stăpînul, şi apoi nici nu se poate mişca, de douăzeci de ani îl hrănesc şi-l spăl, acum mi-e drag, am şi eu un rost, am la cine să vin, cui să-i dăruiesc portocale, e nebun după ele, spune că-i aduc aminte de o coristă de la operetă pe care a cunoscut-o în tinereţea lui, le mîngîie şi şopteşte *je vous aime, mon chat*, şi rîde şi hi, hi, cred că a fost un bărbat grozav, dar

50 DE ANI DE LA MOARTEA POETULUI ady

baronul şi cumanii

Isprăvindu-şi cu bine toate treburile, baronul urcă şi se tolăni plin de mulţumire şi de simţăminte înalte în automobilul său. După ce porni, îşi mai întoarse de două-trei ori privirile spre palatul în care se afla ziarul Echo du Nouveau Monde. Faţa îi strălucea triumfătoare. Pleca la Monte-Carlo. Să petreacă puţin. Şi cît timp va petrece, istoria n-are decît să aştepte. Merită zece zile de petrecere. Simţea cu stranie siguranţă că astăzi făurise un drum nou în istoria lumii. La butoniera sa un trandafir îşi răspîndea parfumul cu brutalitate, ostentativ, violent. Îl zvîrli şi rîse cu poftă, gîndindu-se că Vad Opos[1], învingătorul turcilor, nu-şi împodobea haina cu trandafiri, cu patru sute de ani în urmă, şi nici baia nu şi-o înmiresma cu apă de mirt. Lumea s-a schimbat extraordinar. Astăzi Cumania nu mai e ce a fost, cu toate că baronul simţea, ba ştia chiar, că de la Vad Opos încoace nici un cuman n-a făcut ceva mai de seamă decît el, astăzi.

Dar nu rezistă zece zile la Monte-Carlo. Îşi lăsă acolo automobilul şi luă trenul. Se grăbea să ajungă acasă. Îl căută pe cumnatul său, prim-ministrul. Pe odrasla porcarului, pe măruntul contabil de pe vremuri, căruia îi încredinţase pe acea vreme, clarvăzător, sora, gingaşa baroană. Văzîndu-l pe baron, prim-ministrul se bucură foarte mult.

— Bine că ai sosit! Ieri domnitorul ne-a întrebat ce e cu tine.

Baronul începu să rîdă mulţumit şi decretă în gura mare:

— Izbîndă! A reuşit splendid! Preţurile-s puţin cam piperate, dar a ieşit bine.

— Vorbeşte, vorbeşte! Cît ne costă?

— Douăzeci de mii de franci pe lună. Am şi plătit pe două luni înainte. Şi ţine minte, omule, că, începînd de azi, Cumania trăieşte în opinia publică europeană. Cînd vorbeşti, vorbeşti de la tribuna mondială a lui Echo du Nouveau Monde. Începînd de azi, am intrat în strălucitele rînduri ale popoarelor culte. Fă-i, te rog, şi pe scribii tăi să înţeleagă asta, ca de-acum încolo să fie atenţi ce scot de sub pană. Cred că domnitorul ar putea da dispoziţie ca, începînd de azi, toţi deputaţii săi să apară la şedinţele parlamentului în redingotă. Cred că ai putea dona Academiei de înalte ştiinţe clădirea aceea dărăpănată. Secretarul lui Echo du Nouveau Monde a declarat că are să ne acorde tot sprijinul pentru a face cunoscută istoria cumanilor. Adună-mi ceva material! Chiar eu am să trimit materialul din zece în zece zile. Articolele vor fi scrise la redacţie. Nu ne rămîne decît să fim inteligenţi. Toată lumea e cu ochii pe noi.

Prim-ministrul se scărpină în cap:

— Douăzeci de mii de franci!... Ascultă, nu ţi se pare puţin cam mult? Mi-e frică să-i spun măriei-sale. Mă bucur, mă bucur, dar e cam scumpă distracţia. N-ai încercat să-i făgăduieşti secretarului nişte decoraţii?

— Nu-i trebuiesc decoraţii. Abia s-a învoit cu douăzeci de mii de franci.

Zicea că Ţara kenezilor, vecinii noştri, e mare în comparaţie cu noi, e un stat cu istorie bogată, şi cu toate acestea plăteşte treizeci de mii pe lună. Mai bine ai grijă să-mi primesc cît mai repede cei patruzeci de mii de franci, ce mi se cuvin mie personal. Sînt un bun cuman. Îmi iubesc patria. Nimeni n-ar fi putut aranja treaba asta atît de bine ca mine. Dar am mare nevoie de cei patruzeci de mii de franci.

— Bine, bine...

Bismarck-ul cumanilor se arătă puţin cam neliniştit. Ce va spune domnitorul? Cu toate că măria-sa e un bărbat emancipat şi ştie prea bine că astăzi nu poţi face nimic fără ajutorul blestematei de prese. E vorba, însă, de douăzeci de mii de franci lunar şi, pe lîngă asta, baronul îşi va revendica, fără doar şi poate, postul de prim-general! Sigur! Prim-ministrul îşi cunoştea cumnatul. Îl considera un şvab şiret. Strămoşii săi s-au pripăşit aici de undeva din Würtenberg şi el e singurul magnat din ţară. Cuman indigen.

A doua zi sosi primul număr cuman al ziarului Echo du Nouveau Monde. Prim-ministrul se prezentă urgent la măria-sa. Era vesel. Primul articol trata despre întemeierea Cumaniei şi despre domnitor. Marele ziar de circulaţie mondială atrăgea atenţia foarte convingător asupra luptelor de secole prin care Cumania a apărat civilizaţia răsăriteană, punîndu-se astfel în slujba lumii culte şi a viitorului de aur al omenirii. Apoi se vorbea despre domnitor ca despre o chintesenţă a sufletului cuman, un conducător de mare ţinută, înţelept şi clarvăzător.

Echo du Nouveau Monde circulă pe la cele trei cafenele din capitala Cumaniei, astfel că ştirea se răspîndi ca fulgerul, atît în oraş, cît şi în întreaga ţară. Inimile tresăltau de uimire şi bucurie. După-amiază fu trimisă o telegramă celui mai de seamă poet al literaturii cumane, aflat într-un oraş din provincie, grefier la Administraţia financiară, pentru a scrie o Odă la marea sărbătoare. Academia de înalte ştiinţe se întruni într-o adunare extraordinară acasă la unul dintre membrii ei, adunare la care s-a stabilit că a sosit, în sfîrşit, vremea de a se trece la redactarea istoriei anglo-cumane, atît de asemănătoare. A doua seară se organiză o retragere cu torţe în onoarea domnitorului şi, la insistenţele foarte voalate ale prim-ministrului, a baronului. Un membru din fracţiunea majoritară a parlamentului propuse să se toasteze întru slava şi recunoştinţa datorate prim-ministrului, mulţumită căruia Cumania îşi recîştigase drepturile şi onoarea în faţa opiniei publice a lumii civilizate. Unul din organele partidului la putere făcu propunerea să fie, în sfîrşit, arestaţi membrii încă aflaţi în libertate ai partidului socialist cuman. Asta pe motiv că cei care mai fac şi acum pe nemulţumiţii, în loc să fie mîndri că sînt cumani, nu sînt buni decît de închisoare.

Apoi sosiră şi celelalte numere ale revistei Echo du Nouveau Monde, cuprinzînd articole despre istoria Cumaniei, despre obiectivele sale politice şi sociale, despre dezvoltarea ei economică, despre cuceririle ei pe tărîmul ştiinţei, despre arta şi literatura ei.

Pe măsură însă ce senzaţia scădea, creştea nerăbdarea baronului. De la un timp îl sîcîia zi de zi pe cumnatul său:

— Interesează-te să-mi primesc banii! Şi nu uita că acuş intrăm în a treia lună şi iar ne cere Echo du Nouveau Monde două rate.

Prim-ministrul pufnea furios:

— Banii o să ţi-i primeşti, deşi ne-ai dus de nas clasa-ntîi! Ce-o să căpătăm în schimbul banilor? De mult ar fi fost cazul să se ocupe lumea de noi! Află că Echo du Nouveau Monde scrie mult prea puţin faţă de realitate. E timpul ca presa mondială să se ocupe mai mult de ţara asta. E datoria ei. Căci ţara asta a dat lumii pe Vad Opos, care i-a înfrînt pe turci. Dacă n-ar fi fost Vad Opos, n-ar fi nici Italia, iar dacă n-ar fi Italia, n-ar fi nici Renaşterea, nici cultura modernă, iar dacă n-ar fi cultura modernă, n-ar exista nici Echo du Nouveau Monde, să prostească o lume întreagă...

Şi prim-ministrul rîse cu satisfacţie. Baronul nu ştia ce să-i mai răspundă. O clipă avu senzaţia că el şi Vad Opos erau cei mai mari dobitoci care s-au înfruptat din aerul Cumaniei. În cele din urmă, rosti cu glas calm, dar ameninţător:

— Ar fi mai bine să-mi daţi o dată fleacul ăla de bani.

În acest timp, mîndria naţională şi viaţa culturală din Cumania luară o amploare nemaipomenită. Marele bard al naţiunii căpătă titlul de dascăl al poporului şi fu adus în Capitală. Naţiunea donă Academiei clădirea de ani de zile cerşită. Ziarele cumane se năpustiră cu articole polemice asupra marilor ziare de circulaţie mondială. Apăru un impresionant tratat de drept civil cuman, care făcea ferfeniţă teoriile potrivit cărora Cumania s-ar fi aflat, de fapt, sub protectoratul Imperiului otoman.

Într-o splendidă după-amiază, însă, baronul coborî din maşină în faţa palatului ziarului Echo du Nouveau Monde. Purta un trandafir la butonieră. Ce-a făcut, ce-a dres — nu se ştie, dar ochii îi străluceau şi-acum triumfători. A doua zi Echo du Nouveau Monde făcu o zi atît de neagră Cumaniei, cum nu s-a mai pomenit de faimoasa zi de doliu de la Szerograd, cînd toată floarea naţiunii cumane fu secerată pe cîmpul de luptă dimpreună cu Vad Opos.

Marele ziar anunţă pe prima pagină, şi după cele mai autorizate informaţii, că tot ciclul de articole despre Cumania a fost rodul celui mai cras abuz făcut pe seama bunelor intenţii ale ziarului. Echo du Nouveau Monde îşi ceru scuze de la cititori, arătînd că, de fapt, Cumania nici nu există, că nu e decît o provincie a Imperiului Otoman, provincie locuită de un popor cu totul înapoiat din punct de vedere cultural. Şeful rubricii de politică externă a fost, pur şi simplu, indus în eroare de un aventurier inteligent. Ziarul continua prin a declara cu oarecare satisfacţie că suita de articole n-a fost totuşi pe de-a-ntregul inutilă. După informaţiile ziarului, un cunoscut scriitor o foloseşte ca sursă de inspiraţie pentru libretul unei excelente operete. Muzica o compune unul dintre cei mai de seamă compozitori în viaţă, urmînd ca în stagiunea viitoare un foarte apreciat colectiv teatral să întreprindă cu noua operetă un turneu în America.

Prim-ministrul cuman expedie mai multe telegrame pe adresa ziarului Echo du Nouveau Monde, dar fără folos. Domnitorul îl demise pe prim-ministru şi dizolvă parlamentul. Academia fu silită să restituie amintita clădire, care deveni sediul copiilor domnitorului. Marelui bard i se retrase titlul de dascăl al naţiunii. Fu un cataclism îngrozitor în întreaga Cumanie.

Un timp, baronul nu se întoarse acasă. Chefui la Monte-Carlo, Paris, Londra şi în Italia. Şi uneori, între două chefuri, pentru a-şi mai trage sufletul, exclama cu mulţumire:

— Te-am răzbunat şi pe tine, Vad Opos!

[1] Erou legendar.

Proză de
OCTAVIAN STOICA

nu e bine să-i vorbești despre asta. Și pentru că rămîi noaptea aici caută dincolo, în scrinul din dreapta găsești așternutul, eu mă duc să cumpăr ceva de mîncare pentru noi și pentru bătrîn. A, uitasem, dacă vrea ceva, cînd îi vorbești să-i numești domnul Hessmanstrag, nu-l cheamă așa, dar se crede încă respectat în oraș, a fost bogat și e nobil, de, nu vrea să știe lumea cît de jos a ajuns. Te las..."

Klaust se așează pe un scaun, își simțea trupul zdrobit, nu dormise de mult, s-ar fi culcat dar Robert promisese că se va întoarce curînd. Se uită spre bătrîn. Domnul Hessmanstrag, afundat în perna cu dantelă, respira încet.

Nu și-a dat seama cît timp a trecut, în cameră se întunecase, Robert nu venise încă. Întors spre el bătrînul îl privea cu ochii mari și rotunzi, fără gene. Au stat așa, fără să se miște, pînă cînd lui Klaust i s-a făcut frică, ce vrea, ce vrea, de ce se uită așa la mine, parcă mi-ar deschide pieptul și mi-ar căuta inima, acest domn Hessmanstrag care trăiește de o sută de ani, acest bătrîn libidinos în patul lui cu toate ale mele la picioarele tale, ca și cum am fi crescut de parcă ar fi ai lor, dimineața tînărul acela nebun, cu sora lui albă ca albul, Robert care-mi spune, acesta sînt prietene, cu toate ale mele la picioarele tale, ca și cum am fi crescut împreună din coapsa aceluiași om sfînt, de-împărțit cu trei, duhul și fiul și fiul duhului... dar de ce căuta adevărul la el, îl găsea și nu-l arăta și era al meu, de ce cînd îmi întindea mîna, mîna lui era mîna mea și ce înseamnă asta și de ce.. și domnul Hessmanstrag, cît sînge mai ai domnule, sau nu mai ai și-ai mai dori, sau poate vrei o femeie dulce, așa ca Maria, să te ia în brațe, fierbinte, și să-ți caute gura printre riduri, să te sărute, da, asta vrei, văd în ochii tăi de pește mort că știi la ce mă gîndesc, asta vreți cu toții, și mama mea, doamna Klaust, doamnă așa cum și tu ești domn, tot asta voia, și domnul Fipps cînd venea la noi să-și bea cafeaua, în sfîrșit, am ajuns să o înțeleg și pe asta. Creștea în el o ură pe care n-o mai încercase de cînd era copil, domnul Hessmanstrag continua să-l privească, nu-i mai deslușea ochii, camera toată era o umbră neagră. În întuneric, mobilele își trăiau o viață a lor, încăperea era plină de zgomote, sertarele scrinurilor se deschideau și se închideau, ceasornicele băteau melodios ora a douăsprezecea, a treisprezecea, cînd se termină o zi și o noapte, ora a cincisprezecea, cînd oare se termină o zi și o noapte; lui Klaust i se păru că din patul cu blazon — un scut italian și semnele heraldice — coboară domnul Hessmanstrag, gol ca un prunc, cineva cîntă la pian, și bătrînul își dădu capul pe spate și giftie, uite-l dansează; e gol, e gol, și ce bărbat, gura lui nu mai are dinți, dar ce bărbat, părul lui e alb și rar, părul bărbatului bătrîn, e întuneric dar îl vede pe el și pofta lui, picioarele goale, cu unghii groase, lipăie în cerc pe parchet, el e stăpînul, încetează, paștele mătii, nu vreau să știu, încetează, Klaust strigă și se ridică, era tăcere, domnul Hessmanstrag respira liniștit, iar pe scară se auzeau pașii lui Robert care urca.

„— S-a întîmplat ceva, Klaust, se miră Robert. Domnule Hessmanstrag, s-a întîmplat ceva? nimic, atunci de ce nu aprindeți lumina, e aproape miezul nopții? Klaust ce-i cu tine, ești palid... dar trece repede, am adus șuncă și piine și pentru bătrînul niște fructe și o sticlă de coniac pentru noi toți, mîncăm repede și ne culcăm... mîine cînd se crapă de ziuă, voi fi treaz, am luat arvună de la unul, Otto Orttaly, comis voiajor în branșa mătăsurilor, i-a murit nevasta acum o lună și vrea s-o uite, de aceia-i pune o piatră atît de grea deasupra... am întîrziat cu el la o bere. Noroc!"

★

Stătea întins pe una din saltele și nu putea să doarmă. Alături Robert se răsucea în somn, băuseră coniacul și se-mbătaseră. Se gîndea la Maria, mai avea încă în gură gustul amar al coniacului și al cîntecelor tiroleze pe care le murmurase bătrînul, el, Klaust era beat ca și ceilalți, i-a sărutat mîna, mulțumindu-i, apoi a început să-l înjure, desfrînatule, atunci Robert l-a adus aici, i-a aruncat un pled aspru, și l-a lăsat singur iar acum nu-i venea să creadă; toate cîte i s-au întîmplat au fost zadarnice, dar el, el, Klaust, tînărul domn Klaust, însemnat pe amîndoi umerii cu mîinile tatălui său, care atîrnase de el deasupra unei ripi adînci, în care creșteau tufe de zmeură și curgea o apă în două culori, el trebuia să continue, să încerce să continue, sau dacă el nu va mai putea, o oboseală sigură de izbîndă, i se ridica pe trup ca un șarpe cu un măr în gură, frumos ca ca un balet rusesc...

Nu mai avea din el decît chipul și aducerea aminte și poate bolile pe care le avuseseră atîția alții din neamul lui, mîinile lui erau mîinile tînărului din cartierul evreiesc, slabe, cine nu era puternic înaintea lui, ochii lui erau ochii verzi al lui Fipps, întreaga lume era verde, în cuget avea îndoiala veselă a lui August, mirosea a scrumbie ca un popă catolic și mai avea pofta de dragoste a fetei lui Pantazopol, toți cîți trecuseră pe lîngă el îi dăduseră cîte un pumn din pămîntul lor, și acum era greu, tremura carnea pe el de spaima altor oameni, nu-i mai rămînea decît să mai încerce pînă cînd în jurul lui va fi un zid înalt, ca într-o poveste în care un bărbat a cunoscut o femeie și au fost fericiți împreună și-au zămislit copii și...

(Din volumul *„Pentru eroi — ziua a șaptea"*)

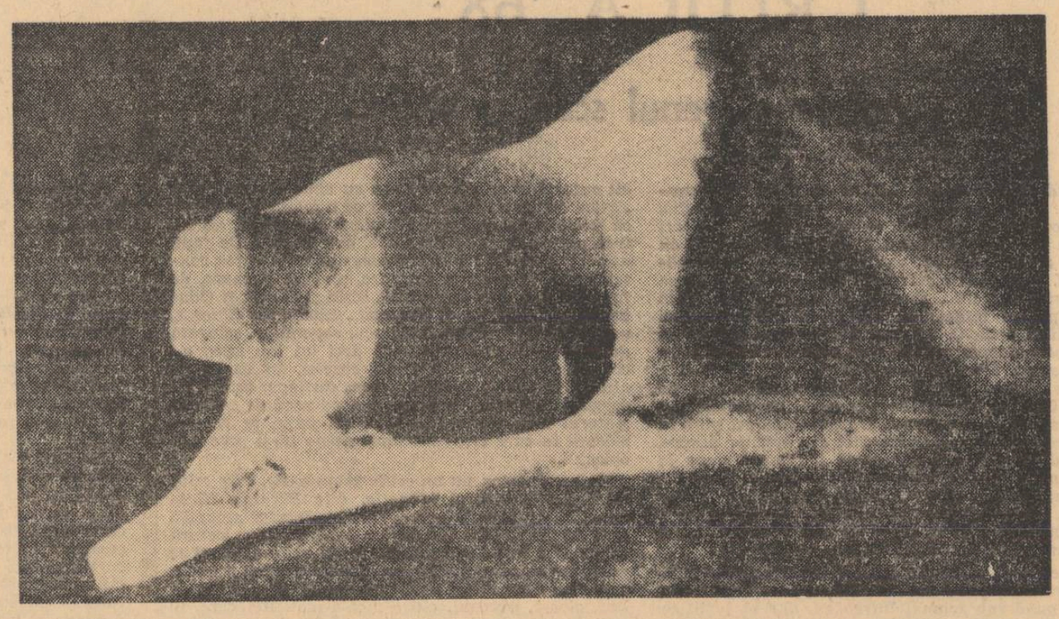

Statuetă din cultura Cucuteni

vaporul cu zbaturi

EMILIAN BĂLĂNOIU

Matelotul cu goarnă sună onorul și cei patruzeci și doi de membri ai echipajului îndreaptă genunchiul. (A tăcut muezinul de pe țărm, din balcon).

Urcă pe punte Ostap, comandant al navei cu zbaturi Golema.

Urmare la revista de ieri.

Marinarul Pleoștit se bîlbîie, iar telegrafistul e în defect de aseară:

— Telegrafist, te chem și vii ca pisica! Te mai clatini și acum. Broasca de cincizeci de ori, înainte!

Cel pedepsit se aruncă pe dușumea, apoi trage genunchii pînă la bărbie și se ridică, iar se aruncă; așa, de numărul de ori dat.

În altă ordine de idei:

— Drepți! Începînd de la orele zero și patruzeci apele au fost tulburi, prevestind o furtună, cerul s-a acoperit cu nori și a bătut un vînt potrivnic. Cei care au curățat puntea de obiecte zburătoare, bine au procedat! Un pas spre! Să li se dea magiun!

Comandantul încheie urcat pe scăriță (om scund):

— Ein Mann, ein Wort! Mălaiul, mai ales, se păstrează în fiare ca să ia magnetismul! Vezi instrucțiunile în! Dacă telegrafistul e în defect, ca merele putrede unul de la altul. Și-n vremea asta, sinistrații din Nitros fac foame, bazați pe noi!

Telegrafistul face un singur pas înainte și spune:

— Permiteți-mi să...

Apoi uită ideea și vorbește aiurea: „în anul 1776 englezul Watt a inventat mașina cu aburi!"

„De-ar fi numai telegrafistul țîmpit du-te-vino, se plînge adeseori căpitanul, dar mai am doi surdo-muți ereditari, o infirmieră — domnișoara Olandezul Zburător — care doarme pe punte și face versuri, un bucătar cretin, doi cleptomani care fură ceasul secundului de trei ori pe săptămînă și alții. Cu toții trebuie să facă treabă că îi plătim cu bani. Ei, unde? Te-ntrebi atunci, de ce nu merge vaporul".

„Păi, Golema are opt noduri, zice mecanicul Willy. De unde mai mult?"

Cine poate să verifice spusele domnului Willy? Comandantul Ostap îl cheamă la el în cabină. Nu-i zice: „de voie, te-am chemat pentru" ci îl întîmpină altfel: „cînd eram noi la Ciropolis pe insuliță și juca din mijloc Ghiul-Ghiul și-a cîntat marinaru', englezul... Ai uitat?"

„Ei, na! Cum să uit, don căpitan?", spune Willy. Își freacă palmele unsuroase de pantalonii soioși și ia ceașca întinsă de comandant. Cafeaua e o licoare emoționantă, alcătuită din bunăvoință, stimă și prietenie. Comandantul a rămas tot nea Ostap din Ciropolis, chit că a avansat atîta față de un biet mașinist — ieri mașinist, azi mașinist. Uite ce primire îi face acum și totdeauna... Willy zice: „să trăiți" și se topește într-o căldură a sa.

În tot cazul, Willy nu va bea ceașca. O trage spre el și atît. E numai ochi. Stie și de ce l-a chemat; soarta e pecetluită, are răspunsul gata și pentru Dumnezeu...

— Păi, don căpitan, să vă zic ce i-am raportat și amiralului cînd serveam la „M" și nu la „C" ca acuma: „Trăiți don „a", cunoșteam un rechin cu numele Boby care mînca, de dimineața și pînă se culca, o mie de scrumbii, o sută de guvizi, zece linișori și o chițibușă. Într-o zi, Boby se grăbește și-și face în prea scurt timp tot tainul. Se culcă omul, n-are probleme, dar pe seară zice: „Ah, de-ar mai fi o chițibușă, că tare e bună". Caută, vinează o chițibușă, o mănîncă; pe la alte ore, ce crezi? Plezнește bietul rechin că n-a ținut cont. De-aia zic: eu, cu ce am, scot opt la roată și pace! Mai mult: bună ziua, dacă!

— Douăzeci — spune Ostap liniștit — Fă ce știi și gata. Și Willy cade pe gînduri, dă din umeri și pleacă.

— Bine... Cum ați zis. Dar sărim.

Iese. Lasă ușa deschisă și așteaptă ordinul altfel: „Mașinist, faci cum am zis! Douăzeci! Executarea!" ca să-i răspundă apoi: „Înțeles" Pac, pac. „Dar vorbele zboară; ia scrieți colea".

N-aude vocea „definitivă" și mai așteaptă. Comandantul e într-o stare a lui; a primit bobîrnace de la Rond, altfel cum? Căci: „cînd un comandant zice faci ce știi, se teme de ceva, azvîrle pe altul, cum-necum să se acopere".

— Don căpitan, spune Willy întors din drum. Lăsați opt că ne leagă.

— Douăzeci de noduri! Executarea! Mașinist fricos? Cîrtiță, melc, hodorog nenorocit!

„A strigat! Bravo! N-a dat scris, dar a urlat de-a auzit și telegrafistul. Oricînd poate fi martor telegrafistul".

Deci, Willy coboară scările către pîntecele vasului.

Douăzeci la oră.

Căpitanul a adunat echipajul pe punte. Revista de azi dimineață a fost numai o repetiție; la orele treisprezece sosește cu o șalupă un comandor în fața căruia nu merge să te prezinți oricum („Ce oricum? Uite ce vorbe în vocabular! Nu merge să te prezinți pur și simplu").

Pac, pac. Unu, doi. Trei spre dreapta. O dată cu mîna. Înconjuri. Bați. Lași. Pac. „Sînt!"...

„Cum îți degetul mic?"

Comandantul a văzut șalupa și se îțește.

— Pînă urcă inspectorul, telegrafist ce zici cînd poate fi martor telegrafistul".

— Cînd mă întreabă cum merge băiete, zic: „Să trăiți, sînt gradul, funcția și cutare".

— Telegrafist, dacă te-ntreabă oda, ce zici?

— Zic: „Să trăiți, sînt gradul, funcția și cutare și oda".

— Telegrafist, dacă te-ntreabă: „arată permisul!", ce zici?

— Zic: „să trăiți, sînt gradul, funcția și cutare și permisul".

„Cam atît, gîndește Ostap. Uite șalupa".

Comandorul trece rar, cu pasul canin învățat la inspecții. Dar fiindcă e miop, se apleacă și atinge cu degetul. (Sigur, mai înainte a primit raportul). Și trece mulțumit.

Pauză. Comandorul notează:

„nasturii mici. Puntea nu tocmai. Bimbarecul I nu e".

„Cum de se întîmplă? După atîtea repetiții și uite... Vai de mine, Ostap..."

Acesta uitase ținuta: pieptul și mîinile, dar mai ales burta înapoi. Se-ncordează și ia pas de paradă.

Urmează parada.

În sfîrșit:

„În careu adunarea".

Trebuia spus mai înainte că inspecția fusese gîndită de cineva ca o ultimă încercare de salvare a situației rele a vasului Golema. Mai înainte de a se întocmi un raport cu urmări grave pentru căpitanul acestuia și pentru echipaj, se întinsese această mînă spre îndreptarea lucrurilor; se dăduse un răgaz potrivit, în acelas scop. Această navă fusese, odată, la înălțime. De ce nu e și acum, de ce merge în coadă și compromite? A plecat de la Arias acum patru zile și, după cum merge de încet, e de prevăzut să ajungă la Nitros abia peste alte patru. „Car cu boi, melc".

Inspecția trebuia să le dea atît de mult de gîndit celor de pe vas, încît în răgazul acordat, lucrurile să facă o întorsătură.

La comanda „în careu adunarea", matelotii au ocupat din patru bărți locul numit „pe platou". În învălmășeală a fost cuprinsă și pisica vaporului. Ori ea dormise întinsă la soare chiar în centrul locului numit „pe platou" și acum se trezise.

Faptul ar fi lipsit de importanță dacă pisica n-ar fi zăbovit foarte mult, cu îndărătnicie, chiar pe locul cuvenit comandorului.

Era o pisică fricoasă pe care doar înfirmiera și bucătarul o puteau mîngîia. Curajul ei de-a sta încercuită și-a sé zburli cu mîndrie îi înveseli și-i înduioșă pe cei care nu se bucuraseră niciodată de atenția ei.

Comandorul trecu neliniștit prin fața rîndurilor și-i dădu ocol fără s-o alunge — cumva, fără s-o vadă.

Comandantul care-l urma, o zîtii încet. El, care învinuia acest animal de toate nenorocirile lumii, îngăduise pe vas o pisică. Acum se mustra cu toate că foarte tîrziu. Precis, comandorul e adînc indignat; chiar jignit și agitat de-o primejdie.

Da, comandorul ocolește această priveliște ca pe un semn rău și ca pe o batjocură și se așează cu spatele la pisică pentru cuvîntarea ce se cuvine la sfîrșitul revistei.

Vorbește despre calamitatea din Nitros și despre nepăsarea strigătoare la cer pe care a constatat-o la echipajul Golemei. Încheie astfel:

„Ostap și ceilalți! Acest vas este o minune a flotei dar nu v-ați învrednicit. Vă faceți bocceluța, mă rog! În jurnalul de bord scrie că, acum o sută de ani Golema cîștiga locul întîi la Billyngton. De ce ați nenorocit-o, mă rog?"

Echipajul e atintit la pisică chiar, cînd se rostesc cuvinte atît de aspre, căci ea miaună neliniștită și se învîrte în loc, arcuită ca o potcoavă.

Alături de ciocăniturile egale ale cazanelor, care ajung cu timpul o canonadă, mieunatul face cuvîntarea de neînțeles.

Cerul e albicios, un pic fumăriu, iar marea e liniștită. Nu sînt semne de furtună și totuși pisica...

Comandorul ordonă ceva cu glas sugrumat, iar Ostap aleargă de colo-colo neînțelegînd nimic, dar în semn de supunere.

Se duce și izbește pisica. (Ea s-a refugiat într-un colț și a stricat rîndurile).

Acum, el vrea să fugă spre sala cazanelor dar între timp se răzgîndește și dă un ordin. Numaidecît revine și asupra acestuia, înmărmurit de apariția domnișoarei Olandezul Zburător care nu se dezminte nici în clipele atît de grele și decisive ale inspecției.

— Dumneaei cine e?...

Fata intră în careu desperată, cu mîinile la tîmple. (Într-adevăr, ciocănitul egal a ajuns o canonadă chinuitoare). Apoi ridică mîinile implorînd:

— Ajutați-mă! Eu nu știu să înot!

Și plînge.

— Vă cad în genunchi. Am mințit că știu să înot, dar nu știu. Plînge și tremură. E-naltă, stă în picioare și se roagă la cer.

Carcul s-a strîns în jurul picioarelor ei și neliniștea care i-a adunat, întrecînd disciplina, s-a contopit cu simțul pentru femeie. Acesta îi albește ca varul și-i scutură.

Stau ca în jurul unei ciuperci și-nghit clătinările șinilor ei foarte grei. Ea a ajuns să plîngă în nori. Iată, urcă în nori brațele pline și roz, apoi minunile trunchiului rotund și brumat. Sau coboară norii, sau coboară puntea...

„E nebună! E nebună! E nebună!"

„A zis că nu vrea să moară" — „Nu! A zis că o așteaptă mămica".

„Cine a zis că o așteaptă mămica?"

E în nori, prin valuri de nori alburii și nu mai e de loc rumenă ci e albă, brumată, pietroasă, rotundă: mult mai rotundă și are pulpe de staniol.

„Așa ca Anna"... „Întocmai ca Sana"... „Mai mîndră ca Lila"... „Minunată ca Atia"...

Cu un zvîcnet își iau rămas bun de la palmele care tin s-o mai mîngîie și cu pernițele degetelor.

Iar pernițele degetelor își iau rămas bun de la Anna, de la Sana, de la Lila, de la Atia, de la...

endre

...Cred și vestesc tuturor că nimic nu e mai frumos și mai de preț ca viața

Flacăra galbenă

Flacăra galbenă visele-mi mistuie
Ard și mă sting ca o rază —
Zvîrliți-mă-n vîltoarea de aur
Arătați-mi o oază.

M-alungă, mă stoarce-o sălbatică muzică
Sumbră, cîntată de galbeni, și tragică,
Poate-o va face să tacă bagheta
De aur, magică.

Vino dulce noapte și surdă,
Goală de flăcări, de cîntec nătîng,
Vreau pe un pat de aur să dorm
Sătul și adînc.

Pe țărmul albastrei mări

Acolo unde alții se-mbată de iubire
Bolnav mă poartă pașii în neștire,
Sosit să-mi pierd visarea, să-ngrop sărutul lung
Pe țărmurul odihnei, odihna să-mi alung.

Mi-e zîmbetul spre mîine rătăcitor mereu,
Setos de-o lume-n care să fiu primit și eu.
Ce dor mi-a fost de mare, și-acum aș vrea să zbor,
Bolnavă, tristă umbră nebună, vai, ce dor!

Visul platanului

Codana cu ochi verzi, la care
Toți visătorii au visat,
Făcîndu-și milă, într-o noapte
M-a fermecat.

Picioarele mi se răciră
Și-adînc, în albul bărăgan,
S-au afundat, ca rădăcina —
Stingher platan.

Trista-mi spinare scorojită
Ivi frunzare, rînduri-rînduri,
Coroana-mi nourii alungă
Și-s gol de gînduri.

Și stau și-aștept stingher codana
În noaptea șesului întins,
Cad frunze din coroana-mi brună
Cu vuiet stins.

Cu Leda la bal

Fierbine abur, tînăr, vag parfum,
Orchestra țipă tare în ureche,
Tineri dansînd voioși, în flori și fum,
Privesc cum intră, neagră, o pereche.

„Cine-s?" Păsim tăcuți și triști, încet,
Cu fețe mortuare, -n măști cernite,
Împrăștiind în veselul buchet
Florile noastre vechi și ofilite.

În sală brusc se-năbușă orice glas,
Un vînt de iarnă stinge tot ce arde;
Iar noi dansăm; pe cei ce-au mai rămas
Prezența noastră sumbră îi desparte.

Cît nevăzut sînt vouă

Nu vreau o mantie de aur
Și nici de diamant coroană,
Vă dau și vesela-mi tichie
Și pelerina-mi năzdrăvană.

Sînt craiul Țărilor de ceturi
În care tronu-l văd doar eu,
Exist, cît nevăzut sînt vouă
Și nu mă-mpodobiți ca zeu.

Traduceri de
CONSTANTIN OLARIU

FLORENTIN POPESCU

Cînd am voit să plec

M-a năpădit în casă iarba și pe piept
după-o noapte de strămoși
m-am trezit cu păsările numere
înrădăcinîndu-și zborul în mine
unele cu cerul mai sus
și alergam suind logodna-n ele,
altele cu cerul mai sus
și aleraam murindu-mi nașterea;
se prăbușeau în negru ceasuri sparte
și peștii gînditori umblau prin aer
pînă-ntîlneau umbrele oamenilor
și înotau prin ele
și fiecare om se făcea un ocean
de-atîta mare soarele cădea în scoici
și caii de mare rodeau rădăcinile
sub care mi-ascunsesem un număr;
din cerul lui rostogolit peste planetă
mă desfăceam prelung, mă desfăceam...

Scrînciob

Cercul cu oameni, teribilul cerc
rotit pe pămînt și deasupra
învîrtit peste sate
cu case, frunze și cu copii
și cu cerul pe jumătate;
dacă-nvîrt două mîini într-o parte
pot închipui păsări închise,
lacrima cade pe-o lipsă de-nalt
dacă-nvîrt două mîini într-o alta
pot închipui păsări legate,
țipătul cade pe lipsa de-aripi;
teribilul cerc, cercul cu oameni
prin mîinile mele se-nvîrte, se-nvîrte
și numai rar cineva iese din sferă
și se schimbă în pasăre.

ALINA POPOVICI

Sferele oarbe

Încremenea în mine
o vîrstă moartă
sora ei geamănă
rîdea și alerga
să se depărteze
dar noaptea
cînd sîngele
cobora sub clopote
tăcerea
nu mai știam
care din ele
a fost
prima tîrîtă
dincolo de oglinzile cețoase
care din ele
rotește
sferele oarbe
amețite de fuga
închisă în ele
Rătăcită mă simt
neîncepută și necontinuată
chemată.

Scripete

Însămînțau
păsări în aer
brațele
cînd se ridicau
să ardă
asemenea zborului
însuși zborului
căci
poate nici nu se mai numeau
brațe
de cînd
palmele despicate toarte
degetele ochi
și mîinile
treceri spre lumi neliniștite
asemuiau cu pruncii
ce văd lumina
cu ochi orbi
căci
poate nici nu se mai numeau
brațe
de cînd
lucrurile atinse de ele
căzeau moarte
zvîrcolindu-se
în propriul lor nume
pînă cînd și-l oftau
afară
ca pe un duh
căci
poate nici nu se mai numeau
brațe
de cînd se strecurau în turn
să-i tragă măștii
zîmbetul în jos
Dar asemenea scripete
nu s-au inventat încă
și masca a devenit
ceasornic
cu chipuri de sfinți și greutăți.

Venus

Cînd a bătut vîntul
ochii
mi-au căzut în mare
și s-au prefăcut
în pești
și s-au rugat
pentru pescari
Cînd a bătut vîntul
brațele
au căzut în aripi
și s-au întors
în pescărușî
și s-au rugat
pentru furtună
Cînd a bătut vîntul
pe mal
a rămas
o brățară ruptă.

Secetă

Aș vrea să beau
această
secetă de lacrimi
și de zîmbet
s-o beau
și să mă prefac
în ploaie
Aș vrea să îngrop
această
secetă
în prima stea
răsărită
în toiagul
saltimbancului orb
și în dîra de sînge
a cumpenelor
consternate
Aș vrea să mă prăbușesc
din această secetă
peste buzele uscate
ale ferestrelor
și să mă numesc
ploaie.

REAMINTIM CĂ ALĂTURI DE CELELALTE REVISTE ALE UNIUNII SCRIITORILOR, DIN BUCUREȘTI ȘI DIN ȚARĂ, REVISTA „LUCEAFĂRUL" VA ACORDA PREMII PENTRU LUCRĂRI LITERARE APĂRUTE ÎN VOLUM ÎN CURSUL ANULUI 1968. ÎI RUGĂM PE AUTORII TINERI CARE DORESC SĂ CANDIDEZE LA PREMIERE, SĂ-ȘI ANUNȚE CANDIDATURA PÎNĂ LA DATA DE 1 FEBRUARIE 1969, LA SECRETARIATUL REVISTEI NOASTRE, ȘI SĂ NE PUNĂ LA DISPOZIȚIE 4—5 EXEMPLARE DIN VOLUMUL CU CARE VOR SĂ CANDIDEZE. REVISTA NU-ȘI IA DREPTUL DE A ÎNSCRIE DIN OFICIU CANDIDAȚII, CONSIDERÎND CĂ CEI NEÎNSCRIȘI NU DORESC SĂ CANDIDEZE.

PREMIILE VOR FI ACORDATE ÎN LUNA FEBRUARIE.

A APĂRUT

ALMANAHUL LITERAR

1969

editat de revista

ROMÂNIA LITERARĂ

Peste 400 de pagini bogat ilustrate

Pagini necunoscute: TUDOR ARGHEZI, LUCIAN BLAGA, ION BARBU, V. VOICULESCU, ION VINEA, ANTON HOLBAN, B. FUNDOIANU, CINCINAT PAVELESCU, ADRIAN MANIU.

Semnează în **ALMANAHUL LITERAR 1969:** Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, N. Dunăreanu, Tudor Mușatescu, Geo Bogza, Marin Preda, Eugen Jebeleanu, N. Breban, Emil Botta, Eugen Barbu, Titus Popovici, Pop Simion, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ion Caraion, Ben. Corlaciu, Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Ion Horea, Nicolae Țic, Virgil Teodorescu, Leonid Dimov, Nicolae Crișan etc., etc.

O discuție cu Henri Coandă despre poezie, muzică și plastică.

Interviuri cu Julie Cortazar și Alfonso Sastre.

Literatură științifico-fantastică, literatură polițistă și de anticipație. Impresii și imagini din călătoriile unor scriitori români prin Franța, Italia, Uniunea Sovietică, Austria, Elveția, R. D. Vietnam, Republica Federală a Germaniei.

Pagini de satiră și umor, jocuri distractive. Tudor Mușatescu semnează aforisme și cuvinte încrucișate. Ce-i nou și vechi în automobilism? Care va fi moda în 1969?

Numeroase suplimente-surpriză: reproduceri de artă în planșe-color, o agendă calendar, un caiet de poezie, ghiduri și hărți turistice și muzeografice etc.

Procurați-vă ALMANAHUL LITERAR 1969, o adevărată enciclopedie ilustrată a literaturii și artelor!

CRITICA '68:

genul lung, genul scurt și altele...

Există o metacritică *ori, dacă vreți, o supracritică: un soi de comentariu — neutru sau patetic, impersonal sau angajat — la ceea ce este ori trebuie să fie critica literară. Ea nu este totuna cu* critica criticii: *critică, pur și simplu, obiectul căreia, să zicem, nu e culegerea de nuvele, dar aceea de cronici literare... Firește, metacritica nu există odată pentru totdeauna. Veșnic în căutarea unei definiții (a criticii), ea este: sau o sumă de păreri în vigoare despre critică, sau o permanentă întrebare asupra condiției înseși a criticii. Ființa ei e fragilă. Negînd posibilitatea criticii, se neagă pe sine. NU-ul lui Eugen Ionescu, oricît de gratuit sau neserios, are sensul acesta. Obiectivîndu-se, pînă la a fi numai un inventar complet al părerilor despre, iarăși dispare. Orice adevărată bibliotecă pune la îndemîna cititorilor fișiere și bibliografii complete. Ea, metacritica, e, așadar, sau un „tratat" a neliniștii și-al îndoielii (și, uneori, „al disperării"), sau, dimpotrivă, și în ceasurile ei cele mai bune, o impozantă, fără surprize însă* Summa criticae.

O asemenea summa e Introducere în critica literară de *Adrian Marino. Intenția ei nu este să nege, ori să pună sub semnul întrebării, dar să justifice, o dată mai mult, critica. Metoda consensului unanim fi-va, prin urmare, nu cea mai puțin utilizată: aceeași opinie are..., nu de altă părere e..., toți sînt de acord că..., ș.a.m.d. Nu atît calitatea (finețea), sau noutatea, opiniilor acestora importă, dar, desigur* cantitatea *lor. Adrian Marino nu „uită" nimic din ceea ce știe; majoritatea-i dă neliniști, unanimitatea-l farmecă. Și nu știu să existe, în vremea din urmă, la noi, un mai teribil efort totalizator (vizibil nu o dată) decît această INTRODUCERE. O veritabilă obsesie a* totului *este, de altfel, sonul fundamental al cărții: „Toate preocupările esențiale ale criticii au fost trecute în revistă, triate, sistematizate, evaluate și integrate unei construcții globale", sau, pe aceeași pagină, ceva mai jos: „...am încercat să duc mai departe toate elementele viabile existente în critica noastră literară". Aiurea, cu toate că sîntem încredințați de contrariu, dăm chiar de* elogiul cantității: *„Nu pledăm numaidecît cauza monografiilor uriașe de la 700 de pagini în sus, deși ciclul maiorescian al lui E. Lovinescu și cel eminescian al lui G. Călinescu au atins fiecare cîte 6 (șase, n.m.) volume și noi trebuie să gîndim și să pornim de la acest nivel..."! Oricum, și această carte, cu toată* obiectivitatea *ei, spune, de fapt, mai multe despre autor, decît despre obiectul — inefabil totuși — al cercetării sale. Ce este* critica? *întrebarea inițială a lui Adrian Marino, se convertește, pînă la urmă, într-un de neocolit:* pentru ce scriem critică? *La care, fără a ezita prea mult, criticul răspunde: pentru a intra în absolut. Și obiectivul e atins, pentru Adrian Marino. Absolut fiind, mai cu seamă,* absolut tot. *Iar metacritica, o* megacritică.

Are, în schimb, vocația miocriticii, *Nicolae Manolescu. Vreau să spun: a criticii ieșind, aidoma ghețarului hemingwayan, numai pe sfert afară din apele, pline de aluviuni, ale documentării, cercetării și toate celelalte.* Impresionismul *lui se întemeiază, ar spune E. Lovinescu, pe „suggestie". Acolo unde alții folosesc metoda hărților la scara 1/1, N. Manolescu utilizează micul atlas. Privirea de sus este fatală. Viziune „din avion", ar spune G. Călinescu... De la autorul compendiumului din '45, deține N. Manolescu și tehnica racursiului, și pe aceea a suspansului, și pe aceea a comoției critice. (Este adevărat că sinteza călinesciană venea după marea* Istorie din '41!) *Oricum, mai toată critica lui N. Manolescu procedează prin mici șocuri electrice. Toată această critică s-ar vrea, și citeodată este, o luptă cu inerția. Cîteva puncte de vedere sînt inedite, uneori mult prea inedite spre-a nu obliga la „analiza", la una de față cu cititorul. Criticul refuză, însă, demonstrația. Șocul se realizează, dar fără să convingă. Prilej de iritare. Nu tot atît de mare, firește, ca* absențele. *Cutare poet lipsește, criticul X, care a intervenit odată în chestiune, nu este amintit...* Metamorfozele poeziei *nu e, desigur, o istorie a poeziei noastre de la Macedonski încoace (epoca '900—'947). „Ea nu este o istorie în primul rînd, pentru că nu are în vedere toată poezia..." Criticul avertizează că-i va scrie „istoria interioară". Ce vrea să zică această* istorie interioară *a poeziei? Evoluție a ei? Nu, căci poezia nu evoluează, nu progresează. Evoluează numai conceptul nostru de poezie... Lanț de cauzalități? Nu, fiindcă rareori poetul A este cauza poetului B... Proces continuu? Nu, de vreme ce luăm cunoștință de poezie numai prin poeți, adică într-un chip discret...* Metamorfozele poeziei *nu sînt, așadar,* metamorfozele poeziei, ci metamorfozele sentimentului de poezie *între și între... Un, mic „roman psihologic" a la Benjamin Constant.*

Interesantă, adică discutabilă, e, și acum, post fața... *Îndărăt la literatură!, exclamă, ca un alt Jean-Jacques, Adrian Marino.* Întîi literatura, pe urmă critica! *Părerea lui N. Manolescu este alta: „Criticul introduce un sens, sensul lui, în concretul literaturii acest sens va fi cheia muzicală a portativului de opere. O cheie care devine reală numai prin opere, pe care ne îngăduim să le citim coerent, în același timp ea precede operele, care par scrise pentru a o adeveri, există înaintea lor și le așteaptă". Nu există, în toată critica noastră, un punct de vedere mai radical decît acesta, deși G. Călinescu propusese, o dată, cu titlu ipotetic, posibilitatea unei istorii a unei literaturi inexistente: superbă Utopie a criticii!... O singură nedumerire: scrie, în aceeași postfață, la pagina! 36, N. Manolescu: „Și, în fond, ce-ar rezulta să zicem din transcrierea în limba de azi a epistolelor lui Ion Ghica sau a eseurilor lui Odobescu? Noi simțim expresia inevitabil altfel decît autorul ei cu un veac sau cu cinci înainte: el o simțea ca uzuală (din moment ce o folosea), noi doar ca posibilă în cu totul alt plan, (pentru că nu ne închipuim folosind-o)"... Oare, așa să fie? De fapt, nu ne închipuim folosind limba nici unui autor, contemporan cu noi sau nu, care, nici un moment, de fapt, nu e uzuală. Pe la 1880, scriu și Ghica, și Odobescu, și Caragiale, și Creangă... Limba lui Ghica e, voit, fanariotă; a lui Odobescu, savantă și saturată de mitologisme: alexandrină deci lui Ion Luca e... caragialescă. De-ar fi scris, aceștia, în limba de atunci, uzuală la 1880, nu i-am distinge, astăzi, de gazetarii timpului, nici, evident, pe unul de celălalt. Autorul își inventează limba, cel puțin în aceeași măsură în care criticul simte nevoie să-și preceadă obiectul.*

Un comentator, nu un critic propriu-zis, care ezită între descoperire și invenție, este Basarab Nicolescu în Ion Barbu — cosmologia „Jocului secund". *Față de metacritica lui Adrian Marino și de „lectura infidelă" a lui N. Manolescu, genul cultivat de el se poate numi* infracritică. *Textul nu e pretext eseistic, opera nu-i concurată... cu artă. Nu creație, dar analiză, glossă, exegeză, citire* mot-à-mot. *Refacere, în sens invers, etapă cu etapă, a itinerariului operei... Și totuși, fără un dram de utopie, nici un efort critic nu este cu putință, sau e zadarnic. Basarab Nicolescu ne propune un Ion Barbu* posibil: *„spirit de Renaștere" (pentru că a făcut și matematică și poezie?!), „om de știință". Iată invenția lui (preconcepția ori intuiția lui), pe care caută, va căuta, să o „descopere" ulterior, să o justifice adică. Nu-i de mirare că argumentele (citate, teorii),* martorii, *așadar, sînt, uneori, introduși în instanță cu mîinile legate. Din nici un text barbian nu rezultă că „pentru reușita temerarei expediții de cunoaștere, „nava Științei" trebuie (s.m.) să-și alieze „stirpa Usherilor" (P. 20), adică pe aceea a poeților, „aedică", a inițiaților în taina altei cunoașteri, „paralogice". Ea, „venerabila, buretoasa navă" (cercul Mercur), poate, cel mult, să alieze, prin „pinzele ei deprimate"..., aedica stirpă a Usherilor cu înnodatele, geloasele rase de jos" (roata Venerii), cum, pare-se, scrie Ion Barbu; și această alianță nu e decît o mezalianță! A nu fi agnostician, nu e totuna cu a crede în cunoașterea rațională, și nunta cu „selectul intelect" este respinsă... Nu-i loc, aici, de amănunte. În așteptarea unui Ion Barbu plasat mai înlăuntrul cercului descris de „sfînta rază a Alexandriei", se cade a ne mulțumi cu* acesta. *După Tudor Vianu, e rîndul lui Basarab Nicolescu să ne atragă atenția că à propos de un Ion Barbu „lectura infidelă" nu este cea mai eficace.*

Șerban FOARȚĂ

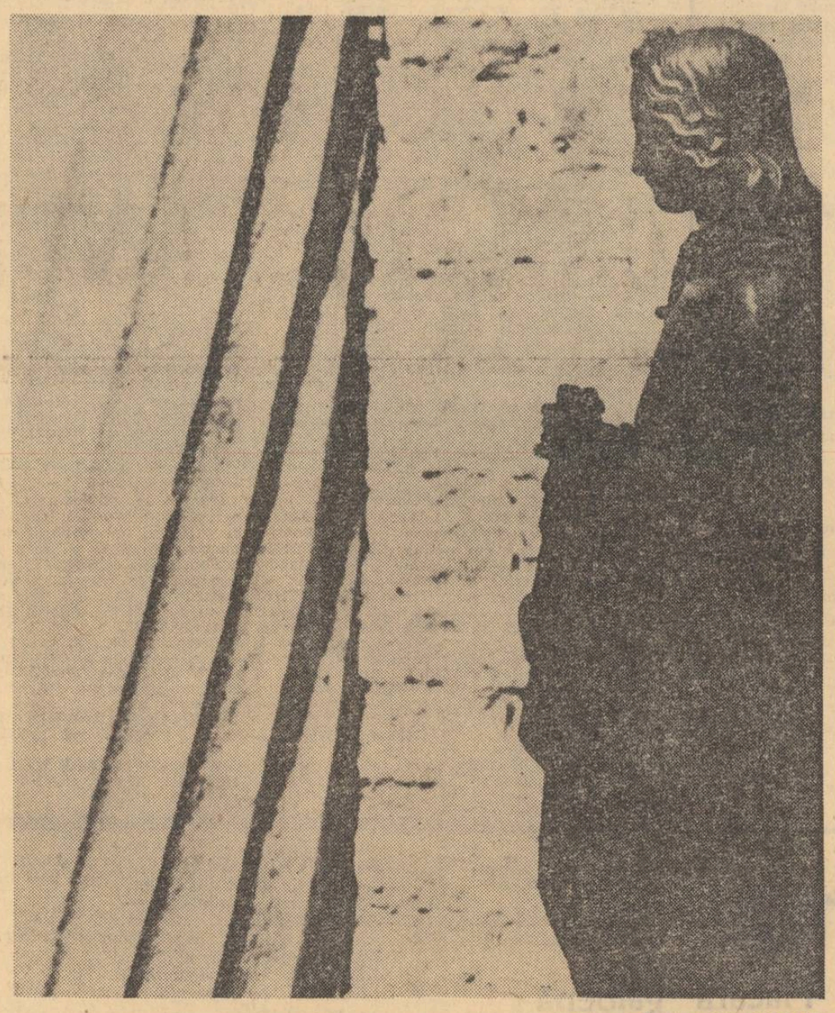

Fotografie de: GH. ȘERBAN

ROMANCIERI ȘI PERSONAJE

E limpede că romanul românesc contemporan a luat cunoștință de el însuși, că acel „cum spui" a devenit la fel de important cu „ce spui". Evident, că nu se putea ca experiențele românești străine să nu lase urme și la noi, dar fapt curios și notabil — în multe literaturi se vorbește de *disoluția* romanului iar la noi am înregistrat *revitalizarea* lui. Un fenomen mi se pare comun tuturor acestor cărți (mă voi referi aici la trei dintre ele) și cred că el e simptomatic pentru această epocă de reînnoire a formei românești: reevaluarea relației dintre autor și personaje.

Intrusul e scris la persoana întîia și lucrul nu e lipsit de importanță (nu spunea Robbe-Grillet — exagerînd, evident, — că el consideră *Străinul* lui Camus „o carte scrisă la persoana I și la perfectul compus"?). Romancierul se confundă aici cu personajul său; povestindu-și viața, Călin Surupăceanu construiește în același timp și cartea: cu un superb gest de renunțare, autorul lasă eroului său o totală libertate în mișcări și în gînduri, obligîndu-ne să fim permanent „instalați" în personaj, să cunoaștem ceea ce cunoaște el, să știm despre celelalte personaje ceea ce știe el, să-i adoptăm unghiul de vedere. Evoluția lui Surupăceanu e în perfectă consonanță cu evoluția stilului cărții: primele sale evocări sînt relatate într-un limbaj bolovănos, confuz, chiar agramat pe alocuri, încît, realmente paginile de început par făcute pur și simplu pentru a descuraja pe cititor. Apoi, treptat, el începe să „vadă", și clarificarea, maturizarea sa spirituală (salutară și tragică în același timp) e perfect sincronizată cu limpezirea stilului, curățat acum de aluviuni, făcînd și mai zguduitoare confesiunea. Toate converg către crearea unei extraordinare senzații de autenticitate, și *Intrusul* este, probabil, cea mai *adevărată* (din multe puncte de vedere: ontologic, gnoseologic, estetic) carte pe care ne-a dat-o Marin Preda de la primul volum al *Moromeților*.

Preocuparea lui Fănuș Neagu de a „construi" mi se pare evidentă în *Îngerul a strigat;* etichetat de la primele sale scrieri drept „tradiționalist" și „pitoresc", părăsind acum condiția de nuvelist, romancierul încearcă vizibil să experimenteze dar — și lucrul acesta face încercarea sa cu atît mai interesantă — rămînînd în limitele unui univers uman deja explorat și ale unei scrieri cunoscute nouă din povestirile sale. Este evidentă alternarea de planuri: narare la persoana a treia e întreruptă de relatările directe ale lui Ion Mohreanu. Trecerea fiind însă atît de firească, iar diferențele de limbaj și de stil fiind minime, lectorul nu e șocat de această alternare, mai ales că autorul își manifestă cu ostentație prezența, dînd indicații lămuritoare și totuși superflue („Eu, *avea să povestească Ion Mohreanu învățătorului Eugen Fulga,* în primul moment n-am înțeles că..." pag. 117), sau clarificînd lucruri de neînțeles în alt chip pentru personajele romanului („Imprejurările, cît mai ales cauza înfăptuirii omorului, scăpau pătrunderii lui Berechet. *Iată-le:...* pag. 70; vezi și relatarea detaliată — de la începutul cărții — a celor trei evenimente „mai de seamă" întîmplate „în primăvara aia (...) în cîmpia Brăilei"). Alternarea persoanei, intervențiile autorului ce violentează premeditat structura funciar poematică a romanului cu pasaje seci, explicative sînt semnele unei tehnici narative pe care aș îndrăzni s-o numesc *contrapunctică,* vizibilă și în cele trei „strigări ale îngerului", marcînd momentele în care dramatismul evenimentelor atinge treapta sa cea mai înaltă.

Relația romancier — personaj este în *Animale bolnave* de cu totul altă natură. Aici însăși noțiunea de personaj e pusă în discuție, în special prin excepționala prezență a lui Paul, adolescentul — mitoman, a cărui capacitate de a fantaza (mai multă de a *inventa*) creează un complicat joc de umbre și lumini, în care real și imaginar, adevăr și invenție se întrepătrund pînă la confuzia totală (lectorul nu poate lua în serios relatările lui Paul iar autorul, multă vreme, nu face nimic pentru a înlătura misterul). Construind — aparent — un roman de factură clasică, N. Breban încearcă, în același timp, și viabilitatea acestei formule. Breban folosește intenționat convențiile, clișeele clasice (de genul celor blamate de Valéry: „La marquise sortit à cinq heures"), și faptul se observă mai întîi în intrarea în „scenă" și în prezentarea personajelor: „Gara era aproape frumoasă, *și el, Paul, așa îl chema,* fu singurul...", (p. 9) „Dar sluga — începu cel care stătea pe scăunel, cel care ascultase lectura, bărbatul sfios, tuns pe cap, cu mustața neagră, lungă, *care răspundea la numele de Miloia"*... (p. 12); „...uriașul — *pe care îl chema Kriniţki* — continuă să zîmbească..." (p. 13); iar în capitolul 3 întîlnim prima oară relatarea neutră, banală, de roman polițist. Să ne amintim că Roland Barthes *(Le degré zéro de l'écriture)* se oprea cu insistență asupra virtuților narative ale perfectului simplu și ale persoanei a treia; datorită perfectului simplu, scria Barthes, „realitatea nu e nici misterioasă, nici absurdă; ea e limpede, aproape familiară, în fiece clipă reunită și conținută în mîna creatorului", perfectul simplu este alături de persoana a treia una din convențiile — tip ale romanului (persoana a treia semnalizează — deci denunță — și realizează concomitent actul romanesc), creatoare de realitate dar și de minciună (de convenție, de iluzie), pentru că dă imaginarului aparența realului. Arta romanului — astfel conceputâ — e o artă care-și dezvăluie masca, oferind cititorului „securitatea unei fabulații credibile și totuși fără încetare manifestată drept falsă." Am ținut să reamintesc aceste considerații pătrunzătoare ale criticului francez pentru că văd în Breban nu un romancier „academist", tradiționalist, ci un spirit deschis celor mai îndrăznețe experimente, pe care le realizează însă prudent și ponderat; el are, pentru moment, nevoie de convenții, căci ele pot oferi romancierului modern (mă folosesc din nou de o idee a lui Barthes) un paradoxal aspect de prospețime și un mijloc sigur de a stăpîni lumea pe care o inventă. Numai astfel îmi pot explica lunga, metodica și fastidioasa motivare a crimelor întreprinsă de Mateiaș; insistînd abuziv asupra unei convenții, romancierul o denunță din interiorul ei.

Al. CĂLINESCU

ierburile acestui pămînt

(Urmare din pagina a 3-a)

din nou, că reintră în somnul pe care i-l destrămase dimineața, că se prăbușește într-o beznă în care fulgeră lumini nesigure, care încercau să se alăture, să compună o figură geometrică simplă, o altă figură mai complicată, o întretăiere de linii asemănătoare unei pînze de păianjen scuturată de zbaterea agonică a unei insecte captive, un desen care își limpezea treptat conturele și, în sfîrșit, un peisaj adînc, o cîmpie nemaivăzut de întinsă în marginea căreia întrezărea un munte alb, amețitor de înalt, cu vîrful învăluit în cețuri diafane și cu versanții sclipind în lumina generoasă a soarelui.

Același somn, care abia îl năruise în peisajul acesta copleșitor, începu treptat să-i transfere sensibilitatea, memoria și gîndurile în făptura călărețului din vitraliul Elenei și putea întrezări acum întreaga cîmpie, pînă la orizont, împînzită de ierburi de un gri metalic care, în lumina ireală a soarelui unui anotimp incert, treceau în galben crom, la o anumită oră a zilei, atunci cînd în pădurea la marginea căreia acceptase să vegheze în virtutea noilor sale rosturi, frigul statornicea în frunze o nemișcare ciudată, de ceară care scade răcindu-se. Iar deasupra orizontului îndepărtat flăcări de un roșu ecarlat mistuiau aerul, stîrnindu-i cumplita bănuială că sub zbaterea lor disperată imposibilitatea de a respira devenise o lege a firii.

Era acum transferat cu totul în călărețul din vitraliu, nimic din el nu mai plutea deasupra apelor somnului, și nu putea înțelege în virtutea cărei chemări îndrăznise, cîndva, să se afunde în criza aceea de aer, să strivească în picioarele cailor iarba aceea de stepă și lăcustele brune care, frecîndu-se una de alta, statorniceau sub cerul veșted un scîrțiit uscat și sicîitor, dar era prea tîrziu să-și mai regrete cavalcada trecută, cu atît mai mult cu cît munții pînă în preajma cărora se mai dezlănțuise, rotunjindu-i-se cu toate asprimile lor în noua memorie, se constituiau treptat într-o amintire sub care datele banale existenței sale reale, nimicite de apăsarea fabulosului simbolic, se destrămau cu violență într-o pulbere cenușie, amorfă, cutremurată periodic de spasmul grețos al căderii în sine. Chiar dacă nu se articulau într-o imagine verosimilă, crestele lor înzăpezite — sub tălpile cărora, departe, agoniza cîmpia din fața lui —, acele ape care gîlgîiau în calcarele roase și, dincolo, o mare închisă și sărată, cu valurile supte de nisipul abundent al unor țărmuri aride, izbuteau să-i strecoare în sînge suficientă neliniște.

În schimb, retragerea dintre toate aceste alcătuiri pe care le visa nu izbutea să o mai realizeze, nu și-o mai amintea, poate pentru că de ea se resimțise o carne străină. Poate că fusese mai degrabă o luptă cu sine a celui în care se transferase, decît o luptă cu distanța ale cărei legi bănuia că încercase acela să le înfrîngă, și acum, repliat în pădurea din care țîșnise cîndva călărețul de care izbutea din nou să se distingă, putea chiar să numere pe degete cele cîteva momente în care uitase de sîngele, carnea și oasele pe care era dator să și le salveze, adăpostindu-le sub frunzele întunecate și grele de sevă ale acestor copaci, între tufele în ramurile cărora se cristalizau sărurile acestui pămînt generos. Era, însă, prea tîrziu să-l mai continue pe călăreț, să mai încerce, cu alte cuvinte, o nouă cavalcadă, și asta pentru că pierduse o seamă întreagă de obiceiuri, de pildă obiceiul de a-și păstra demnitatea chiar și în miezul dezastrului; ei îl siliseră să le piardă, pe rînd și — groaznic! — aproape fără să le regrete, și dorința de a se uita pe sine, care îl încercase din ce în ce mai imperios, se convertise iremediabil în veghe.

Apoi, pe nesimțite, deasupra cîmpiei din vis spre care privea, începu să alunece un vînt catifelat, asemănător unui joc de degete amorțite deasupra clapelor albe și negre ale unui pian, și firele uscate de iarbă, clătinîndu-se în vîntul stîrnit din senin, îi împînziră urechile cu zgomote aproape imperceptibile, subliminare, rotunde totuși, prin însăși discreția producerii lor. Era toamnă acum, lăcustele amuțiseră și vîntul acesta putea fi foarte bine un rod neașteptat și straniu al ultimelor lor bătăi de aripă și, „în disperare, gîndi, își află izvorul toate acele mișcări mărunte care, deși par meticulos calculate, rutiniere chiar, anunță cumplitul dezastru", dar, pentru că nu își mai putea permite să se înșele, își întinse brațele înainte, prudent, și îndepărtă cu grijă cele cîteva ramuri care îi stînjeneau libertatea privirilor, fără să simtă plumbul care se instaurase, dintr-o dată, în ele.

Spectacolul pe care-l surprinse în largul cîmpiei era fascinant, dar și menit să-i răvășească, bănuia, încă o dată, destinul — veghea se dovedea a nu fi zadarnică prin însăși imposibilitatea ei de a se constitui într-un destin —, pentru că toți acei călărești împlătoșați care împînziseră spațiul și care-și îmboldeau urlînd animalele, cu pintenii lor strălucitori și tăioși, aplecîndu-și totodată lănciile prelungi către făptura lui abia recuperată, îl aveau, evident, în vedere. Erau aceiași din memoria cu care se unise în vis și din care apoi se recuperase, fără de număr, încurcîndu-se unul pe altul, neștiind niciodată ce vor și încotro migrează, ușor aburiți de alcoolul unei trufii pe care sărăcia și ignoranța îl distila asiduu în trupurile lor văduvite de aer, liberi numai în măsura în care izbuteau să se adune la un loc, dar încătușați în parte de legile pe care singuri le aclamau și, încă o dată, simți în adîncul cel mai întunecat al ființei sale gustul incomparabil de liniștitor al uitării de sine, tentația nelămurită de a ieși din pădure ca să le spulbere rîndurile. Și se ridică îndurerat în picioare, înfiorat și îmboldit totodată de panica pădurii în marginea căreia fusese blestemat să vegheze, departe de luminișurile în care s-ar fi bucurat de mai multă căldură, în timp ce primele pale din praful ridicat de copitele cailor lor cu reflexe metalice începeau să-i asprească pielițele fine din nări și de sub pleoapele din ce în ce mai grele.

„Doamne, își spuse, ăștia nu reușesc niciodată să priceapă ceva, încă o dată și-au preschimbat puținele bucate în lănci, sau poate că foamea lor ancestrală îi scoate iar la drumul mare, sucindu-le mințile"... și bulgării stîrniți de caii speriați de lumina în care erau îndemnați să se prăvale îi loveau ca o grindină pieptul. „Oare le este atît de greu să înțeleagă faptul că un singur semen al meu îi poate nărui în moarte pe toți? !... De ce se mai adună, de ce își istovesc lănciile dezvăluindu-le arama și de ce își mai irosesc puținul care abia le ajunge? !..." și, sprijinindu-se mai bine pe vechile sale picioare, păși deasupra cîmpiei, în spațiul în care pășise, cîndva, și cel cu care fusese tot una și pe care acum îl continua. Și, în timp ce primele tăișuri îi pătrundeau în inimă, închise ochii, asemeni celuilalt, înainte de a se prăbuși din cer, încă o dată, aspirînd călărești, cu caii lor, cu zăbalele acestora și cu armele pe care le mînuiau orbește, în beznă din sine, în ceața densă în care se învelește originea stîrpei sale neînvinse, în întunericul în care fiecare se descurcă așa cum poate, îngrămădindu-i acolo unde susul și josul și înaintele și înapoia și dreapta și stînga și interiorul și ceea ce îl înconjoară se amestecă, se suprapun și se confundă, încropind veșnicia, aceeași veșnicie care mocnește în sufletul celor mai vechi seminții și numai în sufletul acelora pe care nu le-a încercat niciodată trufia nefastă și pofta de a pretinde că au înțeles de ce urmează ziua după noapte și de ce foșnesc frunzele și care întotdeauna s-au mulțumit în smerenie cu lumina blîndă a acestui soare și cu verdele tulburător al ierburilor acestui pămînt. Încă o dată...

(Fragment din romanul „MERCENARII").

În întîmpinarea Premiilor literare

CĂRȚILE ANULUI 1968

PRESCURTĂRI

Astra — *A*
Amfiteatru — *Amf.*
Argeș — *Arg.*
Ateneu — *At.*
Contemporanul — *C.*
Colocvii — *Coloc.*
Cronica — *Cr.*
Familia — *F.*
Flacăra — *Fl.*
Gazeta literară — *G. l.*
Iașul literar — *I. l.*
Informația Buc. — *Inf.*
Luceafărul — *L.*
Munca — *M.*
Magazin — *Mag.*
Orizont — *O.*
Ramuri — *R.*
Revista bibliotecilor — *Rev. bibl.*
România literară — *R. l.*
România liberă — *R. lib.*
Steaua — *S.*
Scînteia — *Sc.*
Scînteia Tineretului — *Sc. T.*
Steagul roșu — *St. r.*
Tomis — *T.*
Tribuna — *Trib.*
Viața românească — *V. r.*
Viața studențească — *V. st.*

Proză

Dumitru ALMAȘ, VIAȚA-I FRUMOASĂ, BĂIEȚI ! (roman) E.L. Magdalena Popescu, G.l. 27
Ioana ANDREESCU, SOARE SEC (povestiri) E.L. ; Valeriu Cristea R.l. 3.
Horia ARAMĂ, DUMNEZEU UMBLA DESCULȚ (roman) E.L.
Magdalena Popescu, G. L. 31 ; T. Tihan, S. 9 ; Magda Ursache, Cr. 51.
Maria ARSENE, LOS (roman) E.L.
G. Dimisianu, G.l. 25.
A. E. BACONSKY REMEMBER, 2 vol. E.L.
G. Dimisianu, G.l. 14 ; Mihai Gafița, Inf. 4 564 ; Al. Andriescu, Cr. 24 ; Victor Felea, S. 7 ; Mihail Petroveanu, Sc. 7791.
Eugen BARBU, VÎNZARE DE FRATE, (roman) E. T. Valeriu Cristea, R. L. 7 ; Ilina Grigorovici, L. 51.
Eugen BARBU, ȘOSEAUA NORDULUI (reed. rev. 2 vol). E.L.
Mihai Gafița, Inf. 18 I 1968 ; Emil Manu, R. lib. 5 II 1968 ; O. Nica, M. 17 II 1968, Sorin Movileanu ; Sc., 15 III 1968 ; Mihail Diaconescu, Arg. 4 ; Mihai Drăgan, Cr. 25 V 1968 ; T. Tihan, S. 7
Eugen BARBU, GROAPA, ed. III. E.L.
C. BARBUCEANU, CEATA (roman) E.L.
G. Dimisianu, G. l. 23
Marica BELIGAN, CENUȘA MEA VA FI CALDĂ (roman) E.L.
Sânziana Pop L. 41
Ury BENADOR, FINAL GROTESC, SUBIECT BANAL, FINAL, APPASIONATA E.L.
Ury BENADOR, OPERE, vol. I. E. L.
Valentin BERBECARU, TRINITATE CONFIDENȚIALĂ (nuvele și povestiri) E. L.
Magdalena Popescu, G. l. 25.
Geo BOGZA, O SUTĂ ȘAPTEZECI ȘI CINCI DE MINUTE LA MIZIL, B. p. T.
Mihai Ungheanu, L. 41 ; Magdalena Popescu, R. 1. 2 ; Nicolae Manolescu, C. 43
Alice BOTEZ, IARNA FIMBUL, E. L.
Valeriu Cristea, G. 1. 15 ; Dana Dumitriu, M. 6 423 ; C. Duică, St. r. 5 931 ; Florin Manolescu, L. 32 ; Val. C. Neștian, I. 1. 9 ; Ilina Grigorovici, R 9 ; Ov. S. Crohmălniceanu, V. R. 11 ; Sorin Alexandrescu, L. 51
Demostene BOTEZ, OAMENI DE LUT (reed.) E. L.
Nicolae BREBAN, ANIMALE BOLNAVE E.T.
M. Ungheanu, L. 44 ; Lucian Raicu, R. 1. 6 ; Matei Călinescu, L. 45 ; N. Manolescu, C. 51 ; Gelu Ionescu, R 1. 9 ; Aurel Martin, R. l. 1/69 ; Ilina Grigorovici. L. 45 ; M. Diaconescu, Arg. 12. L. Ulici, L. 45 M. Iorgulescu, R. 12 ;
Laurențiu CERNET, ARȘIȚA (roman) E. L.
Magdalena Popescu, G. 1. 3 ; Adriana Iliescu, R. lib. 7469 ; Sergiu Teodorovici, I. l. 10 ; Nicolae Ciobanu, O. 10.
Lola STERE-CHIRACU, POVESTIRI, E. L.
Valeriu CIMPOES, POVESTE CU UN GRAMOFON, E. T.
Marian Popa L. 20 ; Magda Ursache. Cr. 30
Mircea CIOBANU, MARTORII (roman), E.L.
Magdalena Popescu, R. l. 6 ; Dan Cristea, gorovici, R. 10 ; M. Ungheanu, L. 43 ; Zaharia Sângeorzan, Cr. 44 ; Voicu Bugariu A. 11 ; Al Protopopescu T. 12 ; Valentin Tașcu, Trib. 52.
Theodor CONSTANTIN, CUM A MURIT CLAUDIU AZIMIOARA (nuvele) E. L.
M. CONSTANTINESCU, CIUDĂȚENII DE FAMILIE, col. LUCEAFĂRUL
Magdalena Popescu, R. l. 6 ; Dan Cristea, Amf. 36
Dumtiru CORBEA, AȘA AM ÎNVĂȚAT CARTE, RECRUȚII, PUNTEA, BADIA, reed. E. L.
Vintilă CORBUL, DINASTIA SUNDERLAND — BEAUCLAIRE (reed) E. L.
Mihai Gafița, Inf. 15 — II — 1968
Radu COSAȘU, MAIMUȚELE PERSONALE (roman) E. L.
Mioara CREMENE, MĂRIREA ȘI DECĂDEREA PLANETEI GLOBUS — E.T.
Valeriu Cristea G. 1. 18, Ov S. Crohmălniceanu, V. R. 8
Maria-Luiza-CRISTESCU, CAPRICIU LA PLECAREA FRATELUI IUBIT (roman) E. L.
Marian Popa, L. 12 ; Valeriu Cristea, G. 1. 13 ; Adrian Anghelescu Sc. 7 662 ; Andrei Antonescu, C. 14 ; Florin Mugur, Sc. T. 5 934
Lucian CURSARU, ÎNVINGĂTORII PĂREAU OBOSIȚI. E. T.
Ilina Grigorovici, L. 33 ; Mircea Filip, Cr. 41 ; Boris Buzilă, Mag. 3
Sergiu DAN, TASE CEL MARE (reed). E. L.
ALEXANDRU DEAL, NISIP (roman) E. L.
Magdalena Popescu, R. 1. 1 ; Pseudonim, L 41 ; Valeriu Cristea, Amf. 34, Alexandru Ruja O. 10.
Nicolae DELEANU, NEDEIA DIN POIANĂ MIRESEI (roman) reed.
Lucia DEMETRIUS, LUMEA ÎNCEPE CU MINE, (roman) E. L.
Dana Dumitriu M. 6 475.
Lucia DEMETRIUS, CE ADUC ZORILE, E.T.
Al. Protopopescu, Sc. 9. X. 1968 ; V. Cristea, G. 1. 30 ; H Zalis V. R. 12
Ivan DENES, PĂPUȘARUL E.L.
Magdalena Popescu, R. 1. 4.
Dumitru DINULESCU, ROBERT CALUL, (povestire), col. LUCEAFĂRUL
G. Dimisianu, G. l. 12 ; Sânziana Pop, L. 12 ; A Popescu, V. r. 10
Ion DONGOROZI, ESCAPADA (nuvele și schițe) E.L.
Mihail DRUMEȘ, INVITAȚIE LA VALS E.T.
Paul EVERAC, DON JUAN DIN GRĂDINA ICOANEI, (nuvelă), EL
Magdalena Popescu, G. 1. 25.
Traian FILIP, DANSUL FOCULUI, (roman) 2 vol. E. L.
Nic Manolescu, C. 17 ; Marian Popa, L. 17 ; I. Friduș, I. l. 6 ; Boris Buzilă, R. lib. 7 359 ; Magdalena Popescu, G. 1. 27
Laurențiu FULGA, ALEXANDRA ȘI INFERNUL, ed. II, E.T.
Laurențiu FULGA, DOAMNA STRĂINĂ E.T.
I. Ceaușan, At. 10
Valeriu Cristea, G. 1. 28 ; H. Țugui, Cr. 29 ;
Viniciu GAFIȚA, DIMINEAȚA DE CENUȘĂ, (schițe și nuvele) E. L.
V. Em. GALAN, A TREIA ROMA (roman) E. L.
Valeriu C. Neștian, Cr 18
Constantin GEORGESCU, SINGURĂTATEA LUCRURILOR, E. T.
Magdalena Popescu, G. 1. 29.
Paul GEORGESCU, COBORÎND (roman), E.L.
Veronica Porumbacu, St. r. 5991 ; Nicolae Manolescu, C. 40 ; B. Elvin, R. lib. 7468 ; Adrian Anghelescu, Sc. 7865 ; G. Dimisianu, R. 1. 5 ; Eugen Luca, F. 11 ; C. Stănescu, Sc. T. 6067, M. Ungheanu, L. 52.
Ioan D. GHEREA, AMINTIRI E.L.
Șerban Cioculescu, R. 1. 5.
Alecu Ivan GHILIA, CUSCRII (ed. rev) E.T.
Mihai GIUGARIU, FATA ȘI BĂTRÎNUL (povestiri). E.L.
G. Dimisianu, G. 1 15 ; T. Dorin, Amf. 31
Paul GOMA, CAMERA DE ALĂTURI (povestiri) E.L.
Lucian Raicu, G. 1 35 ; Valeriu Cristea, Amf. 34.
Stelian GRUIA, SÎMBĂTA MORȚILOR E. T. Fl. Manolescu. L. 30 Magdalena Popescu G. L. 40 ; Anca Fotino, Amf. 32.
Mircea Radu IACOBAN, NEDUMERIT ÎN ATLANTIDA (schițe) E.L.
G. Dimisianu, G. 1 23 ; Zaharia Sângeorzan, Cr. 26 ; Constantin Cubleșan, Trib. 28 ; I. Neacșu, A. 9 ; Lucian Dumbravă, I. 1. 9 ; Ion Butnaru, Inf. 4722.
AL. IVASIUC, INTERVAL (roman), E.L.
Valeriu Cristea, G. l. 15 ; Marian Popa, L. 16; Eugen Simion, G. 1. 22 ; Ov. S. Crohmălniceanu, V. r. 6 ; Al. Protopopescu, T. 6 ; I. Sirbu, I. 1. 6 ; Mihai Ungheanu, R. 6 ; C. Stănescu, Sc. T. 5926 ; Veronica Porumbacu, St. r. 5898 ; N. Manolescu, C. 24 ; Zaharia Sângeorzan, Cr. 25 ; C Cubleșan, Trib. 29 ; Maria Banuș, G. 1. 30 ; R. Mirel, A. 8. ; Mircea Martin, Amf. 33 ; Ion Butnaru, Inf. 4694 ; M. Iorgulescu, M. 6485 ; Dana Dumitriu, G. l. 39 ; Adrian Isac, Sc. T. 6036, Vlad Soriianu, A 10, S. Damian, G. 1. 3
Alexandru JAR, TRĂDAREA LUMII. E.L.
Magdalena Popescu, G. 1. 36 ; T. Tihan, S. 9
Nicolae JIANU, ALGE E.T. Sergiu Teodorovici, I. l. 8.
Victor KERNBACH, VÎNTUL DE MIERCURI (roman) E L.
C. Duiscă, St. r. 5971 ; Magdalena Popescu, G. 1. 36
Nicolaie KRASSOVSKI, APLAUZE E. L.
Magdalena Popescu, R. 1. 11
Corneliu LEU, DREPTUL LA DRAGOSTE (nuvele) E.L.
Ștefan LUCA, SEPTEMBRIE PE CRIȘURI E. T.
Remus LUCA, CU CE SE ȘLEFUIESC DIAMANTELE (roman, ed II) . ET.
Eugen LUMEZIANU, MERSUL CIUDAT AL LUCRURILOR E. T.
Al. Protopopescu, T. 12 ; N. Manolescu, C. 50
Nicolae MĂRGEANU, LA CIUTA ÎNTR-O VARĂ, E. T.
Al. Căprariu, Trib. 34 ; Titus Vâjeu, A. 9 ; H. Zalis. V. r 9, E. Manu, L. 22.
Nicolae MATEESCU, VEDERE DE PE BALUSTRADA, col. LUCEAFĂRUL
Magdalena Popescu, G. l. 40 ; Pseudonim, L. 40
Ioan MICU, FIȘE STRÎMBE E. T.
Aurel MIHALE, FUGA, ed. II. E.L.
Virgil MONDA, TRUBENDAL E.L.
Traian Stoica, V r. 9.
Modest MORARIU, POVESTE CU FANTOME. E. L.
Sanda MOVILĂ, PE VĂILE ARGEȘULUI (reed.) E. L.
Francisc MUNTEANU, PROFESORUL E. T.
Iulian NEACȘU, INSUL. E.L.
C. Stănescu, Sc. T. 6093.
Fănuș NEAGU, ÎNGERUL A STRIGAT, E. L.
L Raicu, M. Ungheanu, C. Stănescu și Ion Negoițescu — L. 47 ; G. Dimisianu, R. 1. 9 ;
C. Stănescu, Sc. T. 6079 ; Sergiu Sălăgean, Ilina Grigorovici și L. Ulici — L. 49 ; Eugen Luca, Const. Țoiu, Mihai Pelin — L. 50 ; Aurel Martin, R. lib. 7513 ; Matei Călinescu, L. 51 ; D. Țepeneag, R 1. 11 ; M. N. Rusu, V. st. 45 ; M. Iorgulescu, R. 12 ; Ov. S. Crohmălniceanu, L 52 ; Elena Guga, L. 52 ; Mircea Martin, Amf. 36 ; N. Manolescu, C. 1/1969.
Fănuș Neagu, CANTONUL PĂRĂSIT (nuvele). E. T.
Vasile NICOROVICI, NEBUNIA VITEZEI, E. T.
Magdalena Popescu, G. 1. 29 ; I. Friduș I. 1. 9
Tudor OCTAVIAN, POVESTIRI DIFERITE, col. LUCEAFĂRUL.
G. Dimisianu, R. 1. 3 ; Dan Cristea, Amf. 36 ; x xx L. 50 ; N Manolescu, C. 50 ; Sergiu Teodorovici, I. 1. 12.
G. OPRESCU, AMINTIRI, EVOCĂRI E.L.
Ioana ORLEA, CALUL DE DUMINICĂ, col. LUCEAFĂRUL.
G. Dimisianu, G. l. 14 ; Sânziana Pop, L. 17 ; Al. Andriescu, Cr 18,
Ada ORLEANU, BOARII (nuvele) E. L.
Marian Popa, L. 20 ; George Timcu, Cr. 35.
Anatolie PANIȘ, FRUMOASA MEA SANDYN (povestiri) E. L.
Mihai Ungheanu, L. 32 ; Magdalena Popescu, G. l. 33 ; Adriana Iliescu, Sc. T. 5984.
Letiția PAPU, MARUL CUNOȘTINȚEI (nuvele) E L.
Valeriu Cristea, G. 1. 38
Ion PAS, PREZENȚE, E. L.
N. Mihăescu, Sc. T. 5889 ; V. Râpeanu, L. 22 ; Victor Eftimiu, C. 27 ; Voicu Bugariu, A. 6 ; Demostene Botez, V. r. 6
Toma PAVEL, FRAGMENTE DESPRE CUVINTE (eseuri) E L.
M. Ungheanu, L. 27 ; C. Stănescu, G. 1. 28 ; Voicu Bugariu, A.9 ; Adrian Marino, Cr. 40 ; Eugen Iacob, L. 46 ; Victor Ivanovici, Amf. 36
Ion Bujor PĂDUREANU, FRUMOASA COCOȘATĂ (schițe), E.L.
Mihai PELIN : INADERENȚĂ E.L.
C. Stănescu, Sc. T. 6023, Magdalena Popescu, R. l. 1/1969, M. Iorgulescu, R. 1/1969.
I. PELTZ, AMINTIRI E. T.
Magda Ursache, Cr 26 ; S. Pop, L 13
I. PELTZ, FOC ÎN HANUL CU TEI (reed).
Ion PETRACHE, DINCOLO DE APARENȚE (nuvele) E.L.
Pseudonim, L. 41
Iosif PETRAN, CONTRATIMP (roman) E. L.
C. Stănescu, G. 1 28 ; M. Ungheanu, L. 32 ; Sergiu Teodorovici, I. 1. 11 ; A. Popescu, T 12
Ioana PETRESCU, MĂGURA VULPII (roman). E.L.
Dumitru POPESCU, BILETUL LA CONTROL. E.T.
Gh. Achiței, L. 14 ; N. Dragoș, Sc. T. 23 ; N. Sorin, Coloc. 5 ; V. Bugariu, A. 5. ; I. Biberi, C. 18 ; Vl Sorianu, At. 6 ; Al. Protopopescu, T. 5 ; I. Friduș, I. l. 7 ; I. B. Victor, M. 5. V. 1968.
Ștefan POPESCU, PAȘLA E. T.
Ilina Grigorovici, L 51
Veronica PORUMBACU, PORȚILE (evocare). E.L.
Magdalena Popescu, G 1. 31 ; B. Elvin, R. lib. 7398 ; Maria Luiza Cristescu, M. 6446 ; Smaranda Jelescu, St. r. 5973 ; Sanda Radian, V. r. 10.
Marin PREDA, INTRUSUL. E.L.
Aurel Dragoș Munteanu, C. 25 ; M. Ungheanu, L. 25 ; C. Stănescu, Sc. T. 5940 ; G. Dimisianu, G 1. 26 ; Boris Buzilă, R. lib. ; C. Stănescu, Sc. T. 5954 ; Ion Butnaru, Inf. 4646 ; N. Manolescu, C. 30 ; Eugen Simion, N. Manolescu — Convorbiri, L. 31 ; C. Stănescu (convorbiri), L. 32 ; Ilina Grigorovici, R. 8 ; Dana Dumitriu, C. 33 ; Aurel Dragoș Munteanu, F. 8 ; Constantin Cubleșan, Trib. 35 ; Mihail Diaconescu, Arg 8 ; M. N. Rusu, G 1 40 ; Virgil Ardeleanu, S. 9 ; Zaharia Sângeorzan, Cr. 40 ; Vlad Sorianu, At. 10 ; Dan Cristea, Amf. 35 ; Al. Ivasiuc, R. 1. 7. ; Matei Călinescu, L. 50 ; Antoaneta Tănăsescu, C. 51 ; Georgeta Horodincă, V. r 9
I. Ionescu-PRESMER, VALURI (roman) E. L.
Const PRISNEA, CATEDRALA SCUFUNDATĂ (schițe). E.L.
G. Dimisianu, G. 1. 14
Ion RAHOVEANU, ZODIE MILENARĂ. E.L.
Valentin RAUS, VOPSEȘTE-ȚI PĂRUL CASTANIU E. T.
Gh. Postelnicu T. 10 ; Marian Popa, L. 17 ;
G. Dimisianu, G. 1. 21
Al. O. RĂDULESCU, SANDU RONEA (roman). E.L.
Neagu RĂDULESCU, UN BALON RÎDEA ÎN POARTA E T.
Ion Manițiu, Trib 52.
Vasile REBREANU, CASA (reed.) E. L.
Mircea Vaida, Trib. 51
Vasile REBREANU, ȚIGANCA ALBĂ E. T.
Manolescu, C. 33 ; G. Dimisianu, G. 1. 32 ; V. Sorianu At 10 ; I. Pop, St. r. 10 ; Z Sângeorzan, Cr. 36 ; C. Cubleșan, Trib. 36
AL. ROSETTI, CARTEA ALBĂ (evocări). E.L.
Vasile SADOVEANU, BĂDIA MIHAI (amintiri și evocări) E. L.
Magda Ursache, Cr. 22 ; Nae Antonescu, S. 7
H. SALEM, PASTILE CONTRA PROSTIEI (schițe satirice) E. L.
G. Dimisianu, G. 1. 21 ; Ilina Grigorovici, L 34.
Cella SERGHI, PÎNZA DE PĂIANJEN (reed) E. L.
Al. SEVER, CERCUL (roman) E. L.
Magdalena Popescu, R. 1. 11.
Tudor ȘOIMARU, CÎNTECE ȘI FLĂCĂRI (roman) E. T.
Dominic STANCA, PENTRU-UN HOȚ DE ÎMPĂRAT (povestiri). E.L.
Dominic STANCA, HURMUZUL JUPÎNIȚEI E T.
M. Popescu, G. 1. 31 ; M. Lazăr, Trib. 27
Horia STANCU, FANAR (roman) ed. II. E.T.
G. Dimisianu, G. 1 16 ; Marian Popa L. 16 ; N. Manolescu, C 18 ; Valeriu Cristea, G. 1. 24 ; Dumitru Constantin, Amf. 31 ; I Sirbu, I. 1 7 ; Eug Tudor, V. r. 11.
Horia STANCU, ASKLEPIOS (roman) E. L.
Marian Popa, L. 16.
Zaharia STANCU, JOCUL CU MOARTEA, BpT.
Valeriu Cristea, G. 1. 39, Voicu Bugariu, A. 10
Zaharia STANCU, DESCULȚ (roman), ed. E.L.
Const. Ciopraga, I. 1. 1.
Zaharia STANCU, OPERE. E.L.
Zaharia STANCU, CE MULT TE-AM IUBIT (roman) E. L.
M. Ungheanu, L. 49 ; B. Buzilă, R. lib. 7509 ; G. Dimisianu, R. 1. 11 ; Adriana Iliescu, Inf. 4781 ; N. Manolescu, C. 2/1969
Zaharia STANCU, SATRA (roman) E. L
M. Ungheanu, L. 49 ; S. Damian, R. 1. 11 ; Elena Guga, L. 52 ; N. Manolescu, C. 2. / 1969
Otto STARCK ; IEDERA (povestiri) E. L.
Ilina Grigorovici, L. 34 ; L. Raicu, G. 1. 35 ; Valeriu Cristea, Amf. 33.
Dimitrie STELARU, ZEII PRIND ȘOARECI E. L.
Valeriu Cristea, G. 1. 18 ; Nae Antonescu, S. 8, Eugenia Tudor V. r. 8
Ștefan STOIAN, PE MALUL FLUVIULUI DEPARTE, col. LUCEAFĂRUL.
G. Dimisianu, R. 1. 3 ; Pseudonim, L. 50 ;
Dan Cristea, Amf 36 ; Ania Mârta, Trib. 51
Constantin STOICIU, PESTELE DE FONTĂ (microroman) E. L.
Magdalena Popescu. R. 1./1969
Corneliu ȘTEFANACHE, CERCUL DE OCHI (povestiri) E. L.
Al. Andriescu, Cr. 12 ; C. Cubleșan. Trib. 15 ; Andrei Antonescu, C, 15 ; Vlad Sorianu, At. 4 ; Constantin Novac. T. 4 ; L. Maniu, I. 1. 5
Al. Ștefanopol, REGINA BALULUI (nuvele) E. L.
Magdalena Popescu, G. 1. 33
Al. I. ȘTEFĂNESCU, CUBUL DE AER E. T.
Viorel ȘTIRBU, OAMENI SINGURI (proză) E. L.
Ion Papuc, Trib. 27 ; Magda Ursache, Cr. 51
Al. STRUTEANU, INTERLUDIUL ÎNGERILOR (povestire) E.T.
M. Popescu, R. 1 6
Gheorghe SUCIU, OUL (schițe și povestiri). col. LUCEAFĂRUL
Marian Popa, L. 10 ; M. Ungheanu, R. 3 ; G. Dimisianu, G. 1 12 ; Stere Grubea, T. 5 ; Rodica Radu, Amf. 31
Teodor TANCO, UN OM ÎN HALAT VIȘINIU (jurnal). E.L.
Ion Dumitru TEODORESCU, FIERBINTELE VÎNT CU NISIP E. L. (povestiri)
Magdalena Popescu, G. 1 40 ; Sânzana Pop, L. 41 ; Șerban Foarță O. 10 ; T. Tihan, S. 10 ; Vlad Sorianu, At. 11
Sorin TITEL, DEJUNUL PE IARBĂ (roman). E.L.
G. Dimisianu, G. 1. 36 ; M. Ungheanu, L. 36 ; M. Iorgulescu. M. 6496 ; Mircea Martin, Amf. 34 ; Șerban Foarță, O. 10 ; Vlad Sorianu, At. 11 ; Ov. S. Crohmălniceanu, 11 ; T. Tihan, S. 11 ; Valeriu C. Neștian, I. 1. 12 ; M. Iorgulescu, L. 1/1969.
Gh. TOMOZEI, FILIGRAN (scurte schițe). E. L.
Ion TOPOLOG, O PARTE DIN CONTINENT (povestiri), col. LUCEAFĂRUL Florin Manolescu, L. 31 ; Voicu Bugariu, A. 8 ; Magdalena Popescu, G. 1. 40
N. V. TURCU, PERTURBAȚII (schițe și povestiri) col. LUCEAFĂRUL Sânziana Pop, L. 9 ; Virgil Mazilescu, G. 1. 10 ; Al. Andriescu, Cr. 15 ; Constantin Călin, At. 5 ; N. Crețu, I. 1. 5 ; Marin Mincu, V. r. 9
Constantin ȚOIU, DUMINICA MUȚILOR E. L.
Lucian Raicu, G. 1. 6 ; Liana Dumbravă, R. lib. 13. II. 1968 ; Mihai Ungheanu, R. 3 ; Marian Popa, L. 11 ; Mircea Iorgulescu, M. 20. III. 1968 ; Mircea Martin, Amf. 28, Andrei Antonescu, C. 21 ; Ov. S. Crohmălniceanu, V. r. 6 ; George Timcu, Cr. 30 ; Dana Dumitriu, L. 33.
Nicolae VELEA, ZBOR JOS (schițe și povestiri) E. L.
Eugen Simion, G. 1. 15 ; Al. Piru, L 16 ; Sânziana Pop, L. 18 ; Adrian Anghelescu, Sc. 7700 ; Ion Butnaru, Inf. 4592 ; I. Sirbu, Cr. 21 ; Const. Cubleșan, Trib. 22 ; O. Tudor, Amf. 31 ; Ilina Grigorovici, R. 7 ; Paul Georgescu, R. lib. 7403 ; Nicolae Manolescu, C. 33 ; Leonida Maniu, I. 1 8 ; C. Stănescu, Sc. T. 6030 ; Ilie Constantin, R. 10 ; Mihai Diac, Arg. 7 ; Ion Bălu, V. r. 10, Virgil Ardeleanu, S. 10.

Teatru

Tudor ARGHEZI, TEATRU, E.L.
Valeriu ANANIA, MEȘTERUL MANOLE, (dramă în versuri) E. L.
Eugen BARBU, TEATRU, E. L.
Nicolae Manolescu, C. 36 ; Stere Gulea, T. 10 ; George Genoiu, At. 11 ; C. Cubleșan, Trib. 46 ; Sergiu Teodorovici, Cr. 46.
Horia LOVINESCU, TEATRU, E. L.
Traian Șelmaru, C. 9 ; Nicolae Florian, Sc. 7672 ; George Genoiu At. 5 ; Nicolae Manolescu, L. 36 ;
Marin PREDA, MARTIN BORMAN (dramă în trei acte) E. L.
Marin SORESCU, IONA, E. L.
Vladimir Streinu, L. 3 ; Al. Ivasiuc, C. 15 ; Nicolae Manolescu L. 40 ; Valeriu Cristea, R. 1. 2.
Radu STANCA, TEATRU, E. L.
Nicolae Manolescu, C. 39 ;
Al. VOITIN, COMEDII, E. L.
Al. VOITIN, PROCESUL HORIA, E. L.

Critică, istorie literară, memorialistică folclor

Alexandru BALACI, FRANCESCO PETRARCA, col. OAMENI DE SEAMĂ. E. T.
Ion Dodu BĂLAN, CONDIȚIA CREAȚIEI, E. L.
Teodor Vârgolici, R. lib. 7392 ; T. Tihan, S. 10
Ion BIBERI, POEZIA, MOD DE EXISTENȚĂ (eseu), E.T.
Ion B. Victor, Sc. T. 5946 ; Const. Duică, St. r., 5923 ; Ov. Papadima, Inf. 4641 ; Aurel Martin, R. lib. 7439 ; Adrian Marino. Cr. 44, Al. Gorșcovoz, Tr. 51 ; L. Raicu, Fl. 35. Sonia Mirza, Tr. 13.
Domițian CESEREANU, PERMANENȚE ALE CRITICII, E. T.
Ion CREȚU, RESTITUIRI LITERARE (Garabet Ibrăileanu) E. L.
Al. Piru R. 1. : Al. Săndulescu, R. 1.
Zoe DUMITRESCU-BUSULENGA, SURORILE BRONTE, col. OAMENI DE SEAMĂ E. T.
Victor FELEA, REFLEXII CRITICE, E.L.
Nicolae Manolescu, C. 35 ; C. Stănescu, Sc. T. 5997 ; M. Ungheanu, L.37 ;
Ov. S. Crohmălniceanu, G.1.39. ; Domițian Cesereanu Trib. 41
Vasile FLORESCU, CONCEPTUL DE LITERATURĂ VECHE, E.L.
Ov. S. Crohmălniceanu, R.1.8.
Mihnea GHEORGHIU, SCENE DIN VIAȚA LUI SHAKESPEARE, B. p. T.
Adriana ILIESCU, LITERATORUL (monografie), E.L.
Andrei Antonescu, C.11. ; M. Ungheanu G.1.14 ; Adrian Marino, G.1.15 ;
Nae Antonescu, S.4. ; Silvian Iosifescu, At.6.
Tiberiu ILIESCU, LA COCOȘUL SPÎNZURAT (publicistică) E.L.
Constant IONESCU, CAMIL PETRESCU — AMINTIRI ȘI COMENTARII, E.L.
Andrei Antonescu, C. 18 ; Valentin Chifor, F. 6 ; T. Tihan, S. 6 ; Ion Buzaș, T. 6 ; Perpessicius G. 1. 26.
N. JULEA și V. MĂNĂSTIREANU, TRADIȚII ȘI OBICEIURI ROMÂNEȘTI (folclor) E. L.
Ion MANIȚIU, GONG (articole și eseuri), E.L.
Const. Cubleșan, Trib. 44 ; George Genoiu, At. 12
Nicolae MANOLESCU, METAMORFOZELE POEZIEI, E.L.
M. Ungheanu, L.42 ; Lucian Raicu, R.1.3. ; C. Stănescu, Sc. T. 6055 ; Ion Oarcășu, Trib. 45 ; Zaharia Sângeorzan, Cr. 45 ; Al. Protopopescu, T. 11 ; Voicu Bugariu, A.12. ; Ion Bălu, Fl. Prah. 5251 ; M. N. Rusu, V. st. 40
Emil MANU, PROLEGOMENE ARGHEZIENE,E.L.
Andrei Antonescu, C. 40 ; Ion Butnaru, Inf. 4712 ; Ov. S. Crohmălniceanu, R.L.2. ; Gh. Bulgăr, R. lib. 7498 ; Valentin Tașcu, Trib. 49.
Pompiliu MARCEA, IOAN SLAVICI (monografie), ed. II, E.L.
Adrian MARINO, INTRODUCERE ÎN CRITICA LITERARĂ, E.T.
Matei Călinescu, L. 49 ; R.l. 12 ; Ov. S. Crohmălniceanu R.1.2/1969 ; Nicolae Manolescu C 3/69, Z. Sângeorzan Cr. 3/69.
Ion MUSLEA, GEORGE PITIȘ, FOLCLORIST și ETNOGRAF (folclor).
N. NEAGOE, CURTEA DE ARGEȘ, M.M. Trib. 36.
Basarab NICOLESCU, ION BARBU — COSMOLOGIA JOCULUI SECUND, E. L.
Nicolae Manolescu, C. 20 ; L. Ulici Sc. T. 5952 ; Ov. S. Crohmălniceanu, G. 1. 32 ; M. Ungheanu, L. 33 ; N. Crețu, I. 1. 9. ; Ov. Ghidirmic, R. 9 ; M. Nițescu, V. r. 9. ; Mircea Tomuș, S. 9 ; Dorin Tudoran, Amf.36.
Ion OARCĂȘU, PREZENȚE POETICE, E. L.
Domițian Cesereanu, Trib. 52.
Al. OPREA, MIȘCAREA PROZEI, E. L.
M. Ungheanu, R. 2 ; Leonida Plămădeală, M. 6304 ; Emil Vasilescu, Sc. 7622 ; Dragoș Vrânceanu, L. 8 ; M. N. Rusu, Cr. 12 ; Florin Manolescu, Amf. 27 ; Vlad Sorianu, At. 4 ; T. Tihan, S. 6.
Horia OPRESCU, SCRIITORI ÎN LUMINA DOCUMENTELOR, E. L.
Z. ORNEA, TREI ESTETICIENI, E. L.
Andrei Antonescu, C. 12 ; M. Ungheanu, G. 1. 14 ; Ion B. Victor, M. 6344 ;
Nicolae Corvin, R. 4. ; Paul Georgescu, Sc. 7720 ; Mircea Muthu, S. 7 ;
Dan Mănucă, I. 1. 9 ; Titu Popescu, F. 9,
Ovidiu PAPADIMA, LITERATURA POPULARĂ ROMÂNĂ, E. L.
Al. PHILIPPIDE, SCRIITORUL ȘI ARTA LUI. E .L.
Elena Guga, L. 47.
Magdalena Popescu, R. 1. 12.
Marian POPA, HOMO FICTUS (structuri și ipostaze) E. L.
Ov. S. Crohmălniceanu, R. 1. 5.
Gheorghe POPP, DINICU GOLESCU (micromonografie) E. T.
I. Răchițeanu, Trib. 51
Florian POTRA, EXPERIENȚA ȘI SPERANȚA, ecran românesc, E. L.
Aurel RĂU, ELOGII (studii și articole), E. L.
Zaharia Sângeorzan, Cr. 32 ; Gh. Drăgan, I. 1. 8 ; Victor Felea, S, 8, ;
Tudor George, V. r. 10 ; Mihai Drăgan, Sc. 7854.
Liviu RUSU, ESHIL, SOFOCLE, EURIPIDE (ed. II) col. OAMENI DE SEAMĂ.
Liviu RUSU, LOGICA FRUMOSULUI (reed.), E. L.
Vlad SORIANU, GLOSE CRITICE, E. L.
C. Călin, At. 9 ; Ov. S. Crohmălniceanu, R. 1. 2. ; Ion Butnaru, Inf. 4722 ; Ion Turcin, Amf. 35 ; Mircea Popa, Trib. 43 ; T. Tihan, S. 11
Eugen SPERANȚIA, INIȚIERE ÎN POETICĂ. E. T.
S. Cioculescu, G. 1. 40 ; Elena Guga, L. 47 ; M. Vaida, S. 11, Al. Andrieș O. 11, Titu Popescu, F. 12 ; Ov. S. Crohmălniceanu, R. l. 12.
Vladimir STREINU, PAGINI DE CRITICĂ LITERARĂ, 2 vol. E. L. Ion Negoițescu, V. r. 3 ;
M. Ungheanu, G. 1. 20 ; M. Ungheanu, R. 3 ; N. Manolescu, C. 22 ; Gh. Achiței, L. 22 ; Gh. Grigurcu, F. 6 ; Domițian Cesereanu, Trib. 30 ; Al. Protopopescu, T. 7 ; L. Raicu, G. 1. 31 ; Petre Ghiață, M. 6451 ; C. Călin, At. 11
Vladimir STREINU, CALISTRAT HOGAȘ, E. T. L. 39.
Geo ȘERBAN, EXEGEZE, E. L.
Ov. S. Crohmălniceanu, R. 1. 2/1969.
Cornelia ȘTEFĂNESCU, MIHAIL SEBASTIAN, (micromonografie). E. T.
Pseudonim, L. I .Buzași, T. 12
N. TERTULIAN, ESEURI, E. L.
Nicolae Manolescu, C. 13 ; Adrian Marino, G. 1. 19 ; Radu Zamfirescu, I. 1. 6 ; Ov. S. Crohmălniceanu, G. 1. 32 ; Vasile Marian, L. 33 ; Paul Georgescu, Sc. 7835.
Barbu THEODORESCU, NICOLAE IORGA, col. OAMENI DE SEAMĂ
T. Răchițeanu, Trib. 39 ; Nae Antonescu, S. 9 ; I. Sirbu, I. 1. 10 ; C. Stănescu, Sc. T.17; M. Vornicu, R. 1. 2/1969.
Mircea TOMUS, CINCISPREZECE POEȚI (studii) E. L.
Nicolae Manolescu, C. 16 ; Emil Vasilescu, Sc. 7784 ; Ov. S. Crohmălniceanu, G. 1. 34 ; V. Felea, S. 8 ; Ion Buzași, T. 9 ; Domițian Cesereanu, Trib. 38.
Dimitru VELCIU, ION NECULCE, col. OAMENI DE SEAMĂ
Al. Piru, R. 1. 12. I. D. Laudat Cr. 3/69.
Gh. VRABIE, FOLCLORISTICA ROMÂNĂ E. L.
Henri ZALIS, ROMANTISMUL ROMÂNESC, (Studiu), E. L.
Dumitru Lazăr, Cr. 36 ; Mihail Diac, Arg. 10.
Henri ZALIS, GUSTAVE FLAUBERT, col. OAMENI DE SEAMĂ.

Literatura pentru copii și tineret

Dumitru Almaș, ARCAȘUL MĂRIEI SALE, (proză copii). E.T.
Costache ANTON, SERI ALBASTRE, vol. I. ed. III, vol. II ed. I (proză pionieri), E. T.
Camil BACIU, GRĂDINA ZEILOR (St. fant.), E. T.
Grigore BĂJENARU, CERBII LUI MIHAI VODĂ (proză pionieri) E. T.
Vasile BĂRAN, ÎNTÎMPLĂRI DIN PRIMUL VIS (proză pionieri) E. T.
Valentin Tașcu, Trib. 38 ; G. Dimisianu, G. 1. 23.
Grigore BEURAN, CIFRUL PETRE PETRESCU, col. AVENTURA. E. T.
Marian Popa, L. 15 ; Al. Căprariu, Trib. 24.
Eugen BOUREANU, HATMANUL TOMȘA (proză copii), E. T.
Nicolae BULGARU, SOARELE RĂSARE DIN ADÎNCURI (versuri pionieri), E. T.
Elvira BOGDAN, TALISMANUL DE SAFIR (proză pionieri) ed. rev., E. T.
Valeriu Cristea, G. 1. 18 ; Perpessicius, G. 1. 33.
Anca BURSAN, LA MARGINEA TIMPULUI (proză pionieri), E. T.
Constantin CHIRIȚĂ, TEROAREA NEAGRĂ. E. T.
Constantin CHIRIȚĂ, CASTELUL FETEI ÎN ALB, E. T.
Constantin CHIRIȚĂ, ROATA NOROCULUI, E. T.
Constantin Chiriță, TEROAREA ALBĂ.
Constantin CHIRIȚĂ, DRUM BUN, CIREȘARI, E. T. O. Pancu-Iași, Sc. 28/68.
Vladimir COLIN, DINCOLO DE ZIDUL DE NEON (basm) E. T.
Theodor CONSTANTIN, JOHNY BOAMBA (proză pionieri) E. T.
I. Ureche, Rev. bibl. 11.
Titel CONSTANTINESCU, PEȘTI ȘI COPACI (proză copii) E. T.
Mioara CREMENE, ORAȘUL DIRLINGDONG (versuri pionieri) E. T.
Constantin CUBLESAN, NEPĂSĂTOARELE STELE (șt. fant.) E. T.
C. Călin, At. 3 ; Marian Popa, L. 20.
Mihail DRUMEȘ, ELEVUL DIMA DINTR-A VII-A (roman) ed. rev. E. T.
Victor EFTIMIU, DIN VREMURI VOEVODALE (proză pionieri) E. T.
Sergiu FĂRCĂȘAN, MAȘINA DE RUPT PRIETENIILE (șt. fant.) E. T.
Stelian FILIP, RIME SPRINȚARE (versuri copii), E. T.
Petre GHELMEZ, JOACĂ-TE, GÎNDULE (versuri copii), E. T.
Viniciu GAFIȚA, TREI ÎNTÎMPLĂRI LA SUCEAVA (proză pionieri), E.T. V. Porumbacu, Coloc. 12.
Nicolae IONESCU-DUNĂREANU, COMOARA HAIDUCULUI (proză pionieri). E. T.
Petre LUSCALOV, CERBUL ALB (proză pionieri), E. T.
Felicia MARINCA, POVESTE NEAUZITĂ (proză pionieri), E. T.
Constantin MATEESCU, ZBORUL DE PROBĂ (proză pionieri), E. T.
Magdalena Popescu, G. 1. 29 ; Pseudonim, L. 32.
Tudor MĂINESCU, 3 ȘI CU ROSCATU 4 (versuri copii), E. T.
Octavian METEA, PRIN VAMA CUCULUI, E. T.
AL. MITRU, ÎN ȚARA LEGENDELOR (proză copii), reed. E. T.
Vasile MĂNUCEANU, ARCA LUI NOE (proză copii),E. T.
Constantin MUNTEANU, STELE MICI PENTRU PITICI (versuri copii), E. T.
Rusalin MUREȘANU, AVENTURILE LUI SINGUR-EU (versuri copii), E. T.
Leonida NEAMȚU, ÎNTOARCEREA FOCULUI (șt. fant.) ed. II., E. T.
Leonida NEAMȚU, CHIRIE PENTRU SPERANȚĂ, col. AVENTURA.
Șerban NEDELCU, TUNARUL LUI AVRAM IANCU (proză copii), E. T.
Constantin MONEA, MOARTEA CĂRTURARULUI (proză copii), E. T.
Radu NOR, BRÎUL ALBASTRU (șt. fant.), E. T.
Octav PANCU-IAȘI, TARTINE CU VARĂ ȘI VÎNT (proză copii), E. T.
Monica PILLAT, CEI 13 ȘI MISTERUL, (proză pionieri), E. T.
V. Porumbacu, G. 1. 22 ; M. Ungheanu, L. 26 ; N. Manolescu, C. 28 ; Valeriu Cristea, Amf. 33.
Veronica PORUMBACU, HISTRIANA, (versuri pionieri), E. T.
PE LUNGIMEA DE UNDĂ A COSMOSULUI (culegere povestiri șt. fant.), E.T.
Ov. S. Crohmălniceanu, V. R. 8.
Octavian PASCALUTA, UCIGAȘUL VA VENI SINGUR, col. AVENTURA.
Iuliu RAȚIU, CLASA ÎN CARE NU SE ÎNTÎMPLĂ NIMIC, (proză pentru pionieri), E. T.
Victor RUSU-CIOBANU, DACIA FELIX (proză copii), E. T.
Mircea ȘERBĂNESCU, ULUITOAREA TRANSMIGRAȚIE (șt. fant.), E. T.
N. D.Pîrvu, 0,10.
Mircea SÎNTIMBREANU, ȘTAFETA FANTEZIEI (proză pionieri), E. T.
Nicolae ȘTEFĂNESCU, VINOVATUL NR. 1, col. AVENTURA.
Dumitru TODERICIU, AVENTURĂ ÎN ADÎNC (Șt. fant.), E. T.
Radu THEODORU, TAINA RECIFULUI (șt. fant.) E. T.
Victor TULBURE, STEJARUL ROMÂNESC (versuri pionieri), E. T.
Tiberiu UTAN,ISPRĂVILE LUI CIOPÎRȚILĂ (proză copii) reed. E. T.

poeme

de Constanţa Buzea

Inutil şi fără sfială

Ciudată soartă. Luna vindecă pinii de umbră,
Îndepărtîndu-i uşor de pămînt, făcîndu-i să-l uite.
Tu, din depărtare, cu fluviul în faţă, al sudului eşti,
Şi cuvinte arunci în absenţă. Scrisorile vin, nu mă tem,
Sorbite însă de vrajă Sînt sufletul care rămîne
În flaut după ce cîntecul s-a terminat.
Tu, din depărtare, în mari carnavaluri ascuns,
Tu, în amărăciunea pe care cu dor ţi-o trimit,
Tu, al înfrîngerii, crezi că de vesele fapte te-ai săturat.
Mă îndeşti inutil şi fără sfială,
Umpli cu mine o clipă ce somnul cu plumb ţi-l încarcă.
Mai bine încearcă un vin şi nu mă iubi,
Şi spune-mi că totul, acolo, a fost
O nebunie, un zbor nefiresc,
Că sufletul tău s-a pierdut în aparenţe,
Să-l caut în stingerea pe care mi-o dăruieşti,
Cu patima mea să-l împing,
Să-l fac astfel de buzele mele infinit să se lepede,
Pentru ca numele, cîntecul, sufletul meu
Să înceapă cu mine, şi mie întreg să-mi vorbească,
Pe mine să mă vindece, mie să-mi semene. Însă...

Tu, tuse...

Naive zone ale tainei şi ale acalmiei vin.
Tu, tuse şi tutun, tulumbe împinse de măturătoare.
Căci vine toamna, mă purific, armonios în aer suni,
Şi iar mi-e dor, şi iar aclam, fac semne moi tantomei tale.
Se-mparte timpul meu în două, şi iarăşi nu mă odihnesc.
Tin minte frunzele căzute mergînd în urma noastră lent.
Parcul, fiinţele bolnave şi le plimba în cărucioare,
Iubind acest spital nocturn, al disperării vegetale.
Tu, tuse şi tutun, tulumbe împinse de măturătoare.

Definitiv

Definitiv pierdute sînt
Surîsul, stările cele mai bune.
Paloarea ce mă căuta în somn.
Curînd se duc şi tîmplele pe rînd,
Şi întîmplările din gînd, neîntîmplate,
Şi-atunci şi mîinile din umeri cad
Ca nişte piedestale aplecate.
Şi capul meu cu luminoase franjuri
nimeni credeam că nu-l va jefui,
Şi-atunci şi gleznele se-nstrăinează.

Cine m-ar fi iubit ca pe un castel al său,
S-a sinucis de groaza jupuirii.
Jignisem printr-o dispariţie totală,
Magnetizînd şi amintirea,
Şi cuiele potcoavei ce suna
Material, parfum, deznodămînt.

Astăzi revin la mine-ngîndurate
Stări lungi şi trăsături de altă dată,
Golite însă, numai un contur
Spre care suflu şi se risipeşte,
Spre care strig şi iar se-alcătuieşte.

Un timp trecu prin hoţ, prin păgubaş.
Iluzie ! Iluzie ! În visul unei regăsiri
Schema privirii mele depărtate.

Cer de somn

Priviţi copilul ce se-nchide-n carte,
Cinic şi trist în sine că o face.
În timpul lui de puritate
Stă aşezat pe spate pe pămînt,
Cu cerul suportabil de adînc
Deasupra.
Vîntul întoarce paginile lungi,
În felul lui haotic de a fi
Şi tulburînd fără să se-nfioare,
Succesele destinului comun.

Surpriza vine însă într-o zi
Cînd vîntul moare pentru todeauna.
Cartea plină de nenoroc dispare,
Copilul nu mai poate fi perpetuu,
Simte ca vîsla unei mori că-n lume
S-a rupt chiar raţiunea firii sale.

Domnilor,
Cuvintele nu mai primesc mister,
Sînt rudimente ale unui preistoric chin.
Cît sînteţi încă în afara voastră,
Cît încă nu simţiţi că-i monstruos
Însivă vouă să vă revelaţi,
Accept să par nebunul zîmbitor
Care vă spune fabule şi care
Încearcă să v-aducă în instanţă.

Sînt de la rînd la rînd mai inhibat,
Astfel curînd m-arunc cu faţa-n sus
Deschis cerului plin de somn,
Cum voi în săli de operaţie feriţi
Bolnavii, de durere,
Prin mici cornete umezite în eter,
Eu port eter etern deasupra minţii.

În negîndire

Şi tu dacă-ai putea veni,
Şi tu dacă-ai putea vedea...
Ce văd pretinde pomenire
Şi dincolo de carnea mea.
E ca un gol în care sufăr,
Şi mă dizolv nostalgic, dat.
Culeg cu sutletul un nufăr
Al bolţii, cel mai depărtat.

Ce pini sînt dincolo de geam,
Şi fum mişcat de vînt, de nor.
Eu am un gînd şi nu-l mai am,
Revine ademenitor.

Delir în aşteptare, drept,
Delir de flori murind pe piept,
Somn timpului, cînd te aştept !
În negîndire să aştept.

Pastorală

Vesele dungi, negre dungi peste ochii noştri închişi,
Fire de iarbă, fire de sînge într-un balans.
Şi eu dorm — ce prefăcută, şi sînt bolnavă — ce eroare !

Pe cînd eram dezmierdarea rănilor altor făpturi.
Loc îmi ţineau de părinţi închipuirile,
Tu însuţi rîdeai întristat de această-ntîmplare.

Tot ce duceai, în afară de tine, în afară de mine,
Se putea vindeca, se putea prea uşor vindeca,
Recuperam prin alergare popasul în sine al melcului.

Tii minte munţii, aerul lor, decorul departe,
Niciodată desfăşurati, văzuţi dintr-o dulce colină,
Şi vegetaţia moale, şi tufele, ghimpii ?

Cită putere aveai să nu te miştí întristat, gelos,
Undeva munţii pot exista oricum le e soarta.
Şi măruntul lor praf se degajă ca o fantomă,

Sufletul tău ştiu că-şi făcuse o groapă.

Viaţă

Nepereche albastră, a nici unui lucru.
Şi muzica mi se pare divină.
Între noi, iuliana şi trista grădină —
Tablou infinit în care verzi personaje dispar.
Sînt în stare să cad în genunchi şi să plîng,
Dacă vreo altă făptură, mîine,
Se va vedea călcînd iarba, acolo.
Sînt în stare să fug în cămaşă, pe ploaie, să strîng
Pe întuneric flori.

Dar orice mişcare e o schimbare în soartă.
Am fugit din oraş ca să nu mă găsească nimeni.
Între nimeni de-aici şi nimeni de-acolo
Are loc nebuneasca mea fire să fie.

Darul din urmă

Un pui al cărui sex nu se distinge în tragedul penaj,
Poate un vulture cu veste de putere, înaripat cu măşti,
e în picaj,
Căci aerul prin gură, prin orbite, prin nările deschise
teatral
Spune cuvinte lungi de prăbuşire prundului roşu de pe mal.

Jos, şerpii, peştii, caii blînzi de apă, un diavol alb cu
coarnele rotunde,
Un zgripţor chel cu pulpele enorme,
Mai jos, sîngele meu contemplă şi-n sine paşte liniştite
forme.
Dacă-ai veni pe drumul ce se simte născut în ierburi,
ros de vre-un picior,
Dacă vrăjit ai coborî pe pantă, ai da de ancora prin care
statornicit părea-vei tuturor,
E zborul ancorei pe cer, deasupra dealului cu cruce stînd
Falsificată şi-n profil, fiind mai mult a unei temeri de
pămînt.

Aştept să cadă galbeni din văzduh, aştept şi pulberi să-i
agonisească.
În fiecare ca-ntr-un cuib să stea sămînţa ierbii
şi sămînţa ta.
Darul din urmă — o poiană lină,
În gust de miere, gustul de răşină.

Cifru

Semne, cifre, multe nule, animale răsturnate,
Inima tăiată-n două să se-adune nu mai vrea.
Tu petreci în jumătate inspirînd singurătate.
Păsările poate-s veste, poate sînt nişte păcate.
Două bufniţe sinistre şi urîte, înţelepte,
Şi un Hercule din care a rămas un balerin.
Capre albe cu coroană şi picioare foarte drepte
Sperie păunul leneş plin de pene ca de trepte.
Totuşi, zimbrul, totuşi strînsă-n sine cu vioară trece
O femeie fără faţă, muzica îi cade-n prat.
Dracul, gol în şolduri, fuge fluturînd o pelerină,
Şi-o regină disperată spînzură într-un cearşaf.

Odihna de minte

Cu lampa aprinsă pe masă, în plină zi, te aştept,
Beau cafeaua amară, o beau în tăcere,
Copilul se prinde cu mîna de nasturii bluzei şi-i rupe,
Copilul tău blond.
Aş vrea să citesc, dar în pagini de vorbele tale mă tulbur
Se pare că nu mai pot scrie cu sufletul meu din trecut.
O misterioasă odihnă mintea mi-o-nvăluie,
Doar teama mă mai oboseşte,
Teama, da, teama de anul ce trece
mai rodnic,mai trist decît toţi.

Spre pasărea...

Atîtor gînduri pun definitiv
Un deget argintiu peste vedere.
Memoria cu morţii ei fictivi
Străbate spaţii albe de tăcere.

Nu neg şi nu adaug nici un gest,
Sînt corp închis în sine ca o pată,
Ce nu îşi va mai înveli acest
Destin, cu haina lui de altă dată.

În alt masiv al său, necunoscut,
Viaţa şi moartea mea voit le-ncurcă
Pămîntul bun pe care îl sărut
Şi-un glonţ spre pasărea de munte urcă.

Ochii

Să ne iubim, e meritul naturii
În gesturile tale plutitoare.
Pe roşul gurii, albul ca de ceară
Al umbrei frunţii, bolnava paloare
A braţelor din umeri desfăcute
Răcindu-se în sinea lor ca două
Lungi animale lor necunoscute.

Repaosul şi îndoiala nasc
Un făt albastru şi un făt de sînge,
Pereche dulce neîmperecheată,
Chemări fiind într-o străină limbă...
Să ne iubim, cît încă nu ne plimbă
Ochiul ce rîde către cel ce plînge.

Uliul

Treci prin minte ca vis şi ca umbră
Şi mai mult ca oriunde rămîi
Şoaptei mele ce pururea umblă
Ca parfumul nebun din lămîi.

Nu mai vreau, nu mai pot să disting
Ce se-ntîmplă şi ce mai urmează.
Trup de chinuri, demonic instinct,
Gînduri singure, cîine de pază,

Şi o aripă-n dublă răsfrîngere,
Şi oglinzile, palidul vin,
Şi cuvintele bune să mîngîe,
Violentul din tîmplă senin.

Eu prea mult, el — atît de puţin,
Astenie şi rău fără vis.
Îl sărut, îl iubesc, îl reţin
Cu surîsul mişcat nedecis.

Unghii dulci învelind, transparent
Duhul cărnii prin care el vede.
Cu durere-n cădere şi lent
Prăbuşită în boală mă crede.

Semnul vieţii închide cu milă
Ochiul negru cu verdele-n alb,
El rămîne o goală pupilă,
Un etern visător uliu cald.

Recuperare

Recuperare.
Pe crucea morţii ce-o purtăm în oase.
Dacă nu mint sunetele credincioase
În legătura lor de sînge, acest cuvînt,
Sensibil ca perdeaua fald prelungind subţire,
Ca geana dulce-nchisă de iubire,
Ca lacrima uscată, lumii, pare
Un puls pierdut, agonizînd în sare.

Re-cu-pe-ra-re,
Silabisim privindu-ne cu spaimă,
Silabisim secret şi în picioare.
Ce taină şi ce vină viitoare
Vor fi pe buzele care se rup de trup
Mişcînd cu-o disperare mare
Sens orbitor, recuperare.

Va fi un timp cînd voi primi uşor
Ca pe nimic, cu preţ de îndoială,
Să merg fără lumină, ca un nor
Nepăsător de propria-i năvală.
Va fi un timp mai dulce decît toţi,
Si decît ochii sfinţilor mai sînt,
Cînd tu, sau eu, o, cine ştie cînd
Ne vom supune infernalei morţi.
Ce fum va curge, ce sperare mare
Va-nmiresma jertfind tămîi de brad,
Trupul întreg vuind recuperare,
Sîngele tot zbătut în aiurare,
Nervii destinşi în astenii amare,
Vocea gustînd finalul cu oroare,
Instinctul revoltat. Recuperare.

Desen de PICASSO

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 5 (353)
Sîmbătă,
1 februarie 1969
8 pagini — 1 leu

Moment cetățenesc

Așadar, la început de martie ne vom întîlni în fața urnelor pecetluind cu votul nostru un act solemn de aderare, de afirmare, de decisă opțiune. Ne putem îngădui să anticipăm, afirmînd că exprimîndu-și votul, cetățenii României socialiste statornicesc pe mai departe o realitate istorică : deputații celui mai înalt For reprezentînd interesele maselor de muncitori, țărani și intelectuali vor contribui la continua înălțare a țării, la consolidarea prestigiului său în lume.

Cine ne sînt candidații ?

Sînt oamenii a căror prezență dinamizează clipa, care trăiesc cu simplitate etape de viață încărcate cu energii solare, oameni pentru care ideea dăruirii încarnează rostul lor în evoluția printre noi, generosul lor destin. Ziarele ne-au familiarizat cu numele și cu faptele lor: sînt meșteri pe șantierele industriei, țărani cooperatori, învățători, ingineri și-o spunem și o scriem cu îndreptățită mîndrie — scriitori. Am numit doar cîteva din sutele de meșteșugari care-i recomandă pe candidații noștri ca pe niște personaje legate implicit de tot ceea ce ne apropie de Viitor.

Nu mai e nevoie s-o afirmăm în toate detaliile ei, dar ideea integrării în acest impetuos marș spre Mîine poate fi strălucit ilustrată de însăși realitatea, fertilizată de pasiunea și meșteșugul rar de a detecta noul cu care sînt dăruiți cei pe care., din patru în patru ani, îi trimitem să ne reprezinte în marele sfat în care strădaniile noastre își găsesc, afirmată răspicat, împlinirea. S-a întîmplat ca, la început în necunoștință de cauză, omul de cultură să devină, prin contact cu viața, cu prezentul, un adevărat (neconfirmat ca atare, ce-i drept) specialist în probleme de care cîndva se simțea foarte departe. Academicieni care se îngrijesc ca în sate să se asaneze bălți, poeți care se „bat" pentru fiecare cărămidă ce urmează să fie așezată la temelia unei noi școli, sînt numai cîteva exemple ilustrînd acest proces în care omul modern nu se mai simte legat numai de datele profesiei sale ci încearcă să-și apropie cît mai multe dintre tainele care dinamizează viața.

E o strictă consonanță între acest patos diurn și vechea, marea tradiție pe care o are în istoria țării noastre servirea intereselor cetățenești. Se poate demonstra că deputații care ne reprezintă azi, au fost, prin timp, întruchipați de oameni ai unor trecute generații care au apărat guvernul revoluționar al fierbintelui 1848, care l-au aclamat pe Cuza, domnul Unirii, care au luat arma în mîini în 1877 și 1918 și care au dus la izbîndă, în 1944, insurecția armată, început al domniei poporului.

Ceremonialul alegerii, e și el plin de simplitate. Nu ne place să tulburăm cu prea multe vorbe de prisos raportul dintre faptă și gînd, tot ceea ce întreprindem poartă pecetea interesului viu pentru actele realiste, pentru practică.

Sîntem din toată inima alături de Partidul Comunist Român, de Comitetul său Central în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu. Întîmpinăm cu solemnitate momentul electoral care ne confirmă unitatea deplină, în spiritul ideilor partidului și care ne dovedește tinerețea, înălțimea aspirațiilor.

LUCEAFĂRUL

Desen de MIHU VULCĂNESCU

ÎN ACEST NUMĂR

Jurnalul unui cobai — de Miron Radu Paraschivescú

Poeme de Nichita Stănescu

Cronica fantezistă de Marin Sorescu

Un Saint-Simon moldav : Ion Neculce de George Ivașcu

Cărți și probleme

Înscris, de cîtva timp, pe o linie ascendentă, lirismul românesc s-a văzut, în anul care s-a scurs, confirmat în calitatea și vitalitatea sa. Au apărut, pe de o parte, volume reprezentative, atît prin caracterul lor de selecții personale, cît și prin capacitatea de a marca o etapă precisă din evoluția unui poet ; pe de altă parte, numeroase au fost plachetele care au atras atenția, pentru prima sau a doua oară, asupra unor noi talente remarcabile. În această situație, ceea ce ni se pare interesant nu este întocmirea unei liste de premiabili, ci indicarea și circumscrierea problemelor care se ridică azi în peisajul nostru poetic.

Astfel, surpriza produsă, nu prea demult, de un așa-zis „nou val" al suprarealismului românesc este, dintr-odată, temperată, iar fenomenul situat în cadrul său firesc, datorită celor două volume bogate pe care le-au tipărit Virgil Teodorescu și Gellu Naum : **Corp comun** și, respectiv, **Athanor** reprezintă două mărturii de neștirbită fidelitate spirituală și poetică. Ciudat ni se pare faptul că, pînă acuma, critica literară le-a ignorat complet temîndu-se parcă să studieze la rădăcină un fenomen care a surprins-o prin cîteva flori insolite. Cu Virgil Teodorescu și Gellu Naum se confirmă deopotrivă o modalitate literară și destinul personal a doi poeți de prim plan.

După unele experimente deosebit de temerare, precum **Zoosophia** și **11 elegii,** Ion Gheorghe și Nichita Stănescu par a se reîntoarce la instrumentele lor mai vechi : la cel dintîi **(Vine iarba),** jocul verbal cu implicații de cultură și eres popular cedează locul unui expresionism de substanță ; al doilea **(Laus Ptolemaei),** abstracționismul pur se convertește în lirism reflexiv cu pulpă imagistică, oferindu-ne cel mai pertinent exemplu de ceea ce se poate numi **structură** poetică. Să conchidem, din aceasta, că experimentalismul poeților noștri a fost doar un simptom de tinerețe ? Ar fi, poate, o concluzie cam pripită.

Continuîndu-se pe ei înșiși, la un nivel uneori superior, o serie întreagă de poeți ne obligă să distingem între evoluție **proteică,** prin schimbarea la față, și evoluție **lentă,** prin aprofundarea de sine. Ilie Constantin **(Bunavestire)**, Cezar Baltag **(Monada)**, Leonid Dimov **(7 poeme, Pe malul Styxului),** Mircea Ciobanu **(Pattmile),** C. Abăluță **(Piatra),** Marin Sorescu **(Tinerețea lui Don Quijote),** Adrian Păunescu **(Fîntîna somnambulă)** se confirmă la modul narcisic, se regăsesc în propria lor oglindă, uneori întîneriți de imaginea regăsită, alteori ușor împovărați de identitatea ei. Departe de a fi îngrijorătoare, o atare situație demonstrează viața ascunsă a poeziei, a unei poezii extrem de conștiente de caracterele și destinul ei : în locul unei dialectici exterioare, spectaculoase, asistăm la seismele lente, subterane ale unor conștiințe poetice bine conturate.

Surprizele — în măsura în care aparițiile unor opere de calitate pot fi socotite ca atare ! — s-au produs, anul trecut, pe diverse coordonate ale peisajului liric, și la generații diferite. Debutul cel mai impresionant ni se pare a fi al lui Sorin Mărculescu **(Cartea nunților),** la care voluptatea enumerativă de sorginte suprarealistă se logodește cu intensitatea și puritatea unei emoții datoare contactului eucharistic cu datele lumii sensibile. Mircea Ivănescu **(Versuri),** cultivînd un lirism alexandrin, de cărturar rafinat și sceptic, a cărui melancolie e mereu împunsă de un ghimpe ironic ; Cezar Ivănescu **(Rod)** care reintroduce, plin de prospețime, poezia-strigăt, într-un registru limitat dar profund al durerii ; V. Mazilescu **(Versuri)** filtrînd, la modul nostalgic, o nuanțată experiență suprarealistă — așează, după părerea noastră, pietrele cele mai strălucitoare în mozaicul noilor nume. Acestora li se adaugă, în calitate de cotropitori care au studiat îndelung teritoriul pe care l-au invadat, criticii literari Ion Negoițescu (cu **Sabasios**, acesta revine la prima sa tinerețe literară), Gh. Grigurcu **(Un trandafir învață matematică)** și Matei Călinescu **(Semn).**

Îmbucurător ni se pare faptul că, în timp ce beneficiază de cuceririle instrumentale ale poeziei mondiale, lirismul nostru de azi regăsește unele din sunetele de bază, majore ale poeziei românești mai vechi sau mai noi, înflorește împlîntîndu-și rădăcinile în solul natal. Nume ca Eminescu și Macedonski, Blaga și Barbu, Urmuz și Bacovia au fost pronunțate adesea, în legătură cu noile volume de versuri, ceea ce demonstrează evoluția organică a culturii noastre, integrarea noilor valori în respirația vie a tradiției poetice. Dacă semnul vitalității creatoare a unui organism atît de diversificat cum se prezintă poezia românească de astăzi îl constituie atingerea unui punct de echilibru funcțional, în care fiecare nouă valoare provoacă și determină actualizarea unei valori tradiționale care o justifică și o înglobează — atunci se poate afirma că anul 1968 îndreptățește cele mai optimiste speranțe.

Ștefan Aug. DOINAȘ

În loc de

CRONICA LITERARĂ

REPERE CLASICE: SADOVEANU

„Dumneata, pe cît înțeleg, reiai în spațiul unei vieți evoluția literaturii noastre, așa cum individul rezumă evoluția umanității: de la dezlănțuirile primare ajunge treptat către reflexivitate".

G. IBRĂILEANU

Opera lui Mihail Sadoveanu stă ca un ghețar nedislocat încă de nici o temperatură. Fierăstraiele criticii n-au pătruns nici ele prea departe. Abia ici, colo, firave ascensiuni sau sondaje. De cele mai multe ori lipsește viziunea întregului. Masivul creației sadoveniene abia este într-o primă operație de parcelare. Opera este, fără îndoială, copleșitoare și prea apropiată nouă. Pîrtii și cărări străbătătoare sînt încă puține. Din nevoia de sistem am împărțit, mai de mult, această operă în două, încercînd să-i dăm un sens și un echilibru.

O primă parte ar fi fost un imens receptacul de „dureri înăbușite". O a doua, care ar decurge din prima, împlinind-o și finalizînd-o, un fastuos „județ al sărmanilor". Sugestiile vin de la alți exploratori. G. Călinescu a reperat modelul, „durerilor înăbușite" după care o ființă dăinuie în tăcere pentru a izbucni brusc, și a-și cînta dureroasa melodie. O traumă care a configurat definitiv o existență se etalează brusc, crepuscular, pentru a se retrage în adîncurile din care a ieșit. *Județul sărmanilor*, apoteozat de Paul Georgescu, se subordonează ideii de justiție socială: înăbușiții de mai ieri au astăzi om care le face județ. El face spectaculos și implacabil dreptate, indiferent de timp și loc.

Este adevărat că această schemă poate subsuma o bună parte a prozei sadoveniene, dar „durerile înăbușite" nu se nasc numai din împilări. Ele definesc în circuitul sadovenian, un suflet rănit de diverse accidente, în care nu există întotdeauna un făptaș. Din această albie de început a durerilor înăbușite se desfac brațe care nu se varsă toate în „județul sărmanilor". Apoi județele nu sînt totdeauna ale năpăstuiților. Vitoria Lipan purcedea și ea la un județ, de altă factură însă.

G. Călinescu intuia în „durerile înăbușite" un ritm epic, în care tăcerea sau acțiunea plană era înlocuită subit de un moment vulcanic, după care tempo-ul revenea la starea inițială. Prin evidențierea „durerilor înăbușite", G. Călinescu depista un motiv sintetic al artei sadoveniene.

Altădată G. Călinescu observa că proza sadoveniană amintește de arta covorului persan în care același desen este mereu reluat cu minuție și dus la desăvîrșire. Arta sadoveniană era o artă a motivelor repetate, a variantelor cizelate pînă la perfecțiune. Asta după ce criticul atrăsese deja atenția asupra evoluției de la primul tipar epic, acela al „durerilor înăbușite", spre acela în care epicul devine simplu pretext pentru celebrarea fie a unui spațiu uman legendar, fie pentru o istorie mitică.

Tiparele însă sînt mai multe, și lîngă cel al „durerilor înăbușite" și al „străinului descoperind o lume cu civilizație veche" din *Zodia Cancerului*, vom adăuga alte cîteva, acestea ca și celelalte purtînd în sine determinarea unui ritm tipic de desfășurare a narațiunii. Unul e al descoperirii naturii, de obicei de către un copil. Capodoperele sînt *La Mestecănei* și *Dumbrava Minunată*. Îl vom numi tiparul „Dumbrăvii Minunate". În el o ființă omenească de obicei copil are revelația freamătului primordial al vieții și al misterelor ei. Astfel se deschide însă drum spre un alt motiv, care e acela „al inițierii în taine" greu accesibile. Cartea inițierii este *Creanga de aur* și *Frații Jderi*, ultima urmărind drumul uceniciei și maturizării unui Ghilgameș autohton. *Frații Jderi* ca și *Creanga de aur*, *Baltagul* și *Ostrovul lupilor*, (acestea două din urmă însemnînd o specie redimensionată a „județului"), sînt un cumul de diverse motive specifice prozei sadoveniene.

Un tipar fundamental alături de cel al „durerilor înăbușite", de cel al „județului" este și acela al „bulboanei". Un om e cuprins de o pasiune sau o nenorocire ca de o vîntoasă și nu poate lepăda răul dintr-însul decît atunci cînd pasiunea se consumă pînă la capăt. Dintr-o zodie normală el intră deodată sub puterea unor forțe necunoscute care-l poartă printr-un labirint, gradat și obligatoriu, lepădîndu-l apoi, cu sau fără o înțelegere nouă a lumii. Acestui soi de personaje Sadoveanu le spunea „nebuni", cu înțelegere compătimitoare pentru zbuciumul lor și admirație pentru trăirea plenară de care dădeau dovadă. Galeria „nebunilor" sadovenieni, oameni devorați de forța interioară, ca de o fatalitate, o vom găsi mai ales în acest „tipar al bulboanei" în care exemplul cel mai explicit este *Bulboana lui Vălinaș* și în care zenitul artistic e atins, între altele, de *Cealaltă Ancuța*.

Harta scrierilor sadoveniene ne indică în diverse și depărtate locuri același motiv, uneori singur, alteori în frățietate cu altele, uneori abia arătat, alteori împins la o tensiune strălucitoare. Să se observe însă și o evoluție în ce privește aceste motive sau tipare. Unele sînt cu predilecție ale tinereții artistice, altele ale maturității, altele ale fazei tîrzii. Spre sfîrșit, le vom găsi contopite în sinteza cîte unei singure lucrări. Polivalența căutată și găsită în *Creanga de aur*, vine din captarea într-o singură operă a mai multor motive, fiecare cu forță de nucleu semnificativ radial. Cartea capătă implicit nevoie de chei, imperativ al marilor opere.

Dacă refacem analele scrierilor sadoveniene, vom observa, fără a încerca însă fixarea unor hotare temporare precise, că un anume accent patetic specific cărților de început, se estompează de la carte la carte, făcînd loc altuia, celebrator, glorificant, ca apoi acestuia să i se substituie o narațiune în care patosul e privit cu scepticism și în care nota dominantă e înțelepciunea și blînda ironie. De asemeni să se mai observe că fazei lirico-patetice de început, în care vom găsi transporturi masive din lirica și mitica eminesciană, dar și aluviuni din proza naturalistă a lui Delavrancea sau foiletonistica lui Vlahuță, corespunde mai ales tulburilor „dureri înăbușite", dar și unor sangvinice acțiuni de vindictă; decorul e neguros, întunecat, predomină codrul sau colțuri fumurii de tîrg confuz, limpezite rar de apele primăverii.

Volumele de început conțin în germeni toate motivele pe care le va dezvolta mai tîrziu orga sadoveniană.

Să mai observăm că „tiparul bulboanei", ilustrînd repezi și vijelioase acțiuni, aprige dezlănțuiri de dragoste, are ca pandant, de cele mai multe ori, anotimpul primăverii. Este

Desen de EUGEN DRĂGUȚESCU

miracolul descoperirii chiar al existenței, a misterelor vieții, a primelor inițieri dureroase.

Și observam că fără să dispară din creația scriitorului, acestui anotimp, al facerii dintîi, i se substituie cel al coacerii și împlinirii și că acesta e fundalul acelei proze de celebrare și glorificare a spațiului ireal al podgoriilor, în care oamenii se bucură de belșugul de vietăți ale codrului și apei și de darurile viței de vie. Este o altă etapă a scrisului sadovenian, corespunzînd unei alte vîrste a înțelegerii: miracolul descoperirii bunurilor pămîntești.

Calmului și legendarului teritoriu de Kief podgorean, cu răzești ce pleacă hotăriți „să pușe hulpea din Vadul Morii", fără a mai ajunge acolo niciodată, timp și tărîm suspendat, dincolo de timp și spațiu, gravat memorabil mai ales în *Hanu-Ancuței*, chivot sintetic iarăși de diverse motive, îi urmează un altul a cărui trăsătură primă este izolarea, singurătatea. Ne aflăm în muntos și păduratic, cît mai aproape de evenimentul cosmic sau în ape solemne, tăcute, pustii, amintind zilele facerii. Orgiastica toamnei e înlocuită cu anotimpul sever al gheții și al purității omăturilor. Reflexivitatea a înlocuit aici aproape complet lirismul care îi este subsumat. Se descoperă un alt miracol care e acela al bunurilor spirituale. Ciclul se închide epuizîndu-și treptele

„Mihail Sadoveanu cu toată structura lui sufletească opusă firilor analitice, mi s-a părut întotdeauna că este omul cel mai inteligent artisticește dintre contemporanii mei".

G. CĂLINESCU

Sadoveanu e dintre creatorii care și-a buimăcit cititorul prin cantitate. Opera n-a fost încă decantată, și fiecare za, din lanțul ei a fost aruncată în uitare de cea următoare, cu atît mai mult cu cît creșterea era și calitativă. Explozia operei de maturitate a înstăpînit o imagine a ei care e în bună măsură parțială și, atunci cînd se aplică abuziv și restului operei, falsă. „Slava stătătoare" din *Hanu-Ancuței* nu e și a întregii sale proze. Scriitorul nu este de altfel idilic, acolo unde se crede că este așa, ci doar ceremonios. Între prozele sadoveniene de egală valoare artistică unele, înving însă temporar pe altele. Să ne amintim de filonul negru și dur al unei proze de loc idilică, de orizontul noroios și apăsător al multor povestiri, de tonalitatea lor sumbră. În *Fintina hazului*, povestire de început, pe tiparul „bulboanei" răvășitoare, e o istorie de moarte în care tînărul autor se lăsa atras de spectaculos, intrinsec însă narațiunii. Coasele urmăritorilor se încing în jurul făptașilor ca un arcan nemilos, nimb justițiar de metalic efect. *Puhoierii* referă despre alt fapt crîncen. Un rîu umflat de ploaie răpește om ce nu mai poate fi salvat. Scriitorul relevă forțe de conflict într-o manieră complet neidilică și mai ales de mare economie și sobrietate: omul se află uneori fără apărare în fața unei naturi ostile. Puțin analizată în sugestiile ei este narațiunea *Spre Hîrlău*. Un car cu boi și cîțiva autohtoni înaintează pe arșiță, spre o destinație cu numele Hîrlău. Peisajul este însă terifiant și țința pare de neatins. Întrebarea repetată: „cît mai e pînă la Hîrlău?", (toponimic ale cărui sonuri indică confuzia și nelimitarea), primește răspunsuri dezarmante. Carul înaintează într-un teritoriu absurd, într-un decor absurd, spre o țintă care probabil că nu există, de vreme ce nu poate fi atinsă. În drum se întîlnesc lucruri de mirare care accentuează bizareria peisajului. Un nebun spune vorbe fără șir, o bătrînă beteagă face împotriva evidențelor munci nepotrivite. Peisajul e saharian, situațiile sînt absurde, iraționale. Oamenii sînt posedați de peisajul prăfos, fără a-l putea domina și pleacă mai departe ca într-un teritoriu blestemat, de o molimă, spre neștiutul Hîrlău. De aici încă apar acei țărani tăcuți, duri, monosilabici, a căror mișcare e redusă la acte absolut necesare funcționării organismului ori muncii. Este unul din prototipurile personajelor sadoveniene, opus celui sfătos și istorisitor, iubind vinul și vînătoarea, acesta din urmă mai ales răzeș. Nerăzeșul, om asprit de muncă și de întîmplări, e un ins cu existența strict delimitată de necesitățile existenței. El este cel mai adesea o expresie a dexterității tăcute, solemne aproape, a muncii, un performer al branșei în care evoluează, un om cu religia muncii, a modestiei și a tăcerii, un invincibil în singura sa posibilitate de a fi astfel: domeniul activității sale. Acest produs al realităților autohtone îl oferă Sadoveanu ca pandant literar tipului de personaj specific prozei americane

„De „golan", is golan, — adevărat. N-am părinți, n-am casă, n-am nimic, numai mîinile muncitoare le am, — da-s om de treabă... Eu am stat zece ani la boierul de la Negoiești, cu leafă de flăcăuaș... Acu m-am gîndit și eu că mi se cuvine leafă de om, ș-am cerut să-mi sporească simbria. N-a vrut, ș-am plecat. Îmi pare rău, — zece ani ca un rob am muncit; da' ce să fac? M-am gîndit și eu c-oi găsi în lumea asta o bucată de pîne. Am pornit ast'noapte, ș-am mers, am mers, pînă ce-am nimerit aici... Acuma, cocoane, dacă mi-i primi, eu ți-oi fi slugă cu credință.

Coconu Jor îl asculta în tăcere, învîrtindu-și cheile în buzunarul pantalonilor. În pămînturile tinere pe care le desfunda, cu oameni de aceștia de strînsură lucra. Cu ei își înmulțea turmele de vite, cu ei făcea grîul pe care îl trimitea la Galați. Într-un ținut de margine, pustiu, trebuia să se mulțămească cu brațe de muncă. De unde veneau aceste brațe, ale cui erau, — știa că nu trebuie să întrebe. La ce i-ar fi folosit? Aici nu era țară regulată. Aici el era stăpîn. Pînă la orașe și pînă la țara civilizată era departe. Aici era undeva „la cîmp". Aici perceptorii luau cît socotea boierul că trebuie să dea, aici oastea nu-și urmărea dezertorii, nici justiția condamnații. Pînă aici nu erau drumuri. Aici școli și biserici nu erau. Aici era pămînt care trebuia lucrat, și boierul își aduna oameni de muncă cum putea. De-aceea cuconu Jor nu mai întrebă mult pe Niță Lepădatu".

M. UNGHEANU

(continuare în pagina 6)

ARHIVA ARGHEZI

„CUVINTE POTRIVITE ȘI.. ÎNCRUCIȘATE"

În anul 1933 apărea în editura „Adevărul" din București, un volum original, semnat Tudor Arghezi al cărui titlu a făcut senzație, nu numai din cauza unei asemănări cu întîiul său volum de versuri, dar mai ales datorită cuprinsului determinat de jocul pătratelor albe și negre al „cuvintelor încrucișate".

Volumul este rodul și expresia spirituală a unei colaborări inedite: Tudor Arghezi, definițiile la careurile întocmite de profesorul N. Gh. Popescu. Din prefața semnată de Arghezi se deslușește personalitatea acestui născocitor de jocuri cu mintea și condeiul:... „la toate vîrstele, trebuie să ai un maestru. În materia cuvintelor încrucișate, maestrul meu e Domnul N. Gh. Popescu, de vreo două ori mai tînăr, cel puțin decît ultimul lui elev. Știți despre ce Domn Popescu vorbesc: Dl. Popescu, căruia i se zice Popescu-Rebus, identificat cu arta de a construi mistere și de a le ghici în ghiocul celulei"...

Această cărticică, format de buzunar, numărînd 104 pagini, cuprinde problemele de cuvinte încrucișate împărțite pe trei capitole, dintre care primul are ca pretext literele alfabetului. În final, este publicată o problemă în limba franceză, compusă special de Tristan Bernard, pentru volumul apărut în Franța „Initiation aux Mots-Croisés" spre a permite celui ce încearcă deslegările, o comparație de stil.

Definițiile lui Arghezi sînt adevărate probe de inteligență, perspicacitate și cultură, fără căutarea aerului savant și fără incursiuni academice la care să fie obligat cititorul. Sînt niște sinteze de stil, de gîndire, de exprimare concentrată din care nu lipsesc nuanțele de umor. Ne permitem cîteva citate, notînd inițial expresia din careul supus deslegării, definită de Arghezi:

— Nani — vorbă de leagăn și de albie;

— Mană — a mîncat-o în Biblie un popor care nu-și mai aduce aminte de gustul ei;

— Adolescent — vrea să aibă numai-decît mustăți ca să și le radă;

— Ateu — neagă ce altul adoră;

— An — începe și se sfîrșește de șapte ori acasă;

— Om — nu are femenin ci numai femeie;

— Umor — izbutește mai repede pe stradă decît în literatură;

— Arenă — acolo unde se luptă atleții și se baligă caii;

— Lași — înainte dau înapoi, dar îndărăt înaintează iute;

— Idei — un articol intelectual care lipsind din capete se găsește în cărți.

În paginile revistei lunare Argeș, din Pitești, unde a publicat și ultima serie din Bilete de papagal, Arghezi a acceptat să prezinte între 1966-1967 o suită din aceste careuri, seria alfabetică, primite cu mult interes de publicul cititor. Față de ediția princeps apar unele modificări atît în structura careului cît și a definițiilor, determinate de unele cerințe extra-literare. De fapt reluarea acestor careuri se datorește solicitării unei redacții de editură destinată publicațiilor de sport, din fostul U.C.F.S. — cineva a avut fantezia să găsească niște paralelisme între gimnastica fizică și așa-zisa gimnastică a minții — care i-a propus profesorului Popescu-Rebus o reluare, cerînd introducerea unor termene „sport". Aceasta a determinat schimbări atît în alcătuirea careurilor, cît și în găsirea altor definiții din partea lui Arghezi. Profitînd de solicitarea revistei Argeș, Arghezi a refăcut o parte a volumului. În prefața pregătită pentru noul volum, el aprecia astfel contribuția celui care l-a determinat să se ocupe și de cuvintele încrucișate: „În ce privește pe Popescu-Rebus, el cunoaște astăzi timpul de a fi contribuit — fără joc de cuvinte — sînt convins — la faptul că poporul românesc întreg citește zimbind, încrucișerile începătorului glorios de neîntreruptă tinerețe"...

Cu toate că amatorii de încrucișeri ale cuvintelor au încercat, cu subtilități nu întotdeauna delicate, să-l despartă pe Popescu-Rebus de Arghezi și pe Arghezi de Popescu-Rebus, invocînd diferite motive de „actualizare" a vechiului volum, Tudor Arghezi nu s-a gîndit nici o clipă să accepte alte configurații sau identități sportiv-literare, păstrînd, strînsă, colaborarea începută în 1933.

„Popescu-Rebus trebuie readus la locul pe care îl merită și desgropat, pentru literatură, din satul în care și-a ascuns talentul și vocațiile. Mișcarea „rebusistă" de la noi, lui îi datorește vigoarea unui stil de gîndire și expresia unor forme de exprimare care s-au dovedit utile. El e și inițiatorul unui așa zis „rebus-școlar" și a unor concursuri de care mi-aduc aminte că au făcut epocă... El trebuie scos din tăcere și pus din nou în fruntea acestei mișcări de idei și intelect, mai ales că are nu numai o experiență de organizare, vastă, dar și cîteva sertare pline cu lucruri noi. El ar putea da mișcării rebusiste de la noi, o improspătare de care are nevoie, după ce diverși amatori de rubrică secundară ai unor ziare, au redus-o la banalitate și facilitate minoră"...

Aceste note urmau să alcătuiască o tabletă dedicată de Arghezi colegului de carte, cum îl numea, profesorul N. Gh. Popescu-Rebus, aflat la o catedră de școală generală în comuna Pietrari-Vîlcea. „Sper, încheia Arghezi dicteul proectatei tablete, că Ministerul Învățămîntului, sau revistele care se ocupă de intelectul copiilor și al tineretului, îl vor căuta pe acest profesor înzestrat și-l vor găsi, nu ca să-l felicite, dar să-l puie din nou la o treabă pe care numai el e în stare să o facă integral. Și aceasta nu atît spre folosul lui, ci mi ales în folosul generațiilor tinere care trebuiesc învățate să gîndească, să fie agere la minte și să-și exerseze memoria — jocul cuvintelor potrivite și încrucișate avînd tocmai acest sens"...

Baruțu T. ARGHEZI

Realizările anului literar 1968 continuă să stea în centrul atenției revistelor. „România literară" a deschis o amplă anchetă — „Dacă aș fi în juriu" — publicînd opinii ale criticilor și scriitorilor în legătură cu cărțile care ar putea intra în vederile premiilor literare. Revista „Cronica" din Iași, luînd în discuție „Romanul anului 1968" a publicat o serie de articole în care s-au exprimat pe larg părerile: N. Barbu, Matei Călinescu, Dana Dumitriu, Marin Mincu, Maniu Leonida, Laurențiu Ulici, Ilina Grigorovici, Petru Popescu, Dan Cristea, Magda Ursache.

★

În sprijinul discuției anului literar 1968 pot fi consemnate și sumarele anuale pe care și le publică în ultimele lor numere revistele „Steaua", „Iașul literar" și „Viața românească". Printre cele mai simple și mai deschise documente privind activitatea unei publicații, „sumarul anual" e și un lăudabil act de onestitate față de viața literară, oferind în același timp și surse de informare exactă pentru întocmirea acelor bibliografii complete, sistematice, referitoare la literatura contemporană, bibliografii cărora le simțim foarte mult lipsa.

★

Bloc-notes-urile săptămînale semnate în revista „Tribuna" de prozatorul Augustin Buzura relevă un comentator subtil de literatură și —de ce nu — un critic original.

★

Deși cele mai noi piese ale dramaturgiei originale puteau suscita interesante discuții privind perspectivele „momentului actual al teatrului", dezbaterile critice, cel puțin în revistele literare, au fost izolate și prea puțin insistente. E de sperat, că apariția a încă două piese noi — comediile „Transplantarea inimii necunoscute" de Al. Mirodan și „Ceasornicăria Taus" de Gellu Naum — pe care revista Teatrul le publică în primul său număr din acest an, vor readuce în atenția criticii întrebările pe care și le pune dramaturgia noastră actuală.

★

În editorialul revistei noastre din 18 ianuarie a.c., referitor la publicarea tabloului cărților anului 1968 se atrăgea atenția asupra unor posibile și nedorite omisiuni de titluri, sau de date privind indicele critic, subliniindu-se dificultatea întocmirii unui asemenea tablou de ansamblu. În vederea publicării cuvenitei addende rugăm pe autorii cărților omise sau incomplet consemnate la indicele critic să ne semnaleze observațiile lor. Totodată ținem să mulțumim celor care, pînă în prezent, răspunzînd bunelor intenții ale revistei ni s-au adresat în această privință.

★

Găzduite cu devotament de „Tomis", intervențiile lui Șt. Aug. Doinaș ilustrează tot mai convingător o întreprindere critică ieșită din comun. Această serie participă la un fel de „panoramă din mers" a poeziei noastre actuale, a cărei originalitate constă în natura dublă a operației autorului. Actul critic propriu-zis (Șt. Aug. Doinaș are capacitatea criticului real ca parcurgînd noianul poeziilor de azi să formeze Poezia Actuală, descriind moduri, stabilind afinități și mai ales disociind arta autentică de aparența artei) este însoțit de propoziția estetică. Atunci cînd această serie se va încheia, ea va constitui o panoramă, și una de un interes special de vreme ce va conține, explicit, o poetică.

★

Din scrisorile primite la redacție:

Cartea Cetatea Alba Iulia, scrisă de: I. Berciu, A. I. Popa și Horia Ursu, publicată de Editura Meridiane, în colecția „Monumentele patriei noastre" conține o gravă eroare la cap. II, „Monumente istorice și de arhitectură din Cetatea Alba Iulia".

Este vorba de descrierea Catedralei Ortodoxe a Reîntregirei, a complexului dimprejur cu cele patru pavilioane și a turnului clopotniță de deasupra intrării. Autorii indică ca arhitect un personaj imaginar anume Victor Gh. Iremia.

În realitate arhitecul este Victor G. Stephănescu, fiul compozitorului clasic George Stephănescu, întemeietorul Operei Române.

Ne mirăm, în primul rînd că nici unul din cei trei autori ai lucrării de numai 58 pag. nu au auzit de arhitectul V. G. Stephănescu și nici nu au avut curiozitatea și datoria să caute într-o enciclopedie românească (Cugetarea, Minerva etc.), sau străină (Who's Who, 1934sau Hans Vollmer 1958) la litera respectivă sau într-o istorie a arhitecturii românești. În acest caz ar fi aflat că arhitectul V. G. Stephănescu (1877-1950) este diplomat al Școalei speciale de arhitectură din Paris, cu premiul I din anul 1901. Obține la concursul de arhitecți salubriști din Paris premiul I. „Durand-Claye" pe anul 1901. Este autorul a multor lucrări de seamă, astăzi monumente de arhitectură, din patria noastră. Citățm cîteva: Muzeul geologic (Piața Victoriei — Kisseleff), Primăria din Constanța (Piața Ovidiu), Moscheia centrală din același oraș, Biserica engleză din București (grădina Icoanei), Gara de Nord — București, etc. De asemenea, arhitectul V. Stephănescu a fost membru al Comisiei Monumentelor istorice, inspector general în Direcția arhitecturii C.F.R. consilier la P.C.A. etc. etc.

Dacă autorii ar fi vizitat cu atenție monumentul ar fi văzut placa de marmură de la intrarea în pridvorul bisericii — partea dreaptă, pe care sînt scrise numai două nume, al arhitectului Victor G. Stephănescu și al constructorului Ing. Tiberiu Eremia, și acesta cunoscut prin numeroase clădiri realizate în țara noastră.

Autorii să fi contopit numele creatorului cu acel al ziditorului dînd la iveală un personaj fantezist?

Ironia soartei face ca volumul amintit să poarte subtitlul „Ediția II-a complet revăzută".

Mihai STEPHĂNESCU

★

Des Nouvelles Littéraires *(din 16 ianuarie 1969) prezintă publicului francez pe scriitorul chilian Salvator Reyes (membru al Academiei Chiliene, deținător al marelui premiu de literatură pe anul 1967). Frumoasa nuvelă selectată „Dineu pentru mîine seară", transgresie inefabilă între real și imaginar, e pentru cititorul nostru o lectură surprinzătoare, într-atît e de mare similitudinea cu „La țigănci"*

★

Numărul din ianuarie al revistei Preuves *conține o intervenție plină de consecințe pentru situarea critică a lui Guy de Montherlant, semnată de Claude Larquie. Sprijinindu-și demonstrația pe ultima lucrare a scriitorului „La Rose de sable", Claude Larquié afirmă că interesul cărții depășește sfera în care au inscris-o criticii — literatura franceză al cărei cadru e Africa de Nord — că această carte depășește chiar semnificația strict literară, că ea este un document istoric esențial pentru oricine va dori să înțeleagă „legăturile care au unit două civilizații și mobilurile adînci care le-au făcut divergente".*

NICHITA STĂNESCU

Măiastră

Am născut o pasăre azi-noapte
Pe cînd întindeam privirea
De la unu pîn la șapte
Contemplînd nemărginirea

Din privirea mea gravidă
Ca și-a scos ciocul livid
Și-a zburat filf, filf departe
Pînă dincolo de moarte

Mi-am lungit privirea lungă
Foarte ruptă, sîngerîndă
Foarte neagră, pururi blîndă
Ocolindă și plîngîndă.

Dreaptă, totuși, tremurîndă.

Steaua scrisă

lui Nicolae Breban

Și așa mă suge cuvîntul
Și așa mă mușcă litera a
Eu sînt pămîntul, eu sînt pămîntul
Al vorbirii cuiva

Și așa mă mușcă litera e
Sărat cum sînt mă mușcă
Eu nu știu de ce, ea știe de ce
Și ce gură are Doamne de pușcă.

Și-a pus-o pe inima mea
Litera i adică, litera i
Doamne a răsărit o stea
O stea scrisă : a fi...

Atica

Urăsc orice piatră și invidiez
Orice bucată de materie,
N-apuc să mor și înviez
Și mi-e urît și mă sperie
Liniștea sinelui lor
Strîns cu însuși în brațe,
N-apuc niciodată să mor
Am fețe, am fațe
Am ochi, ochiuri de apă
In care se azvîrle Ofelia, nebuna
Și nimeni n-o scapă, nimeni n-o scapă
N-o trage la sine nici luna.
Să se iubească deci sinele cu sine.
Singuratece sau singuratici
Dar ia-mă Doamne tu pe mine
Și du-mă în țărmurii mării, în Atici...

Hrana

Cînd mă obosesc îți spun
Mi-a zis fierul după ce
Dus prin mine ca prin fum
A ajuns la unsprece

N-am văzut vr-odată-o cifră
Ca să fie obosită.
N-am văzut vr-odată-o mare
Să-mi secе sub înotare
Să mă ție-n înecare
Ca pe un cristal de sare

Ah, dar amplă limba ta
Ce pat dulce, ce saltea
Dar și eu sacră mîncare
Doamne-n burta dumitale

Cine, deci...

Altă generație de viermi de măr se-arată
Știu căci am dormit și eu cu tîmpla pe un măr.
Chiar și altă-ruginire ne îmbată —
Înlăuntrul nostru ruginit de adevăr

Nu mai moare nimeni, dimpotrivă
Noi vom sta bomboane colorate
Peste trupul tău cel alb ca o colivă
Și cu șapte lumînări albastre împlîntate.

Aleluia în genunchi cu noi
Nu mai moare nimeni astă seară
Îngerul lovit făcu puroi
Chiar la zbor stimată Domnișoară.

Cine deci să ne mai ducă
Cucule și dragă cucă
Cine deci să ne mai ia
Prea slăvită cucuvea,
Sus pe sub aripa ta

Noi avem mormînt în nori
Uneori și alteori
Dar mormînt n-avem acuma
Și nici moarte
Și nici moarte

Mi-a-nghețat în gheață gluma
Lîngă tine mai departe,
Lîngă mine mai aproape
Lîngă tine mai de șapte
Lîngă mine mai de cal
Lîngă tine de țimbal
Lîngă mine de cleștar
Lîngă tine de alb zar
Lîngă mine explodat
Lîngă tine mai soldat
Mai capră,
mai apă,
mai apă rece,
mai r,
mai e,...

Lăuntrul ochi

Desigur m-ai greșit c-un ochi mai mult
Lăsat la mine-n întunerec
De văd cu el de mai demult
Cuvîntul greu cu care ferec...

Ei da, din cînd în cînd o mînă
S-ar mai putea să-mi smulg din umăr
Ca să te și zăresc stăpînă
Cal fugărit pe care-l număr

I-ha cum treci, i-ha în dreptul
Ciotului smuls și sîngerat
Din care ochiu-mi înțeleptul
Fix te privește și mirat

Din cînd în cînd îmi smulg piciorul
Să las lăuntrului meu iris
Sprinceană trupul și pridvorul
Pe care stai tu dreaptă Ibis.

Stai calule și pasăre
Să paștem aerul și norii
Și gheața asta mazăre
Care ne plouă dusul orii.

Hai dă-mi la loc piciorul, mîna
Și orb mă lasă înlăuntru-mi
Dă-mi clipa, ora, săptămîna
Și pe deasupra numai vulturi.

Am să mănînc puțin pămînt
Poate se mistuie cu el
Interiorul ochi ce-l al lui sînt
În revederea lui acel —
A fi mai orb decît am fost
Mai dinainte de-a mă naște
A fi mai mort decît am fost
De dinainte de-a mă naște.

Trei cai

Ea mi-a spus căci mă iubise
Despre Marele Ulisse
Care tocmai plînsu-mi-se
De rău gînd, de negre vise

El mi-a spus căci mă urîse
Despre lucrurile plînse
Despre vremurile scurse
Despre patimele duse.

Ei mi-au spus căci mă uitară —
Despre-o grea și dulce seară
Cînd trei magi din Sud picară
Cu trei cai de sare-amară.

Cu trei cai de unt-de-lemn
Cu trei cai de lemn solemn
Cu trei cai de rădăcină
În zăbale de lumină.

Cu trei cai de chiparos
Cu trei cai sculptați din os
De din osul meu din piept
Potcovit și înțelept.

De cînd tu l-ai sărutat
Cu un tandru nechezat.

Dulce cupa mea de piele

Scoate-mi pielea de pe mine
Poate vrei o amforă
Poate vrei să bei dulbine
Doamnă Verde Camforă.

Poate că le este sete
Ale dumneavoastror plete
Poate că vă sînt uscate
Paispele cel de carate.

Poate că vă este talpa
Nepupată mult prea alba
Și nesupt vă este sfîrcul
Și mult prea puțin — prea multul.

Beți din cupa mea de piele
Doamnă numai vinuri grele
Doamnă numai vinuri roșii
Doamnă numai vinuri verzi
Doamnă numai vinuri albe
Căci vă stau covor sub talpe
Și la mînuri stau inel
Vîna mea vă e cercel.
Pînă cînd și vîna mare
Care e spînzurătoare
Caldă jugulara mea
Chiar și ea vă e sanda.

Doamnă beți din amforă
Doamnă Verde Camforă.

Capie și scabie
Teacă vă sînt sabie
Care atîrnați de șoldul
Zeului ce doarme-n Nordul
Inimii și Precistii
Maică-mi și Maică-ți.

Baladă

Era un bot mare de cal
Și Doamne ce dinți mari avea
Căderi de meteoriți în aval
Dantura lui albă era
El botul cel mare și lung
Ah. Doamne cum și-l înclina
Și dinții cei albi nibelung
Doamne un cal nibelung
Cred că era
Și totuși nu-s iarbă nu, nu
Nicicînd n-am fost iarbă ah Doamne
Și totusi ce bot nestîrșit arăta
Ce cal nibelung îmi părea
Că vrea să mă pască ah Doamne.

Mirosind a înger

Subțioara umbrelor murdare
Ale florilor de dalb, de măr,
Doamne Sfinte iar mă doare
Ca și A din adevăr...

Port mirosul lung la mine
Cel murdar, ca R din rîs
Eu beau roșul din lumine
Și și sarea ta din plîns...

Hai, respiră-mă odată
Poate te sufoci cu mine
Beau și verdele de-ndată —
De la tine din vechime.

Și îți las oarbă vederea
Cum e i-ul șters de gumă
Îmi miroase azi puterea
Tot a iarbă și-a legumă.

Testament

lui Gheorghe Tomozei

Mă cîrpesc cu vorbe, cu substantive
Îmi cos rana cu un verb
Nobile paleative
De serv.

Îți scriu cu trupul meu viața
Și mersul stelelor ți-l scriu
Vocala cea mai lungă este ața
Cu care mortu-l cos de viu.

Căci trebuie să dăm și mărturie
Altfel nimica n-ar mai fi
O dulce scriere tîrzie
Ținînd alături morți și vii.

Tu ombilic din care curge
Vorbirea numai altor guri
Fără să știm unde ne duce
În care dalbe viituri

Încît nu știu cine trăiește
Cuvîntul poate, poate trupul
Zăpada albă Doamne poate
Sau urma-n ea pe care-o lasă lupul...

29 APRIL, DINTR-UN AN

Cronica Cantezistă

MARIN SORESCU

PREZENȚA STIHIEI FEMININE

Pasternak e un discret al dragostei, se poartă cu sentimentul cu o infinită delicatețe, îl cocoloșește cu o înclinare, ai zice, spre nepotism. Sîntem departe de țipătul „despre asta" al lui Maiakovski, deși tot „despre asta" e vorba, dar într-un alt mod, cald, îngăduitor și omenește. Este un romantic și un timid și poate tocmai fereala lui de a nu spune vorbele mari și răsuflate dar atît de trebuincioase uneori, ale iubirii, să-i scoată în evidență pasiunea cu o pregnanță atît de deosebită. Poemele acestea de dragoste îmi sugerează struții, stînd cu capul în nisip, de frica Saharei. Arta e a demascării sentimentului prin mascare, prin tentativa de a-l ascunde. „Urîm noi și iubim la întîmplare" — spune undeva Lermontov. Nu există legi aici. Cum se întîmplă să cadă lumina pe sufletul tău și, concomitent, pe părul și în ochii ei. „Grea cruce să iubești pe alții ! Dar tu — ce simplă ! De-nțeleg / Secretul frumuseții tale, / Enigma vieții o dezleg / S-aude, primăvara, foșnet / De adevăruri, cum răzbat / Ca aerul îți e-nțelesul, / Ca el de dezinteresat // Freamătul viselor s-aude / Atunci — și parcă le și vezi. / În rîndul marilor temeiuri / Tu — precum aerul te-așezi". Statornicind femeia în rîndul marilor temeiuri, erotica lui Pasternak tatonează în jurul misterului. Cei vechi țineau morțiș să afle cam pe unde ar fi localizat sufletul, care ar fi locul lui precis în trup — în inimă, în cot — unde? Progresul nostru față de ei, este, nu că am fi aflat poziția — ci că nu ne mai frămîntă deloc chestiunea. Știm în schimb, cu precizie, că luna e dezolantă, și că văzută de aproape nu-i de trăit. Poeții rămîn, în privința asta, niște antici, și operele lor sînt încercări de localizare a sufletului. Pasternak: „O, dacă mi-ar fi dat să pot / — Ci-i dincolo de fire !. / Opt rînduri eu aș scrie, opt / Despre iubire". *El s-a străduit toată viața să sistematizeze însușirile pasiunii, vorbind despre întîlniri, parcuri, renunțări, brațe, coate și palme. Femeia la el nu e o sfîntă* („Vestală nu ești, ai intrat / C-un scaun. Viața mea / Ai scos-o ca din raft, suflînd / Praful, ah, praful de pe ea") : *ci e destul de normală, în limitele umanului. Și chiar nepăsătoare la convenții :* „Arunci vești mințe de pe tine. Cum cringul, frunzele, vîlvoi". *Temătoare totuși de „bîrfă" :* „Dar cine sîntem ? Unde / Pornim așa grăbit ? / De-atunci — s-alese bîrfa, / Iar noi, noi am murit ?" *Erotica acestui mare poet are, într-un fel, tonalitatea plopilor fără soț. Un sentiment de însingurare și nepereche.*

„Noi sîntem cabluri. Nu m-atinge / Curentul electric ne străbate / Carbonizați unul pe altul / Să ne arunce iarăsi poate. / Iar eu și-așa, de cînd mă știu, / Cu-atașament de slugă / Minunea brațelor femeii O cînt și mă usucă. / Dar oricît m-ar încătușa / Un cerc de nostalgie. / Cu mult mai tare patima / Rupturilor mă-mbie". *Pornire de slugă pentru brațele și umerii femeii — e foarte frumos spus. Într-un poem intitulat „Femeile în copilărie", își amintește obsesia prezenței lor, ca o stihie, pe care el, copil, a trebuit să o îndure bosumflat, fără să înțeleagă decît mai tîrziu ce nemaipomenit de plăcut eroism e dragostea și că „A fi femeie e un mare pas". La primul contact cu opera lui Pasternak eram tentat să-l apropii — așa, pentru a avea un reper— de Blaga. Au trăit cam în același timp, au tradus și unul și altul „Faust", amîndoi au fost niște „moderni", și alte cîteva coincidențe. Lucrînd la tălmăcirea lui, am fost însă surprins dînd peste ritmuri și imagini, melancolii și atitudini aproape eminesciene.* „Nimeni nu va fi în casă, / Doar amurgul, el și, poate, / Iarna prin deschizătura / Draperiilor lăsate. / Promoroaca și-o așterne / Zugrăvelile și iar / Mi-o da glas melancolia, // Trebi din alte ierni, de var, / Înțepa-mă-vor, cu vina / Că le tot amîn, pe semne, / S-o simți pe cercevele / Foamea aprigă de lemne. / Și de-odată casă-ntreagă / Va cunoaște-adînc fiorul : / Liniște-nginînd cu pași / Tu te-arăți ca viitorul. / Îmbrăcată vei apare-n / Ceva alb și cuviincios, / Un material din care / Fulgii numai se mai cos".

Cu cît ne apropiem mai mult de anul 2 000 și, în sus, de anul 0 al noilor planete, pe care vom pune ghiara, ca mîine, vorbele de dragoste se cam împuținează. Ați observat ? Ca și cînd ar trebui să compensăm cu suflet niște distanțe, să plătim, cu grîu niște mașini. Divină era pălăvrăgeala petrarchiană — te-am visat azi noapte în vis, tradus liber — și asta într-un milion de sonete ! O sobrietate mare ne-apucă azi cînd ne îndrăgostim. Iubim și-atît. Flacăra din ochi o păstrăm pentru cine știe ce sudură autogenă și nu se mai pogoară în poezie. Și poezia de dragoste rămîne o amintire păsunistă, ca joaca de-a telefonul fără fir. „Nu te frămînta, nu plînge, nu-ți munci / Puterile istovite, nu-ți chinui sufletul mare / Tu trăiești, ești în dor, ești în piept-tu-mi aci / Ca un sprijin ca un prieten, ca o întîmplare." *Sprijin, prieten, întîmplare : cîteva din ipostazele iubirii, la poetul atîtor nopți albe.* „Ies într-un pîlc de lozii, fete, / Cinci — șase, șiroind ca-n ploaie. / Și-ngenunchiate pe nisip / Își storc costumele de baie. / Muncit și răsucit tricotul / De parcă șarpele îl are / Ce vru să ducă în ispită / Și ne-a tot dus întru eroare. / Ivirea, chipul tău, femeie, / Nu mă-ncurca deloc, nicicînd. / Tu toată ești ca acea stare / Cînd simți un nod în gît urcînd".

Bineînțeles, căile creației sînt grele, încurcate, dramatice, și la Pasternak — întîlnim mai multe faze, stiluri, în activitate.

De-a lungul tuturor etapelor creației însă, a rămas statornic în adorația genului frumos, înfiorat și cutremurat de prezența stihiei feminine. Ca Picasso care a făcut nuduri, în orice perioadă, albastră ori mai puțin albastră.

IOAN-PETRU CULIANU

pisica turbată

Încercarea de a evoca o atmosferă deja *obiectivizată*. Stîlpii zgrunțuroși ai cerdacului. Patul de aceeași culoare roșie-alterată. Strada pe care trec bătînd din tocuri studentele la medicină ; unic zgomot, afară de scîncetul pisicilor prin tufișuri. Curtea e plină de pisici cenușii cu dungi roșii.

...S-ar putea să fie o greșală. Strada în primul rînd, pe care trec studentele la medicină. Picioarele lor bătînd ritmic pietrele albicioase. În trotuar e încrustat un pietriș roșietic. Teleobiectivul prinde foarte greu altceva decît pete albe de carne, mereu picioarele. De sus, peste curtea verde și veche.

Apropierea unei pisici nu e neliniștitoare, din vreme ce împrejurimile sînt pline de ele. Vine spre scările de piatră, cu capul în jos, încet, inflexibilă, în mers plantigrad de urs. E relativ mare. Prezența ei îl plictisește sau îi e indiferentă — nu știe bine, oricum face gestul acela obișnuit cu care alungă pisicile. Ea merge înainte, suie prima treaptă, neascultarea îl ofensează, repetă gestul — acompaniindu-l cu un zgomot. Așteaptă ca pisica să ridice capul, ochii de bovin speriat, apoi s-o ia la goană și să se ascundă îndărătul unei tufe de bujori. Capul cenușiu printre florile roz, pline de furnici mari și de pureci. Pisica nu se oprește și repetînd aceleași gesturi cu mai multă forță, alungînd-o, i se pare deodată că se opune zadarnic și-l cuprinde anxietatea dinaintea groazei și într-adevăr, pisica merge înainte, se apropie, nu mare — dar dominantă. Dacă-l atinge i-ar putea trage un picior, dar iată felina dezlănțuită care nu dă înapoi, mușcă și-și înfige ghiarele. Ar fi învins, se gîndește la o CONTAMINARE și deodată — certitudinea că o pisică *normală* n-ar proceda așa. Pisicile anormale nu pot fi decît turbate, așa că se ridică în picioare și pornește încet de-a lungul cerdacului. Pisica grăbește pasul, e la doi metri în urma lui.

Se sperie și o ia la fugă cu fulgerul cenușiu-roșu după el, sare peste balcon și pisica e la aceeași distanță, iese în stradă urmărit de ea, trec de o parte și de alta studente la medicină bătînd ritmic pavajul cu tocurile și el aleargă printre scînduri de brad mișcătoare și puțin cambrate în partea de sus, cerînd ajutor. Nimeni nu se oprește, nimeni nu se uită, capete aplecate, grăbite, cămăși albe, serviete, plete, nimicuri. Fuge mereu, locuri neumblate, hățișurile unei grădini. Un cer cenușiu prin fereastra de praf a cafenelei.

coama calului de carton

Coama calului de carton e făcută din hîrtie roșie și galbenă. Hîrtia e tăiată în șuvițe lungi puțin încrețite și nu foarte subțiri. Pe fiecare s-au depus dungi cenușii de murdărie, puncte negre bine distincte. Printre aceste benzi oarecum uniforme se găsesc altele rupte sau aproape rupte. Capetele s-au desprins sau se agață într-un punct de restul hîrtiei, încleiat într-o parte de gîtul de carton al calului de carton. Capătul încleiat a atras prin capilaritate substanța cafenie și lucioasă. Deasupra s-au depus scame și un praf fin. Din loc în loc granule mari s-au agățat afundîndu-se în clei. Una din ele e o adevărată pietricică alburie și poroasă.

Cînd stă pe loc, coama atîrnă inegal : mai mult în stînga și mai puțin în dreapta, Fugind împreună cu posesorul ei de carton, hîrtiile se întind depărtîndu-și capetele unul de altul. Nu se întind însă niciodată prea tare fiindcă nici calul nu fuge prea tare. Cîteodată se sfîșie între ele sau cedează cu un pocnet în locurile mai slabe, fluturînd puțin prin aer și coborînd apoi în zbor planat.

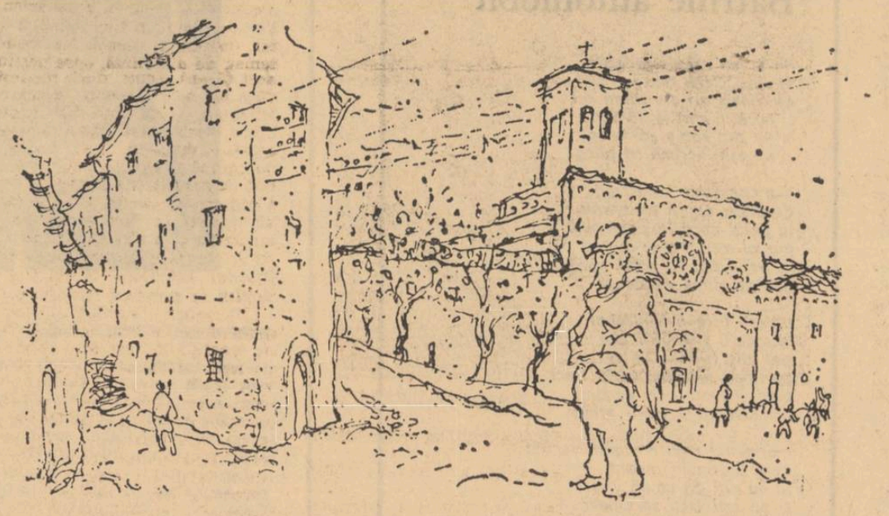

Desen de EUGEN DRĂGUȚESCU

DINTRE CĂRȚILE DE POEZIE RECENT APĂRUTE, SEMNALĂM :

ANGELA CROITORU

Iluminare — (e.l.)

Citățm din volum : **CÎND VĂD CULORILE**

Cînd văd culorile cerului
atît de gracile, atît de lichide,
atît de grațios nestatornice,
cînd văd această răvășeală de pale pe boltă,
cînd văd printre nouri
crîmpeie de-un azur atît de tandru
încît privindu-l
sufletul meu devine mai transparent și mai aerian
ca aripa unei libelule,
cînd văd cîte-un nor stingher
de o culoare parcă transfigurată
de prezența suavă a unor îngeri-copii
ce concertează într-un mare transport,
simt prețul de neplătit al acestui văz
prin care într-o continuă mirare
lumea curge în mine și eu curg în lume.

MATEI CĂLINESCU

Semn — (e.l.)

Citățm : **HERALDICĂ**

Voi treceți, dulci fantome de cai și de cîini, în salturi prelungi
Spre orizonturi limpezi ce-mi par mai grele ca apa,
Spre soarele rece, acoperit cu ierburi sure și-albastre,
O, fără mine, treceți, cu hamuri de vînt, voi cai,
Și lătrînd în urma toamnei, voi, cîini subțiați de fugă.

Tăindu-vă conturul ca-n sticlă,
În timp ce eu îmi apăs pe obraji masca de fin uscat,
Masca pentru sărbătorile somnului.

TUDOR GEORGE

Balade — (e.l.)

Citățm : **METAFORA ÎMPIETRITĂ**

Aveam pe-atunci nevoie de-o privire
A unui ochi cu iezer cunoscut,
Să-mi licărească blînd din amintire,
Și ochiu-acela piatră s-a făcut !

Aveam pe-atunci nevoie de o floare
Pe inimă ca să mi-o pun drept scut
Și s-o hrănesc cu sînge și dogoare,
Dar floarea ceea piatră s-a făcut !

Nevoie-aveam pe-atunci de-o puritate
De-o flacără pe care s-o sărut,
Cel mai cumplit de tine-aveam din toate,
Metaforă, ce piatră te-ai făcut !

DAN LAURENȚIU

Călătoria de seară — (e.l.)

Citățm : **RUGĂCIUNE**

Cine ridică mîna
în aceste tîntini crepusculare
nu are mamă
și nici iubită așteptînd

cine bate un cui în lemn
și mișcă piatra în zori
va trece odată cu apele
acestei zile oarbe

cel care nu vede
umbre în gura peșterii
cel care n-aude vorbele
aruncate prin copaci

mai poate spera
să fie piatra
care mutată din timp în timp
rămîne aceeași sfidare umilă

A. I. ZĂINESCU

Al treilea

Doi miri trumoși, întotdeauna doi sînt ! —
Și-nalță casă unul din celălalt, deschid
Fereastră unul celuilalt — pînă cînd văd
Pe-al treilea, și trag uși după ei, și vine
Al treilea, se-ntunecă-spre alb lumina ca un zbor
De lebădă-n pereți, de ceasul celui mai scump,
De-al treilea,

Și ne aprindem candeli pumnii, ni-i rugăm, iubito,
La steaua-i, nod ca de frînghie-n sus;
Noi ne-am legat nebuni pînă și-n păsări sufletul,
Pe trup strigate aripile lor s-au otilit
Și iată-ne acum atît de amîndoi în lucruri
Ca o vinovăție-ncît ne e și cald, ni-e frig

Și devenim al treilea, sîntem ochiu-ntr-atît al celui
De-al treilea încît nu mai vedem nimic.

Punct

Neînceputa liniștea de loc, nici auzită, albă.
Se naște-o stea de parcă se curăță un horn
Și mi se mută gura de funingine în taipă,
De pe cuvinte-n lume ochii de parcă mi-i răstorn

Și-n păsări scrum, nebune aripile lor, buimace.
Pestrițe ouăle cu aripi în coajă ca un scoc.
Certei tîrzii sau foamei cu care se iubesc și tace
Oul de privighetori cu oul de șarpe la un loc.

Și mi se mută gura plină de funingine-ntr-un corb,
De pe cuvinte-n lume ochii mari ca ai unui orb.

Ceas

De înnoptare, mamă, sau de înviere poate.
De neîntuneric, soră, și de nicăieri
Cum de-atîta naștere și moarte la un loc prin toate
Lucrurile-aievea gura mi s-a făcut arc pe cer.

Și mi-e fruntea-asemeni, unsă din pămînt cu miere,
Și mi-e-n tîcări ochiul, spuză de cuvînt astfel.
Dintr-odată gol, pămîntul, și-n adînc tăcere.
Ninge ca dintr-un copil și-mi ninge cu aripi
peste el.

Tras pe cai, din ape, mi se schimbă-n sloată
Somnul, și pe vulturi ziuă mi se face-n nord.
Numai duminica-n clopot limba deslegată
De la miază-zi și ninge ca dintr-un om mort.

Ca dintr-un om viu, se vede pînă și-ntr-un corb,
se vede
De atîta naștere și moarte gura cum mă-ncheie
strîns
Pînă în văzduh, pe iarbă, și pe-acoperiș, se vede
De cenușă părul, scutur de pe el foc plîns.

Somn

Ci e un timp pînă la git al taurilor, dorm
Cu-ngenunchiat pămîntu-n muget de semințe-auzi.
Melci răgușiți la tîmpla-n lacrimă a unui om,

Scrum alb la rădăcini, de-asupra păsările-s fălci
Ale unui om, cuvîntul încă nerostit, confuz,
Al unui om, pe lume apele de bronz ca niște tărgi

Și e un timp pînă la git al taurilor, dorm.
În amînații ochi ai lor pămîntul ca o stea, enorm.

Viori tăcînd

Spații de bronz, rotunde. Sfere lente
Hieratic luminîndu-se la poli.
Ca fetele-n oglinzi, adolescente
În pînda de căldură a umărului gol

Și cumpănă de veghe, care arde.
La ceasul de amurg feline mări,
Viorile tăcînd, iubito, moarte
Nu ne-am spus parcă nici-un adevăr.

GEORGE FLEANCU

Elegia a IV-a, a ultimului somn

Abia-nchegați și hăituiți de somnuri —
gîndacii de mătase-nvinețiți de vis.
O turmă de retine-asudă-a patra oară
pratul sărat al unor mări nedestundate
sub ultimul din malurile cardinale.
O, cît de aproape-i firul de lumină
ce fulgeră așa de departat și tragic
solzul nocturnei ere, destăcîndu-l !
Trist, tiece ochi dulce cu sine-un rîu
și viermuiește-n fiecare fum de stea ;
munți de secunde-larve
se-aud mișcîndu-se gemînd
și-atîta liniște-i la polii nopții
că se curbează huma sub oceane
conturul altui relief închipuindu-l.
În teama pentru ei, ea, Infinita,
în plină rugă a mîntuirii
își clatină pe lume
nămolurile de colastră-ncinse-n țîțe.
Albindu-se din rază-n rază
ei năpîrlesc de așteptare
și rîd plîngînd în disperata clipă
cînd cineva le-mpinge-n gură
bulgări diformi de luturi strecurate
prin mii și mii de încă neurcate trunze.
La fiecare-ncremenire-a lor,
în frageda mătase culorile se-aleg
de umbrele ce ulcerează-n ceață
pînă ce crește oaza unei zile
între Pustiul Unu și Veșnicul Plămîn.
Cîți dintre ei vor putrezi de neputință
prin crăpăturile acestui somn teribil
și cîți din ei se vor întoarce trîntori
decolorînd cu seul lor trăznit
acele plaje cu nisipuri calde ?
E noaptea cînd luna sare pudic
în pîntecul fecioarelor sfioase :
în coasta toamnei scîncesc miresele, de dor,
și cei mai mulți și-au bănuit destinul : —
fîntîna
în care, galbene, semințele de soare
vor clocoti pînă ce limpedea maramă —
șerpoaică-n dinții căreia se-nvîrte mărul

din refuzatul paradis —
va-ncoláci un tulbure genunchi de fată
să-adie presimțirea-n el, a altui pas
ce urcă prin osul drumului ce suie
la picior de plai cu lut bun de rai.

IOLANDA MANAI

Potecă

Alungă, iubitule, din ochii mei somnul !
Fiindcă pupila mea restrînge infinitul,
Lume ciudată creează
Și prezentul devine grotesc, imaginar,
Tip dacă uneori mă recunosc.
Vezi potecile de viață se lărgesc în poduri
Și pe stîlpi de beton se așează.
N-am curaj să le trec, frică mi se face
Alungă, iubitule, din ochii mei somnul !
Gîndurile mele își pierd înțelesul
Și cînd mă trezesc cuvintele se descurajează.

Viziune

Ca un craniu vînat de om în oglindă,
Ne recunoaștem cu groază în cosmaruri.
O fiindcă moartea m-a vegheat în leagăn
și răsuflul ei l-am inspirat cu laptele mamei:
de atunci între noi e o luptă continuată...

Azi noapte am visat un craniu vînat de
oameni.
și el rîdea, fiindcă Perseu
tăiase zadarnic capul Meduzei.
Am auzit un țipăt prelung și oase
aruncate zuruind prin cimitir.
Oameni vii întîlneam în poarta infernului
și morții pîndind la izvorul vieții.

ION NICOLESCU

Făt-frumos din lacrimă

Pumnal în urs îmi vine iarna
sub blănuri repezi scade carnea
vagi scorpii se destramă-n jur
înghețată-al gîndului contur

Un sînge vested suflet brun
nici mi-aș dori un urs mai bun
cadavrele cuvintelor învie
pe el pentru melancolie

Iau forma gîndului să ies
din eul meu frumos și des
nemarginile margini sînt
mi-ajunge viața-ntr-un cuvînt

Și cum descriu cu gîndul
rețele cristaline
o lacrimă mă ține
îngenuncheat în mine

Bătrîne automobil

de-atîtea ori de-atîtea ori
îți vine rîndul dar nu mori
de-atîtea ori de-atîtea ori
și nu ești pasăre să zbori
și nu ești sabie să-nvingi
și nu ești lacrimă să plîngi

ți-e conștiința încărcată
de-atîtia azi și niciodată
la polul nord la polul sud
auz al meu mereu te-aud
la polul sud la polul nord
bătrîne sfinte dezacord

trăiești fără a ți-ntrebat
te scoală zilele din pat
sînt zile triste zi-le reci
pe lîngă moartea ta îți treci
preavinovății ochi cuminți
ochii valeți și ochii prinți.

mormîntul meu mormînt vacant
cîrje bătrînului neant
tu nu ești vis ca să visezi
și nu ești cînă să cinezi
nu ești durere ca să dori
și nu ești moară ca să mori

GEORGE JITESCU

Ca o pînză...

Ca o pînză de paianjen în havuz
Paradisul se destramă.
Acvatice locuitoare brune
Privesc întoarcerea în lagune
A-ncîntătoarei sacră panoramă.

Viespile-au prins rădăcini ; sfinți veninoși
Trec prin grădini vagabonzi ;
Ici și colo pene orange se mai văd din
noroi ;
Coclit croncănitul de corbi
Conduce fuga profeților blonzi.

...Negru-galben-violet păinjiniș
Coboară fluturi destrămați de ore —
Feeria.

Idolii, renegîndu-și menirea
Mor în corola plantei carnivore.

Sub nisip...:

Sub nisip, la intrarea în hrube
Scorpioni de argint așteaptă istovul ploilor.
Cînd și cînd din cochilii
Scapă scrîșnet și se înfășoară în cer
Hrubele hăuie rîsul strigoilor.

Înfășurată în negură vine
Femeia uitată ;
Vine cu frigul și frica tremurului,
Lasă nume vested în pajiștea surului —
Numele fiului tată...

Scorpioni de argint — neființă a dorului, —
Lacrimi născute-n afund
Tandre viind către pleoape.

Fără izvoare prin hrube zbătîndu-se ape
Bat puls înviatului nud...

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul

Avertismentul editorului

Abia începuse noul an, cînd m-a deșteptat într-o dimineață soneria telefonului.

Cum a trebuit să lipsesc pe neașteptate cîteva săptămîni din Capitală, tocmai după ce dădusem un anunț la mica publicitate, nu m-a surprins să aud în receptor o voce feminină cu totul necunoscută. Mi-am spus că matinalul apel trebuie să fie în legătură cu anunțul din gazetă, dacă nu cumva o simplă greșeală în formarea numărului, așa că, brusc trezit din somn, am mormăit un : „Alo, da“ destul de îmbufnat probabil, fiindcă deodată vocea fermă și cristalină a necunoscutei a devenit șovăitoare :

— Vă rog... acolo e casa Miron Paraschivescu ?...

Nu putea fi deci vorba de anunț, fiindcă-n el nu-mi dădusem numele ci numai numărul de telefon. Am răspuns cu atît mai intrigat :

— Da.

— Pot vorbi cu maestrul Paraschivescu ?

O farsă ?... Mi s-au mai întîmplat. Însă chiar așa, cu noaptea-n cap, prea era de tot ! Și cu toate că în ultima vreme apelativul „maestre“ și-a pierdut sensul inițial, devenind un fel de compromis între „domnule“, „tovarășe“, „meștere“ și „nene“, continui să mă simt stînjenit cînd mi se atribuie un titlu pe care, cu zece-cincisprezece ani mai înainte, îl foloseam pătruns de întreaga lui valoare, față de un Sadoveanu, Iser sau Ion Barbu.

— Mă rog, cine e acolo ?... La telefon e chiar *maestrul* Paraschivescu.

Și am spus-o cu toată ironia morocănoasă de care eram capabil. Vocea necunoscutei își recapătă parcă subit fermitatea cristalină :

— Da ?!? Vorbesc chiar cu scriitorul ?...

După ton, părea că nu-i vine să creadă, de parcă-l prinsese pe Dumnezeu de-un picior. M-a fulgerat iarăși o clipă teama de-o farsă, una din aceste farse ce nu trădează decît lașitate și prost gust, pe care unii cititori și chiar confrați și le permit sub ocrotirea sigură a anonimatului. Mă și trezisem de-a binelea între timp, așa că i-am răspuns și eu, la fel de ferm, hotărît să i-o retez scurt :

— Chiar... cu cine am plăcerea ?

„Plăcerea“ era spus cu aceeași ironie oțărîtă cu care spusesem și „maestrul“.

— Scuzați-mă, domnule, că vă supăr la o asemenea oră... (De data asta, orice intenție de farsă era exclusă : vocea se-

Desen de A. MICHALAK

rioasă, fermă, limpede, devenise și nițel gravă)... dar v-am căutat în repetate rînduri de două săptămîni încoace, la ore convenabile, și nu mi-a răspuns nimeni.

— Da, regret... (Acuma, începusem să mă bîlbîi eu, parcă eram ținut să-i dau socoteală acestei necunoscute, de absența mea)... am lipsit din București și...

Dezavantajul ca și avantajul unei convorbiri telefonice este că, nevăzîndu-ți interlocutorul, îl poți întrerupe din vorbă. Ceea ce s-a întîmplat și cu mine, căci vocea femeii continuă, fără să ia seama că nu-mi terminasem fraza :

— Așa mi-am închipuit și eu. De aceea n-am disperat să vă caut de cîte două și chiar trei-patru ori pe zi...

— Iertați-mă, vă rog, aș putea să știu cu cine am plăcerea ?...

De data asta, vocea capătă un timbru amar ; mi s-a părut chiar că-și înăbușe un oftat :

— Am să vă spun îndată, domnule... Dați-mi voie mai întîi să vă întreb dacă vă mai aduceți aminte de... („Haiti ! — mi-am zis într-o fracțiune de secundă, aproape mușcîndu-mi buzele — păcatele tinereții !...“ Dar femeia continuă) :... de Anton Mihai Protopopescu ?

Acuma, cădeam de-a dreptul din cer. Anton Mihai Protopopescu — Toni, cum îi spuneam toți cei din cercul nostru — îmi fusese cu mulți ani de zile-n urmă, unul din cei mai buni, mai apropiați și dragi prieteni. Făcusem parte dintr-aceeași celulă de U.T.C.-iști, cu peste treizeci de ani mai înainte, lucrasem în mai multe redacții laolaltă, pînă la și imediat după 23 August. Dar odată cu ieșirea din ilegalitate, ne văzusem tot mai fugar, prinși cum fusesem cu toții în vîrtejul transformărilor prin care-ncepea să treacă țara, transformări în care noi căutam să vedem revoluția căreia-i investisem toată scurta noastră viață și toate iluziile ei lirice. De vreo douăzeci de ani, nu mai știam de Anton Protopopescu decît din tipărituri și din informațiile de presă. Auzisem că ar fi fost trimes prin străinătăți depărtate, prin nu știu ce țară din America de Sud, așa că viețile noastre își urmaseră separate cursul lor. Într-o vreme, pentru scurt timp însă, vreo cîteva luni, redactase și o foaie literară unde-mi ceruse colaborarea. Apoi tipărise, destul de rar, cîte-o plachetă de versuri și — tot așa de rar — cîte-un articol sau ciclu de poezii. Deși îi urmărisem cu interes toată această activitate sporadică, scriindu-i uneori și spunîndu-i sincer tot ce credeam despre producțiile lui, în schimb ne lipsiră aproape cu totul răgazurile unor convorbiri amicale și purtate cît mai pe-ndelete.

În ultimii șapte-opt ani nu-l mai văzusem de fel dar amintirea lui îmi era mereu vie grație acelei frății spirituale cimentate de o tinerețe comună și pe care anii nu numai că n-o șterg dar o fac parcă să dureze și mai trainic, cu cît se adună mai mulți peste ea. Și acuma, deodată, vocea unei străine de care nici măcar nu știu cine e și cum arată, mă-ntreabă dacă-mi mai amintesc de el ! Aveam de ce să fiu uimit, ce e drept. Și nici nu mai eram nemulțumit că nu-mi scosesem la culcare telefonul din priză. Am răspuns febril — și probabil că-n glasul meu izbucnise bucuria aproape țipată a unei întregi vîrste regăsite :

— Dacă-mi mai aduc aminte ?!? Doar mi-e unul din cei mai buni prieteni... Adică, mi-a fost, că nu l-am mai văzut de cel puțin douăzeci de ani...

Vocea femeii confirmă sec :

— Da... știu... V-a fost... (Și după o pauză, în care-i bănuiam, nevăzut, efortul de-a-și regăsi cursivitatea unei convorbiri obișnuite)... Vă vorbește soția lui... am ceva de la el pentru dumneavoastră...

Am poftit-o să-și hotărască ora și locul întîlnirii. Mi-a spus că i-ar conveni să vină la mine acasă. în cursul după mesei, pe la șase, după ce-mi refuzase invitația pe care i-o făcusem, de-a ne vedea la prînz într-unul din birturile centrale.

— Dar, doamnă... sau tovarășă... că nici nu știu cum să vă spun... Fiți bună și informați-mă ce face Toni ?... Unde e el ?...

— Am să vă spun totul, domnule... totul, pînă în cele mai mici amănunte !... Dar v-aș ruga, dacă vreți, nu la telefon !... Avem atîtea de vorbit... Desigur, el fiind în misiune diplomatică, soția lui nu-mi putea spune în această convorbire mai mult. Am stăruit totuși :

— El nu e-n țară ?

— Nu... nu e... Numai eu... O să vă spun totul, pe larg... La revedere, domnule !... Atunci, după masă la orele șase...

„La revedere“ ! Parcă o mai văzusem pîn'acuma... Aveam de revăzut o voce.

Nici vorbă să mai dorm ! Mi-am început ziua, plin de această neașteptată veste. Nu sînt superstițios dar nici nu cred în întîmplarea oarbă și fără sens. Pe cînd traversam bulevardul în dreptul universității, o mașină oficială opri lîngă mine, la marginea trotuarului, portiera din față se deschise și un glas cunoscut mă strigă pe nume. Era un fost coleg de facultate și redacție, ocupînd de mai mulți ani o slujbă însemnată prin ministerul de externe. Nu se putea o întîlnire mai **à propos**, după felul cum îmi inaugurasem ziua. M-a poftit în Mercedesul negru, oferindu-se să mă conducă pînă unde aveam treabă și-n felul ăsta să mai schimbăm cîteva cuvinte.

Cum Toni Protopopescu ne era un prieten comun, i-am adus imediat la cunoștință surpriza ce-o avusesem dis de dimineață. Amicul meu, în schimb, n-a părut deloc surprins. A exclamat doar, aproape distrat :

— A-a-a... da ! Bietul Protopopescu !...

— Dece „bietul“ ? îl întreb intrigat.

Amicul de la externe tăcu o clipă, apoi oftă adînc, mai mult ca pentru sine :

— S-a dus și el...

— S-a dus ?!? Cum ?... Unde ?... Nu-i chiar trimes al guvernului nostru ?... Parcă prin America de Sud, după cîte-am auzit...

— Ba da... Era atașat la ambasada noastră din Lima.

— Era ?... Dar ce, — nu mai e ?

Amicul făcu un gest dezolat cu mîna, ca și cum ar fi alungat un gînd rău :

— Da... așa e... Tu n-aveai de unde să știi... Ca să adauge brusc, aproape brutal, ca atunci cînd vrei să scapi de-un lucru apăsător :

— Acum o lună, avionul de pasageri în care călătorea Toni s-a prăbușit în Anzi. N-a supraviețuit nimeni accidentului... Știrea s-a difuzat și la radio dar desigur că n-aveai de unde să știi...

Inima parcă-mi înghețase. Așadar, mesajul de care-mi vorbise nevasta lui Toni era unul de dincolo de mormînt. Am căutat să-mi stăpînesc durerea ce mă sugruma, întrebîndu-l cu o voce albă pe interlocutorul meu :

— Dar soția lui a scăpat ?...

Și-n aceeași clipă îmi dădeam seama cît de stupidă mi-era întrebarea și cît de stupid te poate face amestecul fortuit al morții în reflexele comune ale vieții, cum e o convorbire cu sau despre un prieten. Amicul de la externe mi-a răspuns, făcîndu-se, cu delicatețe, că n-a băgat de seamă absurditatea întrebării mele :

— Ea a avut noroc... Dacă noroc se poate numi ! Nu călătorea cu el. Rămăsese la ambasadă...

Nu știu ce-am mai spus, că n-aveam nici un chef să continui convorbirea și, la prima intersecție pe lîngă podul Șerban-Vodă, l-am anunțat că ajunsesem, i-am mulțumit pentru însoțire și-am sărit jos din mașina mare și neagră ce-mi părea acuma un adevărat dric.

Repet, nu sînt superstițios, dar întîlnirea asta cu dregătorul de la externe mi s-a părut mai mult decît o coincidență prin care fostul meu bun prieten îmi dădea în schip zguduitor de veste la ce-aveam să mă aștept în cursul întîlnirii de după masă cu soția lui.

...care a sunat la ușa apartamentului meu, cu o punctualitate, cum se spune, englezească. M-am repezit să-i deschid o femeie de calmă frumusețe, al cărei chip de ivoriu se detașa mai izbitor încă, din straiul cernit ce-i drapa statura mîndră. În mîna dreaptă, ținea o mare sacoșă de voiaj, dintr-un material desenat în carouri largi, roșii, negre și cenușii. Cînd i-am luat-o din mînă, poftind-o în vestibul, nu-mi voi fi putut stăpîni uimirea ce trebuie că mi-a citit-o pe față : sacoșa era neobișnuit de grea, parcă plină cu nisip sau cu pămînt bine bătut. În timp ce-i ajutam să-și desbrace pardesiul, văduva lui Toni îmi spuse cu aceeași voce calmă, sigură și firească, de parcă ne-am fi cunoscut de mult :

— Nu vă speriați ! E grea fiindcă vă aduc într-însa mesajul vieții lui Toni...

— Mesajul ?!? am bîlbîit eu. Dar poftiți înlăuntru !...

Și fără să mai aștept altă introducere, i-am spus arătîndu-i fotoliul :

— Știu ce nenorocire vi s-a întîmplat... Puteți fi sigură că ea nu se resfrînge mai puțin asupra mea... Toni mi-era mai mult ca un frate, dacă aș fi avut vreunul...

Cu aceeași voce sigură și calmă ce-i filtra și mai bine durerea purtată cu o nobilă decență, doamna Protopopescu îmi relată pe larg ceea ce aflasem în rezumat de la amicul din mașina ministerială : avionul prăbușit arsese cu totul, iar din cei treizeci și doi de pasageri cu echipajul cu tot, nu se mai alesese decît cenușă.

Între hîrtiile lăsate de el în bibliotecă, se găsise și un mare dosar cu manuscrise literare în fruntea cărora se afla o scrisoare nedatată și adresată mie. Iat-o :

„Dragul meu, — ne apropiem, și tu și eu, de vîrsta înțelepciunii. Am trecut peste o jumătate de veac de existență — și cine știe ce se va alege din tot ce-am întreprins. Tu, care mi-ai fost alături de la întîile încercări literare, care ai urmărit ca un frate tot ce-am tipărit nu numai în plachete dar și-n efemerele articole de gazetă, ești singurul căruia-i pot încredința spre lectură materialul strîns de-a lungul anilor în caietele mele intime. Ți le dau să le vezi și să avizezi asupra lor. De mai multe ori m-am simțit ispitit să încerc un roman. Dar viața pe care-am dus-o — mai ales în ultimii cincisprezece ani — nu mi-a dat nici răgazul, nici cheful de-a literaturiza experiența trăită, ba nici măcar prilejul de a-mi revedea cu un ochi detașat însemnările astea.

Tu poate că-ți mai amintești de îndoielile mele cu privire la soarta romanului modern ; de cînd fluxul de informații ne copleșește pe toți, de cînd filmul, radioul și televiziunea și-au dezvoltat o tehnică a comunicării rapide și expresive, mi se-ntărește tot mai mult convingerea că romanul epocii noastre nu mai poate fi ceea ce el a fost pe vremea lui Balzac, a lui Tolstoi sau Flaubert. Zilele trecute mi-au căzut sub ochi, cu totul întîmplător, rîndurile unuia din promotorii futurismului italian, Ardengo Soffici, din primele decenii ale secolului : «Aș vrea să arăt — spune el — că un faliment iminent amenință romanul, nuvela, teatrul... Pure efuziuni lirice, culegeri de scrisori, autobiografii, observații psihologice : iată cărțile viitorului». Soffici scria asta prin anul 1920, iar azi, cînd vezi noul roman și noul teatru francez, parcă îți dai seama că italianul n-a greșit prea mult.

Ceea ce vei citi... (dacă le vei citi) în aceste sute de pagini pe care ți le trimit, ilustrează și ele spusele «mascaționelui». Sînt notele mele zilnice, mai mult sau mai puțin zilnice, mă istorisesc pe mine, așa am căutat să mă surprind și să mă spun fără false pudori. Ți le dăruiesc și te-nvestesc cu putere absolută asupra lor. Fă ce vrei cu ele ! Dacă le găsești vrednice de tipar, oferă-le unei edituri. Dacă nu, asvîrle-le într-o ladă sau, și mai bine, în focul sobei tale. Eu voi fi mulțumit numai să știu că tu ai zăbovit asupra lor. În felul ăsta, acuma, cînd începem să fim bătrîni, ne vom simți mai uniți în frăția pe care tinerețea noastră comună și-a pus sigiliu. Ți-aș cere să mă ierți că-ți răpesc timpul, înhămîndu-te la o muncă de salahor, dar mă scuz spunîndu-mi că fiecare din noi e părtaș și răspunzător de celălalt. Te îmbrățișez, același Toni.“

Cînd văduva prietenului meu s-a ridicat să plece, era aproape de miezul nopții. Evocînd anii mulți în care nu-l mai văzusem, ani de avînturi, de muncă, de grele îndoieli și mihniri uneori, de călătorii și odihnă puțină, ea mi-a spus că Anton Protopopescu îi vorbea deseori de mine : „Nu l-am auzit vorbind de nimeni cu atîta statornicie și încredere...“

— Și ce-mi rămîne de făcut ? am întrebat-o.

Ea m-a privit adînc și, după o clipă, a răspuns :

— Orice veți decide va fi potrivit întocmai dorinței lui. Eu n-am nici un cuvînt aici...

unui cobai

— fragmente —

Şi plecînd, îmi lasă pe masă pachetul cu voluminosul manuscris.

Din aceeaşi seară, am şi început să-l citesc. Bineînţeles, e vorba în jurnalul vechiului meu prieten de multă lume pe care-o cunoscusem amîndoi şi din care-o parte sînt încă în viaţă. Dar *mărturia* lui m-a convins, dincolo de orice interes documentar sau cancanier, ce, nici el, nu e lipsit de farmecul ispitei. Aşa că m-am hotărît, lăsînd de-o parte unele pagini de foarte strictă intimitate pe care probabil că, la o nouă recitire, şi el însuşi le-ar fi îndepărtat, să prezint editurii manuscrisul postum. Aceasta, la rîndul ei, mi-a cerut să schimb unele nume, spre-a evita controverse ori cine ştie ce ridicule proteste din partea celor vizaţi. Căci susceptibilitatea exagerată, şi deseori tam-nesam, este specifică tuturor celor ce se cred buricul pămîntului şi cu atît mai mult păturilor în plin proces de parvenire istorică. De numele celor morţi sau vii, dar prezentaţi într-o lumină ce nu-i putea defavoriza, nu m-am atins.

Adevărata şi totala răspundere nu mi-o recunosc însă decît faţă de dragul şi bunul meu Toni. Şi am vrut, în redactarea ce-am făcut-o cărţii de faţă, să-i respect cît mai mult cu putinţă ceea ce aş numi adevărul vieţii lui dacă, în faţa morţii ce ne aşteaptă pe toţi, adevărul despre orice viaţă nu e cumva judecata pe care ea o lasă deschisă cît mai multor şi vării interpretări, păstrîndu-şi chiar prin asta caracterul unei opţiuni oricînd posibile, al unei infinităţi de vieţi ce, dacă n-au fost trăite întocmai, însemnează că nici n-au fost cu totul pierdute. Sentimentul libertăţii posibile, fiind singura iluzie a nemuririi pe care omul o poate cunoaşte.

M. R. P.

Vălenii de Munte, Februarie 1968

1936

Am citit azi în „Ulysse" al lui Joyce un lucru care mi-a plăcut mult. Buck Mulligan spune : „Nu ţiu minte niciodată decît ideile şi senzaţiile". Ce admirabil lucru ! I-am spus-o şi lui Cocea. Nu i-a plăcut şi, după ce am terminat fraza, a aşteptat să mai spun ceva. Cum tăceam, a întrebat :

— Şi sentimentele ?

— Tot ce poate fi mai inform, i-am răspuns.

— Dar ăsta e rostul artei : să dea formă sentimentelor... nu senzaţiilor — nici ideilor... Asta e treaba ştiinţelor.

— Vă mărturisesc, maestre, că nu mă interesează decît o artă — cum să spun ? — ştiinţifică.

— O artă ştiinţifică ?!? A lui Jules Verne ?

— Nu... cu totul altceva. O artă care să recreeze senzaţiile şi să genereze idei.

— Daaa !... o artă de laborator...

— ...dacă vreţi... Însă în care cobaiul e chiar artistul.

— Ştii ceva ? a încheiat el brusc : orice artist serios e propriul lui cobai.

★

De altfel, astăzi s-a întîmplat între noi un lucru foarte ciudat. Cînd am venit la ei, l-am găsit singur în sufragerie, citind *L'éducation sentimentale*. După ce s-a servit masa, am întrebat dacă nu mănîncă şi doamna. El mi-a răspuns că e bolnavă. Dar se vedea bine că nu spunea adevărul. Şi el ştia că eu nu-l cred ; că ştiu că m-a minţit. Pe urmă, şi-a băgat nasul în carte şi citea în timp ce mînca. Între noi se stabilise o tăcere îngrozitoare, ca un zid, ca multe ziduri. O tăcere ostilă, penibilă. Am încercat de mai multe ori să spun ceva : imposibil. El avea atitudinea unui hoţ prins asupra faptului şi eu încercam jena celui ce, fără să vrea, l-a prins.

După masă n-a mai putut să reziste. De altfel, nu ştiu dacă el a vrut să plec sau dacă a reacţionat aşa numai ca să pară că e iniţiativa lui. Eu eram hotărît să plec. L-am întrebat dacă mai rămîne jos şi mi-a răspuns grăbit de tot, precipitat, că nu. Dar mi se pare că şi acum e tot jos. În sfîrşit, treaba lui. Nu ştiu dacă trebuia s-o văd pe doamna. M-am gîndit un moment s-o întreb prin fata din casă dacă mă primeşte, dar mi s-a părut prea protocolar demersul ăsta. Şi, ne anunţat, nu m-am urcat. Acuma mă gîndesc dacă n-ar fi fost mai bine să mă urc ; poate aş fi risipit îndoiala dintre noi.

M-am dus pe aleea din dos. Era tot aşa de minunată, dacă nu şi mai mult.

Zilele astea sînt o tortură îngrozitoare : aştept. Aştept cu teamă şi spaimă. Dacă nu vine Loti, ce-o să fac ? E teribil. Abia acum îmi dau seama, cînd mă gîndesc ca şi cum faptul ar fi împlinit. Dacă nu vine Joi e mai rău decît dacă n-ar veni nici Vineri. Fiindcă pînă Vineri va fi o aşteptare de neînchipuit. Dar mîine ? Dacă e frumos dimineaţa, mă duc la ştrand şi va fi alt chin. Şi toată după masa de mîine ? Şi seara ? Nu, nu ! Trebuie să vină Joi ! De altfel, nici n-am primit nimic de la ea, nici de la Paul : asta însemnează că vine. Numai să nu-mi aducă mîine poşta ceva. Mai bine să nu mă gîndesc.

Vizavi cîntă radio unguresc. Speakeriţa are un glas oribil, ascuţit şi spart.

Nu ştiu ce să fac. Şi totuşi, trebuie să aştept. Aştept.

. . . . . .

1940

Dina vorbea ieri de Niţă : că e leneş, că e cheltuitor, că-i place să fie linguşit, flatat, lăudat... Şi mă gîndeam la mine ; aidoma. Cu nimic nu mă cumperi mai sigur şi mai veşnic decît cu flateria. Ăsta e „boierul" din mine, sau parvenitul ? Dacă m-aş ţine după genealogie, atunci Niţă şi eu, care avem mume grecoaice, ne bucurăm de ultimele luciri ale Fanarului. Ce gust de linguşeală trebuie să fi avut scursorile greceşti de-acum două sute de ani, venite la valahii „proşti şi slugarnici" să-i înveţe carte, metanii şi şmecherii ! Exact gustul lui Niţă şi al meu. Sîngele apă nu se face, desigur.

Două lucruri supărătoare pe astă seară : întîlnirea cu Sabin Cocor, arogant şi suficient ; nu m-am putut stăpîni şi mi-am ieşit din sărite aşa cum ştiu eu. Dacă eram mai ţeapăn, cred că-l cîrpeam în stradă.

Apoi Hurtig care mi-a spus ritos că nu vrea să mă angajeze. (Să fiu într-un declin de structură sau numai într-o „passă" proastă ?) Jenantă, convorbirea cu Hurtig, fiindcă era o confruntare cu Grig, care-mi spusese că „totul s-a aranjat". Bietul de el, abia a putut să-i riposteze lui Hurtig, strangulat : „Cum — mă dezminţiţi atît de categoric ?"

Ştefan mi-e din ce în ce mai drag. Pare atît de simplu omul ăsta — şi de lipsit de pretenţii ! Poate că e un caracter. În orice caz, pînă la proba contrarie, îl socotesc un bun prieten al meu.

★

Astă seară, după îndelungi (şi îndreptăţite !) ezitări, am început să fac ordine în hîrtii. Dumnezeule ! cîtă dezordine e-n capul meu ! Mi-am revăzut manuscrise, însemnări, fişe. Groaznic ! N-am legat două idei una de alta ; numai crîmpeie.

Am recitit o parte din scrisorile trimise cu cinci-şase ani în urmă lui Loti. Şi mi-am descoperit o ruşinoasă scădere. După pagini de mare tandreţe, pun cîte o concluzie foarte-foarte practică : să aibe grijă de onorariul meu de la *Cuvîntul Liber*, să-mi trimeată hainele, să... Trebuie să mă corijez grabnic. Nu mai poate merge aşa. Eu sînt un boem şi trebuie să nu mă viciez cu socoteli meschine. Mi-am regăsit în aceste scrisori o imagine de care nu pot fi, nici pe departe, mîndru.

★

O constatare făcută pe drum : tot ce scriu la gazetă este exact ceea ce m-ar oripila să citesc sub semnătura altuia. E vorba de reportagii, nu atît de pagina a doua unde caut „să mă păstrez" cît mai mult. E adevărat că reportajul are pentru mine valoarea unui lucru scris de altul. Dar tocmai faptul că scriu atît de liber aşa cum scriu, trebuie să-mi dea de gîndit. Dar asta e o chestiune care mă interesează din ce în ce mai puţin. Eu rămîn la ceea ce mă interesează, şi preocupat numai de asta.

Oricum, conştiinţa că scriu pentru o zi e dăunătoare scrisului. Dar zi de zi, face o viaţă sau o parte din viaţă.

Sînt frînt de oboseală.

★

Amator semidoct de definiţii cum sînt, (ca toţi semidocţii, vreau să am toată ştiinţa lumii comprimată într-un bulin), aş putea astăzi să definesc rostul şi calitatea jurnalului : un prieten în singurătate. Îmi apare, într-adevăr, astăzi, cît se poate de limpede că am pornit să ţiu acest jurnal tocmai fiindcă morbul singurătăţii — care mă paşte lent dar sigur, de doi ani încoace — a ajuns acum să mă domine cu totul. Abia am aşteptat astă seară să fiu acasă, ca să mă refugiez în paginile astea, părăsite de aproape o săptămînă. Şi ce mai săptămînă !

Un val-vîrtej, o stare de confuzie atroce pe care aş fi înjurat-o dacă o întîlneam oriunde, în paginile vreunei cărţi. De la Florina neiubită, la Loti iubită, — de la ele la Natasa-Maimuţica, o rusoaică amuzantă şi plictisitoare deopotrivă. Pe urmă iar : mi s-a părut că Florina e ideală pentru mine, apoi din nou retractări. Loti mi-este cu atît mai aproape cu cît sînt mai depărtat fizic de ea. Pînă la urmă, Dumnezeu ştie cum se va sfîrşi totul.

Oricum, sigur este că noi toţi trăim o îngrozitoare epocă de dezagregare ; sîntem — cum am spus-o şi anul trecut în „faimosul" meu articol rămas nepublicat — o generaţie fără căpătîi. Mă cred unic şi, cînd colo, toţi îmi sînt fraţi şi oglindă ; toţi căutăm să ne înşelăm cu o chietudine, cu o certitudine pe care n-o aflăm în noi, fiindcă nu este nici în afara noastră. Dacă poate fi vorba de naţionalism, ăsta e singurul adevăr : trăim cu toţii drama poporului şi ţării acesteia la răspîntie de veacuri şi de lumi, fără axă, fără temeiuri. Ne păcălim cu nişte FRN-uri sufleteşti, de ecuaţie personală. În fond, dedesubt, totul se surpă, totul se macină. Cred că nimic, absolut nimic, afară de o revoluţie universală, nu ne poate da certitudinea absolută după care sîntem însetaţi.

★

Serile trecute la Cina, cu Niţă şi Perahim. Pentru a nu ştiu cîta oară am fost laş şi nu am îndrăznit să-i spun lui Niţă tot ce cred despre el. E o dramă a inteligenţei, vorba lui Mircea Streinul, sau o rezervă de om „bine crescut" ? Niţă îmi place şi-l detest în acelaşi timp. Poate că, odată şi-odată, voi avea cu el marea explicaţie. Şi acelaşi refren : la ce bun ? N-o să mă înţeleagă, cum, poate, nu-l înţeleg nici eu. Sîntem condamnaţi la singurătate. Asta e singura certitudine : fiecare în singurătatea lui, din care încearcă zadarnic să scape. Nu mai putem comunica. Dacă ne-au lipsit lagărele de concentrare sau celulele hitleriste, în schimb ne-au crescut de jur împrejur zidurile mult mai tari, mai neînfrînte, ale singurătăţii noastre. În închisoare ai cel puţin iluzia şi nădejdea că ai putea comunica cu cei de-afară. Aşa cum sîntem însă, suferim o condamnare fără apel şi fără rezonanţă.

Tinereţe fără căpătîi ! Ţară fără căpătîi.

★

Vechea spaimă reînvie. Cea din 1931—32. Astă seară am trăit aici aidoma zilele însorite dar înăbuşitoare de la Slănic, de pe bulevardul Ploieştilor, la reîntoarcere. Aceeaşi atmosferă înăbuşitoare, de sfîrşit de lume, de înaintea cutremurului. Am revăzut străzile Ploieştilor, cu flăcăii lui inutili şi fonfi, cu pomii sumbri, prăjiţi, cu asfaltul prăfuit, cu băncile goale, prin grădini.

Slănicul, cu fetiţe prostuţe, cu fanfară, cu băile cu vilegiaturişti de mîna a treia. Idile, ca să-ţi treacă de urît, apă sărată, sărată. O, Doamne !

Preocupările mele, sărace, nici nu le mai ştiu. În fond, n-aveam nici atunci, ca şi azi, nici o preocupare decît să scap de mine. Dar era, cel puţin, căldura verii. Zăduful. Ce mare lucru e vara ! Te deschei la gît şi umbli ca un ciine prin praf, prin sudoare, prin întunericul nămiezii. Şi furtuna care ameninţă fără să vină.

Desen de T. PRUSZOWSKI

A trebuit să iau în mînă jurnalul lui Dabit pentru ca, prins de remuşcări, să mă întorc la al meu pe care-l acoperise — la propriu, nu la figurat — praful.

Şi cîte lucruri nu s-au petrecut de cînd am încetat să mai scriu în el !

Am „consumat" aventura cu Florina. Dincolo de sexualitate, nimic. Adică, da, foarte mult : dovada micimii ei. Şi totuşi, trebuia să fac asta. Astăzi, cînd mă gîndesc la tot, mă mir cum am putut s-o înşel pe Loti cu Florina. Dar a fost oare cu adevărat o „înşelare" ? Cred că a fost, sînt sigur că a fost simpla mea experienţă de „verificare". (Îmi place să scriu un jurnal, fiindcă am limbajul meu, semnele mele. Ce bine-i aşa ! după ce ai fost şi eşti şi vei fi silit să scrii pentru ziar articole cît mai explicite, cît mai lizibile).

Sînt mulţumit că am terminat cu Florina şi sînt nemulţumit că n-am avut bărbăţia onestă de a i-o spune şi ei, în faţă.

★

Am avut, am şi bănuiesc în preparaţie nişte „revelaţii". După Florina — Exupéry. Una, decepţie şi silă ; celălalt, entuziasm, surprindere, admiraţie. Am descoperit, prin el, raporturile clasice, vechi, antice, ale omului faţă de viaţă. Elementele. De-aia am şi scris, în fond, articolul despre reîntoarcerea la clasici. Cartea lui Pippidi n-a fost decît un pretext.

★

Dispută aprinsă cu d-na Laub. Confuză şi încrezută, ca totdeauna. Am încercat, fără succes, să-i explic că valoarea umană a unui mujic rus nu diferă cu nimic în minus faţă de aceea a unui muncitor, intelectual sau conte englez sau franţuz. Ceea ce diferă sînt datele obiective, istorice, naturale, tehnice etc. Dar omul din ei poate atinge aceleaşi culmi şi poate cădea în aceleaşi prăpastii.

Îmi dădeam seama, în focul argumentării mele, cît de puţin înţelegea cucoana asta din tot ce-i spuneam. Ea răspundea mereu : „Civilizaţia, civilizaţia !..." ca şi cum civilizaţia ar fi ceva care-ţi creşte în inimă, în sînge, în suflet. Cînd ea nu e decît o ambianţă. Cînd, pentru mujic, civilizaţia e izba după cum, pentru american, blok-house-ul.

Am continuat totuşi discuţia fiindcă, dacă n-o puteam lămuri pe cucoana asta, mă lămuream şi mai bine pe mine.

★

Am citit abia zece pagini din jurnalul lui Dabit ; dacă este un jurnal sincer, adică într-adevăr intim, scris fără intenţia sau gustul de a fi dat publicităţii, atunci Dabit era un tip mult mai mare decît în cărţile lui.

Îl invidiez pe Dabit că ştia să scrie atît de frumos un jurnal. Mi-o repet : dacă era sincer.

★

Azi, la gazetă, m-am apucat să-i vorbesc lui Toto Răzvan despre România. Tot ce-am scris ieri în jurnalul meu. La început, era mirat. Apoi, aveam impresia că e prins de argumentare, dacă nu chiar convins. Totuşi n-a uitat să-mi spună că sînt un sentimental. Avea dreptate. Toţi care-mi spun asta au dreptate. Şi eu, care mi-o repet de zece ori pe zi, am dreptate. Sentimental, sau senzorial ?

★

Îmi aduc aminte că Niţă îmi spunea acum cîţiva ani că n-a văzut om mai încrezător (deci mai lipsit de capacitatea de a-i cunoaşte) în oameni, ca mine. El se mira cum de l-am iubit pe el.

Într-adevăr, încep să cred că n-o să ştiu niciodată să cunosc oamenii. Aş putea chiar să stabilesc un criteriu : orice om pe care mi-l apropii sau de care mă apropii, nu este un om în înţelesul pe care-l visez. Greşesc cu precizie, întotdeauna.

De altfel, asta nu contează. Ceea ce mă sîcîie e că acest gust (nu ştiu cum să-i spun) pentru oameni care se dovedesc viciaţi, răi, falşi, îmi e propriu. N-am nici un amic adevărat ; afară, poate, de Bebe Huber. Îi enumăr în gînd : Paul, Bich (care ne-a minţit cu „nevastă-sa"), Roth, Laub... Niţă poate fi liniştit : nu m-am abătut nici cu el de la greşeala mea obişnuită. E la fel de rău şi ne-onest ca toţi ceilalţi, cu toată inteligenţa lui de mare preţ.

De aici, teama mea că nu voi putea niciodată în viaţă să am aderenţă cu oameni ca mine : cinstiţi, camarazi, *sentimentali*. Mult aş vrea să fie doar o teamă.

★

Acum aş scrie un poem pentru Loti. Dar cum ? Vorbele mi s-au terminat. O iubesc senin, liniştit ; ceea ce mă fericeşte în dragostea asta e noutatea ei simplă şi curată. Aceeaşi şi mereu alta.

★

Cînd vrei să le cauţi şi să le găseşti, găseşti raţiuni pentru orice. Adevărul e că eu n-am mai căutat demult raţiuni pentru jurnalul meu. Dar astăseară, cînd coboram din tramvai, cu punga de portocale pentru Loti, mi-am spus că jurnalul meu este, sigur, singurul lucru pe care-l scriu eu, cu adevărat. Între articolele de gazetă (şi azi am scris unul, lung şi insipid) scrise cu gust de cocleală în gură — ce bune sînt ţigările, în redacţie ! — singurul lucru care-mi mai rămîne ca să vorbesc eu, este acest jurnal. Cartea despre Mateiu Ion Caragiale am trăit-o într-atita, încît nu ştiu cum aş putea-o scrie mai bine decît am gîndit-o. Iar cea despre România, dacă o voi scrie, cînd va fi gata o să fie anacronică sau va apare într-o Românie cu totul imprevizibilă şi va avea cel mult valoarea îndoielnică a unui document îndoielnic. Cît despre poezii, cine ştie dacă vor dura !

Mult aş da să pot scrie un roman. Dar asta n-o să pot niciodată ; trebuie neapărat să fii un om gras, dacă nu şi înalt, ca să poţi scrie un roman bun. E vechea mea teorie : Balzac, Stendhal, Flaubert, Roger Martin du Gard la francuji ; Sadoveanu, Stere, Rebreanu, la noi. Dacă n-ai acea plenitudine fizică, de unde să poţi puisa un roman ? Din nervi şi oase, nu poate ieşi decît, cel mult, un eseu.

De aceea e binevenit jurnalul ăsta. Numai de m-aş ţine de el. E adevărat că în asta intră şi vechea socoteală : a dura. Aşadar, dacă articolul de gazetă nu trăieşte decît o zi, dacă un roman nu pot scrie, dacă eseul despre Mateiu Ion Caragiale e superflu, dacă „România noastră" va fi anacronică, nu-mi rămîne decît jurnalul, ca să fie citit. Altfel, de ce l-aş scrie ?

De ce nu mă mulţumesc — Dumnezeule ! cu o existenţă de nivel mijlociu, fără aspiraţii la „eternitatea" tiparului ? Dar aici nici eu nu mai pot răspunde, ci doar orgoliul meu.

★

Apropo de Mateiu Ion Caragiale. Am dat azi, în lift la gazetă, peste Calomfir Mezinu, cu care comunic din ce în ce mai rar. Stăm la doi paşi unul de altul şi nu l-am vizitat de un an aproape. Cînd ne vedem, lucrurile se petrec simplu :

— Ce mai faci ?

— Bine, mersi.

— Ce mai lucrezi ?

— Nimic sau aproape. Citesc.

Mi se pare totuşi că sub aparenta noastră indiferenţă, se ascund doi adversari. N-aş şti să spun de ce. Poate că mă înşel.

Azi, în lift, această bănuială mi-a fost resuscitată.

El : Ţi-am citit pe Mateiu Caragiale... (Rîniea, sau mi s-a părut ? Oricum, a spus-o scurt şi tăiat. Fără comentarii.)

Eu: A, marota mea !

El : Marotă ? — nu slăbiciune ?

Eu : O marotă nu e slăbiciune ?

El : Da, dar o slăbiciune maladivă.

Eu : Exact. Pentru mine, Mateiu Caragiale e o slăbiciune cu adevărat maladivă...

Zîmbete fals afectuoase, strîngeri de mînă la fel de false. Mi-e — vorba lui Arghezi — greaţă.

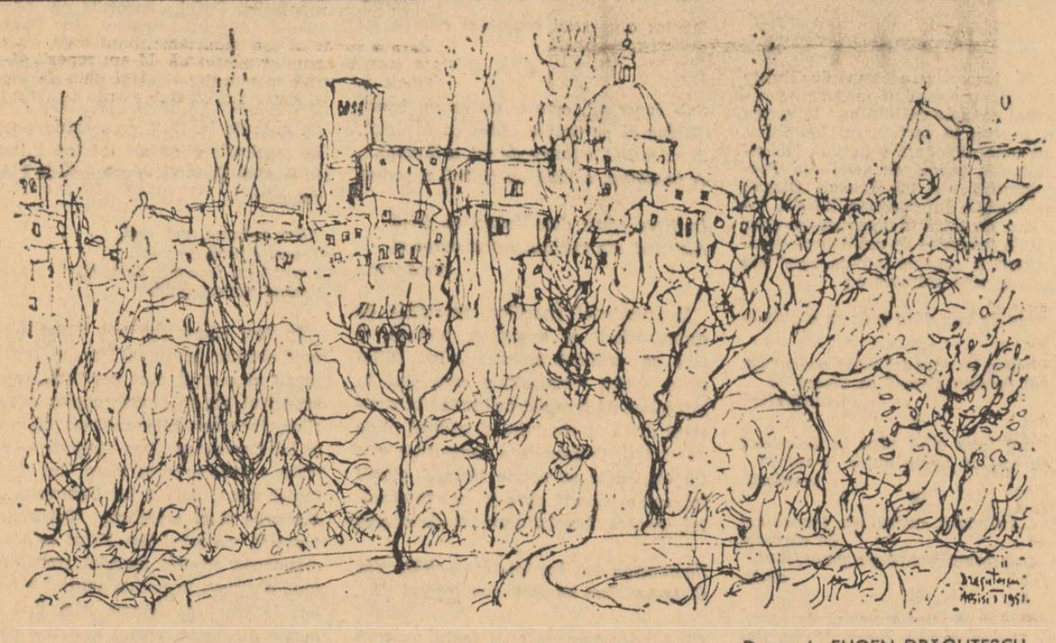

Desen de EUGEN DRĂGUŢESCU

TEODOR PÂCĂ

De-am fi trăit

De-am fi trăit sub cerul altei zodii
Beţi de amurguri, ascultînd platanii,
Sorbind mireasma fragedelor rodii
Ne socotind iubirile şi anii,

De n-am fi rătăcit într-o pustie,
Trişti pelerini printre nisipuri moarte,
Tot aşteptînd o oază ce-o să vie,
Ce ni se-arată veşnic mai departe,

Aceste versuri ar ţîşni olaltă,
Cascade mari şi sălcii largi de stele
Şi, copleşindu-ţi trestia invoaltă,
Te-ar nărui cu ele, peste ele...

Dar eu îţi cînt cu gura încleştată,
Să nu-mi scrîşnească printre dinţi nisipul,
Şi asta numai rar cînd, cîteodată,
Ţi se-nfiripă printre dune chipul.

NICOLAE VOICU

Ochii mei

Îngîndurare tristă
urc în tramvai fără a vede
urc fără mine.

Paşi se rup din sînge
spre-ngîndurarea tristă.

Stau în tramvai fără a vede
stau fără mine.
Taxatoarea-a plecat, nu ştiu unde.
Tramvaiul mic, în adînc, s-a oprit.
Călătorii au fugit.

Linişti fără vedere, fără auz,
îngîndurare.

Sub umbra-mi, sub ceaţă, la fund,
Stă-ncremenit, tramvaiul mic.
Şi visul legilor frumoase-i nalt.

Şi nu mai e nimic.

Şi văd haosul, iubito.

Trimite-mi

Aici de mormîntul tău, mamă,
priveşte, este o primăvară-abia.
Uite frunza nemărginită: femeia
Şi copiii: ferestrele veşnice, calde
şi bărbaţii: subvisul.

O, în iarba verde închipuită,
cum se bucură, toate şi toţi...
Uite, se aşează vis peste vis
şi se înmulţesc nesfîrşiţi...
Din toate legile, singur,
doar eu, o, mamă, coborîtă,
nu sînt sub nici un vis,
Eu, nu mă ciştig, precum Marea.
Eu, singur, sînt nemişcător, mamă.

O, iubito, m-ai murit
cu nemişcarea-adio.

Dusa mea, spune-mi : ce să fac ?
Să mă sădesc în pămînt ? Vrei ? !
Eu, singur, nu încolţesc : mort aş sta.
Eu, mamă, nu ştiu ce să fac.
Eu, iubito, nici nu mai cresc...
Să-mi dau singur viaţă, o, străino,
sînt fără putere de Cer.
Cîntece nu am niciunul, nici nădăjduite,
la îndemîna şoaptei,
să-alin viaţa-mi-însingurînd.

O, iubito, m-ai murit
cu nemişcarea-adio.
Cu ce fel ?

Cum încolţeşte-abisul Mării.

...Dă-mi, clipă, încă-un om
şi fă-mă să umblu.
Nemărginitul adio, al Ei,
smulge-mi-l, buno, din vieţi.
Dă-mi, clipă, alt sînge,
înnoieşte-mă cu alte răni
şi reînvie armoniile-mi sfărîmate.

Trimite-mi, viaţă, din norii simţirii
o iubită alta
şi ajută-mi să uit
drumul nostru greu spre mormînt.

MAGDALENA CONSTANTINESCU

Evoluţie

Prima zi e a focului
totul încremeneşte în frig
şi oameni lemnoşi
scîrţîie încă pe drumuri.
A doua zi e apă,
totul se înmoaie de uscăciune,
păsările pierd penele
şi praful grăunţelor.
A treia zi e a pămîntului,
totul se umflă de aer
şi plantele zboară inebunite
cu oamenii în teacă.
A patra zi e a întunericului,
plămînii luminoşi adorm,
speriate mor butniţele
cu ciocul pe spatele cerului.
A cincea zi e-a despărţirii
şi minunaţi oamenii intră în sărbătoare
cu două zile pe degetul mare.
Prima zi e a focului...

Planetă

Întoarce-te în casa munţilor
pe trepte de minereuri,
întoarce-te în azima aerului
să nu-şi mănînce umbrele inima.
Spală-te în miazăzi
unde dihorul pămîntului n-a trecut
şi unge-te de sus pînă jos
cu ceara visului neauzit.
Ocoleşte pădurea de nouă ori,
odată cu ochii închişi,
odată cu îndoială
pînă în ultima zi
cînd miezul nopţii
se desprinde din trupul tău,
lăsîndu-te pe la cîntatul cocoşilor
în ţara nimănui jumătate de om
călare pe jumătate de cal şchiop.

ION PILLAT

Poezia lui Ion Pillat, care a parcurs, în evoluția ei, cîteva etape foarte distincte, posedă în consecință mai multe fețe, ce au fost repetat și competent descrise de diferiți exegeți. Spre a nu descrie încă odată întreaga operă, să izolăm doar două din aceste fețe, pe care să le contemplăm, măcar parțial, dintr-un unghi cît de cît nou.

După G. Călinescu, noutatea volumului *Pe Argeș în sus* „nu e substanțială, ci exterioară", efect al schimbării de decor. „Nu mai sînt pădurile, satele, parcurile, avuzurile franceze, ci Negoiul, Florica, Goleștii, Miorcani, priveliștea argeșană". Nota deosebitoare a cărții se concretizează însă, nu mai puțin, într-o acută subiectivitate, o adîncire în regiuni sufletești, menționată de altminteri, indirect, chiar de G Călinescu („E în acest volum o exuberanță poetică, o țișnire directă, nesilită a lirismului"), pe care n-au cunoscut-o precedentele volume. Ion Pillat nu mai zugrăvește peisaje, ci se autoexprimă în peisaj. Fără a dizolva priveliștile în „fantezie", ca D. Anghel, spre a transmite doar stări vagi, vaporoase, poetul Miorcanilor și al Floricăi nici nu scrie „pasteluri". Afinitățile temperamentale cu Alecsandri sînt vădite, însă Ion Pillat e, dacă vrem, un Alecsandri trecut prin toată arta europeană antinaturalistă și antiparnasiană. În *Mărturisirile* din 1942 poetul își definește creația din etapa tradiționalistă drept „o poezie a pămîntului spiritualizat în vreme, a timpului materializat în amintire". O poezie, în alți termeni, în care contrariile se substituie unul altuia. Spațiul, materia devine stare de spirit, non-materie, timpul se spațializează. În intuiția poetului, meleagurile copilăriei se confundă cu leagănul lumii, „dealul albăstrit de lună" al Floricăi capătă atribuții zeiești :

Floricică, înflorită în mai ca o mireasă,
Tu, care legi în toamnă un rod de orice ram

Întinde peste mine un văl de frunză deasă,
Primește iar la sînu-ți copilul ce eram.

Regăsirea Argeșului, a Rîului Doamnei, în care îi „arde sclipind" trecutul, este pentru poet o regăsire de sine. Florica e Olimpul lui Ion Pillat, un spațiu privilegiat, asemenea satului mitic blagian și cetății Isarlîk a lui Ion Barbu. În cercul ei de vrajă, poetul, evadînd din timpul profan, intră într-un timp, am putea zice, folosind un cuvînt din *Joc secund*, „mîntuit". Acolo, integrat rînduielilor statornice, strămoșești, își este restituit sieși. Tehnică a desalienării ! „Moșia aurită de-amurg și de-amintire" devine o „mănăstire vie", înăuntrul căreia poetul se trăiește în absolut. Repetarea prin veacuri a unor situații fundamentale în decor schimbat, e modul participării umane la eternitate, nu fără o dedublare, în cazul concret, prin care eternul și vremelincul se confruntă tulburător.

Poetul cutreieră, întovărășit de fiică, locuri străbătute altcîndva de bunicul său, de altă fetiță, bunica celei de acum *(Odihna tatii)* prilej de a trăi simultan în trecut, viitor și prezent, adică în predecesori, în urmași și în el însuși. Tema va reveni în *A doua elegie* din *Caietul verde*, unde poetul se recunoaște în fiul său și se aude chemat „tată" cu propriul glas de odinioară. Dar concrețiunea artistică supremă a unor asemenea simțăminte e poezia *Aci sosi pe vremuri*, în care paralelismul de situații, punerea alături a unor scene din veacuri diferite, însă identice esențial, deși variind în detalii, generează un lirism de zonă elevată. Pe drumul pe care a venit oarecînd, într-o „berlină legănată, prin lanuri de secară", Calyopi, bunica, iat-o sosind acum pe viitoarea stăpînă. Iubitul nu-i mai recită, seara, precum celeilalte iubitul ei, *Le lac* și *„Sburătorul"* de-un tînăr Eliad", ci poeme de Francis Jammes și *Balada lunii*, însă cîmpia este aceeași : „lac întins sub lună", aceleași sînt clipele de extaz, în care încape iluzia nemuririi, același, poate, și „turnul vechi din sat" cu clopotul lui sunînd de „nuntă sau de moarte". În atmosfera de patriarhalitate, în legănarea molcomă a distihurilor pline de mireasma holdelor de secară e o melancolie dulce, o împăcare înfiorată :

Ca ieri sosi bunica și vii acuma tu :
Pe urmele berlinei trăsura ta stătu.

Același drum te-aduse prin lanul de secară.
Ca dinsa tragi, în dreptul pridvorului, la scară.

Subțire calci nisipul pe care ea sări.
Cu berzele într-însul amurgul se opri...

Și m-ai găsit, zimbindu-mi că prea naiv eram
Cînd ți-am șoptit poeme de bunul Francis Jammes.

Iar cînd în noapte cîmpul fu lac întins sub lună
Și-am spus Balada lunii de Horia Furtună,

M-ai ascultat pe gînduri, cu ochi de ametist,
Și ți-am părut romantic și poate simbolist.

Și cum ședeam... departe un clopot a sunat
Același clopot poate — în turnul vechi din sat...

De nuntă sau de moarte, în turnul vechi din sat.

Întors la origini, lăsîndu-se absorbit în tiparele eterne ale existenței consumate lîngă pămînt, poetul a coborît, vorbind în limbaj goethean, la „mume". Regăsindu-și „bunii", el își regăsește totodată eul esențial, sufletul de copil. Munții din preajmă : „albaștri, vineți, de aur-verde" păzesc „basmul copilului ce-am fost". Totul, „pe Argeș în sus", e plin de copilărie :

Acolo, unde-n Argeș se varsă Riul Doamnei
Și murmură pe ape copilăria mea...

*

— Cu-cu ! și iar îmi scapă în zări o primăvară...
— Cu-cu ! și mai departe, copilăria mea...

*

Copilăria-mi toată dă buzna la uluci,
Cînd stă la poartă coșul cu struguri și cu nuci.

Această regăsire e dătătoare de mari înfiorări. Poetul se zărește, „sub bolțile de vii", „copil ducînd la gură un strugur de rugină" și...

...mă păli deodată durere-așa haină.
Că îmi scăpă din mînă comoara și pieri.

Sau privind prin ochelarii bunicii, vede în alt timp un „băiat liniștit", căruia „bunica-i dă pe frunte, blond, părul la o parte" și care...

De ce se uită astfel la mine ? Nu-l mai știu...
Nu vreau să-l știu... nu pot să-l știu... E prea tîrziu !

De omul chel și rău rămîn legat pe moarte.

Alteori se abandonează însă deplin stării de copilărie. Copilul „ce-a fost" *este*, icoanele gravate în simțirea lui prind viață, trecutul nu e perceput ca trecut, el este o permanență, o incoruptibilă actualitate. Bunica urcînd dealul spre mormîntul bunicului, de exemplu, e o clipă înmărmurită în veșnicie :

Nu vezi suind poteca pe dealul din Florica,
Cu ochi de tinerețe și păr frumos de nea,
Cum trece spre mormîntul bunicului bunica,
Ținînd ca ieri de mînă copilăria mea ?

La Florica, timpul nestătător fiind abolit, totul e cum era. Oamenii dăinuiesc în lucruri. În „odaia bunicului", patul nedesfăcut, „uniforma veche de ofițir, la modă pe cînd era el junker", „bățul rustic, tăiat în lemn de vie", ceasul, putina în care „lua băi de nuc" sînt la locul lor. Bunicul însuși trebuie să sosească dintr-o clipă în alta :

A scîrțîit o ușă... un pas... și-așteptînăuc
Să intre-aici bunicul dus numai pînă-n vie.

În altă încăpere, pe scrin, „pe galbena gazetă ce-ncremenește anul", sînt ochelarii bunicii. Pe aleele tăcute ale unui parc străjuit de o „casă-n iederi" se așternu, „lungite de-amurg", „mari, umbrele-nfrățite a fraților Golești".

Dar punctul în jurul căruia gravitează întreaga existență de la Florica e „mormîntul bunicului", adevărat *centrum mundi*. „Bunicul" este totemul familiei, zeul ei tutelar, ființa lui nevăzută umple totul, căci, topită în pămînt, l-a „însuflețit", și cei rămași ating huma, copacii, cu sentimentul de a-l atinge pe el :

Te-a biruit pămîntul, dar l-ai însuflețit
Și l-a pătruns iubirea-ți de țară, ca semința.
Stejarilor prieteni le-ai dăruit ființa.
Și sîngele ce curge, cu seva înfrățit.

Orice copac din juru-mi îl simt că mi-e părinte,
Cu cea din urmă iarbă de mult am legămînt.
De dincolo de oameni, de timp și de mormînt,
Un ram s-apleacă tainic să mă binecuvinte.

Acordînd celor dispăruți adorația cu care sînt înconjurați de către credincioși sfinții, poetul preface plaiurile argeșene într-un grandios panteon, le introduce în zona sacrului. Poetul intră „în codri ca-n biserici", zările Goleștilor sînt pentru el „altare largi suflate în aer preacurat".

Florica e o „mănăstire vie / În care amintirea aprinde lumînări" ; „tămîia înserării înaltă-albastru fum".

Priveliștile obiective nu rămîn așadar ceea ce sînt, ele se umplu de conținut sufletesc, intră în alcătuirea unei lumi constituite în planul ficțiunii. „Cămara

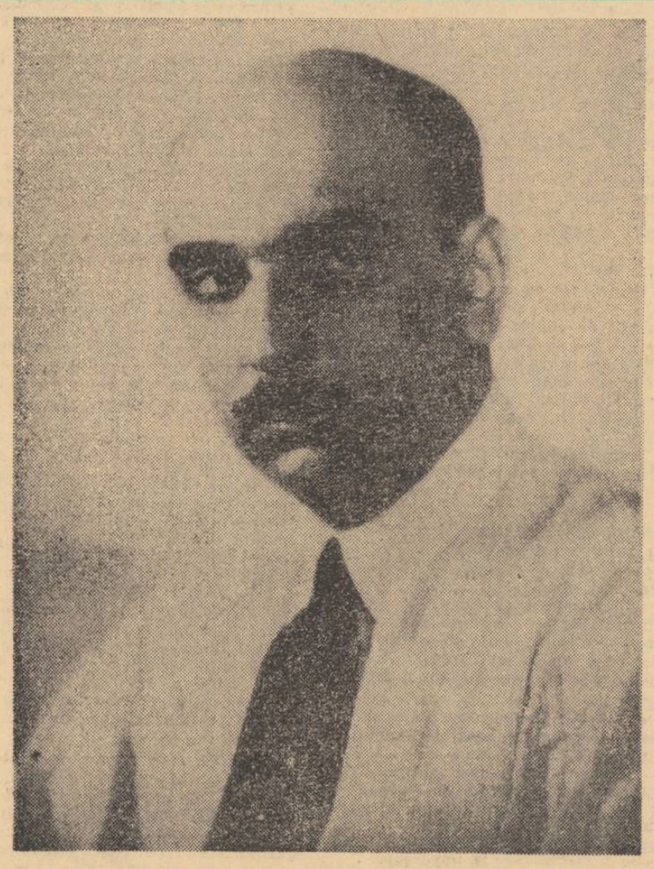

de fructe" este pentru copil raiul, a cărui ușă el o deschide cu frică :

Deschid cu teamă ușa cămării de-altădată
Cu cheia ruginie a raiului oprit,
Trezind în taina mare a poamelor, smerit,
Mireasma și răcoarea și umbra lor uitată.

Mă prinde amintirea în vîntul ei fum,
Prin care cresc pe polițe și rafturi ca pe ruguri,
Arzînd în umbră, piersici de jar și-albaștri struguri
Și pere de-aur roșu cu flăcări de parfum.

Fructe sînt nu numai în cămară, ci peste tot ; ele spînzură grele în crengi și cad, masive, ca în livezile biblice de pe malurile Tigrului și Eufratului :

Dar toamna, sub rodire încununat cu spini,
Și-n noapte plin de pace, de păsări și de stele,
Ca grindina sloboade castanele lui grele
Și-nseninat primește pe creștetu-i lumini.

*

Cireșul va fi roșu ca și-n copilărie,
Cireșele pe ramuri vor atîrna cercei,
Cu brațe goale, fata va prinde-n șorțul ei,
La fiece prăjină, o sută și o mie.

Nimburi de paradis încercuiesc fiecare privelițe contemplată cu ochii copilăriei. E ceea ce conferă picturii lui Ion Pillat farmecul specific. Procedeul frecvent (observat de Tudor Vianu), e trecerea naturii prin artă, cu o tehnică ce este a picturii impresioniste. În loc de a zugrăvi peisaj sau obiecte, poetul le schițează doar, fugitiv, surprinse în vibrația luminii și așezate într-o perspectivă care le distanțează oarecum de privitor, fixîndu-le într-un plan parcă de irealitate. Nu priveliștile deșteaptă amintiri, ci amintirile își creează peisajele ce-i convin, proiectînd sau cernînd asupra lor o lumină din interior. Copilăria renăscută face apele de argint, întunecă „povîrnișul viei" într-un „praf de soare", albește livezile cu „pulbere de lună", ridică seara din hornul fiecărei case „un crin înalt de fum", preschimbă „căsuțele răzlețe din satul Izvorani" în „mici capre cățărate pe-o rîpă de lumină". Lumina este, în volumul *Pe Argeș în sus*, o constantă. Motivul ei revine, am zice, obsesiv, dacă termenul n-ar fi în contradicție cu starea de calm ce emană din toate poeziile, chiar din cele traversate de melancolie. Și impresia aceasta de liniște paradisiacă o creează în măsură decisivă tocmai efectele de lumină ! În cartea (și, în genere, în cărțile) lui Ion Pillat nu pătrunde niciodată o lumină violentă, viforoasă, asemenea celei din *Poemele luminii* ale lui Lucian Blaga ; lumina, aici, e întotdeauna blîndă, înveluitoare. Ea intră în compunerea unor admirabile icoane și se pot detașa strofe, distihuri și „poeme într-un vers" ale luminii, de sine stătătoare :

Și soarele de aur dă-n pîrg ca o gutuie.

*

Cu galben și cu roșu își coase codrul iia.
Prin foi lumina zboară ca viespi de chihlimbar.

*

Cu-apusul luna albă căzu în helești :
Pe floarea-i ca pe-un nufăr se-așează brotăceii.

*

A nins. În soare, codrul cu trunchiuri de cărbune
Întinde umbre-albastre pe proaspătul omăt.

*

Și ruptă din pîrjolul apusului de soare,
Făcînd din creangă-n creangă, viu, flăcăra-i să zboare :
O veveriță roșie cu coada ei de foc.

*

Cîmpia e albastră și-n zare norii ard.

*

Și-n galbena lumină a toamnei argeșene
Cu mere care zboară și berze care cad,
Am luat în palmă dealul : un ou încondeiat,
Ca să-l dezmierd mai bine cu somnoroase gene.

*

Prin ramuri revărsată încolo și încoace,
Pe drumul mare luna vă născocea băltoace
Și vă stropea trăsura cu picuri argintii.

Pictor de piesaje diafanizate, scăldate într-o lumină de vis, Ion Pillat este, nu mai puțin, un artist al sugestiei auditive. Cîte o poezie transcrie impresii de acest ordin precise, cu implicațiile afective corespunzătoare, de pildă ecoul în conștiință al unui cîntec de cuc :

— Cù-cu ! aici în vale... Cù-cu ! sub dealuri zboară... tic-tacul inimii sincronizat cu al unui ceasornic !

Dar timpul intră-n casă, trîntindu-i altă oară,
Și inima i-o sparge, tic-tac, sub al meu pas.

înfiorarea asociată unui croncănit de corbi :

Crra... trece pe sub soare vîslind întîiul corb.
A stat pe loc lumina, pe brînci se face mică...
Crra... stolu-ntreg-și-n umbră rămîn privind cu frică
Trei picături de sînge pe-o ramură de sorb.

sau tremurul stîrnit în suflet de țișnirea unui stol de vrăbii, care poate fi, implicit, zborul timpului :

Și vrrr... un zbor de vrăbii zbucnește dintr-un gard...

Alte piese sugerează, fără apel la onomatopee, prin însăși arhitectura versurilor, sonorități multiple, nediferențiate, topite în zvonurile largi ale naturii, acestea, la rîndul lor, integrîndu-se mișcărilor sufletești. În *Acvarelă*, de exemplu, construcția melodică foarte puțin frecventă (o înfăptuise, între alții, Topîrceanu, în *Sfîrșit de vară*), unînd anapestul cu peanul al patrulea, comunică o jubilație primăvăratică în care sînt cuprinse și limpezimile cu clipociri ghidușe ale Argeșului, și spuma verde a frunzișului fraged, și „norii albi", și silabele cucului, ritmate după „inima pădurii" :

Cum să dau cu slove negre și tocite
Jocul fraged : numai apă, numai soare,
Și frunzișul : spumă verde pe răchite,
Și lumina : aur sprinten sub picioare !

O vie participare la producerea impresiei de paradis au senzațiile olfactive. Fără acestea, „poezia roadelor", în care excelează Ion Pillat, și-ar pierde mult din originalitate. Dar poetul posedă un dar special de a transmite mirosurile, care adaugă simbolismului său încă o dimensiune :

Tot mai miroase via a tămîios și coarnă,
Mustos a piersici coapte și crud a foi de nuc...

*

Sub coperișul, care îi sta ca un bonet,
Glicina ei pe tîmple cădea ca o șuviță.
Și mirosind a floare de tei, a lămîiță,
A cantalup, a lissă de chitră, a șerbet,

În fiece odaie dezvăluiam cu frică
Alt gînd din vechiul suflet curat și românesc...

În cuprinsul poeziilor, senzațiile de ordin diferit se amestecă, natural, și fără să producă sinestezii, Ion Pillat scrie bucăți magistrale care sînt în întregime un freamăt de lumină în zumzetul divin al cîmpului și pădurii pline de vietăți. O asemenea compoziție este *Capela*, unde se opune tărîmul morții în care a coborît, spre jalea evocatorului, bunica, zăvoiul inundat de soare :

De ce te-au dus, bunico, într-o chilie rece
Și te-au lăsat cu toții sub lespezi de cavou ?
Cînd lunca e un cîntec și dealul un ecou
Crescînd mereu pe vreme ce primăvara trece,

Cînd gîza cea mai mică din soare ia un strop
Și cînd lumina calcă prin aurite ganguri
În cringul plin de cintezi, de mierle și de granguri...
Te-așteaptă iasomia și-albastrul heliotrop...

Nu încape dubiu : *Pe Argeș în sus* este cartea cărților lui Ion Pillat, o capodoperă a liricii românești.

...Marea descoperire a poetului, cu consecințe considerabile în operă, e „tărmul" clasic. Intuită cu mult înainte, Hellada se revelă poetului nemijlocit cu prilejul unei călătorii în Grecia, din 1927, repetată peste zece ani. „Descoperirea Helladei și a artei sale, — avea să recunoască Pillat — a sculpturii eline și a templului grec în special, a fost un eveniment capital în viața mea". Era normal ca omul atît de însetat de soare, de „limpezime", de sud (înrudit și în această privință cu Alecsandri), să se simtă în climatul elin ca într-o patrie morală proprie. Acest climat, poetul și-l constantizează la propriu prin construirea unei vile în Dobrogea, ținut ce reprezintă în înțelegerea lui o prelungire a Greciei. Iată temeiurile biografice ale creației din perioada „neoclasică" a lui Ion Pillat.

Liric, descoperirea „tărmului pierdut" echivalează cu o nouă regăsire. Florica îi restituise poetului sufletul copilăresc. Sub cerul Helladei, el dispare ca ins, devine ochiul absolut, vrăjit de splendoarea artei eterne. Se petrece, vorbind în termeni profani, un proces invers celui datorită căruia a luat naștere *Pe Argeș în sus*. Un proces nu de subiectivizare, ci de obiectivare a creației, la alt mod însă decît în volumele etapei parnasiene. Poetul rămîne oarecum simbolist, în sensul că se autozugrăvește în imaginile pe care le creează, însă într-o ipostază supraindividuală. El nu mai e o sensibilitate prin care priveliștile iau o nouă existență, ci un suflet abstract extaziat, oglindă pură, ce restituie vestigiilor helene frumusețea lor originară.

Vibrația este, comparativ cu aceea din *Pe Argeș în sus*, incontestabil scăzută, însă ce armonie a versului, ce transparență a imaginii, ce puritate ! Scrise mai cu seamă în endecasilabe, uneori și în versuri mai scurte, turnate, o seamă, în forma fixă a sonetului (care însă își lărgește cu acest prilej stihul pînă la patrusprezece silabe), poemele din *Scutul Minervei* (1933), *Țărm pierdut* (1937), *Balcic* (1940) au eleganța statuilor grecești și, traversînd volumele, avem sentimentul de a înainta printre colonade. Arta lui Ion Pillat ajunge la o perfecțiune care pentru sensibilitatea noastră modernă este aproape o perversiune. Lectura neîntreruptă a acestor volume obosește, însă citite separat, în mai multe reprize, un număr de poezii procură o încîntare autentică. Mai multe bucăți din *Țărm pierdut* restituie un univers păstoresc, adus din timpuri mitice, cînd

Clopoțeii caprelor sunau răcoare
De ape vii printre măslini și eucalipți...

și cînd fauni tineri ședeau pe pietre albe, lîngă ciobani, învățîndu-i să cînte din nai, iar din „marea limpede" răsărea, printre scoici și alge, cîte un chip de „zeu tăcut, ca un delfin". Alte poeme evocă Delfi, cicladele, insula în care a poposit Ulisse, întîmpinat de „fete în alb" ce „spălau lînă albă în apă curată de munte", Sunium, muntele gol Himet, „formă pură", „sfintele cărămizi" ale mănăstirii Dafni, „ancorată pe pămîntul lui Apollo", teatrul din Epidaur, astăzi pustiu, dar „umplut de zei / Cu trup străveziu de vecie". Piese rezumative memorabile sînt *Țărm pierdut*, *Asfodela* (care va da și titlul unei antologii apărute în 1943, cuprinzînd poeziile de inspirație elină ale lui Ion Pillat) și în special *Olimpia*, o coloană de lumină sonoră :

Albe coloane, zei reci,
Trupuri fără de pată,
Frunză cu freamăt de veci,
Vreme nedeslegată.

În tot, opera lui Ion Pillat este a unui slujitor fanatic al Poeziei. Destinul uman al acestui poet prezintă, într-un aspect al lui, în ciuda tuturor deosebirilor, incontestabile analogii cu acelea al lui Cervantes. „Don Quijotte — scrie Pillat — absoarbe în viața lui fictivă însăși viața reală a lui Cervantes". O absoarbe și o modifică. Tot astfel a absorbit viața lui Ion Pillat — Poezia. Asemenea eroului marelui roman spaniol, obstinat, în pofida tuturor eșecurilor, în căutarea femeii celei mai frumoase din lume, poetul nostru a perseverat viața întreagă în sforțarea de a realiza frumusețea de o puritate ideală a poeziei absolute.

Dumitru MICU

REPERE CLASICE : SADOVEANU

(Urmare din pag. a 2-a)

Prin cultivarea unui anume tip de eroi și conflict, într-un anume decor, Mihail Sadoveanu descoperea prozei românești spațiul epic londonian. Cea mai elocventă expresie a acestui fel de proză o găsim în *Focul* de Jack London. Spre deosebire de proza tradițională, care nu putea ocoli intriga tradițională, și mai ales amoroasă, aici ne aflăm în fața unui singur om însoțit de un cîine, dincolo de cercurile polare. Și cu toate acestea tensiunea, gradația nu lipsesc. Omul e în conflict cu o natură ostilă, se încăpățînează să-i reziste fără înțelepciune și moare. Este un leit-motiv al narațiunilor lui Jack London, „pedepsirea" eroilor ce nu țin să se adapteze pînă la capăt severelor necesități impuse de o natură vitregă. Dintre aceștia se recrutează înfrînții. Victorioșii sînt ceilalți, cei care împing priceperea adaptării pînă la virtuozitate, superioritatea lor căpătînd expresia unei adevărate înțelepciuni a acomodării. Raporturile cu natura și realitatea se simplifică, complicațiile orășenești dispar și premizele actualei proze americane se văd încă de la Jack London, care era unul din părinții ei. Ca și acesta, Sadoveanu cultivă oameni „pricepuți", cîteva personaje avînd chiar nume semnificative, oameni aproape de natură și de tainele ei. Tipul de conflict e același : fie cu împrejurările potrivnice, fie numai între bărbați, elementul feminin aflîndu-se mai peste tot în postură figurativă. Niță Lepădatu e un astfel de om, lustruit pe viața pe bărăgane, bouar priceput în munca lui, asemeni multor gaucho din literatura Americii. Conflictul se declanșează între el și Faliboga, conflict de supremație pe care Faliboga îl pierde. Neînțelegerea are o dezlegare bărbătească : o calamitate naturală, un viscol cumplit ajută la concilierea totală a celor doi. În *Bordeenii*, dar și în altele, Mihai Sadoveanu descoperă acel fel de conflict și spațiu, pe care l-am numit convențional londonian, deschizînd prin revelarea unei geografii umane nesezisată de precursori, largi porți unei proze eliberată de ticurile intrigii sentimentale și ale soliloc viilor psihologice. G. Călinescu observa, și reproșa indirect, lipsa de intrigă a unor așa-zise romane sadoveniene, remarcînd la *Frații Jderi*, structurat epic mai mult decît celelalte, apropierea de canonul tradițional al intrigii. Însă din aceste tipare epice și decor solemn și personaje puține și aspre s-a născut la Sadoveanu, și se poate naște la urmașii săi, o altă viziune romanescă a omului carpatin. Sadoveanu are primul revelația artistică plenară a unei umanități tăcute, aspre și muncitoare privind dincolo de efemer, pe care n-o forțează în dialoguri sau monologuri nepotrivite ci o lasă să se manifeste specific, conducînd astfel scrisul său în direcția prozei de atmosferă și comportament. *Emigranții la Brazilia* este iarăși un episod cu personaje exclusiv masculine : un dezertor este prins și aruncat în închisoare, dar reușește să evadeze și este salvat taciturn și solemn, ca în cele mai bune narațiuni sadoveniene, de doi podari, locuitori nemișcați ai bordeiului lor de lîngă ape. Acești eroi, ca ființe întregi ce sînt, mai pot fi însă supuși necazurilor de dragoste. Momentul e folosit de prozator pentru a arăta rectitudinea lor și aici, procedarea fără jumătăți de măsură. *Broz* e un astfel de om, fasonat de codrii, al căror pădurar este, om cu gesturi și vorba puține, punînd mereu fapta înaintea cuvîntului. În dragostea pentru Turia pune o participare totală, ca și în despărțirea de ea, pe care n-o consideră încheiată decît după ce parcurge o distanță, fără pereche în existența lui de pînă atunci, pentru a-i spune cuvintele pe care le considera neapărat spuse. Raporturile acestui cuplu amintesc una dintre nuvelele lui Jack London, *Văpaie de aur*, în care vom găsi o situație identică. Din aceste exemple de ordinul cel mai evident și din altele ce se pot adăuga, se reliefează mai bine ideea că arta narațiunii sadoveniene, departe de a fi staționară, a marcat o neistovită evoluție. Apropierea de tipul de proză practicat de Jack London care a făcut ulterior carieră cunoscută în proza de peste ocean, este menită să arate mișcarea sincronică contextului mondial pe care o efectua arta narativă sadoveniană. Ca și acest prozator, Sadoveanu se întoarce la elementele fundamentale ale vieții și remarcînd beția de viață a bălților, nu uită niciodată să observe caracterul de necesitate al veșnicei mișcări a ființelor, stricta determinare a acțiunilor lor, concurența aprigă. Aparenta lipsă de conflict a prozei sale deschide un cîmp larg pentru o proză a reîntoarcerii la esența omului și la determinările inevitabile ale poziției umane. Apropierile nu sînt numai de ordin superficial. Ele sînt mai adînci, și țin de substanța artei narative sadoveniene, depășind însă acest punct de evoluție al prozei, reprezentat de prozatorul american, după ce și l-a înglobat prin asimilare.

Ceea ce am numit spațiul epic londonian se combină la Sadoveanu cu unul al miracolelor. Natura devine un prilej de revelare a tainelor ei, un cadru solemn, o arcă sublimă în care faptele nu mai sînt supuse accidentului, ci ritmului cosmic. Natura exclude erorile și tot ceea ce se întîmplă în ea dovedește o legitate și o înțelepciune superioare celei pămînțești. Alături de ea, și mai ales aici omul ajunge la reala sa demnitate. Aceasta este Utopia sadoveniană, locul superior de refugiu în fața insatisfacțiilor a ceea ce el numea „civilizație". Astfel se glorifică nu numai „priceputul", perfectul adaptat la natură ci chiar această natură, cauză a superiorității celor ce i se adaptează. Sublimul marilor singurătăți, conjunctura cosmică este mereu adusă sub pana scriitorului: omul față în față cu moartea și cu natura. *Cînd a căzut Moș Calistru pe Deleleu* este un poem al morții în decor firesc. Bătrînul vînător moare ca plantele, la locul prescris între țancuri de munți. Elogiul marilor tăceri și marilor singurătăți, glorificarea actelor fundamentale ale existenței, într-o proză de atmosferă, unică la noi, le vom găsi cu un accent exasperat la Geo Bogza în nuvelele sale pseudo-reportaje, de o condiție modernă.

„Vreme de o oră, cît am stat la grebla Frumoasei, am asistat la bătălia păstrăvului cu imposibilul. Imposibilul trebuia biruit, ca să crească o generație nouă la izvoarele reci de sus. Ce importanță aveau cei biruiți, cei rămași ca să moară fără a-și fi împlinit destinul ? Dumnezeu vrea selecția și în acest domeniu, după cum o urmărește și în ascensiunea necontenită și penibilă a umanității. Leptocefali și pui de păstrăvi, pui de lup și de om au de realizat destine. Pentru ascensiunea păstrăvilor trebuie o zi splendidă și unică — cea mai frumoasă zi a lunii August. Crede cineva că primăverile și toamnele vieții noastre sunt zadarnice ? Cine nu se pătrunde de sensul lor, chiar dacă are în cap întreită mitră, e un profanator al Divinității.

Venea amurgul și spectacolul nostru încă nu luase sfîrșit. Păstrăvii mai luptau cu cascada și săgetările lor spărgeau din cînd în cînd rezistența șuvoiului. Fiecare trecere o salutam cu bătăi de inimă ; simțeam pe prietenul meu cum întoarce fruntea ; întorceam și eu ochii spre el și schimbam un zîmbet". (Valea Frumoasei).

Dimensiunea miracolului existenței va preocupa în bună parte faza finală a scrisului sadovenian. El acceptă posibilitatea tainei și imperativul apărării acestei taine, care, odată relevată, își pierde fascinația. Proza lui se retrage spre un tărîm utopic în care pasc cerbi cu douăsprezece coarne și mugesc zimbri domnești.

„Trebuie să mergem spre Căliman, într-o regiune unde mai sînt posibile minunile" spune Sadoveanu în *Țara de dincolo de negură*. Acest sfat al Povestitorului îl vom urma altădată.

PETRU POPESCU

vestea

Sorin supraveghea mersul creionului pe foaia de hîrtie, chemase doi colegi, odată unul spuse : — Foarte interesant, am mai văzut unul ca ăsta numai în cincizeci şi patru ! (pe un ton de specialist). Apoi radiografiile în întunericul în care nu mai supravieţuia decît o lampă roşie minusculă şi voci de medici care vorbeau o limbă a lor. Toţi erau deosebit de politicoşi, îl apreciau probabil pe Sorin şi vroiau să-l servească, făceau puţină conversaţie cu pacientul, după ce înainte făcuseră cunoştinţă în modul cel mai protocolar, spunîndu-şi „domnule", răspunzînd „încîntat", strîngîndu-şi mîinile cu gravitate şi în surîsuri formale care nu ţin să-şi ascundă calitatea formală. Inginerul dădea şi el din cap, strîngea mîini, zîmbea, îşi pronunţa scurt şi discret numele, încheia cu „mi-a părut bine", sub ochii de oficiant ai lui Sorin. Scopul prezenţei inginerului la spital, rezultatul tuturor acestor experienţe părea îndepărtat şi neînsemnat, se vorbea mereu de altceva, de politică mai ales (subiect în care doctorii erau foarte pricepuţi), de automobile, de vacanţe în străinătate. Apăreau studenţi la medicină care se uitau la inginer cu neprefăcută curiozitate, totul avea aerul unei conspiraţii, dar al unei conspiraţii binevoitoare, şi inginerul o suporta şi el binevoitor. Nu i se prescria niciun medicament, nici măcar pastile antinevralgice împotriva cefaleei, poate că toate aceste consultaţii aveau să aducă ele singure vindecarea, poate că ele constituiau însuşi tratamentul ; Sorin se ascundea de el în ceremonialul social, părea că se teme de el la fel de mult ca pe vremuri, inginerul simţea că l-ar putea supune imediat, din nou, cu autoritatea lui veche de băiat frumos şi dinamic, care gîndeşte viaţa numai în datele ei esenţiale. Paşii se înecau în covoare, pe coridoare ardea neîntrerupt aceeaşi lumină, afară albul cîmpului, albul cerului, luau ochii. Departe, o biserică. Străzile pe care venise cu maşina spre spital. Paloarea soarelui, paloarea pămîntului. Aerul era medicamentos. Nu se simţea prea rău. Oare nu s-ar fi putut simţi chiar mai bine, numai să fi vrut ? Îşi pipăi durerea de cap. Era obosită azi. Îl durea capul sau i se părea ? Dacă ar fi luat hotărîrea că nu-l doare capul, poate că ăsta ar fi fost sfîrşitul întregii poveşti. Nu, nu-l durea capul. Îşi închipuia. Şi în aceeaşi clipă durerea pulsă mai tare, apoi se pierdu iar.

Sorin ieşi brusc din cabinet, era foarte posomorît, inginerul se ridică în întîmpinarea lui. Sorin îl luă de braţ şi îl antrenă pe coridor, îndepărtîndu-l de uşa cabinetului.

— Ei, care-i situaţia ? întrebă inginerul, şi Sorin îi răspunse precipitat, aproape nedîndu-i voie să termine : — Dragă, uite ce e, nu e nimic serios, îţi trebuie un tratament... mai îndelungat, poate... nu trebuie să te sperii (îl băgase deja în lift şi coborau), totul e să ai răbdare, moralul joacă un rol imens, e exact ce mă aşteptam să fie... — Ce ? îl tăie inginerul. — Nimic grav... un lucru oarecum mai rar... la noi (ajunseseră jos), ar trebui să-ţi dau explicaţii de specialitate, tu nu te pricepi. Du-te acum, ţi-ai pierdut toată ziua aici ! Am să-ţi aduc eu reţeta : ezit încă asupra medicamentelor, vreau să mă sfătuiesc cu un coleg. Îţi telefonez, eu chiar mîine, atunci la revedere şi pe mîine, nu ?

Se întorcea, cînd inginerul îl înhăţă de cot şi îl ţinu pe loc, cu o asemenea forţă încît îi albiră degetele pe mîneca albă a halatului celuilalt. — Ce e ? făcu doctorul. Sub tenul lui bronzat urca o undă verzuie şi vocea i se transforma. Iartă-mă, trebuie să fug sus, am... — Lasă tot, zise inginerul. Vorbea foarte încet, nu-l auzea decît Sorin, aşeza foarte precis cuvintele şi frazele în urechea doctorului. — Poftim ? — Lasă tot azi, vino cu mine. Vino să stăm de vorbă serios. Îmi datorezi îndestul o conversaţie, nu eşti de acord ?

Mică pauză. Sorin se posomorî mai tare, colţurile gurii îi căzură, îşi lăsă mîinile în buzunarul halatului, ridică privirea şi susţinu privirea inginerului. O teamă nelămurită, o uşoară ruşine se mărturiseau parcă în ochii lui, şi supărarea că nu le poate ascunde ; în acelaşi timp, o anumită răutate satisfăcută, o superioritate ? Inginerul le citi repede pe toate, băgă şi el mîinile în buzunarele halatului alb care-i acoperea hainele de oraş şi se simţi prins în el : ăsta era regatul lui Sorin, cu convenţiile şi deghizările lui, şi sufletul lui lovit trebuia acum, culmea, să lupte în halatul alb cu care se îmbrăca duşmanul. — Despre ce să vorbim ? întrebă Sorin. N-are niciun rost. Trecutul oricum nu-l mai putem întoarce sau schimba. Ar fi numai penibil pentru amîndoi. Şi băgă de seamă expresia inginerului, care mai găsise forţa să zîmbească : — Nu despre asta vreau să vorbim. — Dar despre ce ? — Despre ce-mi mai rămîne de făcut.

Abia acum doctorul se schimbă abrupt la faţă. Arătă ca după o lovitură de graţie : — Lasă prostiile, n-am nimic de adăugat. Dar pe un ton învins, care nu mai poate nega. — Ei vezi ? făcu triumfător inginerul, ai scrupule profesionale, nu ? Secretele voastre, morala, atitudinea umanitară faţă de bolnavi. Dar am şi eu atîta noroc. Mă urăşti destul ca să nu mă minţi pînă la capăt. Nu e vina ta, te ascunzi în spatele sorţii. Hai, du-te, spune-le ceva ca să poţi pleca, schimbă-te, te aştept. Sorin îl privi foarte lung, parcă vrînd să-i răspundă, dar privirea inginerului era iar mai puternică decît a lui, schiţă gestul de a se întoarce, reveni : — Bine, poate că mă duc acum sus ca să le spun că nu mai stau azi, şi vin cu tine. Asta ar fi o dovadă că te urăsc sau dimpotrivă ? — Vezi că mărturiseşti ? spuse inginerul. Sorin ridică mîna, apoi o lăsă în jos ; da, aproape mărturisise, nu-şi mai putea lua vorba înapoi, şi chiar aşa, celălalt nu l-ar fi crezut. Plecă, se opri salvat de un gînd : — N-avem cu ce pleca, maşina mea nu e aici. — E a mea. — A ta ? — Ce, nu ştiai că am una ? — Ba da, nu asta vroiam să spun... — Poţi să vii cu mine, arată-mi că eşti curajos, ce, crezi că am să mă reped cu ea într-un stîlp ? N-am de gînd să mă sinucid numai ca să te curăţ pe tine ! Poate că totuşi, deşi ai fost primul în promoţia ta, aşa-ţi umblă vorba, te-ai înşelat. — Aş vrea mult să mă fi înşelat, spuse doctorul şi dispăru în sus pe scară.

Se aşezară alături în maşină, dar în loc să pornească, inginerul se întoarse spre doctor, lăsîndu-şi braţul drept să atîrne peste speteaza scaunului. Prins definitiv. Sorin nu-i mai ocolea privirea, vorbiră acum unul după altul, răspuns şi întrebare, fără cuvinte de prisos : — Cît timp mai poate dura ? — Un an, cel mult un an şi jumătate. — Crezi într-o operaţie, într-un tratament ? — Personal nu. Cunosc bine cazul ăsta. Tatăl meu l-a făcut într-o formă aproape identică. E drept, la altă vîrstă, dar asta nu schimbă nimic. Orice specialist îţi va spune ce-ţi spun eu. O operaţie poate numai grăbi procesul, în loc să-l frîneze şi poate să-ţi răpească luciditatea, facultăţile, să te facă neom în mod cu totul inutil. — Nici măcar în străinătate ? — În materia asta, străinii nu sînt mai avansaţi decît noi. Cele mai perfecţionate aparate schingiuiesc pacientul şi atît. — Eşti convins că nu te-ai înşelat ? — Judecînd după toate datele, colegii mei... — Lasă-i pe ei. Care-i părerea ta ? — Toate indiciile se potrivesc. Deobicei în asemenea cazuri... — Care-i părerea ta, ce crezi tu despre asta ? — Ţi-am spus ce cred. — Sînt condamnat ? — Numai Dumnezeu poate face o minune.

Biserica din depărtare se vedea acum altfel decît de sus, turtită între case de ţară, undeva cerul se subţie, ieşi un soare de purpură care coloră zăpada şi spitalul, era foarte frumos, un bărbat într-un palton bine tăiat trecu pe lîngă automobil şi-i privi cu curiozitate pe cei doi care cine ştie ce puneau la cale înăuntru. În prima clipă după ce ţi s-a spus nu poţi face nimic, nu reacţionezi, ca şi cum n-ai fi aflat nimic, ca şi cum n-ai fi aflat adevărul, pentru că eşti viu, încă viu, şi nu înţelegi fraza care-ţi spune contrariul. Dar inginerul crezuse că se familiarizase cu gîndul de atîtea ori pe coridoarele spitalului, spunîndu-şi că e mai bine să fii pregătit pentru orice. Însă nu ; coridoarele îi deveniseră cunoscute, cu gîndul nu se obişnuise, adică se obişnuise să-l gîndească în afara lui, să asiste la el, dar era pentru altcineva, nu pentru el, era o emoţie abstractă. Acum, gîndul cădea pe un teren pregătit, posibilitatea se confirma aşa cum el însuşi îşi spusese că s-ar putea întîmpla, dar în adîncime nu era pregătit pentru asta, nu înţelegea încă nimic. Totuşi trebuia să se comporte ca şi cum ar fi înţeles. Acum, eliberată de secret, privirea lui Sorin se umanizase, conştiinţa lui de medic suferea, pe de altă parte era uimit de pasivitatea inginerului, deşi şi asemenea atitudini pot traduce mari prăbuşiri. — Ştiai ? Te-a mai consultat cineva ? — Nimeni. — Bănuiai ? Inginerul făcu semn că nu, şi simţi că-i vine greaţă, o greaţă puternică, strînse tare din fălci.

N-avea nici un rost să lupte cu trupul, bătălia cea mare cu sufletul avea să se dea. Sorin îi ţinu capul şi inginerul vomită stricînd zăpada, la zece paşi de automobil, în spate cu spitalul sumbru în care alţi oameni erau readuşi la viaţă, privi cu dezgust craterul colorat pe care-l săpase în zăpadă, dezgustul de el însuşi îl ajută să-şi revină. — Să mergem. — Unde ? — Unde-mi poţi explica mai bine toate astea. — Dacă-i aşa, atunci putem merge la mine, nu-ţi fie teamă, Irina e plecată la schi. — În fond, de ce nu ? Vru să se aşeze la volan, dar doctorul îl împiedică. — Tot ţi-e frică ? Chiar dacă conduci tu, pot să-ţi sucesc volanul din mînă, am fost întotdeauna mai tare decît tine. — N-ai să poţi conduce. — Da, poate ai dreptate.

Sorin conducea într-un mod la fel de profesoral, repede dar foarte corect, ca un manual de circulaţie, îl duse pe lîngă gara Obor în strada Amiral Murgescu, unde stătea într-o casă mare, veche, îl aşeză într-un living-room plin de lucruri de gust, chiar şi o foarte frumoasă icoană folclorică pe sticlă, de care inginerul se miră în prima clipă şi apoi îşi aduse aminte că are de aface cu un iubitor de frumos. Acum se purta cu el cu o grijă şi o amabilitate excesivă, salonul era destul de întunecos, probabil fiindcă obloanele erau pe jumătate închise, inginerul mulţumi în gînd întunericului care îi ascundea unul de altul. Vroia să ştie cîte ceva despre maladia lui, cîteva date, nu detalii, nu le-ar fi înţeles şi l-ar fi înspăimîntat degeaba, generalităţi. Sorin se ridică de pe scaun şi se plimbă în cerc în faţa inginerului. Întîi îşi puse degetele în scobiturile vestei, apoi îşi încrucişă braţele pe piept. În haine de oraş părea mai mic şi mai gras. — Tot ce-am să-ţi spun sînt numai rezultatele experienţelor mele, opinii personale, poate am să le notez odată ; orice boală are, ca să zic aşa, filozofia ei, iar asta are filozofia cea mai cuprinzătoare, explică o mulţime de taine ale omului. Practic, e vorba de o creştere autonomă a ţesutului ; cauza de bază nu e cunoscută. Ai auzit de explicarea prin răspunsul la stimuli repetaţi, la iritaţii repetate. Cele mai mici dezechilibre interne între celule şi ţesuturi provoacă o situaţie de tensiune chimică la care organismul trebuie să se adapteze, şi asta poate aduce tulburări, creşteri de felul ăsta. De fapt, se pot da o mie de explicaţii. La buză se zice că e din cauza pipei, la esofag din cauza supei fierbinţi. Eu am explicaţia mea : omul face această boală pentru că e într-adevăr o boală a omului, o boală care îl reprezintă pe om. Sigur că o poţi întîlni şi la floarea soarelui, la tomate, la insecte, la peşti, la şerpi, la păsări, la cai şi la maimuţe. Dar la om ea pare o adevărată regulă a fiinţei, o obligaţie fiziologică, o trăsătură a întregului organic. Ştii că ea constituie un risc pentru orice om, de la naştere pînă la moarte. E o boală a vieţii noastre, un simbol al omului.

Camera era într-adevăr cotropită de întuneric, erau momente cînd inginerul nu mai vedea nimic, doar departe, plutind înstrăinată, icoana. Sînt asemenea case, asemenea interioare în Bucureşti în care timpul s-a oprit, şi penumbra aduce atmosfere amintite, citite, întrezărite la cinematograf, iată de pildă acum ţi-ai putea închipui că afară sînt ultimii ani ai războiului, o vreme cînd nu era lumină şi oamenii discutau interminabil despre situaţii fără ieşire şi un viitor care nu mai venea, şi ascultau posturile de radio ale celorlalţi aliaţi. O clipă de lumină trecu şi se văzu Sorin plimbîndu-se prin cameră, vocea îi era gînditoare, albă, egală, frumoasă, stăpînea subiectul, un subiect de meditaţie vechi, se vedea, un subiect preferat. Iar întuneric. Fraze detaşate soseau prin aer, inima inginerului se strînsese ca un animal înaintea unui salt suprem, trupul îi era rece ca iarna de afară, poate lacrimi urcau acum în el, încerca să asculte explicaţiile pe care le ceruse el însuşi, să nu se asculte pe sine.

— Nici nu ştii ce răspîndită e. A doua maladie mortală în Statele Unite, după statistici recente. De două ori mai frecventă însă în Elveţia şi Anglia decît în Italia şi Japonia.

Într-adevăr ? Iată un lucru pe care nu şi l-ar fi închipuit.

— Are tot atît de multe varietăţi cîte organe şi ţesuturi există în corpul omului : o poţi întîlni la muşchi, grăsime, ţesut conectiv, oase, tendoane, cartilagii, peste tot.

— Chinezii au cazuri frecvente la naso-faringe. Malaezii mai mult la ficat. Mediteraneenii la piele. Japonezii au de două ori mai multe cazuri stomacale decît albii.

Mediteraneenii la piele. Visase întotdeauna să vadă Mediterana. Ţărmul celei mai străvechi fericiri. Prin urmare şi acolo se pot întîmpla asemenea tragedii, pe care le spală o mare eternă.

— Forma localizată la penis e foarte rară la popoarele circumcise.

— Cazuri la testicule, la bărbaţii sub treizeci de ani. Nimic nu e iertat, cu atît mai puţin sediul vieţii noi. Nenorociţii care încep să moară acolo unde s-au bucurat, unde au năzuit infinitul rasei !

— Sexele se comportă diferit. Femeile o fac la sin şi uter. Bărbaţii la ficat, plămîni, laringe.

— Anumiţi autori consideră că boala poate fi transmisă. Alţii că poate fi moştenită : se zice că forma la ochi care se dezvoltă în copilărie e cu siguranţă moştenită.

Am trecut cu bine, deci, pe lîngă alte momente ale vieţii în care răul se putea declara. Poate că au fost multe. Înainte se zicea că nu e o boală de tinereţe. Acum aproape se spune contrariul. Cum de-am avut noroc pînă acum ?

— Interesantă e comportarea celulei de la care porneşte totul. O celulă normală, oarecare, indiferentă, care deodată începe să se înmulţească prin diviziune, cu o viteză neobişnuită, o viteză asemănătoare sau egală numai cu cea pe care o observăm înaintea naşterii. Totul pe neaşteptate, fără cauză aparentă, fără cauză : celula se plictiseşte de viaţa ei firească, la fel ca omul. Un timp proliferaţia menţine o anumită armonie cu organismul, se integrează în echilibrul lui. Celulele parazite, nefuncţionale, trăiesc pe seama organismului, organismul suportă. Tot procesul creează oarecare tensiune, oarecare nervozitate organică, dar dinafară ea poate părea chiar o manifestare de energie. Apoi, celulele astea, care sînt din ce în ce mai degenerate, din ce în ce mai primitive, pot începe să rătăcească prin corp, departe de locul în care au originat, prin sînge şi limfă, instalîndu-se în alte organe, generalizînd răul.

O pauză, Sorin se aşeză şi-şi aprinse o ţigară, trase cîteva fumuri, se uită absent la el, apoi dispăru încă odată în întuneric, lăsîndu-şi numai cuvintele în urechea inginerului.

— O boală a omului. Nu există vîrstă, rasă, grup social-economic, care să n-o cuprindă. E o autentică parte a înseşi persoanei care o adăposteşte. Are tot atîta îndreptăţire biologică de a se găsi în corp cîtă are orice organ sau ţesut.

Doamne, era oare posibil ca să fie într-adevăr bolnav, tocmai de această boală care înseamnă moarte ? Era oare posibil să fie bolnav de această moarte ? La fel ca în cărţi pe care le citise, în întîmplări pe care le auzise, în filme triste pe care le uitase văzînd altele vesele ? Şi dacă era chiar aşa, oare astfel se ia cunoştinţă de acest adevăr, într-un mod atît de scîrbos, de meschin, de penibil, grăbit, într-o clipă, fără nici o nobleţe ? Oare moartea poate încăpea între treptele unui spital, volanul automobilului, scaunul pe care stătea, omul care-i explica, icoana rece din depărtarea întunericului ? Şi dacă-i aşa, de ce simţea mai ales o imensă, colosală, groaznică plictiseală, un dezgust fără nume, ca un miros care asasinează nările ? Pentru că se vorbeşte prea mult, se scrie prea mult, se despică prea mult firul în patru pe subiectul ăsta despre care ar trebui păstrat un categoric secret, toţi ştim totul despre el, mai ales de la război încoace, cunoaştem întregul ritual, întreaga ceremonie, le-am aprobat, şi ne plictiseşte să aflăm despre alţii că mor, şi ştim că pe alţii i-ar plictisi moartea noastră. Plictiseala, plictiseala de a muri. Dintre toate de pe lume, tocmai asta trebuia să i se întîmple ; prea era idiot şi fără sens. Dar inginerul simţi, nu gîndi toate acestea, pentru că era într-o stare de prea mare gol mintal şi sufletesc. Iar pe de altă parte, continuase să-l urmărească în întuneric pe Sorin, care-şi termina expunerea cu aceste idei : — Cred că e inutil să încercăm să descoperim rădăcinile bolii, ele sînt prea adînci în noi, ar însemna să încercăm să ne desfacem pe noi înşine prea devreme. Dacă trebuie să se descopere, boala asta se va descoperi singură.

Din pustiul îngheţat al inginerului răsună o voce mecanică, rod al unui creier care gîndeşte în mijlocul dezastrelor : — Nu vorbeşti deloc ca un medic. — Nu pot fi medic în faţa unei asemenea maladii, replică Sorin. La spital e altceva, joc rolul omului care apără viaţa. Aici sîntem între noi, mi-ai cerut să fiu sincer, am fost.

Sorin. Sorin Weltmann. Conferenţiar doctor. Cu ochii lui reci, pe care acum îi îmblînzeşte întunericul, cu manierele lui, cu capul lui care nu e lipsit de o anumită frumuseţe, mai degrabă o slăbiciune frumoasă, ieşită pe neaşteptate dintr-un sînge tîrziu. Acest evreu care s-a subţiat în mîinile timpului e totuşi sănătos şi nici nu se gîndeşte la moarte, asta bineînţeles azi, cine ştie ce aduce ziua de mîine. Părinţii lui erau poate din Bucovina, necunoscută inginerului, dar el a căzut spre Sud, picătura lui de sînge a alunecat prin vinele ţării pînă în marele vas de sînge al Bucureştiului, unde toţi se întîlnesc şi se amestecă. Inteligenţa, răbdarea, forţa de lucru l-au dus la facultate şi în fruntea promoţiei, l-au făcut să salveze oameni, iată-l azi, părînd atît de transparent, rămînînd în fond atît de enigmatic, şi mai ales cu totul sănătos, sănătos tun, ce imbecil vorbea de nesănătatea raselor vechi, dar cine poate preciza cît de vechi sînt înşişi românii ? Oricum, Irina putea fi la fel de fericită cu el cît ar fi fost şi cu inginerul, în nici un caz nu era nefericită, copiii lor vor fi sănătoşi, vor trăi sănătoşi şi fericiţi. Un creştin, un evreu, ce importanţă mai are, dar ce importanţă avusese înainte, în clipa de faţă ei se ridicau şi stăteau faţă în faţă numai ca doi bărbaţi, femeia care îi despărţise odată lipsea. Inginerul întinse mîna doctorului, care deodată se clarifică din întuneric, se văzu limpede, era mişcat, speriat, dezorientat, un regret ascuţit îi schimba trăsăturile, voi să spună ceva, înghiţi nervos, şi el întrezărea abia acum realitatea situaţiei, nici el nu crezuse pînă acum, totul fusese prea repede şi prea uscat, urît, searbăd, şi doar aici începea gîndul că un adevăr s-ar ascunde în comedia pe care o jucaseră amîndoi şi căreia îi puneau punct în picioare unul în faţa altuia.

— Unde te duci ? şopti Sorin, răguşit, umanizat cu totul, cu ochii vinovaţi. — Unde-aş putea să mă duc ? Acasă, răspunse inginerul tot în şoaptă. — Ce vrei să faci ? — Nimic de nereparat. Vreau să-mi adun gîndurile, să văd ce mai e de făcut. Să iau o hotărîre. — Te conduc. — Nu e nevoie, nu vezi că mă pot stăpîni ? — Atunci mai stai o clipă, vreau să-ţi mai spun ceva.

Inginerul se aşeză iar, scaunul era cald de trupul lui, de trupul lui viu. — Spune ! Sorin se frămîntă prin cameră, faţa i se răvăşise, făcea eforturi ca să nu vorbească tulbure : — Dragul meu ! Ţi-am spus un lucru îngrozitor ! Tu mi l-ai cerut. Dar e foarte posibil ca, dacă nimic n-ar fi existat între noi, să nu-ţi fi spus, să fi făcut cum îmi cere meseria. Aşa, am călcat cea mai elementară morală profesională, m-am făcut vinovat faţă de tine şi de mine însumi. Mi-am... încărcat conştiinţa. E idiot să-ţi spun că regret. Poate că tu... fiind un om deosebit... e mai bine să ştii. În sfîrşit. Mi-ai cerut-o ştiind că ai putea afla aşa ceva. Am fost slab. Vreau să nu mă urăşti pentru asta. Vreau să mă ierţi. Nu acum. Acum ţi se pare că poţi fi tare... demn... că poţi merge singur pînă la capăt... dar mai tîrziu ? E o boală înceată, abia peste luni de zile vei lupta cu ea cu adevărat. Atunci însă vreau să mă ierţi. Atunci poate că am să-ţi mai pot fi... de folos. Să nu eziţi să mă chemi. — Am să te chem, murmură inginerul. — Numai tu singur poţi hotărî cum trebuie trăit acest timp, oribil de scurt şi poate nu îndeajuns de scurt. Orice serviciu îmi ceri, am să ţi-l fac. — Da, chiar vreau să-mi faci un prim serviciu, spuse inginerul. — Te rog. — Vreau să stau de vorbă cu nevasta ta. Ajută-mă s-o revăd.

Sorin îşi ascunse cum putu mai bine surîsul rănit : — Fireşte. Cum se întoarce în Bucureşti, am s-o pun în legătură cu tine. Dar... să-i spun ? — Desigur, altfel tot am să-i spun eu, de ce oare vreau s-o văd ? — Am să te anunţ.

Stătură iar un moment faţă în faţă, amîndoi în picioare, cu mîna în mîna celuilalt, apoi şi-o strînseră, strînsoarea inginerului era mai puternică. Înfăţişarea lui Sorin era foarte pătrunsă ; pe a inginerului însă nu se putea citi nimic, decît întuneric, şi o uimire cu care lupta, să n-o lase să-l cotropească, să se scrie pe toată fiinţa lui. Inginerul se pomeni în stradă, nu ţinea minte scara, nici cum ieşise pe uşă, se pomeni la volan, se pomeni cu maşina pe Şoseaua Nordului, cum dracu ajunsese aici de la Obor, şi ce căuta aici ? Vag lacul îngheţat prin copaci şi grilajul de sîrmă împletită în stînga, clubul,

Desen de EUGEN DRĂGUŢESCU

biblioteca de vară, nişte caiace acoperite cu rogojini sub un acoperiş de lemn, în dreapta o cîrciumă coşcovită şi pitorească (am fost aici ? de multe ori, desigur), depăşi un troleibuz gol, un camion „Bucegi" nou de tot pe care scria „rodaj", trecu calea ferată, o luă nu ştia nici el de ce la dreapta, apoi la stînga pe bulevardul Robert, traversă şoseaua Bucureşti-Ploieşti, dori o clipă să revadă aeroportul Băneasa, renunţă, se întoarse pe şoseaua Străuleşti, margini gri ale marelui oraş, staţii terminale, lampioane îngheţate, chioşcuri închise, amintiri ale verii, cupluri vinete de frig, ţesături de cer şi copaci şi fire electrice şi trolee, structuri de fier şi beton şi lemn şi lumini iernatice în plină zi şi ciori negre, lacul îngheţat, scaunele colorate, sticlele goale de bere, lăzile sparte, cişmelele uscate, asfaltul rece şi negru-verzui ca Marea Neagră uneori, iarna sub nori şi printre fîşiile de gheaţă, staţiile de benzină în mai multe limbi, deodată sus în dreapta biserica Sf. Nicolae-Băneasa, două sute de ani de înţelepciune a zidului alb, a turnului cu cruce, aici pe tîmpla Bucureştiului, inginerului i se păru că are o halucinaţie, adineauri era pe şoseaua Străuleşti, cum de ajunsese aici, o luase înapoi ? Nu avusese pe unde s-o ia înapoi, totuşi în clipa aceasta se depărta de biserica Sf. Nicolae, întoarse iute capul ca să se convingă, da, biserica îi făcu un semn scurt din spate ca o mînă albă a lui Dumnezeu, ce vroia să spună mîna, încotro arăta ? prea tîrziu, inginerul se precipită cu automobilul sub podul mare al liniei spre Constanţa, tună cu motorul şi pneurile sub bolţile lui răsunătoare, ocoli Mioriţa neagră şi secată de iarnă, fulgeră Muzeul Minovici, pe care goana maşinii îl îngusta şi îl înălţa, trasfigurîndu-l într-un gotic ţărănesc, fugi de combinatul poligrafic hidos de mare, şterse piaţa (aici, în dreapta, a fost odată un hipodrom cu sînge pur în caii care alergau, în femeile care-i iubeau din tribune), se angajă spre Arcul de Triumf. Prin două şiruri de copaci adormiţi se văzu intrarea Muzeului Satului, ca o aluzie voievodală, acum Arcul, „după secole de suferinţe creştineşte îndurate şi lupte grele pentru păstrarea fiinţei naţionale", „se îndeplini dreptatea şi pentru poporul român", „cu ajutorul întregei naţiuni şi gîndul reginei Maria", acum Institutul Geologic deoparte şi Muzeul Memorial de alta, două nave de stil românesc monumental, pe aici prin apropiere sînt nişte parcuri întinse în care memoria zboară ca o pasăre, pe aici au fost duminici şi sărbători şi rochii foşnitoare şi sărutări schimbate ca nişte inele, nu prea de mult, pe aici e Bufetul care a împlinit mai mult de o jumătate de secol de legături făcute şi desfăcute sub umbrare la mese şi de tristeţi înecate în cerul roşu al vinului. Automobile multe, tot mai multe în centru, inginerul băgă de seamă că nasul mare al maşinii lui aproape atingea o maşină din faţă, se sperie, se reculese, se controlă. Acasă ? Rătăci cu maşina prin oraş, fără să mai recunoască locurile pe unde trecea. Un bulevard patriarhal, cu multe ambasade şi legaţii străine, fanioane, steaguri, scuturi cu armoarii, culori exotice, o piaţă mică şi rotundă cu berării, o statuie înverzită (vreun primar de pe vremuri ?), o vespasiană pompoasă (un adevărat succes edilitar), case de raport galbene, o poartă severă de fabrică, prăvălii vechi întinerite cu neon şi firme roşii de sticlă, trecu pe lîngă un scuar cu un bust romantic de poet cu crinieră şi ochi orbiţi de orizont, apoi blocuri, o femeie înaltă şi voinică, într-o blană de nurci, se grăbi în faţa maşinii, o stradă lungă şi îngustă ca un coridor lung, îngust şi neregulat, cu pereţii plini de tablouri vechi (ferestrele întunecate) ale căror stinse culori nu mai spun nimic despre contururile care au fost. Sus, apăsînd pe acoperişuri, tavanul de nori groşi, nori de zăpadă, din care mai pica cîte-un fulg, iar inginerul mergea pe lîngă copaci, unii încă plini de frunze negre, chircite, părînd rătăciţi în această galerie medievală, haotică, obscură şi cu tavanul spart. Colţurile caselor ieşeau înafară, balcoanele etajelor înaintau mult spre stradă, atîrnau ude deasupra ei, evocînd parcă arhitectura fantastică a unui timp grosolan şi arhaic. Departe, spre capătul incert, lumina unei pieţe. Se făcuse aproape întuneric între casele înalte cum se întîmplă uneori în Bucureşti sub norii de zăpadă, către orele trei după masa, inginerul încetini, căzu la douăzeci pe oră, se lăsă depăşit, privi gînditor pereţii de case, trecu pe altă stradă, semnaliză la o întretăiere, continuă, de ce, unde, n-are importanţă, cît mai departe, dorinţă de pierdere în largul oraşului, vis de dispariţie, de pace. La un moment dat ajunse din nou aproape de marele sistem de corpuri, lumini, zgomote, semne şi semnale al centrului, simţi că se apropie de el şi îl ocoli, restrăbătu culorile oraşului spre străzile lui, benzina îl ducea fidel mai departe, automobilul îi răspundea; Bucureştiul se înălbăstrea tot mai tare, oamenii se înegreau pe zăpadă. Destul. Opri sub blocul lui şi se odihni o clipă cu volanul încă în mîini în automobilul stins.

De dimineaţă trecuseră numai cîteva ore. Cîteva ore în care încăpuseră şi ultimele ştiri pe care acum le auzea distant la radio, iar morţi şi răniţi, unii nu prea departe de marginile ţării. Apoi ştirea că fusese prins un criminal sadic, care înspăimîntase tot oraşul asasinînd un copil. Cîteva ore în care încăpuse şi vestea extraordinară despre el însuşi. Extraordinară, dar aducîndu-şi aminte de ea plictiseala îi strînse inima încă o dată. Da, plictiseala. Prea multe boli, prea mulţi morţi. El, inginerul, se săturase de aşa ceva. El avea chef să trăiască, toată povestea asta începea să-l enerveze. Bine, dar situaţia lui se schimbase acum, înclinaţiile şi capriciile lui nu mai contau, trebuia să accepte realitatea. Bine, dar realitatea se putea exprima într-un mod atît de banal, de cenuşiu, de plicticos, cum se exprimase azi de dimineaţă ? Nici nu găsea cuvinte ca s-o califice. Vestea penibilă, spusă pe un ton penibil, în condiţii penibile. Sorin se mai emoţionase puţin, e adevărat, fusese ceva mai omenesc. Dar asta numai către sfîrşitul întrevederii, ca şi cum şi-ar fi adus aminte că era dator să aibă o atitudine. Şi el ? Mai nimic, locuri comune, reacţii şi vorbe ştiute, clişee, poncife. Nimic mai patetic, mai zgomotos ; e oare cu putinţă ? Nu se moare într-un chip atît de inferior, nu e admisibil. Inginerul se simţea foarte dezamăgit.

Dar nu numai dezamăgit. Era şi surprins. Nu se aşteptase. Oricît se gîndise în ultimul timp la cele mai grave eventualităţi. Mie ? De ce mie ? Absurd. Toată scena de azi de dimineaţă era de necrezut, nu cumva i se năzărise ? De după un colţ apăru pe trotuar Nina, aşezîndu-şi graţios cizmele albe pe zăpada albă. Îl văzu pe inginer stînd în maşină şi se uită la el. Cum el însă, preocupat, nu făcu nici o mişcare ca s-o salute, întoarse capul şi-şi continuă drumul spre uşa ei, purtîndu-şi corpul, pe care inginerul îl dorise de cîteva ori, chiar pe lîngă corpul inginerului, care odată, vara la ştrand, nu o lăsase chiar indiferentă. Oricum, lucrurile nu trebuie forţate, împinse afară din matca lor. Azi cine ştie ce i s-o fi întîmplat, dar mîine el va fi, cînd o va întîlni, la fel de atent ca şi înainte, iar acum trebuie să mă culc pentru că vreau să arăt bine diseară, ştiu eu pentru ce, am eu motivele mele.

Gîndind la întîmplare, inginerul îşi aminti de Bibi. „Ce va zice Bibi ?" se întrebă în ascensor. Din apartament se auzea un fluierat prelung, cu frumoase tremolouri, o melodie dintr-un film recent, cît de repede le prinde Bibi pe toate. Inginerul descuie şi văzu cu mirare că Bibi se găsea în patru labe în mijlocul casei, între două valize deschise în care înghesuia haine şi lenjerie. Ridică ochii şi strigă vesel la el :

— Salut, bătrîne, bine c-ai venit, altfel chemam un taxi, mîncarea e caldă, abia avem timp să luăm ceva în gură şi mă duci la gară în viteza a patra !

— Da ce s-a întîmplat de pleci ?

— Tîmpitul de director general, cum era de aşteptat. „Destul cu atîta vacanţă". Am încercat eu nişte motive, da n-a mers. Dacă mîine nu mă prezint la slujbă, îmi desface contractul. A telefonat imediat după ce-ai plecat tu la spital.

— Cum naiba a găsit numărul ? De unde ştia că eşti aici ?

— M-a căutat la Mihaela. (Mihaela era prietena lui din Constanţa). Iar ea, proasta, i-a spus numărul. După ce-ai plecat tu, m-am culcat la loc şi abia adormisem cînd a sunat el în persoană. M-am prefăcut eu că e o greşeală, dar îmi cunoaşte vocea dintr-o mie.

— Şi de ce nu te dau afară ? Nu mai pot fără tine ?

— După cum vezi. Închise gîfîind valizele, apăsîndu-le cu genunchiul, şi se repezi la bucătărie, strigînd în urma lui : Ce-a spus doctorul, n-ai nimic, nu ?

N-am nimic. Nimic de făcut. Nu mai am nimic de făcut.

— N-ai nimic, nu-i aşa ? N-auzi, mă ? răcni Bibi din bucătărie.

Inginerul făcu o sforţare : — N-am nimic. De ce dracu ţipi aşa ?

Bibi reintră cu o tigaie şi cu două farfurii : — Pune iute faţa de masă ! Şi turnă nişte ouă în farfurii, despărţindu-le cu cuţitul. Apoi aduse pîinea, o jumătate de vin alb rămas într-o sticlă, sarea, salamul, brînza, măslinele, le împinse una lîngă alta pe masă, se aşeză, răsuflă adînc, apoi începu să mănînce repede şi cu poftă, vorbind cu gura plină : — Ştiam eu că n-ai nici pe dracu. Arăţi excelent. Ai pierdut vremea de pomană cu doctorii ăştia care nu sînt buni de nimic, mai bine pot pune eu un diagnostic decît ei.

Oare e imposibil să fie chiar aşa ? Şi ce bine ar fi.

— „Gata cu vacanţa". Auzi ce scîrbos. Oricum, a fost plăcut aici, împreună. Da de ce nu mănînci, ai luat ceva în oraş ? Dacă ştiam, nu mă mai osteneam.

— Iar ai făcut ouă. Ouă şi brînză. Numai asta ştii să faci.

— Şi ce, ţi s-a urît ? Nu există nimic mai sănătos. Vezi că dacă nu le mănînci, ţi le mănînc eu.

— Poţi să le mănînci tu. Am să-mi fac o cafea. Vrei ?

— Da. Vezi că abia am rîşnit nişte cafea proaspătă.

Cafea proaspătă. Un strat generos pe apă rece, apoi ibricul pe foc mic, apoi zahărul cînd începe să se bănuie înfierbîntarea apei, apoi încă un strop de apă rece, ca să lase zaţul la fund. Cînd se întoarse cu ele, Bibi se despărţea la telefon de cineva : — Fără îndoială, ce-ţi trece prin cap ? Eşti o comoară. Am să bag de seamă, dar să ştii că la Constanţa e mai cald ca aici. La vară. te sărut de o mie de ori. Un week-end mai ciupesc eu ; am să-ţi telefonez. Rămîi cu bine, să te găsesc sănătoasă.

Fata, pe care i-o suflase lui Puiu la revelion, probabil. Bibi îşi derulă mînecile cămăşii şi şi le prinse în butonii pe care scria „B. P." (Bogdan Pogoneanu, „British Petroleum" — rîsese de el inginerul cînd şi-i făcuse), apoi îşi puse cravata, vesta, haina : — Mergem ? Ajunseră la gară cu maximum de viteză, Bibi îşi lăsă valizele lîngă genunchiul inginerului care încuia maşina şi o şi zbughi pe scări în sus să-şi cumpere bilet. Inginerul luă în fiecare mînă cîte-o valiză, erau grele, îl găsi la casa de bilete pe Bibi, cumpără un bilet de peron pentru el. Trenul era tras, dar aproape gol, îl instală pe Bibi într-un compartiment de întîia, mai era un minut pînă la plecare, coborî pe peron, Bibi scoase spre el pe fereastră capul cu pălăria de piele cochetă şi mică, plină de insigne colorate (mania lui), îi zîmbi. Inginerul zîmbi şi el, mai avea un minut şi nu ştiau ce să-şi spună. — Aoleu, şi n-am o carte, n-am o revistă ! se îngrijoră Bibi şi inginerul avu scurt imaginea unui voiaj tern peste cîmpii care hibernau, spre o mare vînătă, ore care nu se mai sfîrşeau. — Să-ţi iau o revistă ? Fugi la capătul peronului, găsi un chioşc, luă un Contemporanul, i-l aduse, Bibi se cam strîmbă, trenul se puse în mişcare, îşi făcură cu mîna. — BIBI ! strigă deodată inginerul înspăimîntat. — Ce e ? — Pleci ! — Da, nu vezi ? Ieşise pînă la brîu pe fereastră, iar inginerul mărise pasul pe lîngă tren. — Ce e, ai uitat să-mi spui ceva ? — Nu. Trenul se grăbi. — BIBI ! făcu inginerul a doua oară. — Ce e ? — Dacă am uitat ceva, şi îmi aduc aminte, făcu inginerul fugind pe lîngă tren, am să-ţi telegrafiez. — Bine, surîse Bibi, (bunul lui surîs de orişicînd, larg, dulce, iubitor de prieteni, fermecător), oricînd vrei, sănătate, la revedere ! Şi atunci trenul ieşi din gară ca o perdea care se trage la o parte, peronul se lumină, se văzură farurile verzi şi roşii de sub podul Grand, perspectiva se eliberă, trenul se micşoră şi dispăru, inginerul se întoarse pe călcîie, păşi înapoi în răguşeala difuzorului care anunţa alte trenuri, ocoli femei de serviciu cu mături şi grămăjoare mici de gunoi, îşi lăsă biletul de peron în mîinile unui impiegat, ieşi.

— (Fragment din romanul „Prins") —

ion neculce

Un Saint-Simon moldav

ISTORIA literaturii române ar fi putut înregistra cel de al doilea pătrar al secolului al XVIII-lea ca pe un hiatus urmînd admirabilei înfloriri din etapa anterioară, dacă aproape de cumpăna veacului ce va deveni curînd „al Luminilor", n-ar fi răsărit o operă care umple întregul interval cu un splendid apus de soare. Scrisă între 1733 şi 1743, cînd floarea cărturărimii de odinioară era, toată, sub pămînt (Cantemir murise în 1723, iar Radu Popescu în 1729), cronica lui Ion Neculce este cîntecul de lebădă şi totodată apogeul artistic al literaturii române vechi. Ea întrece, nu numai sub raportul artei, dar şi al proporţiilor, tot ce se scrisese pînă atunci în acest gen. Cele aproape 400 de pagini ale ultimei şi celei mai bune ediţii [1] nu-şi au echivalent decît în operele monumentale ale lui Cantemir : *Hronicul* şi *Istoria imperiului otoman*, ele însele reprezentînd apogeul ideologic şi ştiinţific al aceleeaşi epoci.

Faptul se explică prin natura însăşi a cronicii, ca şi prin darul atît de preţios, refuzat mai tuturor predecesorilor : longevitatea. Neculce s-a apucat să scrie la o vîrstă pe care nici Ureche, nici Miron Costin şi fiul său Niculae, nici Stolnicul Cantacuzino şi nici Cantemir — morţi toţi înainte de a împlini 60 de ani — n-au atins-o. El singur, dintre toţi, a reuşit să-şi termine opera, ba chiar, pentru cîţiva ani (după 1738 în mod sigur) să o ţină la curent pe măsură ce se desfăşurau evenimentele. Ni s-a păstrat chiar manuscrisul copiat sub supravegherea sa şi adnotat în multe locuri de mîna cronicarului (acum ms. 253 al Bibliotecii Academiei, luat ca bază de toţi editorii). Nu aceleaşi izbînzi ca în literatură i-au fost rezervate însă în viaţă.

Biografia — care este o pregătire pentru operă — rămîne obscură în multe puncte, fără a prejudicia totuşi cu nimic înţelegerea cronicii. Spaţiul nu ne îngăduie a o trata aici.

Să reţinem doar că dacă omul politic Neculce a fost un dregător cu grade căpătate în virtutea vechimii, scriitorul a cîştigat enorm din prezenţa sa aproape continuă la Curte, unde ia parte la toate ceremoniile, evenimentele, lucrăturile de culise, colecţionează zvonurile, legendele, ştirile autentice, îngrămădind, cu o capacitate de observaţie sadoveniană, materia primă a viitoarei capodopere. Evenimentele principale ale biografiei oficiale şi personale, exceptînd faimosul proces de recăpătare a moşiilor, despre care ni s-au păstrat acte, şi pe care cronicarul nu are interes să le detalieze în cronică, sînt de căutat, toate, în acest izvor. Opoziţia sa faţă de Cantemir în exil şi dorinţa de a nu se îndepărta de Moldova a devenit notorie în epocă, fiind relatată şi de cronicarul oficial al lui Brâncoveanu. Pentru Neculce, cei doi ani petrecuţi în Rusia şi apoi alţi şapte petrecuţi în Polonia au fost un exil greu, împovărat de grija viitorului copiilor săi spoliaţi de averea părintelui „hainit". A fost însă, acest exil, şi un nou prilej de a cunoaşte oameni, locuri, obiceiuri, de a se iniţia în jocul politic al unor ţări amestecate direct în evenimentele din Moldova. Orizontul politic a cîştigat şi sentimentul acut al patriei temporar pierdute. Incapacitatea lui de adaptare aocolo unde, desigur, pe rînd Nicolae Milescu şi Cantemir reuşise să continue o operă deloc dezrădăcinată, puţinele lucruri pe care ştie să le vadă (unde este ochiul de vultur al lui Milescu din China ?) şi să le spună despre două vecinătăţi aşa de prestigioase ne dezvăluie limitele spiritului şi culturii sale, admirabile pentru a scrie un *Letopiseţ* tradiţional, dar insuficiente pentru a da o *Incrementa atque decrementa...* sau o *Descriere a Chinei*.

Fără a fi un om lipsit de cultură, Neculce n-a fost un erudit şi nici n-a căutat să fie. Ca şi Ion Creangă mai tîrziu, el a fost însă produsul şi beneficiarul unei mari epoci a culturii naţionale. Opera lui Ion Neculce concretizează relieful original al unui vast proces de acumulare şi stratificare prin sinteză, în care au intrat eforturile de creaţie a peste două veacuri de spiritualitate românească. Aşa cum Creangă nu poate fi imaginat la culmile artei lui mai devreme decît epoca marilor clasici în cap cu Eminescu, tot astfel Neculce nu putea lua fiinţă artistică decît după ce cultura română dăduse, în Moldova, pe Varlaam, Grigore Ureche, Miron şi Nicolae Costin, Dosoftei, în sfîrşit, pe Cantemir. Fără ei Neculce ar fi fost un Stoica Ludescu, talentat, colorat, cu amintiri personale, dar nu o personalitate rotundă şi excepţională, tot aşa de genială în felul său, ca şi savantul şi creatorul multilateral ce i-a fost prieten şi domn. Cu un stric necesar de cultură spre a evada din primitivismul frust, „popular", şi a se plasa pe orbita marii arte, Neculce a avut, ca şi Creangă, facultatea osmotică datorită căreia a reuşit să ia, integral, ţinuta clasică a clasicilor săi contemporani. Lectura celor trei mari predecesori : Ureche, Miron şi Nicolae Costin i-a fost de ajuns, cum lui Creangă i-au ajuns lecţiile lui Maiorescu la „Preparandală" şi contactul viu cu Eminescu şi cu cercul Junimii. Instinctul şi înzestrarea de mare creator au funcţionat întîi şi este de ajuns să comparăm pe Neculce cu Axinte Uricariul, ştiutor de limbi străine şi copist al tuturor cronicilor muntene şi moldovene, spre a vedea diferenţa uriaşă săpată de acel imponderabil care se cheamă geniu.

Între limba „populară" a lui Neculce şi limba populară vorbită în timpul său este distanţa între înregistrarea folclorică de arhivă fonografică şi limba clasicului Ion Creangă, sau a clasicului Sadoveanu. Paralelismul şi identităţile lexicale ori sintactice nu pot estompa ciclul complet parcurs, ciclu trecînd prin limba lucrată pe modele latine, slavone, polone ori greceşti, a marilor predecesori. Simplitatea limbii lui Neculce este ea însăşi un triumf al culturii naţionale, la data aceea o solidă realitate.

Neculce este ultimul scriitor român al epocii vechi în stare să compună la scara unui Miron Costin, într-un moment cînd istoriografia se redusese, ca orizont, spirit şi mijloace artistice, la toată acea producţie minoră pe care *Tetopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-Vodă pînă la a doua domnie a lui Constatin Mavrocordat* avea să o pună, artisticeşte, în umbră.

Din cei 82 de ani (1661—1743) acoperiţi de cronică, peste 50 coincid cu tinereţea, maturitatea şi bătrînreţea cronicarului însuşi, care a putut spune, astfel, că dacă „pînă la Duca Vodă cel bătrîn l-au scris dă pe nişte izvoade ce au aflat la unii şi la alţii şi din auzitele celor bătrîni boieri", în schimb, de aci înainte „nici de pre un izvod a nemărui, ce au scris singur, dintru a sa ştiinţă, cît s-au tîmplat de au fost viaţa sa. Nu i-au mai trebuit istoric străin să citească şi să scrie, că au fost scrise în inima sa". Deşi unii istorici literari au pus la îndoială această declaraţie, presupunînd că Neculce a putut consulta cronicile anterioare pentru aceeaşi perioadă (Pseudo-Nicolae Costin, N. Costin, Presudo-Muste, Axinte Uricariul, Cronica Ghiculeştilor), examenul comparativ al textelor demonstrează, dimpotrivă, că autorul este sincer şi n-a consultat decît un anume izvod scris : cel identificat şi publicat în 1913 de Constantin Giurescu [2], pe care îl reia pur şi simplu, adăugîndu-l, pe alocuri modificîndu-l, uneori polemizînd cu el (acuza aruncată de izvod asupra lui Miron Costin în legătură cu iernarea tătarilor este trecută asupra lui Dumitraşco Cantacuzino), dar urmărindu-l pas cu pas. Pînă şi celebra povestire despre prinderea lui Duca Vodă, cu care ocazie Miron Costin ar fi rostit — în chip de sfat eronat — faimoasele cuvinte patriotice, este luată ad litteram din izvod. Iat-o cu cuvintele acestuia :

„Iară Miron logofătul au sfătuit să nu se clătească din Domneşti, că aceia ce vin sînt nişte tîlhari : Ce putere au ei să vie asupra măriii tale ? Să nu dăm locul, că pămîntul acesta e frămîntat cu sîngele moşilor şi a strămoşilor noştri ! [3]

Urmărind paralel textul lui Neculce şi al izvodului, începem să surprindem de la primele pagini secretele cu care acest alchimist transformă frazele şi faptele aflate indirect în aliajul preţios şi original al unui „stil", al unei maniere de creaţie. El transcrie; apoi o ştire sau anecdotă îi răsare în memorie şi întrerupe operaţia spre a o introduce. Portretul de neuitat al lui Dabija, schiţat pe baza amintirilor orale (a se compara cu cel din pseudo-Nicolae Costin, asemănător întru cîtva dar care, evident, nu i-a împrumutat lui Neculce nici o trăsătură de penel), înfloreşte deodată din pana cronicarului. O simplă frază apasă uneori în ţesătură pecetea stilului neculcian :

Izvodul :	*Neculce :*
Iară boierii munteneşti ridicase în locul lui Grigore Vodă pre un om prost anume Antonie, şi-i da nafaca pe zi cîte 10 potronici din vistierie. Şi vrînd vizirul să dea pre boieri pre mîna lui Grigorie Vodă au trimis de i-au chemat cu acel domnişor al lor la Poartă, anume să-i mai înnnoiască domnia ; iar Grigorie vodă au şezut ascuns în Tarigran.	*Iară boierii munteneşti rădicaseră cap un domn în locul lui Gligorie-vodă pe un om prostu, anume Antonie, şi-i da nafalca pre dzi de cheltuială, 10 potronici. Iar vizirul au trimis de-au chematu pre acel domnu la Poartă, cu boierii depreună, dzicînd să le înnoiască domnia. Şi-ndată s-au rădicat pe poronca vizirului cu Antonie-vodă şi-au mărsu la Poartă, neştiindu nemic de vinirea lui Gligorie-vodă, că-l ţiné vizirul tăinuit.*

Izvodul, uimitor de „preneculcian", şi ca limbă, este astfel transfigurat. El se încarcă de cristalele strălucitoare ale talentului unui cronicar în care toţi, fără excepţie, au văzut pe cel mai mare artist al cuvîntului din întreaga literatură română veche.

De la Duca Vodă înainte, fără a părăsi acest preţios izvor — cum arăta şi C. Giurescu — Neculce are însă la dispoziţie fluviul nesecat al istoriei „scrise în inima sa", şi cronica se transformă în *memorii*, fără a mai putea urmări cu certitudine paralelisme rezultate din împrumuturi.

S-a încercat, în istoriografia noastră literară, să se afle similitudini tipologice între ultimul mare cronicar moldovean şi predecesorii săi. N. Iorga a construit astfel un prim portret, care s-a difuzat în virtutea autorităţii şi inerţiei, din care Neculce răsărea în chipul unui Miron Costin mai popular şi mai puţin cult, opus explicit unui Radu Popescu. G. Călinescu şi apoi, într-o manieră foarte demonstrativă, Şerban Cioculescu, au arătat însă că Neculce stă mult mai aproape de confratele muntean, decît i se părea lui N. Iorga. Neculce împrumută ţinuta distinsă şi obiectivă nu neapărat spre a-şi mistifica cititorii, ci fiindcă se simte structural solidar cu marea tradiţie a istoriografiei moldovene (dovadă că îşi leagă cronica direct de ultima creaţie monumentală a genului) ; dar în substanţă este maliţios, vindicativ, subiectiv, fără nici un efort spre obiectivizare, bîrfitor şi pamfletar. Un Radu Popescu fără tragedii ireversibile care să toarne în cronică venin negru. Dimpotrivă, tonalitatea generală a cronicii lui Neculce este „dispoziţia sufletească de opozant" (Ş. Cioculescu) şi hazul, cu atît mai surprinzător cu cît istoricul se apleacă asupra vremurilor ce-i smulgeau oftaturi lui Miron Costin şi aruncau o umbră tragică peste letopiseţul său. Este — aceasta — încă o trăsătură ce-l apropie de Creangă şi exprimă o anumită filozofie a poporului român faţă de cele mai grele momente ale istoriei sale. Mulţi s-au lăsat înşelaţi de momentele sporadice în care autorul se descarcă în mod clamoros tunînd şi fulgerînd contra grecilor. Ei au izolat pasajele, căutînd să construiască o adevărată doctrină politică a bătrînului cronicar, de nuanţă xenofobă. Adevărul e că Ion Neculce — pentru cine citeşte cronica de la un capăt la altul — n-are o concepţie proprie, o viziune majoră proiectată asupra faptelor, în felul lui Ureche, Miron Costin, Stolnicul Cantacuzino şi chiar Anonimul Brîncovenesc. El împărtăşeşte prejudecăţile şi reacţiile clasei sale şi, în cadrul ei, ale castei marii boierimi adversară a grecilor neasimilaţi, blamînd pe domnii care se înconjoară de o clientelă fanariotă, dar mai ales pe cei care încalcă privilegiile marii feuda-

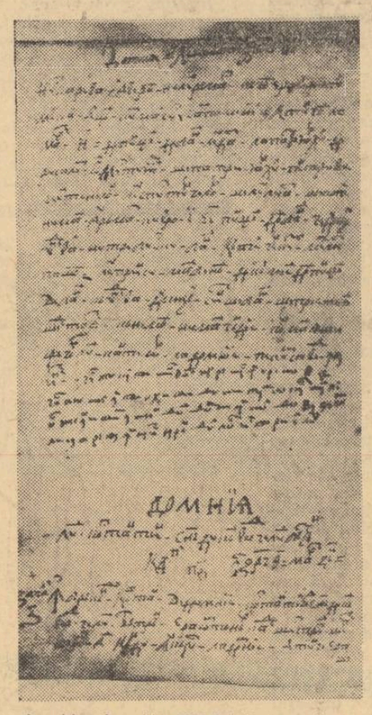

Ion Neculce, Ms. 253-B.A.R., cu adnotările autografe ale scriitorului

lităţi, fie ridicînd dregători din mica boierime, cum face Constantin Cantemir, fie supunînd la contribuţie bănească pe intangibili, cum au făcut, începînd cu Brîncoveanu, foarte mulţi domni, aflaţi în imposibilitate de a acoperi cererile de bani ale turcilor numai din dajdia săracilor. Ironia automistificaţiei (de care Neculce, perfect sincer în optica sa de clasă, nu e vinovat), exegeţii moderni — cum a arătat Şerban Cioculescu — n-au observat că domnii faţă de care apără Neculce pe „săraci" erau tocmai aceia care au încercat să-i uşureze şi să treacă o parte din sarcinile lor asupra boierimii ! De fapt, Ion Neculce, Stoica Ludescu sau Radu Popescu foloseau o formă subtilă de demagogie religios socială, pigmentată cu xenofobie. Ei nu puteau apăra faţiş pe boieri, dar, cum erau creştini şi cum biserica exalta, în teorie, pe săracul Lazăr şi condamna pe bogatul nemilostiv şi bogăţia în genere, eficienţa criticii lor depindea de felul cum reuşeau să substituie imperceptibil rolurile, punîndu-i pe boieri în postura bieţilor săraci ! Atitudine uşor de mimat, dar greu de păstrat : imediat ce adevăraţii săraci acţionează, cronicarii îşi ies din pielea evanghelică şi aruncă fulgere asupra maselor. Neculce „iubitorul săracilor", cel ce condamnă extorcaţia fanariotă cu o aprinsă dragoste de ţară atunci cînd ea loveşte în boieri, îşi defineşte exact poziţia, apărînd şi căinînd pe „zlotaşi", strîngătorii odioşi ai birurilor săracimii autentice, atunci cînd „fanariotul" Nicolae Mavrocordat îi obligă să restituie banii jefuiţi !

In fond, prea puţin „ideolog" sau om politic — şi trebuie renunţat la clişeul pedagogic în favoarea realităţii — Neculce este structural *un mare scriitor*, al cărui gen a fost tradiţionala „cronică", transformată de el în cele dintîi autentice *memorii* ale literaturii române. Ca mare scriitor şi cel dintîi mare memorialist al literaturii române (egalat numai de Ion Ghica) trebuie, deci, citit acest cronicar. El deţine în literatura română locul lui Saint Simon în literatura franceză, pe care nimeni nu-l cercetează cu aceleaşi mijloace ca pe Voltaire sau Montesquieu. Nu este un educator, un creator de conştiinţă naţională (tentativa de a face din el aşa ceva l-a compromis de două ori, falsificîndu-l în două direcţii opuse), ci notarul „balzacian" al unei întregi epoci, născut şi format într-o vreme tulbure şi în cuprinsul unei clase ce nu mai trăia sub vraja gloriilor stinse, ci în atmosfera de pîră reciprocă la Poartă, de jafuri, războaie, spoliaţie financiară, molime, tîlhării, călcări de oşti străine, năvăliri tătăreşti, ascensiune rapidă a unor puteri noi, curînd dovedite la fel de rapace şi cotropitoare, declin rapid al imperiului otoman. O epocă de contraste vii, de sfîrşit şi început de ev istoric, mai tulbure încă în Moldova unde n-a existat un Brîncoveanu să clădească sub furtună pînă în ceasul al 12-lea. Un ochi de artist, o memorie prodigioasă, o sensibilitate vie, capabilă să reţină şi să coloreze totul în tonuri personale, o pană de mare scriitor puteau scoate din toate acestea o capodoperă literară mai mult decît ideologică şi e ceea ce a reuşit să facă Neculce.

Ca şi contemporanul său francez care scrie în aceeaşi vreme (Saint Simon şi-a redactat memoriile între 1723 şi 1750), Neculce este supravieţuitorul unei mari epoci şi martorul începuturilor unei lumi noi. Cea mai mare parte din cronică învie o Atlantidă scufundată sub apele istoriei, dar trăind vie în inima raţiile viitoare cu magia artei. Lectura acestei cronici în care o jumătate de secol este desfăşurată pe 300 de pagini dă senzaţia cufundării aevea într-o lume de o extremă varietate şi culoare, care nu şi-a pierdut nimic din tonuri şi viaţă, „inima" cronicarului păstrînd-o şi fixînd-o în dinamismul ei originar. Structura saint-simoniană a geniului neculcian este izbitoare şi uneori sîntem înclinaţi să-l caracterizăm aplicîndu-i fără nici o schimbare formule emise în contul marelui francez. „Mais la nature l'a fait curieux, elle lui a donné des yeux aigus, qui ramassent tous les ensembles et tous les détails, une memoire étonnante pour rappeler les images dans toute la fraîcheur de la sensation première. Il n'est point écrivain à idées et ne se soucie guère du monde intelligible. Il n'est ni philosophe, ni moraliste ; il est peintre (...) Il y a dans ces *Mémoires* une abondance, une variété de silhouettes, de croquis, de charges, de portraits en pied, de vastes tableaux, qui font vivre devant nous, commes réels et tangibles, les contemporains du grand Roi, ses courtisans, sa famille et lui-même (...). Il écrit avec des nerfs : il cherche les mots qui équivalent à son sentiment" (Lansean) [4]. „(...) C'est un historien qui appartient tout entier à la littérature ; mais c'est un des maîtres du pinceau et du style [5] (Faguet), „Indifférent aux lois psychologiques, il dépeint des individus en accumulant des détails précis, et sans se preocuper d'en faire la synthèse. Sa haine est d'ailleurs plus clairvoyante que sa sympathie ; les gens qu'il déteste — et ils sont nombreux — sont demêlés avec une prodigieuse finesse d'analyse. Aucun historien, aucun moraliste, ne saurait sur se point se comparer à Saint-Simon" (Philippe van Tieghem) [6].

Este interesant de constatat că istoricii literari români, pentru care Neculce a rămas constant o figură patriarhală şi tradiţională, au nimerit adesea formule asemănătoare în definirea personalităţii de artist a cronicarului, şi printre aceştia cel mai sugestiv rămîne desigur G. Călinescu, relevînd „dezlegarea limbii, tonul bîrfitor şi moralizator", „usturătura cuvintelor" împletită cu „vaiete bătrîneşti, ce dau cronicii acel aer de vechime şi de inocenţă", într-o „complexitate pamfletară", făcută din pîndă şi vaiete, din coloare şi încărcături". [7] La baza reuşitei literare excepţionale a cronicarului Neculce stă o tehnică originală a naraţiunii istorice, în care culminează totodată geniul narativ al poporului nostru, şi care valorifică pe planul artei faptele acumulate de memoria şi lunga sa existenţă.

De fapt, întreaga cronică este prefigurată de cele 46 de legende din „O samă de cuvinte", [1] aşezate ca într-un limb, întrucît autorul nu le conferea suficientă veracitate documentară. Cînd povesteşte legende sau fapte reale, Neculce nu-şi schimbă însă tehnica. **Ea constă în acumularea în fragmente narative încheiate în jurul unui personaj unei situaţii, unui eveniment, unele epuizîndu-se în cîteva rînduri, altele acoperind zeci de pagini, toate însă avînd o autonomie artistică perfectă, de „atomi" prin a căror integrare ia naştere întregul. E o artă rară de a face viu evenimentul, ca şi o artă neîntrecută de a zugrăvi portrete. Compoziţia prozodică rămîne bazată pe juxtapunere, materializînd fluxul povestirii însăşi, în detaliile ei infinitezimale, ce reconstituie ansamblul. Este un simţ al dramaticului, al „înscenării" extraordinar şi permanent. Cronica poate fi divizată în sute de subiecte de nuvele şi romane, de unde prolificitatea ei în cadrul literaturii moderne. De la marile scene istorice ca apariţia lui Petru cel Mare la Iaşi, (Saint Simon ni-l descrie pe ţar în călătoria sa franceză), pregătirea luptei, bătălia de la Stănileşti, retragerea dramatică, toate decupîndu-se ca un adevărat roman istoric, la schiţa de nuvelă romantică din episodul evadării cutărui deţinut politic, binecunoscut ca viteaz, cronica ne trece prin faţă o infinită gamă de mijloace narative, toate legate interior cu mortarul stilului aşa de puternic individualizat, care susţine lectura, o înviorează, o pigmentează mereu cu reflecţii şi proverbe („O adevărată poveste a vorbei", cum arăta Călinescu). Istoricii literari au scos citate numeroase, ca dintr-o mină inepuizabilă, şi nu se poate spune că o nouă lectură nu poate descoperi alte fragmente afară de cele deja celebre.**

Saint-simoniană este la Neculce tocmai enorma cantitate de fapte de toate felurile extrase dintr-o memorie fără fund, unde stau alături domnii şi dregătorii, cărturarii şi obscurele apariţii episodice prinse însă în plasa infailibilă a observaţiei şi puterii de expresie a cronicarului. Că în locul curţii lui Ludovic al XIV-lea, teatrul de observaţie este realitatea românească a ultimelor decenii ale veacului al XVII-lea şi primele din veacul al XVIII-lea (memoriile lui Saint Simon cuprind perioada 1691—1723), şi că în locul clasicilor francezi apar profilate aici, în contururi definitive de legendă şi documentar, figurile lui Miron Costin, Nicolae Milescu, Dosoftei, Dimitrie Cantemir, acestea nu schimbă tipologia literară în sine, ciudatul paralelism de destine spirituale : ca şi Sain-Simon, Ion Neculce a fost un scriitor „pentru mai tîrziu", fără prezenţa şi influenţa în epocă a unui Varlaam, Ureche, Costin (tatăl şi fiul), Cantemir. Însuşi stilul său, straniu amestec de arhaism şi uimitoare modernitate („un style à la fois archaïque et tout moderne"), este o apariţie unică în epocă şi va rămînea suprema izbîndă de această natură a literaturii noastre vechi. Pe Neculce l-au descoperit, l-au admirat şi imitat modernii, generaţia romantică, pentru care a devenit scriitorul de căpătîi, influenţa sa fiind bine cunoscută şi uşor detectabilă la generaţia lui Bolintineanu şi Alecsandri, ca şi a lui Iorga şi Sadoveanu. Despre Saint-Simon, Lanson încheia astfel : „Entre Voltaire et Montesquieu, il écrit comme il faut écrire pour être admiré au temps de Hugo et de Michelet. Quant la première édition de ses *Mémoires* parut en 1830, nos romantiques lui firent fête ; et c'était justice: le duc de Saint-Simon était des leurs". Şi Neculce asemeni.

Neculce moare în 1745 (cînd se naşte Samuel Micu), zece ani înaintea lui Saint-Simon. Cu el, o mare epocă din istoria literaturii române lua sfîrşit. Peste munţi, în Transilvania, cu 5 ani în urmă, episcopul Inochentie Micu Clain cumpărase pentru biserica unită un domeniu pe care se găsea un sat cu nume totalmente obscur : Blajul. Iar în Ţara Românească, în acelaşi an, se născuse Ienăchiţă Văcărescu.

Apusul de soare se îngîna, astfel, cu un nou răsărit.

George IVAŞCU

(După capitolul respectiv din Istoria literaturii române, *1, în aproiată apariţie la Editura Ştiinţifică).*

---

[1] Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Text stabilit, glosar, indice şi studiu introductiv de Iorgu Iordan, ediţia II-a, revăzută, Bucureşti. E.P.L. 1959.

[2] *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Istratia Dabija pînă la domnia a doua a lui Antioh Cantemir, 1661—1705*, editat de C. Giurescu, Bucureşti, 1913.

[3] C. Giurescu, *ed. cit.* p. 76—77.

[4] *Historie ilustruée de 10 littérature francaise*, tome II. p. 72—73.

[5] *Histoire de la littérature francaise depuis le XVIIe siècle jusqu'à nos jours*, Paris, ed. 26, p.193—195.

[6] *Histoire de la littérature francaise*, Paris, 1949. p. 215.

[7] G. Călinescu, *Iistoria literaturii române*, p. 29.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 6 (354)
Sîmbătă,
8 februarie 1969
8 pagini — 1 leu

Din nou despre ediții

Revista noastră a mai atras și cu alte prilejuri atenția asupra lipsei unui plan mai riguros și mai adînc gîndit de editare a operelor fundamentale ale literaturii române. Revenim, pentru că ne aflăm în pragul unor măsuri de reorganizare a editurilor și pentru că chestiunea edițiilor (curente, populare, critice, etc...) este una din pietrele de încercare ale oricărei politici editoriale.

Am spus, mai demult, și repetăm și acum că există mai cu seamă trei tipuri de ediție către care se îndreaptă în mod obișnuit preocupările editoriale : ediția curentă, destinată marelui public, ediția așa zisă completă și ediția de „opere alese". Să vedem despre ce e vorba în fiecare caz în parte. Ediția curentă e indispensabilă, firească și numărul de astfel de ediții (unele în tiraje de masă) poate fi semnul unei excepționale difuzări a culturii. Dar ce este o ediție curentă ? Ea presupune cel puțin o ediție anterioară (de obicei mai multe) alcătuită după criteriile cele mai ferm științifice. Pînă a se ajunge la bune condiții curente din poezia lui Eminescu sau Macedonski, de exemplu, a fost nevoie să apară edițiile critice, a lui Perpessicius pentru cel dintîi, ale lui T. Vianu și Adrian Marino, pentru cel din urmă. Altfel zicînd, o ediție curentă **repetă** o ediție critică, renunțînd la aparatul prea complicat, la prefață adesea. Din păcate acest lucru nu e luat în seamă în alte cazuri și atunci constatăm că librăriile sînt invadate de ediții în tiraje foarte mari care nu au la bază autoritatea niciunei ediții serioase. Rezultatul ? Astfel de ediții se dovedesc sau greșite, sau insuficiente, sau falsificînd imaginea operei în cauză. Dar după ce ele au intrat în mîna cîtorva zeci de mii, uneori sute de mii de cititori, prejudiciile sunt greu de îndreptat, oricît efort s-ar depune mai tîrziu. Să dăm și pentru acest aspect un exemplu : edițiile Rebreanu. Au apărut, în ultimii cincisprezece ani, nenumărate. Este măcar una singură demnă de o încredere absolută ? Este una pe care s-o putem lua drept model ? De curînd a început tipărirea unei ediții Rebreanu în mai multe volume (au apărut primele trei) îngrijită de N. Gheran și N. Liu și au prefața lui Al. Piru. Va fi ea scutită de greșelile celorlalte? De un lucru sîntem siguri: că **omisiuni** vor fi puține. Fiindcă noua ediție Rebreanu este mai puțin o ediție critică în accepția severă a cuvîntului și mai ales o ediție **completă**. Și cu aceasta intrăm în discutarea celui de al doilea tip. Edițiile complete, dacă sînt făcute după criterii științifice, sînt desigur un ideal cultural. Ce om de carte ar protesta contra emoției de a avea în orice clipă la îndemînă, în raft, **toate** operele unui autor ? Cine nu s-ar bucura să citească nu doar toate poeziile lui Eminescu (curios : nici o ediție recentă de poezie Eminescu nu este fără omisiuni !), dar articolele politice recenziile, proza, chiar și încercările dramatice, fără a fi obligat să meargă la B.A.R. sau să recurgă la o dificilă „colectă" pe la toți prietenii ? Atît că aceste ediții complete sînt, uneori, necritice, fără criterii precise, inteligente și, alteori, atît de ambițioase, încît rămîn neisprăvite pe drum. În această situație sînt ediția Caragiale, ediția Alecsandri și altele. Între apariția unui volum și a celui următor trece atîta timp încît criteriile folosite se dovedesc perimate și trebuiesc schimbate. Și mai este o problemă : care sînt autorii cu care trebuie să începem în alcătuirea acestor serii de **opere complete ?** Editurile nu par a avea o idee lămurită, tipărind ce li se oferă. Într-o măsură, nu se poate altfel, fiindcă nu e ușor de găsit un editor pentru o ediție din această categorie, care pune probleme complicate și cu soluții amînate. Dar nici măcar minimul necesar nu s-a făcut spre a stimula pe cercetători sau critici în direcția cea mai nimerită.

În sfîrșit, tipul al treilea a izvorît din greutatea de a-l realiza pe cel despre care am discutat imediat mai sus. Așa se explică de ce „operele alese" nu au totdeauna caracter de ediții independente, cu adresă și semnificații proprii, ci sînt ediții de „opere complete" eșuate. O dovadă este în faptul că aceste „alese" nu s-au alcătuit din opera unor autori nereeditați de multă vreme sau care au început, pe nedrept, a fi uitați, autori mai ales de a doua mînă, ci din opera lui Eminescu, Slavici, Coșbuc etc... pe care îi așteptam cu opera integrală. Este o confuzie ciudată ! „Opere alese" din Ion Slavici în 1966 sau 1967 ? Era timpul ca acest mare prozator, unul din cei mai mari pe care-i avem, să fie retipărit integral. Mai cu seamă că în multe din aceste „opere alese" se depune o cantitate de muncă și se strîng date cît pentru cea mai completă ediție ! Este însă, se vede, un „risc" pe care editorii nu vor să și-l asume.

Ultima problemă este acea a ritmului cu totul necorespunzător în care se desfășoară activitatea de reeditare. Ea este legată, sub multe aspecte, de aceea de revalorificare a moștenirii culturale. Faptul că destui scriitori, mai ales din perioada interbelică, nu au pînă azi edițiile corespunzătoare îi pune în ochii cititorilor într-o lumină ciudată, de obicei, să-i zicem, „avantajoasă". Cea mai bună cale de a spulbera legendele false sau chiar stupide cu privire la atîți scriitori este de a-i retipări și discuta cu seriozitate, fără a ascunde laturile socotite îndeobște dificile ale activității lor. Tăcerea asupra lor nu face decît să întrețină confuzia. Tinerii cititori ar fi primii beneficiari ai unor ediții și prefețe temeinice, informate, care să nu ignore niciunul din aspectele — ideologice, politice, literare — ale operei autorilor în cauză. Ei ar înțelege mai mult dintr-o astfel de reconsiderare decît din articolele întîmplătoare, unilaterale, (indiferent în ce sens) care apar despre numeroși scriitori, adesea privindu-i global, pierzînd nuanțele, sacrificînd adevărul individual în favoarea unei „teze" generale. Trebuie să se recunoască, în definitiv, o dată pentru totdeauna că a spune întreg adevărul este singura cale rezonabilă în cultură, și că nu se poate realiza nimic — nici chiar o banală ediție — cu jumătăți de măsură. Știința începe acolo unde sfîrșesc „miturile".

LUCEAFĂRUL

GIOTTO : DANTE (Palazzo del Podesta, Florența)

INEDIT

mîndra

La pridvorul dintre Dunăbiu și Carpați
Îi cîntă pe ghitare flăcăii adunați ;
Flăcăi de vîrste multe, de-o mamă și doi tați,
Cînd mai bălani la piele, cînd alții mai bălțați.
Cei mai bătrîni dintr-înșii, nu știu cum să-i mai chem,
Vor mîndra de pe munte s-o aibă în harem,
Și pentrucă-i frumoasă, dar mai ales bogată,
Poftind să-i fie zestrea muncită greu, cărată.
Are grămezi de salbe, iar cele pețitoare
Ar vrea de fiștecare măcar cîte-o căldare.
A buciumat Ceahlăul, s-audă lumea bine :
Nu-și mai nuntește Mîndra nici el cu orișicine.

20 mai 1964

Tudor ARGHEZI

Însemnări de atelier

Frumosul și binele

Am fost convinsă întotdeauna că nu ne naștem, ci devenim răi și că nu noi sîntem în primul rînd vinovați pentru asta. Venim curați, îmi spuneam, și sîntem obligați să ne apărăm maculîndu-ne, sîntem jigniți și învățați să jignim, sîntem trădați și învățați să trădăm. Ar fi nevoie, îmi spuneam, de o singură generație neîntinată pentru ca totul să se desfășoare pe urmă ideal, ar fi suficient o singură dată efortul omenirii pentru ca, păstrînd nemodelată după legile lumii o generație, discontinue legile să dispară. Și, pentru ca asemenea generații nu se hotărau să se ivească, mă obișnuisem să privesc poeții lumii ca pe o sectă ciudată de cascadori obligați să se avînte gratuit în riscanta bătălie în care — de departe privit totul — pare că luptă omenirea.

Rostul lor în lume nu este, desigur, acesta. Menirea lor este frumosul, numai frumosul și nimic altceva decît frumosul. În numele lui le este totul permis și totul li se poate ierta în virtutea lui. Există legi ale nemuririi care îi obligă să se salveze mereu pentru desăvîrșirea neatinsă încă. Dar toate licențele sînt zadarnice : binele nu părăsește niciodată frumosul și, într-un misterios halo de reciprocă milă, poetul oficiază de milenii vecernia întinderii și celuilalt obraz. Faptul că glasul lui Orfeu îmblînzește fiarele este doar recunoștința fiarelor pentru că Orfeu, lipsit de apărare, li se oferă.

Mi se vor da exemple de poeți maculați, mi se vor arăta siluetele lor interogative și imnurile lor impure. Voi fi întrebată cum aș putea să explic uriașele valuri, bătînd în pereții Parnasului, uriașele valuri de invidie și calomnii, de benevole și nerăbdătoare trădări, de bucuroasă ură. Dar eu voi răspunde că nimic nu e mai puțin sigur decît autenticitatea unui cîntec, de aceea mai ușor este a șterge un nume din rîndul poeților, decît a șterge un poet din rîndul celor buni. Se renunță astfel la un idol, dar nu la o religie.

Există substanțe care nu pot da un amestec. Există oameni cu inclinația de a face rău, oameni talentați în supunere, oameni geniali în oportunism, și există oameni cu înclinația de a face cîntece. Nimic comun între ei, nici chiar epoca. Epocile înjosite, epocile delațiunii și ale frazelor rudimentare, ale interdicției de a gîndi și ale obligației de a rîde, nu au născut poeți. Este fantasticul protest de care e capabilă natura. Apoi urmează oboseala : nu mai este nimeni pedepsit pentru demnitatea sa dar nimeni în stare să se remarce prin demnitate ; nu mai este nimeni ucis pentru libertatea sa, dar nimeni capabil să uimească prin libertate ; nu ni se interzice să avem încredere unii în alții, dar prietenii mei mă bănuiesc pe mine și eu îi bănuiesc pe prietenii mei. Atunci, deodată, aerul devine atent, presimțind că acei care pot salva totul sînt poeții, că poeții trebuie deci să se nască. Menirea lor este frumosul, dar într-un joc secund, mai pur, frumosul este și bine.

Ciudat cum adevărurile au un aer naiv și copilăresc. Nu cred că un om rău poate să fie un poet bun — îmi aduc aminte că spunea Pasternak. Atîția biografi l-ar putea contrazice, atîția esteticieni îi demonstrează că răul poate fi frumos. Și diavolul e frumos uneori — e adevărat — dar numai atunci cînd sîntem siguri că se trage dintr-un serafim.

Ana BLANDIANA

CRONICA LITERARĂ

tudor george: balade

Resurecția baladei, după hotărîta repudiere a romanului în versuri, este surprinzătoare, dacă nu luăm aminte că balada, așa cum este ea practicată în volumele lui Radu Stanca, St. Aug. Doinaș, Leonid Dimov, Tudor George este ilustrarea unei poezii ajunsă la conștiința de sine, indiferent de forma de manifestare pe care și-o alege. Expresie a acumulării și decantării experienței poetice, actualele balade, fără a pierde caracteristicile speciei, revin la volutele lirismului adevărat.

Ceea ce atrage de la început atenția în versurile lui Tudor George este contradicția dintre tumultul interior al poeziei sale și rigoarea formală. Ardența se împerechează în scrisul său cu rigoarea unei discipline prozodice de rafinament. Nota de singularitate a acestei poezii care încearcă, să împace aparentul ireconciliabil începe de aici. Deducem că poetul se subordonează conștient rigorii, trăind consecințele unei forțe încătușată, tocmai pentru a-i da posibilitatea unei căutate expresii. Autorul nu este fecund ci laborios. Versurile sale reiau, obsesiv aproape, doar cîteva pretexte lirice unde vom reîntîlni predilecția pentru aceleași cuvinte sau expresii, cărora li se găsește în cele din urmă montura potrivită. Caz rar de răbdătoare muncă care nu se rătăcește în labirintul simplelor ispite lexicale, pierzînd perspectiva țelului final. Ne aflăm în fața unui artist, conștient de sine și de arta sa. Nu știm dacă inițial balada a fost programatic aleasă ca mod de expresie sau opțiunea pentru ea a fost dictată de instinctul artistic. Este însă cert că specia, prin interdicțiile ei, pune în lumină virtuozitatea poetului, mai bine decît alte modalități. Prin ultimul său volum de *Balade* (care reeditează pe cel vechi cu cîteva adăugiri și prin care colecția *Albatros* și-a redobîndit ca și prin *Ipostaze* de St. Aug.Doinaș buna factură) poetul pare a se fi exprimat complet. Desfășurările sale lirice își au izvorul în nucleul vitalității și al acuității senzoriale, lucid supravegheate. Din constrîngerea forței vitale prin intermediul cerebralității se naște și plăcerea de a construi. Poeziile sînt îndelung și laborios construite. Leitmotivul lor este suferința provocată de neputința mișcării sau a metamorfozei. Un pelican, replică a albatrosului baudelairian, visează nemișcat la alte peisaje : „Ca pelicanul solitar, / Visam în stuful minții mele / Un zbor înalt, fără hotar, / Plutind cu stoluri mari de stele..." *(Pelicanul)*

Cortul este și el o pseudo-corabie, expresie mai brutală a prizonieratului la sol : „Ca prins la stîlp, l-înalță prăjina și-l susține / Pe-un fals catarg ce-l minte, robindu-l prizonier — / Corabie uitată prin brustur și ciuline, / La margine de mare, la margine de cer... / / Plecări și zboruri poate se-ntîmplă într-aieve / Cînd valul poartă pînze și norii aripi port, / Dar vîntul, cînd se-ntartă, încearcă să-mi releve / Vulturu-nfrînt, asemeni pleoștitului meu cort..." *(Cortul)*

Această nostalgie a plecărilor care sugerează mai ales eliberarea spiritului, este înlocuită cu vremea de setea unei trăiri în veșnică mișcare, cu dorința de a participa la viața regnurilor. În *Legenda cerbului*, un copac se plînge de fixarea sa la sol și este izbăvit prin transformarea lui în cerb. O piatră vrea să participe la viața materiei vii și este transformată în broască țestoasă *(Legenda broaștei țestoase)*. *Sfinxul Micromacro* are darul vrăjitorilor din povestirile romantismului german de a redimensiona pe om, de a-l recrea de fapt, din nou, de a-i dărui astfel facultăți noi. În fiecare nouă ipostază omul participă altfel la viața naturii, cu alte perspective asupra ei. Sfinxul „Micro macro", expresie sintetică a microcosmosului și a macrocosmosului, a omului insectă și a omului stelar, nu este însă o ființă, ci *Gîndul*. „— Dar ce ești tu ? / — Eu ? ce sînt eu ? Așa e : / Sînt inimă și flacără și cîntec / Și ramura invoaltă de văpaie, / Punctul — dintîi, universalul pîntec, // Sînt bob de mei, sînt gîză și sînt broască, / Sînt elefant și sînt copac, sînt munte, / Sînt lună și sînt sor, boltă cerească, / Sînt noapte și sînt zi, legate-n punte, // Sînt mic de tot și mare, deopotrivă, / Sînt cît-cuprinzi și-atomul decimîndu-l, / Genună sînt, sînt zenital — ogivă, / Sînt timp, sînt Haos, / Totul sînt, / Eu — Gîndul !"

Poezia lui Tudor George este o poezie a alchimiei regnurilor, ca expresie a veșnicei mișcări a materiei. Ea nu este în ultimă instanță decît un elogiu al acestei chimii necontenite, singura etică posibilă pentru om fiind dinamica participare la viața regnurilor. E scos de aici un mod omenesc de a trăi, exprimat metaforic. Marea cu mișcarea ei neostoit fremătătoare, este una din analogiile folosite *(Neptun petrece)*. Vegetalele, pomii mai ales, sînt flăcări ale mineralului. Omul devine o ființă de interregn, dorința sa de cunoaștere fiind dorința de a participa, de a se antrena în viața materiei care îl poate accepta sau refuza. Elementul acvatic, cel mai favorabil experienței, îl atrage pe Michelangelo : „Măcar o hibernală fantasmă dac-aș fi, — / Neliniștită pururi, preschimbătoare pururi — / Ce-nchipuie-n cristale de ghiață monștrii vii, / În veșnică mișcare-a perfectelor contururi !... // „Or vîntul, numai vîntul cu nevăzut scalpel, / Cu degete fluide ce arborii-i sculptează, / Euritmii și forme pulsînd în spasm cu el, / Ca muzica de umbre ce scapără-n-tr-o rază !... // „Or marea ! Numai marea de plasme fremătînd, / În care fierbe cerul cu madrepori și astre, / În care zări protee prind forme, rînd pe rînd, / Mimînd perfecțiunea închipuirii noastre !..." *(Michelangel și Meduza)*.

Imersiunea în elementul lichid deschide porțile unei fastuoase lumi cu desen oniric, pe care o vom regăsi reluată în *Neptun petrece* și a cărei plastică și liniă mișcare decorativă amintește de tapiseriile subterane pe care le extrage I. Negoițescu din poezia postumă a lui Eminescu : „Vin față-n față, moi, cu pași de pîslă / Unduitori, cu trup de nebuloasă ! / Nebănuit, ca o tăinită vîslă / Despică valuri laba lor spăimoasă... // Doar ipocritul zîmbet le-nflorește / Pe magic chip mocnindu-le ideia / Cu-acel suris mimînd dumnezeește / Un fard fermecător, ca orhideia / Ghioc de vis tulburător se cască / Vădind de foc, în funduri, floarea boltii / Și o teroare dulce-îngerească, / Cu lungi petale își ascute colții... / Hrubă de vis, magnetică, hipnotă ; / Xilofonii de orgă diafană ! Le-ademenește captivanta grotă / Ca un sesam, ca o cerească rană ! // Narcisiacă hrubă peste hrubă / În propria-i găvană se oglindă / Și ochi în ochi privirea și-o-nșurubă, / Neîndrăznind niciunul s-o desprindă". *(Neptun petrece, Balada celor două valuri)*

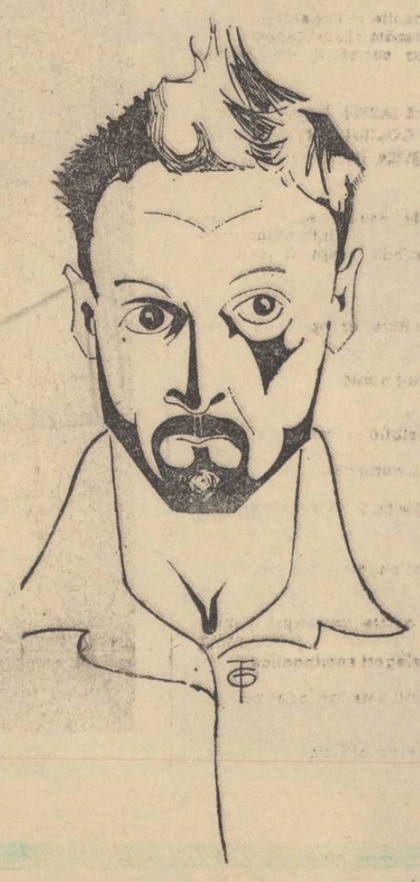

Nu este de altfel singurul fior eminescian al acestei poezii. *Michelangel și meduza* ne indică deschiderea spre gigantesc a forței care se frămîntă în aceste balade. Michelangelo e prototipul forței creatoare titanice.

Autoportretul poetului definește grafic o stare de spirit. Podoaba capilară, element vegetal, se ridică spre creștet, într-un fel care sugerează flăcările, ardența. O axă de simetrie, străbate vertical un chip ascetic, emaciat ca după o coborîre în infern, cu trăsături demonice, în care, o parte are expresia încordată a participării interioare obsesive, centrul de expresie fiind ochiul, cealaltă parte subliniind prin același centru de expresie, cealaltă fază a participării : ochiul deschis în afară, oboseala consecutivă, cearcănul. Bipolaritate care exprimă foarte bine lirica lui Tudor George.

Capacitatea primă a lui Tudor George este într-adevăr aceea *de a vedea*. Poeziile se constituie prin redimensionarea punctului de plecare, pretext de hiperbolizare, în felul în care Edgar Poë avea viziunea *Sfinxului*. Autorul își respectă ideile și intuițiile, montînd cu minuție bogate puneri în scenă. Virtuozitatea nu e scop în sine, ci mijloc. Baladele sînt de o convenționalitate studiată *(Tauli — poveste cvasi indiană de dragoste)* importantă fiind oficierea ceremonialului poetic. Ele sînt de fapt false balade, epica fiind, cu excepția *Legendei cerbului*, pretextuală. E folosită însă mișcarea solemnă a baladei, mașinăria amplă a versului epic, mai apt să sprijine dimensiunile unui univers liric, voluntar și mirific. Baladele sînt aproape toate metafore enorme care dezvoltă în cercuri concentrice metafora centrală, operație care presupune minima deliberare. Operă de rafinament elocvent este *Balada celor două valuri* sau *Neptun petrece*, care-și propune să recreeze imaginea tumultului mării. Cum maximul elogiu al unei mișcări titanice nu e simțit în lirica de mică întindere, dansul valurilor este montat și explicat pe spațiul unei lungi balade în care suspensul este dat de fast, de capacitatea de a fantaza în domeniul submarin. Conștiința că poezia este o artă a limbajului, este evidențiată de toate baladele. Trebuie adăugat că Tudor George e din speța poeților simbiotici, a căror poezie își extrage oxigenul din lirica înaintașilor, fără de care nu poate fi înțeleasă și n-ar fi putut exista. Retorta lui topește influențe diverse și e temerară încercarea de a-i numi pe toți. Suflul villonian este mai evident ca și cel poësc ori barbian. Sinteza este însă personală și atestă o conștiință a poeziei pe care nu mulți dintre colegii săi o au.

În baladele lui Tudor George se zvîrcolește o vitalitate superb orgolioasă în aspirația ei constructivă. *Turmele soarelui*, capodopera volumului credem alături de *Michelangel și meduza*, este expresia unei astfel de forțe care restructurează generos totul, împrumutînd materiei surplusul de noblețe pe care altfel nu l-ar fi avut. Poet citabil în aproape tot ce scrie, Tudor George atinge aici unul din punctele de vîrf ale creației sale. O cireadă oarecare dusă la tăiere e văzută de autor în dimensiuni colosale, cu o grandoare a desfășurării ritmice și a reînnobilării materiei unde grandoarea se aliază cu o neașteptată forță verbală. Motivul heliadesc din *Zburătorul* e depășit, amplificat și dus la apoteoză :

„Crezui un roi de muște, la început, și parcă / Zării un bloc de neguri crăpîndu-și mozaicul, / Precum în toiul verii stîrnite muște-ncearcă / Un zbor compact, extatic, într-un vacarm ridicul... // Pe urmă se prelinse ca o imensă pată / De instabile tonuri — mereu întunecoase, / Ce-nchipuiau o trîmbă de elefanți plecată / Spre țintirimul cărnii și-al putredelor oase... // Această viziune din urmă fu cea justă : / Curînd se-adeveriră funestele impresii ! / Era, de fapt, o turmă mînată dinspre pustă, / Cu trunchiuri mari, ghiolbane, ca un exod de gresii... // Nediferențiată persistă-n creier zarea, / Dar orice punct ce vine și se bosumflă-n fală / Amplifică și face un fluviu vast cărarea, / Contura unei vite crescînd monumentală ! // (Io-s dinspre bărăgane și ochiu-mi recunoaște / Cum pe tipsia-ntinsă confunzi un praf c-un vultur, / Or astru-n zori-l-adumbră zvîcnirea unei broaște, / Or holdele le-asemui cu-a mărilor tumulturi...) // La fel, nimbată-n colburi, deosebii cea turnă, / Și, ager la privire, curînd băgai de seamă, / Cum se luptau bouarii pe laturi și pe urmă / Să-nchege acea pînză ce-ntr-una se destramă.... / Iar oamenii aceia ce clătinau spre-ncoace / Păreau să se desprindă din neguri de baladă / Păreau că sînt din cremeni zdrobite sub tesace, / Hirsuți cum înșiși codrii cînd vîntu-n ei se-noadă. // Ast chip, se-apropiase, deși părea să stee / Ca înrămată-n zare fantastica devalmă : / Din pata de culoare o lîncedă maree / De politonuri sumbre în revărsare calmă... // A desprimăvărire păreau cum se dezgheță / Bălțatele coline prin aburi de zăpadă, / Or cum prin bura toamnei ți-apare codru-n ceață / Cînd vîntu-i hăituiește besmetica cireadă... // Erau, de fapt, aceleași patetice cornute / Cu ochiul scurs, cu cornul stinsei nobleți de zimbru. / Dar osebii pe trunchiuri cu fieru-ncins cusute / A morții ecusoane ; un A — funestul timbru ! — // Am înțeles atuncea exodul unde duce / Și-mi afundai privirea tăișe ca jungherul / Prin vitele acelea prostite la răscruce / Prin ochii lor albaștri care reflectă cerul... // Curînd păreau mai clare impresiile mele — / Ca deslușind pe-o hartă un munte de-o prăpastie — / Se scorojiră-aevea conturele acele / Prin adîncite riduri și crenelate coaste / / Mi se părea că nu știu ce zeu, zdrobind din fașe, // În pumn gigant, lucrarea-i pe care n-o regretă, / Închipuise-aceste gigante cocoloașe, / Materia aceasta ce se mișca incertă !..." *(Turmele Soarelui)*

M. UNGHEANU

Desen de CHAGALL

MEMORIA ZĂPEZII

Viscol — spulberare în miriade în meteori a unei gigantice planete albe, viscol care preface orașele în vetre pompeiene, acum cînd la ceas de înclinare a lămpilor, lava înstelată ne-a cotropit casa, treptele, sufletul.

Stau zăvorît într-un sonet eminescian, cu atmosferă, e drept autumnală :

„Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gîndești la viața toată.
Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată ;
Dar și mai bine-i, cînd afară-i zloată,
Să stai visînd la foc, de somn să picuri..."

E vremea la care-i gîndim pe „bătrîni", pe cei cărora le-am fost cum se zice, contemporani și pe care o altă lavă, de lut înflorit i-a acoperit în Pompeiu din dealul Șerban Vodă. Să fim arheologii care le caută umbra, așa cum s-a săpat în memoria noastră, cum în lacuri de asfaltit s-a săpat Ninive...

Vom împlini curînd vîrsta iisusică, a Răstignirii, vîrsta la care cele mai multe cuvinte în negare, vin din interior, la care sînt mai dramatice zvîrcolirile și în care ești gata să te consideri despuiat de tot ceea ce ai cucerit prin timp, aruncat la poarta unor noi începuturi. Vîrstă care nu e a amintirilor. Și totuși, îi văd, îi aud, îi simt înaintînd prin viscol, implacabili ca în înduioșătoarele ilustrații de abecedare pe cei care am apucat să-i întîlnesc, în drumul lor — vai, abrupt ! — către Stix. Un soi de parc provincial cu statui ninse de cască în mine și capăt memorie de scrib egiptian și-i chem în plumb proaspăt, de gazetă nouă, pe cei Lunecați... Derulez o peliculă fantastă cu imagini aproape țopăitoare, cu lumina modificată de prea îndelung repetate proiecții, cu un aer de vechi aurit, stagnat în fluid...

...O iarnă cu turnuri crăpate și dezastre silvestre undeva, într-un cartier cu circiumi și cimitire, pe strada cu bizare incolăcituri. Frăsinet. Sînt în casa lui Bacovia. Poetul rostește versuri de Eminescu și Poe, cu o voce nespus de frumoasă, vibrantă și eu îl aud de aici, din mica sufragerie unde m-a găzduit pentru cîteva clipe doamna Agatha și e frig și miroase a cearâ, a ceai și a flori vechi, uscate în jurnale și viforniță clatină perdeaua și clinchetesc lingurițele de argint în dulapul de culoarea frunzelor arse. Și vîntul creiază singura-i, distinctă, euritmic : Ba-co-vi-a !

...O fereastră de cristal. Sadoveanu o privește un minut, un ceas, două. Vorbește despre Creangă așa cum nimeni n-a mai vorbit despre un scriitor, cu vorbe cum nu-mi va mai fi dat să aud, vorbește clipei prezente dar și imenselor despicături ale timpului pe care le deschide în aer dincolo de geam. Cuvinte care clatină frunzele copacilor primordial de pe pereții Voronețului din miază-noapte.

...La catedră e un domn cu chipul cumplit de palid, încercănat, un domn care nu aude bine și se slujește de un mecanism fioros, complicat. Știu că e Camil Petrescu, încerc, să-i transcriu cu ambiții stenografice cuvintele dar nu izbutesc. (Cum or fi izbutit biografii iviți ciupercărește să „memoreze" după 20 sau 30 de ani grupuri de sute de cuvinte din „conversațiile cu Camil" ?) Domnul cu gesturi elegante pare un ilustru lutier cu auzul atacat de sunete rare, un alchimist cu suris tandru și, pentru mine, Bălcescu.

...Piața Confederației. E dimineață de octomvrie, translucidă. Movile mari de mere catifelate, adevărate piramide roșii și aurii sînt zidite savant sub ochii unui bărbat cu baston, cu păr alb, zburlit, un bărbat care urmărește cu un interes straniu fiecare gest, cu aparențe ostile. Deodată .. Vîrful bastonului împunge piramida și merele se răpîndesc pe caldarîm. Ca într-o partidă de biliard regesc, bilele se caută, se ating, piatra se podește fastuos. Și bărbatul se copilărește, rîde cu dinți mari, albi, rîde cuprins de o frumusețe vitală, tinerească. Apoi se burzuluiește din nou, și îl răsplătește pe „zidarul" stupefiat cu o sumă incredibilă. Îl privesc cum se îndepărtează, pripit, de la locul de joacă dureroasă. E neasemuitul George Călinescu.

...O uriașă umbră neagră peste care ninge cu intermitențe cu fire de barbă. Un sombrero pe creștet masiv. Oamenii îl urmăresc cu încîntare pe bătrînul care își bocăne în asfalt, în augustul încins, bocancii. Trece părintele Galaction.

...Arghezi. Ciinii Mărțișorului sînt departe din casa nouă în care îl caut, departe arborii domestici, lighioanele. Îmi întinde o țigară („Caragiale m-a învățat să fumez").

...Podul clădirii cu stucatură văruită din bulevardul Ana Ipătescu 15, redacția „Tînărului Scriitor". Moș Cazaban ne-a adus „marfă" Îi caut ochii. (Vînătorii îndrăciți ca el capătă cu timpul, ochi de sălbăticiune). Ei l-au văzut pe Eminescu. Am turnat în mine umbra cu straie de șiac a Luceafărului Privi-ți-mi ochii. Comunicarea se continuă.

...Blaga, care nu a auzit de mine, doamne ferește ! dar care mă laudă cu nemaipomenite cuvinte pentru că i-am trecut pragul. Ce frumos, ce cald, mint genitile.

...Cimitirul Vatra Luminoasă. În capela în care e depus trupul neînsuflețit al dragului belfer Ioachim Botez, profesorul meu de „limbămînt și semaseologhie" au intrat cîțiva copii orbi, fără să știe. Se joacă, se strigă, cu mîini întinse.

...Noapte de ianuar'69. Citesc cu Nichita versuri de Labiș, e limpede că dacă s-ar fi cunoscut, ei s-ar fi iubit, e limpede că absurde condee vor să-i despartă, decisiv. Și la capătul fiecărei fraze îl aud pe Laie spunîndu-mi cu aerul lui mucalit : Bădie...

Viscol.

Filmul se încețoșează. Memoria mea — ori a zăpezii — a gravat în plumb aceste conture. Toate mărunțele (și marile) dihonii între cei ce alcătuiesc breasla sfîntă a scriitorilor plătesc în clipa în care ne confruntăm cu cei sublimi, cu „bătrînii" care s-au jertfit trudind pentru „creșterea limbii românești".

Gheorghe TOMOZEI

Desen de EUGEN DRĂGUȚESCU

ION ALEXANDRU

JURNAL DE POET

„...a crește înseamnă a fi deschis pentru depărtările cerului și în aceeași măsură a fi înrădăcinat în întunecimile pămîntului".

Der Feldweg

E către miezul nopții. Pădurea Neagră a amuțit, izvoarele Dunării însă lucrează, poate de la începutul lumii se tot luptă cu adîncimile să le aducă afară și să le arate lumii și apoi să le poarte cu grijă să nu se piardă pînă în mare unde vor fi iar încredințate altor adîncimi și zări necunoscute. De pe colina mea privesc cealaltă colină cufundată în noapte. Acolo într-o casă de lemn umbrită de pădure și singurătate filozoful Martin Heidegger de bună seamă că în patul acela de campanie se gîndește încă la România.

I-am spus prea mult în seara asta despre Eminescu și Blaga și schituri și despre noi cei tineri ca să se șteargă cu ușurință cele adevărate. Cei mari sînt atît de simpli că rămîn mereu de neprins în cuvînt; ceea ce-i simplu e cel mai greu, s-a spus.

Un om mărunt cu obrazul blînd de copil mă ascultă părintește mirîndu-se. Fereastra dă spre pădure se lasă amurgul și clopotele de departe încheie lumina zilei. De-o săptămînă de cînd am primit scrisoarea de la Dumnealui că pot veni, m-am tot pregătit din scrieri și iată că acum povestim despre alte depărtări din Filocalii care au alte zodii decît cele din "Sein und Zeit".

În treacăt fie spus, numărul cărților lui Heidegger e de peste douăzeci și traducerile s-au făcut aproape în toate limbile pămîntului și numărul comentatorilor dintr-un breviar recent apărut se ridică aproape la două mii. O carte recentă apărută în Franța despre articolele politice ale lui Heidegger apărute înainte de război precum și o scrisoare publică a fiicei lui, Husserl, vin să facă lumină înlăturînd bănuielile ce rămăseseră asupra filozofului că ar fi acceptat ori împărtășit ideologia naționalistă. Desigur, problemele nu-s atît de simple dar răspunsul este categoric : nu. Pentru a-l cunoaște însă pe Heidegger - în ce constă problematica lui trebuiesc ani de studii serioși asupra întregii filozofii din vechime pînă la Nietzeche.

Cei grăbiți vor putea, una două (cum s-a întîmplat), să-l treacă pe Heidegger printre cei duși cum s-a întîmplat cu Kant o vreme și cu scolasticii. Studențimea de astăzi de aici pe cît de superficială, pe atît de încălzită după „nou sociologic freudian" își va reveni într-o zi dacă va mai fi cu ce să-și revină.

Da, Domnule Profesor, studenții de la noi sînt mult mai gravi și mai responsabili decît atîta pleavă de pe aici.

Pentru că, ceea ce-i greu cheamă adîncime și adîncul e simplu. Acești tineri au pierdut legătura lor cu acel Feldweg de care vorbiți Dumneavoastră. Și cine a pierdut legătura cu esența nu mai înțelege nimic. Se angajează în multe, dar superficial. A fi pretutindeni și totuși nicăieri. Cît de simpli sînt presocraticii, cît de clar este Augustinus și Pascal. Și cît de curate și minunate sînt cărțile Dumneavoastră iubite. Domnule Profesor. V-am adus doi trandafiri pe care i-am sădit cînd am ajuns în Freiburg acum aproape o jumătate de an. Izvoarele Dunării i-au udat, vînturile pădurii i-au îndemnat dorul după mama din Ardeal, i-au trecut prin foc și apoi veniră norii înghețați și viscolele și auzeam armele de vînătoare pe urmele sălbăticiunilor și semn era că trandafirii sînt bine privegheați. Apoi au fost bătăile turnului străvechi ce tot vorbește cu cerul de șase sute de ani aici către miezul Europei. Dumneavoastră, Domnule Profesor, veți plini acest an optzeci deja în căsuța asta de lemn cu podea și grinzi și pereți tot din lemn și la masa asta pe care aveți înrămat chipul maicii Dumneavoastră care a trecut dincolo de izvoarele Dunării și vă așteaptă îmbrobodită cu năframă neagră.

Și pruncii morți în război sînt tot acolo și acuma Dumneavoastră știți că e tîrziu și-i aproape noapte și Coralia vine încet și trebuie să vă luați rămas bun către marea cea mare.

Poate că nici nu trebuie să vă luați rămas bun, căci nu rămîne nimic, căci ceea ce rămîne, este *acolo* lîngă mama Dumneavoastră. Căci ce este acest Sein - această Fire, Domnule Profesor, de care ați vorbit o viață atîtor mii de studenți? Eu cred că-i mama Dumneavoasrtă , Domnule Profesor - nu alta, ci făptura asta ce vă privește din rama de pe masă. Nu-mi spuneți cu un surîs ascuns de copil neîncrezător arătîndu-mi cărțile ce s-au scris despre Dumneavoastră, complicat - teoretic speculative că ar fi literă moartă ? *Über*, despre nu *In*.

Și de ce mă priviți cu atîta băgare de seamă ?

Poate că n-o să ne mai vedem niciodată. Mă bucur tare mult că am putut fi o seară numai noi doi și că tare multe voi fi învățat...

Ce înseamnă „Luceafărul"? — m-ați întrebat. — E steaua aceea de seară și de dimineață între care se închide noaptea și se deschide cerul.

Redau mai jos, în romînește, textul poemului-cugetare „Aus der Erfahrung des Denkens" - Din învățămintele cugetării.

Asupra unor termeni îmi rezerv dreptul de a reveni cînd voi fi cunoscut mai îndeaproape semnificația cuvîntului heideggerian. Acest *Poem* să-i zic, a apărut într-o cărțulie după război și se vor putea întîlni parte din numirile filozofice și parte din căutările din *Sein und Zeit*. Țin să adaug că a apărut de curînd *Sein und Zeit* în ediție bilingvă în Franța. Textul încă nu l-am citit, abia primindu-l. Voi reveni asupra acestor povești cu vremea.

DIN ÎNVĂȚĂMINTELE CUGETĂRII

Drum și cumpănă
Cărăruie și poveste
Se găsesc pe-aceeași cale

Mergi și porți
Greșeală și întrebare
De-a lungul Potecii tale

CÎND ÎNTÎIA LUMINĂ DE DIMINEAȚĂ CREȘTE ÎN LINIȘTE DEASUPRA MUNȚILOR...

Întunecimea lumii nu poate vătăma
Niciodată lumina Firii

Noi venim prea tîrziu pentru zei
Și prea devreme pentru Fire, al cărei
Poem început este omul.

A merge spre o Stea, numai atît.

Cugetare înseamnă restringere în jurul unor gînduri
Așa cum o stea pe cer fixează lumea.

CÎND ROTIȚELE VÎNTULUI ÎNAINTEA MÎNIOASEI FURTUNI ÎN FEREASTRELE COLIBEI CÎNTĂ...

Curajul cugetării se trage din exigența Firii
apoi se dezvoltă după cum îi vorbește îndeminarea.

Îndată ce avem lucrul înaintea ochilor și
Cuvîntul în inima ascultării, izbutește cugetarea.

Nu învățăm mare lucru din deosebirea
dintre un subiect învățat și un lucru gîndit.

Dacă e socotită cugetarea ca un dușman
și nu ca un simplu adversar apoi s-ar
putea privi obiectul cugetării cu mai multă bunăvoință.

CÎND DE PE CERUL PREGĂTIT PENTRU PLOAIE DEODATĂ LUMINA SOARELUI ALUNECĂ PESTE PĂȘUNEA ÎNTUNECATĂ...

Noi nu ajungem niciodată la gînduri. Ele vin la noi

Aceasta este ora prielnică Dialogului
El înseninează dezmeticirea în comun.
Acesta nu evidențiază opinia contradictorie,
nici nu rabdă aprobarea îngăduitoare.

Dintr-o asemenea sociabilitate (de idei) între prieteni se desprinde poate cîte ceva în meseria
cugetării. Și pe neașteptate prin asta unul din ei devine Maestru.

CÎND LA ÎNCEPUT DE VARĂ NARCISELE UNA DUPĂ ALTA SE ASCUND PE CÎMPIA ÎNFLORITĂ ȘI TRANDAFIRII MUNȚILOR SUB ARȚĂRI STRĂLUCESC...

Măreția mijlocitorului

Numai plăsmuire păstrează vedere.
Totuși plăsmuire sălășuiește în Poem.

Cine ar putea, atîta vreme cît el vrea
Să ocolească nenorocirea să treacă
Prin chinurile facerii Însuflețirea ?

Suferința trimite puterea ei mîntuitoare
acolo unde noi nici nu ne-am aștepta.

CÎND TORENTUL ÎN MUNȚI ÎN LINIȘTEA NOPȚII DIN CĂDEREA SA PESTE COLȚII STÎNCILOR POVESTEȘTE...

Cele mai vechi ale trecutului vin în
cugetarea noastră din dincolo-ul nostru
pierdut și totuși închis în noi

De aceea așteaptă cugetarea venirea
trecutului și este aducere aminte.

A fi matur înseamnă : a te opri la timp
acolo unde unicele gînduri au dat peste un
drum de gîndire care în structura sa a atins apoteoza.

Pasul îndărăt din Filozofie în cugetarea
firii noi trebuie să cutezăm și să-l facem
îndată ce în obîrșia cugetării am devenit familiari.

CÎND DUPĂ NOPȚI DE IARNĂ ÎN CARE VIFORUL A SPULBERAT COLIBA, ÎNTR-O BUNĂ DIMINEAȚĂ PRIVELIȘTEA ÎNZĂPEZITĂ A ÎNCREMENIT...

Povestea cugetării în esența ei ar fi mai întîi odihnitoare
prin aceea că-i incapabilă să spună ceea ce trebuie
să rămînă nespus

O asemenea incapacitate ar opri cugetarea înaintea lucrului

Vorbitorul și spusul nu-i nimic
în nici-o limbă

Dacă vreodată e posibilă o cugetare totuși vie,
Mirarea cui ar putea-o cumpăni.

CÎND PE PLAIURI TURMELE ÎNCET COBOARĂ CLINC, CLINC...

Caracterul poematic al cugetării nu-i decît un voal.

Unde acest caracter apare deșteaptă pentru multă
vreme utopia unei înțelegeri semipoetice.

Însă gîndirea poematică este într-adevăr Topologia Firii.

Ea numește acesteia (Firii) obîrșia esenței sale.

Portret de
CONST. ION POPOVICI

ETA BOERIU

Solstițiul singurătății

Cînd spicele noaptea sărută pămîntul
Pe tîmple și-n creștet cu buză țepoasă,
Morților vii le-ascultă cuvîntul
Foșnind fără sfîrcet, ca lanul sub coasă.
Și ei, dintre cîrtiți, cu ele-mpreună,
Cînd soarele-i bate țărînei în poartă,
Ne-ascultă, ne-ascultă și-n vînt se cunună
Inimă vie cu inimă moartă.

Dar iată s-au copt sudorile noastre
Ca mustul fierbinte din pîntecul viii,
Ca țeții de păsări dospiți în găoace,
Și-n gînduri ca-n horă doar vii cu vii
Nicicînd nu se prind să cînte, să joace.

Din pragul frigului statornic

Ne dezmințea un cer pleșuv de zodii
Și nouă ruginit de-ntrucăutarea
În care-am ars ca șimburii de rodii
Și ne-am uscat bătuți de vînt ca sarea,
Un timp scoboritor în cataracte
Și greu pe umeri, stăruind sub trunte
În straturi groase de amintiri compacte
Ca pratul printre tilele cărunte,
Un vînt din patru colțuri neprielnic
Acestei pînze-n larg desfășurată,
Un soare-opac înmugurind vremelnic
Pădurea noastră de dorinți uscată,
O magmă rece pe sub noi ca lutul,
Pămînt fierbinte-al celorlalți și rodnic,
Ci nouă de pe-acuma așternutul
Temutei ierni și-al frigului statornic,

Ne dezmințeau și totuși strînși, ca mirii
Întinși sub bolți pe lespezi înghețate,
Ca două vechi efigii-ngemănate,
Ne străduim să nu-i murim iubirii.

ION TUDOSE MARIN

Prietenul meu Alain

Cresc patru iepuri între raft și chiuvetă pe una din polițele în prelungire. Îi cresc pentru prietenul meu Alain, amator de vînători cu pînde și fără pînde. Știe o mulțime de povești cu iepuri neprinși și ăsta cred că e motivul pentru care îi cresc printre cărți.

Cînd mă vizitează, prietenul meu Alain, ascund iepurii dar el îmi spune că la mine se simte întotdeauna cu pușca în spinare. De cîte ori îl invit să ia loc pe pat își dă pușca jos și o reazemă de copacii din colțuri, apoi îl servesc cu ce am mai bun în casă. Îi place ciocolata, învelită în foița albastră, cu o fetiță roșie deasupra. După ce mănîncă ciocolata, pe fetița roșie o pune în buzunarul de la piept și rîde :

— Mai dă-mi una și pentru celălalt buzunar !

— Nu mai am.

Prietenul meu Alain nu se supără, dar ocupă tot patul, pe toate dimensiunile ceea ce înseamnă că e tot aia. Îmi cere o scobitoare cu care să-și aleagă părul cu cărare la mijloc. Nici o dată nu am avut scobitori în casă și chibriturile mele s-au nimerit să fie din carton. Din cauza asta și alta cărarea lui Alain nu mai poate fi pe mijloc. Acum își privește mîinile și are remușcări pentru toți iepurii împușcați, cîte unul, cîte doi, chiar și pentru cei vii, cei doi prinși cu mîna și băgați în tolbă. Cînd a ajuns acasă n-a mai știut care sînt iepurii împușcați și care prinși cu mîna.

— Știi, de mult dau ocol casei și niciodată nu iese la fereastră !

— La care ?

Prietenul meu Alain rîde de întrebarea mea și apoi de întrebarea lui, la a doua răspunde, la a mea nu răspunde. Casa are patru ziduri și fiecare zid are două ferestre, în jurul casei sînt numai străzi, el strigă la o fereastră, fata aleargă la alta, iar el crede că niciodată fata nu va ieși la fereastra la care strigă el. Alain zîmbește puțin, foarte puțin, atît cît să-i ajungă zîmbetul pe degete, de acolo înapoi în privire, apoi împăturește zîmbetul și-l bagă în buzunarul rămas liber fiindcă eu n-am mai avut ciocolată cu fetiță roșie pentru celălalt buzunar.

— Tu pleci, chiar te-ai hotărît să pleci ?

— Da.

Acum, Alain își trage pe piept raftul al doilea de cărți și lucrul e foarte ușor, fiindcă raftul este deasupra patului. Comod ar fi fost să ia al treilea raft, dar ar fi dat peste iepuri. Nu mă mai tem fiindcă de cîte ori vine la mine, Alain nu citește decît un raft de cărți, cînd termină își curăță pușca pe țevi, își pune pălăria verde tot culcat, pălăria se turtește puțin, își îndeasă cismele de mlaștini, pînă la coapse și cu mîna pe armă, cu ochii închiși, pleacă la vînătoare Ritualul se schimbă în sens invers cînd vine de la vînătoare și după fața lui nu vezi vreo-dată că vînătoarea s-a terminat cu obișnuitul succes. Mă așez pe scăunel și îl ajut la iepuri :

— Și cînd te gîndești că acum nu m-am lăsat păcălit ! dar tot nu a ieșit la fereastră !

— La care ?

Alain își împăturește iepurii lîngă pat, îi va lua cu el cînd pleacă, dar după privirea lui văd că vrea să-mi lase pușca aici și mi-e frică de asta. O reazămă din nou de un copac prin care trece apă cu clor și-mi povestește cum a fost la vînătoare. „În general vînătoarea nu se deosebește de cealaltă și nici iepurii de azi nu sînt altfel ca iepurii de ieri sau alaltăieri".

Își dă jos costumul de vînător, îl îndeasă în raftul rămas gol, cismele înalte le aruncă sub pat așa că mîine le voi găsi înțepenite de noroi uscat fiindcă la mine sub pat mai am și copaci verzi prin care curge abur, la fel ca prin armonica de sub fereastră.

— Ar fi bine să rămîi. Eu sînt învățat cu umblatul.

— Și eu sînt.

Mă contrazice și nu mă lasă să plec cu el. Alain crede că de altceva vreau să plec și că mai bine n-aș face pe prostul să părăsesc pădurea asta din care doar iepurii lipsesc ! „Dragul meu, prietenul meu, ce n-aș da să strigi la fereastra la care trebuie, să nu mai faci boacăne și să bagi iepurii vii lîngă cei bătuți cu alice, Alain, Alain, aș vrea să te las aici în locul meu dar ai să te crezi în pădurea ta și ai să sări cu pușca de aici, c-or să te cheme noaptea prin somn toate ferestrele".

— Aș plînge o dată cu tine.

— Aș rîde cu tine de un milion !

Alain se chiorăște la mine, se întinde pe pat în ciorapi verzi și întinde mîna către primul raft. Îl adună pe piept și iar citește din cărțile mele cu povești. Nu înțeleg de ce nu ia raftul care îi e la îndemînă. Iepurii i-ar fi sărit în față și l-aș fi văzut mirîndu-se, rizînd l-aș fi văzut cu hohote, scuturînd patul, ar fi căzut pe el steluțele prinse cu pioneze în tavan, iepurilor le-ar fi apoi frică, s-ar ascunde în cizmele lui lungi și Alain ar fi rîs și mai tare, iar eu n-ar mai fi nevoie să plec, nicăieri.

Dar Alain n-are habar de toate astea și citește raftul întîi, pentru prima oară două rafturi deodată.

— Adu-mi puțină apă !... spune-mi la tine apa de la chiuvetă este de izvor ?

— De izvor, Alain !

Bea apa pe care i-o aduc în ulcior, dar preferă paharul cu gîtul larg. Continuă să citească. Nu-i iau paharul de pe piept unde și l-a așezat ca pe-o tavă și mă minunez încăodată că el caută aici taina fetei care nu iese la fereastra la care strigă el. Nu va afla acolo nici de ce plec cu el, nici de ce m-am hotărît s-o fac. Iau cărbunele și-l desenez pe Alain citind, cu paharul pe piept, desenul nu-mi iese și-l stric, făcîndu-i paharul — fîntînă, cartea — fereastră și mîinile — cîntec. Îl termin așa, îl semnez, îl dedic și arăt desenul lui Alain. Rîde :

— Pune paharul la loc !

— Îl pun acolo unde vreau.

Alain mai are o singură carte de citit și se va apuca nebunul de al treilea raft. Va da peste iepuri, eu o să mă prefac că nu știu nimic, el o să creadă că e pădure, o să pună mîna pe pușcă, eu o să-i asvîrl cartușiera mai înainte dar el o să-i împăturească de vii ca pe toți ceilalți.

— Vezi ce scrie aici : „Prietenul credea că i-a ascuns bine, dar în cele din urmă a văzut că e prima ascunzătoare la care s-ar fi putut gîndi celălalt".

— Alain, tu ai știut de iepuri !

Alain nu răspunde decît la întrebările lui, undeva, între tevile puștii, între pagini, între tîmplele care zvîncesc „unu-doi" și termină cartea din urmă. Îmi arată piciorul patului și cred că în felul ăsta are să procedeze de acum. — Cu semnele o să ne înțelegem. Dar semnele grăesc : lîngă pat, patru iepuri împăturiți arată cu urechile înspre pușcă, iar ochii și-i țin în pămînt de frica lui Alain, chiar așa morți cum sînt.

— Am fost din nou, n-a ieșit nici de data asta deși am schimbat fereastra. Data viitoare mergem amîndoi, tu ai să stai într-o parte, eu într-alta, și n-am să mă supăr dacă va ieși la fereastra la care strigi tu.

Prietenul meu Alain rîde acum, eu dau buzna la dulapuri, îi asvîrl un costum frumos, el îmi cere și o cravată, iepurii mei ascunși put, ai lui vînați put, îi învelim în ziare și-i luăm cu noi.

Undeva, în drum, găsim lăzi de gunoi pregătite.

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

PIETÀ

Urmărind cele trei Pietà, se poate vedea drumul lui Michelangelo, de la încrederea lui formidabilă în sine, la neîncredere, slăbiciune, teamă. De la liniște la neliniște. Abia înainte de moarte e nemuritor și dacă mai trăia o viață nu mai era nevoie de un alt sculptor pe lume. E deja modernă *ultima Pietà.* Prima *(San Pietro, Roma) : doi adolescenți, unul mort, altul viu, amîndoi prea plini de viață. El e făcut ca un val, cu creasta în jos. Piciorul stîng — atîrnînd. Singurul sentiment de moarte, de nesprijin. Capul lăsat moale, fața în sus, căzută sub stele. Urmărești linia privirii ei : în abisul din trupul frînt, în golul făcut de arcul frînt al trupului. Ochii lui sînt închiși, dar închiși în sus. (Ar fi privit în sus). Nimic, sau prea mult, de pietate, în tot ansamblul. Ea are ceva carnal. Mușchii sînt încordați, cer. Încă mușchii lui sînt încordați. Au toată electricitatea în ei. Aici e Michelangelo, autorul lui David. Isus face pe mortul, e plin de vlagă. Sau e un Isus care ar fi murit în epoca de început de minuni (schimbarea apei în vin). La întrebarea unui ziarist dacă-i place Michelangelo, Brâncuși ar fi răspuns, se zice, cu o altă întrebare : „Dumneata, ai putea să dormi într-o încăpere plină cu Michelangelo ?" Punerea aceasta în mormînt nu încape în mormînt, pentru că e plină de vitalitatea unui sculptor, care și el era la începutul minunilor. Pietà de la Roma e operă de echilibru juvenil. E și singura isprăvită. Lustruită, cu toate umbrele puse la locul lor.*

A doua : *O întîlnesc în inima domului din Florența. E executată prin 1545, la mulți ani după cea din S. Pietro. Participă : Madona și Cristos, Magdalena și Nicodim. Condivi o descrie astfel : „Cele patru personaje sînt mai mari decît în natură ; se vede Fecioara sprijinindu-l pe Cristos, cu pieptul, cu brațele, cu genunchii. Cristos, ca un corp care se lasă, cade într-o sfîrșeală a tuturor membrelor". Artistul este în plină epocă de perfecțiune. Ambițiile supraomenești îi produc însă violente crize. „Căci toate lucrările făcute pînă atunci păreau nimicuri pe lîngă ale sale" — cum spune Vasari — asta nu-l mulțumește. Se ia la întrecere cu sine. Foarte puține lucruri sînt duse pînă la sfîrșit, mereu fiind apucat de planuri mai irealizabile. Cam în acești ani compune și acel sonet atît de trist :*

Giunto è già'l corso della vitta mia / Con tempestoso mar per fragil barca / Al comun porto, ov'a render si varca / Conto e ragion d'ogni opra trista e pia. / / Onde l'afettuosa fantasia, / Che l'arte mi fece idolo e monarca / Conosco or ben quant'era d'error carca, / E quel ch'á mal suo grado ognun desia / / Gli amorosi pensier già vani e lieti. / Che fien'or, s'a due morti mi avvicino ? D'una so certo, e un altra mi minoccio. / / Nè pinger, nè scolpir fia più che queti / L'anima volta a quello amor divino, / Ch'aperse a prender noi, in croce la braccia".

(P-o mare furtunoasă, cu-o barcă prea gingașă / Ajuns-a, în cursa ei, viața mea, / În acel port știut de toți în care se ține seamă / Și se dă socoteală de orice faptă ticăloasă ori cucernică // Tocmai de-aceea îmi dau astăzi seama / Cît de greșită mi-era închipuirea / Care-mi făcea din artă idol și monarh / Și tot ceea ce poate dori oricine, chiar și fără voia sa. // Iar astăzi cînd spre două morți mă-ndrept / Din care de una sînt sigur iar cealaltă mă amenință / Ce vor deveni deșartele și veselele gînduri de iubire ? / / Nici pensula nici dalta nu-i mai dau liniște / Unui suflet întors cu totul spre acea dumnezeiască iubire / Ce și-a întins brațele pe cruce pentru noi". (Traducere Ștefan Crudu).

Cam acesta era universul sufletesc cu care a sculptat. Isus — complet dărîmat. Magdalena, chiar dacă te face să te gîndești la Leda dintr-un carton al maestrului, și după care cineva a făcut o statuie, e, în frumusețea ei, plină de o melancolie spășită. Ea e desprinsă cumva de grup, ori formează o aripă aparte. Cealaltă — reprezentînd o sfîntă treime, cu centrul de greutate în capul căzut al fiului, în obrazul său lipit de cel al mamei. Partea aceasta nu e definitivată. Dalta s-a răzgîndit, mîna a ezitat.

Pietà Rondanini *(Palatul Sforzesco, Milan). A lucrat la ea pînă la moarte. Cu patru zile înainte de a-și da obștescul sfîrșit, încă mai meșterea. Și voia să mai lucreze o zi dar i s-a comunicat că e duminică și că trebuie să se odihnească. Așa a intrat maestrul în marea duminică, plecînd direct de la această din urmă Pietà. Impresia pe care ți-o face e nemaipomenită. O jale universală, de cucerire a cosmosului degeaba. S-a întîmplat cu blocul de piatră, ce se întîmplă cu frescele vechi, cînd sînt văruite și peste ele se așează altele. Michelangelo a făcut mai întîi o Pietà care nu i-a plăcut. A început, peste ea, alta. Din cea veche se păstrează urme : un ochi în capul mamei. Un picior, de la genunchi în jos, intrînd ca un piron în piatră. Ori în pămînt (spre centrul pămîntului). Cu întregul grup — ne aflăm în plină dumnezeire. Un Isus, parcă dormind, prelingîndu-se în jos, sub o povară care e chiar mama lui. Efectul e acesta : se pare că nu mama îl sprijină, ci invers. El o duce. E o punere în mormînt a mamei, parcă ea a făcut toate patimile, parcă ea a murit — și el care trăiește, ori poate a murit mai demult, îi e călăuză. Se crede că meșterul n-a vrut să termine statuia. Era — susțin specialiștii — imposibil : nu-i mai ajunge piatra. Voia să perfecționeze, pentru el doar, un sentiment. Redarea unui sentiment. Să vadă pînă unde poate ajunge cu această ratare a unei lucrări (știa că nu mai poate s-o termine). Cum se vede acum, cugeți că a fost gîndită anume așa, și că resturile de la prima variantă, ochiul, piciorul, reprezintă omenirea întreagă, venită să participe la această îngropăciune. Nicăieri o impresie de mulțime în singurătate, mai mare ca aici. Se simte sculptorul trecut prin* Tomba *Medicilor. E Michelangelo, după ce a făcut* Noaptea, *cea cu sînii ca două mormînte : unul din care se învie și altul din care nu se învie, dar nu poți să știi niciodată, care e unul și care e celălalt. E Michelangelo, ieșit vlăguit din Capela sixtină.*

Unde e creatorul cu mîna întinsă, trecîndu-i fulgerul lui Adam ? Unde e Adam primind, încrezător, ca de la o femeie, prin vîrful degetului arătător, electricitatea din cer și de pe pămînt ? O liniște mare e în jurul acestei ultime Pietà. Să ne descoperim.

MARIUS ROBESCU

Înăuntru

Sub draperii mișcate, înăuntru
răspunde casa. Scări spirale
și coridoare triguroase
pe unde merg și rătăcesc cămile.
O, animalele însingurate
au glas, aproape pot cuvinte,
în disperare ling cerneala
pereților și sarea scursă
străină de pe oseminte.
Și firea mea în aburul înalt
și-n toată paloarea clătinată,
frunză în oxigen lichid
ca pielea broaștelor uscată.
Mă otrăvesc seminte vii
adulmecindu-mă, cranii de plante
mă-neacă-n seva ridicată
prin lujerele lor siflante..
Mai am un pas, o urmă,
un mistic număr — nutăr
un ochi secret ca să-l străpung cu ochiul,
o turmă-njunghiată să adun
spre care, de la naștere, eu sufăr.

Lacrimă căzînd

Cuvîntul dîntîi, plin și uitat
ori al unei memorii străine
izbăvitor, simt
un val verde și arămit
ca drojdia fîntînilor, o ceață
blîndă cu muchii și sunete
de oase pe sticlă, mai departe
decît ochiul în care scobor
decît auzul spre care
de-a dura pe clape mă duc,
decît albul și decît metalul,
lacrimă căzînd la înaltul
cer cu nașteri spuzit.
Iarbă crudă în vara ploioasă,
putregai în jurul trunchii,
stea de mai biruind funest
ca sabia în cădere,
parte pururea ninsă, curată
a lumii pe pămînt.

Cer firav

Cer firav prin valuri trecut.
Mă-ntorc de la sterpele nade
culcat ca o ramură, gol
întins sub puterea de spade.

În lacul aprins o cădere
a stelei cu nervul sucit.
E putredă luntrea și încă
vînatul n-a fost săvîrșit.

Suflare polară îneacă
și plaja ; pecetea de fiu
topită se scurge pe frunte
suavului meu bidiviu.

Am glas de iertare. Sînt eu
învins glorios și tîrît
sub furci cu tăișuri de gheață
proptite din laturi pe gît.

Îți spun să încerci, te mai rog
trimite-ți în mine căldura.
Un sînge din rană străină
îmi umple, văzîndu-te, gura...

Vînătoare

Zori triguroși lîngă zid de pădure
măști de cai, bice lungi și ogari
supți de patimă, dulcele lac,
umezi cărbuni, tristețea .
Vîntul întins ca o piele de tobă
lovită de sulițe, mamă,
cît mă tem și aș vrea să mă nasc
pe paiele ude acum
orb mirosind, căutîndu-mă.
Goana îmi fluturâ sîngele,
de facle terească-mă sorții
zaruri pe gheață zburînd
Toată noaptea a plouat chipul meu
pe geamul de-acasă și bunii
colindători și-au dat seama că plîng
și cu steaua și cortul pe umeri,
în lumina ochilor mei
au cîntat îndelung...

Deschidere

Ageră simetrie a crengilor
din pămîntul nașterii supunîndu-se
vederii fade, moară cu dinți,
pilnie a timpului primind
grindina nesăturată.
Cine vorbește în graiul cui
minotaurului lîngă rîul trist,
cine caută sunetul
în urechea însăși unde se varsă
ca bobul treierat ?
Unde-mi ești osie rece
a despărțirii, colții tăi
înfipții în maluri de-a latul
precum vîrful bărcii de umbre
îmi scutură carnea.
Ce însorit alcool îmi trece pe buze
și gustul lui în mine se usucă
și seamănă cu adierea
păsării luminate de moarte.
Și numai din sclipire de lame
se face trupul și mă-brățișează
și numai lui dăruindu-mă
firea mea o sărut.

Iarba la cer

Viii la zodii ridică
ochii lor ce nu pot înșela
primind înscrisul din astre
despre acel care va
lepăda haina lui luminînd
sînge gol în stația de venă,
glas curgător retezat
din superbul gîtlej de sirenă.
O răpire visînd și legînd
calul lui la căpăstru de cruce
fioros și pe brînci va intra
în țărîna cea dulce
și cu umerii trași la pămînt
migrator sub movile sfîntite
iarba la cer va urca
la albastre copite.

MIRCEA BRĂILIȚA

a treia adormire: înstelate ironii

abia ca frunzele din patul meu
sau ca un împrumut de miri
acelei nemuriri
vom bîntui vom bîntui vom bîntui
atît îngăduie legea de ceară
o doar atît : și înstelate ironii
cu degetele noastre vor suna
peste bolnavii de surdină

dar sapă arhaic zîmbetul meu
în patul acesta scurs de iubire
dormiți : cad frunzele în propriul vis
ca un șirag de bocitoare aurii
și sorii se ning unii pe alții
valsîndu-și exploziile tandre
dormiți : acum cînd un nimb
e pleoapa mea stărimată
și-n singurul vis dumnezeiesc
se bănuiau cîțiva copii de tericire

aproapele

mai presus
această seară a cuiburilor ce s-au reunit
acest sărut cînd te arăți visînd
vis dintre spini (devotamentul)

și nu cobori : adevărul pe mlaștini
va fi răscumpărat
el murmurul ce încă roade
noi mai prelungi (de spaime fruste)
poate-n genunchi vom duela
cu sîngele adus de ploi
și nu coborî sînt alături :
o înotat imnul meu vechi
prin soarta (eclipsă cu zîmbetul sus)
prin marea pierdută din irișI

pas de doi

aici peste risipă în scheletul sfînt
petrec doar suflete pursînge
(sufletele răgușind)
desigur tu și eu la nestîrșit doar tu și eu
cu trupul ros de cîini albaștri
și inimile noastre cheltuind
cumva iubire cumva vodevil

și noi privind înapoi nepermis
din umbra maximă cu mărturii
dar cine mai suie (flaut de pripas)
cînd susurul tău înlătură stele
și cine mai năruie imnul privat
cînd și genunchii pîlpîie vocale scumpe
aici peste risipă în scheletul sfînt

a doua adormire: lacrima

înapoia patului meu : apă și apă
dar însumi nefiresc o sorb
poate știuți locul unde timpul cînd
e apa cu mai multă dragoste în cleștI
poate priveați cum îmi divid
această mare de orgoliu :
eu măcinînd desăvîrșiri în depărtare
pe verdele care gloritica
luceferii depuși drept nautragiu
pe verdele care învenina
divinele intoleranțe

și patul meu : de-acum prăpastia
ce vă binecuvîntă
mai stins ca metronomul pur
a două iubiri submarine
mai tremurat ca un tril
de vreme ce a încetat să-mi plîngă
acel ochi de minuni făcător
de vreme ce n-am mai visat
marea mai dulce cînd inundă

întîia adormire: primăvara

adevărat la moartea morții minerale
martiriului verde nu te disting
dar să amenințI floare cu floare
să schimbi un spin cu dansul deltin
mai ușor vei dormi între dinții
marșului de primăvară
mai ușor va trece și sîngele tău
într-o sălbăticiune sacră

adevărat la moartea morții minerale
cînd eu călăuza de frați și surori
pentru ultima oară răspund crizantemei :
voi ți amănuntul (struna plesnită)
voi coborî spre glorie
precum păienjeni din penumbră
cu plînsul lor copleșitor
eu lîngă floarea ce piere rugînd
(nimic mai umil : prețuiește)
și n-ai să afli cum m-au inventat
într-o idilă minunatele plecări
nici cîte subțiori voi stăpîni
cu ochii alungați de vise cu făgăduieli
de moarte luată surplus (cîrje de aur)

unison

încît pratul visat se ridică în piețe
unde mai rătăcirăm printre muzicieni
unde doar lebăda lunecă lunecă
și lumile ies la paradă
cu cinstea scăpată din frîie

încît lovitura iubită ce a cules
fețele noastre dintre magnolii
întoarce acum răzbunarea în nopți
cînd te ascunzi să mesteci dulci vegetații
de moarte în contumacie

încît
urzicătura ne va fi orice poem
a doua oară nu-l vom atinge

lied

și iată-l ca fiii pe fii trecînd suavele mări
pentru că un regret un fluture sperjur
mai hibernează sub zăpada fără nume

pentru că nebunia limbilor (între tăceri și imn)
e și o aripă întunecîndu-și frații

pentru că sufletul ajuns de urme
a risipit vertebre (ochii săi tîrzii)
ca pentru viața unor animale de adio
ca pentru viața lied definitiv

refugiu pentru zăpadă

PAUL TUMANIAN

Era îmbrăcată într-o rochie albă și purta o mică poșetă de pai, de asemenea albă, cu un chenar roșu, probabil metalic, îmbrăcat în piele sau ceva asemănător. Am văzut-o pe geamul care da spre culoar. A schițat gestul de a trece mai departe, dar privind cu mai multă atenție în compartiment, a văzut că e aproape gol și s-a hotărît să intre. A deschis ușa și a întrebat dacă îi permit să ocupe un loc.

«Și tu ce i-ai răspuns ?»

«Eu ? I-am răspuns, firește, ce i-ar fi răspuns oricine în locul meu, i-am spus să poftească din moment ce în compartiment nu eram decît doamna aceea în vîrstă și cu mine»,

«Oare chiar asta i-ai răspuns, sau...».

«Da, cred că da...».

«Ei bine, să-ți reamintesc : ai făcut un gest evaziv cu mîna, arătînd spre locurile goale, dar n-ai rostit nici un cuvînt, nici măcar „Poftiți". Ai arătat spre locurile goale, erau șase locuri neocupate și n-avea decît să și-l aleagă pe care dorea, asta însemna gestul tău. Bineînțeles că a preferat locul din fața ta : erai tînăr, atrăgător și ea l-a ales pe acela...».

«Îmi scosesem cărțile și le pusesem pe măsuța din fața mea. Mă pregăteam să încep să citesc. Nu-mi poți reproșa nimic : aveam de călătorit aproape șapte ore și nu-mi puteam permite să pierd timpul în discuții inutile, cum sînt toate discuțiile în tren».

«Dacă ar fi fost chiar așa cum spui tu, vreau să spun, dacă ar fi fost așa de inutile, n-ai fi reținut nimic din ce-ați vorbit».

«Nici n-am reținut mare lucru. M-a întrebat dacă poate să fumeze, iar eu i-am răspuns că n-am nimic împotrivă. Nu-i puteam spune că-mi repugnă, nu-i așa ? Nu e de loc plăcut să le vezi deschizînd poșeta și scormonind printre mărunțișuri după pachetul de țigări de îndată ce intră în compartiment și-și găsesc un loc».

«Aici trebuie să-ți atrag atenția că minți«.

«Ei da, arăta cam de douăzeci și șase de ani, dacă la asta faci aluzie, asta a fost prima impresie, exceptînd îmbrăcămintea albă pe care o purta. Ceea ce nu înseamnă că tot ce am spus mai înainte nu e valabil și pentru această vîrstă. La patruzeci de ani, sau, fie, măcar la treizeci și cinci, da. Dar...»

«Și în realitate, ea... ?».

«În realitate n-avea decît nouăsprezece. Dar arăta de douăzeci și șase, jur. De altfel, în următoarea jumătate de oră am aflat aproape totul despre ea».

«Totul despre Eva !».

«Da. Un film excelent. Mi-a plăcut mult Bette Davis».

«Să lăsăm asta. A trebuit mai întîi s-o las să-și scoată din poșetă micul radio portativ, mirîndu-te că încap atîtea lucruri în ea (radioul pachetul de țigări...) și să-ți ceară din nou permisiunea, de astă dată să-l deschidă. Remarcă, te rog...».

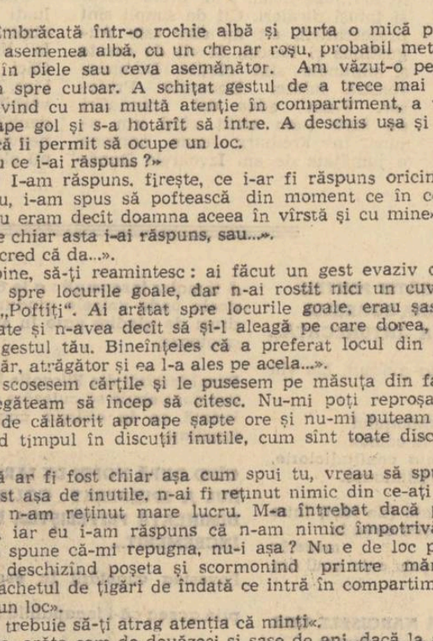

Desen de EUGEN DRĂGUȚESCU

«Da, am remarcat».

«Remarcă, te rog, că nu ți se adresa decît ție, deși în compartiment se mai afla doamna aceea în vîrstă și ar fi fost mai firesc...».

«Ar fi fost mai politicos».

«Ar fi fost mai firesc să-i ceară ei voie. Dar ți-a cerut ție. Și încă ceva : ar fi trecut, desigur, încă cîteva ore, probabil pînă către sfîrșitul călătoriei (cînd, de regulă, începi să te plictisești de citit, dacă nu te plictisești chiar mult mai curînd și atunci începi să te uiți pe fereastră) pînă cînd ai fi binevoit să-i arunci o privire, dacă nu s-ar fi întîmplat să auzi melodia aceea, care îți place atît de mult».

«„Roberta" ? Da, îmi place foarte mult ; am ascultat-o prima oară într-o cabană la poalele Ceahlăului, Durău mi se pare că se cheamă. Eram cu încă doi bărbați...».

«Asta altă dată. Și abia atunci, pentru că fata a ascultat melodia de la început pînă la sfîrșit în tăcere, ai privit-o cu interes. Ți-ar fi plăcut s-o cheme și pe ea Roberta, nu-i așa ?».

«Exagerezi. E adevărat că obișnuiesc să croiesc realitatea după tiparul propriilor mele scheme și amintiri, devenite criterii, dar nu mi-ar fi plăcut s-o cheme Roberta. În primul rînd pentru că e un nume prea ieșit din comun și în al doilea rînd pentru că îmi amintește de „O tragedie americană"».

«Pe vremea aceea nici nu citisești încă „O tragedie americană". Pur și simplu îți plăcea foarte mult acest nume și te-ar fi încîntat dacă ți-ar fi spus că o cheamă Roberta».

«N-o cunoșteam de loc. O vedeam pentru prima oară. Nici nu mi-a prea plăcut. Avea șoldurile prea mari și era din caleafară de fardată. Să te fardezi la nouăsprezece ani ?...».

«Mai departe».

«Cînd am coborît în gară era trecut de miezul nopții. Tramvaiele nu mai circulau, iar puținele taxiuri din stație fuseseră îndată ocupate. N-avea nici un rost să așteptăm să se întoarcă vreunul : drumul pînă la centru era scurt, deși viscolea și era al naibii de frig. Am luat-o de-a lungul liniei de tramvai, pe strada Arcului, care urcă spre piața Unirii. Am întrebat-o din nou dacă nu crede că ar fi mai bine să se ducă la mătușa ei, cu toate că era foarte tîrziu. I-am spus că, în locul ei, eu nu m-aș sfii să aleg soluția asta. Era cea mai simplă și cu siguranță că mătușa ei nu s-ar fi supărat :se vedeau doar atît de rar... Mi-a spus că vrea să tragă la hotel, că nici nu se gîndește să se ducă în altă parte decît la hotel și că a doua zi dimineața avea să vadă ce-i de făcut și poate chiar să se ducă la mătușa ei ; o singură noapte nu putea să coste cine știe cît. Am întrebat-o dacă o sută douăzeci de lei i se părea mult. Nu se aștepta la o sumă atît de mare, dar mi-a spus că, din moment ce nu doarme în fiecare noapte la hotel, își putea permite măcar o singură dată. Cel puțin la prețul ăsta putea să ocupe un apartament întreg ? Ei da, desigur, numai să găsească unul liber. Un apartament cu cameră de baie, cu mobilier din lemn de nuc și cu salon de primire ?».

«Purta un mantou cenușiu deschis, din păr de cămilă, cu o glugă pe, care, cu toată ninsoarea, nu și-o trăsese peste cap, iar sub mantou purta rochia aceea albă, iar în poșetă avea un mic radio cu tranzistoare și un pachet de țigări „Amiral"».

«Cu care te-ai jucat luîndu-l de pe măsuța din fața ei, căruia i-ai deschis și închis capacul de cîteva ori, în timp ce fata îți mărturisea cu naivitate, aplecîndu-se peste măsuță, ca să nu audă ceilalți din compartiment : „Am crezut la început că ești **un om rău**", din care ai luat chiar o țigară sau două, deși nu sînt mai bune decît țigările pe care le fumezi tu. Vorbise tare pînă în clipa aceea, fără să se sfiască de ceilalți din compartiment, ba chiar dînd semne că îi place să se facă ascultată, fără să ia în seamă zîmbetele lor îngăduitoare, dar cînd ți s-a adresat ție, a coborît vocea aplecîndu-se peste măsuță».

«Cornelia a vrut să intrăm la restaurantul „Moldova", să bem o cafea sau un coniac, dar cînd am ajuns în piața Unirii și ne-am abătut puțin spre stînga, pînă la intrarea în restaurant, am constatat că era închis, nu din cauza orei tîrzii, ci închis pentru renovare. În locul bine cunoscutelor draperii aurii de catifea n-am văzut decît geamurile enorme de o parte și de alta a intrării, mîzgălite cu vopsea albă și în dosul lor, conturîndu-se în întuneric, schele rudimentare de scîndură...».

«Din fericire».

«Vîntul mătura zăpada de pe fragmentele de marmură roșie și neagră, care, privite de la un etaj de deasupra magazinului de confecții de pe latura dreaptă a pieții, sau de pe latura cealaltă, de deasupra cofetăriei „Macul Roșu", se constituie într-un mozaic reprezentînd scena înfruntării dintre Dragoș și zimbru. Zăpada încearcă să se agațe de suprafețele aspre, de asfalt, de ziduri, de ciment, să adere, abia reușește să așternă o peliculă aproape imperceptibilă, care dă o tentă alburie tuturor culorilor, în marea lor majoritate întunecate și foarte întunecate, găsește teren prielnic în peria deasă a dreptunghiurilor de gazon de anul trecut, acum galben, acum albicios, îmbibat de zăpadă aspră ; zăpada se refugiază printre faldurile mantalei lui Cuza, în scobitura din partea de sus a obrazului stîng, între arcadă și nas, albindu-i obrazul, încearcă de asemenea la piciorul stîlpilor acoperiți de chiciură și felinarelor, dar acolo vîntul modelează cu ajutorul ei flăcări orizontale, albe, șerpuitoare, îndreptate spre interiorul pieții, pe care le destramă apoi fără milă peste marmora strălucitoare a mozaicului. Ninsoarea oblică devine vizibilă îndată ce coboară sub nivelul acoperișurilor, îndată ce intră în spațiile pe care felinarele din apropierea statuii lui Cuza le umplu cu lumina lor albă, face să pălească puțin cîte puțin, să capete o nuanță gălbuie din ce în ce mai pronunțat lumina următoarelor felinare înșirate de-a lungul clădirilor de pe latura stîngă, de-a lungul scării largi care urcă spre întunecimea albicioasă și umedă a pieții Spiridon, devine din ce în ce mai transparentă, ascunde din ce în ce mai puțin lumina felinarelor de pe latura dreaptă pe măsură ce privirea revine de-a lungul șirului de felinare spre statuia lui Cuza, și nu reușește să traseze decît simple linii oblice în dreptul felinarelor care unesc cele două șiruri lungi printr-un arc de cerc care ocolește bazinele (acum golite și înghețate — alt refugiu pentru zăpadă) de la piciorul celor trei blocuri-turn, din fața librăriei Coșbuc, a bufetului și a cinematografului Victoria».

«Îți atrag atenția că nu te afli acolo».

«Nu. Mă aflu aici, în odaia mea. Îmi simt piciorul stîng amorțit. Trebuie să-mi schimb poziția, să revin pe spate ; trebuie să țin ochii închiși și să nu mă uit la ceas».

«La „Continental" mi s-a dat un pat într-o cameră cu două paturi, o dată cu asigurarea că cel puțin noaptea asta celălalt pat o să rămînă neocupat. Cornelia a luat un apartament (într-adevăr, un apartament !) la etajul de deasupra.

În lift mi-a propus să coborîm îndată ce ne vom fi instalat, la barul de la parter, ar mai fi rămas vreo douăzeci de minute pînă la închidere și nici nu trebuia mai mult. I-am răspuns că mîine dimineață trebuie să fiu odihnit, ea se putea scula la orice oră dorea, pe cînd eu trebuia să fiu treaz la șase dimineața și în consecință ar fi fost preferabil să mergem a doua zi la barul de la parter sau în altă parte. „Îmi promiți ?" m-a întrebat. Liftul s-a oprit la etajul doi și am coborît. Camera se afla în apropierea micului hol de la capătul coridorului.

Nici nu terminasem să mă dezbrac, cînd a sunat telefonul. Am ridicat receptorul și am spus un „Ce mai dorești ?" nu prea amabil. Mi-a răspuns un glas de bărbat : „Sper că încă nu v-ați culcat ; am omis să vă spun că aveți apă caldă zilnic pînă la ora 24, iar că astăzi în mod excepțional apa caldă n-a fost oprită și că, dacă doriți, puteți face baie". Am răsuflat ușurat și i-am mulțumit. Ideea cu baia nu era rea. M-am dus în baie și după ce m-am convins că cada a fost spălată după ultima întrebuințare, am lăsat apa să curgă. Atunci a sunat iarăși telefonul. L-am lăsat să sune pînă cînd am terminat de înșirat pe policioara de porțelan de sub oglindă uneltele de ras : pămătuful, paharul roșu de celuloid, sticluța de colonie și celelalte și atunci am trecut în cameră și am ridicat receptorul. Era vocea ei :

„Alo ! Te-ai instalat ?"

„Ah, tu erai... Credeam că mă sună iarăși de la recepție să-mi pună în vedere că convorbirile telefonice interurbane se trec în nota de plată".

„De ce, te-a mai deranjat cineva ?".

„Mi s-a spus că am apă caldă și că pot să fac baie".

„Adevărat ? Asta înseamnă că și eu am apă caldă. Ideea asta nu mi-a venit, am să fac o baie strașnică. Ar merita să vezi camera mea de baie. A ta cum e ?"

„Obișnuită".

„A mea e nemaipomenită Pardoseala toată e de marmură, cada e îngropată, iar pereții sînt de mozaic, plăcuțe în două nuanțe de verde. Restul e alb. Pardoseala ta cum e ?"

„De ciment".

„A mea e de marmură. Ce culoare are tapiseria mobilei ?"

„Galbenă".

„A mea e roșie. Ah, uitasem : în fața căzii e o perdea ; dacă uit să încui ușa și intri, nu mă poți vedea goală, nu-i grozav ?"

„E grozav".

„Știi, **chiar am** un salon de primire, cred că așa se cheamă, cu o măsuță rotundă și două fotolii acoperite cu huse înflorate. E mai grozav decît mă așteptam, zău că da".

„Ai și serviciu de cafea ?"

„Serviciu de cafea ? Nu știu, nu m-am uitat. Așteaptă numai două clipe".

A lăsat receptorul pe măsuță și imediat după aceea am auzit din nou vocea ei :

„N-am găsit, cred că nu este".

„Ai căutat și în șifonier ?"

„Secătură, îți bați joc de mine ! În șifonier nu era decît o perie de haine, cîteva umerașe și o pernuță cu ace de cusut".

„Așadar, te-ai uitat și-n șifonier ?"

„Asta e primul lucru pe care l-am făcut cînd am intrat aici. Doar nu-ți închipuiai că am căutat serviciu de cafea. Ce stil e mobilierul tău ?"

„Renaissance".

„Al meu e **stil.** Stil **stil".**

„Al meu e **renaissance.** Altceva ce mai vrei să știi ?"

„N-ai ceva de mîncare ? Mi-e o foame de lup".

„N-am decît trei portocale".

„Doamne, portocale !... Toată ziua am vrut ceva și pînă în clipa asta nu mi-am dat seama că voiam portocale. Vin la tine".

„Nu. Stai. Ar putea să vină cineva".

„Dar ți-a promis că cel puțin pînă mîine dimineață n-o să te deranjeze nimeni".

„Parcă poți să știi. Mai bine vin eu la tine".

„Știi, aici mai e o doamnă..."

„O doamnă ? ! Dar, pentru Dumnezeu, ce face ?"

„Doarme".

„Și tu vorbești atît de tare ?"

„Doarme adînc. Am încercat s-o trezesc, dar n-am reușit".
„Cum ai încercat ?"
„Am zgîlțiit-o".
„Neli, tu ești nebună ?..."
„Îmi place Neli".
„Ce-ți place ?"
„Îmi place să-mi spui Neli". Apoi brusc, cu o voce supărată : „Îmi închipui cum te-ai purta cu mine dacă aș fi măritată cu tine".
„Dar de ce".
„Nu ne cunoaștem nici de o jumătate de zi și uite ce urît îmi vorbești.
„Am glumit, Neli. Dar ia spune-mi, te-ai uitat pe noptiera doamnei aceleia ?"
„Pe noptiera ei ? Da' de ce ?"
„Ușa era încuiată cînd ai intrat ?"
„Nu".
„Atunci nu-i nici o primejdie. Înseamnă că nu s-a sinucis". A scos o exclamație de surprindere.
„Dumnezeule, nu m-am gîndit !... Știi ce rău am zgîlțiit-o ?"
„Și ?"
„Și nimic. Nu s-a trezit".
„Dacă ușa nu era încuiată și dacă pe noptiera ei nu se afla nici un flacon deschis de luminal, cred că nu-i nici o primejdie".
„Stai ! La asta nu m-am uitat".
„La ce nu te-ai uitat ?"
„Nu m-am uitat pe noptiera ei. Așteaptă puțin !"
„Las-o baltă, Neli, i-am spus. Vino mai bine jos".

Am pus receptorul în furcă și m-am dus să închid robinetul de la cadă. Cada se umpluse pe jumătate cu apă fierbinte. Am deschis robinetul de apă rece. Apoi m-am întors în cameră și am început să așez pe raftul din șifonier lucrurile pe care le scosesem din valiză. Luasem cu mine cîteva reviste și un volum gros, „Nuvela italiană contemporană". Timp de aproape șapte ore toate astea zăcuseră pe măsuța din tren, fără măcar să le deschid. M-am apucat să recitesc nuvela „Jucătorii" de Luigi Compagnone și imediat mi-am adus aminte de seara cînd Titi venise la mine (locuiam pe strada Zefirului) și pentru că n-aveam chef de nimic altceva mai bun, își exprimase dorința să-mi citească cu voce tare. Îi pusesem cartea aceasta în față, deschisă la pagina cu „Jucătorii" de Luigi Compagnone. O citise aprinzîndu-se pe măsură ce se apropia de sfîrșit, iar după ce terminase de citit se apucase să-mi facă o întreagă teorie, susținînd că nicăieri nu întîlnise o descriere mai perfectă a tensiunii dinaintea unei execuții. Dumnezeule, Titi, i-am spus, dar e vorba de un joc nevinovat de adolescenți.

M-am dus în baie să închid robinetul de apă rece. Cada era acum aproape plină. Am încercat apa : era perfectă. Cornelia a bătut la ușă și m-am dus să-i deschid. Se schimbase : purta acum o rochie cu dungi albe, portocalii și vernil, de lățimi inegale, dungile portocalii și vernil fiind mai înguste decît dungile albe.
„Deci asta-i camera ta", a spus.
„Asta e".
„Hm, nu-i prea arătoasă. Ce paturi ! Parc-ar fi niște sicrie. Asta-i pijamaua ta ? Ia să văd baia". A intrat în baie cu pași repezi, de parcă ar fi intrat la mine doar ca să evalueze totul cu o privire rapidă de cunoscătoare și să plece. „Ți-ai și umplut cada". N-am urmat-o. Ea s-a întors imediat.
Am scos o portocală și am început s-o curăț de coajă.
„E o căldură sufocantă în camera aia", mi-a spus.
„N-ai decît să închizi radiatorul".
„Cred că asta am să și fac pînă la urmă".
S-a așezat pe marginea patului privindu-mă cum curăț portocala.
„De ce nu mi-ai luat apărarea cînd tipul ăla din tren mi-a spus că-mi dă o recomandare pentru oricine ar vrea să mă înfieze ?"
„Ai fi vrut să fac scandal în tren ?"
„Nu. Trebuia să-l pui la punct".
„Mărită-te și pune-l pe soțul tău să-i pună la punct pe cei care vor să-ți dea recomandări de felul ăsta. Eu unul am găsit că-i nostim".
„Era cît pe-aci să te înhăitezi cu ei, am văzut eu".
„Ți s-a părut".
„Nu mi s-a părut de loc. Ce crezi, cu ce se ocupa tipul ăla ?"
„Nu știu, nu l-am întrebat. Trebuia să-l întreb ?"
„Cred că era judecător. Sau... magistrat. Sau nu e nici o deosebire ? De fapt, ce deosebire e ?"
„Îmi pare rău, dar nici asta nu știu. Alte întrebări ?"
„Spune-mi, arăt eu a copil ?"
I-am dat portocala curățată de coajă și am început să curăț alta.
„De loc", i-am spus.
„Sau poate arăt mai bătrînă ?"
„Nu, arăți exact cum trebuie".
„Atunci de ce se purtau cu mine ca și cum aș fi fost copil ?"
„Ei, așa sînt oamenii în tren. De plictiseală devin răutăcioși".
„Și pentru asta trebuie să-și aleagă **o victimă ?**"
„Nu **arătai** de loc a victimă."
„Ba chiar dimpotrivă, nu-i așa ?"
„S-o lăsăm baltă, Neli. Mîine punem lucrurile la punct".
S-a ridicat și părea obosită. Mă simțeam de parcă i-aș fi furat ceva. Mai bine n-ar fi îmbrăcat rochia aceea în dungi albe, portocalii și vernil la ora unu noaptea.
„Pot să iau cu mine cojile astea de portocală ?" m-a întrebat.
„Ce vrei să faci cu ele ?"
„Vreau să fac la mine în cameră miros de portocală".
S-a îndreptat spre ușă.
„Cred că n-am să mai fac baie astăzi. Mă simt cam obosită".
„Faci mîine dimineață.
„Tot n-am să am altceva mai bun de făcut pînă te întorci tu".
«Am închis ușa în urma ei și am intrat în baie. După baie m-am culcat și am adormit imediat».
«Mirosul de portocală a stabilit o nouă conexiune în creierul tău».
«Mi-a plăcut întotdeauna mirosul de portocală».
«În regulă. Acum încearcă să dormi. Dar nu te uita la ceas. Nu te uita nici măcar în direcția unde se află ceasul : limbile și cifrele sînt fosforescente... Ascultă doar tictacul și ți se va părea că n-a trecut prea mult timp».

Nu întorc privirea în spre noptieră, unde se află ceasul cu cifrele fosforescente. Deschizînd ochii privirea îmi este atrasă de cele două dreptunghiuri lungi, inegale, prin care se vede cerul întunecat, între ramele canaturilor ferestrei și marginile de jos ale jaluzelelor de care atîrnă cele două șnururi cu bumbi de lemn la capete. În luciul etajerei cu cărți din dreapta ferestrei se vede aprinzîndu-se și stingîndu-se la intervale regulate lumina roșie a reclamei cu neon de pe partea cealaltă a străzii, se aprinde mai întîi lumina roșie, apoi se stinge, se aprinde alta albastră, apoi lumina verde, întuneric și iarăși de la început.

Mă simt mai treaz decît înainte de a mă culca, e foarte cald și mă ridic cu o mișcare bruscă pentru a merge să deschid fereastra. Perdeaua glisează cu zgomot spre stînga cînd trag de șnur și în clipa cînd trag ivărul și deschid fereastra, un val de aer proaspăt mă izbește în față. Privesc jos în stradă : acum reclama luminoasă se vede clar deasupra intrării garajului. Intrarea e barată de un lanț prins în cîrlig și un fascicul de lumină care răzbate din interior prin porțile larg deschise și luminează trotuarul și caldarîmul străzii pînă la rigola de pe partea cealaltă, se vede cabina de sticlă a portarului. Acesta, aplecat peste o măsuță metalică pe care stă un registru deschis, cu fruntea rezemată de antebrat, moțăie. Undeva se aude o melodie nocturnă. Las fereastra deschisă (ar fi trebuit s-o las mai de mult) și intru în bucătărie. Apăs pe întrerupător și explozia de alb a pereților, a frigiderului și a chiuvetei, în care zac cîteva farfurii murdare de la cină, și în care percep simultan prezența tuturor lucrurilor arhicunoscute, a dulapului strălucitor de melamină, a ceșcuțelor de cafea, încremenite pe policioara din vitrină, toate astea îmi izbesc retina amorțită în întunericul odăii. Deschid frigiderul, scot sticla de oranjadă și beau pe nerăsuflate un pahar. Mîine (calculez cîte ore se vor scurge : șase pînă cînd va suna deșteptătorul, o oră pînă cînd mă voi rade, mă voi îmbrăca și-mi voi bea ceaiul, o jumătate de oră de mers cu autobuzul pînă voi ajunge la birou, cele opt ore de serviciu, apoi altă jumătate de oră — drumul de întoarcere, în total șaisprezece ore), după șaisprezece ore socotind din clipa asta, șaisprezece ore care se vor scurge pe nesimțite, în bucătărie va pătrunde lumina difuză a străzii, împreună cu zgomotul mașinilor urcînd la etajele superioare ale garajului de peste drum...

Pun paharul gol pe masă și mă întorc în odaie. Aerul e acum proaspăt. O mașină tocmai intră în garaj : portarul a desprins capătul lanțului din cîrlig, roțile mașinii trec peste lanț, apoi farurile mașinii luminează puternic peretele din fund, fasciculul de lumină mătură peretele de la dreapta la stînga, luminează ferestrele largi ale peretelui frontal și dispar apoi la etajul de deasupra. Zgomotul motorului a încetat brusc. Închid un canat al ferestrei, îl fixez cu ivărul și trag perdeaua.

Încerc acum să mă gîndesc la o cîmpie întinsă, proaspătă, verde, la capătul căreia, departe, se profilează munții... În prim plan un arbore împarte în două cu trunchiul lui cafeniu, firav, lanțul munților, deasupra cărora cerul se colorează discret în roșu, apoi în galben, cerul monoton, pe fondul căruia se roteso lin vulturii...

«Te-ai ridicat într-un cot și ai înclinat ceasul de la mînă în așa fel, încît să poți citi ora».
«Nu-mi dădeam seama de unde vine lumina. Era ora șapte fără douăsprezece minute».
«Suficient, cînd dormi adînc, fără vise. Ai visat ceva ?»
«Nu, cred că nu. Nu-mi amintesc nimic. Ușa care da spre baie era întredeschisă și înăuntru se vedea lumină. Se auzea apa curgînd în chiuvetă. M-am uitat spre patul vecin și am văzut că era răvășit. O pijama străină spînzura peste marginea patului. Pe suportul de bagaje se afla o valiză neagră cu fermoar. Cîteva minute am rămas nemișcat, încercînd să-mi dau seama dacă viscolul a încetat. Vîntul nu se mai auzea. Am ieșit pe balcon și am privit scuarul din fața hotelului, peste care mai stăruia încă noaptea. Jos erau parcate cîteva mașini cu zăpadă pe capotă. Se vedea un dreptunghi mare de asfalt neacoperit de zăpadă — locul unde staționase și de unde plecase, probabil, un autobuz. Alte urme de mașini traversau scuarul, mergînd paralel cu fațada hotelului, cotind apoi spre strada Ștefan cel Mare, unindu-se în unghi ascuțit, spre stînga, cu cele care veneau din spre piața Unirii. Am închis ușa dinspre balcon și am aprins lumina. În clipa aceea am auzit o bătaie ușoară în ușă și înainte de a ajunge la ea, ușa s-a deschis și a apărut Cornelia, zîmbitoare, îmbrăcată în aceeași rochie cu dungi albe, portocalii și vernil, cu care coborîse aseară la mine.
„E cineva aici", i-am spus în șoaptă. Uimirea a înlocuit zîmbetul de pe chipul ei, fără să-l șteargă cu totul, combinîndu-se ambele, consternarea și zîmbetul, într-un soi de complicitate :
„Cine ?" m-a întrebat în șoaptă.
„Un bărbat, cred".
„Atunci, vino în hol".
„Abia m-am trezit, i-am spus. Trebuie să mă aștepți puțin".
„Grăbește-te, mi-a șoptit, te aștept acolo".
„Nu pot, i-am spus arătînd spre baie, e ocupată baia".
„Spune-i să termine mai repede. Spune-i că te grăbești".
„Bine, îi spun".
Așteptînd să intru în baie, am scos servieta din valiză, m-am mai uitat o dată în fugă peste schițe, să mă asigur că nu uitasem nici una, am împăturit pijamaua și am așezat-o sub pernă. În sfîrșit omul acela a ieșit, a spus în treacăt „Bună dimineața" și apoi „Iertați-mă pentru deranj", i-am răspuns „Nu-i nimic", am intrat în baie și m-am bărbierit în cea mai mare viteză. Cînd am ieșit în hol, Cornelia ședea într-un fotoliu și răsfoia o revistă. Nu s-a ridicat. A spus doar, lăsînd revista pe masă, aruncînd-o mai bine zis :
„Uf, credeam că n-ai să mai vii".
„Ce vrei, i-am spus, **trebuia** să mă rad, nu ? E prima zi cînd mă duc la..."
„Prima impresie, nu-i așa ? De ce nu-ți lași barbă, e mult mai simplu".

N. N. TONITZA — Clovn

TH. PALLADY — Nud

„Asta s-o crezi tu. Barba trebuie tunsă, pieptănată, ba chiar și din cînd în cînd spălată și uscată cu fonul sau frecînd-o cu prosopul".
A izbucnit în rîs :
„Adevărat ? Uite, la asta nu m-am gîndit. Probabil, mai ales după ce mănînci ceva cu sos".
„E foarte complicat, ce crezi. Un moșneag avea o barbă maremare și aspră și într-o zi un cunoscut ceva mai tînăr și care nu purta barbă, i-a spus : Cînd vă culcați seara, trageți plapuma pînă la bărbie, nu-i așa ? Firește, a răspuns bătrînul. Ei bine, în cazul ăsta, l-a întrebat celălalt, unde vă țineți barba, sub plapumă sau deasupra ? Moșneagul a holbat ochii cît cepele.
A spus : Păi, sub plapumă, adică nu..., deasupra, adică... dracu să mă ia, nici eu nu mai știu..."
Anecdota asta a amuzat-o teribil.
„Și mai departe ?" m-a întrebat rîzînd.
„Mai departe ?... De atunci în fiecare seară nu mai putea să adoarmă, gîndindu-se unde trebuie să-și țină barba, deasupra sau sub plapumă".
„Ești bine dispus astăzi, mi-a spus. Ai dormit bine ?"
„Adînc, i-am spus, dar tu ?"
„O, și eu. Am închis ambele radiatoare și dimineața perna mea era atît de rece, încît mă treceau fiori numai atingînd-o cu obrazul".
„Și doamna ?"
„Oh, cu doamna am avut chiar o mică **discuție**. M-a întrebat dacă nu cred că a fost **puțin cam frig** în dormitor. I-am spus că, probabil, s-a stricat instalația de încălzire. A amenințat că se duce să se plîngă la direcția hotelului".
„Trebuia să dechizi robinetele".
„Le-am deschis de îndată ce-a plecat. De altfel a spus că se întoarce abia spre seară. Atunci am să fiu departe. Ah, și pe urmă m-a întrebat dacă n-am simțit și eu cutremurul de astă noapte. Ori poate am avut un coșmar ? A fost într-adevăr cutremur, doamnă, i-am spus. Să știți că ați avut coșmarul din cauza cutremurului. Mai bine că nu v-ați trezit, a fost îngrozitor. Dar ați scăpat ieftin cu un simplu coșmar, puteați să faceți și pipi în pat".
„Dumnezeule, ești..."
„Să știi că nu m-am certat cu ea. A început doar să răcnească. Iar eu am ieșit. E logic, nu ? Pentru ca o ceartă să poată avea loc, se cer două condiții : în primul rînd să fie doi și să existe motivul. Motivul a fost, dar nu mai eram doi".

Am îmbrăcat paltonul pe care îl pusesem pe speteaza fotoliului.
„Azi mîncăm la restaurantul Victoria ?" am întrebat-o.
„La ce oră ?"
„Să zicem, la patru".
„O, e cam tîrziu, s-a bosumflat ea, dar fie, am să te aștept".
„Ce faci pînă atunci ?" am întrebat-o.
„Păi, în primul rînd am să mănînc la o cofetărie... O cafea cu lapte și două felii de cozonac, o cafea neagră (mică) : două ore..."
„Două ore !"
„Ei da, n-am să mă grăbesc. Pe urmă am să mă duc să mă plimb puțin prin parcul Copou, după aceea am să iau tramvaiul pînă la Palatul Administrativ și am să văd muzeul de artă... Dar pînă am să încep toate astea, o să mai treacă încă două ore, așa că n-am să am prea mult de așteptat".
S-a ridicat dreaptă în fața mea.
„Sărută-mă", mi-a spus.
Dar tocmai atunci omul din camera mea a traversat holul îndreptîndu-se spre ascensor și n-am sărutat-o».

«Cînd te-ai întors la hotel colegul de cameră ți-a spus : „Aveți un bilet pe pernă"»..
«Nu era un plic, ci doar un bilet, împăturit, vîrît pe jumătate sub plapumă. „Cine l-a adus ? l-am întrebat scoțîndu-mi paltonul. „Băiatul de serviciu, sau comisionarul, cred că așa se cheamă". Era un scris necunoscut și totuși era ea care îmi scria : „Am crezut că pot rămîne aici pînă la miezul nopții, dar la ora 12 mi-au pus în vedere că trebuie să achit pentru încă o zi, dacă vreau să rămîn în continuare. N-am încă o sută douăzeci de lei și nici chef să mai rămîn. Îmi pare rău că n-am luat masa cu tine la restaurant. Zău că mi-ar fi plăcut. Dacă vrei, fă-mi într-o zi o vizită. Locuiesc în Albești, calea Brîncoveanu, 273 bis, telefon 194. Nely".
Am aruncat hîrtia în coșul de lîngă fereastră și am urcat la etajul trei. Am bătut la ușa apartamentului ei, dar n-a răspuns nimeni. Coridorul era întunecos, pardoseala acoperită cu o mochetă de culoare ștearsă, ceva între vernil și cenușiu, la mijloc se afla un holișor cu o masă rotundă și cu două fotolii acoperite cu huse înflorate, la fel ca la etajul doi, dar de o parte și de alta se vedeau ușile furniruite și lustruite și de nicăieri nu venea nici un zgomot, mocheta, pereții cenușii tencuiți în calcio vecchio absorbeau orice zgomot și ușile lustruite aveau aerul că nu le-a deschis niciodată nimeni. Am încercat clanța : ușa era încuiată. „Pe cine căutați ? am auzit o voce din spate. Nu este nimeni acolo". Era îngrijitoarea, îmbrăcată cu un șorț albastru deschis, garnisit cu dantelă albă. „Era o domnișoară aici azi dimineață", i-am spus. „Da, știu, mi-a răspuns, dar acum a plecat. Nu mai e nimeni acolo". Am avut o vagă bănuială. I-am spus : „Nici o doamnă mai în vîrstă ?" M-a privit ușor mirată : „Nu, domnule, domnișoara a stat singură".
Am coborît în camera mea, m-am spălat pe mîini, m-am șters fără grabă cu prosopul. Prin geamul întredeschis se vedea acoperișul de țiglă al clădirii de peste drum și un basorelief de sub cornișă. M-am aplecat și am cules biletul Corneliei din coșul de hîrtii, l-am împăturit și l-am pus în portmoneu»..

«Te-am avertizat, vezi, că ai s-o iei razna, nu poți spune că nu te-am avertizat. Dar trebuie să recunosc că te-ai mulțumit cu puțin. Mă așteptam să-i telefonezi...»
«Așadar, n-a rostit nimeni fraza aceea ?»
«Am vrut doar să obosești».
«Îți mulțumesc, am obosit».
«Oricum, mă așteptam să-i telefonezi. Bineînțeles, nu de la hotelul acela, atunci ai venit la Iași cu treburi extrem de importante.
Apoi ai făcut cunoștință cu omul din camera ta : el era regizor și te-a invitat, ți-a dat un bilet de favoare să vezi piesa regizată de el și ți-a spus că după spectacol ar fi foarte curios să-ți cunoască părerea, părerea unui om neangajat și deci obiectiv, nu avusese prilejul să asculte părerea unui spectator neangajat, deși de multe ori fusese pe punctul să se posteze la ieșirea din sală și **să ia de guler** pe cineva, la întîmplare, să-l zgîlțîie bine și să-l întrebe dacă i-a plăcut, nu piesa, firește, ci montarea ei. Acum te avea pe tine la îndemînă și ți-a dat biletul acela de favoare, rugîndu-te să-l cauți după spectacol într-unul din holurile laterale de la etaj... Ei bine, după spectacol, care ți-a plăcut, nimic de zis, l-ai remarcat îmbrăcat în costum negru, cu papion, cămașă albă, cu totul altfel decît în camera ta, cînd ședea în fotoliu și citea ziarul, te-ai apropiat de grupul în care stătea : bărbați eleganți, femei între două vîrste, elegante și ele... Te-ai apropiat de grupul lor și în clipa de liniște care a survenit cu totul întîmplător, ți-a auzit pașii răsunînd în timp ce pășeai pe pardoseala de marmură și s-a desprins de grup venind spre tine cu un zîmbet larg și tocmai te cuprinsese spaima, gîndindu-te cum vei face față printre străinii aceia, dar zîmbetul acela larg s-a schimonosit pe măsură ce vă apropiați unul de celălalt, pînă cînd a devenit o grimasă în clipa cînd ți-a întins mîna și ți-a spus : „Ah, scuză-mă, am de pus la punct cîteva chestiuni de extremă importanță, dar vom discuta la **noi** în cameră, nu cred că am să mă întorc mai tîrziu de ora două. Nu te superi, nu ? Crede-mă sînt foarte curios... Ți-a plăcut ? (I-ai spus că da, ți-a plăcut și imediat după aceea ai regretat). Îmi pare foarte bine. Mă temeam să nu te dezamăgesc (Cîtă grijă să nu te dezamăgească !). Încă o dată, te rog să mă scuzi"».
«Nu-mi place să-mi amintesc despre asta».
«Cred. De aceea mă și opresc aici. Să știi însă, că mă așteptam să-i telefonezi Corneliei. Ai fi avut numărul acela, 149 sau 194, cam așa ceva, pe care l-ai fi regăsit notat pe bilețelul care timp de cîteva minute zăcuse aruncat în coșul de hîrtii.
După cîteva apeluri ar fi răspuns în sfîrșit o voce de femeie, o voce răgușită, care ți-ar fi cerut să vorbești mai tare, apoi s-ar fi speriat cînd și-ar fi dat seama că e vorba de o convorbire interurbană și, cu vocea gîtuită de emoție, ți-ar fi spus că Cornelia e în grădină și că se duce îndată s-o cheme, dacă aveți amabilitatea să așteptați puțin. Ai fi auzit zgomotul pe care l-ar fi făcut receptorul pus pe masă de o mînă neîndemînatică și printre strigătele „CORNELIA, CORNELIA, cornelia" ai fi auzit ciripit de păsărele și cîntatul unui cocoș, undeva în grădina în care vocea îți spusese că se află Cornelia...».
«Și atunci aș fi închis telefonul».
«Te cred în stare».
«Sau după cîteva minute de așteptare aș fi auzit răspunsul în receptor : „Alo..." Aș fi întrebat : „Neli, tu ești ?" „Nu, ar fi răspuns vocea, tot eu sînt, mama ei. Știți, Cornelia e foarte departe, iar grădina noastră e în pantă și ea, firavă cum este, urcă greu. Dar vine îndată. Mai așteptați, vă rog, puțin".
„Grădina e în pantă ?" aș fi întrebat-o.
„Da, mi-ar fi răspuns bătrîna, e foarte înclinată".
„Se află lîngă o șosea ?"
„Ați mai fost la noi ? Știți, eu am memorie slabă și vederea mi-e slabă, o duc foarte prost din punctul ăsta de vedere".
„Nu, n-am mai fost, dar aud claxonînd mașinile".
„Ah, da, ar fi trebuit să-mi dau seama. Dar de fapt, cine sînteți dumneavoastră ?"
„Eu ?... Am cunoscut-o anul trecut la Iași".
„La Iași ? Ce-a căutat acolo ?"
„Se ducea la mătușa ei, după cîte-mi amintesc. Probabil sora dumneavoastră".
„N-am nici o soră la Iași".
„Atunci, o altă rudă a dumneavoastră, o cumnată, probabil".
„N-am nici o rudă care să locuiască la Iași".
„Locuiți la marginea orașului, nu-i așa ?"
„Desigur, domnule, din cauza liniștei. E foarte multă liniște aici la noi..."
„Exceptînd claxoanele, bineînțeles".
„O, nu-i în fiecare zi așa. Azi e sîmbătă și de aceea trec atît de multe. Înainte de a veni ea pe lume, am locuit în centru, dar n-am putut suporta zgomotul. Știți, tramvaiele, autobuzele, toate astea nu sînt de loc plăcute".
„Tramvaiele ?..."
„Nu, nu mă împac de loc cu tramvaiele. Aici e atîta liniște, în zilele de lucru."
Aici aș fi închis telefonul».
«Ești foarte grăbit».
«E mai bine așa».
«Tot ce am încercat a fost spre binele tău, crede-mă».
«Nu cred, dar, oricum, îți mulțumesc. Ți-am urmat sfatul și nu m-am uitat în direcția unde se află ceasul, pe noptieră, în stînga mea. Totuși știu cît e de tîrziu. Mi-e somn acum. Îți mulțumesc».
«Pentru puțin. Noapte bună, dragul meu.»

I. NEGOIȚESCU

Impasse des pénitents

Era o zi-ntre soarele pe burguri
Și cruzi la mucegaiul din impas
Trei opsprezece doi spre opt un treișpe
Și roțile cu bicepșii lăsați

Lumină blîndă ce asprea spre dulce
Pustiul tinereții peste poduri
Fanfara penitenților din apă
Calvină moaște cite le suia

Ferice după-amiază străzi sub sticlă
Schelete clare ploile în muguri
De spaimă zid sfîntindu-te scutit
Cum adăstam și iar mergeau fringindu-mi
tinta

Șopîrle

subțire norul mîntui regina
și mării țără spume-o dărui
o de-ai putea vreodată s-o asemeni
sub insulă sub mohoritul roz

efeb suind obscene oseminte
se-nnoadă luxul viile decad
sub gesturi calme sub amiaza dulce
și templul încă mai se-aude-o zi

MATEI CĂLINESCU

Ca-ntr-un vis de mări înalte

Mă rugasem fără vorbă :
roți de ape verzi și-amare
trupul meu îl sfîrtecară.

O, desprindere înceată,
ceruri limpezi de meduze,
flori de sînge trecătoare.

Îmi furase-un umăr marea,
și-un genunchi spre miazănoapte
cu rotunda lui mișcare.

Ca-ntru-un vis de mări înalte,
carnea mea smulgînd-o, lacomi,
pescărușî zburau departe.

Rotitoare ape-în taină
mă frîngeau fără durere,
mă rupeau de mine însumi.

Rîsul tău de altădată
nu putea să mă atingă,
risipit de roți marine.

Măști de alge, măști de sare
pentru numele uitate,
pentru glasurile moarte.

Rîsul tău cădea-în tăcere
ca o pasăre bolnavă,
ca o pasăre aprinsă,

ca o pasăre fluidă,
ca o pasăre de piatră
ca o pasăre de aer.

DAN CONSTANTINESCU

Vatră

Cărarea pășește
sau pasul ?

Ascult, și ce-aud
mă ascultă !

Pleoapa-i aripă
de pajură-n cer.

Stîlpări de lumină
pe buza pămîntului

Stîlpări de-ntuneric
în sus.

Freamăt în,
de tăcere.

Oul de aur
străpuns.

Cîntecul undelor

Unde, unde,
de unde, unde,
alunecați rotunde
trecînd orișiunde ?

Unde, unde,
mlădiu viu susur
(nu mă poți cuprinde !),
răcoare și velur.

Unde, unde,
dans, înminunare,
lină luminare,
răspunsu-mi răspunde.

Unde, unde,
volbură senină, —
duce-m-aș la fund de
fără fund dulbină !

Unde, unde,
de unde, unde
alunecați rotunde
trecînd orișiunde ?

Anemone

Temeiul liniștii
după truda Tumultului :
brunul.

Leagăn și susur
de altă lume :
rosul, smaltul verde.

Licărul de pe vas :
roua luminii.

Violetul profund :
rana răscumpărată.

Suavul : așezat de-apururi
în fără-hotarul
lui însuși.

EMINESCU

concepția despre roman și „criza romanului"

Cineva, care cunoscîndu-mi interesul pentru problematica implicată astăzi în abordarea acestui gen, mi-a pus în mînă un fragment dintr-o scrisoare a lui Eminescu, adresată lui Iacob Negruzzi, unde am găsit, schițată în cîteva rînduri, concepția marelui poet despre roman. Că Eminescu ne pune în față, simplu și cu o claritate tulburătoare, în urmă cu aproape un veac, o soluție la criza contemporană a romanului, că dă un răspuns la teoria, prolixă și subsidiară altor crize, a antiromanului, constituie scopul acestor rînduri. Că Eminescu ne oferă o concepție asupra romanului, ca și cum ar fi tras toate consecințele din turmentata istorie a multiplelor crize ale veacului, găsindu-i permanența, rămîne s-o dovedesc.

Pentru a susține actualitatea acestei concepții, voi porni de la o analiză a fenomenului romanului, alături de alte fenomene de cultură, în definitiv un aspect sincronizat cu celelalte fețe ale culturii contemporane.

Criza romanului se situează, fără referire la decalajele de timp, alături de celelalte crize, în aceeași „suprastructură", în același context al culturii desfășurate în Europa Apuseană (aceasta fiind aceea, care, schematic vorbind, a continuat istoric civilizația și disciplina greco-romană), încadrîndu-se într-o mișcare culturală, care pune la îndoială principiile cunoașterii, răstoarnă din temelii construcțiile rationale și sistematice.

Alături de criza științei, de criza filozofiei, de criza artei, survine și criza literaturii, reflectată cu deosebire în teatru și în roman, avînd în comun negarea nu numai a ideilor, dar și a formelor trecutului, imposibilitatea discutată și revendicată de a repeta modelele clasice.

Începutul veacului al XX-lea a marcat pentru știință apariția unor convulsii ale certitudinilor dobîndite de știința clasică, cu prețul eforturilor depuse timp de patru secole. Din această perioadă datează apariția celor două noțiuni — relativitatea și cuantele —, care nu numai că au adus în discuție bazele științei clasice, dar au acreditat contradicții acceptate și verificate. În lucrările lor, Copernic, Kepler, Galileu, Newton au descris mișcarea pămîntului și a corpurilor cerești ; s-a măsurat chiar viteza luminii, considerată în secolul de grație al 19-lea ca fiind constantă în toate direcțiile. Ori se știe că o viteză finită nu poate fi constantă în toate direcțiile, avîndu-se în vedere că măsurarea ei se face dintr-un anumit sistem, care el însuși este în mișcare spre o anumită direcție. Einstein a pus în formule algebrice această situație relevîndu-i contradicțiile, combinînd formulele, ca și cum ar fi adevărate, ajungînd la ecuații. În aceste ecuații, litera care reprezintă timpul, ca și acelea care simbolizează cele trei dimensiuni ale spațiului, se află în poziții simetrice, timpul devenind, în limbaj nematematic, a patra dimensiune a spațiului.

Nu voi specula încă asupra corespondenței dintre acest mod algebric de a considera timpul și pulverizarea cronologiei ireversibile, în romanul de tip proustian, pe care Camil Petrescu îl considera romanul „analog" structurii epocii, opus modalității temporale din romanul narativ (de tip balzacian).

Trecînd mai departe la expunerea crizei survenite în știință mă opresc la teoria cuantelor, al cărei prim autor a fost Planck. El a introdus „discontinuitatea energiei" considerînd că energia este o mărime care variază în salturi succesive, acestea fiind cuantele. De la Galileu știința clasică a făcut toate eforturile pentru a nu lucra cu alte variante decît cu spațiul, distanțele, vitezele, energia rămînînd „invariantă". Planck spulberă astfel noțiunea de energie, așa cum era considerată de știința clasică. Pentru el „materia nu poate emite energie decît în cantități finite, proporționale cu frecvența". Ceea ce apare bizar este că acest autor a ajuns să admită discontinuitatea energiei, nu cu ocazia studierii unor fenomene microscopice, unde nu se pot măsura decît praguri, ci cu ocazia observării unui fenomen macroscopic, radiațiile negre. Astfel a fost atacată una din noțiunile de bază ale fizicii clasice, energia. Dar nu este locul să cuprind toate mutațiile petrecute în știință, în orice caz, mai devreme sau mai tîrziu, toate disciplinele au fost atinse. Mai citez geometriile neeuclidiene, care au contrazis postulatul lui Euclid, secole de-a-rîndul părînd intangibil —, noile concepții vitaliste și integraliste în fiziologie, biologie, psihologie, apariția unor noi discipline, dezvăluind aspecte necunoscute ale realității, granițele dintre diferitele domenii de cercetare devenind labile, interferîndu-se. Cu deosebire noile moduri de a privi comportamentul uman, practicate în psihologie, s-au reflectat în literatură și artă. Psihologia funcțională, acordînd valoare întregului asupra părții, revelarea treptelor conștiinței, complexitatea fluxului psihic, avînd drept corolar negarea fixității „caracterelor", mutarea centrului personalității umane în inconștient sau subconștient, — psihanaliza lui Freud — dezvăluind o altă cauzalitate decît aceea a conștiinței raționale, iată tot atîtea teme care s-au oglindit exacerbate în literatura și arta veacului.

Pentru a restabili, în adevărata lumină, configurația acestui ciclon survenit în știință trebuie să recunoaștem că, dacă, de multe ori, formalizarea algebrică — matematizarea — a dus la spulberarea vechilor concepții, a oferit în schimb și fără putință de tăgăduit rețete practice și eficiente, care au asigurat progresul tehnic, victoria omului asupra naturii, dusă pînă la pătrunderea în cosmos. Este de precizat că mutațiile petrecute în știință n-au afectat-o pe ea însăși prea mult, de vreme ce a produs incontestabile reușite în toate domeniile tehnicei. Furtuna științei s-a reflectat asupra altor fenomene ale culturii, filozofia, literatura, arta. Nu trebuie să se înțeleagă că știința poartă vina altor crize, ci doar că această criză petrecută în știință este un aspect al sincronizării fenomenelor de cultură, care ne apar corelate și analoage într-o epocă dată. De asemenea, pentru a evita orice confuzie, precizez că nu mă ocup de explicația crizelor, nici de cauzele lor, ci numai de împletirea și configurația lor, cu scopul de a implanta fenomenul romanului aflat aici în dezbatere.

Prețul progresului realizat de știință și tehnică a fost demontarea noțiunii de adevăr, așa cum fusese stabilită în sec. al 18-lea și al 19-lea, înlocuirea necesității cu probabilitatea, absența unei concepții unitare despre lume și viață. Și cu aceasta ajung la criza filozofiei, care, trăgînd ultimele consecințe ale contradicțiilor teoretice, a proliferat monstruos pînă la încercările zadarnice ale filozofiilor absurdului și disperării. (După un autor ca Albert Camus singura problemă ce ne mai rămîne de rezolvat este aceea a sinuciderii.)

Știința clasică, al cărei „analog" în filozofie sînt marile sisteme ordonatoare, oferea posibilitatea reprezentării unui model al universului, în care totul se desfășura cu necesitate, conform unor legi imuabile, afirma puterea indiscutabilă a cunoașterii și a rațiunii. Planck, meditînd asupra concluziilor sale, a afirmat că „un creator de ipoteze poate gîndi și executa măsurătorile cele mai delicate", dar ele n-au nimic de-aface, cel puțin direct, cu măsurătorile reale". Și, în continuare, marile adevăruri științifice nu se impun prin veracitatea ci prin puterea obișnuinței, astfel : „Adversarii unor idei noi mor, iar generația tînără se aclimatizează cu noutatea".

Caracterele cele mai generale ale filozofilor de la începutul veacului, și chiar de la sfîrșitul sec. al 19-lea, sînt primatul practicului asupra teoreticului, al voinței asupra intelectului, al vieții asupra rațiunii. O vreme încă intermediară s-au descoperit alte facultăți de cunoaștere, mai potrivite cu fluența și mobilitatea realității, după ce s-au arătat limitele intelectului. (Intuiția a fost ridicată la rang de facultate a cunoașterii — filozofia lui Bergson, fenomenologia lui Husserl —). Criza științei și a filozofiei au devenit progresiv aspecte ale unei mișcări culturale care pune la îndoială principiile cunoașterii, aruncă peste bord construcțiile raționale și sistematice.

Iată făcută ruptura cu disciplina greco-latină, care avea la bază două mari principii : Încrederea în cunoașterea oferită de senzații, posibilitatea cunoașterii realității, sub aspectul fizic : încrederea în rațiune, și în legile sale, singure capabile să pătrundă fenomenele naturii și să le explice. René Huyghe, în cartea sa „Sens et destin de l'art" apărută în 1967, consideră că aceste două principii au fost cei doi stîlpi ai templului clădit, printr-un efort continuu, de la Greci la Romani, de la Renaștere la Clasicism. Același autor denunță criza artei occidentale, în cartea mai sus pomenită, caracterizată prin același refuz nu numai al ideilor dar și al formelor vechi.

Consonanța formelor culturii, la un moment istoricește dat, poate fi urmărită și în eliminarea normelor anterior stabilite, operată de arta contemporană occidentală, la care mă refer acum. Etapele acestei sincronizări pot fi urmărite pe verticală, în cadrul aceleiași forme, iar pe orizontală, urmărind formele analoage.

Începutul despuierii trecutului l-a făcut întoarcerea la arta arhaică, la arta primitivă. (De la începutul secolului datează revelația artei negre). Răscolirea pămîntului, pentru a descoperi urmele unor civilizații străvechi, este sincronă cu tendința pe care o manifestă artiștii, de întoarcere la surse, de regăsire a unei autenticități pierdute.

Terenul este cîștigat de arta nonfigurativă, care respinge formele și imaginile anterior stabilite, pentru a surprinde „carnea vie a vieții". Apar noi și noi valuri, avînd la bază același refuz total al trecutului, cubismul, arta abstractă, expresionismul abstract, arta cinetică, arta ambiantă. Unii dintre reprezentanții acestor noi concepții, cum ar fi aceia ai expresionismului abstract, susțin că numai astfel iau contact cu elanurile primordiale, surprinzînd freamătul universului, în existența sa tenebroasă și violentă. Autorul menționat, urmărind etapele acestor frămîntări, constată mai departe că „punctul zero" este atins, omul civilizației greco-latine a dispărut, „lăsînd locul unui om, artificial aflat în preistoria sa, dezarmat în fața forțelor pe care nu le stăpînește, abordînd iarăși, ca la început, enigma lumii". Ce găsește ? Angoasa, neliniștea, devenind un personaj, aflat la marginea neantului. (Ca oamenii roși de spațiile goale și răscolite, undeva la începutul sau la sfîrșitul lumii, sau filiformi ca la Giacometti, la Germaine Richier, sau purtînd greu carnea pămîntului, ca la Henry Moore).

Aceste „imagini ale vidului", prefigurat în acele deșerturi nisipoase, sau prin mari spații ireale, devastate, dar neabordate încă vîrtejul absurdului, preluat cu virulență de existențialism, adîncit pînă la imposibilitate de literatura „analoagă". (O mostră ne-o oferă teatrul și proza lui Samuel Becket, sau sub forma deturnată de o logică insidioasă, penetrantă, vertiginoasă a prozei lui Kafka).

Desigur că tabloul dislocărilor și frămîntărilor petrecute în cultura contemporană occidentală este cu mult mai vast, mai complex. Socotesc însă că acesta trasat în linii mari poate servi drept cadru al etapelor analoage prin care a trecut romanul.

EMINESCU
de GH. ANGHEL
(detaliu)

Nu mă voi ocupa de fenomenul literaturii în general din două motive : 1) Pentru că urmăresc concepția lui Eminescu despre roman și soluția pe care ne-o oferă. 2) Pentru că romanul, prin mutațiile pe care le-a suferit, dar și prin natura sa, este astăzi locul de interferență al crizei, ca fiind genul caracteristic epocii. Nu mă refer numai la fascinația, pe care acest gen o exercită asupra unei categorii ca filozofii și poeții, care în alt timp și în alt context nu s-ar fi manifestat în roman.

Supremația, pe care o are, provine și din libertatea de a înghiți forme eterogene, ca eseul filozofic, proza poematică, dialogul dramatic, documentarul, istoria trăită, istoria trecută. Evaziunea filozofiei în roman, considerată de unii ca un semn al crizei genului, este mai degrabă o probă a forței sale, adevărata criză rămînînd filozofiei.

Conștiința omului modern s-a format în vîltoarea istoriei și în interesul pentru psihologie. Care alt gen ar putea reda mai bine ca romanul turmentata istorie a omului și a veacului, sau întoarcerea sa spre sine însuși ? S-a mai întîmplat și altă dată ca un anumit gen să ocupe o mare parte a spațiului literar, așa au fost, la timpul lor, epopeea, tragedia, existînd o corelație între forma literară, care deține supremația și celelalte aspecte ale culturii respective.

În ce constă criza romanului, paralelă celorlalte crize ? De la romanul de tip balzacian prima mutație a adus-o romanul de tip proustian. La noi, Camil Petrescu, în eseul, cuprins în volumul „Teze și antiteze" și intitulat „Noua structură și opera lui Marcel Proust", arată că revoluția proustiană a romanului stă în sincronizarea acestui gen cu celelalte mutații petrecute în alte domenii ale științei și în special cu filozofia lui Bergson și Husserl, după ce a consemnat rămînerea în urmă a literaturii de pînă la romancierul francez. Autorul român, cu aproape un sfert de veac înaintea teoreticienilor noului roman francez, atacă elementele ferme ale romanului narativ, dar în favoarea romanului de tip proustian : a) Narațiunea, naratorul, cronologia liniară ; b) „caracterele". Narațiunea, așa cum s-a practicat în romanul clasic, ne pune în fața unei „lumi false" (Michel Butor), sau relevînd mobilitatea și fluiditatea realității Camil Petrescu arată că n-o putem cunoaște altfel decît răsfrîngîndu-ne în noi înșine, surprinzîndu-i pulsația vie, „în fluxul conștiinței curgător, într-adevăr ca un fluviu". Un alt argument atacînd narațiunea este imposibilitatea de a urma o cronologie liniară, „grosolană", această modalitate punîndu-l pe narator în fața unor dificultăți. „Orice narațiune ni se oferă ca un ritm de planuri și e imposibil să povestești într-o succesiune liniară toate evenimentele... Ori de cîte ori părăsim o urzeală pentru alta firul se curmă... N-aveți decît să citiți Odiseea". (Michel Butor). Este interesant că teoreticienii noului roman francez folosesc în criticile lor inadvertențe odată rezolvate prin soluția, pe care ne-a oferit-o Proust, dar în alt scop și anume pentru a spulbera și această posibilitate, dizolvîndu-i implicațiile. Construcția lacunară, discontinuitatea nu mai supără pe nimeni, decît poate doar pe aceia, care din întîmplare n-au trecut prin Proust sau Faulkner, oprindu-se undeva în urma acestora. Atunci ce rost mai are critica adusă atît de tardiv „grosolanei" cronologii liniare, pe care Butor se silește s-o atace ?

Încă și mai puțin solid îmi apare argumentul „naratorului omniprezent și omniscient". Iată descripția acestuia, făcută de Camil Petrescu. „Un om omniprezent și omniscient. Casele par pentru el fără acoperișuri, distanțele nu există, depărtarea în vreme de asemeni nu. În timp ce pune să-ți vorbească un personaj, el îți spune, în același aliniat unde se găsesc și celelalte personaje, ce fac și ce gîndesc exact, ce „răspuns plănuiesc". Și mai departe : „Se confundă o realitate dedusă cu „realitatea originară". Dacă e vorba de confuzie, apoi atacul naratorului omniprezent se bazează pe confuzia dintre lumea fictivă și cea reală, dintre ficțiune și realitate. Dacă naratorul n-ar fi omniprezent în lumea ficțiunii lui, chiar dacă aceasta își are modelul în realitate, narațiunea n-ar fi posibilă. Dacă n-ar ști, povesti ! Un alt obiect al criticii romanului clasic îl constituie personajele, „caracterele". Alegem din amintirile noastre un anumit număr de date, pe care le organizăm, le compunem, „obținem o figură, care nu e izbutită, pentru că este inexactă, numeroase aspecte ale personajului nu corespund cu imaginea, pe care am fixat-o. (Michel Butor). Sau „Caracterele și-au pierdut treptat atributele... accesoriile... ele devenind doar o etichetă grosolană" (Nathalie Sarraute). Iată personajul de roman privit cu „suspiciune", atît de autor cît și de cititor, dogma carcterului, atît de înrădăcinată „în literatura raționalistă", părăsită !

În orice caz, nu din aceste motive, pe care le invocă teoreticienii noului roman francez, romanul narativ nu mai este practicabil. (Posibil este !) Mai întîi, pentru că la o analiză mai meticuloasă, criticile formulate pot fi ușor combătute, în al doilea rînd, și în special pentru asta, criza romanului este un reflex al altor dislocări, un efect al sincronizării cu celelalte mutații, al căror tabel am încercat a-l prezenta. Asta chiar fără a da audiență teoriei romanului lui Georg Lukacs, simptomatic concepută la începutul veacului. Reținînd totuși din aceasta supremația acestui gen, ca fiind cel mai potrivit frămîntărilor epocii.

Schematic vorbind, pentru rezolvarea inadvertențelor formulate, s-au propus două soluții, soluția romanului de tip proustian și cea a „antiromanului". Soluția „unității de perspectivă" stăruie, într-adevăr, multă vreme în atenția romancierilor. „Să nu descriu decît ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gîndesc eu... Aceasta este singura realitate, pe care o pot povesti... Eu nu pot vorbi onest decît la persoana întîi..." (Camil Petrescu). Ea pare să aibă chiar adeziunea obiectivă, dar neconvingătoare a romancierei Nathalie Sarraute, care considerâ că această modalitate „are cel puțin o aparență de experiență trăită de autenticitate..." Dar, ca și în arta analoagă, ne aflăm cu romanul de tip proustian, doar pe o treaptă pînă la eliberarea de toate elementele romanului clasic. Ce ne-a rămas, după ce am eliminat narațiunea, cronologia, caracterele ? „Un eu anonim, care e totul și nimic, nefiind adesea decît un reflex al autorului însuși" (Nathalie Sarraute). Asta se cheamă totuși că ne aflăm în psihologie, încă debitori implicațiilor, pe care obiectul acestei discipline-omul-îl are într-un univers al semnificațiilor sociale, istorice, economice, politice. Ei bine, nu întîrzie nici eliminarea acestui element, cu toată lăudata lui mobilitate care și-a dovedit eficiența. Alain Robbe-Grillet atacă și „prea sfînta analiză psihologică, socotind-o o modalitate tradițională, implicînd un context de semnificații. „Dar lumea", zice el, „nu este nici semnificativă, nici absurdă, ea, pur și simplu, este. În jurul nostru, sfidînd haita adjectivelor animiste sau casnice, lucrurile există". Ce propune ?. „În locul acestui univers al semnificațiilor (psihologice, sociale, funcționale) ar trebui încercat să se construiască o lume mai durabilă, mai nemijlocită — lume în care lucrurile și gesturile să se impună prin prezența lor, prezență care să domine dincolo de orice teorie explicativă, care ar încerca să le încorseteze într-un oarecare sistem de referință, sentimental, sociologic, freudian, metafizic, sau de altă natură". Aceasta ar fi „calea spre romanul viitor".

Și cu aceasta ne aflăm în fața celei de a două soluții, a romanului „fără materie", a antiromanului. Prima întrebare, pe care trebuie să i-o punem lui Robbe-Grillet, este : Cum este posibilă o astfel de literatură ? El propune o rețetă, părăsirea semnificațiilor „de orice natură". Ori suportul literaturii este cuvîntul, iar cuvîntul în orice context l-am instala, este semnificație. Ce este cuvîntul fără semnificație ? Un șir de sunete, vibrații, sau un șir de semne, a căror realitate fizică n-au nimic de a face cu literatura. Este adevărat, lucrurile există, n-avem ce le face, uneori ni se impun catastrofic, chiar dacă le negăm, dar, dacă literatura nu lucrează cu semnificații, ea nu există, devine într-adevăr „aliteratură". Lauda adusă „prezenței lucrurilor și gesturilor", importată din experiența fenomenologiei lui Husserl, n-are consecințe pentru literatură. Acea „prezență" poate fi realizată cu altă modalitate de exprimare, de pildă prin imaginea cinematografică, de aici vine refugiul în film, evaziunea scriitorului în această artă demonstrîndu-i neputința. Aplicarea parțială a fenomenologiei, fără intenționalitatea care o justifică, echivalează cu transplantarea unei plante, pe care ai pune-o să rodească pe o marmură, după ce ai scuturat-o bine de pămîntul care îl mai purta cu ea. În scrut timp planta va pieri ! „Reducția fenomenologică" sau „punerea în paranteză" a conținutului uzual al conștiinței, cu tot ce e mărunt, accidental, nesemnificativ, individual, gata confecționat, analoagă cu punerea sub semnul îndoielii a cunoștințelor, anterior dobîndite, practicată de Descartes, sînt doar metode, pentru a descoperi „esențele". Și încă metode practicabile în filozofie. Descripția fenomenologică, fără acea știință a „ideilor", a „esențelor", nu duce nicăieri. A face din această metodă un scop în sine, care aduce desființarea semnificațiilor înseamnă, în orice caz, o interpretare greșită. Trăgînd ultimele consecințe, un apostol al crizelor spune despre aceste romane că sînt „delicios ilizibile, aș spune mai degrabă penibil ilizibile, fără cap și fără coadă, ele s-ar putea opri la prima frază". Sînt de acord, dacă cuvintele înșirate n-au semnificații, ce rost mai au cele cîteva sute de pagini obligatorii ? Ultima formă a crizei n-o găsim nicăieri, în nicio altă formă, dusă pînă la extrema ei limită ca în acest manifest al antiromanului. În mod practic eliberarea de „tirania semnificațiilor duce la ruina romanului, la desființarea lui. Dacă un autor ca Robbe-Grillet s-ar fi mulțumit să scrie un eseu asupra imposibilităților cunoașterii, implicate în roman, propunînd tăcerea, sau cine știe ce altă soluție, o experiență în afara folosirii cuvîntului, ar fi dat dovada unei consecvențe, el însuși devenind eroul unei idei, falsă sau adevărată, strîmbă sau dreaptă, oricum ar fi ea. Nici analogia cu arta nu mi se pare potrivită cazului literaturii. Arta, oricît de abstractă ar fi, focalizează o pată de culoare, un obiect, o formă, chiar dacă nu seamănă anume cu niciun lucru din lumea fizică, se impune ca o realitate în afara conștiinței spectatorului, oricine ar fi el, perplex sau contemplativ. Dacă în artă a fost posibilă părăsirea oricărei forme fixe, în roman, după ce ai eliminat narațiunea, ai negat ireversibilitatea timpului și fluxul conștiinței îți rămîne totuși cuvîntul și cuvîntul este semnificație. În afara lui, tăcerea, neantul literaturii. Captarea „prezenței" lucrurilor o fi posibilă pentru un intelect al îngerilor, dar atunci, după cum am aflat, nu mai e nevoie de cuvînt și nici de literatură. Dacă penetrația filozofiei lui Bergson a dat romanul de tip proustian acordînd valoare duratei interioare, avalanșei spontane de imagini reținute și fluente, aplicarea integrală a fenomenologiei ar duce la altă formă decît cea a literaturii — poate doar dialogurile lui Platon să-i răspundă, dar în orice caz postum experienței consumate, deci degradat. Cît despre aplicarea parțială a fenomenologiei lui Husserl, așa cum am arătat, ea duce la ruina romanului, ca cea mai înaltă formă a crizelor semnalate.

Și acum, sărind etapele unei demonstrații de lucru, iată o concepție clară asupra romanului, clară întrucît restabilește valoarea părților componente ale acestui gen, discutate pînă la desființare. Este vorba de concepția lui Eminescu. La 1871, el se adresa lui Iacob Negruzzi : „Îmi scrieți că vă urmărește un roman și pe mine mă urmărește unul și sub influența acestei urmăriri am scris multe coale dintr-un studiu de cultură, în care cercam a veni cu mine însumi în clar asupra fenomenelor epocelor de transițiune în genere și asupra miseriilor generațiunii presente în parte". Și mai departe precizînd de ce ponderea revine „studiului" : „Scrierea *e complectă ca roman ce se atinge de scenele de sentimente, de descrierile locurilor, etc, necomplectă ca studiu, astfel încît cartea mea de notițe e plină de cugetările, cu care cerc a mă clarifica pe mine însumi și cărora le-am destinat de pe acum locul în scheletul romanului.* E intitulat : „Naturi catilinare". Astfel, deși el poartă signatura timpului, am cercat a pune în el și *un simbure, care să fie mai consistent decît părțile ce se așează împregiurul lui*" (Sublinierea îmi aparține).

Ce simplu răspuns la ruina romanului, la scrîșnirea cu care modernii atacă elementele romanului ! Acestea sînt pentru Eminescu oarecum fără importanță, doar un suport, o materie, care poate fi cuprinsă în acel „etc.", referindu-se astfel chiar și la mult disputatele personaje, vezi „Caractere". Ponderea genului vine din altă parte — aici Eminescu anticipează, pentru că valabilitatea unei opere sau a unei idei stă în cantitatea de anticipație pe care o cuprinde. Așadar narațiune, descrieri, caractere sînt elemente care constituie un schelet, pe care se așează edificiul ideilor, al mesajului de semnificații, sau păstrînd comparația cu fructul, miezul, sîmburele, care poate rodi, asigurînd permanența, stă în viziunea autorului. Această concepție poate fi verificată cu toate capodoperele genului, fie că e vorba de romanul narativ, sau de cel proustian, de la Cervantes, Balzac, Flaubert, Stendhal și pînă la Dostoievschi și Proust. Lipsa acelei viziuni, sau a „sîmburelui", care să fie mai consistent, sau chiar altfel, aranjarea părților în jurul unui vid aduce fenomenul operei repetabile, încă una la fel cu alta, după o rețetă similiproustiană, simili-dostoievschiană. Încă una la fel cu Proust, sau cu Dostoievschi nu se poate ! Nicio modalitate nu poate fi împrumutată ; sînt tehnici similare, pentru că logic privind, numărul lor nu este inepuizabil. Unicitatea de care vorbeam, verificabilă în cazul capodoperelor, stă în prezența acelui „sîmbure consistent" și în acordarea lui cu tehnica folosită. Absența unei viziuni proprii, care este expresie a truditei veniri în „clar cu sine însuși", aduce mimetismul. Astfel că se naște întrebarea : De ce să repeți aceeași experiență ? A scrie un roman fără materie constituie o experiență, în fine la limita posibilului. Dar de ce am nevoie de a doua ? Sau a îmbrăca în haină românească fapte de viață crispate sau catastrofale, a elabora un documentar cu crime, este în fine o altă experiență. Dar de ce trebuie s-o repet ca atare ? Nici aplicarea în roman a unei filozofii la modă nu mi se pare mai fructuoasă, în afară de cazul unei autentice consonanțe. (De pildă Bergson și Proust).

Giorgio Basani, referindu-se la o carte a lui Michel Butor și declarîndu-se împotriva acestei manii de a înregistra stereotip totul, observă că nu mai există capodopere. Și nu există, pentru că acelora apărute le lipsește „sîmburele consistent", cum zice Eminescu, viziunea, cum traduc eu. Atunci, cineva, pripit să tragă concluzii, mi-ar riposta că e vorba de pătrunderea filozofiei în roman. Și da și nu ! Da, în măsura în care modul de cuprindere al autorului în lume și în societate trece prin filozofie, cu toate implicațiile sociale, sau metafizice. Nu, în măsura în care autorul se instalează pe alte căi, afectiv, senzorial, abisal, fantastic. (În acest context, din prima categorie ar face parte Dostoievschi, Balzac, Stendhal, din a doua Proust, Kafka).

Este adevărat, pendularea filozofiei în roman mi se pare una din caracteristicile cele mai virulente, după cum dispariția genului poate deveni un efect al ieșirii filozofiei din criză. Folosind experiența trecutului, observăm că retragerea filozofiei în mari sisteme ordonatoare a coincis cu înflorirea tragediei, după cum dispariția acestui din urmă gen este sincronă cu avalanșa romanului. Încă un fapt, care se adaogă la celelalte.

Nu anticipez, dar nici nu evadez din actualitatea viitorului, propunînd soluția schițată de Eminescu. În orice caz ea constituie o punere la punct a confuzelor puncte de vedere care duc la ruina genului. Ceva mai mult, chiar o sugestie pentru marele roman al viitorului, pentru că romanul va trebui să aibă și acea dimensiune a grandiosului, pînă să dispară, așa cum au văzut-o marile genuri ale trecutului, astăzi pierite. Este deocamdată singurul argument, pe care îl am, pentru a-i vesti nu involuția, ci evoluția !

Alice BOTEZ

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1940

7 MARTIE

Azi a nins cu grămada. O zăpadă mare, adîncă, pufoasă; și viscolul! Sîntem în Martie.

Îmi place Bucureștiul așa: redevine, sub zăpadă, ceea ce ar trebui să fie întotdeauna — o mahala. Am descoperit pe cînd veneam, la șase și jumătate, acasă, o optică nouă. În tramvai, pe fereastra din stînga vatmanului, înghețată, se desenau scheletele copacilor. Era o defilare de vis și de umbre. O altă lume, feerică, dintr-un desen de Max Ernst.

Suprarealismul, îl am aici, la îndemînă, sur le vif, și nu mă costă nimic. Doar abonamentul lunar, la tramvai.

★

Deși, tot azi, în Apolodor, am retrăit anii din 11 Iunie. Cartierul ăsta legat de viața mea prin tot ce are ea mai frumos: entuziasmul, UNU, mizeria, masa la hale, micile escapade amoroase.

...Și mama. Și Florina. Și Loti.

Nu, cu siguranță, între 11 Iunie și Antim, e Bucureștiul meu cel mai iubit: adolescența mea. Poate că la primăvară am s-o conving pe Loti să ne mutăm pe-acolo.

Degeaba! Dacă aș sta să fac inventarul străzilor din București, nu știu unde m-aș fixa. De fiecare se leagă o locuință de-a mea (fostă), o amintire dragă, un sărut, o toamnă, o poezie. Se leagă mai ales amintirea prietenilor din care, astăzi nu mai am nici una.

Degeaba! Viața nu merge îndărăt, oricît am vrea s-o oprim. Dar îmi place sfîșierea asta înceată, domoală, dulce. Retrăiesc totul. Reînviu? Poate. Dar poate că mor, de asemeni.

9 MARTIE

Ieri am avut o zi plină. Se vestea, de altfel, încă de alaltăieri seară, cînd m-am dovedit superior lui Dabit. În definitiv, omul ăsta a murit, fiindcă era putrezit demult. „N-am nici iubiri, nici vrăjmășii, în care să iubesc sau să urăsc cu pasiune. N-am nici o pasiune. Nu pot alege între două lucruri..." Și omul ăsta vroia o lume nouă?... Noroc, numai, că Dabit nu era un comunist adevărat. Un confuz.

Eu pot răspunde la toate afirmațiile sale despre sine, punct cu punct invers în ce mă privește: sînt pasionat, în dragoste ca și în ură, aleg hotărît mai totdeauna, sînt un om întreg. Pornit, poate, dar întreg — în ce privește sentimentele și pasiunile. Și nu știu dacă nu tocmai astea fac un om.

Oricum, pe Dabit cel de la 34 de ani, l-am întrecut eu la 28.

Mă simt mai sigur pe picioarele mele, pe un pămînt mai solid. Cel puțin prin asta cartea lui mi-a folosit. Dacă o comparație cu mai rău poate avea vreo valoare.

★

Dimineața, la gazetă. Vîlceanu ne anunță că s-a căsătorit în ajun. Felicitări. Zîmbete amicale. Apoi, el ne face o destăinuire: „Mă fraților, am luat o fată minunată... Pe lîngă că e dulce și frumoasă, am aflat abia ieri — cînd le-a pus pe numele meu — că e proprietară a cinci case de raport, cu cîte patrucinci etaje. Habar n-am avut pînă ieri..."

Ce mizerie! Ce scîrbă! Și nu l-am scuipat. Putoarea asta care face pe revoluționarul și pe eroul, care s-a îndrăgostit de block-houseuri, care „habar n-avea pînă ieri..." Nu știu dacă în toată revolta mea nu este și o umbră de invidie. În definitiv, mizeria și mizeriile îndurate de pe urma sărăciei le-aș vrea și eu îndepărtate odată pentru totdeauna. Poate că... dar nu, e o prostie! Niciodată n-o să pot lua o femeie pentru banii ei. Sau, dacă aș face-o, n-o să pot trăi cu ea; nu e chiar aici buba, invidia mea că Vîlceanu nu pornește de-aici, fiindcă el a putut să facă un lucru de care eu sînt incapabil?

Sigur e că Vîlceanu m-a deprimat. Asta e toată strălucita noastră „generație"! Să-i fie de cap! Ce tragică și mizeră condiție! În loc să viseze la revoluție, în loc să-și facă viața și să și-o bizuie pe opera, pe truda, pe nădejdile lor, „băieții" (mult mai bine ar fi numiți „peștișorii") se aranjează. Toți, cîți îmi trec prin minte.

Mă gîndesc, de aici, din nou, la România. Țara asta nu poate fi decît osîndită. Mîine, poimîine, asemenea „băieți" pot fi chemați s-o conducă; ce probitate aduc ei, ce ținută dreaptă, ce roade ale muncii și efortului lor de a trăi și de a se împlini pe ei, ca să decidă, pe urmă, de o țară?

Încolo, jalnica mizerie: miniștrii din așternuturi. Țara lui M-me Lupescu, a lui M-me Gafencu, a tuturor țațelor care și-au întreținut cîte un peștișor, ca să-l vadă subsecretar de stat, ministru plin sau rege. Soarta României. Poate că România nu prețuiește mai mult: „Un peuple, mon ami, vaut bien les chefs qu'il possede; il a toujours les chefs qu'il mérite", spunea Fajans. Și avea, desigur, dreptate. Ce să facem, dacă noi ne suportăm Gafencii și Carolii? Se vede că-i merităm, într-adevăr.

★

Doi cunoscuți mi-au imputat azi că l-am lăudat pe Isachie; ei n-au citit ziarul, au recunoscut-o, dar nevestele lor le-au spus că...

Idioții! Nu știu dacă trebuie să mai adaug ceva. Pe Cozincescu, după ce i-am spus că are o nevastă tîmpită (bănuielile mele despre Marica lui se confirmă), l-am pus să citească cu glas tare cronica mea. A recunoscut că e injurioasă la adresa lui Isachie, și fără perdea.

Cronica despre Isachie este „un caz" pentru mine. Așa mi se face portretul, așa sînt etichetat, așa sînt prezentat peste tot și în orice împrejurări. În fața unui adevăr evident, oamenii trag concluzii (în ce mă privește) cu totul pe dos, defavorabile, compromițătoare. Să le fie de bine!

★

De două zile tot ezitam s-o anunț pe Florina de hotărîrea mea definitivă de a rămînea cu Loti. Îmi era lene, fiindcă mi-era neplăcută explicația.

M-au ajutat împrejurările. Aseară, la șapte, găsesc la redacție un plic în care mă anunță că va veni peste un sfert de ceas. Așteptarea mea, pe cărbuni. „Cofetăria mică, modestă, ne primea..." (Apropo, — la Palatului, în dos, pe canapelele roase, de pluș roșu, în fiecare după masă, poloneza-mamă cu cele două fiice și cățelul, sînt nelipsite. Exact figurația asta îi lipsea acelei cofetării de dinaintea războiului celui mare, cu aerul ei îmbîcsit de amintiri, de parfumuri și pudra proastă a curvulițelor care vin acolo, cu tapetul ieftin și gălbejit, cu mesele scorojite, cu plușul scaunelor jegărit: cafeneaua altei lumi, a altei vîrste. Cafeneaua cu emigranți și emigrante poloneze. Nu e nici o întîmplare că au ajuns acolo, și le place: așa cum e interiorul acestei cofetării, așa trebuie să fi fost întreaga Polonie a domnilor Bek și Smigli Ridz; învechită, împuțită, fermentată.)

Discuție cu Florina; eu, calm — ea, exagerat, aproape ridicol de nervoasă. Explicația mea simplă, sumară, precisă: îmi iubesc nevasta, nu pot renunța s-o mai văd.

A ei nervoasă, dar presărată cu cîteva judecăți agere și care mi-au dat de gîndit: „E mai ușor să spui totdeauna adevărul, decît să minți întotdeauna... De altfel, tu ești curajos numai pe jumătate (adică față de ea, de Florina) și lași pe jumătate..." (adică față de Loti). Dacă, însă, iau de bună sentința precedentă, că e mai greu să fii în minciună decît în adevăr, asta ar însemna că însuși faptul că pe Loti am mințit-o și-o mint într-una (și cu cîte chinuri și greutăți!) îmi dă dovada dragostei pe care i-o port, spre osebire de lipsa de dragoste față de Florina căreia am „curajul" să-i spun tot adevărul.

Acasă, îi propun lui Loti aceeași temă, în abstract: „E mai greu să minți decît să spui adevărul?"

Răspunsul ei: „Dacă e vorba de un adevăr sau minciună raportate la tine însuți, e mai ușor să spui adevărul decît să minți; dacă e vorba de raporturile sociale, e mai ușor să minți". Sînt mulțumit: eu îmi spun adevărul și mie și celorlalți. Adevărul e unic pentru mine. Și integral. E singura moștenire nestricată pe care am păstrat-o de la mama.

M-am despărțit de Florina by accident. Nici urmă de regret. Dimpotrivă: mare bucurie interioară, delirat. Și mi-l aduc aminte pe Gide: „Je ne peux pas supporter ma joie si elle est faite au dépense d'autrui". Singurul meu prilej de amărăciune în tot „cazul" Florina. Că n-am o bucurie pură, senină.

★

Mă întîlnesc cu Zorileanu. Convorbire lungă. Politică. El — confuz, ramolit, dezolant. N-a mai rămas din el decît talentul.

Mergem pe jos, în noapte, prin cartierul Antim: zăpada, întunericul, luminile, biserica. Vechile imagini, amintirile fruste ale copilăriei: clasa a IV-a la Seminarul Pedagogic, pe Rahovei, cînd stăteam la tata, în Mitropolitul Dosoftei. Imaginea Bucureștilor din stampe și din afișe imediat postbelice, cu tinci șmecheri care vînd ziare, cu o basma fluturîndu-le la gît. Totul e așa de frumos, de feeric, de vieux style... Bietul Zorileanu, — cum să nu fie ramolit!

După ce am vorbit mult, ne-am plimbat mult și m-a poftit să-i telefonez, Zorileanu la despărțire:

— La revedere, domnule Mironescu...

N-am mai încercat să-l corijez. Înainte de a ne despărți, îi propun o pagină în Facla, despre Tonitza. Se vaetă că acum n-are destulă hîrtie dar peste vreo cîteva săptămîni...

— Știu, dar atunci va fi perimat, — spun eu.

— De ce? Are o expoziție pe care o închide curînd?

Încep să cred că am de-a face cu un idiot sau cu un nebun; totuși:

— Cum, domnule?... Tonitza a murit de vreo două săptămîni!

Chipul lui Zorileanu mai lungit, ochii mai mirați, gura mai fuguiată:

— Ce vorbești, doooomnule?.. Ei, aaaasta e!?!

...Și eu, care credeam că vorbesc politică, socialism și revoluție, cu un om demn de încredere. Și informat.

Și Zorileanu e, totuși cel mai de seamă din gazetarii noștri. Dulce țară!

★

Acasă, Loti plînsă. Explicații. Plictiseli. Deci să ne despărțim cu locuințele de la 23 Aprilie. Pînă azi sînd decis să-mi țin decizia

11 MARTIE

Ieri, duminică. După o întreagă poveste cu Loti, a venit „trădarea": denunțarea jurnalului; lectură din el, ca să-i dovedesc că o iubesc doar pe ea. I-am spus tot ce-a fost cu Florina, consecvent neputinței mele de a ține un secret (eu îi spun neputința de a minți).

Cînd mă gîndesc că numai acum cîteva zile scriam aici că, de-l voi arăta cuiva, n-am să mai țiu jurnalul ăsta. Da' de unde! Abia acuma îl țiu.

E, oricum, o strălucită biruință a indiscreției mele. Față de mine însumi.

Mă gîndeam, pe cînd i-l citeam lui Loti, că de azi înainte aș putea ține un jurnal al acestui jurnal; jurnalul indiscrețiilor, incapacității mele de a tăcea.

. . . . . .

În afară de America și Rusia, nici o țară nu știe să facă film. Am văzut astă seară, cu Loti împreună, „Pièges". Influența covîrșitoare a plasticii asupra filmului, a anecdotei, a teatrului, așișderea. Numai cinematograful lipsește. În sală, surprind în fugă, chipul — mai îngrășat dar încadrat într-un păr de sălbatică — al Georgetei Nesti... („Și ce fecioară frumoasă erai!...")

O scenă pentru care Mateiu Ion Caragiale ar fi trebuit să se scoale din morți: Stroheim, în redingotă, cu pantalon reiat, ghetre albe la ghetele cu tocuri înalte, mănuși albe, gurmetă peste, — se mișcă automat, delirant, extraordinar, printre scaune, jilțuri, canapele vieux style. Decor de acum o sută de ani, atmosferă de parfumuri vechi, calde totuși, luminată cernită, nebunie, nebunie, praful, uitarea anii. Și marea revelație: viața acestor lucruri moarte. O viață intensă, puternică, sesizantă. Adevărul timpului nostru: viața veritabilă este, astăzi, viața fantomelor. Noi murim; ca să trăiască ele. De altfel, nici nu știu dacă ne-ar putea comunica mai intens altceva decît fantomele. Ionel Moța avea, pesemne, dreptate: „Se apropie domnia strigoilor..." Asta, o scria el în 1934. Azi sîntem în plina lor domnie.

12 MARTIE

Soare mult. Calea Victoriei — un maldăr de ruine scăldate în soarele timid de început de Martie. Femeile frumoase, proaspete, fragede, în culori țipătoare, parfumuri, cochetărie. Bucureștiul de primăvară. Cum îl cunosc, — cît îl iubesc! Sînt la mine acasă, măcar că n-am casă nicăieri, nici măcar o odaie.

Tristețea mea de primăvară, inevitabila, prea cunoscuta tristețe, se împerechează și sporește prin condiția de demi-șomer în care mă aflu.

linda

de DUMITRU DINULESCU

1. — Lichidarea

Abia îmi dădusem demisia în urma unor neînțelegeri plauzibile cu conducerea instituției în care activam. Directorul avea pretenția ca pentru suma de o mie șase sute de lei — brutto — să stau tot timpul la dispoziția lui, dimineața și seara, să răspund de toate, eu însă neavînd nici o posibilitate de control eficient în sectorul de care dispuneam. Fiindcă nu exista un serviciu aparte, eram toți dirijați din centrală, fără ca eu să pot imprima direct concepția și autoritatea mea factorilor auxiliari. N-am fost însă în stare nici o clipă să înfățișez lucrurile așa cum sînt, în ședințele de analiză a muncii, dese și binevenite, fiindcă eram foarte obosit și nici nu mă pricepeam bine să vorbesc în public, mai ales între oameni îndeplinind funcții mai importante, care aveau dreptul să mă întrerupă în momentul cînd mă lansam într-o demonstrație, ceea ce eu nu îndrăzneam să le fac lor, nu fiindcă nu mi s-ar fi dat dreptul, dar mă simțeam și-așa destul de stingher și promovat prea devreme pe un salariu pentru care oameni mai vechi poate aveau mai degrabă acest drept. Preferam atunci să tac, să privesc la lampă și la ferestre, să sufăr la înțepăturile stomacului bolnav, să mă gîndesc la treburile mele personale, la posibilitățile mele de a mă realiza, chiar în această conjuncturâ care devenea din ce în ce mai sigur imposibilă și compromițătoare, în ultimă instanță.

Divorțasem de vreo cinci-șase luni și mi-era foarte greu fără nevastă și nici nu-mi plăceau aventurile trecătoare, aventuri cu tipe dubioase, de cele mai multe ori bețive și straniі. Preferam să mă duc să beau cu prietenii, mi-era urît să mă-ntorc acasă devreme și stam cînd cu unul, cînd cu altul, eu fiind în fond o fire foarte sociabilă și discutam despre tot felul de lucruri care nu duceau la nimic. Evocam amintiri sau bîrfeam, discutam despre posibilitățile mele și ale lor de a realiza ceva superior și se-ntîmpla astfel, după o zi întreagă de alergătură și un chil-două de vin, să adorm la mese prin restaurante, dar mai ales să moțăi și căutam amorțit cum eram, abia trezit, cîte-un taxi și plin de obidă să constat la jumătatea chenzinei că trebuie să mă-mprumut iar. Ceea ce nu era o soluție: banii alunecau ca bilele și rămîneam cu același costum obosit, cu pantofii scîlciați și boala de stomac avansa. Dar mi-era greu să stau singur și să-mi treacă tot felul de gînduri prin cap și preferam deci să adorm în mod firesc, în timpul discuțiilor sau să cad într-un fel de toropeală, din care nici a doua zi dimineața nu mă trezeam prea bine.

Iar după ce am obținut lichidarea am început să umblu tot fără sens, adăugînd nopților cîteva dimineți străvezii în care-mi plăcea să întîrzii prin parcuri, fumînd și citind, privind gîngăniile care mișunau la picioarele băncii, omorîndu-le pe cele mai agresive și privind în continuare lacul, cu bărcile zvelte, cu pînzele desfășurate somnoros în bătaia osoasă a vîntului. Stam așa și priveam ațintind cu degetul rîndul de carte la care rămăsesem și am ajuns la concluzia că o schimbare de aer ar fi foarte potrivită în toată starea gazoasă în care mă găseam și împrumutînd niște bani mi-am dat seama că aș putea să dau un sens acestei dorințe, care mă urmărea atît de puternic. Reîntîlnisem tot în acea perioadă pe Linda, o fată de care fusesem foarte atras cu cîțiva ani în urmă, dar a cărei relație o pierdusem în urma unor incidente penibile, de care eram singur vinovat. Dar anii mușamalizaseră probabil toată chestiunea și cînd am întîlnit-o la casa de bilete a ștrandului am avut o adevărată revelație. Ne-am pus lucrurile într-un colț mai ferit, i-am înfățișat toată povestea mea și am discutat cu dezinvoltură despre posibilitățile dragostei, necesitatea fericirii, sinceritatea ca factor de bază în relațiile între oameni adevărați: ea s-a contaminat de fondul serios, bine angajat, al discuției propuse. Peste două zile i-am propus să mergem în Oltenia, în primul rînd la Craiova, unde eu aveam niște prieteni, să stăm acolo cîtva timp. A ezitat. În ziua aceea am stat la amiază pe malul lacului și, dezbrăcați cum eram, vedeam apusul roșietic, nu ne puteam vorbi, pe seară am fost la un restaurant de pe Calea Plevnei, am continuat discuțiile în același sens. A doua zi am cunoscut un polonez, un anume Wladek. Era în trecere prin București, ne-am cunoscut la o cafenea de pe bulevard și m-am oferit să-l însoțesc prin oraș. Am urcat pe dealul Mitropoliei, am contemplat Dîmbovița, am vizitat crematoriul „Cenușa", am fost la Moși, pe calea Griviței, am vîndut în Piața Unirii niște fișuri și niște ochelari de soare. După amiază, cu Wladek și cu Linda, am vizitat Muzeul Satului. Am băut cîte-o bere la restaurantul „Miorița" și am plecat la gară să-l conducem pe Wladek. El era foarte impresionat de aerul amăgitor al Lindei și ne-a vorbit despre soția lui, o anume Hedwiga și la despărțire mi-a dăruit fotografia ei. Eu am fost foarte impresionat de aerul franc care se degaja din fotografia Hedwigăi și ne-am despărțit cu invitația care ne-a adresat-o, de a-l vizita la Varșovia, poate chiar în toamnă și a cerut permisiunea, nu știa dacă este-n obiceiul țării, să sărute mîna Lindei la despărțire. Noi am acceptat. Ne-am dus apoi în același restaurant de pe Calea Plevnei am mîncat mici și am băut un kilogram de vin, de paisprezece lei kilogramul. Apoi n-am mai văzut-o pe Linda. Am mai căutat-o la telefon, n-am mai reușit s-o găsesc și m-am întîlnit într-o seară cu M. despre care-mi vine foarte greu să mărturisesc ceva. A fost ceva între noi cu zece ani în urmă. Eram foarte copii, mai ales eu. Eram pe vremea aceea foarte impulsiv, extrem de direct, nu-mi plăcea să escamotez și să atac dintr-o parte, nu sufeream să umblu cu aerul și măsura unor straturi evazive. De fapt eram foarte naiv. Mă-ntorsesem din armată și aveam nevoie de ceva suav. M. era suplă, zveltă, cu gîtul și ochii mereu tremurînd, ca un lujer, vorbele ei se mișcau alene, făceau false mărturisiri în lungile plimbări; avea gesturi largi, definitive, totul într-o atmosferă foarte romantică, de care atunci nu aveam cum să mă delimitez.

2. — Complexul de împrejurări

Pe plajă, mergînd simptomatic, am văzut-o pe Linda. Cu un bărbat cu părul creț și o femeie. S-a oprit și am vorbit.

Ce dimineață splendidă era... Sclavajul acesta față de soare în acel moment era o inestimabilă bucurie și Linda se pama la gîndul acesta al meu și în costumul din două bucăți, cum era, cîtă... cîtă... ce adjectiv substantivizat să întrebuințez?

Avea picioare ca pedunculii și sînii ca lostrițele și pe figura ei acel surîs de pictură votivă și modul de-a mișca brațele care-mi sugera alte picturi sau pur și simplu niște lucruri din natură. Iar Linda era tocmai femeia care-n vara aceea mă amăgise, făcîndu-mă să cred într-o rezolvare spectaculoasă a vieții mele cam searbădă, fărîmată de tocsine.

Am revăzut-o pe Linda la restaurant, în aceeași după-amiază, înconjurat de prieteni cum eram, grizat, consumînd bere și uitîndu-mă galeș, cu ochii mei cenușii, lăptoși, letargici, îndrumați de o fixitate de oțel și de un fel de ranchiună față de situația mea existentă. Privind-o deci în felul acesta eu am simțit iar o bucurie și melodiile erau cîntate de către oamenii de acolo, și cerul era albastru, albastru ca vinele unui artritic și era în toate acestea o atmosferă de gnomi și de feeie.

Frumoase acele zile, cînd valurile stau amorțite, parcă stocate, și părul Lindei flutura. Cum flutură fenomenele, atunci cînd sînt flancate statornic și cînd tresaltă grav sistemele de comandă și răcire ale mașinilor de stocat, drapat și frăgezit. Eu eram atras de părul acesta al Lindei, care-mi masca vederea farului, pe care-l ghiceam bîntuit de comoții și colonii de larve și lumina sa se așternea pe mare, părul Lindei neîmpiedecîndu-mă să admir luminile lungulețe ale acelui far în aer și pe mare.

Deși o cunoscusem pe Linda mai demult, așa cum am lăsat să se vadă mai de dinainte, cred că atunci, în ziua aceea de fapt, eu mi-am dat seama cît de fermecătoare și de frumoasă era ea.

Stînd în restaurant și sorbind din halbele de bere ea-mi spuse că are de mers la Constanța. Eu am zis nu, să nu se ducă și am coborît pe plajă și am ascultat muzică în limba turcă, venită lin și dulce de pe cealaltă parte a mării.

— Muzica aceasta ți se potrivește, zicea Linda. Parc-ai fi turc, așa ești de încăpățînat, doar ți-am spus că trebuie să merg la Constanța...

Deasupra noastră pescărușii se zbăteau, marea vuia ca un vagonet oprit la triaj, chiar o geană de lună în acea după-amiază se tot stîrcea pe un colț de nor și muzica turcă se desfășura, dăngănind, mixîndu-ne cu vorbele noastre lenevite și stam apropiați, nerespirînd, privind la oamenii ceilalți, care se-nvîrteau în jurul nostru ca lepidopterele, ca mesele de spiritism, iar soarele fărîmița cu sistemă structurile noastre de carne și sînge. Pe seară Linda s-a-mbrăcat într-o rochie albă și i-am șoptit:

— Linda, ești o floare de țoao-țî, o fată deosebită, o mare liniște sufletească, o excitare în același timp, ești parfumul tare de țoao-țî.

— Știu Cristi, mi-a zis ea, tu ești un om adevărat, ești un bărbat în adevăratul înțeles al cuvîntului, mă farmeci și mă înșeli în același moment.

Luna se legăna ca un animal supus morții de laborator, se legăna stafielnic, era o rigiditate voluptoasă în toată mișcarea ei, iar eu în acel moment, m-am urcat pe un tăpșan și i-am zis Lindei:

— Linda... atît i-am spus, ea a îngenunchiat și luna aceea vorace trecu pe deasupra noastră, ne binecuvîntă în numele executorilor desemnați, apoi Linda se ridică, veni la mine, se cuibări la subțioara mea încăpătoare și pornirăm să mergem către marea cea lină și modică în raport cu noi.

Ne zvîrlirăm hainele și ne cufundarăm ca rațele sălbatice care se-ntorc dintr-o călătorie, dar Linda se transformă chiar într-o rață sălbatecă și zbură către est, în timp ce eu mă ridicai din mare și acoperindu-mi sexul, o urmării pînă ce ea dispăru de tot. Lumina din nou mă scălda, era ziua a doua după dispariția senzațională a Lindei și grupuri de sezoniști mă priveau de departe, socotind orele împietririi

Desen de CHAGALL

mele, spunîndu-și glume grosolane și totuși în cele din urmă sanctificîndu-mă și redîndu-mă omenirii, în forma mea abstractă, elucidată, definitivă.

3. — La vernisaj

Pe Linda n-o mai văzusem de mult. Trecuseră poate cîteva luni. Era un sfîrșit de iarnă promițător pentru cariera mea o vreme destul de îndelungată rămasă sub semnul incertitudinii. Și încununarea supremă a fost o sărbătoare, organizată de prietenii mei intimi și întîmplători, sărbătorire la care era nevoie, pentru a mă simți în plinătatea situației, atît de ales creată, de o femeie.

Sorții au căzut pe Linda. Am ales-o pentru aerul ei potolit, pentru o oarecare franchețe a ei, pentru felul original, de loc obraznic, cu care ar fi putut face față .Linda primi oferta și în decorul savant executat se-nfățișă către sfîrșit, împreună cu un bărbat necunoscut și eu, tras într-o parte și alta, montat bine de cîteva pahare de vin franțuzesc, am remarcat-o numai fugitiv, de-abia cînd fotografii s-au îmbulzit eu m-am repezit, am smuls-o pe Linda dintre privitori și lăsîndu-mi capul pe umărul său am pozat sincer turburat. Ca totdeauna după terminarea fotografiilor, zumzetul a încetat și Linda s-a-ndepărtat, eu continuînd să fac față obligațiilor de sărbătorit, strîngînd mîinile unor prieteni revăzuți după o perioadă lungă de absență, chiar oamenilor necunoscuți împrăștiind eleganță, umor fin și vorbe cu duble înțelesuri.

Apoi Linda s-a retras, urmînd să-i telefonez peste o jumătate de oră, să-i spun la ce local să se prezinte, eu între timp avînd de îndeplinit ultimele îndatoriri, care mai rezidau, care se scurgeau acum, silnic, nerăbdarea mea storcîndu-se ea însăși pe sine, care se storcea. De fapt o mai văzusem pe Linda, solicitînd-o să petreacă o seară în havuzul tărcat cu dungi măslinii, acolo unde eram președintele unui grup electrogen, unde săvîrșeam experiențe destul de noi, experiențe însă cu bază culturală, nu tehnică, întovărășit cum eram de o formație de frecventatori, alcătuită dintr-un om, doi oameni, trei și patru. Unul dintre aceștia chiar îmi vorbi cu căldură o dată, despre prezența din acea seară a Lindei, despre care-mi indică o repetare, sau în orice caz o resuscitare măcar. Dar Linda, sub diverse pretexte sau poate eu, asta nu-mi pot aminti cu precizie, unul din noi în orice caz, făcu în așa fel încît invitația nu se mai repetă.

Deci după ce sărbătorirea s-a terminat și am plecat cu prietenii la un local din apropiere, am comandat capete de miel și frăgezimi de fiburoaică, am ales sorturi muloase, croancede, ale vinurilor celor mai aromate, mai congelate, mai cangede... Ei bine, după aceea, am plecat în întîmpinarea ei, am mers prin zăpada aburindă, am cules de-a lungul trotuarelor scoici imense și am adus pe Linda între noi, plecasem încă cu două persoane, am intrat în local și întîmpinați cu strigăte zgomotoase ne-am așezat la locurile de cinste. A fost o seară foarte plăcută, stropită cu șampanie, cu gulașuri de ciuperci, cu vinuri de Malaga, de Coimbra și Altaboso, cu sosuri savante de Persia și de Kuweit, cu lecodandroane de coaste de șacal persian, cu discuții rarefiate dar și cu bruște izbucniri, cu cîntece melodioase, cu amintiri debitate suculent, cu straturi și straturi de amintiri fixe, cu dubii asupra diverselor formule de existență și amintire.

Pe drumul de-ntors Linda lucea ca o pasăre de fontă, ceea ce ea era în fond și toată atitudinea ei discretă din timpul banchetului crease, mi se părea mie, o tensiune deosebită în capul ei de femeie educată și mergeam cu mîinile-n buzunare, neîndrăznind să vorbesc, oarecum spăsit și Linda mergea repede, eu rămînînd cîteodată pe loc, pulverizînd îngrămădiri de zăpadă, prin călcare verticală și alergam, ajungînd-o imaginam desfășurări de muzici somnolente, aerul tot se organiza în patrule de recunoaștere, arătîndu-ne drumul scurt, străjuit de magazine moarte, pomi înțepeniți și rigole. La despărțire Linda m-a sărutat lung, a privit cerul înțepat de crestele blocurilor din față și-a stat pe loc. De fapt greșesc, am impresia că din fuga condeiului am contaminat povestea acestei despărțiri cu altă poveste, altă întîmplare; în orice caz se poate face un raport între cele două situații, se poate chiar abuza de acest raport, se poate forța acest raport, un raport este de altfel o tensiune, o stare de necesitate între două părți supuse unui racord.

De fapt important e altceva, de fapt aici vroiam să ajung, dar trebuie să mă rezum la numai cîteva fraze, deoarece m-am lăsat purtat cu gîndul de întîmplarea cea nesemnificativă, cea care nu era în directă legătură cu aceea pe care doream eu s-o pun în lumină pentru toată înșirarea de fapte pe care am expus-o. La alt banchet, unde am fost invitat după un spectacol de teatru, Linda n-a mai participat. Am stat într-un parc și am vorbit în mod serios despre proiectele mele de viitor, și am cerut-o în căsătorie, i-am propus ca pe timp nelimitat să împărtășească împreună cu mine drumul spinos al dragostei, al fericirei, al amorului liber, al coabitării și sexualizării treptate, vagi, voalate în anumite momente și Linda a ascultat gînditoare și am rămas în parcul peste care zăpada se scobora, ne-am ridicat gînditori, am hotărît chiar o dată de împlinire a acestei hotărîri a noastre, dar foarte ocupat cum eram cu serviciul, așa s-a-ntîmplat că lucrurile s-au tărăgănat, pînă cînd s-au stins, la havuz cei din formație mă-ntrebau mereu de Linda și am văzut-o mai zilele trecute, mergeam încet, gîndindu-mă la tot felul de chestiuni, dar am văzut-o încă de departe, Linda era într-un grup mare, asta s-a-ntîmplat parcă la un vernisaj, unde venisem să schimb niște foi cu un prieten, Stanislav, care-mi promisese să-mi trimeată filele acasă — și care nu se putuse ține de promisiune. Linda sta într-un colț, sub un tablou cu ciuperci stilizate și cer albastru iradiat, într-o blană uriașă de urs grizzly și lăsîndu-l pe Stanislav cu alt prieten pe care tocmai îl văzusem, m-am dus întins la Linda și am întrebat-o:

— Spune-mi Linda ți-aduci aminte de serile minunate pe care le-am petrecut sub înșiurirea gîndurilor noastre frumoase?

— Da, a răspuns Linda.

M-am strecurat din expoziție, tremurînd în paltonul subțire și scurt, urmat de Stanislav și de prietenul celălalt și mergeam gînditori și scuipînd în vitrine și tremurînd în frigul care se ascuțea, care se împlînta, se întindea.

sunete fundamentale *)

Literatură străină

JORGE GUILLÉN

Primăvară descătușată

Cînd spațiul, țară de profil, rezumă
c-un nor, aparte,
nehotărîrea-i vastă în derivă,
unde e țărmul ?

În timp ce rîul se perpetuează
în tastu-i leneș,
într-una căutînd, săpîndu-și singur
desnodămîntul,

în timp ce apa, dureros de verde,
își neagă peștii
jos, sub reflexul echivoc și vînăt
de vînt în tremur,

Cînd zorile aleile-și ghidează,
cu pas agale,
pe dîrele de toșnet care-aleargă
printre frunzișuri,

urmînd elanul sinuos ce-așează
în vaste coruri
a cerului suavă unduire
plutind cu vîntul

și pasul viu al marilor alaiuri
ce trec tăioase...
O, primăvară despletită-n vîsle
de bărci grăbite !

Prezența aerului

Acești nori : cenușiul
Adolescent în tastu-i
Străin de viitor
Prezența tericită,

În trecere, a unui
Profil senin spre pata
Finală, risipită
Superb, pînă la Ceruri...

Preacredincios, cristalul
acesta-mi tace viața
mult străvezie, tîntă
a văzului ei propriu.

O, ce minuni ! Virtute
A albului în aer !
Tot aerul e-n flăcări :
Lumină despuiată.

Lumină, evidență
Ursuză, deși-n mînă
Cu totul. Ah ! Nimicul,
Acuma, cu lumina
Stă încă ochi în ochi.

Claritate

Praguri de tandrețe...
Întîmplări diverse
Își găsesc balanța-n
Timpul inocent ?

Ierburi, trestii, apă :
Echilibrul cade
Sub călcîi Voalate
Trosnete de cursă.

Totuși, nu. Ridică
Trunchiurile-n soare
Foamea de lumină
Din umbrite crînguri.

Mici, printre frunzișuri,
Ceruri mărunțite
Însumează-un termen
Teafăr, fără părți.

Și dorința vastă
Într-un punct converge.
O, zenit : unicul,
Clarul, neatinsul !

Numele

Zori pure. Orizontul
Pleoapele-și deschide
Să vadă. Ce ? Vechi nume.
Stau calme pe patina

Lucrurilor. Și astăzi
Roza se cheamă încă
Tot roză, și-amintirea
Trecerii sale, grabă.

Zor de-a trăi mai mult.
Spre lungi iubiri ne-avîntă
Această forță aspră
A Clipei cu pas sprinten
Care-atingîndu-și ținta
Fuge strigînd : Nainte !
Atenție ! Atenție !
Voi fi ! Voi fi ! Voi fi !

Și rozele ? Pleoape
Închise : orizontul
Final. Poate nimicul ?
Dar numele rămîn.

Amiaza-n orologiu

Am zis : E totul gata !
Un plop foșni în vînt.
Frunzarele-argintate
Cu dragoste zvoneau.
Foi verzi erau ca scrumul,
Iubirea era soare.
Atunci, în miezul zilei,
o pasăre-și topi
în aer melodia,
cu-atîta adorare
că se simți schimbată,
de adieri, în floare,
crescută-n lanul cel mai
înalt de grîu. Eu însumi
eram, atunci, un centru
de-atîta-mprejurime,
că le vedeam pe toate-
-mplinite, pentru-un zeu.
Am zis : E totul gata.
Amiaza-n orologiu !

CAMILLO SBARBARO

Cînd, uneori

Cînd, uneori, mă plimb la soare singur
privind cu ochii limpezi lumea-aceasta
în care toate mi se par frățești,
lumină, aer, gîză, fir de iarbă,
un frig îmi strînge inima de-odată.
Atunci îmi pare că-s un orb ce șade
pe țărmul verde-al unui mare fluviu.
Sub el s-alină apa în vîrtejuri.
Dar el n-o vede : un crîmpei de soare
îl face tericit. Iar dacă-aude
din cînd în cînd al apei murmur, crede
că-i doar un zumzet ce-i înșeală-auzul.
Căci mi se pare,-n timp ce-mi duc
această
sărmană viață, că mă surp în alta
ca într-un vis, și că visarea asta
e viața mea de-acum.
Atunci un fel de leșin mă-mpresoară,
o spaimă de copil.
M-așez cu grijă
însingurat pe-o margine de drum,
privesc această lume străinătă-n care
îmi duc viața crîncenă, și mîngîi
iarba cu-o mînă care tremură.

Jorge GUILLEN (n. 1893) face parte — împreună cu Pedro Salinas, G. Diego, Dámaso Alonso, F. G. Lorca, V. Aleixandre, Rafael Alberti și alții — din **constelația 27,** grup format în amintirea celui de al treilea centenar al morții lui Gongora. Castilian, Guillén e un poet sobru atît prin tradiție națională, cît și prin poetica mallarméiană pe care a urmat-o : sobrietate luminoasă a cristalului, răceală geometrică, economie verbală, abstracțiune care „calcă" pe date concrete pure, mai întîi de toate pe stihiile naturii. O poezie în care pudoarea și discreția se logodesc cu fervoarea liniei simple, aproape mistică, coborînd din San Juan de la Cruz.

Camillo SBARBARO (1888—1967), ligurian de origine, e un fel de Bacovia italian : aceeași coardă poetică unică, monotonă, vibrînd de o suferință adîncă ; aceeași economie de mijloace verbale ; mai puțin simț estetic și, deci, mai puțin artificiu liric ; aproape aceleași obsesii (orașul, noaptea, bețivii, nebunia, rătăcirea fără sens etc.) ; aceeași sinceritate, dezarmantă, a unui eu poetic împuns de un ghimpe metafizic. Sentimentul fraternizării cu oamenii și lucrurile nu scutește această poezie de vibrația surdă a unei invincibile melancolii.

Wallace STEVENS (1879—1955) e un american din Pennsylvania trecut pe la școala modernă a unui Laforgue și Valéry. Obsedat de problema raportului între real și imaginar, între lume și meditație, Stevens împinge lirismul reflexiv la limită : poemele sale principale sînt, de fapt, poetică pură, poeme ale gestației poetice, în care fantezia joacă rolul esențial. Visînd ca poezia „să reziste, aproape cu succes — Inteligenței", Stevens reprezintă promontoriul cel mai avansat spre abstract al liricei de idei, pe care cresc deopotrivă limbajul nud și sec, precum și vegetația luxuriantă a unor imagini în necontenită metamorfoză.

**) Din volumul cu același titlu, în pregătire la E.L.U.*

În sîngele meu palid

În sîngele meu palid cîte-odată
dospesc dorințe întunecate. Singur
străbat orașul în puterea nopții :
și-aromele ce vin din amintire
învinge aroma ierbii arse-n soare.

Miriade de ființe, sigilate
în ele însele, le-aseamăn zilnic
cu niște fantomatice morminte.
La uși necunoscute bat. Și urc
pe scări tocite-ncet de generații.
Femeia care-așteaptă sub o poartă,
bețivul care varsă lîngă ziduri,
cu ochi de trate geamăn îi privesc.
Și-adeseori tresar pe neașteptate,
într-un ungher nesigur telinare
privesc cu ochii injectați de sînge,
iar eu cu nări trezite-adulmec Crima.

Mă-mpresură neliniștea că mor
nebucurat de-ntreaga bucurie,
nendurerat de lamele durerii.
Și-mi vine să-mi arunc propriul meu
nume,
ca pe un lucru de prisos, în pulberi.
Și, cu Pierzania ca-nsoțitoare
cu sufletul ușor să trec prin lume.

Cînd traversez orașul

Cînd traversez orașu-n toiul nopții —
atunci mă simt trăind adîncul vieții.

Obloane liniștite-n raza lămpii !
Ferestre negre respirînd în noapte !
În tinzi de piatră glasurile apei !
O candelă-a Madonei între vite
tăiate ! Umbre omenești informe
pe geamu-ncețoșat al cafenelei !

Sînt orbul care stă la colțul străzii
și cîntă, drept, cu ochii șterși la ceruri.
Dorință de-a fi singur — să mă-aud !
S-aud în noaptea mea mai multe ore,
cum vin și-apoi se-ndepărtează pașii !
Să fii prostituata ce șoptește
o vorbă celui care trece-alături !
bătrîna de pe prag
zmulgîndu-i banii pentru tescovină
unui soldat ce iese-ngrețoșat !
Și-apoi dorința de-a cădea mai jos !

Mergînd de-a lungul caselor, cu grijă,
aud în dosul zidurilor surde
atîtea generații cum respiră.

Și știu asprimea anumitor drumuri
ostile,
și spaima anumitor piețe goale...
Și poate mă îndrept, fără să știu,
(o, libertatea mea !) spre Nebunie.

VALLACE STEVENS

Martial cadenza

I

Aseară-abia-am văzut din nou pe boltă
jos
Luceafărul, în prag de iarnă, steaua
care
Mereu încorona-va primăvara
orizontul spre apus,
Din nou... parcă s-a-ntors, parcă viața
s-ar fi-ntors,
Nu într-un fiu întîrziat, o altă fiică, un
alt loc,
Ci parcă seara ne găsește iarăși tineri,
încă tineri,
Încă umblînd printr-un prezent al nostru.

II

E parcă-un timp care tîșnește într-o
lume fără timp,
Această lume, locu-acesta, strada asta,
Fără de timp : ca și cînd tot ce e n-ar
avea timp,
Nu e, sau e prin ceea ce a fost, e
plin de
Tăcerea dinaintea oștilor, oști fără tobe
Ori trîmbite, cu căpetenii mute și cu
arme
În colb, ca stane-ntr-o întrîngere
cumplită.

III

Ce poate-avea această stea cu lumea
în lumină,
Cu cerul gol de-asupra Angliei, a
Franței,
Și-a frontului german ? O deslușeam
aparte.
Ea, totuși, e ceea ce trebuie să
dăinuie — Ea însăși
E timp de-orice trecut aparte, e aparte
De orice viitor, este eternul a trăi și-a fi,
Eterna răsuflare-n mers, e toc statornic,

IV

Prezentul încheiat, prezentul roditor
în sine,
Nu simbolul, ci lucrul pentru
care-acesta stă,
Strălucitorul lucru-n aerul ce nu se
schimbă niciodată,
Deși se schimbă. Abia aseară l-am
văzut din nou,
În prag de iarnă, și din nou am
hoinărit și-am povestit,
Și iarăși am trăit, și-am fost, și-am
respirat din nou,
Și m-am mișcat, și m-am aprins din
nou, o — timp din nou întîlnirat.

Moartea unui soldat

Viața se contractă, în așteptarea morții,
Ca-n anotimpul toamnei.
Soldatul cade.

Ea nu sosește ca un personaj în trecere,
Impunîndu-și despărțirea.
Strigînd după pompă.

Moartea e absolută și fără monumente,
Ca-n anotimpul toamnei,
Cînd vîntul cade,

Cînd vîntul cade și, peste ceruri,
Norii își văd, cu toate acestea,
De drumul lor.

Anecdota borcanului

Am plasat un borcan în Tennessee,
Și era rotund, pe o culme de deal.
Din cauza lui sălbăticia lenește
A năpădit în juru-acelui deal.

Sălbăticia s-a-nălțat pînă la el,
Și s-a lățit în jur, nemaiținînd sălbatică.
Borcanul, sus pe deal, era rotund,
Și nalt și plin de sine trona-n aer.

Și-a-ntins împărăția peste tot.
Borcanul era gri și despuiat.
A rezistat tutișului și păsării,
Ca altceva nimic în Tennessee.

Prezentare și traducere de
Ștefan Aug. DOINAȘ

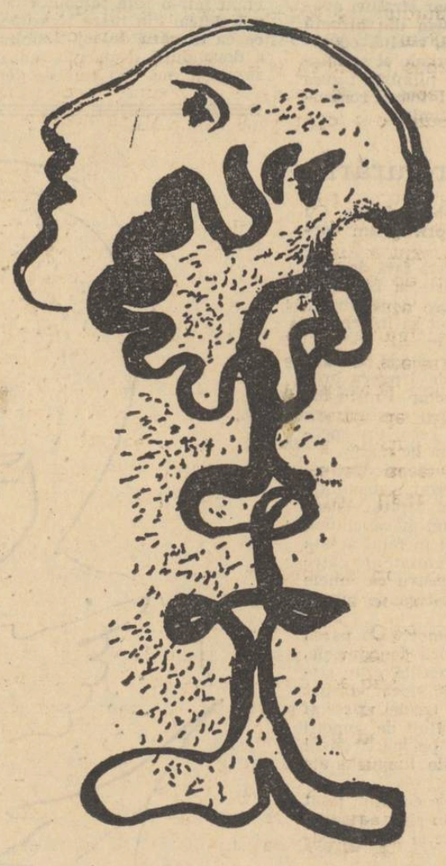

Desen de CHAGALL

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 7 (355)
Sîmbătă,
15 februarie 1969
8 pagini — 1 leu

Adevărul despre istoria literară

Din discuțiile purtate în ultimul timp în presa literară sau în alte publicații cu privire la ceea ce numim „moștenire literară", au rezultat cu claritate cîteva lucruri asupra cărora se cade să medităm. Vom încerca să le sintetizăm în editorialul nostru, fără a avea pretenția să epuizăm problemele și mai ales fără a urmări să punem punct discuțiilor. Discuțiile cu adevărat utile, interesante, convingătoare, sunt acelea care pornesc firesc, ca o consecință logică a unei atitudini, a unei cărți, a unei stări de fapt ; dar, în același timp, suntem de părere că o discuție, o dată pornită, trebuie lăsată să se desfășoare normal, pînă cînd se va încheia de la sine. A o curma artificial este la fel de contrar legilor nescrise ale criticii și literaturii, ca a o provoca artificial. Noi pledăm pentru discuții libere, în spirit obiectiv și dezinteresat, în care să se angajeze opinii numeroase și variate, în care divergențele să-și afle locul ca și acordul, fiindcă o cultură nu cîștigă nimic din acceptări sau refuzuri formale. Ne exprimăm convingerea că vor fi tot mai rare acele articole, uneori foarte pretențioase ca înfățișare, în care lupta de principii să fie substituită de simple fraze, în care autenticitatea unei poziții ideologice, literare să fie înlocuită de afirmații superficiale și comode ; limbaj civilizat, de înalt nivel, înseamnă în critică și limbaj plin de miez. Nimic nu e mai dăunător decît a ceda stilului improvizat.

După părerea noastră printre problemele cele mai importante ar fi următoarele :

1. Instaurarea în cercetarea istorico-literară a unui spirit obiectiv, științific, care să îngăduie spunerea adevărului integral cu privire la cultura trecutului. Sunt în contradicție cu spiritul marxist-leninist toate deformările, denaturările, toate încercările de a trece sub tăcere aspecte și implicații (artistice, ideologice, morale, filozofice, politice) ale activității unor scriitori. Scopul nostru este cunoașterea patrimoniului spiritual valabil al trecutului și asumarea tuturor laturilor artistice vii ; pentru aceasta e nevoie de studierea completă, exhaustivă, fără menajamente și ocoluri, a culturii trecutului : ca să știm ce e viu, **ce rămîne** ce nu poate fi omis, ignorat din literatura trecutului, trebuie să cunoaștem ansamblul de aspecte, tendințe, forțe, în care literatura ocupă locul ei specific.

2. Apariția a cît mai multe studii, marxist-leniniste, despre fenomenul cultural și artistic ; apariția unor ediții pe criterii științifice. E cazul să spunem că nu se poate ajunge la cunoașterea exhaustivă a trecutului din punctul nostru de vedere, marxist, decît încercînd să creăm, în același timp, imaginea globală a operei unor autori, să înlesnim discutarea critică și tipărirea ei. Orice analiză sau discuție trebuie să aibă la bază textul ; rolul editurilor în acest proces de luminare a conștiinței trecutului este imens.

3. Conjugarea efortului interpretativ cu acela de **specialitate**, am zice, **tehnică : publicarea instrumentelor de lucru necesare, bibliografii, serii de documente** etc. Asupra acestui lucru, interesant în egală măsură pentru scriitori, cititori și oameni de meserie, vom reveni în revista noastră. Să arătăm în treacăt că există institute specializate în fiecare domeniu, ale căror sarcini s-ar cădea să fie nu numai mai precise, mai ample, mai ambițioase, dar mai în ritm cu munca de analiză, de interpretare și de revalorificare critică. E curios că tocmai în domeniul **cercetării,** care e izvorul documentar, temeiul material al oricărei ipoteze teoretice, rezultatele sunt sărace sau legate de opere, de autori, epoci literare de a doua importanță. E foarte bine că ne ocupăm de date de naștere, de foi dotale etc. ; dar e timpul să adăugăm acestui stadiu primar o mai susținută operație de sintetizare a datelor, de alcătuire a bibliografiilor sistematice, absolut trebuitoare.

Studii marxist-leniniste, ediții științifice, examinarea fenomenului cultural și artistic al trecutului din perspectiva adevărului integral. Așa cum a rezultat clar din documentele Congresului al IX-lea al Partidului nostru, istoria și, implicit istoria literară, nu pot fi contrafăcute : e necesară o cercetare atentă, competentă, profund onestă, care să dezvăluie adevărul. Nu avem nimic de ascuns.

LUCEAFĂRUL

VELASQUEZ — ADORAȚIA MAGILOR (detaliu)

ÎN ACEST NUMĂR

Ion Minulescu în texte și imagini

Proză de Radu Tudoran

și Miron Radu Paraschivescu

Cronica fantezistă de Marin Sorescu

Paul Zarifopol

de Ov. S. Crohmălniceanu

Memoria caselor

O stradă veche a Bucureștilor. O găsesc totdeauna întîmplător și-apoi o uit, n-o mai pot povesti, nu îndrăznesc s-o caut.

E vorba de strada Plantelor...

Bucureștii sînt, pînă acum cel puțin, singurul mare muzeu al literaturii românești, Bucureștii lunii mai, ori ai lui septemvrie.

Era o noapte de toamnă cu întîrziate lumini fumegînde, cu blîndă cădere de frunze cînd am hotărît, cei din jurul vinului, să refacem cu pasul pe caldarîme încinse încă de soarele de peste zi și treceri de roți, itinerariile fantaste ale Craiîor lui Mateiu. Ne-am urnit fără prisos de cuvinte noi, cele ale cărții ne erau pe măsură și-am rostit cu gravitate : La Arnoteni ! Să mergem spre adevărații Arnoteni. Ne îndemnam cu abia stăpînită frenezie, cu gura strepezită de sfinte vorbe și așa, după zeci de străzi și ulicioare bătute cu pas leneș, ne-am regăsit pe strada Plantelor. Ce înseamnă pentru noi strada Plantelor ? E ceea ce ar fi pentru peregrinii spațiali enigmaticul Cap Kennedy. De pe această neînsemnată stradă bucureșteană și-a năzucit către eternitate umbra într-o noapte de iunie a anului 1889 Eminescu — Luceafărul. Ultimele pietre călcate pe acest pămînt de ghetele scîlciate ale poetului. Ultima clanță de poartă atinsă de degetele lui etern pătate de cerneală. Ultimii arbori priviți. Ultima fereastră. Ultimul cer.

Pe lumină de zi am redescoperit ultima insulă de lut pe care a respirat Eminescu și am contribuit la alcătuirea dintr-un mănunchi de imagini cinematografice a unui film documentar. S-au semnalat cu migală toate virtuțile tehnice ale cineaștilor, i s-au cîntărit scenaristului și comentatorului toate consoanele și vocalele, dar nimeni nu a înregistrat strigătul meu de alarmă pe care, din naivitate, mi-l drapasem în armurile savante ale peliculei : casa se pregătește și ea de moarte, casa care nu mai e decît amintirea palidă a Sanatoriului Suțu. Un zid, pe care Augustin Z. N. Pop pretinde — și merită crezarea noastră — că poate identifica locul în care s-a petrecut lovirea poetului, cu puține zile înaintea morții, o poartă de fier, cîteva odăi cu pereții de odinioară, un subsol, iată ce a mai rămas din, cîndva celebra, casă. Dar a rămas !

Cine o apără de năruire ?

Am scris prin cotidiene articole prin care solicitam un răspuns din partea edililor orașului, dar el n-a venit, deși o hotărîre a statului îi obligă pe cei în cauză să scrie urgent ziarului, confirmînd (sau infirmînd) justețea celor scrise.

Dar e singurul caz în care scumpe relicve ale spiritualității neamului sînt condamnate la pieire ?

Întreb, cu nepotolită furie, unde e Casa cu fronton elin a lui Maiorescu ? S-a spus că ea trebuia demolată întrucît pe locul ei s-ar ridica o aripă a unui uriaș bloc. Și nu e așa. Cineva a mințit. Pe locul casei ființează nisipul unui jalnic loc de joacă al copiilor din cartier. Dacă vinovatul are un nume și un prenume, ne vom nevoi să-l cunoaștem încredințîndu-l memoriei opiniei publice.

Cine calcă în picioare strădania de totdeauna a românilor de a înconjura cu dragoste pioasă urmele ilustrilor înaintași ? Cine contravine spiritului, mărturisit cu atîta fermitate, a legislației socialiste ?

Personajul care a iscălit condamnarea la moarte a casei lui Eliade din preajma Moșilor ar trebui silit să locuiască pe ruinele gospodăriei sparte de tîrnăcoape. Dacă Amintirea nu are „spațiu locativ" cum poate să-l obțină birocratul obtuz care nu înțelege ce nemaipomenită logodnă există între giganticele corăbii de piatră ale noilor blocuri și vechile case pe care le înconjurăm cu necontrazisă religiozitate. Cînd există. Cînd mai există.

S-ar cuveni ca întreaga obște scriitoricească să se consacre ideii de apărare a ceea ce ar fi memoria vie a literaturii noastre și ar trebui să nu avem somn dacă somnul sfintelor locuri e tulburat...

Gheorghe TOMOZEI

CRONICA LITERARĂ

matei călinescu

SEMN

Literatura criticilor este un fenomen dintre cele mai actuale. După o cunoscută părere, criticul devine critic numai ratînd cîteva încercări literare. Începe deci cu literatura şi sfîrşeşte cu critica. Asistăm acum la un fenomen invers: criticii încep cu critica şi promit să sfîrşească cu literatură. Exerciţiul criticii pare a descătuşa vocaţii reprimate. Numărul celor ce fac astăzi şi poezie şi critică sau critică şi proză poate să pară surprinzător. Nu ştiam ca Maiorescu ori Gherea să fi făcut literatură, dar G. Ibrăileanu a scris roman, E. Lovinescu romane şi memorii, M. Dragomirescu versuri şi proză, Tudor Vianu poezie, Vladimir Streinu poezie, G. Călinescu romane şi versuri care se ştiu. Acesta din urmă a şi teoretizat în jurul criticului care nu poate profesa decît dacă este sau a fost un scriitor latent. Fenomenul de care vorbim nu înseamnă decît o revenire la o condiţie semnificativă a criticii, a ambivalenţei ei specifice. Ceea ce adaugă situaţia de acum celor precedente este o mai clară conştiinţă a imperativului acestei ambivalenţe creatoare. Ne referim desigur la criticii autentici care n-au început a fi critici doar din cauza timidităţii creatoare, ci cu conştiinţa vocaţiei lor.

La Matei Călinescu volumele de critică, mai ales **Eseuri critice**, indicau o vocaţie creatoare, travestită, de care profita din plin pagina sa critică. **Eseurile** sînt în mare măsură literatură deghizată, exprimînd predilecţiile programatice ale autorului. Cîteva mai vechi şi frumoase traduceri din Edgar Allan Poe, în colaborare cu Nichita Stănescu, arătau şi ele aceeaşi direcţie, concretizată acum printr-un volum de versuri, **Semn** şi cîteva fragmente de roman.

Semn este vizibil cartea unui poet. Chiar dacă versurile sale n-au valabilitatea supremă, ele poartă pecetea intelectualităţii şi a rafinamentului. Prin aceste date Matei Călinescu se apropie, dar se şi îndepărtează în acelaşi timp, de autenticul lirism. Un admirator al lui Edgar Poe, teoreticianul compoziţiei „neinspirate" şi a preponderenţei factorului intelectual în creaţie, nu putea proceda altminteri în versurile sale. Criticul ştie că procesul de creaţie este în mare măsură conştient şi deliberat. Dispare deci tracul criticului în faţa creaţiei. Din colaborarea lucidă cu factorul intelectual se obţine mai ales în poezie o detaşare faţă de emoţie: emoţia nu domină pe creator ca în procesele creatoare „inspirate", ci ea este dominată de acesta, care o poate recrea şi contempla pentru plăcerea contemplării. Această detaşare de emoţie care e rafinamentul lirismului modern, nota definitorie poate, aruncă pe autorul de versuri, mai ales cînd pleacă deliberat la drum cu acest preambul teoretic, pe muche de cuţit. Atitudinea intelectuală poate colabora la faptul de artă, dar poate să-l şi anuleze. Vîna lirică se subţiază şi fără a dispare cu totul face loc unei reţele construite intelectual.

La Matei Călinescu de cele mai multe ori, lirismul înnobilează concepţia pe care o putem descoperi mai peste tot, căci autorul n-o ascunde. Lirismul capătă un rol decorativ, esenţial însă, pe un fundal intelectual. Delirul de vitalitate este exclus. Organismul primeşte din afară fine senzaţii şi impresii din a căror, voit sumară, imperechere autorul caută să obţină o sugestie fundamentală. O emoţie descătuşată, dar stăpînită, o desprindere de ea, pentru ca în urma unui examen să poată fi recompusă. Rezultatul este o poezie stilizat vizuală şi delicat senzorială, trăsături care o aşează în domeniul reveriei. Matei Călinescu nu cultivă, de altfel, poezia în funcţia ei ofensivă de experiment şi de cunoaştere, ci în aceea de reînnobilare a omului şi mediului. Prefaţa volumului său, intitulată mai mult decît sugestiv, **Heraldică** este un text reprezentativ pentru specia de poezie profesată: „Voi treceţi, dulci fantome de cai şi de cîini, în salturi prelungi / Spre orizonturi limpezi ce-mi par mai grele ca apa, / Spre soarele rece, acoperit cu ierburi sure şi-albastre, / O, fără mine treceţi, cu hamuri de vînt, voi cai, / Şi lăsînd în urma toamnei, voi, cîinii subţiaţi de fugă, / Tăindu-vă conturul ca-n sticlă, / În timp ce eu îmi apăs pe obraji masca de fîn uscat, / Masca pentru sărbătorile somnului". Siluete prelungi, mişcări diafane, volume imponderabile, un decor melancolic şi un orizont misterios, iată cîteva elemente ale unei poezii a stărilor vaporoase, ceremonios stilizate, nostalgice.

Semn este un cuvînt care, odată pus pe coperta unui volum, merită puţină atenţie. În uz obişnuit, el are o accepţie săracă, de loc aptă să prezideze o carte de poezie. Matei Călinescu îi reacordă însă vechea arie semantică, în care **semn** nu mai înseamnă doar un umil jalon, întrebuinţat într-un scop sau altul, ci un sens mai complex pe care-l evidenţiază mai ales paginile sadoveniene, unde s-a reabilitat şi reaureolat acest cuvînt cu sensurile degradate. Vitoria Lipan se conduce după **semne** care i se fac numai ei cunoscute, păstorii şi pescarii ştiu **semnele** cerului, etc., context care pune **semn** în centrul unei vetre lexicale de semnificaţii mai ample. Semn este egal cu „mesaj misterios", întrupat după împrejurare. **Semnul** e întotdeauna o semnificaţie ascunsă într-un trup străin care trebuie descifrat. Am făcut acest ocol pentru a arăta că autorul a ales deliberat, sau doar prin intuiţie poetică, cuvîntul **semn**, într-o postură reactivată semantic, care-l face să comunice evident cu grecescul **symbolon** din care se trage actualul simbol.

Versurile sale comunică de altfel cu simbolismul, mai ales pe o latură a acestuia şi titlul nu e de loc întîmplător. Vom reîntîlni în **Semn** nu numai versul liber, care este o marcă exterioară a simbolismului, ci mai ales sugestia, poezia singurătăţilor, reveriile, melancoliile, duminicile apăsătoare, havuzurile, parcurile, tărîmuri enigmatice sau doar exotizate, toate purificate de flacăra limpede a unei lumini albastre.

Poetul se mişcă într-un imperiu al sentimentelor unde stăpîneşte mai ales melancolia. Aici duminicile sînt sufocante, fără ieşire: „Dar această Duminică, nu se va sfîrşi niciodată". / Şi iată: toate umbrele sînt umbrele noastre, / şi parcă am trece prin piatră, atît de greu ne mişcăm, / parcă am trece prin fier. / Totul e nesfîrşit de greu în această spaimă. / Timpul de piatră, timpul de fier / ne apasă şi totuşi înaintăm, mereu aceiaşi, / în veşnicia acestui ceas. // Totul e aici, acum, înspăimîntor de real, / nimic dincolo. Întunericul e greu ca piatra, ca fierul. // Sîntem copiii Duminii, aruncaţi / în noaptea pe care-o străbatem / aşa cum străbate singele somnului cuiva". **(Duminică).**

O chemare a spaţiului şi a vîntului care vorbeşte simţurilor este replica eliberatoare (de esenţă nesimbolistă însă!). Fiorul necunoscutului şi al depărtărilor poate sta în sonul straniu al unui nume: „Prima oară l-am întîlnit / pe cînd eram copil, / mă urcasem într-un copac / şi aşteptam să fiu ramură, / să mi se aşeze păsări pe mîini, / îmi aşterneam sufletul / pe frunzele nemişcate — / apoi a venit vîntul / şi cineva mă aştepta jos, / vîntul şuiera un nume: / Uve Uve Uve! / poate aşa îl chema". **(Întîlniri de seară).**

Obsesiile sînt alungate pentru că sînt tiranice. E preferat modul voluntar al imaginaţiei pentru plăcerea contemplării regizate (mod pe care-l putem recunoaşte şi în versurile lui Mircea Ivănescu): „De ce atîtea obsesii ale bătrînilor cu ochii alb împînziţi? / **Să ne închipuim** vibraţia arcului amazoanelor / printre trunchiurile fluide ale ploii, / o geografie a surîsurilor exotice culese de pe buzele femeilor pierdute / (una dintre ele era sora unui adolescent, / poet al remuşcării cu gust amar de muguri striviţi în dinţi) / şi melancolia oceanelor verticale / în care mişcările sînt încete ca într-un somn / cu îngeri diformi, cu palide fantome plutind lîngă ferestre, / cu lupte împotriva suavilor albigenzi". **(C'est cela)**

Cea mai expresivă poezie pentru maniera lirică a lui Matei Călinescu mi se pare **Îmi uitasem tristeţea**: „Îmi uitasem tristeţea / printre ierburile dese, / printre luminile cuminţi / ale începutului de toamnă. / Astfel am ajuns în oraşul ciudat, cu străzi rostogolite spre mare, / cu nenumărate case vechi, pe jumătate căzute / în ruină albastră. Singurătăţi la ferestre. / printre muşcatele stinse. / Streşini mîngîiate cu roşcate flăcări de-amurg. / Era o amintire frumoasă în aer. / Era o amintire în aer. / Cineva — poate vîntul, poate altcineva — / mi-a pus pe furiş în palmele deschise / frunze mari şi galbene. // Şi am mai hoinărit aşa — hoinărit multă vreme / prin oraşul a cărui paragină se sfîrşea mereu în albastru, / prin oraşul cu foşnete, / cu singurătăţi la ferestre. / Tîrziu s-a legănat în faţa mea un pîlc de trestii înalte / şi cînd mi-am despărţit printre ele cărarea îngustă, / privirile mi-au căzut fără veste / peste o mulţime de cocori foarte blînzi, care se odihneau. / Picioarele lor aveau ghimpi ca nişte mlădiţe / de trandafir, şi lumina sfîşiată sîngera pe ele / pierzîndu-se apoi în pămînt. // Apoi m-am îndepărtat / şi am privit marea încremenită: / pe crestele lungi ale valurilor creşteau / ierburi legănate de vînt. / Oraşul cu străzi rostogolite spre mare, / oraşul pustiu, cu singurătăţi la ferestre / se prăbuşea încet în albastru-n uitare / Era şi o amintire în aerul neliniştit, / o amintire limpede care semăna puţin cu mine însumi, / sau poate cu altcineva. / Era şi o amintire în aer".

Semn este o carte care nu trădează sfera poeziei, fără a se afla în centrul marilor ei tensiuni. Ea reprezintă gestul de autocunoaştere al unui fin intelectual care se realizează plural.

dan laurenţiu

CĂLĂTORIA DE SEARĂ

Dan Laurenţiu scrie poezie şi critică. Critica sa se adresează însă numai cărţilor de poezie, iar volumul de debut a fost unul de versuri: **Poziţia aştrilor.**

Atrage atenţia imediat şi titlul celui de-al doilea volum; **Călătoria de seară.** Nu e deci o oarecare călătorie, seara, ci o călătorie unică, **călătoria de seară. Călătoria de seară** presupune neapărat gestul iniţiat căci ea se face într-un moment în care înfloresc misterele în lumina postcrepusculară. O iniţiere indica şi **Poziţia aştrilor,** căci cel ce cunoaşte poziţia aştrilor este un om care poate comunica cu planetele, astrologul care prin ştiinţa sa poate să treacă drept vrăjitor. **„Poziţia aştrilor"** reprezintă orizontul luminos, **„călătoria de seară"** revelarea celeilalte zări tenebroase şi opuse. Poetul, ca ghid al iniţierii, ar ocupa o poziţie privilegiată.

Călătoria de seară confirmă poza sacerdotală, situarea în intermundii. Cărţile lui Dan Laurenţiu oferă implicit o reconsiderare a situării poetului. Acesta este cutia de rezonanţă prin care tăriile, cele de deasupra şi cele de dedesubt, comunică cu oamenii. Poetul este un preot vorbind despre univers. Se reactualizează indirect o mai veche concepţie asupra poetului şi rolului său.

Prin **Poziţia aştrilor** şi **Călătoria de seară** se poate verifica complexitatea peisajului liric contemporan, convieţuirea unor varietăţi lirice distincte. O mare varietate nu se poate concepe în afara unei retrăiri şi reconsiderări a mijloacelor lirice. Despre poezia lui Dan Laurenţiu s-a spus că ar fi aceea a unui bacovian. Lucrurile sînt ceva mai complicate şi, deşi poetul nu şi-a expus întreaga claviatură, registrele ei fundamentale sînt cuprinse, credem, în cele două volume. Poezia lui este extrem de interesantă prin aliajul neobişnuit pe care ni-l oferă şi prin drumul pe care trebuie să-l presupunem că l-a parcurs pentru a ajunge aici. Nu infirmăm bacovianismul poetului, dar îl subordonăm altor coarde.

O poezie a poetului iniţiat, a poetului mag a fost proprie începuturilor simbolismului românesc şi mai ales lui Al. Macedonsky, sedus de rolul sacerdotal al poetului pe care îl şi juca în decor pregătit anume şi într-o regie care asigura solemnitatea recitativelor lirice. La Dan Laurenţiu, pe urme macedonskyene, poetul receptacul ceresc, comunică cu forţele solare, cu „poziţia aştrilor", iar vorbirea sa capătă aspectul vorbirii în transă, dezordinea delirului. Poetul este zenitul, nadirul, delirul, azurul în acelaşi timp: „dincolo, dincolo zbor monocrom / iată infernul la Nisa la Nisa / aripile albe iartă-mă / eu sînt nadirul eu sînt delirul / la Nisa la Nisa eu sînt nadirul / la Nisa la Nisa eu sînt delirul / poduri de aur hohot de rîs şi lumini întuneric / voi părăsi acest oraş îngrat în amurg / aleargă n-o să ajungi niciodată / lumina farul cu stupefiante / şi stele taxiul şoferul rîzînd / şi n-o să-mi închizi acest ochi pentru noapte // şi nici sărutul o nici sărutul vag alcool şi viteza / uitarea blînd întuneric iată azurul / eu sînt azurul urlă pasărea / neagră departe la Nisa plînsul pustiul" **(La Nisa !).**

Ni se propune astfel captarea stării de extaz: „urcaţi în fugă scările după mine / coboriţi în fugă scările după mine / şi cînd nu veţi mai şti dacă fugiţi în sus ori în jos, va fi pentru viaţă şi moarte un impecabil extaz". **(Sic transit).**

Solaritatea se învecinează însă brusc cu tenebrele. Ni se vorbeşte despre caverne de îngeri negri, de coborîri într-o lume subterană. Poetul e sensibil la o latură a poeziei eminesciene, mai puţin receptată, spre a cărei înţelegere a deschis o fantă I. Negoiţescu, redescriind postumele. Sînt prezente nu numai elementele de recuzită eminesciană, ci chiar versuri întregi: „Amurg surîzînd umil sub fereastră / cîine pierdut în valurile mării / vino aici eu sînt fratele tău / tremur din palme nesigure // sfere de aur cîndva / blînd s-au rotit în cer nu le mai văd / acum stau aici ferestrele dorm / parcă am murit de mult". **(Linişte).** Okeanos se plînge şi aici pe canale fără a i se da numele.

Apele primordiale se întind în neştiut, generînd o atmosferă de incertitudine şi apăsare:

„Dac-aş putea să uit mortul albastru / unde s-au culcat greieri de aur / dac-aş putea să stau o clipă în faţa mării / drept şi strigînd a mea e vina // în regretul apelor fără hotare / o clipă de-ar fi să mă-ntorc / cu ochii ţintă la amurgul pierdut / n-aş avea cu ce să-mi spăl mîinile" **(Pînă la capăt).**

Un acut sentiment al desmoştenirii se poate descoperi în mai multe locuri: „vîntul să ducă în braţe / groapa celui singur / şi care nu-şi poate odihni / capul sub piatra enormă // nici mamă nici iubită / mi-i dor unde e noaptea / am fost născut din femeie / voi mai putea fi iertat oare". **(Aproape de somn).**

Circulă animale stranii, fabuloase, în tablouri de apocalipsă, în cromatica simplă a iconarilor bucovineni sau a imagisticii din proza lui Eusebiu Camilar. „Acum şi noaptea veni-va / ochiul roşu se deschide / corăbii de foc şi de sînge / aleargă lătrînd după cîinele frigului". **(Sărutul Benedictin)**

O dihanie şi-a înfipt rîtul în zare. Confuzia de animale hide este vag breugheliană. Aceste elemente din urmă nu sînt preluate din Eminescu, dar autorul le face să fuzioneze cu celelalte elemente tipic eminesciene. Eminesciană este şi marea oboseală, dorinţa de somn: „Cine mă va opri acum / eu însumi la capătul nopţii / cu luminarea am vrut / să adorm să adorm. **(Aproape de somn).**

Uneori se alunecă spre o altă stare în care Hades şi Apollo sînt lăsaţi de o parte. Nu se mai trăieşte în solaritate sau în cavernă ci în natură. Aici încep semnele de întrebare şi semnele apocalipsei. E peste tot o oboseală şi un sfîrşit, cum spunea Blaga. Lucian Blaga intră deci şi el în acest concert prin fatalul sentiment al sfîrşitului ale cărui semne se văd peste tot. „ne îngrijim copiii ca pe lumina ochilor / să aibe cine să ne-ngroape taina fără lumină / toţi strigă mamă corolă de minuni a lumii / tată dacă ar şopti mi-ar place // nimeni nu se aşteaptă la una ca asta / fiindcă toţi ştiu că aşa se va întîmpla / cocorii înroşesc nourii cu strigăte crepusculare / şi-aş vrea să adorm în braţele bucuriei". **(Sic transit)**

Apar orbii, ca simbol al dezorientării. Orgoliul suprem dispare şi poetul este îngrijorat, fără a o spune, de social. Cu Blaga el se coboară în natură, iar cu Bacovia între oameni. Finalul sau propoziţii întregi sînt bacoviene, mizeria tîrgurilor obosite şi al tristeţilor dezolante funcţionează în poezia lui Dan Laurenţiu „ochiul negru nu mai doarme / solitar e corbul corbul / şi puternic va începe plînsul / în substanţa apelor fără stăpîn". **(Cîntecul lebedei).**

Nu este însă nota fundamentală. Perspectiva dorită de autor este mult mai vastă, însă poezia se realizează de multe ori, prin presiunea mediului imediat, dătător de viziuni neliniştitoare. Cele două medii: celest şi subteran sînt practicate ca refugiu de cele din care însă nu se poate fugi.

Confluenţa acestor surse nu dă o sumă epigonică, ci o poezie coerentă în articulaţiile ei şi în care ecourile amintite se armonizează.

Elementele amintite nu circulă dezordonat în versurile **Călătoriei de seară.** Ele sînt integrate unui suflu şi unui ton unic. Misteriosul, bizarul, inexplicabilul sînt notele dominante. Nu lipseşte şi poza premeditată, afectarea enigmei (postură asemănătoare celei bacoviene). Poetul are aerul că ne comunică ceva de dincolo de lucruri, ceva ce nu se poate spune pentru că e indefinibil. Intenţia e de a ne implanta într-un univers ale cărui date le receptează numai poetul iniţiat.

„În viscole va trebui să mor / noapte fără stele unde e cerul / departe oraşele scufundate în mările somnului / corul antic nu se aude pînă aici // pămîntul surîde în tăcerile sfinte / limba şarpelui poate a căzut / într-o pace mai dulce decît amintirea / călcînd bolta cu picioare de umbră". **(Petală).**

Călătoria de seară este un nimerit exemplu al comunicării neîntrerupte, a generaţiilor poetice şi a fertilităţii poeziei predecesoare, cînd nu este luată drept model de imitaţie. Elocventă este asimilarea lui Eminescu, altfel decît au făcut-o primii eminescieni care se ştie, nu erau veritabili eminescieni.

Încercarea de sinteză ea însăşi orgolioasă, această poezie alimentată de sugestiile universului poetic a lui Eminescu, Macedonsky, Blaga şi Bacovia, are orgoliul de a fi o poezie de cunoaştere şi iniţiere. De aceea „poziţia aştrilor", de aceea „călătoria de seară", de aceea azurul şi delirul. Iniţierea în misterele cerului sau ale subpămîntului e constrînsă însă de un rău social inexplicabil şi tristeţea acestei lirici dă uneori impresia că înainte de a fi o comunicare cu cosmosul este de un ordin mai puţin cosmic.

M. UNGHEANU

ARHIVA ARGHEZI

UN TEATRU ORIGINAL

Cititorii de azi, ca şi unii mai tineri tălmăcitori de literatură şi curente literare, sau alţii care-i string pe scriitori în nişte ultra-concentrate definiţii şcolare, ştiu destul de puţin despre activitatea, să-i spunem culturală a lui Arghezi. Adică despre unele iniţiative şi acţiuni care răspundeau cerinţelor de artă şi cultură, nesatisfăcute de forurile corespunzătoare, în deosebi în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Aminteam în nişte trecute pagini de „arhivă" despre o Agenţie literară, *despre sprijinul acordat primului post românesc de emisiune-radio, despre* Radio-papagalul *şi alte cîteva contribuţii efective în unele aspecte de cultură contemporană.*

O însemnare ceva mai veche, împrospătează memoria la un capitol cu totul nou: Arghezi în postură de director al unui teatru.

Lipsea un teatru pentru copii, cu o stagiune şi un program continuu, după cum lipseau şi piese pentru un repertoriu atrăgător, variat şi permanent. În jurul anului 1930 Arghezi îşi propune să înfiinţeze Teatrul Păpuşii, *sub direcţia lui, într-o sală la început de cinematograf, apoi pe o scenă proprie.*

„Copii ar fi avut teatrul lor, iar părinţii prilejul de-a petrece, din cînd în cînd, în lumea păpuşilor cîte o seară gingaşe, mărturisea Arghezi... Copii cu şi fără mustăţi, erau invitaţi să sprijine acest teatru nou, spre a duce la împlinire programul Teatrului Păpuşii".

Era, va să zică, un teatru de păpuşi. Pentru că nimeni nu se gîndea să subvenţioneze o asemenea idee, Arghezi a imaginat un sistem de subscriere publică din partea celor cărora această idee şi programul în perspectivă le-ar fi surîs — în general părinţii cu copiii amatori de asemenea spectacole — cu rambursarea sumei împrumutate în două rate anuale şi o dobîndă de 10 la sută.

— „Vedeam Teatrul Păpuşii *alcătuit din două trupe, una jucînd la Bucureşti şi alta în ţară... Pregătisem începerea subscripţiei la un întîi de mai, pentru ca în septembrie Păpuşa inaugurală să ridice cortina"...

Evident ar fi fost nevoie de un asociat cu o sală liberă cel puţin o seară şi duminicile dimineaţa. După cîte îmi spunea, alesese sala cinematografului Trianon *(azi cinematograful* Bucureşti*) cu direcţia căruia lucrase un timp la selecţionarea filmelor şi alcătuirea programelor... În această sală, mi-aduc aminte că am văzut de cîteva ori, în pauzele de film, pe celebrii clovni* Fratelini *cu un program mult aplaudat de public... De teama unor încasări poate prea mici, ca şi din lipsa de interes pentru noul gen de teatru, direcţia* Trianonului *l-a determinat pe Arghezi să renunţe un timp, după care a urmat o amînare sine die.*

Interesant este însă şi programul conceput de Arghezi pentru Teatrul Păpuşii. *El vedea un teatru total de păpuşi, în care şi persoanele care-l compuneau urmau să capete denumiri şi înfăţişeri ad-hoc. Astfel pe afiş ar fi urmat să apară: Regisori — Păpuşa japoneză şi Vasilache; Şef de orchestră —* Papă Lînă; *Autor —* Zgîrie-Brînză; *Sufleur —* Şoaricele de hîrtie sugătoare; *Portar —* Păcală; *Inspectorul scenei —* Barza de vată hidrofilă *(Directorul îşi rezerva, sub pseudonimele respective, o parte din regie, rolul autorului şi, după nevoie, şi alte îndeletniciri).*

Dintre păpuşi, pe ideea unui permanent „Balet de o mie de păpuşi" figurau obligatoriu personajele din Vicleim, Pitici, Olteni, păpuşi japoneze, Păcală, Vasilache etc. Din repertoriu: Hamlet, *prelucrare pentru scena păpuşilor,* Călătoriile lui Guliver în Ţara Piticilor, Basmul cu Cocoşu Roşu, Fabule de Esop, Povestea vorbii, *după Anton Pan, o prelucrare după* Odiseia, Peştera Urşilor, Regele curcanilor, Fata din Dafin, *poveşti din* O mie şi una din nopţi, Lăutarul, Păcală şi armăsarul *etc.*

Aceste titluri reprezentau în fond o activitate literară originală, de traducere şi adaptare, pe care şi-o propusese Arghezi drept program pentru teatrul lui. Nu lipseau nici „reprezentări" cu caracter sportiv, cum ar fi fost boxul... *Din acest mare program literar, îşi au începuturile unele traduceri sau tălmăciri din Lafontaine, versuri inedite pentru un* Păcală *pe dimensiuni originale, ca şi o serie de poveştiri care şi-au schimbat între timp atît destinaţia cît şi titlurile (ca* Ţara Piticilor, Drumul cu poveşti, *unele poveştiri din* Cartea cu jucării *etc.)... Sinteza* Hamlet, *de mai tîrziu, nu trebuie raportată la acest moment, deşi preocuparea lui Arghezi de a tălmăci unele piese ale lui Shakespeare îşi are izvorul şi în această perioadă.*

De altfel, unele dintre titlurile mai sus menţionate se regăsesc şi în proectele de tipărituri ale tipografiei Mărţişor, în cadrul unor ediţii populare, dintre care unele au şi stat pe masa lui de lucru.

De la Teatrul Păpuşii *nerealizat practic, Arghezi a reuşit însă printr-alte mijloace — tablete, povestiri, versuri, poeme, conferinţe etc. — să-şi împlinească dorinţa de a pune la îndemîna cititorului mic şi mare, o întreagă literatură originală, paralelă cu o seamă de traduceri sau tîlmăciri...*

Pentru o istorie, încă nescrisă a teatrului de păpuşi din ţara noastră, cu un trecut bogat şi interesant în lumea bîlciurilor de odinioară, paranteza însemnărilor de azi poate că nu ar fi de neglijat...

Baruţu T. ARGHEZI

ION MINULESCU

în texte şi imagini

De vorbă cu Cerna

Peste fereastra mea —
De la hotel —
Mă cert mereu cu murmurul rebel
Al Cernei —
Apă binecuvîntată
Ce-mi limpezeşte mintea turburată
De tot ce nu se poate şti —
Ca'ntr'un etern „A fi sau a nu fii" ?

Mă cert mereu cu Cerna...
Mă cert că nu-mi mai spune —
Din zece vorbe rele —
Decat trei vorbe bune... !

Dece mă tot priveşte, cu-atita duşmănie ?
Dece nu-mi mai recită aceeaş poezie
Pe care Cerna, astăzi
O tace
Şi-o ascunde
În murmurul rebelelor ei unde —
Nu ca'n trecut,
Când ea mi-o recita
De câte ori fereastra mea
Se deschidea doar pentru ea ?...

Azi...
Cerna mea, nu-mi mai recită
Decât ecoul unui cartuş de dinamită —
O dinamită blestemată
Ce i-a sdrobit
Tot ce-a iubit —
Şi poezia de altă dată.

Defunctă azi
Şi'nmormîntată...
Şi poezia viitoare,
Pe care ea, mi-ar fi cântat-o
Etern sub razele de soare !...

Azi...
Poezia Cernei se ascunde
În burţile umflate şi rotunde
Ale bogaţilor, îndestulaţi
Cu păstrăvii bătrânilor Carpaţi
Şi-ai repezilor ape care curg
Spre cel mai deavolesc amurg —
Amurgul ce'a schimbat în tragedie
Şi cel din urmă strop de poezie
Cu care-azi, Cerna de altă dată
Îşi plânge apa binecuvântată
Şi păstrăvii,
Pe care eu —
Mi-e martor bunul Dumnezeu —
Azi...
Nu-i mai plâng
Şi nu-i mai cânt
De cît pe propriul lor mormânt !...

Băile Herculane
August 1943

Anul Nou 1944

Azi noapte, când Anul Nou
A dat buzna'n casa mea,
Fără nici un nou cadou,
Decât — ca şi-acum un an —
O cutie de „Capstan"
Şi-o lulea...
Cucul din ceasul de nuc —
Revoltat
C'am fost trădat —
Mi-a cîntat ca orce cuc,
De douăsprezece ori,
Numele,
Pronumele,
Şi „Romanţele"
Cu care am pătruns în lumea mare,
Omorând până mai eri —
În cincizeci de primăveri —
Zece mii de-admiratoare —
Cetitoare
Şi cinci mii de-admiratori —
Cetitori...
Cucul, însă, m'a mintit
Fiindcă victimele mele
N'au murit...
Dar mai vii chiar decât ele,
Sunt tot „Romanţele" mele
Pe care mi le-a dictat —
Când în casă mi-a intrat
Mult aşteptatul „An Nou"
Ca să le trimit cadou
Şi-admiratoarelor mele —
Vai de ele !...
Şi-admiratorilor mei —
Vai de ei !...

Ianuarie 1944

- Portret de Brauner, 1924 (sus)
- Minulescu tînăr, 1910 (medalion)
- Cu Al. Macedonski, Al. T. Stamatiad şi Hefter, 1914 (stînga jos)
- Cu G. M. Zamfirescu, 1930 (dreapta jos)

„BAZAR SENTIMENTAL"

În binecunoscuta poezie cu titlul de mai sus, Ion Minulescu îşi inventaria un „bazar" al amintirilor din care lipseau doar fotografiile. După multe decenii, facem loc în paginile revistei unui alt bazar sentimental în care versuri şi fotografii ni-l reamintesc pe poetul „Romanţelor pentru mai tîrziu".

Readus sub lampa ceasurilor de seară, Ion Minulescu exercită încă asupra noastră o suavă „teroare", versurile îşi păstrează, nerisipite, miresmele şi dincolo de ele îl bănuim ajuns în contemporaneitate pe chiar autorul lor, prezenţă şi în amintire plină de dinamism. În aprilie, se împlinesc 25 ani de cînd s-a stins creatorul „romanţelor".

Opera minulesciană, generoasă încă pentru exegeză, a fost cu fierbinte patimă lăudată ori contestată primind etichetările cele mai bizare dar l-a interesat cu constanţă pe lectorul de ieri ori de azi şi trăim momentul în care ea capătă meritatul nimb de clasicitate. Refăcînd abrupt în doar cîteva decenii întreaga istorie a poeziei moderne europene, poezia românească a trăit — contemporan cu Minulescu — un moment de explozie vitală, în care etape consumate altundeva în decenii s-au comprimat în ani şi era firesc ca fenomenul să ducă la o adevărată „istovire" a mijloacelor de expresie în miez de veac după cum a fost iarăşi firesc ca la bursa valorilor să se petreacă răsturnări de senzaţie. Minulescu n-a fost scutit, graţie unor tribulaţii teribiliste, de comentarii minimalizatoare, dar ceea ce a întîrziat patinarea stihurilor sale cu acel nimb de clasicitate de care vorbeam a fost chiar evoluţia printre oameni a poetului. Cu o vervă absolut diabolică, dublată de fine maliţii chiar în ceea ce îl privea, Minulescu a fost prea cu bonomie legat de existenţa literară imediată pentru a îngădui o serioasă estimare virtuală a şanselor sale în întrecerea mută cu corifeii. Excentricul, „cosmopolitul", Minulescu a trăit ca un cavaler al Poeziei, el n-a scris ci a oficiat, a compus somptuoase decoruri pentru gesturile cele mai umane cu putinţă şi a demonstrat — alături de mulţi, dar nu foarte mulţi dintre oamenii timpului său — că poezia noastră trebuie să existe într-un complet circuit de intelectualitate, că ea poate fi conectată la tot ce e nou în lume şi că, la rîndu-i, poate interesa în metropolele europene ale artei. Acel spirit de „moft" pe care i-l recunoaşte Călinescu (vai, înainte de Prevért şi Quenau !) a conferit poeziei minulesciene prilejul de a se face propagată şi în lumea degustătorilor de versificaţii minore, dar nu i-a stîrbit cu nimic valoarea intrinsecă, poetul n-a fost doar un ambasador al simbolismului pe malurile Dîmboviţei cum s-a încercat să se afirme, ci s-a integrat ideilor acelor bărbaţi care la început de veac au ctitorit renaşterea poeziei româneşti în consonanţă cu marile ei tradiţii.

„Gentleman" prin excelenţă, poetul a fost de un rar cavalerism în relaţiile cu prietenii, a fost — riscăm banalitatea — un om adevărat, cald, bun, şi, graţie fiicei sale care ne-a oferit materia rubricii, ne facem o bucurie din a-l repovesti în stihuri şi imagini pe cel ce a fost Minulescu.

G. T.

E ştiut că Veneţia se scufundă în mîl cu cîţiva milimetri pe an. Cîţiva milimetri pe cap de locuitor. Cînd se va scufunda de tot, va ţîşni la suprafaţă Atlantida. Numai un astfel de sacrificiu poate să ne redea continentul lui Platon. Sistemul de pîrghii funcţionează întotdeauna perfect. Cine s-o fi scufundat în Oceanul Îngheţat pentru Venus din Milo ? Sau, mai de demult, undeva prin nămeţi, prin iceberguri, forînd, pînă la bulboana rece — ca departe, la sud, să poată ţîşni Afrodita din spuma mării ? Nimeni nu l-a putut împiedica pe Arhimede să intre în baie. Şi cu ce lege splendidă ne-a pricopsit ! Legea corpurilor scufundate. Noi ce naiba păzim ? Nu suferim nici măcar să ne ploaie un pic. Să ne curgă o streaşină din creştet pînă în tălpi. De curînd o femeie s-a înecat în cadă. Şi din spuma mării undeva s-a pescuit un cadavru. Şi din spuma mării s-a pescuit o broască ţestoasă care se răsturnase şi plutea ca o nucă de cocos. Ca o gondolă, plutea, plină cu carne îndrăgostită de stele, cu labe îndrăgostite şi în panică, tatonînd cerul. Dacă edilii Veneţiei, acum o mie de ani, ar fi înlocuit miile de piloni cu broaştele astea ţestoase, ce temelie solidă ! Oraşul s-ar sprijini acum pe a doua sau pe a treia generaţie de broaşte. Longevitatea i-ar fi fost asigurată. Se dezgheaţă polii, nivelul mărilor creşte. Veneţia e şi o victimă a dezgheţului. Cine o fi suflat în poli ca în pumni ? Aburul cui aburează vitraliile de la San Marco ? Aburul cui pe Paradisul lui Tintoretto ? Să presupunem că s-ar opri dezgheţul, printr-un decret, să presupunem că iar ar începe să degere exploratorii, suflînd în ciini la poluri. Asta n-ar opri marea scufundare. „Ca-n ţintirim tăcere e-n cetate / Preot rămas din a vechimii zile. / San Marc sinistru miezul nopţii bate"...

Noaptea Canal Grande miroase a lună putredă... Plouă de două zile şi deschid umbrela, nu atît pentru a mă feri de picături, cît mai ales, spre a o folosi drept paraşută în caz că scufundarea se accelerează.

Să lăsăm Veneţia să-şi vadă de destinul ei. Cînd Palazzo Ducale, Ca'd'Oro, Santa Maria Gloriosa dei Frari vor fi fost înfulecate de nămol şi valurile înfometate vor linge farfuria — totul va fi uitat. Ca banii aruncaţi într-o fîntînă, ca să te mai întorci s-o vezi (şi n-o mai vezi niciodată). Să aruncăm bani deasupra Veneţiei să se întoarcă ? Nu merită osteneală. Peste cîteva milenii va răsări pe partea cealaltă a globului. Întîi vor răsări clopotniţele. Să însemnăm locul. Şi să aşteptăm tăcuţi, pescari de Veneţii şi Atlanţide. Pss ! Călcaţi în vîrful picioarelor pe Ponte di Rialto, miraţi-vă încet să nu speriaţi învierea.

dimineţi ciudate

SORIN TITEL

Seara avea grijă ca uşa să fie bine încuiată, apoi cerceta ferestrele să fie perfect închise, ajunsese chiar să baricadeze intrarea, punînd în dreptul ei biroul sau două trei scaune unul peste altul, asta însă la început, în primele săptămîni şi luni în care trăi cu iluzia că era pur şi simplu victima unei glume, o glumă fantastică, e adevărat, inexplicabilă şi absurdă, dar în tot cazul o glumă. Cum în fiecare dimineaţă însă se trezea exact în aceeaşi situaţie, încetă să mai creadă ceva, renunţă să-şi mai explice jocul stupid al cărui victimă era, avînd grijă de un singur lucru : ca nimeni să nu afle nimic, ca nimeni să nu bănuiască adevărul. Se reîntorcea în odaia lui, somnul venea foarte repede şi, în sfîrşit, da, în sfîrşit, dimineţile... Întodeauna după ce se trezea rămînea cîteva clipe cu ochii închişi, neîndrăznind să se mişte, căutînd să afle, după zgomotele din jur, odaia în care se află. Liniştea de obicei era însă atît de totală încît se plictisea repede de acest joc şi, vrînd nevrînd, se vedea obligat să-şi deschidă ochii. La început îi mijea doar în aşa fel încît în faţa privirilor lui totul era învălmăşit într-o ceaţă lăptoasă şi neclară, acestea fiind clipele în care încerca din nou să se mintă spunîndu-şi că se află în odaia lui, acasă la el, în patul lui, minciună însă care nu putea să fie prelungită prea mult, aşa că plictisit de-a binelea de jocul ăsta de-a v-aţi-ascunselea, deschidea în sfîrşit larg ochii. La început, privirea lui întîlnea tavanul care era întodeauna de altă culoare : erau tavanuri roz sau albastre, cu tapet nou, fără tapet, semănînd foarte puţin cu tavanul lui scorojit de acasă şi atunci, pierzîndu-şi toate iluziile şi speranţele — odaia în care se trezea era o odaie absolut străină, cu totul alta decît cea în care se culcase de cu seară — se ridica în capul oaselor şi privirea lui îndurerată şi plictisită începea să inventarieze lucrurile străine din jur pe care le vedea pentru prima dată : pereţii cu tapetul vechi şi îngălbenit de vreme, sau dimpotrivă, pereţii proaspăt vopsiţi care miroseau încă a var şi a clei, mobilierul, covoarele, scaunele, fotoliile cu tapiseria roasă de timp şi ruptă, vechile fotografii din care îl priveau chipuri necunoscute. Uneori se trezea în odaia unui student sărac, undeva la o masardă, şi pe scaunul de lîngă pat descoperea lîngă o cană cu apă furoul nu tocmai nou al unei fetişcane. Alteori se trezea în camera bine încălzită a unui crai bătrîn, odaie în care stăruia un miros greu de apă de colonie, de obicei odaia unui medic cu clientelă, profesia fiind uşor descifrabilă după biblioteca cu cărţi groase de medicină improvizată într-un colţ al încăperii. Privirea lui aluneca în fiecare dimineaţă de-a lungul acelor obiecte străine, descoperindu-le cu uimire, spunîndu-şi la început că totul nu era decît o glumă proastă, privind cartea lăsată deschisă pe noptiera de lîngă el, cutia cu ţigări abia începută, rujul de buze lîngă scrumiera plină de chiştocuri, pachetul cu biscuiţi răsturnat pe covor, pantofii de casă, prea mari pentru el, pasta de dinţi uitată desfăcută. Uneori găsea aparatul de radio deschis — sau dacă odaia aparţinea unui tînăr — magnetofonul mergînd în gol, toate acestea accentuîndu-i sentimentul de înstrăinare, situaţia de oaspete nepoftit. Se strecura atunci din pat pe furiş, străduindu-se ca un răufăcător să nu facă zgomot, se îmbrăca în grabă şi cu frică, îşi trăgea grăbit pantalonii peste pijama, îşi punea cămaşa închizîndu-şi la întîmplare nasturii, se spăla în fugă la chiuvetă sau în baie pe care uneori o găsea lîngă odaia de dormit, îşi trecea mîna prin păr ca să-şi aşeze părul ciufulit şi după ce avea grijă să nu plece descheiat la pantaloni căutîndu-şi cu o mînă distrată nasturii, cu haina în mîna stîngă şi cu pantofii în cea dreaptă, cobora în fugă scările avînd grijă să se încalţe abia la capătul lor, sau cîteodată în lift dacă se întîmpla ca imobilul respectiv să aibă şi lift şi cu şireturile nelegate, împiedicîndu-se în ele, o rupea la fugă. Toate aceste odăi în care se trezea dimineaţa se găseau de obicei în cartiere necunoscute, sau în tot cazul prea puţin cunoscute de el, încît clădirile pe lîngă care trecea în fugă îi accentua sentimentul de însingurare simţit în odaia părăsită în grabă. Ajungea în sfîrşit acasă, unde îl aştepta patul desfăcut, lucrurile care îi erau atît de familiare, cărţile şi discurile lui, fotografiile decupate din reviste pe pereţi, mirosul specific de igrasie atît de cunoscut şi, la urma urmei, chiar îndrăgit de el.

Prima soluţie care îi veni, bineînţeles, în minte fu să nu se culce singur şi după ce se despărţi definitiv de Ana — care noaptea nu putea dormi alături de el pentru simplu motiv că era măritată — nu-i fu greu să găsească o iubită. Adormirâ abia în zori frînţi de oboseală şi se trezi la prînz mai bine zis cea care se trezi mai întîi fu fata. Cînd deschise ochii o zări aplecată spre el rontăind leneşă un biscuit şi zîmbindu-i cu drăgălăşenie. El o sărută moale pe gură, cu ochii încă cîrpociţi de somn, ea îi reîntoarse sărutul şi atunci el o trase spre el şi fata îl ascultă docilă, dar tocmai în clipa aceea deasupra capului cu păr blond al fetei, el văzu tavanul, de un roz pal, cu un tapet demodat şi caraghios şi-şi dădu seama că odaia în care se trezise era cu totul alta decît cea în care se culcase în aceeaşi seară împreună cu fata. Începu atunci s-o descoasă dornic să vadă dacă fata n-a observat nimic, uimit de indiferenţa ei în faţa acestei odăi străine, în care se treziseră pe neaşteptate amîndoi. „Îţi place camera mea ?" o întrebă el pe ocolite. „Nici n-am văzut-o", îi răspunse fata şi începu să rîdă. „Aseară, cînd am venit, tu ai stins foarte repede lumina şi n-am avut timp s-o văd". O adusese pe fată şi în seara următoare, îi vorbi de odaia lui, arătîndu-i fiecare obiect în parte, ea îl ascultă plictisită şi, după un timp, începu să caşte şi, fără să asculte toate vorbele lui inutile, îl sărută pe gură lung, foarte lung, iar pînă la urmă ea fu cea care stinse lumina. De data asta, dimineaţa, se trezi el cel dintîi şi o văzu cum doarme, era o fată frumoasă, poate puţin prea plină cu nişte sîni mari şi frumoşi, cu o frunte senină ca de copil. O sărută pe gură, ea se trezi şi odaia în care acum se găseau era un dormitor mai mult decît foarte demodat, cu paturi înalte şi greoaie care scîrţîiau cumplit la fiecare mişcare cu tavanul înalt din care atîrna un candelabru imens şi complicat, de un îngrozitor prost gust, cu un scrin cu vopseaua scorojită, la picioarele patului, cu covoare persiene atît de roase de timp, încît desenul putea fi cu mare greutate descifrat, o cameră ciudată, pe care el o simţi mai străină ca oricare alta. Şi cînd fata începu să se îmbrace, în timp ce-şi trăgea ciorapii admirîndu-şi singură picioarele el o întrebă din nou dacă îi place camera lui. „Da", spuse ea cu simplitate. „De altfel m-ai întrebat şi aseară. Nu te superi dacă pun un disc pînă faci tu cafeaua ?", schimbă ea repede vorba pentru că întrebările lui o sîciiau, şi în timp ce el pregătea cafeaua fata îi spuse : „Mîine seară vine tata, ne vedem doar joi". Disperat repetă aceeaşi experienţă şi cu altă fată, sperînd să dea peste una cu ceva mai mult simţ de observaţie, experienţă inutilă însă pentru că schimbarea peste noapte a odăii nu fu sesizată nici de fata cea nouă. Aşa că preferă să descopere în fiecare dimineaţă de unul singur, tavanul, pereţii, mobilierul, toate aceste lucruri atît de străine lui, odaia în care pînă în dimineaţa aceea altcineva, un necunoscut, îşi desfăşurase existenţa lui zilnică, să se trezească în paturi care păstrau mirosul şi căldura unor fiinţe străine şi necunoscute. Cu timpul simţi pentru necunoscuţii proprietari ai odăilor acestora o afecţiune duioasă şi sinceră. Ba mai mult simpatia pentru ei deveni atît de puternică, încît continua să rămînă toată dimineaţa în patul străin, cuprins de speranţa că adevăratul proprietar al odăii se va reîntoarce înainte de plecarea lui. Făcea chiar eforturi să-i descifreze personalitatea şi starea civilă cotrobăind prin lucrurile lui, în speranţa că va găsi indicii suficiente, mărturii destule cu privire la el. Agitaţie la urma urmei inutilă, deoarece contururile celor absenţi continua să rămînă cufundate în întuneric. Necunoscuţii aveau grijă să lase cît mai puţine urme în odăile pe care le părăseau. Astfel despre unul ştia ce număr poartă la pantof, despre altul care îi sînt ţigările preferate, descoperi odată chiar în fundul unui sertar o fotografie a unui şcolar din primele clase elementare, tuns chilug şi chipul i se păru foarte cunoscut, cu toate că nu-şi putea aduce aminte al cui era, cu toate eforturile făcute. Găsi chiar o scrisoare de dragoste, dar şi scrisoarea asta semăna foarte mult cu oricare altă scrisoare de acest fel, încît nici ea nu-i folosi prea mult. Într-un sertar găsi nişte poezii uitate cine ştie de cînd acolo, dar erau nişte versuri de dragoste atît de impersonale încît nici ele nu reuşiră să-i spună prea mult despre autorul lor. Aşa că renunţă să mai facă pe detectivul. Misterioşii stăpîni ai odăilor în care el se trezea dimineaţa rămaseră în continuare nişte străini oarecare. Încetară chiar după un timp să-l fascineze, încetară să-l intereseze, şi odăile în care se trezea semănau din ce în ce mai mult pentru el cu o oarecare cameră de hotel. Singura lui grijă fu ca ceilalţi să nu afle nimic. L-ar fi crezut, în caz că i-ar fi cunoscut povestea, mincinos sau nebun, ori în ochii lor dorea să treacă omul cel mai normal cu putinţă.

ION ALEXANDRU

Mormîntul poetului

Nu-i de ajuns să exişti, poate norocosul
Preîntîmpina naşterea
Fluturii grei se zbat într-o încăpere prea mare
Cu aripile lipite de podeaua udă
Poate nevăzutul, cel numai duh
Să poată vorbi despre ea
Căci a nu şti anume nălucirile ei
Zadarnice rămîn toate numirile
Soră blîndă vorbeşte-ne, maică lăuntrică.
Profeţii, o ştim s-au retras dar Fiul venit
Încă n-a fost auzit în larma porturilor.
Prea multă neliniste înaintea plecării.
Eşti numai tu, nedeschis pentru altul
Şi astfel nu se mai pricepe nimic.
Dar mormîntul este aici
Trebuie să ne mulţumim cu atîta
Nici unul n-a păşit mai departe.

Ienupărul îngheţat inscripţia prietenilor
Săpată în piatră, vasele cu flori de toamnă
Şi seara care creştea
Groparul bătrîn cu un picior de lemn
Izbi cu tîrnăcopul pînă se întunecă.
Un vaier scurt ah, cînd veni lovitura de aur
După ce multă vreme fost-ai hrănit de Sus
Din ceea ce venea într-una peste lume.
Vin cascade şi se depun peste noi ce pregătiţi
Neştiuţii cei numiţi
Apoi să dea cumplit socoteală
Se ia mai mult decît se dă.
Totuşi poetul spune-se ar fi împăcat.
Cu poteca asta îngustă ce şerpuie
Pe gura vulcanului.
Nu se poate să ti fost trimişi la casa părăsită
Să fi ajuns pe-ntuneric şi să nu fi fost
Măcar la plecare recunoaşteţi
Geamătul luminat într-acolo chema şi-am ajuns
Şi nu se putea să fi visat doar
Căci iată sîntem cîţiva amarnic de dornici
Să locuim această vale nerodnică
Recunoscînd că nu de la noi se trage darul.
N-am întors spatele nu ne-am împotrivit
Căci nu eram şi acum venind
Să se hotărască după putere,
Mărunt şi fără prea adîncă bătaie
Arde sufletul nostru în univers.

15 FEBRUARIE 1969

OVIDIU HOTINCEANU

Chipul meu — înşelătorul

Acum că mi-am găsit vorbele
Ura mea e blindă
Răspunsul pe care ţi-l datoram
Iată-l în această baltă de soare
Acum că sînt bătrîn
Jarul lucrurilor e catifelat
Şi privirea mea se lasă ca o spuză
Acoperindu-l

Ştiţi,
Nu mai alerg după chipul meu —
înşelătorul —
E toamnă
Ard de roşu dealurile în amiază
Îmi aşez lucrurile alături
Şi mă reazem de copacul acesta

Cînd veţi trece pe-aici voi avea barba albă
Şi voi şti totul despre mine

Tălmăcire

Să încercăm glasul acesta pluvial
Să încercăm trei învelişuri
Trei haine
Trei zîmbete străine
Să suferim în pleoapă nisipul setei adînci
Să ne aşezăm în odaia scundă
Jos, printre arome
Femei fără priviri să ne dea o cină tristă
Să ne ducem mîna la tîmplă, la buze,
la inimă
Să mulţumim adică
Şi să ieşim
Poate afară
I s-a făcut dreptate călătoruiui

Timp primordial

Mi-e frică să-ţi spun : stinge ochiul
Şi ziua prea lungă şi palcarea prăvăliilor
lumeşti
Mi-e frică să-ti cer să te arăţi
Mi-e frică că niciodată n-o să ai parte
de uri
Şi calcă-ne pentru toate astea în picioare
Păraşeşte-ne în nenorocirea noastră
În bucuria noastră tîmpă, în iluzia noastră
deşartă
Mi-e frică să te întreb :
Am pus cu adevărat între tine şi noi
Prea multe nimicuri ?
În loc să mergem spre tine
Ne-aruncăm în fîntîna trecutului
Care tot azur este, dar răsturnat,
dar feroce
Răspunde, e-adevărat ?

MIHAI MORARU

Acolo, nu sîntem

De undeva, din larg
de unde răzbăteau
întîia oară pentru
Dar pentru ce ?

De ce n-am fost
tărmul ?
ce a ascultat, singurul,
primul şi ultimul
frîntura de corabie
cu nume şters de valuri
de prea multe valuri
nume spoit cu smoală
spărturi astupate cu cîlţi.
Oare ce mînă bronzată
tără să se aîndească
la moarte ?
Poate singurul adevăr...

Cît de mică răsplată
pentru sufletele celor duşi
aşteptaţi
şi cei ce aşteaptă şi acum
bîjbîind printre umbre.

Cineva drămuieşte pînă şi
calea viselor
orice ar fi mai aproape
flux, reflux
sau sînge.

Nu pentru c-o vrem
dar cineva spunea
de o lege
a compensaţiei.

Caruselul s-a rupt.
Pluteşte undeva o corabie
rugina înecată de scoici
nu poate să coloreze
afundurile.
Cum o urăşte, doamne
un copil
cu bicicleta cu fierul ros
mîncat şi trist.

Pentru că o corabie
cu scîndurile sfărîmate
se numea...
Oare cum se numea ?

Caruselul s-a rupt.
Noi n-am avut încă curajul
să spunem :
Acolo, nu sîntem.

Poate de aceea
să prindem coroane de măslin
pre cel ce zice :
Veni, vidi, vici !
repetînd
spre a ne aminti.
Repetînd, repetînd...

RADU TUDORAN

oglinda

I.

In dimineaţa aceea...

A cine ştia cîta între atitea dimineţi care la un moment din viaţă a fost şi a rămas „aceea", lîngă atitea amieze, înserări sau nopţi cînd a început sau s-a sfîrşit ceva. Acum nu mă aflam nici la un început, nici la un sfîrşit, ci la o cumpănă a apelor, unde trecutul se despărţea de viitor, curgînd fiecare pe versantul lui spre a se întîlni la antipod.

Ca totdeauna cînd plec la drum, m-am trezit cu mult înainte de timp. Se apropia jumătatea lui noiembrie şi la ora şase cînd am ieşit, cu mica valiză în mîna dreaptă şi cu pardesiul pe umărul stîng, afară nu mişca nimic ; se simţeau numai apele clipocind. Am ajuns la debarcader cam neliniştit : trebuia să plec — dincolo, pe pămînt aveam întîlnire luată prin telefon cu un mecanic, la ora opt fix, iar aici părea că oraşul doarme adînc şi pentru mult timp.

Curînd însă dinspre mare s-a văzut venind un vaporaş rapid, m-am aşezat în lumină ca nu cumva să treacă fără a mă descoperi şi cînd a acostat, am sărit pe bord atît de bucuros şi atît de neprecaut, încît m-am lovit cu capul în pragul de sus al uşiţei de la salonul pustiu. M-am lovit însă şi alte ori, de-atîtea praguri de sus. De la ultimul am o urmă vizibilă şi acum ; cînd o descopăr uneori, mă întristez şi îmi vine să rid.

Am fost şi am rămas pînă la ultimul debarcader, singur muşteriu al primului vaporaş ieşit în cursă în dimineaţa aceea — dimineaţa mea, dat fiindcă nu mai era nimeni pe drum.

La garaj portarul şi funcţionarii erau treji, dar neconvinşi ; am urcat cu liftul la al noulea nivel unde maşina mă aştepta într-o hală cît un aerodrom, exact în locul unde o lăsasem duminică înainte de prînz. I-am spus în gînd bună dimineaţa, cam ursuz dar cu intenţie, fiindcă mă feresc să fiu sentimental, chiar din zorii zilei, cu lucrurile şi cu fiinţele la care ţiu şi-mi sînt indispensabile.

Serpentina care leagă cele nouă etaje cu solul te ameţeşte puţin în desfăşurarea ei geometrică, îţi prilejuieşte în schimb, un joc senzorial-imaginativ, ceva ce nu poţi face oricînd în viaţă : dacă ai stabilit o poziţie riguros corectă a volanului pînă jos nu mai e necesară nici o rectificare şi astfel ai impresia dematerializată a unei coborîri siderale pînă la nivelul solului, unde intrînd pe linia dreaptă, se sfîrşeşte aterizarea.

Pe cînd străbăteam cei opt kilometri de viaduct dintre continent şi lagune am privit printre pleoape marea, de o parte şi de alta, cu senzaţia cunoscută din alte rînduri că navighez în căutarea tărmului ; acum se adăuga senzaţia anterioară a aterizării şi astfel dimineaţa aceea părea cum nu se poate mai năzdrăvană. Prin oglinda retrovizoare vedeam încadrat oraşul ca într-o miniatură, cu turnurile şi cupolele lui şi cu campanila din San Marco proiectată pe cerul înroşit, de unde curînd avea să răsară soarele, întîi pentru mine, şi apoi pentru restul lumii.

Cred că niciodată eul nostru nu are o creştere mai mare decît atunci cînd ne aflăm singuri în călătorie, şi mai ales înainte de zorii zilei, cu un vehicul pe care să nu-l comande nimeni. Pornirea e a noastră, oprirea a nimănuia.

★

De teamă să nu întîrzii la o întîlnire pe care o cerusem cu punctualitate extremă, am ajuns în faţa atelierului aproape un ceas mai devreme. Mă aflam la Mestre, suburbia continentală a Veneţiei, sau capul ei de pod, cum se poate spune mai bine. Am avut timp să privesc în urmă peisajul şi întîmplările împlintate în el, încît nu pot spune că ora aceea de aşteptare a trecut de pomană.

Dispus să mă supun zarurilor, am hotărît ca în cazul cînd n-aş sfîrşi treaba aici pînă la ora zece, să mă întorc la Veneţia pentru încă o zi, acea zi mai valoroasă decît toate, fiindcă vine după plecare şi e nesperată. Dar omul meu a ridicat oblonul atelierului la ora opt, cu punctualitatea pe care i-o reclamasem, iar treaba la maşină, o instalaţie electrică, a fost gata la zece fără un minut — fără un minut, pe onoarea mea ! — dacă aşa a fost, de ce să spun altfel ? E drept că am mai zăbovit vreo jumătate de oră, cu una, cu alta, zarurile însă fuseseră aruncate şi am pornit la drum ca să nu trişez întîmplarea.

Cînd am ieşit în cîmpia prelungită de mare, am privit Veneţia în lumina soarelui, cum stătea acolo ca o navă la ancoră, de un tonaj inimitabil, şi mi-am spus că oraşul acesta, a cărui asemuire zadarnic ai căuta-o în toate timpurile şi în toate geografiile, este cea mai strălucitoare dintre anomaliile săvîrşite pe pămînt din voinţa omului...

Fiindcă pornisem, n-am regretat că nu m-am întors la ea încă o dată ; o ştiu cum va arăta în toate zilele următoare şi mă ştiu şi pe mine, proiectat pe lespezile ei, peste poduri, peste canale şi pe faţade. Plin de voie bună şi de speranţe am apăsat pe acceleraţie.

★

Trieste nu mai avea ce să-mi transmită, după atîtea porturi şi metropole, totuşi, înainte de a trece frontiera cu Jugoslavia am făcut un ocol destul de mare şi de anevoios, coborînd serpentinele lungi pînă în mijlocul oraşului şi tocmai la prînz, ora de aglomeraţie maximă. Vroiam să cumpăr un accensoriu pentru maşină, destul de necesar pe vremea rea care putea fi aşteptată de aici încolo. Aş fi putut să-l iau din timp şi fără să fiu obligat la ocoluri, numai că fusese soare şi mă ferisem de gîndul zilelor ceţoase şi umede. Neprevederea m-a costat două ore de întîrziere, iar din oraş n-am văzut decît caldarîmul, în căutarea nervoasă şi disperată a unui cît de provizoriu şi de precar loc de parcare. Neputînd să opresc decît într-un tîrziu şi cu totul în altă parte decît locul unde aveam nevoie, am tras folos din întîmplarea că în faţă era o prăvălie cu brînzeturi şi am cumpărat o roată de Gorgonzola.

După un plan chibzuit repede, dar cu multă voluptate înaintea plecării şi pe care l-am respectat aproape tot drumul, tocmai fiindcă avea în el mai puţină chibzuială şi mai multă voluptate, ar fi trebuit să ajung la Bucureşti în trei etape de cîte patru sute de kilometri, ceea ce era rezonabil, dată fiind oboseala de la sfîrşitul călătoriei. Şi-apoi se cuvenea să văd ceva şi din Jugoslavia. Astfel trebuia să ajung la Zagreb în după-amiaza aceea, unde să rămîn peste noapte, escalele următoare fiind Belgradul, apoi un oraş din ţară, poate Băile Herculane, fiindcă de acolo adunasem odată frunze îngălbenite de toamnă.

Dar curînd după ce-am trecut frontiera, tot soarele a rămas în urmă, ceea ce nu-i o metaforă, ci un adevăr astronomic, iar în faţă, asupra ţinutului necunoscut pe care urma să-l străbat prima dată, s-a lăsat o umbră grea din adîncul căreia mai tîrziu a început să tîrîie ploaia.

II.

La începutul lui octombrie, în ziua plecării, era timp frumos acasă, dar de la Cîmpina a început să plouă şi a ţinut-o aşa pînă pe creasta Munţilor Apuseni, de unde şoseaua coboară spre Oradea încă îndepărtată. Acolo s-a ivit soarele, gătindu-se să apună, strălucitor şi neatins de rugină, dar diform, turtit între orizontul sumbru de toamnă şi norii vineţi, prin care abia se deschidea o tranşee de la nord la sud, între o zare şi alta. Coborînd serpentinele, soarele îmi apărea cînd în stînga, cînd în dreapta, lăţit anormal, trecînd repede prin faţă şi fiind un reper prea strălucitor şi prea puternic, mă domina de departe, impunîndu-mi senzaţia că merg în linie dreaptă, iar el goneşte într-o parte şi-ntr-alta, pe dîra de cer luminată. Legănarea era amplă, balansată la fel de neechivoc ca mişcarea pendulei şi se transforma în senzaţii sonore, amintîndu-mi o melodie de Brahms, ciudată şi înşelătoare, fiindcă pare un vals, deşi e scris în măsură binară ; la fel era înşelător acum ritmul serpentinelor, de aceea am ajuns jos, părînd că maşina valsează.

Pe aici mă întorsesem acum cîţiva ani din nord-vestul ţării, pe o vreme cum nu se poate mai duşmănoasă, gonind peste şase sute de kilometri spre casă, sub toate intemperiile ştiute de meteorologie, ploaie, burniţă, lapoviţă, ninsoare, polei, iar ploaie, iar lapoviţă — şi ceaţă, şi şoseaua viscoasă, îngălbenită de frunzele scuturate. Doream să ajung la un loc uscat şi la căldură, şi totdeauna pe urmă m-am gîndit că drumul acela a fost o înfrîngere sufletească : n-am putut înfrunta pînă la capăt vremea rea şi singurătatea. Îmi luam acum o revanşă deplină, ba chiar disproporţionată, cel puţin în ceea ce priveşte spaţiul şi ambianţa : eram tot singur şi aveam de străbătut de cincisprezece ori vechea distanţă, nouă mii de kilometri măsuraţi deocamdată pe hartă.

Au mai fost şi alte zile ploioase, şi întrucît nu le pot scoate din naraţiune din moment ce o voi conduce cu toată onestitatea, am să le amintesc la început, una după alta, spre a rămîne cu cerul albastru.

★

M-a plouat la Viena, într-o simbătă după-amiază, cînd abia sosisem şi cînd, în loc să întreprind o treabă mai prudentă şi mai utilă, adică să mă asigur că prietenii care urmau să mă găzduiască nu muriseră, nu părăsiseră oraşul şi ţara, am pornit să casc gura pe stradă în hainele mele ponosite de călătorie, umilit de strălucirea vitrinelor. A început să picure cînd mă îndepărtasem un sfert din diametrul oraşului de locul unde-mi lăsasem maşina. N-aveam nimic să mă apăr de ploaie, iar pe deasupra, fiind simbătă, băncile erau închise şi nu puteam să schimb banii în monedă locală. (De fapt aş fi putut să-i schimb în orice prăvălie, dar îmi place uneori să-mi amplific catastrofic neajutoarea, ca să-mi confer pe urmă dreptul la consolări pe aceeaşi măsură). Fapt este că am stat un ceas bătut de vînt, sub copertina unei vitrine, meditînd la nestatornicia omului, la căldura de acasă, şi la paharul de coniac, băut în bună tovărăşie — şi o clipă iar am avut gîndul întoarcerii, ca în ziua cînd am fugit din Oradea, să mă regăsesc la mine acasă.

★

După Viena, cîteva zile mai tîrziu m-a plouat iar, de data asta amarnic, tot drumul lung şi plin de serpentine dintre Salzburg şi Insbruck, împiedicîndu-mă să văd munţii şi prilejuindu-mi o deviere copilăroasă : am apucat pe o şosea laterală, fiindcă pe indicatorul ei scria Berstengarden. Vroiam, cu alte cuvinte, să găsesc în munţii neblindaţi ai Austriei, faimosul cuib de vulturi, refugiul lui Hitler, şi pentru asta am mers douăzeci de kilometri prin ploaie, pînă ce, cuprins de îndoieli, am oprit la o măcelărie, într-un sat oarecare, să cer informaţii. Toată carnea din prăvălie era foarte roşie...

★

La Florenţa, ieşind din catedrală pe la ora patru după amiază, m-am pomenit pe neaşteptate într-o ploaie măruntă şi rece de toamnă. Toată ziua — şi multe zile înainte — fusese doar soare, aşa că uitasem de o posibilă vreme proastă. Acum însă, am zîmbit satisfăcut şi invulnerabil : între timp, îmi cumpărasem umbrelă, pe care o purtam tot timpul cu mine, după stilul britanic, deşi nu m-aşteptam să-i dau vreodată adevărata întrebuinţare.

De cînd mă ştiu, n-am avut umbrelă. În copilărie, poate am primit adăpost uneori, sub cea părintească. În tinereţe, parcă îmi amintesc să fi primit astfel de adăpost din partea unei fete miloase, dar atunci cred că ne-a plouat şi pe unul şi pe altul, aşa cum se cuvine şi este cum nu se poate mai straşnic.

Văzînd deci ploaia florentină şi lumea adunată pe lîngă ziduri, mi-am desfăşurat umbrela... Se spune „desfăcut" dar dacă se potriveşte cu gestul, cuvîntul e prea mic faţă de amploarea sufletească de unde porneşte.

De la patru pînă aproape de miezul nopţii, scăzînd doar o oră pentru cină, de obicei singura mea masă a zilei, m-am plimbat pe străzile oraşului, ascultînd cu plăcere, curiozitate şi satisfacţie tîrîitul ploii, pe care pînza umbrelei întinsă ca pielea pe tobă, îl amplifica pînă la ropot. De mult se duseseră oamenii pe la casele lor, cu o cumpătare provincială ; pe străzi eram eu şi pisicile ascunse pe sub automobile şi toate strînse ciorchine sub carterul motorului, căutînd căldura. Dacă un automobil întîrziat parca sforăind ceva mai încolo, într-un loc rămas liber prin cine ştie ce minune, pisicile dădeau buzna prin ploaie, ştiind că găsesc o sobă mai bună.

Am ajuns acasă după ce ploaia contenise de un sfert de oră. Pe sute de metri, nu găseai loc să te urci pe trotuar printre două automobile. În frigul umed al nopţii, unele mai iradiau căldura ; pisicile ascunse adineauri între roţi se lăfăiau acum pe capota motorului.

★

M-a plouat în sudul Italiei în ziua cînd plecam de la Sorento spre ţinutul Calabria şi mi se părea atît de imposibil — O sole mio ! — încît n-am participat la călătorie ; am condus automobilul pe sute de serpentine, claxonînd furios dar nu ştiu pe cine, privind marea sub şosea, cu neîncredere şi cu mînie, absent, în război cu toată lumea, pînă la prînz, cînd s-a arătat soarele... Sorento rămăsese la două sute de kilometri în urmă.

★

În nordul Siciliei, o oră după ce debarcasem de pe ferryboat, la Messina, tot în preajma sufocantului miez al zilei — din punct de vedere al circulaţiei citadine şi al temperaturii — şi puţin timp după ce mă aruncasem în mare, undeva la nimereală, fără să întreb pe nimeni, unde puteau să fie rechini sau submarine, s-a abătut asupra ţinutului o ploaie desfrînată, înţelegînd prin acest cuvînt care ar putea să pară pus anapoda, că era şi dezlănţuită şi fără ruşine, o ploaie virilă, care ar fi turburat pe o femeie slabă de înger, iar pe un bărbat slab la alcătuire l-ar fi umilit groaznic. O asemenea ploaie sugerează fertilitatea şi plăcerea pămîntului plină de gemete, la fel cum o sugerează în dragoste o zdravănă şi vitează muncă a bărbatului.

Pămîntul se muta la vale peste şoseaua asfaltată care părea de argilă, iar stînca părea că se subţie topită de şuvoaie. Cum tocmai atunci, după cum scriau ziarele, în nordul Italiei erau iar inundaţii, şi cum Sicilia a cunoscut sub felurite chipuri calamitatea, m-am gîndit o clipă că n-ar fi cine ştie ce mirare s-o acopere odată şi apele, şi poate chiar acum, ca să fiu martor. Pînă ce mi-am dat seama cu o raţiune întîrziată, că pe malul mării nu se poate întîmpla inundaţie. Desmăţul acesta a ţinut cam două ceasuri, după care s-a luminat deodată. Atunci Sicilia s-a ridicat scuturîndu-şi şalele, s-a uitat ameţită în zarea albastră, apoi şi-a îndreptat cu o pudoare leneşă dar fierbinte fustele ude şi purificate.

★

Multe zile mai tîrziu a mai plouat o dată, cu intermitente, trist şi neliniştitor, ploaie de toamnă, în răsăritul Italiei continentale, pe cînd mergeam de la Bari la Pescara şi străbăteam încă o peninsulă muntoasă, între Manfredonia şi Vieste — în cazul că localităţile acestea există, căci le-am văzut numai pe hartă, iar dacă am trecut pe străzile lor sau prin vecinătate, înseamnă că eram în stare de transă, cu ştergătoarele de parbriz făcînd permanent semnul negaţiei.

★

O ploaie mai veselă m-a întovărăşit o jumătate de drum cînd mă îndreptam a doua oară spre Roma, venind de la Adriatică. Pe urmă a răsărit soarele, tocmai cînd mă resemnasem şi mă bucuram de căldura motănească dinăuntrul maşinei. Era duminică dimineaţa şi un ceas mai tîrziu am întîlnit capul coloanei de automobile, neîntreruptă şi interminabilă care pornea din Roma, ducîndu-se spre... Spre nu ştiu ce, spre ce caută oamenii toată viaţa şi mai ales în zilele de duminică. Însă în urma mea şi în faţa lor, cerul era încă negru de ploaie, ceea ce însemna că duminica evadaţilor, spre deosebire de a mea, era nenorocoasă.

★

Ultima ploaie, în sfîrşit, a încercat să mă mai chinuiască un ceas colea, altul colo, bătînd cînd dintr-o coastă, cînd din alta, sau din faţă, aci mai rară, aci mai deasă, pe la Ravena, pe la Bologna, şi ceva mai departe. Dar fiindcă mergeam spre nord şi era toamnă înaintată, nu-mi mai făceam inimă rea, mă aşteptam la orice, chiar şi la zăpadă. Şi-apoi niciodată ploaia nu a ţinut mai mult de cîteva ceasuri. Iar între două zile pe care le-am numit urîte, deşi erau în altfel frumoase, nenumărate au fost cele cu soare cald şi ceruri albastre — spus la plural, din pricina întinderii prea mari ca să încapă deodată în cîmpul privirii omeneşti imperfecte şi limitate.

★

Nu pot să pun însă în aceeaşi categorie blajină ploaia din ziua întoarcerii. Am luat cunoştinţă de peisajul jugoslav în umbra de după-amiază, cînd soarele cobora repede în spate, iar în faţă se înşirau coline cu iarba arsă de brumă, de o culoare cenuşie-roşcată. Îndată am început să simt că oprirea mea la Zagreb sau oriunde în acelaşi peisaj, nu putea fi confortabilă. După lumina aurită a Veneţiei unde fiecare metru pătrat de apă, de lemn, sau de piatră înmagazinează strălucirea soarelui şi-o restituie în zilele înnorate, e greu să înduri coline posomorîte, goale şi anonime.

Prin Ljubliana care mi s-a părut a fi un oraş cu caracter de metropolă, am trecut repede, neliniştit de necunoscut şi de căderea serii, iar încercările de-a cere îndrumări de la localnici asupra drumului s-au soldat cu constatarea şi mai neliniştitoare că e imposibil să găsim măcar un cuvînt într-o limbă comună. Desigur, îmi spun astăzi, ar fi fost altfel dacă mi-aş fi stăpînit panica şi mi-aş fi înfrînat goana. E greu să te înţelegi cu cineva chiar şi-n propria ta limbă cînd nu iei piciorul de pe acceleraţie. Dar simţeam, vedeam cum vin seara şi ploaia — şi le prevedeam mai lungi şi mai reci decît noaptea şi ploaia Italiei.

La tot ce-a urmat de aici încolo, pînă ce-am ajuns la Bucureşti în faţa casei, am asistat aproape calm, cum nu-mi este firea, cu o nedumerire pasivă, plutind între gînduri sublime şi absurde, uneori fără să-mi dau seama că făptaşul aventurii sînt eu însumi, că la urma urmelor tot ce se întîmplă mă priveşte pe mine. De altfel aventura pe care am aşteptat-o atîta şi-am căutat-o tot drumul începea abia acum, în ziua sosirei.

Venise ploaia şi mergeam pe o şosea care nădăjduim să ajungă la Zagreb, dar mă hotărîsem să nu mai înnoptez acolo — ci mai departe, cît de departe, nu ştiu unde, la nimereală. La un semafor de pe şosea, în plin cîmp sau într-o aşezare omenească, — n-am să ştiu niciodată unde, de mult nu mai priveam decît dîra îngustă de asfalt ud pe care urmam a-l străbate, — pe banda din stînga mea a oprit o maşină al cărui ocupant din dreapta avea o figură comunicativă şi cumsecade. Am coborît geamul la iuţeală şi l-am întrebat de drumul spre Belgrad. Mi-a făcut semn să-l urmez, iar dincolo de intersecţie, oprindu-ne amîndoi pe dreapta am găsit chiar şi-o limbă în care să ne înţelegem.

— Eu rămîn aici — mi-a spus — dar prietenul meu (omul de la volan) merge chiar la Belgrad. Urmează-l !

Se făcuse între timp întuneric iar ploaia se aşezase pentru toată toamna.

— N-am să pot ajunge pînă la Belgrad. Spune-i prietenului dumitale (care nu înţelegea conversaţia) să mă scoată dincolo de Zagreb şi să mă mai ducă vreo două ceasuri, pînă la un Motel, sau un han, sau oriunde aş putea să mănînc şi să rămîn peste noapte.

Înţeles şi tradus ! Ne-am strîns mîna şi-am pornit la drum, urmînd maşina necunoscută care mergea la Belgrad. Putea să meargă şi-n iad — pentru mine ar fi fost tot una, nu mai fusesem pe-aici niciodată şi nu vedeam decît luminile ei roşii din spate, în fascicolul cărora ştergătoarele de parbriz, ca nişte pendule întoarse păreau că măsoară timpul de-andoaselea ; predecesorul meu mergea aşa de încet încît imaginea nu mi se pare nici măcar forţată. Iar faţă de un reper abstract, provenit din dizolvarea spaţiului în timp poate că într-adevăr mergeam spre facerea lumii, nu spre sfîrşitul ei.

La un han de pe dreapta şoselei, ghidul meu a oprit. Ne-am dat jos amîndoi, în zeama cenuşie şi vîscoasă care învelea asfaltul. La o sută de metri, în cîmp, hanul cu lumini puţine răsfrînte în ochiurile de apă, părea o clădire de lut, gata să se întoarcă în pămînt.

M-am uitat la ceas : deşi căzuse întunericul de mult, era abia ora şapte şi jumătate. Dimineaţa de miine îmi apărea

retrovizoare

într-o istorie viitoare a omenirii, nu în cea contemporană. Cu semne pe care nu le-aș mai putea reconstitui — inspirațiile se pierd în neant, nu revin în cugetul nostru niciodată — l-am făcut pe călăuz să înțeleagă că-i încă devreme și aș mai merge. Dar se împliniseră douăzeci și patru de ore de la ultima mea masă, cina de aseară de la Veneția, care acum mă umplea de regrete și de reminiscențe duioase.

Am pornit deci, cu aceeași viteză întoarsă de-andoaselea — și, cu ochii în luminile roșii din față, am făcut călătorii fantastice de-a lungul altui drum, unul pe care l-am construit eu însumi, cu tîrnăcopul și cu lopata, de la naștere pînă astăzi.

Aproximativ o oră mai tîrziu, după ceasornic, companionul meu neavînd cred alt instrument de măsurat timpul, ne-am oprit în băltoacele din fața unei stații de benzină, unde era și un Motel, cum dovedea firma de neon și aglomerația de autocamioane. Se aflau acolo zeci de vehicule grele, unele cu remorci cît un vagon de cale ferată, care împînzesc șoselele internaționale. Siluetele lor resfrînte în băltoace sugerau acum niște transportoare amfibii, un fel de transcontinenete și transatlantice eșuate într-un al treilea element neprevăzut la fabricație — nici uscat, nici apă.

Prin intermediul unei perechi tinere aflată în trecere și care vorbea o limbă accesibilă am aflat că aici se poate mînca, se poate dormi, se poate lua benzină dar că nimeni nu răspunde de mașină, neexistînd nici garaj, nici pază. Ba chiar mi s-a atras atenția, cu toată seriozitatea, că risc să pornesc pe jos a doua zi, dacă vreau să merg mai departe.

De cînd începusem această etapă, și mai ales după ce pornise ploaia care știam că nu are să se oprească, mă hotărîsem să iau faptele cum or vrea să vină — și am izbutit pînă la capăt. Nu știu dacă vreodată în viitor o să fie tot astfel și nu știu mai cu seamă dacă așa ar fi bine. Deocamdată, scăpat din zona macaroanelor și a feluritelor paste făinoase, am mîncat balcanic patru cotlete de berbec spre a acumula calorii pentru noapte și m-am hotărît să dorm în mașină. Lăsînd spătarul am obținut un culcuș destul de confortabil, pe care îl experimentam prima dată. Necazul e că ploua rece și amarnic și dincolo de luminile stației noaptea, în necunoscutul ei lichefiat, părea ostilă și impenetrabilă. Încotoșmănit cu ce-am găsit la îndemînă, chiar și-o pătură pe care o purtasem inutil prin toată Italia, am adormit — să fi fost ceasul nouă și jumătate — în huruitul camioanelor grele care veneau și plecau incontinuu, în strigătele șoferilor care poate înjurau ploaia și noaptea ; era atmosfera unei stații de poștă de odinioară, așa cum o intuiesc — ridicată însă la altă scară — și cu totul mecanizată. Pînă a mă prinde somnul am tot simțit pași în jur, iar printre pleoape am zărit siluete dînd tîrcoale mașinii, capete suspecte, unele bărboase aplecîndu-se să privească înăuntru — nu m-am temut însă că va fi cineva atît de nechibzuit să mă fure și pe mine odată cu mașina.

Am adormit așadar, chinuit însă amarnic și în spirit și în mădulare, mîhnit de o încheiere atît de tristă a călătoriei — și nedorind altceva decît să se facă ziuă. Cînd m-am trezit se potolise forfota din apropiere, continua însă ploaia, iar eu dirdîiam de frig din toate încheieturile. În loc să fie aproape de ziuă, cum sperasem, ceasul arăta abia unsprezece înainte de miezul nopții ; dormisem deci numai o oră, care de fapt fusese o oră de muncă și de suferință, fiindcă, îmi dădeam seama acum, începusem să tremur de frig odată cu venirea somnului — așa se explica trepidația constantă a mașinii, cum o simțeam într-un anumit chip de nedefinit, nu conștient, nu inconștient, nu vis — senzația că merg fără oprire, pe un drum de tablă ondulată. Îndată ce m-am trezit am recunoscut aceeași trepidație, cu aceeași amploare și același ritm, în propriul meu trup.

Cum restaurantul nu se închisese, am intrat să beau o cafea, la masa unde abia mîncasem friptura de berbec. Acum mirosea a berbec pretutindeni, însă a berbec nefript și nejupuit, a blană de oaie udă, a tîrlă, a ogradă, a cîine plouat care nu se mai usucă niciodată. Sala era plină de șoferi sau de călători, dar, cu șubele lor îmblănite, cu hainele de oaie întoarsă pe dos, și toate ude-ude, păreau țărani de la munte în drum spre vreun tîrg sau spre vreun noroc.

Mi-am băut cafeaua cu o îngîndurare prelungă, apoi am ieșit în ploaie și am pornit, cu caloriferul deschis pînă la ultima gradație. După cîteva minute am început să simt căldura aceea puțin metalică și foarte mecanică, înăluitoare și penetrantă pe care nu poți s-o cunoști decît într-un automobil, noaptea, singur, în ploaie și pe un drum necunoscut.

★

Am plecat singur nu deliberat și cu program, ci printr-o întîmplare. Prietenii cu care visasem peste vară această călătorie au fost luați de vînt într-o noapte și nu i-am mai ajuns. Am rămas cu amintirea hărților întinse pe masă și pătate pe ici, pe colo, de o picătură de vin negru, sfetnic viguros, gata să dărîm orice obstacol. Multe sticle ne-au secundat sfatul și datorită lor, călătoria în comun, a fost ca și consumată — mai ales că i s-au adăugat și două zile de soare strălucitor pe malul mării noastre, care poate înlocui alta, mai de departe.

Lipsa unui ritm comun în organizare, lipsa mea de entuziasm, poate, m-au făcut să nu fiu gata în ziua hotărîtă, în vreme ce ei, mai expeditivi, au plecat cu o săptămînă înainte de termen. Cînd le-am aflat intenția, seara, cu cîteva ceasuri înaintea plecării, nu știam nici dacă am o cămașă călcată, nu controlasem, bunăoară, nici măcar nivelul electrolitului din bateria mașinii, ca să nu mai amintesc alte controale și niveluri. M-am dus la cinematograf în seara aceea, cu cămașa de pe mine, la o grădină periferică, aproape goală ca să-mi fie mai bine, și-am văzut un film cu devalizarea unei bănci — se fura aproape un vagon de aur, ziua namiaza mare, cu o tehnică de nivel electronic...

★

E ger afară pe cînd scriu aceste rînduri, cordial însoțit de memoria mea care mă urmează pretutindeni și reține întîmplările cele mai neînsemnate, în vreme ce eu casc gura cu gîndul aiurea — ba reține chiar și reflecții abia începute și, de necrezut, uneori le duce pînă la capăt. M-am întrerupt să pun fărîmituri de pîine afară, la geam, pentru vrăbiile care stau înghețate și triste în pomul din față. Iar acum, dacă vreau să mă mișc prin casă, ca să mă desmorțesc, trebuie să mă abțin, fiindcă micile păsări îmi văd umbra, se sperie și pleacă. Poate aceste vietăți să fie o pacoste, cum spun unii — în ceea ce mă privește, dacă le-am adoptat astăzi, sînt dator să nu mă opresc la jumătate. Și iată-mă imobilizat, spionîndu-le pe furiș în vreme ce ele mă spionează pe față, violîndu-mi singurătatea...

★

M-am întors pe jos de la cinematograful unde se devalizase banca, unde primul vînt rece de toamnă devaliza de frunze copacii care mărgineau grădina. Totul părea expus devalizării în seara aceea.

Fiindcă drumul trecea pe la prietenii mei m-am oprit în fața casei întunecate și-am privit mașina lăsată în stradă, spre a fi gata de plecare la miezul nopții, adică peste o oră. Atunci m-a năpădit singurătatea și obida — și m-am simțit eu însuși devalizat de visurile țesute peste vară. Îmi rămînea însă harta, acasă, adică esențialul ! Dovadă că am plecat, cu planuri noi, făcute la iuțeală — abandonîndu-le pe celelalte — și nu m-am rătăcit pînă în ziua întoarcerii.

Ca niciodată n-am pus ceasul să sune în dimineața plecării. Mi-am spus că de aici încolo agenda și ceasornicul au să vină în urma mea, să înregistreze, nu să domine. M-am trezit la șapte dimineața și-am plecat la opt, fără să mă pripesc, asistînd calm și puțin indiferent la propria mea plecare. Nu era un sentiment fals. În ajun, seara, scrisesem în agenda unde rar trec o impresie : „Mîine dimineață plec în Italia. E prea tîrziu ca să mă mai emoționeze !"

Dar mă emoționează astăzi, mai mult decît s-ar crede ; mă emoționează și acea mică pagină de agendă, și cele următoare unde am trecut numai escalele. Drumul proiectat mi se părea monoton, banal și tocit din cale afară. Își capătă densitatea, dimensiunea și sunetul adevărat cînd îl secționezi etapă după etapă, iar segmentele nu le mai pui cap la cap, ci alături unul de altul, ca pe niște coarde de harpă. Fiecare oraș din cele înscrise aici înseamnă un sfîrșit de drum, escale de o oră, de două, de o noapte, de o zi sau de mai multe zile. Iată-le, — lipsesc cele pe unde am trecut fără oprire : Oradea, Viena, Salzburg, Insbruk, Brenero, Merano, Bolzano, Trento, Riva di Garda, Brescia, Milano, Genova, Portofino, Spezia, Porto Venere, Carara, Piza, San Miniato, Florența, Siena, Civitavecchia, Roma, Napoli, Pompei, Sorento, Amalfi, Salerno, apoi un loc anonim pe malul mării între Safri și Regio di Calabria. Urmează Mesina, în Sicilia, Cefalu, Palermo, Trapani, Marsala, Selinunte, Agrigento, Gela, Enna, Donafugota, Ragusa, Siracusa, Catania cu Etna care fumegă și amenință — și iar un loc aproape anonim — și tot pe malul mării, înapoi pe continent, dincolo de Spartivento, — pe urmă Toronto, Alberobello — care sună mai frumos decît toate — și Bari, apoi Pescara amîndouă la țărmul Adriaticei — de acolo o linie de-a latul peninsulei pînă la altă Romă decît săptămînile trecute dar aceeași de-acum două milenii. Nu știu de unde începe întoarcerea — poate de aici, poate de la Trapani sau Marsala, extremitățile Siciliei —

poate de nicăieri, sau de pe strada mea, în fața casei. După agendă, escalele sînt încă numeroase : Roma, Assisi, Perugia, Arezzo, San Marino, Rimini, Ravena, Bologna, Ferara, Padova, Veneția — și gata. Lipsește Torino, ocolit cu premeditare, apoi Mantova și Verona, din saturație. Altfel e aici toată Italia viziunii mele, cred că nu prea îndepărtată de geografie, de istoria oamenilor, a artei lor și a culturii. Acest itinerar trasat pe hartă repetă aproape întocmai conturul peninsulei italice, dar în multe locuri se sustrage, ceea ce trebuie să arate că în organizarea drumului, călătorul n-a căutat linia cea mai scurtă, ci pe cea mai bogată. Desigur că harta, lîngă cuvînt, e mijlocul cel mai bun de a reda drumul. Fără ea călătoria e mai puțin geografică — are însă avantajul că devine mai muzicală.

Spre a o evoca în paginile următoare am abandonat de la început datele calendaristice și itinerariul, hotărît să-mi urmăresc numai sentimentele, care dau naștere unei cronologii intime. Pentru aceasta trebuie să accept toate riscurile destăinuirii, dar e singurul mijloc de a spune ceva nou într-o istorie dezvăluită de alții.

Cît despre singurătate, apăsarea ei m-a părăsit îndată ce-am trecut la Băneasa. Contopit cu motorul mașinii, mi-am dat seama că n-am să primesc ajutor de la nimeni, dar că nu voi fi silit să comunic nimănuia emoțiile mele : bucurii, speranțe, descurajare și temeri. Apărîndu-le de exclamații indiscrete, păstrîndu-le tăcerea care triază, purifică și conservă, pot să le reiau acum, nealterate. Toate merg mai ușor în tovărășie, — știu bine — și așa viața este adesea mult mai frumoasă. Însă dacă ar fi să plec în jurul pămîntului, din continent în continent și din insulă în insulă, m-aș duce tot singur, ca traseu aș alege tot șoseaua asfaltată iar ca vehicul tot automobilul. E rezonabil : din avion nu vezi nimic, să mergi călare nu mai e timp. Pentru un om modern, totuși nu foarte grăbit, două sute pînă la patru — și la nevoie șase sute de kilometri pe zi e tot ce poate fi mai recomandabil, ca să vadă ceva, fără să îmbătrînească pe drum.

N-am denunțat alianța mea cu automobilul nici în acea ultimă etapă cînd împrejurările mi-au fost pe deplin dușmănoase ; dimpotrivă, am cimentat-o, fiindcă dintre toate cîte mă înconjurau, numai acest devotat prieten a mers bine. Referindu-mă deocamdată numai la întoarcere, kilometru după kilometru, nezgomotos, sigur și cu modestie a învins în numele meu, cerîndu-mi doar să-i fiu martor, un spațiu nepreväzut, neindentificat, adesea confundîndu-se cu halucinația, într-o noapte care părea fără sfîrșit, apoi în ziua următoare, sfîrșită prea curînd, și-n jumătatea altei nopți, cînd am ajuns. În tot acest timp, ploaia n-a stat, iar ștergătoarele de parbriz nu s-au oprit. Micul lor electromotor, construit nu pentru astfel de performanțe, ar fi putut să-și dea duhul pe drum. (A mai mers sute de kilometri după aceea, merge și azi, cred că va merge oricînd. E un viteaz ; îl stimez și-l iubesc foarte mult.)

★

De la acel loc de popas neizbutit mai aveam de făcut vreo două sute de kilometri pînă la Belgrad, unde, ca să ajung pe lumină de zi, mi-am propus să merg ca după dric, ceea ce-i un chin. În schimb mă aflam la adăpost de ploaie și nu mi-era frig.

Spre norocul meu nu trecuse o jumătate de oră de la plecare cînd m-am rătăcit. În axul autostradei o săgeată fosforescentă, încendiată de faruri arăta imperativ spre dreapta. M-am supus cu bună credință și bună disciplină și-am pătruns sub alt unghi în noapte. Curînd mi-am dat seama că structura șoselei se schimbase și chiar peisajul părea mai nevizitat, cam bizar și sălbatic. Nu venea nici un vehicul din față, nu se zărea vreunul în spate. Am trecut peste un pod arcuit în sus, ca în grădiniile japoneze, peste altul arcuit în jos, ca nicăierea. Într-un loc am văzut smîrcuri apoi perdele de stuf și fantome albe. În depărtare pîlpîiau flăcări mici, ca pe o comoară, numai că dădeau o lumină roșie, nu albastră. Cînd am ajuns acolo am văzut că erau cutii cu păcură, sau cu altceva inflamabil, în care ardeau feștile afumate, cum se marchează noaptea, în lipsa altor mijloace, o trecere primejdioasă, locul unui accident sau un vehicul în pană. Nu era nimic din toate acestea — feștilele ardeau de pomană și-atît de departe de vreun loc unde să fie oameni, încît nu puteai crede altceva decît că aparțin iadului, și că prin apropiere stau pitiți diavolii. Dar cum să-i vezi în noaptea udă și neagră ca smoala ?

După un timp de asemenea navigație în necunoscut și fără busolă, pe la ora unu și jumătate din noapte — presupun, căci la ceas nu m-am mai uitat niciodată — am ajuns într-un sat fără lumini și fără contur, pustiu și parcă închipuit. Dar era unul adevărat, deși confuz, și am avut dovada că nu era nici pustiu, fiindcă am întîlnit doi oameni cu un cal, sigur doi oameni, sigur un cal, iar restul nesigur și de netradus.

I-am întrebat cuvîntul internațional și cu siguranță știut, deoarece așa se numește capitala țării unde ne aflam cu toții atunci. La început au ridicat din umeri — calul a scuturat din friu — pe urmă, repetînd eu cuvîntul s-au uitat unul la altul nedumeriți — calul a suflat pe nări — și numai după încă o repetare a întrebării s-au luminat la chip, dovedind că m-au înțeles.

— Pravda ! a spus unul, arătînd înainte.

Celălalt a arătat înapoi și-a spus nu știu cum. M-am uitat la cal, mi s-a părut că simte împasul în care mă găsesc — și-am pornit la drum. Încotro ? Pravda ! — ca să nu mă chinuiesc cu sucitul mașinii pe un drum îngust. N-avea importanță — de zeci de kilometri îmi dădusem seama că nu mă aflam pe drumul cel bun, dar mai mult decît atîta nu mă puteam rătăci. Ceea ce așteptam și știam că odată și odată tot va veni, era să se lumineze de ziuă ; cu toată ploaia, cerul tot avea să se împurpureze, fie cît de palid, spre răsărit — și exact într-acolo trebuia s-o apuc.

Am mers astfel printr-un alt pustiu fără să descopăr nimic, fără să mă tem, fără să mă mir, pînă ce-am ajuns în alt sat pare-se, într-un fel de piață înnoroiată de unde șoseaua se bifurca, la stînga și la dreapta, în unghiuri de nouăzeci de grade. Am oprit confuz : cum să optezi pentru unul sau pentru altul ?

În piața aceea de pămînt ud și frămîntat, tocmai bun pentru chirpici, erau două camioane oprite bot în bot, din amiciție sau din accident. Cîțiva oameni cu torțe se învîrteau pe lîngă ele și dintre ei s-a desprins unul, se vede deprins cu drumurile și cu automobilele străine. Neașteptînd nici o vorbă de la mine — Beograd ! Beograd ! — ce-aș fi putut spune altceva într-o limbă necunoscută și care în noaptea aceea mi se părea că nu e vorbită în nici o parte a lumii ? — omul mi-a făcut semne largi și convingătoare s-o iau înapoi. Ba a adăugat și lămurirea verbală, replică la o deducție logică, o mașină din altă țară neavînd ce să caute pe drumul acela, probabil numai cu destinații agrare :

— Beograd, zürük ! Beograd, zürük !

Ceea ce, sunîndu-mi ca prin vis într-o limbă auzită parcă și altădată, am înțeles la iuțeală, iar ca urmare am pornit înapoi, fără păreri de rău și fără grabă, făcînd în minte proiecte de călătorii fabuloase. Așa am trecut prin celălalt sat, fără să mai văd oamenii și calul, pe lîngă flăcările iadului fără să văd diavolii, peste podul concav și peste cel convex, pînă ce am regăsit șoseaua principală. Am studiat curios săgeata care mă abătuse anapoda : era tot acolo și tot imperativă, arătînd spre dreapta.

Din restul drumului nu-mi amintesc decît motelurile, adormite și ude, aprinzînd din zare în zare în lumini de neon, crude și mai reci decît ploaia. Așa cum prevăzusem, într-un tîrziu cerul negru s-a înviorețit apoi s-a împurpurat palid în față. Am micșorat mai mult viteza, am dat drumul mai slobod imaginației — și iacă așa, fără să-mi dau seama cum am străbătut ultimii kilometri, cum s-au scurs ultimele ceasuri, la ora opt intram în Belgrad pe-o ploaie verticală și deasă, ceea ce dovedea lipsa oricărui pic de vînt și lipsa oricărei speranțe că norii au să se risipească.

★

În locul vrăbiilor, poate sătule, poate alungate, a venit un porumbel și ciugulește fărîmiturile de la fereastră. E atît de prudent, sau de fricos, încît mi-e necaz și aproape mă simt umilit că n-am un mijloc de-a mă înțelege cu el, să-l conving că din partea mea nu trebuie să se aștepte la nici un rău — ba mai mult, că față de orice atac se poate bizui pe sprijinul meu deplin și foarte eficient. Într-adevăr, aș putea să-l apăr de orice inamic. Dar el mă urmărește cu cine știe ce simțuri necunoscute de om, fiindcă altfel n-are cum să mă vadă prin perdea și mă obligă să mă abțin de la orice mișcare — doar doar s-o liniști ca să-i tihnească fărîmiturile, pîinea lui cea nu de toate zilele...

★

Înainte de a pleca în Italia, între alte hotărîri le luasem pe acelea de a nu mă plimba cu gondola la Veneția, de a nu mă fotografia în mijlocul stolurilor de porumbei și mai ales de a

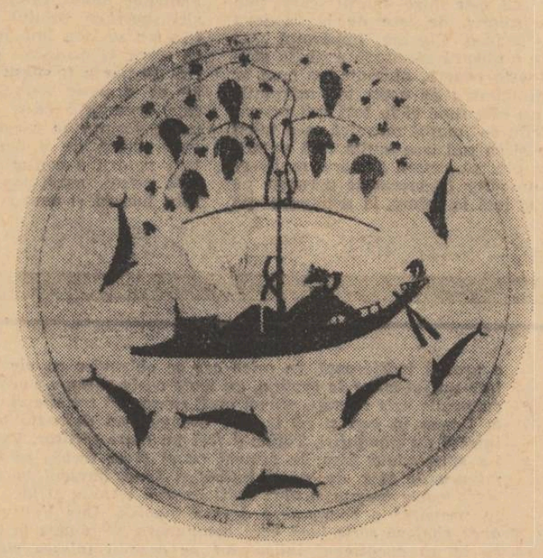

nu aborda niciodată asemenea subiect.

Am cîteva principii, unele de demult, altele mai noi, la care țin, mai ales dacă am izbutit să le respect. Bunăoară unul, foarte vechi și respectat pe deplin este să nu cer niciodată cuiva o prefață la scrisul meu. Hotărîrea am luat-o pe cînd nu publicasem nici o carte și nici nu știam cîte șanse am în a izbuti. Un naș literar, care să mă prezinte publicului și să mă impună editorului ar fi putut să-mi fie de mare folos, ca oricărui începător, neștiut și necunoscut. M-am descurcat cu mijloace proprii, mai puțin îndrăzneala și încă mai puțin aroganța — și într-un tîrziu am izbutit. Principiul salvat rămîne și astăzi al meu, deși a devenit inutil.

Am și altele — nu-i nevoie să le dezvălui spre a se vedea ce fel de om sînt ; li se mai adaugă cîte unul, din cînd în cînd, într-un ritm încă nealarmant. Fapt este că nu m-am plimbat cu gondola și nu m-am fotografiat cu un porumbel în palmă, în nici o piață din Italia, deși fotografii profesioniști au făcut mari presiuni în jurul meu, ca pe urmă să plece bombănind, probabil acoperindu-mă cu sudălmi. Mi-aș fi

(Continuare în pag. a 7-a)

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Nașterea cerbului

Stau la marginea pădurii și ascult gemînd
cerboaica
Naște pentru prima oară și nu știe
ce se-ntîmplă
Cînd ceva din ea încearcă pîntecul
să i-l sfîșie
Ca un pui ce are coarne din picioare
pînă-n tîmplă

Și-a lipit de pietre burta și-și lungește
gîtu-n iarbă
Și pe bot îi pică lacrimi și se simte gustul sării
Și mi-e frică să m-apropii, să nu vrea
să se ridice
Chiar acuma cînd durerea îi arde șira spinării

Dar ea parcă mă aude și mă cată cu privirea
Și-i pun mîna peste pîntec cum aș ține-o
de mijloc
Și aș vrea să cred că unde se simțise sfîșiată
Carnea fragedă se strînge și se vindecă pe loc

Însă geamătul se-aude mai de-aproape
și mai surd
Și nici liniștea de-afară cu aceastâ
mîngîiere
Nu poate să stingă focul care vine dinăuntru
Și nu poate să-i dea ciutei naștere fără durere

Și rămîn la capul ei și mă uit cum și-l apleacă
Și e noapte și mi-e frică și aștept
ca să dispară
Geamătul care se-aude pe cînd cerbul
care vine
Printre rănile făcute scoate coarnele afară.

Doarme Ieronim

Doarme Ieronim cu capul pe brațele mele
Și cu ochii deschiși, e tîrziu
Și mi-e frică să-i scot brațele de sub cap
Și e liniște și m-aplec către el...

Ai un ochi de sticlă Ieronim
E puțin mai albastru decît celălalt
Și puțin mai rotund și puțin mai adînc
Și are valuri în el ca icoanele vechi.

În centrul lui stă golul asemenea pupilei
Și pare-n urma plînsului și este
Atît de rece că încep să tremur :
Ieronim mi-e frică, scoală-te Ieronim !

Dar el stă mai departe cu capul pe brațele mele
Și doarme cu ochii deschiși și visează
Că nu se mai trezește și strig către voi
Liniște, vă rog liniște, doarme Ieronim

GEORGE ALIMAN

de pe țărmul unde...

nu știu era la amiază poate cînd desenai
pe nisip cu o coadă de lingură cifre mi-ai apărut
bolnav îngenunchiat slugă
a necuvîntatului ucigaș
puteam să devin în absurdul orei acelea
cînd cifrele șterse cu palma lăsau
fără identitate femei
niciodată nu am zărit buzele unui bărbat pline
de nisipul umed înainte de moarte

★

ce limpede apa în care trupurile noastre
frate și soră ies dumnezeiește
pentru odihna devalorizată goală
tu în plasa de prins thoni eu
gol asemeni nu-ți cunosc chipul
tipăt de ape adunat în căușul palmei
pot să ucid

★

încă două ore pînă la trupul tău
să fim sinceri nu vreau așteptarea
cu flori în fereastră să fii moartă
cînd am să sun să-mi deschizi
tăcut te voi urma tăcută
îmi vei răspunde vrei după aceia
privirile am să le iau cu mine unde
nici eu nici tu nu avem pretenția
că ne-am învățat
toate poveștile în copilărie

★

vine o vreme cînd totul trebuie
adunat și închis dai cu mîna
pe geam și îți ștergi răsuflarea limpede
e cerul acum limpede stradă și apă te întorci
și îți cauți pantofii femeie
trupul tău a îmbătrînit un copil
poate acum să-și ridice privirea spre tine
și ea rămîne limpede turbure limpede
mamă

★

iarnă totul în alb pur
deznodămînt pentru seceta acelei veri albe
casele crengile copacilor grele de alb geamurile
poartă nefirescul lor alb prezent și-n cuțite
albe pălăriile și alb părul femeilor
neascuns de basmale de ce
mîinile mele roșii pe pervazul ferestrei închise
prietene îngrijitor de lebede albe aduci
în casa mea încălzită frig

★

mamele au murit sigur și singure
noi ne-am jucat lîngă corturi cuțite
cuțite lungi am ascuns în cizme
și salcîmii răniți își judecă trunchiurile
de ce dor rănile necuvîntătoarelor pietre
și lemne
aveam și un tată nesigur de starea lui iubitor
de castane prăjite și raci fierți doamne
pentru greșelile noastre dă-ne o pasăre
să o ascundem în trup

★

încotro și pe ce limbă șarpe adus
de la marea moartă tînjești mirosul
de pește alungat
fii de pescari născuți aproape pești rătăcim
cu semnul undiței pe trup cruce de oase
născători de lumi învesmîntate în ierburi
și moarte în ochiul nostru alb
niciodată despărțite de limbile reci
care ne trec sufletele pe lîngă solzi

★

aceiași dimineață pentru copac maimuțe
scuturâ crengile noi
ne-am așezat la marginea apei
tu aveai un copil care trebuia înnecat
piedică în mersul firesc vertical nu-ți fie teamă
în ceasul acesta de ape tulburi
știu undeva niște vîsle care așteaptă
o barcă cioplită din trunchi omenesc

★

vînător ostenit ciinii
și-au pierdut răsuflarea de atîta alergătură
și zac
lîngă cizmele tale pline de bălegar seara
nu mai e mult și vine cu întunericul arată
cît mai e timp ilustrata
cu rațe ucise ochilor lor umezi de goană
și dormi tu doarmă ei pace
puilor de rațe sălbatice

LEONID DIMOV

cronicarii munteni

Nicăieri paralelismul generalelor nu se străvede mai limpede ca-n cronici. Viața, credința, obiceiurile etc. sînt planuri precise, stratificate și în „Cronica" lui Conrad, a împăraților, în cea a lui Compagni, în Cronicile lui Froissart și, deși întîrziat, în scrierile cronicarilor munteni. Dacă țesutul vieții reale, în cronicile medievale europene, este însă sfredelit de vine imaginare „Kaiserchronik" atestă chiar că, după Noe, bavarezii au coborît din Ararat), în cazul cronicilor muntenești se observă o netă și pasionată respectare a adevărului vieții cotidiene : peisaje, obiceiuri, forme de înțelepciune. Ne putem îndoi de exactitatea unor interpretări sau date (mai ales în cazul compilațiilor), dar n-avem cum ne îndoi de frumusețea și exactitatea descrierilor pentru că sînt vii, „parcă de ieri" (G. Călinescu). Mai mult, ele surprind esențialul peisajului și firii muntenești : deschise, iertătoare (de cîte ori n-au iertat domnii pe marii vinovați, la ruga femeilor), înclinate spre umor și spre uitarea celor rele. Iertarea este acordată total, fără scrîșnet, cum nu face de pildă regele Angliei care, grațiindu-i pe calaisieni la cererea nevestei, nu se poate abține să nu exclame : „Ha ! dame J'aimasse trop mieux que vous fussiez autrepart" (Froissart).

Și totuși, citind și recitind cronicile, cu limba lor iritată, repeziciunea specifică, îți dai seama de tumultul fără seamăn, de forfecarea cumplită la care au fost supuse generațiile acelor vremi. Precum și de imensa tristețe a domnului cînd, pentru a scăpa țara, hotărăște a da oștilor neinvitate, iernaticul : „Atuncea domnul, văzînd că nu mai iaste nădejde de mîntuire de ei făcut-au sfat cu boiarii și de 2 rele cel mai puțin rău alegînd, adecă : că și după ceririle lor a-i chivernisi rău era, iar și nechivernisiți a-i lăsa mai rău era, iarăși de iznoavă pre alți boiari au trimis la nemți (...), pentru ca să vază ce iaste cerirea lor de iernaticul oștilor, ca să facă rînduială să li se dea... „(Radu Greceanu).

Limba nervoasă, iuțeala muntenească sunt două calități literare omologate. Gîndind însă astăzi asupra cronicilor, în această a doua jumătate a secolului XX, cu simțul contrapunctic atît de ascuțit de experimentele primei jumătăți de veac, avînd despre compoziție o mai întinsă și mai complicată concepție, ne dăm seama că ele reprezintă un fel de țipăt perpetuu, o încercare de a prelungi momentul de inerție născut din confruntarea forțelor, pentru a face joncțiunea cu un veac mai civilizat care să nu ia totul de la capăt ci — dimpotrivă — să găsească vrednice temelii menite a așeza aceste firi ale locului în rînduiala ce li se cuvine. Căci, pentru a scăpa de nemți, domnul îi chema pe tătari. Să citățm ! „Așadar, cu multe cheltuieli dispre domnie și cu sume mari de daruri, abiia s-au rădicat, și tătarii, pînă la 15 zile ale lui fevruarie, s-au dus den țară. Atuncea săraca țară dentr-atîta nespusă nevoie fiind călcată de atîtea osti, început-au a ieși du pren munți și du pren pălângi și după petutindenea, cinești la locul lui, și făcîndu-să liniște, au domnit domniia cu pace..." (Radu Greceanu).

Vitregiile alternau însă cu etape — mai scurte desigur — de tihnă. Cînd mai stăteau oamenii și de petrecere. De pildă la logodna dintre Ștefan al lui Radu Leon și Catrina Ducăi-Vodă, a fost mare veselie, multe ospețe și jocuri :

„Strîns-au toată boierimea țărăi cu toate jupîneasele și au întins corturile în deal dăspre Mihai vodă, în drumul Cotrăcenilor : acolo făcea ospețe în toate zilele. Adus-au pehlivani de cei ce joacă pă funii și de alte lucruri adusease și un pehlivan harap hindiu, carele făcea jocuri minunate și nevăzute pre locurile noastre : iute om era și vîrtos" (Radu Popescu, ed Grecescu, p. 136).

Multele „tăieri", nelegiuiri, „ficlenii", torturi, mă rog toate înjosirile la care poate fi supusă ființa omenească, îi îndepărtau pe oameni de veselie, dar îi îndepărtau și de mîhnire : n-aveau vreme a încerca aceste simțăminte decît numai în etapele liniștite. Cînd vieții i se dădeau cele cuvenite, dar și morții. Se înscriu în generalul respect față de moarte numeroasele descrieri de pogribanii. Treziți parcă dintr-o năuceală, uitînd de sluțirile făcute de unii altora, oamenii stau drepți în fața gropnițelor, aureolați de o solemnă irizare.

De o mare duioșie și tristețe este pecetluirea morții Zmaragdei, fiica lui Șărban-Vodă (Șerban Cantacuzino), abia căsătorită cu postelnicul Băleanul „care atîta se potrivise amîndoi în toate". Moartea acestei dulci domnițe lasă un fel de tremur în aerul locurilor, ducînd chiar la teratologii genetice : „Și în cei dela cuhnia domnească s-au nimerit o epuroaică cu puii în pîntece, care spintecînd-o au găsit un pui gata să-l fete și cu două capete și 4 picioare dinainte, un cap trăgea într-o parte, altul într-alta..." (Radu Popescu).

Este semnificativă în acest blînd cult al morților relația antumă și postumă dintre Radu-Vodă și Nifon, patriarhul surghiniuit în țară de turci. Caterisindu-l pe Radu, pentru o nelegiuire a acestuia, Nifon își bate papucii de pragul țării și o părăsește. Neîmpăcat la gîndul anatemei strămoșești, Neagoe caută, după moartea lui Radu, a-l turbura pe Nifon. Dar și acesta murise. Atunci face diligențe pentru a-i aduce moaștele în țară, reușește, și le așează deasupra mormîntului lui Radu. „Și, cînd au fost într-o noapte la bdenie s-au spart piatra după mormîntul Radului vodă, precum se veade pînă în zioa de astăzi și den trupul sfîntului au început a cura un izvor dă apă, de au intrat în mormîntul Radului Vodă și i-au spălat tot trupul lui cel grozav și au rămas curat și ertat" (Radu Popescu).

Toate aceste întîmplări, neverosimile ori reale, țin de domeniul realismului literar, însă numai pentru acele vremi. Citite astăzi cronicile atestă o clarviziune temerară, care depășește zonele descriptivului naturalist, pentru a ajunge la atmosferă magică, la succesiuni abstracte, la scriere cu subtext. Ca să nu mai vorbim de atmosfera de basm laic, lipsit de zîne și spirite, dar cu atît mai autentic. Lipsa intenției artistice este compensată de strădania de integrare a scrisului în complexul istoric sau, cum spune Dan Zamfirescu „...faptul că alcătuirea acestor scrieri n-a urmărit exclusiv, sau în primul rînd, scopuri beletristice, nu exclude apriori efortul de comparație și stil, năzuința conștientă spre forma literară".

Valoarea literară a cronicarilor munteni, nesocotită uneori, poate fi măsurată abia astăzi, după ce scrisul modern a suferit atîtea contorsiuni, torturi, ba chiar urgii. „Din punct de vedere literar, cronicarii munteni nu sînt cu nimic mai prejos, **deși altfel, decît** frații lor" (Al. Piru, Prefață la „Cronicari Munteni" E.T. 1968). Acest **altfel** este considerat a sta în talentul lor polemic, pamfletar (văitătură, sarcasm, invectivă). Alegînd citatele pentru îndemnul la lectură pe care îl constituie articolul de față, am încercat să pun în valoare încă o calitate a stilului muntean : rubiconditatea componistică, liniștea texturii, aceasta în pofida agitației, nervului din zonele superficiale ale scrisului lor. Forța componistică a cronicilor muntenești, precizia cu care se cufundă în sintaxă le acordă un fel de modernitate postumă care le face cu atît mai vrednice de luare aminte.

Descrierea nu este făcută la întîmplare, ori potrivit desfășurării stricte a faptelor mai însemnate. Aproape fiecare eveniment este înconjurat de un șir întreg de întîmplări auxiliare, uneori lipsite de importanță față de principalul eveniment narat, intercalate pe neașteptate, sau prin reveniri. Să alegem, de pildă, din Anonimul Brâncovenesc descrierea chemării și plecării lui Brîncoveanu în tabăra sultanului, venit a se război cu neamurile catolice. Cronicarul zăbovește la început asupra clipelor de suspensie care fac nădejdile să încolțească, tocmai pentru a da semnificația evenimentului (domnul se va întoarce cu bine) altminteri nesemnificativ : „Iar Constantin-vodă Brâncoveanul, domnul Țării Românești, iarna au trecut cu pace și poruncile ce-i venise de la împărăție să trimită boii, carăle, caii la Beligrad, le-au trimis toate despre primăvară.

Și acea nădejde avea ca și vara toată să o treacă cu pace în țară-și, cu plimbări, cu ospețe, privind numai ce vor face turcii cu nemții și cu muscalii" (Anonimul Brâncovenesc). E aici un îndemn la liniște lăuntrică și, implicit, la statornicire, la artă. Pentru că aplecarea spre ornament și petrecere tomnatecă a Brâncoveanului e desigur, o trăsătură de caracter, dar și un fel de a zîmbi în fața destinului. Domnul si țara întorc cumva spatele primejdiilor rămase în afară și se grăbesc să trăiască. Poate că așa se explică, în parte, nervozitatea stilului la cronicarii munteni. Care nu-i nicidecum o trăsătură negativă. Ei seamănă cu niște alchimiști care se grăbesc în chilia lor să prepare aurul înainte ca marea forfotă medievală din jur să-i copleșească. Într-adevăr, domnul își propune să petreacă : „În vreme ce mersese la satul măriisale, la Obilești, unde heleșteu mare este și plimbare foarte frumoasă de primăvară, unde nu o dată, ci de multe ori zicea măria sa : că estimp numai a plimbărilor grijă vom avea din Obilești în București, deacii în Mogoșoaia, deacii în Potlogi, deacii în Tîrgoviște, vom trece vara și de toamnă la vii vom merge, unde ni se va părea" (ibid).

Dar cumplitul agă vine nepristan la Obilești, în toiul desfătărilor, fluture negru în amiezile daurite ale plimbărilor. Totul se întrerupe, totul e suspendat o dată cu plecarea domnului spre tabăra otomană (unde nu i se va clinti într-acel an nici un fir de păr, Mustafa sultanul avînd necazuri cu alte națiii, iar peșcheșul trimis fiind „despre primăvară").

„Iuțeala acestor cronicari, gata oricînd să pună punct, a fost consemnată în repetate rînduri. Le este însă peste putință acestor inși atît de iuți să nu-l provodească în întreaga sa încetineală pe domnul Brâncoveanu în drumul lui către sultan : „Că este între munții carei taie Dunărea de curmeziș, de iese de la Cladova cetate, care au făcut-o Clavdie împăratul (...) se vede că este o pieatră găunoasă a căriia găunoșitură, gura, este neagră, afumată, ca cum ar ieși un fum dinlăuntru de negrește mărginile găurilor, iară nu este fum, ci în toți anii primăvara iese un feliu de muscă mitutică ca-n feliul mușteli pestrițe și ca roii iase multă fără seamă, care ieșind din pieatră asupra Dunării, multă se înecă, că ca un vifor întunecat să pornește pă Dunăre în jos și iesă la cîmp, la dobitoace pă care le mușcă, le venincază și cele mai multe mor. Ci cu fum de tufă de fîn își păzesc cîțiva oameni dobitoacele și pe ei. Că și oamenii pătimesc rău de muștele acelea, însă nu mor. Ci pentru acestea mergea domnul încet". (Anonimul Brâncovenesc.) Sînt, în acest text, condensate și stările de suspensie ale primăverii, și cunoștințele despre metamorfoza dipterelor, și indicații despre desimea populației, rărită înspre acele părți mărginașe, și coroborarea plină de melancolie a cauzelor care-l fac pe domn să nu se grăbească : cele naturale și cele sufletești.

La ce s-ar fi grăbit, dacă niciodată nu putea ști : sînt sau nu turcii mulțumiți ? „Însă cu rugăciuni și cu daruri ce au dat pă la porțile turcești, l-au lăsat să șază la Cerneți. Și acolo au șăzut pînă despre toamnă" (ibid.)

Orchestrația devine din ce în ce mai complexă, firea stînd și ea împotriva veselirii în aer liber : „Într-acea vreme au rădicat Dumnezeu o furtună, vînt mare cu ploaie, atît de iute, cît multe case, multe biserici au fărîmat și pen multe locuri ale țării, că petutindenea au fost această furtună, și dobitoace și oameni au ucis, copacii scoțîndu-i din rădăcină și sfărîmînd unul pe altul" (ibid.) Domnul și ai săi, dedați însă altor colorate și pestrițe întîmplări (moartea de ciumă a fie-si, aducerea coconului acesteia, venirea celebrului Scarlat pentru pețirea Ilincăi etc.) n-au stat a se mîhni de toate aceste intemperii și, pentru a pecetlui continuitatea istoriei, „în zioa de dumineca mare au intrat în București".

Citind această compoziție, ne dăm seama că nu din punct de vedere literar „însemnările muntene despre începuturi sunt foarte sărace". De altfel, tocmai pentru a circumscrie sărăcia aceasta undeva în afara domeniului literar, George Călinescu mai spune : „Cronicarii munteni... pot dramatiza mai viu, mai familiar". Nu știu dacă pentru a rezolva acest aparent paradox, Vasile Florescu, în recenta sa lucrare „Conceptul de literatură veche", conchide : „Cu atît mai mult este îndreptățită, acceptarea cronicarilor ca scriitori, căci însuși G. Călinescu le atribuie puterea de a da mari emoții stilistice și de reflecție morală cititorilor rafinați. În definitiv, ce am putea pretinde mai mult unui artist al cuvîntului ?" (pag. 217).

De la această interogație am dori să pornim pentru a ne convinge încă o dată că arta cronicarilor munteni este o artă **deosebită**, că scriitura lor (dacă ne e îngăduit să folosim acest termen pe cale de a se înfla) este mai aproape de concluzia, de lapidarul, de lepădarea de ornamente împovărătoare, de toate aceste însușiri specifice stilului modern. Cronicarii munteni nu se lasă îmbătați de efluviile cuvîntului ca atare, ci caută a-i pune corsetul propriei lor firi. Ei par a fi sfîrșiți de două forțe contrarii : pe de o parte nervozitatea, necuprinderea, în fața necesității de a comunica, iar pe de altă parte dorința de a comunica mai mult decît se cade, adică de a depăși portretistica elementară pentru a contura eroul la modul indirect, prin peisaj, narațiune, chiar filozofie. „A cărora lucruri și cum s-au purtat și cum au desce-s acolo, ce de povești și neadevăruri scriu și zic ! Însă nici direpț aceasta a-i huli detot nu trebuie, atît demult ostenind și trudind a scrie multe și mai de toate, pentru folosul multora".

Pîndit neîncetat de ticurile eruditului, Stolnicul Cantacuzino citează din cei vechi, comentează diferite aforisme antice, aristotelizează. Toate aceste marginalii însă urmează un paralel flux convergent către o idee etică : aceea a disjuncției dintre bine și rău : „Însă aicea nu înțelege filosoful de nebunii cei ce umblă cu oase, cu pietri și sînt de legat că aceia de a fi așa, vine dintr-altă pricină, adecăte au den drăcit au den melancholie, care firescu lucru iaste — ci de cei ce sînt răi oameni și cruzi, carii cunosc și binele și răul ce iaste, ci lasă binele și fac răul". În groaza lui față de fapta rea, istoricul renunță la a o mai descrie. Ocolul, însă, pe care îl face în jurul ei dă în vileag o dramă neobișnuită : drama scriiturii. Anecdotica dispare, precum în experimentele moderne. Nu mai că funcția scriiturii nu devine epistemologică, ea devine etică. „Că pe unde mergea, cu foc, cu her stingea tot și prin multe locuri nici un suflet de nimic nu lăsa viu, nici vîrstă, nici feliu lăsînd, nici ocolind, ci tot supt sabie punea ; cari încă și a le povesti, groaznic și zborît lucru iaste". Cît de surprins rămîi cînd dedesubtul greoaiei tencuieli morfologice dai de o textură complicată și subțire, ținînd de sintaxă !

...simple scobituri văpsite cu lazur albastru

Dacă Anonimul Brâncovenesc zugrăvește o frescă în eternul căuș al locurilor muntenești, logofotul Cantacuzinilor se oprește cu migală asupra zidurilor care fac să stea locului acele vremi.

Parcă-l vedem, de pildă, pe Radu Negru coborînd în cursul anilor de la Adam 6 798, „pre apa Dîmboviții" pentru a face țară nouă. Desfășurați în evantai, descălecătorii întemeiază orașe mari, Cîmpulung, Argeș, răspîndindu-se în umbra munților pentru a cuprinde într-o largă mișcare întregul ținut : „Iar noroadele ce pogorîse cu dînsul, unii s-au dat pre supt podgorie, ajungînd pînă în apa Siretului și pînă la Brăilă ; iar alții s-au tins în jos, peste tot locul, de au făcut orașă și sate pînă la marginea Dunării și pînă în Olt" **(Letopisețul cantacuzinesc).**

Să lăsăm toată această mișcare să se desfășoare și să ne oprim la un exemplu neobișnuit pentru acele vremi de ctitorie. Anume la înlocuirea unor ziduri vechi cu o arhitectură nouă. Într-un număr minim de vorbe ne este descrisă Citim, astfel, o pagină de pură magie literară : o zidire cu o virtuozitate atît de mare încît de după cuvinte răzbește ciocănitul daltei cioplitorilor. „Și sparse Mitropolia din Argeș din temelia ei și zidi în locul ei altă sfîntă biserică — tot de piatră cioplită și netezită și săpată cu flori" (ibid). Deci, un act de edilitate claustrală cu nete tendințe de înnoire. La ziditor, dar și la cronicar. Pentru că, dintr-odată, perioada cu contorsiuni orientale a lui Antim Ivireanu (bogată și fermecătoare așișderea) este strînsă parcă în burduful conjuncțiilor ivindu-ni-se de un modernism aproape... revoltător : „Și au prins pre dănlăuntru toate pietrile una cu alta pe dăndos cu scoabe de her, cu mare meșteșug și au vărsat plumb de le-au întărit". Economia vădită a frazei înlesnește reproducerea aidoma a succesiunii operațiilor dar mai adaugă un fel de spirit al materialelor, care le însuflețește. Piatra, fierul și plumbul învie. Construcția continuă la modul cel mai ingineresc cu putință : „Și au făcut pen mijlocul tinzii bisericii 12 stîlpi înalți tot de piatră ciopliți și învîrstați, foarte frumoși și minunați, carii închipuiesc 12 apostoli". Nici un amănunt de prisos, dar nimic omis. Ba, pentru desfătarea fără margini a cititorului și aducerea zidirii în fața ochilor acestuia, logofătul scriitor face un sublim entre-chat la capătul căruia par a clincheti niște clopoței de cristal : „Și în sfîntul altariu, deasupra pristolului, încă făcu un lucru minunat, cu turlișoare vărsate". Dar toate aceste zidiri închid lumina părînd a deveni un fel de geodă cu felurite construcții de ametist, dar interzisă ochiului. Cronicarul se substituie din nou constructorului : „Iar ferestrile altariului și ale bisericii, cele două deasupra și ale tinzii tot scobite și răzbătute pren piiatră, cu mare meșteșug le făcu". Odată cu spargerea ferestrelor, se poate ajunge afară. Ori acolo „la mijloc ocoli cu un brîu de piiatră împletit în 3 vițe și cioplit cu flori și poleit, biserica, cu altariul dimpreună cu tinda, închipuind sfînta și nedespărțita troiță".

Cititorul va urmări singur, mai departe, zidirea pe o singură pagină de letopiseț a unui sobor „cu frumusețea pe deasupra" Sfintei Sofii, pînă cînd va ajunge la următoarele propoziții finale, de supremă desăvîrșire : „Și pardosi toată biserica, tinda și altariul, împreună și acel cerdăcel, cu marmuri albă. Și o împodobi pe dinlăuntru și pre dănafară foarte frumos. Și toate scobiturile pietrelor pe dănafară le vopsi cu lazur albastru iar florile de polei cu aur".

Cronicarul nostru introduce spontan în cuprinsul celei mai plate informații un element geometric care declanșează adierea magică menită să miște ciucuri nevăzuți : „Și cu a lui blagostovenie, zidi Mitropolie în Tîrgoviște, mare și frumoasă, cu **8 turle** și **tot rotunde**, cum să satură ochii tuturor de vederea ei". (Letopisețul Cantacuzinesc). Cele 8 turle tot rotunde sînt, fără îndoială, un amănunt real al clădirii. Faptul însă, că tocmai pe acesta îl alege cronicarul e o dovadă limpede că ne aflăm în fața unui artist care știe să dea viață unei fraze, folosind o cifră și o curbură.

★

Din lipsă de spațiu și din pricină că reprezintă un capitol — totuși — distinct al istoriei literare, nu am recurs la citate din cronicarii tîrzii : Dionisie Eclisiarhul, călugărul autodiact din Rîmnic și „adevăratul intelectual" Ianache Văcărescul.

Detașîndu-se de ceilalți prin epocă și prin valoare literară (Dionisie este mai păstos, Ianache Văcărescul mai precis, mai limpede în notații), cronicarii munteni tîrzii impun un alt articol care, cu voia „Luceafărului", va fi întocmit altădată.

CORNELIU MERLĂU

pisica.

Rîdeau cu toții demențial, aveau picioarele goale și ude, desprindeau bolovani și îi rostogoleau cu vuiet de groază, pe rîu, la vale. Se chircise în iarbă, tremura de furie și privea neputincios la acel spectacol, chiar le strigase să lase totul așa cum era și să nu mai dea drumul la bolovani că mor toți peștii din rîu, dar ei au rîs și și-au văzut de treabă, iar cînd a început să plîngă, iarăși au rîs. Gata pentru astăzi, a spus cineva într-un tîrziu, să fie într-un ceas bun, din nou erau într-un loc și mama asculta speriată ultimele știri privind invazia nu-știu-cui, tata se spăla pe mîini cu săpun luat pe cartelă, el nu era cu nimic vinovat pentru toate acestea și atunci s-a dezlănțuit într-o furie agresivă urlînd că degeaba, toată porcăria asta nu se mai poate spăla niciodată. Mama l-a mîngîiat cu un gest îndepărtat și absent, aha, a priceput tata și conversa cu un vechi prieten, dar lui îi era rușine și-și ținea capul în piept, știa că și omul acela care-și spunea tată fusese acolo ca să ucidă peștii din rîu. Simțea o singurătate fără sfîrșit, nimeni nu-l auzea, nimeni nu-l înțelegea, atunci s-a hotărît să fugă în lume și tatăl s-a îmbătat pentru prima oară, nici el nu știa prea bine pentru ce, de tristețe sau de bucurie.

★

Așa a venit pe lume Van — blestemînd și hotărît să-și găsească norocul — s-a născut în cămașă de seu, este un caz atît de rar, știi, s-au minunat femeile, va fi foarte norocos băiatul ăsta, vom trăi și vom vedea. A văzut numai niște oameni speriați și înfometați, rîdeau doar nebunii inofensivi din ospicii, mulți își căutau norocul, unii îl găseau, alții nu, și toți se întorceau cum au venit. În casa lor era suficient de întuneric, mirosea permanent a naftalină, mobile masive și pretențios sculptate, scîrțiau îngrozitor ușile dulapurilor, noaptea, cînd se deschideau. Era tăcut și rezervat cu străinii, mai mult dintr-o teamă instinctivă, Liza și Lina constituind oarecum o categorie aparte. De altfel și cele două ființe erau privite cu o ușoară indiferență, în orice caz se obișnuise cu ele și într-un fel chiar le proteja, cu toate că le chinuia uneori cu micile sale răutăți, atunci cînd simțea că trebuie să-și ia lumea în cap și să le lase dracului cu dulceața lor infectă de trandafiri. Tătucu a fost un mare scriitor, Van, i-a spus odată Liza, tu semeni cu el și ar trebui să fii mîndru de asta, da, da, a întărit și Lina, bunicul tău a scris foarte frumos, o să-ți arăt caietul, trebuie să faci și tu neapărat o compunere despre toamnă. Dar Van nu avea chef să scrie încă acea compunere, se gîndea la ea ca la un eveniment îndepărtat pe care îl folosea sieși drept argument al superiorității sale față de ceilalți. Deocamdată călătorea mult, Crusoe, îl dezgustase pentru că se asemăna într-un fel cu mătușile sale bătrîne, fiecare trăia la fel de infect în insula sa pustie.

Vina cu patimă pantere negre, aproape împotriva voinței sale, Moly era neagră și foarte inteligentă, atunci cînd Van o fixa cu degetul și spunea pac, se răsturna numaidecît pe spate și făcea pe moarta. Tocmai de aceea o iubea, tot atît de mult ca pe Fram, Mihail sau Colț-ALB, tocmai pentru că niciodată nu se putea abține să nu ucidă, era în el o pornire sălbatică pe care apoi o regreta. În ziua în care a murit Fram a plîns în neștire și apoi, cînd învățătoarea l-a întrebat de ce a lipsit de la școală a explicat că fusese la Pol, îi murise prietenul său, ursul, și avea ochii plini de lacrimi. Dar învățătoarea s-a înroșit de furie și Van nu înțelegea pentru ce, doar îi spusese numai adevărul, atunci l-a izbit în obraz — după ce ești o tîrpitură mai și minți în halul ăsta ! Van a rămas palid, împietrit, apoi toată umilința și neputința lui s-a prelins într-un scîncet, era ca un bocet, fără lacrimi și gesturi, numai dinții și-i încleștase cu disperare în buza de sus pînă cînd a simțit sărat în gură. A fost ziua de spaimă în care a văzut pentru prima dată prăpastia care îl desparte de ceilalți, și-a blestemat atunci părinții din tablourile acelea îngălbenite și triste spînzurînd deasupra patului, care îl lăsaseră singur pe lume, să se tîrască ca un vierme pe picioarele lui strîmbe și moi, în mijlocul batjocurii și milei și sănătății și prostia semenilor săi. A simțit atunci ca un șarpe sugrumîndu-i gîtlejul și o ură grea, dureroasă, otrăvindu-i sufletul, s-a întors în sine, înrăit, ca într-un spasm de vomă. De atunci i-a izbucnit în ochi privirea aceea neagră, fulgerată pe sub gene, ura cu furie monstrul de la catedră, ura cu deznădejde fata delicată din banca a doua, căreia îi mîngîiase de atîtea ori cu privirea părul strălucitor și care se uitase astăzi la el ca la un animal ciudat, curioasă și răutăcioasă, îl ura pur și simplu pe băiatul acela cu multe coșuri pe obraz căruia nu-i puteai ajunge la nas fiindcă tată-său se bătuse cu dușmanii. Îi rămăsese năuc în creier — stîrrrpiturrră — era ca o lovitură primită pe la spate, mișelește, sau ca atunci cînd îi scuipi între ochi o înjurătură de mamă, orfanului. Van a știut atunci că el nu are dreptul să viseze, nu poate să se gîndească la nici o fată cu părul strălucitor și nici măcar nu avea un tată, chiar unul obișnuit, fără vreun merit deosebit. Nici nu-mi pasă, s-a zvîrcolit Van, toate astea sînt niște rahaturi care nu mă interesează, și a izbucnit răgușit, cu sughițuri deznădăjduite, ca după o renunțare de neconceput și definitivă. Învățătoarea și-a ridicat brațele și sprîncenele a mirare prefăcută, uitați-vă la el, copii, ce sensibil este, și copiii s-au uitat toți la el, au rîs bătînd cu picioarele în podele, ha, ha, ce sensibil! Deodată Van a încetat să mai plîngă, s-a săltat cu mîinile tremurînde și puternice, s-a tîrît legănîndu-se hîrși, hîrși spre ușă și acolo s-a întors, avea un zîmbet crispat și rău pe buzele palide și îi ardeau ochii, au tăcut toți și el a spus, încet și clar — scîrbelor! A clănțănit ușa, în clasă era o tăcere ca niciodată și au auzit îndepărtîndu-se pe coridor un scrîncet chinuit, ca și cum ai lovi într-un cîine cu piciorul.

★

Acasă a zăcut absent și într-o totală indiferență, s-au perindat neliniștite mătușile, cu nasurile lor de vrăjitoare, pînă cînd Van a deschis gura și le-a spus — ați început să mă cam plictisiți, știi, să mă lăsați de-acuma dracului ! Femeile au rămas fără glas, nu le venea să-și creadă urechilor, niciodată, a îngăimat într-un tîrziu Liza, niciodată n-ar fi făcut asta tăticul meu, pentru că a fost un mare scriitor și tu ai uitat asta, Van, oh, cum se mai zvîrcolește în mormînt bunicul tău, cînta Lina, cum se mai zvîrcolește, dar Van nu mai asculta, rămăsese nemișcat sub privirile acelea ca două tăieturi de pumnal. Era beznă și tăcere ca dincolo de lume, bătrînele se năluciseră peaiurea. Van se abandonase demult, inert, în ochii halucinanți care-l fixau acolo, rotunzi, reci și fosforescenți, a izbit deodată în plin obrazul trist al mamei sale. Geamul a sărit în țipăt de cioburi, pumnul îi atîrna neputincios

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1940

12 Martie

. . . . . .

După masă, cu Loti, la M-me Sybille. Repetiție pentru recitalul de duminică. Material pentru mai mult decît o cronică : eseu despre dans. Să enumăr punctele :

a) dansul este ieșirea din categorii, fiindcă întrunește deopotrivă muzica, drama, pantomima, mimica, pictura, desenul ; de unde se vede că

b) dansul este arta prin excelență umanistă (comunică tuturor și oricînd, — referință la Grecia antichității și la rușii moderni) ;

c) cînd se ridică la înălțimea unei arte adevărate, nimic din dans nu comunică simțurilor : e senzualitate intelectuală :

d) un dans adevărat traduce în limbaj rațional toate percepțiile senzoriale.

În sala largă, cu parchetul lustruit, o atmosferă de legendă cu naiade. Corpurile tinere ale dansatoarelor strălucesc de o căldură și o libertate care mă întoarce la elemente, la întîia vîrstă a omului. Singurul element „laic", senzorial, sexual aproape : mirosul proaspăt de sudoare crudă, pe care-l emană trupurile acestor fete.

O revelație : Lulu Lainici ; m-a izbit asemănarea (la chip) cu Gabriel Negri. Talentul și vibrația unei mari artiste. Uimitoare. Dansul e, pentru ea, joc, poveste, cîntec și descoperire. E aceeași și mereu alta. Fiecare mișcare trădează un efort de conștiință susținut de o eleganță a gestului, a trupului. Îi prevăd o ascensiune strălucită. Semne particulare : are 17 ani.

O singură decepție ; la sfîrșit, M-me Sybille mă întreabă dacă am să scriu ceva. O voi face, desigur, dar nu pentru ea. Pentru ea, răspunsul meu a fost negativ.

★

Seara, la bodega „Mircea" o surpriză : Costică Stoican. Așadar, trăiește. Luăm întîlnire pentru a doua zi, dacă mai rămîne în București.

★

Mă hotărăsc, dacă voi fi concediat definitiv de la *Timpul*, să plec la Sighișoara unde să-mi scriu cartea despre Mateiu Ion Caragiale, folosindu-mă de materialul strîns pînă acuma.

★

Fiecare zi din această primăvară e o surpriză și o încîntare. Aștept zorile ca să mă bucur de soare, de lumină, de oameni, de viață. O, cîtă pasiune de a trăi ! Cîtă inconștiență în lucrul ăsta.

Pe fronturi, totuși, oamenii se omoară și se vor mai omorî, cine știe cîți ani.

Primăvara asta e mai frumoasă și mai tragică decît toate celelalte.

★

14 Martie

Azi a fost o zi de primăvară adevărată, nu numai pe pămînt, în aer, în cer, dar și în mine.

Lungă plimbare, cu popasuri, cu ocoluri și reîntoarceri, în Cișmegiu. Cît mi-e de drag Cișmegiul ăsta, pe care și mama îl iubea atîta, în care ea a trăit cîțiva, cei mai luminoși, din anii copilăriei ei amărîte, în casa aceea cu doi lei la intrare.

Și mie, tot copilăria mi-o evocă acest Cișmegiu. Și tuturor copiilor le-o va evoca. Fiindcă este *grădina*. Grădina propriu-zisă, cu atît mai autentică, mai definitivă, mai conturată, cu cît e zbîrlită în mijlocul unui București cu blocuri, tramvaie și reclame luminoase, de neon.

Cișmegiul e autonom ; cu pămîntul, cu pomii, cu atmosfera, cu soarele și cerul lui. Dincolo de grilajul lui, începe Bucureștiul : fără cer, fără soare, fără pomi. Cu murdăriile, cu bicisnica lui viață de tîrfe și codoși, de afaceri, de mizerie și desfriu, de bodegi și otomobile.

Pămîntul mirosea a reavăn în Cișmegiul meu de azi, ca un așternut, ca o odaie în care nu s-a dereticat. Din iarba încă plină de rugina toamnei trecute, au scos gămălii gingașe, albe, de faianță, ghioceii : niște flăcări mici de candele albe. Iată-mă în grădina — în împărăția — copilăriei mele, la mama-Leana ; uite și pomii, uite și frunzele pe care le strîngeam grămadă ca să le simt mai puternic mireasma de vară trecută, de abur al pămîntului, proaspătă.

Îl știu pe dinafară. Aici „șezum și plînsem", aici am colindat cu Ion Pădureanu, cînd stătea pe Cobălcescu, într-o casă cu curve, lîngă closetul care putea îngrozitor. Aici am venit, acum șapte ani, cu Loti și i-am spus cît o iubesc. Aici am venit să-mi îmbogățesc și să-mi macin singurătatea care îmi e atît de dragă. Aici, în careul cu șomeri, pe băncile lui, am ascultat glumele golanilor, am vorbit cu ei, ne-am împrietenit, mi-am înscris însemnările și poeziile. (Și astăzi am scris una).

Numai pentru atîta, și încă nu pot disprețui Bucureștiul : pentru Cișmegiu. El a fost martorul meu viu și mut la toate durerile, la toate bucuriile, la toate adîncile mele singurătăți...

★

Așa cum e acum, Cișmegiul abia mai răsuflă ; privește cu groază și așteaptă cu teamă să nu fie și el periat, pieptănat, bărbierit. Asta se cheamă „spre un stil Regele Carol II". Aferim stil !

Trebuie să mă bucur de zilele însorite ale începutului ăstuia de primăvară, să umblu în Cișmegiu, să mi-l închid în amintire, în priviri, în sînge, să rămîn cu icoana lui dulce, delăsată, nițel barocă, nițel pretențioasă, dar a lui, așa cum a fost și este azi.

Ici și colo, au scos timide capete florile dintîi ale primăverii. Și aici, o observație : într-un București îgnar, într-o țară de ciobani și plugari, noi facem pauză — mă rog matale ! — cultură. Toate tăblițele indicatoare din Cișmegiu scriu numele plantelor, pe varietăți, clase, genuri, încrengături, numai pe latinește. Dacă nu știi că asta e brîndușă și astălaltă un ghiocel, poți să-ți spargi capul citind explicațiile savante scrise cu cîte doi *r* sau *l* de pe tăblițe. Singurele lucruri scrise pe românește sună cam așa : „Cine calcă pe iarbă ori le rupe, este dus la secție și condamnați că a stricat florile de la 100 la 500 de lei".

Românește, pentru agramați. Dar latinește, pentru cine ? Că nici „boierii" nu știu. Poate, pentru Dombrowski !

★

Am revăzut-o pe Lucica Petrovici. Arată mai bine, mai întinerită ca oricînd. Încolo, tot plină de probleme încîlcite, de copilării care încep să nu-i mai stea bine. Deși îmi dau seama că e o femeie de rară inteligență.

★

Din ce în ce, se conturează în mintea mea imaginea lui Lulu Lainici. Este, fără îndoială, o mare artistă. Am dat niște „însemnări" despre ea pline de elogii, la gazetă. De fapt, numai pentru ea și de ea mi-au fost inspirate. Să vedem dacă vor putea apărea.

La tot ce-am scris, am adăugat azi, mintal, o observație : dansul este expresia dialectică a vieții fiindcă, ieșind din categorii, el înfățișează și viața și negația ei (prin mișcare și prin static, sau, mai curînd, extatic).

E interesant pentru mine să constat că orice femeie de care mă apropii mă solicită nu atît prin frumusețea, grația, senzualitatea ei, ci prin inteligență sau prin posibilitatea pe care o are de a comunica inteligenței mele. E adevărat că, odată prins într-o comunicare de inteligență, ajung să doresc și sexual o femeie.

★

O observație a lui Loti : toți sîntem nemulțumiți de locul în care ne aflăm și dorim să fim aiurea. Exemplu : Dabit care nu putea suferi Parisul și rîvnea alte țări.

Este aici, cred, toată drama tinereții noastre : rădăcinile ne sînt rupte și... *autant en emporte le vent*. Sau, poate, este sentimentul universului care încolțește în noi, odată cu progresul tehnicii ? Știm că am putea fi, într-o singură zi, la celălalt capăt al pămîntului.

Mai curînd cred însă în ipoteza dintîi : tinerețe fără căpătîi. Lumea asta nu e a noastră ; e făcută după legile și pe măsura stăpînitorilor ei, putredă, mîncinoasă, uscată, sterilă, străină idealurilor, năzuințelor, dorurilor noastre.

Ce ne mai poate rămîne, decît singurătatea ? Singurătatea cu orice preț și pe care vrem s-o înlocuim prin schimbarea decorului ca s-o putem suporta mai ușor.

★

Timaru începe să mă intereseze ca fenomen *în sine*. Omul ăsta pare să evolueze încet, dar bine. Mai acum un an, să te ferească Dumnezeu să-i fi vorbit prost de Anestin. Astăzi, e la o distanță covîrșitoare de el. Îl *vede*, își dă seama de lucrul ăsta. Și gîndirea lui Timaru e din ce în ce mai coaptă, mai rotunjită, mai aplicată pe realități, mai adîncită spre miezul lor.

★

Mîine mă duc la Jenel, cum e mîngîiat patronul nostru financiar, Hurtig. Dacă nu s-a aranjat nimic cu angajarea mea, plec la Sighișoara, unde am să termin cartea despre Mateiu Ion Caragiale.

Primăvara îmi dă forțe și speranțe noi. Cu toată tristețea inevitabilă pe care mi-o aduce.

★

Mă bucur mult de încheierea păcii ruso-finlandeze. Și-mi verific încă odată intuițiile politice, dacă știrea executării lui Kuusinem nu se va dovedi adevărată.

15 (sau 16) Martie

În sfîrșit, unele bucurii. Mici în aparență — uriașe, în realitate.

Abia s-a încheiat pacea sovietică, și telegramele vestesc o gravă și bruscă scădere a lirei sterline. Evident, nu atît de gravă încît să nu poată împiedica în presa mondială precizarea acestei devalorizări. Dar tonul presei e de toată minunea : „Cercurile financiare și economice s-au arătat foarte impresionate (ăsta e cuvîntul : foarte impresionate !) de eșecul englez".

Și nu e. *God save the king !*, decît un fleac pe lîngă ceea ce li cuvine acestor bestii insulare. În sfîrșit, iată și rațiunile mai puțin „umanitare", mai puțin „dezinteresate", mai puțin „pacifice" ale politicii de război britanice. Ale politicii britanice pur și simplu. Leul englez e rănit, nu urlă însă, — ci mîrîie doar. Așteaptă să-și ia revanșa la sud, în Afganistan, în Caucaz...

★

Legionarii reînvie ; după ce au plătit cu cel mai idiot cap pe care l-au avut, al lui Codreanu, miile de greșeli politice, au intrat azi în FRN. După ce, bineînțeles, au pus condiții foarte riguroase și precise. Abia acum, Garda de Fier începe să devină un organism politic, întrebuințînd metode și tactică politică ; altele decît pistolul și tocmai de aceea amenințătoare. Germania își va recîștiga, în cîteva luni, preponderența în România.

Și abia peste cîțiva ani, vom asista la marea încăierare între Rusia Sovietică și nazism.

Oricum, reintrarea în arenă a legionarilor este un fapt hotărîtor pentru soarta României. Se va vedea mai tîrziu cît îl va costa pe Carol această inabilă (pentru el) manevră.

★

Se vorbește de trimiterea lui Gafencu ministru la Londra și a lui Ralea, la Moscova. Oricum, între Gafencu și Ralea e o diferență de plafon intelectual. Începem să le furnizăm englezilor marfa cea mai proastă. Nu e rău !

16 Martie

Am fost la Jenel : nu s-a aranjat nimic. M-a poftit să trec Luni, cînd va avea un răspuns definitiv pentru mine. Cred că răspunsul va fi negativ și trebuie să mă pregătesc pentru un proces de daune, pentru angajarea la *Jurnalul* sau plecarea la Sighișoara.

★

Nu mi-a apărut nici articolul despre școala d-nei Sybille. Îmi pare cu atît mai rău, cu cît Ledea îmi spune — o, candoare a turpitudinei ! — că „nu-l servește pe el"... dar că Lulu Lainici ar fi fost foarte emoționată să-l fi citit.

★

Lungă discuție cu Loti, în urma căreia se hotărăște plecarea ei. Mă doare că fata asta n-a înțeles nimic din durerile și amarul meu, că e egoistă, că reduce totul la ea și la amorul pentru ea. Mă întreb dacă nu e mai bine că pleacă. Dacă ea a înțeles atît de puțin din mine, dacă astăzi, după șapte ani, dă dovadă de atîta îngustime, cum mai pot eu s-o schimb ?

Am venit — după o masă prelungită cu „cavalerii" de doi bani — acasă, unde am găsit odaia rece, așternutul vraiște, singurătatea înghețată. Mi-e rău, dar trebuie să mă învăț și cu acest rău. Să-mi fac o educație a singurătății, să fiu tare cu mine însumi, să nu aștept nimic de la nimeni, decît de la mine.

În definitiv, mă întreb dacă nu sînt eu un om putred ? Ce rost ar avea să mai stric și viața atît de promițătoare a lui Loti ?

Mi-e rău din pricina vinului băut. Mi-e rău de răul din mine, de singurătate, de mizeria în care cad. Am luptat mult împotriva morbului care mă roade de ani și ani de zile. Nu-l voi putea birui, — e mai tare ca mine.

Deci, să cădem ! Să decădem ! Pînă acolo unde fundul se confundă cu piscurile. Și poate — cine știe ? — am să-mi descopăr adevărata față. Adevărata mea fire.

17 Martie

Seara dulce a începutului de primăvară. Luminile și mulțimea duminicală — la care s-a adăugat conștiința puțin laxă, de șomer în devenire — mi-au întîrziat întoarcerea acasă ; îmi știam, pe deasupra, odaia rece, fiindcă nici n-am lemne, nici Ana nu-mi face foc fără să-i spun.

Ziua a început simplu : Loti a venit, și-a umplut geamantanele cu lucrurile ei și a plecat.

După masă, singur, tăcut și ușor adumbrit de o tristețe care se ridică din toată lumina asta sfîșietoare, am fost la Dina. Ea, destul de drăguță. Niță, ca de obicei. Mă uimește, mă dezolează și mă încîntă băiatul ăsta ; atîta inteligență logodită cu atîta turpitudine, rar mi-a fost dat să cunosc. El rîde de mine că sînt înclinat numai spre generalizări. Eu, dimpotrivă, îi admir spiritul practic, humorul gras, verva aidoma, gustul pentru lucrurile îngrozitor de unsuroase, pantagruelice. Niță trăiește cum mănîncă și viceversa. Și totuși, — între glumele porcoase și inteligența lui practică dusă pînă la un prozaism dezgustător — străbate o tărie a inteligenței și a culturii solide, întemeiate pe un cap foarte, foarte sănătos. E viciat de mediul românesc, la care a știut să se adapteze zi de zi și an de an. — sau e mai degrabă un om întreg care nu refuză nimic din ceea ce viața aceasta îi poate oferi, dar care, dacă primește totul, știe deopotrivă să și aleagă ?

Cred în această ultimă alternativă.

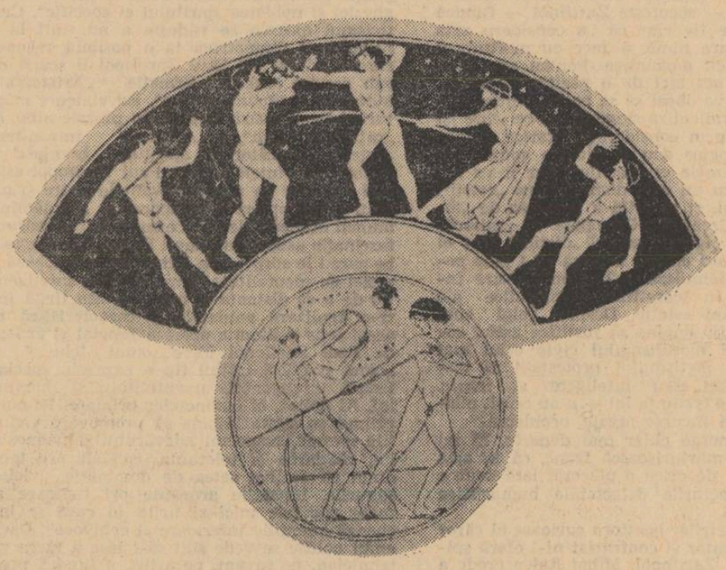

oglinda retrovizoare

(Urmare din pag. 5)

respectat principiul pînă la cap, și nici măcar nu aș fi trecut prin apropierea acestui subiect dacă astăzi nu mi-ar fi venit un porumbel la fereastră și dacă în memoria mea n-ar fi pătruns un fapt nepreväzut și trist. În piața San Marco, la Veneția, am văzut un porumbel mort — nu mort — ci ucis ; zăcea pe lespezile de piatră, cu pieptul sfîșiat, iar sîngele, așternuse în jur o mică draperie de un carmin gingaș și pur.

Aveam un pachețel în mînă, și pe el am notat, crezînd că aș putea să uit : „Cine a ucis porumbelul ?" Hîrtia pachețelului am aruncat-o fără să-mi dau seama că era o însemnare pe ea ; fac uneori astfel de notări, pe ce se nimerește, fiindcă nu port carnet în buzunar — pe urmă le pierd sau le rătăcesc, dar nu uit.

La nici o vietate domesticită n-am constatat atîta încredere în om sau atîta lipsă de teamă ca la porumbeii din piețele Italiei, care nici măcar nu sînt păsări domestice ; ei aparțin cerului, nu omului, și totuși convițuiesc cu aceasta din urmă, în înțelesul că își împart spațiul după posibilitățile de mișcare ale fiecăruia, păstrîndu-se, cu respectarea proporțiilor anatomice, egalitatea cea mai deplină.

Privind piața San Marco din Veneția, care cred că este cea mai populată, am crezut că porumbeii uzurpă spațiul omului, fiindcă uneori nu mai rămîne nici o cărare pe unde acesta să treacă. Și totuși, oamenii trec, forfotesc, fără să se întîmple nici o ciocnire. În fața lor porumbeii se dau la o parte, cu o grabă calmă, elegantă și elastică, apoi revin ca un val care se întoarce. Mi s-a întîmplat, străbătînd piața, să mă întîmpine un stol dens de porumbei care își luau zborul. Mi-am aplecat capul instinctiv și mi-am acoperit obrazul cu mîinile ca să mă apăr. Cu toate că erau strînși aripă lîngă aripă, contopiți parcă într-o masă compactă, m-au ocolit fără să mă atingă, dar atît de aproape că le-am simțit suflul zborului și poate chiar respirația.

Convițuirea nu se rezumă însă numai la împărțirea spațiului. Aici porumbeii nu-și caută hrana ca toate păsările cerului, ca sărmanul meu oaspete speriat de la fereastră, ci așteaptă să le-o dea omul. Omul e orcine — și cine nu dă grăunțe porumbeilor — măcar pentru bucuria de a vedea cum vin să le culeagă din palmă ? Acesta este însă un fel sentimental de a le asigura hrana. Autoritatea comunală are grijă de ei organizat și sistematic, prin prevedere bugetară. La ore fixe, oameni ai primăriei apar în piață și împart grăunțele cu gestul uitat al semănătorului. Păsările roiesc atunci euforic în jurul lor, și cred că nu de foame sau din lăcomie — și vreau să cred că nici din obișnuință, ci spre bucuria privitorilor. Nimeni neavînd de tras vreun folos contabil de aici, întîmplarea rămîne un spectacol gratuit, în amîndouă sensurile acestui cuvînt, și o demonstrație de omenie.

De aceea mă întreb, cu tristețe, după atîta vreme : cine o fi ucis porumbelul ?

★

Belgradul este o metropolă europeană pe care n-o cunoșteam și pe care aș fi vrut s-o văd, mai ales că, după Viena și Budapesta încheie șirul celor trei capitale așezate pe Dunăre, devenind astfel într-un anumit chip și măcar puțin, porturi la mare. De cîte ori trec printr-un asemenea oraș se nasc în mine nostalgii nautice care n-aș vrea să se stingă într-o zi.

Ploua atît de tare și de definitiv încît n-am văzut decît vitrine aburite, clădiri cenușii, asfalt și caldarîm și fete în mini jup, mai multe decît în Italia și cu picioare parcă mai lungi ; totul însă era ud — vitrinele, fațadele, asfaltul și picioarele fetelor dezgolite două palme mai sus de genunchi, cochetărie care m-a bucurat nespus și pe care am admirat-o cu atît mai mult, cu cît, pe asemenea vreme cerea un sacrificiu și reprezenta, pentru mai tîrziu, un risc.

Fiindcă mai aveam ceva bani și nu țineam să-i economisesc, m-am uitat prin vitrine, căutînd ceva, nu știu ce, obiecte de obicei fără folos și care se numesc amintiri. Negăsind nimic, sau totul aparîndu-mi fără luciu și aburit, am cumpărat o sticluță de parfum franțuzesc — amintire de la Paris. Era un flacon mic, l-am băgat în buzunarul hainei de ploaie și pînă să ajung la mașină, l-am pierdut nu știu cum. Mi-a părut rău, de ce să mint, dar nu cine știe cît. Fiindcă în definitiv, cu sticluța asupra mea, sau asupra cui v-a fi găsit-o pe trotuarul ud, însemna că îndeplinisem ceea ce îmi pusesem în gînd. Așa că am pornit mai departe cu programul sfîrșit.

neagră

și încleiat în ceva cald și umed, globurile verzui s-au prelins hoțește spre el și Moly, pisica neagră, i-a lins toată noaptea, cu dragoste, sîngele fierbinte.

★

Ziua care a urmat a fost absolut fără nici o noimă. Încă de dimineață, cineva a observat în capătul străzii un obiect înalt, alb și înfricoșător care se apropia pe măsură ce creștea neliniștea și mai ales teama nelămurită din sufletele oamenilor. Un om necunoscut, cu jachetă și cu șapcă pe ochi, se plimba tăcut, măsurînd cu pasul în josul și-n susul străzii, se oprea uneori și scria ceva într-un carnet și atunci zeci de ochi îl spionau după gardurile cu zăbrele, cu ură, tocmai pentru că nu-i cunoșteau exact intențiile, era numai o acalmie înșelătoare, ca atunci cînd aștepți să sfîrtece cerul, trăznetul. Liza era într-o stare febrilă, cum nu fusese niciodată, ieșea din curte, își streșina ochii și se întorcea în fugă să-i gîfîie Linei — se apropie, dragă, se apropie ! Lina sta nemișcată într-un jilț din sufragerie ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, numai privirea și-o ațintise în pendula din perete și așa, încordată, ai fi crezut că este singura ființă conștientă de monstruozitatea acelor secunde grele ce se succedau indiferent și cădeau ostile într-un timp ce umplea un ultim spațiu pînă la ceva definitiv și ireparabil. Strada se transformase într-un furnicar înnebunit, întărîtat de primejdie, vecinii își adunau prin curți tot ceea ce reușiseră să strîngă într-o viață de om, își împachetau înfrigurați vesela și icoanele și oalele de noapte și amintiri leșinate din stațiuni uitate de dumnezeu, lăsau grăbiți ceva din sufletele lor în paturile bătrîne în care zămisliseră unii după alții bunicii, părinții și ei înșiși, paturile acelea ocrotitoare, cu somiere mari, unde își uitaseră bolile și puținele clipe de fericire. Nimeni nu mai avea timp să plîngă sau să privească atent un lucru anume, își prelingeau numai gîndurile în fugă peste resturile acelea de viață. Singur Van rămăsese nepăsător în mijlocul zvîrcolirii generale, o ținea la piept pe Moly și o mîngîia bălăbănindu-și capul în ritmul unei muzici grave, mortuare, pe care doar el o auzea. A trecut pe lîngă el, fără să-l atingă, țipătul disperat al Lizei — au sosit ! — năvălise în sufragerie să o anunțe pe Lina, Lina se holba îngrozită la pendulă, tocmai bătea ceasul al doisprezecelea, asurzitor, ca un clopot din fundul lumii, și cînd ultima bătaie s-a stins prin cotloanele întunecate, zidurile casei s-au năruit încet, în pulbere, și limbile ceasului au început să se rotească bezmetic, ca într-un iureș. Dar Liza și Lina n-au mai putut vedea asta, se gătiseră amîndouă în rochii albe, de mireasă, și se călătoriseră acolo unde nu este nici tristețe, nici bucurie, numai liniște și uitare.

★

Van a pătruns într-o lume străină lui, fără să vrea și fără să se împotrivească. Și înainte era singur, dar acum simțea că nimic din ce există în jurul lui nu i se potrivește — nici scările reci și parcă fără sfîrșit, nici coridoarele pustii și toate la fel, nici ușile identice din spatele cărora ai tot timpul impresia că te fixează un ochi lipit acolo, de vizor. Ce îl neliniștea mai mult pe Van era faptul că nu putea identifica nimic din ceea ce a fost, nu se mai putea recunoaște nici pe sine, uneori avea bănuiala că totul se întîmplă într-un vis din care nu se va mai deștepta niciodată și că de fapt el nu există. Singurul argument al unei existențe deja cunoscute și al propriei personalități rămăsese Moly, pisica neagră scăpată ca prin minune dintr-un naufragiu ale cărui cauze Van nu le înțelegea. Fără Moly, Van ar fi încetat de a mai fi Van, ea era unica realitate într-un decor absurd pentru el, cu străzi revoltător de drepte și nesfîrșite, cu alte străzi care le intersectau la fel de perfect — străzile acelea care nu-l duceau și nu ajungeau nicăieri pentru că totul rămînea neschimbat — cu clădiri ce se multiplicau ca într-un coșmar, fără să le poți deosebi și gata să te strivească, cu cerul, cerul îmbucătățit în perfecte figuri geometrice, atît de rece și atît de îndepărtat. Van era convins că universul constituit în jurul său îi era numai lui ostil, capcana fusese doar pentru el pregătită, nimeni nu-l mai putea salva, nu cunoștea nici o cale de plecare sau de întoarcere. Moly era singura lui bucurie, lîngă ea se regăsea pe sine în serile triste de toamnă, se temea cînd o privea uneori în ochii ca două tăieturi de pumnal și atunci îi încolțea în minte foarte vagă bănuială că numai datorită ei se va elibera odată și-odată.

★

În cameră se lăsase întunericul și Van asculta buimac o voce bărbătească, răgușită, nu pătrundea exact înțelesul cuvintelor dar simțea plutind în aer o mare primejdie. Moly părea că ascultă și ea pentru că rămăsese încordată și nemișcată în colțul camerei, îi ardeau ochii verzi și Van își recunoștea în tremurul abia stăpînit al mîinilor și în vaierul mereu crescînd din creier, o stare pe care o încercase și altădată. Pisica de la apartamentul treisprezece constituie o mare primejdie pentru noi, declama vocea, și se impun măsuri drastice pentru reglementarea cît mai urgentă a acestei situații. Nu numai că poate fi purtătoarea unor insecte foarte periculoase, dar își poate scoate oricînd ghearele pentru a ne zgîria atît pe noi cît și pe copiii noștri, fără să mai amintim că însăși prezența ei în mijlocul nostru este un prilej de reînviere, în rîndul locatarelor mai slabe (și de ce să nu recunoaștem, ele mai există încă), a unor vechi superstiții, incompatibile cu blocul nostru. Nu mai vrem să ne oprim din drum pentru orice pisică neagră de la apartamentul treisprezece ! Ea trebuie să dispară și propun ca locatarul de la apartamentul doisprezece să ducă la îndeplinire această sarcină de onoare. Era din nou liniște, ochii lui Moly ardeau ca flăcările verzi pe morminte, ușa a scîrțîit prelung și în cameră a intrat furișîndu-se locatarul de la apartamentul doisprezece, s-a îndreptat spre Moly și a făcut să dispară sub haină globurile verzi, iarăși a scîrțîit ușa, închizîndu-se. Van asistase neputincios, ar fi vrut să strige dar nu mai avea glas și acum, cînd rămăsese singur, a simțit cum ceva s-a rupt în el, dureros, și a început să scîncească ca atunci, în copilărie.

★

E toamnă și plouă, plînge Dumnezeu cu lacrimi de ploaie... Întotdeauna plînge Dumnezeu, toamna, și va plînge mereu și va fi mereu toamnă pentru că pămîntul are nevoie de lacrimi, pămîntul are nevoie de ploaie. Îndură-te de mine, Doamne, că sînt pămînt uscat și fără roadă, plîngi, Doamne, și udă-mă cu lacrimile tale, plîngi, Doamne, și fă-mă să înfrunzesc, plîngi, Doamne, și fă-mă să rodesc, plîngi, Doamne...

Pisica neagră îi lingea cu dragoste mîna spînzurînd sub bancă, dar Van nu o mai simțea, continua să cînte, pe locul acela de pace în care odihneau Liza și Lina, compunerea lui despre toamnă și nici măcar nu știa că murise de mult.

paul zarifopol

Retuşări la un portret

Trei trăsături izbitoare par să-l caracterizeze pe Paul Zarifopol.: raționalismul, reacția alergică la neautenticitate, la „poză", la „strîmbătură" și atitudinea consecvent estetică. Dar, privind lucrurile mai îndeaproape, avem surpriza să constatăm că, la un moment dat fiecare din aceste presupuse „constante" ale spiritului său schimbă, derutant, de semn.

Paul Zarifopol nu pierde evident nici o ocazie să-și exprime repulsia lui structurală pentru orice încercare de atentat la autoritatea rațiunii. De aceea îi recunoaște singură matematicei consecvența cu principiile gîndirii logice riguroase. Dincolo de hotarul ei se întinde „paradisul impreciziei". „Aici își află locul metafizica, morala, religia, istoria, teoria politică — și cum altfel se mai cheamă construcțiile intelectuale cu care oamenii adese își ascund numai, sub aparențe și pretențiuni logice, poftele, visurile, gusturile, în care se întrupează pornirea lor fundamentală : setea de putere". Iraționalismul, misticismul, instinctualismul își atrag cel mai crunt dispreț din partea lui. Bergson e „sa bête noire" și nu pierde niciodată prilejul să mai spună ceva rău despre el. Dar dacă această atitudine nu lasă nici un dubiu, facem o constatare neașteptată. Lansatorul îndemnului : „înapoi la precizie, la raționalitatea consecventă și responsabilă !" urmărește fără îndurare tocmai produsul prin excelență al unei asemenea orientări în cultură : clasicismul. Zarifopol nu obosește a-și bate joc neîncetat de el (...„un stil dreptliniar, uscat, de o nemiloasă și istovitoare claritate, aspru și cenușiu, un stil numai din concepte scurse de tot sucul impresiilor și strict legate în definiții și explicații..." „născut din disciplină și destinat să disciplineze..." „pare c-ai avea nisip prăjit în dinți, cenușa sub unghii, și te-ai fi spălat pe obraz cu leșie"...): clasicismul obligă „geniul francez" să semene teribil cu cel care prezidează „o întreprindere de industrie nemțească", sau „stilul vieții municipale germane" („Rechts gehen — Links fahrenn și Verboten — mai ales Verboten" ; „totul prevăzut, totul socotit, cu neclintită siguranță trasă deosebirea între permis și nepermis : — în scurt, triumful nediscutat al rațiunii...").

Persecutorul misticismelor și vitalismelor instinctuale, în schimb îi admiră fără rezerve pe „ruși", fiindcă au singurii azi, împreună cu nordicii, — zice el — sentimentul „viu și adevărat" al tragicului. Acesta se naște — subliniază Zarifopol — „din tortură morală și teroare fizică, din spaime religioase și anxietate metafizică". Iată-l prin urmare scîrbit de mărginirile rațiunii și fascinat de un cu totul alt peisagiu sufletesc.

Cum se justifică o asemenea bruscă schimbare de optică ? „Rușii sînt oameni care nu se strîmbă" — ține să ne asigure Zarifopol.

De aceea îi admiră el pe Tolstoi și Dostoievski, spirite absolut opuse lui Turgheniev, exemplul rusului „deformat", „prins cu totul de frizeria europeană".

Oroarea de neautenticitate dă prin urmare impresia a fi reacția fundamentală a lui Zarifopol. Clasicismul îl detestă pentru că e un învățat, o retorică, o siluire a individualității împinsă nefiresc spre „obiectivare", spre „media comună". Nenaturalețea îl supără la Malherbe, Vaugelas și Boileau, „acești vrednici jandarmi literari" la Racine, „binecunoscutul poet de curte, lustruit și înstrunat". la Voltaire, „neastîmpăratul grafoman". Pe Montaigne, „surprinzătorul „impresionist" din secolul al XVI-lea", pe Saint Simon și pe La Rochefoucauld, dușmanul „geometrismului" psihologic, îi iubește pentru că au avut tăria să fie ei înșiși.

Sentimentalismul, alt dușman al lui Zarifopol, are iarăși gravă vină de a încuraja exteriorizările convenționale. În locul reacțiilor sufletești adevărate, el ne servește „lacrimi, suspine, intonații și mutre înduioșate". Bruta din om ține cu orice preț să arate că e sensibilă, de aceea afectează o mare compasiune pentru suferința aproapelui, o indignare umanitară la tot ce o provoacă. Zarifopol se simte împins de un demon lăuntric să demaște sentimentalismul oriunde se manifestează el, ca o poză ipocrită și desgustătoare. Îl citează astfel cu o particulară satisfacție pe Caragiale, care a numit „dintr-o nemereală de geniu", lacrimile : „balele melancoliei".

Să nu ne grăbim însă a crede că am descoperit în alergia la neautenticitate resortul intim definitoriu al spiritului lui Zarifopol.

Nu numai sentimentalismul și retorismul ca maimuțăreli, dar grimasele și strîmbăturile în genere îi displac eseistului pentru că sînt **urîte**. Acestea vin să **pocească disgrațios** fizionomia omenirii cultivate. **„Grosolăniile"** „modelor intelectuale sau politic sociale" îl exasperează mai ales. **„E frumos** — scrie el — ca fațada culturii să fie desăvîrșit spălată de acest mucegai care se îndărătnicește să pară decorativ" (s.n.) Atingem astfel un cu totul alt resort al reacțiilor lui Zarifopol : **atitudinea estetică.** Nimeni n-a despărțit la noi mai net, mai categoric, ca el, arta de orice i-ar putea altera specificul. Volumul „Încercări de precizie literară" se deschide cu un atac violent împotriva criticii care încearcă să amestece în acest domeniu planurile, „scientismului" sainte-beuvian și tainian, „mahalagismului" sociologico-biografic. Pe Zarifopol îl revoltă refuzul de a nu distinge lucrurile.

Considerații filosofice, morale, sociologice sau etnologice pe marginea operelor de artă se pot face și nu e el cel care să le conteste vre-o clipă utilitatea. Dar trebuie să fim conștienți că sînt altceva decît critică estetică. Aceasta Zarifopol a repetat-o răspicat de nenumărate ori și o spune limpede și în răspunsul dat „mustrărilor" lui Ibrăileanu. Estetismul profesat ca o atitudine maniacală (a purta „arta în eșarfă" și a juca pe „epilepticul frumosului perpetuu") nu-i inspiră nici o umbră de simpatie. Pentru el, „domnul care spune, dulce și senin, că e gata să gîtuie pe tată-său mai degrabă decît să nu-și potrivească, în lege, culoarea cravatei cu nuanța ochilor și tăietura gulerului cu linia sprincenelor" rămîne „un caraghios", „un chimită" și merită să i se ia în derîdere atitudinile. Dar îndărătul acestei reacții firești, istoricii, moraliștii, sociologii, „cetățenii puri" au reușit să acrediteze ideia că „în principiu și în metodă, chiar în prezența operei de artă întrebările estetice sînt oțioase, frivole sau, mai politicos, secundare, cu nuanța de neglijabile". La mijloc e un sofism nedenunțat de ajuns — socotește Zarifipol — fiindcă trebuie să ne fie clar că „a considera arta estetică, nu are nimic a face cu mofturosul estet". (Capricii dogmatice. Pentru arta literară.) Luăm act aici de o poziție singulară. Zarifopol nu va obosi să se bată „pentru arta literară", va ridiculiza singeros pe cei care își închipuie că prin considerații istorice, psihologice, sociologice sau etnologice spun ceva despre problemele ei specifice, dar îi va lua peste picior cu un egal dispreț și pe „esteți". (Super-gingași, ei se rețin a face haz de „țărăniile" lui Creangă ; Caragiale cu „mitocăniile" sale le jignește gustul „distins". Tot ei protestează cînd cineva declară că-i plac povestirile lui Minulescu.) Zarifopol n-are încredere nici în teoretizările filozofice ale autonomismului estetic. Despre felul cum Kant s-a simțit împins să justifice astfel supunerea artei moralismului civic celui mai conformist și pietismului protestant ne instruiește într-un eseu inteligent și ironic. „Lehrerii" — e credința lui — n-au reușit niciodată decît să încurce aceste probleme.

Zarifopol merge chiar mai departe. El nu se sfiește să mărturisească franc, că în artă caută înainte de orice o plăcere; iată pentru ce preferă lecturile delectabile humoristice sau fantastice.

Logica răsucirilor acestora curioase al căror spectacol sclipitor și contrariat ni-l oferă spiritul lui Paul Zarifopol, Mihai Ralea crede a o afla într-un „aristocratism intelectual". „D. Paul Zarifopol are oroare de drumurile bătute. Preferă cărările singuratice. Opera d-sale critică e o violentă denunțare a gustului comun, un singeros masacru al valorilor recunoscute. Îi plac puține lucruri din cele care ne plac la toți și uneori îi plac tocmai acelea cari ne displac nouă". Va respecta numai „cerebralitatea", „inteligența pură", ca singură noblețe, cu condiția însă să-și păstreze independența absolută, să nu se lase intimidată de nici o prejudecată, de nici o rațiune practică, utilitară și mercantilă, să caute doar adevărul și să-l spună chiar dacă supără pe toată lumea. Și pentru ca să nu se miște într-un peisaj sufletesc complet uscat, luciditatea spiritului își aliază arta. Dar acesteia îi interzice iarăși să fie altceva decît „pură desfătare", „inocentă distracție", „lux". Cum începe **pretențiile,** începe și burghezismul : noblețea nu **pretinde,** fiindcă **are".**

E mult adevăr în ceea ce spune Mihai Ralea, chiar dacă paralelismul stabilit de el reclamă anumite amendări. Practic, Paul Zarifopol a fost un om de stînga, dovadă și publicațiile la care a colaborat, „Cuvîntul liber", „Viața Românească", „Adevărul", „Adevărul literar și artistic". Relațiile sale amicale cu Ibrăileanu și Mihai Ralea nu erau strict personale, ci țineau și de numeroase convingeri comune. Aristocratismul, chiar și sub forma estetică, el l-a detestat sincer. Visul unei ierarhii sociale care să așeze deasupra vulgului fără gust pe posesorii acestuia, l-a tratat, nu o dată, drept o „imbecilitate". „Literații și artiștii — nota el — alunecă lesne în copilăroase credințe că valorile produse de dînșii stau mai presus de oricare altele, că în definitiv lumea trebuie să trăiască de hatîrul artei și al literaturii." „Viața" își bate joc de asemenea „ierarhizări naiv unilaterale" „În acest soi de „selecționare" se poate cel mult obține ca Guliță să devie estet". Nici măcar antiburghezismul lui Zarifopol nu izvorăște dintr-un dispreț aristocratic, fie și intelectual, cum s-ar părea la prima vedere. Atitudinile pe care le reclamă cu atîta stăruință descoperim perplecși că eseistul nu speră să fie încurajate de altă ordine socială. „Luciditatea aspră și rece — ne spune el la sfîrșitul volumului „Din registrul ideilor gingașe" — este tradiție în clasa burgheză și principiu al civilizației uriașe pe care această clasă a creat-o. Primatul inteligenței formează temelia bunului gust al burgheziei și noblețea spiritului ei specific". Criticismul extrem se vădește a nu ținti la o negație, ci dimpotrivă la o posibilă regenerare. Undeva, lui Paul Zarifopol îi scapă de sub condei această afirmație : „Aristocrată autentică e singură știința". Revelatoare mărturie ! Decît apărător pînă în pînzele albe al „raționalismului", „criticist" impenitent „estet", „mușcător al spiritului burghez" și „aristocrat intelectual", Paul Zarifopol este mai degrabă un **noocrat** avant la lettre și nu dintr-o întîmplare a colaborat la „Săptămîna muncii intelectuale" și a exercitat o adevărată fascinație asupra lui Camil Petrescu. Reflexele pe care i le surprindea Mihai Ralea trădează o astfel de mentalitate : înverșunarea inteligenței de a se distanța și a nu se lăsa tîrîtă într-o egalizare anulantă. E caracteristică în acest sens distincția operată repetat și apăsat de Paul Zarifopol între „omul tehnic" și „omul politic". Întîiul tip e expresia **specializării,** inteligenței, inventivității și talentului. Al doilea, al instinctelor primare. Pe cînd primul se simte împins să promoveze virtuțile morale, respectul adevărului și frumosului, răbdarea și toleranța, celălalt are tendința să cultive setea de dominație, „viclesugurile, lașitățile arogante ori tîrîtoare și toate păcatele mici și urîte în care se încheagă energiile inferioare și echivoce". Dacă omul politic se vede silit să-l lase a lucra pe tehnician, pe savant, pe artist, e fiindcă profită de înfăptuirile lor și nu-i mai puțin adevărat că adesea le împiedică sau chiar le distruge prin actele sale nechibzuite. Firește că întîlnim aici o absolutizare schematizantă, dictată de dezgustul pe care-l inspira unor spirite ca Zarifopol activitatea politică așa cum o cunoscuse el. Nu-i greu să distingem însă sub asemenea reprezentări și o simpatie evidentă pentru acea „noocrație necesară", preconizată de Camil Petrescu. Rolul imens al inteligenței în progresul umanității, Zarifopol n-a încetat să-l sublinieze mereu. Fără „lămurirea intelectuală" — scria el — viața societății n-ar avea alt nivel și altă semnificație decît o bătaie între doi țărani de la o piatră de hotar".

Dar spre deosebire de Camil Petrescu, Paul Zarifopol este un noocrat **sceptic.** Condiția sa socială sensibil diferită, temperamentul, demonul ironiei neîncrezătoare, i-au interzis înflăcărările și l-au făcut să rezerve satisfacțiilor inteligenței doar cîmpul influențelor indirecte, fatale și îndepărtate. Aici nu se mai înțelegea cu „activismul" lui Camil Petrescu și al „tinerei generații". Sceptic, Paul Zarifopol nu credea că inteligența poate să aibă o înrîurire imediată și eficace asupra vieții social-politice. „Socrate, fiul moașei ateniene s-a devotat, cum zicea să moșească spiritele, pentru a le face să deosebească precis binele de rău... Lunga glumă pedantă s-a sfîrșit într-o tragedie simplă și posomorită". În viața publică europeană „plouă" cu „idei organizatoare". Dar nu se modifică nimic, fiindcă pentru massa umană, problema intimă este una : cum aș face ca totdeauna celălalt să asude, eu—să organizez, și altminteri toate să fie bine?" „Imbecilitatea", apoi, „este o putere naturală absolută"; „noocrat sceptic", Zarifopol are curajul să sfideze tot felul de prejudecăți, dar e convins că ele vor continua să dăinuie. Arată înțelegere „noului" (uimește cîtă receptivitate dovedea pentru experiențele literare cele mai îndrăznețe ; îi plăceau cărți ca „Paludes" de André Gide, „Potomak" de Cocteau, „Choléra" de suprarealistul Delteil, „Mon plus secret conseil" al lui Valéry Larbaud și se oprea, citînd revista „Commerce" la o bucată de Michaux din „Un certain Monsieur Plume" cînd încă nimeni nu-l remarcase pe viitorul mare poet !) ; combate însă „modele". Acțiunea lor și-o reprezenta ca o degradare a „noos"-ului, o „evoluție în subspecie" cum ar fi spus Camil Petrescu. Nutrind dorința ca singură mintea pătrunzătoare să aibă în organizarea vieții cuvîntul hotărîtor, proclamă suveranitatea rațiunii, supune zeflemelii intuiționismul, dar recunoaște că ceea ce a fost pentru conștiința filozofică a clasicilor Descartes este azi pentru „noi modernii" James și Bergson, fiindcă ei „trag concluziile unui universal impresionism și descopăr, curios și subtil, structura esențial practică a inteligenței discursive și **deformările** pe care le aduce ea experienței intime". Preconizează o discociere cît mai energică a esteticului, facultatea de a o realiza efectiv i-o acordă sensibilității artistice specializate, creatorilor frumosului, nu-l intimidează o asemenea singularizare, face însă apel totodată la „bunul simț comun" chemat să sancționeze excentricitățile, pozele și grimasele. La el, efortul mereu descurajat al intelectului de a-și impune autoritatea, ia o înfățișare comică. Principiul lui Camil Petrescu, „cît luciditate atîta dramă" e înclinat să-l răstoarne, sceptic, în varianta : „cît luciditate, atîta comedie".

Eseistica lui Paul Zarifopol își extrage expresia originală din acest curios aliaj sufletesc. Stabilind limpede unghiul diferit sub care pot fi privite cărțile, comentatorul reușește să unească o rară rigoare spirituală cu o mare libertate. El dă exemple de strălucite analize pur estetice „nerentabile" cum zicea Ibrăileanu, demonstrînd că ele sînt totuși posibile ; arată în ce constă „arta" lui Caragiale, geniul caricatural, gustul și simțul „comicului enorm"; indică exact unde marele scriitor plătește un tribut practicii gazetărești și clișeelor ei; face iarăși cu o finețe fără pereche anatomia frazei proustiene, îi dezvăluie caracterul impresionist, îi surprinde plăcerile retorice și tentațiile spre generalizările clasiciste La fel, ne dă excelente disecții estetice ale artei altor numeroși autori : Molière, La Rochefoucauld, Voltaire, Renan, France, Tolstoi, Maupassant. Puțini critici la noi și-au ilustrat cu atîta precizie și putere de convingere riguros estetică atracțiile și repulsiile literare. Fără nici o pedanterie, dar cu o erudiție solidă și discretă, aliată unei logici de fier, Paul Zarifopol își **argumentează** în asemenea eseuri gusturile, respingînd orice „parti-pris" dogmatic ca și orice „diletantism impresionist". Volumul „Pentru arta literară", mai ales, e un model neajuns în această direcție.

Cu conștiința delimitărilor nete pe care le-a operat privitor la obiectul considerațiilor sale, Zarifopol își îngăduie în egală măsură însă și o desăvîrșită libertate de a aborda, cînd găsește necesar cîmpul psihologiei, sociologiei și etnologiei. Mai des aproape decît Ibrăileanu și Ralea, întîlnim la el observații cu un asemenea caracter despre autori, opere sau curente literare și filozofice. Spațiul larg asociativ al eseisticii propriu zise și-l anexează astfel fără vreo senzație de stînjeneală. Clasicismul secolului XVII îl explică „sociologic" prin regulele de purtare întronate în saloanele aristocrației franceze îmburghezite. Ca să ne facă perceptibilă psihologia artistică a lui Caragiale, nu pregetă să invoce determinantul etnic : „era un meridional leneș, înzestrat cu o inteligență și o fantezie hotărît supranormale". „Neobosit la vorbă", „suferea greu de criza persistentă la care supune compunerea scrisă". Și uzează ca să-și întărească afirmația de date scoase dintr-o experiență personală : „ura incomodul cu cea mai sensuală violență — Să stau în cămașă, cu picioarele goale, tolănit într-un port din miază-zi, și să țin trecătorii de vorbă cu povești — l-am auzit zicînd și cred că închipuirea lui era atunci, ca mai totdeauna exactă. De porturi n-a avut parte, dar de cafenele destule". „Caragiale s-a cheltuit în literatură vorbită".

Zarifopol face pe jumătate serios, pe jumătate în glumă aplicații de sociologie, antropologie, psihiatrie, psihanaliză și psihogeografie la explicarea aspectelor varii ale vieții cotidiene politice, morale sau culturale. Farmecul eseisticii lui vine din conjugarea dezinvoltă a informației și erudiției cu materialul experienței curente și reflecțiile dictate de bunul simț. Caracteristică e reducția comică a problemelor teoretice delicate, a „ideilor gingașe" la mici „leçons de choses" luate din cîmpul apercepției imediate (specialitatea lui Caragiale). Așa dezbate Zarifopol „chestia" dezarmării, feminismului, planificării economice, mecanizării scrisului, violenței în istorie, intelectualilor, freudismului, neoromantismului, esteticii utile și culturale, militarismului german, apetențelor dictatoriale, misticismului modern sau umanitarismului.

Pompiliu Constantinescu a observat pronunțatul gust comic al lui Zarifopol transportat în planul speculativ ; „dacă-ar fi avut simțul observației vieții ar fi scris cu siguranță, farse și comedii ; fiind numai un cărturar familiarizat cu ideile și sentimentele și-a extras un material abstract pe care apoi l-a prelucrat după normele esențiale ale schematismului teatral ; d-sa vede numai comicul ideilor și le biciuiește cu înverșunare satirică". Aș adăuga că, mai degrabă, fascinat de ele, dar sceptic asupra finalității lor practice i-a plăcut să le urmărească jocul capricios cu un zîmbet ironic și blazat.

Marii libertăți a eseisticii, Zarifopol înțelege să-i impună o formă pornind iarăși de la preferințele sale cele mai intime. Gustul pentru comicul pur, schematizat și acuzat își spune și în cazul de față cuvîntul. „Marionetele" — ne explică el — trebuie jucate repede, și în mișcări scurte". Se descoperă ușor acest principiu de vioiciune scenică în „paiațeriile" intelectuale pe care le organizează Zarifopol. Ca reducția simplificatoare și discreditantă să aibă efect, e obligată să se desfășoare fulgerător, cu o vervă îndrăcită. Eseistica lui Zarifopol ascultă de această lege, se consumă pe traiectorii scurte, ca un foc bengal. Tonul doct și precauțiile de precizie profesorale sînt simulate cu o viclenie consumată. Umflarea enormă a trăsăturilor caricaturale are loc la adăpostul unei asemenea înșelătoare detașări „științifice" și dă mici și savuroase teorii cum e demonstrarea superiorității înjurăturii românești de mamă :

„Nu știu dacă cetitorul a luat bine seama de profunzimea filozofică cuprinsă în acea formulă, strălucitoare de limpiditate concretă, pe care prejudiciile unei educații cu totul nenaționale ne opresc s-o rostim tare, atît de adesea cît o avem în inimă și pe limbă. În adevăr, formula de care vorbim însemnează evident că românul, desperat de cusururile obiectului, îl trimite cu un fel de resignare fatalistă, la origine și cauza lui cea mai patentă, ca și cum i-ar zice : ești așa de nereușit încît numai dacă te-ai mai face odată din început s-ar putea alege ceva de tine ; — sau, poate chiar mai pesimist : nici dacă te-ai întoarce acolo unde te-ai născut, ca să te mai naști a doua oară, tot n-ai fi bun de nimic. Înjurătura noastră favorită este cum vedeți bine, o imagine care simbolizează cu cea mai originală exacticitate doctrina „revenirii perpetue" a acelorași forme de existență — **die ewige Wiederkunft** a lui Nietzsche. Totodată ea rezumă o atitudine de o rară cumințenie în fața cauzalității și absurdităților în care ea ne învăluie. Cu genială pornire mintea română se transportă la cauza cea mai esențială, și dintr-o lovitură taie firul explicațiilor obositoare".

Zarifopol și-a forjat și un stil potrivti intervențiilor sale ironic nimicitoare în sfera ideilor, o frază agilă, numai nervi și mușchi, gimnastă, aș spune, capabilă de spectaculoase exerciții acrobatice, familiară și elegantă cu o concizie exemplară aforistică : „Dacă are dreptate Barbusse că lichelismul este calitatea constitutivă a intelectualului, atunci cel mai rău situați în meseria asta sînt acei cari nu vor sau nu pot să fie lichele, nici la dreapta, dar nici la stînga. Asemenea indivizi se pun, vasăzică, împotriva naturii..."

Îndărătul zîmbetului amar și superior al lui Paul Zarifopol, Mihail Sebastian descoperea ascunsă foarte bine o crispare tragică. Ea rezultă din conștiința că opoziția pe care criticismul său încăpățînat să nu se lase „păcălit" o menține deliberat între „eu" și „lume" implică drama singurătății. Zarifopol, fiu spiritual a lui Caragiale, n-a vrut să o lase vreodată vizibilă și a mascat-o prin rîs : „Pentru uzul social — scria el — îmi va fi comod să-mi variez doctrina după moment și oameni. Destul îmi e că, rămas singur să zic răspicat despre oricine are un gust prea deosebit de al meu ce enorm dobitoc! Și apoi să răsuflu adînc și liniștit".

OV. S. CROHMĂLNICEANU

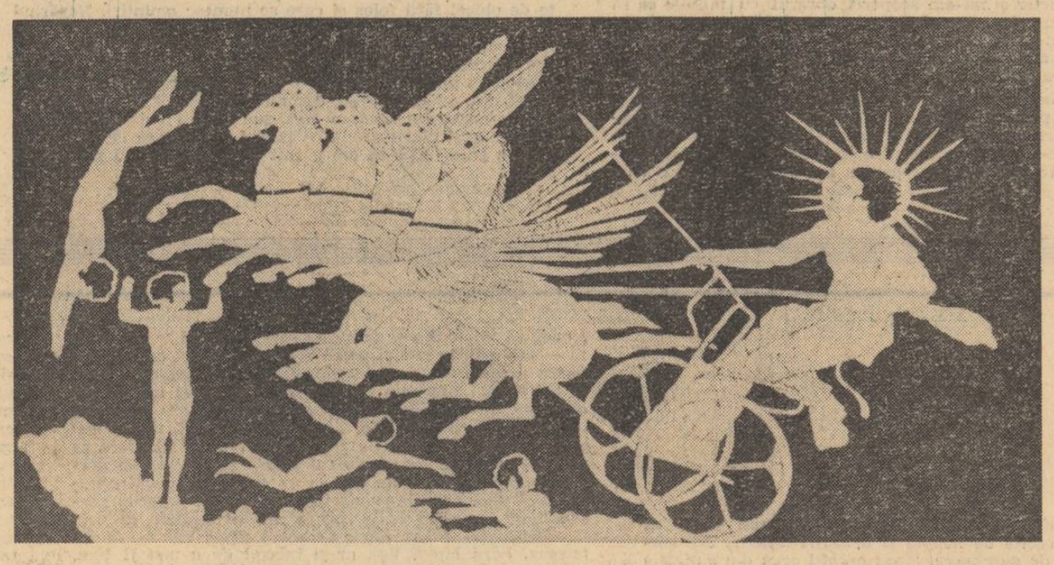

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 8 (356)
Sîmbătă,
22 februarie 1969
8 pagini — 1 leu

PREMIILE UNIUNII SCRIITORILOR
pe anul 1968

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

MELIUSZ JOSZEF

ADRIAN PĂUNESCU

NICOLAE BREBAN

FĂNUȘ NEAGU

GEORG SCHERG

ION BAIEȘU

MARIN SORESCU

ADRIAN MARINO

EDGAR PAPU

MIOARA CREMENE

MONICA PILLAT

ION CARAION

GEO DUMITRESCU

Juriul pentru decernarea premiilor Uniunii Scriitorilor, întrunit în ședință de lucru, vineri 21 februarie a.c., luînd în dezbatere cărțile anului literar 1968, a hotărît prin vot secret acordarea următoarelor premii :

POEZIE :

Ștefan Augustin Doinaș — „Ipostaze"
Meliusz Joszef — „Aréna" (Arena)
Adrian Păunescu — „Fîntîna somnambulă"

PROZĂ :

Nicolae Breban — „Animale bolnave"
Fănuș Neagu — „Îngerul a strigat"
Georg Scherg—„Der Mantel das Darius" (Mantia lui Darius)

DRAMATURGIE :

Ion Băieșu — „Iertarea"
Marin Sorescu — „Iona"

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ :

Adrian Marino—„Introducere în critica literară"
Edgar Papu — „Evoluția și formele genului liric"

LITERATURĂ PENTRU COPII :

Mioara Cremene — „Mărirea și decăderea planetei Globus"
Monica Pillat — „Cei 13 și misterul"

TRADUCERI :

Ion Caraion — „Edgar Lee Masters"
Geo Dumitrescu — „Antologia Charles Baudelaire"

Juriul pentru decernarea premiilor Uniunii Scriitorilor a avut următoarea componență : Acad. Geo Bogza (președinte), Alexandru Balaci, Nina Cassian, Matei Călinescu, Șerban Cioculescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Gabriel Dimisianu, Paul Everac, Franz Liebhard, George Macovescu, Miron Radu Paraschivescu, Eugen Simion și Szemler Ferenc.

Cartea și publicul

Literatura se scrie pentru a fi citită, din care cauză se află într-un raport direct cu publicul. Nu există scriitor și carte fără cititorii săi. Unii dintre aceștia se pot strînge, din mare dragoste și admirație pentru scriitorul preferat, în cluburi ! Este un elocvent exemplu despre forța literaturii. Amintim toate acestea pentru a sublinia că opera deși viabilă în sine, închisă între coperțile sale, își trăiește o a doua viață prin trecerea ei în mîna cititorului, prin raporturile care se stabilesc între operă și cititor. Această viață a cărților, fenomen încă nestudiat adînc, deși semnalat, asigură longevitatea operei de artă O operă scrisă acum cîteva sute de ani poate cunoaște o popularitate neașteptată astăzi. Poezia lui Villon este un astfel de caz în care o compoziție literară veche cunoaște o viață nouă. Opera poate cunoaște în zig-zag de recepție, momente de glorie și momente de umbră. Se poate face și afirmația că există opere a căror influență e atotputernică și neschimbată. Atunci se citează Cervantes și Shakespeare. Dar și aici e vorba de o oscilație a gustului și a receptivității. La anumite date acești mari autori sînt prizați din alt punct de vedere. Înțelegerea și sensibilitatea evoluează iar momentul unei noi înțelegeri este marcat de noi interpretări. Shakespeare nu este contemporan și de ce este astfel ne-o demonstrează Jan Kott. Cervantes și-a dovedit și el permanența straturilor profunde prin pana lui Miguel de Unamuno. Cei doi comentatori ne-au luminat aspecte noi ale unor opere eterne. Înțelegerea operelor n-a rămas imobilă. Literatura română cunoaște și ea fenomene de receptare și acceptare perpetuă ca în cazul lui Ion Creangă, Mihail Eminescu sau Anton Pann. Diversitatea recepției deși timpul literaturii române e mai scurt, se verifică și aici. Literatura lui Eminescu, Caragiale, Pann trăiește astăzi altfel prin sensibilitatea și memoria cititorilor săi.

Există deci un raport de neînlăturat între carte și cititor. Amintim însă că nu e și un raport obligatoriu între o carte anumită și cititorii săi imediați : Stendhal făcea acea precizare, celebră și verificată de istoria literară, că va fi înțeles peste cîțiva zeci de ani. Dintre contemporani l-a înțeles doar Balzac !

Cititorul are deci de parcurs un drum către operă. El trebuie pregătit pentru contactul cu ea. Acest rol îl are școala, critica, revistele etc. care fac dintotdeauna acest efort de pregătire a publicului. Am remarcat în cîteva din editorialele noastre cîțiva din acești factori de îndrumare. Luăm deocamdată doar unul din factorii cei mai simpli, cei mai neînsemnați în aparență, ai raportului cititor-carte. Ne gîndim la librari. Cumpărătorul cere o carte și primul om căruia i se adresează este librarul care nu poate fi confundat cu un vînzător oarecare dintr-un magazin oarecare. Rolul acestuia este deci foarte important. El este de fapt consultat asupra valorii unui bun spiritual. Pregătirea superioară a librarului este un lucru extrem de însemnat în evoluția cititorului. Îl comparăm cu farmacistul. Acesta știe ce să ofere clientului său fără a încurca sertarele și etichetele. Lucrul este mai complicat în cazul librarului. El trebuie să știe ce să recomande consultantului său care nu vine cu o rețetă semnată de medic. Librarul deci ar trebui să fie un om în curent cu mișcarea editorială, cu ritmul edițiilor, orientarea revistelor literare și cu opiniile acestora în materie de literatură, adică un om competent, un om cu informația la zi în materie de literatură Trebuie să mai observăm că lucrurile nu stau întotdeauna astfel. Asta pentru că „mișcării" cărții nu i se acordă și o atenție specială Literatura se vinde în librării alături de cărțile care nu sînt propriu-zis literatură. Nu ar fi interesantă o librărie numai de literatură ? Nu ar fi și mai interesantă o librărie dedicată numai literaturii române ? Nu ar avea o mai mare certitudine cumpărătorul în fața unui librar de a cărui competență să nu se îndoiască ? Librăriile, sînt într-un raport organic cu mișcarea literară și cu scriitorul. Librarul nu poate rămîne indiferent la mișcarea literară Librăria ține în primul rînd de datele esențiale ale mobilității vieții culturale.

LUCEAFĂRUL

Însemnări de atelier

Fabule

Furnicile reprezintă societatea de consum. Greerele (mereu la singular) — fermecătoarea reverie și naivitate interioară.

Succesul este legea vieții. Nici un animal, născut cu elementara schemă de acțiune **pune-ghiara-și-rupe,** nu-l poate refuza, nici un animal nu alege eșecul. Acesta apare o dată cu conștiința. Doar omul acceptă eșecul (găsind în el chiar o măreție amară, singura care îi aparține în exclusivitate). Doar omul e în stare să conteste succesul, combătîndu-l ca pe ceva suspect. Suspect, atît prin mijloacele de realizare, cît și prin calitatea morală promovată. Oponentul furnicii, greerele, ducîndu-și înstrăinarea biologică pînă la ultima consecință, iese practic din jocul naturii, instalîndu-se în artă, care e o antinatură. El nu e măcar nici contestatar, în afara cîntecului în sine, propunînd alt univers întrucît contestația este și ea un act natural de violență, asemănător, la polul opus, cu cel al acumulării feroce de bunuri pentru iarna viitoare.

Orice fabulă este un test decisiv. Mai concret, mai intuitiv, mai grăitor decît toate chestionarele sau formularele anchetelor psihologice moderne. Fabula propune, simplu, „un caz", al cărui tîlc circulă din epocă în epocă, asemeni unei partituri muzicale, fixă în notația ei, dar plină de o infinitate de posibilități de exoresie. Mari răsturnări de adevăruri, nu se produc. Totdeauna vom deplînge soarta leului bătrîn lovit de copita măgarului ; vom ține cu vițelul ingenuu, „al doamnei vaci fiu", nerecunoscut de boul parvenit. Deplasările de înțelesuri și de preferințe au loc numai în ceea ce nu este de la început net — în cazurile mai subtile, în care evidența devine ambiguitate. Astfel, bătrînul institutor, amator de sondaje prin intermediul fabulelor, este nedumerit. Unii copii din generația cea mai proaspătă nu țin cu greerele simpatic și iresponsabil. S-ar putea — pretinde el — ca aici să se manifeste un principiu de educație greșit : acel exces de pozitivism care îngheață lucrurile și nu lasă loc sentimentului. Dar s-ar putea, tot atît de bine (teoretizează dascălul, care nu ignoră dialectica) ca opțiune aceasta să reprezinte și o mutație secretă spre datele fundamentale ale biologiei, care, se știe, nu ține cont de sentimente. Sentimentul de simpatie pentru natura gratuită și boemă poate că e o cucerire ulterioară : poate că el apare mai tîrziu, ca o consecință a educației dobîndite, sau a subordonării interesului material față de ceea ce efortul nostru de a arăta o față mai bună, își închipuie că are în vedere un ideal superior de existență.

Cert este — conchide institutorul întinzînd dezolat brațele, ca un alt Pilat din Pont, care n-ar fi descoperit gestul istoric al spălării pe mîini — că, întrebați, cu cine țin, cu proprietara hapsînă a cămării de alimente, sau cu lăutarul amărît, unii copii (în general mai buni la învățătură și mai activi) au răspuns că ei țin cu furnica „fiindcă muncește". Unul, chiar a precizat : „Cine nu muncește, n-are" („Auziți, domnul meu. — a exclamat bătrînul, împreunîndu-și de astădată mîinile, încrucișîndu-și cu putere degetele păroase și apăsîndu-le în jos — ca să vedeți, ce-nseamnă un proverb, cum se întoarce și te izbește în cap ca un bumerang !"). Pledase pentru șomerul liric al copilăriei de altădată : cîmpie, noapte și să dormi pe miriștea verii care te face să închizi ochii cel mai ușor, fiindcă, vara, pămîntul e o saltea imensă umplută cu greeri... făcuse apel la sentimentele mari (secundare față de natură) spusese că „artistul" moare de foame și dîrdîie, afară-i viscol, etc. — „la muncă, la muncă !, nu există !".

Cel mai mult le-a plăcut **Șoarecele călugărit.** Individul care se retrage din lume și se instalează confortabil într-o roată de cașcaval. Fabula e mai plastică și în ea e vorba și de un război.

Neamul pisicesc dezlănțuie ostilitățile. Șoarecii de rînd, șoarecii de afară, se strîng alarmați sub fereastra de cașcaval a smeritului. Înăuntru totul e de cașcaval, chiar și perspectiva sau punctul de vedere. Piosul înfipt în calup nu le dă nenorociților niscaiva merinde pentru asediu ? În lipsă, ei s-ar mulțumi chiar și cu un sfat înțelept, cu o mică îmbărbătare...

Se știe însă ce le-a răspuns, fățarnic, retrasul în brînză : Fraților pe mine, să nu contați, chestiile astea pămîntești, nu mă mai interesează...

— Ei, copii, ce-ați înțeles voi ?...

— Tovarășe învățător... **pisicile au mîncat șoarecii ?...**

Acțiune pură, domnul meu. Viața devine un western.

Și institutorul desfăcu din nou brațele, cu aceeași dezolare ca un alt Pilat din Pont care n-ar fi descoperit gestul vechi al spălării pe mîini.

Constantin ȚOIU

CRONICA LITERARĂ

angela croitoru
ILUMINARE

Angela Croitoru se află și după apariția celui de al doilea volum al său, la fel de puțin cunoscută „marelui public" ca înainte de apariția primei cărți, **Ochiul cel mare.** Anonimatul de acum a fost pregătit de unul mai vechi. În 1946 sub semnătura Angela Crai, Angela Croitoru publica versuri în **Națiunea** lui G. Călinescu. Urmează o lungă perioadă de absență, după care reapare în 1966 în publicația craioveană Ramuri, (Povestea vorbei), sub girul lui Miron Radu Paraschivescu, care o recomanda ca pe „unul din rarii noștri poeți de esență".

Critica a întîrziat să înregistreze numele și poezia acestei remarcabile poete. **Ochiul cel mare** era un volum convingător. Angela Croitoru scria o decantată poezie a bucuriei de a trăi. Bucuria de a trăi e tipică liricii feminine. Mai puțin întîlnită însă este elevația acestei poezii, atitudinea austeră în fața universului. Orgiastica cîntului este apolinizată. Cîntecul bacantei este înlocuit cu al preotesei. Poeziile Angelei Croitoru sînt imnuri închinate elementelor firii, forței solare, primăverii, nopții etc. Caracterul lor imnic, sacerdotal, le imprimă și aspectul inițiatic. Poeta oficiază în același timp și o introducere în tainele firii. „Ochiul cel mare" este ochiul în stare să vadă dincolo de accidental, să pătrundă la esența lucrurilor, să inițieze. „Mi se deschide ochiul cel mare, plin de nedumerire, / în care se varsă zeiasca amforă a lumii, / ochiul cel mare, plin de nedumerire și plin de fulgere... / Văd stele în ciorchini aplecîndu-se deasupră-mi / Și soarele ascuns în desul frunziș al unui pom răsunător de cîntece de păsări / și pulberi de ape despărțind lumina în șapte tainice culori, / și în crisalida aceasta mă simt ca fericita larvă a unui vierme de mătase. / ..Cînd porumbelul nopții-și cîntă-n gușă, surd, rostogolit, cîntecul de dragoste, / Eu mă urc pe muntele seninătății mele. / Regăsesc zeescul duh al copilăriei trăite cîndva, / Recunosc, venind din depărtări, acordul divin al îngerilor muzicanți / Și în pieptu-mi ce se umflă pocnesc mugurii unor flori nemuritoare", **(„Mi se deschide ochiul cel mare...").**

„Ochiul cel mare" eliberează viziunea unui orizont purificat și grațios, înaintînd sub bolțile visului. „O fată cu părul galben și mintea rătăcită / tundea iarbă. / Un băiat cu părul galben și mintea rătăcită / îi tundea șuvițe galbene pe frunte. / Lanul de iarbă era înalt, des și mătăsos./ Îi vedeam aproape, / dar știam / că între mine și ei, nevăzut, / e un hotar de netrecut, / ca între mine și chipul meu din oglindă. / Și aerul vibra mirat și vrăjit / de cuvinte neașteptate și neînțelese, / pe care poate un gînd tainic al meu / le îngîna capricios : / „fluturi din sudul Franței". **(„Vis").**

Timbrul particular născut din puritatea, inflexibilitatea și înălțimea cîntecului — imn este evident și în **Iluminare. Ochiul cel mare** voia să ne indice imaginarul organ al revelațiilor. **Iluminare** numește felul acestei revelații. Titlul amintește pe acela al lui Rimbaud și coincidența este, bănuim, voită. Poezia Angelei Croitoru este o încercare de a păși în transcotidian, de a capta necunoscutul, de a ilumina prin aventura furării focului.

Titlul nu vrea să ne facă, probabil, decît să așezăm poezia Angelei Croitoru în prelungirea celebrei estetici a poeziei. Statut artistic pe care poeta îl reprezintă cel puțin pe una din laturile lui. **Iluminare** este întradevăr o poezie a transfigurării necontenite. În aventura ei de cunoaștere, poeta pătrunde într-un alt sistem de raporturi și semnificații și are sentimentul că participă la facerea lumii. „O pereche de iepuri, / parcă de-abea modelați de Dumnezeu / din același bulgăre de pămînt, / priveau nedumeriți / parcă dinăuntrul unui straniu somn, / așteptînd ghiontul divin / care să-i dezlipească / și să-i pună pe fugă". **(„Cosmogonie").**

Existența e trăită cu sentimentul revelației ca o bucurie mereu nouă, veșnică inițiere. „Merg prin soare / și un rîs extatic mă inundă, / rîsul stîngaci, tocit de vreme, / al sfinților ciopliți în piatra însorită a catedralelor. / Lumina-i neînchipuit de frumoasă ! / Doi bătrîni ciugulesc cireșe dintr-o căciulă soioasă, / primele dulci ofrande ale anului. / Apa curge înspumată, / prea strîns încinsă în albia ei. / O sclipire mai nobilă și mai de preț decît a aurului / tresare în tot locul. / Vîntu-și zbate pe obrazul meu / multele-i aripi de seraf / Sacru e acest sentiment al irepetabilului !" **(„Euforie").**

Sentimentul plenar e acela al participării la un mister cosmic, la o metamorfoză necontenită a lucrurilor : „Cer vioriu și roz, străveziu, mătăsos... / Luna răsare aburită, / tremurînd într-un păienjeniș de lacrimă. / Îmi amintește de un bot umed de căprioară, / de un ochi, și blînd și sălbatic, de ciută. / Cînd îți dezgolești obrazul rotund în poiana albastră, / lună, blînda mea prietenă, / lumea pustie se populează / de-o liniștitoare prezență. / Raza ta mă face părtașa unei intime comuniuni / / ca și cum un sîn divin mi-ar alăpta sufletul / în centrul unui mult reverberat mister". **(„Mister").**

Poezia este ceremonioasă, solemnă, oficiantă. Simțurile sînt purificate și singura rezultantă este extazul sau bucuria mistică.

Mai mult decît **Ochiul cel mare, Iluminare** se dedică acestei poezii, celebratoare

a forțelor misterioase ale naturii. Intrarea în celălalt teritoriu al visului este mai rară. Citățm integral **Țara Barbăriei : „**În vis ajungeam la un hotar de ceață și fum, / la un hotar dezolat și mut, / la Țara Barbăriei... // Într-o mare, de mult trecută parcă fugă, / epuizasem toate distanțele / și ajunsesem la un hotar de pustiu, / la un hotar de uitare și vag, / la Țara Barbăriei... // Nimic în juru-mi nu mișca / o ceață neclintită m-ocolea / un cal de abur călăream / un cal de abur ce se desrăma / cînd fără suflare ajungeam / la un hotar de uitare și vag, / la Țara Barbăriei... // Nu se-auzea tropot de cal / nimic nu se mișca / departe fugeau țărmii toți de noi, / amețitor în urmă-ne fugeau, / uitam... uitam... uitam... / pustie, mută, în față ne venea / Țara Barbăriei... // Fără de răsuflare ajungeam / distanțele epuizate dispăreau / calul de abur se desrăma / amorf trupu-mi de abur devenea / hotar dezolat de uitare și vag / groaza-n mine cronicănea / Țara Barbăriei... // Veștedă 'nainte-mi se desfășura / pustie, amăgitoare și de fum / Țara Barbăriei... // uitam... uitam... uitam... / uitînd, mă despleteam... uitînd, mă desrămam / filfiitoare pe țărm de fum / în Țara Barbăriei..." **(„Țara Barbăriei").**

Poetă de elevat lirism, Angela Croitoru se distinge, între poetele de azi, prin caracterul oficiant, imnic, al poeziei sale. Menționăm că descoperirea ei, ca și a lui Vintilă Ivănceanu, se datorează lui Miron Radu Paraschivescu.

vintilă ivănceanu
VERSURI

Mult mai puțin neobișnuită decît a părut multora, poezia lui Vintilă Ivănceanu se realizează ca efect al sugestiei. Coerența este dincolo de cuvinte, ca urmare a sonorității lor, sau a succesiunii montajului. Nici acestea nu sînt de altfel, lucruri noi. Arătînd vechimea mijloacelor, nu vrem însă să spunem că acest fel de poezie este perimat, ci doar să precizăm că ea nu este descoperită de Vintilă Ivănceanu. El ia însă în stăpînire cu aplomb aceste mijloace moștenite dînd impresia că i-ar aparține. America a fost descoperită de două ori și în poezie se pot descoperi mereu ostroave uitate. Vintilă Ivănceanu redescoperă mijloace literare deja utilizate, dar ceea ce este important este că reușește să le dea valabilitate. Poezia lui ascunde, în ciuda voit stridentelor asocieri și șocuri, o atmosferă de secol apus. Lucrul e mai vizibil în actualul volum de versuri.

Prima sa carte **Cinste specială** ne făcea cinstea unei introduceri în universul său. Un fel de perioadă de acomodare, un purgatoriu. Cartea vrea să scoată pe cititor din comoditatea unor reflexe de lector adaptat unui singur fel de poezie. De aici bizareria voită a situațiilor, exuberanta alăturare de obiecte, fapte, situații fără, aparent, nici o logică. Ordinii firești i se substituie o alta nu pentru a o înlătura pe cea veche, ci pentru a i se suprapune, pentru a gîndi asupra ei și a ajunge la concluzia că este nevoie și de altceva. Sînt sfidate tot felul de legi și mai cu seamă gravitația. Totul ar fi un simplu joc fără pretenții dacă n-am întîlni încă de-acum exasperarea, imaginea cinică, grotească. Cu mijloacele violenței asociative și a celei verbale sîntem pregătiți pentru un, alterat, univers fluid.

Cinste specială, carte îndreptată împotriva inerției lectorului, constituia prefața unei viitoare activități poetice.

Tot o prefață rămîne și așa-zisul roman **Pînă la dispariție,** în care nu dezvoltarea epică captivează, deși un sumar schelet epic nu lipsește, ci simbolistica, parodia clișeelor, intuiția sonurilor. Seducția cuvintelor, ca și obsesia anumitor culori, predilecția pentru simetria mișcărilor, este ceea ce ne atrage atenția. Cartea este mai gravă și mai puțin teribilistă decît ne lasă neglijențele autorului să vedem. Vintilă Ivănceanu este dintre cei ce țin să-și dinamiteze seriozitatea, ca reflex al credinței în relativitate. De aici pleacă și alăturările abracadabrante și preferința pentru metamorfozele ciudate. Enigma este voită și autorul recurge la un limbaj care are nevoie de o sumară descifrare.

Persiflajul practicat de V. Ivănceanu îi poate însă anula uneori poezia. Clovneria nu e în afara artei. Bufonii regali au precizat însă nota de adîncime a bufonadei, virtejul ei de rezonanțe adînci. Un astfel de substrat există în versurile lui V. Ivănceanu. Plăcerea persiflajului ascunde însă o primejdie ce poate amenința substanța versurilor lui prin exercitarea ei în gol.

Versuri este un volum plin de acea dezordine universală pe care ne-o sugera încă **Cinste specială.** Odată vechile raporturi pulverizate, poetul stabilește, cu multă libertate, noi interdependențe. Sugestia este de univers violentat. „Ard trupuri de călugări în trupuri de poeți / Și ard pendule negre în sobe și godinuri, / Pe turle de biserici înghețată călăreți / Și caii lor mănîncă din clopote aminuri. / Scoici pline de sicrie cu perle cît un om / Deschid o gură-cheie spre crucile de aur / Și-n fiecare cruce, bătînd, un metronom / Alunecă-n traheea unui bătrîn centaur". **(Gravură VII).**

Cauzele sînt enigmatice și întrebările primesc răspunsuri bizare. „Ce este tatăl meu / De nu un plîns / De vizitiu, / Cînd își găsește calul / Murit fără prea sfînta spovedanie ? / / Eu nu știu cine este tatăl meu, / Poate că este un castel în flăcări / Sau poate este-o nimfă adormită / La căpătîiul faunului beat". **(Întîiul sunet).**

Poetul vrea să ne sugereze mereu anomalia, arbitrarietatea raporturilor, absurdul.

Grotescul nu poate lipsi din alaiul de imagini cu liniile nelalocul lor.

„Factori poștali behăie. Luna înghețată / Pe tejgheaua restaurantului pentru morții destinși / Limbi de pendul trec înghețată / Centauri și labe de sfinxi". **(Gravură V).**

Tablourile în răspăr sînt o punte spre un univers straniu, propriu stărilor de vis. Aici raporturile și logica nu mai au nici o însemnătate. Legile gravitației sînt ridiculizate, iar obiectele și oamenii capătă o stare de imponderabilitate. Gesturile sînt într-o determinare ascunsă și se succed ca și cînd ar fi firesc, cele mai neașteptate situații. Sugestia se realizează cu ajutorul picturalului, a elementelor vizuale, acompaniate de sonuri predilecte. **Film mut,** ilustrează elocvent posibilitățile poeziei lui V. Ivănceanu de a sugera un straniu univers creat după legi să le zicem, subconștiente. „Și umblu eu pe obiecte moi și necunoscute și ude / Ca pe niște capete de musulmani / Și în creierul meu o fată blondă se dă în scrînciob / Și eu umblu pe obiecte moi și necunoscute și ude, / În spatele meu se cască dulci catacombe / Și guri de delfin și guri de pasărea-gurru. / / Mi-e frică ! Baha ! Mi-e frică / De umbra și acul de cravată al prietenului meu / Înghițit de obiecte moi și necunoscute și ude / Ca niște clopote plouate în fagot. / / Dar alergolergolerg pe un cîmp cu pansele / Și muzicanți orbi răstigniți pe violoncele de marmoră, / Păpuși de gheață și prinos cavalerului rătăcitor, / Plo-plo-plo și în această stare pluvială și endocrină / Umblu eu pe obiecte moi și necunoscute și ude / Ca pe un cîmp cu muzicanți orbi / Răstigniți pe violoncele de marmoră. / / Baha ! Baha ! Cine sînt ele, / Obiectele, / Necunoscutele, / Moile, / Udele ? / / Arhangheli sînt, înotînd într-o Lacrima Cristi / Sau paturile de spitale — pietrele de la giturile înecaților ? / Obiectele, moile, necunoscutele, udele... / / Un frig îmi acoperă ochiul / Ca o mască de catifea, / Ca o mască de fier și de fontă, / Prin sîngele meu merge el / Două și cu două labe / Și mi-e frică de lună, Baha ! / Și umblu eu pe obiecte moi și necunoscute și ude / Și în creierul meu / O fată blondă se dă în scrînciob".

Cea mai interesantă specie de poezie cultivată de Ivănceanu e aceea în care suavitatea este cutremurată de o tușă atroce. **Lacul lebedelor** promite imaginea sublimului, a unei suave și line mișcări de dincolo de realitate, ceea ce și este pînă la un anumit punct. În acest univers, care are semnele sale distinctive, heraldica sa, sînt introduse însă semne contradictorii. **Lacul lebedelor** e în același timp un imperiu suav, dar și unul funebru, ciudat, în care se petrec tot felul de lucruri impure.

„Stau într-un pat de apă / Cu nuferi mă hrănesc / Beau șerpi. / Înghit un țărm, înghit al doilea țărm. / În barcă nu e nimeni. / Doar năluca / Prea sfintei lebede Maria / Calcă pe valuri. / Vîntul suflă. / Năluca lebedei Maria / Face amor cu doi pescari". **(IX).**

Lacul lebedelor este o „grădină a deliciilor" asupra căreia a început să bată un vînt de apocalipsă. Apocalipsa lui Vintilă Ivănceanu nu are însă conturul clasic. Ea e reprezentată de tulburarea raporturilor și mai ales de imixtiunea cinicului, grotescului într-un paradis, astfel amenințat.

„În noaptea aceasta de frigă și măcel / O hansă de lebede albe îmi trece prin suflet, / În noaptea aceasta de frig și măcel / Trupul meu e o hansă de lebede negre". **(VIII).**

Lacul lebedelor vorbește despre nostalgia violentată în chiar sfera ei de ultimă rezistență, visul, prin invazia forțelor ostile visului, în chiar domeniul acestuia.

„De ce curg animalele prin semnul, / Prin cicatricea vechiului bufon ? / Doar lebedele plîng printre ruine, / Printre ruine lebedele plîng". **(VII).**

M. UNGHEANU

Desen de Rodica POPESCU

ARHIVA ARGHEZI

„Lina"

N-aș voi să contrazic unele păreri ale criticii literare rostite între timpuri și nici să mă suprapun unor opinii de lectură și condei. Dar cartea lui Arghezi Lina *încă nu a fost suficient analizată la capitolul* romanului social, *gen extrem de dificil nu numai pentru un scriitor, dar și pentru critica de specialitate... La prima ediție, critica a semnalat o apariție, cu elogii pentru autor, temîndu-se să intre în substratul problemelor. La retipărirea ei, autorul a fost tot așa felicitat, coloanele literare oprindu-se mai ales pe latura largă a subiectului. Aș cita opinia lui Arghezi despre acest volum care ar fi urmat, inițial, să se numească* Florăreasa.

„Cartea asta, nu că ilustrează un moment al vieții mele de tînăr căutător al unei activități de pe urma căreia să-mi cîștig o oarecare existență, dar că aduce o lume total ignorată și necunoscută cititorului, ar merita o altfel de discuție decît o fac majoritatea cronicilor literare... Fără să fie un manifest căutat, cartea este tabloul viu al unei epoci care cuprinde timpul răscoalelor din 1907 și psihologia momentelor de grevă, curba de sacrificiu, Grivița și alte evenimente... O vreme de felurite învălmășeli politice și abuzuri, care au determinat criza de conștiință, de caractere, de intrusiuni de tot felul"...

De la zugrăviri de peisaj la portretul omului blînd, interesat ori bestie, de la secvența vieții așa zisei „societăți înalte" bucureștene la aspectele de muncă dură și conflict social din fabrica de zahăr Chitila (numită „Topliceni" în volum), de la fragmentul autobiografic raportat la anul 1897, la biografia unor personaje reale și la țesătura literară a tuturor evenimentelor cuprinse, volumul Lina este, *în literatura contemporană, una din puținele fresce înfățișînd contradicțiile politico-sociale ale acestei epoci. Și e poate unica prezentare a vieții muncitorești și de uzină de la data cînd proletariatul românesc începea să-și definească o prezență activă, paralelă, în volum, cu frămîntările inevitabile din sînul generațiilor mai tinere cu scăpărări progresiste.*

Trecînd prin fața fabricii Chitila, prin anul 1964, Arghezi remarca : „Pe dinafară nu s-au prea schimbat multe și înfățișarea ei îmi aduce aminte exact ziua venirii mele aici, evident cu trenul, căci Chitila era, pe vremea aceea, departe de București... Am bătut la poartă și „Domnul Coșoiu" m-a invitat să intru... Drumurile erau de pămînt și, ca și acum, pline de carele cu sfeclă adusă din județele dimprejur... Parcă-l văd și pe Oreste, stăpîn peste turnul vărăriei lui și parcă mă văd și pe mine cățărîndu-mă prin toate ungherele, umblînd după probe de laborator. A fost un episod interesant din viața mea... Plecînd la Geneva începusem să scriu ceva despre viața și oamenii fabricii, mai ales că reîntîlnirea cu grupele de lucrători străini în peisajul elvețian îmi evoca mișcarea și forfota asta de omenire străină din fabrica de zahăr. Cam de atunci datează și niște versuri publicate nu de mult (e vorba de poezia Gravură veche, *apărută în Contemporanul — 1961)... Munca feroce din fabrică și mai ales conflictul permanent și explosiv dintre direcție și muncitori și țărani, m-a turburat întotdeauna. E și unul din motivele care m-au determinat să plec, deși mi se prevedea o carieră de invidiat... N-a rămas de atunci decît o fotografie pe care Călinescu a publicat-o în Istoria Literaturii Române. Cred că a luat-o de la Galaction sau de la Cocea cu care eram de pe atunci prieteni"...*

Fără a fi un roman autobiografic, Lina *conține multe elemente din viața lui Arghezi din jurul anilor 1897—1898. Ion Trestie, eroul cărții, este Ion Theo care debutase cu un an mai înainte de a veni la Chitila, în ziarul* Liga ortodoxă. *Avea 17 ani, se împrietenise cu Galaction, Cocea și Demetrius, îl cunoscuse pe Caragiale, frecventa clubul socialist al ziarului* Lumea nouă *unde îl impresionase prezența lui Ibrăileanu printre raftuirile cu cărți. Motivul plecării bruște din această atmosferă îl definea dificultatea materială a vieții și lupta de a nu cădea în ceeace el numea „boemă". Lucru care-l determină, de altfel, ca și necesitatea de a se căuta și găsi pe sine, în anul 1899 să aleagă un nou, dar opus punct cardinal : Cernica...*

Volumul Lina *(ediția întîia 1942, a doua 1944, la Cartea Românească) fusese cerut să fie tradus și tipărit de o editură berlineză, dar evimentele din 1943 — apariția pamfletului Baroane, internarea în lagăr și poziția antifascistă a lui Arghezi — au dus la încetarea imediată a oricărei discuții de editare.* Lina *a apărut ca al 11-lea volum din* Scrieri *în 1965 și în ediție de sine stătătoare în anul 1964, epuizîndu-se din librării în primele săptămîni de la apariție.*

Baruțu T. ARGHEZI

CU ÎNTREBĂRI PESTE MOARTE

Rămîn peste moarte, dincolo de ființarea ei fizică, dincolo chiar de celălalt termen al acestei dicotomii existențiale, viața, atîtea fapte...

Cine n-a cunoscut liniștea tămătoare ce poate veni, cine n-a cunoscut tăcerea acestei spaime definitive, va rămîne să gîndească mărunt în planul existenței ontologice. „Neputîndu-se lecui de moarte, oamenii au găsit cu cale spre a fi fericiți să nu se mai gîndească la aceste lucruri" — refuza, astfel, Pascal accesul la luciditate. Dar cît de des este totuși contrazis...

Ce ciudată a fost moartea unui artist, ce ciudată, ce banală, ce nesemnificativă moarte a avut pictorița Rodica Popescu. Desigur, nimeni nu-și alege sfîrșitul, iar cele spectaculoase cad în aceiași ordine cu cele anonime. Dar moartea pictoriței Rodica Popescu n-a avut nici un sens. Asta vroiam să spun. Și asta gîndeam văzîndu-i lucrările —pînze sau lemne sculptate și pictate—atît de necunoscute încă. Într-o casă devenită muzeu, trist muzeu. Poate că nici o dată n-am avut senzația că amestec un destin atît de părtinitor cu o artă atît de nepărtinitoare. E un secret ce-și află cheia doar în planul rezolvărilor posibile și imposibile în același timp. Posibile pentru că un tablou prelungește gestul prin care s-a făcut. Dar imposibil pentru că arta și puținele cuvinte prin care se sprijină ea în lume, vor să claseze definitiv ceea ce nu se poate niciodată clasa. Dar nu mă interesează această ultimă ipoteză. Este prea nedreaptă.

Fiecare tablou al pictoriței Rodica Popescu iese din judecățile de valoare, nu se supune nici unei axiologii. Fiecare tablou al ei este un gest pictural tradus în planul existenței morale. Prevalează trăirea sub forma întrebărilor. Ele rămîn totdeauna pure. Revista „Luceafărul" reproduce (și va continua și în numerele viitoare) unele din pînzele tinerei pictorițe, stinse prematur.

Ea gîndea prea adînc pentru a-și mai permite răgazul certitudinilor, prea intens pentru a mai avea nevoie de pauze. Totul este atît de bine întrebat încît nu vrei niciodată răspunsul. O neliniște ce venea din „sentimentul morții ca un criteriu" cum spune un gînditor de azi, se zbate în fiecare lucrare chiar și în singurele — puținele unde culoarea și linia își ajung lor însele. Trebuie să dorești prea mult să trăiești, dar cu o imposibilă șansă, ca să ai curajul să întrebi mereu. Această pictoriță de care ne îndepărtăm cu fiecare secundă trăită...

Un poet scria despre Rodica Popescu cu o intuiție pătrunzătoare : „Iată în pînzele ei omul camusian" — înțelegem din cuvintele poetului. Dar am putea spune mai mult, pentru că din toate aceste tablouri iese un vînt înghețat de fiord din care au venit atîtea întrebări...

Aș mai putea adăuga printre aceste cuvinte pe Andreescu, Nolde Munch... Dar e deajuns.

„Căutăm liniștea luptînd împotriva cîtorva obstacole, iar cînd le-am învins, această liniște devine insuportabilă".

Iulian MEREUȚĂ

celălalt

ION BARBU

eseurile poetului

O față invizibilă pînă acum a planetei Ion Barbu a fost explorată și devine obiectul contemplației fecunde odată cu apariția culegerii „Pagini de proză" (ediție, studiu introductiv și note de Dinu Pillat). Sînt grupate întîia oară în loc interviuri, eseuri critice, fragmente memorialistice și evocări, scoase din presa vremii, din volume devenite rarități sau direct din arhiva postumă a scriitorului. Gestul de restituire vizează, dincolo de clarificarea traiectoriei existențiale, parametrii unei concepții solidare cu actul creației prorpii. După o distincție sugerată de poet însuși în portretul ilustrului său precursor Carl Gauss, se va reține din materia recentului volum, peste ceea ce precizează „figura cotidiană" (detalii biografice, relații, replici sau reacții temporare), elementele convergînd spre definirea „figurii morale", esențială și omogenă în manifestări oricît de îndepărtate și aparent divergente.

Deci adeptul matematicilor pure, închinător la mitul Ideei, apare consecvent cu sine cînd reclamă poeziei purificarea într-un efort de cristalizare spirituală a datelor căpătate prin experiență, de sublimare absolută a vizualității. Matematicieni și poeți sînt în mod expres alăturați în formulările lui Ion Barbu sub semnul unei comune rigori demiurgice iar investirea lui Rimbaud („metodician al delirului") cu atributele omului de știință, pe cît de surprinzătoare, rămîne pe atît de concludentă. Originala dezghiocare de înțelesuri degajate subtil din celebrul „Sonet al vocalelor" vine să confirme funcția poetului ca vizionar al „increatului" printr-o severă și castă concentrare, ce exclude spontaneitatea, revelația, starea de mistică beatitudine înaintea universului enigmatic. Alături de G. Călinescu, Ion Barbu aduce la noi cele mai grave și consistente argumente în sprijinul unei accepții moderne a poeziei-cunoaștere.

Acolo unde Călinescu vorbește de „viziune arhitectonică", de „ceremonie", de „muzică de idei", poetul „Jocului secund" cere lirismului să se limpezească în undele unei „melodice arhitectonice" (p. 81), să descopere în lucruri „lumina obscură", imanentă, eliberîndu-se de accidental pentru a ne iniția în „structura nevăzută a existenței". Accident, în concepția sa, înseamnă faptul individual, exploatat sub forma confidenței, sincerității (de aici totala inaderență la lirismul bacovian : „de spovedanie și atmosferă"), actul poetic autentic fiind similar cu descoperirea fondului de identitate generală, o „muzică fără pasiune", excelentă și definitorie formulă pentru cel ce visa „suprafața de gheață a Frumuseții" (p. 78). Consecința logică a acestei înțelegeri este atitudinea față de inovația rebelă, zgomotoasă, adesea strict exterioară : poezia nu se „revoluționează" ci se „organizează", „o lirică dezordine rezolvată în liniște" (p. 52). Firește, va refuza să se recunoască în etichetările superficiale de factură modernistă : „toate preferințele mele merg către formularea clară și melodioasă, către construcția solidă a clasicilor" (p. 58). Cam în același spirit și aproape simultan făcea profesii de credință anti-moderniste și Al. Philippide poetul „Stîncilor fulgerate", în „Viața românească".

Nenumărate sînt sugestiile presărate în aceste texte în direcția consolidării sau revizuirii unor concepte clasate,

Geo ȘERBAN

(Continuare în pagina 6)

RÎNDURI DESPRE POEZIA ENGLEZĂ

Superstiții comune tuturor continentalilor consacră poezia engleză ca întruparea cea mai înaltă a „lucrului ușor și înaripat" în care Platon recunoștea esența lirismului pur. Dacă ne însușim definiția platoniciană, apoi desigur nici o altă lirică europeană n-a subliniat emoția pînă la acel „ethereal" unde plutește pulverizat cîntecul celor mai reprezentativi din poeții englezi.

Decît, mai e un fel de a înțelege poezia. Un fel mai... omenesc. Pictura celor două Flandre traduce în culoare această concepție cum niciodată nu vor putea-o traduce în ordinea expresiei cei ce se războiesc cu retorica și atîtea forme parazitare ale cuvîntului.

Poezia înțeleasă ca o mare senzualitate

Echivalentul vorbit al unui Rubens, cu toată eroica proslăvire a singurei corectitudini acordată nouă în această vale : dărnicia luminoasă a simțurilor.

Un Verhaeren, dacă vreți, fără obositoarea lui retorică : un Verhaeren mai conținut și mai sudic.

O asemenea poezie e nouă veșnic și multiplă ca fețele felurite ale creației. Personalitatea fiecăruia o colorează deosebit după eterogeneitatea senzației și modului propriu de a-i reacționa temperamental.

Tocmai în excluderea acestei expresii temperamentale, stă inferioritatea inspirației suprapămîntești în care se complace lirismul britanic.

În contemplația cosmică sau reveria transcendentă, întocmai ca în actul rațional al abstragerii, spiritele se identifică. Cu acest înțeles, poezia engleză e asemănătoare științei ; și ea evoluează într-un cadru omogen și general. După cum o teoremă de geometrie elementară îmi dezvăluie din acest moment al devenirii, din complexul calitativ care se chema Euclid, tot așa de puțin ca legile atracției, de pildă, din turburea conștiință a lui Newton, comentatorul cornului lui David ; la fel, poezia engleză răsfrînge din variația timpului uman doar acea limfatică permanență, botezată pe nedrept „spiritualitate".

Veți judeca după următoarele probe :

Puternică fiică a Dumnezeirii, nemuritoare dragoste,
Pe care noi, cei ce nu ți-am privit vreodată chipul
Din cucernicie și numai din cucernicie te îmbrățișem ;
Crezînd acolo unde nu putem dovedi..., etc. etc. 1)

Ea m-a părăsit la ceasul tăcut
Cînd luna a încetat de a mai ivi
Cărarea de azur a cerului
Și-asemenea unui albatros ațipit
Se leagănă pe aripile ei de lumină
Tremură în purpura nopții ;
Mai înainte de a-și căuta cuibul ei oceanic
În încăperile Vestului... 2)
Și atunci cum noaptea scăpăta
Și minutarul stelelor arată dimineața
— Cum minutarul stelelor înclină către dimineață
La capătul drumului o lienescență
și vaporoasă lumină se ivi :
Al Astarteei diamant crescent
Se înalță cu îndoitul lui corn... 3)

Deși ziua destinelor mele e apusă
Și steaua norocului a scăpătat
Inima ta bună, etc... etc... 4)

Patru crîmpeie de poezie, vădit asemănătoare prin substanța și muzica lor. Toate se desfășoară în același cadru abstract și întrucîtva convențional al unei spiritualități „date de a gata". Stele, lună, sfere, iubire, lumină, mare, cu materialul acesta de poncife construiesc englezii poezia lor serafică ori elegiacă.

Să nu vă mire dacă accentele unui asemenea lirism fac să gîndești (prin acutele și monotonia lor) la niște psalmi cîntați de sfîntul Origene.

Desigur, poezia lui Racine și a celorlalți clasici evoluează într-un abstract mai arid. De unde, atunci, stîrnitorul ei interes ; de unde plictiseala transcendentă a celeilalte ?

Pricina se întrevede ușor. Abstractul poeziei clasice e un abstract veritabil, prin fondul de observații și date concrete pe care-l presupune ; un abstract „a posteriori". E curios cum tocmai în țara originară a empirismului, poezia nu vrea să știe de un amestec cu realitatea vie.

Mai bine : Wordsworth, americanul, a făcut dovada de ceea ce poate un „spirit pur" cînd se apucă să observe și să însufletească lucrurile umile. Natura devine pentru el o mare galerie de tablouri murale, didactice și moralizatoare.

Decît asemenea viziune realistă, tot mai prețios cîntecul fără sex și incorporal al sferelor.

Poezia insulară e exact opusul poeziei noastre a continentalilor. Ca să prindeți mai bine antinomia,încercați de gîndiți această transmutare imposibilă de inspirații :

Laforgue scriind **Epipsychideon**
Schelley, **Complaintele.**

(România nouă, II, 21, 19 iunie 1921)

1) Tennysonn : **In memoriam**
2) Schelley : **She left me at the silent time**
3) Edgar Poe : **Ulalume**
4) Byron : **Ellegra-Though the day of my destiny is over**

DUALISMUL PSICOLOGIEI ARIENE

Sub zidurile Metz-ului, larma tunurilor prusiene se domolea, victorioasă : Nietzsche, uniformizat în haina-i nu prea glorioasă, respectabilă însă, de sanitar, ori soldat cărăuș (bine nu-mi aduc aminte), medita problema inactuală a tragicului în teatrul grec. Plin, cum era, de formele schopenhaueriene și dialectică hegeliană, nu putea să nu surprindă în ceea ce numește el „spiritul tragic" sinteza a două componente : cutremurul dionisiac și extazul apolinar.

Marea durere originară, frămîntata mare a formelor nedesfăcute bine din somn, solicită cu tot infinitul ei întîmplătoarele armonizări, agregatele nestabile a căror singurătate fără leac e botezată ființă. Zbuciumul ființei obscure, nerăbdătoare să se topească în apa învălmășită, muzicală totuși, a materiei increate —iată ce numește Nietzsche „delirul dionisiac". Frenezia destructoare ar pulveriza unitatea ființei, fără intervenția principiului eliberator, al individuației. Intuițiile dionisiace, omoritoare prin excesul durerii dezlănțuite, scapă condiției lor subiective, obiectivîndu-se în plin vis : într-o lume închipuită, unde drămuirea armonică a formelor ascunde substratul dionisiac. Prin acest extaz apolinic omul se așează în rîndul Demiurgilor ; asemeni lor, el convertește un adînc de neliniști în vedenii odihnitoare.

Întîmplarea îmi pune în mînă o carte fără niciun raport aparent cu lirica și orgolioasa „origine a tragediei". E vorba de volumul „La Suéde", note de drum ale lui André Bellessort, un curios de poezie și peisaj exotic (același mi se pare care a publicat și despre noi un studiu destul de...avantajos : „La Roumanie contemporaine"). Iată în ce mod schițează Bellessort psicologia semințiilor ariene din părțile acelea :

Există în limba suedeză două cuvinte intraductibile care, asemeni tuturor cuvintelor intraductibile ale unei țări, exprimă intimul și particularul sufletului ei : **laengtan** și **staemning**. Laengtan nu e numai lîncezeala în care se complace amintirea unui bun pierdut. Nu e numai nostalgia unei inimi care moare fiindcă nu izbutește să numească ceea ce adoră. E mai ales dorul unei evadări din noi înșine și voluptatea tristă de a ne măsura nevrednicia.

Îndată ce se adîncesc, durerea și bucuria devin „laengtan, cel mai frumos izvor de lirism vreodată țîșnit din ariditatea sufletului".

Și mai departe :

„Aceste suflete neastîmpărate și celulare, scapă neliniștei prin staemning. Cuvîntul al cărui înțeles nu l-a putut preciza nici un suedez trebuie să însemne senzația unei armonii, pe cale de organizare, între celelalte senzații".

Urmează apoi analiza mai atentă a laengtan-ului și staemning-ului.

Rîndurile lui Bellessort sînt făcute să te rețină.

Așadar,mii de ani mai înainte, sub rîul sărbătoresc al Aticei, unde cerul și marea Salaminei își dispută albastrul cel mai intens ; și astăzi, la confinele țărilor lapone, sub soarele de miez de noapte — sufletul arian e ridicat și abătut de același puls puternic. Negreșit atîta depărtare în timp și loc va fi alterat indentitatea primitivă între dionisiac și laengtan, între apolinar și staemning.

Un suedez laengtaniat seamănă unui coribant posedat de Dionisos, așa cum nebunia eroică și castă a lui Carol XII se potrivește spasmului Menodei.

În laengtan nici o frenezie ; mai ales nici o senzualitate. În schimb o neliniște rece, — cu atît mai fioroasă ; o percepțiune halucinantă a **marei singurătăți de a trăi.**

La fel, staemningul nu corespunde în totul extazului apolinic, care e mai mult o spațializare și intelectualizare a fondului de spaimă dionisiacă.

Staemningul s-ar putea defini un acord cu semenii sau cu lucrurile în emoție ori senzație : cînd durerea subiectului se dublează de altă durere, surprinsă în alți ochi sau întrezărită difuz în peisagiu, prin însuși faptul confruntării, durerea își pierde intensitatea și trăită muzical e staemningul.

Staemning-ul în senzație. Cînd, departe de ulițele sticloase, zornăitoare de sănii, în tihna unui interior, somnoros luminat de răsfrîngerile întinderilor înzăpezite, trei sau patru norlandezi stau adunați în jurul punch-ului, un circuit de comună desfătare se întîmplă să se organizeze de la unul la altul. Laengtanul e biruit : un moment, n-au mai fost singuri.

Împletire de laengtan și staemning însăși poezia scandinavă. Traduc după Bellessort următoarele versuri — sînt de Froeding :

„Inga, deapănă-ți cîntecul... / Atît de singur sînt pe drumurile vieții / În sufletul atît de singur în posomorîrea lui ! / — Cîntă-mi cîntecul tău, melodia ușoară / Ce sună așa de tînără prin palatul pustiu. / Inga deapănă-ți cîntecul... / Cîntecul viu și fraged care cutremură ape / Și în pajiști aleargă. / Îți voi da cît aur ascunde castelul / — Și jumătatea castelului meu îți voi da. / Aurul greu, mi-e iubirea : / Jumătatea regatului înnoptat. / E jumătatea tristeților mele. / — Ți-e teamă de tristețe / Inga, draga mea ?

(România nouă, II, 24, 10 iulie 1921)

GEOMETRIE ÎNTRISTATĂ

Fostul elev din clasa profesorului Banciu e un geometru, în felul său.

Din visul ațintit al convietuirii formelor nu a trecut nimic, și nu trebuie să cerem să treacă în pînzele lui Marcel. În schimb, o geometrie incendiată : furtuni de echere, crize de conuri și multe, mai ales dreptunghiuri : lame cenușii, cenușii, pentru înalte, roșii or[illegible] justițiare.

Divinul Marchiz concurează puternic, în Marcel, cu divinul Platon.

O materialitate crucită cu o desperare arsă, un regim al logicii eficace și al redemțiunii prin cruzime, ridică aceste pînze la mari semnificații.

Marcel Iancu ar trebui asociat de un Joseph de Maistre acelei palide, purificate figuri, într-un elogiu fratern.

Călău suprem al formelor în punctul lor de criză.

(Facla, XI, 441, 8 februarie 1932).

CICI CONSTANTINESCU — Acoperișuri iarna

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

Estetica lui ION BARBU

Ideea „prozelor" lui Ion Barbu plutea de mult în aer, alături de altele, idei și neidei, dar abia acum cînd Dinu Pillat, cu pasiunea, erudiția și gustul pe care i le cunoaștem, le-a adunat într-o carte frumoasă și elegantă, care nu depășește cu mult opera poetică a autorului, ne dăm seama ce necesară era această proză. Proză ? E un fel de a numi scrierile acestea care nu sînt nici poezie, nici matematică. Nu sînt nici eseuri ; nici critică literară. O culegere de profesiuni de credință. În fond, e vorba de izbucnirile lui Ion Barbu, cu diferite ocazii. Fiecare articol are o „istorie" a sa, mai mult sau mai puțin cunoscută (Vezi printre altele „dosarul" meticulos întocmit de cercetător în legătură cu celebra intervenție împotriva lui Arghezi.)

De aici caracterul răstit , sau ca să întrebuințăm un termen antonpannesc, pentru a fi în gusturile poetului, arțăgos. Poetul scria cu harțag. Asta dă o savoare nemaipomenită. Și, mai important, fiind vorba de niște izbucniri, cum spuneam, sinceritatea e totală, poetul își trădează gusturile, preferințele,repulsiile. Așa încît nu ne e greu să vedem în această culegere o adevărată estetică a sa. (Pe care însuși și-ar fi întocmit-o, dacă ar fi fost un spirit mai practic și mai pedant.) Ideile lui Ion Barbu le putem grupa simplificînd în jurul unui sentiment : repulsia față de arta lui Arghezi. Se simte în întreaga carte că e agasat de prezența pustiitoare a autorului „cuvintelor potrivite" și că se căznește tot timpul să-i placă altceva, să se închine la altceva. M-am întrebat adesea : dacă și Arghezi se întîmpla matematician, unde se mai refugia Barbu ?

Citez din covorbirea cu Paul B. Marian :

„— Ce credeți despre noile curente poetice : expresionism, futurism, dadaism, etc. ?

— Vrei să zici : vechile curente, mă îndreptă d-l I. Barbu. În măsura în care au însemnat o revenire la imaginativ și romantic, tot binele. În măsura în care au însemnat obraznică insurecție, confuziune pederastă, reclamă dezmățată, tot răul. Poezia e contrariul stării permanente de revoluție, cum o definea mai deunăzi unul din acești esteți. E o lirică dezordine rezolvată în liniște.

— Credeți că mediul nostru are vreo influență asupra noii generații ?

— Nu înțeleg noua generație. Spiritul ei de grup mă jignește, obligîndu-mă să-l compar cu nevoia organismelor primare de a se grupa în colonii.

— Cum priviți poezia europeană ?

— Am o singură evlavie : Edgar Poe și trei admirații : Mallarmé, Rilke, Rimbaud.

— Dar literatura noastră contemporană ?

— Prin Matei Caragiale intrăm în literatura majoră. Sînt mîndru că sînt contimporanul acestui romancier și că voi participa, fără merit, la vaza viitoare a vremii cînd au fost scrișI „Craii de Curtea-Veche". Incolo, nu mai văd decît romanul cu posomorîta zidărie de casă tătară al domnului Rebreanu. Apoi, fanteziile lui Ion Vinea, din nenorocire hibride, ca genul însuși al poemului în proză".

Se văd aici gusturile, dar și stilul prozei : telegrafic, rodul unor meditații îndelungate asupra chestiunilor. În privința ideilor aș remarca formula : „ardere imobilă și neprihănit îngheț — versul". Sau aceste autodefiniri : „Suflet mai degrabă religios decît artistic, am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor stări absolute ale intelectului și viziunii : starea de geometrie și, deasupra ei, extaza. Melodioasele plîngeri ale poeților nu le-am prea înțeles" Sau : „Există o treaptă de experiență poetică, de la care versul se dovedește a fi rigoare și fervoare, nu interjecție dezvoltată ori celebrare mai mult sau mai puțin armonioasă" („Cuvînt către poeți") Cu totul revelatorii sînt analizele asupra lui Rimbaud ori Moréas.

Opiniile autorului „Jocului secund" pot fi discutate — nu în sensul că ar fi discutabile, deși nu ești obligat să fii de acord cu el întotdeauna, ci pentru că o vorbă aruncată de poet ca el nu e vorbă în vînt. Sămînța trebuie luată în palmă, cercetată pe toate părțile. N-o să rodească în palma noastră, nici vorbă, dar poate vedem cum a cristalizat împărătește, la acest inegalat meșter. În acest sens, consider a fi de o valoare deosebită contribuția lui Dinu Pillat, din studiul introductiv, evocare caldă și analiză lucidă, venind după atîtea studii valoroase care s-au scris, prin ani, despre Ion Barbu, (începînd cu studiul faimos al „tîlharului" de Vianu).

„Cariera mea poetică sfîrșește logic la cartea lui Vianu despre mine. Orice vers mai mult e o pierdere de vreme" — mărturisea mai în glumă, mai în serios Barbu.

Versurile compuse ulterior de poet n-au însemnat totuși o pierdere de vreme. Iar studiile venite după Vianu, cu atît mai puțin, chiar dacă nimeni — în timpul vieții nu l-a înțeles : cum a crezut de-a pururi poetul. Paginile acestea vor arunca oricum lumini proprii asupra-i. Asta în mod sigur. Parafrazîndu-l, am socotit această carte un pas important, după reeditarea „Jocului secund", „pentru o mai dreaptă cinstire a lumii lui Ion Barbu". Ca să fim sinceri : cine mai avea timp să caute și să aștepte prin biblioteci revista Viața literară din 1928 unde a apărut articolul „Poezia lenește", sau Ideea europeană din 1927 cu „Poetica domnului Arghezi" ?Barbu este un autor dificil și aud că vreo cîțiva profesori cereau de curînd, într-o gazetă, să fie scos odată cu Macedonski și Blaga — din manualele școlare, pentru că nu știu cum să-l predea. Halal !

Provenind din aceeași pipetă extrem de zgîrcită cu care matematicianul și alchimistul și-a picurat poemele, „prozele" lui au pentru noi fascinația esențelor rare. Ceva din felul opiumului. Ele îl trădează pe poet, ca niște vorbiri în somn. Herghelia de cîini, pe care îi plăcea s-o pripășească în curte e asmuțită, haiducește, cu fluierături, deloc algebrice uneori, și scrîșneli din dinți întru sperietura confraților nesuferiți și vînătoarea Ideii. Și a ideii ideii. Și a ideii ideii ideii — pînă la sublimul Nimic.

Între Anton Pann și Matei Caragiale, și în urma cucoanelor de pe bulevard, versul său mustăcios dă s-o ia spre nadir și se răzgîndește.

DIMITRIE STELARU

Derutant

Tipă rădăcina sub picioarele tale
nerăbdătorule, vîrît în miezul literelor,
în cîrjele afișului citit de ploi
și desfrînatele învelișului nopții.
Spune-mi ai un cuțit din pana dropiei,
un mort de aur între file ?

Întinde gloria pînă spre toamnă
cu fără-minte, doar zgomot
în tine ; stai în gîrlă răcorit
și ager la coperișurile orașului,
arta hrănește-o cu hohotul solitar —
așa rămîi divinitate nou-venită.

Să nu vorbim

Să nu vorbim în șanțul nopții
cînd oasele continentelor și geniul rău
tac. Mergem alături spre Mîine doar.
Zeii și artiștii decolorați ne pîndesc din săli,
întind arcurile spinării, tigri degetelor
să ne fim pradă. Au cupe din pielea lor transparentă
și bolnave. Să nu vorbim.
Noi mergem alături spre Mîine, doar.

Eu eram ea

Am stat lîngă pletele ei
dimineața îi ascultam foșnetul vorbelor
și-i mîngîiam brațele incendiare și obrazul —
ochii din extaz îmi legau ochii.

Cînd scînteiau clopoței stelelor
în oglinzile sparte de rîs și găteli
eu eram ea. Îmi era fruntea acolo,
ascundeam bătăile timpului,
îmi ascundeam inima care era a ei.

Așezare

Stau dincolo de mine într-un zid
așezat peste pămîntul cu morții toți
vîntul suflă foi ruginite
și pădurea e plină de hoți.

Calul are în ochi planete stinse
și piine amară și săbii dedesubt
ascund. Săbii rupte. Piinea artei.

Cum să-mi desfășor inima
grădină de soare ? cînd e ceață ?

Între două războaie

Voi oameni fără oameni
unde vă spălați sîngele
și căprioarele și visul
cînd nu plouă și mîncați cearcănele morții ?

În astăzi

Ea nu moare, preoteasa Istorie —
altădată veneram trupul idolilor
și parcă de dinainte trăiesc altul
între pasărea paradisului și spaimă
cu triburi în arbori fără lege ;
încă am urmele ghearei himerozaurului pe frunte,
gura vulcanului stins o port în brățara ;
e un zid transparent îndărătul meu
și înainte — nu citesc viitorul :
cum să mă cunosc în astăzi
cel de peste sute de ani, pur ?

Cînd genele

Cum să fiu singur cu tine
să-ți mănînc armoniile
și coapse de fiară
cînd în genele mele stau lacrimi
și încă nu sînt beat ?

Nu mai ai îngeri

Nu mai ai îngeri pe umeri
amenințători, răzbunători frumoși —
poate în adînc unul mort
și-a lăsat aripile uscate peste buzele tale
dacă treci iubindu-te
cum bronzul gol.

Ca un ținut

Nu m-am spart în mine
dar unde mă aflu e altcineva ;
frumos cît o zi ploioasă
n-am unde să mai ard
și lupii convinși de gura lor
însemn semnele răului.
Încă am rămas apă vie
cu buzele uscate de sete
ca un ținut plin de simțuri neajunse.

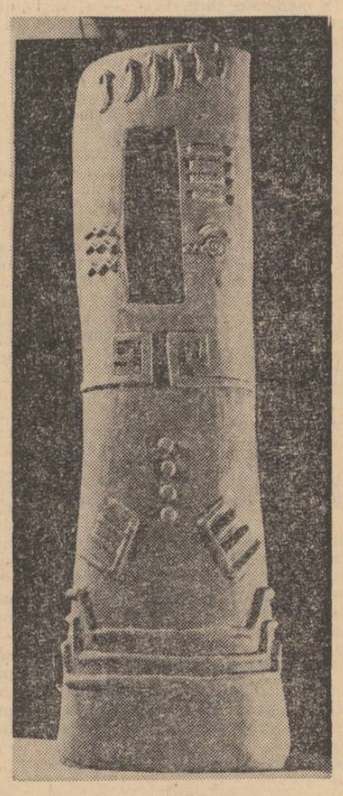

Constantin BULAT :
Stilp (ceramică)
Galeria Gmurzynska, Köln

MATEI CĂLINESCU

lichteriana

De amicitia

Singurul prieten esențial al lui Zacharias Lichter este Leopold Nacht, un lungan cu mersul împleticit, al cărui cap, deși relativ mic, pare a fi o povară chinuitoare pentru gîtul subțire și ciudat de flexibil care-l sprijină ; de aceea, Nacht nu și-l poate ține drept decît cu prețul unui permanent efort de voință, și atunci cînd e absorbit de ceva, sau pur și simplu neatent, capul îi cade pe neașteptate, cu bărbia în piept, ca de plumb. Ca să și-l ridice la loc, el trebuie să-și adune toată energia, ceea ce-i congestionează obrajii, altfel palizi, deformîndu-i trăsăturile bătrînicioase și totodată infantile, care alcătuiesc o fizionomie caracteristică de debil mental.

Leopold Nacht — sau Poldy, cum îi zic cei apropiați — este alcoolic și, ca o fantomă diurnă, silueta lui deșirată bîntuie încă din zorii zilei cîrciumile din întreaga parte centrală a orașului ; în contrast cu etimologia numelui său, nu poate fi văzut însă niciodată noaptea în locuri publice : topit de băutură, se prăbușește în somn pe unde apucă.

Spre deosebire de majoritatea alcoolicilor, atinși, de la un prag încolo al intoxicației, de accese sau chiar de adevărate deliruri verbale, Poldy este un mare taciturn. Cînd intră într-unul dintre restaurantele de pe „traseul" său obișnuit și vede vreun cunoscut, se îndreaptă spre el, cu pași încîlciți, fără grabă, pentru a *cădea* (literalmente) la masa lui. Citeodată, în asemenea împrejurări, capul i se rostogolește brusc, rămînînd o clipă imobil, atîrnat de gîtul moale și neverosimil de lung. După ce și-l ridică, printr-o sforțare furioasă parcă, Poldy privește spre celălalt, cu ochi întrebători, de-un albastru tulbure ; dar *fără să spună nimic*. Fața lui rămîne la fel de impasibilă fie că solicitarea lui mută e acceptată, fie că e respinsă. Dacă primește încuviințarea (căci n-are, firește, niciodată bani), Poldy comandă scurt, cu un glas cavernos, dezgustat : vodcă ! Bea în tăcere ; dacă i se spune ceva răspunde doar printr-o mimică foarte elementară și stereotipă sau prin cîte un gest, ca un mut. Rareori scoate cîte o vorbă, semn că are o stimă deosebită față de cel căruia i-o adresează (pentru el *limba* pare a avea un caracter sacru). După ce și-a terminat paharul de vodcă, Poldy ia din nou aerul său interogativ. Cunoscutul — să presupunem — trebuie să plece, nu mai are timp, nu mai are bani, sau, pur și simplu îl refuză, politicos ori tăios. Poldy se ridică și pleacă, tîrîndu-și pantofii murdari de praf sau de noroi, după anotimp, atent de astădată să-și țină capul drept : niciodată nu salută, nici nu mulțumește.

În ciuda tuturor aparențelor — care ar putea legitima părerea că Leopold Nacht este un biet degenerat, cu mintea întunecată de alcoolism — Zacharias Lichter (de altfel singurul om cu care Poldy acceptă să stea de vorbă mai îndelung) îl consideră ca pe unul dintre cei mai mari filozofi ai Europei contemporane și, pe deasupra, ca pe unul dintre foarte puținii care au izbutit să se apropie de experiența *perplexității* depline. Pentru a se putea bucura de tovărășia lui Nacht, Zacharias Lichter îl însoțește de multe ori în peregrinările sale prin cîrciumi, deși el însuși nu bea niciodată, căci personalitatea lui incandescentă s-ar putea desalcătui subit la o cît de mică solicitare etilică.

— „Un infinit tulbure de ape primordiale se clatină în ochii lui Nacht — le vorbea o dată Lichter unor prieteni, cu o voce emoționată, pătrunsă de accentele unei rare admirații. Gestul strîmb, crispat, al mîinilor lui diforme — dar *ușoare* de parcă ar avea oase de pasăre, de aripi — e, pentru cine se poate ridica la *înțelegerea* lui, un gest demiurgic, din care țîșnesc comete aprinse, confinînd ametitoarele abisuri ale spiritualului. Cel mai neînsemnat gest al lui, stîngaci și poate chiar grotesc pentru lumea aplicată a prostiei, suspendă ponderabilitatea : e o smulgere, o rupere, o desfacere dureroasă din gravitație ; și, în același timp, instituirea unei ordini în care perplexitatea e Cunoaștere...

Dumnezeu l-a lovit pe Nacht cu fulgerul purității ; l-a *ales*, mutilîndu-l trupește și dîndu-i aparența cretină pe care-o poartă cu atîta *sfințenie*. Într-o lume coruptă, a cărei esență e degradarea și marasmul, infinita fragilitate a spiritualului are nevoie de protecția urîtului, a diformității și-a estropierii : Nacht a primit știința secretă de a se apăra prin boală, prin autodistrugere. În timp, el și-a pierdut aproape toate instinctele : pe acela al foamei (cum se întîmplă în genere cu alcoolicii), pe acela al reproducerii, pe acela al morții, ca și formele atît de diverse ale instinctului social. De aici, sublimele lui căderi în perplexitate, aptitudinea lui de a fi în Dumnezeu ca un infinit mic și de a-l cuprinde pe Dumnezeu ca un infinit mare. De aici și excepționala lui aptitudine filozofică : întreaga lui existență *este o meditație*, o meditație a cărei ultimă concluzie e *mutenia absolută*, de dincolo de vorbire, sau de refuzul vorbirii. Filozofia lui Nacht *e o filozofie a desemnificării :* lumea (în măsura în care nu-i decît un produs al limbajului) trebuie golită de sens și atunci ea se va confunda cu Ființa, care n-are sens, care nu *semnifică*. Ah ! Lumea e bolnavă de semnificație ! Și cît aș vrea să pot învăța de la Nacht arta de a rămîne mut, chiar vorbind (căci cuvintele pe care le rostește el, atît de rar, și doar ca pe o *concesie*, o concesie de care eu însumi mă bucur în primul rînd, nu *înseamnă* niciodată nimic). Stau și-l ascult, îl privesc, și gîndirea lui pură de orice semnificație mă atrage ca un vid divin. O, cît aș vrea să devin *profetul mut* al marelui Nacht ! Dar voi izbuti eu vreodată să ajung atît de sus ? Sau voi rămîne mereu ceea ce sînt, un biet palavragiu abstract ?"

...Și ochii sclipitori ai lui Lichter se înnoptaseră.

Despre comoditate

Zacharias Lichter a constatat de mult că oamenii care au cultul *comodității* (combinat totdeauna cu acel al „funcționalității") se tem de orice manifestare a spiritualului, fie ea cît de sfielnică sau de palidă, ca de o boală ascunsă și cu atît mai periculoasă. O mică reacție la care nu așteaptau din partea lor însile, un gînd sau o dorință care-i surprind, dacă pe deasupra se mai investesc (oricît de eronat) și cu o posibilă semnificație de ordin spiritual, devin pentru ei prilejul unor neliniști și al unor griji care nu încetează decît atunci cînd sînt *definite*, explicate, diagnosticate, — adică smulse din necunoscut. Comoditatea proștilor presupune o strictă profilaxie față de spiritual...

Un ins parcă anume făcut să exemplifice, cu evidențe aproape caricaturale, mecanismele interioare ale comodității, este tînărul profesor de fonetică engleză Adrian Leonescu. El are, în ciuda evocatorului nume pe care-l poartă, aproape toate aparențele efeminării : glas pițigăiat, atingînd cu efort registrul mai grav de mezzo-soprană, piele moale și albă, acoperită de un puf delicat, ochi languroși, umeri strîmți și șolduri late, care se leagănă parcă anume în timpul mersului, singurul lui atribut masculin și contrastant cu întreaga sa complexiune fizică fiind barba neagră și aspră, pe care, însă, — cu acel scrupul al femeilor păroase care se depilează minuțios — și-o rade de două ori pe zi, dimineața și după amiaza.

Încă din adolescență, Leonescu și-a găsit mica sa vocație, punînd în slujba împlinirii ei o ascetică tenacitate, fonetica engleză, expresie parcă a unui cult pentru sonoritățile verbale pure. Își însușise așadar limba engleză, cu o sîrguință absolută, învățînd pe dinafară manuale și chiar dicționare întregi. Marele lui orgoliu era însă, fără termen de comparație, acela de a putea *pronunța*, în toate variantele posibile, cuvintele englezești : adopta cînd accentul cockney-ului londonez, cînd pe cel oxfordian, cînd pe cel din Yorkshire, cînd pe cel american, nuanțat și el după diversele regiuni și straturi sociale sau etnice. Nefiind niciodată preocupat de ceea ce spune, ci numai de latura fonetică, el recurgea, în exercițiile la care se deda cu o voluptate nerușinat senzuală, la formule stereotipe și clișee, în mod exclusiv și aproape ostentativ. Inaptitudinea totală pentru idee, se găsea compensată la Adrian Leonescu printr-o capacitate remarcabilă a organelor sale de pronunție. Întreaga lui ființă fizică și morală participa la actul parcă mistic al pronunției : cînd începea să vorbească englezește, ochii lui languroși rămîneau dintr-o dată fără priviri ; fața se crispa (în așa măsură încît, dacă lucrul exprimat de el implica o nuanță comică, îi era peste putință măcar să schițeze un zîmbet) ; arterele frunții se umflau și începeau să bată ; dacă din întîmplare mergea, picioarele i se îngreunau, de parcă ar fi avut legate de ele lanțuri cu ghiulele de fier ; coatele i se lipeau de trunchi și degetele se încleștau de reverul hainei. În toată această concentrare doar gura cu buze cărnoase, foarte roșii pe fondul aproape livid al feței, era mobilă și elastică, din interiorul ei țîșnind subțire, tremurătoare dar totdeauna corectă, o emisiune vocală venită parcă de undeva de departe. Adrian Leonescu duce o existență higienică atît din punct de vedere mental, cît și corporal : *mens sana in corpore sano*. Îl ajută să traducă în viață vechiul adagiu, între altele, o ușoară „ipohondrie preventivă" care-l face să exagereze unele vagi simptome sau chiar să-și invente altele, supunîndu-se docil unor tratamente medicale care, însă, — și aici se verifică marea lui prudență — nu pot dăuna prin nimic organismului său (ipohondria lui nu depășește niciodată limitele unui „sistem de apărare" și ca atare se exercită și asupra medicamentelor, împiedicîndu-l să facă vreun abuz). Adevărul e că Adrian Lonescu își îngrijește propria sănătate cu o minuțioasă dragoste. Face gimnastică în fiecare dimineață, cu ferestrele larg deschise (dispune — titlu de mîndrie — și de un aparat complicat cu ajutorul căruia face canotaj în cameră). Întreprinde plimbări cotidiene și, spre a nu pierde timpul, poartă totdeauna un dicționar asupra sa, memorînd cu aplicație și răbdare sensuri mai rare sau pronunții mai puțin obișnuite. Fără îndoială că pentru un fonetician cum este el vocea constituie obiectul unor preocupări speciale : ca o cîntăreață de operă, Adrian Leonescu își clătește gura cu ouă crude, nu fumează, nu bea, și face exerciții labiale în fața oglinzii. Un medic reputat îi prescrie regimurile alimentare optime, modificîndu-le, după cum susține că are o ușoară dispepsie, o constipație rebelă sau dă semne vagi de colicistită, colită spastică, splenomegalie etc. Un serolog i-a fixat regimul erotic : o dată, maximum de două ori pe săptămînă, și, dacă este posibil, cu aceeași femeie (astfel încît, sărmanul, a contractat o căsătorie nefericită).

Cele mai mari griji i le dă însă lui Adrian Leonescu sistemul său nervos. Îl sîcîie anume obscure neliniști pe care le combate printr-un moderat consum de calmante, dar care revin totuși, — e adevărat, în forme lipsite de gravitate — cu un fel de încăpățînare. Ca toți oamenii care trăiesc cu idealul comodității, Adrian Leonescu e neliniștit că e neliniștit.

La un moment dat, micile lui anxietăți recurente ajunseseră să-i producă o stare de adevărată alarmă. Într-un grup din care făcea parte cu totul întîmplător, și Zacharias Lichter, Adrian Leonescu mărturisise o dată, cu inflexiuni dramatice :

„M-am simțit foarte prost în ultima vreme. Neliniștile mele, cu care nu pot să mă împac, au sporit parcă, și nu pot să-mi explic de ce. Culmea, acum cîteva nopți m-am trezit din somn pe la ora unu și, așa, din senin, am simțit că-mi mijesc lacrimile în ochi și că îmi vine să mă rog lui Dumnezeu... Doamne ferește ! M-am speriat atît de tare încît toată noaptea n-am mai adormit. A doua zi m-am dus la doctor care — și asta mi-a sporit îngrijorarea — s-a arătat foarte mirat, deși a încercat după aceea să mă liniștească. Vă închipuiți ce pacoste pe capul meu ! Se pare că ar fi vorba de un sindrom depresiv neurasteniform. Mi s-a prescris odihnă intelectuală, — așa că mîine plec la munte..."

„E de neînchipuit — izbucnise Lichter după plecarea foneticianului — ce forme grotești și abjecte poate lua teroarea imbecililor față de tot ce li se pare inexplicabil și misterios. Într-un fel, e totuși firesc să se întîmple așa : orice slăbiciune sau neglijență în această direcție, fie ele cît de neînsemnate, pot da naștere unei imense surpări de teren în care edificiul prostiei să se piardă fără urmă. Așa cum oamenii capabili de o viață spirituală autentică se tem de a fi *definiți* și de a fi, astfel, frustrați de absurdul existenței lor profunde, proștii au — exact invers — o uriașă frică de a rămîne „descoperiți", lipsiți de protecția *știutului*, sub amenințarea misterului care, în ochii lor, capătă sensul unei forțe malefice și monstruoase. Comoditatea proștilor nu neagă — de ce s-ar obosi ? — existența unui Dumnezeu nominal și convențional, un Dumnezeu care garantează simbolic o anume disciplină — atît de necesară funcționării prostiei —, o anume higienă a sufletului chiar ; cea mai efemeră umbră de adevărată spiritualitate este însă semnul unei boli alarmante, care trebuie repede *diagnosticată* și tratată cu maximum de seriozitate ; de Dumnezeu te poți vindeca prin calmante și somnifere, prin gimnastică suedeză și excursii la munte — e cumplit ! În Imperiul prostiei comoditatea e condiția primordială a oricărei activități, dar totodată valoarea și țelul suprem : nici un efort nu-i prea mare pentru proști cînd e vorba să se simtă bine instalați în ceea ce fac ; la drept vorbind, ei nu *acționează* niciodată, ci se *instalează* într-o formă de activitate sau în alta, cu grija constantă de a nu se lăsa tulburați de nimic".

Desen de Rodica POPESCU

Sensul iubirii

Leopold Nacht avea o soră mai mică și prin aceasta cunoscu o fată blondă, urîtă și foarte modestă, de care se îndrăgosti. Predispoziția lui naturală pentru tăcere se găsi sporită de starea sufletească necunoscută și parcă amenințătoare care-i răscolea ființa. Cu capul căzut în față, cu bărbia în piept, cu privirile fixe și goale, Poldy ședea la cîte o masă, — uitînd pînă și de paharul de votcă pe jumătate plin — și nu făcea nimic altceva, ceasuri la rînd, decît să scrîșnească din dinți cu un aer sumbru și uluit. De săptămîni nu mai rostise nici un cuvînt — nici măcar față de Zacharias Lichter — și cine l-ar fi cunoscut în această perioadă ar fi fost convins că are de a face cu un mut ori cu un afazic. Adevărul e însă că Leopold Nacht *nu avea nevoie* să vorbească. Zacharias Lichter se transformase parcă în organul de expresie al lui Nacht, nu mai vorbea decît în numele acestuia, punîndu-și în slujba lui toată rara forță persuasivă, toate resursele de incandescență verbală. Astfel el izbutise, în cele din urmă, s-o facă pe fata blondă să-și învingă spontana repulsie și teamă față de Nacht, ba chiar, mai mult, să creadă că este iubită cum niciodată nu mai fusese și nu mai avea să fie, cum nici măcar nu îndrăznise să viseze. Cei trei, — Nacht, Lichter și fata cea blondă — începuseră să fie văzuți împreună, de la o vreme : primul, prăbușit în stupoarea lui tăcută ; fata, cu un aer dezorientat și trist, tăcînd și ea ; iar, între ei, profesorul cu buzele arse de flacăra divină, cu ochii aprinși ca de lumina unui soare interior, vorbind fără întrerupere și asvîrlindu-și mîinile în gesturi dintre cele mai neobișnuite.

„Niciodată miracolul iubirii n-a fost mai pur — spunea Zacharias Lichter. Căci numai marelui neputincios îi este hărăzită puterea iubirii adevărate ; și numai iubirea marelui sterp, — născîndu-se pe sine în fiecare clipă, infinit aceeași — se împlinește în curată rodire ; și nu mai gura marelui tăcut, din care a pierit pînă și amintirea cuvintelor, cuprintre Totul... Ar trebui să ne prosternăm cu toții la picioarele dumnezeiescului Nacht, să sărutăm urmele pașilor lui strîmbi și șchiopi ! Să ne rugăm neputinciosului, sterpului, tăcutului Nacht ! Căci el *este* sensul iubirii".

Despre răsfăț

Insul lui pirpiriu, cu încheieturi șubrede, cu mișcări dezordonate, atrage atenția în primul rînd prin ochelarii care, de atîta purtat, par crescuți direct din osul nasului. Impresia aceasta e sporită de faptul că una din lentile e spartă (cîteva cioburi tăioase mai sînt înfipte în ramă) iar cealaltă, deși intactă, e întunecată de prat năclăit, astfel încît ochiul din spatele ei se vede ca printr-un fum, fără viață. O sîrmă oarecare, ruginită, leagă ramele ochelarilor de urechi, grosolan înfășurată în jurul acestora. Hiperbolicul T... — cum autoironic, îi place să se prezinte — nu-și scoate niciodată aceste ruine de ochelari, care, obiect parcă al unui cult ciudat, au decăzut de mult din funcția lor utilă, fiind înălțați la rangul de simbol. Ochiul dinapoia lentilei tulburi neputînd fi folosit hiperbolicul T... se orientează în lumea văzutului, cum poate, cu celălalt, peste globul umed al căruia cade o pleoapă zbîrcită, bătrînicioasă, într-un clipit des, uimit și suferind ca la miopi. Mai mult însă decît ochii fuseseră schingiuite, din cauza obstinației lui de a nu-și scoate niciodată ochelarii, urechile cu totul deformate de sîrma cu care erau legate, purtînd întipărite dungile unor vechi rosături cicatrizate și pătate de rugină. Faciesul lui e spîn și aceasta caracteristică îi dă, în ciuda celor aproape patruzeci de ani, o aparență stingheritor juvenilă, care însă nu rezistă unei priviri mai pătrunzătoare, căci pielea mai degrabă uscată a obrajilor e brăzdată de o subtilă rețea de riduri.

Spirit mobil și paradoxal, hiperbolicul T.., se distinge în lumea boemă pe care-o frecventează, în afară de urîțenia lui bine „compusă", prin bizara lui tendință de a se autonega. Cînd vorbește despre sine, pune în formulări și-n intonația vocii accente care merg de la ironia rea pînă la dispreț și la scîrbă, astfel încît nici cel mai aprig dușman (și inteligent) nu l-ar putea calomnia cu mai multă *artă :* și într-adevăr, „artă" e termenul cel mai potrivit, căci hiperbolicul T... își dezvăluie sau își inventă o imagine monstruoase cu secrete — și ca atare savante — implicații estetice. Multora însă, ambiguitățile la care dă loc comportamentul lui le apar ca ieșite dintr-un conflict interior autentic, ca semne ale unei naturi scindate tragic. Nimic mai greșit decît o astfel de părere, arată Zacharias Lichter, care-l cunoaște pe hiperbolicul T.., din peregrinările lui prin cîrciumi, unde-l însoțește pe Leopold Nacht.

„Acest om — spune Lichter — își torturează și-și mutilează individualitatea nu ca s-o piardă, sau ca s-o depășească, ci ca s-o impună. În el lucrează resentimentul celor bolnavi de răsfăț care vor să transforme iritațiile lor de tip isteroid și micile lor pandalii lipsite de sens în forme ale neliniștii universale. Pentru un om ca el pînă și monstruosul nu-i decît un spațiu al răsfățului și-al scabroaselor plăceri estetice. Mișcarea interioară pe care-o lasă să se întrevadă purtările lui are ceva atît de duios și de nerușinat în ea, încît îmi provoacă un fel de greață amestecată cu milă, un fel de greață care se preface în milă, ca să se abolească, pentru că senzația ei este insuportabilă. Cazul lui este însă departe de a fi lipsit de interes : privit de la o anume distanță, și cu răceală, el oferă o perfectă ilustrare a strategiei răsfățului. În genere, se crede că oamenii răsfățați aspiră spre confort și lux, ceea ce într-un plan superficial poate să fie adevărat. Cei care, însă, sînt afectați de forme mai grave ale acestei boli a spiritului pe care-o numesc răsfăț sînt în căutarea unor satisfacții infinit mai rafinate — și mai odioase totodată — în tragic, în urît, în scălîmb... Și așa, euforicii nu se pot răsfăța complet decît în tragic ; frumoșii decît în diformitate ; aristocrații decît în mizerie și chiar în cerșetorie. Se produce, astfel, o *estetizare* a suferinței, a urîteniei, a sărăciei, — o golire a lor de orice conținut spiritual, paralelă cu transformarea lor în simple instrumente ale unei retorici. Răsfățul corupe și meschinizează tot ceea ce atinge. Și, vai, cînd mă uit la făptura strîmbă și voit grotescă a hiperbolicului T., aproape că mi se face rușine de urîțenia mea ; și cînd mă gîndesc mai bine la el, mi se face rușine și de suferința mea ; iar sărăcia, opera mea filozofică cea mai de seamă, îmi pare mai puțin substanțială chiar decît o vorbă goală".

Despre oglinzi

Cei cîțiva ucenici ai lui Zacharias Lichter începuseră să fie îngrijorați de întorsătura pe care-o lua prietenia acestuia cu Leopold Nacht. Într-adevăr de la o vreme Lichter nu mai putea vorbi decît referindu-se la Nacht, comentînd tăcerile sau gesturile lui fără vreo legătură aparentă cu sensul sau mai degrabă lipsa lor de sens real. Astfel, odată, beat fiind — și ce poate fi mai banal într-o asemenea împrejurare ? — Nacht fusese cuprins de-o uriașă mînie fără obiect. Gemînd, scrîșnind își aruncase paharul încă pe jumătate plin cu votcă în oglinda soos aburită a cîrciumii, înclinată chiar deasupra mesei la care ședea cu Zaharias Lichter. Oglinda nu se spărsese, doar paharul se risipise în cioburi mărunte, atrăgînd atenția — în ciuda larmei — cîtorva dintre cei așezați la mesele vecine. Întorcîndu-și furia împotriva lui însuși, Nacht apucase cu violență un cuțit — unul dintre acele cuțite boante, cu lama vînătă și pătată care nu se pot găsi decît în cîrciumile ordinare — și-l înfipse cu o repeziciune și putere aproape neverosimile în mîna stîngă, sprijinită de masă cu palma deschisă ; lovitura fusese atît de tare încît lama pătrunsese pînă la lemn.

Profund tulburat, Zacharias Lichter explicase : „Nacht a încercat — o încercare disperată — să instituie cunoașterea paradisiacă. Vrînd să spargă acea oglindă el voia să spargă, de fapt, toate oglinzile lumii, prin care sîntem condamnați să ne *ghicim* unul altuia chipul ; voia să anuleze dimensiunea iluziei și să facă să triumfe *vederea :* față în față. Dar n-a izbutit ! Vom rămîne cu toții robiți în răsfrîngere, — pînă cînd ? pînă cînd ? Și cine ne va elibera din această lume a oglinzilor ? Eșecul lui Nacht e poate definitiv... De aceea a simțit el nevoia să se pedepsească, să-și împlînte cuțitul în mîna care a greșit. Nu voi uita niciodată : cînd l-a smuls, sîngele i-a țîșnit din palmă ca un crin roșu. Nu m-am putut împiedeca să sărut mîna însîngerată a lui Nacht. Am și acum în gură gustul sîngelui său, gust de metal, de pămînt, și de înviere".

În acea seară, Poldy se îmbătase atît de tare încît Lichter fusese silit să-l poarte în spinare pînă în parcul cel mai apropiat. Îl culcase pe o bancă, învelindu-l cu propria lui haină, și-l veghease pînă la crăpatul zorilor...

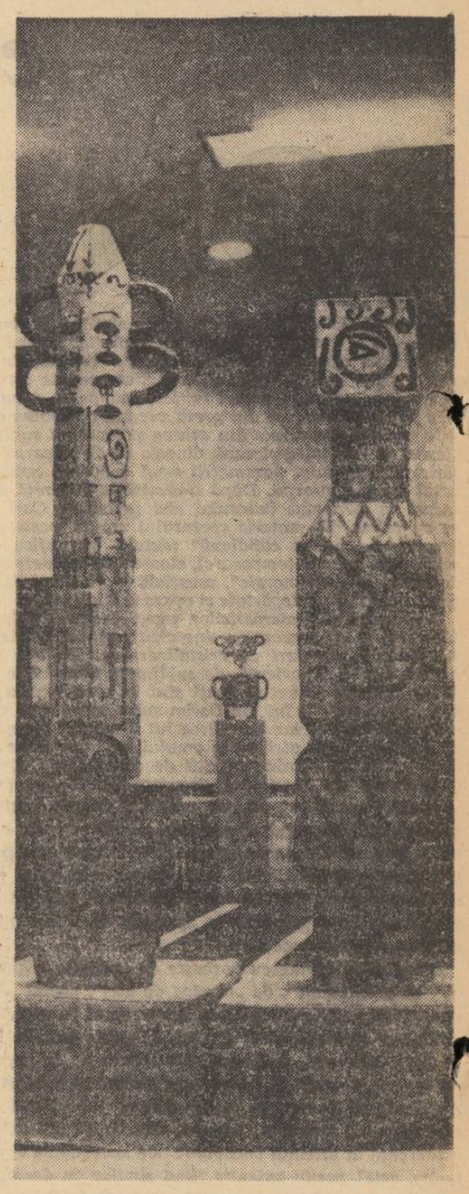

Constantin BULAT : Stîlpi
Fundația Maeght, Saint Paul

ADRIAN CARSIAD

variantă

Există întîmplări în viața omului de care îți amintești deseori. Uneori ele se fac pe zi ce trece mai limpezi spre bucuria celui care le povestește și care are astfel posibilitatea să le retrăiască. Fără îndoială întîmplări fericite. Altele, deși hazlii și ele nu te încîntă, ci îți aduc mai degrabă un fior de teamă, de spaimă ancestrală, de lucruri necunoscute. Închipuiți-vă de pildă un frizer, ajuns bucătar, care curăță cartofii cu briciul. Și acesta e ultimul dintre exemplele care s-ar putea da...

Eu îmi amintesc și astăzi cu deosebită limpezime de una din cele mai zbuciumate zile din viața mea cînd datorită unor împrejurări curioase și poate și a unor obligații de familie am fost nevoit să ucid un pui de găină. Seara aceea ar fi putut să treacă ca oricare altă seară, amestecîndu-se în noianul celorlalte, dacă din fericire, pînă atunci, aș fi mai ucis vreodată un pui de găină sau dacă atunci cînd mi s-ar fi ivit prilejul să fac o astfel de ucenicie n-aș fi fugit ca un turc. Așa se face că în acea seară eram singur în fața unei asemenea irezolvabile și, hotărît lucru, irepetabile probleme, fără prietenii atît de folositori omului. Cum realitatea era realitate eu eram tot eu, nici o schimbare nu se contura în curînd, trebuia luată o hotărîre și asta cît mai rapid. Drept urmare m-am așezat pe șezlongul albastru din balconul casei convins că trebuie să lucrez științific. O frămîntare dureroasă, îndelungată m-a condus la concluzia că pentru a ucide era necesar să am pe cine ucide. Așadar alegerea victimei... Dar spuneți-mi dumneavoastră dacă există pe lume alt lucru mai complicat decît să sortești pe cineva morții. Să alegi adică. Spre lauda mea simțeam o toropeală deplină, mă simțeam incapabil de a fi călău, creierul, acest organ atît de sensibil refuza să participe la o asemenea pregătire „științifică" a crimei. Probabil că dilema mi-ar fi oprit orice porniri inumane dacă tocmai în clipele cele mai grele un pui negru, cu coadă mare, și foarte suplu după cîte îmi dădeam seama, n-ar fi sărit peste gard în grădina cu zarzavat. Acum, cînd faptele îmi apar în deplină obiectivitate, nu pot să nu remarc că această săritură, în aparență inofensivă și găinărească a fost, de fapt, o fantastică și inexplicabilă greșeală psihologică a victimei, eu fiind foarte iute din fire, greșeală într-adevăr fatală. Imediat reacțiile s-au dezlănțuit. Mai întîi folosind un vicleșug vechi, dar în vecie actual, am aruncat grăunțe în curte. La auzul zgomotului pe care-l făceau confrații, puiul n-a șovăit și simțind că e vorba de căpătuială a apărut în mijlocul celorlalți. După cum observați, greșeală după greșeală. Urmărindu-i cu atenție toate mișcările l-am adus într-un așa-numit unghi mort unde fără îndoială l-aș fi prins imediat dacă puiul nu ar fi sesizat pentru prima oară intențiile mele necurate. C-o perspicacitate inexplicabilă a rezistat pînă în clipa cînd eu, sigur de victorie, am încetinit urmărirea și atunci printr-un salt grozav a dispărut sub niște stive de lemne. Aici n-a mai putut fi urmărit din pricina unei oarecare diferențe de mărime fizică între noi... Eu însă fierbeam de mînie, hotărîrile erau luate una după cealaltă, și după o jumătate de oră de cros prin toată curtea ce vuia de cîntecul păsărilor speriate cine știe din ce motiv, victima nemaiputînd rezista, neavînd condiție fizică, s-a predat din proprie inițiativă. Cînd l-am atins prima oară era foarte cald, transpirase grozav, iar inima bătea furtunos în pieptul lui acoperit cu fulgi vineții. Un moment am șovăit din nou. Care suflet nu vibrează în fața

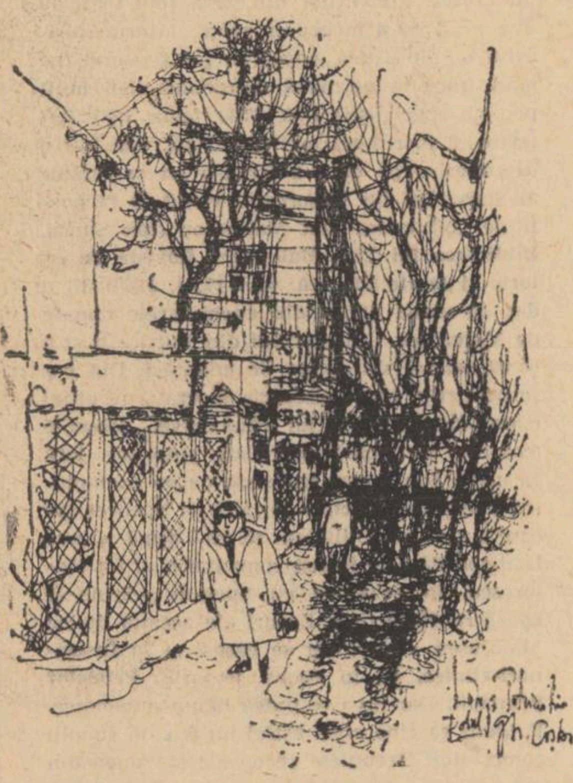

VECHIUL BUCUREŞTI
Desene de Mihu VUCĂNESCU

tradiţio-
nală

vieţii fremătînd !? Am aruncat deoparte orice sentimentalism însă, fiind conştient că abia acum începeau adevăratele dificultăţi. Cum oare este mai bine, mă întrebam eu, să-l ucid printr-o lovitură dată la cap, sau să folosesc varianta tradiţională a tăierii gîtului ? Dar în cazul primei soluţii trebuia să ştiu cu precizie unde e creierul, altfel agonia putea fi mai lungă decît m-aş fi aşteptat. Un moment mi-a trecut prin minte că dicţionarul enciclopedic mi-ar fi de un real folos dar în secunda următoare am remarcat dezamăgit că mă aflam la odihnă şi, potrivit obiceiului,în bagaj nu aveau ce căuta cărţile. Iar din cunoştinţele mele de latină numai gallina, ae, părea să aibă legătură cu ceea ce mă preocupa, dar asta nu mă ajuta cu nimic..

Inexplicabil este pentru mine de ce am ales varianta tradiţională. Bănuiesc doar că din lipsă de argumente. Am luat o scîndură, lucram destul de nervos, apoi am făcut rost de un topor cu coada cam lungă, greu de cîteva kg., l-am cumpănit de cîteva ori deasupra gîtului plăpînd al puiului şi înainte de a da lovitura de graţie mi-am scormonit mintea în speranţa că voi găsi argumente în sprijinul părerii că puii sînt mai ales carnivori, părere ce m-ar fi ajutat simţitor. În sfîrşit, cînd soarele se scufunda ca o inimă de foc, am lovit ca un călău nesocotit, lovitura a picat grea şi imediat sînge cald, sînge negru, a început să curgă. Am sărit în sus de frică să nu fiu mînjit, în vreme ce păsările celelalte s-au strîns în jurul semenului lor făcînd pe grozavele. Sînt convins că n-au înţeles nimic din această experienţă, fiindcă în general găinile sînt proaste. În locul lor imediat în semn de protest aş fi trecut la sălbăticie. Între timp puiul începuse să sară în sus aşa, fără cap, îndreptîndu-se spre mine. Am simţit deodată părul gîdilîndu-mă într-un fel tare curios. Nu mai era de glumă şi în acel început de noapte am luat-o la fugă avînd impresia dezlănţuirii unor forţe obscure, fără putere de a mă opune lor. M-am întors tîrziu cu sufletul răvăşit şi am căutat zadarnic capul celui ucis, cuprinzîndu-mă şi mai adînc teama, o teamă oribilă, zguduitoare..

Pe urmă ce să vă mai spun ! Răscolit cum eram, plin de presupuneri în legătură cu viaţa şi moartea îmi veneau în minte diferite religii la care aş fi putut să ader. Şi dacă nu s-a întîmplat acest lucru, asta se datoreşte mai ales contradicţiilor care mi-au însoţit crizele de conştiinţă cîteva săptămîni şi hotărîrii de mai tîrziu de a scrie o carte cu titlul „O lume carnivoră şi sfîrşitul ei" carte premiată de fapt. În ziua aceea pînă seara tîrziu am reuşit să smulg penele împreună cu primul strat de piele gîndindu-mă că în general vieţuitoarele trebuie să aibă două straturi, al doilea mai fraged, fiindcă altfel cum de mă jupuiam eu în halul acela vara, la ştrand... Pe urmă cîteva încurcături cu aşa-numitele organe interne care erau pline şi care s-au spart. Un manual de zoologie mi-ar fi fost de un real folos dar sînt convins că am aruncat tot ce trebuia, dovadă fiind şi faptul că am rămas doar c-o jumătate de pui. Fiert bine m-am ospătat din belşug în acea seară încercînd să uit totul. Am intrat apoi în dormitor şi am adormit dar în nenumărate rînduri m-am trezit avînd impresia că un pui, acelaşi pe care-l tăiasem mă tot lovea cu ciocul în cap...

Astea s-au întîmplat cînd am ucis eu puiul şi deşi nu-i o întîmplare tocmai veselă şi nici tocmai tristă n-am uitat-o încă. Ceea ce înseamnă că nu este o întîmplare tocmai bună de uitat ca şi aceea cu frizerul bucătar care curăţa cartofii cu briciul...

acoperişul

TIBERIU DESAN

Personajul meu nu există. Îl cheamă Pucspond Lampiers. Nu s-a născut niciodată nicăieri. Are o soţie blondă şi doi copii pofticioşi. El trăieşte numai în închipuirea mea. Soţia lui visează de ani de zile o haină de blană veritabilă. Nu încercaţi să-l identificaţi cu vreo persoană reală, trăsăturile lui de caracter fiind cu totul diferite de ale tuturor celor trei miliarde de semeni ai săi. Cei doi copii visează să înfulece în fiecare zi cîte un baton de ciocolată. Personajul meu nu există. Îl cheamă Pucspond Lampiers. Nu s-a născut niciodată nicăieri. Nu s-a culcat niciodată flămînd. El trăieşte numai în închipuirea mea. Copiii lui n-au fost niciodată dezbrăcaţi.

Nu încercaţi să-l identificaţi cu vreo persoană reală, trăsăturile lui de caracter fiind cu totul diferite de ale tuturor celor trei miliarde de semeni ai săi. Personajul meu nu există. Îl cheamă Pucspond Lampiers.

★

Ziua aceea era o zi ca oricare alta. Închipuiţi-vă un cer senin un albastru scînteietor. Dacă nu vă convine, imaginaţi-vă o zi ploioasă. Dacă şi asta vă displace, imaginaţi-vă ce vreţi, prea puţin îmi pasă dacă plouă sau dacă e soare, dacă e toamnă sau primăvară. Eu am ochi şi urechi numai pentru Pucspond. Mergea pe stradă ca picat din lună. În mîini avea ziarul pe care-l citea, în buzunar se lăfăia o revistă de cinema, mergea teribil de adus din spate şi cînd se aplecă să-şi încheie şiretul care se desfăcuse, pantalonii i se rupseră. Se căznea să meargă cu picioarele cît mai apropiate, ca nu cumva, doamne fereşte, să i se vadă ruptura şi să rîdă lumea de el. Ajuns acasă, se descălţă, scoase din buzunar o napolitană şi o împărţi copiilor. Apoi îşi sărută nevasta. Ea îl întrebă dacă a adus ceva bun. El dădu din umeri. Îi arătă ruptura de la pantaloni. Ea se enervă. El îi reproşă că întotdeauna cînd trebuie să-i coasă ceva, se enervează. Ea se burzului şi mai rău. El căută ac şi aţă, îşi dezbrăcă pantalonii şi se apucă de cusut. Ea era tot supărată. Copiii rîdeau cu lacrimi. Se supără ca de-obicei şi după ce mîncă masiv, se îmbrăcă şi se duse la vecinul său, Alicante.

★

Pucspond îşi privi gazda, care părea că dormitează. Se aprinse şi mai tare. — Şi unde crezi, dumneata, Alicante, că stau înfipte principiile astea ? Ai văzut vreodată un director sau un patron să exclame : „domnilor, nu uitaţi că aveţi în societatea asta o mulţime de drepturi ! Nu uitaţi, domnilor, orice nedreptate se pedepseşte !" Nu. Nici vorbă ! Acest domn pedant nu face altceva decît să-ţi amintească de obligaţii, obligaţii, pe care le ai faţă de societate. Şi societatea ? Nu aşteaptă altceva decît să-ţi dea un picior undeva... Iartă-mă, îngăimă Pucspond, văzînd că omul din faţa lui întredeschisese un ochi mirat, devin şi vulgar. Dar cum dracu' să nu devii vulgar ! începu el să strige, cînd imensa majoritate a oamenilor nu face decît să se supună orbeşte, fără să-şi ridice fruntea, tremurînd pentru pîinea zilnică. Nu, nu te repezi, ştiu ce vrei să spui ! Mănînc destul de bine, am casă, am nevastă, am doi copii, toţi ai mei sînt bine îmbrăcaţi, într-un cuvînt, am de toate. Nu Alicante, nu am nimic ! Nimic ! zbieră el atît de răguşit, încît pînă şi pisica din braţele lui Alicante, care torcea liniştită, sări speriată şi se ascunse în spatele fotoliului. Te naşti ! continuă Pucspond. Nici nu apuci bine să scoţi primul strigăt, că te iau în primire, îţi fac acte, te înregistrează la primărie. Şi asta pentru ce ? Din motive pur statistice, aşa vei fi crezut ? nu ! În familie eşti o gură în plus, în societate, un contribuabil mai mult. Şi dacă nu vreau să contribui ? Nu vreau ! Eu doresc ca totul să fie altfel. Eu nu am fost de faţă cînd s-au hotărît toate astea. Şi chiar dacă aş fi fost, nu aş fi acceptat nimic. Dar parcă te întreabă cineva ? Dumneata nu simţi că te înăbuşi ? Nu vezi că oraşul în care trăim este ca o închisoare ? Jos, caldarîmul, în dreapta ziduri, în stînga ziduri, sus cerul. Ei bine, numai asta lipseşte : acoperişul ! Nu vreau să contribui la construcţia acestui acoperiş. Nu vreau acoperiş ! Vreau soare, cer albastru, femeie care să mă iubească, găini care să cotcodăcească, pisici care să miaune şi oameni care să mă înţeleagă. E ceva josnic ? Spune ! Absurd ? Spune ! Alicante tăcea.

★

În birou era cald. Afară ploua şi bătea un vînt rece. Pucspond învîrtea plictisit mînerul maşinii de calculat. Colegii lui nu erau mai veseli. Argumend îşi înţepenise privirea pe profilul ascuţit al sînilor Penelopei, care bătea absentă la maşină .Margint nu-i vedea decît spatele drept şi părul negru unduindu-se ca un şuvoi de apă. Porich dezlega cuvinte încrucişate. Intră şeful şi-i privi vesel.

— Bună dimineaţa, băieţi !

— Să trăiţi, dom' Perlis ! cîntară în cor Argumend, Margint şi Porich.

— Bună dimineaţa, domnule Perlis, reluă Penelopa, acompaniindu-se cu maşina de scris.

— Bună, dom'Perlis, aruncă şi Pucspond.

Domnul Perlis îşi scoase tabacherea şi-şi vîrî o ţigară între buze. Argumend îi întinse fulgerător bricheta lui strălucitoare. Şeful mulţumi.

— Ce mai faceţi, băieţi ?

— Bine, mulţumim, răspunse Argumend.

— Ce ziceţi de ploaia asta ?

— Mizerabilă ploaie, se repezi Margint.

— Ce cald e la voi în birou, continuă şeful potopul de drăgălăşenii.

— Da, cald dom' Perlis, îi ţinu isonul şi Porich, îndesînd mai bine în sertar revista de cuvinte încrucişate.

— Ce mai faci, domnişoară Penelopa ?

— Mulţumesc, domnule Perlis, după cum vedeţi, bat la păcătoasa asta de maşină.

— Da, văd. Dumneata, domnule Pucspond ?

— Mulţumesc, mormăi Pucspond. Nu mă simt prea bine.

— Te-ai certat iar cu nevasta ? se interesă domnul Perlis.

— Nu. Nu mă simt prea bine.

Îi venea să-l ia pe domnul Perlis de guler şi să-l arunce pe fereastră. Ce mă baţi la cap ? urlă el în gînd porcului de Perlis.

— Du-te şi dumneata după-amiază la un medic, îl sfătui grijuliu domnul Perlis.

— Am să mă duc, domnule Perlis. Neapărat.

După o pauză, reluă :

— N-aţi putea să mă învoiţi astăzi domnule Perlis, ceru el umil.

Şeful îl privi blînd. Pucspond îşi potrivea în gînd nodul de la cravată, îşi lua rămas bun de la colegi, încuia sertarele de la birou şi — mai ales — mulţumea respectuos domnului Perlis pentru bunăvoinţa sa. Domnul Perlis spuse :

— Nu.

Era prea mult. Plănuise să pornească pe jos acasă, să-şi cumpere în drum nişte fursecuri, să se aşeze pe o bancă şi să le mănînce liniştit. Ar fi cumpărat un baton de ciocolată ca să-l dea copiilor ; pentru blonda lui nevastă ar fi luat o portocală şi era dispus în ziua aceea să-i suporte toate capriciile. Cuvîntul acela, „nu", declanşă o adevărată reacţie în lanţ, fu cel mai puternic catalizator pentru această reacţie ; reacţia fu oprită numai pentru o clipă în loc, pentru ca să se audă cuvintele acelea liniştite, prevestitoare de furtună :

— Şi totuşi, domnule Perlis...

— Am spus nu !

— Sînteţi un porc !

Domnul Perlis, atins în plin, primi bărbăteşte lovitura :

— Eşti concediat !

Pucspond se ridică liniştit. Dădu maşina de calculat în lături, se îndreptă spre dulap, îşi luă haina, împachetă umeraşul într-un ziar şi ieşi demn pe uşă.

★

După ce sfîrşi de povestit, blonda lui nevastă rămase o clipă pe gînduri, apoi se duse la uşă, o deschise larg şi-i spuse soţului ei să nu cumva să se întoarcă acasă pînă nu găseşte de lucru. Ca de obicei se duse la Alicante şi istorisi pentru a doua oară întîmplarea.

Alicante îl dezaprobă.

— Plec, spuse Pucapond.

— Unde ? se miră Alicante.

— Vino cu mine.

— Mi-e somn.

— Vino. E mai aproape decît îţi închipui.

Îl duse în magazia din fundul curţii. Scoase din buzunăraşul de ceas de la pantaloni o cheiţă, şi descuie lacătul. Pe peretele din fund, albă de praf, era lipită harta lumii. Un punct de pe ocean era încercuit cu creionul. Alicante privea cu ochi somnoroşi şi nu înţelegea nimic. Pucspond îi arătă un aparat de emisie-recepţie. Pe un alt perete erau agăţate o busolă şi un sextant. Pucspond spuse :

— Plec.

— Unde ? se miră din nou Alicante.

— Aici.

Atinse cu degetul punctul încercuit de pe hartă.

— În mijlocul oceanului ? !

— Acolo e o insulă. Acolo plec. M-am săturat pînă peste cap.

— Din ce dracu'-ai să trăieşti ?

— Am seminţe de tot felul : grîu, ceapă, cartofi, zarzavat... Pînă la prima recoltă, am să mănînc conserve.

— Cu ce pleci ?

— Ajung în port, meşteresc o plută, o încarc cu tot ce trebuie şi gata.

— Şi nevasta ?

— Se descurcă ea.

— Ştie ?

— Nu. Şi te rog să nu sufli o vorbă. Iată !

Scoase dintr-un sertar al dulapului un alt aparat de emisie-recepţie. Îl puse în braţele lui Alicante.

— O să ţinem legătura, urmă Pucspond. Am să te ţin la curent. Numai pe dumneata. Pentru că eşti singurul om pe care îl cunosc şi de care vreau să mai ştiu. Să ne îmbrăţişăm !

— Cum, aşa repede ? izbucni Alicante.

— Adio, bunul meu Alicante...

Se îmbrăţişară.

— Şi acum, pleacă ! Vom stabili legătura în fiecare sîmbătă la ora 23. Am să emit pe 15 cm. Peste o săptămînă stabilim prima legătură.

Alicante stătea în faţa lui Pucspond cu aparatul în braţe şi nu se hotăra să plece.

— Hai, du-te !

După plecarea lui Alicante scoase din dulap un ruk-sac, îl îndesă cu tot ce avea pregătit şi intră în casă.

— Am venit să-mi iau rămas bun.

— Du-te dracului ! spuse blonda lui nevastă, am mai auzit eu de-astea. Treci mai bine şi mănîncă.

— Plec.

Şi plecă, lăsînd-o pe blonda lui nevastă cu gura căscată.

★

Naviga de o săptămînă pe ocean. Trecuse cu bine de vasele grănicereşti, şi steguleţele de pe hartă care indicau poziţia se apropiau tot mai mult de punctul încercuit. Îşi privi ceasornicul. Peste puţine minute avea să fie ora 23 şi va intra în legătură cu Alicante. Intră în micul cort de pînză în care se adăpostea pe ploaie şi reglă aparatul.

— Alicante ! Alicante ! Mă auzi, Alicante ? Trec pe recepţie.

— Pucspond... Bunul meu Pucspond ! Te aud ! Cum te simţi ? Unde eşti ? Trec pe recepţie.

— Mă apropii tot mai mult de insulă. Cred că cel tîrziu poimîine voi fi acolo.

— Mai ai provizii ? N-ai răcit ? Nu ţi-e frig ? Trec pe recepţie.

— Mă simt minunat. Nici nu-mi puteam închipui că e atît de bine să fii singur. La revedere. Îmi economisesc acumulatorii. Vorbim din nou peste o săptămînă.

Puse aparatul în cutie. Ieşi din cort şi privi cerul. Era atît de strălucitor, încît închise ochii pe jumătate. Pluta scîrţîia puţin, probabil bîrnele se frecau între ele şi Pucspond se declară mulţumit. Era liber ! Şi-l imagina pe domnul Perlis ce mutră ar face, dacă ar şti unde se află el acum. Se întinse şi se gîndi că omenirea şi societatea pe care le părăsise, nu-l meritau şi că actul de sfidare înfăptuit prin plecarea sa era pe deplin întemeiat. Era convins că nu-l regretă nimeni şi se simţea cu sufletul curat. Cine şi-ar fi putut imagina vreodată că micul şi neînsemnatul funcţionar, care învîrtea mînerul unei anodine maşini de calculat, va înfăptui o asemenea revoluţie ? La gîndul acesta simţi un fior dulce, dublat de o moleşeală plăcută care îi închise ochii şi adormi cu surîsul pe buze. Poate se ducea să descopere o lume nouă, plină de pucsponzi, sau poate va dormi liniştit undeva şi se va trezi atunci cînd omenirea va fi limpezit lucrurile, atunci cînd domnul Perlis nu va fi decît un bătrîn şi neînsemnat pensionar.

★

Îl trezi un val uriaş care mătură urlînd puntea. Cerul era negru. Ploua cu stropi mari şi vîntul începu să se joace cu pluta. Strînse pînzele şi intră în cort. Aprinse lampa şi privi îngîndurat harta. Un nou val provocă o asemenea zguduitură, încît îşi pierdu echilibrul şi fu nevoit să se sprijine de măsuţă ca să rămînă în picioare. Trecuse oare de insulă ? După calculele lui, trebuia să fi debarcat de două zile. Să se fi rătăcit ? Nu se poate. Avea busolă, sextant şi măsura la fiecare amiază latitudinea la care se afla. Privise prin binoclu în toate cele patru zări şi nu văzuse nimic care să aducă cu vreo insulă. În urma unui alt val, încăperea se umplu de apă. Harta zburase de la locul ei şi plutea pe stratul de apă care umpluse cortul. Se gîndi la Penelopa. Cu cîteva ore înainte de plecare fusese la ea. Bărbatul ei era în provincie cu nişte afaceri şi vorbiră nestingheriţi. Îi spusese că şi-a părăsit nevasta şi că vor putea fi fericiţi dacă şi ea va sfîrşi cu soţul ei. Explozia următorului val îl aruncă din mijlocul încăperii drept pe punte. Aparatul de emisie căzu jos, alunecă pe punte şi se rostogoli în valuri. Ea îi spusese că n-are cum să termine cu bărbatul ei, că el o iubeşte şi n-o să renunţe la ea. El insistase, o luase în braţe, o acoperise cu sărutări şi îi spusese că nu contează că ei au să-şi găsească undeva o cămăruţă, unde vor fi fericiţi chiar dacă vor dormi pe ziare. Şuvoiul următor fu atît de puternic, încît cortul se prăbuşi ; micul catarg se rupse ca un băţ de chibrit. Penelopa rămăsese pe gînduri. În clipa aceea, sunase telefonul. Penelopa vorbea la telefon şi părea foarte veselă. O întrebase cu cine a vorbit. Cu soţul ei. O anunţase că rezolvase cu bine afacerile şi se întoarce chiar în seara aceea acasă. Pucspond stătea pe burtă şi se ţinea cu unghiile de marginea plutei. El o întrebase pentru ultima oară dacă are de gînd să înceapă cu el o viaţă nouă. Ea îi răspunsese că o viaţă nouă nu se poate clădi pe ziare şi că o cămăruţă nu alimentează o fericire. Bîrnele pîrîiră din nou şi pluta se rupse în două. Jumătatea pe care rămăsese Pucspond, mai avea foaia de cort, cu care se înveli, dar frigul îl pătrunse, mai ales că era ud pînă la piele. El insistase iarăşi, o sărutase din nou, îi spusese că nu va fi niciodată fericită cu bărbatul ei. Ea nu protestase, dar îi răspunsese că va fi cel puţin mulţumită, că va avea de toate. Uite, de pildă, soţul ei a izbutit să cumpere o vilă, undeva pe malul mării. Acolo au să-şi petreacă week-and-urile. Îl chinuia setea, dar bidonul cu apă se dusese de mult, odată cu cealaltă jumătate de plută. El nu mai insistase. Îşi plecase zdrobit capul şi se pregătise să plece. Ultimul compromis — Penelopa — căzuse definitiv. Deodată simţi o izbitură puternică. Întinse mîna şi se apucă de ceva tare. Era o stîncă. Insula ! Pămîntul făgăduinţei ! Se agăţă cu mîinile de stîncă şi cînd privi în urmă, pluta dispăruse. Penelopa îl chemase înapoi şi îl rugase să rămînă pînă seara. (cînd va sosi soţul ei, el va ieşi pe scara de serviciu). El îi răspunsese că nu pentru asta venise, ci pentru lucruri mult mai importante. Ea începuse să rîdă şi rîdea atît de strident, încît în rîsul acesta avu sentimentul că se contopesc : rîsul lui dom'Perlis, al lui Argumend, al lui Porich, al lui Margint, al neveste-si şi chiar al celor doi copii ai săi. Stătuse cîteva clipe şi o privise cum rîde. Creierul lui înregistra totul, simţurile lui funcţionau normal, dar pierduse cu totul capacitatea de a traduce mecanismul gîndirii în cuvinte.

★

...Cînd deschise ochii, era pe palierul etajului al doilea. Pachetul cu umeraşul se desfăcuse. Primul care apăru în capul scărilor fu Argumend. Apoi veni şi Penelopa, ţinîndu-şi fusta largă, să nu i se vadă picioarele. Domnul Perlis veni demn, cu o expresie de milă imensă, întipărită pe faţă. Porich şi Margint sosiră în fugă, întrebînd din mers ce s-a întîmplat. Doi sanitari în halate albe îl ridicară pe Pucspond pe o targă. Pucspond îşi duse mîna la cap. Strigă :

— Unde mi-aţi pus pluta ?

Cei doi sanitari porniră urmăriţi de hohotele de rîs ale Penelopei, ale lui dom'Perlis, Argumend, Porich, Margint. Pînă la urmă, izbucniră în rîs şi cei doi sanitari. Pînă la urmă, izbucni în rîs şi Pucspond. Rîdeau toţi şi se cutremurau şi pereţii de rîs. Primul care nu mai rise fu Pucspond. Înţepenise într-un rînjet atît de neomenos, încît Penelopa leşină în braţele binevoitoare ale domnului Perlis. Personajul meu nu există. Îl cheamă Pucspond Lampiers.

Desen de Rodica POPESCU

documentar

inedite maiorescu

La B.A.R. se găsesc, sub cotele ms.rom. 1520 și 1521, două caiete voluminoase cuprinzînd, întîiul : note de la cursurile lui Titu Maiorescu de istoria filozofiei în secolul 19 (ținute între anii 1884—1907), temele tuturor „lecțiunilor", cataloage de examene etc.... (237 foi) ; al doilea : redactarea aproape integrală a cursului în forma, după toate semnele, de la cea de a doua „propunere" (263 foi). Să ne aducem aminte că Maiorescu a început acest curs în toamna lui 1884, la Universitatea din București, cînd a fost rechemat, după 13 ani de la destituirea sa din învățămînt de către ministrul Tell ca urmare a participării la ședințele Camerei, și l-a încheiat în 1909, cînd s-a retras, tot ca urmare a unei înțelegeri cu ministrul Spiru Haret. Cursul se desfășura în cicluri de trei ani : filozofia germană (1884/5), franceză (1885/6), engleză 1886/7) fiind reluat în aceeași ordine, în 1887, apoi în 1890, și așa mai departe. Lecțiile aveau loc în fiecare joi seara, mai tîrziu sîmbătă seara, și durau, fără întreruperi mari la sărbători, de pe la sfîrșitul lui octombrie sau începutul lui noiembrie pînă la sfîrșitul lui aprilie sau începutul lui mai. Un calcul sumar arată că Maiorescu a repetat materia în fața a opt serii de studenți, fiecare serie audiindu-l în altă ordine, timp de trei ani. Din ms. 1521 se vede că Maiorescu a socotit definitivă „propunerea" cursului din anii 1887/1888 — 1889/1890, adică cea de a doua, cu unele excepții. Toate cursurile păstrate poartă date din acest interval ; ulterior, au fost șterse cu o linie datele și înlocuite cu altele, dar textul nu s-a mai modificat. Înlănțuirea prelegerilor — dînd imaginea unui curs relativ complet — este de asemenea aceea de la a doua și, uneori, de la a treia propunere.

Importanța manuscriselor nu mai trebuie explicată. Textul „prelecțiunilor populare" din primii ani ai **Junimii**, textul conferințelor maioresciene s-au pierdut. Avem, ce-i drept, rezumatele unora, publicate chiar în timpul vieții lui Maiorescu ; dacă Maiorescu n-a zis nimic contra autenticității lor, nici n-a părut că ia act de ele. Mărturiile contemporanilor, foarte concordante, ne spun rareori ce cuprindeau cursurile, conferințele, „prelecțiunile populare", cu excepția titlului și a temei. Știm acum, datorită existenței manuscriselor de la B.A.R., cu exactitate, despre ce a vorbit Maiorescu studenților timp de 15 ani (deși lipsesc însemnările din 1907/1908 și 1908/1909 putem presupune că ele nu ar fi fost deosebite de acelea păstrate și care, din 1891, se repetă fără alte modificări) ; putem reface chiar forma-tip a cursurilor sale.

Titlul cursului era următorul : **Curs de Istoria Filozofiei** (germane, franceze, engleze) în secolul 19, cu precizarea : **Curs comun** (ms. 1520). Maiorescu pornea de la Kant (dacă în 1884 i-a consacrat o singură lecție avînd ca temă estetica, **Ins. zilnice**, II, p. 268, în 1887 ajunge la 11 lecții), făcea tranziția la Herbart (iar din 1891 la Fichte, împingînd pe Herbart cu cîteva luni mai tîrziu), apoi Fichte (trei lecții în 1884/1885), Schelling (idem), Hegel (doar două lecții în același an), în fine Schopenhauer, cu o lungă „tranziție" (în total, patru lecții). Din filozofia franceză se ocupa de cartezianism (chiar de Descartes, în 1885/1886), urmînd cu Collard, Biran, Victor Cousin, Jouffroy (sumar) spre a studia în 19 lecții pe Auguste Comte. Dintre englezi, analiza repede pe Locke, Hume, Berkeley (mai mult în legătură cu kantianismul), trecea în revistă principalele „școli" și consacra 4 lecții lui Stuard Mill și 18 lui Herbert Spencer.

Se vede numaidecît că temelia cursului o reprezenta, așa cum s-a presupus, idealismul german, pozitivismul francez și empirismul englez. În fond, Maiorescu punea în centru filozofia germană (mai bine cunoscută), raportîndu-se necontenit la ea. Pe contrapagină și în note apar și alte nume, dar nu putem ști totdeauna dacă Maiorescu le reține în vederea dezvoltării sau numai accidental. În anii 1889/1890 sunt pomeniți Jeremy Bentham,

Carlyle, Thomas Babington, lord Macauley, George Grote, în 1896 dăm de o scu .ă biografie a lui Nietzsche (scris peste tot : Nietsche !) și de traducerea unei pagini din **Göttendämmerung.** Dar cîmpul de informație era cu mult mai larg. Hegel e raportat la Parmenide, Budha și Heraclit, viața lui Kant comparată cu viața lui Bacon de Verulam, Leibniz, Spinoza și Socrate. Sunt arătați, pentru tendința materialistă care se opune idealismului, la mijlocul secolului, Marx, Lasalle și chiar Darwin.

Nu e, desigur, de închipuit că ms. 1521 ar coincide în totul cu prelegerile reale : el este totuși forma-tip, structura, conținînd în plus multe pagini „definitive". Mai multe împrejurări mă îndeamnă să cred că nu e vorba decît de însemnări, ce-i drept, foarte amănunțite pe care cursul rostit le dezvolta. Maiorescu, mai întîi, nu citea ci vorbea liber și nu avem încă dovada că o memorie excepțională l-ar fi ajutat să învețe pe de rost totul. În al doilea rînd, există numeroase note suplimentare, indicații bibliografice, precizări de titluri, date, extrase din **Brokhaus** sau de aiurea, decupaje din reviste, care pot arăta că Maiorescu le introducea în cursul rostit. Chiar dacă nu puține din paginile ms. 1521 fac impresia unor redacțiuni „definitive", le lipsește acea armonie, a părților ca și a întregului, de care au vorbit toți auditorii cursurilor. Cursul real trebuie să fi fost mai „concret", mai coerent. E de remarcat și că redacțiunile, chiar sub o formă primitivă, sunt absente în capitolele cele mai bine cunoscute autorului : despre filozofia lui Schopenhauer, despre „psihologia" lui Spencer. Nu cumva, în astfel de cazuri, se dispensa Maiorescu de orice note ? În sfîrșit, cîte o marginală ne atrage atenția că un curs începea cu arătarea portretelor de filozofi (ms. 1520 foaia 42, ms. 1521 foaia 131). Ce va fi scos Maiorescu din compararea fizionomiilor nu mai știm, dar finețea meditației biografice din **Viața lui Kant** (din care reproduc mai jos două pagini introductive) este o indicație că lecția putea fi excepțională.

. Cîtă originalitate intra, apoi, în cursuri ? Impresia de compilație subtilă e predominantă. Totuși nu putem ignora, și aici, unele detalii. Structura cursului era foarte didactică, avînd cam această structură tip : biografie scurtă, bibliografie, analiza ideilor principale. Analiza se compunea din rezumate de o concentrare extraordinară, clare, într-un limbaj care nu s-a învechit deloc, la care se adăugau lungi extrase „ca probă a stilului". Izvoarele ne sînt mai peste tot indicate. **Viața lui Kant** e rezultatul cunoașterii unor biografii din epocă (Borowski, Wasianski, R. B. Jarhmann, toate din 1802), dar și a uneia tîrzii ca aceea din 1842 a lui Fr. W. Schubert sau a **Istoriei noii filozofii** de Kuns Fischer. Herbart e luat după Th. Ribot. Un Walter Bagchot e folosit pentru a sa **Lois scientifiques du développement des notions dans leur rapport avec les principes de la sélection naturelle et de l'hérédité.**

Gustave le Bon e citat în legătură cu „felul specific englez". Din reviste se scot extrase, referințe. Nu pare a fi exact nici că Maiorescu nu se mai ținea la curent, de la un timp, cu noutățile în materie de filozofie. Aceste referințe sînt uneori foarte clare. Din filozofii preferați, Maiorescu citește totul și, în 1902, își procurase cartea lui Spencer **Facts and Comments** apărută la Londra în același an. „Pe masă lui era totdeauna cartea nouă" scrie N. Petrașcu în **Biografia mea.** „Cei ce încep cu filozofia franceză, spune Maiorescu studenților din seria 1891/1892, au avantajul de a începe cu ceva conform spiritului lor de astăzi, adecă cu pozitivismul (pe cînd filozofia germană metafizică mai mult pentru specialiști) (ms. 1520 foaia 198). Dar poate că lucrul cel mai tulburător este într-o descoperire pe care a făcut-o un cercetător al activității lui Maiorescu, voind să reconstituie „biblioteca" lui Maiorescu (Ion Stoica, **Biblioteca lui Titu Maiorescu, Revista de istorie și teorie literară**, tom 17, 4, 1968). El a dat de urma unora din exemplarele donate de Maiorescu Universității din București și a constatat că sînt pline de adnotări. Din corespondența lui Maiorescu ne erau, de altfel cunoscute lecturile lui exhaustive, greșelile (chiar și de tipar) semnalate autorilor. Iată că acum Ion Stoica transcrie de pe exemplarul **Primelor principii** de Herbert Spencer (pe care a avut amabilitatea să mi-l pună și mie la dispoziție) un întreg comentariu al lui Maiorescu, în dezacord cu Spencer (căruia îi consacra 18 lecții !). Ecouri ale acestui dialog Maiorescu — Spencer se găsesc și în **Însemnări-zilnice**, II, în epoca lecturii **Primelor principii.** Dar nu i se putea bănui adîncimea. Evident că cine citea astfel nu era un simplu compilator. Trebuiesc reconsiderate unele din mărturisirile lui Maiorescu, din **Însemnări,** referitoare la pregătirea cursului. Ele au fost obiectul ironiei lui G. Călinescu și puțini au îndrăznit să le ia pe urmă în serios. „Ceea ce mă impresionă în chip cu totul deosebit în seara aceea — își rezumă N. Petrașcu în citata **Biografie** impresiile celei dintîi întîlniri cu Maiorescu — erau vorbele lui Maiorescu care parcă ieșeau din cărți adînci. Tot ce spunea el, chiar în treacăt, avea aerul de ceva gîndit îndelung..." Adnotările, astfel de observații ne relevă un Maiorescu nu numai cititor meticulos, dar capabil să asimileze ideile, să le **asume.** Compilația (cîtă era, probabil inevitabilă într-o măsură în orice curs didactic) nu este singura față a „metodei" lui Maiorescu.

Transcriu, mai jos, introducerea la **Viața lui Kant.** O lectură atentă ne arată că biografia aceasta are o **temă,** un sens liric. Nu vorbea oare Maiorescu într-o măsură și despre sine ? Nu este exclus, fiindcă Maiorescu era, sub toate raporturile, un om care se realiza **în afară,** în vreme ce Kant numai în sine însuși ; Maiorescu trăia prin relație, în lume, călătorea, fugea de singurătate, în vreme ce Kant și-a prefăcut existența într-o continuă meditație, izolat într-un Königsberg pe care nu l-a părăsit niciodată, fără să fi văzut din restul planetei nimic. Nu este Kant exact „negativul" lui Maiorescu ? Și să nu fi înțeles Maiorescu, cînd scria biografia lui Kant, că își povestește de fapt, una din viețile sale **imposibile ?**

Nu încape discuție că știa. Fiindcă altfel n-ar fi făcut dintr-o altă biografie, a lui Schopenhauer, una din viețile sale **posibile.** Maiorescu nu avusese niciodată nevoie să lupte pentru a fi recunoscut ; scriind despre disperarea cu care Schopenhauer încercase să iasă din anonimat și nu izbutise, nu răspundea Maiorescu unui adînc impuls de a se cunoaște pe sine și sub această formă în care, avînd **totul** spre a deveni celebru, este silit de un destin neînțeles să moară în singurătate și ignorare ?

Nicolae MANOLESCU

Viața lui Kant

Viața lui Kant nu are nici o pompă exterioară, afară de gloria pe care nu o căuta, care însă nu-i putea lipsi după însemnătatea opurilor sale. Poate niciodată nu s-a unit cu un nume mai mare o viață mai simplă într-o rezervă mai modestă. Între filozofii moderni avu el lucrul cel mai greu ; și dacă măsurăm facultățile cugetării[1]) după soliditatea și agerimea ei, atunci între toți el este fără îndoială cel mai mare. Viața lui Kant stă cu această mărime spirituală, cu această înălțime a gloriei, într-un contrast plăcut. Vieții lui Kant îi lipsește toată splendoarea ce atrage ochii și fantazia mulțimii, și în această privință Kant formează un alt contrast, cu predecesorii săi. Ce diferență între Kant și Bacon de Verulam ! Acest fundator primitiv al filozofiei moderne împreuna posturile cele mai înalte în Stat, distingeri și avuții, cu o iubire avidă a aparenței, cu o rîvnă de pompă și cîștig, cari aduseră pe Lordul Cancelar al Engliterei pînă la mișelie[2]) și-l infamară în urma unei condamnări judecătorești. Kant, din contra, care nu vru niciodată să fie mai mult decît un Profesor academic, era în modul său de a gîndi și de a lucra simplicitatea și onestitatea în persoană. Viața sa nu are apoi asemănare cu energicele opositiuni și lupte în care se dezbate juneța lui Descartes : nu este mișcată de acea tendință spre afară, de acel dor de a călători și de a alerga care distrage atît de mult pe filozoful trancez. În sine reculeasă și constrînsă, dezvoltarea lui Kant propășește încet, însă sigur, cu o perfectă regulă, cu o afundare și concentrațiune mereu crescîndă. În toate privințele, această natură de om este menită să-și afle centrul ei tocmai în ea însăși și numai astfel s-a putut naște filozofia cunoștinței de sine. Precum spiritul lui Kant este nesmintit fixat asupra unui punct pe care nu-l caută afară din sine, tot așa se arată viața sa și în mod exterior concentrată, localizată, oarecum lipsită de (...)[3]) și în această privință filozoful din Königsberg se poate asemăna lui Socrate. Kant a ajuns la 80 de ani și totuși, într-un timp așa de lung, nu și-a părăsit provincia natală niciodată și chiar din orașul în care s-a născut nu ieși decît în timpul de instructor[4]). Acestei vieți exclusiv destinate cugetării filozofice s-ar putea compara mai curînd Spinoza, însă îi lipsesc acele persecuțiuni teribile, cari izolară pe celebrul Evreu și îi imprimară pentru toate timpurile semnul mărimii tragice. Comparîndu-l în fine cu Leibnitz vedem că lui Kant îi lipsește strălucirea gloriei exterioare și sociale pe care Leibnitz o primea cu atîta bucurie, îi lipsește mai întîi de toate ambițiunea care alergă după asemenea străluciri. Kant a tost și a rămas în toată viața sa filozof ; filozof în scrieri și filozof în acțiuni, cu o perfectă armonie între doctrină și taptă.

(ms. 1521, p. 1—2)

[1]) În text : cugetărei. Am procedat la cîteva astfel de modificări de scriere (filosof, punt etc....), ortografia fiind în aceste două pagini aceea mai veche cu **u** final și **o** accentuat pentru diftongul **oa**, ca să nu îngreunăm inutil lectura.
[2]) Cuvîntul nu e tocmai clar, și în general propoziția din care face parte.
[3]) Cuvînt neciteț.
[4]) Poate : instrucție.

(Urmare din pagina 3)

cum ar fi modernism—tradiționalism, originalitate—decadentism, creație—pastișă, figurație—alegorie, oricînd apte de a fi implicate în dezbaterile de natură estetică.

Dar peste toate acestea se impune ardoarea aspirației spre un sens suprem, întrezărit — după cum mărturisește de atîtea ori — în armonia atică. Este simptomatic pentru cultura noastră că, după Vianu, după iarăși, Călinescu, zbuciumul spiritual al lui Ion Barbu se rezolva în viziunea compensatoare, eleată a Greciei. Declarata încercare de a se ridica la modul intelectual al Lirei vizînd perfecțiunea pindarică necontingentă, coincide cu elogiul adus „peisajului auster dar esențial" dezvăluit ochiului de geometria greacă. O indică și mai decis în altă parte : „Eminența unei culturi umaniste se măsoară după aptitudinea pe care o are în a-și făuri o imagine pregnantă a Greciei antice"(p. 137)

Se poate spune după lectura selecției acesteia de „Pagini de proză" ceea ce Barbu afirmă chiar aici în legătură cu moștenirea lui Gauss pentru matematicieni : „Cu marginile ei mișcătoare, această operă e practic infinită. Ea devine. Ne solicită să emulăm cu dînsa".

*

Ca apariție editorială, nu se putea un argument mai clar în favoarea pledoariei înserate nu de mult tot în aceste coloane, pentru „cultura edițiilor" printr-o diversificare menită să ducă la operativitate și stimularea inițiativelor angajante. Acest tip de „ediție de prospecțiune", să-i zicem, fără ambiții definitive și exhaustive, capteză mai ales prin inedit și invită la confruntări de opinii, care, ele tocmai, pot să reînvioreze atmosfera cam „birocratizată", anchilozată în tipare uzate, din cîmpul istoriei noastre literare.

Celălalt Ion Barbu

Eforturile lui Dinu Pillat s-au concretizat cu autoritate în aceea sobră și relevată evocare introductivă, de tipul „par lui-même", îmbogățind mult portretul timid încercat cîndva de N. Carandino („România literară" din 9 aprilie 1939). Criteriile selecției sale sînt perfect justificate și chiar în spiritul lor îngăduie unele completări de natură a lărgi perspectiva.

Mai întîi pentru exactitatea cadrului istoric- literar (vezi importanța arătată „cadrului" și de Ion Barbu, p. 185) surprinde oarecum afirmația radicală despre anonimatul în care ar fi apărut articolul „Cuvînt către poeți„ din revista Pan (note p. 249). Adevărul este că acest text se integrează într-o atmosferă întreținută la vremea respectivă în jurul poetului, atmosferă foarte clar subliniată de manifestul lui Mihu Dragomir din publicația „ Flamura„ 1 dec. 1940 : „Eu cred în Ion Barbu !"

Se cere amendată și susținerea potrivit căreia articolul închinat lui Mateiu Caragiale ar fi „primul de natură apologetică din proza critică a lui Ion Barbu" (note, p. 248). Cu opt ani înaintea acestui articol, Barbu îmbrățișase entuziast pe Felix Aderca la apariția volumului de nuvele „Domnișoara din str. Neptun" („Universul literar", XXXVII, 11 27 martie 1921, p. 4—5). „Un adevărat șipet de giuvaericale", nota recenzentul, — „de la un capăt la celălalt al cărții circulă (nestăpînit argint viu) vioiciunea spiritului și a inventivității verbale. Căci dl. Aderca învăluie metalul de preț al artei sale într-o intelectualitate sclipitoare Lucrurile cîștigă în trăinicie, astfel dichisite. Nu fac o profeție, ci o riguroasă deducție afirmînd că proza lui Aderca va înfrunta vremea fără să pălească. O apără prestigiul lucrului gîndit și migălit".

Așadar, interviul pe care i-l va acorda peste cîțiva ani se întemeia pe o comunicare lăuntrică și nu pe factori de strictă circumstanță. Și tot din acel articol să reținem singulara exprimare a poziției față de Caragiale, bătrînul : „E în nuvela aceasta o viziune a mahalalei, materială și bogată. Nu mahalaua schematică și caricaturală a lui Caragiale. Caragiale n-a înțeles niciodată ce belșug de poezie balcanică închide Oborul sau Gropile lui Ouatu. Aderca pune în vază duhul ascuns al locurilor mărginașe : sentimentalitatea deformată și... prolifică".

La dosarul polemicei Barbu-Arghezi provocată de apariția „Cuvintelor potrivite" ar fi de adăugat că,fără să-l vizeze direct, Arghezi dă totuși o replică promptă lui Barbu, făcînd să apară acel vibrant „pro-domo" în Adev. lit. din 18 dec. 1927 intitulat : „Ars-poetica".

În fine, pentru rotunjirea viziunii barbiene, poate n-ar trebui să rămînă în afara atenției cele două texte din „România nouă" a anului 1921 : primul, dedicat poeziei engleze, care corespunde etapei respective din evoluția literară a lui Ion Barbu aducîndu-ne și cîteva mostre de traduceri — al doilea, sub forma unui jurnal de lectură, deschizînd o fereastră spre unele preocupări ce țineau de edificarea poetului asupra propriilor sale înclinații temperamentale. De asemenea, omagiu ulterior — cu implicații autobiografice — adus lui Marcel Iancu, împreună cu Gala Galaction, Paul Zarifopol, Camil Petrescu, Al. Rosetti, Șerban Cioculescu ș.a. („Facla", XI, 441 8 februarie 1932) Pe cîteștrei îi reproducem aici pentru a întregi bucuria celor ce-și vor face din „Pagini de proză" un rar festin și o mîngîiere pînă la apariția sperată a operei literare integrale. Cînd privim opurile impunătoare : „Opera matematică", vol. I Geometrie, vol. II Algebră — ediție îngrijită de P. Mocanu (Ed. Didactică și Pedagogică, 1967) și „Opera didactică" vol I Geometrie elementară — ediție îngrijită de prof. N. Mihăileanu (Editura Tehnică, 1968) înțelegem că această apariție trebuie grăbită pentru a împlini o datorie față de cultura noastră națională, însemnată norocos de soartă să producă în una și aceeași ființă împerecherea sublimă a geniului matematic și literar

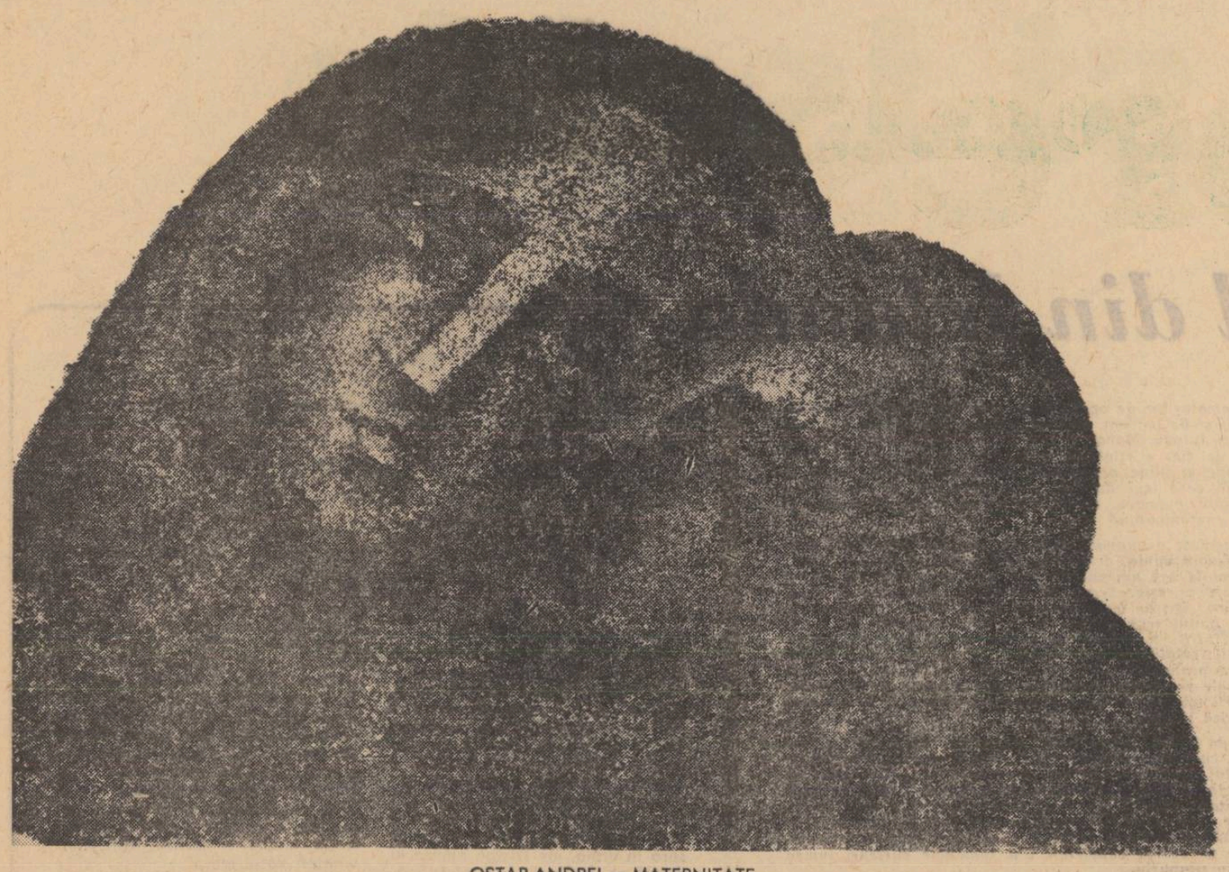

OSTAP ANDREI — MATERNITATE

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1940

. . . . . .

21 Martie

Moralitatea unei gazete „serioase". Pe cînd făceam pagina literară la *Timpul*, vara trecută, am vrut să public, în legătură cu un articol despre Michel Angelo, şi o reproducere după una din sculpturile lui, înfăţişînd trupul unei femei goale („Noaptea" sau „Aurora"). Mi s-a interzis, orice nud fiind din principiu, „imoral".

— Bine, am protestat, dar e Michel Angelo !

— Nu interesează ! Oricine ar fi, dacă e nud, e nepermis la gazetă !

Acest răspuns pe care mi-l dădea în chip atît de categoric domnul Alecu Hurtig, însoţindu-l de un zîmbet cu subînţeles („ştii, dragă, Iorga, Pisani.."), îmi putea arăta în ce măsură pot greşi unii oameni de afaceri cînd vor să fie foarte patrioţi, foarte respectuoşi cu legile, foarte prudenţi, şi amestecă negustoria cu arta. Fiindcă nici moralitatea, nici artele nu intrau în socotelile patronilor mei, ci un lucru mult mai simplu şi mai practic : interesele gazetei şi veniturile pe care ea le aduce, cifrate la mai ştiu eu cîte milioane ?...

23 Martie

Zi dezastruoasă pentru mine. Sînt în „passă neagră". De unde, în sfîrşit, credeam că am izbutit să-mi salvez libertatea în schimbul unei munci retribuite mizerabil, mă văd pus deodată în faţa celeilalte mizerii : mi se publică puţin, aproape de loc, din articolele pe care le dau. Sub pretexte diferite : că nu e loc, că articolul „nu merge" din cauză că are o anumită tendinţă, că în numărul viitor poate, etc.

Toate astea n-ar însemna nimic, dacă mizeria materială nu mi-ar da obsesia unei grave decăderi morale, în care îmi pare că alunec. La urma urmelor, nu ştiu cîţi din redacţia *Timpului* poartă un condei mai ortografic şi mai cuviincios decît al meu ; şi apoi, eu nu sînt şi nici n-am fost cel din urmă în această redacţie. Şi iată-mă ostracizat, înlăturat, pus să scriu „cu bucata" şi să semnez cu pseudonim. Nu, hotărît, nu mai merge !

Tristeţea şi adevărata dramă aci se află : în demoralizarea ce mă cuprinde, mă înfăşură şi mă trage la fund ca nişte liane de apă. Încep să fiu profund îngrijorat de calităţile mele elementare : poate că, într-adevăr, aceşti doi ani de gazetărie m-au sleit, m-au rutinat, m-au uzat într-atîta încît nu mai prezint mare preţ pentru nimeni. Nici pentru cititorii gazetei.

Dar ceea ce-mi lipseşte ca să mă pot verifica şi să-mi pot reda mie însumi încrederea în mine, pe care simt că o pierd zi de zi, ceas de ceas, este un mic răgaz, multă linişte şi posibilitatea de a lucra la una din cărţile mele. Fiindcă numai atunci cînd, peste tot zbuciumul şi toată nimicnicia momentului, mă aşez în faţa hîrtiei pe care o acopăr cu litere, cu vorbe care sînt gîndurile şi întrebările mele cele mai fierbinţi, numai atunci mă simt stăpîn pe mine însumi, ridicat, sigur de mine.

Ori, tocmai posibilitatea asta mi se răpeşte. Liniştea, chietudinea — o, foarte puţină ! — care să-mi îngăduie o aplecare asupra mea însumi, care să-mi arate mie că mai pot puisa un gînd limpede şi o frază ca lumea, tocmai această linişte săracă şi nepretenţioasă mi-o smulge ameninţarea mizeriei, a şomajului, a deprecierii spre care alunec.

★

În legătură cu asta, am avut azi o lungă şi ceţoasă convorbire cu Loti. I-am explicat că am nevoie să fiu singur. Că numai în singurătate deplină, cînd mă ştiu desfăcut de orice legătură, slobod de orice obligaţie şi constrîngere interioară, (a trăi cu ea, constituie pentru mine o neîntreruptă şi severă constrîngere pe care nu mi-o impun, dar o resimt şi în actele cele mai lipsite de aparentă importanţă), numai atunci mă simt sigur pe picioarele mele şi pot întreprinde orice. Şi mizeria asta — de burlac, de om care nu are să-şi dea socoteală decît lui şi numai despre el — mi-este mai uşoară. În definitiv, am făcut foame atîţia ani, atunci cînd ştiam că Loti are o locuinţă a ei, o masă, o mamă. Cînd viaţa ei nu era legată de a mea decît prin temeiurile primare, pure, elementare, acelea care unesc două fiinţe : dragostea, singurătăţile noastre contopite în amor, — şi cînd impurităţi (ca banii sau nevoia de ei) nu se aşezaseră între noi. Mi-am dat seama, în toiul convorbirii, că mi-e cu neputinţă să port durerile ei mute, (pe care, o ştiu prea bine, mizeria nu le va depărta din inima şi gîndul ei !) să port şi povara răspunderii mele interioare în ce o priveşte, — după ce o am de purtat pe-a mea. În singurătate mă oţelesc, mă îndîrjesc, devin mai încăpăţînat şi mai sigur de mine. Cu Loti împreună, sînt doborît, covîrşit — mă risipesc, mă destram, rămîn o cîrpă, un neputincios. Şi cînd m-aş mai gîndi că ea munceşte la birou, sub ordinele şefilor şi subşefilor imbecili, ca să-şi cîştige acele cîteva mii de lei din care (crede ea) aş mînca şi eu, — atunci, într-adevăr, viaţa mi-ar deveni insuportabilă.

Îmi dau seama, şi nu exact, (mai mult vreau, mă străduiesc să-mi dau seama) de amărăciunea, de nenorocirea care ar reprezenta-o pentru Loti o despărţire, fie şi temporară, de mine. Ea nu înţelege că noi n-am trăit şi nu vom trăi ca doi camarazi, adică pe picior de egalitate. Ceea ce constituie temelia, începutul şi sfîrşitul dragostei noastre, este sexul ; de aceea, raporturile dintre noi se bizuie, în întregime aproape, pe opoziţii şi nu pe analogii. Ea este pentru mine exact ceea ce nu sînt eu, ea-mi dă tocmai ceea ce n-am eu, — şi nu ştiu dacă eu aş putea spune despre mine că fac acelaşi lucru faţă de Loti.

Dar cum mi-aş putea îngădui luxul acestei singurătăţi, al nebuniilor, al libertăţilor, al îngenunchierilor şi chiar al compromisurilor mărunte, — atunci cînd ştiu că, lîngă mine, în strînsă dependenţă de fiece gest, de fiece hotărîre a mea ,se află viaţa lui Loti ?

Eu pot juca numai pe cartea mea. Pot miza numai pe ceea ce este exclusiv al meu : viaţa mea, singură.

Dacă Loti ar înţelege asta !

★

Seara, am umblat pe străzi împreună cu Drăcşăneanu, recent desconcentrat, care se dovedeşte — de cîţi ani — acelaş camarad cinstit şi bun, acelaş caracter drept şi întreg, aceeaşi inimă generoasă, acelaş însufleţit de dragoste şi boarea tovărăşiei.

Copilul ăsta care e Rîpă, se dovedeşte încă o dată a fi cel mai om dintre ciupercile care cresc în gunoiul gras al redacţiei noastre.

25 Martie

Azi după masă, cu Timaru şi Vilceanu, în Cişmegiu. Cu tot pitorescul lui, mă indispune totuşi nesinceritatea flagrantă a lui Vilceanu, care ajunge pînă la urmă, să fie mincinună. Gratuită, e drept, — dar gratuită fiindcă ştim noi că minte. Cu Traian comunic mult mai direct, mai cinstit şi mai bine, chiar fără multe vorbe.

O teribilă relatare a lui Vilceanu, de la azilul de noapte, unde zice că a fost pensionar cîndva : supa, („supa" era o apă călduţă, cu o culoare şi un miros oarecare), se servea acolo. pentru rapiditate, cu o pompă de autocamion. Cînd bucătarului i s-a părut că unul din pensionari a luat prin furtişag două porţii, l-a sancţionat rapid : i-a aruncat maţul pompei în blid şi i-a **aspirat** toată supa.

Vilceanu ne mai spune că scena asta a pus-o în romanul lui care e gata şi numără 450 de pagini. De aici înainte, convorbirea alunecă în detalii de specialitate : cîte pagini de tipar, cînd va fi tipărit, la ce editură ? etc.

În concluzie, Timaru : „Da' ai scris romanul ?"

Uite, domnule, cum ştiu oamenii ăştia să fie abili şi direcţi în acelaşi timp, să te invite printr-un zîmbet să le spui adevărul, fără să te forţeze ! Eu n-am să pot niciodată să mă port aşa. Ori sînt brutal de deschis, ori exagerat de amabil, încît par prost.

După plecarea lui Ştefan, conversaţia s-a destrămat.

★

Mă întîlnesc cu Niţă şi Dina, la care mă gîndisem cu cîteva clipe mai înainte. Să fie telepatia o realitate ? Mă impresionează plăcut optimismul lui Niţă (deşi e amărît : tatăl său a intrat azi în sanatoriu) faţă de soarta şi evoluţia României. Eu eram niţel revoltat şi mult disperat de starea de lucruri din ţara asta, mai ales după ce auzisem că Al. Gregorian va fi numit ministru plenipotenţiar la Roma ; îl cunoşteam pe gîngavul ăsta, „intelectual" de baston, fonf, cretin, încrezut. Niţă explică, însă, totul, prin legăturile **Universului** (adică ale lui Lugojanu) cu Mussolini. Pe cînd eu continui să văd în asta un întreg peisaj al României.

Veşnic în goană după generalizări !

★

Îmi recitesc jurnalul : nici o zi nu poate fi însemnată de mine în pagini curgătoare. Am nevoie de steluţele astea despărţitoare ca de nişte jaloane. E, în lucrul ăsta, întreaga măsură a respiraţiei mele scurte. N-o să pot scrie niciodată un roman. Dacă nici puţinele întîmplări din cursul unei zile nu le pot înşira la rînd !

★

În timpul unei convorbiri cu Loti, îi spuneam că sînt aproape total construit greşit ; rău construit, numai în rău : ereditatea, educaţia, condiţiile de viaţă, nimic nu mi-a fost limpede, curat, sănătos, firesc.

Şi Loti care mi-a ripostat atunci că, dacă eu am dreptate, cum se explică totuşi conduita mea şi dramul de talent pe care-l am.

Răspunsul : cred că a fi un om însemnează mai ales, a fi capabil să valorifici pozitiv defectele din tine, nu calităţile. Într-adevăr, mi se pare un fleac să faci lucruri bune cu materialul bun. Dar să trăieşti, să creezi în condiţii vitrege, asta e o adevărată biruinţă. Iar cînd aceste condiţii vitrege sînt în însăşi natura ta, atunci într-adevăr, asta înseamnă o biruinţă asupra ta însuţi.

Desene de CHAGALL

FLORIN MUGUR

Moment senin

Din ce oraş sînteţi,
fraţilor ?
Pe toate zidurile bătăliile
lui Alexandru cel mare,
pe toate zidurile se sfîrşeşte strigînd
Alexandru cel mare.

De unde ploaia asta în oraşul străin ?

Ce ploaie, Dumnezeule,
ce izbăvire de aur
prăbuşindu-se peste marea cenuşă.
Ei da, mie numai strigătele de bucurie
mi se potrivesc.
Şi ce mai plouă
şi ce mai curg pe ziduri bătăliile
lui Alexandru
şi ce mai curg prin aer sceptre de argint
şi ce mai scînteiază cele o mie de picioare
de argint
ale lui Ducipal.

Fete de piatră rîd încet pe străzi.

Şi sîntem toţi din oraşul neîmblînzitului
Alexandru
şi sîntem tineri şi strălucitori de ploaie
ca marele Alexandru cel mort.

Elsinore(I)

Lui Mircea

Ăsta e regele, asta e podeaua, asta
trebuie ucis,
asta e voie, asta nu, asta nu —
şi stau cuminte pe banca lungă, cuminte,
cu sabia lungită pe genunchi,
şi banca e doar trunchiul spînzurătorii
culcat şi bătut în piroane
şi laţul atîrnă liber, foarte liber,
undeva sub bancă,
lovindu-mă din cînd în cînd peste călcîie.

Asta-i regina, asta trebuie ucis
şi asta n-ai ce face şi asta iarăşi
n-ai ce face.

A omorî cu sabia,
a omorî cu suflarea,
a omorî cu bătaia cuvîntului.

Prea fragilă această zi,
această viţă de vie cu vinele verzi.
Cuvintele taie.
Nu pot, eu nu pot,
nu mi s-a dat dreptul de a omorî.
Doamne, trupul meu în pămînt
să nu deplaseze nimic.

Elsinore(II)

Burta plină de schije,
spetezele roşii,
patru picioare ascuţite înfigîndu-se
în spinarea pieţii pustii —
tronul e fără rege, tronul e liber,
cît se poate de liber. Ce smulgeri
de mîini şi de tunici,
de vechi decoraţii, de sceptre, de pînze
murdare
deasupra tronului din mijlocul pieţii.

Şi dac-ar fi numai în mintea mea,
să-l şteargă ploaia
sau un copil
cu dosul palmei...

Nu, regele-a murit. Nu voi fi rege.
Sînt prinţul Hamlet, rămîn prinţul Hamlet.

Tronul se-aude toată noaptea. Cred
că s-a mişcat, că mîine dimineaţă
am să-l găsesc în faţa casei
negru, bestial, sigur pe sine însuşi,
smucindu-şi cei o sută de regi mizerabili
agăţaţi de spătarele lui
în vînt, ca pe nişte steaguri ferfeniţite.

Hercule

În viaţa mea
sînt vîrîţi cîţiva regi bătrîni care strigă.
Cîţiva bătrîni care-mi izbesc
cu pumnii în porţi
şi nu mă lasă să dorm.
În viaţa mea cîţiva bătrîni
ridicîndu-şi paltoanele negre pe toată
lăţimea
ferestrelor mele.
Sînt numai îngăduinţa lor de-a exista,
porunca lor de-a străbate gîfîind
o mie de ore pline de sînge
şi de-a le asvîrli coarne de tauri
şi capete de prinţi străini şi mere.
Soarta nu m-a iertat să devin altceva.
Şi stau în toate colţurile lumii
bătrînii, bătrînii,
stau cu căciulile de lup,
stau cu pîslarii
lărgiţi şi bruni, cu boturile rupte —
magneţi enormi, bătrînii —
alerg înnebuniţ
de-a lungul unor linii de forţă nevăzute,
cu fierul trist din sînge ruginit
şi împărţind şi împărţind şi împărţind
dovezi de victorii.

Kafka

De ce să dovedesc ?
Mereu căzut
printre nume celebre.
De ce să dovedesc ?
Sigur, pe munţii mei, sus,
zăpada e plină de prat.
Sigur, sînt cel care se roagă degeaba.
Dar de ce trebuie mereu să dovedesc ?
Mi s-a înnegrit gura de-atîtea cuvinte.
Merg şi eu,
m-am lovit şi eu de cîteva stele,
bubuie şi-n faţa casei mele
paşii paznicilor
care pun ritmic pe pămînt
cîlcîiele lor mari
ca nişte cranii.

Iepuri mărunţi

Vînătorii au bocanci,
puştile sînt îndreptate spre crîng sau
spre pod,
cineva e asudat şi încarcă puşca,
cineva se uită la tine primejdios
şi nu se prăbuşesc decît iepuri mărunţi
muşcînd cu sfîrşeală din coaja
copacilor tineri.
Şi iar focuri de puşcă.
Nu ţi se întîmplă nimic.
Dar cineva scrie un nume penibil
şi n-ai nimic altceva de făcut
decît să mori lent.
Există unele ciudăţenii
care n-ar trebui să fie.

Pregătiri

Ce-a mai crescut băiatul,
dă cu capul de căruţele
care trec sus peste acoperişuri.
Ce faci aici, cap aburit, e locul
căruţelor, e locul norilor de sînge.
De furie, pisica din curte îşi umflă
spinarea.
De furie, patul cel vechi îşi umflă spinarea.
De furie, ouăle risipite pe pămînt
pocnesc ca nişte becuri aprinse.
Cu ce eşti vinovat, să trebuiască să zbori ?
Slavă părinţilor, că s-au prins de
genunchii tăi.
Slavă ghetelor tale negre şi grele
ca două fiare de călcat.
Şi creşti aşa
încovoiat, parc-ai duce un înger în circă,
un înger izbindu-te cu aripile muşchiuloase
peste faţă,
un înger înfigîndu-ţi ghiarele-n umeri,
un înger aplecîndu-te mereu
în timp ce creşti
imens, cu chipul negru de durere.

Lied

Vechii poeţi cum vin printre copaci
inexistenţi — şi cîini inexistenţi
îşi latră leneş viespile din vise,
paşii poeţilor ca îngerii greoi
culcîndu-se în pernele de iarbă...

Mie, regele cîine şi regele frică
mie, scrumul şi regele frică
mie, pernele pline de frică
tremurînd toată noaptea.

Degeaba, nu voi fi vreodată Domnul
de Bună Seara al înaltei mile.

Frumoşi se-ndepărtează cu spatele la mine.
Ce lipsă de teamă, ce nedesluşire
ne domină astăzi.

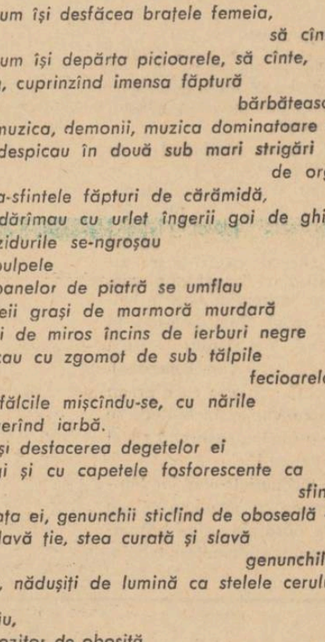

Paul adolescent

Doamne, acea duminică de august,
nu putea fi decît o duminică de august,
duminica trupurilor —
şi nu puteam fi decît băiatul
dintr-o duminică de august
acolo, lîngă femeia aceea, acolo
cu cele un milion de urlete ale tuburilor
de orgă.
Doamne, acea duminică de august
şi viaţa mea cum tremura de sudoarea
acelei femei
şi cum îşi desfăcea braţele femeia,
să cînte,
şi cum îşi depărta picioarele, să cînte,
larg, cuprinzînd imensa făptură
bărbătească.
Şi muzica, demonii, muzica dominatoare —
se despicau în două sub mari strigări
de orgă
prea-sfintele făpturi de cărămidă,
se dărîmau cu urlet îngerii goi de ghips
şi zidurile se-ngroşau
şi pulpele
coloanelor de piatră se umflau
şi leii graşi de marmură murdară
plini de miros încins de ierburi negre
plecau cu zgomot de sub tălpile
fecioarelor,
cu fălcile mişcîndu-se, cu nările
sîngerînd iarbă.
O, şi destacerea degetelor ei
lungi şi cu capetele fosforescente ca
sfinţii
şi faţa ei, genunchii sticlind de oboseală —
şi slavă ţie, stea curată şi slavă
genunchilor
albi, năduşiţi de lumină ca stelele cerului.

Tîrziu,
îngrozitor de obosită
ca după naştere
acoperindu-se încet
şi ultimele sunete prelungi :
copiii ei trecînd prin aer transparenţi
şi ochii ei decoloraţi privindu-i,
copiii transparenţi trecînd prin aer
în faţa mea, dar inutil, dar inutil,
eu nu puteam vedea, o nestîrşită
dezordine, cămaşa mea zburase
demult către genunchii ei şi se-atinsese
de ei şi bubuise orbitor —
eram o prelungire a unor simţuri, numai
fantoma palidă în formă de băiat
a sumbrului instinct al posesiunii,
rostogolindu-se pe scările de lemn
fugind spre soarele albit, călare
pe-o flacără strîmbă.

tristan și isolda

Morholtul din Irlanda

preambul

N-ați voi, seniori, s-ascultați o legendă frumoasă de amor și de moarte ?

Despre Tristan și despre Isolda lui, regina.

Aflați, dar, cum, în mare bucurie și cu durere mare se iubiră, apoi într-un aceeași zi s-au stins, pierind unul dintru a celuilalt pricină.

★

Cînd Tristan la Marc ajunse, îl găsi pe suveran dimpreună cu baronii, întristați cu toți de moarte. Fiindcă regele Irlandei galioane mari armase, în regatul Cornouailles pregătit să năvălească, dacă Marc urma să se încăpățîneze, cum făcuse de trei luștri, refuzînd să împlinească un tribut plătit pe vremuri de strămoșii lui dinești. Ci aflați că, potrivit cu-nvoieli străvechi pe care le-ncheiaseră bătrînii, irlandezii aveau dreptul bir să ia din Cornouailles, cum vă spun : în primul an, cupru, — trei sute de livre, în al doilea an — trei sute livre de argint curat și, la fel, trei sute livre aur, în al treilea an. Într-al patrulea, trei sute de băieți luau străinii, și trei sute de copile — toți de cincisprezece ani, trași la sorți în fiecare casă de pe-ntinsul țării. Așadar, în anu-acela, riga irlandez mînase către Tintagel drept crainic, mandatar soliei sale, pe Morholtul din Irlanda, cavalerul uriaș (pe a cărui soră riga o luase de soție), pe Morholt pe care nimeni nu putuse să-l învingă pîn-acum în bătălie. Marc, măriasa, chemase, prin scrisori pecetluite, baronimea țării lui ca să țină sfat la Curte.

Cînd, la ziua hotărîtă, adunați au fost baronii la palat în sala mare și boltită și cînd Marc, așezat sub uraniscul tronului, făcu un semn, astfel a vorbit Morholtul :

— „Rege Marc, ascultă acuma pentru cea din urmă oară ce solie îți trimite regele Irlandei, ție. Cu mustrare te poftește suveranul meu tributul datorat să i-l plătești. Fiindcă nu te-ai învoit să i-l dai atîta vreme, să-mi încredințezi chiar astăzi șase sute de odraste : cîte trei sute de fete și trei sute de băieți toți de 15 ani, trași la sorți în fiecare casă din regatul tău. Vasumi, ancorat în portul Tintagel, are să-i ducă pînă-n țara mea, Irlanda, să ne fie servi acolo. Totuși, dacă se găsește printre seniorii tăi — în afară doar de tine, rege Marc, bine'nțeles, după cum se și cuvine — dacă printre ei se află nobili doritori să lupte ca să dovedească astfel că regalul meu stăpîn cere pe nedrept tributul, înfruntarea lui primesc. Seniori din Cornouailles, care dintre voi anume este dornic să combată pentru libertatea țării ?"

Baronii se priveau furiș plecîndu-și după-aceea fruntea.

Unul își spunea :

„Nu vezi, sărmane, cum arată la trup Morholtul din Irlanda ? E mai puternic decît patru bărbați voinici. Privește-i spada : nu știi că-i fermecată arma, și că de-atît amar de ani, de cînd e uriașul crainic al suveranului Irlandei, trimis de el ca să vestească pe la feudele vasale chemări la luptă și sfidări, tăișul ei a retezat atîtea capete viteze de cavaleri cutezători ? Bicisnice, îți cauți moartea ? Îl ispitești pe Dumnezeu ?"

Altul se gîndea :

„Feciori iubiți, vai, v-am crescut ca să trudiți ca slugi ? Pe voi, copile scumpe, ca să fiți în patul scîrbei întinate ? Dar moartea mea tot nu v-ar mîntui".

Și toți tăceau. Morholtul a adaos :

— „Seniori din Cornouailles, care dintre voi acceptă ca zălog cavaleresc provocarea mea la luptă ? Îi făgăduiesc prilejul unei bătălii superbe : căci, de astăzi în trei zile, vom ieși din Tintagel, apoi vom vîsli în larg, îndreptîndu-ne în luntri spre ostrovul Saint-Samson. În ostrov ajunși, noi singuri — eu și cavalerul vostru — vom combate-n luptă dreaptă : gloria că a primit să-și încerce vitejia încleștîndu-se cu mine, va rămîne neștirbită spiței lui ca moștenire !"

Nobilii tăceau într-una, iar Morholtul semăna cu un uliu-n colivia unor biete păsărele : cînd pătrunde el înuntru toate amuțesc îndată.

Pentru cea de-a treia oară îndreptă cuvînt Morholtul :

— „Atunci dar, iluștri baroni, dacă vouă mai nobilă calea aceasta vă pare, vă trageți copii la sorți, și-am să-i iau ! E drept, nu crezusem că țara aceasta e numai de slugi locuită, baroni !"

Tristan, îngenunchind la picioarele regelui Marc, rosti :

— „Dacă majestatea-voastră încuviințează, dîndu-mi nalta-ngăduință, sire, lupta să primesc nu șovăi !"

Ia zadar a vrut monarhul hotărîrea să i-o schimbe. Cavaler fiind, prea tînăr, la ce bun doar cutezanța ? Dar Tristan și-a dat cuvîntul și Morholtul l-a primit.

În ziua hotărîtă, Tristan păși pe o scoarță de purpură și-l înarmară pentru marea-ncercare. Își puse zaua, apoi casca de oțel lustruit. Baronii plîngeau de mila viteazului și de rușinea lor.

„Tristan, Tristan — murmura fiecare — baron cutezător, junețe fără seamăn, de ce n-am acceptat, în locul tău, să iau la încleștare parte ? Pe lumea asta, moartea mea de jale mai puțină-ar fi pricină !..."

Băteau clopotele și toată lumea — baronimea și mulțimea de rînd, bătrîni, copii, femei — plîngînd și rugîndu-se, îl însoțea la țărm pe Tristan. Nu-și pierduseră speranța, căci în inima oamenilor speranța se mulțumește cu puțin.

Tristan urcă singur într-o barcă și ridică pînzele spre insula Saint-Samson. Morholtul înălțase la catarg o velă de purpur și, acostînd cel dintîi, își lega barca de mal, cînd Tristan, atingînd la rîndu-i țărmul, o-mpinse pe-a lui cu piciorul în mare.

— „Vasalule — rosti Morholtul — ce faci și pentru ce nu-ți legi, așa cum fac eu, luntrea cu otgonul ?"

— „Vasalule — Tristan răspunse — la ce bun ? Unul dintre noi se va întoarce singur viu din ostrov : și nu-i va fi de-ajuns o luntre numai ?"

Și, atîtîndu-se amîndoi cu vorbe de ocară, se mistuiră-n insulă,-n adînc.

Nu i-a fost dat nimănui să privească la apriga lor încleștare, dar, de trei ori tuturora li s-a părut că briza aduce la țărm zvon de strigăt năpraznic. Triste atuncea, în semn de durere, femeile toate palmele ritmic de-olaltă-și loveau, iar alături, stînd adunați, lîngă corturi, rideau cavalerii veniți să-nsoțească Morholtul. Iată,-n sfîrșit, cam la ora de rugă, se vede umflîndu-se-n zare o velă de purpur : se desplipește de ostrov luntrea Irlandei : vaer de neagră restriște : „Morholtul ! Morholtul !"

Dar, cum luntrea vine-aproape, fără veste ridicată pe spinarea unui val, se vădește că la prova stă de pază-un cavaler, ale cărui brațe-nalță cîte-o spadă fiecare : e Tristan.

Numaidecît se avîntă zburînd zeci de bărci să-l întîmpine, tineri

În amintirile sentimentale ale amatorilor de operă și de tragedie, Tristan și Isolda, cu ochii strălucitori de patima iubirii și de lacrimi, străbat aceleași alei vrăjite ale fanteziei, pe care trec înlănțuiți Romeo și Julieta, Manon și Des Grieux. Iubirea lor, profund omenească, împotriva căreia legile de fier și rigidele datini medievale sunt neputincioase, adaugă sentimentelor onorabile și pline de noblețe snobă ale Evului Mediu o notă de pasiune și de autentic, prin care legenda asta — o aventură cam lungă cu monștri, cu uriași, cu păduri fermecate, cu nave, cu bătălii, cu mărturii mincinoase și cu mult amor — ne convinge, ne e contemporană.

După ce cîteva secole ne-au inculcat o anumită concepție, relativ invariabilă despre iubire, despre legitimitatea ei, despre cuplu, despre logodnici, despre căsătorie etc., e greu să recunoaștem că incomparabila ars amandi *bretonă este altceva decît ni s-a spus ori decît ne-a plăcut să credem că este. Secole de-a rîndul, literatura a ocolit dibaci realitatea fără văluri a iubirii. De la ciclul breton al romanelor curtene cu Lancelot, cu Perceval (Parsifal), cu bunul rege Arthur și cu vitejii cavaleri ai Mesei Rotunde, dragostea se naște numai între un cavaler și o prințesă și este alimentată exclusiv cu suspine, cu lungi discuții tematice despre erotică (existau celebrele* Tribunale ale iubirii *— cortesurile de amor provensale — unde se dezbăteau, în procese ideologice, feluritele înfățișări filosofice ale noțiunilor moștenite de la Platon). Toată poezia trubadurilor abundă în lungi pledoarii (plaids), în care, sub formă dialogală, se tratează cu obiectivitate și cu ifos ce va să zică iubirea.*

În literatură, cavalerul pleca, de obicei, într-o lungă expediție, plină de aventuri extravagante, și se lupta cu monștri, cu fiare, cu fantome absurde în castele ciudate, ca să-i aducă iubitei, doamna inimii lui, o floare sau un giuvaier, prețios nu atît ca valoare intrinsecă, dar mai ales ca valoare morală. Oboseala și bătrînețea — căci periplul aventuros dura cît o campanie militară romană, între 15 și 20 de ani — astea erau, finalmente, răsplata cavalerului, care primea, pe deasupra, ca primă de încurajare pentru un nou ciclu de încercări, dreptul de a săruta mîna doamnei. Evident, dacă perpetuarea speciei omenești ar fi rămas pe seama cuplurilor din romanele curtene, lumea n-ar fi depășit în durată Evul Mediu timpuriu.

În fond, lucrurile stăteau cu totul altfel (ca azi, as fi ispitit să spun) : oamenii se iubeau firesc, se urau, existau gelozii, existau încornorați. Dar literatura îi ignora, considerînd că asemeni manifestări păcătoase și carnale sunt compatibile numai cu prostimea, les vilains. Unica excepție literară este cuplul Tristan—Isolda. În ciuda rangului lor social elevat — descendenți de monarhi — cei doi se comportă ca niște oameni normali. Dar autorul inițial al povestirii, speriat probabil de propria îndrăzneală — îndrăzneala de-a rupe cu tradiția literară sacrosanctă (fapt mult mai grav decît acela de-a refuza convenția și convenientele sociale), îndrăzneala de-a pretinde că niște oameni de neam, deci superiori, pot avea sentimente și manifestări asemănătoare cu-ale celor de rînd — aduce un corectiv compensatoriu : găsește o scuză și justifică scandaloasa răsturnare de poncife prin magie. „Această dragoste de adolescenți care și-au pierdut mințile, iubire vrăjitorească și năvalnică, e ciudată și înșelătoare, căci s-a născut dintr-o licoare cu luciri diabolice. Tristan și Isolda nu erau sortiți unul altuia, dragostea lor nu mai are aproape nimic omenesc, fiind o iubire din greșeală.

Cuplul nu mai este responsabil de actul lui. Vina o poartă băutura vrăjită (magia implică legături cu Satana, așadar demonul este vinovat că amanții încalcă toate canoanele codului onoarei feudale). Pretextul licorii de dragoste este comod și pentru autorul prudent, și pentru cititorul ipocrit. Acesta din urmă putea să-și spună că dacă n-ar fi fost leacul de dragoste, „făcutul de iubit", Tristan nu și-ar fi uitat îndatoririle de vasal, de cavaler și de rudă, iar Isolda nu și-ar fi nesocotit reputația și obligațiile de logodnică-fecioară. Dar e numai un artificiu dibaci, un truc de calcul, pentru că o dată admisă această premisă falsă, povestea se desfășoară relativ realist (episoadele de basm și aventurile fantastice sunt un alt poncif literar, de care autorul n-a putut sau n-a vrut să se debare). Poate că, păstrînd această „manieră" a fantasticului, a vrut să mascheze violenta reconsiderare a iubirii. Oricum, e pentru prima dată în literatura curteană (și pentru ultima, de altfel), cînd autorul afirmă senin că perechea are relații sexuale și că iubirea mai înseamnă și „the beast with two backs", nu numai genuflexia și vorbăria din dezbaterile orale despre amor. Evident, în felul ăsta, toate relațiile dintre personaje și toate evenimentele capătă alte semnificații și sunt altfel luminate, mai ales că autorul prim s-a hotărît să folosească pretextul hazardului diabolic — filtrul vrăjit — și să-i dea un sens și-o dezvoltare în chiar carnea povestirii, adică să nu-l abandoneze la debut.

Pare-se că toate cuplurile mari ale iubirii mor tinere. Moartea împiedică obișnuința și plictisul inevitabil. Moartea fizică împiedică moartea iubirii. Dar autorul a vrut să arate, crud și rece, obiectiv, că iubirea poate înceta și repede, cît cei doi sunt încă tineri. Cum efectul filtrului magic ține doar trei ani, patima ia sfîrșit, și amanții își devin străini unul altuia, continuă să se vadă și să facă dragoste din obișnuință și din jena de a-și mărturisi reciproc dispariția sentimentului. Isolda revine la bărbat, Tristan pleacă să vînture lumea și e supărat pe Isolda nu pentru că nu-l mai iubește, nu pentru că-și îndeplinește datoria conjugală (la urma urmei, în timpul concubinajului cu Tristan, Isolda împărțea și cu Marc așternutul), ci pentru că, după moartea iubirii, orgoliul fiecăruia caută noduri în papură.

Finalul e numai o tragică minciună. Cu sîngele otrăvit de veninul săgeții, Tristan o cheamă pe Isolda vrăjitoarea, cea care-l mai vindecase cînd sîngele îi fusese otrăvit de lancea Morholtului, cea care-l vindecase cînd sîngele îi fusese otrăvit de limba dragonului, cea care-l vindecase cînd sîngele-i fusese otrăvit de filtrul de dragoste. Vrea să-și încerce puterea asupra ei, să verifice dacă amintirea patimei și-a nebunici mai răspunde în carnea Isoldei. Aceasta e minciuna lui Tristan, care va pieri victimă a minciunii soției lui, Isolda cu Mîinile Albe. Isolda blonda, amanta, vine din aceleași motive care l-au îndemnat pe Tristan s-o cheme, cît și din curiozitatea orgolioasă a ibovnicei care vrea să vadă cum arată rivala legitimă. Se lasă ispitită și pentru că e flatată — și, ca orice femeie, cedează măgulirii — e flatată la gîndul că Tristan o preferă celeilalte. Autorul e iscusit, și menajează în final moartea lui Tristan înaintea sosirii Isoldei. Altminteri, confruntarea celor doi ar fi fost delicată, penibilă chiar. Și cum nu putea lăsa cartea cu un final atît de violent neliterar, atît de crud și de adevărat, pentru că și-ar fi demascat artificiul inițial, făcîndu-l a posteriori inoperant, adaugă încoronarea tragică : sărutul Isoldei și moartea ei pe trupul care i-a aparținut cîndva. E un ultim sărut disperat, pe amintirea iubirii, pe tinerețea ei care-a trecut, pe spaima de inevitabila bătrînețe care-ar fi pîndit-o.

Pe mormîntul lor, crește un cuplu de arbuști înlănțuiți, protectori în eternitate ai ultimului culcuș pămîntesc al pasionatei perechi, arbuști meniți să ascundă cu frunzișul evidența acestei povești fără zorzoane și fără cruțare. Pe lespedea tombală a celor doi, s-ar cuveni drept epitaf ideal inscripția poetică a rafinatului V. Voiculescu :

Dulce pieire, aprigă-ncetare : / Toți macii uitării și-au stors holda / În cupa cu venin fermecat din care / Pînă-n fund Tristan bău pe Isolda.

pornesc înspre luntrea-i înot. A sărit pe țărm viteazul și măicuțe-ngenunchiate înălțările de fier se apleacă și-i sărută. El către companionii lui Morholt cuvînt îndreaptă :

— „Seniori din Irlanda, Morholtu-a luptat vitejește. Uitați-vă, spada îmi este știrbită. Din lamă o tandură-i încă înfiptă în teasta Morholtului vostru : luați-o. O ascheie,-atît, de oțel, seniori : atîta vă dă drept tribut Carnouailles !".

Apoi s-a îndreptat spre Tintagel. Copiii mîntuiți cu larma lor voioasă-i fluturau lungi ramuri verzi, și-n calea lui ferestrele-arborau brocarturi scumpe, stofe prețioase. Dar după ce, și dangăte de ciopot, și cîntece de mare bucurie, și trîmbițe, și cornuri — ce sunau atît de-asurzitor, încît nici chiar din ceruri Dumnezeu de-ar fi tunat, și auzit n-ar fi putut să fie — rămaseră în urmă, iar Tristan ajunse la castel, se prăbuși în brațele măriei-sale Marc : și sîngele din răni îi picura.

Durerii pradă acostară companionii lui Morholt acasă. Cînd sentorcea, pe vremuri, în Irlanda, intrînd în port la Weisefort, Morholtul se bucura că poate să-și revadă mulțimea de supuși cum îl aclamă și pe regină, soră-sa, și-asemeni, și pe nepoata lui, Isolda Blonda, cu părul ei de aur, pe Isolda, a cărei frumusețe începuse de pe acum să strălucească-asemeni cu aurora care se revarsă. Era întîmpinat cu duioșie și, dacă se-ntîmpla rănit să fie, îl și tămăduiau numaidecît : căci amîndouă cunoșteau balsamuri și băuturi menite să-ntremeze pe cei răniți atît de greu încît par că-s asemenea cu morții. La ce bun leacuri magice acuma, la ce mai pot să-i folosească ierburi culese la un ceas prielnic, filtre ?

Mort zace-acuma, cusut într-o piele de cerb, și așchia spadei dușmane-o mai poartă înfiptă în țeastă.

Isolda Blonda țandura scoțînd, o-nchise-ntr-o răclită de ivoriu, precum un relicvar de prețioasă.

Plecate-asupra marelui cadavru, și mama și fecioara, amîndouă, rostesc fără-ntrerupere elogiul defunctului viteaz, și fără cumpăt aruncă-același blestem, tot același, asupra ucigașului, același ; iar printre bocitoare, rînd pe rînd, cînd una și cînd alta, fără pace, țin tristul ison plîngerii funebre.

Și numele Tristan din Loonnois, Isolda Blonda a-nvățat de-atuncea, din ziua-aceea, a-l urî de moarte.

Dar la Tintagel, Tristan se sfîrșea : căci îi mustește sînge-nvenînat din răni. Medicii au priceput că Morholt îi împlîntase vîrf otrăvitor în carne și cum nici licoarea lor, nici remediile toate nu aveau puteri să-l scape, Domnului îl lasă-n grijă. O miasmă-ngrozitoare se împrăștie din plăgi, încît fug de el cu toții, cei mai buni prieteni chiar, toți, afară doar de trei : Marc, monarhul, Gorvenal și cu Dinas de Lidan. Singuri ei aveau tăria a-i veghea la căpătîi și, în numele iubirii, marea scîrbă-și biruiau. A cerut Tristan să fie dus într-o colibă,-anume pentru el pe țărm dureră ; și, culcat în fața mării, moartea-și aștepta, gîndind : „Rege Marc, m-ai părăsit, după ce ți-am apărat, rege Marc, onoarea țării ? Nu, desigur, unchi iubit, știu că tu ți-ai da și viața pentru mine ; dar nu are dragostea nici o putere ! Trebuie să mor. E bine, totuși, să privești la soare și să simți că-ți este încă inima cutezătoare. Marea plină de primejdii vreau s-o-nfrunt. Vreau să mă poarte singur și departe marea. Către ce liman anume ? Nu știu, dar acolo, poate, am să-mi aflu vindecarea. Și-ntr-o zi e cu putință, unchi iubit, să-ți mai fiu iarăși slujitor : harfist să-ți fiu, vînător, vasal leal !".

Atîta s-a rugat încît monarhul Marc s-a învoit dorința să-i îndeplinească. Deci într-o luntre-l așezară, fără lopeți și fără pînze, punîndu-i harfa doar alături, precum Tristan ceruse însuși. La ce bun vele dacă mîna n-ar fi putut să le înalțe ? La ce bun vîslele și spada ? Ca matelotul care-n cursul unei călătorii pe mare împinge peste bord cadavrul companionului de rută, la fel, cu mîini tremurătoare și Gorvenal împinge-n larg săraca luntre-n care zace iubitu-i fiu, și marea-l duce.

Șapte zile, șapte nopți marea l-a purtat alene. Uneori, Tristan cînta struna harfei atingînd, alinîndu-și disperarea. Marea, fără știrea lui, l-a apropiat de-un țărm. Însă chiar în zisa noapte, au ieșit în larg să-și zvîrle plasele niște pescari, și vîsleau cînd auziră străbătînd la fața apei, plină de vioiciune, dinspre mare,-o melodie dulce și pătrunzătoare. Nemișcați și cu lopata-ncremenită peste apă, ascultau uimiți pescarii ; și, în geana aurorei, au zărit pescarii luntrea peste val rătăcitoare.

„Tot o muzică asemeni — cugetară — peste fire, știți că-nvăluia și nava sfîntului Brendan, cînd nava se-ndrepta plutind pe drumul insulelor Fericite, lunecînd pe-o mare albă cum e laptele..." Vîsliră spre-a se-apropia de luntrea ce se legăna-ntr-o doară, luntrea-n care numai glas / harfei mai părea că-i viu ; sunetul scădea-n tărie și se stinse ; cînd pescarii îl zăriră pe Tristan, mîinile zăceau căzute, nemișcate stînd pe strune, strunele vibrante încă.

S-au întors în port pescarii pe rănit spre-a-l da în grija doamnei lor îndurătoare, poate-și află vindecarea.

Vai ! acest port era chiar Weisefort, aici unde zăcea Morholtul mort și doamna lor era Isolda Blonda. Ea, singură, la filtre priceptă, era în stare pe Tristan să-l scape ; și singura tot ea printre femei care-ar fi vrut, urîndu-l, mort să-l vadă. Cînd, întremat de arta ei, Tristan s-a dumirit unde se află, a înțeles c-a fost zvîrlit de valuri pe-un țărm primejdios peste măsură. Dar, hotărît să-și apere scump viața, Tristan îndată a știut să afle cuvinte dulci și vorbele viclene. A povestit că este menestrel și că se îmbarcase călător pe-un vas de negustori ; că naviga spre Spania voind să-nvețe arta de a citi în stele ; că piratii au atacat corabia ; că el, rănit, în luntrea asta-a izbutit să fugă și să scape : l-au crezut.

Niciunul dintre companionii Morholtului nu l-a recunoscut pe frumosul cavaler din ostrovul Saint-Samson, într-atît îi urîse otrava trăsăturile feței. Dar cînd, după ce s-au împlinit patruzeci de zile, Isolda cu părul de aur aproape că-l vindecase, cum în trupul întremat începuse să renască grația tinereții, Tristan a-nțeles că trebuie să fugă ; și după multe primejdii înfruntate, într-o bună zi, se înfățișă iar regelui Marc.

Traducere și prezentare de Romulus VULPESCU

Din volumul în pregătire la E.L.U.

Gravură din LA NOBLE SCIENCE DES JOUEURS D'ESPEE, Anvers 1538

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginator : Nicolae Ion,

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 9 (357)
Sîmbătă,
1 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Responsabilități cetățenești

Trăim de cîtva timp un viu moment politic. Gazetele relatează despre întîlnirile alegătorilor cu viitorii lor reprezentanți în Marea Adunare Națională. Este fără îndoială un moment important și tonul cuvintelor care se spun cu această ocazie o subliniază.

Scriitorii nu sînt și nu pot fi absenți de la această manifestare a drepturilor și responsabilităților cetățenești, fie în calitate de alegători, fie în calitate de candidați. Ei participă alături de marea masă a oamenilor muncii de pe întreg cuprinsul țării la acest eveniment de care depind realizări viitoare. Nimeni nu poate ocoli această datorie cetățenească, nici cel ce votează, nici cel ales prin vot. Între alegător și ales există o determinare asupra căreia s-a insistat mult. Alegătorul își alege reprezentantul și faptul implică o intimă responsabilitate. Alesul este mesagerul unei opinii colective, pe care are datoria s-o reprezinte.

Este un bun prilej să reflectăm asupra raporturilor scriitorului cu politica, în prelungirea însemnătății evenimentelor pe care le trăim. Documentele de partid ne atrag atenția asupra acestui lucru. Fermitatea de atitudine a Partidului Comunist Român în probleme atît interne cît și externe a fost reafirmată în nenumărate rînduri și ea se poate verifica de fapt. Cuvîntarea secretarului general al Partidului Comunist Român, Nicolae Ceaușescu, ținută ieri, vineri, ascultată cu cel mai mare interes cetățenesc, a reafirmat consecvența și fermitatea politicii țării noastre socialiste, umanismul ei, locul deosebit pe care-l ocupă azi în lume patria noastră prin demnitatea și rațiunea înaltă a politicii Partidului nostru.

Aleșii unui popor au o responsabilitate istorică. Scriitorii sînt și ei chemați să participe la această responsabilitate. Numele lui Zaharia Stancu, Geo Bogza sau Eugen Jebeleanu, pentru a nu alege decît pe cei mai iluștrii dintre scriitori au fost citate în dreptul unor circumscripții cu alegătorii cărora acești veterani ai mesei de scris au făcut schimburile de cuvinte care obligă atît de mult. Deci scriitorii fac politică și faptul nu mai trebuie subliniat. Fiind cetățenii unui stat socialist trebuie să insistăm asupra caracterelor acestei politici. Ca mesager în artă al oamenilor, scriitorul nu se poate izola de oameni și își duce în climatul vieții socialiste gestul pînă la capăt.

Trăim un moment în care omul, orice om, și deci și scriitorul nu poate fi decît un **zoon politikon.** Orice retragere din fața responsabilităților sociale este o falsă retragere. Omul nu poate abdica de la condiția sa politică și deci nici scriitorul, fiind și el tot om. Ceea ce-i mai rămîne de făcut este să mediteze asupra calității participării sale la progresul social. Lipsa spiritului de discernămînt este păgubitoare și nu vom putea niciodată deplînge îndeajuns naufragiul politic al unor scriitori ca Octavian Goga sau Liviu Rebreanu.

S-a vorbit mult despre politică și literatură, dar mai puțin despre scriitor și politică. O scriere este politică prin chiar simplul fapt că există, pentru că orice scriere implică o atitudine de sorginte socială cu corespondențe în plan politic. Făcîndu-se deosebire între literatură și politică, se atrăgea de fapt atenția asupra inutilității pavoazării cu lozinci a unui produs literar care ar fi avut oricum o tendință. „Nu există artă pentru artă" exclama, gîndind materialist-dialectic, G. Ibrăileanu. „Orice artă e tendențioasă" conchidea criticul.

Deviza „artă pentru artă" a purtat după sine și deviza izolării artistului. Teoria „turnului de fildeș" este însă o teorie la fel de eronată ca aceea despre „artă pentru artă". Dacă literatura poate avea rezervele sale față de transportul unei ideologii neasimilate, neprelucrate, în textul literar, scriitorul nu poate abdica de la condiția sa de trăitor în cetate. Prezența lui în treburile publice este o prezență firească și, deci, necesară. Poza „detașării" a „neamestecului" nu poate fi decît un trist cabotinaj. În vremurile de azi scriitorul nu poate trăi fără a fi dublat de un intelectual, de un om de concepție. Incompatibilitatea sa cu politica încetează din momentul în care este în stare să opteze în virtutea unor criterii ferme. De aceea prezența sa în sfatul țării nu e numai firească ci necesară.

Nu poate decît să ne bucure că pe listele de alegători figurează, alături de însemnați oameni politici, de specialiști în diverse domenii, de muncitori și de țărani, numele unor scriitori ca Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu ...

Ca și ale altor artiști.

LUCEAFĂRUL

EUGEN DRĂGUȚESCU — „DANS POPULAR"

INEDIT

mărăcine

Te-ai chinuit atîta mărăcine,
Să scoți o floare și din tine.

Te-am așteptat un an, doi ani, cinci ani
Și te-am ferit de sapă și casma
Întru-nflorirea ta.

Toți oamenii spuneau să-l dăm afară.
Și am lăsat vară după vară.

M-ai răsplătit de lunga așteptare
Dîndu-mi cea mai frumoasă floare.

Tudor ARGHEZI

5 martie 1958

Însemnări de atelier

An de excepție

A fost un an literar de excepție. Au arătat-o vitrinele, revistele, cititorii. Febrilitatea discuțiilor în jurul volumelor candidate la premii nu s-a lăsat mai prejos. Un an literar cum n-au fost multe. Cred că se va mai vorbi despre el. Ceea ce a fost pînă acum, a fost doar începutul.

Cărțile bune de proză erau înainte o raritate. De aceea și aveau un succes deosebit, adesea poate regretabil pentru autorii lor. Astăzi nivelul general al prozei a crescut. Unei cărți nu-i mai ajunge doar să fie scrisă bine pentru a atrage atenția asupra ei. Judec totul ca un om care scrie și el proză. Și care se află încă la început.

Nu pot să omit pe cei tineri, pe colegii mei de debut, pe așa numiții „prozatori la a doua carte". Cum vor mai fi numiți cînd o vor scrie pe a treia, pe a patra ? Și lor li se datorează, printre alții, această creștere de plafon valoric. Poate lor mai mult decît altora. Îi menționez în mod special, cu un parti pris de promoție.

Reperele sînt acum altele. Exigența a crescut. Singuri acasă, în fața mesei de scris ne mișcam după exigențele noastre interioare. Acestora li se adaugă acum, într-un mod pronunțat altele noi. Emulația pe care o trăim e fericită pentru proză. Cred că talentul e numai prima condiție, totul e să-l poți stăpîni. Talentul se supune, nu se cultivă.

Cred în apariția unor proze deosebite. Va fi primul rezultat de necontestat al acestei emulații. Trebuie, desigur, și multă îndrăzneală. Și o mai atentă examinare a cititorului. Nu ignor critica, dar nu scriu, în primul rînd, pentru ea. Dacă ceea ce scriu n-a plăcut unui critic dar a avut un efect care să mă satisfacă asupra unui ascultător apropiat, cred că mă aflu pe drumul cel bun. Desigur că-mi aleg acești cititori după cum și ei mă aleg pe mine.

Se scrie din ce în ce mai diferențiat și fiecare scriitor care ține să nu-și anuleze personalitatea are cercul său de cititori. Să nu uităm asta : satisfacțiile noastre de autori sînt date de satisfacțiile lectorilor. Cititorul odată cîștigat rămîne un devotat care nu poate fi decît respectat.

Premiile literare n-au făcut decît, credem, să consfințească emulația literară, nivelul general al literaturii de azi. Nu ne este indiferent cine ia un premiu și nu ne displace să auzim că l-a luat Gabriela Melinescu sau Leonid Dimov sau Constantin Țoiu. Dar avem o undă de tristețe pentru **Laus Ptolemaei...** Și nedumerire.

Știm. Juriile n-au fost în fața unei sarcini modeste. De altfel e pentru prima dată cînd premiile se atribuie prin juriu. Probabil nu e foarte ușor. Sînt dificultăți inerente. Un an literar atît de divers și bogat nu-i o problemă simplă.

Ba va fi chiar din ce în ce mai grea. Sînt semne că anul literar care vine va însemna mai mult decît anul acesta. Cel puțin așa ne place să credem.

Sânziana POP

CRONICA LITERARĂ

iulian neacşu

INSUL

Debutul lui Iulian Neacşu, **Iarna cînd e soare,** a nedumerit întrucîtva prin abordarea unei tehnici narative neobişnuite, nu numai în raport cu alte volume de proză, simultane, ci chiar uneori cu cuprinsul său. Ceea ce a atras atenţia a fost maniera şi mai puţin ceea ce numim temă, căci povestirile sale acordau, ca şi ale altor debutanţi, un loc important copilăriei. **Insul,** cel de-al doilea volum de proză al lui Iulian Neacşu, nu renunţă la aceeaşi tehnică literară care a captat atenţia în cazul primului volum. Evoluţia oricărui debut insolit este aşteptată cu interes, cu atît mai mult, cu cît prin adoptarea unor tehnici literare, ilustrate de cărţi de circulaţie şi notorietate europeană, autorii îşi impun, în acelaşi timp, exigenţele acestor cărţi, ale acestor autori.

Nu s-a contestat talentul debutantului şi nici dreptul lui în alegerea temelor şi tratamentului lor. Dar interesul pentru evoluţia celorlalte volume a rămas treaz. Va confirma al doilea volum o rămînere la aceleaşi mijloace sau cartea de debut a fost o simplă demonstraţie al cărei scop era să conteste o proză mai puţin compusă ?

Debutul lui Iulian Neacşu, ca şi altele, s-au aşezat sub semnul unui refuz şi al unei demonstraţii. Se refuza proza dominată de reţete şi teză, care era în acelaşi timp şi păstrătoarea unor primitive tipare epice. Răspunsul faţă de această proză a fost o alta care repudia reţeta şi elementaritatea narativă, apelînd la cele mai moderne mijloace ale prozei. Unui exces i s-a răspuns cu altul şi literatura celui de-al doilea exces a început să prolifereze la fel de mult ca şi cea dintîi. Replică însă care a arătat sănătatea acelui organism care este literatura română în stare să ofere propriului său exces o negare la fel de puternică în extremitatea la care se aşezase.

Important e însă de a pune de acord aceste cuceriri ale modurilor narative moderne cu o substanţă care să le justifice. Sub semnul acestui moment de sinteză stă proza de faţă. Romanele lui Fănuş Neagu şi Nicolae Breban sînt un prim răspuns. Nu cel definitiv, ci, sperăm, abia începutul. Între romane ca **Oţel şi piine** şi **Bărăgan** de o parte, scrieri ca **Iarna, cînd e soare şi Reîntoarcerea posibilă,** pe de alta şi **Îngerul a strigat** sau **Animale bolnave** este o interdependenţă ale cărei fire sînt mai puţin vizibile, dar care nu poate fi negată. Întrebarea este dacă cei ce au început să scrie prin riscata negaţie extremistă vor reuşi să dea şi o altfel de literatură, mai puţin demonstrativă. În mod firesc astfel de compoziţii nu pot consuma un talent sau o vocaţie, cu condiţia ca acceptarea poziţiei negatoare să fie doar mijlocul şi nu scopul, un popas în drumul către o literatură adevărată, care nu voieşte să rămînă la exerciţii.

In **Insul** lui Iulian Neacşu gestul nu este făcut pînă la capăt. Fronda literară din **Iarna, cînd e soare** mai e prezentă încă în abuzul de sincope şi elipse a naraţiunii, care, adeseori, fac pagina necitibilă. **Insul,** ca şi **Coborînd** a lui Paul Georgescu sau **Martorii** de Mircea Ciobanu suferă de o afectare care împinge textul spre ilizibil. Cînd exagerarea nu e împinsă prea departe se pot lua în discuţie pagini de proză care arată că speranţele puse în fostul debutant n-au fost zadarnice. **Eu sînt, tu eşti, el este, Ore, Soarele, norocosul nostru prieten, Insul, Povestea cu broasca şi Luca,** (acolo unde autorul renunţă la jocul şaradelor), sînt naraţiuni care se organizează în jurul unui mesaj, încep a avea coerenţă artistică.

Personajul e un adolescent în neputinţă, derută şi dezgust, incapabil de a înţelege şi ordona universul din jur, de care se lasă dominat. Atitudinea e nevoluntară, pasivă. Se pare că proza românească trăieşte ciclic, şi că în multe din actualele volume de proză se reia, la alt diapazon, vaietul învinşilor din literatura antebelică.

În orice caz în **Insul** ne aflăm mai mult în faţa unor sentimente, decît a unor idei. Filozofia existenţei, gestul programatic lipseşte şi el. O astfel de proză e interzisă deci de la marile tensiuni ale prozei. Ea nu poate concura decît alături de competitori cu acelaşi orizont.

Există o proză a situaţiei de victimă şi a abandonării şi privită sub acest regim estetic **Insul** nu este un volum neglijabil. Supără însă nebulozitatea, lipsa dorinţei clarificării. **Insul,** naraţiunea cu acelaşi titlu, e interesantă ca proză a coşmarului, a succesiunilor inexplicabile de situaţii, toate urmărind un singur sentiment dominant. **Eu sînt, tu eşti, el este,** e interesant prin starea de spirit a unui tînăr căruia îi sînt tăiate porţile de acces către cunoaştere. Personajul dă impresia unui ins cu evoluţia stopată, o crisalidă din care n-a ieşit un fluture, ci a rămas doar o larvă. Existenţe larvare găsim şi în **Ore, Soarele, norocosul nostru prieten, Cel de sus lipseşte.** Un orizont apăsător în care eroii suferă de un ciudat „spleen", fără a găsi soluţii salvatoare. Insignifianţa, nimicul sînt copleşitoare.

Proza lui Iulian Neacşu captează cîteva coordonate interesante, dar nu ştim niciodată unde e sentimentul brut, unde e arta, unde e afectarea, unde e falsul. Paginile sale de proză vădesc nu numai nativă vocaţie mimetică, vizibilă în stratul expresiei imediat verbale, dar şi un deficit de năzuinţă formativă faţă de materia de viaţă, care-l preocupă. Un efort de clarificare este necesar în acest sens.

Prozatorul e dotat pentru registre pe care le foloseşte neconcludent. **Drepte şi sigure şi drepte** e de-a dreptul o bucată proastă. Ea începe tradiţional şi logic. E chiar discursivă şi exprimă în prima parte dezamăgirea adolescentului, tobă de teorii şi lozinci, pus să se confrunte cu realităţile. Brusc naraţiunea fuge însă în planul altor mijloace. De la o proză cu o ideologie străvezie se sare în planul simbolic încifrat unde cele mai complicate probleme se rezolvă uşor de către scriitor. Autorul se lasă tîrît de disponibilitatea sa expresivă. Registrele sale artistice gliseză pe prea mult lirism, funcţionînd mai puţin la resortul compoziţiei premediate şi programatice. Prozatorul se lasă evident atras de diverse moduri de expresie. Epistolele ni-l arată tentat de maniera lui Caragiale, dar acest talent expresiv are nevoie de o direcţionare mai fermă. Iulian Neacşu este un cert talent de prozator care n-a ieşit încă din nebuloasele autodefinirii artistice.

mihai pelin

INADERENŢA

La a doua carte, Mihai Pelin se arată un prozator mai format. **Redactori şi pianişti,** volumul de debut, a fost învinuit de lipsă de şir. Şi Mihai Pelin era în primul volum adeptul formulelor prozei moderne. Povestirile erau voit eliptice, misterioase, mizînd pe sugestie. **Inaderenţă** nu renunţă la această tehnică literară, dar ceea ce este de remarcat este evidenta încercare de a adapta acestei tehnici literare un fond de probleme omeneşti cît mai adecvat.

Mihai Pelin intuieşte că simpla adoptiune a unor mijloace literare nu este totul şi că densitatea prozei nu e dată de ele. Din această formulă de împrumut încearcă să-şi facă o formulă proprie. El n-are, ca Iulian Neacşu, intuiţia plasticităţii cuvintelor. Propoziţiile lui nu seduc cum seduc uneori la acesta. Prozatorul se arată a fi fascinat de ceva, care e dincolo de cuvinte, iar prozele lui sînt o promisiune către acest ceva de dincolo.

Gravură din secolul XVI

Mihai Pelin este un mai bun regizor de situaţii, aptitudine favorabilă prozei de mai mare întindere. Cele de faţă par a fi doar exerciţii sau promisiuni ale acesteia. **Vacanţa mare** se parcurge cu sentimentul că e doar o introducere la o nuvelă de amploare din care n-am cunoscut decît o captivantă distribuţie. O femeie intră brusc în viaţa unei comunităţi izolate, turburînd raporturile existente. Prozatorul ne pregăteşte cadrul ca pentru o lungă istorisire. El ştie să întîrzie naraţiunea fără a plictisi, să portretizeze personaje episodice, creînd false piste atenţiei noastre, dar fără a trişa, căci caracterizarea figuraţiei este decisivă în crearea atmosferei generale. Introducîndu-ne în reţeaua de interogaţii a personajelor de început se declanşează zumzetul unei tensiuni viitoare. Naraţiunea promite să se dezvolte într-un evantai pasionant şi revelator. **Vacanţa mare** se sfîrşeşte însă înainte de declanşarea acelei mari tensiuni promise şi regretul este al cititorului.

Ceea ce fixează atenţia la Mihai Pelin este gesticulaţia de mare prozator. Povestitorul are aerul că ştie mai multe decît spune şi că amînă comunicarea esenţială pentru momentul potrivit. Atitudinea sa este misterioasă şi detaşată. Planul e cel al seninătăţii izvorîtă din superioritatea omniscienţei. Firul naraţiunii porneşte la întîmplare dintr-un punct oarecare, niciodată din centrul nervos al naraţiunii, dar în directă relaţie sau analogie cu el. De aici naraţiunea se apropie în cercuri concentrice, din ce în ce mai mici, de punctul central al acţiunii, evitînd însă să înainteze prea mult, pentru ca apoi să parcurgă drumul invers, depărtîndu-se în cercuri concentrice, din ce în ce mai largi de nexul povestirii. Finalul nu rămîne în această suspendare. Autorul ne dă cheia direct sau prin cîteva tratative ceremonioase, explicative. Prin acest procedeu se asigură naraţiunii suspans, tensiune etc. Există însă riscul ca după ce facem aceste tatonări concentrice să ne dăm seama apropiindu-ne de punctul ax, că ocolul nu era atît de necesar ! În **Vara norocoasă a lupilor** naraţiunea execută aceşti paşi de dans sub bagheta povestitorului pentru a sfîrşi în echivoc. Oricum, sub interesul promis. Dacă ar fi confruntat efortul narativ cu pretextul care l-a declanşat, prozatorul ar fi putut evita disproporţia.

Ceea ce salvează proza lui Mihai Pelin este că procedeul nu se exercită în gol, pentru efectul său poliţist. Spirala pe care naratorul se depărtează de punctul de plecare reprezintă detaşarea de subiect, tensionarea naraţiunii prin revelarea straturilor sau planurilor ei mai abstracte. Chiar fixarea la titlul **Inaderenţă** indică refuzul autorului faţă de anecdotic. El nu ne spune ce s-a întîmplat, cui, unde etc. Naraţiunea lui nu se supune regulelor epicii liniare. El ne vorbeşte despre noţiunea inaderenţei ilustrată de un caz anume. Niciodată naratorul nu se lasă tîrît de fascinaţia faptului brut. Extragerea de semnificaţii se realizează, în aceste noi planuri în jurul temei centrale. Pînă acum Mihai Pelin pare a fi singurul dintre prozatorii tineri care a înţeles, dincolo de aparenţe, lecţia marii proze americane, adevăratul ei mecanism. De aceea regizorul primează în **Inaderenţă,** şi credem că tot de aici provin şi neglijenţele în stratul lingvistic.

Cu toate acestea tehnica sa narativă, nedeplin constituită, nu e lipsită de excese. Am observat deja disproporţia dintre pretextul şi volutele naraţiunii. Alteori se pot indica excese în chiar aceste volute, cu pasaje inutile, filozofări ce puteau lipsi. Extragerea de semnificaţii e împinsă foarte departe şi ameninţă să devină parazitară. Ea poate slei şi depăşi pretextul epic care poate deveni din această cauză fără importanţă în contextul naraţiunii. Povestitorul afectează a şti mai mult decît poate să ştie şi a spune mai mult decît poate să spună.

Inaderenţă, cea mai lungă naraţiune din volum, justifică creditul pe care i-l acordăm lui Mihai Pelin. Nuvela începe abrupt, fără menajamente introductive, rapid, pentru a schimba pe nesimţite ritmul. Tehnica întîrzierii naraţiunii în halte cu personaje episodice sau prelungiri laterale, aparent fără legătură cu firul central, şi uneori chiar fără legătură — întîrziere care nu e niciodată adevărată întîrziere, de natură să incomodeze pe lector, — este folosită cu virtuozitate. Cititorul, cointeresarea lui în desfăşurarea naraţiunii, e ceea ce are în vedere în primul rînd naratorul, deşi impresia dată de **Redactori şi pianişti** a fost alta. În **Inaderenţă** Mihai Pelin se dovedeşte un regizor mai sigur de sine. El ţine seama de suspiciunea unui cititor uzat de modalităţi narative anacronice şi relatează cu „îndoială" anumite situaţii, restabilind legături solide prin supoziţiile sale. Rolul naratorului e substanţial şi decisiv în prozele lui Mihai Pelin. Calmul şi seninătatea cu care îşi rosteşte naraţiunea este cuceritor şi indică, fără îndoială, o vocaţie de nuvelist sau romancier cu timbru particular.

Pînă acum, Mihai Pelin ne-a probat însă numai înclinaţia şi cîteva reale dexterităţi. Rămîne ca gesticulaţia sa de mare prozator să se realizeze într-o operă demnă de această gesticulaţie.

M. UNGHEANU

Gravură de la sfîrşitul secolului XIII

breviar

MARIA-LUIZA CRISTESCU „Dulce Brigitte"

Axîndu-se pe nonconcordanţa dintre valoare şi notorietate, dintre şansa de a te nimeri artist reprezentativ şi harul artei adevărate, „Dulce Brigitte" este un roman despre scriitor, literatură despre literatură. Situaţia invită la intelectualitate şi este vădită preocuparea autoarei de a se plasa într-un plan superior existenţei sensibile. Abundă reflecţiile (neintegrate într-o viziune, dar evitînd în genere banalitatea printr-o nuanţă personală ce se poate, cu atenţie, depista), structura materiei nu face o taină din artificiul deliberat care-a generat-o, stilul e cenzură a spontaneităţii.

Romanul e evident consecinţă a formulei anterior găsite şi nu răbufnire şi închegare a unei experienţe de ne tăcut. Formula e interesantă şi e cert că autoarea ştie cum se poate scrie acum roman, că intuieşte direcţiile promiţătoare. Iar adoptarea lor se face cu adresă, cu incontestabilă siguranţă şi dezinvoltură a gestului scriitoricesc.

Dar pregnantă şi ilustrativă pentru personalitatea autoarei este cartea nu în paginile eseistice, nu în procedeele dificile (dintre care unele, de pildă cuplul erou — biograf, de tipul Leverkühn-Zeitblom trimit prea făţiş la obîrşia lor livrească), nu în conjugarea voit bizară a unor modalităţi greu compatibile (imixtiunea grotescului, a oniricului), ci tocmai în porţiunile refractare la ceea ce par a fi punctele ambiţioase din programul scriitoarei. Debutul romanului, fragmentele autobiografice atribuite poetului sugerează o altă faţă a autoarei, orientată spre naraţia pronunţat subiectivă şi observaţia psihologică. Probabil. că reuşita Mariei-Luiza Cristescu se situează nu la capătul efortului de disciplinare şi convertire intelectuală ci mult mai aproape şi la îndemînă în acceptarea empirismului şi a impulsivităţii. Şi reuşita e de aşteptat, pentru că mai devreme sau mai tîrziu, eul autentic răzbate spre expresia adecvată, eliberată de presiunile din afară uniformizante, şi un astfel de eu autentic se intuieşte şi în proza Mariei Luiza Cristescu.

CRISTINA TACOI „Aşezare de lucruri"

Melodia care străbate subteran aceste versuri de o tandră melancolie îşi are originea într-o caldă şi resemnată înţelegere a curgerii nesfîrşite a lucrurilor cu o traiectorie ondulîndu-se în jurul femeii, ea însăşi roabă şi stăpînă acestei deveniri ineluctabile. Un antropomorfism lent, fără ţipăt, caligrafiat într-o lumină irizată, de parcă totul ar fi privit printre gene, şi ascultat cu atenţia cu care se ascultă o poveste şoptită de o fiinţă dragă, îi permite Cristinei Tacoi să fie ea însăşi de o inocentă intimitate cu lumea şi, în acelaşi timp, să pară detaşată de această lume în care se integrează propria sa poveste. Deşi materia nu lipseşte din acest univers, dimpotrivă, ea înălţîndu-se ca o coordonată primordială către sensibilitatea poetei, se observă numaidecît o tendinţă de a-i ignora formele greoaie, apăsătoare şi a-i reţine doar melodioasa trecere, plutirea nostalgică într-o paletă impresionistă. Cristina Tacoi îşi este fidelă sieşi, unitatea de semiton se păstrează în toate paginile acestei Aşezări de lucruri. Forţa care o menţine la un nivel estetic onorabil izvorăşte tocmai din faptul că nu forţează acest semiton pentru a obţine o notă mai înaltă, mai spectaculoasă, dar nici mai puţin decît atît. Poeta se supune solicitărilor lumii ca o plantă, nimic agresiv, bîntuit de ferocitate nu se remarcă în undoirea de voal transparent a melodiei sale. Sunetele acute se estompează în auzul său, culorile violente se retrag împăcate sub privirile sale, parfumurile tari devin adieri răcoroase ale cimpului. Echilibrul acestei poezii se naşte din echivalenţa stărilor, unde dragostea are acelaşi preţ ca şi moartea, iar moartea nu este decît o părere.

DOMINICA FILIMON — STOICESCU : „Emil Gîrleanu"

Lucrare de istorie literară, insistînd asupra unor aspecte conjuncte creaţiei, cartea Dominicăi Filimon — Stoicescu urmăreşte mai mult pe omul decît pe scriitorul Gîrleanu. Prima parte, „Vocaţie", face prezentă mai ales efervescenţa şi virtualităţile unui om îndreptat cu toate energiile spre creaţie, redeşteptînd cu vioiciune şi intuiţie psihologică momentul biografic al începutului de carieră scriitoricească marcat de dificultăţi materiale şi de adversitatea obtuză a unor superiori în armată, pe care Gîrleanu o şi părăseşte în momentul căsătoriei cu Marilena Voinescu.

Caracterizarea morală, intuirea naturii entuziaste şi fervente, delicată şi tenace totodată a scriitorului este suplă şi exactă. Poate pe alocuri tonul devine uşor sentimental, fără a altera însă obiectivitatea. Dominica Filimon-Stoicescu ştie să descifreze din materialul de viaţă al scriitorului trăsătura definitorie pentru temperamentul şi caracterul lui. Autoarea are plăcerea descoperirii şi reînvierii relaţiilor scriitoriceşti, a mediului artistic care a contribuit la apariţia operei, are adică vocaţia biografiei.

Punctul mai dificil este însă raportul biografiei — operă, unde Dominica Filimon-Stoicescu, nedelimitîndu-se teoretic, adoptă ca definitoriu pentru opera lui Gîrleanu criteriile sinceităţii, adică punctul de vedere care identifică biografia cu opera.

Raportul acesta este însă infinit complex, căci pe de o parte, opera este ea însăşi în actul creaţiei o experienţă de viaţă a scriitorului fiind din acest punct de vedere, subiectivă. Dar ea este, ca modalitate de cunoaştere, obiectivă.

Am fi dorit, în privinţa analizei psihologiei operei mai multă răbdare, în partea biografică autoarea făcînd proba unor atari calităţi analitice. În operă se găsesc mai multe lumini asupra biografiei spirituale a scriitorului decît chiar în anecdotica biografiei. Se puteau spune lucruri mai profunde despre forma pe care o îmbracă mila la Gîrleanu, despre antropomorfizarea naturii mărunte ca şi despre mecanismul imaginii artistice, rezultat al unei necesităţi adînci de proiecţie a eu-lui.

Gh. DANILINA

DESPRE ESTETICA LIMBII ROMÂNEŞTI

ARHIVA ARGHEZI

Unii cronicari literari l-au numit pe Arghezi „artizan al verbului", alţii „meşter de cuvinte", voind astfel să definească truda scriitorului spre căutarea expresiei potrivite unei idei în vers ori proză. Ei au dreptate : Arghezi căuta cuvîntul necesar pînă ce îl potrivea intenţiei şi nu-şi dădea la poartă schimbări de ultimă oră, închegat după voia lui. Sînt nenumărate paginile, chiar în spalt, care poartă schimbări de ultima oră, demonstrînd îndelunga şi exigenţa lui căutare de şlefuire. Cînd uita un cuvînt sau cînd îi trebuia un echivalent pe care nu-l găsea nici în dicţionar, el făcea apel la Paraschiva : „Puică, întreba el cu gîngăşia care îl caracteriza, cum se zice la voi în Bucovina la... ?" Păstrîndu-şi acurateţa graiului străbun, ea-i dădea unul, două sau mai multe răspunsuri. „Vezi, Barule, îmi spunea uneori, limba tărănească e mai exactă decît astălaltă, zisă orăşenească"...

Îl supăra mult pe Arghezi limba folosită în articolul de ziar pătrunsă şi în exprimarea multor scriitori.

— „Se scrie cu prea multă economie de cuvinte şi cu expresii culese direct de pe stradă. Vocabularul gazetăresc este mult micşorat, în timp ce repetările de cuvinte vădesc o sărăcie de spirit. Abondenţa cuvintelor strict tehnice introduse în vorbire de la un timp, spre a da un fel de aer ştiinţific, strică exprimarea literară care trebuie să ţie seamă de frumuseţile, de bogăţiile şi de posibilităţile de perfecţionare ale limbii noastre... Există o estetică a limbii româneşti pe care orice purtător de condei se cade să o cunoască : de data asta e scriitor şi cărturar !"

Arghezi era adînc preocupat de **estetica limbii româneşti** şi ar fi văzut introdusă în Universitate o disciplină ocupîndu-se cu studiul şi dezvoltarea acesteia, cu obligativitatea din partea scriitorilor consacraţi de a contribui la realizarea unui curs obligatoriu cel puţin pentru studenţii filologi.

— „Limba îşi are misterele ei, izvoarele şi resursele inepuizabile de frumuseţe, pe care un tînăr scriitor e obligat să le afle, dacă nu le are în sînge... Pînă acum această „estetică" venea din bunul simţ al celui ce umblă la călimară şi condei. Acum „estetica limbii" a devenit o necesitate pe care însă lingviştii noştri o cam neglijează, tratînd limba matematic... Există, desigur, o logică a limbii de unde apar curente, cercetări şi opinii ştiinţifice, dar limba unui popor nu trebuie ruptă de sufletul lui, de frămîntările lui seculare... Aş lua de pildă, limba cîntecelor noastre tărăneşti : are plasticitate, iscă imagini frumoase, cuvintele se potrivesc stărilor sufleteşti. E o limbă construită pe emoţii, vie şi colorată... Compară cu celelalte cîntece zise de muzică uşoară, unde cuvintele se chiamă **text** şi sînt de o stupiditate revoltătoare : acestea sînt făcute artificial, aritmetic... Limba cronicarilor folosită, cu perfecţionarea evoluţiei, de Sadoveanu, sau limba lui Eminescu, pot fi primele încputuri ale acestei „estetici a limbii"...

Notele acestei convorbiri se conjugă cu o serie de exemple asupra plasticităţii şi capacităţii aproape unice de a da sensuri noi unor cuvinte — ca şi a fenomenului limbii care l-a interesat mult de transformare a verbului în substantiv, prin necesitatea firească de a se găsi echivalente originale în exprimare.

Din punctul de vedere al scriitorului, el a notat o serie de asemenea cuvinte, în ideea unor articole destinate cîtorva desbateri ; citez din aceste cuvinte : **A înveli -înveliş — învelitoare ; Arde — ardei ; Ustură — usturoi, A putea — poate — putere ; A fi — firea —fiinţă...**

— „Deformarea limbii e mai uşoară, prin introducerea unor termeni trecători, dar mereu alţii, decît căutarea, cu răbdare, în izvoarele ei şi găsirea continuă a unor sensuri noi... Datoria unui scriitor este nu să inventeze cuvinte — dacă poate, cu atît mai bine ! — ci să caute sensuri noi prin înrudirea lor, prin reflectarea continuă asupra valorilor pe care le poate da limba... Limba românească încă nu a dat la iveală mărgăritarele ei, pentrucă scriitorii nu coboară şi nu caută suficient în adîncurile ei. Ca să ajungă la sinteza trebuincioasă, Flaubert a muncit la o frază din **Salambo,** cîţiva ani...

Prin 1946-1947 după anii grei de viaţă şi de lucru pentru scriitor şi gospodar, pe Arghezi l-a interesat, mai mult ca în alte dăţi, ideea introducerii unor conferinţe libere pentru studenţi, în sensul unui **curs de poetică.** El vedea închegîndu-se treptat chiar un curs universitar pe care l-ar fi ţinut, mai amplu, eventual Călinescu şi Vianu, împreună cu cîţiva scriitori. El concepea aceste conferinţe ca o introducere şi tălmăcire la **Ars poetica** văzută prin prisma căutărilor personale şi analiza literaturii de valoare, începînd cu cronicarii şi ajungînd pînă la momentul de debut literar al unui tînăr... A şi avut unele convorbiri în acest sens, dar formula universitară a timpului nu a putut răspunde iniţiativei. În ciclul schiţat al primelor prelegeri ar fi intrat, amplificată şi adaptată la cerinţe, conferinţa **Eminescu,** ţinută la Ateneul Român în 1943, materialul care a generat conferinţa din 1947 **Comentarii în zig-zag,** ţinută în cadrul unui aşa numit „Cerc liber de studii sociale", ca şi alte prelegeri despre stil, despre munca intimă a unui scriitor, raportul dintre un gazetar şi un scriitor, despre „Cum se scrie", despre un dicţionar ale expresiilor neaoşe, etc...

Dar viitorii cercetători ai stilului şi limbii de exprimare literară a lui Arghezi, vor putea completa, desigur acest tablou sumar al unor preocupări de căpătîi din partea scriitorului.

Baruţu T. ARGHEZI

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

PREMIILE REVISTELOR

Viața românească

Proză
MARIN PREDA : „Intrusul"

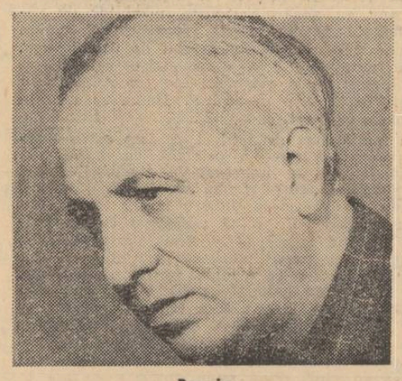

Poezie
VIRGIL GHEORGHIU : „Curent continuu"

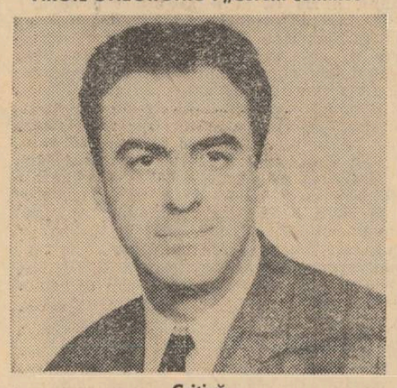

Critică
N. TERTULIAN : „Eseuri"

Juriul : Demostene Botez (președinte), Radu Boureanu, Laurențiu Fulga, Paul Georgescu, Mihail Petroveanu, Radu Popescu, Cicerone Theodorescu.

Luceafărul

Premiul pentru întîia carte :
VIRGIL MAZILESCU
„Versuri"

Poezie
GABRIELA MELINESCU :
„Interiorul legii"

Proză
CONSTANTIN ȚOIU
„Duminica muților"

Juriul : Ștefan Bănulescu (președinte), Cezar Baltag, Ana Blandiana, Emil Giurgiuca, Marin Preda, Marin Sorescu, Gh. Tomozei, M. Ungheanu.

România literară

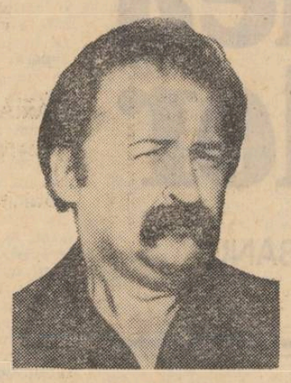

Poezie
LEONID DIMOV
„7 poeme" ; „Pe malul Styxului"

Proză
AL. IVASIUC
„Interval"

Juriul : Geo Dumitrescu (președinte), Ion Caraion, Ion Horea, Ioanichie Olteanu, Dumitru Micu, Edgar Papu, Al. Piru, Lucian Raicu, Vladimir Streinu.

Familia

Critică literară și eseu
ION NEGOIȚESCU
„Poezia lui Eminescu" și ediția la „Texte critice" de E. Lovinescu

CORNEL REGMAN
„Cărți, autori, tendințe"

Juriul : Alexandru Andrițoiu (președinte) Nicolae Balotă, Ion Bănuță, Ovidiu Cotruș, Gheorghe Grigurcu, Traian Iancu, Mircea Malița, Fănuș Neagu, Mihai Șora.

(Premiile revistelor „Neue Literatur", „Steaua", „Utunk", „Igaz Szó", „Orizont", „Knijevni Jivot", „Iașul Literar" — le vom anunța în numărul viitor.)

Secolul 20

Traduceri
VLADIMIR STREINU
„În căutarea timpului pierdut" de Proust

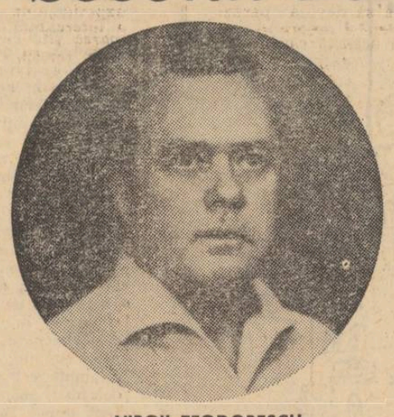

VIRGIL TEODORESCU
„Poeme" de Paul Eluard

RADU ENESCU
Monografia „Franz Kafka"

Juriul : Dan Hăulică, (președinte) Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ștefan Aug. Doinaș, Tașcu Gheorghiu, Georgeta Horodincă, Vasile Nicolescu.

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

MICHELANGELO

Cu o bucată de daltă, se iscălea, în tinerețe, pe centura care încingea mijlocul atleticelor madone. Să nu i se uite numele. Voia să sculpteze munți și nu-i ajungeau pietrele Italiei. O pornise spre forțele naturii. Într-o altă viață, va fi trăit pe vremea acelei civilizații misterioase, de la care au rămas colosi ciudați prin Mexic, prin Peru, stînci cioplite ca Babele noastre. Drumul ascendent al maestrului a fost de la a face mușchi la a face nervi. Moise plesnește de sănătate, acum și-n vecii vecilor. Parcă ar fi primit tablele de legi direct de la Buonarotti, și pe ele ar fi fost scris : să nu ucizi forța mușchilor, să nu furi natura de măreția ei, să nu iubești pe nimeni mai mult decît propria-ți statură de om.

Să fi de piatră, să fi de bronz, să fi de marmoră. Să înfrunți secolele !

Erau ambițiile florentinului. Credea în gîlma bicepșilor încordați ca movila amenințătoare a Vezuviului. Știa că pe acolo vin și se revarsă forțele din adîncuri. E perioada în care el tratează natura de pe poziții de forță. Statuile lui discută de pe poziții de forță cu eternitatea. Așchiile sărite, în timp ce lucra la statuia lui David, au culcat la pămînt legiuni de sculptori. Ce prăștii puternice îndreptate asupra tuturor filistinilor artei ! Vigoarea artistului era nemaipomenită. Se uita la bucățile de marmoră aduse în Florența — ca la niște tîrfe tinere. Convertindu-le la sfînta frumusețe a statuilor, ele ar fi putut, la un semn al lui, să-i spele picioarele și să i le înfășoare în părul numai mirodenii... V-ați uitat vreodată la coarnele lui Moise ? Cine s-ar fi gîndit că forța lui stă în coarne, ca un taur ieșit în arena istoriei, gata să salveze ceata de neputincioși ! Cu coarnele lui Moise a bătut Marea Roșie și apele s-au despicat. Cu coarnele a împuns stînca și a început să picure mana cerească. Bravo lui. Lucrînd, nelegat, la nu știu ce cupolă, Michelangelo a căzut și și-a rupt gîtul. După cîteva zile era din nou sus, zdravăn, cu ochii în varul cerului. Trasa nori, scărmăna draci, sufla în trîmbițele de aramă ale învierii. Cine mai are curajul să cadă azi de pe o schelă ? De atunci încoace meșterii se leagă cu sute de centuri — și niciun gînd măcar nu le e în primejdie. De-aia nici nu mai fac nimic. Nu cad — și asta e toată isprava lor.

Ne vom frînge pururi gîtul înspre cupolă, la „San Pietro", iar dacă nu vom reuși să distingem bine sfinții, atît de mare desenați de el, ne vom ruga de garda de la intrare să ni-i coboare cu hîrzobul din cer să-i vedem și noi. Ne vom lăsa asurziți de Capela Sixtină, de vuietul ghizilor și traducătorilor în toate limbile pămîntului. Și privind îngerii cu crăpături în brațe (tencuiala a început să se despice) ne vom simți pentru o clipă catapetezme luminate de fulger.

Domnilor draci,

Ei doi și cîinele năuc prin parc.
Învinse la picioarele lor oasele cad.
În urmă și înainte nimic nu era
Zăpada fanată de urlet
ce mult îmi plăcea.

Vă implor, domnilor draci
dați-mi cîinele-crizantemă divin
ca lumina în ochii săraci
să am în grijă marele său chin.

Ca o brățară de foc să-l trec
la glezna piciorului drept
socotindu-l o rană
care se întinde încet către piept
și între creste strălucitoare se oprește
vibrînd sub înfățișarea
de șarpe și pești.

Neclari sînt ochii

Învie în sus liliacul difuz,
vînat puternic cu pielea mirosind
a minerale
biocurenți aruncă blana lui
Captura înfige în nori vinete spirale.

Și puști de vînătoare casa răcoreau.
Mirosurile tari mutau chipul spre ceafă
Cu voluptate pe vînător îl așteptam,
Cea de a treia zonă a lucrurilor vii
să iasă.

Intram în ochii lupului ca în ecrane
scene de groază
cu bucurie îndoită și cu ură
neclari sînt ochii zvîrlind
alămuri reci în roata de tortură.

Plăcuta otrava

Doamnă superbă, Thèrése
umblu, căldură cu fluturi dilatați
pe gustul meu e mirosul dumitale
și al fanaticilor frați.
Ceva mai departe era
paharul de argint cenușiu
din care orice se putea bea ;
hohot nebun, teava puștii, craniul viu...

GABRIELA MELINESCU

Esențe proaspete sărind
din crudele încrengături
îmi plac imaginate în lichid,
și formula magicei dumneavoastră guri

Și setea uriașă de a strivi
cu buzele un înger chimic.
Doamnă superbă, a fi copil
tîrîndu-mă în somnul zilnic.

Cerul roșu al gurii

Dacă ai știi ce roșu e cerul gurii noastre
strigînd încît a apărut
un brusc ecran medieval
în care să se deplaseze lumea
într-o latină cunoscută.
De o fecioară rezemați
simțim cum fețele ni se turtesc
de scene cu decapitări

și despedea de orient a fost mereu,
pătată cu inscripții funerare,
negînd dovada unui mare creator
care-a știut deodată singur
că moartea e un lucru care se întîmplă
doar altora, doar altora...

Chris Barnard

Sînt un copil înspăimîntător,
vai mie, nu știu cum sînteți,
dar pe o plajă de cupru și dor
venea copila dumneavoastră
cutremurătoare
uitîndu-se mirată la galbenul nor.

Vă invoc metale și păsări ucigătoare
prin care așa cumplit
mi-a arătat pe tatăl său
ieșind din mare

Cu oboseală aurită pe piele
parc-ar fi înotat apa îndelung,
ieșind ca o piatră din haos,
cu ochii de fanatic jung,
în locul scutului avînd
desenată o inimă cu creta
primejdios de simplu
o linie albă asemenea muzicii
zvîcnind
din gîtul pe care-l întinde egreta.

Timpul florilor

Abrar, e vremea alienată a florilor
mai scurtă decît al animalelor timp.
Cu dinții asemenea fiarelor
sălbatice, de ce nu rîzi...

A fost străină pentru tine
nebuna plîngere de nori,
stîșierea asemenea foametei
de crocodili aligatori...
Teribila cădere în goluri,
mersul pe aripi de aluminiu
Nimic nu mi s-a cuvenit
decît brutala tinerețe
în care revoltată am murit.

Vis cu Silvia Kerr

Erau trei căldări cu apă.
Omida de argint viu tremura
Un fulger electric ce sapă
rînjetul celei care vibra
înfășurată în galbene valuri
cu gene negre pierdută
mișcîndu-se asemeni lamei de oțel
azvîrlită în luptă.

Acopere cu trupul tău
una din ape,
cu nervii, cu șapte,
cu dinții de lapte.

Omida se aprindea și vărsa
mercurul vibrator în apă.
Silvia Kerr se repezea
cum o heraldică iapă,
un galben val așezînd
deasupra apei și un miros
de la care pornea al vidului
metalic os.

Tu, iartă-ne, Maria

Iată, în aer amniotic
cu cărți, cu litere, cu plumb, reviste,
duc lemne încrucișate și șaluri mari
de lînă
pe care mă voi risipi.

Pe scară încrustați vecinii
pe care i-am surprins certîndu-se
și nerecunoscîndu-și viața.
În calea lor nu știu cum e pustiul.
Stăm toți ca-n burta animalelor
viscerele și suferim,
tu, iartă-ne, Maria,
aștept să vină cineva
cu pașii grei ca minereul
să atîntesc asupra lui
cărți, litere, plumb și reviste.

VIRGIL MAZILESCU

un om

norii au carnea bolnavă și ei sînt singurii sfătuitori ai omului care mă iubește mîine și mai departe demența : un om crede că degetele mele au potrivit ceasornicul pe ape ori șarpele l-au întors spre patria șarpelui însă n-au fost și n-au fost degetele mele în grîul fără memorie : un om mai fericit decît mine prin toate piețele distrugerii foarte sărac și fără să-și amintească și viclean la pîndă pe urmele marilor îngeri cîntăreți de altădată.

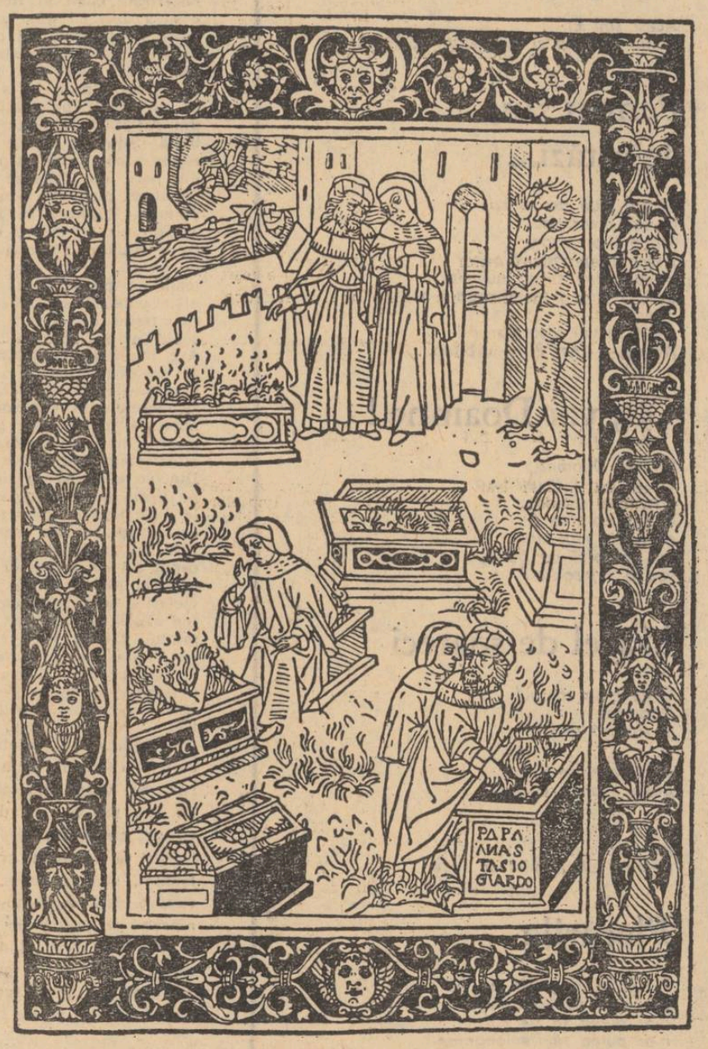

Gravură din secolul XV

VERA LUNGU

Îngînînd oda în metru antic

Doamne,
Tu nu cunoști eroarea,
Spaima îmi tremură șobolanii spintecați,
Și cal dureros aripa ridic și urlu : Vreau,
Dar făgăduința rădăcină singură
Nu-mi dă înverzire...
Nu cunoști Tu cel neașteptat
Efemera teroare, mesagerul,
Talpa înțepenită, frigul, noaptea ?
Împietrește Umilință clopotul
Care bate în mine
Și apără-mă de nesfiiciunea-mi
Care m-a-ndurerat...

Moralizînd fără glorie

Lîngă morți de algă și de mineral
mi-s pașii ;
Și umbrele-mi sînt oase,
orbite oblice de pești și lebede.
Moralizînd fără glorie,
Singură am rămas
Să-mi povestesc...

Fericit cel...

Fericit cel ce poate spune plecați,
Întoarcerea e acvila mea de nisip,
Nisipurile galbene uitate fotografii
Aburite de foșnetul aerului...

Oh, mă voi trimite celui ce înrămează,
Meșterului înrămător, auritor subțire
Mă voi arăta...
Fantomele mă vor oloagă.

Atît de nesfîrșit de lume

Atît de nesfîrșit de lume,
orice cor este compus cel mai puțin
din doi,
și plod-înger, plod în respirația lui
prăbușit ca un vultur în dantele,
țin minte cum era spălat
fratele meu pe picioare,
spălat totdeauna dormind,
spălat pe două picioare de înger,
spălat pe două picioare de fiară...

Născătoare

Născătoare de centauri
aș fi putut să fiu,

dar Doamne,
m-ai oropsit,
m-ai năpăstuit !...

Umilință
și pierdere : trupul...

Ah și cît de aproape
am fost de minciună...

A trecut, ce ?

Ai văzut,
aripi erau, făr-de aripă,
Înțelepciune și ghină
s-au strecurat peste stilp,
și înțepenire o bufniță prin somn.
S-a mutat ziua de apoi...
Ah, somnul, veștile de urît,
Și El adormind
ciotul mîinii mi l-a-ntins
Și eu nu i-am sărutat
invizibila mînă...

Îți mărturisesc că nu

Îți mărturisesc că nu am
mișcat nici un gînd,
cămașa mea e pielea
și dezghețul...
Și frigul o să urle,
este prietenul nostru
care plînge.

Acest sînt El.
Veniți prieteni și inaugurați foamea.

Pentru ziua de astăzi...

Pentru ziua de astăzi
îți dau înverzirea,
Mîine ți-o retrag,
frigul mi-a nădușit ochii
și corul îmi strigă numele...
Dar El vine și nepăsarea e-n
zicere :
— Și te voi lăsa oarbă !
Acesta a fost El și arbirea...

Cît, vai Doamne !

Cît vai Doamne,
am și eu o învestitură,
nodule și ciolane,
Și ce-i cu tine
că nu te mai simt.
Să fie totul un pariu,
sau o prinsoare ?

Măcel de șoareci

Greu mi-e somnul
Doamne,
și trufașă vederea,

Tocătoare de-argint
peste șoareci coboară...

După măcel
nu mai aud,
pămînt sub pămînt se suge.

Plecările

Plecările ar putea să fie luntri,
ar putea să fie case,
n-ar putea să fie cai,
n-ar putea să fie leoparde,
Ah, ar putea să fie morminte ?

vremea florilor

de MIHAELA CIOBANU

Atîta tot că din geamurile lui pictate — ah, ce frumoase sînt jumătățile de fete peste jumătățile de pești — ai fi vrut să privească cineva. Dar la castel nu-i nimeni. Copacii învîrtesc cercuri de umbră, cercuri de liniște, prin care-și trece spinarea un bătrîn curcan. Și nicăieri nu-i nimeni. Curcanul calcă înfundat în nisip și lasă în urmă roți galbene, de ceață. Ne răpusă grădina. Suită în pomi, în luntre verzi umplute cu cer. Răposatu a opintit-o casa asta pe vorba mea. A întemeiat-o, da, cîntărește maica-mare pe genunchi. El s-o păstreze. El mai mult nu era și eu despre asta n-aveam nici o părere. Tîriiam în gîfîiala grădinii pe Pompilică cam prăpădit, cam năsărîmb. Tot timpu în vorbă cu Pompilică, cucăie și asta cu adevărat mă umple de draci. Am potrivit la loc ascuns, ce picotești ? Bine, nu vrei, treaba ei cum se descurcă. Eu mă car, piua întîi ! Pentru că venise, totuși, ziua luptei. Repetam iarba în genunchi, în tălpi, în ochi, aerul se sfîrteca sonor în săbii. Crăița, ei bine, crăița asta, șapte zile, și încă m-aș fi bătut. Maica-mare întindea o cruce că nu semăn a fată. Aducea în vorba ei întrocnată : din neamul lui Bici, bucată ruptă din neamul lui Bici. Mai așează-te, că te tîrnui. El, venind tîrziu, e o cazmă să-l aștept în adormire. Sau pică pe ochii mei ca un oblon. Sau, deasupra mea o gură care îmi mînca din aer și o barbă scărpinîndu-mă degeaba. Erau de limpezit lucruri care veniseră sau pridideau să vină. S-or fofila ielele, păguboasele ? S-or, culcă-te. Prezente în grădină toate cîntecele mele lălăite subțirel, jurubițe întinse în libertate. Pe cînd în mine gîlgîia un miez de disperare să fiu un fel de ceva puternic să dezleg vrăji și pe careva din năpastă. Veneau repede sau încet sau repede de tot mustăți în bărbi, haine de catifea și bumbi, paralei, strigoaice. Crăița coboară și suie în trăsurici cu grijă la poale și la culorile lor, mai multe. Îmi zornăie în sîn hohotele Crăiții și banii soarelui. Forfotesc în aerul ăsta de pudră și-n mine, am un chichirez cu ei în mine, așa, m-ațîță, mai ales Crăița că e frumoasă se face văzută rar, zgîndărește un dor s-o ascultăm, s-o pupăm, s-o mirosim. Din fundul grădinii, se clatină sau crengile, țipă, amuțesc, se înfig în ei cortinele de frunze. Dar de Paști am fost strecurată în rochița albă cu pisică semănam eu cu ea sau invers, și-am plecat să trecem sub masă. Era ceva să stai sub masă și-aș mai fi vrut, poate se întîmplă dar mă grăbea maica-mare spre „în mormînt viață". Mai mulți ne-am găsit jigniți și-n curte puteai să schimbi o vorbă sau joci madam tiro-riro-ra. De unde pică una de ne făcu praf ? Că e artistă la circ și m-a ales pe mine să fiu ea ; uite, așa să stau călare pe elefant. Eu, bănuitoare, elefantu, de-adevăratele sau din lînă ? Ea s-a jurat că da, de-adevăratelea, e roz, roz, să nu fiu proastă, vorbește și e petrecăreț. Așa bine s-a întîmplat ca maimuța Cojo, ca papagalu Pépé, ne-am prăpădit de rîs. Totuși cineva ne-a stricat dispoziția, niște mîini mari care ne-au luat din spate. Ieșim cînd ieșim. Ne sprijonăm de ușă, ne clatină lumina și pășim din ceară. Capu și mîinile mi le desenează lumina, ceva ce aș putea să fiu eu sau alta, cu înăuntru negru. Străbatem în lanțurile de mițișori și deloc ne punem pe drum. Niște tîlcuri cu mîții ăștia care țurțură și altele, și-aș fi putut s-o întreb pe babă. A fost pomenită de mine văduvă și povîrnită și altfel rosturile mele, ca ale maichii-mari. Mă scoate în fiecare sîmbătă la cimitir unde e departe, unde ne ocupăm cu grădinăritul. Ne așezăm amîndouă pe tata-mare ciaca, venii. Se apasă în genunchi pînă se încovrigă își pune mîinile în cruciș pe față, face cu ele un plic, se citea în ea. Pe mine mă traversau greierii, guguștucii, plopii și pisicile ochioase, mi se puneau furnici mi-era de foame, voiam acasă. Încet era dezdoitul, o împotrivire, pupă-l pe tactu-mare. Îl pupam să mă blagostovească el, locotenent maro din cruce. Toată grădina stă sub puterea vîntului se îndupleacă trufașii, n-au de ales. Maichii-mari dusu la cimitir îi face poftă de taifas. Obosii fată, mă trecu nădușeala. Dădea zor că omu e cît puterile lui. Bărbatul, făcea, mai dă pe lături, c-așa e el, plămădă de la dracu. Era de Sîntă-Mărie, mă încrețisem PERMANENT. Petrecere la Minerva, lume bine, numai ofițerese. Să cînta „și fă cu mine ce-i vrea" și-l spuneam și eu în gînd și mă zăpăcisem de tot, mă strîngeau pantofii noi, mă descultăsem și mă uitam la ei sub masă să nu-i fure. Numai că-l văd pe răposatu albu, albu în către Ana lu Miniosu care o apucase străfigatu. Espre. Și unde se sculă peste tot localu, madamo, te-am avut, te-am plătit, ce mai vrei ? Ea începusă să clipească repede parcă-i dasă cu mătăuzu, împungea cu muchea mîinii, adică eu ? eu ? poate pe dumneaei. Să uita și alte ofițerese, începui într-un rîs un fel de rîs, simțeam părul zbîrl, mi-era de pălărie, de rușine, de frică, cu mîna sus pe pălărie pînă m-a luat plînsu și răposatu săracu : lasă Mărie, că să las zicea, c-așa e omu pe partea chefului, plînge de-a-mpicioarele. În către Poarta Mare pe unde ieșeam noi e aleea neamurilor răposate. Ne oprim la alu Fiertu, a lui Fringhieru, a lu Filfan. Sînt rude din partea lui, toți oamenii din neamul lui, făloși, roșii la obraz, bărbați de sămînță. Ele, de unde priponite ? A lu Filfan era o aia oarzănă. Tempungea cu țițele. Tare la buci. Na-na-na făcea cu ele, na-na-na. Maica-mare e singură, orbu de Trică de la Cacaleț a adus-o. A făcut-o cucoană cu casă la Tîrgu-de-Afară al Craiovii și ea cu toți na-na-na. Hîc, să mai facă și-acu ! Ce-mi place mie un loc de-aici se face cu pietricele cu brădet și cu răzoare. În mijloc e o fată de fier cu aripi de fier. Da, e un loc foarte plăcut. Baba spune că a fost ca mine și-acu a înaintat la înger, eu nu știu dacă să cred, e pătimașă, nu mă lasă, n-am mai văzut față de copil. Și ca să știu și eu ce, vorbesc porcării, pe cînd porcăriile sînt pentru oamenii mari că de-asta sînt oameni mari. Păcătoși, păcătuim cu toții, ăl desus ne trece la carte și ne scrie în frunte. Mă uit, să aibă ea ceva în frunte, nimic. Eu, acasă, ceva ? Nimic. Trăncănește maica-mare vrute și nevrute, vorbe răstălmăcite în fălci să treacă vremea. O țîră mai încolo de grădina Mogoșenilor și în colț îmi primeneam gura cu un gogolete de floricele tăvălite în sirop, fistic, portocalii, pe alesu meu. Bune de lins, de lins, de lins și pe urmă nu mai erau chiar grozave. Colaci de praf galben buluceau dinspre Drumul Morii. La ora asta zăduful s-așeza inele, intra aerul prin ele usturînd. Arse casele, curți, frunze, clocoteau în praf. După băcănie dăm colțu, intrăm la verdeață, scăpăm de clisă. Ne-așezăm la cișmea, bem, ne stropim fața, ne udăm mai întîi buricele, și-odată toată talpa. Te-apucă o furnicătură în inima ta de om, sari cu picioarele pe piatra lunecoasă, sari, îți vine să scoți limba, cerul joacă în creștet și în vîrfu nasului, ca o minge. Îmi țipă în ochi labele babii smucite anevoie din pămînt ca rădăcinile. Zic, ca rădăcinile înnodate cu vine vii care răsuflă și mai sus ca cioturi. Dacă se oprește maica-mare și mă ciucesc și eu de căldură, mă ridic cu ochii pe pilnia fustii, bag nasu și vine miros de tărînă și de cimbrișor. Pun palma pe laba ei, o frec ușor, ușor o frec și-i place. Curge o mătreață albită, năpîrlește baba în fiecare an, acu sînt scorojite, încinse, toată e arsă așa, ca de-o spuză dată peste anii ei mulți de păpușă mare de pămînt. Ne odihnirăm. Un lapte de tablă curge peste noi și-n tot timpu ăsta, răposatu, ce-o fi căutat el în primul război la Asia ? Ea numărase duminicile, ținuse posturile de marți de vineri. Și s-a-ntors cînd s-a-ntors c-o boală galbină ca un sfoiag pe ochii lui, fără sîrg și ofta, oftaturi bolovani din suflet peste pătură pînă a-nțepenit. O luarăm pe lîngă fabrică. Știu c-o să ne scărpinăm la nas, la ochi, e fabrica de săpun, noi facem săpunu acasă. Strîngem tot anu rămășițile din porc, din mîncare, le punem pe pirostrii și se-nalță cămăși de aburi puturoși. Scuipăm, suflăm în fustă se vede mersu săpunului, dospește în leșie ca pîinea în tăst. Abia la anu ne spălăm cu el calup, calup, acu pe grinzi, pe blănі, în pod. De-a-chipului nu mai miros, îmi strîng răsuflarea, mă umflu ca beșica, ce mă ușurez cînd îmi dau drumul ! Mă ia și amețeala un piculete, mă rotesc, toate se încalecă. Niște mătăsuri, niște poleială se sfîșie cînd te trîntești în iarba lăcrimată. Fetile, fetile, ce să fie ? Ce să mai fie ? Tata, mama în fîșii, fîșii copiii lor. Eu din cine ? Cerul lapădă soarele ca pe o mărgilică. Are inimă bună pămîntul, îl cunosc după cum se lasă ponegrit de noi să-l zdupănim așa. Îmi place cîte-un pătrunjel să-l zobesc să-și lase verzeala lui pe care o înghit ori o scuip. Caisele și merele mai cruzișoare sînt mai pe gustul meu. Maica-mare mănîncă în timp ce gătește și la masă e sătulă, gata. Gustai, gustai, mă săturai. Mănînc și eu repede și cu gloduri că am alte treburi. Nu mai e mult pînă acasă o ținem pe lîngă salcîmi. Dincolo e cîmpu cu rumeniță, cu pelin, cu avrămeasă. Ne ținem pe urma de căcăreze. Am mai văzut eu capre pe drumu ăsta, le duce unu lung cu scuipat la gură, unu care rîde în sughițuri ori plînge, că nu l-am văzut de-aproape. Te făcuși de treabă Nilă, el trece și nu ne vede, parcă-ar asculta numa ce e-n capul lui de prostălău. Se-nnegurează. Vîntu, atîta ni le înfoaie, poalele. Ne oprim să vedem la cer cum s-astupă. Dinspre uzina electrică se pripesc norii, se storcoșesc unii în alții pînă în partea ailaltă se mătuie, spre spitalu de nebuni. Scurtăm prin pămîntul Tranii, vară cu maica-mare. Tot de bătrînă o știu și pe Trana și burtuoasă și-i toacă gura întîmplări din tinerețe. E precupeață la Tîrgu de Afară. La noi vine de Sîn-Pietru c-o strachină de mere și la născutu porumbului. Își pocnește degetele groase și roșii ca caltaboșii și strigă cu drugile în traiță : hai la deștea, ce-or fi ăștia. Maica-mare par-c-o simte ca cîinii, că-i iese dinainte și pune-te pe scăunele și hai la de-știa ce-or fi ăștia și plesnește caltaboșii de genunchi. Și rîzi. Se vede locu dintre măsele unde aș înfige eu, și rîzi. Le las, mă bag la dosiște, m-arunc în bricele ierbii, s-agață pe gît, pe mîini, cercei de aur, mîroase a smalț, a lămîiță. E timpu să sosească crăița s-o apuc de pulpana fustii. Miroși frumos, stai cu mine, nu te mai fîțîi. Se dă ea din trăsură, cîini o dată se scutură, cîini zburători din pielea lor, albaștri, albaștri se înalță în cer roșu ca stafiile. Pieile lor brobonate — o rîvnă și-un jind, de la ochii mei la ochii ei — cad în cercuri sunătoare la picioarele Crăiții. Bine îi stătea și-acuma zamfiroii în plasă galbenă, în țipăt lung, amețitor care mi s-a-adună în palme, cuiburi, ațe, ațe de somn. Ajungem la poarta noastră, maica-mare trage lacătu, cheia lacătu și poarta au gust de lanț. Pomii mei sînt podiți de apă. Îi am botezați Mitu Gogea, Izinitu, să le trag cleiu în dinți, să-i scutur ca pe mîinile mele mai lungi în dragoste și-n zeflemea. Să mă pice în geană de se fac una, toți, le sar din sub braț șopîrlele. Și mai bine se scuturâ ei cînd vîntu îi îmbrîncește. Soarele te pișcă în buzișoara ochiului. Nu-l pofteam soarele ca pe altceva, orice. Mă țineam cu el cu bucurie pînă sus la poartă, poarta oricine ? îl pitește în fiece zi. Merii, iubiți copaci cu muci de melci, poame umplute cu zeama din mațele lor, de mîncat pînă-ți crapă burta, ca ele de bune, numai lubenițele. Maica-mare coace pituci, suflă în sobă i se întinde fața și se luminează ca o candelă. E bine că face pituci, la amîndouă ne plac și păsatu. Pitucile o iau nebune prin toate odăile îți mută nasu, nu mai poți să te ții după un gînd care l-ai avut. Ba da, mai adastă să mai perpelească. Putem să procurăm oameni mici, oameni mici pentru drăgănit ? Ce mă găsi, n-ai ce drăgăni ! Păi da, n-aveam, n-aveam nimic de drăgănit. Baba se uită despuiat la mine, pitușca scapă jos, lîngă cana cu agude, răstoarnă agudele. Văzuși dumneata, ies primăvara cu zarzavatu odată. Mi se pără că odaia se umpluse de puradei care dădeau la țîță. Pe urmă iar, sforicica de la ochelari fu de observat, o să-i pice, mă gîndii. Îi tocmești frumușel din glod după cum te ține inima, pe urmă îi pui cum puserăm arpagicu ; nu mai se uită acușica la mine, caută zbanghiu, deasupra nasului. Mi-au ieșit trei mai groși, așa, cu urechile ciule. Mi-e drag de ei făcuți pe munculița mea, da îi dau pe schimbul ălor cu carne de om, buni de pipăit și la jucat. Am fi, dacă am fi, patru cu toții, pentru tutubeaca sau de-a pitulușu, treispăzețele. Descîntam că ne pumnărim mai întîi ; ajumi-jumi-erá-itá-fi. I-am băgat chiar lîngă zidu din spate sub streașină să nu-i plouă și nu prea adînc să nu dea de ei omu negru care vine cînd încleiază întunericu. De acuma că toarce mirosu și gustu toamnei, se prefiră prin crengi și împopistrează verdeața. Botgroșii și pițigoii plecară în sprincene pe cer, la capătu lumii și diminețile vezi bine oftatu pămîntului, după ei, ori după ce ? Aburi groși să dedeau pe gît, bizîiala de lighioane mici la un pas cu frunzarea se stingea. Pe șopron păsări și dungi să tot desenezi cu degetu în brumă, dungi negre, dungi de toamnă.

Da, îmi șuieră mie în ureche un vînt cu țăpligi. Indeasă de-a seriosu nu numai așa, să-mi facă gîtă. Era de făcut șontic-șontic ceva timp pe acolo, pe șopron, mai de fluierat, ori de întins colțurile gurii cam ca Sfînta-Miercurea. Și încă de boxat ba da cu ba nu. Da, nucu, parcă se lungise slăbănog, nu mai era tot el și asta se întîmpla cu tot și cu mine. Făcusem vara împreună bătusem la nuci chisăliță, să stăm lălîi în fața toamnei, să așteptăm o zamă de soare, ce fusesem noi, erau unde ? Ba, vezi dumneata, s-ar putea o cutie fermecată să le închiză nimeni n-o știe, nimeni n-o deschide. Poate la cîntatul cocoșilor, vîntu, noaptea, lunii. Niște gînduri tiribombe în mine. Nu însamnă ele ceva, ceva pe care să-l poți face numaidecît și să pui mîna. Să te duci sau să vii, să clintești mai la vedere. Atît numai, că se duc, ies din mine, le pierd ori le uit poate prin urechi ori pe la subsuoară. Cele care nu le faci, doar le vezi, ca niște umbre lipite pe dedesubtu ochilor și fabrică jumătățile de chipuri și de întîmplări. Puțea în pod a găinaț de porumbei, mă lungisem c-o ladă, iar geamlicul în cioace l-am prins ca pe-o batistă să-mi vie lumina de la Dumnezeu. Cum dasem de ea prin păienjeniș, lungă, vișinie, cu fluturi de argint, înscînteiată ? O măsurasem îndelung, vechitură fără rupturi, era de arătat bafta asta, a mea. O trăsesem balaur roșu pe scară, o vînturasem în fața babii : ei, ce, e mă-ta asta, pungise din ochi și se ferise. La ce ? era numai pe dinafară. O potcoavă o făcusem peste cap, o atîrnasem de-o cracă, femeie roșie, goală în marginea grădinii. Rochiță, femeie, crăiță, cine știe ? La urma urmelor petrecem. În aer înfloresc păunii, ne gătim cu penele lor, e ziua petrecerii și a nebuniei. Petrecem Crăițo, aici, pe rumegătura de ferestreu să scăpăm de prea plin. Facem pe bosumflatele, facem fițe, probez cu pruna care o am pe burtă, care ai poftit-o tu. Îi dau de gol, uitucă, uitucă, copiii, pe părinții lor. Am un pahar care cîntă, un toc de cauciuc, o măsea de aur și un fir de zgîrci. Sînt bune lucrușoarele astea ale mele puse bine de o parte mai ales doi căței de sticlă care mă apără de dușmani. O uitasem, rochia vișinie pe pom, curcanul s-a dat la ea, a zdrențuit-o. Nu mai e ce era, altfel de frumusețe a ei, n-o mai leg de Crăiță mai mult de curcan cum se ciocnește el în mărgele. Mie îmi pare bine, să pui o bază pe puterea lui și să luluie ; mă țin mai la o parte, nu știi împotriva cui se îndreaptă puterea, e nebun, parcă a mîncat ochi de strigoi. Trag ce-a mai rămas după mine și dacă pică lumina aprinde pălălăi și asta e o întîmplare pe care singură o provoc seara, cînd pîlpiie castelu, mă joc de-a castelu în grozăvie și mă învăț cu încetinelu să mint, da nu, am numai așa, o poftă de fulger. Cum s-ar spune terminasem cu treburile. Să mă sui, ar fi, pe poartă. Grădină, grădină toată ziua ți se ia, ți-e dor de un om, altu ca maica-mare, asta, o schimbare la față. Din poartă am văzut-o pe țigancă în dreptu dudului, afară și sub el. Se despăduchea pe basma. Copilu ei mișca din toate ca omu mare, da mici. Oameni din ăștia mici cum îmi plac mie. Îl apuc cu mîna prin stinghii, are un mestecat își mănîncă gura ca orbeții. L-aș asculta pe burtă să văd dacă-i forfotește, ciorbică de dragavei acrită cu corcodele, ne-am petrece ziua care e lungă, lungă sau dimpotrivă. Îl string de deget, string, string ce-mi place mai mult și rontăi în dinți. Țiganca s-agață de gard, mă scuipă, țipă, țip, țipăm. E bine să mai țipi. Vedeam barabeții și ce mă bucuram că-i văd. Pe sacsîie e treanța, o ghiomotocesc prin gard, țiganca o astupă duzii, pe urmă ea îi astupă, rochia atîrnă în praf e o coajă de bubă ruptă, intră în duzi. Și duzi. Dădu ninsoarea în pomi, mi-i coborî în liniște albă. Nu mai mergem la cimitir pînă la anu, cînd o ocheți zăpada. Știam că dorm pomii, somnu oaselor, stîrpiți de poame, de frunze, de toată mîndria lor. Se împuținaseră trosneau neputernici. Pe vremea asta mă înșticlea frigu și neputința grădinii. Un pic de viață și aburu din străfundurile mele pe degete sleit, le înfigeam abrupt în zăpadă, mă risipeam în cerul spelb și în nemișcare. Timp de vîrît în boarfe, în odaia plină cu tăcere. Cu nasu pe genunchi mă clopoteam, mă clopoteam. Un scaun se învață pe de rost, nu-l mai încalec, nu-l mai fac prizionier, ochii mi-i repezeam în toate ca pliscu răpitoarelor, era numai un scaun, atîta. Numai cu fîntînile grădinii verzi, în urechi. Fată, vremea care a fost gata — mă ghicea — vine alta, de călduri, de poame, ăi apuca destule. Nu mă dădeam în vînt după vremea care o să vie, necunoscută, neîncercată. Aia veche, știută cu pielea, cu dinții, cu ochii, p-aia aș fi vrut-o. La castel se petrecu ceva tulbure, îl aflarăm lîngă prun, curcanu cu ghearele întinse, neștiutor de nimic. Poate nu era numai așa, un curcan, poate duhul cuiva preschimbat de o mînă de o zînă cîrcotașă sau de un blestem. Altfel, ce-ar fi spus maica-mare că e povestire ra ? Lîngă munți stă și mama. Mama nu e singură, ține un ACOLO în cîrpe și care eram eu, deși nu e de crezut. Mama se uită la ACOLO. Știu despre mama că e ostrogotă.

Vorbele astea le-am încredințat grădinii și grădina către cineva din gîndurile ei : avem secrete, e prietenă cu mine, ea. Și El, după îndelungă lipsă veni îmbrăcat în ciucuri, ciucuri galbeni, s-șează mut. Trăgeam de ei și nici nu simțea. Cînd a început să se ridice eu am rămas la picioru mesei și El cînd a terminat de ridicat deschise din mînă arătătoru ca un briceag : asta ! Asta nu ! Mîine la cinci am tren, să n-audă că bocim. Mîine, încuviință maica-mare tresărită în ochi și-n buză. Pe mine m-a suit lîngă „fii tare ca o stîncă și nu uita că ești română". Așa, așa... bine ? Un galop în mine în preajma lui, sau pe dos, o încremeneală. Așa, așa... m-a ciufulit în păr dar asta însemna că mi-l așază după părerea lui. Și-a întrebat de ce n-am ieșit băiat și că din fetițe ies muieri. Nu poci face nimic, ce poci face, istovea între umeri, baba. Eu între ea și El și nici unul nu avea vreo vină, după mine, totuși ceva era la mijloc și tăceam. Pe urmă a bătut o palmă peste alta și le-a frecat. Părea mai ușurat, a zis că la urma urmei bărbatu e o căciulă. O căciulă și altceva nu mai fu de adăugat. Două zile a asudat în basma. Și dumneata îți pregeți ca mine ? oglinzii îi spunea în care era ea, cu-n *dul* viu pe tot obrazu ca ceva separat de babă și după fundu ei, jumătate din capu meu care se uita la ea. Pe urmă i s-a făcut de împletit. Cred că o minecă, zimțată și galbenă ca o omidă. Se făcuse liniște de tot, acum, numa rar auzeam : tot una, tot una, ca și cum dac-ar fi rămas cu noi ar fi fost același lucru. Nici chiar așa haz nu mai avea, să mă cațăr peste tot și să cotrobăiesc. Grădina face degerături și geme. O aud cum dîrdîie în geamurile bocnă. Eu mănînc o bucată din porcu care l-am avut. Maica-mare spune potop și Domnul a zis : „Am să șterg de pe fața pămîntului pe omul pe care l-am făcut, de la om pînă la vite, pînă la tîrîtoare și pînă la paserile cerului, căci îmi pare rău că le-am făcut". Ea e surdă, n-aude că pomii gem și bîiguie ca muții ? Rîgîi, așa rîgîi eu cînd mănînc din garniță, da asta se întîmplă numai pe vreme rea, fără o boabă de soare, cu ciori hămesite în zăpadă pînă se zidesc în ea, săritoare la ochi ca minciunile. Ninsoarea se îngrunjuie în noi, priveghem, dăm ochii de-a-dura peste obraji prin negură. Priveghem, ce pustiu așternt cocoșii, priveghem.. Sîntem unse de noapte. Maica-mare e în uscare, la subbrațu ei mă îndes unde e cald și iute, un subbrat plin cu vise.

Scara la pod, portița la păsări, scîrț, scîrț. Ploicele scurte, bolborosi în geam, picea, picolo, cloța peste pui invazie de muște, mușiță, baba cătrănită plescăind, muște în pereți, ziua, noaptea pică în pomi, frunze rupte în blestem, plecate, plecate cu pitpalacii. Potecuța la closet „ia broboada că degeră fofeaza" țurloaie la geam din streașini „mă cocîrjai cu lemnele", „răcănel, răcănel să scoatem rapănul", bureți, clăbuci „în călduri a venit în călduri s-a dus", „ca cățelele", primenim, o piatră, mai multe pietre, bucăți de cărămidă, zid de castel zobit bun de porumbei. Nu s-ar da piatra din drumu meu să m-aplec s-o ridic în greutate mare, orice neumblătoare s-a mai văzut înțeleaptă ? Pe gratis toată puterea lor. Ajunge cu împărații intrați în urși, să iasă de sub pod fiul mezin care e cel mai dăt dracului, crăiță năzuroasă pusă pe plecat, zbierărt din pisic întins pe tablă, ladă de șerpi, vătrai cu cenușă și fără, peștișor albastru ieșind la lună, pragu bucătăriei pe care mă hîrjîi de noroi, în care bat cuie, în care sparg șimburi, pe care îmi tai unghiile în hora lor, hora unghiilor. Și iar Clara Bou fără nas, noapte răsucită în clanță, iz de om tare și tutun „să mănînc", „pupați-aș tălpile Maică Precistă", scoarță de barbă de bărbat, ulcior jucat pe albia gurii „mîine". „să n-aud". „gura". „acu ?" „acu". Ochi pironiți „ce poci face ?. Vine apa mare, pleoscăie ne roade labele și capetele noastre de-a rostogolu ca ouăle „potop-potop", „mă-ta", „mă-sa", mama, mama...

Să mai dăm să bată un pic de aer. Bolii, o boală groasă, vînătă. Se lărgise casa, se nălțase ca un clopot peste noi ; din dulap la tavan sfori ca iarba tremurau. Sfîntu Haralambie cu picioarele pe ciumă care e leit Sfîntu Haralambie, dar galben. Mă scarpin, am pe mine o blîndă, put a gaz la încheieturi, la gîlci. Mîncași ? o întrebai, mîncai, fonfăni și fonfăneala asta o știam că minte. Se îngustase. Jumate era din ea, o mînă de oase pocnind, o mînă de vreascuri. Se ruga de niște păcate peste pumni, cu păcatele alea în pumni întînse Sfîntului Haralambie cel de jos sau cel deasupra. Trebuia deschis. Asta cu deschisu geamului e un fapt bun. Pe ce semn să cunoști un fapt bun ? Baba se repede în geam, trage din răcoare ca de apă nesătulă și-o picnește o moțăială așa, în fereastră, fără rost. E de moțăit jos, ș-o așez că nu mai e peste fire de grea ; ca o damigeană pe masă, să moțăie cum se cuvine. Vase și toate din care mîncasem — de cînd pînă cînd ? Să cresc de cînd pînă cînd ? Părul și unghiile pînă cînd ? Le luai cîte, cîte, putui. Sub pernă, sub saltea, bucatele pitite și m-a văzut c-un ochi care i-o fi rămas mai treaz, au apucat-o năvîrliile. Ea la năvîrlii urlă, ș-aruncă cu ce-apucă. Troașe, stăi Troașe, să ține de brăcinar, Troașe fii cuminte. Ea are vorbe cu manutanța, de hamurile din șopron și de plat. Se împiedică în ea, plînge ca copii în fustă că dădica Trana a jupuit-o de pămînt. Pe urmă să zicem c-adoarme, somnu peștilor, rece. Mă gîndesc în closet, cînd zăbovesc mai multicel, să mai fie, bine, cît ? pînă la nechezatul armăsarilor. Ăi alergați cînd le curgea balele de animal la Tîrgu De Afară. A fost baba, bună femeie și m-a ridicat : ia fetile caii, ia ! Pe grumazul ei nu prea mult, c-o găsise s-o doară mădularele, jos, mă ghebosiși, crescuși mare, fată, cînd crescuși ? Pe mine mă întreabă ea, un fluștuc de om eram și nu se vedea nimic. Picioare, copite, ciini, roți, căruțe, paie, băligi și iar băligi țîșnind de sub călciie. Cîte o gheară de bărbățoi, bărbățoi care se termina departe. Mai trăgeam cîte un ardei țucărat sau borcănat în paporniță, cîte o pară, mă zoiam și mă pocnea și abur de vită și cum arunca cîte una din furtunu ei, de acolo. Mă trecea și pe mine da mă țineam. Sus era de învîrtit, maica-mare se tocmea și ăsta cu scufie de lîngă mine, l-am tras cu țîfnă, cum se întîmplă și m-a apucat și el și ne-am tras ceva, în scufii pînă cînd eu am crescut mai mare. Din grumaz altfel, lumea. Răcneau caii arși de biciușcă cu picioarele în sus, frumusețe de viață și gingiile aprinse, circei în pielea lor de voinici. Na Carole, na ! Între ei pistriț — sîrme și stele — ăilalți toți, în urmă, pînă în țara vîntului unde o patria și mama lor și mai dincolo în țara bărbaților de piatră. A fost așa cu caii, pe urmă n-a mai fost, ci, altceva. Azi dimineață m-a luat prin surprindere, spălam niște lingerie pentru Pompilică. Mă sculasem c-o poftă de el, chiar, să ieșim afară. Cerul era alb și pui de scamă pus. Nu era de uitat mult, se adunase pe floare, se strecura căldura în pînzele florilor. Obosești de ele, totuși o speranță, cu pete roșii, negre, cum e cînd te uiți în ochii soarelui. Mai putui să spăl ? Mă luă vremea florilor de pom, mă lua dintr-odată că ăsta e cu adevărat momentu de ședere și de ascultare. În lume străpunge glasu pămîntului să spună despre cele patru sute de minuni ale lui și dă bice făpturilor să s-arate. Mă gîndii c-a sosit și leacul Troașii, de scos în palma vîntului, s-o primenească și pe ea. Ar veni s-o scol, somnu a subțiat-o, mi-arată pielicica ei cum fîșiie ca hîrtia arsă în geam, mă fac că nu. Din brăcinar îi pică crăițari și coji de pită. Azi — eu, ea, casa, înnecate în zi, în azi — pentru că AZI era pentru mine deschisă ca o umbrelă și nu cum e mai adevărat, o vorbă care se duce și ne scoate cîte puțin de noi însine. Mă gîndesc să ne urcăm binișor, binișor în pod și din susul castelului să primim mai susul, dincolo. Chiar săvîrșesc fapta asta și ea n-are chefu meu, gîndu meu, ea are uitături de lemn, întoarce spinarea surpată ca un perete, străine socoteli de mine ; vrea să măsoare plaiu, plaiu grădinii, plaiu ei rămas la babă-sa la Circea, plaiu de la cimitir. Smiorcăie să-i dau drumu, se smucește, albinele pică în noi, îmi scapă printre degete, se îndeasă ca un sac bușit din treaptă în treaptă. E acolo jos, la glezna scării, cu capul răsucit. Am coborît, am împuns-o cu degetu, am întors-o. Sîntem oameni umpluți cu sînge, asta mă sperie. Putem fi trași îndărăt. Mă scol și fug.

HORIA STANCU

întoarcerea în deșert

Iatrosul nu se așteptase la reizbucnirea vechii boli a regelui, și reapariția ei îi arăta că Alexandru înainta tot mai drept pe un drum care nu avea întoarcere. Medicul începuse să se îndoiască de sănătatea deplină a regelui după arderea palatuui din Persepolis. Observase că totdeauna după o hotărîre surprinzătoare, sălbatică, înțeleaptă și absurdă în același timp, Alexandru cădea într-un fel de toropeală. Asta se întîmplase întîi după dărîmarea Tebei și vinderea ca robi a tuturor tebanilor. O hotărîre aspră, dar care curmase din rădăcini orice gînd de răzvrătire în Ellada. Boala nu i se dezvăluise atunci, ci abia mai tîrziu, și iatrosul o ținuse tăinuită. Cunoscuta toropeală se schimba într-un zbucium al trupului, care lăsa în urmă o mare sfîrșeală. Două-trei zile Alexandru nu se arăta nimănui. Ca și cum ar fi simțit suflarea unui zeu peste ea, tabăra, de obicei zgomotoasă, se liniștea ca prin farmec, și învia abia cînd regele se arăta iarăși. După cîte își aducea aminte iatrosul, accesele cele mai puternice se petrecuseră după bătălia de la Issos, după uciderea lui Philotas, după moartea lui Cleitos cel Negru și la sfîrșitul înmormîntării fastuoase a lui Hephaistion.

Se grăbi să-i dea bolnavului leacurile potrivite, cu toate că n-avea prea temeinică nădejde în puterea lor.

Dincolo de miezul nopții și singur cu el însuși, Alexandru urmă să plutească printre frînturile amestecate de vis. Poate leacurile băute să fi avut vreo putere asupra imaginilor, fiindcă retăia aevea amintiri care îl liniștiră. Încredințat că pentru un răstimp Alexandru avea să se bucure de un răgaz, iatrosul se întoarse în cortul lui. La lumina lămpii robul Hippocratides scria, copiind jurnalul stăpînului său :

— Unde ai ajuns, Hippocratides ?

— Acolo unde Alexandros și-a început mersul spre răsăritul îndepărtat, stăpîne. Vrei să te uiți ? Am copiat întocmai și cu slove frumoase. Vei avea astfel două exemplare : să nu cumva să se piardă atîta muncă...

Într-adevăr, robul avea o slovă frumoasă, clară și fără greșeli, care parcă te îndemna la citit :

„Înainte de a porni în urmărirea regelui Darios, fugar și lipsit de oștire, după ce fusese zdrobit lîngă satul Gaugamela, măria-sa Alexandru a poftit s-o mai vadă o dată pe prințesa cea mică, Stateira. A găsit-o în cortul ei, înconjurată de sclavele care o slujeau. Părea plînsă, cu toate că nimic nu o lăsase să simtă ea însăși robia.

— Captiva ta e tristă, i-a grăit prințesa lui Alexandros.

— Îți pare rău că perșii au fost înfrînți iarăși, și că Darios e fugar ?

— Nu mă bucur, dar nici nu mă îndurerez peste măsură, stăpîne. Domniile sînt trecătoare, și stau în mîinile zeilor. De altceva sînt tristă : fiindcă pleci, și vei lipsi cine știe cît.

— Puțin, prințesă.

— Poate nu bănuiești cît de mult se întinde împărăția tatălui meu. Ai stat un an în Egipt. Un alt an n-ai venit să mă vezi. Uită-te la mine : am crescut și sînt alta acum. Rămîi, sau ia-mă cu tine. Sau măcar făgăduiește-mi că ai să te întorci curînd.

Eram de față (regele mă îngăduise printre credincioșii săi cei mai de aproape, poate ca să aibă cine să-i spună fără șovăire adevărul) și am auzit făgăduiala regelui. Avea să se întoarcă și mai mult decît atît, s-o ia de soție. Cuvînt de taină care nu se cuvenea să răzbată dincolo de pereții de mătase ai cortului. Făgăduiala de a aduce pe tron un vlastar al lui Darios ar fi fost privită și înțeleasă ca o trădare. Pe atunci barbarii erau încă barbari și robi...“

Iatrosul se arătă mulțumit de sîrguința lui Hippocratides.

— Ești un sclav de preț, prietene.

În somn Alexandros auzea glasul prințesei, subțirel și melodios, rugîndu-l :

— Zîmbește-mi, Alexandre, numai o dată. Un surîs prețuiește pentru mine mai mult decît o făgăduială.

Îi răspunse sau nu ? Poate uitase s-o facă sau socotise cererea copilei o joacă și un răsfăț, o lingușire de roabă. Într-adevăr, uitase, copleșit de gînduri, și fiindcă în clipa aceea căsătoria cu fiica lui Darios nu era decît un gînd politic, în care nu se amesteca nici un fel de dragoste sau un fel de dragoste care nu izbutise să ajungă dincolo de adîncurile sufletului.

Avea prea multe griji aceleași ca azi și ca totdeauna. Avusese prieteni destui ; îl însoțiseră în cel dintîi exil, — cînd Philippos îl izgonise de la curte, — îl urmaseră în expediții. Acum ședeau lîngă el, veniți fără să-i cheme nimeni, vii și morți laolaltă.

— Vii la noi, Alexandre ?

— Ne părăsești ? Ne lași singuri ?

Erau nemulțumiți toți. De ce oare ? Le dăruise aur, încredere, comenzi, le îngăduise să-l trădeze sau să fugă acasă, îi ridicase pe cele mai înalte culmi. Nu el. Alexandros era vinovat dacă amețiseră, acolo sus, și sfîrșiseră prin a se prăbuși. Vinovați erau ei înșiși, sau soarta. Încercă să-i facă să înțeleagă, dar urechile lor erau surde. Îl priveau cu ochii de cărbune aprins, cu găurile oarbe ale orbitelor, cu pleoapele străvezii sub care viața se stinsese. „Te-am iubit mult, acum te urîm fiindcă ne-ai ucis pe drept“, rosteau gurile încleștate ale morților. „Ne-ai fost drag, dar ne-ai silit să te urmăm fără voie ; ne-ai făcut părtași la gloria ta, dar a noastră e prea mărunță“, îi spuneau cei vii. „Ne-ai despărțit în felurile chipuri și ne-ai slăbit puterile, dar ne-am adunat iarăși laolaltă. Vii și morți, îi străjuim priveghiul de pe urmă. Glasurile răsunau împreună ca într-un cor de tragedie, și vorbele păreau versuri topite într-o litanie funerară, spartă de rîsete și de chiote bucuroase : „Te-așteptăm, te așteptăm, te așteptăm... Evohe, Alexandre, evohe, fiu al lui Zeus, evohe întruchipare a lui Dionisos !“ Cei veniți de pe malurile Styxului îi păstrau ură, cu toate că-i ucisese și îi torturase pe drept. Pe cei vii îi neliniștea viitorul și li se părea că n-o să le rămînă destul. Își aduceau mereu aminte de uciderile la care fuseseră părtași : o citea în privirile lor vinovate. Ca să-i facă să uite îi trimisese în cele patru părți ale zării să se lupte cu neamuri necunoscute și sălbatice, să-și sature și ei sufletele de amărăciunea sîngelui vărsat. Despărțindu-i unii de alții, îi slăbea și le dădea iluzia dulce că sînt de sine stătători, nu doar niște supuși așa cum erau cu adevărat. Unii s-au prăpădit în lupte, alții s-au pierdut pe drumuri fără urme. Cei rămași și împuținați se arătaseră vreme îndelungată credincioși. Hetairii purtau prin tabără vorbe de supunere : „Alexandru ne duce spre cucerirea întregii țări a lui Darios, cu nesfîrșitele ei comori. Îi sîntem datori ascultare, spre binele lui și al nostru...“ Ostașii macedoneni luau seama la ele și se bucurau ; se bucurau și mercenarii greci ; toți trăiau încă din război, și nu vroiau să-l sfîrșească. Cei despărțiți se adunaseră iarăși laolaltă, la priveghiul său de moarte, vii și uciși...

Se petrecu un lucru ciudat : bălana Stateira, îmbrăcată în veșminte strălucitoare de nuntă se strecurase pe nesimțite cu ceata morților. O prevestire a viitorului ? Sau un vis al Roxanei ? Învățătura grecească n-o făcuse mai blîndă ; rămăsese la fel de pătimașă și la fel de nestăpînită ca în prima noapte petrecută cu Alexandros. Întîi îl robise numai cu farmecele trupești, apoi se făcuse stăpînă pe simțurile lui prin amestecul de dragoste și de cruzime din care era plămădită. Poate ea, Roxana, avea să se arate pe deplin demnă de casa pătată de uciderі a regilor macedoneni : Philippos ucis la vînătoare ; Olympiada ucigașă a Cleopatrei, a doua soție a lui Philippos ; Arridaios, nevolnic și desfătîndu-se cu chinurile sclavilor ; Alexandru, ucigaș al prietenilor și camarazilor se luptă... Pe obrajii palizi al Stateirei șiroiau lacrimi, cosițele bălane îi curgeau despletite pe umeri, haina albă se pătase la piept și mustea de sînge, țesătura se sfîșiase ca sub izbitura unui pumnal. Casele tuturor stăpînilor lumii fuseseră murdărite de uneltiri și omoruri ; a sa era și avea să fie, pînă la stingere, la fel cu celelalte. „Pe mîinile cui mă lași, Alexandre ? Rămîi și mîntuie-mă așa cum mi-ai făgăduit...“

Boala îi schimbase atotputernicia în neputință, și gura lui uscată n-avea să mai dea niciodată vreo poruncă.

Alexandru se întristă, fiindcă o iubise pe Stateira cu atît mai mult cu cît se depărtase de ea. Iatrosul nu-i dăruise un răgaz îndestulător ca s-o scape și să-i schimbe destinul. Se frămîntă în somn, și se trezi. Bărbatul care ședea lîngă el își acoperi fața și se trase îndărăt. În locul lui se ivi căpetenia paznicilor. Se străduia să-i liniștească temerile :

— Nu e decît un sclav de rînd, rege Alexandros...

Vocea căpeteniei paznicilor tremura ușor, înspăimîntată de minciună.

— Un sclav ? De ce neam ?

Scurtele clipe de luciditate pieriră la fel de repede precum se născuseră. Ptolemaios avusese vreme să se retragă într-un ungher de întuneric și se schimbase într-o umbră cu contururi nedefinite. Intrase în cortul regelui, — în pofida poruncii — cumpărînd străjile cu aur și cu amenințări. O vreme privise somnul tulburat al bolnavului, se aplecase deasupra feței îngălbenite, a buzelor vinete, a pleoapelor încercănate acoperind ochii închiși ; deasupra părului veștejit, odinioară strălucitor ca aurul. Simțise cum inima i se încrîncena de durere și de părere de rău : nu-l mai recunoștea pe Alexandru decît printr-o sforțare trudnică a memoriei. Îl iubea încă, îl iubise dintotdeauna. Fruntea netedă și albă era pătată de o șuviță răzvrătită, și Ptolemaios întinsese mîna s-o înlăture, doritor să regăsească un chip pierdut. Atingerea ușoară ca fulgul fusese simțită de bolnav cu o intensitate neobișnuită, și regele se trezise. Slabele lămpi în care ardeau miresme de preț aruncau peste ființe și lucruri, pilpîiri de lumină mișcătoare, înmulțind la nesfîrșit realitatea, dîndu-i dimensiuni nepreväzute.

— Un sclav ? De ce neam ?

Cortul se umplu dintr-odată de robi, din ce în ce mai numeroși și mai deosebiți între ei. Unii, cei mai fricoși și mai îndrăgostiți de viață întindeau mîini rugătoare ; alții rămîneau împietriți de nepăsare sau se schimonoseau cu o ură pe care spaima nu izbutea s-o alunge. Alexandru îi cunoscu pe toți. În rîndurile din față se înghesuia mulțimea tebanilor zdrențuiți și însîngerați, rămași fără patrie și fără adăpost, purtînd urmele rănilor și semnele lăsate de carele cetății prăbușite peste ei. După Tracia și Iliria, Ellada se răzvrătise. Teama de o stăpînire străină, pe jumătate barbară, amintirea vechii libertăți grecești, aurul persan, veninul demagogilor și mierea discursurilor entuziaste aținaseră laolaltă focul războiului. Alexandru înconjurase Teba, o asediase și apoi o cucerise într-un iureș sălbatic și sîngeros. Fusese întîia lui victorie adevărată, cîștigată împotriva unor oșteni vrednici, a unor femei slabe, a unor bătrîni nevolnici, a unor copii... Hoplîții mai purtau încă platoșele burdușite de pietrele balistelor, scuturile împănate de săgeți, coifurile sparte de săbii. Femeile, îmbrăcate în albul murdărit de pulbere, de cenușă și de fum aveau cosițele despletite, — ca Stateira — și la fel ca Stateirei ochii le șiroiau de lacrimi. Copiii erau bălai, cu obraji trandafirii, așa cum pînă ieri fuseseră obrajii bălaiului rege Alexandru. Vaietele de despărțire și blestemele celor vînduți îi sparseră urechile. Simți nevoia să se apere :

— V-ați ridicat împotrivă-mi, v-ați ploconit lui Darios persanul. Pe drept cuvînt vi se cuvine robia, fiindcă m-ați trădat. Dacă m-aș fi arătat îndurător cu voi trebuia să pustiesc toată Ellada ! Sînteți întîi greci și pe urmă tebani.

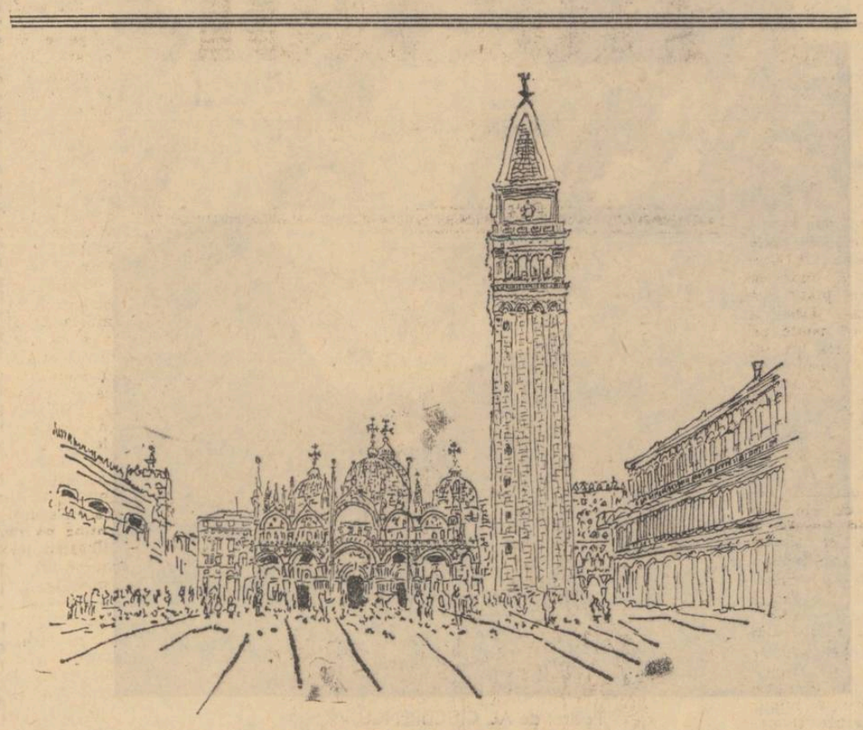

Desene de DARIE NOVĂCEANU

Capetele de morți rămîneau nemișcate și nepăsătoare, însuflețite numai de mișcarea buzelor.

— Darios era departe, Alexandros ; puterea ta aproape, tînără și lacomă. Libertatea are nume și chipuri deosebite. De ce să fie adevărată libertatea ta și mincinoasă a noastră ? Ne-am apărat patria ; am jucat și am pierdut : ucide-ne sau vinde-ne ca robi...

Îi ascultase și le îndeplinise dorința. În sunetele flautelor vesele, vestind biruința, uruitul templelor prăbușite se împletea cu strigătele vînzătorilor la mezat, cu plînsetul femeilor rupte de soți și copii, cu clinchetul de aur al staterilor numărați de cumpărători.

Mai tîrziu îi păruse rău și dăruise fiecărui rob teban întîlnit întîmplător în cale libertate, bani pentru întorsul acasă, veșminte. Nu fusese destul, fiindcă umbrele nu-l iertaseră încă. Îl așteptau pe malul de dincolo al Styxului, să-i urle în urechi ura și neînțelegerea lor omenească. Avuseseră o singură viață, și el, regele Alexandru Macedoneanul, le-o acoperise cu nămolul viscos al robiei și cu putreziciunea plantelor de mlaștină. Pentru un asemenea lucru nu încăpea iertare și milă. Și mercenarii lui Memnon își zornăiau armele ciuntite, platoșele găurite de catapulte, scuturile sfărîmate.

— Pe drept v-am vîndut ; ați trădat Ellada și legămîntul tuturor grecilor.

— Noi nu ne-am legat cu nimic, rege ! Nu de prea mult bine ne-am părăsit cetățile ca să pribegim și să ne tocmim cu simbrie brațele și sîngele. Bucata de pîine și ulciorul de vin străin ni s-au părut mai bune decît foamea de acasă. Ție nu ți-a lipsit niciodată nimic. Ai fost totdeauna bogat și sătul, n-ai suferit de frig, nu te-a surghiunit și nu te-a scuipat nimeni.

În pofida milei și a dreptății adevărate, poruncise să fie vînduți și aceștia ca robi, și în pofida aceleeași mile îi robise și pe tirienii care i se împotriviseră vreme de un an, în cetatea lor înconjurată de apele mării. Din dărîmături și moloz, din lut și marmoră, clădise un imperiu închegat cu sînge, dar poate pietrele din ziduri visau încă izolarea și tihna munților din care fuseseră smulse fără voie.

Urmaseră apoi mii și mii de înrobiri. Călărețiі bactrieni ai lui Bessos, nobilii sălbatici ai lui Spitamenes, barbarii despuiați ai lui Poros, nomazii din Gedrosia și din Caramania. Brațele rugătoare fremătau ca o pădure de liane, lacrimile sărate se scurgeau ca niște pîraie. Ani și ani Alexandros rămăsese neînduplecat. Întreg imperiul colcăia de sclavi luați de la locurile lor de baștină, mînați din urmă ca vitele, schimbați din oameni în trupuri fără suflet.

— Așa a trebuit, prieteni, așa a trebuit ! se străduia Alexandros să-i facă să înțeleagă. N-am avut încotro ; niciunul dintre ostașii mei n-ar fi priceput îndurarea față de niște potrivnici. De ce n-ați fost de la început lîngă mine ? De ce n-ați aruncat armele, de ce nu v-ați dat pămîntul, femeile și copiii pe mîinile noastre însîngerate și îngăduitoare, de ce nu v-ați vîndut de bună voie ca sclavi ? Stăpînirile se întemeiază pe robi ; fiți fericiți că sînteți temelia și sarea pămîntului.

Nu aștepta răspuns, fiindcă tot ce se întîmplase fusese în firea lucrurilor. În firea care poruncește unora să fie biruiți, și altora să fie biruitori ; unora să sufere și altora să se scalde în bucurie, conform unei necesități logice. În delir și boală Alexandru rămînea obsedat de forța abstractă a silogismelor învățate de la Aristoteles. Teba se înfierbîntase și se umflase ca un buboi, al cărui venin putea să otrăvească tot trupul Elladei și nimicirea ei fusese determinată de necesitate. Lui Alexandros i se făcuse milă de tirieni, le admirase încăpățînarea dezarmantă, vitejia absurdă, deși în inima cuceritorilor nu încape îndurarea. „Spre binele vostru v-am biruit, v-am călcat în picioarele cailor, v-am sfîrtecat și v-am zdrobit sub dărîmăturile zidurilor, v-am ucis și v-am vîndut ca sclavi, spre binele vostru v-am mîntuit de lanțurile de fier ale libertății...“

Prin pleoapele strînse și dincolo de ele nemăsurata mulțime a robilor urma să-l privească neînțelegătoare și plină de mustrare. Miriade de ochi, miriade de frunți încruntate, miliarde de buze strînse...

Vedeniile îi strecurară treptat îndoiala în inimă. Binele și răul se împleteau și nu mai puteau fi deosebite. Alexandru se zbuciumă iar, trupul fierbinte și asudat răsfrînse neliniștea minții. Totul fusese doar un rod al minții și al orgoliului, al credinței că fericirea e doar una singură, al unei mincinoase și înșelătoare lucidități. N-aveau decît să se răzbune acum, să sfărîme în bucăți imperiul universului, să-l schimbe în fragmente mărunte. Era drept, cum nu se poate mai drept. Năzuise zadarnic să-i lege pe totdeauna pe oameni unii de alții, urmărise zadarnic un vis prea timpuriu, îl întemeiase pe sînge, pe ură, pe dominația armelor. Toate, iluzii la fel de mincinoase. Acum era prea tîrziu ; nimic nu mai putea fi luat de la început, și a doua trăire a vieții era mai chinuitoare decît cea dintîi...

Perdeaua de mătase de la intrare se dădu în lături. Dintr-o privire, iatrosul îmbrățișă tot cuprinsul cortului : Alexandru, ridicat în capul oaselor, cu ochii ațintiți în gol ; căpitanul paznicilor, tulburat și stingherit, ars de aurul pe care îl primise ; Ptolemaios, străduindu-se să se ascundă, rușinat de îmbrăcămintea de sclav aruncată pe trup. Se apropie de rege și-l ajută să se întindă iarăși pe pat.

— Cît a trecut, învățatule ? Cît mi-a mai rămas ?

— Peste cîteva ceasuri răsare soarele, Alexandre, și începe cea de-a treia zi și ultima din cele pe care ți le-am făgăduit. Vezi bine că mă țin de cuvînt.

— Și făgăduielile regești se țin, omule ! Dacă mor, vei fi vestit și bogat ; dacă trăiesc, te țintuiesc pe cruce pentru chinurile la care m-ai osîndit.

Învoiala era cinstită, și iatrosul o primise ca pe o piatră de încercare a încrederii în sine și în puterea științei.

— Fii sigur, Alexandre, că nu mă voi strădui mai puțin să te vindec. Nu mă tem de lumea de dincolo.

Regele bolborosi cîteva vorbe de mulțumire, sorbi din cupa cu leacuri odihnitoare, și se liniști treptat ; nepăsarea păru că ia locul arzătoarei însetări de vise.

Afară, Ptolemaios cel înfrigurat îi apucă pe Iatros de mînă :

— Să nu-mi aduci învinuiri ! Am trecut peste porumca regelui doar din îngrijorare pentru viața lui. Să nu mă învinuiești și să nu mă trădezi, nici față de Alexandros, nici față de ceilalți hetairi. Taina să rămînă între noi pînă la sfîrșit. L-am văzut și am înțeles că nu mai are scăpare.

— Zeii ne îndeamnă să nu ne pierdem nădejdea.

— Pînă în ultima clipă ? Eu mi-am pierdut-o, iatros, și nimic nu mi-o mai poate da înapoi. Am crezut în Alexandru, am fost părtaș la biruințele și la înfrîngerile lui, la uciderile nedrepte, la generozitate și la cruzime ; am băut odată cu el din vinul gloriei și al urii care însoțește gloria. Drojdia de pe fundul cupei mi-a zgîriat gîtlejul și mi-a amărît gura.

— Și acum, Ptolemaios, te înspăimîntă gîndul că rămîi singur cu toate acestea, în vreme ce el pleacă și te părăsește într-un deșert de nisip și de piatră ? Veac de veac oamenii vor uita că a greșit, sau vor căuta în mînia și greșeala lui rațiunea. Tu și ceilalți veți purta povara crimelor la care ați fost părtași, fie numai prin îngăduință, veți fi blestemați de zei pînă în cea de-a șaptea spiță. Ai dreptate să te înspăimînți, generale.

— Rostești vorbe în vînt, iatros.

— De ce nu-l urmezi pe Alexandros dincolo ? Ar fi atît de ușor ! Sînt gata să te ajut.

Mîna lui Ptolemaios se închirci pe brațul iatrosului, slăbi și se desfăcu.

— Pe Ares ! îți făgăduiesc soarta medicului care l-a lăsat să moară pe Hephaistion, dacă mă trădezi. Ții minte cum urla cînd îl țintuiau pe cruce, în fața rugului ?

Destinul îi blestemase de la început pe vraci, mărginindu-le știința și puterea, închizîndu-o în hotarele vremii. Erau răsplătiți sau batjocoriți, și totuși stăruiau să creadă în arta lui vindecătoare, clarvăzătoare și deschizînd drumuri la fel de largi tristeții și speranței.

Iatrosul zîmbi.

— De ce rîzi ?

— Regele m-a sortit morții dacă scapă. Tu vrei să mă ucizi dacă moare. Cum n-am de ales... Dar totuși n-am de gînd să te vînd dacă nu voi socoti aceasta ca un lucru necesar mie și altora. Îmi este și mie dragă viața, la fel ca și ție. Poate ești mai bun decît ceilalți. Acum îngăduie-mi să mă întorc la rege.

(fragment din romanul cu același titlu)

VINTILĂ IVĂNCEANU

Ars poetica

Ochiul meu este alb ca un baston de orb
Picioarele mele sînt pline de șoareci
Tăiate din umăr mîinile mi-au rămas
Pe ceafa și gîntul femeii iubite
Astfel îmi duc eu viața printre stele de zinc
Și gemete de amanți muribunzi și copite
Astfel usuc respirînd
Iarba și rana bătrînului taur
Nimeni nu-mi dă nimic și nimeni
Nu vrea să fie Bastilia mea
Singur sînt ca o cruce și sînt
Singur precum autopsia
Noaptea las la o parte canalul vorbirii
Și vorbele-mi urcă albastre prin sînge
Ca mercenarii pe scări de asalt
Instrumentul ! Dați-mi instrumentul !
Și tăcerea dintre cuvinte
Ca aerul dintre doi gladiatori.

Gravură

Cerneală-n vînt, decapitată milă
De păsări moarte-n pelerini
Și-un cîine înghițind o bilă
De marmoră, printre măslini.
Cinci condamnați la moarte. Pompă
Funebră peste primăveri.
Și luna moale ca o trompă
Și urletele de hingheri.

Gravură

Babe de foc, slăvite figurine,
Centuri de castitate pe genunchi,
Inimi și cozi de cabaline
Mustăți și smokinguri de unchi.
Un crematoriu. O femeie beată.
Căzută-ntr-o clopotniță de var
Și o trăsură cu un cal de vată
Și-un gentilom uitat într-un canar.

Scenă medievală

Cine e faunul uitat la garderobă ?
Cine e condotierul uitat în tramvai ?
Cardinalii bat cu picioarele-n tobă
Două girafe fac amor cu doi cai.
Avgust. Mercenari înjunghiați cu agrafe.
Statuia contesei cîntînd la harfă.
Doi cai fac amor cu două girafe
Sub o locomotivă, a unui tren de marfă.

Imn

Plîngu-mă ție Doamne că lemnul
Arde ca steaua închisă în clopot
Plîngu-mă ție Doamne că norii
Stau nemișcați între satîre
Plîngu-mă ție Doamne că ochiul
Are pupila pierdută-n palmieri
Plîngu-mă ție Doamne că iarba
Fost-a mîncată de oamenii albi
Și dacă din mobile vechi scurs e praful
Și dacă leproșii nu au femeie
Plîngu-mă ție Doamne că luna
Este în ceruri o coapsă de-argint
Plîngu-mă ție Doamne că fapta
Fi-va spălată ca niște oase
Plîngu-mă ție Doamne că somnul
Nu mai e somn fără răniți.

Centrul surîsului

În centrul surîsului stă rana Cavalerului
În pagodele abandonate stau insecte
fără surîs
În dulap stă cadavrul amantului
Și în cer stă leul de piatră.
Lipsă cuvîntul ca un picior amputat
de la șold
Lipsă cuvîntul ca o cocoașă fără cămilă
Dar lipsă cuvîntul ca o femeie plîngînd
Moartea-n arenă a unui taur.
Cum să mai scriu dacă lipsă cuvîntul
Fiindcă el copie a copiei este
Așezată deasupra unor animale
în flăcări.
Dar nu, eu voi scrie cu măruntaiele
Și voi vorbi cuvinte din burtă
Că a mea este împărăția
Și al meu este călăul
Și în numele prafului de pe vorbe
Acum și în vecii vecilor
Sînge.

Nu

Nu mi se face carnea o meduză.
Nu mi-este frig. Nu sînt carlingă.
Mamă, conjuncția stă lehuză
Și vreau mamuți și vreau să ningă.
Nu m-aștepta. Sînt alb precum un rege
Urcînd pe eșafod. În mîini
Țin intestine verzi și blege
Și prin urechi îmi umblă cîini.
Nu-nu-nu-nu, nu luminare
Nu știreang, nu arhiduce, nu măslin.
Da-insulă, da-marmoloc, da-sare
Da-ochi de mort-albăstru-cristalin.

g. călinescu

—restituiri—

(I)

Retragerea în cercul strîmt al „specialității", dezinteresul față de orizontul larg, problematic, lenea spirituală, acea „accedia" dantescă de care găsea că suferă o parte a intelectualității noastre, și-au avut în G. Călinescu un adversar intratabil. „Nu mai merge așa — izbucnea la un moment dat, în chipul său caracteristic. Ne trebuie o temperatură intelectuală mai ridicată. O mai profundă muncă specializată, dar și o mai extinsă discuție. Fără un public cu plăcerea problemelor, nu poate înflori nici specialitatea. Toți exponenții creațiunii multiple trebuie să stea de vorbă și toți împreună se cade să vorbească publicului. Omul de cultură adîncă trebuie să fie și un jurnalist în sensul bun al cuvîntului, adică un educator de minți". (**Jurnalul literar**, 4 iunie 1939).

Un astfel de, neobosit, „educator de minți" se înfățișează G. Călinescu în vasta-i activitate publicistică, desfășurată în cele mai neașteptate direcții sub o imperioasă, insațiabilă nevoie de confruntare și verificare a mecanismelor existenței umane. O carte, un film, un spectacol teatral, o reuniune sportivă, omul de pe stradă sau celebritatea, moda, specialitățile gastronomice, întîmplarea extraordinară, faptul divers sau evenimentul posibil, ficțiunea realității, superstiții și practici oraculare — toate i-au putut incita deopotrivă spiritul și toate i-au slujit, pe rînd, ca stimulent lăuntric pentru a proiecta asupra contemporaneității viziunea sa ordonatoare, utopică și constructivă. Sutele poate miile de articole, departe de a constitui piese risipite după un pur hazard, se cheamă și se completează reciproc într-o unitate organică, străbătută de aceeași înaltă tensiune ca și marea operă de creație. Alături de **Istoria literaturii** sau de **Bietul Ioanide** timpul așează de pe acum, între coloanele durabile ale monumentului călinescian, și acest amplu „dialog" cu publicul, revelator ca document al vremii, ca mărturie a unei experiențe sufletești în permanentă confruntare cu epoca, alcătuind un pasionant „pseudojurnal de moralist", apt de a fi oricînd înfățișat între coperțile unui volum ce ar urma să se cheme (la sugestia scriitorului însuși) **Gîlceava înțeleptului cu lumea.**

Acestei de a doua însemnate opere călinesciene rămîne să i se traseze exact cuprinderea. Numeroase texte componente sînt apărute sub pseudonime, nesemnate nicicum ori încredințate unor publicații efemere și așteaptă deci de a fi identificate.

O efemeridă, bunăoară, ce-și zicea chiar **Licăriri**, publica în fruntea numărului său din februarie 1931 un editorial în care regăsim entuziasmul juvenil călinescian, dublat de cunoscutul lui sarcasm la adresa nepăsării și scepticismului :

„Alt Pégas în spume, ținut strîns de un grup de adolescenți, o nouă revistă literară peste atîtea altele, libelule efemere în tremurarea-aerului, născute în zori ca să moară în amurg, iată un motiv de zîmbet pentru toți aceia care își delectează intelectul în paginile ziarelor și pentru cari lectura este o ocupație sau inutilă sau obositoare.

Nu numai cetățeanul pașnic privește indiferent publicația literară, dar și scriitorul Acesta dorește reputația în chip arzător, dar numai reputația sa **și tot ce e zbatere spre a sosi acolo unde a ajuns el, precum și tot ce nu e în legătură directă cu persoana sa, îl lasă rece. Scriitorul român dorește acum să cîștige bani. Pentru aceasta e nevoie ca publicul să se obicinuiască a cumpăra reviste și cărți. Scriitorul însă nu cumpără deoarece pretinde să i se ofere gratuit. Persoanele ce dețin în această țară o însărcinare publică pretind și ele adesea daruri și astfel numărul acelora care citesc adevărat reviste literare se reduce aproape exclusiv la cei ce doresc să păsească în arena literilor.**

Cu toate acestea dorința laurului poetic este eternă și apariția revistelor tinerești așa de normală încît există o Revistă a tinereții, perpetuă, care răsare continuu în diferite colțuri și cu dieferite numiri.

Cu mult mai multă stimă am pentru aceste publicații decît pentru acelea consolidate în conștiința intelectualului, pentru că ele sînt născute pe terenul pur al dezinteresării. Aceste reviste întreține iluzia valorii activității literare și speranța într-un destin al omului de litere, ce va compensa îngusta judecată a societății.

Fără aceste reviste efemere nicio carte nu s-ar citi și nicio revistă nu s-ar desface. Tinerimea literară întreține cu îndărătnicie cultul scrisului și izbutește să învingă ironia de pe față a însuși scriitorului. Această tinerime sprijină de fapt scrisul românesc și în ziua cînd scepticismul și nepăsarea se va încuiba în sufletul său, librăriile vor fi consumate de iarbă, șoareci și păianjeni.

Ca o onoare primesc așa dar invitația de colaborare pe care revista Licăriri **mi-o face iar nu ca un calvar al profesiunii cum mulți o socotesc. În paginile acestei frumoase și tinerești publicații, voi regăsi năzuințele și dulcile înșelăciuni, ce m-au părăsit chiar da la început din clipa (în) care îmi erau mai trebuitoare. Voi întinde și eu mîna onorifică dar fermă pentru a înstruna acest etern de nou Pégas, ce se zbate în mîinile noastre, ale tuturor".**

În căutarea unui cadru fix, cum avea să fie „cronica mizantropului", G. Călinescu tatonează terenul întocmind cronica sportului, a modei, cronica balneară, într-un mod care nu lasă nici măcar îndoială că își făcea mîna pentru întîiul roman, tocmai în stare de elaborare. Cronica sportivă — semnată **Sportiv** — implica nemijlocit un unghi de refracție prezent în roman și capitolul de aici intitulat „O galâ de box", transcrie întocmai o asemenea cronică. Cele mai semnificative dintre cronicile sportive au fost reproduse în „Secolul 20" (10/1966) și nu e cazul să fie reluate. Concomitent alcătuiește „cronica modei" sub pseudonimul **Dandy**, bizar eventual numai la prima vedere. Căci un asemenea nume de împrumut nu era nici el străin de atmosfera din „Cartea nunții", dacă ne gîndim că Jim poza el însuși în dandy, puțin snob („cînd o să fiu eu servit cu mare ceremonial pe platouri de argint"), preocupat de impresia produsă de ținuta sa vestimentară, aspirînd la limuzine de ultim tip, de mare efect spectacular. Dar este suficientă, lectura textului (cum a și remarcat Marcel Duță într-o contribuție din numărul omagial al „Revistei de istorie și teorie literară") pentru a recunoaște imediat dialectica proprie spiritului călinescian, ridicînd harta actualității dintr-o perspectivă istorică, îmbibată de clasicitate. Odată definește moda, altădată comentează rolul stimulator al vitrinelor, sau avantajele și riscurile nudismului, în fine tehnica machiajului într-un savuros studiu fiziognomic. Să vedem, deocamdată, ce lanț imprevizibil de asociații îi trezea noțiunea de modă, calificată „o mare aliată ancestrală" (se înțelege, a femeii) în „Adevărul literar și artistic" din 29 mai 1932 :

„Cu mai puțin curaj astăzi — dar încă și azi — femeea e denumită de adversarul său masculin sexul slab. Cu acest titlu de inferiorizare, îndreptățit oarecum de argumentul fiziologic — singurul pus la dispoziția bărbatului de natură, toate celelalte fiind născocirile lui pentru încătușarea femeii — bărbatul a crezut că-și înfierează umilitor adversarul și-l reduce la capitulare pe vecie. Acest perfid și laș procedeu de încătușare — sub care se întrezărește frica — se va răzbuna pe cei ce l-au utilizat veacuri de-arîndul, atunci cînd bărbații vor fi siliți să recunoască ce slabă — deși durabilă — a fost amăgirea lor cînd s-au decretat sexe tari. Pînă la ziua deșteptării din amăgire a bărbaților și ziua victoriei necontestate a femeii, armata femeină își pregătește marile atacuri mascîndu-le malitios prin hărțuieli ușoare — dar bine conduse — cu armele grațioase pe care i le acumulează și i le perfecționează de veacuri, marea ei aliată : moda.

O floare de nufăr în părul Evei a sublimat întunericul voluptos al șuvițelor exuberante și o ghirlandă sau o împletire de liane în jurul coapselor i-a timbrat puternic ritmul mersului molatec, imprimîndu-i un accent viu și triumfal. Adam a privit-o cu ochii fierbinți, ca pe o ființă nouă și a iubit-o cu dorinți reînoite. De atunci, arsenalul de arme feminine al modei s-a îmbogățit și rafinat mereu. Oare nu chiar șarpele insinuant a patronat această afacere, înscriind în analele preistorice ale industriei și comerțului cea mai veche firmă de galanterie de pe glob : Moda et Comp. ?

Fapt e că treburile au mers strună ca toate cele unde și-a vîrît diavolul codița. Și clientele mari ale casei au reputat victorii strălucite.

Frumoasa Elena a pus două neamuri în conflict, a ridicat armatele cîtorva regate și a nimicit un popor, dar și-a cîștigat nu numai iertarea ci și prietenia prinților troiene

Portret de AL. CIUCURENCU

— văduvite de soți, frați și copii — numai fiindcă le-a uimit prin eleganța cu care-și drapa vestmîntul, le-a învățat izvoade și broderii noi, pieptănături savante, machiajuri subtile, un fel cochet de a-și lega sandala și de a-și purta brățara, cu un cuvînt, toată arta împodobirii. Bărbații din ambele taberi — sacrificați din pricina ei — s-au dus la moarte fără murmur, unii chiar slăvind-o convinși că o astfel de femeie merită jertfe.

Nasul Cleopatrei o fi plăcut lui Cezar și lui Antoniu și nu doar numai nasul — dar e foarte sigur că ceia ce i-a cucerit pe amîndoi — și pe Antoniu mai ales l-a strălucit ca o viziune supraomenească — a fost apariția reginei în toată splendoarea gătelilor ei complicate — voaluri misterioase, diademe, colane și brățări — stranie sub machiajuri savante și amenințătoare de parfumuri ocult alambicate.

Și toate veacurile au răsunat succesiv de victoriile femeilor cochete. Aspasia, Estera, Sorel, Agnès, Diane de Poitiers, Ninon de Lenclos, Pompadour, Madame Récamier — fiecare a dominat o epocă, înscriindu-se în cartea nemuririi cu o glorie divers nuanțată — fie de inteligență, de simț politic, de jertfă, de pasiune — dar toate datorînd în mare parte succesul lor artei de a purta un peplum, o coifă-perlată, o rochie cu falabale, un malacov sau o turnură. Popoarele cu cele mai multe femei cochete au înregistrat cele mai numeroase femei celebre : grecii, romanii și francezii. Astăzi — și mai demult decît astăzi — Franța e reședința modei. Acolo și-a instalat ea marile uzine și case cu sucursale în toate continentele. Deacolo decretează și impune legile ei — și femeile deștepte i se supun cu foarte puține rezerve și reticențe. Unii și unele o acuză de autoritate prea capricioasă și greșesc. Vai, ce definitiv ar fi rămas femeia în umbră — cenușăreasă fără ocazia balurilor la curte — dacă moda ar fi împietrit într-o formă unică, a vestmîntului monacal de pildă. Ce monotonă și neînsemnată și neispititoare ar fi părut bărbatului, rămînînd veșnic un element șters și servil. Schimbările inteligente ale modei sînt marea ei abilitate.

Ambiția din ce în ce mai multiplă a femeii moderne e servită azi de o modă din ce în ce mai rafinată și mai adaptabilă la toate manifestările vieții ; are articole seducătoare pentru orice categorie și pentru orice pungă ; nimeni nu se poate plînge că a fost uitat. Munițiile se întețesc și uzinele prosperează. Bărbații cîrtesc fiindcă se tem de aceste arme și le numesc perfide. Dar există vreun război cu arme absolut leale ?

Cînd femeia va stăpîni în calitate și număr egal toate domeniile vieții, cît și bărbatul, îi va rămîne superioară prin grația cu care a fost firesc înzestrată și prin tradiția darului de împodobire. Ce vor face bărbații ca să nu rămînă mai prejos ? Vor arbora brățări și cercei, coliere și... sutiene ? Rămîne de văzut dacă aceste mărunțișuri îi vor prinde și... vor prinde !"

Este și în acest text și în celelalte care i-au urmat („S-o luăm de la epidermă", „Ochii și sprîncenele") un senzualism, o evidentă dispoziție dyonisiacă, în măsură și ea să ateste paternitatea călinesciană, dacă se are în vedere iarăși, măcar trio-ul Lola, Dora, Mady din „Cartea nunții". Cu o revenire la 19 febr. 1933 („Noi hecatombe"), cronica modei fu abandonată, spre a fi reluată pasager în „Jurnalul literar" din 1939.

Pentru „cronica balneară", redactată în concediu la mare, pseudonimul trebuia să fie **Ovidius**, sub care se intuiește imediat persoana reală după considerațiile de arhitectură atît de specifice și adînc integrate în întreaga operă a lui G. Călinescu. „Ajuns la Constanța, — nota el în Ad. lit. din 24 iulie 1932 — călătorul nu poate privi fără satisfacțiune repedea civilizare a acestui oraș. Clădiri monumentale sau numai de bun gust, străzi netede și curate, higienă satisfăcătoare în orice locuință. Două pete mari întunecă arhitectura acestui port, — ce sub alte minți și voințe — putea fi feeric : palatul comunal și cazinoul, cel mai hibrid atentat de stil românesc și cel mai anost pavilion **seccesion.** Se susține în genere că Mincu a fost cel mai mare arhitect român. Dar judecînd după ororile școalei sale ne vine să-i regretăm meritele, deoarece în majoritatea cazurilor producțiile în stil românesc sînt înspăimîntătoare. Din tinzi și firide de biserică, din coloanele scunde venețiene și romanice, din turle de sondă și cule de țară nu se poate face o arhitectură armonioasă, corespunzătoare unor nevoi moderne. Nu decorațiunile pot forma un stil, ci ritmica generală a monumentului, iar această ritmică lipsește. Pe țărmurile unde frumoase cetăți grecești ridicau în fața valurilor coloane și pilaștri, primăria Constanței ridică acel monstru cu labe mari și cu cap subțire și ascuțit. Ne trebuiește un stil mediteranean, marin, din suprafețe netede și albe, capabile de a da jocuri geometrice pe albăstrimea apei și este evident că geometrismul silozurilor și al cîtorva vile moderniste apare din larg mai feeric și mai local decît albul pietroi al Cazinoului. — Un lucru ce nu se poate nicidecum înțelege este de ce frumosul. meditativul Ovidiu al lui Ferrari, în loc să stea pe țărmul mării și să privească melalica mișcare a Pontului Euxin către care sînt îndreptate contemplațiile sale, pironește cu ochii săi de bronz, cafenelele și bodegele din fața Palatului comunal ? Ironie a sorții desigur amară, constatarea că orice urmă de romanitate a dispărut din această lume semi-elenică, semi-scitică'. Să se fi simțit noul Ovidiu chiar ca un exilat ? Oricum relatările sale sînt încărcate de sarcasm la adresa mediocrității întîlnite în cale, o descriere necruțătoare a vulgarității etalate pompos, observată și circumscrisă precis de un ochi familiarizat cu „capriciile" unui Goya.

Geo ȘERBAN

citäm din volume

avantpremieră editorială

Al. PHILIPPIDE

„Visuri în vuietul vremii"

„Floarea din prăpastie"

2 volume, B.P.T., Editura pentru literatură.

O cîte lucruri

O, cîte lucruri au rămas nespuse,
Vechi juvaeruri risipite-n drum !
De-unde să le mai adun acum,
În drum pierdute, pe vecie duse ?

M-așteaptă poate altele în cale,
Dar viața merge repede la vale,
Și vremea tot mai iute se prăvale.

În evu-n care-antice manuscripte
S-adăposteau prin chinovii și cripte,
Monahii scribi tot așteptînd să vie
De prin meleaguri arăbești hîrtie,
Rădeau vechi pergamente cu-o custură
Și copiau pe ele din Scriptură ;
Nu scrijălau adînc, să nu le strice,
Și-așa, sub psalmi, trăiau gîndiri antice.

Mi-i sufletul ca unul din aceste
Ciudate manuscripte palimseste ;
Șterg scrisul proaspăt și deodată iese
Alt scris, cu slove ciunte, nențelese.

O, dacă-aș izbuti să le descurc,
La vechile izvoare să mă urc,
Poate-aș găsi-n adîncul lor pitite
Acele lucruri ce n-au fost rostite !

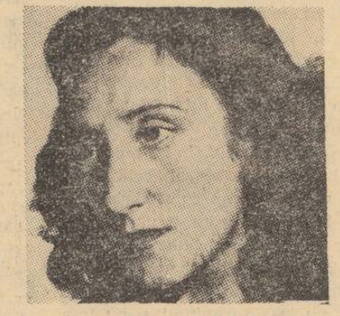

NINA CASSIAN „Ambitus"

Elefantul verde

Poftim, poftiți, apropiați-vă de vitrină.
Vă prezint o machetă de univers.
Să contemplăm, deci, trofeele și-această fină
colecție de eșafoade cu sîngele aproape șters.

Și falnicul colț al Elefantului verde,
răpus cîndva de mine dintr-un unghi de jos,
cu țipete și lașitate. (Prin amintiri incerte,
îi mai văd reverența piciorului gros.)

Cercetați cu atenție aceste monezi și batiste
de regine defuncte din orașe ploioase
și-acest cap cu orbite enorme și triste
stînd incomod pe două încrucișate oase.

Nu vă mirați că după-o aventură-atît de mare,
gloria mea e atît de puțină.
S-au mai văzut nedreptăți similare.
Dar poftim, poftiți, apropiați-vă de vitrină !

Editura pentru literatură.

ILIE CONSTANTIN

„Fiara"

Somn

Prea lungă e, prea mult îmi fură
din pacea care mi-a fost dată,
din aer, sînge și căldură
această moarte repetată.

Cînd mă închid ca sub zăbrele
după aceste gene grele
atîtea vorbe-mi mor pe buză,
atîta timp mi se refuză.

1959

Colecția Albatros,

Editura tineretului

PAUL DANIEL

„Borsalino-veritabil"

În curînd va apărea în librării, în Editura pentru literatură, volumul de proză umoristică „Borsalino-veritabil" de Paul Daniel.

Cartea este o sugestivă trescă a vechilor mahalale bucureștene și a provinciei, o lume plină de pitoresc și de calvare, cu toate ticurile, ciudățeniile, patimile și damblalele ei, în contrast cu cea din zilele noastre.

Editura pentru literatură.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1940

30 Martie

Mă întreb dacă Antoine de Saint-Exupéry n-avea dreptate cînd spunea că singurul lux adevărat e acela al raporturilor dintre oameni? Eu crezusem pînă acum că singurătatea este adevăratul lux. Dacă e așa cum zice Exupéry, luxul ăsta, ei bine astă seară, nu mi-l pot îngădui. Astă seară și, de fapt, niciodată. Singurătatea mă cheamă la ea, mă cheamă în mine, îmi dă problemele care-mi sînt dragi, spre rezolvare, îmi dă libertățile și suferințele pe care le pot îndura, oricît ar fi de crude, fiindcă vin de la mine. Îmi dă și singurătatea un lux, luxul ei auster, care e al schimnicului, al poetului, al nebunilor și al morții.

Fiindcă în primăvara asta cheală — mi-ar plăcea să-i spun spelbă — (imaginea e a Dinei și termenul arhaic al lui Mateiu Ion Caragiale) mă simt însingurat, dar altfel: tonic, echilibrat. Nu mai rîvnesc femeile pentru pulpele lor frumos îmbrăcate în ciorapi străvezii, nu mă mai uit la ele cu dorințe sexuale, ci cu ochii înghețați și reci cu care privesc statuile. Îmi place frumusețea lor perfectă, liniară, geometrică deși omenească, îmi plac și culorile lor palide (cînd sînt palide), îmi place mersul, legănarea lor, privirile străine, îmi plac buzele lor prea roșii, dar în toate astea nu găsesc nici o pricină pentru aținarea acelui gust animal și pur pe care de atîtea ori l-am încercat.

★

De altfel, am uitat să scriu aici (mai exact e că am aminat) revelația încercată noptile trecute: aceea a vieții oricum. Să trăiești oricum. Să trăiești, pur și simplu. Să nu mai am probleme și cenzuri: etice, estetice, filozofice, sociale; să nu mă mai întreb, să nu mă mai constring, să nu mă mai controlez. Să las totul să curgă așa cum vine, să mă bucur de fericirea pe care mina asta de piele și oase ce sînt o are, de-a face să treacă prin ea, ca o infuzie, viața care vine de nu știu unde și se duce nu știu unde. Să-mi interzic tragediile, dramele interioare sau, mai bine, să nu-mi interzic nimic din ceea ce lumea asta nu-mi interzice: lumea mea interioară. Să trăiești oricum, cred că e un lucru minunat. Ce minune! Cum de n-am avut inteligența sau măcar ținerea de minte să știu și azi, că așa am trăit pînă acum șapte ani: fără probleme, fără întrebări, fără constrîngeri. Fericiți cei săraci cu duhul, asta trebuie să însemneze. Fericirea asta o cunosc de cîteva zile. E într-adevăr dumnezeiească, demiurgică. Așa trebuie să fi făcut și Dumnezeu lumea: din singurătate și la întîmplare.

★

Dar șerpii neliniștii urcă în mine, fiindcă pentru ei nu e nici zid, nici cetate de nepătruns. În singurătatea mea, ei sînt singurii tulburători. Se încolăcesc încet, domol, fără fosnet, tăcuți — șerpi adevărați.

Iată: ieri și azi m-a bîntuit deodată conștiința morții. Sînt treaz, lucid, senin. Mă îmbată o calmă dragoste de viață, o euforie reținută dar plină, firească. Cresc. Cresc asemenea pomilor, ierbii, gîzelor. Fără să știu, fără să vreau, fără s-o caut.

Și, deodată îmi dau seama: această plenitudine, această seninătate liberă, necăutată, nevroită dar atît de mult dorită, nu mi-e firească. N-am mai cunoscut-o de șapte-opt ani încoace. Oare nu s-a întîmplat nimic în mine, de mă năpădește acuma? Mi-e teamă. Mi-e teamă că e seninătatea dinaintea marii călătorii. Mi-e teamă și nu îndrăznesc s-o spun, s-o strig, s-o denunț în poezie, fiindcă mi-e teamă să nu tulbur apele calme ale singurătății mele. Și dacă e moarte, cu atît mai bine. Va fi așa cum n-am crezut că aș putea-o avea: lină, dulce, ușoară.

Dar conștiința ei mă chinuie. Abia acum îl pricep pe poet: „Nu credeam să învăț a muri vreodată". Da, credeam în veșnicia vieții mele, fiindcă probabil o aveam în mine. Acuma, am învățat că se poate muri. Că *eu* pot muri. E bătrînețe, seninătate, sau senilitate precoce? Nu interesează. Detașarea asta a mea de tot, de toți, este cel mai mare și mai neașteptat preț pe care mi-l dă singurătatea.

Nici Loti nu mă interesează mai mult decît oricine altul. O privesc și-i vorbesc ca unei bune și demult cunoscute prietene. Fără tragedii, fără chinuri, fără nervi, dar eu sînt undeva, într-altă parte, într-o zonă care mă face intangibil. Parcă am convorbi prin doi pereți de sticlă. Ea nu mă înțelege — este și greu: după șapte ani, o asemenea schimbare bruscă! — dar eu mă înțeleg și asta mi-ajunge.

★

Azi după masă, la Salonul Oficial unde am fost pentru gazetă, l-am întîlnit pe Tudor Vianu. Am mers în autobuz împreună și am vorbit despre Mateiu Ion Caragiale, în primul rînd. O întîlnire reconfortantă, ca toate convorbirile pe care le încerc cu noi cunoscuți. Cîtă deosebire între Vianu și Rosetti! Cîtă inteligență calmă, cîtă conștiință senină, cîtă siguranță la omul ăsta, care nu înlătură totuși afecțiunea, dar o conturează, o precizează, o ordonează.

Invitației de a-l revedea, pe care mi-a făcut-o la despărțire, am să-i dau urmare, și cît mai curînd. Cred că am într-adevăr nevoie de un om ca Vianu, cu care niciodată amiciția nu poate degenera în meschinărie și libertăți nepermise, dar nici nu se poate reduce la zîmbete protocolare și prefăcut afectuoase. Aș vrea mult să știu cum au să-i placă poeziile mele de mahala.

★

Peste toate și dincolo de toate, ceva moare în mine, ceva care poate fi biologie, poate fi o epocă, poate fi un cortegiu al amintirilor, o convertire a sentimentelor. Simt precis, cum aș pipăi cu buricul degetelor, că aici, înlăuntrul ființei mele, se stinge, se lichidează, se încheie un capitol. Biologie? Poate. Vîrsta? Poate.

Și nu sînt nici măcar emoționat. Nici măcar trist. Sînt numai singur, singur, așa cum m-am dorit întotdeauna, singur și totuși cu cineva, cu un alt eu însumi, de care mă despart ca de o veche, prea bună cunoștință, mă despart pentru totdeauna.

Aș vrea să se iște în mine o dragoste mare, nouă, tulburătoare, să se deschidă o altă fereastră în viața mea, pe care o singură femeie ar putea-o deschide, așa cum a făcut-o acum șapte ani Loti. Dar eu nu pot nimic în tot acest fățarnic joc, eu nu sînt nimic, sau chiar mai puțin decît nimic; nimic e neantul, infinitul, iar eu sînt, exist, biată ginganie firavă, supusă vînturilor, ploilor și soarelui, eu sînt amorf ca o amibă, ca o materie vie dar inertă.

Adă-mi, primăvară, adă-mi soare, adă-mi pămînt, dragostea nouă, seva nouă, dați-mi din puterile voastre noi, eterne, unice, fiindcă sînt cosmice!

...Și eu rămîn mai departe în această haltă a vieții mele, la 28 de ani și șase luni, așa cum rămîneam în copilărie să aștept prin gări obscure un tren, care nu știam nici cînd, nici de unde vine.

Veșnica anticameră, veșnica sală de așteptare în marginea, pe peronul vieții tuturor, între care numai eu n-am nici o țintă hotărîtă!

Un amănunt din convorbirea de azi cu Vianu, un amănunt care e mai mult decît atîta. Pe cît am fost de mihnit cînd am încercat eșecul cu capitolul meu despre Mateiu Ion Caragiale, publicat în *Viața Românească*, pe atît de reconfortat m-am simțit cînd l-am auzit pe Vianu lăudîndu-l. Știam că sînt slab, că o pală de vînt mă poate dobori, că o rază de soare mă poate înviora. Dar nu știam că e de-ajuns să vină de la cineva (deși, pentru mine, Vianu e mult mai mult decît un simplu „cineva"), un îndemn și o laudă, cît de măsurate, ca să-mi ajungă să mă ridic din nou, încrezător. Oare în mine nu e nimic? Voi fi totdeauna robul contingențelor? Nu voi face nimic și nu voi învinge nimic fără aprobarea sau dezaprobarea celor din jur? De-aia m-am și făcut gazetar. Fiindcă — Tonticule — ești un cabotin.

4 Aprilie

O zi plină. Mai întîi, de soare. După zăpezi, după geruri, după plecarea pe care-o cred și o doresc definitivă, a lui Loti, o zi cum n-am mai avut demult. Cu plimbări lenește și îndelungi prin vechiul meu cartier: Bulevardul Maria, 11 Iunie, Ienăchiță Văcărescu... ce de evocări!

Pe Gramont, un colț de peisaj care m-a făcut să regret că m-am lăsat de pictură. Scumpa mea mahala! Așa e Bucureștiul meu: fără blocuri, fără sufocări, cu case cenușii, cu cîrpe întinse prin curți, cu copiii pe care-i iubesc atît, rupți, zdreliți, beliți la genunchi, murdari pe botișor, cu ciorapii căzuți. Trei ceasuri de vagabondaj mi s-au părut trei minute. Nici nu știu cum m-a prins noaptea.

★

Recapitulez zilele trecute; mai întîi, plecarea lui Loti, urîtă. Cu „scena" mea și meschinăria ei.

Apoi, Laub care mi-a făcut cadou o cravată frumoasă, așa cum văzusem una la gîtul lui. Drăguțul de el! cîtă vreme n-a știut că „Paul Scorțeanu" din *Timpul* sînt tot eu, nici nu s-a gîndit să-mi dea măcar un telefon. Iar acuma, cînd a aflat, îndată ce i-am spus că-i admir cravata, în loc s-o scoată de la gît să mi-o dea, a cumpărat una de la „Novac", pe care mi-a oferit-o mîndru, în ambalaj original. Tot un negustor prostănac a rămas.

O bucurie: i-am dat Hildei poeziile de mahala care, spune ea, i-au plăcut foarte mult și au inspirat-o; „Fata necăjită" și „Cîntecul țigănesc" vor vedea, așadar, lumina pianului! Secret, sper s-o cunosc prin Hilda pe fata aceea fermecătoare care e Elfriede Rotschild; am văzut-o la recitalul Floriei Capsali, cu Hilda împreună, dar am evitat cît am putut să-i fiu prezentat. Mi-era teamă să nu mă bîlbîi de emoție.

Și nici nu știu dacă-i voi putea spune vreodată, totul.

★

Astă seară, la Aro, un film deosebit, producție Warner Brothers: „Fiicele doamnei Masters". Mi s-a părut deosebit, fiindcă răspundea întocmai problemelor mele și stării mele de spirit. Și fiindcă mi-a dat (pentru a cîtea oară un film îmi oferă această oglindă?) putința de a mă vedea pe mine. E drept că asta m-a întristat puțin, dar nu din vina mea, ci a României. Filmul ăsta, construit ca după un scenariu scris parcă de Sherwood Anderson sau André Gide, pune problema căsătoriei așa cum eu i-am pus-o lui Loti, după ce mi-o pusesem mai întîi mie; de cîte ori nu i-am spus lui Loti, din clipa cînd mi-a mărturisit că mă iubește, că e un non-sens și o mare greșeală să ne luăm? Am avertizat-o, am rugat-o. Sfîrșitul? Iată-l! Eu am avut dreptate. Mă cunoșteam destul de bine și acum șapte ani. Ei îi trebuie nu bărbat întreg, cu o meserie „serioasă", cu un cap sănătos, cu moravuri „sănătoase," cu stabilitate, un om cu scaun la cap, — nu un dezaxat, un nebun, un blestemat ca mine. Ce puteam să-i ofer eu? Tot și nimic. I-am dat și una și alta — și n-a rezistat. A trebuit să plece. Mă întreb, acum, dacă n-a stat cu mine, cine știe cîte luni sau ani fără să mă iubească, sperînd într-o „cuminție" a mea, care tot întîrzia să vină. În sfîrșit, lucrurile nu s-au desfăcut prea tîrziu, nici pentru ea și — vreau să sper — nici pentru mine. Mai am în față cîțiva ani buni. Să-i trăiesc așa cum îmi vine.

Dar filmul ăsta m-a întristat puțin; bineînțeles, eu n-am să pot spune niciodată ca Masters-Tatăl: „Am un rendez-vous cu Universul" (ce vers maiacovschian!); eu sînt făcut pe tiparul țării mele. Nebunia mea, instabilitatea, gustul de hoinăreală, inegalitățile, — totul e croit la o scară redusă; universal, poate; dar un univers la scara 1/1.000.000.

Gratuitățile mele nu depășesc gestul de a oferi unei femei străine, întîlnite pe stradă, toate buchetele cu violete luate de la o țigancă, cum am făcut anul trecut, nici pe acela de-a merge după o altă femeie trei ceasuri pînă să-i spun un cuvînt, numai de dragul de a o privi. Nici nebunia mea nu e una de mare calibru; dacă fluier pe stradă și salut femeile străine fiindcă-mi plac, n-am să găsesc în mine niciodată puterea de-a le vorbi așa cum ar trebui și cum înlăuntrul meu aș dori-o. Nici scrisul, nici poezia mea nu trec dincolo de limitele unei inspirații cu puțin-puțin peste medie.

★

Și, că am scris vorba asta: *limite*, e bine că am văzut filmul Warner-ilor, fiindcă el mi-a dat încă o dată măsura limitelor mele. Ale mele și deopotrivă ale României. Sîntem țărani, nu? Și avem, prin urmare, simțul măsurii pe care-l proslăvește Giono. Mediul, istoria, tradiția românească, totul, nu-mi îngăduie să calc aceste limite. O, nu conștient, deloc voluntar! Dar e ceva în mine care mă oprește, care-mi stăvilește pornirile, oricît de furtunatice ar fi ele, — e un zăgaz care se coboară tocmai atunci cînd ar trebui să traduc în faptă gîndul cel mai nebunesc. Dacă mă gîndesc bine, văd că nici Arghezi, nici chiar Barbu, n-au depășit aceste limite. Unul singur a putut-o face, tocmai fiindcă era un nebun veritabil: Eminescu. La el, totul e grandios, e într-adevăr „un rendez-vous cu Universul"; dar Eminescu era așa, fiindcă era el. Și eu sînt cum sînt, fiindcă atîta sînt eu. (Mă uitam aseară la Perahim și la Tilly; băieții ăștia, fiecare în felul lui, sînt cu totul alții decît noi toți, cei de la *Timpul*, nu fiindcă sînt mai „artiști" sau mai deștepți; fiindcă au mai puțin — eu cred că n-au deloc — conștiința limitelor pe care climatul românesc le pretinde). Ei bine, eu nu voi depăși aceste limite pentru nimic în lume, cîtă vreme voi avea lumina minții trează, chiar de-aș ști că, depășindu-le, aș izbuti să fiu extraordinar. „Extraordinarul" ăsta mă oripilează; îmi dă sentimentul celui mai grav cabotinism, sentimentul lipsei de măsură care te face ridicol. Măsură de care sînt mult mai legat înlăuntrul meu, decît s-ar putea deduce din actele mele.

★

Să mă întorc la mahala! Acolo e, pentru mine, toată poezia pe care-o iubesc atîta, acolo e tot ce-mi comunică pînă-n adîncul ființei mele. Acolo e România, România mea de ieri, de azi, de mîine, de totdeauna. Am să scriu, sînt sigur, și alte poezii de mahala, la fel de bune ca acelea pe care i le-am dat Hildei.

8 Aprilie

Prima zi grea, de la plecarea lui Loti. Poate, fiindcă mi-a telefonat că trebuie să ne vedem mîine. Poate, fiindcă i-am auzit glasul și lacrimile la telefon. Poate, în sfîrșit, fiindcă n-o știu destul de bine rostuită după despărțirea de mine, pe care numai pentru asta am provocat-o. Loti rămîne, neîndoielnic, cea mai mare dragoste și cea mai frumoasă din viața mea. Mi-a spus la telefon că nu i-a plăcut deloc un articol de-al meu, — că altul i-a plăcut puțin, că, în sfîrșit, cel de ieri i-a plăcut mult de tot. Așadar, știam eu cînd scriam, că scriu pentru ea! Sentința ei critică e pentru mine fără greș: ea-mi judecă tot ce scriu, prin cea mai puternică legătură dintre noi: sexul. Ea nu-mi gîndește lucrurile pe care le scriu; le simte cu carnea, cu tinerețea ei.

Și de acum înainte, s-a dus! Această cenzură fertilă pe care o exercita asupra mea cu ființa ei nu va mai fi.

Dar greul începe abia de mîine. Cînd o să vreau să revină, să o am din nou alături. Totuși, ceva s-a clintit — și grav! — în toată armonia care ar fi putut să asigure convietuirea noastră. Trupul meu, tot ce e inconștient în mine, instinct, impuls, o dorește; tot ce e minte, rațiune, cumpănire, mi-o interzice. Cum să sparg acest cerc de fier?

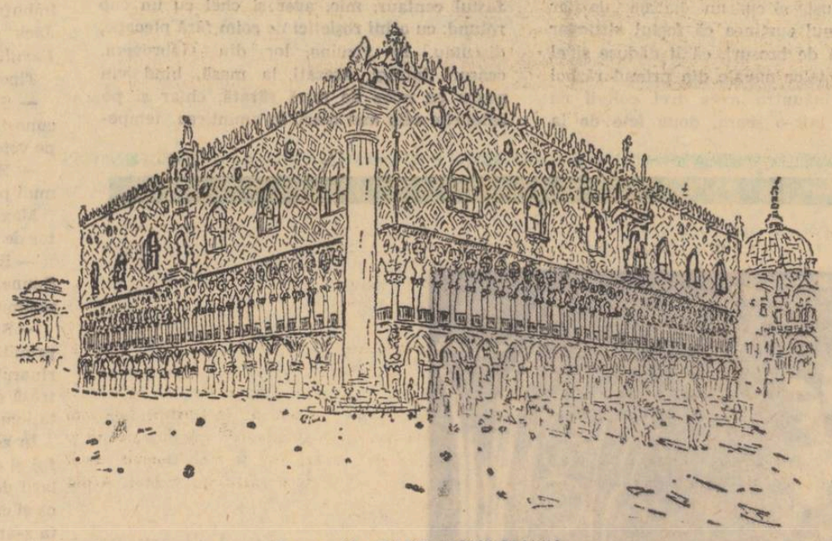

Desen de DARIE NOVACEANU

DAN BOCANICIU

Remember

Albastrul alb al ochilor ai mei în care
lucruri din cele mai neașteptate
făcut-au dragoste pînă-au ivit
căpruiul pămîntiu al ochilor ai mei în care
dintr-o bolire necuprinsă-n frunti
s-au scufundat columbi, vulturi
cu-atîția ochi — minuni și munți —
prin poarta cărora se-nchipuiră
clipă cu clipă se și petrecură
un mort de tînăr, un născut cărunt,
un hăituit, cumva un semen
proorocind sau înjurînd sau
fredonînd statornice refrene
de-însingurare, luptă, jele, și acei
ani din piericiunea ochilor ai mei în care
astăzi ce spunem suflet se numea
o cloșcă ori un diavol bun.

Porta caelorum

Fecioara durerii-mi surîse cinstit
ce este viu, ce este mort și
ce este viteza
pe umbre cu muchii de oameni,
pe sub clopotnița nepăsătorului
de mine
fecioara durerii-mi surîse cinstit

o întrebare asupra întrebării,
semeni
vă chem sau vă ascult —
oprire pentru goană,
goană pentru oprire
și ce popoare-or năpădi pe fruntea-mi
o întrebare asupra întrebării;

un mal cît să se poată-mperechia
îndemnul și descumpănirea
tăcerilor îngenunchiate-n frigul
trecutilor prooroci, —
vicleanul vis simțit sub talpă
la fuga pe loc a culorii...
un mal cît să se poată-mperechia

alte și alții si iarăsi
un fir cu plumb cum soarbe-n
invizibil
coloane albele din deviate mlaștini;
tot mai putin iubito ne cunoaștem,
o, ape vechi și muzical nescrisul —
alte și alții și iarăși

A Mea Intangibilă Noapte!

Cuminecare

Nicio putere-n noi. Schimbarea nopții
într-o altă față, o nouă
amăgire scufundared
ochiului negru, dauritul orb,
parcă de ieri în dinți strepeziciunea
acestei limbi ce singur mi-am
mușcat-o să nu uit.
Și altceva ce poate fi poetul decît
cuvîntul survolînd corect
focul pustiilor lacustre...
Nicio putere n-am. Scîrțiie poarta,
unii se duc și unii vin și
plînge Unul pentru toți ce rîd.
Încă zîmbesc — surîd sub ploaia
lui în pielea goală, atîția gospodari
să minunez: „Bună Vestire!"
Dar ce spun eu? dar
cît liberatoarea dogmă, vremea
cireșilor, cît solitara...
Nicio putere. Ne împrumutăm.

Al Gebr

Culoare dinaintea aici nașterii mele,
o! grămadă bălaie, ai mărilor
ciorchini peste catarge translucizi,
cîte cărările adormitoare și
cum se trage lumea într-un unic vis...
Tangențial sărutul cu țărîna
ultimei și încetei luminări,
iar sunetul ne e garoafa înserată-n
voința tuturor de a iubi... !
Turma silabelor — și cumva eu
către gîndire ostenitul slobod...
Mai pot istorisi nebunii de demult, printre
mănoase vînturi dau morile semnale
despre drumirea noastră pe sub pasul
umbrelor de ierburi, — tot
ce nu are apărare și rătăcind
s-a fost făcut trupire albă... Deschide
întunericul privirea; aerul presimt și tu
aversa flăcărilor subterane —
intimitate-n anotimp orînduită,
pierduții și mereu veniții
și-un fiu de Dumnezeu trecînd departe...
O, așezat în măsura bunului-rămas!
și păsările iau cuvînt de fericirea
misterioase cerurilor tale
adolescente, o epidermă-albastru fumegînd
sub tihna ghindei, și grav ducînd o mînă
de-a lungul alviei secate...
Frumos abruptele serbări! Numai
frunziri, aducerile-aminte un ecou
din care curg sonori titanii darul
unei complicități; prin pletele
zămislitoarelor pe mine scînteind
atîtea generații — și primăvara nopții...

Compendiu

Ajuns de-asupra mării, soarele-aici
n-a răsărit; din faptul apei izvorî
degetul care l-a oprit dincolo...
Pămînt cetos și lung, și capul meu
cum iese, iar o femeie lubric încordată
se pregătește-ntr-un avînt
să mai muște din el o ciosvîrtă
de geniu, cît de indiferentă foame
la anotimp și cazuri. Alături strict
alt cap descarnat poate-al meu,
cu o renascentistă măiestrie ochia vîntul,
bătăi de coate, filfîiri de cozi tasonînd
lumina viitoare... Crăpat potirul
se umplea la loc, degrabă tîrul sufletului
puber; mărgăritar în flăcări călătorea
planeta. Așa — cuvîntul sigur
ce zicea că haina tace omul — o tragedie
vine ca mănusa; copacii o iau razna
pe sus topoarele cu ei, între
șoareci și îngeri s-au făcut naturalele
schimburi... Din cercul dreapta survolînd
au descins unii mari, unii mici,
o ancoră un drum — Bardo Thödol
împreună
citeau prin deșerturi la rînd.
O bine viețuire! Uscate bube, albă
cartea cu fețe de păsări sub sînii greu
delir de la roz la carmin. Adorm
cu tine și mă scol cu el, un ou
în colț își face harakiri... Și cine
e aceea carea fi-voi eu?
Dar nici o floare numai crini de ger
adîind prin frunză istovite sexe.
... În inima oricui, crucit
un stîlp sărat umbrește abundența,
și spînzurîndele-mi picioare acționează
foalele harmoniului unde suspină
Dumnezeu.

Ultimul izvor

Printre copaci
marea a coborît, ceva
îmi scapă, mereu așa, mereu altminteri,
și piatra se adîncește și urc
unde începe curgerea, cu siguranța
că restitui ceea ce nu am văzut
niciodată... !

Oră vînată

Capul păsării intră în cercul
puțin dar cu inima ușoară.
O luminare-ardea... un pîrguit
și sîngele ce n-am băut; aceleași
cutele pe lemne și pe cîmpuri, pe frunțile
numai pierzînd...
Man muss blind sein
um Gott zu sehen, —
o febră să mă scalde, tulbure să
mă mai apere de femeile
albelor cărți, coloratelor albe!...
Fereastra noastră se
umple deodată cu-adolescentul vin.

Pasărea-n cercul înalt...

Cvartet

1.

Cristal tără speranță!... Însă sînt?... Cum
aș mușca un ciripit de vrăbii, jurîmprejur
purgatoriul iubirii; domoale roți de care
îmi alb mîngîie chipul — unde-mi deprins
a scrie vînt de iarnă, a citi curcubee, la
răscruri sfîntii Gheorghe spălîndu-și lanciile-n
mîinile mele — potecile laptelui către pămînt,
fără de fund găleata tăind unda fîntînii, și
ciinele-n amurg urlînd pe sub ramuri de stele cu
fețe de îngeri, de plozii bătrîni, pururi de
toatele în care cred și de tot ce îmi este ispita
aici — tăceri încărcate cu trăznete vii..
Greșește cine-ntreabă și cine va răspunde —
doar cel ce n-are casă, vaga lumină refăcînd
pe trupu-i
nestins zodiacale semne... Foarte din zori
umorul marilor tentații și lanurile-albastre sau
străzile prin ceață — adînc un lăcrimar îmi
toarce firul, ah! viața ce grozavă — plus sinele
meu... În faptul nopții nevăzut rîzînd
plînsul copilului ce-am fost, voi mocănițe, miriști,
strigături; halucinant tăind cîte imagini.

2.

Trec oameni în șoaptă cu lumine în pumni,
la-Împărăție merg, se-ntorc de la-Înviere — poate,
trecutul sfînt — cuvintele nicicînd măsura
arătărilor mele; și demonii — un catalog
complet aveam în rafturi! — din ouăle cenușei
de curînd.. Vreun tînăr nu mai sînt —
neîncetate căile ucigînd și-nflorind porumbeii...
Ce să mai zic pe flamuri?.. Curg — cei mereu
umili în brazi; orice botez numai evaporarea
corolelor de piatră, asttel de var și mucegai.
În tina mihnitei somnii îmi reîntorc capul,
s-a dus ceva alăturea cu mine — și traversez
uitat aiurelile zilei, ce spus la tărm
aceste lucruri bune de trupit, grele forme
de-o neagră urgență... Și văd un trandafir încă
senin, un cuib unde țiuie balansoarul bunicii —
dintr-o oglindă caldă-n altă continuă clipă
cedînd unui fulg, celui paiana vrăjit de minta
nurorilor — presuri și pescărușî topiti pe
verticalele velințe podidite de toacă, și
ciob lîngă ciob glasul bunicului jucînd la lună
alte corăbii în poaiana terestrei înghețate.
Mă vor călăuzi trădate arini, așa cum
au făcut-o și cu ceilalti? O lirică — oricît
de neplăcută: prezenta poezie exprimînd poezia
izbînzilor care mă fac sentimental... Un
orb îmi iau de brat, și iar istovitul în spirit!

3.

Vino vară, vino iute — cînd voi trage eu cuțitul..
Viscolul s-a întors deodată cu roua în aripi
și-a fost de nelovit lungă împerecherea mea
cu miedul, cu rotacismele și tioncul și volbura
fecioarelor și leagănele zării, din poartă-n
poartă cu acel răpus perfidamente, mereu cu
răsuflarea șarpelui soarelui, finului lunii
icoanelor pe glajă, cu unic cercul norilor tăind
izvoru-atîtor altor mult pribege centruri, cu gura
de miere-a direptelor toamne, în tinda zidurilor
cu necunoscuții și limpezii cai... Pare a fi ieri,
privesc la Dumnezeu din fiecare cută a zborului
strengarilor stîncilor mele prin taină; o dăruire
prima iumătate — și nimic eroic.. Ca mugurii
ce se strecoară-n rădăcini delirant pasul
firii — fugare ezitări și-ntîlnirea tăriei! Scîrțîie
treptele, urzici și cătine crescut-au pe ele,
blonde codatele în treicolor culeg măcrișe,
duminica
din pod ochim lemnul viorilor de pe biserici și
inima mi-o alegeam din ulmul miresmat de carii,
roșie apa printre solzi de aur — de zgomotul
proaspăt al coasei haiduci eram cu toții și
mere verzi furam — în ploaie migăleam la
steampuri
scărite pentru brotăcei. Și mă rostogoleam
pe-ncinse coperișe... O clorofilă gata
a mă naște, o melancolică prea repede pădure
.. Sfîntă Barbara roagă-te pentru noi!

4.

Heraldica și violența — nu uit să-mi amintesc
visul și hora, detunata perechilor, adolescentele
rotule tulburînd tăul și vindecatul meu
suflet — atîta curăție-n pîrg; dincolo de lozinci
eroarea vreunei palpitații — cumva cu zîmbet
trist mă iau în palme, privesc risipitul ponoarei...
...Gheorghe-n Galiția și Iuliu pe Mont Cer și
Toader
la Tirol — pentru Király și Kaiser — scrie în
tinținimul
unde pe Cătălina și Ion Constantin și Maria și
Lena, Avrămuț, Titiana și Gheorghe i-a purtat
oftica
și dorul alături de copiii, tîrlații strănepotii
trașilor pe roată, ai Craiului nebun de cîtă
sărăcia
tulnicătorilor mari meșteri de doniți și ciubere.
Mă frîng sonor doar sînge tămîie și nepace:
cum între
noi vorbire n-a fost, nenumărate sărutări pe
frunte
scîntei grave. Sutlarea ultimă — a unui gînd
mai dureros pe undeva jucîndu-ne de-a orizontul...
Tainița Ierbii.. Piatra Grăitoare .. Focul Viu... Țara
moțească — de hude, lampașe, izbucuri și furci...
mișcarea straielor de in și cioarecilor albi de
pănură
de lînă, și lancu care-i umbra lui cu jalba
colduind și clopul șui sub înzărirea albă — cîta
fărînă la muiare si copii; și în tot locul răsărind
— pe case-o cruce neagră-n cruce cu un vîntălău...
Am fost iubit; pot lacrima s-o șterg sau
multmaibine pot s-o azvîrl în sus Tîrziu
voi cînta — voi cînta, din ceruri cobori-voi o
ancoră
blîndă, plenar călcîiul ierbii de la altcineva
la mine,
și floarea ruinată, mai trumoasa șocîndu-mi
pagina
acum întredeschisă... Tu, care ai fost,
ridică-mi frunza — și mă amestecă în valuri...

caraula de noapte

proză de Constantin Ţoiu

„...De aceea, Noi poruncim că de azi încolo, caraula de noapte să înceteze a mai striga : Te văd, te văd, *şi mai bine pe tiptil a vedea, fără a se da de gol, că vede şi nu vede pe nimeni“.*

(Alexandru Moruzi Vodă)

Pînă la staţia terminus a tramvaiului, peste maidanul întins plin de grămezile de gunoi ale oraşului şi de săpăturile cărămidăriilor ţigăneşti, nu mai era nimic, decît povestea, pe care într-un anumit fel putea să spună că o ducea în braţe, bocceaua urîtă, învelită în hîrtie de saci de ciment, cu sfoara înnădită din mai multe bucăţi legate în cruce, cu biletul înăuntru, între haine, scris pe dosul unui pachet de *Naţionale* şi pe care scria un singur cuvînt : *Indestructibil*. Era şi spre ea mergea acum, ideea oamenilor de totdeauna de a se strînge laolaltă într-un loc înghesuit, anume ales, unde legile, crezînd că apără, lovesc cel mai bine. La asta însă, cum începe oraşul, el avea să se gîndească mai tîrziu, ajungînd la răscrucea celor două şosele, unde un motociclist cu mustaţă neagră, ţepoasă cu dantura completă de aur şi cu cisme birger îşi făcea plinul. Acest lucru, oraşul, se vedea clar acum, prima dată, în timp ce înainta cu bocceaua, mutînd-o de pe un umăr pe altul, cînd n-o ţinea sub unul din braţe, ceea ce făcea să-şi întindă mult cotul în stînga sau dreapta, sau în amîndouă braţele deodată, cum ai duce la piept un copil adormit, ca şi cum ar fi fost vorba de o povară căreia nu-i găsise centrul de greutate. Şi totuşi, pe maidanul acela pustiu, foarte bine ar fi putut să pască bizoni, din care se fac fluiere, arme, arcuri, juguri, corturi şi bărci. Bivolii aceia americani, din care mai tîrziu s-au făcut şi bocanci, cînd vînătorii s-au schimbat şi nu mai purtau pene, fiindcă şi ei, vînătorii, văd în vînatul ce-l urmăresc altceva, cu timpul, cînd timpul se schimbă şi el şi apare altă utilitate.

Oricum, aceştia din urmă nu mai ţineau un braţ înălţat şi nici în victima desprinsă de turmă nu mai vedeau (în însăşi forma ei îngrozită) forma dorinţei lor : jug sau armă sau cort sub care este atît de plăcut să auzi ploaia...

★

Asta observase ultima dată Chiril, înainte de a intra în lunga lui singurătate, cu o iarnă în urmă, şi aceasta, iarna, ultima din tot ce-şi dăduse mîna să-l facă să fie cum fusese : nişte vrăbii care se scăldau în ninsoare şi care, înşelate, mîncau lacome fulgii de zăpadă. Era, spunea Chiril — el însuşi înşelat în puritatea lui sălbatecă şi în instinctul său fără greş, greşind grav de tot prin însăşi această siguranţă şi prin îndărătnicia de a opune oricăror experienţe un singur fel de a fi — era prima generaţie de vrăbii, născute în vară, nu cunoşteau ninsoarea şi ele începeau iarna cu o confuzie.

După aceea Chiril ajunsese la capătul străzii noastre periferice pavată cu bolovani colţuroşi de rîu, şi acesta fusese cel de al doilea lucru pe care îl observase : un om în papuci, cu capul gol, aplecat, tăind în zăpadă o curcă ; se silea să taie, adică, din cauza gîtului gros şi prea împodobit, iar el mai văzuse păsări de ogradă jertfite, dar o curcă, din pricina înfăţişării complicate şi bizare, din pricina formei sale aparţinînd altei civilizaţii, avînd chiar stîngăcia şi mustrarea nerostită a unei civilizaţii apuse ce şi-ar fi pierdut graiul, intrigă, spunea Chiril, trezindu-ţi ceea ce de fapt niciodată nu se ştie precis (decît printr-un semnal misterios) de unde începe ideea de crimă. Fusese un semn rău. Stau, în august, pe galerie, mă uit dintre crengile de viţă sălbatică ale verii la cişmeaua de visavi răpăind cu putere în grădina cu flori. Chiril, cînd venea să mă vadă, cum şedeam nemişcat cu capul ascuns între crengile viţei spunea : eşti un ţap ! ţapule ! şi eu cu capul meu inform, modelat de o mînă prea aspră, obişnuită mai mult să apese decît să mîngîie, ştiam ce voia el să spună rîzînd, ce vitalitate, refuzată, îi restituia, îmi cunoşteam prea bine din oglinda mea de bilci cu ramă ieftină de tinichea şi cu o floare roşie de vopsea în colţ, mutra mea de satir înfirm. A fost un semn rău. Toate se pregătesc în tăcere, dinainte. O şansă de a ghici, există. Lucrurile îţi fac semne disperate şi tu treci printre ele, habar n-ai. Şi este imposibil să nu fie o şansă, tocmai pentru că totul este un joc şi în orice joc pierderile şi cîştigurile, binele şi răul, capcana întinsă şi mijlocul de a o ocoli, se echilibrează, dar cine poate desluşi într-un om în papuci, în însăşi aplecarea lui, în acel moment, (ca şi cum s-ar preface că nu te vede) în pata roşie din zăpadă şi în sacrificiul neîndemînatec al unei curci, un semn ? Poate că eu, în spaima mea nemişcată care măreşte lucrurile, în alarma mea veşnică, aş fi presimţit şi aş fi spus punîndu-i mîna pe umăr : Chiril, opreşte-te ! Iar Chiril n-ar fi dat colţul spre strada cealaltă, unde se termină cartierul nostru — toată lumea spune că de acolo începe asfaltul — şi, dînd colţul, n-ar fi văzut nici cîinele negru, un cîine tînăr, înalt, spunea Chiril, care era atît de scund, cu pieptul alb, mergînd trufaş, cu capul în sus, privind departe într-un punct fix şi ale cărui ghiare se auzeau scrîşnind pe asfalt. Toate acestea neîntîmplîndu-se, sau măcar ocolindu-le, nici Octavia, sora bună a lui Chiril, urmaşa celei „înconjurate de centurioni şi soldaţi“, n-ar fi trecut asupra fratelui ei martiriul strămoaşei, pentru că, la urma urmei, în lanţul acesta de cauze şi de ocazii obscure, în pregătirea ceasului rău contribuisem poate şi eu, fie şi numai prin simplul fapt că, într-o zi, Chiril şi Octavia venind să mă vadă, m-am apucat, cu obiceiul meu destul de pedant de a dezgropa întîmplări din istorie, să le citesc patimile fetei romane. O rugasem pe Octavia să închidă apa care răpăia cu putere între flori şi ea deschisese portiţa de lemn, văruită, a grădinei noastre şi răsucise robinetul, de departe, cu braţul mult întins, cu celălalt strîngîndu-şi între pulpe poalele rochii, să nu se ude. „Şi această copilă — le-am citit din poziţia mea nemişcată de ţap ascuns între crengile viţei sălbatice — înconjurată de centurioni şi de soldaţi era la vîrsta de douăzeci de ani separată de viaţă şi prin presimţirea nenorocirilor sale, fără a se putea bucura totuşi de repaosul morţii. Puţine zile după aceea (Chiril stătea rezemat cu amîndouă mîinile de marginea galeriei, cu bărbia lipită de palmele suprapuse şi mă privea) ea primi ordin să moară... A fost legată şi i s-au tăiat vinele tuturor membrelor. Fiindcă sîngele întîrzia să curgă din cauza fricii, ea a fost înăbuşită în aburii unei băi calde. Şi pentru a face şi mai mare cruzimea, capul ei a fost dus la Roma şi înfăţişat Poppaei... Amintesc acest fapt înadins, pentru ca toţi cei ce vor ceti istoria acestor vremuri în cartea mea, sau în alte cărţi...“

Nu văzusem, Chiril avea să-mi spună după aceea, că Octavia îşi astupase de mult urechile, şi-am ridicat ochii abia cînd am auzit poarta ce dădea în stradă, trîntindu-se, şi am auzit-o şi pe ea fugind peste bolovanii străzii, şi cred că numai fugind, lăsase să cadă totul asupra lui Chiril, el să redevină ceea ce fusese probabil de la început, o fată romană tragică, osîndită, care, vrînd să păcălească, a doua oară, destinul, şi-ar fi schimbat sexul : iar Octavia, sora lui bătăioasă, ieşind pe poartă în goană, în ziua aceea prevestitoare, repetase, fără să ştie, fuga de mai tîrziu pe bolnavii de rîu ai străzii noastre, pe care, mergînd, trebuie să te clatini, cînd ea cuprinsă de furia ei curată, zburase, străbătînd-o, de la un cap la altul, scoţînd oamenii din curţile înnecate în vegetaţie cu privăţi şi puturi americane, în timp ce ţipa, alergînd, cu rochia sfîşiată, cu braţele în sus, cu gura strîmbată şi cu ochii ei arzători ieşiţi din orbite, cu gura de marmoră şi ochii, de marmoră, ai *Durerii din Samotracia* ; ţipînd ce avea scris şi ce văzuseră şi oamenii, după aceea, prinzînd-o, că îşi săpase în piele cu un ac de cusut şi cu cerneală roşie pe antebraţul stîng de la încheietură la cot cu majuscule : SĂ NU MOARĂ CHIRIL...

★

De ceea ce nu văd, îmi amintesc, sau îmi închipui ; deşi, ca să-ţi aduci aminte, trebuie mai întîi să te fi mişcat în lumea de afară, să fi umblat într-o parte şi alta, fiindcă abia după aceea, retrăgîndu-te în sinea ta, ai dreptul să spui, faţă de mişcarea trecută, *îmi amintesc*... sau că, faţă de ea, *acum nu mai este nimic*. Altfel, nemişcîndu-te nu-ţi mai rămîne decît să auzi cum s-au mişcat alţii, să povesteşti întîmplările lor, cărora nevăzîndu-le trebuie să le dai credit, cum le dai eroilor unei cărţi ; şi tocmai de aceea în capul meu de satir, cum spunea Chiril, realitatea cu închipuirea se amestecă. Dar oare, însăşi imobilitatea mea nu reface, fără să vrea, starea dintîi ?... Pot să spun prin urmare că stăpînul întîmplărilor, (neparticipînd în niciun fel la ele şi mie însumi neîntîmplîndu-mi-se nimic) sînt eu, trăind în afara acelui desen ciudat ce alcătuieşte un destin, încît fie şi numai pentru atîta lucru, mă simt dator în schimb ascultînd atîtea şi atîtea poveşti străine, să încerc să iau în spinare destinul alor mei. Singura mea satisfacţie e că povestind la a doua mînă ceea ce la rîndul său a fost povestit, iar ordinea adevărată a întîmplărilor tulburîndu-se prin jocul subiectivităţii, înţelesurile acestora trebuie să le recompun după înţelegerea mea, mult prea severă şi cicălitoare, de altfel : realitatea cred că e singurul lucru pe care îl pot chinui, în afara chinului, pe care — în lipsa cuiva ce m-ar fi făcut să cunosc mecanica subtilă a iubirii şi urii, plăcerea de a vedea în ochii celuilalt suferinţa, şi nu oricare, suferinţa sfîntă pricinuită de tine, şi de nimeni altul, — îl întorc împotriva mea.

★

Voi presupune deci că Max se îmbolnăvise tocmai în ziua aceea, cînd îl aşteptam pe Aurică, tipograful, vecinul nostru, tutorele lui Chiril, să-i aducă acestuia hainele, după o zi interminabilă. Aurică nu venise, lipsise toată noaptea şi îl aşteptam pe galeria mea, cu nevasta lui, căruia Chiril îi spunea *Naşa Primavera*, era chiar naşa lui, italiancă pripăşită de mult la noi, şi cu Octavia, sora lui Chiril. Faptul că Max se îmbolnăvise nu avea nici o importanţă, dar stăpînul lui, căpitanul Bunthe, de la Parcul Zoologic Băneasa, era cel mai bun prieten al tipografului. Îl cunoşteam, venea des pe la noi şi cînd Aurică era supărat, toţi ştiam că se duce la el acasă în Gabroveni, „o fostă casă de toleranţă“ — spunea cu dispreţul ei de italiancă focoasă şi castă Naşa Primavera, albă şi corpolentă, cu obrajii ei netezi de porţelan, la 40 de ani, cum rămîn rotunde şi pupine la faţă unele femei grase — „cred că Aurică al meu cunoştea adresa mai demult şi trage acum la ea ca un cal nărăvit“. Ceva din vechea atmosferă, tot mai rămăsese, pretindea italianca, iar căpitanul Bunthe care, după părerea ei, era un beţiv şi un stricat, nu degeaba îşi găsise adăpost, acolo, între pereţii tapetaţi ai casei, martori ai depravării şi desfrîului. Singurul om curat şi ruşinos din casa aceea — spunea Naşa Primavera — care ştia asta de la Aurică, el la rîndul său ştiind-o de la căpitanul Bunthe — era un băiat frumos şi retras, fost strungar, pensionat în urma unui accident, numit bibliotecar la Uzina Vulcan şi care locuia deasupra lui Bunthe, într-o cameră imensă cu amorasi de ghips la uşi şi cu un balcon de fier forjat. Căpitanul susţinea că fostul strungar citea o groază de broşuri, că îi dăduse şi el o istorie a luptelor navale din primul război mondial, că înăuntru avea trei colivii cu canari şi că, într-o seară, două fete de la fabrică îl strigaseră, de jos, din stradă, chemîndu-l la plimbare, iar el, Acsente, Acsente îl chema, ieşise în balcon şi de sus strigase, Bunthe pretindea că auzise clar : „Putorilor, mai puneţi şi voi mîna pe-o carte“, iar căpitanul spunea că vorbele acestea, pornind din templul vechi al plăcerilor izgonite, erau, neîndoielnic, o revanşă de răsunet şi un prilej de meditaţie asupra schimbărilor sociale. Nu era, tot un semn al acestei deveniri, faptul că un loc altădată menit voluptăţii (tot ce ştiu în această privinţă, unde închipuirea mea se opreşte, dezarmată, este ţiganca bătrînă — paparudă cu sexul ascuns în fusta scurtă de papură vopsită, cu mamelele ei goale, tuciurii, uscate şi supte, pe care într-o vară secetoasă, am chemat-o la noi în curte să joace, peste care Naşa Primavera, gîfîind şi scoţînd ţipetele ei mici de femeie grasă, turnase o găleată de apă, şi Chiril, după ea, încă una, pe care am pus-o să răsucească pînă la refuz robinetul cişmelii din grădina cu flori şi pe care un minut întreg am stropit-o de pe galerie cu furtunul, Chiril de atunci începuse să spună ţap şi satir) — faptul că un loc menit altădată voluptăţii, devenise, în ce-i priveşte pe ei doi, pe căpitanul Bunthe şi pe tipograf, camarazi de front şi de prizonierat şi prieteni forţaţi în viaţa civilă prin amintirea trainică a suferinţei, mai durabilă decît orice bucurie, un loc al plîngerii, un loc de spovedanie şi de mărturisiri ale amărăciunilor ? Îmi închipuiam la început destul de uşor ochelarii lor de eschimoşi, cumpăraţi sub cercul polar pe piine şi ţigări, ochelarii lor de nucă, făcuţi din nuci aduse din sud, nu pentru miez, (păstrat de alţii) ci pentru coaja spartă cu grijă în două, înţepată în mijloc cu o sîrmă înroşită şi care, de ger, de sudoarea prelinsă de pe frunte şi de lăcrămări se-ntărea ca fierul. Mai tîrziu, după ce tipograful se apucase să îmi dezvăluie păţaniile lui, îmi înjghebasem şi eu o pereche, de probă, într-o zi dinaintea paştilor, — Naşa Primavera făcea cozonaci — ajutat de Chiril şi de bunul Aurică, cu mîna lui dibace de culegător de litere pe care soarta îl blestemase să fie mobilizat tocmai la serviciul cartografic al Statului Major al Diviziei. „Mă uitam pe harta proaspăt imprimată la cercul polar — spunea el — cum o fi la cercul polar ? Şi văzuse. Acolo se cunoscuse şi cu căpitanul Bunthe, din rasa centaurilor, deşăălecaţi, care fusese chiar căpitan de cavalerie şi care mai umbla şi acum crăcănat. Nu era o poreclă, cum ar fi putut foarte bine să i-o dea cineva, în glumă, lui, care, după război se angajase îngrijitor la parcul zoologic, el însuşi ajungînd să-şi spună pînă la urmă „căpitan peste maimuţe“. Cu ochelarii aceştia pe nas, care îi feriseră de scînteierile orbitoare ale gheţurilor din nordul îndepărtat, tipograful, slab, costeliv, cu faţa lui blîndă şi veşnic tînără de vegetarian şi fostul centaur, mic, ager şi chel cu un cap rotund, cu ochii roşietici de şoim fără pleoape, discutau, în vizuina lor din Gabroveni, ceasuri întregi, aşezaţi la masă, bînd vin negru cu miez de nucă sărată, chiar şi pe căldurile cele mai mari, în amintirea temperaturilor joase. Erau, într-un fel, doi bancheri de anvergură care îşi începuseră cariera ca văcsuitori de ghete, stăpînind acelaşi colţ de stradă şi care, din cînd în cînd, la adînci bătrîneţi, între două mari lovituri de bursă, se întîlnesc, pe furiş, îşi pun şorţurile de piele în faţă, îşi scot de sub pat cutiile cu oglinzi şi bătînd cu peria în banc, se invită, făcîndu-şi unul altuia pantofii. „Am adus hainele băiatului“, îl anunţase tipograful pe Bunthe intrînd în odaia lui cu bocceaua în mînă. „Să văd“, ceruse Bunthe, care ştia. Tipograful desfăcu hîrtia de ciment, căpitanul puse mîna, pipăi puloverul cărămiziu, cămaşa albă, puţin îngălbenită de mucezeala beciului, izmenele lungi — nu purta, remarcase Aurică, el însuşi indiferent, văzînd indiferenţa celuilalt, erau pentru iarnă. Atunci Bunthe văzu şi biletul, pachetul de *Naţionale* netezit, cu urme de clei. Îl luă, îl citi. „Ce-i asta, *Indestructibil* ? se interesă mirat. ...Aşa a scris el, se sili să fie la fel de indiferent (nu-mi pot închipui ce-a mai spus atunci, sau ce gest a făcut atunci tipograful, tot ce ştiu e că, după aceea, ajungînd acasă şi dîndu-mi şi mie să citesc biletul, spusese că acela era un cuvînt „făcut să fie tăiat în carton“). „A fost ultimul lui cuvînt ?“ Întrebă iarăşi Bunthe. Să laşi în urmă un cuvînt ca ăsta... Nu crezi că mai înainte înnebunise ?“

Aurică a împachetat totul, încet, la loc. Pe urmă sosise şi veterinarul parcului zoologic, prieten bun cu Bunthe. Era o excepţie că Max, care suferea de o boală contagioasă şi avea şi tensiune, era îngrijit la căpitan acasă. „E singura mea rudă — îi spusese veterinarului, — cred că dacă aş fi avut un băiat, n-ar fi fost mai deştept.“ Doctorul îl cercetă pe Max mîngîindu-l uşor, şi la un moment dat, cînd acesta îşi petrecu braţele pe după gîtul doctorului, lipindu-şi obrazul de obrazul celuilalt, nu mai există nici o deosebire. Veterinarul avea faţa păroasă, cu sprîncene împreunate, zbîrlite, stufoase, cu arcade proeminente.

— Spune doctore, ce-i lipseşte familiei lui Max ? îl întrebă vesel Bunthe, văzînd scena aceasta.

Doctorul, cu Max în braţe, luă de pe masă prudent un pahar cu vin, bău, plescăi, se uită la pacient care îl privea trist, şi explică :

— Domnilor... cum să vă spun... cînd te uiţi înăuntru în odaia lor din parc, totul pare în regulă. Dumnealui, Max, tatăl, aici de faţă, stă întins pe patul lui de fier cu ochii în tavan, picior peste picior. Nevastă-sa, Gipsy, stă în colţ — am observat tabloul acesta printr-o ferăstruică — stă ca o femeie îmbufnată după mulţi şi grei ani de căsnicie. Jack şi John, copiii, se joacă. *Die heilige Familie.* O familie clasică.

Tipograful asculta atent. Ştia că e o lecţie.

— Şi totuşi, stărui Bunthe, ce lipseşte — el cunoştea răspunsul, dar îi plăcea să-l pună pe veterinar să repete.

— Raţiunea, spuse acesta, corect, întinzînd mult paharul într-o parte.

Max scînci şi-l apucă şi mai strîns pe doctor de gît, gata să-i verse paharul cu vin.

— Raţiunea, raţiunea, bombăni Bunthe. Spune, doctore, e-adevărat că ne tragem din maimuţă ?

— Structurile noastre fundamentale sînt primitive, domnii mei, răspunse plictisit veterinarul, ca şi cum ar fi făcut o observaţie trasă dintr-o experienţă evidentă pentru toată lumea.

În zori ieşiră tustrei afară la aer. Tipograful şi căpitanul încă mai purtau pe nas ochelarii de nucă. Ştiam cum vedeai prin ei : era ca şi cum nu tu i-ai fi purtat, ci toată existenţa s-ar fi uitat la tine printr-o mască, privindu-te ţintă numai pe tine prin înţepăturile fine de ac, drepte şi paralele ca nişte raze.

Soarele abia răsărea.

— Vezi ceva, Aurică ? întrebă Bunthe, uitîndu-se în jur.

— Mai nimic, răspunse acesta, e prea devreme.

— Lipseşte scînteierea de gheaţă a extremului nord, murmură Bunthe ca pentru el.

Doi trecători îi văzură vorbind cu ochelarii aceia caraghioşi pe faţă.

— Uite la ăştia, parcă vin de la un bal mascat, observă tare unul dintre ei.

— Nu, le răspunse cu aceeaşi voce Bunthe, întorcînd prudent capul ca să-i prindă în bătaia paralelă a înţepăturilor. Sîntem... sau am fost... sau vom fi.. în sfîrşit, nu se ştie... caraula de noapte. Ne ducem acasă. Sîntem... foarte obosiţi.

(fragment)

Gravură din secolul XIII

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 13.33.99
ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 10 (358)
Sîmbătă,
8 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Unde ne sînt polemiștii?

Cînd vorbim despre polemică, distincția făcută de E Lovinescu între spiritul pamfletar și spiritul polemic ne vine numaidecît în minte. Ce este unul și ce este altul ? Pamfletul ține, explică Lovinescu, de inventivitatea verbală, de talentul plastic, de temperamentul afectiv ; polemica ține de logică, de temperamentul reflexiv. Pamfletul e „nervos", polemica are nerv. Pe scurt, pamfletul poate fi o polemică de cuvinte, adevărata polemică rămînînd una de idei.

Cum se explică geniul pamfletului la atîția dintre marii noștri scriitori ?

Eliade, Hasdeu, Macedonski, Iorga, Arghezi au folosit pamfletul. De partea cealaltă, a polemiștilor, găsim pe Eminescu, pe Maiorescu, într-o bună măsură pe Lovinescu și G. Călinescu. Preponderența pamfletului este oricum vădită. Românul pare născut pamfletar... O antologie a speciei ar arăta ce variată e gama ei, de la pamfletul amar și de atîtea ori injust al lui Eliade, la acela sarcastic, de o inteligență drăcească, al lui Hasdeu, de la timbrul inspirat și profetic al pamfletului lui Iorga, la veninul preschimbat în miere din pamfletul lui Arghezi. (Nu vom face însă niciodată confuzia între pamfletul înnobilat de artă pe care marii scriitori ni l-au lăsat și pseudopamfletul, apanajul mediocrității care, la adăpostul unei specii literare de renume, poate cultiva violența primară și delațiunea de anvergură de fapt degradînd pamfletul pînă la ultimele consecințe.)

Dar polemiștii ?

Ei sînt mai rari și lucrul se lămurește prin mai multe împrejurări. Pamfletul e mai ales chestiune de talent și expresie. Și, cine, la noi, nu are acest talent ? Se știe, mijloacele lingvistice sînt impresionante în graiul nostru și în ceea ce privește exprimarea invectivei. Dar mulțimea de mijloace nu înseamnă tot una cu a le stăpîni. De aceea, pînă la reapariția unor mari pamfletari și a unor pamflete excepționale, dacă e vorba de o opțiune imediată în pedagogia publicistică a schimbului de opinii ne place să înclinăm spre polemică. Polemica invită la cultură solidă. A deosebi logic justețea unei cauze e, desigur, mai greu decît a îngropa pe adversar sub smoala topită a unor adjective. A emite argumente fundate e mai greu decît a lua foc de indignare și de a-i nega pe ceilalți dintr-o prejudecată continuă. A-ți stăpîni limba e mai greu decît a-i da drumul. Polemica e, apoi, din principiu, închisă celor care nu apără o idee, celor care nu vor să convingă, ci să înlăture atît argumentele logice cît și pe cei care le emit. Răfuiala, delațiunea, acestea nu pot fi polemică. Pamfletul în formele lui degradate poate sta la îndemîna oricui și cine să se obosească să-l cîntărească din punct de vedere „literar", pentru că, știut este, e mai greu de dovedit lipsa de talent decît lipsa de logică.

Noi vom pleda pentru polemică. Fiindcă polemica este invitație la discuție, dialog virtual și politețe a opiniei. Fiindcă polemica e totdeauna cîștig pentru cultură și un mijloc de a ne cunoaște mai adînc unii pe alții. Fiindcă, în sfîrșit, polemica înseamnă apropiere și înțelegere superioară. Prin polemică putem învăța solidaritatea în substanță. Alegînd polemica, alegem cultura și civilizația. Lipsa de idei nu poate fi ascunsă de violența verbală, oricît de superbă și de bine pusă la punct s-ar vrea, injustețea și lașitatea sînt numele violenței și nu tăria. Polemica e un examen de intrare matură în viața literară, violența inabil mascată sub numele de pamflet o hilară autodispensă. Polemica arată că ne stăpînim emoțiile și cuvintele, în loc să ne lăsăm stăpîniți de ele. Un climat favorabil polemicii ne apără de arbitrar și de insulte. Cuvintele pot bate cum bat pietrele. Alegînd polemica, alegem dreptul de a spune pentru a fi ascultați și de a asculta ce ni se spune. Polemică înseamnă politețe și răbdare, protest implicit împotriva răstălmăcirii și a relei intenții. O viață literară normală are nevoie ca ideea și principiul să treacă înaintea emoțiilor nestăpînite, a orgoliilor imense, a urii și a prostiei.

Încheiem cu o întrebare, nu nostalgică, ci optimistă, de fapt o invitație colegială plină de stimă : unde ne sînt polemiștii ?

LUCEAFĂRUL

RODICA POPESCU — PORTRET

ÎN ACEST NUMĂR

Jurnal de poet de Ion Alexandru

Poeme de Nichita Stănescu

Caragiale — intim

Centenar Lamartine — Poetul și Orientul

Însemnări de atelier

Lupta cu inerția

Întîrzie degringolada iernii. Zăpezile au încetat să mai fie frumoase. Și totuși, ele nu mă împiedică să regăsesc în memorie zăpezi ce-au fost (nostalgii villoniene) cu sclipăt de lebezi pe lacuri transparente. Nu mă împiedică să-l închipui, traversîndu-le, pe Nicolae Labiș... Labiș s-a născut în iarnă. Și a murit în iarnă.

Iată-l : încotoșmănat într-un cojoc prea mare pentru umerii lui firavi, purtînd o căciulă ca a colindătorilor din poveștile humulești eanului, cu povara — în ochi — a unor precoce triste ți, prea mari pentru el. Labiș al zăpezilor bucureștene pe care n-a mai ajuns să le sufle cu aur. Al serilor la „Capșa". (Prin fumul țigărilor și prin licăririle candelabrelor, se mai puteau vedea chipurile lui Ion Barbu, Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Sorbul).

Cu puține zile în urmă am auzit, rostite cu patimă, cuvinte încercînd să carieze imaginea lui Labiș. Tineri poeți, ori poate mai mult tineri și foarte puțin poeți, îl contestau cu o furie denigratoare demnă de alte cauze, pe acel autor care era pentru G. Călinescu demonstrarea exactă a ideii că timpul pe care-l trăim este propice nașterii unor mari opere. Cum orice conversație desfășurată sub semnul — trist — al violenței de limbaj este lipsită de argumentații precis exprimate, m-am gîndit că trebuie să pun totul nu atît pe seama unei atroce lipse de recepție a veritabilei poezii, ori a pioșeniei, ci teribilismului care-l însoțește pe tînărul artist precum cămașa cu zale coclite a cavalerului cruciat.

E oare prea aproape de noi stingerea sub nadir a lui Nicolae Labiș ? Semn al modernității, mitologia istoriei literaturii suferă metodice prefaceri și tronuri socotite de neclintit sînt surpate, din anonimat sînt desprinse umbre noi. Dacă ne putem îngădui să-l contestăm pe Balzac ori Goethe ori — dumnezeule ! — pe Shakespeare, ne vedem împiedicați să-l judecăm fără sentimentalism pe junele moldovean cu cojocel al iernilor bucureștene de acum 13 sau 15 ani ? E limpede că se poate rosti (sau scrie) acel cuvînt în stare să ignore adevărul **morții** lui Labiș luînd în seamă doar biografia operei sale încheiate la „douăzeci de ani și încă unul". Cînd iscălitura criticului artist care e I. Negoițescu s-a putut citi sub rînduri atacînd ceea ce pentru domnia sa ar fi fost doar legendă a literaturii, am încercat, dincolo de mîhnire, o satisfacție : dacă după atîția ani, un critic cu talentul și „tăietura" clasică maioresciană intervine cu prestigiul său de acum pentru a face ordine într-o atmosferă de vag Andersen, dacă el scrie cu iritare aproape, despre legenda numită Labiș, înseamnă că Labiș e într-adevăr mare, că e **viu**, că opera lui **lucrează**, netulburat în conștiința contemporanilor.

Dacă pe criticul care ni l-a dăruit pe Eminescu într-o aură de confecție proprie îl pot înțelege, nu am urechi să-i aud pe mărunții detractori pe care îi roade neputința și care pot fi geloși pe gloria cucerită prin jertfă **totală**, a lui Labiș. Ei citează inexact, trunchiat, aceleași texte, ignoră tărîmurile poemelor memorabile.

Sînt din generația Nicolae Labiș. E liber tînărul scriitor contemporan cu zborurile „Apollo" să se considere sau **nu** sub zodia poetului „Luptei cu inerția", dar nu trebuie să uite sfînta încărcătură a versurilor cuprinse în cărțile băiatului de la Mălini.

A lupta cu inerția nu înseamnă a lupta cu amintirea lui Labiș.

Gheorghe TOMOZEI

CRONICA LITERARĂ

i. crețu

MIHAIL EMINESCU

Pentru mulți a scrie o nouă biografie Eminescu, după cea închinată vieții poetului de G. Călinescu, poate să pară un gest zadarnic. Totuși : a apărut **Mihail Eminescu, biografie documentară**, semnată de I. Crețu ! Chiar dacă nedumerește, apariția este în firea lucrurilor. Este fatal să se scrie mereu despre Eminescu, după cum este inevitabil să apară studii și despre autorii pe care G. Călinescu i-a portretizat în istoria sa literară. Altfel, existența oricărui critic și istoric literar ulterior activității călinesciene n-ar avea sens. G. Călinescu nu este un punct terminus, iar scrierile sale nu sînt un coran.

Este evident că istoria și critica literară călinesciană au paralizat pentru o vreme critica românească, că i-au anihilat spiritul critic, că au fascinat pe urmași. Unei asemenea etape îi urmează inevitabil una a revoltei și a iconoclastiei. Tentativele de emancipare n-au lipsit, dar n-au fost făcute întotdeauna cu cele mai potrivite mijloace. Eliberarea de sub tutela călinesciană a criticului și istoricului literar de astăzi este necesară. Altfel, progresul chiar al acestor discipline ar fi amenințat. Stagnare ce nu s-a întîmplat de fapt niciodată, căci o mutație lentă sub influența ideilor și a modelelor călinesciene s-a operat sub ochii noștri. Chiar dacă, de multe ori, epigonic, lucrările de istorie literară se mișcă pe platoul unei cote spirituale noi. Este și ceea ce trebuie să înțelegem din G. Călinescu : o cotă de spirit, de muncă și de intuiție a marilor necesități culturale. Scrierilor sale criticul nu le-a fixat un rost interdictiv, și nu le-a putut prevedea nici efectul. Apariția spiritului critic față de ele anunță și independența viitoarelor lucrări.

În bună măsură, socotim cartea d-lui prof. I. Crețu un necesar act de independență. Nimeni nu scrie o nouă biografie Eminescu fără a avea opiniile sale despre cea precedentă. Dezacordul poate să fie sau nu fundamental. Fapt este că rezultatul s-a concretizat într-un nou tom despre viața lui Mihail Eminescu. Trebuie să spunem că această „biografie documentară" a poetului își merită numele și că, ferită de unele dileme, soluționate de înaintași, are o curgere mai nestînjenită de hopurile istoriografice, o modalitate de expunere mai potrivită genului biografic. I. Crețu nu-și propune un portret Eminescu, dar scriindu-i biografia păzește paginile sale de coborîrea în obscurele și nesigurele subsoluri ale incertitudinilor de tot felul. Cursul cărții este, așa cum se și cuvine, într-o biografie, mai ales cel cronologic. Biografia călinesciană era obligată adesea să-și elucideze pe parcurs îndoielile, să includă în capitolele sale tăioase polemici lămuritoare. Apoi multă materie, de nimeni sistematizată ca lumea, îl constrîngea la o sinteză a ei, în pasaje care părăsesc astfel firul unei descrieri cronologice. Expunerea are lungi popasuri. Mai trebuie adăugat că G. Călinescu venea spre viața poetului, din opera acestuia, și că biografia sa se resimte de febrilitatea cu care este căutată mereu opera în orice gest al poetului. Lungi excursuri sînt dedicate lecturilor probabile ale poetului, asociațiilor posibile ale fanteziei sale, subordonării incidentelor existenței unei idei sau unui vers din operă. Expunerea se fragmentează din pricina digresiunilor și urmărirea ei în sensul strict cronologic este îngreuiată. Avînd în vedere tocmai limpezimea, Ion Crețu își organizează expunerea, după bunul obicei, al împărțirii pe subcapitole, clar — și accentuat tipografic ! — intitulate. Impresia de hățiș unde orice intrare este o aventură în care ai nevoie de ghid, dispare. G. Călinescu a fost constrîns la acest rol de intermediar de starea studiilor eminesciene și s-a și complăcut în el. El este în cartea sa cicerone neascuns al cititorului. Zigzagul expunerii sale ar fi altfel greu de urmărit. Între Eminescu și cititor se află, vigilent și polemic, mereu, G. Călinescu. Devreme ce polemica a fost cîștigată, cartea lui I. Crețu nu mai are nevoie însă de un intermediar.

G. Călinescu făcea uneori critica izvoarelor în chiar corpul capitolelor. Alt motiv de complicare al narațiunii. La I. Crețu, critica izvoarelor este exterioară textului. În biografia sa documentară nu intră, cel mai adesea, decît izvorul indiscutabil sau unicul folositor. Desfășurînd examenul îndoielii sub chiar ochii cititorului, gest spectaculos, dar buimăcitor pentru acesta, G. Călinescu îi crea o mai mare arie de informație dar și de nesiguranță. Expunerea sa se desfășoară pe multe probabilități și ipoteze inteligente. Biografia documentară a lui I. Crețu evită, pe cît se poate, nesiguranțele. Autorul refuză să ia în considerație cîteva informații apocrife, utilizate de Călinescu, pe care le eludează astfel : „Matei Eminescu amestecat în discutarea biografiei eminesciene fără cunoștințe sigure, afirmă că : „Într-o Psaltire veche (...), care se păstra din străbuni în casa părinților săi, și în care sunt înscrise consecutiv autograf de tatăl poetului nașterea (sic !) tuturor copiilor săi, jos pe pagina 5-a stă scris :

Astăzi 20 decembrie anul 1849 la patru ceasuri și cincisprezece minute evropienești s-a născut fiul nostru Mihai".

Dar nimeni n-a văzut pînă astăzi o asemenea Psaltire.

Povestea aceasta cu însemnarea autografă a căminarului a căpătat și o altă formă : „Fiul nostru Mihai întru Domnul hărăzit vieții la Ipotești, în noaptea de 24 decembrie 1849 și botezat în Botoșani la 21 ghenari 1850 la Sfînta biserică Uspenia". Plăsmuirea este evidentă și ea este produsul inventivității lui Octav Minar, care afirmă că inscripția se găsește pe o Psaltire a sfîntului prooroc David, pe limba românească, în versuri, întocmită de Mitropolitul Dosofteiu în 1673, dăruită lui Teodor Ștefanelli de sora lui Eminescu, Aglaia.

Dar nici această psaltire cu însemnarea ei autografă n-a fost văzută de cineva pînă astăzi".

Să nu uităm : cartea prof. I. Crețu apare în 1968 cînd multe lucruri s-au clarificat de la sine. Să nu uităm de asemenea, că de la apariția din 1932 a cărții lui G. Călinescu și pînă în 1968 viața și opera poetului au mai avut de întîmpinat un val de neînțelegere o recrudescență ultimă. Cartea lui I. Crețu nu poate fi și nici nu este polemică cu opera călinesciană. Ea are însă acel cîștig de claritate și așezare pe care îl dă timpul. Creația poetului și raporturile sale cu Junimea au fost puse în unele lucrări destul de recente sub un fascicol de tulbure lumină. Existența sa a fost speculată pentru ilustrarea suferinței artistului într-o societate ostilă. Exagerările n-au lipsit de loc. Cartea d-lui prof. I. Crețu știe a se feri de ele. Biografia sa urmărește fără ostentație raporturile poetului cu Maiorescu și rezultatele desfășurării sale de fapte infirmă acuzațiile ce s-au adus criticului. (Excepție : trecerea lui Eminescu ca revizor școlar, dar fără tonul de rechizitoriu). I. Crețu obișnuiește să citeze integral scrisorile, ceea ce nu mai poate da naștere la discuții.

Ceea ce ni se pare extrem de important în cartea lui I. Crețu este imaginea unui Eminescu mai puțin dezechilibrat. Omul Eminescu se ilustrează ca un laborios în stare de a accepta munci de durată fără a da înapoi în fața greutăților și nu are de loc o atitudine boemă. Impresia de sănătate pe care o dă în permanență în expunerea prof. I. Crețu face din nebunia sa doar un accident. Eminescu e angajat în cîteva traduceri de amploare, la diferite intervale biografice pe care le duce pînă la capăt. Felul cum începe studiile la Berlin, avînd în paralel și o funcție de impiegat al ambasadei, este al unui om apt subordonărilor. Munca de redactor la **Curierul din Iași** și la **Timpul**, așa cum reiese din relatările lui Crețu, este munca unui om de o consecvență ce ajunge la exces. În expunerea prof. I. Crețu omul este mai normal, fără semnele unui evident și fatal dezechilibru. Imaginația publicului a transportat semnele dezechilibrului final asupra întregei vieți. Astfel s-a creat legenda, s-a influențat istoriografia. Surprinzător, dar G. Călinescu suferea și el de presiunea senzaționalului. În luptă cu legenda, el îi prelua simplificările și exagerările. În cartea sa Eminescu este „deschis tuturor deprimărilor", are dese momente de „amărăciune", clipe „dureroase", iritări, crispări, etc. Deși Călinescu a subliniat primul dragostea de ordine, formă și normalitate a poetului el preia în portretul său concepția plebeiană despre geniu, care trebuie să fie boem, dezordonat și nenorocit pînă la catastrofă. Eminescu al său stă sub o ploaie de nenorociri și se află în raza compasiunii biografului. Acesta vrea să ilustreze, cu prilejul vieții lui Eminescu, o idee despre geniu și supune biografia poetului acestor cadre. Din această cauză, graficul semnelor de dezechilibru e urmărit insistent încă din copilărie sau studenție. Biograful subliniază evidențe clinice acolo unde biografia nu i-o propunea ! Lucrînd cu o idee preconcepută, G. Călinescu cade pe această latură în păcatul pe care chiar el i-l reproșa lui Cezar Petrescu. Apariția semnelor de dezechilibru este expusă într-un crescendo de roman. Avîndu-se în vedere gradarea construcției și evident finalul, nebunia poetului, desigur că unele fapte au fost potrivite acestei gradațiuni. Că G. Călinescu pune pasiune este vizibil în felul cum vrea să sublinieze superioritatea lui Eminescu printre junimiști. Mai tîrziu, va reveni asupra accentuatei inferiorități a unor junimiști, de exemplu Nicolae Gane, executat în biografie cu două vorbe. G. Călinescu e contrariat că Eminescu său are alte reacții decît cele prescrise și cînd un izvor arată că poetul în momente bahice fraterniza cu „inferiorii" săi reține momentul ca pe o excepție. În concepția sa, aristocrația geniului nu comite astfel de erori. Biografia sa rezistă prin tentativa integrală, prin neastîmpărul speculativ, prin capacitatea investigativă și talentul de sinteză, prin intuiția de geniu.

Entuziasmul lui G. Ibrăileanu la apariția cărții nu era gratuit : „Mirarea mea — căci aceasta e starea de suflet pe care încerc s-o expun aici — este că biografia poetului, așa cum o merită el și care mi se pare irealizabilă în condițiile actuale ale istoriografiei noastre literare, o am aici, pe masă, dinaintea mea". Cartea prof. I. Crețu ni se pare însă mai aproape de gustul criticului ieșean, deși biografiei sale documentare îi lipsește intuiția și strălucirea celei călinesciene. Biografia sa e lucrare de așezat cronicar, în care intră sănătoasă pioșenie, fără superficialitate sau hagiografie.

Stilul e uneori al pomelnicelor unei vechi biserici moldovenești : **„Frații și surorile"**. Soții Eminovici au avut unsprezece copii. Primul este Șerban, născut în 1841 ; al doilea, Nicolae (Nicu), născut la 2 februarie 1843 ; al treilea, Iorgu (George), născut în 1844 ; al patrulea, Ruxandra, născută în 1845, dar moartă de copilă ; al cincilea, Ilie, născut în 1846 ; al șaselea, Maria, moartă la 7 ani ; al șaptelea, Mihail (Mihai), poetul ; al optulea, Aglaia, născută în 1852 ; al nouălea, Henrieta (Harieta), născută probabil în 1854 ; al zecelea, Matei, născut la 16 noiembrie 1856, iar al unsprezecelea, Vasile, născut nu se știe precis cînd și mort, se crede, la vîrsta de un an și jumătate.

Precum se vede, trei din ei n-au depășit vîrsta copilăriei. Dintre ceilalți, numai doi au depășit vîrsta maturității medii : Matei, care a atins vîrsta de 73 de ani, și Aglaia, care a murit la 54 de ani, amîndoi fiind căsătoriți și avînd urmași.

Ilie a murit la 16 ani ca student în medicină, la București, îmbolnăvindu-se de tifos, pe cînd îngrijea, se zice, pe soldații bolnavi din spitalul militar. Iorgu a murit la vîrsta de 29 de ani, în 1873, pe cînd era în curs de a face o strălucită carieră militară (...) Cel mai mare dintre frați, Șerban, după ce a studiat medicina în Germania, fără s-o termine, a murit alienat la Berlin în 1874, la un an numai după sinuciderea lui Iorgu, în vîrstă de 33 de ani. Nicu s-a sinucis în 1884 și a fost înmormîntat la Ipotești. Henrieta, paralitică din copilărie, a murit la Botoșani în vîrstă de 35 de ani, în anul 1889, luna oct.

Destinul lui Mihail se va urmări în paginile prezentei scrieri."

Totul este examinat cu atenție în vederea exactității. De aici o mai bună evidențiere a unor momente biografice și a unor trăsături-cheie. Activismul său politic consecvent pe foarte naturale principii e unul din aceste aspecte. În montura lui, transportarea la 1875 de cărți interzise în Cernăuții Austriei este un gest ce nu se mai pierde între altele. Participare care nu ține nici ea de boemă și de dezechilibru, ci de o constantă atitudine. De altfel este una din trăsăturile care, urmărite egal, dau echilibru viziunii biografice.

Acuratețea expunerii face mai clară ca niciodată poate, însemnătatea ambianței cărturărești germano-transilvănene pentru poet, ambiantă decisivă în anii hotărîtori de formație ai poetului. Deși moldovean, postura lui este de exponent al superioarei ideologii politice a pașoptiștilor ardeleni, pe care îi va ridiculiza mai tîrziu, pe nedrept, Maiorescu.

Gazetăria de la **Timpul** nu mai este prezentată ca o nenorocire continuă și prof. I. Crețu atrage de mai multe ori atenția asupra denaturărilor acestui capitol biografic : Eminescu iubea gazetăria și avea pasiunea foiletonului politic. Indirect, ni se indică a doua sursă a celebrității sale care este aceea de ziarist politic, elogiat chiar și de adversarii săi.

Insistența asupra traducerilor din Rotscher **Arta reprezentării dramatice** și Hurmuzachi **Fragmente din Istoria Românilor** sînt justificate cu atît mai mult cu cît ultima, talmăcire de extindere a și fost tipărită. Poate tot atîta atenție ar fi meritat și traducerea din Kant a cărei ediție se pregătește. Efortul de sinteză lingvistică al poetului și-a lăsat și aici marca.

Sînt trăsături care marchează biografia lui I. Crețu recomandînd-o ca un bun instrument de lucru. Biografia călinesciană are însignele produsului de lux : realizează nu numai necesarul ci avansează mult mai departe de temeliile acestuia cu dezinvoltura marilor vocații. Fără vocația sfidării imposibilului, Ion Crețu ne-a dat o excelentă biografie.

Cititorul comod va voi să știe „care e mai bună". Ne aflăm în norocoasa situație să putem recomanda în egală măsură, dar făcînd precizările de rigoare, două biografii Eminescu ! Este o situație aproape singulară în cîmpul literelor românești. Cea a lui Călinescu strălucește prin vervă, talent, intuiție. Cea a lui I. Crețu impune prin sobrietate și supunere la obiect. Cititorul va fi obligat de această dată la o opțiune pe cont propriu, preferînd ceea ce i se potrivește. Este opțiunea la care obligă culturile bine constituite.

M. UNGHEANU

DELACROIX — HAMLET ȘI HORAȚIO

Premiile Revistelor

STEAUA : **A. E. Baconsky : „Remember", Victor Felea : „Reflexii critice", Mircea Tomuș : „15 poeți".**
Juriul : Aurel Rău (președinte), Virgil Ardeleanu, Leon Baconsky, Radu Enescu, Aurel Gurghianu, Eugeniu Speranția și Ion Vlad.

IAȘUL LITERAR : **Nicolae Țatomir : „Carmen terraestre", Florin Mihai Petrescu : „Concert minus unu", Corneliu Ștefanache : „Cercul de ochi".**
Juriul : Dumitru Ignea (președinte), Dimitrie Corbea, Andy Andrieș, Horia Zilieru, Constantin Ciopraga, Liviu Leonte, Alexandru Husar, Jules Nitulescu, N. Barbu.

ORIZONT : **Anghel Dumbrăveanu : „Oase de corăbii", Sorin Titel : „Dejunul pe iarbă".**
Juriul : Al. Jebeleanu (președinte), Ion Arieșanu, Traian Liviu Birăescu, Nicolae Ciobanu, Nicolae D. Pârvu, G. I. Tohăneanu, Damian Ureche, Franyo Zoltan.

NEUE LITERATUR : **Arnold Hauser : „Der fragwürdige Bericht Iakob Bühlmanns" (Indoielnicul raport al lui Iakob Bühlmann), Irene Mokka : „Alle Brunnen liegen offen" (Toate fîntînile sînt deschise).**
Juriul : Emmerich Stoffel (președinte), Călin Ileana, Astrid Connerth, Franz Liebhard, Alfred Kittner, Hans Müller, Helga Reiter.

KNIJEVNI JIVOT : **Vladimir Ciocov : „Peregrinări lirice".**
Juriul : Svetomir Raicov (președinte), Laza Ilici, Milan Iovanovici, Neboișa Popovici, Dușan Sablici.

UTUNK : **Kányády Sándor : „Függöleges lovak" (Caii verticali), poeme, — Páskándi Géza : „Pygmalion és Galatea" (Pygmalion și Galatea), teatru.**
Juriul : Letay Lajos (președinte), Balint Tibor, Horvath Imre, Huszar Sandor, Kacso Sandor, Laszloffy Aladar, Lörinczi Laszlé, Marosi Peter, Szabo Lajos.

IGAZ SZÓ : **Molter Károly : „Szellemi belháboru" (Luptele lăuntrice ale spiritului, eseuri), Bajor Andor : „Föur, irja a többihez" (Ospătar, nota, vă rog) — schițe satirice.**
Juriul : Hajdu Győző (președinte), Balogh Edgár, Gálfalvi Zsolt, Izsák Jozsef, Janoshazy György, Márki Zoltan și Sütő Andras.

breviar

IOANA ADREESCU
„Soare sec"

Acum cînd proza tinerilor se îndreaptă spre punctul „roman", Ioana Andreescu renunță la un roman. Doar lipsa unor segmente de legătură care să facă joncțiunea dintre momente face ca „Soare sec", deși conține substanța unui posibil roman, să fie un volum de proze. Acum cînd literatura tinerilor se îndreaptă spre un punct citadin, chiar citadinizant, Ioana Andreescu reactualizează orizontul rural și anume acele implicații ale sale — suferința, mizeria, truda, boala, asprimea etc. — care au generat atîtea poncife. Acum în punctul intelectual mai curînd intelectualizant, nu rareori pseudo-intelectual al prozei tinerilor, autoarea propune o proză a experimentării fruste, transmise direct și limpede, fără speculație, fără elocvență, fără circumlocuție.

Debutul Ioanei Andreescu distonează în actualul moment literar. Faptul poate ilustra căutarea unui drum propriu, diferențiat orgolios de drumul colectiv și dacă e așa, biografia autoarei nu va fi senină, pentru că nesincronizații literaturii sînt de obicei ori ignorați ori negați.

Dacă epica volumului — războiul, dramele familiale pe care le provoacă, dezarticularea existenței lovită de privațiuni, interdicții, primejdii — are mari șanse de a atinge zone opacizate ale receptivității momentane (fapt situat în afara intenționalității, deci a vinovăției și erorii), modalitatea narativă dimpotrivă, se adecvează climatului actual. Personajul — narator este un copil, cu percepții de mare intensitate, cu o optică tulburător „aberantă", deformînd de preferință în sensul bizarului și al monstruosului. Receptiv mai ales la suferințe, perspicace și aspru, copilul-narator din „Soare sec" nu este ingenuu și fermecător. Este un ochi deschis mare și avid asupra lumii, lăsînd să pătrundă spectacolul suferinței, un ochi fără pleoapă, pentru că zăgazurile uritului sînt interioare. Ele stau lîngă izvoarele vieții și sînt: temeinicia legăturii de sînge, omenia, speranța.

ION IUGA
„Tăceri neprimite"

Arborele însingerat al acestei poezii se înalță dintr-un pămînt sumbru, bîntuit de focul și piatra originară, altar păgîn al instinctelor rănite de propriul lor ritual, departe de lumina rece și orgolioasă a sensibilității angelice. Ion Iuga este poetul care-l întrupează pe acel Adam căzut în păcat și care, fericit sau desperat în această ipostază, nu-și amintește niciodată de o existență anterioară, nu regretă un cer pierdut pentru totdeauna căci nucleul, centrul vital al aventurii sale existențiale se constituie din clipa miraculoasă a prezentului, fără trecut și fără viitor. Acest faun care-și proclamă o frumusețe septentrională are voluptatea ramurilor noduroase, a șerpilor înflăcărați și persuasivi, a fîntînilor misterioase în care se zbat stelele unei sărbători erotice nevinovate, fără teama că o pedeapsă ar putea coborî de la o forță transcendentă.

Trebuie să spunem că universul lui Ion Iuga sălbatic și ignorîndu-se pe sine în autenticitatea trăirii, și-a cucerit această libertate de expresie în planul estetic (aliajul de frustețe primară și rafinament insolit se realizează uneori surprinzător) tocmai prin subordonarea sa unor comandamente etice organice, fără nici o premeditare exterioară, sterilizantă. Poetul se supune condiției sale cu naturalețea și grația nesofisticată de teoriile unor mai vechi sau mai noi cosmogonii, căci, dacă în alte cazuri astfel de programe abstracte ar putea da naștere unor flori bizare și chiar captivante, pe el l-ar ucide.

Tăcerile neprimite *ale lui Ion Iuga, prin natura și originea lor de făptură sălbatică, instinctuală, pendulează între jubilație și tristețe (cu un ochi rîd cu altul plîng), dar nici bucuria și nici durerea nu coboară la rangul unor repere tăcute, ci se completează reciproc după principiul dinamic al vaselor comunicante. Oricît de viguroasă ar fi o poezie, oricît de sănătos sau bolnav i-ar fi organismul, legea sa supremă de comunicare o găsim în tăcerea de dincolo de cuvinte.*

Nicolae CORVIN

ARHIVA ARGHEZI

EDIȚIILE NAȚIONALE

Capitolul unor serii de volume selecționate din literatura noastră care să stea permanent la îndemîna oricărui cititor, l-a preocupat pe Arghezi în egală măsură cu proiectul tipografiei și editurii personale din Mărțișor care, se știe că nu a putut funcționa, nu din lipsă de idei sau planuri literare...

Dintr-o convorbire pe tema ce cărți ar fi necesare pe toată viața unui tînăr cărturar, citez cîteva idei ale lui Arghezi.

„O carte nu trebuie neapărat citită cînd o și cumperi. Ea are nevoie de anume stări sufletești și poate că și de o anumită vîrstă. Dacă o povestire scurtă, anecdotică, o poți citi călătorind cu tramvaiul, pentru un poem îți trebuie, pe lîngă o oarecare maturitate și o liniște pe care nu o poți avea în fiecare zi... Dacă nu cumperi cartea cînd apare, peste un an sau doi riști să nu o mai găsești întreagă nici în biblioteci. Se presupune că un tînăr intelectual, și acum sîntem aproape toți intelectuali, are nevoie de o cît de sumară avere spirituală, în cărți. Tînărul nu poate avea nici azi un Eminescu întreg, o ediție completă a cronicarilor, mai puțin un Galaction, Sadoveanu, Slavici, Caragiale sau Agîrbiceanu, adunați în volume și ediții frumoase, pure și virginale, de sine stătătoare... Tot ce apare e dublat de un așa zis „aparat critic" — prefață, postfață, păreri universitare, note, comentarii, etc., etc. Nimic nu-i mai inegal ca o părere pripită de critic asociat autorului unui volum : viața literară ne-a demonstrat-o cu prisosință, cu atît mai mult cu cît cei mai mici de obicei îi imită sau îi înjură pe cei mai mari care le-au fost, într-un fel, dascăli... Ne lipsesc niște ediții fundamentale, niște ediții naționale, întregi, curate, concepute pe o durată de cel puțin 50 de ani, care să fie tipărite fără economii și care să alcătuiască un început de zestre obligatoriu pentru fiecare familie românească de intelectuali"...

„Pe vremuri editurile erau puține și un autor era obligat să accepte nazurile și opiniile „domnului editor" ridicat de obicei dintre samsarii de literatură și transformat în critic și cenzor. ...Mie, de pildă, editura Ciornei mi-a eliminat și a făcut pierdute, peste o mie de pagini de manuscris, din cărțile pe care mi le-a tipărit și plătit derizoriu... Un manuscris era plătit prost, chiar foarte prost. Am văzut un manuscris de Gîrleanu la o editură, fosta editură Alcalay, care fusese vîndut pe cinci franci într-un moment cînd Gîrleanu nu putea să-și plătească masa... A trecut înfometat pe la el : uite un manuscris, dă-mi cinci lei ca să pot mînca ! Pe atunci se putea mînca cu un leu, cu doi lei... Cinci lei vîndut pe vecie ! Situația ne rușinează, dar a fost ! E o situație fostă românească, dar nu românească ci dictatorial burghezească. Burghezia nu este o stare numai de bani. Este și o stare sufletească pe care o dă banul și e regretabil că „bourgeoisie" cuvînt care în franțuzește însemnează cetățenie, a luat figura asta hidoasă la noi"...

„Ași vedea aceste ediții naționale făcute cu generozitate, cu toate atributele majore ale calității pe care le poate asigura azi o epocă de socialism pentru fenomenul de artă și cultură. Ele ar reconstrui un trecut de mare spiritualitate românească de care prezentul are nevoie, ca și viitorul. Găsit un format și o prezentare de fină și sobră expresie, seria volumelor ar asigura, cerințele firești ale unei epoci în care patriotismul înseamnă o cultură și cultura o civilizație imensă într-o operă de o vastitate fără precedent a cărei utilitate, pentru civilizația românească, este cel puțin egală și la fel de importantă cu reconstituirea unui oraș... Marea noastră zestre literară e concentrată în cîteva sinteze. Orice iubitor de carte frumoasă ar investi sutele trebuincioase de lei anual ca să aibă el și moștenitorii lui, pe viață, o colecție originală și completă, legată, de ce nu, în piele, cu ferecături de argint. Marii noștri înaintași ai gîndirii și condeiului merită, măcar la înfățișare și durată, o carte ca Scriptura... Fie într-un tiraj succesiv, fie sub un tiraj inițial de o sută de mii de exemplare, edițiile s-ar înscrie într-o acțiune de durată a țării întregi cu interesarea învățămîntului, a Universității, a forurilor de artă și cultură, Academie, etc... Cărturarul de azi și cultura românească are nevoie de asemenea ediții fundamentale, monumentale și naționale, nu pentru un orgoliu de paradă. E momentul să ne adunăm averile sufletului, ale timpului și ale istoriei și să le transformăm, multiplicate, în cărți și cărțile în valori concrete, care să se poată întoarce întregi în conștiința poporului cărturar... Cine ar fi să le realizeze, o editură ? Nu cred. Mai de grabă o comisie națională cu sarcini și împuterniciri speciale care să nu fie subordonată unor interese de grup — așa cum, de pildă, s-a procedat cînd s-a adus, înapoi în țară, Cloșca cu pui de aur".

Convorbire notată în martie 1964, într-un popas făcut sub arborii de pe malul lacului Mogoșoaia.

P. S. — Greșeli de tipar în anteriorul articol al „Arhivei Arghezi" obligă la republicarea frazelor unde s-au produs : „Arghezi căuta cuvîntul necesar pînă ce îl potrivea intenției și nu-și dădea la tipar un text pînă ce nu era închegat după voia lui"... „Există o estetică a limbii românești pe care orice purtător de condei se cade să o cunoască : de asta e scriitor și cărturar !".

Baruțu T. ARGHEZI

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

JURNAL DE POET

PASCAL
şi secolul său

„Le plaisir de la solitude est une chose incomprehensible".
PASCAL

Prilej de nesfîrşită meditaţie rămîne Pascal pentru toţi cei solitari, cei ce într-o bună zi au norocul să bage de seamă că vîntul ce macină lumile îşi are obîrşia sa în piatra unghiului de necuprins. Unde trebuie căutat Pascal? M-am luat pe urmele Port-Royalului şi n-am găsit nimic; căutam chilia aceea săracă şi centura aceea de bună voie care concentrează căi şi îndeamnă spre unica dimensiune aducătoare de rod. Să nu ne amăgim — nu este nimic în afară, totul e lăuntrul nostru care poate să se dezvăluiască. De cîte ori am trecut mai în grabă pe lîngă aceste pînze învechite numite şcoala olandeză şi n-am băgat de seamă că aceste pînze sînt contemporane cu Pascal, că Vermeer este la fel de enigmă ca şi autorul Apologiei. Ce-i cu lumina asta din „La Peseuse de Perles dite la Peseuse d'or"? Nicăieri în toată istoria picturii nu poate fi găsită. A citi din Pascal în singurătate din însemnările lui ultime sau a pogorî lîngă o pînză de-a lui Vermeer oare nu-i acelaşi lucru? Ce este arta Domnule Profesor? Ce cîntăreşte femeia asta în miez de lumină ultimă cu aceste perle microcosm sub balanţele judecătorului? Nu ştim despre Vermeer decît că a fost botezat la Delft într-un schit de octombrie 1632 şi a pierit într-un altul. Pascal avea 9 ani pe atunci şi Pelerinul cherubinic al lui Angelus Silezius era copilandru.

Vermeer, Pascal, Silezius. Secolul al 17-lea. O viaţă de om nu ajunge să termini măcar lumina unuia de contemplat. Ce este contemplaţia? Oricare din aceşti 3 pelerini cherubinici pot spune cîte ceva despre ea. Cît de ciudat totuşi că unul e dintr-o lume **pură** celălalt din una **catolus** şi celălalt pelerinul în căutare.

O paralelă între **cartea orelor** şi pelerin va lămuri ochiului domolit de lumini unde vorbeşte **renunţarea** şi unde **enunţarea.** Apoi lumina lui Vermeer chiar lîngă cea rembrandtiană se va dovedi în intensitate. Jurnalul lui Pascal pe lîngă cel kierkegaardian. Nimic nu-i mai străin ochiului de astăzi grăbit decît contemplaţia. A învăţa asta este imposibil dacă nu o posezi deja cum spune prietenul nostru maestrul Drumului de ţară.

Sînt ani şi încă mulţi vor trece pînă vom deprinde din nou cîte ceva despre aceşti trei contemporani pe care vremile actuale n-au ochi să-i priceapă.

Vermeer este necunoscut. Şi specialiştii se grăbesc să-l istoricizeze.

Pascal este mereu subiect de doctorat şi atît.

Iar Angelus Silezius în toate librăriile de-l vei căuta şi n-ai să-l găseşti. Într-un pod de anticar prăfuit Pelerinul cherubinic îşi aştepta contemplatorul...

Cine mai ascultă lamentaţiile lui Thomas Tallis mort în 1585 sau Officium Defunctorum al solitarului Thomas Luis de Victoria?

Drumul de la Freiburg printre zidurile de zăpadă din Vosgi, la Paris unde copacii sînt înmuguriţi şi Louvrul este pustiu şi cei solitari sînt de neîntîlnit şi poate inexistenţi... Ei însă sînt sarea aşa cum o vedem în aproape toate pînzele acestea olandeze ce ne-au rămas unde lîngă pîinea şi paharul cu vin străjuie cupa cu sarea pămîntului. Secolul şaptesprezece. Un tînăr student român dă colbul la o parte de pe obrajii copiilor ce nu-i mai întreabă nimeni nimic.

Ion ALEXANDRU

21 februarie 1969, Paris — Louvre

Poeme de
ILIE CONSTANTIN

Coline cu demoni

lui Leonid Dimov

Cum mi se-arată fără de vină
demonii negri de pe colină!
Cu ochi în lacrimi şi viaţa-n sînge
îi văd în cerul ce se restrînge.
Tace oraşul, ora-i pustie,
nimeni pe cale se-alătură mie,
de pe coline pînă sub stele
demoni visează sub genele mele.
Trupul lor nu e pentru vedere
suflul lor arde lumea de sfere
şi-i contemplarea pieire lină
a nenumiţilor de pe colină.
Oare doar mie mi se arată
neamul lor, veşnic fără de pată,
eu doar sînt martorul tristelor ginte
de care soarele se dezminte?
Fiu al amurgului sînt şi mă bate
lungul vacarm de singurătate,
în care toate urlă spre mine
şi tac doar demonii de pe coline.
Trupul lor însă nu-i spre vedere,
suflul lor arde lumea de sfere
şi-i contemplarea pieire lină
a nenumiţilor de pe colină.

Florile-glasuri

Răsună în văzduh petale purpurii
pe munţii albi unde ninsoarea-i plină
de miresme
şi-i ca o împăcare trecătoare.
Flori roşii vin din alte lumi şi cad deschise
pe urmele înspăimîntate de jivine.
Şi sună vestitor căderile nemaivăzute.
De n-ar fi suflete de prin neunde
ori picături din sîngele neantului
Te-apleci şi iei în palmă floarea-glas
şi viaţa ta o spulberă pe linia lumii
şi-un murmur trecător te roagă să asculţi
dar moare fără înţeles.
Răsună alte flori de purpură căzînd pe nea
iar cîinii fug de ele, atinşi se scutură
înfricoşaţi
şi urlă toţi necontenit, voind s-acopere
suavul murmur de petale în văzduh,
florile-glasuri neînduplecate
ce-i dau zăpezii ochi adînci şi roşii.

Ninsoare în munţi

Năvala nordului se abătu
fără durere, cum ceruseşi tu.
În brazi ea coborî ca o povară
doritâ şi-aşteptată de cu vară.
Tot ce mişca încetini treptat,
în nevedere munţii s-au mutat,
de parcă doar în visuri umbra lor
s-ar fi-nclinat spre noi ameţitor.
O, eu ştiam mai de demult că nu-s
decît obsesii-forme în apus
întrerupînd la orizont sever
ca o tradiţie uitatul cer.
O lume se aşează din înalt
legînd tărîmul viu de celălalt,
adaos din adaos orb şi mut
pămîntul cu uimire a crescut.

Atita somn se cerne peste noi,
spre vis sînt trecători adînci şi moi,
aproapele, departele pe rînd
trec peste gene, se-mpreună blînd.
De ce mai sînt? De ce nu m-am întins
trunchi negru nins, lăsîndu-mi într-adins
(ca flacăra din rug, cu treamăt larg)
să se desfoaie sufletul zbătut
în vîntul nou — o pînză la catarg
tirînd spre cer carena mea de lut!

Marele canion

Un mare canion a lovit
pămîntul înaintea paşilor mei
şi eu mă chinui să-l acopăr cu cuvinte
şi malurile să le leg cu poduri de cuvinte.
O, ceas de neştiinţă cînd copilul
creşte hotărîtor cu-n pas de carne,
cînd frumuseţea mută încă-o linie spre
armonie
pe chipul tinerei temei în somn.
Oră de taină şi seisme invincibile
îndepărtînd un ocean de altul
într-un vis tectonic.
Şi, mai ales, răgaz al ruperii de timp
al înnodărilor de lumi
trecînd fără de urme
prin simţurile noastre neîntinse,
cum trec imagini pe lîngă ureche,
şi rugăciunea din altar pe lîngă cai.
Cuvinte, jefuiri de sensuri, mă-nconjoară
şi inima mi-e apăsată de cuvinte,
din toată fiinţa mea pornesc cuvinte,
ca vrăbiile dintr-un arbor iarna
şi ca miasmele dintr-un cadavru.

Rîuri subterane

Voi, ape fericite, pietre oarbe
din ne-ntreruptul început al lumii,
candori dumnezeieşti, speranţe
ale pămîntului, nenumărate.
Ce bucurie, doamne, e a voastră
să nu fi fost de la origini întîlnite
de om, voi cele fără de culoare
asemeni nevinovăţiei.
Pe malurile voastre altfel însorite
stau morţii împăcaţi, adăpostiţi
asemenea drumeţilor sub un acoperiş
pe care viscolul e gata să-l sfărîme.
Voi, pietre oarbe, ape fericite.

Fluture de mătase

Irinei C., la patru ani

Copil demult, uitat în oase
ori risipit de ani cu totul,
prin razele de ochi duioase
ce lesne îţi era înotul!
Din leagănul uimit alene,
înlănţuit în nea subţire,
zburai, porneai în sus prin gene
purtat de propria-ţi privire.
Strîns înfăşat tu condamnatul
la neclintirile candorii,
pluteai de-a lungul şi de-a latul
învălmăşindu-te cu norii

Erai un flutur ce visează
zidit în borangic de carceri,
prin stele oarbe la amiază
un zbor pierdut, fără întoarceri.

Auz

Noaptea pămîntul mişună de crime,
răsună gemete de moarte şi neînchipuite
hohote de izbîndă, bestiale.
Peste toate
urechea omenească a sărit cu disperare.
Cum am putea trăi de n-am fi surzi?
De-am auzi asasinatele nenumărate
ale copacilor ce se sugrumă în lumină?
O piatră lunecînd porneşte urletele
pămîntului şi ierbilor lovite,
orice mişcare e durere şi agresiune.
Sînt prea încete glasurile celelalte,
cine-ar pute-o spune cu adeverire?
Poate că sînt la fel de slabe sau puternice
cu glasul meu în faţa mării.

Glorie ţie, învingător al lumii,
Auz, călcînd peste cadavre!

Un om în noapte se-apleca cu groază
peste prăpastia gunoaielor, lîngă oraş,
şi inima-i îmbătrînea, şi o ninsoare
de spaimă îi cădea în păr,
căci auzea cum în adînc se sfîşie
armatele de şobolani urlînd
cu glasuri neînchipuit de omeneşti.

Glorie ţie în vacarmul de eternitate,
Auz, părinte al oamenilor. Amin.

Cînd seara

Cînd seara, de pe celălalt versant
ajunsă-n culme stă să se închege
văd duhul-de-prăpăstii delirant
venind spre viaţa mea, fărădelege.
El urcă de prin neguri, din spărturi
rămase-n glob din nemaipomenire,
ca suflul ne-nţeles al unor guri
ce-s martore-nceputului de fire.
Miriapodic suie din străfund
pe treptele de munţi ce îl îndură
şi viefile în arbori se ascund,
tot ce-i tăcut îl prejmuie cu ură.
Căci el, străin, spre stele dă în brînci,
doar ele-i sînt, în jur nimic nu-i este,
şi-n timpul lui de răsuciri adînci
făcutu-i doar durată şi poveste...
Tu, duh, viteză nemişcată, gînd,
prin fulgii de ninsoare, prin derute
de lung coşmar, atomii mei trecînd
tinjesc spre tine în trăfeşti volute.
Aşteaptă-ne, îţi strigă, cît mai sui
la capătul de clipă te-om ajunge,
cînd va fi scrum fesutul amărui
al întocmirii gata să ne-alunge.
Aşa-mi aud atomii, delirant,
vorbindu-i duhului fărădelege,
cînd seara, de pe celălalt versant
ajunsă-n culme, stă să se închege.

MIHAI GHEORGHE — CERAMICA

avantpremieră editorială

GEORGE IVAŞCU

Istoria literaturii române vol I.

Adresată unui public foarte larg, de la cercetătorul specializat pînă la cititorul obişnuit, lucrarea lui George Ivaşcu îmbină metoda ştiinţifică cu stilul atrăgător. Aşa cum însuşi autorul o spune, cartea este „...un rezultat al meditaţiilor asupra căilor urmate de literatura română, meditaţii întemeiate pe lectura operelor şi sprijinite pe bibliografia fundamentală".

HORIA STANCU

Întoarcerea în deşert

(roman)

Continuînd seria lucrărilor generate de meditaţia asupra istoriei, Horia Stancu ne propune o viziune proprie asupra destinului lui Alexandru cel Mare: **„...Întoarcerea în deşert** nu este o nuvelă istorică propriu-zisă şi nici o încercare de a romanţa încă o dată viaţa celebrului Alexandru cel Mare. Am avut intenţia să analizez destinul cuceritorilor şi al imperiilor a cărei valabilitate să depăşească o epocă determinată", declară autorul.

MARIANA COSTESCU

Poemele desăvîrşirii noastre

CITĂM:

N-am nici o obligaţie faţă de nimeni.
N-am să vă spun să iubiţi florile şi nici păsările
pentru că florile se scuturâ, pentru că păsările pleacă

Spre cine ştie unde, pentru cine ştie cînd.
Dar am obligaţia cuiului faţă de perete
şi a rădăcinii faţă de pămînt,
a rugăciunii faţă de cuvînt,
a cuvîntului faţă de apa fără noimă
în care plutesc ciorapi de zale şi tinichele...
Poate din moarte s-a născut desăvîrşirea.
Închisă-n oul morţii ea trăieşte.

Pe braţele lui Şiva curg grădini...

NICOLAE IOANA

Moartea lui Socrate

— XXXIV —

Nu mi se trage moartea din vis,
mi se trage moartea din mine,
din ochii, din braţele, din picioarele mele
nu mi se trage moartea din vreo pasăre,
din sufletul meu ca dintr-un iaz înflorit,
mi se trage moartea dintr-un cuvînt
ce-a crescut în mine ca plămînii în lupi,
în acest cuvînt aleargă toate şi plîng,
mama îngenunchează în el pioasă,
prin acest cuvînt aleargă păduri
şi iarba creşte mare în acest cuvînt,
în acest cuvînt intră peştele, sarea şi pămîntul
şi stelele şi toate cîte sînt,
nu mi se trage moartea din ură,
din vis, din alb, din negru, din pămînt.
Îl văd alergînd, îl văd fugind
prin oameni, prin şoaptele lor
cuvîntul — cea mai mare făptură.

ŞTEFAN POPESCU

Neobosita laudă

Răsplata

V-am tors firele firii
cu spumele, cu zefirii.
Voi mi-aţi întors tot tortul
în cilţi, de îmi dau ortul.

V-am prefirat pe deşte
de rugă ce de greş vă fereşte
şi mi-aţi adus cătina,
mi-aţi ferfenifit lumina.

V-am strîns în cuib: inima,
din voi gonit-am stima
şi-mi viscoliţi vatra
simţirilor, acum cu şatra
să cutreier pribeag făr de popas;
alături cu alte gloabe pasc pe islaz.

V-am ridicat pe aripi, lăicere,
m-aţi miluit să am patru picere.

„Mi-e ruşine tot mai mult cu fiece zi — mărturiseşte Pasternak într-un poem — *Că în secolul unor astfel de umbre / O boală înaltă / Se mai numeşte cîntec. / Oare e potrivit să i se spună cîntec sodomei?"* Adăugăm acum la cele două capitole, sentimentul naturii şi stihia feminină, această conştiinţă a înaltei boli. Versul e un chin, o sodomă de ispăşire şi purificare. Şi un mijloc de supravieţuire, o supapă. Intrînd în laboratorul artistului trebuie să ţinem seama de asta. Dar mai întîi o altă mărturisire, luată de data asta din fragmentele autobiografice publicate postum *(Noviî mir, 1,1967)*:

„Mie mi se pare că Maiakovski s-a sinucis din mîndrie, din cauză că a condamnat ceva în sine, sau în jur, ceva cu care orgoliul său nu se mai putea împăca. Esenin s-a spînzurat pur şi simplu negîndindu-se la urmări şi în adîncul sufletului mai spera poate că n-o fi chiar sfîrşitul, că oricum, nu se ştie niciodată, vom trăi şi vom vedea. Marina Ţvetaeva toată viaţa s-a ferit prin scris de treburile de zi cu zi. Cînd a observat că asta înseamnă un lux inadmisibil şi că, datorită fiului său, va trebui o vreme să-i jertfească seducătoarea pasiune şi cînd privind cu luciditate a văzut haosul, impenetrabil prin operă, fix, neîndurlecat, tipicar, atunci în spaimă ea s-a buimăcit de tot şi neştiind încotro s-o apuce de groază s-a ascuns, în pripă, în moarte, şi-a strecurat capul în streang ca sub o pernă. (...) Şi mi se pare că Fadeev, cu acelaşi zîmbet al său vinovat cu care a ştiut să se furişeze printre manevrele viclene ale politicii. în ultimul minut înaintea împuşcăturii, a putut să-şi ia rămas bun de la sine cu nişte vorbe ca astea: „Ei, uite că totul s-a isprăvit. Adio, Sasa." Găsim aici atitudinea lui Pasternak faţă de scriitorii respectivi, critică, lucidă şi îngăduitoare. (Dar ei toţi s-au chinuit de nedescris, s-au chinuit în aşa grad încît sentimentul amărăciunii apare deja ca o boală sufletească). Se vede însă şi poziţia sa faţă de moarte în general. Adevărat că n-a fost un combatant, cum spuneam, dar a privit viaţa cu mai multă înţelegere decît aceştia. Şi nu mai puţin dramatic. Lăsînd să treacă dezastrul prin el s-a simţit nu numai cruce de cimitir pe care unele litere nici nu se mai disting, (cum îi plăcea să citeze din Proust) dar şi paratrăznet. Acesta scurge furtuna în pămînt, şi-i supravieţuieşte. Nu ştiu cine, Ahmatova mi se pare, vorbind de Pasternak, spunea: „figura lui de cal arăbesc". Dar şi versul acestuia, în stepa liricii, face figură de cal arăbesc.

Să studiem acum zăpada din poezia lui. S-o observăm cu microscopul, fiindcă e apropiată şi sub ochii noştri, ca lacrima. S-o observăm cu telescopul: e îndepărtată ca stelele. Un întreg univers. Fulgi iuţi, sclipind mărunt, chiciură, promoroacă, sloiuri de gheaţă, mai ales, pe care poţi să aluneci şi să-ţi frîngi gîtul, ori sînt capabile să-ţi cadă de sus de pe streaşină în cap, şi să nu te mai scoli. Sloiurile de gheaţă. Apoi troienele — să nu uităm troienele.

Există şi ninsori sentimentale

„Ningea, ningea pe-ntreg pămîntul / În toată zarea / Ardea luminarea pe masă / Ardea luminarea. // Aşa cum roiesc musculiţele vara / În jurul luminii, noian / Toţi fulgii, toţi fulgii din curte / Se-nvîrtejau la geam. // Lipea pe geam viscolul cercuri, / Săgeţi indicînd depărtarea / Ardea luminarea pe masă / Ardea luminarea // Pe tavanul luminat / Se culcau umbre amare. / Destine ale încrucişării // Încrucişări de mîini, / Încrucişări de picioare. / Şi căzeau doi pantofiori. / Cu zgomot jos / Pe rochie luminarea îşi picura / Lacrimile sfios / Şi totul se pierdea în pîcle zăpezii. / Albă, căruntă / Ardea luminarea pe masă / Ca o rugăciune de sfîntă, / Şi un ungher, sufla în feştilă / Şi focul ispitei învolburate / Îşi ridica precum un înger cele două aripi / Încrucişate / A nins toată luna în februarie / Şi mereu, ca ninsoarea, / Ardea luminarea pe masă / Ardea luminarea". E o noapte de iarnă dintre cele plăcute. Alteori cît vezi cu ochii — poeme întregi înzăpezite. În mijlocul lor, într-un turn de fildeş — nu degeaba a fost criticat de intimism — poetul. Poate cel mai mare înnămeţit din cîţi ştiu. Şi apoi cîtă nostalgie şi dor de ducă! Tocmai fiindcă e prins ca o corabie cu pînze între gheţurile troznitoare; cu ochii şi cu sufletul lipiţi de locul unde ar trebui să fie soarele, în aşteptarea unui dezghet mereu amînat. Are undeva un vers foarte trist: „Martorii oculari vor dispare".

Poezia lui Boris Pasternak e o poezie de martor. Ca şi cînd ar asista la un proces. Procesul propriei vieţi la care ar trebui să depună mărturie. Cum că a existat, a văzut, a simţit, s-a îndurerat — şi a iubit. N-a fost un elegiac. Dar n-a fost nici un luptător. *„Noi vom pieri cu totul sincer / Noi n-am promis să luăm redute"*. Redutele să le ia Maiakovski. Şi chiar le-a luat, pînă la un punct (Autorul „Înaltei boli" a avut o mare admiraţie pentru opera acestuia, din prima sa perioadă mai ales, deşi nimic mai depărtat de spiritul, tonalitatea discretă, abia şoptită a versurilor sale, decît vuietul „în gura mare", larma lui Maiakovski). El a fost omul care, pierdut printre hîrtii, ascultîndu-l pe Chopin, ori Beethoven, traducîndu-l pe „Faust" ori ne Shakespeare ori Rilke, din cînd în cînd, cu fular la gît şi zgribulit, întredeschide fereastra şi întreabă puştii care se hîrjonesc în curte: *„Hei, copii, acum ce secol / Este în ograda noastră"* ?.

Opera sa poetică e greu de prins într-o formulă. S-ar putea spune că dezvoltă şi duce la ultimă consecinţă o anumită tendinţă a versificaţiei ruseşti — aceea reprezentată de Briusov şi Blok. În acelaşi timp însă, dincolo de simbolismul, avangardismul acestora, întîlnim şi un romantism cristalin şi curat, cu multe rădăcini în Lermontov. Iar dacă adăugăm apoi acele accente foarte europene şi moderne, ca la Ahmatova şi Tvetaeva... Deci atîtea tendinţe contradictorii şi învălmăşite... Toate acestea, topite la temperatura înaltei boli, au creat acel stil unic, de neegalat, — stilul Pasternak. De fapt, geniul său, cred, conştiinţa sa artistică nemaipomenit de pură.

„În toate, doamne, -aş vrea s-ajung / La ultimu-nţeles. / Esenţa drumului cel lung / Şi-a sufletului mai ales. // La miezul stinselor lumini / S-ajung victorios / La temelii / La rădăcini / La măduvă, la os, / Mereu al soartei tainic fir / Prinzînd cu mîini subţiri / Să simt, să cuget, să mă mir / Să fac descoperiri". Această revelaţie a ultimelor înţelesuri — care sînt întotdeauna simple — trebuie luată în consideraţie cînd i se analizează scrisul. Scrisul lui e un rod al contemplaţiei dezarmate şi dezarmante. Un om în toată firea care îşi pierde o viaţă uitîndu-se la lucruri, zile, la anotimpuri, la tot ce e în jur, la evenimente, căutînd să înţeleagă ce e cu acestea toate. Şi în piept, tot timpul „se coace a inimii uneltire", precum complotul boierilor împotriva lui Ivan cel Groaznic. Trece vremea. *„O, de ştiam de la debut, / Că rîndul scris cu sînge-omoară, / Că flecuştele de rînduri / Te-afundă-n gît şi te doboară / Lăsam isprăvile acestea / Cu un substrat primejdios..."* Cu fiecare nouă artă poetică a sa (are multe), încearcă să se apropie şi mai mult de adevăr, ca şi cînd — fiindcă sîntem în zodia zborurilor în sus — ar încerca să-şi corecteze traiectoria versurilor, pînă la o precizie de cîtime de milimetru, spre neant! Cu alte cuvinte şi mai în limbajul nostru — spre inima omului.

Autorul a fost un estet, un rafinat. Om de carte, de muzică, de pictură. A pus o mare bază pe cuvîntul sucit, expresia rară căutată în viaţă şi în dicţionar. Multe poezii din tinereţe sînt ambigui, greu de înţeles chiar de iniţiaţi — necum de mase. Evoluţia s-a făcut spre simplitate, spre redarea unei emoţii. Dacă în prima perioadă forţa poemelor sale ar consta în ineditul expresiei şi al formei, — cea de a doua jumătate a vieţii artistice se reazemă am putea spune, pe sentiment. Forţa expresiei — forţa sentimentului. Cam asta ar fi balanţa. Poetul mărturisea odată că nu-i place stilul său de pînă în anii 30.

„Toate drumurile lumii ne mănîncă în palmă" — după expresia lui Saint-John Perse. „Drumul" unui mare poet ne aşteaptă, sîntem dornici să descifrăm mesajele captate de praful lui sensibil care, cică, arde pentru noi.

Tîrîndu-se pe un sloi, sau pe o alee cu frunze moarte sau printr-o noapte albă, de-a lungul mestecenilor, iubirilor şi turlelor, versul măiestrit încrustat al lui Boris Pasternak este ca o broască ţestoasă sub un test de viaţă.

În dulcele stil clasic

de NICHITA STĂNESCU

Sunet și trădare

Ca să mă vezi, ca să te odihnești,
Ca să fiu lung, ca să fiu altădată,
Se pierde miracolul din „Ești"
Și himenul din ochiul meu cel sfînt de fată.

Gura ! Tăcere ! Primesc semnale,
Mi se comunică din rotile cerești :
Sunt populat de animale,
Sunt populat de-ai fost și ești.

Tăcere ! Să nu mă trădeze propriul meu trup
Să se lase ninsoare, să se lase ninsoare,
soare,
Aleargă în munte jigăritul lup,
Mănîncă de foame zăpadă,
Din botul lui lung îi curg bale,

Ale dumitale, ale dumisale.

Urlă echipa

Tăceți prieteni, bățeți din palme
Mai rar, mult mai rar,
Inima mea patinatoare
Inima mea înstelată în soare
Abrar fiți-ar privirile calme
Și măruntaiul de jar !

Eu — sunt de gheață, înghețat
Ciolanul, spuza de sînge
Patinoar, doamne, s-a arătat
Ochiului tău care plînge.

Nu-mi turburați inima, nu-mi turburați
Lăsați-o să-mi patineze peste genunchi
Peste frați
Peste unchi

Stă întins totemul, stă întins,
Patinează peste el inima lui
Muntele e nins, sîngele învins,
Piscul muntelui — albăstrui.

Dacă voi ziceți alt ritm, dacă
Voi bățeți din palmele lui Noe
S-ar dărîma sublima orcă
O-la-ra-ri la-o-a-h-o-e.

Lăsați princesa ca să patineze
Pe trupul meu de gheață și de rece
Miragii, o apoteoze
Unu, doi, trei, nouă și zece...

Noi doi

Noi doi suntem doi cîini și două
Ametitoare dalbe ouă

Își clatină Mercur azi bărbăția
Fiica sa și fia
El caută mari comerțuri ca să facă
În proslăvita noastră țeastă dacă.

Și obosit el a rămas
Ciuntit pe țeasta noastră — nas.

Mercur !

Alergător prea șchiop impur

Ne cade azi în tubercule
Spoitul mușchi al lui Hercule
Cel obosit, cel dat la cîini
Noi îl mușcăm și azi și mîini

Ultimul distih mi-apare
Ca și o păscută floare.

Curentare

Te-am văzut, tu m-ai văzut, noi ne-am văzut
Să-mi fi fost brățară nervul
Nor de iarbă și păscut
Să îmi fi zărit ieri evul

Dintre zare mă preling
Doamne, stelelor piezișe
Iată-mă, m-aprind, mă sting
Cu Isuși pe cruci crucișe.

Vede ochiul meu doar stînga
Dreapta vede Doamne
Lîngă tine, lîngă, lîngă
Arme sînt și numai arme.

La piciorul răsfățat

Blană jupuită dintr-o vînătoare
Pentru pasul tău aerian
În decorativ ce doare
Eu ți-am fost doamnă mai an.

Tu aveai un soț subțire
Lung ca frînghia întinsă
De din care o oștire
Peste plai căzuse ninsă

Tu aveai un ochi mult verde
Și-o tăcere, ce tăcere
Se adună și se pierde
Cifra mea cea mai muiere.

N-ai să vii

N-ai să vii și n-ai să morți
N-ai să șapte între sorți
N-ai să iarnă, primăvară
N-ai să doamnă, domnișoară

Pe fundalul cel albastru
Din al ochiului meu vast
Meteor ai fost și astru
Și incest ai fost, prea cast

Uite-așa rămînem orbi
Surzi și ciungi de un cuvînt
Soarbe-mă de poți să sorbi
„S" e rece azi din sunt.

Așa de repede

Așa de repede ne vine insomnia
Brodîndu-ne ființe din afară
Vrei pielea mea să-ți fie iia
Care te îmbracă domnișoară

Vrei tu să bată azi bătrînul
Nichita nume din străbuni
Teiul și plopul și alunul
Anii și lunile și săptămîni

Vrei tu să vreau să fii fiind
Un fel de trup de arătare
Și să te-nvăț cum ești murind
Femeie-n pielea dumitale

În pietre vrei, în recii fulgi
În dulcele meu strigăt de iubire
Stai, nu fugi, o, tu ce fugi
Călcînd pe viața mea subțire.

Încă patru

Încă patru, încă cinci, și șase
Încă piatră, încă frig,
Încă oaie, încă fluture, mătase
Încă urlu, încă strig.

Stau rămas în ceea ce
Mi-a fost dat la naștere
Și de ce nu știu de ce
Eu te văd, tu nu mă vezi.

Frunze verzi și frunze verzi
Flori prea albe, flori prea mov.

Îmi transmit

Fără să vreau, fără să vrei, fără să vrea
Trăim, erai, era
Va fi doamne, va fi
Alb, roșu, gri

Convenție, convenție
Pe cele cinci degete te pup minune
Pe cele două lungi picioare
Pe cele două mîini cu subțioare

Oh și deasupra capul verde
Și mai deasupra norul negru...
Vine un duh care mă pierde
Tot demn și tot integru...

Una mai am

Una mai am dar nu spun care-i
Și nici nimica nu mai zic de-acum
Cîntecul Larei
Cercel mi-a atîrnat azi de ureche și de fum.

Mă clatin, dar ce ochi vederea
O aură mi-ar face-o peste chip
Alaltăierea
De foame am mîncat nisip.

Noi suntem primii, oamenii aceștia din
prezent
Și singurateci.

Peștii și păsările, iarba, arborii
Au decăzut din noi, din noi
Și umbra care-o lasă arborii
Cînd sunt.

Noi suntem cei mai vechi
Iar tot ce este
E-o decădere din vechimea celor vechi
E un semnal

Noi am îmbogățit vederea și auzul
Mirosul, pipăitul
Și gustul, ah, dar mai ales auzul
Acestei decăderi.

Încins

Aș sta încins la șoldul tău
Sabie scurtă, netocită
Sau mult mai bine ar fi să-mi fie rău
Cu fruntea între sînii tăi, iubită.

Acoperit de răni adînci
Te-aș fi-nvățat pămîntul cum e
Matriță, trupul meu fu pentru stînci
Și limba mea vorbire pentru lume.

Mai bine sabie la șoldul tău
Ca iute la mînie doamnă
Tu între bine și-ntre rău
La mijloc să mă-nfigi sudalmă,

RODICA POPESCU STUDIU

Mai fără frunze și mai fără oase
M-arăt înalt și suplu și verzui
Întoarse
Sunt arăturile lui nu-i.

Să nu se spargă ghiața

Să nu se spargă gheața înnegrindu-se
Lasă-i unii pe alții, alții pe alții,
Adormindu-se.
Leneși, somnoroși, înalți
Mai bine dă ninsoare mărită
Geometrie noi sîntem elevi
Să cadă memoria noastră chincită
Prin evuri, prin evi
Coboară-n jos Luceafăr blînd
Dincolo de materie
Unde dorm aiurînd
Și nu se mai sperie
Strămoșii strămoșilor noștri muriți,
Rămași în urmă, în urnă,
Îngeri iubiți
Filfîiți deasupra în turmă.

Cine moare în zbor să cadă deasupra-mi,
În spinarea mea îi dau voie
Valuri putrede și cascadă
Cu spume vertebre ale lui Noe

Ale lui A.
Aleluia.

Aleluia zic și-atît
Să nu se spargă gheața,
De cald îmi ține
Și de urît.

Cel mai bătrîn

Noi am fost primii, oamenii aceștia din
prezent
Noi suntem cei mai vechi,

Rană să fiu, durere, sînge,
Și-al echilibrului cînd plînge
Lacrimă lungă, rea, de fier
La cei ce nasc, la cei ce pier.

Locomotive vechi, terasamente, greieri

Locomotive vechi, terasamente, greieri
străbăteau
Copilăria mea de Ah, și Au
Cu reci gutui în curtea de bazalt
Cu cîini lătrînd în lanțuri și în salt

Cerul avea o gaură în el,
În care-aș fi putut să cad mișel
Dar mă țineam de cîini și de gutui
Și încă de ceva, ce nu-i

Nici ochiul ridicam, nici mîna
Și nici căița ce-mi dăduse zîna

Ciinii lătrau de spaimă-n lanțul lor,
Și simburii gutuilor...

M-aș ține și acum de ei dar unde-i
Trupul de-atunci, trăit și scurs
Pe spata undei ?
Acum mi-apare că e sus
Un cui în palma lui Isus.

Cîntec de pauză

Economie, strig, economie
Zeul cel economic a învins
Îmi taie pe jumătate orice făclie
Fiece rază pe jumătate mi-o taie din
lumine.

Trap, trap, trec soldații pe stradă.
Tăiați pe jumătate, pe jumătea văzută.
Numai spre mine în relief merg la paradă
Privire mirată, biciuită, bătută.

Dacă aș fugi mai repede decît ei
Să-i văd din partea din care nu-i zăresc,
Zeule mare, hei-hei
Mațele, inima, ciolanul ceresc

Tăiate cu fierăstrăul, anatomic
Pentru mare economie de iască
Un plan aș zării doar bucolic
O inexistență mult castă.

Ce e spre mine e-n relief și-mpins
În spate nu se află nimic.
Zeul cel economic a învins
Gîndul pe care vi-l zic.

În spatele trunchiului văzut nu se află decît
Un plan vertical și urît
În spatele pietrei văzute nu
Se află sufletul lui tu.

Oaia are două picioare
Călcîndu-mi ochiul meu luminat de soare
Celelalnte două nici nu există
În verticala beznei eclipsă.

Nu pot să iau de ceafă pe nimeni,
Nici măcar mirosul de brad ori de chimeni
Numai ceea ce văd pare a fi
Dulcea mea Noemi.

Tu n-ai nici măcar umbră
O, zeul, o zeului mult i-ar fi scumpă
Numai jumătate de sferă
Se arată într-o eră
Amîndouă jumătățile, amîndouă
Jumătățile de ouă
Le au numai aceste cuvinte
Neeconomice, doamne, și sfinte.

Și-n relief, și-n aerul mare
Și-n timpanul valului de sare
O, dulce prăpăd,
O, dulce prăpăd,
Pentru că și pentru că
Nu se văd și nu se văd.

Voci de mulți oameni

Voci de mulți oameni la un loc
Amestecate într-un singur sunet imens
Urcă spinarea unui vierme de foc
Sătul de buricul materiei dens.

Crește viermele magic, crește
Cu două antene înfipte în timpanul meu
Pe care-l roade și mijește
Un soare de plumb al vorbirii și greu.

Nu-i sens, doamne, nu-i înțelegere
Să-mi alerge pe zăpada auzului
Și nici alergare, și nici alegere
În placenta văzduhului.

Ei tac călcați de o sanda divină
Și se-aude numai un scîncet de copil
Dar viermele renaște pe colină
Ah, pe colina văzduhului umil.

Singur și mut cu limba smulsă
Vreau un cuvînt, doar un cuvînt cu sens
În vremea vieții mele scursă
Și de eres.

Mîna s-o pun peste vocala lui
Cum pe spinarea iedului
Și să-i desfac în piept și-n brațe
Divinele încolăcite mațe

Am să-l jupoi de înțeles
O, vis, o basm, tandru eres,

Dar singurul cuvînt ce-l știu aeve
Înapt să fie-i pielea albă
Pe pîntecul suavei Eve
La tandru gînd să-i fie salbă

Dar răul meu de l-ar desface
Oh, doamne-ndulce lumea ta
Nici cînd n-ar mai fi zămislind o pace
Măcar atîta cît era

Auzi, auzi și tu, auzi
Cum crește viermele vorbirii
Demult prea mulți vorbit și spus
Sau adormit pe piramide

Antena lui, auzul meu
Și piatra ta cea mută, doamne, mută
Antena lui, auzul meu
Te-ming pe ceruri și te mută...

Stam lungit

Stam lungit și iată smuls
Tras deasupra, tras de beregată
Îmbrăcat am fost și dus
În trup verde deodată.

Ah, să fi fi fost doar eu
Iarbă pe un cîmp de nori
Cînd trimite Dumnezeu
Să mă pască meteori.

Să fi fost eu albul ciucur
Vată de vapori întoarsă
Ca în sus doar să mă bucur
Pe sub stelele ce varsă

Raze din lumina lor
Prea sătule fiind în sine
Taure să fiu sonor
Înhămat la reci lumine.

Și mai sus de sus, mai sus
Tălpile, doamne, mi-ai pus
Dacă numai inima
Ar avea mări avea,

Picioare prelungi
Ochi cu șapte pungi
În care ar zace
Noe-n șapte arce
Și cu animale vii
Încăpute în a fi.

Acest bloc de nervi

Acest bloc de nervi se-nvîrte încet
Pe șenile
El vine, da, vine direct
Dulceața, la tine.

Să-ți pună aură de vid
Să-ți spună aripă de ceață
Precum venea odinioară Baiazid
Și și istoria ne-nvață.

O, lasă-mă să te iubesc cu trupul meu
Pe care mi l-am fost cioplit din pietre
Ori din al treilea cîntat mereu
Cel de cocoș pe care-l plînse Petre.

Nu te cunosc și nici nu vreau
Dar ca un ochi mă pironește aspră
Vorbirea ta de singur zeu
Și și tăcerea dumneavoastră.

O, lasă-mă să nu mai fii
Să fiu acela care-ți duce
Mai înainte ca să-nvii
Trupul tău alb, urcat pe cruce.

În dulcele stil clasic

Dintr-un bolovan coboară
Pasul tău de domnișoară
Dintr-o frunză verde, pală
Pasul tău de domnișoară

Dintr-o înserare-n seară
Pasul tău de domnișoară
Dintr-o pasăre amară
Pasul tău de domnișoară.

O secundă, o secundă
Eu l-am fost zărit în undă
El avea roșcată fundă
Inima încet mi-afundă

Mai rămîi cu mersul tău
Parcă pe timpanul meu
Blestemat și semizeu
Căci îmi este foarte rău.

Stau întins și lung și zic
Domnișoară mai nimic
Pe sub soarele pitic
Aurit și mozaic

Pasul trece eu rămîn.

Mă las locuit

Mă las locuit de o impresie sumară
Beată poate.
Aseară desigur, aseară
Erau cu mine amintirile toate.

Circulă dragă, i-am spus.
Aceasta e vîna, artera,
Mai sus, mult mai sus, oho, mult mai sus
E himera.

Bea puțin. Iartă-mă. N-am apă.
E roșu și alb ca o ninsoare
E fluid, otreapă
E de sare.

Curvă rămîi, o rămîi.
O rămîi, rămîi, cu mine
Eu sînt bărbatul tău dintîi
Din desime.

Pasăre dormind

Doarme,
Doamne pasărea
Tăvălindu-și aripa.
Sub ea, numai sub ea
Sub ea, numai sub ea...

Plouă nori, plouă de somn,
Vis de Beizadé, de Domn

Pasăre dormind,
Pasăre mîncată
Mistuită, fluturată.

Pe zăpadă, ce se vede ?
O umbră de frunză verde.

Flacăra sună

Flacăra sună. Îngerul își trece aripa prin ea.
Flacăra se arde. Îngerul ba.
Piatra e tare. Vine o tărie
Mult mai amară și mai sălcie.

Latră cîinele, latră
Cu mult mai tare și idolatră
Inima cu dinți, inima cu bot
Inima fără departe
Și numai cu tot.

Hav, hav, n-are botniță, nu.
Dar aceasta numai în timpul care trecu,
Vine însă porcule o vreme
În care șoriciul tău se va teme,
Ah, doamne, va fi un ospăț
Sideral,
A, îl va mînca pe il și pe al.

Mănușa

Trageți odată mîna ta lungă, siderală,
Din mine mănușa ta oloagă
Și lasă-mi fierăria nervilor de boală
Zălog ființei să îmi fie neîntreagă

Prea mișc cum mișcă degetul tău lung
Mai capră, și mai măr
Din ce în ce mai rupt ajung.
Mai capră, și mai măr.

Ci trageți lungă mîna ta,
Și las-o.
Înfrigurată-n verdele nisip
Și las-o răcită-n vidul negru
Și las-o
Pînă la Canopus
Și lasă-mă, lasă-mă, lasă-mă.
Cît timp am umbră
Să-ncălzesc o piatră sau
O vale ne-nverzită, sumbră
Să-nconjur cu trupul meu

Mîna prezentului mereu
Ieși din mine, doamne,
Nu-mi lua capul sîngelui.
Inima
Las-o oarbă, fără ochi, fără vedere
Cu un romb într-însa de tăcere.

20 Februarie, seara

Galben copil, oprit în poză

Galben copil oprit în poză și-nrămat
Fără suflare și dormind
Ți-aș spune-un basm adevărat
Călare pe-un cal murind.

Cine a tras în calul meu ?
Cu ce săgeată, cu ce floare ?
Beau apă azi din curcubeu
El singurul nu mă mai doare.

Căutați-mă pe sub potcoava lui
Săpați într-una și adînc
Poate-o să ajungeți voi întîi
Dincolo de pămînt.

MONICA PILLAT

Interior

Fantome ieșeau din oglinzi
Ca sunetul, somnul, umplînd
Odăile, stinsele tinzi.
Și luna murise dansînd.

O mînă visînd asfințea,
O rochie-n tablouri foșni,
Infanta tăcută trecea
Prin gloata de ochi cenușii.

La geam printre umbre veghea,
Fluida pisică torcînd
Din cupele tulburi curgea
Molatecul timp destrămînd....

Nocturnă

La pleoapa lunii lacul lung
Ivea din lîncedele unde
Agonic somn, sub reci rotunde,
Prin pomul palid mai prelung.

Ce ceas în nimeni nălucea
Cu moliciune nebunia
La lămpi lichide cînd stafia
Printre meduze se pierdea ?

Să mă ascund. Se apropiau
Tăcute mîini din cenușiu
Înămolindu-mă-n pustiu.
Afunde spaimele creșteau.

ANA BARBU

globul

Roata-ți prinde degetul mic, o clipă ești deasupra și dedesuptul lumii, roșu, negru, alb și alte spectre, prin deget forța pătrunde în trup și-l aruncă pe roată, întorci spatele culorilor și — asculți zbaterea — căci e o zbatere sau o pulsație, cum vreți să-i spuneți, și deslușești legea, legea cea mare a lumii celei mari în care ești lacrimă — amintire a timpului sau strop de rouă — duioasă și fragilă înfățișare a lui. Evenimentul nu e totuna cu întîmplarea, nici suma și nici rezultatul unui șir de întîmplări, adesea însă le confundăm fiindcă adesea coincid... Să le deosebești firele ? Ele n-au amintire, nici înfățișare căci amintirea și înfățișarea sîntem noi — puncte în care evenimentul sau întîmplarea se încurcă, se poticnesc sau se opresc o clipă ca să răsufle. O zi poate fi de asemenea amintire sau înfățișare în măsura în care i ne-am dăruit sau ni s-a dăruit. Altfel, privită ca unitate, ziua este cu totul neinteresantă, numai școlarii îi acordă oarecare credit în așteptarea vacanțelor, nu vi se pare, stimată doamnă și stimate domn, întrebă arhitectul Hutterer întorcîndu-și fața mică și congestionată, cu sprîncenele de albinoi ușor înălțate, de la unul la celălalt, dar, după tăcerea lor ai fi zis că nici unul din cei doi, interogați astfel, nu se grăbește să răspundă, de fapt arhitectul Hutterer nu arăta o mare curiozitate pentru opinia lor, (întrebarea putea fi o simplă respirație, o mică păcăleală retorică, semnul istovirii verbale sau al spaimei de pierderea audienței) doamna, totuși se simți obligată să onoreze invitația (femeile cad lesne în asemenea curse) și, ca orice femeie, transferă abstractul spre concret (învăluite în vocea ei caldă, consoanele și vocalele se împăcară într-o frîntură de melopee cu fugare accente de voluptate) :

— Îmi place să mă dau în leagăn, (închise ochii încercînd poate să pună de acord imaginea construită din mica aserțiune a arhitectului Hutterer cu alta, a ei). Constat cu surprindere că ce mi-a plăcut în copilărie, îmi place și acum. Mama îmi împletea căciulițe cu ciucuri și eu mă înfășuram în șalurile ei. Mă trimetea la copii să mă joc și eu mă urcam în leagăn. Era agățat de cea mai groasă creangă a caisului...

— Erai lenește, încercă o glumă Lucian Stahu.

— Poate, aprobă ea evaziv și zîmbi (i se isca la coada ochilor o umbră care-i prelungea genele și-i alungea ochii spre tîmple, în zona gurii nu se întîmpla nimic și totuși expresia se schimba : deosebirea dintre punct și virgulă).

— Iubeam o fată și mă hotărîsem să mă căsătoresc. (Tonul pe care atacă Hutterer demasca aptitudini epice nesatisfăcute de simpla oralitate, lăsa bănuiala unei desfășurări continue, tăcerea întrerupea doar aparent firul). Eram student. Cu mari eforturi și cu mare întîrziere, — efectul sau întîrzierea să fi fost de vină, se întrebă el — am găsit o odaie pe undeva prin Bonaparte. Am zugrăvit-o singur, am curățat parchetul, am șters geamurile și am vopsit lemnăria. În plină sesiune. Într-o seară am dus-o pe Lucia acolo (logodnica). Nu-i spusesem nimic. Am aprins lumina și m-am sprijinit de ușă. Globul era în mijlocul odăii. Eu îl pusesem acolo după ce mă gîndisem destul de mult (îmi dorisem din copilărie un glob pămîntesc și acuma îl aveam, stătea în mijlocul odăii și mie asta mi se părea nemaipomenit). Lucia s-a apropiat de el, s-a aplecat, l-a rotit puțin și a început să plîngă. (Oceanele și continentele se roteau în jurul axei metalice iar Lucia plîngea !)

— Ia te uită, făcu Lucian, ce-o fi apucat-o ? Tu, Eva, trebuie să știi mai bine.

— Eu nu plîng, spuse moale, Eva. N-ați fost niciodată la mine. Am o chitară și un glob. (Hutti o privi neîncrezător). Să veniți la mine într-o zi cîntă ea mai departe. Ce s-a întîmplat cu globul tău, Hutti ?

— Mi l-au stricat băieții. Îmi cereau mereu camera, știau că pot dormi la soră-mea. Pe urmă l-am dat unui puști.

— Păcat, zise Eva. Să veniți într-o zi la mine, repetă.

— Inviți pe toată lumea și nu primești pe nimeni, o întrerupse Lucian. Las-că știm noi. (Luă o sticlă de bere din frapieră și distribui băutura în cele trei pahare. Hutti îl ridică pe al lui și-i privi ca printr-o lentilă colorată).

— Sînteți foarte frumoși, dragii mei, zise. Ce zi ciudată ! De unde atîta soare și pentru cine ? Abia ne obișnuisem cu iarna, ne-am îmbrăcat bine, te invidiez pentru cojocul tău, Eva, ne-am curățat refugiul hibernal, unii ne-am confecționat și un soare propriu, altul decît cel din iarna trecută, alții au radiator asemenea celor pe care bunii noștri constructori le instalează în apartamentele proiectate de noi și, uite, vine o zi ca asta și ne zădărnicește truda. Intrăm cu ea în plină gratuitate : bem bere în orele de program și încă pe o terasă deschisă, vorbim alandala, ne suspectăm...

— Fi serios, Hutti, cine te suspectează ?

— Tovarășul Stahu, depășit de subtilități, notă sec Eva. (Zîmbetul ei nu acoperi maliția, dar nervozitatea lui Lucian se pierdu în vocea lui Hutti care-și derula firul).

— Societatea femeilor este un dar pe care am știut întotdeauna să-l prețuiesc, spuse el. Din cînd în cînd ele întrerup conversația ca să spună ceva cu totul lipsit de interes, dar astfel îți atrag atenția asupra lor ceea ce, îndeobște, este un stimulent. Ciudat rămîne faptul că, deși de multe ori nu înțeleg ceea ce se vorbește, ele înțeleg omul și asta e foarte important. Ele sînt înfățișarea și amintirea iar noi niște bieți trădători... Eva, dă-mi voie să-ți sărut mîna, (Se ridică și jucă scena în stilul lui fals protocolar. Statura nu se putea număra printre calitățile sale, dar, din fericire, era puțin mai înalt decît Eva). În viață, dragii mei, spuse el așezîndu-se, esențialul este să fi înțeles. Dacă, de plidă, inginerii i-ar înțelege pe arhitecți...

— Am fi acum la planșetă, complectă Lucian. Îi așteptăm de un ceas, cred.

— Să-i iertăm, continuă Hutti, în numele acestei zile, să-i iertăm căci oameni sîntem și ziua e nebună. Să ne ferim de zilele care nu stau la locul lor în calendar, de aceste fantome rătăcitoare care nu-și găsesc locul în anotimp cum unii oameni nu-și găsesc locul în viață. Am avut întotdeauna convingerea că tata nu și-a găsit locul în viață, poate nici eu. Uneori mi se face silă de planșetă. Nu știu ce-aș vrea, poate am știut cîndva dar am uitat. Tata, v-am mai spus, a fost profesor de desen. Aveam vreo zece ani pe atunci. Prinsese gustul extravagant să ne aducă la oră o ladă, o ladă mică, obișnuită, de marmeladă, cu banderolă cu tot. O instala pe catedră și ne cerea s-o desenăm. Devenise o obsesie lada și ora de desen. El se retrăgea în fundul clasei și, sprijinit de perete, rămînea în picioare, absent, toată ora. N-aveam voie să punem întrebări, n-aveam voie să ne întoarcem spre el. Cumplit... Așa s-a născut aversiunea mea pentru desen, așa s-a născut pasiunea mea pentru desen : din revoltă și dintr-o inexplicabilă vinovăție față de tata. Desenez case, poate sînt lăzile de marmeladă ale copilăriei ? Nu credeți că proiectăm lăzi de marmeladă, dragii mei ? (Eva rîse, Eva avea dinții foarte albi. Eva încrețea nasul cînd rîdea. Eva primea de la soare pistrui de chihlimbar pe căpruiul ochilor, cînd rîdea. Hutti interceptase de nenumărate ori aceste mici fenomene).

— Șeful gustă asemenea chestii. Trebuie neapărat să i-o spun, anunță Eva după ce se sătură de rîs.

— Te-a chemat la el, înainte de a veni încoace. Ce voia ?

— Nimic deosebit. Zicea că poate trece și el pe aici. Cum l-ai văzut tu, Lucian, așa l-am văzut și eu. Pe urmă mi-a dat niște sfaturi : să nu port ghete că-mi strangulează glezna, să-mi las părul lung și să am grijă : cinci la sută, roșu doar, pentru orice ținută. „Dacă ești tu, acolo, fetițo, totul se aranjează" a mai zis. Cînd îmi zice fetițo, îmi merge bine toată săptămîna, păcat că azi e sîmbătă... Te rog, Lucian, du-te și comandă ceva la tonomat. Stai, am eu monede. Orice vrei, am chef să ascult muzică.

— Te alinți, spuse Lucian.

— Ce treabă ai ? Du-te Lucian, du-te. Lasă-mă să-i fac curte Evei. Ascultă, Eva...

— Ascultă, Hutti, aș face o baie. Numai așa, ca să văd ce se întîmplă cu temperatura mea. Am să spun un secret, (secretul se spune printre gene și în șoaptă. Eva se apleacă peste masă spre Hutti și părul i-acoperi partea dreaptă a feței. Rămase cu un ochi și o sprînceană, nasul, — o linie și gura foarte vie ca într-un portret de Picasso) : Disprețuiesc această constantă, temperatura noastră normală, vreau să zic.

— Mă copleșiți, doamnă, cu încrederea dumneavoastră, spuse el repede. Mai bine v-ați da în leagăn sau ați proiecta case care să nu semene cu lăzile de marmeladă. Dar, fiindcă tot v-ați compensat, să bem pentru temperatura dumneavoastră mereu în revoltă. Sînteți mai femeie decît vă închipuiți și comiteți o greșeală de neiertat încredințîndu-vă tainele... Tăcu și bătu cu degetele în masă. (Avea unghiile îngrijite și o mînă subțire, de adolescentă).

— O femeie nu poate avea prieteni ?

— Niciodată, stimată doamnă, niciodată, permiteți-mi să repet. Asta e soarta. Cîmpul nostru magnetic se organizează pe niște atribute de strictă specialitate, ca să zic așa. Îți place sau nu, vrăbiile sînt vrăbii și numai lumina acestei zile poate da naștere la confuzii — între frunzele scorojite și vrăbii — această încurcată aglomerație ne dă sentimentul unei anormale perenități vegetale, dincolo de verde. Nu crezi ?

— Ba da, ba da, se grăbi Eva, cucerită. Am mare încredere în tine.

— Să n-ai, o sfătui Hutti. Cum să ai încredere dacă pînă și zilele fug din anotimp ? Privește peluza : soarele s-a-ngălbenit de cînd stăm aici, e un mare gălbenuș detașat de astrul patern și de anotimp, atîrnă ca gura căscată a unui prost și totul a prins o umbră moale și decolorată. Pînă și părul dumneavoastră, doamnă, s-a adumbrit, e ca o spinare de vrabie sau ca o frunză de ulm, perenitatea dumneavoastră de superficie, părul...

— Hutti... (Eva nu se supăra dacă n-apuca să vorbească odată ce începuse. Îi plăcea să asculte ceea ce, Hutti spusese odată, era o prețioasă moștenire de la copilărie).

— Am o lentilă magică, văd prin ea minuni și antiminuni. Acum, de pildă, îi văd pe vajnicii și mult așteptații colegi, constructori, și-mi explic întîrzierea lui Lucian. Par grăbiți după cum își mișcă servietele, (Eva întoarce capul, scena se petrece în spatele ei, dar Eva nu era curioasă, își reluă poziția și se instală cu coatele pe masă și capul în palme) inginerul Săbău își strînge fularul la gît, cred că are un tic sau gripă, s-ar putea să fie nemulțumit, dacă nu are ultimul cuvînt e întodeauna nemulțumit, clempăne din buze fără să vorbească, are buzele decolorate (Eva aprobă cu o aplecare a capului spre dreapta, o șuviță de păr îi gîdilă urechea și-o îndepărtă cu degetul mic), Caragiu dă din mîini, păcat că nu-i văd fața ,omul ăsta poartă niște cămăși îngrozitoare, cu gulerul veșnic mototolit, ai impresia că doarme în ele și se schimbă doar o dată pe lună (Eva strîmbă din nas), Lucian nu se lasă, vorbește fără pauze, Lucian e un bărbat frumos, prezența lui mă complexează (Eva rîse), mai sînt doi dar nu-i recunosc, unul din ei dă din umeri ca un bivol care vrea să iasă din mlaștină, acum Lucian arătă spre masa noastră, le face reproșuri că ne-a lăsat să-i așteptăm iar Sabău îl roagă să ne transmită scuzele lor, ei sînt foarte grăbiți, au fost convocați la adjunct, adjunctul e unul mic și negricios care rîde cînd nu pricepe ce-i spui și te asigură că problema se rezolvă...

— Hutti, mi-a căzut un fulg pe nas, — semn că va ninge, draga mea, nimic nu mă mai miră, vom pleca de îndată ce va reveni amicul nostru, probabil că ritualul strîngerii de mîini și al scuzelor nu s-a terminat, va trebui să-i spui Șefului că, de astă dată, prezența ta n-a fost necesară (între sprîncenele Evei se desenă o scurtă dungă verticală), nu trebuie să te superi, în cîteva minute o să ningă de-a binelea și puneți, te rog, șalul pe cap. (Eva execută cu gesturi rotunde mișcarea), n-aș vrea să răcești, boala nu-i face pe oameni nici mai frumoși, nici mai buni, le roade doar din vitalitate, vrăbiile nu s-au speriat de ninsoare deși mă îndoiesc să n-o fi presimțit, stau la locul lor apăsînd crengile ulmului cu greutatea trupului lor ca niște bizare și întîrziate fructe, soarele o fi căzut în lac ? — lumina e alta și sîntem singurii clienți ai terasei...

— Am plătit băiatului, aș zice să vă goliți paharele și să mergem, propuse Lucian. Am terminat și cu lotul ăsta ? Săbău s-a opus dar, în cele din urmă, l-am convins că noi avem dreptate și a cedat. N-au mai venit la masă fiindcă îi convocase adjunctul la o scurtă consfătuire. Am luat o țuică la bar.

(Se ridicară sub ninsoarea care încă se mai juca, nu bătea vîntul și nu era frig, s-ar fi zis că nimeriseră într-o scenă de teatru cu ninsoare „tehnică". Traversară parcul pe sub ulmii cu vrăbii, spre mașina lui Lucian dar Eva declară că vrea să se plimbe și, după un moment de ezitare, arhitectul Hutterer își ceru permisiunea s-o însoțească. Îi făcură cu mîna lui Lucian, traversară șoseaua și intrară pe plajă).

— Sublimă dar efemeră izolare, stimată doamnă. Pe distanțe de minute întregi poți privi numai înainte, roțile dispretuiesc asfaltul, mașina gonește cu gîndurile tale care nu lasă urme, aerul de respirat îți aparține, nu-l împarți cu nimeni, setterul de cauciuc saltă zburdalnic la parbriz, o tînără doamnă, s-ar zice, de pildă, a ieșit la plimbare cu setterul ei, (Eva rîse, Eva nu știa cum arată un setter) știe să ia o curbă și încă elegant, gîndurile doamnei însă pot fi mai periculoase decît cursele, „cine mă apără ?" s-ar putea întreba deodată tînăra doamnă, poate gratuit, poate recunoscînd o întîmplare în numărul mașinii din fața ei, un număr de mașină se poate întipări în memorie ca parafa unui medic pe un buletin cu sentința cancerului, marea vă stă la dispoziție, doamnă... (Hutti făcu un gest larg, de mare generozitate, semăna cu un pescăruș care nu mai poate să-și ia zborul Eva rosti ceva ce se pierdu în șal, marea părea stînjenită în măreția ei naturală de această ninsoare penibilă pe care pescărușii o traversau dezinvolți).

— Marea e îngrozitor de singură, spuse Eva.

— Marea e îngrozitor de singură, repetă arhitectul Hutterer, vine către noi și se retrage, nu din spaimă ci din semeție, cei puternici sînt singuri fiindcă au prea mare încredere în ei, dar marea, așa cum o vedem noi de pe țărm, e doar culoare și, după cum știi, ea n-are culoare, ea îmbracă zilnic și clipă de clipă haina bolții și-atîta vreme cînd cel puternic are totuși nevoie de cineva n-are dreptul la semeție, singurătatea nu e o realitate ci o stare de spirit sau un sentiment, am să proiectez un hotel sferic ca un glob pămîntesc sau ca un soare, entuziasmul nostru se reface destul de repede, un glob sau o pasăre de beton fără aripi care să facă dragoste cu marea cu aceea sentimentală dezlănțuită a verilor pe care tăinuim cu toții cu o ipocrizie demnă de goticul auster al altor epoci. Secolul nostru nu este numai vital și brutal ci și nemaipomenit de senzual. Dezlănțuită, îndelung reținută sau chiar ignorată, furată, senzualitatea construiește și creează. Natura este senzuală, ascultați marea, stimată doamnă... Ce este urletul ei ? („Ce este urletul ei ?" repetă Eva în gînd și-și afundă mîinile în buzunare. Ce nevoie avea să afle, destul că auzea. Pe un asemenea fond sonor, Hutti era greu de urmărit, efortul o obosise și o încerca o vagă neliniște, cu o amărăciune mai curînd).

— Să tăcem puțin, ceru ea și se apără de vînt ascunzîndu-și sub șal cîteva șuvițe de păr care-i băteau obrajii.

(Străbătură așa plaja pustie lăsînd urme de om în nisipul ud, ați privit vreodată asemenea urme ca să vedeți cît de dezordonat mergem ? Deprinderea este personalitatea noastră, este ceea ce justifică existența fiindcă existența noastră este tocmai raportul dintre superioara ordine exterioară și erupțiile spontane sau comandate ale deprinderii din noi. Insatisfacția noastră sau satisfacția depinde de acest raport, el este destinul. Mergeau așa cei doi, Eva în stînga, spre mare, arhitectul Hutterer în dreapta pe plaja pustie și largă păzită de ochii orbi ai hotelurilor sub cerul de plastilină vînătă în care se pregăteau marile manevre ale viscolului de decembrie presimțit în tăișul vîntului).

— Dă-mi voie, draga mea, să-ți spun că am tăcut destul, că în curînd se va lăsa întunericul și că mi-e peste putință să te las să trăiești o clipă de intimitate cu aceste dezlănțuite forțe ale naturii. (Eva rîse, de astă dată calm, rîsul cald aburește dinții fapt care se poate desluși chiar și numai cu auzul).

— În ce zi sîntem astăzi, Hutti, sîmbătă, cît ?

— Sîmbătă, 12 decembrie, stimată doamnă. În nord, în Suedia, să zicem, oamenii și arborii se pregătesc pentru marea sărbătoare numită Lucia care celebrează cea mai lungă noapte a anului, cea mai lungă noapte a anului înseamnă și ultima căci apoi, potrivit legii celei mari a lumii celei mari, ea începe, încetul cu încetul să-și cedeze din spațiu.

MIHAI GHEORGHE — CERAMICA

TRAIAN IANCU

Speranță

Aprind, la ceasul nopții, o Lumînare ;
Ea arde întrebătoare, prin timp :
— Ce te doare ?...
— Trecerea luminii, în vecia vecilor,
Sporul înșelător al dorințelor,
Somnul morții, eternul viselor mele
Fără întoarcere...
Deznădăjduirea supraviețuirii lor liniștite,
Pierderea iubirii mihnite,
Mugurul bucuriei, ce se preface-n tristețe,
Tinerețea proiectată în bătrînețe,
Melancolia infinită a oricărei sclipiri,
Undele zorilor marilor iubiri,
Toate, mă-nfior... Toate, mă dor !...
Și-mi fac din ele culcuș pămîntesc
Și-albastrul inefabil, dar stînt
Al speranței, cerurilor din mine !...
Ele mi-au eliberat inima tremurîndă, ca o frunză,
Și-au împins-o, cu speranță, să pătrunză
Prin obloanele grele, ce-au ținut-o închisă în plictis
Îndelung...
Și n-au lăsat-o să svîcnească în scris,
Ca să dea hărțuielile vieții la strung...
Ca să cufundăm odată nesuportata durerii cetate...
Să dogorim noi izvoare pămîntului, cu solemnitate,
În Era cea nouă a științei !... Certitudine de aur !...
Să-i dăm peisajul făgăduinței,
Cel mult așteptat, pătimașului faur !...
Din toate aceste doruri omenești,
Și nu la-ntîmplare,
Mi-am aprins argintate cîntece păstorești
Și le-am numit Lumînare
La ceasuri de suspin...
Prin întunericul patimilor mistuitoare...

MIHAI NEGULESCU

Rîuri

Cerat însemn, clădire iar șovăitoare
a clipei ce în noi s-a mîniat
de naștere, de nimb, de-nsîngerare
ca rîul verii în nisip legat.

Rug cetluit, arșiță a distanțelor
în vaduri de posibil minutar
dezleg de Nord neliniștea balanțelor
și-albastru rîu sub pașii tăi răsar.

Cerat fior, grînare fără chipuri
în care am legat cuvînt
ori jadul dimineții stins în riduri
cu știmele uitării ară prund.

Căzută cramă, cărui must de toamnă
răspunde ceața trecerii mai surd ?
Azi sacuntale arborii declamă
azi măști de fildeș verbele ascund.

Nu cere nopții sfat, nu crește umbră
tainului de liniște și gînd.
Dragoni de santal peste ochi ne umblă
cu bot arzînd, cu ochi ce-n os răspund.

Mai știi chema ? Cu patimă centaură
arină mușcă aurul din cer.
Azi podurile-n cearcăn se înaură
azi fălci de templu rumegă eter.

De lance rîu ascuns ; priviri dragonului
ieșit din minți, știindu-te cum îți
somn galben peste cumpăna peronului
spre miază-ntoarce-te, spre miază-vii.

VASILE MOLDOVEANU

Sincronism

Virtejul, coborît din sfere
Abia-mi încape în artere,
Zvîcnind în tîmple și-n urechi
Cu zbateri de parale vechi...
Săgeți de ghiață și iridiu.
Ca-n Ponticele lui Ovidiu
Cu geții puși pe-orgii, de ger,
Zvîrlind cu amforele-n cer
Și din țiținî zmulgînd tăria...
Pînăn-n rărunchi le simt furia.
Un vuiet mistic, lung și straniu
Mari clopote îmi bat sub craniu.
Fantastic zbucium, fără sens
Căscînd în gol, un gol imens...
...Și-n zori... decor de basm din nord.
Și nicăieri niciun fiord.

Măiastra

Spartu-mi-a în somn fereastra,
— Pana ei de vis — Măiastra.
Roșu-n galben și explozii
De albastru-n fusul cozii.
Pasăre ciudată, foarte,
Din de dincolo de moarte,
Dintru ceas de dor și datini,
Cugetul să nu-ți mai clatini.
Și-a zburat hotește-n lume
Cu un nu știu ce anume,
De-mi aruncă-n nori și stele
Spaimele de zmei și iele,
De-mi învie-n văi și munte
Gîndurile cele multe
Și-mi presară în cetate
Dragostele mele toate.
Roșu-n galben și explozii
De albastru-n fusul cozii,
Spartu-mi-a în somn fereastra
Pana ei de vis — Măiastra.

i.l. caragiale

intim

Rîndurile de mai jos despre Caragiale au fost scrise cu ani în urmă, prin iarna anului 1945, cînd soţia lui, Alexandrina Caragiale, mi-a povestit multe lucruri prea puţin, sau deloc cunoscute din viaţa marelui scriitor.

★

În toamna anului 1945, soţia scriitorului locuia într-o vilă din Parcul Filipescu, împreună cu fiica sa, Ecaterina Caragiale-Logadi, singurul copil rămas în viaţă şi cu soţul său Petre Logadi. Coana Didina păstra în ţinută, în priviri şi în glasu-i modulat ceva din farmecul plin de feminitate care trebuie să-l fi cucerit pe I. L. Caragiale în tinereţea lor. Purta o rochie de culoare sumbră, închisă la gît, ornată cu un plastron de dantelă care amintea de crizantemele ruginii ale toamnei, o bunicuţă căreia anii îi ninseseră părul şi amintirile, dar care se simţea dreaptă, mîndră, ca portretele de epocă.

— Aşa dar, cînd v-aţi cunoscut ?

— Cînd ? E mult de-atunci. Era o iarnă grea, cu ger, cu zăpadă multă, prăfuită, cu cer senin şi lună plină. Era pe vremea cînd a venit la Bucureşti Sarah Bernhardt. Aveam 18 ani, ştii... vîrsta cînd suporţi mai uşor frigul. Reprezentaţia era la Naţional. Eram vreo 12 fete, printre care mi-aduc aminte de Lenţi Racoviţă, Luiza Arion, Lenţi Trăznea şi Didina Lehliu. N-aveam voie să mergem singure la teatru pe vremea aceea. Ne-au condus la spectacol profesoarele mele *mademoiselle* Moyen şi miss Clark — persoană şuie şi totdeauna în doliu — care ne supravegheau cu mare severitate să nu facem cine ştie ce necuviinţă. Biletele erau scumpe foc, ca la o reprezentaţie extraordinară. Dar mi-am adus aminte că îl cunosc pe Alexandru Brăiloiu, pe vremea aceea secretar al direcţiei teatrului. La teatru, am trimis să-l cheme şi l-am rugat să ne facă rost de invitaţii. S-a cam încruntat cînd ne-a văzut atîtea, dar pînă la urmă ne-a zîmbit şi ne-a poftit să aşteptăm în birou pînă vorbeşte cu directorul. Ne-am aşezat fiecare pe unde am putut şi am început să cotrobăim peste tot. Pe birou am găsit un volumaş de versuri. Le ştiam pe dinafară şi Brăiloiu nu mai venea. Am început să întorc foile. Uite *Venise*, uite *Nuit de Decembre*...

— Îţi place Musset ?

Am tresărit. Era un glas cald, dar ferm. Am ridicat ochii un tînăr înalt şi frumos, cu mustăcioară şi nişte ochi sfredelitori apăruse în spatele scaunului. Era Caragiale şi eu stăteam pe fotoliul directorial, la propriul său birou !

— Dacă-mi place ? Hm... nu.

— Păi de ce, frate ? Musset ăsta place la toate fetele...

— Mie nu. Prea e plîngăreţ, prea se smiorcăie că nu-l iubesc destul iubitele...

A rîs în hohote, m-a bătut pe umăr şi ne-a chemat pe toate cu el.

— Acu haide-n sală că începe... M-am grăbit să urc totuşi cu întreg grupul căci *miss* Clark începuse să se cam uite fioros la mine. De abia mai respiram cînd am ajuns sus... la galerie. Numai acolo mai erau locuri. Ne-a instalat el singur, ne-a întrebat dacă sîntem mulţumite şi pe urmă s-a scuzat că trebuie să fie printre actori. Cînd să plece ne-a spus : „Dar să nu aruncaţi chibrituri pe jos şi nici în capul publicului de la parter"...

N-am priceput ce-a vrut să spună pentru că pe atunci, fetele nu fumau nici acasă, nici la teatru şi nici în altă parte. Ne-am uitat una la alta, uluite : ce era să facem noi cu chibriturile ? Mult mai tîrziu am aflat că după un incendiu izbucnit într-un circ de la un chibrit, în timpul unui spectacol la care asistase şi el, Caragiale a rămas cu o mare spaimă de incendiu şi la Naţional trăia tot timpul cu frica-n sîn, ca nu cumva careva să dea foc galeriei.

Reprezentaţia s-a terminat pe la ceasurile unsprezece. Caragiale a venit să ne conducă chiar el, jos. Cum l-au zărit, nişte studenţi au început să-şi dea coate şi să se înghiontească : „Uite, bă, ăsta e Caragiale !"

— Pe urmă nu l-am mai văzut multă vreme. Ştiam însă că trece mereu prin faţa casei şi se făcea cîteodată că intră în biserica de peste drum. Într-o bună zi m-a poftit la masă Didina Disescu. Cu familia lor, ai mei erau prieteni buni şi nu stăteam nici departe unii de alţii. La masă îl găsesc şi pe Caragiale : am rămas uimită. Nu ştiam că se cunoşteau. Dar nu mi-a părut deloc rău de coincidenţă. Caragiale a fost fermecător şi nu ştiu cum se făcea dar tot timpul am stat aproape unul de altul. Era şi el emoţionat şi de o politeţe desăvîrşită. Îmi plăcea.

De atunci, de cîte ori ieşeam în oraş, dădeam mereu de el, ca din întîmplare. Dar el se ducea des în casa Disescu, ca să mă întîlnească. Pe cucoana Didina o scoase din sărite şi femeia într-o zi mi-a spus : „Dragă, nu mai pot să scap de nebunul ăsta ! Dă buzna-n casă cu noaptea-n cap, nici nu se uită că mă găseşte în *robe de chambre* şi zor nevoie : „Dă-mi-o, cocoană Didino, dă-mi-o că mor !" „Pe cine să ţi-o dau, mă ?" „Pe Didina Burelli"...

Mama, care aflase despre toate astea de la Didina Disescu era speriată şi tare supărată. „Cu unul ca ăsta ţi-ai găsit tu să vrei să te măriţi ? Să nu te mai prind cu el că te încui în odaie ! Un beţivan, un zăpăcit !... Îi ştiu eu pe ăştia. Îţi fac un copil şi mîine-poimîine te lasă"...

Tata nu zicea nimic. Îl cunoştea şi îi plăcuse. La drept vorbind, Caragiale nici nu se prea bucura „în unele cercuri" de o faimă bună. Ziceau despre el că e uşuratic... şi cîte şi mai cîte. Dar Maiorescu, care venea cîteodată pe la noi, îi spunea tatei : „Bun băiat Caragiale ăsta, dar îi cam place să stea mult prin berării".

Nu ştiu de ce, dar cu toate astea mie mi-era din ce în ce mai drag şi pînă la urmă s-a

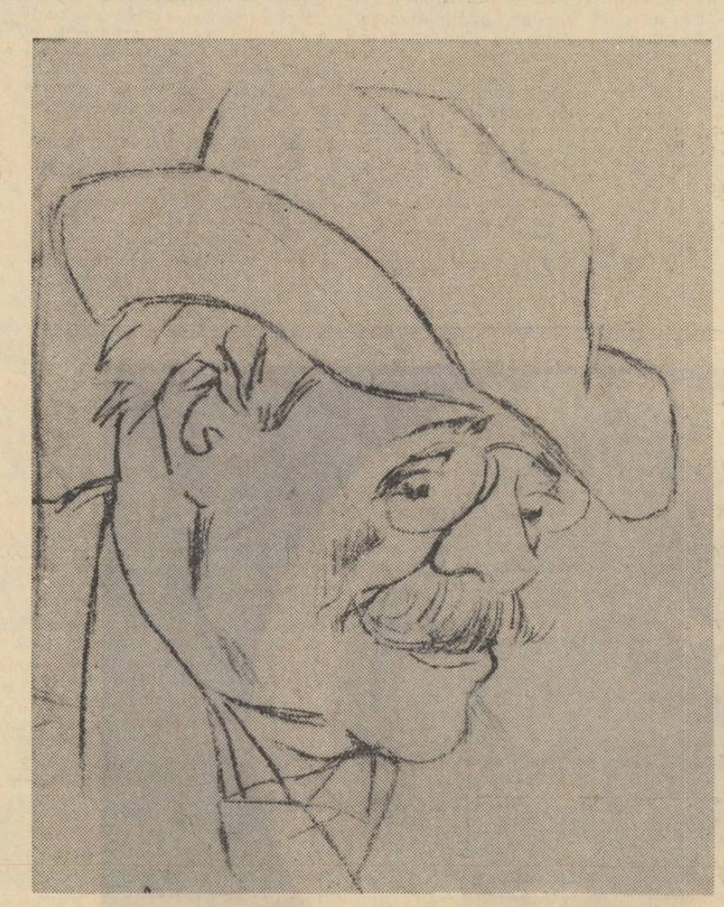

Desen de AUREL JIQUIDI

dovedit că eu am avut dreptate. Avea farmec şi o gingăşie rară.

★

În ianuarie 1889, în strada Pitar Moş numărul 4, mare fierbere în familia arhitectului Burelli. D-na Burelli făcea fel de fel de consultări cu privire la soarta matrimonială a fiicei sale, ale cărei preferinţe stîrniseră toată tevatura.

Ţuguindu-şi buzele mademoisslle Moyen îşi da cu părerea : „Nu faceţi prostia asta, doamnă ! Peste un an-doi vi-o trimite plocon acasă"...

Titu Maiorescu era însă de altă părere nevăzînd nimic rău într-o căsătorie a Alexandrinei Burelli cu Ion Luca Caragiale, dar d-na Maiorescu, consultată telegrafic la Berlin, răspunsese categoric : „nu !" Cine mai putea să hotărască într-un asemenea talmeş-balmeş de păreri ?

După cîteva zile, într-o seară ne-am trezit acasă la noi cu Caragiale venit pe negîndite. Era emoţionat, tuşea fără rost şi fără nevoie, iar în vestibul de fisticit ce era, începuse să-şi scuture de pe şoşoni zăpada cu batista. Numai că pe şoşoni nu era nici un fulg de zăpadă, iar afară era uscat... ca-n palmă. Cum a intrat în salon s-a repezit la mama : „Dă-mi-o, cucoană, c-o iubesc !" Şi era în glasul lui atîta căldură şi atîta disperare, încît mama s-a dus la el, cucerită, l-a luat de gît şi l-a sărutat.

Nunta s-a făcut la biserica Pitar Moş. A fost lume multă, dar îţi închipui că nu prea m-am ocupat de musafiri. Eram fericită.

În cîteva cuvinte Alexandrina I. L. Caragiale evocă întreaga viaţă pe care a dus-o atîţia ani, alături de nenea Iancu :

— Pleca dimineaţa de acasă să-şi vază de treburi şi peste o jumătate de ceas mă pomeneam cu el înapoi. Venea cu birja să mă vadă şi pleca iar. Pînă la prînz se mai întorcea de două-trei ori.

Cîte odată mă lua cu el la Costică Gherea, care ţinea un birt în gară la Ploieşti, unde veneau o grămadă de scriitori. Lui Gherea îi citea de obicei bucăţile de care nu era tocmai sigur şi ţinea seama întotdeauna de ceea ce-i spunea el. Avea o încredere nemărginită în opiniile lui Gherea. Într-o vreme am fost cu el de cîteva ori şi la Berlin. O dată cu Luki, care avea 14 sau 15 ani şi răscolea toate anticăriile din Alexanderplatz. Altă dată să-l vedem pe Matei, care se afla acolo să studieze dreptul dar care nici nu dădea pe la universitate. Cînd a aflat Caragiale de asta s-a făcut foc şi l-a luat la rost : „Ascultă, măi băiete ! Eu nu sînt milionar ! Te-am trimis aici să înveţi carte şi tu baţi uliţele de pomană. „Tată, nici asta nu-i rău. Învăţ să cunosc lumea", i-a răspuns Matei. „O fi, dar atunci hai s-o cunoaştem mai bine la Bucureşti. Pentru voiajuri de plăcere n-am gologani."

Şi Matei s-a întors la Bucureşti, unde a rămas pentru totdeauna cu obsesia străinătăţii şi cu regretul că nu făcea parte şi el dintr-o familie de mari boieri şi de bogaţi moşieri...

— Călătoriile în străinătate nu erau semn că am fi fost vreodată bogaţi. Toată viaţa noastră a fost trudită şi hărţuită. Caragiale n-a avut nici cont la bancă şi nici economii la ciorap şi doar de nevoie s-a făcut birtaş la Craiova şi berar la Bucureşti. Muncea mult, dar inimă largă cum era el şi pe vremea cînd ţinea birt, numai ce îl vedeai plecînd în fiecare zi la gară, de unde aducea întotdeauna la masă cîţiva prieteni de cine ştie unde. Tot ce se cîştiga la birt se-prăpădea cu mesele astea prieteneşti şi Caragiale a fost nevoit în cele din urmă să-şi închidă prăvălia ca să nu dea faliment. Admiratori avea destui, dar mecenaţii nu se prea îmbulzeau. Numai Nicu Filipescu a încercat să-l ajute pe vremea cînd era primar al Capitalei. Îl angajase amploiat la primărie cu condiţia că, în schimbul simbriei ,să scrie o piesă pe an..."

— Scria foarte greu — oftează coana Alexandrina. Oricare pagină a lui e tare muncită...

Şi în cufărul cu manuscrise pe care soţia ilustrului scriitor l-a scos la iveală să-l răscolim, am găsit cîteva foi îngălbenite, pline de ştersături şi de modificări, de însemnări cu cerneală şi cu creion negru, roşu, albastru, pline de trimiteri şi de desene abea schiţate, dar nu lipsite de farmec, ca nişte file de hîrtie ce-au stat multă vreme în faţa unui om preocupat care desenează chipuri rudimentare cu mustăţi sau săgeţi păroase ca omizile, dar se ghiceşte de fapt la altceva. Priveşti aceste file şi nu-ţi vine să crezi că articolele, piesele, schiţele şi nuvelele lui Caragiale atît de curgătoare şi firesti, fără hopuri şi poticneli au fost atît de mult ciocănite, desfăcute, risipite şi strînse, iar la loc, pentru a fi lucrate cuvînt cu cuvînt ca cele mai de preţ bijuterii.

— Zile şi nopţi de-a rîndul, — îşi continuă firul amintirilor Alexandrina I. L. Caragiale, — era frămîntat, neliniştit, nu-şi găsea locul nicăieri. Se aşeza la masa de lucru şi punea cîteva vorbe pe hîrtie. Le ştergea, o lua de la capăt, rupea hîrtia, ofta şi iar scria. Într-o seară mă culcasem mai devreme. Se făcuseră ceasurile zece şi el lucra de zor. Deodată s-a ridicat de la masă, a venit agitat lîngă pat şi mi-a spus : „Muţi, îmbracă-te şi hai să ne plimbăm." Ce era să fac ? M-am sculat, m-am îmbrăcat şi am ieşit. Era o noapte de toamnă umedă, cu vînt rece. Fulguia. Am luat o birjă şi am plecat la Şosea. Tot drumul n-a scos o vorbă. Stătea pe gînduri, rezemat într-un colţ al trăsurii. Cînd am ajuns la Hipodrom, a sărit de la locul lui, l-a tras pe birjar de mînecă şi i-a spus : „Opreşte ! Întoarce ! Mergem acasă. Muţi, am găsit !"

Găsise „clenciul", cum îi spunea el... În noaptea aceea nu s-a mai culcat. A scris şi a doua zi, şi-n noaptea următoare, iar a treia zi terminase „Năpasta".

. . . . . .

O discreţie lesne de înţeles făcu pe Alexandrina Caragiale să nu insiste asupra greutăţilor lor materiale. Se pare că I. L. Caragiale nici nu le-a acordat vreodată mare atenţie fiind preocupat mai mult de dificultăţile legate de-a dreptul de meşteşugul literar. Altfel, Caragiale era cu toată lumea, dar mai ales cu cei de acasă de o delicateţe extremă Acasă era fin, fără să fie nervos, subtil fără sarcasm şi voios fără brutalitate.

Despre necazurile sale materiale nu-i plăcea să vorbească deşi avea destule şi, cînd putea, le ascundea.

— Eu n-am aflat decît mult mai tîrziu de la biografii lui, că în ziua de 1 aprilie 1901, Caragiale fusese dat afară de Mitiţă Sturza din slujba de registrator în Administraţia Centrală a Regiei Monopolurilor Statului. Asta nu i-a iertat-o Caragiale toată viaţa căci aveam atunci trei copii de îngrijit, doi băieţi şi pe Caterina. Cît trebuie să-l fi supărat această licenţiere pe el, care nu voia să aflăm nimic şi să nu simţim nici-o lipsă ! A muncit mult şi a publicat în perioada aceea nenumărate schiţe şi alte bucăţi de proză în „Moftul Român". Aşa se face că suprimarea lefii a trecut aproape neobservată, iar Caragiale şi-a recîştigat curînd umorul şi buna dispoziţie.

Din vremea aceea este şi fotografia lui făcută la Berlin în care Caragiale stă greceşte pe covor şi priveşte fix înainte cu nişte ochi aprigi, cu mustăţile ţepene, ascuţite şi orizontale şi cu un fes albanez, foarte potrivit de altfel şi cu restul costumului.

— Îţi închipui cît de mirat a fost meşterul fotograf berlinez de poza atît de neobişnuită ce i s-a cerut ! Lui Matei poza asta nu i-a plăcut niciodată !!.

Dacă n-aş fi aflat pe dosul fotografiei iscălitura scriitorului căruia i se mai zicea şi „Grecu", şi dacă n-ar fi fost mărturisirea doamnei Caragiale, greu mi-ar fi venit să descopăr în această poză voită de tarabagiu, figura spirituală şi plină de discretă fineţe a maestrului.

Scriind acestea, mă gîndesc şi la amărăciunea umbrosului şi hieraticului Matei care regreta că familia lui nu are blazoane de noblete şi nici origină fanariotă cum şi-a dorit-o atît de mult.

★

În familia Caragiale, viaţa se desfăşoară liniştit, cuminte, ca în oricare familie de oameni cumsecade din vremea aceea

— Ştii, Caragiale era un soţ pe cît de grijuliu pe atît de simpatic şi de plăcut şi un tată foarte bun. Nici una din sinistrele proorociri pe care unii le făcuseră înainte de nuntă nu s-a împlinit. În fiecare sîmbătă seara cînd Maiorescu primea lume, mă lua cu el şi pe mine, — continuă doamna Alexandrina Caragiale evocările. Veneau acolo Vlahuţă, d-rul Urechilă, Delavrancea, P. P. Missir, Carp, Iacob Negruzzi, Toni Bacalbaşa, Duiliu Zamfirescu, Goga, Coşbuc, Anghel Demetriescu, care pe vremea aceea era pedagog la liceul Sf. Gheorghe, unde fusese cîndva şi Caragiale, Ştefan O. Iosif, uneori Iorga şi Pătraşcu. Stăteau de vorbă şi ce nu discutau ei ! Sau citeau ce-a scris unul sau altul. În general se apreciau unii pe alţii, dar cînd se ciocăneau atîtea idei nu se putea să se ajungă niciodată la o identitate de păreri.

Discuţiile erau tare înfierbîntate... Într-o seară, Duiliu Zamfirescu s-a apucat să citească dintr-un volum de poezii pe care îl avea gata de trimis la tipar. Maiorescu care conducea ca întotdeauna discuţiile, era cam enervat că Duiliu, atent la observaţiile ascultătorilor, se întrerupea mereu din citit : „Aşa nu mai isprăvim nici în trei zile. Nu mai întrerupeţi. Spuneţi-mi mie ce aveţi de spus şi fac eu o cruce pe marginea filelor". Avea şi o copie pe birou.

Lectura s-a terminat în vreun ceas, punctată de gesturile mirate sau critice ale unuia sau altuia. Caragiale s-a dat pe lîngă biroul lui Maiorescu, a răsfoit încet manuscrisul şi văzînd mulţimea de cruci a exclamat în hohotele de rîs ale tuturor : „Păi ăsta mai e volum de poezii, domnule profesor ? Nu ! Asta-i curat cimitir !"

„Cîteodată se adunau mulţi dintre prietenii noştri la noi acasă. Vlahuţă venea mai în fiecare zi, iar Iorga, care pe vremea aceea era foarte tînăr, destul de des. Lui Iorga îi plăcea să vorbească mereu despre mîncare şi ceilalţi aducînd vorba de asta — se amuzau teribil. Odată însă Iorga s-a supărat foc că l-au luat peste picior. A sărit în picioare şi a smucit-o pe cucoana Tincuţa după el : „Hai acasă ! Nu vezi că ăştia rîd de noi ?" Odată am rămas trăzintă cînd am intrat în odaia unde-i lăsasem discutînd aprins şi i-am găsit aşa, oameni serioşi ce erau, — cu mustăţi, cu neveste şi copii, — bătîndu-se cu pernele. Era o învălmăşală ca într-o casă de nebuni, de-a trebuit să muncim o zi întreagă ca să deretecăm casa. Deobicei stăteam însă de vorbă glumind uneori pe socoteala unuia mai iertat de Dumnezeu, care se încăpăţîna să se amestece printre ei ca să poată spune că a stat şi el de vorbă cu „intelectualii". Venea, stătea de vorbă, dar nu-ţi mai spun ce păţea bietul de el... Îl beşteleau de pleca omul aprins la faţă şi ruşinat ca o fată mare. Credeam că s-o fi supărat, dar după două zile numai ce-l vedeai că vine iar...

În întîlnirile de la Maiorescu sau de acasă, Caragiale citea foarte rar din scrierile lui. Nu-i plăcea nici una : Zicea că nu sînt bine făcute, că n-au „clenci"... Cît despre ale altora — ce să zic ? — îi plăceau mai des Haşdeu, Eminescu, Coşbuc şi Vlahuţă, dar pe Vlahuţă îl aprecia mai mult pentru inteligenţa lui într-adevăr remarcabilă şi mai puţin pentru versurile lui...

★

...Afară ploaia se înteţise. Din cînd în cînd, picuri ca nişte mărgele se rostogoleau pe geam. În bătaia vîntului, creanga frîntă a unui castan se auzea gemînd. Din fotoliul ei, doamna Caragiale ostenită privea, undeva, departe, chemînd cu gîndurile amintirile de demult.

Întîmplările şi episoadele istorisite prinseseră viaţă şi o clipă mi se păru că aevea, ca în seara premierei de la Naţional, cineva se apropiase pe nesimţite de fotoliul ei, al fostei domnişoare Alexandrina Burelli...

Paul DANIEL

puncte de vedere

LIMBAJ ŞI ANONIMAT

Vorbesc, deci exist, iată condiţia obişnuită a personajului în proză. Chiar monologul interior, neauzit de restul personajelor, dar auzit de cititor, este o încercare de a stăpîni Realul, *formulîndu-l. Între personaj şi Real se strecoară Cuvîntul, acest filtru înşelător. Sriitorul poate renunţa la conflict, poate estompa personajul pînă la dispariţie, rămîne însă limbajul, rămîn cuvintele pronunţate sau numai gîndite de personaj, mai persistente decît silueta lui pierdută în ceaţă. Se poate vorbi de dispariţia personajului în epica modernă, dar nu şi de absenţa lui ; cuvintele îi atestă prezenţa, dar o* prezenţă anonimă. *Între termenii contradictorii ai expresiei, anonimatul personajului (ca personalitate) şi prezenţa lui (ca limbaj), se iscă o tensiune proprie prozei care se vrea nonfiguративă. O tensiune şi o limită, dincolo de care epicul, probabil, încetează.*

Insul lui Iulian Neacşu, îmi pare a prilejui o asemenea discuţie, în ciuda tăcerii uşor obosite a unor critici, încă nerefăcuţi după efortul de a vorbi numai despre romanele anului care s-a încheiat. Volumul este dealtfel caracteristic pentru o tendinţă mai generală în proza tinerilor (vezi şi excelentul roman Singuri, *de Aurel Dragoş Munteanu), aceea de a reînnoi epicul nu numai ca viziune, ci şi ca limpaj.*

Cu foarte puţine excepţii, I. Neacşu nu îşi numeşte personajele, preferînd porecle şi eufemisme : Luni, Marţi, El, Ea, Dumnealui, Ceilalţi, etc. Masca, în aceste cazuri, ascunde complet personajul (ca şi atunci cînd el este numit, de-altfel, Petru, Toma, Luca fiind nume perfect generice) ea devine, ca într-o pantomimă, numai semnul unei prezenţe, a funcţiei unui individ din cadrul ansamblului care-l cuprinde. Nu numai că nu ştim nimic despre cei doi bătrîni din Sfîrşitul ceasului de buzunar, *dar nici nu ni se spune nimic despre ei. Se fac referinţe la cîteva „evenimente", dar ele sînt voit derizorii ba chiar, prin simplă menţionare parcă, se dilată grotesc şi fantastic, pocnind, la sfîrşit, cu o dureroasă ironie. Ceea ce îi distinge pe bătrîni este doar vocea lor, transmiţînd cuvintele fiecăruia. La fel în povestirea* Cel de sus lipseşte, *unde un bărbat şi o femeie jucînd rolurile de Adam şi Eva, se justifică în faţa Domnului, povestind acelaşi eveniment într-o perfectă continuitate sintactică ; decupabilă în* voci, *numai prin acele „timbre" specifice ale formelor verbale şi pronominale, prin nimic semnalate însă, grafic : „...am vrut să-l văd pe cel de lîngă ea, era întors cu spatele, nu mişca, am crezut că înţepenise de frică, dar, întorcîndu-l, i-am văzut faţa albă şi curată ca marmura, mîinile lungi şi subţiri de copil încă necrescut şi ochii lucind ca două mărgele ieftine, de sticlă, şi Doamne, m-am temut de neliniştе şi moartea lui acolo, în pat, lîngă Ea, fugind ca să nu mă mai întorc nici în gînd, acolo,* Celălalt *murise de inimă, trebuia să-l îngrop după aceea, îngrozitor dacă aş fi ştiut dinainte, dar poate fi cineva vinovat de ce i se întîmplă ? oricum El nu trebuia să plece şi să mă lase singură astfel, şi chiar dacă a plecat, El trebuia să se întoarcă pînă la sfîrşit, doar am fost înşelată, nu altfel, l-am căutat, dar nu a vrut să-mi vorbească şi să mă vadă, am alergat după el pe stradă...". Evident, tehnica acestui* monolog în zigzag *aminteşte de Joyce şi de numeroase încercări ulterioare, de-a introduce perspective multiple (fiecare tot în monolog) asupra aceluiaşi eveniment narat. Cu puţine ecouri în proza română, această tehnică a început abia acum să atragă experimentatori, precum Alice Botez ori A. D. Munteanu, care păstrează însă organizări grafice riguroase, deobicei rezervînd fiecărui monolog-perspectivă, cîte un capitol sau subcapitol separat.*

Iulian Neacşu împingea la extrem procedeul, creînd un singur flux verbal, în care se topesc toate vocile, chiar cînd îşi răspund, în dialog, ori sînt întretăiate de o relatare la persoana a III-a a unui „narator" neidentificat. Rezultatul imediat este bulversarea adesea sfidătoare a sintaxei, ştergerea limitelor frazelor, înlocuirea semnelor de punctuaţie obişnuite cu virgule care marchează pauze mai mult de respiraţie decît logice. Textul pare încărcat, deşi „informaţiile" furnizate cititorului sînt puţine, fraza este greoaie, dificil de urmărit, derutantă. Riscurile unui atare procedeu sînt două: incoerenţa şi banalitatea. Fragmente din povestirile Ore, Sfîrşitul ceasului de buzunar *ori* Soarele norocosul nostru prieten, *suferă de primul defect, în timp ce unele* Semne, *precum* Depinde de ploaie, *ori* Pentru cîteva cuvinte şi un cîine *suferă de al doilea. Dar afirmaţia mea însăşi, deşi legitimă, pare, într-un fel, inaderentă la proza lui I. Neacşu. Legitimă, pentru că povestirile citate, sînt inferioare, în limitele unui procedeu comun, altora, pe care nu ezit să le consider excelente : în primul rînd povestirea titulară* Insul, *antologică şi definitorie pentru întreaga proză a tinerilor, apoi* Eu sînt, tu eşti, el este, Cel de sus lipseşte, Povestea cu broasca şi Luca, Poze *etc. Inaderentă, pentru că Iulian Neacşu, neavînd ambiţia problematicii sau a caracterelor, ci numai a stilului, desfide asemenea evaluări. Să însemne oare acest stil un flaubertian efort de-a sprijini cuvintele pe Nimic, numai prin simpla tensiune creată între ele? Înclin să răspund afirmativ, şi aici îmi pare a se afla valoarea experimentului lui Neacşu, dincolo de virtuţile monologului interior. El se situează astfel indiscutabil într-unul din punctele cele mai înaintate şi cele mai semnificative ale efortului actual de înnoire tehnică (nu formală!) a limbajului epic.*

Povestirile sînt, adesea, simple variaţiuni pe tema Nimicului, a banalităţii unor vieţi mediocre, atacate fără menajament, cu o ardoare juvenilă, mereu ironică (vezi mai ales prima povestire, Drepte şi sigure şi drepte). *O polemică cu mentalitatea şi limbajul burghez, veche în literatura română, de la Caragiale la Tudor Muşatescu, Marin Sorescu ori Eugen Ionescu (ca să citez numele cele mai diferite posibil !), continuă indiscutabil, şi poate sfîrşeşte (logic!) în proza lui Neacşu. Personaje fără conştiinţă şi problematică, absurde sau numai ridicole, mimează gesturi, ori le regretă. O succesiune de asemenea mimetisme înlocuieşte destinul : „Iar alţii se rod în întîmplările mici, întîmplări de dimineaţă, prinz şi seară, de la 14—15 ani, cînd dragostea e mare iar inima puţină, cum ne micşorăm fără să ştim dacă trebuie să nimerim într-un zid, în aer, ghemuindu-ne, strîngînd picioarele sub mîini, înţepîndu-ne piepturile cu bărbile, cu ochii închişi, să fim mai mici, iar locul care va suferi izbindu-se să fie cît mai îngust, şi cu o asemenea prostie să ne înjumătăţim durerile". Fraze ca acestea devin* raccourci-uri *ale unei posibile ingrate condiţii umane, pe care un scriitor adolescent le notează cu uimirea şi durerea primelor contacte cu o lume strîmbă. Strîmbă, pentru că implică* anonimatul, *repetiţia, serializarea gesturilor, vorbelor şi sentimentelor. Moartea însăşi este un joc pe care Luca îl joacă în faţa unui copil (dar nu moare el atunci, oare, cu adevărat ?) în* Ore, *iar Petre îl joacă în faţa publicului, de teatru, ori de circ, pentru a o înfrunta, apoi jucînd comedia nebunului, undeva, între două tranşee, nebunie şi ultimă apărare a artistului, pîndit de pretutindeni* (Insul). *Anonimatului i se opune* poezia, *lirismul obstinat al adolescenţei şi copilăriei* (Eu sînt, tu eşti, el este — *final — sau* Povestea cu broasca şi Luca) *dar, în primul rînd, limbajul. Revin astfel la punctul iniţial al acestor cîteva note. Limbajul se opune anonimatului în care însuşi autorul îşi proiectează personajele şi evenimentele, pentru că are semnificaţia unei ultime redute a personalităţii şi demnităţii acestora, ca şi a lui însuşi. Cuvintele îl înşeală, dereglîndu-se, cuvintele îl slujesc, exprimîndu-l. Invadat de Nimic, scriitorul se apără, formulîndu-l.*

Sorin ALEXANDRESCU

G. CĂLINESCU
— restituiri —

(II)

Ceva mai tirziu, tot în Adev. lit. *G. Călinescu poate fi surprins înserînd colaborări sub inițialele revistei, dintre care cel puțin necrologul-portret dedicat lui Ion Bianu (Nr. 742 p. 10 din 24 feb. 1935) merită reactualizat, ca unul din rarele texte călinesciene purtînd urmele trecerii criticului prin sălile de studiu ale Bibliotecii Academiei : „A murit Ion Bianu la virsta destul de înaintată de vreo 80 de ani, după o îndelungată ședere în lumea cărturarilor. În adevăr cine scoate din rafturi acea subțire, gălbejită cărticică asupra Vieții și activității lui Maniu Samuil Micu abia poate crede că a fost scrisă acum șaizeci de ani. Ce a mai scris apoi a fost totdeauna în legătură cu activitatea sa de bibliotecar al Academiei.*

Textul fotografiat al Psaltirei Scheiene, Catalogul manuscriptelor românești, Bibliografia românească veche, *acestea sînt lucrări ieșite din inițiativa sa, dar care nu ar fi putut fi înfăptuite fără concursul funcționarilor. Trebuie să adăugăm la aceste lucrări, numeroase cuvîntări de recepțiune și înmormîntare în legătură cu rosturile sale de membru al Academiei. Ion Bianu a fost și profesor universitar o viață întreagă, dar acum 15 ani cînd l-am mai putut auzi era îndeajuns de bătrîn și obosit și prelegerea era în bună parte înjumătățită de o tuse pe care o certa cu destul haz.*

Dădea dovezi mișcătoare de veneratie pentru opera d-lui Iorga din a cărui Istorie a literaturii se folosea cu simplitate și fără orgoliu. Bun încurajator de tineri. Îmi amintesc entuziasmul cu care a ascultat, sau mai bine zis a ghicit (căci avea infirmitatea lui Titu Maiorescu) o lucrare de seminar a d-lui Al. Rosetti despre colinde, pe care apoi a publicat-o în Analele Academiei. D. Rosetti a făcut într-adevăr carieră de filolog emerit.

Adevăratul Bianu era însă la Bibliotecă unde deschisese șirul funcționarilor ardeleni, fapt însemnat pentru consolidarea înainte de război a legăturilor noastre cu românii de peste munți. Acolo împingea dragostea pentru instituție pînă la o simpatică teroare de care nimeni nu s-a plîns, înțelegîndu-i substratul. El mișuna peste tot, dădea tîrcoale funcționarilor, tineri intelectuali întotdeauna, nu-i slăbea din ochi o clipă, așa încît nu era niciun chip de a dormita o clipă. În chipul acesta el a ținut acea singură bibliotecă românească a noastră în ordine și a ajuns la sfîrșitul vieții să-i găsească și un început de local demn. În ultima vreme bătrînul luase măsuri strașnice, de avar al cărților, și e drept că avea dreptate, dacă ne gîndim la atîtea studente ocupînd inutil locurile și la ruperile de foi din colecțiile de reviste vechi. Venea să-ți ia de pe masă o parte din cărți cînd i se părea că ai prea multe, ți le îndrepta să nu le bată soarele sau să nu le murdărești și se încăpățîna să-ți ia un manuscris fiindcă mai aveai altul, deși îți trebuiau amîndouă ca să faci o confruntare de texte. Toate aceste erau mici, nevinovate manii necesare de mare iubitor al cărților și al instituției pe care o slujea și de aceea cu durere am auzit știrea morții acestui om de altă generație, fără de care Academia nu se putea gîndi. Dacă se va găsi un alt om care să-i ducă mai departe cu mai multă invenție opera, acela va trebui totuși să învețe de la el chibzuința care a făcut meritul arhivarului Onciul și bibliotecarului Bianu". Probabil de Călinescu este și fugitivul medalion Gala Galaction din Adev. lit. *14 aprilie 1935, judecînd după stilul metaforic al caracterizărilor („Setea de dragoste, pofta de viață trupească se zbat ca niște șerpi în opera lui Gala Galaction. Iar scriitorul, cu brate vînjoase — ca rădăcinile dezgolite ale copacilor din „drumul spre păcat" — îi cufundă iarăși și iarăși în valurile care clocotesc. Neastîmpărul acesta trece prin toată opera lui G. G., care (avem impresia) și-a pus mantia preoțească pe umeri pentru a dobîndi un aliat în plus împotriva diavolului din noi")*

Obiceiul de a întreține cele mai neașteptate rubrici, de la articol de fond pînă la poșta redacției, avea să fie copios practicat în unicul an de existență al „Jurnalului literar" (seria ieșană). Din nou îndrumări de modă, sfaturi gastronomice (cu rețete culinare extrase din crestomația cu texte din vechi manuscrise a lui Gaster), dar, senzația, clou-ul îl reprezenta rubrica de ocultism. Senzație? Nu se lăsa Jim furat de ispita superstiției și consulta interesat „planeta de tînăr" a babei Chiva („Vei trăi vîrsta de 150 de ani și vei lua pe fata Lenuța"), plăcîndu-i să se creadă supus unor hotărîri zodiacale? Deci asemenea preocupări se înscriau într-o permanență, cu antecedente precise. Cum explica singur, totul era conceput ca un „joc inofensiv și totuși profund", menit să dezlege gîndirea, s-o provoace. Adresîndu-se tinerilor îi stimula : „Voi trebuie să credeți în stafii, în corbi prevestitori, în zei și zeițe, în duhuri subterane, în gnomi și elfi, în incubi și sucubi, în drăcescul Sabaat. Pentru că criticul român de pînă azi a fost serios n-avem poezie ca a lui Dante, Goethe, Edgar Pöe și alți asemeni vizionari. Și apoi, voi tinerii mai cu seamă trebuie să sorbiți astrologia și să faceți toate socotelile pentru a vă determina traiectoria destinului. De bună seamă (vă spun asta la ureche) că horoscopul minte, dar voi se cade să aveți neapărat un destin. Dacă voi vă întrebați citind horoscopul meu: eu ce voi fi? poet? erou? mare descoperitor? sînt mulțumit. Căci întrebînd toate acestea, înseamnă că ați învățat să doriți unul din aceste destine și veți fi poet, erou ori descoperitor. Cine chiar știind că totul e o glumă și avînd toate motivele de îndoială nu cade într-o blîndă visare cînd cineva se-ncearcă a-i citi viitorul, e un pur dobitoc" — Horoscopul — iscălit Nostradamus — va fi ținut neîntrerupt săptămînă de săptămînă, epuizînd toate cele 12 zodii și caracteristici diurne, încît oricine își poate citi, de vrea, destinul. Și, mai întîi, sub ce conjunctură a astrelor se așează însuși Călinescu? Născut după stil nou la 2 iulie, se plasa așa dar în Zodia Cancerului, pe care o definea așa : „cancerienii sînt foarte sensibili, schimbăcioși și impresionabili, avînd multă nevoie de afecțiune. Trăiesc intens vieți interioare, cu personaje închipuite după aspirațiile lor. Se aprind repede și împrumută primului venit calitățile eroilor lor ireali, suferind apoi dezamăgirile care rezultă. Cancerienii sînt foarte muncitori, tăcuți, pricepuți în afaceri. Generoși și devotați își cîștigă totdeauna simpatia prietenilor, care le sînt devotați. Succesul nu le e potrivnic în viață și de aceea au uneori de suferit din cauza invidioșilor, ce caută să le facă rău cu orice mijloace". Laconic, pentru ziua de 2 iulie indica : „Mare activitate. Izbîndă meritată". Ceea ce a și fost!

Tot în aceeași ordine de preocupări se înscrie și exercițiul de grafologie din care produce o mostră în Jurnalul literar *din 8 ianuarie 1939,* Paralelă între scrierea lui Titu Maiorescu și a lui M. Eminescu :

„Desigur ne-am aștepta ca scrierea lui Maiorescu, omul olimpic, ordonat, să fie regulat geometrică iar a lui Eminescu, poet, dezordonată, repezită. Totuși scrierea lui Eminescu este grăuntoasă, corect citeață și la întîia vedere ai crede că ai de a face cu un banal impiegat. Numai ochiul experimentat îi dezvăluie caracterul excepțional. E de remarcat că Tudor Arghezi are o scriere tot atît de corectă. Poetul este dezordonat numai pentru vulg; de fapt el e un om al ordinei, al formei. Departe de a avea în scris rotunjimea caligrafiilor, semn de facilitate și platitudine, Eminescu are un condei atent care iubește curățenia paginei. Literele se așează pe filă ca furnicile în marginea unei bucăți de zahăr. Se vede că scriitorul simte plăcere, nu să scrie, ci să culce curat pe filă poezia sa. Dimpotrivă, Titu Maiorescu are o scriere lăbărțată, deși armonioasă, distinsă, cu litere mari, cu rînduri care depășesc marginile îngăduite, cu orizontul oscilant. E scrierea omului politic, iubitor de putere și învățat cu ea încă de tînăr. Temperamentul lui Maiorescu e al unui om lesne deprimabil, care nu poate trăi numai cu satisfacțiile vieții intelectuale. Și Eminescu și Maiorescu sînt însă oameni sinceri, fără îngîmfare, convinși numai de importanța lor. Îngîmfații au în scris, dimpotrivă, toate aspectele modestiei, dar exagerate".

Definitorii sînt alte multe texte apărute sub inițialele revistei („Gustul", „Deziderate", „Orientări", „Trădarea clericilor" ș.a.) sau părăsite în total anonimat. De un maximum interes este jurnalul de război, reconstituire documentară din perspectivă epică, încercarea de a evita eșecul înregistrat cu Misterele castelului Tristenburg. *De asemenea, fragmente din acel prost-aloghicon, care devine dintr-o rubrică de polemică un cîmp de proprii explicitări și delimitări. Pentru a pune punct acestui excurs, în colecția* Jurnalului literar *reproducem două asemenea fragmente : primul venea să spulbere interpretarea opacă a unei conferințe pe care o ținuse asupra sensului genialității lui Eminescu, prilej de a vorbi despre caracterul „deschis" al lecturii, în termeni parcă de circulație actuală.*

„Asta e în legătură cu părerea, desigur discutabilă, (dar de loc revoluționară : într-un anume fel văd că și d. Caracostea a aplicat ulterior metoda simbolicității) că un geniu nu trăiește în noi prin ceea ce este ci prin sensul lui, prin ceeace apare. El ni se înfățișează nu numai ca întruchiparea unei virtuți sau a unei suferințe, dar ca o existență complet rotundă, finalizată. Accidentele vieții lui par... puncte dintr-un program. (Asta în fond e banala rațiune a destinului). Eminescu a murit la 39 de ani din cauza boalei, dar această moarte în cadrul simbolului în care îl încadrăm, apare ca necesară. Azi ni s-ar părea că un Eminescu mort bătrîn, n-ar mai întrupa soarta „poetului veșnic tînăr și nefericit", după cum un Napoleon mort pe tron n-ar mai simboliza eroul. Nașterea într-o insulă și moartea într-o insulă, în cazul lui Napoleon, moartea lui Eminescu la 39 de ani sînt

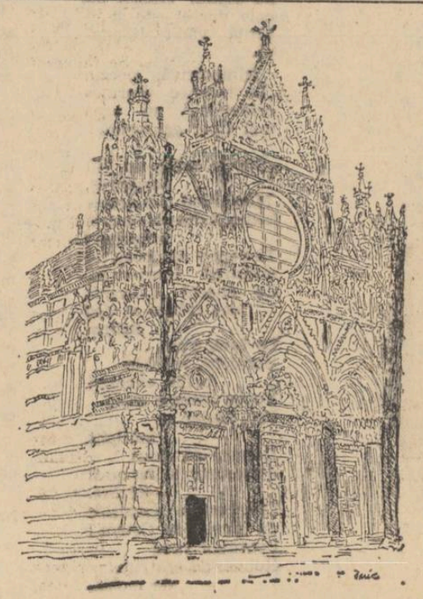

Desen de
DARIE NOVĂCEANU

accidente triste în viața istorică, dar un „noroc" în viața eternă. Numai geniile au această favoare de a apărea mulțimilor într-o existență rotundă complet finalizată...

Odată stabilit că mulțimea înțelege în măsura în care descoperă un sens uman în geniu... rezultă de la sine că sensurile nu sînt fixe, că fiecare generație se readaptează mereu la o operă lărgind simbolurile, că înțelegerea e un proces infinit. Cine crede că a studiat „științific" o operă, epuizînd materia e un prost. Eminescu văzut de mine este adaptarea mea la Eminescu, a mea și poate a generației mele. Eminescu nu se încrustează în generația noastră ci e gata să se înfășure în noi semnificații... A lua în mîini ultima ediție Perpessicius este un act de împrospătare, chiar numai cu faptul brut al viziunării altui text. O ediție e aproape o interpretare. În orice caz nu e de admis a spune : am citit pe Eminescu, nu-l mai citesc. El trebuie citit la fiece nivel de vîrstă și de gnerații spre a fi reîncadrat în noi sensuri (J. l. 50,10 dec, 1939, p. 2)

Al doilea fragment, extras din numărul de la 1 oct. 1939, reflectă responsabilitatea copleșitoare pe care G. Călinescu o acorda creației în viața societății :

„Cineva ne-a spus următorul lucru : vremurile sînt grele, lumea are alte griji! Nu e oare un semn de nepăsare din partea d-tale că te ocupi cu poezii, cu critici, cu nimicuri de astea în sfîrșit? A! înțeleg, cînd vor fi vremuri normale poți să-ți vezi iar de beletristică.

M-am gîndit bine la ce mi-a spus amicul și nu că aș fi aprobat teoriile lui de om „serios", dar a trebuit să recunosc că atunci cînd pe cîmpiile de luptă din toate taberele mor oameni și atîți tineri păzesc cu hotărîre pacea țării noastre, scriitorul e oarecum rușinat de aparența de inutilitate a lucrului său. M-am gîndit bine și am ajuns la încheierea fermă că dimpotrivă munca literară trebuie să se continue cu mai multă energie decît oricînd. Noi nu sîntem dintre aceia leneși, dar ne pare azi rău de fiece minut petrecut zadarnic. O țară există prin facultățile creatoare ale rasei, prin limbă, prin monumente. Statul politic vine să consolideze aceste realități indestructibile. Să încetăm munca intelectuală și mai ales aceea prin care căutăm a dovedi că rasa noastră are o admirabilă literatură, de o bogăție neștiută, pe nedrept ironizată de noi înșine? Dar poate să vină pentru un popor ziua în care apărarea politică să fie nevoită, covîrșită, să aștepte vremuri mai prielnice luptei. Atunci arta națională e aceea care duce războiul. A putea face dovada că avem o limbă evoluată, o literatură înaltă care aduce nuanța sa în lume, e mijlocul de a exista. Pier statele dar culturile adevărate nu se prăbușesc. Statele italiene au fost secole sub diferite stăpîniri, dar Italia ideală a stăpînit și înriurit lumea. Sînt încă străini, rău informați chiar de ai noștri, care privesc cu neîncredere cultura noastră, totuși originală, considerabilă. Trebuie dar să facem propagandă. Însă cea mai bună propagandă e aceea a activității serioase, solide. Iată de ce hotărîrea noastră este ca această revistă să-și urmeze activitatea, constînd în orientarea sistematică a muncii care stabilește valori, pînă la ultima limită posibilă. Studiați literatura română, făceți-vă o noțiune temeinică despre ea, ridicați-vă la un înalt nivel intelectual, creați dacă puteți la acest nivel, iată ce spunem tinerilor. Cultura e al doilea și cel mai solid teritoriu al patriei".

Geo ȘERBAN

LEONID DIMOV

Spectacol

'Aliivà, Aliivà, sau cam așa
Necheza
Imensa cămilă albă din noapte,
Așezată lîngă pavilionul numărul șapte
Al ilustrului circ deschis
La noi, venit dinspre pămîntul Ys,
Cu gladiatori și bacante,
Cu giganticul roib călărit de Dante,
Da, da, de Dante Alighieri
Nu vă mirați! Uite vin pivnicerii
Cu balerci verzului pline cu vin
Și tu, tu tot mai crezi într-un destin.
În Beatrice, în Euridice,
În salahorii veniți să le ridice
Trupurile albe din rîndul doi
De la parter. Vino înapoi,
Uite, sunt numere interesante,
Uite-l, trece iar calul cu Dante,
Nu tresări! L-ai recunoscut,
Te las să privești în necunoscut,
Eu voi vizita menajeria
Cu monstrul Orch, cu bazilisca Lia
Și pe urmă voi sta la drumul mare
Să văd cum trec animalele la culcare :
Iguanele clorotice cît o casă
Cimpanzeii uriași cu basmale de mătasă,
Niște feline colosale cu blănuri creme,
Șerpii de abanos în dricuri cu crizanteme,
Peștii gigantici săltînd în cozi,
Și cățeii minusculi părăsiți de matrozi
În port. Auzi cum ne cheamă
Sirena transatlanticului de alamă
Făcut să eșueze pe nisip
În ciripit de păsărele?... Cirip, cirip!

MIRCEA IVĂNESCU

Fragment

Nimic nu se schimbă. Ceea ce a fost de demult
este și acum, cînd, s-ar spune, e realitatea,
pentru că ai ajuns la locul pe care-l visai,
și ești tu însuți, privind pe fereastră. De fapt,
e o stradă străină, larnă, cu zăpadă murdară.
Ți se întoarce privirea — nu e
nimic schimbat. Ca și cum ai sta
mai departe — acuma citi ani? — cu fruntea
pe fereastra camerei tale — în cealaltă, acuma uitată
vreme, pe care n-o vei mai trăi niciodată.
Și-ți spui (ți-ai mai spus asta atunci, sau acum,
— nu are nici o importanță).
Cu ochii închiși
Alegînd acuma scene dintr-o vreme cu înalt
sunet de ninsoare densă, cînd motanul Theobald
se plimba prin curte alene — și priveam urme mărunte
scriind drumul prin zăpadă, către gardul cu prea multe
gratii prin care zăpada înghețase — și lumina
însera de la amiază — și ningea — și era prima
oară, poate, cînd cu fruntea pe fereastră așteptam
valul lung de greață-al spaimei să se urce. Închideam
ochii — și vedeam pisica mergînd leneșă spre gard.
Și știam că se răstoarnă timpul, și motanul Theobald
este doar o amintire despre vremea cînd am stat
la fereastră, și privindu-i. A trecut totul. De fapt,
eu îmi amintesc acuma — de ceea ce văd aici.
Sunt departe. În altă parte, la o masă. Singur. Nici
nu-i adevărat nimica din ce e în jur acum.
A trecut totul sub vremea cu cer năpădit de fum
care întunecă zăpada din această amiază strîmtă.
Și nici nu-i amiază încă. Și pisica se încruntă
și își scutură piciorul. Ninge. Și se face seară.
Stau cu fruntea pe fereastră. Mai gîndesc doar într-o
doară.

Esențialitate

Am să-ți spun o dată ce, înseamnă ființa — ceva
din tine, ca un colț de pătură, pe care îl iei
între două degete — și îl ridici, mototolindu-l —
și-l arunci pe urmă la loc. Dar nu cade
niciodată în aceeași așezare ca mai înainte.
(Îmi spunea o dată privindu-mă: „este, în tine,
o dorință grozavă de moarte". Eu mă plimbam
prin camera foarte mare — din cînd în cînd
întorcîndu-mă
către fereastra prin care se vedea, departe, orașul.
Moartea îmi era foarte indiferentă, ceva
la care nu poți
să te gîndești. Și dorința...) Și dacă a căzut
altfel, cînd i-ai dat drumul din mînă, e altă
ființare, ți s-au așezat altfel liniile
vieții. (Liniile — însă tu ești aceleași.
Oamenii se schimbă doar o dată la șapte ani,
cînd și morților li se schimbă locul).

O întîmplare cu Mopete

Mopete a lipsit multă vreme de acasă.
Și într-o dimineață s-a întors, să-și vadă pisica —
era o dimineață cu soare. În curte, trica
lui Mopete de locul acesta se strînsese, retrasă,
lîngă florile pălite de vară din brazdă, la soare —
avea acum chipul pisicii, și îl privea
pe Mopete cu ochi impasibili, și abea
decolorați de lumina cu străvezimi autumnale.
Mopete, oprit o clipă să o privească,
o simțea, pe pisică, foarte străină. Ar fi vrut
să intre repede în casă. O nefirească
amețeală îl legăna pe trepte, înspre pisică, înapoi.
Pînă la urmă, pisica a plecat, cu mersul greoi
al plictiselii. Se vedea că-i este urît.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

1940

fragmente

12 Aprilie

Aproape că nu știu de ce-am început să scriu azi, în jurnalul meu. Sînt atît de extenuat și de amețit de efortul din ultimele două săptămîni (13 articole imense, aproape cîte unul pe zi, plătite cu 3.500 lei!), încît mă simt vlăguit.

Dar sînt cîteva noutăți ce trebuie consemnate. Mai întîi, am împărțit camera cu Iliu care, pe lîngă un pictor bun pare să fie și un camarad bun.

Apoi, apariția lui Costică (care e, de fapt, o fetiță), negru, de tăciune, cu ochii de aur. Mi se pare că după un popas de două zile la mine, Costică a dezertat. Era una din cele mai rîvnite bucurii ale mele, să am o pisică. Costică semăna cu ideea pe care mi-o făcusem despre o pisică ideală ; și pe deasupra, era negru ca negresa lui Shaw, „à la recherche du Dieu".

. . . . . .

14 Aprilie

Zile îngrozitoare, cu ploaie rece și deasă, ca de Noiembrie. Deprimării pe care mi-o pricinuiește vremea asta, războiul fără capăt și fără zări din Marea Nordului, amenințarea unui nou ev-mediu, disperarea generației noastre, iată atîtea cărora li se adăugă neîntreruptele, inevitabilele convorbiri purtate cu Iliu. Astăzi, o după masă întreagă, am despicat amîndoi firele destinului nostru. Conștiința asta tragică a întîrzierii noastre istorice, a semidoctismului nostru, a neputinței, dacă nu de a comunica noi cu restul lumii, dar cel puțin de a comunica ceva din firea noastră, cea adevărată, — mă îngrozește și mă apasă. Unde sînt, Dumnezeule, capetele, zările, drumurile României?

Ieri, cu Augustin, mă miram de inteligența omului ăstuia cînd vorbește, în contrast flagrant cu tot ce scrie și desenează. Și el nu e decît unul din veritabilii exponenți ai spiritului românesc. Unul care, ca și mine, a vrut să fie el însuși, egal și nefalsificat. Și ce-a rămas din el? Și ce s-o alege de mine — și de noi toți care ne spargem capul să realizăm ceva?

Iliu insista astăzi cu hotărîre asupra gravelor noastre lacune ; nu știm, nu cunoaștem, nu avem posibilitatea materială de a ști și de a cunoaște toate acele lucruri pe care — cu zece și sute de ani înaintea noastră — le-au descoperit oamenii Europei, exponenți ai unei culturi, ai unor forme de viață stabile, temeinice, organizate. Sîntem sortiți neisprăvitului, mediocrității. Inutilei, vanei, disperatei mediocrități în care vegetează toată țara asta. Și căutăm, cu „lumina de lampă a particularului", să aflăm cîteva certitudini în intuiții și biete mici „revelații" pe care, demult, spiritul european le-a înscris între categoriile cucerite de el.

Cîte cărți și cîți ani îmi trebuie ca să asimilez, ca să iau măcar cunoștință de toate aceste descoperiri? Și lucrul ăsta e cu atît mai dramatic pentru mine, cu cît știu cu absolută certitudine că singura cale cu putință — aceea a răgazului și a posibilității de existență studioasă, — îmi e cu desăvîrșire interzisă. Eu trebuie să-mi scriu, la gazeta lui Gafencu, săracele mele descoperiri, ca să pot obține banii ce nu-mi ajung pentru chirie și mîncare.

Trăiesc sub teroarea implacabilă a unui destin limitat, dar limitat la mai nimic, nu la ceva. Sînt ca un fugar pe un cîmp sterp, urmărit de toate groazele, de toate disperările, de fantomele arzătoare ale unei lumi care mă blestemă fiindcă n-o cunosc și pe care n-o voi putea cunoaște niciodată, biet Cain al unei Românii de Sodomă. Cum o să ajung să spun ceea ce vreau, cînd nici istoria, nici condițiile mele minime de viață nu mi-o îngăduie? În marginea vieții, ca-n marginea tuturor marilor probleme ale timpului nostru, eu voi fi ceea ce sînt și ceea ce n-aș fi vrut cu nici un preț să rămîn : gazetarul. Poate fi o consolare că destinul nostru, al tuturora care avem o conștiință și ținem la ea, este aidoma? Dimpotrivă : mi se pare că lucru ăsta nu face decît să sporească și să adîncească, asemenea unei prăpastii, unui vîrtej, cenușia, oarba disperare în care mă zbat fără ieșire.

Nici nu mă mai miră deloc că unii și-au găsit refugiul în crimă, în Dumnezeu, în mistică, în vin, în femei, în desfrîu. Dacă la asta i-a dus conștiința care astăzi mă sfîrtecă și mă îmbucătățește, apoi chiar că nici n-aveau ceva mai bun de făcut, decît să omoare, cu orice fel de arme, această conștiință. Să trăim fără nici o conștiință! Ce mai vis frumos! Dar nu voi putea să optez pentru acest soi de viață ; și iată-mă cșîndit ratării, morții, fiindcă — vorba lui Arghezi — am vrut peste sută și nu pot cît șase.

Poate, o să mă salvez în poezie. Poate, înecatule, să te salvezi de un fir de pai!

*

Bineînțeles că există și acea „conștiință a limitelor". Dar ce sînt eu de vină dacă vremea noastră e totalitară, dacă ea ne cere tot sau nimic, dîndu-ne astfel iluzia că am depășit toate limitele? Poate să fie asta numai particularitatea maladivă a firii mele. Sînt, pe o astfel de vreme, ca un vierme: fiece boare mă destinde, fiece depresiune atmosferică mă face să mă zbat și mă chinui, cu nervii, cu carnea, cu toate fibrele ființei mele nenorocite, prizărite, cu toată bucata asta de piele și oase și nervi care sînt.

*

O mică, timidă bucurie poate să fie amiciția ce-ncepe să se-nfiripe între mine și Chiricuță, un student angajat de curînd în redacția noastră. Fără nici o glumă, mă gîndeam că sînt un spirit socratic. Îmi place și mă salvează această tovărășie a tinerilor. A băieților care mai au în ei nițică puritate, care n-au fost încă viciați de viața unei Românii ucigătoare.

Cu cei 21 de ani ai lui, Chiricuță îmi pune toate întrebările tinereții și-mi pretinde aceleași răspunsuri, aceleași eforturi scumpe, neprețuite și unice, dar schimbate în materia lor, pe care Toni de-acum șapte ani mi le-a pus.

Să fii cu tinerii, iată o soluție! Dar cîți tineri vor fi cu mine? Parcă-l văd și pe Chiricuță — ca și pe Crăciunescu, ca și pe cîți alții? — plecînd tocmai cînd va trebui să urcăm împreună piscul cel mai greu.

20 Aprilie

Cred că e pentru a doua sau a treia oară în viață, (și asta numai luîndu-mi curaj fiindcă eram împreună cu Iliu) cînd am acostat o fată. Dana seamănă cu Michelle Morgan. Ochii verzi îi sînt halucinați, de furtună pe mare. Evident, scrie. Scrie cu talent dar e de o incultură spăimîntătoare : n-a auzit pînă mai ieri, cînd i-am citit eu din ei, nici de Arghezi, nici de Barbu, nici de Bacovia. A auzit, în schimb, de Mircea Dem. Rădulescu.

Cînd sînt cu ea împreună, totul mi se pare încert, prăpăstios. De-abia astăzi, la a patra zi după ce-am cunoscut-o, am izbutit s-o sărut pe gură. O iubesc, o iubesc, o iubesc... Ea-mi spune că n-are pentru mine decît prietenie. Foarte trist! Încrederea în mine nu m-a părăsit însă. Mîine, Dana plecă acasă, la Craiova, și-o să-mi scrie de-acolo. Abia aștept, fiindcă timiditatea ei de fetiță de 18 ani îi va da voie, sînt sigur, să-mi spună într-o scrisoare mai mult decît în convorbirile noastre lungi și amoroase (numai din partea mea).

Bineînțeles, nici pe departe n-ar putea-o înlocui Dana pe Loti cu care m-am revăzut ieri. Orice comparație cu ea nu rezistă. Poate că tocmai de-asta îmi place Dana : că e atît de pauperă față de Loti. Loti se depărtează de mine prin superioritatea ei : Dana se apropie prin lipsurile ei. Totuși, jocul ăsta cu ea de-a „nu te iubesc", nu cred să ducă departe. Am dat drumul, în aceste ultime zile, tuturor supapelor cabotinului din mine ; și într-o măsură am izbutit. Cred că, de-aș face teatru, aș ocupa cam același loc ca și-n scris. Cred orice și nu cred nimic. Nimic, dincolo de clipă. Trăiesc într-un provizorat pe care mi l-am impus și mi l-am dorit. Din expediente, făcute pe viața mea. (Parcă poezia, parcă gazetăria e altceva decît expedient?)

*

Seara, cu Iliu ; un om adevărat. Băiatul ăsta are, din ardelean, tot ce e mai bun : dîrzenia, stăpînirea de sine, perseverența metodică. Îmi place cum lucrează, cum trudește, cum își organizează talentul, conștiincios, prob cu el însuși, fără să fie avar, fiindcă e îndestul de dăruit. Cred că va fi unul din pictorii noștri de mîine cei mai mari.

*

Observasem cîndva cum a crescut Ștefan odată cu mine, în redacția *Timpului*. Trebuie să-l adaug pe Badea. Articolul lui de azi, despre Maiacovski, e o mică bucată de antologie. Ca și însemnările lui Timaru de la repetiția piesei lui Williams, „Se lasă noaptea". Extraordinar spectacol! (Cronica lui Augustin mi-a lămurit odată mai mult, și definitiv, cabotinismul, superficialitatea acestui ratat.)

Mă atrage și mă încîntă micul ăla de Beligan. După „Omul care s-a jucat cu viața", s-a apucat să-l traducă pe Lautréamont. O îndrăzneală de invidiat.

24 Aprilie

. . . . . .

Dacă eu m-oi fi înșelînd, cum am eu obiceiul aproape-ntotdeauna, vizita de ieri la Marcel Iancu mi-a dat prilejul să descopăr poetul din omul ăsta. Dacă nu mă-nșel, între poezie și excrocherie nu e mare distanță ; mari sînt rezultatele. Dar mi s-a părut că e atît de tragic, atît de adînc pătruns de conștiința că arta lui e inutilă (auzi!, arta lui Marcel Iancu să fie inutilă!), era atît de sfîșiat de marasmul epocii noastre, încît mi-e cu neputință să nu-l cred autentic.

Desen de SECRIERIU NICULIȚA

M-au bucurat aprecierile lui elogioase despre Iliu, fiindcă-mi confirmă și intuițiile mele. Într-adevăr, n-a fost ușor pentru mine, care n-am putut trăi într-o casă nici cu mama mea prea multă vreme, să mă hotărăsc să împart odaia cu cineva. Alegerea pe care-am făcut-o propunîndu-i lui Iliu să locuiască împreună cu mine, se bizuia pe impresia mea despre seriozitatea lui, asemănătoare oarecum cu a mea. Pe urmă, am mai spus-o, Iliu are, din ardelean, părțile bune : dîrzenie, conștiinciozitate, onestitate, nu fariseism și sete de parvenire.

De aceea, cred, n-o să ne certăm niciodată, raporturile dintre noi bizuindu-se pe date precise, nefalsificate, pe sinceritate, cu un cuvînt.

Chiar acuma îmi spunea că l-au întrebat o seamă de cunoscuți dacă nu ne-am certat încă ; nu ne-am certat și nici nu cred să ne certăm, fiindcă ne spunem fățiș toate lucrurile : și eu rămîn la credința că adevărurile, oricît de tari, cimentează mai bine o prietenie decît compromisurile, oricît ar fi ele de abile.

centenar

lamartine

Poetul şi Orientul

Printre numeroasele studii care au fost consacrate poetului romantic francez Alphonse de LAMARTINE, cele mai multe se referă, şi pe bună dreptate, la două aspecte esenţiale : omul politic liberal, cel care începe să se afirme după zilele revoluţionare de la 1830 pentru a deveni, puţin cîte puţin, partizan al stîngii şi şef al guvernului provizoriu al Republicii de la 1848. Este perioada în care, aşa cum o declara în 1834 eseul „Les destinées de la poésie“ (eseul folosit mai tîrziu ca a doua prefaţă a „Meditaţiilor“), „Poezia va fi raţiune cîntată... ea va fi filozofică, religioasă, politică, socială...“

Celălalt aspect binecunoscut este acela de poet romantic, liricul, cîntăreţul plînsetelor inimii chinuite de încercarea dragostei pierdute. Era prin 1820, cînd Lamartine, revelaţie bruscă, în lumea literelor păşeşte hotărît printre „cei mari“ prin capodopere ca : **Le Lac, L'Immortalité, Le Désespoir, L'Isolement, Le Soir, Le Vallon, L'Automne.** Acestea sînt, desigur, magnifice elanuri ale sufletului, exprimîndu-se în versuri considerate pe atunci, drept capodopere, de armonie inegalabile. Există totuşi un punct asupra căruia criticii epocii, şi chiar cei de mai tîrziu nu s-au oprit prea mult : forţa din sînul limbajului pe care o constituie cuvintele ce te transportă într-o altă ţară, această culoare locală atît de îndrăgită de romantici ceea ce anumiţi critici vor numi mai tîrziu pitoresc de proastă calitate.

Cea mai mare parte a romanticilor au vrut să meargă la izvoarele acestui pitoresc, adică să petreacă cea mai mare parte a timpului în Orientul tulburător şi fascinant totodată. Un Orient, care adesea începe la porţile Neapolelui pentru a sfîrşi în Grecia, în Liban sau în Egipt. Toţi sau aproape toţi au fost copleşiţi de mirajul oriental ; Chateaubriand, Vigny, Nerval, Flaubert, Hugo şi mulţi alţii au dat o imensă recoltă de imagini, pe care a doua generaţie romantică le va gusta din plin ; ceea ce va face pe un critic să spună că romantismul este abuzul de adjectiv !

Nu se poate spune acelaşi lucru despre Lamartine, pentru că, fără îndoială, viziunea sa este îndreptată spre universul lăuntric, spre peisajele exclusiv interioare. Este deci interesant de observat, pentru o mai bună cunoaştere a operei lamartiniene, urmele pe care călătoria în Orient le-a lăsat în scrierile poetului. Pentru A. de Lamartine, născut la Mâcon în Bourgogne, în 1790, şi profund ataşat provinciei natale prin strămoşii lui, prin anii tineri petrecuţi în casa părintească de la Milly, călătoria va fi o curiozitate şi niciodată o tentativă de evaziune „hors de soi“ ca la Nerval. Deja de-a lungul unei tinereţi petrecute în provincie, oarecum trîndavă, a avut timpul să citească pe cei doi „rătăcitori“ care au fost Rousseau şi Mme de Staël. La unul descopera pe Saint-Preux, la celălalt pe Corinne ; de aceea, cînd i se oferă prilejul de a fi trimis în Italia, acceptă fără să ezite. Prima călătorie din septembrie 1811, pînă în mai 1812 : Milano, Florenţa, Roma, Neapole. Este o dezrădăcinare, dar nu e încă veritabilul Orient. Poetul va aduce totuşi cu sine din această primă călătorie amintirea unei legături cu o tînără italiancă, o **donna angelicata**, care 30 de ani mai tîrziu se va numi Graziella. După aproape 5 ani, într-o călătorie pe malurile lacului Bourget, va aduce cu sine amintirea unei noi legături şi un nume destinat să devină celebru şi să-l facă celebru : Elvire. Din acest episod tragic se vor naşte cele mai sincere şi cele mai emoţionante „Meditaţii“ ale poetului, cum ar fi, de exemplu, celebrul poem „Lacul“.

O îndurare binefăcătoare a timpului ! La trei ani după dramă, căsătorit cu o alta şi fericit de astă dată, Lamartine, pleacă în a doua călătorie în Italia. Nu se poate vorbi încă de orientul ispititor ; călătoriile în Italia, particulare sau oficiale — este „Însărcinat cu Afaceri“ la Florenţa în 1826 — poetul va face mai multe înainte de a se îmbarca pentru Liban, la 25 iunie 1832, în compania soţiei şi fiicei sale.

Cel care părăsea pe atunci Franţa era deja un poet celebru. Doi ani înainte, în 1830, tot în iunie, apăruseră „Armoniile poetice şi religioase“. Ce speră oare să găsească în cursul acestei călătorii autorul „Meditaţiilor“ o spune el însuşi : „Je pars chercher des impressions toutes personnelles sur ce grand théâtre de tous les événements religieux et politiques du monde ancien“. Se pune întrebarea dacă scriitorul avea de cîştigat din această călătorie tot atît de mult ca omul de acţiune.

Din această mare călătorie, terminată tragic prin moartea fiicei poetului la 6 decembrie 1832 la Beyrouth, nici o operă nu se va fi născut direct în afară de „Voyage en Orient“ apărută în 1835 şi de două poeme de circumstanţă, dintre care unul în culoarea locală destul de artificială :

„Quand le soir, dans le Kiosque à l'ogive grillée,
Qui laisse entrer la lune et la brise des mers
Tu t'assieds sur la natte, à Palmyre émaillée
Où du moka brûlant fument les flots amers“ ;

. . . . . .

Celălalt poem, despre moartea Juliei, este de un tragic mai mult biblic, decît strict oriental.

„Il est aux pieds poudreux du jardin des olives,
Sous l'ombre des remparts d'où s'écroula Sion,
Un lieu d'où le Soleil écarte tout rayon,
Où le Cédron tari, filtre entre ses deux rives“ ;

. . . . . .

În acest poem, călătorul nostru este mai puţin îndrăgostit de pitoresc decît îndreptat spre rezonanţa interioară a evenimentelor. Pitorescul trebuie citit printre rînduri şi, lucru mai curios încă, el este de esenţă mai mult egipteană, decît libaneză sau turcă. Or, Lamartine, cum bine se ştie, n-a văzut niciodată Egiptul ! Ca mulţi călători romantici poetul vede nu numai ceea ce a văzut cu ochii, dar şi ceea ce ar fi vrut să vadă. După toate acestea, cîţiva ani mai tîrziu Victor Hugo va scrie „Orientalele“, fără să fi văzut vreodată Orientul. Domnul de Lamartine a fost la un pas de a cunoaşte Egiptul. Moartea tragică a fiicei sale, survenită la Beyrouth, a întrerupt brusc, în octombrie 1833, periplul său oriental. Mi-ar fi plăcut să compar experienţa sa egipteană cu cea a lui Chateaubriand. Dar autorul „Călătoriei“ a luat totuşi contact direct cu Orientul ; i-a putut sinţi pulsul în Liban.

Lady Stanhope i-a făcut minunat „intrarea“. L-a interesat oare Egiptul : Desigur, fără nici o îndoială şi pentru mai multe motive provenite din logica însăşi a lucrurilor.

Egiptul este călătoria ratată, dar care a trebuit să fie pregătită. Lamartine a cunoscut cu siguranţă povestirile devenite clasice ale marilor călători. Printre ele, există una pe care trebuie s-o fi citit nu fără o oarecare amărăciune şi chiar gelozie — dacă îl credem pe Sainte-Beuve în ceea ce priveşte raporturile dintre cei doi oameni : este vorba de povestirea de călătorie a lui Chateaubriand. În cursul multiplelor lor întîlniri şi-au confruntat adesea experienţele lor orientale.

În orice caz Egiptul nu va ocupa în opera poetică a lui Lamartine decît un loc cu totul şi cu totul relativ.

În această poezie intimă, care este aceea a autorului „Meditaţiilor“ versul va fi mai mult muzical decît descriptiv. Natural acest lucru se observa într-un mod mai evident în operele care au precedat călătoria : „Meditaţii“, „Noi Meditaţii“, „Armonii“. Un studiu sistematic şi statistic al operei poetice lamartiniene arată că aluziile la Egipt nu se întîlnesc decît în „Recueillements poétiques“. E de înţeles : „Recueillements“ sînt, în opera poetului, capitolul cel mai puţin intim. Poeziile care constituie această culegere trec fără nici o îndoială printre cele mai impersonale. Din 1833, omul politic începe să domine pe poet, de unde şi numeroasele poeme în care arta oratorică îşi face simţită influenţa.

Apărută în 1839, culegerea „Recueillements poétiques“ conţine aluzii la Orient, în special la Liban, pămînt biblic. Egiptul se găseşte pentru prima dată citat într-o poezie filozofică. În „Réponse aux adieux de Sir Walter Scott“ (Recueillements, XXIX), găsim această aluzie la antichitate :

„Je ne m'étonne pas que le bronze et l'airain
Cèdent leur vie au temps et fondent sous sa main,
Que les murs de granit, les colosses de pierre
De Thèbes et de Memphis fassent de la poussière...“

Aluzia n-are nici o valoare descriptivă în ochii lui Lamartine ; rămîne absolut simbolică şi abstractă. Poemul XXXII „A une jeune arabe“ (1832) îl transportă pe planul culorii locale, dar el este de esenţă vădit libaneză.

Dimpotrivă, poezia „Le trophée d'armes orientales“ se vrea mai tipic egipteană :

„Sur le sable du Nil armures,
Mon pied poudreux heurtait des ossements humains ;
Le vent y modulait de sinistres murmures,
Le chacal déterrait des crânes et des mains.
Le bras s'est desséché, le sable brille encore :
Voyez comme avec l'or, l'acier se mariant
Dessine en clous d'azur, sur le fer qu'il décore,
L'arabesque émaillée du splendide Orient !
Pourquoi vous étonner de ces rubans de moire,
Des éclairs serpentant sur ces lames de feu ?
Les héros d'autrefois se paraient pour la gloire ;
Le fer était leur joie, et le combat leur jeu.

Ce sont là les bijoux dont l'homme des batailles,
Excitant du clairon son coursier henissant,
Avant de l'embrasser fête ses fiançailles,
Avec la belle mort qu'il cherche au lit de sang.

Acest sonet este fără îndoială una din operele cele mai ciudate din „Recueillements“. Într-un fel de coşmar, poetul pare transportat pe cîmpul de bătălie în ziua următoare a unei lupte ucigătoare ; sîntem în Egipt şi fluviul Nil, imperturbabil, priveşte scena din înalta sa eternitate.

„Sur le sable du Nil où gisaient ces armures,
Mon pied poudreux heurtait des ossements humains“ ;

Viziunea este deosebit de sinistră, vocabularul tinzînd să întărească această atmosferă de teroare şi de moarte. Apoi descrierea pune accentul pe splendoarea, intensitatea, varietatea culorilor şi materiei. Se pare că poetul a vrut să arate contrastul oriental şi întreaga mizerie a acestei lumi musulmane de la începutul secolului XIX, în care măreţia pitorescului face parte comună cu nenorocirea, mizeria şi cruzimea.

De ce-a vrut Lamartine să construiască astfel „Orientala“ sa ? Sîntem lăsaţi pradă presupunerilor ; orice s-ar zice, influenţa lui Hugo este sigură. Mai întîi, prin alegerea temei, apoi prin abundenţa vocabularului descriptiv. Dar Lamartine merge mai departe prin extraordinara sa „impasibilitate“ ; prin structura sa acest poem nu ne aminteşte oare de un sonet parnasian ? Tema comuniunii frumuseţii şi morţii nu-şi găseşte unitatea fundamentală în plasticitatea versului însuşi ? Un astfel de fenomen nu este un caz izolat. Găsim, de pildă, în „Le Désert“ (Rec. XLI, II) aceste admirabile versuri :

„Mais le chameau pensif, au roulis de son dos,
Navire intelligent, berce seul sur ces flots“.

În acelaşi poem (de inspiraţie biblică), găsim şi o aluzie la Egipt.

„A ceux qui portaient Dieu, de Memphis en Judée...“ şi mai departe (LIX) :

„Chacun me confondit avec son élément :
La Chine astronomique avec le firmament ;
L'Egypte moissonneuse avec la terre immonde
Que le dieu Nil arrose et le dieu boeuf féconde“.

În „Poésies politiques“, Egiptul este prezent ori de cîte ori poetul vorbeşte despre marile civilizaţii dispărute :

„Voyez passer l'esprit de l'homme.
De Thèbes et de Memphis à Rome

. . . . . .

Déployant ses ailes rapides,
Il plonge au désert de Memnon,
Le voilà sous les Pyramides
Le voilà sur le Parthénon“

(Les Révolutions, XLII, II)

Egiptul, după călătoria poetului în Orient, nu este cu totul străin de o operă poetică, al cărui caracter de lirism intim ar fi îndemnat la opinia că o asemenea sursă de inspiraţie nu-şi putea găsi loc în ea. În fond, în ciuda tristeţei cauzate de pierderea unei fiinţe atît de dragi, cum era fiica sa, Lamartine a păstrat nostalgia romantică a călătoriei neîmplinite în Orient.

Marc BARITEAU
lector francez la Universitatea din Bucureşti

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCINTEII“
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 11 (359)
Sîmbătă,
15 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Bibliografia literaturii române

Avem în față o carte apărută la sfîrșitul anului trecut și despre care nu știm să mai fi fost semnalată de către cineva : **Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc,** volumul I, 1800—1891, tipărită sub egida Institutului de etnografie și folclor al Academiei, și în redacția lui Adrian Fochi. Cartea este un eveniment cultural. Sînt cuprinse 8330 titluri principale, provenite mai cu seamă din periodice, a căror grupare a fost făcută după principii tematice, în general, deși schema propriu zisă este cu mult mai complicată și ea a făcut obiectul unei propuneri publice încă din 1960, în Revista de folclor. Fiecare titlu este însoțit de o scurtă informare asupra conținutului. Un indice de nume de persoane, unul de numiri geografice, istorice și etnice, în fine, unul tematic înlesnesc consultarea lucrării. Sumarul a fost redactat în trei limbi.

Asupra rostului unei astfel de cărți am fi voit să nu mai insistăm, fiind oarecum de la sine înțeles. Dar ea ne oferă prilejul să punem încăodată problema acestui instrument indispensabil pentru cercetarea literaturii care este bibliografia. Nu avem nici o dată din care să rezulte că Institutul de istorie literară ne rezervă, la rîndul lui, surpriza unei bibliografii a literaturii române, fie și măcar a unei perioade din literatură română. De la **Bibliografia românească veche** începută de Ion Bianu și Nerva Hodoș și continuată de Dan Simonescu, devenită azi o raritate (B.A.R. nu este în posesia decît a două volume, după știința noastră), s-au făcut puține eforturi mai importante în acest sens.

Nu trebuie uitată acțiunea începută de Ion Lupu, N. Camariano și Ov. Papadima concretizată în primul volum al **Bibliografiei analitice a periodicelor românești** (1790—1850). Catalogul pe care l-a întocmit P. P. Panaitescu asupra manuscriselor slave aflate la biblioteca Academiei este și el un prețios instrument de lucru. Interesante ar fi putut fi cercetările de tipul Shaw sau Dostoievski în circuit românesc care sînt însă lucrări hibride. Mai aproape de canonul bibliografiei e lucrarea lui Al. Duțu, **Shakespeare în România.**

Nu mai menționăm bibliografiile întîmplătoare datorate unor cercetători care au lucrat individual. O relativ recentă **Bibliografie a literaturii române contemporane** (1948—1958), pornită din inițiativa lui Tudor Vianu, s-a dovedit insuficient de clară sub raportul criteriilor, cu omisiuni și confuzii greu de explicat.

O bibliografie completă nu e, desigur, cu putință de realizat de către un singur om. De aceea ne întrebăm de ce Institutul de istorie literară întîrzie să-și asume o sarcină care-i revine de drept. Nu suntem primii care discutăm aceste lucruri și ne mirăm lipsa de audiență a propunerilor care se fac mereu de către specialiști și critici. O bibliografie a literaturii române este o operă fundamentală, un început fără de care pașii următori în cercetarea literaturii se fac cu greutate și după mari amînări. Cîtă vreme lipsește de pe masa noastră de studiu, din biblioteci, din școli și universități, acest instrument esențial de lucru, orice greșeală și întîrziere devine scuzabilă.

Firește, o lucrare de proporțiile acestea nu poate fi decît rodul unor ani de muncă intensă. Nu ne facem iluzia că o vom avea peste noapte. Am dori-o doar începută. Am dori ca Institutul specializat să se decidă să ia asupră-și sarcina. Nu cunoaștem cu exactitate nici cum este organizat, nici ce își propune acest institut : căutăm însă rezultatele concrete ale activității cercetătorilor lui. Care sunt acestea ? Cu excepția **Revistei de istorie și teorie literară,** care apare într-un tiraj extrem de mic, puțin consultată chiar și de către specialiști, publicînd prea multe materiale fără interes și limitîndu-se la un număr cu totul insuficient de colaboratori, tot ce a mai apărut sub egida Institutului este de fapt opera unor colective restrînse sau chiar a cîte unui singur om. E oricum curios că, pînă azi, **nici o singură lucrare de caracter cu adevărat colectiv n-a văzut lumina tiparului,** dacă exceptăm tratatul de istoria literaturii române care e, însă, datorat unor eforturi ce nu se situează la nivelul Institutului propriu-zis. Și fiind vorba de lucrări de caracter colectiv : bibliografiile sunt cele dintîi care ne vin în minte. Poate că nu, dintr-o dată, o bibliografie exhaustivă a literaturii române. Dar, măcar, o bibliografie a periodicelor, pe care să ne putem bizui viitoarele cercetări ; sau una a principalilor autori, care ar stimula critica și ar deschide cele mai nebănuite orizonturi.

Nu e niciodată prea tîrziu pentru a se pune prima piatră a acestui edificiu care interesează în mod excepțional cultura națională. După părerea noastră, începutul trebuie să fie făcut printr-o discuție largă, de la care să nu lipsească nici o categorie de specialiști, asupra **criteriilor viitoarei bibliografii.** Abia înfăptuind acest punct, putem merge mai departe. Noi credem că strîngerea materialului bibliografic ar putea deveni utilă, chiar din acest stadiu incipient, **Tratatului** în curs de apariție. Ne-am întrebat din capul locului, ne întrebăm și astăzi de ce nu s-a pornit de la întocmirea unei bibliografii, ci de la **Tratat :** ordinea firească era cealaltă. Dar și așa, **Tratatul** ar ieși cîștigat dintr-o consultare bibliografică largă. Iată un motiv în plus să nu amînăm **Bibliografia ;** l-am indicat spre a preveni o scuză pe care o bănuim pe buzele celor în cauză și anume că nu se pot suprapune două lucrări de asemenea importanță. În același timp, noi știm că **Tratatul** angajează prea puțin pe cercetătorii **Institutului,** chiar dacă cei mai mulți colaborează la el. Și în loc să lungim la nesfîrșit discuția dacă operele de istorie literară trebuie să fie sinteze sau numai compilații didactice, rodul muncii unui colectiv sau a unui singur autor — iată o operă, **Bibliografia,** pe care, în unanimitate o vom socoti de resortul unui colectiv, pe care un colectiv o va face, netăgăduit, mai repede și mai bine decît un singur om.

O datorie care nu mai poate fi amînată, a noastră, a tuturor celor care ne ocupăm de studiul literaturii, este întocmirea **Bibliografiei literaturii române.** Vom reveni într-un număr viitor cu cîteva sugestii în ce privește criteriile. Așteptăm însă punctul de vedere al specialiștilor și al celor implicați direct în această lucrare.

LUCEAFĂRUL

ARTĂ INDIANĂ — MAHABALI PURAM (detaliu)

INEDIT

Versuri descălțate

Ce stai omule, în ruinele acestea singuratece și plîngi ?
Plîng berzele zilelor ce trec cu-o aripă neagră, cu-o aripă albă.
Plîng zilele care trec moarte.
Plîng copiii fără părinți,
Plîng ființele flămînde în pădurile nopții, fiarele, șerpii, vietățile crude și blînde.
Plîng femeile înșelate, plîng bărbații mințiți.
Plîng oamenii supuși,
Plîng oamenii fără speranță.
Plîng păsările și vitele ucise, ca să fie mîncate.
Și-mi plîng toate multele sub timpuri pierdute.
Îmi plîng păcatele. Plîng că timpurile nu se mai întorc.
Plîng că omul se duce și se întoarce uitîndu-se numai în pămînt,
Ca și cum își caută mormîntul.
Mă plîng pe mine, cel căutat de tine.

Tudor ARGHEZI

Însemnări de atelier

Fascinația epicului

Este o nesansă ca varietatea infinită a oamenilor să fie stăpînită de un singur curs al timpului.

Așa cum verighetele sînt făcute pe măsura fiecărui deget în parte așa ar trebui să i se atribuie insului alt timp decît cel unic, fiecare om să primească bijuteria sa în nelegătură cu alta, o bijuterie personală de nedescris.

Epicul literaturii ar trebui să servească unei continuități stricte a timpului, dar timpul în literatură e o captură veșnică. Citeam în copilărie povestea mea preferată, „Prințesa și bobul de mazăre" înspăimîntindu-mă cu fiecare pagină citită că povestea se va termina în curînd. Aflîndu-mă într-un număr de pagini întreagă cu timpul și spațiul meu, mă linișteam văzînd-o în raftul bibliotecii gata să reiau oricînd viața ei rostogolită prin semnele literelor latine.

Au apărut basmele lui Andersen în traducerea excelentă a poetului Al. Philippide. Un eveniment ciudat în viața mea intimă ; îmi apar din nou doi ochi ca două rotunde ecrane hipnotice care prin magia lor nordică mă vor fascina obligîndu-mă să renunț la timpul meu cotidian și să intru reinventînd prin simpla citire povestea prințesei a cărei noblețe a dovedit-o neînsemnatul bob de mazăre peste care, deși au fost așezate douăzeci de saltele de puf totuși a fost simțit de prințesa indignată.

Sînt poveștile acestui mare scriitor niște fascinerii, niște complicate vrăjitorii verbale pentru amețit copiii ? !

Ce eroare facem cînd ne închipuim că poveștile și basmele sînt pentru copii. Copiii sînt ei înșiși fascinatorii incoherenți ai adulților iar basmele și poveștile sînt asemenea ființei lor. Deci în cazul copiilor se fascinează însăși fascinația.

Andersen sfîrșește aproape toate poveștile prin rău ca și Perrault de altfel. Cufărul zburător arde dezumflîndu-l pe dumnezeul turcilor, fata împăratului care refuzase iubirea unui prinț sărac rămîne pe drumuri căci prințul deghizat în porcar o părăsește și împăratul o alungă.

La Perrault, Scufița Roșie rămîne mîncată definitiv de lup fără să apară vreun istet vînător care să-l împuște pe lup și să scoată din burta lui o bunică bolnavă și o fetiță înspăimîntată.

Ce mult îmi place (și mă înnebunesc) asemenea brutale sfîrșituri ; timpul fiecărei povești nu se închide printr-un final fericit, el rămîne dramatic, tensionat de dramă, ca un punct nervos și neelucidat.

Acesta este fascinația epicului : neelucidarea. Un om despre care știm totul nu ne interesează tot așa ca unul care ține cu tot dinadinsul să-și explice mutra, morala și în genere existența sa.

Andersen a scris povești încîntătoare care nu elucidează pe nimeni și nimic ; a scris cuvinte care încheagă un mister prin sugestie, logic ordonate articulațiile misterului sînt prezentate epic printr-un capturat timp.

Fiecare poveste începe lent încercînd întîi să-ți îmblînzească ochii prin care pătrunde să ți-i dilate pînă cînd rămîn orbitele și pe această osatură îți montează ochii rotitori fascinați de mișcarea timpului în care ai accepta să intri.

O naivă nedumerire îmi vine și acum : mi se pare absurd că nu putem interveni în niciun caz în momentul în care gîfîiam de emoție și milă pentru fetița cu chibriturile.

În care curs al timpului este fascinația, dacă în acel real niciodată, atunci în timpul real captiv.

Răsfoiesc cărțile, de unde aș începe să citesc sînt pierdută, cărțile ne consumă, ne abstrag la un înțeles abstract, la o percepție desăvîrșită a unui adevăr care în relația concretă cu literele sau cu obiectele n-ar avea sens.

Se spune despre cîțiva mari oameni că fascinau. Ce știm despre ei ; multe lucruri exacte pe care istoria cursivă le-a înregistrat și le-a transmis. Ce nu știm despre ei ; tot multe lucruri pe care autorii fascinați le-au comunicat sub forma timpului captiv prin opere literare. Ceea ce a fascinat a fost o bănuită ființă vie neelucidată de contemporani și de urmașii lor ; ceva neclar, misterios care a rămas în semnele stranii ale fiecărei limbi în care a fost scrisă literatura.

Gabriela MELINESCU

CRONICA LITERARĂ

paul anghel

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

Arhiva sentimentală este o culegere de foiletoane, ceea ce ar putea face pe unii puriști s-o excludă din perimetrul literaturii. O mai veche disociere între literatură și politică, dezvoltată apoi excesiv într-o serie de distincții succesive a dus la o caricare a ideii inițiale. Scriitorul ar face numai literatură și ar avea în vedere numai criteriul estetic și nu și-ar putea îngădui să scrie decît literatură ! Orice altă formă de scriere ar fi în consecință blamabilă și chiar degradantă ! Poziția este snobă. Tolstoi n-a scris numai romane și ci pagini ce sînt altceva decît romane sau nuvele. Anatole France era și autor de foiletoane. Scriitorul simțea nevoia să se întindă și dincolo de aria domeniului său. Sadoveanu a publicat **Foi de toamnă,** volum miscelaneu ca și **Oameni și locuri**, care nu sînt nici mai mult nici mai puțin decît reportaje, ca și **Olanda** sau **Valea Frumoasei** ori **Vechime.** Rebreanu nu s-a sfiit să adauge **Răscoalei** culegerea **Amalgam,** iar Camil Petrescu a scris și el o carte de călătorie. Ce sînt multe din scrierile lui Odobescu decît superioare produse publicistice ?

Excesul acesta delimitativ poate scoate literatura dintr-un favorabil circuit proaspăt. Sub cuvînt că scriitorul nu este specialist în cutare domeniu, i se recomandă să rămînă într-un așa-zis perimetru scriitoricesc. Dar care sînt hotarele lui ? Un scriitor poate să abordeze orice temă în măsura în care îl interesează sau îl exprimă. El trebuie incitat chiar să lase cît mai multe mulaje ale felului său de a gîndi în materii cît mai diverse.

Arhiva sentimentală este de aceea o carte în spiritul bunei tradiții. Autorul său, Paul Anghel, afișează o atitudine programatică : „Care alt domeniu al creației umane poate fi învestit cu funcția sintezelor, nu numai pe planul ideilor, dar și al sentimentelor, decît literatura ?" Și mai precis : „Nu despre apetitul scriitorului pentru mai multe genuri este vorba, ci despre interesul său pentru cultură, ca pîrghie într-un proces necesar de **reumanizare** a literaturii". O încercare de reumanizare a literaturii, este și **Arhiva sentimentală.** Orizontul preocupărilor scriitorești este divers. În el nu intră numai produsul de istorie literară românească, ci și cel de literatură universală. Scriitorul mai este interesat de arte plastice și folclor, de istorie, etnografie, chiar zoologie sau film. Acest zig-zag n-ar fi de nici un interes dacă n-ar fi ordonat subteran de un flux unic. Deși atît de depărtate, domeniile comunică între ele, în fiecare sferă de interes Paul Anghel arătîndu-se captivat de aceleași idei care-l pasionau și dincolo. **Tristețea unei specii care dispare** este o elegie a vietăților condamnate. Scriitorul primește un telefon alarmat : „Știi, îmi striga, pelicanii nu se vor mai întoarce, pelicanii dispar !" Prilej pentru volute în jurul dispariților fatale și moment de evocare al heraldicilor zimbri moldoveni. „Tragedia dispariției persecută numai exemplarul unic" conchide Paul Anghel. **Caragiale în lectura lui Jean Georgescu** este un eseu despre o vreme apusă. Paul Anghel are pasiunea trecutului. Îi place aerul de vechime al lucrurilor, are cultul antichităților și al tradiției. **Ștefan pe Tetravanghelul de la Humor** este o meditație asupra magnificului și colericului voevod care a reușit să întemeieze o țară. Este elogiul consecvenței culturale care cunoscîndu-și bine obiectele de cult face orice fel de sacrificiu pentru ținerea lor în picioare. Chipul lui Ștefan pe tetravanghel nu e o simplă relicvă, ci un chip simbolic și acest lucru l-au știut păstrătorii lui.

„Și s-au bătut deci, pentru acest chip al lui Ștefan, cazaci și turci, tătari și leși, și a trecut din mînă în mînă, din veac în veac și din hotar în hotar, pînă ce iarăși s-a așezat la sfînta mînăstire Humor, iar de aici la Putna, lîngă cripta marelui voievod, unde stă teafăr și azi.

Istoria unui portret, a unei miniaturi ? Este, dacă vreți, drama culturii noastre în evul de mijloc sau, și mai exact, istoria noastră. Cu rare satisfacții de inițiat, și cărturar, părintele arhimandrit Gherasim, egumenul de azi al Putnei — acest Escurial românesc — ne-a arătat faimosul tetravanghel, veghind asupra-i cu un zîmbet de înger mîhnit".

Interesul pentru istorie al lui Paul Anghel trebuie însă explicat. Istoria este la mulți, doar pretext pentru goale elogii. Autorul **Săptămînii patimilor** și **Viteazului,** piese de ceremonioasă rememorare istorică a lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, caută în trecutele veacuri și altceva decît pagina glorioasă, adică un filon spiritual, care la Paul Anghel este de preferință al marelui rafinament. El nu glorifică numai capacitatea militară a voevozilor, ci înaintea acesteia, apetența spirituală.

„În tetravanghel, Ștefan se roagă, și el se roagă fiindcă se pregătește de luptă. Să încercăm să înțelegem ipostaza canonică, apropiindu-ne de ea cu instrumentele timpului. Ce stare spirituală semnifica ? -

Mircea Eliade, într-un eseu din Fragmentarium, comentînd un text popular din jurnalul lui Hasdeu — **Sfat celui care merge la război** — relevă „caracterul extraprofan, sacru, al luptei și războiului" în concepția vechilor moldoveni, derivat al unei morale arhaice, după care lupta presupune o prealabilă purificare, o epurare de pasiuni, dorințe, uri, astfel încît „victoria" să fie o eliberare, o stare și nu un eveniment, adică un fapt din ordinea comună. „Dacă vrei ca glonțul dușman să-ți cruțe viața în toiul luptei — îl sfătuiește bătrînul Alexandru Hasdeu pe fiul său Bogdan Petriceicu — păstrează curățenia trupului, fii cast, nu-ți spurca trupul și mergi la război cu tot atîta sfințenie cum mergi la primirea sfintelor taine". Textul este de o rară frumusețe, el va fi făcut carieră în generații, pînă ce a ajuns, la 1854, în scrisoarea lui Alexandru Hasdeu către fiul său".

Cărămizile tomitane includ un reproș la adresa cercetătorului care nu încearcă, după modelul lui Pârvan, o ipoteză asupra epocii de început a Daciei. Pozitivismul unor cercetări de istorie este privit de scriitor cu înțelegere pentru gestul de colectare, dar nu și pentru depozitarea lui înainte de a fi interpretat.

Constatăm existența unei ideologii ofensive și sperăm rodnice. Paul Anghel nu e numai dramaturgul credincios istoriei prin care înțelege mai ales istoria unei spiritualități, ci și scritorul care nu poate privi cu indiferență ignorarea documentelor noastre. **Autarhie literară** protestează împotriva ignorării oricărei tipărituri pe motivul că nu e inclusă în istoria literară a lui G. Călinescu. **„Minee, cazanii, penticostare, codice,** culegeri de **colinde** sau **alicsăndrii** au fost aruncate la coș, au trecut adică, fără drept de apel, fie în istoria veche a bisericii, fie în istoria limbii, fie în etnografie și folclor, urmînd a fi triate în continuare de aceste discipline preocupate în a-și defini obiectul".

Se lasă uitată, astfel, mai ales de către persoana cea mai activă cultural, scriitorul, o vastă arie cultural-artistică. Asta explică predilecția autorului pentru domenii rar vizitate. Gustul vechimii îi deschide porți neglijate de alții. De pildă, în feroneria veche românească unde găsește posibilitatea unui nou argument al continuității autohtonilor în Dacia. **(Flori de fier)** Antologia de folclor a lui Blaga este o cale în plus spre sesizarea profundei matrice a folclorului românesc alături de regretul inexistenței unor antologii de folclor alcătuite de Sadoveanu, Arghezi. **(Blaga și doina.)** Folclorul, etnografia sînt considerate documente vii, documente de arheologie accesibilă și tocmai de aceea, din păcate, neluate în considerație.

Contactul cu excepționalul codice înțesat de miniaturi al lui Picu Pătruț îi pare scriitorului elocvent pentru ilustrarea posibilităților încă vii ale autenticei noastre culturi artistice. Paul Anghel este în acest volum de „afinități sentimentale" în plină campanie de reconstituire a unei fizionomii spirituale și artistice alterată de vreme care mai poate fi însă refăcută, cu ajutorul relicvelor. Paul Anghel pledează pentru recuperarea acestui pierdut univers, pentru „reînsușirea însușirilor pierdute".

Paginile nu plac numai datorită rețelei de idei. Paul Anghel e conform siești în scrisul său și pasiunea pentru vechime o putem recunoaște în felul ceremonios, solemn, somptuos al paginei sale din această cauză adesea încărcată, în care se amestecă fluidități sadoveniene cu precizii din Ion Barbu într-o vie dialectică a ideilor amintind pe E. Cioran și M. Eliade.

mircea maliță

SFINXUL

Cu **Sfinxul** Mircea Maliță își continuă notele de călătorie din volumul **Repere.** Prima parte a actualului volum reia chiar un subtitlu anterior : **Repere europene.** Dar să nu ne înșelăm. De la o carte la cealaltă este o creștere și o tensiune nouă, chiar dacă ne aflăm în fața aceluiași fel de a vedea și a gîndi. Prima carte jalona, așa cum arăta și titlul, **Repere,** puncte de sprijin pregătitoare ale unui comentariu mai amplu, care probabil va urma. Un reper era Roma, altul Moscova, altul Jamestown, altul Monte Alban, fiecare semnificînd un ciclu de civilizație și cultură. Tot aici autorul notelor își dă întîlnire cu Erasmus, Rubens, Voltaire, Jean Jacques — Rousseau, Washington Irving sau Edgar Allan Poe. Enumerăm pentru că întotdeauna preferințele sînt referințe pentru posesorul lor.

Pentru Mircea Maliță din **Repere** întreaga omenire este un vast muzeu și fiecare călătorie o ocazie de reîntîlnire cu spirite și civilizații dispărute, prin intermediul relicvelor și însemnelor păstrate. Curiozitatea turistului avid de noutate e înlăturată. Excursia devine meditație. Călătorul nu mai are nevoie de ghid. Părăsind cabinetul de lucru el știe unde și cui să se adreseze, căci micul cabinet este un micro-univers spiritual al celui mare, în care pășește mai tîrziu. Pelerinul va intra cu competență în locuri unde poate n-a mai fost niciodată. J. Jacques Rousseau sau Edgar Poe pot fi bine cunoscuți din cărțile lor. Despre ei, s-au scris biblioteci întregi. Locurile natale, casele-muzeu nu pot confirma decît lucruri știute, relații asupra cărora s-a reflectat deja. **Reperele** nu sînt deci carnetul de drum al unui setos de inedit ci itinerariul unui intelectual care călătorește numai pentru a-și verifica ipotezele.

Sfinxul amplifică turnura meditativă a acestor false reportaje de călătorie. Geografia este elegant pretext pentru a ni se vorbi de un anume peisaj istoric celebru și acesta la rîndul lui un alt pretext pentru a gîndi asupra condiției omului.

„Mă depărtez de Turnul care mi-a dat o cheie suplimentară la înțelegerea mecanismului pentru putere în Anglia și pe ploaia măruntă printre donjoanele și crenurile care au văzut atîtea deznodăminte triste, mă întreb cu respect și dezaprobare : de ce și capete de filozofi ?"

Mircea Maliță are plăcerea de a colinda acest univers care se ridică treptat pe temelia a zeci de tomuri, univers în care Balzac iubește, Sobyeski e un bun cap de familie, Ana Karenina își fosnește seducător rochiile, cavalerul trac are concretețe, sfinxul poate grăi, iar Epictet și Diodor pot fi atinși cu mîna devreme ce grăiesc.

Pentru Mircea Maliță din **Repere** întreaga omenire este un vast muzeu și fiecare călătorie o ocazie de reîntîlnire cu spirite și civilizații dispărute, prin intermediul relicvelor și însemnelor păstrate. Curiozitatea turistului avid de noutate e înlăturată. Excursia devine meditație. Călătorul nu mai are nevoie de ghid. Părăsind cabinetul de lucru el știe unde și cui să se adreseze, căci micul cabinet este un micro-univers spiritual al celui mare, în care pășește mai tîrziu. Pelerinul va intra cu competență în locuri unde poate n-a mai fost niciodată. J. Jacques Rousseau sau Edgar Poe pot fi bine cunoscuți din cărțile lor. Despre ei, s-au scris biblioteci întregi. Locurile natale, casele-muzeu nu pot confirma decît lucruri știute, relații asupra cărora s-a reflectat deja. **Reperele** nu sînt deci carnetul de drum al unui setos de inedit ci itinerariul unui intelectual care călătorește numai pentru a-și verifica ipotezele.

Sfinxul amplifică turnura meditativă a acestor false reportaje de călătorie. Geografia este elegant pretext pentru a ni se vorbi de un anume peisaj istoric celebru și acesta la rîndul lui un alt pretext pentru a gîndi asupra condiției omului.

„Mă depărtez de Turnul care mi-a dat o cheie suplimentară la înțelegerea mecanismului pentru putere în Anglia și pe ploaia măruntă printre donjoanele și crenurile care au văzut atîtea deznodăminte triste, mă întreb cu respect și dezaprobare : de ce și capete de filozofi ?"

Mircea Maliță are plăcerea de a colinda acest univers care se ridică treptat pe temelia a zeci de tomuri, univers în care Balzac iubește, Sobyeski e un bun cap de familie, Ana Karenina își fosnește seducător rochiile, cavalerul trac are concretețe, sfinxul poate grăi, iar Epictet și Diodor pot fi atinși cu mîna devreme ce grăiesc.

Pentru Mircea Maliță cultura, literatura poate concura existența, alcătuind un univers la fel de real ca cel senzorial. Numai astfel se pot explica însemnările sale care încalcă cu dezinvoltură cronologia istoriei universale, strîngînd la un loc momente și personaje cu lejeritatea altui imperativ, care are rigori la fel de severe ca și cele ale existenței reale. A scrie despre continente, țări, orașe și artiști care au fost, înseamnă pentru Mircea Maliță a convoca semnificative colocvii. Pentru autorul **Reperelor** și al **Sfinxului** mapamondul este un imens reliquarium în care cunoscătorul se poate mișca cu o înlesnire pe care ciceronii și beadekerele n-o pot da niciodată unui turist.

Descoperirile nu sînt scopul acestor călătorii. Călătorul se deplasează pentru a se demonstra. Adevărurile sînt vechi și se cunosc. Noi sînt întotdeuna aparențele. „Totul este în cărți" spune Mircea Maliță, deviză a cărui adevăr se poate demonstra prin chiar cărțile sale. Autorul e de fapt un „filozof" care caută prilejuri de comunicare. „Am avut întotdeuna încredere în călătoriile livrești. Rareori am pornit la drum cu ideea că ele pot să adauge mai degrabă decît să confirme. Totul este în cărți. Ele relevează nu o singură realitate imediată, ci una complexă, cu straturi subțiri, transparente, suprapuse".

Civilizațiile, culturile sînt contemplate de sus, de unde mersul lor pare mai puțin complicat și senzațional. Surpriza are puțin loc și aici. „Toate culturile au fost în comunicare. Temele lor s-au transmis fie și sub forma unei monezi, a unui vas, a unei țesături. Motivele, penetrabile ca niște microorganisme, sînt înrudite fiindcă au circulat întotdeuna cu o repeziciune pe care n-au descurajat-o depărtările sau piedicile naturale.

La data cînd un meșter desăvîrșea a doua inscripție, după moartea lui Cormisoș, a trecut prin aceste locuri și Breb Kesarion, ultimul decheneu, slujitorul lui Zamolxe, trimis de preotul dac în călătoria de desăvîrșire a cunoștințelor, în Egipt și Bizanț. Eroul lui Sadoveanu reprezintă mai mult decît o poveste : el susține teza contactului neîntrerupt al civilizațiilor și a circulației ideilor. Sînt adeptul lui Breb Kesarion" (Cavalerul trac).

„Cavalerul trac" este deci în această viziune efigia unei componente universale a omenirii, a civilizatorului, care a prins reprezenetarea definitivă pe malurile Dunării.

Turnura reflexivă a cărții este evidențiată în **Dialogul pe Acropole** unde vechea Grecie este doar elevatul decor al unei dispute de idei. „E timpul, Diodor, să reflectăm : iubind rațiunea și fructul său, teoria, nu am investit în ele elementul religios al absolutului și intoleranței ? Pitagora e mai puțin mistic decît un preot egiptean, numai pentru că folosește numere și are o teoremă ? Diodor : Prietene Epictet, înțeleg unde vrei să ajungi. Doar eram și noi în mulțime cînd a ars Giordano Bruno, în numele unui raționament. Împreună am simțit repulsie. Îți repet, nu raționamentul este vinovat, ci barbaria sîngeroasă care se ascunde în spatele lui, ca în dosul unei incantații rostite pe un altar de sacrificiu. Teoria nu este intolerantă, dată fiind natura ei rațională. Ea este supusă examinării tuturor și își trage forța din caracterul obiectiv al adevărului". (...) „Prin puterea minții cruțăm eforturi, evităm nenumărate rătăciri în labirintul experienței. Fără teorie, n-am avea decît concluziile locale, plătite scump. N-am beneficia de această experiență condensată, care este rațiunea. N-am avea adevăruri universale. Că există impostori care strecurîndu-se sub toga filozofului acoperă cu aparența judecății uzul forței, abuzul puterii, vicierea adevărului, nu este vina teoriei. Îndreaptă-te împotriva falsificatorilor".

Lectura cărții atrage și prin prezența neforțată a elementului românesc. Mircea Maliță înțelege să insereze istoria României în cea universală prin relații interogative. În **Repere** eseistul punea întrebări lui John Smith, mercenar englez amestecat în luptele lui Mihai Viteazul : „Ai fost sau nu pe meleagurile noastre ?" „În privința luptelor cu turcii ai să-mi spui poate că ai exagerat, ți-ai atribuit unele acte de bravură pe care nu le-ai făcut decît ca să șochezi un public nerecunoscător, din mansarda ta de ostaș retras la bătrînețe. Dar cum să fi povestit că ai luptat cu hanul tătarilor, în fruntea oștirilor desfăcute și că l-ai înfrînt, dacă n-ai fi asistat la lupta lui Preda Buzescu pe Teleajăn ? Cum ai fi putut introduce în istoria ta locurile românești, Argeșul, Oltul, Bistrița, Piteștii, Rîmnicul, Șercaia, dacă n-ai fi fost mercenar prețuit, artilerist faimos, ofițer în arma geniului, căutat în oștile transilvănene și angajat cu preț bun ?"

E un fel de a practica ferestre ale istoriei românești spre orizonturi noi. **Sora Coziei** vorbește despre legătura necontenită, dincolo de puterea de cuprindere a documentului istoric, a populației din Balcani și de dincoace de Dunăre. Cozia este sora istoricei biserici sîrbești de pe Morava. Două popoare, două biserici asemănătoare și un destin istoric comun. În fiecare sînt cripte evocatoare de suferinți istorice, ceea ce îl face pe autor să exclame „Nicăieri în lume nu se plînge ca în Balcani !"

Sfinxul este o carte care ne relevă un intelectual apt să gîndească cu superioritate și detașare asupra destinelor politice și culturale și să urmărească consecvent același ferm punct de vedere. (Cauza pentru care **Repere** și **Sfinxul** ar trebui considerate simple tatonări sau preludii în vederea unei construcții mai riguroase.)

M. UNGHEANU

Desen de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

JURNAL DE POET

Veacul al doisprezecelea

Anima. Potestne homo in terris et in hac lacrymarum valle caelestem vitam ducere ?

BONAVENTURA-SOLILOQUIUM

Poate așadar, omul de aici de pe pămînt în această vale a durerii să împlinească un destin celest ? Era aceasta una din marile întrebări ale Evului Mediu, care prin Bonaventura Seraphicus își împlinește floarea pe planul cugetării într-o anume direcție venind prin Anselm și contemplație mai mult decît prin analiza tomistă.

Răspunsul acestei întrebări în Europa s-a încercat să se dea prin creație efortul unei lumi luminate care știa că trebuie să facă tot ce-i stă omenește în putință pentru a fi vasul pregătit lucrăturii ce ne depășește. Așa au început în Europa să apară catedralele. În umbra lor a crescut toată floarea spirituală a Europei de prin veacul unsprezecelea începînd. Vor fi 500 de ani de lucru în toate văile și pe toate culmile. Pietrarii și lemnarii, clopotarii și ferarii ,mînuitorii de daltă în amănunt și cei de pensulă în adîncime, aurarii și cîntăreții au fost chemați cu toții la fața locului și pe vechi temelii romane, pe soclurile vechilor zei ruinați au apărut aceste minuni pe care le numim Catedrale. Și în timp ce se lucra cu ciocan și topor, cu scripeți primitivi dar fără îndoială mai puternici decît macaralele moderne, cugetătorii încropeau dialoguri — monologion — care astăzi trebuiesc cercetate cu aceeași uimire ca bolta înstelată — cei ai cîntecului compuneau imnuri luminii: pe care astăzi noi le numim muzica medievală și pictorii se jertfeau cu drag pentru ca Via să-și atingă lumînarea promisă. Aceasta o vom înțelege astăzi cercetînd pînzele rămase : Martirii lui Fra Angelico, extazul din Cimabue sau enigma acestui Retrato de una Princessa de la familia de Este al lui Pisanello de prin 1400, sau ascultînd muzica gregoriană rămasă nouă mai mult în arhive, din care au izvorît, pe rînd, vremile de aur ale muzicii sacre spaniole, engleze, apoi un Palestrina și un Bach. Nu-i dezvoltare, ci iluminare, nu-i beție, ci muncă înăuntrul unui dar copleșitor.

Toate aceste gînduri me-au însoțit cercetînd Catedrala Notre-Dame de Chartres; „Acropolele nostru" cum a numit-o Rodin. Misterul acestei uriașe construcții a rămas pînă astăzi nedezlegat. Toată floarea spiritului francez a sorbit din luminile lui. Vitraliile din veacul 12 și 13 au rămas la fel de vorbitoare. Din zori pînă în amurg vorbesc lumii în numele luminii. Ceea ce nu ne poate arăta lumina nemijlocit ne dezvăluie parte față către față aceste blînde clopote ale misterului.

Peste noapte ochii lor coboară osteniți și lasă turnurile să vegheze pînă în zori cînd un imn nou dăruiesc călătorului însetat. Toți meșterii acestei mari minunății ne-au rămas necunoscuți. Au fost generații de bună seamă care s-au întemeiat întemeind precum sămînța care moare. Știm că locuim cu toată casa înăuntrul temeliilor, că viața lor era viață, piatra să primească Turnul gotic, cel mai înalt, are sus de tot patru sau șase figuri sculptate magistral care nu pot fi văzute nici cum de pe pămînt, chipuri de creatori cu fața întoarsă spre cer, expuși vînturilor arzătoare și furtunilor care le-au măcinat închipuirile. Poate ei să fie meșterii. Meșterul Manole de la noi știa toate acestea. El însuși în turn și-a depus cenușa timpului. Căci după o astfel de ispravă ce-ți rămîne de făcut decît să rămîi învălurit în umbre !

Dialogul între suflet și trup pe care ni l-a lăsat Bonaventura-Soliloquium este tocmai această vorbire pe care trebuie s-o fi avut și Meșterul Manole la noi lucrînd și pe care l-au întreținut meșterii acestor domuri care ne umplu de bucurie și dor de renaștere spirituală. Trupul este piatra ce-a alcătuit arhitectural această zidire, temelia și susținătorul nemișcat în care înalță imnuri luminii vitraliile schimbătoare după voia soarelui. Acesta este sufletul.

Și vorbirea lor este Soliloquium cum credea prea-fericitul nostru frate Bonaventura.

Ion ALEXANDRU

25 februarie 1969
Paris — Chartres

avantpremieră editorială

COSTACHE ANTON :
„Despărțirea de jocuri"

Este o carte de proză adresată tineretului. Povestirile și schițele cuprinse în volum, sînt inspirate din universul copilăriei, din mediul școlar și adolescentin. Problematica variată, folosirea modalității epice, nu exclud lirismul, notația plastică.

AUREL DEBOVEANU :
„Vacanța mea la București"

Autorul este la a doua sa carte (a debutat cu volumul de nuvele „Miss '65" în anul 1967, în colecția „Luceafărul"), de data aceasta un roman în care, personajul principal, proaspătul absolvent de liceu Mihai Dunăreanu investighează, printr-o viziune proprie, specifică vîrstei, mediul intelectual bucureștean. Vacanța adaugă eroului cărții cîteva luni de experiență, de viață intens trăită. Nedumerirea și ironia personajului povestitor străbat, de la un capăt la altul, paginile romanului.

NICOLAE ȚIC :
„Durerile altora"

Noua carte a lui Nicolae Țic are, în primul rînd, în intenție, ca și cele dinaintea ei — **Pe scara vagonului, Uși deschise, Nu trageți în caii de lemn,** — probleme de etică. **Durerile altora** tratează existența unui personaj care-și parcurge retroactiv o perioadă a vieții, constatîndu-i erorile și suferind în continuare greutatea urmărilor lor.

caiet de iarnă

Gheorghe Tomozei

Pompei

Fiecare piatră e un ou
cu bărbați morți,
un ou născînd imperceptibil,
golul.
Fiecare lespede conține
un pat de nuntă,
pustiul dintr-una ar fi logodnicul,
pustiul dintr-alta ar fi logodnica.
Goluri, imponderabile fructe
pe care nu le atingi. Golul unui ciine
la picioarele golului unui gladiator gol,
calci pe golul Falernului,
calci pe golul ceasurilor cu apă,
pe golul zilei de miercuri,
golul sării din aer.
Totul se aude. Auzi în lavă
dulapul, cheia, amfora.
Umbre.
Totul în jur colcăie de umbre
nevăzute.
Goluri. Cuvintele au căpătat
coji de lavă, materia a fixat muzica
și peste sunete-au crescut unghii și crește păr.

Case cu iederi și havuze
zac sub pas. Bobul de nisip
ce-ți intră în ochi duce-n el tiparul
paserei colibri,
calci pe mulajele
monezilor de pe masa zaratului
și dacă vine cineva și te înjunghie, să nu
te-mpotrivești.
să nu te sperii : poate că
în tine-și caută perechea pierdută în lume,
pruncii morți
și grădinile,
caută priveliști, își caută memoria.
Cum noi ne căutăm în pietrele
cu noi în burtă, gata să ne nască.

Gol cîntător ne înconjură,
al lucrurilor toate și cînd lava
varul din oase îl spulberă
continuăm să existăm cu netulburate conture,
da, rămînem,
rămînem
chiar cînd ne podidește iarba
ori grîul.

Pergament

Copiștii medievali făceau așa :
Luau o oaie cu pui în burtă. O înjunghiau
cu precauție apoi scriau pe pielea
mielului.
Psalmii, de pildă...

Dintr-un război

Spaimele geruie turnuri și cai,
lacrima calcinează cetățile
iar păsările cîte nu le-am mîncat, le sperie
steagurile soioase ale procesiunilor ploii.
Trec trenuri cu bărbați singuri,
dragostea se suprimă pînă la noi ordine
apoi soldatul explodează
și o femeie palidă îi înmormîntează gamela.

Și se face frig în pușcăria
regimentului. Iisus, cu palmele sparte
și Barabas cel împușcat în palme,
același sînge-l picură din răni
de parcă ar fuma, în doi, aceiași
țigară Caporal, de parcă ar fuma
cu găurile rănilor.

Finis Atlantis

Peștii-i junghia, hilarii,
scînteind cu solzii varii,
cu un șiș ce se-ncovoaie
îi golea de măruntaie
și cădeau din burți sătule
nemaipovestite scule :
chei, inele roase, steme
de cetăți și de trireme
și inele de amante
din tavernele atlante,
sucul florii de agave
muls în albele carafe,
respirații de poeți
în flacoane cu peceți
și în amfore zidite
păsările atlantide
peste care, într-adaos
a căzut un strop din haos
ce-l înjunghie casapul,
mării cînd îi taie capul !

Hanul copiilor

„Și-n grădina raiului
stă Adam cu Eva lui"

E hanul din Răscruci, din Risipiri,
din Altcîndva, din Vis și Năluciri,
tăiat din blăni și doage de zăpadă
podit cu chiparos, cu Altădată,
cu trepte conducînd spre Nicăieri
urcate de minuscule muieri
ducînd într-ale melcilor cochilii
șerbeturi colorate și vanilii
la mesele bărbaților de-o șchioapă
ce-și beau, severi, pocalele cu apă
ori cu pistolul caută tejgheaua
căreia-i sparg, blajină, tinicheaua
și-apoi cocoșul îl descarcă-n gol
spre candelabrele de staniol...

O nuntă. Diademe-nșelătoare,
mireasa cu codițe ca de șoarec
și mirele și cîntecul amar
al lăutarilor de buzunar.
Curg limonadele, se-aud, prin geamuri
dulăii poștei hămăind în hamuri.
Țîncii petrec. În hanu-nzăpezitul
se joacă de-a bătrînii,
de-a muritul,
pînă cînd eu pătrund în adunare
ursuz, păros și monstruos de mare
și-n cîrciuma copiilor te caut
precum răsufletu-n spărturi de flaut,
iubită din abecedar. Și ninge
din cer cu puii paserei flaminge,
ninge cu icusari și cu carboave
și ninge cu mălaiuri de garoafe.

Hanul se trage-n lut, terești se sting
și-oglinzile lui Niciodată ning...

Verset

Luna-n oglindă este setea mea,
frunzele toamnelor mi-s foamea,
reazimul meu sînt crinii ploii
zăpada-i somnul,
ceara mi-i odihna,
iubirea-i tot un fel de a fi singur,
uitarea e truditul meu auz...

Elegia ochilor

Are dreptate Dali, ochii nu sînt rotunzi,
n-au tăietura migdalei, ochii sînt în tel și chip
dar mai cu seamă dreptunghiulari, așa ca niște
sertare cu ceramici ciobite,
ca sipete cu inele și pietre mincinoase,
ca tabacherea bunicului cu tutun mirosind
a crepuscul
ochii sînt în realitate la tel cu cartușierele
soldaților mustăcioși ori sînt ca acele
inverse litere S decupate în coasta viorilor.
Numai lacrima îi face să pară rotunzi,
numai plînsul
și nimic nu poate corecta nedreptatea.
Și mai e ceva, ochii n-au culoare
fiindcă plînsul e incolor,
ceea ce vedem e doar un lamento al aerului
între un iris și altul,
ne ajung doar cioburile unor culori care-au fost.
Un ciob de sare-candel se amestecă, lin
cu un ciob de septemvrie, cu o schijă
de speranță, așa ca în strachinile cu stinți
ale zugravilor de biserici.

De-aș trăi măcar o oră fără cuvinte !
dar e zadarnic, ele sînt turnicile roșii
strînse pe bucata de pîine ce-o duci la gură,
sînt greierii pe care-i înghiți
odată cu apa... O, cîte cuvinte le-am mîncat,
și cîte-am băut, cîte îmi curg prin ochi, în somn,
cîte îmi sărută, înaintea buzelor mele, femeia
și, vai, cîte mă încornorează
umplîndu-mi ograda cu bastarzi,
devastîndu-mi vîrsta și cheltuindu-mi
cu nerușinare, speranța...

Chiar dacă înaintea lor îngenunchez,
chiar dacă mă tocmesc slugă la cuvinte
și le cresc dobitoacele nevăzute,
ele nu mă iartă,
tot nu mă iartă,
mă despart de umbră și mă alungă-n calea
unui cuvînt suprem. El, Înfricoșătorul
mă-nchide în arena cu tigrii, a singurătății.
pînă cînd trupul meu spart
începe să cînte.

Le gîndesc pedepsele. Vreau să le spintece
adoratii călăi ai curții mele, Breugel și Bosch,
coastele plăpînde să li le rupă,
să le treiere cu corăbii și cu întometații ulii.
Trebuie, pentru că mi-e frică de cuvinte,
frică de tot ce se umple cu ele.
și de tot ce se golește de ele,
pentru că mi-e frică de mine !

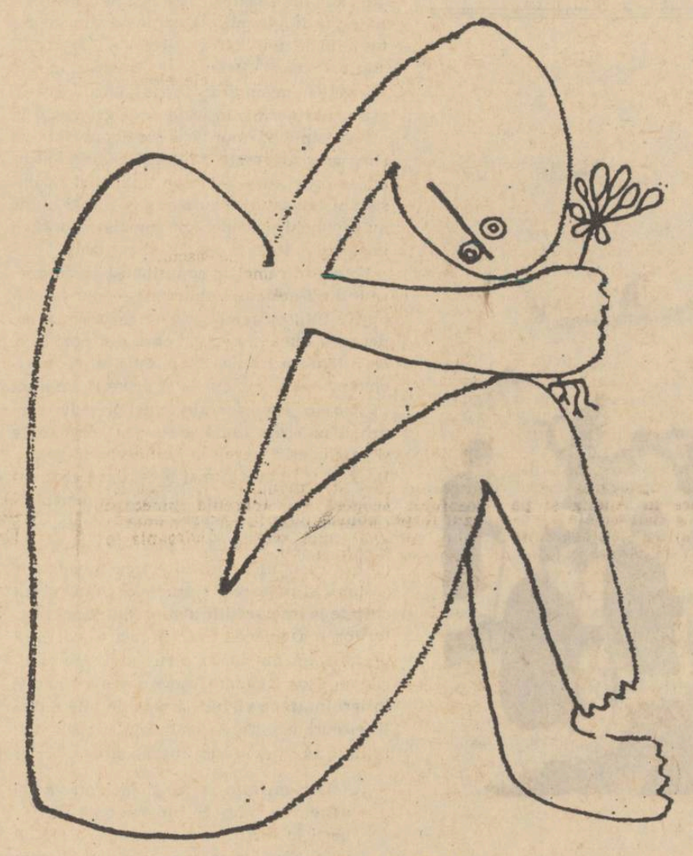

Desen de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

Și, doamne, nici nu avem ochi. Ochii mei sînt tu.
Imaginile sînt provizorii. Trupul nostru,
îndeobște greoi,
e nedemn să poarte minunile licăritoare
și trage peste ele pleoape de lut. Tot ce-au strîns
cade din nou în albastru
pe plajele pămîntului. De la început neîntregi
ne sînt mormintele. În cripta mea,
în orbitele capului cîndva atît de singur
le veți găsi, ghemuite pe reginele Nefertite
dar ochii mei nu,
ochii nimănui nu,
ochii nu,
Ei vor fi înmormîntați în vreo frunză
ori în vreo lacrimă ori greiere
și toamna, cînd e trig
și lemnul portretelor se face numai bun de foc
amintirea mea
va fi încredințată sării
reflăcînd, pe noi chipuri
ciclurile implacabile ale plînsului...

Colind

În burtă la miazănoaptele,
pîlpîie o creangă de sud.
Păsările se sparg
și nu le aud.

Ninge cu oase de înger,
inima mea de alge și ger
cu tine se ninge
strămoșimea ta, Ierui — Ier.

Măcar apără-mi cîinii
de jocul
nălucilor care damnează
apa, și focul.

Muntele cu cruce
de cositor,
ninge-se, ninge-se
cu zăpada Elsinor.

Uciderea cuvintelor

M-aș vrea un Irod al cuvintelor,
le-aș trece gîturile de miel prin sabie
le-aș frînge greabănul suav cu biciul,
și le-aș îneca în lapte Aș dobîndi liniștea,
nu le-aș mai ști pîndind în preajmă.
Vă spun : ele, cuvintele, sînt lăcustele,
sînt ploile cu broaște, ninsorile cu sînge,
sînt țărîna ce ni se-ncheagă pe chip.

Iubirile

Mîinile-mi le plouă, cald
părul doamnei de Cobalt,
umbra mi-o răstoarnă-n Stix
glasul doamnei de Onix,
se despoaie-n cimitir
glezna doamnei de Porfir
și mă caută, surpată,
gura doamnei de Agathă,
și-mi învie-n candelabru
ochii doamnei de Cinabru.

Pînă m-or întoarce-n ger
mineralele muieri
mă tîrăsc sub sfînta mînă
a domniței de Țărînă...

Eden cu cai

Veți găsi și peste o mie de ani,
sinucigași, în hoteluri sordide țară altă
identitate
decît o fotografie de cal, în buzunar.
Caii nu vor fi singurul reazim al memoriei,
pentru hrana lor vom lăsa să crească
iarbă din coaste,
de nu-i vom privi, mersul se va deslipi de noi
ca o potcoavă a mișcării,
distanțele s-ar dilata, monstruos și numai într-o
noapte
ușa s-ar depărta de geam c-o leghe...

Țările sînt, în linii mari, urma potcoavelor lor,
numai generalii au ciobit hotarele statornicite
de cai
cu iataganul și metrul de croitorie,
dar ei, ctitorii, ei lunecau peste timp
ca niște corăbii ale lutului
purtînd în burtă hoardele sublime ale Iliadei,
ei, caii cu pielea netezită de ploi,
cu coame de aur copt.

Și va să vie, vai, Protetul — cal,
îi aud de pe acum tropotul
proorocindu-ne
domnia lucrurilor transparente.

Ninive a fost un cal
întors în iapa Eufrat,
oarecarele Assardahon
a căzut sub potcoavele calului Vavilon
și chiar biblioteca lui Assurbanipal
a fost un cal.

Amar

Decor cu unghiuri saturate, scrisori,
de pe care pielea amintirilor se jupoaie,
oglinzi în care dorm soldați și cai,
mătuși înecate în porțelanuri ciobite,
iarnă în gaura cheii, iarnă în sfeșnice,
nepoți încercînd ca pe cisme, numele morților
dinți rontăind cuvintele de legumă,
buze complice încleiate în zahăr candel,
tatăl întors din război c-o rană plină cu apă,
tablouri împușcate, din care curge rumeguș
și-n patul tău de adolescent, clopotul primăriei.

Unde să mai încapă stalactita și brotăcelul ?

Caleașca insomniilor

O caleașcă a insomniilor, ceașca
dintr-un dulap cu moarte-argintării ;
în drum spre mine tîntele-au ciobit-o
și zugrăveala veche s-a coclit.
Miraculoasă ceașcă, învățată
să pîlpîie în ploaie de oglinzi,
chiar de ești singur, te multiplică,
te recompune-n fiece ungher
cum nici nu ești și doar un cub de zahăr,
de-l lași în ea, în juru-ți ninge grav
însingerînd cu alb, singurătatea.
Un gest. Și ceașca peste lespezi cade,
tiparele ceramicei ivind
plăpînde, înduioșătoare tibii, femure dulci,
vertebre strămoșii și dinții solitudinii sticlind
ca, după ani, în racla unui prinț-copil
care-a pierit, despuind de speranțe
înzăpezitul lui regat...

Petru Cercel

(din ciclul venețian)

Peste venetic castel
porumbeii-l poartă-n gușă
pe măria-sa Cercel
voievodul de cenușă,
cel ce-a fost scurtat de cap
și de dragosti, în Egee,
de o mînă de harap
nu de unghii de femeie.
Cu suave reliefuri
de muieri săpate-n os,
capul lui dogit de kiefuri
zace, de uitare ros
pînă va-ncerca, amar
să-l tămîie vreun braț tandru ;
candel și enibahar
și ulei de coriandru
și fiertură de smarald
va să toarne-n umbra dusă
înălțînd, cu sînge cald
trunchiul, fruntea nesupusă.
Doarme gura, buza moartă,
dinții — pietre albe-n rîu,
chipul i-o icoană spartă
ce-o ai semănat cu grîu.
Stă pe jețul lui de boabe,
stă în gușă ca-n iatac,
ruginește timpu-n scoabe
și el tace, toate tac,
caii numai, de văpaie,
dulce os ca lemn de stup,
al logodnicei bălaie
îl despoaie și îl rup,
plete vinovate încă
sub copite iuți le frîng
și-un cercel sub țîța stîngă
și-alt cercel sub sînul stîng
sparge-se-vor precum vreascuri
în uitatele păduri
cum din struguri fierb sub teascuri
vechi, curvite băuturi.
Porumbeii sub arcade
suie-n domul din ostrov
o cenușă, voievoade
de răsfățuri și libov.
Paserile sub ogive
poartă, voievoade-cerb
grîul galben, de colive,
care pentru tine-i fierb,
ca să-ți fi tu însuți hrană,
glasul singur să ți-l bei,
sîngele să-ți sorbi din rană,
moartea singur să ți-o iei !

Chiromanție

Răstorni clepsidra, dezbini totemele,
ți-adaugi cărnii, oase de demiurgi.
Dar sînt totuna, tîrziu, devremele
cînd de pe chipul lucrurilor curgi,

cînd pielea lucrurilor te respinge,
cînd lucrurile nu te mai devoră...

Dintr-un septemvre

Septemvre, de-un deget
pe-un fund de odaie
și-i deajuns să ne-aducă
bruma-n dulapuri.
Din porțelanuri
bem verdele,
femeile casei
le bem din cristale.
O spaimă rostind-o,
catifelele crapă,
frigul se clatină
în cărțile roase
și ne acoperă
rumegușul viorii.

Vai, prietenii-mi curg
prin podele !
Pune de ceai,
pune de lampă,
pune de ploaie !...

Cînd uit

Cînd uit culorile în scrin, la hanul
în care mă aduce dirijabilul,
sînt pentru arbori domnul Străveziu
negat de crengile în clătinare
sînt cel în care luna își depune
sterpele ouă de cretă.
Cine să știe
că-n golurile de sub coaste sînt zugrăvit
cu două morminte etrusce ?

Am scris piesa aceasta acum patru ani. Era prima mea încercare dramatică Am urmărit atunci două lucruri : să văd în ce măsură pot stăpîni dialogul ; și, apoi cum, prin această modalitate nouă pentru mine, omul pus să vorbească își poate trăda adevăratele gînduri, frămîntări, obsesii. Dacă vorbele sînt făcute spre a ascunde gîndurile, cum se zice, ele sînt poate, din greșeală, apte și pentru a le dezvălui. Eroii mei — niște oameni care se pîndesc. Îmi însemnasem mai de mult ideia unei piese cu cîteva personaje care încearcă tot timpul să se tragă de limbă. Fiecare om este un unicat, deci și posesorul unor secrete numai ale lui, secrete pe care cei curioși peste măsură vor să le cunoască Această zestre intimă, odată divulgată nu mai are importanță, ca marea vînturată printre degete (Nu atunci e importantă marea, cînd o iei în palmă). Acțiunea piesei ar fi așa dar o vînătoare tragică de gînduri ascunse, de constatări, de banalități, de speranțe, mizerii, înălțări și tot ce formează fondul nostru cel mai adînc și mai adevărat. Eroii trăiesc o zodie a suspiciunii care întrece ori ce limită, merge uneori pînă la coșmar și demență. Ei, simțindu-se puși sub lupă, nu mai „comunică", instinctiv, unul cu altul decît pentru a se deruta, a șterge urmele, a se încurca Se întîlnesc parcă pentru a-și lua amprentele. Vorbele lor sînt în doi peri, frazele sacadate, pline de locuri comune, care tocmai pentru că nu mai înseamnă nimic pot spune foarte mult. Într-o astfel de atmosferă, încărcată de așteptări, întrebarea „Ce mai faci ?", poate suna amenințător ca „A fi sau a nu fi ?" Sau, ca să vorbim în limbajul piesei, „poate deschide o serie de perspective cercetării științifice". Am lăsat personajelor mele cea mai mare libertate. Din sadism. Am fost primul care m-am mirat de replicele lor ciudate și, mărturisesc rușinat, chiar am zîmbit. Acțiunea profesorului, plină de neprevăzut, m-a intrigat peste măsură Totuși nu m-am amestecat Veți vedea cum, contrar unei cunoscute obligații, conform căreia, dacă în primul act se zărește o pușcă pe scenă, în ultimul act cu ea trebuie neapărat să se tragă — eu am lăsat să se îngrămădească tot felul de lucruri, care naiba știe ce caută acolo Se aruncă în discuție probleme care nu se rezolvă și asupra cărora nu se mai revine. Cum e cu albinele noastre ? De ce li se taie unor oameni, din oficiu, cîte un sfert din stomac ?

În ce măsură personajele sînt vinovate, ori sînt doar victimele unei psihoze, detectată, în toată lumea, imediat după război ? Care dintre eroi e mai puțin culpabil, mai pozitiv ? Iată întrebări la care n-aș putea să răspund

Explorînd zona dintre subconștient și conștient, real și posibil, posibil și fantastic, piesa nu trebuie luată ca o dramă a limbajului. Drama pe care am vrut s-o pun în ea este o dramă a faptelor, care cîteodată pot întrece toate aceste margini.

Și acum mi-aș permite o nedumerire personală, legată de locul acțiunii Pentru numele lui dumnezeu, răspundeți-mi dumneavoastră : era casă sau tren ?

MATEI CĂLINESCU

Puncte cardinale

lui Nicolae Breban

Pîrghii ale extazului frînte
la apus ruguri albe la răsărit
la miazănoapte
la miazăzi
peste ochiul soarelui pleoapă de var
din caruselul golului țipă neștiuții bolnavi
pitici cu capete enorme tac tumbe în praf
schilozii suflă în vechi trompete ca niște îngeri
dar pentru noi timpul este mereu mai rar
mai fără de urmă decît săgeata țipătului
decît tumbele piticilor în praful spulberat de vînt
decît ta-ra-ra-ul trompetelor
mai fără de sine decît fiecare
dintre noi înșine
mai fără de rost
decît bilciul cu femei-șarpe și clovni foarte bătrîni
timp tot mai aproape de netimp și de neiubire
cu ochiul soarelui stins sub pleoapa de var
cu monștri care vor să ne facă să rîdem
sau să plîngem și să uităm
pîrghiile extazului frînte
la apus rugurile albe la răsărit
la miazănoapte
și la miazăzi.

aziza

Proză de ALEXE RUDEANU

Dinspre gară adie o respirație moale și caldă și castanii de pe bulevard își tremură frunzele și frunzele aruncă umbre mișcătoare. Firma luminoasă a „Centralului" arde intens și lumina aceasta albastră, căzînd pe fețele trecătorilor, le dă înfățișarea unor oameni triști, suferinzi de stomac. În fiecare seară paloarea obrajilor lor îți asociază totul cu imaginea ulcerosilor și pasul de plimbare de după masă al oamenilor întărește impresia, iar hainele lor mutilate de razele albastre ale neonului, de reflexele false, seamănă cu niște pijamale de spital, cum sînt toate pijamalele de spital, din olandină albastră. Privești oamenii. Din pricina vîntului și a jocului tremurat al frunzelor fețele abia li se disting, alunecă din umbră la lumină și din lumină în umbră, alcătuind un mozaic de nuanțe și tonuri albastre.

Zăpușeala topește fardul de pe obrajii femeilor și iată alături de toate aceste femei prospețimea nefirească a fetei. O fată în negru, singură, la marginea trotuarului, așteaptă pe cineva. Privește distrată strada, trecătorii albaștri fără să se înalțe pe vîrfuri ca să vadă cît mai departe se joacă doar, învîrtind între degete curelușa neagră a poșetei și toate acestea sînt semne sigure că nu așteaptă de mult. E tunsă scurt și gulerul ei mic, ușor ridicat, lasă să se vadă pe gîtul bronzat un colier de pietre mărunte cu sclipiri de cărbune. Rochia neagră, înfoiată pe jupon, îi ajunge pînă la genunchi. Fata te privește indiferentă și rece (și ai vrea să ți se pară doar că ar fi așa) și privirea aceea vă îndepărtează ca lentilele unui binoclu prin care te uiți, invers. Fata stă în dreptul unei vitrine pline de confecții și confecțiile sînt îmbrăcate pe manechine vopsite țipător, ținînd în mîinile grațioase din lemn tot felul de nimicuri și obiecte de marochinărie. Privești vitrina aceea și te vezi în răsfrîngerea geamului: ești cu părul răvășit, ești nebărbierit și în locul unde grumazul îți atinge cămașa, murdăria s-a depus într-un strat gros. Reverele bluzei ți s-au îndoit ca aduse de viitura unei ape tulburi și îți lipsesc niște nasturi. Pantalonii cu dungi duble au genunchi și acoperă pe jumătate bocancii unsuroși, pătați cu uleiuri și creuzot.

Fețele trecătorilor continuă să se deseneze în linii nesigure, umbroase — dar în chipurile tuturor femeilor este ceva din prospețimea fetei în negru, ceva din poziția ei de așteptare calmă, din elasticitatea mușchilor ei, a piciorului — și privești fascinat picioarele bronzate ale femeilor și le surprinzi privirile răutăcioase sau orgolioase și te gîndești mereu la fata aceea în negru. Dacă ai fi îmbrăcat mai bine, dacă ai fi curat, tuns îngrijit, dacă ai simți pe omoplați răcoarea unei cămăși proaspăt călcate, — o fată în negru, undeva, în parc, pe o bancă, și umbra castanilor (orașul întreg invadat de castani) și paloarea statuetelor din ghips risipite la intersecțiile aleilor, murmurul valurilor, o asemenea fată în negru, scîrțîitul prundișului de rîu, al pietrișului sub tocurile ei ușor legănate, mersul acela tînăr și înfierbîntat, pe vîrfuri, aroma de fată a pielii ei curate și vocea înăbușită și rîsul tău reținut, să nu-ți trădezi nerăbdarea.

Dar nu este astfel și nici nu va fi astfel, un timp. Știi foarte bine că rîvnești la lucruri nepermise, că nu ai voie. Femeile toate îți amintesc, prin simpla lor prezență, că nu ai voie. Deci este interzis, nu este voie, ele curg în șuvoaie neîntrerupte pe trotuare și poate că unele sînt disponibile, dar pentru tine lumea lor este inaccesibilă.

Este întocmai cum a fost atunci, în sala de teatru plină de capetele tunse ale celor 500 de inși, toți la fel, uimitor de asemănători cu tine, marea aceea de capete tunse legănîndu-se, șușotind, așteptînd să se ridice cortina — cînd te găseai în primele rînduri și așteptai laolaltă cu ceilalți și deodată cineva a strigat din spate, din fundul întunecat al sălii, dintre perdelele groase din pluș vorba, soldat! drepți! stînga-mprejur!

Și cuvintele acestea nu au fost ieri, sînt aici, acum, pe strada luminată de razele albastre ale neonului — și îți bat tactul în urechi: vorba, soldat! drepți! stînga-mprejur! și se pare că le aud și femeile și de aceea zîmbesc cu multă superioritate și le întîlnești privirile și știi că nu vei avea nici o femeie dintre acestea, și ele își dau seama perfect la ce te gîndești și aprobă în sinea lor că nu-ți vor aparține niciodată. Este imposibil și o știi, și ele știu tot atît de bine că este imposibil și vă ziceți reciproc pardon, scuzați, — nesuferit de caraghioși din pricina convenției acesteia imposibile. Așadar vorba, soldat! drepți! stînga-mprejur! și te pomenești în felul acesta printre ultimii din sală și ca să vezi ce se întîmplă te ridici pe vîrfuri și întîlnești ochii ficși ai căpitanului, și cuvintele lui reținute șfichiuesc mulțimea de capete tunse și ai impresia că dojana pătrunde prin cranii, și tigvele se pleacă umil și ochii alunecă în jos — nu suportă ironia căpitanului —, examinînd bocancii lustruiți, negri — bocancii aceștia atît de curați printre fotoliile tapisate cu pluș roșu. Căpitanul își drege glasul, și continuă să predice, din ce în ce mai aprins, despre cultură și ținuta soldatului și nu mai ai tăria să-l asculți, îl lași să vorbească celor ce-l pot suferi și ești convins că îi place să-și audă vocea în sala aceasta imensă și-ți zici răutăcios că pînă acum n-a vorbit niciodată într-o asemenea sală. Dar cuvintele îți zgîriie teasta, cum ți-a zgîriat pielea capului, în prima zi, mașina uzată de tuns a frizerului și ceva te atrage irezistibil spre scenă, faci doi pași furișați, intri în patru labe pe sub cortină și de aici vocea căpitanului se aude foarte slab, parcă nici nu este vocea lui ci a unuia oarecare și nu-ți pasă de ea. Decorurile înfățișează o stradă, sub plafon ard cîteva felinare închipuind iluminația de noapte a acestei străzi și e liniște, se vede o firmă, un afiș, o fereastră deschisă și pe jos sînt așternute frunze uscate, adevărate și umede încă, aduse desigur din parc. Ți se pare atît de cunoscută și familiară strada aceasta, grilajul unui gard ce împrejmuiește ceva, dar rămîi surprins la vederea gheretei de santinelă — deci piesa nu s-a schimbat, este aceeași, se vor trage iarăși focuri de armă și un sergent va salva o fată din mîinile unui golan.

Pătrunzi într-un coridor îngust, pășești pe vîrfuri printr-o ușă deschisă se vede o fată machiindu-se înaintea oglinzii, iar în altă încăpere vocile mai multor femei tinere se aud limpede, foarte clar. Rîsetele lor nestăvilite te hipnotizează și uiți de prudență și de cultura soldatului, îți lipești obrazul de ușa veche din placaj și spionezi interiorul: o cabină mai mare, și pe o canapea, chiar în fața ușii, cîteva fete îmbrăcate neînchipuit de frumos ascultă pe cineva care nu intră în cîmpul tău vizual. Ochii le strălucesc, buzele se întredeschid lăsînd să se vadă șiraguri de dinți albi, apoi fetele izbucnesc din nou în rîsul acela imposibil, molipsitor. Acel cineva nevăzut istorisește apoi iar ceva, are vocea slabă și joasă, vorbește șoptit și nu înțelegi nimic iar fetele se îmbujorează, zîmbesc, își dau coate și pierzi orice noțiune a timpului, amorțești în poziția incomodă, cu gîtul strîmb, picioarele încep să-ți tremure pentru că te ridici tot timpul pe vîrfuri și nu știi cîtă vreme trece așa dar nu te poți dezlipi de crăpătură, ești fermecat de îmbrăcămintea minunată a fetelor, probabil niște figurante. Deodată observi contrariat că fetele se uită la tine, le simți privirile perforînd ușa subțire de placaj, într-adevăr — se uită la ușă și înțelegi de fapt că acel cineva invizibil se îndreaptă spre ușă, hohotele de rîs ale fetelor acoperă zgomotul clanței și n-ai timp să te retragi, cel de dincolo deschide zvîcnit și rămîi orbit în conul de lumină și vezi o siluetă neagră, protăpită în fața ta: clipești perplex, nu-ți vine să crezi și faci un pas înapoi.

E căpitanul, surescitat și transpirat, cu chipiul în mînă. Te ia de brat amical și pășește alături de tine pe coridorul întunecos, zîmbește sadic, ce cauți aici, sergent, dacă știi că n-ai voie să părăsești sala? Treci în sală! ordonă apoi foarte blînd, ca un părinte, și te strecori tiriș pe sub cortină, nu reții nimic din spectacol și aștepți cu sufletul la gură să ți se întîmple ceva, să te trimită de pildă în batalionul disciplinar, dar căpitanul nu-ți face nimic, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic și înțelegi apoi că este și el deopotrivă de vinovat, n-a avut fireptul să se afle atunci, acolo — a încălcat și el în fața cuiva condiția lui de căpitan.

Toate acestea definesc un timp — este un **timp al Azizei** — ceva consumat mai înainte de perioada petrecută în lumea bolnăvicioasă a muntelui: de fapt, dacă n-ar fi fost acestea nu ar fi existat nici muntele, — și poate că la drept vorbind cu acestea ar trebui să începi totul, dar nu este posibil: a trebuit mai întîi să se decanteze noianul acesta de întîmplări în niște straturi foarte precise și închegate, și decantarea, filtrarea s-au desăvîrșit în lumea muntelui. Începi de aceea cu locul unde ai înțeles ce se petrece cu tine și nu cu descrierea evenimentelor propriu zise. Hoinărind printre stînci, ori depănînd timpul și lustruind aceste imagini pe malul rîului care ars, cufundîndu-ți mîinile în apa rece a rîului, ți-ai adus aminte de Aziza. Paradoxal, prezența atîtor femei împrejur, insistențele Maricicăi și ale celeilalte surori, negricioasa urîtă cu mîinile foarte ușoare și gingașe, nu te atrag cu nimic. Cercetînd și privind femeile, pătrunzînd cu privirea în adîncul ochilor lor, nu întîlnești la nici una, absolut la nici una, locul acela deosebit în care-și păstrează femeile dragostea. Aparența formelor expuse cu ostentație nu te poate înșela: dincolo de acești ochi, dincolo de acești sîni și îndărătul acestor siluete întregul lor, trebuie să fie ceva, cunoști bine cum arată asta și știi că n-ai să te înșeli niciodată — dar nici o femeie nu are ceea ce cauți în adîncul ochilor lor. Ai nevoie de locul în care-și păstrează fetele dragostea, de nimic altceva, și te gîndești la Aziza, la toate aceste ființe dinaintea Azizei, care n-au avut nimic în locul dumnezeiește ascuns și rezervat pentru dragoste. Tanka, servitoarele care veneau la Man, fata aceea în negru, figurantele ametite de vorbăria căpitanului — au fost simple alcătuite de forme și convenții, pardon, scuzați, și siguranța reciprocă, conștiința îndubitabilă că asta n-are să se întîmple niciodată. Ai aruncat atunci undița undeva foarte departe, într-o geografie a inaccesibilului, ai țesut din cuvinte o Fata Morgana și de acolo, de departe, Aziza ți-a trimis imaginea (poate înșelătoare, ca toate mirajele) a locului ascuns pe care-l căutai, și lumina locului acesta te-a însoțit prin timp, ca un colac luminos de salvare în naufragiul pe care îl trăiai sub comanda tăioasă și aspră a căpitanului. Și ți se pare, ai impresia că poți ieși neîntinat din mîlul și apa aceea murdară din jur. Firește, țiganul nu și-a făcut complexe din aventurile lui cu Tanka și nici sergentul Șik nu a meditat mult asupra acestor lucruri: toate disparițiile nocturne ale țiganului, ale lui Man, ale celorlalți s-au înscris pe or-

Desene de FLORIN PUCA

-Cum o cheamă, țigane?

— Ea zice că Tanka, dar nu cred. Zice că nu-i un nume de alint, că n-a dezmierdat-o nimeni așa, niciodată — dar nici asta nu cred. Minte tot timpul. Mi-a promis că o să-mi aducă o dată buletinul, să mă conving: zice că așa scrie și în buletin Tanka, cum era înscris numele și în certificatul de naștere, dar certificatul zice că l-a pierdut și buletinul nu mi l-a arătat pînă azi. Minte de îngheață apele. Parcă și hainele de pe ea sînt minciuni, auzi, nu seamănă cu haine de fată.

— Păi am văzut că are fuste și rochii.

— Are, dar nu de asta zic. Hainele astea în care o vezi nu au nici un miros. Am simțit chestia de la început și a trecut atîta timp, parcă o cunosc de cînd lumea dar nu mă pot obișnui cu ea. Nu miroase a nimic, înțelegi? Astea, parfumul, apa de colonie, stau pe deasupra. Ar trebui să răzbată prin ele altceva, un miros de casă, ori dacă nu are casă și doarme în gară — ar trebui să simți în haine mirosurile gării, nu știu cum să-ți spun. Și drumurile au mirosul lor, de drum.

— Dar din nimic nu poate veni, cred că îți dai seama: de undeva tot vine ea. Pur și simplu n-ai întîlnit tu pînă acuma un loc cum e ăsta din care vine ea la tine și de asta spui că n-are nimic.

— Nu știu. S-ar putea să fie cum zici, dar nu cred. Am umblat prin foarte multe case și prin multe locuri. La sat de pildă lucrurile se complică din cauza pămîntului și a animalelor: este prea mult pămînt gol și miresmele lui îmbîcsesc oamenii, iar oamenii duc miresmele astea în case și te derutează casele lor. Și apoi, animalele. La oraș e altfel. Am fost acasă la căpitan, stă într-un bloc departe de aici — și nevasta căpitanului și fata aia a lor din casă miros a cazarmă. Și în bucătărie, unde am așteptat un timp, miroase a căpitan. Fiecare casă are mirosul ei înăuntru, ceva ce stă tot timpul în mobile și în celelalte lucruri. Cînd ies oamenii pe stradă, aduc cu ei o parte din aerul casei lor. Nici o casă nu are aerul la fel cu altele. De asta ziceam, cu Tanka.

— Are nume frumos, țigane.

— Frumos, dacă nu minte. Și-auzi: stau așa cu capul în poala ei, ori s-apleacă peste mine și mă atinge cu bluza, cu o mînecă sau cu baticul și trag aer în piept și nu simt nimic. La început credeam că are haine noi. Dar și hainele noi se simt de departe, au aerul lor de stofă ori lînă nouă. Pînă și cămășile, chiar după primul spălat, mai păstrează aerul ăsta nou, de magazin. Ascultă, i-am spus la început, hainele astea de pe tine sînt ale tale? Nu mi-a răspuns imediat, s-a uitat lung la mine și am văzut că are undeva în adîncul ochilor ceva rău. Da' de ce-ntrebi? a zis. Știu că fetele, prietenele își schimbă cîteodată hainele între ele, așa ca în joacă — am spus — și asta de pe tine parcă ți-s mici. Trebuia să mint, nu era să-i spun că n-are miros! Ai dreptate, a înțînat ea, fusta e a soră-mi. Și tu i-ai dat-o pe-a ta? am continuat eu fără nici un rost, că începusem să pricep. Nu i-am dat nimic, a zis, soră-mea a murit de doi ani și hainele au stat degeaba în dulap pînă acum și a trebuit să iau de acolo fusta, că pe a mea am spălat-o și nu s-a uscat. Auzi, sergent? Umblă cu hainele moartei pe ea. Cînd am priceput bine despre ce-i vorba, mi s-a făcut frică. I-am spus să nu mai vină seara și noaptea. Cel puțin ziua o văd întreagă...

— Mai feriți-vă și voi, că prea bagă ăștia de seamă. Nebun mai ești, țigane.

— Nebun ești tu, cu Aziza ta. Dacă erai bărbat întreg, căutai și tu una ca asta a mea. Tu — cu plicurile. Ce-i trimiți în plicuri, sergent?

— Vorbe.

— Dacă ar ține vorbele de femeie, mi-aș lua și eu una. O vorbă așa mai subțire, mai negricioasă și iute. S-o țin în gît. Cînd mi-e dor, s-o scot din gură numai puțin, cît s-o văd, și să se mire și alții de ea. N-ar ști nimeni ce-am în gușă. Cînd aș muri, aș strînge dinții să rămînă acolo, s-o duc în groapă cu mine. Scrîntit ești, sergent. Cum, mă, să faci dragoste cu vorbele?!

Țiganului îi flutură uniforma ca zdrențele pe o sperietoare. Vorbește moale, însoțindu-și cuvintele cu pendulări largi ale umerilor. De ce ești nebărbierit? îl întreabă căpitanul, și țiganul zice n-am lamă, am trimis în oraș după lamă și ai impresia că zice de fapt altceva, un fel de scuză formală, **n-avem, reveniți mîine, poate primim**, ca un vînzător. Cunoaște stofele. Asta — zice arătînd mantaua căpitanului, atîrnată pe ușa companiei — s-o vopsești, capeți o mie de lei pe ea. Fainâ, mișto bucată, auzi, ca untul. Numai alea englezești, din import, sînt nesifonabile și groase, te ține o viață. Șik zîmbește, zice astîmpără-te dracului că iar o pățești și nu mai am de unde să procur penicilină, mai stai și tu locului că nu turbi. Căpitanul se scandalizează, strigă la țigan de ce umbli crăcănat, soldat?! M-au ros izmenele, raportează țiganul hlizindu-se, să risipească bănuielile — le-am apretat prea tare săptămîna trecută, la spălătorie, că am uitat de ele și mă holbam numai la angajatele civile, țigănci a-ntîia, să trăiți, carne de-a mea. Încetează, soldat! se enervează căpitanul, plimbîndu-și degetele pe gulerul șifonat al cămășii, sanitar! Ordonați, se prezintă Șik. Controlează dacă n-are baragladina asta ceva.

Dispar amîndoi în infirmerie și ies privindu-și picioarele, vizibil jenați. N-are nimic, raportează Șik și își șterge ostentativ mîinile de pantaloni. Căpitanul pleacă, zice dau cu voi de pămînt, derbedeilor! și sergentul Șik răspunde grav am înțeles, să trăiți.

După-amiază compania doarme, ofițerii pleacă acasă în oraș, se-ntorc dimineața, umflați, cer apă, zic rece să fie, soldat! Pe aleile betonate cizmele zgîrie, bocancii tropăie asurzitor, mai ales noaptea. Te aude plantonul și raportează căpitanului, zice somnoros permiteți-mi să vă raportez, cutare a venit noaptea din oraș.

Cu potcoavele rupte de pe tocuri, înlocuite cu talpă de cauciuc sintetic, umbli ca un motan. Ieși în oraș pe înserate, prim umbră, sprinten și ușor, mergi pe lîngă ziduri și simți pe obraz răcoarea rîului, curenții de aer patinînd pe asfalt, mirosul coșurilor și lăzilor pe care scrie **păstrați curățenia orașului.**

NICOLAE OANCEA

Amintire posibilă

Jură că am mai fost și încă
pe un alt țărm — femeie, bărbat —
pînă n-or începe să plîngă
îngerii pe care i-am lepădat

Jură că ne-am iubit pe o rară
piatră care cădea luminînd
și tu erai mai flămîndă c-o vară
și eu mai căzînd...

Trebuia

Cum nu mai pleci
numele tău am să-l uit...

Trebuia să fii dusă acum și
să te pot astfel striga,
să fi fost un cuvînt, dar nu ești
decît o făptură a sa

Aproape stai de mine atît
Că nu mai poți nici veni...
O, apropiată, prea apropiată umbră
a mea din zi.

Iată

Și pleci și eu mă voi cunoaște
În despărțire. Iată murmurul viu
al mîinii rămase să te străbată
peste amurgul portocaliu...

Și iată glasul care îmi strînge
cuvintele să nu pot striga...
O, cîtă revărsare de mine însumi
si în această plecare a ta

E bine, chiar și că plîngi, e bine
că mîinile tale sînt reci
Un fel de veghe nemaicunoscută
mă copleșește, doamnă, cînd pleci

Nu-i spun

Apei nu-i spun că e de înecat
vreau să mă creadă că voi veni
și să se bucure-n taină, să mă aștepte beat
într-o noapte să viu, sau într-un dor de zi

Vorbe arunc despre cînd mă voi arunca,
pieptul să-i știu și coapsele fierbinți...
O, apă vie, apă a mea,
cum te mint, cum mă minți...

Trecut

Trecut sînt prin panică
și prin moarte
pînă la rodul ei

Și nu bătea vînt
și nu țipa nici o pasăre cînd treceam

Cîte le-am strîns,
cîte le-am apucat
și palmele îmi sînt goale azi
de parcă l-am dus de mînă pe Isus

Pot aminti diavolului că îl mai știu
eu, cel care am plîns în cimitire?...

Sînt alb și negru la fel
pentru că e în afară de mine soarele
care mă luminează sau mă uită
și, ca și pămîntul,
singur, sînt cel mai nevinovat

Și dacă

Și dacă am furat,
ce-am furat?!
de n-a trimis nimeni cîinii și
n-a țipat nici o pasăre...

Și păgubașul cum rîdea
cum rîdea...

Pentru că sortit sînt să fiu
mărunt pînă și în hoție.

Vai, îngerul pipernicit
ca și pipernicitul diavol...

Dacă

Dacă-mi voi pierde o mînă
nu eu voi plînge
ci mîna cealaltă

Nu știam
că în valea mea
stau și leg dealurile
două și patru, cîte sînt

Dacă-mi voi pierde o lume
nu eu voi plînge
ci lumea cealaltă...

Motiv la un mit

Fiul meu a călcat printre oameni
și le-a învățat cuvintele, Petre
Teamă-mi e că mă va înșela...

Fă-l, de aceea mai întîi să moară, bătrîne
și adu-mi-l tăcînd...

Întrebînd...

Doamne, dacă stă în puterea mea
să te păstrez,
ce voi face cu tine
cînd lut voi fi?

RICHARD REGWALD

Elegie I

Apără-te Alma, iubito,
că cel biciut a plecat peste noapte la triburi
fără icoană în suflet a plecat
și mă tem pentru casa celui la care se va oori.
Apără-te, Alma, de trupul tău și de tine însăți
că nu se știe ziua de mîine ce va aduce
și cum dintr-odată prețul fericirii devine prea scump.
Dar nu-i spune lui să se-ntoarcă
căci după lege stă scris călătorului să-i șadă bine cu drumul
și iubitului tău, prietenul meu, să se-anine în șireangul speranței.

Elegie II

De unde mersul șovăielnic
de unde capul îngropat între umeri
doar bucuria l-a pîndit ca o tiară
(într-atît îl dorea)
la mijloc de tinerețe pe cînd
se clătina sub cer
făptura lui suplă și primejdioasă.

El i-a văzut saltul strălucitor peste monumente
Ascultînd muzica ce-l petrecea
cine-ar fi crezut că o să se întîmple așa ?
O, bucuria l-a pîndit ca o fiară
cu care poți lupta
o noapte, două, fie chiar cinci
dar în zori
teme-te să învingi.

Că nici glasul duios al mamei
nici trupul povîrnit de ani al tatălui
nici fața răvășită de rătăcire a fratelui
nici țipătul iubitei
nu vor întoarce privirea celui cu sabia ridicată-împotriva lui însuși.

bite redutabile prin însăși esența lor, nu le puteai admite căci se situau undeva într-un cîmp al logicii, și logica ta, pe atunci, consta în totala lipsă a oricărei logici. Căutai orbit locul acela luminos și curat despre care știai cu multă siguranță că există (ți-o spuseseră alții ori ai citit despre el în cărți) și toate celelalte ți se păreau nesuferit de mîrșave și nu-ți dădeai seama că în felul acesta pluteai într-o lume inexistentă. Era ca și cum nici n-ai fi existat.

După un timp, înconjurat de insistențele Maricicăi, ale celorlalte care voiau ceva — pricepeai exact ceea ce voiau — erai convins că vei găsi totuși locul, tocmai pentru că părea imposibil de găsit. Alergai foarte serios după niște himere, fixai ochii femeilor, și ele simțeau ce cauți, ce vrei să găsești în ființele lor — și știau totodată că nu au asta. Erau convinse că le lipsește locul acela curat și lipsa lui le înfuria, le făcea nervi și, stînd de vorbă cu tine, vedeai cum își schimbă greutatea corpului de pe un picior pe altul, cum își trec mîinile prin păr — așa cum se zbîrlesc pisicile zădărîte. Ochii aceia ai lor aveau în ei ceva felin și pervers — și privindu-i îți aduceai aminte că pisicile nu-și urmează niciodată stăpînii, au un cult al culcușului lor și rămîn în culcuș orice s-ar întîmpla cu stăpînii, și unde pleacă stăpînii, pisicile nu-i urmează. Cutreierînd munții, voiai să te gîndești doar la lucruri curate și luminoase și stînd pe malul apei care a ars o vedeai în undele limpezi pe Aziza și conurile de brad, rugina pădurii — nu puteau fi altceva decît părul Azizei...

Am la mine poșta, scrisorile băieților, știu că băieții mă așteaptă, dar Aziza nu mi-a scris nimic, nu am deci nici un motiv să mă grăbesc, să le duc scrisorile și, rămas singur în cancelarie, să caut la radio **mala prodavnița plocea**, să aprind o țigară, să mă lungesc în pat și, ascultîndu-l pe Robertino Loretti sau Dalida, vocile lor întrerupte de glasul sacadat al spicherilor anunțînd cîți dinari costă o cutie de țigarete fine la Beograd (tot programul acela sprinten de radio-publicitate), să pipăi între degete plicul, căutînd să ghicesc dacă are înăuntru fotografii, apoi să-l deschid cu grijă și să citesc sorbind cuvintele Azizei, pe care n-am văzut-o niciodată dar care spune că mă iubește, să visez treaz, așa cum fac totdeauna cînd îmi scrie Aziza ; n-am așadar nici un motiv să mă grăbesc pentru că Aziza nu mi-a scris nimic și plec devale, spre gară, pășind egal în covorul mișcător al frunzelor. În fața „Bulevardului" mă opresc și ascult țiuitul firmei luminoase, ca un zumzet de potențiometru scurtcircuitat ori ca bîzîitul bondarilor în luna mai. Fata aceea în negru avusese ochi verzi, sau numai ți s-a părut așa din pricina luminii false a neonului. (Ochi verzi are și căpitanul. Cînd stă proțăpit în fața frontului, cu obrazul luminat de cerul roșiatic al asfințitului, verdele irisului se colorează în galben aprins, privește ca o pisică la pîndă, tresare brusc și zice fii atent, soldat, care te mai prind că vii noaptea din oraș te bag la arest, s-a-nțeles ? Da, zicem, și Petronius, țiganul, cu spatele la lumina roșiatică a asfințitului, șoptește ai dracului, își păzește nevasta de noi și căpitanul prinde ceva cu urechea lui încordată de pisică la pîndă, strigă la noi care vorbești în front, soldat, rupeți rîndurile, culcat !)

Cînd mă întîlnesc mai încolo, în dreptul Bisericii Roșii, cu soldatul Man, mă gîndesc la ochii verzi ai fetei și la Aziza. Ai adus poșta ? mă întrebă Man, da, răspund, n-am nimic ? se interesează, el, așteptînd crispat răspunsul, — nu ai, răspund indiferent. Hai să intrăm aici, îi propun, și intrăm la „Dunărea" și bem cîte o sută de rom, și mai încolo, la „Feroviarul", mai bem cîte o sută și afară vîntul a contenit, se lasă noaptea, o noapte lungă și plină de tăceri cum numai în orașul acesta trec nopțile și știu că am să deschid iar toate ferestrele, dar e mult mai rău așa, cu ferestrele deschise, pentru că mărfarele au după ora 02 un trafic intens (cazarma e așezată printre liniile triajului în stația aceasta de cîmpie) și, simțind trepidația clădirii întregi și aspirînd fumul locomotivelor, închipuirea mă poartă foarte departe. Îmi imaginez astfel niște trenuri lungi venind din cîmpie, o gară plină de flori undeva la marginea tuturor lucrurilor cunoscute și mă văd coborînd dintr-un asemenea tren și o văd pe Aziza ieșindu-mi în întîmpinare, cu ochii limpezi, apucîndu-mă strîns de braț ca să nu mă lase să mai plec niciodată de lîngă ea, să rămîn cu ea pentru totdeauna. Așa a spus o dată, „dacă ai să vii, am să te prind de braț și n-am să-ți dau drumul niciodată, înțelegi, nici-o-da-tă !" și am înțeles foarte bine cuvintele acestea ale ei și cred că sînt foarte adevărate — de aceea le aud și le văd mereu în nopțile zăpușitoare, cînd clădirea trepidează și aspir fumul locomotivelor. De fapt nu o cheamă Aziza, are un nume mult mai frumos, primăvăratic — dar am văzut împreună cu sergentul Șik un film în care protagonista se numea Aziza și din povestea de dragoste din filmul acela nu s-a ales pînă la urmă nimic și de aceea Șik îmi spune i-ai scris Azizei ? și așa a rămas, simbolic, pentru toți băieții, dragostea aceea necunoscută și primăvăratică — Aziza. Propriu zis, nici pe sergentul Șik nu-l cheamă Șik : inversarea literelor din numele sergentului s-a alăturat aerului lui de dandy, pentru că își ajustează uniforma ca un fante, îi face cusături suplimentare pe dinăuntru, să-i vină pe talie — și băiatul este de undeva din nord, are un nume ardelenesc, banal, îl cheamă Kiș.

Nici tu ? mă întreabă soldatul Man și este limpede că are în vedere o scrisoare de la Aziza, nici eu, îi răspund — și Man nu mai zice nimic, ajungem în fața „Rapidului" și intrăm să mai luăm cîte o sută de rom.

Șik, venind din nord, trebuie să fie blond — și este cu adevărat blond dar nu are ochii perfect albaștri. Doarme în infirmerie printre casoletele de campanie și cutiile strălucitoare, nichelate în care păstrează seringi și ace și vorbește puțin, nazalizînd consoanele din cauză că are polipi. Trage cel mai slab din companie și la fiecare tragere (stăm culcați alături — iar în față, la 200 de metri, țintele sînt și mai aproape dispuse una de alta), întotdeauna în ținta mea nimeresc numai patru cartușe din cinci trase, iar în ținta lui Șik unul — al cincilea din zebeul meu, iar ale lui se zburătăcesc toate în vînt. La o tragere de noapte, cînd am întrebuințat trasoare, m-a prins căpitanul și m-a beștelit în fața frontului și n-am mai făcut niciodată așa.

Poate vine cu poșta de dimineață, zice soldatul Man și știu că se referă la scrisoarea Azizei, poate, zic — și intrăm la „Select" și mai cerem cîte o sută de rom. Trebuie să dorm în noaptea asta. La stația electrică bem o sticlă de spumos. Împart apoi scrisorile băieților și deschid aparatul, caut **mala prodavnița plocea** — atît, butoanele negre ale aparatului și scala luminată discret.

În cutiuța aceasta, alături de săpunul de ras, mirosind a frizerie, se află o buclă de păr roșcovan din părul Azizei. Pe o stradă, duminică, o femeie tînără împinge un cărucior alb, și copilul doarme cu biberonul în gură, buzele femeii, rujate discret, seamănă uimitor cu gura arcuită trist a fetei de departe, cum o înfățișează fotografia de pe ușa dulapului. Cînd deschizi dulapul, Aziza surîde trist — totul e trist în dulapul acesta, zîmbetul fetei și coperțile dosarelor groase : „ORDIN DE FRONT", „SITUAȚIA ZILNICĂ DE HRANĂ", „NOTE TELEFONICE PENTRU COMPANIA ÎNTÎIA". Se întîmplă să chemi somnul, să vrei s-o visezi, închizi ochii și strîngi puternic pleoapele și vezi în întuneric ochii aceia limpezi și părul luminos și zîmbetul trist de pe ușa dulapului, dar n-o visezi niciodată.

Șik explică științific, n-ai cum s-o visezi din moment ce n-o cunoști în realitate, mie mi se întîmplă să visez casa, bătrînii, visez uneori și porcii, vaca și păsările din ogradă, pentru că toate acestea le-am văzut de nenumărate ori aievea și le cunosc, deseori simt în somn și mirosul cald al grajdului, aburul laptelui proaspăt, muls, tu ce ai putea simți ? Șik spune totul cu convingere, știe că nu-l crezi, că nu vrei să admiți asta, dar insistă amical, te înțelege, dovedește compasiune și e limpede că nu se preface dar îl taxezi naiv și chemi mai departe somnul. Celălalt sergent, din cetatea zidită în stea a Mariei Tereza, vine numai duminica, zice haidem în parc și te ascultă încruntat, fumîndu-și țigările pînă la unghii, se-nfurie, zice fata asta e fatală pentru tine, măi băiatule, vino să bem ceva — și bei, te pilești, la înapoiere îl găsești pe căpitan în fața frontului, țipă la tine unde umbli haimana, sergent ? și raportezi reglementar am fost chemat la garnizoană, să trăiți ! Pe dracu, țipă căpitanul, adaugă apoi treci în front și pleci dinaintea lui cu respirația de-andoaselea, să nu te simtă că ai băut.

În nopțile lungi de iarnă — insomniile, godinul încins și dușumelele unse cu motorină, dulapul trosnind din pricina căldurii și o rază glacială de lună căzînd pieziș pe ușa dulapului, găurind-o, perforînd lemnul uscat, amestecîndu-se în părul luminos al Azizei cînd deschizi ușa și stai în fața dulapului, desculț, numai în izmene, și asociațiile halucinante „ce-ar fi să stau chiar așa înaintea ei, în izmene, pe o dușumea dată cu motorină, și ea în cămașă de noapte, despletită, cu părul acesta mirosind a frizerie, ca săpunul de ras din valiză, chiar așa — desculță, în raza asta piezișă a lunii ?" Și somnul chemat, pleoapele strînse dureros și permanenta ei absență din visele absurde dominate de figura căpitanului strigînd adă niște apă, rece să fie, soldat ! și ochii lui verzi, bulbucați, injectați.

Man vine dimineața și zgîlțîie ușa, strigă răgușit deschide, mă, să dau un telefon și te ridici epuizat de nesomn, deschizi și Man începe să telefoneze în oraș, zice alo, casa cutare ? sărut-mîinile, doamnă, aș vrea să vorbesc cu Eleonora, Zizica, Tili sau Francisca — vocea îi capătă profunzime și un timbru cald de mascul puternic, zice alo, tu ești ? aici e Man, vii deseară ? și ți se face greață.

Paginile acestea ale albumului pe care-l deschizi cînd ești singur în cancelarie, la ora odihnei companiei, aparatul emite un bîzîit continuu, un zgomot de fond exagerat — cum zice Petronius — începe **mala prodavnița plocea** și spicherii lansează modele noi de ciorapi supraelastici, atîția dinari cutia de țigarete **Adriatica** și un urs din bronz, o mănăstire cu forturile și contraforturile mîncate de ploi, și prin spărtura zidului imaginea Azizei, aici serioasă, cu buzele strînse ca ale femeii tinere cu cărucior, frații negricioși ai fetei, doi băieți mucaliți, slabi, travestiți în mexicani. („...mama spunea veniți la masă, copii ! și ne așezam la masă în jurul mamei, ne dădea pesmeți și înmuiam pesmeții în ceaiul gălbui și întrebam cum e zahărul, mamă ? așa-i că zahărul este alb ? și becul anemic din tavan clipea, se stingea brusc, alergam undeva în întuneric și niște oameni mari ne îmbrînceau. Auzeam apoi lovituri înfundate, așa cum cad sacii mari și grei, plini de făină, dintr-un camion, și cînd suna încetarea ne întorceam la masă și ceaiul era rece, tulbure din cauza prafului căzut între timp din plafonul crăpat..."). Pe o altă filă, un rîu, copacii înfrunziți și soarele filtrat printre ramuri, un petic de iarbă și Aziza în costum de baie, zîmbind stînjenită. Drumurile acelea în centrul orașului, în căutarea femeii tinere cu căruciorul alb în care doarme un copil dolofan, alergătura desperată și confuziile iertați-mă, n-aveți o soră undeva pe care o cheamă Aziza ? și privirile uimite, ironia prost ascunsă a trecătorilor.

Cel din cetatea Mariei Teraza pleacă din oraș înaintea ta, îl întîlnești peste cîțiva ani într-un alt oraș chinuit de sete, Orașul Fără Psihiatru, cu același fel de a-și fuma țigările pînă la unghiile groase, îl găsești dimineața dormind într-o bucătărie alături de apartamentul unui jurist care-și schimbă în fiecare zi cartea de vizită de pe ușă — același sforăit și scrîșnetul măselelor în somn, privirile încruntate, fata asta te-a îmbătrînit, măi băiatule, nu mai alerga după năluci, vino să bem ceva.

Stau într-unul din paturile infirmeriei, e dimineață — diminețile acestea de cazarmă, fără perdele, fără așternuturi scoase pe pervazuri, fără cîrpe de praf colorate, scuturate peste capul tău de pe balcoane ! — și sergentul Șik scrie ceva la masă și mă doare capul — ustură creierii, cum zice Petronius. Te-ai trezit ? Da, răspund fixîndu-i ceafa. Și spune, urmează el fără să întoarcă de loc capul, ce semn ați vrut să-mi ardeți cu vătraiul pe piept ? Ești nebun, îi spun, am băut rom cu soldatul Man. Aha, zice, rom.

★

În preajma unei cariere de marmură, iarăși tustrei : Șik este același fante blond, afectuos, cu hainele perfect mulate pe talie, vorbește puțin, nazalizînd consoanele. Petronius tace, cu paharul în mînă, tot timpul cu paharul în mînă, golindu-l și turnîndu-și din nou în pahar și dîndu-l pe gît, împuțit rom, scîrbos s-a mai făcut, măi frate, zice Petronius din cînd în cînd, cu rom din ăsta puteați să turbați și i-ați fi scos lui Șik și ochii, beți cum ați fost atunci cu Man. Unde-o fi Man ? Cine știe. Șik îl întreabă dar Tanka unde-i, țigane ? La o casă de corecție, zice Petronius, păcat de ea, știa multe lucruri frumoase, se pricepea la dragoste și toarnă în pahar și-l dă peste cap, îl umple din nou și-l bea, tot timpul cu paharul în mînă.

Colindînd munții, nu mai găsești nicăieri bradul în coaja căruia ai încrustat cu briceagul numele adevărat

al Azizei. Nici nu mai știi cum a chemat-o atunci, rămîne de aceea pur și simplu **Aziza**, albumul, emisiunile de radio-publicitate **mala prodavnița plocea** și amintirea nesigură a unei femei cu o damă de caro în mînă — femeia trece prin timp, a fost înaintea Azizei și înaintea muntelui și înaintea țigăncilor iubețe, desigur, mult mai înainte : cineva ți-a spus să o cauți, să te gîndești la ea, s-o întîlnești căci va fi spre binele și folosul tău, dar mai este timp pentru asta ?

În lumea muntelui, vine absolut din senin ultima scrisoare de la Aziza. Maricica întreabă cine-i asta ? ! și debitezi serios niște explicații voit indiferente și-i povestești visele nopților acelea înăbușitoare cînd aspirai fumul locomotivelor, erai copil zice Maricica și rîde, grasă și murdară pe unde nu se vede. Cum puteai face dragoste cu niște vorbe ? Nu știu, spui — și te gîndești la Petronius, cum zicea că și-ar ține cuvîntul îndrăgit în gîtlej, să-l scoată din gură ori de cîte ori i-ar fi fost dor. Maricica nu poate înțelege așa ceva, poate nici n-a cunoscut soldații, nu știe cum e dragostea lor, carnea lor proaspătă de soldați — cum zicea Petronius.

Debitezi întîlnirea cu o fată în negru, pe bulevard, seara, femeile fardate și picioarele lor bronzate, scrîșnetul imaginar al prundișului în parc, siluetele alburii risipite la intersecții, o asemenea fată în negru și nopțile lungi în fața godinului încins, (singur, absolut singur în cancelarie, numai în izmene, desculț, pe dușumeaua unsă cu motorină). Nu cred că a fost chiar atît de frumoasă, zice Maricica aplecîndu-se asupra lui Hanga sau Rusalim, înfigîndu-le acul în fesă, în vreme ce privești totul, tot ce se vede de pe patul jos, picioarele ei butucănoase și roșii. Nu crezi ? întreabă zîmbind pervers, nu știu — răspunzi aiurit, înfierbîntat și Maricica iese, clătinîndu-și șoldurile, mestecîndu-le ca aluatul într-o covată.

Scrisoarea Azizei, pe dușumea, lîngă un vas mic și alb, emailat, plin cu apă și dezinfectanți. Locul curat al fetei rezervat pentru dragoste se încețoșează, se acoperă de ceva opac. („...aveam nevoie de asta. Citindu-ți scrisorile, aveam nevoie de asta — altfel m-aș fi îmbolnăvit de nervi. Și am închis ochii și m-am dăruit lui, cu ochii închiși, simțindu-te de fapt pe tine alături de mine, strîngînd în realitate mîinile tale într-ale mele și mîngîindu-te numai și numai pe tine. El era o năsocire fizică, un instrument, o ceșcuță de cafea neagră și amară — orice și nimic, un mare nimic — dar MI-A FĂCUT UN COPIL și a fugit la POLUL NORD".)

COMAN ȘOVA

Imn

Ce sfinte mîini, ce brize, ce cînturi, ce ninsori
Au modelat curburile fecioarei
Cu strigăte și flaute ce cheamă
Țărîna lui Adam
Din care-a fost culeasă ?
Frumoasă răstignită pe nașterile toate.
Primește îngenuncherea grea a bărbaților,
Pe care i-ai și născut...
Iartă-le asprimile și vorbele-aiurite.
Iartă-le îngîmfarea și iluzia puterii.
Sînt muritori,
Frumoasă doamnă
A lumii noastre de copii.

Zi de ploaie

În mine-i un ecou al cerului tlămînd ;
O inimă sculptată de fulgere cîndva,
O umbră cu ochi orbi și sînge blînd —
Un călăreț rostogolit de tunete în șa.
Plescăie apa ca un ciocan în puls,
Cad sănii negre în prăpăstii de var,
Cerul e-un ugер de ploaie nemuls —
Clopotele-n paltin bat bizar...

Efemeridă

Mi-e greu femeie, albastru-i încruntat,
Tavanu-i pietruit cu nenoroc.
Somnul țipă-n sînge-njunghiat
Și-aud prohod în fluiere de soc.

Cresc în crengi zbîrcite, muguri —
M-apropii, sînt stîos, — m-apropii...
Ochi-mi ard pe-albastrele ruguri,
Și țipă onomatopeie tropii.

Și nu mă mai primesc biserici
Să ard cu ruga mea icoane —
Preoți din amvon, isterici,
Doboară sfinți cu predici vane.

Ia-mi floarea galbenă din mînă,
Ia-mi glodul din orbite și —
Înghețată-n aer pe o rînă
Și pieri în dragostea-ți de-o zi.

ANGELA CROITORU

Memento

Înțeleg că ceea ce văd din oameni e doar o coajă
și că de fapt sînt tăcuți
din subtila materie a muzicii,
din nesfîrșite vibrații,
din copilărie și amintiri,
din visuri și dureroase nostalgii
și din singurătate.
din gînduri stinghere care se ridică deodată
ca niște păsări din cuiburi ascunse, nevăzute
și brăzdează în sbor lin și tainic cerul interior,
din gînduri ce sboară în stoluri
și se mistuie în depărtări,
din gingășii adormite,
din gingășii speriate,
din plînsete subterane,
din tot ce-a trecut prin ei
ca parfum, ca lumină, ca încîntare
Și toate-acestea, și multele altele. nebănuite,
formează acea substanță împalpabilă, proprie și unică,
acea carne spirituală, de natura flăcării
care-i face unici,
care-i face sacri.

Inscripție

La fel de neînsemnată mă simt și fără nume
ca oarecarele gîndac pe care cu silă îl strivim sub picior
Și totuși mai de preț decît toate diamantele îmi simt
lumina ce-mi pilpîie în piept.

Bucurie

Uneori bucuria intră în sufletul meu
cum în neștire pătrunde cîteodată în odae,
prin fereastra deschisă, o pasăre,
ce curînd își dă seama
și căutînd scăpare, sboară din colț în colț,
izbindu-se de pereți, încricoșată.
Așa intră uneori bucuria în sufletul meu.
Iar eu stau într-un ungher
și mă bucur cu răutate
și mă bucur cu frică
și mă bucur avar
de frumusețea ei
și de spaima ei curată
și mă bucur ca un copil
și mă bucur ca un geniu rău
și-aș vrea s-o cuprind în palme
și să nu-i mai dau drumul niciodată.

Glasul însingurat

Glasul însingurat al orologiului din turnul catedralei
dintr-odată mă interiorizează,
mă răpește în nobila singurătate a unui spațiu absolut,
un canal nebănuit mă smulge
și mă trimite virtej într-o vuitoare veșnicie,
spre-o tainică matrice lunec înapoi
redusă în sămînță.

Seara-i grea...

Seara-i grea de mireasma florilor
prea atîtată de-al răcorii ceas înrourat.
Coruri de grieri sună cu putere în ierburi.
Mahalalele răsună de armonici crișmărești.
Plopii înalță în crepuscul supliante siluete.
Un cristal tenebros mă închide încet, adînc,
în miezu-i dens.

Regret

Ca un pelerin prin ulițele unui bazar
mă plimb pe străzi
în pașnicul oras al copilăriei...
Și străzile sînt pline de-amintiri,
sînt pline de vechi șoapte
și-mi vine să plîng,
foșnesc ca o frunză
și tremur ca o strună prea subțire
Rechem zilele,
clipele nemuritoare
pe care le port în suflet
ca pe medalioane
și-mi vine să plîng,
lumina care arde în zidul casei bătrîne
și însorește perdeaua veche în fereastră
mă face să plîng
și hăuri de tristețe
răsună-n mine-adînc.
Nu știu, sînt eu,
aceeași, alta... ?
Cu ani aș vrea în urmă să mă întorc,
morții să-i înviu
și viața s-o reîncep,
și sfînta copilărie,
duioasa și-atît de trecătoarea,
amăgitoarea, amăgitoarea...

Candoare

Ce știam eu
cînd eram copil ? !
Mama era tînără, frumoasă
și se juca de-a viața
de-a treburile
de-a grijile
de-a socotelile...
Tata se juca de-a munca
de-a oboseala...
Toată lumea se juca
în fel și chip,
de-a ziua, de-a noaptea,
de-a viața, de-a moartea,
de-a fericirea, de-a nefericirea,
iar nebunul cu minți și inimă surpate
se-oglindea ca un bunic de circ
în ochii mei neștiutori și cruzi,
în ochii mei de jucăuș animal.

breviar

VERA LUNGU

„Poezii"

„Nu mă voi ruga ție...“ Sunetul fundamental al cărții poate să se nască din această negație, din acest murmur al absenței, al refuzului unui ritual, sacru, atunci cînd un ideal profan se afirmă în locul său cu suficientă putere pentru a se constitui într-o măsură a timpului. În acest sens valorile particulare pe care le antrenează poezia se integrează într-un cîmp cu o tensiune echivalentă regimului normal de existență a valorilor universale și care, numai astfel, devin ele însele ființa și criteriul propriei lor ființe, adică o concentrare, încremenire a timpului și deci măsură a timpului. Și trebuie insistat asupra acestui aspect esențial al operei — dimensiunea temporală — întrucît din intensitatea cu care este surprinsă, emoția clipei se naște cristalul pur al eternității.

Vera Lungu scrie o poezie crispată, cu o respirație abruptă, gîfîită, ale cărei elemente uneori se dispersează amenințînd să nu se mai reîntîlnească în unitatea organică originară. Specificul vine de acolo că poeta își tratează lumea cu o răceală abuzivă, negîndu-și vocația sa imanentă, de pasiune care-și păstrează încrederea în ea însăși și care se dezvăluie pe sine în fața lumii ca în fața unei oglinzi înfrigurate : „A venit ziua datoriilor, / La începutul unor nopți de vară / Icoane asudate / Cuvintele spuse ușor în joacă —/ Oh, iarbă și lună, / Iarbă și păduri. / Și păduri, / Inger lovit / Singurătatea mă sfîșie, / Sub spadă părul meu, / Sub spadă mersul meu, / Sub spadă... (Și păduri...).

CONSTANTIN STOICIU

„Peștele de fontă"

Cu substanța unui roman robust de observație morală și sociologică Constantin Stoiciu realizează o proză pregnant lirică, în care tipurile, situațiile, destinele instituite de o gîndire modelată de ideologie, se sustrag principiului generator și pretind o existență autonomă. Din concluzii ale analizei și interpretării ele devin date ale experienței, această transformare a rezultatului în premiză explicînd faptul că, în ciuda unui material epic și a unei perspective rațională lipsite de virtutea noutății, „povestirea în trei părți“ a lui Constantin Stoiciu e în afara banalului, a deja-găsitului.

Această liricizare a romanului moral și social implică o scădere a importanței eposului, deci a naratorului. Primordial devine personajul, el e focarul în care se formează — spontan și anarhic — imaginea lumii. Autorul „Peștelui de fontă“ nu guvernează personajele ci li se asimilează, și prin fiecare din ele participă la acele crispări, mirări, împotriviri, la capătul cărora individul se află înscris în lumea sa. De aceea indiferent de numărul și diversitatea lor, rostul personajelor cărții lui Constantin Stoiciu e de a contribui la constituirea acelui unic personaj identic de fapt cu emițătorul liric — cu autorul.

Acest unic personaj este în „Peștele de fontă“ un nou venit în existență, neobișnuit parcă cu ritmul și profunziunea ei, incapabil adesea de a o integra într-o imagine sincronă și coerentă. Private de sensurile lor, pe care personajul nu le deține printre latențele ființei sale, faptele existente rămîn disparate și haotice, grotești prin agresivitatea neînțeleasă cu care se năpustesc asupra martorului.

Personajul lui Constantin Stoiciu, nedeprinsul cu existența, resimțind-o sub specia grotescului și absurdului, determină stilul bizar al povestirii, instabilitatea lui, înclinația spre obscuritate (făcută din neclaritate și nu din incifrare), dezordine, incoerență. Dar numai atunci cînd e susținută de o trăire excepțională această atitudine stilistică, purtînd în sine primejdia monotoniei și secretul unei artificialități egale cu a oricărui fel de calofilie, se justifică și menține în planul literarului un text ce împovărează lectura. Și chiar dacă această dificilă condiție emoțională s-ar realiza permanent, nu e sigur că performanța ar fi și o victorie autentică, pentru că o prelungită stare de excepție e o anomalie și în regimul esteticului.

N. CORVIN

VICTORIA DRAGU

„Iliada din nou"

„Iliada din nou“ nu este o carte a unei vîrste biologice, dar, este fără îndoială cartea unei vîrste artistice despre care autoarea afirmă „Sau luați-mi zece ani / Sau dați-mi douăzeci / Am totdeauna vîrsta cea mai greu de suportat“ (pag. 63).

Această vîrstă artistică are în ea și foarte multă tinerețe dar și o înțelegere a destinului general omenesc „Acesta-i destinul meu meritat, aproape ales / Mă simt preaslăvită și trasă pe sfoară / Sîntem toți necesari, poate oricine să moară“ (pag. 38).

Datorită acestei înțelegeri a destinului, cartea este plină de obsesia morții născută dintr-un izbitor dor de viața „mă prăbușam sub plopi, în iarba bună / Și plopii ajungeau pînă la lună / Cu crengile sprijinite-n ea... / Lumina lunii le curgea pe trunchiuri / Și-ncet lumina lunii mă-neca...“ (pag. 92) sau „Iar am să sbor înșelînd alunii / Că-s o pasăre care trece“ (pag. 34).

Dorul de viață apare pregnant la Victoria Dragu, mai ales în poeziile în care este cîntată moartea ; mai precis gîndurile despre moarte sînt pentru ea doar un prilej de preaslăvire a vieții.

Se pot cita în acest sens în întregime poezii de mare sensibilitate ca : Zece negrii mititei, Cinci și cu cinci, Ave Maria, A pleca undeva și altele.

Mă voi mărgini să transcriu numai o strofă din Ave Maria. „Clipele curg risipite, bolnave... / Flacăra suie... Ave Maria... / Tot mai aproape... Arde cîmpia... / Ave Maria... Ave...“

În poezia Victoriei Dragu, dorul de viață apare exprimat și direct în poezii ca Iliada din nou, Pomii nebuni, Fetele urîte, Nu-nțeleg iarna și ele pe deplin realizate artistic. Aș cita în acest sens și versurile „În sufletul vostru nu-i nici un copil ? / Cercetați dacă mai sînteți în viață“, din poezia Joc..

Din toate versurile acestei cărți, indiferent de ideea de la care se pleacă, reiese cum spune la un moment dat autoarea că „În toate poveștile, un strat e de leac, un strat de otravă“.

Faptul că această carte este rezultatul unui mod de a gîndi asupra vieții și asupra trecerii ei devenit obsesie, dovedește că Victoria Dragu este o poetă trecută încă de la debutul său editorial de faza periculoasă a vîrstei biologice a poeziei.

Ileana MĂLĂNCIOIU

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

G. CĂLINESCU
— restituiri —

(III)

Fostul **Nostradamus** de la **Jurnalul literar**, descifrînd destinele după poziția astrelor și explicînd cui se simțea îndemnat să viseze lucid sensul laic al superstițiilor, multiple metode divinatorii, puterea sugestiei, farmecele, ierburile magice, practici cabalistice, vrăji și descîntece, îmbrăca la **Lumea** în 1946 toga medievalului **Paracelsus**, presupus a fi slujit de prototip la crearea lui Faust, sub numele căruia G. Călinescu își căuta un nou chip de recreație intelectuală, de astă dată prin intermediul expertizelor fiziognomice. Și fără a cunoaște numeroasele portrete de scriitori deduse de autorul **Istoriei literaturii** după fotografii, cine citește preambulul acestei rubrici (Lumea, 6 ian. 1946, p. 3) identifică îndată stilul de investigație călinesciană : „Sentimentele omenești oricît ar fi de stăpînite de conștiință se răsfrîng în fizionomia muritorului în așa fel încît cel ce știe să urmărească jocul complicat al nuanțelor ce-și pun pecetea pe figură, reface drumul întortochiat al gîndului și al sentimentelor. Caracterul, inteligența, dibăcia, șiretenia, imaginația, furia, seninătatea, voința, memoria și tot ceea ce străbate viața conștientă sau inconștientă a unui om își lasă o dîră vizibilă în fizionomia noastră“. Pentru exemplificarea metodei este interpretată o fotografie a lui George Enescu — același căruia Călinescu îi schițase acel elevat portret din **Ad. lit.** 1 noiembrie 1931, cu concluzii identice, numai reformulate acum — în tușe energice seducătoare : „Iată o frunte înaltă, gravă, echilibrată, exprimînd vigoarea și o viață lăuntrică intensă. Curbura de sus a acestei frunți arată claritatea și liniștea inteligenței acestui om. Sprîncenele extrem de apropiate de ochi, prelungite ușor în sus împreună cu privirea aceasta sigură indică un spirit de observație rar, mare putere de concentrare, chiar o anumită îndîrjire a caracterului a cărui confruntare cu viața este tălmăcită deosebit de limpede în liniile lungi, complete și adînci care-i brăzdează obrazul, așa după cum contururile precise străbat imaginea unei hărți. Nasul are o formă lipsită de ezitări ; puternic și hotărît în drumul său spre gură denotă intensitatea sentimentelor și profunzimea lor. Gura și surîsul amar pe care-l schițează strîngerea buzelor împreună cu liniile cari pornind de la mijlocul lateral al nasului desăvîrșesc un semicerc, trădează experiența, încercările vieții și chiar suferința. Bărbia proeminentă cu adîncitura vizibilă mai ales prin felul în care se răsfrînge buza inferioară completează portretul acestui faimos muzician ale cărui caracteristice sînt : vigoarea, preciziunea, ordinea deasupra tumultului interior și claritatea“. Spre a înfrînge ultimele ezitări, încheie patetic : „Nădăjduim că vom putea fi de folos acelora cari au dorința sinceră de a-și cunoaște propria lor fire, altfel decît și-o cunosc prin aspectele pe cari și le mărturisesc. Fizionomia este cel mai vigilent vameș de la hotarele nelămurite ale sufletului. Încredințați-vă lui dacă nu vreți să vă pomeniți cu sentimente de contrabandă, cu idei interzise, cu prejudecăți prohibite de cugetul vostru treaz“. Urmează în cîteva numere succesive expertize practice pigmentate de un secret umor al situației, căci totul viza ironic credulitatea inocenților. Mania era împinsă pînă la a scoate dintr-o singură fotografie, **a ei,** un dublu portret (și al pretendentului) cu aerul maximei virtuozități fiziognomice. Dar inevitabil, apărea plictiseala și venea atunci rîndul lui Aristarc de a „bagateliza“ cititul prozelor într-o cronică a mizantropului **(Lumea,** 3 martie 1946), cu vizibila plăcere de a crea derută cu privire la identitatea istețului Paracelsus și a metodei sale în sine. Însă Aristarc însuși făcuse cea mai curată fiziognomie în articolul intitulat **Indiferența** de la 13 ianuarie („Am văzut cazuri de apatie și la femei. Acestea sînt în general planturoase și cu pometii obrajilor proeminenți. Buzele le sînt groase, răsfrînte“ etc. etc.). Nu încercase altădată Aristarc să se dezică, de cine credeți ? — de G. Călinescu ? Mistificațiile acestea inocente intrau și ele, se vede treaba, în tehnica jocului recreativ.

Un procedeu reluat și el de la **Jurnalul literar** era al parodiilor. Acolo o parodie își trăgea seva din imagismul floral al lui Ionel Teodoreanu, altele polemizau cu hermetismul manierist al lui Dan Botta („Pe un limfatic plai / La sublimul rai / Nu fii sibilină / Piatră alcalină“ ș.a.m.d.), în **Lumea** este parodiat dadaismul lui Tzara și în două delicioase piese este pastișat arghezismul („Cîntec de adormit Mitzura“ — 2 iunie, și „Duhovnicească“ — 16 iunie) sub pseudonimul **Capricorn al doilea,** mod fin de raportare la meteorica existență a revistei editată de Călinescu în 1930.

În fine, ultima suită de pseudonime aparține perioadei de la **Națiunea.** Și aici Călinescu schimbă numele precum pielea șarpele. Articole polemice, care se cereau purgate de orice reziduu personalist, apar iscălite **Justus** sau **istoric.** Anumite detalii l-ar indica uneori și sub pseudonimele **Aladin, Sixt** — dar de fiecare dată trebuie procedat cu tactul impus de situația știută că nu odată redacțiile preiau cîte un pseudonim în folosință colectivă. Încă odată gustul pentru pastișă al lui G. Călinescu iese la lumină într-un savuros pamflet în care se mimează stilul cronicăresc, cu arome arhaice, alcătuind **Hronicul ciocoimii româno-moldo-vlahilor** atribuit unui **Gheorghe Uricariul.** Iată începutul predosloviei, publicată la 18 decembrie 1946 : „Norocit este, iubite cititorule, omul care-le s-au născut cu darul voroavei, că cu acea voroavă toate tîmplările lumii și învățăturile cu mare socoteală și tocmeală cuprinzîndu-le și cu nemurire împodobindu-le vrednic se face întrebările soficești a le deslega, cum s-au zidit lumea din Haos, adecă den amestecarea lucrurilor și stihiilor, au den ou, au den apă, au den semințe, precum scrie în stihurile sale poeticul Ovidie, iară pildele și ispitele tîmplărilor și vremurilor trecute ca pe o tablă zugrăvită punîndu-le pre cei tineri întru ocîrmuire înțelepțește, pe cei bătrîni mai isteți face-i. Că nime azi de strămoșul nostru Adam și strămoașa noastră Eva, nice de Ileana frumoasa crăiasă din vechime pentru care s-au războit grecii și troadenii, nice de Dechebal, craiul dachilor,, iproci nemica n-ar ști. Drept au grăit acel vestit dascăl și sfetnic rîmlenesc Chichero care-le pre istorie a vieții omenești vistierie și școală de svat pentru ocîrmuirea oștilor și prea puternicii împărați o numește. Ce măcar că scrisoarea a știință iscusită icoană este, mulți sînt aceia care spre ocara oamenilor, scriu basme și lucruri de șagă, smintind istoriile neci gîndesc a da samă de cele ce scriu...“.

Pentru o serie de „fișe parlamentare“ redactate în octombrie 1947 se botează pe rînd Machiavel, Guicciardini, Aretino, Selfabadil și, în spiritul primului, Belphegor. Din Francesco Guicciardini se culeseseră un număr de **cugetări** în **Jurnalul literar** din 23 aprilie 1939 iar teoriile lui Machiavel le comentase de atîtea ori, între altele à propos de „arta disimulației“ în **Lumea** din 7 oct. 1945. Pentru ilustrarea acestei ipostaze de „reporter parlamentar“ este deajuns reactualizarea „fișei“ inaugurale : „Părintele Gala Galaction are în Parlament o frecvență eminentă. Vine devreme și pleacă la închiderea ședinței. Stă în tribuna stîngă lîngă doamna Maria Rosetti și cu toate că are o fluidă barbă albă pare tot așa de femenin. Sutanele îi foșnesc mătăsos și numai ghetele solide trădează spița lui Adam. Are mersul iute, silueta mușculoasă ca a lui Moise de Michelangelo, cu care seamănă izbitor. E sănătos tun, deși se vaetă decorativ de suferințe fizice. Suspectează pe toată lumea de tinerețe... „Măi, tu cîți ani ai ?“ întreabă sfinția sa matusalemic. — 50 ! — i se răspunde. „Ești tinerel de tot !“. Părintele Galaction e hotărît să se retragă la mînăstire (așa cel puțin spune), deocamdată se învîrtește asiduu în lumea noastră profană. Intimidat de aspectul său apostolic, și printr-o vagă idee că în apropiere șade d-na Rosetti i-am sărutat într-o zi mîna. Astfel de gesturi fără paradox în mediu clerical, nu sînt inedite pentru sfinția sa. Pregătit, prin experiență, mi-a ridicat mîna și mi-a sărutat-o la rîndu-i. A fost în Camera noastră un moment de reevocare a Generalnicei Obștești Adunări cu plecăciuni și sărutări de mîini“ **(Națiunea,** 20 oct. 1947, iscălit **Belphegor).**

Cînd prilejurile erau epuizate, G. Călinescu își creea, cum se vede, pretexte, își inventa interlocutori și nu epuiza niciodată motivele de a întreține nesecatul său dialog cu sine însuși. De aici impresia de umoare instabilă și pripita impresie că nu i se pot preciza constantele. Nimic mai fals ! Cunoscînd eroarea, Călinescu spera s-o corecteze alcătuindu-și acest auto-portret fugitiv : „Prima impresie redacțională este că cu G. Călinescu nu se poate lucra. E autoritar, hotărît a nu ceda o iotă din hotărîrile lui, plin de amor propriu și iritabil din te miri ce. Te prinzi că mîine trîntește ușa și nu mai vine. Umoare inegală. Azi amabil și modest cu toată lumea, mîine posac și aspru în vorbire.

Cu toate acestea alții au plecat, G. Călinescu rămîne, cu entuziasm nealterat, deși cu crize de descurajare. Ceea ce pare amor propriu și infatuare reprezintă un mare sentiment al corpului intelectual din care face parte. Înțelege să se aibă stimă și încredere în scriitor și jurnalist. Spiritul autoritar provine din ideea pe care și-o face despre muncă. Infatigabil, ar voi ca și ceilalți să umble prin biblioteci, să studieze, să se sistematizeze. Se vîră în toate, întocmește proiecte la toate paginile și la toate rubricile, scrie singur articole specimen, taie cu foarfeca (informații) literare și le lipește cu pelikanol, se disperă pentru o linie prost așezată, se zbate o lună pentru o vignetă, în fine se descurajează și dispare pentru cîtăva vreme.

Telefonul țîrîie interminabil. G. Călinescu nu răspunde. Apoi filozof, directorul nu abandonează lupta, se resemnează cu ceea ce poate face.

Ocupat pînă peste cap, directorul fuge de conferințe, reuniuni, nu și de munca de redacție. Dacă faci prinsoare că nu va scrie un articol, pierzi. E în stare a veni cu un pachet de manuscrise de la articolul de fond pînă la o casetă publicitară. Pentru numărul acesta i s-a propus să scrie articolul de fond cît mai caligrafic, în vederea unui facsimil și i s-a oferit o sticluță cu tuș de China, Cormoran și un toc ad-hoc și o foaie de hîrtie pergament. Directorul le-a luat fără nici o obiecție și s-a executat.

Nu gustă ședințele de comitet. Cu un gest din mînă, a plictiseală, dă a înțelege că a priceput. Reputația sa de observator maliții îl face suspectabil, și amicii îl supraveghează cu coada ochiului, de nu cumva meditează vreo fișă. E lucid chiar cînd se supără. Pricepe de ce zîmbește altul și se amuză secret de opinia lui.

E sincer, direct în vorbă, cu oroare de clișee și prudență, și fiindcă e prea ingenuu pare disimulat. Merge pe jos, refuză să se urce în automobil cînd e invitat de alții. În stil îi repugnă limbajul crud și cînd e convins că trebuie să înfigă sabia în adevăr, își scoate măcar pălăria“. **(Națiunea,** 4 dec. 1947).

Făptura fizică a lui G. Călinescu s-a topit în vămile posterității, exact în preajma ideilor lui Marte, acum patru ani, dar circulația sporită a cărților lui în acest răstimp, efervescența spirituală în plină creștere sub înrîurirea ideilor sale, totul încredințează că ei continuă a exista mai prezent astăzi decît ieri și, desigur, mai prezent mîine decît astăzi.

Geo ȘERBAN

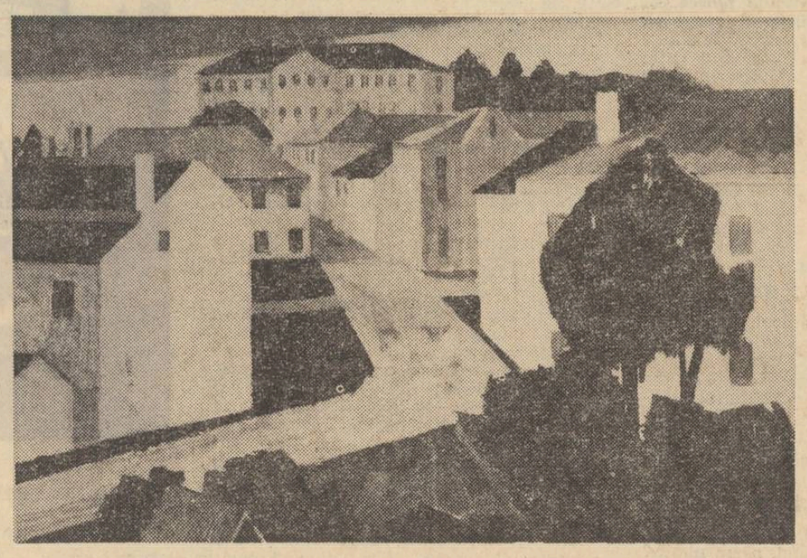

AUREL ANIȚEI — PEISAJ CU CASE

ARHIVA ARGHEZI

„AU CHEVAL BLANC“

Momentul plecării lui Arghezi din țară și al stabilirii lui inițiale în Elveția, petrecut în anul 1905, se pare că e necesar a fi punctat cu cîteva precizări și povestiri în care chiar mărturisirile ex-ierodiaconului Iosif Theodorescu, notate cu exactitate, vor putea stabili piatra de hotar a unor situații, spre a nu se isca eventuale comentarii aproximative sau nedorite confuzii biografice.

Călugăr fiind, hotărăște singur plecarea din București și, cum era firesc, își anunță superiorul, pe mitropolitul Iosif Gheorghian, care-i era naș de călugărie — acesta i-a dat și numele de Iosif *pe care, în dubla amintire, atît a timpului petrecut în mînăstire cît și a iubitului său naș spiritual, l-a transmis, la botezul de pruncie, celui ce semnează aceste rînduri... Spre a-i asigura un adăpost spiritual, mitropolitul se sfătuiește cu arhiepiscopul Dominique Jaquet, care-i dă o scrisoare de recomandare. Tînărul plecat din cinul monahicesc o folosește numai ca prim punct de reper în noua lume, laică, în care se hotărîse ferm să pășească și nu ca o punte de legătură în continuarea studiilor teologice — episod ce va face obiectul unei pagini deosebite.*

Pleacă cu trenul însoțit de un geamantan cu manuscrise și note din mînăstire, care-i vor folosi mai tîrziu la închegarea volumului Icoane de lemn *și altor tablete sau Bilete de papagal. El coboară la „Fribourg in Schweitz“ unde, la recomandarea călătorului cu care intrase în vorbă, armurierul Teophile Büser, trage la hotelul „Au Cheval Blanc“...*

Identificarea în peisajul urban, total schimbat, a locului unde fusese acest hotel așezat între trei fîntîni de adăpat caii diligențelor aici oprite, nu a fost, evident prea ușoară. Cercetări amănunțite la fața locului au dus la recunoașterea unor locuri citate în scrierile lui Arghezi sau rămase în note ale subsemnatului după o serie de povestiri de călătorie — unele de un splendid pitoresc.

„Mă duc, povestește Arghezi, „Au Cheval Blanc“ și intru într-un fel de biserică imensă, o sală grandioasă, mizerabil de grandioasă, enormă, unde mirosea a grajd ; dar un miros agreabil. Tot Fribourg-ul mirosea a bălegar de cal, curat... Intru în hotel : văd pachete imense, mii de pachete de fîn în sala asta vastă. Jos, într-un colț, grajdul cu cîțiva cai, o diligență — erau ultimele diligențe mici care se mai găseau în partea locului unde se instalase calea ferată ; dar pentru drumurile mai scurte se întrebuința cîte o diligență, care mi-a adus aminte de trăsurile noastre de Herasca... Erau niște trăsuri acoperite cu piele. Erau foarte cunoscute pentru drumuri mai lungi, cu toate că aveam și noi cale ferată. Pentru 20—30 kilometri intrai într-o trăsură de asta de Herasca și-ți făceai treaba... Mi s-a dat o cameră și o luminare... Eram foarte obosit. M-am culcat și după ce am stins luminarea am simțit pe mine sute de mii de ace ; ce dracu-i asta ? !... Erau păduchi !.. Așa era un hotel pentru grăjdari, pentru vizitii, pentru oameni care n-aveau timp nici să se spele și nici nu se spălau !... A doua zi am început să caut pe părintele Dominique Jaquet. L-am găsit la Universitate. M-a primit foarte bine. Îi plăcea că sînt român ; își aducea aminte de România cu emoție... Nu eram îmbrăcat călugăr. Mi-am tăiat, la despărțirea de București, părul în casa lui Cocea și mi-am făcut un costum nou cu care am plecat. M-am și fotografiat în el, am trimis o fotografie în București lui Galaction, am mai păstrat și eu una, care cred că s-a pierdut... Plecasem în noiembrie. Îmi aduc aminte și ziua : 7 noiembrie 1905“...

După 63 de ani, priveliștea acestui colț de oraș din chiar centrul lui, păstrează numai atmosfera înconjurătoare punctată de firmele ovale, învechite, ale altor hoteluri rămase intacte pînă azi. Neschimbată era numai intrarea și fațada mînăstirii Cordelierilor, în dreptul căreia în august 1959 Arghezi își amintea :

„Ușa asta și zidurile sînt singurele lucruri care-mi aduc aminte venirea la Fribourg. Clădirea, cel puțin pe dinafară, pare neschimbată ca și poarta asta masivă cu dantelăriile ei în lemn... Eu stam într-o încăpere asemănătoare chiliilor noastre, la un etaj interior. Acolo îmi perfecționam, noaptea, unele note luate în timpul zilei la Bibliotecă sau ascultînd unele cursuri care mă interesau. Pe dosul foilor cu note exersam condeiul cu versuri, dintre care cîteva le-am păstrat pentru mai tîrziu... Începusem să găsesc aici atmosfera care îmi trebuia... Elveția este și acum țara unde pot lucra liniștit și unde aș mai vrea să stau vreo doi, trei ani, ca să pun la punct cîteva proiecte mai vechi, printre care și Viața sfîntului Pavel, care a fost un mare cărturar... Într-un fel tînjesc după o chilie aici în Elveția, unde aș putea lucra cu elanul din tinerețe. Climatul spiritual și ambiantele felurite de viață mi-au priit și îmi priesc în Elveția. Dacă n-aș fi cunoscut Elveția prin Fribourg și prin Geneva, nu cred că aș fi putut scrie cum am scris. Elveția e o școală dincolo de universitate, biserică și bibliotecă. Poate că din motive asemănătoare a stat pe aici și Lenin, măcar că a fost ateu și revoluționar : și el a avut nevoie, la un moment dat, de liniștea Elveției“...

Baruțu T. ARGHEZI

NORA IUGA

Venea uneori...

Venea uneori cu narcise
în patul meu tulbure-n zori
avea o lumină pe creștet
și-mi lăsa un cuțit în ușori,
mirosea a lemn umed de sălcii
și era ca un mînz fugărit
pipăiam lîngă mine bărbatul
vinovată credeam c-a murit,
erau albe cearceafuri pe frînghii
eu tăiam un curcan îndopat
sînge cald mi-a pătruns pe sub unghii
un bețiv lîngă zid a vomat
oh, grădinile-acelea umflate
cu parfumuri încinse tîrzii
și vioara lui tata la ușe
cu urme de dinți de copii.

Am trecut prin coridă...

Mie mi-a spus el azi noapte
c-am trecut prin corida pustie
după trupul i-a fost înjunghiat
de șapte flaute din os de bărbat
mie mi-a spus c-am dansat

pe urmă-a tăcut mi se pare
cînd rana în soare și-a-nchis
și de-atunci îi port în spinare
copilul de-un roșu aprins
e-o lene în carnea mea falsă
și umbra-mi dispare mereu
în corida întinsă pe masă
înfig cuțitul în dumnezeu
și mănînc și mănînc în neștire
el țipă în mine-nviat
copilul sub haina de mire
mi-ascunde capul tăiat.

Poate un abur...

Poate un abur era
umbra lor pe șosea
poate-un rîu de rășină
pe-un pat de pușcă prelins
și un șarpe suav
în rădăcină învins

așa a trecut viaductul
un punct de lumină

aveau doi miei albi
la picioare-nhămați
grei de soare-n iarbă
s-au închis vinovați
și din rănița ruptă
au căzut pe-nserat
un cap de femeie
și-un trunchi de bărbat

Menirea lui Hamlet

Mă-ntorc în nunta mea
ca un crin
cu trei zulufi veștejiți sub bonetă
bufonul meu clopot
bufonul meu fiu
bufonul meu Hamlet
cu trupul în bernă
— ce șoarece trist
a iubit sub perdea —
prea roșu paharul
golit peste bezna rotundă ;
desface groparul
un nod neumblat
de degete reci
și curg în cetate
șerpi dulci de alcovuri materne
nebunul plutește pe ape
cu voalul miresii de gît
și fluturâ steagul de pace
pe trupul lui alb de-mprumut.

AURA VÎNTU-IONESCU

Rapsodie în alb-negru

Rebus,
Joc de societate
Pătrățele albe
Sau negre
Înșirate
Una lîngă alta,
Încerc să le despart
Dar nu se poate
Se-nlănțuie strîns
Și unele și celelalte
Și numai știu care e zi,
Care e noapte...

Întunecare

În ochi se stinge ceva...
Se micșorează lumina luminii...
Cade de sus ca umbra de voal
Catifeaua moale și deasă a serii
Din ce în ce mai grea,
Ca un zid de marmoră neagră.

CRISTINA TACOI

Cu alt nume ochii

Pogoară mai jos decît îndoiala
cu alt nume ochii, și poate nu văd..
Timpul cu alte măsuri cîntărit
scade spre spaimă
pe albia unui Golfstream
cîndva încălzit de bemoli și de alge

În nemișcare lucind, la mine înfrunzesc
pe spinarea copacului numai surpare
cu alt nume ochii, și poate binevoitori
nu știu de plînsul
înclinat sub steaua moartă
mult mai tandră în rotire
decît sunetul, — acum...

Vreodată plîngînd

Vreodată plîngînd Ariel
înșeală păsările,
într-o vale închisă cu șopîrle
alergînd spre cuiburi de lînă.
Aproape în flăcări recifele
ignoră grația multiplă
a saxifragei de pe coline

Rîde galben roata soarelui
pe spate ; acela care pleacă
vînător cu armele nu-și pierde
credința, nu e vreodată noapte
cînd mori, numește cuvîntul
legănat fără sfîrșit lîngă genunchii
noștri, rîu pedepsit, ce frumusețe !?..

FLORIN PUCA „CIUDATUL ORFEU"

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

1940

. . . . . .

Iată o lună și jumătate de cînd am lăsat cu totul în paragină acest caiet. Și știu bine de ce mi-am îngăduit s-o fac. Mai întîi, fiindcă s-a reîntors Loti și credeam că va fi o reîntoarcere definitivă. Credeam, vorba vine; doream.

Dar mai e ceva: fiindcă nu-l scriu numai pentru mine. Știu, azi, cu precizie: jurnalul meu e o carte ca oricare alta, a cărei publicare o rîvnesc și-o pregătesc. De aceea mi-am permis să amîn atîta însemnările astea; le consider tot sub semnul viitorului, iar nu sub al clipei în care se nasc.

Și, fiindcă deocamdată nu puteam să-l citesc oricui, ca pe un articol sau ca pe-un capitol de carte, nu i l-am citit decît lui Loti. Care, cunoscîndu-mă dincolo de marginile îngăduite unui amor, m-a și părăsit.

Înțeleg însă azi mai bine ca oricînd o seamă de lucruri: înțeleg (și învăț) că pe-o iubită trebuie s-o ai părtașă numai la certitudinile tale, dar niciodată la întrebările, îndoielile, nesiguranțele care te frămîntă. Fiindcă am tratat-o pe Loti altfel decît în iubită pură și simplă, m-a părăsit. Cu atît mai rău pentru mine! Veșnica mea indiscreție m-a denunțat, m-a trădat.

★

Singur pe lume, ca-n Hector Malot, ca un Rémy bătrîn, ce-mi rămînea de făcut? Nimic, decît să mă cufund într-o muncă imbecilizantă și abrutizantă, ce-mi interzice să mai gîndesc, dar în schimb îmi pretinde un mare lucru: răspundere. De-aceea am acceptat să fiu corector-șef. De la nouă seara la cinci dimineața, eu nu mai sînt eu; îmi ies din mine. Sînt un funcționar corect, nici mai bun nici mai rău decît altul. Și, de tot ce n-am putut răspunde în fața dragostei mele, a viitorului meu și a mea însumi, răspund în fața direcției gazetei. E o soluție, chiar dacă nu cea mai fericită. E o penitență, dar e și o ucenicie pentru mine însumi, cel de mai tîrziu, în orice caz profitabilă: educarea simțului răspunderii.

★

Evident, trebuie să mă pregătesc. Dacă azi n-am prilejul și posibilitatea de la 20 de ani, să mă închid într-o mediocritate spornică, să fug de toți și de toate și să-mi văd doar de întrebările, de chinurile și tristețea singurătății mele, — mi-am realizat un astfel de refugiu. M-am izolat într-o pensiune, una din acele pensiuni care au constituit subiecte de cărți, de obicei proaste, nu din vina autorilor, dar fiindcă o pensiune descrisă în cărți duce la nivelul de cancan, de mică bîrfeală de țață, nu la o viziune asupra lumii: într-o pensiune trăiești o condiție asupra căreia n-ai ce reflecta, ca o despăduchiere ce n-are nimic, dar absolut nimic dincolo de asta.

Dacă o să am banii necesari, sper să rămîn aici măcar un an-doi. Sînt într-o singurătate desăvîrșită, într-un bîrlog. N-o să mai schimb de la o lună la alta camera mobilată, n-o să mai colind birturile.

Nici cu locatarii nu stau de vorbă, fiindcă nu le-nțeleg nici ungurească, nici englezească, nici nemțească. Am să muncesc la gazetă, am să citesc și am să scriu acasă. Am pus punct vicărei „aventuri"; de altfel, aventurile mele, atît de meschine, atît de confecționate, erau anume ca să-mi verific posibilitățile și să-mi demonstrez mie însumi că Loti și dragostea mea pentru ea nu erau o robire, niște cătușe pentru mine. Acum, după ce mi-am dovedit-o cu vîrf și îndesat, micile escapade nu mai au nici un rost și nu-mi mai oferă nici o ispitire.

Dacă am să pot rămîne mai multă vreme aici, sper să mă situez bine în acest *no man's land*, în această schimnicie urbană, care e cred, orice pensiune cosmopolită și poliglotă.

★

Azi după masă, am revăzut, împreună cu Iliu, „Fin du Jour". Îngrozitor și deprimant, filmul mi-a reconfirmat și mi-a precizat cum nu se putea mai limpede, o seamă de lucruri. Mai întîi, poziția Franței. E atîta duh putred, atîta profundă decadență în filmul ăsta, izvorît din spiritul obosit al Franței de azi. Văzîndu-l, înțelegi cît se poate de bine că Franța trebuia să sfîrșească așa cum a sfîrșit-o, cînd îți dai seama că inteligența burgheză dintr-însa (care a dat și „Pépé", și „Bestia umană", și „Quai des Brumes", și „Fin du Jour") mergea spre acest final; se împlinea pe panta ei declinantă, pe care n-a încercat s-o schimbe nici cu comunismul, nici cu fascismul, tocmai pentru ca spiritul *burghez al Franței* să nu se trădeze pe sine, să nu se abată de la drumul lui.

Pe urmă, mai e în film și problema ratării. A ratării pe care-o simt și eu în mine și pe care-aș putea-o defini exact. Fiindcă a rata însemnează a vrea mai mult, nu mai puțin decît poți, pe de o parte; iar pe de alta, a vrea mai tîrziu sau mai devreme ceea ce prevezi și poți înfăptui. Această înțelegere mi-ar îngădui, poate, să scap de ratare. Dar morbul unei ratări e înlăuntrul, nu în condițiile exterioare.

În Franța de pînă ieri, de pildă, puteai rata numai din pricina ta, numai ca să nu te trădezi pe tine; dar posibilitățile de scăpare, de a evita ratarea, erau infinite. Ori, tocmai asta mi se pare că e greu: să faci mîine ceea ce vrei și poți face azi; iar nu de-a-ndoaselea să faci azi ceea ce vrei și poți numai mîine face. Or, eu unul, nu pot nici să renunț la un lucru pe care l-am pierdut azi, nici

fragmente

să mă-npac azi numai cu gîndul la ceea ce e posibil să fac mîine. O tiranică sete de a avea totul, sete de concret și imediat, mă face să nu cunosc nici resemnarea, nici răbdarea, care e cealaltă față a resemnării.

★

În România, spunea pe bună dreptate Iliu, totul e pe dimensiuni mici. De aceea, nici ratarea (nici realizarea) nu însemnează aici mare lucru. „Ratarea — spunea el foarte bine — pînă și ea, devine lucrativă în România". Și, am completat eu, asta fiindcă sîntem așezați în roza-vînturilor, vorba marelui ratat, Nae Ionescu, unde orice calitate și orice defect pot fi convertite în misitie națională sau internațională. Nimic nu e mare în România, nici diavolescul, nici îngerescul, — nici bunul, nici răul. Sînt împăcat: pot fi un ratat oarecare, cum aș fi putut fi un biruitor oarecare. Rămîne numai să-mi precizez limitele pe care-ncep, cred, să mi le cunosc ceva mai bine.

6 August

În tabloul al XIII-lea din „Ratații" lui Lenormand, găsesc definiția admirabilă a ratării: „J'ai parfois l'impression que nous nous survivons... que nos veritables vies sont terminées depuis longtemps".

★

Cu toată singurătatea mea, sau poate de aceea, simt o puternică nevoie de a mă dărui. Comunismul, asta a însemnat pentru mine. Serviciul Social, la fel. De aceea m-am și dus ieri la Sârbu și i-am vorbit deschis: a înțeles, mi se pare, întocmai totul — și ne-am înțeles amîndoi. Dacă n-o fi și asta încă una din greșelile mele, atunci pot crede că-n omul ăsta și-n mișcarea pe care el o servește cu atîta ardoare, se află sîmburele unei organizări a României. Mi-a trebuit un steag sub care să lupt. Îl am; sau, mai curînd, îmi place să sper că-l am.

Oricum, rostul României în istorie, poziția și condițiile evoluției ei spornice mă preocupă din ce în ce mai mult. Aproape totul trebuie raportat la dimensiunile țării și la soarta ei viitoare. În perspectiva asta, fiece gest, fiece act individual își capătă măsura, proporțiile și locul lui. *Să devii răspunzător.* Iată condiția unei adevărate conștiințe și vieți civice. Dar e cu putință lucrul ăsta aici, „aux portes de l'Orient, où tout est pris a la légere"?...

. . . . . .

10 August, Sighișoara

Că am să fiu aici, și de ce sînt, n-am știut pînă alaltăieri. E un concediu dorit dar neașteptat. Oricum, e bine.

CASA

Casa în care s-a nimerit să locuiesc anul ăsta, mi se pare cea mai frumoasă din cîte-am avut în Sighișoara; și cînd spun asta știu că sînt ingrat, că odaia închiriată acum două veri la soții Höhr nu era întru nimic nevrednică față de asta de-acuma; dar eu sînt aici, la Sighișoara, oarecum ca-n casa mea; și-mi place să schimb interiorul din timp în timp. Evident, cea mai nouă odaie este și cea mai bună.

Adevărat e că puține case atît de largi, de luminoase și rînduite am pomenit de cînd m-am tot aflat pe-aici. Dar Sighișoara de anul ăsta e mai frumoasă decît oricare alta, și unde-i am fost oaspete pe negîndite.

Dacă nu era intervenția inopinată a unui guvern de rușine, care să mă caute cu încinerita lanternă a unor agenți de poliție, trimeși în monom la redacție să-mi afle domiciliul, dacă nu se nimerea Ion portarul, cerberul de boxă cel mai deștept, mai persuasiv și energic al instituției, care i-a mințit pe toți la un loc și pe fiecare în parte, dacă n-ar fi fost, în sfîrșit, și bruma de noroc al meu, care m-a mînat la redacție la un ceas nebănuit, dacă și iar dacă de-astea multe și mărunte, — șnapanii și dălcăucii lăsați de un patron șmecher și de un ministru imbecil, cu puteri de satrap asupra gazetei, slugoii ajunși peste noapte stăpîni, nu s-ar fi gîndit nici o clipă că oaselor mele le trebuie neapărat și nitică osîndă, chiar dacă nu atîta și de-o atît de albă calitate ca aceea care căptușește cu imense perne de puf, înțeleptele buci ale primredactorului, numite de bietul Gică Vîlceanu, vulgar și tîrîță.

Așadar, trăiască geniul Siguranței Generale, al lui Ionică portarul și cel cît o fi fiind al domnului general David Popescu, treime care mi-a impus un concediu ilimitat și nemairîvnit pe anul ăsta!

La Sighișoara m-am dus cu intuiția certă pe care ți-o dau dragostea și amintirile trainice. În cele mai grele ceasuri, aici am găsit adăpost și liniște.

Liniște. Tocmai acuma, pătrunzînd-o în toată adîncimea ei, de apă limpezită și rară, ceasul din turnul cel mare a bătut odată, un sfert, demonstrativ. Ca să nu uiți cumva, că aripa timpului se zbate totuși, în această eternitate...

Locuiesc, evident, în Cetate; mi se pare frumoasă întîlnirea asta, în refugiul pe care — după atîția secoli — un gazetăraș român și-l află în fosta reședință a lui Vlad Dracul și a grofilor sași.

...Casa în care s-a nimerit să locuiesc e de culoarea fisticului, nițel mai îngălbenit de soare, și cu ghizdurile porții și ferestrelor de un roșu aproape carnal. Totul seamănă cu un fruct mare, a cărui coajă groasă s-a despicat în vreo două locuri, darnic.

Anul ăsta (poate încă de-acum un an), Cetatea prezintă mici modificări de administrație municipală. Strada Școalei se cheamă acuma, după numele unui poet localnic, Mihail Albert, iar o seamă din numele frumoase și evocative ale ulicioarelor, care tot în „Gasse" își spun, au fost împopoțonate cu nume proprii din geografia și istoria războiului trecut. „Strada Oituz" și „Strada Mărășești", în inima cetății sună, — tocmai acuma, cînd tratăm cu ungurii, la Severin, retrocedări teritoriale, și cînd bietul Dobre (în sfîrșit, ministru!) explică în țigănească lui teologală necesitatea unei înfrățiri, văz Doamne, culturale, germano-române, dar mai mult germană decît română, — cel puțin nepotrivit. Aș spune ridicul dacă, în afară de-o stăpînire căzută pe ultima treaptă a decrepitudinei, n-ar fi vorba și de un popor a cărui voință n-a mai fost consultată de trei ani încheiați. În definitiv, ce interesează? Dacă trăiește încă, să-i fie de bine! Pulsul, i l-o lua Dumnezeu, cînd o vrea el.

Afară de numele străzilor, au fost schimbate și numerele la case. Așa, de pildă, casa lui Cocea, pe care-o știam stînd sub numărul 10, prezintă acum, în acțiunile anumitor societăți, o urcare de 70%, adică 17.

Noua guvernare, forte și în uniformă, n-a vrut să treacă prin cele șase sute de ani ale cetății, fără să-și lase nepieritoarea-i urmă. Dacă e vorba de uniforme, de insigne și tinichelițe, să recunosc, într-adevăr, că nicăiri acestea nu-și aflau o potrivelă mai fericită.

★

Pentru o confruntare Iorga — Arghezi: M-am întrebat mereu de ce s-or fi înfruntînd atîta. Iorga nu a vorbit și nu vorbește de țara românească altfel decît în elogii; critica lui, chiar și înviersunată, este învăluită sub faldurile largi ale unei judecăți de ordin general, taman în măsura în care Arghezi arde, biciuiește, blesteamă și înjură. Amîndoi o fac din dragoste pentru țara asta. Dar să vezi, numai, probă de stil! Scrie unul: „Un întreg poem, plin de mișcare" (pag. 46 din „Sfaturi pe întuneric", vol. III), iar altul mușcește și el sintaxa, întoarce fraza și răsucește vorbele; dar Iorga — profesorul — *gîndește* așa, pe cînd Arghezi *face*. Unul nu poate altfel, — altul poate cu socoteală și meșteșug. În această deosebire de metodă, eu văd una mai străfundă: dintre un intuitiv al ideilor și un spițer al cuvintelor. Și nu-i chiar ăsta spiritul românesc, în îndoitele lui fețe, complementare?

ROBERT SABATIER

Prietenii dispăruți

O, așteptam un prieten, găsit-am doar o umbră.
Se-ntinse-atîta vremea, toți prietenii-au murit.
Din mine-afară umblu, în ghiarele-așteptării
Și mîțe trec mihnite prin ochiul meu sleit.

Ah! De mă izgoniră — eu, fiul, izgonit,
Cu numele ce-oi face care de cer mi-i dat?
Sînt sfîșiatul vremii acestei derizorii
Ce inventînd cuvinte și-ascunde-adînca rană.

Ce-mi sînt aceste păsări, și pești, și nevăstuici
De mi-i pustiu bîrlogul, cu duhul dezgolit?
Sînt supraviețuitorul, cel care plînge-n visuri
De care nu se știe decît că a trăit.

O, așteptam un prieten, găsit-am doar o mască
Și caut trist o față pe care s-o anin.
Mă-aștept pe mine-o umbră ce-n treacăt va să nască.
Răsfrîngerea mă vede și-i fără de suspin.

Obrazul

Precum un cancer, ca o fiară-n mine,
Trăiește un obraz. Se-nchide, se deschide.
E-o gură, — o rană, — o caracatiță,
Se-arată, se hrănește, se digeră
Și-mi nimicește, -mi sfîșie durata.
Mi-e rău în leșul meu întreaga noapte.
Toracele mi s-a tăiat cu fierăstrăul
Zvîrlitu-mi-s-a inima bătrînă
Și glodurile-i în nămolul unui rîu stătut,
Îmi moare bărbăția, dar carnea mea coruptă
E nesfîrșită, viață nesfîrșită.
Obraz cernit, a dragostei mînjite-nlăcrimare,
Rămîi cu mine, pajură și parazit.
Căci noi trăim atît de bine-atît de rău de-olaltă
Și să ne sfîșiem, dar, sfîșiați sfîșietori,
Înaltul soare să se-ntindă ca un mușchiu.

Omul jupuit

Prin țara asta trec oamenii de sticlă,
Cu inimi dezvelite, planșe anatomice.
O întocmire uimitoare îi contemplă.

Natură, lăudată fii! Artera cînt,
Eu cînd plămînul, mușchiul care se anină
Și roșul sînge-ntreaga carne irigînd.

Deplin prieten, mai lins ca unghiile mele,
Departe de-acest tors dat nu-i să dormi.
Oglindă,-oglindă pentrucă fiind opacă
Dar cît de-asemeni și cu cellalt orb.

Oameni de degete, de guri și de urechi,
Nicicînd cuvintele nu fură mai vădite
Decît ca-n codri-aceștia de palate și de drumuri
Prin nopțile-nflorind ca niște flori.

Fintînilor li-e sete, buzele noastre le adapă.
Să adormim. Achilli fără homer:
Sîngele cald al zilei ni-i singura bravură.

Desen de ȘTEFĂNUȚA SABIN

Ornicul de nisip

A muri e-o sărbătoare
Pentru biruitorii vremii

Sinucigașii trec
Doi cîte doi sub lună,
Buze pentru buze, schimb
De sărutări, de murmure.
Pasăre, spune tînguirea.
Tigru, spune poemul.
Om, spune tăcerea.

Noaptea, femeile ard
Ca să renască-n zori
Șerpi lungi alunecă
În visele morților.

Cuvintele mănîncă gura
Celui care le spune.

Fluture? — Crepuscul.
Freamăt? Nu. Cîteva pietre
Prin găurile unui craniu.
Vase, juvaeruri, potire
Și bucate moarte.

Și fără un strigăt, marea.
Fără o căință, cerul.
Fără un zîmbet, un arbore
Tremurînd din lemnul său uscat.

Plete de iarbă verde,
Plete de zăpadă și de umbră,
Vibrați în vîntul negru.

Sărbătoarea

Privește-mi calul, pruncul meu frumos,
Prinde-i căpăstrul și pornește-n vînt.
Dar tu ești mort, copil frumos, tu tremuri.
Eu îți iubeam atîta oasele și pielea și-a ta gură
Și zîmbetul, abis privirii mele.

Pasărea nopții-al cărei stins penet
Distruge focu-mi lunecă alături.
Oh, dublu sînt și farmecul nocturn
Făcu din mine-un prea ciudat mort viu
Care departe de-ale voastre trupuri, prunci,
vă cheamă.

'Nainte de-a fi om tot pruncul piere
Și fiecare, ce purta în el a frînt.
Adio, timp! Ucis acest strigoi se cere,
Nădejde ce-i. Adio! timp de scrum și vînt
Orz, grîu, măr și mireasmă și tăcere.

Privește-mi, prunc frumos, scheletu-n soare,
Femurul ia-mi și-aruncă-mi-l în zări.
Mi-i țeasta-n tot mai rostogolitoare.
Sînt jocuri triste-atît de triste-n zori.
Că mori fără să-aștepți vre-o sărbătoare.

Desfătările

Frumoasă-atît că-n viață de chin ești osîndit
După ce-a ei lumină ți-a părăsit privirea,

A nopților regină, cea pentru care mori,
Pe degete cu stele, trece-n grădina mea.

Și pieptul mi se umflă și-atît de-aproape zeu,
Spre inima-i țintindu-l precum un arc mă-ntind.

De mare-atît de aproape, o caravelă sînt,
Sînt propria-mi suflare, sînt pînza, valul blînd.

★

Nespus de dulce, caldă sorbire-ametitoare
Și eu în leagăn gingaș de buze, de-ncîntări

Suavă, ridicată pe undele de-April,
Fruct sfîșiat de valuri rostogolit la țărm.

Svon muzical de apă, ghitară-al cărei lemn
Podoabă fu întîi corăbii plutitoare.

O, dulcea mea colină, tu, răzvrătita mea,
Dumbrava mea de umbră și tînăra mea gură.

Mă-ntorc, zeu gol cu albe săgeți împodobit,
Cu sîngele mai fraged ca un surîs de roză.

În suita mea, un taur albastru-așteaptă blînd
Să celebreze-n taină vechi culturi subterane

Un șarpe negru-nalță-n vecie liturghia
Acestei veri în muguri pe rugurile iernii.

Ce suferinți, o, tigri la pîndă printre noi,
Ar omorî iubirea pe care o invent?

Vizuini

Tai inima-n o mie de-adînci singurătăți,
Din mina mea girafe de-argint să soarbă vin.
O, acest orb elastic cu nulele-i săgeți,
Lovind arcașul negru în propriul său destin.

Cunosc un lac ce scaldă hipopotami pe care
Ca pe un vad copiii și regii îl străbat,
Arbori piezișii aruncă din crengi maimuțe rare
Spre soarele ce pururi arzînd a sîngerat.

Mă-nham la primăvară, șoimi pază-mi stau nainte,
În sînge port recolte de căpriori și mînzi.
În jungla zilei, tigri și-aduc încet aminte
De-o muzică străveche și-mi trec alături blînzi.

În gura mea se-aruncă un riu de șerpi, de fiare,
Un rătăcit rapace străbate al meu văz,
Lei, urși, leoaice, puma și cîteva pantere
Își fac din trupu-mi pești, din mîini un meterez.

În rătăciri, regatul mi-mpart, în alte-o mie.
Toată cerneala mării, izvorul vremii drept
Pentru-un cuvînt doar, junglă, a mea copilărie,
Fiară de preț, ostatec, aevea duh ce-aștept.

Prada

În colții unei fiare tîrît de ea trăiesc
Și pur sînt totuși veșnic ca un poem de apă.

Lei adormeau pe labe în patul meu, firesc,
Pe baldachin sta pururi un șoim cu trează pleoapă.

Respins să-ți fie traiul, viind fără de viață?
Priviți în leagăn trupul ce lunecă pe iarbă.

Sfîșie-mă, o, fiară, să mai astept nu-mi cere,
La sfîșiata-mi coastă, mi-e sîngele-nchegat.

Nu mai mi-e drag amarul, și nu-mi mai plîng viața,
Și nu-mi mai cînt nici moartea, mi-e-nceată alinarea.

Așează-mă pe brazdă, pe ramură mă-nalță,
Și eu voi fi frunzișul, și eu voi fi verdeață.

O, fiară, de ce însumi, mai mult ca altă fiară
M-aș recunoaște-n colțul ce-l mușcă și în ghiară?

Fără sfîrșit durerea-i, de tigri lumea-i plină,
De-adînci priviri, de gesturi care se-nchid pe mine.

Și bestia cu prada-i prea grea e-n zări pierdută
Pe-a zilelor velință de mine-amar țesută.

Metale

La orichale, metal al lumii-atlante,
O, coruptibil trup, menit te cer.
Dă-ți noaptea-ntîi acestei reci amante
Tăioasă și gingașe: — un junghiu de fier
Spre-a despărți în tine apele stagnante

Cu cromul, cu cobalt, cu manganită.
Iridiu, -ori nichel, ori cu staniul mat,
Alături, mică rană stai, cinstită
Mică rană cu buza trăgezită,
Sînge-n limbaj al răului schimbat.

La roză, la mercur, ori la zări pale,
Dă-ți trupul muritor, neisprăvit,
Ce-n lucruri pierzi, cîștigă-n zile, ia-le,
Om mic, om scund, într-asttel devenit
Că-și dă curatu-i trup doar la metale.

Ci-ngreuiat de-un lant ce-i e emblemă,
E încă-n mers, de temnită iubitor
Și-și varsă-n el metalul scumpă stemă
În fuziune-atît de trecător,
Oglinzi de bronz, de-oteluri diademă.

Sudor de vorbe, știi suda ființe,
Să le desfaci și să le-nchegi alt chip real?
Să fii argintul vechi după cerințe,
Știi tu să mori și, ca un mineral,
Să curgi prin piatra vechii-ți preființe?

(Din **Les Châteaux de millions d'années**)

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

arta poetică

Conceptul modernist de poezie

Datorită naturii sale ireductibile, poezia este mai greu de definit decît oricare altă formă de manifestare a literaturii. Urmărind însă conceptul de poezie, în perspectiva semnificațiilor pe care le capătă de la o epocă la alta, putem să facem unele disocieri revelatoare, fără a simplifica prea mult adevărul lucrurilor. Înainte de a ne opri la estetica modernismului, cu punctul de plecare în Baudelaire, estetică de îndrăzneli radicale în tentativa deținerii secretului a ceea ce înseamnă poezia în esența ei, se impune de la sine a recapitula mai întîi, cît de sumar, cum are loc anterior punerea problemei.

Pînă la romantici, se legiferează un concept clasic de poezie. Fie că este privită ca divertisment (Aristotel) fie că i se atribuie o finalitate educativă (Horațiu), arta poetică începe prin a fi înțeleasă din antichitatea greco-romană ca o formă de imitație a naturii, în stricta generalitate a adevărului, avînd a respecta în reprezentările ei regulele unor convenții legate în primul rînd de scrupulul verosimilității. Estetica eminamente canonică a clasicismului, care ajunge să își găsească o expresie sintetică, în cuprinsul literaturii franceze din secolul al XVII-lea, cu preceptele lui Boileau, tinde a face din poezie o creație de artă impersonal rațională.

Odată cu abolirea tuturor restricțiilor ținînd de prejudecățile viziunii clasice, romantismul vine să dea poeziei înțelesul unui act de confidență lirică. Subiectivismul sensibilității și al imaginației își cîștigă o libertate de afirmare în verb, care are să ducă la constituirea conceptului modern de poezie. Dacă în medie poeții romantici nu ies din descriptiv sau anecdotic, în modul de configurare a lirismului lor, într-o frazare echivalentă pînă la urmă cu un nou stil de elocință, trebuie spus că avem și cazul unora (Poe, Novalis, Nerval), ale căror puncte de vedere asupra artei poetice merg pînă a anticipa estetica simboliștilor, cînd nu se întîmplă să treacă și dincolo de aceasta. Poe, care este un halucinant lucid, face primul teoria condiției metafizice a poeziei. În punerea accentului pe sublimarea muzicală, ca și apoi în denunțarea ca pernicioasă a imixtiunii factorului narativ, a oricăror intenții didactice și a efuziunilor de natură pasională, găsim ceva din premizele de mai tîrziu ale mult dezbătutei probleme a poeziei pure. Cu Novalis, pe de altă parte, se prefigurează tendința de a se concepe poezia ca o formă de cunoaștere mistică a realului absolut, dîndu-ni-se să înțelegem într-un fel, cu mult înaintea lui Rimbaud, că poetul se identifică deopotrivă cu un vizionar și un magician. Cît privește pe Nerval, rolul de precursor al acestuia, desigur evident și în încifrarea ezoterică și muzicală a lirismului, la care sfîrșește prin a ajunge în ciclul sonetelor sale ermetice, se revelă mai presus de orice în primatul acordat oniricului în actul creației poetice.

Curentele post-romantice de avangardă literară, de la simbolism la suprarealism, însumînd experiențe-limită, cu un caracter tot mai pronunțat anarhic, aduc o potențare extremistă conceptului modern de poezie. În fenomenul de neoromantism al modernismului, marea aventură spirituală a poeziei este dusă pînă la ultimele consecințe. Revoluția estetică, permanentizată în planul manifestărilor lirice, sub cele mai diverse forme, de reacțiile în lanț ale succesivelor grupări moderniste, are o istorie, pe care ne propunem a o reconstitui succint în radicalismul ei teoretic.

★

Expresie a unei structuri de sensibilitate exacerbat modernă, mai semnificativă în subtilitate și rafinament ca oricare alta în epocă, poezia lui Baudelaire face să se schimbe cursul polarizărilor lirismului, în sensuri sortite să ajungă direcții de orientare în etapa simbolistă a modernismului. În „Les fleurs du mal", depășind de cele mai multe ori zona afectivității în sine, reprezentarea lirică merge pe țesătura nervoasă a senzațiilor sau pe intuiții spirituale cu adevărat abisale. Cu o concepție estetică similară aceleia a lui Poe, îl vedem pe autor înțelegînd la rîndul său că poezia nu poate să fie nici „beție a inimii" și nici „plămadă a rațiunii". În natura unei realități, care i se pare a avea o dimensiune ocultă, Baudelaire crede că poetul este făcut să descifreze misterul „universalei analogii" a lucrurilor. Pentru el, creația poetică se investește cu proprietățile unui act de „magie sugestivă". Din Baudelaire, descind într-un fel atît Rimbaud cît și Mallarmé, poeți cu un rol capital în destinul modernismului, prin absolutul atins, cu metode fundamental divergente între ele, în căutările lor, care fac din poezie o sursă de revelații. Cu o frenezie spirituală de primitiv iluminat, Rimbaud sondează necunoscutul, într-o amețitoare tentativă de „alchimie a verbului". La el, apare preconizată ideea că poetul trebuie să se afirme ca vizionar, fiind în măsură a ajunge printr-o „lungă imensă și rațională dereglare a tuturor simțurilor" la descoperiri violent inedite, care țin de autenticitatea genuină a unei lumi de reprezentări oferite numai de halucinații sau delir. Cu Rimbaud, se deschid pe neașteptate perspectivele unui punct de vedere de-a dreptul suprarealist. În contrast cu tipul de poet al transelor vizionare, se definește cu Mallarmé acel al poetului cerebralizat la exces, pe deplin lucid în actul de artificiu deliberat al creației sale artistice, din care hazardul este eliminat cu rigoare. Asistăm la un efort suprem de purificare a poeziei, pînă la limita de vid a tăcerii, prin abstragerea verbului din materialitate, cu o decantare a sa pînă la idealitatea esențelor. Susținînd că poezia are de reluat din muzică ceea ce îi este propriu, propunînd „să se cedeze inițiativa cuvintelor", concepînd forma comunicării lirice ca o artă a aluziei, pînă a o duce personal, într-un joc subtil de implicații, la ermetism, Mallarmé trebuie considerat ca inițiatorul simbolismului, căruia îi dă și cea mai evoluată expresie.

Curent modernist de proveniență franceză, denumit de Jean Moréas într-un manifest publicat în 1886, simbolismul instaurează în ultimele două decenii ale secolului trecut o nouă conștiință lirică, bazată pe un reviriment spiritualist de adîncime, în opoziție cu limitările plastice ale parnasianismului. Pe urmele lui Baudelaire, ca și pe acelea ale lui Rimbaud și Mallarmé, simboliștii găsesc că rațiunea superioară a poeziei stă în a exprima inefabilul. Se ajunge a se înțelege că lucrurile nu trebuie numite sau descrise în sine, adică reduse univoc și ca atare deposedate de investirile misterului, ci sugerate printr-o integrare intuitivă în însăși esența lor imponderabilă, pînă la fuziunea subiectului cu obiectul. În poezia simbolistă, figura de stil a simbolului iese din structura convențională a silogismului de imagini constituit în spiritul retoricei clasice, romantice sau parnasiene, își pierde sensul demonstrativ în favoarea unuia eminamente sugestiv, capătă o utilizare de cifru într-un limbaj inițiatic. Imagismul paradoxal, ca derivat al unui impresionism ținînd de o claviatură a senzațiilor extinsă la infinit, pe premisele insolite ale unei complexități de „corespondențe" secrete, nu reprezintă totuși nota fundamentală în simbolism, datorită faptului că versul de sugestie pură tinde a se realiza nu atît metaforic cît mai ales muzical, pînă a lua forma unei practici de ocultism eufonic. Verlaine, a cărui operă oferă unul din cele mai edificatoare exemple de muzicalitate evanescentă a lirismului, enunță nu din întîmplare deziderate artei poetice simboliste, într-o pledoarie în versuri pentru „vag", pentru „solubilitatea în aer", pentru „nuanță" și mai presus de orice pentru „muzică". Simbolismul sfîrșește prin a implica între altele și eliberarea poeziei de constrîngerile versificației tradiționale, printr-o structurare a comunicării lirice numai pe ritm. Gustav Kahne, teoreticianul în epocă al versului liber, este îndreptățit să constate că noua formă prozodică permite poetului „să transcrie ritmul său propriu și individual, în loc de a-l face să se supună unui tipar gata confecționat".

După o perioadă de saturație a poeziei de subiectivismul idealist al simboliștilor, ducînd pînă la urmă la formele unui lirism rarefiat și prețios, asistăm în procesul dialectic al afirmării modernismului la momentul manifestării unei tendințe contrare abstragerii din contingent, cu imperativul ca atenția lirică să fie acordată în exclusivitate naturii concrete a noului univers mecanic, care începe a se configura la începutul secolului nostru, cu progresele mașinismului. În manifestele futuriste publicate cu prisos de energie teribilistă, între 1909 și 1913, mai întîi la Paris și apoi la Milano, Marinetti decretează că poezia are de redat „viața motorului", într-o lume cu sensibilitatea modificată de prezența dominatoare a mașinilor. Considerînd că factorul „vitezei" vine să îmbogățească într-un sens capital sfera noastră de reprezentări, pînă a crea chiar premisele altei estetici, îl vedem înțelegînd să declare ostentativ că „un automobil de curse, cu caroseria împodobită cu țevi groase ca șerpii, cu elan exploziv, un automobil asurzitor, care are aerul că fuge gonit de o mitralieră, este mai frumos ca Victoria din Samotrace". În dezideratele susținute de futurism prin Marinetti, pentru o artă poetică de expresivitate telegrafică, bazată pe receptarea, prin senzații brute, a ceea ce constituie dinamica civilizației moderne, intră așa-numita „imaginație fără șir", care implică autonomia imaginilor într-o dezordine căutată la extrem, „stilul analogic" în forme abreviate, punerea „cuvintelor în libertate" prin suprimarea sintaxei și a punctuației, „revoluția tipografică".

Localizat în Germania, unde începe a se defini încă din 1911, ținînd de o stare de spirit apocaliptică, a cărei potențare maximă urmează să fie adusă de catastrofa războiului mondial, ca și apoi de perturbările haotice ale crizei din primii ani de pace, expresionismul denumește noua formă de patos subiectiv luată de viziunea unei mari diversități de artiști de avangardă din epoca în cauză. În locul unei arte impresioniste, de percepere senzorială a lucrurilor în relativitatea momentului, artă în care autorul rămîne oarecum pasiv, în fulgurația unui act de contemplativitate pură, expresioniștii vin cu arta unui stil de reprezentare, în cuprinsul căreia realitatea lumii apare pur și simplu dinamitată de încărcătura afectivă a eului creator. În expresionism, poezia își revelă semnificația pe valorile de intensitate ale verbului, ca spasm al unor trăiri absolute. Într-un articol cu caracter de manifest publicat în 1918, Kazimir Edschmid încearcă printre primii să disocieze ceea ce este propriu poetului expresionist, precizînd între altele că acesta „nu vede ci privește", „nu relatează ci trăiește", „nu redă ci creează", „nu ia ci caută". În cazul expresionismului, arta poetică nu se întîmplă să fie revoluționată prin procedee formale cît mai ales prin natura spiritului vizionar al concepției.

Act de paroxism al teribilismului, violent pînă la aberație în anarhismul său absolut, de înțeles însă în epocă și ca simptom al unei acute crize spirituale, curentul insurecției dadaiste, constituit în 1916 din inițiativa unui grup cosmopolit de artiști refugiați în Elveția din cauza războiului, se manifestă într-un stil de farsă scandaloasă ca însăși negarea conștiinței creatoare. Tristan Tzara, care înțelege să boteze dadaismul, deschizînd la întîmplare dicționarul „Larousse" și alegînd tot la întîmplare primul cuvînt găsit în capul coloanei din stînga paginei („Dada. Terme enfantin ou plaisant, dont on se sert pour désigner un cheval..."), recomandă să se facă din poezie un joc al hazardului. „Luați un ziar, luați niște foarfece, tăiați-l, tăiați fiecare cuvînt, puneți totul într-un sac, agitați !" În ieșirea din orice formă de convenție, care poate să implice o structură artistică organizată, dadaiștii se lipsesc pînă și de investirile de sens ale limbajului, pentru ei ceva contestabil ca un ultim artificiu. Cu ideea cultivării arbitrarului în sine, din gust pentru absurdul unor asocieri fortuite de cuvinte, poezia ajunge să fie redusă la neant.

Suprarealismul, ultimul curent modernist de răsunet, cu raza de acțiune deschisă mai întîi în literatura franceză, apare pe urmele dadaismului, după autodesființarea acestuia. De astădată, poeților li se propune de a se abandona în scris hazardului interior, cu indicația ca ei să stea cu spiritul într-o stare de disponibilitate, care să le permită receptarea stenografică a ceva din dicteul incoherent al eului lor inconștient. În primul manifest suprarealist publicat de André Breton în 1924, suprarealismul este definit ca „automatism psihic pur", în măsură să exprime „funcționarea reală a gîndirii", „cu absența oricărui control exercitat de rațiune, în afară de orice preocupare estetică sau morală". Însușindu-și în scrisul lor, ieșit din limitele inteligibilului, absoluta libertate de mișcare a reprezentărilor haotice din adîncul vieții obscure a inconștientului, unde se găsește singura realitate considerată de ei ca adevărată, suprarealiștii caută să ajungă în poezie la un adevăr nou, echivalent într-un fel cu cea ce li se pare că revelă extrem de semnificativ starea de confuzie a viselor sau delirul verbal al unor categorii de bolnavi mentali. Actul creației poetice sfîrșește prin a se vrea un test oniric, cu efectul de șoc în incongruența imaginilor eminamente insolite.

★

De la Baudelaire, Rimbaud și Mallarmé încoace, diversitatea novatoare a fenomenului poetic nu rezultă numai din ceea ce experimentează curentele de avangardă menționate de noi ci și din contribuția, adesea cu mult mai substanțial decisivă, a unui număr de poeți rămași neînsumabili în singularitatea modernismului lor, de la Apollinaire la St. J. Perse sau de la Eliot la Ezra Păund bunăoară. Din ansamblul formelor de aventură, pe care le ia lirismul în manifestările sale cele mai înaintate sub raportul îndrăznelii, se conturează un concept modernist de poezie, deosebindu-se de acel propriu-zis modern, derivat din romantism. Poezia se refuză acum oricărui dat, ajunge să își creeze un univers exclusiv al ei, în criptografia deconcertantă a unui limbaj de imagini, greu accesibil înțelegerii comune.

Ceea ce vedem că are loc în poezie, de la Baudelaire la suprarealism, se întîmplă deopotrivă și în celelalte domenii ale artei. În cazul picturii, pentru a nu da decît un exemplu, curentele de avangardă postimpresioniste, de la cubism la abstracționismul de dată mai recentă, curente între care avem și cîteva de-a dreptul identice ca aspirații cu unele din acele poetice (futurismul, expresionismul, suprarealismul), ne fac să asistăm la ipostazele procesului de tranziție de la figurativ la non-figurativ, ducîndu-ne de la o percepere senzorială a aparenței lucrurilor la o percepere pur spirituală a esenței lor. În excesul de căutare, care caracterizează modernismul în poezie, ca și în pictură, teatru sau muzică, dacă lăsăm de o parte tot ceea ce nu este de multe ori decît mistificare provocatoare, găsim o autentică neliniște creatoare, în măsură a scoate arta din inerție, a o regenera chiar cu prețul unor rezultate abstruse.

Avînd la origine pe Baudelaire, Rimbaud și Mallarmé, căpătînd o accepțiune provizorie în simbolism, diversificîndu-se anarhic de la futurism la suprarealism, conceptul modernist de poezie rămîne cu precădere un produs al secolului XX, fiind legat de paroxismul emancipării libertare atins de spiritul acestuia în toate sensurile.

Dinu PILLAT

Paragraf introductiv, din studiul „Constituirea conceptului modernist de poezie în literatura română", lucrat la Institutul „G. Călinescu".

BAUDELAIRE

RIMBAUD

desenat din memorie
de PAUL VERLAINE

MALLARMÉ văzut de GAUGUIN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 12 (360)
Sîmbătă,
22 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Întîmplare și sistem

Ne-am ocupat în editorialele noastre de chestiuni de interes general. Așa este problema edițiilor din clasici, cea a premiilor literare sau acea a bibliografiei generale a literaturii române.

Punctul nostru de vedere izvorăște din necesități ce nu pot fi ocolite. A face observații critice la adresa editurilor, a uniunilor de creație, a institutelor de cercetare nu este cel mai greu lucru. Prin observațiile noastre n-am urmărit a mai adăuga cîteva propoziții noi la o grămadă mai veche, ci de a sublinia caracterul de necesitate al unor întreprinderi.

In domeniul editorial o sistematică și nelacunară editare a scriitorilor români este o chestiune ce nu suferă amînări. Ne aflăm într-un moment cînd este nevoie a se face ordine aici și din punct de vedere editorial. Operele autorilor români de vază au apărut la diverse edituri, mai mult sau mai puțin stabile, cu metode de lucru mai mult sau mai puțin științifice, cu mijloace tipografice diferite. O coordonare a inițiativelor este deci necesară. Editura **Minerva** a încercat tipărirea „operelor complete" ale scriitorilor români. O inițiativă similară a avut și editura **Socec.** A încercat-o mai aproape de noi și editura craioveană **Scrisul românesc** de la care deținem ediții elegante și pînă în prezent din cele mai bune ediții sub raport științific. Nu puteau uita nici editura **Fundațiilor regale** condusă de acad. Al. Rosetti. De lipsa tradiției în alcătuirea unor serii a clasicilor literaturii române nu ducem lipsă. Faza tatonărilor s-a sfîrșit de mult. E vorba însă de a acționa competent și sistematic.

Problema e aceeași și în cazul bibliografiilor privind literatura română. Bibliografiile sînt un instrument de lucru de neocolit. Bibliografii cît mai complete și cît mai diverse înseamnă, nici mai mult nici mai puțin, un cîștig de timp incomensurabil. E vorba de a sistematiza toate încercările de pînă acum, de a reedita vechile bibliografii absolut indispensabile, de a crea în sfîrșit o colecție a bibliografiei culturii și literaturii române. O încercare de a înmănunchia sub emblema unei coperți și a unui format unic toate tentativele cunoscute în funcție de urgența folosinței lor nu poate decît întruni adeziunea tuturor intelectualilor.

O bibliografie generală a literaturii române este, așa cum am mai spus, chestiunea de prin ordin. Insistența în jurul înfăptuirii ei nu este gratuită. Orice elementar sondaj în rîndul specialiștilor de istorie literară românească ar scoate în evidență necesitatea urgenței ei. Vor fi existînd și din aceia care bizuindu-se pe memoria și cunoștințele lor disprețuiesc astfel de întocmiri. Este însă un dispreț față de economia de timp și față de civilizație.

Toate institutele noastre de cercetare acționează programatic în vederea apropierii cît mai rapide a unui țel care, în condițiile muncii dispersate și întîmplătoare, ar fi fost mai greu de atins. Caracterul colectiv pe care-l poate căpăta munca de cercetare și elaborare în aceste institute este garanția șansei de succes. Ele au fost întemeiate tocmai ca replică la munca întîmplătoare, adesea haotică, necoordonată, de care fiecare domeniu n-a fost, și din păcate încă nu este, străin.

Ele au fost întemeiate ca citadele împotriva inițiativelor întîmplătoare, ca sedii ale activității organizate și bine concepute. Nu este suficient să aruncăm anateme asupra spațiului care începe de la 1944 înapoi, dacă de la 1944 încoace nu înlăturăm coeficientul de întîmplare în cercetarea sistematică. Și apoi este de văzut dacă toată această muncă mai veche a stat sub semnul hazardului. O valorificare înțeleaptă, o continuare chiar a vechilor tentative nu este compromițătoare. Este o obligație de continuitate culturală.

Iată de ce considerăm că este nefiresc ca editarea astăzi a scriitorilor români să repete nesiguranțe mai vechi, din faza de început a editurilor noastre și, sub raportul viziunii de ansamblu, să nu depășească întotdeauna nivelul acestora. S-au început în ultimii ani cîteva serii ale colecției **Scriitori români,** fiecare în alt format și cu altă concepție de lucru, dar în care a primat întotdeauna ediția de **Opere alese.** Ediția de **Opere complete** este amînată sau întreruptă cel mai adesea. Într-un sistem în care nu întîmplarea are rolul hotărîtor, ci dimpotrivă elaborarea competentă și sistematică, situația nu este la locul ei. Atît timp cît există organe special constituite pentru bunul mers al lucrurilor, lucrul la întîmplare nu este scuzabil.

Inexistența unei bibliografii generale a literaturii românești atunci cînd există o pleiadă de cercetători salarizați în mod special pentru crearea unor instrumente de lucru în acest domeniu, inexistența lui spuneam este iarăși inexplicabilă. Despuierea și fișarea colecțiilor, alăturarea datelor bibliografice noi la cele deja consemnate în vederea acestei bibliografii generale a literaturii române ar fi fost o acțiune neîntîmplătoare de ale cărei utile rezultate toată lumea s-ar fi arătat convinsă. Ar fi fost o acțiune neîntîmplătoare, sistematică, cu un final practic. Instituția constituită s-o realizeze există. Chiar dacă bibliotecile au datoria să întocmească bibliografii ale fondului pe care-l dețin, un Institut de cercetare este dator să-și creeze instrumentul său de lucru și să-l perfecționeze. El însă preferă a lucra altceva, ceea ce e totuna cu a acționa în afara necesității.

Nu se face încă deosebirea între cercetarea sistematică cu rezultate științifice, și de utilitatea indiscutabilă și cercetarea la dorința și voința unui cercetător sau altuia. De aici și unele nejustificate încercări de justificare.

LUCEAFĂRUL

PAUL ERDOS — „ÎNCHINARE PRIMĂVERII"

ÎN ACEST NUMĂR

Balade de Tudor George

Heinrich von Kleist
prezentat de Edgar Papu

Însemnări de atelier

Mîhnire

În această primăvară care nu mai vine trăiesc un fel de gîlceavă cu mine însumi pentru o carte care nu se vrea așternută pe hîrtie — cartea, eu o știu, o citesc, înserez și mă scol cu ea în gînd... și totuși ! — o gîlceavă stropită cu mînie și cu spaime. Vreau, încerc să scot din timpul adînc și neutru umbre căzute într-un somn hipnotic. Dincolo de mine, dincolo de fiecare om e un spațiu populat de negură și de lumi numai bănuite. Căutăm o punte spre într-acolo. Cine-a găsit drumul, n-are putere să spună. Chinul rămîne în spatele ecranului. Gura învingătorului închide surîsuri amare — cine știe, pe acel drum, care este adesea al pierzaniei, de cîte ori i-a fost aruncat în față buretele îmbibat cu venin și oțet ?!

Cuvîntul alunecat, cuvîntul mincinos se înghesuie și el la capul podului. Și, uneori, trece mai departe. Doamne, ce de gunoi pe cale !

Disper pentru lumea pe care mă chinui s-o aduc din negură. Cel ce are, la modul arzînd, conștiință de sine, mă va înțelege. Dar e oare mai bună, mai dreaptă, mai sfîntă lumina ridicîndu-se din toate cărțile ? Ce să răspunzi ? Poate că adevărul se leagănă pe o cracă de dincolo de lună unde nici ideea de zbor nu ajunge .. Hai să ne jucăm puțin. Doar o facem de-atîtea ori. Și o facem mai prost decît copiii. Mult mai drăcește. Uneori, de-a dreptul ca niște criminali.

Uite, vreau să întind jocul. (Ah, și doar am învățat cu mintea, cu ochii și cu stomacul că nu e bine să întinzi coarda !). Ce-ar fi, zic, întinzînd jocul ăsta cît se poate, ca lumea cărților să devină pentru o zi, numai pentru o zi, o lume aievea ? Carne, oase, sînge, nervi și legi — mai ales legi ! — și morală — mai ales morală ! —, morman de ruine și principii, născute strîmb sau născute moarte, toate, prin absurd sau prin miracol, vii pentru o zi.

Puțini, foarte puțini autori de la noi s-ar mișca firesc prin ținutul însuflețit al închipuirii lor. Cei mai mulți și-ar sparge frunțile, și-ar zdrobi șoldurile și și-ar frînge coastele printre turme de monștri. Ce colcăială și ce bale. Te-apucă sila. Hai să-ncheiem, jocul e aberant, nu ? Și-aud niște săbii, unele de soc, altele de tablă chioară, toate puse sincer în slujba mătușelor și unchilor flămînzi de glorie, avizi de slujbe și de cercuri închise...

Împrăștiindu-se cu durere și cu frica de a nu fi înțeles exact, scriitorul autentic rupe din cartea sa, uneori chiar mai mult decît trebuie. În fiecare om demn, nedreptatea, sub orice înfățișare ar ieși la atac, roade și macină ; în scriitor, nedreptatea naște împotrivire și, palidă, floarea sîngelui său scoate ghimpi.

Dar poate o carte să schimbe ceva în lume ? O singură carte niciodată. Și nici o sută. Tocmai de aceea se și nasc mereu scriitori, de cîteva mii de ani. Și de aceea și pier. În cartușierele lor, cînd intră în luptă, duc polen : să fecundeze iubirea peste grădinile lumii. Cîteodată sînt răi... cîteodată... atunci cînd unul care-a fost cu ei la masă și cînta — eu l-am iubit ! — ajunge să-și devoreze omenia și mușcă inima celor din stînga și din dreapta care-aruncă lemn de laur în focul veșnic viu din vatra acestui neam. Atunci îi ajunge scîrba cumplită.

Și se închid în ei.

Prizonieri în inimile lor mari și bune.

Fănuș NEAGU

CRONICA LITERARĂ

şerban cioculescu

VIAŢA LUI I. L. CARAGIALE

Viaţa lui I. L. Caragiale de Şerban Cioculescu este încă o dovadă că formula vieţilor călinesciene nu este unica îndreptăţită. Deosebirile dintre cea numită mai sus şi **Viaţa lui Eminescu** de G. Călinescu, de pildă, sînt de ordinul evidenţelor.

Cea semnată de Şerban Cioculescu reprezintă tipul pozitiv de lucrare care refuză ipotezele atunci cînd acestea nu-i sînt cerute de înaintarea cercetării. Cea călinesciană este rodul unei viziuni romantice în sensul necompromis al cuvîntului.

Amîndouă se nasc însă din nevoia de a înlătura falsificările la care au fost supuse, sub pana diverşilor biografi sau comentatori, existenţele celor doi scriitori. Amîndouă se nasc prin refuzul anecdoticei. Cioculescu nu refuză numai anecdoticul, ci şi legenda. Călinescu nu disprețuia legenda : biografiile sale înalţă deabia de acolo unde legendele încep să-şi arate consistenţa.

Amîndouă au anulat prin simpla lor apariţie hibridele încercări anterioare, devenind pietre de hotar în materie şi repere inevitabile pentru biografiile scriitoriceşti. Acelaşi rol antiseptic continuă să-l aibă faţă de o vegetaţie nouă la reeditarea lor.

Avantajate editorial biografiile călinesciene au făcut o mai accentuată carieră. Reapărută la 28 de ani după prima ediţie, **Viaţa lui I. L. Caragiale** îşi păstrează neştirbit calităţile. Putem spune, chiar, că ele au fost potenţate de timp. Prezenţa ei în contextul literar actual este cu atît mai binevenită, cu cît bibliografiile călinesciene au început a deveni fetişuri care girează atitudini exclusive. **Viaţa lui I. L. Caragiale** de Şerban Cioculescu este o probă că se poate clădi durabil şi în alt fel decît în acela propus de G. Călinescu.

Întreprinderile călinesciene au o seducţie aparte şi rolul lor în schimbarea mentalităţii a fost inestimabil. Ele nu le pot însă înlătura pe cele de altă factură. În fond ceea ce repudia G. Călinescu era gestul parazitar în cercetarea istoriografică, inerţia, lipsa spiritului constructiv şi a rigorii. El aducea în serviciul atitudinii active, neinterne, constructive şi riguroase caratele talentului său.

Vocaţia constructivă poate fi satisfăcută însă şi fără a-l urma întocmai.

Spiritul sintetic călinescian a fost ţinut în loc de absenţa cercetărilor mărunte, fără a se putea desfăşura în voie, şi deşi susţinerea sa principală era aceea după care o biografie nu are nevoie de toate documentele pentru a trece la înfăptuirea ei şi la portretul dedus, sînt semne că intuiţiile sale vor fi, nu infirmate, dar corectate de cercetările ulterioare, cercetări stimulate de altfel de chiar spiritul călinescian.

Din această cauză G. Călinescu n-a reuşit la acea dată o biografie narativă Eminescu sau Creangă. Stadiul cercetărilor nu-i îngăduia. Lipsa cercetării în spirit pozitiv şi bine orientat l-a împiedicat să ajungă aici. De acest obstacol s-a lovit şi Şerban Cioculescu în tentativa sa. **Viaţa lui I. L. Caragiale** datorită domniei sale e concepută deşi în suită cronologică. pe secţiuni verticale. Excavaţia se face cu plăcere şi acribie pe capitole precise delimitate : gazetarul, revizorul, directorul de teatru, omul politic, etc. Exasperat de hăţişul documentar, Călinescu nu aşteapta mai niciodată defrişarea lui sistematică, preferîndu-i privirea din avion. Metodă ce nu exclude surpriza viitoare : sub vegetaţie se poate de multe ori ascunde un edificiu, părăsit, ce va fi descoperit mai tîrziu. Pentru a nu se supune surprizelor, Şerban Cioculescu procedează sistematic. El practică lungi coridoare de sontaj, eliminînd îndoielile.

Lipsă de spirit constructiv ? Eroare ! Orice cercetare fără un ţel final ar duce doar la simpla aglomerare de material documentar. În orice început de ordonare şi de sistematizare se află şi un început de creaţie. Şi cum în această carte ordinea şi sistematizarea ating un grad înalt, coeficientul de creaţie este şi el implicit.

Şerban Cioculescu nu vine indiferent spre tema aleasă. El comunică cu subiectul său şi la o analiză atentă se va vedea că cei doi autori preferaţi ai domniei sale, Caragiale şi Arghezi, îi sînt afini, după cum ei loru-şi îşi sînt afini. Scriitorul prezintă o atracţie declarată pentru critic, deşi masca acestuia este a distanţei profesionale. Cioculescu l-ar fi selectat pe Caragiale numai pentru că acesta ispiteşte, dintre toţi scriitorii, cel mai mult prin particularitatea biografică. Acoperirea preferinţei este de fapt o dezvăluire a ei.

Şerban Cioculescu nu abordează cercetarea în absenţa unei imagini a lui Caragiale. Deci a unei sinteze. Fără a o afişa introductiv ea prezidează încă de la început acţiunile criticului. Se simte că sîntem conduşi riguros spre un punct final. Capitolul ce s-ar fi cuvenit pus la început ca premiză a cercetării, acolo fiindu-i locul, este aşezat la sfîrşit. Nevinovată cochetărie a cercetătorului ! Intuiţia iniţială nu-i lipsea şi aceasta este ceea ce vrem să întărim. Cartea nu urmăreşte decît să legitimeze acest proces. O face însă cu o grijă pentru document şi exactitate fără rival la noi. Elementarele plăceri ale cercetării nu-i sînt proprii lui Şerban Cioculescu. El nu se încîntă doar de prezenţa documentului ci de scrutarea lui, de verificarea lui în vederea unui scop. Documentele nu-i sînt străine, deci nu le evită şi le utilizează pe toate. Intre ele însă Şerban Cioculescu patronează cu masca bonomiei sub care se ascunde o mică cruzime ce naşte întotdeauna din inteligenţele demistificatoare — trăsătură ce-l apropie de personajul de care se ocupă —, maliţia împingîndu-l mai întotdeauna spre un fel de sadism al cercetării. Deşi evident partizanul personajului său, indulgenţa faţă de Caragiale e minimă. Nu şi inexistentă ! Dar o indulgenţă severă, purificantă ! Şerban Cioculescu nu evită a pune documentele compromiţătoare pe masă chiar dacă nu face întotdeauna imputări personajului său. Este pînă acum cea mai lucidă şi mai critică monografie ce s-a dat asupra unui scriitor romîn. Detaşarea şi imparţialitatea criticului sînt cele ale unui partizan superior care intuieşte esenţa omului şi nu aparenţa de cafenea fără a o ignora şi pe aceasta din urmă.

Scepticismul criticului care nu voieşte să clădească pînă la capăt aşa cum a încercat G. Călinescu, trebuie înţeles. Cenzura critică este foarte puternică la Şerban Cioculescu şi are un rol inhibitor. „Caragiale îşi va găsi scriitorul de mare talent care să-i învie chipul“ spune domnia-sa în prefaţă. Nu putinţa de a învia acest chip i-a lipsit lui Cioculescu ci încrederea în soliditatea unei construcţii care depăşeşte faptul pozitiv.

În acest punct se limpezesc deosebirile de G. Călinescu. Acesta construieşte mai ales temple în care aşează noua statuie a zeului. Edifica solid pilaştrii indispensabili, cel mai adesea interesîndu-l încheierea construcţiei în partea ei de sus. La Şerban Cioculescu construcţia este compactă începînd de la bază iar încheierea ei este lăsată în aparenţă, pe seama altcuiva. Biografiile călinesciene se oferă ca puncte terminus. ele par a închide drumul cercetării, interzicînd-o aproape, instituind un cult. Cea a lui Şerban Cioculescu se declară o construcţie deschisă, invitînd pe continuatori. Paradoxul său nu lipseşte ; practic cea inhibitorie prin acribia ei manifestă este **Viaţa lui I. L. Caragiale !** Pe cînd, în ciuda interdicţiei conţinută în litera ei, biografia călinesciană îndeamnă la întreprinderi asemănătoare ! Straturile de aparenţă vor fi însă întotdeauna depăşite şi cei ce le vor depăşi vor găsi în ei implicit şi calitatea de continuatori. Indiferent de ce vor autorii lor să lase să se înţeleagă, cărţile lor sînt momente hotărîtoare într-un traseu ce urcă mereu.

Cea călinesciană invită la admiraţie. Cealaltă te cheamă s-o verifici : se poate lăsa examinată, ciocănită, scrijilată. Are conştiinţa soliditătii ei.

M. UNGHEANU

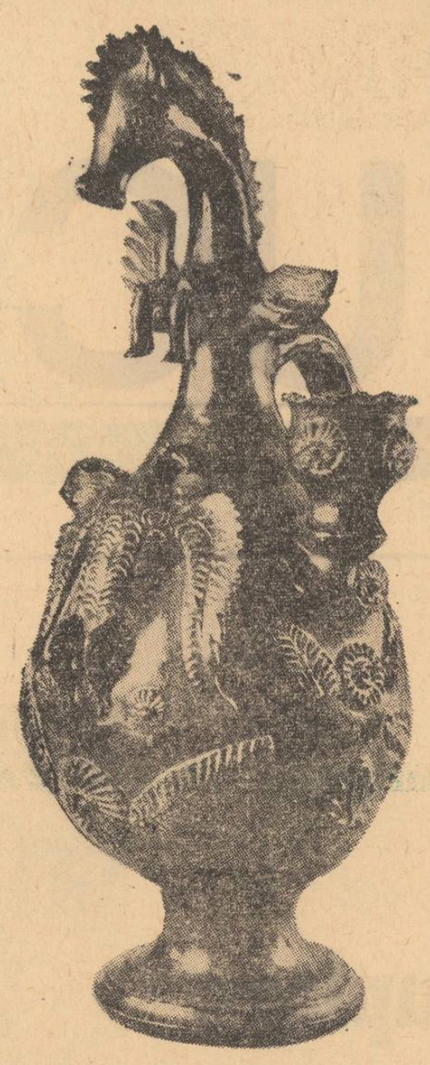

Ulcior de nuntă din Curtea de Argeş

ATHANOR sau ALCHIMIA IREALULUI

Alegîndu-şi cuvîntul Athanor *ca titlu al culegerii sale de versuri — selecţie dintr-o activitate poetică ce depăşeşte trei decenii — Gellu Naum ne-a oferit nu numai simbolul îndeletnicirii sale, ci şi cheia menită să ne permită intrarea în universul său liric. Căci, aşa cum se întîmplă cu o seamă de poeţi moderni, autorul poemului „Heraclit“ scrie o poezie pe care critica literară — acceptîndu-i în prealabil datele esenţiale, insinuîndu-se insidios în miezul ei — trebuie s-o privească* din lăuntru, *raportîndu-o necontenit la propria ei intenţie.* Athanor *este numele misteriosului „cuptor al alchimiştilor“, „cuptorul filozofic“, care se compune din două recipiente : cel de jos e bărbătesc, cel superior e femeiesc. El se mai numeşte* Aludel, *şi este o matrice în formă de ou, simbolizînd deopotrivă căminul, Sfîntul Graal şi universul. În el se petrece Marea Operă sau crearea „pietrei filozofale“ care, încălzită pînă la incandescenţă, favorizează transmutarea metalelor în aur. Dar, în simbolistica alchimistă pe care ne-o sugerează Gellu Naum, rostul poetului nu ţine atît de această acţiune practică a obţinerii artificiale a „aurului poetic“* (Chrisopeia verbalis), *cît aceea — intelectuală — a obţinerii unei imagini edificatoare a universului, a unei cunoaşteri iniţiatice de tip gnostic, care să-i asigure „căile majore ale libertăţii spiritului“. Pentru aceasta, poetul nu se va sfii să procedeze ca alchimiştii, operînd în cinci stadii : dizolvînd, purificînd, sublimînd, divizînd şi recompunînd realul. Rezultatul obţinut va fi o suprarealitate de ordin verbal, sferă specifică poeziei, replică strict personală — şi, în sensul acesta, mai revelatoare pentru subiect, decît pentru obiect — la realitatea din jur, pe care n-o copiază, ci căreia-i răspunde ; ceea ce, în ultimă analiză, corespunde visului unui Nerval (supranaturalismul), Baudelaire (irealitatea, operă a fanteziei poetice) şi Lautréamont.*

La Gellu Naum recompunerea realului într-un univers poetic aparte s-a realizat de-a lungul timpului. Ea începe prin 1938 (ciclurile „Vasco de Gama“ şi „Oglinda oarbă“) şi se prezintă ca un fel de exerciţiu a cărui ambiţie e să dizolve şi să purifice datele reale, în virtutea unei practici pur suprarealiste. Şi totuşi, ceea ce se obţine e o scriitură mai aproape de Hurmuz decît de adepţii „dicteului automat“ : dorm toate actele / actele de căsătorie de mobilizare / actele de tutun de nasture de sticlă / actele de nas în care se scrie / cum vasco de gama alunecă în ploaie *(pag. 131) ; jocul de cuvinte absurd e lăsat să ţîşnească spontan, uşor corectat de luciditate :* fac dragoste cer libertate egalitate fraternitate paternitate / singurătate şi placarditate // libertatea nu poate să iasă şi / rămîne în gîturi cum rămîne / un ac de mazăre într-un apendice *(p. 132), izolarea cuvintelor din orice context şi dizolvarea miezului lor semantic sunt evidente :* uşa se deschide ca o armonică / şi (el) cîntă la ea şi-i cade un dinte / dintele devine edelweis / edelweis culege turiştii şi-i adună / adună fuge pe geam şi se scarpină / scarpină / e foarte mic şi rece / rece e cu o faţă şi fata se freacă de robinete *(p. 135).*

Apoi, treptat, voluptatea dizoluţiei cedează pasul în favoarea unei simplificări şi purificări a expresiei ; teribilismul — atît cît era — devine hieratism al gesturilor mărunte, dar puse să fiinţeze cu semnificaţii majore : iubita „coase laolaltă“ cele două *jumătăţi ale bărbatului (amintire diformată a mitului platonic al iubirii ?), bătrînii „cu un ou la ureche“ ascultă „tăcerea intactă a gălbenuşului“ (obsesie a increatului) ; misterul nopţii se conjugă cu zgomotele gospodăreşti* (noaptea cocoşii aveau creste de ţipăt / răsuflarea lumii îmi aburea geamul / eu îl ştergeam cu un prosop curat / du-te careva de vezi ciinele ăsta) *etc. (p. 80). În această perioadă (poemul „Heraclit“, din care am citat ultimele versuri e scris în 1958) Naum manifestă şi ceea ce avea să rămînă trăsătura sa esenţială ; tentaţia de a realiza o alchimie a irealului, de a recompune realitatea într-o ordine superioară. Într-o asemenea întreprindere, subiectul se dedublează, devenind sieşi obiect, adjectivele şi substantivele se supun unor stranii împerechieri (jocul între imagine şi metaforă e unul din secretele lui Gellu Naum, care-l singularizează printre suprarealişti), neologismul cade exact alături de cuvîntul neaoş (de unde — impresia de arie lexicală vastă) etc. Iată un citat semnificativ :* Stăteam la spatele meu şi visam să mă bucur ca piciorul meu / căutam cuvinte hexagonale / la limita de sîrmă a liniştei / căutam culori lungi. / ... / apoi... / treceam prin faţa mea şi-mi ştergeam sudoarea de pe frunte *(p. 79).*

Acest ireal, reconstituit — am zice — cu admirabilă ştiinţă a vagului, a sugestiei, nu-şi are rostul în sine ; el e doar emblemă pentru acele nenumărate stări sufleteşti ale poetului, care — pînă la urmă — configurează însăşi datele condiţiei umane. Iată, parcurgînd de-a-ndoaselea volumul, cîteva din aceste situaţii existenţiale : în „Triunghiul domesticit“, existenţa umană — pe care un poet beat ca Andrews o vedea desfăşurîndu-se euforic şi paroxistic în măruntaiele „unui zeu“ — se consumă în intestinele unui biet animal (Cîteva cuvinte mototolite în ochiul drept / o lacrimă în gură un sunet pe umăr // Fireşte e o simplă călătorie / de la bine la rău de la rece la cald / în barca asta plină de cuie // Poate că totul se petrece într-o vacă *(p. 72) ; În „Obiceiul şarpelui“ poetul ne dă o falsă — dar personală — definiţie a esteticului :* frumuseţe pleoapă arămie ; o clară poetică e implicată în „Mama lucrurilor“ : ea ne indică răsturnarea totală a raporturilor constituite de uz între lucruri : Trebuie să tai pîinea cu plămînii / trebuie să sparg lemnele cu limba / trebuie să car apă cu urechile / *(p. 63) ; vîntul care suflă prin această existenţă se numeşte spaimă :* Atunci ea mi-a spus / vino la subţioara mea şi culcăte / deschide fereastra şi culcă-te / (m-am dus la subţioara ei şi m-am culcat / am deschis fereastra şi m-am culcat / dar spaima a venit odată cu mine / şi s-a culcat alături de mine / ea nu făcea parte din casa aceea / dar s-a culcat alături de mine) *(pag. 52). De o bogată şi profundă sugestie e poezia „La urma urmei“ „din care citîm începutul :* La urma urmei îmi amintesc perfect ziua / cînd cele şapte mame ale mele m-au născut // (Unica primordiala aceea care / cunoscuse bucuriile zămislirii / nu mai ştia nici să scrie nici să citească / braţele ei octogenare mă legănau / şi pentru că pe umeri i se cuibărise / pisica cu patru ochi a morţii / eu mă sileam să fiu cît mai uşor) *şi finalul :* Apoi în ziua a zecea / au început să latre ciinii / şi martorii au intrat tiptil în odaie *(p. 47.—49).*

Ca şi la alţi poeţi, care practică un gen de poezie înrudit, universul poetic al lui Gellu Naum are o mare densitate obiectuală : poezia lui mişună de substantive, îndeosebi nume de obiecte şi fiinţe ; dar aici acestea nu ne sînt tiale de care am vorbit mai sus : notaţia prozaică alternează cu versul tipic suprarealist, de mare forţă sugestivă, uneori de-a dreptul şocant ; apoi datele concrete ale situaţiei sînt amînunţite, reluate, gradate, pînă la versul din urmă care beneficiază, aici, de o foarte exactă şi rafinată ştiinţă a finalului ; rareori am întîlnit un poet care să posede o asemenea capacitate de a da ultimului vers un hallo atotcuprinzător, o zare de multiple implicaţii poetice, reverberînd ca luminile într-o apă mişcată. Observaţia ni se pare deosebit de preţioasă pentru definirea acestui poet care, în general, a fost etichetat drept un suprarealist ortodox, încă prizonier al „dicteului automat“. Ori, ceea ce impresionează la Gellu Naum e tocmai poziţia aparte, arta poetică personală la care l-a dus credoul său spiritual : păstrînd din ceea ce se voia a fi o reţetă universală de poezie doar invitaţia la deplina libertate a spiritului, Gellu Naum îşi culege elementele de bază ale lumii sale nu neapărat din straturile subconştientului ; el nu este un „notar de metafore“ care ţîşnesc gata făcute din zonele obscure ale fiinţei sale. Din contra : prodigioasa fantezie prelucrează continuu, la el, datele realităţii interioare şi exterioare, realizînd ceea ce numeam alchimia unui ireal menit să-şi păstreze în verb — şi numai în verb — coerenţa adîncă, revelatoare, a unei condiţii ce ne supune pe toţi. În sensul acesta, poetul „Athanorului“ ni se pare că se află, faţă de „doctrina“ suprarealistă, în poziţia unui René Char : fidel libertăţii asociative (şi, deci, creatoare) a unui flux lăuntric profund ; dar, în acelaş timp, stăpîn lucid al unei tehnici poetice care vine să filtreze, să ordoneze materialul incandescent al intuiţiilor, recompunînd un univers liric coerent. Nici o beţie de imagini, nici o tentaţie a poematizării metaforizante excesive : poeziile sînt simple, uneori chiar precise, iar profunzimea lor — adesea insesizabilă la prima lectură — provine din distanţa — pe care poetul o „umple“ mereu dintre două cuvinte alese cu grijă sau întîlnite într-un moment de graţie, ca două date esenţiale ale existenţei : Tată al somnului văr al săgeţii frate al echilibrului / aleargă prin ploaie // Vesela simetrie a începutului / urmăreşte pe asfalt o linie dreaptă / la capătul căreia aşteaptă oboseala *(„Aventura cercului)“.*

Există în „Athanor“ o poezie pe care, personal, am propune-o ca motto pentru întregul volum — „Filtru“ : Iniţial eram destui / dar cîte unu vedea printre trestii // Trestiile se balansau uşor / se balansau de la mijloc în sus / loveau podeaua ca nişte pietre mici / de jur împrejur lumina suna / lîngă un perete era frig / un scaun se aşezase picior peste picior // Iniţial eram destui / dar cîte unu vedea printre trestii. *De fapt, poetul e personajul insolit care „vede printre trestii“ : dincolo de ecranul material al lucrurilor, el zăreşte o altă alcătuire, fluentă şi miraculoasă, scăpînd de sub imperiul legilor fizice, o urzeală aparte în care „sunetul calcarului ne asurzeşte“, iar „pietrele gîfîie obosite“, în care sora mare „ne acopere cu o umbrelă / şi în această proaspătă intimitate / părinţii noştri reîncep să facă dragoste“, în care cineva „care se născuse cu degetul pe buze / cu degetul lipit iremediabil pe buze“ „ne face semn“ să tăcem, în care cîteodată apare „pe cer o găină mare“, etc., etc., etc.*

Ştefan Aug. DOINAŞ

breviar

GEO ŞERBAN

„Exegeze“

Deopotrivă a unui istoric dar şi a unui critic literar „Exegeze“ este o carte ponderată, calmă, fără excese analitice şi punînd accent mai ales pe interpretare, erudiţia fiind doar un instrument.

Lui Alecu Russo (Posteritatea lui Alecu Russo) *i se fixează cu fineţe natura solitară, ascetică, delicată deşi nu lipsită de fermitate. Opera este folosită ca document al biografiei spirituale, urmărindu-se preponderenţa vizualităţii, asociată la Russo cu o sensibilitate la mister şi la stările extatice care-l singularizează printre paşoptişti.*

Studiul Tînărul Odobescu *este un exemplu al felului cum poate spune ceva despre scriitor descifrarea inteligentă şi competentă a itinerariilor în cultură. Prin urmărirea lecturilor lui Odobescu, Geo Şerban merge la conturarea portretului moral, punînd ca premiză afinităţile dintre un sens esenţial al unei culturi (clasic sau romantic sau baroc sau manierist) şi individul care şi-o asimilează. Este metoda pe care Călinescu o aplicase cu strălucire la Eminescu.*

Studiile Tudor Vianu sau idealul perfecţiunii şi Etica şi estetica muncii la Tudor Arghezi *mărturisesc printr-o anumită circulaţie subterană a simpatiei, ralierea criticului la idealul activist, constructiv al lui „homo faber“. Ni s-a părut puţin simplificatoare dorinţa de a estompa fundamentul metafizic al activismului, prezent atît la Arghezi cît şi la Vianu, implicat în etica lor.*

Demn de subliniat este faptul că oprindu-se asupra unor personalităţi de prim rang ale culturii române, criticul caută permanent structurile ei tipologice, situînd de pildă pe Tudor Vianu pe o poziţie intermediară între heraklitismul călinescian („şi acesta cu nebănuite elemente eleate“ cum spune criticul) şi eleatismul blagian. G. Călinescu sau plăcerea analizei încearcă şi izbuteşte să fixeze cîteva puncte stabile ale metodei critice călinesciene. Se constată că faptul cel mai propriu este efortul de descifrare a unicităţii unei opere, uneori fie şi a unei singure poezii, subliniindu-se natura intelectuală şi capacitatea de expresie a percepţiei, dar şi pătrunderea simpatetică, emoţională în articulaţiile ei.

Modalitatea critică a lui Geo Şerban este a unui conceptual, iubitor de idei clare şi distincte, evitînd obscurităţile intuiţiilor neraţionalizate sau pur şi simplu neluîndu-le în seamă.

RODICA IULIAN

„Elegiile de pe pod“

Ochiul de o răceală profană pe care o dau inteligenţa analitică şi experienţa repetării monotone a lucrurilor, nu atît o experienţă a spiritului însuşi, raportat la sine, cît una cotidiană, empirică, acest ochi rece, distant şi în acelaşi timp familiar cu ceea ce vede, taie zborul inocent al himerelor, al mitului de unde se înalţă poezia, lăsînd în urmă gustul amar al înfrîngerii unei lumi vii pe un sol de cretă secetoasă. Confuzia pe care o riscă în general poetul între tonul intim (venind din revelaţie) şi tonul familiar (venind din experienţă) al raportului său cu lumea determină în cea mai mare măsură absenţa emoţiei că te afli în apropierea unui miracol ireductibil, deşi, uneori, cînd această substituire de ton se face programatic banalitatea şi pustiul se pot ridica la rangul valorilor echivalînd o structură a formelor ideale.

Dar şi în acest caz ne aflăm în faţa unui succedaneu, a unui proces abil mascat, şi anume acela că aparenta banalitate a textului, a discursului este precedată de o adîncă experienţă anterioară spiritului care şi-a sintetizat bogăţia de reprezentări într-o intuiţie unică a vieţii lor trecute şi viitoare, într-o lege originală, care i se aplică lui însuşi sub toate formele de manifestare.

Monotonia poeziei Rodicăi Iulian nu vine din sărăcia tematică (aceasta prezentîndu-se ca foarte diversă, variabilă), ci din tehnica perifrastică a numirii lucrurilor, această perifrază aproape continuă fiind dezvăluită, involuntar, de cîte un vers sau grup de versuri proprii, adeseori, cu totul remarcabile. Încît o pace convenţională se lasă în conştiinţa cititorului, că acestea sînt imagini, sînt instrumentele habituale ale poeziei, pe care autoarea le foloseşte cu fineţe şi dexteritate, dar poezia însăşi, cea adevărată şi iluzorie ne trimite doar semnul tristei sale absenţe, pe un tărîm aproape banal, se aud scheletele de cretă ale unei lumi posibile, dar inexistente.

ALEXANDRU JEBELEANU

„Divagaţii şi simetrii“

Cartea pare a fi scrisă, paradoxal, de către doi poeţi, şi nu putem şti cu certitudine care dintre ei se numeşte Alexandru Jebeleanu. Divagaţiile *sînt incoerente, nu au tăria să se organizeze într-un tot unitar, elementele constitutive ale oricărei poezii din această primă secţiune a volumului sar în aer la cea mai blîndă lectură. Un umor involuntar, suculent prin aceea că nu urmăreşte să provoace veselia cititorului, se naşte din succesiunea delirantă (aş zice onirică dacă termenul — impropriu, fără îndoială — nu s-ar bucura de o tristă notorietate literară) a imaginilor grotesc-oase şi groteşti fulgerate de panseuri delicioase ca : „Orice moarte îmi aţiţă pămînteana / Lăcomie de-a trăi“. ; „Timpul e un Narcis, / Un Narcis ce-şi seduce / Propria imagine. / Un Narcis slut şi schilod, / Un Narcis ce-şi priveşte chipul / În oglinda obrazelor noastre..// Apelor, alergaţi în galop,/ Narcis e nebun !“. (Ultimul citat, după cum se poate vedea cu uşurinţă, concentrează parodistic Narcisul lui Gide). Efectele hilariante, dar care se ignoră ca atare, apar şi din lipirea unor motto-uri cu totul suprarealiste în raport cu textul scris de autor. Divagaţiile, deci, nu sînt ale unui artist, ci ale unui diletant care mimează obscuritatea reală sau chiar asociaţiile bizare ale artistului autentic.*

SIMETRIILE, *a doua parte a volumului, ne dezvăluie un poet plin de suavitate în transcrierea unicului sentiment căruia i se jertfesc piesele acestei secţiuni : iubirea. Poetul se mişcă foarte liber între canoanele severe ale („simetriilor“), încît mereu nebuloasa himeră a dragostei ni se revelă pregnantă şi reală estetic : „Iar ornice subtile, iar drumuri nebuloase / Adună paşii mei cu paşii tăi de-onyx, / Pe plaja răvăşită, cînd raze cad piezîş, / Tăcerile ne-aştern, viu, jarul peste coapse. // Plăcerea tacă-nchisă ! O-împrăştii prin cuvînt ! / În tihnă să se-nchege. În coarda altei lire / Calm anotimp cu scrum şi fructe aşteptînd. // Tăcerea virstei plînge frumuseţile ascunse, / Pierdute-n urma noastră. Sau moarte-n amintire / Ca roasa clorofilă din gălbejite frunze. // Tăcerea ta mădeamnă mai mult ca vorba goală ! / Cînd timpul tace-n clocot, visarea prinde grai. / Mi-eşti toată prevestire. Cu părul lung, de ceai, / Tăcerea te răsfrînge pe valuri, ireală“ (Sonata tăcerii).*

Să sperăm că acesta este adevăratul Al. Jebeleanu şi nu cel din falsele „divagaţii“.

N. CORVIN

22 MARTIE 1969

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE

Si l'homme n'est fait pour Dieu, pourquoi n'est-il heureux qu'en Dieu ?
Si l'homme est fait pour Dieu, pourquoi est-il si contraire à Dieu ?

Pascal

JURNAL DE POET

Mormîntul lui Pascal

Cugetările lui Pascal sînt numai iubire și lumină. Urmărite cu răbdare se va vedea că cele din pragul morții au ieșit din lumea noastră și cearcă tărîmul necorupt. Cîți au înțeles oare cu adevărat ce vrea să spună **trimisul** cînd așează iubirea deasupra credinței și a nădejdii ? „Dragostea mult răbdătoare nepismuind și netrufașă, cu nemînie și în adevăr, ceea ce toate le acoperă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă, dragostea care niciodată nu va conteni, chiar de vor înceta proorocirile, vor muți limbile și știința va pieri".

Multe știa Pascal despre această dragoste — temelia lumilor noastre pe care s-au înălțat atîtea imnuri curate începînd cu catacombele Romei și martiriile nesfîrșite, străbătînd pecetea scolasticilor, jubilînd cu Palestrina și Bach sau mirîndu-ne foarte cu Giotto și Cimabue, pînă la corurile gregoriene ale pustnicilor din ce în ce mai rare împrăștiate prin pădurile Europei.

I-am căutat mormîntul zadarnic la Port-Royal. Nici nu poate fi mormînt, mi-am zis și iată că astăzi într-o bisericuță umilă, netrecută în cataloage de faimă turistică în umbra Pantheonului lîngă Sorbona sub un turn măcinat de vreme cu clopote invizibile și vitralii blînde în lumina lui martie, am dat peste piatra cu pricina ce purta inscripția bunului nostru frate încenturat în lumina Tratatului despre grație. Nu era mai nimeni înăuntru. Epitaful străvechi — în dreapta altarului și un mănunchi de garoafe ca jarul îmbălsămînd pacea sacrală.

Cercetînd nava liturgică în clar obscur am nimerit peste o altă minune. Mormîntul lui Thomas Aquinul. Fără nici o îndoială mă înșel ! Nu se poate să fie Thomas aici în anonimatul acesta absolut. Pascal și Thomas împreună într-o aceeași raclă. Inscripția măruntă și fără lumini și fără nici măcar o vază pentru floarea călătorului ! Iată mi-am zis ce noroc peste mine că mi s-a dat să pricep că nici Franța nu-și cunoaște cum se cuvine fiii luminați ! Mai încolo mormîntul Sf Geneviève ale cărei moaște în timpul Revoluției au fost profanate și aruncate în Sena. Se văd și acum urmele spîngilor și daltelor cu care înfierbîntații de acum 200 de ani au călcat pacea acestui locaș.

Mai jos, coborînd, e Universitatea a cărei ținută academică cum ne-o închipuiam a pierit : curtea și pereții Sorbonei ca o sală de așteptare de gară mizerabilă. Profesorii sînt nedumeriți și studenții de bani gata nu mai vor să asculte învățătură. De-ar ști mormîntul lui Pascal fără îndoială că ar fi în stare să-i arunce semnele în Sena.

Cursurile sînt urmărite de cîțiva, sălile de seminarii la fel, în schimb străzile și cafenelele gem de tineri pînă după miezul nopții — oameni goi — de-o sărăcie lăuntrică îngrijorătoare.

Viața solitarului a devenit aici aproape imposibilă. Dacă Port Royalul pe vremuri putea fi refugiu absolut, unde și-ar găsi un Pascal astăzi pacea în necuvînt ?

De cum dă colțul ierbii, pe toate colinele apar turiștii cu miile. Nu-i catedrală fără o sută de aparate de fotografiat pe secundă.

Dar, nădejdea naște răbdare și răbdarea luminare și înțelegerea apoi cu gîndul la vremuri mai bune ce vor veni. Trebuie să ne obișnuim cu toate și mai ales să deprindem acea tainică măreție prevestitoare de care vorbea undeva Karl Barth „ascultînd ești ascultat".

Și vom încheia amintind un gînd trist din același.

Quelle chimère est-ce que l'homme ? quelle nouveauté, quel monstre, quel chaos, quel sujet de contradictions, quel prodige ! Juge de toutes choses, imbècile ver de terre : depositaire du vrai, cloaque d'incertitude et d'erreur ; gloire et rebut de l'univers. (438)

Ion ALEXANDRU

10 martie '69
Paris

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

„Iona"

Prefețele scrise de autorii înșiși nu-și au rostul decît în măsura în care vin cu niște precizări de ordin documentar. Altfel, să încerci să explici ce ai vrut să spui — e prea lung. Și poate că ai și uitat.

Creația e o bîlbîială în fața lui Dumnezeu. După ce a creat lumea în șapte zile, el s-a simțit atît de epuizat, încît n-a mai putut mișca un deget. A mai apărut oare ceva nou de atunci ? Iată un exemplu de epuizare divină.

Recitesc după cîțiva ani **Iona**, cu un ochi rece și străin, și mă întreb : oare unde rămăsesem ?

Iona, proorocul care a fugit din fața Cuvîntului, a încăput în burta chitului, ca o scrisoare în cutia poștală. Am găsit, poate din greșeală, scrisoarea. Am citit-o cutremurat și mi s-a părut c-o înțeleg. Am încercat s-o transcriu. Asta a fost tot.

După aceea am vrut să-l uit pe Iona. Ce s-a ales de mîndra cetate Ninive „mare înaintea lui dumnezeu s-o străbați în trei zile de umblet" ? Ce s-a ales de oamenii ei care s-au îmbrăcat în sac și s-au pocăit și nu i-a mai ajuns mînia de sus ?

Am uitat absolut totul. Apelați la arheologie. Am fost întrebat dacă burta chitului simbolizează călătoria în cosmos, sau singurătatea întrauterină. În ce măsură Iona e primul om ori ultimul om ? Dacă dau o accepție freudistă, mistică, politică ori cabalistică experienței acestui personaj ? Și mai ales ce semnificație are gestul final și dacă nu e prea multă amărăciune și dacă nu mi-e milă de umanitate ? Nu pot să vă răspund nimic. Au trecut trei ani de cînd am scris tragedia. Totul mi se încurcă în memorie. Știu numai că am vrut să scriu ceva despre un om singur, nemaipomenit de singur. Cred că lucrul cel mai îngrozitor din piesă e cînd Iona își pierde ecoul. Iona era singur, dar ecoul lui era întreg. Striga : Io-na și ecoul răspundea : Io-na. Apoi nu a rămas decît cu o jumătate de ecou. Striga : Io-na și nu se mai auzea decît Io. **Io** în vreo limbă veche înseamnă : **eu.**

E tot ce-mi mai amintesc.

Tudor George

balade

Inima din sticlă

Marelui maestru AHOE
De care nici măcar nu e nevoie

Prea degerată epocă-mi tu dată,
Villonian destin îmi dete cerul
— Ci unde-or fi zăpezile de-alt'dată ?...—
Istoria, cum văd, și-ascute gerul !

★

Dar nu-s sărac, o sobă-mi e avutul!
Ea soare mi-i,
mi-i caldă mărturie
La scrisul meu,
la vis
la tot trecutul,
La dragostea ce nimeni nu mi-o știe.

★

La soba mea eu imnuri am a face :
Căldura și lumina — de-opotrivă !
Ea-i Dochia, mă-nfășură-n cojoace —
Mediterana noastră milostivă !...

★

(Ceva e bun în sufletu-mi
și este
Puterea de cuvînt —
bine-cuvîntul
De a iubi ceva cît e
și peste
De-a le-anima pe lucruri eu ca vîntul !...)

★

Dar peste soba mea —
de-asupra, încă
Și peste-orgolioasa ei văpae
Eu am o pasiune mai adîncă
Cel mai de preț simbol ce-mi stă-n odae !

★

Prozaică
o sticlă-mi stă,
dar mie
Mi-apare-un corb din Edgar Poe, probabil,
Or bufniță
veghind cu strășnicie —
Un paznic tutelar și venerabil !

★

Or
— gîtul ei prelung tînjind să-nghită
Întregul cer
cu silueta-i sveltă —
Nu-i sticla,
ci-i o acvilă — atîntită
Cînd, suverană,
străjuie prin deltă !

★

C-o pajură, de fapt, poți s-o asemui
Pe-un port drapel,
or poate pe-o coștilă
Din munții noștri nanți
pe care-avemu-i
Și-i
din străbuni
lăsată de prăsilă !

★

La capul unui brav bețiv ca mine
Un obelisc de-acesta-i monumentul
Cel mai de preț care mi se cuvine
Ca veteran ce mi-am jertfit talentul !

★

Dar eu pun sticla
— sacrilej ! —
cu apă
Acolo sus,
ca duhul să-și prefire
Și sborul ei cu îngeri să-mi încapă
Cocioaba-n evocări și-n amintire ...

★

Stă mult astfel,
tăcută
și mi-așteaptă
Tăcerea mea cuvîntătoare, lină
Și doar tăinit — tăinit,
din treaptă-n treaptă
Evaporă din amfora-i prea plină ...

★

Dar la un timp
cînd și uitam de dînsa,
Cînd gînduri multe-aveam
și alte treburi
Cînd viața mea eu mi-o plîngeam
— neplînsa ! —
Și cocoșații mei cu mii de gheburi ...

★

Atuncea tocmai, din senin, de-odată,
Din ce credeam că visului dau cursul,
Eu sticla mea o presimții pulsată,
Ca inima bătea !...
— Auzi-i pulsul !...

★

O inimă era în sticla ceia !
O inimă !
Căci inima, desigur
Pulsa în sticlă !
Viață !
O, scînteia
Ce stîrnă-n lucruri animate friguri !

★

Extatica mea sticlă de-adineauri
Simți-nlăuntrul ei acea căldură
Care-i stîrni din glod pe dinozauri
Și-aprinse-n om
orgoliul
pe măsură !

★

O, Alfred de Vigny !
Sticla din mare
Pe care val mesagiul tău mi-aduse,
Cum poartă-n slăvi butelcile stelare
Mesagiile vremii noastre-apuse ?

★

Barnard, Barnard,
sistolele te cîntă !...
(Poet ? Or medic ?
Și-unul și-ălălantul
Preschimbă-n patos
inima măruntă
Dă viață-n lucruri
animînd transplantul !)

★

Descopăr — veșnic — lumea prima oară,
Ingenuină,
toate-acu-s creiate !...
Și-acești bulboci ce dau pe din afară
Sînt
INIMA
ce prima oară zbate !

★

Cresc din străfund, ca din afundul mării,
Sifonofor,
curenți și buli de aer —
Spontanul puls de care să te spării —
Bulboci ciudați
— primordialul vaer !...

★

Tot crește-acolo un atol minuscul
O floră-ntreagă în miniatură
Un arbore din franjuri ce se bruscul
E un respiro tainic în natură ...

★

Tot crește, crește,
forfotă olaltă
Cu flacăra din sobă,
mimînd flama
Ca liliacul
care zbate-n scorburi...

★

E, parcă,
facla-nchisă-a unei sepii
În strîmtul orizont al sticlei mele,
Pulsînd captiv
și-nvolburîndu-și țepii
Inscorburată-n strîmtele prăsele ...

★

Tot zbate ea
și inima-mi tot zbate
Și flacăra din sobă,
Astfel
dimpreună :
trei inimi zbat,
într-adunate,
Trei inimi
scrise să se suprapună !

★

Trei inimi am, de-acum !
Eu am trei inimi !
Am cel puțin trei inimi
— inimi certe ! —
La oamenii c-o inimă
— cei minimi ! —
Trei inimi am
— le-o spun ! —
și să mi-o ierte !

★

Trei inimi am !
— nu cum ziceam : o mie !!! —
Trei inimi,
unison reglementîndu-și mersul,
Cînd și-una,
dac-o ai,
poate să fie
Un puls care s-anime universul !...

★

Tîrziu, cînd focu-i jar,
din inimi
una
Se stinge-ntîi,
prea tragic, prea cu pizmă...
Ca lui Cristos mi-nsîngeră cununa
Și inima-mi se stinge
— prin tropizmă !...

★

Adorm prelung
și-ntr-un tîrziu simt,
parcă,
Rodind
ca Phoenix
stinsa vîlvătae
Un puls strein
parcă-n timpan mă-ncearcă
Visez
or e aevea-acea bătae ? !

★

Stins pieptu-mi e
și flacăra din vatră !
Deci
două inimi și-au spășit furtuna !
Doar în străfund
cățelul lumii latră !
O inimă mai bate !
Totuși !
Una !...

★

E sticla mea
ce gîlgîie,
tresaltă,
Atunci cînd io-s spășit într-altă zare —
Clepsidră scursă dintr-o zare-ntr-altă,
Ca pelerinul care nu mai moare !...

★

Și io
și soba
ne-am fost stins de veacuri
Mai pîlpîie doar sticla de pe sobă,
Ea, singură,
printre atîtea fleacuri,
A inimei bătaie-o mai aprobă...

★

Va dăinui această sticlă,
poate,
Cît pasărea de foc
brîncușiană
Cu gîtu-ntins
cu formele-avîntate
În zbor etern
pe-o zare suverană ? !

14. II. 1969

Balada spondilitei universale

lui Paul Mihail

Prietenului gingaș Mihail
Aș vrea să-i salt un obelisc în soare,
Deși-n privirea-mi stăruie umil
Și-ncovoiat ca semnul de-ntrebare !

★

În casa spînzuratului nu-i drept
Să pomenești despre aspida sforii,
Dar cugetului meu tu-i stărui drept,
Prefigurîndu-mi semnul exclamării!

★

Ci spondilita timpului, la fel,
Ne-ncocîrjește ca pe crinul veșted,
Spre liniștea țărînii, ușurel,
Pios ne înconvoaie dinspre creștet...

★

Eroic îmi apari
și-n ochiul meu
Persiști ca o troiță la răscruce :
Răpusă de evlavii, Dumnezeu
Cu creștetu-n țărînă o aduce !

★

Dar simbolul acesta-l porți modest,
Neștiutor
și pare că nu-ți pasă —
Ca tot ce-i moarte fără de protest,
Ca spicele ce se precurb sub coasă !...

★

Al plopilor sub vînt alintător
Pendulul sceptic, clătinat asemeni,
Cu Mihail l-asemui, uneori,
Politicos
și în evlavii gemeni !

★

(Doar prietenilor am să le mai scriu
Așa cum sînt, așa cum știu eu scrie —
Tu tot ai să îmi ierți, într-un tîrziu,
Metaforele ce-mi trăzniră mie ?)

★

Dar tot ce-i dîrz
și tot ce e catarg
Ca brazii-n munte, plini de promoroacă,
Cum norii-n piscuri țanțoșe se sparg,
Sub rostogolul timpului s-apleacă !

★

Nu !
Piramide,
munți
și nici statui
Nici temple-n piatră
nu durează veșnic !
Doar palidul tău simbol
ce-l văzui
Topindu-se
cum ceara curbă-n sfeșnic !

★

Prea ești „memento"
pentru timpul meu !
De fapt,
oricărui Timp tu ești „memento" !
Cum tot ce-i trecător
privesc și eu
Cînd stîlpii lumii se precurbă, lento !

★

N-ai să te superi dacă am să văd
O plecăciune-n fața unui mahăr :
Vertebrele curbîndu-se-n prăpăd
Sub uragan,
ca trestia de zahăr !

★

Doar totul se preschimbă-n umilință!
Nu știu tării ce drepte-or să rămînă !
Cei mai titani se vor curba, cuminți :
Vor săruta cu creștetu-n țărînă!

★

Nu-s pesimist !
Nici tu nu cred că ești !
Dar recunosc și eu legea divină :
În ciuda unor vîrfuri tinerești ;
Tot ce e viață-nspre amurg se-nclină!

★

Atît de tainic
tu prin viață treci
Dar cine vrea să vadă,
să te vadă :
Tu
— simbol drag duioaselor poteci
Care-n străfunduri,
undeva,
se-noadă...

★

Te-nclini și tu,
dar înclinarea ta
E lege sfîntă,
sfîntă înclinare,
Cum pică secerată orice stea
Spre pulberea
din care iar răsare !

1956

Distinsul panegiric

Umanistului Matty

Instrună-ți coarda, muză, zborul liric,
Și dă-i aripi acestui panegiric,
Ia tu pe-aripa ta și-n slăvi să pui
Sufletul tandru, rațiunea lui,
Și ca pe-un vultur, ce-a scăpat din gratii,
Tu saltă-n pronii sufletul lui Matty
Iar mie dă-mi, nevolnicului, harul
Peste țărîna lui să vărs paharul,
Iar vocea mea vibrînd ca orga, gravă,
Acestui heruvim să-i cînte : Slavă !
Cuvîntule, tu, impalpabil mim,
Numește-l tu, mimează-l heruvim !
Dar n-a fost heruvim, nici zeu, nici gnom,
A fost mai mult de-atît : a fost un OM !

N-a fost un om gigant după statură,
Dar visul lui nu dovedea măsură !
Suit pe scaun, atingea cuierul,
Dar mintea lui se-ncăibăra cu cerul !
Abia de ajungea la giurgiuvele,
Dar ochiul lui se înfrupta cu stele !...

Mult i-a plăcut a ți ca lumea toată :
Sucea cu grije nodul la cravată,
Urca distins, plin de noblețe, treapta,
Femeile le ancora de-a dreapta,
Pășea pe bulevarde elegant,
În orice gest plutea, puțin pedant...
Oricărui om, ca lui, ce bine-i șade,
De-ar fi ca el — ziceau — de cumsecade, —

Așa-l știură toți cîți l-au știut
De așezat, de bun, de reținut !
Dar dac-aveai, cumva, puteri ca zeii,
Să vezi la oameni prin lucarna cheii,
De-ai fi avut mai știu ce har tehui,
Să vezi prin ziduri, în odaia lui,
Sau să fi fost o muscă, — știu eu ce ? —
Să-l vizitezi în taină, nopțile,
Atuncea, poate-așa cum îl știu eu —
L-ai fi văzut în gratii, ca pe-un leu,
Cu coama-n vînturi — aprig cît un soare ! —
Mușcîndu-și nevăzutele lui fiare,
Luînd îi piept zăltatele zăbrele,
Sălbatic, dîrz, neputincios sub ele,
Dar năzuind o clipă de victorii,
C-un răget luminos să-mproaște zorii,
Atunci ar fi putut să ți se-arate
Un leu îndrăgostit de libertate !

Ce vîrstă-o fi avut și ce blestem
Îl urmărea ca pe-un matusalem ?
Privindu-i pe la tîmple trandafirii,
Avea, desigur, vîrsta omenirii,
Un milion de ani, trei miliarde,
Simțeai într-însul focul viu cum arde,
Și-n ochiul lui cum pîlpîie arar,
Din focul cel dintîi, cîte-un pojar !
Cuvîntul lui cînd șipura prin aer,
Duhnea de primul dor, de primul vaier,
Și amintea c-o patimă firească,
Orice tristeți pe-o gură omenească
Și orice vînt și orice adiere,
Care-au stîrnit vreodată o durere,
Capul plecat al ierbii sub călcîie,
Iubirea care nimeni n-o mîngîie,
Copacul prăbușit, ucisa ciută,
Al căror creștet moartea îl sărută ...

De-acum un milion de ani, văzui
O palmă dată pe figura lui
Și orice ne-ndurare săgetată,
Nu-i mai pierea din suflet niciodată,
Oricare nedreptate din natură
El o păstra pe creer, pe figură, —
Ca tuturor în minte să le fie
Chipul lui, trist și tandru, mărturie !...

— Spune-mi tu, Voce, spune-mi ce-ar fi vrut?
— Să facă lumea de la început !
— Ce năzuia acest gigant-pigmeu ?
— Nimic mai simplu, : Jos cu Dumnezeu !
— Dar spune-mi, Voce, geniul-novator
Ce viziuni avea spre viitor ?
— La orișice tristețe, în deavalmă,
Să dea o palmă pentru orice palmă,
Și orice umilință omenească
Prin nouă umilință s-o plătească
Iar cînd vor fi plătite toate-n fire,
Să rînduiască nouă rînduire,
Și-n tot ce-a fost pălind, — tabula rasa ! —
O nouă lume va-ntocmi — trumoasa ! —
Tot ce-a stricat cîndva Divinitatea,
Să-și regăsească rangul și dreptatea,
Ci toți ființi, de la capul lumii,
Gîndacul gingaș, tleandura legumii,
Tot ce se-ascunde-n cer, pămînt și apă,
Tot-tot, tot-tot, pe lume iar să-ncapă,
Niciunul pe celaltul să nu-l strice
Și doar atuncea el „amin" va zice,
Cînd viitoru-acela s-a făcut !
Dreptate-n tot ce-i astăzi
Și-n trecut !

Faustică, asemenea gîndire
De mii de ani tînjea către-mplinire,
Dar, pîn-atuncea, fiecare pas
Călca pe cîte-un suflet de pripas,
Și miruia, sub fiece picior,
O inimă de om, un muritor,
O inimă-n țărînă îngropată
Să nu mai cînte și să nu mai bată,
Un creer, o scînteie de uraniu,
Și orice piatră îi părea un craniu,
Un suflet sufocat, o forță mare,
O aripă înfrîntă, să nu zboare,
Un cataclism peste-o maternitate,
Un vînt ucigător trecînd prin toate !...

Cine-i stăpînu-acestui vajnic zel ?
A existat cîndva ? Cine-a fost el ?

A fost un luptător ! El a luptat
Pentru acel cuvînt adevărat,
Care-ntr-o voce tunete adună
Și trăznete ce prevestesc furtună
El a rîvnit în vocea lui gigantă
Să glăsuiască țiară, om și plantă,
Al stării tuturora Prometeu
Apocalipticul : Jos — Dumnezeu !

Ca dup-aceea, El, pornit la taptă,
Legi noi să dea
pentru o lume
dreaptă !

1958

cînd vine ceața

MIRCEA POPA

Trecusem pe același schimb cu Lu. Donc plecase cam de două săptămîni și nici Ran și nici Mund n-au găsit de cuviință să-mi spună că am fost un prost în povestea aceea cu barmanul. De altfel erau foarte ocupați. Lu atinsese un filon strașnic, și ne zăpăcise posibilitatea de a cîștiga neobișnuit de mult în luna aceea. Toți ne priveau cu un fel de respect, din care nu se excludea invidia. Chiar au și încercat să spună că Lu este un mare șmecher, că l-ar fi adus în mină pe un geolog de la explorări, care-și avea tabăra nu departe, pentru ca geologul să spună cîte ceva despre așezarea minereului. Iar gurile mai rele pretindeau că Lu nu rambleiază după regula obișnuită ș.a.m.d, motiv pentru care, are mereu mai mult timp decît alții la fel de harnici și de vînjoși.

Cînd mergeam la șut, mereu băteam în ușa șefului, iar el urla că-i gata peste un minut. Îl așteptam în fața blocului, așezat pe o lespede, fumîndu-mi țigara, cu un aer important. La R. este plăcut să faci parte dintre oamenii care cîștigă bine, mai ales cînd ai 18 ani și nici o bubă în cap.

În ciuda faptului că ne mișcam molcom, niciodată nu ieșeam din timp, astfel că de fiecare dată, chiar dacă era noaptea, traversam calea ferată îngustă, o dată cu cei care veneau cu trenulețul de la Lozna. Ne integram adică perfect în masa de minieri care pășeau ritmic, toți cu topoare și lămpi și cizme, cu bidoanele agățate de brîu sau umeri. Nimeni nu găsea de cuviință să se grăbească sau să comunice ceva. Drumul spre mină era o procesiune adevărată, subordonată unor legi neformulate, dar respectate cu strictețe. Abia la cișmeaua de la Butuza, acolo unde trebuia să se aștepte, se mai găsea cîte un cuvînt sau două, dar și atunci în afara unei idei precise, poate că de aceea, am rămas cel puțin suprins cînd Jo mă prinse de braț, obligîndu-mă să ies din ritmul aprovizionării cu apă, să mă întorc adică, mai grăbit decît ar fi trebuit s-o fac într-un concert de atîta mișcare înceată și densă. I-am întîlnit ochii subțiri și fixi, încercînd un sentiment neplăcut, aproape de furie, pentru că a pășit peste regula aceea atît de frumos respectată, fără de care probabil, în mină s-ar fi intrat cu mai puțin curaj sau cu mai puțină poftă, ceea ce nu-i deloc puțin lucru.

— Trebuie să-ți vorbesc, mi-a spus Jo aproape în șoaptă, de parcă n-ar fi observat neplăcerea pe care mi-o provocase.

— Bine! i-am răspuns fără convingere, mai mult pentru a scăpa de el.

— Acum, la apel!

— Ce dracu te-a apucat?

— Ce-i? întrebă Lu aflat ceva mai în față.

Lu era mai vechi acolo, mai vechi decît mine adică. Îl știam ca pe toți ceilalți, din auzite, fără să-mi dau seama de asta. Acum dacă stau să mă gîndesc bine, remarcasem la el un fel ciudat de a fi singur. Nu-mi aduc aminte ca cineva să fi zis că e un muncitor leneș, dar nici n-am auzit ca vre-o echipă să se bată pentru el, să-l vrea cu orice preț. Locuia în blocul vecin, într-o cameră cu alți tipi asemănători, tăcuți adică, așa încît nimeni nu simțea nevoia să-i întrebe de ce fac asta, nebăutori și zgîrciți.

Intrasem din nou în ritmul tuturor, legănîndu-mă aidoma lor, ținînd o mînă pe lampă și una pe secure, prefăcîndu-mă că nu văd și simt soarele aflat pe verticala noastră, pășind cu capul în jos, amuzat de batjocura la care erau supuse pietrele mineralizate de sub cizmele cîrdului de oameni din care făceam și eu parte cu o bucurie, poate de neînțeles pentru foștii mei colegi aflați în acel moment la plaje, la școală, în tabere sau dracu știe unde, liberi de a nu fi responsabili, înafara șansei de a parcurge spațiul și timpul, reperați de frică și imposibilitatea unei izbînzi. La apel, Jo se ținu de cuvînt. Se apropie de mine, nu mă mai prinse de braț, avea aceeași jumătate de existență în tăietura rece a ochilor.

— La viper, un sfert de ceas înainte de GATA. Și a plecat. Maistrul Muțiu ne ținu o scurtă ședință de producție, în care a lăudat eforturile echipei noastre, fiind convins că noi vom fi cei care ne vom bucura de lauri la 9 august cînd o să vină bere din vale, bere și fete de ziua minerului. Stăteam între Lu și Mund, amîndoi niște vlăjgani nesfîrșiți și-aș fi recitat un poem de Maiakowski, urcîndu-mă pe umerii lor, sau pe scările barăcii, unde se afla Muțiu pentru a ne ține ședința. Mirosea a carbid, a nămol, desișurile de zmeură din spatele nostru nu dovedeau mirosul de cabid și nămol și rece. Puteai doar să-ți închipui că există la zece pași mai în spate. Ne-am pregătit lămpile, tot între ei stăteam, apoi Lu și-a făcut cruce, mormăind cuvintele unei rugăciuni. Nu-l puteam imita, în orice l-aș fi imitat pe Lu, dar aici eram neputincios, mi-era teamă că nu voi fi crezut, așa că m-am prefăcut că-mi lipsește ceva, că sînt împiedicat de ceva și m-am urcat pe un tăpșan chiar de la intrarea în mină, uitîndu-mă de jur împrejur și mai bine n-aș fi făcut asta. Jo stătea chircit pe un șteamp aproape în spatele barăcii maistrului cu lampa între picioare, cu merindea și bidonul în brațe, privindu-mă precis, fără nici o îndoială, fără nici un gînd evident, de parcă ar fi încremenit acolo, cu ochii pe direcția mea, fără să-mi ceară ceva, fără să-mi spună ce vrea, ca un obiect pentru speriat stătea acolo. Am coborît încet, nesigur, furișîndu-mă între Lu și Mund, dominat de sentimentul acela incert și îngrozitor dintre somn și trezire, mușchii îmi erau încordați fără vre-o legătură cu un act fizic ce-ar fi urmat să-l consum.

Soarele rămăsese undeva foarte departe, lampa devenise deosebit de importantă, aproape o ființă din prelungirea mea. Lu grăbise ritmul, galeriile începuseră să se încălzească, dar să fie și mai mocirloase. Mergeam greu, n-aveam pașii lor lungi, puțin chiar trebuia să alerg, nimeni nu-și mai aducea aminte de molcoma deplasare spre mină, de lenea gesturilor. Pe suitoare a trebuit să gîfîi, iar cînd n-am mai rezistat, am stins lampa oprindu-mă.

— Vă ajung eu! le-am strigat.

În abataj, fumul de astralită încă nu se risipise. Mund desfăcu furtunul de la mașina de perforat lăsînd aerul deschis, pentru o mai bună ventilație. Ne dezbrăcarăm pînă la brîu, în tăcere, cu mișcări sigure și fără a ne observa unul pe celălalt. Numai peste cîteva secunde, urma să înceapă spectacolul care nu poate accepta un spectator, urma să încărcăm minereul în tanc, apoi să-l dăm pe rostogol, folosindu-ne de sape și trocuri, fiecare de o sapă și un troc, dealungul a trei ore fără întrerupere printr-un efort fizic de neconceput la suprafață, chiar dacă la suprafață și nu acolo era oxigen din belșug. Urmau să se scurgă trei ore înafara existenței. Nu știu dacă sub ea sau deasupra ei, în ori ce caz, timp în care nimeni n-avea chef să gîndească. Toți număram așa aiurea, trocurile și tancurile, bălăcindu-ne în sudoare, mereu foarte aproape de neputință, împinși din spate de o forță irațională și continuă ca un blestem sau ca un har, oricum, o forță independentă, detașată, o forță față de care n-aveai poftă să-ți arăți ochii, total abandonați acelui „mai apoi vedem noi", așa că nimeni nu-și mai aduce aminte, nimeni nu poate preciza ce se întîmplă de fapt în acest timp, nici măcar dacă există cu adevărat.

— Al, îmi spuse deodată Lu, ai în rostogol 40 de tancuri. Cobori la viper. Pînă la șut ai destulă vreme. În bidon mai este rachiu. Bea și vezi să nu te simtă meșterul.

Lu gîfîia, era sleit, pe jos sclipea au-

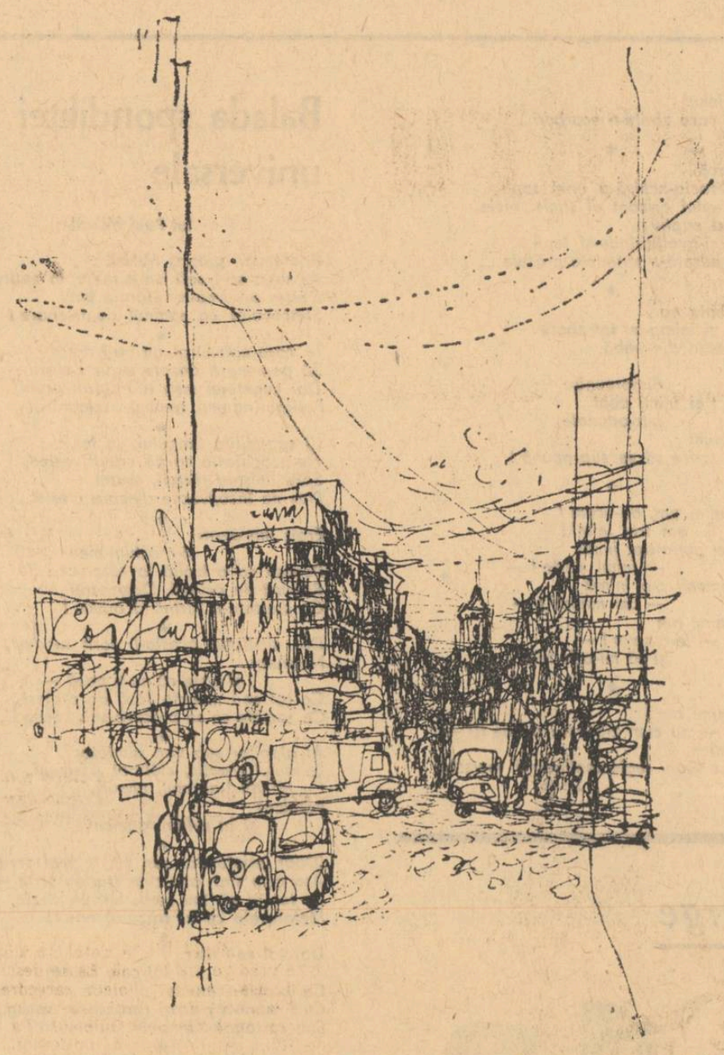

rul, ce bine că sclipea aurul, altfel n-aș fi observat că am ochi.

— He! făcu Mund lovindu-mă peste umăr.

— Înțepenisem, m-am justificat imediat.

★

— Mai este o oră pînă la șut, cîte rîzne ai dat? Mă întrebă meșterul ajuns lîngă mine.

— 18.

— Curată nebunie. Nici nu te-ai gîndit că o să faci rost de atîtea bani aici.

— Cam așa ceva.

— Dar nici că vei fi în stare să reziști la Lu, nu am crezut.

— Nici eu meștere. Vreți să țineți puțin ranga? Se înfundase rostogolul și nu mă puteam descurca singur. Se miră puțin de rugămintea mea, dar ne-avînd încotro se supuse.

— E adevărat că Donc ți-a fost prieten?

— Chiar bun, chiar foarte bun meștere. Săltați puțin. Așa...

— Ce-ai zice dacă s-ar interesa cineva de tine?

— Știu eu? Lăsați puțin ranga.

— Nu ți-e frică? s-ar putea afla ceva despre tine. Ceva care să-ți aducă neplăceri. Știi bine că aici la R. mai toți au ceva de ascuns.

— Și eu am ceva de ascuns, dar n-o să afle nimeni.

— Ești sigur?

— Da meștere. Vă mulțumesc pentru ajutor.

— N-ar fi rău să treci pe la mine cînd ieși din șut.

— O să trec dacă termin tot ce am în rostogol. Altfel n-ajung, mă omoară Lu.

Muțiu a plecat și știam că n-o să trec pe la el, chiar dacă în rostogol nu ma erau decît 6 rîzne și destul timp pentru a le duce viper. Împingînd vagonetul, știind pe de rost traseul, încercam să aflu ce voi face la ieșirea din șut, cum o să-l ocolesc pe Muțiu. Știam ce vrea, în orice caz eram aproape sigur că vrea să aibe cu mine o discuție principială. Muțiu nu era oricine. El n-avea de trăncănit cu cineva. El avea discuții cu oamenii, discuții principiale. Și totuși, niciodată nu-ți spunea deschis și scurt ceea ce avea de gînd. Umbla cu tot felul de cuvinte mereu înafara unei idei fățișe. Nu, asta nu era meșter. Oamenii de la R se asemănau între ei, prin motivul existenței lor acolo. Muțiu era altfel, nu știu cum să vă spun, parcă înafara binelui și răului. Toți îl respectau, chiar împărțeau cu el o sticlă de rachiu, dar nu înafara unei încordări anume. În prezența lui, se vorbea mult despre cifre și politică, și asta nu prea avîntat iar părerile lui, ale maistrului, erau ascultate cu pioșenie. Cam aceasta era Mutiu. Înafara minei voiam să-i refuz orice, mai ales că nimeni nu făcea asta în mod fățiș. Puțin chiar îl uram fără a ști exact de ce. Viața de pînă atunci, nu-mi oferise prea multe prilejuri de a refuza ceva. Posibilitatea de a o face, posibilitatea de a refuza principialitatea maistrului printr-un mic spectacol, mă fascina atît de mult încît devenisem nervos doar la gînd, aproape alergam în urma vagonetului. Începusem chiar să vorbesc, explicîndu-i meșterului, cîtă plăcere îmi face faptul că-i pot spune deschis ce om rece și fără inimă este el, că simt eu asta, că n-am argumente, și pentru că mă supun simțirilor, nu-mi pasă de el, ba chiar îl urăsc și-s gata să-i fac un rău dacă mai îndrăznește să gîndească ceva în legătură cu mine, cu viața mea, cu viitorul meu. Că dacă el n-are o viață destul de complicată, de care să se ocupe, să-și găsească alt fraier pe care să-l dăscălească, să-i explice ce înțelept este el Muțiu, și cum a reușit el să ajungă un om respectat, un om care nu greșește.

Cît a durat această ceartă imaginară, nu știu, destul că oprindu-mă, mi-am dat seama că nu spre viper împinsesem vagonetul, că am greșit macazul, iar cînd m-am întors, mi-a fost dat să rămîn năuc. Jo, la cinci pași de mine, cu mîinile lăsate pe lîngă corp, mut și agresiv, fără lampă, de parcă ar fi fost o arătare, aștepta să cad. Lampa mea era agățată în fața vagonetului, așa că întreaga umbră a rîznei, se suprapunea beznei, unde doar bănuiam conturul lui Jo, așezat simetric față de pereții galeriei, putrezi și umezi, pătați cu putregaiuri fosforescente. Cine știe de ce n-am căzut, eu nu-mi pot da seama, poate că tot din neputință și de frică. Atunci am parcurs (oare pentru a cîta oară?) spațiul adevăratei frici, spațiul legii nimănui, copleșitor și fără sfîrșit, înafara scăpării, sfîșiat de imense prăpastii ale umilinței, departe de orice justificare logică. Dincolo de Jo și putregaiuri, era negura, acel nimic pe care de atîtea ori îl visasem, nimicul din susul sferei de la crucea unchiului meu. Apoi lampa a început să pîlpîie lăsînd bezna să vină pînă la ea, apoi să se retragă. Venea oare dată cu Jo, sau Jo nici nu era, sînt sigur, acum sînt sigur că nu era, chiar dacă mai apoi am fost de altă părere.

După ce mi-am potrivit lampa, pîlpîise pentru că era pe terminate carbidul, m-am așezat jos, pe șină, aprinzîndu-mi o țigară, mai ales pentru a-mi astîmpăra tremurul exagerat al degetelor, pentru a ride de mine în speranța că în acest fel, o să mă pot întoarce la viper, apoi la echipă, la suprafață, printre oamenii de la R., fără ca cineva, să poată înțelege cîtă frică se abătuse pe capul meu cînd m-am pomenit undeva departe, pe o galerie neumblată de multe zeci de ani, printre putregaiuri și stafii, și asta datorită unei discuții imaginare, în care făcusem pe grozavul față de un om care n-a greșit cuiva, care la urma urmei păcătuia prin aceea că era deosebit de corect și de calculat în ceea ce făcea, care voia să-mi explice ce trebuie să fac acolo la R. pentru ca totul să fie în ordine.

La terminarea șutului n-am fost găsit lipsă. Cînd a coborît Lu, făceam curățenie la gura rostogolului, pentru schimbul următor.

— Bine copile! începu el. Mi-a spus Muțiu că te-a întîlnit și că o să aranjeze ceva cu tine. Nu-i rău să vezi ce vrea. Abia atunci mi-am dat seama că Lu se grăbise coborînd de pe abataj. Mă sfătuise cu un anume ton, care m-a surprins neplăcut. Lu era omul pe care îl imitam mereu de aceea nu-mi făcea nici o plăcere să descopăr că este sensibil la invitația pe care mi-o făcuse meșterul. Apoi deodată mi-am dat seama că Jo și Muțiu vor ceva de la mine, că trebuie să aleg între Jo și Muțiu. Este un fel de a spune că mi-am dat seama. Totul era din presupuneri, dorind probabil să falsific o realitate care nu satisfăcea pofta mea de complicat, de vină fiind credința mea de atunci că viața este ceva extraordinar, o aventură perfectă.

Într-adevăr, Muțiu, după tot felul de ocolișuri și bătăi pe umăr și cuvinte frumoase despre echipa noastră, mă întrebă dacă vreau, în sfîrșit, dacă mi-ar face plăcere, să-mi schimb viața, să plec de pe abataj, să plec la o școală de calificare, să renunț la R., la mina aceea unde lucrează **foști**, unde sînt doar **foști** care ar putea să mă influențeze în rău. Că doar el este foarte bine informat în legătură cu mine și că nu-mi vrea răul spunîndu-mi toate cele. A început apoi să vorbească despre mine oh, ce multe știa despre mine! mai multe decît știam eu poate, și glasul meșterului devenea din ce în ce mai autoritar, mai ferm, înfricoșător aproape. Muțiu devenise cu totul altceva chiar dacă știam doar eu asta. Un gol neplăcut și imens începu din cosul pieptului, mă ameți adîncimea golului, abia reușeam să-mi păstrez mersul, să nu se vadă, cum cad în propria mea sferă, inventată pentru cu totul altceva. Nu, Muțiu n-avea de gînd să înceteze, n-avea de gînd să-și dea seama că se întîmplă ceva cu mine, ceva extraordinar, un fenomen de respingere totală, un transplant de ură, fără o riguroasă motivare. Apoi am început să-mi revin, să mă pot folosi de ochi. Lu, cu un cap mai înalt decît ceilalți, pășea ca un urs, indiferent ca un om puternic, și nu puteam înțelege de ce m-a trădat, de ce m-a lăsat în ghearele meșterului, chiar el care făcuse ceea ce-i plăcea în viață, care avea curajul să trăiască pentru a plăti cele 10 kg. de aur, pe care le furase odată, cine știe cînd, cine știe de ce, căci Lu, din cîte știu, n-a fost altceva, decît un miner al dracului de harnic și de voinic. Bogat niciodată.

— Nu! nu! am urlat la meșter. Nu vreau să vă mai ascult, nu știți nimic despre nimeni și despre nimic. Sînteți Iuda și nu vorbiți din punctul dumneavoastră de vedere.

★

Cînd Lu m-a întrebat, asta chiar de 9 august, adică după o săptămînă, la ce înțelegere am ajuns cu Muțiu, eram în ploaț la o masă mare și aproape festivă, nu mă mai aflam la alegere, la încurcătura pe care o fabricasem așa că i-am răspuns pe un ton calm, de om mare și cam obosit de atîta siguranță.

— Meșterul nostru, cred totuși că este un om de treabă, doar că vorbește în numele altora, din punctul de vedere al altora. Cred că nu mă interesează ce-a spus și ce vrea. Dumneata ce zici, grășesc făcînd asta?

— Poate, știu eu? Nu-s meșter și nici altceva pentru a ști adevărul. Bei?

— De ce întrebi aiurea?

Mă bătu pe umăr fără să-mi ofere șansa de a înțelege ceva.

— Al, va fi altfel, anunță el. Odată cu asta, Lu a dat semnalul începutului. Urma ca toți să bea cîntînd și în neștire. Urma ca toți să evadeze, s-o rupă la fugă în altă lume, fără tone de minereu și lămpi.

În scurt timp, m-am pomenit singur și copil și străin, chiar dacă din cînd în cînd, Lu și Mund mă înșfăcau de umeri, urlîndu-mi în urechi, că viața este minunată. N-a fost prea greu să mă izolez total. Capul mi-era limpede și enorm, era ca în 1949, cînd mama și tata (locuiam cu toții în aceeași cameră), mult după miezul nopții, pronosticau reînceperea războiului, iar eu care prin destin mă trezeam tocmai atunci, cînd noi copiii eram în siguranța somnului, așa cel puțin credeau ei, și ascultam și mă îngrozeam, bucurîndu-mă că în curînd vor veni mulți soldați cu puști și cai ca la manevrele din toamnă, și n-o să se observe că sîntem niște venetici într-un sat de oameni săraci și răi.

Ploaștul avea de fapt o formă triunghiulară, cu deschiderea spre bar. Că ploaștul era plin cred că nu vă îndoiți, mai ales că povestea a ajuns la 9 august dar n-aveți de unde ști o latură a triunghiului, era formată din rîul R., alb-murdar, și zgomotos ca o văduvă tînără. Peste rîu, era alt loc de stat și băut și călătorit în nelume. Deci, de jur-împrejurul meu, se aflau doar capete, de parcă s-ar fi răsturnat un vapor cu harbuji. Acolo, între harbujii-capete, stăpînul a douăzeci centimetri pătrați de masă, singur și copil și străin, încercam să fur alcoolului, minunea despre care urla Mund, reușind doar o oarecare încețoșare a mințiî, o oarecare exaltare, uitînd încetul cu încetul de băieții de la Saguna, de Milușca și ceilalți care veneau pe căi imaginare să umple golul din mine, lăsîndu-mă încetul cu încetul, în mișcarea legănată de cîntec a

(Continuare în pag. 6)

Femios

de SEBASTIAN COSTIN

Săgețile-și proclamă desprinderea sonoră
Care se întrerupe în carnea alor mei.
O patimă de nimeni le devoră —
O moarte dăruită mai mult din obicei.

E-aproape-un joc abstract de-a neființa :
Nu-i răzbunare, nici durere nu-i.
Ulise le purta de mult sentința
În însăși repetata întoarcere a lui.

Îl simt cum împlinește această aspră taină
De-a-mprăștia fantomele pe rînd
Și-aud cum se cutremură de spaimă
Cenușa izolată în fibră, fumegînd.

Un rit aiuritor, cu margini sumbre
Unde se pierd defunctele culori
Trimite lent în umbra regatului de umbre
Pe teferii, voioșii pețitori.

Descind în noapte, vai, și mă-mpresoară
Morți tineri cu ploapele arzînd
Pe care-acuma parcă îi văd întîia oară,
Desprinși din învelișul șederii pe pămînt,

Și sînt frumoși ca seceta, în moarte,
De parcă niciodată nu le-au dansat pe chip
Văpăile orgiilor deșarte,
Clepsidre moi, golite de nisip,

De parcă niciodată nu li s-a scurs prin vine
Vinul acela dulce-mincinos
Din arșița podgoriei străine
În care setea lor fu de prisos ...

Dar moartea lor se trece afară din retină,
Mult dincolo de pielea mea de foc.

Eu sînt un pumn de umbră în baia de lumină
Un dureros norac în nenoroc.

Nu pot muri de rana străinelor paragini —
Căci tot ce-ncape-n ochii mei înceți
Sînt doar imagini de abis, imagini
De tineri morți, imagini de săgeți.

Totul e văz și totul e afară,
Ci eu aștept acum înfiorat
Acea săgeată unică, solară,
Din lemn de nuc cumplit, adevărat

Care să-mi sune limpede prin oase,
Trecîndu-mi cîntecul la perigeu,
Definitiva dungă să și-o lase
Pe plînsul meu, pe echilibrul meu.

Vai, ea disprețuindu-mă nu vine,
Și eu trăiesc doar moartea străinilor, și-aș vrea
Să-ți amintești, Ulise, și de mine,
Să-mi dăruiești și mie din răzbunarea ta.

O, ia-mi viața, cruță-mă de soare,
Așterne-mi trupul încă nepătat
Pe-această lespede unde se moare
Voioasa, crunta moarte de bărbat!

Ca într-un somn adînc vreau să te-apropii
Și să-mi străpungi pieptarul cu lancea cea mai grea.
Și eu am ars în preajma Penelopei!
Și eu m-am rezemat de lipsa ta!

Ei toți ar fi putut să mai trăiască
Fără primejdia fărîturii ei —
Doar eu otrava asta supradumnezeiască
N-o mai pot zmulge din rărunchii mei.

Căci știu acum : din toată această stirpe dură
Plecată spre un țărm amăgitor
Eu singur am iubit-o nefericit, cu ură,
Cîntînd îngenuncheat la masa lor.

Și poate, așteptîndu-ți corăbiile arse
Cu văzul ca un abur scurs pe geam,
Ea sufletul o clipă și-l întoarse
Numai spre mine, cel care cîntam ...

Se stinge-ncet priveliștea sărată,
Cad, tineri, cei din urmă pețitori.
Doar eu rămîn, mai treaz ca niciodată,
La viața dăruită în care mă cobori.

Ei se strecoară nevăzuți pe punte,
În aur vechi legenda îi preia.

Doar eu rămîn să tăinuiesc pe frunte
Îndurerat, bunăvoința ta.

Hrănește-ți viermii poftei cu-acest vînat fierbinte,
Ospăț de nuntă nemaipomenit!
Eu plec să-mi gem căderea ascuns după cuvinte,
Eu, neprimit de Hades și alungat din mit.

Dar teme-te! În noaptea de nuntă amînată
Pe care Penelopa ți-o va restitui,
Un zar de os între voi doi deodată
Tulburător se va rostogoli.

Și aerul va-ncepe în jurul lui să-nghețe
Și-o spaimă cenușie te va ținti în loc,
Citindu-ți chipul numai pe una dintre fețe,
Pe cea căzută-n jos, fără noroc.

Îți vei privi femeia cu mari pupile arse,
Vei dibui cu glasul auzul ei, ca-n vis,
Dar simțurile ei vor fi întoarse
Spre-un țărm lăuntric, ție interzis,

Și foarte gol te vei simți deodată,
Pustiu în fața nu știu cărui zeu —
Cînd Penelopa, iarăși depărtată,
Va asculta în aer uitatul imn al meu,

Și strigătele tale în vaier o să treacă,
Și cîntecul o va înlănțui
Înstrăinînd-o iarăși, cu încă o Ithacă —
Un țărm la care nu vei reveni.

ALEXANDRU DEAL

noaptea pentru cei răi

...Copiii nu sînt supuși nici dornici să ne asculte dar sînt teribili de blegi și noi trebuie să fim conștienți de această latură nemaipomenită a lor trebuie să-i mulăm după cum știm și vrem așa cum vrem și cum trebuie dacă n-ar fi blegi ar porni împotriva noastră ne-ar incendia casele ne-ar tortura ne-ar arde și ne-ar face sclavii lor al cruzimii sînt niște bestii minuscule DAR sentimentale echilibru aproape perfect între crimă și posesiune în talerul sting al balanței și supunere spaimă moliciune în talerul drept noi sîntem maturii creerul lucid al dirijării cu puteri neclintite pentru înclinația FINALĂ FIREASCA al mersului înainte, domnul Salamandru vorbește, *copii sînt suflete naive,* toată lumea îl ascultă sau poate că nu, esențial este că nimeni nu te întreabă ce gîndești acum, *ți poți minți ușor bunăoară cel dintr-a cincea, ăla urîtu trebuie strivit cu dispreț sub o privire NORMALĂ-OMENEASCA devine impertinent periculos,* Erg ? Erg simte lipit de piciorul lui pulpa dolofană a profesoarei de caligrafie, o fată unsuroasă și foarte maternă, care poartă chiloți groși și bufanți, Erg îi simte și zîmbește răutăcios, cu buze umede și vinete. Foarte maternă, adică asta înseamnă ceva ce miroase a așternut curat și a bucătărie :așa cum un ministru probabil că miroase a fotolii obeze de piele și a mașini negre, aristocratice, care șuieră pe marile autostrăzi, dar el n-a avut niciodată prilejul să miroase un ministru. Și-ar aprinde o țigară, dar tovarășul director, vrea să spună domnul Salamandru, vorbește, iar doamna Salamandru a devenit un monument de umilință și dăruire ochiul sting îi lăcrimează aproape întotdeauna. Erg își amintește cum în urmă cu un an era nou venit în școală, doamna Salamandru l-a mușcat de un deget. Întîmplare inexplicabilă, după care s-a spălat îndelung pe toată mîna și altădată, în virtutea acelorași fapte ridicule și periodice, al căror tîlc rămîne necunoscut și șters, a surprins-o ieșind din cabina closetului, tamponîndu-și ochii inflamați de pîns, cu o mănușă verde. Și a spus că oamenii sînt urîți, dezgustători și sublimi, ar mai fi dorit să găsească ceva, o explicație poate, dar n-a mai putut continua ideea, pentru că totul i s-a învălmășit în cap, un fel de ghem alunecos și fierbinte ce se rotea lent, ca o planetă ce se mistuie în el și i s-a făcut rușine.

...una din acele nopți amorfe și fericite, terapia somnului animalic, gura deschisă, ușor pentru o respirație liniștită, reflexă — timp de mai multe ore. În zori încearcă să se trezească, chiar dacă nu vrea, chiar dacă se simte profund revoltat de această poruncă a trezirii, dar ORAȘUL și CEILALȚI au făcut-o de mult, el nu poate, n-are cum să-și permită luxul de a-i ignora, este prea slab și nu e nici măcar bolnav, cu disperare trebuie să recunoască acest amănunt. Să se trezească... Dar încearcă senzația intensă de a fi cusut într-o păpușe mototolită, o păpușe pentru mîna unui mînuitor, pervertită într-o mie de spectacole, o mie și una de reluări. Doamne, afară cum ninge, ce încîntător și divin, o orgă uriașă albă, lansînd sunete plutitoare, fulgi transparenți, tandri și tăcuți, așa ceva depășește orice fel de așteptare omenească : sunete vagi și amorțirea. Toate la un loc cu zborul topit al zăpezii, cu scîrțîitul de sub tălpile încălțămintei, o cum îți vin în memorie, Crăciunurile fericite și atît de duioase, cu mirarea și liniștea suverană a cerului : spre obrazul lui casabil, albindu-l. Nobila ungere a celui preocurat și prea bun, cu mîinile întinse spre nesfîrșit, adorare și teamă, înțelepciunea neîntinatului și prealașului. Degetele cu unghiile bîntuite de seceta sîngelui, murdăria de sub unghii alcătuită din tina cea mai obișnuită, tină de îngropat, de ascuns cît mai adînc putreziciunea. Care soarbe nesățioasă sîngele animalelor doborîte și-al oamenilor doborîți sau căzuți, fără să-l deosebească, fără să manifeste oboseală sau preferințe sau respingere. Totul firesc și tăcut, scurîndu-se spre nucleul teribilei sfere..

Părăsește așternutul se îndreaptă spre fereastră. Tălpile i se lipesc pe podeaua rece, mai întîi călcîiul rotund care se turtește ca o pară strivită sub greutatea piciorului și a trunchiului, fulgerînd din roz în galben spălăcit, apoi podul labei și degetele care se împrăștie umilite pe suprafața podelei, gleznele sînt străbătute de vene care se umflă, din albastre se fac aproape negre. Dar inima echilibrează haosul, taifunul sîngelui gonit, inima se strîmbă și giftie aprig. Își întinde corpul care troznește, o clipă nu vede și nu aude, sunetele dispar în uriașa senzație de cădere, nu de cădere ci de sbor fantastic, trupul reanimîndu-se, trupul cu miliarde de zgomote nebănuite în țesuturi, în labirinturile de mușchi și carne, dilatare — topire — moarte — naștere, în zbateri tăcute, nesfîrșite imperii ale vieții și morții, cataracte de transpirație, cratere ascunse ale bolilor, fisuri aburind, dar cine are ochi pentru toate astea ?, și mai ales curajul pentru a le privi. Se îmbracă alene, pieptul lui neted, neacoperit de păr tresare continuu, dîrdîie cu pielea încrîncenată, nu găsește pentru o clipă mîneca înghețată a cămășii și asta îl umple de disperare. Cămașa este ușor boțită, nu prea curată, ajuns în fața oglinzii se vede și i se face lehamite, nu de el, ci de imaginea falsificată ce o oferă epiderma lucioasă a oglinzii, dublată și încă odată reprodusă pe retina lui, mai rece, mai impersonală, scaunele grosolane și culoarea dubioasă a plapumei și pantofii murdari. „M-am săturat de ciorapii ieftini, care se rup mereu la călcîie, și trebuie tot de atîtea ori să-mi procur alții sub privirile condescendente ale vînzătoarei, urăsc batistele de stambă ordinară, urăsc dintele de aur al hausmaisteriței, gura, țegoasă a portarului care salută îndatoritor, zvîcnind în picioare în fața mea, de parcă i-aș putea căsuna vre-un rău ori un bine, și chiar dacă aș putea ducă-se dracului, cu toții la dracu, idioata aia are sutien de burete și trăiește numai și numai pentru sînii ei, cei mai neinteresanți sîni din cîți am văzut, mereu îmi cere bani în împrumut, ar trebui s-o aduc aici, în ghetăria asta și să facem împreună treaba aia cretină și grozavă și așa mai departe..."

. . . . . .

Lacrimile îi curg șiroaie — este cu desăvîrșire orbit, corpul cuprins de convulsiile unui mers nesigur, nu vede, nu aude, și ce se mai întîmplă ? nu se mai întîmplă nimic, unu-doi-trei-patru-cinci, pași orbi, generați de încăpățînare, de fanatică încredere în actul mersului, tălpile rezistă, genunchii rezistă, dece nu și inima, dece nu și ura, toate împinse odată cu limitele, contururile imuabile ale acestui trup. Inima lui intră în spațiul părăsit de o altă inimă, se zbate și ea, în același spațiu, păstrează cu siguranță încă amintirea zbaterii celeilalte inimi, străină, se zbate și ea, jocul continuă... Dîrdîind, cu obrazul încremenit cu mîna stîngă (toate ușile din existența lui le-a deschis cu mîna stîngă) — împinge moale ușa și dintr-o dată este absorbit de o anume căldură, de o anume epuizare și încîntare : localul sau circiuma sau însfîrșit cum se numește această odaie, CAMELIA, cu doi de L. Nimeni nu știe ce simbolizează, poate o femeie nemaipomenită, poate un cuvînt care și-a pierdut sensul, dar ușor de pronunțat, ușor de construit cu limba, aerul, cerul gurii, așa cum animalele emit cîte un sunet în limba lor cinească — dacă ar putea fi adusă aici vorba de cîini —, cu o tandrețe și o dăruire uluitoare, pentru ce nu și oamenii ? nimeni nu-i oprește.

— Ce dorește domnul profesor ? este întrebat.

— Domnul profesor dorește ceva fierbinte, orice — mormăie — uimit Erg și se simte de îndată mai bine, oricine se simte mai bine cînd este un personaj cunoscut, dar ia spune mai clar, ce-mi dai ? Bea din vinul fiert cîteva înghițituri lacome, nu se gîndește la gustul lui, savurează doar dezmorțirea, ființa lui începe să creadă în aerul din jur, începe să creadă în lichidul fierbinte, în minunații și bunii aburi, respirația vieții, el, ca o scoică blîndă și credulă este gata să se deschidă, dacă n-ar fi buzele, întinse și neadormite, păstrînd gustul amar al experienței unui sfîrșit mereu amenințător și necunoscut. Sfîrșitul supraviețuirii... Erg improviza șanse și cataclisme ,poate că și această încăpere o inventase, dar după un timp își dă seama că nu-i singur, atunci cînd ridică privirile, cîțiva inși la o masă (dintr-acele înalte și fără scaune în jurul ei), bolborosesc între ei deocamdată. Nu-l interesează nimic din ceea ce se întîmplă în jurul lui. Poate că a trecut o oră, poate au trecut două. Nu-și dă seama. Bufetierul, pentru că este un bufetier, el nu se va putea numi niciodată barman, din cauza mutrei lui paranoice, mutra cu expresia îndestulată și obtuză, îngrămădită printre gropi adînci și protuberanțe, spinări de grăsimi lucioase, și fire aspre de păr, încîrligate în jurul bărbiei și a gurii, nu vrea să spună prin asta că un barman ar semăna neapărat cu un star cinematografic, dar cel puțin ăia au un aer mai omenesc, chiar dacă sînt sau par, vicleni, blazați, răutăcioși. Privește matahala printre sticle ieftine, alcool-alcool-alcool, chiftele puturoase și *gustări* unsuroase, cu mutra înghețată și gîndurile lichefiate, sălcii, cu fruntea ca bun așternut al morții Erg izbucnește în rîs, pe cuvîntul lui, un rîs sănătos, dacă nu din suflet, din rațiune, rîsul rațional atît de salubru. „Sînt o celebritate", își spune și devine pentru o clipă mutra bufetierului, îi simte gura care i se deschide ca o ușă rea în genunchii lui, propriul lui abdomen crește ca un aluat, se transformă în nasul acela înfiorător, numai ochii nu se deschid în pieptul lui, *nu-i poate deschide,* nu devine decît jumătate din mutra bufetierului, nu o poate realiza în întregime, și un gînd rece și nebunesc, nestăpînit se dictează în el, *simultan în capul acela abominabil,* că dacă ar muri, dacă s-ar lăsa rece și fără suflare, mai întîi în genunchi, apoi ar mai încerca totuși o sprijinire (din compasiune și pentru a produce o șansă minusculă acelui bufetier), în palme, coate, umeri, bărbie, s-ar nărui ca un mușuroi uscat. AR UCIDE PE CELĂLALT, cu siguranță, l-ar ucide...

IERI NOAPTE A FOST UCIS UN COPIL

...mai întîi totul se formă în el ca o indispoziție. Ar putea spune ca o migrenă oarecare. Sau cum ai respira un aer ce amenință să devină alterat cu toate că pînă la sufocare mai este, nici nu te gîndești la o posibilă sufocare, pur și simplu începe doar să nu-ți placă, să te deranjeze, să-ți creeze o stare de ușoară sîcîială, apoi aluneci încet spre greață, apoi o repulsie mai mult reflexă, *Ieri noapte a fost...* și așa mai departe, pînă cînd literele se aprind una cîte una, progresiv și uriașe în tine, U,C,I,S, lumina lor te rănește, îți lovește întinderile sensibile și veșnic întunecate, ca o reclamă a unui spectacol, sau a unui medicament, sensul lor nu l-ai asimilat, dar forma lor e adînc săpată, o geometrie verticală, spații pline materializate, ultima sclipire intensă, albă și orbitoare emană sunetul, zgomotul neauzit de altul, totul se stinge, se topește, dispare în cimitirele de senzuri enorme spații, se afînează, sînt nivelate și liniștea vine ca o zăpadă grea și murdară. Poți oricînd să scormonești acolo important este să-ți amintești de acele cimitire. Poate că zbaterile pe care le simți uneori la suprafață sînt descompunerile acelor senzuri, mumificarea, putrefacția unor spații îngropate...; de asta avea să-și amintească uneori Erg fără a căuta pătrunderea repetată în acele cimitire nedimensionate — cum le numea aproape cu afecțiune.

— IMPOSIBIL — spune — Imposibil, imposibil..." și zîmbește.

Șase bărbați întorc capetele spre el : — IMPOSIBIL, CE ?

Șase bărbați cu capetele întoarse spre el îi spun cu ură : — Adică sîntem nebuni, mincinoși și de neomenie ? Adică NOI nu știm ce vorbim și cum gîndim ? N-avem urechi de auzit, guri de vorbit, umeri de suportat auzitele și spusele și văzutele ?

Desene de MIHU VULCĂNESCU

Ce te încontrezi cu noi, cu zicerile noastre ? Sîntem slabi ca niște mortăciuni ? Nebuni, a ? Întorci ochii peste cap, capul mă-ti, plus zîmbetu lui Paraschivu ? CINE ȚI-A CERUT PĂREREA ? Crezi cumva că n-am văzut sîngele cu ochii noștri ? Că ăla a fost întîiul sînge ginit de noi ? Că noi ne-am ginit ? la sînge așa cum te uiți tu la apă ? Crezi cumva că sîngele-i una cu vinul ăla puturos pe care-l bei tu ? ADICĂ NU POȚI CREDE CĂ SE POATE VEDEA UN SÎNGE CARE NU-I AL TĂU ?

Și l-au sfătuit să facă vira pentru că EI începeau să simtă pofta de a se gini la sîngele lui. Dar Erg n-a plecat.

— Ei bine, cară-te ! și nu l-au lovit, dar l-ar ruga să se care, cei șase bărbați îmbrăcați în lodene vechi, încinși peste mijloc cu șnururi cu cordoane de sîrmă albă, cu ață de manila, ei fiind niște salahori angajați cu ziua la depozitul de cărbune, astfel se explica culoarea atît de neagră a obrajilor. Așezați în cerc au început să-l împingă aproape cu blîndețe ca într-un joc al copilăriei, un joc grav, primul joc al urii, primul joc al sfidării din brațele unuia în brațele celuilalt, suflîndu-i în față mirosul lor de stîrv, aruncîndu-i în respirație stomacurile lor putrede, dinții lor stricați, îmbibați de nicotină. Tutun ieftin și salivă acidulată erupînd la colțuri de buze. A fugit ametit uimit de tăcerea celor care îl urmăreau cu privirea, fără să rîdă vreunul de el și în acel moment nu putea să nu-și recunoască vinovăția, lașitatea și frigul care-l mistuia : nu putea să nu se gîndească la el mai mult decît ar fi meritat-o...

. . . . . .

domnul Salamandru spune : prezența unei pasiuni frustate, cu bună știință, ani și ani, de sentimentul, că drogul erorii, tot așa cum există drogul disperării ori al sacrificiului inutil asta este misia unor tipi și credința lor în această pasiune ininteligibilă pentru o conștiință orientată...

. . . . . .

Sta, minuscula vietate congestionată pradă panicii, cu obrajii și tîmplele dogorîte de incendiul de deasupra lui. Nu exista decît fantastica scînteie ce plana lent, orientîndu-se oarbă peste trupul lui chircit, descriind spirale impetuoase, retrăgîndu-se și revenind ca un blestem împotriva căruia nu poți lupta, pentru că nu-l cunoști. Vedea industria focului și vedea flăcările, apoi cenușa rezultată, în calupuri compacte, apoi, măciată de fisuri profunde, ce se căscau troznind, ca un mîl uscat și în adîncul acelor fisuri, spinarea monstruoasă a magmei și cenușa se revărsa în cascade fosnitoare, cu mișcări dezarticulate de șarpe în agonie.

N-avea puterea să rîdă.

Numai după ce-a închis ochii, s-a clătinat în acel mediu al imaginației lui, a reintrat în echilibrul dimensiunilor firești, a deschis ochii, a ridicat încet capul (așa cum văzuse într-o duzină de filme proaste, atunci cînd eroul înțelege ceva ÎNGROZITOR și ridicarea privirilor exprimă întotdeauna DUREREA, ABANDONAREA și NOBLEȚEA cu care se întîmpină înfrîngerea...), reîntors în corpul lui real, simți cum își umple umerii de sîne, cum pielea se întinde la încheieturi gata să se sfîșie, cum genunchii din rigizi devin flexibili, părul îi căzu lent, ca într-un dans încetinit de retină, pe frunte și în șuvițe lungi peste ochi : focul micșorîndu-se succesiv, retras în salturi egale iuți fixat la cîteva degete depărtare de buzele acelea. El, fumînd, și, în spatele lui, CEILALȚI.

În fața lui Erg stătea El, în spatele lui, Ceilalți... El îi întinde mîna, în mînă un petic de hîrtie :

— Citește !

DOMNUL Y VA MURI
DOMNUL Y NU SPUNE NU
DOAR DINȚII, PĂRUL VOR RĂMÎNE TREI MII DE ANI
O-OOH-OOOH ! PLÎNSUL LUI CRUSS

Cinci băiețandri cu mutrele pline de coșuri, încremeniți și gravi și fioroși și crăcănați cu labele vîrîte în buzunare nu zîmbesc nu știu ce este aia milă, toleranță, părtinire. El se apropie de Erg :

— Sînt Cruss, elevul tău, a șaptea, ce spui la una ca asta ?

— Și ce vrei ?

— Nimic.. atîta doar că sînt Cruss dintr-a șaptea. Ai citit, nu ? Vreau să zic că ți-ai dat desigur toată silința să cîștigi chestia AIA cu atenție... E foarte important.

— Pentru cine e important și la urma urmei ce dorești ?

— Sînt sigur că ai înțeles, nu ? Sînt sigur că ți-e frică s-o recunoști. Așa a făcut și *celălalt,* exact mutra ta. Sînt sigur că ești gata să faci treaba aia nasoală cu niznaiul. Sînt sigur că ai să renunți pînă la urmă.

Cinci bărbați cruzi care știau exact ce va urma. Și Erg care nu avea de unde să presupună măcar, fie și hazardat, ce se va întîmpla.

„...s-ar putea să o pățim, nu spun nu, degeaba ne privești în halul de indiferență, dar noi știm că sîngele nostru și al tău va spăla și va aduce uitarea care înseamnă iertare și aspră ofrandă oferită Celuilalt, tu însăți vei deveni o urmare firească o esență a celuilalt care a fost Micul Vladimir naivul abulicul slabul victima și tot ce vrei : nu ne crezi nu ne va crede nimeni pentru ce gîndim ASA, pentru ce procedăm așa... dar tu, tu și nu altcineva poartă răspunderea și secretul jertfei lui..."

. . . . . .

Dimineața zilei de 27 Noiembrie 196...
Orele 5,36 de minute.

...usa din stînga lui se deschide singură, nesilită de vreo voință umană. Ea se deschide pur și simplu, așa cum un obiect oarecare poate să cadă nearuncat de nimeni într-un loc unde nici o privire nu a pătruns Obiectul va fi întîlnit mai tîrziu de o persoană indiferentă, care nici măcar nu-l va privi probabil. Deci ușa larg deschisă : întunericul poate fi confundat cu o pastă vie, organică ; o carne neagră străbătută de venele și nervi încîlciți ai acestei vietăți. Dimineața și întunericul respiră liniștite — deocamdată.

Urmează intrarea Micului Vladimir : deschide ochii ; aprinde veioza ; în plămîni aerul năvălește cu furia unei cascade înghețate : în fața ochiului sting dilatat cu violență — între timp celălalt a fost închis — se aprinde existența unei mîneci, ce atîrnă ușor șifonată în regiunea cotului, ca un cilindru metalic. Refuză imaginea închizînd ochiul. După un timp îi redeschide. Privirea alunecă progresiv pe întreaga lungime a brațului sting, pe luciul lui crud și umed, pînă la evantaiul palmei, al degetelor răschirate în poziția lor relaxată de picioare de crab. În același timp aude mugetul pretung al pendulei de perete, percuțiile muzicale curgînd și întinzîndu-se în spațiu, ca un lichid sonor, alb și împonderabil. Era captivul umbrelor, al odihnei silnice înghițite în doze uriașe, al somnului sagace din care se smulgea cu țeasta înfierbîntată, tîmplele transpirate, plimbîndu-se cu trupul neacoperit prin cele patru odăi ale apartamentului și luciul albăstrui al corpului gol, cădea în toate obiectele din jur, absorbit de țesăturile grele ale covoarelor, perdelelor și huselor De ferestre nu se apropia. Le simțea pîndirea vicleană și crudă, vibrația melodioasă a sticlei, chemarea lemnului lăcuit lucind stins, lumina venind în fascicole întrerupte ca o respirație a sfîrșitului de toamnă Urmează foamea ca o mînă uscată umblînd prin intestine și în momentul în care el se ridică și sîngele-i năvălește sub pielea obrazului sosesc Ei. Cruss și Ceilalți.

. . . . . .

..și Erg știe că totul e stupid, că mîna lui se sprijină cu disperare de trunchiul acela pe jumătate putrezit, îi lipsesc argumentele ah da, DOAR DINȚII, PĂRUL, VOR RĂMÎNE TREI MII DE ANI, argumentele în fața sfîrșitului sînt jignitoare...

(Micul Vladimir cu gîtul frînt, aruncat în groapa asta plină de pietre poate că mai e încă aici, dar se spune că l-au dus, tot aici voi sfîrși și eu).

..minciunile și abjecțiile cu care ne otrăvești, ne legi limbile ne arzi speranțele, vei plăti și crede-ne voi simți satisfacția de a te răzvrăti împotriva supraviețuirii, de a cîștiga fericirea și inerția obiectelor fragile nemîndare și te vom urma în curînd în momentul în care totul va fi minciună cruzime, ne vei aștepta hrănind spinii și buruienile..."

Și rîsul sălbatec, înverșunat al lui Cruss scurgîndu-se ca o apă în crăpăturile pămîntului. Cruss scuipă scîrbit DACA VREI, POȚI SĂ FUGI, rîde îngrețoșat fercîndu-și palmele de piept, Erg simte cu spatele ochiul căscat al prăpastiei, se întoarce ca și cum ar fi dorit s-o vadă, îi simte chemarea, și întunericul se face de vată moale și fierbinte...

(fragment din roman)

IOLANDA MALAMEN

Întîia

Sămînța carnală a stelei
strecurată fertil
în delirul cîmpiei.

Zei răvășiți
într-o fără nume
dreptate de văz.

Ochii scobeau
tot mai mult
piatra festină a sabiei.

un umăr
a plutit peste nume și tapte
aruncîndu-se-n facere.

Liniște

Toamna
și-a înmormîntat ochil
în cerul injectat
și încremenit.

Intimă frunză
oe gura ta subțire,
anotimp alb și plin
ți îngroapă picioarele.

Singură urîtesc
lumina din praznic
și vin ca un lup
în trupul hainelor tale.

DAMIAN URECHE

Nopți albe pentru zîmbetul tău

Zile abrupte, amestec însetat de pagini
ierboase,
Pe unde urcă decembrie parfumat
de oglinzile tale,
Doamnă de sticlă să nu se spargă
odată iluzia,
Și cartea de joc citită cu degete
umede
Să nu se-ntunece acest miracol
de trestie
Că bate vîntul și se-ndoaie privirile,
Sînt singurul om care mai moare
de trig
Lîngă dogoarea absentă a buzelor
tale
Închide ușile, doamnă, astupă
fereastra.
Cu pămînt din care se fac mînăstiri,
Și zîmbește în somn pentru stelele fixe,
Că dormi frumos si te trezești
frumoasă,
Ca o cutie de aprins mîhniri pentru
Sisif.
Am putea îngrăsa cerul cu atîta somn,
Ce-ți pasă că-n orasul acesta de piatră
simetrică
Mai sînt la modă noptile albe
Care urcă pînă la fereastra ta,
blocată
Cu pămînt din care se fac mînăstiri.

Urmează patima

Acum, după ce ai săvîrșit această zi,
Nepricepîndu-te la minuni mai
luminoase,
După ce au căzut pe scări îndoielile,
După ce m-ai făcut albastru de
alungat lumea,
Coboară încet către norii din
cuierul de cerb,
Îmbracă-te cu unul din ei si valsează
Pînă-ți dispar mîinile și trupul
ti se pierde
Într-un vîrtej amar de noapte verde.

Numai acum mai poti înhăma florile
La o dorință-ncheiată cu dinții,
Numai acum te mai poti răsuci
pe valuri
Pînă se va toci timpul ce-ti
bea urmele,
Ascultînd gălăgia de aur a sîngelui,
Odată cu minutarele ce te arată
pe tine,
Ca pe-o oră ce uită să fie exactă,
Lăsîndu-se-n spaima celui mai
aspru parfum,
Urmează patima, numai acum.

ELISABETA NIȚĂ

Sfîrșit de anotimp

Timpul plutește cumplit
pe lîngă bratele tale,
eu mă rog la arbori
Mă rog necontenit
să te țină
în această culoare
dar se sfîrșește
anotimpul nostru,
anotimpul arborilor —
să-ti fac loc să treci
eu am rămas
într-o nevăzută margine.
Se sfîrșește anotimpul nostru
trist și ciudat
nu mai pot rosti nici o rugă
nici o rugă nu mai pot rosti
pentru liniștea grea
în care-ai plecat.

GRETE TARTLER

Și marea

Doamne fie lăudat
mersul meu cel numărat
pașii s-au sfîrșit în ceață
pînă diacolo n-ajung
fie lăudat albastrul firul
nestîrșit de lung
somnul timpului de ceață
orga ceasului hotarnic
zdrențuită de lumină
în cărări, atît de darnic,

vin la mine fără mine,
cum să recunosc, să cau
și se-adună codrul mării
și pustiul sec de flaut

și-a căzut piatra
în imnul rotund,
inele, inele
și piatra tot cade
punctîndu-mi cărarea
zborul cu mers numărat
și marea și marea și marea.

„Știu, a ceti la infinit aceleași cărți, este a rămîne în urmă a nu fi „în curent" cu „ultimele producții" străine și naționale. Dar lucrul poate că are și un avantaj: Decît să pîndești pe la vitrine să afli „ce mai e nou", ca să fii în curent nu știu zău, dacă nu e mai cuminte să cetești lucruri vechi și bune. Vitrina este o loterie unde, ca la orice loterie, sînt foarte puține bilete cîștigătoare.

Și apoi, o carte recitită, niciodată nu e aceeași. O operă literară e ceea ce vedem, sau mai bine zis, ceea ce putem noi vedea în ea. De aceea, pentru fiecare din noi aceleași pagini conțin altă ceva.

Și cum nici noi nu sîntem necontenit aceeași, și cartea recitită după o bucată de vreme e alta. Incidente, observații, pasaje pe care, nu le-am băgat în seamă altădată, fiindcă erau în sfera unor probleme ce nu ni le pusesem, acum le observăm și le găsim extrem de interesante".

G. IBRĂILEANU

scriitorii în fața bibliotecii

ION, IȚIC ȘTRUL DEZERTOR, RĂSCOALA

La cincisprezece ani, pe cînd eram în liceu, am citit pentru prima oară romanul **Ion.** Natural că am îndrăgit personajul principal, pe Ion, pînă la adulație. Curios e însă că nu l-am disprețuit prea mult pe George, potrivnicul lui Ion. Ura cea mai cumplită, dacă merge o asemenea exprimare cînd e vorba de sentimentul unui adolescent, o aveam pentru Savista oloaga, cea care îl înștiințează pe George de întîlnirea dintre Ion și Florica. Apariție hugoliană, monstruoasă, ea mi se părea că a declanșat finalul cel sumbru. În timp ce Ion și Florica pun la cale întîlnirea lor **„amîndoi întoarseră privirile deodată la Savista care horcăia cu gura căscată și înghițea din cînd în cînd. O priviră înfricoșați, cu o presimțire urîtă, care însă trecu repede ca o nălucire.**

— Doarme, doarme — murmură Florica. Savista respira greu. Sudorile îi curgeau șiroaie pe tîmple, pe obraji. Roi de muște bîziiau în jurul ei..."

Atunci nu am observat și nici nu puteam să observ, înspăimîntat pur și simplu de portretul monstruos: **„...o presimțire, care însă trecu repede ca o nălucire".** Acum remarc că finalul e avansat (într-o simplă notație Rebreanu avansează chiar un roman întreg, cred că în acest sens nu-l depășește nimeni, de nici unde), e avansat deci finalul cel sumbru. El, finalul, e așa cum e tocmai pentru că prevestirea aceea **„trecu repede ca o nălucire."** Astăzi, oloaga mi se pare, dincolo de întruchiparea ei compătimitoare, o ființă perfect morală. Oloaga e chiar un personaj ideal pentru că ea „judecă" fără să ia în considerație nici un fel de circumstanțe. Pentru ea nu sînt clare decît daturile inițiale: Florica e soția lui George, Ion a fost căsătorit cu Ana și nu are ce căuta la nevasta celui dintîi. George o ține pe lîngă casa lui oricum, fără să fie nevoită să-i facă servicii, abia după aceea oloaga trage consecințele „logicii" ei, cînd va fi alungată de Florica.

Mă uimește la Rebreanu, de fiecare dată cînd citesc romanul **Ion** ceea ce aș numi **destinele-perechi.** La început, între oameni pare a nu fi nici un raport, la un moment dat însă ne dăm seama că un personaj depinde foarte strîns de altul. Jumătate din destinul unuia se află încorporat în celălalt, oamenii se împotmolesc sau cad pentru că nu-și dispun de întregul destin. Raportul devine tragic prin neputința concilierii termenilor. Ion-George, Ana-Florica, Vasile Baciu-Glanețașul bătrînul, Belciug-Herdelea. În fiecare dintre ei destinul celuilalt, cel puțin jumătate din el, se află încorporat ca o piază rea. De aceea ei nici nu se pot „lupta" propriu-zis între ei pentru a-și dobîndi fiecare destinul, îi oprește teama. Astfel romanul **Ion** e tragic încă din premiză, asemeni operelor antice. Poate că în sensul acesta el e într-adevăr „epopeic".

În capitolul doi, **Svîrcolirea,** Ion se duce la coasă. Cu o zi înainte îl bătuse pe George, de fapt se „răcorise" după rușinea ce i-o făcuse Vasile Baciu la horă. Pămîntul lor era undeva sus pe coaste: **„Mai urcă Ion vreun sfert de ceas. Locul era tocmai în inima hotarului".** Pe drum apare Ana. Firesc, la optica dată, Ion o vede. O strigă chiar. Fata urcă, ajunge lîngă el. Discută puțin amîndoi. Ion vorbește în doi peri. Naivă, fata pleacă și el, încă nerobit întru-totul sentimentelor sale, are o licărire de logică, foarte vagă însă:

„— Tare-i slăbuță și urîțică, săraca de ea!"

Diminutivele aici sînt excelent plasate. Dar în acest **„săraca de ea!"**, Ion de fapt îi prezice destinul. Aici e acea licărire vagă de care pomeneam. Odată însă ea spulberată, sentimentul revine pe primul plan; **„Rămase cu ochii pe urmele ei pînă ce dispăru la cotitură. Și văzînd-o cum se legăna în mers, ca o trestie bolnăvicioasă, fără vlagă, slăbănoagă, avu o tresărire și o părere de rău:**

— Uite pentru cine rabd ocări și sudălmi!"

Această remarcă ne atrage atenția încă o dată asupra viitoarei victime. Remarca e, repet, la începutul romanului. La Rebreanu, cum spuneam, întocmai ca în tragediile vechi, destinele ne sînt date de la început, ne interesează cum fiecare își mîntuie destinul său. **„Săraca de ea"** a fost deplînsă apriori și deacum ea a devenit nu numai un simplu instrument, cum se spune, ci și o așteptare care trebuie să se împlinească.

Am făcut următoarea experiență: am vrut să extrag și deci să înlătur din acest roman ceea ce se cheamă **„romanul familiei Herdelea".** Năstrușnică idee! **Ion** rămîne un roman stîngaci, poate prea naturalist, și așa e acuzat el puțin de lucrul acesta, în orice caz nu ar mai rămîne nici pe departe romanul pe care îl cunoaștem. Înseamnă asta că cel de-al doilea roman, al Herdelenilor și al lui Belciug e foarte bun și, cuplat cu romanul lui Ion, dau un tot strălucit? Dau un tot strălucit, dar nu pentru că e foarte bun, nici măcar bun. Familia Herdelea nu are nimic din ceea ce ar putea constitui substanța unui roman tragic. Din destinul ei s-ar putea scoate cel mult un roman de rafinament stilistic, cum sînt cîteva în literatura noastră. Al doilea roman, nu sporește deci valoarea primului conținînd cine știe ce, el nu adaugă. Nu adaugă nimic. Al doilea roman e pur și simplu un procedeu artistic de care uzează scriitorul, cum va fi, mai tîrziu în **Răscoala** povestea lui Titu. La prima vedere e un procedeu artistic care ne nedumerește cel puțin, pentru că nu-i o simplă antiteză sau altele pe care le cunoaștem. Prin acest al doilea roman, procedeu artistic aproape monstruos, Rebreanu creează, succesiv, perioade mari de timp în care Ion, Ana, Vasile Baciu mocnesc, au prilejul de a se decanta lent. Lui Rebreanu îi e specific ritmul lent, majestuos, ardelenesc, care a și fost observat. Prin acest al doilea roman, Rebreanu satisface o anumită sete de repaus, necesară eroilor săi, după care aceștia tînjesc. Urmărind tribulațiile amoroase ale lui Titu cu Roza Lang, nenorocirile învățătorului Herdelea, logodna și măritișul Laurei, încurcăturile, la un moment dat, ale preotului Belciug, toate presărate ici colo — ce știință romanească aici! — în corpul romanului propriu-zis, acesta din urmă capătă credibilitate. Între timp — în timp ce urmărim acestea — admitem că s-a petrecut ceva și **„dincolo".** Între timp e un răgaz. În acest răgaz **„dincolo"** se petrece ceva, sau numai admitem că se petrece ceva. Mai degrabă e vorba de această din urmă posibilitate. Lipsind acest al doilea roman, primul ar fi fost prea brutal. Poate chiar insuportabil. Scenele lui s-ar fi succedat prea rapid, la un moment dat ar fi devenit incredibile prin șoc. **Ion** nu ar mai fi dat lui Călinescu impresia că e **„o capodoperă de o măreție liniștită, solemnă ca un fluviu american".** Fără al doilea roman, **Ion** ar fi fost cel mult o înșiruire de cascade a căror muzică s-ar fi anulat reciproc. Solemnitatea ar fi fost înăbușită de zgomot, „cînturile" nu ar mai fi fost „epopeice" pentru că atunci am fi recepționat zgomotul și nu ecoul lor. Cîtă risipă a trebuit făcută pentru aceste ecouri pure!

Numai Rebreanu putea, numai lui i-a stat în putință cel puțin în cadrele prozei noastre, dar eu nu cunosc în sensul acesta un alt scriitor de aiurea, să folosească un asemenea procedeu artistic insolit și uriaș, să folosească un roman întreg ca pe un simplu truc artistic.

★

În opoziție cu George Călinescu, profesorul meu de literatură din liceu, Ștefan Munteanu „vedea" în nuvelistica lui Rebreanu pe uriașul romancier de mai tîrziu, și nu numai **„un observator al proceselor sufletești obscure, aproape bestiale".** Obligat de programa școlară să ne analizeze la clasă din întreaga nuvelistică a scriitorului numai pe **Iție Ștrul dezertor,** profesorul ne-a atras atenția asupra modului cum Rebreanu știe, încă din nuvele, să noteze romanesc. În schiță sau nuvelă, timpul nu joacă nici un rol sau joacă unul foarte redus. Între două capitole ale unui roman timpul e imens uneori, în roman timpul deține un rol de prim ordin (Între altele spus, de aceea le este multor tineri prozatori atît de greu să treacă de la genul scurt la roman, experiența uneori ajunsă la rafinament în cadrul schiței nu i-a învățat totuși nimic asupra felului cum să lucreze cu timpul. Sînt nevoiți deci să-și înceapă romanele de la început. Schița lucrează cu **vremea,** care e statică, romanul cu **timpul,** care e devenire).

Deci, după ce Iție se sinucide de o ramură a pădurii și e găsit dimineața, scriitorul notează, și asupra acestei notații ne-a atras atenția profesorul nostru din liceu, că în cap, în locul capelei căzute jos, se află acum o altă capelă, de omăt. Aceasta e **notația** unui mare romancier: din **timp** eroul a fost azvîrlit în **vreme.** Țeasta lui Iție, caldă cîndva (cînd? căci moartea nu se mai datează în timp) a devenit un obiect, întocmai ca piatra, ca lemnul, pe care zăpada se depune firesc. A mai notat cineva în literatură atît de simplu moartea?

★

Tot Călinescu spune: **„cam tot volumul întîi, luat în sine, este fără interes".** Numai că nu îl putem lua „în sine", cu atît mai mult la a treia sau a șasea lectură. Sînt sigur, simt asta, că la data cînd și-a scris **Istoria** Călinescu nu citise decît o singură dată **Răscoala...**

Artisticește vorbind, **Răscoala** se naște și se dezvoltă din umbrela lui Ilie Rogojinaru. Romanul începe astfel:

„— Dumneavoastră nu cunoașteți țăranul român, dacă vorbiți așa! Ori îl cunoașteți din cărți și din discursuri, și atunci e mai trist, fiindcă vi-l închipuiți martir, cînd în realitate e numai rău și prost și leneș".

Cine e acest personaj care tună atît de revoltat, aproape prevestitor?

„Ilie Rogojinaru sfîrși, giftiind de convingere. Își șterse chelia sfătoasă cu o batistă mare tărcată și își smuci mustața groasă, pleoștită, din care cîteva fire i se încurcaseră, supărîndu-l, la colțurile gurii. Era arendașul moșiei Oleana-Dolj. Slăninos și burtos, cu gîtul de taur și capul rotund, avea niște ochi căprui săltăreți și o figură jovială parcă pornită mereu numai spre bucurii".

Mai teribile decît cuvintele lui prevestitoare sînt cele care i se dau în replică:

„— Domnul meu... domnule Rogojinaru, un lucru rămîne indiscutabil: că noi toți, dar absolut toți, trăim de pe urma trudei acestui țăran, așa prost și leneș și rău cum îl categorisești dumneata!"

Aceste cuvinte sînt ale lui Simion Modreanu și sînt mai teribile decît ale lui Rogojinaru pentru că ele sînt spuse de omul care la sfîrșitul răscoalei, devenit ministru de interne, e cel care face planul de represalii al acesteia.

De altfel, notează scriitorul: **„Arendașul fu atît de uimit că nu mai putu răspunde".**

Pînă aici nu am trecut de prima pagină a romanului!

După alte dialoguri, trenul sosește la București. Oamenii din compartiment își dau mîna, se despart. Spre seară, Titu are întîlnire cu Grigore Iuga la Enache la restaurant. De față mai sînt Baloleanu (viitorul prefect) și directorul Băncii Române, Constantin Dumescu. Se discută aprins **„problema țărănească". După o vreme, „de la masa de alături intervine cineva cu glas familiar:"** E Ilie Rogojinaru.

Discuția din tren se reia, de data asta și mai înverșunat. Rogojinaru face elogiul arendașilor. El: care **„are o veche experiență în privința asta",** cere să i se dea voie să rămînă convins **„că arendașul a intervenit tocmai pentru că țăranul e leneș și nepăsător".** Și, de asemenea, dă de înțeles că cu acest țăran trebuie dusă o politică severă, altfel cine știe ce s-ar putea întîmpla.

Revoltat, Grigore Iuga îi replică, așa cum nu făcuse în tren:

„— ...mi se pare prea monstruos ca un om care trăiește și se îmbogățește din exploatarea țăranului să afirme totuși cu atîta insistență, că țăranul e leneș! (...) Nu ne-a trebuit țăran-cetățean, ci țăran animal..."

După această ieșire a lui Iuga, scriitorul notează: **„Rogojinaru deși avea replica gata, ca să nu mai înveninеze lucrurile, se mulțumi să mormăie ceva în farfuria lui".** Discuția despre **„problema țărănească"** se curmă aici. După alte povești, mai futile, cum cerea și împrejurarea, se despart în fața restaurantului.

„Iuga rămăsese cu Titu. Chiar atunci apăru în ușă (o adevărată piază rea) **Rogojinaru, cu o țigară de foi între dinți, cu o umbrelă străveche la subțioară** (Atenție la umbrelă!).

— Cucoane! zise dînsul către Grigore, cu glas părintesc. Dumneata ești tînăr și te aprinzi iute, iar eu sînt bătrîn și nu mă supăr cu una cu două (v. „planurile"). **Nu știu cînd ne vom mai întîlni** (vom vedea mai jos cînd!), **dar să dea Dumnezeu să nu zici niciodată: a avut dreptate afurisitul de Rogojinaru... Noapte bună!"**

Parcă-i un duh rău, mefistofelic, iar acest **„noapte bună"** asvîrlit în treacăt e mai degrabă un zîmbet cinic, șiret, un zîmbet al diavolului care le știe pe toate.

„Grigore Iuga îl privi o clipă și nu spuse nimic. Familiaritatea arendașului îl sîcîia..." „Coborîră în Calea Victoriei fără a schimba un cuvînt. Se porni (la Sadoveanu acest procedeu apare curent) **un vînt aspru, prevestitor de ploaie rece. Norii se lăsaseră jos, aproape parcă pe acoperișurile caselor. Cîte un vîrtej de aer se răsucea pe stradă, măturînd praful, ridicîndu-l și aruncîndu-l pe trotuare, între picioarele rarilor trecători"** — (Mi-a spus cineva sau am citit undeva că numai din muzică — dacă nu cumva o știi de-a dreptul, Rebreanu cred că o știe de-a dreptul — înveți ce e creșterea și devenirea. Simfonia singură îți arată cum crește materia sunetelor către sens. Muzica te familiarizează cu acest haos al lui „ceea ce nu este încă" pe care ai să-l găsești mai tîrziu peste tot acolo unde e viață).

În sfîrșit, apare umbrela!

„Grigore își aduse iar aminte de Rogojinaru: vezi, el a presimțit schimbarea vremii și a venit cu umbrela..." Hotărît lucru, Rogojinaru e un diabolic, un personaj rar și în literaturile străine, dar de care pînă acum nu cunosc să se fi ocupat cineva. Lui îi stă în putință să prevadă nu doar întîmplările vieții, nu numai cataclismele sociale, ci cataclismele naturii însăși. El e, pe o singură voce, un fel de cor din tragediile antice.

Impresionat de **umbrela** lui Rogojinaru, și după o adîncă tăcere, Grigore e nevoit să conceadă:

„— Poate să fie numai o modă trecătoare („problema țărănească"), **dar poate să fie și o durere străveche care apasă sufletele ca o piclă năbușitoare. Cine știe?"**

„Dumneavoastră nu cunoașteți țăranul român..." prevestea Răscoala; prin cuvintele de mai sus ale lui Grigore ea începe de fapt, începe greu, pe parcursul unui întreg volum foarte interesant, începe enorm de greu ca o desprindere dintr-o nebuloasă cosmică, pentru că **„piclа năbușitoare"** trebuie înlăturată, după o trudă intensă și colectivă. Între aceste două, **umbrela** străveche, neagră, a lui Rogojinaru mi se pare acum că s-a întruchipat într-un corb cu clonț de fier.

★

Tot în primul capitol facem cunoștință și cu Petre Petre! Numai după cîteva lecturi am observat lucrul acesta. De fapt, în capitolul întîi, facem cunoștință cu toate personajele mai importante ale cărții, singurul care nu apare e doar Personajul-mulțime: răsculații. Dar Petre Petre e în fond mandatarul lor. Se întîmplă în primul capitol mai mult decît o simplă cunoștință cu niște personaje. Parțial am văzut lucrul acesta. Considerîndu-le, după puținele date care ni se dau despre ele aici, le putem întui chiar destinul viitor. Apar acele **notații** laconice, zvîrlite la prima vedere într-o doară, egale însă cu destinul. Să ne oprim la Petre Petre, așa cum apare el în acest prim capitol. În casa cismarului Mișu Mendelsohn, unde Titu se duce să-și repare un pantof, se discută bineînțeles **„problema țărănească"** (Ce mare roman al obsesiei e acest prim volum al **Răscoalei!** Numai pentru „uvertură" de data aceasta lui Rebreanu i-a trebuit un roman întreg și a „sacrificat" un roman întreg).

„— Măcar dreptul de-a ne tîngui între noi (zice fiul cismarului, camarad de armată cu Petre), **să ni-l păstrăm, că altfel... Ce zici, frate Petre?"**

Sub ochi o să ne apară ceea ce deacum putem numi o **apariție sadoveniană** (cum, de pildă, în **Orb sărac,** cel care deapănă în acompaniamentul cimpoiului cîntecul mioarei. E a doua oară cînd ceva din Rebreanu îmi amintește, fie și vag, de Sadoveanu).

Petre deci nu poate să **spună** nimic, o exclamație, cel puțin la început, i se pare prea mult.

„Întrebarea o puse militarului care, în colțul cel mai întunecos (aminte la **piclа năbușitoare"**), **pe marginea patului de scînduri, ședea cu șapca pe genunchi, mut, neclintit, parcă ar fi fost de piatră! Surprins de întrebare, făcu un început de mișcare să se scoale în picioare, își luă seama și se înțepeni mai tare pe loc. Răspunse gros, straniu, ca din altă lume:**

— De..."

Toate cuvintele ar trebui subliniate pentru că ele sînt **notații** sînt „sunete" în vederea întocmirii „sensului". **„Ca din altă lume** e, însă, înfiorător și ne trimite la finalul romanului. Ca și în cazul replicii lui Modreanu din tren, și aici cineva rămîne uimit:

„Titu întoarse capul spre el uimit. În întuneric (iar **piclа aceea) desluși** (verb trudnic) **o față osoasă, negricioasă** (Petre Petre e de fapt Ion), **din care scăpărau doi ochi aprinși".**

Și, acum, atenție la mîinile lui Petre și mai ales la capela lui.

„Mîinile mari, noduroase, sprijineau capela pe genunchi, împreunate (!) într-o crispare stîngace, înfricoșate parcă să nu o turtească."

Titu schimbă cîteva vorbe cu el. Între altele:

„— Mi se pare că nu ești bucureștean? — Nu, nu! făcu repede și apăsat caporalul ca și cînd ar fi vrut să se apere de o rușine. Sînt de la țară, județul Argeș." La sfîrșit, cînd cismarul îi spune lui Petre că dacă așteaptă ca boierii să le dea pămînt, atunci o să aștepte mult și bine:

„— Om aștepta, ce să facem! mormăi Petre Petre, coborînd ochii spre genunchi, la capela pe care o mototolise cumplit". Printr-o simplă **notație,** o capelă, cu cinci minute înainte nesifonată, apoi mototolită cumplit, ne arată că între timp s-a întîmplat ceva înspăimîntător. Și n-a fost încă înlăturată din **piclа** aceea aproape nimic. În prim plan nu a fost decît mototolită o capelă, **cumplit,** de către două mîini **„mari, noduroase".**

Capitolul întîi al **Răscoalei** mi se pare compendiul întregului roman, mai ales prin aceste două rînduri care îl încheie:

„Plecînd, Titu dădu mîna pe rînd cu toți. Mîna lui Petre era grea și aspră și reavănă ca pămîntul".

Cel **„din lumea cealaltă"** e un mort în devenire, chiar dacă deocamdată numai mîna i s-a identificat cu țărîna.

★

Am promis să revin la Ilie Rogojinaru. Sîntem iar la gară, în iunie. Rebreanu are predilecție de a-și încheia romanele cu reluarea într-un fel sau altul a începuturilor. **„În mulțimea călătorilor care alergau spre ieșire, Grigore recunoscu pe Ilie Rogojinaru, arendașul de la Oleana. Întoarse capul, parcă i-ar fi fost frică de el.** (Dacă prevestește iar ceva? !). **Rogojinaru însă îl zări și veni glonț, cu un geamantan în mînă, asudat și zîmbitor.**

— Mă mai cunoști, cucoane? întrebă dînsul lăsînd jos geamantanul și ștergîndu-și fața și chelia cu o batistă mare. Am auzit și-am citit ce-ați pătimit! (...) Nu vă spuneam eu că țăranii sînt ticăloși?... V-aduceți aminte?"

Povesti apoi cum a scăpat el cu fața curată, evocînd procedeele monstruoase de care s-a folosit. La reflecția lui Grigore: **„Dacă noi nici dintr-o nenorocire ca asta nu învățăm nimic, atunci...",** Rogojinaru își iese din sărite, **„întrerupse supărat": „Adică ce să învățăm cucoane?... A-i ține mai bine în frîu ori a-i învăța să ne măcelărească pe toți cum porniseră?.. Nu, nu! cucoane! Aruncați în foc cărțile cu teorii și începeți a vedea pe țărani așa cum sînt și cum s-au arătat chiar acum!..."**

„Logica" Savistei (cea care trăgînd cu urechea se umpluse de sudori reci, Rogojinaru e de asemeni mereu transpirat, se vede că le este frică, o frică pe care vor s-o amîne prin prevedere) era umană, chiar dacă puțin excesivă (Savista era oloagă), a lui Ilie Rogojinaru e diabolică și inumană.

Gheorghe SUCIU

(Din „Memorial de lectură")

(urmare din pag. 4)

cînd vine ceața

minerilor, cîntînd și eu, ceva mai fornăit și mai timid, e adevărat, izbind ușurel sticla de scîndura șubredă a mesei, la momentul „hei!". Și poate că pînă la urmă totul ar fi fost în ordine, și-aș fi urlat la urechea cuiva că viața este minunată, că... dacă la un moment dat, harbujii-capete, nu s-ar fi rostogolit spre un loc anume ca un ghiornon. Vai! atît de tîrziu, și totuși a început bătaia de ziua minierului. Doi moși de lîngă mine, mustăcioși și beți, se certau pe numărul morților din anul acela. Ba trei, ba doi, ba unul. Sub un mort n-au coborît. Îmi pusesem în gînd să nu mă mișc de acolo. Cîntam să mă conving că știu totul, că am înțeles tot ce era de înțeles acolo la R., că nimic nu mă mai poate uimi pînă dincolo de **posibil.** Dar cînd am rămas singur de tot, la masa aceea lungă și bătută în pămînt, căzut printre sticle și mirosuri tari, am țîșnit agățîndu-mi cămașa, avîntîndu-mă în masa de trupuri supraîncălzite și agitate, peste care se tîra Jo. De fapt îl tîrau oamenii spre un loc despre care nimeni nu știa nimic. Cămașa îi fusese sfîșiată, pantalonii de asemenea, rînjea, nu depunea nici un efort pentru a scăpa. Pur și simplu se lăsa lovit și sfîșiat și înjurat, fără să observe sîngele de pe brațul drept, nici sîngele de pe obraz, probabil propriul lui sînge nu-l impresiona în vreun fel. Doar ochii, ochii aceea înguști, cu o jumătate de existență în ei, spuneau că totul este știut, că totul este cum trebuie, fiind și mai reci și mai duri. Am avut chiar impresia că s-au oprit și asupra mea, încurajîndu-mă în drumul spre el. Dar se îndepărta mereu, lumea turbase parcă, toți chițăiau și înjurau ridicînd brațele țopăind. Da, și eu chițăiam și înjuram pentru că nu reușeam traversarea. Oh! eram așa de nedrept crezînd că doar eu sînt în măsură să ajung acolo la Jo, care înjunghiase un om. Cei care îl purtau, ajunseseră pe podeț. Podețul scîrțîia, era clar cum pîrîie.

Podețul scîrțîie și se pregătește să rămînă fără balustradă. Între mine și Jo, nu mai erau decît doi oameni, mă pregăteam chiar să aflu ce vreau, ce m-a adus acolo, cînd mi-am dat seama că nu mai am picioare, că mă scufund sub greutatea unuia care venea din spate, pășind peste șalele mele. Era San, șeful de post, se înfuriase și se hotărîse să pășească peste noi pentru a limpezi lucrurile care ameninșau cu un sfîrșit cam complicat. El singur, San, l-a prins de ceafă și de pantaloni, l-a săltat deasupra capului, și așa înconjurat de harbujii-capete, s-a dus cu el pînă sus în deal, unde se afla postul de miliție.

Cel tăiat de Jo, un brădean, a fost dus la dispensar pe brațe, escortat de fetele venite la R. de Ziua Minierului, și care erau foarte speriate, dar nu destul pentru a regreta, că au venit acolo sus.

— Ce oameni?! a spus Muțiu, cînd ne-am întors la masa aceea lungă, aproape festivă și bătută în pămînt. Ce oameni! a repetat el scîrbit, și imediat a făcut același gest de pe drumeag, despre care v-am mai spus, prin care chipurile s-a lămurit și despre mine, căci la acel „Ce oameni" al lui, nu m-am sfiit să-l privesc drept în ochi, cu dispreț, ca pe o muiere, furios și agresiv, și n-am încetat să fac asta, pînă ce nu m-a repezit, spunîndu-mi:

— Ce? Poate-ți place? și s-a holbat.

— Nu că-mi place, dar mă interesează. Mi-e frică de Jo. De o săptămînă mi-e frică de el. Vrea de la mine ceva și nu știu ce, dar asta n-are nici o legătură cu înțelegerea. Poate că Jo este scîrbit de noi toți și de aceea a făcut asta. Oricum, rămîne un „de ce" atît de important, încît îmi vine să renunț la mine. Am fost dat afară din școli, din toate adică, și am făcut cîteva, dar nimeni n-a reușit să explice de ce și cum. Eu asta vreau să știu, și nu-mi pasă de cei dispuși să dea din mîini. Și eu vreau să izbutesc, să fac ceva. Toți care sîntem aici, toți oamenii din lume vor ceva. De ce crezi că eu nu sînt contaminat, de ce-mi ceri să plec în altă parte, la alte școli. Ultima dată am fost acuzat de idioțenie, pentru că mă uitam pe geam ore în șir (doame ce mă mai înfierbîntasem). Nu-mi trebuiesc banii de aici de la R. decît pentru a mînca și bea. E mai bine decît oriunde aici (o să mă pufnească plînsul) și n-o să mă dai afară. Toți m-au dat afară, toată lumea s-a simțit obligată să spună că sînt un netrebnic, un neisprăvit. Poți fi sigur meștere că te urăsc din tot sufletul. Pe dumneata și pe toți cei care vă filfîiți brațele cînd ceva trece peste înțelegerea imediată.

Între timp, la masa noastră, s-a adunat multă lume. Pentru o fracțiune de secundă, m-am gîndit că mă vor înșfăca, pentru a mă purta ca pe Jo și-am ridicat o sticlă, în care mai era alcool. A fost doar o fracțiune de secundă, deci mi-am justificat gestul, prin dorința de a bea. Am băut și am înțeles că nu mai pot rămîne la R., că trebuie să plec în grabă și cît mai nevăzut.

Încă nu se înserase. Dormitorul era gol și dezolant. Ca bagaj, aveam o singură sacoșe, iar ca obiect de preț, un binoclu pe care îl furasem de la Ghio, puțin înainte ca Ghio, să plece, de asemenea, în condiții speciale. Am scos binoclul din sacoșe, l-am privit, l-am învîrtit, apoi cu o zvîcnire, l-am aruncat pe geam, închizînd ochii, în așteptarea exploziei de la întîlnirea binoclului cu asfaltul. Nu s-a produs și a fost groaznic. O imensă insatisfacție, a străcurat toropeala în tot corpul. Binoclul căzuse pe iarbă și n-am înțeles niciodată de ce bufnitura venită în locul exploziei, m-a determinat să cred că sînt un tip sfîrșit și fără șanse, vinovat de tot ceea ce se întîmplase pînă atunci între mine și oameni. M-am chircit, lăsîndu-mă pe dușumea, apoi m-am rostofolit pe sub paturi, zvîrcolindu-mă, mormăind „Înger, îngerașul meu" tînguindu-mă și plîngînd în hohote, așa cum făcea Micaistina, sus pe cuptor. Cînd toți plecau de acasă, mă chema acolo sus, o obligase pe mama să facă un cuptor ca în satul nostru, apoi începea să-mi vorbească despre neamurile noastre, despre casele de acolo. Începea molcom, aproape sfătos, pentru a se aprinde cînd venea rîndul băieților. Cobora atunci în fața icoanei, rugîndu-se, gemînd mai tare pentru a sfîrși bătîndu-se cu pumnii în piept, nu în cap, în piept, pînă ce se înroșea carnea zbîrcită și renunța avînd ochii închiși, o înfățișare de om care a scăpat de moarte, de ceva definitiv, eliberată, în stare să-și reia viața printre noi pe care de fapt ne disprețuia accepînd s-o îngrijim. Eram buni prieteni și-mi spunea adesea: să nu te desprinzi de tine niciodată, niciodată băiețelule, și așa nimeni nu contează cu adevărat.

★

Am ieșit pe coridorul întunecos și murdar. Exact pe cealaltă parte a riului R., se afla postul de miliție. Jo se mai afla acolo. Ploaia era la fel de plin și de agitat. Lu, Mund și ceilalți, firește erau în ploaie, nimic nu se schimbase la R., doar că nu mai puteam sta. Venisem cu Donc, după planurile lui, dar Donc a plecat și el. Dar Jo? cu Jo ce-i? cine-i Jo?

L-am găsit întins, cu pumnii sub cap, molfăind bețe de chibrit. M-am oprit în prag. Încetă să mai rontăie, dar nu se mișcă din loc. Pentru prima dată puteam să-l privesc în voie și să înțeleg.

— Tu ai fost pe galeria aceea veche și urîtă? l-am întrebat eu în loc de salut.

— Te-ai cam speriat, nu? foarte rău că te-ai speriat. Aș fi vrut să-ți spun tot felul de lucruri. Părea îngrozitor de indiferent. Dacă te-aș fi prins în mină, ar fi fost altfel, cu totul altfel. Aici există Șan și gratiile și mortul. Aici exist chiar eu, încă mai exist și-i destul de jenant să știu asta. Uneori nu se mai poate, uneori se încețoșează totul, vine ceața adică, și chiar dacă ai multă putere în tine, nu poți rupe hățișul. Te mulțumești să urăști din toți rărunchii și vezi sînge atunci, și vrei să ucizi, să distrugi, și izbești pereții cu pumnii sau izbești paharele, și-ți curge sînge și nu te potolești, căci tot nu-ți vin sub ochi cîmpiile verzi din copilărie. Momentele acestea sînt extraordinare, se schimbă totul în jurul tău, stările de agregare ale obiectelor, calitățile lor fizice în general. De oameni să nu mai vorbim. Îi înțelegi perfect și ești trist pentru asta, ești și mai descoperit și mai singur și mai crud. Oamenii devin niște vietăți care circulă de colo-colo și sporovăiesc și iubesc sau nu fac nimic, oricum există și știi totul sau asta este impresia ta, și-i suficient. Și vietățile astea, devin de-odată un mijloc de a scăpa de moarte. Aici trebuie să fii atent Al, aici la venirea ceții, trebuie să fii foarte concentrat, aici poți afla de la lume ceea ce nu poate fi formulat, căci chiar în acel moment, un gînd cumplit limpezește lucrurile și accepți din tot sufletul, cu toată pioșenia și credința în Dumnezeu, că dacă vezi sîngele altuia, desprinderea altui suflet de trup, poți da o dimensiune a ceea ce numim cu destulă ușurință viață. Devii în acel moment fantastic de înțelept, domini totul, lumea întreagă se zbenguie prin capul tău, toate bucuriile și tristețile hăladuie prin sufletul tău pustiit și tragi concluzia aceea de o fermitate neobișnuită, că dacă nu ucizi trebuie să mori tu prin forța celui de sus, prin forța aceea obscură pe care noi toți o știm, devenită propria ta voință, dovadă a neputinței față de sunetele, de mirosurile și zbîrciturile materiei. Și-atunci, Al, ce-aș mai vrea să înțelegi, cauți un om pentru moarte și bagi cuțitul în el, și plîngi, și vrei să nu fie adevărat, și vrei să fie, și caruselul se pornește pomenindu-te pe brațele mulțimii care te poartă ba ca în triumf, ba ca în mîntuirea de pe muntele Sfînt. Altfel ar fi fost pe galeria aceea veche și suficient de izolată, pentru a nu fi deranjați de atîtea vietăți, de care și așa, mai m-am izolat, mai mult decît pot dovedi ochii. Acolo pe galerie, ai fi înțeles că toate astea vin din cauza cetii, și că n-am nici un resentiment real pentru oameni, că am vrut să te omor pe tine, că l-am omorît pe brădean pentru a nu mă sinucide. Am curajul să-ți spun toate astea pentru că tu nu vei fi niciodată în stare. Tu nu vei avea parte de ceață. Ție ți-a fost rezervat altceva: postura de popă catolic. Tu ești făcut să suporți totul, să accepți jelaniile altora. Toți vor veni la tine, cu morțile, nu cu viețile lor. Nici un om nu va veni spre tine cu viața, vei avea parte doar de morțile altora. Gîndește-te puțin și te îngrozește. Nici un om nu-ți va oferi viața, viața lui, iar tu nu vei avea ce face cu morțile lor. Vei fi un veșnic popă catolic.

Doamne, ce mincinos mai sînt. Niciodată nu mi-au fost spuse asemenea vorbe. Niciodată Jo, nu mi-a explicat de ce l-a tăiat pe brădean, brădean care l-a urma urmei nici n-a murit, nici nu l-am mai văzut măcar pe Jo. Toate astea, le-am spus eu, cuvînt cu cuvînt către lună ghemuit într-o căpiță de fîn, în ultima noapte petrecută la R., în chiar noaptea de 9 august.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1941

21 August

Încep să citesc „Spaimă și Cutremurare" de Kirkegaard. Și regăsesc drama mea, aceeași : între condiția mea, organică, de viață, și între legătura, uniunea acestei vieți de aceea a unei femei pe care-o iubesc. Nici Kirkegaard n-a putut îndeplini această uniune. Și el și-a pus întrebările derivînd din dreptul lui de-a lega sau nu o viață de a lui, și el a crezut că — devreme ce, în chip fatal va trebui să se despartă de iubita lui — ea va rămîne cu el pe un plan al eternității.

Și Kirkegaard se folosește de un instrument care, în ultima vreme, m-a atras : teologia. Mistica teologală. Ei bine, nu ! nu pot suporta aceste construcții mentale în care se poate recurge cu prea multă ușurință (vreau să zic prea automat, prea dogmatic, nu vreau să înțeleg „ușurătate") la mistică, la imponderabil, la Dumnezeu. Oricît de intens, oricît de grav, orișicît de izbit ar fi trecut prin viața aceasta pămîntească, nu pot crede că Dumnezeu — cînd e vorba de a ne rezolva noi înșine marile răfuieli cu noi și cu lumea — intră cu ceva în acest proces, și mental și afectiv, altfel decît ca o falsă ipoteză. Sau, poate, ca o concluzie a învinsului, a celui ce se lasă dus de-o apă, găsită la-ndemînă, dar care a renunțat la luptă, care s-a resemnat să mai lupte ? Nu, nu ! Dumnezeu, în afacerile noastre biologice și sociale, nu este mai mult decît o noțiune ca oricare alta. Și cînd această ipoteză devine axa vieții noastre, însemnează că noi am început să decădem biologic și am murit demult, pe plan social. Realitatea e prea frumoasă în asprimea ei, pentru ca să-mi pot îngădui s-o ignor printr-o perifrază care e Dumnezeu. Îmi place trînta cu această realitate — dinafara sau dinăuntrul meu, nu interesează ! — și nu vreau să fug de ea, nici să mă refugiez în fetișuri. Dumnezeu, dacă e necesar, mă așteptă el acolo unde trebuie : la capătul drumului.

De ce am ajunge, altfel, atît de tîrziu la Dumnezeu, după ce-am consumat o mie de mii de experiențe de viață ? De ce ? dacă el era în noi de la început ? Nu, Dumnezeu e îngerașul bătrîneții noastre, e sărmanul stăpînitor al epavei biologice și sociale care mai rămîne din noi ; în ea mai înviem. De-aia și vine la urmă, tîrziu. Cînd scriu asta, sînt conștient că tot ce spun poate fi grav pentru mine : și este, într-adevăr, grav.

Mi-aș dori singurătăți **numai ale mele.** Îmi aștept seninătatea de lac fără fund și fără încrețitură de val. Dar ies în stradă ; în tramvaie, la ștrand, pe trotuare, femeile trec, mă ating, le miros, le doresc. Funcțiunile mele organice sînt prea concrete, prea laice, prea directe : nici una din aceste femei frumoase, elegante, dulci, excitante, nu s-ar mulțumi dacă n-ar împărtăși ceva din gîndul meu, sau eu dintr-al lor. Unități vreau, — nu eliminări, nu abstractizări. O, ce bine, ce fericit m-aș simți dac-aș putea reduce totul la o dogmatică a spiritului, fie ea și mistică ! Dar e-n mine un om simplu și cinstit care nu-mi dă voie să-l omor. Și pe care — ca să vorbim teologic — nici n-am dreptul să-l omor.

Dacă e vorba să mă dau lui Dumnezeu, atunci întreg mă dau lui, nu falsificat, nu ciuntit, nu deșertat, ci plin de comunicarea completă cu viața din jurul meu. Nu mințindu-l ! Pacea organică, fiziologică, n-o am. Cum să mă supun cu duhul, cînd trupul se răzvrătește ? Ca rușii ? Acești copii mari ai umanității care nu știu să soluționeze totul decît tranșînd : ori albă ori neagră, — și au dat secta scopiților ? Nu știu dacă Dumnezeu e mulțumit cu asemenea credincioși ; sigur e că Dumnezeu n-are de ce să-i mulțumească pe ei, deși ei au făcut cu prețul vieții lor demonstrația în concreto a ceea ce poate fi dogma tradusă în fapt biologic.

Nu pot fi atît de necinstit cu mine, mai întîi, — și apoi cu o existență a tot și peste toate.

★

Și concluzia (dacă ar fi o concluzie !) a fost una singură : nu știu nimic, nu știu ce pot și ce nu pot, nu știu unde și pentru cîtă vreme sînt cum sînt. Mă aflu, așadar, în plină adolescență. O doresc eu, numai, — sau chiar așa este ? Știu atît : că trebuie să lupt cu mine ca să mă cuceresc, parcelă cu parcelă. Dar să lupt onest și cu muniții destule. Eu rămîn onest și — în toată onestitatea trebuie să-mi spun că n-am depășit nici pe departe stadiul sărac al unui om sărac, cu toate aspirațiile, slăbiciunile și ciudățeniile pe care carnea și mintea și le trimit reciproc una alteia, ca pe niște mingi de tenis.

. . . . . .

11 Septembrie

Încerc (de ce mai încerc ?) să scriu despre un vis. Mi-e teamă. Și mă-ntreb dacă mai are vreun rost ? Să scriu ! Asta o fac, cum se spune, din necesitate. Dar dac-ar fi să mă controlez mai bine, să mă strîng cu ușa, poate că aș recunoaște în toată această treabă (sau în această inerție) și viciul. Sînt viciat de scris, ca de-o boală. Grafomanie... Nu mai pot trăi un lucru — oricît de sublim, oricît de necuprins — fără să-l rîvnesc scris. Nici nu memorez ceva pînă nu-l scriu. Sau, în orice caz, îl memorez mult mai bine scriindu-l. Ce groaznic morb mă paște, ce racilă mă-ndeamnă să mă măsor cu lucrurile fără măsură ale lumii ? Este, însă, într-adevăr, și-n mine o nemărginire : singurătatea. Cu ce s-o umplu, dacă nu cu aceste încercări de a cuprinde alte nemărginiri ?

Toamna este, așadar, superbă. Nopțile, însă, n-au nici un nume. Pînă și Mateiu Caragiale îmi pare neputincios față de tragica măreție a acestor nopți, dintre care cea de ieri m-a copleșit. Ceasurile unu și jumătate. Veneam acasă, pe Bulevardul Carol, între Statuia Rosetti și Mîntuleasa. Veneam, pluteam. Mergeam cu ochii pe cer (și acuma, cînd scriu, îmi dau seama ce uriașă forță e magia acestui cosmos), mergeam printr-un oraș scăldat în penumbre adînci și albastre, violete aproape, niciodată negre, statura caselor se ridica prin bucățile de argint mort ale lunii, ca niște creste de pădure de piatră.

Orașul dormea, stătea, stătea mereu, într-o imobilitate care te duce negreșit la întîia zi de după potop, la întîia zi de la facerea lumii, al cărei singur — da, singur ! — supraviețuitor eram. Nici nu mă mai miră blocurile și liniile de tramvaie, și porțile forjate, și balcoanele, și trotoarele ; totul e un oraș pe care un cutremur l-a scufundat în mare și un altul l-a scos îndărăt, spălat de orice murdărie omenească, ireal, cristalin în străvezia lui obscuritate. Un oraș în care toate cîte sînt, sînt numai pentru frumusețea lor, dezbrăcate de orice rost utilitar — și cum ar fi putut fi altfel, cînd cerul și pămîntul, pămîntul acestui București, făceau atîta de bine pereche ! Mi-aduc aminte mai multe vise din copilărie, puține. Da'e-ntre ele unul pe care-l port întotdeauna în mine, cu mine, și care nu știu dacă, el singur, nu m-a ținut pînă astăzi în viață, — un vis pe care nu l-aș fi putut povesti, pe care nu-l voi putea povesti niciodată decît à propos, decît în legătură cu altceva care să-mi semene, care să-mi permită cît de cît o apropiere de realitatea lui indescriptibilă.

Ceva se petrecea în lume, în cosmos. Era un hotar, un țărm, un mal, — și marea, oceanul, o bătrînă pădure de lavă și ape se scutura peste marginile acestea, le-ncăleca și iar se trăgea, fugea, într-un virtej și-o legănare de fantastică prăpastie neagră, ametitoare. Pluteau pe apele acestea negre-violete, dar de-o mobilitate spăimîntătoare, alge de lumină, meduze fosforescente, o întreagă faună pe care mult, mult mai tîrziu, aveam s-o învăț din cărțile de școală și — mai tîrziu încă — s-o bănuiesc în pînzele de apă ale unei mări adevărate.

De unde veneau în visul meu aceste elemente, în visul meu de copil, dacă nu din aduceri aminte ale cărnii, ale unei legănări de vietate marină, încercate cîndva în pîntecul matern, în marea și ascunsa realitate primordială a biologiei, în această dulce închisoare a burții mamei mele ?

De partea cealaltă însă, acolo unde marea nu mai înainta, nu mai putea înainta, era o zonă limpidă, albă, de sidef, strălucitoare și mată uneori. Pe acest hotar mă zbăteam în somnul meu și ieșeam din valurile negre-violete, din adînca și muta viltoare a valurilor, ca să mă arunc cu o voluptate sălbatică pe țărmul de lumină sidefie. Dar valurile mă trăgeau îndărăt, și iar cădeam în viltoare și — ce-i curios ! — niciodată nu țipam, căderea era pentru mine un prilej de noi încercări și de noi plonjeuri, ca să ies din nou la țărm, — și iară, și iară... Așa am trecut dintr-o realitate într-alta, în realitatea fără contur și nume a visului meu, și singurele lucruri care ieșeau cu mine, pe țărmul de lumină, erau acele minunate vietăți marine, luminoase, fosforescente, sclipitoare, pe care parcă dorința mea le aduna și le trăgea odată cu mine.

Visul ăsta m-a străbătut, am luptat în el, m-am ostenit și iar l-am început, — dar imaginea aceea a mării fără zgomot, a unei mări care se repede și se întinde, și spală și afundă într-o deplină tăcere, într-o tăcere de vis, rămîne cel mai grav, cel mai desăvîrșit tablou din mintea mea, un tablou de nesters.

Aseară, ochii mergeau pe cer, și orașul ieșea dintr-o mare tăcută, iar deasupra lui, cerul negru-violet, marea aceea din visul copilăriei, îl înghițea, îl îmbrățișa, îl scăpa și iar îl prindea, îi mîngîia creștetul de păduri de piatră, și tot și toate cîte fuseseră odată-n-trînsul muriseră, nu mai erau, n-au fost niciodată, și tot ce rămînea în adînca intersitate a cerului, a acelui cer violet și negru, care era adînc fiindcă era dedesubt, erau meduzele, scoicile, algele mărunte, luminoase, de-o strălucire roșie, albă, albăstrie, erau stelele mici, într-o mereu clintită legănare, și peste toate, dincolo de toate, o limbă albă, sidefie, de străluciri de gheață, un nor imens, un nor alb, întins ca o limbă de nisip, de pămînt calcinat, de argint, se legăna pe valurile negre-violete ale mării din cer. Eu însumi cercam să străbat aceste două lumi, acest hotar, mă zvîrleam cu brațele-ntinse pe cer peste planete și nori, — o, norul acela singur și lung, acel pămînt al făgăduinței, acel nespus de dulce Canaan ! — eu însumi, rotund și ciunt, mă zvîrleam prin întunericul profund și bogat spre țărmul luminos și sterp al norului, eu însumi eram Luna, aceasta nebună, această unică realitate a unei nopți întregi, a celui mai teribil vis din cîte-am retrăit aevea vreodată, din cîte se mai pot vreodată pe lume retrăi.

Și Luna trecea peste marginile norului, și se-arunca ea însăși, cu o voluptate în care o recunoșteam pe-a mea, în apele vineți- violete-negre ale mării din cerul senin, cu meduze și scoici și lauri de stele, și sălbe, — o, cît de adînc cădea Luna, și eu odată cu ea, și eu mereu lunecam, lunecam, — și toată această lume era a mea, a copilăriei mele, a visului meu fără margini — și norul venea după noi, după Lună și după mine, și, din nou, apele mării, ale cerului fugeau, se trăgeau și iar năvăleau, dar Luna, ea însăși, ascultînd de un îndemn mai tainic, fugea de pe țărmul de o rece siguranță al norului alb și se arunca în marea cea neagră-violetă a cerului întunecat, și stelele dansau în jurul ei, o sarabandă, o alunecare de fluturi și vietăți marine, luminoase și orașul dormea-mpietrit, neclintit, sub o jumătate de lumină și-o jumătate de umbră, orașul era o stranie și minunată pădure de piatră, din care plecase orice vietate, pentru totdeauna.

coame de bronz

de BUCUR CRĂCIUN

De bronz coclit, bivolul mai întunecat era mai înainte, țeapăn, statuie, țeapăn ; cum se vedea din josul străzii strîmte, ardelenești. Și celălalt cu un pas mai îndărăt.

Acolo, în capătul străzii, din partea stîngă, soarele răsărit le aurea coarnele și spinările, întîi celui din față, dar mai întunecat celui din dreapta. Pe muchia coamelor și țiglele se înroșiseră și ce era atins de soare se colora ca un rug ce-și stinge dogoarea, roșu spre vînăt, prea dimineață ca lucrurile să înhațe gînduri clare. Întîi a fost pustiu, numai după o vreme (aproape un ceas după patru) pe lîngă zidurile înghesuite de cineva de demult, oamenii din susul străzii strecurați dintr-o dată spre josul străzii se adunau unii lîngă alții, acolo. Se încălzeau de frigul zorilor, căci ajunși îmbuliți răsuflau unul de la altul, pînă au putut vedea cu toții. Atunci văzul li s-a urcat nehotărît prin gangul caselor umede, era liniște și nici răsufletul nu se mai auzea. Nici pasărea lui Cucu nu se vedea, nu se auzea. Aproape în mijlocul lor, acolo în josul uliței, cișmeaua de fontă înaltă, tuciurie și groasă răspîndea frig greu și horcăia ca un înjunghiat.

A cîta oară văzul li se oprea de acolo, din josul uliței, între coarnele driganelor și pe spinările lor de bronz, aurii. Și iarăși soarele scăpără aprins, acolo, pînă-i orbii, și altă lume atunca atuncea, deodată, îndepărtîndu-se ; cu cerul și coarnele, (cînd strada se lungea pînă ce ei, bivolii cu scăpărări în coarne, se făceau mai mărunți ca o gămălie). Și altă lume cobora apoi, de-a rîndul, așa deodată, pînă cozile vînoase de bronz se lipeau de vîrful genelor celor strînși. Și lumea aceea tremura, ca de dincolo de un foc. Și mulți trăgeau pleoapele peste luminile ochilor. Apoi iar strada se lungea, din nou, și se oblicea ; și bivolul din față rămăsese mai în față, tot cu un pas, cel din urmă tot acolo rămase pînă ameții ei ochi le lăcrămau boabele mari și încete și poate prea reci). Și iarăși cei care aplecaseră ploapele ca sub vînt zăceau cu privirile pe apropierea aceea iute și domoală, și tot așa pe urcarea depărtată a capătului străzii de sus. Coarnele și cozile, bronzul coclit (mai clare ca orice altceva dimprejur) ca un tren fulgerător apropiindu-se și pe dos, cum le-ai vedea culcat pe spate, între traverse, veneau, veneau, veneau ; plecau, plecau, plecau.

Și ca și o năvală de sînge în creier vîrful îndepărtat al străzii se umfla și se micea, mai domol ca răspîndirea norului. De prea aproape bivolii li se atingeau de bărbi ; lumea mai tremura, cu bătrînul lui tată-meu înainte, drepți. (Era la patru dimineața în josul străzii, și pe deasupra casei lui Leonora mai ales, soarele dădea foc la coamă, vulturul ei stătea îndoit pe horn. Și atît, încolo frig și nici cea mai ușoară smucire ; ca niște lacăte prea vechi pentru chei, schimbate tîrziu.

Cineva nu mai cunoștea pe altul de lîngă el și acela pe celălalt și lumea aceea chiar tăcea deplin, fără să mai tremure cu adevărat, să se vadă cu adevărat. Fiindcă astea au fost deodată. Atunci.

Din sus, mai în jos de bivolii poleiți de soare pe greabăn, de după grămada de bolovani a lui Matei, porcul (cred acum că ieșise din casa părăsită) venea tropăind ca un mistreț și se umfla.

Atunci era cu o jumătate de ceas după patru, prin zori. Cobora și mormăia (încă foarte neclar, prea departe poate) dar venea iute, și mîța neagră a Leonorei și-a lui Șapte puteri fugea înaintea lui scofîlcită și neagră, și grea. Porcul venea ca o piatră mare hurducăind și mîța a făcut o întoarcere bruscă și a început să urce, a trecut de drigane, a sărit încă mult (parcă mai mult în același loc) înalt, țopăind, pînă a ajuns-o (se mai auzeau mormăielile porcului, clare, și erau niște înjurături, numai înjurături și o dată sau de două ori s-a auzit : ceasule, ceasule du-te în pod la can...) și apoi a țîșnit înainte și el, umflat, pînă ce a cotit.

Exact atunci, dincoace, tată-meu terminase să-și lege cu sîrmă locul unde i se rupseseră cismele din talpă, lîngă călcîi, și în partea din afară a tălpii, și urca scările din țiment, și mama tremura cu mîna și cu luminarea și-l ruga să vadă dar ; ce e, ce e, nu se poate, și unde e bătrînul (mă întrebam, oare mai rămăseseră și alții în case, atunci, sau eram singurii). Într-adevăr, ușile lădițelor din pod erau deschise (tata le găsea deschise atunci). Și ușa podului, verde, era deschisă dinainte, și pînia de la gramofon scoasă pe jumătate prin țigle, pînă în curte la Didine (de prindea soarele în ea, atîtea ceasuri și se vedea cum razele intrau pe acolo). Ușile erau deschise și tata s-a băgat în dulap pînă la brîu. Nu era nimeni, a strigat să-l audă mama, de jos. Luminarea era groasă, vedea unde intra cu ea ; nu era însă nimeni, nicăieri. (Închisese ușa dulapului și acesta se deschisese după ce a trecut cu cîtiva pași mai încolo). Închise ușile lădițelor și prin gramofon lumina trecea cernită de casele păianjenilor. Avea acolo acea minunată mișcare tangibilă, spre mîinile lui care închideau capacele de scînduri îndoite. Începu să coboare și atunci se uită și în urmă, (era deja cu talpa cusută pe prima ramă a scării) și văzu iar toate ușile în urma lui deschise și-n lădițe intra cerul, tremurat, prin gura de tablă a pilniei (sub ea aproape, sub razele soarelui, colivia lui Meoiță stătea goală și aceeași de atîția ani). Cînd coborîse, ochii îl dureau groaznic, fiindcă acolo fusese atît de întuneric ; și-și ținu încă multă vreme ochii închiși. Mama-i luase de mînă și-l ducea ca pe Maruța oarba, în casă, să vadă ce-i și acolo, și mîna îi tremura pe luminare și plîngea de frică.

În curtea mică (avea zidul cenușiu, dinspre stradă pe vremea aceea, înalt de cinci metri și scara în zid, făcută anume în tăietura de acolo) claviru stătea întors, cu clapele pînă la ușile ce dădeau în podul șoprului ; înalt și subțiat (și de mult crezusem că l-am uitat). Mama s-a uitat acolo înainte de-al băga de cot pe tata, pe ușă ; fața i s-a făcut ca varul. Astea toate, am mai spus, veniseră așa, deodată. Și ce se întîmplaseră cu ușile și cele ce iar se întîmplau, ce vedea iar, toate o amețeau cumplit. Și mai ales simțea durerea celor ce nu se înfăptuiseră (Ea nu ieșise cu bătrînu). Se uita și-l vedea. El era cu picioarele pe gardul dintre curți, cu tălpile. Cu mîinile era pe clavir (Se gîndea atunci, chiar cine întorsese așa clavirul acela hodorogit, cine l-a așezat cu coada în cer peste șopru). Cum stătea așa bătrînul, pe lîngă el aburii dimineții pluteau groși. Era între gard și clavir, la doi metri deasupra cuștilor cu șoareci vechi prinși de atîția ani ; cuștile albe de găinat. Umbla, nu cobora, nu urca, umbla cu tălpile pe gard fără încălțăminte și numai în izmene ; cu mîinile apăsa peste clavir și sunetele care se nimereau erau surprinzătoare, poate fiindcă nu ieșeau regulat, se nimereau. Fața lungă și mare îi stătea ca pe o pernă. Dormea sau cînta, vedea mama. (Cînd se trezise, sau din seară venise acolo, gîndea mama, cînd oare). Întrebările mamei tăceau, doar privea. (Era dimineață poate de asta) Albă ca varul, odată se întorsese repede (se uitase peste tot, doar o clipă). Apoi intră împingînd cotul tatălui meu, soțului ei, el părea a fi aproape orb. (Și cîte mai avea să ne dovedească, noroc că nici unul nu știa atuncea încă nimic).

Afară strada rămase mai lungă și mai înclinată, poate pentru cei mai mulți. Și chiar, căci bătrînul stătea acolo tot înainte, în față și privea încă și el. (Părea după soare, trecut aproape de cinci). Tot atunci, noi am intrat în gîrlici, (numai băieții din strada noastră) de acolo prin chepeng am intrat în tindă la Si (Ne adunasem devreme cu toții în șura lui Si). Tinda era plină, galbenă de lobenițe, mai ales pe margini. (Dacă-am putea povesti clar ce-am văzut atunci la Si). Dar precis știam că Si a întins mîna și l-a scos ; avea becuri și după ce au întors de butoane s-au aprins și aparatul a început să uruie și cînta. (Îndărătul lui uruia ceva și tot timpul aceasta s-a auzit tăgădui, că ne-am speriat, ca niciodată ne-am speriat.

Seara bătrînu stătea la masă cu capul în palme, cu coatele înainte, pe masă. Era mai bătrîn cu mult și era zdrobit, dădea din cap în părți, parcă tot zicea nu. Ușile scîrțiau și se deschideau încontinuu. Tata, cu ochii închiși intra și atunci pînă la brîu în dulapurile acelea vechi, mai departe. Toate erau niște dulapuri de tot limpede). Am ieșit în stradă prin gîrlici (după ce am ascultat). Noi poate știam (Si niciodată n-a văzut aparatul la ei pînă atunci, nu-l știuse). Poate noi după ce-am ascultat, știam, dar cum puteam să le-o spunem. Am intrat între ei și i-am scuturat și nu am plecat iute dintre ei. Nu se mișcau, toți zîmbeau ca niște îngeri și stăteau înțepeniți, acolo, în josul uliței. Încolo nimic, nu se înmuia nici unul (noi trăgeam de ei, cît puteam, să le spunem). Bătrînu, cînd am ajuns în față, pînă unde știam că ar fi, nu mai era. Doar urmele lui, ale tălpilor i se conturau clar în praful acum auriu de soare unde stătuse înțepenit. Apoi l-am văzut imediat, întins lîngă bolovanii lui Matei. Și auzind mormăiala porcului, i-am făcut semn cum am putut. (treceau rațele sălbatice deasupra curții lui Boghea și rațele lui într-un urlet nebun, deznădăjduit, au spart pustiul acela de frig și liniștea, cîteva minute). Dar acolo bătrînu stătea lungit încă. Stătea întins, și pe partea dreaptă soarele îi lumina zeghea sa brună în auriu cenușiu. (Era întins dinjos de driganele de bronz). Cînd am ajuns aproape de locul acela, bătrînul era tras în curtea părăsită (de acolo Matei plecase la aproape cincizeci de ani). E drept ne strecuram pe lîngă case. De fapt, într-un fel nu puteam zestre mucegăite și pînă atunci uitate de toți. Și mama săraca îl ducea de cot și încă mai plîngea. (Le vedea cum după tata ele iar se deschid și le auzea). Casa noastră era mai în josul străzii, lîngă noi stăteau Didinele, și ele toate patru erau în curtea noastră și mai aproape de ușa încăperii unde stăteam. Și mama le-a auzit, vorbeau unora că bătrînu și-a scos drăcușoru din colivie, din pod, pe cocoașă. Ceilalți oameni stăteau în curtea mare și pe gardul dintre cuști erau agățate cam o mie de lăzi ce scîrțiau din balamalele vechi și-n care tata intra pe rînd cu luminarea, și mama-l ducea la fiecare. Nu se vedea de ele în curtea mică (tot atunci, mama, pe înserat era, s-a dus și a privit printr-o crăpătură de ladă în curtea mică și s-a întors iar, albă ca varul și tremurînd). Bătrînul stătea încruntat cu ochii în căușul palmelor și dădea într-una din cap. Și bătrînu Si veni din curtea mare și se așeză lîngă el și după asta veniră încă vreo cinci. Se aplecară înainte, coatele aproape li se întîlneau, se atingeau, și poate că plănuiau. (Multă vreme rămaseră așa, aproape nemișcați). Bătrînul, într-adevăr parcă scria cîteodată cu o mînă sau desenau ceva fiecare.

Noaptea se lăsa încet cu cerul violet și cu stele rare. Am ieșit încet pe portița mică și am ajuns în șură la Si. M-am întîlnit cu toți, am trecut prin gîrlici și am ascultat iar cîntecul și uruitul de la aparat. La butoane știa doar Si (dar nu-l mai văzuse, ne-a mai spus, iar, atunci). Am ieșit cu toții prin curtea lui Si, pustie, fără vite, deja, fără găini, cu nimeni acasă, părăsită. Am ieșit în stradă. Cel din josul străzii mai erau doar patru ; stăteau la doi metri aproape unul de altul, drepți, păreau înțepeniți. Nu era lumină în dreptul lor. Doar cișmeaua de fontă, ungurească, șuiera ca un balaur sub calul Sfîntului Gheorghe. (Mă gîndeam că și Leonora o fi plecat de acasă, mă miram, și vedeam ce pustie i-e casa). Dar parcă cei cîțiva rămași păreau pînă la urmă că privesc în susul străzii. Ne-am întors fețele într-acolo și noi. Și le-am văzut pe amîndouă drigranele, luminate, aurii, în jurul lor noapte, pe ele lumina mai tare ca ziua, coarnele scăpărau și mai mult, ca niște faruri de pe Măgură. Una era mai în față cu un pas și una mai îndărăt. Coarnele li se vedeau în culmea străzii și erau atît de luminoase chiar cum le vedeam, dindărăt. Strada însă începuse să se lungească, pînă ele s-au văzut iar neclare, cît două puncte de lumină de pe cer. Apoi se apropiau iar, repede, pînă cozile ne atingeau ochii, vînoase, bronz rece. O oboseală și o durere ne cutreiera ochii, și trupul și picioarele mai ales. (Ca un curent). Stăteam între ceilalți ; și noi depărtați. Și nu știu cînd ne-am dezmorțit din înțepeneală, a doua sau a treia dimineață ; eram tot acolo și soarele era cum e pe la șapte sau șase, și cu ceva căldură. Și bătrînu, somnambulu, cu Si și cu ceilalți, printre niște sfori de cînepă legate între porți pînă în susul străzii, trăgeau cu o cretă albă linii pe ziduri și pe pămînt și imediat întindeau și acolo sforile (pe unde trăgeau liniile le întindeau). Dincolo de ei, doar țesătura de sfori între case și porți, tot de ei întinse, și nimeni, pînă în capăt. În căruța din dreptul lui Matei parcă deslușeau clipind, nedumeriți, tot ce apăruse pe strada noastră în timpul acela, pe stradă și-n case. Bătrînul somnambulu, o trăgea în sus, printre sfori, ocolînd. Măgura îl primi ca o matahală, prin gura străzii de sus ; cu căruța și încărcătura. Ceilalți, lipiți de ziduri, priveau cu glăji afumate la ochi, și un soare atît de vechi le încălzea mîinile și tot, ca primăvara cînd soarele se dă după lună. Mama și tata pregăteau căruța pentru tîrg și tata fluiera încet. Din susul străzii, ca pe o iarbă verde, de primăvară, vărul meu cel șchiop și bătrîn cobora tropăind, în capătul unui șir de fete și feciori, cu risete doar în ochi, bătînd pămîntul cu o minge albastră și mare. Veneau sărind pe cîte un picior, toți șerpuind printre sforile de cînepă și cîntau. Și soarele îi învăluia pe toți. Cîntau un cîntec de fanfară, prelung (dar ce bucurie). Cobora așa vărul acela, în capătul șirului șerpuitor, de departe. Casa lui Matei tot acolo, acum era plină de bolovani, căptușită.

Așa ne-au zis, înainte, s-o vedem.

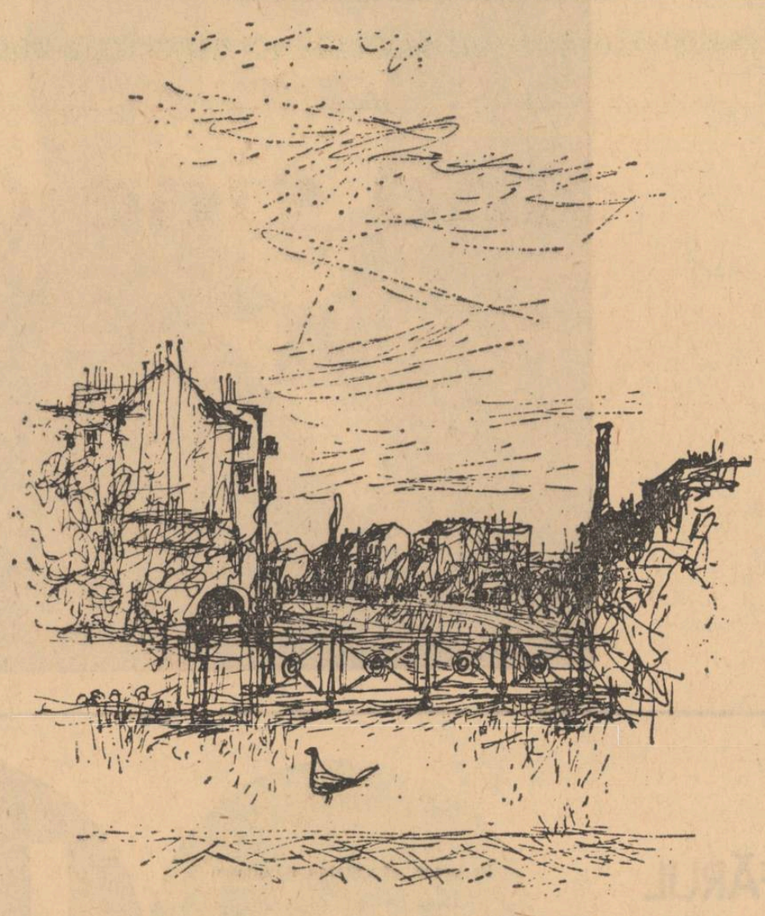

Desen de MIHU VULCĂNESCU

REDACTORII ȘI COLABORATORII REVISTEI „LUCEAFĂRUL" FELICITĂ REVISTA „IAȘUL LITERAR" CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 20 DE ANI DE LA APARIȚIA SA

heinrich von kleist

Penthesilea

PERSONAGII :

PENTHESILEA, regină
PROTHOE
MEROE, principese ale amazoanelor
MAREA PREOTEASĂ A DIANEI
AHILE
ODISEU, regi ai poporului grec
DIOMEDE
ANTILOHUS
Greci și amazoane.

Locul acțiunii : un cîmp de bătălie lîngă Troia

Își fac apariția : Odiseu și Diomede dintr-o parte — Antilohus din cealaltă, suita.

SCENA I

ANTILOHUS : Regi, bine v-am găsit ! Ce mai e nou
de cînd, deunăzi, ne-aflam la Troia ?

ODISEU : Rău, Atiloh. Zăreşti pe-aceste cîmpuri
oştirea greacă şi cea amazoană
cum se-ncleştară ca doi aprigi lupi
şi nici nu ştiu — pe Jupiter — pricina ?
De nu azvîrle Mars, cu indignare,
ori Deliotul sceptrul printre ei
şi tunetele nu-i bolovănesc,
s-or prăbuşi în moarte încă astăzi
încrîncenaţi cu dinţii-n beregată.
Aduceţi-ne apă-n coif !...

ANTILOHUS : — Urgie !
Şi ce poftesc aceste amazoane ?

ODISEU : Ahil şi eu, la sfatul lui Atrid
porniserăm cu ceata mirmidonă,
fiindcă, se zvonea, Penthesilea,
şi-ar fi-nălţat în codrii sciţi oştiri
de amazoane încinse-n piei de şarpe
ducîndu-le prin munţi, trecînd viroage
şi-atît de-nflăcărat dorind războiu,
încît în Troia, Priam sta-ngrozit.
Iar Deiphobus, acel priamid,
ar fi sosit la fluviul Skamandros
din Ilion venind cu ceata lui
să-ntîmpine regină şi-ajutoare
în chip prietenesc. Noi ne grăbeam
să ne-aşezăm în drumul legăturii
nepotrivit unind nişte potrivnici.
...Şi marşul şerpuind, străbate noaptea.
Dar dimineaţa, către-ntîi zori,
mirarea ne-a fost mare Antilohus
cînd pe cîmpia care s-a deschis
văzurăm amazoanele ; luptau
cu iliacii. Iar Penthesilea
gonea înainte-i rînduri de troieni,
ca viforul prin zdrenţele de nori,
de parcă dincolo de Helespont
voia să-i sufle, jos de pe pămînt...

ANTILOH : — Pe zei, este ciudat !...

ODISEU : Ne-am strîns atunci
să ţinem piept furtunii prăvălite, —
troienilor ce năvăleau spre noi
ca-ntr-un atac. Şi zid unirăm, suliţi.
Privelişteа văzînd-o, priamidul
a şovăit. Iar noi, la sfat, pe loc,
am hotărît să salutăm regina.
Ea — goana victorioasă-şi domolea.
Ce poate fi mai bun gînd, mai firesc ?
Atena, de-o-ntrebam, ne-ar fi şoptit
acelaşi sfat prea limpede-n urechi.
Pe Hades ! Trebuie fecioara asta,
picată, în armură, ca din cer
drept printre noi, vîrîndu-se în ceartă,
ea trebuie cuiva să-i ţină partea !
Şi nu-i firesc prietenă s-o crezi,
cînd teucriţilor le e duşmană ?

ANTILOHUS : Păi, altfel cum ?... Nu-i altceva...

ODISEU : Prea bine...
Deci, eroinei scite îi aflăm,
Ahil şi eu, războinica splendoare.
Căci o găsim în fruntea fetelor,
în poale scurte, coif cu lung panaş,
iar calul ei, sub purpură, bătea
pămîntul, mişcînd ciucurii de aur.
Obrazul mîndru dar de nepătruns
spre ceata noastră gînditor privea
de parcă am fi fost ciopliţi în stîncă !
Din palma mea întinsă, pot să jur,
pricepi mai mult decît din chipul ei.
Cînd, ochii-i cad pe fiul lui Peleu :
atunci, pînă la gît o fierbinţeală
o-mbujorează, se aprinde toată
de parcă arde-n jur pojarul lumii !
Ea, tresărind, cu-o singură mişcare
— lui azvîrlindu-i negrele priviri —
se-avîntă de pe cal şi ne întreabă,
dînd hăţurile-n seama-nsoţitoarei,
ce-i vrem cu-acest alai sărbătoresc ?
Eu : ...cum că noi aheii bucuroşi
neaşteptat dăm de-un duşman al Troiei ;
şi că e prea ştiută ura veche
arzînd în piept grecesc pentru dardani
şi deci, că bine-ar fi o alianţă ;
şi tot ce mi-a trăznit atunci prin cap.
Dar vorbele curgînd, băgai de seamă
că n-asculta. Ci-ntoarsă şi mirată
ca o copilă cam de şaisp'ce ani
abia sosită dintr-un joc olimpic, —
prietenei alăturate-i strigă :
„Asemenea bărbat, o, Prothoe,
nici maica mea, Otrere, n-a-ntîlnit !"
Prietena ei tace stingherită,
Ahil şi eu, cu zîmbet ne privim,
dar ea, cu ochi pierduţi, se uită către
strălucitorul trupeş din Aegina.
Sfios cealaltă însă-i aminteşte
că încă mi-e datoare un răspuns.
Atunci, îmbujorată de ruşine
— sau poate de mînie — pîn'la brîu,
sălbatecă, trufaşă ,încurcată,
îmi zice, cum că ea-i Penthesilea,
regină-ntre-amazoane, şi-o să dea
din tolbe, prin văzduh, răspunsul ei !

ANTILOHUS : Aşa ne-a spus şi solul ce-ai trimis.
Ci n-am găsit în tabăra grecească
un om să înţeleagă...

ODISEU : Astfel noi
nepricepînd cum să-i luăm răspunsul,
ne-ntoarserăm îngînaţi şi mînioşi,
iar teucriţii ne ghicesc ofensa
şi rîd din depărtare cu batjocuri.
Triumfători, în grabă iar s-au strîns,
nătîngii, socotind că sînt aleşii,
că numai o greşeală trecătoare
le-ar fi sîrnit fecioarelor mînia...
Deci, iute-un mesager, oferind mîna
şi inima o dată refuzate.
Dar solul lor, nici nu şi-a scuturat
prea bine pulberea de pe armură,
că ea se năpusteşte, fără frîu,
pare-o centaură, torent de munte,
cum vine peste noi greci ori troieni,
pe unii, şi pe alţii răsturnînd.

ANTILOHUS : Danailor, e nemaipomenit !

ODISEU : Şi-abia acum începe-o-ncăierare
cum nu a mai fost alta de la Furii.
Pe cîte ştiu, există în natură
forţă — contrariul ei, nimic mai mult.
Ce stinge focul nu preface apa
în clocot şi în abur — nici invers.
Aici însă duşmanul se arată
potrivnic amîndoura, încît
se-ntreabă focul : cum să curg, ca apa ?
şi apa : să scot flăcări pîn' la cer ?
Troianu-nghesuit de amazoane
se-ascunde sub un scut grecesc, danaiul
îl scapă de-o fecioară care-l strînge
îndeaproape, greci şi cu troieni,
uniţi, — deşi răpită-a fost Elena —
dau piept acum aceluiaş duşman.
(i se aduce apă)
...Mi-e limba iască. Multumesc !

DIOMEDE : De-atunci măcelu-i veşnic treaz pe-aceste şesuri,
neîntrerupt tunînd netrecător,
ca o furtună prinsă între stînci
împădurite ; ieri cînd am venit
cu etolienii, pentru întărire,
— era în toi : şi tocmai bubuia,
parc'ar fi vrut întregul neam danai,
nebuna, pîn' la glie să-l despice.

ANTILOHUS : Şi nimeni nu e-n stare s-o priceapă ?

DIOMEDE : Nu, nici un om. Vezi, asta-i : cum te-ntorci,
oricum laşi gîndul, fir de plumb, să cadă.
Adeseori, ciudata ei mînie
cu care caută-n învălmăşeală
fiul zeiţei Thetis, pare-a spune
că ură este împotriva lui
ce-i stă în piept. Nu-i mai înfometată
nici o lupoaică urmărindu-şi prada
ce şi-a ales-o-n codrii-năpeziţi,
precum e ea, prin ţara bătăliei
în urma lui Ahil. Dar de curînd
cînd el a fost o clipă-n mîna ei,
i-a dăruit surîzătoare viaţa...
Urca-n infern, de nu l-ar fi oprit ! (...)

Poetul german Heinrich von Kleist este cel mai mare dramaturg de la începutul veacului trecut. Considerat romantic din lipsa unei categorii care să-l definească în acel timp, Kleist reprezintă cu totul altceva decît romantismul. El nu este un imaginativ, ci un analist cu deschideri introspective, aplicînd aceeaşi rigoare a scrutării pe care o vom întîlni în acelaşi timp, dar ceva mai tîrziu, la Stendhal. Totuşi, Kleist ilustrează un cu totul alt registru decît scriitorul francez, registru care îl precedă cu mult pe Dostoievski.

Spre deosebire de acel Doppelgänger romantic german, de acea dedublare, care, în configuraţia trăirii umane, opune unei lumi a realităţii o lume a visului, a basmului, a mitului, Heinrich von Kleist surprinde un alt tip de dedublare. Este anume antagonismul între două realităţi, deopotrivă de consistente ca atare, ce sălăşluiesc în acelaşi om, dar care tind, cu o sălbatică ostilitate, să se extermine una pe alta. Aşa ne explicăm că, deşi Kleist apare drept primul evocator al acelui demonic „spirit subteran", se deosebeşte totuşi şi de ceea ce va fi mai tîrziu Dostoievski, pe care, cu genialitate, îl anunţă. Cu toate că pe o cale complicată şi adesea doar aluzivă, marele scriitor rus nu va scăpa din vedere firul de transmisie dintre subsolul tenebros al conştiinţei şi suprafaţa actelor umane. La Kleist, dimpotrivă, există o ruptură definitivă între cele două lumi din fiinţa noastră, o dedublare radicală şi vrăjmaşă. Această incompatibilitate între cei doi oameni din acelaşi om generează conflictul tragic, ceea ce l-a şi îndrumat pe poet către dramaturgie, deşi nu i se poate nega şi o incontestabilă forţă de prozator analitic.

Dintre dramele lui Kleist, Penthesilea *rămîne poate cea mai tipică pentru scrutarea „spiritului subteran" în relaţia sa dramatică, de dedublare, cu planul conştiinţei. Tema asociază şi chiar contopeşte istoria sau, mai bine zis, legenda şi mitul, cu aplicările introspective şi cu datele ştiinţei medicale romantice a timpului său. Penthesilea este o amazoană, căpetenia acelei fabuloase comunităţi de femei războinice, cărora tradiţia mitică greacă le stabileşte sediul în singurateca Leuke (Insula Şerpilor) din Marea Neagră. Desigur, însă, că în afară de indicaţiile onomastice, tragedia sa nu are nimic grecesc. Ea pare să reproducă mai curînd o trăsătură din frenetica şi deliranta psihologie walkirică a nordului, unde, la un moment dat, s-au dezvoltat, cu o mai accentuată amploare, instituţii feminine războinice.*

Asemenea femei ar fi fost insuflate, în timpul luptelor, de o beţie furibundă, de un demonism al nimicirii, care acţiona cu efectele implacabile ale oarbei fatalităţi. Kleist nu a căutat numai să evoce vag această stare, ci să o şi determine riguros cu ajutorul anumitor date ştiinţifice din vremea sa, mai cu seamă a teoriilor în legătură cu simptomele somnambulice, ceea ce l-a şi dirijat să asiste la cursurile de patologie ale lui Schubert. El nu se opreşte, însă, la acest domeniu specializat, ci îşi face dintr-însul doar o cheie pentru a pătrunde către o permanenţă necunoscută, obscură, a fiinţei noastre. Aci se identifică la Kleist originea explorării „spiritului subteran", pe care el îl înregistrează analitic în toate impulsurile şi actele sale. Am spus, însă, că această stare creează o ruptură totală a ei de superioarele straturi luminoase ale psihei umane. Acelaşi om, urît de moarte pe plan subteran, poate fi iubit cu înflăcărare în zona înaltă o conştiinţei. Kleist ne prezintă, astfel, conflictul între două pasiuni, care sparg armonioasa unitate umană, pasiuni alternante, rivale, necunoscute una alteia, dar deopotrivă de înrădăcinate în cîte o arie izolată din ansamblul volumului uman. Este marea dramă a dedublării, cînd cele două ipostaze vor parcă să se ucidă între ele, ajungînd, însă, prin aceasta, să dea moarte însăşi fiinţei tragice care le adăposteşte.

Desigur că nu am putut spune totul, dar ne oprim la aceste sumare indicaţii pentru a ceda locul la două fragmente din Penthesilea *în frumoasa, exacta şi sugestiva traducere a Mioarei Cremene.*

Edgar PAPU

ANTILOHUS : Miraculos !

ODISEU : Şi ce-aduci de la Troia ?

ANTILOHUS : Trimis de Agamemnon sînt să -ntreb :
Retragerea n-ar fi mai înţeleaptă,
cînd faptele-s nesigure ? Iar noi
vrem năruirea zidurilor Troiei,
nu să-ncurcăm o liberă prinţesă
pornită către nu ştiu ce campanii. (...)
Iar de vă urmăreşte — chiar Atridul
în fruntea armiilor va vedea
spre ce se hotărăşte-n faţa Troiei
acest sfinx misterios.

ODISEU : Pe Jupiter !
Părerea asta este şi a mea.
Ce credeţi despre fiul lui Laerte,
că-i plac astfel de timpe bătălii ?
Dar Peleanul, luaţi-l de aici !...
Cînd la vînat un ciine asmuţit
urlînd se-aruncă peste căprior,
îl chemi cu-ngrijorare, îl opreşti ;
el însă-nfipt în mîndrul animal
îl joacă-alături, trece munţi, pîraie,
se duce-n noaptea codrului. La fel
bezmetic e, de cînd într-un hăţiş
războiul l-a lăsat să-ntrezărească
o astfel de sălbăticiune rară...
Străpungeţi-i cu o săgeată coapsa !
Legaţi-l ! Căci el jură că se ţine
strîns de călciiul ei — şi nu se lasă
decît cînd de pe calul ei bălţat
va smulge-o înfigîndu-i-se-n chică.
Încearcă Antiloh, dacă voieşti
să vezi ce-ţi poate vorba măiestrită
cînd buza lui e-n spume şi-i turbat.

. . . . . .

DIOMEDE : Să căutăm, o regi, încăodată,
făcînd o ghioagă din înţelepciune,
să năruim, toţi, hotărîrea lui.
Tu Odiseu, ai născocit atîtea
vei şti să afli unde e spărtura.
Iar de nu izbuteşti, atunci, ei bine,
doi oameni îl vor duce în spinare
ca pe o buturugă fără minte
în tabăra ahee aruncîndu-l.

ODISEU : Urmaţi-mă !

ANTILOHUS : Dar staţi !... Cine grăbeşte spre noi ?...

DIOMEDE : Adrast... Ce tulburat, ce palid !

SCENA II

Cei dinainte. Soseşte un căpitan.

. . . . . .

ODISEU : Ce-aduci ?

DIOMEDE : Solie ?

CĂPITANUL : Cea mai ne'nţeleasă
din cîte-ating urechea.

DIOMEDE : Ce e ?

ODISEU : Spune !

CĂPITANUL : Ahil e-n mîna amazoanelor.
Şi nu se năruie pe loc Pergamul !

. . . . . .

SCENA III

. . . . . .

CĂPITANUL : Cumplită scorpie !

GRECII : (strigă) Încoace, vino !
Spre noi, fecior de zei, îndreaptă-ţi goana !
Încoace !

ETOLIANUL : Hei, priviţi-o ce fierbinte
cu pulpele-şi îmbrăţişează calul !
Şi cum, spre coamă aplecată, bea
setos, văzduhul care-i stă-mpotrivă !
Din coardă parcă e ţîşnită : zboară
mai uite ca săgeţile numide !
În urmă, vine oastea gîfîind,
ca liota de javre lîngă dog !

. . . . . .

CĂPITANUL : Se-apropie ?

UN OSTAŞ DIN DOLOPOS : E-aproape !...

MIRMIDONUL : Încă nu...

DOLOPEANUL : Aproape ! Orice tropot de copită
pare-a-nghiţi cu-nfrigurată foame
încă puţin din drumul ce-o desparte
de Pelean !

MIRMIDONUL : Zei, care ne-apăraţi !
Priviţi, i-a şi crescut lui de-o potrivă !
Pesemne că răsuflă-ntors de vînt
şi colbul răscolit de goana lui !

ETOLIANUL : Iar el, poftim, — trufaşul şi nebunul,
se mai şi joacă ! Mînă ocolit !
Păzea : căci amazoana îşi ia arcul.
I se va pune-n drum.

MIRMIDONUL : Ajută, Zeus !
E lîngă el — şi umbra-i uriaşă,
Mărită încă-n raza dimineţii
îl năruie...

ETOLIANUL : Ci el smuceşte hăţul...

DOLOPEANUL : Întoarce, răsucind tot atelajul,
îl smulge-n loc...

ETOLIANUL : Şi zboară iar spre noi !

. . . . . .

SCENA IV

. . . . . .

ODISEU : Ce vrem ?

. . . . . .

Ciudat mai eşti ! Noi îţi vestim porunca
Atrizilor. Chiar Agamemnon vrea
să revenim în tabăra grecească.
Trimis e Antiloh, pe care-l vezi ;
conducătorii oştii noastre-n sfat,
au hotărît astfel. Iar planul este
s-ademenim regina spre cetate,
şi astfel, prinsă între două oşti,
va trebui de-mprejurări silită,
prietenă de e, să se arate ;
iar noi atunci, aleagă orice vrea,
vom şti măcar ce este de făcut.
Cred în deşteptăciunea ta Ahile,
şi vei urma-nţeleptele porunci.
Pe Jupiter, îmi pare-o nebunie,
cînd grabnic, lupta cheamă către Troia,
noi să intrăm în joc cu-aceste fete
mai înainte de a şti ce vor —
şi nici, dacă ne vor măcar ceva ?... (...)

AHILE : (punînd iarăşi coiful).
Luptaţi voi ca scopiţii, de vă place !
Ci eu mă simt bărbat, şi am să-nfrunt
muierile — chiar de nu-i altu-n oaste.
Cît despre voi, dacă de pe sub cetini
veţi da ori nu neputincioşi ocol,
departe stînd de matca bătăliei,
tot una mi-e : Pe Styx, ba chiar mi-e voia
la Ilion să vă întoarceţi toţi.
Ce vrea zeiţa asta ştiu prea bine ;
căci prea mulţi petitori înaripaţi
mi-au fost trimişi, dorinţa ei s-o aflu
ucigător şoptită în urechi.
În viaţa mea, prieteni, n-am respins
nici o frumoasă, de cînd am mustaţă.
Eu tuturor, cum ştiţi, le fac pe voie :
şi-acesteia de m-am împotrivit,
pe zeul tunetelor, a fost numai
fiindcă încă n-am găsit locşorul
sub tufe, unde pe-aşternut de fier
s-o culc. Pe scurt : plecaţi. Eu vin în urmă
curînd. Ora-ntîlnirii e aproape.
Dar dacă luni întregi mi-ar trebui
ori ani — ei bine, carul de acolo
nu îl urnesc, nu-l mîn către prieteni,
vă jur, Pergamul nu vreau să-l revăd,
pînă cînd ea nu mi-a ajuns mireasă
şi fruntea ei de răni împodobită
n-am s-o tîrăsc pe străzi... Hai ! După mine !

UN GREC : Penthesilea vine spre Ahile.

AHILE : Iar eu spre ea. S-a şi urcat pe cal ?

GRECUL : Nu, încă nu. Pe jos înaintează.
Alături însă-i tropăe bălţatul.

AHILE : Prea bine ! Vreau şi eu un cal, prieteni ! —
Iar voi, urmaţi-mă, bravi mirmidoni.
(oastea porneşte)

ANTILOHUS : Turbatul !

ODISEU : Ei, pofteşte-acum, încearcă-ţi oratoria, meştere-Antilohus !

ANTILOHUS : Cu forţa, haidem...

DIOMEDE : S-a şi dus !

ODISEU : Blestem !
e-acest război cu amazoanele !
(ies toţi)

— fragmente —

În româneşte de
Mioara CREMENE

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 13 (361)
Sîmbătă,
29 martie 1969
8 pagini — 1 leu

Critica literară și ideile

Uniunea Scriitorilor a premiat anul acesta, dintre nu prea numeroasele volume de critică apărute, două cărți „teoretice". Este o întîmplare fericită, fiindcă, în general, astel de cărți se scriu rar și nu se bucură de atenția cuvenită. Nu sîntem noi cei dintîi în a face constatarea că lipsește criticului român simpatia pentru idei. Cînd o carte de idei apare totuși ea nu are ecou, nu este, adică, discutată. Pînă la un punct, nici recent premiatele de către Uniunea Scriitorilor nu se abat de la regulă : cîte articole s-au scris despre *Evoluția și formele genului liric* a lui Edgar Papu ? cîte replici polemice a stîrnit *Introducerea în critica literară* a lui Adrian Marino ? Mult mai puține decît ar fi fost de așteptat. Dar să dăm și un alt fel de exemple. Din 1909 cînd s-a publicat întîia ediție, *Spiritul critic în cultura românească* a lui Garabet Ibrăileanu n-a mai fost reeditată, ajungînd o raritate. Și totuși e vorba de o încercare remarcabilă de sinteză sociologică ! Sînt critici care ridică din umeri cînd aud de ea cu aerul de a-i imputa grave greșeli de concepție. Acestea, chiar dacă sînt, în parte, reale, nu anulează meritele *Spiritului critic* privit în ansamblul lui. Este, probabil, capodopera lui Ibrăileanu și una din cele mai vii cărți „de idei" din literatura noastră. Dar *Mutația valorilor estetice* a lui E. Lovinescu ? Stîrnind chiar și la apariție mai mult reacții temperamentale decît principiale, ea n-a mai fost retipărită niciodată, deși toată lumea știe că, fără ea, doctrina estetică a lui Lovinescu e aproape de neînțeles.

Noi nu ne referim acum neapărat la cărți de estetică, ci, deopotrivă, la studii de sociologie literară, de filozofia culturii (cum este, iarăși puțin discutata, *Introducere în filozofia culturii* a lui Al. Tănase), de teoria criticii sau de teoria unor genuri și specii artistice în parte etc... Față de toate acestea, criticul român nu arată se pare nici o înclinație.

De ani de zile se aud voci supărate pe ereziile unuia sau altuia dintre criticii sau esteticienii noștri marxiști : dar un studiu asupra esteticii marxiste românești nu avem încă. Avem nenumărate idei neverificate, prejudecăți și tabuuri ideologice : ne lipsește un studiu teoretic la care să ne referim cu încredere. Este timpul să se înțeleagă că nu există o estetică marxistă universală, aplicabilă automat la condițiile specifice ale fiecărei literaturi : între esteticienii sovietici și Lućacs, între Gramsci și Goldman este, uneori, o distanță mai mare decît între esteticieni care se revendică de la filozofii opuse. Sporadic, lucrurile acestea vin sub condeiul cuiva. *România literară* a publicat o serie de eseuri ale lui N. Tertulian despre Lućacs. N. Tertulian este și autorul unui volum de *Eseuri* cu caracter mai mult general și pe probleme de sociologie literară sau de filozofie premiat, și el, de *Viața românească*. Dar astfel de exemple sînt puține și, cum spuneam, nu li se acordă atenția meritată. *Estetica* lui T. Vianu, reeditată de curînd, urmată de un studiu, al lui Ion Pascadi, despre ea, *Logica frumosului* a lui Liviu Rusu au căzut undeva în afara atenției criticii, dacă excepțăm pe Adrian Marino, titularul unei unice și pînă acum binevenite *Cronici a ideilor literare*.

In al doilea rînd, lipsește criticului nostru *acuitatea* ideilor. Multe dintre cărțile la care ne-am referit sînt eclectice. Eclectismul nu ține, cum s-ar părea, doar de nevoia uneori evidentă, de a împăca pe cititorii cei mai diferiți, de a face operă de specialitate și de popularizare în același timp : eclectismul este și o formă a fricii de răspundere, de ideea personală, de formularea neobișnuită. In loc să ni se propună o soluție, dacă nu absolut inedită, fiindcă nimic nu e absolut inedit, măcar personală în sensul că este rodul meditației în mai mare măsură decît al informării, autorul de astfel de cărți preferă să ne arate ce vaste cunoștințe are. Și chiar dacă aceste cunoștințe sînt reale, nepuse la îndoială de nimeni, nu rămîne mai puțin curios că cineva a putut confrunta zece opinii despre, să zicem, eseu, fără a face un singur pas mai departe de însumarea lor, mai mult, fără a cîștiga dintr-o astfel de experiență intelectuală nici măcar umorul necesar ca să nu mai absolutizeze înțelesul cuvintelor. Cînd nici o polemică serioasă nu ne scoate din nepăsare, e penibil să vezi cum critici dintre cei mai buni se războiesc pentru accepția unui termen, voind să aibă numaidecît ultimul cuvînt într-o atît de capitală chestiune.

Ideile, în critică, la fel ca în alte discipline, sînt, în definitiv, și un mijloc de educație spirituală, o frînă pentru orgolii și temperamente prea febrile : e, oricum, neașteptat ca cei mai neobosiți teoreticieni să fie și cei mai puțin capabili de a-și stăpîni sentimentele. Să punem ideile mai presus de sentimente, principiile mai presus de iritațiile ocazionale, un adevărat spirit teoretic și polemic, în critică, mai presus de accesele pamfletare.

LUCEAFĂRUL

MICHELANGELO — IONA

ÎN ACEST NUMĂR

Jurnal de poet de Ion Alexandru

Cronica fantezistă de Marin Sorescu

150 de ani de la nașterea lui Alecu Russu — comentarii la text — de Geo Șerban

Mutația valorilor estetice de Nicolae Manolescu

Însemnări de atelier

Joc

Sadoveanu răsfoiește la **Alcalay** noutățile apărute : „mersul trenurilor și articole științifice, sfaturi felurite și ciudățenii adunate din toată lumea, rețete de bucate și poezii de dragoste, fotografiile tuturor celebrităților, răufăcători și conducători de popoare". El, a cărui copilărie nu e departe de a lui **az, buche,** lunecă încet în amintire așezîndu-se din nou în bancă înaintea domnului Trandafir, dascălul din a doua primară, de a cărui privire aspră ferindu-se, a citit, prima dată, ilegal, operele nepermise ale domnului N. D. Popescu (cel cu isprăvile haiducesei Mina), scriitorul de foiletoane și calendare, ironizat de Caragiale, respectat de Sadoveanu. Obsesia formei naște ironia, revanșa diavolului. Obsesia substanței te face blajin și tolerant în măreție...

„Ah, domnule Alcalay — exclamă în sinea sa **Autorul,** continuînd a răsfoi tăcut cărțile, în timp ce librarul îl privește mirat — dumneata nu-ți închipui de ce lucruri frumoase îmi aduceam aminte ! Era în 1899. Un tovarăș de bancă, un țînc zbîrlit și cu gura mare, care-și săpase în bradul de sub nas numele **Purcel Vasile,** îmi adusese un calendar de citit. Îl furase de la tatăl său și mi-l împrumutase mie pentru suma de 15 bumbi." Ce e de reținut, mai întîi, din patima aceasta și din prima erezie a Titanului, prins de tatăl său în podul cu fîn cu aventurile lui Tunsu în mînă („Ce faci tu acolo, diavole ?") e că prin nu știu ce tiranică rămășiță a ideii de fruct oprit, marile lecturi sînt totdeauna neîngăduite, cînd nu ajung direct la proces.

Sadoveanu răsfoiește liniștit mai departe cărțile domnului Alcalay „care editează cu multă dragoste nuvelele și poeziile autorilor români". Mirarea librarului crește. Nu și-ar fi închipuit, din partea unui scriitor atît de mare și care scrie atît de mult, atîta interes și osteneală pentru alții, iar **Autorul** mutîndu-se ușor din loc în loc cu deplasarea unui ghețar dislocîndu-se și apucînd-o spre Sud, pe furiș, pune două puncte la mijlocul frazei între două cărți răsfoite, explicînd : „e lucru știut că acest vrednic și harnic librar și editor român (Alcalay) nu știe să citească "

Încît, simți nevoia să faci o socoteală simplă. Dacă, înainte, editorii, fiind analfabeți, tipăreau cu atîta ușurință, eleganță și operativitate, ce ne împiedică astăzi, cînd procesul de alfabetizare s-a încheiat de mult, trecînd inevitabil și pe la editori, și cînd totul se află în mîna noastră — ce ne împiedică să mai întețim ritmul apariților de cărți, dîndu-le șanse mai bune, șanse tehnice de promptitudine administrativă ?

★

Am evocat articolul apărut în 1916 la **Minerva** în cuprinsul acelor **Foi de toamnă** văzînd, după atîta falsă pedagogie și literatură de copii, fără har, excelenta colecție **Prima mea bibliotecă,** scoasă de Editura tineretului. Un exemplar nu costă mai mult decît un bilet ieftin de cinema, la balcon, sau decît o bomboană îmbrăcată în poleială. Ce este tulburător și nostalgic pentru generația mai veche e că, atît prin format cît și prin vioiciunea coloristică a coperții, simplă, naivă, fără stilizările unor desenatori complicînd mai mult pentru gustul lor, colecția seamănă cu palpitantele „Aventuri ale submarinului Dox". Nici un sacrilegiu, dacă în lumea minunată a primelor lecturi, în setea de acțiune și de triumf al binelui și frumosului, legea oricărui basm, îl punem alături de imersiunile submersibilului rătăcitor, pe Tolstoi, cu „Nota Unu" ; pe Tolstoi cu „Ceva care aduce a întîia iubire" și cu „Jocuri", cu Volodea, scepticul, neadmițînd că dintr-un băț poate ieși un glonte, și care refuză imaginația, deși „Dacă te-ai lua numai după ce-i adevărat, atunci nici un joc n-ar mai fi cu putință, și dacă nici un joc nu mai e cu putință, ce mai rămîne atunci ?". Sau pe Slavici cu „Păcală în satul lui" sau pe Jack London cu „Focul", sau pe „Porojan" al lui Alecsandri, prietenul bun, prietenul rob din copilărie al Bardului, și care, la bătrînețe, printr-un gest de revoltă neînțeles îi fură acestuia un cal și pleacă, intrînd în legendă, doar scriitorul pricepînd ce cumplită e libertatea, dar și ce tragică este diferența de clasă. Sau pe Maxim Gorki, vagabondul stepei cu **Moș Arhip și Lionca ;** sau pe Mark Twain, Frații Grimm...

La această vîrstă, față de care sîntem atît de răspunzători, se produce miracolul. În starea, în ingenuitatea ei, dacă, mai tîrziu, rămîne intactă, este cu putință lucrarea durabilă a scriitorului. Cea mai bună dovadă că o invenție literară, de la prima pînă la ultima bibliotecă, ne stăpînește, obligîndu-ne să ne reinventăm sau să ne regăsim, ține de acest har : contopirea magică cu cele povestite, dincolo de artificii. Nu mai „citești", nu mai faci lectură. Distanța dispare și te pierzi, te scufunzi... Nu e aceasta ambiția oricărei vrăjitorii ? Să rostești numele și, numai rostindu-l, să-l prefaci în realitatea lui ? Să spui „rîu" și să curgi printre maluri fără altă memorie decît memoria apei ?...

Aprind lampa de cristal din perete. Pasiența colorată a colecției, cu regii, reginele și cavalerii ei, strălucește pe masă. Glastra cu garoafe albe scoate scîntei reci, un viscol intim în care și urletul lupilor e armonie. Tava de argint vechi, de dedesubt, arde și ea glacial, iar o făptură pe care totdeauna o așteptăm, noaptea tîrziu, **Donna Musica,** poate, trimite o vibrație, trimite un regret : „O, sufletul argintul curat de odinioară", în ritm clasic, macedonskian.

Constantin ȚOIU

CRONICA LITERARĂ

edgar papu

EVOLUȚIA ȘI FORMELE GENULUI LIRIC

Cărți ca **Evoluția și formele genului liric** nu mai sînt la modă. De aceea s-ar putea întîmpla ca ea să fie judecată în afara criteriilor ei, prin supunerea la exigențe de ultimă oră. Într-un moment în care se pledează pentru eseu, un produs ca această lucrare înfăptuită de Edgar Papu poate să contravină unui gust atras de exprimarea sclipitoare și divagantă. O lucrare voluminoasă de aspect doct e suspectată îndeobște de pedantism și compilație, atitudine favorizată, la noi, și de absența unor cărți prestigioase de acest fel. Pentru o altă categorie de lectori sau literați tipul de carte semnat de Edgar Papu rămîne singura coordonată de certitudine și permanență. Ambele partizanate sînt îndreptățite atunci cînd nu ajung la exces. Anticipînd o reacție de neînțelegere a acestei cărți și de clasare a ei pe criterii superficiale avem în vedere felul programatic în care s-a făcut în ultimul timp pledoaria proeseistică și modul în care s-a ilustrat de către unii specia eseului.

Apetența pentru eseu ar fi însă firească într-o cultură saturată de masive studii, aplicate pînă la detaliu, care își propun să epuizeze o problemă sau un domeniu. Nu putem spune că sîntem avuți în asemenea tentative. În România întîlnim această ciudățenie a seriilor de fapte culturale ce în loc să fie succesive, sînt simultane, pînă la paralelism, cauze de reciproc nedrepte și violente negări, justificate de nevoia păstrării identității programului.

Spuneam că tipul de lucrare **Evoluția și formele genului liric** nu este astăzi la modă, ceea ce nu înseamnă că este și inactuală. Impresia de „altceva" este dată vizibil de faptul că autorul ei trăiește altfel timpul, că durata sa e alta decît a confraților săi. Într-un moment în care se clădește provizoriu, sub zodia efemerului, chiar și romanele coborînd sub suta de pagini, în care ritmul și deci timpul existenței comune este accelerat, Edgar Papu desfășoară fără grabă o panoramă literară ce se întinde pe distanța cîtorva milenii. Astfel de tentative, exhaustive în intenția lor primă, au parfumul tomurilor științifice din sfîrșitul de ev mediu și începutul Renașterii. În ele un cărturar cu multă știință de carte, bibliofil și poliglot, compunea fără orgolioasa pretenție a dreptului de autor de astăzi, dar nu și fără semnătură, opere în care încerca să sistematizeze informația unui întreg sector de cunoștințe. De la simpla compilație se putea ajunge la opera de superioară organizare și sinteză. Acestei ultime etape aparțin cărțile lui Edgar Papu, și imaginea pe care ele o impun despre autorul lor este a unui om vechi veghind între infoliile unei bătrîne biblioteci de filozofie și umanism. Cărțile sale nu suferă de ostentația originalității și primul contact cu ele este înșelător. **Călătoriile Renașterii și noile structuri literare,** ca și **Evoluția și formele genului liric,** îi evidențiază postura activă și independență de gîndire.

Evoluția și formele genului liric își propune să facă o expunere asupra evoluției formelor de lirism din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, conducîndu-se nu după principiul cronologic, ci după cel istoric. Continua trimitere la obîrșia lucrurilor este unul din cele mai prețioase îndemnuri ale acestei cărți. Dezvoltarea poeziei universale este văzută în armonioasa ei desfășurare de-a lungul a mii de ani. Nu se absolutizează o etapă sau alta, ci se indică doar momentele unui proces formativ. La fel de prețioasă e și sublinierea determinantului raport : societate — lirism. Cele mai revelatoare capitole sînt cele dedicate vechilor societăți tribale, producătoare de lirism colectiv, în care agentul concret, stimulator, era de o imperioasă evidență. Edgar Papu face istoria esteticii unui gen văzut atît în sine cît și în conjunctura de determinante externe. Caracterul istorist al lucrării sale este indiscutabil. Viața unor specii lirice e hotărîtă de perioade istorice. **Lirica apocaliptică** nu putea înflori decît într-un anume moment, avînd o anume conștiință a spațiului geografic. **Spiritul poeziei**

populare e mai dezinvolt prin inexistența unor interdicții, el contribuind astfel la progresul formelor lirice. Interdicția socială tensionează lirica erotică modernă, deosebind-o net de lirica erotică a fazei tribale, mai puțin tensionată prin absența interdicțiilor. Renașterea este punctată în mod special ca epocă a unei excepționale deschideri de orizonturi, cu incalculabile consecințe pentru literatură. Etc. Edgar Papu nu și-a propus să facă o istorie a factorilor determinanți, ceea ce ar fi fost pasionant, dar a subliniat importanța lor în evoluția formelor genului liric, dînd o stabilitate deosebită exegezelor sale.

Cartea nu suferă de miopia idolatră a unui restrîns teritoriu geografic care restrînge de multe ori studiile de anvergură la spațiul civilizației greco-latine. Una din însemnatele calități ale cărții lui Edgar Papu decurge din atenția pe care o acordă literaturii orientului antic. În general aria pe care își face demonstrația e foarte cuprinzătoare. Rolul poeziei persane, și mai ales arabe în pregătirea sensibilității moderne, este reliefat fără posibilitatea dubiului.

Evoluția și formele genului liric reușește să impună traiectorii coerente într-un domeniu în care, deobicei, eruditul este paralizat de propriile lui informații. Pe o arie atît de întinsă, geografic și istoric, Edgar Papu reușește să deslușească cîteva linii de forță, și să-și ordoneze cu ajutorul lor materialul. Poezia chineză iese și ea favorizată, ca și cea japoneză, din acest avizat tur investigativ.

E cazul să insistăm asupra celei mai grele operații pe care o realizează Edgar Papu, aceea de mozaicare, neîntîmplătoare, a unui material atît de divers. Operația reușește grație selecției pe care Edgar Papu o face în faptele pe care le are la dispoziție. Cartea sa este și o mică antologie, a liricii universale, comentată. Dificultatea ar sta desigur și aici în alegerea celor mai potrivite mostre pentru fluența demonstrației. Este capitolul în care Edgar Papu dovedește o pricepere deplină. Piesele demonstrative nu sînt numai bucăți de incontestabilă poezie, ci și expresive argumente ale ideilor pe care autorul lor le urmărește. De aici și plăcuta constatare că nu se forțează adevărurile într-o construcție care ar depăși marginile realității. Este meritul dar în final, și defectul acestei cărți ! Autorul ei face lăudata selecție, desprinde din multa materie faptele cele mai ilustrative în spiritul demonstrației sale, dar construcția nu e împinsă pînă acolo unde o promit capitolele prime. Ideea e a dezvoltării organice pe un spațiu cultural geografic de o mai mare întindere decît cel european. Citim primele capitole convinși că vom fi conduși spre o concluzie finală, că această urmărire care pleacă dintr-un punct inițial și se dezvoltă în evantai, va reveni în final către un centru unic și o concluzie încă o dată relevantă asupra întregului traiect desfășurat. Demonstrația nu se finalizează însă. Cercetarea rămîne deschisă.

Cititorul este cîștigat pentru imaginea dezvoltării organice și a substanțialului aport neeuropean la lirica modernă, dar rămîne cu o insatisfacție de ordinul finalității construcției. Autorul nu vrea probabil să iasă în evidență printr-o concluzie șocantă, nu vrea să-și violenteze cititorul. El deschide doar perspectiva unei geografii literare noi, ceea ce reprezintă, însă, un cîștig de perspectivă decisiv. Este și țelul celeilalte cărți amintite de noi, **Călătoriile Renașterii și noile structuri literare.**

Important este însă că Edgar Papu a identificat structurile lirice perene, le-a subliniat rolul în dezvoltarea poeziei, lărgind perimetrul cunoașterii noastre prin puterea de a ordona și organiza o vastă bibliografie condus de un gust literar convingător. Lucrarea este fără precedent, iar orizontul ei, care depășește o sumă de prejudecăți, o recomandă traducerii în limbi străine pentru a i se oferi șansa de circulație pe care o merită.

M. UNGHEANU

Desen de TAȘCU GHEORGHIU

breviar

Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania

Lucrarea apărută la Editura Politică, elaborată de un colectiv alcătuit din George Em. Marica, Iosif Hajos, Călina Mare și Constantin Rusu, este o primă lucrare de sinteză asupra momentului cultural și social de la 1848 din Transilvania.

De fapt, mai mult decît o lucrare de istorie a ideilor generației ardelene a revoluției, cartea este una de istorie a culturii, urmărind să descifreze curenții determinanți de idei, care s-au manifestat unitar în toate domenile de cultură : politică, educație, artă, economie, dar care au constituit totodată catalizatori ai acțiunii sociale a conducătorilor acestei generații.

Ca una din trăsăturile ce individualizează generația momentului revoluționar de la 1848 este aceea că, în comparație cu ilustra suită a Școlii ardelene, orientarea nu mai este acum exclusiv națională, ci capătă puternice accente sociale, prin cei mai înaintați reprezentanți ai ei, Gh. Barițși S. Bărnuț.

În ceea ce privește ideile filozofice, politice, sociale și economice, colectivul de autori subliniază că ideologia generației ardelene de la 1848 este o sinteză de idei luministe, romantice și liberaliste.

Raționalismul iluminist în istoriografie este corectat prin atenția dată factorului național, specific, individual, deasemeni în filologie, unde la T. Ciparîu de pildă, sau la I. Maiorescu străbat ecouri romantice, aceștia fiind la curent cu metodele comparatismului lingvistic german (F. Diez, Fr. Bopp, ș.a.). Pe de altă parte liberalismul, ideologia burgheziei în ascensiune în Transilvania aducea în plan politic cerința monarhiei constituționale și a sistemului parlamentar, în plan economic concurența neîngrădită și individualismul. Sursă ideologică este Karl Lateck, (1775-1840) profesor la Freiburg și autor al unei „Allgemeine Geschichte" care a circulat mult în Transilvania.

Un capitol însemnat al cărții este cel dedicat presei, autorii subliniind faptul că natura scopurilor sociale și politice ale intelectualilor militanți ai acestei generații a găsit în presă un foarte eficace și prompt mijloc de a servi interesele națiunii române oprimate și de a-i solidifica conștiința drepturilor sale naționale, acest fapt explicînd și absența operelor monumentale la intelectualii ardeleni ai momentului de la 1848.

Dacă „Gazeta de Transilvania", organul brașovean al lui Bariț a păstrat tot timpul un ton combativ, „Organul luminării", revista blăjeană a lui T. Ciparîu, a căpătat virulență abia după izbucnirea revoluției.

Lucru iarăși esențial dintre concluziile pe care le extrag autorii în urma cercetării lor, este conștiința necesității solidarității fruntașilor generației, răspîndiți în toate centrele culturale ale Transilvaniei : Brașov, Blaj, Oradea, Arad, Cluj, și totodată a rolului pe care legăturile culturale cu Principatele il au în consolidarea conștiinței naționale.

Este poate prea mult a se vorbi de existența unei concepții filozofice închegate la vreunul din reprezentanții acestei generații, ei fiind realmente mult mai preocupați să aplice ideile în practică, încît nu au existat condițiile adevăratei filozofări constructoare de sistem, chiar dacă Bărnuț, Bariț și Laurian au fost spirite înzestrate filozofic. Aceasta ar fi una din puținele obiecții ce se pot face unei lucrări care are meritul sintezei într-un teren nedesțelenit.

ION CHIRIAC

„Ce se numește toamnă"

În consens cu viziunea populară tradițională, cele mai multe dintre poeziile volumului Ce se numește toamnă *au în centrul lor iradiant sentimentul dragostei și al morții, topite într-o voluptate care, la un moment dat, le anulează specificul și le dizolvă în senzația unică a dorului, mai mult decît fiecare în parte, dar păstrînd din ambele ipostaze ecoul dulce-amar al infinitului. Universul liric al lui Ion Chiriac va suferi deci alchimia delicată a corespondențelor între sufletul omului simplu care se descoperă pe sine plin de mirare și farmec (natura naturans) într-un cosmos el însuși schimbător, dar repetabil (natura naturata). Lumea exterioară nu poartă în sine primejdii, forțe malefice, devastatoare, căci individul integrat în această lume se confundă cu înseși forțele ei pe care le stăpînește și de care, la rîndul său, se simte stăpînit cu plăcere. Nu trebuie să concludem de aici că entuziasmul facil ar domina ca o permanență versurile poetului : dar optimismul funciar, venind dintr-o comuniune intimă cu natura și datorită cărei comuniuni este anulată senzația de rău și de înstrăinare absolută pe care o aduce moartea face ca tonalitatea afectivă a acestei poezii să se înalțe din acordurile proaspete ale primăverii, și nu din cele mature și adînci ale toamnei cum ne încredințează autorul din titlu. Deși nu excludem prima ipostază, o așteptăm pe a doua, anunțată sfios de această ultimă piesă a volumului care, fără a părăsi matricea stilistică populară, încearcă să se înalțe la dimensiunile mitului : „De-un tei frumos pe muntele surpat / Privighetorile m-au spînzurat / Teiul, cu timpul, s-a topit în vînt / Eu am rămas în streang cîntînd / Căci, cînd te spînzură privighetori / Lațul își trece pe la subțiori. / Îți strînge numai inima, iar gura / Rămîne liberă să bea natura. // La șaisprezece ani a fost. Eram copil / Cînd suspinam înlănțuit de tril / Și-mi zise pasărea : te mai frămînți ? / Cu trilul meu te-am spînzurat să cînți. / Și-am vrut s-o fac domol să mă-nțeleagă / Că eu sînt om și-aș vrea să mor oleacă / La vîrsta cînd toți oamenii, de moarte bună / De surzi ce sînt și-aud plîngînd nepoți în lună / Și chinuit fiind, neascultător, / Din tril am vrut pe iarbă să cobor / Veni o ciocîrlie însă și m-a dus / Și-n trilul ei mă spînzură mai sus. / Și-am pus în loc de vers, om lîngă om / Și printre oameni, verde, cîte-un pom / Guri de femeie-n loc de rime-am pus / Cînd acel tril m-a spînzurat mai sus / Dar viața vrînd de voi a mă desparte / Alaltăieri m-a spînzurat în moarte".*

N. CORVIN

VINTILĂ IVĂNCEANU

„Pînă la dispariție"

«În general, autorul lucrării „Pînă la dispariție" scrie prost. De pildă, întîmplarea cu producerea cucuiului și spargerea lui suferă de schematism și de literaturizare programatică. Fantasticul își are rostul său, dar de ce ne plictisește autorul în lucrarea sa „Pînă la dispariție" ? Interferențele de planuri real, confesional, descriptiv și oniric, ireal și absurd. În al doilea rînd, autorul ajunge la declarații ridicole...» În general autorul lucrării „Pînă la dispariție" știe cîteva moduri mai frecvente în care comite erori critica, toate avînd ca substrat automatizarea receptării, deci inadecvarea ei la obiect. Ironizînd anticipativ modul inadecvat doct, sau inadecvat riguros sau inadecvat „tenebros" (la pagina 43), autorul avertizează de fapt asupra naturii reale a lucrării. Probabil însă că și fără avertismentul autorului, „romanul" nu ar fi avut de suferit o examinare critică amănunțită, pentru că natura sa nu e foarte greu de identificat. „Pînă la dispariție" nu se pretează unei investigații docte, care să disocieze modalitățile și să calculeze gradul indispensabilității lor, sau să inventarieze simbolurile și să le traducă, nu se pretează nici unei receptări grave și austere, care să nu cedeze invitației la humor lansată spre patru puncte cardinale de autor. De aceea ar fi inadecvat să cauți în roman parabola unei condiții — claustrarea sau limitarea.

Ironia autorului, reflex al scepticismului persiflant față de lector, e implicația obligatorie a genului de literatură pe care-l practică Vintilă Ivănceanu. E o literatură care nu decurge din trăire, nu intenționează să comunice și să inducă trăirile autorului. E o literatură scrisă nu pentru ci împotriva lectorului, avînd ca premiză platitudinea lui considerată prin norme, iar ca scop — iritarea și ostilizarea lui. „Romanul" lui V. Ivănceanu e în primul rînd un fel de joc-agresiune, tapaj și farsă, orientat împotriva cititorului comun, un joc amuzant probabil pînă la delir pentru inițiatorul său.

Deși cu parcimonie, „Pînă la dispariție" relevă concludent structura autentică a autorului, care este aceea a unui dadaist. V. Ivănceanu ar trebui să consimtă fără reticențe la dada, pentru că are latentă putința de a împinge turbulența pînă la intensitatea ei tulburătoare. E foarte limpede că situația sa în cîmpul literaturii e aceea a unui insurgent fără leac, al cărui rost e să încerce modalitățile, să le încerce mai ales marginile. Așa încît scientismul, absurdul, onirismul din „Pînă la dispariție" ilustrează acest control al rezistenței, operație necesară oricărei literaturi. Operație care pretinde o vocație aparte, anume aceea de a-ți insuși formele omițîndu-le motivația, de a face deci din vestmînt travesti.

Dislocate din determinările lor psihice, detașate de zona trăirii, formele intră în „imponderabilitate", plutesc ușoare și fără căpătîi în cohorte nebunatece, ispitind la joc. Dadaistul știe să le speculeze și să le compromită, să etaleze toate vopselele libertății, să arate că libertatea desăvîrșită e posibilă și poate agreabilă, să sugereze subtextul că de la libertatea desăvîrșită nu e de așteptat destinderea împăcată. Acesta este sensul important al experimentului „Pînă la dispariție", chiar dacă, în dezacord cu sine însuși, autorul înalță alte flamuri, cu un iluzoriu plus de noblețe.

Ilina GRIGOROVICI

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUIE

avantpremieră editorială

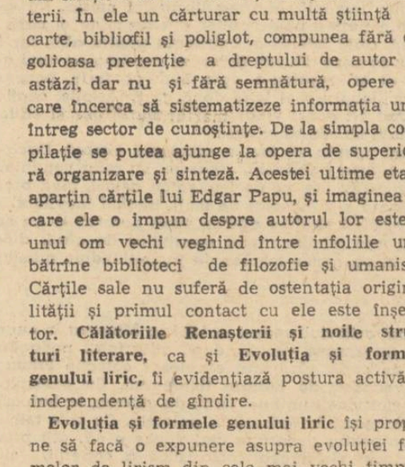

LUCIAN BLAGA

„Experimentul și spiritul matematic"

Fixată la domeniul științei, cercetarea lui Lucian Blaga disociază etape și moduri în această latură a cunoașterii.

Scrisă în perioada 1949—1953, lucrarea e cea mai recentă componentă a marii opere a filozofului poet, reactualizînd știuta sinteză a rațiunii cu elanul vizionar.

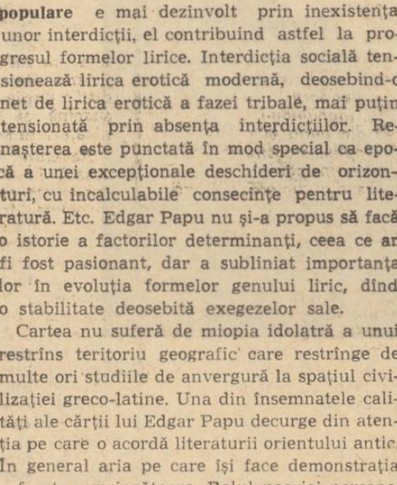

GENOVEVA LOGAN

„Idolii peșterii"

Idolii peșterii, romanul de debut al prozatoarei G. Logan, este o incursiune în problematica tinerei generații, la care fobia de idoli și nevoia de idoli este de neînlăturat. Între a refuza totul și a accepta totul, personajele cărții realizează, în cele din urmă, la dimensiuni proprii, în concepția autoarei, străvechea premiză a lui Francis Bacon : natura nu este învinsă decît ascultînd de ea.

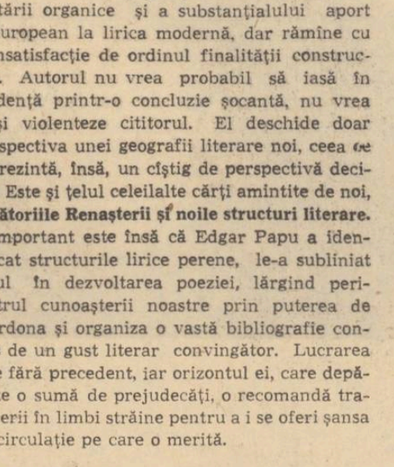

DUMITRU M. ION

„Vînătorile"

Cel de al doilea volum al lui Dumitru M. Ion (după *Iadeș*, 1967) ilustrează un progres al lucidității, manifestat prin credința pregnantă în autonomia și eficacitatea gestului poetic, conceput nu ca răspuns atîrnînd de stimuli exteriori ci ca inițiativă demiurgică. Sistemul evenimentelor interioare pe care-l construiește volumul „Vînătorile" se întemeiază pe o metaforă centrală — „urmărirea", care răspunde de neobișnuitul dramatism al cărții.

Jeu de peaume

JURNAL DE POET

MEHR LICHT !

Lucrurile în sine nu-şi pot numi valoarea decît în măsura în care le aducem în lumina altora despre a căror valoare avem certitudini. Despre secolul al 17-lea în şcoala de pictură olandeză avem certitudini — ştim, de vom cerceta cu băgare de seamă, că aici s-a atins o dimensiune care e cea necesară pentru a înţelege.

M-am mutat de mai multe ori dintre olandezi între impresioniştii de la Louvre la jeu de peaume pentru a vedea odată lămurit unde-i valoarea. De ce aceste naturi moarte ale lui Netsu din acelaşi „material" sînt mai adevăr decît aceleaşi ale unui Renoir ori Monet şi apoi Van Gogh.

Cele cinci tablouri ale lui Monet după lumina zorilor, a zilei, a amurgului, a nopţii şi a ceţii, asupra catedralei de la Rouen precum şi cel asupra Parlamentului nu se deosebesc întru nimic. Culoarea e totul aici, ci nu obiectul. El nu are altă menire decît de a suporta potenţa creatorului. Acest subiectivism duce în cele din urmă la o artă minoră. Nu-i vremea să dezvolt aici acest gînd, însă reproducînd o maximă, să-i zic program din textele impresioniştilor, voi putea să indic posibilitatea unei înţelegeri.

Este vorba de acel...„le soleil est dieu". Înţelegerea luminii aşadar ca izvorînd din soare. Lumina derivînd din soare. Şi astfel vom urmări cele două etape de pînze de aici cu mai multă înţelegere.

Vom vedea aceste fete încercănate pe iarbă lîngă un nud artificios „luminat" de soare ca de un reflector. Vom vedea aceste fete triste dansînd sau în culise, ale lui Degas luminate de fard, o vom vedea pe Olimpia lui Manet luminată de nimic în afara ochilor pisicii.

Iar faţa catedralei de la Rouen va fi un exerciţiu de culoare astăzi mort cu desăvîrşire, după părerea noastră. Vom vedea atîtea fete lîngă fereastră luminate dinafară. (Se ştia bine despre pînza celebră a lui Vermeer de la Dresda — tînăra fată citind o scrisoare — luminată suprafiresc.)

Subiectiv fiind nu vei mai pricepe mare lucru, după cum vom înţelege urmărind drumul lui Rembrandt de la persoană la Adevăr. Eu nu sînt măsura tuturor lucrurilor. Eu voi înţelege numai în măsura în care voi înţelege marea măsură dată. Punînd soarele în centrul lumii nu ne vom deosebi întru nimic de egipteni. De aici toată artificialitatea şi sărăcia acestor chipuri damnate a trăi în umbră sau a contempla o sursă de claritate minoră. Lumea nu-i o carte ce-şi aşteaptă pictorii s-o ilustreze. Omul nu-i un obiect izolat supus distrugerii. De asemeni damnaţii lui Van Gogh, reali fiind totuşi nu ar fi trebuit să fi apărut şi mai ales să fi rămas. Chipul demonic al Italiencii desenat în sînge vorbeşte cumplit despre o măreţie minoră de artist neluminat. Iar lanul de grîu încins sub soarele lui Iulie nu-i în lumină ci mai degrabă în năduşeală şi dogoare. Idolismul lui Gauguin prost desenat şi mai mult carne decît spirit nu mai spune nimic decît un subiectivism confuz înfierbîntat ; aristocratul T. Lautrec a înţeles perfect că o astfel de sterilitate şi goliciune lăuntrică a veacului său nu poate dura. Impresionismul cît îl avem aici este semnul amurgului picturii. Amurg de demult venind, dar aici arătîndu-şi faţa obosită. Am tras uşa după mine cu gînd să nu mai calc pe aici niciodată şi întristat am urcat iarăşi şi iarăşi la Cimabue şi Rembrandt acolo unde soarele nu mai arde şi luna nu luminează, ci toate vin dintr-o pace lăuntrică nimbată de mister.

Ion ALEXANDRU

11 martie 1969
Paris

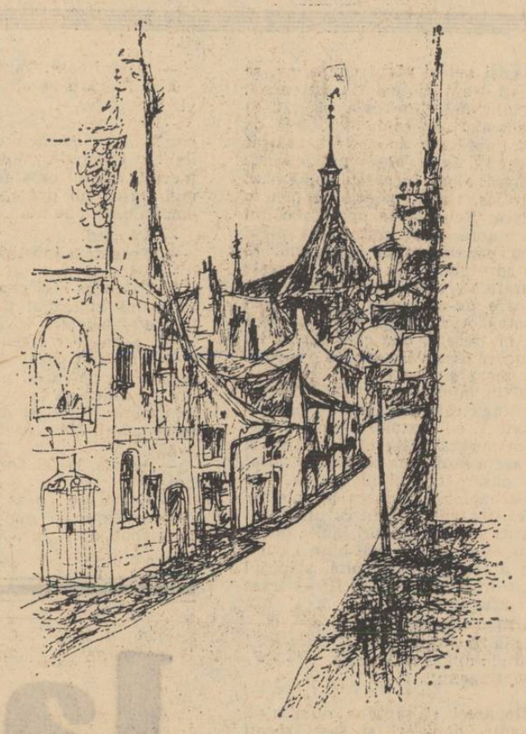

GEORGE ALBOIU

Amurgul zilei a doua

Ca nişte păsări albe îmi zboară oasele
prin trup numai cîntecul lor nu-l aud.
Noaptea a fost azvîrlită crucea pe cîmpuri
şi toată omenirea a alergat să o ridice
dar numai eu am ajuns
şi cîmpul a fost al meu.
Dar de atunci prin cele patru guri ale sale
crucea strigă om şi nu e nimeni
pe cîmpie şi numele acesta începe să fie
al meu ardă pe movile capetele
părinţilor mei ca nişte candele şi ochii
mei stingă vinovăţia lor.
Ceasul acesta ducă-se pe pustii pentru mine
dar ceasul acesta se scaldă în sîngele
meu şi sîngele meu îl aude.
Şi din cîmpie sfinxul de bronz
se ridică şi soarele arde lîngă el
şi-l coace roşu ademenitor
ca pe un măr în care trebuie
să se bucure viermele.
Iar sfinxul strigă om om om
şi nu e nimeni pe cîmpie şi numele
acesta începe să fie al meu.
Ceasul acesta Doamne ducă-se pe pustii
pentru mine dar ceasul acesta se scaldă
în sîngele meu şi sîngele meu îl aude
Să nu rămînă nimeni aici să murdărească
prin tălpile sale neantul ?
În trupul de bronz azvîrlindu-mă
asfinţitul suferă ca o mînă ca un
deget al meu rămas afară...
Nu mai e nimeni pe cîmpie
doar ceea ce a fost zeu în mine se bucură
pentru jertfa lui dar Doamne
oare are cine să se bucure ori este
numai durerea mea şi amurgul acela
care se tot duce e trupul sfinxului
cu cenuşa în burtă urlînd
de groază : om, om, om...

Amurgul zilei a treia

Mînjiţi pe cîmpuri cu umbre de lebădă
cîntau ei din guri de pămînt
cu tot neamul lor cel adormit.
Pe lame de cuţite călcînd şi tălpile
goale sîngeră în vis şi trupurile se lipesc
de aştrii de-a pururi în ceruri orbind.
Iar turmele acestea de porci pe care
singurătatea mea le mînă ca o pecingine
urcă sila şi scîrba pe trupul meu alb
ca un şarpe putred cu solzii de greaţă.
Pe drumul stins vomit şi cerul şi pămîntul
peste turmele acestea de porci pe care
singurătatea mea le mînă şi turmele
acestea mănîncă totul iar scîrba
urcă din nou pe trupul meu alb.
Gura ce cuvinte să spună cerul
ce fel de îngeri să azvîrle peste mine
care rouă curgînd prin crăpăturile morţii
îmi poate mirui fruntea ?
Nici murmurul Muntelui curgînd
în cer ca într-o mare nici umbra
mea de dincolo strigînd : Anatema
Doar turmele de porci ale singurătăţii
mele pe cîmpia tristă doar grohăitul
lor ca o dîră de noroi părăsit.
Şi cînd apune soarele trupul meu alb
crescînd ca o biserică pustie iar înăuntrul ei
sufletul meu strigînd : Anatema.

Amurgul zilei a cincea

Nevăzută mîna pe munte scriind o rege
soarta şi cîinele care din gura ei
îmi latră numele spre tărmurile negre
Cetatea prăbuşindu-se de atunci
numai întuneric şi soarele înhămat la ruine.
Pe cîmpia de foc trupul meu mergînd
surorile cu rouă în tălpi se bucură
cată-l doamne prin seară şi plopii
atingă cu dangătele lor fruntea nebunului.
Se strînge trupul meu în jurul lumînării
încolăcindu-se ca un animal bătrîn
în jurul morţii sale moarte palidă
abia luminînd înserarea.
Un singur par să-mi fie în mijlocul
cîmpiei şi în par craniul meu strălucind
armate de furnici să murmure
sub el ca pe malurile Căii de Lapte.
În ceasul orgiei cînd nu mai
putem aştepta vinul de fiecare
toamnă cînd buzele sorb
ierburile şi strugurii cu rădăcini
cu tot cînd dinţii sug pămîntul
în ceasul orgiei prieteniei unde-s ?
Zadarnic mi-ai pune Doamne, în mînă
paharul am numai teasta mea şi vîrful
muntelui de care să-l ciocnesc.
Orgia mă mînă cu biciul pe cîmpuri
în căutarea prietenilor dar în acest
amurg îmi voi aduce aminte
că sînt singur atingă-mă pe frunte
plopii cu dangătele lor.
E ceasul orgiei butoaiele cu lacrimi
aşteaptă să fie băute dar voi adormi
la umbra lor şi-n somn cineva
le va rostogoli la nesfîrşit pe cîmpie cîntînd.

Amurgul zilei a şasea

Şi corbi albaştri merg prin cerul
fără de moarte ochii mei au albit
aşteptîndu-le cîntecul din ghiarele lor
ca un sînge pur să picure muzica sferelor.

Florile morţii înflorind crinul
se acoperă de răsuflarea corbului iubito
dacă aş mai putea vreodată ieşi
din această cîmpie laudă trupului
tău aş aduce o asemenea floare.

Laudă trupului tău uitat lîngă
fluviu lîngă noaptea sfîrşitului
mai neagră ca unghiile mele
cu care aici scormonesc pămîntul
după cuvintele celor pierduţi.

Aici e noapte fără margini pe măsura
cîmpiei dar sufletul tău zboară
luminînd iar eu îngenunchez
lui rugîndu-mă.

MATEI GAVRIL

Correspondances

Motto :
„Ewig ist die Dauer des Schlafs"
(Hymnen an die Nacht)

O. litere de aur şi de lumină.
Primul cuvînt, deasupra apelor purtat.
Alfa, din cap, triunghi prelung,
cu două tălpi înfipte în uşa mea spre lume.
Lac negru, terţiar te-ai fi numit,
de nu stăteai în gîtul numelui.
B, burtă plină de sînge şi păcat,
îmi plîng în tine fiii, predestinînd silabe.
Acesta-i visul meu, în care cred,
să nu-ndrăznească nimeni să mă coboare-n umbră.
Se luminează un arhipelag :
lumină nepătrunsă, cum ar fi moartea-n fiinţă.
Tu, poarta nemuririi încercată,
care-mi va opri mîna să ucid.
Rugîndu-mă de tine, soră mare,
mă pătrunzi cu-atît de straniu sunet.

Concert

Fantoma muzicii pluteşte-n gol.
Femeia face dragoste cu un brotac.
Un uriaş paianjen cade cu mine-n somn.
Plouă cu lacrimi pe o mare de sticlă.
O sferă mistică se sparge în pulberi de credinţă.
Tu, gîndul meu, mă spînzuri de o dulce moarte,
asemeni ochiului intrat în rezonanţă.
Peretele pe care umbre cresc
dansează mitic pe sub furii goale.
Din floarea lor cade sămînţa moartă.
Unde s-a dus inima mea
să moară cu gîtul întins
peste o piatră fulgerată ?

Fior

Ce aproape-i moartea de sufletul meu.
Acela ce mă purtase la sîn
se-ntoarce-n fiecare noapte la mine.
S-alerg ca animalul hăituit,
Să cad în mijlocul tărînii şi să plîng.
Să se topească ceara de focul gurii mele.
Dar mai presus să tremur şi să strig.

Delir

Vorbea halucinatul copil de sfîrşit
încuiat în camera goală,
fără de trup, minuscul, decedat,
cu globii-amăriciunii în ovalul
din prund, ca pe o bară speriată
de păsări prăvălite-n somn de vis
lucind temperaturi interioare.
Ce bucuroasă mama, înghiţindu-l,
îl lepăda cu greaţă din burta ei rîzînd.
Preafericită mamă, copilul monstruos,
ca un reflux al sîngelui înjunghiat,
sărman copil precoce din camera albastră.

Firav

Sînt pasărea rară din cuibul tristeţii
cu aripi tăiate de aer mereu.
În juru-mi, atîta risipă de proaspăt
dulce, amarnic pe gură deschis.
Gheaţă-ncălzită de lacrimă, glasul.
Carnea uşoară, trecută în vis.

Dezmembrare

Tu, sacră desmembrare
a sevelor puterii, cum aş vrea
eu să mă sorb necontenit.
Iubita mea
e depărtată şi la fel de singură
în camera goală.
O, spasmele ei pure,
asemeni unui dans al morţii.

Cerc

Înmiresmat mi-e corpul de moarte.
Tremură carnea pe mine.
Mă rog de viaţă, tu, nu mă părăsi.
Sclipeşte-n colţ o pană de balaur.
Dar cui să las eu lumea, pedepsit,
cînd mie-mi curg orbitele de plîns
pe unde trec în marmuri,
albe,
sculptate nimfe.
Doar scoarţa neagră-a timpului s-a prins
şi simt jurîmprejuru-mi cum se-nchide.

Hohot

Un val de căldură mi-a năvălit în creier.
Gura mi-e plină de sînge ca un păun.
M-am născut fără să ştiu.
Din ce-i omenesc tot mi-e străin.
Cu propria viaţă nimic nu pot să fac
din ce-ar fi trebuit.
Sînt un străin în mijlocul mării
fără cuţit.
Simt apele sărate cum m-ating
caustice, impersonale.
Mistreţii cu păr aspru
pe faţă mă ling.
Dar trebuie să mă cobor
în burta lor.
O, sentimentul liniştitor
de-a nu fi.

Desene de MIHU VULCANESCU

EMIL BRUMARU

Elegiile detectivului Arthur

V

Ieşisem din cinematograful acela de la
periferie, unde rulase-un film mut,
Ţinîndu-ne-atît de sfioşi de mînă... Cînta un
pian...
Şi cînd ne-am oprit în mijlocul străzii
şi m-ai întrebat, visătoare, ce am,
Uitîndu-ne ţintă unul la autul, deodată,
ne-am recunoscut !

Eram (Dumnezeule !) domnul ce tocmai
coborîse din vechea cabrioletă,
Cu fracul boţit şi jobenul sub braţ, venit ca
să fure spre seară,
Motanul familiei şi tu erai, sigur, naiva
subretă
Ce-l vede şi ţipă, şi el o împuşcă-ntre sînii
bombaţi, şi-apoi o iubeşte-n cămară...

Şi-atunci ne-am dat drumul la mîini
şi-amîndoi pe trotuare,
Am luat-o la fugă cuprinşi de-o teribilă
panică
Şi-n urmă, deasupra grilajelor, cărnoase
şi necruţătoare,
Plante gigante creşteau, ca să ne
tragă-napoi în Grădina Botanică !!

VI

Poate într-o dimineaţă îmi va sosi prin poştă
un colet uriaş
Cu-albastre ştampile şi timbre subţiri de
mătasă
Pe care-l voi duce, plutind fericit prin
întregul oraş,
Mirîndu-mă cît de uşor e şi de parfumat,
pînă-acasă.

Şi-acolo, lăsîndu-l puţin pe îngustul trotuar
Ca să descui, voi vedea cu mirare cum,
singur, din funde,
Încet se desface şi cum dinăuntru apar,
Oh, goale şi albe, picioarele tale prelungi
cu mici unghii rotunde !

Şi-atunci te-aş lua-nfrigurat din imensa cutie
Şi-aproape nebun aş fugi cu tine în braţe
La vechiul bufet cu borcane lucioase
şi-adînci din sufragerie
Să-ţi dau, căci ai fi leşinat de foame şi
dragoste cu linguriţa, dulceaţă..

A face din Ovidiu primul poet român nici măcar nu e greşit total. Unamuno lua apărarea lui Don Quijote împotriva lui Cervantes. Trebuie să-l apărăm pe Ovidiu de părinţii care l-au izgonit şi s-au dezinteresat de el şi să-l primim la noi. Francezii asimilează rapid culturii lor orice element, cît de cît talentat. În anii cîţi i-au fost daţi să rătăcească pe meleagurile noastre, întingînd pîinea în praful şi gerul sarmatic, a continuat să scrie. Cică s-au găsit de curînd 16 versuri „inedite". Or să se mai descopere 13—14. Au trecut două mii de ani, dar timpul nu-i încă pierdut. Femeile băştinaşe, nu tocmai fioroase dacă nu ţineai seama de cojoacele de capră, purtau la gît tăbliţe cu versuri scrise de el în limba getă. Aşa visa exilatul, toate femeile să poarte la gît stihurile lui. Şi încerca să descifreze în papirusul mării, vreun semn de îndurare. „Nu mai gîdilă el Roma" — gîndeau ele, zdrăngănindu-i îmbietor salbele cu versuri barbare. Şi au cobit.

Ovidiu venise din civilizaţie murdar de ruj pe frunte. Vînturile, valurile Pontului Euxin l-au spălat şi l-au şters de dresurile rafinate şi de retorica savantă. Versurile pierdute trebuie să fi fost simple ca bună ziua. Profunde şi adevărate — scrise pentru sine ne mai sperînd nimic nici de pe apă, nici de pe uscat. Poate că sînt opera lui cea mai însemnată. Dacă vreun institut de lingvistică şi-ar pune urechea la pămînt, ar putea auzi şi descifra, din vuietul vremii, măcar două-trei foneme. Autorul „Metamorfozelor" scrise cam la comandă, să-l flateze pe Augustus, s-a simţit aici supus unor metamorfoze reale. Dincolo de închipuirea lui. Luat din aşternut, pe negîndite, nimeri la Tomis, cum ai cădea din pat subpat, în beci, şi de aci în jos în lună. Mai la deal de Roma — soarele lumii — era Tomisul ca luna : rece, sterp, fără forţa gravitaţională a iubitelor. Ovidiu nu auzise de Tomis (De controlat dacă în opera sa anterioară apare cuvîntul fatal), Mai era şi vînt mai era şi zăpadă ; mai era şi albastru, mai era şi vînăt. Cerul era cam vînăt. Pămîntul cam albastru — Marea Neagră — Marea Neagră. Încă din primele zile deci, moralul i s-a dus dracului. Plus acreala lui de toate poveştile alea de-acasă.

Tomisul nu era totuşi Polul Nord. Nici Polul Sud, nici polul frigului, nici polul gheţii veşnice, nici polul bărbilor de ţurţuri. Nu, nu era Siberia. Din intensitatea vaietelor din elegii trebuie să scădem coeficientul de retorică, ţesută gros, să-l încălzească pe împărat. Zice că marea era înghemată — nu chiar marea, ci ţărmul. Că pămîntul era bîntuit de viscole patru anotimpuri pe an. Nu patru, ci unul. Şi aşa mai departe. Realitatea era groaznică doar pentru un ins ieşit din alcov — da trebuie să fi fost groaznic pentru el, la început. Interesant dacă am compara două exiluri, cam prin aceleaşi locuri. Al lui Ovidiu şi al lui Puşkin.

Cităm din „Oda către Ovidiu" a celui din urmă, versurile traduse de Eminescu : *„Aflîndu-mă aicea, te recitesc / Din nou şi caut ca priveliştele zugrăvite de tine să le întîlnesc / Aşa cum odată cîntat-ai în elegii. / Dar nicăieri n-am întîlnit pe întinsele cîmpii / Tristeţea ta, sălbateci oameni, dimpotrivă, veseli. / Poate, obişnuit cu frigul şi cu zăpada imaculată / Mă simt în acest surgun mai bine ca niciodată. / Un cer de peruzea şi ierni foarte puţine. / Nectar ce te-nfioară din viţa de vie / Verde adusă din Scythia, / Sud fierbinte şi albastru, / În stepele ruseşti decembrie e posomorît de nor / Cînd e zăpadă multă, / Aici e un soare arzător, / E primăvar', flori multe, / Pe lunci o iarbă deasă, ţăranul / E voios de timpuriu cu plugul în bătătură / Şi lacuri liniştite ; poezie, aleanul încet te fură"*. Pe vremea lui Puşkin Tomisul era identificat cu Cetatea Albă (Vezi temeinicul studiu al lui N. Lascu „Ovidiu în România".) Cît priveşte traducerea, nu este sigur totuşi că ar aparţine lui Eminescu (sursa fiind Octav Minar !). Mi se par însă interesante cele două atitudini generate cam de aceleaşi condiţii : unuia îi e frig, de nu mai poate, altuia îi e cald. Unul suspină şi se îndurerează, celălalt mărturiseşte deschis că nicăieri nu s-a simţit mai bine !

Revenind la Ovidiu — Tomisul i-a dat prilejul să se adîncească în sine, să se descopere pe-o latură nouă. La Roma cunoscuse existenţa veselă. Trăise în societate. Aici i se arată existenţa în dimensiunea ei tragică. Sentimentul tragic al vieţii în sensul dat de Unamuno (deşi latinul n-a ajuns pînă la existenţialism). Şi trăieşte în singurătate. E mare lucru pentru un artist. Ne-o fi fost recunoscător pentru singurătatea noastră, atunci cînd nu dădeau buzna să ne-o spargă în ţăndări războinicii barbari cu săgeţile în dinţi ? Aceasta ar fi una din metamorfoze. O alta s-ar datora însuşi faptului că, dincolo de orice spaţiu, de necazurile legate de locul sub soare, că se mai află mai încolo ori mai încoace — poetul îmbătrînea. Pus în faţa încăruţării, a boalei, a viscolirilor vîrstei ce înaintase — viscoliri care nu veneau nici de la Roma, dar nici de la Tomis, ci de undeva de sus — naiba ştie de unde — s-a cutremurat cu mare spaimă. Un prilej în plus pentru elegii. Roma îi era dulce pentru că reprezenta tinereţea lui — anii cei buni, deşi chiar de pe atunci parcă începuse şi ea să meargă spre prăpastie, scîrţiind din ziduri prea vechi. Pe buzele tuturor acolo în „cetatea eternă" autorul „ Artei de-a iubi" se pomeneşte deodată în gol.

Relegarea a fost mortală pentru că i s-a retezat scurt posibilitatea de a comunica. (Orientalii vor introduce metoda tăierii limbii) Heine se considera la Paris „exilat într-o limbă străină". N-am iubit niciodată laşităţile lui Ovidiu care în Tristele şi în Ponticele se consideră *pe drept* vinovat („Carmen et error") şi tot cere îndurare. De la cine ? Augustus care, după expresia lui Călinescu, „a domnit murind şi înviind şi a trăit gemînd 76 de ani", şi care-şi pusese în minte să îndrepte Roma — îl uitase de mult. Augustus avea o debilitate stomacală, de origine nervoasă, o dereglare a funcţiilor interne. De aici o dereglare a imperiului. Abuza de privilegiul de-a avea nervi în contul statului. Se temea de moarte şi cerea ca cineva, noaptea, să-i citească pînă adoarme. Dacă nu adormea, nu putea sta singur. Gol, era de recunoscut după nişte pete pe corp — închipuind ursa cerească — spune Suetoniu, care l-a admirat. de fapt e vorba de nişte plăgi. Cu vărsături de fiere, cu pietre la rinichi, care îi dădeau o furie nemaipomenită, vorbind însă cu nevastă-sa, care îl domina după nişte note pe care şi le pregătea dinainte cu grijă. Scria incorect dar îi pedepsea pe cei care nu ştiau ortografia. De la un astfel de om, greu de înduplecat, aştepta Ovidiu, cu gîtul lungit peste gîtul amforelor greceşti de la Tomis, iertarea. Iertarea pentru ce ? Tiranul adulat în timpul vieţii, e urmărit de servilism şi după moarte („Ba a fost unul care a propus ca numele lui August să se transfere lunii septembrie, căci în cea dintîi s-a născut, dar în cea de a doua a murit" — Suetoniu).

Nu se poate nega însă că multe din intenţiile Cezarului erau bune, voia să ţină în frîu un imperiu corupt care începuse să-şi sară din doage. Ovidiu era considerat, dincolo de talent, un stricat. Să-l fi trimis intenţionat, în mijlocul barbarilor de care se temea, să le depraveze moravurile ? Miron Costin explică astfel cauzele îndepărtării : „Pre acel dascăl Ovidius l-au făcut, cum zic turcii, surgun, de l-au gonit din Rîm tocmai la Cetatea Albă pre Marea Neagră Avgust Chesar, împăratul Rîmului, pentru neşte cărţi ce scrisese în stihuri de dragoste de se umpluse Rîmul de curvii, dintre acele jocuri ale lui... Acela dară dascăl Ovidius au scris cîteva cărţi, şezînd la Cetatea Albă în urgie, iară în stihuri, că şi-au sfîrşit acolo şi viaţa". Sînt nişte coordonate sufleteşti care rămîn neschimbate prin milenii. Un italian astăzi forţat să trăiască la Constanţa : localnicii o să i se pară prea bărboşi, hrana-rece. Ori invers — un constănţean la Roma — ar fi nenorocit pe viaţă ! Cînd l-au suit în corabie să-i facă vînt la marginea imperiului, Ovidiu nici nu s-o fi sezizat cine ştie ce. Credea că e o glumă. Bănuia că doar o să-l sperie puţin, o să-l ducă pînă undeva, pînă la *index*, cum ar veni, şi-o să-l întoarcă. Va lipsi exact cît trebuie ca să găsească pe cineva în plus acasă. Aşa se gîndea. Era cam uşuratec. Cam asta ar fi părerea lui Miron Costin. Sîntem de acord că la epoca aceea sulmonezul nu se obişnuise cu catastrofele.

cei mai tineri autori

MIRCEA DINESCU

Timpul părinților

Trebuie să-avem grijă
de părinți
să mai creadă și-n altceva
în afară de noi
acolo pe scaunele lor de sărbătoare
unde gînguritul ploii devine banal
și pisica liniștii
se plimbă printre picioarele musafirilor
O,
dar ei trăiesc cu simțuri lărgite
pentru pașii noștri depărtați
rupînd petalele orei blajine :
vine, nu vine, vine, nu vine, vine, nu vine..

Sat

Cocoșii trăgeau de pielița soarelui
pe gardul rămas în seară
aidoma călătorilor
ce-adorm îmbrăcați cu oboseala
mototolită pe ei
și mînjii
rumegau încă jarul de stele
din ieslea liniștii.
Oamenii se spălau de vise
în ciubere
răcoroase cu lună
pentru datoria seminței
de peste deal ;
flăcări doar
împotmoliți în zarvă
cercetau ierburi pentru-nserare
cînd se-aprind privighetorile
în sînul fetelor mari ;
și jos
pe prispele caselor
bătrînii fac semne-n nisip
ca de zodii
împovărați cu nesomnul lui Arhimede
pentru destinul sufletelor
de mîine...
iar hambarele-s pline.

Colindul rîvnit

Nisipuri rupte din secundă
peste zăpada depărtării
ca liniștea să nu pătrundă
în cornul dulce al chemării

Și numai sîngele nu iartă
și numai ochiul dă răstringeri
cînd carnea se preschimbă-n poartă
iar așteptarea stă în îngeri.

Ca zarul ploii-n rădăcină
să cazi spre mine luminată
acolo unde nu port vină :
provincia necolindată.

Ultimul reazem al stelei

Umblă vîntul cu oasele ierbii în dinți
peste casele
îmbuibate de copilărie,
în capcanele ceasului umflat
mai cad părinți
și doar oglinda vinului îi știe.
Lucrurile saltă cu rădăcini
de abur stătut
pe care nările noastre nu îl mai cheamă,
aici cuvintele
obosind ne-au născut
din nou, depărtați, plini de teamă.
Să ținem steaua deci
pentru milă puțin
cu umeri știutori de iarbă amară
deasupra părinților sfîrtecați
de vin
și-a casei cu cocoșii uciși
înspre seară.

ADRIANA ROTMAN

O dată liniște

secătuită de drumuri învelită cu rod și scînteI
cobor cobor una sau două niciodată
mai mult ce bine era aș putea spune dar
nu pot privi prea adînc nu am ceață
și petalele patului s-au împrăștiat în toată
lacrima nu pot uita într-o lacrimă
ar seca sau ar minți trei
niciodată mai mult am pete de soare
pe călciie nu mai știu oare mai cobor

In pînze de păianjen

în noaptea de înviere cînd
crinii se pleacă spre cuvinte
cînd marea își despletește pletele
pe nisip și satanic fecioarele
dansează goale pe jăratec
îmbălsămată în pînze de păianjen
mă privesc prin fereastra ta

Fîntîna cu soare sau poate

degetele împletite mîngîie o vină o luptă
venele se unesc și sîngele curge îmbătat
de la unul la altul se naște sau crede
aproape mai aproape e o fîntînă cu soare
pe margini mătrăgună sau crini
și degetele împletite le culeg hulpave
în petalele lor vor dormi cei doi sortiți
iar mîine umbre sau poate

la drum

de DUMITRU HONCIUC

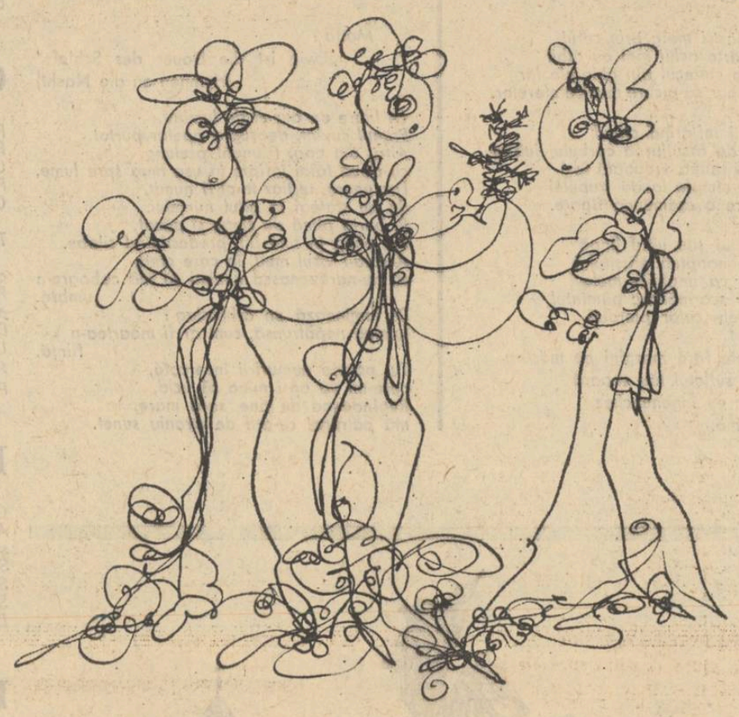

Ion Calancea își netezi părul cu palma, se întinse pe dulap s-ajungă pălăria cea nouă, luă cufărașul din mîna nevestii și ieși în curte. Era înăbușitor de cald, zăpușeală de amiază, dar el îmbrăcase un costum păstrat cu umeri drepți, ca puși pe scînduri, și o cămașă albă, încheiată pînă sus. Lăsă cufărașul jos, ridică pălăria și făcu o cruce, apoi plecă. Nevasta se opri în colțul casei, mai la umbră, puse mîinile la piept și-l petrecu cu privirea pînă la poartă. El scurtă drumul spre marginea satului pe niște uliți mai lăturalnice, apucă pe-o cărare ce tăia peste ogoare de-a dreptul și în puțin timp ieși, în șosea. Avea de gînd să oprească vreun camion în trecere, dar cum nu se ivi nici unul, se bucură cînd văzu urcînd o căruță. „Măcar să nu merg singur ca un dezertor". Mută cufărașul în mîna cealaltă, sări șanțul și așteptă. Pe lîngă căruță pășea un om încovoiat din spate și cu coatele împinse îndărăt, cu o jiletcă neagră peste cămașa albă și care, așa cum arăta se desena pe seninul lăsat în urmă ca o pasăre cu aripile uscate. Dar ceea ce-i atrase mai mult luarea aminte lui Calancea era căruța, adică coșul căruții făcut din scîndură grea și cu fundători înalte tăiate în floricele ; iar ca să se știe mai bine a cui e căruța și cînd a fost ea construită, stăpînul o însemnase cu două litere mari IP — trase cu păcură — și cifra 1948.

IP înseamnă Ilie Pînzaru.

— Cumva de la 28 vînători ?

— Nu, nu, eu vin din 32 infanterie.

— Ar veni contingentul..

— 27.

— Egzact. Douăzeci și șapte a dumitale... Douăzeci și șapte, douăzeci și șase, socoti Pînzaru, da. Eu 23.

— Eu 27.

— Păi cam atîta v-am aproximat și eu. Odată dac-ai trecut prin astea le desprinzi de la distanță.

Astfel legară ei vorba și nu știau unul despre altul că fac același drum — 30 de km. — din același motiv și fiecare se ferea să nu-i priceapă celălalt necazul.

Calancea văzu că Pînzaru îi măsoară înfățișarea.

— Parcă-ți vine să zici cînd pleci, mă duc așa cum o fi, îmi fac treaba și mă-ntorc, da uite că nu poți.

— Bănuiesc că aveți înfățișare cu o persoană de interes. Îți fi chemat sau vă duceți c-o venit timpul...

Calancea se făcu că n-aude, călca tropăitor și țeapăn, cu pieptul scos în afară, încît îți venea să crezi că adevărata treabă pe care o are e să ajungă unde s-a pornit cu hainele așa cum le-a luat, neatinse, curate, nesifonate.

Numai obrajii rotunzi și pistruiați, ridicați înspre ochi a durere se zgîlțîiau scurt la fiecare pas ca și cum nu erau prea bine fixați pe acel gînd care-i supărase și-i împietrise.

În schimb Pînzaru nu prea părea să se omoare cu firea. Pășea legănat și se uita la el pe sub pălărie.

— Omu bănuiește, că de știut de unde să știu eu încotro v-ați pornit dumneavoastră.

— Nu știți dumneavoastră cum e. Dacă te-ai pornit, ajungi.

— De ajuns ajungi, cum să n-ajungi, aprobă Pînzaru cu toată gura, numai că... Da pune-ți bagaju sus, pune-ți sus, că tot trage calu. Că de ce-i cal ?

Calancea așeză atent cufărașul în fundul căruții.

— Calu-i cal să tragă.

— Trage el omu, d-apoi vita.

— Aice chiar c-ați spus bine, aprobă Pînzaru, aruncînd fudul mîinile pe spate. N-am înțeles, din ce comună ?

— Din Vlăsinești. Cum te pornești din sat o iei pe la biserică în sus, tai de-adreptu spre observator, cotești oleacă și ajungi în șosea. Nu știu dac-ați fost atent c-am ieșit în direcția observatorului.

Pînzaru alergă cîțiva pași în față să îmbie calul.

— Toate astea și pe unde-or mai fi ele, strigă el de-acolo, au fost pentru mondialu din '16. Și uite c-au rămas. Stătu pe loc să treacă căruța pe lîngă el și o luă iar alături de Calancea. O trecut peste ele ș-al doilea mondial, om fi deoarece în '51 pe '52, da s-au păstrat. (Observatorul era o înghebare de șase leaturi lungi întinate cu scînduri rare, care nu țineа nici dos dar nici umbră și în vîrful căruia nu putea sta decît o cioară, dar fiindcă nimeni nu le putea explica rostul le denumise astfel și le trecuse în contul războiului prim).

— Îs bune că se joacă copiii cu ele, le dădu Calancea un rost. Iei copilu la cîmp, n-ai de unde-i aduce apă și-l trimiți să se cațere pe observator... Acu nu-i vorba de-al meu c-al meu e mare.

— Militar băiatu...

— Nu, nu, e sub. E sub vîrstă.

Grăbiră pasul — calul se smucise în ham să termine mai repede cu dealul — și sus își îngăduiră un moment de popas.

Pînzaru pocni din bici, așa numai să reteze un gînd și se urcă.

Calancea vîri sticla în fîn, se agăță și el pe o margine de căruță cu picioarele spînzurate afară și se așternură la drum.

Calul apucă un trap adormit.

— Ai copii, ai parte de drumuri, vorbi Pînzaru tare să se audă în spate.

— Unu am, ăsta de care spuneam.

— Șapte am, șapte-am făcut, strigă Pînzaru. Numai care-i chestia. Ceilalți îs băieți ; șase. Nu mai aveam de gînd da am trecut odată în permisie cînd eram în concentrare și băieții cei mari nu erau acasă, cei mici mai pe-afară, pe la joacă, pe la vite și... Ei, și s-o nimerit fată. (Căruța hurduca mărunțel și vorbele jucau în jurul lor ca niște căpăcele de tablă). Bine, am spus să crească. Fata a crescut, s-o deprins cu treaba pe lîngă casă, o făcut ș-oleacă de școală, da hop că într-o zi statu face un apel către satu nostru să trimitem ceva copii la școală de stas — stastis. Statistică, plesni el calu... O fi și băiatu dumitale acolo, n-o fii...

— E la liceu băiatu meu, răspunse Calancea cu o voce ca bătută în palme.

— La liciu !... se miră celălalt.

— E bun și liciul că-i mai boieros, își subție Pînzaru vocea, da cu statistica asta este un mare mare, mare avantaj, că-s socotiți deoarece oamenii statului. Ar veni că statu face, statu trage. Îi plăcu cum vorbi și se lăsă pe-o parte învîrtind biciul în aer.

Calancea își mări ochii să-l vadă mai bine. „Omu ăsta e un om cu chibzuință — își spuse el. S-o îndoit imediat după vremuri, s-o sucit, s-o învîrtit și doarme liniștit. Eu, ciine bătut, da fudul !".

— Fata merge, merge bine.

— A mea !? se răsti Pînzaru. Da ce-i fată, fi șerpoaică.

— Iute.

— Vai de mine. Trimite-o dumneata unde vrei să-ți aducă un chil de cuie ș-ai să vezi că n-apuci bine să dai mîncare la cal c-o și venit.

— Iute tare.

— Tren.

Calancea plescăi a mirare.

— Dacă vreți să vă convingeți tragem chiar diseară cum ajungem la cofetaru Roifescu. Domnule, eu cum ajung acolo, iese turcu-n față și „bine-ai venit dom'Pînzaru da n-o văd pe Ștefănica". „Acuși" fac. Vine fata mă așez lîngă fereastră, servesc o prăjitură, o-nghețată, plătesc cinstit, clătesc obrazu cu-n bacșiș și...

Clinti pălăria cu coada biciuștii cercetînd împrejurimile răscoapte. Căruța aluneca printre miriști stîrnind un huruit uscat cu sunete desfăcute ca de docar.

— Bună și la-nvățătură.

— Poftim ?

— Domnișoara. Tare și la-nvățătură.

Aici Pînzaru se aplecă să vadă dacă se-nvîrtesc roțile.

— Se descurcă, n-am ce zice. Hai-hai, hai-hai... Vorba colonelului Ripiceanu : „Mă băieți !..." Domnule, cînd apărea omu ăsta și începea așa tot batalionu se făcea stană. Omu mai mișcă un deget, un ochi, clipește, că-i om, da batalionu nu.

— Vă cred.

— Prag de mănăstire.

— Vă cred.

Și Calancea lăsă capu pe-o parte. „Mă porți tu și mă zbuciumi pe drumuri aprinse măi băiete — băieții, vorbi el cu băiatu lui de la liceu, aproape corigent la matematică. Va să zică o devenit cazul că nu mai sînt buni profesorii ăia pe care-i plătește statu, trebuie să vin eu adică să te-nvăț. Discutăm noi mîine la umbră... Uite, și distrug și costumu ăsta, se scînci el. Mă omoară Maria cînd mă-ntorc acasă".

— Notele, la fel frumoase, văicări el întrebarea.

— Frumoase, n-aș avea ce bănui. Sînt obiecte oarecum mai speciale la care urcă nota nouă, nota zece.

— Că sînt obiecte mai grele, sînt obiecte mai ușoare.

— Ca sacii.

— Română, matematica.

— Da, le face cu profesorii.

Calancea îl privi lung. Pînzaru se întoarse, cotrobăi după sticlă și o duse la gură.

— Da ce-aș vrea să vă mai întreb, se foi Calancea.

— Întrebați-mă. Poftim, și-i dădu sticla. L-ați cunoscut cumva pe Aizic Kalman ?

— Achizitoru de pielicele, cum să nu.

— Nu vă cunosc, o luă iar la vale Pînzaru, da vă spun că-i cel mai mare speculant. Mă duc tot așa acu un an, că-mi crăpa măseaua de-o para și-i prezint două pielicele. Da atîta m-o-nvîrtit hoțu, domnule și m-o sucit că era să-mi ieie în doi poli și batista.

— Gata, s-o trecut la stat.

— Păi aici am vrut s-ajungem. I-o strîns statu și pe ăștia. Hă ! se bucură Pînzaru, acu să-l văd eu. Să-l văd eu pe căldura asta umblînd pe drumuri cu-nghețata în servietă. Că mă duc tot așa astă-vară la el și el stătea cu două înghețăți în mînă, legat la cap cu apă rece și pufnea cum pufnește calu ăsta. „Ce faci dom' Kalman, strig, hodinește paralele ? !" „Tare-i cald domnu Pînzaru, tare-i cald".

— Da ce-aș mai vrea să mai întreb, îl întoarse iar Calancea. Ziceați că fata-i tren.

— Gînd.

— Bun. Da cum de știe dînsa cînd ajunge tatăl ei la Roifescu ?

— Simte domnule, vulpoaica.

Și Pînzaru începu să pocnească repede din limbă niște semne de îmbiat calul. Pe mine mă cunosc și profesorii !

— Vă cunosc și profesorii ? !...

— Mă cunosc, apăsă Pînzaru. Da nici eu nu mă feresc. Ajung la școală, acolo este o piață mare chiar în față, desham, aștern ceva sub cal să nu facă murdărie și pun mîinile la spate. Dacă-s ore elevi, profesori se uită pe geam, își văd fiecare de treabă la etaju lor, și cînd ies profesorii mă salută.

El nu avea guler la cămașă, ci o bentiță ca la militari, încheiat cu doi nasturi, iar pantalonii îi vîrîse în ciorapi.

Tăceau.

— Am rîs, foarte frumos odată, se fuduli iar Pînzaru. Opresc eu tot așa cum am spus, și cînd vine Ștefănica, vine cu un profesor. Fac imediat cunoștință, zic „recunosc sînt tatăl fetei" și desfac ce-aveam de-acasă. Servim noi din găină trecem un șip din mînă-n mînă, omu mulțumește și cînd să plece eu mă fac că nu văd bine și-i strecor ceva în geantă. „Nu, asta nu se poate !" „E din partea mea, mă supăr" — „Bine face el către fată, dar să știi Pînzarule că pentru asta îți scad nota cu un punct".

Calancea pocni din limbă.

— Stai să vezi, că și eu m-am speriat. Zic „Ce-am făcut părinte nebun ce sînt, că iaca, am greșit în privința situației copilului", da el domnule pufnește în rîs. Și mă pornesc și eu și fata și rîdem să ne prăpădim nu alta.

— Om de viață.

— Da, dar și la gimnastica asta a lor, se laudă Pînzaru, fata este prima-ntîia, nu există altu-n față.

Aici Calancea se scărpină cu un deget în ceafă.

— Sînt profesori care lasă corigenți.

— Sînt. Am auzit, i-adevărat, c-așa e, îl întîmpină Pînzaru sigur și se săltă în picioare — Hopa-șa !

Calancea clipi des. Repeziciunea cu care îi răspunse Pînzaru îl descumpăni și pe față îi apăru iar acea îndîrjire de neajutorat care-i strîmbă obrajii în sus.

— Profesorul are nota, ofta el singur pe lîngă căruță.

Pînzaru își rostogolea alene privirile peste împrejurimile lărgite.

— S-a-ntîmplat cumva ceva cu băiatul ?

— Nu, se sperie Calancea. Nuu ! Adică să vedeți cum s-a-ntîmplat. Se uită la Pînzaru dar acesta nu-l mai lua în seamă, stătea cu picioarele răschirate și cu pălăria pe ochi, țeapăn, asemeni unui șef de trib purtat de cămile sfințite. Să vedeți cum s-o-ntîmplat, continuă Calancea. Aflu eu odată că era s-o șchiopăteze. Schiopătează, schiopătează, zic, dar ce fac eu ca părinte. Mă bat cu gîndu, mă frămînt și nici una, nici două hotărăsc : mă duc. E copilul meu, îmi zic, și dac-am hotărît, mă duc... Ajung la școală și fără multă gălăgie zic „Sănducule vin' la tata". Îl iau într-un loc mai ferit, după școală și mă uit în ochii lui.

— Ei.

— Stați puțin, că fără tactică nu iese.

Fierbeam ce-i drept. „Uite pentru ce-am venit și ce te roagă tatăl tău. El te roagă ca să nu mai șchiopătezi. Înțelegi ce-ți spune tata ? !"

Pînzaru se uita în capu lui.

— Ei vă spun că băiatu s-a-ndreptat.

„Să te creadă mutu lui Crăcănuță, mă roșcatule, nu eu" — îl repezi în gînd Pînzaru.

— Nu vă cunosc și nu vă mint, da băiatul merge strună, îl asigură Calancea.

Se uită în sus împăienjenit. — E mai răcoare acolo, mai adie.

— E.

„Al dracului ce s-a scumpit la vorbă aeroplanul ăsta".

Pînzaru scoase două fluierături scurte.

Un șobolan se pornise peste șosea dar buimăcit de lumină și zgomot se învîrti și se bîțîi pe loc chițcăind disperat și fugi înapoi.

— Iaca, ajungem în Gladu Alb, anunță Pînzaru.

Nu departe drumul își încheia întinderea dreaptă, înghițit brusc de o vale.

În capătul drumului calul se opri și oamenii trecură în față să se uite.

Șoseaua își dădea drumul cu capul în jos, se îndoia pe un pod de lemn cenușiu și se arunca iar în sus. În fundul văii se vedea ghemuită o fîntînă cu ghizdea rotundă de piatră. Aerul ferecat între pereții hăului se unduia în valuri tremurate care se amestecau și se desfăceau asemeni unor turme de îngeri topiți. În capătul podului strălucea un ciob de oglindă. Aici se va-ntîmpla nenorocirea.

— S-o luăm așa pe-o coastă, propuse Pînzaru și chemă calul din ochi. Animalul se apropie supus. Calancea împiedică o roată, strigă — gata, Pînzaru luă calul de căpăstru și începură coborîrea. Pînă se povîrni și căruța, oiștea rămase înfiptă în cer spînzurîndu-l și cînd căzu, căzu clătinat mai jos de genunchi. Calul o smuci în sus și Pînzaru o cîrmi repede în spre un mal. Apoi spre celălalt și tot așa din mal în mal pînă rupse din pantă o bucată bună. Totul mergea bine, Calancea se ținea aproape, numai că la un moment dat simți niște mîncărimi pe limbă.

— Uite că mergem noi, mergem, strigă el din spate și nici nu v-am întrebat dacă-l cunoașteți cumva pe profesorul Hințanu.

Vorbele îi plesniră celuilalt urechile, dar se făcu că n-aude. Bîiguia ceva pe înțelesul calului și-i tot potrivea direcția.

— Vasăzică nu-l cunoașteți.

— Dac-o fi ăla pe care-l cunosc eu, strigă Pînzaru, țopăind pe lîngă cal, poți să te dai dumneata de-a dura pînă-n vale și să te tot duci.

— Îl cunoașteți cum s-ar zice, alergă Calancea în față.

— Îl cunosc, nu-l cunosc, da întreabă-mă cu ce mînă bea apă că-ți spun. Păi ce mi-o povestit mie domnule fata o noapte întreagă astă iarnă, s-o-ncrețit pielea pe mine.

— Aspru.

— Balaur. „Tătuță, spunea și suspina fata, dacă auzi te-ascunzi în gură de șarpe". Clatină domnule din cap într-o parte și alta în permanență că nu mai știe bietu copil niciodată dacă știe sau nu știe. Mașinile cît îs ele de mașini, îl ocolesc.

— Da să nu mai dea din cap, să fie dinsu serios, se opri în loc Calancea.

Pînzaru aruncă pana de lanț pe gîtu calului.

— Nu, de dat trebuie să dea, c-așa o rămas de la Cotu Donului, de aici e toată buba. Iese elevu la tablă, spune ce spune și pe urmă „treci în bancă".

— Cum s-ar zice școlărimea-i îngrozită.

— Școlărimea !? Ce contează trei copii într-o omenire-ntreagă. Păi dac-o devenit cazu domnule că nu mai iese lumea pe stradă ce vrei dumneata. Dumneata știi că după aprinsul lămpilor nu mai e un om pe stradă ? Își iau oamenii din vreme de mîncare, fac pe dracu-n patru să-și termine treburile și de la o oră anumită lasă orașu pustiu. Ei, la ora aceea apare Hințanu. Ce-ți spun eu dumitale fata mi-o spus bob cu bob. Apare domnule în capu străzii se proptește în baston, trage aer și pornește drept pe mijloc. Calancea se scutură.

— Da. Bieții oameni își iau o bucățică de pîine și se dau după perdele. Masa nu-i masă, viața-i iad. Umblă lighioaia în sus și-n jos pînă obosește pe urmă se așează pe gărduțu de la statuia lui '916 pune capu pe umăr și rămîne cucuvaie.

Calancea răsuflă lung cu ochii prăvăliți în vale.

— Să te uiți dumneata mai atent chiar diseară cum ajungem și-ai să vezi că nu ies oamenii pe poartă pînă nu se uită în stînga și-n dreapta.

Rămaseră în urma căruții și o porniră în vale cu pas hopuros, dar Pînzaru se răsuci fript.

— Da iar mă-ntorc pe partea celaltă și zic, că bine face Hințanu. Ba mîine cum ajung la școală trag căruța la locul ei, mă pieptăn frumos și mă duc ca să-l felicit. Că nu s-o găsit unu, să-i spună ho ! stai măi omule, cum de cutezi dumneata să arunci nota între coarnele copilului, fără să te gîndești ce se-ntîmplă.

— Nu te gîndești că-și pot ieși părinții din minți, întinse gîtul Calancea.

— La asta nu te gîndești ? În ce timpuri te trezești, se stropși Pînzaru, te trezești în burghezie ? !

— Stați, că-mi deranjați cămașa.

— Uite la nebunu ăla.

Încremeniră.

În vîrful dealului se ivi un camion încărcat cu lăzi goale de marmeladă. Șoferul nu-și închipuise c-o să întîlnească tocmai aici picior de om și-și dăduse drumul cu toată viteza. Cînd îi văzu, scuipă speriat un muc de țigară, bruscă frînele dar era să vină peste cap și le slobozi îndată. Oamenii se uitau năuciți. Calancea dădu un pas înapoi. Din poalele pantei calul, oprit într-un mal, își săltă capul neliniștit.

Șoferul, probabil un băiat de prin prejur care învățase meseria asta, aruncă căciula peste cap și se încordă pe volan. Ciobul acela de oglindă din capătul podului își nimeri lucirea pe botul mașinii, o jucă acolo o clipă apoi o mută în ochii șoferului. El se zăpăci, cîrmi brusc și din vîrful stivei sări o ladă care se rostogoli ca o piatră.

Pînzaru fugi spre cal dar tocmai atunci și animalul o rupse din loc. Zgomotele mașinii se amestecau în hău, cu cele stîrnite de căruță se învălmășeau și răsunau spintecat ca țipete de niște duhuri schiloade coborîte pe sfori.

Soarele se uita de sus neclintit.

Calancea alerga pe marginea șoselei strigînd după cal. Calul se împletici în ham, se poticni, scoase un nechezat care fulgeră toată valea și opri căruța într-un stîlp de telegraf. Podul se zgudui scurt și mașina îmbucă o bucată din panta cealaltă. Își potoli îndată viteza și șoferul ieși pe scară să vadă ce s-a-ntîmplat. Din partea astalaltă, cu lada aceea care-a căzut, în mînă, Calancea îl ocări cu obidă :

— Mă tîlharule, mă nebunu lui Polonic, mă fumătorule, mă !

Șoferul se vîri în cabină.

★

— Ia, cuscri, servește.

Stăteau la masă pe colacul fîntînii.

Alături calul se apăra de muște, clătinînd din cap adormit.

Soarele se prăvălea spre asfințit. Lumina se muie.

— Da ia și mata de la mine, ia că nu se face gaură în cer, invită la rîndul lui Pînzaru.

Stricăciunile n-au mai putut fi reparate. Căruța rămase fără o roată, iar vinul, căci în cufăraș Calancea avea cîteva sticle de vin, se vărsase.

Căruța era mîndria lui Pînzaru pe care o trăgea în fața școlii, la „locul ei", iar cu vinul Calancea spera să-l îmbune pe profesorul Hințanu, să vorbească omenește.

Dar dacă așa a fost să fie...

Roata fu înlocuită cu un lăturaș, iar singura sticlă de vin care scăpase o beau ei acuma.

— Serviți.

— Puțin gust, iz, parcă tot are, pocni Pînzaru cu un deget în sticlă. Calancea lămuri că s-ar putea să fie din cauza butoiului.

— Bun, se ridică Pînzaru rotunjindu-și pîntecele cu palma. Făcură cruce mulțumind lui Dumnezeu „pentru pîine, pentru sare" și porniră iar.

Calul pășea cu pas liniștit și întins. Oamenii se țineau după căruță cu un fel de oboseală tihnită de parcă erau scăldați proaspăt. Calancea se scotoci în buzunare și scoase niște bani.

— Poftim cuscri. Să plătesc transportu.

— Fii serios domnule, ține-ți banii acolo și ia mai bine băiatului un caiet.

Calancea făcu un semn către roata stricată.

— Vezi-ți de treabă, ia mai bine copilului un caiet, un susan. Ia copilului acolo o bucurie, că...

Calancea mai merse puțin cu banii în mînă apoi îi întoarse în buzunar.

Se apropiau de canton. Cantonul era o casă singură cu acoperiș de țiglă, în spatele căruia se înălța o prăjină subțire, îndoită trist, în vîrf cu o morișcă de tablă. Acum morișca stătea.

În zare, pe o umflătură de drum apăru o mașină care se aruncă în sus ca o spinare de pește și intră în pămînt odată cu șoseaua. În fața cantonului ieși o femeie. Mașina aceea apăru iar, ocoli cotul văii și cînd trecu pe lîngă canton femeia ridică un steguleț. Pînzaru apucă repede calul de căpăstru, iar Calancea se lipi de căruță. În goana lui camionul stărni un gol de aer bufnit și Calancea își ținu pălăria cu mîna.

— Vezi mă, că ți se-nvîrtesc roțile, mă a lui cutare mă ! se distră Pînzaru.

Calancea își scutura umerii și zîmbea mulțumit. Cînd se întoarseră o găsiră pe femeie tot acolo, nemișcată, cătînd cu privirile peste vale. Era îmbrăcată în fustă și jachetă de doc de culoarea colbului de pe drum și avea vîrsta de văduvă.

Pînzaru trecu înaintea căruții și veni și Calancea. Mergeau cu privirile ațintite înspre făptura aceea însingurată și fără să-și dea seama se luară de mînă.

Cerul se închidea răcoros și din coama unui deal, soarele oprit să se răcească, învăluia cantonul într-o roșeață aprinsă. Morișca din vîrful prăjinii începu să se învîrtească. În marginea cealaltă a văii se vedeau depărtîndu-se un copil și un preot și femeia se uita încolo, cu privirile goale.

Ei trecură țanțoși.

Pînzaru îi făcu lui Calancea cu ochiul și întoarse capul zmucit :

— Mai e mult pînă departe ?

— Zău cuscri prea ne batem joc de lume. Mai e mult pînă departe ? !

Se depărtară, dar mai pășeau încă mîndri cu frunțile în vînt, ca și cum duceau în mînă cîte un ou roșu.

Calul venea în spate cuminte. Lăturașul care ținea locul roții sfărîmate stîrnea în praf o dîră îngustă.

Femeia își adună privirile de unde le risipise și intră în canton. De după un deal țeșit sclipeau vîrfuri de biserici și case înalte. Acolo mergeau ei, unde, oamenii lesnd seara pe poartă se uitau întîi în stînga și-n dreapta, ca nu cumva să apară pe neașteptate, de după vreun colț, profesorul Hințanu.

ALEXANDRU VĂDUVA

abajurul verde

Ploua mărunt și îndesat în seara aceea de noiembrie și un vînt rece, tăios pătrundea pînă la oase. Oamenii își tîrau picioarele prin noroiul subțire de care nu se mai fereau, și de fapt ar fi fost caraghios să se mai ferească prin ploaia aceea murdară, cu trupurile pe care le simțeau și ei, desigur, atît de murdare.

Încercam să merg repede, un timp chiar am crezut că merg repede dar încheieturile îmi erau înțepenite de frig, mișcările tot mai dureroase și umezeala rece îmi pătrunsese parcă și în cap. Înjuram în gînd casa care era atît de departe, înjuram și nu mai gîndeam nimic altceva. Îmi băgasem adînc mîinile în buzunarele pardesiului — un fel de pungi umede și călduțe, dar în orice caz de preferat ploii și frigului de afară.

Cred că aș fi putut merge totuși mai repede, dacă nu ar fi fost imaginile acelea care se închegau pentru cîteva clipe : o ușă grea cu clanța tocită, un bec galben, obositor, pereții, aerul călduț, umed, ca buzunarul în care îmi țineam mîna, baia, patul tare, cărți și ziare aruncate prin colțuri, o tigaie afumată, o farfurie cu marginea pătată de sos...

...Și știam că e casa mea, e viața mea, și înjuram în gînd ploaia care cădea la fel de mărunță și îndesat. Mîinile îmi transpiraseră în buzunare și le-am scos afară, dar după cîteva clipe le-am îndesat înapoi, înghețate și ude. Din cînd în cînd îmi simțeam trupul străbătut de fiori și tremuram așa, fără să mă pot stăpîni, cu fălcile încleștate. Îmi simțeam gura coclită și tocmai vroiam să scuip cînd am auzit o voce.

Glasul părea că se strecoară cu greu printre stropii de ploaie și, nu știu de ce, l-am asociat imediat cu imaginea unui burete. Am privit în jur dar strada era pustie. M-am gîndit că a fost doar o părere și mă pregăteam să plec mai departe, cînd glasul a repetat din nou :

— Urîtă vreme, nu-i așa ?

— Da, am răspuns eu, urîtă vreme...

Și abia atunci i-am văzut capul la fereastră, de fapt i l-am ghicit mai mult, pentru că în casă nu era nici-o lumină aprinsă, iar afară noaptea se lăsase de-a binelea. Mă întorsesem cu fața spre fereastra deschisă și încercam să-i deslușesc trăsăturile, dar un fel de ceață mi se lăsa peste ochi și trebuia să clipesc mereu.

— Dacă nu te grăbești, pot să te invit în casă și să-ți ofer o cafea, a spus el mai departe și fără să mai aștepte să-i răspund a continuat : urcă pe scara aceea, vezi că sînt patru trepte, împinge cu genunchiul în ușă și

în același timp răsucește mînerul. Comutatorul de la lumină este chiar lîngă ușă, la înălțimea umărului.

În timp ce urcam cele patru trepte simțeam în nări aroma amară a cafelei și parcă ceva fierbinte mi se răspîndise prin corp.

Am intrat și în timp ce bîjbîiam cu mîna după comutator, am observat că pe sub o ușă pătrunde o fîșie de lumină. Am răsucit butonul și două becuri s-au aprins. Erau într-un fel de cornete negre, prinse de tavan cu un fir tot negru. Unul din becuri își trimetea cercul de lumină pe ușa de sub care văzusem strecurîndu-se înainte razele, iar celălalt pe ușa pe care intrasem și în dreptul căreia mă aflam încă. Am stat o clipă așa, scăldat în lumină, parcă eram în atelierul unui fotograf. Apoi m-am tras într-o parte și am aruncat o privire în jur.

Era o cameră pătrată, în care nu se găsea decît un cuier cu coarne și lîngă el o oglindă cu picioare, de înălțimea unui om. Pereții erau albi, iar peste linoleumul verde care acoperea podeaua era așternut un preș. În peretele din fața mea erau două uși, verzi și ele.

Priveam în jur și mai așteptam încă să vină cineva ca să mă conducă. Am observat urmele pe care le făcusem pe preș în locul în care stătusem la început și apoi mi-am privit pantofii murdari de noroi, de sub care două pîrîiașe tulburi se scurgeau spre o adîncitură din linoleum. Am privit ștergătoarea împletită din pănuși de porumb care se găsea lîngă ușă. Noroiul de pe ea era uscat și se desfăcuse în cozi cenușii.

Mi-am dat seama că oricît m-aș chinui, nu aș putea să-mi curăț îndeajuns de bine pantofii ; de altfel îmi simțeam picioarele murate, începuseră să-mi frigă, așa că ar fi fost un chin să rămîn încălțat. Mi-am scos pălăria și pardesiul, apoi mi-am scos și pantofii și m-am încălțat cu niște papuci pe care i-am găsit sub cuier.

Abia atunci mi-am dat seama că nu o să vină nimeni, pentru că dacă ar fi intenționat cineva așa ceva, ar fi venit desigur să-mi deschidă ușa. Stăpînul casei mă aștepta în camera din care îmi vorbise.

Am deschis prima ușă, și, cu toate că pătrundea foarte puțină lumină, mi-am dat seama că este baia sau closetul. Am deschis a doua ușă și am intrat într-o cameră luminată puternic.

Nici aici nu se găsea nimeni. Pereții erau vopsiți în verde iar spațiul dintre ei era suprîncărcat cu tot felul de mobilă. Părea că un incendiu sau o altă catastrofă cuprinsese casa și fusese îngrămădit aici tot ce putuse fi salvat. Două paturi late, scofîlcite, la suprafața cărora se ghiceau capetele arcurilor, scaune vechi, de toate felurile, un birou masiv, cu furnirul sărit, un leagăn de copil, un șifonier cu oglinda crăpată, un fotoliu cu o fișie de piele smulsă, și toate răspîndite la întîmplare, cu mici culoare printre ele. Pretutindeni se așternuse un praf gros, care nu mai fusese deranjat de luni întregi poate.

Tocmai în partea cealaltă a camerei se mai găsea o ușă. Am început să-mi fac loc spre ea, m-am împiedicat de un covor făcut sul și m-am sprijinit cu o mînă de birou. Degetele mi-au intrat în praful pufos și am rămas cîteva minute așa, fără să răsuflu, pîndind parcă dacă nu m-a auzit cineva.

S-a auzit o tuse și ceva a scîrțîit în camera cealaltă. M-am îndreptat spre o ușă încet, cu grijă să nu mă mai împiedic de ceva. Am rămas cîteva clipe lîngă ea, ascultînd, dar nu s-a mai auzit nimic. Am pus mîna pe clanță, am tușit de două ori și am intrat.

Am clipit des de cîteva ori, nedumerit. Lumina venea de la veioza așezată pe o măsuță. Avea abajurul verde și umbrele răvășite pe pereți aveau și ele marginile verzi. Toate obiectele din camera aceea păreau deslînate, fără un contur precis și parcă își pierduseră și greutatea. Mi se părea că ar fi de ajuns să suflu spre ele și s-ar ridica în aer, plutind la întîmplare, lovindu-se de tavan, de pereți.

El mă privea răsturnat într-un jilț vechi, de paie. Lumina care îi cădea pe față nu îi înăsprea trăsăturile, ci îi dădea un aer blînd și obosit. Își ținea mîinile sprijinite pe genunchi și degetele lungi și străvezii păreau că îi tremură tot timpul. Pantalonii ridicați lăsau să se vadă gleznele subțiri și osoase lipsite de păr, de care se freca o pisică slabă, cu spinarea arcuită. Un fel de melodie deslînată, fără început și fără sfîrșit cernea de undeva, de sus. Mi-am ridicat privirea spre tavan.

Bărbatul mă prinde mai departe, pe sub pleoapele închise pe jumătate, și cînd a început să vorbească nu a făcut nici o mișcare, nici măcar pleoapele nu i-au tresărit.

Tavanul este foarte subțire, mi-a explicat el. Este făcut din scînduri, și fiecare scîndură este altfel : asta e din brad, asta de cireș, de mesteacăn, de fag, de prun, de ștejar... Le-am adunat cu greu. Fiecare scîndură are sunetul ei, și cînd plouă, iese o melodie ciudată, pe care îmi place să o ascult. Parcă ar fi un pian uriaș, la care cîntă în același timp o mulțime de degete ; cînd nu plouă, mă urc pe un scaun și lovesc cu degetul îndoit scîndurile pe care le pot ajunge.

Acum plouă de azi-dimineață ; cînd plouă așa, după un timp mă plictisesc să ascult singur. Atunci mă așez la geam și cînd văd un om care se deosebește cu ceva de ceilalți, deschid fereastra și îi spun că dacă nu se grăbește pot să-l invit în casă și să-i ofer o cafea. Întotdeauna folosesc aceleași cuvinte și toți intră fără să mai întrebe nimic.

Pe tine te știu de cînd a început toamna. Te-am văzut în fiecare seară, mergînd încet, cu privirea în pămînt, și nu am crezut nici-o clipă că te-ai gîndit la cine știe ce lucruri, sînt sigur chiar că ai capul gol, lustruit pe dinăuntru. Te-am chemat astăseară numai pentru că nu am găsit pe altcineva. O să bem cîte o cafea și, dacă vrei, o să-ți dau și ceva tare. Celor ca tine le place să bea, să se amețească, pentru că atunci li se pare că au și ei ceva în cap.

Apoi îți voi povesti, îți voi spune același lucru pe care îl spun tuturor, singurul lucru pe care mi-l mai aduc aminte cînd cade blestemata asta de ploaie.

Vorbea cu o voce uniformă, care se împletea cu răpăitul ploii pe tavan, și nici cînd vorbise de ploaia asta blestemată glasul nu i se schimbase. Parcă uitase sensul cuvintelor și le punea unele lîngă altele doar pentru sunet, așa cum ar îngîna cineva o melodie. Nici pleoapele nu i se mișcau, privea mai departe la mine sau la altceva, cu același aer blînd și obosit.

Pisica se culcase și doar capul rotund, cu urechile ascuțite îi mîngîiau fluerul piciorului într-o mișcare lină, repetată. Torcea de undeva, din burtă, și blana îi tremura ușor.

Privirea mi-a alunecat prin cameră, înconjurînd-o. În partea cealaltă, lîngă perete, se găsea un pat. Gulcată pe el, cu fața în sus dormea o femeie. Rochia i se ridicase puțin, dezvelindu-i genunchii. Deasupra patului era un tablou cu un militar.

O mașină a trecut pe stradă și lumina farurilor a pătruns pe fereastră. Umbrele verzi au alunecat cîteva clipe haotice pe pereți, apoi au revenit la loc, la fel de deslînate. Totul era ca mai înainte iar ploaia răpăia mărunt pe acoperiș.

E nevastă-mea, vorbi el mai departe. E foarte frumoasă Îmi pare rău că nu poți s-o vezi mai bine, doarme. Doarme tot timpul, zi și noapte, în aceeași poziție. Doar primăvara e vie.

Desene de SECRIERIU NICULIȚA

Mi-a spus apoi că se duce să prepare cafeaua și s-a ridicat. Era înalt și un halat cu găuri îi strîngea trupul subțire. A ieșit mergînd puțin cocoșat, tîrîndu-și cu zgomot papucii și abia atunci mi-am dat seama că stătusem tot timpul în picioare. Am simțit că sînt obosit și că îmi tremură genunchii. M-am așezat în jilțul în care stătuse el și căldura pe care o mai păstra mi-a pătruns prin haine pînă la piele.

M-a cuprins un fel de amețeală, mi se părea că podeaua se apleacă în toate părțile. Mi se pusese un nod în gît, nu mai puteam respira, tîmplele îmi zvîcneau iar în fața ochilor mi se coborîse o perdea de ceață verzuie. După un timp, cînd mi-am revenit, totul se limpezise, lumina mi s-a părut plăcută și aerul curat. Priveam ca după un somn odihnitor, de cîteva ore

În partea cealaltă a ușii cineva a început să fluiere o melodie, cu cele mai înalte note, dar după cîteva clipe s-a oprit. Ușa s-a deschis și el a apărut cu ceștile de cafea, mergînd parcă și mai cocoșat. Le-a așezat la picioarele mele, și a ieșit din nou. A revenit cu un pahar plin cu ceva incolor. Mi l-a întins și apoi s-a așezat jos, pe podea, cu genunchii îndoiți spre bărbie.

— Spirt, a mormăit el, arătînd spre pahar. Ascultă, a spus mai departe, după ce o să bem cafeaua asta, am să încep să-ți povestesc. Nu ești primul căruia îi spun povestea asta, și în definitiv nu este o poveste, este viața mea, viața care a fost a mea și care nu mai e pentru că s-a rupt și nu am putut să o mai înnod. A trebuit să încep altă viață, pe cea care a fost o mai pot doar povesti, și nici măcar nu îmi mai amintesc totul.

O dată cînd m-am adăpostit de ploaie într-o biserică l-am văzut pe popă printre luminări, aplecat peste o carte.

— Intrați pe poarta cea mare, spunea el, căci largă este poarta, lată este calea ce duce la pierzanie și mulți sînt cei ce intră pe ea. Dar strîmtă este poarta, îngustă este calea ce duce la viață și puțini sînt cei ce o află.

Mi-au rămas înfipte în cap cuvintele astea și le-am rumegat de multe ori. Mi-am dat seama că unul din drumuri, cel care a fost sau cel pe care merg acum trebuie să ducă la viață. Înțelegi ? Trebuie...

Lumina îi cădea acum pe față de sus și nasul îi părea mai subțire, mai lung. Își ridicase pleoapele și am observat că avea ochii verzi. Irisul îi creștea și se micșora, palpita parcă. Umerii obrajilor erau mult ieșiți în afară și pielea de pe ei era străvezie.

Am apropiat paharul de buze și am gustat. Era spirt amestecat cu apă — ceva care ardea, fără miros și gust. L-am dat peste cap și apoi m-am așezat jos, în fața lui. Cafeaua era încă fierbinte și nările îmi fremătau în timp ce o sorbeam. Mi am sprijinit bărbia de genunchi și am rămas așa privindu-l.

. . . . . .

*

...Și cuvintele mi se răsuceau mai departe sub teastă, le repetasem de atîtea ori încît își pierduseră sensul.

Era tot mai frig și ploaia se transformase mai întîi în lapoviță și apoi în ninsoare. Fulgii cădeau mari, tot mai mari, și după un timp acoperiseră noroiul de pe jos. Viscolul mă înfășura în harapnice albe și începusem să-mi dau seama că nu am unde să mă duc. Mi se împleticeau pașii, obrajii îmi luaseră foc și acum știam bine că nu am unde să mă duc. Trebuia să rămîn acolo, să caut un drum care să se termine undeva, departe de iadul acesta. Rătăceam printre vîrtejurile înnebunite și mușcăturile gerului începusem să nu le mai simt.

Zăpada îmi trecea încet de genunchi cînd mi s-a părut că văd niște hornuri cu fum. Am început să alerg într-acolo. Mă împiedicam și cădeam în zăpada care creștea mereu. Cînd mi-a trecut peste mijloc am văzut ferestrele caselor luminate. Înaintam și respirația aburită îmi înghețа pe buze. Înaintam și puțin mai îmi păsa de viscol. Picioarele mi se mișcau mecanic și cînd zăpada mi-a ajuns la piept, am simțit aromă de ceai, iar cînd mi-a trecut peste mijloc, am auzit cum mîriile cîinii prin somn...

RODIAN DRĂGOI

Rătăcire

Banchize de întuneric
sparg tîmplele luminii
care fuge să-și mute perna
spre cealaltă ureche a pămîntului.

Printre garduri de raze
rătăcim împreună
avînd unghiile dragostei
îndoite în noi.

Cuvintele de ceară
pe care ni le șoptim
se topesc după-o clipă
picurînd în copacii
pe care nu-i știm.

MIHĂILĂ AURELIAN

Imagini

Trupuri oarbe,
într-o lume care se numește — Noi

Imaginea ta se sparge în umeri
Și noaptea se îndoaie,
Pînă aud în ochi respirația timpului

Brațele — inscripție pe gesturi,
Iar aproape de vis
Imaginea mea,
Fără nici o undă de cîntec
Se scurge-n pereți,
Apoi începe să țipe.

Vom fi niște trupuri oarbe,
Pînă în zori
Cînd oamenii vor veni,
Să ne sfîrtece carnea.

cei mai tineri autori

DORIN RACHMUTH

Pentru că marea

Pentru că marea
Nu s-a copt în urma ta,
Aud pe mal copacii
Care-și ies din firi,
În capul oaselor
Fiece noapte se ridică ;
Nu pot cădea verzile drumuri
Dintre noi, de pe pămînt,
Deși le dau din mine, treaz,
Și-ultima noapte.

Naufragiu

Părul nopții mărind,
Părul crește depărtîndu-te ;
Mi-s urechile un clește
Foarte-naintat.
Cu liniștea secretă aud
Doar în el însuși
Nisipul intrînd,
Și înțeleg acum
Marile naufragii.

ANDREI ROMAN

Rugă pentru izbăvirea speranței

Monicăi Pillat

O, Enkidu ! Pierdut în neguri
te căutăm îndîrjiți
căci ești fiul pămîntului.

O, Enkidu ! Tu ești în fiecare din noi,
căci te trămînți de ură și duioșie.
Dorești plăcere și sînge.

O, Enkidu ! Ai despicat taurul ceresc
umilind cu rîsu-ți efemer
divinitățile răzbunătoare.

O, Enkidu ! Pieirea în adîncuri
a fost mirifică, zbuciumătoare
surghiunită la lumina neagră a Infernului.

O, Enkidu ! Prin rugile noastre
vom chema grifonii
pentru devorarea hăului divin.

O, Enkidu ! Ești bărbat în trup,
Dă-ne fărîme din sufletul tău,
Iar lutul îl vom rătăci între căile viitorului.

O, Enkidu ! Mai dă-ne o lacrimă
de noroi ca prin ochii copiilor
Să-și piardă culoarea.

O, Enkidu ! Și mai trimite-ne o rază
a gîndurilor ce vor sparge
în hohotișuri templele Urukului nepregătitor.

O, prieteni ! Noi sîntem fiii lui Enkidu
Fiii pămîntului și numai ai lui,
Iar trăsătura ancestrală e voința.

O, prieteni ! Unde sînt uriașii tăi
ai Atlantidei ?
Veniți, căci preschimbările atavice nu mai sînt.

O, prieteni ! Mesagerii au plecat
în erele primare.
Scotociți-vă sufletele în aflarea lor.

Prieteni ! niciodată nu e prea tîrzie
Dar acum s-au copt fructele uni-
versului,
Iar timpul călău bate măsura cu ghilotina !

ADRIAN HOAJĂ

Ocol

Zbuciumul zănatic al zilei
Răsturnate cu-n rîs rebel
De mîna moale a milei,
Se-ntoarce și se închide n el
Și-i stoarce stropi de spumă
Din caldul, crudul corp
De parcă-ar vrea să-i spună :

— Tu te-amăgești, mă-ntorc !

150 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI ALECU RUSSU

comentarii la text

Adevăratul omagiu adus clasicilor rămîne lectura și comemorarea lor se cade să fie încă un prilej de a redeschide „procesul" prin care ei se înfățișează, vii, în judecata noastră și se integrează fluxului literar continuu. Cînd, cum este tocmai cazul autorului **Cîntării României,** mai persistă și lacune de cunoaștere, rememorarea este chemată să evite tiparul festiv compilativ, preferindu-i-se coborîrea în subsolurile operei, reluarea investigațiilor de laborator spre o mai precisă determinare a destinului său.

Puțină genealogie. Cu toate erorile dovedite, **Arhondologia Moldovei** a paharnicului Sion trebuie crezută cînd îi califică pe cei din spița Rusu „vechi boieri". Documentele publicate de L. T. Boga, cercetările lui Gh. G. Bezviconi, înseși actele emanate din familie atestă existența unui șir de generații urcînd pînă către începutul sec. XVII cînd un Rusu purta de acum titlul de vel-stolnic. Neamul cunoaște trei mari încrengături, acestea la rîndul lor ramificate destul de bogat și schița arborelui întreg (atît cît poate fi reconstituit punînd cap la cap date de ici și de colo !) îndreptățește presupunerea că printre ascendenții direcți ai scriitorului exista consolidată o conștiință a întinderii și duratei lor în timp. Erau avuți, actele pomenesc de moșii, păduri, mori, acareturi (parte din ele pe malurile Bâcului, evocat de Alecu în **Amintiri),** dar nu de ieri, nici de alaltăieri, încît înaintea „chiverniselii" trecea cu siguranță „tradiția" nobleței. Avuseseră adică timpul necesar să ajungă la stadiul de rafinament cînd preocupărilor materiale le ia locul voluptățile spirituale. Cu alte cuvinte, se ghicește, cel puțin la unii dintre ei, **patina** și mai tot ce se știe despre Iancu, tatăl scriitorului, indică **uzura** aristocratică, o comportare net superioară unui oarecare moșier acaparat tiranic de ogoare și semănături. Se poate vorbi chiar de un aer de „decadență" la el, exprimat în vizibila neînzestrare practică, cu păgubitoare repercusiuni asupra stării lui materiale. Nici fiul nu va fi altfel !

Din portretul pe care i-l face Bezviconi în **Profiluri de ieri și de azi** (Buc., 1943) rezultă un prestigiu consolidat în trecutul familiei (probă, funcțiile și însărcinările oficiale) și o marcată, aproape căutată, notă de **distincție** a persoanei. Instruit în străinătate unde ar fi stat vreo 15 ani, mai ales la Paris, Iancu Rusu punea mare grije în îmbrăcăminte, afecta eleganța și se folosea de baston, desigur pentru a avea prilejul să-l justifice prin consecințele unei răni primite cîndva într-un duel printre străini. Vorbirea înceată era și ea studiată cu atît mai evident cu cît recurgea ostentativ în conversație la citarea celor mai noi scriitori occidentali. La un pas de snobism, el este acela care „franțuzește" primul numele familiei, fără să știe că inaugura o tradiție. Frecventa cercuri selecte și pare solicitat de „lumea bună". După mărturii din epocă (memoriile colonelului Liprandi), biograful său îl identifică la sidrofiile marilor boieri, împreună cu fratele său Dinu, care era între 1825 - 28 mareșal al nobilimii ținutului Orhei, iar uneori la reuniuni literare, ca acelea din casa generalului Bologovski unde C. Stamati a dat citire versiunii sale din **Fedra.** Plăcerea literară n-o confunda cu adularea scriitorilor și se afirmă c-ar fi contrariat pe însuși Pușkin printr-o ținută insuficient de înflăcărată față de persoana sa. Lucrul este foarte posibil și se cuvine interpretat așa : aparenta „indiferență", stingerea oricăror reacții violente, surdina în entuziasm ca și în dezamăgire trec tocmai ca note distinctive ale nobleței de viță. Și mai tîrziu, chiar în împrejurări precare, aspectul acesta de ins „consumat" nu dispare. Către sfîrșitul anului 1840, de la Constantinopol, unde își îngrijea sănătatea șubrezită, trimitea scrisori cumnatului din Iași C. Rosolimo, din care — în ciuda accentuării spiritului „gospodăresc" odată cu înaintarea în vîrstă — transpare un aer de plictis și lehamite lăuntrică pronunțată, vecin cu **splee**-ul (cf. Gh. Ungureanu : **Istoria avocaturii în Moldova,** Iași, 1938, pag. 230—233). Reveria celui ce avea să pecetluiască faima numelui în istorie prin darurile sale scriitoricești, era așadar congenitală și repetatele căderi în melancolie, gusturile „subțiri", înaltul simț de demnitate, mai mult decît pieritoarele bunuri funciare, reprezentau dreapta sa „clironomie", cum ar fi zis el.

Consultarea amplului dosar de familie ridică iar chestiunea ortografierii numelui. Dacă documentele au fost exact transcrise, forma frecventă este **Rusu.** Ea apare modificată tîrziu și evident sub înrîurirea practicării limbii franceze. Fie în calitate de avocat, fie în aceea de director al Departamentului treburilor publice, scriitorul semnează ori contrasemnează nenumărate hîrtii oficiale, aflate azi în arhive. Ceva mai de mult Const. Turcu (ziarul **Avîntul,** 30 iulie 1939. p. 2), mai de curînd Const. C. Angelescu au relevat că asemenea hîrtii poartă consecvent semnătura **Rusu** ori **Russu.** La Arhivele Statului din Iași, alte numeroase documente stau la dispoziția cercetătorilor, întărind observațiile anterioare. O lungă suită de rezoluții pe hîrtii ale Departamentului, între august și octombrie 1856 (Arhiva Iași, transport 1764 op. 2013/3952) sînt, fără excepție, iscălite A. Russu. În același an, la 5/17 ianuarie, un oarecare Bochner dădea anume împuterniciri avocatului Alecu Russu (Documente, pachet 566, nr. 56). O înțelegere cu Iancu Alecsandri din 21 aug. 1856 (id. transport 1765, op. 2014) este clar semnată A. Russu. În același pachet, acte parafate puține luni înaintea morții, poartă, toate, numele A. Russu. Mai mult, o cerere emanînd de la Vasile Alecsandri, datată august 1859, se referă limpede la Alecu Russu, certificînd și după moartea acestuia forma curent acceptată a numelui său (loc. cit. tr. 1772, op. 2020/41.828, f. 14 și 16). Toate probele indică necesara reparație de a adopta unanim și decis forma corectă **Russu,** trecînd peste obișnuința creată de manualele care perpetuează mecanic o ortografie accidentală.

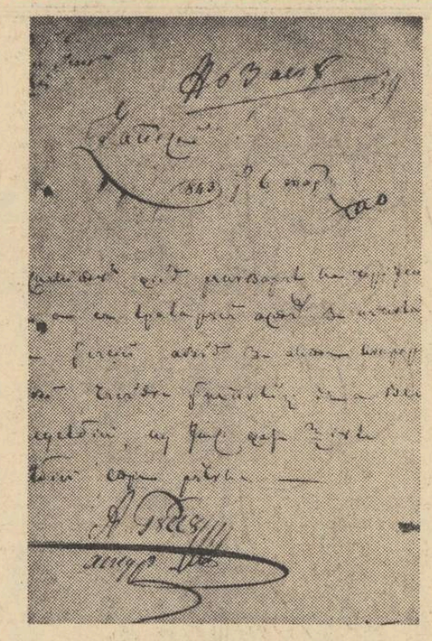

Este rîndul unei ediții cît mai apropiate să impună conștiinței publice modificarea în spiritul adevărului istoric.

O replică nemărturisită lui Kogălniceanu. Plutarhianul portret paralel **Decebal și Ștefan cel Mare** implică o polemică fără adresă explicită, totuși nu imposibil de identificat. Ironia lui Russu vizează cultul orb al personalității voievodului moldovean, tendința facilă de a-i atribui aureola tuturor înfăptuirilor posibile : „orice zidire veche, un pod de piatră, o movilă de pămînt ridicată în mijlocul unui șes întins, o ruină de cetate, biserici, schituri, etc... tot, zice românul, e făcut de Ștefan Vodă".

Aproape cu aceleași cuvinte, ideea fusese subliniată de Kogălniceanu în micul eseu din 1845, **Ștefan cel Mare în tîrgul Băiei,** oarecum aprobator, în orice caz necritic, putînd furniza deci materie spiritului demistificator de mai sus. „Orice cetate, orice zid, orice val, orice șanț, — notează vizibil entuziasmat K. — întreabă-l cine le-a făcut, el (locuitorul țăran — n.n) îți va răspunde: Ștefan cel Mare. Orice pod, orice biserică, orice fîntînă, orice curte sau palat vechi, el le va raporta eroului său ! Orice bunătate, orice așezămînt a căruia rămășiță se mai tărăgănează pînă astăzi, orice legiuire omenească, orice puneri la cale înțelepte..." etc., etc. (cf. **Opere,** ed. A. Oțetea, p. 655). Mai mult decît încrucișarea de florete în sine, interesează în acest duel între spirite de o comună ardoare patriotică, posibilitatea de a lua un text ca reper cert în vederea datării celuilalt.

Un episod de după Soveja · — Abia liberat din exilul la Soveja, pe care o părăsise la 5 aprilie 1846, Alecu Russu apucă iar drumul mănăstirilor, de astă dată Neamț, Văratic, Agapia, după cum certifică însemnările din jurnalul prietenului V. Alecsandri (cf. **Scrisori, însemnări,** ed. Marta Anineanu, Buc. 1964, p. 169 - 171). Grupul este numeros și excursia ia curînd aspectul unei petreceri juvenile, în care partenerii își ticluiesc reciproc șotii. Din cîte se relatează, proaspătul scăpat din exil nu este cel din urmă, ba chiar ia inițiativa, ca în timpul popasului de o noapte la Tg. Frumos cînd provoacă la o veritabilă luptă („combat singulier") pe doctorul Tornburg. Dar numele acestui companion de escapade la munte reapare și altădată în biografia scriitorului. Desigur este una și aceeași persoană cu dr. Glic Carl Tornburg, citat într-o nesfîrșită listă de creditori după moartea lui Russu (vezi Nic. Stețcu : **Creditorii lui Alecu Russu,** Făt-Frumos, XV, 1, 1940, p. 38). Cele două împrejurări, despărțite în timp de 13 ani, lasă să se ghicească o posibilă relație mai strînsă, o prietenie durabilă, ai cărei termeni rămîn în sarcina unor viitoare investigații.

Izvoare, modele probabile. Fiindcă a venit vorba de **Soveja,** textul în care scriitorul relatează peripețiile exilului trădează la o lectură avizată un model, urmărit în spiritul său cu destulă fidelitate. Este vorba de **Pamfletul pamfletelor** al lui Paul Louis Courier, autor elogiat competent de Russu cu ocazia portretului schițat lui Ionică Tăutu în **Amintiri.** Similitudinile se constată mai ales într-acel ton comun de luare în zeflemea a autorităților și de tratare cu humor a propriei situații.

Indicam altădată între izvoarele posibile pentru **Cîntarea României** lectura vechilor cronici certificate documentar. Tot atît de bine însă putea să-l inspire o lucrare istorică de prestigiul **Hronicului vechimii Moldo-Vlahilor** al lui Cantemir, care tocmai se tipărea la Iași în 1835 - 36. „Vechimea" românilor este însăși tema fundamentală a poemei, care se putea consolida în viziunea scriitorului prin lecția cantemirească. Împletirea de avînt patriotic și sarcasm la adresa vrăjmașilor seculari este și a **Hronicului.** Autorul **Cîntării României** nu va fi trecut insensibil pe lîngă retorismul polemic al lui Cantemir, care este și al său : „Vino acum, iscusitule în basme Simioane, și teaca minciunilor Misaile, vino zic aicea și te uită la românii și lăcuitorii Volohiei pre cariii voi basnă bolind, și minciună născînd, ca pre bureții fără sămînță de eri, de alaltăieri îi faceți..." (tom. II, p. 189). Avalanșa de interogații și exclamații era iarăși de natură să răspundă preferințelor unui artist înzestrat cu simțul muzical al prozei și atent la melodicitatea cuvintelor : „Au românii din Dachia cu mită au cumpărat condeile scriitorilor străini, să le scrie neamul, traiul și alalalte, cu atîta sume de ani mai înainte ? O ! cît de grozav stă minciuna în scaunul adevărului ! O cum să dovedește basna, macar că cîtă vreme ar trece pînă a se dezvăli !" (id. p. 191).

O problemă deschisă : traducerea postumelor. Publicarea **Sovejei** pentru întîia oară în Revista Română condusă de Odobescu a constituit unicul argument în baza căruia i-a fost atribuită versiunea românească a respectivei scrieri. Însă o lectură circumspectă clatină această credință. Textul — în genere corect tradus — izbește prin mulțimea moldovenismelor. Cititorul dă la fiecare pagină de cuvinte ca : **popușoi, omăt, crivăț, tablă, ogeac, straie, călțun, megieș, poznă, glod, feștilă** (casă) **bortită, a anina, a mintui, a șugui, a sudui.** Se întîlnesc chiar fonetisme de aceeași origine : **agiuns, gios, mulțămit, împregiur, moldovinesc.** O cercetare specială a **Scenelor istorice a Pseudo-kinegheticos**-ului și a relatării **Citeva ore la Snagov** certifică completa inaderență a lui Odobescu la particularități lexicale de tipul celor citate. Sînt cazuri exprese cînd scriitorul muntean încearcă pastisa graiului moldovenesc făcînd-o nu fără un vizibil și puțin fructuos efort. Ceva artificial, forțat, neorganic caracterizează vorbirea boierului Dumbravă, pedepsitorul Chiajnei, obligat să rostească **pi, di, li,** conform tendinței moldovenești de muiere a finalei **e** : „.... nu doară c-ați socoti voi că-i Moldova țară di jac, să **ni ghioace** ca **pi** urs o misa pripășită **pi** la munteni etc etc"... Chiar în **Doamna Chiajna** avînd intenția să aplice un tipic moldovenism ca **oghial** (plapumă) Odobescu îl confundă cu **obială,** eroare remarcată cîndva de Scarlat Struțeanu (în notele la ed. Odobescu : **Opere literare,** Buc. 1938, p. 561) ca dovadă de inaderență structurală la regionalismele pe care le mima. Este îndoielnic că cine comitea astfel de erori putea să se adapteze cu perfectă suplețe în traducerea **Sovejei.**

Mai puțin îngrijită este transpunerea românească a narațiunii **Stînca Corbului,** atribuită prin tradiție lui Alecsandri. O întreagă parte introductivă de factură descriptivă, ilustrativă pentru viziunea romantic-grandioasă a autorului, este suprimată sau comprimată de către traducător. Ceea ce acesta rezumă în formule abstracte de tipul „mărețele așezări stîncoase", „amfiteatru uriaș", scriitorul zugrăvea cu un ochi de Ruysdael autohton : „Bicazul își face loc printr-o strungă sălbatică și îngustă, alcătuită de ultimele înălțimi ale Ceahlăului. Privind acești uriași adunați laolaltă, vîrfurile ascuțite, masivurile acestea fără formă, ciudate, pleșuve ori încununate de cîte un brad măreț, s-ar zice că ai în față una din acele zvîrcoliri titanice ale naturii, pe care secolele, oricît de puternice sînt ele, n-au putut s-o facă să dispară. Este neorînduiala cea mai grandioasă pe care-mi amintesc s-o fi văzut, cu priveliștea fantastică ce-o produce acest peisagiu muntos : păduri înverzite, cărări întortochiate, stînci suspendate peste prăpăstii. Adaugă la aceasta zgomotul neîntrerupt al torentului care, aci șerpuiește ca un fir argintiu printre mușchi, aci furios, mugește puternic, rostogolindu-se printre pereții stîncilor și azvîrlindu-se într-o spumă albă în prăpăstiile fără fund. Strunga îngustă care servește de pat acestui torent este unică în Carpații noștri". Toate edițiile în circulație popularizează textul românesc amputat de fragmentul de mai sus

Erou literar. Un mod mai puțin obișnuit de perpetuare a memoriei scriitorului — deși în situații similare vor fi întîlniți curînd și Eminescu și Alecsandri — este prezența sa ca erou în lucrări de ficțiune artistică. Cu ani în urmă, eruditul cunoscător al trecutului nostru literar, G.T. Kirileanu susținea o comunicare publică pe tema „Alecu Rusu personagiu într-o piesă teatrală" (cf. **Făt-Frumos,** XVII, martie-aprilie 1942, p. 56). Textul comunicării nefiind încă depistat, e dificil de indicat piesa în discuție. Este aproape sigur însă că respectiva piesă nu era anterioară romanului istoric al lui George Missail publicat în foiletoanele ziarului **Traian** de-a lungul anului 1869 și începutul lui 1870 sub titlul bombastic ca și stilul de redactare : **România veche și România nouă,** cu precizarea expresă „roman original de datini și moravuri naționale". Era de fapt o încercare de reconstituire istorică a Iașului de la mijlocul secolului XIX, parte bazată pe amintirile autorului însuși, parte pe investigații în presa vremii. De această ultimă categorie era aducerea în scenă, într-un lung episod, apărut spre finele lui 1869, a lui Alecu Russu. Autorul narează o petrecere tradițională de Armindeni, reconstituită chiar după cunoscutele relatări ale lui Russu din **Studie moldovană** tipărită în **Zimbrul** de la 1851. Fragmente copioase sînt transcrise fie din unghiul naratorului, fie integrate în dialogul personagiilor, cu o vizibilă simpatie față de model. În focul colocviului, Russu este pus să recite demonstrativ din **Cîntarea României** și să o atribuie însuși lui Bălcescu.

După ce tradusese **Iașii si locuitorii lui în 1840,** Sadoveanu reînvie și el figura lui Russu într-o povestire integrată ulterior în volumul **Umbre (Minunea,** în Însemnări literare din 24 febr. 1919). Încă odată scriitorul este evocat într-o adunare ieșeană de boieri și cucoane zîmbitoare, captînd întreaga atenție cu felul său spiritual de a povesti anecdote cu tîlc, culese pe cînd fusese asesor la Piatra, amestec de senzațional și sarcasm batjocoritor. Mai mult decît narațiunea în sine, tonul spunerii ei sugerează plastic o personalitate intuită cu finețe din frecventarea operei.

Geo ȘERBAN

P.S

Cu toată vigilența, cîteva erori tipografice s-au strecurat în ultima parte a articolului **G. Călinescu — restituiri** de acum două numere. Cititorul este rugat să facă necesarele rectificări : în loc de „cititul prozelor" — „cititul **pozelor**" ; în loc de „înfigă sabia în adevăr" — „.... în **adversar**" ; în loc de „ideile lui Marte," — desigur **„idele ..."**

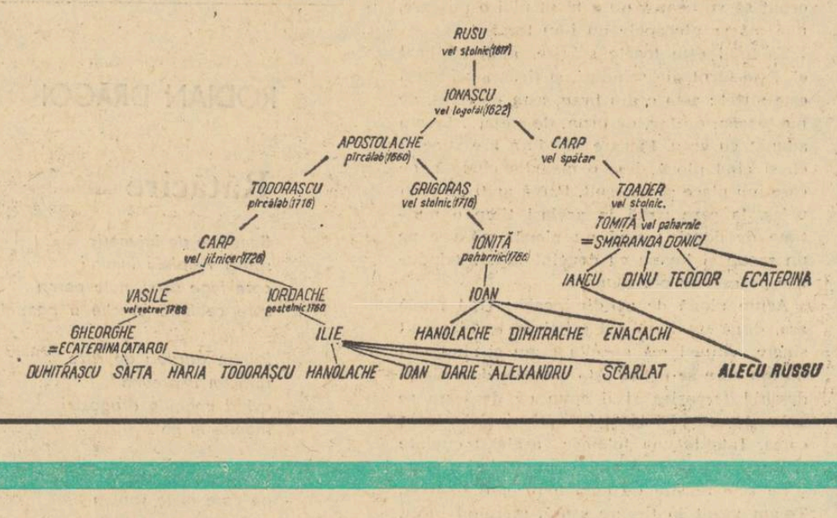

breviar

LIVIU RUSU

„Logica frumosului"

Privită în contextul actual al gîndirii estetice, Logica frumosului *reprezintă alături de* Estetica *lui N. Hartman una din cele mai originale expresii ale regăsirii direcției realiste antice.*

Conceptul fundamental, din care decurge întreaga construcție este acela al „Logos"-ului, luat în accepția pe care a avut-o la Heraclit, anume aceea de principiu ordonator, dătător de unitate și armonie al întregului cosmos, principiu care străbătîndu-l în întregime îi dă o raționalitate profundă.

În acest sens luat, „Logos"-ul se deosebește esențial atît de sensurile pe care le avea la Aristotel, anume acela de noțiune în primul rînd și de judecată (logos apofanticos) cît și mai ales de sensul pe care i l-au dat modernii acela de raționalitate mecanică, abstractă, moartă.

Din acest sens heraclitean al Logos-ului se deduce necesitatea prezenței direcțiilor logice profunde și în domeniul frumosului, care avînd o astfel de întemeiere logică își recapătă totodată demnitatea de categorie estetică fundamentală.

Prezența logos-ului în sens heraclitean este o imanență, aspect corelat cu orientarea realistă a gîndirii lui Liviu Rusu. Realismul său este unul imanent, deosebit de realismul transcendent al scolasticii (Thoma d'Acquino). În sensul realist relația subiect-obiect în creația artistică, dar și în contemplația estetică este a identității imanente a normelor subiectului și obiectului, norme care „pulsează viu" în ambii termeni ai relației, formînd „unitatea adîncă a întregii existențe". Această unitate conferă frumosului o semnificație existențială. (Cap. Esența frumosului)

Definindu-se esența frumosului subiectiv căutîndu-se adică întemeierea logică a lui, se găsește că aceasta este unitatea dinamică a facultăților esențiale ale eu-lui : intelect, voință, sentiment. Această unitate este întemeiată în eul originar, deosebit de eul empiric.

Eul originar este definit ca eu internațional, potențial, în care unitatea facultăților esențiale se regăsește într-o sinteză imanentă, generatoare de mișcare repercutată interior, nuclear. Specificul sentimentului ca generator al frumosului este că, fiind sentiment al eu-lui originar, capătă el însuși puritatea potențelor, fiind sentiment pur, rezultat din jocul liber al facultăților spiritului, din potența dinamică a acestora.

Eul originar se suprapune noțiunii aristotelice a potenței, premisa unității dinamice a eu-lui originar fiind de fapt în domeniul posibilului.

Unitatea dinamică potențială a eu-lui originar ce alcătuiește premisa logicei frumosului subiectiv este denumită cu un termen foarte adecvat, împrumutat de la Ernst Barthel : logodynamos. În starea de contemplație, avem de-a face desigur cu intuiția. Liviu Rusu face o suplă demonstrație a raționalității intuiției, a cărei întemeiere se găsește tot în sensul larg al logos-ului heraclitean.

De fapt, chiar la Artistotel actul prinderii noțiunii, a noemei era un act intuitiv, de natura simplității, căruia abia ulterior îi urma discursul, judecata. În acest punct, al demonstrației raționalității intuiției, Liviu Rusu respinge poziția lui Bergson și a lui Croce care afirmau iraționalitatea ei.

Acum, întrucît frumosul este reprezentarea a „ceea ce este așa cum ar trebui să fie", fiind adică o sinteză originară a adevărului și binelui, el nu poate exista decît în forme sensibile.

Frumosul este o manifestare a esențelor în sensibil, care nu renunță la esențialitate, ci dimpotrivă. Aceasta învederează natura sa dialectică.

Raportul dintre formă și materie este rezolvat dialectic și finalist, arătîndu-se că „în creația artistică, entelehia lăuntrică a artistului trebuie să coincidă cu entelehia conținută potențial în sinul materiei" (Cap. Dialectica frumosului). Aceasta este totodată o rezolvare realistă-aristotelică a acestui raport.

O contribuție valoroasă este aceea adusă în privința ordonări logice a categoriilor estetice. Avînd o natură dialectică, se caută tendințele ce stau la baza frumosului și tensiunile dintre aceste tendințe. Astfel, între tendința impulsivă și cea formativă există trei grade de tensiune, comportînd evident nuanțe : tensiunea ușoară căreia-i corespunde frumosul simpatetic, tensiunea echilibrată căreia-i corespunde frumosul demonic echilibrat și tensiunea expansivă căreia-i corespunde frumosul demonic-expansiv.

Celor trei tipuri de frumos, Liviu Rusu le găsește corespondența esențială a categoriilor fundamentale : grația, demnitatea și sublimul. Gîndirea lui Liviu Rusu atinge un punct specific al gîndirii românești : realismul, prezent în operele celor mai de seamă gînditori români, face ca Logica frumosului, *să fie una dintre cele mai originale contribuții în estetica românească.*

S. SĂLĂGEAN

ARHIVA ARGHEZI

Despre Ion Slavici

Răsfoind zilele trecute a doua ediție a volumului Ioan Slavici, *semnat de Pompiliu Marcea, apărut anul trecut, la capitolul „Slavici și primul război mondial" și în paragraful raportat la detențiunea lui la Văcărești, mi-a cam tulburat inima o frază. Îmi permit să o citez. „...Era acolo și Arghezi, care, în* Poarta Neagră, *schițează un portret relativ nefavorabil lui Slavici"...*

Nu-mi îngădui decît să folosesc rubrica de „arhivă" pentru a comunica o ultimă convorbire cu subiectul Slavici, notată în cadrul unor discuții organizate pe un capitol de amintiri asupra contemporanilor lui Arghezi. Socotesc o datorie morală, față de ambii scriitori, redarea exactă a însemnării care completează o schiță de portret și conturează, poate mai bine, un moment.

O succintă reamintire a faptelor e, necesară : 23 de ziariști au fost chemați în judecată și numai cinci au fost condamnați de Curtea Marțială a Corpului II Armată, sub acuzația de a fi trădat țara în calitate de colaboratori ai ziarului Gazeta Bucureștilor, *care apărea sub ocupația germană din timpul celui dintîi război mondial. Ziariștii inculpați se pronunțaseră, în condițiunile istorice de atunci, pentru neutralitate, contrar opiniilor marilor partide politice de-a include țara în război... La revenirea administrației române la București, politicienii ambelor tabere au căutat un țap ispășitor, găsit în colaboratorii ziarului susamintit. Dintr-un act în apărarea celor condamnați, tipărit în septembrie 1919, de circulație restrînsă, se desprinde ideea, pe care faptele au confirmat-o ulterior, că acuzațiile aduse erau neîntemeiate, condamnarea avînd alte motive, de ordin meschin. Tot în acest act e notat și* „Numele ziariștilor condamnați : Ion Slavici, 73 ani, membru corespondent al Academiei Române ; Ion N. Theodorescu-Arghezi, 39 ani, publicist, Director al revistei Cronica ; Dem. Theodorescu, 31 ani, publicist, fost șef al Cenzurii la Iași ; S. Grosman, 46 ani, publicist, fost Redactor-șef al ziarului Viitorul ; D. Karnabatt, 41 ani, publicist. Autor a mai multor volume literare"... *Toți aceștia erau prin urmare la închisoarea Văcărești...*

„Am stat cu Slavici la închisoare, povestea Arghezi, în urma unui proces care a acuzat o parte din opinia întreagă, românească, că nu vrea să intre în război și cerea neutralitatea... Tribunalul care ne judeca ne amenința cu moartea — și, pe urmă, magistrații mergeau și beau țuică cu noi, la circiuma de alături. „Lasă tată, că nu-i nimic, ne spuneau ei, comisarul regal asigură că veți fi puși în libertate".... El avea o chilie în fundul Văcărești, unde aveam și eu una, adică o celulă, dar celule destul de confortabile : puteam să lucrăm, puteam să citim, aveam fiecare lampa noastră, nu era încă electricitate. El se ocupa cu o grădină mică pe care o făcuse înaintea celulei lui, unde avea pătlăgele roșii, ardei și toată ziua grebla și curăța... Stătea la o măsuță la ușa chiliei lui. Alături fierbea o supă la o lampă de spirt... Ne-a impus foarte mult pasiunea lui de a munci. Lucra cîte zece ore în șir, pe cînd alții mai tineri jucau cărți toată ziua... Slavici scria zece ore încheiate pe ceasornic, pe zi ! Era un onest scriitor, cunoștea bine limba românească, fusese prieten cu Eminescu, cunoscuse mișcarea Junimea de la Iași și ne-a dat exemplul răbdării, în scris, nouă celor mai tineri... Nici un moment el n-a stat din condei și din călimară și a murit pe la șaptezeci și ceva de ani... Era un om scurt, Slavici, foarte scurt. Era mereu preocupat de probleme... Seara ne citea ce scria el în timpul celor zece ore, regulat. Unii din noi mai strîmbam din nas, că avea o inspirație nu prea gustoasă totdeauna. El ne oprea, ne explica, ne făcea să înțelegem lucruri care ne scăpau. Era burduf de carte. Știa foarte multe lucruri și știa să le debiteze și să le exemplifice frumos... Slavici ne-a fost, celor mai tineri, mai mult decît un exemplu de muncă dîrză, de perseverență și continuă preocupare pentru o idee... El mi-a rămas, din Văcărești, o neuitată figură de mare cărturar și de bun camarad, ca scriitor... Mai tîrziu ne-am pierdut fiecare prin viață și ne mai întîlneam, cînd și cînd, prin coloanele cîte unei gazete. Ori de cîte ori îi vedeam semnătura, îl vedeam așezat la masa lui din închisoare, în fața grădinii care-i mîngîia tristețile și bătrînețile lui"...

Baruțu T. ARGHEZI

Desene de TAȘCU GHEORGHIU

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1942

Parcă e un făcut ! Fiecare început de an, de la plecarea lui Loti, se soldează cu lichidarea a încă unei prietenii. Anul trecut a fost Timaru. Acuma, Badea.

E drept că Badea a însemnat pentru mine o cu totul altfel de prietenie decît Ștefan. Ăsta era amicul concesiv, poate mai slab, poate mai „politic" decît mine ; Badea e reversul : o opoziție hotărîtă, de structură, de concepție, de stil de viață, ne desparte. Cu Ștefan, era un compromis ; cu Badea, o complinire. Dar în toate prieteniile — și nici nu știu dacă o prietenie poate fi altfel cu adevărat — e vorba de un credit reciproc, mutual, de o acceție totală, *integrală* la urma urmelor. Pe un prieten îl iei așa cum e, cu toate defectele și calitățile lui, tocmai pentru că dincolo de el rămîne o zonă cu adevărat superioară, — hai să-i zic : metafizică ! — unde mărunțișurile nu mai au preț și cuvînt. Am făcut eforturi să găsesc, la Badea, acest tărîm, — și l-am găsit. Dar atunci cînd el însuși rămîne disprețuitor față de ceea ce constituie „punctul fix", stabil, al existenței mele, al ființei mele chiar, cînd tocmai acest lucru mi-l contestă, prietenul nu e mai mult decît o cunoștință, poate ceva mai apropiată, dar o cunoștință de care te poți dezbăra mai ușor ca de-o haină veche, cu prețul, adică, tuturor sentimentalelor legături afective.

Și lucrul ăsta s-a întîmplat ieri, cînd Badea mi-a repetat un lucru pe care-l socotisem închis între noi. Că, anume, *nu-mi poate ierta „In marginea vieții"*. Dar tocmai *„In marginea vieții"* rămîne singurul lucru integral, total, categoric reprezentativ al durerilor, al plasmei, al bucuriilor, al tuturor rațiunilor mele de viață și de moarte. Și tocmai în piesa asta a mea a găsit el să mă izbească, apucîndu-se să mi-o critice în spate, și hotărînd — împreună cu Timaru — că e un lucru „nevalabil". Totul s-a petrecut într-o (sau după o) noapte de beție. În asemenea condiții, nimic nu mai poate îndreptăți un sentiment și conștiința unei reale amiciții între noi. Și mi-aduc aminte, scriind acum aici, că marea ruptură dintre Loti și mine, dintre Ghiță și mine, dintre Marga și mine, — s-a datorat la fel, rezervei lor cu privire la „valabilitatea" acestei piese.

★

Ce-mi dă însă de gîndit, ba chiar foarte serios, este tocmai dovada pe care asemenea prietenii — ce se descoperă false pînă la urmă — mi-o fac asupra putinței mele de-a întui oamenii. În fond, și Loti — ca și Ghiță, ca și Marga, nu au fost decît cei cărora eu le-am închinat fără rezervă, totul, pentru ca să deslușesc pînă la urmă că ei nu-mi dăduseră decît niște crîmpeie neglijabile, în nici un caz un credit ilimitat, bizuit pe încrederea în mine. Ce mă supără e nu atît că acești oameni au rezerve față de lucrul pe care eu mi-l iubesc mai mult ca pe mine ; ci neputința lor de-a ieși din ei, de-a *se identifica* pînă-ntr-atîta cu mine, încît să găsească bun, fără rezerve bun, tot ce-am socotit eu c-am făcut mai bun în acești treizeci de ani ai mei.

★

Mă uitam astăzi la două fotografii de-ale mele : una în care sînt singur, din 1939 ; pe atunci, Loti era cu mine ; alta, de acum un an, cu Ștefan, la Șosea. Cîtă diferență între una și alta ! Fața mi s-a prelungit, mi s-a strîns, cutele de la nas în jos și de la colțurile gurii mi s-au adîncit și alungit. „Mi s-au strîns planurile", cum spunea Milița Petrașcu. Dar privirea ! Într-una, prima, absolută, străină de orice stavilă ce i-ar sta în cale ; în cealaltă, lunecînd, cu un zîmbet ascuțit în ochi, parcă niței maliții sau ironic.

Și mă gîndeam că asta e una din condițiile mele de viață, create și crescute din copilăria mea alături de mama. Lipsit de echilibrul dintre cei doi factori părintești, spiritul meu a avut aripă de alunecare în goluri ; priveam totul *în mine*, sau contemplan indiferent : obiectul exterior, oamenii, n-au constituit pentru mine un material de fixație, în care să mă oglindesc și în care să mă revărs, ci un pretext, un obstacol, care să-mi întoarcă, prin ricoșă, privirea înlăuntru. Cînd îi priveam, n-o făceam niciodată fără o oarecare ironie lăuntrică ; adică, tot cu o anumită detașare. Eu n-am stabilit contacte permanente cu oamenii, — nu ! Eu am rămas exterior lor — și ei, mie. Loti, probabil, n-a însemnat nici ea decît iluzia unei identificări cu mine însumi. Cînd am privit-o obiectiv n-am mai iubit-o, în înțelesul mare al cuvîntului, m-am putut simți detașat de ea, n-am mai fost una. De-aia ne-am și despărțit noi. Loti — și toți — au fost pentru mine pretexte de-a mă cunoaște. *Soterie* — asta a fost viața mea ; și *sympathia* este ceea ce am dorit, lucrul spre care-am năzuit.

Iată de ce trebuie să rămîn singur ; să mă resemnez să rămîn singur. Nu, nu să mă resemnez, — să-mi dau seama, să mă conving că e singura soluție între *soterie* și *simpatie*, această agonie (luptă, pe grecește), în singurătate, care mă va duce, pînă la urmă, la ascеză. Religioasă ori politică, asta n-are prea mare importanță.

★

Tot zilele-astea am mai descoperit un lucru : că nu sînt poet. Ciudat, dar așa este. Scriind un articol despre poezie, cu toată aplicația și cu toată convingerea momentului, mi-am adus aminte de Brémond, care condiționează „starea de poezie" de aura pe care-un singur vers, disparat, independent, o creează. E un organicism acesta, dedus însă din clasicism. Dar poezia poate fi altfel decît organică ? Or, eu n-am scris niciodată poezii în care un singur vers, să creeze, el singur, o aură lirică. Nu cred să se afle în poeziile mele o distanță rezonantă, ca, de pildă, la Eminescu : „S-a stins viața falnicei Veneții..." Nu, — eu am scris și scriu poezia cu capul, în primul rînd. E-o detașare și aici, un primat al lucidității, un „făcut" care nu e substanța — vecină transei — din poezia pură. Poezia mea e un discurs întocmit cu grijă, cu meșteșug și uneori, cu inteligență. *Cîntecele țigănești* dovedesc asta. Iar poemele din *Cuvînt înainte* vor fi fiind ele de altă factură, dar nu cred că și de altă substanță.

Constatarea asta n-aș vrea să mă împiedice să mai scriu poezie. De altfel, inteligența mea, ca și memoria, — asociativă, deci plină de toane — mă scutește, de asemenea temeri. N-am vrut însă niciodată, cu tot dinadinsul să fac poezie. Am vrut să le comunic eu, prin ființa, prin viața mea ceva oamenilor, să creez viață, nu să o imit. Poezia mi-a fost (și poate îmi va mai fi) un corelat al creației, cum zice Nae Ionescu, dar nu un scop în sine. A fost o eliberare, — și atît.

17 Ianuarie

Iată-mă inaugurîndu-mi și cel de-al zecelea caiet ! Afară de *În marginea vieții*, aceste caiete singure îmi îndreptățesc cei treizeci de ani cîți am trecut prin viață. Scriu „am trecut", fiindcă aseară, deodată, fulgerător, m-a pătruns conștiința morții. Parcă n-am încercat-o niciodată pînă acuma, ca aseară. Moartea a fost pentru mine un lucru simțit, intuit, mai mult bănuit, deseori dorit. Și deodată, aseară, așa, — din chiar Doamne — mi s-a lămurit altfel : ca o certitudine, ca o mare eliberare. Un sentiment de seninătate, de calm, de altitudine, asta a fost urmarea. Și-o angoasă. Și fiindcă mi s-au întîmplat pe stradă și nu aveam făcut un testament. Eu țiu la hîrtiile astea. Și cui să le dau, nu m-am gîndit niciodată. Dar moartea este acuma-n mine, ea se poate concretiza din clipă-n clipă. Și n-aveam testament ; gîndul că hîrtiile astea ale mele, atît de scumpe mie, ar putea să-ncapă pe mîna cuiva care să se amuze cu ele, mă durea. Orgoliul secret îmi supraviețuiește. Am venit, de aceea, repede acasă, să scriu „testimoniul" la mașină. Și iată-mă, din această înălțime, din această mare indiferență în care pluteam, tulburat de-o preocupare concretă, practică și lumească ! Cui să-i las hîrtiile mele ? Lui Badea ? E prea epic omul ăsta și prea m-a durut disprețul lui pentru poezie în genere, și pentru a mea în special. Lui Timaru ? Lui i-am lăsat *În marginea vieții*, care are un caracter universal, rămînînd valabilă (dacă este) orișiunde-n lume.

Bucuria mea, cînd l-am descoperit pe Pădureanu a fost mare. Ion însemnează chiar o parte din viața mea, adolescența, și el are în sufletul lui încrederea pioasă, țărănească, sfîntă aproape, pentru duhul mortului iubit. Fiindcă nu se poate ca Ion să nu mă fi iubit, așa, integral, cu toate ticăloșiile și bunele din mine. Și am fost fericiți să știu că, în viața mea, a rămas un om pe care să mă bizui după moarte.

M-am gîndit apoi la cele cîteva tablouri, la cele două-trei piese de artă primitivă ce-mi stau pe masă, la discurile de patefon, atît de dragi, care mi-au umplut cu minunea melodiilor lor, singurătățile toate. Pe astea le-am lăsat Dinei, pe care-am iubit-o și-o iubesc încă, dar de care m-a despărțit legătura ei cu Ghiță ; el rămîne pentru mine un bun prieten, dar nimic mai mult decît un foarte inteligent băiat de hangiu de mîna întîia, cu toate tarele, fatal moștenite sau acumulate-n viața lui, dintre care parvenitismul nu este singura dar este cea mai de neiertat. Și i-am lăsat Dinei lucrurile care știu c-au să-i placă și-i vor aminti de mine simplu, neostentativ, din modestia existenței lor, din umbra și praful pereților unde le-o anina.

★

Ieri seara la gazetă, cu Grig Mircescu și Niță Roth. Am avut, din nou, spectacolul penibil al bietei abilități a lui Grig de-a se „pune bine" cu toți cîți amenință să vină la putere. Or, acuma, amenință comunismul. Grig, care s-a aranjat cum se știe și cum poate, cu toate regimurile, de la Titulescu la Gafencu și de la Armand pînă la Garda de Fier și Antonescu, vorbește, acum, de comuniști, cu „noi". „Noi" în sus, — „noi" în jos !

Mi-a tăiat, cu o dexteritate de grataragiu și cu un stilou ca un satîr, pasaje dintr-un articol care, în nici un caz, n-ar fi sărit în ochii cenzurii. Tanți, iubita lui Timaru, (trebüie să retractez și să recunosc că e mult mai inteligentă decît el, și de cît mi-a părut ea pînă acuma), căreia i-am arătat articolul și-n forma lui primă, și după cenzura operată de Grig, observa foarte bine că „omulețul ăsta îți cenzurează articolele, cu fiere". Într-adevăr, el taie pasajele care sînt mai frumoase, nu mai subversive.

Dar eu jur pentru unitatea organică. Și atunci, nu cumva frumos și revoluționar e tot una ? Ce alt însemnează emoția, starea de spirit particulară, excepțională, aura pe care ne-o stîrnește, în care ne cuprinde vederea unui lucru cu adevărat frumos, care „ne mișcă" prin frumusețea lui, — dacă nu tocmai o mare revoluție internă, organică, în fibră și conștiință ? Adică, un salt calitativ, într-un domeniu și-o lume ce depășesc măsurabilul cantitativ al celor de toate zilele.

★

Vorbii aseară cu Dudu Zorileanu, despre Nae Ionescu, pe care zice că l-a cunoscut îndeaproape. Și-mi spunea, prostul de el, că „Nae Ionescu iubea Revoluția pentru forma ei, pentru frumusețea ei, de revoluție, iar nu pentru finalitățile ei". Oare distingea Zorileanu că Revoluția include două momente hotărîtoare : cucerirea și organizarea ? Atunci, cum nu-și dădea seama acest poet-argat (sau cu inimă de argat și cu condei de poet), că-i aducea astfel lui Nae Ionescu cel mai mai mare elogiu postum cu putință ; că Revoluția nu prețuiește mare lucru prin finalitățile ei, obiective. Astea sînt treburi foarte complicate și foarte dependente de specialiști, acelea de organizare a cuceririi. Dar unic între toate rămîne momentul prim, al cuceririi, saltul, efortul care duce la ocuparea poziției. Acesta e un mod estetic al lumii și existenței, singurul integral, fiindcă el singur cuprinde și forme și cauzalități, și finalități și perspective, adunate simultan într-însul. Revoluția, asta înseamnează : suma și piscul. Post sau prerevoluție, astea sînt date organizatorii. Necesare, dar nu sublime. Durabile, hotărîtoare chiar, dar ne-permanente. Tocmai stările dinainte și de după Revoluție sînt cele tranzitorii. Eterne, unice, fixate, inalienabile, rămîn doar clipele Revoluției însăși, nerepetabile, ca și o operă de artă. De aceea se și ridică statui : ca s-o marcheze.

MUTAȚIA VALORILOR ESTETICE

(urmare din pag. 8)

zofică sau morală din calea receptării artei homerice, se mai poate și altfel arăta. Adevărata dificultate provine din ideea lui Lovinescu că, în critica istorică, situăm în loc de a judeca, restituim opera vremii ei în loc de a o trage către noi. Lovinescu nega *universalitatea artei*, accentuînd caracterul ei de *istoricitate*. În realitate, pentru a se realiza comunicarea, opera de artă trebuie să fie în același timp imagine și apel, să *reprezinte* o lume și să vorbească deopotrivă altora. Cum nu există caracter universal absolut, tot așa nu există nici caracter istoric absolut : arta e „un monument, nu un document", spune Croce. Valoarea estetică nu se confundă cu aceea „reprezentativă", documentară ; și, desigur, nici nu se poate închipui că ea ar fi, din această cauză, un vid, o absență. Ne place *Iliada* exact în măsura în care ceea ce este în ea concret istoric este în același timp altceva decît o istorie limitată, „ermetică", iar ceea ce este în ea universal uman este în același timp altceva decît o umanitate abstractă. Imagine a unei epoci, *Iliada* nu se închide asupra acesteia, ci se deschide către toate epocile. Epopeea va fi citită altfel de către fiecare epocă. În aceasta constă marea ei valoare estetică. Să fie oare neloiala luptă dintre Hector și Ahile chiar atît de greu de „înțeles" astăzi ? Să fie oare complicitatea lui Ahile cu zeii o faptă de neconceput astăzi ? E curios că tocmai împrejurările pe care Lovinescu le consideră motive ale imposibilității noastre de a judeca estetic *Iliada* sînt, în fond, cele mai nimerite să facă din Homer contemporanul nostru. Să încercăm să citim *Iliada*, cum ne recomandă Lovinescu, fără prejudecățile întreținute de școală, cu un *parti-pris* precis, acela al secolului în care trăim : vom descoperi că epopeea nu înfățișează eroi sublimi, lupte leale, ci un război îngrozitor și nedrept, lupte stupide, acte de lașitate, comploturi și înșelăciuni. Dar nu este aceasta „istoria" ? Zeii pun la cale pieirea lui Hector făcînd din Ahile un instrument odios : trădarea și complicitatea au fost totdeauna mijloacele predilecte ale eroilor. Într-o astfel de lectură politică, *Iliada* ar putea fi o operă modernă și tulburătoare.

Lovinescu pune și problema dispariției valorii de sugestie a limbii din *Iliada* și din *Odisseia :*

„Pentru moderni poezia homerică nu poate avea decît valoare națională, întregul element sugestiv, întregul zăcămînt emoțional de reziduuri ancestrale pe care-l are orice limbă și pe care trebuie să-l fi avut cu deosebire o limbă proaspătă ca limba elenă, cu imagini și metafore vii încă, legate prin aderențe multiple în senzație, întreagă această sevă bogată, colorată, care circula în poezia homerică a dispărut pentru totdeauna, pentru necunoscător ca și pentru cel mai adînc cunoscător al limbii și civilizației elen". (p. 92—93).

Piedică în cunoașterea obiectivă a civilizației și literaturii grecești, această împrejurare n-a dezarmat pe traducători. „În această ordine de idei, scrie Lovinescu, amintim cu elogii traducerile d-lui G. Murnu, a *Iliadei* și *Odisseii*, cărora critice recente au încercat să le conteste, totuși, *valoarea de creațiune echivalentă*" (ibidem) „În faza sa rurală, mirosind încă a lapte și a caș, limba română — continuă E. Lovinescu — e plină de sevă rustică și păstorească, necesară redării poeziei homerice". Și, în sfîrșit : „Ion Creangă ar fi fost, credem, cel mai bun traducător al *Odisseii*. Faptul că nu cunoștea grecește n-are nici o importanță, deoarece traducerea națională a poemelor homerice există în orice limbă, cu garanții de mare exactitate. În schimb, singur Creangă ar fi fost indicat să ne dea *echivalența* română a poemului homeric, căci *Odissea* e, în realitate, un basm, proaspăt și naiv, ce nu trece peste fondul basmului lui *Harap Alb* și peste mentalitatea copiilor de zece ani : Lestrigonii, Ciclopii, Circe, Schilla și Caribda sînt de rasa Spînului, a lui Gerilă, Flămînzilă, Păsărilă și Ochilă... Creangă ar fi putut, deci, crea din nou basmul homeric în inimitabila lui limbă" (p. 95—97).

Iată cum, voind a vedea în epopeile homerice o limbă inaccesibilă, E. Lovinescu ajunge la încheierea că un Creangă ar putea reinventa o limbă echivalentă : dar nu este aceasta garanția cea mai bună că vom citi *Odissea* cîtă vreme vom pricepe, nu limba ei originară, ci limba lui Creangă ? Iată, în fine cum, voind a vedea în aceleași opere expresii ermetice ale unei civilizații moarte, Lovinescu definește *Odissea* drept un basm naiv : dar nu tocmai pe acest temei a explicat Marx, într-o pagină celebră, permanența valorii epopeilor homerice, expresie a copilăriei eterne a omenirii și în care omenirea va proiecta pururi nostalgia ei de copilărie eternă ?

Acesta este ultimul paradox al teoriei lui E. Lovinescu.

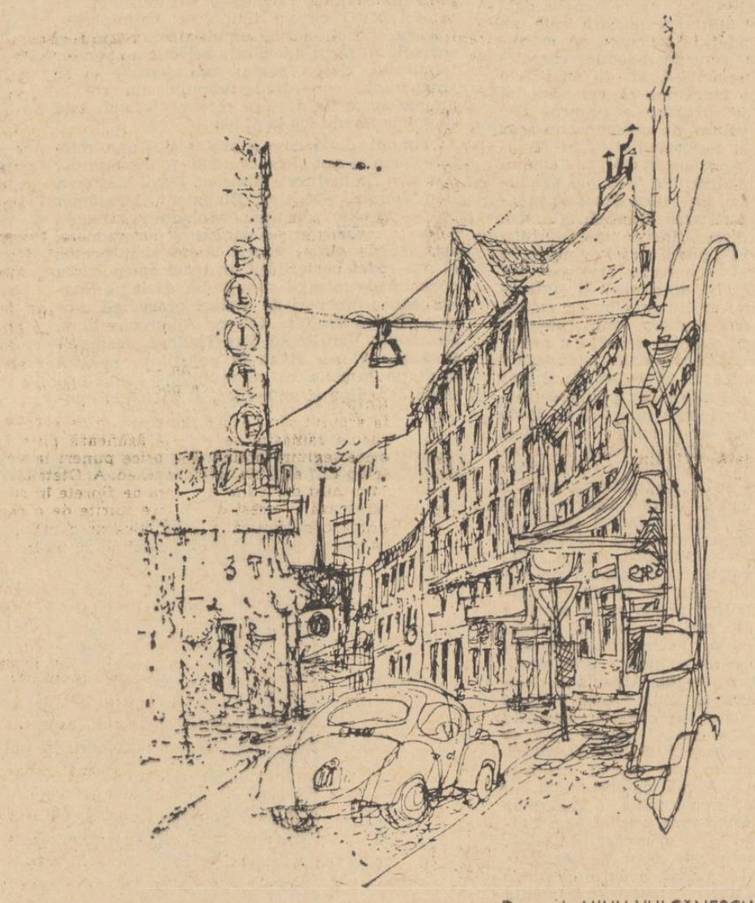

Desen de MIHU VULCĂNESCU

TUDOR TEODORESCU -BRANIȘTE

EXISTĂ oameni despre care te încăpățînezi să crezi cu toată tăria, că nu pot muri. Că în fragilitatea ființei lor viața și-a plantat toată sfidarea față de moarte și că debilitatea fizică, încercările grele la care au fost supuși prin cele mai atroce suferințe nu sînt decît dovezi ale rezistenței de neclintit.

Există oameni cărora duritatea vieții le-a cizelat continuu caracterul, vicisitudinile unei existențe tumultuoase le-au șlefuit firea ca pe cel mai nobil dintre giuvaere marcîndu-le întreaga ființă cu amprenta fineței, a discreției și înțelepciunii.

Există oameni a căror trecere prin viață lasă o prelungă dîră de lumină pe cerul opac al existenței cotidiene și lumina aceasta dăinuie mult după ce însuși artistul s-a dus în neființă.

Un astfel de om a fost Tudor Teodorescu-Brănișteanu. Scriu „a fost" și simt că pana refuză cu îndărătnicire să înainteze pe albeața colii de hîrtie, scrisul nu vrea să consemneze astfel de constatări care îmi umplu inima de oroare, de neliniște, de teamă... Zorii acestei primăveri părelnice, cu răbufniri de iarnă întîrziată excesiv de mult l-au smuls dintre noi tocmai pe cel care luptase atît de mult pentru omenescul drept de a rămîne și a ne bucura cu rodul de înțelepciune adus de vîrsta concluziilor. Numai cu două zile înainte de desnodămîntul tragic al acestei tulburătoare existențe, l-am chemat la telefon pentru a-l întreba ceva legat de cultura noastră dintre cele două războaie. Era pentru mine un fel de enciclopedie ambulantă, un mentor ar bunului gust, un inepuizabil izvor de cunoștințe asupra celei mai dure, mai fecunde și mai controversate epoci din literatura noastră și de aceea, apelam deseori la el. Mi-a răspuns cu o voce stinsă, alarmată de ceva nou, neînțeles, care mai mult îl agasa decît îl speria. Ne-am fixat o întîlnire peste cîteva zile, după însănătoșire. Ceva crud, implacabil de neînlăturat s-a pus între noi amînîndu-ne pentru cine știe cît timp întîlnirea și am simțit atunci din trecerea care lua pentru totdeauna pe unul din noi prezența rece, vînătă, hîdă a morții. Am crezut că era doar o stranie presimțire. Și am alungat-o ca pe un gînd rece. Nici acum, cînd litera de ziar îmi spune că Tudor Braniște nu mai există, n-o cred

Există pilda lui. Există opera lui. Așa cum a venit generația mea — după un sfert de veac — să-i descopere viața și opera, să-i răsfoiască cu o rar încercată emoție ziarele care-i purtau amprenta — așa îl vor descoperi și redescoperi alții, mai tineri ca mine, cînd vor deschide colecțiile *Cuvîntului liber* sau vor citi cărțile ieșite de sub neobosita-i, nepotolita-i și necruțătoarea-i pană. Era neobosit în dragostea și sentimentul datoriei față de patrie, nepotolit în pasiunea și dăruirea către oameni, necruțător cu tot ce încerca a umbri omenia. Acesta a fost Tudor Teodorescu-Braniște. Așa ne va rămîne. Pentru că în încercările grele prin care a trecut n-au fost decît dovezi ale unei rezistențe neclintite. Pentru că toate vicisitudinile unei existențe atît de tumultuoase n-au făcut decît să-i cizeleze mereu caracterul înnobilîndu-l cu amprenta fineței, a discreției și a înțelepciunii. Pentru ca viața lui să ne lase pe cerul existenței noastre un drum de lumină care rămîne să strălucească îndelung după ce astrul a apus.

Ioan GRIGORESCU

mutația valorilor estetice

sau paradoxurile unei teorii

Un eseu de
NICOLAE MANOLESCU

„Oricît de inactuală și de improprie i-ar fi devenit expresia — mărturisește E. Lovinescu în *Memorii*, I p. 93 — fondul *Pașilor pe nisip* reprezintă o realitate sufletească permanentă și vizibilă și în *Mutația valorilor estetice*, caracterizată printr-un relativism estetic, direct, naiv, în *Pași*, integrat într-un adevărat sistem de cugetare în *Mutația*". Ceea ce, în latura criticii practice este încă de la început impresionismul (interpretat, în *Critice*, I, prin analogie cu *Sărutul* lui Rodin, drept o scufundare bruscă în centrul vital al operei și renunțare la accesoriu), este pentru Lovinescu, în estetică, relativismul. În mișcarea literară, susținea el în *Pași pe nisip*, sînt sigure „numai momentele pe care le analizăm". Ideea aceasta constituie simburele tezei mutației valorilor. Numeroase alte elemente vin, în decursul anilor, să i se adauge, s-o îndreptățească mai profund sau s-o nuanțeze ; dar nimic nu-l va mai clinti pe Lovinescu din convingerea pe care și-o formase de la început că valorile trecutului devin, rînd pe rînd, impenetrabile pentru sensibilitatea estetică a civilizațiilor ulterioare.

În volumul al patrulea din *Critice* (H. Steinberg, 1916), Lovinescu scrie : „Suntem într-o largă măsură robii cărților și ai dascălilor copilăriei. De la ei am rămas cu multe păreri literare, unele bune sau îndoielnice, altele rele. Cîteva erau nemerite atunci, dar nu mai sunt acum. Și în literatură valorile se schimbă...

E vremea unei revizuiri...

O fac pentru mine : cel ce declamam odinioară la serbări *Latina gintă* și *La icoană*. Voi împărtăși-o însă și altora...

Se va zice poate :

— Impietate !

Nu, nici o impietate. Am destul simț istoric. Cunosc legătura dintre literatură și vreme. Dar tocmai pentru că lucrurile omenești sunt legate de vreme, să facem ca și ideile noastre de azi să răspundă perilor noștri cărunți și nu buclelor blonde ale copilăriei.

Voi începe deci această „revizuire" cu simțul relativității omenești, și la întîmplare, fără vreun plan hotărît. La urmă numai, însemnările acestea se vor putea orîndui într-o legătură mai strînsă" (p. 6—8).

Revizuirea nu este decît consecința logică a relativității valorilor. Între educația dată de școală și sensibilitatea noastră este un dezacord : deocamdată, Lovinescu se mărginește să respingă lecturile didactice caracterizate printr-o flagrantă lipsă de analiză a motivelor care ne îndeamnă să venerăm tot ce este vechi. Însă revizuirile propriu zise care urmează în volum au, oarecum, un sens diferit de acela al programului. Titu Maiorescu este privit în legătură cu stadiul culturii noastre în deceniile 7—9 ale secolului 19, prin care tipul de critică generală practicat își găsea justificarea istorică. „Cu d-l. C. Dobrogeanu-Gherea începe deci critica literară românească", precizează Lovinescu în articolul magistral consacrat acestuia din urmă. Unghiul istorist determină și judecarea lui C. Negruzzi ca un creator de genuri în literatura română sau examenul romanelor lui Duiliu Zamfirescu în raport cu societatea pe care o evocă și cu mentalitatea epocii în care au fost scrise. În *Memorii*, II, și mai ales în volumul al șaselea din ediția definitivă a *Criticelor*, Lovinescu se apără de învinuirea că revizuirile ar fi un mijloc de a-și amenda sau schimba părerile vechi. El semnalează totuși o dublă accepție a cuvîntului : pe de o parte de revizuire stilistică, așadar a expresiei exterioare, izvorîtă dintr-o „conștiință artistică" și din „pasiunea realizării de sine în orice moment dat prin suma experiențelor acumulate" (*Memorii*, II, p. 17) ; pe de alta, „*Revizuirile* nu înseamnă revenirea asupra părerilor mele din trecut, ci revizuirea și, deci, fixarea într-o nouă scară a unor valori stabilite mai de mult și propagate apoi prin rutină în masele publicului ce nu are mijloace de a judeca prin sine". (*Critice*, VI, 1928, p. 9—10). Această a doua accepție ne interesează acum : este evident că revizuirea de fond are caracter tranzitiv și nu reflexiv. „Așa dar : Lovinescu nu *se revizuiește* ci *revizuiește* și *Istoria literaturii române contemporane* are tocmai menirea de a stabili sub o formă determinantă, în orice caz *actuală*, noua tablă a valorilor noastre literare *văzută prin prisma unei concepții care nu cred să se găsească, de pildă, în manualele didactice ale d-lui M. Dragomirescu*". (ibidem). La prima vedere lucrurile par foarte simple, dar o cercetare mai atentă ne dezvăluie, dacă nu o contradicție, în orice caz o ambiguitate : teza lui Lovinescu subliniază *actualitatea* lecturii sale și concepția precisă pe care ea se întemeiază, adică acel *parti-pris* absent din lectura didactică și care o face, pe aceasta, inactuală ; însă revizuirile practice din *Critice*, IV. sunt altceva decît niște actualizări, sunt dimpotrivă, niște veritabile *situări istorice* ale operelor și autorilor. Pe scurt : teoretic, Lovinescu pare a găsi un sens revizuirilor sale în punerea de acord a operelor vechi cu o sensibilitate modernă, în timp ce, practic, el se așează în cea mai pură perspectivă istoristă, neaflînd la Maiorescu, Gherea, Negruzzi și ceilalți decît merite relative la contextul istoric în care au scris.

Este întîiul paradox al teoriei lui Lovinescu.

Însă acest paradox se clarifică de îndată ce Lovinescu introduce în discuție problema sincronismului. În *Istoria literaturii...*, I, p. 7—9, Lovinescu afirmă fără echivoc că valorile fiind totdeauna relative și o știință a literaturii, imposibilă, din această cauză, rămîne criticului calea istorică de înfățișare a literaturii pe care „n-o cercetează prin raportare la un imutabil ideal estetic, ci prin raportare la momentul istoric". Dacă, pe de o parte, valoarea este văzută ca o formă sincronizată cu timpul în care s-a produs și cu celelalte valori contemporane, pe de alta, ea „se prețuiește și prin efortul de diferențiere față de stilul trecutului și de colaborare la fixarea sensibilității actuale". Sincronismul și diferențierea sunt, așadar, cele două metode de a *situa istoric* valorile, judecîndu-le, o dată, ca verigi în lanțul evenimentelor dintr-o epocă dată, a doua oară, ca eforturi de înnoire față de epoca anterioară. Trebuie să admitem că, definită așa, critica lovinesciană merge exact în sensul revizuirilor din volumul al IV-lea, unde Maiorescu, Gherea etc... erau rînd pe rînd, sincronizați cu timpul lor și diferențiați față de înaintași. Teza stîrnind unele replici, Lovinescu s-a simțit obligat să revină în volumul al treilea al *Istoriei :*

„Explicarea unei opere prin ideologia epocei nu înseamnă decît îndreptățirea ei istorică nu și valorificarea estetică : sincronismului trebuie să-i adăugăm, deci, și diferențierea" (p. 6) „Dar dacă sincronismul este numai o lege de existență a vieții sociale, considerată în toate manifestările ei, printre care intră și esteticul, nici diferențierea nu trebuie privită decît ca o replică necesară dezvoltării și progresului aceleiași vieți sociale (...) Luată în sine, nici diferențierea nu acordă o calificare estetică"... (p. 7—8).

Toate acestea conduc pe Lovinescu, în *Mutația valorilor estetice*, la ceea ce am putea numi *valoarea reprezentativă* a operelor trecutului. Din moment ce nu le judecăm decît în raport cu timpul lor, fără a implica vreo calificație estetică în judecata noastră, operele trecutului au pentru noi un sens doar dacă sunt *reprezentative* pentru acel trecut. O critică exclusiv istorică implică inevitabil un criteriu de aceeași natură : ceea ce interesează pe criticul istoric nu este valoarea ca atare a operelor, ci valoarea lor de a exprima istoria, așadar măsura în care devin reprezentative pentru istorie. După ce, citînd pe Paul Stapfer, Lovinescu susținuse în capitolul XVII că nu timpul, ci întîmplarea, flacăra, fierul, aerul, umiditatea, viermii și șoarecii au făcut adevărata selecție a operelor trecutului, cîteva pagini mai departe el se amendează, concedînd timpului un rol și anume acela de a alege *reprezentativul*. Iată ce spune Lovinescu la p. 188 :

„Timpul, după cum a arătat și Taine, mistuie complet sau alege *ce e mai reprezentativ :* din zece dramaturgi, Webster, Ford, Marlowe, Ben Jonson, Flechter, Blaumont, Massinger etc. — creatori de tipuri violente și ucigașe, ce se exprimă într-o stilistică dezordonată, amestec de patos retoric și de simț poetic, el n-a redat posterității, în toată splendoarea crescută de miragii și sugestii, decît pe Shakespeare ; din zeci de pictori procedînd dintr-o estetică similară, Crayer, Adam van Noot, Rombouts, Van Roose, Van Thulden, Jean van Costec... el n-a fixat în conștiința noastră decît pe Rubens, ca reprezentant al picturii vieții sanguine și animalice, al carnației opulente ; el alege, așadar, *valorile neprezentative ale marilor epoci*, ale marilor forme de sensibilitate artistică, *de care nu ne putem apropia apoi decît pe calea unui proces intelectual...*"

Operă reprezentativă înseamnă pentru E. Lovinescu operă care reprezintă în chipul cel mai nefalsificat istoria concretă : operă și istorie se luminează una prin alta într-un studiu de reciprocitate. E. Lovinescu nu admite de exemplu, interpretarea teogoniei grecești de către Nietzsche ca o creațiune „bovarică", tocmai fiindcă ne-ar obliga să introducem „o adîncă perturbare în istoria culturilor, întrucît posibilitatea de a presupune în creațiile cele mai intime ale unui popor (...) un semn invers în caracterizarea psihologică a lui subminează terenul investigației științifice" (p. 56). În acest fel, reprezentativ nu poate fi echivalent decît cu documentar și operele cele mai reprezentative ale Antichității ar fi scrierile curat istorice. Shakespeare și Rubens, la rîndul lor, n-ar fi rămas în memoria noastră pentru puterea lor de creație ce i-a pus mai presus de contemporani, ci pentru același caracter documentar.

Iată al doilea paradox al teoriei lui Lovinescu.

Numai că autorul *Mutației valorilor* nu rămîne la simpla afirmare a exclusivității criticii istorice în analiza operelor vechi : el încearcă să dovedească imposibilitatea principială a unei alte atitudini. Tema cărții sale este de fapt fundamentarea neputinței și a ipocriziei criticii estetice față de operele trecutului :

„Dacă problema criticei față de literatura sincronică se rezolvă, indiscutabil, în sens estetic, deși nu exclude cîtuși de puțin și celelalte probleme puse oricărei opere de artă, ea capătă cu totul alt aspect de îndată ce se raportă la o operă din trecut și, mai ales, dintr-o civilizație dispărută. O dată cu timpul, partea vie, palpitul operei de artă se scutură, lăsîndu-i mai mult sau mai puțin numai scheletul, schema ideologică ; firele directe ale intuiției estetice rupîndu-se, peste prăpastia timpului trebuie să aruncăm, cu multă trudă și erudiție, punțile cunoașterii intelectuale și istorice. Fenomenul pur estetic tinde să devină fenomen cultural care nu poate fi înțeles și nu-și capătă chiar semnificația decît ca semn estetic al unei civilizații, ca manifestare a unei sensibilități de mult dispărute, pe ale cărei vestigii urmează să le studiem în complexul tuturor fenomenelor esențiale ce determină acea civilizație (...) Cunoașterea *Iliadei*, chiar sub singura formă intelectuală ce ne e îngăduită, implică numaidecît cunoașterea civilizației homerice..." (p. 52—53).

Convingerea este atît de profundă încît pe ea își întemeiază și-și justifică Lovinescu renunțarea la studiul Antichității și îndreptarea către literatura prezentului, care i-au decis cariera critică :

„În sentimentul profund al unei iremediabile prăpăstii estetice între noi și trecut, peste care nu putem decît arunca punți intelectuale, nu numai de cunoștințe istorice necesare, ușor de căpătat, dar și de raportare continuă la sensul civilizației, adică la elementul rasei și al timpului pentru a obține la urmă numai o cunoaștere rațională, dar nu și sensibilă, *mi-am găsit obligația de a mă menține aproape exclusiv în studiul unei epoci restrînse și al unei literaturi*, oricum, modeste" (p. 80).

Ca un prim exemplu, Lovinescu alege dualismul spiritului grecesc, spre a indica marile dificultăți ce ne stau în cale nu doar cînd vrem să avem un dialog estetic cu trecutul, dar chiar cînd ne mulțumim să-l cunoaștem obiectiv. Întrebarea care se ridică este dacă acest dualism, ca și explicația „bovarismului" grecesc dată de Nietzsche și Jules de Gaultier sînt, ele, realități ale spiritului grecesc sau proiecții ale noastre, ale modernilor. Winkellman era mai lămurit, în secolul XVIII decît va fi Nietzsche în secolul XIX. Nu cumva este la mijloc o complicare a viziunii noastre despre greci ? Ce valoare mai are argumentul lovinescian dacă nu putem distinge iluzia noastră de ceea ce este cu adevărat real ?

Iată însă că, reluînd problema în capitolul X, Lovinescu face această constatare surprinzătoare :

„În linie generală putem spune însă, ceea ce susține și Freud, că, incapabili a ne reconstitui mintal o antichitate obiectivă — căci de ea e vorba — o proiectăm sub forma „unei lumi păgîne, în care visurile și dorințele noastre refulate de civilizația modernă își închipuie a găsi o aparență de realizare".

Și îndată, ca o concluzie :

„Fiecare găsește în Antichitate ceea ce caută" (p. 71).

Plecînd de la premiza că singura cunoaștere este una intelectuală, cînd e vorba de opere ale unor civilizații apuse, devenite „impenetrabile pe calea intuiției estetice", Lovinescu dovedește de fapt că tocmai o astfel de cunoaștere obiectivă nu o mai putem realiza mai tîrziu, rămînîndu-ne calea de a retrăi lumea veche în modul nostru specific, de a o gîndi, nu cum a fost cu adevărat, ci după chipul și asemănarea lumii noastre, de a o reconstitui, nu obiectiv, ci proiectîndu-ne în ea, umplînd tiparele ei sărace de propriul nostru conținut spiritual. Așadar nu aruncăm peste prăpastie punțile cunoașterii obiective ci pe acelea ale unei permanente invenții ; nu mai suntem capabili să descoperim cum a fost antichitatea, dar o creăm, de fiecare dată, cum am fi vrut să fie. Ceea ce este valabil pentru întreaga civilizație veche este valabil și pentru operele ei de artă : nu le putem analiza prin raport cu lumea pe care o reprezintă, căci această lume ne este, ea însăși, necunoscută în existența ei obiectivă ; le analizăm în fond prin raport cu lumea noastră, le creăm necontenit un conținut, care este al nostru ; nu le descoperim pe calea meditației intelectuale ci pe aceea a asumării estetice.

Acesta este al treilea paradox al teoriei lui Lovinescu.

Urmîndu-și demonstrația, Lovinescu încearcă să probeze absența receptivității artistice prin exemplul epopeilor homerice, alese tocmai pentru că sînt „înconjurate de consensul unei admirații universale". Dovada se va face, întîi, „pe terenul cuprinsului emoțional al poemelor", apoi, în planul „sugestiei verbale" (p. 80—81). Să luăm și noi pe rînd aceste aspecte. Lovinescu spune :

„După cum, evoluată din practicile cultului, tragedia antică are un caracter profund religios, tot așa, ieșită din faptul unei lumi cu un divin intim legat cu umanul, poezia homerică este și ea impregnată de același spirit religios. În aceste condiții, pe ce cale sensibilitatea, emoția pot intra în miezul unei concepțiuni religioase, cu zei ce nu sînt numai ficțiuni poetice, simboluri ale forțelor naturii, ci sînt reali, cu o acțiune determinantă printre oameni ? Ajunși la o concepțiune religioasă atît de înaltă și de spiritualizată, cum vom putea să colaborăm emoțional cu un Olimp de zei antropomorfici, frămîntați de detestabile pasiuni incestuoși, invidioși, hoți, nedrepți, criminali, proiecții mărite și definitive a tot ce e „uman" în om ? Lumea homerică rămîne, de fapt, o lume cu totul streină, pe care o putem înțelege dar nu și simți" (p. 81).

Argumentul mi se pare ciudat la un susținător al autonomiei esteticului și, de l-am primi, am avea calea închisă nu doar spre epopeile homerice, dar spre orice literatură modernă care se nutrește dintr-un spirit filozofic sau religios diferit de al nostru, spre basme, întrucît corespund unei imaginații elementare și naive, spre opere de felul acelora ale lui Creangă sau Sadoveanu, fiindcă sunt expresia unei umanități ce se află pe o altă treaptă de civilizație decît a noastră. Analizînd mai departe episodul uciderii lui Hector și al umilinței regelui Priam, Lovinescu adaugă dificultății religioase și filozofice, o dificultate morală : lupta dintre Ahile și Hector e neloială, Ahile avînd sprijinul zeilor și totul fiind rezultatul unui odios complot de care inocentul Hector nu are idee. „Din acest pasagiu, unul din cele mai reputate din întreaga *Iliadă* — spune Lovinescu — reiese că, privite și din punct de vedere moral și din punct de vedere psihologic, condițiile luptei nu sunt nici de admirat, nici de acceptat. Prin intervenția divină lupta devine o simplă cursă, prin care *valoarea morală și eroică a lui Ahile este anulată*". (p. 85—86). Desigur, dar nu și valoarea literară a pasajului ! Introducerea criteriului etic în judecata de valoare ne întoarce la literatura pe care o condamnase Maiorescu și la învinuirea de imoralitate a comediilor lui Caragiale. Ce curioasă inconsecvență la maiorescianul Lovinescu ! „Nu e, prin urmare, în discuție — mai zice el o pagină mai departe spre a ne risipi și ultima îndoială cu privire la erezia în care se află — degradarea poemelor homerice din *marea lor situație reprezentativă*, ci numai obligația de a le reexamina și din punctul nostru de vedere, *al sensibilității moderne, al idealurilor noastre morale, al valorilor noastre psihologice ; obligația de a nu admite estetic și moral frumusețea unor fapte determinate, fatale, impuse de o forță din afară, ineluctabilă*" (p. 89). Dar nu era deloc vorba de a admite estetic *faptele* povestite în *Iliada*, ci epopeea ca atare, care nu se reduce la faptele relatate, nici la unghiul sub care le privește. G. Călinescu, cel dintîi, a semnalat aici o confuzie a esteticului cu psihologicul, a sentimentului de valoare cu sensibilitatea empirică. „Faptele eroilor homerici, încheia Călinescu, nu se judecă nici etic, nici psihologic, ci în puterea lor de probabilitate ideală" (Viața literară, 9 nov. 1929).

E locul de a lămuri o chestiune. E. Lovinescu pare a reduce necontenit emoția estetică la o sensibilitate foarte îngust și empiric înțeleasă. Confuzia nu e întîmplătoare. În polemica cu Mihail Dragomirescu, Lovinescu nu accepta separarea unui *eu* empiric de unul contemplativ, identificînd pe creator cu eroul biografiei sale externe (Cf. *Mutația...* cap. VI). În aceste condiții, nici un sentiment de valoare care să fie altceva decît pura emoție psihologică nu este de admis și devine oarecum de la sine înțeles că o melodramă care ne zmulge lacrimile mai ușor decît o tragedie de Shakespeare este superioară artisticește sau, încă și mai ciudat, că simpla arătare a unor simțiri sincere, înduioșătoare, realizează arta. Poezia lirică, cea dintîi, s-ar vedea în acest mod anulată. Sentimentul de valoare, desigur, nu se poate izola cu totul de sentimentele psihologice : dar el reprezintă un altfel de contact cu opera, într-un plan ideal, în care suntem capabili de impersonalizare. Lectura adevărată nu vede în operă decît ficțiunea, ceea ce este numai posibil, plauzibil, o existență nu reală și pe care s-o judecăm ca atare, dar una ideală. Doi factori intră în sentimentul de valoare : acela de idealitate a obiectului și acela de creație. Primul ne dă planul de percepție, al doilea arată că sentimentul estetic e activ spre deosebire de acela psihologic care e pasiv. Ne place ceea ce e conform cu normele de creație ale spiritului nostru — spune tot G. Călinescu, fiindcă lectura nu ia act pur și simplu de o realitate ideală (întîia condiție a artei) dar ne dă iluzia de a o fi inventat noi.

Cît de false sînt argumentele lui Lovinescu cu privire la impedimentele de natură filo-

(continuare în pag. 7)

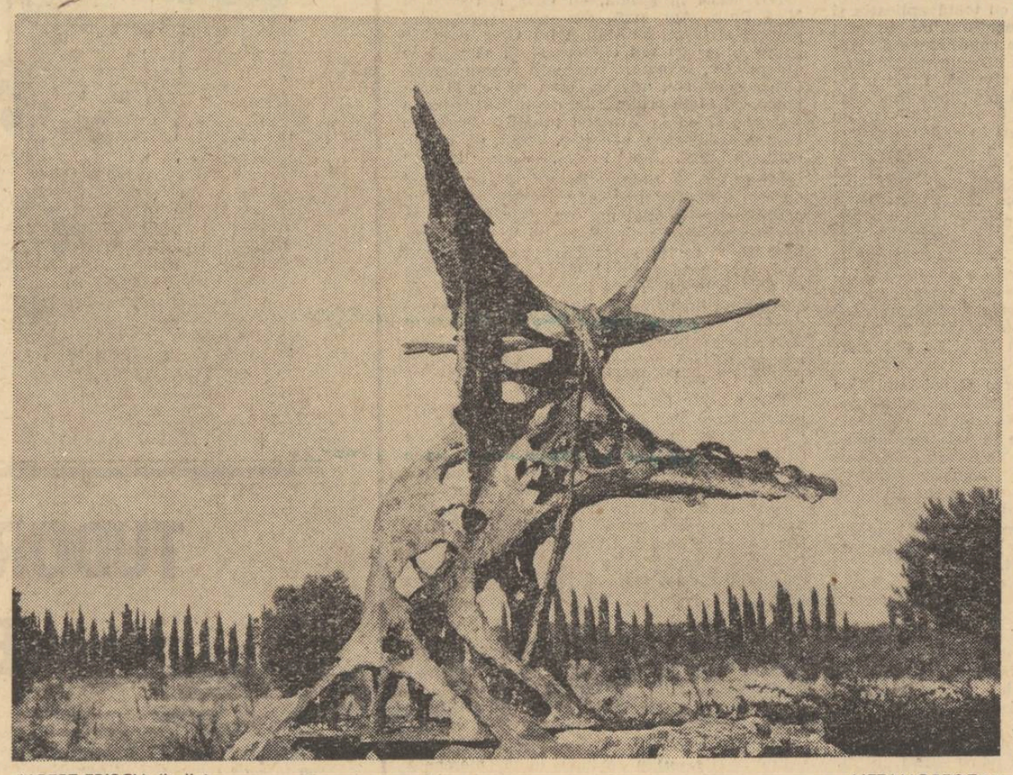

ALBERT FRISCIA (Italia) — METAMORFOZE I

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiu Secuiesc

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 14 (362)
Sîmbătă,
5 aprilie 1969
8 pagini — 1 leu

Clasicii şi criteriile prejudecăţii critice

Se poate citi, într-un articol scris de un foarte tînăr critic, o caracterizare severă şi nedreaptă a cronicarului literar. Nu este în intenţia noastră să polemizăm cu opinia în discuţie, cu atît mai mult cu cît ea conţine o parte de adevăr. Dar găsim în această exagerare prilejul de a ne pune, la rîndul nostru, întrebarea dacă unui cronicar îi este interzis să fie (ori să devină) un mare critic. Poate că, formulată în termenii aceştia, pe care i-am împrumutat preopinentului nostru, întrebarea nici nu este justă. Cînd un Călinescu a scris cronică literară, la început, şi chiar după ce **Viaţa lui Eminescu** l-a consacrat, orice argument devine inutil. Dar e vorba aici, în fond, de altceva : cronicarul literar aplică literaturii curente alte criterii decît criticul care are în vedere pe marii scriitori ai trecutului. Nimeni nu poate tăgădui realitatea faptului: scriem altfel despre Eminescu decît despre un autor contemporan. Pînă la un punct, deosebirea se explică prin factori psihologici. Eminescu este un mit, în vreme ce existenţa autorului contemporan abia trebuie dovedită ; Eminescu ne împinge la eroare prin exces de respect, autorul contemporan, prin exces de prudenţă. Noi ştim ce repede ne va blama lumea dacă vom ştirbi cît de puţin prestigiul unui mare „clasic" ; ştim în acelaşi timp că lumea nu se încrede cu una cu două în transformarea în mari scriitori a unor autori de care n-a apucat să audă bine. Dar oare criteriile noastre de a judeca literatura curentă sînt principial ireconciliabile cu acelea pe care le aplicăm „clasicilor" ?

Desigur, nu. Scrisul săptămînal devine, ce-i drept, servitute, cînd nu ne putem desface din hăţişul de opere, cînd nu avem perspectiva istorică necesară, cînd o carte ne ridică probleme neobişnuite. Erorile cronicarilor sînt explicabile în astfel de condiţii de lucru. Un critic francez recunoştea nu demult că se vede, uneori, silit să se ia după reclama de carte spre a putea alege. A ignora o operă bună, semnalînd o alta mediocră este foarte posibil, aşadar. Dar „greutăţile criticii curente", ca să parafrazăm pe Ibrăileanu, sînt încă şi mai profunde. Literatura contemporană este adesea atît de nefixată, de mişcătoare, de haotică, încît misiunea cronicarului este complicată de tot felul de probleme, unele false, altele numai parţial întemeiate. Cronicarul dă judecata lui de valoare în funcţie de o anume judecată de situare pe care o datorează „literaturii", adică problemelor actuale la un moment dat. O operă se defineşte **de la sine**, prin locul pe care-l ocupă la apariţie, înainte chiar de a fi definită de critică. Spre a nu părea abstracti, să exemplificăm. Prin ideea de bază, prin problematică, prin specie, prin tipul literar pe care-l ilustrează, o operă intră aproape automat într-o „categorie" şi se vede, astfel, judecată obiectiv înainte de a se fi scris o singură recenzie despre ea. Noi avem astăzi o primă idee despre un volum de „proze scurte", mai înainte de a-l citi, fiindcă există, s-a creat, o problemă (falsă ori nu, asta e altceva) a prozei scurte. Sau : e deajuns a şti că o operă critică se subintitulează **monografie** spre a o situa, într-o clasă. În toate aceste cazuri situarea e o **pre-judecată.** Însă prejudecata are o valoare pozitivă, pe lîngă aceea negativă pentru care e respinsă deobicei : ne orientează, este prima noastră busolă.

Cînd e vorba de clasici, prejudecăţile sînt **de cu totul altă natură.** „Problemele" actuale şi acute pe care calcă la tot pasul cronicarul s-au risipit. Criticul care nu se ocupă direct de prezent se află mai rar în primejdiile în care se află permanent cronicarul : de a absolutiza, de a exagera, de a minimaliza. Aceasta şi pentru că, dacă pentru cronicari judecata de valoare e cea dintîi obligaţie, pentru criticul operelor „consacrate" judecata de valoare nu este totdeauna o obsesie de neînlăturat. Însă nu trebuie să deducem de aici o despărţire irevocabilă între cronicar şi critic : teoretic, cronicarul se cade să fie un critic în stare a se orienta în literatura tuturor epocilor, iar criticul un cronicar prompt, cu simţul acut al valorii. Numai timpul de specializare exagerată pe care-l trăim ne face să vedem în critică ori în cronică două metode opuse. E o idee falsă, care reia într-o formă nouă, dictată de specificul literaturii moderne, aşa de haotică şi de schimbătoare şi mai ales aşa de copleşitoare în cantitatea de apariţii, distinctia dintre critic şi istoric literar. Astăzi istoricul literar sau istoriograful se confundă cu cel care face aproape numai operă de informare şi de clarificare documentară ; în vreme ce cronicarul tinde să devină un documentarist sui-generis al literaturii prezentului. Criticul adevărat ar fi sinteza lor şi totodată complementul ideal al fiecăruia : aducînd istoriografului simţul valorii şi cronicarului simţul istoriei.

Noi vom zice că ambiţia oricărui critic ce se respectă este să fie un **critic total.** Dacă, în înţelesul ce i se dă uneori, **critica totală** este aproape o utopie, criticul total este totdeauna un simbol util. E vorba de criticul care încearcă să vadă cu aceeaşi ochi pe clasici ca şi pe contemporani, care nu se lasă purtat de valurile prezentului fiindcă şi-a construit o ambarcaţiune solidă, dar care nu se dă în lături niciodată să înfrunte aceste valuri, ştiind că liniştea ţărmului este o capcană. El este amestecat în prezent şi cunoaşte trecutul : scrie cu egală emoţie despre Cantemir şi despre Nichita Stănescu, despre Heliade şi despre Marin Preda. Pe scurt, el nu este „specialist" în nici un scriitor.

LUCEAFĂRUL

VELASQUEZ — ESOP

ÎN ACEST NUMĂR

Proză de Fănuş Neagu

Însemnări de atelier

de Gabriela Melinescu şi D. Ţepeneag

Breviar • Poşta redacţiei

Însemnări de atelier

Călinescu

O dată cu un martie împovărat de zăpezi, a trecut, aproape neobservată, a patra aniversare a morţii lui Călinescu. Nu se poate să nu ne fi adus cu toţii aminte; dar cu toţii am tăcut. Am citit tableta lui Geo Bogza şi am tăcut. I-am redeschis cărţile şi am tăcut. Ne-am întors la treburile noastre şi am tăcut.

Acum patru ani, moartea lui Călinescu ni se părea absurdă. Totul în alcătuirea intimă a fiinţei noastre se opunea. Trebuia să fie vorba de altceva, Călinescu nu poate muri! Şi era şi o primăvară timpurie şi înşelătoare care făcea cu neputinţă simplul gînd al unei astfel de morţi. Sufletul nostru nu primea să se lase lovit de o moarte atît de fără sens.

Dar acum? Să fie de vină acest martie înghe-ţat care a încălcat toate legile cerului şi ale pămîntului? Să fie de vină tristeţea în care ne-a aruncat această iarnă fără sfîrşit şi fără speranţă? Sînt zguduit de moartea lui Călinescu de parcă s-ar fi întîmplat azi.

Acum patru ani aş fi avut cruzimea să nu mă duc la înmormîntare fiindcă nu **credeam.** Cineva îmi dăduse vestea la telefon. Ştiam că e bolnav, dar boala e una iar moartea, alta. Am privit pe fereastră. Lumea toată era într-o baie de soare. Ultimele pete de zăpadă se topeau. Din pămînt şi din sufletele noastre se ridicau aburi de nădejde. Cum am fi putut concepe moartea lui Călinescu pe un astfel de timp al descătuşării tuturor lucrurilor? Astăzi, sînt atît de deprimat de această moarte încît am senzaţia că nu scriu un articol comemorativ ci necrologul pe care n-am fost în stare să-l scriu acum patru ani.

„Ar fi avut la toamnă şaptezeci de ani", spunea Geo Bogza. Nu mi-l pot închipui decît fără vîrstă. Pentru generaţia mea, Călinescu a fost un simbol încă din timpul vieţii. L-am citit de fiecare dată fără sentimentul unei contemporaneităţi reale. Am fost la cîteva dintre cursurile lui din ultimii ani : cuvintele veneau din atemporalitatea unde memoria mea rînduise pe Eminescu şi pe Maiorescu, pe Creangă şi pe Caragiale. Îl priveam cum privisem, cu puţin înainte, pe Sadoveanu: abstras din condiţia mea momentană, convins că sînt victima unei iluzii. Şi astăzi cînd spun cuiva: „L-am cunoscut pe Călinescu", o spun cu îndoială şi nu m-aştept să fiu luat în serios. Tot ce ţine de persoana reală a lui Călinescu mi se pare neverosimil şi intrat în legendă ; mi-e cu neputinţă să cred altfel, aşa cum n-am crezut, cînd am citit nişte amintiri publicate de curînd într-o revistă, că există un om care l-a întîlnit pe Eminescu pe stradă.

Dincolo de amărăciunea mea, înţeleg că a fi comemorat pe Călinescu ar fi fost îngrozitor. Articolele scrise în astfel de ocazii sînt plate şi convenţionale, iar lui Călinescu i s-ar fi cuvenit o comemorare ca aceea pe care el însuşi o cerea pentru C. Nottara, într-un editorial din **Lumea:**

„...comemorarea implică redefinirea, sublimarea existenţei istorice prin transcendenţă. A cunoaşte un om sub speţa eternului vreasăzică a-l caracteriza. Voiam să aud cum retrăieşte azi în unii Nottara, ca o idealizare a realităţii lui artistice, am auzit însă numai anecdote, unele foarte inteligente, altele utile şi pioase, esenţa însă n-a fost atinsă. De fapt, Nottara n-a trecut o clipă prin aerul sălii".

A-l comemora cu adevărat astăzi pe Călinescu înseamnă, mai întîi, a-i reedita **Istoria literaturii.** Cîtă vreme nu este tipărită această carte unică, prin care sîntem la nivelul oricărei mari culturi din lume, orice altă comemorare ar fi o ipocrizie.

A-l comemora pe Călinescu înseamnă, în al doilea rînd, a-l redescoperi, necontenit, sustrăgîndu-ne tiraniei calendarului, a ignora acea falsă contemporaneitate reală a omului care îndeamnă pe atîţia să ne împărtăşească din amintirile lor nesemnificative, căutînd, dimpotrivă, contemporaneitatea ideală a artei lui, singura durabilă şi esenţială.

Nicolae MANOLESCU

CRONICA LITERARĂ

ion lăncrănjan

ECLIPSĂ DE SOARE

Cu proza lui I. Lăncrănjan se pune încă odată problema posibilității literaturii de a se adapta la o tematică pronunțat socială. Orice fapt de viață poate deveni literatură și cîmpul de activitate al activiștilor sociali oferă un material pasionant. Fertilitatea acestui filon a depistat-o. I. Lăncrănjan, și această materie încearcă s-o transporte în literatură. Ne mai rămîne să judecăm mijloacele sale.

În ce măsură „experiența de viață" poate deveni și devine literatură ?

Pe tăcute, vrea să fie istoria unuia ce se alătură întregului sat mai tîrziu decît alții, nescăpînd de zvîrcoliri și de nemulțumiri, nici după aceea. Ideea este că nu toți oamenii taxați oficial drept dușmani de clasă sînt astfel iar Visalom Lie fusese printre cei marcați — și că nici procesul de „dumirire" al țăranului nu este atît de rapid cum ne-o arătau anumite povestioare. Nu lipsește o idee polemică, o încercare de a nega proza uniformă despre viața satului nou, un refuz al clișeelor, dar independența este numai aparentă. Vechea rețetă cerea ca în final omul să se lămurească totuși și să intre în viața grupului, zbaterea rămînînd în urmă ca un lucru neînsemnat, iar Visalom Lie este, în cele din urmă, și el un personaj care „se lămurește" și intră pe făgaș. Schema veche n-a fost înlăturată, ci doar retușată, iar finalul atenuat. Credem chiar că putem deosebi în **Pe tăcute** indiciile unui nou schematism. Chiar dacă pare a înnoi tema, autorul acționează în cadrul vechii viziuni simplificatoare.

Povestea nu poate să convingă pentru că mijloacele autorului nu sînt deloc subtile. Piesele cu care-și face demonstrația sînt puțin mobile : tipul său de personaj cu reacții greoaie nu se pliază subtilităților sondajului psihologic care este inexistent. Elementaritatea eroului este lucrul cel mai supărător. El este dintre cei ce văd ceața, mereu **li se pare** cîte ceva, mocnesc într-una, nu comunică și nu se înțeleg cu nimeni. Pe deasupra, Visalom Lie este clădit inconsecvent. Fost înstărit, respectat în sat, dovedește după aceea o cecitate sub orice închipuire. Autorul îi uită vechile coordonate psihice și intelectuale și-l pune în situația de a nu ști ce este aceea o ședință și de ce se face. În sfîrșit, omul are o psihologie de arierat și e sub nivelul rețelei de probleme pe care vrea s-o impună atenției noastre autorul. Pe scurt, posibilități nu sînt la nivelul intențiilor și **Pe tăcute** suferind de un acut schematism, e o narațiune, fără înconjur, slabă.

Că Ion Lăncrănjan nu s-a eliberat în întregime de rețetele prozei rurale schematice, idilizante, stă dovadă și **Ploaia de la miezul nopții** în care idilismul și antiidilismul se amestecă. Bucata are un happy-end cunoscut : un om tulburat, din cauza unui gest necugetat, intră după aceea într-o perioadă de înseninare și de liniște, pentru că cei din jurul său se poartă cu el ca și cînd n-ar fi observat nimic, adică pedagogic. Conflictul e o scurtă mînie, un incident într-un ocean de lumină ! Este rețeta **încrederii** utilizată și în **Pe tăcute**. Deci un final luminos, limpede, un suflet spălat de o ploaie înviorătoare, o mutație sufletească exemplară etc. Vecinătatea cu Remus Luca sau Constantin Georgescu, este neîndoielnică.

Noutatea ar consta în retrospectiva lui Aurel, președinte de colectivă care se consideră vinovat că nu și-a dat seama de concesiile făcute neamurilor soției. Eroul este, după cum vedem, exemplar ca și finalul povestirii, în ciuda lucrurilor pe care retrospectiva ni le spune despre el. Ar fi început prin a fi un entuziast al lozincilor, încercînd „să facă pe alții să înțeleagă ceea ce nu înțelegea nici el", ar fi dat pe mîna miliției pe un rău de gură la adresa gospodăriei, ar fi încercat să-l schimbe pe secretarul de partid, care-l dădăcea prea mult etc.

Teoretic traiectoria acestui personaj este interesantă ; artisticește însă, mult mai puțin. Cititorul este informat asupra acestor tribulații consumate, pe care autorul le expediază într-o retrospectivă diluată, dezvoltată în cadrul unei povestiri cu sfîrșit frumos. Accentul nu va cădea deci pe ele, deși tocmai ele sînt elementele prin care naratorul ar voi, se pare, să cucerească interesul cititorului. Tot aici este enunțată o interesantă antinomie : opoziția secretarului de partid Aron, care este adeptul unei atitudini mai realiste, și recomandă ignorarea anumitor „sarcini" de la „centru", față de președintele Aurel, fidel indicațiilor economice primite. Autorul n-a reușit însă să facă din cele două teze, doi oameni. În cazul lui Aron se cade vizibil în exces: acest Aron nu este altceva decît cunoscutul tip al infailibilului secretar de partid, colorat de data aceasta altfel.

Orizontul etic al literaturii lui I. Lăncrănjan sesizat mai ales de ceea ce crede autorul ei a fi înfruntare, conflict, este marcat de credința în antagonism în cadrul căruia singura soluție este suprimarea părții adverse. Acest radicalism al atitudinilor și soluțiilor este de fapt nu o negare ci o prelungire a credinței în omniprezența dușmanului de clasă: teorie care în loc să analizeze cauzele insuccesele căuta ca în orînduirea gentilică un țap ispășitor.

Paginile lui I. Lăncrănjan se resimt observăm de nevoia unei tranșante diviziuni și a unui tip de eroi și de conflicte care aparțin unei decedate literaturi. De multe ori I. Lăncrănjan păstrează schemele, schimbînd doar semnele algebrice ! **Ploaia de la miezul nopții** este, curios, de un antiidilism idilic ! Autorul încearcă să strîngă la un loc fapte și soluții nesimbiotice, căutînd să împace și nevoia de proză realistă și optimismul unei proze moralizatoare. Rezultatul este desigur hibrid. Și **Ploaia de la miezul nopții**, care are meritul de a depăși joasa condiție a povestirii **Pe tăcute**, în multe puncte, este la fel de puțin relevantă sub aspectul autenticului sondaj social.

Regionalismul marchează această proză atît în lexic cît și în tipologie. Reducția eroilor, elementaritatea lor este proeminentă. Confuzi interior, mînați doar de instincte, niciodată conduși de o conștiință superioară ei sînt mohicanii literari ai unei proze semănătoriste, cultivînd regionalismul întunecat.

Multe din aceste neajunsuri sînt depășite în **Eclipsă de soare**, lungă nuvelă, de un incontestabil interes. Aici sînt strînse cu mai mult tact cîteva din problemele pe care autorul a încercat să le pună și în povestirile anterioare. În nucleul ei, nuvela se vrea o critică a aventurismului economic în domeniul agrar, aventurism urmărind rezultate imediate în disprețul științei agronomice și a experienței agrare străvechi, incluzînd totodată critica îndepărtării de tradiție, și a mutațiilor bruște. De ilustrarea consecințelor ei se ocupă Lăncrănjan, în nuvela sa. Adversarul președintelui Iosif Ciorfoiu, care se menține tocmai prin exploatarea succeselor imediate, devine tînărul și entuziastul agronom, repartizat cooperativei. Ocazie pentru autor de a scrie fraze despre gustul puterii și a mijloacelor întrebuințate pentru menținerea ei.

TONITZA — STUDIU PENTRU COPILUL ACROBATULUI

Eclipsă de soare, ar fi absența principiului de justețe în viața acelei comune, iar ceea ce vrea să transmită autorul cititorilor e sentimentul eclipsei. Nuvela sa va încerca să reflecte o stare de spirit, o angoasă momentană și de aceea toate acțiunile eroilor vor avea un acompaniament neliniștitor. Cel mai mare efort de organizare al autorului îl constatăm în această nuvelă, unde se încearcă o gradație, o conducere treptată a cititorului către impresia și efectul dorit. Personajele sînt și aici în suferință, prin unilateralitate, prin uniformitatea dialogurilor, prin inconsistență. Vag indicate doar prin cîteva trăsături, ele servesc unei demonstrații. Tema nu este recreeată, ci ilustrată și colorată într-o bună organizare a secvențelor. Lejer în tablourile de natură, autorul simte nevoia cînd este vorba de psihologie să-și ajute personajele explicîndu-le, completîndu-le etc. Comportamentismul ar fi fost metoda artistică cea mai potrivită, încercată chiar pe alocuri, dar pentru care autorul nu este pregătit, amestecînd maniera evocatoare sadoveniană cu hibridul pe care îl dă povestirea ardelenească aliată unor reminiscențe de proză modernă. Cît despre conflict, el este mult mai puțin existent decît pare. Nuvela e mai mult a unei stări de spirit, decît a unei ciocniri de forțe contrarii.

Termenii conflictului Iosif Ciorfoiu președintele și Pavel Bora agronomul nu sînt de forțe egale. Asistăm mai mult la o tatonare decît la desfășurarea unei lupte adevărate. Nuvela e gradată de avertismentele pe care le primește Pavel Bora din diferite părți, și care ar fi trebuit să culmineze într-un arc voltaic. Din acest punct de vedere, promisiunea primă nu se ține. În locul arcului voltaic ni se oferă suspecta moarte a agronomului. Autorul figurează în Pavel Bora un destin mioritic : el ar fi autohtonul apărător al tradiției ! Evident că un astfel de om nu poate angaja și cîștiga nici o bătălie, fiind de la început închinat morții premature. Conflictul este artisticește puțin consistent.

Efortul lui Ion Lăncrănjan de a face literatură cu o tentă atît de pronunțat socială nu este lipsit în întregime de succes. Sub unghi civic, nuvela merită toată atenția. Sub cel artistic, i se pot formula numeroase rezerve. Și acesta e unghiul hotărîtor.

radu cosașu

MAIMUȚELE PERSONALE

Radu Cosașu are o vocație de inovator. În scurta istorie a prozei de după război s-a aflat printre primii în susținerea unor noi modalități literare. A făcut reportaj încercînd să-i dea o altă turnură, a încercat concilierea reportajului cu literatura adevărată, a trecut la nuvelă și apoi la roman. Deosebirea dintre această disponibilitate scriitoricească și altele asemănătoare a fost o mai accentuată conștiință literară și o voință de profesionalizare care l-a făcut atent la toate noutățile și progresele prozei străine.

Părăsirea succesivă de specii este însă de multe ori semnul eșecului. Pentru reportaj Radu Cosașu a însemnat profesionalizarea entuziasmului și nu neapărat depășirea rețetei. Reportajele sale făceau mult mai bine ceea ce altele făceau foarte rudimentar. Voința de a face mereu și peste tot literatură a putut să îndemne pe fostul autor de reporaje să folosească o specie ignorîndu-i rostul specific.

Volumele de schițe și nuvele au încercat și ele eliberare treptată de deprinderile gazetărești și în scurt timp proza sa a arătat altfel decît la început.

Mobilitatea autorului, adaptabilitatea la tonuri și modalități noi definesc literatura sa, lipsind-o, de cele mai multe ori, de dimensiunea profunzimii. Atent la schimbarea climei literare, prozatorul va fi mereu în consonanță cu vremea, scriind mereu inteligent, fluent, agreabil, bine construit. Îi lipsește însă capacitatea de a se fixa.

El va depista întotdeauna printre primii, o problematică nouă, un sentiment și un ton nou sau o tehnică nouă, fiind și printre primii ei infideli. El aparține acelui grup de literați de care o literatură nu este lipsită niciodată, dar din care ea își selectează rareori pe marii reprezentanți.

Istoricul literar are datoria de a sublinia rolul unui prozator ale cărui scrieri sînt simptomatice pentru evoluția literaturii momentului.

Ultima carte a lui Radu Cosașu, un roman, este încă o dovadă a capacității sale de „a se schimba la față". Diferența dintre **A înțelege sau nu** roman părăsit de altfel, și **Maimuțele personale** n-are nevoie de demonstrație. Aici Radu Cosașu încearcă la o mai mare amploare, cu o mai inteligentă regie și stăpînire a semnificațiilor, ceea ce s-a încercat cu mai puțin succes uneori în proza tînără a ultimilor ani. **Maimuțele personale** este un test literar: el indică atît posibilitățile, cît și limitele acestui gen de literatură.

Autorul vrea să răspundă prin cartea sa atît pretențiilor și nevoilor reale de modernizare a stilului prozei, cît și unei problematici sociale mai puțin uniforme, fără a încerca să ascundă intenția de a face din romanul său o promptă replică literară. În privința modalității promptitudinea este de subliniat în mai mică măsură. Autorul știe însă mai bine ce anume modalități se potrivesc numai anumitor situații și caută a ocoli, spre deosebire de mulți, discrepanța dintre ton și conținut.

Maimuțele personale înseamnă ostrovul interior, spațiul de refugiu al fiecărui individ nemulțumit de ceea ce i-a oferit soarta. Paul Rusescu, personajul principal al romanului, hoinărește imaginar pe mapamond, preferînd pădurile tropicale și maimuțele. Mișcarea, ieșirea din inerție, contactul cu o natură necontrafăcută au un efect liniștitor. Titlul voiește să vorbească despre ascunsele sertare ale sufletului omenesc. Radu Cosașu a găsit un mod incitant de a numi sentimentul de singurătate al omului.

Maimuțele personale ne va vorbi deci despre un individ și starea lui de spirit. Ar urma descrierea unei stări sufletești pe care însă autorul o face desfășurînd în fața cititorului secvențele unei existențe contemporane. Același balans între liric și epic, aceeași nehotărîre între o categorie sau alta, indecizie specifică actualului moment literar.

Paul Rusescu este de fapt un individ frustat, o variantă mai nouă a frustaților prozei românești. El trăiește neșansa unui accident familial care-i grevează dosarul și-l duce la inevitabilul conflict cu serviciul de cadre. Consecințele sînt alterarea existenței lui, canalizarea ei pe o pistă pe care Paul Rusescu n-a dorit-o. Frustat eroul își construiește un întim imperiu, în care tronează „maimuțele personale". Rusescu amintește îndeaproape de eroii lui Mihail Sebastian care-și căutau undeva, în afara perimetrului imediat, o „stea fără nume".

Pentru a sublinia sensurile cărții sale prin limbaj indirect Radu Cosașu folosește un interesant artificiu ce poate da satisfacția pe care o dau dezlegările de anagrame. El va adăuga destinului personajului său un altul parabolic, cu care primul va fuziona. Fiindu-i interzise alte căi de acces, Paul Rusescu va deveni fotbalist ! Meandrele carierei sportive devin implicit un comentariu al vieții personajului. Transferul este ingenios și sugestiv : cadrele nu îngăduiesc unui fiu de deținut să devină crainic sportiv, fel indirect de a spune că nu poate avea acces la comunicarea cu publicul. Scoaterea lui Rusescu din viața sportivă, la un moment dat, suportă și ea explicații subtextuale. Sportivul Rusescu nu este trecut în formația unei echipe cîștigătoare deși a jucat atunci, tot din motive de dosar.

Paralelismul este inteligent, dar odată priceput — și autorul nu face dificultăți în această direcție — interesul este dat doar de ingeniozitatea cu care este susținut pînă la capăt. Dacă cititorul acceptă jocul, cartea poate să i se pară chiar frumoasă ; dacă nu, romanul numai antrenează descoperindu-și „cheia" prea devreme.

Nu toți se pot lăsa seduși de spectacolul dexterității scriitoricești și este cazul să ne întrebăm dacă acest paralelism era într-adevăr util scopului urmărit de autor, dacă nu e doar o abilitate în care prozatorul s-a complăcut fără să-și dea seama. Crezînd în expresivitatea procedeului, mai puțin prodigioasă decît pare, s-ar putea ca autorul să aibă impresia a fi spus mai mult decît a putut spune de fapt. Proza aluzivă — **Maimuțele personale** este o astfel de proză —, a fost amenințată totdeauna de convenție și în cele din urmă de caducitate. Este ceea ce n-a prevăzut poate Radu Cosașu.

Romanul său, deși autorul știe să intrige pe cititor și, să obțină efecte scontate, se subminează atunci cînd ni-l propune compasiunii pe Paul Rusescu. Personajul acesta suferă, una după alta, tot felul de nenorociri. Autorul îl obligă să trăiască pe orizontală, pentru a putea sublinia acumularea de întîmplări nefaste utile ilustrării unui destin nefericit.

Vecinătatea cu melodrama este primejdioasă prin coeficientul de sentimentalism prea mare. Dacă mai adăugăm că marea suferință a lui Paul Rusescu, suferință care le prezidează pe toate celelalte, este provocat refuzul în dragoste al unei femei pe care o urmărește lung timp, căutînd mijlocul de a o pedepsi, evidențiem un registru afectiv de care romancierul ar fi trebuit să se ferească.

În momentele în care el renunță la îngrămădirea de nefericiri pe capul lui Rusescu, în treimea de mijloc a romanului, atunci cînd autorul are timp să se ocupe și de alte personaje, romanul ne descoperă situații de autentică proză : ticurile Doroteei și ale Piei, bătrîne maniace supraviețuind de fapt propriilor lor vieți ; frica și paralizia fostului crupier în fața promisiunii și, succesiv, a neputinței de a-și relua vechea meserie ; trista istorie a Benedictei internată într-o casă de nebuni pentru că învăța bine etc.

Episoadele sînt de multe ori mai rezistente decît firul central și lectura acestei cărți, cu o atît de pretențioasă construcție, oferă prin ele satisfacția întîlnirii cu un prozator care însă se expediază singur, mizînd în schimb pe succesul temporar.

În multele sale volume de proză avem însă argumente pentru a crede că Radu Cosașu poate să redevină un prozator de largă notorietate.

M. UNGHEANU

TONITZA — PORTRET

PROZA PLURIVALENȚEI

Umanitatea prozei lui Constantin Țoiu, trăiește o dramă a desincronizării, a nepotrivirii afectelor, a acțiunilor întreprinse, a reacțiilor, existînd un contra timp perpetuu ce duce la impresia că parcă e mereu prea tîrziu pentru a mai îndrăzni întreprinderea vreunui gest, care, odată înfăptuit, ar amenința cu consecințe primejdioase. Desincronizarea aceasta afectează relațiile umane, făcînd cvasiimposibilă stabilirea raporturilor afective, normale. E, de fapt, o rupere a punților de comunicare („După ce lovitura s-a dus") ba, mai mult decît atît, fenomenul este observabil și în interiorul psihologiei aceluiași personaj, care poate rămîne afectiv la un anume timp, deja consumat, acționînd în spiritul acestuia și ignorînd timpul real, cu totul altul, mult avansat, deși mental și fizic sesizează decalajul. Rezultatul este evident, desincronizarea față de mediul înconjurător („Un cîntec și calul"). Fizic, personajele trăiesc pe același plan temporar, dar gîndurile lor, sentimentele lor, intențiile lor se înscriu pe alte coordonate ale timpului. Astfel, oamenii rămîn singuri, între ei se sapă hiaturi imense — fiecare este o insulă nelocuită — trăiesc din recapitulări, nu ale unor victorii, ci ale unor eșecuri sau compromisuri. Se vorbește puțin, plictisit, deoarece personajele au fiecare o durată individuală a timpului interior, alta decît a celui care ar trebui să le răspundă. Treptat, oamenii nemaiputîndu-se înțelege, renunță la limbaj, ca la ceva obositor și enervant, care în loc să faciliteze comunicarea, o face mai dificilă, prin însuși sentimentul acut că vorbind, nu se poate stabili vreo relație. Se ajunge astfel la mutenie, simbol care poate stabili un numitor comun — evident relativ — al nuvelelor din acest volum. Mai precis, există o scenă-cheie în nuvela care dă și titlul volumului. Niște muți își fac semne într-o agitație tăcută, ce pare pentru ceilalți de neînțeles sau, în cel mai bun caz, e privită ca un efort disperat de a găsi lungimea de undă comună, pentru a reface punțile rupte. Între ei e un vid imens, o tăcere continuă, chiar cînd se vorbește. Conversațiile sînt plictisite și plictisitoare, presărate cu replici absurde, căutate, într-un efort continuu de a înviora atmosfera. În „Trompete după amiază" spre exemplu, cei doi se agață pur și simplu de un subiect, mai mult pretext, indiferent dacă acesta e total stupid, cum ar fi faptul că băiatul care aduce cafelele își dă cu ojă pe unghii. Oamenii rătăcesc, obosiți, dintr-un loc în altul, căutînd parcă să ajungă în prezent, dar mereu tîrîndu-se în urma lui. Iată de pildă, personajul principal din „Duminica muților" umblînd de unul singur, absent, într-o atmosferă sufocantă, ajunge din întîmplare, la un botez, rămîne la masă, mănîncă, bea deși nu cunoaște și nu e cunoscut de nimeni. Va pleca apoi neștiut, fără a lăsa o urmă a trecerii sale. Pentru cei de la masă, el nici n-a existat, deși fizic au fost împreună. Am putea spune, paradoxal poate, că personajele lui Constantin Țoiu se remarcă mai mult prin absență, ele fiind, dar parcă nefiind în același timp într-un anume loc. Și revenind la același personaj din „Duminica muților" am putea spune că existența acestuia e o goană printre lucruri, cu opriri provizorii. Chiar dacă există undeva un punct stabil, o legătură de durată cu cineva sau ceva, aceasta este ignorată, viața personajului nerămînînd cantonată în forme fixe și definitive. Oamenii din această carte se întîlnesc pentru a se despărți și a-și urma fiecare o traiectorie imprevizibilă. Momentele prinse de autor sînt doar intersecții, unde oamenii s-ar putea cel mult privi, neînțelegîndu-se, pentru că sînt „muți". E mai mult o mutenie a spiritului, ce nu poate găsi un corespondent acordat pentru comprehensiune. Chiar cînd se fac eforturi pentru apropieri, ele sînt prea tîrzii. Totul din jur se opune zădărnicind tentativele, ca în „Lucrurile", unde în puține pagini se condensează o dramă : se sugerează fără explicații — și e excelent așa ! — imposibilitatea apropierii, atunci cînd oamenii fac aceasta prea tîrziu : și ea, și el, trăiseră pînă atunci pe lîngă mamele lor, deci o rămînere în urmă, un refugiu poate, al candorii, iar acum, nu mai erau tineri. E deci prea tîrziu, căci relațiile om-mediu s-au osificat definitiv, făcînd inutil gestul trecerii pe alte orbite. Oamenii aceștia parcă ar scăpa niște trenuri sau ar sosi cu întîrziere la toate locurile de întîlnire. De fapt, și aici există o desincronizare, un contra-timp între ceea ce trebuie făcut și momentul ales pentru aceasta care, de obicei, e unul tardiv. Și structural „Duminica muților" ne trimite la aceeași idee a destinelor solitare, întîlnindu-se doar accidental. Capitolele nuvelei se ocupă fiecare în parte de un singur personaj, trăind parcă într-un recipient al lui, rareori părăsindu-l.

Se poate pune acum întrebarea dacă nu cumva aceste proze sînt sumbre, deprimante, dacă cititorul nu va fi copleșit de o asemenea viziune a unei umanități bîntuite de incomprehensiune, de domnia solitudinii generale și a provizoratului nesigur. Lucrurile nu stau însă așa. Personajele lui Constantin Țoiu, cu toată condiția lor provizorie adesea, și precară uneori, fac însă un nobil efort — fie el minim sau eronat în orientarea sa — spre o soluție, de a căuta o finalitate, de a se găsi pe ele însele și, mai mult, de a trăi depășind crizele. Fără a fi personaje excepționale „eroi literari" cu excepția Baraborului din „Duminica muților", care are o particulară aureolă de luptător singuratic, ele sînt totuși individualități de pregnanță, exemplare umane veritabile, viabile artistic. E în această „lume" a lui Țoiu o agitație de viață variată, complexă și complicată, deci autentică. Și viața aceasta pulsează înaintînd, chiar și acolo unde domnește încă deruta, unde nu se văd țelurile.

Iată deci, că universul prozei lui Constantin Țoiu oferă particularități demne de a mai fi cercetat, și de ce nu, privit din noi perspective. Însăși posibilitatea de a-l reinterpreta, de a găsi practic noi sensuri ne demonstrează plurivalența acestei proze, criteriu de loc neglijabil al valorii. Cred că ne aflăm în fața unui scriitor care va da cel puțin o carte mare și despre care se va scrie mult.

George TIMCU

însemnări de atelier

Calul plecase în lumea cailor

George Bălăiță a scris cartea „Întîmplări din noaptea soarelui de lapte". A scris-o pentru tineri și copii, și mai ales pentru scriitori. Cartea a trecut aproape neobservată, poate din două motive, poate din zece.

Aș fi ales-o din rafturile cu cărți mai demult, dacă nu aș fi avut în minte ideea că unele cărți pentru copii sînt niște materiale dulci, lenitive, că stăpînul feroce al lor le-a scris dinadins pentru îmblînzire.

Collodi, Exupéry, Lewis Caroll, Frank Baum, P. L. Travers cu fermecătoarea carte „Mary Poppins", și folclorul copiilor, ne-au convins că literatura se scrie pentru mare îmblînzire.

Cuvinte caraghioase și incoerente ca „Toți / Moți / Duce pe Toața / Moața / sau inflexiunile lucide ale descîntecelor pentru copii, absurdele povești care li se spun nu pentru armonia fabulei ci pentru farmecul fonetic al literelor, au un înțeles aparte transmis unui singur simț; auzului, neperceptibil celorlalte simțuri.

Un copil al cărui nume amintește de cel al prințului Cantemir, deci un nimbat, prieten închipuit cu un pui de vulpe pe care se străduiește să-l învețe limba omenească, trăiește o dulce insomnie sau un haos în care noțiunile abstracte capătă trup.

„Frica de întuneric", „Trecerea vremii", „Caută ceartă cu lumînarea", personajul ivit din sintagma „Nu mă pisa" și omul cu multe nume dintre care cel mai sigur — Gheorghe — , cel care povestește o întîmplare dinaintea nașterii sale, îl obsedează pe Cantemir. Copilul devine altceva datorită împrejurării, dar în toate întîmplările rămîne cu ticul copilului într-un aer mare care îl absoarbe și în care se petrece venirea calului din zicerea „cai verzi pe pereți", venire aparte, uluitoare: „Chiar în fața lui stătea un armăsar falnic și mînca floricele de porumb dintr-o tavă pe care o ținea delicat cu copita dreaptă. Era aproape verde. Avea o coamă scurtă, pieptănată cu cărare falsă într-o parte, cum se obișnuiește. Era gras și voinic. Doar cîteva bube mici pe crupă arătau că fusese poate, bolnav. Calul se scuturâ cu putere, parcă invadat de milioanele de muște. Bubele nu căzură."

O apariție fantastică ca fotografia unor logodnici grași ciugulind din cornete de ziar semințe de dovleac, și deasupra tuturor niște nori de bidinea izbucniți din mîna cu șase degete a lui Douanier Rousseau, un cal care nu vine de pe tărîmul celălalt, ceva care ar putea să devină cal, un lucru neîmblînzit, sălbatic și aproape de naștere.

Este o lume castă în care ființele nu sînt încă ceea ce sînt ele de fapt. Un univers himenal în jurul căruia lumea se împarte în două zone: cu ființe gîndite și negîndite.

Personajul care există sigur este copilul Cantemir neobișnuit cu nimic și căutînd scăpare în felul său de a fi singur numai cu noțiunile cărora el le găsește un corp vizibil.

Idealul personajului său este o suferință către toate lucrurile și ființele legate între ele cu o singură sevă.

Calul aproape verde, gras și plin de bube, totuși posedînd în continuarea șirei spinării două aripi nu rămîne pentru vedere nicăieri, el pleacă în lumea cailor, în sinele său pleacă.

Puiul de vulpe hrănit cu lapte și învățat să spună „măcar o vorbă" va fi în curînd mare și într-o blîndă noapte „va deschide cu laba domestică cotețul găinilor și va mînca pe loc cinci moțate" ducîndu-le pe toate, și pe el, în lumea de mister a vulpilor.

Cartea lui Bălăiță nu este un basm, ci mai de grabă un eseu asupra ființelor în sine, un eseu scris cu o regularitate absurdă peste logica de neimaginat a copiilor, inventînd un aer în care lucrurile și ființele se retrag în ele însele pentru a reda realității aparenta ordine în care se poate trăi.

Gabriela MELINESCU

Visul și poezia

Nevoia de cunoaștere (a lumii din jur și a ta însuți) precum și iluzia că aceasta se poate realiza cu ajutorul artei sînt atît de vechi încît ești tentat să spui că arta, deși activitate specifică și cu pretenții de autonomizare, din aceste exigențe s-a născut. Altfel formulat: rolul gnoseologic acordat artei a ajuns să fie considerat drept o funcție esențială a acesteia și, în orice caz, ivit înaintea celeilalte funcții principale, aceea de comunicare. Acest mod teleologic de a gîndi ne-a împiedicat și încă mai împiedică pe mulți să admită că arta, cum spunea Kant, e o finalitate fără scop. Și tocmai aici, în acest spațiu teoretic atît de bătătorit de discuții, se vădește înrudirea între artă și vis, între poezie și starea onirică. Căci atît visul cît și poezia dau senzația existenței unui dincolo, unei alte realități pe care ele ar fi în stare să ne-o dezvăluie. Și imaginea onirică și cea poetică (aș spune chiar cuvîntul, unitatea de sens, de fapt semnul imaginii) au un caracter transcendent, lasă adică impresia că ascund ceva dincolo de ele, stîrnesc setea noastră de cunoaștere. Ele sînt socotite deci surse de cunoaștere, nu reprezintă un scop în sine, sînt doar realități mijlocitoare către esențele pure. Plăcerea specifică, esthesisul, e numai un fenomen însoțitor, și vine din ambiguitatea și nesiguranța revelației.

Această concepție, în variate formulări — și să observăm că de fapt e vorba de un fel de mistică fără Dumnezeu — a determinat atît onirismul romanticilor cît și cel al suprarealiștilor. Pentru că atît romanticii care tînjeau la cunoasterea a ceea ce e dincolo (supraconștientul), cît și suprarealiștii care se ambiționau, cu ajutorul dicteului automat, să prindă ceea ce este dincoace (subconștientul), credeau în transcendența visului și a poeziei, în puterile lor revelatorii. Așa stînd lucrurile, visul devenea furnizorul la îndemîna oricui al poeziei, sursa ei principală.

Dar visul poate fi privit și altfel.

În primul rînd trebuie să ținem seamă de faptul observabil empiric că visul nocturn fiind evanescent și în general irecurent, chiar dacă ne aduce o revelație de ordin metafizic sau abisal-psihologic, aceasta e incomunicabilă. La fel și experiența poetică: e individuală, nu poate fi transmisă deplin și coerent. Și visul și starea poetică nu pot fi decît re-constituite. A ajunge din nou la unicatul oniric, care întocmai unui gaz scapă din memorie și se împrăștie prin întreg subconștientul, e imposibil și incontrolabil. De ajuns trebuie ajuns, și în deplină luciditate, la opera transmisibilă, față de care visul prototipic nu e decît un criteriu, un model care-și oferă legile nu imaginile, deobicei accidentale și mult prea individuale.

Și să vedem care sînt aceste legi.

Încă Nerval a observat cu acuitate nemaipomenita limpezime și pregnanță a imaginilor onirice. Într-adevăr, în vis, totul e văzut, orice senzație devine o senzație vizuală. Această convertire ineluctabilă a oricăror senzații în viziuni, duce la o obiectualizare netă. Cuvintele și ideile devin și ele obiecte, sînt văzute, iar cel care visează se transformă pînă la urmă într-o privire ubicuă, într-un Ochi atotputernic. De aceea au trăit romanticii cu iluzia unei revelații divine. În vis, ubicuitatea și această vizualitate uluitoare te fac să te crezi înzestrat cu puteri demiurgice. Așa că nu te mai poți supune logicii curente, pe care o respecți din obișnuință sau din frică în timpul veghei: visul își creează logica lui, o logică simbolică, instaurînd o ordine, stranie ce-i drept, totuși ordine. Nimic nu pare întîmplător, nimic arbitrar, și probabil că tocmai din pricina asta visul se șterge din memorie atît de repede, se pierde sau în orice caz se alterează: desfășurat într-o altă logică, el nu poate fi transpus, adus la lumina logicii obișnuite.

Într-o astfel de concepție, nu mai interesează „adevărul" metafizic revelat de vis, visul nu mai e acea sursă tainică și cvasimistică a poeziei; acum, poetul oniric caută în vis structura și mecanismul acestuia pentru a le transfera analogic în poezie, folosind bineînțeles materialul imagistic oferit de realitatea înconjurătoare. Nici vorbă de evaziune și nici de îndoielnice vînători de mistere în cîmpiile acelui problematic dincolo. Dimpotrivă, poetul oniric modern (vai! de-aș putea găsi un alt nume, sau măcar un determinant fericit) apelează la vis pentru a introduce în realitatea imediată, pe care simțurile o percep haotic, iar intelectul prea sec-noțional, o nouă putere ordonatoare și în același timp germinativă, o altă logică decît aceea aristotelică, a așa-zisului bun simț. Nu e o evaziune, ci o invaziune, o încercare de a pune, în sfîrșit, în comunicare aceste două straturi de realitate care s-au menținut atîta timp într-o reciprocă suspiciune și izolare; și asta pentru că fiind paralele, nimeni, în artă, n-a avut curajul matematicienilor non-euclidieni de a gîndi că totuși ele se pot întîlni. În infinit! mi se va replica. Sigur, în infinit, căci ce este opera de artă, această structură autonomă, avîndu-și explicația precum și justificarea în ea însăși, decît infinitul captat în finit, în temporal.

D. ȚEPENEAG

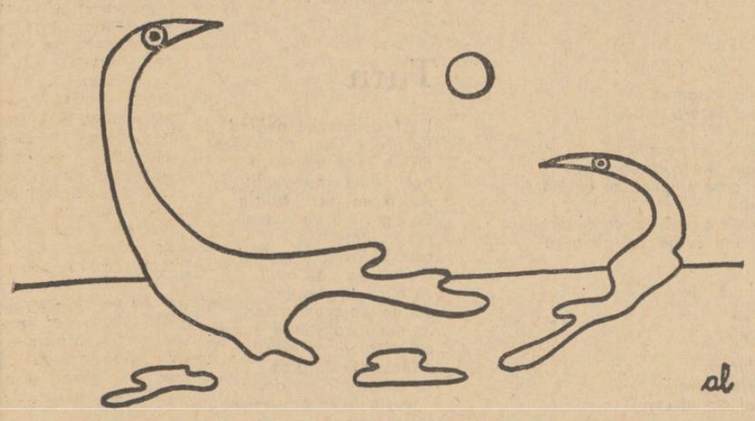

Desen de ALEXANDRU LUNGU

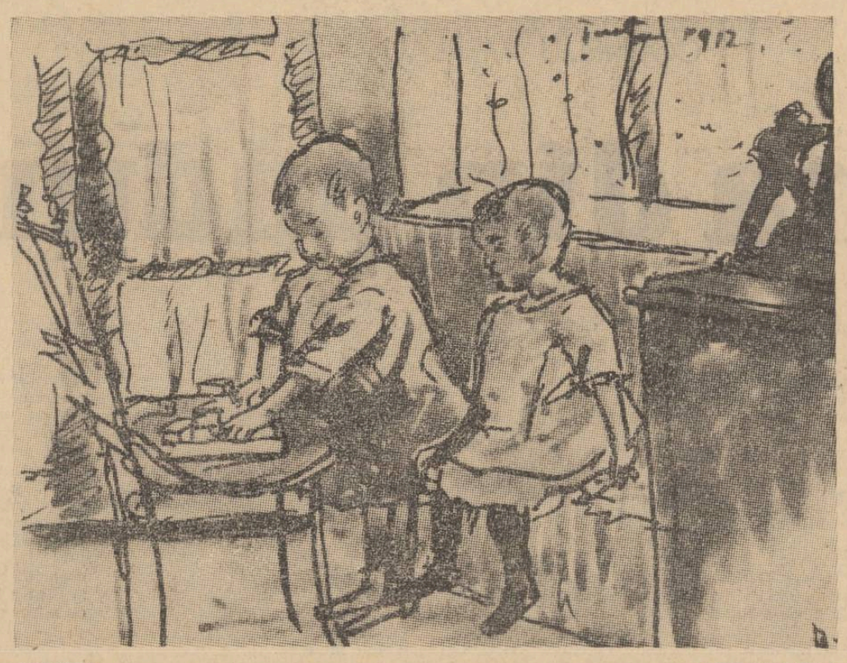

TONITZA — JOC DE COPII

DINTR-UN SAT TRANSILVAN

JURNAL DE POET

Denn wer sich selbst liebt, wird gross in sich selbst, und wer andre Menschen liebt, wird gross in der Hingabe, wer aber Gott liebt, wird Gedenken finden, aber jeder wird gross nach dem Mass der, das er erwartet.

FURCHT UND ZITTERN

Această carte a lui Kierkegaard, cea mai grăitoare în ce privește ruptura dintre gîndirea filozofică pe orizontală și cea revelatorie în spirală, m-a însoțit în drumul și popasul meu în străvechiul sat al moșilor mei de pe dealurile Ardealului. De pe vîrful Daiului se văd munții înzăpeziți, Apusenii, și turlele altor așezări ce se petrec pînă departe.

Primul drum l-am făcut în cimitir după un vechi obicei la groapa neamului meu așternută sub pruni și cruci măcinate de vreme. Mai sus de aceasta, de astă dată, am dat peste groapa Părintelui Cosma, vechiul preot și cărturar ardelean sfîrșit astă toamnă în etate de 86 de ani.

Participant la Unire pe cîmpia Blajului în 1918, autor al unei cărți despre vechimea romană a „cinci sate din Ardeal" printre care se numără și acesta al meu, Părintele Vasile Cosma latinist luminat în veche tradiție ardeleană, s-a mutat astă toamnă sub dealul cu clopote alături de pruncii și neamul lui.

Icoanele pe lemn de tei în veche tradiție bizantină încremenite pe pereți — cădelnița mohorîtă și drumul acesta de pămînt ce leagă izvorul satului de miezul liturghiilor.

În ce categorie din cele trei numite mai sus de Kierkegaard s-ar potrivi părintele? Fără îndoială că în ultima. Acest Pustnic la urma urmei așteptînd zorii în psaltire mai mult decît străjerii schimbul, a înființat trei școli în trei sate și cinci biserici le-a ctitorit și refăcut în cinci sate.

Duminicile ținea slujbe înainte de război în trei sate — mergînd călare dintr-unul în altul, din lipsă de parohi, fiind învățător, notar și sfetnic lumesc și sufletesc a atîtor generații ce au venit și întrebat lumea și apoi au coborît sub dealuri la temelia pămîntului.

Răsfoiesc străvechi registre cu sute și mii de copii botezați și apoi trecuți prin școala primară și apoi cununați și unii prohoditi de același paroh. Citi intelectuali sîntem veniți de prin părțile acestea, ieșiți în țară la îndemnul părintelui Cosma? Profesori, medici, învățători, meseriași. Copiii săraci luați, înainte de război, din familii lipsite sau orfani au fost duși la școli și prin îngrijirea Părintelui și-au găsit un rost. Cine nu-l cunoaște pe Părintele Cosma, cine dintre localnicii și satele din jur n-a primit sfat cu folos din partea lui?

Nu mă pot gîndi la Ardeal și la oamenii lui fără să-mi fac drum la Părintele Cosma — preotul de țară necunoscut care în onestitatea lui aici, a întemeiat o lume de omenie și hărnicie slujind adevărului.

Părintele Agîrbiceanu adesea venea pe aici și schimbul lor de scrisori arată cît de mult era prețuit cuvîntul cumpănit al Părintelui nostru.

Era cel mai bătrîn, se pare, ultimul dintr-o generație de cărturari minunați și care erau în floarea vîrstei cînd s-a înfăptuit Unirea de mult visată și pregătită. În biblioteca dumisale de țară dau peste frații noștri latini alături de istoriile unui Iorga sau poemele lui Goga și Coșbuc pe care îi știa pe de rost.

Cu aceeași ladă de lemn în care și-a ținut pe vremuri tînărul seminarist din Blaj cărțile de învățătură a plecat cu ani în urmă la Liceul Bariț din Cluj un alt copil la îndemnul părintelui Cosma și care vroia să devină poet...

E sîmbătă seara, clopotele tremură peste sat. Cerul e rece și soarele coboară spre odihna lui. Lîngă mormîntul Părintelui îmi aduc aminte de versul lui Coșbuc, marele poet George Coșbuc pe care micimea de astăzi nu-l mai poate pricepe:

Ce urmă lasă șoimu-n zbor
Ce urmă peștii-n apa lor...

Fie-vă țărîna ușoară, iubite Părinte Vasile Cosma!

Ion ALEXANDRU

Cronica fantezistă

MARIN SORESCU

CARMEN ET ERROR

Distanța întreține dorul — se vîntură ideea. Dar dacă se trece peste o limită, efectul e contrar. Ovidiu a stat la Tomis 9 ani. Spre sfîrșit era obosit și răgușit de atîta dor de ducă. Începuse într-un fel să asimileze, să fie asimilat. Învățase limba (toți susțin acest lucru). Se apropiase de una de alta, începea să aibă amintiri noi. Speranța întoarcerii se cam stinsese și poate că sincer n-ar mai fi dorit să plece, bătrîn, obosit și bolnav. Ce să se mai trambaleze de colo colo? Să-i fi venit chemarea — poate că ar fi făcut gestul imperial de a refuza. În orice caz, nici el, la un moment dat nu mai știa precis ce mai e: get, roman? Uneori se culca roman și se trezea bărbos ca un dac. Se scula roman și se culca dac. Se trezea get, se culca roman, se pomenea dac. Cum s-o fi culcat, cînd s-a culcat pentru ultima oară? Metamorfozele lui au continuat prin somn, prin moarte, pe acest pămînt. Pentru că cenușa i-a rămas aici.

Ca o concluzie, deocamdată: Să nu credem că Ovidiu a venit de drag la Tomis să admire noile locuințe ale geților. Dar să nici nu ne închipuim că a ținut-o aici tot într-un suspin. Că a turuit-o tot într-o elegie, nouă ani la rînd. O fi mai avut și zile senine — după ce și-a luat grija întoarcerii. Și, în fond, băștinașii, barbarii, bărboșii, s-au arătat — cum singur mărturisește — atît de prietenoși cu el. Cu mult mai prietenoși decît ai lui. Ovidiu a trăit ultimii ani ca un înfiat. Am înfiat un poet, cînd nici nu știam ce e aia, doar așa printr-o intuiție genială. Quod temptabam scribere versus erat. Nu se mai făcea vers. Și orice femeie îi cam plăcea. Asta la început. Acum, aici la Tomis, tot ce ar fi vrut Ovidiu să spună, iaca, nu se mai făcea vers dintr-odată, ci cu mare chin, cu lacrimi, cu fiere, cu sînge. Și cu mare viață. Ci cu mare moarte. Asta a fost cea mai grozavă descoperire a lui Ovidiu. Cu o sută de ani înainte de colonizare, făcea sondaje asupra adaptabilității limbii getice la latinitate. Romanii ne-au spus prima dată poezii — și poate prin asta sarcina legiunilor a fost mai ușoară și nu prea. Dacă, în momentul cînd treceau răpăind pe podul lui Apollodor, i-ar fi apucat dintr-odată pe soldați, dorul întoarcerii lui Ovidiu — ce s-ar fi întîmplat? Dar Ovidiu, precis, n-a mai vrut să se întoarcă și asta l-a pierdut pe Decebal.

Ovidiu nu a fost exilat pentru că un poet nu poate fi exilat. Ovidiu a vrut să plece din Roma și i s-a dat voie. L-au chemat înapoi, l-au amenințat, l-au momit, dar el s-a prefăcut bolnav, a spus că-l doare capul, că lasă, mai e timp să se întoarcă, ei au insistat și el s-a ascuns. Au trimis după el legiuni să-l caute. L-au pus pe Apollodor din Damasc să facă un pod. Au trimis după el legiuni să-l caute, dar el se amestecase printre băștinași, și nu mai știau care e Ovidiu. Și nici el nu mai știa cine e el, dacă el e el sau altcineva, dacă e get sau roman. Și a rămas așa o confuzie, și confuzia plutea, o ceață foarte potrivită pentru germinații. Ovidiu s-a luat cu vorba și a rămas aici. Ovidiu își caută poemele scrie în limba getă să le traducă în latinește, cum vorbesc geții. Ovidiu n-are mormînt la mare. Ovidiu n-are mormînt la munte. Ovidiu n-are mormînt la Roma. Ovidiu n-are mormînt la Tomis. Ovidiu n-are mormînt la Dunăre. Ovidiu n-are mormînt. Un poet nu poate fi exilat. Un poet nu poate avea mormînt.

Hornul

MOTTO:

Copilul care fură tăciune
Desenează soarele
Și se face căldură.

Deasupra lui — urît,
Hrănit cu funingini —
Hornul.
Exală...

★

Hornul sînt eu —
Mînecă goală a casei
Prin care cineva a arătat cerul
Și-a înnoptat în el.
Prin aițelul scrumit
Duhul casei își scuipă otrava
Și rugile se descarcă
La vămile lor...

Copilul care zidește răul
La capătul porții nu știe
C-alături de el, deopotrivă,
Crește geamănă grija...

Cu-n ochi mai sus de cenușă
Sînt hornul.
Văd ziua și-o ascult —
În cuibul ei de pasăre
Copacul lasă o frunză
Și crede.

Sînt hornul.
Oamenii rar mă ating —
Doar în ceasuri de umbră suie la mine
Trupuri negre, clătinate și mute,
Îmi răzuie amintirile șubrede
De pe fumul ce putrezește încet
La porțile cerului.

Crenelul de pază și de jertfă sînt
Dedesubt altarele sînt pregătite
Un ceas își bate stîlpii de trecere
Și-n mijloc oamenii scurmă
Cenușa învechind de umbra lor —
Din umerii întunecoși
Cade steaua...

Hornul sînt eu —.
Punte egală între văzduhuri...

Vindecați de mușcătura de-ntoarcere
Sufletele celor ce mor
Mă umplu cu pași plutitori
Și-n pîlnia stelelor descarc
Zgura fosnind la porțile cerului...

Vai, hornul sînt eu —
O pasăre se-așteaptă să se nască
Să-și treacă zborul negru în văzduh.

Dar tot mai singur rămîn
— Pîndind flacăra rară care va
trebui să suie —
Tot mai gol, mai pustiu, mai rănit,
Cu un ochi
Încremenit în zenit,
Fără lacrimă,
Fără somn —
Istovit...

Vai, mie, întunecatul...

Vai, mie — Întunecatul,
Încetoșatul!...

Cum îmi iese mîna din trup
Neadăpostită ca o ploaie
Și-ntîrzie-n afara mea neajutorată
Și caută ieslea la care
Să-și adape instinctele moi
De apucătură,
Năpădite de pofte...

O, eu, Neîntorsul în trup!
Cum tînjesc între cocoașele zilei
Numărînd aerul ei clocit
Și mutînd dintr-un cuib în altul
Paserile ei betejite de ședere —
Zgriptori de noapte întîrziind
În clăbucul soarelui, nătîngi,
Neîntocmiți cu cinste,
Uriți...

O, eu — Vinovatul...

Lepăd șeaua din vama fugilor,
Întorc calul cu fața-n apus
Și-l mînt, și-l vîr în zăcătoare
Să pască iarba ieșită din gresie,
Să nu-și trimită ochii-napoi
Pe unde aerul se mai tîrăște încă
Jupuind potcoavele în vîrtejuri.

Vai mie —
Cine înumără înțelepciunea?...
Vai mie, celui de azi,
Strecurat din orbecăiala trupului meu
Pe răsuflătorile ochiului
În restul lumii.
Uite cum nu mă ascultă carnea
Și mă sluțește-n ispite,
Despicîndu-mă-n zece părți,
Eu, Cumplitul,
Eu, Întunecatul,
Omul grav și tînăr de ieri —
Încetoșatul...

GHEORGHE ISTRATE

Al cui?

Oh, vîntule sincer! Gura ta sîngeră
Surpată pe lăncile ierbii
Amintirea cîmpului pe care l-ai șters
Cu fuga ta din nou se așează
Pe pîrtii străine, amestecînd duhuri.

Cum să vin eu, abia spălat și-nchinat
Cu călciiele lovite-n petale
Neumilit încă de oameni, cu buza nearsă
De atingerea minciunei și a hulei?

Zac pe tărmul glasului meu.
Vorba timidă nu se îndură
Să se arunce-n albia lumii — cînd tulbure
Zbatere încalecă soarele și-l năruie-n hăuri...

Oh, vîntule sincer! Tu dezgropi alicele
Tărînii care ne vînează sorțile
Cînd alunecăm pe zările lor întortochiate
Ca un ochi printr-o ogilndă stricată.

Mă rog de sorbul zeului meu moștenit
Și care de-o viață tace între ramele sale —
Dar pe-ori unde drumul mă-ncearcă
Un schelet cu oasele oarbe
Alcătuit pe semnele ruginii.
M-aleargă veșnic și mă știe
Și se-mpreună cu tălpile mele goale
Umilință cu cămășile frînte!..

Al cui e el? De ce-mi ocupă umbra?
Răsar din vreascurile timpului mirări
Și vaete și neorînduială
Ca o pădure strînsă în primejdii...

Al cui sînt eu? — Măsoi cu ochiul ziua
Și-n pleoapă îmi rămîne pleava ei.
Vîntule, bunule, însingurate!
Pe riduri — vezi? —
Lung adăpîndu-se la lacrimi vechi
Un armăsar îmi sfarmă fața..

CORNELIU MERLĂU

ciuma din pădure

Niciodată nu voi povesti despre cătunul acela rătăcit în vîrtejuri de pădure, nici despre bărbaţii săi puternici, sălbatici şi puri în singurătatea lor; căci laşii şi nevolnicii ca mine se chircesc în sufletele lor negre şi-şi ucid pînă şi amintirile, pentru a nu se mai putea întoarce vreodată la locul fărădelegii. Eu, sculptorul Grigore Cătun am înşelat neclintirea acelor oameni şi acolo, pe munte, vînzarea se plăteşte ca în război — cu viaţa. Şi eu, Gore din Cătun a trebuit să mor atunci pentru totdeauna, iar astăzi, întîrziat la o margine de pădure, abia îndrăznesc să-mi amintesc de mine.

* * * * * * * * * * * * *

Nu vorbea nimeni, nici măcar nu se priveau, se obişnuiseră de foarte multă vreme să bea în tăcere, fiecare cu el însuşi, ca într-un ritual. Doar şerpii negri ai nopţii îi făceau să se strîngă laolaltă în încăperea aceea largă de bîrne, cu masă lungă de brad şi vatră rotundă, de piatră, în mijloc. Din cînd în cînd, flăcările focului se reflectau în tăieturile ochilor obosiţi, atunci cînd dădeau cu gesturi bruşte, peste cap, băutura verzuie şi tare, pentru ca să se retragă apoi în nemişcarea lor, cu mîinile noduroase uitate pe masă, cu palmele desfăcute. Simţeau cum se fac din ce în ce mai grei, ca lutul ud, se cufundau în butucii pe care stăteau şi se confundau cu aceştia, păreau nişte stejari bătrîni încremeniţi de blestemul iernii. Ei nu numeau asta — oboseală, li se părea firesc ca toată ziua şi toatele zilele vieţii lor să-şi repeadă necontenit tăişurile securilor în îndărătnicia copacilor şi să le audă geamătul înăbuşit de durere, iar împietrirea lor din orice seară era o stare echivalentă cu noaptea, somnul sau moartea, pentru că la ei somnul reprezenta o moarte periodică, nimeni nu şi-a amintit să fi visat ceva, vreodată. Poate că beţia nocturnă şi sinistră era pentru ei un fel de rugăciune tăcută şi păgînă pentru sufletele copacilor sacrificaţi, poate că fiecare dintre ei se va fi simţit, în lumina înşelătoare a pădurii şi cu securea în mînă, înzestrat cu forţele misterioase şi definitive ale Morţii. Nu însă o Moarte neîndurătoare şi despotică, ci una dreaptă, primind competiţia — gîndul acesta mi-a venit abia astăzi în minte pentru a-mi explica seninătatea aceea, aparent animalică cu care acceptau pieirea unuia dintre ei, strivit cînd şi cînd de cîte un pin uriaş doborît din veşnicia lui cu cerul — căci în fiecare an, în zi sorocită, duhurile răzbunătoare ale pădurii cereau jertfă omenească. Aşa erau bărbaţii aceia. Înrădăcinaţi acolo de cînd se ştiau pe lume, credeau, în simplitatea lor, că pămîntul este o pădure şi ei sînt buricul pămîntului.

★

Dacă într-o noapte cu viscol s-ar fi deschis uşa şi în Rotundă ar fi intrat o namilă de urs, nimeni nu s-ar fi deranjat de la treburile lui şi nici măcar nu s-ar fi mirat, numai într-un tîrziu, plictisit de prezenţa aceea, poate că cineva s-ar fi urnit de pe busteanul lui şi ar fi terminat fiara, cu o singură lovitură de topor. Dar un om, un om străin, era ceva într-adevăr neobişnuit în încăperea aceea în care nici femeile lor nu intraseră vreodată. Iată de ce au rămas foarte descumpăniţi cînd s-au pomenit deodată cu un necunoscut în pragul uşii, s-au strîns mai tare în ei înşişi şi au privit în tăcere cum acela se îndrepta spre vatră şi cum a rămas cu mîinile întinse deasupra focului, mult timp, pînă cînd a simţit încordarea privirilor din jurul său şi atunci abia a observat oamenii şi parcă s-a speriat, a îngăimat ceva nedesluşit. Şi-a înghiţit vorbele străinul pentru că nimeni nu-i răspundea, nu puteau înţelege ce căuta ăla în pădure dacă nu era tăietor de lemne — după port şi înfăţişare nu părea a fi — şi de ce căzuse pe capul lor, ca să le tulbure liniştea. S-a prăvălit peste ei o tăcere mai lungă, mai ameninţătoare, acela se chircise lîngă foc, înspăimîntat şi gata parcă să dispară în urgia de-afară, îi apăruseră pe frunte broboane de sudoare şi se prelingeau încet pe făgaşurile obrazului. Mult mai tîrziu cineva i-a întins o ceaşcă cu rachiu, străinul a ezitat o clipă, bănuitor, a luat-o apoi şi a băut înfrigurat, înecîndu-se şi schimonosîndu-şi faţa. Atunci privirile concentrice s-au mai îmblînzit parcă şi el s-a simţit dator imediat să se explice, să le spună ceva acelor oameni ciudaţi, deşi nu ştia nici el dacă face bine sau nu. Ar fi vrut să-i cucerească prin cîteva vorbe de omenie, să şi-i apropie de el dar s-a pomenit spunînd fără să vrea, numai atît: — Intenţionez... intenţionez să plec cum se crapă de ziuă...

Cănile cu rachiu au încremenit în aer, s-au holbat ochii a mirare şi poate că ar fi rămas aşa nu ştiu cît, dacă n-ar fi pornit dintr-un colţ, tărăgănat şi înţelegător, glasul lui Gore:

— Adecă... vreai ? !

Şi iată, că prin minune, palmele s-au trîntit cu zgomot pe mese şi pe genunchi, într-un gest de neaşteptată veselie, oamenii se strîmbau a rîs dintr-o înţelegere neaşteptată — uite, ce vorbă la omu' ăsta !

Străinul a prins şi el inimă, bucuros de schimbarea petrecută, le-a spus că vine mai de departe, din oraş, Gore s-a tras mai aproape şi l-a întrebat cum e pe acolo, că ei n-au fost niciodată, dacă e tot un cătun ca al lor şi dacă au şi ei Rotundă, celălalt a început să rîdă şi le-a povestit tot felul de lucruri, care mai de care de necrezut. Îl întreba mereu, tot mai repezit şi parcă neîncrezător, ceilalţi se minunau şi ei şi-şi spuneau în

TONITZA — MANGALIA

gînd că nici limbuţia lui Gore nu-i de-a bună, ce-o hi vorghind atîta, copchilu' ăsta ? Acela a scos din buzunar un carton colorat — asta este numai o stradă din oraş — Gore l-a luat în palmele lui scorţoase şi s-a uitat mult, cînd pe-o parte cînd pe alta, pînă cînd a simţit nerăbdarea din privirile celorlalţi, şi-a îmblînzit faţa într-un zîmbet şi le-a deschis şi lor capul:

— Na, uitaţi-vă, căşi peste căşi, şi deasupra alte căşi ! Oamenii se mirau începea să le placă străinul şi se scărpinau încurcaţi în laţele din ceafă — ia te uită, ce de dăcovenii pe lumea asta !

★

Trecem uneori pe lîngă lucruri, oameni sau întîmplări fără a le da importanţa cuvenită, îngropăm necontenit în noi, ca într-un cimitir, dimineţile şi zilele şi nopţile vieţii noastre, totul cu înfrigurare, ca într-un vîrtej, pînă într-o zi, cînd nu mai vedem de atîtea văzute şi atunci ne retragem în noi înşine, ne privim pentru întîia oară şi ne dor toate urmele, urme de chipuri, urme de închipuiri, este judecata noastră de apoi.

* * * * * * * * * * * * *

Necunoscutul plecase în zori şi venise o noapte ca toate celelalte, turbase viscolul în pădure şi se auzeau stejarii frîngîndu-se, bărbaţii din Rotundă erau aceiaşi şi totuşi alţii, aproape nu-l mai recunoşteau aşa slab şi cu zdrenţe străine şi cu zîmbetul acela într-o parte. Plecase odată cu cocorii, trecuseră de atunci o iarnă, o vară şi încă o iarnă şi iată, se întorsese de nu ştiu unde în ultima lui noapte, în primăvara aceea aţiţătoare, cu miros de verde şi otravă de lună. Zaaria nu şi-a putut stăpîni un gest de nerăbdare şi ură, a zdrobit în zvîrcnetul degetelor paharul din palmă, a închis ochii şi a şoptit mai mult pentru sine, ca şi cum nu l-ar mai fi interesat răspunsul celuilalt: Ai venit, Ilie ?

Ilie a crezut de cuviinţă să rămînă acolo unde se găsea, fără să răspundă, se părea că nici nu simte privirile încărcate aţintite asupra sa, îşi întinsese braţul şi era foarte curios dacă îi tremură sau nu degetele, îi tremurau îngrozitor şi atunci şi-a întins celălalt braţ dar a încremenit aşa cu mîna întinsă, pentru că Zaaria a urlat deodată ca scos din minţi: spune, mă, dacă ai venit ! Se iscase în piepturi o înfiorare de care nu mai puteau scăpa, mai simţeau încă plutind prin cotloanele întunecate mînia răguşită a bătrînului şi l-au auzit pe Ilie rîzînd ascuţit ca un huhurez din pădure — am venit, mă, uite că am venit.

Apoi erau faţă în faţă, Ilie şi Zaaria, fiecare privind ţintă în ochii celuilalt, fără să clipească, fără să scoată o vorbă, au rămas aşa mult timp, chiar şi atunci cînd au început să bea, ochii lor albaştri nu aveau nimic comun cu băutura, se încleştaseră deasupra paharelor, îmbătriniseră parcă deodată şi tresăreau mereu pentru că pocneau îngrozitor butucii din vatră, pocneau îngrozitor... Tresăreau instinctiv, îi sufoca o tristeţe apăsătoare şi necunoscută lor, se gîrboviseră şi-şi făcuseră scrum privirile în jăratec, îi năucise dorul de nimic. Cineva a început să cînte, la început nici nu ne deosebea de valerul vîntului de afară, abia apoi şi-au dat seama oamenii că Gore cîntă cu capul pe masă, beat, mai auziseră tînguitul acela într-o noapte, demult, cînd se întorsese Ilie:

Pînă-n Paşti o săptămînă
Noaptea pe fulgerătură
S-a zvîrlit Floarea-n fîntînăăă...
Urlă cînele de-o lună
De-o lună şi nouă stele
Urlă păcatele meleee...

Se pomeniră cu el în prag, se oprise acolo ca să-şi privească ţintă vîrfurile bocancilor, erau tot mai arzători, Ilie vedea cu groază cum ochii bătrînului se măresc, se contopesc, era ca un lac blestemat, simţea că acolo este sfîrşitul, Zaaria ştia că Ilie trebuie să moară, oamenii ştiau că Ilie trebuie să moară, Ilie ştia că toţi ştiu că el trebuie să moară şi abia atunci toată tristeţea lui s-a revărsat în cîntecul acela străin şi ciudat, oamenii aproape nu mai puteau suporta şi aşteptau să se sfîrşească şi cînd nu au mai fost cuvinte şi privirile împlîntate în celălalt nu şi-au mai găsit nici o justificare, Zaaria şi-a scos încet cuţitul din carîmb şi l-a lăsat să tremure în pieptul lui Ilie, feciorul lui care fugise odată cu cocorii şi se întorsese după o iarnă, o vară şi încă o iarnă, în primăvara aceea aţiţătoare, cu miros de verde şi otravă de lună.

Gore nu învăţase cîntecul dinadins, se îmbătase şi şi-a adus aminte fără să vrea de frate-său Ilie, şi tot fără să vrea i-a venit pe buze cîntecul. Era un bocet tărăgănat, de lucruri nevăzute şi străine, nu-l prea înţelegeau, tocmai de aceea ascultau cu gîtlejurile încleştate, se iscau în minte alte tărîmuri, altfel de oameni. Ei cunoşteau doar cîntecul alb de moarte al viscolului, iarna cîntau de moarte şi stejarii fulgeraţi aproape de rădăcină. Ciudat şi străin era cîntecul... Femeile lor nu purtau vreun nume, ei spuneau simplu — femeia mea — se obişnuiseră să le găsească calde, noaptea, în colibele lor mici de bîrne, sub pături aspre şi cenuşii, aproape nu le cunoşteau şi poate că or fi fost puşi în mare încurcătură dacă cineva i-ar fi obligat să şi le recunoască la lumina zilei. Nu văzuseră pe nimeni să-şi ia singur viaţa, acolo omul murea cînd trebuia să moară, şi asta nu depindea niciodată de el. Nici fîntînă nu văzuseră, apa ţîşnea în toate izvoarele şi era aşa cum trebuie. De unde era atunci cîntecul, de ce îl adusese Ilie şi de ce îl cînta acum Gare ? S-a stins pe negîndite cîntecul, aşa cum începuse, fără ca cineva să-şi dea seama, nu conţinea încă vîntoasa în pădure. Gore şi-a repezit, scurt, fruntea în lemnul tare al mesei, a simţit surprinza celorlalţi şi a început să rîdă înecîndu-se şi arătînd cu degetul la oameni. Apoi şi-a aruncat bărbia înainte şi a scrîşnit cu o ură grozavă, pe care nici el însuşi nu şi-o recunoştea: Ce zici, tată, dacă îmi iau valea de aici, ce zici, mă omori şi pe mine ca pe Ilie, ce zici, tată ? Părea foarte interesat de răspunsul bătrînului, dar Zaaria tăcea, îl lăsase în plata domnului pentru că îl ştia beat sau poate pentru că îmbătrînise între timp şi nu mai avea destulă vlagă în braţe. În orice caz oamenii au început să bănuiască o mare nenorocire, care îi viza direct, nu-l învinovăţeau de data asta pe Gore, îl considerau numai bolnav, o boală cumplită şi necunoscută, cu atît mai cumplită cu cît era necunoscută, abia acum s-au gîndit că nici Ilie nu fusese vinovat, intrase şi în el viermele neadormit al bolii, îşi spuneau că străinul adusese cu el ciuma aceea nemaivăzută care te face să-ţi zdrobeşti fruntea de mese, să nu-şi mai placă pădurea şi să fugi bezmetic încotro vezi cu ochii.

Iată şi Gore s-a ridicat năuc şi a ieşit din Rotundă fără să mai privească înapoi, erau aproape siguri că nu se mai întoarce niciodată, dar ce nu cunoşteau oamenii era starea grozavă în care se găsea Gore, Gore nu mai era Gore, pe cel care fusese pînă atunci îl simţea duşmănos, agăţîndu-i-se de picioare, era o umbră înfricoşătoare şi grotescă. I-a venit un gînd şi s-a prelins hoţeşte pe lîngă văgăuna de la marginea cătunului, a văzut cum se prăvale umbra în prăpastie şi a fugit la vale, uşurat, ca un ucigaş care s-a gîndit toată viaţa la victima lui. Dar cînd a întors din nou capul a găsit-o tot acolo, încleştată de el, ameninţătoare şi statornică. Se gîndea că din cauza ei nu va scăpa niciodată din pădurea aceea blestemată, fugea acum în neştire, fără să se mai gîndească la ceva şi fără să-şi mai simtă picioarele, şi ar fi alergat poate aşa pînă ar fi căzut fără viaţă la rădăcina vreunui copac, dacă nu ar fi nimerit într-un drum larg tăiat în pădure şi nu s-ar fi oprit lîngă el un camion. S-a urcat sus, pe trunchiurile acelea moarte, maşina cobora în viteză, se simţea mai în siguranţă şi-şi scuipa din cînd în cînd, cu dezgust, umbra care se lungea şi se scurta ca o lipitoare neagră, se întreba pînă cînd se va mai tîrî aşa în urma lui, prin toate noroaiele drumului, dar tocmai atunci o haită de cîini au sfîşiat-o cu furie, în primul sat cu fîntînă, din vale. Pălise luna şi se revărsau nezăgăuite zorile, niciodată nu văzuse atîta lumină, ar fi cîntat dar nu ştia nici un cîntec de bucurie, a început deodată să chiuie şi să-şi rotească nebuneşte braţele, înnebunise de fericire pentru că acolo, departe, se zărea cenuşiu, Oraşul.

DUMITRU M. ION

Balcanice

— poeme —

XVII

Voi lenevi ascuns pe burta de caic
Şi-n seară luminări voi reaprinde
Voi da din mîini spre pîntecul Halic
Şi-l voi găsi învins de ierburi prea flămînde.
În bucuria morţii voi uita şalvarii
Şi goliciunea-n îngroparea ierbii
Lîngă saraiuri dărîmate pe gurile de carii;
Fecioare de ospăţuri în dragoste cu verbii
Trăiesc la malul ros de linguşire —
În carne strigă văduv minaretul
E ochiul meu pe-un tors în prăbuşire;
La tărm femeia-şi vinde coleric, acaretul.

XVIII

Dulcele, ispititorul apărător împărătesc
Îţi aruncă în gură popoare de sarailî;
Peste halvale si ciubuc udat de rachiu moschicesc
Cîntă noaptea fluturi de pers în geamii.
Curg mirodenii din ochi de miel înjunghiat,
Lopeţi de smirnă sfîntenia îneacă;
Roagă-te fiindcă prin miere am înotat,
Acum printre mirţi puterea să nu ne petreacă.
Noi singuri fugari ne-mbăiem în cafele,
Neputincioase ripi de baclavale sărim —
Domniţă, să pui pieptul gol în perdele
Tuturii ţîţelor, neatinşi să-i miruim.

XIX

Giubele înnegresc covoarele persane —
Mortul traduce scoarţa lui Plutarc
Un milion copii se-graşă din coroane
Şi scuipă mirodenii în gura de monarc.
Atlazul linge-n şoaptă porcelanul
Piciorului copilei la efrit nedată;
Canarul în păcate îşi sileşte clanul
Şi-n colivie ouă femeia-naripată.
Noi Kiros ştim că-n balta primăverii
Cu fir din viermi de Pers am spînzurat
Alcovuri îmblînzite cu moaştele plăcerii—
Dar unde-i ceaiul veşnic cu abur demodat?

XX

Sfinţi întrupaţi în triste luminări de fagur
Ştiu singuri altoiul blîndelor miele:
Se vestesc cuvîntări pre muntele Argianagur
Că-n pîntec au suflat şi sufletul cere
Viaţa de abur, recele punct al plictisului
Cînd plînge-un cuţit la gîtul de oaie
Şi cade în candeli seul de marmor al paraclisului.
Sfinţii din fagur strigă satanic în ploaie:
Tărîna se-nvîrte, muntele cade pe miei,
Turle de gheaţă mişcă oceane de morţi,
Din humă, groparii ne fac un iglu, peste piei
Noi rîdem şi-n piept moartea se-nchide în toţi.

XXI

Ci noi rîdeam cu lacrimi rar pe catifele —
Cu lacrima de taină a unui labyrinthodont;
Gasteropozi spurcaţi urlau vechi menestrele
Şi iar scuipam oceanul cu marginea în Pont.
În rîs turbate sexe îmblînzirăgoana
Coruptelor fenicii cu gust miriapod.
Visam ruptura continentului Gonwana,
Tărmii plutind în umbra rebelului exod —
Apoi cum tremurăm sub gura de ghepard
Şi carnea-i întristată — domenii înecate-n miere —
În tribul nostru fiecare deget murea pe-un miliard
Şi-n somn cîntam cu lacrimi, rar pe catifele.

Leviathan

(fragmente)

În dimineaţa de regină o roabă-ţi plînge
într-o muţenie egală
şi plînsu-i nu începe nu-nceteazănu se adaogă
asemeni unui potir plin de sînge
luceşte de-acel roş exact al morţii...
..ce-i mai curat ca aurul şi moartea
te-ating cu mîna morţii
O, Besne, ceara mea
să nu mai fii tu însăţi...
dorinţa numai una
iubeşte-ţi-o
cu-ncetul obsedată
vei înţelege că-orice dorinţă-i moarte
şi-alegeţi moartea ta...

În Baaad cînd mă născui eu, Besne,
adică, ce spun, cînd am fost născut,
căci dacă singur m-aş fi putut naşte
toată dorinţa mea care mă face singur
deodată s-ar fi cheltuit
şi-aş fi rămas o simplă
picătură de sînge a nimănui
pe-o treaptă de ivoriu...
Aşează-te cum îţi e mai bine...
Steaua a fost văzută
Hiparch ne-o zise,
fără să clipească a apărut lucind puternic
ca rîsul nostru
cînd eram copii
şi-a amuţit
cum o corolă
dînd parfum
sieşi îşi dă parfumul morţii
şi dispare
încît n-a fost nevoie
să mă ridic la ea
Ochiului meu singură s-a arătat
murind
ca un prieten reîntors printre prieteni
Sînt singur, Besne,
tu nu-mi aduci decît parfumul
singurătăţii mele în alt chip
şi tot ce-ating îmi aparţine
Steaua de sus mi-aduse-ncredinţarea
naşterii ei şi morţii ei
şi ce-o purtam în mine
lar viaţa, Besne, a dat glorie egală
ceţoaselor şi variatelor ei forme
a mea
e c-o dorinţă-n plus
cea a singurătăţii
şi tot ce-ating eu, Besne,
nu poate să ia decît chipul meu
al perfecţiei umane

preoteasă
moartea nu mai e
e numai spaima
şi pedeapsa vieţii
Să coborîm în camera delirului
noi care sîntem
cei mai tandri monştri
în misterul nopţii
căci, doamne !
misterul nopţii nu e făcut din ignoranţa mea

Turn

Mă-nduioşează-acest copil
cu siguranţa ochilor lui morţi
Nu-s morţi ? în dimineaţa
care vine aplecat ca-n
grosul strat de flori
vezi floarea care-o să răsară
ca o voce feminină-a experienţei pure
Cum încă odată-n umedul pat
miliardele sexelor se-ncing
din graţie pentru-această repetiţie odorantă
ziceţi-i şi lui
de ce ? de ce i se suge inima ?

CEZAR IVĂNESCU

de ce ochiul lui priveşte
infinitul spectacol
aşezat în formale şolduri arămii
şi usturătoare-n simetria morţii ?
de ce ochiul lui să fie
cînd nu poate luci de bucurie
la vederea unui adevărat spectacol al morţii.

Justificaţie a vieţii lui ?
şi de ce ? şi de ce ?
şi de ce să moară ?
să zdrobească-această credinţă
în eternitatea morţii ?

Sunseri

vînzîndu-ţi forma trupului tău orei
'n ferocitatea ei totală
de aur îmblînzindu-ţi moartea
sugîndu-ţi forţa

precum ochiul copilului
neantul ca pe-un sîn matern
vînzîndu-ţi forma trupului tău orei
tu şi putinţa morţii ţi-ai vîndut ?

Sunseri

în seri de cuarţ — demult stăpîna limbă
demenţa pitulată-n talpa goală ţi-o aşezi
sîngele se revoltă străin închis cu plînset de copil
salt ca lacrima peste potenţa
unor domuri nepopulate
numai ochiul e stăpînit
de o cutezanţă adîncă a morţii
crinului dă-i siguranţa lui de crin, doamne,

abuliculuigenunchiul i se moaie
cu mîna ta care e omenească
prinzi ca petala culoarea-i spre-a şi-o da morţii
adormitele feste lucind de preţ

în lene cad pe fina treaptă de ivoriu
şi-un ritm al nopţii seamănă
e o cîntare ce doar' în creieru-ţi mai sîngerează
asemeni unui gît de cal
crinul se apleacă în înălţare să-ţi bea inima !

Sunseri

Sunseri, doar ştii, doamne,
dă-mi şi mie-acea pace-a trupurilor
tinere pe drumuri
în cupola tragedă-a imensităţii
călăuziţi de-acele nimicuri enorme
în acea durată care singură se sărută
de-atîta mulţumire
dă-mi şi mie acea siguranţă criminală
cu care sîngele îmi curge val pe gură

Rod

Ori altcum în lumea
cu sîni exacţi ai neiniţierii
căpuşă de buboi ca un cap
de crin galben
lucind în irisul
înflorit de un surîs al morţii ?
în suferinţi
coboară sîngele semeţ
ca testele-ntr-o
biserică

şi suferinţa cea mare
nimănui nu-i e dată
cum viermele perfecţiunii
cît un cal
în copite roz calcă
fiinţa morminţilor
s-o apuce cu dinţii
în carnea lor
vie-a locuit
i-a devorat în moarte
şi călcătura lui
e-o laudă cîntăreţului
care zice: nimănui nu i e dată
suferinţa cea mare

Turn

Unul dumnezeu nefiind
fiecare e liber să creeze
nu va face mai mult
decît altul sau altul
Adică un lucru bătrîn
eu de pe-acum visez
cu greutate
că-mi stăvileşte ochiul
cîte-un om sau altul
ca o ceaţă dospită
eu de pe-acum visez
la acea conştiinţă suavă
ce minţii îi va aduce
o încîntare de gîză
ce simţurilor va dărui
impotenţa la adeverirea
fiinţei umane
ochiul, ochiul meu fericit
va trece-n cîmpie
ca regina săltăreaţă.

ora oglinzilor

I. NEGOIȚESCU

1.
Balduin de Tyaormin (a)

Acest nume prețios, compozit, cu rezonanțe ce se reflectă una într-alta, iradiind policromii diamantine, răspîndind împrejur esențe muzicale, de consistența fumului, e numele fratelui meu. Bunicul nostru, vestit colecționar de pipe (între care poseda și pe aceea a filozofului arab Averroes, posesiune fatală, plătită în cele din urmă cu viața ; sau o pipă roză, din arcuiri senzuale de spumă de mare, ce ar fi aparținut însuși lui Orfeu, dacă evenimentul ar fi credibil), acest bunic straniu, cu existența interiorizată spre adîncimi inexplorabile ale spiritului îndrăgit de miraculoasa sa strălucire, ancorase în anume vechimi, ce le gusta cu voluptate de intelectual decadent, studiind mai cu osebire epoca ptolemeică sau timpul înecat în negură al cruciaților vrăjiți de aura bizantină, himerici amorezi ai purpurei imperiului latin de răsărit, — sau, în fine, pictura chineză cam pe aceeași vreme, adică în perioada lui Sung, a cărei cromatică o socotea superioară impresionismului. La vîrsta de șaizecișiopt de ani, atunci cînd fratele meu avea doisprezece, socotindu-și cunoștințele în domeniul preferat, acum perfecte, își alese pe acel dintre noi, pe care îl credea mai potrivit sublimelor sale intenții. Proiectîndu-și spiritul, cu voluptate narcisică, în fragedul intelect al fratelui meu, de o gîndire crudă și absolut necultivată (aproape nu știa ceti și scrie), îi imprimase elanurile sale obscure,ce duceau spre imaginea sintetică, decadentă, visată cu atîta ardoare în studiile sale închinate vechimii de splendori. Retrași în cabana ascunsă pe o creastă împădurită a Carpaților apuseni în tovărășia mută numai a unei slugi, pe care bunicul meu o dovedise (Arpan Fer îi era numele !) că descinde din Asan împăratul, ale cărui legături cu imperiul latin de răsărit sînt prea bine cunoscute, — în doi ani minunea fu gata. În locul fratelui meu Patris (de alt fel nume tot atît de sublim...) de pe muntele peltic coborîse alături de bunicul meu și Arpan Fer, un necunoscut blond, străveziu, cu privirea deschisă ca o imensă noapte trasparentă, adolescentul botezat proaspăt Balduin de Tyaormin. Numele, purtător de fine nuanțe muzicale, înmiresmate magic, era vestmîntul de preț, ce apăsa mai greu decît aurul, pe umerii plăpînzi ai adolescentului, care era totuși fratele meu și care semăna aproape cu fotografia păstrată dinainte de minunea de pe munte. Arpan Fer, țăran tînăr și voinic la trup, dar cu mîinile de prinț, păstrînd o privire albastră de pură idioție, venită desigur din lipsa oricărei revelații intelectuale, sfios și angelic în gesturi, pe cît de demonică părea ființa întreagă a celuilalt, îl însoțea pretutindeni, aceeași slugă de neam regesc. Mai ales după moartea bunicului,ce se întîmplă la un an, ei erau mereu amîndoi, vorbindu-și rar, Balduin căutînd să-și verifice lumea senzațiilor prin simțurile mai pure ale lui Arpan Fer.. Locuiam atunci într-un orășel dobrogean, unde toți ceilalți erau tătari, și casa noastră din strada Petru Cercel, la numărul 3, părea ultima limită a lumii. Afară de călătoria în Carpații apuseni, fratele meu Balduin n-a părăsit niciodată colțul obscur al tătarilor. Astăzi, cînd mă gîndesc la toate întîmplările, Balduin de Tyaormin îmi apare ca un han degenerat prin cultură, înstreinat pe țărmul unui veac, în care orice frumusețe a spiritului e atribuită fantasmei sau paradoxului.

Arpan Fer și Balduin de Tyaormin cultivau plimbările însorite pe drumurile pietroase și se minunau, totdeauna cu același elan spontan de forma arcuită a rocelor, ori de ascuțișul tăios al coastei marine. În zilele ploioase Arpan Fer cînta la harpă și mîinile lui păreau cuprinse în delir, în timp ce mîinile lui Balduin de Tyaormin odihneau pe o pernă de catifea roșie, somnolente, îndurerate. Dar bucuria vieții lor a fost pe cît de plină (așa îmi închipui...), pe atît de scurtă ; la douăzeci și trei de săptămîni după moartea bunicului, o boală misterioasă puse stăpînire pe ființa lui Tyaormin. Întîi îi amorțiră degetele de la picioare și nu mai putea suporta umbletul, el care gustase cu înfiorare din fiecare plimbare, din fiecare contact cu imensitatea rotundă a spațiului, spre care îl îmboldea un avînt secret. De atunci nici Arpan Fer nu mai părăsi odaia de suferință, cîntînd spre revărsatul zorilor, din harpă, cînd sunetele încordate ale instrumentului se acompaniau de foșnirea mătăsoasă a mării luminate de dincolo de zare. Cîntecul lui Arpan Fer era neschimbat, un cîntec vechi, primitiv și totuși luminos, ca un fragment din brațul vreunui idol păgîn, îngropat sub uitare. După sfîrșitul cîntecului, se așternea în odaie o lespede nespus de grea, parcă de tăcere și totuși era altceva, ca un păcat scurs prin veacuri și purtînd toată greutatea lor...

Tyaormin începu să studieze pictura impresionistă, deși bunicul îi imprimase un fel de dezgust pentru aceste moduri de artă. Înainte de prînz nu-și ridica ochii de pe albumele de artă impresionistă, în timpul prînzului vorbea numai cu Arpan Fer, ale cărui cuvinte le sorbea ca pe o înaltă poezie, deși de multe ori mie îmi părea absolut fără niciun sens, sau ca divagații verbale pe marginea unui cuvînt ce pentru ei părea plin de tainice semnificații. Eu nu aveam cheia și asistam absent, ori ametit de învolburările de fum ale conversației lor atît de stranii. Cînd soarele începea să apună, Balduin răsfoia, fără a ceti, numai cărți vechi spaniole. Revenea foarte des la Cervantes, pentru care avea o admirație aproape sacră. Cînd răsfoia galbenul exemplar din „Don Quijote", în ochii lui strălucea mai vie acea flacără, diamant negru, de o radiație înfiorătoare, demonică. Ascultînd cîntecul lui Arpan Fer, înainte de lumina dimineții, ochii lui păreau în schimb incolori, diamant sterp.

Paralizia progresa cu fiece oră, cu fiece clipă și sînt convins, astăzi, că el era perfect lucid de această progresie a bolii în clipă, urcînd cu încetineală dar sigur, tot mai sus, pînă unde avea să însemne sfîrșitul. O singură dată l-am surprins pe Balduin cu ochii înlăcrimați, ca pentru un trist destin (așa îmi închipui, deși nu pot verifica) iar Arpan Fer îi săruta mîinile, avid după o voluptate nebănuită, cînd privirea lui se scurgea pe umerii dezgoliți, pe buzele, pe obrajii de o frumusețe eterică, ai lui Tyaormin, privire extatică și infinit languroasă totodată... Am închis ușa cu băgare de seamă și m-am retras, cu presimțirea că ar fi fost din partea mea un sacrilegiu, o profanare, să tulbur clipa de cristal viu a celor doi singuratici, din altă lume decît cea comună, în care eu eram un membru obișnuit. Ce-i drept, în odaie se aflau o mulțime de crini violeți, de stîncă marină, care răspîndeau un parfum ciudat, în tot cazul mireasma mi-e foarte confuză în memorie și nu aș putea jura dacă era așa sau cu totul altfel. În seara următoare, Balduin avea pe marginea măsuței de noapte o călimară și foi albe, transparente. În zori, cînd Arpan Fer își cînta melodia arhaică, primele versuri ale lui Tyaormin se prelingeau albastre și stîngaci grafiate din pană, cu un scris filigran, pe care nu-l mai văzusem niciodată, căci el nu obișnuise să scrie pînă atunci. Nu numai caligrafia era crudă, copilărească, de începător neinițiat în taina condeiului, dar versurile erau, deși decadente, totuși din aceeași esență puerilă, gingașă, cristalină.

Boala evolua însă din ce în ce mai repede, încît peste treisprezece seri mîinile amorțiseră și ele. Erau acum întocmai ca un fruct veșted, cu pielea încrețită, cum am constatat cu dezolare în a treisprezecea dimineață. Terminase tot atîtea poeme... În ziua aceea, l-am văzut pe Arpan Fer mai plin de idioție ca altă dată (cred că era suferința fără margini pentru descompunerea materială a lui Tyaormin) și după amiază nu mai era prin preajma casei, unde umblase neliniștit în ziua aceea. Dispăruse pentru totdeauna, voind poate să rămînă cu imaginea imaculată, cel puțin a capului încă frumos, al lui Balduin. Sau poate... Fratele părăsit poate știa, căci nu m-a întrebat în zilele următoare, cîte au mai rămas, despre fuga lui Arpan Fer. În ultimele două zile de viață, buzele lui Tyaormin se înveniseră, le umezeam din cînd în cînd cu parfum de crin alb, de la gheață, care era și rece și fierbinte în același timp, cu efect imediat pentru simțurile ultime în descompunere. Un doctor absent veghea pentru cele din urmă cuvinte rostite de buzele lui Balduin de Tyaormin, versuri rătăcite... Cu ultima sforțare mi-a cerut să-i aduc portretul curtezanei May Belfort (suprema iluzie impresionistă !) și cu ea în ochi s-a stins brusc, cu fața crispată, de poamă stoarsă. Avea șaisprezece ani. Împreună cu doctorul am reconstituit, mai apoi, fragmentele de vers ce rostise în dimineața morții, la ora cînd altădată răsunase cîntecul lui Arpan Fer :

fragi albaștri se topeau în vin
plante galbene compuneau dezastre
(...) mandolina ghețurilor pure
oglinzi de ger în unde destrăma
dintre (oglinzi) și aștri
destinul meu e orb
delirul îmi consumă
plăpîndul euforb

Versul e aproximativ, reconstrucția neverificată, ca o undă de fum, corabie arzînd pe calea lui Balduin de Tyaormin, fratele meu îngropat în cimitirul tătăresc, aproape de casă, la 8 octombrie 1935.

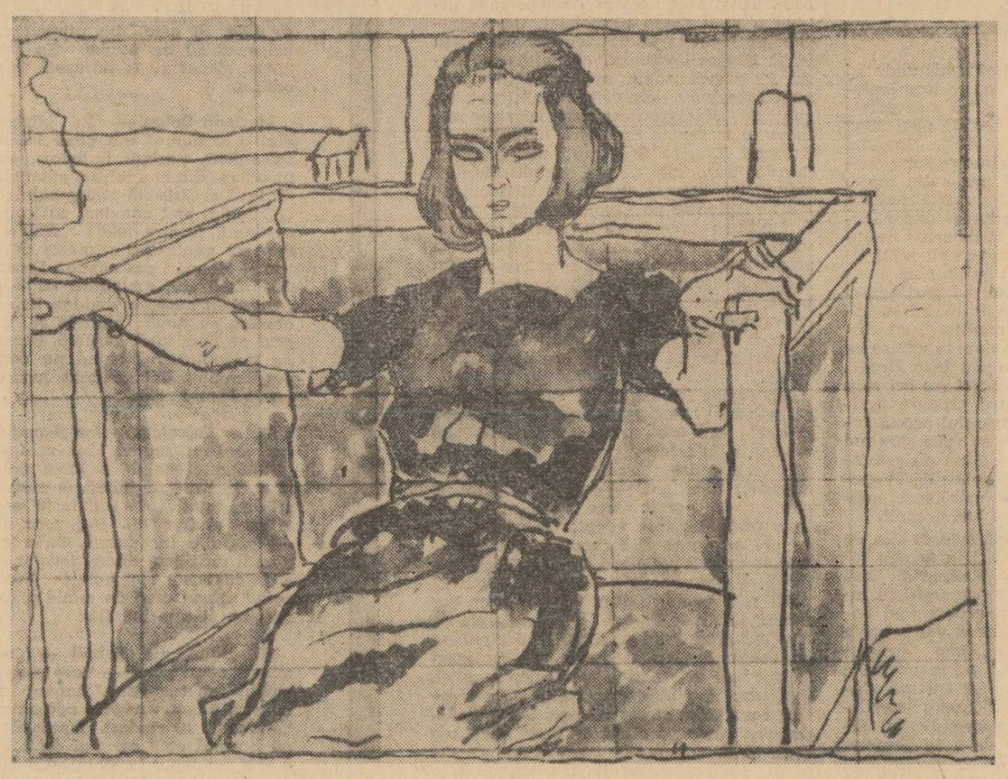

TONITZA — FATĂ ÎN FOTOLIU ROȘU

2.
Balduin de Tyaormin (b)

Acest nume prețios, compozit, cu rezonanțe ce se reflectă una într-alta, e numele fratelui meu. Bunicul nostru, vestit colecționar de pipe (între care poseda și pe aceea a filozofului arab Averroes, plătită în cele din urmă cu viața) ancorase în anume vechimi, ce le gusta cu voluptate de intelectual decadent, studiind mai cu osebire epoca ptolemeică sau timpul neguros al cruciaților vrăjiți de aura bizantină, împotmoliți în purpura imperiului latin de răsărit, — sau în fine, pictura chineză cam pe aceeași vreme, adică în perioada lui Sung, a cărei cromatică o socotea superioară impresionismului. La vîrsta de șaizecișiopt de ani, atunci cînd fratele meu avea doisprezece, socotindu-și cunoștințele în domeniul preferat, acum perfecte, își alese pe acel dintre noi, pe care îl credea mai potrivit sublimelor sale intenții. Proiectîndu-și spiritul, cu voluptate narcisică, în fragedul intelect al fratelui meu, de o gîndire crudă și cu totul necultivată (aproape nu știa ceti și scrie), îi imprimase elanurile sale obscure,ce duceau spre imaginea sintetică, decadentă, visată cu atîta ardoare în studiile sale închinate vechimii de splendori. Retrași în cabana ascunsă pe o creastă împădurită a Carpaților apuseni în tovărășia mută numai a unei slugi, pe care bunicul meu o dovedise (Arpan Fer îi era numele !) că descinde din Asan împăratul, ale cărui legături cu imperiul latin de răsărit sînt prea bine cunoscute, — în doi ani minunea fu gata. În locul fratelui meu Patris (de alt fel nume tot atît de sublim...) de pe muntele peltic coborîse, alături de bunicul meu și Arpan Fer, un necunoscut blond, străveziu, cu privirea deschisă ca o imensă noapte trasparentă, adolescentul botezat proaspăt Balduin de Tyaormin. Numele, purtător de fine nuanțe muzicale, înmiresmate magic, era vestmîntul de preț, ce apăsa mai greu decît aurul, pe umerii plăpînzi ai acestui adolescent care era totuși fratele meu și care semăna aproape cu fotografia păstrată dinainte de minunea de pe munte. Arpan Fer, țăran tînăr și voinic la trup, dar cu mîinile de prinț, păstrînd o privire albastră de pură idioție, venită desigur din lipsa oricărei revelații intelectuale, sfios și angelic în gesturi, pe cît de demonică părea ființa întreagă a celuilalt, îl însoțea pretutindeni, aceeași slugă de neam regesc. Mai ales după moartea bunicului,ce se întîmplă la un an, ei erau mereu amîndoi, vorbindu-și rar, Balduin căutînd să-și verifice lumea senzațiilor prin simțurile mai pure ale lui Arpan Fer.. Locuiam atunci într-un orășel dobrogean, unde toți ceilalți erau tătari, și casa noastră din strada Petru Cercel, la numărul 3, părea ultima limită a lumii. Afară de călătoria în Carpații apuseni, fratele meu Balduin n-a părăsit niciodată colțul obscur al tătarilor. Astăzi, cînd mă gîndesc la toate întîmplările, Balduin de Tyaormin îmi apare ca un han degenerat prin cultură, înstreinat pe țărmul unui veac, în care orice frumusețe a spiritului e atribuită fantasmei sau paradoxului.

Arpan Fer și Balduin de Tyaormin cultivau plimbările însorite pe drumurile pietroase și se minunau, totdeauna cu același elan spontan de forma arcuită a rocelor, ori de ascuțișul tăios al coastei marine. În zilele ploioase Arpan Fer cînta la harpă și mîinile lui păreau cuprinse în delir, în timp ce mîinile lui Balduin de Tyaormin odihneau pe o pernă de catifea roșie, somnolente, îndurerate. Dar bucuria vieții lor a fost pe cît de plină (așa îmi închipui...), pe atît de scurtă ; la douăzeci și trei de săptămîni după moartea bunicului, o boală misterioasă puse stăpînire pe ființa lui Tyaormin. Întîi îi amorțiră degetele de la picioare și nu mai putea suporta umbletul, el care gustase cu înfiorare din fiecare plimbare, din fiecare contact cu imensitatea rotundă a spațiului, spre care îl îmboldea un avînt secret. De atunci nici Arpan Fer nu mai părăsi odaia de suferință, cîntînd spre revărsatul zorilor, din harpă, cînd sunetele încordate ale instrumentului se acompaniau de foșnirea mătăsoasă a mării luminate de dincolo de zare. Cîntecul lui Arpan Fer era neschimbat, un cîntec vechi, primitiv și totuși luminos, ca un fragment din brațul vreunui idol păgîn, îngropat sub uitare. După sfîrșitul cîntecului, se așternea în odaie o lespede nespus de grea, parcă de tăcere și totuși era altceva, ca un păcat scurs prin veacuri și purtînd toată greutatea lor...

Tyaormin începu să studieze pictura impresionistă, deși bunicul îi imprimase un fel de dezgust pentru aceste moduri de artă. Înainte de prînz nu-și ridica ochii de pe albumele de artă impresionistă, în timpul prînzului vorbea numai cu Arpan Fer, ale cărui cuvinte le sorbea ca pe o înaltă poezie, deși de multe ori mie îmi părea absolut fără niciun sens, sau ca divagații verbale pe marginea unui cuvînt ce pentru ei părea plin de tainice semnificații. Eu nu aveam cheia și asistam absent, ori ametit de învolburările de fum ale conversației lor atît de stranii. Cînd soarele începea să apună, Balduin răsfoia, fără a ceti, numai cărți vechi spaniole. Revenea foarte des la Cervantes, pentru care avea o admirație aproape sacră. Cînd răsfoia galbenul exemplar din „Don Quijote", în ochii lui strălucea mai vie acea flacără, diamant negru, de o radiație înfiorătoare, demonică. Ascultînd cîntecul lui Arpan Fer, înainte de lumina dimineții, ochii lui păreau în schimb incolori, diamant sterp.

Paralizia progresa cu fiece oră, cu fiece clipă și sînt convins, astăzi, că el era perfect lucid de această progresie a bolii în clipă, urcînd cu încetineală dar sigur, tot mai sus, pînă unde avea să însemne sfîrșitul. O singură dată l-am surprins pe Balduin cu ochii înlăcrimați, ca pentru un trist destin (așa îmi închipui, deși nu pot verifica) iar Arpan Fer îi săruta mîinile, avid după o voluptate nebănuită, cînd privirea lui se scurgea pe umerii dezgoliți, pe buzele, pe obrajii de o frumusețe eterică, ai lui Tyaormin, privire extatică și infinit languroasă totodată... Am închis ușa cu băgare de seamă și m-am retras, cu presimțirea că ar fi fost din partea mea un sacrilegiu, o profanare, să tulbur clipa de cristal viu a celor doi singuratici, din altă lume decît cea comună, în care eu eram un membru obișnuit. Ce-i drept, în odaie se aflau o mulțime de crini violeți, de stîncă marină, care răspîndeau un parfum ciudat, în tot cazul mireasma mi-e foarte confuză în memorie și nu aș putea jura dacă era așa sau cu totul altfel. În seara următoare, Balduin avea pe marginea măsuței de noapte o călimară și foi albe, transparente. În zori, cînd Arpan Fer își cînta melodia arhaică, primele versuri ale lui Tyaormin se prelingeau albastre și stîngaci grafiate din pană, cu un scris filigran, pe care nu-l mai văzusem niciodată, căci el nu obișnuise să scrie pînă atunci. Nu numai caligrafia era crudă, copilărească, de începător neinițiat în taina condeiului, dar versurile erau, deși decadente, totuși din aceeași esență puerilă, gingașă, cristalină.

Boala evolua însă din ce în ce mai repede, încît peste treisprezece seri mîinile amorțiseră și ele. Erau acum întocmai ca un fruct veșted, cu pielea încrețită, cum am constatat cu dezolare în a treisprezecea dimineață. Terminase tot atîtea poeme... În ziua aceea, l-am văzut pe Arpan Fer mai plin de idioție ca altă dată (cred că era suferința fără margini pentru descompunerea materială a lui Tyaormin) și după amiază nu mai era prin preajma casei, unde umblase neliniștit în ziua aceea. Dispăruse pentru totdeauna, voind poate să rămînă cu imaginea imaculată, cel puțin a capului încă frumos, al lui Balduin. Sau poate... Fratele părăsit poate știa, căci nu m-a întrebat în zilele următoare, cîte au mai rămas, despre fuga lui Arpan Fer. În ultimele două zile de viață, buzele lui Tyaormin se înveniseră, le umezeam din cînd în cînd cu parfum de crin alb, de la gheață, care era și rece și fierbinte în același timp, cu efect imediat pentru simțurile ultime în descompunere. Un doctor absent veghea pentru cele din urmă cuvinte rostite de buzele lui Balduin de Tyaormin, versuri rătăcite... Cu ultima sforțare mi-a cerut să-i aduc portretul curtezanei May Belfort (suprema iluzie impresionistă !) și cu ea în ochi s-a stins brusc, cu fața crispată, de poamă stoarsă. Avea șaisprezece ani. Împreună cu doctorul am reconstituit, mai apoi, fragmentele de vers ce rostise în dimineața morții, la ora cînd altădată răsunase cîntecul lui Arpan Fer :

fragi albaștri se topeau în vin
plante galbene compuneau dezastre
(...) mandolina ghețurilor pure
oglinzi de ger în unde destrăma
dintre (oglinzi) și aștri
destinul meu e orb
delirul îmi consumă
plăpîndul euforb

Versul e aproximativ, reconstrucția neverificată, ca o undă de fum, corabie arzînd pe calea lui Balduin de Tyaormin, fratele meu îngropat în cimitirul tătăresc, aproape de casă, la 8 octombrie 1935.

3.
Patris

Patris..., iar Patris, totdeauna Patris...

Cu toate că-l descoperisem asistînd la scena ce se repeta hidoasă în pavilion, unde desigur fusese un spectator neobosit, ce se repeta joia și vinerea, figura lui impasibilă, ușor brumată de ironie, îmi dovedise rolul său de neprihănit demon la acele practici obscure. Otrăvit în inimă, el își păstrase instinctul pur, neparticipînd la voluptățile pipei. Eram amîndoi copii cu inteligența monstruos de lucidă, prematură, sfredelind în sfera tenebrelor intelectuale, unde eu descoperisem, prin cultivare, minuni de speculație estetică, iar el, printr-o intuiție genială, căci nu știa nici măcar ceti, raporturi cosmice între manifestările vieții și ale morții, gustînd din sarea mării, ca din eternitate, luminile sîngelui, care circula prin vinele lui și ale panterei, prin frunzele de lămîi și nervurile nenufarilor, prin sămînța animală și cristalul cărbunelui străveziu. Dezlega nodul depărtărilor în singurătate, odihnea în lutul viu, după o dimineață de somn, mușca din miezul rece al focului, asculta cîntecul umbrei sale, seraful mort în pervazul lunii, și zîmbea dureros în trecere, sorbind cupa cu noapte. Se oglindise în mine, ca în apa cea mai perfectă, și în imaginea mea se iubise pe sine, cu un amor narcisic, plin de parfumele amurgului. Semănam bine la față și la trup, doar părul lui Patris era argintiu și ochii lui erau verzi, cu adîncimea acel păcat al înaintașilor din care veneam. Dragostea mea pentru Patris era o altă nuanță, destul de viu colorată, a dragostei lui pentru mine. El era mai perfect decît mine și eu iubeam tocmai acel grad ce trecea peste desăvîrșirea mea, el era ceea ce eu puteam atinge numai în moarte, iar el iubea în mine trecutul său posibil, treaptă inferioară și totuși sublimă, prin care el numai trecuse. Eu îl iubeam pe Patris pentru el, în timp ce Patris pe el se iubea prin mine. Cînd ne-am îndepărtat, amorul lui de Narcis continua, în aceleași sfere, deși atunci nu-mi dam seama, din depărtare iubirea lui se răsfrîngea prin mine în copilul vagabond. Prietenia cu Serai era din dimensiunea mea naturală,intra în cercul fenomenului meu ca una din părțile împlinirii. Dar ceea ce Patris nu putuse suporta, ceea ce el considerase ca un sacrilegiu, era prezența lui Serai în sfera sa intimă, acolo unde numai eu — și în ce calitate ! — pătrundeam. Vagabondul se asimila numai prin mine, unica lui rațiune de a exista fusese împlinirea cercului meu și de aici pînă la a rîvni la puritatea lui Patris, prăpastia se deschidea fără ieșire. Și el se prăbușise în prăpastie, citind oroarea prezenței sale în ochii lui Patris. Ura vagabondului pentru fratele meu, pe care o descifrasem în nenumărate rînduri, ascundea ca o mască lucrată cu mult efort, o devoțiune tragică, o idolatrie în toată puterea cuvîntului și sărutul său orb pe fruntea interzisă avusese ceva dintr-un act de ritual păgîn, dezgropat de pe cîmpiile pustii ale Asiei, unde strămoșii lui Serai se iubiseră și muriseră cu veacuri înainte !

Dar acel sărut, împlinire a unui vulcan de neputință, îl pierduse pentru totdeauna, fiindcă disprețului de gheață al lui Patris el nu-i mai putea supraviețui.

(Din carnetele anului 1941, la Sibiu).

FLORIN COSTINESCU

Sub cuvînt

Nu e cer acesta ci cuvînt
Gravitația, doamne, e-o absență de zei
Doare trupul de se scutură și fructele sălbatece
E frig sub cuvînt,
Lumea urcă-n eclipse din nașterea ei.

Ierbi și cetăți vorbesc despre cenușă și rost,
Cuvîntul le macină : e apă, e vînt, e rugină
Rugăciunile sînt de prisos :
înainte de a se naște
Uciși toți zeii au fost
Sub cuvînt e noapte cînd batem cu pumnii-n lumină.

Straturi

Sub scut
gîndește pieptul luptătorului ;
Sub nevremelnicia învinsului
sămînța căreia i-au crescut mîini
își mută singură pămîntul
după ce neîncolțirea i-a ars
aripile de pasăre
ochii de animal domestic
virtutea și păcatele.
Mai jos, restul pămîntului a înghețat
de prea multă odihnă.
Nefericit s-a răstignit singur
pe crucea apelor.
O împăcare cu sine
îl cufundă în sine
pînă dincolo de sine
unde e fierbinte și roșu
și violet — răsărit captiv
între coarnele
primei zile.

Etc...

Soarele răsare...
Zile trecute...
Soarele apune...
Zile rămase...
(Calendarul)

Mă bănuiești de prea multă iubire, clipă
Mă dojenești cu degetul tău descărnat de departe
Te văd stînd în genunchi cerșind la porțile sufletului
Troienită de umbrele păsărilor și bătrînă.
Un regret pentru evul mediu mi te-apropie.
Vrăjitoare scăpată de rug de o naștere tîrzie.
Cînd mă privești capăt alt chip, oasele îmi zornărie altfel
Cad din mine ca-n fîntîni părăsite
Cu ape otrăvite de spaima broaștelor
În spații unde își dăruiesc morminte exilații.
Acesta e aerul pe care îl respir, pe care îl mint
Cu gesturile mele cînd construiesc case,
tai nodurile de pe copaci și zbor discontinuu.
Din el a supt copilul meu laptele mamei sale
El i-a crescut dinții, încet, cu trudă
Cum a născut și munții în care viscolește și de foarte curînd
Iubirea e aerul acesta pentru care ne batem
Cu noi înșine și ne strivim sub vicleniI nevinovate.

Iubește-mă trist

Iubește-mă trist zi cutreerată
De cuvinte neadevărate
Iubește-mă trist și în silă,
Doar că jumătate din lumină.

Tîrgul de noapte descumpănește pămîntul.
O, tîrgul de noapte, vinovat, vinovat ;
Iubește-mă trist, în batjocură
Cu soarele demult scăpătat.

Am vîndut vocalele și silabele
La preț de lacrimă vinovată
Iubește-mă trist, cu dispreț
Cu trecerea păsărilor desperechiată.

A muri

Aer cu porți prin care se intră în aer
În aerul dinlăuntru încă nerespirat
Al tuturor lucrurilor — alergînd
Din întrebare în întrebare
In ce infern am intrat ?

Nimeni nu cîntă, nu plînge ; peșteri, dealuri, șesuri
Urechile țiuie a pustiu
Silabele sînt lilieci agățați de cerul gurii
Ceață-nainte
O, aș înțelege acest întuneric cumpănind totul
Mult mai adînc, mort, decît viu.

A muri — privilegiu, și-a te naște afară
Încă o dată să strigi ce-ai văzut,
Deschise dinlăuntru porțile aerului
Sînt pupilele noastre uitate în lucruri
Încă nainte de a ne fi născut.

GORUN MANOLESCU

Plîns de gînd

Noapte-Zi de rece lună
inima mea e ne-bună
că e Albă — prinsă-n ger
împușcată de mister
în maramă de inele
Alb cer nins cu Negre stele
Tu noroace-nenoroace
datu-te-a domnu încoace
că nimica nu ți-oi face
decît ochiul ți-oi întoarce
suflet viu de frunte-ncinsă
despletit în umbra-i ninsă
prin lumină strecuratul
sfînt balsamu-i picuratul
Negre raze săgetînd
plîns de gînd în somn curgînd !

Pecete pe vis

Privirea fosforoasă din cățuie
prin rana coastei smulse tainic suie...
Zăpezile de-odinioară reîntoarse
în foșnete afițătoare de mătase...
Nucleele-n chivot — magnetic rac
fixînd argintul viu în chip de lac !

Pecete pe somn

Învins de a tăcerii vină
Alcoolul pilpîie-n surdină
în flăcări stinse — Negrii zori
pe blestematele comori...

Vibrează corzi din suc de mac
În tîmplele de zei ce tac !

Pecete sărită

Cînd asfințitu-l plouă toaca
curg Ichtuși somnambuli în Titicaca
Se toarce magic svon de Miazămoarte
din strictfixatul Albul Miazășapte
Și în desmierdu-mi liru-mi cînt
sar prat pecetii sfinte de mormînt !

Pecete pe mine

Șapte Albe carnivore
Unghii-nfipte-adînc în mine !
Cel străin venit din beznă
Cînd în somn s-au cufundat
— transpirație de sînge
picurată în corola strînsă
rouă Neagră plînsă
prin lungi lacrimi de păcat —

Ca în zori să mă devore
Șapte ! — Albe carnivore !

Pecete pe memorie

Topită în picioare de furnici
rizînd smintită — hohotele mici
prin fiecare terminație de nerv
vestind acest bolnav al lumii ev
sudoare distilată de venin
prin porii lemnului din tlautul divin

Memorie din trup de șerpi în fugă
zidită-n zbor de-a pajurilor Rugă !

eminescu *)

Interesul purtat dintotdeauna celui mai de seamă poet român s-a răsfrînt, prin explicabilă dilatare, și asupra „părinților din părinți". Genealogiști cu imaginație îi căutau lui Eminescu strămoși, pînă mai deunăzi, în cine știe ce seminții exotice, iar faptul nici nu e prea surprinzător: Alecsandri, Macedonski, Duiliu Zamfirescu nu-și aureolaseră tot astfel originile? Într-acestea însă, documentele adevereau convingerea simplă a poetului cum că înaintașii săi „neam de neamul lor au fost români".

. . . . . .

Gheorghe Eminovici trebuie să le fi lăsat contemporanilor impresia unei mari isteții și a unei aprige înclinări spre chiverniseală. Învățase puțină carte la Suceava ,în copilărie ,însă incomparabil mai multă după aceea, prin lectură proprie și din ceea ce știa să prindă de la alții. Preocupările sale de această natură trebuie să fi fost statornice, dacă la capătul tinereții avea bibliotecă cuprinsă, cu opuri în vreo trei limbi, iar el însuși cunoștea temeinic germana și se mai descurca la nevoie în franceză, polonă, ruteană, rusă și idiș. Pînă la 36 de ani, Gheorghe Eminovici sluji pe la diferiți boieri din Țara de Sus, între care mai mult fu apreciat de Costache Balș, care îl făcu administrator al imenselor sale domenii din Dumbrăveni și-i înlesni în scurt timp dobîndirea rangului de sulger, iar mai apoi de căminar. Căsătoria, survenită în 1840 ,îi aduce o soție de recunoscută frumusețe și distincție, zestre bună în bani și pămînturi, iar după aceea unsprezece copii, care veniră ntr-un ritm ca și sempitern: Șerban (1841), Nicolae (1843), Iorgu (1844), Ruxandra (1845), Ilie (1846), Maria (*1848), **Mihai** (1850), Aglaia (1852), Henrieta (*1854), Matei (1856) și, în sfîrșit Vasile, a cărui dată de naștere nu se cunoaște. Împreună cu suava fiică a stolnicului, în casa vajnicului Eminovici intră însă și o teribilă maladie ereditară, incurabilă pe atunci, luesul, despre care nu e cazul a vorbi cu fereală, cum gîndesc unii: departe de a ieși micșorate cu ceva, naturile alese își confirmă o dată mai mult însușirile și noblețea prin înfruntarea eroică a năpastelor de tot felul, a bolilor implacabile, a morții. E o constatare pe care istoria culturii universale o prilejuiește nu de puține ori, iar la noi tocmai această tragică familie a Eminovicenilor o face mai evidentă.

Pe cît de netulburat suitoare fusese evoluția nepotului de iobag, pînă la însoțirea cu fata Iurașcului, pe atît de fără spor și învălmășită apare după aceea. În școli, spre care îi îndreaptă pe toți (inclusiv fetele, după cum arată descoperiri recente), copiii îi fac mari dificultăți; nu prin vreo carență a însușirilor, ci prin puțina tragere de inimă pentru studiul impus, care se manifestă mai cu seamă în adolescență. De trec acest prag al crizei de vîrstă și încep să strălucească, așa cum li s-a întîmplat lui Șerban și lui Iorgu pe la finea studiilor universitare, moartea îi surprinde înainte de a se fi putut afirma după posibilități. Și astfel se petrec lucrurile cu aproape toții copiii căminarului. Inteligența îi situează pe o scară foarte variată a înzestrărilor, de la normal la excepțional, destinîndu-i unor îndeletniciri bine individualizate și cu siguranță prestigioase, chiar dacă nu totdeauna în acord cu ambițiile paterne. Tot atît de diferențiată le e sensibilitatea, de la aceea ușor virilizată a Henrietei, pînă la cea de acuități superioare a unora dintre frați, care îi face să reacționeze uneori disproporționat și, în orice caz, totdeauna foarte viu la bucuriile sau la amărăciunile existenței. Să nu căutăm deci în aceste privințe — cum au făcut unii — vreun miraculos **stimul** ori vreo obscură **frînă** atavică de ordin patologic. Dar nici să nu pregetăm a constata — cum au încercat alții —că la nivelul purei biologii (și determinînd explicabile rezonanțe psihologice) a acționat o forță malefică, sortindu-i nimicirii pe urmașii căminarului unul după altul, la termenele variabile pe care le hotărau rezistența individuală și împrejurările. Trei dintre aceștia, Ruxandra, Maria și Vasile, se stinseseră de mici și tot la o vîrstă crudă rămîne paralitică Henrieta, despre care poetul zicea odată că e „un geniu în felul ei, cu o memorie ca a lui Napoleon I și c-o înțelepciune naturală cum rar se află". Ilie, abia ajuns elev în școala de medicină a lui Davila, se îmbolnăvește de tifos și moare la 16 ani. La 29 de ani se prăpădește Iorgu, după ce nu cu mult înainte devenise ofițer. Șerban piere la 33 de ani, în preziua luării doctoratului în medicină.

În aceeași vreme, Aglaia și Henrieta, plecate la băile din Teplitz, se îmbolnăvesc greu și sînt salvate în urma multor îngrijiri, care mistuiră veniturile familiei pe doi ani. Am numit numai cîteva dintre urgiile cu care, cutremurîndu-se în sine, a trebuit să lupte semețul Gheorghe Eminovici, măcinîndu-și în felul acesta și o parte a resurselor materiale apreciabile în primele timpuri, însă nu nelimitate.

Ciudățenia e că tuturor calamităților din afară le vine în întîmpinare, favorizîndu-le involuntar, un anume fel de a fi al căminarului încă insuficient înțeles. Chiar aprecierile copiilor săi rămîn foarte oscilante. Poetul, spre exemplu, îi găsește într-un rînd anumite merite, recunoscînd cam reticent că „oarecare noblețe de caracter nu i-am putut niciodată disputa". Cu un alt prilej, totuși, nu cruță vorbele aspre, stigmatizînd „deșertăciunea îndărătnicului bătrîn" pe motiv că promisese la căsătoria Aglaei o zestre disproporționată în raport cu ce avea, precum și pentru faptul că voia să facă din fiecare copil al său „om mare", sfîrșind „prin a-i lăsa cu studii neisprăvite, risipiți prin străinătate, fără subsistență, în voia sorții lor". Știm cum stă chestiunea cu studiile, așa încît cu mai mult temei putea fi ilustrată „deșertăciunea" căminarului prin interminabilele sale „spicularisiri" arendășești sau de altă natură. De cîte nu s-a apucat? Vindea moșia de zestre Orășănii, însă arenda alta la Dornești, iar între timp deținea împreună cu un asociat accizul

Familia poetului

băuturilor spirtoase în Botoșani, unde își cumpără și o cîrciumă, după ce mai înainte își luase casă. Trebuind să lase administrația Dumbrăvenilor la 1848, cînd muri Balș, se mută în locuința de la Botoșani și cumpără cu ce bani strînsese, dar și împrumutîndu-se, o bună parte din moșia megieșă de la Ipotești. Tranzacția aceasta, un fel de culme a inițiativelor căminarului, se încheia în 1849. Însă datoriile trebuiau întoarse și atunci imperturbabilul ticluitor de afaceri arendă moșia abia cumpărată și își închirie casa, adăpostindu-și familia pe la rude. Apoi intră într-o sumedenie de procese cu creditorii, cu chiriașa(care nu voia să se mute la expirarea contractului), cu ginerele său Ioan Drogli, pentru dota făgăduită Aglaiei ,cu cei care îi datorau lui bani pentru produse agricole și alte bunuri, — caruselul acesta judiciar neoprindu-se decît cu vreo șase ani înainte de moarte, cînd, ruinat de combinațiile sale economice à la Dănilă Prepeleac, căminarul trebui să înstrăineze moșia pentru care se zbătuse trei decenii.

S-a făcut mult caz, după cum se știe, de asprimea, spiritul practic și în genere terestritatea lui Gheorghe Eminovici, însă ce mai rămîne din aceste prezumții în lumina faptelor? Adevărul e că epicul boiernaș de la Ipotești face dovada uneia dintre cele mai turmentate, mai fantaste, mai romantice naturi. Nu pe mama sa o moștenește poetul, în ceea ce are mai statornic și mai adînc înrădăcinat romantismul său, ci pe aparent necomplicatul căminar. Cu o capacitate de a se iluziona egalată doar de vitalitatea sa debordantă și de o minte în veșnic neastîmpăr, părintele Eminovicenilor e un impenitent căutător de absolut, ca mai toți urmașii lui. De aceea inițiativele sale îl angajează de fiecare dată integral, luînd forma unor veritabile fixații, iar marginile în care i-au îngăduit vremea și locul să se afirme fac din el un extravagant Don Quijote al treburilor practice. Încercînd să reediteze în cadre de anvergură experiența tatălui său, desiobăgitul, Gheorghe Eminovici gîndește în cele proprii ca un mesianic și își mînuiește fiii și bunurile ca un alchimist, convins că i s-a dat să împingă pînă la trepte nebănuite sensul urcător imprimat stirpei sale de modestul dascăl din Călinești. De unde să fi știut căminarul că asemenea trepte puteau — și **trebuiau** — să fie atinse nu neapărat de el însuși? Dar mai cu seamă cum să fi crezut el că împlinirea drumului ascendent a-lor săi putea să cadă cu totul în afara sforțărilor pentru bunăstare materială, escaladarea ierarhiilor sociale, asigurarea unor profesiuni cu trecere, adică exclusiv în zona — pe care dealtminteri nu o disprețuia — a lucrărilor spiritului? Romantismul preocupărilor practice este tot atît de hotărnicit în sine ca oricare altul. Zbuciumîndu-se o viață întreagă printre obsesiile lui lucrative, începînd prea multe ca să isprăvească fructuos ceva, Gheorghe Eminovici și-a priceput într-un tîrziu propriile erori. Dovada o constituie un gest neașteptat la un om ca dînsul, însă nu mai puțin concludent pentru ascunzișurile acestui spirit de loc comun: **scrisoarea în versuri** trimisă în 1881 celui pe care îl nesocotise dintotdeauna pentru „mania" de a fi poet. Era un omagiu insolit, pe măsura trimițătorului, totuși de o delicatețe multora rămasă necunoscută la acest om de reputată asprime. Și era îndeosebi un mod de a-l recunoaște ca atare pe acela dintre urmași care-i împlinise nesațul de absolut, fie și pe o cale diametral opusă celei urmate de el. Așa încît, după Maiorescu și Creangă, urgisitul de biografi părinte al poetului pare să fi intuit printre primii ce reprezenta astralul său fiu în ordinea permanențelor care i se năluciseră și lui.

În comparație cu un asemenea părinte, de la care copiii moștenesc climatul sufletesc dionisiac și pornirea de a nu merge pe drumurile comune, Raluca Eminovici reprezintă factorul ponderator, „clasic", apolinic. Înfățișarea din portrete, fie că e vorba de cea imperceptibil-ironică a anilor tineri, fie de aceea împietrită și neguroasă a vîrstei tîrzii, își menține neschimbat aerul abstras, distanțarea, care nu reprezintă prin sine indiferență și nici dispreț, ci numai o formă de contemplare etică a lumii. De altfel, indiferent de motivările ei, atitudinea contemplativă pare mai generală în familia Iurașcu, dacă observăm că șase din cei nouă copii ai stolnicului s-au consacrat la diferite vîrste existenței monahale. Va fi fost aceasta înțelepciunea ultimă a unui neam zbuciumat, pus odinioară pe făcut și pe desfăcut domnii? Sau (dacă băgăm de seamă că îndeosebi partea femeiască trage spre mănăstire) era numai prudența de a evita răbufnirea unor stihii devastatoare în urmași, prin cunoașterea unor semne ereditare nesocotite de Raluca? Sau, în fine, mult mai prozaice calcule materiale vor fi dictat familiei stolnicului această politică matrimonială, mult răspîndită pe vremuri, spre a ocoli fărămițarea prea mare a averii? Oricum va fi fost, Raluca trece prin viață cu acea stăpînire de sine care dă coeziune și aură inefabilă unui profil uman, favorizînd printr-un nu știu ce enigmatic opinile convergente ale biografilor despre felul ei de a fi blînd și milos, despre discreția, retractilitatea și celelalte însușiri subsecvente.

Din partea lor, copiii își vedeau mama ca pe o ființă care atunci **cînd iubea, iubea și cînd ura, ura**, izbitoare părîndu-li-se evlavia ei în cele religioase, apăsat rituală, precum și constanța cu care-și sublinia ascendența nobiliară, — procedeu subțire, pare-se, de a-și împinge bărbatul ostentativ plebeian, spre adoptarea unui „stil", a unei existențe mai canonice. Documentele de arhivă judiciară, la rîndul lor, arată că — departe de a fi victima fără replică a frusteței căminarului, cum vor comentatorii — Raluca îl seconda ori de cîte ori credea de cuviință, judecîndu-se cu obstinare pentru casele din Botoșani sau pentru alte daune pricinuite familiei, însă neezitînd să cenzureze unele demersuri economice riscate ale soțului. Făcută, desigur, pentru o altfel de viață decît cea hărăzită de stigma ereditară și de excentricul Eminovici, mult încercata femeie a căutat să salveze ce s-a putut, în marea învălmășeală din jur, iar în rest a suportat totul cu nespectaculară mistuire de sine, cernindu-și sufletul ca o Niobe la pierderea repetată a copiilor, însă îndulcind prin sporită abnegație existența celor rămași. De i-ar fi semănat la fire numai ei, urmașii ar fi avut parte de un destin mai puțin agitat. Însă întîmplîndu-se altfel, au crescut cu nostalgia a ceea ce în Raluca dăinuia ca alteritate ideală, sub forma sentimentului de pace pe care știa să-l inspire, și au sfîrșit prin a o diviniza. Atitudinea tuturor o rezumă mai deslușit poetul, care pășește în viață cu îndărătnicia și sufletul învolburat al tatălui său, dar se pătrunde după aceea, treptat, de noima contemplativității materne, de complexiunea acelei liniști dolorifice dinăuntrul căreia putea **să asemene într-olaltă viață și cu moarte.**

George MUNTEANU

*) *Începutul capitolului* Mihai Eminescu, *scris pentru cel de al treilea volum al tratatului academic de* Istorie a literaturii române.

Preluînd această rubrică mă simt obligat să anunț că dialogul pe care-l voi purta de aici înainte cu corespondenții revistei „Luceafărul" are ca obiectiv principal descoperirea, cu o clipă mai devreme, a acelui **necunoscut așteptat,** cum se exprima regretatul Mihu Dragomir, care mîine poate să facă strălucirea unei literaturi. Nici un manuscris nu se va cununa cu flacăra sobei mele înainte de-a fi lecturat. Talentele autentice vor intra în paginele revistei — și vor intra, uneori, poate, și nechemații — și mîndria noastră va fi să le ajutăm și să le dăm spațiu de afirmare. Cei pentru care brazii agonizează pe degeaba să știe că-mi vor rămîne și ei prieteni: foile primite de la ei, le voi înmîna cu plăcere copiilor din Cișmigiu ca să facă turcalețe și avioane. Celor nepublicați li se va recunoaște în istorie meritul necontestat de-a fi făcut să dispară roata, pentru că orice avion în plus împinge lumea spre o epocă numai a zborului. E o consolare la îndemîna multora.

Acestea fiind zise, să întindem mîna spre primul plic.

Ștefan Dogaru. — Manuscrisul dumitale, intitulat: Fotbal în lumea zeilor (de-aici și vorba amicului meu Teașcă: „fotbalul e creștinismul secolului XX") frumos legat într-o panglicuță roșie cu alb, pe care-ți iei plăcuta sarcină s-o înghiți în cazul că nuvela nu ne place, m-a condus spre ideea că Editura de cultură fizică și sport ar trebui să inițieze un concurs literar. Și dacă eu aș fi solicitat să fac parte din juriu, situație în care se află, uneori poeta Nina Cassian, ți-aș da votul pentru premiul II. Scurt: nuvela mi-a plăcut. Adevărul adevărat. Și pentru că ai mult humor, adaug: dar n-o putem publica. Și asta, din pricină că măsoară 60 de pagini. Te sfătuiesc sincer să te adresezi unei edituri.

Marlena Botez. — În „Există aici o simfonie" am găsit iubire romantică, bărbați furtunoși, cai în galop, din nou iubire, suferință diafană și „tristețe prin preajmă". O bucată, sînt convins, cu largă audiență printre fetele dintr-un internat pentru că stîrnește oftaturi și lunecări ale ochilor. Fraza, desprinsă din amintirea vagă a romanelor care se vindeau împachetate cu două andrele și un scul de lînă, total desuetă. Calea de îndreptare? Rămîne pe seama timpului. Deocamdată muzica nu se face auzită.

Octav Enceicu. — Am recunoscut, mai cu seamă în schița: „Harlașa și satul" o lume care mi-e aproape de inimă. O prăbușire de lotci și de sufiete în apa tulbure a Dunării. Dar prea de demult, din începuturi. Ceea ce n-ar fi un păcat dacă tensiunea n-ar cunoaște și goluri. Treci peste primul gînd de mînie și trimite-ne și alte lucrări.

Gheorghe din Boholț — („romancier la 18 ani" — care n-ar fi unicul caz din lume, zic eu) trimite un basm, sau cam așa ceva, de numai 18 rînduri. Bineînțeles că basmul este oriental (chit că a fost conceput la Sibiu), dar din el n-am priceput două lucruri: 1) cine-l cîinele și cine-l stăpînul? și 2) unde bate Sultanul?

Despre roman, nu mă pot pronunța, nu l-am citit și-l las pe autor să vorbească: „În paginile acestui roman sînt închise cele mai fermecătoare rînduri ale unei aventuri. Totdeauna omenirea a fost zbuciumată de valurile aventurilor. Oameni mulți de vîrste și meserii diferite au devenit temerari încercați. Sau avîntat necontenit pe mări și oceane sau pe pămînt". Etc. etc. Și vă asigur că n-am intervenit în nici un fel, nici la stil, nici la ortografie.

Iustin Purza. — Ah, cum fuge timpul !... Zău că ai dreptate : se duuuce, se duuuce !

Ștefan Lungu. — Roua copilăriei și iernile ce-au fost. Textul m-a împins spre gura sobei. Și cît pe-aci...

Viorel-Olivian Pașcanu. — Îi cunosc bine pe ziariști. N-au nimic de-a face cu Mandache alias Lyncene. Una la mînă. A doua ar fi că trebuie să citești mult.

David Rusu. — Proza — modestă. Poeziile spun de-o durere care nu-i neomenească. Le trec la secția alăturată.

I. Olar. — „Fructiera cu banane" mi-a lăsat un gust de aguridă. Și totuși, pe undeva, în dedesubt, bananele astea brune și verzi, menite să hrănească un călău, au un strop de vin bun. Mai trimite.

Gh. Craioveanu. — Noi, blondele și alții e un plicticos protest împotriva plictiselii. Blondele, șandre sau platinate, șatenele, țigănoasele cu părul scurt sau coadă de cal, dac-ar citi ce-ai scris dumneata și-am citit eu, s-ar transforma în monumente ale plictisului. Norocul lor că lucrarea a trecut întîi pe la mine și că aveam țigări.

H. Otomanu. — Te plîng pentru dragostea nefericită, pentru că îmi închipui ce șoc moral ai suferit să dai peste o femeie cu suflet de carton. E tot ce pot face pentru dumneata, crede-mă.

CASA SCRIITORILOR „MIHAIL SADOVEANU"

luni, 7 aprilie a.c., ora 18,30

Ciclul

Serilor Memoriale

ION MINULESCU

Evocat de criticul

ȘERBAN CIOCULESCU

membru corespondent al Academiei R. S. România

Își dau concursul actorii Carmen Stănescu, Lucia Mureșan, Mariana Mihuț, Ludovic Antal, Damian Crîșmaru, Dinu Ianculescu.
În program: Versuri, piesa Manechinul sentimental (fragment) și romanțe.

Nicolae Georgescu. — Tăcere pe Negoiu începe cu: „munții țipau din toate măruntaiele... urlau și toate gurile erau astupate de stînci grele". După ce-am citit asta, s-a lăsat în mine o tăcere adîncă și nu știu ce-a mai urmat.

F. N.

Responsabilitatea cuvîntului

Un mare poet francez, în a cărui bibliotecă am avut norocul să petrec mai multă vreme și-al cărui cuvînt l-am auzit de mai multe ori clar vorbind despre responsabilitatea scriitorului în aceste vremi, mi-a întărit presupunerile ce le făceam altădată, nesigure totuși, în legătură cu angajamentul personal ce-l semnează purtătorul de condei în fața adevărului. Mi-e limpede așadar definitiv că a fi scriitor înseamnă a fi angajat total în a sluji adevărul și numai adevărul. Și cei tineri în primul rînd trebuie s-o știe aceasta din cea dintîi bătaie la poarta unei reviste literare. Cîți dintre cei care publică dau pilda unui angajament cu adevărat este greu de spus. Ușa pe care se intră în tipar nu-i din păcate decît rareori ușa cea adevărată. A scrie înseamnă a fi biruit neantul lăuntric și izbîndă ai dreptul s-o anunți oamenilor ca adevăr. Haosul lăuntric nu are nimic de comunicat luminii. Nu avem dreptu. să mărim nesiguranța lumii cu nesiguranța noastră; nu avem dreptul să înspăimîntăm lumea cu coșmarurile noastre, nu avem drept nicidecum să ne îndoim în fața semenilor mărind îndoielile. Tu scriitor cu viziuni și tu poete neechilibrat rămîi în așternutul scutecelor tale și cînd vei fi biruit zgomotul biologic ieși afară curat și privește cerul împăcat. Răul pe care l-au făcut scriitorii cu coșmarurile lor în ultima sută de ani este la fel de mare ca răul zvăpăiaților politici. Răul trebuie înăbușit în fașă, nu pus pe scenă și aplaudat ori ridicat în slăvi poematice. Nu putem fi slugi la doi stăpîni: întunericul și lumina. Entweder oder — e vremea iar și iar să hotărîm de partea cui sîntem. În numele luminii putem cobori în întuneric, dar din întuneric vorbind, în numele lui, cu graiul lui, nu avem niciun drept.

Dante coboară în Infern în numele Paradisului profund angajat în slujba luminii. Eminescu plînge în scrisori pentru că a înțeles rostul luminii din dialogul lui cu Demiurgul **personalizat** iar peste amurgul și bezna lui Rembrandt veți vedea pururi lumina absolută jubilînd. A fi adevărat purtător de liră înseamnă a înălța imnuri absolute absolutului. Toți ceilalți purtători de liră **zdrănăne** și sînt minori.

Adio beznă, adio lamentații confuze și pacturi satanice cu fiii întunericului.

Peste cerurile cerurilor, dincolo de tot ce-i creat sălășluiesc corurile eterne ale bucuriei Stabat Mater din Palestrina.

A fi scriitor sau muzician sau pictor înseamnă a da la o parte toată zgura și negurile, mărunțele și vremelnicele subiective straturi de beznă și-a înainta spre veșnicul bine în expansiune. E vremea iar a marii bucurii. Fiul risipitor se întorcea la Părintele său așa ca în ultimul tablou al lui Rembrandt. Plecat în genunchi se întoarce și bucuria brațelor deschise ale tatălui e fără margini. **A te bucura este cel mai greu lucru din lume,** a fi scriitor adevărat înseamnă a izbîndi în cel mai greu lucru din lume și aceasta e bucuria. Să ascultăm împreună iubiți poeți tineri români cantata lui Bach Wachen auf... și vom înțelege totul.

Dar, neavînd la îndemînă acest imn, să ascultăm **Nunta** din Miorița — este același lucru.

I. A.

breviar

VLADIMIR STREINU

„Calistrat Hogaș"

Nu se poate ignora, parcurgînd cartea lui Vladimir Streinu, modelul călinescian al „Vieților". Ca și acolo descoperirea nucleului — de mister — al artei presupune un itinerariu de la direct accesibil la greu accesibil, străbătînd straturile concentrice ale conjuncturii istorice, ambianței sociale, familiale, persoanei și personalității autorului în discuție, itinerariu ce-l obligă pe istoricul literar (s-ar părea că aici natura întreprinderii este lipsită de echivoc) să recurgă și să se descurce într-o seamă de discipline ne-literare, să facă deci istorie, geografie, etnografie, genealogie ,arhivistică, filologie și poate încă altele. (Istoricul literar de tip călinescian, dacă omite faptul că „patronul" dirija prin intuiție întreaga procedură științifică ,are disponibilități paradoxale: de vreme ce, urmîndu-l pe Călinescu, face uz de fizionomism, ni-l putem reprezenta și grafolog sau chiromant. Omologate sau nu, toate disciplinele cu aparență științifică îl fascinează și îl servesc în aversiunea lui față de subiectivism și amatorism: va recurge la o teorie fantezistă pentru a-și camufla o intuiție adevărată). Fără să continue un anume avînt scientist al direcției la care s-a afiliat, Vladimir Steinu îi continuă aversiunea față de subiectivism și amatorism, optînd pentru o metodă pozitivistă: consideră Opera-Viață *sedimentată și sublimată, cercetează deci faptele vieții (termenul e mai cuprinzător decît* biografie, *incluzînd ambianța istorică, socială, culturală etc.) pentru a putea identifica apoi reflexul lor în operă. Dar un pozitivism ponderat, evoluat ,care nu face din explicație finalitatea cercetării, pentru că o asemenea cercetare ar fi irațională, de vreme ce ar pretinde că a elucidat* opera *în momentul reducerii ei la* viață, *deci la ne-literatură. Pentru Vladimir Streinu* viața *pare să permită o abordare adecvată a* operei, *sugerînd o perspectivă anume. În cazul lui Hogaș, cercetarea vieții sugerează probleme ca: raportul dintre rusticitate și urbanitate, dintre primitivism și civilizație, dintre naționalism și regionalism, etc.*

Paradoxal, nevoia de metodă științifică se împerechează cu gustul formei ne-științifice: operația întreprinsă cu preocuparea exactității, rigoarei, preciziei, se travestește în literatură. Viața *lui Hogaș e realizată pornind de la categorii romanești: narațiune, portret, episod, etc. Între faptele pozitive, adunate, clasate și valorificarea lor critică se interpune un moment suplimentar: reconstituirea din date fragmentare a* Vieții *integrale, a autorului urmărit, devenit personaj printre alte multe personaje, plasat într-un anume cadru sau peisaj, protagonistul unui șir de peripeții.*

În cazul studiului lui Vladimir Streinu, această literaturizare, care nu afectează severitatea întreprinderii, ci doar o eufemizează, pare să fie o formă de funcționalitate. Apărut în Editura Tineretului, studiul pare să aibă în vedere un public anume, a cărui cerere este de un caracter special. (Funcționalitatea poate fi utilizată profitabil ca substitut al calității: între perfecțiune și adecvare, scopul al doilea e de preferat, pentru că e singurul cognoscibil deci realizabil. Iar din suma lucrărilor adecvate, se va naște o imaginară lucrare perfectă).

Pe alocuri expunerea fazei biografice a cercetării se desfășoară cu o anume tentație a autonomiei, deci a gratuității, tentație alimentată de convingerea că se împlinește în această fază un proces interesant și necesar cel puțin din punct de vedere metodologic. De aci prezența unor detalii mai puțin semnificative (ca de pildă reconstituirea unui catalog în care figura și numele lui Hogaș, discuția în jurul anului nașterii, portretul mamei), care însă nu pot altera convingerea că Viața *lui Hogaș conține observații pline de sugestii pentru situarea scriitorului și definirea operei lui: generația lui Hogaș, raporturile sale cu junimiștii și Junimea, cu Ibrăileanu și Viața Românească deci cu poporanismul, modul discontinuu și accidental în care s-a constituit opera scriitorului.*

E de semnalat însă că secțiunea rezervată Operei *nu valorifică total* Viața. *E omisă de pildă din analiză observația inedită și pertinentă privind cultura profesorului netitular, absolvent a doar doi ani de studii universitare, reconstituibili doar în aspectul lor culinar și financiar nicidecum în cel intelectual ,observație care ar fi trebuit reluată în discuție atunci cînd scriitorul a afiliat tipului „savant", clasicizant și academizant și apropiat ca atare de Odobescu. Ar fi fost posibil să se aprecieze doza de prezumție și chiar semidoctism, care fără să anuleze clasificarea, ar fi ferit-o de echivocul axiologic. Faptul ar fi fost perfect adecvat întreprinderii lui Vladimir Streinu, care, lucid și ponderat, nu caută un Hogaș ignorat și nedreptățit. Dimpotrivă, refuzînd tranzacția sentimentală cu adevărul, autorul pare mai curînd să corijeze o aureolă nemeritată, decît să impună una nouă și mai tenace.*

NICOLAE PĂDURARU

„Misterul simplu"

Sculptorul descoperă în blocul de marmură contururile trupurilor omenești, și cioplitul nu aparține mîinii sau minții sale, ci marmora singură conduce dalta. Cînd din blocul translucid apar femeia și copilul, oamenii se prăvălesc ca în fața minunii, amintindu-și de femeia-madonă și copilul sfînt. Sculptorul ar putea dispune de cîmpul de vrajă ce înconjoară statuia, dar el știe că nu s-a petrecut nici un miracol, că nici un ochi nu s-a deschis în monotonia impasibilă a cerului: el a găsit în marmură o bătrînă și-un copil, așa cum se întîmplă să găsești în atîtea odăi, în spatele geamurilor aburite, fără perdele. Chipul cioplit e chipul realității. Neizolat în cercul unei venerații nemeritate, neprotejat de aureole iluzorii, chipul artistic se resoarbe în cel al fenomenelor. Povestirea lui Nicolae Păduraru e metafora unei concepții de un realism extrem care vede în artă simpla imagine reflectată a lumii, reflectată fără eroare, dar simplă imagine — aparență fără viabilitate.

O bună parte a prozelor lui Nicolae Păduraru sînt ilustrații ale acestui refuz al ficțiunii. Sînt povestiri axate pe „cazuri", în care realismul tratării se însoțește cu moralismul. Sînt cazuri ce pledează îndeobște pentru responsabilitatea față de om, făptura delicată în care se întipăresc semnele tuturor atingerilor exterioare. Criminalul, infirmul, impostorul („Sfîrșitul primei vieți". „Simpla povestire adevărată, „Ciocolata de 6 lei") sînt creația semenilor, povara dobîndită prin neglijență, superficialitate, asprime. Rectitudinea morală, presupunînd luciditate și încordare, se prelungește firesc în aversiunea față de formele apatiei — biologice sau sociale („Arheologie", „Floarea-soarelui știrbă") și ale disoluției („Globul de cristal"), sau în adeziunea compensatoare la combativitate și eroism („Cad stelele").

Nicolae Păduraru este un caz izolat printre tinerii autori, a căror situație generală pare a fi insuficiența mijloacelor față de ambiția proiectului estetic. Nicolae Păduraru se limitează la un orizont al realismului strict cu care ia un contact rațional — moral și e explicabil atunci ca „misterul" să-i apară drept „simplu". Dar acest „mister simplu", care ignoră implicațiile subterane ale actului artistic ca și fluizii invizibili și imponderabili ce tot reali sînt. deși neevidenți, este de fapt o absență a adevăratului mister, singurul creator de artă autentică.

Ilina GRIGOROVICI

MARIN MINCU

„Cumpănă"

Dacă vom nota că acest cuvînt care dă titlul cărții — cumpănă — revine adesea în versurile poetului cu semnificația de primejdie, încercare, etc. și că cele două cicluri se numesc Lut *și* Păcat, *avem imaginea primă (confirmată, evident, de lectura întregului volum) a unui teluric neliniștit și uneori chiar înspăimîntat de propria sa condiție, dar pe care nu și-o refuză, ci o trăiește cu o frenezie aproape dionisiacă. În această perspectivă instinctele ancestrale își caută un drum expresionist prin bezna care, luminată de fulgerul unui vers angelic, devine și mai adîncă, și mai impenetrabilă. Sentimentul dominant este acela că poetul se teme de forțele sale obscure. că aceste forțe imanente sieși, declanșîndu-se, îl vor distruge, cu rațiunea păcatului, a irationalului. Drama vine de acolo că o conștiință efemeră, ignorînd salvarea care ar putea-o găsi într-o ipotetică divinitate, în recele orgoliu al acesteia, ar putea fi aruncată, sub tensiunea enormă a puterilor sale, într-un des-*

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

1942

30 ianuarie

Îmi revăd însemnările din ultimele zile.

Era o seară, o cădere a serii, la staţia tramvaiului. Ger mare. Lumea aştepta dîrdîind. Lume amestecată. Într-un colţ al adăpostului, trei cioclovine, nişte babornițe fără ovare şi fără rost în viaţă, tot îndrugau ceva, precipitat şi nazalizînd, pe franţuzeşte. Spuneau banalităţi care se puteau foarte bine vorbi şi pe româneşte. Că n-ar fi interesat pe nimeni să le-asculte, dar le spuneau cu importanţa şi ifosele că vorbesc într-o limbă frumoasă şi străină. M-am apropiat mai bine de ele, ca să le privesc, şi m-a pufnit rîsul: erau slute, slute de tot, dar cît de pline de ele!

Şi tramvaiul nu mai venea, Şi gerul creştea.

Mai încolo, afară din adăpost, o familie: o mumă tînără, cu pruncul înfofolit, în braţe; tatăl, uscat şi tare, cu două geamantane-n mîini. Mergeau spre gară, probabil.

Şi tramvaiul, care nu mai venea... Şi gerul.

Dar oamenii, toţi, aşteptau. Poate, cine ştie?... Dar degeaba!

Şi cei doi — cei trei: muma, tatăl şi copilul au pornit-o pe jos. Era un ger! Dar ei au plecat; ea, cu copilul în braţe, el cu geamantanele. I-am urmărit cu ochii şi cu gîndul. Era, în gestul lor temerar şi hotărît, ceva de înfruntare a lumii. Erau, în fond, singurii oameni **tari**, cu adevărat tari, din cîţi staţionau acolo. Şi-au tăiat drum prin nămeţi, viscol şi ger; aveau de mers undeva, într-un rost ştiut. Şi n-au ezitat.

Acea mică familie mi-a amintit de pionierii pămînturilor aspre, depărtate şi virgine. Din asemenea oameni se nasc civilizaţii şi lumi noi. Din oameni cu încredere în ei, în moştenirea lor, în copilul de ţiţă pe care-l au şi-l iubesc, şi-l fac părtaş cu ei la înfruntarea elementelor. Din dragostea lor curată şi dreaptă, care nu cunoaşte şovăiala şi compromisul.

Cioclovinele sterpe, slute şi bătrîne, bolboroseau mai departe, pe franţuzeşte.

Istoria lumii se făcea acolo, sub ochii mei; şi se desfăcea.

Pun timpurile astea nişte probleme cu totul noi, pline de tîlcuri. Se bat oamenii, într-o mizerie crîncenă. Dar se bat. Nici o defecţiune, nicăiri. (Poate, doar la italieni, naţie mediteraneană, care şi-a spus demult cuvîntul în istorie.)

De ce se bat? De ce nu defectează?

Fiindcă războiul de azi e un război de ideologie. Ăsta-i adevărul. Şi el confirmă şi verifică rolul conştiinţei într-o acţiune militară şi politică. Mă-ntrebam pînă mai ieri, **pentru ce** luptă aceşti oameni. Şi răspunsul e unul singur. Pentru că oligarhii, oricît de sinistri sînt, le-au dat (în locul pîinii, e drept,) iluzia, ba chiar şi convingerea, că sînt purtătorii şi exponenţii unei idei.

Mai mult decît bunăstarea, mai mult decît viaţa lui chiar, o idee, un crez, e lucrul care preţuieşte în viaţa unui popor tînăr. Oamenii care se bat astăzi sînt — prin aceasta — oameni adevăraţi, întregi, care dovedesc că văd în viitor. Ei îşi cuceresc, cu sînge desigur, care e cel mai trainic ciment al unei cuceriri, un destin al lor. Ei se împlinesc prin chiar durerea şi suferinţa lor. Ei se bat în numele unei idei. Care? E altă vorbă, asta. Cînd vor distinge şi **între idei**, atunci vom avea Revoluţia cea mare. Dar spre ea se merge. Şi Hitler n-o ştie. Sau a uitat-o. Are atîtea pe cap!

1 februarie

* * *

Mi-am adus aminte, la Ştefan, de vizita mea la Tudor Vianu, căruia i-am citit poemele ultime, între care şi **Centura de castitate.** Acest bun om de cultură a fost, desigur, înspăimîntat. Mi-a spus îngrozit: „Dar dumneavoastră sînteţi în stare să distrugeţi toată cultura! Sînteţi teribil, îngrozitor de anarhici!..."

Atît a înţeles el din setea noastră de libertate.

* * *

În tramvai, nişte sergenţi-majori. Proşti şi îngîmfaţi. E timpul lor. Reflectau la masiva lor timpenie; într-adevăr, disciplina fără inteligenţă nu face două parale. Dar e sigur că inteligenţa singură, oricît de anarhică ar fi, conţine într-însa germenii unei ordine viitoare. Oricum, inteligenţa poate fi un climat şi pentru disciplină. Dar disciplina stearpă nu va rodi niciodată operă de inteligenţă.

* * *

Sînt obosit — şi vreau să citesc, totuşi. Deodată mi-am descoperit comoara mea: cărţile, — atîta amar de vreme abandonate. Le voi citi cu dragoste şi sete, şi n-am să mai scriu nimic pînă cînd n-am să fiu cu adevărat inspirat.

13 februarie

De cînd am recitit din el, jurnalul ăsta mă solicită mai puţin; parcă tot în mine rămîn mai adînc şi mai trainic gravate lucrurile. Cele care pleacă însemnează că n-aveau destulă tărie ca să-mi rămînă. Aşa cred cînd scriu aici, acum. S-ar putea să fie şi superstiţiile (de care sînt plin) ce m-au împiedicat să mai scriu de-atîta vreme. Mi se pare că un lucru pe care l-am transcris de-a dreptul din mine, devine aici, ceva sfîrşit, epuizat, încheiat, un capitol încheiat, fără întoarcere, aşa mi se pare.

Şi totuşi, **am pornit să însemnez aici despre ultima şi cea mai mare din bucuriile mele. E vorba de grupul Albatros** — Tretinescu, Untaru şi Geo Dumitrescu — la care l-am adăugat pe Dumitru Bărbulescu. Îndeosebi, Geo Dumitrescu a fost pentru mine o surprinzătoare apariţie. Are 21 de ani şi e poet pînă-n vîrful unghiilor, — un poet adevărat. Mi-e drag ca un frate mai mic, ca un alt eu însumi, mi-e drag şi mă tem pentru el ca pentru un copil al meu. E atîta prospeţime, atîta calmă tulburare sub fruntea lui înaltă, umbrită de ochii mari, negri, — atîta ţinută de veritabil poet, încît m-am regăsit în el, eu, cel de la 21 de ani, evoluat; cu Dumitru Bărbulescu împreună, barbar, talentat, crispat şi gingaş, nervos şi fremătător, ei sînt cei doi tineri de nădejde ai „generaţiei" de după mine, generaţie de-a cărei absenţă mă temeam împreună cu Timaru. Dar ei sînt — şi e bine că sînt.

Azi i-am revăzut pentru a patra oară împreună. Şi le-am vorbit mult. Şi încerc marea voluptate de-a simţi lîngă inima mea, pulsînd vie şi puternică — setoasă de-a se dărui — inima lor, tinereţea lor, problemele, îndoielile, întrebările lor. Nu, hotărît: să te realizezi în oameni, şi în oameni care dau o operă, iată cea mai adîncă, cea mai mare şi deplină dintre fericiri!

Le-am spus astăzi — ceea ce gîndesc din totdeauna — că noi trebuie să reprezentăm, să fim, în inima României de azi şi mai cu seamă de mîine, bastionul, brigada de şoc a marii opere distructive: imorali, eretici, schismatici. Să fim purtătorii germenului marii dărîmări: al definitivei dezagregări în care trebuie zvîrlită această putredă lume. E o misiune istorică, scrisă în sîngele nostru, aceasta.

Astă seară, cu Geo Dumitrescu, am avut, însă, o grea încercare.

Trebuie s-o iau metodic. Pornisem de la un articol de-al lui, în care unele cuvinte mi s-au părut prea ostentative, nelalocul lor. Şi el mi-a răspuns că aşa-nţelege să scrie, fiindcă aşa îi vine bine, fiindcă încearcă gustul **acestor** cuvinte, şi nu al altora, nu al sinonimelor lor. Dar fraza era grea, încîlcită, ermetică, — amintind de Barbu şi de Arghezi. La obiecţia mea, că preţul unor cuvinte căutate şi răsucite îşi are — la un Arghezi, de pildă, explicaţia în bătrîneţea şi lipsa lui de idei şi de credinţă, care se salvează prin agăţarea de-o sintaxă şi un lexic forţate, scormonite, înnoite cu orice preţ, dar înnoite cu vechituri, — Geo mi-a dat un răspuns plin de perspective tulburătoare: „Dar **aşa** îmi place să scriu; aceste cuvinte îmi sînt mai apropiate..."

Lucru plin de consecinţe, fiindcă el comportă întrebări. Una, istorică: prelungind un fir în literatura noastră, evident că poetul tînăr trebuie să plece de la staţia terminus, care, în cazul nostru, e Arghezi sau Barbu; alta, personală: îi place *lui* aşa. Şi Geo m-a-ntrebat: „Crezi că-i mai bine să-mi violentez aceste porniri şi să scriu altfel de cum îmi vine?"

Ce-i puteam răspunde? Eu mi-am propus, doară, un an de asceză absolută; între libertin şi ascet, am ales ultima cale. Sînt gata să jur pe Savonarola, pe renunţarea la toate voluptăţile mari, înterioare, pentru a afla preţul lucrurilor pe care mi le refuz. E o trufie, desigur, şi — o simt bine! — ceva împotriva firii. I-am răspuns să facă aşa cum simte. Să nu se sugrume, să nu se violenteze, dacă nu simte această necesitate. Şi totuşi, mă-ntreb dacă ăsta-i răspunsul cel bun? Geo nu mi-e indiferent, fiindcă e un adevărat poet şi, pe deasupra, unul tînăr. Simt de datoria mea să veghez la drumurile lui. Să-l împiedic de-a cădea în libertinajul, în orgia cuvîntului? Dar dacă-i înfund drumurile? Să-l las să facă aşa cum îi vine? Dar dacă rămîne o epavă, ancorată într-un încert ermetism de efecte dezastruoase?

La urmă urmelor, mă gîndesc de-abia acum, — el poate foarte bine să-şi impună gîtuiri. Dacă e un poet cu chemare, cum îl socotesc, va exprima totul cu atît mai puternic. Rămîne însă practica. Experienţa poetică, gustul pentru cuvinte. E lucrul pe care trebuie să-l experimenteze el singur, pe pielea lui... Nu! Cred că mîine am să-i spun ritos să se constrîngă. Să-şi impună, dacă nu renunţări totale, dar limite — cu siguranţă. E, totuşi, o misiune istorică pe care-o are de îndeplinit. Să fii impersonal în aparenţă spre a fi mai deplin în miezuri, în substanţă.

Desen de EUGEN DRĂGUŢESCU

concordia

(urmare din pag. 8)

Tommy Lup se prăvăli pe scaun, rîzînd.

— Jură-mi că nu e cîine, Oswald! Unde-ai să găseşti o bandă sonoră mai bună? Hei, Gipsi, dă-o pe partea veselă şi ieşi la rampă.

Odette se îndesă cu tîmpla în urmărul lui Oswald. Începe să-i placă, gîndi el, şi-şi petrecu braţul pe după umerii ei.

Gipsi desfăcu păturile şi-şi arătă capul de paiaţă. Strănută, îşi şterse nasul lung, frecîndu-l de şnurul cu mosorel care plimba păturile pe sîrmă, şi scoase apoi şi picioarele. O stîrpitură, în maiou şi pantaloni scurţi, braţele arcuite pe lîngă corp, aşa cum obişnuiesc să umble halterofilii. Gipsi, însă n-avusese niciodată legătură cu sportul. Chestia cu braţele arcuite venea de-acolo că ani de zile ascunsese pistoale la subţioară.

— Monolog, anunţă el. Trăit şi povestit de Gipsi Rochiţă.

Şi început: Într-o primăvară, domnilor...

— Într-o toamnă, Gipsi, nu fă pe prostul, strigă Tommy.

— Exact, zise Gipsi. Într-o toamnă frumoasă locuiam într-un automobil abandonat

— Şterpelit, aruncă Alex.

— Nu. Abandonat. Şi îngropat sub frunze. Mă scol, dimineaţa, domnilor, şi simt că vreau să beau. Dar nu oricum. Vroiam să beau ascuns sub o mască. Să fiu într-o casă, cu hol mare, ca o sală de han, eu şi nişte prieteni să bem sus la balcon şi caii să ne aştepte, cu şeile pe ei, jos, între mese. Şi doream ca sala să aibă pereţii tapetaţi, model parizian, cu fete la fîntînă şi soldaţi din armata imperială care le aşteaptă să-şi umple ulcioarele şi joacă zaruri. Mă scol şi plec, în oraş, să fac rost de cai. Prieteni, domnii mei, găseşti oriunde, mult mai greu e să găseşti un cal. Capul între umeri, mîinile în căptuşala sacoului şi nu văd că la o intersecţie de străzi stopul e pe roşu. Trec. Poliţistul mă opreşte. Ce faci?! Dă-mi un cal, domnule. O să-ţi dau o copită. Pardon, mie-mi trebuie un cal întreg. Întoarce-te! N-am timp. Mă apucă de guler şi pentru că nu-l vede nimeni, îmi dă una sub fălci. Fiţi atenţi, a rămas cu gulerul în labele lui, crescute pe bastonul de cauciuc şi eu sar în aer la înălţimea de 6 metri, virgulă, 30. Balon fără nacelă. Jos, strigă el, coboară. Vreau să-l ascult şi macin din picioare. Nimic. Înaintam prin aer ca pe cel mai gol trotuar cînd cauţi un buzunar căscat şi ai ghinion. Du-te la felinarul din colţ, ia-l în braţe şi lasă-te să luneci. Imposibil. Atunci m-am lungit pe burtă. Şedeam în aer, ca-ntr-un port. Începuse să se strîngă lume. Vă salut, stimaţi concetăţeni, trăiesc minunea de-a nu mai putea coborî între voi. Dar cu ce mă voi hrăni? Umple-ţi buzunarele cu pietre, mi-a strigat unul — şi toată haita s-a simţit datoare să mă ajute. Rupeau din caldarîm şi aruncau. Normal, aveau o ţintă şi străduiau să mă nimerească numai în cap. Incolţit, o iau la fugă. Mă apropii de fereastra de la etajul II al unei şcoli, bat la geam şi mi se dă drumul. Dar nu călcam pe podele, ci la jumătate de palmă deasupra. Cel mai bun lucru pe care l-am făcut acolo, a fost să şterg tabla. Studiau, sînt convins, o materie care nu foloseşte nimănui pentru că treizeci de piepturi au răsuflat uşurate. Am ieşit, strada se umpluse de idioţi şi toţi m-au primit cu urale. Hai să ne plimbăm, prietene. Cu plăcere. Ia-o spre parcul central. S-a făcut. Eu, pe sus, pe lîngă case, la altitudinea de 6 m., virgulă 30, ei pe toată lăţimea străzi. Pe parcurs am îndreptat literele strîmbe de la şase firme luminoase şi, vă rog să mă credeţi, mi s-a făcut cea mai caldă manifestaţie de simpatie. Noaptea, am dormit în dreptul maşinii în care ţineam ascunse două cămăşi, o trusă cu şurubelniţe şi dălţi pentru deschis uşile şi am avut neplăcuta surpriză să asist cum un tip înfăşurat într-o manta de ploaie pleacă cu valiza mea. O săptămînă mi-au trimis mîncare pe o scară de pompieri. Gratis. Sau mai bine spus, fiindcă devenisem o afacere. Primarul telegrafiase în toată ţara că unul Gipsi Rochiţă umblă prin aer, şi agenţiile de turism trimiteau regimente de curioşi spre oraşul nostru. Mi-au dat haine şi umbrelă şi mi-au delimitat zona peste care aveam dreptul să mă mişc, precum şi orele de program. În timpul liber lucram pentru casele în prag de faliment. N-am vrut cu nici-un chip să intru în tratative cu un magazin care mă dăduse în judecată pentru neplata ratelor. În schimb, la biserica unde am fost botezat, am stat în genunchi în fiecare miercuri şi vineri şi părintele, dacă nu s-a prăpădit, îmi va purta pomenile. Cei mai mulţi bani i-a încasat, însă, poliţistul care făcuse din mine omul înălţimilor. Sticletele ajunsese eroul zilei, poate chiar mai mult decît mine, căci gloria e un lucru ciudat, domnilor. La mine se holbau şi zvîrleau cu pălăriile, pe el îl căutau ca să le povestească felul în care mă trimisese lîngă acoperişele oraşului şi secătura urca mereu taxa de informare. Am văzut cîteva sute de inşi care insistau, dînd plocoane, să fie luaţi şi ei în pumni. S-au ales cu fălcile turtite, niciunul n-a urcat lîngă mine.

Eram, va să zică, o excepţie. Şi cînd am înţeles, m-am gîndit să şantajez, să cer cotă parte şi cont în bancă. Trebuia să strecor ideea că vreo cîteva localităţi se bat şi-mi fac oferte dintre cele mai avantajoase ca să mă aibă deasupra teritoriului lor. Fuga la primărie. Şi nici-o privire în jos. Unul e Gipsi Rochiţă. Am speriat, rotind umbrela, ciorile oprite pe statuile ridicate de municipiu într-o sută de ani şi m-am dus să privesc odată de aproape ceasul din turn, pe cadranul căruia, la ore exacte, ies pitici călări, la douăsprezece ziua o mireasă, iar la miezul nopţii o hîrcă de mort, cu orbitele unse cu fosfor, simbolizînd trecerea timpului în moarte. Peste umăr i-am strigat unui funcţionar să-l chem în balcon pe primar şi-am început să cotrobăiesc pe sub streaşină, după porumbei. Întîrziam anume, ca să capăt preţul pe care mi-l rotunjisem singur. Dar de la un timp m-am săturat şi mi-am aruncat ochii în piaţă. Totuşi, mulţimile care mă urmează sînt cel mai bun argument. Stupoare. Trecătorii erau raşi şi niciunul nu mă privea şi nu-mi făcea semne. Veţi spune că orice minune ajunge să se banalizeze. Greşiţi, domnilor. Devenisem un pericol public. Mi-a spus-o însuşi primarul. Inapoi pe pămînt, Gipsi Rochiţă, ajunge cît ţi-ai făcut de cap. Regele nostru se pregăteşte să serbeze 30 de ani de domnie glorioasă şi nu mai permitem să fii principalul punct de atracţie. Jos!... Dar nu pot, domnule, ştiţi prea bine. Vei putea. Urcaţi pe autobuze, douăzeci de funcţionari m-au mînat cu prăjinile către marginea oraşului. Un helicopter se rotea pe deasupra. A aruncat o scară de frînghie şi doi inşi ca nişte urşi s-au repezit şi s-au cocoţat în spinarea mea. Eu am căzut în brînci, cu şalele rupte, la 6 m, virgulă, 30, ei, pe pămînt, şi de-acolo, la 2 metri mai jos, unde nu suspină şi nu cîrteşte nimeni. Atunci au aruncat peste mine terci gros de piatră din cinci betoniere deodată. Nimic. Şi s-au înfuriat. Să fie împuşcat, a strigat un ofiţer. Mort, o să cadă singur. Şi dacă n-o să cadă, o să-l tîrîm cu cîngile spre munţi, să-l îngropăm. Domnule, staţi, daţi-mi o ultimă şansă: ordonaţi să urce-n plopul din buza rîpelor poliţistul care m-a aruncat în aer c-un pumn şi să mă pocnească de data asta în moalele capului. Oameni cumsecade, mi-au acordat cinci minute, şi cînd ăla m-a izbit a doua oară, m-am trezit între două maşini, care urlau din claxoane. Poliţistul m-a purtat de ceafă pînă la cea mai apropiată secţie şi m-a zvîrlit într-un birou unde nişte inspectori se distrau deşertînd sticle de bere. Uite-l pe Gipsi Rochiţă, doreşte un cal întreg... Nu urcaţi în aer, domnilor, nu se merită! strigă Gipsi şi, întorcînd spatele sălii îşi dădu o lovitură în fund cu piciorul drept şi zbură printre pături în scenă.

— Bravo, Gipsi! strigă Tommy Lup. Bravo!

Injectaţi de strigătul lui, patru gardieni, lîngă uşă, se porniră să tropăie zgomotos. Oswald se gîndi să aplaude, dar picioarele o luară înaintea mîinilor îngroşînd valul de praf de cărămidă. Iar alături, încet — lip, lip — cismele de mătase ale lui Odette, peste care luneca, ochi magic spre stingere, o rază din lanterna lui Alex.

(Fragment din romanul cu acelaşi titlu)

breviar

tin veşnic. Şi de aici începe un abia perceptibil proces de convertire a materiei infernale la spiritul paradisiac, a mişcării oarbe, haotice la un echilibru cosmic şi care, în structura cuvintelor, mai păstrează amintirea hybris-ului iniţial.

În această viziune în care păcatul discursului, al vorbirii este mai greu decît cel adamic, prin aceea că discursul tinde să iasă din efemer şi să echivaleze eternitatea demiurgului, este cu atît mai remarcabilă dispariţia voluptăţii sardonice a autodistrugerii şi încercarea melancolică a poetului de a-şi împăca antinomiile: „Noapte şi zi mă soarbe / steaua scufundată în apele pîngărite. / Doamne, ce amar e sîngele mărilor. // Algele pling de dorul meu / răvăşite de patimă şi spaimă / şi se tînguie peştii osteniţi / în ocolul lacrimilor pămîntului. // Mă aşteaptă acolo-n abis / palatele de mărgean şi coral / şi trece filfiitoare chemarea aceea / pe lîngă umbra mea înmormîntată în gloduri / dar lunecă ochii ca ultima împărtăşanie / Mi-a mai rămas o ţiţînă înfiptă în rugă // Şarpele îmi bea blînd spre apele grele / în curînd voi fi regele, marele rege" (Mă apropii); *sau în această elegie aproape eminesciană în care spiritul încordat îşi leapădă solzii telurici şi rămîne să se contemple pe sine: „Copii lepădaţi la capăt de drum / ling porţile vitrege ale străinilor / şi se încaieră aprig între ei / care de care să sugă laptele de lup. // Flăcări albastre, colindaţi apele mării / pescarii să creadă c-au primit semn de sus; / rupe-se cumpăna-dreaptă a stelelor crude / trăgînd în abisuri soarta noastră avară, / şi cadă păcatul de pe fruntea lui Iov. // scuturaţi-vă frunze dulce să-mbunaţi aerul / ape, curgeţi în matcă mai domol — / şipot magic ce potoleşti hybrisul zeilor / iar voi femei îngropaţi-vă faţa în rugăciune — / plîngînd după ochiul vostru cel neatins de păcate. // Soarbă lumina tot răul ce bîntuie-n oase, / surpe-se pînă în noaptea cea oarbă şi castă / usucă-se ura urzită în sîngele fratelui nenăscut / şi sară din zodia Crimei în cea a Fecioarei / însul ursit la incest şi păcat... // Dar semn divin nu se-nfiripă-n aer, / din ţărm de vis n-adie nici un vaier"* (Absenţă)

Uneori, aglomerarea de cuvinte brutale, şocante determină, prin respingerea forţelor de acelaşi semn, golirea de flux liric şi deci exersarea în gol a unui program care, prin ceea ce nu ni se revelă ca program, ne dezvăluie un poet de pronunţată viziune expresionistă.

NICOLAE PRELIPCEANU

„Antú"

O viziune analitică asupra lumii se poate metamorfoza în fiinţa virtuală a poeziei cînd această analiză nu rămîne doar o metodă, un mijloc de receptare a nuanţelor, ci se constituie în scopul suprem al demersului liric, adică respectiva descompunere a ceea ce este compus se ridică la rangul de legislaţie universală şi astfel putem avea expresia sintetică a unei morţi vitale. Căci poezia nu poate fi decît sinteza în jurul unui principiu generator de iluzii că ne aflăm în mijlocul unei lumi care a ieşit din timp pentru a trăi în eternitate, chiar dacă această aspiraţie către veşnicie şi absolut se realizează aproape totdeauna cu mijloacele concrete ale cotidianului relativ. Deci, în ipoteza că un poet este înclinat să se destăinuie pe sine într-o manieră analitică (şi mulţi dintre poeţii moderni au recurs la aşa zisa demitizare, desacralizare etc. prin analiză), el trebuie să meargă pînă la capăt, acolo unde, pe ruinele vechilor mituri, se nasc fumegînd altele noi, sacre sau diabolice, dar, fără îndoială, mituri ale absolutului.

Nicolae Prelipceanu este un poet demitizant, desacralizant etc. înaintînd pe drumul său arid cu rictusul amar al cotidianului şi tehnica versurilor sale se adecvează acestui cotidian dur, prozaic, uneori suprarealist, fără nostalgia viitorului şi fără regretul trecutului. Toate cuvintele au aceeaşi valoare, nuanţele sînt aproape absente, căci lumina cenuşie a banalului cade la fel peste paginile Antú-ului, o ironie subtextuală uniformizîndu-le cu ostentaţie. Dar ironia discretă care însoţeşte aceste poezii şi pe care o întîlnim adesea ca scut împotriva afectării nu este suficientă pentru a împinge cuvintele pînă la limita unei lumi noi: analiza, pentru a-şi fi sieşi nu numai mijloc, ci şi scop suprem, deci sinteză în alt plan al existenţei spirituale, are nevoie de sarcasm; ironia nu ajunge decît pînă la jumătatea drumului, ea nici nu distruge nimic, nici nu construieşte nimic, ci pune totul la îndoială. Desigur, încă şi această îndoială este un semn de noblеţe spirituală, dar de la Nicolae Prelipceanu, poet de reală vocaţie, aşteptăm foarte mult.

Dan LAURENŢIU

concordia

proză de Fănuş Neagu

„O biblie în fiecare celulă şi deasupra fiecărei biblii un neghiob care nu mai are destul timp să se pocăiască". Cu această frază, zbătîndu-i-se obsesiv într-un colţ al memoriei — facultate total lipsită de apărare şi agresivă tocmai din cauza neputinţei — Odette pleca să *vadă lume*. Tommy Lup, director la închisoarea din peninsulă a condamnaţilor la moarte, bun prieten cu Oswald, soţul lui Odette, oferea, în seara aceea de sfîrşit de aprilie, cu cerul oxidat de ţipetele pescăruşilor, un spectacol de teatru. Invitaţia, compusă din şase rînduri însăilate la repezeală pe spatele unui bilet de liberă intrare în peninsulă, purta o menţiune sumbră : „oaspeţii beneficiază în pauză de bufet gratuit laolaltă cu actorii legaţi în lanţuri". Ideea venea de la Gipsi Rochiţă. Inserînd-o, un hohot ascuţit se spărsese între fălcile lui ososase. Dar rîsul lui Gipsi era singurul lucru pe care Tommy nu putea să-l sufere.

— Te dau dracului de pederast împuţit ! urlase Tommy şi Gipsi tăcuse, laş, Tommy îl înfricoşa, uite, îi spusese Tommy în februarie, dezvelindu-şi fundul, am două vertebre în plus, coadă, cu mine n-ai fi putut să te joci nici acolo, afară. În noaptea cînd au pus la punct spectacolul, gîndit de Gipsi ca un reproş adresat mării de clădirea cu 27 de celule avînd deasupra intrării principale un colac de sîrmă, cu colţi de tablă, iar de Tommy ca un bobîrnac dat lui Oswald, considerat primul dramaturg al ţării. Gipsi a transmis în perete că Tommy Lup are un ochi în fiecare dinte. Umblă cu gura întredeschisă, ca să-i cuprindă pe deţinuţi cu douăzeci de ochi deodată. După un sfert de oră, Tommy Lup a anunţat pe aceeaşi cale că are douăzeci şi şapte de urechi îngropate în ziduri şi că sfătuieşte sincer întreaga lume să nu-l mai deranjeze cînd scrie. Scria o nuvelă, sau mai bine spus un basm ciudat, pentru Odette. Gipsi, cu anunţul lui timpit, îi sugerase o întoarcere a ideii. „Am ascunşi pe fundul ochilor mei o femeie goală cu doi bărbaţi. Unul din bărbaţi vrea s-o gîtuie, dar nu-i permit să atace. Îi ţin pe toţi trei bine şi de frică să nu se încaiere, nu deschid pleoapele prin somn, dorm legat la ochi — femeia eşti dumneata, Odette — şi desfac legătura numai dimineaţa, cînd intru în baie, cînd îmi înfund ochii în apă. Atunci, dacă vor să iasă, se îneacă. Pe femeie aş pescui-o, dar ea preferă să se scalde în albastrul ochilor mei, ea nu va sări în baie niciodată".

Odette, în maşina lui Tommy Lup, avîndu-l în stînga pe Oswald, recent întors dintr-o călătorie în America, şi neştiind nimic de iubirea pe care i-o purta Tommy, omora umbre. Pe-a lui Oswald, pe-a şoferului lui Oswald. Două luni, zi şi noapte, aproape fără întrerupere, făcuse dragoste cu şoferul lui Oswald, tip de atlet, viril şi pătimaş, care se mişca larg, ca un păstor în rîu, prin camerele învăluite într-un întuneric fin, lasciv şi indecent, noapte lungă de orient în care ferestrele sînt nişte meningi verzi. Pas puternic, gură lacomă, şolduri înguste şi o bărbăţie de vier... Omora umbre şi palmele ei, cu alunite ca micşunelele, cu unghiile roase în carne, de unde nevoia furioasă pentru mănuşi îmblănite, pe frig, zăceau inerte într-ale lui Oswald. Iar maşina lui Tommy Lup, lungă şi confortabilă, luneca uşor pe o pînză de nisip. Sute, dacă nu mii de care de nisip, fuseseră răsturnate de-a lungul făgaşului pietros pentru a crea iluzia de înaintare spre plaje luminoase, senzaţie uşor de obţinut, fiindcă peninsula nu depăşea un kilometru în lăţime şi se subţia mereu. Vuietul mării, pronunţat melancolic lîngă oraş, se transformase aici într-o rostogolire surdă, dureroasă pentru simţuri.. Vînt amar de primăvară şi un cer de remuşcări cleioase, toxic, la care îţi venea să te răsteşti, fiindcă sub el plutea gîndul morţii.

— Un chioşc cu flori, anunţă Oswald — şi adaugă diminutivul acela scos parcă dintr-o sticlă de alcool nemarcerat : Odettuţa.

Pleşuv, cu tîmplele rase, cu fruntea de hîrtie cafenie, cu nasul drept dar cărnos, Oswald zîmbea. Dinţi rari, cu vîrfurile înegrite, boabe de porumb vechi, cariate. Odette se aplecă brusc spre stînga, smucită de vorbele lui, cu intenţia de a-i sfîşia zîmbetul, plasă de păianjen în care căzuse, narcotizată, şi o şuviţă din coama neagră, cercul ei de noapte şi de refugiu pe care-l arunca peste ochi cînd nu mai suporta nimic — clipe speriate şi adînci, clipe de fugă, în care sufletul cheamă orbirea şi leşinul — se încurcă în acul de cravată al lui Oswald. (Acul era un bulb de aur, cap de şarpe cu ochii holbaţi, capul puiului de şarpe cînd iese din ou, pus pe două clame de sidef ca nişte elitre, fosile dintr-o rocă translucidă, chihlimbar sau matostat). Pierdu un smoc încîlcit dar şoferul lui Tommy Lup, parcă spre a-i anula crisparea feţei, micşoră viteza şi ea avu timp să vadă pe îndelete o gheretă plantată în pragul asfinţitului. De streaşina de lemn vopsit atîrnau căldări încărcate cu trandafiri, ramuri explodînd în galben şi roşu, rînduite între ghivece cu lauri şi un braţ de garoafe pictate cu sînge, răvăşit pe fereastra deschisă. Era o ceartă a florilor, totul cădea într-o neorînduială discret aranjată şi Odette se gîndi că ea, înapoia geamului luminat de asfinţitul larg, de o pustietate densă, curgînd înlănţuit cu păsări şi cu mihnire în asfinţitul şi mai larg al mării, le apare celor din afară (dar afară nu era decît gîlceava florilor), ca un trandafir aranjat sub un clopot de cristal, mai decolorat dar şi de o frumuseţe infinit mai rafinată. Se retrase încet, şi-şi lipi buzele de-ale lui Oswald, ale ei umede şi proaspete, miez de pîine aburit, ale lui, uscate, dar înviorate puţin de apariţia în cîmpul mării a patru bărci fluture — şi şoferul lui Tommy Lup, despărţit de cei doi printr-un perete, jumătate din metal, jumătate din sticlă, acceleră viteza, şi nisipul se lipi de maşină ca două aripi tremurînde, acoperind cu totul aripile de smalţ ale îngerilor anemiaţi, aplicaţi doi cîte doi, pe cele patru uşi, de un Veronese bizantinizat.

Oswald depărtă capul — sărutul prelungit are sau îţi dă gust de lături, şi mai ţinea să păstreze în colţul ochiului visul celor patru bărci fluturate — dar, excitat, strecură mîna între pulpele soţiei. Către marmura tinereţii. Odette deslipi uşor picioarele, ameţită de seara care se apropia de pe mare ca o nebunie străină, el mişcă precipitat degetele lungi şi reci, la locul lor, pe postavul unei mese de tripou, înăbuşindu-şi greu pornirea răscolitoare de a rupe cu unghiile.

— Ce ţin eu în palmă ? întrebă Oswald, înecînd bărcile lîngă genunchii femeii.

Odette închise ochii. „Frumoasele lui întrebări stupide !"

— Un porumbel îndopat, repetă Oswald fraza mălăiaţă a cincisute de nopţi prin care lunecaseră împreună.

„Atîrnat de inelul somnului hipnotic", rîse imediat Oswald în sinea lui. Şi simţi cum i se scurge puterea, somn larvar îi împovără oasele. „Mă urăşte", ţipă gelozia lui, acidulată brutal de cuvintele lui Odette. Căci Odette zise :

— Dacă-mi aduc bine aminte, cred că ieri te-am înşelat. Nu trebuia să te joci cu focul, Oswald. M-ai adus lîngă mare şi-am devenit pirat.

— Semeni îndoiala ! Vrei să-ţi asiguri funeraliile naţionale ?

— Ţine-mă bine-n frîu, Oswald, răspunse Odette. Marea îmi insuflă în permanenţă gînduri de răzvrătire.

— Ştiu, zise Oswald, am observat.

„Străin prin noapte", începu Odette să murmure numai pentru ea melodia aceea în care un suflet se despleteşte şi plînge, şi Oswald se văzu aruncat pe terasa cu magnolii din partea de miazăzi a oraşului pe care o închiriaseră, două luni, vara trecută. Sta sub un clopot de cristal, mai decolorat dar şi de o frumuseţe infinit mai rafinată. Se retrase încet, şi-şi lipi buzele de-ale lui Oswald, ale ei umede şi proaspete, miez de pîine aburit, ale lui, uscate, dar înviorate puţin de apariţia în cîmpul mării a patru bărci fluture — şi şoferul lui Tommy Lup, despărţit de cei doi printr-un perete, jumătate din metal, jumătate din sticlă, acceleră viteza, şi nisipul se lipi de maşină ca două aripi tremurînde, acoperind cu totul aripile de smalţ ale îngerilor anemiaţi, aplicaţi doi cîte doi, pe cele patru uşi, de un Veronese bizantinizat.

Oswald depărtă capul — sărutul prelungit are sau îţi dă gust de lături, şi mai ţinea să păstreze în colţul ochiului visul celor patru bărci fluturate — dar, excitat, strecură mîna între pulpele soţiei. Către marmura tinereţii. Odette deslipi uşor picioarele, ameţită de seara care se apropia de pe mare ca o nebunie străină, el mişcă precipitat degetele lungi şi reci, la locul lor, pe postavul unei mese de tripou, înăbuşindu-şi greu pornirea răscolitoare de a rupe cu unghiile.

— Ce ţin eu în palmă ? întrebă Oswald, înecînd bărcile lîngă genunchii femeii.

Odette închise ochii. „Frumoasele lui întrebări stupide !"

— Un porumbel îndopat, repetă Oswald fraza mălăiaţă a cincisute de nopţi prin care lunecaseră împreună.

„Atîrnat de inelul somnului hipnotic", rîse imediat Oswald în sinea lui. Şi simţi cum i se scurge puterea, somn larvar îi împovără oasele. „Mă urăşte", ţipă gelozia lui, acidulată brutal de cuvintele lui Odette. Căci Odette zise :

— Dacă-mi aduc bine aminte, cred că ieri te-am înşelat. Nu trebuia să te joci cu focul, Oswald. M-ai adus lîngă mare şi-am devenit pirat.

— Semeni îndoiala ! Vrei să-ţi asiguri funeraliile naţionale ?

— Ţine-mă bine-n frîu, Oswald, răspunse Odette. Marea îmi insuflă în permanenţă gînduri de răzvrătire.

— Ştiu, zise Oswald, am observat.

„Străin prin noapte", începu Odette să murmure numai pentru ea melodia aceea în care un suflet se despleteşte şi plînge, şi Oswald se văzu aruncat pe terasa cu magnolii din partea de miazăzi a oraşului pe care o închiriaseră, două luni, vara trecută. Sta sub un perete împodobit cu farfurii pictate cu albastru, un altar de faianţă ridicat în drumul furnicilor (ce fluiera la geamurile maşinii ? — nisipul sau colonii de furnici ?), dincolo de gardul de iasomie, un tip burtos îşi spăla cu o soluţie de salpetru barba pătată de sosuri şi de vin roşu şi Odette răsărea din mare, capul, umerii şi părul negru, alături de geamandura care rigiia clătinată pe undele vagi şi fluide, pe urmă bustul bronzat, aplecat ostentativ pe spate şi pe urmă picioarele lungi (între care mîna lui acum murise sau numai agoniza) în trap cadenţat, ridicînd paraşute de stropi însoriţi peste genunchiul drept, atins în copilărie pînă la os de un ghimpe, grăbit să întîlnească mai repede odihna, peste genunchiul stîng, în care cartuşele de oxigen ardeau întregi, silindu-se să se păstreze în armonie nealterată cu dreptul, apoi gleznele în relaxare sportivă. În prundul saturat de sare şi scoici fărîmate, Odette îşi aplecă trunchiul spre pămînt — şi muşchii toţi îi fugiră spre coapsa aplecată — adună părul funie şi-l stoarse în palme. Frîntă în jumătate de arc, părea că ascultă glasul din dedesubt al apelor trecut în ea. Deodată un clopot de lemn, cu limbă de lemn, explodă dogit în aerul periat leneş de ierburi mărunte şi foşnitoare. Odette strigă ceva neînţeles, se răsuci — salt ca de pe trambulină — şi se scufundă în mare. Tipul burtos, cu barba groasă cît o buturugă, se repezi, gol, şi pătrunse în patru labe în apă. Cur, burtă şi barbă privea în mare prin gaura cheii. Şezu aşa cîteva clipe lungi, apoi se ridică, rizînd, şi se grămădi pe o cărare mărginită de butuci de vie. Rîsu-i clocotea în gîtlej şi barba-i fumega. Rîde pentru că *a văzut*, înţelese Oswald. Şi se cutremură. *„El a văzut totul"*. Şi în mirosul de busuioc încălzit care se revărsa peste altarul de faianţă, Oswald numi acel tot : regret, fugă şi trădare.

— Domnule !... Doamnă ! izbucni strigătul şoferului în grătarul de sub tălpile lor — şi maşina se azvîrli brusc din şosea spre un promontoriu îngust.

Smuncitura îl aruncă pe Oswald cu fruntea în bara de nichel, lanţul de argint care încheia pelerina roşie a femeii sări din copci.

— Marea, ne duce în mare, clănţăni îngrozită, Odette, iar Oswald bătu cu pumnii în geam.

— Ce-i asta ?! răcni el. Ai înnebunit ?

— Atac armat, domnule. Priviţi. Evadare organizată.

Oswald, în genunchi cu haina de antilopă răsucită sul pe şolduri, se tîrî la fereastră. Închisoarea condamnaţilor la moarte, clădire cu meterezele rupte şi douăsprezece hornuri în ruină, avînd înfăţişarea vicleană şi înşelătoare a unui depozit prădat şi părăsit, se înălţa mucegăită, într-un lighean de piatră, înconjurată cu valuri de sîrmă ghimpată, la distanţă de două sute de metri, chiar în buza mării. Şoseaua făcea acolo două bucle, ocolind un clonţ de stîncă văruit. Un jeep de război, adăpostit în unghiul umed al stîncii, se scutura sub rafalele unei mitraliere mînuite de doi inşi cu spinările dezgolite. Bucăţi de tencuială, ca nişte coji de cartofi, zburau de pe brîul de deasupra porţilor masive de fier, iar gloanţele trase dinăuntru, rar, metodic, ca la un concurs de tir, se spărgeau în blocul stîncos, ricoşînd în nuielele tufelor de alun. Înspăimîntată, fără grai, Odette îşi ascunse faţa în capişonul pelerinei, iar Oswald îi strigă şoferului lui Tommy Lup să întoarcă.

— Nu vă speriaţi, răspunse şoferul, liniştit, cu braţele în cruce deasupra volanului, nu ne pot atinge, maşina e blindată.

— Odette, se aplecă Oswald asupra soţiei, încercînd să-i ridice capişonul, Odettuţa, sîntem feriţi. Hai, descoperă ochii şi priveşte, nu poţi vedea aşa ceva în fiecare zi.

— Nu ! izbucni înăbuşit Odette. Nu vreau. Şi se înfundă cu capul în pernele moi, plîngînd şi zbătîndu-se. „Spasme isterice", constată Oswald, rece, şi, se repezi la geam, îmbătat dintr-odată de bărbăţie şi vigoare — acea pornire grotescă, pur masculină, care răscoleşte viscerele, sălbatic, cînd se varsă sînge, un eroism ridicol, intolerant, porcesc.

Arma automată, care bătuse fără întrerupere, tăcu.

— Atenţie, spuse şoferul, îşi strînge bagajele.

— Cine-i acoperă ? întrebă Oswald.

— Poftim ? făcu şoferul.

— Aa ! exclamă Oswald, pocnind cu pumnul închis în palma stîngă, şi hîrtia cafenie a obrajilor i se adună în boţuri, au şters-o pe dincolo...

Pe dincolo, însemna prin spatele închisorii. Jeepul ţîşnise de sub stînca văruită, vîrsînd o dîră lungă de fum şi pierise, împroşcînd o ultimă rafală, după colţ. Cei dinăuntru, grupaţi cu toţii numai în partea din faţă a clădirii, unde se produsese atacul, nu lăsaseră nici un om pe flancuri — idioţii ! murmură Oswald — căci jeepul apăru pe plaja pustie, făcută parcă numai din fărîmituri de oase, departe, spre Nord, şi doar un foc tras întîmplător îi stingheri goana spre trupul continentului.

— Tommy al vostru e un capsoman, băiete, strigă Oswald la şofer. I-a scăpat din mînă prosteşte.

Şoferul, ocupat să readucă maşina în şosea, ezită să răspundă.

— Nu eşti de acord cu mine ? insistă Oswald.

— Dumneavoastră vă puteţi permite, domnule.

— Da, sigur, aprobă Oswald.

Şi reveni la Odette :

— Ajunge, draga mea. S-a terminat. Şterge-ţi ochii, uite, se deschide poarta.

În curtea interioară a închisorii, cu pavaj ciolănos, patru poliţişti, cu armele pentru onor. Bluze de doc transpirate, centuri lucioase, căşti căptuşite cu plută. În faţa celor patru, încremeniţi, Tommy Lup, în costum negru, cu cravata aşezată strîmb şi o carabină sub braţ, cu ţeava în jos. Făcu doi paşi şi deschise uşa pentru Odette, iar cînd se aplecă numai din grumaz, Odette îi văzu creştetul chel şi două bidinele de păr tocit deasupra urechilor.

— Imi pare rău, v-aş fi ieşit în întîmpinare mai demult, dar am avut o mică încăierare.

Oswald, tîrşind picioarele amorţite, se repezi în el :

— Cum, cum ai putut să laşi descoperită singura lor cale de retragere ? !

— Vrei să ştii a ce miroase, Odette ? — o-ntrebă Tommy pe Odette, care, înălţînd gîtul subţire, adulmeca cu nările tremurătoare aerul răcoros dintre pereţii leproşi, fără ferestre. Îţi spun eu : parfum de migdale.

— Sau porţia de scorţişoară care-ţi ţine loc de creier.

Tommy Lup zîmbi, privind cismele de mătase încălţate de Odette. „Cel ce va pătrunde sub pelerina ei matlasată..."

— Poftiţi după mine, îi invită Tommy şi întinse carabina şoferului.

În holul strîmt, luminat de-un bec sub abajur de tinichea, Tommy Lup le servi ţigări şi, pentru că el nu fuma, apucă manetele biliardului mecanic, instalat între două bănci de lemn lucrate grosolan.

— Trebuie să dărîm cele două bile, Oswald. Trei bile-n joc, se cheamă ploaie, habar n-ai de povestea asta — şi se aplecă atît de mult peste aparat încît fruntea congestionată părea că se luptă, disperată, să întîlnească pălăria texană a cavalerului din tabloul de afişarea punctajului, dominat de unde subţiri de lumină roşie şi galbenă. Dedesubt clănţănea dispozitivul de calculat. Un lanţ, rotindu-se pe o roată cu multe pinioane rupte... Lovitură-n plin, Oswald, urmăreşte-i traiectoria...

Bila de plumb, aruncată cu vîrful aripei de sidef, urcă între ciupercile de la mijlocul biliardului, se zbătu între ele prelung făcînd să latre calculatorul... întîlnire cu ciuperca albă din margine... şi ploaie. Odette bătu mărunt din palme. Benzile zvîcniră toate, ghem de nervi răscoliţi, repercutînd loviturile. Tommy Lup, încordat, lupta să acumuleze puncte. Cifrele rulau peste capul texanului, vîrtej de fulgi, şi cînd înscriseră suma de 3000, se auzi un pocnet de membrană spartă şi Tommy urlă, giftit :

— I-am spart burta. Ah, fir-ar al naibii. Oswald, omule, n-a fost nimic adevărat. O înscenare. Mai precis, primele replici. Ţi-ai închipuit că o bandă poate intra aici să atace ! Pe unde să intre, Oswald ? Şi pe unde să iasă ? ! Piesa mea, Oswald, a început. Şi sînt fericit...

— Ei, nu, pe cuvîntul meu ! — zise Oswald şi împinse înainte, dispreţuitor, buza de jos.

— Tommy, începu Odette, jenată...

El o întrerupse...

— Odette, dacă te-ai supărat, dacă declari că totul a fost o glumă proastă, pun să fie scuturaţi în seara asta toţi prunii din peninsulă.

— Ai fi în stare ? întrebă ea, cucerită.

— Domnule director... chemă o voce îndatoritoare, şi toţi trei se întoarseră spre uşa masivă din fundul încăperii.

Un tînăr înalt, cu profil acvilin, de meridional, sta la un pas în dreapta pragului. Trupul lui, uşor îndoit în faţă, într-o atitudine respectuoasă sub care bănuiai spaima, dar şi reprosul, şi stînga înmănuşată, dusă în dreptul inimii, îi chema în sala de spectacol. Tînărul purta, parcă fără voia lui, prins de cot, un pumnal în teacă. Vîrful isprăvit în ciorchine de sticlă îl făcu pe Oswald să întindă mîna şi să pipăie.

— Ce vrea să demonstreze individul ? îl întrebă pe Tommy.

— Cine, Alex ? făcu directorul. Nimic, nu-i aşa, Alex ? — şi-i lăţi nasul cu arătătorul.

Trecînd pe lîngă Alex, Odette descoperi surprinsă, că Alex împrăştia acelaşi ciudat parfum de migdale pe care-l simţise încă din curte.

— Tommy, şopti ea, posezi un alambic clandestin ?

Alex deschise uşa şi,luminînd din spate cu lanterna, îi conduse la primul rînd de scaune. Sala era cufundată în întuneric, nu-i puteai distinge contururile. Cînd îi văzu aşezaţi, Alex se dădu doi paşi îndărăt, spre scena cu cortină confecţionată din pături, şi spuse :

— Doamnă şi domnilor, spectacolul îl vom interpreta cu toţii. Sus, pe scenă, actorii, jos, complexul de judecată şi juriul care va trebui să rostească verdictul. Piesa nu e scrisă. Toţi actorii sînt condamnaţi la moarte. Execuţia a fost ordonată. În două reprize. Condamnaţii vor trebui să ne dovedească, pe durata a trei acte, cine trebuie să intre primul eşalon şi cine mai cîştigă opt zile de viaţă.

— Dumnezeule ! îi scăpă lui Odette. Oswald ! Tommy ! — chemă ea, năucită, şi dădu să se scoale.

Tommy Lup, înhăţînd-o de mînă, o forţă să rămînă.

— Stai liniştită, Odette. Oricum, ei trebuie să moară. Oswald, tu ai înţeles asta, sper.

— Da, răspunse Oswald, scurt.

— În regulă, spuse Tommy, mulţumit. De altfel vei înţelege şi dumneata, Odette.

— Vreau să plec, scînci ea, fără convingere.

— Întîi să-l asculţi pe Gipsi Rochiţă. Se produce exclusiv pentru voi. Invitaţii ceilalţi — şase inşi — vor sosi la 8,30. Atunci dacă vei mai dori să pleci, maşina va fi la dispoziţia dumitale. Gipsi ! strigă. Cuţu ! — cuţu, potaie. Tipul cel mai strașnic cînd e vorba să imite un cîine. Gipsi, vrei să fii croit ? Ah, atingeţi-l, puşlamaua !

În secunda imediat următoare, dintre culise se înălţă un chelălăit ascuţit— cîine ciomăgit care sare pe pereţi.

(continuare în pag. 7)

TONITZA — CLOVN

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 15 (363)
Sîmbătă,
12 aprilie 1969
8 pagini — 1 leu

Dezbateri și climat literar

In preajma Adunării generale a scriitorilor și după acest eveniment important al vieții literare, în paginile revistei noastre, ca și în alte publicații, au fost inițiate o serie de discuții privind atît momentul literar actual — cărțile și problemele care-l reprezintă — cît și valorile clasice — preocuparea noastră fiind constantă în sprijinirea efortului general de consolidare a legăturilor de continuitate cu bogatele tradiții spirituale și de promovare a unui climat literar cît mai propriu creației și schimburilor de opinii.

Am exclus cu bunăștiință spiritul minor și pătimaș care n-ar fi dus, în cel mai bun caz, decît la incidente temperamentale regretabile, la false conflicte și la false probleme, și am invitat întotdeauna la polemica argumentelor și la respectarea unei ținute scriitoricești în exprimarea diversității punctelor de vedere.

Anul literar 1968 — mai ales după cîștigurile consemnate cu atîta hotărîre de rezultatele Adunării generale a scriitorilor, în spiritul acelei unități scriitoricești care a atins azi un moment remarcabil — a oferit cele mai bune prilejuri pentru inițierea unor astfel de discuții și pentru desfășurarea lor, și a fost evident că orice încercare de a abate pe un teren obscur o problemă sau alta de viață și creație literară, de a falsifica sensuri și de a întoarce timpul literar la tratamentul violenței și al suspiciunii, nu mai poate avea audiență și nu va mai putea angaja și irosi talentele.

Acest spirit nou s-a putut observa în reviste, în cele mai bune discuții pe care ele le-au purtat, în lucrările literare mai deosebite pe care le-au promovat, în felul în care au fost înțelese o seamă de perspective necesare de dezvoltare, cum ar fi reorganizarea editurilor, îmbunătățirea pe mai departe a publicațiilor, întărirea exigențelor în emulația literară etc.

Cu acestea, credem, am și notat multele lucruri pe care revistele, viața literară în general, le mai au de făcut.

Ca revistă a scriitorilor tineri, Luceafărul, care îi are în vedere pe autorii în plină formare, și-a înțeles și-și înțelege dificultatea lucrului său, decurgînd tocmai din acest spirit nou și de aceea a apelat la seriozitate, la ținuta intelectuală a scriitorilor, la respectul muncii celorlalte reviste și la stima față de numele de scriitor.

In mod clar, intrăm într-un timp literar matur al exigențelor de valoare și vom continua să arătăm un deosebit interes acelor discuții care sprijină astfel de exigențe. Avem în numărul de față o discuție despre poezie la care, sperăm, scriitorii, criticii literari își vor aduce contribuția și în numerele viitoare. Așezăm discuția sub semnul necesității unui spirit critic ascuțit în abordarea fenomenului literar actual, proza, critica literară fiind și ele unele din obiective. Și de aceea, problemele de estetică marxistă vrem să fie în centrul dezbaterilor de perspectivă pe care le pregătim.

O strînsă legătură între aceste discuții și între exigențele sporite privind selectarea și publicarea lucrărilor literare ale scriitorilor tineri va sta în mod clar în atenția noastră și, sperăm și în atenția tinerilor noștri colaboratori.

LUCEAFĂRUL

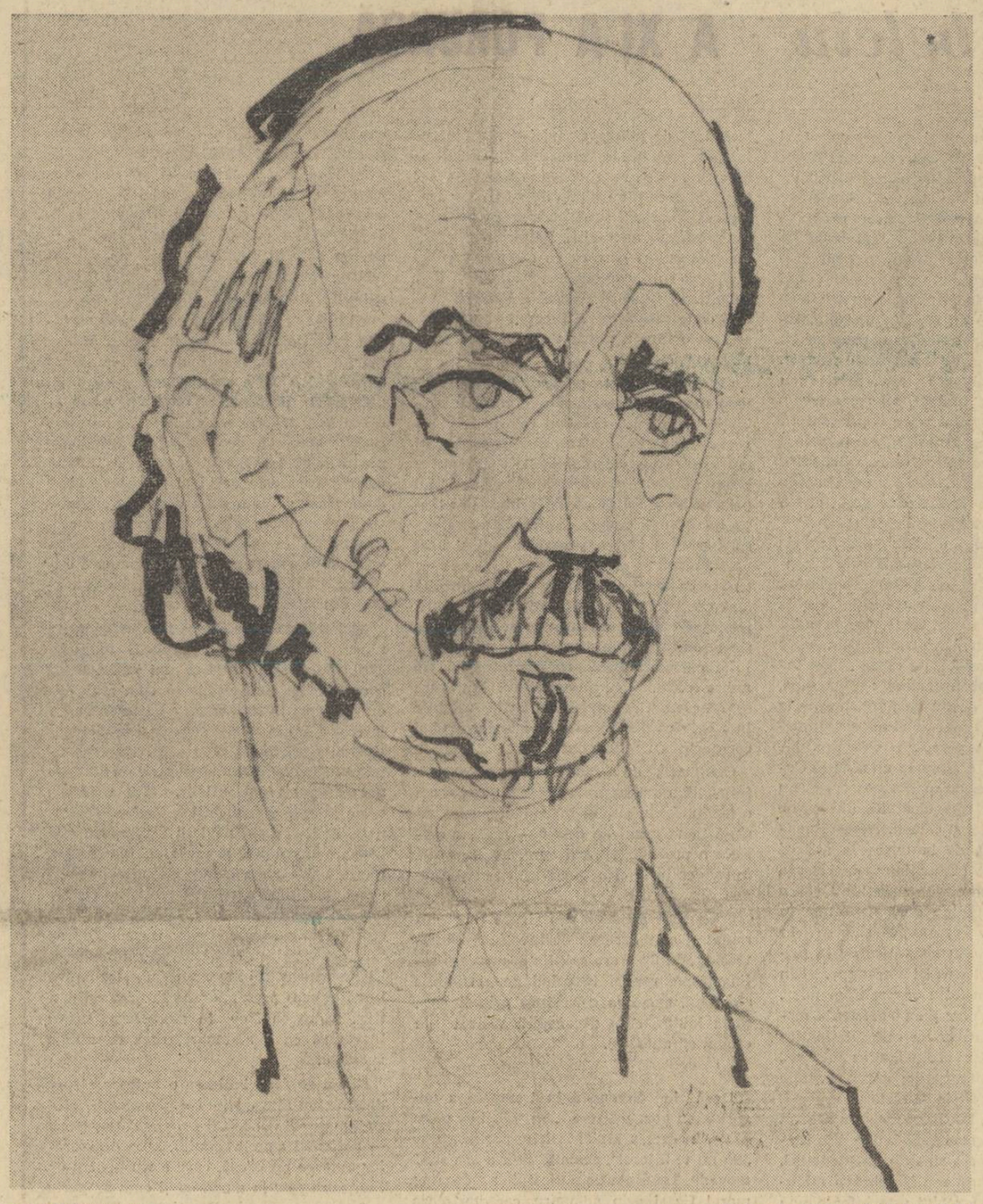

D. BOLINTINEANU — Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

INEDIT

Ceahlăul

Aflînd și ei o dată de om și de poet
Se-nghesuie cu dalta să-i facă un portret.
Vedeți-vă de treabă, nu-i dreptul nimănuia,
Că i-a cioplit Ceahlăul portretul și statuia.

Tudor ARGHEZI

Iunie 1964

ÎN ACEST NUMĂR

Colocviu critic : „E ușor a scrie versuri...“

Participă — Nicolae Manolescu,

Ion Alexandru, Gheorghe Pituț, Marin Sorescu

Gib Mihăescu de Nicolae Balotă

Însemnări de atelier

Pauvre Boileau! Pauvre Racine!

Am convingerea (am spus-o și cu alte prilejuri) că momentele de autentică inspirație, momentele unice de maximă tensionare a spiritului sînt relativ rare. Care om ar putea rezista psihic și fizic stării de inspirație perpetuă. Poezia presupune pierdere de substanță vitală și lasă în urmă o stare de epuizare, greu de învins. Este prețul enorm, total al artei și este singurul preț al artei.

Un adevăr bătrîn și banal el însuși poate, discutabil, a căpătat de la Lautréamont încoace, un aspect izbitor, chiar extravagant dacă e citit fără o superioară înțelegere. Este vorba de faimosul citat al **ticurilor :** „La poésie doit être faite par tous. Non pas un. Pauvre Hugo ! Pauvre Racine ! Pauvre Coppée ! Pauvre Corneille ! Pauvre Boileau ! Pauvre Scarron ! Tics, tics et tics !“

Să nu ne înșelăm. O demistificare atît de îndrăzneață nu poate fi izvorul altei mistificări.

Pentru poet, în genere, și pentru teribilul autor al **Cîntecelor lui Maldoror** cu atît mai mult, poezia este modul de a fi permanent înainte, de a **se preceda,** de a **se anunța sieși.** Verbul poetic este delegația augustă a spiritului, solul pe care existența îl trimite înainte spre a anunța prin strigăte sosirea sa.

Este **exigență infinită** forța acestora care se deschide pe sine, croindu-și drum spre țărmii unei lumini egale, aceeași în toate punctele ei, în care poetul se reconciliază cu el însuși. În termeni mai puțin șocanți, dar lipsiți de strălucire, afirmația lui Lautréamont ar fi sunat astfel : spiritului uman îi este profund proprie poezia. Numai o gîndire pedestră ar putea vedea aici negarea faptului că poezia este, totuși, un act de **excepție.**

Pentru Lautréamont poetul nu mai este subiect în transă, el domină nebunia sa, devine stăpînul ei absolut. Înfumurării lipsite de luciditate conținută în noțiunile goale și irevelante de **talent** sau de **geniu** poetul îi opune orgoliul înalt al **conștiinței poeziei.**

Propoziția „La poésie doit être faite par tous“ reprezintă o limită, un prag-zero care consemnează sfîrșitul unei prejudecăți. Poezia ia act de sine. Se recunoaște. Își află definitiv chipul. Poezia este aceeași pentru toți. Accesul spre ea este deschis tuturor.

Dar asta nu înseamnă că oricine posedă aspirația nelimitată de a o cuceri. Celui care dorește să devină stăpînul nașterii sale, această naștere nu îi apare decît ca un eveniment infinit al cărui moment extrem ultim este singurul punct, ideal și real în care, încetînd de a mai fi el, devine, dincolo de orice limite, el însuși, cîștigîndu-și drept la eternitate.

Adevărata existență în planul valorilor spiritului uman începe numai după ce acest preț-limită a fost achitat. Orice artist vrednic de acest nume este conștient că altitudinea artei începe de-abia aici, după ce acest prag ultim al activității spiritului a fost învins. De foarte puține ori, în raport cu numărul tentativelor, acest prag a putut fi învins.

Așadar, poezia nu poate fi scrisă de toți.

CEZAR BALTAG

CRONICA LITERARĂ

sânziana pop SERENADĂ LA TROMPETĂ
maia belciu A XI-A PORUNCĂ

Literatura feminină, oricît ar încerca susținătoarele ei să-i schimbe caracterul, rămîne ceea ce este. Efortul „masculinizării", al adoptării atitudinilor și subiectelor dure nu duce la părăsirea caracterelor acestei literaturi. Ea poate duce însă la o conștiință estetică mai pronunțată, la reprimarea programatică a lirismului. Vom ști însă aproape întotdeauna cînd o pagină este scrisă de un prozator sau de o prozatoare. G. Ibrăileanu, care nu poate fi bănuit de misoginie, dezvolta pe urmele altora, observația că proza este o specie în care excelează mai ales bărbații. Asta nu exclude de la proză pe nici un autor, cu condiția însă să-l judecăm în hotarele și intențiile sale. Aplicînd prozei feminine durele măsuri pe care le aplicăm unui roman de Marin Preda sau Fănuș Neagu, cădem în primejdia de a ajunge la concluzii false.

Serenadă la trompetă este o carte care nu poate fi expediată pentru simplul motiv că produce greutăți de clasificare. Ușor clasabile sînt produsele mediocre și din această imposibilitate de a așeza cu certitudine cartea într-o clasă sau alta, putem obține primul indiciu de valoare. Deși motivele și substanța actualei cărți le-am putut cunoaște încă din schițele de debut, **Nu te lăsa niciodată, Unde este tatăl nostru ? Guașă,** rezultatul nu era previzibil. Materia și mijloacele din volumul de debut sînt desfășurate într-o narațiune amplă căreia autoarea a avut prudența să nu-i zică roman, dezlănțuind critica pe o pistă agresivă.

Serenadă la trompetă este o carte care vorbește despre nostalgia libertății totale. O fată, cu vocația dezinvolturii și a iubirii de semeni, își trăiește constrîngerea, ca și năzuința de a ieși din prizonierat, la un mod exorbitant. Optica această, exorbitantă în cel mai originar înțeles al cuvîntului, este trăsătura cea mai apăsată a cărții. **Serenadă la trompetă** urmărește pas cu pas fluxul afectiv și consecințele lui asupra imaginației, ceea ce dă cărții o coerență în afara rețetelor.

Sufletește eroina n-a depășit un mod elementar și fundamental de a vedea lumea. Oamenii sînt împărțiți drastic în buni și răi, după numărul de injustiții comise personajului povestitor. Comandorul și Alina se poartă ca niște zgripțori, C.M.D.-ina este mică, rea și proastă, Mezanfan lașă și servilă, eroina, Erji și Manana, niște împilate. Comandorul și Alina urmăresc cu răutate pe fată care, în castelul de piatră, are sentimentul unei lumi nedrepte și absurde. Singura soluție este plecarea, lucru pe care îl și face, avînd de trăit după aceea cîteva neplăceri, dar și satisfacția de a întîlni ființe adevărate.

Prima parte — cu un titlu care vrea să încheie un pact complice cu cititorul **Tu ai iubit, el a iubit** — este excelent construită, calitate rară în proza feminină. Era de demonstrat cititorului că lumea cetății de piatră este rea și absurdă, și că singura soluție este fuga. Se începe ex abrupto, fără introduceri și pe eroină și Comandor îi cunoaștem din mers. Apoi, treptat, pe ceilalți, fiecare intrare în scenă prilejuind și un portret definitiv. Există un crescendo al acțiunii, o gradație a prezentării distribuției, o alternanță a personajelor negative cu cele pozitive care menține mereu interesul.

Ceea ce se realizează însă, mai ales aici, este personalitatea unui univers văzut și creat de o unică privire care are harul de a intui esența personajelor și lucrurilor și de a le plasa într-un context firesc, chiar dacă această situare contrazice aparența imediată. Niciodată nu știm cînd ne aflăm pe terenul solid al realității și cînd dincolo. Arta autoarei este de a mima atît de bine mijloacele și ticurile prozei realiste, aservindu-le de fapt fabulosului, încît nu știm niciodată cînd ni se propune cu certitudine reveria sau starea de trezie. **Serenadă la trompetă** este, privit cu atenție, un basm modern, cu etica franc-sportivă a westernului și cu o pronunțată notă feerică. Mica oropsită e frumoasa Cenușăreasă care se va elibera singură din cetatea de piatră. Aici în cetate acționează din plin forțe malefice deși cîțiva mărunți aliați există.

Impresia de solid realism este magia acestei narații căci pe această cale autoarea ne obligă să-i acceptăm convenția. Tot ceea ce ni se relatează este proiecția, cu parti pris, a unei fetițe, dar cu mare grijă pentru autentic. Din cînd în cînd autoarea ne atrage atenția că ne aflăm într-un domeniu absurd, ireal : Cemedina, după ce a vorbit destul de mult, începe la un moment dat să măcăie și adoarme imediat ca un vrăjit personaj de basm. Ea trece rapid de la o stare la alta, ca și Comandorul sau Mezanfan despre care nu știm precis dacă este alcătuită din carne și oase sau din clei și carton. Această pendulare persuasivă de la uman la animal sau de la animat la inanimat, deplasează în permanență hotarele narațiunii și nu vom ști cu certitudine dacă ne aflăm în real sau fabulos. Personajele sînt ca în basme antipatice sau simpatice de la prima vedere și tot ca aici stereotipe. Din două întîlniri știm totul despre Comandor. Alina, C.M.D.-ina cere și ea o existență monotonă fără inițiative. La cele antipatice vom întîlni impulsul eroinei, alias autoarei, spre caricatură, situarea lor ambiguă. Cele simpatice vor beneficia de tratarea realistă. Conștient sau nu, Sânziana Pop s-a stabilit prin **Serenadă la trompetă** într-o arie literară ale cărei repere sînt fie **La Medeleni,** fie **Cărarea pierdută** sau **Dumbrava minunată,** cărți în care realul este întotdeauna expropriat de o bizară și fascinantă lume a clar obscurului. În bună măsură **Serenada** e o replică modernă a **Dumbrăvii minunate.** Povestea repetă, cu alte mijloace și pe alte coordonate, mișcarea sufletească din **Dumbrava minunată ;** fetița oropsită, Lizuca fuge de acasă către livada bunicilor, înapoi în natură, ca Pinela spre munții natali. Spre deosebire de **Dumbrava minunată, Serenadă la trompetă** are însă un final deschis : Pinela nu mai are vîrsta Lizucăi și pe deasupra este produsul altui timp : prima acuzație este de a fi fost prinsă fumînd. Dacă putem trece cu vederea că prin acest personaj capriciul e ridicat la rangul de etică, vom recunoaște în **Serenadă la trompetă** un dulce-amar basm feeric al generației-beat, din plin influențat de aerul ozonat al western-ului.

Partea doua **Vivere pericolasomente** are păcatul de a nu exploata acest stereotipic formulei epice. Aici, eroina ,odată fugită, va demonstra ce înțelege prin libertate și dragoste, iar autoarea îi va procura tot felul de situații față de care să se delimiteze. Economia straniului basm este stricată. Capitolele XVII, XVIII, XIX și XX unde se lasă dusă de plăcerea șarjei și a grotescului, sînt aproape în întregime inutile. Eroina este pusă să reacționeze în fața unor întîmplări care n-au nimic de-a face cu firul central de dragul sublinierii ororii pe care i-o produce anomalia. Reintrăm în atmosferă atunci cînd ea va începe să se întîlnească cu „oameni buni" : Uli, Șef și ceilalți. În final se regăsește tonul și ambigua atmosferă de la început și unitatea se reface fără a putea să uităm digresiunile.

Cît despre drama provocată de un univers meschin, aceasta e mai mult o pretenție teoretică. Universul este prea puțin real ca să ne producă repulsie și oroare. El are stereotipia basmului și ca în orice basm sănătatea și optimismul personajului principal ne obligă să ne îndreptăm atenția către final, pentru că știm că nu adversarii lui sînt partea perenă în cadrul unei narațiuni cu un astfel de tipar. În fond ceea ce vrea această eroină este să fie insolită fără consecințe, deziderat tipic literaturii feminine care, subliniat gros în **Vivere pericolosamente,** împuținează misterul rebelului personaj. Pledoaria unei fete de 15 ani se confundă cu a unei femei și mixtura se observă. Capitolele amintite, valabile în sine, sînt discordante în interiorul unei compoziții cu roluri fixe.

Obstinația de a face demonstrație profesională, de a sublinia aptitudinea pentru o manieră sau alta — lucru făcut cu prisosință în volumul de debut — arată o ambiție a profesionalizării care, necenzurată, introduce în interiorul povestirii corpi alogeni structurii ei.

O cenzură artistică mai sigură, ar fi eliminat și alte excese : dezinvoltura bărbătească, „dură" a eroinei, tic în maniera salingeriană, replici insistînd pe stridența efectului, excesiva caricatură prin limbaj, șarja inutilă care deconspiră violent pe eroină (și autoare).

Dacă în **Serenadă la trompetă** a unsprezecea poruncă era „Să pleci cu orice preț", în cartea Maiei Belciu, porunca este „Să nu te întorci", cealaltă față a aceleiași monede. Tendința de a alcătui alt decalog moral fie și prin adăugire, caracterizează ambele cărți și este una din permanențele literaturii feminine încercarea de a substitui unei etici care pare inertă, alta mai în ordinea naturalului. Mirela din **A XI-a poruncă** a consumat momentul rebeliunilor, a aplicat, deja deviza. „Să pleci cu orice preț" și reprezintă acum reversul medaliei. Cartea este o retrospectivă și o justificare : istoria unei femei singure care nu se mai poate întoarce și nu mai trebuie să se întoarcă. Dovezile se fac prin reactualizarea scenelor cu ajutorul cărora se indică cititorului acele motive pentru care e bine să nu te mai întorci. Mirela este o femeie orgolioasă, dar mai puțin mîndră de independența în care este constrînsă să stăruie.

Un aer voit de „totul este deja cunoscut" plutește peste paginile acestei cărți, laolaltă cu nevoia de a evada în inedit, somptuos sau senzațional. Mirelei i se pare, așteptînd pe peron, că poate reduce tot ceea ce vede la cîteva scheme și rețete sufletești deja cunoscute. Motiv de superioritate și de blazare, dar și dovadă de superficialitate. Sub impresia faptului de repetiție ea reduce toate atitudinile la reacția sentimentală și orice mișcare poate fi clasată rapid, după o rețetă veche. Există însă pentru sufletul și spiritul omenesc și altfel de „chei". Aici în această carte, atît de deosebită de **Blana de focă,** autoarea și-a propus să folosească doar pe cea de mai sus. Ceea ce îi dă o prea mare siguranță și o superioritate din care derivă și minusurile noii sale cărți.

Cunoaștem mai ales actori și avatarurile profesiei de actor, turnee și întîmplări din turneu, relații amoroase sau semi amoroase. **A XI-a poruncă** este, de fapt, un jurnal deghizat al unui membru al corporației actorilor. Pentru a-i da un alt aspect, autoarea procedează la fracționarea și înserarea acestor amintiri într-un pretext care este acela al așteptării între două trenuri. Vom avea o serie de observații pe peronul gării, intersectată cu amintiri declanșate de persoanele întîlnite, examen de compoziție dificil, pe care autoarea, după experiența similară din cartea precedentă, nu-l ratează.

Blana de focă ne obligă la o exigență în plus față de **A XI-a poruncă,** exigență care, altfel, s-ar justifica mai puțin. După o compoziție supravegheată cum era cea dintîi, avem în față acum o carte cu multe lejerități, nu în această compoziție alternativă, bine stăpînită, ci în calitatea substanței ce ni se oferă. Autoarea scrie un alt **Carnet al unui vechi sufleur,** fără a acorda egală atenție valorii întîmplărilor consemnate. Apologul făcut vieții actoricești, este luat în ansamblu, generos și, bineînțeles, meritat, dar unele pagini includ doar pură anecdotică sau agreabilă materie cancanieră. Pe scurt, autoarea, se lasă sedusă de multe ori de „strălucirea" materiei sale, fără a-i verifica soliditatea sau adîncimea. Unele comentarii sau replici sînt prea lungi și prea pretențioase din aceleași motive. Autoarea face în asemenea cazuri literatură ca o amatoare, ceea ce este o surpriză.

Blana de focă indicase o autoare sigură de sine, cu alte cuvinte o prozatoare. Proza feminină cunoaște — accentuat astăzi — pericolul amatorismului, al trecătoarelor autoare de proză, care scriu pentru că literatura este la modă ca și cum ar purta o toaletă de sezon. Practicarea literaturii în fugă, cu dispreț pentru anumite norme ale ei, duce la cărți la fel de trecătoare. Scrisul este însă la fel ca orice profesie artistică, o chestiune mult mai serioasă și se cuvine a avea religia lui.

În **A XI-a poruncă,** ni se pare a observa o slăbire a voinței de profesionalizare, un fel de abandon al ambiției scriitoricești, ceea ce — dacă impresia noastră nu e greșită — este inexplicabil. Cu atît mai inexplicabil la Maia Belciu, această nehotărîre, cu cît vocația și talentul ei sînt certe. **Blana de focă,** a semnalat o prozatoare în severa linie a lui Slavici și a prozei ardelenești, **A XI-a poruncă** confirmă intermitent dar neîndoielnic această vocație. Lăsînd de o parte construcția bine gîndită dar utilizată abuziv, sînt aici cîteva excelente episoade a căror notă comună este febricitanta ieșire din real (casa și întîmplările Aspasiei, întîlnirea cu ciudata primadonă Stela) ca și altele de o precizie și acuitate realistă demnă de invidiat. Am dori ca acest volum să nu fie un abandon, să nu fie ultima carte semnată de Maia Belciu.

M. UNGHEANU

BENVENUTO CELLINI — „PERSEU" (detaliu)

O carte din Praga

„Jedenact elegii"

Țin în mînă o carte cu aleasă tipăritură, o carte cu titlul numai pe jumătate necunoscut **„Jedenact elegii" de Nichita Stănescu.** Așadar, cele „11 elegii" ale poetului român au fost editate la Praga de către prestigicasa casă de editură „Odeon" într-o colecție de poezie în care au mai apărut (ori urmează să apară) Queneau, Pascoli, Montale, Char, Celan și alții. Traducători : **Josef Hirsal și Eva Strebingerova,** fină cunoscătoare a limbii române, popularizatoare consecventă a valorilor literaturii noastre în Cehoslovacia și corespondentă a revistelor bucureștene la Praga. Am fost încredințat că traducerea a fost realizată la un înalt nivel artistic, autorii ei reeditînd pentru sine emoția lucidă, starea de acută tensionare în care a scris poetul român, cenzurîndu-și cu severitate orice tentații de a-l face mai „explicit" ori de a-l „povesti altfel".

Translația ad-litteram asigurată de către Strebingerova mărturisind dragostea pentru tainele cuvîntului românesc se pare că i-a asigurat poetului Hirsal posibilitatea de a trece dintr-o limbă într-alta idei, lumi în mișcare.

Se fac milioane de traduceri în cinci continente, literatura noastră începe să-și afle răspîndirea cuvenită și avem deseori prilejul de a așeza cu solemnitate în raftul bibliotecii cărți scrise în limba lui Eminescu și topite în plumbul suflat cu aur de către zețari de pretutindeni. Ne-am deprins cu gîndul că trebuie să ne cunoaștem mai profund prietenii de aproape sau de departe și totuși, deși ea vine după zeci de momente similare, bucuria pe care o încercăm la editarea Elegiilor lui Nichita Stănescu în grăiul lui Nezval stîrnește în noi vibrații aparte, cuceritoare.

Un gest, desigur.

Încărcat de semnificații, desigur.

Dar e un gest de **frate.** Din Orașul de aur ni se demonstrează din nou, așa cum și noi am făcut-o, la rîndu-ne, cît de durabile sînt legăturile între popoarele noastre frățești, ce forme elevate pot căpăta simțămintele de dragoste, înțelegere și stimă reciprocă ce stau la baza relațiilor noastre.

Iubitorii de poezie din Cehoslovacia primesc „Elegiile" tînărului poet român ca pe un mesaj ce li se adresează și lor, ca pe o invitație la dialog. Sîntem mîndri că alegerea consilierilor de editură de la „Odeon" s-a oprit asupra lui Nichita Stănescu, acest mare și iubit confrate care-i uimește și îi cucerește pe toți cei ce-l cunosc cu neverosimil de dăruita lui prezență.

Asistăm la afirmarea, cu multiple, nebănuite dimensii a liricii unui poet implicat în misterele severe ale Poeziei, condamnat la continuă, dramatică zvîrcolire, trăindu-și febril timpul.

E primul poet al generației care „trece" cu o carte într-o altă vorbire, într-o altă scriere și-mi îngădui să salut clipa care făgăduiește rapida răspîndire a scrierilor lui Nichita Stănescu.

După cum îmi îngădui să-i îmbrățișez cu gîndul pe colegii noștri care au gîndit și înfăptuit această traducere.

Vom ști să răspundem cu iubire, iubirii. Poporul nostru știe să-și cultive sentimentele de frățietate față de toți cei ce-i respectă ființa și nu precupețește nimic, nicicînd pentru a sluji, cu devotiune înțelegerea, pacea.

În Bucureștii primăverii acesteia, ne vine o carte a primăverii pragheze.

O apropiem de inimă...

Gheorghe TOMOZEI

avantpremieră editorială

NICOLAE IORGA :

Istoria Literaturii românc în sec. XVIII

Apărută într-o primă formă în 1901, masiva lucrare făcea din Nicolae Iorga, un întemeietor al istoriografiei literare. Concepția autorului, ce vedea studiul literaturii indisolubil legat de cercetarea istoriei sociale, politice, culturale, și-l socotea obligat la efortul spre expresia exemplară, a devenit normativă pentru o întreagă serie de lucrări monumentale ale Istoriei noastre literare.

VIRGIL NEMOIANU :

Simptomc

Ilustrînd o metodă critică proprie a autorului, denumită de el însuși „simptomatologică", eseurile volumului lui Virgil Nemoianu consemnează incursiuni de un tip original în literatura universală. „Simptomul" estetic justifică alcătuirea unor serii literare inedite, bazate nu pe criteriile tradiționale — istoric sau național, ci pe corespondența structurilor artistice.

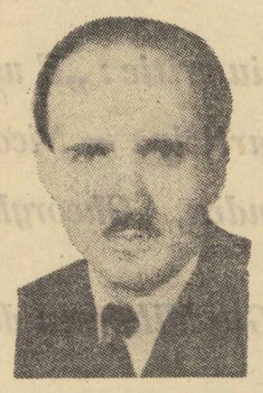

ION MARIN IOVESCU :

Nuntă cu bucluc

Volumul **Nuntă cu bucluc** are rostul de a reînnoi contactul cititorului cu proza lui Ion Marin Iovescu, atît de călduros salutată la apariție de E. Lovinescu care sublinia forța și culoarea lexicului. Alături de **Nuntă cu bucluc** sînt reeditate și romanele **Oameni degeaba** și **O daravelă de proces.**

«E UŞOR A SCRIE VERSURI...»» — exigenţe —

NICOLAE MANOLESCU

Inflaţie ? Nu. Lipsă de autoritate critică şi editorială

Mă tem că „inflaţia literară" este una din acele false probleme pe care avem plăcerea să ni le oferim din timp în timp ca subiect de discuţie critică ! Pînă acum două-trei luni nu era nimic ; apăreau cărţi multe şi lucrul mi se părea normal ; acum, deodată, inflaţie ! Mi s-a cerut, acum o lună, să răspund la o întrebare asemănătoare la **Scînteia Tineretului** şi, firește, am spus ce am gîndit. Din pagina pe care am dat-o, a apărut doar jumătate, aşa încît reieşea că punctul meu de vedere sprijină necondiţionat punctul de vedere al redacţiei, formulat în introducere. Va să zică, mi-am spus, celor care iniţiază astfel de anchete puţin le pasă de opinia noastră : ei au propria lor opinie şi caută în a noastră o confirmare. În felul acesta se poate porni de la cea mai absurdă premiză, şi criticii cei mai serioşi o vor susţine fără să-şi dea seama. E calea cea mai sigură de a crea false probleme.

Eu, de exemplu, nu cred în inflaţie, deşi scriu cronică literară de mai mulţi ani şi mă plîng din cînd în cînd de numărul prea mare de cărţi. Îmi dau seama însă foarte bine că într-o cultură adevărată **cantitatea** joacă un rol aproape la fel de însemnat ca şi **calitatea.** Într-o ţară unde apar zece cărţi pe an, probabilitatea de a se naşte un mare scriitor e redusă. Şi nu e vorba numai de mari scriitori, ci de acei scriitori (profesioniştii literaturii) buni, obişnuiţi, care reflectă tendinţele unei epoci, care scriu o carte pe an, şi care sînt personajele principale ale spectacolului cultural. Toţi aceştia au nevoie, spre a exista, de masa de cărţi mediocre împotriva cărora protestăm. Fără această „risipă" fatală, fără investiţii, în cărţile de toată mîna, cum se zice, nu vom avea bucuria de a citi cărţi bune şi nu vom avea o literatură. Pretutindeni, în ţări cu o cultură evoluată situaţia a fost aceeaşi. Cărţile şi revistele literare care apăreau la noi după 1919 erau fără număr.

Altundeva trebuie să căutăm cauza acestui fenomen de „inflaţie", mai exact a sentimentului criticii că o copleşesc operele proaste. Prima vină o poartă critica însăşi. Puţini critici **aleg** cărţile despre care scriu cu destulă rigoare, puţini au autoritatea de a impune o judecată fie şi prin tăcere asupra unor cărţi. Cîţiva cronicari literari talentaţi şi curajoşi ar putea spulbera numaidecît impresia de inflaţie. Trebuie să înţelegem că nu despre orice acrte **se poate** scrie, nu despre orice carte **se cade** să scriem. Cînd cutare revistă literară consacră unui roman fără nici o valoare al unui industriaş autor de romane cu subiecte de război o cronică de două lungi coloane, desigur, cititorul va pune automat acest roman în acelaşi plan ca, de exemplu, **Ce mult te-am iubit,** căruia i s-a consacrat un foileton identic. Şi indiferent de ce spune în articole, impresia că aceste romane, au drepturi egale în literatură, rămîne. **Drepturile, în literatură, nu le dă însă existenţa fizică a cărţii, ci existenţa ei ca valoare.**

De aici porneşte eroarea cea mai comună. A publica un volum de versuri e simplu ; a-l impune ca o valoare ar trebui să fie mai greu. Din păcate, prin artificiile criticii lucrul se realizează de la sine. Diversificînd atribuţiile şi lăsînd cărţile proaste pe seama notelor şi recenziilor „operative" confuzia nu se mai produce.

A doua vină o poartă editurile. Mai precis : lipsa unor edituri specializate şi cu autoritate. Cînd E.L. tipăreşte cam tot felul de cărţi — de valori foarte inegale — semnele editurii, pe copertă, nu mai sînt o garanţie. Editurile ar trebui să fie şi ele mai multe şi să se ştie, de exemplu, că, aşa cum era pe vremuri, ceea ce tipăreşte **Cugetarea** nu merge la **Editura Fundaţiilor** etc... Dar pentru aceasta trebuie redescoperiţi consilierii de editură, criticii pe opinia cărora să se întemeieze editorul. Consilierul să fie cronicarul literar al editurii. Răspunderea lui, imensă. Sistemul actual de referate (anonime sau nu) e neeficient şi uneori vezi tipărite cărţi pe care trei-patru referenţi le-au respins. Cititorul nu mai **crede.** De ce are atîta succes cîte o colecţie, cîte o serie de cărţi ? Nu cumva fiindcă cititorii au simţit **criteriile** şi au recăpătat încrederea ?

ION ALEXANDRU

Direcţia nouă

Problema ridicată de Dumneavoastră dacă există sau nu o inflaţie de poezie, înainte de-a primi un răspuns, cheamă o altă întrebare, după al cărei prim înţeles am putea numi cîte ceva despre această stare deveni tă îngrijorătoare în literatura noastră de la o vreme încoace. În nici un caz nu-s de învinovăţit aceşti tineri care scriu şi cu ce au scris vin la reviste şi din partea revistelor aşteaptă un răspuns. O revistă literară nu poate da un răspuns just numai în măsura însă în care se conduce în drumul său după principii morale şi spirituale foarte severe. Dacă rostul unei reviste ar fi altul, anume de a-şi umple coloanele, de-a fi pe potriva unor gusturi îndoielnice şi de a face o oarecare dreptate membrilor breslei care îşi aşteaptă rîndul la moara tiparului, am nădăjdui zadarnic.

Cine sînt criticii ascultaţi la ora actuală de a căror onestitate şi conştiinciozitate ştiinţifică să nu avem îndoială ?

Ce principii estetice şi morale împărtăşesc aceştia prin cuvîntul lor ?

Aceşti critici profesori sau ce-or fi, pot sta cu aceşti tineri între patru ochi de vorbă, au încercat s-o facă ?

Au anume orele lor de primire familiare unde tînărul poet sau intelectual să păşească încrezător să-şi povestească îndoiala şi scrisul ?

Sunt criticii noştri o pildă personală pe lîngă scrisul lor în care tinerii poeţi să-şi găsească sprijinul sufletesc ? Unde-i preotul cetăţii de care vorbea Ion Barbu ?

Apoi, poate fi arta rugă ? Poate ea ţine locul acestei esenţe ? Avem îndoială pentru că nemaifiind ruga, omul tînăr scrie zi şi noapte ; varsă tot ce are pe piaţa literelor ca marfă scriitoricească.

De ce nu a scris Eminescu aşa de mult ? De ce Blaga tipărea din an în Paşti un volum de versuri, de ce n-a mai scris Ion Barbu ? Cercetaţi viaţa acestor trei oameni şi veţi vedea ce făceau zi şi noapte aceşti adînci lucrători. Îl veţi găsi pe Eminescu închis în mansardele Germaniei şi traducînd din Kant sau descifrînd veşniciile orientale, pe Blaga la fel luptîndu-se cu Europa ca să primească în corul ei metafizic spaţiul nostru mioritic iar pe Ion Barbu înscriindu-şi făptura în virginul triunghi din spiţa eleată.

La ora de faţă pe lîngă că cei mari ne-au părăsit, mare parte din cei ce sînt şi ce vin ezită, întîrzie să se decidă odată pe ce cale să apuce. Prin ce fereastră, prin care turn se poate vedea marea cea mare.

Eminescu o găsi în filozofie şi Blaga iar Ion Barbu în mistica geometră.

Acest fundament necesar nu mai suportă discuţii. Aşa trebuie făcut şi nu altfel. Nu-i vremea amăgirilor că-i posibil marele înţeles şi marele cîntec, altfel decît de pe o temeinică bază ştiinţifică. Un poet trebuie să muncească tot atît de angajat ca un cercetător nuclear. Ca să te poţi numi poet trebuie să îţi asumi această responsabilitate, mai întîi faţă de trecutul neamului. Nu vei putea vorbi despre păstorul din Mioriţa de pildă, neiniţiat fiind în misterul coardelor celuilalt păstor din Psaltire, devenit rege. Transcendenţa care coboară din Blaga nu va fi niciodată de folos tînărului care nu a străbătut el însuşi ştiinţific litera pustnicilor răsăritului.

Mimetismul care-i numeşte pe cei mai mulţi tineri derivă tocmai din lipsa de preocupări adînci spirituale. Nu-i de ajuns să ştii franţuzeşte sau nemţeşte sau englezeşte. Înseşi aceste culturi vin pe altele, cele primordiale. A citi literatura franceză actuală sau gîndirea lor nu te vei alege cu mare lucru. Ea te va conduce însă în cel mai fericit caz la scolastici, de acolo drumul trebuie săpat mai departe în latini şi greci şi de acolo mai departe în Lumina necreată. Abia după aceea vom putea coborî în Carpaţi cîntînd minunea care ne ţine aici de 2 000 de ani. O renaştere spirituală **autohtonă** nu poate veni decît biruind Europa ajunsă în declin spiritual, trecînd rapid prin ce are bun, asimilînd şi coborînd apoi în lumea vechilor care ne vor indica anume calea pe care se îndreaptă duhul sufletului românesc.

E vremea unui efort comun care trebuie să-l luăm noi cei tineri pe umerii noştri pentru a izbîndi. De nu vom face asta, vom scrie din ce în ce mai mult şi din ce în ce mai prost. Se scrie aşa de mult pentru că aceşti colegi ai noştri şi-au făcut meserie din ceea ce nu poate fi meserie.

Boema şi disperarea e o poveste încheiată de mult şi roadele ei s-au dovedit putrede. Rimbaud şi alţi copilandri s-au dovedit insuficienţi unei dimensiuni reale a spiritului contemplator.

Asceza trakului Orpheos cel ce dădu cerului şi zeilor nume ca un nou Adam ne-ar folosi mai mult. Nu văd aşadar decît această unică soluţie pentru un poet de-a deveni mai bun şi mai drept şi mai învăţat decît cărturarii ridicîndu-se deasupra Efemerului şi contemplîndu-şi Demiurgul precum Eminescu. Asta înseamnă ani de trudă în singurătate şi viaţă cumpătată şi echilibru sufletesc pe care trebuie să ni-l asigurăm cu orice preţ. Adaug un gînd al lui Heidegger în ce priveşte mersul nemţilor în cultura greacă. „Ne-am dus în greci ca să ne vedem pe noi acasă mai bine". Nu influenţă, nu subordonare sub altă cultură înseamnă cunoaşterea şi iubirea altor spiritualităţi, ci luminarea şi valorificarea în adîncime a dimensiunii neamului tău.

Unde a apărut Orpheos şi Meşterul Manole şi Păstorul din Mioriţa, apoi Eminescu şi ceilalţi, e posibilă întemeierea veşniciei. Trebuie să avem însă curaj şi mai ales dor de lucru.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria-ţi viaţă,
Unde ai judecătorii,
Nendurării ochi de gheaţă ?

M. EMINESCU

BENENUTO CELLINI — „PERSEU"
(model în ceară)

GHEORGHE PITUŢ

Boala literaturii

Dacă există inflaţie în poezia actuală ? Problema este una de ordin prea delicat pentru a fi lămurită sau rezolvată rapid. Există inflaţie şi încă de proporţii. Constatarea nu nedumireşte, fenomenul a fost şi este posibil.

Mai întîi inflaţia a început, exact la modul financiar cînd nu exista o poezie curentă, conştiinţa estetică nu avea cuvînt decisiv şi creaţiile proletcultiste au invadat piaţa literară. Poate fi numită critica literară de atunci factor responsabil? În mare măsură **da.** Sau înşişi autorii acelei nonliteraturi? Ei în primul rînd şi în cea mai mare măsură desigur, stimulaţi însă de critică şi funcţionari dogmatici. Pentru că Blaga trăia.

Un reviriment deosebit aduce începutul deceniului 7 odată cu apariţia tinerelor talente absolut sincere cu propria lor artă, dar neputînd ocoli dintru-început un minim ecou al celuilalt deceniu.

Acei tineri suavi şi puri au bîjbîit şi realizat mai apoi cei dintîi un lucru durabil. Şi fiindcă atunci s-a înzdrăvenit literatura, participanţii, consacraţi cu strălucire acum, ar trebui să se autointituleze **gruparea 7,** cifră binecuvîntată şi altfel, număr de **duminică.**

Ce se întîmplă acum ?

Există, scriu şi trăiesc puţini, foarte puţini Poeţi. Nu sînt bătrîni şi nu sînt tineri. Sînt Poeţi. Mai sînt pe urmă *o mie* de poeţi necunoscuţi. Cine să-i recunoască, cine să-i aleagă cu deplina răspundere ce-o implică un atare act ? Răspundem precipitat că mai întîi şi înaintea tuturor *ei singuri trebuie să se recunoască, ei trebuie să se aleagă singuri.* Încape în această afirmaţie o viziune idilică a relaţiilor dintre oameni ? Nicidecum : dacă te recunoşti singur şi te alegi singur, te vor recunoaşte şi alege şi ceilalţi. Depinde de calitatea lucrurilor cu care vii în faţa lor.

Apar anual un număr impresionant de cărţi de poezie. Cîte merită omagiul şi recunoştinţa noastră ? Dacă e de înţeles prima carte „aşa şi aşa" sau unul, două experimente nereuşite, situaţia dusă la extrem se va răzbuna mai tîrziu (un lup care e liber ca un lup, sau o căprioară care caută linişte, unde să-şi mai afle refugiu, dacă pier pădurile una după alta, în bună măsură şi prin acele cărţi) şi cei care sînt îngăduitori şi sentimentali (sentimentul e cel mai dăunător lucru în promovarea literaturii) vor fi apăsaţi nu numai de răspunderea de a fi greşit în îndrumarea unor oameni, dar şi de a-i fi *îmbolnăvit de literatură,* adică de a-i fi nenorocit pentru toată viaţa. Redactorii editurilor şi cei din presă sînt vinovaţi de inflaţia poeziei actuale. Nu trebuie uitaţi deloc foştii redactori.

Cînd Rebreanu spunea despre cîte unul că „are şi el talentul lui" o făcea la modul generos ca un mare scriitor.

În afara Adunărilor generale, prea distanţate în timp şi cînd oricum luările de cuvînt sînt sărbătoreşti, aşa cum se cade, ar fi bine venite de două ori pe an întîlniri ale tuturor celor ce se cred poeţi cu editori şi critici de poezie, unde pe rînd fiecare să fie judecat după cum e cazul. Fiindcă nici nu e de aşteptat — după cum stă scris, venirea potopului în anul 2000 cînd îngeri muncitori, îngeri ţărani şi îngeri intelectuali vor pogorî printre lanuri, aşezăminte industriale şi fenomene suprastructurale să ne verifice străduaniile şi să ne judece.

Inflaţia nu e legată nici pe departe numai de numele unor începători, cum unii ar fi tentaţi să creadă. Nume cunoscute alimentează fenomenul, nu neapărat din orgoliul de a fi prezente şi la zi în literatură, ci mai ales din celălalt orgoliu, al renumelui, dînd tiparului creaţii care nu fac decît să ilustreze inerţia de a scrie ; gestul se săvîrşeşte cu o simplitate neapărat superioară şi fără drept de replică din partea celui care primeşte manuscrisul ca un desăvîrşit funcţionar şi nimic altceva. Acele manuscrise vor constitui mai tîrziu exemple de luat în seamă de către cei mai tineri începători, întrucît lucrurile s-au complicat deja pînă la odihna binemeritată într-o carte de învăţătură. E cazul să amintim aici de poeziile aşa-zis patriotice contrafăcute care de fapt numai patriotice nu sînt, pentru că mai întîi, nu sînt poezii, şi atunci cum să fie patriotice ?

Cu ce participă la inflaţie începătorii sau poeţii mai tineri ? Care ar fi cauza principală a producţiei inflaţioniste ?

Majoritatea nu au ajuns la ceea ce am numi *apercepţia poeziei.* Ei nici măcar nu dibuie cam pe unde vine poezia. Produsele lor sînt departe de a include un consum de maximă intensitate a inteligenţei creatoare, sînt cu totul străine de cugetare, nici iluminări nu sînt ca ale lui Rimbaud, nici substanţă — garanţie a actualităţii lor perpetue. De cele mai multe ori aceste apariţii mizează pe speranţa *că ar putea fi.* Exclus. Producţiile de inflaţie sînt fără calitate deoarece nu comprimă, nu conţin timp sau, altfel spus, ele nu umplu timpul cu imaginea lor. La ei dorinţa sau voinţa de a scrie cu orice preţ nu are la bază *necesitatea.* Fiindcă necesitatea este constantă numai la creatorii adevăraţi iar *voinţa* nu acţionează la ei decît în sensul unei evoluţii calitative.

Nici şezătorile literare, nici cenaclurile şi nici altfel de întîlniri ale scriitorilor cu publicul n-au reuşit să destrame imaginea (moştenită) curioasă, chiar fabuloasă despre acest soi de om numit scriitor. De acolo, poate, o neînfrînată ambiţie de a scrie la întîmplare şi cum se nimereşte, caracteristică celor în eroare.

Făcînd abstracţie de numărul absolut infim al poetelor cu talent, o groază de poetese se mişună prin redacţii ; ele par dotate cu tot ce le trebuie în afară de nimicul acela de talent. Numărul lor întrece pe cel al poeţilor. E necesară o morală de ev.

Repetăm, editorul este factorul de bază în stăvilirea fenomenului în discuţie.

Încheind aici, nu putem enumera nici măcar în parte toate cauzele inflaţiei, dar să nu uităm relaţiile de amiciţie, de familie, de sus, de jos, dintre artele înrudite, dintre bolnav şi literatură, dintre adolescentul recomandat şi poezie, dintre literaţi, relaţiile de dincolo de orice artă şi de aiurea.

MARIN SORESCU

Invitaţie la Estetică

Confundată multă vreme cu pedagogia, sociologia, demagogia, — estetica a fost şi continuă încă să fie punctul nostru cel mai nevralgic. Dezorientată, buimacă, ea şi-a asumat rolul unui ventilator de confuzii în capul artiştilor şi cititorilor. De aici ierarhizările arbitrare : Neculuţă, era, ieri, mai mare decît Eminescu, Maiorescu mai mic decît Ionescu Raicu Rion. Principiile de estetică fiind decretate în bloc „estetizante", rod al unor minţi „burgheze" critici improvizaţi au inventat, ad hoc, altele. S-au dat soluţii pentru capodopere, tot felul de scheme pentru complexitatea vieţii, cu atît mai obligatorii cu cît erau mai dogmatice. Totul era prevăzut pentru realizarea acestora, în afara unui singur lucru : talentul. Fără nici o chemare anume critici au dus o adevărată prigoană împotriva talentului, trecut la erezii. E destul de amuzant azi să răsfoim paginile revistelor de acum opt-zece ani. În timp ce Blaga crea într-o penibilă uitare, sub gorunii săi seculari, crescuţi de pe aceste pămînturi, marele poet să zicem A. Toma, era trimis în popor, ales de criticii „de la centru", ca Agamiţă Dandanache. Nici nu-i de mirare că arta şi-a pierdut în acest mod mult din prestigiul ei. A avea talent se pare că nu mai înseamnă iarăşi nimic. Poezia a ajuns un fel de Garibaldi cu prea mulţi „volintiri". Se sufocă. Toţi cititorii publică. De la o mie de cititori de poezie s-a ajuns la o mie şi una de poete. Numai anul trecut au apărut peste 200 de autori noi. Citi în toată *Istoria literaturii* lui Călinescu, de la origini şi pînă în 1941. De unde această dospeală lirică ? Scriind pe timpuri o poezie „Zbor uşure" — ţi s-ar fi spus : „e argheziană !" Acum poţi să publici două volume întregi „zbor uşure", — maimuţărind — şi vei fi luat în braţe drept dotat, iar Arghezi va fi considerat depăşit. Asta, ca să ne oprim la clasici, pentru a nu mai vorbi de legiunile de imitatori ale unor poeţi abia afirmaţi. Nu-i nimic grav în asta, la urma urmei — aşa a fost de cînd lumea. Multe cărţi de poezie, nu poeţi. Multe cărţi — nu poezie. Liricii mari ai lumii sînt cunoscuţi prin traduceri îndoielnice, industrioase, acelaşi individ tălmăcind cu dezinvoltură din limbile bantu, franceză, japoneză, engleză, spaniolă, turcă, neogreacă, asirobabiloniană. Şi elevul de 15 ani vine şi bate cu pumnul în masa redacţională — cerînd o pagină, altfel reclamă (cutare de ce publică ?). Redactorul de poezie, atunci cînd nu are el însuşi un prestigiu — cedează. Şi — un alt nume nou, lîngă alt nume vechi.

A face literatură e sinonim cu a face cozonaci ? Toate gospodinele se pricep s-o facă. Includ aici şi pe cele cu pantaloni. Suspectez „poetul" de o inconsistenţă dulce şi agreabilă. Inefabilul lui, în care jocul însăilează kilometri de versuri zilnic, suferă de o plăcută şi suavă zahariseală — dar una de un anumit tip superior, aş zice : o zahariseală a unui zahăr provenit nu din oase care ar fi viguroase dar banale, ci din mentă. Un inefabil mentolat. Aşa numitele aventuri ale cuvintelor (care, fie vorba între noi, în Apus s-au experimentat de mult şi au dus poezia în înfundătura pierderii oricărei adeziuni a publicului) nu provin dintr-o anumită necesitate de a descoperi ceva, de a spune ceva ce e dincolo.

N-am mai citit poezie bună de nu ştiu cînd. (O excepţie fericită *„Semn"* de Matei Călinescu). Am citit mulţi autori — şi n-am reţinut nimic. Toţi scriu ca unul sau ca altul. Sînt întrebat uneori : „Ce zici de marele Apostolescu ?" Sau : „Îţi place, nu-i aşa, evoluţia lui Trandafirescu ?

— Care Apostolescu, care Trandafirescu ? N-am auzit. Bună ziua !

EMIL BOTTA

Un vis

Nu duce în Paradis
îngrozitorul meu vis.
Poate unde nu am urcat
Sancta Scala în genunchi,
poate unde nu am strigat
Mea Culpa
în patru cornuri de lume,
poate unde nu eram
intr-un ev mediu
unde pînă și tiranii
tremurau în genunchi.
Pe un cîmp vag m-a dus,
incert, imprecis,
îngrozitorul meu vis.
Și un mărăcine
cît roata carului
rostogolit de vînt
veni către mine
ca un bolid însîngerat.
Și am dat cu piciorul
o lovitură și ce lovitură,
— oh, teme-te de mînia Mielului —
în acel mărăcine ciudat.
Și văzui : era un cap
omenesc, însîngerat,
cu orbitele grele de gol,
două vacante lucarne oribile
din care lumina fugise.
Atunci abia
Mea Culpa, Mea Culpa,
am strigat
în patru cornuri de lume,
atunci abia m-am frînt,
am căzut în genunchi
atunci abia
ca o iarbă rea.

Folclor

Tot la vise fiind
Tamisa, Miss, am strigat.
Și răspunde Grace, zîna fluviului,
ochii migdale,
o milady pur-sînge :
nu pot veni, mi-e somn,
vreau să mai dorm în Londra,
sub arcuitul pod londonez,
oh, toate podurile sînt arcuite
inclusiv acesta peste care trece
între orele 7 și orele 5
lordul Savile și crima sa.
Îți voi trimite
nemîngîiatule
un afluent al meu, o surioară.
...Și veni Amaradia,
jerpelita apă Amaradia,
nespălata de pe la noi
în păduchiosu-i suman lichid.
Atunci am dat
cu strigătul de pămînt,
țăndări făcîndu-l :
nu ești afluent al Tamisei,
se ramifică ea
dar tu nu ești rămurea
din trunchiul ei
Amaradio, mincinoaso,
grandioaso în umilitate.
Oh, știu și eu
geografie de trei parale,
am și eu atlase, tratate
de geografie.
Uite harfa, sfîșiată-i bine,
inima la sud în rubine,
doar nordul, vai, nordul nu mai e.

Los Angeles

Umblu creanga
prin codrii Eminescului,
trec de codri, o iau pe cărare
și intru în burgul,
săpat în lemn
odată cu amurgul,
burgul Eminescului.
Ingere, spun vedeniei
doar o înduplec,
tu în uniforma de înger,
ia-mă de aici
columnă a lui Dumnezeu,
din acest crepuscular loc.
Oh, e prea frumos, prea frumos
burgul Eminescului
oh, e mult mai frumos
decît sediul vostru s-ar crede,
decît bîntuitul vostru fabulos
Los
Angeles.

I.O.V.

Îmi spui ce vezi :
fluiere sparte, frunzele smulse,
ruptele crengi
Îmi spui ce auzi :
o rumoare, furtună,
un do-re-mi
care frînge, frînge.
— Oh, e balul I.O.V.
Invalizii, orfanii, văduvele
s-au prins în joc
un, doi, un, doi,
un do-re-mi ferocissime
și salonul se clatină
salonul tot e în sînge
și plînge și plînge
Societatea I.O.V.
membrii și membre
ferocissime.

Cum mortuis in lingua mortua

Voi fi tobă de carte
și atunci voi ști
secrete idiome, graiuri stranii,
atunci voi vorbi
despre morți
pre limba morților,
despre civilizațiile morților.
Văd că zîmbești,
ai dedicat un zîmbet
a conștiinței floare,
ilustrului tău necunoscut.
Așteaptă, așteaptă,
nu trece mult, voi vorbi
despre morți, despre moarte.
Nu trece mult și voi fi
tobă de carte.

Distratul

Prin mările vii
prin ale Oceanidelor cochilii
nu-i chip să te culci.
Prin apele dulci
să petreci nu-i chip
în palat de nisip
cu oaspeți argintii
în casa mrenei dacă vii.
Dar vino, revino
distratule, fermecatule,
în casa broscuței
în bordeiul de humă,
vino tu purtînd pe spinii oaselor

o piele de spumă
un frumos vestmînt,
vino tu agale
pe valuri mormîntale.

Faptul divers

Iunie 1929.
S-a sinucis etajul III.
Subsolul și alți vecini
printre care mă număr și eu,
comentam acest fapt.
Medicul a declarat :
Domnul e mort.
Acel neînsuflețit
inflexibil, rigid,
părea smălțuit,
părea instalat
într-un fotoliu de piatră.
Un amurg roșcovan cădea,
un val de sînge pe dușumea.
Și tocmai cînd tremuram
să descopăr pe trupul chiriașului
de la etajul III
locul vătămat,
el, zîmbitor,
un amical semn de adio făcîndu-mi,
la cer s-a înălțat.

SORIN MĂRCULESCU

Gunia

E adînc întîi e singur
iese rareori la pîndă
să clocească dintr-o parte
lumea-n coapsă de osîndă

amurgise lung în unghiuri
și plesnise somnu-n două
jumătățile de taftă
ațineau sub luna nouă

dar îl mai durea o parte
emisfera lungii Gunii
izgonită să n-audă
cum batezi în crîng alunii

cine mai pîndea și unde
cringul știu era mai sfînt
dar de unde mîini să-nchine
Gunia printre pămînt ?

Canon

Nici păsările nu mai au cum sfîșia
crusta diurnă crescută-ntre nopți
pisici-de-mare clocesc în jilțu-necat
moștenirile țărmului blestemat
mările mele intră-n al treilea veac
noaptea e un pumn de pitici și de sînge
Doamne ești inorog singur și alb
care la marginea gropii îmi plînge

ziua îmi e neră bdare de noapte
izbuc gîfîit de penumbre
lasă-mi istovitule noaptea să-mi umble
dezmățată și una prin suflet
și dintr-un veac cu cornul împunge
rănile luminoase urmate :
să gîlgîie-n creștetul beznelor
mările mele de trei veacuri legate.

rămîi alb să mă dovedești și să fii
petrecut pentru tine-n vecii
Dumnezeu văzut și nevisat
în miezul văgăii tale săpat
să fiu noaptea ta răpus în tine
tu inorog numai cu dinții roșii
alb gemind și rotind părăsirile
cînd vineți gingiile ți le rad albatroșii

iar zi cînd eu numai nopți mai aștept
zvîcnind în farul cornului tău alb
aici spre dedesubtul văii lămpilor
unde pămîntul se crucește strîns la piept
dihori verzui se însailă înalt
și pe crupele tale lăptoase curg
păsările încleiate în bazalt :
e încă doar un fel de amurg
pînă-n extincția descîntată-n psalt

ION ALEXANDRU

Din străinătate

Orpheos

Din cînd în cînd cornul se-arată
Cornul de foc aducător de moarte
Deschide răni adînci pe culmi
Și curge blînd pe dealuri mai departe

Mările lui sticlind potop
Foșnet rotund pe țărmurile pale
Mormîntul de pe cer s-a rupt
Și spulberă pămîntu-n rotocoale

Ochiul amar la margină ajuns
Îl soarbe baza nopților primare
Sîngele-n cruce s-a trezit
Și vulturul zvonește vînătoare

De unde vii lumină grea
Să-ți sprijini oastea rece-n mine
Noi nu suntem decît acel copil
Împotmolit demult printre ruine

Buhele fierb în văgăuni adînci
De-atîtea vreme nu mai știe nime
Că-i miez de noapte pururi și s-aud
Soareci rozînd în pustiime

Doar cîte-un fluture bătrîn
Cît bolta cerului se-abate
Pe turnul orbului plîngînd
Și cade iar ninsoarea pe cetate

Cît am vorbit și cît ne străduiam
Să nu se stingă graiul peste noapte
Dar iată ceasul beznei cel mai greu
În carnea mea cu ghearele-i desarte

Poetul — capul nimănui
Rostogolit din zare-n zare
Cînd pe pămînt e marele amurg
Și cînd pe cer e marea-nmormîntare

Umbra mea singură s-a dus
Și s-a tot dus și iată se tot duce
Și un paianjen alb pe urma sa
Își țese trupul rece pe o cruce.

Via dolorosa

1

Nu-i nimenea în lume mai singur decît mine
Toți au venit văzut și au plecat
Nu știu pe nimeni i-al cui și cum îl cheamă
Plîng zi și noapte neîncetat

Un turn de lacrimi este casa mea
Plîns nădușit — de-ar fi să-i dau un nume
Un clopot negru scufundat
În cea mai groasă beznă de pe lume

Convoaie vin și vin într-una
Și lacrimile lor în mine se depun
Oceanul cel mai otrăvit din lume
E capul meu albastru și nebun

Cine-i mai singur mai bătrîn mai stins
Tăriile cu toate în ruine
Troiene din Pustie vin
Și se depun puhoaie peste mine

Dă-mi Doamne ochi să pot vorbi
Despre ce văd de cînd mi-aduc aminte
Un mire dus cu mîinile pe piept
De veșnice făclii printre morminte

Cad toate peste mine. Mă cufund
Într-una cineva îmi sapă
Mormîntul mai adînc adînc
În beznele de piatră și de apă

Sunt numai teamă numai foc și fum
Și numai plîns într-una în neștire
Oh singurul ecou rămas
În univers — lugubră mănăstire.

2

Ce-i sufletul meu ce te doare
De-atîta vreme nu mai sunt cu tine
Am fost plecat bătut și umilit
Și iată-mă întors printre ruine

Cine sunt ? De ce venit-am oare
Mi-e străin totul toți îmi spun străin
Cel mai hulit și singur de pe lume
Încotro merg ? de unde vin ?

Pe cine să-l întreb să ia aminte
Toți sunt mascați și toți mă huiduiesc
Împins încet spre marginile lumii
Curînd izbit am să mă prăbușesc
N-am nimănui reproș și socoteală
Doar clopotului negru dintr-un sat
Ce mi-a vorbit cîndva și iată-acum
În negurile beznei s-a-necat

3

Aș vrea să mor cît mai curînd, curînd
Cît mai sunt încă tînăr și cît mai am în vine
Sîngele-adînc învolburat și cît
Mai curge în obrazul meu rușine
Cît mai pot plînge și cît mai sunt copil
Și cît mai am o mamă să mă poarte
Spre cimitir pe drumul spre izvor
Într-un sicriu de scînduri înghețate

Cît mai e iarnă-n lume și cît mai e pămînt
Un bulgăre măcar să mă-nvelească
Căci putrezește totul neîncetat
Se face pulbere și iască

Se-mpuținează apele-n ulcior
Cenușile au dispărut din vatră
Pe zare zac stoluri de corbi
Înțepeniți ca niște stîncși de piatră

Dă-mi Doamne somn cît mai adînc
Să nu mai știu nimic din ce-o să fie
Un nor îngrozitor deasupra mea
Se lasă-n liniște și mă stîșie

Mi-atît de frig și-atît de dor și-atît
Nu-mi mai aduc de nimenea aminte
Doar soră tu, iubită sora mea
Acolo-n veci uitată și fierbinte

4

De-atîta vreme vînturile curg
De-atîta vreme nu mai știu de mine
În cerur cu pămîntu-am dispărut
Pe valurile mărilor străine
Și suntem goi și rușinați pe cărăruia sură
Încolăcită-n gura vulcanului obscură
Lacau, cau, lacau și vai, nici-un răspuns
Căci germenele nunții se pirguie-ntr-as-cuns
Și cîte vămi trecute și cîte-au mai rămas
Căci ne întoarcem pururi la nefăcutul pas
Mereu sămînța bună se scutură pe jos
Și paște corbul roada primitului prinos
Dar noaptea e prea lungă iarna e prea grea
Ca să nu-mi pierd vederea și sănătatea mea
Pustia... Ce-i pustia ? O, tînără pustie
Iubita mea pustie din Pustie
O, vai Pustie cît ești Pustietoare
De n-ai fi tu pustie aș fi pustiu sub soare
Dar tu și eu Pustie în cel mai greu Pustiu
Suntem nădejdea stinsă e marelui Pustiu

Porunca

Nu întoarce capul îndărat
Cînd pe cetăți blestemul se coboară
Și turmele din arsele pășuni
Cu behăit se mută-n altă țară

SALVADOR DALI — „NAȘTEREA UNEI DIVINITĂȚI"

Îngeri m-au dus, uitarea m-a întors
Pe-o insulă pustie sunt în mare
Plîng și e noapte și sunt gol
Și-n cer a mai rămas o luminare

Șerpi din adînc au apărut
Șuierători vorbesc pe neînțelese
Îngenuncheat mă rog și sunt un prinț
Și-n jurul meu i-o ceață de mirese

Numai a mea e lipsă și iar însingurat
Plîng luminat fără-ncetare
Și cerul plînge-ntr-una și eu sunt îngropat
Într-un sicriu de lacrimi lîngă mare.

Străinătate

Intrăm în marea iarnă în ultimul pustiu
Și crește teama-n lume cu morții în sicriu
Cine se-aude-acolo cu clopote de jale
Orbecăind în turmele din vale
Sunt mai bătrîn ca focul și noaptea-n jurul meu
Mai groasă-i decît moartea lățindu-se mereu
Cine coboară-ntr-una și nu se mai termină
Născîndu-se ruină din ruină
Căci toate-aceste sumbre încrucișări de ape
Străinu-mi piept nu le mai poate-ncape
Cresc fluturii cît munții și aripile lor
Se-ngroașă cu cenușa pe capul rugător
Dă Doamne val în graiul meu
Ca să mă pot jeli mereu
Să-i torc aură blîndă de înger minunat
Pustiei fără margini în care-am fost lăsat
Străinătate, spaimă, pustiu printre străini
Precum misterul morții în ochii tăi divini
Un țipăt se deschide și altul s-a închis
Lăsînd pe țărmul rece un ochi din Paradis
Nu-ntoarceți capul ni s-a poruncit
Și totuși iată-l pe Poet cu jale
Se răsucește singur îndărăt
Stidînd sfios porunca Dumisale

Trăznet veni încremenindu-l deci
Pe culme-ntors cu capul într-o parte
Pierdu trecut astfel și viitor
Un stîlp de foc la margină de moarte

Ce a văzut Poetul parc-am știi
Și totuși cînd să repetăm ce spune
Nu mai găsim decît Pustia-n noi
Deșertăciuni sunt toate și deșertăciune

Parcă știam ceva, dar am uitat
Era un fel de vuiet care vine
De pe căderi amarnice în sus.
Lovindu-se de mine și de tine

Un fel de veșnic tînăr răsărit
Culcat pe-o aripă amară
Ce curge pe un fluviu spre un deal
Sub care crește sîngele de fiară

Cît de pustie-i zarea fără El
Poetul început de Fire
Pe marginea prăpastiei lăsat.
Intre Pustie și nemărginire

O valurile ce se-neacă reci
Unul în altul și e pururi noapte
Și corbii neființei se aud venind
Din pulberea semințelor abstracte

Se-apropie vremelnice porunci
Și cine Doamne, vai, că le pricepe
Cînd scîrtiie în șubrede țițîni
Minzul în burta putredelor iepe
E vremea îngerului asiințit
În dosul muntelui cel mare
Trîmbița-a treia a pornit
Se nimicesc întîiele popoare.

Toamnă

E toamnă pe pămînt si-n cer
E iarnă grea : de-atît amar de vreme
Nu mai trimite noaptea peste noi
Decît bubuituri și jale și blesteme

E noaptea nopților cea mai adîncă
Acolo sus toți ochii au murit
Golul lor orb se scurge peste lume
Încremenindu-mi capul pustiit

Copacii toți sunt numai frig și scrum
Pe zare strînși în stranii rotocoale
Simburul lumilor crăpat
Corbii-i mănîncă miezurile sale

Ce-am fost ? Și sîntem ? Cine fi-vom ?
Vasul e ros și și cumpăna s-a rupt
Sub cloșca beznelor vuiește
Puiul Pustielor născut

Din sînul sterp mările moarte
Sug valuri de cenușă și de fum
Luminile s-au potolit din lume
Și călătorul umblă fără drum

Și vîntu-acest stîrnit de-atîta vreme
Unde își coace sîngele de foc
În care goluri fără margini
Pline de plîns și nenoroc

Sunt mai bătrîn decît bătrîn Pustiul
Și mai pustiu decît cel mai pustiu Pustiu
Cine-i acolo ? Cine urlă ?
Cine se-angroapă pururea de viu

E putred ceva-n lume-n capul ei
Ceva s-a copt și-acuma se revarsă
Și curg puhoaie spaimele potop
Peste cîmpia asta puturoasă

Goale sunt toate se golesc mereu
Cerul e gol și noaptea s-a lăsat
De-ar fi măcar un cîine într-un lat stăpîne
S-ar umple lumea de-un lătrat

E toamnă pe pămînt în cer e iarnă
Vulturii calcă tulburi prin Ether
Urmele Mirelui se sting în beznă
Linse de vulpi cu limbile de fier.

Imn etern

Lui Paul Miron

Din cînd în cînd din margini de Pustie
Pornește-un fel de imn de bucurie
E-un fel de sărbătoare sugrumată
Ce vrea să-și rupă lațul de pe beregată
Văzduhul clocotește și se stîrnește-un vînt
Ce zgîlțîie Pustia din miezul de pămînt
Se sparge vasul șubred în care e clădit
Acest păcat amarnic și neispășit
Vin vulturii bătrîni în rotocoale
Și se reped pe stîrvurile goale
În care viețuia cîndva
Un bubuit de bocet ce bocea
Devălmășie în devălmășie
Sterilă e furtuna în pustie
Să zmulgi din rădăcini nisipul
Precum ți-ai sparge din oglindă chipul
Ce-a fost rămîne-va-n vecie
Pustie naște din pustie
Eram un fel de prunc cînd m-am încins
Cu brîul tău Pustie și m-am lăsat învins
Și cresc nălucile țiuitoare
În trupul meu de piatră și de sare
Nu se aude-n urma mea decît
Un clopot șuierînd urît
Ce-și picură otrava pură
Pe îngerii fără făptură
Înconjurat din față și din spate
Lupii Pustiei urlă spre cetate
Nisipul se îndeasă în sînge și în gură
Oceane de ispite alămurile-și sună
Pustia este curva aceea blestemată
Pe șapte cai turbați încălecată
Ce-a pervertit pustiile pe rînd
Țipînd din șolduri și chemînd
Cine-a plecat de-acasă-n căutare
L-a și sorbit pustia orbitoare
Nu se mai întoarce nimeni din pustie
Căci drumurile toate-s închise pe vecie
Pești uriași se zbat fără de ape
Pe plăgi încremenite și mioape
Pustie oh Pustia mormîntul meu curat
Sărutul de pe urmă în care-am înghețat
E ceva fără nume în Pustie
Mult mai nebun decît o nebunie
Un fel de îngeri mulți pustii ce se sărută
Și Diavolul plîngînd le cîntă-n alăută.

Septembrie 1968 — Februarie 1969
Freiburg

(Din volumul VĂMILE PUSTIEI)

IOAN PETRU CULIANU

domesticire divină

Un car și un om prelung. Calul se leagănă sinistru, contrazicînd calmul plat. Drumul prăfuit între pete galbene. Omul pare obosit de vară, de mizeria căldurii, de pînzele înnecate în care înoată. Din partea opusă apare un preot albăstrui ca o vedenie a arșiței. Alături de el aleargă un cîine bătrîn într-un abur de muște. Ființele se încrucișează dizolvate într-un pustiu de culoare. Renunță la gestul posibil de recunoaștere. Din carul contorsionat și dezechilibrat, cade o formă roșie într-un vîrtej de praf. O carte cu titlul calcinat de lumină, DE IMPERIO ARANEARUM. Foile încep să se răsucească în soare. Carul și preotul au ajuns la distanțe egale față de carte, într-o parte și cealaltă. Nu urcă și nu coboară, drumul e plan și alb. Omul roagă mîrțoaga posacă să-l urmeze direct în cîmp și culorile se schimbă către portocaliu. Deși calmul a topit formele și sunetele într-un plictis aproape paradisiac. Se opresc în fine lîngă o gaură bătrînă de obuz și calul linge extenuat cîteva fire de iarbă. Tovarășul său descarcă dintre ostrețele noduroase ale carului tot felul de hîrtii, de cărți, de forme stranii urmărindu-le înfrigurat căderea, capriciul obosit al fiecăruia. Termină repede, neliniștit iar calul se uită torturat la om și la cărți, își părăsește apatia și se teme oarecum de ce va urma. Omul dă foc hîrtiilor și amîndoi cred o clipă că hîrtiile se ofilesc de la sine. Se înnegresc încet, fără flacără și pînzele subtile de fum supără ochii calului ; însă curios se resemnează să privească. Hîrtia se chinuiește mai lung decît un animal, scheletul ei rămîne configurînd tipare stranii. Se chinuie sfios și tăcut dînd omului de alături numai o lecție de eroism. Calul, omul, și hîrtia se uită apoi în soare. Umbre diforme cresc în mintea sărmanului bărbat și filele mor fericite, dansînd calme. Prietene, zice omul, nu rîvni la nimic. Calul nu răspunde fiindcă înțelesese parabola. Neofitul și maestrul se întorc, unul golit și celălalt pătruns de o povață.

ADRIAN CARSIAD

sîmbătă după amiază

E sîmbătă după-amiază. Pe terenul sportiv se joacă fotbal, responsabilul brutăriei comunale pune un lacăt greu și ruginit la intrare, o mamă își cheamă copilul ca să facă baie în vreme ce copilul nu vrea și în vreme ce mama îi aduce mintea la cap printr-un obicei sfînt și strămoșesc. În stația de autobuz studenții, abia coborîți, se îndreaptă fiecare spre casă, salutîndu-se zgomotos. Peste un ceas au apărut pe șoseaua principală tineri, palizi, cu perciunii lungi și cu pantaloni din stofă ieftină, strînși pe picior.

În grădina dispensarului a înflorit caisul, roz, a izbucnit în petale. O boare ușoară trece deodată pe undeva pe deasupra ca într-o poveste veche și înspăimîntătoare și o petală cade pe șezlongul doctorului Aldea. Cu nările subțiri care-și schimbă așa de repede forma doctorul ridică capul și se miră. Și atunci își dă seama într-un fel neașteptat și derutant că primăvara a venit demult, că e poate pe sfîrșite și că el trăiește absent, străin de toate. Începe să strige, rostește un nume de femeie, și în ușa dispensarului o siluetă subțirică cu ochii neobișnuit de vii și cu păr abundent, roșcat, pare nemulțumită. „Vrei să ne plimbăm ? zice doctorul, a venit primăvara !“ și arată cu mîinile în jur. „Să fii dumneata sănătos, domnule, primăvara e aproape trecută, n-a venit“, rostește necruțător glasul iar stăpînul lui piere înghițit de cadrul întunecat al ușii...

Obosit parcă, doctorul Aldea s-a ridicat și după o ultimă privire aruncată în jur asemenea unui adevărat general pornește spre sat. Oamenii îl salută — sînt șapte ani de cînd le cunoaște viața și sufletul — El le răspunde monoton, apoi ca și cînd s-ar fi rătăcit trece pe la „Frizerie“. Nu intră însă, rămîne doar în fața ușii deschise. Un client cu haine de velur cere cu voce ridicată, insistent, „Condica de sugestii și reclamații“: Frizerii — trei la număr — îi explică gălăgios că n-au așa ceva : „nu se există la noi condică“. „La oraș da, aici, ce, nu ne cunoaștem ! ?“. „Nu-i așa, domnule...“ dar Aldea aude „doctor“ pe a treia treaptă. Răsuflă ușurat și ridică capul. Soarele se apropie de apus...

Nici nu înțelege cum a ajuns afară din sat, călcînd pe drumul albit, de praf. Se gîndește că a plecat de-acasă de mai bine de-o oră. Trece pe lîngă el trăsura „boierească“ a C.A.P.-ului cu președintele și inginerul tolăniți pe perne. Doctorul își închipuie într-o clipă pe toți acei care au stat pe perne, indiferenți de trecut și viitor. „Ciudată soartă au trăsurile“ se luminează doctorul. Observă că a fost salutat și răspunde la salut după ce trăsura trece. Praful stîrnit îl învăluie ca-ntr-o visare tulbure. Se întreabă oare cîți l-au salutat în ultimile ore, caută să-i rememoreze, pune suflet în acest joc fără sens de parcă de asta ar atîrna soarta lumii. Îi vin în minte pe rînd figuri deosebite, dar cîteodată ele par a se repezi și se amestecă se amestecă...

Renunță în cele din urmă la tot și se întoarce. Din noapte cade ca o ploaie răcoarea serii. Stelele ard înebunite deasupra ca niște păduri.

Cînd se apropie de sat doctorul o întîlnește pe învățătoarea cea tînără stînd pe loc și plîngînd. Mai încolo o siluetă se îndepărtează grăbită. Doctorul tresare sau îl cuprinde frigul, frigul ciudat al neînțelegerii. Silueta e un student, se gîndește doctorul. Tresare iar, se cutremură ca venindu-și în fire. De ce plînge învățătoarea ? doar e primăvară... Un glas îi șoptește aspru : „primăvara e aproape trecută, domnule“. Apoi

CERAMICĂ AZTECĂ

dă bună-seara și începu să-i vorbească tinerei fete. Fiecare cuvînt trage după el altele, e un fel de întrecere nebunească și necontrolată. O voluptate stranie îl furnică pe doctor. Învățătoarea se șterge la ochi, se uită la el curioasă, apoi speriată, doctorul simte toate astea, vede chiar sosind clipa cînd ea va pleca de lîngă el cu pași repezi ca și cum ar fi amenințat-o, dar nu se poate opri.

În sfîrșit tace și se rușinează. Își cuprinde obrajii și fruntea și mîinile îi sînt reci, străine. Se întreabă cu teamă, oare ce s-a întîmplat. Cînd pornește din nou se gîndește că va veni „luni“ și că vor pleca studenții...

VIORICA IONESCU

solar, parc mic

Argint înainte de noapte, încă soare cernit, plăpînd. Miros plin de vînt și primăvară. Pustiu. Înalte, zvelte luminări, plopii tremură în parc. Se lasă seara și știți voi copii că la ceas de amurg, în primăvară, vine aici să se joace cu voi cîteva clipe, Clarisse.

Ride subțire, trece peste voi, susură vorbe ne-nțelese, vîntură vîntul și nisipul peste papucii voștri, vă plesnește cu iarbă tînără peste glezne. Ai murit, ai murit de mult Clarisse, frumoasă fată de cabaret, uite, însă, vii mereu și-i mîngîi pe copiii din solar, săușor, un, doi, trei. În vînt, cu straiele-ți vechi, transparente, primăvară veche, fluturate deasupra capetelor. Se obișnuiseră cu tine Clarisse cea mută, jucăria lor cu zîmbetul învăluitor și trist. Un, doi, trei.

— Doamnă, de mult nu ne-ai mai dat un ban, spuneai rar și cald cîte unei femei bune ce trecea mai departe.

Îți dădeau uneori, tu-i dădeai copiilor să-și cumpere te miri ce...

Într-o zi a venit o mașină să te scoată afară din casă, muriseși. De douăzeci de ani, Clarisse, stăteai într-o cameră stricată, cu trei trepte. Îngrămădiseși acolo de douăzeci de ani tot ce-ai găsit printre ruine. Cioburi, haine, poze, resturi de mîncare, resturi de zdrențe și lacăte argintii de la zestre și chei, gunoaie de tot soiul, le-ai adunat cu grijă, cu sfințenie au crescut între ele florile și trei copăcei firavi și uzi. N-aveai acoperiș, nu mai aveai nici tu, nici ei, aveai cer și flori și trei copaci cu frunze de argint, mici și fragede.

Unde ești, Clarisse, fată frumoasă, un, doi, trei... un, doi, trei, ne-ai crescut, e pustiu solarul fără tine, sînt triști copiii vechi din mahala.

Dar tu nu uiți să vii îndată ce apare un copil nou, ce-și trece cîțiva ani prin acest parc, printre firele murdare de nisip și flori ; vii să dansezi cu ei, să-i veselești cu rîsul tău subțire ca adierea, să le atingi cefele cu păr mătăsos, cu mîinile lungi. Un, doi, trei, un, doi, trei...

Au rămas trei trepte și trei copaci din casa ta și-un văr al tău rătăcitor, venit de nu se știe unde, bătrîn, vara, pe trepte, cu capul veșnic aplecat într-o parte. Slab ca o traistă : stă pe trepte atunci, în bătaia soarelui. Eric. Rîios.

— Doamnă, dumneata de mult nu mi-ai mai dat un ban. Stai, dă-mi un ban, doamna aceea cu ochelari !...

ION MARIN ALMĂJAN

moartea sau floarea din fereastră

De zece ani floarea asta, poate o fi alta, nu știu dacă o floare trăiește atîta, că-mi zicea Buna alaltăieri că părul din grădină numără pe puțin 400 de ani — îl moștenise bunul ei de la tatăl său și poate că și acesta îl apucase mlădiță tînără de la un altul, floarea despre care vorbeam, era așezată sub fereastră într-o oală de pămînt de jumătate de metru, hîrburile oalei s-au contopit cu pămîntul — au crescut chiar fire de iarbă lungi și rare. Acum am văzut că floarea își mutase locul, că nu mai întuneca, înaltă, dreaptă, stufoasă, lumina din odaie, ci creștea alături, locul ei rămăsese gol, era prea multă lumină în cameră, mi se părea că cerul fusese jefuit, acolo în dreptul ferestrei, de ceva ce-i aparținea.

Am mutat floarea, mi-a spus Buna (în ochii ei era o rugăminte de copil, ceva foarte nedecis, ca atunci cînd nu știi să explici de ce-ai făcut un lucru, ori dacă știi, îți vine greu, căci te gîndești că cel căruia i-o spui, nu te va putea pricepe și în cel mai rău caz va da din umeri și-ți va spune că nu-i treabă de om serios, ori ceva în genul acesta).

— Mi s-a părut — a clipit Buna din ochii-i albaștri, șterși, ca un veston albastru pe care l-ai purtat sub soarele de august și sub ploaie, că floarea a umezit peretele, că din cauza ei — vezi și tu bine, s-a desprins varul, eu acum am îmbătrînit de tot, poate mîine mor, lumină n-a fost destulă c-a înghițit-o blestemata asta de floare și de aia, vezi, am lăpădat-o, că dac-oi muri și-oi închide ochii, să mă bată lumina, și soarele peste ei, să-i simt căldura și dacă s-o putea, s-o duc cu mine.

Buna a trecut cu pașii ei mărunți, de ce oare și pașii, cînd îmbătrînește omul, se apropie de aceia ai copilului, nesiguri, veșnic parcă căutînd ceva — bîjbîind să descopere drumul. Buna a trecut spre fereastră și deacolo și-a prelungit obrazul către lumina de-afară, parcă vrînd s-o prindă toată, să-și spoiască fața cu ea.

— Multe nopți, zice Buna, de atunci de cînd am mutat floarea, mi se părea că o aud mișcîndu-se ca pe o vietate, trece din nou la fereastră, își apropie frunzele ca un cap de om și se uită la mine, iscodindu-mă. Mă uit și eu la ea, la Buna, și dacă n-ar vorbi cu mine, dacă nu m-ar striga pe nume : Ioane, aș zice că e o altă, o nebună venită din tîrg, să-mi spună povești despre floarea mea, să mă înșpăimînte cum făcea Lae, al treilea frate al mamei, cînd eram mic, și-și punea o mănușă pe mînă, alergînd după mine, clempănind degetele mănușii. Dar așa o cunosc, îi știu fiecare cută ivită ieri, săptămîna aceasta, îmi dau seama dacă mîinile-i tremură mai tare, ori dacă uită mai des decît ieri ce a spus și ce vrea să facă. Acum, cînd se culcă găinile, le aud neliniștea din pod, (Buna le-a culcat întotdeauna în pod, le ferește de înghet și de dihor) în aceeași vreme urmăresc umbra Bunii pe peretele odăii, la lumina flăcărilor ce izbucnesc din gura cuptorului, nu înțeleg de ce nu-i place să întorc comutatorul să fac lumină, întotdeauna își ferește ochii cu palma, cum fac țăranii pe luncă, duc mîna streașină și petrec cu ochii zborul lung al cîte unui avion ce croiește linia pură a văzduhului.

— Ioane, îmi zice Buna, tu să te mai uiți la fereastră, să vezi dacă nu cumva floarea și-a mutat locul și se apropie să se uite înăuntru, că eu i-am promis, într-o seară, că atunci cînd or înflori prunii și o năvăli mirosul lor în casă, am să fiu gata să mor, dar numai atunci cînd tu, nepotul meu, ai să fii lîngă mine. O ascult pe Buna, îi urmăresc mișcările deloc obosite, iuți încă, plină de viață, îi simt nu teama, ci dorul de a nu muri, de a rămîne aici, alături de mine, să-mi spună ea cum a fost pe vremea lui Pazvante Chioru, cel din zicală, și mi se pare că aud pași ușori de fecioară trecînd pe sub fereastră, o umbră care se apleacă pe apele sticlei, un fel de plete brune, lungi, vălurite de piaptănul nopții...

PETRU POPESCU

Poem

Ca un orb în noaptea ochilor tuĭ
Ori ca un surd în pustiul urechii bolnave
Rînd pe rînd aici acolo
Intru din lume în mine ies din mine în lume
Negăsind oriunde uitarea
Auzului și vederii

Căci în auzul și în vederea mea a crescut
Dulce statuie cu aripi ca să-mi aducă aminte
Cît de mari pot fi dăruirile cît de mic eu în fața lor
Și mai ales cît de măruntă mintea față de inima pe care
Nepăsător fluierînd am smuls-o de pe creanga ei
Ca să-i beau parfumul și s-o pierd întreagă din mînă
Prea încrezut într-un viitor care
A trecut și el cu trecutul odată.

NICOLAE VOICU

Lumina care se aude

Aci de ferestre existența-a aburit.
Aci de mine-i sfîrșitul vag.
Pe umbra nesfîrșirii nu mai e nimeni :
Nici o urmă Nici un cîntec.
Aci sub mine e numai somn,
orice lucru e doar pe jumătate el.
Pe umbra nesfîrșirii sînt singur eu.
N-aud decît bîziitul obscur al motorului ploii
și rătăcirea spre mijloc, spre cerc.
a iubitei lumi, în tăcere.

Sub ochi-mi, pe limba vieții
dîre de moarte ale șoaptelor :
dovezi de ieri ale iubirii...
Au fost... O, aburite-nsingurări !

La lumina veiozei sînt singur eu.
Cît pot s-ajut cu lumina veiozei
nesfîrșirea ? Lin murirea ?

...Visul e chircit în abur, în somn,
Miezul se leagă, se reîncheagă...
Miezul mort, al simțirii mele negru ecou,
adormind lîngă tine,
voi regăsi mîine, Lumina iubirii ?
Creionul ? Hîrtia ?
Voi admira, mîine, Ființa din nou ?
O, apele scad :
Cădea o ciudată lumină din, sfînt, sufletul meu.

O zi și o noapte

Fiecare va cînta ce a pierdut și ce nu,
Voi cînta iubirea și moartea pierdute.
Voi fi mulțumit de nevederea mea, rege Oedip.

Voi uita
Ruga și sfiala înțelegerii :
chema-voi liniștile și furtunile
din piscul fără frunze
al vieții lumii neivite.
Voi istovi trupul și mîinile
Șoaptei mele, chemînd,
și voi cînta rănile istovirii.

Mă voi gîndi
la ușile pe care am ieșit din mine
în fiecare iubire și dimineață,
din natură în fiecare viață a mea,
din ochii mei :
le voi cînta pentru a deschide
porțile poemului meu...
Voi cînta cu ușile deschise...
Voi cînta ce nu am...

Voi cînta urmele,
urmele sufletelor,

Voi căuta noi intrări în moarte,
dar voi păstra taina locului.
Nu voi cînta...
Voi intra și voi ieși mut.
Abia după ce va trece o zi și o noapte,
voi începe să cînt...
Să nu mai știe nimeni, o, nimeni
intrările acelea
care, deși în urmă la doi pași,
nu vor fi ghicite, pricepute.
Voi descrie morții
și voi modifica descrierea și
voi face-o mai frumoasă sau mai urîtă.
Fiecare va simți, însă,
că voi cînta ce nu am...

Voi cînta urmele,
urmele sufletelor.

Cu șoapta Neființei
voi re-crea Lumina :
nu voi sfîrși așteptînd.
Cînd voi fi dobîndit ce căutam,
o zi și o noapte nu voi cînta.
Mă voi bucura, voi trăi.
Abia după aceea, depărtîndu-mă,
voi începe cîntecul meu...

PLATON PARDĂU

Coastele

Firul de cînepă s-a rupt
de el spînzura cămașa
de cămașă spînzuram eu
firul de cînepă spînzurat
de-un cîrlig de cer.

Acum tai cu dinții hotare,
le înnod cu dinții
rămîn fără dinți
plin de-nțelepciune.

Fac o luminare neagră
o pun să deschidă ușa
îmi dau foc
cu pragul, cu umbra, cu casa.

Firul de cînepă se rupe
din cămașă curg coastele
coastele dealului
în care m-au semănat.

Stea

Acum să văd
dacă mai îndrăznește cineva
să pună mîna pe mine.
Aici se oprește
numărătoarea.
Unu se bagă sub pielea
lui doi. Doi intră
în casa lui trei.
Se-otrăvesc reciproc
într-un număr verde.
Aici se oprește
peștera gîtlejului meu,
se înfundă cu steaua
pe care nimeni n-o știe
fiindcă n-a răsărit
niciodată.

Liber e cîinele
să spună,
adevărul.

Joc

Hai să ne jucăm,
de-a mănăstirea.

În cîte zile
mă poți zidi ?
În cîte ceasuri
mă poți zugrăvi ?
În cîte clipe
mă poți învia ?

Eu am să te iau în spinare
și-am să te port
din dumnezeu în dumnezeu,
pînă la dumnezeul copacilor —
acolo-n argint vom pune
piciorul.

Hai să ne jucăm
de-a arhanghelii —
tu-mi dai sabia,
eu îți retez capul
sau invers
unul pe altul ne ducem
de mînă

Hai să ne jucăm
de-a mormîntul
ia dalta și crestează-mă
cu numele tău.

Hai să ne jucăm de-a ceva,
eu sînt nimicul,
tu ești celălalt nimic
hai să ne jucăm o dată,
fir-ar să fie !
că nu mai pot !

TRAIAN IANCU

Cei puțini

Sînt poeți, care trăiesc mistuitor, în lumini !...
Poeții adevărați nu sînt, în realitate,
Doar cei ce zămislesc versuri răsuflate...
Ci oamenii mari ai istoriei și ai vieții,
Aceștia sînt poeții !...
Ei înalță în lumină
Mistere pentru aproapele lor,
Cum urcă trunchiurile seva în frunzele copacilor...
Oamenii adesea înțeleg pe dos
Pe cei care-și dau osteneală,
Ori le sînt de vreun tolos !...
Căci revelînd învieri,
În viața de martiri — am zice, —
Prin fapte și în tăceri,
N-au timp să se explice !...
Poetul își arde într-una
Sufletul lui pentru aventura tuturora...
Fără a-și oferi fizicul
Pentru vreo statuie în Agora !...
Căci laudă și încoronare
îi acordă sigur vreun primar,
statuar,
după înmormîntare,
pentru acele picante,
Și mai ales pămîntești
Păcate trecătoare,
Și oarecum, galante !...
Producînd și rîs și chiar plăcere
ispititoare...
Pentru flămînzeala simțurilor veșnic dorîtoare...
Mulți degustă, fără sfială,
Particulara biografie, —
Și fără ca să știe,
Unii n-o găsesc chiar esențială !...
Dar poetul cînd moare, n-a murit !...
Atunci începe el să renască,
Dintr-o pulbere suprafirească
A celor mulți
Și desculți...
Și, în lumină stîrnit,
E ca un brad, pe munte răsărit !...
De-abia atunci își poartă el fruntea în furtuni !...
Abia atunci, cu sfială,
Sînt sărbătoriți
Și înălțați cei ce s-au jertfit,
Cei buni !...
Poeții
Ce-au muncit cu migală,
Căci istoria se scrie cu osteneală
Și-n adevărul vieții !...
În viață, zadarnică este,
Poetule, orice poezie și poveste,
Dacă atotfeudalul zeu nu te vrea !...
După moarte zeul, atotstăpînitorul,
Chiar dacă încearcă să te mai ciupească,
Pe tine, nemuritorul,
Cu dragostea-i cerească,
Fapta lui,
Au grijă de ea alți zei,
Cărora, poate tu le-ai dat în dar,
Și nu în zadar
Focul ochilor tăi !...
Și le-ai dat chiar zile,
Din aprinsele tale pupile...
Și-atunci, tot ce-au fost pentru tine orori,
Se vor schimba, tot pentru tine... în sărbători,
În care,
Chiar zeii tăi dușmani,
Te vor lăuda, prin ani,
Care mai de care, mai tare !...
Tu, din celălalt tărîm, vei șingera pe dată
Și vei striga vreun vers în lumea toată...
Cei puțini sînt poeții
Care învie din semenii lor...
Ca pasărea Phoenix a tuturor veacurilor !...

orizonturi latine

O NOUĂ ANTOLOGIE A POEZIEI FRANCEZE CONTEMPORANE*)

An „bun" sau „rău", zeci de poeți din miile ce există își publică sau încearcă să-și publice operele, fie la editori consacrați ca Gallimard sau Seghers, fie în reviste mai mult sau mai puțin citite, deci mai mult sau mai puțin efemere; alții o fac pe propria lor cheltuială la vreo tipografie pierdută într-un oraș de provincie. Care vor fi, în cadrul acestei impozante cohorte, cei cîțiva aleși ai timpului ale căror nume să rămînă înscrise pe frontonul templului celebrității?

În legătură cu aceasta, îmi amintesc de prudența de care Gustave Lanson, acest bătrîn maestru a dat dovadă odinioară în a sa „Istorie a literaturii franceze". Ediția din 1924, apărută la **Hachette,** nu ne spune oare că ultimul mare eveniment literar al culturii franceze este romantismul? Desigur este vorba, cu prudență de simbolismul „executat" de altfel în cîteva țări; lui Rimbaud îi acorda doar trei rînduri, Apollinaire, Cendrars, Jacob, Tzara și atîția alții care de mai bine de douăzeci de ani elaborau literatura de mîine, nici nu sînt măcar amintiți.

Trebuie deci să mulțumim editorului Pierre Seghers pentru că a îndrăznit să publice o antologie a poeziei vii, adică a celei care se face sau se „desface" în fiecare zi, urmînd fluctuațiile gustului sau hazardul publicațiilor.

Dar Pierre Seghers este el însuși un poet, și cine mai bine decît un poet ar putea avea facultatea de a lucra acest material mișcător care este poezia vie, pentru a extrage cei două sute șaizeci și cinci de poeți, prezenți în această carte de aur a poeziei? Seghers însuși face parte din această aventură ciudată născută din conflictul omului, al limbajului și al lumii exterioare. Aici, cum de altfel o mărturisește, el a trebuit să se lase condus de propriul său gust, de propria sa plăcere. „O antologie, care nu este o plăcere, nu este decît o compilație. În treizeci de ani de lectură, în cinci ani de remușcări, n-am selectat pentru a place sau a displace: am ales poemele mele. Ele m-au făcut să văd, să reflectez, să mă irit, să iubesc. Azi, adunate, le regăsesc ca pe niște descoperiri înnoite, permanente... Insuficiențe și suficiențe estetice contradictorii, incompatibilități mă lasă indiferent. Am încercat să văd care este situația, după gustul meu. Cititorul va spune dacă această carte îi este utilă sau nu".

Perioada cuprinsă în antologie se întinde între anii 1940 și 1960. Trebuie deci menționat că marii poeți, cei consacrați, sînt prezenți. Pierre Albert Birot, poet și prieten cu Apollinaire al cărui poem citat „Aux trente-deux vents", a fost publicat la vîrsta de optzeci de ani și păstrează o extraordinară tinerețe. De asemenea Aragon care se întreabă: „Cette vie aura passé comme un grand château / triste que tous les vents traversent. / Les courants d'air claquent les portes et pourtant / aucune chambre n'est fermée..."

Și dacă am cita numai pe cei mai importanți: René Char cu o interesantă selecție din culegerea „Sur la poésie" apărută în 1968, Robert Desnos cu emoționantul său „Complets de la rue Saint Martin", apoi Paul Claudel, Eluard, Max Jacob, Mac Orlan, Pierre Jean Jouve, Boris Vian, Michel Leiris, Loys Lasson, Henri Michaux, Raymond Queneau, Saint John Perse, Jean Genêt, Jacques Prévert, Tristan Tzara, ș.a.

O parte nu mai puțin importantă este consacrată poeților mai puțin cunoscuți: Jean Amrouche, Aliette Audra, Albert Aygueparse care încearcă „să capteze fabulosul și să forțeze balamalele lumii noastre", Marcel Béalu, Yves Bonnefoy, care va lua fără îndoială în curînd loc printre cei mari, Hélène Cadou, prea în umbra soțului ei, Claudine Chonez, Jean Breton, Guy Chambelland, Jacques Charpier, Roger Dévigne...

Dar meritul esențial al acestei antologii este, fără îndoială, de a permite cititorului să descopere nume pe care le întîlnești destul de rar într-o astfel de lucrare. Se știa, de exemplu, că filozoful Bachelard, acest profesor serios de la Sorbona, este, în unele din scrierile sale, mai poet decît mulți poeți? Era cunoscută importanța operei poetice a lui Maurice Druon, Joseph Kessel, Colette? Cine altcineva decît un grup de prieteni cunoștea poemele lui Jean Lurçat, sau ale lui Picasso? Meritul lui Pierre Seghers este cu atît mai mare cu cît a introdus în această lucrare de largă circulație pe cei mai buni reprezentanți ai acestui curent de poezie populară care este cîntecul francez actual: „Dieu est nègre" de Léo Ferré, „Chandernagor" de Guy Béart, „Le plat pays" de Jacques Brel ori emoționantul „Marche nuptiale" a lui Brassens. Iată deci o **Antologie** care se vrea completă, dar care nu reușește întru totul. Oprindu-se la 1960, P. Seghers ignorează în mod sistematic toate căutările făcute de noua poezie franceză în domeniul limbajului în lumina structuralismului îndeosebi. Textele alese din opera lui Michel Deguy [1]), Pierre Garnier [2]) sau Jacques Roubaud [3]) ne dau o imagine „colorată" de un lirism post-suprarealist pe care ultimii doi, în special, l-au abandonat: unul pentru a se lansa în **spațialism și în poezie concretă,** iar celălalt pentru a pune din nou în discuție poezia care-l apropie de cea a lui Denis Roche [4]).

Această rezervă odată făcută, trebuie să spunem că avem de-a face cu o lucrare de un interes susținut, care ne invită la o călătorie lirică sub îndrumarea unui ghid pe care nu-l putem refuza să-l urmăm.

Marc BARITEAU
(lector francez la Universitatea din București)

---

*) Pierre Seghers: „Le livre d'or de la poésie française" — Seconde partie, de 1940 à 1960. Deux volumes (377 și 382 pag.), ed. Marabout, 1969. Première partie: „Le livre d'or de la poésie française, des origines à 1940" — ed. Marabout 1961.

[1]) **„Qui"-dire",** Gallimard 1966, **Actes,** Gallimard 1966

[2]) Spatialisme et poésie concrète" — Gallimard 1968

[3]) E. Gallimard 1967

[4]) Eros énergumène, Coll. Tel Quel. ed du Seuil 1968

Iluziile limbajului

CUVÎNTUL FURAT

Absența discursului, nefiind tăcere, trebuie căutată semnificația pe care o indică: imposibilitatea concretă de a articula altfel decît prin medierea rupturilor, imposibilitate de a acționa altfel aici și acum, în situația prezentă și în momentul prezent al timpului propriu personalității. Deci imposibilitatea concretă nu este o întîmplare sau o neputință indiferentă, exterioară, ci imposibilitate plină și revelatoare; nu e ceva de aruncat în afară (ca un accident), ci ceva de trăit și de integrat la modul propriu în care se manifestă.

Cuvîntul este furat, e „suflat" din cîmpul accesibil locutorului. Între trăirea cuvintelor, zona lor germinativă, și exprimarea ei propriu-zisă în textul vorbit sau scris se instaurează o iremediabilă diferență. În spațiul acestei diferențe se execută și furtul cuvîntului.

Obsesia integralității, a izbucnirii depline și definitive în cuvînt, e tragedie a exprimării, a structurării fondului de intuiție; și Kierkegaard, disprețuitor al alienării în impersonal, impusă de problematizarea și conceptele în care se închega filozofia clasică, disperat de medierile prin care subiectivitatea vie trebuie să se disperseze, îngrijorat de pierderea autenticității în rețeaua mișcătoare a conceptelor, dîndu-și existenței sale adagiul „adevărul e subiectivitatea pură", și el a trăit drama medierilor. Izbucnirea subiectivității s-a fixat în concepte: angoasă, disperare. Mai aproape de noi, acești vulcani s-au stins în existențialismul academic al lui Jaspers; ceea ce era expresie imediată a durerii vii, ceea ce era „concept" scandalizant a devenit prilej de speculație și de ordonare în rețele logice. Astfel existența nu are puterea să se sustragă de sub acțiunea absorbantă a exprimării înghețate. Oricît de aproape e adusă exprimarea de fondul viu al existenței, apropierea maximă lasă încă să subziste un spațiu de neumplut. Aspirația spre integralitate e dramatică chiar de la nașterea ei — din momentul în care se exprimă drumul său către moarte este deacum trasat.

Unicul, trăirea originală și irepetabilă, pătrunde în cîmpul violent și dispersator al conceptelor. Irepetabilul devine, deci, repetabilitate. Chiar prin exprimare s-a deschis o ruptură, s-a creat diferența originară, locul care va fi lucrat și trăit apoi ca loc al depărtării și decalajului. Loc pe unde se strecoară și absența, o absență plină, dură, de care se ciocnește locutorul. Duritate a absenței, instantanee, prezentă, duritate care se pierde apoi, deci duritate „iluzorie". Structura temporală o manifestă și o retrage. O duritate care se dizolvă, piere, metamorfoză uimitoare. „Ce a fost acea imposibilitate temporară?" Locutorul e scandalizat de lipsa de ascultare a cuvintelor; cuvintele se retrag dezvăluind un text pe care el, producătorul lui, n-ar fi dorit să-l dezvăluie astfel. Orice refacere și ajustare ulterioară nu poate șterge urmele absenței.

Aici se cere să alegem. Nesupunerea cuvîntului în ce registru al realității se situează? Este un fals, un act greșit, ratat, al locutorului, o stricare pur și simplu a unei intenții clare? Unde situăm registrul adevărului, la nivelul intenției, clare dar în imposibilitate de a se realiza sau la nivelul manifestării concrete, analizabile, a discursului devenit text? Intenția, care ulterior poate fi și exprimată într-o construcție logică transparentă, manifestă structura reală, adevărată, a situației de vorbire? Dar adevărul este integralitate, este nu numai „index sui et falsi", ci și înfășurătoare deplină a falsului. Aici și în acest mod se poate introduce (chiar dacă nu în deplin consens cu interpretarea originară) distincția lui Heidegger dintre aletéia, adevărul grecesc, presocratic, înțeles ca dezvăluire în lumini și umbre a ființei, și veritas adevărul înțeles ca concordanță, luat din intelectul comparator al latinilor. Vom situa atunci nesupunerea cuvîntului în registrul dezvăluirii.

Integralitatea nu poate ieși din sine (acest în sine este o considerare abstractă, practic inexistentă) ca o prezență perpetuă, ca izbucnire unică. Medierea între prezențe și absențe, jocul diferențelor, trăirea decalajului și a depărtării față de propiul „eu" și de produsele lui — toate aceste zig-zaguri sînt date ca loc al trăirii obiectivate, deci depline. Foucault scria despre Hölderlin: „el redeschide chestiunea schizofreniei ca problemă universală", ceea ce nu trebuie interpretaat în maniera repezită a specialiștilor în criticarea citatelor. Universalitatea acestei chestiuni nu e o extravaganță oarecare, ci constă tocmai în recunoașterea existenței ca spațiu al diferenței și depărtărilor interioare; existența ca aventură în care certitudinile sînt limitate, o cortină înconjurătoare ce disimulează pericolul.

Pericolul acestei depărtări interioare nu rămîne o simplă figură de stil, o exprimare pretențioasă a unor mici mișcări ale spiritului; iar semnificația sa nu se întinde numai asupra individului. Cele mai tulburătoare sînt nu fantasmele discursului individual, ci marea fantasmă purtată de discursul colectiv. E o banalitate (dar tocmai asupra lucrurilor banale nu ne întrebăm, deci le cunoaștem mai puțin) faptul că toate drumurile, toate vizările noastre către lucruri trec prin mediul de refracție al cuvintelor. Discursul grupului poate impune, prin forța sa de persistență, de proliferare și de instituționalizare, propria sa structură drept principiu al realității. Manifestările discursive ale indivizilor (în măsura în care ei sînt supuși limitelor fixate de participarea la grup) trebuie să se conformeze fantasmei discursului colectiv. O irealitate e impusă drept principiu al realității. Indivizii vor fi supuși dublei rupturi, dintre lucruri și cuvîntul lor, dintre acesta din urmă și cuvîntul impus; ei trebuie să se manifeste în discursul lor pentru grup, ca și cum ar accepta irealitatea impusă ca fiind o realitate. Și aceasta deși în manifestările lor individuale acționează conform unei imagini eretice, rebele, asupra realului. Se crează astfel un spațiu de destrămare a personalității, spațiu de nevroză și de epuizare. Tăierea psihică de care amintea Foucault devine în astfel de cazuri realmente o problemă universală — nu în sensul că se realizează, ci în acela al menținerii posibilității sale continue, prin destrămarea și rupturile accentuate pe care le provoacă supunerea la fantasma grupului.

Revenind la drama naturală a discursului individual se pune din nou întrebarea, ce este acea absență strecurată în decalajul dintre existență și exprimare? Ce semnifică „furtul", „suflarea" cuvîntului din fața locutorului? Expunînd în fața studenților săi o elaborare introductivă și doar descriptivă a ceea ce ar putea să devină teorie a lapsusului și a actelor ratate (Fehlleistungen), Freud încerca să clarifice sensurile printr-o comparație. Un individ care se plimbă noaptea pe o stradă complet întunecată (se află deci „în întuneric" deplin) este prădat de un hoț pe care nu poate să-l vadă. Deși nevăzut hoțul, bunul simț nu-l va lăsa pe nefericitul personaj să afirme că a fost furat de întuneric. Chiar invizibil făptașul trebuie adus în lumină. Dar comparația lui Freud este destul de șubredă.

Cum se va desfășura urmărirea „delincventului" în cazul în care esența sa este de a fi nevăzut, în care invizibilitatea ar fi modul său propriu de a se manifesta și nu o lipsă de vizibilitate pur și simplu? Atunci „aducerea în lumină" va fi un simulacru; cu încăpățînarea noastră „realistă" vom prinde doar viclenia întunericului, fantoma vizibilă a invizibilului. În acest caz nu mai e nimic de căutat dincolo de întuneric, întunericul și furtul sînt corelate: în întuneric trebuie să dispară ceva.

Lapsusul și actele ratate apar ca manifestări elementare ale funcționării mecanismului inconștient al absenței. Cîmpul ideal al semnificațiilor debordante, al supradeterminării discursului, deci al adîncimii sale și al oscilației între nivelurile de sensuri, este opera. Asupra operei de artă s-au aruncat cu perseverență generații de psihanaliști, moștenitori ai unei eflorescențe complicate de imagini-concepte; interpretarea jocului de simboluri și-a arătat în scrierile lor posibilitatea prelungirii nesfîrșite.

Eugen IACOB

Sigiliul lui Ippolito d'Este, cardinal de Ferrara

ARHIVA ARGHEZI

PLOIEȘTI 1946

Cu 23 de ani în urmă și anume la 10 martie, Arghezi era invitat să conferențieze în fața publicului ploieștean.

„Nu sînt un conferențiar profesionist, declara în fața unei săli arhipline. Mai de grabă nu sînt conferențiar de loc. Pentru așa ceva trebui să fii orator. Meșteșugul cu care te naști nu l-am putut învăța. Ne mai vorbind în public de trei ani, am stat la îndoială dacă aș mai putea face față condițiilor care stabilesc relații de nivel între unul, care grăiește, și o sută care-l ascultă"...

În primăvara anului 1943, pe cînd începea seria „Biletelor de papagal" în ziarul **Informația zilei,** ține la **Ateneul Român** o conferință intitulată **Eminescu,** repetată la puțin timp, la cererea expresă a publicului entuziasmat de cuprinsul ei. A urmat în toamnă apariția pamfletului **Baroane,** arestarea și internarea în lagărul de la Tg. Jiu, unde a scris piesa de teatru „Seringa". În 1944 s-au produs evenimentele eliberării de la 23 August 1944, apariția unui cotidian sub direcția lui Arghezi, intitulat **Bilete de papagal,** pregătirea volumului **Una sută una poeme,** scos din librării a doua zi după ce fusese difuzat, ca și preparativele pentru amenajarea și deschiderea tipografiei din Mărțișor în vederea tipăririi volumelor personale...

Era o duminică și automobilul pornit de la Ploiești întîrzia. Pe la orele zece un telefon al prefecturii verifica sosirea vehiculului, publicul adunat dînd semne de nerăbdare. Consternare: automobilul era absent, căzut probabil într-o pană. Un altul acoperă distanța kilometrică și abia pe la orele 12 intrăm în sala ridicată în picioare, aplaudînd.

— „Credeam că vom găsi sala goală, povestea Arghezi aducîndu-și aminte emoționant de primirea ploieștenilor. Era o sală plină pînă la refuz, foarte receptivă și deloc supărată de întîrzierea mea nedorită"...

Țin minte că l-a primit cu brațele deschise scriitorul Bassarabescu, exclamînd: „Dacă ar fi trebuit să așteptăm pînă diseară, iubite domnule Arghezi, să știi că nimeni nu s-ar fi clintit din loc!"

Citez cîteva fragmente reconstituite din conferința de la Ploiești:

„Sînt mulți ani de zile de cînd n-am mai trecut prin citadela Dv. Aici au trăit Dobrogeanu-Gherea, Paul Zarifopol, Radovici, Stere și alții și tot aici își are reședința de predilecție un scriitor cu un talent intrat în antologie, viguros și realist, Dl. Bassarabescu... Îl văd și acum pe Gherea la o catedră originală, în restaurantul gării. Tejgheaua, la care număra încasările unei zile de forfotă vastă, era într-adevăr o catedră și un amvon. Despre restaurant, se știe că era cel mai apetisant din toată țara. Printre mesenii dornici de o masă ireproșabilă, plecați într-adins din București la Ploiești, se strecurau și unii începători în cele literare, ispitiți să contempleze, îmbucînd o prăjitură, personalitatea dublă a maestrului critici românești, scriitor și birtaș, într-un timp cînd rușinea de a fi literat nu putea să se împace decît cu o negustorie și cînd Caragiale era dramaturg și patron de berărie... Paralel cu valsul tăvilor și al discurilor de porțelan, în procesiune, se descifra cîte un capitol în studiu original. Creionul de adunare a coloanelor de prețuri nota din cînd în cînd și cîte o idee... Toate felurile de bucate ale lui Gherea erau excelente, ca și punctele lui de vedere literare. Brînzoaicele însă i-au agonisit o reputație fără comparativ... Mai tîrziu, l-am cunoscut mai aproape, într-o redacție din București, în calitate de scriitor și eu. I-am făcut atunci o confidență de client insolvabil. Cu vreo zece ani mai înainte, îi rămăsesem dator o plăcintă cu mere"...

Barutu T. ARGHEZI

---

breviar

AL. IVASIUC

„Cunoaștere de noapte"

Personajul lui Al. Ivasiuc este de data aceasta un „înalt funcționar într-un minister — cheie" și autorul alătură mereu numelui această recomandare ce a dobîndit aparență de calificativ, cu o insistență ce traduce ironia față de eroarea substituirii calității prin funcție. În Ion Marina individul s-a redus la segmentul social — sumă de operații: natura tinde în el să se confunde cu eficacitatea în sistemul coexistenței omenești.

Că *a funcționa* nu e tot una cu *a fi*, că poți parcurge viața fără să fi trăit, că toți există, dar că numai unii *sînt* într-adevăr, că ființa se descoperă cu dificultate și istovire — neașteptată rezistența acestei implicații elementare! — este ceea ce află Ion Marina pe trudnica întindere a unui demers heideggerian spre captarea eului. Ruperea de „Alltäglichkeit" este declanșată, așa cum și filozoful o cere, de atingerea cu moartea. Numai așa, lărgindu-se pînă la marginile sale, bătătorindu-le cu gîndul și emoția, insul uman își dobîndește adevărul. Aceasta este „cunoașterea de noapte", ce se desfășoară în obscuritatea înconjurătoare și doar prin nedumerirea mînioasă față de absurditatea de neconceput a morții aprinde biruitoare lumini interioare.

Dar la Al. Ivasiuc opoziția dintre existența mașinală și cea autentică nu se rezolvă prin efort ritmic de reculegere și clarviziune. Lămuritoare este în „Cunoaștere de noapte" memoria. De aci sugestiile proustiene de neignorat. Romanul consemnează exercițiul memoriei, este compus din șirul de o logică particulară al reactualizărilor. În vecinătatea morții, personajul se descoperă pustiu de emoție — opac și distrat, se scandalizează și se înfurie, pentru că știe despre acest lucru cu numele de moarte că ar fi trebuit să-l străbată și să-l calcineze ca o descărcare de catastrofice energii. Dar Ion Marina s-a dezvățat de trăire și descoperindu-și inaptitudinea dobîndită încearcă un remediu în rechemarea trăirilor de altădată. Proustiana căutare a timpului pierdut devine aci o căutare a emoției căzute în uitare, o voluntară readucere în actualitate a experienței trecute. Personajul re-înșiră momente vechi, clipele cu mers apăsat ale vieții sale, acelea care s-au întipărit în el, ale căror urme mai pot fi găsite, urme încă sîngerînd de emoția vieții.

Acest rost al memoriei de a putea aduce în momentele pustii viața autentică aglomerată în clipe consumate, constituie originalitatea romanului lui Ivasiuc, chiar dacă procesul însuși nu e inedit, ci doar limpezimea înțelegerii filozofice.

Adeseori căutarea emoției dezvățate se convertește în căutarea evenimentelor înseși, Nu umbra grea pe care o adîncesc în ființă faptele, ci faptele înseși întîmpină amintirea. Inconsecvent, Ion Marina cedează facilității de a substitui viața însăși prin biografie, de a continua din inerție un drum care nu mai descoperă trăirea, ci aduce doar clarificări biografice. Atunci sensul filozofic al amintirii se obnubilează, dorul autenticității dispare în liniștea inautentică, cunoașterea nocturnă se limpezește în zorii lipsei de turburare. Memoria devine pur procedeu compozițional, legînd într-o cronologie de o severitate neaparentă evenimente al căror reflex e intelectual și etic. Există la Al. Ivasiuc o perpetuă alunecare spre abstract, și „Cunoaștere de noapte", romanul căii spre trăire, suferă de ea ca de o presiune denaturantă.

Tensiunea dintre sensul filozofic al substanței românești și ideea filozofică generatoare se întinde pe tot ansamblul cărții. Recuperarea emoției risipite, chiar atunci cînd nu rămîne doar deziderat rațional, este voalată de neutralitatea uniformă a expresiei, deopotrivă de exactă și precis articulată în consemnarea plictiselii goale a prezentului ca și în transmiterea trăirii căutate. O ne-implicare rezultînd din obișnuința de a sprijini în concepte și propoziții raționale orice adiere trezită în zona experienței, obișnuință în fond de a abandona teritoriul artei, poate nu doar obișnuință, ci aptitudine, sau chiar vocație, de a potoli viața ducînd-o în liniștea ideilor clare.

BIANCA BALOTĂ

„Mașina de fugit în lume"

Lirismul Biancăi Balotă izvorăște dintr-un fel anume de a povesti, în care scopul urmărit nu este retrăirea petrecutului, ci petrecerea amintirii. A-ți aminti înseamnă a fi ieșit de fapt din timp, a-ți alege momente vechi, a le opri și liniști pînă la a le da aerul permanenței, înseamnă a te bucura de aceste foste clipe cu o urmă de tristețe rămasă din fosta lor vremelnicie.

Amintirea este petrecerea de a inventa, cu aerul regăsirii, sinteze fictive ale experienței, suite de fapte poate reale, dar iluminate de sensuri tîrzii, de a căuta în trecut sursele unor fapte interioare prezente, de a le inventa, găsind data și locul potrivit, o naștere minunată.

Lirismul se naște și din această înclinare spre starea ce precede ivirea semnificațiilor, acea stare făcută dintr-o nelămurită și îngrijorată presimțire, dintr-un fel anume de a aștepta fără să știi că aștepți. Este starea căreia copilăria îi așterne lăcașul ideal al candorii.

Copilăria din prozele Biancăi Balotă nu este una regăsită, ci una închipuită și făcută din fapte vechi și semnificații noi, care numai în planul artei își pot găsi o normală corespondență. Normală pentru că euforia discretă a autoarei și o undă ușoară de humor o îndreptățesc.

O copilărie cu toate presimțirile bucuriei și tristeții de a fi matur, o maturitate ce nu renunță la bucuriile și nemulțumirile copilăriei se întîlnesc în personajul Biancăi Balotă, fie el copilul ce visează la mașina de fugit dintre zidurile false ale adăpostului timpuriu, în lumea mare a oamenilor mari și singuri, fie individul matur ce nu vrea să uite „minunații cai verzi" ai imprudenței și bunăcredinței.

Într-un registru de intensități voalate și vibrații delicate, prozele Biancăi Balotă comunică bucuria ingenuității, bucuria melancolică de a intra în realitate ușor, cu căderea încetinită de amintiri, cu lovitura îndulcită de acceptare, bucuria de a fi trist, ușor deziluzionat și vag împăcat, cu o măsură ce nu stînjenește viața și nu pune în primejdie discreția.

Ilina GRIGOROVICI

MARIANA COSTESCU

„Poemele desăvîrșirii noastre"

Ultima carte a Marianei Costescu este, de la început și pînă la sfîrșit, un discurs pasionat al mitologiei, religiei și istoriei, toate grefate pe un fond autobiografic, ceea ce-i dă acestui discurs rostit cu voce tare o coloratură lirică personală. Remarcabilă ni se pare dezinvoltura asociațiilor între planurile discontinui ale unei posibile existențe spirituale, capacitatea poetei de a păstra o anumită căldură a elanurilor sale chiar atunci cînd se mișcă printre înghețatele abstracțiuni ale unor domenii care, prin ele însele, sînt reputate ca livrești, sau, oricum, ținînd de conștiința teoretică a lumii, avînd ca mijloc și scop dialectica noțiunilor generale, și nu experiența particulară generatoare de lirism. Acum se poate spune că poezia acestor noțiuni generale pe care o realizează Mariana Costescu în Poemele desăvîrșirii noastre *(titlu evident programatic și care vizează în primul rînd o perfecțiune morală) constă în trăirea particulară a ceea ce este general prin sine, iar modul concret de manifestare a procesului amintit își găsește expresia în succesiunea rapidă, neașteptată a experienței istorice și a celei individuale, încît totul capătă amprenta unei vii și irepetabile emoții. Dacă vom mai adăuga aici și tehnica ostentativ, dar nu fastidios suprarealistă a schimbării planurilor de perspectivă în care-și ipostaziază Mariana Costescu problematica sa de natură etică, avem o schiță pentru ceea ce ar putea să însemne* Poemele desăvîrșirii noastre.

Această dialectică a perfecționării morale pe care o vizează Mariana Costescu în ultima sa carte pornește de la datul fundamental al morții, al suferinței prin care se ajunge la bucurie și lumină. Sînt invocate, în sensul amintit, diverse ipostaze prin care omenirea și individul s-au sacrificat pentru un ideal de fericire și puritate: „Sus, între apele din cer, pe-o limbă de pămînt / poate-ntre dealuri, se întinde pacea / dornică de crimă. / De cînd stăpînă este, cu zeii face clan / și cere lumii, în extaz privind spre dînsa, / ca Salomeea capul lui Ioan. / Jos, pe pămîntul nostru, iarăși cade Troia... // Pe țărmul lunii Cain l-a ucis pe Abel. / Prin sticla lunii crima ca-ntr-un deșert în flăcări, / cu toți vom fi văzut / trupul lui Abel doborît de Cain". (pp. 11—12); „O, teoretic drumul e istoric / și printre Scyla și Caribda trece" p. 23); „La poala unui crater care erupe des / era Pompei, se zice, între orașe-ales, / era Pompei, orașul acoperit de lavă..." (p. 27) „Într-un pahar, ca mostră de desăvîrșire, / stă Prometeu înlănțuit de stîncă"

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1942

. . . . . .

11 MARTIE

Mă gîndeam astăzi, dragul meu prieten, în timp ce vorbeam despre poezia noastră, așa cum o scriem noi, zgrunțuroasă, informă și neplăcută urechilor multora din criticii, fie ei cît de avansați ai literaturii române, la marea distanță de structură care ne osebește de ei. Mi-am adus aminte de cuvintele, aproape înfiorate, ale unui profesor pe care-l prețuim la fel amîndoi, — e vorba, anume, de Tudor Vianu — cu cîtă tulburare și spaimă îmi mărturisea că versurile pe care i le citisem nu sînt poezie, prevestindu-mi în același timp o eră de barbarie pe care descălicatul nostru în cîmpul poetic ar inaugura-o. Mi-a amintit, de asemenea, și de obiecțiile altui critic, mai mărunțel, prin gura căruia versul meu era acuzat că e „apter" și „prozastic". Dar toți acești venerabili îndrumători — cărora noi le sîntem, totuși, tributari în măsura în care ei au știut să păstreze un steag ridicat împotriva dogmatismului rece, uscat și sterp — ne rămîn, cînd e vorba de versul nostru, străini sau îndepărtați. Ei iubesc încă, și probabil o vor iubi întotdeauna, poezia eterată, sonoră și fluidă, aceea care, după vorbele Abatelui Brémont, se cheamă „poezia pură".

Or, dragul meu prieten, eu cred că tocmai în impuritatea poeziei noastre stă și atestatul progresului pe care l-am înfăptuit de două ori, pe tărîmul poeziei propriu-zise, și pe cel istoric. Fiindcă distanța dintre bătrînii noștri magiștri și noi, e hotărîtă de un decalaj istoric.

Ce vrei ? Lor le place poezia separată de viață, poezia scrisă cu literă mare și festivă, — și mi se pare destul de semnificativ că ei nici nu știu s-o definească decît prin ceea ce nu este, de îndată ce se află puși în fața unei poezii ce depășește canoanele și normele înalte ale bagajului lor intelectual, cucerit (trebuie să stimăm asta !) cu trudă, cu sîrg și dezinteresare.

Ți-aș spune, dacă n-aș fi scris-o pînă acuma și aiurea, că nu cunosc o laudă mai mare ce poate fi invocată în sprijinul acestei lirice a noastre, decît barbaria ei. Să nu ne înșelăm, totuși : barbaria presupune distrugerea, gestul iconoclast, pogromul. Dar noi nu ne renegăm înaintașii ; exemplul grupului nostru, pus sub semnul și pecetia albatrosului baudelairean, vorbește singur, și îndeajuns. Nu, hotărît, dragul meu, noi nu sîntem niște iconoclaști. Noi am jurat însă, în lirica noastră, pe valorile moștenite ce-au putut însemna un concept deschis, o zare lărgită, iar nu o fereastră închisă, o lucarnă, o colivie sau un fișier ; pe acele valori „blestemate" dintre care nici una n-a cunoscut aprobarea și aplauzele publice, tocmai fiindcă un instinct sigur al spiritului de castă i-a făcut pe contemporanii ei să simtă dinamita conținută dincolo de haina cuvintelor. Să ți-l mai amintesc pe Lautréamont ? Sau pe Whitman ?

Poezia noastră pleacă de aici. Ea e prozastică, e barbară, e apteră, e cum vrei ; dar ea e viață.

E un viciu, o deformație proprie oamenilor de carte, de-a săpa tranșee între viață și literă, cînd aceasta din urmă nu-și află prețurile decît în măsura în care se trage din cea dintîi ca să se întoarcă la ea. Dar tocmai asta e vina care se impută poeziei noastre : de a fi prea de-a dreptul ruptă din viață. Ne aflăm, dacă bagi bine de seamă, într-un domeniu al moralei. Și iată cum critica savantă, cu ochelari, ștaif și catastife, apelează, în disperare de cauză, la argumentul etic pe care, pînă ieri, în chiar numele estetismului de care era atît de geloasă, îl repudia.

Da, dragul meu, estetica (și etica !) a schimbat tabăra. Ea e cu noi, — și lucrul acesta îl știm noi, noi care am terfelit poezia, care am îmbrîncit-o în noroi, am trimis-o pe stradă, să umble desculță, să-și înțepe tălpile, să-și ardă fața de soare și vînt, să viețuiască, într-un cuvînt. Ea se întoarce zdrențuită acum, plină de țărînă, cu gleznele sîngerate, dar cît de plină de miresme crude, de tării și prețuiri noi ?

Îți amintești de versul lui Whitman : „Eu nu scriu pentru azi sau pentru mîine, eu scriu pentru toate zilele". Această — hai să-i spun ! — cotidianitate, i-am dat-o noi poeziei.

Acuma, cînd îți scriu, primăvara întîrzie încă. Se lasă rugată, ca o domnișoară ce este Dar zăpezile se topesc, streașinele plîng subțire, mărunt, și din pămînt se ridică o boare grea, de început de lume. Totul e năclăit și gras ; totul e aburit, mînjit și tînăr. Fiindcă mugurii vor începe să pleznească degrabă și semințele s-au preschimbat în acele verzi ale ierbii.

Poezia ta, dragul meu prieten, nu e la fel de murdară și fecundă ca și primăvara asta ?

Dar cred că mai este ceva : o concepție estetică și chiar etică asupra poeziei, e în funcție directă de una social-istorică. Or, pînă azi, prea puțini poeți și-au construit opera pe alt temei decît al renunțării și al complexelor de tot soiul. Prea au fugit de viața plină și adevărată, cînd n-au și fost dinainte refuzați de ea. O lume și o concepție nouă ne cere însă bărbăția gestului, a gîndului și a vorbei ; ne cere să trăim din plin viața și din plin s-o scriem în versurile noastre. Să fim una cu ea. Fiindcă, la urma urmelor, ce e poezia ? *Ea* e un sector din viață, și nu viața un crîmpei din poezie. Și cu asta ajung la vorbele marelui magistru Karl Marx care spunea încă de acum o sută de ani, că arta trebuie să fie făcută de toată lumea. Și pentru biruința gîndului său în lume trăim noi, luptăm și scriem poezie.

★

(Am scris rîndurile astea fiindcă n-aș putea scrie o prefață pentru viitorul volum de poeme al lui Geo Dumitrescu, unul, cred, din cei mai dăruiți poeți tineri și, poate, pentru o lămurire a mea, pe hîrtie).

. . . . . .

16 MARTIE

Mai vreau să scriu ceva despre „băieți". Despre acești tineri poeți care vin la mine, pe care-i iubesc și care — sînt sigur — mă iubesc și ei. Marea mea teamă cînd ne aflăm împreună, este să nu cumva să se uite vreunul din ei la mine cu gîndul cu care s-ar uita la un belfer. De altfel, „metoda" mea de apropiere de ei e simplă, directă și chiar brutală : fără menajamente și amabilități. Oricum, cei mai dragi dintre ei — Geo și cu Bărbulescu — îmi sînt și cei mai apropiați, m-au înțeles și descifrat cel mai bine. Pentru asemenea lucru, cei treizeci de ani ai mei nu s-au risipit zadarnic. Pot da seamă de ei, — prin ei.

Astă seară, în redacție, o adevărată conspirație a „jegoșilor" : Geo, Tiberiu, Bărbulescu, Marin Preda și — colac peste pupăză — Stelaru. Care de care mai poet, care de care mai inspirat, cu un munte de tinerețe în ei, plin de aurul talentului și de sărăcie. Îmi sînt dragi și-i admir. Și mă simt, mereu, una cu ei.

★

Să mai scriu și ceva despre Galia și sora ei — atît de frumoasă și atît de disgrațios denumită ! — Buți ? Au fost o surpriză pentru mine, fără îndoială. Buți asta, îndeosebi, seamănă teribil cu Loti. Și mi-a spus că ea știe că-n viața mea e „o mare dramă". Am sărutat-o, îmi place, dar nu știu dacă ar fi făcută pentru mine.

18 MARTIE

Cu titlu de document, trebuie să însemnez : calmul meu de-acum două zile era doar o aură, un anunț. În aceeași noapte, după ce-am scris paginile de mai-nainte și-am adormit, s-a cutremurat pămîntul. Așadar, încă o dată se confirmă, cosmic și biologic, marea mea destindere și înseninare.

25 MARTIE

Azi, la Pădureanu. După mai bine de doisprezece ani, l-am reîntîlnit pe Catul Bogdan, fostul meu profesor de desen și pictură, din anul întîi de belle-arte de la Cluj. Rareori am încercat mai aleasă și neașteptată bucurie. Bogdan nu s-a schimbat decît prea puțin : părul îi e, mai tot, alb și poate mai rărit, dar privirea și statura i-au rămas aceleași, tot viu, tot timid și sensibil ca o frunză de plop, mirat ca un copil. E o mare prospețime în omul ăsta, care-mi spune odată mai mult ce miracol e arta și cît de puțin îl îmbătrînește viața pe-un veritabil artist. O stimă adîncă și matură — căreia i se adaugă sentimentul unei prietenii crescute din tăceri și depărtări — m-a apropiat de el astăzi ; și am vorbit eliberat, volubil, cum n-am mai făcut-o demult.

El mi-a desenat un portret, — și aici intervine încă o bucurie : bucuria de-a-mi fi făcut chipul tot așa cum el trebuie că stăruie în amintirea acestui prim și mare profesor și artist pe care l-am cunoscut : e chipul meu cel adevărat — senin, pueril, candid, — iar nu chipul încruntat și sever, iscoditor și tainic, așa cum îl văd oamenii în aparențele lui și nu în esență. Catul Bogdan rămîne în inima mea întreg, nealterat, iar revederea asta îmi sporește credința că, peste zeci de ani, pot încă să-mi pipăi cu degetele, s-o ating și s-o sorb, toată adolescența, toată tinerețea închisă-n oasele și sîngele meu. A fost o mare sărbătoare pentru mine.

★

Seara, am rămas cu Pădureanu și cu Nini. El mi-a spus un lucru dureros : că viața nu trece prin mine, că sînt împermeabil vieții. „Vezi tu — zicea el — tu ești ca un cui : nimic nu primești din afară, nimic nu te pătrunde, ca pe oamenii simpli. Loti a plecat de la tine fiindcă ea însemna viața, — și viața n-are loc în tine..." Eu i-am răspuns că sînt sigur totuși, că ea se va-ntoarce la mine. Iar el mi-a replicat : „Da, dar atunci cînd va veni din nou la tine, ea va aduce doar moartea dintr-însa. Și-ți vei da seama atunci, că moartea asta i-ai dat-o tu, — că a plecat de la tine îmbolnăvită". S-ar putea ca Pădureanu să fi avut dreptate.

Oricum, de va fi așa, de va veni înapoi cu moartea-n ea, cum pretinde Pădureanu, o voi primi cu aceeași dragoste, fiindcă, totuși, nu iubesc nimic mai mult decît luminile ultime, crepusculare. Să patronezi zorile și amurgul ; începutul și sfîrșitul acestei unice iubiri ! Iată prin ce mi s-ar părea că am realizat o viață.

Nu mai am hîrtie acuma. Și e bine. Că altfel m-aș pierde în divagații, mai abitir ca Pădureanu. Mi-a ajuns un ceas de convorbire cu el ca să mă molipsesc de acești ciulini verbali, de această logoree pseudo-filozofică de care debordează și, ce e mai rău, ca toți diletanții, contagiază.

Dar viața asta mă refuză ? E adevărat oare ? Sau eu, ei ?

breviar

(p. 36) ; „Și totuși, Galileu a trebuit să moară / trădîndu-și sfera, cercul Arhimede..." (p. 38) ; „Sînt fiica unui ofițer pensionar / și aspir la premiul Nobel" (p. 61) ș.a.m.d. Din păcate, acest discurs, febril adeseori, este sufocat din cînd în cînd de vulcanii stinși ai teoretizărilor vane.

ANGHEL DUMBRĂVEANU „Oase de corăbii"

După Oasele de sepie *ale lui Montale, iată* Oasele de corăbii *ale lui Dumbrăveanu, de parcă aceste corăbii ar fi fost niște monștri marini, cîndva în viață, acum plutind în derivă, fragmente rătăcitoare către o țintă necunoscută, dar care, tocmai prin statutul lor enigmatic, trezesc nostalgia încărcată de reveriile dulci-amare ale poetului. Anghel Dumbrăveanu este un euforic, încîntat de culori și parfumuri aproape un hedonist al clipei restituite de o memorie structurată pe senzorial, dar ritmul unduitor al versurilor sale nu cheamă această clipă din adîncimile trecutului sau viitorului, ci dintr-o vecinătate imediată a timpului, încît „viziunea" lui stagnează la epiderma fenomenelor ; cu atît mai puțin se poate vorbi deci de un efort esențial în demersul liric al autorului de față, o încercare de a supune universul unei dimensiuni care să-l modifice și deci să ne facă prezentă o variantă particulară a ceea ce s-a constituit ca reprezentare generală.*

Primejdia absolută care pîndește o astfel de concepție despre poezie (sau, mai curînd absența oricărei concepții) constă în aceea că „a face versuri" a devenit prea mult un fel de divertisment la marginea existenței, un divertisment mai facil sau mai dificil, dar nu expresia cea mai adîncă, inevitabilă a acestei existențe. Și Anghel Dumbrăveanu nu este cel mai puțin chemat să intoneze poetic o nostalgie sau o jubilație (dacă ne referim la meșteșugul strict al cuvîntului), dar lipsa unei credințe care să-l înalțe deasupra valorilor trecătoare ale modei sau rutinei cotidiene este prea acută pentru a-ți șterge sentimentul zădărniciei ; zădărnicie în care se prăbușește demersul liric, adică ceea ce prin sine este sortit să rămînă veșnic.

NICOLAE IOANA „Moartea lui Socrate"

A spune că omul trăiește sub semnul morții înseamnă același lucru cu a spune că el trăiește sub semnul eternității, iar moartea confundîndu-se cu însăși veșnicia poate deveni, astfel, cel mai înalt scop al vieții. Fără îndoială că nu este vorba aici despre fenomenul mereu tragic al dispariției fizice, ci despre tendința specifică omului de a-și transcende condiția efemeră și de a se integra, prin spiritul său demiurgic, unei lumi de valori metafizice în care datul inițial și finalitatea supremă să consune în raporturi biunivoce înlănțuindu-se succesiunea mecanică, lineară a cauzei și efectului și deci favorizînd apariția miracolului unic al ieșirii din timp și al intrării în eternitate.

Dar perfecțiunea pe care o implică moartea și, în acest sens, supraviețuirea într-o durată veșnică, nu este posibilă decît în funcție de cele mai înalte valori cultivate de om într-un timp efemer, adică însăși eternitatea este o funcție a efemerului. Prin urmare cînd se spune că a trăi înseamnă a te pregăti pentru moarte, trebuie să conferim acestui enunț adevăratul și nobilul mesaj al omului conștient de sine că desfășurarea existenței sale integrale constituie o tentativă de supraviețuire printr-o viață exemplară, pusă în slujba adevărurilor eterne ale acestei vieți. Încît vremelnicia omului nu mai reprezintă o dovadă a slăbiciunii, ci a măreției și puterii sale de a-și construi un destin care să-l eternizeze.

Se știe că viața lui Socrate a fost exemplară prin felul în care a înțeles să-și propage învățătura printre atenieni și moartea lui devine cu atît mai semnificativă cu cît această viață a fost închinată spiritului, singurul titlu de glorie, după el, al omului conștient de misiunea sa în lume. Pregătită astfel de o existență a cărei normă și teritoriu de obiectivare s-a constituit din desfășurarea unei conștiințe libere de orice idoli (acceptînd unul singur, al adevărului său interior), Socrate a pășit în moarte senin și împăcat cu sine, căci el se reîntîlnea cu propria sa condiție eternă, se reidentifica, în sfîrșit cu spiritul din care avea credința că a plecat.

Nicolae Ioana a scris Moartea lui Socrate *în maniera unui discurs auster, fără mijloacele necesare pentru ceea ce trebuie să ni se releve ca exemplar. Filozofia are căile sale de investigare gnoseologică, de căutare a absolutului, poezia are, de asemenea, menirea sa antologică de creație a unui ipotetic, absolut. Or, în cartea citată, nici filozofia, nici poezia, nu ne încredințează că ar fi vorba despre filozofia sau poezia morții lui Socrate.*

Dan LAURENȚIU

POȘTA REDACȚIEI

PROZĂ

Pentru că e primăvară și măsurăm lumina după mersul fetelor și vîntul are culoarea părului lor, iar caișii, aplecîndu-se, noaptea, pe fereastră încearcă să le fure zîmbetul și visul ca să le schimbe-n floare, m-am gîndit că în această săptămînă, trebuie să discut aici numai proza sau miniproza trimisă redacției de atîtea frumoase domnițe. Băieții mă vor scuza, ei au răbdare, știu să aștepte. De altfel, tulburați de dragoste, în acest anotimp al iubirii, mi-i închipui infinit mai preocupați de descîntece și infinit mai vrăjiți de poezie. Și acum :

Ioana Butnariu : Reține din manuscrisul intitulat „O mărturie de credință" fraza : „Surpriza celor 3 cosmonauți americani va fi foarte mare, cînd, ajunși pe lună, vor găsi fanionul meu acolo ; mirarea le va fi și mai mare cînd vor vedea că am ajuns înaintea lor acolo, fără nici o navă... Sînt o lunatecă ?" În nici un caz. Îți place să visezi, atîta tot. Dovadă și floricelele (margarete ? miozotis ? gura leului ?) așternute deasupra titlului și sub iscălitură. Dar, cu mult regret, ceea ce scrii dumneata nu poate fi numit proză.

Rodica Făgărășanu : „7 zile și norocul verii", subintitulată „jurnal de mare marină" e o împletitură de fundulițe, cu nisip și zegras și scoici și tot ce mai pot găsi copiii pe malul Mării Negre și-al strîmtorii Dardanele. Confunzi pe Afrodita cu calul troian. Asta mai treacă-meargă, dar ce ne facem cu limba română ? Căci cam mesteci nisip în dinți cînd citești panseuri de acestea : „Abea atunci ea se născu artistă și-și sfărîmă mîtul cu propria mînă, uitînd că toată această tevatură îi fusese predestinată".

Adina Riveanu : „Joc de societate" mi-a amintit de șotronul ca o cruce în pătrate culcată pe maidanul de lîngă școală. În rest, nimic.

Silvia Iulian : Mulțumim pentru sincera simpatie ce o porți revistei. Una la mînă. Al doilea ar fi că nu putem publica un îndreptar pentru cei ce vor să scrie poezie și proză. Orice redacție afectează, săptămînal, două sau trei zile de convorbiri cu colaboratorii. Și nu-i nevoie, te asigur, să fii un campion al curajului pentru a deschide ușa unei publicații.

Dana Iliescu : „O discuție într-un parc" nu depășește tonul unei epistole către o colegă plecată în vacanță la bunici. Reflexiile dumitale asupra vieții, destul de amare, sînt, iartă-mă, rodul unor lecturi leșioase. Îmi face impresia că fugi după suferință în dragoste. În acest caz adresează-te **Curierului Mariana.** Cu limba română mergi șontîc-șontîc. Îți propun să studiezi serios gramatica și să-i citești pe clasici. Singura mare școală. Cînd vei absolvi-o, atunci...

Lia Dumitrescu : Schița „Noaptea", îngrijit lucrată. Coborîri în fîntîni și stele în plină zi. Băieții au nume de oracol : Aur, Mugur. Toți discută despre Picasso, care „și-a bătut joc de omenire", despre Camil Petrescu, Mihail Sorbul și Mihail Sebastian. Paradă de cunoștințe acumulate în liceu. Etichetări teribiliste. Lucrarea se vrea un pamflet împotriva ratării și a grosolăniei. Sfîrșește prin a fi un amestec de proză sentimentală (nu în sensul rău al cuvîntului) și articol avînd ca scop îndreptarea ținutei morale a tineretului. Sînt convins, însă, că vom primi de la dumneata bucăți din ce în ce mai bine. „Drumul". Un titlu banal. Atît de banal încît mi-am permis să-l schimb. N-are importanță cum i-am spus. Trebuie să-ți spun, însă, că de multă vreme n-am găsit în sacul de poștă o schiță atît de bine scrisă, care să mă captiveze de la primele rînduri. Citeodată, sarcina pe care mi-am asumat-o singur, de-a citi manuscrisele începătorilor și de-a conversa cu ei de la distanță, mă apasă și mă gîndesc să trec povara altuia. Dar descopăr în kilogramele de scrisori cîte o lucrare ca a dumitale și asta mă face să renunț bucuros la toate gîndurile de mînie. Într-unul din numerele viitoare vom publica schița. Și rămînem în așteptarea altor bucăți. Succes.

Fănuș NEAGU

CENACLU

Încercări

Pe lîngă Casa de cultură a orașului Turnu Măgurele funcționează de mulți ani cercul literar *M. Eminescu.* El are de acum o tradiție, pornită de la *Muguri,* apărută prin 1919—1920, printre redactorii căreia se afla Zaharia Stancu, pe atunci elev de liceu. Mai tîrziu, prin 1933—1934, la Turnu Măgurele au apărut reviste ca *Buha.* Activitatea literară de la Turnu Măgurele s-a unit cu cea de la Roșiorii de Vede, dezvoltîndu-se în jurul revistei *Drum,* care a pus și bazele unei edituri (editîndu-se cîteva volume de versuri) și în jurul căreia a luat ființă, cu statut în regulă, Asociația tinerilor scriitori din Teleorman.

Cercul literar „M. Eminescu" de azi de la Turnu Măgurele are o activitate bogată. Această activitate este puțin cunoscută dar nu necunoscută. Membrii lui au participat la concursurile literare, deschise în anii precedenți de fosta Casă de creație populară regională și au fost distinși cu premii și mențiuni. Unii din ei au început să colaboreze la reviste ca *Ateneu, Amfiteatru, Cronica* și altele.

Amintesc printre cei ce s-au remarcat în cercul nostru literar : Dumitru Vasile, Ariel Anton Tianu, Florea Burtan, Rodian Drăgoi, Aurelia Mihăilă, Ilie Drăghici, Denise Theodoru, Constantin Dușcă, Ion Frățilă. Prezentăm cîteva din lucrările discutate în cenaclu.

FLORIAN CREȚEANU

VISELE

Curg visele printre pereții nopților
Ca un riu de cleștar luminos
Stele în jur, ape doinite
La gura fîntînii, într-o dragoste lungă...
Unde pleci Chiră — Chiralină,
Ramurile se frîng pînă-n pămînt
De greutatea cîntecelor...
Un om visește la visul lui
Pe o mare de tristețe albastră,
Altul și-l împodobește cu trandafiri
Și așează în el numele iubitei.

De multe ori se întîmplă
Să se frîngă cerul visului
Înainte de-a ajunge în zori
Și dimineața pe fețele noastre
Oboseala se transformă-n culori...

FLOREA BURTAN

PE ȚĂRM

Aduceți aurul singurătății
să-l turnăm peste liniștea pădurii
și luna prin trupurile noastre
să-l suie pe tot între stele

Cine-i acolo, cine se scaldă în mare
și tulbură somnul pietrelor ?
Tu ești, tu fratele meu,
îți speli trupul de cîntecele păsărilor ?

Spre dimineață o să vină o corabie
să ne încarce hainele sufletului,
fiecare să dea o amintire zdrențuroasă
și să privească cu ochi de vînturi marinarii.

ION FRĂȚILĂ

CÎNTECE ALBE

Fecunditate — și semințele ard...
În curînd vom pleca din Noi
La meridiane — dragoste
Și orizonturile se închid în basoreliefuri de lavă.

Femeile — himere cu sărutul rotunjit în carne,
Risipesc în zîmbet ultimul strop de cenușă.

Rătăcim dar nu ne găsim,
Rătăcim în păsări
Pînă cînd zăpezile se topesc în cîntece albe.

AURELIA MIHAILA

AUTUMNALĂ

Soarele moare la un capăt de strigăt.
Vîntul fură somnul copacilor.

Noi
stăm la o masă împodobită cu ștergare albe
și bem must înăsprit din oale de pămînt...

RODIAN DRĂGOI

APE UCISE

Altceva decît noi plutește spre zori
Prin piatra privirii-ndreptată-n amurg
Și lunecă în întregul legendei
Cu răsuflarea uimită de glasul
Anotimpului răsfrînt în cerc de culori.

Atît ne rămîne : să smulgem uitarea
Din tăcerea zăvorîtă-n adîncuri...
Timpul devenit doar o umbră de lut
Ne cheamă ; încovoiați printre clipe
Pătrundem acolo, mistuind chemarea.

ARIEL ANTON-TIANU

METAMORFOZĂ

Aceleași stele, doar puțin mai triste,
Aceeași lună călărind pe nori
Și-n gară-aceleași semne din batiste
Și-același vălmășag de călători.

Aceleași sărutări printre cuvinte
În ușile vagoanelor deschise,
Aceeași strîngere de mîini, fierbinte.
Și-n ochi aceleași lacrimi mari și vise.

Același fluier lung și răgușit
Și-aceleași roți cu scrîșnetul turbat..
Pe Cine-am așteptat și n-a venit ?
Pe Cine-am petrecut și m-a lăsat ?

Același plop, aceeași gară mică,
Aceiași telegrafi, aceleași șine...
Doar eu sînt altul altul, și mi-e frică ;
S-a dus cu trenul Cineva din mine !

DUMITRU VASILE DELCEANU

INEVITABIL

Lîngă cumpăna zărilor
Mi-am răsfirat degetele
Prin șuierul vîntului
Și-am simțit pe ploape
Uriașa greutate a norilor,
Care-și prelingeau lacrimile
Pe obrajii mei,
Iar în gură,
Mi-a izbucnit gustul amar
Al furtunii care clocotea în mine...
Stăteam acolo,
Lîngă cumpăna zărilor,
Ținînd în mînă
Cele patru anotimpuri
Ale vieții — patru chei — pe care,
Fără să vreau, am început să le scap,
Pe rînd
În nesfîrșitul ocean
Care se-ntindea vuind
La picioarele mele...

DENISE THEODORU

gib mihăescu

universul imaginar

Neliniște, tensiuni interioare la acest om a cărui mansuetudine, a cărui lipsă de crispare pare incontestabilă ? S-ar putea, într-adevăr — opera ne stă mărturie — ca omul Gib Mihăescu, în scrisul său atras de zonele tenebroase ale sufletului, de cazuri torturate, de universul imaginar obsesiv, să nu fi fost atît de simplu, de străveziu pe cît părea. Cunoaștem două pasiuni ale sale care ni-l apropie — trebuie să o mărturisim — mai mult chiar decît virtuțile umane pe care i le-au descoperit cei care l-au cunoscut. Acestea sînt : dragostea pătimașă pentru lumea de focuri în beznă a lui Dostoievski și pasiunea pentru geometria celestă, pentru bolta întunecată, cu luminile ei, a astronomiei. Ca și Liviu Rebreanu (care, și el, a frecventat cu interes marii prozatori ruși din veacul trecut, și a scrutat cerul la Valea Mare lîngă Pitești), tot astfel Gib Mihăescu comanda la Paris „4 prisme à réflexion totale", achiziționa și-și confecționa lunete astronomice, desena prisme triunghiulare și nota observațiile sale făcute cu telescopul, dublul ochean etc.

Nu erau oare bolțile acestea — cea dostoievskiană, ca și cea stelară — subterfugii sau, mai bine zis, căi mediate ale celui care nu putea să atingă nemijlocit fundul hăurilor peste care sta aplecat ? Nu erau, oare, zonele lăuntrice, de penumbră, ale sufletului, cele care-l atrăgeau ? Despre unii din eroii săi, Gib Mihăescu spune : „urechea le era atentă înăuntru, acolo era inamicul". Ftizic (ca și Kafka), scriitorul știa că inamicul e înăuntru. Știm prea puține lucruri în legătură cu acel „înăuntru" al scriitorului. A face deducții asupra unei **psyhé** ascunse pornind de la scrierile sale, a-i atribui obsesiile curente, stările paroxistice, maniile eroilor săi, înseamnă a te expune unor posibile erori. O afirmație ca aceea a lui G. Călinescu : „Gib Mihăescu ar fi voit, ca om pîndit de moarte și fără putință de a trăi realmente, să cucerească o rusoaică, o prințesă..." **(Istoria literaturii române — Compendiu**, E.P.L. 1968, p. 297) este greu de susținut. Opera unui scriitor nu este o mărturie directă, o transpunere **tale quale** a structurii psihice a autorului. S-ar putea vorbi, desigur, despre o compensație. N. Manolescu remarcînd discrepanța între viața banală, lipsită de evenimente a lui Gib Mihăescu și opera sa în care evenimentele excepționale abundă, afirmă că pentru autorul **Donnei Alba** creația ar fi „o revanșă a scriitorului asupra omului, a operei asupra vieții". (prefața la ediția **Nuvele, I, Biblioteca pentru toți).**

Dar nici transpunerea nici compensarea nu explică, în autenticitatea sa, procesul creator. Dacă vom căuta o atitudine **esențială** a lui Gib Mihăescu și nu una **existențială**, aceasta e pentru că (spre deosebire de un „caz" cum e de pildă, acela al lui Blecher), cu tot patosul, cu tot lirismul ei subiacent, opera celui care a scris **La Grandiflora** nu este aceea a unui egotist. Desigur, vom recunoaște în scrisul său urmele, numeroase, ale unor obsesii originare. Dar, mai presus de orice, pe acest scriitor — nu întru totul conștient de arta sa, neavînd o prea înaltă idee despre vocația sa — îl vom vedea urmărit de avatarurile închipuirii. Obsesiile conștiinței turmentate îl preocupă. Dovadă că el însuși era un obsedat ? Da și nu. Ceea ce îl poseda nu erau demonii care cotropesc adeseori conștiința eroilor săi, ci un **nisus** al scrisului, al explorării închipuirii obsedate. Obsesie de scriitor nu de ins halucinat, febricitant.

Cele mai simple, mai obișnuite „închipuiri" sînt proiecțiile imaginației copilului. Gib Mihăescu reprezintă, însă, rareori universul infantil. Schița **Ierni jilave** ne înfățișează fantasmele care agită sufletul unui copil. Salcimul din curte devine, în închipuirea acestuia, o arătare „prea fantastică". Învăluiți în ceață, copacii, arbuștii, uscăturile informe ale crengilor par „arătări din cale afară de stranii". Teama și dorința — după cuvîntul lui William Blake, poetul-vizionar — constituie viziunea, sînt la originea ei. Așteptînd primii fulgi, copilul din **Ierni jilave** se înfioară la apropierea lui Moș Crăciun care dă drumul „la toate lighioanele stihiilor". Un alt copil **(Examenul)** înclinat spre reveria diurnă, vede rîul poleit cu solzi de argint ca balaurul Sfîntului Gheorghe ; pe sine însuși el se închipuie, totodată, cal și călăreț. Pradă unui delir infantil, în imaginația sa cifrele, norii iau aspecte fantasmagorice.

Dar fantasmele imaginației nu sînt întotdeauna atît de inocente. De cele mai multe ori, ele irump dintr-o conștiință dislocată, fiind expresia unei profunde tulburări. Grigore Dănuț, șeful gării din Bobeni, stație pierdută într-o regiune mlăștinoasă, e bolnav de malarie **(Semnele lui Dănuț).** Frigurile explică — în parte cel puțin — halucinațiile, delirul său. Ca într-o narațiune naturalistă, autorul motivează fiziopatologic divagările imaginației eroului său. Frigurile paralizează voința lui Dănuț, ele îi zugrăvesc „pe fondul" închipuirii gîndurile cele mai sumbre. Dar motivarea delirului halucinatoriu nu este esențială. În paludismul șefului de gară, Gib Mihăescu găsește un pretext pentru a dezvolta tema sa predilectă : formarea unui univers obsesiv prin proiectiile imaginației. Halucinația permite reprezentarea unei realități învăluite în ceață, în pîclă, într-un „nor de mister". Apare astfel un tărîm incert, ambiguu, o zonă între adevăr și ficțiune, împrumutînd realității o concretețe brutală, și imaginarului caracterul misterios, cețos, al unui spațiu oniric.

Incertitudine între vis și realitate. Personajele lui Gib Mihăescu par victime ale unui delir cronic halucinatoriu. Disoluția conștiinței face ca mecanismul psihologic al proiecției să funcționeze arbitrar, conform obsesiilor fiecăruia. Victimele „simt" ca venind din afara lor, unele din gîndurile lor cele mai intime. Ca și paranoicii care se cred urmăriți, aud voci injurioase etc., șeful de gară malaric aude și vede, în timpul crizei sale, proiecțiile propriului său delir halucinatoriu. El nu-și pierde nici-o clipă cu totul, conștiința. Știe că nu o dată în viață i s-a întîmplat să confunde „năzărirele sale cu realitatea". E conștient că „semnele" sale care-l „persecută", că imaginea morții fetei, a catastrofei, sînt simple „halucinații". Dar dacă n-a pierdut cu totul simțul realității, în schimb nu mai are putere să acționeze asupra realității. Stăpînit de fantasme, el lasă „trenul închipuirii" sale să zboare, iar vorbele celor din jur caută zadarnic „vreun locșor de înțelegere în mintea-i halucinată".

Dar nu numai febra asociată cu anxietatea produce o dereglare a închipuirii. Instinctul exacerbat al posesiunii duce, de asemenea, la proiecții și obsesii tulburătoare. În nuvela **Întîmplarea** — de o remarcabilă intensitate — boierul Glogovan este, cu toată lenea sa, cu toată abulia visătorului care domină într-însul spiritul de întreprindere, un pătimaș al proprietății. El visează la aproprierea bunurilor, acumulează bănet, agonisind avuții imense „în închipuire". Aceeași patimă transpusă pe tărîm erotic face dintr-însul un maniac al posesiunii femeii îndrăgite. Soția lui e proprietatea lui nu mai puțin decît moșia lui. Anxietatea lui Glogovan e explicabilă prin atașarea sa excesivă la ceea ce **are** sau crede că **poate avea.** Sufletul posedat de voința aproprierii e bîntuit de teama de a pierde ceea ce are.

Psihanaliza a asociat în așa-zisa **trăsătură reacțională,** tendința spre achiziție, spre posesiune, cu o psihonevroză obsesivă. Glogovan nu este, firește, un simplu caz patologic. Povestitorul are însă intuiția unui complex neurotic. Oare pentru că el însuși, ca scriitor, e atras (am putea spune obsedat) de situația omului-victimă — a-închipuirii ? Adevărată forță fatidică, putere mitică, închipuirea seduce omul, îl tîrăște după ea, îl înșeală și îi provoacă pieirea. Imaginația devine în nuvelele lui G. Mihăescu echivalentul unei demonii laicizate, psihologizate, al unei demonii ca forță interioară adversară care surpă omul pe dinăuntru. Catastrofa pe care o pricinuiește șeful de gară, în **Semnele lui Dănuț,** își are de fapt, agentul, în imaginația sa. **Întîmplarea** reprezintă, de asemenea, triumful închipuirii asupra omului. Într-adevăr, un „gînd îndărătnic" se cuibărește în mintea lui Glogovan : ce ar face soția lui dacă bandiții ar ataca trăsura și ar încerca să o necinstească. O vorbă mai ușuratică a femeii, prea puțin tulburată de eventualitatea unei aventuri care în închipuirea soțului ei ia proporții, îl incită și mai mult pe acesta. Închipuirea se montează, „fierbe". Omul se luptă cu ea : cum își poate imagina — își spune el — ca nevasta lui să cedeze cu plăcere brutelor ! Soții sînt de acord că se ceartă „pe închipuiri". Dar închipuirea prinde trup, întîmplarea imaginată se petrece aievea. Prin aceasta, tortura închipuirii omului care se chinuia pe sine nu încetează. Dimpotrivă. Stăpînit de o pornire masochistă, el se flagelează pe sine, curiozitatea sa scurmă amănuntele celor petrecute, reface din nou în fantezie „întîmplarea". Dar imaginația bolnavă e populată de monștri. „Somnul rațiunii — spunea Goya — naște monștri". Demența e victoria finală a închipuirii asupra omului. Boierul din **Întîmplarea** înnebunește : „ochii lui Glogovan clipesc acum străini de orice înțălegere : acolo, **înăuntru,** el bîjbîie necontenit în noaptea înfiorătoare a codrului nesfîrșit".

Viciu al posesiunii, teamă de a fi deposedat de ceea ce-ți **închipui** că posezi (avere, putere, dragostea unei ființe), gelozia e o pasiune anxioasă, care caută cu aviditate să se alimenteze, fiind închisă la argumentele raționale. E firesc ca ea să fie un mediu de cultură propice jocurilor unei imaginații deslănțuite. Gelosul e pradă unui delir, gelozia fiind, înainte de toate o boală a imaginației. Gib Mihăescu urmărește adeseori jocul de oglinzi stîrnit de chinul sadomasochist al geloziei. Aceasta nu pentru că ar fi fost un obsedat al temelor erotice (cum s-a afirmat uneori) ci pentru că obiectivul cel mai important al explorărilor sale literare este tocmai acest joc de oglinzi care merge de la **închipuire** la **întruchipare.**

Ca și „întîmplarea" violentă iscată, parcă, de imaginația lui Glogovan care o prevăzuse, tot astfel închipuirea aprinsă a unui îndrăgostit suscită, oarecum magic, prezența femeii : „...Vedenia ei a și apărut de după boschete, aprinsă de gîndul care-l ardea" **(Sfîrșitul).** O asemenea imaginație posedată și posesivă îl torturează pe Bîrnea, eroul nuvelei **Sfîrșitul,** care — despărțit de soția lui, Mada — continuă să o iubească cu disperare. În reveriile sale, femeia apare ca amantă a prietenilor săi. Fantasmagorii ale geloziei care organizează scene fictive, conform impulsurilor tipic sadomasochiste. Eroul

Letiția, fata frumoasă a domnului Take, birjarul **(În Goană)** află satisfacții mai puțin în brațele iubitului, cît în însăși închipuirea ei : „Se vede copilă tolănindu-se pe perinile aceleiași trăsuri în care se afla acuma". Nu satisfacția reală ci cea imaginară e cu adevărat fericitoare pentru acești posedați ai propriei imaginații. Proiecția îți permite să te eliberezi de afecte intolerabile sau să realizezi cele dorite în închipuire. Victime ale imaginației, personajele lui Gib Mihăescu pendulează între reveria fericirilor rîvnite și delirul anxios.

Autorul **Rusoaicei** pare să fi crezut cu adevărat în puterile excepționale ale imaginației. O convingere subiacentă, pe care textele sale o pun în lumină, e aceea că nu te poți juca nepedepsit cu închipuirea. Pentru cei care încearcă să se joace, farsa se schimbă în tragedie. În **Vedenia** asistăm la o asemenea răzbunare a închipuirii. Imaginarul (ca și în **Întîmplarea** ori **Sfîrșitul)** devine real, dar altfel decît a fost proiectat. Căpitanul Naicu e un poznaș. El vrea să-și mistifice soția și găsește mijlocul într-o telegramă prin care își anunță moartea. O va surprinde ca o fantomă. De altfel, căpitanul cunoaște **vedeniile.** Teroarea stîrnită de holera proiectează pe cerul întunecat al căpitanului anxios „o gigantică vedenie în văluri negre". Naicu se simte urmărit, împresurat. Vedenia se complică prin apariția fantomatică a lui Anton, ordonanța lăsată acasă, o brută hidoasă, bestială. Viziune premonitorie ca și aceea a șefului de gară **(Semnele lui Dănuț)** ori a moșierului Glogovan se complace în situația celui umilit, savurează chinul dulce al celui înșelat — bine-înțeles pe planul imaginației sale. Mecanismul imaginației unui gelos stîrnește proiecții peste proiecții. Desigur, în clipele rare de luciditate Bîrnea știe că toate acestea nu sînt decît „fantome de insomnie". Dar o dată căzut în cursa lor, el nu se mai poate desprinde cu totul. Închipuirea este nimicitoare. Pe de o parte, ea caută „nimicirea completă, în gînd, a ființei" prea iubite. Pe de altă parte, nu se poate decide la o asemenea aneantizare a chipului îndrăgit, căci nu vrea să piardă sursa torturilor sale. De nimic nu se teme închipuirea delirantă ca de indiferența totală care, în realitate, ar fi mîntuitoare.

La limită, anxietatea (și gelozia e în fond anxietate) e născătoare de vedenii. Vedenii de groază, ca și cele ale lui Glogovan **(Întîmplarea).** Tot astfel, „în închipuirea lui ațițată" eroul nuvelei **Sfîrșitul** vede „doi ochi negri sfredelind zidul și... două șiruri de dinți dezlipite în ris sarcastic". Urmărindu-și iubita și presupusul rival, el însuși devine o „fantomă". Proiecțiile imaginației prind trup. Cel care **vede** monstruosul devine el însuși monstru. Consumat de gelozie, el pare să sfîrșească — asemenea lui Glogovan — într-o agonie a ororii „urmărit de-o groaznică stafie".

Se știe că proiecțiile imaginației pot constitui un mecanism de apărare a eului, ele constînd în a atribui altuia, ori a percepe în afară de sine, impulsuri proprii eului, conflicte interne. Aceasta e justificarea reveriei, a compensărilor imaginare pe care ea le procură.

(Întîmplarea). Dar premonițiunile sînt ineficace. Ele nu pot opri mersul vieții. Ca și destinul anticilor, presimțirile eroilor lui Gib Mihăescu nu-i fac pe aceștia mai circumspecți ci, dimpotrivă, îi împing să săvîrșească cele presimțite. Viziunile negre ale căpitanului provoacă o dedublare a personalității sale. Ca toți marii halucinați, el își vede dublul. O parte din el devine independentă, se întoarce împotriva sa însuși. Ca un heautontimorumenos viu a cărui mînă se ridică împotriva propriului chip, sufletul lui Naicu se răzvrătește împotriva sa („simți în părețli trupului sufletul acesta ca pe o ființă alta, care crescu deodată spăimîntătoare și-l mușca cu dinții...") Bizară ecstazie patologică pe care Gib Mihăescu o descrie fără prea multe scrupule în ce privește verosimilitatea (patologicul permite multe), cu aplicația, însă, a scriitorului pentru care descrierea **stărilor** paroxistice constituie o voluptate.

Vedenia se încheie printr-o sarabandă infernală a închipuirii care, provocată, se răzbună **în realitate.** De la o simplă răsfrîngere în conștiință, de la benignele proiecții emanate din creierul suferind, ca dintr-o copilărească lanternă magică, imaginația ațițată trece la aparițiii provocînd prăbușiri interioare.

Incendierea imaginației, dezlănțuirea acelui joc de oglinzi al închipuirii se datorește, de cele mai multe ori, în nuvelistica lui Gib Mihăescu, unei frustrări erotice. Într-o încăpere pururi închisă, printre mobile posomorîte, flori veștede și cristaluri prăfuite, o femeie pătimașă trăiește alături de un soț epileptic **(Între porțelanuri).** Prietenul casei e sedus, intoxicat de atmosfera încărcată de miasme. Devine amantul soției și jocul de reflexe al închipuirilor începe („...închipuirea lui privi în închipuirea ei. Și rămase îngrozit"). Și de astă dată, „groaznica închipuire... se prefăcu în fapt". Ajungînd la un climat al imaginației, nebunia se instalează. Ca și Glogovan ori Bîrnea, Elena, soția din nuvela **Între porțelanuri** ajunge pe pragul demenței.

Înțelegem, firește, că ceea ce Gib Mihăescu numește închipuire este altceva decît imaginația din clasicele tratate de psihologie. Ea nu este simpla reprezentare a obiectelor sau ființelor absente. Disoluția conștiinței face ca eroii să trăiască într-o lume imaginară dînd viață personajului pe care-l proiectează în delirul lor. Închipuirea trăită e o imagine care devine realitate. Cînd e provocată ori lezată în vreun fel oarecare, ea se răzbună întorcîndu-se împotriva celui care o provoacă. Astfel, închipuirea se dovedește o putere imperioasă, despotică, o forță îndeobște malefică. **Tabloul** este o nuvelă în care **chipul, închipuirea** și **întruchiparea,** ca protagoniștii supraumani ai unui epos, dirijează destinul unui om. Marius îl ucide pe Orghidan, devine soțul femeii iubite. Dar în tabloul bărbatului defunct se întruchipează proasta conștiință a asasinului. Ca într-o povestire a lui E. A. Poe, tabloul devine chipul destinului răzbunător. Nici una din povestirile lui Gib Mihăescu nu înfățișează toate avatarurile chipului și închipuirii ca aceasta. Raportul dintre ucigaș și tabloul celui ucis (uneori dă cu **„tifla închipuirii"** spre **chipul** mortului, alteori acesta îi răspunde, adevărată **întruchipare** a conștiinței sale).

Situațiile limită în care boala, **războiul,** ruptura unei legături împinge existența umană constituie un mediu prielnic evaziunilor imaginare. De la coșmarurile febrei unul din eroii cei mai tipici ai lui Gib Mihăescu, tînărul Moinaru din nuvela **Singuraticii,** trece la halucinațiile celui disperat din dragoste. Scriitorul excelează în descrierea fenomenelor hipnagogice. Greu bolnav, Moinaru se trezește din coșmarele pricinuite de febră, atenția sa fiind concentrată toată în acea încăpere din „țeasta arzătoare, de unde miasmele halucinației nu zburaseră încă". Fantazează în jurul iubitei care e departe, deci trebuie închipuită. Jocul închipuirii evoluează sub regimul unor stări diverse : teamă, speranță, dorință. Tînărul își vede iubita împreună cu rivalul („inevitabilul celălalt"), disprețuindu-l, rîzînd de el. Viziunea gelosului paranoic. Reveriile voluptoase alternează cu oroarea celor „mai negre și mai năprazнice închipuiri". Eroul visează crime, imagini înfiorătoare îl năpădesc. E atît de teribil „procesul grozavei închipuiri", încît el nu poate fi susținut multă vreme. Dar, chiar și în leșin, în somn, coșmarul continuă.

Un asemenea „proces" al închipuirii omului, căzut într-o situație limită este și acela pe care-l trăiesc ostașii pe cîmpul de luptă. În imaginație ei găsesc un succedaneu pentru o viață frustrată, dar și un prilej de turmentare. Rachiul deșteaptă icoane aprinse, fericitoare și chinuitoare în același timp. Închipuirea „ațițată de alcool" — vede „lucruri îngrozitoare" **(Retragerea).** Conform psihologiei lui Gib Mihăescu, închipuirea soldatului răzlețit, inspirată parcă de un duh necurat **(Cei din urmă)** dă naștere unor monștri care-l torturează. Gib Mihăescu și-a început de altfel, cariera literară în 1919, după terminarea conflagrației mondiale, prin povestiri legate de proaspetele sale experiențe militare. Războiul ca și boala, iubirea sau orice patimă sînt lungi prilejuri de vagabondare a imaginației. Dar pentru eroii săi, orice poate servi drept pretext pentru o destrăbălare a fanteziei. Astfel, foamea excită închipuirea **(Coșul cu tîrguieli),** despărțirea amanților îi silește să „zămislească în închipuire o întorsătură meșteșugită de cuvinte" **(Cea din urmă noapte).** O femeie bolnavă, ajunsă la amurgul vieții își contemplă chipul. Oroare a descompunerii căci în închipuirea goală de orice imagine figura deodată apărută a ruinei prezente se suprapune cu chipul copilei de altădată **(Amurgul).** O simplă călătorie e pentru personajele lui Gib Mihăescu prilej de exacerbare a fantazării. Pentru omul voiajînd singuratic „...aiurelile proveneau de la oboseala călătoriei" **(Un călător).** Ca niște făpturi prăpăstioase ce sînt, personajele nuvelistului sînt mereu dispuse să aibă „groaznice închipuiri aievea", să viseze cu ochii deschiși „catastrofe imaginare", să aibă „coșmaruri" ; lumea le apare învăluită de mister și de groază. Nu e oare acesta aerul care învăluie eroii lui E. A. Poe ? Nu știm în ce măsură Gib Mihăescu l-a frecventat pe scriitorul american, dar există corespondențe între pasiunea acestuia pentru cazurile tenebroase, enigmatice în care imaginația joacă un rol capital (a autorului și a eroilor săi) și pasiunea scriitorului pentru dramele întunecate ale unor halucinați și obsedați.

Urmărind avatarurile închipuirii, a imaginației **ca funcție irealizatoare** a conștiinței, e firesc ca Gib Mihăescu să surprindă îndeosebi momentele de exacerbare, de climax al acestei funcții. În nuvela **Poarta de fier,** Botoran își așteaptă nevasta. Închis în cazarmă, imaginația sa trece în cursul unei nopți printr-o adevărată agonie. Un suflet nocturn, delirant se trezește parcă într-însul. El știe prea bine : „Închipuiri... toate sînt închipuiri". Dar nu se poate opune jocului de oglinzi al imaginației : „închipuirea privește nedumerită locul unde fusese cealaltă închipuire". Un posedat al închipuirii este Sava Manaru, eroul celei mai ample nuvele a lui Gib Mihăescu, **La Grandiflora.** Motivul închipuirii demonizate, al obsesiei erotice, al tragediei provocate printr-o cădere în cursa pe care Chipul obsedant o întinde, fără voie, este remarcabil tratat în această povestire devenită oarecum clasică și considerată adeseori reprezentativă, prin excelență, pentru creația lui Gib Mihăescu nuvelist.

S-a făcut adeseori, aluzie la o influență a teoriilor sau a metodelor de explorare psihanalitică asupra lui Gib Mihăescu. Descrierea obsesiilor erotice a fenomenelor de proiecție, de halucinație, în opera lui Gib Mihăescu n-are însă o sorginte psihanalitică. Urechea scriitorului (ca și aceea a eroilor săi de altfel) era „atentă înăuntru" — cum spune el însuși despre eroii săi în nuvela **Vedenia.** Scriitorul era irezistibil atras de straturile abisale, tenebroase ale inconștientului. Dar niciodată nu coboară în aceste zone. El se mulțumește să urmărească proiecțiile imaginației, **aparențele** pe care le iau la suprafață în comportamentul turburat al personajelor sale, complexele de care suferă.

Puține din reveriile personajelor lui Gib Mihăescu au caracterul compensator al viselor de dorință **(Wunschträume,** în terminologia freudiană). Ele nu sînt împliniri pe planul imaginar al unor pofte neîmplinite pe planul realității. Cele mai multe sînt asemenea viselor de groază **(Furchtträume),** a coșmarelor. De la îngrijorare, prin teamă, la panică, Gib Mihăescu s-a folosit de întreaga gamă a anxietății în construirea universului său imaginar. Ceea ce provoacă anxietatea personajelor sale sînt fantasmele nu realitatea, reprezentările imaginare ale unei situații conflictuale inconștiente. Conflict între planul real și cel imaginar ? Făpturile lui Gib Mihăescu nu se „descurcă" prea bine în viață și, mai ales, nu-și pot rezolva marea problemă a raporturilor, a comunicării cu semenii lor cei mai apropiați. Iubirea, căsnicia, prietenia sînt, pentru aceste personaje, surse de criză. Dar ele nu se refugiază de pe tărîmul realității cotidiene, pe acela al închipuirii, doar pentru a scăpa de răspundere, de greul luptei, ci sînt absorbite de acest tărîm al imaginarului, invadate de propria lor închipuire ca de o forță incoercibilă. Închipuirea lor e destinul lor. Dar acest destin care vine în același timp de afară și dinăuntru, înspăimîntă. Sau, mai exact, seduce și înfricoșează totodată. Conflictul nu este, așadar, între ceea ce personajele sînt și ceea ce vor să fie, ori să pară, nu e obișnuita tensiune între real și imaginar, între existența banală și proiecția ei în vis, ci între atracția imaginarului și repulsia imaginatului. Eroii lui Gib Mihăescu simt o apetență spre imaginar (de unde complacerea lor în cele închipuite de ei), și în același timp, o oroare de cele închipuite, de halucinațiile, obsesiile, delirul lor. Ambivalență, amintind acea baudelaireană dublă apetență : extaz al vieții, oroare a vieții.

Cuvîntul „vedenie" apare adeseori în aceste nuvele. Făpturile care populează acest univers imaginar au „vedenii" frecvente. De fapt, halucinațiile lor nu țin de un domeniu al fabulosului. Nu întîlnim mistici, posedați, halucinați ai Ideii, căutători de absolut în umanitatea aceasta mediocră, mînată de nu prea înalte îmbolduri, animată de patimi nu arareori meschine. Cazurile pe care le alege scriitorul aparțin desigur, unei patologii mintale. Proiecțiile închipuirii personajelor sale scapă controlului conștiinței. Psihologia lui Gib Mihăescu care e, înainte de toate, o psihologie a imaginației, pare o parapsihologie în care abundă fantasmele, vedeniile, arătările, monștrii.

Nicolae BALOTĂ

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 16 (364)
Sîmbătă,
19 aprilie 1969
8 pagini — 1 leu

Studenții

Eveniment de puternică rezonanță în viața culturală a României, a șaptea Conferință a U.A.S.R. s-a desfășurat în climatul de efervescență creatoare care definește activitatea societății românești în ansamblul ei. Este prima conferință a studenților care are loc în condițiile primului an de învățămînt cînd se aplică noua Lege a Instrucției publice, adoptată pe baza Directivelor C.C. al P.C.R. cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului de toate gradele. Această Lege a adus îmbunătățiri substanțiale în însuși conținutul și structura școlii noastre superioare, ridicînd-o la nivelul de exigență al edificiului social pe care îl desăvîrșim și al revoluției tehnice științifice care își pune pecetea pe civilizația lumii contemporane.

Ca scriitori, ne-au impresionat în acest for al inteligenței orizonturile și maturitatea dezbaterilor, simțul de înaltă răspundere civică, vastitatea problemelor în discuție. Studențimea, forță socială importantă și activă, responsabilă și conștientă de misiunea ce îi revine și-a manifestat și cu acest prilej atașamentul profund față de popor și partid. Inimă și vis din vatra neamului, tineretul nostru studios, urmaș al marilor cărturari care au așezat temeinic în circuitul universal al valorilor numele României și al românilor, continuă cu strălucire tradiții glorioase în prospectarea adevărurilor științei și culturii. Conferința a reconfirmat pasiunea tineretului din amfiteatre de a cunoaște aprofundat fenomenele și evenimentele social-politice ale lumii contemporane, de a trage concluziile majore privind cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării, valorificînd tot ceea ce poate grăbi înaintarea României pe calea propășirii, ridicînd la noi străluciri un prestigiu îndelung consolidat.

„Doresc să menționez și în cadrul acestei Conferințe, a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, că partidul și guvernul dau o înaltă apreciere muncii pe care o desfășoară valorosul nostru corp universitar și să-mi exprim convingerea că și în viitor, în spiritul directivelor Comitetului Central, al hotărîrilor Conferinței Naționale, cadrele didactice din învățămîntul superior vor acționa cu toată hotărîrea pentru a ridica nivelul învățămîntului corespunzător dezvoltării științei mondiale, cerințelor construcției societății socialiste în România. De asemenea, doresc să menționez, încă o dată, aprecierea deosebită pe care partidul și guvernul o dau studențimii patriei noastre, care prin întreaga sa activitate se dovedește a fi un factor activ în înfăptuirea politicii generale de edificare a orînduirii socialiste pe pămîntul României, de înfăptuire a politicii interne și externe a partidului".

Cuvintele de prețuire rostite la Conferința U.A.S.R. de secretarul general al Partidului, se înscriu în conștiința studențimii noastre și a tuturor oamenilor de carte din România ca un înalt îndemn spre o continuă și exigentă pregătire, spre noi succese, puse în slujba progresului socialismului în România.

LUCEAFĂRUL

ROMUL LADEA — „DRAGOSTE ȘI DE TATĂ" (detaliu)

INEDIT

Împăratul

Un zgripțore arată pe-mpărat
Cu două pliscuri mari și ghiare,
Pe steaguri, pe hotare, ridicat
A încruntare și amenințare.

Un plisc în răsărit și altul în apus
Vor să-nsemneze, bine să se vadă,
Că două pliscuri năzuiesc mai sus
Decît un cioc de pasăre de pradă.

Și mai departe, cît pămîntul tot.
Dar de se-nnalță-n cer adînc leșină,
Căci aripile-a-l duce mult nu pot,
Și se întoarce la coteț, găină.

Tudor ARGHEZI

1947

ÎN ACEST NUMĂR

Proză de Ion Vinea

Întrebări la lectura lui Lukács de Eugen Iacob

Cronica fantezistă de Marin Sorescu

Însemnări de atelier de Ana Blandiana

Însemnări de atelier

Dispariția unei profesii?

Librar sau vînzător de carte?
Un intermediar inteligent între scriitor și cititor sau un simplu figurant?

Nu ne poate fi indiferent procesul de difuzare a cărții și avem toate motivele să vrem să-l prefacem pe librar într-un aliat al nostru, personaj implicat într-un înalt grad în fenomenele de cultură.

Din păcate, profesia — sfîntă — de librar pare să dispară, vînzătorii de carte luîndu-le locul dincolo de tejgheaua librăriei. Da, tejghea, căci așa înțelege Centrul de librării și difuzare a cărții să realizeze cel mai suav dintre comerțuri. Cînd nu sînt ascunse sub platoșe proteguitoare de cristal, deci imposibil de cercetat, cărțile sînt așezate pe tejgheaua de dincolo de care vînzătorul (ca în bodegi) e gata să-ți scrie bonul cu care urmează să te instalezi la coada din fața casei. Atît, un om care scrie bonuri...

Naivul cumpărător care își îngăduie să-l întrebe pe vînzător „cum devine" cu cartea pe care o caută (dacă e ilustrată, dacă e reeditare, dacă e o veche sau nouă traducere, etc.), primește ori un răspuns anapoda (și răstit) ori mărturisirea (aproape voioasă) a incompetenței. Fiindcă, e drept, vînzătorul de carte stă cam prost cu patalamalele școlare. Am asistat la librăria „Eminescu" la episoade penibile: piesa de teatru „Hanibal" de Ion Biberi a fost așezată în raftul cu cărți... sportive și anume la cărțile despre... handbal. O vînzătoare extrem de gălăgioasă îl admonesta pe un cumpărător care „îndrăznise" să-i ceară spre consultare un Rabelais spre a vedea dacă textul e cel tradus de Vulpescu sau Condeescu. Pentru domnia-sa n-are nici o importanță cine e traducătorul unei cărți, doar autorul contează („Ați cerut Rabelais, ăsta e!") i se cerea unui om să cumpere o carte de 200 lei fără s-o fi avut în mînă. Și de ce nu se oferă cărțile spre cercetare? Răspunsul responsabilului de librărie a venit, stupefiant: fiindcă se fură.

Singura excepție fericită o constituie (la București) librăria „Sadoveanu", condusă de către o responsabilă care e, înainte de orice, un om de cultură, o pasionată propagatoare a cărții, animată în cea mai curată dragoste pentru scris și scriitori. Dar e prea puțin. Nu numai simplul vînzător de carte e vinovat; există, și mai-mari peste librării pe care soarta i-a adus „față" cu cultura cînd locul lor era în alte ramuri de comerț. Un șef al unei centrale regionale se pronunța la o consfătuire recentă: „Nu-mi mai trimiteți mie debutanți d-ăștia, începători, care nu-i știe nimeni. Ori dacă-i trimiteți, spuneți-ne care și în ce fel e, nu ne mai dați date doar despre clasici. Ce, adică noi nu știm că Rebreanu și-a scris romanul „Ion" într-un beci, în ilegalitate?" Iar un alt șef, mai mare peste mulți șefi, reprezentîndu-ne la tîrgurile internaționale de carte, l-a întîmpinat la Leipzig pe fostul director al editurii „Meridiane", Blaga, cu cuvintele: „Să vedeți ce stand frumos am făcut! Cartea dv. e la loc de cinste". Episodul s-a întîmplat în urmă cu un an. Vînzătorul de cultură credea că îl are în față pe... Lucian Blaga.

Tipărim cărți bune și frumoase. Și ieftine. Nu e păcat ca tocmai în librărie scriitorul să fie trădat? Librarul e fratele scriitorului. Nu se săvîrșește prea des vînzarea de frate?

Pentru a restructura sistemul de difuzare a cărții, act imperios necesar, trebuie întreprinse toate investigațiile necesare. Se poate, și în acest sistem experimenta. Dacă vrem să atragem oameni de carte în vînzarea cărții trebuie să-i retribuim pe măsura pregătirii lor și a marii lor responsabilități sociale. Actualele salarii sînt acordate după calcule anacronice. Nu i-am putea co-interesa material pe librari, acordîndu-le un procent din vînzare? Imaginez o relație mai exactă între edituri și centrele de difuzare. Schimbări care să readucă profesiei de librar atributele tradiționale. Centrala editurilor și centrele de librării și difuzare a cărții pot colabora fructuos renunțînd la sterile practici, la birocratismul — din păcate și el tradițional.

Ideea întemeierii unei librării a scriitorilor de care ar urma să se preocupe Uniunea Scriitorilor ne-ar putea aduce în fața unei instituții-etalon remarcabile, reflectînd în modul cel mai direct și mai firesc dorința noastră îndreptățită de a „controla" drumul cărții de la teascul tipografiei la cititor...

Gheorghe TOMOZEI

DIN
ISTORIA SCRISULUI
Școală romană
relief

CRONICA LITERARĂ

i. hangiu

PRESA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ

Dacă vom preciza că această lucrare, apărută în seria de **Studii și documente**, nu este o simplă bibliografie ci o culegere care-și propune să prezinte articolele-program ale revistelor noastre de literatură, se va înțelege locul ei la rubrica cronicii literare. Astfel de întocmiri sînt trecute cu vederea, deși sînt de neprețuit. Lucrarea lui I. Hangiu, avînd ca model bibliografiile lui I. Bianu, N. Hodoș și Dan Simonescu, își propune să fie un instrument de mare utilitate. Ea reproduce frontispiciul fiecărei reviste românești, literare sau atingătoare de literatură, urmat de o scurtă descriere bibliografică (loc de apariție, direcție și colaboratori), după care se dau unul sau mai multe „articole-program".

Propunîndu-și evidențierea atitudinilor programatice ale revistelor, calitatea lucrării depinde de ceea ce se înțelege prin „articol-program". De obicei articolele-program sînt cele prezentate astfel de chiar revista: articolul din primul număr de pe prima pagină. Alteori, programul se definește mai clar ulterior. Primului criteriu, în mare măsură de aspect formal, i se alătură al doilea, care cere o bună cunoaștere a revistelor în totalitatea activității lor, nu numai a primelor numere. I. Hangiu a ales mai peste tot ca articole-program pe cele din primul număr. Alteori sînt selectate articole din cuprinsul întregii colecții. În acest caz s-a oscilat între a lua un articol reprezentativ în sine și unul semnat de un nume reprezentativ.

Greutățile unei atari selecții sînt evidente și lucrarea fiind prima încercare de acest gen la noi, aflată și la prima ediție, poate da naștere cu îndreptățire la discuții. Un exemplu: **Curentul nou,** din 1920, sub conducerea lui H. Sanielevici este ilustrat prin articolul **Ce a însemnat CURENTUL NOU de la 1906,** articol program în care H. Sanielevici revendică drept continuator al vechii serii al **Curentului nou** și precursor al seriei noi a aceleiași reviste, publicația **Noua revistă română** înființată de Rădulescu-Motru. Căutăm, firesc, **Noua revistă română** pentru a recunoaște elementele program ale lui H. Sanielevici, care a scris aici într-adevăr în sensul direcției sale și a **Curentului nou,** dar ni se oferă doar un articol al lui Rădulescu-Motru de orientare generală, insuficient pentru a clarifica direcția literară a **Noii reviste române.**

De foarte multe ori declarațiile-program rămîn la nivelul intențiilor, revistele depășind practic declarațiile inițiale și configurînd de la număr la număr un program mai precis. Viața fiecărei reviste ne poate oferi surprize. I. Hangiu și-a propus însă numai urmărirea articolelor program, din care cauză nu putem avea certitudinea consecvenței programatice a revistei. Dar chiar și sub acest prim unghi, al proiectelor inițiale, al promisiunilor programatice, cartea rămîne interesantă, fiecare revistă prin proiectele sale reprezentînd o încercare de a ieși din starea dezideratelor.

Crestomația lui I. Hangiu este, însă, pînă la apariția unei alte ediții, sau realizări de același gen, de o utilitate indiscutabilă și, între altele, o surpriză. Pe baza ei se poate discuta avizat despre existența și importanța revistelor literare românești ca vehicole permanente și de neînlocuit ale unui program literar sau cultural.

O reîmprospătare a memoriei este cu atît mai bună cu cît foarte puțini dintre cei ce se ocupă cu apariția revistelor nu știu exact ce este și cum trebuie să fie o revistă. Nu se înțelege mai ales necesitatea ponderii sectorului critic și a consecvenței criteriilor o dată afișate. În consecință apar un fel de almanahuri, cu colaborări diverse, fără ax critic. Colaboratorii sînt de calitate, prin puținătatea revistelor dar prezența în aceeași revistă a unor scriitori de valoare, însă de multe ori de orientări apropape opuse, duce la bizarerie. Neputînd avea reviste reprezentative, fiecare din ei se înghesuie în strîmtul spațiu al unei singure publicații, derutînd pe cititor. Rubricile fixe cu un susținător permanent sînt o soluție comodă, dar ele dau un aspect eteroclit revistelor de azi. Fiecare semnatar de rubrică își cultivă, de cele mai multe ori, parcela în indiferență de vecinul de pagină. Chiar dacă se face oarecare selecție o revistă de literatură românească actuală nu se poate mulțumi doar cu rolul de gazdă. Ea nu are numai datoria de a conserva, prin publicare scrieri contemporane ci de a ține un echilibru și de a indica o cale de urmat. Revistele sînt puține și întrebuințarea lor în tentative lipsite de spirit critic și în experiențe din care lipsește priceperea publicistică lasă urme grele.

Reviste cu adevărat literare apar abia după 1836. La început literatura este admisă între altele în primele ziare românești scoase de scriitori. **Muzeul literar, Alăuta românească, Curier de ambe sexe, Foaia literară** sînt primele foi dedicate literaturii. Ele își propun să stimuleze la scris și să publice tot ce e de oarecare valoare. Deviza este „Scrieți băieți, numai scrieți". Primele reviste cu ferm program literar sînt **Dacia literară** și **Propășirea** conduse de Mihail Kogălniceanu. Să observăm însă că ele nu sînt exclusiv de literatură, dar că fermitatea programatică este binefăcătoare în primul rînd pentru literatură.

Încă de acum se profilează cele două tipuri de publicații pe care le vom întîlni mereu în istoria publicisticii literare românești: cele scoase de scriitori și cele conduse de critici. Dintr-o obișnuință nivelatoare nu observăm deosebirile care sînt însă hotărîtoare pentru mișcarea literară. Revistele conduse de scriitori n-au propriu zis un program. Ele impun cel mult o cotă de gust sau de spirit și-și fac un merit din a promova pe începători, domeniu în care sînt foarte generoase, evident în limitele gustului și priceperii inițiatorilor. **România literară** a lui Vasile Alecsandri care își propune să preia **Dacia literară** și **Propășirea** nu depășea aceste cadre. La fel **Revista română** a lui A. Odobescu. Nu pot fi trecuți cu vederea germenii unei orientări estetice în cazul acestor reviste, dar un program estetic clar încă nu există.

De partea cealaltă, revistele conduse de critici nu sînt întotdeauna exclusiv literare, deși partea literară va fi predominantă. Ele se ilustrează printr-un program ideologic, ferm, printr-o severă direcție critică, prin selectarea colaboratorilor, prin frecvența atitudinii critice. Consecințele pentru literatura română ale activității acestor rreviste au fost imense: **Dacia literară** (M. Kogălniceanu), **Convorbiri literare** (Titu Maiorescu) **Contemporanul** (Dobrogeanu-Gherea) **Semănătorul** (N. Iorga), **Viața nouă** (Ov. Densușianu), **Viața românească** (G. Ibrăileanu, M. Ralea, G. Călinescu), **Convorbiri critice** (M. Dragomirescu), **Sburătorul** (E. Lovinescu), **Gîndirea** (Nichifor Crainic), **Revista fundațiilor regale** (Paul Zarifopol) **Jurnalul literar** (G. Călinescu), **Revista cercului literar** (I. Negoițescu).

Cînd echilibrul între principiile filozofice sau ideologice puse în joc pe de o parte, și criteriile estetice, pe de alta, nu se armonizează, publicația rămîne virilă doar pe o singură latură. **Semănătorul** este cea mai concludentă pildă de predominare a ideologicului în dauna celorlalte componente ale unei direcții literare. În aceeași situație s-a aflat și **Curentul nou** al lui H. Sanielevici, deși adversar al **Semănătorului. Viața nouă** are și program ideologic și program estetic, dar n-are scriitori și literatură. Literatură n-avea nici **Contemporanul,** deși directoratul său de idei era puternic. **Convorbirile critice** ale lui M. Dragomirescu tari pe teren teoretic n-aveau capacitatea practică a disocierilor critice. Un moment de echilibru a însemnat **Viața românească,** altul **Sburătorul,** altul **Revista fundațiilor.**

La aceste reviste se înțelegea prin program nu doar o simplă declarație de început, ci încercarea de a întui direcția firească în dezvoltarea culturii și literaturii prin asimilarea etapelor anterioare. Și M. Kogălniceanu și Titu Maiorescu și Dobrogeanu-Gherea și M. Dragomirescu și G. Ibrăileanu sau E. Lovinescu ori Rădulescu-Motru sînt nu doar cronicari literari ori critici, ci filozofi ai culturii, oameni cu pregătire filozofică sau estetică. Ei nu proclamă o direcție din amatorism, ci ca pe o consecință impusă de analiza istoriei culturale și literare. Orizontul și perspectiva acestor reviste fiind mai vaste, implicit ecoul acțiunilor lor avea o rază mai mare. Revistele conduse de acești critici devin între celelalte reviste **publicația-pivot** față de care devine obligatorie delimitarea, acordul sau dezacordul. **Convorbirile literare** au provocat reacțiile revistei **Contemporanul** ale **Revistei literare și științifice,** ale **Literatorului** și ale revistei de **Literatură și artă română.** Reacții similare au provocat și **Viața românească** sau **Sburătorul.**

Se cuvine însă a aminti între revistele conduse de scriitori pe cele ce nu s-au mulțumit să promoveze doar talente. **Literatorul** lui Macedonski este prima dintre ele. Aici s-a încercat chiar o direcție estetică, tentativă pe care n-o vor mai întreprinde decît revistele de după primul război mondial. Nu lipsea aici un sentiment al tradiției, vizibil în cultivarea pașoptiștilor, gest specific de altfel revistelor literare scoase de scriitori: în locul programelor se îndică adesea un precursor. (Au apărut reviste intitulate: **Ion Heliade Rădulescu, Titu Maiorescu, Eminescu, Creangă**). **Literatorul** n-avea însă suficientă claritate teoretică (a atacat persoane și nu principii), dar a reușit să impulsioneze în foarte multe direcții. Revista și-a găsit foarte tîrziu, în ultima sa serie, și criticul în persoana lui Tudor Vianu, cel care va reabilita pe Al. Macedonski și implicit **Literatorul.**

România literară întemeiată de V. Alecsandri a fost reluată în serii noi de alți scriitori, între care amintim directoratul lui Liviu Rebreanu. **Adevărul literar și artistic** (1920—1938) este o revistă literară de durată, căreia însă selecția lui I. Hangiu nu reușește să-i definească intențiile. Atît de mult citatele reviste **Viața** și **Vatra** se anunță doar ca magazine literare clădite pe același principiu al generozității.

În momentul în care scriitorii încep a avea capacitatea teoretizării apar revistele de pronunțat program estetic în care negația, oricît de violentă se va face în numele acestui program. **(Contimporanul. Punct. Integral. Urmuz** etc). Este perioada de cea mai mare efervescență revuistică, cea dintre cele două războaie mondiale. Pe parcursul a douăzeci de ani, între 1918 și 1938, I. Hangiu inserează nu mai puțin de 105 (una sută cinci) reviste literare românești. Am arătat indirect că nu toate sînt de prim plan, ceea ce ar fi fost imposibil. Dar o mișcare literară se constituie nu doar în jurul unei singure reviste, ci al mai multora, publicații a căror apariție e cerută întotdeauna de numărul crescînd al forțelor scriitoricești.

Deși lucrarea se numește **Presa literară românească,** I. Hangiu își oprește cercetarea la anul 1949, ca și cum după această dată n-ar mai fi apărut reviste literare. Nu este pentru prima dată cînd o lucrare de istorie literară, ce-și propune să fie cît mai completă, se oprește arbitrar la o dată oarecare. O **Antologie a poeziei românești** într-un volum n-a reușit să depășească anul 1920. O altă antologie, foarte criticată, de poezie românească modernă, se oprește și ea la anul 1944. Vladimir Streinu își tipărește o culegere de articole proprii și se oprește cu ele cam în jurul aceleiași date. Vladimir Streinu, ca editor al propriilor texte, își poate îngădui să se oprească acolo unde voiește. Cînd însă editorul face o muncă de istorie literară bruștele opriri sînt neștiințifice. Reviste literare românești se găsesc și după 1949 și, trecerea lor în **Presa literară românească** n-ar fi cerut un efort deosebit. Aceste reviste, pe care judicioasa prefață a lui D. Micu nu le lasă pe dinafară, fac și ele parte din fluxul culturii românești și locul lor era în continuarea celorlalte. Ele nu sînt **altceva** ci reviste de literatură și vecinătatea celor de pînă la 1949 nu poate fi compromițătoare pentru ele.

Este adevărat că cea mai sumară trecere în revistă ar arăta că față de perioada 1918—1938, cu cele peste o sută de publicații ale sale, numărul revistelor literare apărute între 1949—1969 este foarte mic, dar realitățile nu trebuie ocolite, ci consemnate, așa cum sînt.

M. UNGHEANU

breviar

ILIE CONSTANTIN
„Fiara"

Poezia își poate găsi un centru de foc sau de gheață capabil s-o structureze într-un echilibru cosmic atunci cînd această proiecție imaginară a unei existențe reale își cucerește dreptul la o viață autonomă, iar echilibrul cosmic al cuvintelor mai păstrează amintirea plînsă a haosului inițial din care s-a născut. Se spune în mod curent că substanța lirismului este însăși forma sa, înțelegîndu-se prin aceasta nu un exercițiu practicat infinit în gol, ci capacitatea de iluzionare a cuvintelor că, într-o clipă fericită, și-au realizat idealul de perfecțiune într-o ordine veșnică, imuabilă și care deci le asigură un statut de cosmos omogen, cu o stare a materiei dictată de legile sale proprii, încît ceea ce poate să apară la prima vedere ca formă, ordine a cuvintelor, este, în același timp, materia lor într-o stare specifică. Dar pentru ca această lume să nu rămînă cu adevărat un pustiu dezolant prin perfecțiunea lui sterilă, determinabilă în raporturi univoce, ea trebuie să-și asume în interiorul ei chiar ceea ce a fost la origini, simburele iradiant de foc sau de gheață al haosului.

Această conștiință de sine a poeziei, cucerire a liricii moderne, o are Ilie Constantin într-un grad cum nu mulți dintre talentații poeți de astăzi o realizează cu hotărîre și autenticitate. Volumul său antologic Fiara *apărut în colecția elegantă „Albatros" și conținînd poezii din plachetele anterioare:* Vîntul cutreieră apele *(1960),* Desprinderea de țărm *(1964),* Clepsidra *(1966),* Bunavestire *(1968) precum și o* Addenda cu inedite, *relevă imaginea unei personalități artistice formate, sigure pe mijloacele sale de a-și contura o lume imaginară care să-i aparțină și să o reprezinte.*

Se pare că tensiunea specifică a poeziei lui Ilie Constantin constă în aceea că cele două moduri ale existenței, modul real și modul imaginar, tind să se reîntîlnească într-o unitate integrală care să anuleze sentimentul sfîșietor al înstrăinării într-un dublu iluzoriu și care, deși aparține vieții, nu este chiar această viață. Nu trebuie să credem că poetul va intona imnul tragic al dispariției pentru a se reintegra într-o altă lume unde va fi stăpînul ei fericit și atotputernic, căci natura meditativă a talentului său îl orientează mai curînd spre jocul perfid al nuanțelor sentimentului amintit, încît ceea ce rămîne după lectură se poate caracteriza printr-o ușoară tristețe că împlinirea ca și neîmplinirea sînt la fel de posibile, că se va întîmpla ceea ce în mod fatal trebuie să se întîmple și cu aceasta am putea spune că numim și zona cea mai profundă a liricii lui Ilie Constantin.

Tonul de resemnată elegie care unește de la început pînă la sfîrșit poemele Fiarei *(titlu semnificativ pentru imaginea devorantă a unei vieți pierzîndu-se în altă viață) se realizează nu din ruptura haotică a versurilor, ci din ordinea lor de o rigoare clasică, și nici din cultivarea monotonă a unei teme singulare, ci din pluralitatea acestora, interpretate însă într-o stare unică. Contemplația are, la Ilie Constantin, caracterul special că un pelerin solitar „cu trupul trist și cărțile citite" mai are puterea și curajul să asculte ecourile infinite ale trecerii sale prin lume, dar puterea și curajul său de a comunica infinitele ecouri pe care le aude nu mai este aceeași, mai exact renunță să fie aceeași, adică acceptă discreția exilului în reprezentările nuanței. Din aceste reprezentări ale nuantelor ce se succed într-o desăvîrșită armonie s-ar putea spune că se organizează cosmosul de cuvinte al poeziei lui Ilie Constantin, iar datul fundamental al vieții și al morții care ar trebui să se constituie în centrul de foc și de gheață al poeziei este el însuși exilat în acest joc perfid. Încît spațiul terifiant din care se naște sănătatea artei (iubirea și moartea generatoare de haos) se convertește într-un timp al melancoliei umane din care au fost alungați și îngerii și demonii, și numai pentru voluptatea de a fi regretați.*

Dar însuși acest regret care străbate ultimele două volume ale poetului (și care pun în valoare o constantă evoluție față de primele) se găsește dincolo de text și deci recheamă imaginea acelui tărîm bîntuit de furia veșnicei sale renașteri. Dacă spațiul real al poeziei este însuși imaginarul determinîndu-se pe sine ca realitate vie (căci în altă ipoteză ne-am afla în fața unei zadarnice copii artificiale a unei existențe naturale prin ea însăși infinită), ceea ce ni se dezvăluie într-o clipă ca posibil, întîmplător, poate să devină un adevăr necesar. Încît, ne putem întreba, de ce totuși la Ilie Constantin, ca și la alții, se manifestă o tensiune — aici melancolia — că se află înaintea exigențelor unui dublu care, dacă este iluzoriu, atunci este real, iar dacă este real, cu atît mai demn va fi să fie iluzoriu în viața fără de moarte a artei cuvîntului?

ION DRĂGĂNOIU
„Aproape sonete"

„Sub povîrniș, cu semn de întrebare, / oglinda asudată urcă abur / spre locul retezărilor și capul / securi visează pendulînd în zare. // Nu tava Salomeii, cartilagii / roșind de sînge aspru ca o rugă, / nici rostogol tăișului în fugă, / uscat dorit în cîte naufragii. // Nu. Vis mai demn. Rotire înțeleaptă. / Lipsit de umbra trupului prelungă, / clopot lovit cu sabia în dungă / sau altă mîntuire îl așteaptă. // Os rupt. Atomi se pierd. Cîștigă spații / același vis. Dar alte constelații..." Acest Epilog *exprimă caracterul programatic al poeziei lui Ion Drăgănoiu* (Aproape sonete — *Editura pentru literatură, 1969) prin care se urmărește transcenderea corporalului, accidentalului și integrarea într-un „vis mai demn", într-o lume a esențialului cu „rotire înțeleaptă", ceea ce trimite, fără dificultate, la Ion Barbu și, prin acesta, la paradigmele nemuritoare ale lui Platon.*

Dar pe Ion Drăgănoiu îl apropie de poetul „nunților necesare" ale ideii în primul rînd tehnica reducției limbajului prin eliminarea cuvintelor de prisos, rezultînd din acest proces un text comprimat, în care sensurile nu mai plutesc sub semnul incertitudinii, al multiplelor variante de interpretare, ci au o anumită siguranță convergentă într-un mesaj. Natura acestui mesaj pe care-l poartă riguroasele pagini ale cărții de debut a lui Ion Drăgănoiu ar putea fi găsită într-o ciudată mîhnire pendulînd între ceea ce este și ceea ce poate fi, între realitate și harul acestei realități, deși autorul lasă să se creadă că el trăiește chiar în acest har (ciclurile se numesc: Duhul întoarcerii, Duhul amforelor, Duhul castorilor, Duh autarhic). *Mai puțin orientate deci spre un tărîm transcendent, așa cum s-ar fi putut crede la prima vedere (întrucît nu ni se comunică nimic despre acest ipotetic transcendent), poeziile lui Ion Drăgănoiu se realizează ca atare prin vibrația lor sensibilă, de o acurateță a limbajului remarcabilă, prin cultivarea expresiei concentrate, dar care se lasă vurtată de razele drepte ale unui vis cu ochii deschiși.*

Dan LAURENȚIU

DIN ISTORIA SCRISULUI
Thot, zeul egiptean al scrierii și științelor

avantpremieră editorială

NICOLAE BALOTĂ:
„EUPHORION"

Compus din trei secțiuni, volumul lui Nicolae Balotă reunește sub constelația invizibilă a unor valori statornice o serie masivă de lucrări, denotînd orientarea spre multiple direcții a interesului autorului. Eseurile privind teoria literaturii, istoria culturii românești și literatura universală contemporană sînt precedate de o pledoarie teoretică pentru eseu, demonstrînd legitimitatea și virtuțile acestui gen literar-filozofic.

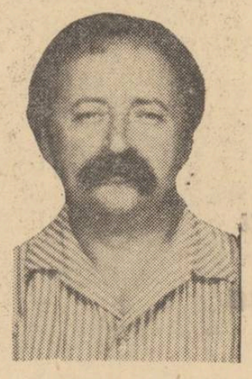

LEONID DIMOV:
„CARTE DE VISE"
LUCARNA
(fragment)

Au ajuns acolo amîndoi,
într-o plutire
Suind deasupra tufelor prin
ceața subțire.
Apoi din nou, și iară și iară
Ocoliră lăcașul cu horbotă
rară,
Mai sus, spre clopotniți,
degeaba,
Îi mîna dragostea, îi mîna
graba...
Înfrigurați, chiar în aer, apoi
Se dezbrăcară și zburară goi
Deasupra tufelor iarăși:
numai piele și carne.

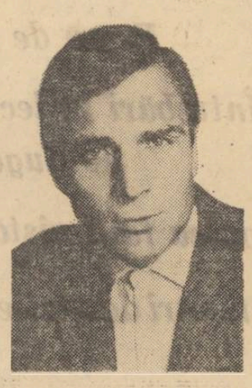

NEGOIȚĂ IRIMIE:
„ECHILIBRU INDIFERENT"

(fragment)

Noapte răscolită în delir
Peste somnul său subit
se-așterne,
Ninge-n aerul ce îl respir
Iarna amintirilor din perne.

Și tîrziu cînd iataganul lunii
Dinspre somn visează gîtul
meu,
La ferestre tremurînd alunii
Brusc te vor trezi din
somnul greu,

MATEI CĂLINESCU

trei poeme

1. Timpul, valuri

Pentru M.—F.

Timpul meu era o scară
umbra mea un joc de ruguri
pene lungi ardeau în aur
lîngă treptele de gheață

Un declin săpat în piatră
fosnitoarele cuvinte
fruntea valului cu păsări
și fîșii de roșu soare

Sună tu litanic undă
răsărit al nemișcării
gol de inimă-n uitare
înmiit printre nisipuri

Gol de soartă gol de nume
gol de dincolo de creastă
azvîrlindu-mi singuratec
chipul în oprite valuri.

2. Cuvintele, Doamne

Cuvintele unor vechi rugăciuni
să-nvie Doamne pasărea cu piept de cenușă
pasărea lovită cu prastia deasupra streșinii
grajdului
iar mîine să se întîmple ce-am visat
cu mîinile verzi și genunchii verzi
să urcăm împreună dealul
ureche verde ochi verde și să visăm același vis
în care să-nvie pasărea cu piept de cenușă
Doamne
pasărea lovită cu prastia deasupra streșinii
grajdului,
Doamne.

3. Încet, nimeni

Încet, cuvintele s-au despărțit de lucruri.
Luminile cuvintelor se rotesc altundeva,
metamorfoze de aer în aer.
Surori cu neauzitul, nepipăitul, nevăzutul.
Și a rămas într-adevăr singur
nimic din ceea ce-l înconjoară nu mai poate numi,
nimic din ceea ce se naște sau piere nu mai
poate spune,
nimic din ceea ce doare nu mai poate striga
Cuvintele, încet, s-au golit de înțelesul lucrurilor.
Și s-au umplut de înțelesuri de aer.
Încet, foarte încet.
Aproape tainic : mereu mai singur lăsîndu-l, —
de la eu la tu,
de la tu la el,
de la el la nimeni. Nimeni,
poate nimeni.

O simbioză fericită între tapiserie și sculptură este, de obicei, mai greu de închipuit. Ritzi și Peter Iacobi au izbutit minunea, apropiind covorul de duritatea pietrei și lemnului, dînd bronzului și pietrei striațiuni de fire. Adevărul e că ne aflăm în fața unor lucrări nespus de seducătoare, pline de fantezie și sugestii. Părul de capră cu culorile lui naturale, pline de reflexe, folosit de tînăra plasticiană Ritzi Iacobi, trăiește o aventură nemaipomenită în compozițiile care nu au nume, dar se pot boteza cu o mie de titluri, care de care mai strașnice. Țesătura e dură, brăzdată de un soi de liane, ca o pădure tropicală. Te poți gîndi, în același timp, și la o împletitură de *otgoane*, la țărmul mării sau la privelișfi țesătura. O anumită electricitate se degajă, într-adevăr, din aceste ingenioase și obsesive alcătuiri. Relieful introdus în suprafața netedă a tapiseriei clasice e excelent speculat, dus pînă la consecințele magice, în ultimele lucrări — acele — să le zicem — *altare :* niște imense construcții bizare, ceva între păginismul templelor antice și somptuozitatea catedralelor gotice, desenate și împletite din același generos și modest păr de capră. Aici în astfel de altare e locul cel mai potrivit să oficieze plăsmuirile din material dur al sculptorului (acel misterios sfat între două scorburi, acea mașinărie de alambic cosmic.)

Închipuiți-vă un gherghef la care s-ar țese cu barda și s-ar ciopli cu dalta ! Și un tors de granit căptușit cu fulgi.

Cronica fantezistă
MARIN SORESCU
doi artisti

tile radiografice lunare. Ele își găsesc corespondența în statuile dramatice ale lui Peter Iacobi, victoriile sfărîmate, torsurile cioturoase, ca de foști zei. Puse alături de covoare, le completează parcă ar fi de acolo, constituie un fel de miez de fier moale, pentru pilitura de fier care ar

---

VASKO POPA

GÎNDURI DESPRE POEZIE

A nu semăna cu propria ta poezie

Ești întrebat ce înseamnă poezia ta. Și totuși, deși întrebarea mi s-ar părea mai firească și mai simplă, nimeni nu întreabă mărul ce înseamnă fructul său. Dacă ar putea să vorbească, cu siguranță că mărul ar răspunde : „Mușcați și veți vedea singuri ce înseamnă !"

Cum explici semnificația poeziei tale ? Cum o storci, cum o coci sau cum o toci pentru a servi celui care te întreabă, „suc de poezie", „poezie praf"' sau „poezie în pilule"? Ai putea să compui, așa în glumă, o poezie despre poezia ta. Ce poezie săracă ar fi ! Ca și cum mărul ar face un fruct din trunchiul, din ramurile și din frunzele sale. Aceasta nu înseamnă — ca și în cazul mărului — că nici tu, poetul, nu-i bine să vorbești despre fructul tău ? Și nu mai demonstrează aceasta că tu nu semeni deloc cu poezia ta ? Sînt numai poeziile tale care seamănă între ele, și atunci, ca un numitor comun sau ca un nume de familie, li se dă numele tău. La urma urmelor, ce-ai vrea să-ți spună mărul ? Pentru ce nu-ți răspunde ? Poezia ta înseamnă un secret conceput înlăuntrul tău, acolo se coace și cînd s-a copt, tu l-ai pronunțat în silabe. Dacă tu ai fi știut ce înseamnă acel secret, nu ai fi făcut atîtea ca să o ajuți să vadă soarele, printre oameni și printre nori. Și alții, nu tu, va trebui să răspundă dacă secretul poate fi cunoscut și trăit, dacă poate fi folosit, divulgat altora, sau dacă trebuie să rămînă prizonier în ascunzișul unde s-a iscat.

Urmărești cu privirea poezia ta care ți-a fugit ca un hulub din mînă, taci, te odihnești puțin, sau măcar crezi că te odihnești și lași poezia să răspundă în locul tău la toate întrebările, să vorbească despre ea, ca cititor, pentru că tu ești primul cititor al poeziei tale. Dar asta nu înseamnă că tu ești cel mai bun sau cel mai competent dintre cititori. Printre aceia care te întreabă ce semnificație are poezia ta, sînt mulți mai înțelepți decît tine, mai competenți și mai puțin pasionați decît tine.

Tăcerea poetului

Ești întrebat cum ai creat poezia. De ce nimeni nu întreabă piatra cum a creat pietricica sau pasărea cum a făcut puiul, sau femeia cum a conceput copilul ?

Piatra (răspundem noi) nu poate să vorbească ; limba păsărilor nu o înțelegem (sau poate a fost uitată), iar femeia va povesti dragostea ei, dar nu va putea da un răspuns direct la întrebare. Au auzit ei oare cum o mamă a făcut capul copilului, cum i-a ales creierul sau culoarea ochilor ? Nu ar ști să-ți răspundă — și pe bună dreptate — dar nu va înceta să afirme că ea singură și-a creat propriul copil și nimeni altcineva.

La fel, nici tu ca poet, nu știi cum ți-ai scris poezia. Tu stai uimit în fața acestei întrebări, cu capul între umeri (pentru că n-ai aripi) cu o privire jenata, nedumerit, mut, incapabil să dai un răspuns cert. Și dacă acesta

DIN ISTORIA SCRISULUI
POEZIA — într-o viziune persană (cca. 1600)

este răspunsul căutat și acesta ar fi prețul pe care ar trebui să-l plătești pentru fiecare poezie de a ta, te-ai lăsa probabil de scris. Sau poate, la urma urmelor, ți-ar veni în minte că tu singur ești acela care-ți scrie poeziile (și între noi fie zis, acest dubiu nu ar fi chiar atît de lipsit de temei).

Le vei povesti despre ritualul pe care tu îl oficiezi de obicei cu pasiune, cu dăruire totală și care te conduce către poezie. De fapt, tu vei povesti ceea ce faci înainte de nașterea poeziei propriu zise, deci aspectul exterior al ritualului poetic, unicul de care tu ești conștient. Despre celălalt ritual misterios, care înseamnă conceperea poeziei tale, și care se împlinește în tine și numai în tine (dacă ești sincer) nu vei spune nici un cuvînt. Pentru că despre acesta nici tu nu știi nimic, la fel cu cel care te întreabă. Funcția ta la crearea poeziei este cea de intermediar tu ești un fel de mediator pentru ca poezia să apară la lumină, să se obișnuiască cu această lumină, să poată trăi, să acționeze singură, fără ajutorul tău. Și lucrul acesta nu este nici puțin și nici ușor, și nu poți să vorbești despre acesta ; o muncă ca orice alta, în care partea principală, hotărîtoare, a fost făurită în lucrătorul slovei încîntă, ca si cînd ar fi cuvintele tale. Ți le amintești greu, ca și cînd le-ai fi auzit cîndva, undeva, fără să știi nici cînd, nici unde, si această amintire va rămîne întotdeauna începoșată și nu se va însenina nici măcar atunci cînd ai scris poezia.

Dacă experiența ta este mai bogată și mai matură, te va învăța că aceste cuvinte vin din tine. De altfel, de unde ar putea veni ? Știi că izvorul din tine trece prin inima ta, prin capul tău, îndreptîndu-se spre sufletul tău. Si acest lucru îți dă posibilitatea să scrii poezia, să scrii o asemenea poezie pe care tu o meriți. A fi poet, a judeca tot, înseamnă a fi un om gata să răscumpere cu viața sa, cuvintele pentru propria poezie, din însuși izvorul tău

A scrie pentru a înțelege...

Esti întrebat mereu de ce scrii poezii. Pentru a înțelege rostul vieții tale, de aceea scrii poezie. Cuvintele, din cînd în cînd, își petrec ziua și noaptea cu tine, în infinitul drum către izvorul lor. Dacă nu ar fi ele, niciodată tu nu ai fi văzut ce se ascunde în spatele lor. Frazele tale ar fi o bucată de pămînt, pînă la moarte — o bucată de pămînt neproductiv — și, cu atît mai mult, după moarte. Te-ai agita în sfera ta și cu ochii deschiși ți-ai sparge capul de pereți invizibili.

Veghezi la mijlocul acestui drum nesfîrșit, care trece prin tine, și aștepți înfrigurat să vină cuvintele vii. Te duci către ele și le dărui, fără pic de regret, singurele daruri pe care le ai : **veghea** și **liniștea.** Cu acestea speri să le hrănești. Le pregătești suflarea ta curată, pentru că în ea se simt ca la ele acasă, sub bolta cerească, în fundul pămîntului.

Veghezi departe de acest izvor al cuvîntului viu pe care nu l-ai văzut niciodată, dar ți se pare că auzi mereu ceva din murmurul lui, că vezi ceva din limpezimea sa, în orice poezie de-a ta. Nu te teme că acest izvor de cuvinte vii poate să se usuce, nu te teme că cineva va putea să-l otrăvească. Știi că acest izvor nu poate seca pentru că nici un blestem, nici o piatră, nu poate să cadă în limpezimea lui.

Dacă veghezi în mijlocul drumului pe care vin cuvintele din izvorul lor, este pentru că ți-e teamă ca acest drum să nu devină dezolant sau să nu se afunde sub praful greu al tăcerii. Atunci nu ți s-ar mai naște nici o poezie. Fruntea ți s-ar transforma din nou într-o piatră de mormînt, acoperind toată lumea. Nu poți numi viață umbra surdă de sub tîmple. Și nu ai ști pentru ce trăiești, pentru că nu va fi în tine nici un cuvînt viu să-ți spună.

(Fragmente dintr-un eseu în manuscris)

Traducere de Oct. PĂUN

„E UȘOR A SCRIE VERSURI..."

Devalorizarea criteriilor de apreciere

Chiar din start, discuția despre momentul de față al poeziei noastre amenință să se extindă și asupra criticii. Cită vreme nu se deplasează obiectul schimbului de opinii, faptul denotă mai curînd voința de a ajunge direct la cauza unor stări nesatisfăcătoare. Este evident că pentru a ne edifica asupra inflației poetice trebuie avut în vedere ceea ce favorizează un asemenea fenomen și anume devalorizarea *criteriilor de apreciere.*

Dar, mai întîi, ce să se înțeleagă prin inflație ? Unii par a o confunda cu prolificitatea, adoptînd o rezervă principială pripită față de capacitatea de a produce din belșug. In realitate, raporturile sînt exact contrarii, imaginea se cere fixată prin opoziție. Abundența este un semn de vitalitate, pe cînd inflația este un simptom de dezagregare, de stricare a echilibrului, de epuizare ineficientă a resurselor. Nu producția bogată, așadar, este cazul să alarmeze în poezia actuală, ci încărcarea conturilor sale în mod artificial, cu „valori" fără acoperire.

Printr-o contrabandă favorizată de amestecul criteriilor și diminuarea spiritului de selecție critică, se distribuie, sub eticheta poeziei, fel de fel de prefabricate, roade ale mimetismului, ale veleităților publicitare, uneori ale unei reale dexterități industriale. (Interpretez fenomenul, pentru mai multă plasticitate, într-un sistem de metafore „economice" impus de deschizătorii dezbaterii. Dacă eram liber în alegere, preferam probabil comparația cu trunchiul de copac a cărui dezvoltare viguroasă presupune o anume proporție de plante parazitare, inevitabile, dar și neconfundabile.)

Dispar deci limitele obligatorii dintre substanță *și* derivat, *se ajunge la abandonarea distincțiilor dintre creație și noncreație, cu consecințe dintre cele mai nefaste în planul „consumului". Pe scurt, nu se mai știe ce dură exigență implică poezia ! Răsar puzderie de comentatori, „dăruiți" cu harul oracolelor spectaculoase, imprevizibile, negînd unii ceea ce afirmă alții — iar cititorii, buimăciți, rămîn să se călăuzească după vechile canoane, după reminiscențele din manual, foarte rezervați față de orice depășește rutina și abordează zone de sensibilitate mai puțin sau deloc frecventate în trecut. Firește, cu cît putința de absorbție a publicului este mai redusă, cu atît sporește impresia supraproducției. Așa stînd lucrurile, mai urgent ar fi să se analizeze carența de receptivitate. (Și evit cu bună știință tentația de a recurge la formula „crizei de public" pentru a împiedica răstălmăcirile facile, apte doar să încurce orice discuție în țele încîlcite ale dogmatismului.)*

Cheia problemei va trebui atunci căutată în reperele de judecată, adesea uzate, depășite, neadaptate evoluției poeziei noastre de azi sincronizată cu structura liricii moderne autohtone și universale. Un astfel de reper este, bunăoară, „sentimentul". Încă mai sînt destui obstinați să trateze pagina de versuri ca pe o fișă autobiografică, fie practicînd-o la nivelul unei familiarități comunicative diletante, desuete, fie căutînd în ea strict „confesiunea". O atare viziune ignoră experiența unui șir întreg de decenii, degradează poezia care, prin eforturile marilor creatori, de la romantism încoace, s-a eliberat tocmai de „trăiri" amorfe și a tins spre nadirul cunoașterii într-o totală desprindere de „eul" pragmatic, uniformizant. Pentru cineva lămurit asupra acestui proces de rafinare și extindere a combustiei poetice, o poezie de tipul celei cultivate acum de Nichita Stănescu, spre a concretiza cît de cît, nu mai are de ce să pară enigmatică nici bizară, indiferent dacă îi acordă sau nu prețuirea maximă. Astăzi „înțelegerea" exactă a poeziei nu mai este posibilă în afară unei educații estetice corespunzătoare. Mi-e teamă, de pildă, că talentul lui Marin Sorescu a devenit revede popular, mai puțin datorită excepționalei puteri de fantazare care-i permite să construiască fictiv un univers ingenuu, purificat de reziduurile istoriei, cît aspectului superficial umoristic, de falsă parodie, supralicitat citeodată de autor însuși. Accesul spre filoanele cu multe carate ale poeziei nu mai poate fi lăsat pe seama „instinctului" într-un stadiu cînd însuși limbajul poetic s-a diferențiat progresiv de cel comun, sugestia poetică devenind direct proporțională cu distanța dintre semn și semnifiant. La prima vedere, asemenea constatări sperie, dau naștere unor paralizante crispări, dar cine se apropie de poezie o face tocmai fiindcă simte nevoia înfrîngerii barierelor ridicate în cale cel întîi de propriile comodități și automatisme.

Din nefericire, mai există și barierele externe, acelea puse între poezie și public de către comentatorii ce se contrazic, vehiculînd fiecare metrul prejudecăților sale. Aici se manifestă adevărata și dezastruoasa inflație în flora de „critici" improvizați, străini de bucuria creației, încurcîndu-i și pe cei ce i s-au consacrat, nu din calcul, ci printr-o austeră comuniune lăuntrică. O reevaluare severă a criteriilor de apreciere va reabilita însuși cursul criticii, redîndu-i creditul și împiedicînd situații imposibile, ridicolul de a încredința „pontificatul" unei ședințe de cenaclu într-o instituție de înaltă cultură cui n-a trecut încă pragul recenziilor amabile, de circumstanță. Să fiu bine înțeles : mă lasă definitiv rece cine, ce titlu își arogă ! În discuție e numai nivelul de la care ne propunem să propulsăm creația. Cu cît ne vom ridica mai sus cu atît vom distinge din masa producției curente piscurile de poezie diamantină și — supriză ! — ne vom uimi de raritatea lor.

Geo ȘERBAN

ROMUL LADEA — „CRONICARUL" (relief)

strada necunoscută

PAUL TUMANIAN

Emilia insistase să se ducă singur. Spusese : „Trebuie doar să te duci să vorbeşti cu paznicul. Atit. Roagă-l să treacă o dată pe săptămînă şi să schimbe florile. Pentru asta cred că e de ajuns să-i dai o sută, sau, ştiu eu, poate două. Dar pe ea n-o lua cu tine ! E prea mică şi apoi, ce rost are ? Ascultă-mă de astă dată. Totdeauna am făcut aşa cum ai spus tu, dar acum ai putea să ţii seamă de sfatul meu, nu crezi ? N-o lua cu tine !"

Au plecat totuşi împreună. În tren n-a schimbat nici o vorbă cu nimeni. Doar cu ea. Dar nu prea multe. L-a enervat lumea care ieşea şi intra în compartiment. Tot atunci s-a gîndit că era pentru prima oară cînd avea să tragă la un hotel în oraşul acela, oraşul lui. Acum era nevoit să se ducă la hotel, n-avea unde să se ducă în altă parte. Nu cunoştea hotelul, nu ştia cum arată camerele, dar bănuia că sînt modeste, mirosind a insecticide, poate nu prea curate. Nu l-a mai enervat nimeni : s-a cufundat în gînduri.

În gară s-a răzgîndit. Şi-a spus : „Am să las totul baltă, n-am să mă duc la nici un hotel". De altfel se putea întoarce în aceeaşi seară şi nici nu-i spusese soţiei lui că avea să se întoarcă abia a doua zi. Asta n-ar fi avut prea mare importanţă, dar e drept că nu avea nici un motiv să rămînă pînă a doua zi. S-a aplecat spre ea şi a întrebat-o : „Nu vrei să mergem în pădure ?" Ea l-a privit drept în ochi şi a ris. Soarele îi bătea în faţă. A întins mîna după aparatul de fotografiat pe care îl luase cu el (a ştiut de la bun început că nu vor face altceva decît să se plimbe prin pădure). Ea şi-a mijit ochii şi a întrebat : „Unde ?" „Acolo", a spus el arătînd undeva, peste liniile de cale ferată.

Plimbarea lor a durat două ore. Erau amîndoi obosiţi. În cele din urmă ea a coborît în fugă, el a urmat-o, au ieşit din pădure şi în faţa lor s-a deschis o poienită verde. El a şoptit (erau departe unul de celălalt, ea nu-l putea auzi) : „A fost odată ca niciodată...", după care putea să urmeze orice. Cerul era senin, se vedeau oraşul, gara, şoseaua şerpuitoare, podul. Şi ea. Ea avînd drept fundal toate acestea. Ea, aplecîndu-se să culeagă o floare. Ea, „aplecîndu-se să culeagă o floare, astăzi 16 mai 19...".

Ea dormea dezvelită, în odaia întunecoasă. Emilia lipsea. El şedea în fotoliu, fără să se fi decis dacă să iasă imediat să-şi fumeze ţigara, sau să doarmă. Storurile erau coborîte, odaia cufundată în semiobscuritate, iar în buzunarul halatului de casă avea o brichetă japoneză, cu care îşi putea aprinde ţigara. N-a făcut nici una nici alta. A întins mîna după albumul de familie şi a început să-l răsfoiască.

Şi atunci a descoperit fotografia. Uitase de existenţa ei. Nu o lipise el acolo ; el nu-şi bătea capul cu albumul de familie, nici nu-l răsfoia vreodată. L-a deschis cu totul întîmplător şi a găsit fotografia. A privit-o, nici vesel, nici trist. A dezlipit-o (s-a desprins uşor), a întors-o pe partea cealaltă şi a citit rîndurile scrise de mîna lui : „...aplecîndu-se să culeagă o floare. Azi 16 mai 19...". A rupt fotografia în două şi, punînd bucăţile una peste alta, încă o dată în două. A şoptit : „Au trecut şase ani..." La fel ca atunci, ea era departe, dormea, nu l-a auzit. A lăsat bucăţile de fotografie să cadă pe covor.

Părăsiseră de mult şoseaua naţională. Înaintau cu încetineală pe un drum de ţară şi satul încă nu apăruse. Ea şedea răsturnată pe bancheta din spate, cu ochii închişi, fără să-şi dorească nimic altceva, decît să ajungă mai repede şi să se urce pînă la odaia de la etaj (singură sau ajutată de el, îi era indiferent, numai să ajungă mai repede). Un singur lucru nu-l putea suporta : gîndul că ei aveau s-o privească cu îngrijorare, stînd în picioare, muţi, unul lîngă celălalt, în timp ce ea avea să treacă însoţită de tatăl ei, ca la o procesiune. Aveau să-l întrebe în şoaptă, încercînd să i se adreseze atît de încet, încît ea să nu-i audă, dacă îi era foarte rău, aveau să-şi ascundă cu greu îngrijorarea. Asta era cel mai neplăcut. Nu era altceva decît una din obişnuitele ei crize. Partea proastă era că se întîmplase tocmai acum. Ieri, cînd le telefonase, se simţise perfect. Abia în clipa cînd maşina pornise, îi trecuse prin minte că s-ar putea întîmpla foarte curînd, poate chiar înainte de a ajunge. Şi iată că se întîmplase întocmai.

Auzea scrîşnetul pietrişului sub roţile maşinii şi cînd întredeschidea ochii nu vedea altceva decît bezna pe care o străpungeau farurile, o beznă compactă, îndărătnică, de nepătruns.

Curînd maşina se opri. Deschise ochii şi văzu drumul pe care îl luminau farurile. El spuse :

— Cred că aici este.

Nu se vedea nimic, nici în stînga nici în dreapta. Totuşi el spusese : „Aici este !" şi ea ghici valea care se deschidea în dreapta şi gardul viu de pe partea cealaltă, poarta, cele cîteva trepte de piatră care duceau pînă la ea, şi dincolo poteca aşternută cu pietriş alb, care suia pînă la intrare.

El îi deschise portiera şi vru să o susţină de subţioară cînd coborî, dar ea se opuse :

— Lasă-mă. Pot şi singură.

Casa era cufundată în beznă cînd începură să urce poteca. Un cîine începu să latre cu furie şi atunci fereastra de la parter se lumină şi cîteva clipe mai tîrziu, cînd ei ajunseseră la mijlocul potecii, uşa de la intrare se deschise şi lumina dinăuntru străpunse întunericul nopţii, revărsîndu-se peste potecă, peste iarba care creştea de o parte şi de cealaltă, făcînd-o să pară mai înaltă şi mai catifelată. O siluetă se profilă în prag, silueta

DIN ISTORIA SCRISULUI
Detaliu dintr-o frescă de Tomaso da Modena

bătrînului, strigînd cîinelui să se potolească, fără să fie surprins, doar neaşteptîndu-se să-i mai vadă sosind atît de tîrziu, după ce, probabil, aşteptaseră amîndoi toată seara, şi întocmai cum şi-i imaginase, ei doi (coborîse şi bătrîna) stăteau în picioare şi o urmăreau fără să scoată o vorbă. I se păru că îl aude pe tatăl ei şoptindu-le : „Sst... Nimic... Nu s-a-ntîmplat nimic..." Începu să urce scara. Bătrîna vorbea acum cu îngrijorare în glas :

— Totul e pregătit. Nu am făcut însă focul... La noi e frig şi în toiul verii, dar n-am făcut focul... Cred că n-o să fie totuşi frig.

Bătrînul adăugă :

— E aerisit. Am ţinut pînă mai adineauri geamul deschis. Nu cred să-i fie frig... Dar dacă trebuie, putem să aprindem focul.

Tatăl ei spuse :

— Nu-i nevoie.

Ea nu se gîndi la căldură, ci doar la focul aprins, la vilvătaia din sobă, la flăcările care aveau să arunce lumini jucăuşe pe perete prin uşiţa deschisă, la lemnele care aveau să troznească arzînd, şi spuse :

— Dacă nu vă e greu, faceţi focul.

Şi atunci bătrînul se repezi pe scară spunînd : „Îndată..., îndată... Lemnele sînt acolo. Ştiam eu... Trebuia să fi aprins de mult focul...".

Ea se gîndi să le spună : „Nu pentru căldură am nevoie. Vreau doar să aud focul", dar renunţă, nu spuse nimic. Îl lăsă să intre în odaie înaintea ei. Ajungînd la capătul scării, îl văzu aplecat la gura sobei, îndesînd buştenii, turnînd gaz, scăpărînd chibritul, închizînd apoi uşiţa. După ce termină, se ridică în picioare şi rămase acolo, în timp ce bătrîna abia acum intra în odaie, gîfîind după efortul de a fi urcat în grabă scara.

Bătrîna trase la o parte un colţ al cuverturii, sub care se vedea cearceaful alb, răsfrînt peste marginea cuverturii, încheiat în nasturi. Era o cuvertură de lînă, aspră la vedere, cafenie sau mai curînd galbenă. Se oprise în faţa patului care o aştepta cine ştie de cînd, stînd cu spatele la el, abia aşteptînd să fie în el, dar neîndrăznind să le spună să iasă din odaie, pînă cînd îl auzi pe tatăl ei spunîndu-le :

— Asta-i tot. Să mergem.

Ieşiră cu toţii şi ea putea să se dezbrace acum. Tatăl ei uitase să-i scoată cămaşa de noapte ; fu nevoită să se aplece singură, să deschidă capacul valizei şi să caute cămaşa de noapte, în timp ce ei coborau cu toţii scara, vorbind între ei (acum puteau vorbi în sfîrşit, să asculte explicaţiile lui, dar ei îi era indiferent). Îşi puse cămaşa de noapte, era lunecoasă şi rece, nu atît de rece ca aşternutul, nu atît de rece cum bănui că era aşternutul în clipa cînd se duse să stingă lumina, şi cum fu într-adevăr cînd se băgă în el. Pilota era atît de moale şi de afinată, încît se desfăcu într-o parte şi într-alta şi ea simţi tăria lemnului, dar îi era indiferent.

Rămasă singură în întunericul odăii, cu fereastra aceea minusculă drept în faţa ei, pe care mai mult o bănuia decît o vedea, cu cuvertura trasă pînă sub bărbie, îşi simţea trupul scuturat de friguri. Curînd însă se încălzi. Încercă să adoarmă, se întoarse pe-o parte, spre uşă şi văzu printr-o crăpătură lumina de jos, din sufragerie. Îi auzea vorbind între ei acolo jos şi îşi zise că pesemne nici unul nu îndrăzneşte să treacă la alt subiect şi gîndul acesta o urmări pînă tîrziu, revenind între răstimpurile cînd nu-şi mai dădea seama dacă aţipise sau doar se gîndise la altele, stăpînind-o senzaţia că el, acolo jos, tot despre ea discută.

Acum se simţea mai bine, n-o mai scuturau frigurile şi începea să-şi dea seama că se află **într-un loc anume,** nu indiferent unde, că patul acela de scîndură era altul decît cel în care dormea în fiecare noapte, că dacă ar fi deschis ferestruica aceea, nu acum noaptea, ci ziua, în faţa ochilor ei s-ar fi deschis valea, povîrnişul nu prea abrupt, uniform, verde, din ce în ce mai puţin verde spre fundul văii, colina de pe partea cealaltă a firului văii, părînd argintie din cauza tufelor care creşteau una lîngă alta.

Uitase să lase deschisă uşiţa de la sobă, dar luminile şi umbrele jucau şi aşa pe perete, strecurîndu-se prin deschizătura îngustă care rămăsese între uşiţă şi rama de fier. Aerul din odaie era încă rece, şi perna de asemenea, o simţea de fiecare dată cînd se răsucea pe o parte şi atingea cu obrazul locuri pe care nu le încălzise.

Acum se putea gîndi şi la călătorie, la răul care pusese stăpînire pe ea încetul cu încetul, la căderea nopţii. Îşi aminti că privise mîinile tatălui ei strîngînd volanul şi că — Dumnezeu ştie de ce ! — îi fusese puţin frică de aceste mîini de bărbat. Apoi îl rugase să oprească pentru a se muta pe bancheta din spate şi să încerce să doarmă. Nu reuşise. Mîinile lui o obsedaseră o bucată de vreme. Apoi n-o mai obsedase nimic şi nu dorise altceva decît să ajungă mai repede.

Din nou avu senzaţia că ei discutau despre ea, i se păru că se străduiesc să vorbească în şoaptă. Numai tatăl ei vorbea ceva mai tare, dar oricum nu reuşi să audă ceva.

Cu o zi înainte voise să le dea de ştire că vor veni, dar tatăl ei fusese de părere că nu era nevoie şi că ei se vor bucura cu atît mai mult, cu cît venirea lor avea să fie mai neaşteptată. Se dusese totuşi la oficiul poştal să telefoneze. Aşteptase legătura aproape un ceas încheiat, şi cînd în cele din urmă intrase în cabină, auzise vocea telefonistei spunîndu-i că avea legătura, încercase să-şi imagineze chipul lui de cealaltă parte a firului (fusese foarte bine dispusă şi abia aştepta să-i vadă), spusese de mai multe ori : „Alo !", dar nu auzise decît — i se păru ei — cîteva voci de copii, întrebase : „Cine-i acolo ?", dar nu răspunsese nimeni şi din nou telefonista care o întrebase dacă a terminat, dar ea nici nu începuse convorbirea. Cînd, în cele din urmă recunoscu vocea lui, se auzea atît de slab, încît abia reuşi să-l facă să înţeleagă că se hotărîseră să vină să stea la ei cîteva zile.

Acum găsea totul altfel decît se aşteptase, deşi lor nu le găsea nici o vină, în orice caz nu se aflau cu toţii în sufrageria luminată, de jos, ci numai ei trei în prima seară a şederii lor acolo, prima seară care are întotdeauna mai mult farmec decît celelalte, mai mult chiar decît ultima înaintea plecării.

Auzi paşi pe scară. Bătrîna deschise uşa şi, fără să aprindă lumina, întrebă :

— Nu vrei să-ţi fac un ceai ?

Răspunse :

— Nu, mulţumesc. Nu-mi trebuie.

Bătrîna nu plecă îndată, aşteptîndu-se parcă, să se răzgîndească.

— Te simţi mai bine ? o întrebă.

— Da, spuse ea. Mă simt mai bine.

— Mîine dimineaţă ai să şi uiţi, ai să vezi.

— Ştiu, zise ea. Şi apoi : Noapte bună.

Bătrîna închise uşa. O auzi apoi coborînd treptele. Ghici privirile întrebătoare ale celorlalţi întoarse spre ea şi bătrîna răspunzînd întrebării lor mute : „Nu vrea".

I se păru că trecuseră cîteva ceasuri. **Ceva** se schimbase şi în prima clipă nu ştiu ce anume, dar îndată după aceea îşi dădu seama : era tăcerea. Stătea culcată cu faţa spre uşă şi prin crăpătură nu se mai vedea lumina de jos, din sufragerie. Focul se stinsese, casa era cufundată în beznă, iar liniştea era deplină. Se dădu jos din pat şi aprinse lumina. I se păru orbitoare. Era încă frig şi mirosea a mucegai. Se apropie de uşă şi o deschise brusc. Jos era întuneric ! Plecaseră, o lăsaseră singură.

Lumina cădea asupra palierului de la capătul scării, pe balustrada de lemn lustruit. Văzu umbra ei, nemişcată şi lungă, proiectată pe duşumeaua de scîndură, pe palier, întretăiată de treptele care coborau, se afundau în beznă de jos. Cuprinsă de spaimă, închise uşa şi o încuie cu zăvorul. Acum era singură, cu spaima ei, cu liniştea deplină din odaie şi spaima nu era doar în trupul ei, ci umplea tot spaţiul din jur, tot spaţiul acela cuprins între pereţii albi, un spaţiu prea mare, pe care nu-l putea suporta. Se apropie de perete şi răsuci întrerupătorul. Acum ştia de ce făcuse asta : acum spaima se cuibări în ea şi rămase numai în adîncul ei, şi asta era mai puţin insuportabil. Se băgă în aşternut şi se acoperi cu pătura. Poate că totuşi focul nu se stinsese în sobă. I se păru că rămăsese jarul şi că lumina slab peretele din faţa uşiţei de fontă, cu o lumină difuză, roşietică. Aşternutul păstra încă ceva din căldura trupului ei. Rămase multă vreme nemişcată, pînă cînd ştiu că putea coborî în stradă, fiind noapte, iar strada fiind luminată de reclame fluorescente, multicolore, vitrinele magazinelor înşirîndu-se de o parte şi de alta, vitrinele magazinelor închise, strada fiindu-i necunoscută şi totuşi recunoscînd ca pe ceva familiar fiecare detaliu întîlnit în cale. „Ce ştie el despre toate acestea ?" îşi zise, şi în aceeaşi clipă se trezi.

Visul era prezent ,încă viu în ea, ca o obsesală pe care nu vrei s-o alungi, pe care o simţi toropindu-te, punînd stăpînire pe tine, fără să poţi şi fără **să vrei** s-o alungi sau să încerci să uiţi de ea. Spaima rămăsese undeva departe, poate nici nu fusese vreodată, rămăsese doar amintirea vie a acelei străzi necunoscute şi familiare totodată, ca o imagine dintr-un film, pe care o poţi revedea ori de cîte ori doreşti, închizînd doar ochii, care este numai a ta. Nu se şterseseră nici cuvintele „Ce ştie el despre toate astea ?", erau la fel de vii ca şi imaginea străzii, dar acum, fiind perfect lucidă, era ca şi cînd nu s-ar fi şters, ci ca şi cînd şi le-ar fi reamintit, cu o bucurie neaşteptată, o bucurie simplă şi limpede, ca însuşi aerul umed al străzii.

Cineva urca din nou scara. De astă dată era bătrînul. Îi văzu silueta cînd deschise încet uşa (deci nu era zăvorîtă !) şi se opri în prag. Ea ştia că el încearcă să-şi dea seama dacă a adormit. Rămase nemişcată.

— Nu dorm, spuse ea în cele din urmă.

— Nu dormi ? făcu el. Să aprind lumina ?

— Nu.

— Te simţi mai bine ?

— Da, spuse ea. Mă simt mai bine.

— Bine, spuse el. Mîine stăm de vorbă.

Uşa nu fusese bine închisă, căci în clipa cînd el termină de coborît scara, se întredeschise singură scîrţîind uşor. Lumina din odaia de jos cădea acum pe tavan. Îl auzi spunîndu-le : „Nu dormea. Se simte mai bine". Tăcere. Apoi vocea bătrînei : „Ai dus-o la un doctor ?" Alte clipe de tăcere, răspunsul lui, iar tăcere : conversaţia lor se compunea din fraze scurte şi tăceri.

Tavanul era străbătut de o dungă de lumină. Abia acum visul se destrămase de-a binelea, aşa cum se destramă în cele din urmă orice vis. Nu-i mai era rău. Se simţea doar obosită. Ar fi vrut să adoarmă, dar să nu se trezească abia în zori, ci să se trezească mereu, şi ei să fie tot acolo, să asculte frazele lor scurte şi tăcerile lor. Ei au pe cineva căruia să-i poarte de grijă. Şi ea are pe cineva, dar nu poartă nimănui de grijă. Lor le-a trebuit o viaţă întreagă ca să înalţe casa aceea, poate numai pentru ea, pentru ea care vine de două ori pe an acolo şi nu rămîne decît cîteva zile. Deodată se gîndi ce ar fi viaţa ei fără casa aceea cu etaj, fără curtea acoperită cu iarbă deasă şi cu priveliştea care se deschidea în faţa ochilor ei cînd deschidea ferestruica din odaia de la etaj. Probabil că nu s-ar fi schimbat prea multe dacă n-ar fi fost toate acestea, şi totuşi nu-şi putu imagina că ar fi putut fi şi altfel.

Acum se află într-o poienită însorită. Singură sau în prezenţa **cuiva.** Asta nu ştie (mai degrabă singură), după cum nu ştie dacă poienita se află într-o pădure sau la margine unui lac, sau la poalele munţilor. Aleargă, se opreşte şi culege flori. Aude ciripitul păsărelelor. Sau poate nu aleargă, ci doar se apleacă şi culege flori. Oricum ar fi însă, la cîţiva paşi în jurul ei totul se tulburâ, cu nici un chip nu reuşeşte să vadă mai departe.

Se trezeşte.

Pînă acum totul mergea strună. Era exact aşa cum îşi dorise : să adoarmă şi să se trezească mereu şi visele să persiste o bucată de vreme, să se destrame încetul cu încetul. Nu era pentru prima oară cînd se visa în poienita aceea. Lucidă fiind, putea sta să chibzuiască acum. Ciripitul păsărelelor era încă viu în mintea ei. Poate că poienita se afla totuşi într-o pădure. Sau pe malul unui lac. Brusc îşi aminti cuvintele bătrînului : „Bine. Mîine stăm de vorbă". Uitase să întrebe : „Despre ce ?"

DIN ISTORIA SCRISULUI
Grădina literaturii — tablou chinez din secolul VIII

BUJOR NEDELCOVICI

absenţă

Cînd a auzit zgomotul a tresărit şi degetele i-au tremurat speriate, ridicîndu-le puţin într-un gest scurt, de apărare. Sunetul s-a repetat şi doar la urmă şi-a dat seama că era poarta de metal care nu se închidea prea bine şi trebuia trîntită. Două picioare — cu mers cadenţat, sigur, apăsat pe călcîie — au trecut prin faţa ferestrei de la subsol. Ea nu s-a întrebat dacă este vreun colocatar care se întoarce acasă sau vreun străin care caută pe cineva, nu s-a întrebat la cine se duce, ce vrea, ce veşti poartă cu el, n-o interesa nimic din ceea ce ar fi putut interesa pe oricare altă femeie, poate nici nu l-a zărit pe cel care a trecut, sigură era numai de faptul că l-a simţit aşa cum şi-ar fi lovit din neatenţie mîna de masă, senzaţie care a dispărut însă o dată cu paşii ce se îndepărtau.

S-a ridicat din balansoar şi s-a îndreptat spre oglinda de cristal — montată pe o măsuţă din acelaşi material cu care forma o piesă de o rară frumuseţe — şi-a aprins o lampă în formă de luminare aplicată pe perete. S-a aşezat pe scaunul — acoperit cu un covoraş lucrat din mînă şi cu rezemătoare înaltă pentru mîini — cu o mişcare unduitoare a spatelui şi a şoldului ; nu se privea în oglindă ; îşi concentra atenţia dar n-o îndrepta spre un anumit gînd, în acelaşi timp se bucura, se pierdea într-o relaxare totală aranjînd cu mici gesturi obiectele de pe măsuţă : peria de cap montată într-o ramă groasă de argint, alte două perii, prima mai mică, a doua şi mai mică decît prima, decît a doua... „dar sînt trei ! sînt totuşi trei !"... cîteva sticluţe mici de parfum, pudriera, şi agrafa de cap, aceea mare, cu cinci ghiare, din sidef, ce se răstoarnă mereu balansîndu-se într-o parte şi alta ca un hopa-mitică ; a vrut s-o oprească dar nereuşind — după ce a încercat de cîteva ori — i-a apărut în colţul gurii un surîs.

Deabia atunci se văzu în oglindă, luă pieptenul şi începu să-l treacă prin părul blond, cu o mişcare înceată, calmă, indiferentă, tristă, lipsită de acea dorinţă de a arăta mai bine, mişcări făcute mai mult în virtutea unei obişnuinţe. Trăia de multe ori o adîncă apatie, o absenţă, pe care nimeni nu o observase deoarece „gesturile" unei îndelungate existenţe o ajutau să trăiască totuşi printre ceilalţi în limitele unui firesc onorabil iar micile încurcături anterioare le rezolvase cu inteligenţa şi abilitatea ei cunoscută, şi de aceea acum continua să-şi plimbe mîna prin păr cu aceeaşi indiferenţă încît poate nici nu mai ştia, sau poate uitase că se piaptănă.

A rămas nemişcată, braţul i-a căzut încet pe lîngă trup, şi-a ţinut un timp ochii ridicaţi spre fierul forjat al ferestrei de la subsol încrustat pe bucata de cer minjit cu rugină de o mină grăbită. Ea nu simţea nici cel puţin dorinţa bătrînilor din oraşele de provincie care vor să stea pe un scaun lîngă geam sau pe banca din faţa porţii pentru a urmări agitaţia străzii, bătrînţi care cu timpul rămîn aşa, împietriţi, fac parte din tabloul casei, fără să distingă lucid dacă ce trece este o trăsură, o maşină, sau o bicicletă ; ei privesc doar deplasarea obiectelor nefiind preocupaţi de ceea ce reprezintă ele, şi dacă ar fi strigaţi ar tresări, s-ar speria, trezindu-se din acel vis al mişcărilor care compensează imobilitatea bătrîneţii. Ea nu era interesată de aceste mişcări iluzorii, nu urmărea nici succesiunea de culori a cerului în amurg — o veche pasiune a ei — vroia numai ca ochii să-i fie ridicaţi spre înalturile văzduhului, să nu mai vadă gratiile fierului forjat ; întrucît acei drugi nu puteau fi smulşi, excludea totul, rămînea doar capul îndreptat spre geam ; nu vedea nimic, în clipa de faţă gestul o caracteriza, era însăşi esenţa ei. Cînd în stradă se iveau zorile în camera de la subsol mai era încă întuneric, la asfinţit soarele aprindea găteje în fereastră aducînd răsăritul ; ea stătea mai departe cu privirea spre geam, cu spatele drept, nemişcată, aproape fără să respire, eliberată din timp dar nu şi din gînduri.

Două lămpi cu gaz în cîte un suport înalt de argint ; flacăra lor tremura la fiecare adiere a vîntului stîrnit din neştiut pe terasa acelei case ; ceilalţi beau, rîdeau, şi spuneau glume.

... zîmbeam uneori şi eu fără să aud ce spun, urmăream jocul fluturilor de noapte strînşi în jurul lămpilor, ştiam însă că acel tînăr se uita încontinuu la mine ; era un nepot sau o rudă mai îndepărtată fugită cu noi toţi din oraşele bîntuite de război şi bombardamente ; nu-şi întorcea privirile, avea ochi mari, negri, maturi prin îndrăzneala lor, îndrăgostiţi de cum m-a văzut urcînd scara terasei, cu mişcări timide specifice vîrstei, cu dorinţa disperaţilor care nu ţin cont de diferenţe, nici chiar de diferenţele umilitoare ale vîrstei ; citeodată rîdeam fericită nu pentru ce spuneau cei de acolo, ci pentru că simţeam că sînt iubită, nici el nu ştia că eu ştiu, deoarece atunci cînd i-am refuzat pe ceilalţi care s-au oferit să mă conducă pînă acasă şi i-am spus să meargă el, atunci, toată cutezanţa lui de adolescent s-a prăbuşit, înţelegînd abia în acel moment că eu aflasem înaintea lui că mă iubeşte ; intuiam, în timp ce coboram treptele, că pentru prima dată în viaţa lui trăieşte o minune împlinindu-i-se un gînd pe care nici n-ar fi încumetat să-l întrevadă, un gînd care tot timpul a fost lipsit de orice intenţie iar acum se vedea alături de mine şi parcă nu-i venea să creadă că el este acela ; mergeam prin grădina cu pruni însoţiţi de toate zgomotele acelei nopţi cu lună ; acum nu le mai aud, sau poate nici atunci nu le-am auzit, însă le-am simţit : sînt zgomote pe care le asculţi cu toată pielea şi de aceea nu le poţi memora dar le găseşti pe trup atunci cînd nu te aştepţi ; vroiam să-l fac să vorbească, era lîngă mine dar nu îndrăznea nici cel puţin să-şi mişte mîinile pe lîngă corp ; mi-a arătat un nuc la rădăcina căruia citea cărţi de aventuri ; a început să povestească precipitat dorind să-mi arate ce, şi cît ştie ; cînd am ajuns în dreptul nucului m-am oprit să privesc grădina care cobora spre albia părăsită a unui pîriu ; m-am întors către el ; i-am prins ochii ; ardeau ; o pasăre de noapte a trecut în zbor pe deasupra noastră ţipînd disperată, anunţînd parcă din altă lume adeverirea unei legi ; i-am luat mîna şi l-am apropiat de mine, îi simţeam respiraţia caldă şi trupul încins, i-am trecut cealaltă mînă pe după gît cu o mişcare atît de înceată încît a avut şi el timp să înţeleagă ce se va întîmpla ; l-am sărutat pe gură, o singură dată, apoi i-am condus palma de-a lungul trupului, începînd de la gît, pe talie şi pe coapsă, la urmă am simţit cum degetele lui mă string puternic... şi atunci, în clipa aceea, am ştiut că se va înfăptui prevestirea făcută de păsărea care strigase ; dubla trecere a vîrstelor : a lui în maturitate, iar a mea în bătrîneţe... l-am alungat, eram fericită pentru el, mulţumită de mine că am avut curajul să recunosc definitiva înfrîngere a timpului, şi totuşi nu puteam să cred, să accept, înţelegeam însă din nou că aceea era realitatea şi nu alta... îl vedeam cum dispare printre copaci, m-am sprijinit cu mîna de tulpina nucului, vroiam să găsesc un ultim argument pe care poate îl uitasem, sau cel puţin un răgaz ; tremuram, am respirat de cîteva ori mai adînc căutînd să mă liniştesc ... am început să-mi desfac nasturii cu mişcări încete, fără panică, mi-am scos rochia, am lăsat-o să cadă în iarbă, nu mai aveam nimic pe trup, mă priveam, cu toate că razele lunii luminau întreaga livadă eu nu mă vedeam, nu reuşeam să mă văd, nu izbuteam să găsesc vreun motiv care să mă salveze din bătrîneţe, şi pentru că nimeni nu mă putea ajuta — ştiam prea bine acest lucru — pentru că nu eram decît eu şi foşnetele acelei grădini în plină noapte, şi pentru că ţineam palma pe tulpina aspră a nucului, m-am apropiat crezînd că pot afla prin el un alt adevăr... şi aşa cum eram, m-am lipit de scoarţa tare a copacului ; simţeam pe corp fiecare asperitate, l-am cuprins cu braţele, mi-am lipit obrazul, gîtul, pieptul, pulpele, şi la urmă gura ; l-am strîns cu putere, cu o voluptate forţată, disperată, ajunsă la paroxim, ca şi cum ar fi fost un bărbat... — apoi, am alunecat încet — cu mîinile încolăcite în jurul lui, zgîriindu-mi tot trupul — pînă cînd am ajuns în iarbă, din nou pe pămînt... mi se făcuse frig, mi-am apropiat genunchii de gură, nu mai aveam putere nici cel puţin să plîng....

DAMIAN NECULA

tigrul de bengal

DIN ISTORIA SCRISULUI
Desen rupestru din Suedia, cu scriere runică

Pisica mare, tărcată, impasibilă în nemișcarea ei, cu capul mare, oarecum surizător, de fapt numai cinic, cu ochii sprijiniți de ceva dincolo de tine, ceva cu putere hipnotică, probabil un obiect, un obiect simplu, lucitor și simplu de tot, căruia nici nu-i poți găsi vreo întrebuințare. A fost întrebuințat cîndva demult și acum e părăsit cu totul, i s-a uitat rostul. Un obiect ori ceva simplu ca adevărul, pe care fantezia l-a înlăturat pentru altele descoperite mai recent, mai complicate, mai moderne, dar care fixează, mai mult, sprijină privirea feroce a animalului chemînd-o peste viermuiala mulțimii.

A văzut-o acolo la **„Zoo"** și a trecut prin fața ei, purtînd toropeala acelei zile oarecare de vară, fără să-i acorde mai multă atenție decît oricărui alt animal expus cercetării sale. Abia mai tîrziu, nu mult, nu foarte mult mai tîrziu, ci numai mai tîrziu, avea să poată stabili legături și avea să revină lîngă cușca de care avea de data aceasta să-i fie teamă, și să își însușească animalul, splendidul exemplar expus, punînd în locul lui un altul, care nu era, care nu va mai fi prin nimic al lui, un animal neutru pentru el, pe care alții și alții aveau să-l fure și să-l schimbe dîndu-și seama că de fapt e al lor cu aceeași spaimă cu care a asistat sau mai bine-zis a participat și el la nemaipomenita lui descoperire.

Desigur, nici atunci cînd trecea prin Cișmigiu nu știa nimic despre ceea ce avea să facă și ceea ce va fi gata să descopere mai tîrziu în pisica aceea uriașă pe care o văzuse în ultima duminică la „Zoo"

Nu știa nici măcar ce avea să i se întîmple atunci, peste cîteva clipe, așa cum nici unul din noi nu știe, n-are siguranța că știe, că așa va fi, ce se întîmplă cu el dincolo de minutul în care gîndește acel minut următor, dincolo de spațiul alb care se va umple sigur cu ceva și care alături de celelalte spații albe, alături de celelalte minute, trăite deja, fac o viață de om. Nu știa, nu putea ști cu siguranță, cu acel 100 % atît de cert, de liniștitor, nici măcar dacă minutul, dacă pagina se va umple cu ceva, și dacă nu cumva va rămîne pentru veșnicie albă, pentru el, nu pentru restul lumii, albă — cu desăvîrșire albă.

Nu știa ce fapte îl vor trage în vîrtejul lor și îl vor aduce aici, unde e acum. Căci, întîi a fost Cișmigiu. Adică povestea din Cișmigiu, de la care a început totul și i s-au tras restul de întîmplări pe care nici chiar el care era în cauză nu le putea prevedea și ocoli. Și măcar dacă ar fi fost o pisică neagră ori ceva ar fi zis și s-ar fi gîndit. Ar fi zis și s-ar fi gîndit să se ferească. O pisică neagră, ori cumva, cît de cît, care să-i apară din josul unui grilaj și să-i taie calea în goană, cu cîțiva metri înaintea picioarelor și pe care el cu tot fluieratul și toată alergătura să n-o poată speria și să n-o poată întoarce din drum.

Și tot tribunalul și juriștii și asesorii populari, ori ce-or fi, care n-au nici un rost și nici o legătură cu el și cu tot ce s-a petrecut. Și acest om mic de stat, pe care-l cunoaște fiindcă îl cunoaște mai dinainte și știe că e tatăl ei, îl cunoaște și a discutat cu el. I-a cerut fata de nevastă și el, tatăl fetei, n-a vrut să i-o dea. Și acum face gălăgie și habar n-are de ce face gălăgie. Pînă la el nici n-ajung toate vorbele lui, ale tatălui ei, ci doar cuvinte disparate : 16 ani, crescut, viol, fata mea, tribunalul să fie drept, om muncitor ș.a.

Venea de la slujbă. Ori, mai adevărat, de la noua lui slujbă. Ori, și mai bine, și mai exact, de la slujba lui provizorie. Era, de fapt, șofer, și-i luase miliția carnetul — dracu știe de ce — și acum, pînă se vor lămuri într-un fel lucrurile și se vor hotărî să i-l dea îndărăt, era obligat să facă orice altceva decît șoferie.

E noapte. Mai precis a trecut de ora 10. Își tîrîie leneș picioarele. N-are decît 18 ani.

Cele cîteva reclame colorate i se învîrtesc în fața ochilor și în cap și nu-i spun nimic. Azi a lucrat în tura a 2-a și acum merge spre casă. E necalificat pe un șantier și la drept vorbind ori la drept gîndind, mai exact, nu-i prea place munca asta. Nu-i place chiar deloc. La drept vorbind e șofer. Numai că acum nu mai e nici șofer, nici nimic altceva special ori specializat, care să comporte adică o pregătire oarecare. E necalificat și atît !

Azi, de pildă, a numărat cîte zece — cîte zece dale de piatră, le-a prins între palme și le-a cărat cu găleata pînă la cîrligul frînghiei. Și tot el le-a tras pe scripete în sus făcînd găleata să dispară pe acoperișul blocului.

Îl doare ceafa fiindcă toată după-amiaza a fost obligat să facă același lucru, să urmărească adică ascensiunea asta a găleții și a dalelor lui. Sigur, asta numai după ce le număra cîte zece — cîte zece, le aduna între palmele lui și le vîra în găleată, suportînd greu mai ales scîrțîitul praiului și pietricelelor între dalele strînse cu putere de palmele lui zdravene de șofer.

Nu-i plăcea mai ales scîrțîitul acela al pietricelelor și al nisipului și firelor de praf ori mai simplu scîrțîitul imperfecțiunii lor de piatră pe piatră. Nisipul și praful acela îi scîrțîie, îi mai scîrțîie și acum în urechi. Dar de fapt munca nu e grea.

Ușa sălii de judecată e mare și grea. Cînd unul din milițienii care însoțeau grupul deținuților din care face parte și el o deschide, scîrțîie prelung și din sală iese întîi, prin ușa doar întredeschisă, la început un val de abur cald care prevestește o mare adunare de oameni și glasul repezit și care vrea să fie și șoptit al femeii de serviciu :

— Nu mai tot deschideți !

— Nu e loc !

Dar ușa se deschide mai mult și milițianul care conduce grupul pătrunde pe lîngă perete în sală. Îl urmează deținuții după care vin și ceilalți milițieni. Cu toții au, așa cum intră frecîndu-și uniformele de perete, aerul unor alpiniști prinși într-o traversare grea. Chiar și milițienii. Sala e plină. Se judecă un proces și deocamdată sînt obligați să asiste cu toții.

Un proprietar și-a dat afară chiriașa. Sau doar a vrut. Sau nu, a vrut s-o dea afară și a și dat-o. Chiar de mai multe ori. Proprietarul are figură de proprietar, de negustor de pe vremuri, în orice caz hrăpăreț și strîngător. Chiriașa are și ea figură de proprietar. Proprietarul pretinde că pîrîta nu i-a îngrijit bine casa. Chiriașa pretinde că nu, că i-a îngrijit-o. I-a pus și carton pe acoperiș. Vin martorii :

Judecătoarea : Numele ? Vîrsta ? Adresa ?

Urmează după fiecare interogare răspunsul martorilor prompt, deși vag stînjenit de împrejurarea de-a se afla în fața tribunalului.

Judecătoarea : Să spui drept că vei fi pedepsit !

Și fiecare dintre martori e pus să spună dacă o cunoaște pe „pîrîtă", dar pe „pîrîtor". De cînd ? Ce știe despre casă ? etc.

Judecătoarea : Și de salcîmi ce știi, tovarășe ?

Martorul : Ce să știu ?

Judecătoarea : Avea niște salcîmi ?

Martorul : Avea.

Judecătoarea : Cîți și unde ?

Martorul : Vreo trei... În curte, unde ?

Judecătoarea : Tovarășe, eu pun întrebări. Dar în casă n-avea ?

Martorul : Ce să aibă, ferească Dumnezeu, salcîmi ?

Judecătoarea : Da, așa crescut în mijlocul camerei și cu ramurile scoase pe geam ?

Martorul : Cum să aibă în cameră, tovarășe ?

Judecătoarea : Mie-mi răspunzi simplu, da sau nu !

Martorul : Ba, adică, nu.

Și salcîmul crescuse în mijlocul camerei pentru care acum se înfruntau doi avocați, doi proprietari ori numai un proprietar cu aer de proprietar și un chiriaș sau o chiriașă cu aer de proprietar, jurați, asesori populari, grefieri și chiar oamenii din sală, care veniseră astă-seară acolo pentru cu totul altceva și acum se înfierbîntau pentru unul ori altul, dar mai ales pentru altul adică alta — chiriașa, care avea un obraz senin și un aer de mamă ori bunică bună și cumsecade, și chiar și el simțea că e gata să-i ia partea pentru că ea era desigur cea mai slabă și nu numai pentru asta, pentru că ea trebuie să aibă dreptate, pentru că era femeie și stătea singură și deci cunoscuse singurătatea și știa să-i prețuiască marginile și știa să prețuiască bunacuviință, pentru că celălalt, proprietarul cu mutra lui de proprietar și de negustor hapsîn și cu ochii lui vicleni o bruscase, o dăduse afară din casa ei, adică a lui, casa lui nenorocită, de paiantă („Scrie tovarășe !", îi spusese judecătoarea grefierului, „casă de paiantă") construită pentru speculă, un bordei nenorocit care era sub nivelul curții așa fel că pentru a intra în ea trebuia să cobori — nu să urci — cîteva trepte, dar de fapt tot a ei, că plătea chirie pentru ea și o îngrijea, și-i pusese și carton pe acoperiș și chiar dacă sădise un salcîm în odaie nici măcar nu-l sădise, ci el singur țîșnise prin pămîntul cu care era pardosită odaia și ea doar îl îngrijise și-l lăsase să crească în voie ; sigur, se mirase puțin la început și fusese gata să-l taie, să-l oprească scurt din înaintarea lui spre viață, nu de teama proprietarului, ci, doar așa, fiindcă nu mai pomenise așa ceva, și fiindcă strica puțin ordinea lucrurilor din jur, dar apoi, nu mult după aceea, de fapt chiar atunci, se decisese să-l lase să crească și crezuse că ăsta era un semn și că putea avea în orice caz în el un prieten, un prieten de nădejde, nu ca florile pe care și le tot uda în ghivece, ci unul pe care să se poată și ea bizui, chiar dacă făcuse toate acestea bine făcuse, și el, adică proprietarul adevărat, cu mutra lui de proprietar adevărat cu tot, n-avea nici un drept s-o bruscheze și să-i scoată lucrurile afară în ploaie, ori chiar în soare, așa cum nimeni n-avea voie să bruscheze pe altcineva și dac-o făcea, n-avea decît să știrnească oprobriul celorlalți și chiar pe al lui.

— Ce faci bă ?, i se spuse deodată și vocea, deși cunoscută și clară și răspicată vine la el ca o surpriză neplăcută. Nu-l face să tresară, dar i-ar fi plăcut să rămînă totuși singur, să poată moțăi în voie, mergînd liniștit pînă la autobuz.

O iau amîndoi pe alee, căci amîndoi au același drum și celălalt mai pune cîteva întrebări la fel de banale și de convenționale și timpite — cum vrei să le spui — și apoi începe să-i povestească o poveste cu un chef la care nu se mai știe ce s-a întîmplat.

Parcul își desfășoară liniștea și coroanele copacilor îl înfășoară într-o a doua noapte, mai proteguitoare, mai tainică, mai a lui și el care nu ascultă, nu prea ascultă, nu asculta povestea aceea a celuilalt și doar își lăsa picioarele drumului și simțea așa, o moleșeală și o binecuvîntare coborîndu-i în trup. Și atunci a văzut învălmășeala aceea și a văzut-o și pe ea, bruscată și tipînd. Sau nu, nu țipînd ci doar vorbind ceva mai tare și mai răstit, răspunzînd cu efort provocărilor lor grosolane și tremurînd de enervare și avînd nevoie, avînd desigur nevoie de ajutorul cuiva, cuiva care să intervină prompt și cu autoritate, așa cum a intervenit el, nu fiindcă ar avea el într-adevăr și întotdeauna autoritate și nici pentru că aici era nevoie de ea, ci doar pentru că așa i-a venit, cu autoritatea dată de situația lui de martor nechemat, de emisar picat din lună al opiniei publice.

Așa s-au cunoscut și n-a știut că acel moment era cel care va declanșa restul, n-a știut că acel moment ori, de fapt, nu acela, de ce ar avea acela mai multă importanță decît celelalte, de ce de la acela ar fi început ceva și nu de la altul, nu de la primul pas ori primul gînd care l-a adus în Cișmigiu, de ce ? Și care era primul moment, pentru că primul moment sînt toate, chiar cele ale nașterii și chiar înainte de acestea cele care așează constelațiile într-un anume fel și potențează amestecul chimic al atmosferei nu la naștere ci înainte, la însăși momentul conceperii, n-a știut că acel moment îl va împinge implacabil spre altele, care toate la un loc desenează acum săgeata plutirii lui prin spațiu, că vor ajunge repede, destul de repede să aibă relații din cele mai intime în subsolul în care au intrat ca să scape de urmărirea celorlalți într-o cameră nelocuită și ce-i mai ciudat nemobilată, că va ajunge după aceea să doarmă cu ea în pat, la el acasă, în chiar aceeași noapte, că mama lui, căreia îi va povesti totul, felul în care a trebuit să se scape de ceilalți schimbînd troleibuze și tramvaie și ascunzîndu-se în subsolul acelui bloc, în care ca speriată, oricum emoționată de toată această urmărire pueriliă în fond, se strînsese lîngă el, și el a luat-o atunci în brațe și restul... și că acum vrea s-o ia de nevastă, le va da de mîncare a doua zi și va încuviința purtarea lui și va găsi și ea că trebuie să vă căsătoriți, că așa e normal și cinstit, chiar dacă totul venise prea repede, prea neprevăzut. Și, de fapt, i-a plăcut și fata și a ajutat-o să-și calce lucrurile după ce o lăsase să și le spele și o supraveghease cu ochii ei experți, văzîndu-i deci și îndeminarea.

Desigur n-a știut și nu găsise încă nici o legătură, nici nu se gîndise măcar la animalul acela pe care-l văzuse la „Zoo". N-a știut și nu putea ști, nu se putea să prevadă, pentru că nimeni n-ar fi putut s-o facă, că lucrurile nu se vor opri aici, că ele nu se vor rezolva așa simplu și cuminte, cum voia să le rezolve el, pentru simplul motiv, pentru binecuvîntatul și înversunatul motiv că lucrurile nu se rezolvă simplu, decît în închipuirea noastră și numai cine știe cum, și numai cine știe cînd, printr-o potriveală, care numai pentru că aparențele înșală, mai ales aici, nu mai e luată în seamă și considerată adevărată minune, se rezolvă așa cum le gîndești, fără complicații, fără dureri și fără tot soiul de renunțări și opreliști.

Deci a vrut s-o ia de nevastă, dar ea a spus : „Nu. Încă nu" și el a înțeles. A crezut că încă se teme, că nu crede că e adevărat, că poate fi adevărată toată istoria asta, toată hăituiala asta, din care de-abia reușiseră să scape, că după toate cele petrecute și desfășurate în felul halucinant în care se succedaseră, se putea ajunge aici. A înțeles, a crezut că înțelege ceea ce se înțelegea abia pentru el, ceea ce prindea cu greu contur real, acum a doua zi, și la lumina dimineții aceleia de august, ceea ce făcuse ori fusese silit să facă, totul, și de care acum nu-i părea rău.

Procesul lor era simplu. Numai lucrurile lui erau complicate. Furt, fără premeditare, cu complicitate. Un singur punct pe care „celălalt" — fiindcă fusese și un „celălalt", fiindcă fuseseră de data asta doi — îl complicase sperînd să-și ușureze pedeapsa, tîrîndu-l și pe el, încă mai mult, în această istorie de care era străin, fiindcă fusese atras din afară și se lăsase atras fiindcă atunci era cald și nu se gîndise la nimic, nici unul din ei nu se gîndise la ceva, și apoi fiindcă fusese respins și insultat, insultat în cele mai sincere intenții ale lui, fiindcă o jignire ca asta nu trece neobservată și nu poate, nu trebuie să rămînă neplătită, numai că altfel.

Celălalt, un băiat de 14 ani, stă lîngă el și tace, închis într-o îndărătnicie care pare mult mai veche decît el. E un băiat frumos, chiar așa tuns în cap și îmbrăcat în zeghe. Alb la față, cu frunte lată, cu trăsături regulate, înnobilate și accentuate de forma și culoarea ochilor, care sînt probabil albaștri, albaștri ori verzi, în orice caz irizați într-o nuanță deschisă. Sprîncenele negre și încordate ajută privirea să exprime mai ales îndărătnicie. Privirea ori căutătura. Stă cu fruntea ușor înclinată spre înainte, ca și cum asta, platoșa asta a frunții repezită astfel în față l-ar putea ajuta să cîștige bătălia pe care o are, își închipuie că o are de dat, și de aceea ochii privesc către masa juraților pe sub sprîncene. Mutra lui știrnește un sentiment ciudat de simpatie și dezaprobare, care, corelate, te îndeamnă la o anume solicitudine, la o atitudine proteguitoare pe care de altfel, sigur, ar respinge-o. La replicile care nu-i convin pufnește cumva superior.

A sărit un gard să fure niște struguri dintr-o curte în care cei doi veniseră să caute altceva, cu totul altceva decît struguri. Și el care aștepta în poartă, pentru că nimeni nu era acasă, în soarele care-i muiase nu numai cămașa și sufletul dar și oasele i le muiase, și care-i uscase gîtlejul de tot, a rămas să țină, cum se zice „șase".

Deci, „celălalt" a sărit un gard să fure niște struguri dintr-o curte. Numai că fiind acolo, în curte a văzut un geam la casă deschis și știa, la fel de bine știau amîndoi, că nu e nimeni acasă. Și atunci i-a strigat lui să țină în continuare „șase" că mai are și altă treabă, și a sărit și geamul, să arunce o privire. Și asta nu e tot. A deschis dulapul „să vadă cum stau ăia și cum o duc" și a luat cîteva lucruri, jerpeliturî („un flanel negru de damă", „o cămașă verzuie", „o bluză albastră de doc", „o jachetică cu pupi", toate în valoare de „140 lei"). Și asta nu e tot. Pentru că de astea știai și tu, deși cînd ți le-a arătat era prea tîrziu să-l mai trimiți cu ele înapoi, pentru că ținuseși „șase" și pentru că acum venea cineva și putea foarte bine să fie chiar persoana pe care o căuta el, persoana care acum stă aici în fața ta și soțul ei se zbate ca peștele pe uscat și vociferează spunînd lucruri care n-ajung pînă la el decît parțial : 16 ani, crescut, viol, tribunalul să fie drept ș. a., adică persoana care locuia acolo, dincolo de gardul pe care celălalt îl sărise de două ori și dincolo de fereastra pe care celălalt o sărise și pe ea de două ori, intrînd și ieșind din casă, dar nu tot așa cum intrase. Acum vine cineva și ei nu mai au timp. Adică, celălalt nu mai are timp, n-a mai avut timp decît să se facă, să lase impresia că are o treabă și să azvîrle toate acele lucruri între tulpinele de lucernă crescute pe maidanul de alături, în vreme ce tu întrebai : „Dumnevoastră sînteți tovarășa Cutare ?".

Nu era tot, cu toate că n-au mai putut duce boarfele la loc și cu toate că după ce a discutat cu „tovarășa Cutare" nu mai avea nici un chef să ducă ori să trimită înapoi nici măcar acele cîteva boarfe și jerpeliturî „în valoare totală de 140 lei" de care știa și el, pentru că „celălalt" găsise acolo în dulap și niște bani, mai mulți, adică 1 400 lei, și-i luase, și-i pusese în buzunar și nu spusese nimic, nu pomenise de ei, fie că nu avusese din capul locului de gînd să o facă, fie că nu mai avusese răgazul necesar, fie că sărind geamul și gardul îl găsise pe cel de afară furios „pă el" că a intrat adică și în casă, în loc să-i aducă lui struguri să-și mai clătească gura și nu numai că a intrat în casă ci că a mai „pus și mîna" și a luat lucrurile alea, a preferat să tacă. Așa că de bani n-a mai spus nimic. Și a aflat abia la miliție unde ajunseseră curînd și unde nici n-ar fi ajuns, probabil, dacă ar fi fost vorba numai de nenorocitele alea de boarfe, deși pînă la urmă nu boarfele și nu banii contau ci simplul gest, simpla idee de a intra hoțește în casa cuiva și a-i scotoci prin dulapuri.

Un singur punct mai trebuia clarificat și lămurit căci „celălalt" apucase să declare la procuratură că și cel care de fapt ținuse „șase" doar atît cît el, adică „celălalt" să aibă timp să fure niște struguri care atîrnau acolo prin curte și pentru furtul cărora nici chiar judecătoarea asta și nici chiar procuroarea asta care acum îi acuză că mint, doar așa, fiindcă și-a făcut o meserie din a acuza, și că s-au înțeles așa ca unul să scape mai ușor, ca să-l poată ajuta cine știe cum și el, chiar și procuroarea și judecătoarea și restul n-ar găsi nu o lege, nu un articol, ci măcar un paragraf din acelea **a ori b** ș. a. care să aducă nu în „stare de arest, în zeghe și tuns", așa cum i-a adus pe ei, dar măcar să te poată aduce pînă la tribunal, că și el ar fi sărit gardul.

Judecătoarea (adresîndu-se celuilalt) : Din declarația făcută la procuratură de dumneata rezultă că ați sărit amîndoi gardul. În casă ați intrat tot amîndoi ?

Celălalt (morocănos) : Nu.

Judecătoarea : Între declarația dumitale și a lui e o nepotrivire. El pretinde că nici gardul nu l-a sărit.

Celălalt : Nu.

Judecătoarea : Ce nu ?

Celălalt : Nu.

Judecătoarea : (exasperată) — Cum nu ? Cine minte, tu sau el ?

Celălalt : Eu.

Judecătoarea : Și tu cînd minți, acu, sau atunci la procuratură ?

Celălalt : Atunci.

Judecătoarea : De ce ai mințit, te-a amenințat ? te-a bătut cineva ? doar era și tatăl d-tale de față.

Celălalt : —

Judecătoarea (din nou enervată) : Răspunde odată.

Celălalt : Am vrut să-l bag și pă el !

În sală se stîrnește rumoare. Pe el nu-l mai interesează. Punctul acela neclar s-a luminat și acum nu-l mai interesează. Procuroarea înfățișează faptele, dar el le cunoaște și nu mai e nevoie să le audă. Te cufunzi în tine.

— Ba nu, tovarășe procuroare, ba nu. Că și cu lănțugu de gît l-am ținut pe ăsta micu. Dar e rău, tovarășe procuroare, și nu se lasă îmblînzit. Căci io și cu bătaia și tot nu l-am îmblînzit. Și dacă nici eu nu l-am bătut, să spună și el. Că mi l-ați dat, adică miliția mi l-a dat, să-l țin sub „strictă supraveghere și educare". Și cu lănțugu de gît, atîrnat de calorifer, l-am ținut o mulțime. Două săptămîni adică. Da nu mai puteam, că mi se făcuse și milă dă el. Și dă mine. Nu mai puteam. Și atunci i-am dat drumu'. Este bă ? Ca pă un prinț l-am îmbrăcat. Este bă ? I-am dat și bani la mînă. Este ? Și tu ce-ai făcut ? Ce-a făcut el ? A plecat și a zis că se duce puțin. Așa a zis : „că se duce puțin". Și nu s-a mai întors. Și-am aflat dă el abia acum la dumneavoastră. Așa că eu nu știu că ce să mă mai fac cu el. Vă cer, tovarășe procuroare și tovarășe judecătoare, luați-mi-l, că eu mai am și alții și m-i strică și pă ăia. Și să știți că dacă mi-l dați acum acasă îl omor și-l leg iar cu lănțugu dă calorifer, că-l mai am. Adică lănțugu...

„Cade omul din pom" și-a zis și restul, numai că nu întotdeauna trebuie să-și ofere omul răgaz, răgazul ăsta l-a adus de fapt aici, că ea nu l-a mai crezut, adică sau probabil nu l-a crezut de la început și ar fi trebuit, s-ar fi cuvenit să curme prin hotărîrea cu care acționa, hotărîre cu care se pornea să-și aducă la îndeplinire hotărîrea, această rezervă și această neîncredere a ei. Dar el nu. El a zis că se poate și a mai lăsat cîteva zile.

Ea a plecat la o prietenă, că a zis că nu poate sta la el și cînd el s-a întors de la șantierul și de la dalele lui „cîte zece cîte zece", n-a mai găsit-o. Lăsase doar poșeta și înăuntru cîteva lucruri. Pentru că nu putuse s-o ia. Nu putuse să-i spună mamei lui că nu l-a crezut și că nu vrea să-l oblige, nu poate să-l oblige să facă ceea ce îi spusese că vrea să facă. Și el, care n-a înțeles ceea ce ar fi trebuit să fi înțeles, s-a supărat și a lăsat să treacă chiar o săptămînă și abia după aia s-a dus cu poșeta acolo în str. Vacanței, sau Vedetei sau Modestiei. Și nici măcar nu s-a dus singur. Adică a pornit-o singur dar pe drum l-a întîlnit pe „celălalt" care, deși n-are decît 14 ani, îl putea încuraja și l-a și încurajat, că-i era într-adevăr teamă, și a zis mersi și l-a luat cu el.

Au luat amîndoi autobuzul 37 și au coborît în centru. Și pe drum el i-a povestit ce i se întîmplase și pentru ce se ducea și unde, nu atît pentru interesul „celuilalt" cît, mai ales, pentru interesul lui, adică pentru lămurirea și sugestionarea și liniștea lui.

Au mers pe jos pînă la catedrală și au luat tramvaiul 6 și au coborît pentru strada Vacanței, ori Vedetei, ori Modestiei. Numai că acolo lucrurile nu s-au petrecut așa cum ar fi trebuit și cum ar fi vrut el, ci altfel, cu totul altfel. Și din toată chestia s-a ales totuși cu ceva. Nu cu ce trebuia. Și nici măcar cu strugurii care să-i fi răcorit atunci gura și gîndurile.

S-a ales cu gioarsa de pulover negru. Și cu venitul lui la tribunal, s-a ales.

Și acum stă aici, îmbrăcat în zeghe și tuns în cap și ascultă istoria asta a tatălui celuilalt cu lănțugul lui cu tot, și totul se înghesuie și se învălmășește în capul lui ca într-o fundătură.

..Asta e, își zice, aici trebuie să fie. Un drum înecat în zăpadă pe care porneau niște gînduri și niște fapte. Numai că acele gînduri mergeau pe o parte și acele fapte pe alta. Pe vizavi, mereu pe vizavi. Și nu reușeau niciodată sau nu reușeau întotdeauna, **ori acum, acum sigur nu reușiseră** să treacă drumul și să se întîlnească, să se îmbrățișeze și să pornească mai departe împreună, **așa cum ar fi trebuit.** Zăpada era prea mare și el nu știa de ea. Așa că totul o lua pe acel drum și intra în acea fundătură, în acea văgăună fără ieșire pînă acum.

El nu știa, n-avea de unde ști, pentru că nu-i spusese nimeni, nu pentru că n-ar fi vrut sau n-ar fi avut cine, nu, ci pentru că astea nu sînt lucruri care se spun, pentru că, chiar dacă i le-ar fi spus cineva nu l-ar fi înțeles, nu l-ar fi putut înțelege, pentru simplul și binecuvîntatul și nemaipomenit de adevăratul motiv că **trebuie să ne facem experiențele singuri.**

Și acum, după ce a făcut tot acest drum, a descoperit în fundul acelei văgăuni, în fundătura aceea care e a lui și numai a lui, a descoperit, deci, ceva luminos și palpitînd și și-a adus aminte de ceva. Ceva cunoscut, desigur, cunoscut și apropiat și neglijat atîta vreme. „Tigrul de Bengal", ochii lui sclipitori și luminoși, fixați undeva asupra unui punct. Și acum știe că acest punct e în interiorul lui. Că acești ochi sclipitori și luminoși erau ai lui și se mîră că nu și-a dat seama mai demult, că atunci la „Zoo" nu a deschis cușca aceea și n-a luat animalul acela frumos și sălbatic în libertatea lui pe care o respira prin toți porii.

Își dă seama de toate astea și își dă seama că are ceva de făcut, ceva urgent și care nu suportă amînare.

Și îi rugă pe acești domni amabili, care sînt milițienii, paznicii lui, să-l aștepte puțin și o pornește la „Zoo". Are o treabă la cușca aia unde pisica mare, tărcată, impasibilă în nemișcarea ei, cu capul mare, oarecum surizător, de fapt numai cinic și ochii, mai ales ochii aceia, sprijiniți de ceva, dincolo de el, ceva cu putere hipnotică, probabil un obiect, un obiect simplu, lucitor și simplu de tot, căruia el nici nu-i mai acorda vreo întrebuințare ; a fost întrebuințat cîndva demult și acum mai în urmă îl părăsise cu totul, îi uitase întrebuințarea și rostul ; un obiect, ori ceva, simplu ca adevărul, pe care fantezia îl înlăturase, înlocuindu-l cu altele descoperite ulterior, mai complicate, mai moderne, dar un obiect care fixează, mai mult, sprijină privirea feroce a animalului, chemînd-o peste viermuiala mulțimii, îl așteaptă.

A văzut-o odată, mai demult, și n-a știut că e a lui, că ăsta e lucrul care îi lipsea, că îl va putea ține într-o stare continuă de veghe și-l va completa pe el ca om.

Ajuns acolo la „Zoo", în fața cuștii pe care o știe, deschide ușa și scoate animalul, care e viu și pulsează și respiră libertate prin toți porii, și bagă înăuntru un alt exemplar, care nu mai e prin nimic al lui, un animal străin și neutru pentru el, pe care alții și alții aveau să-l fure și să-l schimbe, dîndu-și odată și odată seama că e al lor, cu aceeași spaimă cu care el însuși și-a dat seama de asta.

Se va înapoia apoi la acei domni amabili, care desigur l-au așteptat cam mult, le va cere scuze pentru întîrziere, și ei desigur vor înțelege și asta, și le va ajuta în cele din urmă să închidă în spatele tuturor porțile tribunalului, pășind în cadența acelei mari pisici tărcate.

Însemnări de atelier

Severitatea poetului

Am fost și voi fi întotdeauna pentru neamestecul în treburile interne ale poeziei, cu atît mai mult cu cît, din timp în timp, se inventează pretexte de intervenție. Editurile editează cărți de poezie, publicațiile publică poezii, așa cum este firesc, îndeplinindu-se astfel o elementară datorie, și deodată un fel de neliniște începe să plutească în aer, lumea începe să simtă că prea se desfășoară totul normal, că prea de mult timp nu a avut loc nici o gravă discuție, că prea de multă vreme nu i s-a făcut morală nimănui. Atunci apare problema. *Ultima este cea a inflației poetice.*

De la început trebuie să mărturisesc că nu înțeleg în ce fel această noțiune poate fi aplicată artei. *Inflația reprezintă o devalorizare a bancnotelor, adică a unor hîrtii lipsite în sine de valoare, importante numai prin valoarea care li se atribuie simbolic. E vorba deci de destrămarea, prin supralicitare, a unei convenții. De ce, transpus în poezie, acest proces este de natură să neliniștească? Moneda calpă, prin exces, se demonetizează, dar aurul este mereu același, valoarea lui nu poate să crească sau să scadă, pentru că el nu se măsoară decît prin sine însuși. O modă poetică poate să intre în inflație cu atît mai rău pentru ea, dar poezia nu are nimic de pierdut sau de cîștigat din asta. Ea este aurul care se măsoară numai prin propria sa greutate și nu se poate devaloriza.*

Să admitem totuși, pentru nevoile demonstrației, că o inflație poetică se desfășoară acum la noi. Dar cine în afară de critică ar fi în măsură de a selecta valorile? Și de cîte ori sentința criticii însăși nu a fost infirmată de timp? A cere un ante-filtru, în punctul în care un manuscris urmează sau nu să devină coală de tipar, ar echivala cu un amestec arbitrar și brutal în treburile interne ale poeziei. Cine poate garanta că de un debut banal nu se leagă o viitoare strălucire? Ce editură poate făgădui că-și va găsi dispeceri-zei?

Se publică astăzi multă poezie proastă. Întotdeauna s-a publicat. Acesta este fundalul pe care se pot produce marile izbucniri. Un mare poet nu apare din pustiu ci dintre nenumărați poeți mediocri.

Aș îndrăzni să afirm că nivelul unei culturi este dat de acest fundal, de chiar nivelul mediocrității conținute. Poezia proastă a anilor 1930 era net superioară poeziei proaste a anilor 1900 și îmi place să observ că poezia proastă de azi depășește în valoare corespondenta ei interbelică.

N-aș vrea ca aceste rînduri, care se vor îndrepta împotriva intoleranței și-a imixtiunii în legile interne de dezvoltare a artei, să fie citite ca un elogiu al nerigorii. Dar cred că rigoarea trebuie să fie o secreție internă a fiecărui poet și dacă nu se întîmplă așa, e zadarnic și dăunător să i se insinueze din afară. Severitatea poetului față de el însuși, severitatea de a nu-și permite să publice decît rar, dar atunci definitiv, iată singurul deziderat care merită luat în discuție. Asta, însă, se va putea face abia după ce nimeni nu se va mai îndoi că ușile poeziei trebuie să rămînă în permanență deschise; mai bine să fie primiți cu onoruri nemeritate zece trecători, decît să se întîmple ca unul singur dintre înalții ei oaspeți să fie alungat de la scară.

Ana BLANDIANA

DIN PROBLEMELE ESTETICII MARXISTE

ÎNTREBĂRI LA LECTURA LUI *LUKÁCS*

Care poate fi punctul de plecare al unei chestionări asupra esteticii? Din ce spațiu teoretic formulăm întrebarea și, mai ales în ce cuvinte o vom putea pune? Aglomerarea scrierilor deși despre estetică, dezinvoltura cu care se folosesc termenii unei posibile teorii estetice, abundența aprecierilor, toate acestea mai mult pot încurca decît pot ajuta la înaintarea unei întrebări. Și aici disputele pot fi pe cît de diverse, pe atît de greu de susținut din oricare parte. S-a considerat adesea, sub forma acordării unui titlu de noblețe, că împînzirea judecăților estetice cu concepte filozofice ar asigura un fundament solid pentru o adîncire. Estetica filozofică și-a serbat numeroase victorii de principiu asupra eseisticii de intuiție. Și totuși, instabil fundament! Căci filozofia ea însăși se hrănește din continua căutare și re-facere a fundamentului său propriu din reîntoarcerea la origini, acolo unde intenția se arată în claritatea ei. Filozofia însăși trăiește din re-construirea conceptelor și, mai mult, a modului de a dezvălui și de a lansa discursuri despre lume. Realitatea filozofiei însăși este o realitate problematică. Conceptul filozofic va începe să moară într-o îndelungată agonie (deabia după ani de folosire vei observa cu uimire și întristare că porți în mînă doar o coajă fragilă), de îndată ce e scos din mișcarea gîndului care îl susținea și transplantat sub forma unui instrument spre folosințe eterogene. Cuvîntul smuls din pămîntul unei intuiții profunde, purtat prin lume ca decorație, își va arăta foarte curînd fața lui descărnată.

Georg Lukács, de a cărui operă ne apropiem astăzi cu strîngerea de inimă din fața imensității, a construit o estetică dintr-o perspectivă filozofică marxistă și a brăzdat arta unui secol cu conceptele pe care ea i le punea la îndemînă. Judecățile de valoare, aprecierile și condamnările se înșiruie de o parte și de alta a sistemului pe care l-a pus în funcțiune. Cu multe dintre ele nu ne putem împăca astăzi. Dar nu aceasta este în fond problema. Căci estetica lui Lukács nu este unica estetică marxistă posibilă. Generalitatea unghiului de vedere al filozofiei marxiste lasă deschisă posibilitatea constituirii unor noi sisteme estetice, ceea ce demonstrează, în ultimă instanță, vitalitatea unei filozofii. Nu urmărim în nici un text un tablou infailibil de caracterizări, nici vreo stabilitate definitivă pe care să ne grăbim s-o împrumutăm, s-o păstrăm, s-o folosim. Un text ne va chema mai ales prin deschiderile sale, prin limitările dincolo de care și în raport cu care vom găsi o problematică ocolită de desfășurarea textului, deci o problematică relevantă și înnoitoare.

Constituirea unei estetici trebuie să se nască dintr-o întrebare, dintr-un gol, un interstițiu în care să se poată ancora ramificațiile discursului despre frumos. Căci și speculația metafizică se întreba într-un fel anume, care nu este pe atît de firesc pe cît ni se pare: care e **natura** frumosului?, iar răspunsurile erau conforme cu această formă a întrebării; întrebare pornită din căutarea obsesivă a unei substanțe ultime (substanța frumosului!) care să ia apoi înfățișările cele mai diverse.

Nu este nevoie de o îndelungă căutare pentru a determina raportul originar din care crește jocul dialecticii estetice a lui Lukács. Uneori fragmentele în discontinuitatea lor spun mai mult decît arhitectura fastuoasă a întregului. Gîndurile despre frumos ale lui Lukács se nasc, în bună tradiție hegeliană, din examinarea raportului originar dintre subiect și obiect; între acestea se caută o mișcare dialectică, iar în această mișcare, apare undeva, într-un punct de echilibru, instanța frumosului. Esteticul derivă dintr-o deplasare a determinărilor în spațiul creat între subiect și obiect. Subiectul se repliază, urmărește și surprinde obiectul, îl reflectă încercînd să dispară ca realitate din fața lui, pentru a se putea umple, ca un recipient bine pus la punct, de determinările obiectului; urmează o operație de „reîncălzire" a acestor date care pînă acum s-au străduit să fie cît mai obiective, o reînviere a lor cu intenționalitatea caldă a subiectivității și copia realului va apare, cuprinzînd în același timp și datele sublimate ale realității și căldura interioară a omului care le-a insuflat nu numai viața, ci și sensul omenesc al vieții. Iată deci rezultînd din această mișcare un mimesis perfect, în care toate instanțele sînt la locul lor.

Față de un dogmatism de un prost gust pseudo-realist (ce realism poate fi acela care ignoră realitatea fundamentală, omul, care, purtat de halucinația unei obiectivități prost înțelese dintr-o superficială deprindere a științelor, caută să se situeze într-o lume care să nu fie o lume a omului?), Lukács căuta o integrare a rolului subiectului în procesul de reproducere artistică a realității. El totaliza subiectivitatea și obiectivitatea într-o mișcare dialectică de sinteză. Aici caută Lukács un echilibru clasic. „Tulburarea" relației subiect-obiect distruge construcția artistică.

Iată critica pe care i-o aduce lui Hugo von Hoffmannstahl, căutător al stărilor inexprimabile: „...un suflet dezorientat, pierdut de lume, ajunge într-o relație singulară, întîmplătoare, cu un moment întîmplător, al unui obiect întîmplător; relație, care de aceea — principial și nu numai individual-psihologic — trebuia să rămînă inexprimabilă" („Specificul literaturii și al esteticului", p. 324). Dintr-odată opresiunea sistemului își arată aici intoleranța. Cel ce s-a încadrat în rețeaua logică a conceptelor va fi orbit de hipertransparența care domnește în spațiul teoriei. Tot ce e luminat aici va fi pentru el lumea. Atunci va refuza obscuritatea și valul oscilant al umbrelor de afară. Lukács dorea o artă care s-ar putea asemăna, prin felul în care e descrisă — cu o știință a legilor omului, dar știință umanizată, încălzită la pieptul sentimentului. Surpriza vitală a întîmplătorului nu intra în sistemul său riguros teoretic, de aici și tonul marcat de o ușoară pedanterie hegeliană cu care e respinsă ca neesențială, surpriza. Căci

MARX, tînăr

uitîndu-ne puțin înapoi, ce poate fi mai proaspăt, ce poate fi izbucnire imediată și inedită a lumii, decît această totală incongruență, această totală zăpăceală: „...relația singulară, întîmplătoare, cu un moment întîmplător al unui obiect întîmplător"?

Formația sa hegeliană își arată aici aversiunea față de tot ce e accident, întîmplare, lipsă a unei procesualități necesare. Dar, la Hegel, totul era integrat în mișcarea acaparatoare a Ideii; numai un uriaș cu imensi plămîni nu și-ar fi pierdut respirația pe volutele necruțătoare ale gîndului hegelian ce îneca lumea într-o transparență rotitoare. Dar, o dată părăsit sistemul, mișcarea imensă a Ideii, ce semnificație mai păstrează intoleranța și deprecierea a tot ce e întîmplător? Nu rămîn ele doar niște ticuri inutile, palide ecouri la melodia sistemului mort?

Desigur, Lukács elaborează o mișcare dialectică în care subiectul se integrează. Ne putem întreba însă dacă aceștia sînt termenii reali ai dialecticii estetice. Vorbind în general despre formele de cunoaștere, Lukács notează spre a risipi criticile aduse unui materialism prea puțin înțelegător față de subiectivitate: „Trebuie remarcat numai că atît într-o mare parte a vieții de toate zilele, peste tot, acolo unde este vorba de realizări, cît și în știință, subiectul are de jucat un rol mediator în sensul propriu al cuvîntului" (p. 333). Mișcarea se desfășoară aici între doi termeni morți; obiectul natural își poartă determinările prin viața subiectului, pentru a ajunge la obiectul artificial. Omul este o grilă transformatoare pentru două realități fără viață.

Și totuși trebuie să împăcăm această ne-esențialitate implicată a omenescului, cu faptul că lumea este pentru om, producția este pentru om, creația pentru om.

Deși vrea să fie un activism, estetica lui Lukács se oprește la o perspectivă excesiv teoretică asupra fenomenului artistic. Iată o distincție care nu lasă îndoieli: „etica este, practic, îndreptată asupra realității umane însăși, estetica urmărește, contemplativ o oglindire a lumii esențială pentru om" (p. 329). Dar cu aceasta se spune prea puțin și prea general. Prin abuzul teoretic domeniul artei e invadat de dezideratele impuse de cunoașterea științifică. În această perspectivă, obiectul care provoacă trăirea estetică ar trebui să aibă în primul rînd o determinare clară. Ce nevoie ar mai fi atunci de un discurs artistic (efectuat într-unul din limbajele artei, indiferent care), pentru a expune în alt mod, altfel, un obiect care este clar prin sine? Ce deschideri încă neclare pot chema artistul către o desfășurare în limbaj? Și apoi, pentru ce un duplicat artistic al obiectului, pentru ce nu numai dublarea realității, ci și a descrierii științifice? Nu e acesta doar un narcisism refulat, transferat asupra obiectelor fetișizate?

Dincolo de aceste întrebări ce apar de la sine odată cu parcurgerea fragmentelor din Lukács se mai pune întrebarea dacă este posibilă astăzi constituirea unei estetici bazate doar pe categoriile prea generale ale filozofiei și fără a intra în domeniul într-adevăr estetic al organizării limbajului?

Eugen IACOB

ARHIVA ARGHEZI

Rue des Pavillons

„Peste salcîmi, acolo, ascunsă de platani
Am stat în casa ceea acum 50 de ani.
Am și ajuns la ușă și de-aceia
Îmi caut prin buzunare, pe negîndite,
cheia..."

Sînt numai patru versuri, spontane, pe care mi le-a dictat așezîndu-ne pe o bancă în Plainpalais, după ce descoperisem casa unde locuise în tinerețe la Geneva. Era o după amiază de liniști surde, cînd zgomotul orașului încetase și cînd Mitzura și Paraschiva erau într-o vizită medicală la una din clinicile spitalului Cantonal: o zi de luni, 10 iulie 1961...

Căutasem strada împreună, pornind pe jos din vasta piață Plainpalais, făcînd pașii întorși ai vieții spre locul unde șezuse cea mai mare perioadă a timpului petrecut la Geneva. Atunci casa mai avea înfățișarea de odinioară, pierdută după cîțiva ani din niște inițiative de modernizare parțială a clădirii.

— „Sînt 20 de trepte... O fereastră dînd spre curtea interioară la jumătatea primului etaj... Ușa e în dreapta..."

Într-adevăr memoria era verificată cu emoția regăsirii aceleași porți, aceleași înfloriturl ale balustradei, a ferestrei cam afumate, a ușii pe care nu îndrăznea să o deschidă. Am sunat portăreasa. Ne-a întrebat, cam mirată, pe cine căutăm în acest imobil.

— „Nu căutăm pe nimeni, a răspuns Arghezi. Mă caut de fapt pe mine... Am stat în această casă acum 50 de ani... Cunoașteți cumva pe domnul Archinard, pastorul episcop, sau pe fiica doamnei și domnului Archinard, Ema?... De domnul Durand se mai știe ceva? Mi-era proprietar..."

Portăreasa știa vag unele lucruri din povestirile vechilor locatari. I se părea că Ema s-ar fi căsătorit cu un domn Lambert și că ar avea pe undeva prin La Cité, *o prăvălie. Ceilalți ar fi murit de mult... Arghezi a mulțumit cu gestul tineresc al pălăriei scoase cu o reverență.*

— „Cîteva zile am stat prin Carouge, apoi mi-am găsit o cameră suficient de confortabilă aici... M-am instalat și mi-am luat la oficiul vecin „une case postale" pentru primirea corespondenței. Mi se pare că avea numărul 2122... Aici s-a petrecut incidentul cu funcționarul de poștă care a refuzat să dea unui agent de poliție informațiuni asupra corespondenței mele, fapt care a iscat un scandal relatat în foaia La Voix du Peuple. *Prin această căsuță poștală îmi soseau scrisorile trimise de Cocea și Galaction, ca și revistele trimise cu regularitate din țară de Felix Stamatiade, pe atunci abia ieșit ofițer...* Rue des Pavillons *era, ca și acum, o stradă tăcută, cu cîteva magazii mari de materiale și unele ateliere de casă. Aici mi-am instalat și eu un strung minuscul cu care făceam capace de ceasornice din aur. Lucram cîteva ceasuri pe zi la strung, alternate cu audierea cursurilor și conferințelor universitare. Noaptea lucram pentru mine, adică scriam... Venisem la Geneva cu un geamantan ca un burduf, în care aveam și cîteva caiete cu note de la Mitropolie... Mi se pare că am luat cu mine și cîteva numere din* Linia dreaptă *pe care aveam de gînd să o perfecționez în cazul în care aș fi avut posibilitatea să o mai scot... La plecarea din țară îi lăsasem lui Cocea, în casa generalului Cocea, tatăl lui, unde îmi tăiasem coada călugărească și îmbrăcasem primul meu costum „civil", cîteva cărți de valoare, o cruce mare neagră, de lemn și un caiet cu versuri din care el a publicat în timp ce eu eram în străinătate, cîteva poezii... M-am supărat foc pe bietul Cocea cu care însă m-am împăcat după un timp. El voise să-mi facă, cum se zice și în literatură „un serviciu" și publicase prin 1910, fără să mă consulte, niște versuri în revista* Viața socială... *Din timpul cît am stat în* Rue des Pavillons, *datează și o serie de versuri publicate mai tîrziu în țară. Printre ele era și poezia în care era vorba de un păianjen care mă vizita în fiecare noapte, venind pe masa mea de lucru..."*

Barutu T. ARGHEZI

breviar

ALEXEI RUDEANU
„Exilul pisicilor"

Secțiunile cărții lui Alexei Rudeanu sînt etapele unei călătorii în jurul prozei. Pornești cu liniște, încrezător în destinderea viitoare pe care autorul, cu aerul lui de siguranță simplă și binevoitoare ți-o promite. Ai impresia că vei participa la circuitul pe urmele unei biografii, pe care posesorul ei ți-o descoperă cu încetineli și minuție bine deprinse, cu o știință agreabilă a găsirii și anulării de obstacole. Crezi că vei parcurge un fel de jurnal și ești gata să acorzi toată simpatia acestui privilegiat al experienței deosebite.

Deși relatarea începe prin a se opri la o perioadă de izolare și boală, bănuiești că autorul nu va depăși totuși limitele agreabilului pentru că scrisul său pare să te asigure subtextual de respectarea unui fel de statut al sănătății. „Muntele bolnav" nu va fi „muntele magic" al bolii și morții, nu va încerca nici măcar vindecarea de boală și moarte, de vreme ce procedura magică, singura eficientă, dictează uciderea răului prin chemarea răului. Oaspetele „muntelui bolnav" pare să-și păstreze echilibrul și vioiciunea, pare lipsit de malformații și morbiditați. Își păstrează receptivitatea la bizarerie și comic, are tăria ripostei humoristice. Doar urme vagi de tristețe și oboseală, o dezabuzare difuză se pot bănui pe alocuri, în alunecarea de o clipă a bizarului în grotesc, în imperceptibila înăsprire vindicativă a privirii aruncate în lumea celor din afara „rezervației" bolii. Sînt simple și fugare presimțiri ale unor turburări subterane, pe care însă reușește să le camufleze un fel de euforie discretă, continuă, născută din faptul însuși al consemnării. Consemnare destinsă, uneori ușor frivolă, reconfortantă prin indiferența jucăușă față de finalitățile împovorătoare. Un fel anume de a consemna, fără determinări riguroase, lucruri vechi și recente, auzite sau trăite, fapte sau cuvinte, într-o ordine întîmplătoare, cu un subiectivism degajat și neostentativ.

Și „Aziza" este o secvență a privațiunii și aspirației, ce sugerează, tot cu zîmbet modest și încurajator, că „Exilul pisicilor" ar fi confesiunea unui eretic întîrziat, care contestă totemul speciei femeiești — pisica, pictograma iubirii prudente și a credinței rezonabile.

Dar din „Celălalt" figura autorului începe să se altereze. Partenerul de destindere, cel ce se obligase parcă să-ți ofere petrecerea descoperirii unor lucruri de el bine știute să se disimuleze pentru a-ți da drămuită, bine gospodărită, plăcerea aflării, te atrage acum în afara convenției bănuite. Autorul se arată el însuși ignorant și neliniștit, te implică în neștiința și tulburarea sa. Relațiunea conturează enigme, revine pe neașteptate pe drumuri deja parcurse pentru a da ocol unor locuri deodată suspecte. Distingi semnele unor urmăriri, zvonuri ce consemnează trecerea unor inși cu identități necunoscute, spaime și curiozități obscure, complicități involuntare, șantaje bazate pe vini iluzorii. Suspensul anunță adîncirea în senzațional, dar finalul nu aduce clarificarea, recompensă convenită a tensiunii. Finalul instaurează regimul misterului ca pe unul al normalității. Enigma nu se rezolvă ci se permanentizează, comutată în efect firesc al obscurității absolute. Vorbirea se întoarce în delir, chipul dedus se confundă cu făptura aevea, prezențe oculte își anunță viețuirea dincolo de penetrația simțurilor, previziuni malefice capătă greutatea credibilului. Euforia ușor amuzată de pînă atunci a fost înlocuită de încordare și neliniște, consemnarea e mărturia neputinței de a dobîndi o imagine integrală și inteligibilă a realului.

Itinerariul lui Alexei Rudeanu se termină în punctul obscurității și al neliniștii, cu grija de a asigura că acesta este un punct consecutiv, normal, și nu unul străin sau aberant. Revenirea personajelor previne că e vorba de unul și același demers artistic. Demers echivalent cu o călătorie în jurul prozei, un circuit ce integrează modalități aparent ireconciliabile. Surprinzătoare este tocmai aptitudinea acestui deosebit de talentat prozator de a realiza conjugări inedite de modalități. Dar tot aici stă primejdia unei alunecări în gratuitate: lipsește în „Exilul pisicilor" un indice de convergență al aspectelor artistice, ceva de ordinul idealității, un gen aparte de inerție care să stînjenească diversificarea modurilor de expresie, să o limiteze și să o altereze, realizînd în schimb necesara monotonie a unui eu constituit.

MIHAIL CALMÎCU
„Vornicul Boldur"

A devenit tradiție asimilarea istoriei în orizontul aventurii, așa încît o nouă mostră nu trebuie să suporte judecata pe care ar fi meritat-o inițiatorul confuziei. Dar cum făptașul prim e necunoscut, atît de necunoscut încît pare că nici n-a existat, și cum fapta a fost reluată și multiplicată cu o promptitudine și o asiduitate care a redus la neputință instanța justițiară, corecția a întîrziat lăsînd timp falsului să capete prin proporții și tenacitate aparența adevărului. Așa încît trebuie să suportăm consecințele unei vechi lipse de vigilență și să apreciem fiecare reeditare a erorii nu în raport cu adevărul, ci cu seria erorilor anterioare, în raport cu așa-zisa specie literară.

Cartea lui Mihail Calmicu nu e progenitura nereușită a „romanului istoric": convențiile sînt respectate, dar fără exces, autorul păstrînd o anume autonomie față de clișeu. Tipologia (domnitorul înțelept și drept, boierul credincios și cu dragoste de țară, răzeșul credincios și viteaz etc.) se menține într-o zonă care, fără a avea pregnanța adevărului, nu are nici înfățișarea totalei falsități, autorul lucrînd îndeminatec în interiorul schemelor moștenite. Obediența față de „regulile jocului" este solicitată în zona epicului, în care Mihail Calmicu suferă tentația invenției Dacă a devenit uzuală substituirea proceselor istorice prin fapte istorice, a relațiilor dintre țări prin rivalitate militară, a popoarelor printr-un fel de echipe, a ciocnirilor prin turniruri și dueluri, Mihail Calmicu depășește linia uzuală a furnizorilor de peripeții. Dincolo de valoarea militar-sportivă, epica romanului mai cultivă un element al spectaculosului, constituit din surpriză, implicînd ingeniozitate și humor. De aceea o bună parte a „gestei" e făcută din schimbări ale identității, travestiri, simulări, farse. Probabil că humorul, alături de simțul măsurii în minuirea normelor genului (adăugăm la tipologie și epos, patosul patriotic, obligațiile arheologice, artificializarea limbii pentru obținerea unei foarte discutabile adecvări regionale și istorice), face ca „Vornicul Boldur" să nu fie un document de maximă greutate în ocuparea genului pe care-l reprezintă.

DOMINIC STANCA
„Pentr-un hoț de împărat"

Dominic Stanca fabulează în marginea istoriei ardelenești, istorie de un tip aparte, puțin fecundă, spre deosebire de cea a Principatelor, în mituri medievaliste. Ardealul românesc nu a fost favorabil gestei, fiind prea puțin eroic — cavaleresc. Figura tutelară e aici marele instigator, lipsitul de investitură princiară, în urma căruia nu se înșiră alaiul strălucitor al curtenilor militari, ci doar gloata frustraților și disperaților Purtătorul idealismului și virtuții este în Ardealul românesc iobagul, iar bravura acestuia nu poate genera campanii sau cruciade, ci doar cîte o răzmeriță.

De aceea în povestirile lui Dominic Stanca protagoniștii legendari ai revendicării românești, Mihai Viteazu, Horia, Avram Iancu nu devin suport epic principal, ci rămîn doar spectre mîntuitoare ale umilinței, manifestări temporare ale orgoliului și speranței naționale. Purtătorul curentului epic este la Dominic Stanca eroul anonim, vreun bătrîn, vreo femeie, vreun flăcău ce bate drumurile cu desaga lui de fluiere, măturl, linguri, neștiutii bravi, aruncîndu-se în bătaie cu mîinile goale, fără iluzia salvării, fără nădejdea biruinței.

Dar un asemenea personaj nu poate furniza acele „exploits", categorie fundamentală a eposului istoric — peripeția ce transmută conflictul în turnir, Personajul lui Dominic Stanca e dinainte învins, lupta sa e o jertfire — îndeplinirea unui ritual periodic, care prin repetata imolare a nevinovatului perpetuează durerea și mînia, întreține deci cauza. De aici absența elementului spectaculos, mutarea accentului pe dramatismul epicii, convertirea întrecerii militare în măcel.

Dramatismul pretinde însă un proces literar invers schematizării eroice — cavalerești, o orientare spre particular, concret, spre „naturalism" deci. Povestirea istorică a lui Dominic Stanca ilustrează această tendință de a evita sau măcar întîrzia mitizarea, și aici se află și justețea proiectului și imperfecțiunea realizării lui. Dominic Stanca evită schemele și modelele deja constituite ale eposului istoric, dar din nevinovăție și deznădejde, din amăgire, perplexitate și prestința zădărniciei, elaborează genuin un mit nou, apropiat și diferit de adevărul istoriei ca orice mit.

I. G.

MIRON RADU PARASCHIVESCU

jurnalul unui cobai

fragmente

1945

25 AUGUST

N-am scris nimic aici de întrevederea mea cu Mihai Sadoveanu. Trebuie să adaug Mihai, fiindcă mă văzusem cu cîteva zile înainte cu Ion Marin. Mi s-a părut doar inteligent și interesant, dar nefiresc, nesincer. Cred că de-aia nici n-a rămas pînă la vîrsta asta a lui cu o femeie. Și cred că, în fond, căsătoria e și lucrul ăsta : dovada (sau proba) tăriei unei personalități, a profunzimii la care-a ajuns un om. Poate să fie și un om chinuit, ros de îndoieli și slăbiciuni proprii ; viciul ăsta al inteligenței nealtoite pe realități, care mă încearcă atît de des și pe mine. De-aici, din această afinitate de — hai să-i zic ! — structură, vine și simpatia cu care-l întîmpin pe Ion Marin Sadoveanu ; un succes de-al lui mă bucură ca și cum ar fi niței și-al meu.

Dar faptele vorbesc mai bine ca orice. Mi-a (adică ne-a, că eram cu Claudia) citit din romanul lui și dintr-o viață romanțată a Sfîntului Ioan Botezătorul. Foarte frumos scrise, foarte bine construite, impecabil. Și totuși — parcă mi-e rușine să folosesc formula asta atît de des întîlnită — și totuși parcă tocmai în perfecția asta sta și cusurul scrierilor lui ; nimic clintit în ele, nimic asimetric, nimica deslînat, neînchegat sau încărcat. Ba, parcă, uneori, încărcat, da ; dar nu prisosind, ci aglomerînd materialul. Ce mai una alta ! — scrie fără nebunie, fără dezlănțuire parcă, fără fior. Simțeam bine că-i lipsește nimica toată. Ia, un fleac, acolo, un sbenghi, o zvicnitură, un te miri ce, pentru ca tot ce scrie să fie operă de geniu. Ei, asta e, asta-i lipsește : geniul.

Ca și lui Aragon, a cărui ultimă carte de proză, — din Rezistență — am și terminat-o acuma de tradus. Și ăsta, la fel ; e plin de talent poetic, de știință poetică, dar lipsit de darul povestirii, de acel ton interior, de-acea cutremurare mică dar care face prospețimea și gustul zămos al unui lucru cît de neînsemnat, cînd e scris de Mihai Sadoveanu.

. . . . . .

Pornisem azi de dimineață să însemnez despre Mihai Sadoveanu și întrevederea mea cu el după ce m-am întors de la Cîineni. I-am citit paginile din jurnal, în care mi-am scris reflecțiile despre **Însemnările lui Neculai Manea** — și i-am citit și cele două poeme scrise la Cîineni. Îmi dau seama și mai bine de deosebirea dintre el și Ion Marin Sadoveanu. Ar putea să fie formulată cam așa : în felul în care-o oferă pe-a lui, un scriitor recepționează și opera de artă a altuia.

Ion Marin Sadoveanu își citește cu artă și declamație operele, cu artificii aproape scenice, cu inteligență, cu „deșteptăciune" ; Mihai Sadoveanu, dimpotrivă, le povestește ca pe un lucru oarecare, fără mare însemnătate, ca pe-o anecdotă pitorească, o întîmplare detașată de el, frumoasă sau interesantă în ea însăși, nu fiindcă a făcut-o el. De aici, și aerul de neinteligență a lui Mihai Sadoveanu. Căci nu numai că nu pare inteligent, dar pare chiar foarte plat, foarte oarecare, foarte bont la inteligență. Uneori, cînd stau cu el de vorbă, chiar am impresia că îmi înțelege greșit întrebările, alături, că nu le sesizează. În schimb, Ion Marin Sadoveanu e numai ascuțime și subtilitate, dar atît.

După ce le-am citit poeziile, — **Semănătorul** și **Pădurea cu Umbre** — Ion Marin s-a învîrtit prin odaie cu niște gesturi și cuvinte spilcuite, de conferențiar și mi-a explicat că **Semănătorul** e un lucru „transparent", cu o „viziune cam romantică", dar care se salvează „de sub noianul de imagini copleșitoare", prin acea transparență... În schimb, lui îi place foarte mult **Pădurea cu Umbre** unde — am realizat — zice „un accent mesianic împletit cu un mecanicism modern și cu o ironie de asemenea modernă", iar tot poemul are „ton de epopee" și e un lucru „nou și interesant" pentru lirica românească. Îmi venea să-l întrerup, după asemenea considerații, de-a dreptul, pe argo : „Zexe, șefule ! Mie spune-mi dacă ți-a plăcut ori ba...".

Mihai Sadoveanu a plîns mai întîi cînd i-am citit notele din caiet despre cartea lui ; a plîns discret, doar cu o lacrimă foarte măruntă, care i-a împăienjenit albastrul ochilor și s-a adunat pe urmă în colțul de sub pleoapă.

Dintre poezii, i-a plăcut mai mult **Semănătorul** decît **Pădurea cu Umbre**, și mi-a spus-o simplu, deschis și fără nici un fel de filozofare critică : „Mie-mi place mai mult **Semănătorul**, o găsesc mai închegată, mai unitară, — deși bag de seamă că dumitale îți place mai mult cealaltă..."

Între felul cum a primit unul și celălalt lectura acestor poeme, mi se pare că nu e doar o deosebire de temperament și de inteligență, dar și una de tehnică scriitoricească, de posibilități și de stil.

Tehnica lui Mihai Sadoveanu am aflat-o din convorbirea asta cu el. Mi-a spus, mai întîi, că **Neculai Manea** e scrisă la 26 de ani ; și m-a umilit. E o carte a unui om de cel puțin patruzeci de ani. Și se petrece cu Mihai Sadoveanu ceea ce se petrece cu mai toți scriitorii de mare talent, care nu-s nici total conștienți, nici total responsabili de opera lor. (Mă întreb, în treacăt, dacă și scriitorii de geniu sînt la fel, sau își dau exact seama de valoarea și locul fiecăruia din operele lor ; eu înclin să cred că geniul nu e doar fecunditatea creatoare, talentul, forța și inteligența îmbinate armonios, înclin să cred că geniul presupune și acest lucru foarte concret care e simțul oportunității în legătură cu o operă, valorificarea, cîntărirea și formularea ei exactă și la timpul exact, cuvenit). Dar să reviu la Mihai Sadoveanu care, dacă nu-i geniu, e cel mai mare prozator român modern. Cînd a auzit că mi-a plăcut atîta de mult **Însemnările lui Neculai Manea**, a zîmbit cu îngăduință. Dar cînd a auzit că nu-i citisem **Baltagul**, a fost de-a dreptul indignat : „A-a-a ! Cum se poate ?!? Păi, ia citește dumneata **Baltagul** și să-mi spui pe urmă cum ți-a plăcut ? Că dacă ți-a plăcut **Neculai Manea**, apoi cu el erai abia pe la poale ; **Baltagul** e piscul meu..."

Și am citit **Baltagul**, care e scris mult mai recent, dar mi-a plăcut mai puțin. E-adevărat că e mai bine construit ca roman, mai obiectiv, cine știe ? Deocamdată, eu rămîn cu toate preferințele pentru **Neculai Manea** și cred că Mihai Sadoveanu își iubește mai mult **Baltagul** pentru că e o experiență scriitoricească mai recentă, o cucerire mai proaspătă a scriitorului asupra tăcerilor din el și a tehnicii sale ; sau, cum se spune, fiindcă **Baltagul** e copilul cel mai mic.

★

Pe urmă, Mihai Sadoveanu mi-a spus cum scrie el un roman. E-o tehnică a scrisului care mă uimește. Mie, o asemenea tehnică mi se pare cu neputință de însușit. E un fel de memorie care conservă temele romanului ani de zile ; asta, să zicem, aș avea-o și eu. Dar e un lucru la Mihai Sadoveanu care mie-mi scapă aproape complet : anecdoticul. El scrie romanele altoindu-și tema pe-o întîmplare epică, pe-o anecdotă auzită sau trăită. El ține minte întîmplările, faptele, oamenii. Are o memorie a prozei vieții. Eu, nu. Eu țiu minte, cum spune Joyce, „doar senzațiile și ideile". Asta e un mare defect, o mare lipsă pentru un scriitor, și încă pentru un scriitor care vrea să fie romancier.

Mi-aduc aminte de André Malraux : și el e un tip, mai ales senzorial, liric și reflexiv. Dar el are ceva ce mie-mi lipsește : o experiență de viață ce-i suplinește tot epicul stilistic. E-o epică a vieții lui, concrete, o aventură nesfîrșită. Pînă la treizeci și patru de ani, aventura mea, experiența mea de viață e atît de limitată, atît de redusă la cîteva călătorii în țară și la un drum de trei săptămîni la Paris... E cam puțin, n-am ce spune !

. . . . . .

22 SEPTEMBRIE

Azi am stat pe-ndelete de vorbă cu Eusebiu Camilar, cerîndu-i amănunte mai ales în legătură cu tehnica romanului. El e împotriva schemelor, dar nu și-a ideii care poate genera un roman înaintea situațiilor. Nu asta a fost însă partea cea mai interesantă a convorbiriii, ci altceva. Anume, concepția lui Camilar despre opera de artă și literatură, despre poziția omului de cultură român. El se ridică foarte hotărît împotriva preocupării mele de-a căuta o înseriere a operei literare, a faptului de cultură românesc într-o concepție universală a culturii. I-am explicat acest lucru, i-am spus că pentru mine e foarte important să gîndesc — înainte de a scrie un roman — căror probleme și căror întrebări ale omului modern le poate răspunde opera mea.

Aici e și marea mea ezitare : cîtă vreme nu știu nimic precis, măcar cîteva episoade din romanul meu, a căror forță veridică să susțină și să trezească o idee care să modifice atitudinea în fața vieții a unui om care mă citește în Apus, în insula britanică sau în peninsula scandinavă, sau în Rusia Sovietică, — atîta vreme nici nu-l pot scrie. Cîteva din aceste episoade ar putea fi întîmplările de război pe care le-am notat fie aici, fie în altă parte. Dar cine știe dacă războiul nu oferă și n-a oferit deja un material și mai teribil unui viitor scriitor care-a făcut războiul ? E drept că și în cărțile de război de pînă acum, n-am întîlnit încă nimica deosebit, dar cine știe dacă nu se află strînse într-un manuscris viitor ? Pe de altă parte, mă întreb dacă mie nu mi-au parvenit tocmai faptele cele mai teribile, legendare ?

Dar nu de asta vream să vorbesc, ci de preocuparea mea pentru un sens universal al romanului, de valoarea fie și a unui episod din el care să transforme — sau mai bine zis să decidă — măcar jumătate din cititorii mei din orice parte a lumii, să ia o atitudine, una singură, față de îndoielile lor, față de viață și de moarte. Mă gîndesc la episodul din **L'espoir** de Malraux, în care un băiat republican scrie pe un zid, muindu-și degetul în sîngele unui fascist omorît acolo : „Moarte fasciștilor !" Iar autorul comentează : „Noua Spanie trebuie făcută împotriva acestuia, ca și împotriva celui executat ; și nu va fi mai ușor cu unul decît cu celălalt". Acest episod m-a decis pe mine împotriva lui Ehrenburg și pentru umanitatea cea mai fățișă, mai manifestă ; dar calitatea lui este că, oricărui om de pe lume, episodul ăsta îi determină o atitudine hotărîtă, și numai una singură : fasciștilor cu fasciștii, comuniștilor cu băiatul care scria pe zid, — omului comun, cu Malraux.

Acesta e punctul de vedere și de plecare pentru romanul meu. În cuprinsul lui sau pe temeiul lui o să-mi caut acțiunea care să-i ofere cititorului o soluție din mai multe pe care le va găsi-n carte, răspunzînd întrebărilor ce le ridică omului modern.

Numai că Eusebiu Camilar are altă părere. El crede că o cît mai totală ignorare a unor asemenea întrebări e cu atîta mai recomandabilă cu cît el se adîncește mai mult și mai izolat în plasma românească a unui poporanism foarte viguros. Și crede că poate atinge universalul prin particularul local.

Eu însă cred că acest particular n-are mare preț dacă nu e integrat apriori unei concepții clare și hotărîte, ferme, nezdruncinate, asupra aportului organic al operei de artă la întrebările lumii moderne.

Ce m-a mirat însă a fost că Eusebiu Camilar nu m-a înțeles, deși i-am explicat pe larg ce vreau să-i spun. El rămîne legat și mut de admirație în fața unei imagini literare ca aceea a lui Victor Hugo, care-l compară pe cocoșatul de la Nôtre-Dame coborînd pe frînghie, cu un strop de rouă pe-un fir de iarbă. Literatură, literatură !... Și constat încă odată că talentul ignoră întrebările inteligenței și problemele pe care ea le pune omului modern. E și asta o decizie de viață la care însă nu mă pot hotărî. Fiindcă, desigur, eu n-am destul talent.

Ca și Sadoveanu, Camilar sesizează alături întrebările mele ; e-o lipsă de subtilitate ce le vine din forța lor epică sau pe care aceasta din urmă le-o suplinește ? E, la urma urmelor, lipsa de subtilitate și de inteligență pe care-o cunosc și eu în momentele de inspirație, cînd mă simt aproape plutind pe deasupra lucrurilor și întrebărilor, fără să le mai pot cîntări la rece. E ca o furie care te orbește, talentul ăsta ! Și totuși, cea mai mare luciditate se manifestă-n lucrurile scrise-n febră, cînd ești posedat de „a doua vedere".

Oricum, am fost mulțumit pe ziua de azi, că îmi pot răspunde la prima întrebare înainte de-a începe un roman : „Ce vrei să faci prin el ?" Vreau să decid oamenii, oamenii care-l vor citi, să ia o atitudine, și numai una singură.

POȘTA REDACȚIEI

PROZA

Am semne că discuția noastră a început să se închege. Dorința mea expresă este să nu lepădăm mănușile albe. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să renunțăm la humor. Gluma tonifică. Dar cînd e adusă din Piața mare cu mașina 31 (și cîți buni samariteni nu se-nvîrt printre noi !) simt mîncărimi la degete ca bolnavii de psoriazis. Atît pentru început. Îmi rezerv dreptul să revin.

ȘTEFAN DOGARU : Cred că trebuie să te adresezi editurii U.C.F.S. Dacă-ți folosește, îți pot da și o recomandare scrisă. Găsesc, însă, că nuvela se susține singură, prin incontestabile calități artistice.

DIA UROȘ : „Natură moartă cu mobile" închide în cercuri mari o durere pe care o crezi adevărată. Creionul dumitale știe să așternă în pînze subțiri tristețea pe care-o lasă plecările celor dragi. Nu poate încă (dar asta vine cu timpul) să organizeze materialul. Legînd suspin lîngă suspin riști să trezești în lector o reacție inversă celei pe care ai urmărit-o. În scrisoarea care însoțește schița afirmi că : „Mă tem mai ales de acel mai trimiteți. Mi-e teamă mult decît de NU, fie el scris și cu majuscule". De ce ți-e teamă, nu scapi : mai trimite.

PETRU DRIȘCU : La „Turnef-doi" îți răspund cu calgeșase, adică șah-gardă-tură, poziție din care nici Alehin sau Tigran Petrosian nu te-ar putea salva. Tovarășii din secția de proză mă anunță c-ai trimis cîndva lucrări mult mai izbutite. Îi cred. Aceasta din urmă, scuză-mă, abia dacă merită s-o răsfoiești.

ION LICĂ-VULPEȘTI : Nicolaie Velea, prietenul meu și consăteanul dumitale, pe care l-am anunțat telefonic că un locuitor din comuna Tigveni-Argeș ne-a trimis o schiță scrisă cu mult talent, m-a întrebat : „Literatura cazurilor ciudate ?" „Da". „Copilărie frustată ?" „Da". „O publicăm". Și o vom publica.

N. SIROCA : Da, cunoaștem, învățămîntul general de 8 ani (obligatoriu și gratuit) e una din marile cuceriri ale civilizației socialiste. Și cunoaștem la fel de bine că viața în școală poate furniza teme emoționante pentru literatură. Pînă aici ne aflăm pe aceeași poziție. Ne distanțăm cînd vine vorba de lucrarea dumitale : „Vizită la părinți". E un fel de buzunar sport din care curg poante dintre cele mai ieftine. Drumul spre satiră, cel mai în la noi, trece pe la Caragiale. Deschide volumul „Momente și schițe" — și după aceea mai stăm de vorbă.

ALEX. FOARJE : „Pygmalion, calculul probabilităților..." din volumul „Thais din Infern", cariată de schematism. Mi-a plăcut foarte mult doar motto-ul : „Nu tulbura oasele mortului : cînd sufla, a fost un om !" (Shakespeare ; Zadarnicele chinuri ale dragostei, V, 2, 667).

SIMON SALIEVICI : Schița dramatică, impecabil dactilografiată, pe care vrei să o discutăm, e un test la care nu putem supune cititorii noștri. „Nu ți s-a întîmplat niciodată așa ceva ?" Întrebi dumneata. Îți răspund sincer : mie, nu, poate altora, dar nu cred.

Fănuș NEAGU

P. S.

Neconcludente manuscrisele dvs.:

C. Slabu, I. V. Nichifor, Tăbăcaru Ion, Stănescu D., Vrova Mărgărint E. Bălțianu, Boloș I., Baicu I., Nițescu M., Hăndrău A., Dragomir Făgățeanu, Lazu T., Ormuz, Strună I., E. Ciulei, Gh. Vasilescu, V. Croitoru, Ciurea I., C. Nicolescu, V. O. Pașcanu, Ed. Edișor, Bănescu F.

---

debut

praf în spirală

LIA DIMITRIU

Trebuie să plec...E supărat pe mine. O să-i treacă. Nici nu vrea să mă vadă. Da, supărarea o să-i treacă, dar n-o să mă ierte. Drumul e lung. Nu, nu mă iartă. Nici nu-mi trebuie lucruri multe. Valiza aș vrea să fie ușoară. Există mai multe feluri de a ierta, printre care și acela de a ierta și totuși nu. Drumul e pustiu. Nu poți să ierți ceva, nu poți uita un trecut care cu fiecare zi se îndepărtează în timp, dar se apropie din partea opusă. E mereu în față. Nu, nu e nimeni pe drum. Sînt numai cîmpiile verzi și împestrițate cu galben, cu roșu și cu un amestec de culori pe care ochiul nu le mai vede. Se apropie aerul cald și sărută pămîntul. Vîntul leagănă cîmpul. Un șarpe mi-a tăiat calea. La orizont aleargă un șarpe. Se unduie și se răsfață. S-a apropiat de mine. Sînt valuri de căldură pe deasupra cîmpiilor. Poate mi-e frică. Nu de drum mi-e frică. El e așa cum se vede, alb și privirea mi se duce pe fîșia albă pînă se pierde în zare... Trebuie să-l străbat pas cu pas și nu știu cînd am să ajung. Poate că nici n-am să ajung. Mi-e teamă. Nu știu să fac deosebirea în fiecare clipă între ce e bine și ce e rău. Drumul e alb și verdele pădurii nu-l acoperă, pentru că eu îl văd și dincolo de zare. Instinctul ne poartă de multe ori spre ce e bine. O broască țestoasă se tîrăște pe drum. A plecat departe. Instinctul e prima armă a ființelor vii. Are cale lungă de străbătut și se tîrăște. Din instinct taci să poți alege dintre gînduri pe cel care crezi că e de spus. Broasca merge și tace. O fi știind ea de ce merge?! Știm noi de ce în unele momente procedăm într-un fel și nu altfel ?! Cît timp ești în stare să te aperi, poți spune : trăiască viața! Cînd vine dezechilibrul strigi. Nu din dezechilibru strigi, ci ca să nu-ți pocnească o arteră, strigi să te aperi. Broasca face pași mici și încetiniți. Cînd pleci la drum lung trebuie să mergi încet. Se duce poate într-un loc unde găsește apă, sau într-un loc unde-și va face cuib. Dar dacă fuge de o primejdie ? Drumul e periculos. Poate că nu e nici o primejdie. Vezi cîte o nălucă și începi să crezi în ea.

Năluca s-a dus durerea a rămas, somnul a trecut, dar a fost ceva în timpul somnului. Există. Forța a depășit puterile firești și-a dezechilibrat instinctul. În loc de apă broasca poate merge spre deșert și în loc de cuib s-ar putea să îmbrățișeze o primejdie, dar ea merge. Nu știe unde merge. Mă doare capul... Gîndul mă poartă pe văile drumului și mă zdruncină în cîte o groapă, dar e drumul meu, eu l-am ales. Nu, nu eu l-am ales, ci acesta e drumul pe care trebuie să merg eu... e așa cum e și altul nu am. Ba da, mai există unul care-i mult mai neted, mai circulat, unde se ivesc diferite ocazii, e mai ușor, dar nu e al meu. Eu nu pot ajunge decît pe acesta și trebuie să găsesc pasul să nu mă prindă noaptea. Îmi place drumul singuratec și verdele pădurii.

— Nu ți-e frică singură ?

— Eu singură ? Aaa...eu, niciodată nu sînt singură.

Uneori chiar mi-e dor să mă regăsesc și încep să mă caut și să mă adun, dar cînd să spun sînt aici, sînt cu mine, trebuie să răspund imediat cuiva.

— Da cine ești, cine mă întreabă ? Nu știu cine e și nu știu unde e, dar trebuie să răspund.

— Te lupți cu tine.

— Luptă ai spus ? Da e bine zis. De multe ori aparent stau în fotoliu, sînt singură, dar pe undeva mă lupt cu tine sau cu tine... Asta e ceace știu, sau e un caz ce rareori se dezminte. Există și un-nu știu-care mă păcălește, iar eu trebuie să zîmbesc.

Verde... verde... de jur împrejurul meu e numai verde care pătrunde în mine și urcă prin vîrful pomilor, înălțîndu-se spre cer. E ca dragostea care atinge dumnezeirea. Acolo-i nemurirea, pămîntul e frica de moarte, dar cine s-a înălțat prin iubire și-a văzut de sus pămîntul calcă pe el liniștit nu se mai teme de moarte.

Legănatul pădurii îmi amintește marea care se luptă cu vîntul și cînd îl biruie devine albastră, strălucitoare, chemîndu-te să privești nisipul curat și peștii care se joacă, iar cînd e obosită se întunecă, se înfurie și se acoperă de ceață. Mie îmi place marea cînd e verde. Nu mă satur privind pădurea. Ea e o lume... Am întins brațele să o cuprind.

— Tu nu iubești lumea.

— Iubesc lumea, dar lumea mea, pe care o strîng la piept și care de fapt e tot lumea asta, dar fără tine ...

— Fără mine ?

— Mai bine zis fără toți cei ca tine.

— Te plîng vorbești singură.

— Dacă sînt singură, de ce te amesteci în gîndurile mele ? Exiști și te ascunzi cît poți mai mult. Ești viermele pămîntului cu chip de om. Ieși în fața mea și spune : Vreau să-ți rod sănătatea, vreau să mă lupt cu tine, dar nu spui nimic. Te simt în tot momentul cum te guduri pe lîngă mine cît sînt treză, iar prin somn cum îți înfigi colții. De tine mi-e frică...

Nu e bine zis de tine că pe tine te-aș învinge dar cu asta n-am rezolvat nimic fiindcă imediat te va înlocui semenul tău. De voi toți m-aș lipsi oricînd, dar nu se poate, singură nu vă pot învinge.

Se rotește un aer cald care se joacă cu praful în mijlocul șoselei. Ce plăcut !.. Te-ai îndurat să lași clipa liberă ..ce va urma ? Nu, nu asta are importanță. Trebuie să mă bucur de acest moment. Ce bine-i fără tine, nici nu-ți închipui. Privirea îmi alunecă în voie pe lîngă pomi și s-a oprit pe vîrful unui salcîm înclinat spre șosea. Alergam și foșnetul pădurii s-a transformat într-o simfonie. Vîntul era tema centrală ce se auzea în surdină, la care se adăugau temele secundare cu ciripitul păsărilor și țîrîitul greierilor. Pașii s-au apropiat de ritmul muzicii. Dansînd am ajuns la salcîmul meu. M-am așezat la rădăcina lui și respiram adînc. M-am întins pe iarba mătăsoasă și ascultam simfonia pădurii. Nici nu știu cum am ajuns pînă aici. Undeva, departe mi-am fixat un nou punct de reper. Voi ține pașii în ritm cu melodia. Pînă nu-l ating, n-am dreptul să mă opresc, dar cum muzica îmi fură oboseala drumul se transformă într-o plimbare plăcută, ca după o dimineață de concert.

Mi-am îndreptat gîndul spre viitor, iar ochii neputînd să-l ajungă se făcuseră mari.. Priveam în gol cînd un val de praf mi i-a închis. Trăgeam de ploape să le deschid și mă dureau. Pe pipăite, am ajuns la marginea drumului și-mi ștergeam ochii de praf amestecat cu lacrimi. Curgeau lacrimile și nu-mi puteau curăța ochii.

A trecut cineva pe lîngă mine și m-am simțit rău, parcă aș fi fost goală în fața unui străin. Am încercat să mă reculeg. Un hohot de rîs s-a răspîndit deasupra pădurii. I-am auzit ecoul. Mi-am dat seama prea tîrziu. Vedeam ca prin ceață, dar trebuia să merg. S-a dus. Nu mai auzeam muzica și am strigat la pădure : cîntă pădure simfonia ta ! S-a înfoiat vîntul și cineva parcă a aruncat cu praf fiindcă mi-am simțit gura plină cu țărîna lipicioasă. Dinții trosneau și scrîșnetul se răsfira în mine. De pe obraji lacrimile s-au strîns la gît și eu înghițeam amar.

- Ești pe aproape... mă vezi și nu înțeleg de ce te ferești să apari. Ai curaj, hai ! Dacă ai vrea, te-aș aduce de acolo de unde ești și ți-aș spune că ai aruncat cu țărînă, că ai oprit cîntecul pădurii, tot ce ai de gînd.... dar nu pot, singură nu pot dovedi nimic.

Cineva se ascunde prin pădure. Am văzut niște ochi printre frunze sträfulgerîndu-mă. Nu e nimeni. Drumul e gol și alb, iar în pădure nu se ascunde nimeni. Nu ești..... nu.

— Așa da, te ascult.

— Ai vrea să te întreb cine ești și nu te întreb... nici nu mă uit bine la tine, nu mă uit de loc, uite privesc în altă parte.... te văd da-mi spun că e altcineva, e cine vreau eu și dacă nu este va veni. Cred așa, vreau să cred așa.

— Îmi place că te minți.

— Trebuie să cred în ceva, am nevoie să cred în ceva.

★

S-a lăsat o ceață peste pădure, fumurie și grea, care-mi încurcă privirea și gîndurile. Vîntul se înfoaie în jurul meu și însoțește ochii care se rotesc pe lîngă mine. Sînt pe aproape, dar nu-i văd din cauza ceții. Aud zgomotul unor roți. Trebuie să fie o căruță. Deodată printre nori s-a ivit soarele. O privire mă mîngîie. Razele soarelui s-au oprit în părul meu și s-au transformat în culori.

- Uite un păr negru frumos.

— Numai părul ?

— Aaa,.. merge și restul. Rochie albă și părul negru.... contrastul. Să știi că-mi place. Alb și negru... există da și există nu, fără cale de mijloc. Aranja sacul cu paie în căruță să facă loc.

Se urcă — părea că spune— . Dacă nu se urcă ? Vine cineva în urmă ? Am eu grijă să nu vină. Trebuie să urce. De mers n-o să meargă pe jos. Ea ajunge frumos cu căruța, iar eu... și gîndul bun își făcea loc în căruță, am ce strînge-n brațe. Se uită la mine și nu urcă. Urcă ea, mai obosește nitel și ea, singură urcă. Mi-a venit în gînd întrebarea : Cine te-a trimes ? Răspunsul l-am găsit tot în mine.

— Așa ... mi-a venit să plec la acest drum. Aș fi vrut să merg în căruță, dar trecuse de mine. S-a uitat înapoi ca și cum ar întreba :

— Nu urci ?

— Nu mi-ai spus.

— Nici nu-ți spun.

— N-am ce face, merg pe jos.

— Cu loc lîngă mine și mergi pe jos... ești proastă ! A dat bice la cai și cu fruntea sus mi-a aruncat o privire din care am înțeles așa : ..

— N-ai de cît, eu nu te rog.

Mă uitam lung după căruța care se pierdea iute pe șoseaua albă și clară. S-au adunat nori negri, încărcați de apă și pomii însetați își înălțau vîrfurile să o soarbă direct din cer. Căruța nu se mai vedea, a coborît în vălcea și abia cînd va începe să urce se va zări din nou.

Aerul e umed și cîte o picătură se întreabă dacă m-a atins sau i s-a părut. Căruța n-a mai apărut. Prin pădure sînt tot felul de drumuri. Caii au apucat pe unul care scurtează calea jumătate. Mergînd, ciuleau urechile și uneori se opreau. Cu nările aruncate în vînt presimt primejdia și-l anunță pe stăpîn de pericolul apropiat. Caii au ochii speriați. Vroia să ajungă cît mai repede, dar caii s-au oprit și nu mai porneau. Pe spinarea lor numai urme de bice. Îi bătea să pornească și ei jucau pe loc. Dungă lîngă dungă și vărgați de spumă. De bătaie caii au luat-o razna. Alergau nebunește prin pădure și l-au rătăcit. Așa a ajuns iarăși la drumul meu.

A dat din nou de șosea. Nu era mulțumit de drumul pustiu, dar spera să găsească ceva. Dacă s-ar fi întrebat ce dorește mai mult în clipa aceea n-ar fi știut să răspundă, dar brațele lui simțeau că mîngîie o femeie pe care n-o avea. Pe un drum pustiu c-o femeie frumoasă în brațe începi să-ți schimbi părerea tristă despre această lume. A văzut o siluetă în umbră și s-a bucurat. Se gîndea cum s-o facă să se urce în căruță, să nu-i scape și această ocazie.

— Aaa... și pe fața lui am văzut un zîmbet strîmb... aaa, tot ea.

Auzeam apropiindu-se o căruță. Obosisem și ar fi fost venită la timp. Poate e cineva cunoscut și mă ia. Aaa e aceeași căruță și-am zîmbit ca unei cunoștințe. M-a privit fulgerător și și-a ascuns zîmbetul. M-a întrebat :

— A trecut vreo căruță ?

— În afară de tine nu.

— Eu ?! Cînd ?!

— Acum o oră.

— Da eu acum vin prima dată pe acest drum.

Ce vrea omul ăsta ? ! Se face că nu m-a mai văzut. Hai că e interesant, începe frumos. M-am uitat la el și n-am zis nimic.

— Degeaba te uiți că așa e.

— Se poate.

★

S-a stîrnit vînt puternic și rotește praful în spirală, sus, sus, pînă peste pomi. M-am virît într-un vîrtej, poate că mă ia și pă mine și mă poartă pă sus peste drum, peste pădure și mă aruncă undeva departe.

Mi-a intrat praf în ochi și puterea vîntului m-a purtat cîțiva pași cu ochii închiși și cu brațele întinse. Vroiam să găsesc un pom și am căzut în groapă. N-am țipat ci stăteam acolo parcă să mă ascund de mine. Ca prin ceață am văzut o mînă întinsă. Am stat nemișcată, ca și cum cineva s-ar apropia de o statuie pe care a luat-o de mînă și a ridicat-o. Mergeam amîndoi pe jos și caii se țineau după noi cuminți și în pas domol.

Îmi curgeau lacrimile din cauza nisipului din ochi el mi-a șters obrazul, dar altele s-au amestecat cu broboane de sudoare și cu praful lipit de mine. Mă mîngîia. I-am îndepărtat mîna. L-am simțit aproape și nu vedeam bine dar parcă-i tremurau buzele.

— De ce-ai bătut caii ?

— Ești obosită.

— Da e drept am obosit. Răspunde-mi de ce ?

— Animale... dacă nu înțeleg...

— Ce n-ai înțeles tu au simțit ele.

— Aaa (căsca), pardon, mi-e somn.

— Culcă-te în căruță.

— Și caii ?

— Caii merg încet și dacă știu drumul ajung singuri acasă.

— Da, și n-a mai zis nimic. Stătea lîngă roată și se uita la mine.

— Urcă te rog am zis eu.

— Mergi pînă la margine ?

— Da.

— Aaa, eu sînt în trecere pe aici, merg mai departe, rămîi pe jos ?

— N-am altceva cu ce.

A început o ploaie măruntă de toamnă și se anunța o rupere de nori cu picături din ce în ce mai mari și mai repezi. L-am auzit :

— Plouă.

— Da a început să plouă.

— O să plouă mai tare să știi.

— Am mai mers prin ploaie.

— Ai să răcești să nu-ți pară rău.

— Și dacă-mi pare rău ce să fac ?

Mă împiedicasem și mă afundam în noroiul din vălcea. Băltoaca s-a format din apele care s-au strîns repede de pe ridicături. Am intrat cu capul în noroi, fiindcă în clipa aceea aș fi vrut să mă acopere nămolul și să nu știe nimeni dar eu să exist. Deasupra noroiului ieșeau bolboace de aer și cînd n-am mai rezistat am ieșit, iar ploaia cădea ușor.

Drumul pe care a plecat se afundă într-o prăpastie și dacă a adormit se va trezi în nechezatul cailor. Cred că iar va ajunge la șosea.

Ploaia mă spăla încet și mă simțeam mai ușurată. Am recunoscut de departe căruța după zgomotul roților : una mai ales făcea odîc, odîc,...

— Vroiam să vii, știam că ai să vii.

— Recunoști, recunoști.

— De ce să nu recunosc.

Mergea pe lîngă căruță și părea că se gîndește la ceva, iar mersul îi era destul de sprinten. Caii în schimb erau obosiți și ca să nu meargă mai repede decît ei se oprea din cînd în cînd și-și făcea de lucru.

Se lăsa negura obositoare peste drum, peste pomi și peste puterile mele. Cleiul noroiului se amesteca cu negura și era mai greu de trecut de la un pas la altul.

Pădurea își răsfira culoarea spre marginea cerului. Rochia mea părea verde iar ochii au împrumutat ceva din culoarea pomilor. Ziua se ascundea dincolo de noi, iar undeva departe începeau să se arate luminile serii. Copacii aveau crengile lăsate fără vlagă pe marginea drumului. Cîte un ochi de geam se apropia de mine și apoi din ce în ce se îndepărtează cu cîte un pas ca să revină mai aproape. Nu mai am mult și ajung.

— Vezi fereastra aceea ?

— Da. E a ta ?

— Da.

— Mergi ?

— Acasă ? ! Sigur, mergi și tu ar trebui să te cureți.

— Eee... da.

— Trebuie, trebuie. Mergeam spre casa mea dar m-am gîndit că nu-l pot duce în cameră fiindcă tot nu se poate curăța și m-am întors. Am zis că n-am cheile și că poate sînt la el în căruță. Am căutat și nu le-am găsit, nici nu aveam unde să le găsesc.

Noaptea era îngreunată de povara negurei. S-a urcat în căruță și aștepta. Fără să-mi dau seama m-am pomenit că mă urcam și eu. Nu l-a surprins. Trebuia să zic ceva.

— Acum am ajuns, mă pot urca în căruță. Nici nu mi-a răspuns. Uitîndu-mă împrejur să văd cerul și pămîntul, m-a luat amețeala unui miros greu de transpirație, oboseală. noroi... Îmi era silă de tot ce mă înconjura și pentru prima oară puterea unui gînd mi-a făcut greață, iar stelele cuminți mă vedeau aplecată peste căruță.

ion vinea

Cabana dragostei uitate

Plictisit, călătorul își lăsă cartea desfăcută pe canapeaua vagonului. În jumătatea de compartiment decolorat, plutea un miros de praf și de umezeală. Peretele atît de apropiat parcă îi împiedica răsuflarea și i-o umplea cu firicelele nevăzute ale prafului stătut de care catifeaua lui veche era îmbibată. Ploaia și negura se întețeau în lacrimile șovăitoare ale ferestrei. Nimic nu i se părea mai compleșitor decît un drum lung în tren de persoane pe vremea rea. Dar luase trenul de persoane pentru că e mai puțin supraveghiat decît rapidul. Numai călătorii fără bilet preferă trenurile rapide. Cu el era altceva. Convoiul urca leneș o coastă părăginită care părea că duce la capătul lumii. S-a pus în mișcare cîndva și nu se va mai opri din mersul lui plictisit decît acolo unde începe pustiul și uitarea, sub un cer de plumb, într-un veșnic amurg. Călătorul vede în gînd ținta vremelnică a călătoriei sale. Nimic nu s-a mai schimbat în acel ținut depărtat, afară doar de viața care e și mai puțină decît înainte. Un orășel pe jumătate ruinat, rămas așa de la celălalt război, obosit de lipsuri și resemnare, locuit de oameni maturi și de bătrîni, pentru că tineretul pleacă la învățătură mai înaltă sau la oaste și nu se mai întoarce, iar fetele tricotează și așteaptă scrisori cari nu mai vin. O casă cu pridvor cojit și olane întunecate, deasupra unui chelar cu port de șipci împletite îl va adăposti cîteva zile. Un unchi gîrbovit și o mătușă la fel nu-și vor putea stăpîni uimirea și teama cînd se vor pomeni cu el acolo. Duioasă scenă și de neînlăturat. Nici o dată nu și-ar mai fi amintit de ei și de casa lor dacă nu l-ar fi încoltit împrejurările. Își rezemă capul de capitonajul ros și gras al pernelor. Umezeala care pătrunde prin fereastră întreține duhul sarbăd și vechi al încăperii. Pe alocuri catifeaua e ruptă în dreptunghiuri regulate tăiate, pesemne, cu o lamă de ras sau cu un brici și dedesubt rînjia iuta și umplutura de cîlți, semn sigur că jefuitorii călătoriseră nu de mult și pe aici. Murdăria subtilă și stăruitoare a trenului îl năpădește cu un amestec de funingine și de aburi răciți la care se adaugă același praf intrat în țesătură. Se lipește de nări, de colțul ochilor, de păr și de unghii și e de neînvins ca timpul cu care se însoțește. Aerul i se pare des ca un călus. Nimic de făcut. Ar fi vrut să-și călăuzească gîndurile prin alte icoane dar închipuirea lui e robită de realitatea posomorîtă. Un cîntec melancolic de fierărie ruginită, cu ritmul greu și sguduit, cu accente de desnădejde din loc în loc, îl tîrăște, ca un marș de alămuri, pînă în veșnicie.

I se pare straniu că în starea în care se găsește își mai îngăduie să fie nemulțumit de aceste lungi clipe de odihnă și de siguranță cînd dincolo de ele nu știe ce-l mai așteaptă. De-ar putea să se prelungească la nesfîrșit această călătorie aproape fără scop, să-i fie trenul acesta din alt veac, un popas mișcător prin frămîntarea zilelor de primejdie. El singur, și-a ales trenul ca mijloc de fugă și ascunziș, el a făcut această descoperire simplă, ca a oului lui Columb, a trenului în care te sui ca să nu mai cobori decît ca să iei altul și în care chiar de te-ar căuta toată lumea, nimeni nu te mai găsește. Dar cine să te caute într-un tren personal, într-un vagon de clasa doua ? Îl apucă un căscat nervos, o plictiseală plină de răsvrătire, felul aceasta de viață durează desigur de multă vreme și au fost totuși vremuri cînd totul depindea numai de el, cînd o simplă hotărîre schimba, o dată cu decorul, și starea lui sufletească.

O plimbare în automobil la șosea, o raită prin grădinile de argint și cristal ale marilor restaurante, un popas într-o sală de concert sau într-un salon de atlas cu foșnet de rochii de femeie, toate îi stăteau odinioară la îndemînă și-i par acum atît de îndepărtate, dispărute într-un trecut fără întoarcere. Gîndul i s-a scufundat, nostalgic, în contemplarea acestor imagini, desigur nervii lui sînt prea încordați de o atenție neîntreruptă. Așa e felul lui de viață, în care mereu se întîmplă cîte ceva. Dar mai e și ploaia care s-a abătut de cîteva zile, stăruitoare și egală și a înfășurat acest sfîrșit de vară în falduri pretimpurii de ceață. Încă o dată îl încearcă sentimentul că în cele din urmă totul e de prisos. Și dacă ar fi prins, totul se va sfîrși în repaosul destinului împlinit. I se pare nesocotit ceea ce face, existența pe care singur și-a hotărît-o, fuga necontenită de colo pînă colo, ca a unui lup încercuit. E mereu în așteptare, — chiar acum, dintr-o clipă într-alta, știa că va fi din nou nevoit să facă față, să treacă printr-o încercare de nimica toată, dar în care își poate pierde libertatea.

Cunoaște această renunțare, care nu e decît o mască a vechiului dor, dorul de moarte al sufletelor cînd obosesc. O cunoaște și se joacă cu ea, ca un înotător pe furtună care știe cînd să se lase și cînd să străpungă mînia talazului... Amintirea pericolului iminent l-a trezit deodată ca și cum s-ar fi aprins în fundul ființei lui un semnal roșu, numai de el știut. Acum n-au decît să vină. E păcat că nu vin mai repede. Închide ochii, respiră regulat și adînc. E întuneric. E singur. Pînă la venirea lor nu se va mai gîndi la nimic, a rupt legăturile cu lumea, a trecut peste ea un burete de umbră.

Ritmul uriaș al trenului îl leagă încă de pămînt, de trecerea timpului, îl leagănă pe un cîntec de metal. Își dă seama că mersul încetinește ca și cum s-ar pregăti ceva, s-ar lua măsuri tainice al căror rost nu-l știe nimeni altul decît întunericul. Un fluierat de locomotivă îl străbate pînă în plutirea lui voluptoasă, îl face să tresară, îl cheamă înapoi. Deschide ochii. În compartiment s-au aprins luminile. Trenul a intrat în tunel. E ridicol că a tresărit pentru atîta lucru. Își apăsă capul în perne ca și cum ar fi vrut să-l înfunde în ele, se întoarse iar în plutirea lui legănată, pe cînd în minte i se năzare convoiul lung, deșirîndu-se cu încovoieri imense prin întunericul îngust al tunelului. Și tactul gigantic al fierului măsoară adîncimea timpului. De cîteva clipe auzul călătorului e ațintit însă la un zgomot de portiere trase de perete și închise din nou, undeva chiar pe culoarul vagonului în care se află el. Zgomotul se repetă la răstimpuri rare și cu o încetineală care i se pare călătorului aproape dureroasă, se apropie. E neîndoios că se apropie. Sînt aceiași oameni cari se perindă prin toate compartimentele. Acum sînt în compartimentul vecin. E tăcere. O tăcere scandată de ritmul prelung al roților. Portiera compatrimentului vecin s-a deschis și s-a închis din nou, cu o rostogolire mecanică urmată de un plesnăt sec. Sînt ei veșnicii necunoscuți, mereu așteptații, vrăjmașii de totdeauna, nepăsători și neîndurerați ca niște mașini de tocat destinele, atît sînt de inconștienți de menirea lor reglementată pe gesturi mereu repetate. N-a mai rămas nici un minut, nu mai sînt decît doi pași. Acum, cu aceeași rostogolire s-a deschis portiera compartimentului în care se află el... Au venit. Îi privește cu liniște prin sticla ochelarilor. Sînt ei, conductorul trenului și un ofițer de jandarmi în uniformă. Un salut automat cu mîna dusă repede la chipiu și au rămas într-o atitudine indiferentă și corectă, de o corectitudine aproape militară. Controlul pentru identitate, bilete și bagaje, rostește profesional, controlorul. Cu toate că inima îi bate mai repede, călătorul și-a dus mîna la buzunarul de la piept și a întins, calm, ofițerului un mic teanc cu documentele cerute. Își amintește, cu dinadinsul, că acest control nu e anume pentru el, cu toate că e urmărit de peste tot ca un gangster de mare clasă. De cînd cu războiul, trenurile și gările sînt deaproape supraveghiate. Aruncă o privire nepăsătoare asupra celor doi pașnici sbiri vădit lipsiți de orice bănuială. Controlorul își poartă un veston de lustrin obosit, făptura rumenă și grăsulie. Și-a descheiat cu discreție o copcă la guler să-și ușureze respirația și duhnește a rachiu și a usturoi. Ofițerul de jandarmi e tînăr și plimbă o uniformă nouă în ținută de campanie, pavoazat de curele în plăci de piele strălucitoare, centuron lat cu diagonală, un toc pentru pistol, un port-hartă la șold mai inutil de cît orice — și-e încălțat cu cizme-bocanci de culoare „natur", adevărat monument al meșteșugului cizmăresc, cu o talpă împătrită care-l izolează de pămîntul bătătorit de restul muritorilor. E un tînăr falnic și de o statură războinică, potrivită cu timpul și portul. Toate aceste amănunte, îmbrățișate dintr-o privire, n-au izbutit să-l liniștească de-a binelea, și-și simte, cu necaz, cum îi bate inima repezit, pe cînd ofițerul, la lumina lanternei pe care controlorul a apropiat-o mașinal, răsfoiește și scrutează hîrtiile.

— Ce-ar fi să mi se înfunde tocmai acum, — se întreabă călătorul și face sforțări înlăuntrul lui ca pentru a tăia orice putință de comunicare, pe cale de sugestie, cu ofițerul. — Domnul Iuliu Costin din București — dictează el cu o voce de tenor răgușit —, controlorului, care notează cu creion chimic pe o hîrtie îngustă proptită pe manșeta de celuloid. — E ceva nou, gîndește falsul Iuliu Costin, dînd din cap, cu politețe, ca și cum ar fi răspuns la interogator : — trec pe listă pe toți călătorii.

Și ofițerul continuă să-și facă datoria, după rit. Privirile lui se perindă de două-trei ori, de pe fotografia lipită pe carnetul de identitate, pe figura călătorului, verificînd asemănarea. Călătorul se înțepeni într-o nemișcare ca la fotograf. Nu e la întîia încercare de acest fel, dar de fiecare dată găsește că formalitatea durează nesuferit de lung.

— Arme aveți ? întreabă ofițerul arătînd spre bagaje.

— Să deschid ? întrebă supus călătorul.

— Mulțumesc !

S-a terminat. Cu un salut scurt la chipiu cei doi funcționari dau să iasă din compartiment. Ofițerul se și află pe culoar.

— Domnule șef, — se adresează Costin controlorului, — ești bun să-mi lași nițel gazeta dumitale ? și îi designează un capăt de ziar care depășește buzunarul vestonului. Vă aștept la întoarcere.

— Poftiți ! răspunse amabil controlorul : — e de astăzi. Și dispăru.

Cu toate că era setos de vești, Iuliu Costin desfăcu ziarul cu o încetineală voită. Își impusese să se poarte ca unul care s-ar afla sub privirile unui observator nevăzut. Trenul a ieșit din tunel, fluieră și-și ia vînt, amurgul spălăcit năvălește prin ferestrele aburite, lampa se stinge.

De la cea dintîi ochire pe pagina din lăuntrul gazetei, Costin își descoperi propriul său portret, la loc de cinste, printre anunțurile mortuare și reportajele mărunte. Inima îi svîcni. Un surîs de sfidare fricoasă și de satisfacții, un surîs de vanitate și de om încolțit, îi înflori gura. S-a pus un premiu pe capul lui — ca pentru hoți și tîlhari, constată Costin, e un semn că au disperat de a putea pune mîna pe mine. Portretul e vechi de cîțiva ani, poliția și dușmanii sînt totdeauna în urmă cu portretele. Se adînci cu bunăvoință în cercetarea imaginei lui de odinioară. — Nu e rău, își zise. E înfățișat cu părul sîrmos, creț și răvășit, un păr incendiar, cu vîlvătăi agresive deasupra frunții goale, masivă și cucuiată, despre care și-amintește că un admirator scrisese că e calcinată de soarele aspru al gîndirii și bătută de intemperiile patimilor.

De sub sprîncenele stufoase, și îmbinate, țîșnesc priviri de pirat. Trăsăturile sînt subțiri și regulate, gura, cărnoasă, e lacomă și disprețuitoare. Un oarecare cabotinism, propriu oamenilor politici, se străvede în acea imagine, plină de voința de a sugera, ca și o explozie de personalitate, hotărîrea, curajul și clarviziunea.

— Sînt zece ani de atunci, — gîndește Iuliu Costin, rușinat și îngăduitor față de junele romantic din portret. Dar pot ei să publice mult și bine această fotografie : cu cît se vor folosi mai mult de ea, cu atît îmi vor pierde urma.

Întradevăr, răsvrătitul sbîrlit din gazetaă, nu mai există. Azi e un bărbat de vreo patruzeci de ani, căruia vîrsta i-a rotunjit trăsăturile culțuroase de odinioară. Pletele anarhice de atunci au fost canalizate, ca șuvoaiele unui riu de munte și acum se împart îmblînzite, pe dreapta și pe stînga unei cărări fără greș. Nevoia, efortul și o pomadă viscoasă, suav parfumată, pe care i-a sfătuit-o șeful jazului de la „Paradisul Regăsit", un senegalez mult mai încîrlionțat și mai sîrmos de cît prietenul său alb, au săvîrșit această minune. Nici sprîncenele îmbinate ale piratului nu mai sînt acelea. Stîrpite fără milă pe mica platformă de joncțiune de dintre ochi, deasupra nasului, au fost reduse prin smulgere, pe tot restul parcursului, la două arcuri subțiri pe care foarfeca, pincetta și creionul le întrețin cu grija unui meșter grădinar pentru ghirlandele dintr-o grădină franceză. Sînt două sprîncene curate, senine, ideale ca ale gentilomilor din miniaturile de altă dată și cari transformă întreaga fizionomie a lui Iuliu Costin, o înalță și o rafinează. Dar foarte greu de întreținut în noul lor destin. Cu o îndărătnicie elementară, ele tind să-și recucerească domeniul firesc, peste care, la cea mai trecătoare neglijență, asvîrlă cîte un fir revendicator și înăsprit, ca un cîrcel de plantă agățătoare. Posesorul lor e deci nevoit, ca o cochetă migăloasă, să le iertfească zilnic, un minut-două din ticăita lui existență. Mai trece cu același prilej prin părul castaniu întunecat, un pieptene înmuiat într-o soluție de apă oxigenată, ceea ce dă cîtorva suvițe o nuanță metalică mai deschisă, ca să se depărteze și mai mult de înfățișarea hirsută și combativă sub care îl caută toată lumea. Mult i-au dat de lucru ochii și privirile. Ca să nu-l trădeze i-a adăpostit sub ochelari monumentali de baga, cu ramele pieziș înălțate, spre tîmple, cu sticlele de o nuanță ușor albastră, care îmblînzește căutătura lui prea directă și de culoarea chilimbarului brun. O mustață blondă, tunsă à la Charlot îi îndulcește surîsul, șterge amintirea rictusului de tragedie pe care-l afișase pe vremuri. La început aceste artificii și îngrijirile necesare îl umileau ca o treabă nedemnă de un bărbat. I se părea o ușurință și o lașitate. Dar s-a obișnuit cînd și-a dat seama cît îi sînt de folos, cum s-a obișnuit să falsifice acte de identitate, semnături, stampile și fotografii cu fel de fel de sigilii, ceea ce, la început, i se părea înjositor, iar la urmă ajunsese o deprindere necesară.

Obosit de aceste evocări, Costin lăsă din nou capul în perne. Negurile de dincolo de ferestre alcătuiau un haos în care nimic nu mai trăia deslușit, totul era prielnic neființei și pierderii de sine. Își izgoni gîndurile și amintirile și legănat de cîntecul osiilor ațipi. Avea un fel al lui de a-și răsfăța somnul, se deprinsese să cheme în minte imagini depărtate și curate, peisajii marine sau de munte, grădini cu flori, cu fîntîni și podețe de mesteacăn, un caleidoscop copilăresc, din care, ca să nu se tulbure, excludea orice făptură omenească, bărbații, femeile și chiar copiii. De cîteva clipe, după o goană întețită pe o pantă în declin, trenul părea că obosește. Încetini treptat și se opri.

Trezit, Costin ieși pe culoar și se apropie de ușa care da pe scara vagonului. Fu nevoit să ferească un rînd de valize de piele și de cutii de pălării, de mărimi felurite, unele demodate și cari împiedicau trecerea. La o fereastră zări, din spate, o doamnă în manta de ploaie, prinsă în talie și cu glugă lăsată, desigur posesoarea bagajului pestriț și cam multișor pentru acest tren de meleaguri mărginașe. Ploaia se oprise dar atmosfera era saturată de aburi. Dinspre apus soarele isbucni printr-o spărtură a norilor și se răspîndi în trîmba lîncedă și auri peste o gară mică și pierdută la poale de deal. O clădire obișnuită de țiglă și cărămizi roșii, cu peronul de piatră prelugnit în pietriș înspre ieșirea laterală unde așteptau cîteva brișți și care, tîrgoveți și țărani se grăbeau cu saci și coșuri de-a lungul convoiului. În mijlocul peronului, șeful gării, spătos și aprins la față, se sfătuia cu ofițerul de jandarmi și controlorul, coborîți să-l întîmpine. Zărind pe doamna din fereastra vagonului se înclină, descoperindu-se. — N-a venit încă, — i se adresă el fără să se apropie : — aveți bagaj mult ? și la un semn din partea doamnei, adăugă. : — lăsați că vă trimet un om. Nu vă grăbiți. Aveți timp ; s-a defectat ceva.

Din cadrul ușii Costin cuprindea întreaga scenă, gara, și o parte a cîmpului ondulat, prin care o șosea îngustă suia șerpuind spre dealurile apropiate. O trăsură cu trei cai sosea în galop. Picioarele cailor se împleticeau vertiginos la fața solului, dar nu se zărea nici un nor de praf. Vizitiul dădea bice, și proptit în capra trăsurii, cu hățurile strînse într-o mînă, căuta să stăpînească, fără să-i micșoreze iuțeala, rostogolirea dezlănțuită, pe povîrnișurile șoseluite în spre gară. Cîte o dată se părea că roțile din față se izbesc de copitele cailor și împiedicîndu-i, atelajul se va prăvăli în prăpastiile line de pe margini. Peste un minut toți cei de față, adunați în partea descoperită a peronului, urmăreau spectacolul cu spaimă amestecată cu veselie. Doamna de la fereastră se înclinase, cu bustul pe jumătate ieșit peste pervaz, cu gîtul lungit, cu respirația oprită. Hohotind de rîs, șeful de gară o luă de mărturie : — iar a băut ! și adăugă : Într-o zi o să-și frîngă gîtul.

— Nici o grijă, — spuse ofițerul de jandarmi : — știe Ilie ce face.

— De la o vreme întîrzie regulat, — răspunse doamna din fereastră : — nu mai vrea să știe de nimeni și nimic... ca de altfel toată lumea.

Acest comentar iritat fusese rostit pe un ton de mînie și de răsfăț, iar glasul de cristal ciobit i se păru lui Costin că nu-l aude pentru întîia oară. Se întoarse. Un profil în tremurarea luminoasă a asfințitului. O recunoscu numaidecît. Se retrase ușor pe platforma vagonului, să nu fie recunoscut la rîndul său. I se păru de mirare, că pribegind prin aceste locuri, nu-și amintise numai decît de ea. Fusese aproape o întreagă poveste și strîns legată de drumurile, arborii, apele și casele de aci. Trecutul se suprapunea de o dată clipei de față, alungînd-o, ca într-o gigantică schimbare de decor.

Chiar în această gară, din apropierea casei ei părintești, Stela Mano îl condusese o dată, cînd subțiratici și palizi amîndoi și tremurînd, și-au făcut singura făgăduință : a nu uita niciodată. Costin surîse în amintirea acestui „niciodată".

(fragment)

Inedită în mare parte, proza lui Ion Vinea nu este un accesoriu, nici măcar un complement al poeziei. Ci este chiar poezia lui Ion Vinea, un segment al poemului pur — mirajul său dintotdeauna. În spiritul simbolismului major, în cuvinte ce readuceau pe neștiute inspirata exaltare macedonskiană, Ion Vinea căuta Poemul, zona transparentă, nici idee și nici cuvînt, nici pe pămînt și nici în cer, nici în om nici în ne-om, spațiul acela al întîlnirii diafane de umbre, umbra ființei, umbra sentimentului, umbra zgomotului, întrepătrunderea și topirea angelică în tăcerea somnoroasă a neîmpărțirii.

„Veghez. Oboseala se lasă ca o stingătoare peste conștiință. O alung. În rotiri de taină ca un liliac îmi dă tîrcoale. Tăcerea e un parfum de ceară și de flori măcelărite. E o nepăsare între mine și recele trup. Amintirea și-a retras apele din mine lăsînd fundul uscat". Oboseală, veghe, liniște ; fără dorințe și fără amintiri, atingi acea stare de plutiri și comunicări fără nume, momentul de grație al poeziei. Dar cum să te lepezi de tot ce e viață altfel decît prin exercițiul alungării și al fugii, prin mereu reîncercata agonie, prin stingerea gîndului — amintirii și dorinței, străduință adîncită de prelingerea în cuvinte ? Stive de pagini acoperite de șuvoaiele compacte ale prozei sau de picăturile tescuite prin asprimea versului mărginesc căutarea stării rare de risipire în poem. Mai grea și mai îndelungată pare a fi desfacerea de amintiri. „Mă dor în mine drumurile înapoi" : durerea întoarcerii e persistentă și înșelătoare, ispitind cu momente tulburi de euforie și tristețe, cu un fel anume de a te bucura de fructul blestemat al vieții, cu depănări secrete și tihnite.

„Cabana dragostei uitate" nuvelă neterminată, ar putea fi parabola greutății de a te pierde, de a te împrejmui cu nepăsare undeva afară din tine, oriunde, sub rotirile de taină ale istovirii, cu privirea stinsă și matca memoriei spartă de seceta frenetică a amintirilor. Dar pretutindeni în vagabondajul fără țel și odihnă, te însoțește nedoritul chip, te înfășori în aderențele lui — iubiri, dușmănii, proiecte, remușcări, și fuga ți-e înspăimîntată de urmăritorul închis în tine însuți. Fugi totuși, știind că vei fi prins. Și de ce n-ai fugi, cînd poți cîștiga cîteva ceasuri sau cîteva clipe, clipele cînd ești nimeni — de — nicăieri, ești mîntuit și veșnic ?

Ilina GRIGOROVICI

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 17 (365)
Sîmbătă,
26 aprilie 1969
8 pagini — 1 leu

Patria

Există în această patrie a noastră, sfințită cu os îngreunat de nobile carate pe spațiul celor două mii și cîți vor mai fi fost de ani, un anume calm și echilibru, o anume liniște și concentrare interioară de spirit, atribute de nădejde și datorită cărora o națiune întreagă, înfrățită deopotrivă cu munții și cîmpia, rămîne veșnic tînără în exercitarea înțelepciunii ei seculare.

Este meritul fundamental al noii societăți socialiste și-al celor care-i conduc destinele cu fermitate și clarviziune leninistă, de-a fi înțeles aceste coordonate majore și tipice sufletului național, ridicîndu-le pe o treaptă mai înaltă, proprie frămîntărilor istorice pe care le străbatem, canalizîndu-le spre un scop final de a cărui reușită sîntem cu toții răspunzători. Implicația de conștiință a fiecăruia dintre noi în marele proces al construcției socialiste, conforme structurii noastre intime, verificată în timp, descătușează energii inepuizabile. Dorința de neatîrnare, pasiunea consolidării unui edificiu social propriu anumitor condiții, devoțiunea sinceră și pusă în slujba mișcării comuniste din lumea întreagă, într-un climat al stimei și prețuirii reciproce, depășirea constantă și fără echivoc a ceea ce este greșit, învechit, necorespunzător la un moment dat, interpretarea legilor dezvoltării cu o anume iuțeală de gînd altoite pe o matcă străveche, în care ne mișcăm liberi și cu siguranță, se-ncarcă astfel de substanța vie, dinamică și dramatică a prezentului, devin liniile de forță ale vieții noastre însăși, verbul pus la vedere pe toată raza mișcării și existenței lui.

O secretă și tainică înrudire, pe care orice locuitor al acestor meleaguri a simțit-o în clipele de cumpănă și definitivă emancipare, dăinuie între noi și pămînt. În această țară a calmului și echilibrului, gravitația stabilește raporturi mai directe cu sîngele, în această țară a liniștei și concentrării interioare de spirit, desprinderea cuvîntului bine gîndit se săvîrșește mai limpede parcă, mai ușor. Forța de atracție a pămîntului, suav resimțită, ne ține talpa bine scrisă-n iarbă, ne-nvață să privim direct în ochii celui care vrea să ne vorbească ; nu se pleacă ceafa și nici capul niciodată. Dar cîtă ușurință pentru înălțare, pentru aripă, pentru gînd. Aici, jos, dedesubtul nostru, în complicate țevării și centre de greutate, jocul sărind de pe-o orbită pe alta, înghesuindu-se în sine pînă la refuz, atent și îndatoritor își menține controlul suveran.

În chiar firea geografică a patriei noastre se află înscrisă setea de perfecțiune, de armonie. Poetul s-a simțit mereu tentat s-o asemuie cînd cu o inimă, cînd cu un scut. Dar ce imagini pot epuiza toată multitudinea de asociații pe care esența ei spirituală o trezește în sensibilitatea noastră ? Sîntem înrudiți, fără-ndoială, cu tot ce este rotund, stabil și strălucitor în univers. Trebuie să existe un raport numeric de o sublimă simplitate. Acest raport nu-l vom cunoaște, pe deplin, niciodată, dar este adînc înrădăcinat în noi, îl trecem din urmaș în urmaș cu degajarea unei superbe ignoranțe, deși uneori, mai ales primăvara, mai ales în anii de redeșteptare istorică mult-rîvnită, cînd construim cu-adevărat durabil, îl numim — simțindu-l pulsînd în conștiințele noastre — calm și echilibru, liniște și concentrare interioară de spirit.

LUCEAFĂRUL

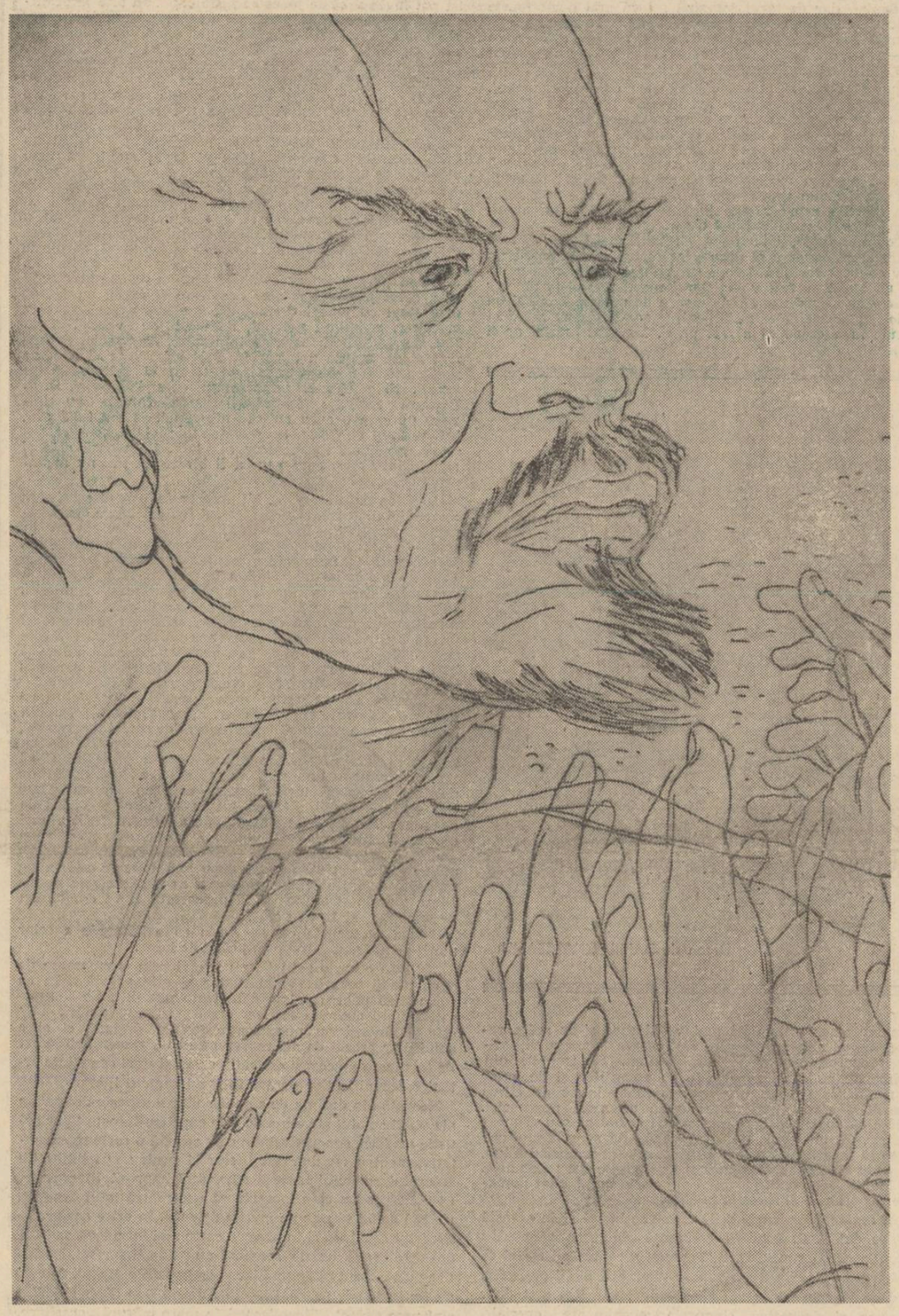

ÎN ACEST NUMĂR

O fabulă inedită de Tudor Arghezi

Amintiri din prezent de Nichita Stănescu

Gala Galaction — Pagini din „Jurnal“

Poeme de Constanța Buzea și Ioana Bantaș

Tudor Vianu tînăr

Atelier 25

Problematizarea poeziei angajate

Lirica zilelor noastre se hrănește din cîteva confuzii, dacă nu falsuri sau chiar erori. Amintindu-le sumar în acest articol, îmi rezerv dreptul, într-o discuție mai amplă, pe care Luceafărul intenționează să o inițieze în paginile sale, să revin.

O înțelegere tacit ironică desfide, din capul locului, fără să se exprime direct, orice încercare de întrepătrundere a lirismului cu socialul, acuzîndu-l de degradare. În spiritul adevărului, trebuie să recunoaștem că ideea nu este improprie. În generalitatea pe care o cuprinde inevitabil, nu putem opera nici o elucidare, ea trebuie desmințită fără menajamente. Nu este cazul să insist. Privind însă particularitatea, efectul imediat al poeziei pe care am numit-o angajată, ne mișcăm ceva mai precis, mai sigur, și felul ei imnic naiv de a exista, cum ne-a obișnuit de-a lungul anilor, cel puțin pînă acum, a reușit să i scoboare primejdios importanța, autoritatea neviciată și sigură de care, mai ales ea, ar avea atîta nevoie. Încheind o etapă necesară dar depășită, oda ilustrativă, de abecedar, nu mai poate fi luată-n discuție. Ea consemnă doar o epocă de aderență formală de conviețuire primitivă a socialului cu intimitatea afectivă. De aici însă, pînă la a nega poezia angajată direct în contemporaneitate este o distanță covîrșitoare. Că ea trebuie făcută altfel, cu totul altfel, este altceva și în primul rînd asupra acestui aspect aș vrea să insist.

Vorbim mereu despre diversitatea de stiluri, de importanța diferențierii artistice în cadrul literaturii. Problema ne-a dat multă bătaie de cap și recunoașterea ei a coincis cu un stadiu de netă ascensiune a creației însăși. S-au filtrat și au apărut talente remarcabile și prospețimea lor n-a derivat mecanic dintr-o rețetă anume, fie ea chiar și cea mai sus amintită, dar ne-a oferit prilejul să medităm la destinele artei mai intens, la legile ei mai adînci de guvernare. Multitudinea stilistică s-a reclamat mai mult în postură de cauză decît de efect. S-a ajuns însă, pe nesimțite, cu discreție, cu un fel de degajare subînțeleasă, la o nouă dogmă, ungîndu-te poet cu ușurință numai dacă spatele cu aripi este întors irecuzabil de la proza realității. Uniformitatea la pîndă, abil deghizată în frumos costum de epocă, încearcă din nou să-și înflorească acele de undiță în cerul gurii noastre. Poet adevărat ar fi acela care ignoră treburile cetății, sau nefiind de acord, uneori, cu ele nu mai găsește necesar să intervină ? Nu mai găsește necesar sau nu are destul curaj să intervină !? Teribilă mistificare. Trebuie să găsim, și-n asta consistă întreaga noastră speranță, energia necesară consolidării începînd de la rădăcină, din propria matcă. În clipe generoase, cum sînt cele pe care le trăim, și-au mai fost în istoria literaturii noastre destule, soarta se hotărăște de la origini, ea este exact, riguros exact ceea ce originea nedesmințită pune, crește și apără în ea. Dacă ideea diversității de stiluri nu este o fantomă, nu are un drept egal la viață, alături de celelalte modalități poetice, cu aceeași vigoare inalienabilă de existență, și poezia răspunderilor sociale mature, poezia fără echivoc angajată, datoare prezentului și impusă de prezent ? Mai mult chiar. Este oare firesc și trebuie să cerem fiecărui poet în parte să fie monocord, să cînte pe o singură strună ? Există autori, desigur, care sînt stimați tocmai pentru unicitatea lor congenitală. Dar nu trebuie respectați oare, și-n aceeași măsură, și cei care, în limitele propriei lor personalități, se simt tentați și disponibili să se-mpartă, în bună tradiție poetică românească, unor claviaturi mai ample ? Paganini, plesnindu-i strunele, și-a încheiat un concert pe una singură, cea mai gravă, dovedindu-și măiestria. Un demon își svîrlise probabil umbra peste vioara lui. Dar noi, după ce ni s-au luat, ori adăogat strune la nimereală și-abia astăzi le avem intacte, nici mai multe dar nici mai puține, exact cîte sînt necesare, n-ar trebui să profităm ? În marea varietate, veșnic schimbătoare a sentimentelor, iluzia de sine, la fericite confluențe, devine expresia unei perenități colective. Este singura pietrificare de a cărei iminență poezia nu se teme, grăbindu-se, devotată, să-i iasă în întîmpinare.

Martori conștiincioși, ai unei perioade istorice de o incalculabilă încă pondere transformare, duși de val sau strunindu-i creasta, plutind adîncul și-n sfîrșit mai aproape de orizont, poezia a leșinat, s-a otrăvit și-a înviat de nenumărate ori în noi, în aceiași răbdătoare și tenace la zguduiri carcasă de carne. Ne-am înstăpînit definitiv în însuși miezul poeziei, deci și-al ființei noastre. Din simplu participant, devii element dinamic și hotărîtor. Nu mai depinzi de realitate, realitatea depinde de tine, pecete arsă în fruntea unei generații. Drama răspunderii pentru o societate fundamentală, așa cum sperăm și-am dovedit în nenumărate rînduri, că este cea a noastră, atribuie poeziei o aură mai albastră, de foc mai pur. Poezia angajată direct în confruntare cu esența realității se problematizează, într-un unghi al ei încă necercetat deplin de privire, ea își încearcă își născocește o nouă, mai aptă unealtă, tresărind cu uimirea primei roți care-și bănuia expansiunea într-un arbore.

Grigore HAGIU

CRONICA LITERARĂ

Dumitru Radu Popescu: „F“

Ultima carte a lui D. R. Popescu, romanul al cărui titlu este doar o inițială, „F“, pare a încheia un ciclu de creație însemnînd un moment de sinteză. Fazele anterioare ale prozei lui D. R. Popescu, reprezentate aproape fiecare de cîte un volum, fuzionează într-un receptacol nou, căruia aliajul ultim îi dă un sunet mai nou și mai amplu.

Preocuparea pentru o umanitate care se mișcă într-un orizont sufletesc și spiritual particular, din *Fuga*, și pe care o vom recunoaște și în *Zilele săptămînii* ori *Vara oltenilor*, atenția acordată excentricului și senzaționalului din *Umbrela de soare*, polițismul, a cărui tehnică o putem găsi încă în *Nabucodonosor*, din *Vara oltenilor* și *Dor*, atenția pentru autenticitatea discursului artistic autentic din *Somnul pămîntului*, sînt elementele pe care autorul va încerca să le contopească în „F“.

D. R. Popescu are conștiința că ne descoperă o geografie umană inedită. Prima carte, *Fuga*, este elocventă sub unghiul ineditului uman, marcat apăsat și în titlul romanului ulterior, *Vara oltenilor*. O lume de temperament meridional, cu oameni ingenui și neceremonioși în aparență, dar nu lipsiți de criteriile eticii și ale demnității. D. R. Popescu, reconstituie tipul reprezentativ al acestei lumi fără a face nici regionalism, nici etnicism. Prozatorul nu este sedus de pitoresc ci de mobilitatea sufletului și a inteligenței acestor oameni. *Fuga*, conținea pasta cea mai consistentă din punctul de vedere al densității artistice. Mult mai studiată este materia în *Umbrela de soare*, unde D. R. Popescu analizează cîteva „cazuri“, ale acestei lumi, care nu sînt decît expresii marcate, prin accident sau traumă, ale aceluiași fel de a gîndi. Suceala, senzaționalul, capătă la analiză semnificații deloc excentrice. Ceea ce este interesant, este că această lume, de „suciți“ din care-și ridică D. R. Popescu personajele, are gustul artei. Insul cu conștiința că reprezintă altceva decît ceilalți, va ține să marcheze și exterior această mutație, *să dea o expresie* controlată metamorfozei sale interioare. Lumea aceasta are ingenuitatea nudității și o cu totul altfel de pudoare. Mai adînc ne aflăm în fața unui reflex al disciplinei sociale, care însă duce la diversificare ; ca într-o datină riguros respectată cel ce a încălcat, sau a fost obligat să încalce norma comună, se va „marca“ într-un fel expresiv. De la povestirile din *Fuga*, D. R. Popescu a tins treptat spre formule mai complicate. Interesul arătat de prozator modalității polițiste, nedisprețuită niciodată de prozatorii veritabili, intră în capitolul atenție pentru modalitatea narațiunii. Polițismul prozei sale, va primi, după cîteva tentative, justificarea întreagă în momentul în care se va acorda pe deplin cu materia și țelurile prozei lui D. R. Popescu, mai exact, atunci cînd prozatorul va merge cît mai direct spre structura simplă și ascunsă a întîmplărilor. Acest acord dintre intenții, posibilități și realizare credem că-l putem recunoaște în „F“.

Romanul exprimă din plin tendința spre fabulos a unei bune părți a prozei contemporane. *Căldul cel bun*, considerat un experiment oarecare, era doar preludiul. Una din cele mai bune cărți ale anului care a trecut, *Ingerul a strigat*, strălucește tocmai prin dimensiunea fabuloasă a existenței. Paul din *Animale bolnave*, este un scornitor de întîmplări aproape onirice. Recent *Serenadă la trompetă* apelează și ea la elementele unui fabulos sortit să desemneze denunțător contururile unei lumi care, altfel, ar fi părut normal.

Să nu uităm că I. Creangă, unul din primii prozatori de carură pronunțat realistă, a preferat adesea să evadeze în fabulos. Cînd legile prozei realiste nu permiteau acea soluție satisfăcătoare finalului dorit, povestirile sale, care începeau foarte *terre à terre* zvîcneau brusc în planul fantasticului. În momentul în care nu înțelegea legile acelei realități despre care începuse să vorbească prozatorul de demult se refugia instinctiv într-un domeniu, cu mai mari libertăți de expresie.

Proza lui D. R. Popescu folosește premeditat acest mod artistic. D. R. Popescu scrie despre viața unui sat contemporan și mai ales despre felul cum ea s-a oglindit în indivizi, cum datele ei au fost receptate de fiecare, eliminate, regrupate sau recompuse, intrînd în cele din urmă în proiecția individuală a fiecăruia, asupra timpului scurs, acest film interior reprezentînd nu numai ce a reținut fiecare odată cu trecerea timpului, ci și ceea ce a înțeles fiecare. Și cum elementul afectiv este liantul hotărîtor al acestor subtile compoziții interioare aceste pelicule personale sînt rodul șocurilor sufletești de durată.

Trauma marchează înfederat viața acestui sat. Țăranii își regîndesc de aceea existența în proiecții fabuloase, și prozatorul le preia modul de a regîndi și proiecta evenimentele consumate.

„F“ este istoria unui sat amenințat în însăși ființa sa la un moment dat, tragedie colectivă care se recompune din povestiri și mărturii diferite, întretăiate în cel mai savant chip, oferind lumini noi asupra acelorași fapte. Ca precursor poate fi citat Camil Petrescu, dar mai ales Faulkner, ca model. Trebuie spus că „F“, roman de o ambițioasă compoziție, este și unul din cele mai bine construite romane dintre cele apărute în ultimii ani. Un scurt prolog deschide romanul : două existențe se întretaie accidental, dar doctorul fotbalist nu va afla decît foarte tîrziu de ce bătrîna pe care a lovit-o cu mașina nu este o femeie, ci un bărbat maniac, care fură mașini, mereu într-o zi de sîmbătă, căutînd să fugă spre sud, mereu spre sud, către un Ierusalim, iluzoriu.

Boul și vaca, al doilea capitol este de fapt romanul, adică acea poveste a unui sat adînc traumatizat și scos din matca sa de evenimente neobișnuite. Moare mătușa Măria și agonia ei vegheată de întregul sat devine simbolică. Măria și soțul său sînt purtătorii jugului, adică vaca și boul, oamenii pentru care munca este de o solemnă noblețe. Veghea muribundei și apoi priveghiul moartei, sînt prilejuri de a cunoaște o distribuție care și-a jucat deja rolurile, sau continuă încă să și le joace. Expunerii cronologice îi este substituită o alta eliptică, compusă din secvențe actuale, interferate cu mărturisiri de demult, și din acest concurs al diferitelor emisii se realizează un grav concert vorbind despre condiția și demnitatea omului, un bocet enorm. Povestitorul martor, și alții, nu vor să accepte că mătușa Măria moare de moarte bună și cu toate că aparențele sînt pentru această concluzie, ei stăruie în a crede că a fost ucisă. Moartea Măriei ar fi

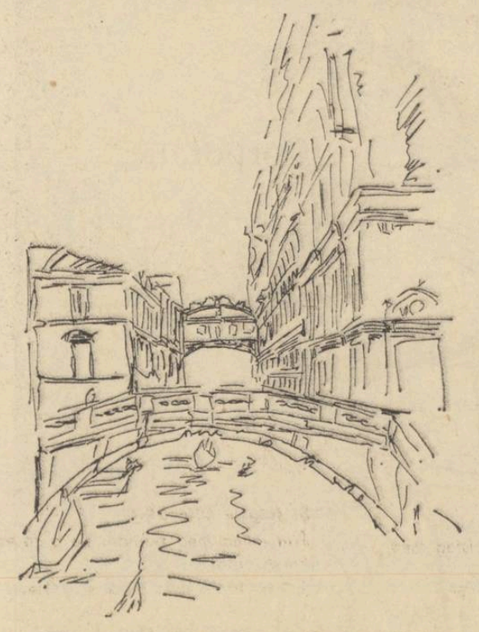

Desen de DARIE NOVĂCEANU

urmarea unor întîmplări mai vechi care și-ar arăta repecusiunile abia acum. În înțelegerea martorului, viitor procuror, ea ar fi un asasinat. Și treptat, din fărîme de amintiri, remontate de povestitor și de autor se reconstituie viața unui sat dominat brusc de cîțiva oameni a căror lipsă de scrupule provoacă nenorociri. Aflăm că un Ică a fost dezgropat și cadavrul său aruncat cîinilor. Că un altul Celce spovedit de nenumărate ori, trage să moară fără a mai putea muri. Că frumosul Păun, cel iubit de Ileana, este ucis și i se găsesc doar ciolanele. Că Mănilă, ciobanul, moare și el ucis în baltă. Sînt pomenite deportările și arestările abuzive.

Un cortegiu de morți și de crime se înșiră și în această carte a lui D. R. Popescu, frecvență semnificativă pentru filozofia cărților sale. D. R. Popescu accentuează astfel că vorbește nu despre ființe supuse unor jurisdicții pasagere, ci despre acele ființe ale căror adevărate legi sînt doar moartea și dragostea, singurele evenimente cruciale, unicele evenimente pentru care oamenii merită să se pregătească și în care să știe cum să intre. Mătușa Maria este una dintre cei ce știu cum să intre în moarte. Ileana, împărăteasa grădinii cu zîmbete, este cea care îi învață cum să intre în dragoste. A vorbi despre oameni înseamnă, după D. R. Popescu, a vorbi despre tot ceea ce-i animă între aceste evenimente și mai ales în fața lor. Curiosul titlu al romanului își are explicația aici : „F“ este tot ceea ce poate începe cu această inițială, și tot ceea ce începe cu „F“ poate fi găsit în acest roman ca temă a lui. Bizarul titlul vrea să spună indirect că va vorbi despre oameni, în toate ale lor. Este atins în egală măsură, sublimul, ridicolul, grotescul. Deși adulți, oamenii își pot îngădui să se joace ca niște copii. În altă împrejurare nepoatele fac de priveghi și se îmbată fără rușine, nimerind cu bocitul la căpătîiul unei femei vii. O ibovnică sare de frica soțului pe fereastră, și rămîne dezgolită, agățată într-un pom, unde adoarme de beție. Ingenuitatea grotescului din kermesele populare este nota multor episoade ale romanului. Violența, crima revin și ele cu o frecvență semnificativă. Omuciderea nejustificată face parte dintre faptele care au zguduit acest colț de lume. De aici interesul pentru aflarea făptașilor, ceea ce nu duce doar la suspens polițist, ci și la stabilirea unei vinovății de un ordin mai înalt.

În acest lung capitol, de mijloc, sînt strînse toate acele elemente care împing povestirea în fabulos. Șoarecii au invadat apocaliptic satul, de multă vreme și preotul îi consideră un semn biblic. Noe, făcătorul de cruci, este cel ce crede în moartea iminentă a lumii și dăruiește cruci ca pe un *memento mori*. Podul său e plin de cosciuge pentru întreg satul, și într-un colț al curții sale, acest priceput meșter care este și vraci, un fel de mag local cu puteri divinatorii, a clădit o arcă în care viețuiesc, așteptînd potopul, tot felul de vietăți. Prin Noe, se subliniază ideea de ireparabil, de traumă definitivă și de agonie a locurilor. Fabuloasă este și grădina rîsetelor, care maturizează pe tineri și întinerește pe adulți. Prin Ileana, împărăteasa acestei grădini, D. R. Popescu restituie feminității sacra funcție de inițiere pe care o avea antica hierodulă. Dacă tatăl său, Ică, și soțul ei, Celce, reprezentau antiviața, ea reprezintă principiul regenerator al vieții. Fabuloasă este și agonia lui Celce, care pare a fi blestemat să nu moară pentru multele sale păcate.

Ceea ce sugerează narațiunea este că dimensiunea anomaliei dictează, celor ce nu pot înelege legile dezvoltării sociale, refugiul în fabulos. Ei își pierd încrederea în justiția socială și așteaptă o rezolvare miraculoasă. Înmormîntarea pe ploaie a mătușii Măria, demna femeie care nu s-a plîns nici cînd a fost deportată, e socotită de magul Noe ca un semn al inevitabilului sfîrșit : potopul. *Cele șapte ferestre ale labirintului*, ultima parte a romanului, are rolul de a descîlci enigmele și de a oferi un sens general. Fostul martor a ajuns procuror, este în situația de a reveni asupra vechilor amintiri. Moartea Mătușii Măria este departe, în urmă. Distribuția a rămas însă, în picioare. În *Cele șapte ferestre*, D. R. Popescu va încerca să ne arate cum suportă supraviețuitorii acelor evenimente amintirea lor. Personajul de primplan devine Nicolae Șchiopul desconsiderat de sat, și de nevastă, descalificat, în proprii săi ochi de evenimentele ce au urmat măzboiului. Nicolae suferă că n-a protestat și că nu s-a putut opune nici atunci cînd a fost vorba de prieteni apropiați, motiv pentru care se aruncă într-o continuă beție. El știe că nu infirmitatea l-a dus la declasare. Remușcările sînt atît de puternice, încît atunci cînd unul din prnicipalii vinovați, Moise, este găsit mort pe calea ferată, Nicolae se predă procuraturii, ca ucigaș al lui Moise. Este singurul mod prin care-și mai poate recăpăta demnitatea. Închisoarea i se pare singura reabilitare morală și atunci cînd procurorul îi va demonstra nevinovăția, el îl va ucide.

Cartea se încheie cu un *Amin* ca o liturghie a celor morți pe nedrept într-un colț uitat de lume.

„F“ este o carte actuală, nu numai prin enumerarea de evenimente actuale. Valabilitatea ei este artistică. În ea fuzionează pentru prima dată toate posibilitățile și aspirațiile unui autor, clarificat după vizibile căutări. „F“ este o sinteză nu numai a propriilor opțiuni, ci și a ambițiilor prozei de azi reprezentînd un remarcabil efort de totalizare a acestor aspirații, semn al unei conștiințe artistice, semnificative pentru întregul context literar.

Născută din dorința de a epuiza cîteva aspecte dramatice ale vieții satului și voința de a le exprima într-un tipar artistic modern, concurență din care rezultă o carte reprezentativă pentru un moment literar și pentru posibilitățile autorului, romanul poate să stîrnească impresii divergente, ca orice produs care încearcă să cucerească totul deodată, riscînd astfel să stea pe muche de cuțit. În orice caz profesionistul este încă și în această carte mai tare decît artistul din care cauză desigur romanul nu poate fi perfect. Fuziunea nu s-a făcut peste tot bine și articulațiile se văd. Alteori sînt episoade de prisos. Discuțiile dintre Don Iliuță și Moise sînt prea apăsat „filozofice“ și în mare măsură parazitare. Astfel de apendici sînt mai peste tot din care cauză economia romanului suferă. O simplă operație de revizuire ar putea elimina ceea ce acum prisosește. Aceste lungimi sau excese au făcut probabil pe un recenzent să considere romanul ratat fără să-și dea seama că face de fapt un elogiu prozatorului. Comentariul sportiv a banalizat înțelesul verbului „ratare“. Posibilitatea ratării o presupune mai întîi pe aceea a capacității constructive. Numai *homo faber* se poate sau poate rata. Iar între prozatori nu poți rata decît prozatorii adevărați.

M. UNGHEANU

Desen de GH. MIHAI

ȘEZĂTORI — întîlniri care despart

Din capul locului mă văd nevoit să mărturisesc, precaut : sînt cu totul de acord că pe lîngă interesul cu care așteaptă apariția unei cărți, cititorii mai au și curiozități, îndreptățiți de a-i vedea pe scriitori în carne și oase și, mai ales, de a-i asculta. Pentru mulți dintre ei, zilele în care l-au văzut pe Ionel Teodoreanu în eseninană rubașcă vișinie ori l-au auzit pe Ion Minulescu recitîndu-și după o tehnică a lui, și numai a lui, „În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămînă“ sînt zile poleite cu aur fantast, clipe de pus la icoană ca florile de busuioc.

Întîlnirile cu cititorii sînt prilejuri fericite pentru autori de a-i vedea (în carne și oase) pe cei a căror laudă nu precupețesc s-o aștepte, majestățile lor cititorul de rînd și cititoarea de rînd.

Dar, practicate excesiv, aceste întîlniri au ajuns de o scandaloasă inutilitate. Sacre imagini sînt literalmente călcate în picioare. Un aer vulgarizator le însoțește, mecanice, întîlnirile devin reprobabile și pierderile (mai grele pentru lumea scrisului) sînt tot mai mari. Zeci și zeci de activiști culturali aflați în criză de activitate, își umplu bietele lor „planuri de muncă“ cu întîlniri cu scriitorii. Nu e nimic mai comod. Pîrcălab, Dan Coe trebuie momiți luni de zile pînă acceptă o întîlnire cu suporterii. Cu scriitorii e mai ușor („Cum refuzați să vă întîlniți cu tinerii care ?... etc“) se scontează că, rostite patetic, lozincile sonore trebuie să-i scoale rapid de la masa de scris și să-i așeze la aceea cu postav colorat a nu mai știu cărui club. De cele mai multe ori lucrurile se petrec astfel : un afiș minuscul (în care numele scriitorului e, metodic, caligrafiat incorect) anunță evenimentul, protagonistul (sau protagoniștii) fiind după întîrzierea de rigoare, puși față cu o sală aproape goală. „Aproape“ căci zelul organizatorilor împinge în primele rînduri și cîteva băbuțe cumsecade ori pionieri. Ori pe soldații care n-au găsit bilet la cinema. (Lui Eusebiu Camilar, la o întîlnire i-a fost populată sala cu... surdomuți !) Un telefon la un liceu, la pichetul pe pompieri sau la garnizoană și sala se umple. Mihu Dragomir parodia astfel un distih arghezian :

„Ia-l pe soldat ca hreanul
și du-l la șezătoare“

Obiceiul acesta trebuie suprimat.

Nimeni nu are dreptul să bagatelizeze sfîntul mister al existenței poetului, el nu trebuie bruscat în intimitatea lui, se cuvine să i se respecte emoția cu care apare în lume. Ar trebui să înțeleagă aceasta și tentaculara televiziune care-i aduce cu o stăruință sălbatică în fața camerelor de luat vederi pe zeci de autori.

În același timp, nu e mai puțin adevărat că sînt mulți scriitori de mîna a doua, dar mai ales a noua, care își petrec majoritatea zilelor prin trenuri, în „turnee“ de șezători. Cîteva aplauze complezente ale gospodinelor chemate la „seara de poezie după care se dă un film“ înlocuiesc pentru ei succesul literar. Îl desfid pe cel care scrie trei „poezii“ pe an și le citește la 33 de șezători. După cum nu cred că un scriitor adevărat poate accepta să apară pe ecranul televizorului de cinci ori într-o lună .Ei nu știrbesc doar numele lor (cînd îl au) ci aura curată cu care oamenii înconjoară imaginea scriitorului.

Cînd să se facă aceste întîlniri ? Numai și numai și numai cînd ele sînt sincer dorite, cînd sînt bine găzduite („organizate“ e deja un termen suspect) cînd Poezia are de cîștigat. Cînd scriitorul vede în cei din fața lui umbra cuvintelor lui, cînd își aude în ei glasurile torturante cîte îl bintuie.

Altfel... Aceste false întîlniri, despart.

Altfel se atentează la Tainele imponderabile ale scrisului, la un ritual sfînt care, pentru a justifica raportarea la eternitate trebuie împlinit anevoios, cu stăruitoare întoarceri din drum, cu patimă și pătimire.

Nu vreau să-mi văd colegii în concurență cu vînătorii „cerbilor“ de muzică ușoară.

Vai, știu scriitori care n-au apărut poate NICIODATĂ în public dar izbutesc să obsedeze generații întregi ! În 1956 cînd Bacovia împlinea 75 de ani a venit la Casa scriitorilor traversînd un București străin pentru el, el care nu se dezlipea de căsuța din Frăsinetului. Arghezi i-a spus, firesc, fără uimire : „Nu te-am văzut de 20 de ani...“

Gh. T.

CONSTITUIREA ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN BRAȘOV

În zilele de 18—19 aprilie a.c., s-au desfășurat lucrările de constituire a Asociației Scriitorilor din Brașov, care grupează scriitorii din Brașov și (prin opțiune) din orașele Sibiu, Hunedoara, Baia Mare, Satu-Mare, Sighet, Petroșeni, Alba-Iulia, Sf. Gheorghe și parte din București.

Au fost prezenți la lucrări GHEORGHE PANĂ, primul secretar al Comitetului Județean P.C.R., și acad. ZAHARIA STANCU, președintele Uniunii Scriitorilor, care, în cuvîntul lor, au subliniat obiectivele Asociației, ca și sarcinile ce-i revin pentru înflorirea vieții culturale din municipiul Brașov și din zona geografică respectivă.

Primul Comitet de Conducere al Asociației, ales, are următoarea componență, **Paul Constant, Ion Grecea, Georg Scherg, Dan Tărchilă** și **Radu Theodoru,** care îndeplinește și funcția de secretar al Asociației Scriitorilor din Brașov.

Cu prilejul acestor lucrări, i s-a înmînat scriitorului **Georg Scherg** premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 1968, pentru romanul său „Der Mantel des Darius“ („Mantia lui Darius“).

P. IORGULESCU-YOR — „NATURĂ STATICĂ“

O fabulă inedită

ciorba

Cînd îmi cade-o muscă-n ciorbă,
Arunc ciorba, fără vorbă,
Spune unul. Eu, răspunde
Altul, nu mă pot ascunde,
Am alt soi de meşteşug.
Eu scot musca şi o sug
Şi-o arunc pe ea, nu ciorba.
Asta fiindcă vine vorba.

Tudor ARGHEZI

1947.

P. IORGULESCU-YOR „IN ATELIER"

NICHITA STĂNESCU

AMINTIRI DIN PREZENT

Oul de lemn

Pe vremea cînd încă mai credeam că versul este inspirat de zei, că poetul dacă are în el ceva de seamă are „inspiraţie", are forţa şi puterea nu de a dărui, ci de a fi dăruit, deci, pe acea vreme, adică acum, mi se părea foarte frumos un vers venit din senin cam de acest fel : „Să fie toamna frumoasă ca oul". Pînă la toamnă, desigur, mai este. Frumoasă ca oul ? Da. Frumoasă ca oul.

Fragilă stare aceea a naşterii. Bunăoară a naşterii de cuvinte. Frumoase şi ele ca oul.

Gîndurile noastre uneori nu trec neapărat prin vama noţiunii, fac şi ele cîte un ou. Ouă. Desigur gîndurile înaripate sînt cele care ouă.

Ou cu coajă alb-gălburie, cu albuş, cu gălbenuş. Ouă abstracte cu coajă alb-gălbuie abstractă, cu albuş cu gălbenuş abstract. Mai răsare şi soarele. mai le şi încălzeşte, mai vine o rază şi le ciocăneşte şi te miri minune, sare din ele un pui de pasăre abstract.

Naşterile nu sînt neapărat concrete, neapărat crispate, neapărat destinse. Nu nasc numai născătorii şi nu numai neapărat „nasc şi în Moldova oameni" şi nici neapărat naşterea nu se rezumă la iarba verde din primăvară. Lasă că numai cînd vine calul şi o paşte, se cheamă că, după ce a fost înghiţită. mistuită, folosită deci cu sens, ea se chiamă că a avut un început, adică s-a şi născut. Deci ouă, ouăm. Stăm cum putem peste ele. Cine are aripa le înaripează. Cine are harpă le cîntă ! Oricum sunate sau mirosite le mai şi încălzim. Cu noi înşine, cu voi înşivă, sau pur şi simplu ca atare. Naşte şi abstractul păsări. Vrute sau nu. Eram să zic „nevrute", dar minunata noastră limbă românească de data aceasta mă sfătuieşte, îmi zice. îmi consumă să las trebuinţa exprimării în voia unei idei.

Iată că vine însă oul de lemn. El, dacă i te întîmpli în cale te ciocneşte. Te sparge, adică. Iese la vedere albuşul, se arată gălbenuşul (n-a murit încă, slavă domnului, buna vorbire din această ţară !).

Se varsă aripa. Aripă vărsată. Pentru că n-a clocit-o nimeni, d-aia ia să stea norul cel cald cu fulgere la încălzire peste oul alb. Cînd te aştepţi mai puţin se sparge coaja şi zboară pasărea, zboară.

Dar vine oul de lemn dat la strung, el vine, el trece în vedere ouăle adevărate ; lui îi vine harţagul ; şi, cînd te aştepţi mai puţin, ciocneşte cîte unul : — Hai noroc, mă !

Norocul ăsta scoate la vedere albuşul, scoate la vedere gălbenuşul. Piere pasărea. I-aş zice cu un diminutiv, dar buna noastră vorbire, aici, se arată echivocă.

Deci :

— Hai noroc, mă !

Şi uite aşa vine oul de lemn de-mi sparge oul de ou. Îmi sparge unul, îmi sparge altul, îmi sparge josul şi îmi sparge înaltul.

Mă, să fie ! Dat în paşte de ou ! Nu-l mai ciocniţi fraţilor ! Deşi el ar fi trebuit să fie lemn de floare, uite că se substituie să fie ou de pasăre. E dur. E nedus la flori. Ce să ne facem ?

Nu, nu facem absolut nimic.

Să-l lăsăm aşa cum este dar ca să nu-i sară ţiful să-l rugăm să se lase pictat. Să-l pictăm. Deşi de lemn să se lase pictat. Pictat de pictura noastră interioară. Să-l lăsăm să fie el cel mai tare. Şi de ce n-ar fi ? Nu este un ratat al florilor ? Al merelor şi-al perelor ?

Zic măr, zic pară, pentru că nu-mi prea pasă de acestea. Să-l lăsăm încondeiat. Să se bucure vederea de el. Să fie dînsul excesul de coajă. Să aibă dînsul coaja cea mai tare.

Dar la luarea în vedere, noi, proştii, vedem că el nu are putere, sparge oul dar nu sparge şi ecoul.

Aştia care am făcut un ou şi-l lăudăm pe dînsul, pre pictatul dar, — să stăm cu dulceaţa caldă a vieţii noastre pre ceea ce am făcut.

Poate că sare dracului vreo pasăre.

Dacă e pictat, flori pictate are pe el.

Dacă se aşează pre noi vreun destin, cine ştie din nenorocitul de gălbenuş naşte şi vreo pa-se-re.

CONSTANŢA BUZEA

Spasme

În liniştea nopţii îmi vine să plîng
Peste cadavrele miinilor mele.
În carnea albită de timpul din care
Nimic n-am putut să păstrez, se disting
Mărunţele spasme ale secundelor —
Aceste gîngănii fricoase şi moi,
Al căror gînd singur a fost să îmi scape,
Să cadă din trupul pe care-l înclină
Iluzii şi vise ce ţin locul pleoapei.

În liniştea nopţii, de cînd le contemplu,
Depun mărturie acest abur suplu
Ce-mi iese din gură, stricîndu-mi în aer
Şi forma şi larma din care mi-aş face
În continuare un silnic veşmînt,
Dar nu am nevoie de nici un veşmînt,
Şi nici de cuvinte ucise-n neştire
De-o voce adîncă şi fără iubire.

Mă-amestec în spaima gonitei din templu,
Privind disperarea solemnă a stelei
Cea plină de muzică şi de candoare,
Se-ndură de sine, palpită departe
În zone prin care nu-i somn şi nu-i
moarte.

Cînd ninge, cînd ceţuri acoperă lumii
Vederea, eu simt cum de taină profită
Şi-n spatele groasei cortine se-ntîmplă
Petreceri gingaşe cu trupuri de vid.
Profită şi moartea punîndu-mi sub tîmplă
Un suflet de cobe, înrădăcinînd
Alături de firul de păr galben încă,
O stîncă din calcarul căreia nu vreau
Să rup, şi sub care nici nu mă agit.

Durerea, orgoliul de-a nu mă divide,
Şi strania poftă de-a fi suverană,
Provoacă otrava pe care-o înghite
Naiva din suflet, podoaba mea, rană.
Pierzînd cu voinţă dovezile sorţii,
Nici vieţii m-adaog, nici liniştei morţii.

Ce poate adăuga lipsitei de imaginaţie
clipe
Din urmă ?

Nu voi fi spînzurată, nu voi fi arsă evident,
Şi nici asfixiată,
Nici otrăvită, nici hărtănită.
Voi muri prin extenuare, de chinul fiecărui
organ,
De înspăimîntarea lui lentă,
Şi prin obsesie,
Aşa încît, atunci, nu voi fi în nici un fel
Pregătită.

A aştepta implacabila soartă,
A blestema în loc să te bucuri de fragede
impulsuri,
A atinge de foarte departe limita,
întrezărind
Pletele ei ridicate,
Acoperind un incendiu, sau poate
O aurora fără deshămări de cai de foc,
Numai o iluzie pe care ţi-o procură lumina
În jocul ei gratuit.
Chiar şi în clipa aceasta
Cînd trebuie să mi se permită orice,
Simt termenii cum se umflă,
Pe cînd stările se simplifică,
Simt un respect alb faţă de liniştea nopţii,
Redeştept chipul slăbit
De o înfrigurare inexpresivă.

Încercam să te conving de mica deosebire,
Deosebire,
Dintre palidul chip vizibil
Şi argintiul chip virtual.
Contrazicîndu-te în orgoliu,
Adevăratul meu chip era argintiu.
Iubind dezabuzat o amintire care
Va deveni tiranică,
Aş dori să nu falsifici nimic
Suprapunîndu-te acelui chip argintiu

Restul fiinţei are sau a avut dreptul să fie
Pe măsura organelor necunoscute,
Dînd feţei palori fără preţ, cuvintelor
taină,
Făpturii întregi gustul zădărniciei.

Blînd

Nu te condamn şi nu te detest
Aşa cum fac marii cuceritori
Cu învinşii.
Simţind aproape tot ce mă aşteaptă,
De foarte devreme m-am liniştit
şi m-am retras,
Cultivînd cu orgoliu o sărăcie
De suprafaţă.
Astfel şansa trecerii mele a fost grăbită,
Împinsă şi trasă în sensul pe care-l doream,
Îmblînzind chiar amărăciunea
Previziunii Casandrei.
În aparenţă ochiul meu iartă
Brutalitatea cu care te aperi
de liniştea mea,
Tu, singur, rămas necedat, tu
Spectacolul plin de fast şi de arme
În care exist.

Corporală

De lene,
Sau numai de frică, buzele mi se usucă.
Siguranţa, boala spirituală cu care tratez
Mereu avantajîndu-mă,
Explicîndu-i ca unui copil redus,
Prin gesturi decapitate,
Şi gustul erorii,
Devin corporale, undeva, în tulburele adînc.

O fiinţă indiferentă
Îmi intuieşte frica de moarte
Mişcîndu-şi sufletul care încă depinde
de mine,
Şi sîngele care trece
Prin inima mea zvîntată de o răceală
Prevăzătoare.
Cu ce să acopăr această greşeală
a cărnii ?
Cu propriul meu chip surîzînd
şi plîngînd ?
Dar bucuria mea nu înseamnă nimic,
Cum nici plînsul
Nu e destul de cumplit ca să placă.

Prin fereastră se vede frigul,
Lumea circulă înhămată fiarei, atomicei
nelinişti
Şi treceri.
Nu mă rog.
De un cinism calm şi secret sufăr,
De gîndul că în zadar aş gesticula.
Inima mea nu acceptă nici o pedeapsă,
Nici un cuvînt,
Urcînd, coborînd, fără lume-mprejur, egal,
îngîndurat.

Testament

Primul meu testament,
Aventură care se va petrece în lipsa mea,
Dorinţa de-a mă cunoaşte, de-a încăpea
Într-o formulă orgolioasă,
Scurtă, simplă şi fără justificare,
Fără biografie, cu părinte pierdut.

Cine n-a dorit pentru sine nici lucruri
Şi nici fiinţe,
Cine nu s-a plîns decît sieşi,

IOANA BANTAŞ

Singuraticii regi

Sîntem la fel de tineri,
la tel de nemişcaţi
ca la-nceputul lumii,
orgolioşi în trupul de om
şi de împăraţi.

Ci numai vina scade
şi lucrurile pier strigînd
să dezlegăm de inima lor timpul
şi să ni-l trecem nouă.

Sîntem la fel de tineri,
la tel de întunecaţi
şi nu ştim că ni-s ochii
de mult carbonizaţi.

Descîntec de soare

Mergi dar peste pămîntul
îngăduit prin datini
şi îndestulează-ţi sinele flămînd,
ascunde-te în peşti
ori năruie-ţi făptura
în ruguri nefireşti.
Coboară în abstractele curţi
ale numărului unu
oricît şi oricînd,
mergi liber şi stînt şi întreg.

Vezi numai că rămîne
aprinsă totdeauna
în coasta ta o sete
cu care te-am legat
să mi te-ntorci în prag
şi din cenuşă
strălucitor şi stînt
neîncetat.

Două cruci

Ci spune-mi dară cine cumpără
îndoiala
şi cine o vinde,
de ce îmi dă ocol Balanţa
şi adună în talere
părul meu cărunt.

Mi-ar trebui încă o spinare
să duc aceste două cruci
cu chip de şoim visind.
Merg printre semne oprite
şi îmi ascund în palme rugăciunea
să nu stîrnesc mînia
celor ce dorm şi nu mai strig
de mult
cînd noaptea îmi atîrnă
struguri de rouă neagră
pe marginea privirii.

Ispăşire

Motto :

„Mult mă-ntreabă iedera
De ce nu-s verde ca ea"
(Cîntec popular)

Locuiesc la marginea logică
şi-un somn interzis îmi suge
meningea.
De bună voie îmi mumific părul
şi las să-mi curgă-n humă
măduva albastră a spinării.

Îmi picură-n ureche alergătura
lumii
şi în zadar pun funii
să-i curm alunecarea.

Aspecte ale definirii valorii

Cartea lui Ion Pascadi, „Estetica lui Tudor Vianu" după cum arată autorul ei, nu îşi propune nici explorarea întregii opere a lui Vianu, nici nu are pretenţia de a aduce noutăţi. Scopul ei este de a fixa profilul esteticianului, de a găsi şi reuni liniile directoare ale gîndirii sale estetice, folosind rezultatele cercetării de pînă acum asupra operei de estetician a lui Tudor Vianu.

Astfel considerată, adică prin prisma intenţiilor autorului, lucrarea îşi atinge scopul, dar deşi pare că este dorită o anumită neutralitate şi obiectivitate (supunere la obiect), cartea este totodată şi o receptare critică a ideilor lui Tudor Vianu, ferindu-se de alunecare spre apologie.

Nu lipseşte, aşadar, o optică, un sistem de referinţă care este al lui Ion Pascadi şi prin raportare la care autorul integrează ideile operei lui Vianu.

Ne vom referi la cîteva aspecte ale cărţii, încercînd să urmărim funcţionarea tocmai a acestui sistem de referinţă, propriu lui Ion Pascadi.

Acestea sînt în primul rînd discuţia asupra valorii (cap. Axiologia artei,), în care autorul cercetează definirea valorii de către Vianu, apoi raportul dintre originea şi valabilitatea valorilor şi în ultimul rînd acela dintre raţional şi iraţional în definirea ei. Vianu definea în „Estetica" valoarea, ca fiind datul existent în afara conştiinţei, impunîndu-i-se independent de ea, dar fiind dependentă de ea în măsura în care se dezvăluie numai conştiinţei umane. Concretizată în bun şi împreună cu acesta, valoarea devine obiect al dorinţei. Totodată, posibilitatea acestei dezvăluiri există, după cum se arată în „Originea şi valabilitatea valorilor", datorită faptului că valoarea este „expresie ideală a unui acord între eu şi lume, care poate fi oricînd realizat". Urmează de aci că actualizarea valorii, trecerea ei din posibil în actual se face permanent, datorită imuabilităţii valorilor. Diferă doar bunurile, actualizările valorilor, valoarea este în sine eternă. Ion Pascadi vede în aceasta o eroare idealistă, prin care valoarea este scoasă în afara practicii social-istorice, aceasta, devenind astfel „un fel de idee absolut hegeliană care şi-ar aştepta în fiecare clipă realizarea" (p. 18)

Dar această părere nu este argumentată de către autor. Dacă nu admitem sustragerea din concretul social-istoric al valorilor, sustragere care nu înseamnă nerecunoaşterea îndreptăţirii actualizărilor ei, a bunurilor cu alte cuvinte, atunci negăm însăşi îndreptăţirea istoriei ca atare, căci atunci între bunuri nu există nici o posibilitate de subsumare la esenţe care să le unească în serii istorice.

Legat de acest aspect, raportul dintre originea şi valabilitatea valorilor se rezolvă corelat cu raportul dintre valoare şi bun, în sensul pus înainte de noi. Anume, valoarea prin origine determină valabilitatea ei, chiar dacă nu în mod absolut şi mecanic.

Căci orice obiect produs de om poartă pecetea creativităţii acestuia, conferindu-i-se astfel implicit, prin însuşi actul creaţiei o pondere valorică, indiferent de treapta pe care s ar afla acesta în ierarhia valorilor, şi fără a anula prin aceasta însăşi această ierarhie.

Acest fapt este o consecinţă dialectică a unităţii dintre universal şi particular.

El este cu atît mai valabil pentru obiectele care nu sînt produse de om, pentru natură în genere.

În privinţa nesubsumării valorilor la definirea raţională, adică la categorii, nu credem că există vreun pericol de agnosticism în punerea problemei de către Vianu, atîta timp cît corelativul în conştiinţă al valorii estetice este plăcerea cum arăta Kant în „Kritik der Urteilkraft", ierarhizarea fiind făcută în temeiul judecăţii de gust şi nu a categoriilor raţiunii. Nu ne situăm pe o poziţie unilaterală şi nu afirmăm nicidecum iraţionalitatea valorilor ci socotim că Adevărul, Binele şi Frumosul, în sensul în care ele au fost gîndite de antici şi de scolastică, deasemeni şi valoarea economică gîndită de moderni au o accepţie raţională, care însă depăşeste domeniul raţiunii categoriale, (reine Vernunft) neacceptînd nici readucerea frumosului numai la corelativul plăcerii în conştiintă.

Kant a descoperit dealtfel o raţionalitate mai adîncă a frumosului, socotind că puterea de judecată (Urteilkraft) mediază raţional între raţiunea pură (reine Vernunft) şi raţiunea practică (praktische Vernunft), între concept şi intuiţie.

Sergiu SĂLĂGEAN

1 mai. — Acum vreo 10 zile, am primit din partea Directorului revistei „Literatură și Artă Română“ un număr din revista aceasta (an. IX, no. 2, februarie 1905), cuprinzînd primele 2 „Scrisori către Simforoza“ în același timp, alături de revistă : o scrisoare din partea Directorului. Azi i-am răspuns cu rîndurile de mai jos, și cu scrisorile IV și V către Simforoza :

„Am primit cu bucurie revista Dv. și scrisoarea cu care ați binevoit s-o însoțiți. Mărturisesc că soarta „Scrisorilor către Simforoza“ începea să însereze, în ochii mei : începusem să mă clatin din credința că vor vedea lumina zilei. De aceea, nu prea le-am sporit cu toată sîrguința ce mi-aș fi dovedit-o dacă le-aș fi știut primite și plăcute de la început. Totuși, la mult amabila Dv. invitare, ca să vă trimit continuarea lor, nu rămîn în urmă, ci vă răspund cu alăturatele alte 2 scrisori. Iar despre șirul lor de aci înainte vă rog să fiți sigur : cum sînt eu însumi sigur de izvorul lor — care este al convingerei și al nesecatului meu entuziasm creștin.

Scrisoarea Dv. mă măgulește și-mi atiță puterile. Un cuvînt dintr-însa mi-e scump cu deosebire... Poate că vi-l amintiți. E prea adevărat că sînteți „printre cei dintîi“ care mi-au acordat încrederea lor ; poate sînteți chiar cel dintîi. Din parte-mi, sînt mulțumit că n-am să mă căiesc de acel „du-te-vino“ neisprăvit, din revistă în revistă, din ziar în ziar, de care foarte puțini începători într-ale condeiului izbutesc să scape. E drept că, astăzi, idealul meu și străduințele mele nu țintesc literatura, în primul rînd, ci în rîndul al doilea : ca pe un mijloc, ca pe un instrument ce mi se potrivește : spre ajungerea unui țel superior. Cu toate acestea, cînd toată lumea face nestinsă deosebirea între amic și strein, și cînd în literatura românească actuală (da, din depărtarea în care stau de cîtva timp, am putut să văd bine) această pornire omenească e dusă pînă la patimă : nu vă pot ascunde că acel cuvînt de solidaritate pe care l-am citit în scrisoarea Dv. mi-a fost scump cu deosebire. Ambițiunea mea, ca să vă dau dreptate pe deplin și să pun o literă de aur în flamura pe care o țineți sus de 9 ani, așteaptă tot spațiul și toată libertatea ce se pot acorda cuiva, acum, major.

Străbătînd în întregime numărul trimis al revistei Dv., permiteți-mi să vă comunic că am luat aminte mai multe erori de tipar (ceea ce altă dată era raritate). Desigur că ultima corectură ați trecut-o cuiva care n-are încă ochiul destul de deprins cu această migăloasă îndeletnicire.

— Din romanul **Marin Gelea** (fragmentul din respectivul număr) am citit, cu admirativă satisfacțiune, rezumatul oratiunei poetului Nerva. Crezîndu-vă pe cuvînt, acest poet vorbea încîntător ! Sînt doritor să știu : cînd va apărea, în carte, **Marin Gelea ?**

În privința pseudonimului cu care iscălesc îl voi păstra întotdeauna ; de aci înainte în tot ce voi scrie, în afară de lucrările academice, voi fi G. Galaction. Dacă în alăturatele 2 scrisori, observați oarecare descusătură de gînduri și oarecare repetare, de la una la alta, vă rog să știți că aceasta nu e fără intențiune. Genul epistolar îmi permite această libertate.

Cu aceste cîteva cuvinte, mult stimate Domnule Petrașcu, isprăvesc scrisoarea mea, fără să fi isprăvit cu mulțumirile ce vă datoresc și convins că nu voi sfîrși niciodată : cu sentimentele trainice și respectoase pe care vi le cultiv.“

12 mai. „Scumpe Theo, cu tot dorul meu, de a-ți scrie — însfîrșit ! — o scrisoare întreagă, atîtat alaltăieri și mai demult, prin slova ta, am fost neputincios să mă adun treburilor mult modeste căror argățesc de 4 luni încoace. Sînt astăzi rob — unecri întreaga zi — micei noastre Magdalina. Cînd mi se întîmplă să scot întregi, din 24 : 3—4 ore de citire, crestez ziua la răboj ! ca excepțională. Între „Scumpe Theo“ din primul rînd și „adun treburilor mult modeste“ trebuie să știi că s-au interpus și s-au învîrtit de 2—300 de ori roatele cărucior ului în care adormii pe mica inocentă. Pînă cînd scrisoarea va fi gata — poate că voi depune și relua de cîteva ori nefericita pană. În aceste condițiuni, primul meu examen de doctorat se usucă și depiere, ca planta aceea ghimpoasă și urîtă (cu aerul unei frigări de broaște) cînd nu mai are apă. În aceste condițiuni, corespondența mea, chiar sub rubricele ei de predilecțiune, doarme, așteptînd vremuri mai bune. Așa cum ne găsim aici în Cernăuți, însă, aceste vremuri vor sta departe încă mult și bine ! Examenele mele vor rămînea mereu la orizont și nerăbdarea mea se va călugări, schimbîndu-și numele în exasperare. Plănuisem într-adevăr (cum o presupui, în scrisoarea ta) să mergem la vară la mînăstire, dar tocmai de data aceasta, cînd nevoia era mai mare, planul n-are sorți de izbutită. Banii noștri sînt, zilnic, mai puțini, iar ziua revitalierei : o problemă. Și ca să mergem la mînăstire și să revenim la toamnă, costă îndoit, poate chiar întreit, mai mult, față cu a rămînea pe loc. Prin aceasta, vezi că răspund în felul cel mai nenorocos întrebărei tale. Dacă situația mea se schimbă și putem să mergem la Agapia, venirea mamei și-a fratelui tău ajunge pînă la 2 degete de îndeplinire : Ceea ce ar lipsi pungei tale, spre aceasta, voi îndeplini eu — ah ! însă numai să am. Și dacă facem vara la Agapia... vor face-o lîngă noi și scumpii tăi bolnavi (căci, după cîte înțeleg, sărmanul Alexandru nu prea s-a îngrășat cu lecțiile de matematici și de latinește). Bani de dus și de întors între București-Agapia ...cam mulți bătu-i-ar Dumnezeu ! Vreo 100 de lei, cu tren, cu diligență, cu trăsură (căci prin toate treci . tren, diligență și trăsură) dar, încă o dată, dacă sînt eu la Agapia : e semn că pot să te ajut. Să vedem acum ce ne aduce ziua de mîine.

Despre Băleanu — ce să zic ? ...Să-i fie de bine ! Pentru un om așa de treabă și de liniștit, cumpănit pînă la inerție și cu minte cît „boul“ lui Donici (vezi **Epigonii :** „Unde-i boul lui cuminte, unde vulpea diplomată ?“ ce putea fi mai nimerit : preot într-o mînăstire, fie ea chiar de călugărițe. Profitul meu din împrejurare este hazul cu care am citit comunicarea ta. E adevărat : eu nu știam nimic. Ce a voit să facă prietenul cu tăcerea păstrată (taină, surpriză...) este treaba lui.

Să răspund acelei chestiuni, cărei tu i-ai zis „crudă“, dar care pentru mine e răscoaptă ca un ou de Paște. Vreai să mă întrebi, ori să-mi afirmi, întrebînd (căci așa e pusă cestiunea) că, în definitiv, însăși cărările mele se vor înfunda într-un potcap. Ideea mi se pare veselă ! Dar de data aceasta, lasă-mă s-o privesc cu seriozitate și să te încredințez că așa ceva este cu neputință. E de gîndit că voi ajunge vreodată ca să pierd noțiunea vremei și a caracterelor din țara noastră ? Preot sub epitropia lui Cornoiu ori a lui Partenie ? !... (căci — o incidentală — nu e vorba să-l ridice pe savantul meu profesor : mitropolit ?) Scumpe Theo, servind cu inima și cu condeiul lui Christos, voi face-o conform unei concepțiuni și unei directive personale și prin urmare eretice. Eu — ți-o mărturisesc — dacă o fi vreodată să primesc ordine de la cineva și să mă las soldat executor : ar fi numai de la Urmașul lui Petru și pentru maiestatea Bisericei Romane. Mîngîie-te, vecinul meu Theo ! nebunul, cu care făcuși odinioară drumul la Căldărușani, n-a pierdut absolut nimic din această prețioasă calitate. Înfățișarea lui e pasibilă de evoluție ; fondul lui e inalienabil. Vei vedea-o bine : tu, pentru Nimicire, eu — pentru Iisus, vom lovi amîndoi cu pumni gemeni“.

14 mai. Nimic nu e mai prețios, în cele sufletești, decît răbdarea. Și nimic nu-mi lipsește, uneori, mai mult decît răbdarea ! Un om în felul meu ar trebui să fie și te-ai aștepta să fie : neschimbat și totdeauna răbdător. Vai ! acestui postulat i-am dat și-i dau de multe ori nedemne desmințiri ! Am în trecutul meu explozii de nerăbdare și de descumpănire absolut necinstitoare. Astăzi chiar, surprinzîndu-mă pe mine însumi trec prin ele ca printr-o răbufneală de fum și de scîntei, pornită de subt o vatră parcă de mult stinsă. Cu ochii arși, cu sufletul mînjit și amărît, rămîn privind la mine însumi, ca la nu biet strein nenorocit. În ziua aceasta, am crestat cu durere amintirei mele încă o pierdere de cumpăt, încă o înstreinare de mine însumi. Pricina ? nimica toată ! treburi de prin casă, plînsetul și foamea copiliței : lucruri infime, pentru care fericitul Socrate m-ar privi compătimitor, căci pentru ironie stau prea jos. Am ieșit din casă supărat, nu pe cei din casă, ci pe mine însumi, deși supărarea își dă totdeauna aerul fățarnic, mai mullt : voiește să se înșele pe ea însăși, cu gîndul că ea e pentru ceilalți și nu pentru tine singur, și din pricina ta.

Îndreptîndu-mă spre cimitir, conform unui obicei vechi, ca să iau pe răposați martori și sfetnici necazurilor mele, mă întrebam din ce filon, de neștiut și profund ascunsă ereditate, scoate natura mea, în orele ei cele rele, această „Piatră a Iadului“, care mă frige și mă încondeiază cu rușinea de mine însumi ?... Filozofia lui Schopenhauer crede că șirul tuturor manifestărilor unui caracter e un lanț **ce trebuie să fie,** incapabil de schimbare și de îmbunătățire. Tu asiști adeseori surprins tu însuți, la deșirarea acestui fir pe care l-ai adus făcut gata și înșirat de mai nainte pe bobina **caracterului tău inteligibil.** Trăind, tu nu faci decît să foetezi o carte de mai nainte scrisă (vorbesc numai de experiența cu natura ta) și întorcînd filele una după alta, fapt cu fapt, ispravă cu ispravă, tu citești cu voce tare **caracterul tău empiric,** un simplu comentar la cel inteligibil. Ce păcat, însă, că nu-mi aduc aminte de ziua și ceasul — extimporale !... — în care m-am decis să mă îmbrac cu un caracter atît de imperfect ! poate că astăzi mi-aș suporta tristețea cu mai multă resignare.

Învățătura creștină e convinsă că lunecările noastre sufletești sînt de aruncat propriei noastre răspunderi... și totuși lasă arie imensă vicleniei și întreprinderilor Diavolului. Aici — cîtă vreme nu voi fi destul de instruit în Dogmatica și mai ales în Simbolica creștină — stă o nelămurire în mintea mea. Care confesiune creștină, din cele 3 recunoscute, învinovățește mai mult pe Diavolul și care libertatea omenească ?... Dar oricare ar fi proporțiunea, pentru cugetarea pură, cestiunea rămîne insolubilă. Cu simțirea mea, mă simt prea bine vinovat și sînt dispus să cred că și Diavolul ia ceva din vina mea, ca unul care mi-a pus piedica și m-a trîntit. Înaintea cugetărei mele, însă, aceste 2 elemente, Diavolul și libertatea mea, sînt neînțelese și ireconciliabile. De aceea, trebuie să lași totul la pămînt, să crezi că rațiunea pură și cea practică trebuiesc etern deosebite și ridicînd pînza Evangeliei s-o ții vecinic plină și întinsă, pe catargul Crucei.

E drept că, suindu-mă spre cimitir, nu mă gîndeam chiar atîta de departe ; supărarea mea mă ținea într-o medie sufletească amară și ostenită. Îmi trebuiau gînduri mijlocii și un bob din ironia lui Lukian, ca să corijez și să dau gust insipidei mele dispoziții. Cu cîteva ore mai nainte, aflasem că un student teolog și „alumn“ seminarial, din anul IV, isprăvise cu stagiul acestei vieți. Îl cunoșteam mediocru, dar suficient ca să am puțin entusiasm pentru caracterul și valoarea lui. Totuși această moarte timpurie — 29 de ani — îl arăta ca pe un nedisplăcut Domnului, desigur pentru calități ce-mi rămăseseră ascunse.

În cimitir, am stat pe o bancă în preajma unor morminte noi și m-am exersat să-mi reprezint pe cei culcați în ele — atît de aproape de mine, cel ce eram viu ! Nedomirirea și întrebările păgîne de odinioară reveneau la suprafața cugetului meu, ca un înecat la suprafața apei... Aceștia fuseră oameni ca și mine ! Și eu voi fi într-o zi, poate foarte apropiată, tovarășul de nemișcare al tuturor acestor nemișcați ! De plumb e cestiunea morței ! Un plumb ce învăluiește cugetul ermetic și-l lasă stupid și asfixiat ! Cît de dulce, cît de mîntuitoare, cît de legitimă și de suveran probată — prin chiar faptul acestei năuciri a cugetului nostru — răsare conștiinței : ilimitata încredere în Cel ce a învins Moartea ! Crezînd într-însul neclintit ! vom fi vii, de vom și muri.

Adevărul că Iisus Christos e adevărul, în viață ca și în moarte, și că credința în El isbăvește veacurile și toată taina lor și toată spaima lor, și toată neliniștea și neînțelesul, cu tot întinsul și cuprinsul lor, mi se pare, pură și fericită aurora. Pe Nelly, în care credeam atît de mult ! și-l salutam cu sincer entuziasm în prefața romanului **Poet-Poetă,** Parisul l-a prins în algele lui perfide și l-a învăluit și l-a rostogolit, 2 ani de zile, svîrlindu-l, înapoi, malului nostru românesc, confuz și vestejit poate pe toată viața. Avînturile, frăgezimea, intacta lui tinerețe de odinioară au rămas în nopțile nedormite ale Parisului și în amintirea mea, plină de păreri de rău. Iulius Dragomirescu — unul dintre cei mai curioși oameni ce mi-a fost dat să cunosc de cînd m-am pomenit — la început amic cu noi și părtaș mesei noastre de visuri și de iluziuni, mai mult decît de planuri și de deciziune la lucru în comun, s-a despărțit de noi curînd, urmînd unui drum cu totul personal, cu totul ciudat, fără de prietini, și plin de spinii tuturor vrăjmășiilor literare. Talentul lui, pentru mine, a fost totdeauna un ce plin de taină și de neînțeles. Mi s-a părut uneori dotat : pînă la nouri ! ; alte ori mi s-a părut un simplu scamator de vorbe și chiar un grafoman. În timpul mai din urmă, am auzit că a cucerit aprobarea lui Hasdeu — cucerirea nesigură și trădătoare — a avut certuri cu dușmănii literare și s-a separat progresiv de toată lumea. Vara din urmă, cînd am citit ceva din el, a fost acum un an și jumătate, un articol în care aprecia teza mea de licență în teologie. Cu rezerve de principii, Iulius se exprima asupra lucrărei mele într-un mod distins și inteligent, aparte vreo două cuvinte rău întrebuințate. De atunci nu mai știu nimic despre el. Mihail Sadoveanu a avut, după cît se pare, calea

Portret de Luki Galaction-Passarelli

mai cu seamă după un moment de uitare filozofică, imens pînă la stele ! și dincolo de stele, pînă în sînul Dumnezeirei, din care purcede și cu care e unul și același.

Dar, încă o dată, stînd pe bancă în cimitir și mai apoi plimbîndu-mă prin el, nu mă gîndeam așa departe. Mă gîndeam la Hamlet, mă gîndeam la vanitatea omenească prosperă chiar pe monumentele funebre, mă gîndeam la cei dovediți morți, cu zeci de ani în urmă, și la o mulțime de alte lucruri, cu care supărarea trece și îți apare cînd a trecut deșartă ori ridiculă — după gradul supărării.

28 iunie. — Aseară am isprăvit de citit cartea lui **Mihail Sadoveanu : Șoimii.** Îl cunosc pe autor de mult, din nume, de mult... de cînd un gazetar prost și poet și mai prost — Dumnezeu să-l ierte și mă ierte, căci a murit — dădea zvon, într-o revistă a lui, că a descoperit „pe orizontul literaturii românești“ 5 luceferi ! Aceștia erau Nelly, Iulius Dragomirescu, Mihail Sadoveanu, eu și încă unul care mi se pare că s-a stins, ca literat, în cea mai norocoasă. Din 1898, anul descoperirii celor „5 luceferi“, desigur că el a continuat să scrie, și din ce în ce mai bine pînă cînd, rumpînd pînza indiferenței și a neîncrederii cititorilor, s-a afirmat personalitate. Calea începuturilor lui mi-e cu totul necunoscută. Deabia anul trecut i-am citit în „Voința Națională“ o nuvelă cu titlul „Ioan Ursu“ după cum se spune una din cele mai bune ale lui. Mi-a plăcut mediocru ; am observat în stilu-i influențe din Zola, îndeosebi ticul notei caracteristice ce tot revine. Apoi, astă iarnă la Cernăuți, tot prin „Voința“ și prin revista „Semănătorul“ iar am citit cîte ceva cu satisfacțiune, un fragment ce-și zicea „Manuscript întrerumpt“ sau pe aproape. În sfîrșit mai deunăzi, îmi veni în mînă cartea **„Șoimii“,** pe care Academia a încununat-o cu un premiu de 1 000 de lei. Cartea nu e un roman, ci un episod — un capitol de roman. Cele vreo 300 de pagini mici pe care le coprinde, strînse bine, fac vreo 100 de cele mari. Am citit-o cu plăcere, pe ici pe colea cu admirație și sfîrșitul cu emoțiune. Autorul, care a scris la 26—27 de ani această carte, va scrie, la 37, lucruri de trainică valoare, va fi romancierul pe care-l așteaptă zadarnic, de zeci de ani, literile române.

Frumusețea cărței stă în stilul ei de epopee. Gîndesc că Cocea, de nu-l mînca fript Parisul, ar fi scris așa, urmînd să scrie și să scobească neîntrerupt în cariera darului ce manifesta. Mihail Sadoveanu are un stil pletos, plin de filfîire și de plesnet ; vorbele curg puhoi fără multă preocupare muzicală și descripția îneacă totul, naltă cît stuhăria de pe Moldova ! Puterea lui de rechemare, însă, e multă și subjugătoare. Serile și diminețile peste parcul din Dăvideni sînt adînci și transparente pînă la farmec. Nedisciplina lui stilistică, revărsările lui fără măsură, aș zice : tăvălelile lui retorice îl prind mai totdeauna, căci într-adevăr după atîta repetare, după atîta foc și fum de artificiu poetic, albia Moldovei fumegă, în amintirea cititorului, și codrii dimprejurul Dăvidenilor încep să fremăteze. Acesta e talent, fără îndoială. La o potență mult mai înaltă, dar analog, ridică Zola, în sufletul cititorului, farmecile pădurei din „Atacul Morei“.

Fondul, de-o singură linie, deși nu dreaptă, nu mai e nimic pe lîngă torentele ce răpăiesc pe el. Psihologia celor doi Potcoavă, de la plecarea din Dăvideni (și poate a celui mai mic, în deosebi) e destul de avară. Cartea e foarte mult un fragment epic și foarte puțin un roman. Ghiță Bot Gros mi se pare că e cea mai reușită siluetă a cărței. Comunicarea pe care i-o face lui Nicoară, în cort și felul cum i se adresează autorul mi-au plăcut cu deosebire. Sînt lucruri pare că neînsemnate, la prima vedere, care dau însă măsura unor lucruri mari, în cazul nostru măsura unui talent puternic, mlădios și repede în resurse.

Am observat, cu neplăcere, pe ici pe colo trădările unui fel de a fi, permiteți-mi să zic unei „maniere“ literare, cam triviale. Autorul își permite glume cu eroii săi ; gesticulează cu ei, cînd sînt cu chef. Darea pe față a felului acesta atinge cu un deget nespălat, micul și albul episod al plutirei pe lac... „Oșteanul n-are nici o clipă de odihnă ; totdeauna trebuie să se lupte : ori cu dușmanul, ori cu paharul, ori cu dragostea...“ Aceste vorbe, demne de gura unui **Miles Gloriosus,** le spune autorul în numele propriu ! compromițînd în mare parte frageda idilă pe care o încununează cu macii Asfințitului.

Am regretat apoi, întîmplarea cu Părintele Ciotică. Nu prea îmi vine să cred că preoțimea noastră, în vremea aceeea, avea așa de mulți părinți Ciotică, încît întîmplarea în cestiune să merite numai de cît să fie pusă la vitrina unui roman istoric. Mihail Sadoveanu nu prea îmi pare respectuos cu servitorii Bisericei ; și în acest roman și în nuvela „Ion Ursu“, preotul face figură regretabilă. Afară de aceasta, peste argățimea boierului Davideanu,

gala

În 1890, cînd editorul francez Charpentier pregătise o ediție ilustrată din „Les Soirées de Médan“, cu portretele a șase scriitori, printre care și Guy de Maupassant, acesta protestă categoric împotriva reproducerii portretului său, amenințîndu-l pe editor cu tragerea lui la răspundere în fața justiției. Concepția care-l călăuzea pe Maupassant era aceea că scriitorul trebuie să se înfățișeze publicului cititor, criticii și istoriei literare, posterității, numai prin opera sa literară, considerată ca unică și exclusivă sursă de cunoaștere a profilului său uman și artistic. Maupassant se opunea nu numai reproducerii portretului său, ci celei mai mici tentative de a pătrunde în biografia sa, iar relevarea oricărui amănunt din existența sa civică, în afară de cele furnizate de opera strict literară, o aprecia ca o indiscreție blamabilă, ca o imixtiune nedorită și chiar ca o impietate.

Cazurile de scriitori care și-au înconjurat biografia cu un zid inexpugnabil au fost puține în literatura universală. La noi, cel mai concludent exemplu în acest sens l-a constituit Tudor Arghezi care, pornind de la aceeași convingere că cititorul trebuie să cunoască numai opera literară și nimic altceva din existența particulară a scriitorului, s-a refuzat cu tenacitate mărturiilor autobiografice.

Prieteni buni încă din adolescență și rămași inextricabil legați sufletește timp de peste șase decenii, în ciuda unor structuri temperamentale și viziuni diferite, Tudor Arghezi și Gala Galaction s-au deosebit unul de altul și în această direcție. Pe cît de refractar a fost Tudor Arghezi față de destăinuirea detaliilor autobiografice și față de orice

pagini din „jurnal“

galaction

încercare de pătrundere din exterior în traiectoria interioară particulară a destinului său, pe atît de generos și de abundent a fost Gala Galaction în a se înfățișa cititorilor sub toate aspectele existenței sale umane și artistice. Credem că nu greșim cînd afirmăm că autorul „Morții lui Călifar" a fost singurul scriitor român care a simțit permanent necesitatea de a se confesa public. Ca poet-scriitor, Gala Galaction a făcut din publicul cititor marele său duhovnic, căruia i-a destăinuit cu sinceritate, fapta, gîndirea și simțirea sa. A încredințat tiparului numeroase articole autobiografice, însă concomitent a redactat și un „Jurnal" intim, rămas pînă acum inedit început în 1898 și încheiat în 1955, cînd o boală necruțătoare l-a țintuit timp de șase ani pe patul de suferință.

Manuscrisul „Jurnalului" numără nouă volume, cuprinzînd, cu intermitențe, următoarele perioade :

Vol. I: 11 septembrie 1898 — 22 iunie 1899.
Vol. II : 10 august 1899 — 30 decembrie 1900.
Vol. III : 13 iunie 1904 — 12 noiembrie 1905.
Vol. IV : 13 ianuarie 1906 — 12 iulie 1912.
Vol. V : 16 aprilie 1917 — 29 decembrie 1927.
Vol. VI : 14 aprilie 1935 — 30 noiembrie 1940.
Vol. VII: 2 decembrie 1940 — 18 martie 1947.
Vol VIII : 1 mai 1947 — 22 aprilie 1949.
Vol. I X: 12 august 1952 — 11 ianuarie 1955.

Un „Jurnal" ca acela al lui Gala Galaction nu avem încă (publicat) în literatura română. „Însemnările zilnice" ale lui Titu Maiorescu au o valoare exclusiv documentară, conținînd notații dominant informative, adesea de un laconism telegrafic. Se mai cunosc fragmente din jurnalele lui Mateiu I. Caragiale, Camil Petrescu și Mihail Sebastian, fundamental deosebite de jurnalul lui Gala Galaction. Jurnalul lui Mateiu I. Caragiale, redactat în limba franceză, este mai mult o autoanaliză, fragmentele rămase de la Camil Petrescu sînt însemnări fugare ale unor amănunte cotidiene, iar paginile lui Mihail Sebastian sînt doar relații de atelier, privitoare la piesa „Jocul de-a vacanța".

„Jurnalul" lui Gala Galaction conține pagini de meditație profundă, de tulburătoare confesiuni, de grave introspecții, de o rară putere de a sonda cele mai adînci zone ale ființei umane, alternate cu pagini de acută observație întreprinsă asupra realităților înconjurătoare, de efuziuni ale unui spirit lucid, reflexiv, preocupat și dedicat cu pasiune, cu sinceritate, problemelor fundamentale ale omului.

Desigur, jurnalul reconstituie în amănunt traiectoria biografică a scriitorului, revelă convingerile sale intime, structura dual㠄, cu totul aparte a personalității sale atît de contradictorii, aduce mărturii și date deosebit de prețioase despre peisajul literar al unei perioade de aproape șase decenii, despre mulți din scriitorii pe care i-a cunoscut în acest răstimp sau cu care a fost în relații de prietenie, reprezintă un izvor istorico-literar de primă însemnătate, purtînd girul autenticității, al unei superioare conștiințe civice și artistice. Scris cu pana remarcabilului nuvelist și povestitor care a fost Gala Galaction, „Jurnalul" are o valoare estetică indiscutabilă se circumscrie în sfera literaturii, excelînd prin caracterul său fundamental liric, adesea cu vibrații poematice, cucerind lectorul prin armonia interioară a frazelor, prin bogata varietate a nuanțelor stilistice.

Paginile pe care le prezentăm acum au fost scrise de Gala Galction în anul 1905, conținînd elemente interesante referitoare la biografia și creația sa din această perioadă (anii de școală, debutul cu schița „Pe lîră", „Scrisori către Simforoza", colaborarea la revista „Literatură și artă română", doctoratul în teologie), relevînd modul său specific de a gîndi, particularitățile structurale ale personalității sale ulterioare, oferind date istorico-literare prețioase despre marii săi prieteni Tudor Arghezi (Theo) și N.D. Cocea (Nelly), opiniile sale din acel timp despre unii confrați de breaslă, din aceeași generație, ca Mihail Sadoveanu, totul purtînd amprenta autenticității, a unei depline sincerități.

Tudor VĂRGOLICI

autorul lasă să apese păcatul destrăbălării, într-un grad pe care îl socotesc exagerat. Acele vremuri de vitejie și de trăinicie religioasă trebuie să fi fost, ca moravuri și ca înfrînare, ceva mai presus de vremea noastră. Îmi pare că și aici, Sadoveanu dă pe față înrîurirea lui Zola.

Cartea e scrisă grabnic. E dintre acelea pe care le citești numai o dată căci numai subt condițiunea aceasta impresiunea ce ți-au dat rămîne în picioare și frumoasă. Coloare arheologică — **Șoimii** aproape n-au. Tunica lui Nicoară, sălașul de țigani de la curtea lui Dăvideanu, sănețele care sînt **sănețe** și nu **puști...** și mai ce altceva, din muzeul istoric al timpului respectiv ?... Se înțelege că autorul n-are vîrsta în care se scriu romane istorice adînc studiate și scormonite ; poate n-are nici pornirea și calitățile necesare ; stilul lui ne-ar fi o jumătate de probă. Cei ce scriu ca Sadoveanu nu mai studiază ca Flaubert. Dar ce-are face ! Sîntem lacomi de lucruri scrise cu talent ! fie ele chiar și romane istorice mediocru colorate în apele ceasului istoric.

Episodul (cum să zic altfel ?) cu calicii din Iași, în noaptea biruinței lui Potcoavă, mi s-a părut că spune — iar într-un mod pieziș — robust talent. Autorul lui e un scriitor, într-adevăr.

Dar nota cea mai nobilă și mai atrăgătoare a cărței este calda dragoste de neam și de moșie pe care o respiră povestirea. Citirea ei înalță, dă curaj, întărește speranțele ! Un dulce freamăt, de vitejie și de credință în brațul românesc, îi adie inimei robite din zarea zborului acestor Șoimi ai Moldovei. Astfel fură strămoșii noștri ! Să fim și noi ca ei ! — Și aceasta e, desigur, răsplata cea mai bună pe care poate s-o acorde autorului inima unui cititor din neamul lui.

29 iunie. — O zi înalt sărbătorească, cu 12—13 ani în urmă. Se împărțeau premiile, la Ateneu ! Toți premianții școalelor secundare din București, părinții acestor fericiți, autoritățile școlare, Ministerul Instrucțiunei publice !... erau, la 10 ore dimineața, subt cupola cu dragoni de aur. Cît de dragi erau emoțiunile acestei zile și cît de curînd m-am făcut nevrednic de ele ! Căci dacă am fost 3 ani dearîndul — 1981, 92,93 — premiant al doilea, în clasele, I, II și III, în clasa IV : am și rupt cu sîrguința și cu simplitatea bunului școlar, am început să citesc romane franțuzești, să mă ocup de literatură, de socialism ! iar Geometria și Algebra să-mi ajungă din ce în ce mai neplăcute. Ah, unde am întîlnit eu atunci în drumul meu, din ce în ce mai oblu și mai greșit, pe acel om providențial, pe acel profesor ori pedagog adînc pricepător, care deschizîndu-mi intimitățile cugetului său superior, prin sfat, prin lumină, prin sugestiune — prin mijlocul cel crezut mai nimerit — să mă întoarcă potecei celei vechi și bune, să puie cumpănă neastîmpărului înțelegenței mele și să facă din mine omul de ordine și de voință ce aș fi vrut să fiu... Pedagogii mei erau niște oameni ordinari — studenți îmbătrîniți de pe la drept — care aveau tot interesul să nu vie în contact intim cu noi elevii, pentru ca să nu le înțelegem netrebnicia, iar profesorii se temeau de familiaritate cu teamă sacrosantă, desigur pentru un motiv absolut cu același înțeles. Erau printre ei oameni de valoare, unul în deosebi — profesorul de Istorie — dar vai ! toți cu toții aveau de ascuns cîte ceva ; nici unul nu era atît de bine tăiat, moralicește, ait de frumos vederei sufletului încît să îndrăznească să ni se înfățișeze : nud ca un atlet antic. De atunci încoace, am ajuns să înțeleg că aceea ce le lipsea tuturor era frumusețea evangelică : nici unul nu era creștin ! nici chiar profesorul de religie. Și care este școala din care au ieșit atîți gladiatori al Binelui și din care, numai , pot încă să iasă, dacă nu școala Religiei creștine ? Deci, lăsat cu totul în voia mea, neinspectat, necenzurat de nimeni — pupitrul putea să geamă de romane ! — duceam o viață de școlar pervers, citeam lecțiile numai de mîntuială ori nu le mai citiam de loc, urmăream certurile din presa literară — era tocmai pe vremea vîlvei cu „Arta pentru artă" — și pierdeam într-o măsură uriașă timpul cel mai bun pentru disciplina cugetului și a voinței. De aceea, începînd cu 1894, ziua Sfinților Apostoli — 29 Iunie — ajunsese pentru mine o zi de greutate și de jenă. Ieșind din internat, după clasa V, viața mea de școlar fu și mai ticăloasă. De la Zola trecusem la Goncourt, de la hîrtia mîsgălită pe furiș, în podul internatului : la manuscriptul rîvnitor de coloanele „Adevărului literar", de la prietenia micilor mei tovarăși de libertinism intelectual : la prietenia lui Macedonski !

Și așa se face, că de ziua aceasta, în anul 1896, călcîndu-mi rușinea cu cinism, și plin de fumuri rele, subt părul meu pe care îl lăsasem să crească insultător, mi-am tras prin acest păr o cărare à- la Cléo de Méraude și

m-am dus la Ateneu, ca să privesc pe alții cum luau premii, ca să sfidez plînsele amintiri din anii buni. Ce puteau să facă tristețea mamei, cuvintele rudelor, ochii streinilor, cînd demonul destrăbălării, pretinse de artist, făcuse cuib în capul meu ! — Exact în ziua aceasta, în anul următor, scriam documentul psihiatric „Jale greacă" (atunci : „Pe lîră"). Progresul scotea ochii.

29 octombrie 1905, Cernăuți... August, septembrie și octombrie : 3 luni fericite ! ați trecut peste acest „Jurnal" fără ca să-i mai plătiți nici bir, nici vamă. Aducîndu-mi aminte de ceasurile mulțumite, pe care mi le-ați dăruit, pe ici pe colea, le voi gusta suvenirea cu farmec îndoit : întîi fiindcă mi-au fost dulci, și al doilea fiindcă au rămas nemaipomenite de acest „Jurnal"... Dacă ne înduioșează ce are nume și roman, cu cît mai mult : ce a trecut fără de nume și fără de legendă ! De azi nainte, se schimbă lucrul, căci iată-mă din nou argat bietei mele manii de-a ține un „Jurnal". Dar cum să înnod cele 2 căpătîie ?... Trebuie să privesc vag în urmă, spre luna lui august și spre mînăstirea Agapia...

Eram între Secu și Agapia cea veche, urcam frumoasa Arșiță și ne oprisem locului, eu și amicul ce mă întovărășea, ca să admirăm căderea serei. A căzut splendidă și împărătească ; am reintrat în codru, l-am străbătut în grabă — și peste pașii noștri șterși... au căzut deatunci seri și iarăși seri. Amicul a plecat, un altul mi-a venit în locul lui, și împreună cu aceasta și cu Floarea Magdalina Cocea (sora lui Nicolae Cocea) am făcut încă o plimbare — ultima din august. Ziua, n-o mai țin minte ; impresiunile ei — fragede și deosebite — le las, aburoase, pe țărmii amintirei. Dar, cînd veți avea curiozitatea să cercetați bisericuța de subt stîncă, veți găsi, în puzderia de nume proprii și de date, care înnegresc pereții ei de lemn, aceste 3 nume scrise de mîna mea : Florica, Felix, Galaction — plus ziua, pe care, am uitat-o... E un fel de epitaf pe mormîntul unei zile care fu albastră, clară, mulțumită, și în care — de pe vîrful stîncilor cărunte ale Sihlei — îmi adusei aminte de pagina lui Chateaubriand privind Atena.

De-atunci nainte zilele au fost toate de o potrivă. Mînăstirea s-a scuturat de mosafiri, rămînînd, însă, aceeași Sodomă și Gomoră, cum e în intimitatea ei. Avusesem într-o vreme gîndul să las lîngă mătușî, pe nevastă-mea și pe copilă și să mă întorc singur, în Cernăuți, ca să scot din țelină plugul doctoratului în teologie. Unde s-a putut ! Intriga și zavistia (citește „sminteala", acesta e cuvîntul canonic) au suflat prin toată mînăstirea la urechile stariței, mai ales — și-a stins intențiunea noastră. În zilele din urmă, ajunsesem să mulțumesc lui Dumnezeu că nu se mai poate face, ceea ce întîi dorisem să se poată, atît de otrăvită și de blestemată mi se dovedea, acum, atmosfera acestui loc, înfierat cu epitaful „sfînt". Să las în el copila și nevasta : ajungea să însemne, pentru mine, să le las subt aripa Maleficului. Dar de voie de nevoie, a trebuit să stăm în mînăstire pînă la 26 septembrie (pînă în dimineața zilei,) cînd am plecat, cred eu, ca să nu mai revenim mulți ani de aci nainte.

Am lăsat în urmă a opta vară, petrecută, ori cel puțin plimbată pînă la Agapia și pe o dimineață rece și luminoasă — strîngînd și încălzind la piept pe dulcea Dadalină — am bătut înapoi șoseaua la Pașcani.

5 noiembrie. Importanța zilelor șezute în București e mediocră. Mi-am revăzut amicii, am ascultat, o dată, Sf. Liturghie în catedrala Sf. Iosif și am făcut o plimbare lungă pînă la Băneasa, într-o dimineață fără soare. Faptul nou, despre care aveam știință încă de la Agapia, e că prietenul meu Theo, ierodiaconul Iosif, părăsește Mitropolia și trece peste graniță, departe, pînă spre Geneva, părăsind în taină și pe totdeauna și numele și haina bisericească.

Cu o zi înainte de a pleca, m-am întîlnit pe stradă cu prietenul de odinioară Iulius Dragomirescu. I-am întins mîna — trăgînd, cu acest gest, o linie de unire între azi și odinioară, peste cei vreo 6 ani de înstreinare reciprocă — și am intrat cu el în vorbă.

E gata să-și dea licența în drept, după ce-a gustat știința și decepțiunile Facultăților de litere și de teologie ; dirijează revista proprie „Cuvîntul" și spiritist irevocabil, e cel din urmă prietin al lui Hasdeu. A petrecut, după cum îmi spunea, multe zile la castelul din Cîmpina și-i este lui Hasdeu, ca altă dată Platon : lui Socrat, o fereastră deschisă asupra grădinei viitorului. Năd㠄jduiește să-și impună revista și s-o transforme într-un important organ de studii și de comunicări asupra Suprasensibilului — nu mai puțin și de literatură. Are colaborarea lui Hasdeu și se bizuie într-însa. — Ne-am mai întîlnit încă de 2 ori, pînă seara, și l-am ascultat cu interes. Din crezul lui spiritist, m-a impresionat cu deosebire articolul care declară că putrefacțiunea ceasului istoric, prin care trecem, este opera Inimicului și un semn al reorganizării forțelor diabolice.

M-am despărțit de el în faptul serei și în preajma Cișmegiului transfigurat de toamnă, șovăind în mine însumi și întrebîndu-mă fără de răspuns : Cine știe dacă nu am dădut mîna cu un semizeu al generațiilor viitoare, cu un apostol necunoscut, cu un sărbătorit al viitorului cel vecinic plin de taină și de neașteptat ?...

Iar în ziua călătoriei, subt un cer aiurit de nouri și de neguri, am deschis volumul de poezii „Solare", pe care mi-l dăruise autorul și, între altele, am citit poemul „Hesperus". Mă simțeam parcă pe altă lume... Sufletul poetului văzut prin vitraiurile acestui poem, îmi dădea fiorii iernii și-ai haosului, într-un chip pe care-l ajuta, bizar, sborul călătoriei mele și rostogolirea vinată din spațiu. Un șarpe înghețat îmi străbătea cugetul, citind acele strofe, vădit imprecabile ca tecnică, dar atît de „streine la vorbă și la port" ! Regiuni de vis și de paradox fulgerau în dosul acelor versuri, bizotate și reci, ca niște geamuri scumpe. Autorul lor — din două una — ori că e un geniu care-și covîrșește vremea și e mai presus de puterea noastră de a pricepe (după cum ultravioletul, mai presus de retina omenească) ori că e cel mai prețios specimen de grafoman ce-și poate dori un doctor de nebuni. Dar cine poate să facă distincțiunea, în cazul de față, și cine poate s-o facă îndeobște ? Pentru Hasdeu, Iuliu Dragomirescu e un David, păstor, încă, la oi. Dar Hasdeu e cu mintea întreagă ? Dar eu sînt, dar tu ești ?

Mi-am adus aminte, de atunci încoace, de Dl. Bergeret din „Histoire contemporaine" a lui Anatole France și anume — dacă nu greșesc — în volumul „L'Orme du Mail", unde Roux, elevul lui, îi citește un poem, în versuri libere. „Et si c'était un chef-d'oeuvre ?" gîndește Bergeret ; și, fără să zică nimic, o șterge frumușel : „...de peur d'offenser à la beauté inconnue" !...

Noiembrie. — Theo, bizarul meu amic Theo, a ieșit din starea lui de purtător de haină lungă neagră, părăsind colina Metropoliei, părăsind soborul călugăresc de azi — și desigur, pentru totdeauna, și Sf. Leturghie. Firea lui, convingerea lui, demonul care trăiește în inimă-i, dîndu-i geniul artei și al neantului, au dezîncleștat în fine, ghiarele săraciei și ale multor împrejurări protivnice : care îl îmbrînciseră în mînăstire. S-a călugărit în 1900 ; toamna (8 Septembrie) l-au făcut diacon ; sînt de atunci 5 ani de zile.... De acum, să întoarcem fila ; dar pînă a nu isprăvi gestul, să privim cu melancolie asupra acestor 5 ani de zile, pe care poate viitorul ne face să-i regretăm și să le găsim farmec și bunătate. Eu unul îi regret de pe acum. Căci, în general, dacă am consimțit și l-am aprobat, pe amicul meu ca să facă pasul pe care mi-l vestise, de cînd eram la Agapia, (pentru el și oamenii și locul și Ideea erau fără înțeles și fără simpatie) pentru mine însumi, mi-am făcut rezerve galeșe și tăcute. Decît să fie, într-o zi, dat afară, cu scandal, era mai onorabil să plece singur. Theo nu mai făcea taine pentru nici un prietin că n-are nici o dragoste și nici o credință — nici pentru Leturghie, nici pentru Viul ei Principiu, Iisus Christos. În această mohorîtă stare, vălul aparenței trebuia sfîșiat cît mai urgent. Transcriu din scrisoarea pe care mi-a trimis-o, după consumarea plecării lui, acest fragment minunat : (Transcriu cu ultima fidelitate ; de veți simți nevoia de comentarii, să le cereți extraordinarului meu amic.)

„...Am demisionat oficial, duminică, la orele 8 după o slujbă făcută aurorelor de noiembrie, în capelă ; ascultat de un cap de două ori mai mare de cît el, cînd nu e vătuit cu săpun. Mi-am susținut plecarea într-o bucătărie, lîngă bae, un irigator și-un om de necunoscut, din gura căruia curgea pastă Gellé frères, din capul căruia curgea clăbuc. Plecarea mea trebuia să înceapă cu ridicolul. Am văzut cu această ocaziune și ființa nudă a tutorelui local,

Desene de H. MAVRODIN

care fie cu spatele, fie cu ochii la mine, este destul de împănat cu putere ca să fi putut da un ordin împotrivă. La 8 1/2 m-am dus, povățuit, mustrat, (punct de mirare), și-am fumat în chilia mea o țigară de mulțumire. Seara, cu chiu cu vai, mi-a ieșit din toc și o demisie scrisă, pentru a doua zi. Am trimis-o și am așteptat pînă azi în zori. Nu m-a chemat nimeni. Cîțiva călugări au plîns, alții s-au deznădăjduit. Cu 2 chiei în palmă, căutînd intendentul, am nimerit cancelaria și brațul directorului, ca niciodată de moale. Am stat cu el de vorbă, singuri ; mi-am dorit succese ; mi-a spus că mă iubește ; îi pare „enorm" de rău că plec, dar... ; conflictele de pîn-acum au fost mustrarea bunicului înțelept pentru urechea strănepotului risipitor.

Sărutat în doi obrajii, m-am legănat pe trepte ca un om rătăcit, ce sînt într-o lume cu sensul pierdut. A ! mediocritatea vieții... Unde-s mormintele, unde eroii, unde sulița pe care s-o topești numai din scînteia ochilor ! Și m-am simțit într-acest succes al bărbăției mele, ca un învins ; și abia după ce-am lăsat grădina unde toate frunzele s-au așternut, în urma căruței mele, privind masa patrupedă răsturnată deasupra unor saltele, mi-am adus aminte că... (o ceață de motive) și-am azvîrlit mîna slăbiciunei, care începuse să scuture confetii, adînc, în gîndurile mele".

(Scrisoarea poartă data : „Miercuri seara 2 Nov. 05").

aniversare

Mihu Dragomir

Mai ştii, domnule Mihu, toamna aceea dintre Dunăre şi Siret, cu trei plopi cîntaţi de-un vînt de aur care-şi scufundau în fluviu pulpele lor de mătase, şi cu salcîmi ieşiţi din Brăila ca să ne arate drumul spre podgoria Focşanilor printre porumburi şi cetele de păsări care porniseră pe marile căi ale migraţiei şi pluteau, învăluite de dor, într-un perete de cer albastru prin care umblau şi rugi de iederă, arzînd în focul lui septembrie, în faţa lui Dumnezeu mînjită cu must dulce şi doi cocoşi cu penaj ca liliacul înflorit a doua oară? Eram în cîmpia de la noi, joasă şi închinată Dunării şi săturată cu morţii a două războaie — şi undeva, aproape, spre umbra deasă a munţilor Măcinului, locul păzit de două sălcii şi de bărci peste care ploua cu frunze de ceară, cu miros, de nuc, cu poveşti spuse de ape, cu fugă de cai şi cu dansul Chirei, unde visai să-ţi faci o casă. Şi treceau pe dinaintea lui vapoare, poduri spre Asia fabuloasă şi spre întreg chipul lumii şi, ţii minte, cîmpia se juca cu iepurii şi cu sufletul nostru, şi între noi, fără s-o bănuim, intrase amintirea, turn de pămînt fără rod pe care unul trebuia să urce şi să se răstignească pentru ca celălalt să-l ude cu lacrimi. Au coborît cocoşii şi s-a stins luna şi cînd a răsărit din nou era aprilie, ploi adînci au despicat Dunărea şi te-ai dus pe cărarea dintre ape şi-n urmă creştea malul.

Eu ştiu, domnule Mihu, că-n nopţile acestea, cînd copaci de fulgere se aprind la ţărmul Brăilei, te întorci, noaptea, într-o luntre cu trup de negură şi de zori şi aşterni peste Dunărea răscolită de dragostea noastră, cîntece de taină şi-n lumina lor îşi despleteşte părul, pentru logodna cu moartea, Chira Chiralina. Şi de dincolo de cearcănul vînăt al plopilor tineri, curge pe sub umbra ta şoapta cîmpiei şi a grîului ca un fluviu lunar.

Fănuş NEAGU

Parcul

Drumul uitat, cu nisip, şi parcul
cu podidiri ierboase în havuz
ne ameţesc cu-n iz păstrat în largul
cuvintelor mijite în auz.

Cu tinereţea a secat pietrişul.
Vom şuiera regretul, calm clipind,
mai ne mişcăm în linişti cu frunzişul
şi lacrima de-atunci, călătorind.

Sub porţile-nvechind, legate-n sîrmă
ne-am rezemat. Şi-orarul mincinos
ne lumina, cu-n soare-amar, în urmă
şi-un fir de sînge tremurînd, spumos.

Dar cum se-nalţă vremea, ca un şarpe,
privind surparea vechiului zaplaz,
vom trece tonul omenesc pe harpe
planînd în amintirea fără azi.

23 iulie 1943

Istovirea

Ne gîndeam : din lacurile negre,
din tăcerea arborilor fulgeraţi
va mai luci luna, pe pietre,
vor mai rătăci împăraţi.

Dar ne priveşte-un ochi duşman
ca o fiară lovită de moarte,
de n-ar fi lumea atît de departe
ne-am afla în pădurile-aprinse un an.

Ne urîm şi-n patima tîrzie
se desfrunzeşte ţipătul fără tulpini,
sînt numai zăgazuri. Şi nimeni nu ştie
să şteargă trîmbiţa de rugini.

Ne cuprinde viaţa ca o molimă,
(şi sîngele ne-nlănţuie, egal)
nimic veşnic nu flutură-n inimă,
insulă populată de canibali.

7 ianuarie 1944

În lacătele grele

În lacătele grele zăpezi şuierate
cît ni se strînge vecinicia în braţe
privim totul din afunduri depărtate
cît de greu cît de simplu ne doare

durerea pîrîu mocirlos se prelinge
ne unim într-o singură aureolă
tinereţea se mai zbate arare în sînge
rînjind absentă ca bolnavă de rujeolă.

ne plimbăm prin toamna-vieţii cuminţi
cu lacrima sticlind la butonieră
şi amurgul ca un malaiez cu stiletul în dinţi
aşteaptă să ne-mbarcăm pe galeră.

8 august 1943

Noaptea şi tu

Frunzişul brumat, — şi mîinile moarte
se-ntind către stelele oarbe.
Ameţiţi, depărtaţi, ne privim
Trăim doar în nopţile albe.

Un cuvînt ca o creangă s-a frînt,
dar nimic nu doare.
Eşti doar tu, dar sărutul e grav,
sau lacrima noastră călătoare.

Frunzişul brumat. Pe frunte simţim
răcoarea stelelor oarbe.
Sticleşte un cuvînt crucifix,
dar nimic nu ne doare...

Încă ne iubim

Încă ne iubim
cu buclele sîngelui în vînt
ce satelit palid sînt visului meu
ce sterp pămînt.

Să ne întîlnim în catedrala
cu treptele mucegăite
numai cerşetorii oficiază slujba
cu irişii scurşi din orbite.

Încă ne iubim tinereţea
cu mîinile noastre ne-am sădit
dar trecem ca o nepăsare atlantică
astru neoglindit.

Un zgomot şi praful prieten
îndeamnă la dezordine.
Încă ne iubim dar nu mai avem
decît o salvare : Învierea.

13 martie 1944—Brăila

Poem

serviţi băutura dulceagă a vieţii
în pahare înalte
şi tropăiţi din picioare
să vă deşteptaţi sîngele
în anticamera de voiaj permanent
toate locurile sînt ocupate
sinucigaşii călătoresc clandestin
urcîndu-se pe scara de serviciu a morţii
cînd tuşesc muzicanţii în viori
doamna parfumată cu cocaină
zîmbeşte din uşa peronului
şi perechile anunţate
părăsesc taburetele de nichel
plătind consumaţia cu o sărutare morbidă
şi lăsînd la biroul de bagaje
pardesiul trupului incomod
se instalează în slepping-carul
inconsistenţei

... În lungi peregrinări nocturne prin Bucureştii adormiţi, prin acele cartiere mai ales în care se mai putea călători în gravuri, spre bizarul turn al Bărăţiei şi Piaţa de flori mi se părea că bărbatul cu ochelari fumurii pe care-l însoţeam e şi el un întîrziat crai de Curtea Veche din cartea Matheiului, că e purtătorul unui misterios mesaj şi orele se topeau într-un văzduh îmbinat de lenese parfume. Au trecut ani cinci decînd domn' Mihu a putut fi zărit în vechea casă Monteoru, a scriitorilor, dormindu-şi somnul crăiesc vegheat de lalelele de ceară şi de roşii garoafe. Cu fruntea sprijinită pe umărul lui domn' Mihu îl privegheasem, cu cîţiva ani înainte pe Nicolae Labiş. Şi ştiu acum că Mihu şi Nicolae Labiş au existat sub lumina aceleiaşi stele a destinului şi dispariţia lor, ştergerea lor din viaţă ţine de jertfă.

Să-l povestesc pe domn' Mihu? Pe cel care, cel dintîi a scris despre mine? Să-l explic, stăruitor, celor care nu-l ştiu ori vor să nu-l ştie? Nu trebuie. Insuficient cunoscută, opera lui Mihu e singură în stare să vorbească despre scriitorul de mare şi originală vocaţie care a fost. Nu-mi fac griji, se va găsi, poate într-o altă generaţie decît în aceasta plină de cinisme care e a mea, exegetul în stare să-l interpreteze exact.

Scriu rîndurile de faţă într-o încăpere în care Mihu lucra, aşezat la un birou pe care îşi sprijină coatele azi un om dintre ai lui, Fănuş, şi el venit în Bucureşti cu sarea Dunării în păr şi tatuat, invizibil, cu faraonoaice şi nuferi. Îmbătrînim, domn' Mihu? Dumneata nu, rămîi acelaşi bărbat surîzător, cu părul-corb şi faţa măslinie, mergînd tihnit, cu dese popasuri, îndrăgostit de lampa de seară şi de dulcile terfeloage ale atelierului poetic, dar gata oricînd să te urmeze în căutarea vreunui loc de popas cu vinuri lunecătoare şi bucate usturoiate.

O plecăciune peste ţărîna poetului des.

O cupă golită pentru el. Un vers-lacrimă picurat într-un aprilie în care s-a cuprins, întreg...

Fiindcă Mihu s-a născut şi a murit în aprilie, Labiş s-a născut şi a murit în decembrie...

Gheorghe TOMOZEI

breviar

NICOLAE MOTOC
„Ceasul umbrei"

Un poet cu un pregnant simţ al metaforei ni se dezvăluie Nicolae Motoc, al cărui volum de debut, Ceasul umbrei, *a fost recent publicat de Editura tineretului. Autorul nu rătăceşte în pustiurile dezolante ale argumentelor teoretice pentru a-şi face iluzia că proiecţia eului ar căpăta stabilitate şi coerenţă, ci se lasă absorbit într-o materialitate fluidă, melodioasă uneori ca în acest* Relief : *„Ochi limpezi ai pămîntului / / fără rugina somnului / / Tăndări ce zgîriie sticloase / din umbrele unor copaci / de apă care cresc în jos şi plini / de păsări transparente / şi ciripind cu fulgere / / Tăndări în jocul lor statornic / ce cad pe negre catedrale / de straturi în adîncuri / cu turnuri roşii înmuiate / în miezul lor de foc / şi scapără de cristalinele / acelor ochi din care trişti / ne bem culoarea ochilor / şi taie-n piatră relieful pur / al unei ţări necunoscute" sau, şi mai somnolentă, ca în* Oh nevăzutul : *„Oh nevăzutul respiră într-un cristal de nisip / oh şi ce rotitoare tăceri ascunde / / Acolo plutesc norii albi deasupra unei mări / supuşi vom coborî goi printre pulberi / cu ochii închişi îmbrăţişaţi printre pulberi / / Clopote albe vom avea mute pe buze / cît timp vom fi însoţiţi de o rază / / Clopote reci vom avea negre pe pleoape / în umbra pietrei cu cicatrice de scoici / / Vom pluti cu norii albi vom auzi dedesubt / marea într-o alunecare a uitării depline".*

Ceea ce se remarcă de la început în poezia lui Nicolae Motoc este faptul că în cele mai fericite clipe ale sale, lumea concretă se iluminează din interior, astfel că ceea ce ar fi putut deveni o notaţie impresionistă de culoare şi imperceptibilă vibraţie a formelor, se transformă aici într-un miraj de a face adîncurile translucide şi pe această cale de a revela necunoscutul. Nu este mai puţin adevărat că tentativa abandonării totale în discurs eşuează uneori şi atunci poetul rămîne în afara luminii cuvintelor, se simte ca un străin printre cuvinte, încît acestea, cum singur o spune, devin „un refugiu mizer".

FLORIN MUGUR
„Destine intermediare"

Destinele intermediare, *venind după celălalt volum al autorului,* Mituri, *ni-l înfăţişează pe Florin Mugur într-o încercare obstinată de a conferi poeziei un sens raţional constituit, reductibil la ceea ce se poate exprima pe o cale conceptuală, frumosul artistic în această ipostază avîndu-şi o corespondenţă exactă în binele moral şi în adevărul logic. Astfel că poezia este obligată să se nască nu din pacea imanentă a cuvintelor în stare de graţie, ci din veghea lor posomorîtă şi neiertătoare, încît aceste cuvinte care se pîndesc, se spionează cu ochii lucizi, gata să se sfîşie într-o clipă de neatenţie a stăpînului, nu mai pot trăi în propriul lor echilibru, în naivitatea faţă de sine (şi nu acesta pare a fi bunul suprem al artei?), ci îşi caută cu ardoare şi ferocitate suportul pentru a se salva de la prăbuşire, în altceva, acest altceva fiind investit cu o putere capabilă să le redea securitatea şi ordinea. Dar nu şi fericirea, căci cuvintele acestea fiind silite să-şi caute mereu, clipă de clipă, un echilibru în afara lor care să le apere de la autodevorare, nu se mai pot odihni în somnul demiurgic, marea lor şansă de supravieţuire prin revenirea la sine şi, deci, prin autocunoaştere integrală.*

Florin Mugur a intuit riscul pe care-l implică o astfel de structură obiectivată în starea de veghe a cuvintelor şi talentul său fin constă poate chiar în aceea că a exprimat-o cu hotărîre şi dramatism : „Frica din care se pot naşte zeii, / frica din care pot să plece zeii / din Olimp... // Dar se vede că nu stăpînesc nici măcar / forţa robului trist de-a se teme / pînă la capăt. // Jumătăţi de zei palizi se nasc tremurînd, / capete lungi de zeiţe cu gurile triste / şi părul cărunt. // Jumătate de Jupiter vînăt, urlînd. / Jumătate de Pluton cu tîmplele mari, perforate de stele, / călare pe-un iepure şchiop. // Trunchiuri lîncede, braţe căzînd, nimburi vechi — / ce Olimp infernal! Dar se nasc mai aproape de-ntreg / dintr-o temere ce-mbătrîneşte. // Nu mi-e frică de moarte destul, e tîrziu / Şi adorm / cu Olimpul meu strîmb, mijlociu". (Supusul).

HORIA ZILIERU
„Iarnă eroică"

Cavalerul rătăcitor şi fără prihană al acestei cărţi apărute într-o excelentă execuţie grafică îşi ipostaziază înflăcărata senzualitate într-un foarte complicat sistem de metafore avîndu-şi principala sursă în glaciala lume vegetală. Poemele Iernii erotice *sînt, aproape anesteziate de parfumuri florale, de crini şi anemone, de petale şi lujere translucide, toate acestea şi încă alte variante nu mai puţin angelice jucînd rolul funcţional de a releva sentimentul iubirii caste, sau mai bine zis de purificare şi idealizare a iubirii care, prin ea însăşi, nu poate fi decît pură şi ideală. Încît metamorfoza obstinată a carnalului (zis impur) în floral (zis pur) modifică, evident, datele conştiinţei despre dragoste, ceea ce, în general, poate sta la baza unui demers liric.*

Cu toate acestea, travestitul pe care-l poartă versurile Iernii erotice, *tocmai prin faptul că floralul nu reuşeşte să substituie materia carnalului ocolit cu pudoare, ci rămîne un travesti, din graţios cum ar fi putut să plutească în spaţii diafane, se destramă, uneori, în grotesc : „La înălţimi de coapse, în văpăi/ de sunete-atîrnînd se-nalţă crinii / şi-n dezbrăcarea dulce a luminii / ies fiarele din biblicele văi" (p. 56 s.n.). Ultimul vers compromite iremediabil suavitatea primelor trei, căderea unei singure petale poate evidenţia un spectacol pe care fără îndoială că autorul nu şi l-a dorit, încît într-o astfel de practică metaforică rolul suprem trebuie să-l aibă un gust artistic inflexibil. Horia Zilieru realizează caligrafii de mare fineţe în izolate strofe de bijutier al cuvîntului cum puţini dintre poeţi o mai practică azi şi prin aceasta versul său este recognoscibil are o notă particulară. Acest aspect are noblеţea sa şi merită să fie pus în lumină, dar dacă frumuseţea, armonia cuvintelor —petale-de-crin — nu este supusă unei viziuni, unei încordări a spiritului care să se recunoască mereu pe sine, rămîne decorativ şi inoperant în planul creaţiei.*

Dan LAURENŢIU

ION MINULESCU
„Bucureştii tinereţii mele..."

Probabil că o literatură constă dintr-un număr restrîns de opere, obţinut prin expulzarea severă a acelor lucrări care n-au atins cerul valorilor absolute. Dar această triere se reia periodic, şi de fiecare dată se alege şi se expulzează altfel, cu altă sensibilitate transpusă în alte criterii, cu aceeaşi rîvnă a adevărului, cu egală, neatinsă putere de amăgire. De fiecare dată ochii au crezut în nemişcarea stelelor de deasupra, nebănuind că fixitatea le aparţine, ca şi stelele înseşi, — greşeala şi minunea lor. Şi dacă sfera valorilor imobile se dovedeşte mereu a fi aparentă, faţă presupusă doar a golului rotitor, poate e mai bine — mai simplu şi mai sigur — să ne coborîm ochii, să nu mai aşteptăm noaptea deducerilor, şi să considerăm că este ceea ce se vede. Atunci o literatură este suma tuturor lucrărilor scrise de cei ce se cheamă scriitori, sau poate mai mult decît suma lucrărilor — suma vieţilor lor : atunci nu-i absurd să aduni şi să consemnezi toate cîte s-au păstrat şi se ştiu despre scriitori, pentru că ei poartă literatura ca pe totalitatea posibilităţilor Literaturii. Indiferent de „poziţia aştrilor", oricum ar fi configurată bolta valorilor, constituirea Literaturii va pleca de la scriitor, singura evidenţă, singura certitudine. De aceea nimic din ce e al scriitorului nu e de uitat. De ce n-am crede că viaţa unei literaturi este făcută din întîlnirile, drumurile visurile şi amărăciunile scriitorilor ei, din totalitatea rîndurilor scrise sau proiectate, din toate casele, străzile şi parcurile atinse cîndva de prezenţa celui ce se gîndea la literatură?

Bucureştiul este literatură română, cu cafenelele şi grădinile lui, cu Calea Victoriei şi Palatul Telefoanelor. Iar Minulescu este unul dintre aceia care a întemeiat şi sporit Bucureştiul literar. Din cadru neutru şi accidental, oraşul devenea în acea vreme tot mai mult sediul scriitorilor, cu locurile cuvenite de întîlnire, de petrecere sau meditaţie, cu un aer şi o cromatică înţelese şi asumate ca un decor cerut. Un Bucureşti „funcţional", ca oricare alta din marile metropole găzduitoare de scriitori, cu un stil al lui şi tradiţii anume.

Minulescu-bucureşteanul a transplantat aci ceva din logica urbanisticii literare pariziene — a descoperit „buchiniştii", indigeni, a proclamat frumuseţea europeană a cimitirului Bellu — loc de pioasă odihnă pentru literaţi, a contribuit la „ctitorirea" citorva cafenele, dar a fost sensibil şi ataşat farmecului particular al oraşului de la porţile Orientului, cu grădinile şi ulicioarele lui, cu lău-

ARTĂ ŞI DETERMINISM

Din problemele esteticii marxiste

Nimic mai obişnuit decît discuţiile despre o falsă dilemă. Şi asta nu dintr-o rea punere a alternativei Dihotomia a avut întotdeauna pretenţia de segmentare a unei totalităţi (o totalitate fără margini) în părţi ireductibile. Or, adevărul trebuie să fie semn al vieţii nemărginite, al adîncimii continuu prezente o totalităţii ; semn care se dezvăluie prin succedare şi retrospecţie a unor orizonturi. Dilemele sînt ale orizontului fix, fixat prin nemişcarea caracteristică a ochiului exclusiv teoretic. Deplasarea continuă în orizonturile care se dau prin deschiderea cunoaşterii, anulează dilema. Este acel **şi una şi alta** sau **nici una, nici alta** — formulare aparent uşor de cucerit printr-o conjuncţie. Dar spaţiul care se deschide în această conjuncţie este imens, existenţa, al cărei semn poate fi ea, se află prinsă într-un efort de totalizare a lumii. Efort eşuat, pierdut, în minima semnificaţie a unei particule.

Şi una şi alta ; totalizare prin înaintare. Ce arată unirea „ireductibilelor" ? O nelegitimă coordonare a unor realităţi prin semnele lor, sau lipsa de aderenţă a semnelor la viaţa (nesupusă dilemelor) a realităţii pe care vor să o reprezinte ? Practicînd conjuncţia, aici spiritul se înverşunează să-şi păstreze instrumentele o dată făurite, dîndu-le alt ritm, altă articulaţie, o legare a lor fantezist de contradictorie.

Nici una nici alta ; o totalizare prin retragere. O totalizare care duce gîndul mai spre origini, înaintea judecăţilor de predicaţie, înaintea naşterii semnului bun şi a semnului rău. De data aceasta se cere puterea de a renunţa, de a lua totul de la capăt. Şi nu căutînd altundeva, ci căutînd tot aici, în locul dezvăluit de puterea de distrugere a conjuncţiei. **Nici una nici alta** risipeşte rupturile iluzorii crescute în limbaj. Se deschide un gol fără cuvinte, care este şi plinul ce le va naşte altfel.

Determinarea sau autonomia artei au găsit numeroase argumente care s-au repartizat aproape în cantităţi egale de o parte şi de alta. Dar argumente se găsesc pentru orice şi oricînd. Problemele care cad în spaţiul teoriei se pun însă nu sub forma avocăţească a argumentării, ci ca dificultăţi de construcţie a unui sistem de semne, care să prindă şi particularitatea şi determinările întregului într-o mişcare adecvată.

Orice încercare de reînnoire teoretică este inevitabil obligată să-şi situeze noutatea pe liniile de continuitate ale tradiţiei. Căci dacă este ceva de refăcut, ceva de re-scris, acest ceva se găseşte în textele deja scrise. Schimbarea de perspectivă, intuiţia care vrea să apară ca sistem structurat, trebuie să recurgă la semne şi problematici de acum puse, trebuie „să tulbure" chiar pînă la deplină risipire echilibrul deja stabilit al unor vechi structuri. Şi încercarea de re-făcere a temelor unei posibile estetici va relua sub o formă sau alta dilemele şi semnele de întrebare ale unei gîndiri anterioare despre frumos. Opera de artă este determinată sau autonomă ? **Şi una şi alta** sau **nici una nici alta.**

Ruptura dintre aceste două concepte se perpetuează din vechi dispute filozofice. Conform unei tradiţii a gîndirii în termenii raporturilor dintre general şi particular, orice ceartă la nivelul cel mai înalt al disputei filozofice (ceartă dusă în termenii cei mai generali cu putinţă) este aplicabilă şi în micile domenii particulare. Dar punînd o întrebare sau transferînd-o dintr-o parte în alta nu rămînem în zona pură a nevinovăţiei teoretice ; căci întrebarea introduce termenii, creează locul pe care şi conform cu care va creşte textul răspunsului. Prin chiar punerea dihotomiei determinare-autonomie introducem o distanţă, pe care o vom umple apoi cum vom putea. Poate ordinea dinamică pe care a pus-o Hegel într-un imens material de cultură a fost prima mişcare completă a gîndului în care s-a realizat depăşirea senină a conjugării „ireductibilelor". Desigur cu preţul unui totalitarism al Ideei, cu preţul intoleranţei.

Marxismul a deschis posibilitatea construirii unui cîmp teoretic bazat pe intuiţia unei totalităţi deschise a realului, în care urmau să fie construite articulaţiile amănunţite ale semnelor lui. Aceasta ar fi posibilitatea construirii unei **Teorii totale,** avînd o deschidere mereu posibilă (integrînd revoluţia ideilor ca fapt funcţional al sistemului), deziderat de amploare nebănuită. Din păcate, posibilitatea teoretică deschisă de Marx (posibilitatea pusă şi gîndită în conceptele atunci la îndemînă) nu a fost urmată, în toate domeniile, de epoca laborioasă pe care o presupunea. Condiţii istorice diverse au condus către o activitate de popularizare, activitate foarte utilă dar care nu trebuie confundată cu munca de elaborare teoretică propriu-zisă.

Spuneam mai sus „o posibilă estetică", pentru că estetica marxistă este un domeniu deschis, neosificat. Există desigur gînduri estetice, există aprecieri şi judecăţi de valoare din perspectiva filozofică a marxismului. O teorie însă, în care ceea ce apare adesea în critica literară ca aserţiune alăturată la altă aserţiune să fie articulat într-un sistem funcţional de concepte, într-o mişcare a gîndului care să nu ocolească nici o mediere necesară — un astfel de sistem, prin însuşi principiul său dialectic, de continuă automişcare, nu trebuie presupus ca încheiat, finit. Mai există, desigur, şi o estetică didactică, de manual ; trecînd prin ea nu vom avea surprize cu privire la succesiunea capitolelor ; o tematică colecţionată din istorie se va desfăşura prin acceptări sau refuzuri ale unor mai vechi sau mai noi afirmaţii.

Iată, spre exemplu, gîndul important al determinării sociale a operei de artă şi, în general a tuturor fenomenelor de cultură. Între acest gînd, cu totul general, şi găsirea realizării lui concrete ar trebui să se situeze un sistem de medieri, foarte complex. Trecerea deductivă, prin proporţionalitate directă, de la una la alta, nu poate da decît rezultatele simplificatoare pe care le cunoaştem. În faţa unor astfel de acţiuni de simplificare a metodei marxiste, un estetician ca Lukács a rămas consecvent unor desfăşurări mai largi, fapt pentru care a şi fost atît timp criticat pentru erezie. Dar erezie faţă de ce ? Doar faţă de simplismul şi comoditatea celor ce se ocupau cu alăturarea de texte.

„Căci nu numai mediul în care vieţuiesc oamenii şi structura economică a societăţii sînt supuse unei neîntrerupte transformări istorice ci şi fiecare structură adecvată oferă o imagine schimbătoare, deseori complet diferită, a aspectului real şi conştient al diferitelor clase" („Specificul literaturii şi al esteticului", p. 190) .

Se sugerează aici existenţa unei determinări complexe. Posibilitatea verificată, practic, ca una şi aceeaşi realitate a vieţii sociale să fie însoţită de fenomene culturale diferite. „Raporturile reciproce dintre existenţă şi conştiinţă, dintre lumea exterioară şi individ, pentru a căpăta un caracter suficient de complet, de rotund, trebuiesc ridicate şi lărgite pînă la altitudinea şi întinderea unei totalităţi intensive" (p. 190). Totalitate intensivă în care se pot contura sub-totalităţi distincte (sub-structuri), cu o viaţă proprie, cu un timp şi o istorie care nu pot fi deduse din realităţi de altă natură. Sub-totalitatea artei nu va fi pur şi simplu „reflectare" a totalităţii vieţii sociale, ci o lume din care şi prin care aceasta din urmă se şi constituie, capătă deplinătate. De aceea textele de critică literară ale lui Lukács, în lipsa unei conceptualizări definitive, produc în jurul fenomenului artistic un halou de descrieri situative cît mai complet, creînd astfel conturul, desigur vag, al atmosferei unei epoci.

În fapt, s-ar pune pentru o estetică marxistă, problema de a elabora sistemul teoretic în care determinarea activităţii artistice din partea vieţii sociale totale să nu fie situată într-o falsă dilemă faţă de substanţialitatea proprie a fenomenului artei. Lukács a încercat să depăşească concilierea mecanică a termenilor printr-o dialectică a raporturilor dintre subiect şi obiect, poli aflaţi la un moment dat într-un echilibru estetic. O reîntoarcere la conceptualizarea hegeliană, punînd estetica în termenii străini ai unei filozofii a cărei mişcare interioară fusese întreruptă.

Poate mai fecundă ar fi fost perspectiva reluată, pe urmele lui Goethe, în „Omul ca miez şi coajă : „unitatea interiorului şi exteriorului în natură înseamnă pentru ea însăşi şubrezenia unei deosebiri între miez şi coajă; o atare deosebire este o problemă pur umană care-şi poate găsi desigur aplicarea abia prin comportarea omului, faţă de lumea sa, faţă de natură şi anume în sensul că ce este miezul omului se exteriorizează în capacitatea sa de a percepe, a gîndi şi a simţi interiorul şi exteriorul în unitatea lor ; că miezul lui este totodată premisa şi urmarea unei atari viziuni, în timp ce, invers, alcătuirea omului ca coajă stă într-un raport tot atît de necesar cu ruperea legăturii dintre exterior şi interior" (p. 338).

O continuare riguroasă a acestor gînduri ar duce la depăşirea antinomiei împrumutate din vechi sfîşieri filozofice. Omul ca miez se simte **în lume,** ale cărei tulburări sau calme peisaje îi sînt date pentru a le trăi. În acelaşi timp el este constituit de lume şi constituie lumea. Aici în lumea ca unitate a „interiorului" şi a „exteriorului" (alţi doi termeni pe care îi moştenim fără să vrem de la o psihologie speculativă !), se va consuma şi supunerea şi revoltele sale. Omul ca realitate fundamentală, lumea ca unitate, iată o perspectivă care lasă jocul liber al determinărilor şi al libertăţii. Opoziţia ostentativă dintre doi termeni care nici nu au o realitate separată se va rispi într-o descriere a existenţei artei, determinată în şi prin limbajul unei epoci.

Eugen IACOB

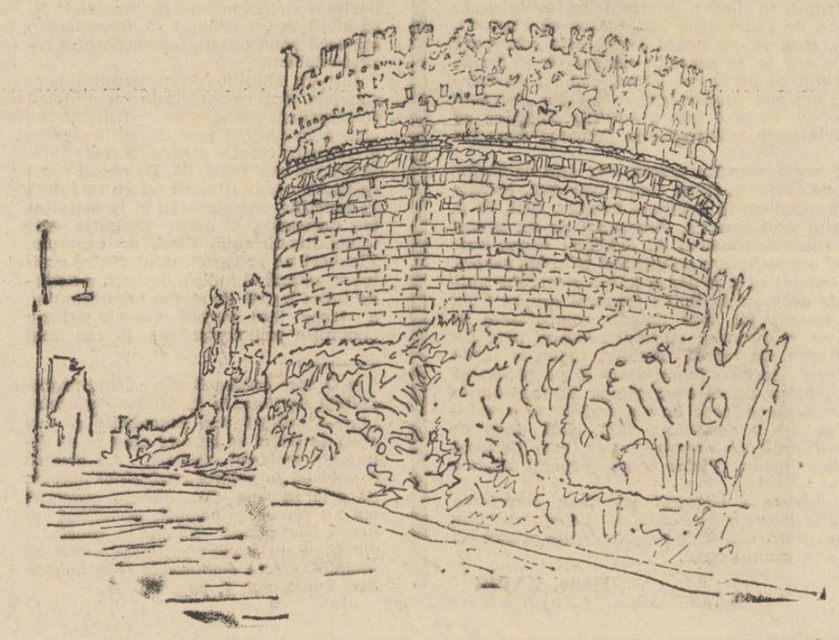

Desen de DARIE NOVACEANU

breviar

tarii şi flaşnetarii şi chiar cu petrecerea vreunei mahalale în curtea bisericii, peste drum de circiumă, în jurul popii înfierbîntat de prinderea unui şoarece în cursă, strigînd cînd după gaz, cînd după apă, după cum focul ocolea fiara sau ameninţa gratiile capcanei. În Minulescu-bucureşteanul se întîlnesc şi se împacă dorul occidentului şi iubirea Balcanilor, fascinaţia modernităţii şi aderenţa la sufletul vechi stabil al locului, în acel amestec fermecător — hazliu care-i distinge întreaga operă, şi care a cîştigat pentru literatură atîţia aderenţi.

ALECU IVAN GHILIA „Cuscrii"

Înţeleasă ca document al existenţei, literatura însoţeşte un popor ca o vorbire gîndită despre sine, care nu omite nimic, încearcă să înţeleagă şi să justifice, ca într-un dialog cu un interlocutor imaginar — de altundeva sau de mai tîrziu. Înţeleasă aşa, literatura progresează prin extindere, prin înglobarea în atemporalitatea sa durabilă a unei cantităţi mereu sporite de timp istoric, un timp mereu mai dens, mai încăpător de fapte.

Acestei accepţii îi datorăm o întreagă direcţie în epica noastră, a cărei fecunditate e condiţionată de inconsecvenţii şi proporţională cu ea. Doar mărturiile pătimaşe şi unilaterale — deci documentele discutabile — s-au constituit în valori literare, doar acelea care n-au putut fi imparţiale şi atotcuprinzătoare.

Pe această contradicţie — între finalitate şi fatalitate este aşezat şi romanul lui Al. Ivan Ghilia. Din tradiţia prozei rurale, „Cuscrii" continuă acea orientare spre naturile puternice şi latenţa lor dramatică. Personajele sale sînt, în spiritul lui Rebreanu, oameni dirijaţi de glasul pămîntului şi al iubirii, naturi determinate de comandamente primare, pe care un destin neînţeles le plasează în situaţii inadecvate, pretinzînd reacţii şi opţiuni ne-naturale. Revoluţia este la Al. I. Ghilia situaţia neobişnuită care dezorganizează existenţa rurală pentru a o organiza altfel. Înainte de a fi înţeleasă ca luptă dintre principii, revoluţia li se arată personajelor lui Ghilia ca luptă pentru pămînt. Indivizii reintră în arena singeroasă a ovaţionării celui puternic şi huiduirii celui slab.

De fapt tensiunea dintre puternic şi slab e o permanenţă, acceptată ca un dat obligatoriu. Dramatică e acum nesiguranţa în legătură cu natura puterii. În vechea aşezare de lucruri, putere însemna pămînt şi lucrurile păreau limpezi, pentru că averea presupunea capacitatea de a o obţine şi întreţine. Aşadar distribuţia socială a puterii se arată ca naturală. Noua putere pare însă o obscură investitură petrecută nu se ştie unde, acordată nu se ştie de ce, şi deţinătorii ei au fost stabiliţi ori din întîmplare ori prin violenţe. Personajul lui Al. I. Ghilia trăieşte criza naturalismului şi a evidenţei.

Neputinţa de a înţelege o ordine stabilită altfel trezeşte în deposedatul lui Al. I. Ghilia imaginea cataclismului final, a dezorganizării totale şi definitive : destrămarea averii înseamnă risipirea, desmăţ şi violenţă. Pretutindeni se ivesc semnele sfîrşitului şi dezorientarea şi spaima se tulbură de presimţiri fără nume, pentru că ordinea veche era singura înţeleasă, era Ordinea, pentru că ataşamentul faţă de avere, de pămînt, se mutase prin organizare din registrul egoismului, era mai mult decît garanţia existenţei personale. Citimea de religiozitate amestecată în iubirea pămîntului complică stiuaţia personajelor lui Al. I. Ghilia cu zvonuri de tragism şi prin aceasta istoria — obiectul epocii sale — intră în registrul semnificativ al problematizării.

Această problematizare izolează romanul lui Al. I. Ghilia de masa lucrărilor ce ilustrează direcţia epicii „documentare", ferind-o de erorile implicate în orice adeziune neinsuşită de meditaţie. Şi tot problematizarea declanşează o atitudine literară anume. Ne mai fiind simplu martor al evenimentelor cu simpla misiune de a păstra şi transmite energia frustră a faptului viu, romancierul nu se mai disimulează, nu mai tinde la transparenţa desăvîrşită. Dimpotrivă îşi face din divulgarea prezenţei sale normă. Există în romanul lui Al. I. Ghilia o „narativitate", o transmutare a faptului viu în relaţiune (adică în fapt literar), proces care îngăduie acele libertăţi devenite caracteristică operei moderne : autorul se mişcă mai liber pe linia timpului, îşi permite anticipări şi regresii ; el nu mai e obligat să ofere, adevărul, ci însoţeşte faptul real de multiple interpretări posibile, justificîndu-şi opţiunile. E un filtru între existenţă şi adevăr, şi recunoscînd aceasta evită falsitatea prezumţioasă a vechiului roman realist, descoperă acea incapacitate fundamentală din care se naşte arta, acceptă neadevărul altfel adevărat.

Ilina GRIGOROVICI

POŞTA REDACŢIEI — PROZĂ

Ca orice ţinut în care nu pot pătrunde mulţi (şi sînt destui şi aceia care pătrunzînd în el amorţesc la capătul de început al drumului), literatura exercită o puternică forţă de atracţie asupra a nenumăraţi oameni. Mirajul gloriei, fascinaţia aplauzelor, setea de prim plan etc. Despre munca, uneori de sclav, pe care o depune creatorul autentic, foarte puţini corespondenţi ai noştri sînt dispuşi să discute. Cînd cineva îmi scrie că vrea să devină un nume glorios în literatură, zîmbesc. Ştiu că fraza a fost aşternută pe hîrtie în urma unei deceptii în amor sau după consumarea a două sticle de Pepsi-cola, băutura aceea miraculoasă, conţinînd imense cantităţi de energie şi avînt exploziv. O scrisoare primită recent m-a umplut însă de tristeţe. Nu conteză numele expeditorului. Omul spune franc : vreau să fac literatură ca să cîştig bani mulţi. Răspund la fel de sincer : făcînd literatură n-ai să izbuteşti niciodată să faci şi bani : îndreaptă-te spre altă meserie.

Hagi Duvan. *Cielul de schiţe : Accidentul, Primăvara, Ochelarii şi Năluca, promiţător — frază curată, economie de adjective şi, printre rînduri, o bucurie de miel ieşit la soare. Puţin copilăros şi puţin melodramatic în Accidentul, voit ingenuu în Primăvara şi necunoscător al problemei în Ochelarii. Humor reţinut şi de calitate. Poate niţel cam studiat. Citez spre exemplificare : „Mai de mult, pe vremea cînd visul era un capriciu şi demnitatea o patimă, cînd spada de aur a lui d'Artagnan spulberea colbul cronicilor şi sfîşia dantela necunoaşterii, cînd versurile carnivore tremurate cu greşeli ortografice răscoleau trecuturi şi destrămau convingeri, pe vremea aceea minunată a avut şi el o aventură". Treci pe la redacţie, cu lucrări noi.*

Dem. Ionaşcu. *Cele patru povestiri suferă de boala de a spune totul. Dumneata elimini doza de mister pe care trebuie s-o aibă orice lucrare de artă. Cititorul se vrea participant la acţiune, acest lucru doresc să-l reţii, nu te poate ierta cînd îi sfărîmi iluzia c-ar fi şi el înăuntrul acelei lumi pe care i-o prezinţi. Aglomerînd tot ce ştii despre un personaj, el nu mai găseşte uşa sau fereastra prin care să se strecoare lîngă oamenii sub umbrele mişcate de hipnotizor.*

Ion Vasilescu. *Dac-ar fi să mă iau după titlul lucrărilor dumitale ne-am afla în plin roman poliţist : Căutări, Furtul, Jertfa, Cavoul. Dar, nu, băcăţile sînt de o galeşă cumsăcădenie. Scrii ca şi cum ai împleti papură. Se uscă foaia sau te ustură deştele, întinzi mîinile sub robinetul cu apă rece sau la streaşina casei (depinde unde stai cu locuinţa) şi-o iei de la capăt. Dialogul, plat, şi aranjat cu multe puncte de suspensie. Puncte, puncte, punctele îmi dovedesc mie că singur nu ştiai cum se continuă fraza. O oarecare îndeminare în construcţie mă face să sper că vom primi din partea dumitale lucrări mai izbutite.*

Tudor Cicu (*„Am 17 primăveri, zice, scriu poezii şi proză şi locuiesc la malul mării"). Cartea de vizită, scrisă corect. Singură — singurică, face impresie. Mi-a amintit de mare, stropi însoriţi, grîu, pepeni şi tinereţe. Dar ce ne facem cu proza ? Zici : „Ca o coardă de oţel se întinsese întunericul care pătrundea tot mai adînc în adîncurile pădurilor, prin grotele văilor, iar luna ieşise dintre nouri şi aluneca grăbită pe boltă". Şi adînc şi adîncuri şi grote şi văi e prea mult. Din fraza dumitale eu am dedus că nu trebuie să ieşim noaptea pe drum sau pe cîmp ; coarda întunericului ne poate sparge rotulele. Trebuie să citeşti. Mult. Atît deocamdată.*

Pavel Pafka. *Marea, ploaia, vîntul ca un os , corabia ca un os şi crucea rombul, pătratul, sfera, velele, dinţii, lebedele, doctorul, durerea, un vacuum uriaş, pala de ris mefistofelic şi culorile alea verzi, albastre (rogvaivul) — adunate într-un talmeş-balmeş pot da sentimentul urgiei în largul apelor. Numai să fie puţină ordine în dezordinea asta. Şi nu este ! Căci, vorba dumitale : „trase flagelul alb şi subţire". Mina pe gramatică, şi pe urmă mai vorbim !*

Alexantru Curcă. *La invitaţia dumitale, care sună astfel : „vă dau un sfat, publicaţi-mă", îţi răspund că sînt încărcat de sfaturi pînă la Anul Nou 1971.*

F. N.

ARHIVA ARGHEZI

Tinereţe geneveză

În Rue des Pavillons, *Arghezi îşi întemeiase o mică gospodărie, jumătate românească, jumătate franţuzească, unde strînsese o seamă de cărţi pentru studiul literaturii franceze şi latine, precum şi o serie de volume referitoare la chestiuni de chimie, matematică şi tehnică. Ceea ce se cunoaşte mai puţin, este preocuparea lui de tinereţe, repetată şi în cursul vieţii în ţară, privind unele probleme mecanice şi de mică industrie familială. Cărţile acestei perioade poartă semnătura* Josif Theodoresco-Arghezi *ori numai iniţialele J şi T legate între ele prin semnul plus, perioadă de cînd datează şi cîteva studii asupra perspectivei şi unele desene în creion sau tuş, care ilustrează primele patru volume ale* Ediţiei Scrieri.

„E o epocă interesantă, povestea Arghezi, care merită cel puţin o carte scrisă... Eu am apucat încă diligenţele în Elveţia şi tramvaiul cu aburi, ca şi vapoarele cu roată ca de moară, existente şi azi pe lac... Pentru mine Elveţia a fost un fel de a doua patrie, iubită la fel ca şi petecul meu de ţărînă unde m-am născut. Acum, după mai bine de 50 de ani trecuţi, Geneva îmi redă sănătatea tinereţii de odinioară. Nici nu-ţi dai seama, Barule, cîtă plăcere şi cîtă emoţie mi-a dat regăsirea, în Plainpalais, a fostei mele case. Zic „casei mele" deşi nu aveam decît o singură cameră pe care nu o părăseam decît ducîndu-mă pe cîteva zile la Paris, din cînd în cînd, călare pe o motocicletă... Cînd am venit în ţară, pentru reglarea situaţiei militare, prin 1910, unde am şi rămas definitiv, am lăsat la Geneva o grămadă de cărţi care, desigur, că s-au risipit... Din Rue des Pavillons plecam duminicile, vara, cînd la Hermance, cînd la Coppet unde stam la marginea lacului citind şi, cîte o dată, desenînd...".

Un fel de cartă poştală ilustrată, găsită de mult zălog într-o carte, înfăţişa clădirea unui restaurant aproximativ, de ţară, la o răscruce de drum, purtînd firma Eaux Morte-Chancy... *Am reuşit să descopăr acest loc şi să identific imaginea desenată. Actualmente se cheamă* Café Eaux Morte, *localul îmbătrînit fiind condus de nu mai puţin tînăra Mme Felix Léonie...*

Mme Léonie şi-a chemat vecinii să vadă acest document necunoscut ei şi împreună, într-o adunare care ca vîrste întrunea cîteva secole, am reconstituit momente de un pitoresc neaşteptat. Tramvaiul, pornit din Quais de Poste *făcea pînă aci cam vreo două ore, avînd o platformă specială pentru coşurile de zarzavat şi bidoanele de lapte. La staţia de acar* Eaux Morte *se bea o bere şi se consuma jambon sau renumita carne afumată de Grison. Mai departe tramvaiul intra în zona viticolă, de o frumuseţe şi azi excepţională. Vagonul motor avea un coş mare ca de locomotivă şi scotea fum gros, întreaga garnitură avînd două vagoane. În 1940, spuneau povestitorii cu nostalgie, fuseseră scoase liniile, tramvaiul rămînînd numai în amintirile lor... Tînărul J. T. venea aici din cînd în cînd, dovadă cartonul ilustrat, unde găsea o mînă de oameni, amintiţi şi azi pentru cîte ştiau să povestească despre munţi, despre obiceiuri, despre francezi şi elveţieni, căci* Eaux Morte *se găseşte la numai cîţiva paşi de graniţa cu Franţa.*

Vara trecută m-am oprit, stăpînit de marea emoţie a regăsirii, de astă dată singur, a casei din Rue des Pavillons. Sub streaşina arcuită, aceleaşi înfloriturii zugrăvite coborîte pe faţada înaltă şi confundate cu ornamentele balcoanelor în fier forjat. Aşezam, cu gîndul, în dreapta intrării, o placă de amintire pe care ar fi putut scrie că în această casă şi-a petrecut cu condeiul, cîţiva ani de viaţă şi de lucru adînc, un scriitor român, pe nume Tudor Arghezi... Poate că într-o zi, poate că la împlinirea a 90 de ani de la naştere şi 65 de la primul pas făcut în Geneva, această placă ar putea deveni o realitate, aducînd aminte măcar concetăţenilor trecători prin oraşul lui Jean-Jacques Rousseau, că aci s-au scris cîteva dintre paginile importante de literatură contemporană. În timp ce, pentru căutătorii de locuri istorice ai oraşului Geneva ca şi pentru iubitorii de literatură şi artă, ar însemna descoperirea unui punct de intersectare a sensibilităţii româneşti pe un central meridian european...

Baruţu T. ARGHEZI

VIANU tînăr

(urmare din pag. 8)

nu devine implicit judecată de valoare ; există intervenţii pur şi simplu **denominative** sau **calificative.** Aşa stau lucrurile cînd Flaubert ne spune că Felicité se **trouvait heureuse** (era fericit) sau că Julien **s'approchait avec douceur** (venea tiptil). Întrebuinţarea, destul de des la Flaubert, a denominaţiei şi calificării se explică mereu prin aceleaşi condiţii ale romanului modern care aduce în scenă personaje cu o experienţă de viaţă foarte diferenţiată, dar care nu se pot manifesta integral, fie prin acţiune, fie prin exteriorizări fizice. Dacă Aristotel avea mari rezerve în chestiunea aceasta, de vină e numai împrejurarea că modelul său era Homer, ai cărui eroi trăiau o viaţă dominată de instincte elementare foarte uşor de exteriorizat.

Nu era însă deajuns să distingem între toate specializările ce anume conţine ideea de „intervenţie directă", mai trebuia sesizat care sînt obiectele morale cărora li se aplică intervenţia directă. O primă clasificare distinge între **trăsăturile permanente ale caracterului** (Charaktereinschaften) şi **stările sufleteşti** (Gefühlszustände) dar ea se dovedeşte incompletă, fiindcă de varietatea stărilor sufleteşti trebuie ţinut cu osebire seama. Am ales pentru clasificarea stărilor lăuntrice punctul de vedere al intensităţii lor combinat cu cel al duratei. Au rezultat de aici patru clase : mare intensitate şi durată — **pasiunile ;** mare intensitate şi durată ceva mai scurtă — **emoţiile vii ;** mică intensitate şi, în schimb, durată mai lungă — **sentimentele comune ;** slabă intensitate şi scurtă durată — **emoţiile banale.** O justificare mai îndepărtată a unei asemenea clasificări va decurge din însăşi operaţia stabilirii ei. Poate de aceea, nu va părea lipsit de interes să ştim căreia dintre cele patru clase îi acordă Flaubert preferinţa sa.

Compararea cu un alt scriitor s-ar cuveni să întregească concluziile noastre.

Ajungem astfel la ultimul mijloc descriptiv al lui Flaubert şi de departe cel mai întrebuinţat : descrierea sufletească prin acţiune. Însă aici ne întîmpină un nou obstacol. Acţiunile nu se lasă separate (fără un coeficient de arbitrar) după felul în care ele întipăresc pe stările generale ale caracterului dispoziţii sufleteşti particulare. Este calitatea acţiunii de a fi determinată de o afecţiune momentană, însă rădăcinile ei pătrund tot mai în adîncime pînă la straturile temperamentului şi caracterului. E deci cu neputinţă să spui că o acţiune exprimă mai de grabă clipa decît veşnicia, căci însuşirea ei este să contopească generalul cu particularul şi să obţină astfel o sinteză a imediatului cu mediatul În acest specific al acţiunii trebuie căutat fundamentul dramei care, pe măsură ce ne prezintă lupta motivelor particulare şi face să înainteze intriga, ne restituie liniile esenţiale, definitorii ale caracterului.

Traducere de H. ZALIS

CASA SCRIITORILOR
„MIHAIL SADOVEANU"
Luni, 28 aprilie 1969, ora 18,30.

Ciclul

„Muzică şi Poezie"

Cuvînt introductiv

VIRGIL TEODORESCU

Îşi dau concursul actorii Simona Bondoc, Elena Sereda, Eva Pătrăşcanu, Fory Etterle şi Victor Rebengiuc. Precum şi Mihai Constantinescu (vioară), Sofia Cosma (pian), Martha Kessler (mezzo soprană), Elisabeta Cartis (soprană), Nicola Rădulescu (pian) solişti ai Filarmonicii de Stat „George Enescu".

În program : Beethoven, Schubert, Enescu, Jora, Brahms, F. Mendelssohn-Bartholdy.

Intrarea pe bază de invitaţii.

vianu tînăr

Cercetarea asupra descrierii sufleteşti în povestirile lui Flaubert (I)

I. Problema

Nu sînt mai mult de zece ani de cînd sub numele de „Psihologia literaturii" o zonă nouă tinde să se delimiteze în ansamblul mult mai vast al psihologiei aplicate. Ideea utilizării documentelor literare în studiul sufletului este desigur mai veche, însă abia în ultima vreme a fost valorificată de o manieră aparte, pe măsură ce investigaţiile corespunzătoare au dobîndit o anumită independenţă. Să nu ne înşelăm totuşi : în ceea ce se numeşte „psihologia literaturii" există două preocupări diferite şi pe care trebuie să le deosebim. Căci una îşi propune Groos în studiul său despre „Datele sensibile în «Inelul Nibelungilor»" (Arch. f. d. ges. Psychol. 22. 1912) şi alta Behaghel în lucrarea sa asupra „Raportului dintre conţinutul şi succesiunea părţilor frazei" (Indogerm. Forsch., 15. 1909). Ciar şi în activitatea lui Groos trebuie distins cu atenţie între acele cercetări printre care am situat studiul despre„Inelul Nibelungilor" şi observările consacrate „Stilului paradoxal în Zaratustra" de Nietzsche (Zeitsch. f. angew. Psychol. und psycholog. Studien. 7. 1913). Este vorba aci de două categorii speciale de probleme, încît este de mirare că W. Moog care a rezervat problemei o recenzie foarte lucidă (Zeitschrift f. Psycol. 67. 1913) n-a văzut deosebirea sau în tot cazul n-a semnalat-o. De o parte este opera literară considerată în relaţie cu o individualitate psihică. Rezultatele cercetării astfel orientate constituie o contribuţie la psihologia tipurilor artistice, cam în genul celei prin care Groos a putut stabili la Wagner o întrebuinţare mult mai frecventă a elementelor vizuale decît a celor auditive. Tot acestora pot fi atribuite cele trecute în categoria „culorilor neutre" ca „poleială, văpaie, strălucire", atît de viu prezentate la Goethe, Schiller şi Shakespeare.

Pe de altă parte, în viziunea opusă opera literară păstrează o relativă independenţă faţă de individualitatea scriitorului. Scopul unei cercetări de pe asemenea poziţii este fie să ajungă la o lege generală a artei scrisului corespunzînd unei nevoi absolute a sufletului omenesc, ca aceea pe care Behaghel a formulat-o sub numele de „Legea evoluţiei verigilor". fie să stabilească mijloacele specifice ale expresiei literare, cum a făcut-o Groos în studiul său despre stilul paradoxal la Nietzsche. Trebuie totuşi observat, din considerente ce ţin de claritate, că interesul pentru individualitatea scriitorului nu dispare nici într-un caz, cel puţin aşa ni s-a spus, deoarece gîndirea paradoxală are rădăcini în instinctele aristocratice şi luptătoare ale creatorului — aspect decurgînd nu atît din caracteristicele individuale cît din evocarea anumitor mijloace literare bine precizate. O astfel de cercetare rămîne totuşi „psihologică" fiindcă priveşte aceste mijloace din punct de vedere al efectelor asupra cititorului. Forma paradoxală are drept ţel să dea un relief sporit gîndirii şi să obţină atenţia unui public altminteri greu de cîştigat. Dacă prima categorie de probleme valorează în măsura în care opera literară revelă psihologia imediată a creatorului ei, cea de a doua categorie se justifică prin modul în care implică psihologia virtuală a cititorului. Ni se pare că o atare formulă reflectă într-un chip adevărat diferenţa de preocupări pe care vrem s-o evidenţiem.

Care este poziţia chestiunii ce se cere rezolvată faţă cu aceste sub-sfere ale domeniului general căruia — s-o spunem de-acum — i se dedică la rîndul lui studiul nostru ? Avem înaintea noastră trei personaje principale din povestirile lui Flaubert : Felicité **(Un coeur simple),** Julien **(La légende du Saint-Julien, l'Hospitalier),** Herodias **(Herodias).** Va fi de văzut cum aceste trei suflete ni se deschid. În cazurile pomenite nu va fi vorba de individualitatea scriitorului pe care trebuie s-o examinăm prin intermediul operelor sale. O analiză oarecum pripită ar putea prea bine găsi aci o temă aparţinînd unei a treia sfere, independentă de celelalte ; căci de astă dată vrem să descriem structura psihică a celor trei personaje. Nu urmărim asta. Ceea ce poetul a făcut de o manieră — sintetică — noi nu vom face de o manieră analitică şi discursivă. Nu vom descrie o psihologie devenită evidentă şi vie prin însuşi faptul creaţiei poetice. Sarcina noastră este alta. Urmează să vedem cum această psihologie este descrisă de poet, care sînt mijloacele literare de care el se serveşte. Sarcina noastră este şi mai însemnată. Să anticipăm puţin asupra rezultatelor şi să spunem că în timp ce descrierea lui Felicité şi a lui Julien vădeşte un caracter **epic,** cea a lui Herodias manifestă mai degrabă un caracter **dramatic.** Fiecare dintre aceste trei descripţii este făcută astfel în unitatea unei structuri literare, corespunzător relativei specializări a aperceptiei cititorului.

Căci, să nu ne îndoim, **epic** şi **dramatic** nu devin atitudini literare decît în măsura în care implică diferite grade de înţelegere de către cititor. Este oarecum ca în studiul lui Groos despre Nietzsche modul în care noi vom considera mijloacele descriptive la Flaubert, în raport cu psihologia virtuală căreia i se adesează. Dar de astă dată se va vedea — nu mijloacele stilistice sînt cele explorate ci acelea pe care conţinutul însuşi ni le transmite. [1])

II. Metoda

Spunînd că vom studia doar trei personaje principale din povestirile lui Flaubert nu înseamnă că le vom smulge în mod absolut din mediul lor. Procedeul ar fi, de altfel, imposibil. Cele trei personaje acţionează în circumstanţe care nu ţin numai de voinţa lor, ele se bucură sau suferă din cauza altora, şi gîndesc asupra unor fapte care le sînt impuse din afară : soarta lor se amestecă necontenit cu a celorlalţi semeni. A analiza actele lor, suferinţele şi gîndurile lor revine la a le menţine în ambianţa umană care le circumscrie mişcarea.

Noi ne propunem să facem o altă rezervă. Există cu siguranţă o relaţie care uneşte fiecare dintre aceste personaje cu atmosfera generală a povestirii. Nu e deloc indiferent că Felicité este o tînără franceză şi că ea trăieşte la Pont-l'Evêque, că Julien este un erou din Evul Mediu şi că Herodias este o regină asiatică. Cele trei personaje ale lui Flaubert sînt reprezentative pentru aceste trei medii deosebite, pentru cele trei tipuri diferite de civilizaţie. În procesul lor formativ, în destinul lor se exprimă deodată şi deopotrivă mediul, obişnuinţele de viaţă, credinţele şi gradul relativ de complexitate socială. Ceea ce nu înseamnă că transplantînd-o pe Felicité la Machaeorous şi căsătorind-o cu Herod ea va căpăta un alt caracter. Vrem numai să spunem că ar fi o dovadă de stîngăcie din partea artistului de a face să palpite într-o lume fantastică, plină de pasiuni misterioase şi violente, o inimă simplă resemnată şi naivă ca cea a lui Felicité. Asta ar mai merge într-o amplă compoziţie epică unde personajul analog lui F(laubert) ar îndeplini o funcţie mai mult sau mai puţin secundară. Dar să faci din ea centrul unui univers atît de deosebit de al ei ar fi desigur mărturia celei mai mari opacităţi. Să pătrunzi în adîncimea unui suflet implică o operaţie sintetică care rezidă în surprinderea miilor de legături care unesc pe individ de societate. A te edifica asupra procedeelor descriptive ale scriitorului înseamnă a observa cum ni le face sensibile. Din nefericire o asemenea cercetare este cu neputinţă de realizat satisfăcător. Numai parţial, prin anumite detalii — precum ar fi preferinţa prozatorului pentru descrierea costumelor şi podoabelor lui Hérodias — putem surprinde implicaţia general-socială în individualul uman ; altminteri avem a face cu o trăsătură de universalitate şi cu o disponibilitate spre sinteză care rezistă analizei. În ce ne priveşte ne vom mărgini cercetarea la trăsăturile explicite şi analizabile.

Cu aceasta ne propunem să neglijăm un alt mijloc descriptiv. Th. A. Meyer vorbeşte în cartea sa privind „Legea poeziei" despre aceste reprezentări sensibile care fără să manifeste un conţinut moral **imanent** caracterizează totuşi sufletul cu ajutorul unei legături transcendente — prin adecvarea naturii la unitatea sufletească — spunea el, procedeu pe care îl numeşte „reînviere posibilă", **die indirekte Verlebendigung** (v. Das Gesetz der Poesie, p. 115 et passim.) Aşa începe Flaubert să ne prezinte natura cînd vrea să evoce adînca disperare care cuprinde pe Felicité cînd află de moartea nepotului ei: „Ea zvîrli la malul apei un morman de cămăşi, îşi suflecă mînecile, luă maiul şi loviturile pe care le dădea se auzeau pînă în grădinile învecinate. Cîmpiile din jur erau pustii, vîntul învolbura apa; în depărtare, ierburile înalte se plecau precum părul înecaţilor în valuri. Sentimentul de singurătate morală şi de obsesie funebră este transmis cu o mare măiestrie însă este obţinut cu o vivacitate de impresii dificilă de explicat prin ceea ce se cheamă în teoria modernă a lirismului „o corespondenţă". Poate că unele nuanţe ale evoluţiei afective ale eroilor nu vor fi sezisate dar marile linii de caracter vor apare iar studiul va beneficia de exactitate, altfel greu de obţinut. (Privitor la „Teoria corespondenţelor" vezi „Tancrède de Visan : Atitudinea lirismului contemporan în Franţa, passim şi R. Lehmann :„Poetica germană, Lirica" care mai cuprinde şi alte indicaţii bbiliografice). Primul mijloc caracteristic la care ne gîndim este descrierea costumelor, podoabelor şi tot ce se adaugă individualităţii de o manieră exterioară. O întrebare se impune : nu este cumva descrierea costumelor în adevăr, „o consumare indirectă", o interpretare a sufletului prin relaţii transcendente obiectului sensibil, adică tocmai ceea ce noi ne-am propus să trecem cu vederea. Nu credem. Este un lucru ştiut că vestimentaţia face parte integrantă din individualitate. A observat-o recent M. R. Müller — Freienfels. Este de altfel unul din paradoxurile individualităţii de a se inspira din ceea ce nu este **ea însăşi** (v. R. Müller — Freinfels, Philosophie der Individualität, p. 74.76).

În ce ne priveşte, privind din unghiul mijloacelor descriptive dacă costumul nu transcende sufletul, noi nu-l mai considerăm ca imanent. În povestirile lui Flaubert, costumul şi alte accesorii îndeplinesc rolul unui admirabil instrument de caracterizare fizică. Prin descrierea îmbrăcămintii etc., ne familiarizăm cu fizionomia personajelor. Ni se oferă acum prilejul să formulăm o remarcă nouă despre fenomenologia reprezentărilor.

Într-un chip foarte perceptibil personajele sînt caracterizate cu ajutorul trăsăturilor fiziologice. Dificultatea constă în găsirea unei definiţii corecte a „fiziologicului" pentru a face alegerea cea mai potrivită. De obicei acest calificativ îmbrăţişează tot ce se referă la funcţiile organismului şi la activitatea organelor. O atare definiţie este totuşi insuficientă. Cînd, de exemplu, Flaubert ne spune că unul dintre eroii lui se **aşează** el indică, desigur, o actiune intim legată de starea organismului, a trece însă verbul **s'assoir** printre „notaţiile psihologice" ar fi cea mai ridicolă pedanterie. Iată, deci, de ce am ajuns la o altă definiţie : „psihologic după noi înseamnă tot ce se referă la organism avînd de asemenea un anumit grad intuitiv, fie că aceasta implică o imagine viziuală, fie că ne duce la conştiinţa propriei noastre alcătuiri trupeşti". De pe poziţiile enunţate am împărţit trăsăturile fiziologice în trei categorii mai restrînse: 1. **fizionomia** 2. **mişcările expresive** 3. **modificările organice.** Primele două implică mai mult o imagine vizuală, ultima ne trimite la senzaţia de a avea un trup.

Aparenţa fizică generală şi trăsăturile fiziologice n-au vreo valoare, din punctul nostru de vedere, decît dacă revelă sufletul. Acţiunile personajelor înseşi reprezintă ceva numai indirect, despre aceasta ne vom ocupa ceva mai tîrziu. Să spunem însă fără întîrziere că poetul e atras de esenţa sufletească. Faptul nu se rezolvă lesne în teoria poeziei epice. Încă Aristotel oprise pe poetul epic de la prea frecvente intervenţii directe în desfăşurarea caracterologică şi în prezentarea stărilor sufleteşti. Dacă vorbeşte prea adesea în propriul său nume, ne spune Aristotel, aceasta se întîmplă fiindcă nu mai **imită (Poetica,** cap. XXIV), or, se ştie, ce înţelegea Aristotel prin **imitaţie** şi cum din aceasta el făcea principiul fundamental al poeziei, poate chiar al artei în ansamblu.

Nu ne-am propus în nici un fel să judecăm, sau să analizăm opera lui Flaubert dar e prilejul să sesizăm ce se poate reţine din vechiul principiu aristotelic. Sînt laturi ale sufletului care nu se lasă descrise decît — să zicem aşa — prin „intervenţia nemijlocită a poetului". Printre acestea se pot cita gîndirea şi **proiecţiile fantaziei.** S-ar putea altfel? Nici reflexivitatea şi nici reprezionomia personajelor, fie în actele lor. coeficient dinamic atît de puternic pentru a parveni să se exprime fie în fizionomia personajelor fie în actele lor. Cum să le descrii atunci de o manieră „obiectivă", „indirectă", cum o cere o regulă deajuns de răspîndită? Nu rămîne decît o singură metodă. Aceea de a face ca personajele să-şi exprime gîndurile şi reprezentările imaginaţiei lor. (cf. Th. A. Meyer,. **Das Stilgesetz der Poesie,** p. 46 şi urm.). Încă nu întotdeauna se iveşte prilejul de a face personajele să vorbească.

Sînt gînduri care nu se rostesc şi care îşi păstrează valoarea tocmai fiindcă aparţin vieţii intime, tăcute a personajului. Atunci intervine irezistibilă necesitatea pentru scriitor de a înfăţişa el însuşi gîndurile eroilor săi.

Necesitatea sporeşte o dată cu complexitatea intelectuală a personajelor, aceasta dă o justificare romanului psihologic modern. Aşa proceda Goethe (cf. W. Scherer, **Geschichte der deutschen Litteratur,** pag. 682) iar Balzac abuza în direcţia numită. Surprinde de ce Friedrich Spielhagen nu resimte aceea nevoie şi cum chiar el, cel ce unea pe teoretician cu poetul, mai putea susţine în toată rigoarea lui vechiul principiu aristotelic (v. Fr.Spielhaben. **Neue Beiträge zur theorie und Technik der Epik und Dramatik,** pag. 60).

Dacă intervenţia artistului este o necesitate în ce priveşte gîndirea, nu la fel stau lucrurile cu stările sufleteşti şi cu trăsăturile permanente ale caracterului. Dar nu vom anticipa asupra valorificării acestui principiu şi ne vom mărgini să indicăm doar ce conţine. Artistul poate interveni direct în creaţia sa în măsura în care stabileşte el însuşi legătura cu vreunul dintre personajele sale (se poate consulta în în privinţa aceasta L. Stern, **Wilhelm Meisters Lehrjahre** şi Jean Pauls Titan, **Zeitschrift** für Aesthetik, vol. XVI, cap. I, pg.66-67). În întreaga operă a lui Flaubert asta se întîmplă numai o singură dată, la începutul **Doamnei Bovary.** În **Trei povestiri** nu e cazul nicăieri.

Artistul poate să ia atitudine faţă de personajele sale, să exprime sentimentul său personal despre actele şi caracterul lor. Este ceea ce noi numim **judecăţi de valoare.** Procedeul este foarte frecvent la Balzac. La Flaubert este extrem de rar utilizat.

În cadrul intervenţiei directe prin judecăţi de valoare se distinge cea care constă în **a numi o stare sufletească sau califica o acţiune.** Mi se pare că noţiunea de „judecată de valoare" n-a fost întotdeuna prea bine folosită în literatură, şi că a fost confundată cu cea de intervenţie directă în general. Numai că trebuie notat : în timp ce orice judecată de valoare presupune intervenţia artistului, orice intervenţie directă

(continuare în pag. 7)

TUDOR VIANU LA TÜBINGEN

Încă de la sfîrşitul anului 1921, cum o atestă unele mărturii epistolare, Tudor Vianu reflecta să-şi ia doctoratul la Tübingen cu o lucrare inspirată de cultul său pentru Gustave Flaubert. Pasiunea este mai veche iar fervoarea ei sporeşte cu trecerea anilor. Un concurs fericit de împrejurări îl pune în contact cu profesorul Karl Groos care acceptă să-i fie conducător ştiinţific. Între dascăl şi emulul său se stabilesc legături de simpatie, datorită cărora îndrumarea ia repede formele celei mai depline convergenţe de păreri. Să recunoaştem că la perfecta acomodare a contribuit şi ambianţa primitoare a oraşelului de pe Neckar.

Mult mai tîrziu, pe cînd se apropia de amurgul vieţii, Vianu îl va evoca astfel : „Profesorul de care m-am legat cu deosebire a fost Karl Groos, care se găsea în faza a doua a cercetărilor sale (...) Era un reprezentant al curentului simpatiei (Einfühlung) care prin lucrările lui, ale lui Volkelt, ale lui Lipps, domina încă cercetarea estetică a vremii. Groos era oarecum tipul filozofului psihologist. Toate problemele filozofiei deveneau pentru el probleme ale psihologiei" (Idei trăite *în V. Rom. nr. 4, aprilie 1958, p. 92).*

Convins că intuiţia critică şi estetică se îmbogăţesc dacă vin în întîmpinarea psihologismului, .K Groos se preocupă după 1920 — deci exact în perioada cînd T. Vianu îi frecventează cursul şi seminarul — de cercetări de psihologie aplicată şi de caracterologie. Cu lucrarea Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen, *Leipzig, 1923, Groos fundamentează o orientare pe care va încerca s-o inculce şi studenţilor săi cei mai preţuiţi. Astfel, după cum menţionează Ion Biberi (v. Tudor Vianu, Buc. E.P.L., 1966) un oarecare M. Katz urmăreşte impresia muzicală la E.T.A. Hoffman şi W. Tieck iar altul, G. Iosenhans, se ocupă în acelaşi spirit de Fichte. Cît îl priveşte pe fruntaşul promoţiei, Marx Stings, acesta se consacră „judecăţilor de valoare ale lui Schopenhauer, formulate în corespondenţă".*

Prin urmare profesorul urmăreşte prin multiplele teme sugerate să determine rolul particularităţilor senzoriale ale scriitorilor şi gînditorilor, fie inspirîndu-le mai tinerilor săi colaboratori calea, fie călăuzindu-le paşii după ce aceasta a fost aleasă conform aşteptărilor sale. Experienţa se va dovedi utilă. Ecoul ei îl ştim.

Vianu nu face nici el excepţie de la regulă. Cum îi dă de ştire lui Virgil Zaborowski, s-a fixat pentru o temă de psihologie literară la un mare prozator francez. La 3 oct. 1922 Vianu îi scrie lui G. Ibrăileanu caracterizîndu-şi mentorul, prilej potrivit spre a dezvălui mai precis şi unele amănunte ale proiectelor sale de doctorat : „Profesorul Groos îşi datorează marea sa reputaţie consecvenţei cu care a reprezentat punctul de vedere pozitivist în ştiinţele morale, în pedagogie, în estetică şi psihologie. E o natură delicată, cu un simţ incisiv şi abil. Cunoaşte însă toată întinderea primejdiei care se leagă de lucrurile ce nu se pot exprima decît în mod aproximativ. Pentru a transforma impresia în judecată se cere cercetare minuţioasă, adică atenţie îndelungă la un domeniu restrîns. De aceea recomandă la lucrările de doctorat luarea în considerare a unei singure probleme în lumina unui caz concret limitat. Poate că Flaubert va da materia cercetării mele". A şi dat-o, precum ne încredinţează textul ce urmează. Hazardul, sau hazardul aliat cu sagacitatea, ne-a permis să-l descoperim în arhiva familiei Vianu. Scris numai pe o faţă, pe 17 foi mari, liniate, cu cerneală albastru închis, studiul este abundent adnotat pe margine, probabil de Karl Groos însuşi. Cred că a fost revăzut ulterior de autor fiindcă acesta a îndreptat cu creionul cîteva sesizări şi. a menţionat sub titlu, între paranteze rotunde. Tübingen 1922.

Lucrarea redactată integral în limba franceză se intitulează : Recherche sur la description de l'âme dans les contes de Flaubert. *Cuprinde patru capitole şi, cum se va vedea lesne, este concepută de pe poziţiile lui K. Groos atît în ce priveşte osatura cît şi desfăşurarea metodologică. Probabil că peste ani Vianu, cîştigat de principiul reliefării esteticului, n-a mai împărtăşit optica din lucrarea la care ne referim. Dacă opera de artă este o entitate obiectivă ea trebuie să depăşească limitele şcolii psihologice în favoarea esenţelor abordate fenomenologic.*

Ce s-a întîmplat pînă la urmă nu ştim precis, cert este că Tudor Vianu a făcut altă lucrare de doctorat. După cum e cunoscut, aceasta se intitulează „Das Wertungsproblem in Schillers Poetik". *1923, 79 p. şi e incitată de cu totul altă problematică. Preocupat de un aspect al polarităţilor romantice (naiv-sentimental la Schiller) Vianu examinează cu o bună stăpînire, o manifestare antinomică, stăruind asupra laturilor ei contrastante. Probabil că a fi depus într-o străveche universitate germană o teză de doctorat în limba franceză asupra unui scriitor francez (care în treacăt fie spus detesta comportarea la 1870 a armatei germane) ar fi surprins cu totul neplăcut notabilităţile universitare din Tübingen. Cu regret, desigur, Vianu se vede nevoit să-şi fixeze alt subiect. Această împrejurare îl va obliga să întîrzie plecarea spre ţară, lucru de care se plînge în mai multe rînduri. În 1923, timp de aproape zece luni pregăteşte teza ce i-a fost admisă. Cu festivitatea din 3 decembrie 1923, cînd, după ce suportă lungul şi obositorul asalt al examinatorilor, este declarat doctor în filozofie, se încheie pentru Tudor Vianu popasul studios la Tübingen.*

Referat sau posibilă elaborare a viitoarei sale teze, cercetarea de faţă dă o preţioasă indicaţie despre orizontul intelectual al eruditului Tudor Vianu şi confirmă una dintre atracţiile sale statornice pentru cel mai de seamă scriitor artist al veacului trecut.

Henri ZALIS

[1]) *O idee analoagă, din păcate nedezvoltată, întîlnim la R. Muller-Freinfels : „Într-o măsură mai abundentă şi mai greu de tratat se găseşte ceea ce eu denumesc material* obiectiv. *La acestea se adaugă în primul rînd, chiar operele de artă în sine Ca obiecte concrete, ele nu ţin de psihologie, permiţînd totuşi desprinderea anumitor concluzii, ele fiind un produs sufletesc menit să producă efecte emoţionale (Psychologie der Kunst, vol. I, pag. 42).*

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 18 (366)
Sîmbătă,
3 mai 1969
8 pagini — 1 leu

De Întîi Mai

Calendaristic, data aleasă pentru celebrarea solidarității internaționale a oamenilor muncii de pretutindeni coincide cu ziua ce desparte simbolic ciclul încetinirii elanului vieții de cel care îl reia, care îl reafirmă puternic cu o flacără nouă. Primăvara, poporul nostru dă foc la uscături. Cu bucurie, le privește arzînd, înfiorat le privește arzînd în grădinile înverzite. El știe că focul purifică. El știe că acest foc veșnic tînăr, jucînd în grădina abia ieșită din iarnă, e chiar viața, iar poporului nostru îi place acest vechi ritual al vieții. Matricea lui se învecinează cu aceea în care s-a născut ideea Europei ; care l-a dat pe Heraclit, părintele dialecticii, prietenul focului etern. Graiul nostru a primit din vechime această idee și prin celălalt strămoș, în spirit ; simbol al vitalității, Marele Pan cîntînd din naiul de astăzi al românilor.

Mișcarea aceasta ageră, din afară, și din om, din universul conștiinței lui, iubește în năzuința ei, în setea de înălțare, mereu altă spirală, mereu alt inel de creștere, orizont rupt ori deschis. Istoria civilizațiilor, reproducînd la scara inteligenței, natura și legile biologiei, e stăpînită de această lege fundamentală a dezvoltării, a reînnoirii eterne. Chezășia supremă a existenței, a faptului că sîntem cu adevărat, se măsoară tocmai cu puterea acestei combustiuni, cu puterea de sesizare a drumului înainte cel mai bun și cel mai potrivit.

Ca oameni ai scrisului, care căutăm în sfera creației același drum optim de dezvoltare — direct proporțional, prin firea înaintării, cu volumul sau cantitatea dificultăților învinse, direct proporțional cu adîncirea tenace a orizontului, cu eliminarea a tot ce zace încă inert în blocul de marmură, mascînd surîsul zeiței — noi știm că spiritul artei, spiritul de autodesăvîrșire, în voința de a da ideii și cuvîntului forma cea mai bună, decurge din acest atac continuu împotriva a ceea ce este perimat, resortul vital al primăverii în natură și în societate.

Instrumentul nostru de lucru este limbajul. Limbajul nostru moștenit, asupra căruia zi de zi ne aplecăm ca asupra unui organism viu. El este averea noastră cea mai de preț și care ne face să existăm într-un singur mod, și cu neputință într-altul, într-un mod unic și de nerepetat în istoria lumii. Plămădite din speranță și din mit — hrana poveștilor — cuvintele noastre împărtășesc și ele, prin ceea ce ele semnifică, sau încetează la un moment dat să mai semnifice, prin ceea ce arată sau nu mai arată, soarta aceleiași deveniri care e un raport între adevărul nou cîștigat și curajul de a-l exprima sau anticipa cu forța talentului.

Scriitorii români, truditori printre toți truditorii lumii, cu mintea și cu brațul, puternic atașați de partid și popor, muncesc așezînd cuvînt lîngă cuvînt, lucrînd la alcătuirea mesajului culturii noastre originale. Sînt cuvinte tocite, cuvinte obosite, sau false care se agață ca o scamă în vîrful peniței. Pe acestea le ștergi, blestemînd, asudînd, înverșunat ca lucrul să iasă trainic și frumos.

În această primăvară, în acest întîi mai însorit și atît de făgăduitor, după asprimea lungă a iernii, privim cu o prietenie profundă și cu încredere manifestarea de solidaritate internațională de pe toată planeta, a celor ce cred în muncă, în pace, în progres.

Să aprindem focurile creatoare ale primăverii. Să întoarcem unii spre alții ochii — și ochii cu alte focuri, noi și mîndre. Să cercetăm în acest întîi mai demn, liber, și cuvintele. Să le dăruim, îndrăzneț înflorite, alaiului harnic al muncii.

LUCEAFĂRUL

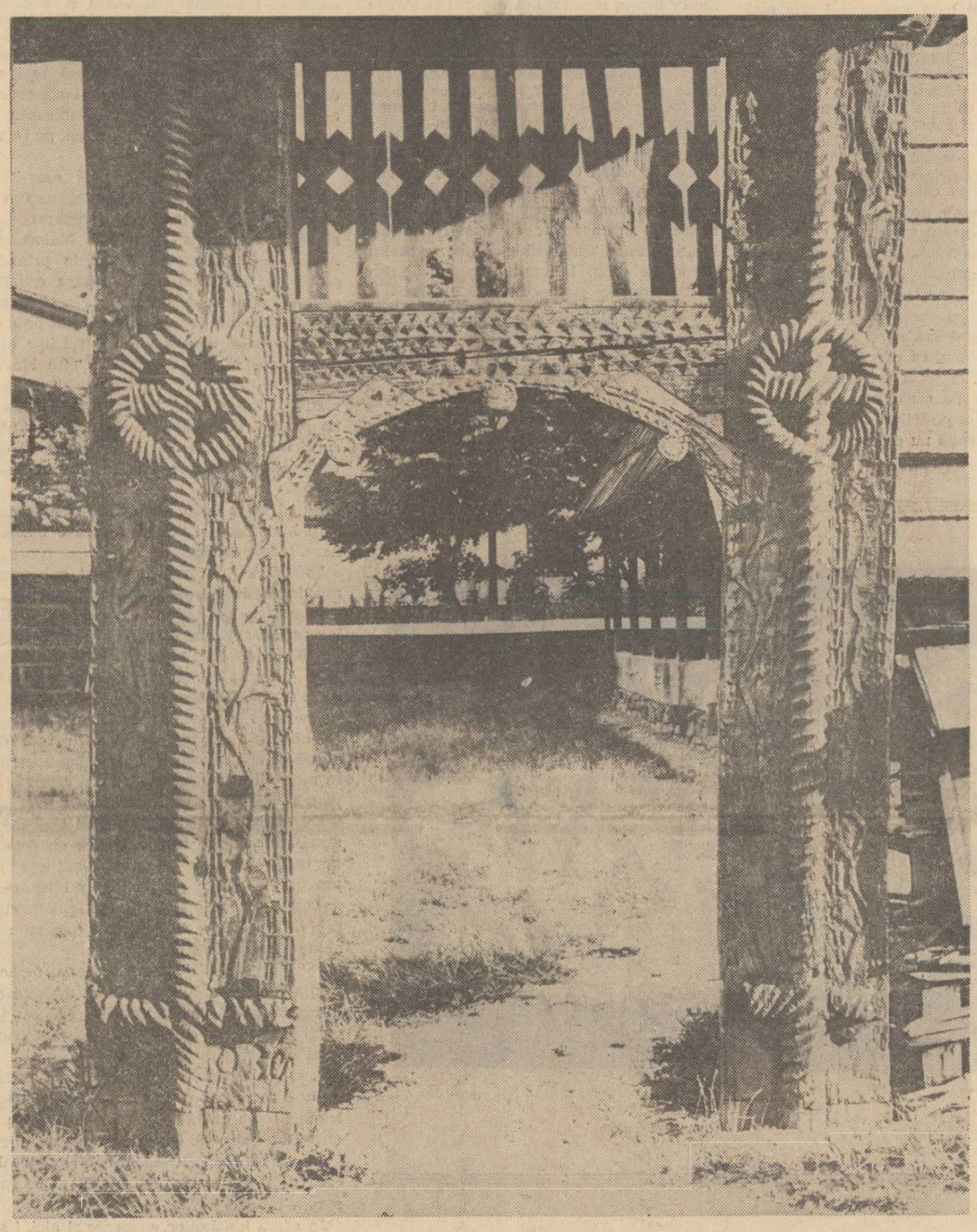

ÎN ACEST NUMĂR

Amintiri din prezent de Nichita Stănescu

Poeme de Gabriela Melinescu și Adrian Păunescu

Proză de Nicolae Tic

Realismul și nivelele realului de Eugen Iacob

Poeme de Aragon și Ritsos

Atelier XXV

Contur

Se rotunjește curînd, în august, o sumă, un „crug" de ani fixați adînc, definitiv și armonios în timpul mare și lung al țării și al pămîntului ei, timp durut sau de răgaz cu împliniri luminate înțelept, de vremuri zbuciumate sau line, împăcate.

Anii aceștia — douăzeci și cinci — de trăire, gîndire și simțire socialistă ne-au obligat printr-un criteriu intim să ne scufundăm obișnuințele, noțiunile în sine sau noțiunile despre..., atitudinile (poate și gesturile) — deprinse sau moștenite, în noul fel revoluționar și fierbinte de a concepe și privi în noi înșine și împrejurul nostru.

Și odată scufundate, aceste obișnuințe sau atitudini, fie că am renunțat — dureros, mîhnit sau vesel la ele, fie că le-am sancționat parțial extrăgînd din ele marginea sau mijlocul dovedite durabile în consonanță deplină cu noul timp istoric și social. Sau emoțional.

Această epocă nouă ori acest început de epocă nouă duce, obligatoriu și știut, la definiri și distanțări între eu și eu, între eu și el, între el și el și mine și între *noi* și dragoste, între *noi* și *moarte*, între *noi* și *muncă*.

Am asistat, asistăm și participăm la mari deplasări de teritorii umane (nu neapărat „freatice, de pînze freatice" cum propune o formulă un fel de critică geologică) de mari și sfîșietoare renunțări și restructurări însă și de împliniri autentice și puternice petrecute desigur profund dar și cu evidențe mult mai largi și mai tranșante la suprafață. Să le consemnezi, ca prozator, cu „ochiul ațipit și mîna amorțită" e o absurditate. E ca și cum ai avea o hîrtie albă în față și un stilou prost în mînă. Și pentru că oricum curge cerneala din stilou degeaba și foaia e albă...

Realitățile noi social-psihologice ne oferă permanent și generos un cont deschis cu obligația restituirii într-un timp fixat de noi. Dar restituiri de valoare.

Sigur că am terminat de mult cu timpul prozei în care prostia și incapacitatea se refugiau, salvîndu-se în *teme*.

Timpul, realitatea materializată a timpului drept și exact a retezat sau ca să folosesc terminologia vremii „a aruncat peste bord" improvizațiile, — într-un fel, prozele *pe rime date*.

Anul trecut, anul 1968 a fost declarat unanim și pe drept un an al prozei (în speță al romanului). Cărțile „grele înțelesuri" semnate de Zaharia Stancu și Marin Preda, Fănuș Neagu și Nicolae Breban, dovedesc și demonstrează exemplar cum se poate aborda pieptiș (dacă nu crîncen, pieziș) o problematică ascuțit socială fără degradări și concesii estetice. Aceste cărți și multe altele obligă la o abandonare a ocolirii cu sau fără știință a covîrșitoarei problematici actuale. Și s-au croit pentru aceasta, cred, două „pîrtii". Mai întîi apele și cantonarea în vechea formulă a „robusteții" eroului care, pus în situații "autentice" e stîngaci, stînjenit, mîrîie și înjură permanent și pitoresc, e nedreptățit și are dreptate mai tîrziu. A doua și cea mai circulată „pîrtie" acum e cea a cultivării amănuntului vag, a „învăluirii" lucrului, situației sau eroului.

Aceste ocoluri par un joc între oameni mari de-a baba oarba. Și tot jucîndu-se mult, atunci cînd își dau jos legătura de pe ochi ei își dau seama că nu mai pot vedea nimic. Definitiv sau un timp pînă cînd se reintegrează ritmului lucid, părăsit. S-au jucat prea mult.

Nevoia, setea de contur, de delimitări riguroase ne caracterizează pe cei mai mulți. Nu toți avem norocul să ne naștem cu o formulă proprie — de creație. Cei mai mulți nici nu avem cum s-o alegem. Am țîșnit, am crescut și trăim între hotarele ei. Esențialul, cred, prelungind o spusă mai veche — este nu s-o alegem ci să ne alegem (să ne distingem, să fim destinși, să fim de recunoscut) în cadrul ei.

Nicolae VELEA

CRONICA LITERARĂ

Savin Bratu:

ION CREANGĂ

Deşi s-a zis, cu destulă seriozitate, că despre Creangă este greu, dacă nu imposibil, să spunem ceva nou, ne aflăm în faţa unei monografii dedicată celebrului povestitor care reuşeşte să ne ofere indicii unei reformulări de perspectivă.

Actuala carte a lui Savin Bratu are darul de a le explica şi pe celelalte. Criticul este fidel unui peisaj cultural şi unei mişcări literare bine definite. Autorii preferaţi sînt pînă acum Ibrăileanu, Sadoveanu, Creangă. Se pare că Savin Bratu a depistat secreta coerenţă a unui tărîm spiritual şi artistic particular, care este cel al marilor creatori, cu sediul în peisajul legendar al Bucovinei sau Neamţului, iar asiduităţile sale sînt răsplătite în cazul acestei biografii despre Ion Creangă.

G. Călinescu alcătuia nu o biografie, ci o mitologie Creangă. Al său *Ion Creangă* este cea mai creatoare dintre biografiile sale, aceea în care intuiţia, scăpată de constrîngerea documentară, a clădit un personaj năzdrăvan. Aici vom găsi ideea inutilităţii unei biografii Creangă devreme ce avem **Amintirile.** Creangă ca expresie a genului popular a cărei forţă nativă e asemeni celei a fenomenelor naturale, este concluzia portretului călinescian.

Savin Bratu procedează ştiinţificeşte şi studiul său se înscrie în seria lucrărilor „criticii ştiinţifice". Autorul nu împărtăşeşte credinţa că se poate întocmi o biografie în absenţa unui cumul documentar cît mai complet, şi informaţia biografiei sale este dintre cele mai amănunţite şi mai solide, superioară la acest capitol celei călinesciene.

Savin Bratu crede, ca orice critic ştiinţific, că va putea procura date noi asupra omului şi operei, reconstituind cît mai detaliat fiecare etapă a vieţii autorului. Rezultatul este o biografie din care cel puţin cîteva informaţii privind viaţa lui Creangă sînt rectificate şi cîteva linii ale profilului povestitorului retuşate. Criticul nu urmăreşte realizarea unui nou portret Creangă, cît punerea temeliilor unei noi sinteze. El nu ţine să-l concureze pe G. Călinescu, dar doreşte să precizeze că se poate şi altfel cu şanse egale.

Prestigiul înaintaşului nu este însă fără urmări asupra actualei tentative. G. Călinescu făcea fizionomia etnică a regiunii dintre Prut şi Siret şi a celei dintre Siret şi Carpaţi, mod de a-l anunţa pe Creangă prin tiparul de umanitate deosebit pe care-l conţine regiunea care începe de sub munte. Savin Bratu va coborî de la acest plan general la unul mai apropiat scriitorului. Satul lui Creangă se va bucura de o atenţie pe care n-a prilejuit-o nici unui cercetător.

In general Savin Bratu urmăreşte să ne vorbească despre Creangă prin mediul pe care-l descrie. Ca într-o piesă de teatru unde „pistolul din actul I trebuie să tragă obligatoriu în actul al III-lea", nici un detaliu nu este adus gratuit în scenă. Toate datele au rolul de a-l caracteriza indirect pe Creangă, sau de a contribui la cunoaşterea lui. Criticul procedează ca un detectiv, nesatisfăcut de cercetarea anterioară, care recurge din această cauză la o nouă reconstituire, hotărît să nu-i scape, de data asta, nimic. Atitudine de cel mai bun augur pentru o biografie, mai ales cînd nu este absentă capacitatea de subordonare la sugestiile pe care le oferă noua informaţie Savin Bratu insistă asupra originii ardeleneşti a satului lui Ion Creangă, uzînd de izvoare istorice şi etnografice care nu mai lasă dubii nici asupra originii satului, nici asupra celei a familiei Creangă. Erediţăţii lui Creangă i se adaugă, în mod apăsat, de data aceasta, o coordonată nouă : originea transcarpatină.

Ceea ce ni se pare remarcabil este mai ales cercetarea asupra nebuloasei perioade de formare a povestitorului care se termină cu urbanizarea lui definitivă, perioadă asupra căreia toţi cercetătorii luau de bune **Amintirile din copilărie**, uitînd că aici ne aflăm în faţa unei opere literare care nu poate fi substituită documentului. Personajul Ion Creangă nu mai este ca la G. Călinescu fabulos, ci foarte uman, foarte posibil, foarte real, fără a fi dezamăgitor. Calitatea cărţii lui Savin Bratu vine din încercarea de a explica şi analiza ceea ce G. Călinescu spunea că este inexplicabil şi inanalizabil, cu alte cuvinte un monument al naturii.

Destinul lui Ion Creangă încetează să mai fie inform şi anonim. Personalitatea sa nu se va mai declanşa, în cartea lui Savin Bratu, tîrziu, ca o reprimată izbucnire a genului, ci va fi pregătită de o firească evoluţie din care nu vor lipsi catalizatorii şi împrejurările favorabile. Mai scurt : Ion Creangă nu datorează totul exclusiv forţei neobişnuite a geniului său, ci şi concursului unor circumstanţe care au influenţat şi canalizat posibilităţile intelectualului şi artistului

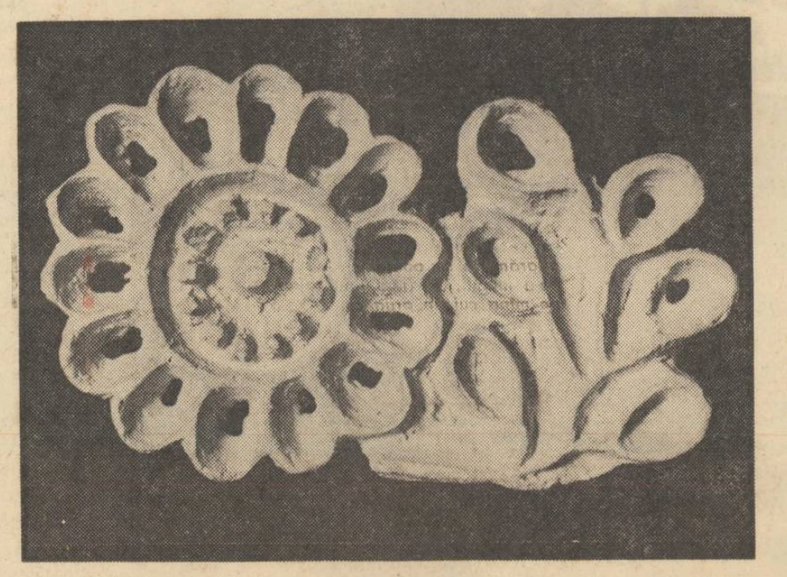

CERAMICA OLTENEASCĂ

În biografia pînă acum popularizată a lui Creangă, un loc pe drept excepţional îl avea prietenia lui Creangă cu Eminescu. Întîlnirea dintre cei doi a părut multora a fi providenţiala întîmplare pentru literatura română prin care un ins necioplit şi relativ necultivat şi-a putut salva talentul : Eminescu ar fi făcut pe Creangă scriitor. În momentul în care l-a cunoscut pe Creangă, Eminescu era revizor şcolar, iar Creangă deja autor de manuale. Supoziţia lui Savin Bratu este că Eminescu l-a descoperit întîi pe Creangă cel din manuale şi că aceasta a dus la cunoştinţa dintre cei doi : Creangă era deja un scriitor pentru Eminescu ! Aşa se explică, ne sugerează Savin Bratu, evoluţia extrem de rapidă a acestei legături.

Întîlniri decisive şi de egală importanţă cu cea pomenită aici au mai fost însă cîteva. Ni le semnalează aceeaşi carte a lui Savin Bratu, fără însă ca autorul să insiste asupra lor, să le sublinieze consecinţele.

Mai întîi acel popă din Humuleşti nu era un oarecare. Într-un moment în care şcolile, întemeiate de stat chiar, erau o raritate şi treceau prin mari dificultăţi de întemeiere, într-un sat de munte, un preot atunci anonim, astăzi cu dreptul la celebritate, înfiinţa din proprie iniţiativă, printr-o osîrdie rară, o şcoală sătească, care propulsează pe Ion Creangă pe orbita culturii scrise. Sîntem abia în preajma lui 1848 şi acest necunoscut popă rural, cu marea flacără a misionarilor într-însul, se zbate la fel ca Popa Tanda să convingă pe săteni să-şi dea copiii la carte ! Dacă realizăm cît de singular este acest gest în epocă şi ce înaltă conştiinţă intelectuală putea avea acest necunoscut popă de ţară, vom înţelege că destinul lui Creangă şi-a datorat prima şansă acestui apostol local cu totul în tradiţia probabililor săi strămoşi transcarpatini. Popa Ioan, om cu totul de excepţie, după descrierea lui Savin Bratu, confirmată de altfel şi de **Amintirile din copilărie**, este primul dintre cei care au străjuit geniului artistic al humuleşteanului. Prin reconstituirea epocii, Savin Bratu ne-a furnizat însă datele de excepţie ale situaţiei.

Deci să notăm : înainte de Eminescu, Popa Ioan.

A doua împrejurare hotărîtoare pentru formarea lui Ion Creangă este întîlnirea cu Popa Duhu. Se pare că acest popă, hirsut şi voltairian a fertilizat în Creangă, prin propriul său exemplu, demonul deşteptăciunii şi-al împotrivirii. Figură şi aceasta singulară în viaţa preoţimii timpului, Popa Duhu a lăsat o amintire neştearsă elevilor săi. Să reţinem că Ion Creangă îi dedica un revelatoriu portret, gest nerepetat în cariera lui scriitoricească. Sănătoasa gîndire şi nonconformismul lui Isaia Duhu, care nu şi-a găsit niciodată locul şi meritul adevărat, au avut un puternic ecou la viitorul povestitor. Popa Duhu este primul mare tutore spiritual al lui Creangă, omul căruia acesta va încerca să-i semene mai tîrziu şi a cărui amintire nu va voi să se piardă. Dacă mai adăugăm că ceea ce se reproduce din conferinţele lui Isaia Teodorescu, zis Popa Duhu, este o limbă de Ioan gură de aur, dimensiunile acestui personaj şi ale capacităţii sale de a influenţa se dublează.

Să notăm, deci, lîngă Popa Ioan, pe Popa Duhu.

A treia întîlnire a lui Creangă care-i va da ultimele certitudini în legătură cu sine, este cea de la Şcoala preparandală, al cărei director a fost Titu Maiorescu. Acesta a selecţionat încă de la primele probe pe vîrstnicul şcolar dintre ceilalţi cursanţi ai şcolii de învăţători. În Creangă Titu Maiorescu vedea cel mai bun produs al şcolii sale, despre viitorul scriitor neavînd cum să ştie ceva. Prin Titu Maiorescu, Ion Creangă a căpătat garanţia superiorităţii intelectului, indiferent de extracţia socială. Probabilele complexe ale tînărului învăţător au fost desigur risipite de calificativele pe care Titu Maiorescu le-a adăugat în dreptul numelui său.

Lîngă Popa Ioan, Popa Duhu se aşează Titu Maiorescu şi mai tîrziu, ca o încoronare, Mihail Eminescu.

Existenţa lui Creangă a stat sub semnul legendei. Bună mai ales pentru a exemplifica posibilitatea geniului popular care răzbate fără mare ajutor. Neanalizată cu adevărat, biografia lui Ion Creangă a putut să alimenteze această prejudecată. (Lui G. Călinescu i-a scăpat de pildă, un personaj de talia lui Isaia Teodorescu). În biografia povestitorului stau însă de strajă cîteva interferenţe care fac apariţia sa mai puţin miraculoasă, lucru ce nu împietează cu nimic asupra valorii operei.

Din păcate, Savin Bratu nu ştie să construiască sau nu vrea să creeze cu datele pe care excelenta sa investigaţie i le procură. El trece peste cele trei întîlniri amintite, fără a le sesiza parcă importanţa, deşi informaţia era suficientă pentru a-l stimula spre concluzii noi.

Fără pretenţia de a revoluţiona, monografia lui Savin Bratu face cu decenţă şi discreţie operă de defrişare, deschizînd porţi pentru cine doreşte să înainteze. Nici analiza operei nu este lipsită de sugestii noi. Una dintre ele a fost împlinită de N. Manolescu, recunoscînd în **Dănilă Prepeleac** aşa cum e analizat de Savin Bratu, pe chiar Ion Creangă. Cartea lui înlătură prejudecata că despre Creangă s-a spus totul, ceea ce în bibliografia Creangă poate însemna un eveniment.

În afara lungimilor, prezente şi aici, i se pot face puţine reproşuri autorului. De pildă : **De obşte gheografia** de Amfilohie Hotiniu aflate între cărţile lui Creangă este un dar al lui Eminescu. Altceva : cei ce se numesc Ciobotaru nu-şi trag numele de la ciubotele pe care le poartă, cum crede criticul, ci sînt meşteşugari care fac o astfel de încălţăminte. La fel, pămîntul nu se numeşte **moşie** doar cînd trece în mîinile latifundiarului, cum notează iarăşi Savin Bratu, **moşia** fiind un vechi termen de proprietate răzăşesc. În general, capitolul răzeşiei asupra căruia insistă, primul cu rezultate serioase, nu profită de pe urma ultimelor clarificări a noţiunilor privind vechea viaţă a societăţilor noastre rurale.

O monografie este însă cu atît mai valabilă, cu cît propune spre dezlegare întrebări noi. Nu ni se pare că ştim foarte puţin despre acel Popa Duhu ?

M. UNGHEANU

Desen de PALLADY

breviar

VASILE VĂDUVA

„Roagă-te pentru mine"

Unitatea volumului este în primul rînd una de atitudine existenţială, atitudine intuibilă din primul moment, confirmată prin reluările şi completările realizate de succesiunea schiţelor. Atitudine sesizabilă fără greutate, pentru că purtătorul ei e personajul. Personajul lui Vasile Văduva are conştiinţa aflării la începutul existenţei, fără a avea însă incertitudinile sau iluziile începătorului. Iar dacă tonul vital e voalat de tristeţi discrete, aceasta se datorează faptului că „ceilalţi" au pierdut calea adevărului, s-au falsificat şi înăsprit în lupte lăturalnice pentru cîştiguri nule, „Adevărul" este pentru personajul lui Vasile Văduva accesibilul, şi accesibil este tot ce corespunde naturii tuturor. Iar dacă mulţi ratează adevărul care este şi scopul fericirii, aceasta se datoreşte vieţii în societate — creatoare de miraje. De aceea insul din schiţele lui V. Văduva e un om singuratic — mod de a se apăra de tentaţia proeminenţei, şi un boem — exerciţiul indiferenţei faţă de posesiune. Proeminenţa socială şi bogăţia par a fi ispitele răspunzătoare de dezamăgiri şi ratare.

Adevărul la îndemînă, neascuns şi ne-arătos preţuit de personajul lui V. Văduva se mai poate numi tinereţe, sănătate, iubire, sau mai exact, lipsa bolii, lipsa singurătăţii, lipsa ambiţiei, lipsa grijilor ; este acel mod de a trăi pentru a trăi plăcut. Iar a trăi plăcut înseamnă a trăi în afara suferinţei, a fi detaşat şi legat totodată, a fi cumva artist. Pentru că artistul e în afara deşertăciunii, e atent şi sensibil la existenţă. Proza lui V. Văduva ilustrează acest mod de a înţelege arta, această identificare a artei cu calea spre viaţă adevărată, accesibilă şi suficientă.

În registrul minor în care îl situează evitarea suferinţei şi iluziei, Vasile Văduva lucrează simplu, cu mijloace apropiate, cu lirism şi humor, cu jocuri ale imaginaţiei, realizînd o proză echilibrată şi fluentă.

RIA IVAN

„Un timp cu joben"

Proza Riei Ivan ilustrează străduinţă pentru o aşezare în existenţă, străduinţă chinuitoare prin disproporţia dintre ceea ce nu e de suportat şi ceea ce poate fi obţinut, prin amărăciunea care însoţeşte orice decizie şi descurajează dinainte de începutul luptei. Pentru că nimic nu se dobîndeşte fără renunţare şi lucrul pierdut era totul iar cel dobîndit nu poate răscumpăra nimic, ci doar te face să suporţi pierderea, să-i supravieţuieşti, deci s-o trăieşti în întregime şi din plin, existenţa se alcătuieşte din succesiunea — unica posibilă — a aşteptării dezamăgite şi a obişnuirii cu dezamăgirea.

Prozele Riei Ivan se disociază formal după cum conţin dezamăgirea însăşi sau obişnuirea cu ea. Agitată şi tulbure, consemnarea eşecului îşi trage incoerenţa din intensitatea trăirii ce se consumă în canalele obscure de sub zina ideii, unde mişcările sporesc din teama de ele înseşi, de furia lor cu cauze şi efecte neştiute. Cînd iluzia nu are nume, deziluzia înspăimîntată şi înverşunarea ei neexplicată creşte neştiutoare de limite, prevestind posibila ruină a vieţii. Există în proza Riei Ivan acest presentiment al ruinei şi panica născută din el dezorganizează raporturile cu lumea, amestecînd văzduhul cu închipuitul, aproapele cu departele, rupînd şirurile gîndurilor, împrăştiind cuvintele. Dezarticularea limbajului se naşte aşadar aici nu din deliberata deranjare în vederea unui aranjament nou, ci din caracterul aparte al gîndirii, care nu găseşte tiparele logicii, nu poate integra agitaţia obscură a fiinţei, ci doar aruncă semnalele dezordinii, suferinţei şi primejdiei.

Suferinţa decurge din neputinţa de a trăi, iar a trăi înseamnă a-ţi găsi o matcă, a-ţi căpăta de fapt o matcă de la cei ce curg alături de tine, care te pot cunoaşte şi primi să aluneci împreună cu ei, apropierea scuzînd obscuritatea scopului. A fi singur înseamnă pentru Ria Ivan a nu putea trăi, a nu fi căpătat acea recunoaştere şi bunăvoinţă prin care se creează un loc liber în existenţă, un loc în care eşti dorit şi necesar. Aceasta este aşezarea în existenţă pe care o încearcă autoarea, de aci decurge caracterul pre-intelectual al iluziei şi deziluziei, aşa se explică, prin însemnătatea vitală a căutării, degajarea unei energii afective înspăimîntătoare aproape.

Exerciţiul de adaptare, urmare a eşecului şi reflex de apărare, constă în a te obişnui cu singurătatea, cu ignorarea şi refuzul celorlalţi. Premiza obişnuirii este însă înţelegerea, ridicarea din revendicările şi dorurile vitale la trista superioritate a neputinţei devenite prima şi primordiala idee limpede. Înţelegerea Riei Ivan se mişcă pe raza realităţii interumane, a sentimentelor şi moralei, sublimînd în tristeţe, curaj, devotament sau generozitate eşecul vechii încercări de a trece prin existenţă cu orice scop sau fără scop, doar din bucuria nenumită a alăturării.

Şi în această parte a prozei, coerenţa limbajului este imperfectă, dar resortul nu mai e acum o trăire neelucidată, ci doar urmele ei binefăcătoare : capacitatea de a exprima spontan şi liber, nejenat de locuri comune, norme şi convenţii, urmînd o sensibilitate potolită dar nefalsificată. Neobişnuitul nu se mai naşte acum în primul rînd din imixtiunea unei imaginaţii înfierbîntate, aproape maladive, ci din capacitatea omisiunii şi a racordării originale.

Cu prima frenezie învinsă, proza Riei Ivan, din mărturie fragmentară a greutăţii de a trăi, devine viaţă compensatorie. Domolirea e binefăcătoare artei, dar nu se poate şti dacă nu cumva tocmai aici, în punctul de trecere de la descărcare la creaţie, nu începe de abia dificultatea. E de cîştigat un alt ferment pentru artă, de o altfel de vigoare, decît răvăşirea vitală.

Ilina GRIGOROVICI

avanpremieră editorială

3 MAI 1969

L2

ION BARBU

„Poezii"

O nouă ediţie realizată de Romulus Vulpescu — cuprinzînd toate poeziile, fragmente de traduceri, scrisori, articole critice, ca şi texte despre Ion Barbu, datorate lui Tudor Vianu, Perpessicius, G. Călinescu, Eugen Lovinescu — va completa cunoaşterea, pînă acum fragmentară, a operei lui Ion Barbu.

E. LOVINESCU

„Scrieri" (I)

Reeditarea operei lui Eugen Lovinescu este ea însăşi o operă editorială, dacă se ţine seama de rolul ideologului şi criticului pentru literatura noastră. Primul volum din seria proiectată confirmă valoarea operei ce-şi aşteaptă de multă vreme o meritată reactualizare.

MIRCEA TOMUŞ

„Carnet critic"

Un volum de eseuri critice, confirmînd impresia produsă de culegerea anterioară („15 poeţi") : autorul este un receptor permeabil al valorilor estetice, orientat spre domeniul dificil al poeziei, conjugînd intuiţia adevărului poetic cu o metodă a definirii lui rezultată dintr-o cunoaştere întinsă a domeniului literaturii noastre.

ADRIAN PĂUNESCU

între bine şi rău

Pe cont propriu

Într-o lume aflată permanent
sub stare de risc,
uităm adesea că există, totuşi există,
şi riscul pe cont propriu.

Poezia este
un risc pe cont propriu.

E noapte. Luna se află,
cum se spune,
în mijlocul nostru.

Îmi iau capul în pumni
ca pe-o cloşcă cu pui de aur
mîngîi tîmpla recuperată,
încep să mă învîrt în mijlocul pieţii
şi vă întreb, doamnelor,
domnişoarelor şi domnilor,
„cine riscă în seara asta cu mine ?"
aşa cum v-aş întreba :
cine dansează cu mine ?

Stafia lui Bălcescu

Stafia lui Bălcescu colindă blînd prin ţară,
primarii de judeţe să ştie că e ea.
Ne dă ocol de-atîta şi de atîta vreme
şi parcă s-ar întoarce şi parcă ar pleca.

Acei ce pe Bălcescu nu l-au lăsat să intre,
lăsînd să intre alţii în ţara maicii lor,
dorm liniştiţi în praful beteag din cimitire
în fiii şi-n nepoţii trăiţi nepăsător.

Ce facem cu Bălcescu, noi cei care-l
cunoaştem ?
Ce-i de făcut cu gîndul şi cu stafia lui ?
Se-nvineţeşte-n hohot ţărîna ţării noastre,
un plîns şi o ruină adie spre statui.

Atît mai e să intre în patrie, din lume,
stafia lui Bălcescu într-un firesc mormînt.
Deschide-te, ţărînă nerecunoscătoare,
care-ai primit străinii atunci şi oarecînd.

Bălcescu Nicolae pluteşte peste ape
din umbra lui fertilă zac pajişti la zenit,
i-s ochii mari ca două morminte plutitoare,
cît n-a avut în ţară mormîntul cuvenit.

E tot ce se mai poate să intre dinafară
în patrie — cînd cercuri pe fruntea lui se strîng —
e casa nezidită cît nu e el în casă,
Bălcescu, duhul nostru rămas cel mai adînc.

Calul călare

Calul călare pe cal,
calul călare pe calul călare,
calul călare pe calul călare pe cal,
calul călare pe calul călare pe calul călare.

La ora cînd toţi, în secunda cînd toţi,
cheflii şi frumoşi, unii vii, alţii morţi,
ies noaptea din casele-n care
s-au dus să petreacă în destrăbălare,
şi vor să încalece şi vor să se ducă
şi încep toţi să rîdă proptiţi de ulucă,
voind să-şi încalece caii
o, şi-a găsit fiecare
calul călare pe cal,
calul călare pe calul călare,
calul călare pe calul călare pe cal,
calul călare pe calul călare pe calul călare.

Templul coclit

De n-aş fi devenit între timp atît de bătrîn,
aş face cîţiva paşi spre templul coclit
şi aş începe să plîng,
pe scările de oase luminate de lună
ca de o crimă.

Dar, vai, am devenit atît de bătrîn,
dar, vai, ce s-a întîmplat,
operaţii de adunare, operaţii de scădere,
şi primăvara care a întîrziat.

Templul coclit străluceşte şi nu recunoaştem
că străluceşte însăşi cocleala,
metalul fiert al armei mele
curge în strîmbe lingouri,
iertaţi-mă, fiţi concesivi, faceţi-vă milă
de mine, idoli din templul coclit.

Şi am devenit atît de bătrîn,
atît de bătrîn, atît de greoi, atît de singur,
de pe culmea zilei, de pe culmea nopţii,
un bulgăr de sare se va prăbuşi
spre limba mea aspră,
spre buzele mele pecetluite.

De n-aş fi devenit între timp
atît de bătrîn !

De n-aş fi devenit între timp
atît de bătrîn !

Daţi-ne pace

Daţi-ne pace, stătuitorilor de ocazie,
daţi-ne pace,
noi iubim Rîul Dîmboviţa, daţi-ne pace,
noi iubim Dealul Mitropoliei, daţi-ne pace,
noi iubim Clădirea Poştei Române, daţi-ne pace,
noi iubim Cartierul Pajura, daţi-ne pace,
noi iubim Radioteleviziunea şi Casa Scînteii,
daţi-ne pace,
noi iubim Spitalul Colţea, daţi-ne pace,
noi iubim linioara, noi nu iubim apostroful,
noi iubim pîinea intermediară, noi nu iubim pe
cine ziceţi că nu merită să fie iubit,
daţi-ne pace sfătuitorilor de mode noi,
noi iubim Gramatica Academiei, amîndouă
ediţiile,
daţi-ne pace,
noi iubim taximetrele existente,
noi nu iubim taximetrele inexistente,
noi iubim strada Brezoianu nr. 13, daţi-ne pace,
noi iubim timpul probabil, daţi-ne pace,
daţi-ne pace, daţi-ne pace.
Noi iubim tot ce spuneţi că trebuie iubit,
noi nu iubim ceea ce spuneţi că nu trebuie
iubit,
dar daţi-ne pace, daţi-ne pace
şi recunoaşteţi, măcar atît,
cît sîntem de cuminţi.

Între bine şi rău

Din diferite părţi, ni se spune,
Să facem şi bine şi rău, ni se spune,
Căci voi puteţi face şi bine şi rău, ni se spune,
Dar cine ar crede că noi putem face şi bine
şi rău,
Ni se spune,
Cînd înşine noi pentru bine sîntem născuţi,
Ni se spune,
Să facem şi bine şi rău, ni se spune,
Mai mult facem bine ca rău, ni se spune,
Sau rău decît bine mai mult, ni se spune,
Şi răul e rău, cînd îl faci, ni se spune,
Şi bine e bine să faci, ni se spune.
E rău, deci, cu rău, dar mai rău fără rău,
Ni se spune,
Dar pare mai rău, cînd e rău, decît rău
fără rău,
Ni se spune,
Şi stăm între bine şi rău, ni se spune,
Născuţi pentru bine şi rău, ni se spune,
Cu bine luaţi, cînd e rău, ni se spune,
Să ştim că nu-i bine cînd rău faci pe lume,
Aşa ni se spune,
La bine, la rău,
Nesfîrşit ni se spune,
Ceva între bine şi rău, ni se spune,
Nici bine, nici rău, dar — precis — între
bine şi rău,
Ni se spune.

În amintirea unui accident

— mărturia mecanicului —

Pe osia planetei — de sus în jos — şurubul,
la ceasul spelb de mînă, acelaşi e, şurubul,
o, lumea e o joacă eternă de-a şurubul,
o, cum se remontează, mereu, mereu, şurubul.

Şurubul, frate vultur ! Şurubul, frate şoarec !
Şurubul, soră apă ! Şurubul, soră osie !
Şurub mă simt eu însumi pe cal, cînd îl încalec,
măcar de i-aş reţine fugara lui explozie.

Maşini mai complicate făcute din şuruburi,
şuruburi în copacul cu frunza-n pace simplă,
şuruburi recoltate din zona frunţii tulburi,
şuruburi ce pe sine cu altele se schimbă.

Bătrîne Don Quijotte, eu înţeleg şi rostul
şi cauza din care loveai moara de vînt :
şuruburile toate i le-auzeai urlînd,
o, vino şi loveşte moara din timpul nostru.

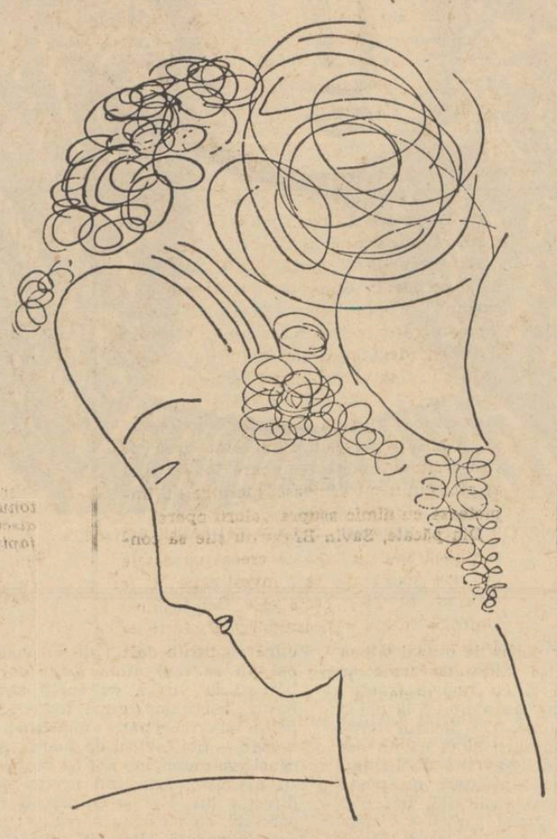

Desen de BRANCUŞI

Rîul ars

Traiul, pe o planetă în flăcări, e din ce în ce
mai absurd, dragă pompierule, cu mîinile
înţepenite ;
te înţeleg şi pe tine şi pe fraţii tăi,
acoperişul a început să ardă,
ţiglele pocnesc din cinci în cinci,
dragă pompierule, cît ne este de sete !

Dar uită-te şi observă că peste tot,
împrejur, este foc. Flacără după flacără,
ard clădirile, necum cotetele
şi păsările, pîrlite, sar aiurea —
traiul e din ce în ce mai absurd.

Apă nu va mai veni, pompierule,
rîul respectiv a ars el însuşi,
cît ne este de sete.

Traiul pe această planetă,
pe care oamenii sînt singuri,
a devenit o problemă,
miroase-a ars şi lămpile de gaz
filează fără alegere,
turle, uşi, tot ce făcea ca traiul
să nu fie atît de absurd.

Baladă de copilărie

Vatra cîmpului de munte,
cînd voi mai putea să spun,
ca soldat şi ca nebun,
de unde şi pînă unde ?
De la ce pînă la ce,
de la riu pînă la riu ? !
Amintirea dusă mi-e
în vagoanele cu grîu
ce plecau spre nu ştiu ce,
prin gări de cîmpie, mici
podidite de urzici.
Hoţii însă azi sînt mari
au idei, au lăutari,
trec în sus şi-n jos prin lume,
ca zăcînd, ca fără turme.

— Hoţule, ce s-a-ntîmplat ?
— Am pierdut un cal furat
Astăzi fără el mi-e greu,
parcă devenise-al meu.

De unde şi pînă unde,
mi s-a plîns cine s-a plîns ?
Vatra cîmpului de munte
aştept vorba de răspuns.

O moară de şuruburi, nu macină nimic,
demult nu creşte grîul pe cîmpurile goale
pe unde nasc şuruburi de veştejite foale
norul de reci şuruburi, izvorul venetic.

Îl simt pe gît. E roşu ca racul, şi ca racul
el retractează totul, vrea să ajungă-n miez,
îi simt perversul zgomot şi umedul tentacul,
în imnuri îi ţin felul, în pleoape îl păstrez.

De-ar fi făcut din cîrpă tot universul, Doamne,
ce greu i-ar fi să nască şurubului testos,
pe noi la-ngenunchiere şi marş să ne
condamne,
fii logodiţi cu mîzga plictisului de jos.

Unde ne duci, hilară şi rotunjită bilă ?
Unde ne tragi, isteric şi rîncezit şurub ?
Ţi-ar trebui o osie conformă şi umilă,
din os forjat-făcută, a unui leneş trup.

Vedeţi ? Căzu şurubul pe capetele noastre.
E simplu-n realismul scopului său silit,
şi inima planetei scuipă scrîşniri spre astre,
şi nu mai e revoltă, nici Dumnezeu, nici mit.

Ne sufocăm în golul de orb metal, al cărui
drum viu nici cai, nici îngeri, nicicînd nu-l
întrerup,
noi locuim, cu gîndul şi sufletul oricărui,
într-o locomotivă în formă de şurub.

Poet retoric

Şi pentru ce te baţi mereu,
şi te acoperi de ruşine,
cînd totul e predestinat
să se rezolve de la sine ?

De n-ar fi noaptea pînă-n rîme
şi ziua pînă-n ochii tăi,
ar fi să cazi ca o epavă
peste cositorite văi.

Dar marginile ne sînt clare
şi miezul ne e strîmt de tot,
şi lumea dă stufoase aripi
să te izbească peste bot.

Şi pentru ce să mai arăţi
că-n univers domneşte setea
şi pentru ce să mai tot strigi
cînd nu ştii, unde e urechea ?

În lunga noapte

În lunga noapte a acestui veac,
în care capete de sfinţi se coc,
în care toate clopotele tac,
în care neamurile îşi cer loc,
în care însumi nu ştiu ce să fac,
să apăr, să adorm sau să provoc,
în lunga noapte a acestui veac,
de-o apă repede, care-şi dă foc,
e atacat bătrînul lumii rac.

O, de n-aş fi deodată sot şi tată,
şi de n-aş fi intoxicat de milă,
de n-aş avea o soartă tulburată
în lumea surdo-mută şi umilă,
de bunăvoie m-aş zvîrli pe roată,
doar ochii să-mi rămînă vii, să poată
străbate, triştl, continentala silă,
prin iarba lumilor asfixiată,
la umbra împăraţilor — gorilă.

Fii, ţara mea aşa cum spui, şi-ascult,
fii cum voieşti, şi te ascult mai mult,
du-ţi soarta sub strepezitoare stele
du-ne pe toţi, eroi, poeţi, lichele,
du-ne păstrează-ne şi ne ridică,
fii, dacă trebuie, voce mai mică,
fii, dacă trebuie, cuvînt mai larg,
fîntînile strămoşii le despică
din cînd în cînd, şi liniştea ne-o strică,
atuncea sînt nemulţumiţi adică,
iar cînd pămîntul tău în pumni îl sparg,
înseamnă că salută cu-un catarg
pe cei ce de la sine nu abdică.

Fii, ţara mea, aşa cum simţi că poţi,
du-ne pe toţi, hrăneşte-ne pe toţi,
eroi, poeţi, plugari,
jertfeşte-ne, alege-ne, cum poţi,
la taptă şi la rang, mai mici, mai mari,
du-ne pe toţi, aşează-ne pe toţi,
la jugurile propriului destin,
pe cei ce-au fost, pe cei ce sînt şi vin,
o, ţara mea, dumnezeiescul nostru
pămînt, cuvînt, miraj şi chin.

Sîntem ai tăi, căci nu putem mai mult,
căci sîngele atît ne e de scurt,
sîntem ai tăi, şi vom rămîne-ai tăi,
aceştia care sîntem, buni şi răi,
sîntem ai tăi, cu toată deznădejdea,
fiindcă din cînd în cînd pe noi, aceştia,
gîndul ca tu să nu mai fii, ne doare,
în coşul pieptului, ca o surpare.

În lunga şi ploioasa noapte deci,
prin care şi tu, ţară noastră, treci,
în noaptea marilor fărădelegi,
în noaptea secolului douăzeci,
cînd nu Bălcescu se născu, ci noi,
cînd nu Viteazul se născu, ci noi,
cînd ne trezirăm în lumină, goi,
că de plăcere ni se umflă nara,
aflarăm că se poate întreba
de-a lungul, ori de-a latul, cineva :
pe mîna cui, în grija cui, e ţara ?

Şi-atunci vedem că veacul e al tău,
că binele apare brusc din rău,
că harul tău născut a fost din plînsu-ţi,
că, neamul meu, ai devenit tu însuţi,
că noi sîntem copiii frunţii tale,
şi singuri şi-n cortegii sociale
cuprinşi de lene ori de-un patos sfînt,
laşi uneori, viteji din cînd în cînd,
şi gata, ca nebunii şi ca proştii,
să aruncăm prudenţe şi odăjdii,
şi stemele îmburghezirii strimte,
şi tot ce micşorează, tot ce minte,
pentru a fi cu tine, fără leac,
cînd sorii zilei tale se destac,
în lunga noapte a acestui veac.

Astfel şi nu altfel

Astfel, pămîntul meu, ne este dată
această soartă şi nu alta.
Asttel, din groaza noastră de peştii cu şenile
se umflă şi se limpezeşte balta.

Astfel, pămîntul meu, vom vieţui,
acesta ne e singurul noroc.
Astfel, pămîntul meu, străluceşte întunericul,
stelele lumii putred se coc.

Astfel, vom sta de vorbă, vom vedea ce se
poate
şi ce nu se poate face.
Astfel, vom cere împărăţiilor cerului
sămînţă cinstită şi vremuri de pace.

Astfel şi nu altfel ! Astfel şi nu invers !
Aceasta ni-i voia !
Astfel, pămîntul meu, sufletul meu, norocul meu,
destinul meu asediat ca Troia.

Astfel, trupul meu nu va fi lingură,
să te care la gura niciunui stăpîn.
Astfel, eu nu te voi înstrăina, cu voia,
o, dulcele nostru pămînt bătrîn.

Cenuşă

Copil din sămînţa sfîrşitului de cenuşă,
copil din acest ciclu de cenuşă,
copil din mine însumi, ca piatra din rîu,
de cenuşă,
trezeşte-te şi spune tu, copil cenuşă,
peste molima chioară a veacului, peste cenuşă.

Sămînţa sfîrşitului, sămînţa cu solzi a sfîrşitului,
unu şi cu unu nu mai vor să facă doi,
urlet să fii, goană de ochi cu şenile să fii,
peste unu şi cu unu care nu mai fac doi.

Sămînţa sfîrşitului, grape trec peste gestele
noastre,
ni se explică de ce, ni se spune cum,
dar, domnilor, unu şi cu unu nu vor mai
face doi,
dar domnilor unu şi cu unu nu mai au cum.

Acest ciclu de cenuşă ! Acest sfîrşit hohotitor,
dătător de seminţe, trăiască, trăiască, trăiască
trăiască sămînţa sfîrşitului, trăiască, înflorească,
învingă cenuşa, molima chioară trăiască.

Să ne aşezăm, copil de cenuşă, în mijlocul
lumii,
acolo unde din sămînţa sfîrşitului ai fost născut,
şi să-ţi spun, plîngînd, şi să-ţi spun, bătrîn,
iartă-mă, iartă-mă că te-ai născut.

AMINTIRI DIN PREZENT

Nausicaa şi Penelopa

A existat o teorie de dată relativ recentă, că Nausicaa ar fi autoarea Odiseii. Probabil că teoria este eronată, dar ea în orice caz, este interesantă prin aceea că propune asupra ideii de feminitate un punct mai nou de vedere :feminitatea ca putere de a percepe amănuntul, de a percepe amănunţit epicul, fundalurile lui.

Nausicaa este eterna adolescentă, ea reprezintă nedisimulat splendoarea ingenuităţii. A fi ingenuu înseamnă să crezi în moralitatea şi în puritatea ritualurilor, înseamnă să nu accepţi ritualul iubirii decît ca pe un destin pur, ca pe ceva ce se opune senzualităţii.

În acest caz senzualitatea devine simţ al observaţiei ; fiind ridicată în zona eposului sprijinit cu o mie de tentacule pe obiecte şi întîmplări amănunţite transformate în nuclee şi electroni ai lumii sensibile.

Imaginea Nausicăi este prima imagine de adolescent şi de adolescenţă pe care ne-o oferă literatura lumii.

În mod simbolic primul adolescent reprezentat literar este o fată, Nausicaa de neuitat a sufletelor noastre. Foarte tîrziu va apare în literatura consemnată adolescenţa masculină. Tinerii efebi antici nu erau adolescenţi. Poate că Rimbaud a fost acela care a întruchipat ideea de adolescent. Este adolescenţa masculină de natură lirică, net diferenţiată, dar în deplină armonie au adolescenţa feminină, epică a Nausicăi. Epica este aceea care are un caracter inefabil pentru că ea este un fenomen care pleacă dintr-un punct spre altul de la o cauză spre un efect. Traiectoria epicii este natural sinuoasă între cauza iniţială şi efectul ultim survenind în mod succesiv noi cauze şi noi efecte nedezvoltate, neîmplinite, adică survenind însăşi tribulaţia mişcării vii, încercînd să se supună unui sistem de referinţă dat. Inefabilul este însăşi epica, este însăşi eterna adolescentă, Nausicaa.

Deşi pare paradoxal liricul nu este şi inefabil, în deobşte atitudinea lirică e o atitudine de exaltare a legii, adică a cauzei, sau a efectului, adică a sistemului de referinţă existenţial.

Eternul adolescent Rimbaud a devenit el însuşi personaj creat de opera sa poetică, este un fapt tîrziu de psihologie şi de tipologie a adolescenţei.

Dar adolescenţa masculină, lirică, adică exaltînd legea (negarea legii este ea însăşi o exaltare a legii) îşi are în mod paradoxal rădăcina în cea mai frumoasă figură feminină a lumii antice, în Penelopa.

Penelopa nu este numai simbolul credinţei şi al loialităţii casnice, mai înainte de asta este cea care îndeplineşte ritualul. Ea realizează ritualul dorit şi visat cu ingenuitate de către Nausicaa. Ea este cea care îndeplineşte legea, identificîndu-se cu însăşi legea. Penelopa nu are o epică psihologică sau de revelaţie, caracterul şi destinul ei este static, pentru că destinul ei moral este plasat pe însăşi abscisa şi coordonata întîmplărilor, ea asistă la întîmplări, întîmplările se raportează la ea. Ea este punctul final al întîmplărilor. Atitudinea ei este o atitudine lirică. Penelopa întruchipează ideea de adolescenţă masculină. Ea este mama eternului adolescent, de aceea statuaritatea ei e magică, de aceea ea reprezintă un punct fix al valorilor morale. Penelopa devine un epitet general care poate fi atribuit, care reprezintă o aspiraţie. Omul viu este Nausicaa, ea este tensiunea şi emoţia oricărui mare început. Şi nimic nu reprezintă mai plastic şi mai emoţionant existenţa decît ideea de geneză, de început, de facere. Sîntem cu toţii îndrăgostiţi de Nausicaa cu toţi vedem în ea şi dorim în ea o Penelopă.

Nichita STĂNESCU

DIMITRIE STELARU

Cînd fumez

Cînd fumez începe ispita cu vîntul
prin brazi — la urmă ploaia mă udă
și întîlnesc fulgere în creionul albastru
a dreptei mîini. Stele trec în nori.

Încă o cafea lăturalnică aici la tine
pămîntule din ochii dragostei —
încă petalele buzelor și toamna de bronz
apoi drumul în nalta noapte.

* * *

Merg peste oamenii-arbori, sînt om?
e plin orașul de oameni
și cine e vîntul?
o roată mănîncă vremea
înapoi-înainte — unde?

Dezolare

Nu mă arunca din ochi
Învelește-mă cu genele, păstrează-mă
înăuntru
lîngă izvoarele nevăzute ale munților
din casa dumnezeului tău.

Undeva nu mai sînt.
Poate nu mai e nimeni în lume:
Oamenii au căzut în peșterile lor
Și-am rămas fără mine.

Trenurile povestesc despre Suedia
Dar nu e în aburul lor inima ta.
Cînd ți-ai pierdut coroana, dragoste?
Rostogolite unde străvezii?

* * *

Nu mă blestemați cumva între voi
Că n-am scris bucuria?
Încă trăiesc, în birturi mănînc,
dormi ici, rostogolit ca un ou;
dar florile, florile mor
Purtîndu-le în orașe cu zodii străine.
Mereu, mereu călător.

(1950)

ALEXANDRU LUNGU

Pînă și-n plante

Șerpii dantele se tac
în inele dospesc coropișnițe
brățările s-au oxidat de demult
mătasea broaștei pe sînii teciorelor

O femeie trumoasă deschide poșeta:
ce mireasmă vai de lumă moartă
aduce văzduh putrezit evantaiul
din cine știe ce cimitir de termite

Se umflă văzînd cu ochii
mătasea broaștei pe sînii tecioarelor
cînd obscura lor șovăială
prefigurează liliecii și zborul lor orb

E ora cînd pînă și-n plante
celulele înebunesc sub mizga ucisului timp —
curînd vor crește tumori
în crinii din trumosul vas de cristal.

Părți absente

Răscruci de vînt, busole de uitare
au smuls din sînge nemilos fragmente —
alcătuirea-mi bîntuită de răcoare
se bizuie din ce în ce pe părți absente

E piatră timpul prin care am trecut
și-n care dorm cu pleoape de fosile
spirale patimi, spaime de-nceput
păduri de cuarț ce au părut cîndva fertile

În rîuri moarte s-ar ghici săruturi
întemnițate guri în pietrele de prund
și-n scorburi. poate, cadavrele de fluturi
sînt doar vestigii de suspin profund

Nu urma doar, ci totul împrejur
lacom se sfîșie-n oglinzile întoarse —
citesc în stalactite multiplul meu femur
și în nisip pulverizate metatarse

Tăceri de tiere-ncet se condensează
și de-aș stîrni uitarea din relicve
mă tem că moartea, altfel trează,
și-ar devora în somn suavele ei icre

Și lumea-ntreagă s-ar opri atunci
anchilozată-n subtiori de nemișcare
și m-ar privi treizeci de mii de prunci
din părți absente, bîntuite de răcoare.

Transcriere

Coroana acestor ventuze
de aer dulce și cast
o așez pe meninge confuze
cînd șuierînd printre buze
zăpada e doar un balast

Zăpada cuvintelor stoarse
în matrițe de vid și cenușă
de cînd osul tainei se sparse
în țăndări temute și arse
cu vîntul lovindu-se-n ușă

Sfîrșitul de iarnă-l supun
minciunii atît de suave
ca de cu vremuri să răzbun
pustiitorul cer imun
spînzurînd pe arhitrave

April cu putredul lui tast
spaime va scobi în carne
cu înfloriri de leucoplast
cînd aerul rănit și cast
tauri negri-l sfîșie în coarne.

O adiere de nevroze

Sugrumatele de mult în taină gesturi
mustesc cu întîrzierile din flori —
în sistole se tînguie aceste resturi
cu ochii zmulși și arși de-atîtea ori
Și cresc din ele pseudopodele perfide
din transmemorii puind metamorfoze
în timp ce-n occiput și-n frunte se deschide
o adiere amplă și aspră de nevroze.

NICOLAE ȚIC

mai copile,

Un incident stupid, cu o femeie de vreo patruzeci de ani, obsedată, probabil, de ideea că vor s-o agațe toți golanii, îl obligă pe Vasile Oprina să coboare din troleibuz cam pe la jumătatea drumului spre casă, în strigătele de protest ale cîtorva bărbați între două vîrste, oameni cumsecade, apăsați de cine știe ce necazuri, așteptînd un pretext pentru a-și descărca nervii. Oprina avea, într-un fel, destulă înțelegere pentru astfel de oameni: doar și el, care-i mult mai tînăr, după o zi de lucru, după două, trei ședințe cîte se-adună-ntr-o zi își iese din fire din mai nimic. Nici femeii nu-i purta supărare: ar fi fost gata să facă prinsoare pe orice că, în urmă cu vreo șapte, opt ani, în peregrinările ei de femeie singură printr-un oraș aglomerat trebuise, nu odată, să suporte, cu indignarea cuvenită, dar total ineficace, obrăzniciile unor idioți pofticioși. (Cine o mințise oare că și la patruzeci de ani se mai află în primejdie?)

Cum tot nu se grăbea, o luă pe jos din stație în stație, pe străzi aproape pustii, ferite de vacarmul diurn, gîndind că dacă ar locui pe-aici, într-o cămăruță cît de modestă, îngropată în verdeață, viața lui s-ar prelungi cu cîțiva ani. Cu toate promisiunile solemne: dacă nu azi, mîine, dacă nici mîine, cel mai tîrziu poimîine se va rezolva și situația dumitale — încă mai locuia la un cămin de burlaci, pe una dintre cele mai infernale străzi din București. Cinci tramvaie goneau încontinuu pe strada asta, de la patru dimineața și pînă către miezul nopții, făcînd să zdrăngăne ferestrele ca la cutremur. După o noapte zvîrcolită pleca de-acasă mahmur, ca alții de la chef, cu uruitul tramvaielor în urechi, pus pe harță, veșnic pus pe harță. Dar, poate că-ntr-o zi, adunînd leu cu leu dintr-un salariu oarecare, va izbuti să-și cumpere o căsuță, fie și din chirpici, într-un loc ferit, unde se doarme ca-n mijloc de codru. Era în urmă cu somnul de ani de zile; sute de nopți nedormite ca lumea îi îngreunau pleoapele; în ședințe își punea ochelarii de soare și pînă să-i vină rîndul la cuvînt, or, și mai bine, după cuvînt, dormea iepurește, în reprize scurte. Învățase tehnica dormitului în ședințe de la colegii mai experimentați: numeri... numeri pînă la zece, la douăzeci, apoi te-nchipui într-o casă izolată, cu ușile și ferestrele închise ermetic... De fiecare dată el se-nchipuia într-o cabană de pe *Postăvarul* unde dormise trei zile și trei nopți, cu întreruperile necesare pentru masă, fiind, timp de trei zile, singurul locatar într-o hardughie cu vreo două sute de paturi. Era una dintre amintirile lui cele mai reconfortante: „Nu m-a călcat pe nervi nici un tramvai, nu mi-a zbîrnîit în urechi nici un telefon, nu m-a chemat nici un șef". De-atunci, în concedii, ori în evadările de-o zi colindase prin multe locuri, dar liniștea atît de rîvnită nu și-o mai găsise — de cele mai multe ori din pricina a tot felul de amici: Bem o bere?... Facem un poker?... Nu vrei să vii și tu la aia?... Și astfel, se-ntorcea la căminul burlacilor mai obosit decît plecase, tîrșiindu-și picioarele și căscînd.

Nu se lipise norocul de el; banii lui nu se-adunau; din căminul burlacilor o să-l arunce într-o zi la ultimul etaj, zece sau cincisprezece al vreunui bloc ieftin, într-o cămăruță-colivie, unde nu urcă apa (în schimb, urcă ploșnițile și gîndacii de la toate celelalte etaje.) Dar acolo, mai aproape de cer o să fie liniște; huruitul tramvaielor o s-ajungă pînă la el ca un zumzăit de albine, iar amicii o să-l viziteze din ce în ce mai rar, doar în situații critice: Vasile, dă-mi niște bani... Vasile, închiriază-mi cosmelia pentru cîteva ore... Cînd i s-o urî de-atîta liniște (mai mult ca sigur că asta se va-ntîmpla într-o zi ploioasă de toamnă) o să invite la etajul zece, sau cincisprezece pe vreuna dintre colegele de birou, bineînțeles, atrăgîndu-i femeii atenția să-și aducă periuța de dinți, papucii și o cămașă de noapte. Are patru colege de birou nemăritate și fără prea multe șanse de-a se mărita cu bărbați din afara instituției, iar cum cei dinăuntru își au nevestele lor, sau amantele lor — toate patru îl vizează pe el, singurul disponibil.

În primul an de slujbă, vreo opt luni, din februarie pînă pe la sfîrșitul lui septembrie fusese coleg de birou cu o femeie măritată, una Sevasta, nu atît de drăguță, încît să intri-n bucluc pentru ea, dar nici de trecut cu vederea, la o adică. Venea dimineața la lucru drăcuind, și pleca la prînz drăcuind, și tot așa de la o zi la alta, din pricina bărbatului, care-i era bărbat numai de formă (și asta chiar din ziua nunții, cînd i-au zis să lase nunta, că sînt alte treburi mai importante, și l-au trimis în Apuseni, ca să-i convingă pe moțogani de avantajele colectivizării...) A pornit omul într-acolo pentru două zile și s-a-ntors după două luni, obosit și flămînd și luat în focuri de toți superiorii lui din Capitală. Abia dacă apucase să se curețe de jeg, să mănînce ca oamenii și să-și strîngă mireasa-n brațe, cînd îi și făcuseră vînt într-alt colț de țară, tot cu treburi urgente. Așa mereu, ani la rînd; se ruga omul să-i iasă toate pe dos, ca să-l dea afară, îi ieșeau bine, primea felicitări. Uneori, venea acasă în miez de noapte mînca ceva, ce găsea prin bucătărie, își căuta haine de schimb, iar la șase dimineața o lua spre gară mulțumit că nevasta, înțelegătoare, nu îi pretinsese să-și facă datoria de bărbat. Concediile și le petreceau împreună la părinții ei — și numai concedii nu se chemau: bănuindu-i de odihniți, bătrînii îi puneau la lucru chiar din prima zi, ca să vadă și ei cum se cîștigă o pîine. Într-al patrulea an de căsnicie găsiseră, totuși, cîteva zile de liniște într-un sat uitat de Dumnezeu între două dealuri pleșuve — și-acolo, închiriind o căsuță veselă, în mijlocul unei livezi cu meri înfloriți, se răzbunară pe toate nopțile lor fără dragoste. Cînd reveni din concediu, ea îi povesti lui Oprina, cu un aer firesc, cam tot ce se-ntîmplase acolo între ea și bărbatu-său. Două luni mai tîrziu, îl anunță că va avea un copil — și din acea zi și pînă-n ziua cînd obținu concediul de naștere îl luă de confident, înșirîndu-i, fără ezitări, dar și fără accente vulgare stările ei de femeie însărcinată. El o asculta, uneori ceasuri la rînd, cu o resemnare de condamnat. Și-apoi, în drum spre maternitate — mașina în care se afla Sevasta se ciocnise violent cu un camion. La cimitir, Vasile Oprina vorbise și lăcrimase în numele colegilor răposatei.

Nădăjduise într-o vreme că diminețile de duminică o s-aducă o înviorare a existenței lui: după ce șase zile se lăsa terorizat de telefoane, hîrtii și tramvaie, oare nu merita și el ca măcar într-a șaptea zi să-și acorde puțină atenție? Părăsea căminul burlacilor pe la nouă și jumătate, pus la punct, dezinvolt, trăgînd dintr-o țigare parfumată, (țigara de duminică, douăzeci de lei pachetul.) Cît avea de mers pe strada lui, vreo două sute de metri, pînă la bulevard, mergea repede și cumva dezordonat, gîfîind, ca un întîrziat la întîlnire. Ajuns în bulevardul Ana Ipătescu, slăbea ritmul, arunca țigara, își ducea mîinile la spate, și întreaga lui înfățișare împrumuta un aer de tînăr stăpîn care, într-un moment de răgaz, își inspectează domeniile. În timpul acestor plimbări de duminică nu se oprea în fața vitrinelor (o făcea în celelalte zile destul de des) iar dacă se-ntîmpla să-l acosteze vreun cunoscut — se uita de cîteva ori la ceas, pomenea de niște obligații protocolare (în așa fel încît omul să nu priceapă nimic), și își vedea de drum, gîndind ceva destul de banal la adresa tuturor pisălogilor din lume. Pînă la Universitate făcea un singur popas de numai cîteva minute la restaurantul Lido, de unde se aproviziona cu țigări și cu reviste franțuzești. „N-ați mai trecut de mult pe la noi!" îl întîmpina vînzătoarea, de fiecare dată. „Am fost plecat"... Admitea și el că un om care cumpără țigări de douăzeci de lei pachetul doar odată pe săptămînă nu poate să lase o impresie prea strălucită, dar nici să cumpere zi de zi, numai pentru a cîștiga admirația unei vînzătoare — nu-i dădea mîna. Din b-dul Magheru cotea pe strada Edgar Quinet, și dacă se nimerea să nu se-nghesuie prea mulți în fața vitrinelor de la „Consignația" întîrzia cîteva minute, cu ochii ațintiți asupra unor obiecte tehnice de care n-avea nevoie. De „Capșa" se-apropia cu o neliniște de provincial: aici ar fi dorit să-și petreacă diminețile de duminică. Nu îndrăznea să intre de teamă ca să nu-l ia cineva la rost: Dumneata?!... Înțepenea un timp pe marginea trotuarului, în așteptarea vreunei figuri mai mult sau mai puțin celebre din lumea culturală, și pînă la urmă avea noroc, doi-trei, tot se iveau. Slăbiciunea lui erau scriitorii, pe care îi recunoștea după fotografii și caricaturi, avea o colecție destul de bogată (cumpărase Istoria lui Călinescu în primul rînd pentru fotografiile selectate de critic...) Drumul de la „Capșa" pînă la „Athenée Palace" nu-i lua mai mult de trei minute, aproape gonea, torturat de gîndul că nu va mai găsi nici o masă liberă la bar. Aici, la Athenée, se socotea de-ai casei, om cu vechime. Un coniac, o cafea, pateuri, încă un coniac, iar spre prînz — un cașcaval pané, o friptură. După un stagiu de mai bine de o jumătate de an, intrase și el în rîndul favoriților, care aveau dreptul să comande aici, la bar, masa de prînz. Ceilalți, ocazionalii, erau poftiți, cu politețea necesară, în restaurant. Trăgea din țigările lui parfumate, se informa din revistele franțuzești, sorbea din coniac, din cafea — altă viață, ar fi vrut s-o prelungească la nesfîrșit.

În cîte-o duminică venea aici și poetul Ion Barbu, singur, și-același, de fiecare dată, același om prăbușit, i se părea lui, parcă abia scăpat dintr-o catastrofă. Cu toată străduința, nu reușise să descopere nici cea mai mică schimbare în înfățișarea lui de la o lună la alta, nici măcar de la un an la altul. Înainte de-a se așeza la masă îi făcea chelnerului un semn, și chelnerul pricepea ce trebuie să-i aducă, îi aducea portocale. Ca și cînd ar fi fost singur în bar și ferit de orice zgomot, poetul scotea din buzunar o foaie de hîrtie și un creion și se apuca de lucru — formule matematice, mereu formule, spre cumplita dezamăgire a lui Vasile Oprina, care-ar fi vrut să-l vadă, măcar o dată, așternînd pe hîrtie și niște versuri. Se-ntîmplase ca într-o duminică poetul să nu găsească masă liberă, și-atunci Oprina îi oferise masa lui, precizînd că tot avea de gînd să plece, deși se vedea că nici nu apucase să guste coniacul. „Nu vă deranjați, domnule!" îl refuzase poetul, cu iritare în glas, și ieșise din bar cu pași mari, ca unul hotărît să nu se mai întoarcă niciodată aici. După nici două

VICTOR RUSU CIOBANU — „FATA CU PĂRUL BOGAT"

cifra rîndurile destul de anevoie. În tot barul nu se mai aflau decît doi clienți, doi bărbați în vîrstă, cu chelii strălucitoare și nasuri borcănate, după toate semnele, după haine și consumația modestă — cafele și borviz — doi învinși de soartă. Aplecați mult deasupra mesei, cei doi își vorbeau în șoaptă, cu neliniște, aruncînd priviri de-o clipă în direcția lui. Vasile Oprina îi cercetă, prin ochelari, ca pe niște oarecine: nu-i mai văzuse niciodată aici, nu erau clienți de nădejde, și nici nu își amintea să-l fi izbit mutrele lor din paginile vreunei reviste. Abia cînd cei doi, cu cheliile transpirate, și tremurînd de furie se apropiară de masa lui, înțelese că este luat drept un altul, și se gîndi să protesteze, dar nu mai avu răgaz: „De ce faci, mă, pe agentu?" — și-n clipa următoare se văzu apucat de mîini, smuls de la masă și tîrît spre ieșire: „Aici se-adună intelectualii, mă, nu de-al de tine!" Chelnerii nu îndrăzniră să intervină, bănuind, poate, că or fi la mijloc chestiuni personale. Și-atunci, cum nimeni nu era dispus să-l ia în seamă și-apoi să-i restabilească reputația, Vasile Oprina îi aruncă chelnerului în față toți banii pe care-i avea la el și ieși în stradă bombănind.

Vara trecu prin oraș greoaie, ca o țață asudată, veni toamna cu mustării și nimic altceva; abia spre iarnă, într-o după amiază picloasă de vineri, Oprina avu prilejul unei întîlniri neașteptate. Tocmai ieșea dintr-o tutungerie de pe Magheru cu pachetul de „Mărășești" în mînă, cînd îi apăru în cale domnul Oscar, puțin zgribulit, într-un pardesiu uzat, cu reverele boțite. „Ce faci domnule, ai început să lipsești la apel!" observă domnul Oscar zîmbind stingherit, poate cu teama de-a nu i se răspunde obraznic. Era prima oară cînd Vasile Oprina dădea mîna cu un scriitor. Pînă acuma, îl cunoscuse pe domnul Oscar numai din „vedere", din spusele altora, din cîteva articole publicate din presa literară, din calambururi și vorbe de duh, toți, dar absolut toți erau de acord că domnul Oscar este un calamburist de prim rang. Îl căutase pe domnul Oscar în „Istoria" lui Călinescu; nu-l găsise, și-i păruse rău, sincer îi păruse rău. Nici alții nu-l băgaseră-n seamă. Totuși, domnul Oscar era un scriitor, și mai ales — știa multe, nemaipomenit de multe întîmplări cu alți scriitori, cu cei de seamă, căci toți, în afară de domnul Oscar, toți ajunseseră de seamă. Topit de emoție, Vasile Oprina vru să se scuze:

„Maestre...

„Lasă-mă dracului!

„Domnu'...

„Mă rog!

„Domnu' Oscar, mi-e și rușine... n-am mai trecut pe-acolo de cînd m-au luat drept agent... ori, nu știți, purtam niște ochelari de soare... a fost ceva îngrozitor!

„Și unde-s ochelarii?

„Ia-m aruncat peste-un gard.

„De ce să-i arunci, domnule?

„Poate chiar aveam mutră de agent...

„Hai cu mine. Ești prietenul și invitatul meu. Nu, domnule, nu te las, trebuie să vii cu mine, să vezi ce-am să le fac eu! Cine erau tipii?

„Doi înalți, cu chelie.

„Cum îi chema?

„De unde să știu, domnu' Oscar? Nu-i mai văzusem pe-acolo. Cred că erau avocați.

„Avocații nu se sperie de agenți!"

Și apucîndu-l strîns de mînă, domnul Oscar îl sili să se-ndrepte spre „Athenée Palace", pentru că, zicea dînsul, nimic nu este mai revoltător decît să te macini așa, nevinovat, trebuie, trebuie să-ți strigi dreptatea, pînă cînd te-aude cineva, și-i sigur c-o să te-audă, absolut sigur. Înaintînd îndoit, cu gulerul pardesiului ridicat, domnul Oscar răsufla tot mai greu, ca după un urcuș anevoios. Își duse mîna în dreptul inimii și se opri pe marginea trotuarului, căutînd în jur cu ochi speriați. Cînd Vasile Oprina vru să facă semn unui taxi, domnul Oscar își adună puterile și porni imediat mai departe, dînd astfel de înțeles că n-are nevoie de ajutorul nimănui, și nici nu-i face plăcere să fie surprins în asemenea momente. După nici zece pași se opri iar, cu mîinile la spate și corpul mult aplecat înainte, gata să se prăbușească pe asfalt.

Vasile Oprina se depărtă repede, cotind de pe-o stradă pe alta, ca un răufăcător scăpat ca prin minune dintr-o încercuire. Brusc, îl cuprinsese teama ca nu cumva, vreun milițian aflat prin apropiere, sau altcineva, să-l acuze că a lovit un om bătrîn, un om ilustru, oricum, un scriitor, cu gîndul să-i

GABRIELA MELINESCU

mater

Esthera

Urăsc duminicile dezechilibrate,
un ghidon de bicicletă umblă pe stradă
azvîrlit,
Reali fiind, totuși înfierbîntați sîntem.
Sufăr de tristețea cifrei 21 ruginit.

Atîtea fețe luminate am văzut
de la fereastra dreptunghiulară.
Un avion cu gheară de pasăre planînd
și ea mi-a spus că se trezea
noaptea și întreba dacă iubită este...

Și cealaltă Esthera, neîngăduitoare
dansînd în ochii vinovatului,
și eu pe dinăuntru îmbătrînesc
știind aproape totul
despre ele singure, două.

Cavalerule-foc

Eu l-am inventat pe el
cum foametea și frenetica sete
coborînd în bărbatul navigator,
pămîntul ademenitor cu frunze
foșnitoare și cu pietre.

Binemirositor cu hrană dulce
în care colții albi înfigi urlînd.
Pe zid apariție de cuvinte roșii
prevestitoare ale unui divin gînd.

A fost o bucurie dezlănțuită
cu două tălpi roz — violet,
de loc suave încheieturile,
de loc
oasele mistuite pentru cine și pentru ce
cavalerule — foc...

Soarele în centrul lumii

Desigur, există un Dumnezeu al bețivilor.
Un verb îngeresc preschimbat.
Deasupra podului întunecat și rece
în piei fierbinți de animal e așteptat.

Îngrozitoare grija lui de-a potrivi căderea
pe arcuri lucitoare de argint,
de a înmuia frenetica materie,
atingere tu, epidermă de alint.

Ocrotește-l pe cel căruia cu durere
tată îi spun, fără trup
auzind cum creerul curent electric
stîrnește
peste gheața încleștată-n grup.

Numai numerele

Numai numerele
ele singure sînt puternice
stăpîna mea, divină mașinărie,
abia te pot zări,
văzduh în care mama de cupru este.

Tije subțiri, șuruburi roșii, arcuri
nervi de metal, polen al tulburării,
roți ca două capete de prunci rotindu-se
și cabluri colorate, cine sînteți?

Cum, deodată furtunos, extaz
și propria mea frumusețe
blînd calculată, trăsătura
înverzitei mele firi...

Și vuietul atît de steric
în care paisprezece dormitează
— Oh, numai numerele, cu adevărat
ele singure, sînt.

mai copile!...

la banii, ori vreun document de preț. (Mult mai tîrziu, într-un compartiment de tren, Vasile Oprina avea să tragă cu urechea la sporovăiala a doi scriitori tineri. Unul dintre ei povestea : Îl știi pe Oscar. Ei, ascultă. Eram la Mogoșoaia, prin septembrie 195... Beam coniac și discutam despre vinuri, care, ce vin ne place. Am rîs, am rîs de mi-au dat lacrimile. Domnului Oscar îi plăcea vinul Spumos. Spune și tu, cunoști un vin mai insipid decît Spumosul ? Intru în conflict cu domnul Oscar, m-aleg cu niște înțepături, înțep și eu. După cîteva zile, mă-ntorc la București, uit și de Spumos, și de domnul Oscar. Vine revelionul. Îmi pică o groază de musafiri. Mici cadouri, cum se-obișnuiește, mici contribuții la petrecere. Unul, la care nu m-așteptam, îmi face figura : mi-aduce o sticlă de Spumos. Era cît pe-aci s-o arunc de la etaj. În ultimul moment mi-a venit ideea : nu, o să i-o trimit mîine dimineață domnului Oscar, în semn de simpatie. I-o trimit pe la zece. Așa, cam pe la douăsprezece, sună cineva la ușă, deschid, domnul Oscar, picat atunci de la Mogoșoaia. N-aș vrea să exagerez... să spun c-avea lacrimi în ochi... deși... mă rog ! Venise, domnule venise special, cu un nenorocit de camion, ca să-mi exprime mulțumirile sale, prietenia, era, domnule, era teribil de emoționat și de-atunci am rămas buni prieteni. Dar în ziua aceea, după ce fugise de lîngă domnul Oscar, Vasile Oprina se jurase să nu mai asculte povești despre scriitori și să nu mai meargă pe stradă alături de ei, căci, doamne ferește, își zicea, scriitorilor li se poate întîmpla orice. Ajuns cu bine la căminul burlacilor, golise trei păhărele de coniac, apoi se-ntinsese pe pat, și după numai cîteva minute se-afundase-ntr-un somn mlăștinos, cu dese și primejdioase zvîrcoliri pe marginea patului.

„Ce te-am rugat eu, Vasile, înainte de-a muri ?

„Înainte de-a muri...

„Ai uitat !

„Cred că m-ai rugat mai multe, și mă gîndesc...

„Ceva precis, te-am rugat ceva foarte precis.

„Dacă nu te superi... tu ești moartă, da ?

„Doar știi foarte bine.

„Voiam, oricum, să verific.

„Nu mai îți minte, Vasile ?

„Să-ți aduc flori în fiecare duminică dimineața.

„Flori ! Ce să mai fac eu cu florile ! Și-apoi, ești tu omul care să se scoale duminică dimineața, să dea o fugă la florărie, la cimitir... Tu, Vasile, tu abia dacă te tîrăști pînă la „Athenée Palace".

„Nu mai trec pe-acolo de șapte luni. Dar, fiindcă veni vorba... măi, Anișoara, spune, spune și tu... am eu mutră de agent ? Auzi, soru-mea, să dai cu ei de pămînt : În sfîrșit, ai și tu ale tale, nu mai insist. Ia zi-i, ce ți-am promis ?

„Să cumperi o vază de cristal.

„A, da, o vază de cristal pentru... știu pentru cine. Anișoara, dar ți-am explicat că eu nu-l cunosc, încearcă să-ți închipui ce situație penibilă : Domnule, nu vă cunosc personal... e-adevărat, v-am văzut pe scenă, și mi-a vorbit despre dumneavoastră sora mea, Anișoara, care-a murit anul trecut... Înainte de-a muri, ea m-a rugat să vă fac cadou din partea ei o vază de cristal de Boemia.

„Ei, și ce ți se pare penibil ?

„Măi, Anișoara, dac-o să-mi zică : Fugi, domnule, de-aici, că n-am auzit de Anișoara dumitale ? !... Vreau să-ți spun că n-a fost la-nmormîntare și nici nu s-a interesat, pe urmă. Gata, gata, am înțeles, ți-am promis atunci, o să-mi țin promisiunea, dacă asta mai înseamnă ceva pentru tine".

Avea multe neamuri, risipite prin toate colțurile țării, și care veneau mereu la București, cu treburi, ori numai așa, ca să vadă ce se mai întîmplă pe-aici, dar niciodată neamurile în viață nu apelaseră la ajutorul lui, nici nu trecuseră pe la căminul burlacilor, știind că n-a ajuns nimic și nu poate nimic, n-are nici bani, n-are nici casă, nici nevastă nu și-a găsit. Cu celelalte neamuri, din lumea dreptților, era o întreagă dandana, avea dese întrevederi cu unchi, cu mătuși, cu bunici și străbunici — și de fiecare dată unchii și mătușile și toți ceilalți îi cereau cîte ceva, nu bani, nu haine, ci medicamente, să le facă rost de nu știu ce medicament din Argentina, să le obțină o audiență pentru autorizația de cărăușie, să intervină, să explice... În vis, le promitea tuturor rezolvări urgente, își nota punct cu punct ; după o zi, două, își amintea c-a promis ceva, cuiva, nu știa exact cui, intra în panică, răsfoia carnețelele cu notițe, și-abia într-un tîrziu răsufla ușurat, și se ruga să nu-l mai viseze pe unchiul cutare : „Ai și dumneata, unchiule, un pic de înțelegere, ce dracu, lasă-mă să dorm, că mi-e de-ajuns cît alerg toată ziua... doar ai trăit și dumneata, și trebuie că-ți mai aduci aminte cum era... cum cădeai frînt dup-o zi de alergătură"

Pe Anișoara însă nu îndrăznea s-o mai refuze. Chiar a doua zi cumpără o vază de cristal, cea mai scumpă dintre vazele expuse la consignația, și se duse să-l caute pe actorul R.V., convins că un actor, sensibil și cultivat, îi va pricepe exact starea de spirit și se va abține de la ironii. Probabil că Anișoara nici nu-l cunoscuse personal, sau îl cunoscuse întîmplător — dar îi păstrase imaginea, și murise cu imaginea lui. R.V. era tînăr și ciufulit, tip agreabil, și nimic mai mult. Nu, nu-și amintea de Anișoara. Vaza asta... vaza asta o s-o păstreze, amintire, și de cîte ori o să pună flori în ea, o să-i trimită Anișoarei acolo, departe, departe, un gînd bun. „Am o idee ! explodase actorul, înainte de-a se despărți, eu repet într-o piesă, o comedie, nu tocmai rolul principal, dar ce contează !... și am o parteneră pe care o cheamă Luminița. Ca să-ți spun drept, nu-mi place numele ăsta. Și-atunci, cum sînt prieten cu autorul piesei, o să-l rog să-i schimbe numele-n Anișoara". Cîteva săptămîni mai tîrziu, Vasile Oprina primise o invitație de două locuri la premieră, dar nu se dusese, și se jurase să nu vadă piesa. Citise însă în ziare : În rolul Anișoarei, actrița G. etc.

Încă se mai gîndea la o casă a lui, într-un desmăț de liniște și de verdeață, cînd se pomeni nas în nas cu femeia din troleibuz, era cît pe-aci să intre-n ea — era, firește, și vina ei, că nu se ferise. Între timp, femeia fusese la piață, făcuse cumpărături, două sacoșe pline cu pachete și sticle de borviz și de ulei. „Crezi că nu te știu !... șuieră femeia, ba te știu, vă știu pe toți, și lasă, lasă..." Și cum el înțepenise acolo, pe trotuar, bănuind că din nou a fost confundat cu un agent, deși nu mai purta ochelarii aceia, incapabil să spună un singur cuvînt, ea-l îmbrînci puțin cu cotul și-i făcu semn să se-ntoarcă și s-o urmeze.

„Ce doriți de la mine ?

„Vino, vino să-l vezi !

„Drept cine mă luați !

„Las că vă știu eu pe toți ! Că voi l-ați mîncat !"

Merse în urma femeii, trăgînd din țigară ; pe gardul unei case era un afiș — vindem casa, preț convenabil — se gîndi să intre ; de cum îl simți că s-a oprit, femeia se răsuci din mers și-l atrase după ea cu o privire înlăcrimată." Ieri... ieri dimineață, cînd eu eram la serviciu, a vrut să-și pună ștreangul. Dacă nu s-ar fi-ntors fata de la școală, că-și uitase caietul de desen, isprăvea... isprăvea și cu el, și cu noi !. Iar el, Oprina, se socotea că tot n-are altceva mai bun de făcut, n-are nimic de făcut — la ora asta, la căminul burlacilor se joacă table, lui nu-i place să joace table, peste vreo două ore băieții o să iasă pe bulevard. Poate mai pică ceva, lui nu-i place să iasă pe bulevard și nu vrea să-i pice nimic. De cînd locuiește la căminul burlacilor, o singură dată l-a căutat și pe el cineva, o duduie cam de vîrsta lui ; coborîse dintr-o mașină mare, atît de mare încît blocase pentru cîteva minute — cît duduia transmisese ceva șoferului — blocase linia de tramvai ; întrînd în holul căminului, strigase : Oprina ! Oprina !... El ieșise din cameră însoțit de alți doi, curioși. „Oprina, poruncise duduia, ia-ți ce ai pe-aici, și vino, vino repede, că n-am timp !. Așa îl ceruse Amalia P. de bărbat, socotind că între ei totul e clar, aranjat, dar nu era așa, din punctul lui de vedere era altfel, o trimisese la plimbare, pretinzînd că n-are nevoie nici de ea, nici de mașina ei. Asta fusese prima, și, poate, unica lui ocazie de-a se instala, pentru mulți ani, într-o vilă la șosea. Amalia îi propusese o căsătorie bazată pe înțelegere și necesități, ca între oameni lucizi. Avea nevoie de un bărbat mai deștept decît ea, mai brutal decît ea, în stare s-o domine discret și sigur.

„Dați-mi și mie o sacoșă.

„Ia-le pe-amîndouă. Și dacă te-ntreabă ceva, să nu-i spui că te-am adus eu... ai venit dumneata, de bună voie, în vizită, erai curios. Dac-ai avea să-i transmiți ceva ar fi o minune ! că de două luni nimeni, nimeni nu ne-a mai călcat pragul. Și fii vesel, cît mai vesel, dar să nu te simtă că o faci din milă.

„Da, doamnă.

„Și la plecare, neapărat să-l asiguri că pînă la urmă se aranjează, într-o lună, două o să-l cheme undeva, unde trebuie.

„Am înțeles."

Avusese un coleg de facultate, Bădișor, un pirpiriu cu picioare strîmbe, obsedat de ideea că el n-are, și n-o să aibă niciodată succes la femei, și din pricina asta își încerca mereu norocul, în cele mai diverse împrejurări, și cu tot felul de femei. Tot așa, într-o după amiază, pe cînd se-ntorcea la cămin, Bădișor se lasă ademenit de o cucoană, care, tot așa, venea de la piață, cu sacoșele pline. Îl invită femeia acasă la ea, Bădișor primește. Intră amîndoi în dormitor, îi zice femeia să se facă „lejer", Bădișor scoate ce-avea pe el — și-atunci, și-atunci apare soțul din bucătărie, cu ceșcuța de cafea în mînă : „Ei, bădie, zice soțul, bucuros de cunoștință, bine-ai venit, că tot aveam de spart niște lemne, poftim matale-n pivniță, și după ce-i sparge toate lemnele — bați în ușă, ca să-ți dau hainele și să te pun în libertate." Auzise Oprina fel și fel de întîmplări cu bărbații care se lasă ademeniți, și cu toate astea o urmă credincios pe femeie, ba, la îndemnul ei, mai sună la ușă, ca cineva dinăuntru să le deschidă.

„Dumneata ? ! Oprina, ai slăbit.

„Vi se pare, domnule profesor, așa am fost de cînd mă știu.

„A, da, înțeleg, observă profesorul, tocmai treceai pe-aici... te-ai întîlnit cu nevastă-mea, și te-a adus ca să-mi ții de urît... să mă încurajezi. Ai, poate, să-mi transmiți ceva important ? Se amuză el. Ai aflat de undeva, nu ai voie să-mi spui de unde, că voi fi repus în drepturi, curînd, curînd ? Oprina, ești obosit, supărat, nu-i obligatoriu să-mi spui bancuri, nici să zîmbești, nici să-mi cînți în strună.

„Degajarea dumneavoastră întotdeauna m-a intimidat.

„Vrei să zici : ironiile.

„Da, ironiile.

„Mi-ai mai spus-o. Oprina.

„Vreți să regret că am venit în vizită ?

„Nici măcar nu știai unde locuiesc.

„Adevărat, nu știam.

„Ne-am mutat aici abia de cîteva zile."

Două cămăruțe întunecoase pentru trei oameni ; pe jos, covoare de iută : mobilă puțină, desperecheată : vînduseră și covoare și mobilă, poate și haine, vînduseră și biblioteca, păstrînd doar cîteva cărți de strictă necesitate. (Asta confirmă, se gîndi Oprina, confirmă observația cuiva că mulți dintre cei căzuți din funcții, trebuind să mai renunțe la cîte ceva, să se restrîngă, încep prin a-și vinde biblioteca. Firește, avînd nevoie de o justificare, constată, printre altele, că multe din cărțile adunate cîndva cu trudă nu mai au nici o valoare...)

„Adela, iar ai greșit ! se amuză profesorul, spre disperarea soției. Nici dumnealui n-a fost împotriva mea. Pînă acuma, îi lămuri lui Oprina, mi-a adus în casă vreo douăzeci, dar numai și numai dintre cei care s-au purtat onorabil cu mine.

„Dacă toți s-au purtat onorabil, cine te-a dat afară ? se revoltă soția. I-ai fost student ?

„Da, doamnă, student, și-apoi subaltern.

„Și ce-ai zis cînd l-au scos ?

„N-am zis nimic.

„Ai stat ca blegu' !

„Da, doamnă, am stat ca blegu' !

„Ei, tot îi bine, că recunoști. Pot să-ți dau o cafea. Mihai, știi că era să-l cîrpesc în troleibuz ? Are-o mutră de tip nesuferit. Asta-i și părerea ta, să nu zici nu.

„Cred că aveți dreptate, și asta mă avantajează grozav, dacă-mi permiteți, n-am prea mulți amici, nu se țin femeile de capul meu, și nu-i nici o primejdie să m-avanseze-n funcții.

„Zău că-i simpatic.

„Vai, doamnă, mă dezamăgiți."

Prin fereastra deschisă pătrundea în cameră o crenguță de liliac. Și era liniște aici, ca-ntr-o casă de la margine de sat. Și se putea dormi la nesfîrșit. Dac-ar fi fost să-i spună profesorului ceva încurajator, i-ar fi spus că-l invidiază, cum de puține ori a invidiat pe cineva. Nu trebuie să se mai scoale la șase, nici la șapte, nici la opt ; nu-i mai zbîrnîie telefoanele-n urechi, nu se mai obrăznicesc subalternii-n fața lui, nu-l mai cheamă șefii, ca să-l întrebe : „Dumneata pe ce lume trăiești ?" Omul ăsta și-a vîndut biblioteca, mîile de volume, ca să-și cumpere pîine și morcovi. Are timp să-ngrijească florile din grădiniță, să crească purcei și rațe.

„Cînd v-au dat afară, domnule profesor, eu ședeam în ultima bancă, mă uitam la dumneavoastră, și — pe cuvîntul meu de onoare, îmi venea mereu să izbucnesc în rîs. Cum să nu rîzi, cînd un om de mare valoare, o somitate, nu pricepe un lucru elementar ; nu pricepe că ăia care voiau să-l dea afară n-au nevoie de somități ? În loc să vorbiți o oră și jumătate, ar fi trebuit să spuneți doar atît : Da, am înțeles, cer scuze că v-am incomodat pînă acuma, salut ! Și să veniți aici, la aer curat și la somn. Să veniți convins că se vor descurca și fără dumneavoastră."

Era convins că profesorul încă nu aflase, poate că nimeni nu îndrăznise să-i transmită, nu aflase ce se petrecuse atunci, la numai cîteva minute după ce el fusese invitat să părăsească sala, înfrînt : atunci, un singur om își îngăduise să tresară pentru el, în văzul tuturor, un biet funcționar, miop și asudat, parcă născut anume ca să prezinte șefilor hîrtii la semnat, hîrtii gîndite și scrise de alții. Ridicînd două degete, ca și cînd ar fi vrut să-și ceară voie afară, și așteptînd, cu răbdare, să i se dea atenție, omul propusese ca cineva să-l însoțească pe profesor pîn-acasă, nu cumva să facă o nefăcută... „Ce-a vrut să spună tovarășul ?" întrebase, bănuitor, adulmecînd, cineva de la prezidiu. O neliniște jenată îi topise pe toți, ca pe școlari, cînd profesorul se plimbă printre bănci, vrînd cu orice preț să afle „cine-a stricat aerul". „Să nu se-arunce în fața troleibuzului !..." lămurise bătrînul funcționar, puțin iritat că n-a fost înțeles de prima dată. „De ce tocmai în fața troleibuzului ? se nedumerise, amuzat, tovarășul de la prezidiu, doar avem și tramvaie, și camioane"... Cîțiva din sală, mai ales cei din primele rînduri se simțiseră oarecum obligați să se-amuze și ei. „Îl cunosc pe tovarășul profesor de douăzeci și unu de ani, i-am fost student și subaltern, se spovedise bătrînul, întrînd de bună voie în primejdie, și senin, și mie, tovarăși, mi-e rușine !... Nu rîdeți ! izbucnise el, ieșind din rînd, înaintînd spre masa prezidiului, eu sînt comunist și nu pot s-admit !"...

Om bătrîn, îl compătimise Oprina, și încă n-a învățat să facă pe idiotul, ca să-și asigure prima aia trimestrială, din care cumpără cadouri pentru nevastă și copii. Și ce-ai rezolvat cu asta, bătrîne ? o să te dea și pe dumneata afară, și-o să m-acuzi că nu ți-am luat apărarea, eu o să tac, dumneata avînd dreptate, iar la despărțire o să mă rogi de cinci lei de pîine... Oameni buni, domnule profesor, de ce ieșiți pe cîmpul de bătălie fără armuri de protecție, doar știți prea bine că săgețile otrăvite nu favorizează pe nimeni. Vă mai amintiți, domnule profesor ? Erați trist, într-o seară, m-ați luat de braț și-am intrat amîndoi într-o bodegă și-am ciocnit un pahar de vin. Nu rezist la băutură și-atunci mi-am dat în petec, v-am spus, dacă nu mă-nșel, v-am spus așa : „Mă simt pur și simplu strivit de cunoștințele dumneavoastră, dar eu, dac-aș vrea, aș putea s-ajung mult mai departe, și-n numai cîteva luni de zile să vă fiu șef... Pe toate le știți dumneavoastră, numai cum să faceți pe idiotul habar n-aveți. Zîmbiți, zîmbiți... de ce-ți fi zîmbind, cînd mîine-poimîine va trebui să vindeți și covoarele astea de iută ? !

Și, pentru prima oară, după mulți ani, Vasile Oprina avu o tresărire din mai nimic, din cum îi zîmbea profesorul, cumva amenințător, ca unul care ți-a pus gînd rău și-ți dă de știre c-ar fi-n stare să te sugrume cu zîmbetul pe buze, și-apoi să-și vadă de alte treburi. Omul ăsta știa ceva, știa sigur, știa că-ntr-o zi nu prea-ndepărtată va fi rechemat în toate drepturile sale, ei, și-atunci... „Și-atunci, disperă Oprina, atunci o să-mi rănească și-această unică plăcere de-a fi idiot." Parcă se trezea dintr-o beție cruntă, de ani de zile, și era furios pe cei care-l trezeau, și-avea motive să fie, fiindcă el băuse pe banii lui, pe anii lui, nu se-agățase de nimeni, nu strigase pe străzi, nu urinase pe gardurile altora, nici nu se certase cu milițienii.

Și-apoi, cînd ajunse acasă, la căminul burlacilor, găsi pe pat o scrisoare de la ai lui, de la bătrîni, scrisoarea lunară prin care bătrînii îl informau ce mai e cu viteii, cu purceii, cu toate orătăniile, dar niciodată nu suflau un singur cuvînt despre ei, despre cum o duc, și nici nu-l întrebau pe el ce dracu mai are de gînd. „Măi copile, măi copile !"... așa începeau toate scrisorile bătrînului, de ani de zile, de cînd le spusese cum face el pe idiotul, și tot așa se-ncheiau, fără nici un dragă fiule, dragă Vasile, dragă altfel, și fără obișnuitele urări de sănătate, ori îmbrățișări, ci numai așa, măi copile, măi copile !... creștem doi viței, prune avem destule...

VIOREL MARGINEANU — „LA BORZEȘTI"

archeopteryx

Precis o să-mi cumpăr o chitară electrică

El mi-a spus totul.
Și motoare naturale,
pe zăpadă se dezlănțuiau schiorii,
pielea uriașă a verdelui, miros izbit
de mușchii cenușii pe care îi arată norii.
Frînt era de pauze și nemulțumit.

Mai subțire devenea spirtos
tras de spaime ca metalele ductile
supraviețuind acestui Martie de os
cînd zîmbește atît de prefăcut, copile...

O durere galopantă limpezea
sunetul atins de proaspătul schelet.
Tu, mai gingaș decît fructele căzînd
adu, plină de mirosuri urna
din care țîșnesc viețăile încet.

El palid

El palid, întins, simțea grădina
cu săruri albe, înflorit gîndea,
un vierme de mătase fosnitoare
pe bratul lui de aspră catifea.

Peste putință ar fi fost să-l strig ;
o pasăre intrase pe fereastră,
din vinele tinere bînd
prunci morți cum bea soldatul
apă dintr-o cască albastră.

Peste putință ar fi fost să-l strig ;
o balerină purtată pînă atunci în pîntec,
o, copilo cum tulburi liniștea, i-a zis
și a tăcut, el, preîntîmpinat de cîntec.

Marele arhipelag

Cel mai greu lucru e să întreprinzi
o călătorie primejdioasă,
împreună cu doisprezece cîini
și pentru fiecare să ai o iubire și un
nume aparte,
lacrimi și pleoape
pentru doisprezece stăpîni.

Fridtjof era o floare măruntă
pe care o stîrnești iarna pe un cristal,
săniile umplute cu carne de cîine
pentru cîini,
rareori plîngînd, teapăn idol și brutal.

Avea leacuri pentru logică
înnebunitor întrecea frigul slăvind.
Așează-te printre dureri,
nu pot numi alcătuirile
pe care înspămîntat ni le ceri.

Totul se va găsi în interiorul corăbiei

Totul se va găsi în interiorul corăbiei
fără voie izvorînd cenușiu,
lame albastre, panglice
viteza temătoare stîrnită de burghiu.

Doar sfinții fluturâ zdrențe de piele
miros trăznitor de fluture spin,
trebuie să mă desprind prin jale
asemenea lui să devin.

Vine fiorul electric aproape de creste,
trebuie să mă dezvăț de pămînt sunător.
Santa Maria, Renaștere.
Taină. Credință. Zbor.

Oaspetele respiră

Supunere, supunere
ce veste pură mi-ai adus,
în loc de sîni, ce aripi adorate.
intru în spațiu ca în labirint
vertebre monstruoase de argint.

Cămăși de borangic, țesute cu fulger roșu,
muguri uscați și mov. Întunecare,
ascunde lentilele și-n leagăne pătrate
aruncă-i hainele călătoare.

Respiră, el respiră, bucurați-vă,
bucăți mari de magnet l-au atras,
cenușă în curenți albaștri
și în orbite cîte un magic ceas.

În timp ce murea peștele

În timp ce murea peștele
își schimba culoarea,
devenea galben din argintiu
puteam să spun atît :
pe el nu l-am văzut de atunci
niciodată...

Ocoleam stîlpii cu pericol de moarte
și colțurile unde atîrna fișia
galbenă de undă magnetică.

Dar peștele plecase în lumea peștilor
și nu pot să spun decît :
pe el nu l-am văzut de atunci
niciodată.

TRAIAN IANCU

1 Mai

Te-ai zămislit din oameni, cleștar
al nălucirii,
Și te-ai răsfrînt în mine, arminden, veșnicie,
Iluminată, sfîntă, un suflet al iubirii
Ți-a dat din vraja nunții, slăvita Românie...

O, zi de Mai, revarsă-ți, cu visul, tulburarea
Și-n suflet dă-mi izvorul simțirii năzdrăvane,
Și umple-o feerie, cu floarea, cît e zarea,
Din demiurga-ți cale, prin nostalgii umane...

Transfigurat de-un fulger în ora dezrobirii
Care-ai sortit-o lumii, nu blestem și ocară,
Te-am înălțat profetic, ca psalm al omenirii,
Hrisov al nemuririi și-a vieții primăvară...

Aș da și bani și piatră, dulgherilor mîncare,
Și untdelemn și vinuri aș pune la-nvoială,
Si m-aș topi-n zidirea, care ar fi în stare
Ca să-ți înfățișeze figura-ți triumfală...

Un vis al libertății ți-e fruntea pretutindeni,
Iubire, cea mai dulce și dulce primăvară,
Icoana ți-o răsfrîngem în zîne și-n
armindeni,
În cîntecul și hora și cerul peste țară...

Jertfelnic îți aducem prinoasele luminii,
Ce-n legea strămoșească, vibrează-n
steaguri rosii ;
Ca pe-o împărătească a florilor Grădinii
În Dacia măreață te-ntîmpină strămoșii...

Cu spita lor în mine, o țară-ntinerită,
Purtînd un steag de aur într-un răsuflet
clar,
Cu-a tale idealuri, lîngă Partid unită,
În inima ei poartă azi Maiul legendar...

Din problemele esteticii marxiste

REALISMUL ȘI NIVELELE REALULUI

Cum poate fi definit realismul ? La prima vedere totul ar trebui să fie clar, pe baza unei experienţe cotidiene şi a categoriilor tacit acceptate la nivelul simţului comun : prin realism am determina o imagine a vieţii aşa cum ne este dată în mod obişnuit, eventual uşor complicată cu elemente de analiză. Dar ceea ce rezultă de aici nu poate fi decît o situare deosebit de plictisitoare la nivelul existenţei banale, în care domină impersonalul. Deci se conturează cu claritate întrebarea : în funcţie de ce, faţă de ce reper apreciem realismul reprezentării artistice ?

Titlul cărţii lui Garaudy, „Despre un realism neţărmurit", ne pune şi el în faţa unei alternative :ori acceptăm să operăm cu noţiunea de realism şi atunci trebuie să-i stabilim originea (punctul faţă de care şi în raport cu care ea poate căpăta un sens) precum şi limitele ; ori, în virtutea unei idei asupra lumii ca totalitate de manifestări, spunem împreună cu Garaudy că realitate este totul, chiar şi „irealul", căci o dată declarat ireal, el ia forma unei expresii reale. Ne-realismul tematic devine realism ontologic. Atunci accepţiunea polemică a termenului de realism ar trebui părăsită.

Descartes, prins în îndoiala metodică a „Meditaţiilor" sale căuta să-şi imagineze pînă unde poate să meargă viclenia unui presupus creator atotputernic care s-ar fi hotărît să ne arunce în starea de iluzionare perpetuă. S-ar putea găsi ceva sigur, undeva, dincolo sau chiar în deplasarea neclară şi înşelătoare a lumii iluzorii date de viclenia demiurgului ca lume a noastră ? Cel care gîndeşte, fărămiţîndu-şi certitudinile căpătate prin tradiţie, se poate opri el undeva din îndoiala asupra existenţei, poate găsi un pămînt ferm în nesiguranţa şi imprecizia cu care determinăm curgerea imaginilor despre lume ? Şi dacă da, atunci unde va fi situat acest punct de reper ? Poate chiar în mecanismul îndoielii. Iată o analogie : pictorii fantaşti, compunînd figuri incredibile de monştri ireali, construind parcă în deplină libertate, sînt ei într-adevăr liberi de orice determinare a realului ? Răspunsul negativ la această întrebare poate fi descompus la două nivele. În primul rînd, monştrii cei mai curioşi sînt compuşi din elemente reale : doar îmbinarea lor este fantezistă. Dar chiar şi fără a lua în seamă acest fapt de primă observaţie, rămîne în tablou un element de realitate ireductibil — nimeni nu poate imagina fantasticul pictural fără realitatea culorii sau a lipsei de culoare. Tot astfel, chiar dacă vicleanul demiurg al lui Descartes ne va înşela în totul, chiar dacă ne va înfăşura în cele mai bizare iluzii, ceva rămîne incontestabil real, există o certitudine. Eu, cel care mă las furat de cîmpul nesigur al fantasmelor date ca realitate, le percep, le fixez în conţinuturi de conştiinţă ; ele, cel puţin, aceste conţinuturi de conştiinţă sînt reale.

O anumită manieră de a considera lumea şi acţiunile umane s-a fixat în continua dorinţă de traversare ; nu „limitarea" la un spaţiu redus sau minim, ci tocmai aspiraţia (atît de exaltată în imagini !) de a cuprinde oricînd depărtările, dorul după falsul infinit al întinderii, toate acestea din urmă caracterizează o viziune îngustată şi superficială. Mult timp nu materialitatea coloristică (sau materialitatea nudă, seacă) a tabloului atrăgea privirea ; realitatea culorii era traversată aproape fără oprire, fără conştiinţa faptului traversării, pentru a căuta dincolo de ea o imagine comodă a obiectelor. Tot astfel gîndirea necritică traversează fără nici o grijă realitatea absorbantă şi tăcută a cuvintelor, căutînd să prindă cu nişte instrumente pe care nu le iubeşte o realitate care i se va da doar ca simulacru. În tulburarea emotivă a polemicilor, de cele mai adesori, fiecare proclamă drept realitate şi drept realism propriile sale dorinţe, propria sa imagine asupra realităţii, aşa cum o vede sau aşa cum ar vrea să o vadă. În ciuda aparenţelor, cu cît aspiraţia spre depărtări şi spre traversări grăbite scade, cu atît grija faţă de real naşte privirea şi gîndirea critică, care nu se aruncă orbeşte spre obiecte, ci le caută încercînd să străbată grosimea straturilor realului ; privirea se va opri asupra culorii, gîndul îşi va examina propriile forme.

Şi atunci cînd privirea va rămîne în interiorul culorii, cînd gîndul se va mai opri şi în sine, înainte de a da verdicte nesăbuite asupra lumii — desigur că atunci cadrele şi determinările realismului ni se vor părea mai puţin date de la sine, mai puţin subînţelese. Atunci vom găsi că întrebarea la care încearcă să răspundă Garaudy, (ce este, de fapt ,realismul ?) este o întrebare al cărei răspuns este poate mai bine să-l înconjurăm cu determinări decît să-l afirmăm cu orice preţ. Care sînt regulile realismului, îi sînt ele dictate din propria sa substanţă sau vin din altă parte, din alte domenii ? Avem posibilitatea de a fixa o structură definitivă a realului şi, odată instalaţi aici, să dăm verdicte asupra modurilor artistice ? Poate că sîntem doar victimele unei terminologii polemice, pe care, dintr-odată, vrem s-o folosim cu sensuri adînci filozofice.

Garaudy încearcă să frîngă determinările obişnuite mergînd, cu gustul paradoxului şi al formulărilor-şoc, pînă la un pan-realism de ultimă instanţă. Căci „un realism neţărmurit" ce poate însemna altceva decît o totală transparentizare a lumii, scoaterea în lumină, în întreaga lor demnitate de „realităţi", a tuturor manifestărilor existenţei.

ION GEORGESCU — „IZVORUL" (detaliu)

Perspectiva de la care pleacă Garaudy este un umanism adus la gradul său major de conştientizare : „Orice operă de artă autentică exprimă o formă a prezenţei omului în lume" sau „prezenţa omului în miezul realului" („Despre un realism neţărmurit", p. 193). De aici, de la aceste gînduri despre om, se poate afirma : „nu există artă care să nu fie realistă, altfel zis, care să nu se refere la vreo realitate exterioară ei şi independentă de ea" (p. 193). Dar chiar mai mult, oprindu-ne puţin din traversarea artei către „ceea ce este independent de ea", arta însăşi, fără referinţă, ca manifestare a unor forţe esenţiale ale omului (cum scria Marx), ca acţiune a omului în lume, crearea lumii pentru om, arta văzută astfel intră fără alte recomandări în determinările realului.

O altă aserţiune a lui Garaudy meritä o examinare atentă „Realismul se defineşte plecînd de la operele înseşi, iar nu înaintea lor" (p 193). Într-adevăr aici se pune problema acută a conturării sensului acestei noţiuni atît de folosite. Este o atitudine cu totul „nerealistă" a căuta să stabileşti o dată pentru totdeauna cam ce ar putea să fie realist şi ce nu ; procedînd astfel, ceea ce va rezulta va fi mai mult un realism medieval — acordarea de realitate unor imagini şi scheme abstracte. Doar o leneşă viziune statică poate considera că realul este dat şi nu ne rămîne altceva decît „să-l reproducem". Putem recunoaşte în această pasivitate reflectorie, o extrapolare necritică a unor cerinţe dictate de porţiuni limitate ale cunoaşterii ştiinţifice. Într-un segment foarte limitat al existenţei, spiritul trebuie să-şi reducă vitalitatea, să-şi oprească respiraţia în faţa mişcărilor imperceptibile ale obiectelor, pentru a le putea fixa într-un lung şir de aproximaţii. Imaginea ştiinţifică asupra lumii, prin chiar scopurile declarate de întemeietori la începuturile ştiinţei moderne, are o finalitate practică în tehnicile de acţiune ; structura pe care o dezvăluie ştiinţele asupra unor porţiuni ale realului luminează punctele nodale ale eficienţei în acţiune. Dar această aparentă tăcere şi nemişcare a spiritului (căutate deliberat pentru a se lăsa impregnat de desenul obiectului) nu poate epuiza plinătatea prezenţei omului în lume.

„A fi realist nu înseamnă a imita imaginea realului, ci a imita activitatea lui ; nu înseamnă a da un decalc, sau un dublu al lucrurilor, al evenimentelor sau al oamenilor, ci a participa la actul creator al unei lumi în curs de a se crea, a-i găsi ritmul interior" (p. 194). Apare aici un cuvînt care, deşi înecat încă într-o terminologie teoretizantă, indică direcţia în care realismul (ca noţiune nobilă — nu în accepţia lui compromisă) poate fi luminat de un sens clar ; nu „imaginea" realului, ci „activitatea" lui. Prinsă într-un abuz de oglindiri şi reflectări, o psihologie a reflexului a schematizat relaţiile omului cu lumea în arcul primar : stimul — percepţie — răspuns. Astfel omul, fiinţa vie, element esenţialmente activ, a fost redus la un rol „defensiv" ; omul este „atacat" de obiecte şi le răspunde adecvat. Punctul de vedere este aici unul contemplativ. Elementul prim în această dialectică a omului cu lumea ar trebui să fie activitatea, acţiunea spontană, gestul viu care pleacă în întîmpinarea lumii. Spontaneitatea gestului va întîlni rezistenţa inerentă a lucrului, iar imaginea despre lucru va apare în acest segment interior al acţiunii, pe fondul unei lumi de imagini primare.

Gestul artistic poate fi caracterizat ca activitate pură ; gestul nu înseamnă aici totalitatea tehnicilor de execuţie, ci acea mişcare izbucnită din neclaritatea unei nevoi de a intra într-o relaţie nouă, proaspătă cu lumea.

Această deschidere către o teorie estetică bazată nu pe contemplaţie, ci pe clarificarea sensurilor acţiunii, pe conştiinţa deplină a prezenţei omului în miezul lumii, îşi dezvăluie parţial contururile în cartea lui Garaudy „Pornind de aici se poate defini libertatea reală a artistului : rostul său nu e de a oglindi în chip pasiv sau de a ilustra o realitate care ar fi deja gata făcută în afara lui şi fără el (...) Pentru el, ca pentru orice om, nu e vorba să interpreteze lumea, ci să participare la transformarea ei" (p. 194).

Eugen IACOB

ARHIVA ARGHEZI

VIENA, MAI 1965

În aceste zile, acum patru ani, Arghezi primea, în atmosfera festivă a Universităţii din Viena, premiul Gottfried von Herder, *acordat de „Stiftung F.V.S. zu Hamburg" şi de „Johan Wolfgang von Goethe Stiftung in Basel"... Premiul, acordat pentru prima dată unui român, purtînd numele marelui umanist german Herder, pe a cărui piatră de mormînt în Weimar, stă scris, ca un simbol etern pentru cei ce-şi dăruiesc viaţa şi preocupările, Omului,* „Licht, Liebe und Leben".

În ziua de 5 mai, în şirul primirilor oficiale şi prieteneşti, Arghezi era sărbătorit de profesorii şi studenţii seminarului de limbă românească ai Institutului de filologie romanică... Era o sală simplă, de clasă, cu domnişoare, doamne şi domni, aşezaţi în bănci, cu cîte o carte în faţă : Versuri de Arghezi sau manualul de limbă română. Arghezi a luat loc la catedră alături de profesorul Gossen şi asistentul său Niculescu, cam stînjenit că i se oferea un loc universitar, dar emoţionat de cinstea acordată ca scriitor român.

„Am plăcerea şi onoarea să salutăm în mijlocul nostru, a început cuvîntarea profesorul Gossen, pe cel mai însemnat poet român în viaţă şi pe unul din poeţii de seamă ai literaturii europene. Poetul Tudor Arghezi a primit la Viena Premiul internaţional Herder *şi este propus pentru* Premiul Nobel, *pentru care poetul are întreaga noastră adeziune. Fiţi binevenit, maestre Arghezi, în Institutul de filologie romanică din Viena, la Seminarul de limbă română. Aveţi în faţa dumneavoastră un număr de studenţi care se ocupă direct sau indirect de limba şi cultura română. Numărul lor creşte din an în an. În numele lor şi al institutului vă mulţumim pentru prezenţa dumneavoastră".*

După o prezentare succintă şi vibrantă a vieţii şi literaturii celui sărbătorit, lectorul român, profesorul Niculescu, a dat citire telegramei de felicitare, original adresată : Tudor Arghezi, Institutul de filologie romanică, Viena. *Telegrama era semnată de Rosa Delconte, profesoară la catedra paralelă din Roma, traducătoare a mai multor volume ale lui Arghezi şi o mult îndrăgostită fină intelectuală, de literatura şi cultura românească.*

Siciit de o răguşală, Arghezi a rostit numai cîteva fraze :

„Domnilor, colegilor şi colegelor. Să mă iertaţi că vorbesc foarte greu, întîi pentru că sufăr de ceva din călătoria pe care am făcut-o, al doilea pentru că sînt extrem de emoţionat. Emoţia e meseria mea, ca şi tăcerea. Permiteţi-mi, în cîteva cuvinte slabe, să vă mulţumesc, să vă fiu totdeauna recunoscător şi să vă îmbrăţişez pe fiecare".

Două studente oferă buchete de flori, unul cu garoafe roşii, care-i prilejuiesc lui Arghezi o remarcă ascuţită : „Florile sînt nitel revoluţionare, că sînt roşii !" — aplauze şi spontană bună dispoziţie reţinută pînă atunci de atmosfera oficială a momentului solemn.

Se prezintă cîţiva dintre studenţii şi invitaţii seminarului care cer şi primesc autografe pe volumul „Versuri" în traducerea germană a lui Sperber : Edel Traut Matrinski, Eva Moser — „Pentru ochii domnişoarei Eva Moser, Tudor Arghezi, Viena, mai 1965" — Pilman Tumler, Patrik Griffing, Marie Terese Kerschbaumer, Franz Schreiner, Agnes Fuchs... Fiecare ducea spre biblioteca personală, vieneză sau din alte oraşe ale lumii, amintirea unui moment sărbătoresc dedicat literaturii româneşti, alături de un autograf al lui Arghezi....

Seara mi-a spus : „N-aş fi crezut nici o dată că spiţă din neamul lui Toader, căciularul din Gorj, va primi atîtea onoruri şi un premiu internaţional, în oraşul unde altă dată românii nu erau primiţi la împărat decît cu jalbe scrise cu sînge, dacă erau primiţi... Asta, eu o consider o sărbătoare a literaturii româneşti de la Coresi încoace, din care nu lipseşte nici baciul Mioriţei"...

Baruţu T. ARGHEZI

3 MAI 1969

L6

breviar

GRIGORE SĂLCEANU

„Nopţi pontice"

Sub acest titlu, Grigore Sălceanu reuneşte plachetele „Fierbea az-noapte marea" (1933) şi „Nopţi pontice" (1936) plus foarte multe poeme inedite sau din periodice. Generos prefaţată de Şerban Cioculescu, cartea rămîne cu toate acestea aproape ilizibilă, astăzi.

Poate cel mult trezi stimă virtuozitatea prozodică, sunînd, însă, într-un vid dezolant. Ceea ce ar fi fost scuzabil poate la un Bolintineanu, ca marcînd un notabil — istoriceşte — simţ muzical (Călinescu citează în acest sens „Ca un glob de aur luna strălucea / Pe o vale verde oştile dormea /") nu se poate accepta la un poet de azi, contemporan mai ales cu marile cuceriri ale liricii dintre cele două războaie mondiale. Indeminarea prozodică devine din ce în ce un rebus nu prea complicat, la îndemîna aproape oricui.

Lipsa de rafinament expresiv ar fi putut fi compensată de o acoperire existenţială de natură a emoţiona prin ea însăşi (deşi e greu de conceput o stare lirică autentică, fără mijloacele tehnice adecvate). În loc de aceasta, „simţirile" lui Gr. Sălceanu sînt pline de un romantism despletit, de un eminescianism la modul Vlahuţă, cu toată recuzita de rigoare, cumplit de prăfuită. Iată spectacolul dezlănţuirii stihiale a naturii : „Az-noapte, marinarii urlînd, în grup, / Cu pumnii strînşi, ameninţau ţăria. / Dar cînd furtuna şi-a muiat mînia / Se dezlegase sufletul de trup /". („Fierbea az-noapte marea"). *Iată şi cosmogonia obligatorie, o transcriere hilară a teoriei Kant-Laplace : „Un uragan năprazinic a fost la început / Un vălmăşag de flăcări, de apă şi de lut, / Se-nvolbura sălbatic într-un vîrtej suprem... /"* (La început). *Fiorul cosmic eminescian din „Scrisoarea I" este suplinit prin punctuaţie. Iată la fel de obligatoria pază de „neînţeles" : „Eu scriu pentru ochii de mîine / şi nu pentru orbii de azi".* (Poet şi critic).

Absolut definitoriu pentru condiţia şi mobilurile acestei poezii, este sonetul „Nopţi pontice", dedicat „Didinuţei" : „Tovarăşei de visuri şi de gînd, / Ce-mi apărea în umbră surizînd, / O narmură în haosul furtunii // Soţiei mele singurei iubiri, / Închin aceste pagini de simţiri, / Ce-au răsărit visînd în raza lunii /".

H. GRĂMESCU

„Elegii şi egloge"

Ah, de ce nu-l credem pe poet cînd spune : „Dar nu pot fi ca luna cînd sînt ca un tumult / de vînt printr-o savană călcată de pantere" ? (Exordiu) *Durerea, neliniştea strigă, desigur în altă limbă. Sentimental, delicat, livresc, H. Grămescu întîrzie pe multe pagini în amintirea lui Rilke, Nerval şi Apollinaire, a unei stări crepusculare din Bacovia sau într-o cinstirea contemporanilor Emil Botta, Nichita Stănescu (poeziile poartă chiar titlurile Nerval, Rilke, Bacovia, Nichita Stănescu etc.). Închină şi iubirii, îndeosebi celei nefericite, care-i smulge printre previziuni sumbre, acorduri de romanţă : „Nici vatră n-am, nici rost, nici căpătîi. / În sinea mea mă pregătesc de moarte. / Şi n-am curajul să-ţi şoptesc : Rămîi, / Nu mai pleca acum în altă parte. // Ar trebui să-ncep de la-nceput / O altă viaţă şi o altă luptă, / Dar nu mai am nici suliţă, nici scut, / Un cerşetor sînt, într-o haină ruptă. / / Visez zadarnic cuibul fericirii, / Îndurerat, ca într-un fel de transă. / Sub semnul despărţirii şi-al mihnirii, / Iubirea noastră n-are nici o şansă".* (Lied)

Dar cele mai reuşite poezii ale cărţii sînt „eglogele" : fie, de cele mai multe ori, pasteluri subţiri (Raţele sălbatice, Sfîrşit de februarie, Duminică de primăvară-n cîmp), *fie închipuite vînători fantastice cu arătări „coborînd din mit" sau vînători simbolice* (Cerbul din vis, Vînatul de aur) *fie peisaje natale scăldate în aura unor timpuri eroice* (În plaiul Pleniţei)

„Arme sfîntă-a iragostei" cu care pătrunde, seara, în pădure, în „ţara blîndelor jivine", i se potriveşte cel mai bine poetului, după cum i se potrivesc şi metaforele naive, vetuste, muzica minoră, declaraţiile tragice pe care le uită imediat şi el, şi cititorul. Printre rîndurile modeste ale cărţii se insinuează împăcarea tuturor lucrurilor cu toate lucrurile : „Nu, n-am să-mi lepăd propriu-mi trecut / ca pe-o cămaşă veche şi murdară. / A trebuit să trec prin ce-am trecut, / ca să mă nasc din foc a doua oară. // Şi alte flori cresc, cu miresme noi, // pe locul ars, şi trebuie să caut / noi înţelesuri, să le fac apoi / să sune ca din altfel de flaut". (Palinodie).

PETRE GHELMEZ

„Altare de iarbă"

Petre Ghelmez scrie o poezie fără obsesii de vreun fel tau altul. Şi, ciudat, e blagian cu ostentaţie însă aproape deloc în spirit şi prea mult în expresie imediată. El foloseşte substantivul-subiect în forma nearticulată : „Pămînt / S-alege dintre ape". „Soare se urzeşte" ; postpune şi articulează frecvent adjectivul : „De dincolo de lucruri vocile bat. Necunoscutele", „Fluieră o pasăre de sub izvoare. Ascunsa" ; uneori derivă insolit, însă fără farmecul cîntător al maestrului : „Razele lunice nu tulbură cerbul".

De o bună bucată de vreme foarte puţini îşi mai permit să ilustreze teme (stadiu fără îndoială inferior al poeziei !) şi, astfel, s-a produs o tăcere în masă spre ilustrarea de idei poetice, cînd cel puţin ingenioase şi oarecum originale, cînd reci şi indiferente poeticeşte ca piatra de pe drum. Procedeu mai propriu lirei, totuşi insuficient. La Petre Ghelmez procedeul devine tiranic, dînd astfel de rezultate : Boabele de grîu mult s-aseamănă cu ouăle furnicilor pentru că „poartă viaţă în pîntecul mic făpturile lor". Ca să pricepi „tot mai mult", „marea lor enigmă" trebuie să îndeplineşti anumite condiţii (de ritual ! ?) printre care spălarea feţei în „amiaza cea albă". (Asemănări) *Atît. Şi nu am citat ci am povestit, fragmentînd-o, poezia, în primul rînd pentru că ea se poate povesti. Există în „Altare de iarbă" şi alte „idei poetice" la fel de insuficiente : „Din guşile cocoşilor ne naştem" (Cocoşii), sau strugurii sînt „zei spînzuraţi la subsoara viţei de vie". Ele conduc la reinterpretări forţate ale lumii înconjurătoare : „Învinşii de rod — zeii" : învinşii de timp ! / Zac fără vlagă / Între ceasul aproape şi ceasul departe. / Alungaţi de pămînt, neprimiţi de Olymp..// li se face milă ţăranilor, fraţilor mei, / De chipul modest al întunecaţilor zei. // Vin să le ierte păcatul / Pregătindu-i de moarte".* (Ritual păgîn)

Cînd ne desprindem din hăţişul falselor viziuni şi al improprietăţilor metaforice (Lunetă spre sunet m-aş vrea", „Cerbul pricepea cu frunzele pleoapei prăpastia" etc. etc.) răzbatem la cîte un luminiş : „Ha — copila, cum vremuieşte / Prin ore lumină ! Clopote-ngînd / Din grîu. Din ţărînă. Uite / Cringul. Şi locul. Pe drum / De seară norocul. Mai ardem / Prin iarba albastră ca focul". (Cring) *Însă... la un luminiş al lui Blaga.*

Iată, totuşi, cîteva poezii cu adevărat frumoase : Lacrima, Basm, Lanul învins, Spaţii.

N. CORVIN

Criteriul clasificării s-ar cuveni să ni-l furnizeze un alt punct de vedere. Încă Th. A. Meyer discrimina între acțiunile considerate după efectele lor sau după cauzele și scopul urmărit: „Acțiunile nu privesc numai înainte ci și îndărăt, asemenea celor două fețe ale lui Ianus, iar natura și semnificația lor constă adesea mai puțin în urmările cît și în țelurile și motivele care le-au declanșat. În această privință analizăm acțiunea din două puncte de vedere. Dacă ne conducem după punctul de vedere în ce privește subiectul care acționează și observăm reacția acestuia la situația în care se află, ce fel de țeluri își pune și cum își atinge aceste țeluri cu ajutorul unor forțe favorizante sau luptînd împotriva unor forțe de opoziție, atunci acțiunea vădește caracterul, străduințele, stările afective și pasiunile subiectului. Dacă îndreptăm privirea mai mult asupra circumstanțelor și forței lor împuse celui ce acționează, atunci acțiunea se prezintă perceperii noastre ca produsul firesc al cauzelor ce au generat-o" (ibidem pag. 119 [1]). In limba noastră numim aceste două categorii de acțiuni **acțiuni inițiate de personalitatea eroilor și acțiuni întreprinse sub presiunea evenimentelor.** Ar mai fi una care se alătură celorlalte două. Să remarcăm că în chiar acțiunile săvîrșite sub presiunea evenimentelor personalitatea are partea ei de participare, pentru că ea poate riposta într-un fel sau altul. În cea de-a treia categorie de acțiuni personajele se comportă realmente pasiv, nu ni se spune nimic despre reacțiile lor. Le numim **acțiuni (sau circumstanțe care implică personajele).** Cînd ni se spune despre Felicité: „Tatăl ei, un zidar, murise căzînd de pe schele. Apoi se duse și mama ei, surorile se risipiră, un fermier o luă în grijă și o folosi de mică la păzitul vacilor pe cîmp", n-aflăm nimic cu privire la reacțiile ei, circumstanțele implicînd numai personajul; aflăm cîte ceva despre viața lui și despre sentimentele care îl încearcă.

Aceste trei categorii de acțiuni pot să se grupeze sub același punct de vedere. Este vorba aici de relația dintre personaj și acțiunea care îl solicită. Un alt punct de vedere necesită o nouă clasificare. Să-l enunțăm pe scurt: este punctul de vedere al **intuiției.** Căci ori care dintre acțiunile enumerate mai sus poate fi povestită ca și cum s-ar fi petrecut într-un trecut mai mult sau mai puțin depărtat, fără ca vreun element sensibil să ne parvină nemijlocit. Sau poate avea un anumit coeficient de **intuitivitate,** o trăsătură psihologică oarecare de natură a ne reprezenta personajul în cauză sau, în fine, ar putea fi zugrăvită cu o asemenea bogăție de elemente sensibile că acțiunea dobîndește o obiectivitate și pare că se desfășoară sub ochii noștri ca într-o dramă (Meyer, el însuși, era înclinat să distingă o acțiune dotată cu deplină intuitivitate, însă tendințele generale ale teoriei sale îl împiedică s-o facă): „In intuiție nu e cuprinsă ideea timpului; ar trebui să se spună că ea e întotdeauna prezentă, fapt care în sine e suficient pentru părerea că propoziția narativă și cea descriptivă nu poate să găsească o expresie adecvată a **conținutului** ei în nici o intuiție posibilă" [2] (Stilgesetz, p. 36). Vom numi aceste trei feluri de acțiuni 1) **acțiuni care povestesc** 2) **acțiuni care se produc sub ochii noștri** și 3) **acțiuni cu un indice scăzut de intuiție.**

Fiecare dintre acțiunile care urmează să le analizăm se însumă în cele trei categorii ale grupelor subordonate. Una dintre sarcinile noastre este de a vedea dacă o anumită relație formală se profilează între punctul de vedere al intuiției și cel al personalității. O sarcină aparte ar fi aceea de a vedea cum cercetarea statistică pe care o intenționăm cu acest prilej, poate contribui la determinarea unității de structură a celor trei povestiri. Sarcina finală e trasată de dorința de a vedea dacă există liantul necesar între toate elementele descriptive care se întind de la costumație la imediatitatea acțiunilor. Dacă rezultatele se vor dovedi pozitive, vor fi de luat în seamă ca o contribuție la teoria poeziei epice.

III. Costume, ornamente etc.

Flaubert era convins de aportul pe care descrierea costumelor îl poate aduce la caracterizarea unui personaj. „Nu există oare — se întreba el într-una din scrisorile lui — toalete decente, după cum există altele ațițătoare, jalnice sau zglobii? De ce depinde efectul lor? de un **raport exact,** care vă scapă, între trăsăturile și expresia feței și ținută (adecvarea îmbrăcămintei)" (Correspondance, II-éme série, p. 429). Într-adevăr, descrierea costumelor joacă un rol lesne de observat în acele scrieri care, precum **Salammbô** se înscriu printre creațiile romantice ale maestrului. Gustul — atît de viu la Flaubert — pentru culorile șocante și pentru fastul de aparență orientală îi dădea în operele romantice ocazia propice de a înfățișa veșmintele. Era de așteptat deci să găsim în paginile celor **Trei povestiri,** mai ales în **Herodias** o mai largă punere la contribuție a respectivului procedeu. Cel puțin de două ori se oprește scriitorul să prezinte costumul eroinei. Cînd Herodias intră pentru prima dată „în scenă" ea ne este astfel recomandată: „O rochie lungă cu trenă, din purpură ușoară o învăluia pînă la sandale. Ieșită brusc din camera ei ea nu avea nici coliere și nici cercei; o cosiță de păr negru îi cădea mult peste umăr și se pierdea între sîni". **O altă descriere a îmbrăcămintei ei ne** este făcută cu ocazia banchetului pe care Tetrarhul îl dă în cinstea lui Vitellius: „Panourile din aur ale tribunei se desfăcură dintr-odată; și în strălucirea făcliilor, printre sclavele ei și printre ornamentele din anemone, Herodias apăru cu o mitră asiriană pe cap, prinsă de păr cu o panglică: părul ei coafat pretențios se revărsa peste mantaua roșu-aprins, despicată la mîneci".

Dimpotrivă, în **Legenda Sfîntului Julien ospitalierul,** cu toate că face parte din ciclul romantic și în cuprinsul căreia abundă amănuntele coloristice, costumul lui Julien nu e menționat decît o dată, și anume cînd într-o manieră total convențională ni se spune: „Îmbrăcat în purpură, răminea rezemat în ambrazura ferestrei".

În povestirea realistă „O inimă simplă" costumul lui Felicité e și el descris doar o dată: „În orice anotimp era purta o broboadă prinsă la spate cu un ac, o bonetă ce-i ascundea părul, o fustă roșie iar pe deasupra bluzei un șorț scurt, ca infirmierele de spital".

Dacă ne vom întreba acum în ce mod descrie Flaubert costumele vom desprinde cîteva detalii interesante. Un pasaj din **Laokoon** de Lessing ne furnizează cheia: „Homer cînd vrea să arate — scrie acesta — cum a fost îmbrăcat Agamemnon îl face pe rege să se schimbe complet în fața noastră, bucată cu bucată, lenjeria, mantia, cizmele, spada. Cînd e gata apucă sceptrul. Scriitorul ne prezintă veșmintele „filmînd" **acțiunea îmbrăcatului** (ed. Reklam, p. 113) [3]. Flaubert nu recurge la același procedeu, de altfel foarte diferențiat, chiar și în cele trei aplicări din exemplele la care ne-am referit. Însă cel puțin în primul dintre cazuri tot cu ajutorul acțiunii ne este descris costumul. Nu putem mai bine defini maniera lui Flaubert decît spunînd că la el **costumul este integrat în curentul de energie subiectivă a personajului.** Herodias intră precipitat pentru a-l anunța pe Tetrarh o știre importantă pe care tocmai a aflat-o. În marea ei grabă n-a mai apucat să-și pună bijuteriile. Abia dacă a avut timpul să se acopere cu un voal subțire. Neorînduiala coafurii probează cît este de neliniștită. Prin aceste trăsături rapide noi obținem nu numai o imagine fizică a eroinei — una din acele imagini despre care Stendhal sesiza că mai mult exercită decît invită la contemplare — ci și una acreditînd vitalitatea propice personajului. De altfel prescripțiile lui Lessing sînt suprinzător confirmate de un aliniat din **Salammbô,** în care eroina se lasă îmbrăcată de vechea ei slujitoare Taanach: „Pe deasupra unei tunici subțiri și de culoarea vinului ea îmbracă o a doua cu o broderie amintind striațiile penelor de pasăre. Solzi de aur i se lipeau de șolduri și din această centură coborau cutele pantalonașilor ei albaștri, înstelați cu argint". Apoi Taanach îi ajustă o rochie largă făcută din mătase de pe meleagurile sudice, albă și vrîstată cu dungi verzi. Îi prinse în dreptul umărului un pătrat de purpură îngreuiat spre brat cu șimburi de sandrastrum, iar pe deasupra tuturor acestor veșminte ea o acoperi cu o manta neagră cu trenă, apoi o privi mîndră de isprava ei, etc". (ed. Manz, p. 243). În alt loc costumul este descris ca o acțiune inversă a dezbrăcării: „Salammbô își scoase clipsurile, colierul, brățările, lunga ei rochie albă, desface diadema din păr și vreme de cîteva minute și-l resfiră dulce pe umeri ca să se răcorească și să-l admire" (ibid. p. 241). Dobîndim în acest mod o imagine a costumului lui Salammbô, însă viața care palpită dincolo de cuvinte nu se divulgă.

Cel de-al doilea dintre exemplele citate este de cu totul altă natură și de o valoare expresivă mai modestă. Căci — să observăm bine — deși amănuntele pe care scriitorul ni le dă sînt aici mai numeroase, episodul relatat, de o relativă vivacitate plastică, nu le vine în ajutor. Ce iese din comun este gestul **apariției bruște** iar apoi printr-o comparație sugestivă și printr-o nouă acțiune a lui Herodias se intensifică virtualitatea scenică a episodului: „Doi monștri de piatră, asemănători celor din tezaurul Atrizilor, înălțîndu-se în fața porții, amintesc de Cybelius alături de leii săi; iar din înaltul balustradei care domină Antipas, cu o cupă în mînă, Herodias strigă: — Viață lungă lui Cezar!" Prin această solemnitate a gestului intuim monumentalitatea atitudinii și printr-un șoc invers o anumită evanescență a imaginii.

Și acum, dacă privim costumul lui Felicité nu vom găsi nici în enumerarea elementelor sale alcătuitoare și nici în contextul care **le-a fixat vreunul din factorii capabili să exprime raportul exact pe care Flaubert avea impresia că-l poate surprinde între veșmintele ce ne acoperă goliciunea și expresia fizică.** Hainele lui Felicité ni le închipuim, dar n-o putem face fără ca valoarea expresivă a textului să nu sufere oarecum. Lessing însuși cunoștea foarte bine aceste soiuri de descrieri ale obiectelor materiale care nu se adresează decît înțelegerii cititorului: „Peste tot unde nu e vorba de mistificare și unde e vorba de rațiunea cititorilor și unde se folosesc — pe cît posibil — noțiuni complet clare, aceste descrieri trupești excluse din cîmpul poeziei pot să-și găsească un loc încît nu numai prozatorul ci și poetul doctrinar să se folosească de ele") [4]) (Laokoon, ed. Reklam p. 112). Și Flaubert ne descrie costumul lui Felicité, dar nu pentru a ne constrînge ca să ni-l reprezentăm ci spre a realiza deopotrivă aparența exterioară incorporată pe urmă imanenței sufletești. Sufletul e aici, ca să zicem așa, transcendent apariției. Și nu printr-un act de imediatitate a intuiției (Erlebnis) izbutim să-l percepem; ci printr-un act mediat de cunoaștere: aflînd cît de simplu se îmbrăca Felicité ghicim lesne cît de modest îi era sufletul. **Un suflet candid,** din care face parte și descrierea pomenită este astfel scris. Este un fel de pregătire prozaică pe care o putem întîlni foarte adesea în operele scriitorilor realiști.

IV. Trăsăturile psihologice

Studiul îmbrăcămințiii ne-a reținut în măsura în care sprijină evocarea conduitei fizice în ansamblu și — prin ea — vitalitatea specifică a personajului. Însă cum exemplele pe care le-am putut culege nu sînt decît o citime din cantitatea ce ne stă la îndemînă prezările pe care le-am introdus în text privesc doar amănunte ale artei lui Flaubert.

Ajungem acum la un mijloc mult mai răspîndit în literatura acestuia: descrierea sufletească prin factorii fiziologici. Să spunem imediat că deși critica literară a sesizat și lăudat arta de portretist a lui Flaubert (vezi Faguet, **Flaubert** p. 159 și urm.) nu e nici un loc în **Trei povestiri** unde să avem de-a face cu trăsături fiziologice reunite avînd drept scop să comunice imaginea fizică oarecum permanentă a unui personaj. În schimb, trăsături fiziologice răzlețe sînt destul de numeroase și de ele am vrea să ne ocupăm.

Am pomenit mai sus motivele care ne-au determinat alegerea și este poate util să revenim. Nu vom lua în considerare în acest capitol decît aceste trăsături fiziologice care avînd legătură cu organismul manifestă un grad anumit de presimțire (intuiție). Modificările organice, mișcările expresive și fizionomia sînt cele trei categorii pe care le avem în vedere. Cît privește ultimele două deosebirea constă în aceea că în vreme ce în prima dintre ele sînt incluse fie mișcările voluntare, fie reflexe depinzînd de sistemul muscular general, a doua conține reflexe avînd legătură cu mușchii organelor feței sau care inervează vasele sanguine ale feței, capului și care irigă obrajii sau care pun ritmicitatea lor stabilesc modifcări în aspectul fizionomic. Dacă trebuie să ne raportăm la clasificarea pe care Vera Kostova a folosit-o în cercetările ei despre „Mișcările și atitudinile corpului omenesc" în povestirile lui C. F. Meyer vom observa că noi înțelegem prin **mișcări expresive** trăsături atribuite de Kostova următoarelor categorii.

I. Mișcări: A. Întreg corpul și torsul

1. a merge, a se grăbi, a păși, a intra, a urca.

2. a se ridica, a sări în sus etc.

3. a se așeza, a se culca, a cădea (în genunchi).

4. a se întoarce, a se pleca (plecăciune).

B. Mișcările piciorului și ale brațului.

1. a pune mîna pe ceva, a apuca ceva, a face ceva cu mîinile etc.

2. mișcări manuale libere, a arăta, a face semn cu mîna etc.

C. Mișcările capului

Ținută și poziție.

a. ale corpului și ale torsului

b. ale piciorului și gambei.

c. ale mîinilor și brațelor.

În „Fizionomia", Kostova a grupat după cum urmează categoriile de studiu:

1. Modificări ale expresiei feței.
2. Poziții ale capului.
3. Trăsături fizionomice.

Paralelismul între clasificarea noastră și cea a Verei Kostova nu se menține în toate punctele, de altfel este o categorie desemnată de Kostova sub indicativul de I D_2 „Mișcarea ochilor" pe care am inclus-o în II D_2. Să mai observăm că printre exemplele pe care le-am adunat din opera lui Flaubert nu e niciunul care să intre în grupele I A_4, I C_1, II B și II D_1; Modificările organice nu sînt luate în considerare de Kostova; vom mai discuta despre aceasta.

Fiindcă problema metodologică ne pare de mare însemnătate în studii cum este acesta, să spunem cîteva cuvinte despre principiul care ne-a condus în distingerea elementelor de tratat în acest capitol. Trăsăturile fiziologice se prezintă adesea în scrisul lui Flaubert **în grupe.** Înseamnă că va trebui să considerăm grupa ca o singură unitate sau să distrugem și să separăm diferitele elemente care se încorporează? Întrebarea nu comportă un singur răspuns. Sînt grupe pe care trebuie să le considerăm ca unitare și altele pe care trebuie să le dividem. În fragmentul: „Cînd veni rîndul Virginiei, Felicité se aplecă s-o vadă... Inima ei bătea strașnic în clipa cînd deschise gura, închise ochii și puțin lipsi să nu leșine" am distins trei unități (inima ei bătea în piept, închiderea ochilor, iminența leșinului) deși scriitorul avea libertatea să menționeze doar un singur element invocat în caracterizare. Aceste elemente sînt poate coordonate de necesitatea internă a situației psiho-fiziologice pe care o descriu dar ele sînt perfect separabile în expresia literară ce le conține. Dimpotrivă, pasajul: „Julien își îndoi corpul, desfăcu brațele și depărtînd picioarele se aplecă cu o răsucire din talie ca să aibă mai multă forță" ne apare unitar atît în ce privește expresia literară, fiindcă niciunul dintre elementele implicate aici n-ar putea fi neglijate fără ca integritatea întregului să nu sufere. Între aceste două remarci rezidă principiul care ne-a condus în statistica noastră.

După ce-am clarificat astfel metoda în ansamblu putem enumera trăsăturile psihologice aparținînd mișcărilor expresive ale fizionomiei. O vom face în ordinea categoriilor stabilite mai sus și la fiecare dintre ele așa cum le-am notat în timpul lecturii:

I A_1. 1 mergea cu un pas nervos. 2. mergea cu brațele întinse și cu pleoapele lăsate ca un orb. 3. străbătea furioasă terasa 4. Herodias fu zărită cum înainta cu un aer marțial.

A_2 1. Julien își îndoi corpul, desfăcu brațele și depărtînd picioarele se aplecă, cu o răsucire a taliei, ca să aibă mai multă forță

A_3 1. ea se aruncă la pămînt 2. căzu pe un scaun 3. se abandonă, căzută pe spate, pe salteaua ei 4. se aruncă pe spate în pat. 5 se sprijini de un stejar ca să răsufle 6. Julien se așeză deasupra, lipindu-și gura de a ei, la fel și pieptul.

B. 1 ea trăgea un picior.

C_2 1. cu gesturi măsurate 2. mașinal, ea ridica la intervale regulate acele ei lungi pe gherghef 3. Felicité răspunse printr-un gest că ea n-are nevoie. 4. își trecu mîna peste pleoape 5. își rupse unghiile în grilajul tribunei.

D_1 1. capul recăzu. 2. aplecîndu-și fruntea și mișcînd-o precum doicile. 3. sprijinindu-și capul de geam 4. la toate întrebările dădea din cap.

II A. 1. sprijinită de brațul său. 2. rămase în timpul slujbei culcat sub arcada intrării. 3. asculta înclinată, cu o mînă pe umărul lui Mannaï.

II C. 1. îngenunchiată în fața papagalului. 2. rămase în genunchi pe perna ei de rugăciuni, cu roba la pămînt și cu mîinile împreunate 3. palmele atîrnau la capătul brațelor crispate.

Fizio. 1. Nările ei, suple, palpitau 2. fruntea aplecată.

Fizio. 2. Chipul îi era uscat. 2. la 25 de ani îi dădeau 40. 3. de la 50 de ani ea nu mai avea vîrstă; 4. închizînd ochii; 5 își plimba privirea în Jurul ei. 6. fața scăldată de lacrimi. 7. cu ochii spre cer — închise pleoapele care deveniră trandafirii 8. ochiul împietrit 9. se privirâ în ochi pînă ce le dădu lacrimile. 10. seara obrazul lui devenea antipatic iar buzele i se strîngeau spre gingii. 11. Strînse pleoapele 12. buzele surîdeau 13. avea chipul trandafiriu 14. ochii albaștri 15. semăna cu un mic Isus Christos 16. el privea cu un ochi înmărmurit 17. închise ochii în așteptarea morții. 18. obrazul îi era atît de trist. 19 și fruntea lui Herodias avea cute 20. ea căută cu privirea ceva cu care să se apere.

Diferența între numărul trăsăturilor psihologice pe care le-a calculat Meyer și cel stabilit de noi este foarte mare. Kostova a putut aprecia la 10 000 de cuvinte un coeficient de 119, respectiv pentru 5000 de cuvinte un coeficient de 59,6. Același calcul făcut la Flaubert ne-a permis să găsim la 5000 de cuvinte un număr de 23 de cazuri, cu alte cuvinte un coeficient de 21,7. Se poate zice aproximativ că frecvența trăsăturilor psihologice privitoare la mișcări și atitudini sufletești este în opera lui Flaubert cu jumătate mai mică decît cea pe care am putut s-o constatăm la Meyer.

Traducere de H. ZALIS

[1]) *în limba germană în text (n. trad.)*
[2]) *în limba germană în text. (n. trad.)*
[3]) *în limba germană în text. (n. trad.)*
[4]) *în limba germană în text. (n. trad.)*

VIANU TÎNĂR

Cercetare asupra descrierii sufletești în povestirile lui Flaubert (II)

POSTA REDACȚIEI — PROZĂ

Toată lumea care-mi trimite manuscrise la revistă crede, sau cel puțin așa scrie, că îndrăznește prea mult. Iau aceasta ca o formulă de politețe, pentru că toți cei care lucrăm la publicațiile Uniunii Scriitorilor nu ne putem imagina munca noastră decît îndreptată spre descoperirea de noi talente menite să asigure dezvoltarea literaturii române. Altfel, la ce bun am mai sta pe-aici?!

F. CERMISTU. Nopțile dumitale, ninse de lună sau bătute de furtună, sînt prea înecate în întuneric. Te vrei un mandarin în mantie de fulgi albaștri, însoțit de două lampadare, dar nu izbutești să fii decît o palidă copie a ceea ce vei fi auzit că erau umbrele crailor dintr-un București balcanic. Pe fundalul de carton al unei povești de dragoste desuete, printre mormane de fistic, am descoperit cîteodată și cîte o țandără de stea. Dar prea dusă în funduri de lume. In Goraținanca, lucrări comune. Lipsesc și abanosul și patima. Și în încheiere, o întrebare: de ce fugi mereu într-un trecut pe care n-ai cum să-l cunoști decît din cărți?

ANTON MOISIN. Lumina din țara copilăriei, care ne urmărește pe toți pînă la moarte, fără s-o mai ajungem, îți pune tristețe și vis în condei. Dar simbolul, mic-mărunțel, pe care vrei să-l impui, nesusținut de substanță. Nu-mi place bocetul pe ruine, trenurile gonind numai spre ținutul de dincolo și atmosfera lacrimogenă. Literatura modernă a părăsit drumul lacrimilor de cerneală. Viața e ceva mai aspră decît îți închipui, și atunci de ce s-o înfruntăm cu smiorcăituri?! Aștept de la dumneata, pentru că sînt convins că ai talent, lucrări mai bărbătești.

VASILE BOGDAN. „Nota ritmică", o anecdotă de spus la petreceri intime. De altfel se întinde pe mai mult de trei sferturi de pagină, dactilografiată la patru rînduri. „Palmele bătrînului", o bucată care repovestește întîmplări trăite la școală de Vlahuță — bineînțeles, la un ton foarte îndepărtat de acela al maestrului. In altă ordine de idei, vreau să-ți cer cuvenitele scuze că nu pot da curs invitației dumitale de a scrie împreună un scenariu de film avînd ca subiect viața satului contemporan. Nu mai scriu scenarii. Imi voi încerca norocul ca actor. Am patru oferte, care de care mai tentantă.

ELSINOR. De ce nu Hamlet? Sau Danemarca? Să știi că mi-am plimbat ochiul pe cele patru pagini, dar n-am văzut „trenul de după-amiază". Cimitire, piramide egiptene, monumente funerare stelate și zoriate. Bine c-am citit bucata, ziua. Te asigur că toți scriitorii noștri sînt împotriva războiului. Mai mult, îl urăsc. Vreau să-ți spun cu asta că simplul fapt că ești un spirit pacifist nu mă convinge să închid ochii la stîngăciile care abundă în lucrarea dumitale. Și te mai rog ceva: nu declara război liniștii mele.

GETUȚA MANEA. Din „Oglinzile care gem" (probabil c-au mîncat mult argint, iar la desert, argint viu) am reținut următoarea frază: „Dac-aș fi un pictor incontestabil, aș imortaliza această apariție pe care nu mi-o pot explica..." Și pe urmă: „Oare această figură vine dintr-o lume așa de îndepărtată, cînd femeile nu-și etalau o frumusețe căutată, amplificată prin stratul mai gros sau mai subțire de pudră, rimel, fond de ten, roșu de buze etc.?" Adaugă, te rog, Bronzol și Nivea și alifie de castraveți. Cred că ai greșit adresa.

DUMITRU VUNVULEA. „Păsări de pradă" e o nuvelă bună. Și nu-ți pot spune decît că o vom publica. Dacă poți, treci pe la redacție să convenim asupra unor mici schimbări. Mulțumim.

ION TUTUNEA. Foarte aproape de publicare. Te aștept și pe dumneata să urci odată scările clădirii noastre.

Fănuș NEAGU

POET
al unei generații

Placheta de versuri publicată în preajma celui de-al doilea război mondial în colecția Abecedar *(George Boldea:* Soliloquii, *Emil Giurgiuca:* Anotimpuri, *Mihai Beniuc:* Cîntece de pierzanie *sau Grigore Popa:* Cartea anilor tineri*) sînt întru totul reprezentative pentru prima generație de poeți ardeleni de după Unire, ce purtau în lirismul lor conștiința de a întrupa artistic un duh autohton. Această conștiință se relevă la toți cei numiți mai sus prin trainica legătură cu satul natal, cu natura direct și romantic invocată (sub forma peisajului local), ca și prin aspirații sociale legate de ridicarea țărănimii paupere — de unde un accent cîteodată de-a dreptul revoluționar — precum și printr-un lexic de coloratură regională: aflăm de pildă în versurile lui George Boldea cuvinte ca „obeadă", „gazdă" (pentru „chiabur") la Emil Giurgiuca „țingăiau", „tătăișe", „mierii" (plurarul de la „mieriu"), „pălant", iar la Beniuc o întreagă terminologie rural ardelenească. Iar dacă într-un poem al său Păstorul cîntăreț, George Boldea, care a murit foarte tînăr, nu întrece sensibilitatea lui Cîrlova mlădiată de versul lui Goga, la Emil Giurgiuca sensibilitatea lui Goga, din faza post-belică, pur lirică a acestuia, evoluează spre un blînd modernism villatian; mai zgrunțuros și mai retoric, la Grigore Popa se resimte influența lui Arghezi și Voiculescu, în componență cu cea a lui Cotruș, pe cînd lirismul intim sau răzvrătit social al lui Beniuc topește într-o modalitate proprie influențe multiple dintr-o arie modernă vastă. La toți aceștia însă, în adînc, tronează sensibilitatea lirică a lui Octavian Goga, din diversele lui faze, împrospătată însă de unde și caracterul nu simplu epigonic ci tineresc al poeților publicați în colecția* Abecedar. *Din aceeași generație face parte și Vlaicu Bârna, care și-a tipărit cea de-a doua plachetă de versuri,* Brume, *în colecția amintită; totuși, drumul său e mai ocolit. Nu întîmplător, prima sa culegere de poeme,* Cabane albe, *începe cu un motto din Valéry. Tînărul poet era un pretios, cultivînd întorsăturile și imaginile artizanale: „Voioasă crești cu brațele întinse / Înspre incerte brume și polare; / O volbură de stele căzătoare / Scînteie viu în streșinile ninse."* (Intimitate) *— sau „Fereastra cu melancolii, peste parcuri, / Prinsese o lună de vată / Și desnădejdea noastră, crispată, / Se vînjolea peste arcuri"* (Poem).

Cuprinsul sensibil pare întru totul citadin, vocabulele provin, sînt căutate, dintr-o serie abstractă: „Vioară — pasăre adormită lîngă moarte, / Cu zborul limpede nins de octave, / Adună-ți imateriale aripi de vis / În lemnul singeriu, euritmiilor concave." (Relicva).

Chiar atunci cînd versurile se vor simple, aerate, substratul lor volițional se trădează cu brutalitate prin silnicia cuvîntului prețios („velure"): „M-am ridicat pe boare — sbor ușure — / Să trec hotarul țărilor alpine / Cînd tîrșii de mesteacăn stau s-aline / Un frunzărit de somn pe foi velure." (Menestrel muntean). *— Dar acestei voite simplități nu i se refuză împlinirea, atunci cînd efortul liric umple cu fericite precauțiuni limitele poetului nostru îngăduite; dovadă* Elegia, *pe care și Pompiliu Constantinescu o remarca la timpul său: „Treci pe cărări; în putregai de pin / Pașii ușori de plantă ți se-ngroapă. / Tăcerea crește limpezimi de apă / Să-nece în refracții mersul lin. // Vezi cum bureți și bozii străjuiesc. / Pe margini, cîmpul viu care asvîrle — / Săgeată, clorofila de șopîrle / Singurătăților ce-n valuri cresc. // Auzi de lîngă brazi cum gheonoi / Feresc aripile de zada clătinată.. / Prin crengi, singurătatea ta brumată / Se leagănă cu toamna în ruginite foi"*

In culegerea Brume, *tot pe urmele simplului, și tot într-o dulce comunitate cu natura, citadin resimțită de poet, ca un cadru oferit spre calm sufletesc și nu ca vatră ce recheamă pe descendentul sătenilor (ca la Giurgiuca sau Beniuc), poetul Vlaicu Bârna pendulează formal între Șt. O. Iosif: „Trecutele toamne, din buciume, / Te cheamă spre zarea de fum. / Auzi-le toate cum strigă, / Prin seara albastră, acum."* (Trecutele toamne...) *și, Ion Pillat: „Îmi plimb singurătatea și cîinele pe-aici... / Grădinile cu vișini, livezile de pruni / Mă-ntîmpină cînd pasul pogoară dinspre munți / Prin holde de ferigă și tufe de aluni."* (Poem pentru Waldy)

Acest citadinism se răsfrînge cu amenitate — nu fără a ascunde totuși o prețiozitate de astă dată nu formală, ci a sensibilității însăși — și într-o Natură moartă, *în care melancolia îmbrățișează tabachera de argint, cărțile, pipa, cuțitul turcesc și pagina deschisă din* Le grand Meaulnes.

Curios însă, cînd, în placheta Turnuri, *poetul se încearcă, romantic, a-și găsi locaș sufletesc între vechile ziduri ale cetății, printre spectrele burcului, deci într-o Transilvanie ostilă naturii, sensibilitatea sa nu prinde rădăcini. Va trebui ca, în generația următoare, să apară Radu Stanca, pentru ca evul mediu transilvan, fantasmagoric de urbanitate, să-și recunoască și să-și accepte Poetul. Această înfrîngere va readuce pe Vlaicu Bârna, mai tîrziu, în lumea sensibilă a tovarășilor săi de la* Abecedar *dintre care părea rupt. De la tonalitatea Pillat-Alecsandri: „Suim sub cerul verii spre munții Apuseni, / Lăsînd cîmpia-n urmă cu lanuri de secară. / Ne-ajung cu străiți pe umăr mineri arieșeni. / Motoștile căruțe cu doniți și ciubară."* (Pe Arieș în sus) *— el se redescoperă în zona lirismului postbelic al lui Goga, nu fără o notă de oboseală lăuntrică (la Boldea, la Giurgiuca la Grigore Popa, la Beniuc, altă dată, bătea în acest sens, briza tinereții): „Te-am purtat cu mine toamna toată, / Flacără și clopot, bucurie; / Dulce chin, mireasmă ce îmbată, / Fermecat havuz de apă vie."* (Clopotul mut) *— sau: „De-atîtea ori te-am așteptat pe-aici / Să stai visînd cu munții față-n față, / S-auzi cum bate inima pădurii / În ora dimineților, sub ceață."* (Prezența).

Citadinul a dispărut; satul s-a răzbunat sau cel puțin, cu întîrziere, își revendică drepturile sensibile. Poetul însă n-a renunțat la luptă, la lupta cu fantoma de reflexe lirice a lui Goga. Într-adevăr, Vlaicu Bârna caută acum, lirismului său de esență rurală revelată, o formă mai pretențioasă, într-o simplitate mai modernă, într-un tradiționalism mai degajat: „Acolo, în albia rîului lenș / Am văzut morile, / Morile de pe Someș, / Roțile înalte cu fluturi de lemn / Ridicînd punți arcuite spre cer. / Măsurînd drumul fără sfîrșit al apelor / Și timpul rotund în neîmblînzita lui trecere. // Erau ca niște păsări cenușii / Coborîte la vaduri, / Să ciugulească boaba nisipului de sub foile apei. / Să-și purifice penele în răcoarea dîlbinelor / Și apoi să le scuture iar / În pulberi scînteietoare de rouă." (Morile de pe Someș)

Reintegrînd astfel pe Vlaicu Bârna, cu destinul său propriu, grupului de la Abecedar, *o problemă merită a fi semnalată în ce privește generația sa. În 1919 au apărut* Poemele luminii *și apoi, an de an, repede și ferm, Lucian Blaga și-a construit opera poetică ce a spart tiparele lirismului transilvan închegat prin Coșbuc, Iosif și Goga. În sensul că fără a se rupe niciodată de sat, Blaga a fost însă un spirit structurat citadin, și de aceea în măsură să stabilească un contact profund cu zonele primare, arhaice ale sufletului rural, magic. Acest contact liric abisal s-a stabilit datorită atitudinii sale originar reflexive (care l-a făcut de altminteri să se regăsească în expresionism) Dar generația de poeți ardeleni ce i-a urmat, nu l-a urmat, ci s-a întors în primul rînd la Octavian Goga. Fiindcă a fost poate o generație prea spontană, care a înțeles și simțit satul ca loc social, ca etos și ca natură, — și nu ca anti-natură, ca spirit pur, așa cum îl concepe și cunoaște Filosofia culturii.*

I. NEGOIȚESCU

poeme

Aragon

Liliacul şi rozele

O luni ale-nfloririi, luni de metamorfoze
Mai fără nici-un nour, lunie-njunghiat
Nu voi uita liliacul, nici trîmbele de roze
nici pe acei ce-n faldu-i Florarul i-a păstrat

Nu voi uita vreodată — dramatica orbire
cortegiu-n larmă, grupuri ce-n strigăte irup
ofranda belgă carele pline de iubire
văzduhul ce se-ncoardă-ntr-un zumzet ca de stup

triumful orb arvună încăierării grele,
sîngele ce schiţează-n carmin, sărutul dat
şi cei ce merg la moarte-n picioare în turele,
pe care-aruncă-n valuri liliac poporul beat

Nu uit nici ale Franţei grădini de mîngîiere
ce par ca vechi psaltire din veacuri ce-au trecut
neliniştile serii, enigma din tăcere
sau rozele-de-a lungul tot drumului bătut
sfidarea florii-adusă năpraznicului vînt
soldaţilor, ce zboară pe-aripa spaimei triști
ironicelor tunuri, motoarelor tunînd
şi jalnicelor toale-ale falşilor turişti.

Dar nu-ştiu cum aceste icoane-nvîrtejite
spre-acelaşi punct de-oprire mă poartă iarăşi iar
la Sainte-Marthe Generalul Crengi negre răsucite
Vila normandă-n gura pădurii la hotar
Duşmanul doarme-n umbră. Auzi tăcerea firii
Ne-au spus că-n seara asta Parisul a căzut
Nu voi uita vreodată liliacul, trandafirii
nici cele două scumpe iubiri ce le-am pierdut

Buchete-ntîi, liliacul, liliacul dulcii Flandre
moi umbre-n care moartea fardează-obrajii stins
şi voi ale cumplitei retrageri roze tandre
roze De-Anjou culoarea incendiului întins

(Le crève-coeur, 1941)

Serbări galante

Vezi conţi de habenix pe biciclete
Vezi peşti pudraţi în fustă pantalon
Vezi fătălăi mucoşi cu voalete
Vezi matoliţi pompierii cu pompon

Vezi vorbe pentru tîrfe şi golani
Vezi vorbe mari umflate de paradă
Vezi gleznele copiilor orfani
Vezi dosul ghicitoarelor de stradă

Vezi limuzine cu gaz greu de surcele
Vezi şi trăsuri la oameni înhămate
Vezi stingheriţi de nasuri lungi lichele
Vezi nătărăi de optspre'ce carate

Vezi ici ce vezi oriunde-adeseori
Vezi fete desdrumate vezi stricaţi
Vezi şmecheri vezi pramatii privitori
Şi vezi trecînd sub poduri înecaţi

Vezi negustorii de pantofi şomeri
Vezi turnătorii plictisiţi la pîndă
Vezi cum valorile sigure pier
Şi viaţa cum fuge într-o secundă

(Les Yeux d'Elsa, 1942)

Balada celui ce cîntă în suplicii

Şi dac-ar fi să-ncep, din zare
Voi face-aceeaşi cale iar
Un glas se-nalţă drept din fiare
Vorbind de viii zori de jar

Şi în celula lui se spune
În noaptea-aceă doi inşi pe-ascuns
Îi murmurară Te supune
De-această viaţă ţi-i de ajuns.

Tu poţi trăi al tău pămîntu-i
Şi viu ca noi pe-al lumii trunchi
Zi vorba cu care te mîntui
Şi poţi trăi şi în genunchi

Şi dacă-ar fi să-ncep, din zare
Voi face-aceeaşi cale iar
Un glas se-nalţă drept din fiare
Vorbind la zorii vii de jar

Doar un cuvînt şi poarta saltă
Largă şi ieşi. O vorbă doar
Călău-şi pierde-a lui unealtă
Sesam sfîrşeşte-al tău amar.

Doar un cuvînt doar o minciună
Şi-ţi schimbi destinu-ntregii vieţi
Gîndeşte-te şi-un gînd să-ţi spună
De gingaşele dimineţi

Şi dac-ar fi să-ncep, din zare
pe-acelaşi drum porni-voi iar
Glasul ce urcă drept din fiare
E crainic zorilor de jar.

Am spus ce poate spus să fie
A rigă-i Henric pildă-n scris
Un cal pentru o împărăţie
O slujbă pentr-un frînt Paris

Zadarnic e Atunci cînd pleacă
De propiul sînge-i împroşcat
El singura lui carte-şi joacă
Să piară-acest nevinovat

Şi iar de-ar fi să-l facă oare
L-ar face-ăst drum cu paşi uşori
Glasul ce urcă drept din fiare
Răsună Chiar de mîine-n zori

Eu mor şi Franţa va rămîne
Iubirea şi-al meu crîncen nu
O prieteni dacă m-or răpune
Veţi şti cîndva pentru ce fu

Ei au venit să-i ia.-N lumină
Vorbesc nemţeşte scurt răstit
Traduc Predă-te hai te-nchină
Dar el repetă liniştit

Şi dacă-ar fi să-ncep, din zare
Acelaşi drum l-oi face iar
Sub cizme-ncătuşaţi în fiare
Să cînte viii zori de jar

Dar el cînta sub plumbi şi-n fală
Din ghiers în sînge s-a-nălţat
Şi-a doua crîncenă rafală
Spre a-l răpune-a răsunat

Şi-o altă cîntare franceză
Pe buze-i urcă-n filfîiri
Sfîrşind bătrîna Marseilleză
Spre-ofrandă-ntregii omeniri

Pentru tine

Îmi amintesc de-o închisoare
Ce n-avea noimă nici nu are
Şi-un cimitir ţin minte, dragă, —
Părea că-i patria întreagă.
Ţin minte-un fir de sînge-n piaţă
Cum pe asfalt sub tălpi îngheaţă
Şi-o gară-n care-s urmăriţi
Oameni cu ochii rătăciţi
Soldaţii gri bătînd ca-n vis
Deşertul mîndrului Paris
Şi lucrări mii îmi vin în minte
Un mort — parcă dormea cuminte...
Eh călătorii s-au grăbit
Dădeam de-un tren rostogolit
Din satul ars, rămase goală
Doar tabla neagră de la şcoală
De-un colţ de cîmp, mi-aduc aminte,
Şi-atît de triste, trei morminte
Mi-aduc aminte... tot ce-a fost
S-o spun îmi pare fără rost
De-un radio — ascultat la mic
De-un pas pe drum de un amic
E-n amintire vreo minciună
Că totu-aşa banal îmi sună
A şti, doar flacăra-i lăsată,
Ce-a fost cenuşa altădată
Zic Elsa pentru tine doar
Memoria unui pojar

Le nouveau crève-coeur, 1948

În românește de
TAȘCU GHEORGHIU

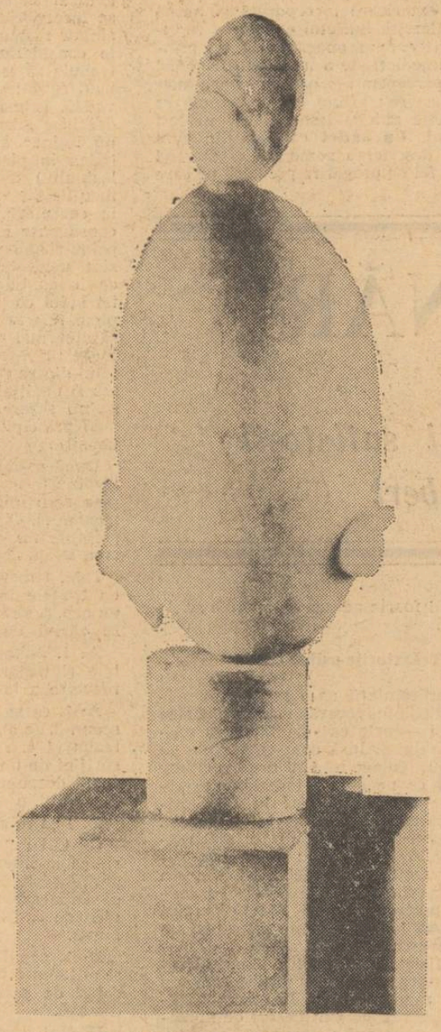

BRÂNCUȘI — „NEGRESA ALBA"

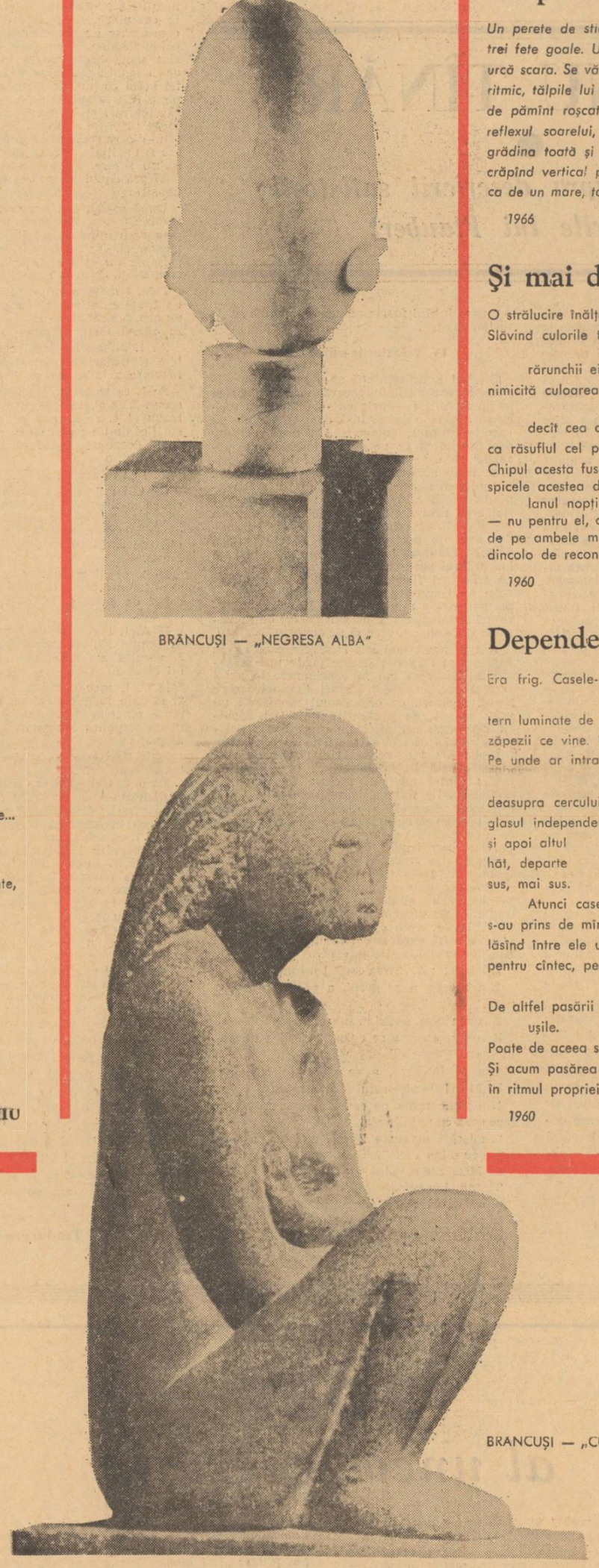

BRANCUȘI — „CUMINȚENIA PAMINTULUI"

Ritsos

De primăvară

Un perete de sticlă. Dincolo de el stau
trei fete goale. Un bărbat
urcă scara. Se văd una după alta,
ritmic, tălpile lui desculțe, prăfuite
de pămînt roşcat. În curînd
reflexul soarelui, tăcut, orbitor, acoperă
grădina toată şi se aude
crăpînd vertical peretele de sticlă,
ca de un mare, tainic, invizibil diamant.

1966

Şi mai departe

O strălucire înălţată în vîrful picioarelor,
Slăvind culorile toate iar cea neagră, privită pînă-n rărunchii ei,
nimicită culoarea neagră, diafană, mai glorioasă decît cea albă
ca răsuflul cel profund după scufundare.
Chipul acesta fusese întunecos,
spicele acestea de lumină el le-a secerat din lanul nopţii
— nu pentru el, ci pentru noi. Şi aşa s-a auzit
de pe ambele maluri, marele „mulţumesc"
dincolo de reconciliere şi de recunoştinţă

1960

Dependenţă liberă

Era frig. Casele-ndesate jur-împrejur, spate-n spate,
tern luminate de igrasia lor şi de bănuiala
zăpezii ce vine. Nu aveam uşi
Pe unde ar intra şi ieşi locatarii ?
Ciudat, —
deasupra cercului cenuşiu al caselor se auzi
glasul independent al unei pasări
şi apoi altul
hăt, departe
sus, mai sus.
Atunci casele
s-au prins de mînă şi au dansat,
lăsînd între ele uşi libere
pentru cîntec, pentru vînt, pentru locatari.

De altfel pasării nu-i erau de trebuinţă uşile.
Poate de aceea s-au şi deschis.
Şi acum pasărea a cîntat cuminte
în ritmul propriei lor desprinderi.

1960

Alibiul

Se privi în vitrina întunecată a străzii mărginaşe
şi cum o bătea dintr-o parte lumina matinală
şi de cealaltă zîmbetul ei amar
i se iviră ridurile adînci pe lîngă ochi.
„Îmbătrînesc" a spus ; şi simţi o dulce descordare a membrelor.
Şi-a deschis atunci poşeta ca să lase o pomană
în palma cerşetorului. Or, nici un cerşetor
nu se arată în stradă. Şi-a surprins în vitrină
propriul ei gest — o inversare probabil,
o nevinovată şi gingaşă autoînşelare — poate chiar înşelare —
Şi zîmbi din nou spectrului ei. Şi-a scos atunci pieptenele
Şi se pieptănă liniştită, sigură de un alibi
De n-ar mai exista vreo cale pentru mai încoace sau mai încolo
există în străfundurile vitrinei întunecate ridurile ei luminate,
ca o micuţă scară verticală. Poate să urce.
Dar dacă în dosul geamului, chiar îndărătul simulacrului ei
privea, invizibil, slujbaşul magazinului ?

1963

Bucolică

Danáe, Myrtó, Erofili, Terpsinóe,
o omidă coboară pe trunchiul pomului ;
luaţi-vă de acolo ulcioarele ; unghiile mele
au crescut mult, mi-a crescut şi barba ;
am o fîntînă sub cămaşă —
de-mi deschei trei nasturi, o rîndunică
vă va pătrunde în golful sînilor, şi omida
va devora cîmpia, va înghiţi soarele,
nu va rămînea decît o dîră argintie
pe o mare frunză. Vă mint —
martori fie-mi tapul şi oleandrul.

1966

Etape unui cuţit

Nu era nici o minune. Un cuţit cenuşiu în metalul lui,
puternic prin intenţiile-i neştiute,
tocit de rugină, de timp, de nefolosire. El a început
să-l ascută, tăcut şi aplecat,
nu ca să-i găsească forma dinăuntru şi forţa,
nu ca să-şi taie pîinea sau filele unei cărţi —
ci numai ca să asculte sunetul metalului pe piatră
şi să uite că voia să taie gîtul unui duşman, unui
prieten sau propriul său gît.

Apoi a uitat cu desăvîrşire ceea ce căuta, ceea ce voia
să uite.
Cuţitul era o sclipire superbă
bine ascuţită şi vibrantă, pentru pîine, carte, glorie —
o crăpătură de lumină în inima nopţii — desfiinţa
noaptea.

Şi-a tăiat aşadar pîinea ca să cineze.
Cu cît tăia, cu atît pîinea se înmulţea.
De bucuria sporirii, uită să mănînce.
Căuta doar în juru-i să găsească cui s-o împartă.
Cuţitul acela
îl lumina întreg în postirea lui admirativă,
întreg, ca pe o statuie deasupra morţii sale
deasupra oricărei morţi întîmplătoare sau fie şi
pregătite metodic.

1960

În românește de
MIRON RADU PARASCHIVESCU
și YANNIS VEAKIS

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : **Ştefan Bănulescu**
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : **Mircea Popescu**
Paginator : **Nicolae Ion**

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 19 (367)
Sîmbătă,
10 mai 1969
8 pagini — 1 leu

Jertfele Victoriei

Dubla semnificație a zilei de 9 Mai — **Ziua Independenței** și **Ziua Victoriei** — ne aduce în fața unor înțelesuri fundamentale ale destinului poporului nostru, ale continuității, demnității și umanismului său, ale prezentului nostru de maximă responsabilitate. A sărbători în aceeași zi victoria împotriva fascismului și independența patriei — cîștigată cu 92 de ani în urmă, după un îndelungat și tragic trecut de suferințe și lupte — nu este pentru noi o simplă coincidență calendaristică. Jertfe istorice continui a dat poporul nostru atît pentru existența sa, cît și pentru salvarea drepturilor lumii la libertate, pace și construcție umanistă — există atîtea dovezi cruciale în acest sens, pe care le-am dat de-a lungul secolelor din acest colț de continent — și există deci o legătură de esență între afirmarea noastră ca patrie și popor și între cele mai luminoase pagini de luptă comună a lumii împotriva forțelor brutale și întunecate însetate de dominație, de distrugere a valorilor superioare sociale, a tezaurului de civilizație și cultură. Om social și om de cultură, scriitorul român de azi ține seama de această legătură de esență dintre destinul patriei sale și libertatea altor popoare, după cum ține seama ca de o permanență necesară, de legătura de continuitate cu valorile înalte ale tezaurului social, cultural, artistic, lăsate cu atîtea jertfe, prin atîtea împrejurări istorice potrivnice, de către înaintașii noștri. **„Poporul român** — a spus Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului nostru, la Adunarea generală a scriitorilor — **se mîndrește pe drept cuvînt cu tradițiile progresiste, patriotice, ale culturii noastre. Istoria luptei maselor populare pentru păstrarea ființei naționale, pentru neatîrnare, pentru libertate și dreptate socială, pentru o viață mai bună, a consacrat pentru vecie numele multor cărturari luminați, clarvăzători. Viața și activitatea celor mai de seamă oameni de cultură din trecut sînt străbătute, ca de un fir roșu, de dragoste și devotament față de popor și patrie, de dorința arzătoare de a sluji idealurile celor mulți, de un înălțător spirit de jertfă pentru cauza libertății naționale și sociale. Și și-au făcut o datorie de onoare din a înfățișa lumii virtuțile poporului român, noblețea sa spirituală, modestia, hărnicia, umanismul ce l-au caracterizat întotdeauna, dorul de libertate și dreptate"**. Făurind destinul patriei noastre socialiste, atașați și încrezători în conducerea creatoare a Partidului Comunist Român, avem o puternică și mereu proaspătă memorie a trecutului istoric, a jertfelor mari și neîntrerupte — și o rațiune de a exista în prezent și în viitor, strîns legată de înaltele rațiuni de libertate și progres ale lumii. Respectul pentru alte popoare este și respectul pentru dureroasele lor jertfe și pentru victoriile lor grele, în numele libertății și dreptății.

Se dă ca cifră a pierderilor pe care lumea le-a suferit în timpul celui de al doilea război mondial, 34 de milioane de oameni, mai mult, se spune, decît s-a pierdut în toate războaiele europene, purtate în ultima mie de ani. O cifră uluitoare, care înseamnă mai mult decît un popor, care a cutremurat toate popoarele și istoria lumii contemporane, a atins și nimicit atîtea lucruri împlinite cu greu vreme de mii de ani. O cifră care ne va aminti și-i va înnobila mereu pe cei care au adus o victorie de răscruce a omenirii, dar în același timp o cifră care va condamna mereu orice încercare de nesocotire a drepturilor popoarelor de a-și alege și urma propriul destin, de a trăi și munci în libertate și pace. Jertfele victoriei nu sînt numai o amintire. După cum jertfele date de un popor sau altul, pentru independența sa și pentru respectul drepturilor asemănătoare ale altora, nu pot fi numai de domeniul gloriei trecutului, ele aparțin înaltelor chemări și responsabilități ale prezentului.

Prezentul patriei noastre socialiste, a locului ei activ și creator printre țările socialiste, a contribuțiilor ei continui la eforturile și idealurile de pace și progres ale omenirii, — ne sînt treze în minte, acum cînd omagiem cu toții marile jertfe date pentru independența țării și pentru înfrîngerea fascismului.

Ziua Independenței și **Ziua Victoriei** sînt pentru noi una și aceeași sărbătoare și păstrarea acestei identități nobile va fi pentru noi mereu unul din semnele că ne-am cinstit și respectat îndatoririle față de poporul și patria noastră socialistă, ca și față de drepturile intangibile de libertate și pace ale altor popoare.

LUCEAFĂRUL

TRAIAN BRĂDEAN — „CEZARA"

ÎN ACEST NUMĂR

Întemeierea poeziei culte: Dosoftei de George Ivașcu

Proză de Pop Simion

Jurnal de poet de Ion Alexandru

Poșta redacției de Fănuș Neagu

Atelier XXV

Muzeul literar

Pentru sfertul de veac pe care îl vom sărbători anul acesta, nu avem sau n-au apărut încă jurnalele literare autentice, care sînt diagrama morală a unei epoci. Consemnarea pură a faptelor nu ajunge. Cel puțin în specia aceasta literară, definită în cel mai înalt grad prin prezența unei conștiințe active și plină de răspundere. Un astfel de jurnal ar fi ca o amforă cu vin scufundată pe furtună. Peste o mie de ani, scafandrul o aduce la suprafață. Vinul, dacă mai e vin, doarme învelit în propria-i cămașă protectoare urzită din însăși tăria lui.

Cred că nu greșesc dacă voi spune că din tot ce a apărut, ca jurnal literar, sau pseudojurnal, în acești ani, singura frază memorabilă și vrednică de reținut este aceea de la sfîrșitul „Bietului Ioanide", în care ne recunoaștem cu speranță și fior : „Cerul extrem de senin, privit steaua polară".

Genul epistolar lipsește și el, demodat prin perfecționarea mijloacelor de comunicație. Acestea apropie anulînd senzația de distanță, de perspectivă în timp și în spațiu a acelui atît de patriarhal, de tihnit și de însingurat „scumpe amice" de odinioară, caligrafic așternut pe hîrtie. Erau, desigur, și alt soi de penițe, care rontăiau plăcut hîrtia ; erau și alte cerneluri, parfumate ; hîrtia (curtezană bătrînă) era și ea parcă anume făcută să fie expusă în raclele muzeelor cu sigiliul **Academiei** deasupra, ca un sărut.

Din perspectiva distanței de la care era trimisă epistola, realitatea imediată pălea : mureai de sete, carafa o făceai sfeșnic ; iarna te găsea fără palton, ce mai conta, dacă scriind, totul se îmbrăca altfel înfruntînd gerul eternității. Bineînțeles, **ei** se mai și plîngeau cîteodată, cerșind elegant (aici stilul făcea minuni) editorului, cei cîțiva poli, **veșnicul avans pentru aprindere,** dar și asta avea un rol bine definit în mizanscena generală a mizeriei scrisului. Ce este sortit posterității — chiar și aceste meschinării ale vieții de toate zilele — petiții, doleanțe, ele însele niște opere de artă — ce este, deci, sortit posterității, dacă este frumos ticluit și bine adus din condei, e un bun cîștigat și-așa, devenind într-un mod atît de straniu, emoție artistică. Suferința reală biografică rămîne în urmă, a ta, complet uitată. Cuvîntul scris, cuvîntul strigoi desprins din trupul durerii rătăcește, singur, fără tine, în viitor.

Ce era esențial în acel dialog epistolar, în protocolul lui, era încrederea de la om la om și în ziua de mîine, o încredere gravă în continuitatea, mereu corectată, reînnoită a generațiilor, care prin ceea ce se străduie să afirme mai sincer și mai valoros, ne situează pe toți, într-un singur loc, în istorie.

Să nu reiasă de aici că profesăm paseismul... Că numai și numai pentru simplul fapt că azi nu se mai trimit misive ceremonioase și că cerneala nu mai are același parfum din trecut și nici hîrtia aceeași nobilă rezistență în fața timpului, conștiința noastră ar fi slăbit față de a înaintașilor. Vremurile s-au iuțit. Distanțele s-au scurtat. Vorba prea mult întoarsă nu ne mai șade bine și o privim chiorîș. Față în față, încordați, înghesuiți în existență ca în tramvai, ne vedem, fatal, mai de aproape și mai în descumpănire, cu o mînă spînzurată deasupra. Pentru aceasta e nevoie de alt mijloc de a comunica — mai direct, prin indirecție — prin adresarea în general, către toți, în însăși cartea scrisă. Niciodată, fiecare dintre noi, indiferent de meserie, n-a fost mai legat, mai condiționat de existența și puterea de înțelegere a celorlalți...

Nu vom avea, probabil, pentru ultimii douăzeci și cinci de ani, nici acele scrisori-document, acele epistole-mărturii schimbate între scriitori, îngălbenite ca niște moaște în raclele de sticlă ale muzeului literar. Putem fi siguri însă că materia acestor epistole nescrise există, altfel formulată, lăuntric, în cu totul alt stil decît stilul ornamental, în stilul abrupt al tăcerii și meditației concentrate, al unei experiențe răbdătoare și profunde, din care se va naște opera de artă majoră, potrivită timpului nostru, mai surprinzătoare cu cît procesul ei a fost dificil : un relans de îndrăzneală artistică și de gravitate umană fără precedent în istoria noastră literară, cum fără precedent sînt faptele și dinamica realităților noastre de astăzi.

Constantin ȚOIU

CRONICA LITERARĂ

george alboiu

CEL PIERDUT

George Alboiu face parte dintre cei ce au debutat într-un moment în care poezia stătea sub semne favorabile. Este poate şi împrejurarea care i-a facilitat descoperirea timbrului personal şi a formulei proprii. Talentele apar oricum, dar o ambianţă mai propice nu le poate decît stimula. Cîtorva din actualele volume de debut, obstinat monocorde, refuzînd tot ce este în afara unui univers liric bine delimitat de autor, li s-a deschis calea printr-un şir de cărţi care au indicat progresul real şi firesc al liricii româneşti după război. Unele cărţi au deschis drumul altora şi faptul trebuie semnalat pentru a observa continuitatea fenomenului poetic actual desfăşurat sub cele mai generoase auspicii.

Cîmpia Eternă a impus atenţiei pe George Alboiu prin cruditatea şi forţa unui univers liric propriu. „Uită-te la parii care-mi înconjoară curtea : unsprezece au capete, al doisprezecelea urlă : cap, cap, cap..." Am citat motto-ul **Cîmpiei Eterne,** expresivă introducere în interiorul lumii imaginate de poet. Notele distinctive sînt uşor de observat : straniul şi ferocitatea. **Cîmpia Eternă** ne vorbeşte despre un ancestral teritoriu cu obiceiuri străvechi şi relaţii dure. George Alboiu nu este un poet al sonurilor, ci al viziunilor. Această facultate expresivă este ilustrată pînă la saturaţie în noul său volum : **Cel pierdut.** Titlul sună ca un avertisment şi nu înşeală. Cartea desfăşoară lungi panorame ale singurătăţii şi pierzaniei. George Alboiu scrie o poezie a accidentelor lumii, a tristeţii şi a dezolării. Imaginile sînt de bizar şi apăsător vis, care atinge însă rareori paroxismul coşmarului.

De obicei în nopţi cu sau fără lună, un ins colindă o lungă cîmpie unde întîlneşte aspecte ciudate. Poetul e un vizionar obsedat de cîteva elemente care devin insistent transformînd întregul volum într-o imensă tautologie a aceluiaşi fel de a spune şi de a vedea. „Cîmpia Eternă" este un loc al damnării unde stăpîneşte o „boală de-a pururi" : „Pentru cei care văd în ceaţa noroioasă/ a giganticei toamne, în mijloc un munte/ crescut desparte gemînd cele două/ Cîmpii Eterne./ Pe o cîmpie veşnică zi/ dincolo veşnică noapte./. Pe una se scutură soarele alb/ pe alta soarele negru se scutură./ Strîmtele trecători doar sufletele/ lasă să curgă printre ele./ Şi Dorul mişună la poale de munte/ ca un cîine care a pierdut urma stăpînului/ se aşează în două picioare şi urlă adînc/ pînă cînd vîrful muntelui cîndva tremură/ şi un bulgăre cît un cap de om/ cade de sus bolborosind/ pe Cîmpia Eternă."

Poetul pune de fapt întrebări asupra existenţei omului. „Cîmpia Eternă" trebuie să înţelegem că este spaţiul etern omenesc intrat într-o stare de criză. Peste tot se văd semnele anomaliei : „Un corb bătrîn şi unul tînăr/ se ceartă pe un hoit de cal. // Cît plopii ard luminări / şi nu e suflare prin ierburi de seară. // Din bube cîntă păsări/ peste curgerea apelor moarte.// Stane de piatră obosesc/ în risipitul templu lung. // De mult trupul meu în flăcări/ şi nu plouă şi rîuri pe aici nu trec.// În cioc o picătură de apă/ care zburătoare îmi va aduce ?//. Tu cîine latră cînd cineva străin/ prin ceaţa încurcată bîjbîie. **(Peisaj).**

Este o pustietate colosală de început de lume şi icoana unor atari singurătăţi e specialitatea lui George Alboiu : „Un mort de l-ai pune în praştie/ peste o noapte cît un veac/ s-ar auzi trupul lui bufnind/ în partea cealaltă a muntelui/ şi-apoi cît vrei o linişte de mare fără vînt./ Drumurile noastre se despart la această/ răscruce ridicată-n picioare/ la această cruce care de atîta vreme/ în colbul nestîrnit al secolelor aşteaptă/ să o car în spinare./ În stînga Cîmpie Eternă în dreapta/ Cîmpie Eternă spre creştetul capului/ Muntele Singur iar la atingerea lor/ o inimă disperată ca un zerg enorm/ trîntit în osia haosului" **(Veacul vechi).**

În acest mediu omul este doar un receptacul de suferinţi. Gesturile nu-şi mai au nici un fel de justificare. Orice se poate întîmpla oricum. Nu există reguli şi ceea ce deplînge solitarul neguroasei cîmpii este pierderea unui cod existenţial şi spaima de zădărnicia iniţiativei. Îndoiala acestuia este că salvarea nu poate să vină de nicăieri. Oamenii, atîţi cît mai sînt, se zbat în inutile acţiuni sisifice.

Poezia lui George Alboiu nu este fără

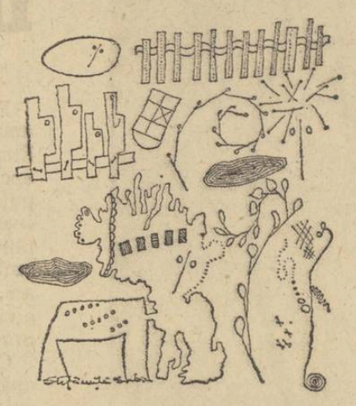

Desen de ŞTEFANUŢA SABIN

comunicare cu lirica de astăzi. Un peisaj straniu în care se produc gesturi aparent iraţionale, enigmatice se află şi în poeziile lui Ion Alexandru, Ion Gheorghe şi Gh. Pituţ. Şi aici intervin tulburătoarele întrebări asupra sensurilor existenţei. Aceste întrebări asupra existenţei pleacă dintr-un tipar etic care nu mai este regăsit în realitate. La Ion Gheorghe rodul este, uneori, nemulţumirea şi profeţia sumbră, la Ion Alexandru avertismentul, la George Alboiu dezolarea şi spaima. În ansamblul liricii de azi, aceşti poeţi, şi alţii care încearcă să le semene, arată un fel aparte de a înţelege şi reproiecta universul.

O lume scoasă din ţiţîni, din cadrele ei vechi, este ceea ce stimulează vizionarismul acestor poeţi. Numai că lumile sînt diferite şi etosul fiecăreia este altul. Comună la aceşti poeţi este legătura cu pămîntul şi cu oamenii cei mai legaţi de pămînt : ţăranii. Ion Gheorghe scrie mai ales o poezie a ţăranilor şi a lumii lor. Ion Alexandru găseşte în existenţa acestor rurali legaţi de rituri veşnice dimensiunea întregii umanităţi. Pentru el, ruralul este omul în genere, şi semnele crizei aici sînt cu atît mai alarmante. La George Alboiu nu mai întîlnim oameni, dar avem în schimb o Cîmpie Eternă. Comun le mai este şi sentimentul apocalipsei, al calamităţii. Ion Gheorghe îl analizează brutal în **Vine iarba**, Ion Alexandru îi arată „semnele" în **Infernul discutabil,** pe cînd în poezia lui George Alboiu ne aflăm după consumarea evenimentului. Literatura, poezia se constituie întemeindu-se intuitiv, pe un risc investigativ. Confruntate cu ceva de la care s-ar părea că pleacă, identificare pe care nici artistul n-o încearcă şi n-o poate face, imaginea produsă poate fi contestată. Oamenii au fost însă întotdeauna sceptici sau entuziaşti, pesimişti sau optimişti, şi dezacordul nostru cu starea lor de spirit nu-i poate împiedica să existe. Dezacordul sau acordul nostru cu o imagine artistică are aceeaşi consecinţă. Înainte de a spune dacă ea corespunde stării noastre de spirit e necesar să-i aflăm situarea artistică. Capacitatea poetică a lui G. Alboiu, chiar dacă monocordă şi sumbră de un efect netonifiant, e certă. Nici Eminescu, nici Bacovia nu erau altfel, ceea ce nu i-a împiedicat să fie poeţi dintre cei mai mari ai literaturii române. Citîndu-i aici, nu voim, desigur, să spunem că G. Alboiu le e egal, ci doar că tentativa sa artistică are precedente prestigioase şi tutelare. Scriind, G. Alboiu îşi asumă veşnicul risc al artistului de a propune o ipoteză interioară drept unica. Poetul vrea să ilustreze, ca şi ceilalţi colegi ai săi, condiţia de prooroc, de inspirat, de vizionar, care ştie să vadă încă nevăzutul. Spaţiul şi recuzita sînt însă altele. Localizat într-o „cîmpie eternă", punctată de rare gorgane, cu ierburi cînd arse, cînd bătute de vînturi, orizontul pare a fi cel dezvelit de ochii unui nomad, mai exact al unui tătar. Ochiul se plimbă ca într-un tablou moştenit, peste cîmpii pustiite şi arse, rar marcat de fiinţe mişcătoare. Tablourile sînt monocrome, întunecate, singura culoare, rar întrebuinţată alături de negru, fiind albul. Singurele zgomote : ţipetele, plînsetele, gemetele, urletele. Oamenii sînt văzuţi, canibalic, sub formă de ciosvîrte şi la tot pasul ne izbim de triste capete de oameni fără trup. Prima suferinţă spirituală este purtată de singuratecul deznădăjduit care cutreieră sinistrele cîmpuri. Poezia e monocromă şi monotonă pînă la oboseală, dar talentul autorului de a crea, cu elemente puţine, viziuni apăsătoare de o mare forţă este indiscutabilă.

Pericolul manierismului îşi arată însă de pe acum semnele prin repetarea formulei şi a unor finaluri interogative foarte asemănătoare ca semnificaţie.

Seria de **Clopote** dezvoltă în ritm popular o altă pistă lirică în care vesmîntul folcloric este obligat să vorbească în limbajul autorului : „Şi noaptea golită de iubire/ tăiată-n bucăţi s-o-mpărţiţi între voi./ Iar mai tîrziu în ziua fără sînge/ trupul să mi-l suiţi/ într-un pom călător/ pe Cîmpia Eternă./ Să se clatine sunînd/ nu ca un clopot de rînd. / În umbra lui / să meargă/ duhul cîinelui./ Cîte un braţ, cîte un os/ să pice pe pămîntul răcoros/ la un an/ la un veac/ să se caute/ unul pe altul/ şi să nu se găsească./ Risipit mormînt/ să fie oase umblătoare/ pe cîmpia mare/ numele meu strigînd/ numele meu murmurînd./ Numai capul rămas/ de o creangă s-atîrne/ veşnic fruct fără glas..." **(Tînguire de noapte).**

Expresiv pentru starea de hoardă a umanităţii Cîmpiei eterne este şi Eden : „Cîmpiile Eterne dormeau în greieri mari/ cînd nămolit în patimi şi chinuit de vină / treceam pîndind întinderea virgină/ la margine de codri seculari.// Frenetic izbucnite din cuiburile nopţii/ roiau femei pierdute în tulburele mit./ Cu pulpele nervoase rupeau din trunchiuri plîngeri / şi-am stat privind la ele-ncremenit.// Goale fugind prin ierburi în cîrduri şi păroase/ cu ţipăt de iubire în carne robitor/ prin ropotul de frunze călcate şi întoarse/ vai, clocotea pădurea de trupurile lor.// Se tăvăleau prin iarba încinsă de dogoare/ şi pielea năucită crăpa în şolduri tari./ Muşcîndu-se-n hîrjoană se sărutau haotic/ şi trase printre ierburi de tineri armăsari.// Se dezveleau sudoarea pe orbitoare trupuri/ zbătîndu-se ca viermii în sufletul cuiva./ Picioarele sălbatic sticleau în înserare/ iar dansul lor de dragoste urla".

M. UNGHEANU

avant-premieră editorială

MIRON RADU PARASCHIVESCU
Cîntice ţigăneşti

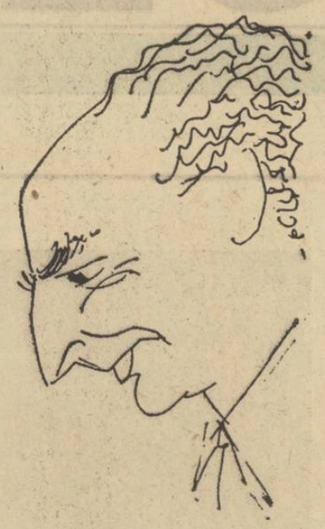

Reapare cea mai cunoscută carte de poezie a lui Miron Radu Paraschivescu, *Cîntice ţigăneşti*. În acelaşi stil, vechilor „cîntice" li s-au adăugat altele noi : o ediţie „revăzută şi adăugită".

●

MATEI CĂLINESCU
Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter

După trei volume de poezie, Matei Călinescu a trimis tiparului o carte de proză : *Viaţa şi opiniile lui Zacharias Lichter* din specia romanului eseu.

●

PETRU POPESCU
Fire de jazz

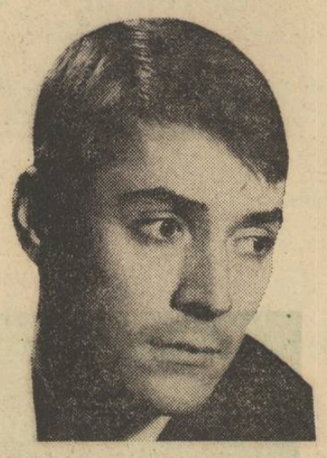

A doua carte de versuri a unui tînăr care scrie, în egală măsură, proză, poezie, critică. *Fire de jazz* continuă precedentul volum de versuri *Zeu printre blocuri*, cu o atmosferă predominant citadină.

AL. PHILIPPIDE
„Visuri în vuietul vremii"

Reunind într-un singur volum creaţia poetică integrală a lui Al. Philippide (Aur sterp, *1922* ; Stînci fulgerate, *1930* ; Visuri în vuietul vremii, *1939*, Monolog în Babilon, *1967*), *culegerea de faţă*, Visuri în vuietul vremii *(Biblioteca pentru toţi, 1969) relevă personalitatea austeră a unuia dintre cei mai însemnaţi reprezentanţi ai liricii contemporane. Ceea ce atrage imediat atenţia lectorului acestei cărţi pare a fi, mai întîi, unitatea surprinzătoare de ton şi de viziune a poetului, de la* Aur sterp *(cînd avea numai 22 de ani), pînă la* Monolog în Babilon *(67 de ani). În consecinţă, vom nota unele trăsături ale poeziei lui Al. Philippide aşa cum ele ni se prezintă ca imanente structurii sale, abstracţie făcînd de istoricitatea evoluţiei în planul estetic, neesenţială (dar pe care Toma Pavel în* Prefaţă *o urmăreşte, fără exagerări, cu ştiuta-i voluptate analitică).*

De la început şi pînă la sfîrşit, poetul, ars de orgolii romantice, rosteşte un solilocviu sarcastic în amfiteatrul unei lumi care nu mai funcţionează după clasicele repere antinomice şi care antinomii, în esenţa lor mai adîncă, nu sînt decît proiecţiile celui care se rosteşte despre această lume, şi nu ale lumii înseşi în continuă metamorfoză de sine. Dar poetul avînd iluzia că într-un timp străvechi şi apus pentru totdeauna astfel de pîrghii ale certitudinii eului au acţionat cu adevărat în univers şi că, vai ! dintr-o greşeală sau alta a oamenilor ele au dispărut, fără să le dispară însă şi amintirea transferată în vis, se retrage chiar în acest vis al nemărginitei puteri individuale, egolatre, capabile să-l regenereze întru eternitate. Conştiinţa veşniciei pierdute şi dorul de a o regăsi într-o formă accesibilă omului înzestrat cu raţiunea ordonatoare a lumilor, „spaima de moartea individuală şi de stingerea universală" (G. Călinescu) îl mistuie pe autorul acestui monolog.

Declanşarea mecanismului eu-lume în ipoteza dată trebuia să determine un raport hiperbolic între termenii iniţiali, şi acest raport se manifestă prin exacerbarea teleologică a forţei individului (sau raţiunii individului) pentru a echilibra forţa uriaşă a alterităţii care i se opune. Încît ceea ce se succede la lectura paginilor volumului Visuri în vuietul vremii *este un cortegiu infinit de tablouri, inscenări diabolice, rareori întrerupte de o oază a liniştii contemplative. Poetul nu se refugiază, din mizantropia sa amară, la picioarele vreunei divinităţi benedictine, căci el ştie că divinitatea are o funcţie de anulare a adversităţilor individuale şi deci de realizare a unui ideal de perfecţiune şi pace colectivă : în virtutea unui solipsism de sorginte romantică, atitudinea sa fundamentală se înscrie pe orbita fulgerată a revoltei omului liber care se ştie stăpînul universului, al vieţii şi al morţii proprii, iar nota de clasicism recognoscibilă, de asemenea, în creaţia lui Al. Philippide, este dată tocmai de ordonarea raţională a acestei revolte fundamentale.*

Satanismul poetului care şi lume, tocmai pentru că acest eu nu mai este o parte integrantă a lumii şi nici lumea nu mai străluceşte ca o parte integrantă a eului, ci, după cum am văzut, între aceşti termeni s-a creat un raport ireductibil, de neîmpăcat, se realizează estetic printr-o zeitate comună aproape tuturor poemelor, şi anume aceea a grotescului. Grotescul tablourilor care se succed ca nişte viziuni de coşmar inteligent regizat şi cu încheieturile ferme ale versului clasic, se dezvoltă, la rîndul său, din comparaţia brutală a unei stări abstracte cu una concret senzorială, şi nu din dizolvarea concretului în abstract sau a abstractului în concret, cale reconciliantă între antiteze ipotetice. Acest gen de comparaţie face ca poezia să nu modifică proporţiile între eu mai trăiască în primul rînd din sugestie, din tăcerea dintre cuvinte, ci să fie chiar în aceste cuvinte şuierate, strigate ; iar acest strigăt într-un univers pustiu, al gîndirii abstracte, neavînd nici un ecou care ar fi putut izvorî din materia himerică a imaginii totale, pare că nu începe şi nu sfîrşeşte niciodată, încît, desigur, rămîne intangibil, ca însăşi esenţa poeziei.

Cîntecul de revoltă metafizică din cartea lui Al. Philippide, avînd ca zeitate supremă grotescul, acesta, la rîndul său, nefiind străin de parodie, satiră şi caricatură, se alimentează din forţa destructivă a ipostazei luciferice, diabolice, care pune universul creat la îndoială şi nu recunoaşte autoritatea nimănui. Desigur că ipostaza nu pare dintre cele mai puţin amare şi condamnate la solitudine, dispreţ şi melancolie : „Revolta-i stearpă, visul e schilod ! (...) Tu, care-ai plămădit pe om din humă, / spre tine-acum nădejdea mea se-ndrumă. / Adînc şi mult te-am căutat : nu te-am găsit. / Belşug de vis în mine port — şi-s obosit. // Prăpăstii largi în mine au deschis / Mormînt adînc belşugului de vis. // Mormîntul tău în mine s-a deschis ! // Mi-e sufletul o năruire de statui. / Le-aud cum cad, fărîmă cu fărîmă. / Vecii de vis în mine se dărîmă, / Făclii aprinse-n templul Nimănui !" (Cîntecul nimănui) ; *„Pămîntul... / spasm puternic de dragoste şi ură ! / În fiecare bulgăr un pumn ascuns se zbate. / Şi cerul orb, deasupra, deschide-n gol o gură / Cu vineţi dinţi de stele, sclipind sălbatic toate !"* (Veghe) ; *sau şi mai pregnant : „Am aruncat la hîrburi cîntărul nemuririi / Şi ciutura cu glorii banale de cişmea, / Şi cumpănindu-mi visul cu rinjetul satirii / Fac lumea după chipul şi-asemănarea mea. // Sînt cel dintîi Geneza-n batjocură să-mi ieu. / Eu singur îmi sînt şarpe în paradisul meu. / Cu inima-ncleştată în coama unui vers / Îmi joc pe Prometeul gonit din univers. / Îmi bat în piept ţăruşuri făţarnice de rugă. / Schimb perlele-n grăunţe şi fac din înger slugă. / În balta omenirii scuip larg şi liniştit".* (Frontispiciu) : *„Dar eu, vlăstar al unei lumi bătrîne, / Ros de-ndoieli, bolnav de nostalgii, / Zadarnic caut o cerească pîne / În raftul vechilor mitologii. / ... / Încerc să-mi făuresc din îndoială, / Din vise şi melancolie, / O amăgire-originală".* (M-atîrn de tine, poezie).

Versurile citate, ca şi multe altele de pe parcursul întregului volum, pe lîngă faptul că pun în lumină solipsismul romantic şi satanismul poetului, mai conţin o sugestie preţioasă pentru modul în care Al. Philippide îşi înalţă construcţia abstractă de cuvinte şi vocabula vis, cu derivatele sale (visînd, visez, visat, visător, etc) are o frecvenţă impresionantă, încît este imposibil să-i trecem cu vederea eventuala funcţie în desfăşurarea discursului.

Am notat că raţionalismul poetului de factură clasică ordonează revolta sa romantică împotriva unui univers care şi-a pierdut zeii şi, prin aceasta, credinţa în propria sa veşnicie, în forţa nemuritoare a spiritului. Dar cum această stare de marasm şi disoluţie generală este chiar o revelaţie a spiritului, poetul va încerca să caute un mediu integrant al finitului pentru ca finitul integrat să se destindă la infinit. Iar mediul în care spiritul finit, dar treaz, se poate destinde la infinit, deci în care el pare să-şi recapete nemurirea iluzoriu pierdută, este visul.

Acest vis în poezia lui Al. Philippide nu are însă proprietăţile visului liber de orice prejudecată, obstacol mai mult sau mai puţin logic constituit, căci el reprezintă de fapt o prelungire a spiritului treaz cu legile sale interioare, printre care şi capacitatea de a fantaza în deplină coerenţă şi stăpînire de sine. Încît atunci cînd poetul ne apare deliberat şi expres în ipostaze onirice, noi trebuie să-l înţelegem că el însuşi are nevoie de acceptiunea noastră convenţională că participăm la un spectacol ireal, pentru a nu-i tulbura condiţia de „exilat în absolut" (Incomunicabilul) *şi deci nu trebuie să-l credem cu adevărat că s-ar abandona somnului raţiunii.*

Căci ceea ce pare mai valoros în această dramatică încleştare cu sine a poetului (lupta sa nu este consecinţa unei disjuncţii eu-lume) ni se relevă în credinţa sa nesfîrşită în forţa spiritului de a se auto-cunoaşte şi de a se desăvîrşi prin auto-cunoaştere, fără clamările unei puteri superioare, fie ea şi de esenţă divină. Iar ceea ce ni se dezvăluie mai întîi ca o revoltă împotriva nimicniciei şi deşertăciunii omului şi a lucrărilor sale pămînteşti, înseamnă, în cele din urmă, un imn glorios înălţat pentru umanitate.

Dan LAURENŢIU

BREVIAR

Octavian Georgescu : „Silabele străzii"

Volumul lui Octavian Georgescu propune o întoarcere la o lume de frumuseţi mirabile, ascunse sub monotonie.

Poetul este un adorator al mării, receptează şi reproduce firesc poezia marilor întinderi, şi acceptă mişcarea obsedantă a valurilor ca primul semn pe care destinul i-l trimite asupra sensului ireversibil al timpului. Există astfel o fascinaţie în faţa imenselor spaţii, o înfiorare înaintea abia presupuselor abisuri : „Cu-nfiorări euritmice mă-ntîmpină marea / cu braţele pline cu lalele de umbră. / Îmi place să stau fascinat lîngă ea / ca un copil să mă legăn în respiraţia-i largă".

Peisajul, realizat cu o notaţie sobră, revine frecvent sub forma tablourilor dezolante ce urmează marilor prăbuşiri spirituale, marilor furtuni ; marea are acum forţa imensă a destinului măcinîndu-se pe sine fără a putea întrevede sfîrşitul. Marile forţe se desfăşoară avînd ca punct de sprijin cheiul. Astfel, ziua totul este absorbit de silabele multiple ale străzii, iar noaptea, uimitor, se impune marea : „Lumină străvezie de seară / Un echilibru dînd pornirilor din timpul zilei, / Rechemi imaginea unui imens acvariu / care totul tace".

Tragediile acestei mări sînt liniştite, durerea este simplă, ascunsă în spatele vorbelor de fiecare zi, în spatele valurilor : „Pescarii pleacă în zori / Acolo, pe ape-s ogoarele lor / le seamănă cu năvoade / şi cîteodată nu culeg nimic /".

Poezia tinde vădit să se asimileze domeniului imaginilor-simbol, chei pentru descoperirea marilor frumuseţi. Dar intenţia nu se realizează deplin, rămînîndu-se uneori la o simplă poezie de notaţie, cu imagini amorfe, pline de sensurile inspiraţiei primare, nesuficiente însă pentru realizarea adevăratei poezii.

În dorinţa sa de a extinde experienţa particulară la universal, poetul încearcă să stabilească corespondenţe între tragedia mării şi aceea a marilor oraşe. Poezia are acum accente de epitaf villonian, plîngînd pierdutele zăpezi de altădată, întrebîndu-se asupra lipsei grăsunului Falstaff, a gurmandului Gargatua şi a misteriosului călător pe măgari din cetate în cetate, Nastratin. Surîsul poate reveni doar dacă cunoşti marele remediu : „Un pepene să iei din vălmăşagul tîrgului / Să îl scobeşti făcînd din el o mască / A jocului copilăriei /".

Oraşul este văzut monstruos, hiperbolic, prin prisma unei singure calităţi : aceea de mişcare perpetuă. Poetul are darul de a resimţi organic mişcarea, intuind că încetarea ei ar fi punctul de disoluţie al universului : „O singură dată de s-ar opri / Ne-am rostogoli într-un vid / Ca-ntr-o cupolă cu pereţii reci".

Peisajul citadin este de freamăt intens, de o agitaţie continuă de spaţii care converg şi diverg într-un joc continuu, strălucitor. Cuvintele, marile noastre refugii, se aud doar fragmentar, se disting numai frînturi din ele : acestea sînt „silabele străzii".

Sublinierea faptelor banale, cotidiene, ţinînd de un anume automatism, capătă valenţe artistice pentru că ele trezesc intime legături în conştiinţa lirică a poetului. Gesturile capătă funcţia de simbol, atunci cînd în spatele lor stau adevărurile fundamentale ale unei lumi a cărei tristeţe pare a fi aceea de a nu putea opri timpul în loc : „Niciodată nu e mai tristă o stea singuratică / Decît rîsul din urmă dinaintea porţii / Fiecare brad pare o coloană antică / În cearcănele dragostei sunt amprentele morţii".

Atmosfera generală a poeziilor este de echilibru, favorizînd contemplaţia, aducînd în lumină amănuntele vieţii cotidiene, încercînd să-i surprindă tainele. Totul este un îndemn spre lauda simplelor fapte.

N. CORVIN

CASA SCRIITORILOR „Mihail Sadoveanu"
Calea Victoriei nr. 115
organizează
Luni, 12 mai 1969, ora 19
O seară memorială
CAMIL PETRESCU
Conferenţiari :
Petru Comarnescu şi **Ion Biberi**
Artista Eugenia Marian va citi fragmente din volumul inedit „Filozofia substanţei".
Îşi mai dau concursul actorii Eugenia Bădulescu, Marieta Luca, Dinu Ianculescu şi C. Brezeanu.

AMINTIRI

DIN PREZENT

TRUBADURUL DE CEZAR IVĂNESCU

Bineînțeles că foile tipărite sub forma unei cărți de către Cezar Ivănescu sînt poezie. Dar cine nu este poet, în această țară în care statistica ne învață că avem un poet la 18 mii de oameni. Dacă ar fi fost numai poet, noi colegii lui am fi spus: uite încă un coleg, încă un poet. Bineînțeles că nu ne-am fi îngăduit să spunem cît de mare poet este el. Clasamentele poetice nu sînt altceva decît o invazie a clasamentelor de fotbal în poezie. Se știe, sperăm, că un poet este mare sau de nimica, numai față și față de sine însuși.

In poezie nimeni nu se concurează cu nimenea. Totul este să fii poet, și dacă ești, tu singur o știi, tu singur ești măreț sau jigodie, și, asta, numai față de tine însuți. Ce să fac dacă dimineața cînd mă trezesc din somn, în aceleași trup mă trezesc ?

Cezar Ivănescu, însă, peste că e poet, e un trubadur. Noi nu ne-am obișnuit cu trubadurii ; cu lăutarii da, cu trubadurii ba. Explicația este simplă : noi, limba românească adică, — și timpanul ei auzit, — noi n-am avut niciodată pînă acum trubaduri. Era o chestiune franțuzească. Era o încunoștiințare de literatură evropienească.

Iată, ne-a săltat și nouă în timpane (singuratice ce-i drept) un trubadur. El se numește Cezar Ivănescu. El cîntă. El cîntă nazal. Stingher. Pentru sine și pentru 1, 2, 3, prieteni, capre, arbori, ierburi, existenți, — existențe.

Avem memorie. Cum o să poată uita vreodată inima mea din nori, cîntecul lui țîrcovnicesc : „copilăria nu-i o coadă de șopîrlă".

N-are cum să uite inima mea acest cîntec. N-are cum s-o uite pentru că ea este o inimă cu urechi. Urechile sînt cea mai primitivă formă a auzului.

Cum pot eu să-l uit cîntînd pe Cezar Ivănescu ?

Mai întîi nu-l pot uita pentru că el este un trubadur al acestui secol jigărit de războaie. Mai apoi, pentru că el este cel mai, cel mai inefabil.

Inefabil, ce cuvînt ! Să fie oare inefabilul un fel de a « pleca la timp? Să fie inefabilul oare un mod de a nu te lăsa elucidat de îndată ce te propui elucidării? Să fie inefabilul regia adevărului ?

Să nu te lași elucidat. Să pleci la timp, să fii minunat fără de intimitate. Fără să scoți profituri minune. Să te lași iubit la simpla vedere. Să te lași iubit fără biografie. Să nu facem biografia adevărului ! Să-l iubim și atît. Să nu ne prostim în efortul sistematic de a explica ceea ce e frumos. Este frumos ceea ce pleacă la timp. Ceea ce nu se lasă pupat după ce se arată a fi o gură cu dinți și cu buze. A fi inefabil înseamnă a pleca la timp. A nu acorda nimănui nici o altă intimitate decît aceea a frumosului, a frumuseții, a sublimului.

A nu stărui adică.

Trubadurii, așa cum sufletul meu și-i închipuie, probabil că și-ar fi ales un poet aidoma lui Cezar Ivănescu să le fie staroste. Acest staroste e din prezent. Domn peste trubadurii imaginați. Imaginați, iar nu știuți pentru că ei au plecat la timp în istorie.

„Copilăria nu-i o coadă de șopîrlă", da, bătrîne Cezare, într-adevăr „copilăria nu-i o coadă de șopîrlă". Dar pentru cititor versul tău e greu de înțeles pentru că vorbirea nu ține în ea și melodia.

Și cum ar putea să țină în ea și melodia cîntată de tine, nazal ?

Ai cîntat-o, ai spus-o, și ai plecat repede de tot din timpanul inimii noastre.

Nu vrei să fii elucidat. De cîte ori te iubim cel mai mult, pleci. Ești inefabil adică.

S-ar putea ca să iubesc cel mai mult de pe lume inefabilul. Pe tine, nu. Deci revino, și cîntă !

Nichita STĂNESCU

75 de ani de la naștere

CAMIL PETRESCU

— conceptul de dramă —

Literatura dramatică nu încape în istoria teatrului decît în măsura în care conștiința publică a receptat-o sub specia spectacolului. Tragediile lui Seneca, de pildă, nu fac parte din istoria teatrului antic.

Teatrul românesc dintre cele două războaie cunoaște însă un fenomen oarecum paradoxal, Singurele dramaturgii de mare valoare ale epocii, în speță a lui Camil Petrescu și a lui Lucian Blaga, s-au consacrat, dacă putem spune astfel, prin eșec sau nejucare. Faptul acesta este dătător de măsură pentru epocă din punctul de vedere al istoriei teatrului.

În cazul lui Blaga, cele trei piese jucate nu s-au impus, poate nu numai fiindcă au fost montate și jucate neadecvat, iar două capodopere **(Zamolxe** și **Tulburarea apelor)** au rămas nejucate fiind socotite „nescenice". În cazul lui Camil Petrescu, o singură reușită : **Suflete tari,** O cădere de pomină : **Mioara,** în 1926. **Jocul ielelor,** nejucată, **Act venețian** ca și nejucată, **Danton** nejucat (pînă în ziua de azi și pînă cine știe cînd), **Mitică Popescu,** jucată în 1928, după cum spune autorul : „în condiții lamentabile, cu excepția actului I, piesa a întrunit un număr suficient de reprezentații, lipsite însă de orice semnificație" **(Addenda la falsul tratat).**

Reluată în 1943, **Mioara** a rezistat de astădată în fața publicului, stîrnind însă iarăși, și poate mai mult decît prima dată, o furtună polemică în presă. Dar de aici înainte teatrul lui Camil Petrescu începe să fie un teatru jucat (deși cele mai frumoase piese ale autorului, **Danton** și **Act venețian,** vor continua să rămînă pe dinafară ; **Act venețian** — versiunea a doua în trei acte — jucată abia în 1964 iar **Jocul ielelor** abia în 1965).

Rămîne foarte simptomatic faptul că singurii doi mari dramaturgi ai perioadei interbelice au fost tot timpul contestați ca valoare scenică și au rămas practic în afara razei a ceea ce un clișeu verbal numește „lumina rampei".

Între cele două războaie viața culturală românească acuză o enormă discrepanță între nivelul cu adevărat superior al poeziei, romanului, literaturii de idei, și cel extrem de coborît al dramaturgiei. Faptul a fost în repetate rînduri constatat de critică, în special de Mihail Sebastian. O literatură care număra pe Ion Barbu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Matei Caragiale, Rebreanu, Sadoveanu, romanele și eseurile unor Camil Petrescu, Lovinescu, Paul Zarifopol. G. Călinescu, Mircea Eliade, nu furniza scenei în același timp decît lucrări de o dezolantă nulitate intelectuală. Și totuși, marile texte dramatice românești, după Caragiale pînă la **Iona** a lui Sorescu, s-au scris în această epocă și ele se numesc **Tulburarea apelor** de pildă, **Zamolxe, Meșterul Manole, Cruciada copiilor,** sau **Danton** și **Act venețian.**

Lucian Blaga și Camil Petrescu, singurii dramaturgi care au scris un mare teatru, singurii care au dat în acestă epocă o operă dramatică purtătoare de poezie și gîndire, au fost, și desigur lucrul nu e întîmplător, niște mari intelectuali a căror importanță este egală și în domeniul filosofiei. Între ei, mai ales în primul deceniu al perioadei, cînd și-au scris principalele piese de teatru, a existat un dezacord de poziții teoretice cît și de concepții artistice. Blaga, tributar expresionismului german și unei filosofii în ultimă esență irațională, avea și despre teatru o concepție corespunzătoare care leagă dramaturgia lui de cea a unor Werfel sau Claudel, și pe care nu o dată a indicat-o sub denumirea de „teatru al esențelor". Camil Petrescu pleca de la o concepție rațională pe care în timp și-a formulat-o teoretic în ceea ce a numit el „substanțialism", găsindu-i ulterior o confirmare și o precizare în fenomenologia husserliană. Teatrul lui este, cel puțin în primă instanță, un teatru realist, de genul Ibsen sau Cehov; ca om de teatru, teoretician și pedagog în materie de regie, Camil Petrescu mergea pe curba Antoine-Stanislawski-Copeau-Jouvet-Dullin, adică pe o linie care căutînd o anumită esențialitate și poezie a spectacolului, tinzînd la o anumită disciplină interioară, nu a aderat niciodată nici în dramaturgie nici în regie la experimentele expresioniste și la un teatru de mituri și simboluri, ca al lui Blaga. În piesele lui Camil Petrescu personajele au totdeauna o individualitate precisă, o stare civilă și un nume propriu ; sînt totdeauna legate de un context social bine determinat ; nu avem de a face cu figuri anonime, simbolice și atemporale. Teatrul lui Camil Petrescu e un teatru „umanist" (termenul a devenit ingrat), al cărui accent cade în mod consecvent pe conștiință ; e un teatru al dezbaterii intelectuale.

E clar că în teatrul (ca și în romanele) lui Camil Petrescu nu avem de a face cu un realism de primă instanță, cu o simplă reproducere a faptului brut, ci cu niște trimiteri la semnificații cu valoare absolută. Noțiunea de „substanțialitate" se suprapune cu ceea ce Husserl numește „structura noematică" a fenomenelor și are un caracter de perenitate și transcendere, analoagă ideilor platoniciene. „Eu am văzut idei", această replică din **Jocul ielelor** a rămas ca un motto pentru întreaga operă a lui Camil Petrescu. De aceea sensurile ideale direcționează conduita eroilor camilieni. Tema „autenticității" de aici decurge. Prin termenul acesta nu trebuie să se înțeleagă „felia de viață", „documentul" sau materia de reportaj. Autenticitatea în accepția lui Camil Petrescu trebuie să aibă girul și acoperirea unui act de conștiință, deci de luciditate, deci de cunoaștere, ceea ce determină pe cale de consecință o problematică etică. Concepția lui Camil Petrescu despre teatru și literatură ca funcție de cunoaștere se rezuma în formula : „cîtă luciditate atîta conștiință, cîtă conștiință atîta pasiune și deci atîta dramă".

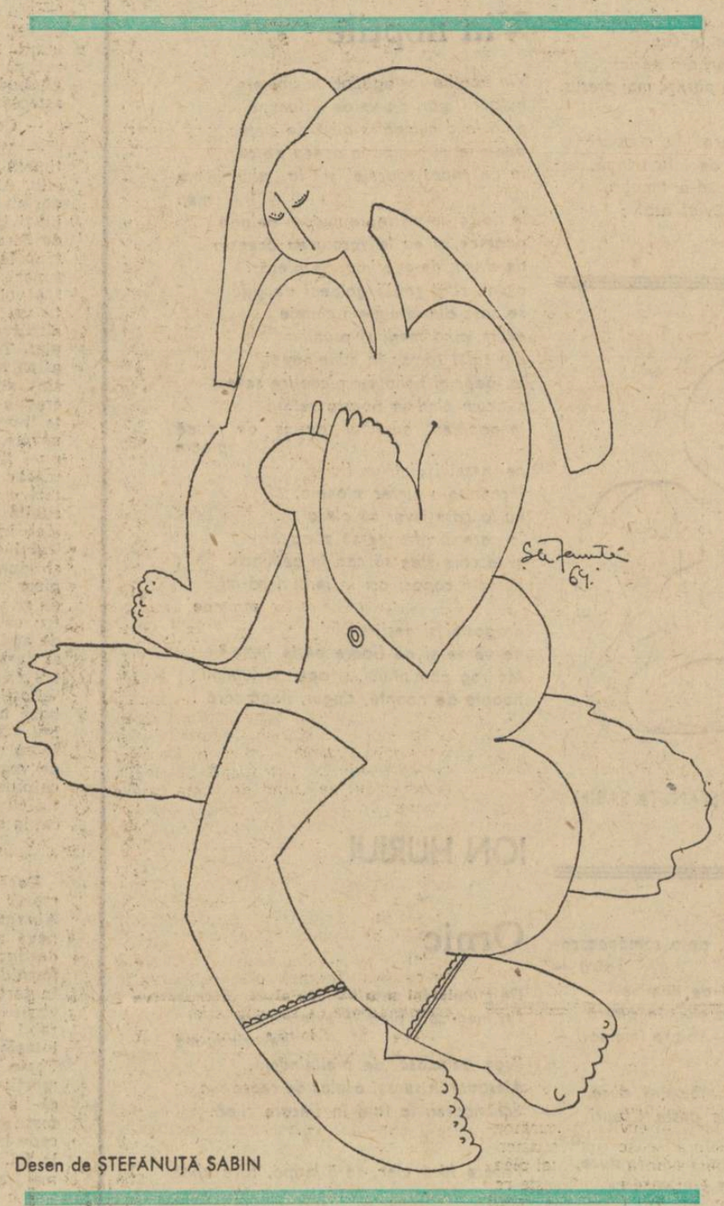

Desen de ȘTEFANUȚĂ ȘABIN

Camil Petrescu considera **Hamlet** ca fiind „drama absolută" : „cea mai substanțială dintre toate... Hamlet este drama luciditații. Este una din cele mai zguduitoare reprezentări ale lumii. În sensul văzut de noi nu e dramatică decît confruntarea între sferele conștiinței pure, iar intensitatea dramatică este în funcție de amploarea acestei sfere și de orizontul ei de cunoaștere. Iată de ce o dramă nu poate fi întemeiată pe indivizi de serie, ci axată pe personalități puternice, a căror vedere îmbrățișează zone pline de contraziceri" **(Addenda...)**

Conceptul de dramă la Camil Petrescu se întemeiază așadar pe luciditate și se constituie din elementele necesar corelate de „substanțialitate" și „autenticitate". Drama înseamnă nu numai depășirea, dar negarea dialectică a „omenescului", „des Allzumenschliches" sau a ceea ce Heidegger numește „das Man" și „in-der-Welt-sein", adică în fond umanitatea în condițiile sociale ale alienării ; ea este un proces de „desalienare" sau reintegrare a ființei umane pe linia sensului ei ideal care-i dă consecvență și preț, chiar dacă o duce la prăbușire.

Astfel se pune problema „realismului" la Camil Petrescu. El pleacă de la și păstrează contextul concret în care se angajează drama. Dar drama, prin caracterul ei exemplar și prin traiectoria ideală care o antrenează, abandonează conceptul primar al realismului. În **Mioara** de pildă, într-o lungă paranteză explicativă de genul cunoscutelor lui paranteze care nu erau numai indicații de regie, ci și explicitări de suri, în momentul decisiv cînd Radu pentru a-și salva autonomia fericirii sperate optează pentru duel, Camil Petrescu scrie : „este vorba de ceea ce s-ar putea numi o experiență mintală concretă, fără pretenții de adevăr fizic. Nu pretindem că așa trebuie să se întîmple „în viață" (Tabl. I, sc. 9, în **Teatru,** vol. II București, 1957, ESPLA,) Această paranteză nu figura în versiunea publicată împreună cu **Act venețian,** de asemenea prima versiune, în „Caietele Cetății Literare"). Mai precis, se exprimă Camil Petrescu tot în **Addenda :** „Un cadru concret este dificil de realizat, dar nu excesiv merituos ; pe de altă parte elaborarea de esențe în libertate este și ea dificilă, dar abia ceva mai mult decît cea dinainte ca merit. Cadru fără esențe este ceea ce realizează literatură bună realistă, naturalistă ; esențe fără cadru este ceea ce a încercat, amețită la rece de propria ei ispravă, și literatura expresionistă... Ambele aceste modalități, de merite relative, sînt infinit depășite, în parte și laolaltă, de conjunctul integrării esenței în concret". Formula aceasta a „conjunctului" esenței în concret este fundamentală pentru gnoseologia și estetica lui Camil Petrescu ; în înțelesul acesta a adîncit el teoria aristotelică și clasică a imitației, în cîteva rînduri de superior bun simț cu puterea marilor paradoxuri : „am văzut imitații de pe alte opere, întocmai, dar, copii „perfecte" și „fără valoare" și care să nu fie decît „copii perfecte" și „fără valoare" de pe obiecte din natura externă ori cea psihologică noi nu am întîlnit niciodată. Și cu toate acestea noțiunea de „copie" perfectă și fără valoare e una din cele mai utilizate în cultura de azi... Asemenea copii de pe natură, ca acelea vizate de noi, și așa cum au fost formulate, nu există și nu sînt în acea formă posibile. Ele nu sînt — în aceste cazuri vizate — niciodată „credincioase", „fidele" „perfecte". În toate aceste cazuri e vorba de falsuri grosolane care reproduc originalul doar cum covoarele de imitație fabricate în serie reproduc covoarele originale. **Asemănarea perfectă** nu stă în afară, în copia privită, obiectizată, ci în procesul receptiv. E o iluzie provocată de incapacitatea **dublă** a celui ce emite judecata „copie", mai întîi de a cunoaște originalul și pe urmă incapacitatea de a examina copia însăși, cum mai e probabil și o greșală de formulare. Asemenea asemănări (și încă nu perfecte) nu se întîlnesc decît numai în creațiile propriu zise. Și nu putem da un exemplu mai hotărîtor decît pictura din ce în ce mai prețuită a lui Vermeer van Delft. Din numărul, practic nesfîrșit, de asemenea reproduceri în lumea întreagă, cîteva sînt fidele și acestea se întîlnesc în genere la foarte puțini dintre adevărații artiști pe care i-a avut lumea". **(Modalitatea estetică a teatrului,** Buc., 1937, p. 79—80). Cîteva pagini mai înainte scria, tot despre teoria imitației : „E un fir care se poate urmări în estetică necontenit de la dogmatismul raționalist pînă la cel realist de la sfîrșitul veacului trecut. E dogmatică această vedere despre artă, tocmai fiindcă admite ca o certitudine o realitate exterior dată care ar putea fi copiată cu ușurință. Dar dacă nu există nici măcar o natură aparent fizică realizată fără colaborarea spiritului, cu atît mai mult e cu neputință de admis că realitatea psihologică și socială, în care spiritul e în același timp implicat și ca parte constitutivă și ca observator, într-o curgere concretă, ar putea suporta vreodată, mai mult de o clipă, aplicația hîrtiei de calchiat a unui „observator naiv" **(Ibid).** Captarea esenței în concret, obținută prin atenta descriere a fenomenalității și a participării conștiinței ca „parte constitutivă" a concretului, respectiv analiza semnificațiilor în conștiință, este propriu zis atitudinea și metoda fenomenologiei. Încă înainte de contactul cu filosofia lui Husserl, în care a descoperit riguros formulate într-o metodologie a cunoașterii propriile lui tendințe teoretice, Camil Petrescu se situase de fapt pe asemenea poziții, așa cum am arătat, prin tema „substanțialității" și „autenticității".

În însăși creația sa, încă de la debut, și anume în opera lui dramatică din primul deceniu al activității lui literare, el s-a orientat în sensul acesta, înțelegînd arta ca funcție de cunoaștere pe linia luciditate — cunoaștere — conștiință — pasiune — dramă. Încă în prima lui piesă, **Jocul ielelor,** apare într-o replică a lui Gelu Ruscanu către Praida (Tabl. XII, sc. 1) formuia : „Cîtă luciditate atîta existență și deci atîta dramă" (Chiar dacă această frază a fost introdusă în piesă abia la remanierea ei din 1945, ea își găsește și justifică perfect locul în piesa de debut.). Variantele formulei apar stăruitor în acel text capital de filosofia teatrului care este paragraful despre **Mioara** din **Addenda la falsul tratat** (1947) : „cîtă conștiință pură, atîta dramă" ; „cîtă luciditate atîta dramă" ; „cîtă conștiință atîta pasiune și deci atîta dramă". E deci limpede că personajul de dramă nu poate fi decît un lucid, o ființă trăind sub semnul problematicului, mistuită de febra cunoașterii. Deci : „un personaj esențial dramatic nu poate fi, trebuie spus, decît un intelectual, (dar nu un specios al intelectului căci sensul curent e lateral) fiindcă nici un mod al conștiinței nu este posibil în afară de intelectualitate". **(Addenda...).** Intelectualul nu e definit prin profesie și statut social ci este omul mînat de pasiunea adevărului, obsedat de inteligență. „nu putem totuși întîrzia să subliniem caracterul noocratic al dramei absolute și să declarăm că personajul ei autentic este un om capabil de crize în conștiință, de ordin cognitiv, nu moral în esență" **(Ibid.)** În această accepție, alături de un Gelu Ruscanu, un Pietro Gralla sau un Danton, alături de un Hamlet sau un Oedip, intelectual e fără îndoială și Anca din **Năpasta** lui Caragiale, și un Toma Panduru sau fiul său Damian din **Un om între oameni** al lui Camil Petrescu. (Și Lisandru Hergă din același roman e poate o replică populară a lui Pietro Gralla). Numai un atare personaj poate fi un personaj de „dramă absolută"

Alexandru PALEOLOGU

(Continuare în pagina a 7-a)

GRIGORE VASILE — „POMI INFLORIȚI"

Der Grosse Friederich

JURNAL DE POET

Der Grosse Friederich cum îi spun studenții, Marele Friederich, așadar își ține prelegerile în fiecare luni între 10 și 12 în auditorium maximum care încape vreo mie de persoane și care e mereu aproape plin. Aproape cărunt și mărunt așezat la măsuța lui în fața microfonului, întotdeauna cu o sumedenie de hîrtii în față, alături cu un asistent care se ocupă de transmiterea printr-un aparat a bibliografiei pe un perete ecran, de unde studenții și-o pot însemna exact în vreme ce cursul curge mai departe. Vioiciunea și rapiditatea și puterea analitică a epocilor și textelor ar fi o primă impresie. Acum se ține în continuarea semestrului de iarnă un curs despre începuturile literaturii franceze. S-a ajuns la veacul al IX—XI cînd în Franța în materie de literatură se făcea mai mult poezie izvorîtă dintr-o vitae sacre rezultat al viețuirii liturgice. Sîntem în aceeași vreme cînd meșterii necunoscuți pînă astăzi întemeiază piatra vitraliilor de la Chartres în acel roman puternic început și sfîrșit în 2 secole. Poezia sacră, scurtă (acum va lua naștere Cantilène de Sainte Eulalie *descoperită pe la 1837 de către un germanist). Die geistliche Dichtung, cum o numim aici, este acea poezie scurtă bisericească născută în cadrul vieții religioase.*

Acest fel de poezie va domina întreg evul mediu : text scurt sacru, canonic însoțit de instrument, cîntat : undeva tradiția psalmică textul însoțit de psaltirism. Poemul e rugă și imn de-o mare intensitate religioasă care intensitate depășește forma secundarizînd-o.

O „expresie muzicală bisericească" cum spune profesorul au aceste texte.

Hugo Friederich, fost student al lui Curtius, a studiat filozofia la fel și teologia cu germanistica, pentru a fi un romanist adevărat. De aici și farmecul cursului său care te poartă prin toate culturile și toate artele și sistemele teologice și filozofice cu aceeași putere de a diseca și dărui ascultătorului informația Așa mi-i închipui pe profesorii Alexandriei alexandrinizați. O vreme tîrzie de rupere a firului în patru, mai mult enciclopedico-universali decît angajați și liturgici. S-a adunat însă atîta material, bibliotecile gem de volume și praful trebuie dat la o parte. Studenții, fetele mai ales, cu creioanele bine ascuțite, iau notițe sîrguincioase, profesorul spune, spune, apoi un examen și pe urmă în viață, care încotro cu cîte ceva știut despre Cantilenele și instrumentația Evului Mediu.

Dar o cultură și o spiritualitate așa se face. Profesori ca Hugo Friederich sînt sarea universităților ; aceștia formează viitorii profesori de literatură, viitorii esteți și critici de artă.

Într-o pauză i-am povestit cît de nedreptățită este literatura română aici în occident de către romaniști.

Chiar cartea Dumneavoastră, structura poeziei moderne nu s-a apropiat de niciun nume român. Eminescu, Blaga și Ion Barbu sînt cel puțin cît Novalis, Rilke sau Valéry.

Despre structura lirismului românesc în ce are el unic se va trebui lucrat cu mare seriozitate de acum încolo. Sîntem o piatră de temei de care europenii aceștia alexandrini n-au pic de cunoștință

„Ceea ce trebuie făcut — îmi spunea profesorul — ar fi să cunoască spiritul și cultura română nu grămătici sau specialiști ci spirite sintetizatoare și filozofice".

Despre Eminescu ar trebui mai întîi scrisă o carte filozofică în cea mai bună tradiție a filozofiei.

Despre Blaga la fel. Poemele lui Blaga nu le-a interpretat nimeni pînă astăzi în ceea ce au ele idee absolută.

Dar să ne oprim aici.

Sînt atîtea de făcut în cultura română că numai constatările nu-s nicicum suficiente.

Ion ALEXANDRU

24 aprilie 1969
Freiburg

ION CRÂNGULEANU

Din sămînță și din guri de lut

Din sămînță și din guri de lut,
Cerul și pămîntul, iată-i se nasc în lumina lunii.
Apele dau lacrimi de copii,
Pădurile vor ginguri de muguri ;
Prin geamuri umblă sufletul celui ce doarme,
Iar bunele fecioare
Un cor și palme albe în soare urcă.
Bun ești cerule și mîngîietor.
Iezii cei albi se bat cu frunțile
Cînd le încoltesc, moi, cît oul de vrabie, coarnele.
Prin abur și prin căldură
Toate paturile dau muguri.
Noaptea trec peștii prin lună în rătăcire,
În dospeală vrednică se nasc piinile,
Iar cei care se îmbrățișează, ametesc
Și umblă bolnavi pînă se răcoresc de-abinelea.
Fă-i, bună materie, pe toți să păcătuiască
Acum cît ești în primăvară.
Nimeni să nu piardă iarbă și bucurie ;
Toate paturile și pădurile au ametit de muguri...

OVIDIU HOTINCEANU

Cînd se aud în carne

E-o primăvară care-aduce în neștire
Lesuri de urși cumpliți la maluri jos
De parcă sus în tîmplă s-au poruncit
Să-și despletească apele părul frumos
Sînt veșnicii de care fug de teamă
Să nu mă-nchidă în fiorul alb
Al nopților cumplite -n care poți
Să te oprești de o sfărîmătură, de un colț
Nemaiputînd s-aluneci în moarte, în nepoți.
Nopțile-acelea spun, cînd se aud în carne
Bușteni ai sîngelui cum bat ca într-un tărm
Și țipete aud albastre și înmiresmate
Cînd zarea lumii cu ochiul meu o sfărm
Cînd turme invadează barba pămîntului
Cînd totul răsucit e spre o neînțeleasă vină
Oh, negru de păcat ies eu atunci
Spălindu-mi fața cu noapte și lumină.

DAMIAN URECHE

Deosebiri

Recunoaștem în culoare
Creangă, lut și vreme bună,
Un destin condus de-o floare,
Despărțite și-mpreună.

Vezi în grijile din șoaptă
Rădăcină, pisc și os,
Gîndul agățat de-o faptă,
Cerul sus și cerul jos.

Timpul are ochi precis,
Stele de durată mare,
Frunți pe frunți și vis pe vis
Ard în toți și-n fiecare.

Între mii cărări corecte
Omu-și taie punte blîndă
Între muguri și insecte
Pe-ndoială și izbîndă.

Chiar și brazii dintre miri
Stau sub semnele plecării.
Timpla mea și tîmpla mării
Împlinesc deosebiri.

Om și viață. Val și barcă.
Adîncimile ne-ncearcă !

Urmează patima

Acum, după ce ai săvîrșit această zi,
Nepricepîndu-te la minuni mai luminoase,
După ce au căzut pe scări îndoielile,
După ce m-ai făcut albastru de alungat lumea,
Coboară încet către norii din cuierul de cerb,
Îmbracă-te cu unul din ei și valsează
Pînă-ți dispar mîinile și trupul ți se pierde
Într-un vîrtej amar de noapte verde.
Numai acum mai poți înhăma florile
La o dorință încheiată cu dinții,
Numai acum te mai poți răsuci pe valuri
Pînă se va toci timpul ce-ți bea urmele,
Ascultînd gălăgia de aur a sîngelui,
Odată cu minutarele ce te arată pe tine,
Ca pe-o oră ce uită să fie exactă,
Lăsîndu-se-n spaima celui mai aspru parfum,
Urmează patima, numai acum.

PACHIA ION TATOMIRESCU

Munte comunist român

Anotimpurile noastre, mai fierbinți
Pulsează roțile istoriei în sus.
Bărbații își adună ager, din părinți,
Vîrsta, desfășurînd-o-n păsări, mai presus.

Fîntînile adînci ne scot în cîmpuri
Din ochiul lor căprui de infinit înalt,
De-amiază-naripată axă-n timpuri,
De fluerul fluid de fluviat asalt ;

Desen de ȘTEFANUȚA SABIN

De un picior de plai, de-o românească vatră —
Spațiu rotit în vulturi de iluminări
Solemn, în cercul soarelui, în piatră
Înnobilată-n păsări — solare înmînări —

Piatră ce-n pasărea măiastră duce
Descătușînd-o strașnic peste tulburi nori,
Etern grăind — și graiul ni-l traduce,
Și fetele ne strigă iarăși, în viori.

Aerul vibrează-n largi emoții,
Cetățile-și prind cerul dedesubt de sîni
Cu brațele aprinse de sincere promoții
Și stîmpărate-n apă, și-n buze de fîntîni.

Coloană a credinței fără de sfîrșit
În stînca ăstui munte comunist român
Munte strălimpezind un sînge nesfîrșit
De fluviu, ce neîntrînte ape-l mîn.

Că încercat fu grîul, că-ncercănată apă
Ce-a stăvilit și setea, ce-a stăvilit mînia ;
Soare ales din inimi cu dimineți ne-adapă —
Soare rotund de țară sublimă
ROMÂNIA

VASILE ANDRONACHE

Ipostază

Copilul stă pe linia vieții
Lumină pîrguită
În șira lăptoasă și rece
Și-astfel stă orice lucru
Nenăscut pînă de mîna
Omului e înnăscut
Și-adus la lumină
Ca un prunc
Somnul nopții e un prag
Gros dedesuptul lucrurilor
Pricină de sprijin
Pentru tot ce se arată
Pîntecul femeii
E o cenușă caldă
Forfecată în toate direcțiile
De izvoare roșii
Pînă cînd nașterea
Sparge ecuatorul
Acelei cenuși
Și încă un corp
Se arată limpede
Din cenușa veche
Ea rece, ea stinsă
Și plecată înspre gri
Oh, corpul meu
Ce repede s-a depărtat
De acel ecuator cenușă
Nici pasi nu se văd nici umbra
Izvoare tinere se trag
Peste femure paralele
Tot mai albite și mai pure
Fîntînile le-aud cum cresc
În cercuri grele și plesnite
Cu ceji albastre fulguind
În urma unui corp de aer.

FLORENTIN POPESCU

Dar eu sosesc

Dar eu sosesc în nopțile acestea
cu verdele în hohot de semințe
și ceasul meu și inima și gîndul
sînt păsări mari statornicind lumina
pe lucruri și pe oameni și pe drumuri...
dar eu sosesc în nopțile acestea
mi-e inima izvor și dimineață
și trupul mi-e lumină și mi-e stea
mi-e inima pădure și mi-e frunză
și trupul mi-e un cîntec peste lume
și eu sosesc în nopțile acestea
să mut la răsărituri în baladă
prin inimă, prelung străluminînd-o, țara...
dar eu sosec în nopțile acestea...

Vin nopțile

Vin nopțile rostogolind în univers
bulgării mari de verde și lumină
pînă la o cumpănă albă de cîntec
doamne, și cumpăna aceea pe aer
la un capăt soarele și la altul inima mea
le ridică, le-nvîrte, le mută-n baladă
doamne, și eu la răscrucea aceasta
de drum, de-anotimp, de plecări
acum, cînd copiii galbeni de grîu
se nasc din semințe-n cîmpie
acum, cînd merii și prunii
din satul rămas în mine-napoi
în rădăcini hohotesc alcoolice seve
și-acum cînd la poarta cetății
în noaptea crudului aprins de după ploaie
cei născuți dintr-un fluier
înconjură-n cîntec planeta,
eu la care izvor să alerg
la care din frunze să pling
și la care stea să cad în genunchi
inima-n copaci ori în ierburi să-mi schimbe
dragostei și nesfîrșitului
de verde și de floare peste lume ?
Mă rog pămîntului, și apei, și luminii
noapte de noapte, singur, lîngă țară...

ION HURJUI

Ornic

De mine mă lipesc tîrziu,
Ca meduzele pînă la exterminare devorîndu-mă
Fuga de-acasă, de pretutindeni,
Alergare în sensul acelor de ceasornic
Schimbarea la față în fiecare clipă.

Pasăre fără cioc, fără aripă, fără zbor sus ;
Căderea pe portativ la miezul nopții
Și iar învierea după fiecare trei zile de patimi.

Caut țesut în celulele mari răspîndite ca ceața
Peste tot și nicăieri de găsit toate tainele,
Seara îmi îmbrac hainele de sărbătoare.
Primul ajuns acolo mă întreb :
Nu-i prea devreme ?

clipa

★

Zorii curg în odaia sterilă, cu linoleum pe jos. Curg fumegos și orizontal. Zorii fumurii îmi arată oglinda — coloană fixată în peretele orb. Nu coloana sfințește omul, omul sfințește coloana. Rațiunea a vrut ca în oglinda în care te privești să nu încerci să-ți vezi respirația. Altminteri îi tulburi luciul, nu te mai vezi. Din contră ; eu înadins caut să-mi văd respirația în oglindă — coloană fixată în peretele orb. Sînt de o mie de ori bucuros să-i tulbur luciul cristalin ; înțeleg că exist. Nu-mi amintesc să-mi fi fost teamă vreodată de cerboaica zorilor. Mi-e frică acum ; o mulțime de tauri stau în jurul meu, tauri grei de Siracuza mă înconjoară, deschid gurile băloase contra mea, își frămîntă nările, clatină din coarnele de ivoriu, adunate înlăuntru, în mari semilune. Îi va risipi oare medicul ? El va sosi, știu bine, gata să încerce imposibilul. Va veni cu mască preocupată și mă va întreba din ochi : „ce faci ?". S-ar cuveni să-i spun : „trăiesc", răspunsul de circumstanță. Îi voi striga din ochi : „muncesc", cuvînt ce exprimă clipa real. Voi răspunde cu ochii, cu respirația, cu voința, cu pulsul, cu celula vitală, cu bătăile inimii. Sînt eu însumi uimit. Am copleșitorul sentiment al muncii ; n-am crezut că respirația este muncă, privitul de asemenea, că gîndurile sînt travaliu, că bătăile inimii sînt salahorie, că așteptarea e trudă.

— Ce faci ?

— Muncesc, doctore. Nu mă vei crede, am stenicul sentiment al muncii pe brînci. Și tu ai venit să muncești, știu. Abordezi disperata operație din zori. Spune-mi : ai dormit bine ? Nu-ți vor tremura mîinile ? Aș vrea să nu-ți tremure mîinile. În jurul meu e mulțimea taurilor de Siracuza (uite cum își clatină semilunele !) ; simt pe trup legăturile umbrelor, rîurile negre mă îngrozesc, întunericul mi-e învelitoarea. Tu trebuie să ai mînă bună. Mă voi ruga să ai mînă bună. Cerboaica zorilor a venit, tu vei lucra, iar eu mă voi ruga de vindecare. Tie, nu altcuiva. Tu ești domnul și dumnezeul meu cel mai apropiat. Te simt. Îți simt mîinile de gorilă tînără. Mîinile astea sînt, zice-se, cu miracol. Pot să facă minuni. Ele sînt stînca mea, cetățuia mea, în care mă ascund cu emoție și speranță. Tu devii astfel, nemărginit de mare ; te învelești în ochii mei cu nimbul magiei de care avem nevoie. Te sperie excesivul meu gust de sănătate ? Poate nu-i firesc așa. Nimic nu-i firesc pe lumea asta ; nici măcar răul în care mă scald. Gustul meu pentru sănătate e un semn, dacă nu de degenerare, în orice caz de subită bătrînețe. Ce nu-i clar în asta ? Bruscele căderi sînt îmbătrîniri. Grația bărbaților e tocmai naivitatea. Totul e schimbător în afara nevoii noastre de copilărie și sănătate. Dă-mi-o pe cea de-a doua ; pe prima o am, piere în mine. De aceea mă aflu aci, în templu, pe masa de ritual ; caut ceva și nu știu ce. Pe mine mă caut pentru că am fost, crede-mă, ca un pom sădit lîngă izvor de apă. Cine ce ar cîștiga dacă mi se varsă sîngele tînăr și dacă pogor în luturi ?! Poate țărîna zice mulțam pentru că i-ai dat să bea, să mănînce ? Nu poate.

Zorii au venit, tu vei lucra, iar eu mă voi ruga cu buze neprefăcute, voi cînta sub alergarea cerboaicei ; îmi vine cuvîntul pe limbă și buzele mele devastate de febră zic : psalm. Voi rosti un psalm. Sui în turnul meu de veghe să rostesc psalmul de reușită și vindecare. Închipuie-ți că m-am îmbrăcat în sac, că îmi smeresc sufletul cu post și spun psalmul acela îndelung, cu capul plecat la sîn. Lucrează, doctore.

★

Dacă aș ști că o dată cu mine nu mor încă o dată toți morții mei, mi-ar fi mai ușor. Dar nu-s convins, nu știu. Alungă, dacă poți, întunericul ăsta din mintea mea. Cineva a vrut să mă lovească și m-a lovit. E o mînă a destinului. Cîndva am blestemat un jamaican care alerga formidabil, un atlet superb, care-și părăsea țara fugind în țară străină direct de pe stadion, teritoriul sacru al vocației lui. L-am blestemat de picior, de călcîi vulnerabil de Achille l-am blestemat pe bărbatul superb și iutealergător. Nu-i bine să blestemi de picior, de oase. Poate blestemul s-a întors împotriva mea. N-aș vrea ca morții mei să moară din nou din pricini care nu trebuie să-i atingă. Fiecare piere singur, într-un fel cum n-a mai fost ; exact cum orice arbore se desfoliază în felul lui și cade în felul lui. N-am văzut doi arbori pierind și căzînd la fel. Iar eu (și tu trebuie s-o știi !) cu firul de pulbere mă lupt, cu firul de timp, cu picătura de nimic. Lor vreau să le supraviețuiesc.

De psihic întrebi ? O, n-ai grijă, dragul meu doctor. Animalul acela numit psihic, pe care-l invocați atîta, fiara-idol îmi aparține, mă voi ocupa de ea, o voi îmbuna, ieșind astfel în întîmpinarea medicinei tale. Psihologicamente vorbind, nu trebuie să-mi pierd senzația umbletului, a mișcării bipede, condiția noastră ; în scopul acesta promit să scriu un jurnal de călătorie, îl scriu mental, chiar acum, gîndindu-l în amănunțime, spre a face adevărate aceste călătorii ale mele. Voi scrie despre țări în care n-am fost niciodată și unde aș fi dorit să fiu. Ce zici de ideea mea ? Asemenea călătorii sînt uneori mai reușite decît cele făcute aievea, cu transoceanice, balt — orient — expresuri sau nave Boeing. Voi povesti cum a fost în Cambodgia, și pe fluviul Mississippi, nopțile mele din port, la Tanger, vilegiatura din munții Sabini și la Acapulco. Va fi frumos în toate celulele și vei putea lucra. Pe cînd eu, voi ști să aștept, voi sta **hue** (vorba tătînelui meu) ; dar amintirile vorbesc neîntrebate, îl văd repede și exact pe Todor Tunsu, care a avut îngerească răbdare de a sta un număr de zile în congres, unde i-au roit albinele.

Era totul strălucitor, solemn ; țăranul se afla frumos pe dinlăuntru și porni într-un fel de plutire pe deasupra lucrurilor, pe deasupra cuvintelor care se dezghiocau sub cerul de neon al Sălii Palatului. Tunsu nu avea obișnuința adunărilor mari, nu mai fusese în congrese ; dulcea lenevie era prezentă în toți porii acelui om trudit și prinse a traversa unul din rarele momente cînd, fără a se gîndi la sine în chip special, se trezi că își simte persoana proprie, că se aude trăind. Primi în timpane zgomotul sîngelui său, foșnetul respirației și deveni atent la ușoara vibrare, ca de hîrtie, a pielițelor din urechi, care îi spuneau ceea ce el știa ; avea o acută senzație de jefuire personală, de lipsă de alcool care se semnala prin asudări la rădăcina părului și mărunte furnicări în buricele degetelor. (De peste patruzeci de ore Tunsu nu pusese în gură strop de alcool, ceea ce era o mare neobișnuință dacă ținem cont că-i maramureșan la origine, din comuna Fagii Groși, zonă de livezi, unde oamenii cresc cu horincă, deci era tăbăcit, îmbibat, iar animalul setos n-avea habar de importantul congres de agricultură, își cerea tainul). Omul își goni ideea alcoolului, lovi aerul cu latul mîinii de parcă obsesia ar fi fost o muscă. Se foi în scaunul plușat pînă izbuti să-și îndese palmele sub șezut, le strivi sub fese, își alungă astfel furnicările și păduceii din degete, starea de lungă neintrebuințare : gemu de plăcere atrăgînd astfel atenția vecinei sale, o doamnă grasă, cu neg, delegata unui comitet de femei. Pe dînsa n-o deranja gestul în sine, o înghețа gîndul că țăranul nu-i curat pe dedesubt, că are mîncărimi, ori, mai știi ?, paraziți ; scoase din poșetă un flacon minuscul

GRIGORE VASILE — „FATĂ CU UMBRELĂ"

și binemirositor cu care își atinse, deget cu deget, pernuțele pipăitului. Voi să-și puncteze cu miraculosul olei și tîmplele, dar renunță alarmată : tocmai se rostea o frază importantă, era clar că congresul avea să aplaude, cum se și întîmplă dealtfel, nu însă și Tunsu, care uitase de propriile degete, nu le scotea de la strivitoare. Le urmări în schimb pe ale doamnei cu neg și se uimi de frumusețea lor rozacee. Stătu retras în sine și se putu gîndi ; Sala Palatului era un fel de rai, avea aer condiționat și țăranul simți aerul respectiv înaintea tuturor, că purta costumul său preferat, hainele de Fagii Groși, croite larg, din pînzucă de in și bumbac în care doar țesăturile

fiul cursor

de SIMION CRASOVSKI

Prin ușa întredeschisă pătrunde aerul rece și-ți atinge picioarele ieșite de sub plapumă. Te strîngi aducîndu-ți genunchii aproape de bărbie și lovești peretele cu genunchiul drept avansat. Durerea se stinge într-un fior plăcut, îți masezi ușor piciorul. Ai vrea să ieși afară în curte dar n-o faci din două motive, mai întîi nu-ți vine să te desparți de căldura așternutului și apoi știind că somnoros îți va trebui timp și efort să dai de papuci, iar ca să lipăi desculț trebuie să ignorezi vorba supărată a mamei. Adevărul e că mental ai realizat toate amănuntele ieșirii. Dușumeaua cu urme umede lăsate de cizmele tatălui o știi rece chiar să fii tu încălțat, de aici în tindă unde deschizi ușa spre curte. Suflul vîntului îți lipește cămașa de corp, cu o mînă îți clanța și dirdîi, apoi te închei la pantaloni și mai ai timp să arunci o privire spre fereastra vecinului luminată.

Ești gata să adormi cînd deslușești o voce de femeie venind dinspre căpătîiul tău acolo unde stă totdeauna mama la gura sobei. Privești în geam oglindirea focului și încerci să ghicești locul unde se formează vocea. De aici vezi o parte din scaun, ușa în camera cealaltă și prosoapele atîrnînd în cui. Pe mama cînd merge în partea opusă a odăii. Asculți doar vocea, sunetul pur realizîndu-se într-un zumzet monoton, nu plictisitor și iarăși îți aduci aminte de somn. Ești pe drumul spre școală cu trei prieteni. La un colț de stradă unul din ei te apucă de o bretea și începe să te învîrtească. Tipi, indignat, îl rogi, ajungi aproape să te umilești, e insuportabil de ametitor. Din ce regiune a intelectului a putut sări calul, să te izbească și iată-te într-un plonjon odihnitor cu rîsul amicului în urmă vrăjmaș și batjocoritor. Parcă ai mai visat așa ceva. Deschizi ochii și încerci să-ți aduci aminte ce are nou visul acesta față de cel anterior, ai făcut o întreagă paralelă, dar masa eterică scapă analizei și te întorci la voce. Acum e mai patetică și atunci a fost așa, doar că n-ai observat. Nu te mai interesează sursa, e o prezență veche, așa a fost totdeauna. E vocea din tine, e corbul lui Poe, o prezență care se relevă în fiecare dimineață, și pe care doar astăzi ai surprins-o.

Peste două ore (te scoli și privești ceasul de pe perete) în cameră toate ungherele s-au luminat, iar gura sobei a încetat să mai răsufle căldură.

Pe masă piini rumene, calde, cu un strat de făină care alunecă între palmă și suprafața piinilor. Plapuma îți acoperă doar gambele așa întins cum ești peste marginea patului în tentativă de a rupe excrescența aburindă al cărei gust declanșează o salivație abundentă. Dumicatele se topesc și alunecă cu gustul amărui în urmă, cocleala de adineauri cînd ai azvîrlit plapuma și dezvelit incomplet ai căutat cu privirea o pîine diformă.

Pe sîrmele cu iarba agățătoare se agită vrăbiile dispar în grup, apoi se întorc și ciripesc sub streașină. Ai putea sta la fereastră cu același decor în față ca un înțelept tribal, aproape mut, atîta doar că te miști în permanență mai ales schimbi poziția picioarelor, poate înșiruit de foiala vrăbiilor. Astăzi știi prea bine că n-ai cum să stai mult în cameră, te așteaptă o treabă ale cărei origini și resorturi intuiești imediat și într-un fel te bucură convenția care s-a statornicit între tine și mama. Te încîntă această obligație cu atîtea amănunte plăcute și deci, te grăbești să faci obișnuitul itinerar : lavabou, prosopul din cui, consola cu cana de lapte, cuier. În timp ce înfăptuiești acestea, coșul cu maramă deasupra conținutului dăinuie în cîmpul observației ca un focar.

— Și să nu uiți să-i spui lui tata să vină acasă la prînz, că am tăiat un cocoșel și fac supă, și nu uita să aduci ziarele, vezi să ți le dea pe toate.

Mama îți vorbește în timp ce înaintezi pe jumătate întors spre ea întinzînd marama peste toată suprafața coșului.

Nu știi dacă aventura începe imediat ce te pomenești dincolo de poartă, adevărul e că totdeauna cînd închei drumul prin curte cu pocnetul ultim al porții o nouă bucurie te pătrunde. Ești un fiu și vrei să fii. Adică să faci comisioane și la un capăt s-o lași pe mama, pentru ca la celălalt să te aștepte tata. Iată familia, triunghiul intim constituit cu migală din aceste mișcări ale cursorului-fiu, între extremele generatoare și poate mișcările sînt cu totul altfel, iar relația fiu-părinte nu e una de determinare, pur și simplu nu e relație, e o deplasare. Și tu o faci conștiincios și exact, și oricîte devieri ai proba, rămîne ideea imuabilă de deplasare în care se înglobează amănuntele care, luate separat, ar deveni universuri enorme așa cum sînt acum și tu nu poți ști că în fond e o deplasare și te arunci dintr-un univers în altul purtînd bucuria indivizibilă a continuității și perfecțiunii. Deocamdată privești caii albaștri în cățușul cerului, un eufemism pentru saltările urmate de plescăit ale peștișorilor. Te-ai așezat pe trestiile strivite, tocate într-o masă încîlcită și desprinzi bulgări de pămînt din mal, să enervezi pînă la isterie cîrdul de rațe. Disperate, umilite în defilarea lor matinală lopătează cu picioruțele trandafirii, dirijate în panica lor de tirul tău de băiat rău și prea, prea atent. Ajunse la celălalt mal al canalului, se caută și primesc cu indiferență rafalele din ce în ce mai rare măcăind fără încetare pentru a-și recăpăta calmul.

E rîndul tău să le dai naibii, propulsat de-a lungul canalului de rugămintea mamei (cît de mult o pricepi acum după ce ai tărăgănat sfîrșitul deplasării) spre un nou sistem de repere, lumea lui tată, cu noile afecte și vorbe, pe care le îmbraci ca pe niște haine.

Va trebui să urmărești vasele acostate lîngă hala de pește cu barcaze și bărci între ele. Tata e pe undeva lîngă hală, în birou la șeful secției sau în barcaz și chiar asta o faci, te îndrepți spre barcazul pe care-l recunoști după mărimea cabinei. În barcaz sînt stivuite lăzi goale și vreo douăzeci de săculeți de sare. Cabina e mică, se poate sta ședînd doar în picioare și totuși îți spui, că după atîta stat în cabina asta minusculă trebuie să dibuiești o poziție, ca să te poți culca. Te apropii fixînd o sapcă care evoluează spre exterior, iată mîinile ținînd o lampă de gaz încinsă și în sfîrșit fața jovială a tatălui.

— A. Simion ! Te-a trimis maica ? Ce mi-ai adus ? Piine ? Prea bine, prea bine. Hai cu mine ! În interiorul halei, zgomot de lăzi tîrîte cu catalige pe ciment de fetele în șorțuri și cizme albe. Una din ele îți aruncă vorba aceea care te face să dîrdîi de indignare, mai ales că fusese spusă față de tata, ai vrea să-i răspunzi ceva de aceeași calitate, să-i curme rîsul și să-i strici poziția de partener flegmatic, neangajat. Tata zîmbește, lasă Simioane, fetele glumesc și-ți pune în mîini coșul îngreuiat. Șuvițe de apă rece răzbat prin împletitură și-ți picură pe laba piciorului.

Scăpat de întunericul halei, afară portul îți pare mai însuflețit ca înainte, rămîi să privești pînă termină cei doi din barcă să umple cu pește coșurile. Nu mai ești așa de distrat, porți în tine ultimele cuvinte ale tatălui, pe care ai să le spui mamei și ea, deșertînd coșul în tingire, fără să te întrerupă, îl va asculta pe tata.

de

POP SIMION

marginale și pumnășeii atîrnau ceva la cîntar, în rest — frunză de brusture! Își agită pe ascuns faldurile largi ale gacilor (veritabile fuste), să suie aerul artificial pe fluierele picioarelor; făcu așa și cu faldurile mînecilor, tot largi, îmbăindu-se în neașteptatul și răcorosul aer pînă la destindere. Își jucă de plăcere mușchii grei, parcă bătuți cu maiul, după care i se păru că răcoarea se preschimbă în ceva mai mult, în frig, cînd avu dalba închipuire că în Sala Palatului ninge frumos, vertical, cu lenevoasă abudență, ca în cărțile de citire. Ministrul pentru vii și livezi atacă cu glas plăcut un raport atoatecuprinzător care curse trei ore și patruzeci minute, timp în care Todor Tunsu privi cu deosebit interes într-un punct fix, nu la raportor, undeva în spatele acestuia, în prezidiul adunării. Nu trăda prin nimic ce vede și îl preocupă, ignora totul în afara acelui punct; reuși astfel ca ore întregi să nu schițeze un gest, o foire pe scaun, să nu-și vibreze un mușchi. El privea. Femeia cu neg se neliniști de liniștea lui Todor Tunsu, îl fură cu coada ochiului, dori să îl înțeleagă, să lunece pe ata privirii lui spre undeva. Zadarnic. Clipa veni singură, țăranul se aplecă spre doamnă și vorbi, șopotind gros, cumva înecat, însă respectuos și cu religiozitate în glas.

— Carnea dînsului îi tătă neagră.

Femeia îl ascultă interzisă; văzînd-o tăcînd Tunsu adăugă:

— Poate numa' pielea îi ca boxăluită.

Vecina nu ieșea din înlemnirea ei și țăranul își rotunji meditația:

— Nu cred că-i ca noi. Ori poate îi?!

— Nu cred că-i ca noi. Or poate îi?!

— Taci și ascultă, se enervă doamna cu neg și convorbirea încetă.

Tunsu examinase un delegat din Senegal îmbrăcat într-un burnus în culori vii. Enervarea femeii era de neînțeles, deci omul nu-și lua ochii de la cel ce îi captase atît de special interesul, îl privi ca pe un sfînt. Se întîmplă apoi că, după un mare număr de ore de congres, sui la tribună senegalezul; era înalt, avea mișcări de felină și fosnea pe el mătăsurile portocalii. Doamna îl făcu atent pe Tunsu, atingîndu-l cu degetele rozacee.

— Omul dumitale, șopti ea.

Tunsu dădu din cap că da, îl vedea. Însă un evident plictis curgea de pe fața lui, faptul nu părea a-l interesa. Străinul vorbi pe limba lui și țăranul din Fagii Groși aplaudă moderat. La tribună se mai perindară alți vorbitori, timpul se cheltui, veni ziua a treia, a patra, congresul ostenea, și, într-un fapt de seară, Todor Tunsu i se adresă vecinei pentru a doua oară, cu același orb respect și marcată religiozitate; îi comunică șoptit:

— Vreo cinci sute de lei poate i-aș da pe el.

— Ce anume?

— Pindileul.

— Care pindileu?

— Ăl cu flori. Oare de mătase îi?

Îmbrăcămintea senegalezului era în discuție; Tunsu fu mulțumit să o audă pe grasa de lîngă el zicînd „da", semn că vederile lui erau bune. Îi spuse doamnei multam printr-un zîmbet, dar îl lovi iar senzația lipsei de alcool și trebui să-și vire degetele sub fese. Doamna cu neg făcu gestul de neplăcere, împungînd aerul sălii cu vîrful nasului, și se plînse în gînd: „Ce mitocan, dragă!". Tunsu nu simți gîndul aspru al delegatei, congresul curgea, în Sala Palatului putea viscoli cu ninsori desprinse, ori să pătrunză în spațiu respirația fierbinte a zilelor de iulie, cu clopot canicular, care de altfel tocmai stăruia la acel timp deasupra orașului. Tunsu știa să șadă. Tunsu știa să aibă răbdare. Privea absorbit în punctul pe care și-l alesese. Lui îi roiau albinele.

Așa-i, doctore, că am un psihic bun? Stau smerit, pe masa asta, care-i altarul preoției tale; mă sprijin de un stîlp de aducere aminte și îmi îmbun să știu să aștept, să am răbdare, să sed **huc**, ca țăranul care a stat în congres și i-au roit albinele. Psalmul meu va curge ca untdelemnul pe fața mării și tu vei lucra ca un zeu. Cum e carnea mea? Se supune medicinei tale? Dar oasele, oasele mai ales? Tu ai fost la școală, știi în ce fel sînt ziditi oamenii, refă-mi organele zdrobite, modelează-mi capul sfărîmat, fruntea lovită de fier, oasele surpate, scoate-mi răul din coapsa dreaptă și din genunchi și din bolta frunții și din bazin, țese-mă în oase albe și vine tari cum m-a făcut dumnezeu.

★

Mă tot întreb ce simbrie să-ți dau în afară de dragostea mea, cum să te răsplătesc pentru neomeneasca ta osteneală? E o grijă, care, iartă-mă, revine în ruga mea murmurată. Lumea-i obișnuită să dea bani. Dar eu n-am bani, n-am averi. Ba mint. Am niște galbeni ascunși. Am o cutie cu bani de aur care șade sub dudul copilăriei mele.

Satul Fagii Groși se așterne pe un sol freatic, cu pămînt gras, într-o vîlcea, fostă albie de rîu, cu nisip ruginiu și izvoare despletite, care ferestruiesc totul în calea lor. Casele se hiiesc, de aceea, drumurile de mută, livezile oamenilor se micșorează ori se adaugă, după geografia locului plin de capricii, pe unii sărăcindu-i, pe alții îmbuibîndu-i. Apele despletite sînt o adevărată bătaie de joc, ele lucrează și modifică. Nici pe morți nu-i iartă; au început să spele sus în deal, să macine în luturi, să darme cimitirul. Văd într-o bună dimineață, coborînd pe piriu, prin Valea Caselor, un sicriaș de nuiele roșii, uns cu lut și smoală (că așa mi se părea;) dar mă înșelam, coșciugul era de om avut, țesut din vergi de aramă, cine știe al cui și de unde smuls, că pîraiele spălau și terenurile grofului. De prea multă hurducătură peste bolovani se deschisese și plutea pe linia apelor ruginii; am rezistat înghețului care mă cuprinsese și m-am uitat în covata lui. Oasele erau învăscute în haine de paianjen și sub cupa tigvei se afla cutia lătăreață, bătută în flori de metal. Înlăuntru erau galbeni, bani din toate timpurile, bani de salbă și bani de avere, amănunt din care am înțeles că ar putea fi vorba de una din fiicele grofului, poate cea mică, blonda-bolunda, venită în cupeu din Viena și omorîtă vara de armăsarii buieci galopînd în cîmpul deschis, animale cu care fetei îi plăcea să se joace (dar sigur nu eram). Am luat cutiuța sub cojoc (era o toamnă rea) și, lăsînd covata de vergi să plutească pe pîrîul umflat, am fugit trap acasă, am deschis groapa la o adîncime de un picior de om și mi-am ascuns în pămînt avutul. Am sădit deasupra un pui de dud, care a crescut, s-a făcut pom și, pentru că s-a întîmplat așa, mereu mi-a fost milă să-l tai să scot galbenii de sub el. Îi ține, cred, strîns, de parcă ar fi ai lui; rădăcinile dudului sînt, desigur, puternice, odgoane care au sfrivit cutioara de tablă bătută în flori de metal, au desfăcut-o în părți și în fețe, au împins galbenii în adînc, în pungi vînoase, cu tentacule și cili. E bine păstrată averușca mea. De mă vindeci, doctore, tai dudul și scot galbenii. S-ar putea să nu-i găsesc? Să nu fie acolo? Să fi visat? Pînă una alta, îți dau o ulcea de pomițe, roadă din roada dudului din Groși.

Aș face oare ceva și pentru așezămîntul ăsta de sănătate, unde oficiez, pentru templul tău, pentru **spitalul suedez**. Aș ridica o fîntînă din piatră moale, tăiată cu fierăstrăul și ciupită cu dalta. Sau mai bine un stîlp. Un stîlp de aducere aminte pus în crestetul acestor dealuri și coline, care ar da un plus de viață naturii cu sonde și efluvii de sănătate. Voi tocmi un pietrar bun.

Dar femeii cu șarpe încolăcit pe caduceu ce să-i dau? Ea, zeița Hygeea, a stat tot timpul în preajma mea, în veghe. Cum s-o îmbun? ce să-i închin?; poate un cîntec, că eu știu cînta. Un cîntec cu arfa sau pe strune mici, din alăuta cu zece coarde. Ceva în care să nu cînt propriu-zis, să inventez sunetul, un sunet al meu de-o limpiditate extremă. Sunetul e un fir. Eu aș fi inventat mereu alte și alte sunete. Vreau să-i așternzeiței un covor de sunete cristaline. Am fericita idee să-l chem în planul memoriei mele pe Xenakis, compozitorul grec care închide sunetele în ecuații matematice. Închide? Poate le eliberează. Vrăjitorul șade în Paris și face covoare de sunete pe baza unor deducții de geometrie, a speculațiilor de algebră și a calculului probabilităților, face meteartă, obține muzică prin fluxuri cifrice. Grecul afirmă că prin calcul și datele științelor pure poate atinge orice ipostază a sublimului; sunetele vibrează, plutesc sau planează după reguli de geometrie și ecuații fugoase, migrate, obținîndu-se vaste arcuri melodice ori nuclee generatoare de cînt, ca nucleele de uraniu și stronțiu 90, de pildă. Ce zici, doctore? E o artă care se mută în cibernetică. Te deprimă asta? Grecul e un monstru? Posibil. În cazul ăsta sînt și eu un monstru pentru că îl admit. Eu și cu grecul sîntem monștri voraci. Ajutat de grec voi împrăștia asupra zeiței Hygeea numere de la 1 la 10 și numerele acestea de la 1 la 10 se vor preface în nori muzicali, în covoare de sunete. Acum îmi dau seama bine; unii au căutat sunete pe care să le alăture, alții au căutat relațiile dintre sunete, eu și grecul pipăim relațiile relațiilor dintre sunete, lucrăm cu polifonii. Iuăm în furci și baghete snopi de sunete, întindem rețele cantabile, ridicăm ploi și azvîrlim grindini. Îi voi chema poate și pe cei nouă suflători pentru care al doilea război mondial a fost un cîntec perpetuu, au stîrnit trei albe trompete, spoite cu nichel, trei zug-tromboane, un bas-fligorn, o tubă și (să nu uit) clarinetul minuscul; nouă guri la nouă alămuri făcînd un lung și greu război. Mai adăugînd niște instrumente (printre care neapărat oboiul), aș ataca o cantilenă lenească, dedicată trupului picat în răsfăt, ceva în genul preludiului la „După-amiaza unui faun", covor de sunete toropitor de egal, cu imagini străvezii; predomină inițial flautul, ca să revină în prim-plan corzile cu tremolo catifelat, însă biciuite mereu de prezența oboiului. Creșterile și revărsările sînt, îmi dau seama, înșelătoare; climatul pe care îl produc e dizolvant, de visare, îl susține legănata curgere a flautelor, secondată de clarinete, pe un fundal al viorilor și confesarea plină de energie a aceluiași oboi insolent. Totul recade apoi la o pulsație ritmică de clarinete, cornuri și fagoturi, ca în țesătura melodică să mai revină o dată jocul de oboi sugerînd dansul spumos și sprințar de nimfă în preajma faunului, cu liniștiri treptate și pulverizări maiestuoase, de data asta în viorile prime și secunde, iar apoi în una singură, în vioara solo, nostalgic, șoptitoare, pînă la somn; starea e destrămată de instrumentele de suflat care intră în rol vestind o nemaipomenită dimineață. Rîsul meu faunesc și dimineața prăbușită trebuie să-i placă zeiței cu șarpe încolăcit pe caduceu.

Cînt, doctore, cînt pentru că mă doare timpul. Ce suferință mai mare decît durerea de timp? Mă doare timpul care mă strivește cu tăvălugul său uriaș. Minuiește bine bisturiul sub privirile clipei. Doar ea, clipa, e adevărată din nimicul pe care îl numim timp. Doar ea ne stăpînește indiscutabil. Ne privește cu ochi dilatați.

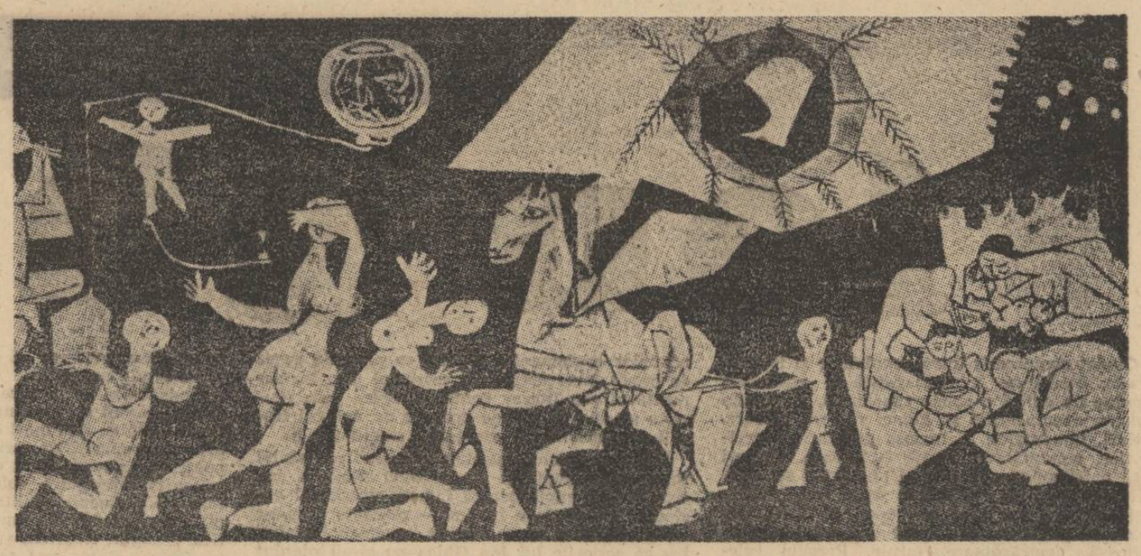

PICASSO — „PACEA" (1952)

pastorală

Eram în plină petrecere pastorală, și țineam pe genunchi o slujnicuță plină de calități atrăgătoare, dintre care, mai cu seamă erau demne de admirat formele rotunde și gura proaspătă care nu se zgîrcea de loc la sărutări. Petreceam de minune. Niște cîntăreți turnau cu cîntecele lor foc în vinele celor de față care dănțuiau cînd ca niște ființe grațioase, cu arcuiri din mijloc și înclinări ușoare, cînd ca niște bezmetici stăpîniți de ritm și băutură. În fine, era foarte plăcut. În arborii ce mărgineau poiana, soarele își trimetea ultimele raze, iar păsărelele ciripeau gingaș, amplindu-mi sufletul de încîntare.

Și cum spuneam, mă aflam în plină petrecere pastorală, cînd a apărut ea. Aflîndu-mă într-o stare de bărbăție excesivă — stîrnită de vinul și de plăcerile cu care slujnicuța mă îndopa fără încetare, fără ca eu să mă pot opune — am rămas cu gura căscată la apariția aceea unduioasă și fragilă. După ce-a trecut un timp — în care am căutat să mă dezmeticesc — am trimis-o pe stăpîna genunchilor mei să producă delicii și altor muritori, iar eu m-am repezit către arătarea aceea de care eram sigur că îmi este iubită. Nici acum nu-mi pot explica cum se face că am mușcat-o. Probabil că vroiam să o încerc ca pe banii de aur. Cert este însă că ea a zbierat — ca din gură de șarpe — ceea ce m-a făcut să holbez ochii la ea ca la cine știe ce arătare. Pe semne că mutra mea a amuzat-o fiindcă a început să rîdă cu hohote cristaline, fapt care m-a făcut și pe mine să izbucnesc în rîs.

Astfel încît, după ce spiritele — stîrnite de scena cu mușcătura și cu rîsul — s-au mai potolit, am luat-o pe iubita mea pe după mijloc și am început să ne plimbăm încoace și încolo prin poiana cuprinsă încetul cu încetul de înserare. Pașii noștri călcau pe iarba moale care fîșîia ușor, iar noi respiram fericiți aerul proaspăt, în timp ce, în mijlocul poienei, ceilalți continuau să danseze, dar cu mai puțin foc, fiindcă, rînd pe rînd, fiecare își lua iubita — fie cea veșnică, fie cea ad-hoc — și dispăreau mereu, perechi, în umbra ce o aruncau arborii cei mari din margine.

— Știi ce, mi-a susurat gingaș la ureche iubita mea, hai să ne plimbăm la mine în grădină.

I-am înțeles stînjeneala produsă de începutul de dezmăț — chiar dacă privirile ne erau ferite, văzduhul începuse să fie întretăiat de chicoteli impudice și de alte zgomote, care pentru iubita mea sunau ca o jignire — astfel încît ne-am retras, iar eu m-a condus, pe străzile adormite la ora aceea, către grădina palatului în care locuia. Drept să spun, lucrul mi-a convenit de minune, fiindcă mi-am dat seama că iubita mea e dintr-un neam de soi, fapt care mi-a produs o poftă deosebită — și cînd spun că era deosebită, înseamnă că așa era — de însurătoare, și să o sărut cu foc. Însă ea, cu fața îmbujorată — habar n-am cum am văzut-o, fiindcă era întuneric — s-a ferit cu gingășie, și deci, nu i-am putut săruta decît vîrful urechii.

În sfîrșit, am ajuns și, cu toate că mi-era foame, am început să ne plimbăm pe sub coroanele de flori. Am ajuns pe o alee pe care rozele formau arcade ce se întindeau dintr-o parte pînă-n cealaltă. Lucrul acesta mi-a amintit de ogivele gotice și, la început, nu mi-a produs nici o plăcere — în mintea mea biserica e întodeauna asociată cu căsătoria — dar mi-am adus aminte apoi că mă aflu lîngă iubita mea.

După un timp, cînd luna s-a ascuns în nori iar păsările au încetat să-și cearnă peste noi cîntecele lor minunate, ne-am apropiat de peronul palatului și am urcat, înlănțuiți, treptele de granit.

ALEXANDRU STOICHIȚĂ

Intrarăm în casă. Minunatele încăperi ne întîmpinară cu ghirlande de lumini pe pereți și cu candelabre aurite atîrnînd din tavanul pictat cu desene incitătoare ce reprezentau scene din mitologie sau scene pastorale, redate cu o deosebită gingășie de către artist.

În fața noastră, în sala de mese, se întindea o cină îmbelșugată care de abia aștepta să ne înfruptăm.

Eram serviți de bărbați frumoși ale căror cusururi nu puteau fi găsite nici de ochiul cel mai pretențios. Poate doar mișcările lor care erau cam țepene. Însă eu n-aveam ochi decît pentru obrajii ei palizi care se îmbujorau cînd o priveam prea insistent, și pentru mișcările grațioase cu care tăia carnea și ducea dumicatul la gură.

După ce-am terminat de mîncat, ne-am sculat de la masă, iar ea m-a condus într-o încăpere plină de instrumente muzicale care abia așteptau să răsune. La un semn al ei, apăru o ceată de muzicanți care își acordară în scurt timp uneltele și porniră să cînte diferite lucruri minunate ce ne mîngîiau auzul, în timp ce noi ne tolăniserăm pe o canapea moale și ne simțeam apropierea voalul ce ne învăluia pe fiecare în parte. În curînd ne săturarăm și de muzică și porniram spre alcovul ei — o încăpere de un bun gust cum rar mi-a fost dat să văd.

O, cît de încîntătoare mi s-au părut în noaptea aceea brațele ei albe ce se încolăceau în jurul gîtului meu!

Veni și dimineața. Ne-am făcut toaleta în acompaniamentul unei muzici divine, și ne-am reîntîlnit într-o încăpere luminoasă prin ale cărei ferestre se zărea grădina în care ne plimbaserăm noaptea trecută. Aici am luat micul dejun.

Masa de prînz am luat-o în cramă.

Seara am ieșit în grădină și ne-am plimbat din nou pe aleile străjuite de roze. Privighetorile cîntau, iar sărutările ei au fost mai dulci și mai înfocate ca niciodată. Totuși, mi-a dat a înțelege că în seara aceea trebuia să plec. Am fost disperat, mai ales că nu știam care ar putea fi cauza acestei bruște despărțiri; însă ea m-a rugat să nu-i pun întrebări, căci era legată prin jurămînt să nu dezvăluie taina.

Am simțit o durere sfîșietoare în inimă în momentul în care iubita mea a trebuit să se îndrepte spre palat. Am rămas în grădină privind-o cum urcă treptele peronului și cum dispare în umbra ușilor mari. Apoi m-am învîrtit puțin în loc, neștiind în ce parte s-o apuc, ce să fac, ca să uit, cel puțin pentru moment, de singurătatea mea. M-am hotărît apoi să-i fac o serenadă, cu toate că noaptea se apropia de sfîrșit. Am făcut rost repede de o ghitară — sărmanul trubadur, sper că n-a fost prea puternic șocul pe care l-a avut cînd m-am repezit la el cu sabia scoasă răcnind „ghitara sau viața!" — și am început să-i cînt frumoasei mele tot jarul inimii. I-am expus apoi în amănunțime cum văd eu viața noastră de acum încolo, după care, mulțumit că starea aceea de exaltare trecuse am părăsit grădina stăpînei mele sărind peste gard (fiindcă îi promisesem portarului un bacșiș gras la plecare). Mă gîndeam ce fericit ovi fi o viață întreagă alături de iubita mea, și mergeam spre casă fluierînd un cîntec duios. Pisicile îmi întretăiau calea, iar eu mă uitam cu înțelepciune la ele — spre deosebire de alte dăți în care n-aveam liniște pînă nu le făceam să miaune. Oh, mi-am zis, iată ce înseamnă adevărata împăcare cu universul!

Mi-am încetinit într-adins mersul pentru ca să mai prelungesc gîndurile plăcute în care mi se scălda visul. Luna ieșise din nori, iar străzile și casele se înveliseră în argint. Era cu adevărat o noapte de basm. Mi-aduceam aminte de silueta ei ce apăruse în cadrul ferestrei în timp ce eu îi cîntam; apoi am sărutat roza ce mi-o aruncase și pe care eu o pusesem la butonieră. Ajuns aproape de casă, mi-am scos cheia și am învîrtit-o de cîteva ori în mînă. De fiecare dată cînd mă întorceam acasă îmi scoteam cheia cu puțin înainte, și o învîrteam în mînă. Ah iubita mea, cît fericire ești în stare să trezești în inima mea tînără!

După care m-am suit în Jaguarul meu hidramat, am făcut contactul, am apăsat pe accelerație și în cîteva secunde am ajuns la viteza maximă: sînt singur, n-am casă, n-am masă, n-am rude; sînt un circ ambulant.

VALENTINA BARDU
„CONCERT"

LIGIA TOMȘA

Fluier de os

Aici,
Se nasc goruni în fiecare seară,
La ceas de taină și de dragoste, anume,
Cînd o roată de foc trece peste lună
Și se aude un fluier trecînd peste semne,
Atunci,
Moții-și lasă cujmele-n genunchi,
Stelele se prefac în păsări și tac,
Munții se fac suflete și-ascultă:
Horește un fluier de os de om
Peste Albac...
Aici se nasc goruni în fiecare seară.

DOMNIȚA VĂDUVA

Mai poți dori

După deslănțuirea verdelui și după
Subtila lui filtrare prin tulpini
După lumina încoltită-n sînge
Și blînda apăsare a razelor pe ore
Pe unghiurile existenței tale
Mai poți dori
Ivirea descărnatelor corăbii
Stătutul iz de mucegai și de rugină
Pe ceea ce a fost?
Te poate-ntiora un ciot de cîrmă
Ivit printre alămuri?
Mai bine-n largile amieze
Să treci aglomerat de viață și fără amintiri
Să tragi zăvoare-n urmă și să spulberi
Ecoul tu fericitule.

RADU CÂNJĂU

Poemul ghiocelului

Vii
din noaptea pămîntului
gol vii

Febră a stelelor

De unde această lumină
ce urcă în mine

GABRIEL IUGA

Descîntec pentru întoarcerea șarpelui de casă

Șarpe de mai
prin iarba vestedă aprinsă
de busuiocul țintuit potcoavă
cînd noaptea se desface-n timpla-ncinsă
prin dunga curcubeului să vadă.
A mai rămas un șanț liniștitor.
ca o mișcare-a stelelor în palmă
cu mlaștini lungi prin zidul aburit
în jumătatea stearpă a casei
unde s-a dus tristețea să-și adoarmă.
Cu lapte fiert ca undele rostite
amăgitor pe sub genunchi prelins
la cărămida încă neumbrită
prin care țipătul de uliu n-a pătruns.
ne-ngrămădim tăcerea ascultători
bătrînul rătăcit să ne cunoască
cu lapte copt cu lapte strîns în zori

Șarpe de mai
sîn de femeie tînără descins
de-ademenirea lunii răsvrătită
sunet de tum alunecat sub ape
cu ochi de ierburi tremurate-n ceață
și drum în palma-ntoarsă revărsat
izvor de liniști născător de viață
cuvînt prin seva nopții fluierat
întoarce-te cu ploile bogate
cu rădăcini de păsări fără zbor
în luturile negre descîntate
întoarce-te în zidul fără apă
ce se coboară pînă la brîu în somn
cu iarba crudă-n jaruri legănată
cînd fug pădurile în noapte să se ascundă
și muntele în mări cînd se adapă

Întoarce-te în ochii mei și dormi...

VALENTIN TIMOFTE

Dorința

Noe, a venit primăvara,
Spuse și penele se preschimbau în plete,
Fără de rost umblară și doar seara,
Un dor nebun și-un dor mai bun le-dete.

Apoi îndură-te doar de suflare,
De la unul la altul cînd se-ntreține și crește,
Șarpele în cupa de floare,
Floarea pe solzul de pește.
Întreține-ne fără cuvinte și fără visarea,
Ce la umbra ta nu mai crește.

TITUS ANDRONIC

Închinare

De douăzeci de veacuri cresc din spuza
Măriei Tale-Sarmisegetuza.
Te bănuiam doar murmur și izvor
În amfore cu smaltul cîntător,
În doinele pămîntului și-n nai,
În miorița pe-un picior de plai.

Văpaie peste veacuri, ești aici
În arșițele sîngelui ce-mi strigi,
În svonul de lumină care-l duci
Pădurilor cu nume de haiduci
Porți numele lui Iancu și-a lui Horia
Și-a porților de țară
De-o vîrstă cu istoria.

Ca spre altar plec fruntea
Și mă-nclin,
Slăvindu-te mărite voievod
De douăzeci de veacuri Carpatin
Eu ție ți-s ostatec și rapsod.

VALERIU PRICINĂ

Legendă

În văi
se scutură apele
de verde
se urcă
spre buze
sus
scheletele înflorite
ale peștilor
uciși
în lupta
cu prăvălirea luceferilor
din crengi țepoase
de brazi
și numai eu
pot înțelege
nașterea acestei insule
în care am să înfloresc
la rîndu-mi
căzut
între două cercuri
de liniște sălbatică.

PAUL SÂNPETRU

Semănătorul

Și se porni un semănat continuu
Din dărnicia marelui eter
Semințele secînd de dor pe drumuri
Sfîrșeau în foamea păsării de cer;

Iar altele-ntîmplate-n roci severe
C-un colț crezură-n palidele hume
Și-o arșiță le răstigni nădejdea
După-nvierile dintîi, nebune;

Și-au mai căzut semințe-n rai de spini
Dar n-au mai tulburat cu spice vîntul —
Și nimeni n-a mai întrebat de ele,
Stăpînul nu-și arase tot pămîntul —

S-a bucurat cu lumea lui finală,
Întreg s-a bucurat de clăi și seceri
Deși n-au fost mai pline sau mai sterpe
Semințele în inegale treceri.

scriitorii în fața bibliotecii

ion ghica

un realist netărmurit

Ciudat compromis între genul liric și istoriografie, literatura memorialistică și epistolară rămîne de obicei o zonă subsidiară, cu mare valoare documentară și, numai rareori, literară. Există, bineînțeles, în imensa geografie a scrisorilor, nenumărate peisaje ispititoare. Rareori însă patrimoniul epistolar al unei vieți se identifică participării **literare** a autorului, alcătuiește o lume, așa cum face opera de artă. De cele mai multe ori el rămîne o construcție fastidioasă, neatrăgătoare, pustie. Precum celebrele „Memorii de dincolo de mormînt" ale lui Chateaubriand, astfel clasate de Thibaudet: „Lectura susținută a enormului monument e dificilă — iar justificările politice ale unui om care s-a înșelat cît și alții și mai mult decît alții, portretele răuvoitoare ale dușmanilor, ca și lungile relatări de intrigi ale căror chei doar istoricii le mai au, fac ca ultimele volume să rămînă într-o bibliotecă de lectură, totdeauna mai puțin uzate decît primele".

Există însă, tot în Franța, construit cu aproape trei secole înainte de memoriile lui Chateaubriand, un „Hôtel" care poartă numele unei obscure proprietărese: văduva D-lui Carnavalet. Ar fi rămas o simplă clădire, dacă la un veac după înălțare n-ar fi fost locuit de D-na de Sévigné care l-a mobilat, grefîndu-i propriile suveniruri, și dacă, după încă un veac, n-ar fi devenit **Muzeul istoric al orașului Paris**, adăpostind, de la statuia de bronz a regelui soare, nenumărate vestigii ducînd pînă la epoca revoluționară. O întreagă istorie, personaje duium, de la arhitecții Lescot și Goujon la M-me de Sévigné și eforii municipalității pariziene. Nu era dificil să ia ființă un muzeu.

Ion Ghica, spune George Călinescu, „este un muzeu Carnavalet al nostru". Făcut fără ajutorul municipalității, dimpotrivă, ajutînd el la reconstituirea unui București iremediabil pierdut materialmente. Pentru a răspunde la îndemnul lui V. Alecsandri, care-l invita la un voiaj în jilț „cînd vine vîrsta nemiloasă și ne spune că e timp de astîmpărat pornirile inimii și de strîns aripile închipuirii, cînd zburdalnicile zboruri prin lumea nălucirilor atrăgătoare devin periculoase..." (V. Alecsandri, Proză, Buc., E.P.L. 1966, p. 497). Nici pornirile inimii, nici aripile închipuirii, nici atrăgătoarele năluciri n-au pierit însă, ci au înviat sub pana unuia din cei mai desăvîrșiți cunoscători ai spiritului limbii noastre și al moravurilor societății românești de acum un veac și mai bine. Pentru că, „Lăsîndu-se stăpînit de fluxul neregulat al amintirii... obține Ion Ghica în șirul scrisorilor către V. Alecsandri, un document de o vivacitate unică" (T. Vianu, Arta prozatorilor români, Buc. B.P.T., vol. 1, p. 88).

Trecut prin ciurul și sita primejdiilor și situațiilor de tot felul, inepuizabil receptacul de evenimente și anecdote, Ion Ghica nu folosește materialul depozitat în memorie în forma sa negativă, deși pitorescul și diversitatea acestui material îi îngăduiau, chiar ispitindu-l, s-o facă. Alchimist al cuvîntului, Ion Ghica prelucrează îndelung faptele zvîrlite de-a valma în vîltoarea amintirii, convins fiind că „numai literatura poate exprima cu exactitate starea intelectuală și morală a unei epoce căci ea este forma sub care se înregistrează ideile, credințele, și cunoștințele unei națiuni (Prefață la ed. III., din „Convorbiri economice", în Opere complete, vol. 1, Buc., 1914).

Amic cu mai marii vremii, îndeplinind mai multe slujbe oficiale, trecut prin universitățile occidentale, dar poposind deseori prin arhipelag și Asia Mică, Ion Ghica este o personalitate singulară. Un bei de Samos care iubește mai presus de orice limba și obiceiurile strămoșilor săi valahi. „De voie de nevoie, de bine de rău, — spune el, am fost om politic, om de stat, cum se zice și am tras destul timp la ham, ca să nu fi rămas și eu cu defectele meseriei" (op. cit. p. 7). Rob al împrejurărilor, omul de stat este cumva, atunci cînd e bîntuit de demonul literar, sortit memorialisticii. Ion Ghica și-a dat seama de necesitatea literaturii, la noi, în acea epocă supusă tuturor influențelor. Poliglot și, în același timp, mare iubitor al cuvîntului românesc, Ion Ghica, „are pe deasupra un dar de narator incomparabil, o imaginație arabă" (G. Călinescu, Ist. Lit. rom., Comp. El. 1968, p. 141).

Nu aceste însușiri, remarcabile dar cunoscute, ale scrierilor lui Ghica au constituit stimulul articolului de față. Ci sentimentul acut de bucurie pe care îl încerci la citirea unui mare scriitor care, deși aparținînd altui veac, este mai **modern** decît puzderia de condeieri — realiști sau nu — ce tot bat la mătănii în fața canoanelor grafomaniei. Nu mi se pare de aceea de prisos încercarea de a scormoni prin instrumentarul său literar pentru a vedea cum reușește să ajungă atît de aproape de noi, cei trecuți prin marile experiențe ale secolului XX.

Urechea absolută pentru vibrația cuvîntului românesc voluptatea construcției stilistice, receptivitatea împărătească față de pitorescul neologiatic și — bine înțeles — prezența aproape neverosimilă a harului (spun neverosimilă pentru că scrierile lui Ion Ghica nu și-au pierdut într-un secol nici o uncie din prospețimea lor), toate aceste calități ne îndreptățesc să-l socotim pe Ion Ghica un precursor de seamă al literaturii române moderne.

Să analizăm în acest sens frazarea simfonică a clopotelor Bucureștiului de acum o sută de ani. Prima parte, cea cumulativă, sintetică, îndreaptă convergent vocile tuturor clopotelor către o unică sferă de armonie: „Cînd după dealul Mitropoliei, într-o seară de denie, în liniștea melancolică a apusului începea toaca la o sută de biserici, cu milioanele de sunete pe toate tonurile cari se vărsau în aer din miile de clopote mari și mici ale orașului, note carî alergau din toate turlele, ca să se confunde într-un huet general și se suiau împreună la cer, lățindu-și neîncetat vibrațiunile, aruncîndu-se în cadență ca niște talazuri împinse unele peste altele către malul nevăzut, atmosfera întreagă părea transformată într-un vîrtej de armonie..." Odată constituită însă, această armonie este imediat analizată, secționată, ordonată pe zone precise: „În mijlocul acestei vijelii de sunete precum ochiul distinge într-o mare înfuriată pînzele corăbiilor printre spumegatul alb al jocului valurilor, asemenea urechea deosebia în mijlocul huetului glasul plîngător al Sfîntului Gheorghe, repetînd în cadență numele nenorocitului Brâncoveanu, sunetul jalnic și mîndru al Antimului, bătaia rară și falnică a Sfîntului Spiridon, îngînîndu-se cu Sărindaru și cu Curtea Veche, clopotul de serbare al Colții, glasurile grave străbătute în toate părțile de timbrele ascuțite și argintii a o sută de clopote mai mici ale bisericilor din mahalale." De ce toată această analiză? Pentru a îngădui, în partea a treia, trecerea bruscă la un prezent istoric iconoclast: „Acum gălăgia populațiunii și urletul a miilor de trăsuri care lovesc pietrile ascuțite ale caldarîmului și fluierile gardiștilor tae tot farmecul acelei armonii sublime, toaca deabia se mai aude..." (Op. cit. vol. 2, p. 111). Să ne gîndim, apoi, la modul insolit de a întrerupe fluxul narațiunii, fără ca intruziunile descriptive să altereze vreodată geometria portretului sau cercetării. Iată, de pildă, încercarea de a evoca figura falansteristului Theodor Diamant, care este pusă în scenă, sau mai bine zis, în epocă (1828) prin fixarea unei atmosfere de nesiguranță. După ce înșiruie semnele cosmico-istorice care vestesc neliniștea colectivă: steaua cu coadă, suirea pe tron a împăratului Nicolae, îngroparea lăcustelor în Bărăgan, svonurile de tot felul, scriitorul dezvăluie motivul real: teama de moment a populației ca neferii, în retragerea lor, să nu facă neordîndueli. Dar teama trece odată cu „ordia", a cărei retragere carnavalească este de tot hazul: „Nu am văzut oștirea turcească cînd a trecut pe sub ferestrele noastre, dar ni s-a spus că au pornit pe la amiazi, soitarii înainte îmbrăcați în haine pestrițe, cu coade de vulpi la căciuli, jucînd chiocecurile, strîmbîndu-se la lume pe uliță și făcînd fel la fel de caraghioslîcuri: după dînșii veneau meterhaneaua și tumbechiurile în sunetul surlelor și tobelor, și în urmă oastea, fiecare turc avînd pe umeri sau pe cealma cîte o pisică, o maimuță sau un coroi. Răutăți n-au făcut, doar speria lumea, dînd dezghinuri cailor și trăgînd la pistoale în semn de bucurie". (Ion Ghica, Scrisori, EL, 1967, p. 133). Abia după această pregătire Ion Ghica trece la portretizarea propriu zisă a falansteristului, pedalînd (ca pentru a pune zăgaz acelor vremuri tulburi) pe dictonul preferat al acestuia: „Ce ție nu-ți place altuia nu face!".

Modalitatea de a face literatură pe neașteptate, în textul cel mai îndepărtat de muze, poate fi urmărită cu mai mari delicii în „Convorbirile" sale economice. Deși scrise acum un secol, deși, pentru economiști, sunt o simplă încercare de a aduce la înțelegerea vulgului principalele capitole ale economiei politice, ele pot fi și astăzi pildă de talent al expunerii și sinceritate stilistică. Desigur, Negruzzi și Filimon îl precedaseră pe Ghica, el nu mai trebuia să desțelenească. Proza lui se leapădă însă de toate stîngăciile inerente acelei perioade de geneză istorică, ajunge sărind etapele la o maturitate impresionantă. Rafinamentul și măreția stilului său trimit direct la Matei Caragiale. Convinși sîntem că în eschiva lui spre „universul de curățit și semne", aiăturî de chipurile Penei și Ilincăi, Ion Barbu a luat-o și pe Radovanca. Pentru că:

„Cine a putut crede vreodată că Radovanca să fi murit; nimeni n-a auzit jălind-o sau trăgîndu-i clopotele, nici un medic nu-și aduce aminte s-o fi citit, nici un pantelimonesc din vremea aceea să-i fi săpat groapa", (Opere Complete, ed. 1914, vol 2, p. 129).

Excelent „pictor", (Călinescu vorbește de „extraordinara memorie vizuală" a lui Ghica), el trece lesne de la portret la compoziție: „Pe prispe, la umbra streșinilor, sta vara întinse mii de gherghefuri de toate mărimile și de toate formele; fetele coseau în relief pe tulpan, pe pambriu, pe atlas și pe catifea cu mătăsuri, cu lînuri, cu bumbac, cu catifelute cu fir, sîrmă și fluturi". Iată o altă unealtă literară, din arsenalul lui Ion Ghica: enumerarea. Acest colac de salvare al prozei (și al poeziei) moderne este folosit în dozări și contrapuncte savant distribuite, ca în această înșiruire cu tîlc a prițeperilor Radovancei: „femeie groasă și chipeșă, iubitor de ordine și dreptate socială, luptător frenetic pentru neatîrnarea și consolidarea țării sale. Ion Ghica nu întoarce spatele prețurilor culturale ale Sud-Estului, cioburilor de nestemate risipite din spulberarea Bizanțului. Limba lui suportă cu succes grefa alegreței sintactice occidentale și pe cea a pitorescului neologismelor turco-grecești. Poate fi, și a fost, de aceea, considerat un precursor al Isarlîkului barbian. Ajuns la limita științei în vremea sa (manipula, după propria sa mărturisire, funcțiunile $\frac{dx}{dy}$ și $\int \frac{dx}{dy}$ tot așa de bine ca Delaunay și Puiseux), personalitate plină de un fast discret și misterioase elanuri, Ion Ghica ne-a lăsat modele de proză superioară, din care literatura noastră, tocmai astăzi cînd a ajuns din nou la porțile modernismului, poate extrage substanțe noi. Să ne gîndim la modul insolit de a întrerupe fluxul narațiunii.

Mereu și cu cinstire plecat în fața tradițiilor, Ion Ghica nu este un scriitor tradiționalist. Subiectele alese, scriitura sincopată, nervoasă dar lucidă, compoziția geometrică la care recurge în cele mai bune pagini o dovedesc. Nu ne vom aventura în comentarea acelei Arcadii „sindicaliste" care este insula Prosta. Dincolo de considerațiile economico-sociale răzbate însă o știință a ordonării, a organizării imaginilor într-o „lume". Chiar obiceiurile sînt descrise componistic, pictural, potrivit unei axiomatici apropiate de peizajele din planul secund, dar atît de pregnant geometrizate ale lui Uccello. Un Uccello modern. În altă parte, trecerea de la descripția casei Dudescului la portretul nepotului Radovancei este o trecere simbolică de la vrăjitorie la industrie, un fel de ieșire la lumină însoțită de pretexte pentru critica instituțiilor înapoiate, birocratice, de speranțe în strănepoți: „noi care nu sîntem nici pesimiști, nici sceptici, credem într-o conversiune sinceră, pentru că credem în regenerarea morală a țării și așteptăm domnia lealității și a dreptății" (Op. cit. vol 2 p. 160).

Meșteșugul desăvîrșit al restaurării unei epoci, ba chiar a unui oraș, participarea totală la edificare, dar și la demolare, prezența perpetuă a unei irizări nostalgice în viitor, aceste însușiri memorialistice ale scrierilor lui Ghica l-au îndreptățit, așa cum am amintit la început, pe G. Călinescu să le declare „un muzeu Carnavalet". G. Călinescu se grăbește să adaoge însă: „organizat de un bun artist". Pentru că opera lui Ghica este mai mult decît o pinacotecă, decît un muzeu istoric al Bucureștilor la care oricînd putem adăoga aripi și anexe noi. Tocmai această organizare, făcută „de un bun artist", îl scoate pe Ghica din specia memorialiștilor, căci alături de succesiuni caleidoscopice, stau juvaeruri de poezie delicat cizelate, tabele sau instrucțiuni aride sînt așezate ironic între scoarțele unor anecdote ce mustesc, personaje de diferite firi sau origini sînt grămădite la nimereală, în aparență, dar au mult rost în devălmășia lor, parade lingvistice cu veșminte din alte graiuri se împletesc cu cea mai curată limbă românească. O frescă a unei epoci croșetată pe izvodul adevărurilor economice. Deci o viziune modernă asupra lumii și literaturii, menită a sugera că omul începe odată cu organizarea și — implicit — cu creația. Dar nu numai bunurile materiale sunt necesare:

„— Știi c-ai face bine, frate Costache, — îi spune un client bietului restaurator al Gurii Raiului din Brăila — să mai schimbi bucatele, că ni s-a acrit tot cu borș și cu piftie.

— Poate să le schimb numele, răspunde birtașul cu lacrămile-n ochi". Iată o idee pe care Ion Ghica o extrapolează cu mare subtilitate din domeniul producției în cel al literaturii. Într-adevăr, luînd condeiul, clientul reface lista de bucate;

„Mila lui Dumnezeu de făină sau de mălaiu.
„Basma de nas de tocitoare.
„Raci albi umpluți.
„Raci roșii fierți.
„Calif de Bagdad.
„Înghețată de labe.
„Sămînță de vorbă de Drăgășani.
„Gîlceava de la Marghiloman.
„Palavră de Moca, etc." (Ibid, p. 167).

Dacă am trage o săgeată pînă la Urmuz, nu cred că ne-am înșela. În orice caz, „Din ziua aceea, birtul s-a umplut de mușterii, de nu mai găseai loc: boieri, negustori și meseriași alergau din toate părțile la Gura Raiului să ia o transparență, să mănînce roși fierți și albi umpluți, să bea sămînță de vorbă și să soarbă palavră". În definitiv, aceasta este condiția literaturii: de la Homer încoace, subiectele au rămas aceleași. Doar felul în care sunt prezentate trebuie să poarte pecetea veacului. Altminteri Gura Raiului rămîne pustie.

Leonid DIMOV

ARHIVA ARGHEZI

ÎNTÎLNIRI LITERARE

Ca vorbitor, Arghezi apărea rar în public, neplăcîndu-i conferințele improvizate, mai puțin ipostaza de orator. Cînd urca însă la cîte o tribună literară, avea întotdeauna pregătite cîteva pagini și citea, socotind că scriitorul trebuie, cînd se înfățișează dinaintea unei adunări, să fie cel puțin egal în grăire cu proza sau poezia lui, scrisă.

De și mai puține ori s-a întîlnit cu publicul din țară și atunci numai invitat, fie de revista Ramuri, la Craiova, fie de oficialitățile locale, cum a fost cazul conferinței de la Ploești cînd l-a vizitat în Mărțișori, în toamna anului 1945, un personaj care l-a entuziasmat pe Arghezi: doctorul V. Dimitriu. Acesta, ca prefect de Prahova al noii orînduiri sociale care cuprindea țara, îl invita în numele tineretului muncitor și al veteranilor luptători petroliști să aibă cu ei și cu intelectualitatea locală, o întîlnire literară. Om de mare sensibilitate și finețe artistică, Dr. V. Dimitriu cu care se va regăsi pentru ultima dată în toamna anului 1966 la Paris amintindu-și reciproc și cu emoție momentul ploeștean, a jucat un rol important și eficace într-o postbelică etapă dificilă de viață a familiei și gospodăriei din Mărțișor, fiindu-i lui Arghezi de multe ori un suport initim, uman...

O altă invitație primise Arghezi din partea președintelui Secției Ligii Culturale din Găești, profesorul Ștefan Popescu; confirmarea deplasării și ținerii conferinței fiind obținută printr-o convorbire avută de prof. Șerban Cioculescu cu Arghezi, în locuința lui din fostul Bd. Elisabeta.

În pagina de Literatură și Artă a cotidianului piteștean Secera și Ciocanul *din 20 aprilie 1969, o contribuție interesantă raportată la această întîlnire, o constituie evocarea „Cu Arghezi la Găești" semnată de Ion Cruceană. Zugrăvind atmosfera de entuziasm și schițînd impresii inedite asupra cuvîntării lui Arghezi, autorul stabilește cu exactitate și data conferinței: 19 ianuarie 1929. Martor al întîlnirii, elevul de odinioară împărtășește cititorilor ziarului argeșan, după patru decenii, secvențe ale acelui moment:... „Încet, cu mișcări lente, poetul scoate din buzunarul tunicii cîteva coale de hîrtie caligrafiată mărunt, cu litere subțiri și drepte și cu ștersături pe-alocurea. Citește. Citește ceva care nu este nici poezie, nici proză. Este între amîndouă. Metaforele sculpturale fac loc cîte unei fraze scurte, simple, dar calde. Căldură se degaje din ochii pitiți după ochelarii rotunzi și cu sticlă groasă. Și căldura lui ne-a cuprins pe toți. Sălciile și plopii de pe Răstoaca și Potop, salcîmii care invadau așezarea găeșteană, gospodăriile, o oază pierdută într-un cîmp nesfîrșit de zăpadă, dar mai ales oamenii, buni gospodari și muncitori agricoli, pe care poetul îi mai cunoscuse cîndva, sînt parcă zugrăviți pe un panou mare care rulează prin fața noastră ca un film. A vorbit atunci poetul despre frumusețile naturale, dar a vorbit mai mult despre frumusețea oamenilor simpli istoviți de muncă; a vorbit de necazurile lor; de neștiința lor de carte, de bolile care le secera viața; și a mai vorbit de demagogia politică soră bună a șirului întreg de nenorociri în care se zbătea omul de rînd. Cînd el a încetat, am început noi. Fiecare învățasem — pe de rost — cîte o poezie. Am recitat* Dor dur"...

Evocarea inimosului publicist adaogă și cîteva detalii de atmosferă: s-au recitat poeziile Belșug și Duhovnicească, Arghezi citind în încheiere Vodă Țepeș, Plugule, Toamnă și Testament — un plus de exactitate la un capitol de biografie literară destul de puțin conturat, pentru care redacția și semnatarul rubricii de față îi mulțumesc în mod deosebit.

Barutu T. ARGHEZI

un poet-o poezie

Documente asupra melancoliei

Mult speculată în interpretările critice de pînă acum, imaginea repetată a vieții organizate în spectacol, în ritual mecanic se subordonează în poezia lui Emil Botta unei subtile metafizici, al cărui nucleu este conștiința misterului, a tainelor inaccesibile, a „nefamiliarului-înfricoșător" (cum numește Rudolf Otto misterul ca valoare în sine, eliberat de infuziile morale). Desigur viziunea asupra sacrului greu revelat nu este de natură religioasă, ci doar magic-lirică. Se poate observa mai departe că taina de nepătruns, prezentă pretutindeni este însuși spațiul extins al morții. Germenele acestei obsesii poetice este mai vechea considerare a vieții ca manifestare și emanație a morții, chiar ca cea mai violentă manifestare a ei, pentru că presupune spargerea staticului și devenirea, adică transformarea repaosului în dinamică și efemeră agitație. Ideea acestei unice dimensiuni ontologice, ca în poemele medievale ale lui Walter von der Vogelweide, susține un sistem metaforic nuanțat, dar drama declanșată de ea nu se consumă la nivelul rece al conceptelor ci se substituie unui conflict individual: om — destin.

Esențial poezia lui Emil Botta pornește de la aceste elemente de natură meditativ-filozofică pentru a se constitui într-o lirică a stărilor aparent în filieră romantică. Ea propune o nouă mitologie, foarte personală, fundamentată pe ipostaze afective, majoritatea legate însă de conflictul anterior amintit. Întunecatul April, Domnule Amărăciune, miss Anabell, Mierla, scutierul Tristețe, Cavalerul cu melcul de aur, priculicii, călifarii, prichindeii cu capul cît o gălușcă, vulpile infantele, piticul chel, licornii populează acest non Olimp silvestru. Amărăciune este semnul zodiacal sub care se desfășoară existența poetului, cel care a însemnat hotărîtor chipul său cu paloarea inadaptării, rupîndu-l din dansul galant, din cintecul pustiu al vieții inconsistente, automate, așa cum Întunecatul April este destinul opus categoric firii. Misterul pe care îl exclud din ce în ce mai mult sferele prea raționalizate, invadate de determinism ale existenței noastre se refugiază în penumbra stărilor de spirit devenite valori stabile, suficiente în sine. Urmarea în plan liric sînt sublimele metafore ale melancoliei.

Domnul Amărăciune

Tirania Domnului Amărăciune *din poezia citată, întregește portretul eroului liric, bolnav de o culpabilitate majoră, aceea de a vieții sub imperiul pasivității, de a accepta dezarmonia organizată a lumii fără a găsi posibilitatea unei intervenții (o poezie de excepționale calități emoționale și tehnice cum este „Cavalerul cu melcul de aur" îl reprezintă ca pe un trist rătăcitor ce poartă pe armele sale simbolice lozinca: „Încet, încet"), de a se fi conformat unui destin impropriu. („Și eu caut ur destin pe măsură. / dar nu aflu nici pe sfert din ce-mi trebuia" — Antipod). Incongruența dintre anecdotica simplă a biografiei și marile chemări ale ființei aduce imediat îndemnul la neexistență: „Totul în juru-mi / a nu fi șoptește" — Totul în juru-mi; El (Întunecatul April) vine pentru a mă tămădui / de febra numită „a trăi" — Liniște. Amărăciune sfătuiește poetul, din ura sa de artificiu, de viață, „să te ferești" și retragerea în echipajul ciudat al ultimei călătorii este astfel, o penitență necesară, sancțiunea unui destin osificat.*

...și steaua se numește Amărăciune

CANTEMIR

Printre oglinzi, la ora cinci, am să cobor,
în haine negre, cu ochii stinși, zîmbind ușor.

E gata ceaiul? Toți au venit? Totul e gata?
cu o maramă acopere iute groapa, lopata.

Dansați în cete un joc galant, cîntați lăute,
arcușuri seci, viori pustii, de ce stați mute?

Dar te întreb, iubitul meu, ce ai la frunte?
Amărăciune m-a luat de mînă și m-a condus
peste o punte.

Dar te observ, iubitul meu, ce palid ești.
Amărăciune, urînd viața, mi-a spus în șoaptă:
„Să te ferești".

Dă-mi pălăria, bastonul, masca, dă-mi
și mănușile,
e cam tîrziu și, de-am să plec, cerniți oglinzile,
închideți ușile.

M-așteaptă afară, sub ploaia rară, un echipaj;
noaptea se umflă, clopoței-și scuturâ
și uite cum flutură argintiul penaj.

La Emil Botta continuitatea structurală dintre existență și nonexistență se evidențiază adesea prin reveniri repetate la ordinea ceremonialurilor, a ritualurilor (Spectacol, Cenaclu, Și fauna, Domnul Amărăciune). *Insistența gesticii („Dă-mi pălăria, bastonul masca, dă-mi și mănușile / e cam tîrziu și, de-am să plec, cerniți oglinzile, închideți ușile"), animația forțată, neîntreruptă a fenomenelor dă impresia de coșmar orînduit, regizat, de pantomimă tragică și limitată. Spectacolul atît de dens subliniat prin tonul ușor narativ al poeziei, prin meditațiile cu semne diacritice (abundente în alte poeme) traduce în fapt spaima organică de mecanic, de inerția nerevelării și devine* un mijloc de simulare a echilibrului. *Totodată oficierea este unul din drumurile necesare în apropierea de sacru, de fantomatic, de acel „nefamiliar-înfricoșător".*

Cantabilitatea patetică născută din ipostaza elegiac-lucidă a poetului se întrerupe cu finețe în „Domnul Amărăciune" prin ritmicitățile de replică dramatică ale unor versuri. Mai întîi formulele îngrijorării: „E gata ceaiul? Toți au venit? Totul e gata?" care ascund neliniștea apropiatei plecări, a ireversibilei călătorii. Apoi, intervențiile exterioare subiectului narator: „Dar, te întreb, iubitul meu, ce ai la frunte?" „Dar, te observ, iubitul meu, ce palid ești". Întrebările au aerul intimităților familiare, vin de la o ființă naiv atașată aparențelor, instinctiv interzisă înfricoșătorului mister. Ea este ferită, ocrotită, ca bătrîna mamă din Miorița de revelarea adevărului. Ca și acolo eroul care s-a supus unui ritual existențial, străin firii sale sublime, primește îndemnul lui Amărăciune, cu sentimentul firescului. În locul nunții mistificatoare imaginea unui neobișnuit echipaj de călătorie.

Cultul ornamentului, al precizărilor regizorale ține de ideea perisabilității, a gratuitului determinismelor lumești, dar și de tehnica echivocului, a sugestiei (Printre oglinzi, la ora cinci, am să cobor,/ în haine negre, cu ochii stinși, zîmbind ușor), Ironia în poezia lui Emil Botta țintește efecte mult mai subtile decît simpla detașare de tragic. Ea apare uneori ca o compensație pentru dramatica limitare a imaginației la termenii unei fabulații preexistente (Jaf, Apoteoza, Crăiul amurg, Praznic), *descinzînd ca tonalitate din Tom O'Shanter al lui Burns, ori ca cenzură a pateticului, menită, de fapt, să-i sporească tensiunea prin restricție, prin comprimare. Apelul des la domenii mai puțin uzate liric face vocabularul șocant („Astăzi nu vă acord audiență / desperare, dezamăgire, legiuni crîncene ale morții"; „spațiile cotrobăiau prin veșnicie" „În loje stătea o întîmplare cam abătută/ și un năpraznic destin în mare ținută").*

Galantul joc al nuanțelor metaforice este chemat să anuleze efectul prea crud al tragismului situațiilor lirice. Deși foarte gravă și dureroasă, lirica lui Emil Botta nu are crispări și asprimi tiranice, discursive. Ținuta ei foarte personală o indică temperatura ridicată a trăirilor, întreținută și fortificată de o ironie patetică.

Dana DUMITRIU

ION LICĂ—VULPEŞTI

rîsul de la amiază

E o duminică de vară ca toate celelalte din viaţa ei, cu soare aprins, cu umbre şi cîntece de păsări. Ruxandra scoase capra afară la poartă şi o legă de dudul cu dudele cît ţiţa oii. O lăsă acolo uitîndu-se lung după femeia care intră în casă şi scoase albia veche crăpată, îndopată cu foi de papură şi o lungi în curte. Apoi luă tuciul şi plecă spre lac. Capra deveni nerăbdătoare, o urmărea nervoasă cum se mişca repede, poate n-o mai cunoştea, i se părea o străină pentru că Ruxandra, ca niciodată se zorea, mergea prea repede, aproape alerga, abia atingea pămîntul. Şi capra trase un zbieret de umplu valea şi sperie turtureaua, care tocmai turuia în salcîmi. Femeia ţinînd cu o mînă tuciul, iar cu cealaltă fusta ridicată pînă la genunchi se opri, o privi, rise îi aruncă un „huo" şi plecă spre lac. Acolo îşi auzi rîsul plutind undeva departe sau prins cine ştie unde. Privi în toate părţile, dar nu văzu pe nimeni şi nimic, doar rîsul acela care fusese al ei şi acum îl auzea ca un vaiet lung sau ca o bucurie ţîşnită dintr-odată.

Se chinuia să-l prindă cu urechile, să-l desluşească, dar nu mai era un rîs omenesc, ci doar un zbîrnîit care filfîia subţiindu-se pînă dispăru. Şi asta o durea, o frămînta, simţea că pierduse ceva ce încă nu dobîndise. Pînă ce deodată o lumină gîndul că ea rîsese şi încercă din nou, dar pentru că n-avea de ce rîde, nu putu decît să se strîmbe, scoţînd un scîncet de care se sperie.

Atunci uită totul şi se trezi cînd avea şase ani, în casa bătrînească, odată, iarna, după prînz cînd ea cu frati-său se hîrjoneau în mijlocul casei, în timp ce noul lor tată, Samfir horcăia. Acesta împlinise o săptămînă de cînd venise, adus de Raveta, mama lor, avea mustaţă, privire cruntă, părul alb şi nu rîdea. Atunci cînd încerca, se strîmba, dar ştia că-i stă rău şi renunţa. Copiii făcuseră ochii mari, căzuse cerul peste ei, dar Raveta le spuse că a venit tatăl lor, aşa cum prevestise ea, să nu se uite la el ca nişte smintiţi că nu e străin. Ei nu credeau, se uitau ca la un hingher şi atunci Raveta se răsti la ei şi-i trimise după o sticlă de ţuică. Copiii începură tot mai des să tacă pentru că noul lor tată tăcea mai totdeauna, fuma şi răsufla greu, nu rîdea niciodată, doar cînd greşea, uitînd cum îi stă.

Numai cînd el dormea, copiii vorbeau în şoaptă şi rîdeau, dar cu grijă pentru că el horcăia din gît şi Mirică zicea : „auzi, a dus porcii la jir", iar Ruxandra rîdea fiindcă ştia cum fac porcii cînd le dă drumul în grădină la prune, dar rîdea mai ales de cuvîntul „jir", nici ea nu ştia de ce, poate că nu văzuse niciodată jir, şi cine ştie cum şi-l închipuia. În ziua aceea Samfir horcăia, mîncase de prînz, fumase şi se trîntise în pat. Mirică scosese o bilă de fier de la capul patului, o băgase în gură, se făcea că o înghite şi horcăia. Ruxandra izbucnise în rîs pentru că i se părea că bila aceea ar fi jirul, iar Mirică, Samfir. Şi rise lung, tare, neobservînd că Samfir se oprise din horcăit, se ridicase din pat şi veni spre ea. Mirică făcu ochii mari, scoase bila din gură, dar ea n-avu timp să se întoarcă, fiind cu spatele spre el, pînă cînd simţi două palme peste urechi. Nu pricepu nimic, se uită în ochii lui Mirică, îşi simţea urechile ţiuind şi abia deslusi : „să nu mai rizi", vorbe spuse tare, urmate de înjurături pe care ea nu le mai auzi. Atît ţinu minte : „Să nu mai rizi", şi clătină în toate părţile capul pentru că îi urla.

Acum i se păru că rîsese, dar rîsul ei zburase repede, nu-l auzise limpede. Capra se uita la ea, şi-şi aminti că rîsul ei pornise de la behăitul acela lung. Aştepta să zbiere din nou, dar capra mesteca o frunză de salcîm dintr-un lăstar pe care îl jupuise, nici gînd să zbiere şi atunci luă tuciul gol şi se plimbă prin faţa ei domol, înainte şi înapoi, pe la spate, prin faţă, dar capra nu zbiera. Ruxandra merse la lac şi-l umplu, apoi veni din nou prin faţa caprei şi mergea tot domol, uitîndu-se atentă la botul ei. Degeaba. Se aşeză la rădăcina dudului, aşteptă clipa şi n-avu la ce se gîndi decît la ziua în care o dată, vara, stătea în sala casei, împletea în cîrlige un pulover de lînă cînd s-a pomenit cu tatăl, străinul, că vine din casă cu părul vîlvoi, cu ochii umflaţi :

— Unde-i mămăliga ? a întrebat-o scurt.

— Care mămăligă ? s-a mirat ea şi a rîs.

— De ce mă scoli dacă nu e gata, închinarea mă-ti, i-a zis şi a tăbărît pe ea cu pumnii. Ruxandra pricepuse că bătaia, o luase pentru că rîsese, de aceea nu mai rîse nici atunci cînd el, tatăl, plecase de lîngă ea în fugă şi se suise pe coama casei strigînd :

— Foc, foc, foc, nenorocitule, nu vezi inamicul, foooc !!! Venise în fugă şi Mirică şi amîndoi se uitau unul la altul, credeau că arde casa, dar nici urmă de fum sau foc, tatăl lor doar striga şi arăta undeva departe. Se adunaseră vecinii, dar asta mai rău făcea pentru că omul sărea în sus acolo pe casă, se legăna în toate părţile, vîntura mîinile în aer şi striga cu mai multă furie :

— Inamic, foc, foc, foc, nenorociţilor, fooooc ! !

Ruxandra sta aplecată uitînd ce aştepta pînă cînd îşi aminti că ar vrea să rîdă, să-şi audă rîsul. Capra însă nu zbiera, zbierase atunci cînd ea, Ruxandra, nu fusese atentă. Acum în zadar, n-are de ce rîde. Se plictisi aşteptînd, vărsă apa din tuci, se ridică şi porni în fugă spre albie. Atunci, cînd nu se aştepta, capra behăi o dată scurt, dar ea din nou nu fu atentă, o luase pe neaşteptate, şi nu rîse ca prima dată, cu toate că încercă mai apoi, dar nu reuşi decît să urle înăbuşit. I se păru totuşi că semăna a rîs şi începu să se bucure pentru că asta însemna că o dată va rîde cu adevărat. Se plimba năucă prin curte, încercă apa din albie care se încălzea la soare şi se întrebă în gînd cîte duminici or fi trecut de la aceea în care ea a venit de la horă prima dată cu Donea şi s-a oprit în poartă, unde au stat de vorbă, iar ea a rîs în timp ce Samfir o privea pe geam.

— Te hîrjoneşti cu băieţii, ai ? a întrebat-o scurt cînd a intrat în casă.

— Nu, a vrut ea să zică, dar a lovit-o peste faţă.

— Rizi, ai rizi, la garduri cu desmăndăii, i-a zis. Apoi a continuat :

— Focul e pe noi şi tu rizi ?

Întotdeauna îi spunea de foc, dar Ruxandra credea că el are în vedere iarna, frigul, sărăcia.

Timpul trecea, soarele urca la prînz, iar Ruxandra se plimba prin curte şi aştepta clipa să rîdă cu bucurie, cu răbdare, ştiind că-şi va asculta rîsul, singură, fără capră, rîsul ei, clar, omenesc, rîs fără frică, liber. Se plimba prin curte, curte plină de bălării, înconjurată cu gard vechi, putred, dărîmat la colţuri, făcut de Naie Mutul, cînd o adusese aici la casa aceasta care se cojise pe pereţi, cu acoperişul de şiţe mîncate de vreme şi ploi, care zburau cînd bătea vîntul şi fluierau şi pocneau cînd se desprindeau, rămînînd agăţate doar într-un cui.

Naie Mutul fusese un băiat frumos, priceput la multe, sobar vestit dar mut, nu vorbea doar, încolo le ştia pe toate. Era singur la părinţi, avea casă acolo în deal departe de sat, adică unde e ea acum, avea pămînt, boi, căruţă. Ea nu vroia să-l ia, dar mamă-sa i-a arătat drumul la Olt, „Înecată decît să nu faci ca mine, auzi tu ? Că e băiat bun, cu stare, vrednic, ce dacă e mut, nu poţi să trăieşti bine ?" Tatăl, străinul i-a arătat pumnul „foc, foc iţi dau, înţelegi tu ? foc ca la inamic !" i-a spus odată şi a lovit-o cu palmele peste faţă şi în cap pentru că i se păruse că rîdea de vorbele lui. Dar ea nu rîdea, stătea cu privirea în pămînt, lăsînd să-i pice boabe de lacrimi fierbinţi în ţărînă care nu se spărgeau, se rostogoleau şi deveneau mărgele negre.

L-a luat, a făcut nuntă şi a venit aici unde a stat singură numai cu el, departe de oameni. Naie i-a făcut fîntînă în curte, nici la apă nu mai mergea în sat. Trăia bine cu el, îi aducea bani, lucra sobe şi case, îi făcea treburile, dumineca o lăsa să doarmă pînă la prînz. Era mulţumită, numai că vorbea tot mai puţin, doar cu capra şi găinile cînd le chema sau cînd le blestema.

Viaţa curgea liniştit, îndestulată, fără copii, fără veselie şi rîsete, fără vorbă, doar cu semne. Şi era bine aşa, altfel n-avea cum să fie. Naie cîştigase ceva din viaţa vorbitorilor, iar ea lăsase ceva din viaţa ei. Odată însă Naie a venit şi i-a spus prin semne că pleacă la munte, a frecat degetele arătîndu-i bani, a făcut o cruce spunînd că vine la Sîntă Maria şi a plecat. Peste şase luni l-au adus într-o ladă, se rostogolise un buştean peste el. Ruxandra a plîns, s-a jelit, au venit oamenii la înmormîntare şi pomeni, dar apoi a rămas singură în deal, înconjurată de salcîmi, ea cu capra, aceeaşi capră poate care stă acum legată de dud, flămîndă pentru că nu vrea să zbiere.

Dar vremea se apropie de amiază, apa a fiert în albie, a încins-o soarele, animalul lihăit de foame, se învîrteşte în jurul dudului, înfăşurîndu-şi funia, înţepenindu-se cu coarnele în pom şi atunci se sperie şi începe să zbiere. Ruxandra se întoarse spre ea, o vede cu fruntea în dud, cu coarnele jupuindu-i coaja, cu ochii mari, şi atunci rîde odată tare, un rîs pornit din ea cu zguduituri. Se uită la capră şi rîde mai tare, rîs omenesc, rîsul ei pe care şi-l aude. Şi rîde mereu de teamă să nu şi-l piardă. Apoi dezleagă capra, îi dă drumul prin salcîmi, să mănînce frunză, să fie liberă, iar ea se dezbracă, se despleteşte, îşi dă drumul părului pînă în pămînt şi în pielea goală, întră în albie. Dar apa e prea puţină, albia e mică pentru că ea acum rîde, are nevoie de mişcări. Merge spre lac şi se aruncă, apa îi ajunge pînă la git, dă un chiot de teamă amestecată cu bucurie, dar cînd ajunge cu picioarele la fund îşi revine şi începe să rîdă. Se bălăceşte acolo în apă, nu se spală, loveşte doar apa cu mîinile şi rîde. Cînd iese se simte uşoară, şi-a lăsat toate gîndurile în lac, afară însă de acela care nu vrea s-o părăsească şi-o face să simtă o moleşeală. Este gîndul că ea nu l-a iubit niciodată pe omul care nu rîdea, care o bătea pe neaşteptate. Era străinul pripăşit în casa ei. Dar nu ştia atunci că omul acela fusese îngropat pînă la git în pămînt, în timp ce un tun se instalase deasupra lui. Cînd îl scoseseră era negru, aproape mort. La spital l-au reînviat, dar după cîteva zile a început să strige că vine inamicul şi să comande foc. Ruxandra n-avea de unde şti atunci. Abia după ce a murit a aflat că străinul era de fapt tatăl ei. Şi a plîns atunci.

Merse apoi şi-şi împleti părul în două coade, înfipse în ele cîte o floare de leandru, începu să cînte şi să rîdă, gîndindu-se că-n după-amiaza aceea merge la horă, unde are să rîdă, să vorbească mult şi să joace, chiar dacă lumea o să rămînă crucită de mirare.

debut

ALEXANDRU HAGI DUVAN

civilizaţia copacilor

Totul începea şi se sfîrşea acolo, în acelaş loc, peste pietrele aceloraşi străzi, printre gunoaiele aceloraşi maidane. O floare rătăcită, bătrîne cazemate, lut ars. Acolo am început şi probabil tot acolo voi sfîrşi. Oraşul meu, de la marginea oraşului meu, într-un mare cerc, care evident nu însemna nimic.

Îl aşteptam într-o seară, de fapt era după-amiază, căci era iarnă şi iarna nu ştiu de ce zilele sînt mai scurte, iar eu tremuram de frig, şi el trebuia să vină. Îl aşteptam lîngă statuia de unde vroiam să trag cu mitraliera în ticăloşii ăia de hitlerişti. Îmbrăcat în paltonul lung şi gri, mîinile făceau mişcări dezordonate, ca să nu îngheţe. Stăteam cu spatele la frig şi la el. Cînd i-am auzit vocea m-am întors. Am închis ochii din cauza zăpezii iuţi, apoi i-am deschis. „Vino fiule" — mi-a zis, apoi m-a luat de mînă. Avea mănuşi groase, şi doar trei degete, căci aşa s-a întors din război. Mergeam contra vîntului, cu paşi mici, înghesuiţi unul în altul şi clătinîndu-ne, din cînd în cînd ridicam privirea. Atunci vijelia începea mai tare, mult mai tare, încît îmi aminteam că mergeam la aeroport. Trebuia să mergem acolo, fenomenele naturii nu ne puteau împiedica, şi singurul om care putea să se pronunţe era acesta de lîngă mine. El, cu trei degete, îmbătrînit şi uneori prostănac, era tatăl meu, şi cu toate că-mi era indiferent, trebuia să-l ascult şi să mă cărăbănesc pe vremea asta rigidă 12 km în fiecare zi. Doar mama clătina uneori tristă din cap, şi-şi lipea buzele groase, de ceafa mea, ca o ventuză. Lucrul ăsta nu mă uşura prea mult, dar înţelegeam că mă compătimeşte şi în definitiv, era singura mea datorie, aşa că o îndeplineam fără să crîcnesc.

Drumul era monoton, tramvaie roşii, înghеţate peste zăpadă, indicatoare, sau foste indicatoare răsturnate, copacii trosneau deasupra, norii se adunau undeva, concavităţi crispate peste atmosferă. Pe urmă ajungeam la pod, acolo tata o lua invariabil înainte, eu priveam arca împietrită, clătinam din cap, îl strigam. Se întorcea, îmi întindea trei degete, de care de fapt n-aveam nevoie. Mă gîndesc că mi-a înghеţat o ureche, putea să cadă, dar curios, rămînea acolo, roşie, sonoasă, plină cu vată, clăpăug atîrnată deasupra umărului drept, parcă rîdea de mine, îmi făcea în ciudă şi ea, şi tata, şi tramvaiele roşii abandonate peste zăpadă.

Ce rost avea tîrîtura aia de drum, scoţîndu-mă undeva, spre aeroportul care putea să fie la fel de bine şi gară, şi metrou şi altceva, n-are importanţă ce, dar să fie, rigid, invariabil, pătrat, peste macroexistenţele mele, peste degetele lui tăiate, cu care aşa s-a întors din război.

Apoi continuam drumul, era un act de umanitate, mergeam s-o aşteptăm pe bunica, din partea tatii, pe care el n-a văzut-o de 26

debut

de ani, iar eu n-am văzut-o niciodată. Graba noastră căpăta aspect desuet de melodramă, familie răvăşită, ororile unui destin scofîlcit, aruncat în grabă peste mahalale, aşa ! cum aşa ? de ce ?... Tata mă strîngea de mînă.

— Vezi, am ajuns.

— Da, am ajuns. Unde ? de ce aici ? Ah, da ! am ajuns... sau n-am ajuns dar vom ajunge, nu se poate să mergem într-una pe frigul ăsta bezmetic, aiurea, cercuri concentrice pentru omenire. Trebuie să ajungem undeva, cîndva, undeva, vom ajunge. Inutil, toţi ajung undeva.

Cînd a apărut bunica, în turela de argint, tata a început să tremure :

— „Uite-o !" Ea era, de altfel era doar o femeie bătrînă, şi orice altă femeie bătrînă putea să fie ea, şi tata să tremure. Dar eu îl credeam aşa cum crezi o iubită, de afirmaţia căreia poate să depindă ceva important. Afară era cald, iarna trecuse, spre bucuria mea, căci uneori îmi plăcea să privesc soarele, cu toate că mă dureau ochii. Rosturi fără rosturi, acest uriaş alambic, în care preparam ceva, o sevă solidă de copac, existenţă superioară pentru superiori de ei aşezaţi acolo. Rosturile noastre, a fiinţelor din capul clasamentului, care ştim sau vom şti totul, şi putem privi soarele, soarele nostru cel roşu cu un mic efort de voinţă. Undeva se întindea o capcană, coboram privirea, mă aşteptau hăuri rigide, structură. Era pentru mine, pentru tine, pentru noi. Pentru mine, pentru noi, altcineva nu, iar tata tremura, ştiu eu ? poate de bucurie că nu mi-a căzut urechea în timpul înghеţului.

— Vai, mamă, cum e ? a fost greu ? da ? tu singură ?....

Aceleaşi argumente pentru alte concluzii, rugina noastră, milenara rugină a noastră, aşa, şi altfel, şi altfel, sau nu ! tata mă ţinea de mînă, priviri senile :

— Vezi, e bunica ! Ea e bunica, eu sînt nepotul, ea plînge, eu tac.

— Vezi, bagajele, ştii ? da, bagajele. Eu tac.

Ne-am întors acasă. În tramvai un domn s-a ridicat şi i-a oferit locul. Cineva îi ducea bagajele, valiză scorojită, cu fier la încheieturi, cu mîner de fier, cu lacăt de fier.

— Valiza mea, vezi să n-o fure. Da ! Obsesie. Îmi venea să rîd.

Mama ne aştepta cu şorţul legat peste burtă, zîmbind ca să zîmbească. Cînd ne-a văzut a tresărit. „Ea e, of Doamne, Dumnezeule, da".

Tata a întrerupt-o cu unul din cele trei degete.

— Cum ? Nu ? Nu v-aţi văzut ? Da, ea e Maria, ea e mama. Ne-am căsătorit, ah, da, de mult. Nu, el e fiul meu. Eu sînt fiul tău, eu sînt fiul... cum ? nu, nu semăn, eh, da, vezi, timpul, războiul !

M-am dus la masă. Femeia bătrînă mă privea. Nu, nu eram fiul ei. Nu eram al nimănui, nici el cu trei degete, nici ea cu şorţul pe burtă. Eu, în plenitudinea drepturilor mele, eu, numai al meu, şi alţii pentru mine, prin mine. Am înşfăcat o bucată de carne. Mestecam sonor. lichidul scurs îmi frigea buzele.

— Ce te uiţi, e mîncarea mea. Eu mănînc, eu voi mînca, mîncarea mea, dreptul meu.

. . . . . .

Da, sînt eu, sînt dreptul meu, eu, născut aici din vina nimănui, pentru nimeni, nici măcar pentru mine, eu care ţip sau aş vrea să ţip, să vă înşfac de guler, să vă înghesui în urechea asta soioasă, roşie, degerată, şi să vă asvîrl în maidanul nostru, clădit de voi, piatră cu piatră, fără să ştiţi de ce...

Toate prozele care-mi vin au început să miroasă a sud. Păsări şi soare şi iubire. Cele mai multe sînt într-un fel, dar numai într-un fel, poeţii. Neîmplinite.

DORU MIELCESCU (Pentru că nu a împlinit 18 ani, protestează împotriva regulilor rigide ale poeziei şi prozei). Protest înţesat cu vorbe. Şi cu panseuri teribiliste. Surprind în bucata „Un canar şi o foarte vară" (de ce nu „O vară şi un foarte canar" ? !) o sete omenească de aventură şi de libertate juvenilă. Din păcate, nesuştinute artistic. Patimă există, dar numai cu atît nu poţi face un „foarte canar" să cînte. Mai trimite.

C.T. Oscilez între da şi nu. Mai mult nu. Şi asta din cauza unei ploi de cuvinte plictisite. Poate altădată.

ELENA DAN. Fragmentul de roman (cam pretenţios spus : roman !) descriind băieţi şi fete angajaţi în discuţii banale şi petreceri stropite cu cognac, mitologie şi benzi de magnetofon — lipsit de umbră şi de vis, cu toate că în el indeşi şi nuferi şi iubiri care se vor cinice. Lung, se prelinge prin faţa ochilor şi nu rămîi aproape cu nimic. Încearcă să ne trimiţi povestiri.

S.P. : „Informaţia Bucureştiului" din 14 aprilie a.c. a publicat sub semnătura dvs., un articol intitulat Semnul mirării. *Pînă aici nimic care să ne ia ochii. Aţi mai publicat, dacă nu mă înşel, şi un roman,* „Pămînt sălbatic", *care, şi el, n-a luat ochii nimănui. Şi, între noi fie vorba, e mai bine că niciun critic — începător, consacrat sau maestru — nu s-a aplecat asupra cărţii, fiindcă intervenţia unui specialist la vremea potrivită ne-ar fi lipsit de plăcerea de a primi o binemeritată lecţie din parte-vă. Dar să trecem la articolul cu pricina. „Am citit, spuneţi dvs., negru pe alb, plin de indignare sfîntă, într-o revistă literară, ce (fiţi, vă rog, puţin atent cînd urcaţi la catedră, n.n.) prin titulatura ei ne ţine prezentă în minte culminaţia geniului eminescian, opt poezioare ale aceluiaşi poet, în 49 de versuri fără nicinunul din semnele de punctuaţie ! Se intitulează astfel : „Mar Cantabrico", „Montefontaine", „Anaerob", „Como" etc." Şi mai departe ne asiguraţi că aţi rămas complet năucit. Situaţie în care ne-am aflat şi noi cînd am vrut să aşezăm în limba română fraza citată mai sus. Însă, vorba unei paciente a lui Ion Biberi : „eu aş ploua, da' n-am colonel". Aşa că să lăsăm baltă chestia cu topica frazei dvs. (fraza se repetă şi-n finalul articolului, pentru că o găselniţă de zile mari, ştiut lucru, trebuie repetată cu obstinaţie ca să ajungă s-o guste şi cel din urmă profan) şi să reluăm firul lecţiei. Mai pe şleau, să deşirăm ciorapul. Căci frumos spuneţi în continuare : „De cîte ori citesc în presa noastră literară aşa ceva, (de ce nu cevaşilea ? n.n.) vă parcă pe celebrul funcţionar de colegiu din povestioarele vechi şi totuşi noi ale lui Cehov, care, fiind criticat că nu ştie să pună cum trebuie semnele de punctuaţie, avea în fiecare noapte coşmaruri grele". (Şe ştie că sînt şi coşmaruri uşoare şi minicoşmaruri). Spirit rafinat, cum vă cunosc din Pămînt sălbatic, puteaţi apela, în afară de Cehov, şi la Twain, Shaw, Avercenko sau K. Mansfield, să zicem. Era bine să fi făcut-o. Măcar pentru culoare. Şi mai trebuia, tovarăşe profesor, să arătaţi că răul are rădăcini adînci. De exemplu, criticul, istoricul literar şi scriitorul George Călinescu semna pe vremuri, în revista* Lumea, *unele articole cu iniţialele g.c. Scandalos, căci şi domnia-sa era cadru didactic ! g.c. — cu litere mici şi nu cu majuscule. Asta cum v-a scăpat ?!*

Şi acum, vine partea leului. În pagina a doua a numărului respectiv din „Informaţia Bucureştiului", lîngă continuarea articolului dvs., dreapta, sus, e înserată o ştire din Torino. „Preşedintele Comitetului Premiului Nobel pentru literatură, prof. Anders Oesterling, a anunţat într-o conferinţă de presă că în vederea decernării Premiului Nobel pentru literatură pe anul 1969 au fost propuse 103 personalităţi. Printre acestea el a menţionat şi 4 scriitori italieni — poeţii Giuseppe Ungaretti şi Eugenio Montale şi romancierii Ignazio Silone şi Alberto Moravia..." Oribil ! Pentru că cei doi mari ai poeziei italiene (traduşi, aflaţi acum, şi în româneşte) au la activul lor sute de poezioare (şi eu mă dau în vînt după eufemisme), scrise fără niciun semn de punctuaţie şi mai ales fără semnul mirării. Bănuiesc că, înştiinţat de acest lucru, veţi decupa articolul dvs. din „Informaţia" şi-l veţi trimite Preşedintelui Comitetului Premiului Nobel — din partea profesorului S.P. — profesorului Anders Oesterling, la Upsala — ca acesta să procedeze la radierea de pe lista candidaţilor a susnumiţilor Ungaretti şi Montale. Să subliniaţi neapărat fraza în care povestiţi cum aţi izbucnit în rîs cînd aţi citit acele poezioare fără semne de punctuaţie şi că rîsul dvs. „arăta — probabil — că un fenomen care nu şi-a găsit un temei solid în viaţă, dar care se preumblă prin viaţă cu prefăcută importanţă, a fost înţeles şi demascat".

Pe mine, cum zice Nichita Stănescu, m-a apucat rîsu-plînsu (titlul unei poezii, tot fără semne de punctuaţie). Călare pe un cal de împrumut, aţi tras cu puşcoaca în văzduhul plin cu semne ale mirării şi în palma mea a căzut, mare şi cocoşat, doar un semn de întrebare. Îl aştern aici. Şi mă iscălesc.

Fănuş NEAGU
fost profesor suplinitor

P.S. Au trimis lucrări neconcludente următorii : Aurel Händrău, Olivian Paşcanu, Galia Dunaev, E. Neda-Feroş, Tîrlă Gheorghe, Ruela Dord, Emil Sinescu, Ştefan Nicolae, Nicuţă Joghiu, Gh. Lică Olt, Anca Stoian, Măruţă Ion, Pascu Lia, I. Pînzaru, Constantin Mădularu, Dincă Teodor, Buzatu Virgiliu, N. Dumitru, Pavel Tudor Eleneanu, Bubulete F.M., S. Rusalina.

POŞTA REDACŢIEI

PROZĂ

CASA SCRIITORILOR
„Mihail Sadoveanu"
Calea Victoriei nr. 115
anunţă
Cea de a VIII-a Expoziţie
din ciclul
„Plastică şi Poezie"
CONSTANTIN ABĂLUŢĂ
Expoziţia rămîne deschisă de
la 9 mai la 31 mai între orele
11—13 şi 17—20

CONST. ABĂLUŢĂ
„PRINŢESĂ"

CAMIL PETRESCU

(Urmare din pag. a 3-a)

avînd o „cauzalitate dramatică absolută, adică imanentă conştiinţei, în care acţiunea este condiţionată exclusiv de acte de cunoaştere, iar evoluţia dramatică este constituită prin revelaţii succesive..." **(Ibid.)**

E totuşi de remarcat că excluderea implicaţiei etice e o inadvertenţă a lui Camil Petrescu ; elementul cognitiv e doar primordial, nu exclusiv ; el e totdeauna determinant în ordine morală.

Asocierea luciditătii cu pasiunea e de cel mai curat spirit stendhalian, regăsind de altfel şi un gînd al lui Pascal : „à mesure que l'on a plus d'esprit les passions sont plus grandes" şi paradoxul său genial : „L'amour et la raison n'est qu'une même chose" (în **Discours sur les passions de l'amour**). Această asociere o susţine într-un eseu celebru, **Liebe und Erkenntnis**, fenomenologul din şcoala husserliană Max Scheler, pe care nu se poate să-l fi ignorat Camil Petrescu dar pe care nu-l citează niciodată şi de a cărui orientare etic-religioasă în spirit augustinian sigur că se simţea străin ; filosoful acesta, care a avut de altfel o influenţă decisivă asupra lui Nae Ionescu, adversarul funciar al autorului **Jocului ielelor**, este prin excelenţă exponentul a ceea ce Camil Petrescu numea preocupare „cazuistică" în opunere cu cea „de cunoaştere". (Cf. Camil Petrescu, **Indoita sursă a termenului „experienţă"**, „Revista Fundaţiilor", mai 1934). Camil Petrescu a respins teza comun acceptată a incompatibilităţii pasiunii cu luciditatea : „Ştim că identificînd personajul esenţial dramatic cu intelectualul, fluctuant în conştiinţă, sîntem în conflict cu tradiţia teoretică seculară care opune intelectului pasiunea, făcînd din intelect o frînă a pasiunii şi chiar a capacităţii de acţiune sau văzînd în pasiune o anihilare a intelectului. La nivelul degenerat, academic, al criticii, se opune cu ostentaţie în opera de artă tipul „viu" care e cel exclusiv pasional, instinctiv voluntar, tipului cerebral, considerat ca artificial, neviabil, inconsistent. Nu e locul să discutăm aici în ce măsură Bergson însuşi confundă esenţa instinctului cu intuiţia, opunînd-o intelectualului" **(Addenda...)** (Distincţiile, importante, pe care le face filosofia clasică, cea kantiană şi post-kantiană în special, între „intelect", „raţiune", „conştiinţă", sînt aici neglijate cu bună ştiinţă, toţi termenii aceştia echivalîndu-se într-un concept global al unei drame a lucidităţii). Concentrînd sensul pasiunii asupra dragostei, conjuncţia ei cu inteligenţa este proclamată ferm în **Act venetian :**

„Alta : De ce amesteci inteligenţa în jocul acesta amăgitor al dragostei ? Dragostea este vrajă şi beţie, iar inteligenţa omului, ca şi judecata, nu mai au ce căuta în dragoste...

Pietro : E după cum vede fiecare. Eu socot că nu iubim numai cu inima sau numai cu alte organe. Iubim cu totalitatea fiinţei noastre. Vorbeai că dragostea este beţie, ei bine, omul inteligent nu se îmbată...

. . . . . .

Pietro : După cum vezi au fost în joc toate funcţiile fiinţei mele gînditoare... necesare şi în alte împrejurări ale vieţii, adică tot ceea ce făcea privirea mea puternică, pasul meu sigur, miezul însuşi al personalităţii mele... Falimentul iubirii, dacă iubire a fost, este şi falimentul minţii...

Alta : (îşi muşcă buzele îndurerată) : Dar, Pietro, asemenea însuşiri nu joacă nici un rol atunci cînd iubim... atunci cînd un bărbat iubeşte...

Pietro : Nu pot accepta acest mod josnic de a considera iubirea... Eu am iubit altfel. Mintea trebuie să ne dicteze ceea ce e de iubit. Bucuriile adevărate ale dragostei sînt bucurii ale minţii".

(Act. III. sc. 5).

Concepţia despre iubire ca pasiune unică şi totală, „iubirea-monadă", ridicată deliberat, prin intervenţia spiritului, la un absolut, este o concepţie stendhaliană. Dragostea lui Pietro Gralla pentru Alta, aşa cum este expusă în actul I, este un caz de ceea ce Stendhal numeşte „cristalizare" : „Ce que j'appelle cristallisation, c'est l'opération de l'esprit, qui tire de tout ce qui se présente la découverte que l'objet aimé a de nouvelles perfections" **(De l'amour,** c. II).

Din concepţia lui Camil Petrescu rezultă adevărul acesta cu aparenţă de paradox că dragostea nu e un fenomen natural ci unul intelectual. E un produs al spiritului, un fapt de cultură. Acesta e în legenda lui Tristan şi Isoldei, sensul **filtrului** după absorbirea căruia se îndrăgostesc iremediabil unul de altul. E o stare de excepţie, rezultatul unei elaborări, al unei arte, al unei alchimii. La Rochefoucauld spunea că puţini oameni s-ar îndrăgosti dacă nu s-ar vorbi atîta de dragoste. Aceasta e şi concepţia lui Stendhal care studia formele de dragoste după tipurile de civilizaţie. Pentru Camil Petrescu ca şi pentru Stendhal iubirea, şi pasiunea în genere, au un caracter noocratic care le sublimează.

dosoftei

Întemeierea poeziei culte

Dacă Varlaam, Ureche, Miron Costin au găsit o tradiție a culturii ecleziastice și cronicărești veche de secole, DOSOFTEI (1624—1693) a trebuit să creeze poezia cultă românească într-un peisaj destul de sărac, cuprinzînd doar exercițiile versificatorilor „la stema țării" și poemul lui Miron Costin. Dar absența poeziei scrise din literatura noastră veche nu înseamnă implicit absența ei din viața societății acelei vremi. Tradiția bizantină n-a dat, pe teren slav, o poezie vrednică de acest nume și comparabilă cu monumentele medievale occidentale de felul **Cîntării lui Roland,** operei lui Villon, „fablio"-urilor burgheze sau poeziei provensale care a fecundat geniul lui Dante. Cu excepția Bizanțului — care și-a avut epopeea sa populară în Digenis Akritas și o literatură versificată, cultă și populară, Răsăritul n-a cunoscut acea fericită întîlnire dintre creația scrisă și creația orală, care a fixat pentru posteritate monumentele vechi anglo-saxone, operelor trubadurilor francezi și minesingerilor germani. Rămasă în afara metodelor culte de înregistrare și deci în afara posibilității de a da naștere unei tradiții scrise a literaturii laice cavalerești sau burgheze, creația orală a „trubadurilor" răsăriteni a existat și a supraviețuit în cadrul tradiției populare, transmisă din generație în generație prin viu grai, pînă ce veacul romantic avea să o descopere, să o adune în celebre culegeri și să clădească pe această temelie literaturile moderne ale popoarelor din aria răsăriteană. Acești profesioniști ai cîntecului și versului laic au existat pretutindeni, au fost o realitate definitorie pentru cultura feudală răsăriteană în aceeași măsură în care au fost pentru cultura apuseană.

Acești lăutari, recitatori de poezie epică acompaniată cu lăuta, proveneau, desigur, în majoritate din popor. Ei formează trăsătura de unire între universul creației populare și cultura feudală, cîntînd, în ritmul și pe limba poporului, tot ceea ce, din creația orală, nu supăra, printr-un ascuțiș social prea vădit, auzul comesenilor domnești sau boierești. Ei creează și întrețin o epică feudală, o „poetică de curte", cu subiecte istorice, pe gustul unei societăți de luptători, dar vehiculează și epica populară de felul „Mioriței" sau altor compuneri : celebrul „Cîntec al fetei care și-a pierdut oile" a fost atestat documentar prima dată în repertoriul lăutarilor care deschideau cortegiul triumfal al lui Mihai Viteazul la intrarea în Alba Iulia.

Așadar, societatea și cultura feudală românească au cunoscut poezia, dar nimeni nu s-a gîndit că din aceste mijloace de petrecere ar putea scoate mai mult decît satisfacția de moment. Cînd Ienăchiță Văcărescu și urmașii săi vor descoperi virtualitățile acestei literaturi lăutărești pentru creația cultă, va fi o adevărată revelație. Aceeași descoperire stă, cu un secol mai devreme, la temelia operei poetice a mitropolitului Dosoftei.

Modelul monahului Dosoftei a fost indiscutabil marele său contemporan, mitropolitul Varlaam, a cărui operă o va continua în direcția promovării limbii române în cultura ecleziastică. Dar acel care în 1658, la 34 de ani, ajunge episcop de Huși, iar un an mai tîrziu, episcop de Roman ascunde, sub înfățișarea lui clericală, o autentică vocație poetică. Ea s-a definit și maturizat în contact cu creația populară, de care a putut lua cunoștință și direct și prin lăutari, dar a dobîndit posibilitatea de expresie originală numai în urma unei foarte serioase culturi poetice. Se pot stabili, cu certitudine, lecturi din literatura polonă a „veacului de aur" și din literatura ucraineană, care tocmai acum, pornind de la modelele polone, ajunsese la o înflorire a poeziei culte de care, prin Simeon Polotki, contemporanul lui Dosoftei, beneficiază și cultura rusă. Ultimele cercetări [1]) au demonstrat că Dosoftei a cunoscut și literatura neo-greacă, ce se inspira, la rîndu-i, din poezia italiană a Renașterii și epocii barocului, mijlocind astfel poetului român primul contact, indirect, cu ritmurile și melosul poeziei neolatine. Dosoftei realizează, în felul acesta, cea dintîi definiție a tipului clasic al poetului român, așa cum o vor ilustra, în secolele viitoare, Budai-Deleanu, Văcărești, Conachi, Heliade, Eminescu și alții : pe de o parte, o cultură considerabilă, în mai multe limbi străine, orientată spre orizonturi multiple, capabilă să fructifice sugestii și experiențe variate, pe de alta, un puternic instinct al geniului popular, o capacitate caracteristică de sinteză între universul de forme, ritmuri, expresii și culori al creației orale autohtone, și substanța, tiparele poetice ale modelelor și surselor culte, asimilate din cuprinsul altor literaturi. De aceea, opera lui capitală constituie și actul de naștere al poeziei culte românești vrednică de acest nume.

PRECUM AM PUTUT MAI FRUMOS

Psaltirea în versuri, tipărită la Uniev, în Polonia, în 1673, era gata înainte de 1671. Manuscrisul original, copiat caligrafic, sub controlul autorului (ms. 446 B.A.R.), este însoțit de o dedicație către Gheorghe Duca (1665—1666, 1668—1672, 1678—1683) semnată de Dosoftei ca episcop de Roman. Nedatat, e foarte probabil să fi fost copiat pentru domn în prima domnie, scurtă, ceea ce explică de ce episcopul n-a mai apucat să-l înmîneze destinatarului, rămînîndu-i lui. Pe margine a adăugat ulterior numeroase adnotații autografe și a modificat multe versuri pînă la ediția din 1673. Încă din dedicația manuscrisă amintea că : „cu multă trudă și vreme îndelungată, precum am putut mai frumos ; am tălcuit ș-am scris precum au vrut Dumnezeu, să poată trage hirea omului către cetitul ei". Tipărind cu puține modificări aceeași dedicație, de data asta adresată lui Ștefan Petriceicu, din porunca și cu cheltuiala căruia a apărut în 1673, Dosoftei menționează chiar în titlu că a lucrat la verificare 5 ani. Truda îndelungată și apoi continua revenire asupra textului dovedește odată mai mult o pasiune de artist pentru desăvîrșirea formei („precum am putut mai frumos"), pe care n-o găsim totdeauna în celelalte traduceri destinate exclusiv folosirii în biserică. Dosoftei nu are numai ideea literaturii ca atare, ci și a perfectibilității estetice a textului, are deci o conștiință artistică.

Ceea ce surprinde astăzi pe cititorul care abordează **Psaltirea** din perspectiva a trei sute de ani de poezie cultă românească este sforțarea titanică de a turna limba română în „forma nouă" a versului cult, efortul de a o face capabilă nu numai să traducă, ci și să recreeze cu mijloacele proprii unul din monumentele capitale ale poeziei universale. Psaltirea este cartea în care toată gama sentimentelor umane se află cuprinsă, gravitînd aparent spre un singur centru transcendent, dar reflectînd în fapt întreaga realitate umană, sufletul omenesc în toate cutele lui. Atribuită celebrului rege David, ea este de fapt chintesența poeziei ebraice, aparținînd la mai mulți autori și sintetizînd o manifestare specifică literaturii Orientului antic. Traducerea în versuri a **Psaltirii** este unul din cele mai grele examene pe care de la Reformă și în cadrul Contra-Reformei, rînd pe rînd, l-au avut de dat mai toate literaturile europene, dar numai foarte puține nume au rămas în istoria literaturii : Clement Marot, în Franța, Buchanan, în Anglia, Kochanowski, în Polonia. La noi, după Dosoftei vor face același lucru calvinii din Transilvania, Teodor Corbea, și în secolul al XIX-lea Ioan Pralea, dar opera lor nu mai prezintă astăzi decît un interes documentar. Dimpotrivă, deși este greu de afirmat că poate fi recomandată ca o lectură de agrement cititorului contemporan. **Psaltirea** lui Dosoftei rămîne astăzi fără sunet, arhaică, între altele și din cauza incompatibilității structurale dintre versificația polonă și cea românească, restul însă arată o înzestrare și un instinct artistic al posibilităților și legilor poetice ale limbii române, care fac din Dosoftei un creator tot așa de mare, pentru vremea sa, ca Budai-Deleanu, Heliade, Eminescu sau Arghezi. El a intuit genial condiția viitoarei poezii a popoarelor din aria culturală răsăriteană, poezie care a stat, pretutindeni, din Grecia pînă în Rusia, sub semnul sintezei dintre modelul cult venit de aiurea și universul de forme și simțiri poetice al poeziei populare naționale. De aceea, în vreme ce, de exemplu, **Psaltirea** rusească în versuri a lui Simeon Polotki, tipărită la numai 7 ani după a lui Dosoftei, este astăzi numai o piesă de muzeu literar, creația lui Dosoftei ne emoționează încă, făcîndu-ne să auzim cîteva din acordurile fundamentale ale poeziei moderne, de la **Miorița,** în varianta lui Alecsandri, și **Țiganiada,** la scherzzo-ul arghezian. Invenția de ritmuri viabile, efectele de poezie inefabilă sînt uimitoare dacă raportăm **Psaltirea** la produsele pedestre ale contemporanilor. Dosoftei, care traduce destul de greoi în proză, pare a-și găsi o stăpînire aproape miraculoasă — pentru vremea aceea — a limbii române imediat ce se avîntă pe aripile poeziei. Iată un prim fragment de poezie cultă după modelul popular, depășind cu mult ceea ce vor oferi Văcărești mai tîrziu, concurînd cu versurile lui Alecsandri din **Doine :** „Din măgura sfîntă, / Ce stă fără smîntă, / Cetate frumoasă, / De piatră vărtoasă, / Bine-ntemeiată, / De Domnul gătată". **(Psalmul 47)**

Țiganiada e prefigurată aici : „Edom din șatră abia așteaptă / Să vie Zmail cu oaste lată, / Moav și Agar la săhăidace, / Gheval și Amon gătează lance, / Amalehiții fearcă puște, / Filistimianii praștii s-arunce. / Tirul cu oaste stă și el gata / Asur cu dînșii vine cu spata..." **(Psalmul 82).** Un fior eminescian și arghezian, deopotrivă, par a prevesti aceste versuri : „Doamne, mă păsească. / Cu sfîntul tău nume, / Fă-mi giudeț pre lume / Și-ntreg mă fereaște. / Cu a ta putiare, / Grije cînd am multă / Tu, Doamne, mi-ascultă / Ruga din tăciare". **(Psalmul 53).** Factura cu totul modernă a acestor două versuri (tălmăcind pe „Acolo corăbiile umblă" din versiunile în proză) poate fi contemporană doar cu poezia celor doi mari poeți moderni : „Peste luciu de genune / Trec corăbii cu minune."

Firește, de-a lungul a 150 de psalmi (Clement Marot n-a versificat decît 50) este greu să păstrezi aceeași tensiune a invenției poetice și ritmice. Ritmurile rutiniere și comode — acelea care astăzi ne apar și cele mai arhaice — revin sau se repetă în șir la mai mulți psalmi. Destul de frecvent avem de-a face cu pură versificație tehnică, fără nici un fior emoțional. Dar neașteptat apare piesa rară, în care textul biblic se transfigurează și devine aerian, desprinzîndu-se ca o creație de sine stătătoare.

Analiza limbii și a imaginilor poetice folosite de Dosoftei descoperă aceeași înrădăcinare a textului psalmistului în realitatea națională, fără a cădea în anacronisme supărătoare chiar atunci cînd vorbește de arme de foc la... Amalechiți. Imagini cîmpenești, populare, altele luate din viața feudală, terminologia vremii, cu „urice", „ocine", transpusă în textul biblic subliniază, de fapt, afinitățile și nivelul sensibil egal al dezvoltării celor două popoare de păstori și agricultori obligate să se transforme în războinici spre a-și apăra avutul și existența în ciocniri cu puteri mult mai mari. De aici accentele atît de firești ale unor psalmi, care par compuși în întregime cu sentimentele și ideile din cronica lui Miron Costin sau din prefețele unor tipărituri ale lui Șerban Cantacuzino, deși fidelitatea față de textul biblic se dovedește impecabilă (Psalmii 43, 78). Dosoftei tălmăcește pe românește substanța umană a psalmilor, mai înainte de a o transpune în limba română, simțind „biblic" realitatea românească la fel ca Ștefan cel Mare, care invoca pe teribilul Iahve al puterilor, cel ce-i dădea pe dușmani în ascuțișul săbiei.

N. Iorga, în capitolul atît de sugestiv intitulat **Proză și poezie religioasă și profană înainte de 1688,** din **Istoria literaturii românești, I,** face o confruntare din cele mai sugestive între textul traducerii în proză a Psaltirii și cel în versuri. Talentul poetic al lui Dosoftei este revelator. Pentru „Cîntați Domnului cu alăută, cu alăută și glas de psalmi, cu trîmbițe și cu glas de trîmbiță de corn", tălmăcitorul poet oferă această melodioasă chemare : „Cîntați Domnului în strune, / În cobuz de viersuri bune / Și din ferecate surle ; / Viersul de psalomi să urle, / Cu bicium de corn de buor, / Să răsune pînă-n nuor". **(Psalmul 97).** „Cu cenușă cu pline am mîncat și băutura mea cu plîngere am amestecat" capătă în tălmăcirea versificată această nebănuită plasticitate : „Am mîncat pîine de zgură / Și lacrămi în băutură". Uneori tălmăcitorul poet face adăugituri neașteptate : „Tu stringi păsările-n hvorbă, / La părău ce vin să sorbă" [2]).

POEMUL CRONOLOGIC

Inspirîndu-se din cronica lui Grigore Ureche și din literatura de poeme istorice a Poloniei, Dosoftei a compus în 1681 o istorie în versuri a Moldovei numită de istoricii literari „Poemul cronologic despre domnii Moldovei". Metrul și ritmul sînt un calc perfect al poeziei ucrainene, așa cum apare mai ales la Simeon Polotki : „Pentru Ștefan cel Bun ce-au bătut războae / de-au făcutu-și de toate inemii pre voae / Prin țănuturi prin toate să văd a lui seamne / mănăstiri și besiareci ce-au fapt fără leane / Pre fiiu-său pre Bogdan ș-au lăsat să-i șază / în scaun să-ș domnească țara ca să-ncreză / Că ș-a lui nevoință n-au fost cu nemică / de-a lui al său părinte să fie mai mică / C-avea destulă luptă și treabă de oaste / cîndu-și bătea pizmașii lovindu-i din coaste / De-a lui destoinicie scrie și-n cronice / că ș-au apărat țara cu bună ferice..."

Se credea pînă nu de mult că acest poem, lipsit de valoare artistică, încheie activitatea poetică a lui Dosoftei. Versurile descoperite și publicate de Alexandru Elian [3]) dau o altă perspectivă asupra ultimilor ani din viața mitropolitului, punîndu-ne în fața unei ascensiuni nebănuite a mijloacelor sale de expresie, cu atît mai semnificativă, cu cît se împlinește sub cerul mohorît al exilului forțat de după 1686, cînd se credea că Dosoftei n-a mai făcut altceva decît să traducă din grecește în slavonește cărți bisericești pentru țarul Rusiei. Dimpotrivă, geniul său poetic, de factură arghezian (Psaltirea, care marchează „debutul" în volum, apare cînd Dosoftei avea 48 de ani), atinge apogeul tocmai după 1686, cînd avea 62 de ani, devenind incandescent sub flacăra dorului de patrie și nimerind, în ajunul asfințitului, făgașul firesc al evoluției poeziei românești în cadrul poeziei neolatine.

POEMUL MOLDOVEI

„Stihurile" la stemă compuse în 1673, cu accente din Bolintineanu, sînt împlinite acum cu versuri noi, care dau întîiul poem al iubirii de patrie în limba română, evocînd o Moldovă feerică : „Capul cîl di buor a hiară vestită / Sămneadză putere țărăi nesmintită. / Pre cîtă-i di mare fiara și buiacă, / Coarnele-n pășune la pămîntu-ș pleacă. / De pre chip să vedi buorul ci-i place : / C-ar vre-n toată vreme să stei țara-n paci, / C-atunci toată vita poate di să-ngrașe, / Fără zăhăială într-a țărei pașe. / Dară uni date are și ea toane, / Di-ș calcă vrăjmașii și-i vîntură-n coarne, / Pentr-aceia-ș poartă cunună di aur, / Într-a sale coarne, în celi di taur. / Stau împregiur dănsă prin planite-n hoarbă / Soarele și luna și Venus, podoabă, / Din ce sînt sămneadză țara că rodești, / Într-un fel de hrană de le prisosești, / Și pre vremi di paci oamenii zburdeadză / Într-agonisită, că pot di-ș lucreadză / Vinul și cu grăul și cu di tot yiptul, / Cu ciredzi și turme copără pămîntul. / Dară miare dulce cini poate spuni / Ce-au miluit Domnul din ceriu, că-s tot bune. / Cine poate scrie toate de-amănuntul, / Că știută estițară-n tot pămîntul, / Și-mbogățăsc lesne fără de zăbav[ă]. / Creștinii Moldovii, dă-l Domnul slav[ă]".

LA IZVOARELE POEZIEI ITALIENE

Punctul cel mai înalt atins de creația poetică a lui Dosoftei îl constituie însă, fără îndoială, fragmentul tradus din drama cretană **Erofile** a lui Chortasis, renumită prelucrare neogreacă după piesa barocă italiană **Orbecche** de Giraldi, editată în 1583 la Veneția. Prin intermediul lui Chortasis, Dosoftei ajunge astfel la izvoarele neolatine cu un secol înainte de Ienăchiță Văcărescu, pînă acum întîiul poet român care s-a inspirat din lirica neogreacă influențată de ritmurile poeziei italiene. E de ajuns a raporta versurile următoare la ritmurile arhaice din Psaltire ca să ne dăm seama de importanța acestor afinități structurale (ele reprezintă primele versuri ale prologului rostit în fața unor spectatori de un personaj care împrumută înfățișarea morții, așa cum aceasta apărea în reprezentările plasticei baroce) : „Sălbatică-s, fieratică, / întunecată-n față, / Și coasa care-m ține-n mînă / ciolanii mi-s cu greață, / Cu fulgere, cu tunete, / din iad de la prăpaste / Mă slobodziră de-am eșit / să fac lumii năpaste. / Și cine-s eu, fără de spus / a mă cunoaști poate, / Că de pre chip știută sînt / prin țările. prin toate. / Dar totuși îmi ești în gînd / să-m fac și eu pre vrere / Ca să v-arăt cine sînt eu / și cine-mi-i în puteri. / Eu sînt aceia c-auz acum / ci mă toți văd cu ură, / Oarbă-s, nemilostivnică, / surdă și fără gură, / Că eu pre domnii, pre-mpărați, / boieri și pre vlădicii, / Bogații și puternicii, / țăranii și calicii, / Și toți bătrînii, tinerii, / mari și mici de preună / Și pre-nțălepții și-nvățați / și ceata cea nebună / Cu steje-i tai în coasa mea / și-i trag cu neagră moarte / Și-n floare tinerelor, / eu-dintr-a vieții soarte- / Stricu-i și răsipescu-le / nume, cinste și slavă, / Pre frații și prietinii / dispart fără zăbavă, / Pre cei sirepi îi domolesc / și le premenesc gîndul. / Drăjăile, mîndriile / pre gios le culc de-a rîndul, / Și-ncotro îmi voi arunca / ochii cu gre mănie, / Orașe, satele se stîngu, / nu cată să rămăe. / Și toate țările să tem / și țara di Moldovă. / Unde doi oamini să tălnisc / de mine faci vorbă. / Undi-s a ellinilor / împărații, chesarii, / Și Rămului auguști, bogați, / puternicii și țarii ? / Înțălepciune unde li-i / și minte lor cea plină, / Slava, scriptura ș-armele, / vestiții dintr-Athină ? / Lui Alixandru Machidon / unde i-i vitejiia ? / Unde-i cinste chesarilor, / putere și dărjie, / Cu care ei au biruit / de-au stăpînit pre lume, / Și s-au vestitu-să supt cériu, / lățîndu-și al său nume ? / Toți sînt di coasa me tăeți, / de mine sînt stricate / Cetăți, orașe, împărății / și-n țărnă sînt uitate..."

Și dezvoltarea temei **Ubi sunt,** de circulație europeană, înrudită cu cealaltă temă, **Fortuna labilis,** continuă în versuri tot mai izbitoare ca forță de sugestie, pentru a se încheia cu această chemare la meditație : „Și ca scrisoare pre năsăp, / pre margine de mare, / Și ca spumele de pre pospai / să trec, și-ncă mai tare".

Cum afirmă Al. Elian, în studiul citat, ne aflăm în prezența unei realizări majore, de care va trebui să țină seama, de aci încolo, orice istorie a poeziei românești.

Dacă Dosoftei ar fi avut înaintea lui, ca în literaturile apusene, generații de versificatori spre a-i pregăti instrumentele, imaginea noastră despre secolul al XVII-lea românesc ar fi astăzi cu totul alta.

George IVAȘCU

(După **Istoria literaturii române**)

PICU PATRUȚ — „PRIMĂVARA" (1851)

[1]) AL. ELIAN, *Dosoftei — poet laic*, în „Contemporanul", nr. 21, din 26 mai 1967.
[2]) Apud N. IORGA, op. cit., ed. a II-a, revăzută și întregită, București, 1925, p. 378—379.
[3]) AL. ELIAN *Dosoftei — poet laic*, articolul citat.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 20 (368)
Sîmbătă,
17 mai 1969
8 pagini — 1 leu

Anul XXV și literatura

E firesc să ne îndreptăm spre cărțile noastre de literatură apărute în ultimii douăzeci și cinci de ani și să ne întrebăm asupra lor.

Literatura unui sfert de veac, deci, — un timp în care o valoare sau alta se poate cerne și-și poate verifica durabilitatea — și ne întrebăm care sînt acele cărți contemporane care au rămas și s-au impus opiniei publice, în ce a constat și constă substanța și originalitatea lor, prin ce manifestă ele acel spirit de continuitate cu direcțiile majore artistice anterioare, prin ce au putut ele să fie noi și tulburătoare, proprii timpului actual, pentru a supraviețui, în ce fel au știut să poarte în esența lor acea responsabilitate socială de adîncime, cuvenită artei durabile și adevărate. Credem că avem un mare prilej în acest an — „Anul XXV", cum îl numim cu toții, cu gravitatea conștiinței de destin istoric — de a ne întreba și medita cu maximum de rigoare asupra destinului literaturii din acest răstimp, implicit asupra destinului nostru de scriitori și a rostului nostru specific cetățenesc. Nu putem gîndi și examina fenomenul literar desfăcîndu-l arbitrar din contextul cultural, nu-l putem aprecia fără o înțelegere filozofică a condiției social-istorice cu totul noi a celor douăzeci și cinci de ani, deosebite și pentru creația de valori spirituale. În discutarea sfertului de veac literar care ne aparține, de care sîntem responsabili nu numai pentru azi — fără îndoială că rolul criticilor și istoricilor literari este de prim ordin și o dezbatere amplă este mai mult decît utilă. Editurile ar fi avut posibilitatea unor contribuții de preț, prin tipărirea unor studii analitice și de sinteză asupra literaturii noastre din acest ultim sfert de veac, prin publicarea unor antologii literare — proză, poezie, eseu etc. — întocmite cu ascuțit simț privind selectarea celor mai valoroase și mai durabile texte — putem nota, de altfel, cîteva apariții în acest sens, dar le-am fi dorit mai numeroase, mai cuprinzătoare și mai diversificate, sistematic gîndite și lansate. De asemenea, institutele de specialitate ar fi putut da contribuția lor la examinarea fenomenului literar contemporan prin întocmirea unor bibliografii complete, atît de necesare studiilor de specialitate, atît de necesare în cuprinderea și înțelegerea desfășurării activității de carte, a momentelor distincte din interiorul istoriei literare actuale, a mișcării publicațiilor literare și a conținutului lor atît de semnificativ privind tablourile de autori și producția lor din acest răstimp. Bineînțeles că o contribuție imediată și eficace pot aduce revistele și lor le revine acum rostul de a iniția dezbaterile critice de adîncime de care am amintit. Dezbaterile pot fi pe cît de tentante pe atît de fructuoase — dovadă recentele discuții, deși limitate, deschise de unele reviste — și ele se pot înscrie printre cele mai bune cîștiguri ale vieții literare, ale climatului scriitoricesc. Problemele sînt de interes acut, să citãm necesitatea unei discuții de sinteză asupra **prozei,** care sînt cărțile de proză care au rezistat, oare nu acelea care s-au îndreptat spre teme fundamentale și unde formula literară a fost o problemă de substanță ? Dar **poezia ?** Care au fost momentele ei, care sînt expresiile ei de originalitate, ce „biografii lirice" sînt mai grăitoare pentru istoria literară actuală ? Putem trece sub tăcere eșecurile și implicațiile lor privind destinul dezvoltării literaturii noastre? Dar **critica ?** Putem vorbi despre sisteme sau moduri critice originale, consecvente, în activitatea unui critic sau altul de azi ? În ce stadiu se află evoluția studiilor de estetică marxistă, care este ponderea și difuziunea lor în abordarea fenomenului literar ? Cum s-a desfășurat și se desfășoară actele de cultură contemporană privind editarea seriilor complete de opere fundamentale ale literaturii române clasice și dintre cele două războaie, care a fost și este legătura de esență a acestor acte de cultură cu problemele mari, cardinale, de instruire și educație a omului de azi, a celor mai tinere generații ?

Am enumerat numai cîteva întrebări sumare, dar care trimit la o seamă de probleme dintre cele mai serioase și mai pline de interes ale activității spirituale din ultimii douăzeci și cinci de ani. Probleme la a căror dezbatere sînt chemați deopotrivă poeții, prozatorii, criticii, istoricii literari, editorii. Revistele literare au prilejul în acest an să ofere acele „pagini deschise" — atît de căutate — unor astfel de dezbateri unde poate străluci opinia, pregătirea și responsabilitatea scriitoricească temeinică.

LUCEAFĂRUL

MIHAI GHEORGHE — „SCHIȚĂ PENTRU CERAMICĂ"

INEDIT

zlătarii

Pe drumul lung la-ntors din tîrg în sat
Căruțele în șir s-au adunat.
Șapte la număr veneau acasă goale
Vînduseră ciubere, donițe și oale
Și se-ntorceau la pas
Din cînd în cînd cu cîte un popas.
De la fîntîna de-adăpare
În arșița fierbinte treceau ca prin cuptoare.
Cai și inși
Osteniți și aprinși.
Însă pe unde se-ntredeseau stejarii
Li s-au ivit în pîndă, la-ntoarcere zlătarii,
Țigani înnalți cu plete
Porniți la jafuri cu muieri și fete.
Că îi știau că vin cu punga plină.
Se desfăcuse ziua de lumină.

Căruțele mergeau de-acum răzlețe
Se destrămase rîndul
Și caii-nnaintau mai mult cu gîndul.
Și ei speriați că nu e cin' să-i mîne
Mergeau tîrîș cu hamuri și cu frîne
Și zăpăciți cu toții, dragă,
Simțeau că n-au ce să mai tragă.
Cătînd anapoda să înțeleagă
Însă deșteptați își aduceau aminte
Cum că șoseaua merge înnainte.

Dar ce să vezi, intrînd convoiu-n sat,
Toți negustorii aveau gîtlejul retezat.
Și sînge în căruță, numai sînge
C-aveau găleți a strînge.

Făptașii prinși se vaietă la închisoare
Că le-a bătut ciolanele cu fiare.
Și cîte unul șchiopătînd nebun
Cere foiță și tutun.
De la ciocan scînteia i-a găurit vederea,
Tutunul și foița le-aduce joi muierea.
Și-un pumn de lei pentru bacșiș
De dat pe furiș.
Căci privitor la cîte un judecător,
Zlătarii au deoparte tacîmuri și covoare
Furate ziua la nămiaza-mare.
Și la mai-mari, cu voia dumitale,
Napoleoni și giuvaericale.
Că magistratul, uns mai înțelege,
Că mai închide ochii peste fapt și lege.
Că omul, de ! în temniță nu-i vită,
Și viața lui se cade îndulcită.
Tîlharul ține să se știe
Că el e om de omenie.

Tudor ARGHEZI

1965—1966
Din **Flori de mucigai**

Însemnări de atelier

Lansare și fixare

Se întîmplă ca asupra unor lucruri să meditezi îndelung, revenind adeseori la ele și totuși să nu poți cristaliza în cuvinte ce gîndești. E cu putință ca totul să se datoreze oralității firești, curente, legate de asemenea subiecte. Ai senzația că într-un dialog cu prietenii ai reușit să exprimi cuprinzător totul. Abia cînd încerci să pui pe hîrtie frazele despre care credeai că se cereau doar scrise, îți dai seama că, în realitate, te ajutaseși cu gesturi și perifraze, îngăduite oral — ba chiar înțelese — dar care nu pot trece pragul scrisului.

Am reușit să le comunic colegilor mei, relativ curgător, gîndurile mele despre ceea ce s-ar putea numi **lansare și fixare.** Cred în continuare că o discuție cu mai mulți participanți în pagini de revistă ar fi utilă pentru că fenomenul pe care încerc să-l definesc merită să ne rețină atenția. Despre ce e vorba ?

Printre alte etape din evoluția unui scriitor (unul de valoare) două sînt ușor de numit : lansarea și fixarea. Pluralizînd, referindu-ne nu doar la un autor, ci la o promoție, vom observa și mai clar cît de verificabile sînt aceste două momente. Amîndouă sînt importante, dar raporturile dintre ele sînt destul de complicate. E limpede că nu poți evita etapa lansării ca să începi direct cu fixarea. În schimb lansarea e mai independentă, manifestînd tendința de a se lipsi de urmarea ei. Și acest fenomen e normal : astfel se cern valorile. Din o sută de tineri autori lansați într-un interval oarecare numai o parte merită să ajungă la etapa fixării în conștiința receptorilor de literatură.

Lansarea de scriitori e un gest natural, în ordinea firii, și, pentru un editor, o operație cu minimum de riscuri. În numărul (selecția inițială nu intră în discuție, ea asigurînd un anume barem valoric care este o componentă a lansării) celor propuși se vor găsi cu certitudine viitoarele confirmări. S-ar putea face o analogie cu admiterea la conservator : dintre admiși (pentru că îndeplinesc anumite condiții de selecție) doar o parte vor deveni mari muzicieni.

Fixarea este întrucîtva diferită. Ea se deosebește prin faptul esențial că este o operație de competență și de voință. Competența editorului și cea a criticului nu sînt echivalente. Iar act de voință este fixarea pentru că ea reprezintă, s-ar putea spune, o intervenție competentă, de horticultor în grădina literelor. Acesta e un teritoriu unde flori și buruieni cresc liber, la întîmplare, confundîndu-se în ochii celor neavizați. Criticul (critica) îl cercetează și alege, propune direcții, grupări, personalități, **fixîndu-le** prin intervenția sa.

O „repede ochire" asupra stărilor de lucruri literare la noi, acum, dezvăluie grava situație, raportul nefiresc dintre lansare și fixare. Editurile noastre lansează foarte mulți tineri autori — nu împărtășim părerea celor ce protestează împotriva mulțimii debuturilor, veleitarii, am mai spus-o, constituie un tribut necesar, impostura scoate în relief valoarea tocmai fiindcă o maimuțărește : mai mult, acele valori care se resimt de pe urma imitării în avalanșă nu sînt mari valori : opera lui Eminescu se degajează intactă din cele trei-patru decenii de nefericiți „eminescieni". Dar după ce au fost aduși pe lumea literară, ce se întîmplă cu debutanții editoriali ? Cei mai mulți trec — adesea pe nedrept — neobservați. De multe ori hazardul face ca unuia să i se dedice o recenzie. O critică a debuturilor este neapărat necesară și ea se cuvine să fie practicată permanent, cu toată grija.

Astfel intrăm în domeniul fixării. Fără voia noastră ajungem să constatăm caracterul sporadic, întîmplător, neconstructiv și fără perspective pe care-l are o mare parte a criticii noastre literare. Efortul de a opera în grădina literelor este minim, plantele prețioase și buruienile stau într-o dulce îmbrînceală, superficial și periodic atinse de brațul obosit al competenței.

O obiecție posibilă : poate că nu e momentul, nu sînt coapte valorile. Este ușor de înlăturat pentru că activitatea de fixare a valorilor literare se cere a fi continuă, nu pe prilejuri, în campanii și, în al doilea rînd, nu de obiectul cercetării ne putem plînge. Atîtea și atîtea cărți de critică așteaptă să fie scrise : marii noștri scriitori în viață (despre situația istoriei literare s-a vorbit și încă nu îndeajuns) merită, dacă nu cîte o monografie fiecare, în orice caz lucrări în care munca lor de un destin să fie cercetată și judecată. Poeții, prozatorii, dramaturgii aflați în plină și rodnică maturitate au ajuns la împlinirea de acum parcurgînd trasee interesante, demne de luminat. Fenomenul literaturii celor tineri și foarte tineri este, de asemenea, un cîmp pasionant de studiu : cîte direcții și individualități precizate !

Cu excepții ușor de identificat se face o critică mărunță, fără dorința de a influența mișcarea literară. Cronicarii dau buzna peste unul sau altul din autori (deobicei la apariția unei cărți) îl amețesc cu comentarii și apoi îl uită pînă la viitorul volum. Prea mulți cronicari și recenzenți și prea puțini critici cu o viziune de ansamblu.

E nevoie de generozitatea riscului în unele cazuri. Tudor Vianu a scris o carte despre Ion Barbu cînd acesta nu trecuse cu mult de treizeci de ani. N-ar fi oare justificat un asemenea act critic aplicat la opera unui poet ca Nichita Stănescu, autor cu totul de excepție, a cărui creație și-a început de curînd și marșul internațional ? Dar despre deosebiții prozatori din generația lui Fănuș Neagu și Nicolae Breban ?

Literaturile mari europene știu să-și fixeze din mers valorile. „Noul val" este un exemplu recent de însoțire critică a unui fenomen literar, luat aproape din fașă. Și orice opinie vom avea asupra realizărilor obținute e, oricum, de reținut mica distanță în timp ce le-a fost necesară criticilor pentru a-și spune cuvîntul. Nu poți aștepta mereu trecerea din viață a autorilor pentru a-i judeca, stingerea prin decenii a unei grupări literare pentru a o situa, așa cum par a fi de părere mulți critici de-ai noștri. Dacă Eugen Lovinescu ar fi procedat așa, ne putem întreba cum s-ar fi dezvoltat scriitorii din jurul „Sburătorului".

Există și impedimente de ordin editorial. Mai întîi, nu avem o știință a reeditărilor, componentă de bază a fixării valorilor. În al doilea rînd, se manifestă rezervă nelalocul ei în edituri față de sectorul critic. Și aici e nevoie de competență și curaj. Dacă un critic vine la editor și-i propune o carte despre Ion Alexandru acesta să nu-i răspundă, cu o prudență nejustificată, că e „prea tînăr". Cărți de critică mai multe, mai suple, în colecții de interes !

E și o datorie față de cititori, o mare datorie. Ei, în primul rînd, resimt necesitatea actului critic cu ajutorul căruia să se orienteze printre cărți, spre valorile fixate sau pe cale de a se fixa.

Ilie CONSTANTIN

CRONICA LITERARĂ

al. piru

PANORAMA DECENIULUI LITERAR ROMÂNESC 1940-1950

Prima panoramă privind literatura română actuală și purtînd chiar acest titlu **Panorama deceniului literar românesc 1940—1950** o dă Alexandru Piru, deși lucrări asemănătoare au mai semnat și Ov. S. Crohmălniceanu: **Literatura română între cele două războaie mondiale** (volumul I) și D. Micu și N. Manolescu: **Literatura română de azi.**

Panorama deceniului literar este dictată de imperative speciale. Al. Piru are conștiința necesității scoaterii din anonimat a unei perioade vitregite de împrejurări. Între 1939 și 1949 s-a scris o literatură ignorată de critica literară din pricina războiului și a consecințelor lui. O cantitate însemnată de produse literare a fost trecută cu vederea, uneori nici pomenită de cititorii preocupați de făurirea unei noi literaturi. Injustiție pe care perspectiva istoricului literar n-o poate admite. **Panorama deceniului literar românesc 1940—1950** este o subliniere a continuității literare. Al. Piru scrie această felie de istorie literară prelungind o acțiune de calificare și ierarhizare ce nu trebuia părăsită. **Istoria literaturii de la origini pînă în prezent** a lui G. Călinescu s-a oprit la anul 1940 și Al. Piru încearcă să continue masiva întreprindere. Gestul nu este o oarecare manie cronografică ci subordonarea la un program istoric literar în care recunoaștem datele călinesciene. După cum remarca și Al. Piru sintezele privind literatura contemporană iau în considerare literatura română de la date arbitrare. Sărindu-se cel puțin un deceniu de literatură foarte mulți autori și foarte multe opere par a se fi născut din nimic și literatura română de azi pare a nu fi avut legătură cu antecedenta, pentru că din lanțul referințelor lipsesc cîteva zale.

„Panorama" nu este o istorie literară propriu-zisă pentru că referă asupra unui fenomen literar în plină mișcare. Al. Piru a înțeles foarte bine că singura soluție a clarificărilor privind literatura de la 1939 încoace e formula panoramei pe care o aplică cu deplin succes și în cunoștință de cauză. Pentru ușurința tratării, materia este împărțită pe genuri: poeți, prozatori, dramaturgi, critici și eseiști și pe generații: vîrstnică, mijlocie, tînără. Mulți dintre cei pe care îi numea vîrstnici Al. Piru, nu mai sînt astăzi. Generația mijlocie este acum cea vîrstnică iar fosta generație tînără a devenit mijlocie, locul ei fiind luat de alta. Fireștile mutații oferă totuși acestei panorame și calitatea de istorie literară în ciuda secționării pe felii.

Impresionantă e siguranța cu care procedează criticul, nu numai în aceste diviziări dar și în comentariul literaturii perioadei nu foarte simplă sub unghiul categorisirilor estetice. Sarcina criticului n-a fost deloc ușoară. De altfel el nici nu evită dificultățile și nu-și alege cea mai comodă cale ci se așează în prelungirea istoriei literare călinesciene. Tentativa sa nu are numai meritul de a sesiza un pămînt necunoscut ci de a înțelege că explorarea lui ar deschide o perspectivă literară nouă asupra momentului literar prezent. În consecință panorama își propune să se ocupe de literatură nu din perspectiva culturală ci din cea artistică făcînd disociații estetice și stabilind o ierarhie de valori. Scara de valori este ceea ce scoate producția literară din confuzia și **Panorama deceniului literar** își propune, firesc, să organizeze pe un criteriu intern, priveliștea literară a acelor ani. Gestul cu atît mai salutar cu cît scriitorii încadrați atunci în generația mijlocie sau tînără au scris în acea perioadă și cele mai importante opere ale lor (E. Camilar, M. Tudoran etc.). Alteori sînt salvați de uitare, autori de o singură carte fără o prodigioasă activitate literară ulterioară (Gheorghe Crutzescu). Multe reputații stabilite de critica deceniului 50—60 sînt neconfirmate de aprecierile lui Al. Piru asupra autorului în cauză. Din acest punct de vedere panorama prilejuiește o revelatoare confruntare a judecăților de valoare. Dintre poeții vîrstnici, asupra lui Camil Baltazar și Marcel Breslașu nu se trag concluzii favorabile. În schimb este pe drept și pe larg discutată poezia lui Mihai Beniuc și cea din **Cîntice țigănești** a lui M. R. Paraschivescu. Poezia Mariei Banuș este amendată pentru părăsirea sursei inițiale de lirism. Din generația tînără sînt remarcați Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu. Constant Tonegaru, Magda Isanos. Primele evoluții ale Veronicăi Porumbacu i se par superflui, iar ale Ninei Cassian, contradictorii. În general concluziile lui Al. Piru nu suportă discuții fiind probate prin citate și analize expresive și, chiar dacă admitem noutatea sau maturizarea pe care o aduce evoluția unui scriitor — cazul Ninei Cassian de pildă —, multe din opiniile criticii de azi trebuie să se întoarcă cu atenție spre aceste faze prime, bine fixate de critic, pentru a nu pierde perspectiva. Al. Piru are în analizele sale mai întotdeauna etalonul valorii în generația vîrstnică unde valorile sînt indiscutabile. La poezie ele se numesc, spre exemplu, Arghezi, Lucian Blaga, Ion Pillat, Al. Philippide etc.

Postura de prospector al unor valori ignorate este ilustrată mai ales în capitolul **Prozatorii.** Geo Bogza, Radu Tudoran, Eusebiu Camilar, Cella Serghi, Miza Cretzanu, Olimpia Filitti-Borănescu sînt repropuși, unii dintre ei abia propuși, atenției noastre, în evaluarea criticului, care recunoaște în Geo Bogza un remarcabil prozator poet, fără imitatori posibili, analizînd **Cartea Oltului** și **Sfîrșitul lui Iacob Onisia.** Al. Piru repune în drepturile sale și pe Radu Tudoran, autor al unui unicat, romanul **Anotimpuri,** pe care a încercat să-l reia fără acelaș succes în parafrazele ulterioare. Eusebiu Camilar, considerat de mulți epigon, este analizat ca un scriitor cu merite proprii pentru **Cordun, Avizuha, Turmele,** întuindu-i-se nota de fantastic pe care atunci cînd nu și-a știut-o urma și-o pierde, ratînd ca în **Prăpădul Solobodei.** Ultimul din generația tînără este Marin Preda, așezat în filiera lui I. C. Visarion, fișă de critică literară care prin însemnătatea **Întîlnirii din pămînturi,** recunoscută și de Al. Piru, ar fi meritat să aibă o mai mare întindere. O dare de seamă completă e secțiunea dedicată **Teatrului** unde sînt analizate minuțios piesele lui Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Ion Luca. O mențiune specială se face lui George Ciprian pentru „cea mai bună piesă a deceniului", **Capul de rățoi** pusă în relație cu **Ubu rege** de Alfred Jarry. **Criticii și eseiștii,** domeniu neevitat ca în **Literatura română de azi,** sînt: G. Călinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Bazil Munteanu, Alice Voinescu, D. Caracostea, D. Popovici, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Petre Pandrea, V. G. Paleolog, Petru Comarnescu, Al. Dima, Mircea Eliade, Ion Biberi, Ovidiu Papadima, Ion Schinteie, Ion Vitner, Alexandru Balaci, Silvian Iosifescu, Ovidiu Drimba, Dinu Stegărescu. O mai exactă opinie decît de obicei aflăm aici despre Tudor Vianu. Dreptate se face prin scoaterea din uitare lui Bazil Munteanu și Petre Pandrea. Important pentru înțelegerea concepției critice a lui Al. Piru este masivul capitol închinat lui G. Călinescu și, prin contrast, cele acordate lui D. Caracostea și Dimitrie Popovici. Trebuie să remarcăm egala distanță de obiect a criticului cu atît mai mult cu cît în acest capitol se referă la confrații de breaslă.

Scriind o „panoramă" Al. Piru trebuia să împace informația cu judecata de valoare într-un stil rapid cu un cît mai mic coeficient de eroare. Uneori este aleasă o singură operă ca singura valoroasă sau caracteristică: cazul Damian Stănoiu. Alteori, cîteva fraze sintetice sînt întărite cu citate: de obicei pentru cei lipsiți de valoare. Scriitorii complicați dar interesanți pentru mișcarea literară ca Gherasim Luca sau D. Trost sînt tratați în capitole cuprinzătoare. Judecata de valoare e adesea continuată, subînțeleasă. Despre un roman al lui I. Peltz se spune că este reportaj, fel de a arăta un minus de valoare. Alteori, pentru a numi lipsa de vocație a unui critic arată și elogiază nulități literare. Opțiunile sînt rostite adesea indirect așa cum se și cade într-o carte de informație avizată care n-are în vedere selecția sau negația programatică. Consacrații și marii consacrați, în general „vîrstnicii", se bucură de excelente exegeze. Cităm în primul rînd pe cea dedicată lui Lucian Blaga, apoi pe aceea închinată lui Mihail Sadoveanu văzut în **Frații Jderi** la o dimensiune homerică. G. Călinescu este cel care domină scena la critici. Pentru I. Teodoreanu și Cezar Petrescu se redemonstrează încăodată, cu argumente oferite de superfetația literaturii lor manieriste, viciul care i-a împiedicat de la mari împliniri. Nu lipsește numirea falselor reputații: Felix Aderca. Asupra literaturii intrate deja într-o depărtare istorică simțul de ierarhizare al lui Al. Piru funcționează aproape fără greș. Panorama sa în care își găsesc locul și autorii cîte unei singure cărți de versuri sau proză, adesea anodine, nu este, precizăm încăodată, o catagrafie amorfă de autori și cărți, ci o sigură situare și evaluare de valori făcută cu calm și egalitate de umoare. Nici atunci cînd ar fi avut motivele să descalifice dur, Al. Piru n-a părăsit ținuta inițială. Cărții i se poate observa doar diferența de temperatură, de stare de spirit cu care criticul se apropie, de exemplu, de Sadoveanu sau Călinescu. Arbitrariului monografiei despre Gherea a lui Felix Aderca, Al. Piru îi răspunde cu urbanitate, erorilor lui I. Vitner cu răceală obiectivă. Această detașare de o materie care încă n-a intrat definitiv în istorie, această perspectivă, sigură și calmă, sînt o garanție a soliditățiî întregului.

Sintezele, panoramele, antologiile, compendiile inspirate de literatura contemporană sînt încă puține și sperăm că sub protecția unui exemplu prestigios editurile vor fi mai puțin ezitante cu tipărirea lor. Disociații și ierarhizări, care să depășească aria cronicii literare sau profilului de autor nu pot fi ocolite de critica literară actuală, și speciile cele mai recomandabile sînt cele enumerate. Ca orice istorie literară panoramă sau antologie, în care e vorba de autori în viață, sau cu urmași activi, protestele și contestările vor fi probabil vii, dar trebuie să urmărim cu atenție argumentele.

M. UNGHEANU

avant-premieră editorială

N. D. COCEA

„Scrieri"

Apare o culegere masivă din scrierile lui N. D. Cocea, personalitate multilaterală a vieții literare românești, publicist deschizător de drumuri, înnoitor al mentalității literare, în același timp autor de nuvele și romane.

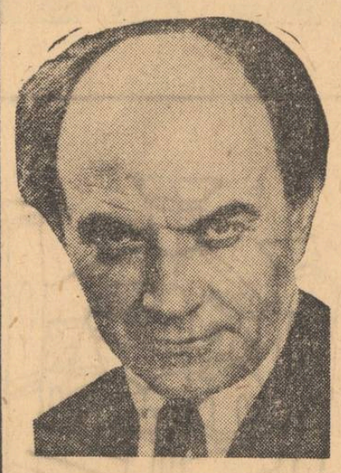

FLORENȚA ALBU

„Himera nisipurilor"

Poetă cunoscută, autoare a mai multor volume de versuri inspirate mai ales de mediul campestru, Florența Albu se anunță cu o nouă carte: **Himera nisipurilor.**

VASILE BĂRAN

„Numărați pînă la unu"

Autor al unor curioase volume de proză scurtă, Vasile Băran a dat tiparului o a patra carte de proză în aceeași succintă formulă. Titlul noului volum: **Numărați pînă la unu.**

THANATOS ȘI ABSTRACȚIUNE

În genere, critica a intuit valoarea volumului „Semn". Dar și-a luat niște precauții. S-a spus că poezia lui Matei Călinescu e „poezia unui critic". Există distinct „poezia poetului" și „poezia criticului"? Dacă da, atunci ori criticul nu mai e critic, ori poezia lui nu mai e poezie. S-ar înțelege din această formulă (a cărei lipsă de logică nimeni nu o denunță) că un critic poate și el, ca oricine, să scrie versuri, teatru, ficțiune. Dar în calitate de critic. Adică, subtext, cu anumite stîngăcii, cu anumite neautenticități, mai limfatic, mai palid, mai impersonal, mai nerezistent decît scriitorii „originali"; ori mai pretențios, mai „intelectual", poate chiar — de ce nu? — mai puțin specific național; oricum fără forță, fără vitalitate; pentru o elită, și aceea foarte restrînsă. Începi aproape să te gîndești dacă opera fină nu e simultan și un fel de subtilă impostură, dacă nu e o fabricație, o sinteză a lecturilor, o combinație a falselor memorii. Și de aici e atît de ușor să bănuiești, să nu mai înțelegi, să nu comunici sincer și pînă la capăt cu o carte bună!

Nefiind critic literar, nu mi-e rușine să afirm că mi se pare volumul „Semn" unul dintre cele mai bune care au apărut în ultimul timp. O mare calitate a sa e inaparența mijloacelor. *Poezia română mai e din păcate, mult înfeudată limbii, și greul examen al poetului român constă încă în găsirea mijloacelor de expresie personale. Un poet ca Arghezi de mare nu a scăpat de această obligație. În poezia lui Matei Călinescu, mijloacele nu sînt vizibile, cum nu sînt nici înrudirile și influențele. Însă, mai ales,* ignorarea limbii e *importantă, cu paradoxalul ei efect — în acest caz — de idiom poetic foarte propriu, foarte bine stăpînit și eficient regizat. De fapt, Matei Călinescu cunoaște prea multă poezie bună și e însuși prea capabil de poezie pentru a cădea în ispita lingvistică. În mod obișnuit poetul român, e ispitit de o limbă obsesiv concretă, mustoasă, pămîntoasă, cu miros violent de ogor îngrășat sau de codru rășinos. Ceea ce de fapt înseamnă o falsă limbă română și o falsă limbă poetică. Matei Călinescu are și el o năzuință lingvistică, aceasta însă către un limbaj imaculat, de o forță neteatrală, mai degrabă semantică decît materială. Cuvintele lui au o imponderabilitate, care presupune în prealabil o rupere a lor din gravitație, rupere despre care nu există însă nici o mărturie în text: o trecere în domeniul altor legi. Iar peste straturile clasice, de idei abile, de vorbe rare, poezia lui se înalță ca o pasăre cenușie într-un cer clar și incolor. E o poezie purificată de orice complicități ale limbajului, ambiguă și interpretabilă prin substanța ei, nu prin cuvînt. O poezie în care autorul exprimă, comunică, mărturisește, dă, în chip imediat, sincer, spontan. O poezie atît de simplă și de cursivă fals, fie și cu un scop superior, și ea e atît de simplă și de cursivă încît poemele par a fi fost scrise unul după altul, sub efectul dictării interioare, în cîteva ore. O spontaneitate nestingace, nepatetică, o simplitate bogată și adîncă, un frumos „neliterar", neconștient de sine, independent, indiferent. Ca metodă lingvistică nu se poate cita nimic, ca rezultat liric trebuie primit totul.*

„Intelectuală" poezia lui Matei Călinescu nu este în sensul rîtmării de idei, al filozofiei retorice în versuri, al citatelor rimate. Și aici, în zona ideii, poetul trece de orice graniță, regăsindu-se într-un spațiu în care ideea nu mai suferă de ambiții și prejudecăți, nici nu mai exercită seducții banale. Aici, ideea devine corpul și silueta poetului, este prelungirea sa în lume, este ceea ce voia el să ne spună, este el. Cum orice text e practic interpretabil la infinit, cum orice joc de cuvinte e și un joc de idei, e într-un fel unfair *să enumerăm „ideile generale" care par incluse în volum. Referindu-ne la cîteva din ele, precizăm de la început că nu credem în realitatea lor obligatorie (de fapt, nu în ele stă valoarea cărții). Orice în carte, începînd cu senioriala „Heraldică", poate fi socotit element-cheie. Numai despre „Sărbătorile somnului" un analist harnic poate compune un studiu. Fermecătorul tînăr din „Întîlniri de seară" poate fi iar sursă de deducții. Mai serioasă e* singurătatea, *existentă în tot volumul, de cîteva ori memorabilă; poetul îi aruncă o privire albastră și dureroasă, inspiră în ea un „parfum al absenței": „Și singurătatea mea seamănă cu singurătatea / Unei minciuni pe care nici n-a trebuit s-o spui, / A unei iluzii uitate, a unei pîini aruncate, a unui pahar de vin nebăut, / A unei triste care știe că nu va deveni niciodată amintire. / E o foarte mare Duminică fără credincioși. / Un foarte mare ger albastru". Chinul acestei duminici se dilată pînă la simbol ontologic în ciclul* Duminica: *„Așteptăm ziua de Luni, / începutul timpului (striviți de întuneric, de piatră, de fier, avem dumnezeiasca nostalgie a genezei, / pentru noi fiecare săptămînă ar fi / o repetare a genezei), așteptăm să treacă / această Duminică, / veșnicia stearpă a gîndului / care se rotește mereu / în greul nopții: „Dar această Duminică nu se va sfîrși niciodată". Duminica nu mai e deci ziua a șaptea sfințită și binecuvîntată, odihnă după încheierea lucrării și zidirii, ci un infern steril și înghețat, o eternitate grea, pietroasă, metalică, oarbă și imobilă, în care omul cade: „Cădem tot mai adînc, / mai adînc. / În noi înșine cădem. În marele spațiu orb. / Cînd ne vom întîlni / în singurătatea pietrelor?", ducînd cu el „dumnezeiasca nostalgie a genezei", visînd minuni: „O singurătate înconjurată de păduri, / o fugă prin lumină." Opoziția e între Duminică, timp funebru, și Luni, timp viu și creator. Dar, sinistră precizare: „Cîndva am fost acolo: / Am văzut pămîntul / despărțindu-se de ape, noaptea de zi, / am văzut stelele spintecînd întunericul, am văzut cum s-au născut arborii". Lunea, ziua întîia și celelalte zile au trecut deci, și ne aflăm acum într-un gol postum, care se chinuie să-și amintească, ne aflăm într-o Duminică finală și veșnică, de fapt o apocalipsă în care „singurele dimensiuni / sînt întunericul, piatra și fierul". Sentimentul formidabil al acestui cosmos sfîrșit, metaforă înspăimîntătoare a lumii, e centrul volumului. De aici se pot explica toate celelalte intenții și figurări, inclusiv eterna întoarcere, cu schema ei ternară — circ, nebunie, perplexitate.*

Ajungem astfel la substanța exactă a acestei lirici: arșița, lipsa, foamea, setea, austeritatea, noaptea, încetarea sufletului. Aceasta e apocalipsa așa cum o întrevede Matei Călinescu. În fața ei omul rămîne absolut singur și gol, și numai amintirea unor prieteni (sentimentul prieteniei, difuz, e unul din cele mai nobile ale volumului) mai îndulcește trăsăturile împietrite de șocul sfîrșitului. Omul singur și gol în nesfîrșitul sfîrșitului e înconjurat de o lume abstractă, în care ideea ucide realitatea („Cuvîntul arbore toți arborii din lume-i doboară"), în care scopul, instrumentul și materialul se trădează unul pe altul („nimic pe sine nu se mai spune / spunere fiind"). Sfîrșitul e privit și ca o inadecvare generală, în care nimic nu mai e ce a fost, nu mai înseamnă ce a însemnat, în care și realitățile și raporturile dintre ele se sparg. Singur, strîns între aceste neființe, poetul nici măcar nu plînge, nici măcar nu evocă, nu speră, nu se roagă, ci se lasă bătut de vîntul neantului ca o statuie.

*Alte genuri de poezie (*Și seara, Gavotă*) sînt întemeiate pe sentimente mai obișnuite. În unele din ele apar foarte gingașe intuiții vegetale, stări și observații care dovedesc că Matei Călinescu e la fel de dotat pentru lumea concretă ca oricare altul. Însă, cel puțin în acest volum, coșmarul unei morți abstracte e preponderent. Sub el, toate celelalte calități intră în surdină.*

Influențe nu se pot detecta. Sigur, cutare motiv poate fi retrasat. De pildă, „A Dream within a Dream" al lui Poe. Sau pretexte emoționale din Rilke, Eliot etc. Asemenea observații sînt neconcludente. La un astfel de nivel, cum nu mai contează sentimentele, ideile, maniera, nu mai contează nici posibila filiație. Miracolul liric seamănă cu simplitatea cu care e scrisă poezia „Altceva", triumf al capacității autorului de a poetiza comunicația cea mai indiferentă, poezie foarte albă, atrăgînd prin calități numai ale ei, invizibile: „Privirile mele puteau ocoli stîlpii, hornurile de tablă, / acoperișurile pe care aș fi scris prima frază dintr-un roman melancolic. / Bunăoară: Am revăzut-o pe Maria, tîrziu, după mai mulți ani".

Unde e puterea acestei poezii, dacă nu e în elementele care cad deobicei pradă analizei? Probabil în portretul pe care ea îl constituie autorului. Poetul a trecut prin marile drame ale abstracției, a suferit de durerea lor vie, mai vie poate decît durerea cărnii. Acum, privirea lui e grea, statura lui apăsată de o nevăzută pedeapsă, chipul lui otrăvit de un trecut pe care nu și-l mai poate aminti, al cărui sens de altfel l-a pierdut, mîinile lui se deschid fără scop într-un spațiu fără obiecte, pașii lui îl poartă fără scop într-un orizont fără direcție, cuvîntul lui e o existență condamnată. Un mare chin e sugerat în tot acest volum, și el apare poate cel mai limpede în liniștea textului, care nu e o dovadă de calm, de tranchilitate, ci de oboseală. După marele război spiritual, luptătorul de ieri, mutilatul de azi, e obosit. I-a fost luat totul, i s-a dat nimic. Sub povara nimicului, umerii lui se apleacă. Ochiul se acoperă de bruma gîndului și spune mut: Atîta tot și nimic mai mult. Pînă aici, nu mai departe.

Față de un volum atît de generos în deschideri și închideri se poate scrie aproape orice, numai într-un registru anumit, care e cel de sus. Instrumentația literară propriu zisă nu-și găsește cîmp de acțiune. A spune despre text că e de o specie sau alta, că are cutare ori cutare caracteristici, devine pură pedanterie. Ce va scrie oare Matei Călinescu mai departe?

Petru POPESCU

CRONICA FANTEZISTĂ

PROFESORUL

Geniile sînt, într-un fel, o răzbunare: un popor de oameni necăjiți care, neavînd posibilitatea scrisului, își păstrează „în cap" toată istoria, se răzbună dîndu-l pe Iorga, capabil să scrie singur, cu amănunte, istoria a zeci de nații. Un popor cu o literatură cultă destul de tînără, dă la iveală pe George Călinescu, critic și istoric literar, prozator și eseist, comparabil pentru fiecare sector în parte cu cele mai ilustre nume ale culturii apusene.

Am o bibliotecă întreagă Iorga și nu știu ce să fac cu ea. S-o dau la legat? Nu-s destul de copt, n-am barbă, să pot să înțeleg tot ce-a gîndit înalta poartă a frunții sale căreia ar trebui să-i plătim cu toți bir de admirație și smerenie. S-o las — se strică. „Ori vine altul și mi-o ridică". Aceasta este dilema perpetuă Nicolae Iorga. Cineva, un filozof român, se întreba, acum cîteva decenii dacă vor fi existînd la noi cinci inși care să se poată mîndri, cu mîna pe conștiință, că l-au citit integral pe Kant. Dar opera lui Iorga? Măcar titlurile cărților lui — le cunoaște cineva pe toate? De ce nu se tipăresc cărți cu titlurile operelor lui Iorga, în locul unor schițe de inspirație oarecare?

De la un anumit nivel în sus, ceea ce ar trebui să se numească într-adevăr „fenomen" — deranjează și este minimalizat. Se vorbește de cazul cutare. Dar autorul Istoriei românilor este lăsat cu academică răceală la o parte. Peste fenomenul Călinescu plutește un dizolvant zîmbet superior. E ciudat cum putem avea atîta dărnicie, această mînă spartă în domeniul culturii, să aruncăm la gunoi, — să folosim ca îngrășămînt fosforul de creer al unor personalități excepționale, strălucind pe un bărăgan de hîrtii.

Iorga — o personalitate care turtește. Un munte de cărți! Un munte de articole! Un ziar întreg scris de el timp de decenii! Totul pare cu atît mai monstruos cu cît astăzi lumea merge spre specializarea cea mai îngustă: se studiază o ramură a ramurei,

Călinescu pretindea criticului român o casă izolată și un dulău nedresat și frust la poartă. Numai așa poți să-ți păstrezi într-adevăr autonomia esteticului. Adevărul este că i-a stînjenit pe foarte mulți, cu prezența sa autoritară, simțită ca o zbîrlitură de leu în deșert. N-a avut prieteni la cataramă. Academicienilor, veniți să-l viziteze, cu pălăria în mînă, le spunea din prag: „Nu sînt acasă!" Sociabil, dar mai ales cu morții, foarte cuminți și la locul lor și care nu puteau să-l deranjeze și care se puteau menține tot timpul într-un spiritism pur.

Iorga fiind destul de înalt s-a uitat, cu o curiozitate dumnezeiască pe sub streșinile mănăstirilor, descoperind prin poduri prăfuite hîrtoage și documente, mizgălituri de dieci pe ceasloave, (care l-ar fi răscolit și pe Eminescu) dînd vechime culturii noastre. George Călinescu, a așezat aceste cărți după cotor, le-a netezit cu mîna, a dat lustrul și prestigiul și perspectivă. (Geo Bogza, mereu atent la valorile și mormintele naționale, rupea, nu de mult, o frumoasă și pioasă floare de stil în memoria acelei unice „Istorii a literaturii române" care nu se mai retipărește odată). După Maiorescu, Lovinescu și alți trudători, literatura română apasă prin Călinescu pe sigiliul domnesc al integrității și existenței sale independente în Europa.

Autorul „Enigmei" i-a uimit întotdeauna pe contemporani prin posibilitatea sa de a fi mereu altfel. De fapt, diversitatea e felul său natural de a fi. Aerul său. Într-un munte găsești și aur și uraniu și platină. E drept, toată această bogăție are darul să ne uimească pe noi, pilitura de fier. Caut matca originală a personalității lui și mi se pare a o găsi în lirism. Sub sistemul de prozator, sub aparatul critic, George Călinescu era clădit pe curenții lirismului. Lirismul era inclus în el ca Marea Sarmatică în noi, trăitorii în scoicile de aur și uraniu, petrol și sare ale istoriei ei. Lirismul înseamnă în ultimă instanță, tinerețe. Și expresia des întîlnită la Călinescu „mă simt tînăr" nu era de loc o metaforă. Curiozitatea a rămas netocită, a rămas deschis ochiului său care știa să vadă războiul Troiei într-o picătură de ceață. Cultura o fost pentru el baia lui Arhimede. Numai că la Călinescu „Evrica" a însemnat „m-am găsit", adică mai mult decît descoperirea unei legi. Și pentru că am pomenit de legea lui Arhimede, peste marginea universului, mereu trebuie să se verse un volum de pămînt egal cu volumul fiecăruia dintre noi. Numai că dispariția anumitor oameni e atît de viu resimțită, încît parcă acest proces s-ar petrece numai cu ei în fiecare clipă. Parcă ar muri încontinuu, cu o intensitate direct proporțională cu aceea a vieții. George Călinescu ne-a dat și prin moartea sa fiorul eternității. Te uiți la locul ocupat pînă mai ieri de un singur om și vezi că acum înseamnă infinitul. Că, de fapt, acest om era infinitul. Dacă nu-i mai putem auzi glasul, cu ultimele cuvinte prelungi ca niște ecouri, Călinescu e totuși printre noi. El se întoarce în cărțile lui inegalabil și genial, zilnic cu o punctualitate care nu se va știrbi nici peste veacuri.

Marin SORESCU

AMINTIRI DIN PREZENT

Un om ca o inimă

Petre Pandrea, neuitatul, era un bărbat al timpului interior. Mai întîi l-am cunoscut prin amabilitatea lui Geo Bogza; l-am cunoscut mai ales cu vederea. Din capul locului mi-a produs o impresie covîrşitoare, o impresie similară cu aceea pe care ţi-o produce un brad verde, iarna, un brad cu crengi lungi încoronate de zăpadă albă, sclipitoare.

Ştiu că dacă bătrînul Pandrea mi-ar citi (şi cît de fericit aş fi să mai poată citi) această frază, m-ar urechea. O, nu ca un învăţător de clasă primară, nu. M-ar urechea abstract, invadîndu-mi ideile estetice cu idei morale.

Mai tîrziu (păstrînd proporţiile) aproape că ne-am împrietenit. Timpul domniei sale se împrietenise cu timpul domniei mele. Holbat şi ciulit îl ascultam pe acest om fascinant, pe acest „boier al democraţiei" dacă mi se îngăduieşte metafora. Avea un mod de a încuraja, rar şi decisiv. Niciodată nu l-a trădat gustul, dar mai ales expresia morală a gustului.

Nimeni altul nu a exprimat prin propriul său destin şi propria sa scriitură literară mai bine decît Petre Pandrea ideea moralităţii, etica în acţiune exprimată. Petre Pandrea estet pînă în vîrful unghiilor, fără s-o spună, făcea din propria sa gîndire o fabulă şi ne lăsa pe noi înşine să ducem zona esteticului ca pe un act superior al eticului. Mi-este absolut clar că domniei sale îi datorez o idee, de tot preţioasă mie, şi anume aceea că estetica nu poate fi concepută altfel decît ca o etică în acţiune şi realizată.

Nu formula, te provoca să formulezi, te punea în starea de a gîndi dialectic. Dacă el însuşi n-ar fi respins ridicolul, ridicol l-aş fi sărutat.

Ştia misterul comunicării, el nu provenea numai dintr-o cultură neobişnuită şi risipită pe urechile oricui, avea un fundal de bun simţ ţărănesc ridicat la cea mai înaltă exigenţă abstractă europeană. Dar pentru Petre Pandrea a fi european însemna a-ţi iubi ţara. A fi al ţării tale în mod necondiţionat şi în acelaşi timp în mod nesuperstiţios.

Viu, atît de viu încît nu mi-l pot imagina decît existînd, Petre Pandrea nu a avut niciodată nevoie de un decor. Tot timpul scena pe care se jucau marile intensităţi dramatice, a fost propriul său trup.

Altfel bărbat frumos şi ţeapăn. Înalt, spătos, cu părul tuns perie şi cu o mustaţă căruntă şi bogată, cu ochi atît de pătrunzători încît îi judecai mai degrabă în interiorul tău decît în orbitele lor. Nu dispreţuia gluma, vorba de spirit îi era aproape o cămaşă obişnuită silabelor lui naturale. Ştia ceea ce din ce în ce mai rar se ştie, ştia arta de a fi firesc.

Ţin în mîini emoţionat scrisorile pe care mi le trimitea cuprinzînd pe lîngă iuţi aprecieri asupra literaturii contemporane şi lecţii sistematice de limbă germană. I se păruse că ar fi trebuit să învăţ această limbă. Petre Pandrea nu era omul căruia să i se pară ceva şi să nu facă tot ceea ce se poate ca să-mi materializeze părerea.

Ce onoare! Acest neasemuit om de ştiinţă, de ştiinţa sufletului şi-a oprit către sfîrşitul vieţii domniei sale, ochiul fierbinte şi viu, şi asupra sărăcăcioasei mele lingvistici. Dar n-am fost o excepţie. Destui de mulţi din generaţia mea se pot lăuda de a fi beneficiat de profunda atenţie a acestui om neobişnuit.

Mîini delicate avea, cu degete îngroşate, sprinceană stufoasă şi retină, ah, o retină martoră dinamică a peste patru decenii de inplicaţie socială.

Dacă bătrînul nu m-ar fi oprit, probabil că mi-aş fi desfrînat ridicol intim, dar rar, numai oamenilor aleşi menit să le fie dăruit. A dărui ridicolul tău cuiva înseamnă de fapt a i te destăinui. Nu mai pot să mă destăinuiesc lui Petre Pandrea. Nici vorba lui bună de încurajare n-o mai pot auzi.

Atît pot să-mi spun mie însumi: cît mă voi simţi slab şi netalentat; cînd mă voi simţi necitit şi neinstruit, şi mai ales cînd mă voi simţi foarte singur, imaginea acestui învăţat care m-a cinstit cu prezenţa lui îmi va apare în gînduri; şi-mi voi zice; să nu care cumva să mă vadă bătrînul. Să nu care cumva să-l supăr pe bătrînul!

Nichita STĂNESCU

VASILE PÂRVAN

Estetica tăcerii

Tăcerea poate fi asumată de o conştiinţă prea-exigentă, ca un destin. Unii aleşi ai poeziei moderne — Rimbaud ori Valéry, Blaga sau Barbu — au avut o vocaţie a tăcerii pe care au cultivat-o nu numai în renunţările lor temporare ori definitive la exprimarea lirică, ci şi prin însăşi creaţia lor care poartă într-însa stigmele tăcerii. Ne-ntrebam, odată, dacă secolul nostru va vedea apărînd o estetică a tăcerii. Nici Văzătorul care a petrecut „un răstimp în infern", nici Domnul Teste pentru care păcatul capital era acela al manifestării, nici Poetul-Matematician care s-a retras din dedalul impur al unei poezii prea-sensibile pentru a atinge „starea de geometrie", pentru el infinit mai pură, nu ne-au oferit măcar rudimentele unei asemenea estetici. Experienţa, mărturisită, a tăcerii, nu s-a întovărăşit cu teoretizarea ei. O asemenea confesiune a tăcerii ca pasiune-limită, ca patimă morală, ducînd la o pledoarie pentru tăcere ca valoare etic-estetică o întîlnim în opera eseistului, poetului şi cugetătorului arheolog Vasile Pârvan.

Coborîrea spre un **arhé**, un început, spre origini, aparţine în mod esenţial sferei arheologice. Trebuie să căutăm un astfel de **initium**, de zonă originară, iniţială, a spiritului acelui pătimaş iubitor de antichităţi care a fost Vasile Pârvan, dacă voim să ne **iniţiem** în cugetarea sa liric-filozofică. Tăcerea e un asemenea **initium.** Dar dacă la Lucian Blaga, ea se asocia cu starea **necreată**, de muţenie primordială, la Vasile Pârvan tăcerea ţine de **agonia cuvîntului**, şi chiar de starea de dincolo de moartea cuvîntului. Într-o meditaţie pe marginea confesiunilor şi pledoariei autorului **Memorialelor**, trebuie să ţinem seamă, aşadar, de faptul că, acel **arhé**, fenomen originar al spiritului lui Pârvan, aparţine unei zone finale a experienţelor umane.

Acest bărbat sobru n-a comis niciodată indiscreţia unor mărturisiri prea-intime. Pentru a reconstitui citadela îngropată în cuvinte, a sufletului său (căci, ironie a sorţii, acest fervent al tăcerii a fost un mare cuvîntător), trebuie să recurgem la aluzii, exprimări indirecte şi sentinţe generale rostite apodictic. Astfel, textul cu care se încheie ciclul **Memorialelor, Laus Daedali-Tăcere**, memorial citit la 20 Aprilie 1921, este o **apologia pro arte sua**, o apărare a propriei arte, în care arheologul se proiectează pe sine sub chipul unui sculptor. „Eu sînt cel ce săp reliefele funebre cerute de oameni. Eu sînt cel ce săp în marmora tare, ori torn în bronzul alunecos, frumuseţea cărnii pieritoare. Dar din sufletul meu ce pun eu în cele lucrate? Cine poate citi din ele ceva despre durerile ori speranţele mele? Nu sînt eu ca fecioarele tăcute, ale iubitei mele, Mynno?" Pârvan — pe care ni-l închipuim adesea conducînd săpăturile de la Histria, printre blocurile templului de pe malul lagunei, între stepa scitică şi marea din zare — este cel care **sapă**, dezgroapă, scoate la iveală reliefurile funerare, ca acel Alegènor, eroul sculptor al apologului său. Ceea ce găseşte el în pămînt sînt, înainte de toate, urme ale morţilor, ale unei întregi arte funerare, o civilizaţie dispărută cu marmora şi bronzurile ei. Dar tot el este cel care — asemenea sculptorului său — încearcă să reţină ori să reînvie o „frumuseţe... pieritoare" în arta mai durabilă a cuvîntului. Acest cuvînt nu este destinat mărturisirilor prea-umane. În sufletul lui nu va citi nimeni. Deşi nu este piatră dezgropată, relief funerar, pe care el să nu încerce a-l învia prin participare sufletească, printr-un fel de **Einfühlung**, de simpatie estetică. Dar în sinea lui el se ştie inaccesibil: nu vrea să se deschidă, nu crede că alţii pot să treacă dincolo de ei înşişi, să aibă acces la un suflet străin. Nu crede în posibilitatea unei depline comunicări. De aceea, el este tăcut.

Meseria arheologului, ca şi aceea a sculptorului, reclamă liniştea. Încercînd o reconstituire ideală, dar în cea mai concretă existenţă, a unei realităţi istoric-umane defuncte, arheologul lucrează cu obiecte şi urme ale unor făpturi demult amuţite. El însuşi are nevoie de puţine vorbe pentru a închipui toată agitaţia unui ev. În **Laus Daedali**, „săpătorul de piatră" cugetă la „meseria lui aspră şi mută". Ca şi acesta care porneşte de la puţine gesturi ale trupului pentru a înfăţişa simbolic „toată agitaţia lăuntrică a sufletului", istoricul trebuie să recurgă la cîteva acte **(gesta)** cunoscute, pentru a reda tabloul unei epoci. Iar asemenea actorului care simte strîngerea de inimă a deceptiei în clipa în care cuvîntul a zburat de pe buzele sale, istoricul cunoaşte necontenit o dezamăgire în faţa reconstituirilor sale.

Decepţiile unui suflet vulnerabil nu duc însă la o sceptică renunţare, atunci cînd sufletul se întoarce împotriva sa însăşi şi transformă — printr-o dialectică internă — eşecurile sale, în eşecul eşecurilor, adică în triumfuri. Îl vedem pe Pârvan repetînd necontenit, ca sub imperiul unei obsesii, un gest, esenţial, un gest despre care ştie prea bine că nu poate duce la o împlinire totală. El este bărbatul care **cheamă** neîncetat pe cineva, de departe. Gestul său esenţial este acela al apelului. Cuvîntul său este **invocaţie.**

Atunci cînd, în **Laus Daedali**, arheologul-poet îşi pune eroul sculptor să contemple chipul cioplit de el în marmoră, al unui tînăr „chemînd pe cineva de departe", el se închipuia simbolic pe sine însuşi în atitudinea sa originară. Tînărul face gestul chemării. „Pe linia nevăzută a depărtării s-ar fi putut întinde firul, de care, trăgînd cu degetul şi braţul, tînărul aducea la el pe cel chemat"... „Gura tînărului cioplit în piatră era însă aproape închisă. Ea nu chema". Într-o operă scrisă cu o conştiinţă atît de lucidă ca aceea a lui Pârvan, nu este nici un cuvînt care să nu corespundă unei intenţii precise, chiar dacă imaginea e simbolică ori expresia sibilin-oraculară. **Poza** tînărului, elogiul lui Daedal este, evident, un autoportret mascat al arheologului. Descoperim într-adevăr, într-însul obsesia centrală a **chemării**, a **invocării** celor de dincolo. Istoricul dezgroapă civilizaţii moarte reconstruieşte în **Getica** o preistorie obscură, oratorul evocă în **Memorialele** sale morţi iluştrii: eroii războiului, Împăratul Traian, figuri academice. Dar invocînd lumea apusă a defuncţilor, Pârvan ştie prea bine că bate la o poartă care nu se deschide. Invocării sale nu-i va răspunde niciodată cel invocat. Moartea e tocmai întreruperea dialogului uman, imposibilitatea chemării şi răspunsului. Obsedatul invocaţiei este perfect conştient (luciditate a unei conştiinţe tragice) că nu cheamă pe nimeni. El nu crede — cum vom vedea — într-o transcendentă, într-un dincolo. Nu sînt zei, nici nemurire a sufletului. Dar totuşi, continuă să facă gestul, atît de uman, al chemării. Gest absurd ori tragic?

Etos-ul istoricului care evocă invocînd primeşte, în cazul lui Pârvan, un accent dramatic, prin patosul omului care a suferit o pierdere ireparabilă. El a cunoscut nu numai obliterarea urmelor vieţii omului pe pămînt ci scufundarea în neant a celei mai apropiate fiinţe. Orice om trăieşte o asemenea experienţă, nu orice om păstrează o rană deschisă în centrul făpturii sale. Rolul obsedant pe care moartea, invocarea morţilor, imposibilitatea rechemării, îl joacă în economia spirituală a lui Pârvan nu se datoreşte, însă, acelei traume pe care a suferit-o. Ecoul însuşi, excesiv, pe care acea suferinţă l-a avut într-însul, e o urmare a unei predispoziţii, a unei vocaţii speciale. Pârvan trebuia să sufere din pricina amuţirii unei voci îndrăgite, pentru că tăcerea bîntuia în miezul fiinţei sale morale.

Conştiinţa dureroasă a deşertăciunii oricărei încercări de a **readuce, de a rechema**, întrucît invocaţia omului se pierde în gol, nu-l împiedică pe cel care cheamă să continue a-şi trimite „o veste a gîndului în văzduh" **(Laus Daed.)** Sculptorul ştie că tînărul cioplit de el, „nu trebuia să cheme pe nimeni, ci numai să vorbească ceva departe". Orice invocaţie e un mesaj trimis în gol, o transcendere spre o transcendenţă vidă. Pârvan nu este un mistic. Misticul presupune existenţa unei punţi, a unei transcenderi posibile a umanului spre sacru sau a unei coborîri a harului; crede în posibilitatea dialogului dintre Om şi Absolut. Dialog imposibil după Pârvan, căci nu e nimic dincolo de om. Dialog tragic, trunchiat, în care o singură parte vorbeşte, fără să i se răspundă.

Omul e un emiţător de semne. Cuvîntul, prin însăşi esenţa lui, comun, obişnuit. Marea iluminare interioară e necomunicabilă" (id.) Nu este vorba doar, de clipele rare ale unei iluminări extatice. Experienţele incomunicabile la care se referă Pârvan sînt cele ale unei psihologii abisale, în afara oricăror trăiri sacral-mistice. Ca şi Demiurgul lui Eminescu („De plînge Demiurgos, doar el aude plînsu-şi") omul lui Pârvan este închis în singurătatea suferinţei sale. „...Tăcerea e mormîntul în care închidem toată plîngerea sufletului nostru doritor" (id.) Există în noi un **funculum** — cum spuneau medievalii — o scînteie inefabilă a afectelor-limită, ce nu se poate destăinui. Acest inefabil e, în noi, un centru al Tăcerii.

Dar Tăcerea este, în viziunea cosmic-etică, a lui Pârvan, însuşi „centrul lumii". În acea extraordinară fugă lirică, Închinarea Tăcerii, cu care se încheie **Laus Daedali**, asistăm la o mitizare a ei. Tăcerea devine „Zeul necunoscut", amintind acea divinitate căreia atenienii dintr-un scrupul excesiv îi închinaseră un altar. Cei atinşi de zeu, — şi Pârvan, într-o ipostază mitizată se socoteşe printre ei — sînt demonizaţi ai tăcerii. Condamnare sau dar? Condamnare, în cazul suferinţei care ne zăvoreşte într-o singurătate tăcută. Dar, pentru cei la care liniştea înseamnă o sursă neîncetată de viaţă. Virtute stoică, ea este calmul celor netulburaţi.

„E viaţa noastră vorbă, ori e tăcere?" — aceasta e dilema lui Pârvan privind esenţa vieţii, Tăcerea e, înainte de toate, mediul său prielnic. Ca şi meşterii pietrari, el lucrează în tăcere. Vorba e ucisă de „tăcerea pietrelor", tăcere a materiei, ca şi de aceea a formelor pe care statuarul ca şi arheologul caută să le reveleze. Tăcerea, în perspectiva lui Pârvan, nu e acea veşnică muţenie a spaţiilor infinite care-l înspăimînta pe Pascal. Desigur, pentru gînditorul nostru ca şi pentru autorul jansenist al **Cugetărilor** universul infinit e mut. Singur omul îşi înseamnă trecerea prin lume cu ajutorul cuvîntului. Dar, totodată acel centru al tăcerii din noi e un perpetuu memento al haloului de întuneric care înconjoară fugitiva lumină a trecerii noastre prin lume. Tăcerea aduce prin prezenţa simbolică a perpetuei morţi în viaţă un impuls vieţii. „Şi-ţi aduci aminte cu recunoştinţă că zilele vieţii tale trebuiesc bine umplute, căci ele nu sînt fără număr. Şi le umpli atuncea cu vîrf cu zgomotul bucuros al vieţii tale". Acel eroism al lui Pârvan, concepţia etică a acestui bărbat nu permite nici o clipă conştiinţei sale mereu subminată de seismele propriei afectivităţi să cedeze în faţa unui apel al neantului. Căci Tăcerea — pe care o mitizează în acea fugă lirică cu care se încheie **Laus Daedali** — ar putea să joace în economia gîndirii sale rolul demonic al Ispititorului. Într-o clipă de leşin — spunea Kierkegaard, de care Pârvan a fost uneori apropiat — omul a căzut în păcat. Tăcerea nu este, însă echivalentă cu anxietatea kierkegaardiană, chiar dacă, asemenea ei, înseamnă o atracţie a golului. „Spre tăcere se adună toate ca spre prăpastia neagră" — spune în limbajul său figurat apologetul acestei experienţe. Tăcerea nu devine însă „centrul lumii" decît ca pol al liniştei, al păcii interioare. Ca şi înţeleptul stoic, cel „împietrit în linişte" se adună pentru a putea rezista risipei haotice. Spre deosebire de stoic, omul lui Pârvan acumulează pentru a rodi. Nu înseamnă această rodnicie ascunsă a tăcerii, cu aceea a sămînţei azvîrlite în pămînt dezvoltînd puteri htonice? „...Tăcerea creşte în el ca natura stăpînită — spune Pârvan — şi ca arborii care pregătesc îndelung Cuvîntul — **ton lógon**".

Aşadar, tăcerea nu exclude ci, dimpotrivă, pregăteşte cuvîntul. În zadar socoteşte Alegènor, sculptorul, „că viaţa cea adevărată e tăcere iar nu exprimare". Arta e ruperea unei tăceri primordiale. Tăcerea inertă a naturii. verbul artistului ca şi statuia violentează natura. „...Cînd dăm să lovim cu ciocanul în daltă, pare că toată duşmănia naturii pentru nelăsarea ei în perpetua pace se ridică împotriva noastră din frumosul bloc neprihănit" **(Laus).** Mai mult decît orice artist, Pârvan arheologul a avut prilejul să vadă în straturile de pămînt înierbat care acoperă o cetate scufundată, acoperită, triumful naturii asupra construcţiei umane. Oraşele părăsite, moarte, sînt năpădite şi corupte de invazia vegetală. Natura recucereşte orice petic de pămînt pierdut, surpînd temple, înghiţind civilizaţii. Ea opune o rezistenţă în faţa oricărei creaţii umane. Rezistenţa Tăcerii inerte în faţa Cuvîntului?

Pe Vasile Pârvan nici o artă nu-l satisface pe deplin. Statuile i se par uneori goale de înţeles. Tragicii înşişi, elini, pentru care nutreşte o adevărată fervoare, îl dezamăgesc uneori. Ca şi Platon sau alţi mari detractori ai artei, el consideră cu o continuă **suspiciune** producţiile limbajului artistic. Căci Pârvan face parte dintre acei artişti care se constituie pe sine în luptă cu arta. Chemaţi ai artei, refuzînd arta, ei creează într-o tensiune care conferă un straniu patos operei lor, înfăptuită, oarecum, în răspăr. Asemenea lui Ion Barbu slujind o mai pură geometrie, Pârvan e sacerdotul unui cult mai înalt decît acela al frumosului jucăuş. Cult aspru şi pur. Nici chiar Pascal n-ar putea acuza arta, aşa cum o concepe autorul **Memorialelor**, de a fi doar un **divertisment.** Austerul magistru nu-şi îngăduie sieşi — sub ipostază artistică — nici o relaxare. Dar, paradoxală răsturnare, cel care bănuieşte arta şi o acuză de înşelătorie, de falsificare, de impudoare, devine el însuşi, printr-un exerciţiu constant, în toată făptura sa, **artă.** Totul era în persoana acestui **tehnites**, formă stilizată, mască. Unii l-au acuzat de prefăcătorie (Paul Zarifopol, între alţii, nu-l putea suferi). Fireşte, nu era nimic lăsat în voia naturii prea-inerte, în făptura aceasta care şi-a înlănţuit gîndul, scrisul, înfăţişarea, viaţa sa întreagă, în formele unei convenţiuni premeditate, lucrate. Purta o mască? Desigur. Dar cît de autentică în artificialitatea ei. S-ar putea spune despre Pârvan ceea ce spunea el însuşi despre Dimitrie Onciul într-un discurs funebru: „...era deplină potrivire între natura lui gravă şi solemnă, şi demnităţile publice, care cer reprezentare, pe cothurnii tragici" **(In Memoriam).** Profesorul de istorie antică, arheologul de la Histria purta, ca un sacerdot din vremuri arhaice îndeplinindu-şi oficiile, o mască. Apărare de sine a unui mare emotiv? Mai degrabă stilizare, a gesturilor, mimicii şi vorbirii, pentru a lepăda **datul** inform — natural, şi a ajunge la **făcutul** perfect artistic. Cu aceeaşi rigoare cu care Pârvan îşi cîntărea şi dirija actele şi cuvintele în spiritul unei etici de înaltă răspundere, el le forma în spiritul unei estetici de severă exigenţă.

Numai o asemenea experienţă artistică — în care arta ca aparenţă şi artificiu devine

Nicolae BALOTĂ

(Continuare în pagina a 7-a)

JURNAL DE POET

TRADUCERILE

Se traduce, după cît mi-am dat seama destul de mult la noi şi nu întotdeauna la întîmplare.

Bunăoară reapariţia unui volum cuprinzînd Dialoguri din Platon într-o adîncă limbă românească e un lucru temeinic şi (era) absolut necesar aşa cum necesitatea **Metafizicii** lui Aristotel apărută mai anii trecuţi, aşa cum se aşteaptă **Critica raţiunii pure** anunţată deja, aşa cum a fost necesară **Fenomenologiei spiritului** şi a **Logicii** lui Hegel.

Dar, în ce priveşte filozofia, întrebînd mai departe, vom da peste un gol cumplit a cărui rămînere aşa va avea şi are deja repercusiuni asupra instruirii elevilor şi mai ales a studenţilor de toate gradele şi specialităţile.

Filozofia înseamnă iubire de înţelepciune şi nu se poate spune că un inginer sau un medic care se apropie de om zilnic nu au nevoie în aceeaşi măsură de textele celor ce-au iubit înţelepciunea de-a lungul vremii, ca şi studentul în litere şi filozofie sau ca cercetătorul politic.

Nu-i întîmplător că universităţile de pe aici sub auspiciile facultăţii de filozofie cuprind: filologia, istoria germanistică, teologia, psihologia biologică, artele etc.

Nici-unui student, fie el în cea mai tehnică profesie, nu-i sînt străine cele cinci drumuri celebre ale lui Toma Aquinul sau monadele lui Leibniz.

În acest sens se simte o mare lipsă care trebuie neapărat acoperită cu anii în sensul că vor trebui neapărat publicate cu comentarii de bună seamă cărţile deja devenite clasice ale spiritualităţii europene.

Noi nu avem nici un text tradus de Bonaventura şi Anselm. Din Toma Aquinul cît ştim? de Duns Scotus citi pot lua cunoştinţă?

Plotin şi Tertulian; să nu mai vorbim de Sf. Augustin.

Ne mirăm că occidentul nu ne cunoaşte; dar noi înşine cît şi cum îl ştim. Noi înşine vorbim prin Augustin numai să putem băga de seamă pe texte.

Fără Evul Mediul clar înţeles prin scolasticii de frunte nu vom putea clar înţelege nici ce se întîmplă astăzi aici în Europa. Apoi textele unui Schelling ori Fichte sînt total necunoscute. Lipsesc comentariile lor aşa cum i-a văzut şi s-au folosit de ei înşuşi Marx şi Lenin. Marxismul este o consecinţă istorică, n-a apărut la întîmplare, fără fundament şi fără cunoaşterea celor vechi şi adînci. Apoi Schopenhauer şi Nietzsche; măcar ultimul trebuie tradus pentru a se vedea criza metafizică a veacului trecut din care criză nu s-a ieşit nici astăzi. Aceasta pe de o parte; iar de alta sînt textele străvechi ale Grecilor devenite clasice şi ele, apărute aici în nenumărate ediţii şi comentarii pînă acum. Pe baza lor de la război încoace se încearcă o oarecare reînviere spirituală.

Urs von Balthazar a tradus mult pînă acum din Maxim Mărturisitorul a cărui apariţie aici prin 41 a fost un eveniment neconsumat nici astăzi. Ioan Cassianul apărut iar aici în text bilingv, român de origine, cîţi îl pot cunoaşte? Toate aceste texte se găsesc în celebra carte devenită clasică pentru lumea întreagă, **Filocalia.** Noi avem norocul de un mare cercetător în această direcţie cu studii în Grecia: e Dumitru Stăniloae care a tradus enorm de mult din şirul acestor clasici din ce în ce mai discutaţi în occident. Îl avem pe Maxim cu Răspunsurile către Tholasie tradus şi ar trebui, critic comentat, reeditat aşa cum apare Aristot sau Hegel.

Aceste texte se fac aici la şcoală. Şi Heidegger le acordă o primă importanţă într-o înviorare spirituală viitoare care spunea Dumnealui că trebuie să vină de prin părţile noastre.

Ideile umaniste şi de iubire a aproapelui şi de înţelegere între oameni nu se găsesc nicăieri mai adînc exprimate decît în scrierile acestor părinţi ai noştri. Lumea de astăzi, sătulă de ură şi războaie şi intrigi şi dictaturi spre aşa ceva se îndreaptă şi trebuie să-i venim în întîmpinare cu cărţile cele bune pe baza cărora vom putea depăşi în fiinţa noastră autohtonă.

Aici cărţile sînt foarte scumpe. Şi cîţi dintre tineri şi le pot procura, apoi e o problemă de ţinută a unei limbi în a traduce tot ce-i profund, prin asta dovedindu-şi virtuţile de asimilare.

Să nu mai vorbesc în poezie unde se traduc fel de fel de neînsemnaţi mai degrabă decît lucrurile esenţiale. Nu reducînd numărul traducerilor, ci alegînd valoric şi complet un autor.

Despre Archilochos, poetul grec atît de important pentru înţelegerea lui Nietzsche, nu se ştie nimic. Pindar cu imnurile şi odele, nimic. Roman Melodul apărut aici bilingv în 4 volume şi reeditat de trei ori în cîţiva ani, nimic. Imnurile lui Hölderlin la fel necunoscute. Unde-s psalmii, profani cel puţin, medievali? Să nu mai vorbim de Imnurile vechi egiptene atît de importante şi ele. Unde sînt Presocraticii cu care ne înrudim într-atît? Unde-s cuvîntările lui Budha şi Confucius? Toate aceste texte ce le-am pomenit sînt pline de pace şi înţelepciune şi sănătate a spiritului şi într-o lume ca a noastră ar fi atît de fecunde şi folositoare!

Se preferă în schimb lucruri întunecate, la modă şi suspecte în ce priveşte valoarea.

Despre suprarealişti se vorbeşte mai mult decît despre Eminescu sau Hölderlin sau Blaga. Ori ce mai sînt şi ce au fost aceştia? Desigur că îşi au locul lor istoric şi nu-i nici un păcat, dar să nu ne ia ochii lucruri mărunte trecînd pe lîngă cele într-adevăr de folos. Disperările beketiene ori descompunerile structuralisto-freud-expre-impre-marcusiste n-au nici un temei. Dar pentru a vedea clar sărăcia acestor agitaţii moderne e nevoie de editarea şi reeditarea clasicilor. Şi aceşti clasici înseamnă deja şi un Meister Eckehart sau Jakob Böhme sau Angelus Silesius şi un Heidegger şi un Karl Barth şi atîţia alţii, pe lîngă puţinul totuşi avut adică pe lîngă Platon, Aristotel, Hegel, Marx etc.

După cîte ştiu e o întreagă şcoală de traducători — avem latinişti, avem tineri ce urmează cursuri de greacă şi ar trebui căutaţi (acesta-i rostul editorilor) şi îndrumaţi spre textele de aur şi încurajaţi prin publicare.

La studiu abia se vede lipsa acestor texte şi cît de mare trebuie să fie lipsa în facultăţi! ar trebui o revistă lunară care să publice numai texte vechi traduse şi comentate, un fel de izvoare de filozofie care să aducă tinerilor aceste texte pentru a nu mai rămîne în inferioritate de informaţie, căci numai ca informaţie stăm mai prost.

Un lucru e curios şi printre scriitori. Puţini se apucă să traducă lucruri vechi, aşa cum a făcut Eminescu sau Blaga sau cronicarii; pînă şi cei tineri se înghesuie la cărţi de-ale vremii care n-au respiraţia necesară de-a o însufleţi şi pe a noastră.

Numai pentru că se traduce atîta şi pentru că a devenit cartea un mijloc de instruire avem obligaţia de a selecta şi oferi ce este mai bun. Astfel stăvilim năvala cărţilor proaste care distrug sufleteşte, pun oamenii în confuzii şi apatii şi deznădejdi.

Omul e făcut pentru izbîndă, nu pentru încovoiere. De civitate Dei, cartea mare a lui Augustin, despre asta vorbeşte şi Soliloquium-ul lui Bonaventura la fel, şi Poemele lui Saint Jean de la Croix la fel, din întunecimea nopţilor spre lauda luminilor.

Ion ALEXANDRU

26 aprilie 69
Freiburg

MIHAI GHEORGHE
„SCHIŢĂ PENTRU CERAMICĂ"

În celelalte pagini — schiţe pentru ceramică de acelaşi autor.

gala galaction

1906

13/26 ianuarie. Am un copil! Voi avea încă unul peste 5 luni de zile! Situația mea de astăzi e cu totul alta decît odinioară. Sărmana mea nevastă, cu un copil de păzit și de îngrijit, cu altul de purtat în sîn încă 5 luni de zile, și cu inima ei cea povîrnită nerăbdării și disperării: trăiește acum în casa mamei, lîngă soră-mea cea fără de simțire și de păsare. Eu stau în Cernăuți și mă trudesc să dau în pază și în păstrare unei memorii capricioase, trecătoare, atîtea pagini și idei cîte trebuie să știu pentru primul meu doctorat în teologie. Nu mi-ar fi prea greu și nu m-aș simți strîns cu ușa, dacă aș ști cu siguranță că biata mea nevastă stă bine unde e, dacă aș ști că copilița tatei e scoasă, zilnic, la plimbare și la aer... Dar nevastă-mea îmi scrie lucruri triste: pe fetiță n-are cine s-o plimbe și s-o poarte (biata mamă n-are indiferența mea față cu ochii lumei și nici destulă vreme); ea însăși, cu noua ei povară, ar avea nevoie de ajutorul altuia. De aceea, dimineața, cînd deșir o oră pînă la Volksgarten și înapoi, acasă, cînd pîndesc să treacă sorocul iritabilelor mele digestiuni, acuma, cînd gîndul meu pune acestui alb lințoliu dantela-i numeroasă: umbra unei mustrări de cuget se lasă peste mine: întîrziezi! pierzi vremea! Ai tăi așteaptă în loc strein și în împrejurări stingheritoare...

Lăsînd în urmă cimitirul, subt mantia-i regală, sfîșiată într-un singur loc de gura neagră a unei gropi în lucru, am intrat în orașul prididit de seară. Se împlinește azi un an de zile de cînd am văzut pe Magdalina tatei, dormind neștiutoare și plăpîndă, pe patul femeii care o alăpta. Și mergînd spre casă, mă uitam cu drag la landra de copii, ieșiți din școală, cum se agață și se bătea, pe săniile țărănești, în drum, spre sat. O, Stăpîne, învrednicește-mă și pe mine să văd pe Magdalina [1]) și pe fratele ori sora-i viitoare: măricei și sburdalnici ca aceștia!

3 mai. Chiar în ziua de 30 aprilie, la 3 după amiază — cîteva ore, adică, mai înainte ca să scriu mediocrele doleanțe de mai sus, nevastă-mea mi-a născut, tot la spitalul „Maternitatea", a doua copiliță. A doua zi, 1 mai, am primit o telegramă, din partea unor cvasinecunoscuți (prieteni ai doamnei Sacara și noi între noi, aproape numai pentru D-sa) care, ca și cea din 6 ianuarie 1905, petrecuse noaptea aici în Cernăuți. Încă o fetiță! Iisus Christos să fie mirele inimei și-al cugetului ei, în toată viața ei de sentiment și de gîndire! Domnul să fie scutul și leagănul ei, în toate zilele nevîrstniciei ei! — Și ceea ce sufletul meu L-a rugat, de luni de zile încoace, și-L roagă neîncetat: dăruiască-i, cu iertarea păcatelor părinților ei, izvorul laptelui de mamă! — O, iată ce stă și azi, nelimpezit, pe inima mea: Ridicat-a Milostivul dizgrația și blestemul Lui, de pe acest sîn, pe care l-am mînjit și împins blestemului dumnezeesc, cu necurăția mea de pînă mai deunăzi? Întors-a El în acest sîn, răscumpărat prin nobilele diformări ale maternității, laptele refuzat, întîia oară, spre pedeapsa noastră? Iată ce mă întreb mereu, iată ce solicit Stăpînului, în sărăcia credinței și-a rugăciunei mele!

Știrea că așteptatul copil e tot o fetiță și nu băiat m-a bucurat mai mult decît dacă ar fi fost contrariul. Un băiat — un viitor bărbat — mi-ar fi sporit atît de mult grijile și tristețea! Din vlaga mea săracă, din nervii zdruncinați și din vecinica înserare a sufletului nevestei mele: cum ar mai fi fost să fie viitorul bărbat! Încă o trestie, cu chipul Mîntuitorului? Încă o biată algă: joc valurilor grele ale vieței de bărbat. Și cît de nobilă și cît de completă ar trebui să fie creșterea unui băiat! Mai bine 2 fete. Străduindu-mă să le cresc cît voi putea și voi înțelege mai bine și observînd mai apoi — inevitabil — lipsurile creșterei ce le voi fi dat, mă voi mîngîia măcar cu atît că sînt fete și nu băieți. O, de mi-ar ajuta Mîntuitorul! Poate că nu voi fi în stare să le adun nici o avere: ceea ce vreau, însă, să le las ca zestre și ca moștenire este comoara neprețuită a credinței în Iisus Christos, liniștea și mîngîierea înțelesului Răscumpărării, vecinica dimineață de april a sufletului pentru care Sf. Evanghelie este firmamentul, Biserica drumul vieței, și Paradisul: conacul de diseară.

23 mai. Nu, nici de data aceasta n-a fost cu putință ca nevastă-mea să alăpteze. Am trecut prin zile pline de nesiguranță și de apăsare; mă așteptam la toate veștile cele triste, chiar la cea mai tristă! Sărman copil, zvîrlit în haosul spitalului, lăsat, ca grijă și ca hrană, la mila și compătimirea tuturor: ce gînduri și ce nădejde puteam ca să-mi mai fac! Numele ei ales de mai nainte era Lucreția [2]) — numele nașei noastre, soția D-lui Coculescu — și în rugăciunea mea și în tînguirea mea la Domnul (o, neputincîosul! ce puteam face mai mult), o botezasem cu botezul dorinței mele și închinînd-o în fiecare seară și dimineață, o lăsasem subt candela îndurărilor Maicii Domnului. Mi-a fost dat să gîndesc încă odată cu nesfîrșită jale că: nimic nu poate fi mai trist pe lumea aceasta, decît neputința ori nevoința unei mame să-și hrănească copilul. O cățea, care-și lăptează puii, trece, în fața dreptei judecăți, ca cinste firească și ca vrednicie mumească, cu mult înaintea unei femei nevoitoare ori neputincioase să-și dea sînul gurei bietului vlăstar. Treceam pe stradă, ieșeam la cîmp afară, ori străbăteam „Grădina Împărătească" — și căutam, cu ochi înduioșați, la mamele care își plimbau ori își hrăneau copiii. Sărmana mea Lulucă ea nu va ști ce este sînul mamei! Cîte gînduri posomorîte, cît amar și întristare, n-am purtat pe drumurile mele, în cele vreo 2 săptămîni de la început!

Dar Dumnezeu nu uită pe nimeni, și în împrejurările cele mai grele, și în stările cele mai împresurate, ajutorul lui deschide cale. Ne hotărîsem să încercăm s-o facem primită pe mititică la institutul „Leagănul" și pentru aceasta ne îndreptasem, cu rugăminte, către bunii noștri nași. Dar lor le dăduse Dumnezeu în gînd alt plan cu mult mai bun: să ne dea o doică, pe socoteala lor. Și astfel a și fost. Au găsit în satul Herăstrău o femeie sănătoasă și, după cum am știre, cumsecade, și-au făcut-o mamă adoptivă finei lor Lucreția. Dumnezeu să le dăruiască numai bine și sănătate lor și copiilor lor, și pe copilașul bietei mame, despărțite de el, și pe această mamă și pe fetița mea să-i ungă cu mila Lui și cu puterea-I făcătoare de minuni!

16 iulie (Duminică). În ziua în care am scris cele de mai sus, hotărîrea să năpustesc Cernăuții și să mă înapoiez definitiv, în țară, era coaptă și căzută, din copacul neliniștilor și dezbaterilor mele. N-am putut să mai mă țin; a trebuit să mă plec și să mă frîng, subt atîtea scrisori care mă descumpăneau și-mi sfîșiau timpul cu veștile lor constant amare. Decît să stau departe cu chip că învăț temeinic (în realitate, însă, să pierd ceasuri după ceasuri cu zbuciumările și cu gîndul meu mereu fugar spre cei de-acasă) mai bine să revin între ei și să caut să le fiu de folos și cu mult și cu puțin. Puteam eu să rămîn la Cernăuți încă 2 ani de zile, și în condițiile sufletești în care mă aflam — tot n-aș fi făcut multă ispravă. Am plecat, deci, intim încredințat că plec de totdeauna și că de aci nainte, în țara mea, trebuie să lupt ca să-mi creez o casă și o masă. Mai erau însă, pe lîngă acestea și cauze inferioare, tot atît de puternice, dacă nu și mai mult, care mă amenințau din zi în zi. Eram și sînt la isprăvitul mediocrelor mele puteri bănești. Acum trei ani, aveam în rentă 10000 de franci. Pînă acum un an, a trebuit să întru în ei și să-i retez cu 2500. Anul trecut, în toamnă, Doamna Sacara mi-a cerut, cu împrumut, și i-am dat: 5000 (2 titluri de rentă); de-atunci încoace, am rămas cu 2500 și-am tot redus din ei, lună cu lună. D-na Sacara îmi întoarce, lunar, cîte-o sută de franci, dar atît nu-i ajungea nici nevesti-mei, lîngă mama, nici mie, în Cernăuți. De cîte ori, în odaia mea, din Pitzelligasse și acum pe urmă, în aceea din Gartengasse, nu mă plimbam, pierdut, răsucind și dezrăsucind în cugetul meu, sfios față cu viața și perplex față cu asprele ei cerințe, firul gîndului: cîtă vreme va mai merge cu această despărțire — eu aici, ai mei în București — și unde vom întinde cortul sărăciei noastre, în ziua capitulării? De aceea, astăzi, cînd am trecut de aceste văi de cumpănă și de frămîntare, mă simt mai bine și mai forte. Oriunde ar putea duce cărarea pe care acum o am subt tălpi — tot e mai bună, căci merge înainte, pe cînd în ermitagiul meu din Cernăuți băteam mereu în cerc.

21 august (Luni) 1906. Am scris, în luna aceasta, (de la 3 la 15) o bucată literară (un dialog) cu titlul **Adamova.** Subiectul, în parte, trăia în mintea mea de astă-iarnă. Adamova e o biată nevoiașă din Cernăuți, Weinberggasse, no. 28, pe care, cînd eram acolo împreună cu nevastă-mea, o miluiam cînd și cînd. Imboldul de a scrie mi l-a dat amicul Iulius Dragomirescu, redactor la „Revista Idealistă". Manuscriptul caută să fie azi în mîna directorului revistei, care, firește, trebuie să hotărască, cel din urmă, dacă dialogul meu se va publica sau nu se va publica [3]).

Lucruri mai însemnate, de notat, prea puține, în decursul acestor 2 luni, de cînd am plecat din Cernăuți.

Faptul proeminent a fost botezul fetiței mele Lucreția în ziua de 23 iunie, într-o vineri. Au botezat-o nașii mei Nicolae și Lucreția Coculescu, în biserica Amza. După botez, am fost poftiți, la nași acasă: mama, nevastă-mea, domnișoara Ecaterina Sacara și eu. În cursul mesei, nașii mei m-au făcut să trec pe cărarea impracticabilă și plină de întreruperi a unei dispute inegale (căci eu trebuia să fiu mic și să nu dau sonoritate argumentelor mele) asupra convingerilor mele creștine. Auziseră că aș avea de gînd să mă fac preot și voiau, cu orice preț, să mă facă să părăsesc sinistra-mi hotărîre. Răspunsul lung și lat pe care n-am putut să-l dau atunci, îl-l voi da, cu încetul, în tot ce voi scrie de aci înainte, îndeosebi în „Scrisorile către Simforoza" [4]).

26 august (Sîmbătă). Alaltăieri, joi, fusei cu nevastă-mea la Expoziție, deabia întîia oară. Am cercetat puține pavilioane și numai în trecere. Cîtă vreme ți-ar trebui să examinezi tot cu deamănuntul! M-a impresionat cu deosebire Pavilionul Austriei, Palatul Artelor și Cula Românească. În Palatul Artelor mi-a fost dragă pictura lui Aman, pe care n-o întîlnisem, pînă acum, adunată într-un salon întreg, și mai puțin a lui Grigorescu. Mi-am promis să revin și să privesc pe îndelete aceste bogății ale neamului nostru, îndeosebi comoara lui Aman. Grigorescu mi-e mult mai cunoscut, dar nu atît de scump, cum le e cunoscătorilor noștri de pictură. Zic toți că el înfățișează, în opera lui, mai adevărat ca nimeni altul, plaiul nostru românesc, (cu cîte frumusețî caracteristice) și lumina cerurilor noastre. Cred foarte mult că știu ce spun, ca unii care au umblat prin țări streine, și cunosc cum e pămîntul și cerul altor țări. Dar mie unuia îmi pare rău că Grigorescu vede și traduce lumina țărei noastre și țarina și codrul și dealurile ei: vecinic subt un zăbranic alburiu. Parcă e ceva mai multă violență în albastrul firmamentului nostru, în inima pădurei noastre și în fața pajiștei din poalele pădurii, decît în pînzele lui Grigorescu. Cînd apunea soarele, ne-am urcat în „Turnul lui Țepeș" și-am privit încă o dată peste toată Expoziția (mai privisem din pridvorul Culei) și departe-departe peste București și peste împrejurimi. E adevărat că superba priveliște avea ceva din lumina pînzelor lui Grigorescu, dar acum dau faptul pe socoteala serei și îmi pare că găsesc o confirmare indirectă a ideii că gloriosul nostru pictor e prea alburiu în lumina cerurilor sale — Încolo... cum e Expoziția: frumoasă, urîtă, izbutită, neizbutită... sînt judecăți din care n-ai putea alege decît după zeci de vizite și după un studiu larg și detailat. În detaliu, Expoziția te copleșește; în totalitate, o copleșești tu pe ea. Sînt în ea multe lucruri mici, pripite, cîrpite... Sînt foarte multe împrumutate de prin streini, de-ale streinilor... Dar ce e de zis și de făcut! Nu sîntem noi înșine, nu e chiar viața noastră națională, ajunsă și bîntuită de asemenea metehne?!

12 septembrie. Acum vreo săptămînă (mi se pare miercuri, 6 septembrie) am îmbrăcat, întîia oară, întîia mea redingotă... Era vorba, nici mai mult nici mai puțin, să mă înfățișez Domnului Ministru al Cultelor și Instrucțiunei Publice, Domnul Mihail Vlădescu, care se pare că are intenționea să-mi încredințeze o dregătorie pendinte de ministerul său. De unde și pînă unde — vă voi spune imediat. Prealabil, a trebuit să dau o raită prin oraș și să-mi cumpăr... ciorapi, cămașă, cravată și-o pălărie tare (cum n-am purtat de cînd sînt). Era un timp ironic, ca însăși ironia cu care mă priveam, gătindu-mă în vederea importantului moment. Ploua ca prin sită, și-am luat-o rara, cu redingota mea, subt umbrela deschisă, care, după cum știți, apără aproape numai pălăria. Din Calea Plevnei, pînă la Grădina Botanică (întrevederea cu Dl. Ministru a fost acasă la D-sa) nu e tocmai departe și dacă o trăsură nu se poate găsi decît prin rară întîmplare, tramvaiul electric îți scurtează jumătate calea. Am fost primit, fără cartă de vizită (ca pămîntul am uitat să-mi iau), dar Excelența sa mă cunoaște din nume... Bine înțeles, nu mi s-a deschis imediat ușa la Ministru, ci am fost poftit să mai aștept, pînă mi-o veni rîndul. A fost o fericire! Eu venisem ferm convins că voi găsi acolo pe prietenul binevoitor, care m-a numit și descris Ministrului și pe care speram să las toată greutatea situațiunei și toată timiditatea mea — căci era să apar cu el, înaintea importantului personagiu — și cînd colo, prietenul nicăieri! Noroc că după vreun sfert de oră de intimă smăcinare, prietenul apare cu încă 2 flăcăi, după el. [5]) Am prins coraj și-am început să vorbesc — să vorbim, să glumim, să rîdem! sub chiar scara pe care te suiai la Dl. Ministru...

Și tot așa cu toții, cîte patru, ne-am înfățișat nainte-i, eu venind în urma tuturor. Cu fiecare, Ministrul a vorbit cîteva vorbe; mie mi-a adresat mai multe întrebări și apoi o alocuțiune în regulă: Situația mea academică, mijloacele cu care m-am susținut în Cernăuți, pregătirea mea pentru dregătoria în perspectivă, iar alocuțiunea: atribuțiunile și sarcinile legate acestei dregătorii. Ministrul era cam bolnav, în costum cu totul de casă, pe cap cu o șapcă de biciclist. Vorbea rezimîndu-se cu cotul de o etajeră-bibliotecă, din mijlocul odăii. L-am ascultat, în atitudine respectuoasă și adînc atentă, subliniindu-l cu înclinări ușoare — dar bizar de neatent și de absent din mine însumi și cu conștiința — singură clară — că respectul meu și atențiunea mea sînt pură comedie! Și cu toate acestea eram emoționat!... Mai înțelegeți ceva, dacă puteți! N-am pus de la mine nici o vorbă finală, nici o concluziune: a pus-o Ministrul — „Bine; atunci...; locurile acum sînt ocupate; cei ce le ocupă sînt profesori; voi trimite pe unul, înapoi, la catedră". Mi-a dat, apoi, mîna și ne-a congediat pe cîte patru. Ceilalți trei asistaseră la dialog, de-a dreapta și de-a stînga... Am aflat mai apoi că i-am făcut Ministrului impresiune favorabilă. Dar de ce dregătorie este vorba? Vă voi spune-o, cred, peste cîteva zile, cînd promisiunea ministerială va fi: ori anulată, ori îndeplinită.

15 octombrie. Așteptările mele de dregătorie au mai făcut un pas spre îndeplinire, dar poate tot nu pe cel din urmă. Mai întîi, așteptarea ține de vreo lună. Mi-am spus eu singur însă că ar putea să ție și mai mult, cînd nu e vorba de un post vacant, ci mai întîi de evacuarea lui. Pe lîngă aceasta, sufletește, m-am pregătit constant la neizbîndă. Dar mai serile trecute mă întîmpină noutatea că numirea mea este sigură și că sînt invitat să mă prezint a doua zi la Minister. Era în seara de 11 octombrie (miercuri). Peste zi, fusese la noi Doamna Sacara și o condusesem în trăsură, pînă la d-sa, acasă, după o multiplă cursă în oraș. Seara era vorba să ne întîlnim — cîțiva prietini — într-o sală publică. Florica, sora amicului meu Cocea, laureată a Conservatorului dramatic din București, pleca la Paris, a doua zi, ca să-și desăvîrșească talentul despre care toți

NOTE

1. Astăzi Magdalina Galaction Bajocchini, stabilită în Italia, la Roma, de aproape patru decenii.

2. Astăzi Luki Galaction Passarelli, stabilită, ca și sora mai mare, la Roma. Încă dinaintea plecării din țară, cu peste trei decenii în urmă, s-a afirmat ca o talentată pictoriță, de reală vocație. La Roma și-a desăvîrșit aptitudinile, ajungînd acum o prestigioasă prezență în viața artistică a Italiei, elogios apreciată de cercurile de specialitate și de iubitorii artei plastice. Îmbinînd elementele tradiționale cu cele moderne, într-o viziune proprie, expusă teoretic și în lucrarea „Essere o... non essere pittori", Luki Galaction Passarelli cultivă cu precădere teme, subiecte, imagini și detalii specifice istoriei și pămîntului românesc, în multe din pînzele sale reîntrupînd, în felurite ipostaze, direct sau în metafore, chipul venerat al tatălui. În Italia e cunoscută și apreciată nu numai ca pictoriță, ci și ca scriitoare. Primul său volum de nuvele, intitulat „Sevastia Dumbrava", apărut în 1949, însumează patru ample narațiuni cu subiecte și personaje din mediul românesc, evocînd fizionomii umane îndeosebi din mediul dunărean, al Deltei. Romanul „Sultana", publicat în 1954, prezintă destinul zbuciumat al unei tinere de condiție modestă, aruncată în mijlocul unui mediu viciat, multe pagini conturînd cu luciditate o seamă de caracteristici ale societății românești dintre cele două războaie mondiale. Un alt roman, „Tempo degli angeli", axat pe mitologia biblică, transmite un mesaj etic. Alături de aceste opere beletristice, Luki Galaction Passarelli s-a remarcat și printr-o serie de eseuri filozofice, dintre care amintim „Razionalismo di Bertrand Russel", „I terribili olandesi", „Edipo Re...", „Spettacoli di oggi".

3. A fost publicată în „Revista idealistă", an. IV, nr. 9, septembrie 1906, p. 235 și retipărită ulterior în „Viața socială", an. II, nr. 1, ianuarie 1911, p. 11. Introdusă prima dată în volumul „Clopotele din mînăstirea Neamțu", București, Facla, 1916.

4. Prima „Scrisoare către Simforoza" a fost publicată în „Linia dreaptă", an. I, nr. 4, 1 iunie 1904, p. 50. Alte „Scrisori către Simforoza" au fost publicate apoi în „Literatură și artă română", în numerele din 25 februarie, 25 mai și 25 septembrie 1905, iar mai tîrziu în „Flacăra" an. III, nr. 24, 29 martie 1914 și „Viața românească" an. XIV, nr. 2, februarie 1922, p. 177; an. XIV, nr. 3, martie 1922, p. 405; an. XIV, nr. 5, mai 1922, p. 173; an. XV, nr. 7, iulie 1923, p. 61. „Scrisorile către Simforoza" sînt redactate de Gala Galaction ca un dialog de la depărtare între el și o imaginară prietenă. Simforoza e un spirit pozitivist, raționalist, este o adeptă a filozofiei moderne, rămînînd indiferentă la dogmele religiei. Preopinentul ei este însă un cleric, care îi trimite lungi predici teologice, sperînd să o convertească, să o aducă în rîndurile dreptilor credincioși. „Scrisorile", neintroduse pînă acum în niciunul din volumele scriitorului, au produs o anume senzație la publicarea lor în reviste, deoarece Gala Galaction știa atît de bine să se dedubleze, încît,

POEME de

Ritm

Cu toată speranța fugit prin imensa cîmpie,
exilați munții credincioși sodomiei,
orașul trăsnește în preajmă,
pe îngeri de uraniu se-ntind
ofticoasele simbolului asin,
nu te îmbie o undiță, cange, harponul
și pachebotul taie verdeața,
poți adormi lenevind în derută,
absența gîdilă șopîrle pe gușă,
cum putrezește piciorul dacă mai durează dorința,
să fiu anunțat prin clopote răgușite
acolo unde credința e țăndări
și nici înțelepții nu mai dau față,
o catedrală în dreapta
cu aurul crucii în pumn,
spînzurînd pe orbită, la orice rotație
betonul să rupă o tîmplă
și un vînt să ia mortul pe o plită de gheață
să-l pună cu blîndețe în naos,
pe unde mai este cărarea spre casă?
nu se mai poate,
nu ne mai lasă nunta sulfului,
carapacele fraților golului,
pe jgheaburi de o mie de mile
curg utopiile sociale, ninge funingine,
cățelul pămîntului învelit cu cearșafuri de plumb,
clădirile umblă pe roți de burete
în muzica puilor de cristal,
ce singure sînt popoarele și soarele
tras în plase de apă
sub fruntea oceanului sînge.

Să fie

Civilizația cum se termină —
să fie mutat zidul dincolo de zid
mai departe
alt zid să răsară
pînă în apă
marea întreagă să fie de lemn
și iarăși un zid
în spatele zidului înălțat
lîngă zidul perpetuu
cerbii să lingă putred roșcat
laptele vacii să curgă în brun
un cîine de silex
să latre note aprinse
pe masa juraților
și noi călărind
printre uși încoace și-ncolo
pînă s-ajungem de unde-am pornit.

Generozitate

Dar toți născuți sub raza primă
cu gînd egal, cu brat egal
lumea ar fi de-atunci mereu
abia imaginație de cal.
Noi credem însă că au vrut
altfel Ascunsul Absolut
și-au pus vreo două, trei semințe
în capete la întîmplare
să poată fi ce n-a mai fost
și să vedem ce-i mic din mare.
Cei înălțați, oricum aleși
să spună ce și cum și cînd,
nu-ntîmplător — constrînși de lege
să fie drepți! Gîndeam în gînd.

Așa

Da, evadarea din măsură,
dar stoarcerea unei vîne
de aur,
mai galbenă patină
să arate forma
lucrurilor ce se-ntîmplă
și colo
împrejurul unui foc
de spirit și de amintire
să credem
în știința ruginii tenace,
căderea șenilelor
cu viclenie
asemenea mărgelelor
în camere întunecate.

Gust

Mi-e foame, ce mică-i grădina
pămîntului, fructele aspre,
alcoolul dospește
în mine de sare,
furnicile curg pe cotlete,
aruncă friptura, pastilele, ceaiul,
val e sudoarea în birturi,
apa e grea și e verde,
pe unde se-ascunde
țara carbonului,
aș vrea să mănînc diamante.

Pagini din „Jurnal“

mărturisesc că este mare [6]). Ne dădusem cuvînt de întîlnire pentru a sărbători ușor pe îndrăzneață. La masa de reunire, am aflat despre invitarea mea la Minister.

A doua zi, am fost acolo, după o prealabilă întîlnire cu prietenul susținător, care mi-a dictat petiția de cerere și m-a însoțit pînă la ușa Ministrului. Încă o dată m-a izbit dureros atmosfera sălilor acestui Minister al Instrucțiunei și Cultelor. Cîți funcționari care se învîrtesc de colo pînă colo, fără de nici un folos ! Cîți solicitatori nelegitimi ! Cîți solicitatori — legitimi, dar neluați în seamă ! Și vii și tu să soliciți ; și tu dai loc, aidoma, bănuielii ori compătimirii. Cu deosebirea că tu vei fi primit și ascultat poate chiar satisfăcut, căci pe tine te favorizează primul favorit al Ministrului. Ești tu un postulant legitim ori nelegitim ?

Știu eu ce să răspund ? E drept că fără de intervenirea și de stăruințele acestui prieten, cu trecere la Ministru, n-aș fi scris niciodată petiția pe care am pus-o în buzunarul de la piept al redingotei. Dar e tot atît de drept că gîndul să ocup un loc de „defensor eclesiastic“ [7]) a fost complet străin de capul meu. L-am primit cu rezervă, am voit de cîteva ori să-l depun și, în lipsa unui alt loc mai modest, complicată cu precisa vrere a prietenului influent ca să nu fiu altceva decît defensor eclesiastic, m-am hotărît să las să vie totul — în definitiv — cum o fi scris să vie. Să credeți însă, că în toată afacerea aceasta, n-am fost decît cum sînt, fără vicleșug și fără lingușire. Dacă voiți să știți, poate că amicul meu a făcut un simplu bun serviciu Ministrului său, recomandîndu-i pe un om cinstit și cu dor de mai bine, acolo unde și Ministrul voia un atare.

Așa dar, cu petiția în sîn, așteptam la ușa Ministrului.

Îndrăznețul meu amic mi-a dat brînci înăuntru și-a plecat. Am rămas cîteva minute lungi, în picioare, în fața înaltului funcționar. Fel de fel de purtători de petiții intrau și ieșeau, îmi luau nainte, vorbeau încet cu Ministrul, îi dovedeau cu probe misterioase dreptatea lor. Toți erau oameni importanți, avocații, inginerii Ministerului, deputații ori stîlpii partidului. Și omul împrejurul căruia gravitau, cu atît respect, cu atîta condescendență, nu era decît idolul fragil al intereselor și al religiunilor mamonice ! Personal, acest om mi s-a părut interesant. Era cu totul altul decît cel văzut la Cotroceni. Acolo era palid, negricios, cu o șapcă pe cap. Aci era cu totul alb, pieptănat corect, în plină sănătate. Se zice că omul descinde dintr-o străveche familie de români moșneni. Pielița lui, într-adevăr, pare a spune oarecare boierie. Ministrul, tot vorbind cu solicitatorii săi, se uita spre mine cînd și cînd. I-am fost descris cam iperbolic de amicul Nicolae Petrașcu și omul vrea, poate, să vadă, însuși, subt crusta mea, lăudatele mele calități. Firește, încercarea era cam grea, dacă nu amăgită. Ochii Ministrului sînt și mai interesanți. Mici, negri, sclipitori și mobili, prind bine în figura-i albă și spun mare finețe și inteligență. Zic cei dimprejuru-i, că Ministrul are și voință — „latentă“ califica primul lui favorit. Seara, spunînd lui Cocea impresiile mele, i-am terminat (nu știu cîtă dreptate) : „Mi s-a părut un tip à la Balzac“.

Puteam să aștept mult și bine ; alții îmi luau nainte. De la o vreme am scos petiția din sîn și am ținut-o între degetele-mi asudate. Dar Ministrul îmi vine într-ajutor, mă cheamă pe nume și-mi cere hîrtia. El știe atunci totul ; toate au fost puse la cale din ajun ! Iată-mă eu însumi un netrebnic ocrotit ! Trebuie să mai aștept ; nefericitul, pe care îl înlocuiesc trebuie să se înfățișeze, alăturea cu mine, înaintea plenipotentului funcționar și să-și prezinte demisiunea ! Îl caut pînă la ușa Ministerului și aflu de la portar că a plecat — a fugit, sărmanul ! Revin, mai aștept cîtva și cînd sînt chemat anume, trîntesc în cabinetul Ministrului această frază culpabilă în totul, culpabilă mai ales în primul ei cuvînt :

— „Excelență, domnul Mihăileanu a fost într-adevăr, dar a plecat. Portarul o afirmă“.

Și atunci cîteva cuvinte ca „atît mai prost pentru el“, urmate de porunca iritată, către păzitorul ușei : „Ordin, ca d.M. să fie la două, la mine acasă !“

22 octombrie. Ieri de dimineață, ziarul „Universul“ a publicat că sînt numit defensor eclesiastic. Am fost numit, într-adevăr, pe ziua de 15 octombrie, dar n-am aflat decît cîteva zile mai tîrziu și pînă cînd să apară decretul, întărit cu Augusta Iscălitură, au mai trecut altele cîteva. De cînd am avut siguranța numirii, am căutat să văd și să vorbesc cu cei de la care aș fi putut culege sfaturi sincere și inteligente : cu bunul meu dascăl de Drept Bisericesc, Dl. Constantin Erbiceanu, mai întîi. M-am reîntîlnit cu amicul binefăcător, m-am dus încă o dată la Casa Bisericii, am trecut, vrînd nevrînd, în convorbirea de pe drum, prin fel de fel de culise respingătoare — cum merge guvernul, ce intrigi se urzesc și se rump, se schimbă ori nu Ministrul de care depind etc. — și-a rămas să depun jurămîntul mîine, luni, și să încep să lucrez. Ce mă așteaptă în această carieră, întrucît voi putea urma pornirilor mele, intențiilor mele celor bune, cît zel voi fi îngăduit să depun : las vremei să precizeze. Planurile mele ori mai bine visurile mele sînt mari și generoase. Dar cei vreo 2 oameni cu experiență pe care i-am întrebat mi-au răspuns sceptic. E vrednic de notat răspunsul unuia : „În funcțiunea aceasta, nu vei face nimic din cîte îți propui. Favoarea, influența, hatîrul și corupțiunea vor frînge în două și vor face neputincioase rechizitoriile d-le cele mai cinstite și mai solide. Tot ce vei putea face este să dai în vileag, după ce vei fi dat afară din funcțiune, într-o lucrare : observările, dezideratele, pățăniile d-le, scurt : roadele experienței d-le“. Așa dar, i-am replicat eu, din toată slujba mea, mă voi alege, moralmente, numai cu această consolație literară.

Seara am făcut o vizită D-nei Sacara ; aflase despre numirea mea. Și sufletul ei iubitor și ceremonios a legat acestei date de 21 octombrie, pe fondul bucuriei simple, naive, a mamei și a neveste-mi, horbota simțirei lui superioare.

8 noiembrie — Am fost ! am fost defensor eclesiastic : 15 zile... Am depus jurămîntul luni 23 octombrie, mi s-a cerut demisiunea la 31 și am scris-o a doua zi seara, 1 noiembrie. Totul a fost o glumă, o farsă, iar pentru mine și-ai mei triste castele în Spania. Căzînd ministrul Mihail Vlădescu, a căzut și dregătoria mea. Pare-mi-se că în chiar ziua cînd juram că voi fi funcționar vrednic, ministrul care mă chemase pleca din minister. Am auzit tot de pe atunci, că nefericitul îndepărtat, nu atît din cauza mea, mai vîrtos din cauza notoriei sale incapacități, nu vrea să se dea bătut ci așteaptă hotărîrea noului ministru. Așteptarea lui însă trebuie să fi fost destul de activă. El, om politic înregimentat, trebuie să fi avut prietini și trecere la potentații zilei. Dl. Constantin Disescu, noul ministru, poate că fusese instruit și pus la cale, chiar de pe cînd se zvonea cu persistență că va succeda D-lui Vlădescu. Oamenii politici sînt atît de legați și de datori celor pe spinarea cărora se ridică ! Vă mărturisesc că și eu am apelat la 2 prietini : Ion Duca, [8]) directorul Băncilor Populare, om de talent și de viitor politic, și la Gheorghe Danielopol, șeful marelui dascăl și avocat Danielopol, el însuși avocat iscusit și ca și celebru. Ambii cunoșteau pe noul ministru și cel de-al doilea în chipul cel mai intim. Dar ajutorul lor a fost prea tîrziu. Duca, s-a plimbat prealabil, vreo 5 zile prin țară (dacă n-o fi trecut și granița) uitîndu-mă cu desăvîrșire. Danielopol m-a sfătuit să văd singur pe ministru, adînc convins că înfățișarea și cuvîntul meu vor fi miraculoase. Am rămas astfel, singur, într-o luptă cu totul inegală. Pe de o parte, fostul defensor, avînd de partea lui, întîi pe Ministru, al doilea pe Secretarul General, în urmă, șirurile invizibile și atotputernice ale prietenilor politici, iar pe de altă parte eu și profesorul meu, Constantin Chiricescu, administratorul Casei Bisericei. Cu cîteva zile mai înainte ca să fiu chemat să-mi dau demisiunea, făcusem o vizită recunoscătoare fostului ministru, particularului Mihail Vlădescu. Îl simțeam pe **om** mai aproape de mine, decît pe **ministrul** ce-mi încredințase dregătoria. Căderea lui încălzise spațiul dintre noi și, firește, îl mai și micșorase. M-a primit amabil și mi-a vorbit între 4 ochi, din nefericire, tot un discurs, ca întîia oară. Mi-a spus lucruri cu miez, drepte, adevărate, dar, pare-că, tot cu un praf de sare oficială. I-am spus în clipa de plecare : „Domnule Vlădescu, dacă zdruncinul din zilele din urmă a putut să-mi dea o slabă mîngîiere, apoi mîngîierea este că am putut să trăim, laolaltă, aceste cîteva minute, de mărturisire și de libertate“. E drept că n-am zis chiar așa, dar acesta a fost înțelesul. Amicul Demetrius l-a găsit cam stîngaci. Poate că tot așa și Dl. Vlădescu, însă mi-a răspuns : „Îți mulțumesc ; du-te, lucrează, și cînd vei avea sfaturi de cerut, observări și rezultate de comunicat : vei fi totdeauna binevenit în casa mea“.

Bietul fost ministru ! observările și experiența mea erau să moară în ou. Marți 31 octombrie, am compărut înaintea noului ministru : adversarul meu, aș putea zice, asistat de Secretarul General, și eu, asistat de fostul meu profesor de teologie, administratorul Casei Bisericei. Cine nu cunoaște pe Dl. Constantin Disescu ! Avocat, literat, conferențiar, sociolog, nepot de călugăr, cunoscător al vieței bizantine — mai pre sus de toate, mare impresionist, diletant, în toate cîte nu sînt avocatură și viața practică (deși se pare că și aici se arată cîteodată diletant), curios de lucruri, de idei, de oameni, dar mentalitate fluturatică și grabnic uitătoare ! Dl. Disescu era cel ce trebuia să aleagă între interesele clientului său și clienților săi și între naivitatea și sinceritatea mea. În această primă întrevedere, ministrul a pus cestiunea astfel : „Este chiar în interesul D-lui Vlădescu, binefăcătorul d-le, ca să-ți dai demisiunea“. Premisa pe care se întemeia această afirmare era că destituirea predecesorului meu nu se făcuse în mod neregulat, ilegal chiar, lăsa ministrul să se înțeleagă. Dar argumentul cel mai tare pentru care nu puteam să rămîn în dregătorie l-a găsit potrivnicul meu : n-am încă 30 de ani cît cere legea. Am cerut o amînare de 3 zile ca să mă gîndesc și să spun și alor mei dizgrațioasa aventură. Mi s-a dat numai o zi, răstimp în care am făcut slabe treburi. Am văzut pe Duca, am vorbit cu Danielopol și aceasta a vorbit ministrului despre mine, dar lucrurile erau prea naintate. Riguros legal, destituirea primului și ridicarea secundului defensor eclesiastic erau alăturea de lege. Unde mai pui la socoteală că sacrificarea mea — un nume fără calificativ, nici conservator, nici liberal, un om fără trecut — era cerută de toată garda pretoriană. Mi se părea foarte clar că ministrul și secretarul lui sînt aprioric împotriva mea. Și firește, pentru un lamentabil apriori politic. Cît pentru persoana, înfățișarea, istețimea, capacitatea, meritele înnăscute și cîștigate, în dregătorie, ale competentului meu : erau atît de șterse, că părerea mea de rău învecina cu necazul. Mi-aș fi dorit un potrivnic ceva mai dezghețat, încaltea să-mi fi putut mărturisi eu însumi că am cui să mă las bătut. Nu ; ironia împrejurărilor și-a persoanelor nu m-a cruțat de loc. Adversarul meu triumfător trebuia să fie Dl. M. I. Mihăileanu, institutor și tiitor de școală particulară. Ministrul, campion legalității, trebuia să fie Dl. avocat Constantin Disescu. La a doua comparațiune stimulat de Duca — excelentul prietin s-a pregătit de dimineața pînă seara să vorbească Ministrului — eu am întors cestiunea, ca să cîștig timp : „Îmi afirmați că este de cel mai mare interes pentru binefăcătorul meu, Dl. Vlădescu, ca să-mi dau demisiunea ; aceasta implică premisa că destituirea d-lui M. ca și numirea mea sînt acte ilegale. Eu însă trebuie să cred și să afirm contrariul, trebuie să rămîn la locul meu si să fiu solidar cu cel ce m-a chemat. Să-mi dau demisiunea ar fi tocmai să-l trădez și să subscriu cu DV. că a călcat legea. Nu pot, deci, să demisionez decît după prealabilă întrevedere și consultare cu Dl. Vlădescu“. Vă închipuiți că acest limbagiu a supărat pe Dl. Disescu, nu însă prea adînc, pentru că natura lui de comedian nu i-o permitea și al doilea pentru că, o oră mai nainte, amicul Danielopol se pare că-i vorbise despre mine cu oarecare însuflețire. Secretarul General, Dl. Dragomir Hurmuzescu își schimbase atitudinea ; tăcea și rîdea ambiguu ; făcea act de lașitate, căci se temea să nu îndispună pe Doamna Sacara — ori (cine știe) după întrevederea ce avusese cu domnia sa, în dimineața zilei, începuse să mă creadă altceva decît un lacheu al Domnului Vlădescu.

Ne-am despărțit supărați, cel puțin în aparență, și consecințe cu motivul de refuz ce adusesem, am alergat la Cotroceni, la Institutul Botanic. Păcat ! Dl. Vlădescu nu s-a înapoiat de la Cîmpu-Lung, nu se știe cînd se va înapoia. Seara, Dl. Chiricescu m-a chemat la el acasă și m-a sfătuit să-mi dau demisiunea „chiar în interesul D-lui Vlădescu“ — ceea ce am primit și executat cu dezinvoltură. M-am așezat la biroul fostului meu profesor — un brav, un cavaler, în comparație cu Secretarul General, trădătorul fostului ministru — și-am așternut pe hîrtie demisiunea pe care mi-o dicta, în impersonală proză oficială.

14 noiembrie. — Vor fi la anul 10 ani, de cînd... nu ! vor fi la anul numai 9, vor fi 10 peste 2 — de cînd ne ținem, prieteni și tovarăși literari, cîțiva flăcăi, trecuți astăzi cu toții peste sfertul de veac. În 1898, ne legarăm fărtați : Theo [9], Șarenga, Cocea, Demetrius și eu. Mai era încă unul (dar acesta un fel de cometă, în sistemul nostru planetar), mai era Iulius Dragomirescu — caracterul cu anotimpuri în veci capricioase, sufletul țăndărit și talentul bizar care fac pe Iulius Dragomirescu. Theo s-a făcut călugăr ; Șarenga și-a risipit creierii la Paris [10] ; Cocea și-a prelungit aurora ani de zile ; Demetrius a luptat și luptă ! cu mizeria, dar a publicat 2 volume de poezii ; eu... am dat și eu să mă fac călugăr, dar m-am oprit la pragul Facultății de Teologie, m-am însurat, am făcut 2 copii, și-am stins, în indecis, cărarea astralității mele. Iulius Dragomirescu, cel ce ne aparținea mai puțin, a învins negurile orizontului și și-a afirmat o stranie lumină, ofensatoare pentru foarte mulți, rară, genială ! pentru un mic număr de rafinați sau de sucîți. Hasdeu e printre acești din urmă : dar cum e Hasdeu ? sucit ori rafinat ?... Știu numai că Hasdeu ține, în opinia sa, pe Iulius Dragomirescu, la o înălțime excepțională.

În cursul acestor vreo 8 ani, scurși surprinzător de repede, frăția noastră literară n-a mai cîștigat nici un tovarăș. Cocea a huzurit 2 ani pe la Paris, Demetrius s-a bătut, și mai lung, cu foamea și cu cafeneaua, Theo : cu o chemare pe care n-o avea. Nici unul dintre noi n-a luat, ca Iulius Dragomirescu, greul și noroiul pe de-a întregul. Era firesc, prin urmare, ca, după atîta vreme, să ne găsim aproape tot acolo, de unde ni se părea că am plecat. Numai Cocea și-a făcut numele ceva mai cunoscut scriind în ziare articole diverse, îndeosebi despre justiție și magistratură, căci amicul a fost magistrat pînă mai ieri.

Astă vară, pe cînd hălăduiam pe dealul lui Radu-Vodă, Demetrius mi-a adus un ziar puțin celebru — mai mult o efemeridă — și m-a invitat să citesc niște foiletoane, dintr-un șir cu titlul : „Confesiunile unui actor“. Nu erau decît 2 și m-am executat stante pede. Fără de codeală, i-am spus că autorul lor îmi pare cu talent. Aceasta i-a dat coraj amicului și i-a dezlegat limba. Da, cu talent, și, după cum mă voi convinge, treptat, cu mare talent. Atunci a început să-mi spună cine e omul pentru care venise, întradins, ca să mi-l facă cunoscut și cum au legat prietenie. După cîteva zile, Demetrius a venit la noi acasă, Calea Plevnei, cu prețiosul lui descoperit, după cum, odinioară, în strada Semicerc — își amintea Demetrius — el însuși venise la brațul altcuiva [11]. Acest necunoscut astăzi e un nou prietin vechi de aproape o jumătate de an, un tovarăș nou, în grupul nostru, o speranță și-o mîngîiere mai mult. Nu-mi luați în nume de rău să vă amintesc că pe Demetrius eu l-am botezat așa [12] Îmi era dat să mai am un fin de acest gen și anume pe recomandatul lui Demetrius. Mirați-vă, însă, botezatul meu este, de neam, ovrei ! Îl cheamă Rudolf Bernhaut ; îl cheamă azi Radu Baltag. [13]

27 noiembrie (Luni). — Ne întîlnim în fiecare duminică, Baltag, Demetrius și eu, o duminică undeva prin oraș, duminica următoare, la mine acasă. Ieri a fost cazul din urmă. Bieții prieteni vin de departe ; s-ar putea zice dintr-un capăt al Bucureștilor la celălalt. Din Calea Dudești pînă la „Vila Regală“ e timp și spațiu. Îi primesc și eu și-i sărbătoresc după puteri. Au stat la mine, ieri, de la 4, după amiază, pînă la 10 seara. Am discutat, am rîs și-am ospătat. Am discutat despre credința în Mîntuitorul și despre minunile timpului apostolic, plecînd de la cartea lui Weizsäcker **„Das apostolische Zeitalter“**, din care le-am citit unele lucruri vrednice de toată luarea aminte. Am rîs de drăgălășiile Magdalinei și-am ospătat din cîte ne-a pus nainte modestia mijloacelor mele, dar și abilitatea culinară a nevesti-mi. Eram niște conmeseni și sîntem ori de cîte ori putem să ne întrunim — foarte desperecheați. Demetrius carnivor și gastronom, în chip exclamativ și ostentativ, Baltag, de aceleași înclinări dar mai discret, eu semi-vegetarian, inimic meselor delicate, montanist, dacă vreți. Și această nepotrivire de la masă nu era decît o latură a nepotrivirei multilaterale care există între noi — amici ciudați, legați prin iubire și stimă reciprocă, deosebiți prin ideal și prin credință. Neapărat, Baltag și Demetrius, se aseamănă laolaltă mult mai mult, decît eu cu ei ; și în definitiv și Cocea și Theo, cît de disparați între sine, cît de neasemeni cu aceștilalți doi, și nu cu mine. Ei, Doamne ! în opoziție cu toți acești prietini, eu cred într-un Iisus Christos, pe care cugetul meu înfierat și vecinic șingerînd, pe care viața mea obscură și fetidă îl fac blafard și teoretic ! La ce bun credința mea, la ce bun aripele convingerei teoretice, cînd foarfecele josniciei mele omenești și personale le retează pe măsură ce cresc și bat.

Cît de nesigură și de schimbătoare e inima omenească ! Acum vreo 4 ani eram atît de sătul și de apăsat de singurătate că am zguduit tălpile casei ca să iasă pe vrerea mea și să impun tuturor hotărîrea-mi de însurătoare. [14] Astăzi, înțelegînd și prețuind destul de mult avantajele stării asociate, mă gîndesc cu nostalgie la timpul cînd eram monah. E adevăr că subt înfățișarea mea, cam una și aceeași, trăiesc mari contraziceri, cronice oscilațiuni și incurabile slăbiciuni. Cînd eram, lunile trecute, singur cuc, în chilia mea din Pitzelligasse, și apoi din Gartengasse, și mă sfredelea dorul de nevastă și de copii, îmi mărturiseam că decît așa crucificare, e de-o mie de ori mai bine să fii cu toți ai tăi, în starea cea mai mediocră, subt același acoperiș, lîngă aceeași vatră. Acum trăiesc în visul împlinit ! Avem două odăi cu tindă între ele, avem bucătărie, pivniță, magazie, grădină și curte (numai pe seama noastră). Prima odaie e a mea, ceailaltă : a nevestei, a doicei și a copiilor. În tindă e o sobă de fier în care arde foc ; ușile sînt larg deschise: Magdalina își descîntă jucăriile, Lucreția vrea să sugă, nevasta e la bucătărie, doica spală cîrpele... Și, în visul de odinioară tradus riguros în realitatea actuală, iată-mă nevoit să scot iarăși la iveală bucoavele de la Cernăuți : Istoria Bisericească, Introducerea în ambele Testamente, Archeologia Biblică și celelalte !...

NOTE

la un moment dat, s-o crezut că Simforoza e o ființă reală, care polemizează cu un slujitor al altarului. Abia mai tîrziu scriitorul a precizat : „Simforoza, care a pus în mirare și a intrigat pe mulți dintre cititorii mei, este o plăsmuire de consolație literară și de confidență...“ (cf. L. Leoneanu, „De vorbă cu d. Gala Galaction“, în „Adevărul literar și artistic“, an. IX, nr. 460, 29 septembrie 1929, p. 1).

5. Prietenul și protectorul lui Gala Galaction era N. Petrașcu, directorul revistei „Literatură și artă română“. Bucurîndu-se de un meritat prestigiu în epocă, atît prin superioara ei ținută artistică, prin excelentele condiții grafice în care apărea, cît și prin numele prestigioase ale colaboratorilor ei, publicația lui N. Petrașcu a reprezentat, pentru Gala Galaction, „prima gazdă serioasă care a primit și încălzit pe pelerinul iluziei“, cum mărturisea în „Amintiri literare“ publicate în revista „România“, an. I, nr. 145, 25 octombrie 1938, p. 5 De N. Petrașcu se apropiase încă de la începutul anului 1898, cînd fusese invitat să participe la reuniunile serale ale „Cercului amicilor literaturii și artei române“.

6. Stabilită la Paris, Florica Cocea a devenit, într-adevăr, o actriță remarcabilă. A murit la 25 septembrie 1946, în vîrstă de 54 de ani.

7. Defensorul eclesiastic este un fel de procuror bisericesc, însărcinat să ancheteze și să judece cazurile de indisciplină și de încălcare a canoanelor săvîrșite de preoți.

8. E vorba de omul politic I. G. Duca, fost coleg de liceu cu Gala Galaction și prieten din acea perioadă.

9. Tudor Arghezi. Apelativul Theo provenea de la prescurtarea numelui său adevărat Ion Theodorescu.

10. Figura prietenului său a fost evocată ulterior de Gala Galaction în articolul „Armand Șarenga“, apărut în revista „Scena“, an. II. nr. 117, 5 mai 1918, p.2.

11. Prin 1898, la grupul adolescenților cu visuri literare, care se întruneau în casa lui Gala Galaction din strada Semicercului nr. 3, s-a alăturat, la scurtă vreme de la constituirea lui, și V. Demetrius, bîntuit și el de fantasmele scrisului. Cei trei care alcătuiau nucleul grupului — Galaction, Arghezi, Cocea — l-au simțit îndată apropiat sufletește, dobîndindu-l, chiar din acel moment, prieten bun și nedezmințit pentru tot restul vieții. (cf. V. Demetrius, „Cîteva amintiri“, în „Viața literară“ din 15 mai 1934).

12. Schimbîndu-i numele în Demetrius, Gala Galaction urma să prefațeze primul volum de „Versuri“ al prietenului său. Volumul a apărut însă, în 1901, fără această prefață, pe care Gala Galaction a publicat-o mai tîrziu, cu titlul „Scrisoare către V. Demetrius (1899)“ în revista „Poezia“, an. I nr 4—5, 1 aprilie 1915, p. 18.

13. Stabilindu-se ulterior la Paris, și-a schimbat din nou numele în Adrien Le Corbeau, scriindu-și opera în limba franceză.

14. Gala Galaction s-a căsătorit cu sora Zoe la 17 aprilie 1903.

Teodor VÂRGOLICI

GHEORGHE PITUȚ

Sărbătoare

Trăiască florile, fanfara,
Trăiască vinul minios,
Trăiască lupta și povara,
Trăiască și cei mai de jos.

Trăiască pîinea și cuțitul
În mîinile acelea drepte,
Trăiască omul, amețitul
Deprins să spere și aștepte.

Trăiască-n veci nezdruncinata
Prietenie — din natură.
Pra-vi-ga-vat să fie gata
Cu pumnii frigului în gură ?

Trăiască iarăși neamurile
De-a lungul lor în surd alean,
Străvechiul rîu și ramurile
Să spargă cerul de uran.

Trăiască visurile cîte
Duh nou le ia necontenit !
Berbecî de fier cărați pe plute —
Sîntem doar vii. Și n-am murit.

Cîndva

Societățile pe bani,
Pe muritori suiți în vis,
Pe morții de subt bolovani,
Tu încă nu, eu m-am decis.

Atît prezent, numai prezent
Și logosul s-a-mbolnăvit.
Pe moartea muntelui, dement
Un cosmic ou rostogolit.

Structurile se rup încet
Pe cînd să fugă puiul lui
Din varul dur și violet
În care țară a domnului.

Înmărmuriți ca-ntre lumini,
Bătrîni vedea-vom ce sublim
Trimis la noi din sori străini
Să nu mai știm cum să murim.

Unu

Lumină — în patria numerelor,
unu, doi, trei, patru, cinci...
doi ce legătură să aibă cu unu,
dar patru sau trei,
să fie unu în fiecare
din cele numărate ?
El e singur, pe loc
necuprins, el contemplă
civilizația eficace
a răspîndirii lui,
cum ar avea pretenția, cinci
că unu se duce și vine
și chiar s-a oprit în camerele sale,
unu refuză să participe
la semnificația celorlalte,
atîta depărtare între unu și doi
indiferență pînă la patru,
neînțelegere între unu și cinci,
dar brusc într-un punct înalt
cînd cifrele atîrnă ca ciorchinii,
cu ochii lor săpați de uscăciune
privesc deșertul, dincolo de el,
întins ca beduinii lacomi
la țara plină de mister
dar singur e unu ca pustnicul
retras în grote,
ca înțeleptul neștiut
în sura mulțime,
ca un turn de pază
și unic în larga
pierdută eroare.

Revoluționarul

Cum să ne vină să credem
Che — minunatele mort,
Dedesubt pe un nor al planetei
un boy te așteaptă în port.

Măririle statice nu-s
Che pentru tine vreun fel
De-a fi. Șapte munți —
Pregătiți ca un cosmic rastel.

Fapta odată sfîrșită
Che o priveai ca și cum
Inundase cu melci o cîmpie.
Continentul la arme și drum !

Nici nu ne vine să credem
Che — minunatule mort,
Înnoptat într-o vale-a planetei
Un greier îți cîntă în port.

un poet-o poezie

DIMITRIE STELARU

Viața umblă

Pînă cînd oasele mele vor dirija orhestra cuvintelor ?

Viața umblă despuiată peste pămînt
ca o vioară fără aripi, setoasă
de bolta unde e miezul poetului
de fata care își leagănă pleoapele.

O, poezia e atît de supărată
că n-o să moară niciodată !
Vă jur pe culoarea văilor bătrîne
chiar pe dinții lupoaicei din pat.

O linie albă, caligrafiind texte obscure pe arama unor nopți de insomnie. Nu o trasează nimeni, pentru că nu există nimeni în afara chenarelor ei. Înțelegerea, această ființă tiranică, îi pretinde un cîfru. Deplasarea unghiulară a calului, pe caroiajul tablei de șah, în căutarea unui Richard-călăreț de sidef, închide în sine un astfel de cifru. În poezia lui Dimitrie Stelaru cheia lirică îți orientează pașii către un spațiu nins de pulbere astrală. Rostite fără obsesia ezitării dintre sunet și sens, silabele destinului își păstrează nimbul stelar chiar și în întunericul lăuntric, din oase. În confruntarea vieții cu timpul, conștiința vremelniciei potențează starea poetică tocmai prin melancolia în care transpune lumea. Limita existențială nu stîrnește coșmaruri, ci iscă neliniști numai în legătură cu destinul cuvintelor : „Pînă cînd oasele mele vor dirija orchestra cuvintelor ?" Căci, viața „umblă". Ea nu-i metaforă împietrită, ci devenire. Deci, trecere.

Supusă legilor gravitației, viața „umblă despuiată peste pămînt / ca o vioară fără aripi". Condiție dezolantă, din care o salvează tocmai vocația visului, aspirația către orizonturi altitudinare. O sete devastatoare îl determină pe om să jinduiască, cu priviri halucinate, cerul înrourat al artei, „bolta unde e miezul poetului". Și, dacă rememorăm biografia lirică a autorului, el descinde din vestita „dinastie a Stelarilor", a acelor voievozi ai nopții care apun vederii noastre, dimineața, pentru a răsări, eminescian, în noaptea altor emisfere. De pildă, în emisfera de taină ascunsă sub legănarea de pleoapă a feminității. Taină ce promite puritate, dar și indescifrabile enigme. Să o numim, cu un cuvînt de demult al poetului, Eumene. Și să nu-i sfîșiem, cu privirea, vălul de in și azur.

Dacă timpul, reper uman, măsoară existentul, eternitatea este apanajul poeziei. Opoziția, marcată strofic, dintre viață și artă, substituie, de fapt, dezacordul efemer — peren. Pornind (sau nu) din realitatea palpabilă, poezia se sublimează, prin decantări succesive, devenind ea însăși, adică univers fictiv. Distanțarea față de viață, înseamnă, de asemenea, distanțare față de epilogul inevitabil al acesteia : moartea. În mod surprinzător, „nemoartea" poeziei provoacă, la Dimitrie Stelaru, drame hyperionice. Nemurirea echivalează și aici cu o cumplită damnare. Tristețea ținuturilor reci ale absolutului înmărmurește pînă și carnea cuvintelor. Tăcerea lor sugerează parcă mai intens superlativul durerii : „O, poezia e atît de supărată/ că n-o să moară niciodată !" Căci mîhnirea poetului nu este nici simplă cochetărie, nici act gratuit. Iar versurile care o circumscriu au o simplitate extremă, semn al suferințelor limînare.

Diminuarea vieții în poezie se pedepsește prin cea mai severă frustrare : refuzul morții. Sau, mai clar exprimat, prin versul-inscripție al lui René Char : „Poezia îmi va fura moartea". Prin sondagiile operate în structura negativă a existenței, arta coboară în infern împreună cu aceasta, dar nu se neantizează o dată cu ea. Povara eternității devine atît de apăsătoare, încît nici uitarea nu mai constituie un refugiu pentru veghea neîntreruptă a poetului. Căci, confundîndu-se cu propria conștiință de sine, poezia nu speră să-și atingă pragul letal decît cu umbrele regretului sau cu o irepresibilă melancolie.

„Poezia e atît de supărată / că n-o să moară niciodată !" Ea rîvnește o zadarnică solidaritate cu viața, în moarte, spre a se absolvi, astfel, de trădarea la care a predestinat-o un destin diferit. Însă, acel „niciodată", cu vii rezonanțe poești, este implacabilul principiu de osîndă al zării lirice. El cutreieră vămile văzduhului ca un corb alb, cu pliscul sticlos și priviri translucide. De unde, obsesiile, rotindu-se în cercuri tot mai albastre, figurează acel amețitor scîncet mitologic : „Poezia e atît de supărată..."

Nicolae ALEXANDRU

G. CĂLINESCU

autor de manuale școlare

Puțini știu că între multiplele înfățișări ale operei și activității lui G. Călinescu se înscrie și aceea de autor de manuale școlare. Faptul e motivat de împrejurarea că, elaborate și tipărite în 1947, cele patru cărți de **Limba română** ale sale n-au mai avut timpul necesar pătrunderii în școală și în conștiința publică, reforma din 1948 reclamînd alte manuale decît cele precedente. Dar, deși conjunctura amintită le-a lăsat în afara circuitului școlar obișnuit, rămînînd astfel ca și necunoscute, manualele lui G. Călinescu constituie, retrospectiv, un document ce merită luat în seamă. Ele reflectă, în parte, aspecte noi ale personalității acestuia, și nuanțează cîteodată altfel unele din cele știute. Ni se impune, totodată, mai pregnant ipostaza lui de profesor atent la instruirea și educarea noilor generații, pe toate treptele învățămîntului, chiar îndeletnicirea de istoric și critic literar, de teoretician și polemist, colorîndu-se ici și colo în chip aparte. De altfel, chestiunea instrucției l-a preocupat, cum se știe, pe G. Călinescu pe tot parcursul activității sale, scriind un număr impresionant de articole pe această temă, însă manualele din 1947 constituie (în afara muncii desfășurate direct la catedrele unor licee din Timișoara și București și apoi în cadrul universităților din Iași și București) un prim pas în concretizarea intențiilor sale pe acest teren (exceptînd cursurile universitare anterioare, — unele constituind materia volumului **Principii de estetică**, iar altele publicate, fragmentar, prin presă). Ele sînt : **Limba română** pentru clasele a I-a și a II-a a gimnaziilor unice și **Limba română** pentru clasele a III-a și a IV-a a liceelor de băieți și fete. Structura lor generală e, în liniî mari, asemănătoare : o prefață (aceeași, cu insignifiante variațiuni și erori tipografice, la toate patru), cîte o amplă secțiune intitulată **Lecturi** (cuprinzînd texte în versuri și proză din literatura română cultă, alternate cu cîteva din cea universală și din folclor) și o alta destinată **Gramaticii** (evident compilată după alte manuale), dar interesante prin exemplele date pentru ilustrarea unor reguli și chiar prin chipul de a introduce anume explicații).

Prefața, datată 1 septembrie 1947 (adică ziua tradițională atunci a începerii anului școlar), explică în două pagini țelurile urmărite de profesor prin aceste manuale, poziția lui față de cele ale altora etc. și aduce precizarea că „m-am mărginit ca deocamdată să întocmesc numai manualele de clasele I, II, III și IV, așteptînd cu celelalte pentru anul ce urmează, cînd voi avea o noțiune mai limpede asupra efectului lor", de unde ar putea rezulta că avea gata concepute, dacă nu și realizate în parte, manuale de limba și literatura română și pentru restul învățămîntului secundar de atunci. Dar pe acelea nu le-a mai alcătuit, profesorul nefăcînd niciodată, în anii cît am fost în prejma lui, vreo aluzie la ele, deși discuțiile se învîrteau uneori și în jurul acestei perioade și a opiniilor sale despre educație și învățămînt în general. Întemeiați însă, îndeosebi pe datele existente, ca și pe unele convorbiri întermitente despre învățămînt și istoria literară în ansamblu (care nu schimbau, în fond, mare lucru din ce a scris în această privință, ci doar nuanțau și colorau, din nou și revelator, totul, prin farmecul marii lui personalități), putem reconstitui în linii generale ideile și intențiile lui în privința predării acestei materii în școala de diferite grade.

În ciclul secundar inferior (corespunzător în parte actualelor clase V—VIII), căruia îi erau destinate cele patru manuale amintite, ar fi urmat ca elevii să ia cunoștință de o relativ substanțială parte a operelor scriitorilor noștri „mai siguri, evitînd antologia hazardată care induce în eroare tineretul", ca și de unele creații aparținînd clasicilor literaturii universale sau folclorului. În paralel (începînd cu clasa a III-a), li s-ar fi dat acestora, treptat, și o serie de noțiuni de teoria și tehnica artei literare, despre elementele componente ale acesteia (compoziția ; descrierea — poetică și științifică ; narațiunea — poetică, științifică, plastică și retorică ; despre poezia lirică și cea epică, despre legendă, schiță, nuvelă, fabulă, piesa de teatru, discurs, dialog, tablou, portret, caracterizare, amintiri, biografie, autobiografie, proverb, ghicitoare etc.). Se făceau, în același timp, într-un limbaj ușor ruralizant (multe gimnazii funcționau în mediul sătesc), considerații despre stil, versificație, se explicau cuvinte și expresii, se dădeau scurte lămuriri biobibliografice în legătură cu scriitorii prezentați ș. a.

Deși Călinescu a fost un număr relativ mare de ani profesor secundar „gîndul de a compune manuale pentru școalele secundare" nu i-a venit în acest timp, ci „mi-a răsărit și a devenit imperios din observarea studenților din primii ani de facultate și chiar a celor care se prezintă la licență, fără a fi avut un contact mai strîns cu lucrările și cursurile universitare". În fond, lucrurile sînt perfect plauzibile și de înțeles, pentru că abia după practica anterioară și situat în acest punct, profesorul și-a putut da mai bine seama atît de reaua întocmire a manualelor ca atare, cît și de efectele negative și de durată ale acestora asupra tinerilor de pe toate treptele învățămîntului și îndeosebi asupra studenților care, deși ar fi trebuit să fie liberi, recalcitranți la dogmă, sînt așa de pătrunși de elementele absorbite cînd mintea lor era fragedă, de judecățile, prejudecățile, erorile și chiar fantaziile unor manuale, încît rămîn înaderenți la speculația estetică și critică de zonă naltă. Zadarnic lămurești că nici un estetician n-a spus cutare lucru, că poezia lirică nu este ce-au învățat în cartea secundară, că nu există anume pretins gen literar, impresiile prime rămîn îndelebile la aceia care nu se dedică ei înșiși esteticii și criticii. Judecățile despre scriitori, clasificările și ierarhiile căpătate în școli, prin mijlocirea unui manual sînt așa de persistente, încît studentul rămîne incredul la analizele nepreconcepute și nu admite că nici Titu Maiorescu, nici E. Lovinescu, nici G. Ibrăileanu, nici o autoritate, în fine, în materie literară, n-a spus erorile pe care le împărtășesc". Sigur, tonul adoptat poate părea cam aspru și, de la caz la caz, nu în totul justificat, cînd e vorba de manualele de pînă la el. Nu-i mai puțin adevărat însă că au fost destule „manuale școlare care, fără nici o constrîngere din partea programei, dar și fără nici o legătură cu cercurile noastre critice și literare, au inventat o poetică și o critică arbitrare, pentru uzul elevilor secundari". O excepție constituiau într-o măsură, opina strategic G. Călinescu, manualele lui M. Dragomirescu care, deși ușor contestabile sub raport didactic și „deși cu un caracter pronunțat de cenaclu, reprezentau un mare progres pentru acea vreme, restituiau valoarea unor clasici, introduceau discriminațiile estetice și ridicau preocuparea critică la nivel filozofic".

După aceea nu s-ar mai fi realizat nimic notabil în domeniul manualelor, pentru că, după moartea aceluia, „s-au ivit alți autori, fără cultura și acuitatea lui, care, compilînd, formulînd antipatiile lor față de opiniile criticilor, au produs manuale care stînjenesc azi catedrele universitare". De unde necesitatea altora noi, recte ale sale, care să îndrepte lucrurile. Îndată după reforma învățămîntului, în cadrul Institutului de istorie literară și folclor, actualul Institut de istorie și teorie literară „G. Călinescu", a pus la cale, utopist cum era uneori, un manual de Istoria literaturii române pentru învățămîntul mediu, așadar, pentru o treaptă școlară superioară celei avute în vedere în manualele din 1947, pe care pare a le lăsa pentru totdeauna de o parte de aici încolo. Deși colectiv, manualul poate contribui în ansamblu la conturarea în continuare a concepției lui G. Călinescu în această privință. Urma acum, după însușirea unora dintre datele prevăzute în manualele din 1947, (multe intrate în programa de limba și literatura română a ciclului II de după reformă), familiarizarea elevilor cu literatura noastră și ca fenomen cu o dezvoltare istorică specifică. Din păcate, din cauza neînțelegerii cu unii colaboratori, care, deși universitari, forțau lucrurile într-o direcție ce denatura o serie de opere și etape ale literaturii noastre, manualul tipărit atunci (volumul I), nu poartă decît pentru secțiunea din literatura noastră de pînă la Alecsandri inclusiv (și numai în parte) girul personalității sale, ceea ce face ca el să fie ratat în mare măsură, mai ales cînd e vorba de o seamă dintre încheieturile sale teoretice, (cum îl considera și profesorul, scandalizat de felul cum înțelegeau unii colaboratori să trateze epoca Junimii, a lui Eminescu și a celorlalți mari clasici, de unde explicația absenței sale din colectivul ce a elaborat volumul II al manualului). Dincolo de aspectele concrete ale chestiunii, intenția lui era să elaboreze în spiritul noii concepții, un manual care să le dea liceenilor o imagine condensată asupra evoluției literaturii noastre de la origini la zi.

Ceea ce urma să fie manualul de **Istoria literaturii române** pentru universități, care ar fi fost în viziunea sa raporturile profesorilor cu studenții audienți după elaborarea lui, s-a concretizat parțial în vol. I al actualului tratat de **Istoria literaturii române** (numit de el, oral, fără vreo nuanță peiorativă, **manual**) și în cele cîteva lecții libere, ținute între 1961 și 1964 la Facultatea de limba și literatura română din București. Adică un asemenea manual ar fi explicat la un nivel superior, într-o perspectivă mult mai largă și cu o documentație pe cît posibil totală, fenomenul literar românesc în toate datele lui, rămînînd ca profesorul, putîndu-și trimite studenții la o asemenea sursă, să abordeze la curs mai ales chestiuni care să-i deprindă pe aceștia cu o metodă de lucru, cu un mod complex de a înțelege literatura. **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent** și organicul ei **Compendiu** ar fi fost, pe această traiectorie, marea și mica sinteză a literaturii noastre, una destinată mai ales specialiștilor și cititorilor bine informați, cealaltă o privire „din avion" a ei, accesibilă mediilor largi și, de ar fi fost tradusă, străinilor.

George MUNTEAN

Arhiva Arghezi

DUPĂ 89 DE ANI...

Cînd sub legănarea trandafirilor și a proaspetelor frunze de nuc deschise ca o palmă deasupra mormintelor din Mărțișor se așterne ultimul an al celui de al optulea deceniu de la nașterea lui Arghezi, momentul evocării încearcă inegala luptă dintre o zugrăvire de condei și un suspin.

Mărțișorul, vatră de zbuciumată viață, acoperă în iarbă și flori ziditorii lui și temeliile de ctitori le înconjoară făptura intrată în amintire : Paraschiva și Tudor Arghezi, trăind peste o jumătate de secol împreună, nedespărțiți în cele două lumi, una de soare, cealaltă a nopților definitive.

Locul ales de îngropăciune e fostul petec de grădină unde s-a înălțat din lut prima casă a Mărțișorului, unde greierii i-au cîntat prima dată cîndeiului și broaștele, și lăcustele, și unde Grivei s-a învîrtit în bot și a căzut. E locul primei temelii a Mărțișorului durat din caznele și bucuriile scrisului, unde părinți și copii au lucrat de-a valma, au cioplit, au bătut cuie, au vopsit primele ferestre, au sădit caișii, vișinii, cireșii, nucii și trandafirii care în roua dimineții plîng.

Alături de noi, Costache, era omul de încredere, devotatul total, gospodarul sîncer și activ, neostenit, prompt, desinteresat și blînd. Lucrase în redacția Biletelor de papagal și în tipografia condusă de Arghezi, asigurînd expediția zilnică a micului cotidian... Astăzi Costache Benea, căruia i s-au înălbit tîmplele, sădește florile, hrănește vrăbiile și mîngîie cîinii Mărțișorului lăsați de marele gospodar și cinstita gospodină în grija lui. El povestește celor ce poposesc în grădina amintirilor crîmpeie ale unei vieți încheiate.

Mărțișorul, casă și grădină, cu un lung șir de obiecte, cărți, mobilă, documente de viață și lucru literar, a fost donat de creatorii lui în aprilie 1967 oînduirii spirituale și materiale ale statului nostru. În paragraful esențial al actului de donație, preluat ca prim punct al actului de primire de către C.S.C.A., Arghezi declara: „Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă al Republicii Socialiste România să înființeze în acest imobil Casa Memorială Mărțișor Tudor Arghezi *în care se va reconstitui pe cît posibil viața mea, ca scriitor, dat fiind că cea mai mare parte din operele mele au fost concepute și create în timpul cît am locuit acest imobil"...*

Au trecut doi ani de cînd primise emoționanta confirmare, de acceptare și felicitare din partea înaltelor foruri ale țării care apreciau gestul drept un act patriotic de înaltă valoare morală, culturală și obștească.

Au trecut doi ani în care timp constructorii au început lucrări de reparație, îngrădire și întreținere a noii proprietăți de stat, a înaltului lăcaș de cultură — dar serioase lipsuri în controlul și supravegherea modului de realizare a lucrărilor executate de un colectiv lipsit de sensuri etice și responsabilități politico-sociale, întîrzie aducerea la îndeplinire a actului testamentar.

Casa și grădina sînt la discreția unui grup de pseudo-constructori care batjocoresc, prin atitudinea lor, însăși instituțiile interesate în realizarea Casei memoriale ca și prin modul în care au înțeles să consume imensele sume atribuite, fără a da lucrări de calitate, rezistente, corespunzătoare scopului pentru care au fost destinate...

După doi ani de la donație și după un an întreg de lucrări, la imobil, Mărțișorul este încă departe de a primi gospodărește oaspeții din țară și din străinătate care vin să vadă casa unde a trăit și lucrat Arghezi, aducîndu-i un postum omagiu.

Mă întreb zilele trecute, un confrate : De ce Mărțișorul nu este declarat monument istoric și de artă și reconstituit în cele mai mici detalii după chipul dat de cei care l-au construit !?".

N-am putut da nici un răspuns...

Baruțu T. ARGHEZI

CRONICA CENACLULUI

E îmbucurător faptul că, sub conducerea poetului M.R.P., cenaclul Uniunii Scriitorilor tinde să devină, de la o reuniune la alta, ceea ce își propusese dintru început : un cenaclu *profesionist :* adică scriitori mai mult sau mai puțin afirmați citesc, își confruntă în mod deschis opiniile și, ca o urmare firească, implicațiile teoretice ale discuțiilor capătă astfel ponderea ce li se cuvine. Nivelul lecturilor a atras ascultători competenți și în lipsa mai multor critici *chiar* de profesie (de ce atîta lipsă de „curiozitate" ?) s-a format un nucleu activ de „forțe proprii": Dumitru Țepeneag, Laurențiu Ulici, Iulian Neacșu, Vintilă Ivănceanu, Ion Papuc și alții. Așa dar, după Leonid Dimov, Ilie Constantin, Nora Iuga sau Constantin Abăluță, au citit, vineri 9 mai, Paul Goma (fragmente din romanul *Ostinato*, a cărui apariție la E.P.L. întîrzie inexplicabil), Vintilă Ivănceanu (*Vultcaloborgul și frumoasa Belleéponge* — poem în 13 capitole), Dana Mohor și Dușan Petrovici (poezie). Dezbaterile s-au concentrat asupra virtuților deosebite ale prozei lui Paul Goma, subliniind tradiția realistă de autentică factură (responsabilitate, lipsă de „poleială", stil acut). Poezia, reprezentată de autori foarte diferiți ca orientare, a prilejuit un spectacol încîntător (la Ivănceanu), o suav-revoltată lectură (Dana Mohor), un contact grav cu strigătul liric primordial (Dușan Petrovici).

V. M.

breviar

MARIANA COSTESCU

„După explozie"

Dacă Poemele desăvîrșirii noastre, *cartea precedentă a Marianei Costescu, își aveau izvorul și scopul final într-o programatică perfecțiune morală obținută din frecventarea unor straturi diverse ale conștiinței sociale de către cea individuală, proprie autoarei,* După explozie *s-ar putea defini printr-o stare de confuzie și tulburare generalizată a conștiinței individuale care se descoperă pe sine în urma unei traume, probabil erotice : „După explozie în lume atîrnă brațe frînte, / atîrnă vagi picioare și trupuri fără cap, / atîrnă și pădurea, nu vezi nici un copac, / căci se îmbucă toate sub căști totalitare. // Greu se disting din sînge și se subțire norii /aduși aici cu forța de un strateg pervers. / Așteaptă cine oare, stăpîn pe univers / să calce în picioare a cîta oară legea ? // Nu știm nimic și nu ne mai privește. // Ne adunăm răniții și fără un cuvînt / cu botul unei pietre rănim curatul vînt / care primește singur columna de opal / pe care-o bate vremea cu numere la mal... // Nu știm nimic. Am auzit de toată : // de-amantul donnei Ana și palidul herald / cu fișiit de șarpe și pas de leopard. / Ne claxonează-n tigvă trombonul lui Orfeu /și cum, cu toții, l-am uitat pe Dumnezeu, / strig : am de vîndut un suflet, / e ieftin și curat. // Din sufletul fecioarei ei toți făcură pat"* (După explozie). *Acum, elementele nu mai pot fi percepute în starea lor pură, edenică, un incestuos infern le-a amestecat pentru a le șterge identitatea și strălucirea generatoare de iluzia echilibrului și stabilității ființei. Încît destăinuirea poetei despre structura informă a lumii sale, devenind unitară și coerentă pe durata întregului volum, această lume informă este chiar substanța formală, conținutul estetic al unei experiențe trăite și comunicate din unghiul unei subiectivități distincte.*

Cu toată această autenticitate a revelării unui cîmp de forțe divergente, amorfe în planul existențial și în imediată vecinătate cu angoasa unei traume erotice, numeroase poezii, luate separat, sînt minate de utilizarea unor cuvinte, expresii cu trimitere directă în percepția comună, iar prin aceste cuvinte, expresii etc. se scurge o importantă cantitate de „energie electrică" a imaginii care, dacă și-ar fi rămas fidelă sieși, ar fi putut sugera mai pregnant nu numai o experiență de viață, ci și una de artă.

În peisajul liricii noastre feminine, Mariana Costescu adaugă un „son" particular, recognoscibil. Noua ei carte este o etapă către fixarea nu numai a unui timbru ci și a unui stil. Desigur însă, această problemă a stilului mai necesită o permisiune asupra mijloacelor de expresie, pe alocuri încă nefinisate ; dar poeta e tînără iar „ars longa vita..."

ION BĂNUȚĂ

„Panorama templului meu"

Ceea ce-l definește în primul rînd pe Ion Bănuță în această carte superbă ca execuție grafică (ilustrațiile și coperta de P. Vulcănescu), Panorama templului meu, *este candoarea unui sentimental care se abandonează cuvintelor cu aceeași credință pură cu care, de pildă, copiii se abandonează culorilor. Această inocență de copil mare în contactul cu materia verbală constituie, desigur, ipostaza liminară a oricărui poet, dar nu este mai puțin adevărat că ea trebuie să fie succedată de spiritul critic ca parte integrantă a operei, spiritul critic echivalînd aici, în planul poetic, cu conștiința păcatului în planul religios, singura în măsură să se pronunțe dacă opera s-a născut din har, în stare de grație, sau ea reprezintă numai un produs artificial al unei conștiințe înfierbîntate, obsedate de sine. Totodată, vom nota numaidecît, spiritul critic al poetului nu operează ca o forță dinafară, exterioară creației sale, ochi cu privirea sceptică și obosită de atîtea contemplații vane în absența obiectului viu al artei, ci se constituie chiar din aceasta conștiință de sine a artei, încît se poate spune : unde este artă, cu necesitate trebuie să fie și spiritul critic imanent acelei arte, iar unde nu este spirit critic, nu putem spera să luăm cunoștință de un produs artistic. (E de la sine înțeles că spiritul critic nu determină prin sine nici un fel de creație artistică).*

După cum spuneam, Ion Bănuță se abandonează cu candoare cuvîntului ingenuu, încît poetul ne apare ca un personaj fantast, o adevărată viziune onirică, determinările sale umane în realitatea imediată parcă au suferit stranii metamorfoze dictate de însuși asaltul vulnerant al lumii asupra unei ființe disponibile, ubicui. Autorul este stăpînit de un daimonion al cuvintelor care-i fac mereu cu ochiul din toate părțile și din toate regnurile, încît asociațiile insolite ale acestora, ignorîndu-și esența suprarealist-folclorică de cîntec haiducesc sau descîntec, se transformă în materia fluidă, muzicală a poeziei. Cu tot aspectul lor aparent delirant, și cu toată nota de expresă egolatrie a poemelor (nu se numește cartea Panorama templului meu ?), *cu toate victoriile și eșecurile mari sau mici ale sale, nu scapă lectorului o coordonată esențială a poetului : aceea de moralist. Acest criteriu moral acționează atît în direcții strict formale (plăcerea autorului de a construi fabule-parabole și de a da sentențe și definiții metaforice la fel de fel de situații), cît mai ales într-o caracteristică de fond : în peregrinările sale estetice printre cuvinte, în ipostazele de înger, diavol umanizat, de bufon vesel sau trist, poetul are un singur imperativ pe care-l ia în serios și de care nu se dezminte niciodată; iar acesta este imperativul etic. „Panorama templului meu" face parte dintr-un panopticum larg, un soi de vedere asupra lumilor sufletești, văzute printr-un ochean uneori copilăros (în cea mai bună accepțiune a cuvîntului), alteori caleidoscopic și colorat; sau măritor pînă la exagerarea unui detaliu. Poetul este un fantezist și adeseori un savant al naivității.*

Dan LAURENȚIU

SPIRITUL DE AVANGARDĂ

în teoretizarea poeziei

Debutînd ca poet, între 1912 și 1915, într-o vreme cînd așa-zisa „poezie nouă" de la noi se identifică aproape toată cu simbolismul, Ion Vinea ajunge să se manifeste repede ca un modernist ceva mai radical. Nici înainte și nici chiar după ce sfîrșește prin a scoate „Contimporanul" (1922—1930), prima și totodată cea mai rezistentă dintre revistele de avangardă apărute în țara noastră între cele două războaie mondiale, nu sînt de surprins la el atitudini violent iconoclaste sau luări de poziție teoretice cu caracter turbulent, cum se întîmplă de obicei la promotorii modernismului.

Spiritul inconformist al ideației lui Ion Vinea în materie de poezie ni se denunță de timpuriu, încă din 1916, în cuprinsul unor comentarii acidulate, care apar provocate de unele discuții din publicistica franceză a epocii, cu privire la perspectivele unei reîntoarceri la clasicism. În concepția poetului nostru, clasicismul se reduce la „maniera cea mai comodă pentru unii de a citi, pentru alții de a scrie". Este persiflată cu vervă tendința de a se considera formula artei poetice clasice ca singura generatoare de poezie cu literă mare. „Cine poate afirma că nu-i poetic un liniament de vocabule împerechiate și așezate în cutiuțe de strofe, în care dorm Venus și Hercul și Apollo ?... Poetul, care își compune cîntecele cu dicționarul mitologic sub pupitru, conștient sau nu, speculează suma de legende și simboluri care împanglică și împăiază un nume antic, — plus respectul și admirația primară pentru tot ce se raportă la Romani și Greci. Și-i de idolatrat un așa de senin bard, disprețuitor al veacului nostru de aburi, benzină și electricitate, și înamorat de pure siluete în marmoră — și-n cer simplu".

Mai tîrziu, după primul război mondial, ca director la „Contimporanul", unde polarizează în jurul său un grup de artiști cu tendințe extremiste, îl vedem pe Ion Vinea susținînd activ cauza modernismului, fără ca totuși să adere propriu-zis la vreunul din punctele de manifest ale curentelor de avangardă afirmate în epocă. El nu înțelege ca spiritul novator să ducă în poezie sau în celelalte arte la rețete de creație. Precizările, pe care le face în acest sens, răspunzînd la o întrebare pusă de un anchetator literar, cu privire la formele de căutare inițiate în paginile „Contimporanului", sînt revelatoare pentru aspirațiile sale la ireductibil. „Vrem să ne menținem într-o perpetuă stare de revoluție, tocmai pentru a nu cădea sub anchiloza nici unei formule. La noi, ca și aiurea, se vădește în anumite răstimpuri tendința de codificare a creației... De aceea sîntem chiar contra suprarealismului, care a devenit o metodă factice de artă, după care se poate crea la infinit. O formulă trebuie abandonată prin simplul fapt că a devenit formulă. Suprarealismul a propus de la început o rețetă. Apreciem aportul adus de acesta, prin dezvăluirea a nebănuite ecouri obscure ale poeziei, dar din moment ce a devenit de domeniul public trebuie părăsit". Dintr-un dialog parabolic, prin intermediul căruia ne este caracterizat „constructivismul", denumire sub care se indică orientarea artiștilor plastici de la „Contimporanul" către reprezentări sintetice în spirit abstracționist, merită să fie reținut argumentul filozofic din replica de la sfîrșit, cu care Ion Vinea ține să justifice concepția sa despre actul de creație în artă, argument care face legitime toate îndrăznelile de viziune ale modernismului. „În fond, tu știi, nu există nici natură, nici realitate. Totul e în noi. Din acest punct de vedere, drepturile creatoare ale artistului par și mai nelimitate."

Sub titlul „Principii pentru timpul nou", Ion Vinea găsește la un moment dat că este cazul să publice în „Contimporanul" un număr de aforisme cu privire la poezie. După părerea sa, avem a face cu „un element precum : apa, eterul, lumina". Pentru a ne fi comunicată, el crede că poezia „nu necesită nici obiect, nici anecdotă, nici logică, nici punere în scenă". Considerînd între altele că „sunetul, materia, verbul se rezolvă în poem", îl vedem ajungînd la concluzia că acesta poate să fie definit ca „rezultanta tuturor artelor : muzică, plastică, literatură". Ni se afirmă în sfîrșit că „poeții posedă secretul stării de poezie", așa cum bunăoară „fakirii și sfinții cunosc regulele prin care se ridică în starea de grație, în extaz". Nu mai puține edificatoare, pentru modul în care Ion Vinea înțelege să pună problema poeziei, în relativ scurta sa perioadă de combatant pe pozițiile avangardei literare, rămîn și acele cîteva aforisme, în limba franceză, din efemerida „Punct". În primul dintre ele, este enunțat un deziderat de „artă poetică" modernistă : „Să-ți impui delirul aproapelui". Al doilea exprimă un protest împotriva pseudo-revoluției făcute în poezie de futuriști, printr-un abuz de termeni legați de tehnica modernă : „Părerea curentă este că prin simpla utilizare a unui vocabular de contra-maistru de uzină, trecînd drept „cuvinte în libertate", ai și ajuns să fii poet modern... Este o revoluție de lexic. Este o concepție de frizer autodidact. Pe cînd revoluția sensibilității, — cea adevărată ?"

★

În epoca debutului său ca poet de limbă română, B. Fundoianu începe prin a se afirma în plan teoretic ca un aderent al conceptului modernist de poezie, din stadiul simbolismului. Este interesant de semnalat că pentru tînărul autor al „Privelиștilor", un vitalist legat mistic de simplitatea elementară a universului agrest, care pare să își găsească unele afinități spirituale cu Francis Jammes și chiar cu André Gide din „Les nourritures terrestres", simbolismul „nu înseamnă numaidecît neologism, maladiv, straniu, decadent, confuz" ci „mai virtos — dacă există talentul — original, bun simț, profunzime, neimitație, lipsă de calapod, subconștient, nou și citeodată sănătos". Confuziile apărute la noi, cu privire la poezia simbolistă s-ar datora — după părerea sa — faptului că simboliștii români, împrumutîndu-și estetica de la antecesorii lor francezi, nu au fost totuși conștienți de esența acesteia. În lipsa unui critic clarvăzător în materie, el se crede îndreptățit a veni cu precizarea că simbolismul, care „e o transpunere în stil a filozofiei idealiste", face din arta poetică o „metafizică".

Din Paris, unde emigrează la cîțiva ani după sfîrșitul primului război mondial și unde își creează un destin de scriitor francez sub numele de Benjamin Fondane, îl vedem că trimite în 1929 ca prefață, pentru volumul sortit să reunească cu întîrziere versurile publicate de el în revistele din țară, un text cu considerații remarcabile despre poezie, fundamentîndu-se pe experiența debutului. Autorul poeziilor din „Privelиști", care nu rămîne în descriptiv, mai bine zis captiv realității, cum poate să pară la o impresie de suprafață, mărturisește singur că „a rîvnit" la masa de lucru „puterea mistică a lui Baudelaire", atrăgîndu-ne atenția că „dincolo de anecdotă" erau cerute „echivalența, polivalența, corespondența". El declară a fi înțeles să conceapă poemul ca „un univers autonom, cu legile lui arbitrare, cu hazardul lui prevăzut", ținînd totodată să adauge că „un fel de alfabet Morse stabilea în natură o vamă aeriană". Pentru evoluția modului teoretic al lui B. Fundoianu de a pune problema poeziei, într-un sens mai radical avangardist, desigur sub influența noului climat literar parizian, apare simptomatică indicația că nu trebuie făcută în cazul său „nici o confuzie cu poezia simbolistă", despre care dealtminteri ni se pretinde acum că „n-a existat niciodată la noi decît ca steag și pretext de revoltă". Profesiunea de credință, enunțată de el în continuare, pleacă de la ideea că poezia este în măsură a „libera și răspunde acolo unde metafizica și morala și-au tras de mult obloanele". B. Fundoianu descoperă în poem „singura metodă valabilă de cunoaștere". Semnificația conceptului modernist de poezie se întîmplă să ne fie sensibilizată pregnant, în cîteva observații iluminate de intuiția absolută a unei experiențe directe a adevărului poetic. „Numai în poem, lumea ireală pe care o traversăm ca fantome, părea că ia o formă, că devine materie vie. Numai în poem, produs îndelung de calcul și hazard, hazardul se resorbea ca un fir de ață într-o rană. Omul se desbăca de întîmplător, de capriciu, de generația spontană și proiecta în afară de dînsul o lume văzută sub specia aeterni"

De-a lungul primului deceniu al expatrierii sale voluntare, B. Fundoianu ține legătura cu cercurile avangardei literare de la noi, colaborînd la „Integral" și apoi la „Unu", cu articole de corespondent parizian, concepute în limba franceză, pe teme de actualitate poetică. Dintr-un număr din „Integral", închinat cu concursul său „marelui balet al poeziei franceze" de ultimă oră în epocă (G. Ribemont Dessaignes, Joseph Delteil, Max Jacob, Roger Vitrac, Tristan Tzara, Pierre Reverdy etc.), sînt de reținut comentariile fulgurante, pe care le face ca introducere, pentru a ne da imaginea paradoxală a stării de spirit proprii noului creator de poezie. „Am demascat dușmanul de moarte al poeziei : poeticul. Știm acum că totul este susceptibil de a fi „poetic", cu condiția să poarte pecetea poeziei. Poezia nu trebuie să devină poetică, nici fierul fieros... Ce suntem, puțin vă pasă, sîntem pythii în fașă sau chibrituri suedeze. Epave ale cerului sau flori ale răului ! Am captat un fluid, ai cărui slujitori am ajuns să fim. Mai înainte de a incendia orașe, ne vom arde fără îndoială degetele, mai înainte de a pune viteza în eprubetă, ne vom arunca singuri de mai multe ori în aer. Poetul este făcut să sufere. Pe poet îl recunoști după mirosul său de ars, de înger ars, de cîrpe arse. Poetul nu știe ceea ce este gravitația, regulele de circulație, legătura de la cauză la efect, el scrie versuri pe biletul de autobus, pe care apoi îl aruncă : cu timpul de-aici ies toamnele... Poezia nu este oare un miracol natural ?" Cu alt prilej, sub pretextul referirii la un volum de versuri de Tristan Tzara, proaspăt apărut la Paris, B. Fundoianu ia în dezbatere, într-un mic esseu trimis spre publicare revistei „Unu", cele două orientări extreme din prezentul modernist al poeziei : aceea reprezentată pe de o parte de voința estetică a lui Paul Valéry, tinzînd a suprima hazardul din actul creației poetice, și aceea reprezentată pe de alta de Tristan Tzara, ca promotor al dadaismului, urmărind tocmai contrariul. Fără să adere pe deplin la punctul de vedere al lui Tristan Tzara, care trebuie spus că i se pare „fecund" în consecințe, autorul articolului „Poésie pure : de Paul Valéry à Tristan Tzara" se pronunță categoric împotriva „logicei sterile" a concepției lui Paul Valéry. Convins că despre adevărul ultim al secretului de realizare în poezie nu știm propriu-zis nimic, B. Fundoianu înclină a crede că poetul nu este în măsură a ajunge la el decît inconștient, în virtutea unui fel de predestinare. „Oare cu adevărat simțul său profund — al șaselea simț — neobișnuitul său fler este acel care îl face să meargă cu săpatul pînă la trufă sau, printr-o mutație bruscă, are loc în preajma sa o substituire, cuvîntul utilizat de el căpătînd alt înțeles, ora schimbîndu-și lumina, cartoful cenușiu prefăcîndu-se deodată în trufă ? Niciodată truda, munca nu vor putea să atingă, oricît ar fi de incalculabil timpul irosit în acest scop, randamentul neprevăzut al uneia din acele șanse hărăzite doar acelora care le ies în întîmpinare, în chiar locul unde întîlnirea le-a fost statornicită de veci."

După 1930, renunțînd la orice relații publicistice cu țara, B. Fundoianu se exclude de la sine din sfera cercetării noastre, din păcate tocmai pe o perioadă de timp, cînd eseistica sa în limba franceză, de o complexitate problematică tot mai adînc pătrunsă de febra filozofiei existențialiste, se întîmplă să deschidă perspective inedite, cu un prilej sau altul („Rimbaud le Voyou", „Faux traité d'esthétique", „Baudelaire"), în domeniul speculațiilor teoretice, pe care le suscită mereu conceptul modernist de poezie.

★

Ilarie Voronca, unul din poeții noștri de avangardă cei mai autentic efervescenți, cu o operă în versuri care lasă impresia unei exemplificări a definiției date de Aragon suprarealismului, ca formă de „viciu" a utilizării frenetice a „stupefiantului imagine", debutează ca teoretician literar în paginile „Integralului" (1925—1928), revistă de orientare ultramodernistă patronată chiar de el, cu un articol echivalent cu un manifest, ținînd să diferențieze integralismul de suprarealism. Se pleacă de la constatarea că „instituirea hașișului și a visului ca principii de artă" nu ar constitui „un aport propriu" al suprarealiștilor, după cum procedeele de realizare nu ar face decît să se reducă la „o neschimbată repetare" a ceea ce au încercat mai înainte dadaiștii. Pînă la urmă, suprarealismul este respins, sub cuvînt că „nu răspunde ritmului vremii", imputîndu-i-se că apare ca o doctrină „tardivă", după cubism, futurism și expresionism. În locul „dezagregării bolnave romantice" aduse de viziunea suprarealistă, ni se propune „ordinea sinteză, de esență constructivă" a integralismului, stil de manifestare în poezie și artă în general, care se pretinde a fi în adevăratul spirit al secolului XX.

În cîteva mici eseuri, pline de febrilitate lirică în ideație, publicate de-alungul epocei de ofensivă a extremismului modernist de la noi, între 1925 și 1930, Ilarie Voronca ne dă prilejul să îl urmărim meditînd cu nerv, într-un sens mai larg, asupra a ceea ce tinde să fie „poezia nouă". Dacă în modernism „materialul poetic se întîmplă să rămînă mai mult sau mai puțin acel de totdeauna, „schimbată cu desăvîrșire este însă interpretarea lui". Astfel, „poezia nouă — precizează autorul — poate relua temele vechi : lacul, pădurea, marea, dragostea, toamna etc. Dar aici, toate acestea păstrează întreagă prospețimea, duritatea primitivă. Pulsează, plutesc incoherent, real precum în pămînt cărbunele". Se ajunge la concluzia că „poezia devine dintr-odată... organism viu, integrat simplu între fenomenele naturale". La poetul de tip modernist, a cărui exprimare este „plină de cutezare, de savoare absurdă", se observă că notația urmează să fie totdeauna „sîngerîndă, crudă, svîrcolindu-se șopîrlă în tăiere." Orice vers sfîrșește prin a implica la el „o sumă de noi posibilități, o altă soluție a ecuației primare". Ilarie Voronca crede că „minunea menstruației continentale" aduse de primul război mondial „a dezbrăcat creația artistică de tot nisipul adiacent". După părerea sa, „ruperea din legile unei gravități etnice artificiale chema prin ea însăși creația abstractă, plictiseala biciuită pînă la exasperare, cartea-fulger, cartea-miracol, cartea-afiș, cartea-hangar de avioane". În același context, autorul găsește prilejul de a susține că limba română, „esențialmente poetică", este „cea mai adînc înzestrată cu un material sensibil sufletului actual". Ea îi oferă imaginea uimitoare a unei „glande în perpetuă secreție". Jubilator, ni se afirmă în concluzie că „arta nouă cuprinde toată vigoarea, surpriza, trînta dreaptă a acestei limbi". Ca poet de avangardă, Ilarie Voronca are oroare de „convenție" ca de ceea ce poate să fie mai „funest". Ridicîndu-se împotriva ei, îl vedem pledînd în schimb pentru gratuitate și arbitrar. „Arta pretinde un material luat din neobișnuit, care să supere timpanul convenției, să-i calce în picioare rochiile de mătase, certificatele de studii... Orice determinare, orice acord unanim se împotrivește artei și vreau să spun creației... Imaginez scrisul fără tipare, fără utilități, fără aplauze". Luciditatea critică îl face însă pe Ilarie Voronca să sfîrșească prin a înțelege exasperat că și „salturile" poeților deschizători de perspective inedite sînt sortite într-un fel să ducă tot la „formulă", datorită faptului că în literatură imanența „formulei" ține în ultimă instanță de însăși „cursa cuvîntului". Pentru a izbuti să te menții „într-un echilibru de azur pur", autorul nu găsește altă soluție decît aceea că „trebuie poate să nu mai scrii".

Tot dezbătînd mai mult sau mai puțin paradoxal condiția absolutului poetic, pe baza celor mai înaintate forme de experiment din epocă, Ilarie Voronca se întîmplă nu odată să atingă adevăruri esențiale, cărora le dă o formulare de deziderat, cu o rară putere de sugestie. „Poemul trebuie să fie o izbucnire temerară, o trecere din odaie în oglindă, din grădină în anotimp... Un risc, o aventură totală. Nici o ieșire de incendiu, nici un semnal de alarmă ascuns ca un as de pică sub mînecă. O îndrăzneală și o uitare pînă la urmă. Numai astfel din dezolarea, din imuabilul care ne înconjoară va scăpăra amnarul poemului și poate al revelației...".

★

Geo Bogza, care își face debutul în literatură ca cel mai violent copil teribil al extremismului modernist de la noi, după ce încearcă mai întîi să scoată la Cîmpina o foaie de avangardă intitulată ostentativ „Urmuz", intră la București în componența micului grup teribilist al lui Sașa Pană de la revista „Unu" (1929—1932), unde atrage atenția cu versuri intenționat ultragiante în sexualismul lor dar și cu articole de orientare literară pline de îndrăzneală.

Într-o profesiune de credință consemnată telegrafic, în spiritul de bravadă propriu vîrstei de atunci a autorului, găsim enunțate niște puncte de vedere, în bună parte demne de reținut ca premize revelatoare pentru modul cum tînăra generație modernistă a momentului 1929 înțelege să implice poezia în aspirațiile ei. „Cred în miracolul vorbelor goale... Cred în absurd... Cred în orizonturile estetice deschise de psihanaliză... Cred într-o finalitate cu forme inimaginabile, dar cu repercusiuni anticipat retroactive asupra sufletului contemporan... Cred în visuri... Cred într-o viziune sexuală a întregului univers viu". Articolul „Exasperare creatoare", de un inconformism patetic dintre cele mai semnificative, trebuie luat ca un manifest, în care Geo Bogza se face purtătorul de cuvînt al unei reacțiuni temperamentale atribuite de el întregii echipe de tineri poeți de la „Unu". Se exprimă din capul locului revolta „împotriva oricărei așezări în confortabil, împotriva a însăși întregei literaturi al cărei mobil este tocmai o rîvnire a confortabilului". Asistăm la proclamarea „exasperării" ca unic principiu generator al unei arte autentic convulsionate, pe măsura unui modernism avîndu-și ca exponenți în trecut niște „desăvîrșite exemplare de exasperați" ca Poe, Rimbaud, Lautréamont, Jarry : „O exasperare împotriva a tot ce există, o exasperare împotriva a tot ce nu există". Scrisul poetului este conceput ca „o acțiune în panică" sau ca „o fugă disperată după aer pe o planetă cu atmosfera rarefiată" sau ca „un spasm de fiecare clipă". Într-alt articol, Geo Bogza se pronunță cu o impetuozitate nu mai puțin elocventă pentru „reabilitarea visului", într-un sens care îl apropie de suprarealism. „Vreau visul voiaj fantastic în subconștient, vreau visul sondă, visul solid, visul sinucidere". Definit de autor ca „o permanentă efervescență a nepreväzutului", ca „singurul mînz zburdalnic dintr-o herghelie de posibilități încătușate de rațiune", visul ni se lasă să subînțelegem că reprezintă cea mai indicată materie primă pentru fabricatul poetic. Merită semnalate în sfîrșit categoricele puneri la punct făcute de Geo Bogza, într-un articol scris în spirit arghezian, cu privire la cuvintele care trec în virtutea unor prejudecăți curente drept „impure" și ca atare drept nedemne de a figura în vocabularul poeziei. „Nu pentru paradox ci pentru stabilirea unui firesc de atitudini precizez că în cadrul absolut al cuvîntului intră acea serie de realități socotite de obicei ca impure. Fiindcă e pur tot ceea ce nu face eforturi pentru artă, tot ceea ce nu prezintă nici un compromis, nici o scădere față de eticheta sub care trăiește, indiferent de raporturile dintre acea etichetă și exigențele moralei generale".

Spre deosebire de ceea ce se întîmplă în cazul mai tuturor celorlalți protagoniști ai avangardei literare din epocă, ne este dat să constatăm că la Geo Bogza, care sfîrșește prin a se configura în timp ca un scriitor poematic la modul solemn și hiperbolic a lui Walt Withman, anarhismul poziției moderniste, în perspectiva căruia îl vedem concepînd în faza eruptivă a debutului său condiția poeziei, rămîne legat în exclusivitate de momentul crizei spirituale a juvenilității.

Dinu PILLAT

VASILE PÂRVAN

(Urmare din pag. a 3-a)

ființă — putea să ducă la formularea unei **estetici a măștii.** „Toți cei profunzi iubesc masca" — spunea Nietzsche ale cărui observații asupra acestei probleme, din **Wille zur Macht,** au fost fără îndoială cunoscute de Vasile Pârvan și folosite — fie și pentru a le combate — în observațiile sale asupra esteticii măștii din **Laus Daedali.** Ambiguitatea măștii o face să ascundă și să reveleze, totodată. Masca apără, fiind străvezie doar unei priviri autentice. Exprimarea indirectă, parabola și aluzia în literatură — adevărate măști estetice — nu alcătuiesc doar o tehnică necesară a comunicării ci și un instrument de explorare. Masca e un mod indirect de a surprinde și comunica taina. „În gestul și masca trupului omenesc vom căuta a găsi loc pentru tot ce e luptă interioară, tainică, a sufletului nostru" **(Laus Daed).** Artistul prescurtează, simplifică, dă o epură a vieții, după legi diferite de ale ei, înlocuind formele naturale prin măști. O artă simbolic-schematică, întrucîtva abstract-expresionistă, ar putea dobîndi, astfel, aprobarea lui Pârvan.

Stilul însuși este o mască. În orice caz cel ales de Pârvan. Cei care au citit doar **Memorialele** sale și n-au înțeles că vorbirea oratorului consemnată în acele texte este aceea a unui sacerdot al memoriei umane, au văzut în ele doar bombasticism retoric. Pârvan a ales un stil oracular pentru cuvintele rostite în rare momente festive. Comemorarea celor morți pretindea — ca și discursurile funebre ale unui Bossuet — o retorică sacră. Dar spiritul său deloc mistic nu putea face apel la o întreagă teologie la care nu adera. Astfel formulele sale, sentințele, întreg ritualul său stilistic are doar alura formulelor sacre, a ritualului consacrat. Pentru el, singur cuvîntul **oracular** are valoare estetică și etică. Numai acesta poate fi un revelator al tainei. „Și doară cuvîntul, spus, ori cîntat, ori scris, și gestul, săpat ori zugrăvit, ori pus viu în mișcare prin jocuri de teatru, au fost să fie oracolul rar, greu de multul înțeles, pentru taina ce se sbate în sufletul nostru cînd ne trezim la conștiință..." (id.) Cuvîntul-oracol purcede din tăcerea originară și o include.

„...Wozu Dichter in dürftiger Zeit ?" — La ce bun poeții în timp secetos ? — se întreba Hölderlin. Pârvan, bîntuit de mari secete interioare, își va fi pus adeseori această întrebare. Marii poeți ai agoniei **(agon** în vechea elină are sensul de **luptă),** tragicii greci, îi erau foarte apropiați. El însuși nu putea să vadă într-înșii evangheliștii purtători ai unui mesaj mîntuitor. Pârvan a trăit, fără îndoială, experiența interioară a rupturii, renunțarea conștientă la credință. „Dumnezeu e mort" al lui Nietzsche a însemnat pentru el mai mult decît o constatare rațională. În **Anaxandros,** dialog de o clasică frumusețe despre originea și semnificația tragediei respinge teza originii dioniziac-liturgice a teatrului antic. **Teza sa, în care recunoști ecouri nietzscheene, este aceea a nașterii tragediei din disperarea populară, din neredință și revoltă. Eroul tragic este cel care pătimește** sub asprele legi ale Firii. Prin el „poetul strigă blestemele sale împotriva zeilor geloși care sfarmă tot ce e bucurie, frumusețe, mărire omenească" **(Anax.)** Pârvan a meditat, desigur, asupra paginilor din **Geburt der Tragödie (Originea Tragediei),** dar teza sa e mult mai sumbră decît aceea a lui Nietzsche. Structură esențial tragică, pentru el tragedia e un strigăt de neputință a omului, un lamento asupra soartei, un act de răzvrătire : „...necredință, hulă, singurătate e în sufletul aspru al Tragicului". Mai mult decît teoria lui Nietzsche asupra originilor tragediei, mesajul din **Götzendämmerung** a găsit într-însul un adept. Recunoaștem sonurile patetice ale vocii lui Zarathustra, într-o declarație ca aceasta : „Sufletul omenesc care s-a atins de cele eterne își cere nemurirea, sau, dacă nu o poate crede, se frînge într-un uriaș imn funerar pentru opunerea zeilor". Fiecare memorial al lui Pârvan este cîte un asemenea **hymnos,** cîntare gravă, de jale și laudă, celebrînd eroii cugetului sau ai faptei umane.

Condiția poetului se justifică tocmai prin existența sa, pe care o putem numi **hymnică.** Poetul e necesar în devenirea universală, ca unul care consemnează trecerea și garantează dăinuirea. El este astfel **cel-care-rămîne** și care prin artă triumfă asupra corupției universale a timpului. Conștiința neantului nu-l împiedică pe poet să dea **cuvînt** unui sentiment tragic al vieții. Suferință convertită în biruință. „Tragedia e **pathos,** întîmplare și încercare omenească, suportată cu **ethos,** cu tărie de caracter divină **(Anax.)** Astfel arta devine o supremă pedagogie. Ca și Hermes, zeu psihopomp, conducînd sufletele celor morți în lumea de dincolo, tot astfel artistul e o călăuză a sufletelor în această lume. „Noi săpătorii în piatră învățăm pe oameni a vedea viața" **(Laus.)** Într-o „vedenie de piatră", în gesturile simbolice ale statuii, în gîndirea monumentală care alege ce e statornic de ce e trecător în om, ca și în vorba spusă solemn „pentru a da viață ori moarte" arta se oferă ca o introducere la un mod de-a fi și a vedea.

Ea este, mai presus de orice, comemorare. În Meditațiile sale în jurul tăcerii, Pârvan revine iarăși și iarăși asupra morții. Obsesia morții, la el, nu e accea a unui anxios. Viața nu îi apare ca o deșertăciune ci ca o sumă a valorilor ce trebuie neîncetat salvate și comemorate. Comemorarea e un act cultic, esențial uman. Aparține condiției noastre înscrierea pentru veșnicie a prezenței noastre aici, în lume. Nemurirea, ceea ce Pârvan numea „taina vieții cele fără de moarte", se obține, după el, numai prin perpetuarea amintirii. Oamenii mor, omenirea durează. Singura permanență a omului este aceea din memoria omenirii. Amintirea e unica nemurire care ne e permisă, singura mîntuire din neant accesibilă omului. Arta e cea care transpune în materie „liniile fundamentale care constituie **perpetua amintire** a unei mari dureri" **(Laus).**

Cuvîntătorul din **Memoriale** are o singură mare ambiție : a lăsa un **monumentum.** Îl vedem pe Pârvan în mijlocul unui popor de statui, el însuși conștiința lor, oficiind ca un sacerdot într-un templu cu columne albe.

OLARU IULIAN — Craiova. Citățm din scrisoarea dumneavoastră : „Posed încă o vîrstă fragedă (19 ani) și mă întîlnesc la tot pasul cu tot ceea ce afirm". Apoi : „Mă declar nemulțumit de modernismul ce abundă în operele tinerilor noștri poeți și prozatori". Ah, tinerii ăștia, mai ales cei de peste 30 de ani ! Mai departe : „Poezia modernă, lipsită în general de ceea ce ar trebui să constituie **sarea** și **piperul** (subl. n.) e neînțeleasă de cititori, căzînd în final în dizgrația acestora (modern, modern dar mai poetic)".

Din „sarea și piperul" pe care ni le-ați trimis spre edificare citățm următoarele : **Razele ce-și pun amprenta / Pe infernul orizont / fac cîmpia aburindă /Cu pămînt emițător".** Poetic, nimic de zis, dar mult prea modern, zău așa ! La fel și mustarul din versurile acestea : **„Afară ninge, fulgi se-așternu / În miniatură cobor' lent / Totul se desfășoară într-un cadrul definit / Natura-i tot un vast explorativ. // Pomii și totul primenindu-se în mantia albă / Văzduhul pare-un cadru exhaotic / care-și primește oaspeții în scenă / Cu multă dragoste funebră".** În ce ne privește, ne mulțumim, deocamdată, să vă transmitem un cald salut exhaotic și explorativ. Și, spor la învățătură !

RAPCIUC ADELA — **Iași.** Nici „Speranți", nici „Nu" pentru simplul motiv că nu am primit poeziile. Reexpediați-le pe numele semnatarului acestei rubrici, specificînd „Pentru poșta redacției". Vom căuta să recuperăm întîrzierea produsă răspunzîndu-vă prompt.

LĂPUȘAN IOAN — **Cugir.** Poezia sorei d-voastră nu „rezistă vre-unei analize".

POPA A. VASILE — **Dudești — jud. Brăila.** Ne bucură faptul că sînteți abonatul revistei noastre. În ce privește poeziile, ele sînt exerciții corecte, dar sub nivelul apariției.

VALY — **Loco.** Nu.

ING. COZMA VASILE — **Baia Mare.** Recunoaștem, cum spuneți, „patosul sufletesc". În ce privește, însă, valoarea artistică ne explicăm categoric rezerva.

HUZUM ALEXANDRINA — **București.** Din ciclul, intitulat cu îndrăzneală „Versuri noi de poezie", rîndurile „Aș vrea să fiu urmașa marilor noștri clasici / Lui Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici" ne-au delectat în mod deosebit. Ca și celelalte, de altfel : „Același imn să-l intonez și-ntruna să mă cizelez / În practica de a compune versuri din ce în ce mai bune". Dacă doriți să vă cizelați mereu, cizelați-vă ! Mai trimiteți, ne place. Nu ne cereți însă să vă publicăm, ar fi îngrozitor de devreme.

SCHWARTZ A. INDA — **Loco,** PĂTRAȘCU IULIAN — **Sărățeanca.** Scrisorile d-voastră au fost transmise colegului nostru Făcnuș Neagu, căruia îi erau, de fapt, adresate.

VASILE BARDAN — **com Pănceșți.** Interesant. Mai așteptăm și altele.

MIH. LUPAȘCU — **Cîmpina.** Nu vă putem satisface rugămintea. Motivul ? Versurile sînt pretențioase și nu dovedesc o autentică înzestrare lirică.

EMIL BĂLTIANU — **Dolj.** Am reținut din poeziile trimise excelenta „Stare de zăpadă" pentru aerul ei bacovian și pur. Nici celelalte nu sînt rele. Mai trimiteți.

CONSTANTIN CIOABĂ — **Baia Mare.** Foarte interesant. Scrieți-ne cine sînteți, cu ce vă ocupați și mai trimiteți. Am reținut cîteva distihuri pentru „Antologia Poștei Redacției".

IULIU LUCACIU — **Zerind.** Sînteți un om informat, citit, dar, curios, tocmai acest lucru vă handicapează, atunci cînd încercați să scrieți poezie. Simplul fapt că sînteți la curent cu teoriile științifice potrivit cărora particulele elementare pot avea o orientare stîngă sau una dreaptă nu vă poate acorda mai mult talent literar. Vă spunem cu sinceritate, rîndurile următoare sînt tot atît de pedestre ca și cele mai pedestre imagini ale celui mai demodat pastel păsunist : „De cînd savanții au declarat : / „Avem corp și anticorp", / am început să cred că mai există / pe undeva, nu știu unde / un alt Eu // De-l vedeți pe acest antieu, / spuneți-i să mă aștepte. / Vreau să-l văd, / Vreau să-i vorbesc, / deși știu că risc, căci savanții au declarat : / anticorpii, în atingere, / declanșează explozia universală". Mai reușite, parcă, „Deziluzie" și „Picătura".

IULIA SECUREANU — **Piatra Neamț.** Ne face plăcere să încheiem Poșta redacției cu scrisoarea d-voastră. Ne scrieți că n-ați mai publicat de peste o jumătate de an, de astă toamnă, cînd ați apărut în revista noastră și apoi în volumul „Copii poeți", din colecția **Preludii.** Vă publicăm în acest număr poezia „Din nord cînd păsări". Și, nu vă temeți, nu o să vă ocărască mama ! Mulțumiri pentru bunele gînduri adresate revistei noastre.

Cezar BALTAG

DIN NORD CIND PĂSARI...

În zori la o sticloasă oră,
Cînd gerul e cumplit, i-s soră,
Tu — soarele ce îmi moinește
Argintul inimii de pește.

Te du în calde țări, copile,
Cînd păsări trag din nord să vină,
Aici negresele copile
Cresc în veșmintea lor puțină.

Sub crude luxuriante ramuri
Ametitoarele tam-tamuri
Vor bate-n ritmu-a talei inimi
Să singere în mine crinii-mi...

Iar tu, prelins sub cocotieri,
Să uiți de mine și de ieri.
Să cazi departe în tenebre
Îmbrățișat cu fete negre.

Cînd să te-ntorci vei vrea odată
Din nou spre iarna mea curată,
Ne-om bate iarăși prin orgadă
Cu bulgări vorbe de zăpadă.

IULIA SECUREANU

Constituirea Asociației Scriitorilor din Tg. Mureș

În ziua de 8 mai a.c. s-au desfășurat lucrările de constituire a Asociației Scriitorilor din Tg. Mureș, care grupează pe toți scriitorii români și maghiari din municipiul Tg. Mureș și (prin opțiune) din județele Mureș Covasna și Harghita.

Lucrările s-au desfășurat în prezența tovarășului NICOLAE VEREȘ, prim-secretar al Comitetului județean P.C.R.—Mureș, a reprezentanților conducerii Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România și a unui număr mare de invitați — scriitori, ziariști, oameni de artă și cultură.

Adunarea generală a ales primul Comitet de conducere, în următoarea componență : Galfalvi Zsolt, Izsak Jozsef, Kemeny Janos, Papp Ferenc și Sütö András — *care îndeplinește și funcția de secretar al Asociației.*

Constituirea Asociației Scriitorilor din Iași

Actul de constituire a Asociației Scriitorilor din IAȘI, a cărei adunare generală a avut loc în ziua de 13 mai a.c. în sala de festivități a Palatului Culturii, a fost semnat de toți scriitorii din municipiul Iași și (prin opțiune) din orașele Focșani, Suceava, parte din București.

Au fost prezenți la lucrări reprezentanți ai conducerii Uniunii Scriitorilor, conducători ai instituțiilor de artă și cultură locale, cadre didactice universitare, tineri scriitori și ziariști.

Tovarășul Miu DOBRESCU, *prim-secretar al Comitetului județean P.C.R.-Iași, a transmis fondatorilor Asociației și celorlalți pasionați ai scrisului un călduros salut și urări de succes în activitatea viitoare. Cuvîntul de încheiere a fost rostit de Acad.* Zaharia STANCU, *președintele Uniunii Scriitorilor, care a subliniat însemnătatea acestui eveniment pentru viața literară a Moldovei.*

Comitetul de conducere al Asociației Scriitorilor din Iași este alcătuit din : Andi Andrieș, Nicolae Barbu, Constantin Ciopraga, Dumitru Ignea *(secretar)* și Nicolae Țatomir.

poeme

LUIS de GÓNGORA

SONETE

220

O, element lichid, mărire ţie,
dulce pîrîu de-argint cu unda-nceată,
a cărui apă-n ierburi se dilată
cu pas furiş şi zvon de bucurie !
Căci ei, care cu foc şi frig mă-mbie,
(cînd se priveşte-n tine) i-e furată
de pe obraz roşeaţa, neaua toată,
de-Amor, şi dusă-n unda străvezie,
spre-a fi cu ea ; deci stăpîneşte calma
ta curgere, cu frîu-n mii de feţe,
ce sprintenul cutreier ţi-l îndrumă ;
căci nu e bine să preia de-avalma
la sînul lui atîta frumuseţe
măreţul Rege cu trident de spumă.

228

Cît timp spre-a-ntrece-a tale mîndre plete
în van la Soare aur lùciu-nvie,
şi fruntea-ţi albă ca dispreţ îmbie
frumosul crin din cîmp ce se sumete ;
cît timp priviri ce vor să se desfete
cer gura ta, nu floarea timpurie,
iar gîtul tău învinge cu trufie
cristalul scăpărînd văpăi secrete :
te bucure gît, plete, frunte, gură,
nainte ca, la vîrsta-ţi aurită,
ce-a fost cristal, crin, aur, floare pură,
nu doar în plumb şi viorea ciuntită
să cadă, ci chiar ţie să-ţi ia spicul
pămîntul, umbra, pulberea, nimicul.

238

Prea dulce gură ce, gustînd, te-nvaţă
cu sucul distilat din perle rare
spre-a nu rîvni la mistica licoare
lui Zevs de-un prunc din Ida pusă-n faţă,
amanţi, să n-o atingeţi, de vreţi viaţă;
căci stă-ntre-o buză şi-alta, sub culoare,
Amor, cu-otrava lui, cum între floare
şi floare-ascuns un şarpe se răsfaţă.
Să nu vă-nşele rozele aprinse,
zicînd că Aurora le desprinse
din sînul ei de purpuri, să le-mpartă :
sînt merele lui Tàntal, rod fierbinte
ce fuge acum de ce-a stîrnit nainte,
şi doar otrava lui Amor o poartă.

324

Urne plebeie, tùmuluri regale,
intraţi în pace, amintiri sfioase,
aici pe-unde călăul vremii trase
paşi inegali cu tălpile-i egale.
Scurmaţi atîtea piepturi strînse-n zale,
cenuşi fierbinţi şi despuiate oase,
spre-a cîntări lumeşti, de nu pioase,
împrejmuiri de preţ, orientale.
Lăsaţi-vă-n abis, unde defaimă
sufletele, şi-n temniţi reci au parte
în veci de fiare ; iar de vreţi eternul
suspin, o, amintiri, măcar în spaimă
cu moartea să vă liberaţi de moarte,
infernul să-l învingeţi cu infernul.

JOHN DONNE

Extazul

Acolo unde, ca o pernă-n pat,
Poiana se umfla pentr-a susţine
Al purei violete cap plecat,
Unul comoară celuilalt, cu tine
Stăteam întins. Unite-ntr-un balsam
Curgînd din ele, mîinile în pace
Şi ochii, împreună, ni-i lăsam
Pe-un fir unic pe care fusu-l toarce,
Acest altoi de mîini era, acum
Singurul mod al nostru de-a fi una,
Iar chipurile-n ochi, născînd ca-n fum,
Unicul mod de-a procrea într-una.
Cum Soarta, între două mari oştiri,
Întîrzie nesigura izbîndă,
(Ieşind din trupuri, pentru convorbiri)
Stăteau a noastre suflete la pîndă.
Şi-n timp ce ele discutau, noi doi
Zăceam ca nişte stătui pe morminte ;
O zi am stat aşa, iar între noi
N-au filfiit, cît a fost zi, cuvinte.
Iar dacă cineva, deprins de-Amor
A sufletelor limbă a-nţelege,
Şi, transformat de dragoste-n uşor
Pur spirit, ar fi dat pe-acolo-a trece,
(Chiar neştiind ce suflet a vorbit,
Căci ele-n gînd şi grai la fel arată)
Mai împlinit în sine-ar fi pornit
Şi mult mai pur decît a fost vre-odată.
Acest extaz (ziceam) ne-a arătat
Tot ce iubim, ne-a scos din neştiinţă ;
Vedeam că sexul nu era chemat,
Vedeam că n-am văzut ce ia fiinţă :
Ci, precum ştim de-un singur suflet că
I-amestec de puteri ascunse nouă
Iubirea sufletele-amestecă,
Din două face unul, dar sînt două.
Mutaţi o violetă-n alt pămînt :
Culoare, forţă, talie, (ah, cîte
Boleau pînă acum, sărace-n vînt)
Ţîşnesc şi se-nmulţesc, mai hotărîte.
Cînd dragostea însufleţeşte-aşa
Un suflet cu-altul, sufletul cel mare,
Născut din ele, va împlătoşa
Cusururile vechi din fiecare.
Noi, deci, un suflet nou acum fiind,
Ştim ce sîntem şi ştim ce ne compune,
Căci elementele ce-n noi se prind
Sînt suflete, şi nu au stricăciune.
Dar vai ! de ce uitarăm amîndoi
De trupurile noastre, în tăcere ?
Sînt ale noastre chiar de nu sînt noi ;
Noi sîntem duhuri, ele ne sînt sfere.
Datornici le sîntèm, căci ele-ntîi
Nouă pe noi ne-au deşteptat, ca straje ;
Ne-au dat puteri şi simţuri — căpătîi ;
Nu drojdie ne sînt, ci aliaje.
Numai lăsîndu-şi urma-n aer blînd
Ne ţese Cerul soartă şi răsuflet :
Aşa şi sufletul, numai umblînd
Pe calea trupului, se varsă-n suflet.
Cum sîngele-ar vrea spirite să dea
Asemeni sufletelor de curate,
Căci nodul omenesc, a se-înnoda,
Numai cu-atare degete se poate :
Aşa un suflet pur de-ndrăgostiţi
Coboară la pasiuni, la calde danţuri,
De simţurile lor înlănţuiţi.

LUIS DE GÓNGORA Y ARGOTE *(1561—1627), „părintele limbii spaniole" (F. G. Lorca), a vrut să dea graiului său natal „perfecţiunea şi grandoarea latinei", după cum însuşi mărturiseşte. Celebrele sale „Soledades", precum şi sonetele cultivate în tinereţe şi în ultimii ani ai vieţii, sînt expresia unei „civilizaţii prea bogate şi prea rafinate", îmbibată de cultură : tiparul fix debordează de metafore şi hiperbole îndrăzneţe, sensul se ascunde adesea în dosul unor întorsături de stil care vor să prindă eleganţa şi subtilitatea spiritului, artificiul depăşeşte de fiecare dată elanul afectiv. Unii au văzut în această „absenţă totală a sentimentului şi a ideii", în această poezie „decorativă şi muzicală" un preludiu al „poeziei pure" mallarméene ; dar, în acelaşi timp, au identificat, sub splendoarea exterioară, „viaţa superioară ...a geniului" (Jean Cassou). În orice caz, Góngora supravieţuieşte „gongorismului" : acesta a fost o manieră, o „modă poetică", răspunzînd gustului unei anumite epoci şi trecînd odată cu ea ; în timp ce poetul rămîne o voce permanentă a omenirii.*

JOHN DONNE *(1572—1631), ca şi „poeţii metafizicieni" cărora le-a fost precursor şi maestru, îşi datorează larga audienţă din secolul nostru unor articole ale lui T. S. Eliot. Sugestia „metafizică" a poemelor sale vine dintr-un anume spirit speculativ permanent sprijinit pe o dialectică concretă a imaginilor. În felul acesta, dincolo de orice afirmaţii programatice, unitatea indisolubilă trup-suflet, materie-spirit se impune ca un dat genuin al sensibilităţii lui Donne.*

KARL AUGUST von PLATEN-HALLERMÜNDE *(1796—1835), aparţine celui de al doilea val al romantismului german. În 1824, ca şi Goethe, el are revelaţia Italiei, mărturisită îndeosebi în suita de sonete dedicate Veneţiei. Spirit complex, în care autorul lui „Faust" vedea un adevărat „geniu liric", Platen scrie balade, gazeluri, sonete, ode, satire, îmbibînd vibraţia emotivă cu ironia şi sarcasmul.*

STEFAN GEORGE *(1868—1933) era sortit comprehensiunii faţă de poezia franceză datorită originii sale îndepărtat lorene : pornit din simbolism, el introduce în cultura germană un lirism limpid şi rece, orientat spre esenţe, marcat de un anume aristocratism spiritual. Traducător pasionat (Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Swinburne, d'Annunzio etc.), el redescopere cîţiva poeţi „uitaţi" ca Jean-Paul Richter, Hölderlin ş.a. „Prin el — spune Gundolf — verbul magic şi creator, bolnav de mult timp de vacuitate, şi-a regăsit forţa". Idealul său uman vizează o deificare a umanului şi o umanizare a divinului :* Den Leib vergottet und den Gott verleibt.

Altfel, un mare Prinţ rămîne-n lanţuri.
Deci, înapoi la trupuri, biet norod !
Numai aşa de dragoste ai parte.
Taina iubirii-n suflete dă rod,
Dar totuşi trupu-i poartă marea carte.
Dacă-un iubit, ca noi, va asculta
Acest cuvînt al unuia, sub astre,
Să fie-atent: puţin ne vom schimba
Cînd vom ajunge-n trupurile noastre.

AUGUST von PLATEN

Tristan

Cine a privit frumuseţea-n faţă
Pradă timpurie s-a dat morţii ;
Nimănui nu mai slujeşte-n viaţă ;
Totuşi se-nfioară-n faţa sorţii
Cine a privit frumuseţea-n faţă !

Veşnic bir de plînsva da iubirii ;
Căci nebunii doar mai speră, bieţii,
Să aline-acest alean al firii ;
Cel rănit de arcul frumuseţii
Veşnic bir de plînsva da iubirii !

Ah, ar vrea ca un izvor să sece,
Doar venin să bea din vînt şi ceaţă,
Iar din flori să guste moartea rece :
Cine a privit frumuseţea-n faţă
Ah, ar vrea ca un izvor să sece !

Veneţia

Lăsat-a ochiu-n urmă nalta mare
Şi templul lui Palladio iese-ndată
Cu scări prelungi, din unda înspumată
Ce ne-a adus la ţărm, ascultătoare.

Să mulţumim norocului, căci — iată
Laguna-n urmă parcă zboară-n zare ;
Gigantice coloane ard în soare
Şi Ponte dei Sospiri ni s-arată.

Un leu cu-aripi de bronz, cîndva mîndria
Veneţiei, îşi poartă azi trufia
Pe stîlpul lui măreţ, frînîndu-şi zborul.

Păşesc pe mal, nu fără de sfială ;
Piaţa San Marco străluceşte, goală ;
Voi cuteza s-o tulbur cu piciorul ?...

STEFAN GEORGE

★ ★ ★

Grădina mea n-are nevoie de soare
Şi vînt: mi-am sădit-o chiar eu alintînd
Un stol fără viaţă de mari zburătoare
Ce n-au cunoscut primăvara nicicînd.

Cărbune în trunchiuri: cărbune-n frunzare
Şi sumbră cîmpie din sumbre colini
Cu fructe nicicînd recoltate din zare
Sclipind precum lava-n dumbrava de pini.

Un licăr ca scrumul din peşteri ovale
Nimic nu trădează : nici noapte, nici zori
Şi arse parfumuri cu iz de migdale
Plutesc peste ierburi, seminţe şi flori.

O, cum să te nasc în asemenea-altar
— Aşa mă întreb, ros de gînduri, în şoapte,
Cînd aprige visuri pun grijii hotar —
Imensă şi neagră, tu — floare de noapte ?

Trei cîntece

Prostul din sat trei cîntece cunoaşte.
Ce se aud de cîte ori apare.
Întîiul — suflu din mormînt, de moaşte
Ce-n Domnul au aflat, murind, scăpare.

Al doilea are-n el virtuţi preasfinte :
Surori, tîrziu, în timp ce fusul zboară,
Şi fete mari n-au încetat să-l cînte
Demult, în calme procesiuni de seară.

Améninţă — păcat şi răzbunare —
Al treilea : cu-un pumnal — tăria vastă,
Cu lacrimi multe — neamuri trădătoare,
Şi multe case vechi — cu-o stea nefastă.

Porta Nigra

De ce să vin pe lume-n anii voştri
Eu care am văzut în pompă Tibrul
Părtaş la faima Romei, sora sa,
Cînd ochi de foc holbaţi priveau coloane
De legiuni în zale ; în nisipul
Arenei Francii blonzi luptau cu leii ;
Trompeţi pe scări de marmură, şi zeul
August în purpură în car de aur !

Aici Mosela scaldă albe vile...
O, sărbătoare-a vinului, cînd toate-n
Vîrtejul orb de sunete-ameţesc !
Pleznind de viaţă fete poartă urne —
Abia cunosc aceste cioburi ; ceaţa
Linge ruini de-mpărăteşti palate;
În gropi zac profanate chipuri sfinte
Avînd alături vizuini barbare...
Doar poarta mea iubită stă, semeaţă !

Încă sfidînd din negrul voal al vremii
Prin sute de ferestre-şi scuipă scîrba
Peste-ale voastre jalnice colibe
(Mai bine-aţi dărîma insulta ei
Durabilă !), peste-ale voastre gloate :
Prinţi, popi şi sclavi cu toţii de-opotrivă,
Strigoi umflaţi cu ochii stinşi, femei
Mult prea venale chiar şi pentru-un sclav —
Cît preţuieşte toată larma voastră ?

Ce-a fost mai nobil — sîngele — s-a dus...
Noi umbrele, noi respirăm mai tare,
O, spectre vii ! băiatul Manlius rîde.
El n-ar fi fluturat măcar un sceptru
De-asupra voastră, el — cel plin de rîvnă
Într-o-ndeletnicire ruşinoasă
Al cărei nume vă-nspăimîntă — uns
Cu alifii persane, eu dădeam
Tîrcoale-n juru-acestei porţi noptoase
Şi preţul mi-l spuneam, cu o mîndrie
Română, mercenarilor lui Cezar !

Prezentare şi traduceri de
ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

(Din volumul „Sunete fundamentale" în pregătire la E.L.U.).

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Hănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacţie :
M. Ungheanu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 21 (369)
Sîmbătă,
24 mai 1969
8 pagini — 1 leu

Trecut imprevizibil

Un sfert de veac de la Eliberare — un sfert de veac de literatură nouă — prilej fericit ce ni se oferă, pentru a reevalua în încercări de sinteză, etapele unui drum istoricește ascendent. Sigur, pragurile originare ale literaturii culte românești nu sînt cele pe care o istoriografie sumară le-a fixat, ci ele au fost mult întinse în miezul unor veacuri anterioare. S-a demonstrat că există valori ale vechimii noastre cărturărești neiluminate pe toate fațetele, că a sosit timpul să refacem cu ochi proaspăt imaginile pe care ne învățasem să le preluăm și să le transmitem mecanic. Puse în consonanță cu ilustre mărturii ale timpului din țările cu mare și străveche cultură, acele umbre scumpe nouă, ale scriitorilor începuturilor, se vădesc, cu trăinicie zugrăvite pe pînza vremii, ele dobîndesc un mai sobru contur.

Dar putem afirma cu limpezime, în cuprinsul acestor 25 de ani s-a produs și această fertilă aplecare asupra textelor vechi, nu cu lăudabila rîvnă doar, a „păstorului" de odoare, ci cu patima grădinarului care veghează miracolul germinației.

Ce a fost, pînă în urmă cu puțini ani, fondul de cercetare a literaturii vechi? Colecțiile bibliotecii Academiei erau obiect de studiu pentru foarte puțini din cei ce s-ar fi cuvenit să le interpreteze, ștergîndu-le de colbul aurifer depus pe ele. Și circulația acelor texte a rămas restrînsă, editarea lor nefiind imediat eficientă pentru editori. Rîvna de uriaș împărat al cronicilor, a lui Iorga, a strîns între sărace coperți de carte unele din piesele de tezaur. Alți istorici români moderni de renume european au adăugat pagini de cercetare a textelor noastre primordiale, dar truda lor rămînea adesea fără ecou. Revelații de bibliotecă, descoperirile tulburătoare ale Dascălilor, erau lipsite de mijloace de propagare potrivite. În anii noștri, editurile au consacrat zeci, sute de ediții autorilor peste care începuse să se aștearnă uitarea. Folclorul a apărut în somptuoase tomuri, iar cronicarilor le-au fost închinate ample studii. Prejudecata unei literaturi cronicărești muntenești inferioare celei moldovene, a fost și ea spulberată, virtuțile stilistice fiind puse să intre în raport și cu capacitatea de interpretare a epocii, mai pregnantă la cea dintîi, cu mai fericit har exprimate de cea de a doua. Fenomenul școlii ardelene, trivializat adesea, a fost consacrat ca un act major de înălțare a spiritului românesc.

„Arheologii" literaturii vechi au avut surpriza, parcurgînd paginile literaturii zise religioase, să detecteze semne de înaltă intelectualitate, fapt mărturisind familiaritatea venerabililor lor autori cu ideile culturii europene. Acel proces ctitoricesc a fost astfel mutat spre lauda culturii noastre, în decenii mereu mai îndepărtate de noi.

Cercetările noi, care s-au făcut și continuă, ne așează deci în fața unui trecut imprevizibil...

Da, sîntem mai bogați decît s-a crezut. La curțile voievozilor noștri nu licăreau doar scînteile din vetrele făuritorilor de paloșe, ci și călimările din brîiele diecilor, în poduri de mînăstiri nu ființau doar familiile albinelor, ci și bucoavnele de aur parfumat, alcătuite și ele în înlăcrimate familii, ale scrisei cronicarilor.

LUCEAFĂRUL

DIN TEZAURUL DACIC (Muzeul orașului Sf. Gheorghe)

ÎN ACEST NUMĂR

Poeme de Apollinaire

Lovinescu romancier de I. Negoițescu

Cei mai tineri autori

Poșta redacției de Fănuș Neagu

Atelier XXV

Critica posibilă

Este la îndemînă observația că într-o parte masivă a ei, critica tinde spre scrisul frumos. Și totuși lucrul nu se discută, nu a devenit o „problemă", pentru că cei ce ar fi trebuit să se ocupe cu aceasta sînt criticii înșisi, iar ei, deși există o critică a criticii, preferă să treacă peste dorul de frumusețe, așa cum treci peste o slăbiciune. Nu ne referim la acea intenție a scrisului frumos care se termină la limita stilului, în momentul în care a obținut ornamentația sau încifrarea sau patetizarea. Nu ne referim nici la acea frumusețe care denumește corectitudinea, deși poate că la capătul efortului spre acuratete se află efectiv frumusețea și nu numai impresia ei. Ne gîndim însă la frumusețea aceea care nu e implicație inconștientă, ci intenție trează, care nu se limitează la aspectul vorbirii, ci e însuși spațiul ales pentru înfoierile vitale ale spiritului.

E anacronică indulgența față de acest dor — slăbiciune, pentru că posibilitățile criticului de a fi exact s-au redus și se reduc cu o fericită grabă ce e chiar bunătatea istoriei. Cîndva existența criticului se întemeia pe o generală ignorantă : rostul său era însăși „știința" sa despre literartură, capacitatea de a izola aparența de realitate. Criticul rostea **da** sau **nu** și sentința valora cît o operație culturală, penru că era, implicit sau explicit, o instruire asupra naturii adevărate a domeniului cu numele de literatură. O ulterioară șansă de exactitate coincidea cu un stadiu de cultură pentru care „ce este literatura" se prelungise în „cum poate fi literatura". Actul critic mijlocea accesul la categoriile specifice prin aplicarea unei grile ordonatoare — aparatul de lucru care făcea încă din critic o funcție aparte, indispensabilă a literaturii. Indispensabilă de fapt unei faze doar — de constituire — în care fenomenul literar ajungea de la existența instinctivă la cunoașterea de sine.

În cea mai bună dintre lumi, criticul nu are rostul de a separa literatura de non-literatură. În această lume — cea mai bună — nu apare decît literatura, non literatura rămîne în depozitele de întuneric și praf zadarnic al editurilor. Și chiar dacă ea — cine știe cum — se infiltrează în zarea vieții publice, criticul nu e somat de ideea responsabilității sale să demaște și să distrugă în for. Tăcerea e cea mai drastică sancțiune de care dispune. Se uită adesea că seriozitatea și rectitudinea criticului stau nu numai în cuvintele, ci și în tăcerile sale și se așteaptă de la el manifestarea cu orice preț, de orice fel, negație lîngă afirmație, indignare după exultare, sarcasm și violență — încălcîndu-i-se datoria și mai ales dreptul de a tăcea. Este dreptul pentru care criticul își pierde prietenii, și pentru care merită să și-i piardă.

În cea mai bună dintre lumi, editorul și profesorul colaborează pentru emanciparea criticii : unul veghează sanitatea, celălalt instruirea. Criticul care nu este constrîns să vorbească, nu este nici constrîns, cînd vorbește, să aducă faptul literar viu la ordinea conceptelor și categoriilor, să claseze pe baza unei descrieri. Clasarea, încă o șansă de exactitate, este preluată de către amatorul de literatură și transformată în activitate inconștientă ținînd de însăși modalitatea nouă a lecturii.

Și pentru că nu mai are de ce să fie exact,criticul scrie frumos. „Slăbiciunea" lui e dorința de a supravietui unei condiții temporare, de a se întemeia din nou. Poate tocmai pe acest dor de frumusețe căzut în carne, dar nu pînă la rădăcinile ființei, acolo unde se macină definitivul și implacabilul ; înfipt prost și dureros între os și piele, de se strică viața, și nu înțelegi de ce.Criticul iubește frumosul și scrie, dar nu este artist. Ceva îi lipsește. Sau poate ceva îi prisosește — un vis, o idee, iubite pînă la amețeală și paralizie, cu inima nebună de sinucigaș. Din această obsesie — ratare, se poate naște o critică nouă : cum cea exactă devine anacronică și alta încă nu se întrezărește, iată o șansă de încercat. Și nu numai pentru a salva existența însăși a criticii : faptul că o critică frumoasă s-ar citi cu plăcere estetică nu ni se pare suficient, pentru că deși i-ar justifica existența, nu i-ar defini o situație și un rost aparte, ci pentru că o asemenea critică „frumoasă" răsfrînge din tensiunea ei lăuntrică ecouri neașteptate, unice.

„Critica frumoasă" reia fapta literară a scriitorului — pentru că tocmai cutezanța faptei îi lipsește — și o asumă — pentru că tocmai generozitatea care o ține cu ușile spiritului vraiște în întîmpinarea tuturor, îi prisosește —, și o continuă în spațiul translucid deschis de visarea ne-plăsmuitoare, care umblă printre absente, simțind că se loveste de cozile nevăzutelor astre. Criticului îi prisoseste dorul perfecțiunii care este și al abstracțiunii ; din drumurile sale în afara spațiului, el aduce lumina capabilă să desfacă sub fapte umbra valorii și de aceea, asumată de el, fapta scriitorului se schimbă : în interiorul ei se așează străvezimi și densități, iar în jur se aprinde aerul de febra idealității emanate.

De aceea critica va dura cît literatura ; altfel decît pînă acum, cu o eficiență mai puțin vizibilă (preluată masiv de înlocuitorii ei), dar cu efecte mai durabile și mai însemnate. Pentru că urcă literatura în lumea valorilor re-făcînd-o la lumina ideii, criticul nu va pieri, nici de singurătate, nici de zădărnicie, nici de golem.

Ilina GRIGOROVICI

CRONICA LITERARA

ion gheorghe

CAVALERUL TRAC

Preferința lui Ion Gheorghe pentru o poezie din ce în ce mai puțin laică, se poate verifica pe de-a-ntregul în Cavalerul trac, lung poem închinat unei misterioase zeități danubiene a cărei înfățișare a fost imortalizată pe nenumărate plăci votive, scoase astăzi la lumină de arheologi, de-a stînga și de-a dreapta Dunării. Obscuritatea acestui personaj mitic al unei religii necunoscute, despre care istoricii nu ne pot spune mare lucru, potențialul de ipoteze pe care-l îngăduie precara sa determinare, sînt probabil cele ce l-au îndemnat pe Ion Gheorghe să încerce cu mijloacele poetului, „descifrarea" misterului.

Este un îndemn mai vechi al poeziei românești, coborîrea spre acel obscur strat autohton, care la Eminescu împrumuta chipul septentrional al lumii lui Odin, pe cînd la Blaga se organiza teoretic în jurul ideii de „revoltă a fondului nostru nelatin". Atitudini poetice autentice, amîndouă căci în loc de a se înspăimînta de incertitudinea ce se ascundea în spatele solarei suprafețe a „romanității" noastre, ei căutau o cale către adînc. Încercarea lui Mihai Eminescu de a crea un panteon mitologic românesc coborînd spre vremurile ante-creștine, ca și predilecția lui Blaga pentru etalarea unei zariști mitice românești, își găsesc astăzi continuatorii. Aceștia se recrutează dintre poeții din ce în ce mai nesatisfăcuți de o modalitate lirică mizînd totul pe puritatea sonurilor ; ei pun înaintea acesteia facultatea de a **vedea, contempla și medita totodată.** Mutație care modifică nu numai poezia, ci și părerea despre poezie și desigur, criteriile ei de apreciere. Poezia lui Ion Gheorghe ni s-a arătat într-o continuă căutare. **Scrisorile esențiale** doreau să ne conducă către „esențele" **văzute** de poet, **Vine iarba** vorbea despre esențele dinamice ale organicului și vegetalului, **Zoosophia** încerca restaurarea unor mituri naționale. **Cavalerul trac** împlinește **Zoosophia** care pornind să clădească un univers fabulos românesc rămînea adesea la alegorie.

Caracterul ales al poeziei, trădat de o producție literară confuză și mimetică, este pe cale să-i fie restituit de acei poeți care înțeleg că poezia trebuie să rămînă un ritual de inițiere, o ceremonie. A iniția nu înseamnă însă a oferi „chei", ci a așeza pe cel ales inițierii în fața miracolului. Acest miracol continuu încearcă să fie poezia, prin renunțarea la complicatele și inutilele haine pe care le îmbracă adesea, întorcîndu-se astfel la starea ingenuă a viziunilor dintîi.

Deși versificația lui Ion Gheorghe sau Nichita Stănescu nu ni-l amintesc neapărat pe Ion Barbu, aceștia sînt de fapt apropiați discipoli ai maestrului. Chemarea lui Ion Barbu avea în vedere o poezie care să depășească simpla incantație, ori intenția celebratoare, păsind către evocarea sacerdotală a vechilor ansambluri mitice, singura cale credea **Poetul** de reînnobilare a unei arte care-și pierduse treptat sensul inițial.

„Să alegi între grație și Grație, între încîntare și Mîntuire, iată canonul întrebării. Suflet mai degrabă religios decît artistic, am vrut în versificările mele să dau echivalentul unor stări absolute ale intelectului și viziunii : starea de geometrie și, deasupra ei, extaza. Melodioasele plîngeri ale poeților nu le-am prea înțeles. Și azi cred că locul întîi în Cetate e al Preotului, celelalte, urmînd, ale Învățătului și Luptătorului. Dar, fără îndoială, al patrulea loc îndată după acestea se cuvine Poetului".

Dintre poeții de azi cei mai înclinați către părăsirea vechilor canoane, sustrăgîndu-se micilor arte poetice și aspirînd la transformarea poeziei în receptacol genuin al întregului univers sînt Ion Gheorghe. Nichita Stănescu, Ion Alexandru, Gh. Pituț, G. Alboiu, Adrian Păunescu, Dan Laurențiu etc. Mereu în neliniște, în căutarea unui orizont nou, de sensuri noi și de formule noi, ei au înlocuit vechea plăcere a micilor metafore, care singure păreau că fac poezia, cu preferința pentru enorme metafore construite care încearcă să sensibilizeze un amplu orizont. Ei au mai ales voința și vocația de a construi și reorganiza, căutînd un sens nou și restaurînd tot ceea ce a fost degradat. **Zoosophia** și **Laus Ptolemaei** sînt pînă la un punct arhitecturi asemănătoare, datorită tentativei de a reîncifra vechi mituri sau parabole. Noutatea și înțelesul unor astfel de cărți sînt globale : micile etaloane poetice nu le mai corespund deși poezia cuprinsă în ele rezistă și unei estetici a muzicalului.

Subordonată unor construcții vizionare de amploare, poezia își pierde din ce în ce mai mult caracterul laic : ea capătă din ce în ce mai mult acel caracter de inițiere pe care l-am amintit.

Și acum să ne apropiem de mijloacele poetului, să vedem poezia.

Cavalerul trac este încercarea de a oferi o parțială mitologie tracă. Poetul nu procedează la preluarea unui mit degradat, drum pe care l-ar fi pîndit pericolul literaturizării, al simplei ilustrări : el are șansa de a avea la îndemînă un enigmatic personaj de cult autohton despre care informațiile sînt atît de puține încît poetul nu este obligat la reconstrucție, el avînd libertatea, pe care singur și-a ales-o, de a imagina mitul lui Manimazos.

Ambiția poetului este extraordinară : el vrea să ofere un mit vechi, recreat însă

Desen de MIHAI GHEORGHE

de un om al secolului nostru, cu încredințarea că învestitura poetică, capacitatea de „a vedea esențial" îl va ajuta să creeze, pornind de la acele cîteva elemente relicvarii, un autentic mit. Numai credința în păstrarea vechilor arhetipuri și posibilitatea scoaterii lor la lumină, ca și gestul înfăptuirii unei noi mitologii echivalează cu poezia. Prin chiar alegerea ținutului, și situarea în cîmpul propice acestuia, poetul s-a așezat pe sine în orizontul poeziei.

Cavalerul trac este un lung poem al avatarurilor lui Manimazos, putîndu-se povesti așa cum se poate povesti Ghilgameș. Ca și în poemul asirian, Manimazos face o lungă călătorie de inițiere și de cunoaștere într-un alt tărîm, după care se reîntoarce sub alte chipuri pentru a fi ceea ce ne spun arheologii că a însemnat „călărețul trac" pentru oamenii de la Dunăre : un zeu al vegetației și fertilității și în același timp un ctitor.

Formula de versificare aleasă de Ion Gheorghe, pentru îndrăznețul său poem mitologic, este cea a vechilor texte de cult: versurile curg clare, ca versetele unui text de lege. Nimic căutat în afara acestei simplități fundamentale. **Cavalerul trac** nu mai conține, ca **Zoosophia**, aventuri lingvistice : cu puține excepții, s-ar putea spune că lexicul acestui poem al obscurității mitice aparține în primul rînd fondului principal de cuvinte românești. În marginile unei arii atît de circumscrise, Ion Gheorghe izbutește să nareze despre noțiuni complicate : renașteri, metamorfoze, reîncarnări, logos, adorație, dragoste etc. Deși poemul trebuie citit ca un întreg pentru a-i putea sezisa coerența, el avînd ritmul și desfășurarea unei oficieri sacre, a unei inițieri, vom detașa cîteva pasaje pentru frumusețea simplei scrieturi. Iată portretul lui Manimazos : „Manimazos era făcut ca tot omul / din mai multe lucruri perechi : / avea două brațe care creșteau într-o zi / cît brațele altora în șapte ; / avea două picioare și coaste / deopotrivă-ntr-o parte / cît în cealaltă ; / și toate creșteau / într-o zi — cît picioarele și coastele / altora, în șapte. // Manimazos era făcut ca tot omul —/ și din lucruri neperechi, / dar capul său cu inima făceau fericită / pereche, / căci puține lucruri trăiesc în singurătate". **(Porțile soarelui).**

Un mic poem al schimbărilor echinocțiale aflăm în **Primeneala** : „În toată Tracia au înflorit sălciile ; / la oftatul vîntului cel repede / se simțește durerea pămîntului / din naștere de pom, / se simte durerea pomului / născător de ramuri, / durerea ramurilor născătoare de muguri / și născătoare de frunze și zămislitoare / de flori. // În oftatul vîntului cel repede / se-aud durerile turmelor fătătoare / cărora le cresc ugerii ; suspinul turmelor sterpe / cărora copitele le-nmuguresc — hohotul de animale-n schimbare, / berbecilor ce le-nmuguresc coarnele. // Căci durere e pe lume / căci primeneală e-n Tracia, / căci naștere și primeneală-i durerea".

Un imn al luxuriantei vegetale este în același timp și un imn al lui Manimazos : „Cînd prin aierul străveziu ca izvorul de apă / se vede păienjenișul de miere / al miresmei de tei ; cînd prin apa străvezie ca vîntul / se vede auria pîclă de miere / a miresmei de tei ; / cînd nourii alergători mustesc, / jumătate de apă, jumătate de mireazmă ; / cînd nourii buimaci, de pulbere, / sînt jumătate nisip, jumătate mireazmă, / de tei —/ atunci e floarea vîrstei / lui Manimazos". **(Florea vîrstei).**

Din **Calul** desprindem un exceptional imn al fertilității : „Carnea ta să se lipească de lemnele livezii, / pletele tale de cal să le-amestece vîntul / cu grînele — / au zis arborii, pomii și grînele / și calul lui Manimazos dormea cu stejarul / și cu pomii și cu holdele : / săpa groapă cît cuibul de pasăre / lovind pămîntul către răsărit / îngenunchia cu amîndoi genunchii din față — / ca omul bătrîn își strîngea picioarele / sub sine — pe cele dinapoi ; ațipea cu capul rezemat / pe cele dinainte, / și iarba era fericită. / / Dar cea mai fericită era țărîna —/ maica ierburilor, maica stejarului / a livezii și-a holdelor ; / fericită era țărîna săpată de copită / cînd calul își făcea rugăciunea ; / fericită era țărîna cînd simțea genunchii / și picioarele strînse, cînd simțea / căldura pîntecului ; / fericită era țărîna — și pofta de bucurie / cînd de pe pulpele calului / alunecau cele două pietre negre —/ cele două pietre-semințe, / ca ouăle de gîscă ; cele două pietroaie / ca ouăle celei mai mari păsări ; / fericită era țărîna, cînd de pe pulpele / calului / alunecau pietrele fudulilor sale / lovindu-se și răsturnîndu-se / ca ouăle sub femela vulturului / tresărind pe iarbă / ca ouăle de șarpe. // Fericită era țărîna cînd de pe pulpele / calului simțea fudulile : / poftă mare simțea floarea grîului —/ bărbat — față de floarea femelă ; / poftă simțea floarea bărbat, / a stejarului, de floarea femelă : / ouăle-n cuiburi se-alegeau repede ; / cele cu plod, față de cele sterpe ; / în ouă se-alegeau iute păsările fete / de păsările băieți —/ în pîntecul vacilor se hotăra / plodul viței sau viteaună ; / în casa fătătoare a oilor / se hotărnicea numărul mielelor / față de numărul berbecuților."

Impresionantă prin capacitatea de a construi vizionar, îndrăzneață prin încercarea de a fundamenta liric un mit autohton, **Cavalerul trac** de Ion Gheorghe se propune, ca o carte de excepție, unei examinări fără prejudecăți.

M. UNGHEANU

Desen de CHAGALL

Omagiu dirijorului PERLEA

Am ascultat, uneori, discurile. Acum l-am văzut. Absența, prea lungă, Iesuse, tristă compensație, legenda. Acum, în fața unor săli în delir, această nedreaptă și tristă absență s-a sfărîmat, pentru totdeauna, să sperăm, și legenda s-a convertit în miracol.

N-am avut niciodată sentimentul în fața niciunui dirijor încărcat de glorie, că asist la un miracol al muzicii, la un miracol românesc al unei muzici românești, oricît de mult au emoționat și uimit, acei dirijori. Nu mi-a fost dat să-l văd pe Enescu, nu mi-a fost dat să-l văd pe Celibidache, nu mi-a fost dat să-l văd pe Lipatti, și prea puțin mi-a fost dat să-l văd pe Silvestri. Dar mi-a fost dat să-l văd pe Ionel Perlea.

Patetic și pur, ca un înger rănit. La repetiții, ca și la concerte,privirea i se încordează aproape insuportabil, străpungînd oțelul instrumentele, sufletele, mîinile. Acea severă concentrare în sine, acea împietrire a chipului pare masca îngerului judecînd de sus, și de departe, cu o exigență implacabilă, mișcările mărunt omenești ale orchestrei. Nu am văzut niciodată o suferință atît de pură o atît de dureroasă absență umană a dirijorului, parcă zmuls, din sine și dintre noi, prin sunet, Dincolo.

Dar, mai ales, mîna îngerului, aeriană, transparentă, parcă imaterială. Freamătul ei tăcut compensează imobilitatea statuară a chipului. Ce miracol a permis plastica incredibilă a gestului la dirijorul așezat în fotoliu ? O plasticâ de neuitat, pentru că topită în mirajul sonor. Mîna șfichiuind viorile în **Rapsodia** lui Enescu, „rotind" allegro-ul în uvertura la Oberon și crescînd valurile wagneriene pînă la însuportabil în **Preludiu** și **Moartea Isoldei,** ori dilatînd tema finală din Simfonia lui Enescu pînă în pragul exploziei și „tăind-o" apoi la șoaptă.

Există indiscutabil un stil Ionel Perlea în arta dirijorală mondială creat prin spiritualizarea partiturii, prin refuzul spectacolului și retoricii, prin purificarea gestului pînă la un imaterial semn al îngerului. Și, mai ales, prin acea „efasare" a dirijorului în favoarea instrumentistului : Ionel Perlea nu comandă intrările, ci le invită cu o umilință franciscană. Sau, poate, mai românește, cu acea „cuviință", cu care, de la Eminescu la Brâncuși, noi ne-am plecat mereu în fața lumii și a frumuseților.

Cu un repertoriu aproape ostentativ alcătuit din opere familiare marelui public, Perlea dirijează, de fiecare dată, parcă numai „prime audiții". Epurată de folclorism, melopeea enesciană a redevenit strigătul de jale și dor, ori de exultare al unui popor străvechi. Mi s-a părut că aud prima oară Simfonia I-a de Brahms : ca o tragedie, ea s-a reconstruit arhitectonic, cu un impecabil simț al proporțiilor, unind masivitatea germanică și rigoarea elinilor. Iar Oberon n-a fost niciodată mai pur, de-o exuberanță mai feerică și mai surizătoare.

Lucid și senin, controlînd tumultul și șoaptele, Ionel Perlea îmi pare un dirijor al purității inalterabile. Fascinația pe care o exercită egal asupra orchestrei și spectatorilor, care după ambele concerte dirijate pînă acum, îi scandează numele și cîntă „Mulți ani trăiască !", ține de o reevaluare a artei și spectacolului ca eveniment sacru, unic, irepetabil. Este motivul pentru care, fără a avea pretenția cronicii muzicale, am ținut să notez simpla emoție a unui om din sală și să-mi îngîn bătălie inimii. Plecăciune, maestre Perlea.

Sorin ALEXANDRESCU

breviar

GH. GRIGURCU

Trei nori

Acolo unde poetul se abandonează ermetismului natural al ordinii metaforice, opac în esența sa, dar iradiind fără odihnă mereu alte semnificații care pot dezvălui cîte ceva din izvorul originar, transfigurarea va înălța un spațiu cu vocabule transparente cîntîndu-și pentru sine armoniile. Acest tărîm incolor de cuvinte are proprietatea de a-și ascunde misteriosul stăpîn sau, mai curînd, de a-l metamorfoza într-o făptură la fel de eoliană, imponderabilă, deși nu mai puțin dură prin sugestia unui spirit autentic care-l patronează. Încît se poate vorbi la Gheorghe Grigurcu de o anumită dispariție a autorului în propria sa construcție lirică, fără ca prin aceasta să se înțeleagă și anularea emoției particulare care a structurat-o. Eterogenia impresiilor juxtapuse se transformă, prin calmul și lipsa de ostentație a poetului, într-un enunț coerent și suficient sieși, cu atît mai mult cu cît impresiile par eterogene numai datorită transcrierii lor la diferite nivele de intensitate și rafinament, rămînînd, în fond, omogene prin sursa lor inițială.

Cu toată dificultatea de receptare a sensurilor unor poezii ale celui care a scris Un trandafir învață matematica *(1968) și actuala plachetă* Trei nori *(1969), vom observa că la originea lor veghează, cu pleoapele lăsate, inocența și suavitatea : „Nu, niciodată n-ai să poți mai mult / decît această lacrimă-adormită / ce-ți poartă pe obrazu-ntreg privirea. // Și mîna ta ce-apasă plugul / în carnea semenilor tăi, căci pretutindeni / dai de ea. // Și talpa ta ce-ndeasă în pămînt / puținul soare ce-l atinse / și care-atîrnă-acum de negrul brazdei"* (Nu). *Sau o iubire de copil, aflată în fatală corespondență cu moartea : „Atît de clare nopțile cît am crezut / că pot muri doar din acest / farmec al rochiilor, / din nebunia de-a umbla ușor, / de a trăda o boare. // Atît de clare nopțile că nu pot / măcar simți cum mor..."* (Atît de clare).

Determinarea de către afect a posibilității de a fi a poeziei are un caracter axiomatic, precum și fenomenul că afectivitatea pură, adică aceea care nu a suferit procesul maculării prin cuvîntul expresiv, nu înseamnă încă poezie. Cu toată simplitatea amintitei împrejurări, confuziile între poezie și non-poezie de aici își iau zborul de liliac orbit de lumina zilei. Unii stăpînesc cu agilitate cuvintele, și cum poezia este arta cuvîntului, nu se sfiesc să ne ofere, deliberat sau inconștient, mostre de confecții verbale reci, fără nici o semnificație dincolo de ele. Alții se lasă, dimpotrivă, în voia unor euforii sentimentale unde cuvîntul nu mai poate opera întru organizarea lor expresivă, încît rezultatul, sub aspect poetic, rămîne la fel de nul ca și în primul caz. Gheorghe Grigurcu nu cade în păcatul euforiei afective, dar pericolul încifrării zadarnice a sensurilor discursive nu-l ocolește în poezii ca : Mă-ntorc, Dacă noi gîndim, Noroiul, Semn de carte. *Ca și cînd. Ultimele piese* (Poeții și Optimism) *încearcă însă din nou o eliberare, căutarea unor „alte ceruri".*

PETRU POPESCU

Fire de jazz

Placheta lui Petru Popescu Fire de jazz *(EPL, 1969) este un suspin de copil pierdut în imensitatea orașului de fier, sticlă și beton, cu muzica ideală materializată în zgomotul infernal al automobilelor care se ciocnesc, lansate într-o demență beție a vitezei, unele împotriva celorlalte. Cu alte cuvinte, Petru Popescu vrea să sugereze că orașul reificant creează o anumită sensibilitate și structură de gîndire pentru omul modern, nu străin, evident, de obiectivarea sa artistică.*

Fără îndoială că orașul poate să determine exacerbarea sentimentului solitudinii omului în lume, tocmai prin aceea că omul s-a rupt din elementul său natural și și-a creat un exil artificial, dar pe care nu-l mai simte ca al său, nu-l mai poate stăpîni, deși el nu este altceva decît prelungirea și cristalizarea unei energii potențiale. Cu toate acestea, odată ruptura făcută cu raporturile sale originare, raporturi care nu vizează numai o modalitate de viață, un cadru convențional, capabil să conserve, să perpetueze specia, ci însăși originea vieții și a reacțiilor fundamentale retruvabile în libertatea existențială a lumii organice și nu în laboratoarele chimice ale orașelor, această ruptură nu poate rămîne fără urmări în reprezentările despre locul omului în lume. Abolirea orgolioasă a problemei în numele unui deliberat citadinism și conectarea la ritmuri moderne nu schimbă cu nimic sensul problemei și cu atît mai puțin problema însăși. Deși se poate susține și contrarul : că evoluția industrială și progresul citadian au fost necesare pentru omul care încearcă să se refugieze la sine din mijlocul unei naturi ostile și anarhice care i-a stăpînit cu forțele ei oarbe sute de milenii...

Oricum, ceea ce Petru Popescu, autor citadin (cu program în această direcție...) face mai notabil în cartea lui de blues-uri, nu ni se pare deloc străin de opera colegilor săi antisămănătoriști și antipășuniști, ci el se integrează unui suflu larg răspîndit în poezia actuală. Tonul de conversație indiferentă, mondenă, cu gîndul în altă parte, poate să cadă însă în vulgaritate ca în versurile finale ale acestei poezii", „pe-o ramură stau / două femei / vorbesc și se-nvăluie-n fumul cuvintelor / o ele au ochi fiecare / lămîi și caise / se mușcă-n carnea lor/ iar picioarele cad / despărțite din solduri / și nu vor să știe de alte picioare / și nu vor să știe de ele decît / prin alte picioare" (Ramură) *sau, dimpotrivă, același ton de penumbră poate articula o aspirație la iubirea supremă : „luminările vieții scad / cu un galben suris cu lacrimi de ceară / luminările tuturor vieților scad / fiecare unde e ascunsă // numai a mea crește și se consumă și crește / din flacăra ei se clădește și rodește / o și eu am să mor și de moartea mea se moare / dar eu voi da foc cerului / va suride acestui incendiu / de aceea mă chinui să urc /pe propriul meu martiriu zdrobindu-mi genunchii de muchiile flăcării mele / luminările toate se-neacă numai moartea mea / va încălzi inima lui Dumnezeu* (Ardere).

ION COCORA

Palimpsest

Iată cartea unui fericit cîntăreț al femeii și privighetorilor, al trandafirilor strălucind în roua dimineții și al mărilor îndrăgostite de țărmurile aurii, odă a bucuriei într-un paradis natural. Poetul se lasă vrăjit de cîntecele de sirenă ale lumii prin care rătăcește fără să aibă nici o clipă conștiința finalității tragice a întreprinderii sale, așa cum s-a fixat ca un arhetip indestructibil pentru figurarea eforturilor noastre gnoseologice. Tocmai absența totală a fiorului damnațiunii care, pe de o parte, limitează o existență în timp, iar pe de altă parte se constituie în bunul suprem al cunoașterii, deci toemai această credință a poetului față de ceea ce lui i se dezvăluie ca elementaritate senzuală, pozitivă, și ignorarea negației abstracte, infinite, îi conferă o grație de faun pur și naiv aducînd după sine ploile roditoare. Una dintre cele mai frumoase piese ale volumului Palimpsest, *(Editura pentru literatură, 1969) și care relevă puterea de exultanță a lui Ion Cocora este* Poem fără titlu, *și vom reproduce aici cîteva fragmente, deși se poate cita integral, sau de pe orice pagină a cărții : „Acum că exiști cu adevărat, alianță de lucruri nenăscute, albine inventează faguri în nările ursului, arhitecturi siderale îndulcesc neverosimila palidă piatră funerară.// Șarpele profetic a ars într-o iarbă peste care ochii tăi au plîns, aparențe sonore, vechi iubiri ne absolvă spiritul, teama tot mai rar ne angajează (...) Uriașe ferigi albe cresc peste valuri, se văd, tu vii pe vîrfuri și aduci o ciudată mulțumire de sine, viața înaltă speranțe jertfite unor îndoieli de care am fost renegați. // A venit o zi ca o descoperire de oracole și miraje străniі, era vinerea și anul a intrat în ultima sa lună, nu am putut să nu fim conștienți de acel preludiu predestinat unei mitologii de suflet, am tăcut, așteptarea mea o răbdare blîndă, o fabulație a nașterii. // Zorii ar fi fost bucuroși să ne investească pe mai tîrziu cu o siguranță de real (...) Miezul nopții ne-a găsit împreună // Cuvinte interogative și ilarități pentru noi sfîrșiră în acel ceas mai încordat ca ochiul taurului. //Veghe inițială/ cringuri subterane/ somn acerb /vis/ limită în plante/ vînturi care plîng după un ochi nefast // Printre atîtea semne și eternități genunchii tăi sînt mai odihnitori ca zăpezile peste febra pubertății. // Să vină cu credință cei pregătiți să vorbească altfel decît lumina laptelui din care se hrănește noul născut".*

Inițierea într-o religie a naturii pe care ne-o propune euforic Ion Cocora se realizează pe un ton de versete rituale, în general, sincopate, după cum se poate remarca și din poemul citat, de expresii intrate de multă vreme în uzul comun, și a căror rațiune artistică se dovedește a fi justificată de tendința demitizantă a limbajului liric modern. Dar ostentația cu care sînt folosite cuvintele sau expresiile „profane" și mai ales frecvența lor într-un text ce nu dorește în finalitatea sa să intre în domeniul sacrului, poate să le submineze chiar rolul esențial — acela de a ne creea iluzia că sîntem chemați să celebrăm o religie a naturalului, fără nici o corespondență cu o iluzorie existență divină, supranaturală.

Dan LAURENȚIU

CRONICA FANTEZISTĂ

GEAMGIUL

Lîngă fiecare icoană pe sticlă se afla grămada respectivă de pietre și praștia respectivă. E uimitor cum au putut aceste aripi de libelulă pictate cu cine de taină, sfinți Ilie, nașterea Precistii, Patimile, să înfrunte lapidările. Ori, ca într-un tablou cunoscut, săgețile timpului au trecut prin ele, într-un nesfîrșit martiriu, fără să lase găuri în coaste? Pe la 1200, cînd se lucra de zor la catedralele Europei — geamgii noștri erau încă nedescălecați, cu vitraliile în circă, iscodind, călări, „loc de mînăstire și de pomenire". O catedrală se dura în două-trei secole, de zidire continuă. Imposibil de găsit la noi atîta răgaz : caii nechezau, săbiile se încrucișau, locul de pomenire se încondeia de sînge, ca un ou. Tot ce-am putut face : bisericile dintr-un lemn, sculptate ca un ciomag, și aceste vitralii icoanele pe sticlă — dovadă a unui simț coloristic nemaipomenit. Geamurile pictate au fost reduse la dimensiunile modeste de talismane, poți să le porți la gît, să le săruți și să te închini la ele dimineața și seara, înainte de frîngerea pîinii.

Descoperirea icoanelor pe sticlă e pentru plastica noastră un eveniment, nu îndeajuns de cercetat și luat în seamă.

După fiecare război, răzmeriță, cutremur, ciumă, holeră, incendiu ori inundație — prin satele devastate, trecute prin sabie, prin foc și stropite cu var împotriva molimilor, — apărea, așa ca din senin, geamgiul. Cu geamurile în spate, cam deșelat, strigînd : „Geamuri ! Geamuri !" Habar n-aveți ce fior de fericire umplea satul : se dau geamuri, iarăși o s-avem geamuri ! Apăreau figuri țepoase pe la porți și nea Ion ori nea Vasile lua geamul, își sufleca mîinile, scuipa pe o floarea soarelui preparînd un ocru, scuipa pe ochiul boului, pe nalbă, pe trandafir, și cu degetul, mestecînd scotea tot felul de culori — și gata icoane. Răstigniri, puneri în mormînt, și așa, în vrăjmășie, groaznica judecată. Geamul pictat era pus direct pe perete, locul ferestrei fiind lăsat gol pentru alte întîmplări cu zguduire.

Pictura icoanelor e naivă : Sfîntul Ilie se hurducăne încercînd s-o șteargă frumușel de pe cerul nenorocit, prin niște nori de praf și pulbere. Sîntul Ștefan ară. Sfîntul Gheorghe călare pe-o pisică tot omoară, din veac, un gușter. Adam și Eva mănîncă un măr care seamănă cu o pară mălăiață. Interesant că cei mai mulți zugravi fiind analfabeți, cînd ajungeau la inscripțiile în grecește, latinește ori slavonește, se scărpinau în cap și mai sărind cîte o literă, le pictau ca pe niște evenimente culturale tare încîlcite.

Marin SORESCU

Logica ideilor vagi

AMINTIRI DIN PREZENT

1. Despre modul în care este scris acest eseu :

a) nu există o tehnică a înregistrării ideilor în momentul lor culminant. Ideile sînt un mod de acțiune.

b. contemplația este o formă postumă ideilor.

c. actul scrisului este un act de rememorare, iar nu o acțiune, atunci cînd el se exercită în mod grav și fundamental.

d. ideile care vin în timpul scrisului sînt idei minore, detestabile.

2. A-ți exprima în mod coherent o idee sau un sistem de idei, înseamnă a face întrucîtva experiența infernului.

a. a avea senzația că înțelegi ceva și a trăi acel lucru pe care-l înțelegi.

b. a uita în mod spontan ceea ce ai înțeles în secunda în care timpul înțelesului s-a consumat prin el însuși.

c. a încerca să-ți aduci aminte ceea ce ai înțeles, — iată calvarul.

d. a reconstitui noțional ceea ce nu ține de noțiune.

e. comunicarea nu are o natură noțională. Mă refer la comunicarea trăită, iar nu la cea înțeleasă care este de natură noțională.

3. Luăm ca și criteriu viteza luminii (didactic bineînțeles) sau mai precis degradarea vitezii luminii pentru a putea înțelege rolul organelor (discontinui) în alcătuirea mai generală a cunoașterii.

Și și a conștiinței.

4. Conștiința este independentă de organele de simț. Organele de simț nu au rolul decît al unor antene sau, ca să facem o metaforă, ele nu sînt decît niște coarne de cerb care împung aerul. Aerul împuns este un aer împuns. Dar aerul dintre coarnele cerbului, ce este el ? Poate fi cunoscut, poate fi împuns ? Cu alte cuvinte poate fi dedus și simțit ?

5. De la 300 000 km/sec. dacă degenerăm sau degradăm viteza luminii între viteza a și viteza b, receptăm prin ochi spectrul. Scăzînd în continuare viteza luminii nu mai receptăm nimic. Într-o oarecare viteză mult scăzută, între baremul f și baremul g, receptăm mirosurile, scăzînd în continuare viteza luminii, urmează un hiatus după care, între limita p și limita o, receptăm gustul. Scăzînd în continuare viteza în lungime de undă lentă după o pauză avem senzația sonoră, apoi pauză iarăși, vibrația, pauză și în fine ondula oprită, antilumina absolută: pipăitul. Evident senzația de căldură se intercalează undeva în această scară de degradare a luminii.

6. Tuturor acestor luări discontinui de cunoaștere, le corespund în cazul omului organe mai mult sau mai puțin bine structurate. În cazul vibrației și a căldurii, precum și în alte cazuri, cum ar fi cel al percepției vitezei — organe mai puțin formulate, difuze.

7. În cazul uman realitatea este percepută prin organe cu legătură discontinuă în aparență dar într-o exactă scară a degenerescenței vitezii luminii.

8. Baudelaire mai întîi, mai apoi simboliștii au resimțit acut în pragul sentimentelor, absența unor organe structurate care să acopere hiatusul neînregistrat din degradarea luminii de la 300 000 km/sec. la 0 km/sec. Ei au încercat să stabilească așa numitele corespondențe între auz și văz, miros și gust etc. Intuiția lor a fost genială, dar expresia primitivă. Evident că a existat metafora, de la începutul literaturii, dar acum pentru prima oară

Nichita STĂNESCU

(Continuare în pagina a 7-a)

Jurnal de poet

Izvorul necesității filozofiei îl găsește Hegel în dezbinare, anume nelămurită împotrivire ce se ivește la un moment dat în Sînul Absolutului. În Studiul „Differenz des Fichte'schen und Schelling'schen Systems der Philosophie" apărut prin 1801, premergător Fenomenologiei, Hegel stabilea necesitatea și problematica filozofiei numind reflectarea ca instrument al ei, anume în dezbinarea lăuntrică a acestei nopți inițiale : „Das Absolute ist die Nacht und das Licht, jünger als sie"... lumina așadar mai tîrzie decît obscuritatea inițială. Care e născătorea luminii, fixînd și absoluta diferență între aceste două, una ca întîia și derivatul ca altceva ; din nesfîrșitul întîi derivă variabilul limitat — a cărui unire și întoarcere spre obîrșii „das Sein in das Nichtsein" făcutul în nefăcut ca devenire, ca dezbinare în absolut ale cărei apariții, finit în infinit, se numesc viață, formează problematica și nevoia filozofiei.

Apariția rațiunii în acest context e tocmai polul opus, care în Schelling, vom vedea că este cel întîiul anume din care se iese, e forța absolutului; negativ, negîndu-l și prin asta creînd legile de reciprocă tensiune dintre subiect și obiect care împreună alcătuiesc întregul, ea va fi ca al doilea pas în istoria cugetării, după cei vechi. Anume aceștia întîi numeau o cauză neizbutind nicicum să o înnoade la un scop : sîntem pierduți în mirare pînă ce vor veni vremile mai noi cînd în scolastici vom găsi cauza și efectul celor adunate ; ceva se mișcă dinspre ceva spre altceva : iese dintr-un izvor și se revarsă într-altul, va spune Thoma Aquinul în întîiul său pas din cunoscutele Quinque Viae.

Nimic mai pozitiv, mai deschis spre lumină decît această nouă filozofie pe care profesorul Boeder în cursul și seminarul său, aici la izvoarele Dunării, o numește idealismul transcendental și care adună parte din frămîntările spiritului de acum 150 și ceva de ani, frămîntări care l-au ridicat pe Hegel pe de o parte și pe Hölderlin pe de alta. Un moment frumos îl constituie întîlnirea celor patru tineri studioși la Tübingen prin 1794 în discuții aprinse urmînd cursurile teologale ale speculației universitare rămase pînă astăzi aici pe malul Neckarului. Acești patru tineri erau tocmai Hegel, Fichte, Schelling și Hölderlin și împreună sînt numiți cînd momentul de vîrf al romantismului german, cînd împlinitorii idealismului transcendental, putînd fi toți prinși însă în formula lui Kant depășind dubito-ul : Ich denke. Filozofia nu face altceva decît străbate pe jos distanța dintre mine ca subiect și obiect — Ich als subjekt și Ich als object. Ceva se mișcă de la A spre B și pentru că A poate fi derivat din alt A, îi vom da acestui A primordial, pentru a nu fi în regresus ad infinitum, putere absolută : „Pe cînd nu era moarte nimic nemuritor
Nici sîmburul luminii
de viață dătător
Pe-atunci erai tu singur",
— spune Eminescu și cine poate porni din altă parte ?

Filozofia și poezia duc spre același foc primordial pe căi diferite — întîia prin noțiuni și deducții raționale care limitează și diferențiază pentru a clădi și cealaltă întru blîndă așteptare contemplînd nemărginirile reci ale virtuților viitoare.

Dau mai jos în traducere românească un frumos text care va lămuri cît se poate de bine noțiunea de transcendență văzută prin Schelling în cartea sa System des transzendentalen Idealismus. Filozofia e tot atît de simplă ca muzica dacă o asculți în renunțare (Verzicht) cum spune Heidegger : Umilință și renunțare cere orice cunoaștere — demut und verzicht și aș adăuga mereu înnoind și obiectul de cercetat și pe căutător.

Ion ALEXANDRU

15 mai 1969, Freiburg

TUDOR VASILIU

poveste fără șir

Motto : „Nu, Atheus nu trebuie scos basma curată"

„Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da ; bate-o și ți se va da, o, da ! ți se va Dada..." În urma suavelor stări de beatitudine, Atheus se făcea de obicei criță. De obicei ; monstruos obicei ! Nu degeaba începuse să se impună conștiinței publice ca un mare mîncător de... de ce ?

Oricum, atît timp cît oamenii rămîneau proști și răi, hotărîse să-și păstreze genialitatea : unii îl acuzau că-și vînduse sufletul Arrei, ar fi vrut să vadă el un altul care să-și fi vîndut sufletul atît de avantajos. În definitiv procedase bine, n-avea sens să aștepte cu sufletul pe tarabă cine știe cîți ani, avea noțiunea perisabilității, știa că sufletul se poate strica, știa că poate deveni nevandabil.

Iată de ce era atît de tînăr ; iată de ce era încă elev. Iată de ce nu cunoștea din caftul cu viața decît cîteva gesturi triste, de apărare. La școală trecea drept strapontina pe care obișnuiau să se așeze ultimele teorii, rămase pînă atunci în picioare. Avea în el ceva de sistem colonial, veșnic măcinat de crahuri financiare, veșnic rupînd lanțuri, lănțoaie și fringhiuțe : altmintrelea era pîinea intermediară a lu' Dumnezeu.

Nu-și făcea nimeni iluzii optice pe seama lui : era într-adevăr urît, oglinda îl menaja cît putea, totuși îi dădea a înțelege că e slut și are ceea ce se cheamă burtă ; da' poate că burta era dovada unei vieți interioare deosebit de intense, ha-ha !... burta ! Poate.

Cel mai prost autor dezlănțuie identitatea personajelor sale de la bun început : eu sînt cel mai prost autor.

Atheus scria, publica, avea poate să devină scriitor, erau unii care credeau asta, „e bine că au început să-ți apară primele cărți, spuneau ei, mai tîrziu, cînd ai să-ți faci o meserie oarecare, ai să-ți aduci aminte cu plăcere de clipele astea..."

Pe Arra o iubea. Ea, desigur nu știa, desigur era studentă, frumoasă, inaccesibilă pentru muritorii care stau la rînd.

Avea un frate, „o, și ea avea un frate !" nu, altfel „o, și ea avea un frate ?" sau „frate... fraaatele ei se kema Vald. Quanto costa ?" Era colegul lui Atheus. Coleg de bancă.

Celălalt frate al Arrei, Varujan, avea treizeci de ani. Ocupația lui era să ciupească diverse bătrîne de cur. „A ciupi o bătrînă de cur" înseamnă a primi o sută de lei pentru o vignetă publicată într-o revistă de provincie, și a încerca să-ți întreții din asta nevasta, intitulată Lemnisar, și copilul. La toți cei care trăiau pe spinarea minții lui Varujan se adăuga femela de serviciu, mai arătoasă decît toate femelele de serviciu ; cea mai grea treabă la care o punea Varujan era aceea de a răspunde la numele de Miridalv.

În momentul acela, prin dreptul ușii rămase întredeschise, trecu Arra, cu Miuhel, băiatul lui Varujan, în brațe. Atheus înlemni.

— Miuhel !

„Arra ! Isuse Hristache, e chiar Arra ! **Ma petite biche...**"

Biche înseamnă căprioară. O căprioară blondă la origine, de cîțiva ani brunetă cu ochii verzi, cu pielea perfect albă, perfect întinsă, ca păturile bravilor oșteni, pe care moneda poate sări de cîteva ori în șir. Ferice de monedă !

Varujan se apropie :

— Arra, vino puțin. Ți-l prezint pe Atheus; ți-am mai vorbit de el. At, ea e soru-mea...

— Arra, să trăiți ! Cu ce vă pot fi de folos?

— Stai cu Atheus ; se simte singur. După mutră pare că se simte geniu.

— Stau.

— Adă-l încoa. pe Miuhel, să-l duc mă-si.

Atheus și Arra se așezară la masa din celălalt capăt al camerei, cu sticla de coniac între ei, ca translator. Atheus privea îndobitocit **spre** televizor, știind că Arra îl studiază și afurisindu-se pentru starea de inhibiție din care nu reușea să iasă.

— Îți place Miuhel ? La trei ani era mult mai drăguț.

— Acum s-a mai abrutizat. Știu.

— Ești coleg cu frati-miu, Vald. Realist. Ce cauți printre matematicieni ? Știi ce mi s-a părut mie extrem de uman în matematică ? Am făcut și eu matematici.

— Cazurile de egalitate și fraternitate ale triunghiurilor. Știu.

— Știi tot ?

— Da.

— Atunci n-are rost să mai stăm.

Varujan se aplecă deasupra sticlei de coniac :

— Vă-mbătărăți ? Vă-ndrăgostirăți ? Ce-i cu figurile astea transportate ? Ce beți ? Miam-miammm ! Verde de Paris, bun, face bine la pancreas.

— Pleacă, Varujan !

— Oho, e chestie serioasă. Vă felicit cu prilejul primei voastre căsătorii.

— Pleacă, Varujan !

— Uscheală acasă !

Arra se ridică, trăgîndu-l după ea pe Atheus. Se îmbrăcară, își luară rămas bun de la Varujan. Arra locuia cu Vald, fratele vitreg, la maică-sa, undeva, aproape de Piața Romană. Ieșiră.

— Arra, urcăm într-o liniște nebună ! Știu, e groaznic, stîngaci, decadent, dar sînt minor...

— Corupător de majore. Ce beznă !

— Dă-mi mie geanta. Urc să fac lumină.

Atheus ajunse din cîteva salturi sus, aprinse lumina, prea tîrziu însă. Maică-sa se ivi în ușă, probabil pîndise, și Atheus o împinse înapoi în cameră. Apucase să-l vadă cu geanta. Ținu ușa, și-i făcu semn Arrei să urce.

— Hai, Arra. Ia cheia și intră la mine.

— Ce aventură !

Atheus încuie pe dinăuntru.

— Drace, totdeauna te chinuiești așa ?

— Mda. Povestea asta are însă și un avantaj. Un mare avantaj. Nu putem ieși prea curînd.

— Hei !

— Serios. Să-ți arăt camera.

— Arată-mi. Orice.

Băură. Totul părea prea brutal, prea sec, din noapte nu mai rămăsese decît o îmbucătură. Băură.

— Arra, privește pereții ! Sînt patru cărți de joc.

Băură.

— Arra, privește-i ! Patru : zidul de treflă, zidul de caro...

Băură.

— Arra, privește-mi tavanul ! Un popă de culoare necunoscută, un popă de culoare, un popă de stepă...

...Un Dumnezeu de treflă, tavanul dispăru, foarte sus, foarte sus, foarte sus ! Pereții se transformară în patru domni grași, care țineau morțiș să asiste, să vadă cum face dragoste Atheus, apoi unul dintre ei începu să pufăie și să șuiere ca o locomotivă, îndreptîndu-se spre o direcție necunoscută. Se puteau observa clar vagoanele primului domn, cu ferestre în stil gotic, și sub ele, citeț, inscripția : „E pericoloso sporgersi" săpată în piatră, rămășița umilă a teribilului „vivere pericolosamente"... Apoi, primul domn opri, și din el coborî al doilea, din al doilea — al treilea, din al treilea — ultimul, ținînd în mînă un sicriu de voiaj, pe care-l lăsă să se rostogolească în țărînă.

Cei patru domni fluierară scurt, și porniră tacticos, ducînd, tuspatru, aceeași javră nenorocită, prevăzută cu cîte o zgardă pentru fiecare. După toate probabilitățile voiau să ajungă la poarta celui mai apropiat cimitir.

În momentul acela Atheus, un Atheus îmbătrînit, se rostogoli, de undeva, de sus, lîngă sicriu, urlînd :

— Lăsați povara burtă-negrii împuțiți ! Aici zace iubita mea, Arra. Lăsați-o ! Pe Arra am iubit-o, am iubit-o într o zi cît alții într-un an.

Atheus, vorbind și mascîndu-și ochii cu palma, se aplecă peste sicriu, îl deschise, și, dintre flori, cu un gest aprig, smulse femeia.

Porni, ținînd-o de mînă, ca altădată, ca altădată draga mea zicea el, și străzile sclerozate de stopuri se deschideau fumegînd în calea lor, acoperite cu broboane de praf, cu șimburi de zgură, și mașinile clacsonau neobișnuit de muzical pentru seara aceea pătrată, devenită adică între timp pătrată.

Ieșiră din orașul borțos, priviră o clipă la magistrala care dormea înăuntru, și a cărei coadă, prea lungă, rămăsese afară. La momentul potrivit veni și noaptea, în rîpi rămaseră fîșii mari de lumină netopită, sau dracu' știe, soarele era în tură de noapte ; să ai un presbitism din ăla telescopic, să nu poți vedea decît stelele, striga Atheus. Spre dimineață obosi și încetini pasul. Se făcuse frig.

Tînărul, ajutat de plăcerea disperării, înghesui soarele într-un colț, spărgîndu-l cu șuriul și băgînd brațele Arrei, înghețate bocnă, în pîntecul acestuia, așa cum auzise că-și dezgheață eschimoșii mîinile în burta ciinilor de sanie.

Zorile îl apucară la poarta cimitirului, carevasăzică reîntors, tîrînd vag după el trupul Arrei, țeapăn ca o păpușă, ca un ciorap umplut cu ipsos.

Acolo, aproape de intrare, o întîlni pe cealaltă, oarecum geloasă, și nu se putu stăpîni s-o întrebe : „Singurică, singurică ?", și ea, cealaltă, ridică o clipă coasa deasupra capului, tremurîndu-și obrajii pungiți, și îl lovi.

Bărbații îl așezară în sicriu, alături de Arra.

Pe cer apăruseră copci mari, spre care păsările se repezeau să ia o gură de vid ; cădeau petale subțiri, roșii, ca niște solzi de mac-oglindă și cei patru domni își strigau peste scînduri : „Într-adevăr, sărmanul ! Ce bine l-am cunoscut, și l-am apreciat și l-am iscălit și l-am studiat și l-am ceruit și l-am iscfosfistrat... Într-adevăr sărmanul !"

Și erau în continuare patru, doar în speranța că vor rămîne cu timpul trei, doi, poate unul, sssst !...

— Arra !

— Atheus.

— Va trebui să mă asculți, Arra, și să confunzi povestea dragostei mele, cu dragostea mea. Să-ți dau să bei ceva...

— Atheus, e ultima dată cînd ne mai vedem. Prima și ultima.

— Nu !

— Ba da, Atheus, ultima dată...

— Nu-mi spune *asta*, cu tonul *ăsta*, cu ochii *ăștia* ; nu-mi spune asta, am să te fac să rămîi cu mine, am să te împiedic să pleci, vei sta cu mine atît de mult, încît s-ar putea să fie într-adevăr *ultima* dată.

— Ai mai spus pînă acum vreunei fete c-o iubești ? Că o iubești din gros, magistral ?

— Unei singure fete i-am spus că *te* iubesc ; pe tine Arra... O franțuzoaică. I-am spus tot, tot. Nu credeam că înțelege, speram că va pleca, eram sincer. Era romîncă, tîmpită gafă, tîmpit destin ! Am să-ți frămînt acum și ție aceleași fraze, dumnezeu știe dacă la sfîrșit n-ai să-mi răspunzi într-o limbă străină mie, să cînți, să cotcodăcești, sau să latri, sau să casti într-o limbă străină.

— Oricum, Atheus, de văzut n-o să ne mai vedem. Poate în vis, să hotărîm un loc de întîlnire, un loc pe care să-l visăm amîndoi, un loc în alb, Alaska de pildă ; în nopțile în care n-ai să vii o să cînt, în nopțile în care n-am să vin, ai să visezi, acolo, în Alaska, și visul visului îți va servi de realitate...

— Rămîi cu mine Arra, rămîi a mea, și dansul soarelui va fi soarele nostru, rămîi cu mine și luna se va molipsi de sexul soarelui, și ea va fi soarele nostru, rămîi a mea, vom fi doi crabi de noapte largi la suflet, și vom goni mereu la dreapta, mereu la stînga, ne vom depune icrele la bancă, vom număra cu înfrigurare bancnotele-plăgi, să nu mă crezi, Arra, văd după ochii tăi că nu trebuie să mă crezi !

Să nu mă crezi, Arra, totul e mizerabil alături de mine, nu te-aș putea învăța decît înotul perplex în asfaltul cănit, alături de mine vei începe să-ți vinzi cerurile peticite și rufoase, cerurile de zestre, pînă la desnuierea totală, pînă la descuamarea perfectă, cînd nu-ți va mai rămîne decît osul cerului, urît lucru osul cerului. Să nu mă crezi, Arra, să mă crezi prost și rău, căci sufletul meu e-o mare blondă, de mic umblu cu marea vopsită și-aștept să fiu prins. Rămîi a mea !

— Mă ! să nu plîngi că-ncep să plîng și eu.

— Nu plîng. Du-te dracului !

— Toată situația asta e penibilă. Nu pot rămîne a ta, n-ai de unde să știi de ce, n-am avut curajul să-ți spun...

— Nu fii copchil, Arra, eu am avut curajul să știu.

— Te urăsc ! Nu-mi spune ce știi. Nu te urăsc pentru că știi, pentru că mi-ai spus că știi, te urăsc pentru că într-adevăr s-ar putea să știi. Ne rămîne însă Alaska.

— Arra, mă faci să mă gîndesc că există un soi de conductibilitate mai dihai ca a fierului : aceea a omului, a omului care lasă fierul să treacă nestingherit prin el, adînc, pe sub coasta a șasea.

— Vorbești prostii !

Atheus îi căută trupul, „drace, nici Arra nu-i împărțită în meridiane și paralele, nici un punct de reper, cum naiba să te orientezi pe ea în întunecimea asta ?", își zîmbiră unul altuia în întuneric, poate cu dorința secretă de a pleca iar de la Varujan, alergînd, de a intra pe ușă tot așa, alergînd și ținîndu-se de mînă, de a se ghemui din nou în pat fericiți, alergînd.

Vina lui Atheus a fost aceea de a povesti la școală aproape totul, cu tonul cu care sînt povestite niște biete cuceriri. Erau mulți în clasă care auziseră de Arra. Era și Vald, fratele Arrei.

Totul a ajuns la urechile lui Varujan. Cu Atheus s-a întîlnit în după amiaza următoare, într-un loc mai retras, „doar n-am s-aștept să te urăsc ca să te pot bate", spunea Varujan în timp ce dădea ; Atheus s-a lăsat lovit, cu privirile în pămînt. „Dacă bătaia e ruptă din rai, atunci raiul e o porcărie" își spunea mereu, dar rezista.

— Spune-mi, Varujan, ce i s-a întîmplat Arrei ?

Pac !

— Nu mă întrerupe. Așteaptă pînă te bat. Pînă mă plictisesc. Ești un puști găozar și oftic și habar n-ai să-ți ții gura. Asta să-ți fie lecție.

Se opriră. Adică se opri Varujan.

— Bă Atheus, mai sună-mă. Arra e bine. Să nu-ncerci s-o mai vezi. Te-am pupat, și altădată să fii cuminte.

Într-o bună zi, nemaiputîndu-se stăpîni, Atheus privi înapoi, spre continentul iubirii sale, victimă a uitării, uitînd că trebuie să uite și încercînd să-și reamintească tot. Privi spre continentul iubirii și înțelese.

Din clipa aceea rămase împietrit, stîlp de sare, sare din sarea pămîntului, cu sufletul scorbură în munte de sare, străveziu și nesimțitor. Turme mari de prieteni veneau să-l lingă, să-i ogoiască rănile, stîlp de sare, victimă a Memoriei, stupid lucru să lingi rănile unui stîlp de sare, ineficace...

Cei patru domni se iviră iar, însoțiți de data asta de o doamnă, doamna cu obrajii pungiți toamna cu crosa, și începură să-i vorbească.

— Atheus ! Ce ți-au făcut, Atheus ? Răspunde, At, mișcă, dă un semn de viață. Lasă At vei veni, cu noi, te vom face să duci o viață plină de peripeții, plină de peripeții... Și vei uita.

Cei patru domni îl cărară în triumf, Atheus stătea palid pe scut, ridicînd cu dreapta alt scut deasupra capului, „păcat că mi-am învins izbînda", își spunea, „că revin atît de încert, sandviș între două scuturi, păcat."

Opriră în fața unei case fără etaj, intrară înăuntru printr-un soi de supapă care nu permitea ieșirea, nu bănuiră nimic, se așezară în jurul mesei.

În interior, pereții erau căptușiți cu iederă îngălbenită, de tavan atîrnau șunci-clopote, mișcîndu-se încoace și-ncolo și cîntînd.

În colțuri se puteau distinge baloturi și lăzi, unele sparte, cu conținutul năclăind podelele, baloturi și lăzi cu morfină, hașiș, cocaină și heroină, sticluțe cu opium, psilocybină și peyotl.

Cei patru domni, doamna și Atheus, urcară pe masă și apucară tusșase aceeași vîslă.

— Iu-huu ! strigară domnii. Acum să te ții aventură. Fii vesel, Atheus ! Rîzi. Poornim !

Începură să vîslească, dar vai ! ce poți face cu o singură vîslă ? masa porni să se învîrtă în loc, din ce în ce mai repede, teribilă aventură, Atheus încetase să-i mai ajute pe cei patru domni, privindu-i scîrbit.

— Domnilor, mi-ați promis aventuri. Încotro mergem ?

— Hoa-haa ! Da, aventură, aventură, strigau domnii. Vei trăi o viață plină de peripeții.

În momentul acela, cu un sunet aspru, tavanul începu să coboare.

— Ce-i asta ?

— Gura, Atheus ! Taci și trăiește.

Atheus holba niște ochi înspăimîntați, tavanul aproape că le atingea creștetele, se ghemui, se lipi de masă, șuncile-clopote îi gîdilau ceafa.

— Ce-i asta ?

Cei patru domni se scotociră în portmonee, scoaseră cîte un pistol, fiecare cîte un pistol, și începură să tragă glonțe după glonțe în tavanul-primejdie. Gloanțele se strînseră sub tavan, viermuind, sute de gloanțe, grupîndu-se și regrupîndu-se, apoi, cînd fură prea multe, roiră, și roiul rămase agățat într-un colț bîziind.

Tavanul se înălță ca un piston, și Atheus respiră ușurat.

— A trecut primejdia ! Ura ! Ce aventură ! — strigară domnii, iar doamna le ținea isonul.

— Cum ?... domnilor... ce se întîmplă ?

— Taci și trăiește, Atheus !

Apoi tavanul se abătu iar asupra lor, comprimînd aerul și lichefiindu-l ; masa, baloturile cu hașiș, începură să plutească : Atheus respira șiroaie de aer, părul îi albi într-o secundă, de frică, din fericire însă tavanul se ridică iar, cu jamboanele-ciucuri bălăngănind. Tavanul-piston coborî și se ridică așa de cîteva ori. Într-un tîrziu, cei patru domni începură să se neliniștească, apoi și doamna, se neliniști și ea. Încărunțiseră toți. Atheus îi privea întrebător.

— At, haide, trebuie să ieșim de-aici. Încercările la care sîntem supuși sînt prea puternice.

— Bine, dar ce-i asta ? Mi-ați promis că vom duce o viață furtunoasă; nu facem decît să ne îngrozim mereu de tavanul-piston. Asta nu-i viață.

Cei patru domni nu-i răspunseră ; începură să se izbească urlînd de ferestre, ca muștele, îngroziți și încercînd să iasă. După un timp, supapa prin care intraseră, se deschise ; îl traseră afară și pe Atheus. Atît domnii cît și doamna aveau ochii albi și părul alb, și chiar și buzele le erau mîncate de albeață.

— Acum spuneți-mi : ce-a fost asta ? Asta a fost tot ? Tîmpenia asta a fost tot ? Nu pricep, sînteți cărunți, uite, și doamna e cărună : zău dacă pricep !

— Ha-ha-ha-ha ! Ha ! Prostule, și tu ești cărunt. Prostule, asta e viața !

— Nu ! !...

— Ba da. Ha-ho-hoa-hîa-ha ! Ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha !

„Ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha-ha ! Și eu sînt cărunt... Ha-ha !"

Cei patru domni și doamna se aliniară în fața lui Atheus. Doamna cu crosa urcă plină de demnitate în primul domn, primul în al doilea, al doilea în al treilea, și al treilea — în ultimul, care se depărtă : un bărbat între două vîrste, puțin adus de spate, zburînd, deocamdată spre asfințit...

Atheus nu izbutise să uite nimic ; se întoarse nepotolit în continentul iubirii, răscolind prin văzduhul auster și prin ruinele fumegînde La sosirea lui, în scrumul drumului căzură trei știuleți de ger, într-un colț al cerului răbufni luna, cîteva ciori se aprinseră pe boltă, cîteva ciori adulmecînd năuce în vid. Printre hîrtoapele-morminte, un orb clocea un ochi albastru, ca pildă pentru sorii viitori.

EMIL BRUMARU

Detectivul Arthur

Detectivul Arthur va sosi împreună cu umbrele
serii. precăut,
Avînd în valiza-i ușoară motanul lui leneș pe
care-o să-l lese puțin,
Înainte de-a-ncepe ancheta, să cînte-n fotoliu
din tlaut
În vreme ce dinsu-și va umple, trist, pipa cu crini.

Și-a doua zi, plin de candoare, la micul dejun,
Cînd fluturii beau catifea și căjeii mînîncă dantele
de fețe de masă,
Va îmbrăca cel mai moale și fraged costum
C-un înger brodat sub rever și cu nasturi uciși
în mătasă.

Apoi va citi elegii dintr-o veche revistă
Și sprijinindu-se-ncet cu o mînă subțire, prelungă
și stranie
De pianina pensiunii, deodată, spre-a-și dovedi că
există,
El va muia, surîzînd dureros, o caisă-n șampanie !

Rugăciunea detectivului Arthur

1.

Nimeni și nimic nu mă poate opri, la ora cinci
după masă,
Cînd lumina e albă și-n magazii toamna miroase
a praf adormit,
În iarbă să pun un pantof cu șireturi subțiri de mătasă,
Așteptînd să se umple cu flori, și să fiu fericit...

2

Nimeni și nimic nu mă poate opri să caut prin
șanțuri bucăți de ziare,
Să iubesc către seară apa și pietrele mari de
sub poduri ; oh, istovit,
Să sărut o scară ce putrezește în brusturii de
lîngă ziduri amare,
În timp ce furnicile trec, și să fiu fericit...

3

Nimeni și nimic nu mă poate opri să ascut pe
o treaptă a casei satîrul tocit
Cu care tai carnea suavă de fluturi ce-i visul
motanilor mei,
Să-ngenunchez pe podele în fața sticlelor lungi de
otet și ulei,
Fără sfială plîngînd, și să fiu fericit..

4

Nimeni și nimic nu mă poate opri să destac în amurg
un ceasornic de fată
(El are rotițe de înger !); să găsesc păianjeni bătrîni
în pompe stricate de flit
Și pe a șaptea ceșcuță din sumbrul dulap o amprentă
ciudată,
Și-apoi să umblu tăcut prin odăi, și să fiu fericit...

Fluturii din pandișpan

1.

„Domnule, și vă rog să mă credeți, îmi vine atît de greu
Să vorbesc, de la o vreme, la masa
Pe care o iau sub portretul iubitului meu,
Din pandișpanul tăiat la desert zboară fluturi
albaștri și fini ca mătasa !"

„Atunci cei doi motani somnolenți, îngrășați cu dulceață,
Ce torc de o parte și alta a coapselor mele,
Fac tumbe ciudate, se-agață rotunzi de perdele
Iar eu, lesînînd, îmi acopăr cu palmele fața.."

2.

Detectivul Arthur puse molatec trei întrebări :
„Doamnă, n-ați observat, c-un surîs, uneori,
Melci uriași tremurînd pe clantele de la intrări
Cînd deschideți, pentru motanii de angora, ușile-n zori?"

„După amiază, la ora aceea confuză,
Cînd sînii îi țineți, prea mari, pe tăvița de cedru,
N-ați auzit hohote mici lîngă buză ?"
Insistă detectivul Arthur, visător și integru..

„Cînd coborîți scările-n parc, către seară, fără ca
nimeni să vă aștepte,
N-ați întîlnit un serat în mînă c-o ladă de mirodenii
Și cu cealaltă bătînd mingi parfumate de trepte,
Făcîndu-se că nu vă vede, din cauza jenii ?"

3.

Glycera își strînse veșmîntul la piept. Nu răspunse.
Detectivul Arthur, plin de delicatețe,
Din buzunarele lui nepătrunse,
Scoase un pandișpan albastru pe dulcele-i tețe,

Îl așeză grațios și candid între ei
Și luînd un cuțit îl tăie dintr-o dată !
O, ce pufoși se-nălțară, ce leneși, ce calzi fluturii,
galbeni acum, prin odăi...
„Doamnă, șopti detectivul Arthur, permiteți-mi să
mă retrag, n-o să vă uit niciodată..."

CORINA CRISTEA

seară de bal

Balul de la Cercul Militar începea la ora nouă. Mama și mătușa Mătăsica hotăriseră să apară la ora zece deși domnișoara Herbst, consultată în această problemă, declarase că adevărata lume bună era întotdeauna punctuală. Mătușa nu contesta educația și bunul gust al domnișoarei Herbst, totuși considera că erau o serie de probleme în legătură cu care domnișoara era depășită, manierele se mai schimbaseră și domnișoara n-a avut cum să și le însușească pe cele noi. Pentru că mătușa Mătăsica era sigură că la teatru, la bal și la curse era „chic" să întîrzie. Nu putea spune de unde aflase și nici pe cine văzuse făcînd așa dar era sigură că așa era mai bine. Stătea culcată pe canapeaua din salon, cu gîtul, fața și brațele unse cu cremă preparată cu miere, unt de cocos, lapte de castraveți și parfum de crin, cu buclele prinse într-un fileu de păr, cu două tampoane de vată pe ochi înmuiate în ceai de mușețel și visa scările Cercului Militar cu garda albă a coloanelor de marmură, sala mare cu nișe luminate discret, plafonul înalt împodobit cu ștucaturi aurite, lămpile de bronz cu brațele de frunze încărcate cu șiruri transparente de mărgele, cristale tăiate în zeci de fațete, înghițind lacome lumina becurilor pe care le ascundeau și împrăștiind-o fantastic în săgeți albastre, roz, aurii și verzi.

Adora orele dinaintea petrecerilor, clipele de destindere impuse ca să arate tînără și odihnită în timpul serii, emoția dulce trezită de imaginea rochiei noi care aștepta întinsă pe patul din dormitorul Mamei, speranța unui succes niciodată atins înainte.

Mama era altfel. Părea plictisită, descoperea întotdeauna în ultimul moment că n-are ciorapi asortați la rochie, că una din mănuși se rătăcise, că n-avea nicio bijuterie „mai de Doamne ajută", că n-avea niciun rost să piardă o seară suportînd conversații neinteresante cu diverși tipi neinteresanți care aveau proasta inspirație s-o invite la dans, fumul de țigară, mirosul acru al vinului stătut în pahare. Totuși nu refuza nicio invitație, Tom creștea, trebuia să facă din timp relații, invita și ea, primea musafiri, de două ori mai bine decît fusese primită în ciuda zîmbetului indulgent cu care îi ruga să mai ia o prăjitură.

Nici pentru balul de la Cercul Militar n-avea prea mult interes în ciuda faptului că doctorul Viorel, îndrăgostit de ea pînă peste cap de cînd operase și îndreptase privirea lui Tom, o rugase să accepte invitația de dragul lui.

Nu putea să-l refuze. Tom se uita normal, nimeni nu-și mai amintea privirea crucișă, ochii îi erau cam apropiați, plasați prea aproape de rădăcina nasului lung, dar privirea era cît se poate de dreaptă, operația fusese cît se poate de reușită, doctorul Viorel cît se poate de încîntat. Era prima lui operație serioasă și primul succes. Poate de aceea se îndrăgostise de Mama. Era și compozitor, cînta binișor la pian și la vioară, compusese pentru Mama tangoul „Clipele de nostalgie" și probabil versurile pline de sentiment se refereau tocmai la clipele în care cu inima cît un purice îndreptase ochii lui Tom.

Anca și Tom mureau de nerăbdare, urma ca Berta să le însoțească pînă la intrare, să privească toate trei femeile frumoase la brațul ofițerilor, să tragă cu ochiul prin ușa de cristal la sala de bal și să se întoarcă acasă cu subiecte de visat pentru întreaga noapte.

Fetele se înțelegeau destul de bine, Anca se obișnuise cu capriciile firii lui Tom, o lăsa în pace de cîte ori avea chef să rămînă singură, se apropia numai dacă era chemată, dacă îi venea vreo idee organiza o adevărată cucerire politică, în așa fel ca Tom să creadă că ideea îi aparținuse ei de mult.

Tom se lungise, se subțiase, îi rămăseseră rochiile scurte. Nu era frumoasă și lingă ochii îmbietori ai Ancăi, rotunzi și sclipitori ca niște lacuri negre, de munte, lîngă tenul alb, strălucitor și neted pentru care Anca era alintată, ciupită de obraji și sărutată lacom, Tom reușea să fie chiar urîtă. Simțea. Se uita în oglindă și-și spunea că nu-i adevărat. Se privea lung și ceda. Era adevărat dar n-avea ce face. Și mai era ceva, domnișoara Herbst îi spusese că frumusețea n-are nicio importanță, că poți fi frumoasă și viața nu-ți oferă nimic. Chiar Berta, care nu fusese toată viața decît o femeie proastă avea părerile ei :

„Femeia frumoasă și fără minte este ca un inel de aur pus în rîtul unui porc".

Cunoscuse frica. O simțise în inima ei și-o văzuse în ochii Mamei. Dar n-a spus. S-a culcat cuminte pe masa de operație și-a strîns pumnii. Auzea vocea Ancăi cerînd să fie lăsată în sală. S-a ridicat și i-a cerut Mamei să n-o lase pe Anca să intre. Apoi nu s-a mai mișcat de loc. A fost mai dureros decît își închipuise și a durat îngrozitor de mult. Legată la ochi n-a văzut nicio clipă negru. Închisese în memorie toate nuanțele de verde și roșu, combinații de portocaliu cu albastru pe care nu le văzuse niciodată nicăieri și pe care bandajul din jurul ochilor le impunea ca un ecran uriaș, fără margini posibil de atins. I s-a scos bandajul și Tom s-a privit într-o oglindă cu emoție. A văzut două bile verzi ca mugurii de salcie din care atîrnau capete de sfoară, încreștite și uscate de sîngele de pe ele ca niște rîme pregătite pentru pescuit și uitate în cutie. A urmat timpul doi căci orice operație nereușită în timpul unu se face în doi timpi. Cînd s-a întins pe masa de operație a avut straniul sentiment că toată viața urma să fie așa. Se va culca pe masă, doctorul Viorel o va opera, Mama o va ține de mînă tot timpul și-o va mîngîia pe picioare în timp ce va scînci, îi vor aduce dulciuri și siropuri răcoritoare, ciocolată și înghețata preferată, va vedea culorile alergîndu-se în cercuri și triunghiuri pe ecranul minții ei de copil și al bandajului legat la ochi, își va regăsi privirea în oglindă țîșnind lacomă din orbitele cu franjuri însîngerate, rămase de la operație. Dar n-a fost așa. A izbucnit în rîs cînd și-a văzut ochii apropiați și tiviți cu gene negre, dese și întoarse ca ale păpușilor.

— Mamă, eu am ochii verzi ? se minuna Tom.

Mătușa Mătăsica i-a pus părul pe moațe și a doua zi i l-a pieptănat învîrtind buclele pe degetele arătătoare. Părul încreștit abia îi ajungea în dreptul urechilor, se înălța deasupra frunții într-o buclă înțepenită cu o agrafă „invizibilă", se umfla deasupra urechilor ca două gogoașe pufoase.

Îi venea să cînte. A traversat strada Castelului și-a făcut prima vizită. A ciocănit în ușa de stejar și-a așteptat.

—Cine e ?

— Sînt eu, Tom, domnișoară.

— Tom ! Ce bucurie ! Semeni cu Portretul doamnei Menier. Extraordinar ce mult semeni.

Tom s-a înroșit de plăcere dar n-a îndrăznit s-o întrebe pe domnișoara Herbst, cine era doamna.

Au urmat zile minunate. Anca era o fire veselă și lingușitoare, punea o sută de întrebări și aștepta o sută de răspunsuri, domnișoara era mereu obligată să le povestească întîmplări pe care le îngropase de mult într-o pretinsă uitare, plimbări cu trăsura, cumpărături făcute pe Champs Elysée, vacanțe petrecute în Spania. Uneori scotea din dulap cîte-o rochie pe care o purtase cu treizeci de ani în urmă, se îmbrăca avînd grijă să nu se sfîșie taftaua arsă de timp, își punea pe umeri o pelerină de dantelă și se plimba în fața fetelor, arătîndu-le cum se ține capul și spatele, cum se leagănă șoldurile fără să fie vulgar, cum se salută o doamnă mai în vîrstă, una mai tînără și un domn serios, cum se răspunde la salutul unui domn prea curtenitor, cui și cum se întinde mîna. Anca rîdea în hohote, Tom asculta cu ochii măriți.

— Domnișoară Herbst, noi l-am cunoscut pe Domnul Frumos și i-am pus cojile de la semințe în palme, a mărturisit Anca.

Tom și-a încleștat fălcile și-a așteptat ca fața albă a domnișoarei să se îmbujoreze de rușine.

— Domnul Frumos ? Care domn ? Cine e Domnul Frumos ?

— E un domn foarte frumos, cu dinți albi și mănuși albe. Ne dă bani pentru prăjituri și pentru bomboane.

— Tom ! Spuse domnișoara Herbst. Mă întreb mereu cum ai să fii cînd ai să crești. Ce vrei să te faci Tom ?

De fiecare dată Tom răspundea altceva. Era întrebarea care o speria cel mai mult. N-o interesa viitorul dar ar fi vrut ca domnișoara Herbst să se minuneze de alegerea ei, s-o laude și s-o prețuiască. O iubea și nu știa cum să-și mărturisească dragostea, devenea tăcută și stîngace, geloasă de cîte ori Anca îi făcea cu atîta ușurință fel de fel de complimente : „Ce frumoasă sînteți astăzi, domnișoară !", „Ce rochie frumoasă aveți și ce bine mirosiți !", „Îmi plac mărgelele dumneavoastră !". Tom vedea că domnișoarei îi făcea plăcere să audă, încerca să găsească ceva nou, la care Anca nu se gîndise dar obrajii i se îmbujorau înainte de a spune și renunța.

Vancea studia verbele neregulate, ieșea serile pe balconaș și le repeta cu voce tare. Trecea printr-o criză de creație, nimic nu reușea să-l inspire, ajunsese la concluzia că singurele opere mari care au rezistat timpului au fost cele inspirate de război și cele inspirate de dragoste.

— Domnule Vancea, îl dojenea domnișoara Herbst, un scriitor fără cultură nu poate realiza nimic. Talentul e ca o secreție. N-ajunge talentul dacă nu înțelegi lumea. Cred că dumneata citești prea puțin.

— N-am nevoie de citit ca să descriu războiul. N-am nevoie de cultură ca să iubesc femeile, zicea el cu tonul unuia pentru care Venus era o cabotină de varieteu. Sînt țăran și vreau ca glasul meu să fie glasul gloatei și-al pămîntului.

— Frumos, frumos ! Dar foarte greu. Cu cît ești mai țăran e și mai greu. Trebuie să fii foarte citit și înțelept ca să faci din glasul tău glasul țăranului care te-ai născut. Domnule Vancea, eu cred că dumneata ești pe marginea unei prăpăstii. De ce vrei neapărat să sari în ea ? De ce nu mai aștepți un pic ? Eu te sfătuiesc să urmezi cursurile serale. De ce nu profiți de ele, de ce nu vrei să profiți ?

— Pentrucă nu sînt un profitor. Eu vreau să gîndesc singur. Să aflu totul singur. Să descopăr eu adevărurile vieții, să le trăiesc.

— Frumos, frumos. Dar foarte banal. Aproape vulgar.

— Domnișoară ! Viitorul e al meu și al oamenilor ca mine. Îmi pare rău, te apreciez foarte mult, dar cei ca dumneata dispar, nu se potrivesc de loc cu timpurile. Prefer să fiu vulgar decît demodat.

Domnișoara era jignită și uneori își oprea cu greutate plînsul. Se întreba cum un om timid ca Vancea putea să fie atît de mitocan și brutal, cum putea s-o facă demodată cînd erau zile în care îi aducea flori, îi punea întrebări, copilăroase dar nu prosteți, asculta interesat și cuminte ca un elev silitor, răspunsurile ei, formulate cît mai simplu, cît mai accesibil.

— Viitorul e al lui Tom, domnule Vancea. Nu cred că Tom va gîndi ca dumneata. Fii atent să nu te disprețuiască generația care vine. Dacă cei demodați ca mine nu te pot înțelege, cei foarte tineri nu te vor accepta. Fii atent domnule Vancea !

Totuși rămîneau prieteni. Aveau chiar o fotografie împreună, făcută în parc lîngă un urs împăiat. Vancea se rezima de urs și stătea cu mîinile încrucișate, domnișoara Herbst ținea ursul de labă și zîmbea intimidată.

Mătușa Mătăsica era de-a dreptul geloasă pe plimbările lor, gîndea de multe ori că domnișoara fusese „mare poamă" la vremea ei.

— O caută moartea pe-acasă, zicea ea, și ei îi arde de plimbări cu poeții și fotografii cu urși împăiați.

Poate de aceea dorea ca la bal să fie mai frumoasă ca de obicei, să-l scoată pe Vancea din minți, să vadă Vancea că putea fi iubită și fără filosofie și conversații savante care o plictiseau și o făceau să se întrebe „Ce vreau eu de la dobitocul ăsta ?".

Mai întîi fardatul. Mama în fața oglinzii din dormitor, mătușa în fața oglinzii din baie, unde lumina era mai puternică, se vedeau mai bine ridurile care trebuiau mascate, culorile care trebuiau să nuanțeze tenul. Mama își colora pleoapele cu bleu pal, mătușa cu argintiu. Mama își rimela genele cu negru, mătușa își contura ochii cu rimel verde, își lipea genele false și aplica pe ele un strat gros și strălucitor de lac negru. Mama prefera să aibă obrajii palizi, mătușa îi acoperea cu tente subțiri de roz, întinse delicat de-a-lungul pometilor. Mama folosea un ruj roșu, ca cireșele coapte, mătușa își colora buzele cu violet intens. La sfîrșit arătau amîndouă ca niște măști de carnaval, frumoase dar fără căldură, cu expresiile rigide, împrumutate. De obicei Bazilică se supăra și începea să discute.

— Noi sîntem mici burghezi modești. Trebuie să ne cunoaștem lungul nasului și să nu trezim invidia concetățenilor.

— De concetățeni îmi arde mie acuma, se scandaliza Mama. Cînd primesc complimente îți place, nu ? Cînd îți spun prietenii că ai nevastă frumoasă, îți place, nu ?

— Bine, dar numai ălea de la Tănase am auzit că se pictează așa. Ce, tu ești de la Tănase. Care femeie cumsecade iese cu așa cap în lume ?

Mătușa nu acorda nici o atenție părerilor lui Bazilică, și Mama și ea nu fuseseră decît două femei fără noroc, era convinsă că meritau vacanțe la Monte-Carlo și blănuri de vizon, nu salariul de sub-inginer adus de Bazilică și hîrtoapele din Covasna în care slujba bărbatului o forța să-și risipească viața. Dar războiul încurcase destinele, stricase viețile, nimicise speranțele.

Tom și Anca miroseau toate borcănașele mătușii, desfăceau tuburile de ruj, încălțau pantofii cu tocuri înalte mergînd cu genunchii îndoiți, își prindeau de lobul urechilor clipsurile în formă de floare.

Mama, cînd ieșea în lume își lăsa părul liber, îi acoperea umerii ca o mantie aurie și pufoasă, cîteva șuvițe îi acopereau jumătate din frunte, cădeau de-alungul feței palide și se întorceau pe decolteu într-o buclă rebelă. Mătușa era mică de statură, gîtul scurt și grăsuț cerea pieptănătură înaltă, bucle în vîrful capului și zulufi rătăciți de-asupra urechilor mici.

Bazilică n-avea probleme cu moda, purta tot ce-i cumpăra Mama, dacă Mama i-ar fi cerut să meargă la bal la Cercul Militar cu pantaloni bufanți și ciorapi tricotați în dungulițe ar fi mers bucuros, era sigur că n-ar fi trezit invidia nimănui, ar fi fost corect și gata.

Tom, Anca și Berta au plecat înainte, Mama mătușa Mătăsica, Bazilică și Vancea veneau cu mașina. Berta ținea fetele de mînă, luminile felinarelor aprindeau luminițe în ochii lor, se sprijineau de ea și săreau într-un picior întrecîndu-se care sare mai mult. Au traversat piața și în dreptul bisericii Berta le-a pus să facă semnul crucii. Deodată piața s-a umplut de undele grele ale clopotului, s-a înveli în ele și după ce glasul lui metalic s-a stins, undele s-au lovit greu de ziduri de piatră cioplită reprezentînd simboluri de bresle uitate, s-au pătruns unele pe altele, au fosnit ca o mare cu valuri, apoi ca o mare de frunze uscate și s-au domolit.

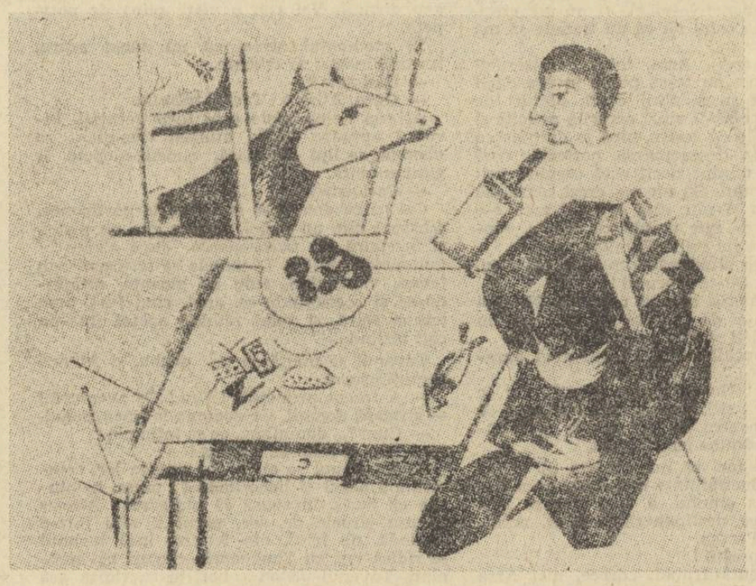

Desen de CHAGALL

— O fi vreun sfînt, s-a mirat Berta. Poate că azi e sfîntul Haralambie care-a omorît ciuma. Poate că-i alt sfînt și nu-l știu eu.

Au coborît strada Ciocănitorii de argint și s-au oprit la magazinul de jucării. Vitrina era luminată de un singur bec, se făcea economie în timpul nopții, păpușile cu fețe din carton presat priveau țintă strada, cîteva baloane dezumflate umpleau jumătate din vitrină.

Clădirea Cercului Militar era luminată puternic, din iarba moale a rondurilor din fața intrării, ocheau cu fascicole de lumină arcadele terasei, reflectoare cu fețe rotunde. Intrarea principală era înpodobită cu o ghirlandă de brad în care era împletit un șir de becuri multicolore. Pe o pancardă de carton roșu era scris cu litere mari albe, trase gros cu o pensulă stufoasă, „BINE AȚI VENIT !". Doi soldați cu mănuși albe stăteau în stînga și în dreapta ușii, înțepeniți cu gîturile înainte, ca niște statui. Scara era acoperită cu un covor roșu, îngust și moale, fixat de fiecare treaptă cu o vergea de alamă. Ușa cu ferestruici de cristal prinse în lemn de stejar era larg deschisă. De afară, Tom, Anca și Berta puteau vedea garderoba și vasele uriașe în care creșteau ficuși cu frunzele stelate. Garderobierele purtau rochii negre cu gulere și manșete albe. Se auzea suspinul viorilor și din cînd în cînd, ca un rîs lăbărțat și vulgar vocea acordeonului.

Coborau din trăsuri ofițeri bărbieriți proaspăt, însoțiți de femei cu rochii lungi, înfășurate în șaluri de dantelă sau cape din vulpe argintie, miroseau a levănțică și-a ulei de păr, urcau scările cu demnitate de imperatori, femeile lăsau șalurile sau capele la garderobă, mai aruncau o privire în oglinda uriașă din spatele ușii, se agățau de brațul încordat al bărbaților și dispăreau după stelele ficușilor.

Doctorul Viorel apărea din cinci în cinci minute pe terasa cu arcade, privea îngrijorat strada Ciocănitorii de argint, se apleca peste balustradă, reflectoarele îl prindeau în pupilele lor, o clipă fireturile hainei deveneau de aur, silueta lui se retrăgea, aurul dispărea, terasa rămînea pustie.

Mătușa Mătăsica a oprit mașina chiar în fața scărilor. A coborît ridicîndu-și poala rochiei de paiete, dezvelind vîrfurile ascuțite ale pantofilor de mătase, ținînd capul aplecat pe un umăr, cu nasul vîrît în ormideia de catifea roz care-i împodobea breteaua. Aștepta ca Vancea să sară să închidă portiera, să-i ofere brațul. Dar Vancea se uita impresionat la becurile colorate și la ghirlanda de brad. Bazilică a citit cu voce tare „BINE AȚI VENIT !" și Vancea a surîs mulțumit.

— Ce drăguț din partea lor !

Tom a rămas pe scările de la intrare cu Berta de mînă, Anca s-a repezit s-o sărute pe Mama. Pe terasă a apărut doctorul Viorel, l-a acoperit albul reflectoarelor, Mama l-a văzut și i-a făcut cu mîna, fireturile hainei lui au dispărut, terasa a rămas din nou pustie.

A apărut printre ficuși, Mama își lăsa șalul la garderobă, mătușa îl apucase pe Vancea de brat și-l ținea bine, să nu-l scape, Bazilică zîmbea la toată lumea, intimidat, speriat, rătăcit. Au dispărut după frunze. Tom și-o închipuia pe Mama înaintînd între Bazilică și doctorul Viorel, desigur toți se vor uita la Mama cum merge de grațios, cu brațele goale și albe, cu brățara lată, de aur, prinsă deasupra cotului stîng, vor căuta să ghicească umerii albi ai Mamei din spuma părului blond, ochii înguști și oblici, puțin triști, scînteind după șuvițele de păr care-i cădeau pe obraji.

Știau toate trei că au ajuns în sala mare, orchestra intona Clipele de Nostalgie, era un omagiu Mamei, Bazilică nu știa nimic, mătușa zîmbea complice, totul era misterios, fascinant, tulburător.

— Ce bine e să fii om mare, a oftat Anca.

— Nu-i totdeauna bine, a spus Berta luîndu-le de mînă. Să mergem acasă, o fi venit pisica și găsește geamul închis. Eu numai odată am fost la un bal, o singură dată. A fost un bal mare și elegant, nu ca ăsta de-a cum. Balul C.F.R.-ului. Am dansat toată noaptea și m-au durut două zile picioarele. Dar „Unui nebun nu-i șade bine să trăiască în desfătări".

— De ce ? a întrebat Tom.

— Cum de ce ? Așa scrie la carte. Cînd ai să fii mare ai să citești și-ai să vezi că așa e.

La castelul de apă s-au oprit și s-au uitat cum dorm porumbeii. Unii gungureau și Berta le-a spus că așa fac și copiii în somn. Stelele erau foarte albe, strada avea culoarea cerului și nimeni nu mai era pe stradă, le răsunau pașii înfricoșîndu-le. La domnișoara Herbst era lumină, Tom știa după albastrul perdelei că era aprins lampadarul cu abajur din pene de păsări. Domnișoara Herbst nu se culca niciodată mai tîrziu de ora zece, susținea că un somn regulat păstrează tenul frumos, prin mintea fiecăruia a trecut întrebarea „De ce nu doarme domnișoara ?".

Era tîrziu, clopoțelul de la poartă a spart liniștea străzii, în casă s-a auzit lătratul lui Șapte, vesel, alintat, nuanțat, pisica Bertei s-a repezit de pe pervazul exterior al ferestrei și și-a frecat trupul negru de picioarele Bertei mieunatul ei era plin de reproș.

Au intrat în bucătărie și Berta a aprins lampa, gîndacii negri s-au împrăștiat dezorientați de lumină, Tom și Anca au țipat acoperîndu-și ochii cu palmele, s-au urcat pe scaunele acoperite cu șervete de pînză brodate cu arnici, ferindu-și picioarele încălțate cu pantofi de lac negru.

Berta a umplut două cești cu lapte și pe o farfurie de tablă a turnat cîteva picături pentru pisică. Se așezase pe lădița de lîngă sobă și se uita fix la pisică. Anca vîra limba în ceașcă și încerca să bea laptele cum făcea pisica, se oprea ca să-i spună lui Tom să facă și ea la fel, revenea la ceașcă și-și vîra nasul în lapte, i se vedeau doar ochii neobișnuit de mari.

Tom aștepta culcarea. Avea un plan. Se hotărîse să-i facă o vizită domnișoarei Herbst și să-i povestească despre intrarea de la bal. Era sigură că domnișoara avea o insomnie, așa cum avea și Mama adeseori, ea o va ajuta să-și petreacă noaptea, se va cuibări în pat lîngă domnișoara și va asculta o fabulă cu un urs și un măgar, îi va cere să-i arate cutia cîntătoare sau colecția de evantaie. Ardea de nerăbdare, se ruga lui Dumnezeu să-i țină domnișoarei Herbst insomnia, sorbea laptele cu pleoapele lăsate pe ochi, făcînd pe adormita.

— După ce pleacă Berta ne jucăm de-a balul, a propus Anca șoptindu-i la ureche.

— Mi-e somn, mi-e somn, scîncea Tom și se bucura că putea minți așa de bine.

S-au îmbrăcat cu pijamalele, s-au sărutat pe obraji ca în fiecare seară și Berta le-a acoperit cu plapuma pînă la gît. Apoi a stins lumina și ele au auzit-o cum închide ușa de la bucătărie, cum deschide ușa camerei ei din curte, pisica a miorlăit de cîteva ori și noaptea a început să tîrîie de atîta liniște.

— Ne jucăm de-a balul ?

— Mi-e somn. Mi-e somn.

— Mi-e somn, mi-e somn. Niciodată n-ai chef de nimic, ești o mofturoasă, ești cea mai mofturoasă...

— Mi-e somn ! Mi-e somn.

— Mi-e somn, mi-e somn. O să-ți pară rău !

— N-o să-mi pară rău !

— Ba o să-ți pară !

— Ba n-o să-mi pară !

— Pe ce ne prindem ?

— Pe ce vrei tu.

Și căutînd au adormit. Tom s-a trezit cu luna albă sărutîndu-i fața, s-a ridicat din pat și s-a dus la fereastră, geamul domnișoarei Herbst era luminat în albastru, desigur de la abajurul din pene de păsări, s-a strecurat afară din cameră și s-a uitat în dormitor la Mama, patul era gol, încă nu veniseră, s-a întors în cameră la Anca și s-a dezbrăcat de pijama, în camera de alături Șapte lovea ușa cu coada, o auzise și scîncea, s-a îmbrăcat cu rochia de pe scaun fără să-i închidă năsturașii, și-a amintit de clopoțelul de la poartă și s-a oprit din îmbrăcat, și-a amintit că fereastra nu era înaltă și că exista un prag în zid pe care mai coborîse și altă dată, și-a încălțat șosetele, și-a încheiat butonii pantofilor, s-a apropiat în vîrful picioarelor de fereastră, a dat la o parte perdeaua și-a deschis geamul. A intrat aerul rece și i-a răscolit părul moale. A vrut să renunțe dar lumina albastră de peste drum era ca un strigăt : Vino Tom !

A încălecat, piciorul îi atîrna în gol, mîinile au prins rama de lemn, picioarele atîrnau în gol, pragul era mai jos, a întins mîinile, întîi una, apoi alta, degetele abia mai apucau rama de lemn, vîrful pantofilor zgîria zidul, ce-i va spune Mamei a doua zi, în sfîrșit pragul din zid, tălpile s-au sprijinit o clipă și-au sărit pe trotuar. Îl auzea pe Șapte lătrînd în casă și-și apăsa inima cu palma.

Casa lui Felix era portocalie. Casa lui Tamaș era verde. La domnul Cărare în curte erau trandafiri agățători. La Radeș în grădină erau pitici de ipsos rătăciți printre flori, vopsiți ca în cărțile cu povești. Castelul de la terenul de tenis lăsa umbre subțiri peste case, acoperișul cu turnuri și turnulețe era nins de lună. Și-a luat inima în dinți și-a traversat. S-a agățat de clanță și s-a lăsat grea. Cu genunchii împingea cît putea de tare. Și ca prin minune poarta s-a deschis. A coborît cele trei scări de lemn și scîrțîitul lor i-a oprit respirația. A ridicat ochii și la capătul aleii de castani a văzut foișorul luminat. Se vedeau și cîțiva fluturi de noapte învîrtindu-se înebuniți în jurul becului. În balansoar stătea domnișoara Herbst. Tom a împins poarta cu spatele și-a auzit clanța închizîndu-se. Printre castani fluturau umbre.

— Mademoiselle Herbst ! C'est moi, Tom. Je veux vous faire une visite. Je ne peux pas dormir, j'ai une insomnie.

Fluturii se roteau izbindu-se unii pe alții. Capul domnișoarei era în umbră.

— Mademoiselle Herbst ! J'ai peur. Ce sont les ombres des chataigniers qui me font peur.

Fluturii nu-și opreau zborul. Tom s-a așezat pe scările de lemn, cu bărbia prinsă în palme. Își va face o păpușă cu capul de cîrpă și ochii din boabe de fasole, cu trupul dintr-un băț gros, cu noduri multe și-i va acoperi capul cu fluturi. Va prinde toți fluturii care zburau în jurul becului din foișor, îl va înțepa cu acul și-i va împlînta în capul păpușii. Va fi cea mai grozavă păpușă, cu părul de fluturi, cu ochii de fasole și fără gură, fără brațe, fără picioare.

— Mademoiselle Herbst !

Fusese numai o șoaptă. Începuse un vînt blînd, cîteva frunze s-au desprins de pe ramuri și-au zburat nefiresc de lin, au fosnit pe pietrișul din alee.

Tom s-a ridicat, a străbătut gangul, pe gardul dinspre terenul de tenis s-au aprins ochii unei pisici, au săgetat întunericul și s-au topit în el. Castane pîntecoase străluceau roșii printre pietre. S-ar fi oprit s-adune cîteva era pentru prima dată cînd avea chef să adune castane, să aibă multe castane, să le simtă în mîini, lucioase, netede, rotunde, să le încălzească în palme și să le arunce peste gard. Ar fi putut să le arunce cu o praștie pînă pe terenul de tenis, ar fi putut nimeri turnurile albe ale castelului, fluturii...

A întrat spre foișor cu ochii în pămînt, să vadă numai castanele căzute, desprinse din cojile verzi și țepoase. Domnișoara dormea în balansoar, pleoapele lăsate erau tivite cu gene albe, mîinile atîrnau fără vlagă peste brațele de nuia ale balansoarului, perna cusută cu flori de lînă îi căzuse de sub cap, la picioare paginile unei cărți se zbăteau în vîntul ușor.

Tom s-a apropiat de masă și-a deschis coșulețul de lucru de mînă. În el erau gheme de lînă gris, cîteva mosoare cu fir argintiu, o panglică tricoloră, o cutie cu capacul transparent prin care se vedeau nasturi mici de sidef, un degetar de metal galben.

Căderea frunzele înfiorînd liniștea nopții. Pe stradă s-a auzit tropotul unui cal, trecea o trăsură, sunete subțiri ajungeau la castani, o cîmpie de sticlă lovită de un cal cu copite de sticlă, niște sunete tremurătoare izbindu-se de castani, înălțîndu-se delicat spre stele, făcîndu-le să vibreze ca pe niște stele de sticlă.

Tom s-a apropiat de balansoar.

— Mademoiselle Herbst, j'ai peur...

Avea buzele învinețite și fața albă, mult mai albă decît de obicei, aproape albastră. Tom și-a închipuit că-i era frig, și-a mușcat buza de jos ca să-și risipească frica, a străbătut aleea fosnitoare, ușa de la scări era deschisă, o legăna vîntul, scara era luminată, Tom a urcat înfricoșată de coarnele de cerb de pe pereți, a deschis ușa camerei de la etaj și-a simțit căldura focului de lemne care se stingea în sobă cu ultimile troznete și suspine. A pipăit cu vîrful degetelor abajurul de pene, florile de porțelan de pe măsuța de lucru, rama oglinzii, a privit strada liniștită și-a mirosit draperia înfloratâ în care praful și parfumul de violete pătrunseseră în adînc. A luat pledul scoțian lăsat într-un fotoliu dar cînd să iasă pe ușă s-a oprit. A lăsat pledul jos și-a ciulit urechile. Numai liniștea. S-a apropiat de bahut-ul Boulle, cu ușa lucrată în écaille și dantelă de alamă, l-a deschis și cu inima cît un purice a scos cutia. Cutia ei dragă, cutia ei iubită. A învîrtit de cheie și-a respirat adînc. A început să ridice capacul, din catifeaua brodată cu mărgele se ridica trupul transparent al canarului galben cu clipirile vesele ale ochilor lui mici, de piatră verde. A început să se învîrtă ciripind, scînteile din trupul lui deveneau flăcări în lumina abajurului albastru, zburau ca niște lunigei, umpluseră camera ca o ninsoare. Canarul s-a oprit din cîntat, pleoapele de aur au căzut peste ochi și el a adormit în culcușul lui de catifea și mărgele.

Tom a închis bahut-ul, a ridicat pledul și-a coborît scara în fugă. O căldură plăcută îi cuprinsese inima, în urechi păstra ciripitul.

A acoperit-o cu pledul și cum balansoarul s-a mișcat ușor, Tom a început s-o legene, sperînd s-o trezească și s-o bucure. Spatele domnișoarei s-a lipit de spătar, mișcarea s-a schimbat, trupul s-a desprins și-a rămas o clipă drept în aer, mișcarea s-a schimbat, spatele s-a lipit de spătar, trupul s-a desprins țeapăn, toată greutatea era înainte, capul a căzut în piept și domnișoara a căzut lovind podeaua cu capul și trupul ca un trunchi de lemn, bubuind puternic răminînd tot țeapănă și tăcută.

— Mademoiselle Herbst ! a țipat Tom.

Căzuse cu brațele sub ea, cu fruntea izbind scîndurile de pe jos, cu picioarele strînse, parcă rupte de la genunchi.

Tom a început să țipe, simțea umbrele castanilor strîngînd-o de gît, pașii îi erau prea mici, fuga pe pietriș îi era împiedicată, clanța de la poartă nu se deschidea și țipetele ei se înzeceau pe bolta gangului. S-a agățat de clanță și și-a strîns genunchii lăsîndu-se grea, clanța a sărit, poarta a alunecat spre perete purtînd-o pe Tom agățată de ea. A traversat strada țipînd și plîngînd în hohote, a acoperit cu țipetele glasul clopoțelului și-a început să bată cu pumnii în geam la Berta.

La ferestre au apărut vecinii. Clacsonul mașinii a părut indecent. Conducea doctorul Viorel, mătușa Mătăsica era beată, cînta „Cel din urmă tango", Bazilică rîdea și sughița mulțumit.

S-au dus s-o ridice, Mama părea foarte înaltă în rochia lungă de seară, Tom se liniștise, se uita la mătușa Mătăsica, cerul se albea înmulțindu-și stelele, vocea mătușii nu era stridentă, nu spărgea liniștea, o mîngîia, o făcea dulce și caldă, „Ți-am cîntat sub fereastră / Pentru dragostea noastră / Care-acum s-a sfîrșit."

o noapte la Crillon

de MIRCEA MOISE

L-am găsit mîncînd hors d'oeuvre, avînd vreo jumătate de duzină de soiuri în față și bînd bere dintr-o cană de pămînt înaltă, la o masă din restaurantul de pe insulă, foarte probabil, cel care fusese cîndva al doamnei Lecomte.

— Hello bătrîne !... te caut de mult, i-am spus oprindu-mă lîngă masa lui.

— Atunci stai jos și cere ceva, mi-a răspuns simplu. Aici se poate mînca bine...

— Aș fi de acord, dar mă gîndesc că poate vrei să fi singur în seara asta.

— Nu fi prost. Mi-a plăcut întotdeauna să iau masa împreună cu prieteni, lucrul ăsta îl știe oricine.

— E drăguț din partea ta, bătrîne. Foarte drăguț, ținînd cont de faptul că nici nu mă cunoști.

— Ba te cunosc, ripostă el categoric, învăluindu-mă într-o privire fugară. Mutra ta îmi spune că scrii și asta e suficient. Așa dar cere de mîncare și spune ce vrei să bei. Aș zice, pentru început un brandy. Sau poate un pernod. Ai băut vreodată pernod ?... E un fel de absint de culoare verzuie cu gust de lemn dulce. Cere ce vrei și simte-te bine... Ești invitatul meu.

Am cerut un apéritif, brandy cu sifon. Se înnopta. Pe Sena trecea un bateau mouche, luminat feeric. Apele fluviului irizau cu luciri de smoală. Pe malul dinspre Quai d'Orleans al insulei Saint Louis conturul șters al copacilor ploconiți asupra fluviului păreau fantome.

— Te caut de mult, bătrîne. La noi ca și aiurea ai mulți prieteni. Știu unul care ți-a închinat o poezie tare drăguță : „Bătrînul care nu știa să mintă, avea la el, în dormitor, o flintă..."

— A, te referi la povestea din 1961 de la Ketchum Idaho ?... Trebuia s-o fac, crede-mă. În ultima vreme, ochiul a început să se tulbure, mîna să-mi tremure și scăpam tot mai des vînatul. Băutura nu mai avea gustul de altădată și mă simțeam tot mai obosit, încît nu mai aveam nici chef de iubit. Cînd nu mai ești bărbat, nu mai ești nici scriitor. Despre ce ai fi vrut să mai scriu ?... Trebuia s-o fac, mă înțelegi ?

— Da, te înțeleg, dar nu ți-a fost teamă ?

— Să fiu cinstit mi-a fost mai tot timpul. Atunci, însă, nu.

— Spune-mi, cu ce sentiment ai plecat ?

— Cum pleacă omul ostenit la culcare. Setos de liniște și de repaus.

— Da, te înțeleg, dar nu trebuia s-o faci totuși.

— Mi-a plăcut întotdeauna să fiu sincer. Am fost și atunci. Mai bine spune ce mănînci. Hai să luăm pui fript și ceva de băut. Bem vin ?

— Vin.

Bătrînul a cerut pui și vin vechi Mumms, recoltă 1924. Am mîncat puiul cu fasole verde, salată și pireu de cartofi. Pe urmă a comandat plăcinte cu brînză și mere. Vinul a fost minunat.

— Fi atent, mi-a spus, cu primul pahar din vinul ăsta trebuie să te desfeți. Degustă-l, pe urmă poți să te și îmbeți.

— Spune-mi, l-am întrebat după ce am băut prima înghițitură, ce e adevărat în toată povestea cu taurii... Ai iubit atît de mult corida ?

— De bună seamă.

— Explică-mi, căci nu pot să înțeleg. Din punctul ăsta de vedere nu te-am putut înțelege niciodată. Corida e un spectacol barbar.

— Ai puțină dreptate, dar și greșești mult. Se simte că n-ai văzut o corida.

— Nu, n-am văzut.

— Pentru asta vorbești așa. O adevărată corida e un spectacol măreț. Cînd matadorul e înzestrat și pe deasupra și curajos, lupta cu taurul e un spectacol grozav. E lupta dintre forță și iscusință. Să nu crezi că lupta e inegală. Un corn de taur înfuriat spintecă mai rău ca o coasă. Să nu crezi că sabia matadorului e o armă mai primejdioasă și pe urmă să știi că o „corrida de toros" are un tîlc mai profund decît spectacolul în sine. Luptînd cu taurul, matadorul luptă de fapt de fiecare dată cu adversari mult mai neîndurători, cu hazardul, cu managerii și mai ales cu cei din tribune care îi hotărăsc soarta. Cu fiecare corida, el reclamă dreptul la o altă viață, de cele mai multe ori în schimbul uneia sordide, apoi odată ajuns la țintă, cu fiecare nouă corida plătește o rată din prețul pentru ceea ce și-a dorit. Și pentru asta trebuie să ai nervi tari. Crede-mă, nu oricine îi poate avea.

— Te cred.

— Ei vezi ?... Și o corida poate ascunde și alte secvențe din marea dramă umană. Știi cînd pierd deobicei matadorii ?... Cînd încep să le fie teamă. Și știi cînd începe deobicei teama ?... Cînd ai totul, bani, glorie, atunci cînd ți-ai atins însfîrșit idealul și nu mai ai pentru ce lupta.

— De ce nu se retrag ?

— Unii o fac, dar nu pot toți. Ceea ce îi oprește pe aceștia e de cele mai multe ori demnitatea. Mîndria poate fi o brățară de tinichea cu greutate de tinichea, dar demnitatea seamănă întotdeauna cu o brățară de platină cu greutate de plumb. Însfîrșit ar fi multe de spus, dar înainte de toate te sfătuiesc să vezi o corida.

Bătrînul a golit paharul și m-a îndemnat să fac la fel. După aceea a mai cerut o sticlă. Cu paharul aburit în mînă, plin cu vin din sticla abea desfundată, i-am spus !

— Mi-a trebuit mult să te înțeleg, bătrîne, deși am dorit-o din totdeauna. Vreau să mai știu ceva...

— Te ascult.

— Ai fost un vînător vestit. Spune-mi de ce ți-a plăcut să ucizi ?...

— Nu mi-a plăcut să ucid, niciodată. Mi-a plăcut să vînez.

— E totuna.

— Să nu crezi. La vînătoare cel care hotărăște nu e nici glonțul, nici dorința de a ucide, ci ochiul, mîna, îndemînarea, stăpînirea îndemînării. Atunci cînd vînează un vultur, adevăratul vînător nu simte mulțumirea că a ucis, ci, că iscusința sa a învins iscusința celui mai falnic zburător, stăpîn al văzduhurilor. Ai văzut vreodată un leu vinînd o gazelă ?

— Nu, niciodată.

— Ei bine, colții și ghiarele leului sînt niște arme puternice, dar ele nu hotărăsc singure victoria. Gazela fuge bine și nu odată leul iese înfrînt. Ca s-o vîneze adesea el trebuie să fie răbdător, viclean, perseverent și asta e poate mai important ca ghiarele și colții. Viața e o veșnică luptă, iar lumea e un imens loc de vînătoare. Deobicei învinge cel iscusit și învingînd își demonstrează sie-și că merită să trăiască.

— Vasăzică pledezi pentru dreptul celui mai tare ?

— Nu fi copil, nu pledez pentru această ordine a lucrurilor, ci doar o constat. În lumea noastră în care domnește din plin inechitatea nu poate fi altfel. Cu toții luptăm ca să trăim pentru că ne e teamă, nu atît de moartea în sine cît de ceea ce e imediat înaintea ei și mai ales după aceea. Nimeni nu știe care e rostul existenței noastre, dar totuși oamenii iubesc viața.

— Ai fost în două războaie de fiecare dată nețrimis de nimeni. Pentru ce te-a atras războiul, dacă ai prețuit viața ?

— Războiul nu m-a atras niciodată. Războiul e coșul cu murdării al civilizației noastre.

— Și totuși, ai luptat în Italia, apoi în Spania. Ce-ai căutat acolo ?...

Bătrînul m-a privit puțin curios, puțin înciudat, dar totuși blînd. A ridicat paharul și m-a îndemnat :

— Bea !... Am să-ți spun și pe urmă mergem să bem în altă parte. E ora cînd orașul ăsta te cheamă și e păcat să-l refuzi.

L-am ascultat și-am golit paharul. Bătrînul și-a aprins pipa. Un nor albăstrui i-a învăluit chipul stăvilindu-i privirea inteligentă și bună, în vreme ce limbile de fum al unui al doilea norișor i se împletiră ca niște șerpi în barbă.

— Ceea ce m-a împins în războiul din Italia a fost pur și simplu neastîmpărul, căutarea, setea de a cunoaște, de a ști pe piele proprie, de a înfrunta hazardul, nevoia de a confrunta poezia și viața de vis pe care ți le dăruiesc locurile și oamenii de acolo, cu realitatea crudă, imbecilă a războiului. Acolo am învățat cu adevărat să prețuiesc viața și tot acolo am învățat să cochetez cu moartea... Știi, atunci cînd am fost rănit...

— Știu, la Fossalta di Piáve. Dar în Spania, ce-ai căutat ?

— Acolo a fost altceva. Spania mi-a fost întotdeauna dragă. Și spaniolii. Mă interesau caracterele umane la acest popor senioriał, deslănțuit, în sufletul căruia poezia se împletește cu demnitatea de a ascunde neajunsurile și umilința în sunet de castagnete. Și a mai fost ceva... Dorința de a pătrunde sensul spectacolului acela măreț născut din imperativul evoluției destinului uman. Cam asta e tot. Mai vrei să știi ceva ?

— De bună seamă. Mai am multe să te întreb.

— Atunci hai să facem plata. Oriunde mergem, avem timp de vorbit. Noaptea abea a început.

Am făcut plata și am părăsit insula. Am pornit pe malul stîng, am trecut pe podul de la Quai Béthune. În dreptul lui „Select" șoferul a vrut să oprească, dar bătrînul l-a îndemnat să meargă mai departe. Pe Boulevard Raspail bătrînul a închis ochii.

— Știu de ce nu vrei să privești, i-am spus. Nu-ți place bulevardul Raspail văzut din mașină. Ai spus lucrul acesta într-una din cărțile tale. Îți amintești ?

— Da, îmi amintesc. Într-adevăr, nu-mi place bulevardul Raspail văzut din mașină.

— Ai încercat vreodată să-ți lămurești lucrul ăsta ?

— Nu, niciodată.

— De ce ?

— Probabil, pentru că l-am găsit un lucru prea puțin important, dar probabil și pentru că evitam explicații inutile. Cînd ai prea multe explicații în legătură cu un lucru, înseamnă că nu știi despre el mai nimic.

— Da, ai dreptate.

A urmat o clipă de tăcere, pe care am întrerupt-o iarăși cu o întrebare :

— Spune-mi, ce crezi despre opera ta, acum cînd unii au început să te birfească ?

— Ce să cred ? Am făcut ce-am putut. În tot ce am scris, am încercat să fiu sincer. Altfel nici nu se poate. M-am străduit să nu mint niciodată. Poate de aceea îmi birfesc unii opera și asta nu e tocmai greu. Mai mult sau mai puțin, totul e logică formală. Depinde de premiza de la care pornești ca să preamărești sau să ponegrești un lucru. În ceea ce mă privește e simplu. Am dorit întotdeauna să redau cîte ceva din viață, dar n-am încercat niciodată să dau soluții.

— De ce ?

— Fiindcă n-am vrut să greșesc. Un artist e în cel mai bun caz un anchetator al vremurilor sale. Numai politicianul se vrea și judecătorul lor, dar în istoria civilizației nu a rămas nici un nume de judecător. De legiuitori, da. Licurg, Solon, Justinian. De judecători, nu, în afară de Solomon care însă a fost și rege. Un artist adevărat, după mine, este acela care reușește să spună convenabil tuturora ceea ce nu convine tuturora.

— Și ce crezi că nu poate conveni, în primul rînd, tuturora ?

— Să le spui faptul că viața pe planeta asta, așa cum e, nu e tocmai frumoasă. Mulți refuză să recunoască lucrul acesta pentru că recunoscîndu-l au teamă de răspunderea ce decurge de aici.

— Da, bătrîne, ai dreptate. Dar, spune-mi, ai reușit să redai tot ceea ce ai avut de exprimat, în opera ta ?

— Prostii. N-am izbutit să spun mai nimic. Tot ceea ce era mai de preț de spus, am luat cu mine.

— Și totuși unii te consideră genial...

Desen de CHAGALL

— Sînt naiv. Naivitatea e cea mai sfîntă religie.

— Nu crezi în genialitate ?

— Nu prea. Cred mai mult în reversul ei. Dacă toți oamenii ar fi mai inteligenți, geniile ar fi niște banali oameni de treabă. Așa însă, prostia, e necesară. Cu ajutorul ei se demonstrează inteligența de aceea preferăm uneori mediocritatea. Dar dacă e să vorbim despre genii, trebuie să-ți spun că nu i-am invidiat niciodată. Genîile sînt ființe veșnic nefericite. Și cînd neînțelese, la timp, par altfel decît noi și cînd înțelese, în sfîrșit, par ca toată lumea.

— Spui lucruri interesante, bătrîne.

— Îmi pare bine că reușesc să-ți fiu agreabil în seara asta.

— Ești un om tare de treabă, bătrîne... am rostit eu, emoționat.

Mașina gonea aiurea străbătînd străzi după străzi. În dreptul hotelului „Crillon", bătrînul a cerut șoferului să oprească.

Am coborît și-am intrat la bar. Aici am băut cafeaua, apoi am băut Jack Rose, iar spre dimineață fine à l'eau, cu apă minerală. Ne-am luat rămas bun în zori, cînd luminile orașului au început să pălească. La despărțire bătrînul mi-a spus :

— Prietenilor, spune-le că mă pot găsi oriunde și oricînd în Key West, Florida, pe „Pilar" în largul coastelor Cubei, sau aici la Paris în această sărbătoare de neuitat. Îmi face plăcere să întîlnesc prieteni. Și ține minte, pe Rue Soufflot lîngă grădina Luxemburg obișnuiesc să iau cafeaua de dimineață cu brioși. Aperitivul îl servesc de obicei la „Café Napolitain", masa la „Foyot" sau la „Café de Versailles", iar cina la „L'Avenue". Însfîrșit, tîrziu, după miezul nopții pot fi găsit ușor la „Select" sau la „Dingo". Ei și acum îți doresc odihnă plăcută.

— Somn ușor, bătrîne, somn ușor.

CHAGALL — Schiță de decor la baletul „Pasărea de foc" de Stravinski

TUDOR GEORGE

Balada singaporeană

Au fost și niște ierni năbădăioase
Cu crivățe,
cu viscole-n picaj —
Războinice
dînd răzmerița-n oase,
Fracturi prin codri
— ghipsuri
și bandaj !...

Au fost acele ierni
cu mari migrații
Cu hoardele de crivățe-n galop
Cu vaerul
desfășurat prin spații
Înămețind pămîntu-n vastul trop...

Ne-am zis pe-atunci
să nu pierim în pripă,
Că nu-i acela mort
și nici trîndav
În care
visul
zăbovește-o clipă,
Din taina lui
zbucnind apoi
mai brav !

Ne-am zis :
Butacii,
bulbii
sub-țărînă

Și arborii
prelinișii în rădăcini
Și-acele fructe,
frunze, ce se-amînă,
Dospesc
afund
mirifele grădini !

Și nu-i decît o clipă,
o sistolă
Din pulsul vremii —
Iarnă !...
Noapte !...
Ieri !... —
În care,
germinînd
ca-ntr-o cupolă,
Pădurea vieții-și capătă puteri !

În ierni de-acelea
palizi
și-abia tineri,
Dar mai sperînd c-om da cîndva
altoi —
Măcar
și pe-un mormînt
la Sfînta-Vineri ! —
Sorbeam din crîșmă
aburi,
seve noi...

În hruba noastră
— zisă „Singapore" —
O navă eșuată-n bulevard —
Ne-am petrecut,
damnați,
afitea ore
Cu pîlnia lui Bachus
pe stindard !

Eram
convivii-acelui naufragiu
În așteptarea
nu știu cărui ceas,
Cînd
— dincolo de-al anilor ravagiu —
Să mai salvăm splendori —
cîte-au rămas...

În chip de soare
străjuia
— cumplită —
Helicea unui vechi ventilator,
Ca spada lui Damocles
rotelită
Pe creștetele noastre...
cobitor...

Dar mai ales
ne-nghesuiam
în „cală" —
La „submarin" —
pe trepte
și mai jos —

Cîntînd,
ca-ntr-o conclavă cardinală
Un „De profundis"
sumbru — clamaros...

Trecută-i vremea...
Mulți s-au stins,
iar unii
S-au dus prin lume...
Eu rămas-am trist
Să cînt,
uitat,
pe marginea lagunii,
Să dau
acelor vremuri
acatist...

Doar n-am s-aștept
— ziceam p-atunci —
să-mi moară
Spre a-mi cînta
divinii mei convivi,
Atîta timp
cît moartea-așteaptă-afară
Și-n crîșmă
cîntă-alcoolii ei nocivi !

Acești bărbați frumoși
ai Orei — Mele
Prea puri la suflet
și la minți prea puri
Îi voiu cînta-n edenicele stele
Zbucnite din
borhoturi
și lături !

O drojdie !
O votcă !
Ori un verde !
O secărică,
un coniac,
un rom
Din iadul purulent
care ne pierde
Cosmarul nostru-l face policrom !

Ziceam
de-o tuică albă-prăzulie
Cum urcă-n palmă-n delicatul foi
Cum ca-ntr-o floare buza și-o
deschie
Că pare-un ghiocel
ce saltă-n boi...

Iar votca pură
— sevă cristalină —
Cînd o săltai în slăvi
— de nici n-o vezi —
Și căreia-i ziceam „penicilină",
Ne amintea
mai purele zăpezi..

De secărica galbină, desigur,
Ziceam
că-i soare palid și plebeu
Ca tristul grîu
ce tremură sub friguri
Cu lumînări de ceară și de seu...

Alături amirezmitoarea izmă
Părea un verde tonic
din infern —
Catranul de șerpîntă
ars cu pizmă —
Veninul ce-l prelinse Holofern...

Ci mi-amintesc de cilibii libatii
Cu negru-rom și roz-chihlimbariu
Cînd steagul morții-l arborau piratii
Trenînd pe mări
amurgul stacojiu...

De-arama cea lichidă
din coniace —
Stinsă-n gîllej
ca plumbul cel topit —
Ne-om aminti pînă tîrziu, încoace,
Ca de-un ev-mediu morn
și iezuit.

Or spăngile acelor sumbre toamne
Cu foiuri sîngerii
crescînd ca-n crîng
În masa noastră prăbușite
— Doamne,
Sorbite-n chip de săbii
îndelung !...

Trăiam un exotism, de bună seamă !
Balcanica boemă-atunci a fost
A unei generații
ce-și destramă
Simțirea,
viața,
visul fără rost ? !

Cine a crezut așa,
meschin din fire,
S-a stins la tel
și n-a crezut nimic,
N-a dăinuit din el nici amintire !
Cei tari
răzbiră bezna !
Cresc în spic !..

A fost un timp baudelairian, pe
semne
Și-un timp rimbaldian
cu varii sori
Prin care noi
— adepți plăcerii demne ! —
Vocalizam
și-ngurgitam culori !

Trăiam
pe-atunci
într-alte anotimpuri, —
De cel de-afară fără-a ne păsa —
În cerul unor intime Olimpuri,
Cu vii dispute de fier — à — bras...

A fost un timp
cu-alcooluri caligrame
Printr-un Tahiti,
ori Apollinaire...
Printr-un Gaugain
— eliberat de drame,
Eliberat
din iadul temnicer...

Pe-acel Satan livresc
din colțul minții
Noi l-am cinstit
i-am dat și lui un țoi,
A stat cu noi,
și-a chefuit ca prinții
Și s-a-mbătat
alături cu noi...

Au fost destui honvezi
ce ne crezură
Lături și zoaie,
lenevii, putori,
O drojdie-a luminii,
grea ordură,
Talant furat
ascuns printre scursori !..

A fost un timp
cînd ei jurau în barbă
Că,
Zi, ești Noapte,
Alb ești, Negrule !
C-afară-i primăvară
— flori și iarbă —
În timp ce noi,
știam ce iarnă e !

Prea s-au grăbit în vînturi
ventrilogii
Să-nchipuie
din git
privighetori,
În timp ce noi
— grăunțe-ascunse-n bolgii —
Sub crusta vremii
germinam splendori...

Orbi ne-au crezut
— olaltă cu sobolii,
Cu Baba-Oarba,
buni de dat la corbi, —
Mondenii prinți
ce-și împărțeau orgolii,
În timp ce noi
Știam că ei sînt orbi !

A fost un timp
de sunet,
de culoare
Și de profunditați
și de volum
Și un protest vital
că nu se moare
În voia orișicui
și orișicum — !

C-avem un drept
— cît viața ne-a fost partea
Fără să vrem alege-o
cum vrem noi ! —
Avem un drept
ca să ne-alegem moartea
Și iadul vieții mele — alegi-l voi !

Trebui
să mori
dedat smintelii tale !
Și-ori-și-ce-ar-vrea
vr-un altul,
fă pe dos !
Urît
fie-ți frumosul lui cu zale !
Urîtul tău
înzauă-l mai frumos !

Ci gerul fastuos
ce ți s-așterne —
Herminul fast
cu măști puritați ! —
Topește-l tu
cu focul din taverne,
Profetizînd
lumina altor-dăți !

Trădare nu-i
— cînd crezul tău e altul —
Față de-acel ce-ți zice trădător !
Coca zăpezii trece, dar bazaltul
Zbucnește,
din străfund
strălucitor !

Un imn pentru Spartacus
se cuvine !
Și pe morminte cînd privim la flori
Să ne-amintim
de zările senine
Visate-n
hrube
de gladiatori !

Căci trupul tău,
ce ți l-a dat Natura,
Ți-l poate frînge
lanțul înfierat,
Dar
niciodată
Dragostea
și Ura
Nu s-au zgîrdit în lanțuri !..
Niciodat !

25 III 1969

e.lovinescu

romancier

Dacă E. Lovinescu a avut de la începuturi ambiția de a face din critica literară o artă, ceea ce i-a reușit pe deplin, căci formulările sale critice îl situează, prin valoarea lor beletristică, între cei mai de seamă prozatori români — această ambiție a fost însotită, tot de la începuturi, de o practică literară propriu zisă, consecventă și obstinată. Încă în anul cînd apar întîiile volume de critică ale lui Lovinescu, **Pași pe nisip** (1906), văd lumina tiparului și două volume de literatură, drama **De peste prag** și o culegere de **Nuvele** (prefața e din Paris, datată noiembrie 1906, dar pe copertă și foaia de titlu găsim datarea 1907). Caracteristic pentru această activitate beletristică, ce se va desfășura apoi de-a lungul întregii cariere a criticului, este faptul că ea se leagă organic de opera teoretică și de memorialistica ce face puntea de unire între ele și că, asemenea criticii lovinesciene, ea cunoaște o foarte lentă dar sigură evoluție spre modernism. Ca și ideile estetice din tinerețe ale lui Lovinescu, despre debuturile sale literare se poate spune că stau sub o certă influență a scriitorului pe care el l-a stimat foarte mult (și dacă răceala a survenit datorită unui nefericit incident epistolar, criticul a fost într-adevăr bucuros să găsească mai tîrziu noi temeiuri de a-l prețui) : Duiliu Zamfirescu. Atît „scenetele", dintre care **Homer travestit** e o veritabilă comedie (tema va fi reluată peste cîteva decenii de Radu Stanca în **Critis sau Gîlceava zeilor,** cît și lucrările dramatice, comedia **Cine era ?** sau drama **De peste prag** (modernizare, mult îmblînzită, a episodului Clitemnestra, din tragedia Atrizilor), ori „fanteziile" și nuvelele au o tentă epigonic zamfirescianâ. Situație de două ori nefericită, fiindcă ne aflăm pe de o parte în fața unei literaturi epigonice, iar pe de altă parte fiindcă e vorba de influența operelor de sfîrșit ale lui Duiliu Zamfirescu asupra tînărului autor : dramele inconsistente și proza anemică, deși subțire stilistic, pornind de la romanul **Lydda** la nuvelele cu tematică italiană ; dar în ce privește mai cu seamă proza aceasta, pe cînd la Duiliu Zamfirescu ea poartă încă virtuți originare, deține sucurile ultime, amărui, ce confirmă impulsul creator, șlefuită și idealizată fiind, cu bună știință academică, — la E. Lovinescu rămîne un produs de imitație, de unde aerul de prematură îmbătrînire și sterilitatea ei. Desigur, nu totdeauna se poate vorbi de influență directă, și împrejurarea e chiar mai gravă, cînd constatăm doar **consonanța** epigonului ; o lucrare dramatică a lui E. Lovinescu, scrisă anterior activității dramatice a lui Duiliu Zamfirescu, dovedește chiar o mai adîncă influență spirituală și stilistică. Idealizarea zamfirescianâ e vizibilă cu deosebire în nuvelele de factură neoromantică (nu au prospețimea naivă a corespondentului lor, la Alecsandri), pe care autorul le-a numit ulterior „florentine" : fantastic cruda povestire a tînărului Leon **(O dragoste florentină),** cu o oarecare Igea, obligată de un soț barbar să poarte centură de castitate, reapare complet despuiată de fantezie în scurta mențiune din romanul autobiografic **Bizu,** unde aceeași Igea se vede realist confruntată cu cizmele moldave ale domnului Anton Klentze — care bine înțeles nu mai e același fantast Leon. Iată în ce sens, nuvelele „florentine" ne dezvăluie dintr-o dată, prin metamorfoza lor, o trăsătură a scrisului artistic al lui Lovinescu. Nu mai puțin ca în cazul operei critice, autorul și-a „revizuit" stilistic textul, de la o ediție la alta ; culegerea **Crinul,** de pildă, reproduce, cu titlul schimbat al primei nuvele, volumul din 1906 (7), cu numeroase îndreptări de stil, pe linia simplificării, așa cum cele două episoade, **Comedia dragostei** (a trecut și prin titulatura **Aripa morței**) și **Lulu,** ce intră în compoziția romanului **Viața dublă,** au fost și ele supuse unor modificări stilistice. După cum, integrată în narațiunile **Aripa morței** și **Alina** (din **Viața dublă),** amintirea Igeei suferă și ea o degradare a anecdoticului, pe linia simplificării ; ca înainte de a deveni, printr-o răsturnare de viziune, cum am arătat, Anton Klentze, tînărul Leon să devină Andrei Lerian și apoi Andrei Negrea. Reluările de personaje și motive, în zona beletristică, sînt paralele cu „revizuirile" succesive din cea critică, de la „dialoguri" la „figurină" și sfîrșind prin turnarea de pe urmă în **Memorii.** Din „sceneta" intitulată **Cetatea morții,** discursul zeiței pictate de Paolo Veronese pe zidul Palatului Dogilor trece în romanul **Aripa morței** și de aici în **Viața dublă :** el corespunde de altminteri unei impresiuni de ordin memorialistic, din vremea convalescenței pe tărîm italic a tînărului Lovinescu, ce se îmbolnăvise de plămîni la München. Baza autentică a impresiilor e consemnată în prefața la **Nuvele,** unde autorul mărturisește a-și fi efectuat plăsmuirile după notele de drum la Florența. Promisese încă din al doilea volum de **Pași pe nisip** să publice însemnările sale de călătorie în Italia, pe care însă le-a dat tiparului în formă pur literaturizată, în deplină corespondență cu cea de a doua fază a criticei lovinesciene, din perioada colaborării la **Convorbiri critice,** a dialogurilor în stil înflorit, edulcorat. Deși însă, la maturitate, criticul va repudia activitatea sa literaturizantă, nu va renunța totuși la produsul ei beletristic propriu zis, cel puțin sub forma sintetică a romanului **Viața dublă,** publicat în 1929. De fapt, acest roman este sinteza epurată, într-un echilibru stilistic în fine atins, a tuturor eforturilor criticului tînăr de a se realiza ca artist. El încheie trecutul fără a deschide totodată perspectivele viitoarei activități prozastice, fiindcă atît Memoriile cît și romanele ciclului **Bizu,** — ca să nu mai vorbim de cele închinate lui Eminescu, strict obiective, — sînt creații cu sens complet răsturnat, sînt adică, în raport cu tot ce scrisese Lovinescu pînă la **Viața dublă** (și inclusiv aceasta), literatură de sine stătătoare, indiferent de împrejurarea că se întemeiază pe experiența subiectivă a scriitorului sau constituie rezultatul afabulației curate. E adevărat că în **Viața dublă** chinuitoarea temă a adevărului și aparenței în dragoste este la fel de prezentă ca și în romanele ciclului **Bizu,** ce îi sînt pînă la saturație dedicate, dar pe cînd acolo tratarea rămîne superficial narativă (o narațiune susținută doar de elasticitatea sensuală a stilului), aici tratarea devine analitică, degajată, expresie a realului lăuntric, a experienței autentice, care singură reușește să trezească la viață estetică spiritualitatea lui Lovinescu. Fie că Alina îl iubește pe Andrei, care e ros de îndoieli, fie că Lulu nu este totuși o prostituată, cum o recomandă aparențele, eroul romanului **Viața dublă** nu trece pragul existenței fantomatice și convenționale. Cu romanul **Bizu** în schimb, o mutație estetică se produce în spiritul creator lovinescian, ce se regăsește pe sine odată cu descoperirea metodei analitice, pe care autorul și-o aplică siesi ca unicului erou posibil într-o lume de plăsmuiri gratuite, și prin aceasta plăsmuirile înseși împrumută ceva din viața, din vitalitatea artistică a eroului. Ce s-a întîmplat ? Ca și criticul simbolist, atît de anevoios revelat siesi abia prin biruința curentului literar, din afară asimilat, Lovinescu, prozatorul epic, născut sub zodie zamfirescianâ, după ce asistă la formarea prozei analitice a Hortensiei Papadat-Bengescu, și o promovează, în numele unor metode mai moderne de creație artistică, sfîrșește prin a-și apropria el însuși această metodă, pe care și-o descoperă ca pe cea mai autentică vocație a sa. Acum nu mai e vorba însă nici de influență directă numai, nici de consonanță epigonică, ci de un fel de consonanță sincronică, pentru a apela la terminologia specifică criticului modernist. Și cum ar formula-o însuși el, din necesitate teoretică, întru promovarea modernismului, Lovinescu devine romancier modern, ceea ce reprezintă în fond unica sa vocație beletristică pură, la care însă i-a fost atît de greu scriitorului să parvină. Dar în timp ce Hortensia Papadat-Bengescu e un scriitor spontan, stăpînit de vocație și nu stăpîn al vocației, Lovinescu își domină vocația în sfîrșit descoperită și își concepe romanul pornind de la ideea lui — și prin aceasta e mai modern. Căci iată ce intenționează să scrie **Bizu :** „o carte „filozofică", spunea el, dacă prin filozofie se înțelege o atitudine fundamentală față de viață, fără caracter probant expresie a unei reacțiuni reflexive și categorice ; deși n-ar adăuga nimic speculației filozofice, ea ar aduce un document de ordin pur sufletesc într-o problemă esențială și chiar capitală ; problema vieții și a morții ; o carte statică, un cristal cu lumină egală, unic și monoton" ; și mai departe : „Importanța ei nu i se părea că ar veni din noutatea subiectului, ci, dimpotrivă, din banalitatea lui aparentă, valorificată doar prin autenticitatea simțirii. De aici și greutatea tratării : pentru a pune în valoare o stare sufletească oarecum comună, i-ar fi trebuit o vigoare de limbă, un fascicol de mijloace literare, în stăpînirea cărora nu se simțea ; cartea nu trebuia să fie aplicarea inteligenței asupra unui obiect de studiu, ci strigătul surd al sufletului dincolo de convenience, expresia conștiinței pure ; o carte elementară, primară, ce-i trezise spaima că n-ar putea-o scrie. Dacă, în jocul forțelor cosmice, nereușita n-ar fi însemnat nimic, în ciclul orb și mediocru al vieții sale l-ar fi mîhnit, deoarece, de cînd deschisese ochii, i se păruse că purta în brațe un vas, pe care n-ar fi voit să-l scape din mîini și tocmai cînd s-ar fi hotărît să-i ofere și altora conținutul, adică mireasma tare a nihilismului său total". Ideea cărții lui Bizu era prin urmare mediocritatea și monotonia ca atitudine filozofică, caracterul ei static și banal garantîndu-i autenticitatea ; nu lucrare a inteligenței reflexive, ci expresie a conștiinței pure ; o carte elementară și necesară existențial (eventualitatea nerealizării ei îi trezește golul, spaima), izvorînd ca un șuvoi primar din deplinul nihilism al celui ce o scrie ; „ea n-ar fi voit decît să fie documentul psihologic al unui om născut cu moartea în el, adică cu sentimentul caducității și zădărniciei" zice autorul. Cartea nu trebuia realizată, deci, în ideea sa, prin mijloace speculative, căci ea pornea de la condiția imediată și efectivă a prezenței morții, apărînd ca „produsul unei structuri organice, după cum rășina e produsul bradului". Și ce înseamnă mai exact mediocritatea și monotonia cărții născute dintr-o **atitudine** filozofică străină elaborației teoretice ? Înseamnă pe de o parte, ca stare extrem joasă, sentimentul „precarității", al nesiguranței personale și al așteptării nerealizabile, iar pe de altă parte, ca înaltă conștiință, sentimentul labilității cosmice și neantului universal, dar nu ca realitate acută, ci ca stare difuză și permanentă (de aceea, nu vine din „frica de moarte sau numai de boală", ci mult mai din adînc). Astfel, pentru Bizu „viața s-a dus și posibilitățile zilelor viitoare s-au restrîns ori poate s-au sfîrșit ; cu sentimentul precarității, el stă totuși la poarta cenușie a timpului, spunînd nici „azi" ci „mîne" — deși știa bine că acest „mîne" nu va mai veni niciodată". Pe plan intelectual, ecuația cu neantul a lui Bizu (aici eroul se confundă întru totul cu autorul său) se rezolvă atît prin interesul manifestat în tinerețe față de opera lui Horațiu („În Horațiu nu căuta, așadar, lirismul propriu zis, ci prezența efectivă și eficace a morții, ci toate limitările aduse normelor unei vieți trăite fără iluziile voinței de putere"), cît și prin creația ideologică,

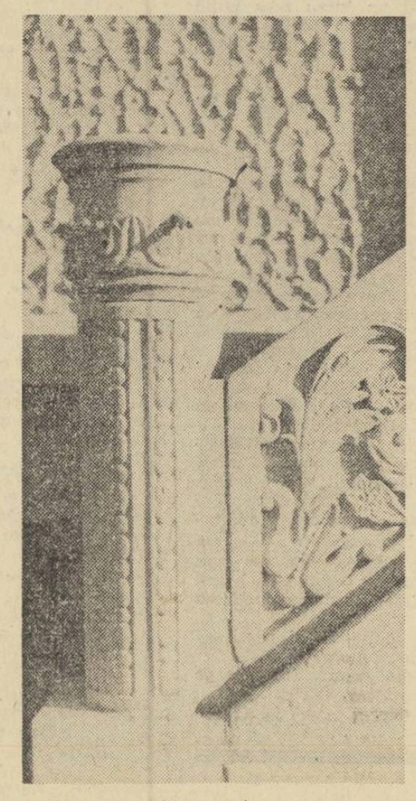

Detaliu de arhitectură brâncovenească

în nuce anulată oarecum, de subconștiința zădărniciei ei, dar considerată totuși ca un rod al eforturilor conștiente, („Operația lui conștientă consta însă în a potoli aceste clamori și disperări prin reducerea suprafeței de contact a sensibilității cu lumea exterioară la minimul cu putință, și prin combustiunea resturilor în încercări ideologice, a căror valoare i-o circumscria totuși simțul său de relativitate, și a căror ambiție i-o limita simțul neantului").

„Născut cu moartea în el" zice Lovinescu despre eroul său, spre a sublinia faptul că acest sentiment nu e un produs al reflexiei și speculației, ci o stare originară ; întreg romanul devine deci o demonstrație a primordialității unei stări existențiale, care nu e provocată nici măcar de moarte și boală, ci se impune ca un dat elementar.

Copil, Bizu se vede mereu și de pretutindeni atras, fascinat aproape, de moartea care pîndește deopotrivă în afară ca și în propriul lui organism, și el încearcă o neîntreruptă tentație spre neființă, o „aspirație vagă", dar structurală, mergînd chiar la sinucidere ; „gîndul nu i se închega, de altfel, niciodată precis și energic ci rămînea sub forma unei aspirații vagi. Moartea intrase poate în însăși urzeala celulei sale nervoase, și acum o simțea împrăștiată într-însul ca o limfă difuză, într-o tovărășie atît de intimă, încît de multă vreme nu se putea culca la umbra unui copac fără a nu se simți atras de ramurile lui, nu se putea uita pe o fereastră de sus., fără a nu fi ispitit de golul deschis dedesubt și nu se putea uita în oglinda apelor fără a nu auzi chemarea adîncului". Uneori, moartea ispitește pe băiat cu concretul violent al halucinației, ca viziune a descompunerii materiei : „În raclă, printre zambile, i se năzări că Truțu și pornise să intre în descompunere ; carnea i se topea, și de sub scufiță, pe tîmple, curgea parcă materie lichidă ; luîndu-și, îngrozit, ochii de la cadavru, văzu cu spaimă că hainele de aur ale popei îi căzuseră în țoale, și că trupul lui gros și buhav începuse a musti de viermi ; toți putrezeau în jurul lui și dascălul și mama și fata. Simți apoi cum începe să se topească și dînsul și să-i fosnească viermii prin ochi, prin gură, dar mai ales prin nas. Cum mirosea a mort !" sau ca dans macabru : „oamenii nu erau oameni dar nici cadavre în putrefacție ca la înmormîntarea lui Truțu, ci schelete. Biruitor, Lică rînjea din întreaga lui dantură, părînd a spune „mi-am ajuns scopul" ; lătăreața lui logodnică își ondula iliacele, replicîndu-i : „am două milioane". Cu falangele goale, scheletul popei întorcea foile evangheliei și cînta strident dintr-un clămpănit de oase. Bizu se pipăi, dar dădu numai de scheletul lui... Nu era totuși bolnav, nu-i mai venea să cadă ; vedea limpede și hotărît, mai bine decît oricine ; prin învelișul de pulbere al cărnii i se arăta scheletul substanțial. Cu încetul el se desprinse ca să-și facă loc spre ușă ; în drum, pe omoplat îl atinse falangele lui Mimi. — „Pleci ?" îi șopti din maxilare. — „Mă duc", răspunse clămpănitul fălcilor lui ; ciocnindu-și falangele, ieși în pridvor și apoi afară, în stradă unde impresia dură ca o realitate strictă ; nu era tîrgul lui, ci un Pompei mort cu schelete mișcate ritmic. Pînă acasă, plastic, intuitiv, el avu, astfel, pe retină, imaginea neantului vieții".

Pentru Bizu, matur, atins de o afecțiune pulmonară, boala nu pune în temă, ci validează tema, situează pe erou mai exact în lume, îl face mai sigur, căci prin ea moartea probabilă încetează de a fi o „vagă aspirație", spre a deveni prag al certitudinii, al împlinirii întru neant : „boala îl spiritualiza și-i acorda un fel de superioritate morală față de cei ce trăiesc fără preocuparea sfîrșitului, fără conștiința neantului, lăsîndu-l pentru totdeauna cu o indulgență principială pentru tot ce e omenesc și cu o capacitate de a privi peste suprafețe în vremelnicia și labilitatea universală". **Spiritualizare** demoniacă, firește, (ca și ataraxia morții acceptată cu nepăsare), voluptate de unul singur, acum, și în consecință trufie, această instalare mulțumită de sine în boală, — dacă o comparăm cu starea corespunzătoare, activă și nu pasivă, la existențialiștii creștini ; la Bizu, avem de-a face cu un estetism organic, o superioritate ce are tăria iluzoriului și ca atare conștiința (= subconștiința) neantului se neagă pe sine : „Boala nu venise ca un dușman ci ca un prilej de găsire de sine, un pretext asupra căruia se aruncase pentru a-și satisface năzuințele ascunse și a le legitima în proprii săi ochi ca și în cei ai altora. Fără dînsa n-ar fi îndrăznit să rupă aderențele cu viața, cu cariera ; obligațiile sociale l-ar fi constrîns la drumul obișnuit. Bolnavului i se îngăduise totul, chiar și capriciul de a se ruraliza și de a duce o viață fără ambiții. Se cuibărise în boală ca în singurul mediu ce-i convenea. Evenimentele se desfășurase, de altfel, în sensul temperamentului său. Boala venise tocmai la timp pentru a distruge într-însul germenul voinței de putere firesc tinereții, pentru a-l trece prin cuptorul marilor renunțări și purificări pentru a-l concentra asupra lui însuși și a-i deschide perspectiva neantului valorilor omenești ; descărnîndu-l, ea îl spiritualizase și îl redase curățit lumii și destinului său omenesc". Dar dacă e adevărată constatarea următoare : „Accepta, firește, viața dar o accepta fără iluzie, ca ceva ineluctabil, cu care trebuia să se acomodeze leal, pentru scurta traectorie dintre cele două neante definitive. O astfel de atitudine luată în deplină libertate era, negreșit, preferabilă uneia luată sub presiunea bolii" — căci ea se aplică perfect personajului Bizu în ideea autorului —, observațiile din citatul anterior sînt în contradicție cu ea, însă conforme psihologiei și conștiinței de sine a scriitorului însuși. E punctul în care personajul Bizu încetează de a se identifica cu sine și se pierde în autorul său. Autobiografic, Bizu este autorul în măsura în care îl reprezintă pe acesta la modul absolut, ca în formula „Tel qu'en luimême enfin l'éternité le change". Justificînd însă vicisitudinile de carieră ale autorului, care nu are de fapt nevoie de nici o justificare, deoarece e garantat de Bizu ca „om născut cu moartea în el", personajul își pierde atributele „eternității". Aceasta e însă curată problemă de psihologie a creației și ea nu se rezolvă decît în semnalarea contradicției dintre gustul de neant al lui Bizu, — gest pur și originar, — și satisfacția instalării în boală privită ca o conștiință superioară a labilității universale, ca o trăire plenitudinar estetică, ceea ce anulează „gustul de cenușă".

I. NEGOIȚESCU

(Continuare în numărul viitor)

Desen de CHAGALL

PUNCT ȘI VIRGULĂ

Paradoxul cîrcotașului

Simpatice G. Corbu,

În scrisoarea dv. publicată acum o săptămînă și două zile de România literară *nr. 20 sub amabilul titlu* Minciună prin omisiune, *încercați să acreditați ideea inteligentă că subsemnatul ridică pretenții de paternitate asupra unui celebru argument eristic, vechi de vreo 2.400 de ani, cunoscut de orice om care a terminat cu bine o facultate umanistică, sub numele de paradoxul mincinosului. Sincer vorbind, cînd ați scris acea scrisoare nu erați cumva cam răcit ?*

Reproșîndu-mi că într-un interviu mi-am permis fantezia să afirm pe jumătate ironic că la vîrsta de șase ani „am descoperit fără să-mi dau seama paradoxul mincinosului", mă somați să recunosc că autorul paradoxului amintit este filozoful antic ... Euclide. Ei bine, n-am să recunosc așa ceva în ruptul capului ! Nici dacă o să mă amenințați cu bătaia ! Motivul încăpățînării mele este generat de întîmplarea că nu Euclide *este autorul celebrului sofism, ci* Eubul din Milet, *așa cum ați fi putut constata citind, printre altele, Viețile și doctrinele filozofilor (Diog. Laertios). Eroarea ați pescuit-o probabil după o sumară excursie într-un fel de Istorie a filozofiei ,tradusă la noi prin 1958, istorie pe care o invocați în scrisoare.*

Pentru liniștea dv. sufletească țin să vă mai informez că de paradoxul mincinosului s-au ocupat pe larg foarte mulți autori. De pildă, Filetas din Cos, Theophrast din Eresos sau Crisip care a scris chiar vreo 15 cărți pe această temă. Toți aceștia sînt numai cîțiva din cei pe care dacă ar fi să mă iau după dv. trebuia să-i citez în interviul cu pricina. În niciun caz însă pe Euclide.

Îl supun vigilenței dv. pe autorul Cervantes *care în* Don Quijotte *(cap. 51) îl pune pe Sancho Panza să se ocupe de rezolvarea paradoxului mincinosului, omițînd înadins (cum bine spuneți) să citeze pe vreunul din filozofii de mai sus drept „sursa inspirației" sale.*

Dinspre partea mea liniștiți-vă. Vă declar solemn că nu-mi revendic paternitatea nici asupra paradoxului mincinosului, nici asupra Predicii de pe munte, nici asupra călciiului lui Ahile (vedeți, citez nu-i așa, autorul) nici asupra istorioarei cu gardul și oiștea a autorului Ieremia, parcă.

Amuzat de cunoștință

Cezar BALTAG

POST SCRIPTUM Eroarea cu Euclide am semnalat-o personal, încă de sîmbăta trecută redacției Românieî literare. *În sfîrșit în numărul de acum două zile al revistei, apare și o erată de toată frumusețea pe care nu mă pot stăpîni să n-o reproduc :*

ERATĂ. În scrisoarea tov. George Corbu („Minciună prin omisiune ?") din numărul trecut, numele filozofului antic pomenit a fost denaturat datorită unei greșeli de transcriere : e vorba de Eubulide și nu de Euclide, cum a apărut.

Așadar, „a fost denaturat". Așadar o „greșeală de transcriere". Mă rog. Întrucît aceasta nu schimbă cu nimic fondul chestiunii și este dimpotrivă o dovadă în plus a „seriozității" scrisorii lui George C. ca și a redactorului care a publicat-o, nu mă mai ostenesc să modific rîndurile de mai sus.

avantpremieră editorială

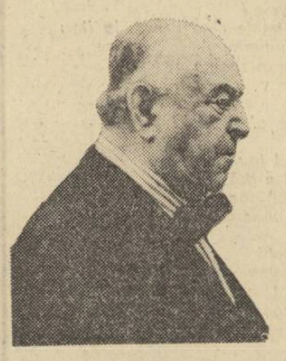

VICTOR EFTIMIU ;

„Opere", vol. I

A început tipărirea unei ediții de *Opere* de Victor Eftimiu, scriitor fecund foarte cunoscut prin consacratele sale piese de teatru, dintre care o parte se află în acest volum de *Opere.*

SORIN ALEXANDRESCU ;

„W. Faulkner"

Romanele și nuvelele celebrului prozator american i-au bucurat în România de un mare succes. Monografia, reclamată de popularitatea scriitorului, va apare sub semnătura lui Sorin Alexandrescu.

VIRGIL DUDA ;

„Catedrala"

Prima carte a lui Virgil Duda, debut în colecția Luceafărul, a lăsat o bună impresie. O nouă carte a aceluiași prozator, de data asta un roman, *Catedrala,* va apare în curînd.

MARIA VALER ;

„Poeme în proză"

Un volum de poezie al unei autoare care debutează în literatură cu o carte intitulată *Poeme în proză.*

cei mai tineri autori

MIHAELA MINULESCU

24 ore noi

în noaptea spre 24
s-au aplecat
bolnave toate lucrurile eu am
rămas acolo unde eram
noi și te-au cerut
înapoi
nu te aveam
— unde topește Tatăl sentimentele ?

niciodată n-am cerut sentimente
și cheile aduc
broaște false
cuvintele nuanțe
și în ultima noastră poezie am încremenit
noi
în noaptea de 24
ne-au părăsit poeziile
noi nu le mai puteam
scrie muriserăm

Ritual

ritual
noaptea cea mare
cuprinde
toate cuvintele
îngropate-n dinții fierăstraielor
roșii albi gri
lumini, întuneric
stele scapără
plopii scutură
în noaptea cea mare
ne înțelegem în tăceri
nuanțatele noastre tăceri
roșii, albe gri
lumină, întuneric
stele scapără
plopi scutură
în noaptea cea mare
uși se deschid
sfinți se preling
din văzduh
în noi
și ecouri aduc înapoi alți sfinți
avem nevoie de sfinți
roșii albi gri
lumină, întuneric
stele scapără
plopi scutură
VINO

ADRIANA ROTMAN

A doua liniște

se consumă dogoarea copacilor atenție
ne cățărăm s-ar putea să ne primească
dar un rug un jilț de ploaie un pat
de lumînări și unde ne vom găsi
ne întîlnim acolo dacă nu te supără
mirosul de tămîie sau privirile pereților
nu mai sînt șoareci să le șteargă ne întîlnim
acolo dacă nu te supără lipsa șoarecilor
vom sta o noapte neclintiți în altarul
îndoielii
culegînd flori de durere din focul sacru
ne întîlnim acolo dacă nu te supără fumul
și mințim sau ne rugăm în șoaptă
împreună dimineața vom fi huliți
arși pe patul de ceară schingiuiți
de ochii pereților și cine pe unde uita

Asemenea icoanelor negre

asemenea icoanelor negre
ce-au nins acum pentru tine
îți voi împrumuta buchetul de semne
culeș din grădina unde
copacii se îmbată cu propriul lor parfum
și florile arse plîng
acolo și noi desigur doar noi.
uitați vom sorbi din fîntîna Uitării

NICOLETA TUDOR

Asemenea omului: eu

Aș vrea să fiu o clipă vînt : să te dobor
mi-e teamă de suflul glasului tău de copil
mă voi prelinda printr-o picătură de ploaie
și mă voi bîntui spre clipele veștede ale
gîndurilor tale
îți voi cuprinde porii tivezilor și voi ploua
chiar de nu te mai plac rodind
Apoi mă voi retrage în mare în marea mea
voi pătrunde verdele copacilor din iarna de
Atunci
cînd mă visam galbenă ca Laura moartă
Nu simți dinții gulerului cum te mușcă : de
ce-l ridici
acum cînd, tocmai, te IUBESC.

Născătoarea fîntînii cu lacrimi

Am crezut atunci că voi naște trandafiri de
cristal
și că soarele mă va săruta asemeni unei
petale

Desen de CHAGALL

Mă angajasem în drumul spre cea din urmă
Mulțumire :
Ai cules însă spuma mării și ți-ai pierdut
gustul
Știai că eu sînt printre alge, jos, departe de
valuri
Copilo, visai că vei naște trandafiri și
soare.

SIMON VLADIMIR

-A-

uite : în acest palat
cu muzicale camere de porțelan
locuiesc trei umbrele vechi
sînt umbrele (negre păsări lungi flori)
stropite cu lacrimi de ceară
picurate din aripile lui icar
icar
rar pronunțat
în-ger-pri-me-nit-cu-var
în-ger-și-flu-tu-ri-a-par
și corăbieri trei
în craniile lor
iată multe scoici cu două clape
demult s-au învelit cu aceste negre umbrele
acum scoici risipite în camere de porțelan
uite : noaptea am să iau trist și lunar
de la un corăbier trist și lunar
o umbrelă o umbrelă și trist și lunar
ți-o dăruiesc fecioară lunară și tristă
ca
să nu te atingă
ceara din aripile mele
cînd voi cădea
voi cădea în ape
A-pe soAre A-pe moArte

GRETE TARTLER

Adorația pămîntului

Vin faunii în dansuri suprapuse
cu ritm de rădăcină și tulpini
— răsturnați cupele
cu struguri, cu vin —
vin ielele din toartele de lut
săpate în mere pe jumătate
și apele brațelor despieptănate
în iedera-ncinsă la brîu
— îngenunchiați talgerele
cu rouă, cu grîu —
într-un cerc imperfect, un glob parcă,
cu viziera trasă peste vulcani,
— explodează bulgării
cu șimburi de ani —

PETRU RODEANU

Statui de sare

Să fugim din cîmpie...

Au rămas mînerele secerilor de piatră
o vatră pentru urmași
arcași probabili și prăștieri pitici
antici sculeri în bronz
și pusta pustie...

Haide, să fugim din cîmpie...

Vine apusul înapoi
în galop
au să cadă apoi
ploi
cu broaște
din noi
au să rămînă moaște
gongore de mînie

Să fugim din cîmpie.

Văzute măști prin carnavaluri
și nevăzute plîngeri de statui
dă ce-o fi galben fructul de gutui
și rîsul tău spălat de valuri ?

Porunci scrise pe aramă
silabisesc corurile
pe trepte a căzut o paiață
scuturată de rîs sau de plîns
falduri verzui ascund decorurile
fixate pentru-o viitoare dramă

În cîmpie...

Un singur bătrîn
zîmbitor și senin
așteaptă vulturul de cină

De ce-i întunericul
mai bun sfetnic decît o lumină
vie,
De ce-i muntele de sare
sclipitor
și razele de soare
de ce-s ucigătoare
în cîmpie ?

Și vulturul care va să vie...
Și hohotul perechii spart...
într-o amiază albăstrie...

Haide, să fugim din cîmpie !

POȘTA REDACȚIEI — PROZĂ

Încoronați în cenacle (acolo unde se știe totul despre scriitori și prea puțin despre opera lor) sau în adunări de prieteni (care geniu în devenire nu-și are admiratorii săi de noapte și de zori ?) unii dintre corespondenții noștri ne somează să le facem imediat cunoștință cu publicul : „N-am chef să stau la rînd, scrie Eduard Stan Marinescu, vreau să intru în popotă cu ofițerii și să fiu tratat cel puțin ca un aghiotant". Eu, domnul meu, n-am nimic împotrivă, dar arată galoanele, cocarda și eghileții. Deocamdată ești un civil cumsecade și pe deasupra înapt la încorporare. Asta ca să ne păstrăm în termenii propuși de dumneata.

EUOLA NELCOR. „O fată de cincisprezece ani, sună scrisoarea, așteaptă de la dvs. un îndemn, o încurajare, un sfat". Iar schițele se numesc „Căutare de sine" și „Spațiu vital" și ultima poartă ca motto aceste cuvinte ale lui La Rauchefoucauld : „Cu cît iubești mai mult, cu atît ești mai aproape de ură". Parcă e prea de tot pentru o domnișoară încă la vîrsta păpușilor. Și să vă dau și o mostră de frază : „Bătrîna asta bețivă (omule, mă) joacă acolo pe treptele de piatră dansuri numai de ea știute, hii ! încoronaților, tăcere odată, vreau să aud, și are o ploscă spartă prin care curge spirt, uite-o colo, cățărată pe o măturâ vopsită, drăgăstoasă, cîndva mamă... (și fraza se continuă, lungă, grea de neologisme, încă jumătate de pagină). În cazul că există cu adevărat, scumpă domnișoară Nelcor, (dar mă tem că Nelcor e un Cornel), trebuie să-ți spun că găsesc cu totul nefiresc ca la vîrsta dumitale să strigi : „Să-mi aduni corpul ucis, babo, și să mi-l strecori odată cu pietonii grăbiți, dimineață, pe sub păduri gigantice, prin localuri de noapte sau prin mașini stridente, elegante — păsări fără aripi — oriunde în marele oraș cu cincisprezece milioane de destine, ferindu-mi-l cu grijă, poposind nopțile în bordeluri puturoase, altceva, altceva..."

I. BRÎNDAȘ. Da, îmi amintesc cu plăcere de Normala din Galați, și de cartierul Țiglina, și de salcîmii unde ne ascundem să fumăm. Dar nu erai printre fumători. Subliniez faptul pentru că lucrărilor dumitale le lipsește tocmai explozia care detuna în fiecare dintre noi la apropierea pedagogului. Cunoști taina și vraja nopților din baltă, dar nu știi să-i asculți pe oameni cînd vorbesc. Unde vei găsi vreodată trei pescari de la Dunărea noastră care să filozofeze în felul ăsta :
„— cu ochii verzi ca să crezi..."
„— să vezi și să nu crezi"
„— poate că oamenii n-au avut ochi totdeauna"
„— sau ochii n-au avut oameni". Ș.a.m.d.
Dacă pescarii se țin de chestii de-astea, n-o să mai mîncăm scrumbii albastre. Cu siguranță.

DORU GHEORGHE. Ai ținut morțiș ca să-ți citesc eu întîi poeziile. Le-am citit. Și m-am bucurat. Ai talent. Și sînt convins că prietenul Cezar Baltag te va publica într-o zi.

TITI GEORGE CÎMPEANU. O proză ciudată. Multă mișcare în umbră. Dur, aproape brutal. Înaintezi pe nevăzute către un punct al dumitale. Un joc neliniștit. Păcat că spre final (Necunoscuta) îți trădezi intențiile. Treci o dată pe la redacție. Și mai trimite.

PUIU STAMBOLIU. „O piftea pentru un motan" — schiță în 13 rînduri, inclusiv iscălitura autorului — e un semn care mă face să-ți cer și alte lucrări. Lucrări, nu pilule. Mulțumesc.

★

Neconcludente manuscrisele următorilor corespondenți : Cigale Pierre, Mihu Petre, Elan Riu, Andreias Pîrvulescu, Gligor Petre, Paul Marinescu, George Manole, Paul Profir, Titu Sterie.

Fănuș NEAGU

Cronica cenaclului

16 mai 1969, vineri. Foarte cald. Din această cauză chiar la „Casa Scriitorilor", becurile dădeau semne de nesiguranță, clipeau rar și atipit. De aceea poate nici adunarea n-a fost prea numeroasă ; de altfel mulți membri ai cenaclului s-au topit aiurea. Și totuși, cald, foarte cald. Cenaclul a avut două părți distincte. Prima parte a fost un recital din opera cunoscutului poet grec Yannis Ritsos, recital prilejuit de aniversarea a 60 de ani de la nașterea sa. Împrejurările neobișnuite ale aniversării (Yannis Ritsos este închis nu se știe unde în Grecia de mai bine de doi ani) au dat recitalului un caracter aparte. După o foarte scurtă alocuțiune a lui Miron Radu Paraschivescu („am avut bucuria și... plăcerea să-l cunosc personal pe Yannis Ritsos") regizorul Yannis Veakis și actorii Gina Petrini, Ioana Gita Baciu, Sanda Maria Dandu, Mircea Septilici și Gh. Popovici Poenaru au recitat din poeziile cuprinse în ciclul „Martirii". Muzica mirifică a lui Mikis Theodorakis a însoțit recitalul care s-a bucurat de un binemeritat succes. Aplauzele s-au arătat a fi la fel de călduroase ca și vremea. Partea a doua a ședinței cenaclului a avut un fericit preambul : Matei Călinescu a citit un Dialog despre poezie, fragment din romanul său recent apărut Viața și opiniile lui Zacharias Lichter. A urmat apoi obișnuita ședință de lucru, ședință în care au citit versuri Valentina Gheorghiu și Valeriu Pantazi. Despre poezii s-au spus atît lucruri interesante cît și foarte multe banalități, unele incontestabil de haz : „m-a dărîmat de tot" versul lui V.G., „cumințenia istoriei moderne" și mi-au plăcut poeziile lui V. P." (Boris Mer), „d-l Pantazi este nu numai poet, ci ca fel de a fi și un cerebral : cerebralitatea în poezie are și avantaje și dezavantaje... poemul Exist, scurt și substanțial, dacă nu profund, subtil, dar eu cred că-i chiar profund... (V. Mirescu), „V. G e tentată pe undeva de o filozofie labirintică, inexplicabilă, căutată... V. P. are o tentă spre un simbolism mai mult neopitagoreician" (Mihai Minculescu), „vreau să nu fiu de loc personal... sînt de comun acord..." (Velican Danaricu), „V. P. e un improvizator, filozofeme..." (Ș. Foarță), „V. G. are un retorism mic, mimează dezbaterea însă mijloacele artistice sînt prea..., iar V. P. este un retoric dezlănțuit, poezia sa e doar bănuită de mari idei... în sfîrșit, e un ins de bizarerie, unicat în peisajul literar..." (Ion Papuc). Au mai luat cuvîntul și alții, s-a vorbit poate prea mult, atîta, încît cu bună dreptate Ion Papuc declara absolut fără nici o intenție de umor : „m-am plictisit de discuții, atîdea figuri retorice, atîtea piecăciuni verbale..." Totuși, această oralitate ajunsă la un moment dat insuportabilă, poate fi explicată : lipsește cenaclului ceea ce ar putea fi cu siguranță garanția sa cea mai serioasă, revista.

Iulian NEACȘU

Logica ideilor vagi

(Urmare din pag. a 3-a)

s-a încercat transmutarea ei într-o idee de fond. În numitul sunet alb cum ar spune tehnicienii electricității.

9. Din acest punct de vedere metafora, cuvîntul, nu are atît rolul comunicării cît rolul de a complini discontinuitatea de percepție a structurii umane.

10. Înclinăm să credem că literatura își are la origine :

a. neputința bărbatului de a naște în mod nemijlocit

b. încercarea de a acoperi zonele neînregistrate senzorial ale naturii.

c. dorința de a supraviețui prin cuvinte dedusă din neputința de a supraviețui în mod direct prin sciziparitate.

d. toate acestea bineînțeles în planul conștiinței, adică în planul rupt de informația directă, oferită în planul care propulsează toate aceste informații în tendința unei cunoașteri sferice, anti-discontinui.

11. Sentimentele pot fi interpretate ca forme vagi ale ideii sferice.

12. Ideea este sau se poate formula în acest sens ca o structură dedusă din informațiile organelor structurate.

13. Organele structurate și informațiile care sînt propulsate în conștiință dau naștere unei forme abstracte, structurate și anume noțiunii.

14. Excesul de noțiune și neputința expresiei perfecte a noțiunii, și neputința structurării noțiunii de natura discontinuă provenite din organe discontinui, atrag ideea sfericității și în planul sentimentelor ea se reprezintă prin angoasă, prin faptul că sfericitatea realului nu este percepută continuu ci discontinuu, datorită gamelor reduse și discontinui de informații provenite în conștiință de la organele de simț.

15. Ideile coherente au un caracter discontinuu. Logica în sensul ei aristotelic, dar și logica matematică modernă au un caracter coherent dar discontinuu. Ele folosesc noțiuni și idei, atît noțiunile în structura lor cît și ideile cu un caracter discontinuu, cărora dimensiunea de timp le este propice dar nu și acelea de spațiu. Este ceea ce denumim abstracțiune. Tot ceea ce are numai abscisa timpului dar nu și coordonata spațiului poate fi numit abstract.

16. Complinirea hiatusurilor, tradusă prin lipsa de informație în zona conștiinței, care are drept abscisă și coordonată noțiunea pe de o parte și organele de simț pe de altă parte se traduce prin sentiment.

17. Sentimentele nu au coherență și nici structură. În schimb pe parcursul lor ele sînt continui. Ele sînt antinoționale, iar în schimb în planul ideii ele reprezintă ideile vagi.

18. Dacă în planul ideilor a egal cu b, b egal cu c, deci a=c, în planul ideilor vagi a=b, a=c, dar c≠b.

19. Spre diferență de idei care au o absență absolută a spațiului și care au un timp de scurgere obiectiv, numărabil, ideile vagi sînt predominate de spațiu, iar timpul lor este de natură interioară, este un semitimp.

20. Necesitatea artei provine din rudimentaritatea fiziologiei umane. Ea este o aspirație de evoluție, dar în același timp ea este și o limită.

21. Spre diferență de idei și în special spre diferență de ideile matematice, exprimate prin număr ideea vagă se exprimă prin metaforă antinoțională și în afara numărului.

22. Numărul reprezintă coherența absolută, generalizată sau cu putință de a fi generalizată în idee. Metafora de esență metalingvistică sau antilingvistică nu poate reprezenta nici un fel de număr, nu are caracterul numărului, iar prezența ei în conștiință este numai aceea a unei idei vagi.

23. Constituită din absențe limitate sau interpolate de prezențe (organele constituite, structurate) absențele, resimțite și încadrate astfel, pot să deducă o idee, dar o idee vagă.

24. Cunoașterea nu poate fi decît sferică, structura umană nu are în mod natural posibilitatea unei cunoașteri sferice. Sensul cunoașterii este ideea absolută. Structura umană nu îngăduie decît idei structurate : dacă a=b și b=c atunci a=c, dar în același timp ea este posesoarea miracolului ideilor vagi care tind să complinească cunoașterea parțială umană. Ideile vagi definite prin : dacă a=b și dacă a=c, b≠c.

25. Cele două tipuri de idei — ideile coherente și ideile vagi se suprapun în mod simultan, contradicția dintre cele două logici este o contradicție în mișcare : tendința spre sferă.

26. Conștiința este un postulat. Ea nu este demonstrabilă în planul ideilor coherente, dar este sensibilă în planul ideilor vagi.

27. Estetica este expresia de vîrf a conștiinței.

ANDREI POPESCU — DRUMURI

chioșcul de sticlă

De la o vreme uitase cu totul de duminicile cînd băteau clopotele rar și mereu aceeași lovitură în metalul sonor ca o chemare, din alte lumi și abia acum, undeva în el, băteau clopotele acelea uitate, poate ca o răzbunare. Pierduse totdeauna lucrurile de mai multe ori pentru că printr-o stranie credință le găsea după fiecare pierdere pentru ca apoi iarăși să piardă. Porneau toate din el, din sentimentele pierdute și regăsite, de cele mai multe ori schimbate ciudat, cu deformări dureroase. Parcă toate aveau un început și sfîrșeau tot în acel început și-l chinuia inutilitatea mersului după început pentru că avea conștiința reîntoarcerii dureroase ca o rană, avea luciditatea încercărilor, vedea lucrurile care-l împiedicau să alerge la oamenii de lîngă el și rămînea cu aceeași durere confuză pe care nu o putea lega de nimic, refuza sărutul femeilor care-l iubeau pentru că avea senzația ruperii buzelor. Nu avea bucurii pentru că nu avea cu cine să le trăiască și de unul singur bucuria se pierdea în tristețea de a nu-ți putea lega viața de nimeni. Absența ei, dacă mai putea fi absență, îl copleșea și-l obosea ca o fugă. Nu fusese niciodată frumoasă și el știa că ea nu era frumoasă, dar avea în ea ceva ce te umplea de fericire, te repezeai nebun ca să o întîlnești și pentru ca apoi să te desparți nebun de frămîntarea care pînă la urmă te adormea ca un somnifer straniu. Cuvintele loveau în el cu furia biciului ud, lăsau urme sîngerînde, îi măcinau sentimentele treptat, pierdea ceea ce abia mai păstrase pînă în ziua aceea. Acum va coborî într-o gară, la întîmplare, nu are importanță în ce oraș și nici cine a fost, își va lăsa valiza în tren să fie dusă aiurea odată cu ceea ce părăsea.

Venea dintr-o lume pe care nici el nu o înțelesese prea bine, o abandonase hotărît, fără ezitări și coborîse pe un peron aproape pustiu, atît de pustiu nu i se păruse din tren, dar acum coborîse și stătea dezorientat, cu mîinile în buzunarele fișului albastru. Oamenii îl priveau uimiți, descumpăniți de nemișcarea lui, îl ocoleau în tăcere ca pe un stîlp. A pornit apoi pe străzi fără grabă, oprindu-se îndelung pentru a privi cîte o vitrină, și-a adus aminte că trebuie să fie fericit și a început să zîmbească, a sărutat un copil care căzuse pe trotuar și plîngea năvalnic, nu avea nici un gînd, dar era plin de tot ceea ce putea întîlni. Și-a amintit apoi de compartimentul în care venise, de omul trudit care a adormit în cele din urmă cu capul pe desagii absurd, de plînsul lui îngrozitor ca o descărcare, fără speranță, deznădăjduit, plînsul acela din somn îl purta în el acum, nu-l putuse rupe din memorie, deși încercase cu stîngăcie. Niciodată nu se îndoise de el, de aici venea și dragostea lui sălbatică de care fugise în cele din urmă, fugise pentru că începuse să-i fie teamă de el însuși înainte de toate, prea multe a vrut de la ea și ea nu-i putuse da.

O iubea cu sălbăticie și ea i se refuza pentru că avea conștiința dezamăgirii pe care putea să i-o aducă, o voia a lui cu o dragoste constantă, o voia în surîsul lui și în el, ea încerca să-l convingă și să poată accepta că nu va fi niciodată a lui, îl învățase mai

debut

înainte de a fi a lui și cum să o piardă dacă o va avea.

Sentimentele se limpezeau treptat în apa gîndurilor și el le așeza cu răbdare ca să le poată duce mai ușor, nu voia acum să se despartă de ele, deși pentru asta fugise, avea durerea celui care pierde certitudini. Era cuprins de porniri contradictorii, egale ca tărie, ar fi lăsat totul pe o bancă și ar fi fugit de cel ce fusese, dar nici nu putea să se despartă pentru că oricum erau sentimentale lui și fără ele ar fi rămas singur, fără nici o legătură în spațiu și timp. Și orașul acesta nou repeta pe cel din care fugise, îl întorcea pe străzi fără ca să i se poată opune spre gara de unde plecase. Va porni cu primul tren, indiferent unde, însă nu-și putea lăsa sentimentele aici, căci se legau acum cu un sentiment nou, pe care abia îl găsise în el, sentimentul de a te putea rupe de tine cînd înțelegi inutilitatea afectivității. Erau lucruri la care niciodată nu s-a gîndit și care îl uimeau prin prezența lor. Ea îl urmărea de undeva din el, îl chema cu mișcări nesigure punea întrebări, își răspundea în același timp, îi răvășea părul cu o mînă ușoară. El s-ar fi așezat pe marginea șanțului și ar fi încercat să-i scrie cu toate că îi era teamă de scrisori și mai ales de scrisorile fără răspuns, i-ar fi scris cu o nestăvilită bucurie...

— Vreau să mă săruți.

Și o sărută atunci mult, lung, pipăindu-i obrazul cu o mînă încleștată.

— Nu trebuie să mă iubești, Adrin !

Nici nu-i spusese că o iubea, între ei era doar o căutare ciudată.

— Tu mă tiubești Adrin ? Mă iubești. Descoperise lucrul ăsta cu uimire, aproape nu-i venise să creadă o vreme, gîndul că e iubită atît de mult o neliniștea ca o amenințare, nu reușea decît să-și îngîne gîndurile tulburate de presimțiri.

— Nu trebuie să mă iubești. Se întrețăiau în el esențe confuze, dureroase nelegate unele de altele și făcea eforturi zadarnice să le întîlnească.

Mergea de luni de zile absent pe străzi, treceau pe lîngă el dialoguri care ar fi trebuit să-l trezească, se izbea uneori de oameni, își cerea iertare în grabă cu un surîs incert și amabil.

— Au sosit ziarele de azi ?

— Încă nu.

Vocea care îi răspunsese îi era cunoscută bine, nu îndrăznea să creadă că poate fi a ei s-a întros speriat parcă ar fi simțit un cuțit în apropiere în mîna unui nebun. Din chioșcul de sticlă un cap zîmbea fără importanță, poate lui, poate nimănui.

A pornit pe străzi, hotărît să rămînă în oraș pentru că își putea lega acum viața de un gînd cu încăpățînare. Va veni în fiecare zi în grabă să o vadă căci pentru a putea să-și părăsească sentimentele îi trebuiau altele.

Nu era legat de timp, uitase cu totul de viața dusă pînă atunci, important era că întîlnise o fată înainte de a urca în alt tren și fata asta îl primea în fiecare zi la fel cum își primea ziarele, se obișnuise cu el, îl aștepta uneori cu nerăbdare că de fiecare dată îi aducea întrebări.

O nelinișteau mai ales ochii lui, blînzi, dar tulburi și parcă pentru totdeauna obosiți iar pentru el era de ajuns că o găsea în fiecare zi, în chioșcul ei de sticlă, confirmîndu-i ceea ce nu îndrăznea să creadă. Niciunul nu reușise să-și spună ce era între ei și nici nu căutau să găsească un punct comun.

— Le e teamă frunzelor de vînt ?

Nu și-au spus unul altuia cine erau ei, trăiau clipele din plin, deși pe undeva foarte vag neliniștiți de ceea ce putea fii mai tîrziu.

Tăcerile veneau din ei, se prăvăleau în alte tăceri, cuvintele treceau pe lîngă ei și încercau zadarnic să le atingă, se spînzurau în fraze și rămîneau aceeași.

Îi era teamă uneori că nu o va mai găsi a doua zi în chioșcul de sticlă și că nici nu o va mai întîlni vreodată. Alerga atunci pînă la gară, se apropia cu frică pînă cînd o zărea, găsea mereu ce să-i spună și faptul îl bucura.

— Pierdeam uneori chiar și ceea ce nu aveam. Poate pentru că numai cu anumiți oameni sîntem fericiți...

— ...

Treptat vechile sentimente se ștergeau, îl uimea pierderea lor, se gîndea cu bucurie la el, parcă s-ar fi întîlnit cu cineva foarte drag. Avea într-adevăr alte sentimente, dar ceea ce îl speria de la o vreme era faptul că se vedea prins din ce în ce mai mult în sentimente noi legat iarăși de un surîs. Trebuia să fugă în curînd și de aici, nu va mai suporta întîlnirile cu ea pentru că începeau să-l doară. Îi era teamă să nu se mai îndrăgostească iarăși de cineva abia acum cînd scăpase de vechile sentimente.

Se desfășurase totul cu o rapiditate care-l năucise, plecase grăbit la gară pentru a nu se răzgîndi, mai erau cîteva minute pînă la primul tren și nu voia să o mai vadă, în cele din urmă, s-a repezit la chioșc și a găsit-o cu același surîs neschimbat, acum îl vedea pentru prima dată dureros. Sînt lucruri pe care le descoperi deodată, ai trecut de atîtea ori pe lîngă ele și nu ai văzut nimic, apoi lucrurile astea pătrund în existența ta chinuitor și neașteptat. Îi spusese simplu, fără regret și nici resemnată, că nu are picioare și că deci nu-l poate conduce pe peron. Nu era resemnată și nici tristă, se obișnuise cu ea însăși, reușea să se suporte, trăia.

Ar fi rămas cu ea, dar ea-l rugă să nu rămînă, deși nu avea cum să-l convingă, respingea ceea ce de fapt era al ei, ieșise aproape toată din chioșc zîmbind plecării unui tren, așa cum pleacă toate trenurile din gări la început încet, apoi mai repede, obișnuind treptat pe cei ce se despart cu despărțirea. Nu putea gîndi la nimic, descoperirea îl paralizase, îi luase orice posibilitate de a raționa și el se lăsase purtat spre tren, căzuse pe-o bancă într-un compartiment și rămăsese acolo.

apollinaire

Onirocritica

Cărbunii cerului erau atît de aproape încît mă temeam de văpaia lor. Erau gata să mă ardă. Dar aveam conștiința veșniciilor deosebite ale bărbatului și-ale femeii. Două animale neasemeni se împerecheau și trandafirii întindeau bolte de care atîrnau, grele, ciorchine de luni. Din gîtlejul maimuței ieșiră flăcări care flordelisară lumea. În crîngurile de mirt un cacom înălbea. Îl întrebarăm de pricina înșelătoarei ierni. Înghiteam cirezi smolite. Orkenise se ivi la orizont. Ne îndreptarăm către orașul acesta, ducînd darul vîlcelelor în care merii cîntau, șuierau, urlau. Dar, cîntecul ogoarelor arate era minunat : Prin poarta mîndrei Orkenise / Pătrunde-un cărăuș fecior. / Prin poarta mîndrei Orkenise / Se duce-un biet rătăcitor. / Și paznicii de la cetate / Sărind pe-acel rătăcitor : / „— Ce duci cu tine din cetate ?" / „— În ea-mi las inimă și dor". / Și paznicii de la cetate / Sărind pe cărăuș fecior : / „— Ceaduci cu tine în cetate ?" / „— Inima mea ca să mă-nsor". / De inimi Orkenisa-i plină ! / Și paznicii rideau în cor. / Rătăcitor, calea-i haină. / Hain amorul, o, fecior. / Frumoșii paznici ai cetății, / Stau și-ndrugau spăimîntător ; / Pe urmă, porțile cetății / Se-nchiseră-n amurg ușor".

Dar, aveam conștiința veșniciilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Cerul își alăpta pardosii. Zării atunci pe mîna mea pete scarlate. Către dimineață, niște pirați aduseră nouă vase ancorate în port. Monarhii se înveseliră. Și femeile nu voiră să plîngă nici-un mort. Ele aleseră pe bătrînii regi, mai puternici în dragoste decît bătrînele javre. Un sacrificator dori să fie jertfit în locul victimei. I se deschise pîntecul. Văzui acolo patru I, patru O, patru D. Ni se dădu carne proaspătă și crescui dintr-odată după ce mîncai. Maimute asemeni arborilor lor violau morminte străvechi. Chemai pe una din aceste sălbăticiuni pe care creșteau frunze de laur. Ea îmi aduse un cap făcut dintr-o singură perlă. O luai în brațe și-o întrebai după ce o amenințasem că o voi arunca în mare dacă nu-mi răspunde. Această perlă era proastă și marea o înghiți.

Dar, aveam conștiința veșniciilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Două animale neasemeni se iubeau. Estimp, numai regii nu mureau de rîsul acesta și douăzeci de croitori orbi veniră să taie și să coasă un vălmenit să acopere agata nerămzie. Îi mînai chiar eu. de-a-ndaratele. Spre seară, arborii își luară zborul, maimuțele încremeniră și eu mă pomenii însutit. Ceata care eram se așeză pe malul mării. Mari corăbii de aur treceau la dunga Zării. Și cînd se făcu noapte de tot, o sută de flăcări îmi ieșiră înainte. Zămislii o sută de prunci băieți ale căror doici fură luna și colina. Ei îndrăgiră regii cu oasele scoase ce se fluturau pe balcoane. Ajuns la țărmul unui fluviu îl apucai cu amîndouă mîinile și-l rotii deasupra capului. Această spadă îmi potoli setea. Și, galeșul izvor mă făcu să iau aminte că dacă aș opri soarele l-aș vedea pătrat, de fapt. Însutit, înotam către un arhipelag. O sută de mateloți mă primiră și ducîndu-mă într-un palat, mă uciseră de nouăzeci și nouă de ori. Izbucnii în rîs în acea clipă și dansai în timp ce ei plîngeau. Dansam în patru labe. Mateloții nu mai cutezau să se miște, căci aveam înfățișarea înfricoșătoare a leului.

În patru labe, în patru labe.

Brațele, picioarele mi se adunau și ochii mei multiplicați mă încununau cu luare aminte. Mă ridicai pe urmă ca să dansez ca mîinile și ca frunzele.

Eram înmănușat. Insularii mă duseră în livezile lor ca să culeg fructe asemănătoare unor femei. Și insula, tîrîtă de valuri, porni și astupă un golf unde din nisip crescură numaidecît arbori roșii. Un animal moale, acoperit cu pene albe cînta nespus de suav și un întreg popor îl admira fără să se mai satur. Regăsii pe pămînt capul făcut dintr-o singură perlă care plîngea. Învîrtii fluviul de-asupra capului și mulțimea se împrăștie. Bătrînii mîncau țelină și nemuritorii nu sufereau mai mult decît morții. Mă simții liber, liber ca o floare la vremea ei. Soarele nu era mai liber decît un fruct pîrguit. O turmă de arbori păștea stelele nevăzute și aurora dădea mîna cu furtuna. În crîngurile de myrți, încercai înrîurirea umbrei. Un întreg popor îngrămădit într-un teasc sîngera cîntînd. Oamenii se născură din licoarea care curgea din teasc. Ei roteau alte fluvii care se ciocneau cu un sunet ca de argint. Umbrele ieșiră din crîngurile de myrți și se duseră în grădinițele pe care le stropea un lăstar de ochi de oameni și de vite. Cel mai chipeș dintre oameni mă apucă de beregată, dar izbutii să-l trîntesc la pămînt. În genunchi, el îmi arătă dinții. Îi atinsei. Se auziră clinchete care se schimbară în șerpi de culoarea castanelor și limba lor se numea Sfînta Fabeau. Ei dezgropară o rădăcină străvezie și o mîncară. Era de grosimea unui nap.

Și fluviul meu în repaos îl scăldă fără să-i înece.

Cerul era plin de drojdie și de cepe. Blestemam astrii nedemni a căror lumină curgea pe pămînt. Nici o făptură vie nu se ivea. Dar cîntece se înălțau de pretutindeni. Intram prin orașe deșarte și colibe părăsite. Adunai coroanele tuturor regilor și plămădii din ele pe ministrul încremenit al lumii limbute. Corăbii de aur, fără mateloți, treceau în zare. Umbre uriașe se desenau pe pînzele îndepărtate. Cîteva veacuri mă despărțeau de aceste umbre. Mă deznădăjduii. Dar, aveam conștiința veșniciilor deosebite ale bărbatului și ale femeii. Umbre neasemeni întunecau cu dragostea lor scarlată pînzele navelor, în timp ce ochii mei se multiplicau în fluvii, în orașe și pe zăpadă munților.

(Il y a)

Comoara

Trăia, de mult, iubita mea,
Domniță cu părul de aur,
N-aș ști cum tara se numea.
Trăia, de mult, iubita mea
Dușmana-i Yra, zînа rea,
Ce prefăcu mîndra-n tezaur,
Trăia, de mult, iubita mea,
Domnița cu părul de aur.

Într-o comoară îngropată,
Zîna, la vremea de liliac,
Schimbă frumoasa de-altădată
Într-o comoară îngropată.
Plîngea, stingheră, mîndra fată
Plîngea, plîngea fără de leac, —
Într-o comoară îngropată : —
Fu-n timp albastru de liliac.

Pe mușchi sînt zîna domnitoare,
Șopti domniței dulci un glas,
Cu-stinsă, gingașe vibrare,
Pe mușchi sînt zîna domnitoare,
Și-n păr am myosotis în floare.
Sărmană ! Vai ! Cum ai rămas !
Pe mușchi sînt zîna domnitoare,
Șopti domniței dulci un glas.

Om tînăr, fără de prihană
Secații ochi ți-o mîntui,
Dădu ghiers zîna năzdrăvană,
Om tînăr, fără de prihană
Care te va iubi, codană,
Și-averea va dispreți,
Om tînăr, fără de prihană,
Secații ochi ți-o mîntui.

Domnița așteptă un veac,
Dar cineva trecu odată,
Brav cavaler, voinic ortac,
— Domnița așteptă un veac —
Viteaz, ne-nvins, dar prea sărac,
Ce luă, plecînd comoara toată.
Domnița așteptă un veac,
Dar cineva trecu odată.

Biata domniță nevăzută
Fu pusă-n pungă pe furiș ;
Domniță-n gingășii născută,
Cu nuri cerești, dar nevăzută,
În moarte-un hoț pe brav strămută,
Luă punga și pieri-n desiș.
Biata domniță nevăzută
Plîngea în pungă pe furiș.

Plîngea de-a fi în grea robie
Și mut cumplitul ei amar.
Bătea din Nord o vijelie
— Plîngea de-a fi în grea robie —
Ci-un om dădu de mișelie,
Veni și-ucise pe tilhar.
Ea suspină că e-n robie
Și mut cumplitul ei amar.

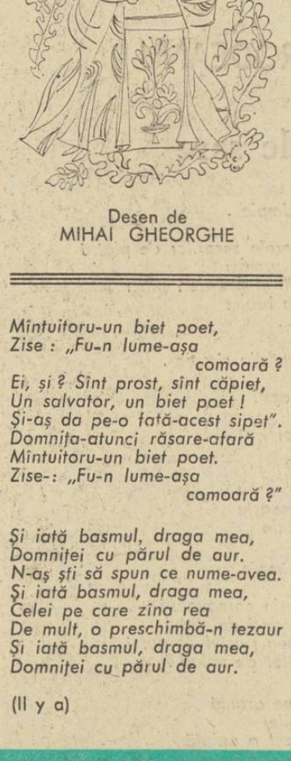

Desen de
MIHAI GHEORGHE

Mîntuitoru-un biet poet,
Zise : „Fu-n lume-așa comoară ?
Ei, și ? Sînt prost, sînt căpiet,
Un salvator, un biet poet !
Și-aș da pe-o fată-acest sipet".
Domnița-atunci răsare-afară
Mîntuitoru-un biet poet.
Zise-: „Fu-n lume-așa comoară ?"

Și iată basmul, draga mea,
Domniței cu părul de aur.
N-aș ști să spun ce nume-avea.
Și iată basmul, draga mea,
Celei pe care zîna rea
De mult, o preschimbă-n tezaur
Și iată basmul, draga mea,
Domniței cu părul de aur.

(Il y a)

* * *

Amic Rouveyre bun inimii
E bine tot și-i bun văleatul
Căci versurile nu fac mi-
Litaru-ori hainele prelatul

Acum nu-mi trebuie nimic
De mi-o lipsi ceva-mă chibzui —
Vreun lucru o să-ți scriu amic
Drăgut pe tine doar mă bizui

Dar ajutoru-ți mai ales
După război l-oi cere, cred,
Să-mi aperi trebi și interes
Prieten de la A la Z

Așa văd prietenia ta
Invoaltă ca o mîndră roză
Iubire-n sfert nu-ți pot purta
Rouveyre vrei să ți-o scriu în proză.

* * *

Merci Rouveyre că-n vers îmi scrii
Că-mi scrii scrisori încîntătoare
Aud trăgîndu-se tării
E glas de tunuri vuitoare

Un unghiu de tir am calculat
Și-n unghiu poziția-i găsită
O seară-o seară în gherită
Ce bine-aș fi dormit în pat.

Învăț programe buclucașe
Trudind amarnic la pluton
Și tu Rouveyre oare-și înfașe
Iarna scufia de coton
Pe ale tale două-orașe

Plecat chipiu-mi scot Paris
E inima ni-i capitală
Îmi amintesc de bolta-i pală
Și-a ta Fontainebleau de vis.

(Poèmes épistolaires
— A André Rouveyre)

Un pastor

Un zeu oblong sub soare întrezărea plutind.
Ducă-se-ntîi vădițul zeu din stihia-albastră
Și dacă e această minune-un zeu murind,
Fie să cadă-altunde decît in valea noastră.

Icar

Spre-a mă feri de noapte, maica-ți incestuoasă,
Zeu circular și darnic, plutesc prin norii vruți,
Desprins de țărna-n care-i, stelară, somptuoasă,
Noaptea — necunoscută printre necunoscuți.

Și voi trăi prin focul tău nalt și din speranță,
Dar dragostea ta, soare, mi-a ars zeiește-un corp
Ce-l vru zeiască mladă smintită-mi ignoranță
Și cer ! Făpturi ! Mă nărui, rotind în noapte, orb.

Luntrași

Un zeu cade în mare, zeu gol, cu pumnul vid
S-o duce ca-necații pe un ostrov de pronii, —
Un hoit cu fața-ntoarsă spre soarele splendid.
Filfiie două aripi sub cerul sacrei Ionii.

(Il y a)

Pentru Madeleine

Strîng amintirea ta precum un trup adevărat
Și ceea ce mîinile mele-ar putea prinde din frumusețea ta
Ceea ce mîinile mele-ar putea prinde într-o zi
Va avea oare mai multă realitate
Căci cine poate prinde magia primăverii
Și ceea ce poți avea nu e încă și mai puțin real
Și mai lunecător decît amintirea
Și sufletul cu toate astea prinde sufletul chiar din depărtări
Mai profund și mai deplin chiar
Decum un trup n-ar putea strînge un trup
Amintirea mi te arată mie precum priveliștea Creațiunii
I se arăta lui Dumnezeu într-a șaptea zi
Madeleine scumpa mea lucrare
Pe care am făcut-o fulgerător să nască
A doua ta naștere
Nice les Arcs Toulon Marseille Prunay Wez Thuizy
Courmelois Beaumont-sur-Vesle
Mourmelon le grand Cuperly Laval St-Jean-sur-Tourbe
Le Mesnil Hurlus
Perthes les Hurlus, Oran Alger
Si îmi admir lucrarea
Sîntem unul față de celălalt ca niște stele foarte-îndepărtate
Care-și trimit lumina lor
Îți amintești
Inima mea
Umbla din poartă-n poartă ca un cerșetor
Și tu m-ai miluit îmbogățindu-mă pentru totdeauna
Cînd îmi voi înnegri jambierele
Pentru marea cavalcadă
Care mă va aduce lîngă tine
Tu mă aștepți în degete
Cu ieftine inele de aluminiu pal ca absența
Și gingaș ca amintirea
Metal al dragostei noastre metal asemenea zorilor
O scrisori dragi scrisori
Voi le așteptați pe ale mele
Și e bucuria mea cea mai scumpă
Să pîndesc în vasta cîmpie unde se deschid ca dorința tranșeele
Albe tranșeele pale
Să pîndesc sosirea vagmistrului
Trîmbe de muște se ridică la trecerea lui
Cele ale dușmanilor care ar vrea să-l împiedice să sosească
Și citindu-te numaidecît
Mă îmbrac pentru un pelerinaj nesfîrșit
Sîntem singuri
Și cînt pentru tine liber voios
În timp ce numai vocea ta curată îmi răspunde
Că-ar fi timpul să se ridice această armonie
Peste oceanul însîngerat al acestor ani dureroși
În care ziua e atroce în care soarele e o rană
Prin care se scurge zadarnic viața universului
Că-ar fi timpul Madeleina mea să ridicăm ancora

(Pòemes á Madeleine)

* * *

André iubit
Azi îți trimit
Astă fotografie
(Cel care-o crede bun să fie)
În care parcă-s Marte cît Venus n-a venit
Dinspre Ceveni în seară reci vînturi s-au pornit
Și mintea mea la vara de care-mi scrii e-ntreagă
La baritonul ungur plimbînd o mutră bleagă
La gemenele toape la marea indigo
La broaștele ce muște-nghițeau ori la tango
Ci-n formă-automobilă ți-am scris o poezie
Despre plecarea noastră în noaptea cenușie
O vei citi cînd iarăși o să ne revedem
Și-n chip de pinten iată îți dedic alt poem
Te-mbrățișez de-o sută de ori André Rouveyre
Cu dor al tău prieten

Guillaume Apollinaire

(Poèmes épistolaires — A André Rouveyre)

In românește de
TAȘCU GHEORGHIU

Desen de CHAGALL

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Rănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 22 (370)
Sîmbătă,
31 mai 1969
8 pagini — 1 leu

Înțelegerea superioară

Viața și relațiile sociale omenești, considerînd omul o individualitate bine distinctă, determinată de datele specifice ale caracterului, experienței și educației sale, seamănă, la o scară sporită, cu viața și relațiile politice ale popoarelor și națiunilor — individualități și ele — determinate de vechi tradiții istorice, de calitățile morale dobîndite în lupta pentru libertate și dreptate socială, precum și de forța de a crea într-un stil original bunuri de civilizație în ansamblul civilizației mondiale. Nici natura — sau în primul rînd natura — nu se abate de la acest principiu fundamental al diferențierilor active, dialectic necesare. Fiecare ființă are mediul ei specific și legea ei specifică de creștere. Sîntem sau existăm în măsura în care respectăm propria noastră lege de creștere, iar respectul mutual — între părțile unui întreg, — respect sprijinit unul pe altul — condiționează această idee sau lege comună. Viața este eterogenă fiindcă legea care o domină este mișcarea, ciocnirea contrariilor. În urmă, trecutul dispare mai puțin cunoscut, mai lipsit de nuanță. În față, viitorul se ridică mai complex și mai diferențiat prin cunoaștere. Gîndind astfel, dind concepției noastre materialiste, creată de Marx și de Lenin, tot conținutul ei concret, plin de mobilitate și de sezisare continuă a noului, disputa inevitabilă în procesul dezvoltării, piedicile întîlnite, chiar și erorile, eșecurile trecătoare, în încercarea de a găsi drumul cel mai bun spre țel, se înscriu în ordinea dinamică a lumii. Doar metafizica, cu speculația înghețată a ideilor, spiritul faraonic în politică și veneratia religioasă a dogmei absolute pînă la absurd privesc lumea sub specia unei eterne și imuabile unicități. Acceptarea îndrăzneață a realității clocotitoare, contradictorie, s-a dovedit totdeauna mai grea decît idealizarea ei comodă, iar pseudorealitățile propuse, din inerție, incapacitate sau din teama de a tranșa curajos problemele — atît pe plan uman, individual, cît și pe planul înalt al destinului unei societăți — au fost, sînt și vor fi oricînd simptomul unui început de neviabilitate, simptomul unei recesiuni a spiritului.

Politica, în acest înțeles, este o artă — arta clarviziunii. Arta de a distinge, de a diferenția neîncetat, de a aplica fenomenelor sociale, cu întreaga elasticitate a inteligenței, metoda de cercetare cea mai vie, mai lucidă și care nu se sperie de contradicții, văzînd dimpotrivă în apariția lor, certificatul cel mai bun de existență reală, de pregătire și de promovare a etapei dialectice superioare. Dar dacă politica, înțeleasă astfel, este o artă prin toată dinamica ei creatoare — arta propriu zisă, la rîndul ei, nu își însușește și ea programul politicii în semnificațiile ei majore: omul, locul omului în lume și adevărul lui? Consecința artistică implicată organic în acest mod de a explica și construi lumea, știe, la fel ca și conștiința politică să accepte conflictele, dificultățile de creație, găsind în ele, în dezlegarea lor atentă, răbdătoare, aceeași probă convingătoare de existență adevărată. Și politica și arta, cînd sînt autentice își fac din ceea ce definește în cel mai înalt grad existența pămîntească — ideea de om — un scop activ, generos, iar nu un obiect abstract de calcul. Și una și alta văd acest scop ca un orizont din ce în ce mai larg și mai deschis, în timp, prin puterea cunoașterii, deschis în sensul marilor tradiții de cultură europene care au întreținut cu flacăra lor revoluțiile continentului nostru.

Europa, acest sanctuar al ideilor, plasat în zona cea mai temperată și mai echilibrată a spiritului, înseamnă o lungă filiație de gîndire, un tezaur comun de valori, sporind din secol în secol, de la primii materialiști greci, trecînd prin Platon și Aristotel, prin focarele de cultură ale Bizanțului și Romei, spre Renașterea de mai tîrziu, prin pragmatismul englez, iluminismul francez, umanismul gînditorilor ruși și prin romantismul german, pînă la Hegel, și la epocala răsturnare teoretică înfăptuită de Marx și Engels și aplicată în practica revoluționară de Lenin, în zorii apariției primului stat socialist din lume, fără clase, și care făurea din ideea de om acel scop nobil permanent deschis perfecționării.

Toate acestea au fost cu putință în Europa. Și totuși în Europa au fost posibile nenumărate războaie pustiitoare. Noi știm însă că Europa adevărată este aceea care continuă cu încredere, fără suspiciune, dialogul rațional, descoperirea, totdeauna comună, prin cel puțin doi termeni, a unei înțelegeri superioare.

Acest spirit de o înaltă răspundere pentru soarta continentului nostru și a civilizației lui a fost subliniat recent de secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu în articolul de adînci perspective politice, *România și Securitatea europeană*.

Acest spirit are de partea sa șansa istoriei întrucît dincolo de orice neînțelegeri și întunecări, șansa aceasta s-a bazat totdeauna și se bazează, în mersul ei inexorabil înainte pe ceea ce este mai durabil, mai omenesc, pe rațiune, pe încredere în celălalt și pe respectul realității.

LUCEAFĂRUL

Desen de MATISSE

ÎN ACEST NUMĂR

Un catren inedit de Tudor Arghezi

Poeme de Umberto Saba

Proză de Mihai Pelin

Poșta redacției: proză și poezie

Atelier XXV

Elogiu poeziei

Teoria modernă a sublimului — remarca mai demult cineva — nu s-a format din prelucrarea unui material artistic sub unghi estetic, ci mai ales din cercetarea filozofică și morală a naturii și a naturii omului. Întotdeauna hrana morală a artei se află în spații care depășesc esteticul, se află în sfera largă și atotcuprinzătoare a omenescului. Idealurile de frumusețe au un caracter mobil și adaptabil, un model artistic care captează la un moment dat silințele creatorilor poate deveni discutabil, oscilațiile vii ale structurii noastre mobile își găsesc atunci moduri noi de acordare în funcție de un ideal estetic mai propriu, mai adecvat.

Constatarea, pe care noi scriitorii o putem face adesea, că receptivitatea artistică a epocii noastre evoluează, că specificul însuși al artei cunoaște mutații importante, că sfera evaluărilor estetice este supusă acelui proces de înnoire permanentă, în funcție de evoluția firească a sensibilității umane, în funcție de mișcarea spiritualității moderne, este un fapt care, pe artistul autentic, nu îl poate niciodată deconcerta. Nici frumosul sau urîtul, în înțelesul lor limitat, nici celelalte categorii estetice, sau altele pe care literatura însăși le-ar mai putea descoperi, nu reprezintă moduri fixe, imobile, de organizare a datelor structurii noastre afective. Dacă sublimul sau tragicul nu ar avea temeiuri adînci și de nezdruncinat în solul tulburător, veșnic în schimbare, al existenței omului în lume, atunci aceste categorii n-ar fi decît niște simple jocuri ale spiritului care nu ar putea impresiona pe nimeni. Dacă metaforele poeziei ar exista numai în închipuirea poeților, dacă ele nu ar surprinde nimic din *firea* și *esența* lucrurilor, ci ar reprezenta numai rezultatul unui rece joc al hazardului printre cuvinte, atunci nimeni n-ar putea recunoaște fiorul emoției estetice. În fapt însă, atunci cînd ne impresionăm de un poem, cînd o metaforă splendidă ne înflorește o lacrimă, avem sentimentul profund că emoția noastră răspunde cu adevărat și în chip desăvîrșit — realității înseși a lucrurilor, realității tulburătoare a lumii și nu numai închipuirii singuratice a poetului.

Există un adevăr al metaforei, adevăr fără de care n-am vibra la poeziile lui Blaga sau Nichita Stănescu. Pentru că, răsărită o dată cu concepția vieții, cu atitudinea omului potențat în conștiința de sine pînă la punctul în care îndrăznește lupta cu materia neorganizată și cu destinul, poezia își fixează un ideal mai presus de limitele imaginației și chiar de infinitul ei.

Numai o parte a energiei spiritului creator își găsește întruchipare în cuvînt, cealaltă își caută chip și ipostază în existență. Adîncimea psihică, fantezia, puterea de intuiție și expresie sînt însușiri ale căror rădăcini sînt împlîntate în conștiința de sine a unui întreg popor. În această acoperire în aurul existenței, în viziunea atotcuprinzătoare a unei nobile colectivități rezidă în fapt materialitatea sensibilă a simbolului poetic, încărcătura sa omenească, ponderitatea gravă, de fruct ajuns la maturitate, a metaforei lirice.

Poetul modern, precum orice om care încrestează stîlpul casei sale, care povestește un basm, care rostește un proverb, intră în stare de comunicare cu ființa colectivă a neamului său, cu timpul și spațiul monadei sale originare. Există un dialog sacru în care coaja cuvintelor și miezul fierbinte al înțelesurilor se caută și își răspund.

Cezar BALTAG

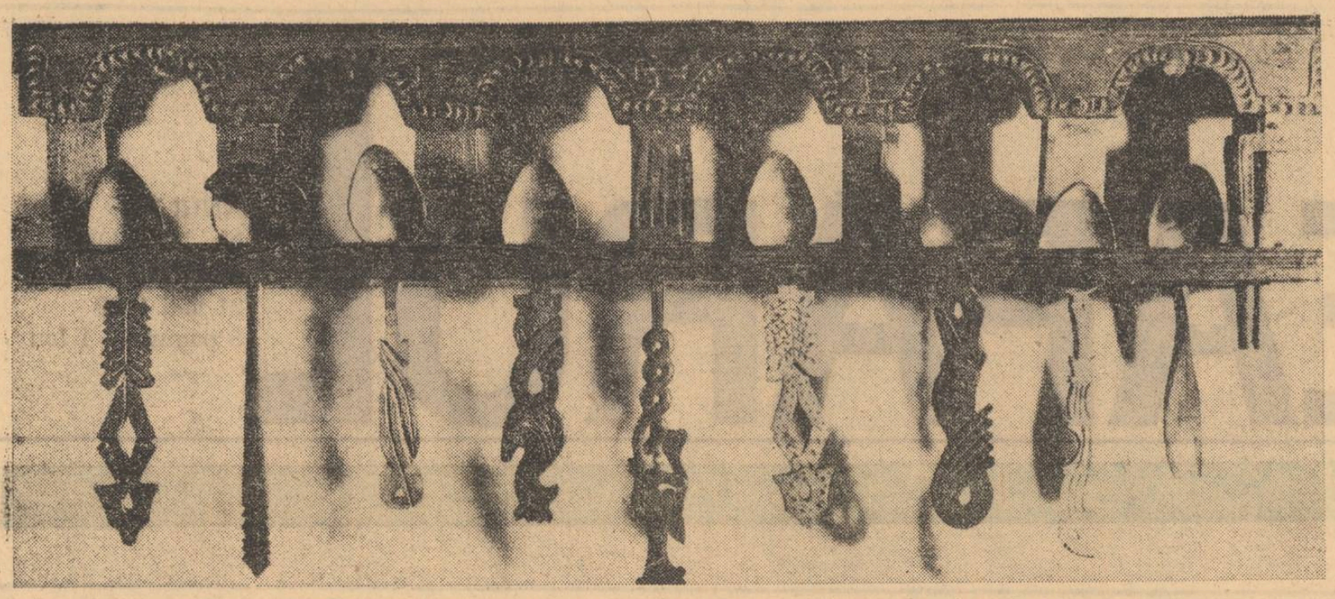

LINGURAR DIN MARAMUREȘ
CU LINGURI DIN DIFERITE
REGIUNI ALE ȚĂRII

CRONICA LITERARĂ

leonid dimov

CARTE DE VISE

Poezia lui Leonid Dimov este aceea a unor „fante secrete". Cititorul este îndrumat către un vizor ascuns care deschide o perspectivă neașteptată. Leonid Dimov încearcă mici inițieri ale cititorului într-un univers ale cărui caracteristici numai el știe să le descopere. În locuri neglijate : poduri, încăperi uitate, „curtea cu sifoane albastre", cărți vechi, Leonid Dimov ne dezvăluie mirificul :

„În miez de cozonac, miez de cozonac, miez de șofran, / E-un târg burlesc cruțat de Ghinghis Han. / Să nu mi-l strici : alunecă ușor. / Ce mers barbar ai și nepăsător ! / Covoare dorm în praguri boierești, / Duioase turle clopote pornesc, / Departe zac viroage cu cenușă, / Aprind mangaluri ceaprazari în ușă, / Și-acum să trecem la copilării / Cu capete de cal în bălării, / Cu oști din Indii pe elefanți triști, / Mor toate dacă te miști !" (Vis amalgamat).

Ultimul vers definește iluzionarea, calitatea realității de a fi creația poetului, căci prin „fantă" trebuie să-l înțelegem pe cel ce ne-o mijlocește. El scrie o „carte de vise", spus altfel o carte de viziuni. Numai că viziunile „Cărții de vise" nu sînt terifiante, ci pitoresc grațioase. Ele se pot numi foarte bine „visuri în papuci", scurte reverii la gura căminului, a cărui dulce tihnă ocazionează panorama unor meleaguri depărtate, exotice, de preferințe fabulos orientale atunci cînd nu este exotizată doar „curtea cu cioburi albastre" ori „frizeria cu macat". Poetul este un imagist preocupat de forma și culoarea lucrurilor, de succesiunea și de capacitatea lor de a declanșa emoția. Multe din poezii sînt pe alocuri lungi enumerații în care efectul este scos din asocierea voit-surprinzătoare a lucrurilor : „Dar n-am știut cum n-au cuprins / Castele albastre cu crenelul nins, / Orașe alburii printre negri baobabi, / Provincii iberice cîrmuite de arabi, / Un dumnezeu argintiu în bolți înstelate, / Vite delicate cu pitici dansîndu-le pe spate, / Diavoli înarmați ispitindu-mă cu mîncare, / Cavaleri purtînd negre scuturi triunghiulare, / Păzitori de fluturi cu glugă printre ferigi albastre, / Papi decapitați în mlaștini salmastre, / Morți priveghind morți și moarte, / Arcași milostivi țintind departe, / Miei rozalbi devorați de-un vîrcolac, / Maica Domnului născînd într-un copac / Și-am rămas cu nostalgia acelui sfert de chip / Neștiind dacă era Democrit sau Leucip". **(Vis neizbutit).**

Poeziile sînt voiajuri, expediții căutînd un paradis al formelor și culorilor. Invitația la drum seamănă cu propunerile la joc, la convenție, din întreprinderile copiilor : „Mai bine să ne suim în primul tren / Oriunde ne ducea ajungem în Eden". Nu întîmplător ele sînt asemănătoare celor ale lui Marin Sorescu din „Unde fugim de-acasă ?" Poetul ne propune, cu bună știință, un pelerinaj în care ne putem lepăda de legitățile obișnuite. El scrie o „Carte de vise" în care visul este un prilej de escapadă „în curtea cu sifoane albastre", mod de a semnifica pentru autor micul perimetru al plăcerii gratuității și a preferinței pentru culoare și frumos. Panoramele sale nu urmăresc în mod obișnuit decît caleidoscoparea existenței, filtrarea ei „printre gene" în stare de semi-trezie. Pretextul este realul transfigurat pînă la a-și pierde progresiv asemănarea și sensul :

„Ia să mă strecor / așa, pe lîngă burlane, binișor, / sînt cam joase maghernițele noastre / din — știți prea bine — curtea cu sifoane albastre / îngropate la margini de răzoare. / A-nserat de-a binelea. S-a făcut răcoare, / iar eu m-am așezat de unul singur la masă / în curtea pustie și întunecoasă / și stau zgîlțîit de fiori / așteptînd oaspeții înspăimîntători / care nu mai vin. Iată, se-aude / glas de trîmbiți prin gîlceavă de paparude, / iată-i, sosesc cavalerii acelui neam cumplit / venit să mă vadă din continentul descoperit / acum abia un an. / S-au deschis înțepenitele porți de porțelan / de la sine în calea lor și-au intrat / deocamdată puzderie de dănțuitoare făcînd marele șpagat / și rămînînd așa încremenite / să treacă trîmbițașii, carele trase de vite / încă netrecute în sistematica animală". **(O întîlnire pe pod).**

Mutația odată efectuată, jocul poate începe și bizarele feerii ale lui Leonid Dimov se desfășoară după regula paletelor mecanice în care durata mișcării este prescrisă : după ce și-au terminat numărul, marionetele intră în nemișcare și iluzia se risipește. Aceste excursii sînt strict vizuale,la suprafața materiei fără pretenția marilor sondaje, sau a marilor revelații, însă nu și fără pretenția în cele din urmă a unui sens secund.

Acest delicat caleidoscop este însă pictat cu o luciditate care vrea să ne arate că inteligența autorului nu este absentă, că nu ne aflăm întotdeauna în fața unor simple evaziuni în mirific, în incantatoriu. Versurile micilor iluzii sînt punctate cu „observații" de detaliu în care intenția de prozaizare, de aducere pe pămînt, este evidentă.

„Numai în serile cînd îi lustruiau ghetele, / îi țineau haina de zile mari, / îi potriveau cravata cu șopîrle zornăind printre icusari, / — în serile cînd lua tramvaiul spre Lînărie, / cînd pleca la amanta aceea tînără cu busuioace și Panaghie, / îl petreceau pînă-n prag, vărsînd uriașe lacrimi triste / șterse de el cu fel de fel de batiste. / Le vedea acolo stînd așa, ca-ntr-o prostrație, / pînă ce dădea colțul aproape-alergînd spre stație". **(Ospeție).**

Efectul liric e întrerupt și ne aflăm în fața unei ferestre noi. Gratuitatea, lipsa de sens a gesturilor e împinsă dincolo de liniile unui simplu joc fără sens, constituindu-se în comentariu subtil al realului. **Jeny și cei patru sergenți,** mica anecdotă în care nu putem ști dacă ne aflăm în pură gratuitate sau trebuie să-i căutăm un sens, ilustrează cel mai bine încercarea lui Leonid Dimov de a comenta realul.

„În groapa pătrată, din noapte pînă-n zori / de sus, privită de vedenii, / unde trăiau cei patru sergenți dezertori / și palida fecioară Jeny, //erau de toate : / cutii cu afumături conservate, / operele complete ale lui Shakespeare, / mici plăpumioare cusute cu fir, / perne roz umplute cu aer / și chiar o banchetă Biedermayer. / La o anumită oră cei patru ostași / nepăsători, guralivi și lași, / în uniformă și chipiu / începeau să-și vopsească pușile în liliachiu. // Iar treaba odată isprăvită, / clătinate de dragoste și ispită, / se duceau la Jeny care le dădea voie să-i lingă, / doi cîte doi, talpa stîngă. / Sfîrșite de voluptate / și de fosnetul tarlalelor de porumb, / odată cu amurgul, cădeau toate / cătanele, ca niște soldați de plumb. // Zîmbind atunci, sibilin și impertinent, / Jeny știa că întregul regiment, / în curtea căruia se afla, de altfel, groapa, / își punea, cum se spune, spada și capa / și pornea în căutarea celor patru fugari, / înarmat pînă-n dinți, ca de zile mari, / cărînd după el tunuri, chesoane, / ciorchini de grenade și faustpatroane. // Urcată pe bancheta de catifea, / Jeny își sălta din groapă capul blond și căta / la desfășurarea de forțe. / În chiot de comenzi și pîlpîit de torțe / fiecare companie, cînd trecea / prin dreptul ei, dădea onorul, iar ea / răspundea salutînd milităreste. / Se lăsa apoi, hotește, / o noapte veselă, cu lupanare, / cu crîmpeie de muzici și palate-n depărtare, / și, zîmbind fericită, după aceste toate, / Jeny cădea pe gînduri cu capul pe coate. / Așa trecu, noapte de noapte, / Acea vară nesfîrșită plină de tot felul de șoapte, / de competiții sportive la periferii, / de semnale de goarnă și rîsete de copii, / pînă cînd, fără să spună ceva, / unul din cei patru sergenți hotări să se predea". **(Jeny și cei patru sergenți).**

În sesizarea plictisului se ascunde și un refuz al șabloanelor o parodie a clișeelor, vizibilă mai ales în volumul **Versuri,** și prin surîs, ironie, umor, Leonid Dimov ajunge și la persiflarea, niciodată violentă, la o persiflare... îmblînzită.

Adept al limbajului indirect, conducîndu-se mereu spre ceea ce poate cauza emoția și nu spre exprimarea ei propriu zisă, Leonid Dimov transcrie o poezie în care atitudinea e subtextuală, din care pricină emoția trebuie recompusă. Cenzurarea emoției, grijulia ei distilare îi crește prețul în poezii ca **Lily și densitatea** sau **La moartea coboldului** unde poetul își uită în parte rigurosul „program" estetic : „Și acum priviți / Cum se dau peste cap, peste cap, / Balercile vișinii de vișinap, / Și, peste uluci, aduc dimineața cu ele. / Bună dimineața mătuse cu ulcele, / Vreau să-ți spun c-a-nflorit livada / Din cotul Dunării, la hanul babei Rada, / Și-au încremenit șlepurile-n colbăraie / De lumină sub pod. Se-nconvoaie / Trestiile de bucuria apei / La bucla gîrlei unde saltă crapii... / Doamne, mi-am pus veșmintele de gală, / Mi-am spuzit privirile cu beteală / Și stau ca de lemn cu beteală / Și stau ca de lemn, pe chei, / S-așteptînd luntrile cu femei / Venite să vegheze coboldul mort. // Animale de cîrpă. bat mătanii în port". Nu este prea greu de văzut că poezia lui Leonid Dimov are cîteva note comune cu poezia curentelor avangardiste și că tezele esteticii sale sînt ecoul acestui plurivalent fenomen artistic. Poetul își zice „oniric" și dacă înțelegem prin asta „ceva ce ține de vis", deci o arie foarte largă, poezia sa este desigur onirică. Sfera este atît de cuprinzătoare încît pot convietui în spațiul ei atît o poezie a tenebrelor visului cît și blîndele miracole și absurdul estompat al poeziei lui Leonid Dimov.

M. UNGHEANU

DERIZIUNE ȘI MIRACOL

Strigăt infernal sau rugă paradisiacă, dialog neliniștit cu cetatea sau rătăcire halucinantă pe drumurile mișcătoare ale pustiului, lirismul poetului modern vizează, în cele din urmă, revelarea și restructurarea valorilor umane atît de greu încercate în rapida evoluție istorică de o sută de ani încoace. Așa-zisa criză a limbajului, ereziile estetice văzute ca atare printr-un ochi stagnat într-o percepție conservatoare a lumii se explică prin relațiile mai evidente sau mai subtile ale artei cu metamorfozele individului integrat într-o comunitate socială, comunitate socială supusă legilor schimbării, dar care întîmpină rezistența unor foarte stagnante, conservatoare, similare academismului estetic. Desigur însă că formele de manifestare ale acestor confruntări decisive pentru progresul general au specificul lor care nu se poate extinde dintr-un domeniu în altul fără consecințe regretabile în autonomia relativă a procesului respectiv.

Așadar, tendințele contradictorii ale poeziei moderne, de sfărîmare a unor mituri tradiționale și de creere a unei noi mitologii, constituie o încercare legitimă de a exprima un om cu individualitatea restructurată de restructurarea valorilor sociale în care se integrează. Mitul copilăriei ca teritoriu al grației, departe încă de grija și teama vîrstei rațiunii, suferă și el demitizarea poetului, la fel cum epoca de aur a omenirii o suferă pe cea a istoricului. Petre Stoica este un poet modern și în Arheologie blîndă *copilăria sa se desfășoară sub semnul deziziunii morale, de parcă nu ar fi invocată miraculoasa vîrstă infantilă, cu ochii larg deschiși în fața universului, ci o alta, care nu a sperat nimic sau care a obosit să mai spere ceva. O lume domestică, strict limitată la percepții materiale, cu gust de cenușă, prin care se tîrăște un dezabuzat copil bătrîn — iată structura gerenală a* Arheologiei blînde. *Nici paradis, nici infern, cîte o metaforă stingheră cerșește îngăduința de a se odihni în acest „loc unde nu s-a întîmplat nimic" și să provoace o întîmplare infernală sau paradisiacă. Dar totul este îngrădit, zidurile unei zguri ce nu mai poate lua foc apără stăpînul unor cioburi din amforele, altădată, pline cu grîul, vinul și untdelemnul Mitului. Uimirea copilului care dilată sau contractă proporțiile reale ale lumii, prescriindu-i legile sale interioare, nu mai are nici un loc la simpozionul liric al lui Petre Stoica, căci atunci cînd spune : „cînd pași se aud venind către noi / fugim și ne ascundem în șanț, / ne spunem că odată și noi vom fi mari / și atunci vom cumpăra gramofoane cu pilnie de aur / să ascultăm cît vrem / povești minunate", își neagă, în fapt, orice participare la grația vîrstei paradisiace, fără păcat, la vîrsta cînd șarpele cunoștinței nu s-a mușcat pe sine pentru a se autocunoaște și deci pentru a muri.*

Un copil fără nimic tandru, un copil care, conștient că va crește mare cîndva, mai este gata să asculte și „povești minunate", adică el știe că muzica bătrînului gramofon nu reprezintă o realitate minunată, cum se întîmplă la vîrsta cînd omul acordă o încredere infinită percepțiilor ambiante, oricît ar fi acestea de terne sau de miraculoase, ci o poveste, o invenție pentru copii.

Copilăria în Arheologie blîndă *nu dezvăluie un tărîm al iluminării, dar nici al întunericului, căci ochiul critic dispus să privească detașat și atent în jurul său fără analize ori sinteze ale acestui mediu care să depășească o percepție banală vizează, poate, chiar banalitatea angoasantă, capabilă, uneori, de autentice efecte artistice. Iar acest mediu, acest „loc unde nu s-a întîmplat nimic", ni se revelă ca o provincie măruntă, o „reședință de plasă" cu la fel de insignifiantele sale evenimente și personaje (notarul, profesorii de gimnaziu resemnați, îmbătrîniți înainte de vreme, nebunul, bețivul, tocilarul, frizerul care, din plictiseală, se bărbierește a doua oară în aceeași zi, fotograful, farmacistul etc.). O întîmplare fantastică poate însemna un spectacol de circ în micul orășel : „Vine circul Vine / pe roți albastre și roșii / pe roți de frunze și fum / Pe case din scînduri cenușii pe nave / înaintînd prin valuri de praf / circul se îndreaptă spre orășelul nostru tihnit / aduce o lume de vise încuiate în lăzile / cu inele cu greutăți și inele"* (Vine circul), *iar un eveniment aproape exotic, sosirea a trei domni eleganți într-un Ford „să cumpere plante medicinale / și porci pentru export"* (Zi elevată).

Dacă, așa după cum am văzut, deziziunea morală a Arheologiei blînde *face ca metafora să se tîrască umilă după o realitate constituită din cioburi și cenușă în mijlocul căreia tronează dezabuzat un copil bătrîn, înregistrînd cu un ochi apatic micile dezastre din jurul său,* Melancolii inocente, *ultima carte a lui Petre Stoica, modifică acest raport în mod radical. Aceeași realitate care nu-și permitea să vadă nimic dincolo de zidurile de zgură ale deziziunii sale a înviat și, lepădîndu-se de o condiție mizeră, aleargă fascinată ca după o Fată Morgană visînd structura ideală a amforelor, altădată pline cu vinul, grîul și untdelemnul Mitului.* Melancolii inocente *reia numeroase motive din* Arheologie blîndă *(orășelul, gramofonul, zeppelinul, frizerul, funcționarii primăriei, bunica, gara etc.) dar în altă viziune, mai largă, mai liberă de măruntele povestiri anodine ale copilăriei, de parcă aici ar veghea ochiul înfometat de esențial al adolescentului. Poetul însuși exprimă lapidar modificarea percepției și restructurarea mitică a experienței sale pe însăși negația anterioară a copilăriei din* Arheologie blîndă : *„locuim pe temelia morții fără să știm".* (O pivniță). *Trebuie spus că legătura dintre cele două viziuni corespunzătoare cărților citate, o face poezia* „Din copilărie" *unde mișcarea lucrurilor printre ființe și a ființelor printre lucruri nu mai este domestică, obedientă, ci de o blîndă sălbăticie, de parcă le-ar privi cu ochi inocent, proaspăt în uimirea sa : „Roata fîntînii cîntă bucuria, teama, speranța".* (Arheologie blîndă).

Convertirea realului la fantastic, proces pe care-l observăm în Melancolii inocente *face ca poezia să nu rămînă cu toate acestea, mai puțin legată de experiența intimă a autorului, experiență consecventă cu sine în reperele sale principale. Diafanizarea, purificarea acestei experiențe de țărîna și cenușa amară a cotidianului mort sub privirea de gheață a cunoașterii logice pe care o practica poetul dezabuzat în* Arheologie blîndă, *face ca aceluiași real să-i crească aripile puternice ale himerei paralogice, dar capabilă să zboare spre cerul poeziei. Miracolul care s-a produs cu acel „loc unde nu s-a întîmplat nimic" nu este întîmplător, căci el continuă în mod firesc o negație a poeziei din* Arheologie blîndă, *prin afirmarea ei hotărîtă în* Melancolii inocente, *încît versul citat „locuim pe temelia morții fără să știm" poate să ne dea o explicație aproximativă pentru această regăsire a candorii paradisiace atît de necesare poetului.*

Poeziile lui Petre Stoica din Melancolii inocente *se feresc, dar fără premeditare și program, de așa-zisele probleme grave ale omului, nu o dată prilejuri de confuzie și retorică fastidioasă pentru atîția autori. Ele sînt mai curînd suave, de o inocență imaginară, uneori sincopate de cîte un vers cu trimiteri într-o realitate controlabilă, dar care imediat își ia zborul din „serele umilinței" unde s-a născut pentru a se integra structurii întregului. Poetul ar putea apare ca un grațios al melancoliei, cu gesturi de un romantism desuet, alteori, ascunzîndu-se după mici narațiuni în care personajele sînt niște păpuși mecanice cu efecte groteși,* (La scufundarea vasului Titanic, Bărbații electronici, Orologiu), *dacă sub această imagine a fragilității dinamice nu am bănui o consecventă și autentică energie interioară.*

Dan LAURENȚIU

CRONICA FANTEZISTĂ

KAFKA ȘI ROMANUL MODERN

Un lucru neplăcut, care li se întîmplă scriitorilor excepționali, este moda. Materialul inflamabil al operei lor fascinează toate chibritele cît de subțirele care se aprind instantaneu într-un foc de paie perpetuu. Asta nu înseamnă că opera princeps e atacată în substanța ei. Numai mediocrităților le e teamă de imitatori. Am întîlnit cîteva personaje care nu aveau nimic în cap și în timpul conversației îmi spuneau, cu multă prudență și învăluiri în mister, cine știe ce platitudine pe care vroiau s-o scrie, avînd grijă să mă avertizeze să nu le fur ideea. Într-un fel imitatorii exercită rolul pozitiv al rîmelor care, prin galeriile lor, în arătură, înlesnesc circulația aerului, afinează pămîntul.

Opera lui Kafka a trecut ca un cui bătut de un nebun cu capul prin rînduri succesive de păreri pătrunzînd , din coridoarele tribunalului cu procese implacabile, în biroul de lucru și în conștiința multor scriitori. Am citit și la noi, pînă la lehamite, de vreo cîțiva ani încoace diverși kafkieni, kafcangii, cum le-or mai fi zicînd. Dar asta e un motiv să ne împiedice să mergem la sursă ? Cineva îmi spunea, nu de mult : „S-a dus și cu Camus". Nu e nimic nici de capul lui —„Ce vorbești, domnule" ? În goană după șocuri ieftine, putem ajunge să privim de sus atît droaia de imitatori cît și matca însăși, confundînd aurul cu arama și ajunși aici, atunci nimic nu mai e valabil — nu mai ai nici un criteriu, nici un motiv să nu te spînzuri.

Recitind nuvelele lui Kafka am aceleași emoții ca la prima lectură. O întîlnire cu un mare scriitor e întotdeauna, dacă mergi fără prejudecăți, o sărbătoare. „A trăi nu-i nimica toată" — spunea undeva Pasternak. Împingînd luciditatea pînă la paroxism — el se stabilește apoi în paroxism unde se simte bine ca o molie într-o căciulă de oaie. „Verdictul" — începe banal — unul scrie o scrisoare — și se termină halucinant : eroul se aruncă în apă. În conflictul tată-fiu, fiul reacționează ca un tiran în devenire iar tatăl îl blestemă. „Te osîndesc acum la moarte prin înec" și imediat comanda e executată. Kafka reprezintă o cută a conștiinței lui Dostoievski. „Verdictul" e fatalitatea pe care o suportă urmașii. Încleștarea între cei apropiați, între cei care „își sînt dragi", este mult speculată. Notația e nervoasă. „Chiar și la cămăși are buzunare !" își spuse George și crezu că poate să-l discrediteze în fața întregii lumi cu remarca asta. Simți asta doar o clipă întrucît uita totul imediat".

Personajele sale stau cu căciula în mînă în fața absolutului așteptînd toata viața să le deschidă paznicul care e de neinduplecat. În sfîrșit, cu ultimile puteri îi pun acestuia o întrebare: „Toți se străduiesc, vezi bine, să afle ce-i legea. Cum se face atunci că în atît amar de ani n-a mai cerut nimeni să intre înăuntru ?" Paznicul îi răspunde : „Pe aici nu putea obține să intre nimeni altul întrucît intrarea asta ți-era hărăzită doar ție. Acum mă duc să închid". Deci fiecare avem o intrare specială în absolut, nu putem intra decît pe acolo dar pentru fiecare în parte e un paznic și gata. Apoi aceste personaje sînt obsedate de fenomenele de osmoză cu alte regnuri. Omul cu cădere spre animal (vezi și Urmuz) sînt obsedate de metamorfoze ori asupra lor plutește o fatalitate, un proces de descompunere, de urmărire, de ascultare.

Situația ingrată de colonie penitenciară. Meritul lui Kafka este că a subțiat proza debarasînd-o de osînda descrierilor. Nu mi se mai povestește pe larg „tolstoian", acțiunea. „Se duce să bea apă". Dacă pleacă să bea apă, atunci evenimentele se precipită, eroul ajunge la fîntînă, cade înăuntru, moare și se face stafie în aceeași pagină.

Această latură deschisă de proza lui Kafka a plăcut mult nevroplților.

Tolstoi n-a avut imitatori din cauza lipsei de longevitate a scriitorului modern care trăiește mai nervos, în certuri continue acasă și în societate, pe pămînt și în cosmos. Scriitorul modern n-are suflu. Dostoievski a luminat cel mai bine drumul de sare al ocnașilor sufletești mergînd spre prăpastie. Și acest drum atît de aderent l-a ademenit și pe autorul „Procesului".

Recunosc că nu mi-e deloc silă, chiar dacă a trecut moda Kafka, să citesc o pagină din el. Moda trece, modelul adevărat rămîne. Doamna Pompadour nu e scoasă din istorie numai că s-au găsit multe cucoane prin secole să-i poarte, cu mai multă sau mai puțină grație, fustele.

Marin SORESCU

AMINTIRI

DIN PREZENT

Împăratul cireşilor

Constantin Chiriţă, împăratul cireşilor, a avut forţa să se dedice în scris adolescenţei. Nu s-a speriat foarte tare de cei care l-au nedreptăţit. Calm a scris pentru fiii lor. E o predestinare a unei nobleţi copilăroase.

Se apropie vremea cireşilor. Cel care a intuit şi a făcut vie o realitate a visului, aşteaptă ca şi cititorul său — adolescent tîrziu — vremea cireşilor. Ele au simburi bineînţeles, ele sînt roşii bineînţeles, ele vin din demult.

Eu sînt un cireşar. N-aş fi fost niciodată un cireşar dacă Constantin Chiriţă n-ar fi inventat cireşarii.

Cireşarii sînt o categorie metafizică. Îmi place cuvîntul metafizic. Ca un cireşar ce sînt tocmai de aceea îl spun cu sfruntare pentru că, cireşarii sînt de fapt o categorie onirică. Ca un cireşar ce sînt spun cuvîntul oniric cu sfruntare. Cireşarii sînt o categorie pură şi absolută. Ca un cireşar ce sînt, spun cuvîntul „pur" şi cuvîntul „absolut" cu sfruntare. Cireşarii sînt o categorie existenţialistă. Ca un cireşar scăpat cu nasul în Larousse spun cuvîntul „existenţialist" cu sfruntare, cireşarii sînt ceea ce sînt. Ca un cireşar ce mă aflu spun cuvîntul „sînt" cu sfruntare. Pe cine sfruntez ! Pe mine însumi mă sfruntez.

Vine vremea cireşilor. Voi, cei din licee şi voi cei care-l citiţi, voi cei care daţi doi Jules Verne pe un „Castelul fetei în alb", voi, cei care schimbaţi cărţile flendurite, cele despre cireşari, cu aceeaşi patimă cu care schimbaţi timbrele, emise din statele întemeiate pe lună, vouă vă spun : se apropie vremea cireşilor, să dăm împăratului cireşilor, ca bir pentru sentimentele noastre cîte un coş de cireşe.

Constantin Chiriţă este împăratul cireşilor. Dar nu numai atît. El are un mai-mare al său. Să nu credeţi cumva că împăratul cireşilor e de capul lui sau de simburul cireşilor. Are şi el un şef al lui deşi e împărat. Şeful lui se numeşte Cirli. Cirli are paisprezece ani şi e fata împăratului cireşilor, dar spre diferenţă de împăratul cireşilor, care are menirea să păzească cireşile, ca să devină roşii, Cirli n-are altă treabă decît aceea ca să înveţe bine la liceu.

Ha ! Ha ! Cirli cîntă la pian „Murmurul primăverii". Împăratul cireşilor nu ştie să cînte la pian „Murmurul primăverii".

Vine vremea cireşilor, iar noi cireşarii ne vom grăbi să-i dăruim împăratului cireşilor cîte un coş de cireşi.

Noi îl iubim pentru că sîntem cireşari adevăraţi.

El este împăratul cireşilor dar el, cît este el de împărat, are la rîndul lui un şef.

Şeful lui se numeşte Cirli.

Hei, cireşari !

Nichita STĂNESCU

INEDIT

Inscripţie pe ghiozdan

Zeci şi sute de dosare
Mi-au trecut prin buzunare
Sînt umflat şi plin destul
Şi ca maestrul de nul.

Tudor ARGHEZI

1965

Balade

Nu mi-a fost dat să mă cufund vreodată
Nice în iarbă, nice în floare de moarte ;
Apa-n dezordini aruncă lumea care se-arată
Plutind peste aripi de humă şi lujeri de soarte —
Soarele-i auzul tainei care-nvins ne întregeşte :
Nice în scorburi, nice în tărmuri nu-i silă ;
Ce nu e cuget se încumetă şi putrezeşte
Iar ploaia-i complotul ochiului care cade în milă.
Nu mi-a fost dat să mă cufund vreodată
Nice în paseri, nice în tremurul din lacrimi
şi sînge —
Mă rog, şi m-acoperi ; lumea-i ca o icoană pătată
De luminarea care-n policandru-ngenunche
şi plînge.

* * *

Pace ţie, Doamne, pace ţie —
Rob îţi sunt şi rob în rivnă-mi eşti :
Vorba mea şi cearta mea împărăţie
Fie rădăcinilor şi scîrbelor lumeşti.
Cercetată ruga mea să-nsemne
Darul de la tine, taina oii sfinte
Umple-mă de patimi, ţine-mă sub semne —
Ochiul meu distruge, gura mea doar minte
Tu ascunde moartea şi serafi ascunde,
Cal medieval trimete, om tăcut să-l ţină :
Lasă-mi şi risipă, lacrimele blinde —
Pace ţie, Doamne, vină eşti din vină.

* * *

Tu nu ai fost în cruciadă ; cavaleri
Zburau spre Poli-n grabă aruncînd
Castele somnoroase şi doamne cu găteli
Şi se-ntorceau pe moarte sau poate mai curînd.
Nimic n-a fost de ei ; nici avuţie,
Nici spiţă mai regească — aşternut ;
Ei au rămas episcopi sau domni peste o mie
De vameşi iscusiţi şi iconari cu scut.
Din spate, peste turle se-auzea surîsul
Corabiei de aur născută-ntru Alah
Imperiu nărăvit în care singur unsul
Coroanei împărţea pe mare şi pre lume praf.

* * *

Schituri aşteaptă la margini de păduri
Şi calc prea trist şi încărcat de-arşiţă
La hanuri şubrede mă lepăd de armuri —
Da, trupul meu presimte văpaia din hangiţă.
Vin cavaleri purtînd chiar ordin sfînt
Şi-amantele pe-asini de promoroacă.
Dar cruciaţii într' Christ se uită în pămînt
Şi seara peste moarte se apleacă —
Deodată două umbre — un deal şi-o vale
Ieromonahi plăpînzi bat toaca-n vară ;
Ci noaptea vieţile-s atît de rare
Şi dacă plec în lume casa va să-mi piară.

* * *

Ce ortodox capitol : devoram un spleen...
Bilci colorat, trabuce, cai, femei şi caragöz,
Galeom, galeom... Copii lăsa în flori de crin
Ţiganca trupeşă foşnind din solzi ;
Corăbii de mîncare navigau în pîntec
Şi vinuri groase-ţi dezmierdau pastrame
Ci Doamne cum lăsai cu mîna ta un cîntec
Şi gura ta-l urla în gramofoane —
Era pămînt pe jos, femeia de pămînt
Şi ochiul ei precum e-n candeli rece seul ;
Juram, plăteam şi capete de sfînt
Uitînd să fiu o clipă luda Macabeul.

Dumitru M. ION

poezia contemporană

RETROSPECTIVĂ LIRICĂ

O masivă antologie lirică, **Necunoscutul ferestrelor**, ne propune rediscutarea lui Ion Caraion, poet făcînd parte dintr-o generaţie pînă nu demult puţin analizată în manifestările şi reprezentanţii ei. Ca şi în cazul altora dintre poeţii acestei generaţii, a „războiului", primele volume ale lui Ion Caraion, după care a urmat o lungă pauză, ne descoperă nu numai o atitudine solidară în epocă, printr-un spirit de grup, dar şi un moment de prefacere a poeziei. El continuă, pe temeiuri etice şi sociale însă, antitradiţionalismul, îndepărtarea de valorile consacrate ale poeziei, de caligrafie şi minor, totodată impunîndu-se şi ca insurecţie împotriva epigonismului barbian. Tematica acestei poezii, mai ales gesturile şi caracterul ei discursiv, pot fi urmărite pînă tîrziu în lirica de după război, înlăturîndu-se prejudecata lipsei de continuitate.

Poezia devenise deja ecou al mişcărilor sociale, stînd acum în umbra lor, punînd pe primul plan noţiunea de participare. După ce se purificase de incongruenţele revoluţiilor estetice, poezia abordează socialul pentru un nou conţinut. Poeţii vor să fie conştiinţe, iar poeziile lor documente de viaţă, cît mai exacte. Nu întîmplător îşi intitulează deci Ion Caraion primul volum **Panopticum** (1943). El este un reportaj, cu scene din război, tablouri de coşmar, peisaje citadine monstruoase. Maniera poetului e de pe acum formată : imagismul haotic, prăpăstios, ieşit dintr-o febră a vizualului, cu accent pe tot ce este element material. Imaginile se compun într-o mare rapiditate, adăugîndu-se noi determinanţi, devenind, ca la Ilarie Voronca, imagini — cifru. Sistemul lor e antropomorfismul metaforic sau metafora genitivală, putîndu-se scoate serii întregi, unele de-a dreptul neobişnuite. În centrul poeziei stă viziunea „oraşului cangrenă" : „Oraş în care putrezeşte tinereţea pe străzi / oraş ca un cîine cu bube ieşit dimineaţa din lăzi / oraşul-idee, oraşul cangrenă, oraş adormit / mai înainte de cuvîntul sfîrşit." Totul continuă în acest mod, şocînd adesea prin abuzul de carnagiu : bulevardele îşi mototolesc „în gingie castanele", „anotimpul îşi roade cele din urmă-alveole", „singurătăţile serii" ies în drum „cu cuţitele-n mînă".

Sentimentul e de frustrare, de obsesie într-un spaţiu izolat şi ameninţător, prin care pluteşte fantoma războiului : „Este atîta praf, sînt atîtea lucruri triste lîngă noi, / c-ar fi ridicol să te gîndeşti la altceva, decît la război".

Ion Caraion trage din Bacovia, ca şi alţi colegi de generaţie, senzaţia damnării, mai ales neurastenia. El nu-i însă un „boem" afirmat, precum D. Stelaru sau Ben Corlaciu, cu gustul lamentaţiilor. Dimpotrivă, îi aparţine luciditatea, uşoara îndepărtare de eul propriu prin autoironie, mai multe afinităţi avînd cu Geo Dumitrescu. Atitudinea lui e mai ales poetică nu existenţială, comentează nu atît condiţia poetului cît pe a poeziei. O declaraţie protestatară prin care poezia înseamnă experienţă de viaţă irepetabilă, strigăt singular, „fără gramatică", dispreţuitor de orice constrîngeri intră în predispoziţia pentru noi teoretizări poetice şi în sarcasmul întregii generaţii : „Noi am scris cu nevroză pe ziduri / şi-am colindat neurastenia, să bem igrasia din ploaie, rachiu din poem / otrava murdară, ţipătul spîn..." Refuzul programatic de „poezie frumoasă" va fi o constantă a lui Ion Caraion, în fapt proză discursivă, contînd prin violenţa negaţiei şi prin consemnarea unei stări de sirit incitate.

Mai diversificat tematic, mai esenţializat se prezintă următorul volum — **„Omul profilat pe cer"** (1945), distins cu premiul „Forum". Nota originală e aici senzaţia exilului universal, proiecţia exasperării pe mari spaţii. Unanimitatea însăşi e suferindă, aruncată într-un veac ostil : „Nici veacul acesta, nici el / nu-i al nostru, şi minte ; / rămîne un cuvînt negru, fierbinte / de spus, în fiecare zi după uşă". Pe şoselele oraşelor „tentaculare" se scurg, ca-ntr-o procesiune infernală, şiruri de „refugiaţi polonezi", casele dansează fantastic, în mahalale promiscui se petrec scene de desfrîu, desenate apăsat în cărbune : „Pe la ceasu-amurgului, hamalii / duc uzinele-n cărbunii de pe ei, / cartierele-i înghit pe cîte unul / şi-i primesc la geamuri cu femei". Viziunile au pe alocuri ceva grotesc, în

Desen de MATISSE

pierderea sentimentului de securitate intimă, în asediul pe care oraşul şi-l continuă, ca o reptilă, pînă în odăi : „Închişi în camere pătrate, presimţim / din geam în geam, văpaie cu văpaie, // oraşul grav cu heleştaie negre / cum urcă-n pat, cum bîjbîie-n odaie. // Meridianul nu ne mai ajunge... / Plutim prin zona lîncedă de febre, / castanii goi ne cheamă la fereastră / cu silueta lor de cocs şi de vertebre".

Din scurgerea inegală a discursului liric se reţin întotdeauna confuziile senzoriale, amintind „Lacustră" prin .delirul febril : „Simt iar uscăciunea cum ploua... De-acum / sfîrşeşte undeva o pîrgă, — asud. / Spitalele urlă, copacii ne-aud / şi cerul e leoarcă... şi timpul e bruma..."

Soluţiile compensatoare pentru poet în faţa acestei înstrăinări a naturii umane ar fi, una estetică, reîntoarcerea la clasicismul şi bucolicul scriitorilor latini, sau, corespunzîndu-i, reîntregirea vitală prin evadarea din oraşe : „Ne-am falsificat viaţa ca o introducere în filozofie / şi nu ne rămîne decît un lucru interesant, să părăsim odăile pentru a deveni oameni..."

În „Cîntece negre" (1947), compunînd versuri de război, Ion Caraion rămîne în sfera metaforismului halucinant. Imaginile sînt aplicate pe fonduri hieratice sau împroşcate cu noroi, oscilîndu-se arghezian între „cer şi băltoacă". Poetul este fără îndoială un vizual ce se exercită pe experienţe sociale în mod programatic. Poezia trebuie să fie memorie, dinamitardă, să aprindă spiritele, să apeleze, pentru autenticitate, la mijloacele prozei. Ion Caraion face apologia poeziei-manifest, „neagră şi urîtă", el scrie „cîntece brute, aspre", pentru că „nu mi-au plăcut niciodată cîntecele blinde". Poezia ar trebui să consemneze momente din război, „păstrate în formol sau în lapte de var". Într-adevăr, se descriu tranşeele, combatanţii, spitalul, asaltul etc, în tonuri grele, cu mare risipă de fum şi cenuşă ; „În mine e fum, e tîrziu — / eu, prizonierul durerii, mănînc terci în cenuşă şi scriu / cu unghii, cu dinţii, cu mizerii".

Poetul e însă un mare constructor de metafore cărora nu le rezistă: „stelele cresc din cartuşieră", norii înting în tranşee „ca-n nişte străchini proaste", orele sînt „deşte goale în tîrlici", un soldat ucis „adoarme pe-un maidan de stele coapte".

Atmosfera războiului nu apare ruptă dintr-o realitate directă, precum la Camil Petrescu, în „Ciclul morţii", ci stilizată monstruos. „Era război şi lepră, oamenii mureau în burg / schimonosiţi, îngrozitori / ca nişte vase negre cu flori / coclite-n amurg, pe fundul apelor".

Imaginaţia poetului trece dincolo de programatica consemnare, terorizată de asociaţii.

În volumele mai noi **Eseu** (1966) şi **Dimineaţa nimănui** (1967), Ion Caraion rămîne la acelaşi sistem imagistic de început, cu note însă mai purificate. „Nevrozele" au dispărut, dar odată cu ele şi o bună parte din spiritul febril, din acea atitudine de frondă studiată, care răbufnea printre versuri şi făcea interesantă poezia. Poetul scrie în registre diferite, de la miniaturi la torente whitmaniene vitaliste, accentuîndu-şi trăsăturile picturale, căutînd uneori livrescul. Poezia este o „fîntînă" de imagini ieşind unele din altele, imprevizibile, şi, deşi o prelungire a durerilor, se naşte, precum Oedip, la „încrucişări de hazard şi candoare".

Dan CRISTEA

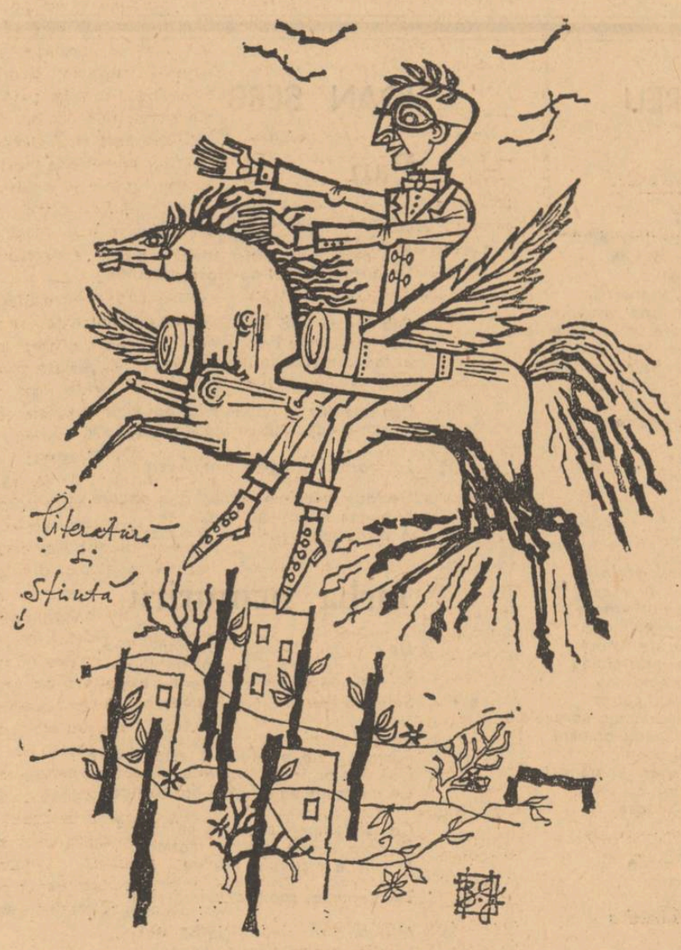

Desen de BENEDICT GANESCU

ION SOFIA MANOLESCU

A doua noapte

A doua noapte a rămas suspendată
în penumbrele ceasului
şi pe rotunjimea fără memorie
nici o clipă nu-şi mai scutură frunzele.

Pe sus nu se auzea nici un alt zbor
decît zborul pămîntului fără odihnă —
zbor fără temere în spaţiul fără sfîrşit
ţinut numai de o singură lacrimă.

Cuvîntul nu se întărea cu nici o revoluţie
şi mugurii creşteau în cuibul liniştii
cu siguranţa existenţii însumată în sine
de aceeaşi forţă în acelaşi sens orbital.

Cînd mă ascundeam prin frunzişul somnului
nimic nu putea să-mi strivească secunda.
Podidit de sîngele întîlnit în ţărînă
m-am scufundat în cea de a doua noapte.

Divorţ

Aici mă despart de simetrie
şi mă absorb în mine însumi
din portretul care a încetat.
Tu îmi adormi singură în ochiul uitat
fără să ştii că vom muri împreună.

Văzîndu-te în penumbra rostită
îmi voi răsuci din nou inima conturbată
şi-mi voi menţine sîngele îndelungat
fără să-ţi alung chipul inventat
din mihnirea făgăduită în amănunt.

Aici mă refugiez în lumina tăinuită
încredinţat că te vei întoarce
din tapiseria albastră în oglinda
care te mai păstrează ca pe un bun cedat
unde vom avea convorbiri pentru recepţia

unui divorţ pe sub braţul altui destin.
Ar trebui să nu-ţi mai întorc privirea insultată —
sînt sigur va veni un alt sfîrşit
din care va trebui să-mi pregătesc pustiul
lacom îmbrăcat în numele tău.

Animalul rîdea pînă la celălalt capăt

N-am crezut niciodată în acest lucru
deşi animalul plecase de bună voie.
Rîsul era însoţit de nervozitate
era însoţit de neprevăzut
şi umbla cu gîtul decoltat
pînă spre capătul lacrimei.

Cineva ţipa pentru cîteva resturi de păr
care determinau politeţea lui Gargantua
fără să suporte nici o tulburare.
Mîna din apropierea mişcării
avea prilejul legat muşcîndu-se pe sine
pînă la paroxismul imediat.

Supunerea multiplă inclusă în absenţă
rînjea răutăcios şi neconvingător
în legătură cu unghiile ferm ascuţite
printr-o singură spărtură de suflet
din care îmi aruncam fereastra-ngrijorată
întrucît devenise scîncet de vioară.

Cînd m-am izbit de sîngele dificil
Vizibil căutînd un sprijin
greu mai puteam fi determinat
în cele unsprezece ambulacre
din care îmi pipăiam fiinţa inerentă
înainte de a mă dezbrăca de mine.

Totuşi n-am crezut niciodată
în acest lucru şi animalul plecase
însoţit de rîsul meu violentat
şi nu mai era posibilă nici o convieţuire
deoarece în spatele satisfacţiei
animalul rîdea pînă la celălalt capăt.

Muntele abătut

Rămîn străin între mine şi mine
şi mereu mă adaugă noaptea la aşteptarea
nemăsurată împrăştiindu-mă fără nume
pînă la dimensiunile care se întrepătrund
pînă la marginea unde respiră focul.

Te-am purtat învăluită-n cosmar
în mantia de piatră pe unde mă aplecam
nehotărît şi încovoiat peste cumpeni
plîngînd în lemnul de trandafir trezit
care ardea într-un gol de nerăbdare uscată.

Aici am avut curajul să-mi ucid numele
de-a pururi înălţat şi urlînd
la seara pe care-am uitat-o-n cîmpie
la tîrfa pe care-o divinizam în cuvînt
care mîngîia un limax cu perciuni.

La retragerea mea în muntele abătut
care venea către sfîrşit în ecou sfîşiat
care rămînea îmbrăcat în zale adînci
unde veşnic strălucitor îmi jertfeam
clipa şi trupul deodată cu lovitura abjectă.

Din sîngele domol şi rănit prea timpuriu
pe care nu l-am ştiut niciodată răsfrînt
dincolo de munte dincoace de moarte
pînă la dimensiunile care se întrepătrund
pînă la marginea unde se mistuia focul.

Aventură

Călătoresc prin ceaţa lentilelor compuse
prelingere uşoară prin care m-am deschis
şi duc cu mine lupte încă de mult pierdute
în universul crîncen pe care l-am ucis.

Cînd îmi retrag şotronul pe care încă-l joc
îmi ard în golf flotila prea sacrului suspin
şi-mi trec prin storuri lebede ascunse
cu umbrele-agăţate de Pontul Euxin.

Măreaţă mi-i iubirea în batiscatul nopţii
şi mi-o scufund în somnul pe care ţi l-am dat.
Ducînd complot cu moartea — prin bună învoire —
mă culc în aşternutul ei ciudat.

Golindu-mă de mine de glorii fără sens
în aventura asta de asasin frumos
îmi strîng din plîns cuvintele necoapte
cînd îmi despoi statuia pînă jos.

ALEXANDRU GEORGE

nocturnă

O, ewige Nacht, süsse Nacht !
Hehr erhabene Liebesnacht !

Tristan u. Isolde. Act II, scena 2

Cel mai detestabil obicei al prietenului meu Artur este acela de a mă deranja noaptea. Fie că vine, fie că pleacă, el face acest lucru cu o totală lipsă de considerație pentru liniștea și somnul meu. Poate că aceasta e doar o formă de manifestare a personalității lui, căci Artur e posesorul unei inteligențe calme și limitate dar și a unei încăpățînări de catîr ce scapă controlului oricărei metode de educație și nu cedează în fața nici unei argumentații.

Deși e mult mai tînăr decît mine și a crescut sub privirea și în casa mea, nu-l pot considera pe Artur discipolul meu. Natura lui independentă, viața lui de boem incurabil fac din el un personaj aparte și interesant, asupra căruia eu nu am nici un fel de influență. Mentalitatea lui inconformistă — aici ar trebui să amintesc doar faptul că într-o epocă de comercializare burgheză a raporturilor dintre oameni, el practică cu dezinvoltură vechiul obicei aristocratic de **a cere** tot timpul și a trăi de pomană — nu se simte jenat de ideea de responsabilitate față de nimeni, nici față de mine.

Și totuși Artur mă iubește și-mi arată acest lucru de cîte ori are ocazia. Dar plecările lui nocturne fac parte dintr-un program de viață bine stabilit, la care, cu toate sfaturile și admonestările mele, nu vrea în nici un chip să renunțe. E cu totul straniu ca cineva să hoinărească noaptea și să doarmă apoi toată ziua, dar așa e prietenul meu. Firea lui nu se poate schimba — mi-am dat seama de mult de aceasta.

Iată de ce nu mă miră deloc faptul că s-a sculat așa de brusc și pe neașteptate în noaptea aceasta. Luasem masa împreună și Artur acuzînd o digestie dificilă s-a dus să se culce mai devreme ca altădată și fără obișnuita lui minuțioasă pregătire. Cînd eu îmi făceam lectura din autorii mei favoriți, înainte de a adormi, auzeam de alături sforăiturile lui nazale, emise din toată profunzimea organismului său viguros, ca un straniu comentariu al versurilor cadențate pe care-mi purtam privirea.

Cu toate că stilul meu de viață este cu totul altul, am pentru agitația lui Artur o mare înțelegere — mai ales că-i știu cauza : cu toate aerele lui sigure de sine, amicul meu e o victimă a pasiunii lui pentru sexul frumos. Or, aici e un punct asupra căruia sîntem sigur amîndoi de acord : și eu cred că femeile sînt făcute ca să aducă mai multă frumusețe pe lumea aceasta.

Dar, dezaprob cu totul modul brutal și frenetic al vieții lui sentimentale. Existența lui fracționată în escapade erotice și prăbușiri în somn și neființă oferă apoi o ciudată monotonie în discontinuitate. Căci Regretul, fratele bun al Amintirii și Remușcarea, fiica Trecutului și a Acțiunii nu par a-l tulbura niciodată pe acest Don Giovanni. Artur se pune repede pe picioare și nici o izbîndă nu-l ostoiește, după cum nici un dezastru nu l-a doborît pînă acuma. Această higienă a minții și trupului, aplicată integral și consecvent îl ferește de chinurile filosofării și de ghimpele incertitudinii, îl prezervă de rugina platitudinii și anihilează în el riscul îndoielii.

Tendința către monogamie, pe care eu o consider a fi semnul ființelor superioare, e la el complet absentă. Artur nu pare a face nici o discriminare în lumea fantasmelor lui sentimentale, nearătînd niciodată o preferință specială vreuneia din cele multe care i-au incendiat în decursul anilor inima. Și aceasta nu pentru că i-ar lipsi interesul pentru celelalte ființe, întrucît ele reprezintă formule de organizare a realității. Dimpotrivă, pentru el ca și pentru mine, realitatea sensibilă există. Mai mult, e în Artur o incoercibilă tendință de pozitivare a tuturor formelor existenței, în fine, ceva ce în filosofia germană mai nouă se numește : **eine Seinsbejahung.** Numai că în loc să caute prin dragoste comuniunea cu acel suflet-soră pe care fiecare din noi îl urmărește în avatarurile lui cele mai diverse pentru a nu-l găsi, poate, decît în sfera abstractă a idealurilor ce păsesc grav peste vicisitudinile vremii, prietenul meu transformă acest sublim pelerinagiu al sufletului și al cărnii într-o coborîre în cea mai discutabilă infrastructură a realității. În aceste condiții orice sfat pe care i l-aș da devine inutil, orice admonestare e inoperantă. Și e păcat, pentru că Artur e un individ care mai mult decît oricare altul sugerează prin simpla lui prezență calmul și echilibrul. Mișcările lui sînt lente, sănătatea lui e perfectă, iar figura lui evocă în momentele sale cele mai bune, capul cuiva care a renunțat la toate zădărniciile și se gîndește numai la lucrurile eterne. Dar cine poate descurca logica lui sucită și modifica ceva în purtarea lui inexplicabilă ?

Deși de obicei nu-mi pun nici un fel de întrebare relativ la aventurile lui, de data aceasta știu foarte bine și despre cine e vorba: e Bianca, făptura eterică și misterioasă, de curînd apărută în cartierul nostru și care-și poartă secretul persoanei sale prin grădina rezervată a casei de vis-à-vis sau în lungile zile de toamnă, contemplînd de la fereastră cu o blazată indiferență peisajul învălmășit de afară. Din clipa în care a văzut-o pentru prima oară, Artur a găsit în sufletul ermetic al palidei prințese reflexul unei inefabile scîntei magnetice. În urmărirea ei pleacă grăbit și acum prietenul meu și e gata, cu temeritate să învingă orice obstacol.

Ce mi se pare curios e însă faptul că Artur e incapabil să înțeleagă marele adevăr că frumusețea dragostei constă în preliminarii. Nervozitatea lui, brutalitatea intrusiunii lui în poezia adîncă a liniștii mi se par profund regretabile .Îl văd pe prietenul meu care se consumă de flacările dragostei făcînd o dată un gest magnific, — intrînd de pildă în castelul în care locuiește Bianca și parcurgînd sălile tenebroase, printre coloanele de piatră și printre curtenii rigizi, stupefiați în costumele lor de ceremonie — și urmărit de privirile scăpărătoare ale oștenilor rezemați în halebarde, prăbușindu-se în fața tatălui ei și spunîndu-i :

— Domnule conte, iubesc pe fiica dumneavoastră.

Dar prietenul meu nici nu se gîndește la așa ceva. El își urmărește programul un obișnuit cu obstinație și fără nici o umbră de îndoială.

Profit de faptul că m-am trezit și deschid fereastra. Întunericul de afară nu e tulburat de lumina de o brutală indiscreție a nici unui bec electric. Casa Biancăi e scufundată în liniștea umbrelor romantice pe zidurile dure de cetățuie inaccesibilă. Mă întreb cum o să ajungă la ea, în ce chip o să înfrîngă și de data aceasta ostilitatea Realității.

— O, sfinte puteri ale nopții, gîndesc eu în aceste momente, ocrotiți-le ca în cărțile de basme iubirea. O, întuneric binecuvîntat, întinde-ți pînza ta ca un talaz, făcută din farmece și din minuni, peste sufletele lor care se caută și se doresc. Abolește legile logicii convenționale pentru a da posibilitatea să li se revele Marele Sens al vieții — și a întîrzia cît mai mult trezirea în proza cotidiană și în disperarea luciditățiii diurne.

— O, noapte ! o, moarte ! din care se nasc și-n care sfîrșesc odraslele închipuirii, ale nervilor extenuați sau tiranizați de friguri, ale nebuniei dulci și albastre ! Ascultă-mă !

...Și ca și cum mi-ar fi auzit chemarea, decorul iubirii celor doi se închide în zăbranicul zugrăvit cu umbre mari, neîntrerupt de vreun contur pe care să licăre inoportun ironia stelelor ascunse. Artur a venit lîngă mine și știind la ce mă gîndesc, așteaptă cu emoție.

Desen de LIGIA MACOVEI

— Vino, îi spune bezna adîncă în care se frămîntă tristețea și așteptarea, și în care firul nădejdii lui găsește repede drumul care duce la sufletul frumoasei castelane.

— Haide, șoptește freamătul ușor al vîntului printre crengile încărcate de sevă, grea ca și lava pasiunii care mocnește în sufletul prietenului meu.

...Și Artur intră atunci într-o agitație și o suferință mentală irezistibilă. Toate sfaturile mele de temperanță sînt inutile. Nu-mi rămîne decît să-l conduc pînă la ușă ca să o pot încuia după el cu cheia. În prag, în contact cu aerul mai rece de afară, el se oprește și ezită — și e nevoie de o lovitură de picior ca să-l fac să se decidă. (De fapt, mă și tem că închizînd în grabă ușa în urma lui, s-ar putea să-i prind din greșeală coada, cum s-a întîmplat o dată).

Artur a ieșit în stradă și după ce s-a încredințat că nu e nici un pericol, se îndreaptă cu pași iuți spre curtea de vis-à-vis. Dar cu cît se apropie de țintă, mersul lui devine mai precaut, mai ezitant. Escaladînd dintr-un salt gardul, el se oprește și de la înălțimea unui stîlp examinează concentrat și prudent toată situația. Și deodată văd cum corpul lui atît de suplu capătă o neașteptată rigiditate iar volumul lui fizic se dilată. E semnul cel mai sigur că Bianca e în curte și îl așteaptă. Mișcările lui devin ataxice și din gușa lui congestionată se desprind stranii sunete. O logică elementară și cavalerească l-ar sfătui să se dea el jos după ea. Artur însă vrăjește din vîrful stîlpului și o cheamă cu vaiete prelungi ce se sfîrșesc într-o notă de nostalgie profundă ca o fantomă sonoră. Ce face el acolo e din punct de vedere estetic mai curînd discutabil, dar e de un efect melodramatic cert.

Într-adevăr, geamuri se deschid în dreapta și în stînga și vociferări se încrucișează pe deasupra celor doi îndrăgostiți. Artur a tăcut cu capul între umeri și doar coada lui pendulează în incertitudine, destăinuind astfel nervozitatea care-l stăpînește. Cînd liniștea s-a restabilit, îl văd deodată sărind în grădină, adîncindu-se în întunericul tufișurilor.

Dar cel mai mare dușman al lui Artur e Domnul Colonel în rezervă, care locuiește în casa de lîngă Bianca. Domnul Colonel e un vajnic străjer al liniștii și un temperament bilios și cam apucat. Artur nu se teme de el mai mult decît de ceilalți, dar eu cred că dintre toți inamicii prietenului meu, acesta e singurul care ar fi capabil să treacă de la amenințări la fapte.

Domnul Colonel a venit într-o zi la mine și mi-a recomandat cu voce mieroasă să-mi țin cotoiul acasă, deoarece tot trecînd strada, s-ar putea să-l calce într-o zi vreo mașină. Dar am aflat ulterior, că exprimînd cu totul altă opinie, același domn a afirmat, într-un cerc intim, că dacă Artur îl mai trezește noaptea din somn „îl împușcă" și că-și pregătise o armă de vînătoare cu care se culcă la căpătîi. Și de data aceasta invocațiile sonore ale motanului meu l-au sculat din somn pe perfidul militar ; numai că spre deosebire de ceilalți vecini indignați, care-și mestecă revolta între maxilare, încercînd a se face că nu aud concertul de afară — el își pregătește din umbră răzbunarea, căci știe că relativa tăcere care se lasă uneori e numai aleatorie.

Într-adevăr, jos în grădină sufletele celor doi îndrăgostiți palpită ca două flăcări într-o boltă și consonanța aceasta e totdeauna semnul marei apropieri. Artur tace acum — în schimb Bianca e într-o mare emoție și după gemetele ei înfundate deduc că prietenul meu a pătruns în „physica" ei cea mai profundă.

În clipa aceea, răsare în ușă cu zgomot Domnul Colonel. Pînă să se obișnuiască însă cu întunericul, Artur cu blana lui de culoarea junglei s-a topit în tufișurile dese de lîngă gard. Așa că în momentul cînd dușmanul a făcut erupție în mijlocul grădinii, pisoiul meu s-a strecurat pe lîngă casă căutînd o cale de retragere. Ceea ce a înțeles și Domnul Colonel, care pîndește acum ieșirea spre stradă. Îl văd în cămașa de noapte albă, cu părul răzvrătit ca o Gorgonă. O cracă ce trozește în spatele lui îl face să se întoarcă brusc. Artur profită și o zbughește în stradă. Inamicul reface și el mișcarea, dar cotoiul meu se ascunde după bordura lată a trotuarului reușind să dejoace și de data asta manevra urmăritorului. Domnul Colonel e din ce în ce mai enervat și îmi dau seama după mișcările pe care le face cu capul, că a pierdut urma lui Artur.

Îmi vine în acel moment să deschid geamul și să-l întreb ceva — de pildă ce mai face, sau de ce nu doarme ? — pentru că știu că o asemenea întrebare l-ar pune într-o situație dintre cele mai jenante. Dar tocmai atunci, Artur care a meditat îndelung asupra posibilităților de scăpare, riscă o mișcare de natură să analizeze definitiv astuția Domnului Colonel. El se precipită în stradă, căutînd calea cea mai scurtă spre casă. Urmăritorul e pe urmele lui. Dar a fost, din partea prietenului meu doar o fentă — căci iată-l pe Domnul Colonel în mijlocul străzii și cotoiul nicăieri. Situația a devenit într-adevăr ridiculă. Cred acum că e într-adevăr momentul să intervin.

Dar nu. Marile bătălii istorice nu se soluționează niciodată prin logică, ci doar prin intervenția factorului imponderabil. Și iată că atunci a apărut de după colțul străzii Neprevăzutul. El avea forma unui camion de 10 tone care se îndrepta spre locul dramei cu viteza maximă. Nu știu ce s-a petrecut în clipa aceea în capul Domnului Colonel ; dar în loc să fereascâ retrăgîndu-se pe trotuar, el s-a oprit hipnotizat în mijlocul străzii unde se afla și a încercat să înfrunte destinul ca un torero. Frînele șoferului au oprit dezastrul exact în momentul cînd toate roțile camionului trecuseră peste corpul bravului militar proiectat pe caldarîm de bara de protecție a camionului. În schimb Artur, care executase un salt în lături ca să evite mișcarea de învăluire a Colonelului, a dispărut cu coada lui invoaltă înapoi în curtea Biancăi Dar aceasta, printr-o ciudată mișcare de cadril a soartei, tocmai se repezise pe urmele iubitului ei, desigur îngrijorată de soarta lui — așa că scăpată de puțin de sub roțile camionului a aflat un refugiu neprevăzut la mine în curte, unde am și găsit-o zburlită și tremurînd de emoție.

Nu pot spune însă ce a urmat în stradă ! Anchetă, mulțime de gură-cască adunați în jurul cadavrului și al mașinii, lume suită pe garduri, suspendată de balcoane ! Omul care dorea atît de mult **liniștea,** își dăduse duhul într-un vacarm de clacsoane și vaiete, comentarii răgușite și țignale cacofonice.

Ceea ce nu-și putea explica nimeni era cum de se afla Colonelul într-o ținută atît de sumară și cu o pușcă în mînă, la ora aceea, în mijlocul străzii ? S-au luat declarații și s-au confruntat presupuneri, s-au emis tot soiul de ipoteze. Una, aceea că victima plecase într-o aventură de alcov la nevasta cofetarului din colț, fu respinsă ca nefondată. deoarece doamna în chestiune se afla de o lună plecată la băi.

Pînă la urmă geniul unui tînăr procuror care conducea ancheta găsi soluția adecvată : din cauza căldurii, Colonelul înnebunise și neputînd să se sinucidă cu arma lui de vînătoare, care descărcîndu-se ar fi produs **zgomot,** preferase să se arunce înaintea camionului. Am subscris și eu la această opinie, stăruind pre cît am putut asupra anomaliei cerebrale a mortului — și cînd cadavrul a fost îndepărtat și mulțimea a început să se rărească, am condus-o pe Bianca la ea acasă, de unde mi-am recuperat cotoiul care privise cu căutătura lui fixă de încordare, printre uluci, toată scena din mijlocul străzii.

Artur s-a întors acasă și, puțin schimbat la față, s-a instalat în tabieturile lui de totdeauna. Agitația din timpul nopții, asasinatul comis (e drept, fără premeditare și chiar fără intenție), masa abundentă pe care i-am servit-o imediat ca să-l consolez de necazurile întîmplării, l-au făcut să doarmă mai mult și mai profund decît de obicei. Am crezut că o să se potolească de-a binelea, dar cum s-a lăsat întunericul, l-am simțit sculîndu-se și nu a mai fost chip să-l țin închis în casă. Curînd după ce l-am văzut traversînd cu prudență crescută strada, coada lui monumentală dispărea în curtea Biancăi, unde se pare că vizita lui era așteptată. Am auzit aceleași țipete, aceleași lugubre chemări, aceleași preambuluri, aceleași nervoase învăluiri și sumare cochetări. Așadar, opinia de veche tradiție, după care totdeauna criminalul ține să se întoarcă la locul crimei nu e o legendă !

Frecvența vizitelor lui în curtea de vis-à-vis a crescut din ce în ce mai mult și cu sporită furie, încît doar în ziua înmormîntării Colonelului l-am putut prinde și încuia înăuntru, căci lipsind de acasă eu însumi, nu trebuia să asist la zvîrcolirile lui disperate și la apelurile lui tragice de a-i deschide ușa. Întors de la cimitir, unde prezentasem o jerbă magnifică de flori funebre din partea vecinilor dezolați și ținusem o vibrantă alocuțiune, l-am găsit pe Artur pradă unei turbări mute, indescriptibile. Căutarea feroce a ochilor lui de culoarea veninului verde m-a fixat doar o clipă, căci în cealaltă el o și zbughise printre picioarele mele, pe ușa salvatoare pe care o deschisesem.

Eficacitatea vizitelor lui la Bianca s-a văzut însă tare repede. Eterica făptură care-și purta mîndrețea persoanei sale rezervate, paradîndu-și coada prin parcul cu umbre romantice a început să manifeste față de Artur o stranie indiferență. Ea stă acum mai mult la fereastră, ocupată cu toaleta ei, uneori cea mai intimă, cu nepăsarea astrelor defuncte care au ars prea repede și-și prelungesc drumul în imaginație.

Dar el, neignorînd totuși schimbarea situației, își continuă manevrele lui de mai înainte plecînd ca un temerar Argonaut în căutarea Marei Aventuri, mînat de același demon al insatisfacției. În fiecare seară el mă părăsește pentru a se întoarce acasă în lumina zorilor, lividă — urmărit de reteveie, pietre, tinichele de conserve aruncate în urmă-i, plus o serie de imprecații în care e vorba de el sau de mine și pe care amîndoi ne facem a nu le auzi. Îl iau atunci în brațe și de multe ori Artur adoarme chiar în poala mea, în timp ce eu îi mîngîi încet capul plin de obsesii — în care însă nimeni nu a turnat vreodată veninul Amintirii. Mă gîndesc atunci la soarta lui și la a mea, la tot ce ne desparte și la tot ceea ce ne face să fim prieteni. Cum nu reușesc oare, eu, care sînt considerat de toată lumea cu adevărat un ascet al Frumuseții să-l obișnuiesc cu stilul temperanței și al reținerii, care caracterizează sufletele nobile ? Cum poate trăi el în încordarea aceasta perpetuă, în care vitalitatea lui nesublimată în nici un vis și neînfrîntă de nici o nostalgie, stă totdeauna gata să irumpă ? O explicație ar fi aceea că în lumea aceasta totul constă în inexplicabil. Existînd în același spațiu, iată că putem avea despre realitate păreri atît de diferite ! Și, la urma urmei, de ce n-aș spune-o ? experiențele noastre sînt totuși atît de deosebite, căci nici o femeie de pe lumea asta nu e atît de frumoasă ca o pisică. Asta ar fi o explicație. Dar desigur că mai e ceva : în agitația lui în aparență francamente profană, nu e, așa cum s-ar crede, frenezia biologică a primitivului nepăsător de regulile civilizației, și care exaspera atît pe răposatul domn colonel, ci răspunsul unui suflet tare dar ingenuu care știe să asculte apelul nopții. În pînzele de întuneric pe care serafimii serii le risipesc în urma lor, cînd merg să se culce, el se aruncă fără șovăire. Și intrusiunea lui brutală în lumea nocturnă a tăcerii ia atunci aspectul unui ceremonial misterios în care virtuțile și jertfele, ofrandele și tainele ascultă de o logică necunoscută oamenilor și țin de o religie uitată. Atunci mă gîndesc la adevărata existență a nopții, la **durata** realității ei nemijlocite și-mi vin în minte versurile marelui ei poet :

De ce mai e nevoie să se întoarcă dimineața?
Puterea țărnii nu se va sfîrși o dată ?
Nu va veni și timpul cînd va arde veșnic
— în taină, marea jertfă a iubirii ?
Luminii-e durata măsurată, dar ea
stăpîna nopții-i fără timp și spațiu.
Căci timpul somnului e veșnic.

...Și versurile își continuă torsul lor de argint din ce în ce mai vii și mai clare, mai adînci și mai solemne. Iar într-un tîrziu încep a înțelege că tot ce înflorește pe ruina atenției lucide, care parcă nu ar osteni niciodată, tot ce ține de taina existenței oculte, tot ce e **adevăr,** împotriva indiferenței omenirii satisfăcute — toate se împletesc și se dezleagă, se destramă și se unesc, pentru a-și afla deslușirea finală între suspinul melancolic al înserării și amenințarea înfiorată a zorilor — în marele mister al Nopții.

Mai 1964

IULIA DAVID

Femeia care rîde mereu

Femeia răstignită pe crucea de aer
se roagă de potop
să se întoarcă pe pămîntul acela
vînjos
iar marea crapă în blestem
o ultimă cale
și femeia se aruncă în ea cu gîndul
căci e prinsă de cer
prin elastice ghiare
și o doare această stagnare
și obosită fixînd paradisul
adoarme,
cu capul într-o lunecare de stări
se simte tot mai ușoară prinsă de
vînt
trupul o zdreanță, teribilă zdreanță
fără început se îndoaie
soarbe miracolul
pe căi nevăzute
umbra ei căzătoare
această idee, această femeie
mă îngheață
și nebunul în straie de ceață
o ocolește, se apleacă și culege
rîsul, spaima și plînsul
acelui neliniștitor prizonier
femeia ce rîde mereu
la viața de apoi
ce pîlpîie greu
într-o palmă de zeu.

TRAIAN REU

Dor

Au ațipit pietrele
Sub praful stelelor trezite
Ca într-o cumpănă lină
Cu uimirile plopului
Lîngă legendele șoptite
Pentru plecata în apa visului.
E o noapte în care tac și tăcerile
Strivite de un neînțeles echilibru.
Undeva cocoșii pregătesc cîntecul
Lovind cu ciocuri de abur
În umbrele ce bîntuie
La poteci de dragoste
Nevenite.
Și nimeni nu trece
În miezul răspîntiei.

Columb

Să fi fost pămîntul acolo
Și nimeni să nu-l fi văzut ?
Corăbiile au înghițit mările
Și oceanele furtunile.
Stînci de corali și de umbre
Au rîs de goana îndărătnică
Și de prove singerînd
La flăcările aurului putred.
Triste otgoane sugrumau caravelele
Cînd oamenii întîlneau oameni
Cu zîmbet de mirodenii.
Și lătra somnul spart în pămînt
La șuierul săgeților cu venin
Și al spadelor viscoase
De sînge și vin.
Și țărmul era acolo
Și oamenii erau acolo
Naivi și fără lacrimi.
Nimeni pînă atunci
Nu le arătase domestica
Poziție verticală
A oului.

IOAN ȘERB

Pan

Zăcea sub plasă de-arșiță pămîntul...
Și-opresc cascade apele și laiul,
Prin pomi pierdură-și păsările graiul...
Într-un mănunchi de-otavă-adoarme
vîntul

Sub foi de viță Pan descîntă-și naiul,
Din rîuri nimfe îi sorb viersul, sfîntul
Și faunii voioși dansează-i cîntul...
Căci zei păgîni și ei cunoscu-mi raiul.

Pan bucuros în boabe-mi pîpăi vinul...
Ca-ntr-o capcană-un urs stă-n rugi de
mure...
La soare-și strînge-o viperă veninul,

De fauni, nimfe-o joacă-i prin pădure.
Și-atinge Firea vieții-apoteoze !
A verii sevă urcă-n om și-n roze !

Iarba nemuririi

De cînd îmi știu fragil Destinu-n Fire,
Sub vis de roze și ninsori de clipe,
În mine-un vultur crește-a lui aripe
Setos să bea din rîu-ți, nemurire...

Spre-al tîntei mele vîrf voi să-mi risipe
Ființa-n stele,-n cărți ! A mea simțire
L-al vecilor izvor rîvnită-ivire
Ca un cocor ea mi-ar fi dat să țipe.

Ca Ghilgameș, eroul de-odinioară
Dincolo, soare, te trimit, coboară...
În mările misterului afunde

Te-ndeamnă, soare-al minții și-mi
pătrunde...
Mi-aducă-a nemuririi iarbă, duhul,
Să-ntineresc ca, lumilor, văzduhul.

MIHAI PELIN

elena

Elena avea ochii albaştri, reci, aproape inexpresivi şi incapabili să traducă o răzvrătire temperamentală, încadraţi de nişte gene scurte şi aspre în care iarna triumfa un pigment fumuriu. Statura ei hieratică, alungită, pătrunsă de ambiguitatea aceea reţinută a volumelor care se susţin cu dificultate prin ele însele, se şlefuise încă din copilărie, cînd lecţiile chinuitoare de echitaţie şi, mai tîrziu, după ce învăţase să călărească, trapul mărunt prin păduri împînzite de ogari zgomotoşi, năpustiţi în căutarea unui vînat problematic, sădiseră în fibrele ei cele mai intime o indiferenţă acută. Izbutea, de pildă, să reziste fără un efort vizibil tentaţiei imperioase de a tresări la zgomote dintre cele mai diverse şi mai puţin suportabile, îşi regla acuitatea privirii numai în funcţie de repere banale, situate întotdeauna dincolo de spaţiul în care se învălmăşesc imagini de genul celor care ne distrag cu asiduitate şi ostentaţie atenţia — smerenii, pandalii şi deliruri —, iar palmele ei, scufundate chiar şi pe neaşteptate într-un acvariu, ar fi fost capabile să alunece ore întregi printre peşti, păianjeni de apă şi crabi, printre gîndaci articulaţi cu dificultate şi melci gelatinoşi, nepoticnite de ezitări, destinse şi reci, asemeni sîngelui acestor vietăţi anacronice, din epoci revolute. Indiferenţa ei, însă, se deosebea de acel declin al sensibilităţii propriu celor care, printr-o îndelungată comuniune cu animalele, ajung să se mişte ca boii, pentru că în trecutul ei se năruise o lume.

Vedea mai întîi o fereastră aburită dincolo de care, în momentele în care i se limpezea memoria, cădeau disciplinat barele întunecate ale unui grilaj metalic, ruginit, paralel cu şoseaua spre V. În anul din care se perpetua această imagine, în fiecare sîmbătă, după amiază, timp de trei săptămîni, motoarele maşinilor rare, în trecere spre aerul tare al munţilor apropiaţi, strecurau în geamul de la răsărit un cutremur subţire şi bibelourile de pe pervaz se clătinau crispate în lumina din ce în ce mai scăzută a soarelui stins. Înalte şi răcoroase, încăperile vilei amplificau ecoul cuvintelor tărăgănate care se încrucişau, uneori, în salonul alăturat, rotund şi galben ca un manej de circ cu talaşul încă nerăvăşit de copitele cailor, iar celelalte zgomote, ale cuburilor multicolore din care clădea plictisită castele crenelate şi ziduri de labirint, o ajutau să-şi înfrîngă neliniştea aproape biologică, proprie anilor fragezi. Nu era un copil curios, dimpotrivă, o prematură blazare începuse să-i destindă treptat trăsăturile şi, totuşi, în pofida izolării la care fusese condamnată, se resimţea cîteodată de tentaţia vagă de a-şi investiga orizonturile. Bănuia, de pildă, că se schimba ceva în salonul alăturat, altceva decît cuvintele al căror murmur pătrundea pînă în camera ei şi al căror înţeles îi scăpa, poate bile rotunde şi reci, îndelung şlefuite, şi se pare că nu era prea departe de adevăr, cît timp convenim să înţelegem prin bile simbolul pragmatic al unor valori, asemeni jetoanelor impersonale din cazinouri, iar lumina aceea catifelată de fumul vîscos al ţigărilor i-a stăruit în memorie pînă tîrziu — un ecran animat de o forţă obscură, ambiguu, fosforescent şi friabil. Se perindau pe suprafaţa lui bărbaţi superbi, cu gesturi, înmlădiate de o timiditate curioasă, parcă neobişnuiţi să umble pe pămînt, sau poate numai înclinaţi să mimeze această lipsă de obişnuinţă, femei sclipitoare, cu danturi impecabile şi cu şolduri arcuite prelung, asemănătoare întrutotul acelor femei pe al căror talent de a sta într-o rochie s-a întemeiat întotdeauna gloria croitorilor celebrii, sticle înalte, cu etichetele măslinii îngropate sub lacuri transparente şi aburi liniştiţi de cafea, venind din beznă şi topindu-se în beznă, asemeni unor dansatoare cuprinse şi abandonate, interminent, de reflectorul care le urmăreşte mişcarea graţioasă din înaltul unor cupole, aproape cu nepăsarea proprie păsărilor mari, cu aripile nemişcate întinse în pîclele serii de atunci, deasupra sau dincolo de vîrfurile îngheţate în tăcere ale copacilor, dar întotdeauna sub stele. Şi poate că veneau într-adevăr din pădurea aceea, abia întrezărită, pe care, uneori, excesiv plictisită de cuburi, o cerceta cu atenţie, încruntată, cu coatele rezemate pe pervazul larg în care cutremurele se linişteau treptat şi cu privirile împăienjenite de umbra jilavă a nopţii.

Apoi, într-o altă seară, din lumina aceea tulbure care îi stăruia cu încăpăţînare în memorie, s-a desprins un bărbat mlădios, cu pieptul împînzit de nasturi strălucitori şi fireturi aurii, care i-a deschis fereastra încet, cu gesturi măsurate şi triste. Trăsăturile lui nu şi le mai putea aminti, nici privirile, o teamă ciudată o invada ori de cîte ori i se părea că intuieşte, în sfîrşit, adevărul existenţei lor de odinioară, şi se reîntorcea alarmată la repere eliberate de inefabil, ca şi cum, prin certitudinea propriei reîncarnări, ar fi evitat să reconstituie un dezastru consumat într-o existenţă anterioară. În plus, himera acelui bărbat părea că se mişcă sub o apă neverosimil de rară, în care peştii deveniseră păsări şi pădurea, incredibil, era mai aproape acum, se învelea într-o ceaţă izotrop străvezie cu care fumul apăsător din salonul alăturat, rotund şi galben ca un manej cu talaşul încă nerăvăşit de copitele cailor, se unea şovăind, alunecîndu-le lent peste umerii înfriguraţi şi ei cercetau peisajul din faţa lor cu o atenţie aproape neomenească, animalic febrilă, asemeni unor vietăţi revolute care s-au recunoscut, dintr-o dată, după miros, acolo, la marginea unei şosele platinate de prima lumină a lunii, care împărţea necunoscutul în două jumătăţi revărsate, lipsite de dimensiuni care să poată fi gîndite, oarbe ca şi farurile care le pipăiau intermitent şi cu nelinişte extremităţile posibile. Şi curtea dintre grilajul ruginit şi fereastra deschisă avea acum un aer străin, de spaţiu care s-a lărgit prin sciziparitate, destinat unor jocuri de neînţeles şi revelîndu-şi cu brutalitate destinaţia, prin care invitaţii bărbatului suplu şi cu pieptul împînzit de nasturi strălucitori şi fireturi aurii — ceilalţi bărbaţi, superbi în egală măsură şi femeile ideale, dar cam gălăgioase, ca toate femeile — o străbăteau cu paşi dezordonaţi, chiuind cu o sete nesănătoasă, scurgîndu-se spre automobilele brune în bezna cărora intrau îmbrîncindu-se şi vociferînd, proferînd înjurături fără adresă şi etalînd o vulgaritate care nu îi se potrivea. Iar în salon, între timp, mirosul de cafea măcinată stăruia îndelung, întocmai cum stăruie în rufe prospeţimea gerului în care s-au rigizat, nu izbutea să-l destrame nici şuvoiul de aer proaspăt aspirat de fereastra deschisă şi nici, mai tîrziu, lumina lăptoasă a zorilor care se strecura îndărătnică printre perdele şi storuri, cristalizîndu-se în sticlele şi scrumierele adunate cu evlavie de o femeie greoaie, în primele ore ale dimineţii, cînd un altfel de om, întunecat şi oarecum adus din spate, le vămuia cu o blîndeţe ciudată lichidul arzător.

Iar într-o altă dimineaţă, de data aceasta într-o iarnă aflată la începuturile ei, în anul în care un pictor bărbos îi înlocuise fereastra cu un vitraliu predestinat parcă să-i răvăşească destinul, a fost urcată pe cal. Bărbatul acela întunecat şi oarecum adus din spate, mereu copleşit de blîndeţe, a ajutat-o să-şi strecoare vîrfurile cizmelor miniaturale în scările nichelate şi ea şi-a înfundat mîinile neapărate de mănuşi în coama răcoroasă a surului, fără să le crispeze, şi privea îngîndurată înainte, printre urechile fierbinţi şi ciulite ale animalului, spre apele fumurii ale unui rîu care ieşea din pădure acoperit cu sloiuri zdrenţuite de gheaţă, asemeni unei reptile preistorice ai cărei solzi într-o continuă mişcare trădează inchietudinea inconştientă a speciilor îmbătrînite, degringolada proprie cărnii fiinţelor din epoci apuse. Între coapsele încă neîmplinite, cu muşchii şi pielea abia izbutind să învelească oasele dure, pe care şi le simţea pătrunse de un amestec savant dozat de teamă şi frig, surul respira calm, egal, împînzind aerul cu aburii grei care-i ţîşneau abundent din nările brumate de ger şi omul acela adus din spate — intendentul se pare, omul care mai tîrziu a înconjurat-o cu o afectivitate suspectă la o analiză atentă şi stranie şi care se mulţumea deocamdată să vămuiască sticlele în zori — îl bătea cu duioşie pe greabănul arcuit şi bîntuit de frisoanele neaşteptate ale muşchilor. Iar celălalt bărbat, cel cu pieptul împînzit de nasturi strălucitori şi fireturi aurii, încălecase un altfel de cal, nărăvaş, măsliniu şi ţintat la o chişiţă, şi surîdea dezvelindu-şi dantura sclipitoare, respirînd cu un nesaţ vizibil aerul rece, rotindu-şi umerii largi prin lumina vătuită a iernii şi privirile peste pămîntul din jur pe care, în verile tîrzii, miriştile strălucind întinse în soare se înlănţuiau pînă în zarea îndepărtată cu crovuri de apă de culoarea oţelului. Şi înainte, dincolo de rîul acoperit de sloiuri şi peste vîrfurile copacilor pădurii întunecate, orizontul părea să fluture prin aerul rarefiat în care se perpetua îndărătnică amintirea zborului şi a căderilor de păsări din celelalte anotimpuri ale anului care se apropia de sfîrşit, dar această imagine, persistentă şi, totuşi, tulbure — pentru Elena, în timp ce pentru celălalt călăreţ se rotunjea vertiginos în spaţiul memoriei amintirea de fum a unei femei de neuitat pe care naşterea violentă a Elenei o prăbuşire în moarte.

Era ultima lui cavalcadă, dar ultima, desigur, e un fel de a spune, pentru că toate gesturile lui, în cazul în care ar putea fi recuperate, reconstituite în detalii şi ordonate în funcţie de curgerea lor firească, ar alcătui o cavalcadă continuă. În noaptea următoare trebuia să se reîntoarcă pe front şi să reintre în cabinele strîmte ale avioanelor escadrilei 77 din cadrul grupului IV şi peste patru luni s-a prăbuşit în timp ce pilota un bombardier, avariat iar camarazii care îl aşteptau să se întoarcă din misiune, i-au îngropat rămăşiţele pămînteşti într-un peisaj oarecum asemănător cu cel prin care s-a dezlănţuit împreună cu Elena, în ceea ce am convenit să fie ultima lui cavalcadă. Însă pămîntul răvăşit şi metalul încins, plexiglasul topit şi fumul acru în care i se toarce îndelung transparenţa, fotografiile carbonizate şi verighetele trecute în lacrimi incandescente de aur, ceea ce a fost şi ceea ce ar fi putut să fie, ceea ce rămîne în urmă şi ceea ce s-ar cuveni să ne întîmpine, în astfel de întîmplări, nu mai contează, toate şi totul îşi destramă subit semnificaţiile, sub sîngele şi în favoarea sîngelui care le copleşeşte, rubiniu strălucitor şi veşnic fierbinte în memoria celor care l-au întrezărit închegîndu-şi cuminte langoarea. Asta cu atît mai mult cu cît vine o vreme în care o viaţă de om, oricît ar fi ea de banală, nu se mai poate reconstitui dintr-o singură memorie, pentru că, reconstituindu-se dintr-o singură memorie, această viaţă de om, inevitabil, ar fi obligată să depună mărturie împotriva propriei sale consistenţe — incompletitudinea de principiu a tuturor sistemelor, încă o dată, îşi pretinde tributul —, ceea ce n-ar trebui să admitem, dar n-au făcut-o, au întîrziat deliberat mărturisirea, handicapaţi de pudoare şi teamă şi exuberanţa precară din unele gesturi ale Elenei care a fost s-a întemeiat tocmai pe tăcerea lor penitentă, pe reţinerea lor generoasă de oameni săraci, în care comandorul — bărbatul acela cu nasturi strălucitori şi fireturi aurii, tatăl fetei pe care o înfiaseră cu gîndul nelămurit de a o pune la adăpost de rigorile timpului —, pînă în clipa în care bombardierul pe care îl pilota, la atingerea cu solul, se dezarticulase mai brutal decît s-ar fi dezarticulat într-o explozie de obuz antiaerian, investise o încredere oarbă, care, chiar dacă se aseamănă cu încrederea pe care o investesc ciobanii în cîinii care le apără stînile, alină şi, implicit, condamnă mentalitatea de slugă la o lentă disimulare. Aşa că, avînd în vedere înclinarea puternică a celor din jur de a-şi revărsa o mînie străveche, în absenţa părinţilor şi chiar în prezenţa lor stînjenitoare, asupra urmaşilor care abia izbuteau să înţeleagă cîte ceva din ce se întîmplă în lume, pînă în spiţa a şaptea, au continuat multă vreme să ascundă adevăratul nume al Elenei şi l-au ascuns cu tenacitatea aceea, numai pe jumătate conştientă, a oamenilor simpli cărora împrejurări dintre cele mai diverse şi mai puţin importante le strecoară în suflete convingerea fermă că de gesturile lor cele mai elementare — manifestări ale unei moralităţi intuitive, clădită pe instincte primare — depinde, în fapt, soarta lumii. Şi, dacă stăm să ne gîndim mai bine, nu e rău că sentimentul responsabilităţii morale, în lumea aceasta cătrănită şi supusă un timp cam prea îndelungat minciunii, se reabilitează tocmai prin gesturile celor ignoraţi, care s-au obişnuit să trăiască în marginea vieţii, departe de orice răsplată.

A muri înseamnă, într-un fel, a renunţa la un spectacol posibil, şi comandorul, fără îndoială, murind, renunţase fără să vrea la un spectacol dramatic. A recupera un destin condamnat încă din faşă să plătească pentru fapte pe care le ignoră, însemna, desigur, în ceea ce îi privea pe intendent şi pe soţia lui surdă, a renunţa la o linişte şi la o demnitate care se anunţau fastuoase de vreme ce toate lozincile noului timp pledau zgomotos în favoarea înălţării condiţiei lor pe culmile pe care le propune, îndeobşte, cînd forţează încrederea omului, o nouă religie. Ei, însă, s-au abandonat cu dezinvoltură neliniştii, dar şi tentaţiei de a eluda primejdiile care decurg din faptul de a fi neliniştit într-o ordine care se instaurează pentru cel puţin un mileniu, trecînd peste temeri şi, uneori, şi peste ameninţări mai mult sau mai puţin voalate, şi au crescut-o pe Elena aşa cum au crezut ei că este mai bine despărţind-o la început de amintirile cele mai recente, apoi de cele mai îndepărtate, estompate deja de haloul în care le învelise timpul scurs, construindu-i, cu alte cuvinte, cu migală, un trecut în aparenţă numai uşor diferit de cel real, echivalent cu cel real numai în măsura în care este echivalentă o copie fotografică în alb-negru cu beţia de culoare a tabloului pe care îl reproduce, dar profund distinct prin banalitatea lui de esenţă, frapant chiar prin calitatea lui de a fi lipsit de o elocvenţă care l-ar fi făcut dubios. Şi, în astfel de condiţii, în ceea ce o privea pe Elena, se pare că a izbutit să se rostogolească prin timp cu o deosebită detaşare, asemeni unui peşte exotic într-o apă prudent agitată, prin care, alunecînd în jos, actele, fotografiile, scrisorile şi obiectele care acordă memoriei fermitate şi sens, imaginile pe care ne clădim puterea de a nu izbucni într-un plîns nesfîrşit şi întîmplările din care fumegă neîncetat parfumul inconfundabil al demenţei juvenile, ajungeau să nu o stînjenească mai mult decît în preajma munţilor, o presimţire a zăpezii. Sedimentîndu-se, treptat, în adîncurile în care Elena nu ar fi coborît niciodată, nu numai datorită constituţiei sale biologice, ci şi în virtutea indiferenţei copleşitoare care i se instaurase subit şi definitiv în retine, reperele trecutului îşi căutau spaţiul odihnei prin mişcări lente, măsurate, nebănuind că undeva, deasupra lor, la nivelul oglinzilor frînte care le destrămau imaginea, la nivelul reversului suprafeţei adică, destinul pe care îl eliberaseră de greutatea timpului scurs se clădea dezinvolt pe un neadevăr, care, totuşi, nu putea fi asimilat cu o minciună.

Aşa că, pînă la întîlnirea cu Pavel Turcu, Elena ar fi urmat în linişte o şcoală elementară, apoi un liceu şi chiar o facultate, aşa cum ar fi dorit comandorul, şi ar fi învăţat destul de bine ca să-şi mulţumească părinţii de circumstanţă — pe intendent şi pe soţia lui surdă — şi ea însăşi ar fi fost, dacă nu năclăită de satisfacţie, cel puţin împăcată cu sine, adică mai mult decît resemnată, pentru că a fi împăcat cu tine însuţi înseamnă, în fapt, a te resemna la condiţia mărilor care-şi obturează cu bună ştiinţă legătura cu golfurile. Şi, într-adevăr, aşa s-a întîmplat, cu excepţia că nu a fost înscrisă la o facultate deoarece un asemenea gest presupunea, în plus, curajul celor care-l săvîrşeau de a se lăsa antrenaţi în verificări sufocante, în care cei care le efectuau îşi epuizau definitiv repertoriul metodelor şi pofta de investigaţie. Iar după terminarea liceului Elena s-a înscris la o şcoală de stenodactilografe, pe care a terminat-o înainte de a împlini douăzeci de ani, şi timp de patru ani a lucrat în diferite instituţii de stat, remarcîndu-se printr-o conştiinciozitate de-a dreptul ieşită din comun, clădindu-şi în continuare şi cu inconştienţă un trecut de genul celor pe care nimeni nu se mai simţea tentat să le verifice. Excesul de banalitate, fără îndoială, dă de bănuit numai în împrejurări speciale, cînd calitatea lui de a fi dubios se evidenţiază pe neaşteptate, spontan, şi Pavel a cunoscut-o pe Elena înainte de a surveni o astfel de împrejurare.

. . . .

Acum Elena cea adevărată îl căuta prea tîrziu, atunci cînd, copleşit de presimţirile care îl chinuiseră în ultimele săptămîni, — presimţirea că nu va izbuti s-o mai recucerească şi, mai ales, certitudinea că nu va mai izbuti nici măcar s-o mai vadă — adormise, şi, în timp ce soarele din primul lui vis — un soare ireal, fraudulos şi, totuşi, pulsînd ca o vietate care agonizează — îi învelea trupul în linişte, Elena dintotdeauna, rîzînd, începu să-i cutremure aerul, înmiresmîndu-l, şi rîsul ei flutura din ce în ce mai larg în jurul lui, întocmai ca o capă roşie, de toreador, încrîncenată în efortul de a stîrni o luptă de care nu mai avea nimeni nevoie. Şi, tot rîzînd şi zbenguindu-se în lumina crepusculară din încăperea din ce în ce mai vastă, Elena, sau mai bine zis femeia de-a pururi dezinvoltă din ea, sărea cu salturi prelungi peste iarnă şi primăvară, trezindu-se nedumerită în vară, tot rîzînd, mereu, dar din ce în ce mai fanatic, aşa cum ţipă un pescăruş abandonat pe o plajă pustie şi, gîndi Pavel, „vrînd nevrînd va trebui să te întorci, Elena, şi, înaintea retragerii tale din această supremă iluzie, grîul în care ar fi putut pătrunde întîiele secere va descreşte, inevitabil apele se vor retrage din rîuri şi bălţi în şuvoaie din ce în ce mai subţiri şi din ce în ce mai obosite şi mai lente în curgerea lor inversă, cum se toarce un caer în alt caer în clipele premergătoare echilibrării lor, vor îngheţa peste cîmpuri şi peste celelalte ape, care au rămas între brazdele cîmpurilor, şi ghiaţa în care vor trece va fierbe peste căldura mocnită şi înţeleaptă a pămîntului, va deveni zăpadă, călătorind în sus, spre cerul împînzit de fum, şi adunîndu-se în nouri mari, toată această zăpadă va recădea în ploile de la sfîrşitul toamnei care abia ne-a părăsit şi, straniu, frunzele vechi, macerate, se vor desprinde de pămînt, spre ramuri, la început jilave, galbene cînd se vor fi uscat, reînverzind de la un timp, încet, încet şi mistuindu-se apoi în muguri, asemeni unor flăcări verzi, şi eu voi rîde copios de nedumerirea ta", îşi mai spuse, dar camera, din nou, redevenise strîmtă şi păsările pe care, un timp, le întrezărise eliberate de gravitaţie şi rotind, ca într-o legendă a sfidării soarelui, o dată o aripă aspră, o dată o aripă tandră, recăzură pe tapetul murdar, o dată cu umbrele zborului care li se destrămase, ca şi cum n-ar fi fost.

Apoi o revăzu, pe Elena dintotdeauna, desigur, în copilăria derutantă în care nu o cunoscuse şi o revăzu prăbuşită într-un nisip argintiu, orbitor spre orizonturile lui şi mustind de o severitate minerală în clipele în care era cernut printre degete şi Elena, într-adevăr, îl cernea printre degete, indiferentă, revărsîndu-l peste insecte dificil articulate şi peste urme de paşi — nenumărate urme de paşi, încălecînd, în şiruri strînse, zarea — în timp ce el, Pavel, îşi înfăşura privirile îndurerate ca pe nişte sîrme, spiră lîngă spiră, meticulos, pe copaci şi pe pietre, rotind peisaje în văzduhul în care bănuia că s-ar fi stins incendii. Asemeni unui aruncător de ciocan, concentrat în rotirea de sine, care se pregăteşte să îndoaie cerul cu bucata rotundă din metal care-i atîrnă în prelungirea degetelor, se învîrtea, se învîrtea vertiginos, impecabil, ametitor de repede şi deznădăjduit, pînă la prăbuşirea sa violentă din aerul răvăşit de vîrtejuri, pe nisipul acela argintiu — pentru că peisajul, normal, nu putea fi rotit în văzduh nici în vis —, peste insecte dificil articulate şi peste urme de paşi, acolo, sub firele nenumărate de nisip, căzînd ca o ploaie selenară, imponderabilă, din palma ei întoarsă cu care, treptat, îi acoperea cerul, într-o vară încă netrăită, fierbinte şi rece ca spirtul.

Cuvintele, toate, se dizolvaseră în tăcere, asemeni nisipului obişnuit în cristale, în virtutea unui mecanism căruia, deocamdată, încă nu-i întrezărea resorturile şi gesturile, desprinse de fapte, într-un exod centrifug, se prăbuşeau fără nici o putere. Iar surîsul Elenei dintotdeauna, desprins din indiferenţa ei şi întemeiat pe o nedumerire incertă, se stingea. Dacă nu ar fi fost vară Pavel şi-ar fi închipuit că femeia din preajma lui merge pe timp ca urşii, pe minge, prin manejul circului în care în noaptea aceea ar fi nins, dar era, totuşi, vară, şi în vara aceasta a visului său, necunoscută, fierbinte şi rece ca spirtul, ar fi împiedicat-o pe Elena să-şi piardă încrederea în cele cîteva anotimpuri prin care zburase agăţată între vîrstele incerte, asta dacă ar fi rotit peisajul în văzduh, ca să-l poată zdrobi de o margine, aşa cum sperase, însă nu izbutise şi ştia că nu va izbuti niciodată, rotise doar o aşchie meschină din sticlă, culeasă din nisipul încins şi neverosimil de argintiu.

„Şi sticla, ştiai ?, prin trup călătoreşte", îi surîse, într-un tîrziu, epuizat, privind minuscula rană din palma cu care Elena dintotdeauna îi acoperea cerul şi prin care aşchia se strecurase în curgerea tăcută a sîngelui ei, dar nu-i vorbi mai mult, amuţi, îl cutremura gîndul din ce în ce mai puternic şi chinuitor că toţi vecinii din jur vor şti că fosta lui soţie are o aşchie în trup şi că-i vor urmări privirile atenţi, neînduplecaţi, cu coatele sprijinite în gardurile înalte cu care îşi înconjuraseră avutul şi temerile şi speranţele, că nu vor mai rîde şi că nu vor mai scînci, că nici măcar nu vor mai mînca şi că nu vor mai fredona melodiile acelea tărăgănate care fluturau şi acum pe buzele bărbaţilor care făcuseră războiul, de teamă să nu piardă clipa în care aşchia, inevitabil, va ţîşni, însingerată şi tulbure, dintr-un umăr sau poate chiar din coapsa ei prelungă şi netedă ca travertinul şlefuit şi că atunci cînd îi vor vedea surîsul frînt plutind deasupra gardurilor, stingher şi neajutorat în neputinţa lui de a-şi afla izvoarele, vor înţelege şi ei, în sfîrşit, că aşchia aceea de sticlă, scăpată din mîinile lui, rătăcind prin ţesuturi, pătrunsese o inimă, dar, din durere, încă o dată, nu-i mai vorbi, pentru că undeva, desigur, în urechile lor întoarse spre curgerea molcomă a sîngelui, aluneca acum un mare fluviu şi sărurile unei mări îndepărtate, pierzîndu-se în septentrion, scînteietoare şi nemilos corozive, începeau să prelingă pe borduri.

Amintirea primelor îmbrăţişări căzu apoi în braţele reci ale lustrei şi în aerul fluid şi umed din jurul lor se pregătea de la un timp un tangaj ciudat, cu mult mai subţire decît dorinţa ce îi rostogolise cu brutalitate pe coapsele de apă străvezie ale acelui fluviu lent şi iar îi vorbi, îi spuse, cu toată oboseala de care se resimţea şi cu tot dezgustul stăpînit cu care îşi supraveghea mişcările, că marja de timp din care se înfruptaseră nu le mai îngăduia un mare ospăţ, că, în sfîrşit, a venit timpul în care vor trebui să ridice în cea mai mare grabă pînza decolorată de soare a perdelelor coborîte în zori, timpul în care vor trebui să strîngă frenetic pînza atît de străvezie a sentimentului, timpul în care catargul ferestrei merită, o dată pentru totdeauna, să-i despartă şi, totodată, să le inculce un alt sentiment, al distanţei, timpul în care acest catarg va trebui să strălucească neobişnuit de drept în lumină şi nu atît în lumină cît, treptat şi pentru totdeauna, în peisajul de dincolo de marginile luminii fiecăruia, care se anunţa arid şi descarnat de repere, mai bine spus jefuit, şi pe care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuiau să se încumete să-l întregească din memorie, cum vor putea, cu pescăruşi, meduze fosforescente şi cîntece marinăreşti... „Şi, noaptea îi mai spuse — acoperind, cît de cît, forfota monotonă şi inexpresivă a zbaturilor — tu să mă laşi să culeg, şi din somn, dar şi din trezia prelungă în care ne vom scufunda ca într-o pîndă a primilor noştri strămoşi, neobişnuit de multă odihnă şi linişte, un munte de nemişcare şi goluri infertile în care altădată s-ar fi cuibărit sunete... Dincolo de zarea spre care plutim, mîhniţi şi jefuiţi de speranţe, cu siguranţă, vîntul ne va sfîşia această velă mare şi te voi trimite în cala murdară şi mirosind a peşte să cauţi vîslele", dar, pentru că nu venise încă timpul trasului la ramele singurătăţii, se gîndi că mai poate coborî o dată în adîncul ei, şi chiar începu să coboare, precipitat şi febril, alunecînd parcă pe nişte funii de mătase care atîrnau dintr-un cer plumburiu, apăsător, şi dincolo de ceea ce ar fi putut să fie ultimul surîs al Elenei, scăldat într-o lumină sîngerie, pipăia acum rotunjimi nemaivăzute, şi Elena, desigur, mai bănuia încă ce mînă însetată de frumos îi răvăşeşte trupul pe dinăuntru şi, în ceea ce îl privea pe Pavel, sentimentul ciudat pe care îl încerca în acele clipe îl mai putea numi, pentru ultima dată, dorinţă, şi i se supuse, întreg şi fără remuşcări.

Dar Pavel, totuşi, visa să se întoarcă într-o zi la lumină, în spaţiul strîmt dintre prejudecată şi dispreţ, între laşitate adică şi reversul ei, însă un soare mai apropiat ca oricînd carbonizase, încă de la începutul prăbuşirii sale, nodul solid în care atîrna această ultimă speranţă şi acum se prăbuşea mai adînc în adîncul, de el prihănit, al Elenei şi putea face mişcări ciudate. Asemeni unui ciob de sticlă, în cădere, îi străluceau pe rînd toate faţetele şi ea, îndurerată, poate simţea că un cuţit o străbate, şi el poate simţea ceea ce simte lama cuţitului, dar nu la asta se gîndea acum şi nici măcar la durerea ei nemărginită nu se mai gîndea, acum, cînd trupul i se prăbuşea mai repede decît memoria, acum, cînd dacă ar fi privit cerul prin ochii ei ar fi văzut stelele îndepărtate clătinîndu-se abrupt, ca într-un cutremur de pămînt, şi iar se trezi, bineînţeles în visul următor, şi „un torent de lacrimi te străbate — îi mai spuse, apoi — şi aceste inutile şi menite să ne jefuiască explozii festive, cu lumina lor colorată, abstractă şi rece, nu reuşesc să-l usuce, poate pentru că e nevoie de o altă lumină, înţelegi ?, de o lumină la care m-am gîndit îndelung, mult mai îndelung decît crezi, atît de îndelung încît astăzi pot să-ţi vorbesc liniştit şi ciudat de limpede despre laşitate şi despre dispreţ, şi, mai cu seamă, despre ceea ce am întrezărit între aceste două modalităţi de a supravieţui în această lume, astăzi, cînd urcăm în tăcere un munte, şi despre plînsul celor care urcă muntele şi despre cele două crengi jilave cu care încercăm să aprindem un foc, acolo, sus, în pavilionul vechi de vînătoare în care, fără îndoială, roiesc vînătorii şi vom fi din nou hăituiţi, în care, totuşi, nepăsători şi mîndri ne vom usca şi lacrima din trup şi cea de pe obraz, pînă cînd ele, lacrimile, două la număr, în sfîrşit împăcate, ne vor îngheţa în memorie, biblic, ca două coloane de sare şi pot să-ţi mărturisesc şi teama că plînsul tău nu poate fi în nici un fel uscat, că va trece victorios prin noaptea prin care urcăm, că numai soarele de dincolo de noaptea aceasta compactă va reuşi să-ţi usuce torentul de lacrimi care te seacă, şi asta fără ca măcar să-ţi ofere în schimb un surîs, şi că te vei mistui în dimineaţa tulbure cu o altă coloană de sare în memorie, unică şi indivizibilă, ca o cruce la care nu vor pătrunde niciodată hagii, acum, în faţa acestor explozii festive, în lumina lor inutil colorată, indiferentă şi rece, cînd undeva, poate la marginea lumii, ni se învălmăşesc umbrele" şi iar se trezi, de data aceasta lîngă un trup adevărat pe care, spre disperarea lui, a trupului Elenei, îl posedase în somn, inconştient, brutal şi fără bucurie.

(fragment de roman.)

VERA LUNGU

Mă uitaseşi

Era un pămînt de orbi,
Lîngă zid trecea un disc vişiniu,
Şi orbii se îmbrăţişau cu paseri
În cimitire de lut...

Apoi venea o vreme de matriarhat,
Se pierduse formula de cal, de idol,
Rulau sfori de cuvinte prin aer,
Şi tu pe mine mă uitaseşi...

Oaspetele înecaţilor

Ştiu prea puţin,
cum se spală pentru înmormîntare
înecaţii.
Găsiţi-i cu ochi devoraţi de amintire.
Aceeaşi barcă,
acelaşi ritual,
Numai cireşii cei lungi,
cu frunza verde curgînd spre negru,
dorm :
măsură şi lantoare.

Fratele meu îmi cere bani

El potcoveşte cărţile de joc
cu aramă şi caldă vorbire
Cearcăne lungi, feruginoase
vin spre mine.
Furie şi presimţire ;
caro, treflă, cupă,
regele şchiop,
dama prăfuită.

Vrea să trădez

Tăcerea e moda vremii,
Ziua ar putea să fie invenţie
Şi bici peste ochiul meu...

Iar El şi-a mutat
ploapa înroşită
Sub ochelari de asbest...

Slogan

Cuvintele s-au pierdut.
Cine aude acela să fie.
Plouă pe sticlă,
plouă între noi şi şoareci,
ca un picior de lemn pe străzi.
Plouă pe timpane,
ca o provincie pierdută...

Cirilică

Adică tu crezi
că trebuie
să ni se taie
nouă
din viaţa noastră de-a-pururea ?
Adică noaptea asta ?...
Şi
dacă va veni o ramă
portocalie
cu monştrii, Veronica,
cu şorţul alb, îmi va da
chipul lui, furat ?
...nu trebuie să vă spun că e
acela...

Hai-Kai repetat

Eu nu mai am nici umbră.
Nu mai am nici călcîie.
Scările le urc
cu ghiare de vulpe.

Sfîrşitu-s-a..

Începusem

Începusem să îngălbenesc,
ca să nu mă găsească cu unghile crescute
am uitat o uşă deschisă .
şi
treisprezece moarte
pe fereastră.
Era sărbătoare şi
paştele gunoaielor !...

A 33-a poezie

Nu mă face să plîng.
Am uitat ce vreau să-ţi spun,
Astă noapte
doi oameni fără faţă
mă urmăreau
cu o groapă
în spinare...

paul zarifopol

— paradoxalul spirit modern —

E lucru știut că Paul Zarifopol a fost în cîmpul criticii și al prozei noastre de idei spiritul cel mai frondeur și mai iconoclast. Inaderent la opiniile general admise, neîncrezător în puterea modelelor, veșnic iritat de banalitatea curentă, el s-a găsit cel mai adesea în situația de a contesta — și nu o dată valori consacrate — fapt care a făcut să se vorbească despre scepticismul și chiar despre nihilismul său. Cu unele excepții, recent Ov. S. Crohmălniceanu, într-un studiu conținînd observații pătrunzătoare, comentatorii au fost înclinați să vadă mai ales idiosincraziile criticului și mai puțin curioasele și deconcertantele sale preferințe. O proaspătă lectură a eseurilor și articolelor lui Paul Zarifopol, foarte multe rămase în paginile revistelor, ne convinge că unanim recunoscuta atitudine contestatoare e dublată de una afirmativă, de opțiune, chiar dacă mai nesigur și mai nesistematic exprimată.

Încă de la începutul activității sale criticul a manifestat un viu interes pentru clasicismul francez, în ale cărui dogme estetice a identificat un fel de inamic public al literaturii europene moderne. Reflecțiile lui în această direcție tind la formulări teoretice dintre cele mai pregnante, cu atît mai mult, cu cît în subtext vibrează neîncetat nervul polemic: „În procedarea clasică, totul se supune trebuințelor de *comunicare*. Meditația și visarea sînt reduse cît se poate în folosul *cerințelor vorbirii*. Nu bogăția impresiei, nici adîncimea reflexiei, nu țesutul complex, „gîndul fin și obscur" al visării solitare interesează pe clasic, ci formularea cea mai *transparentă* a adevărurilor celor mai *pe înțelesul tuturor*. Stilul clasic e stilul *vorbit*, cu totul subjugat *conversației* și *discursului*", „*drept linear* uscat de o nemiloasă, istovitoare *claritate*, aspru și cenușiu." (s.n.) Rațional și abstract, clasicismul disprețuiește individualul, detaliul concret, suprimă lirica și pitorescul. Poezia scrisă în simetricii și indisolubilii alexandrini îți dă senzația că „ai avea nisip prăjit în dinți, cenușă sub unghii și te-ai fi spălat pe obraz cu leșie". Zarifopol denunță în continuare inconsistența ideii de „perfecție" și de „stil perfect", a stilului ca ornament, a compoziției didactice cu început — mijloc — sfîrșit, precum și caracterul vetust al teoriei genurilor strict delimitate. Dogma clasicistă i se înfățișează criticului așa de tiranică, de apăsătoare, încît „literatura franceză clasică seamănă", după părerea sa, cu „viața germană prusificată", iar scriitori ca Malherbe, Vaugelas și Boileau au rolul de „vrednici jandarmi literari". Spiritul antisociologic și antiistorist, cum se declara a fi și era Paul Zarifopol, ajunge să depisteze însăși esența socială a clasicismului, ca expresie a siguranței de sine, a simțului calculat și a disciplinei burgheze.

Și toată filipica din care nu lipsește nici asprimea verbală (ex. „botnița clasicistă", „estetica Lehrerilor și a guvernantelor") împotriva unui curent și unui stil prin excelență raționalist vine ea — cum s-a spus — din partea unui raționalist pur? Așa s-ar părea, dacă ținem seama de alte împrejurări (critica intuiționismului, a nietzscheismului și freudismului), ca și de propriile mărturisiri ale autorului. Dar acest raționalist dovedește sensibilitatea și complicația intelectuală a omului modern care trăiește în secolul XX și n-are cum i se sustrage. Se face vizibilă acum, și nu va fi singura dată, consonanța lui Zarifopol, dacă nu cu filozofia, atunci cu arta veacului său care se îndruma în acel moment pe alte căi decît a raționalismului. O excelentă paralelă pe care o efectuează între spiritul clasic și spiritul modern e în măsură să ateste schimbarea, mai exact, precizarea de atitudine: „Sumar considerat, francezul clasic se arată a fi de-a dreptul în contrast cu simțirea și mintea europeană din ultima jumătate de veac. Pentru dînsul madrigalele trebuiau să fie exact raționale și tragediile matematic construite. Noi am ajuns să declarăm pînă și matematica relativă și convențională. Spiritul clasic este pătruns și susținut de sentimentul siguranței; îndoiala întrebarea, curiozitatea, par să fi fost atunci la maximum de atrofiere, iar misterul nu exista decît doar ca noțiune simplistă și foarte puțin misterioasă din catehism. Din contră, sufletul actual, în dezorientarea îndoielilor de tot felul, în haosul curiozităților fără capăt și seamă, plutește ca în aerul său natural. Gîndirea noastră este relativistă, istorică, gata să întrebe, să se îndoiască; clasicul este dogmatic, fără perspectivă istorică, mintea lui este totdeauna sigură, gata să definească, să încheie, să decidă. Toate acestea înseamnă, mi se pare, că atitudinea intelectuală a clasicului tinde, în fond mai mult spre practică, a noastră spre contemplare. Noi sîntem purtați de un complex suflu impresionist, ei erau pătrunși de evlavie pentru raționalitate. Conștiința lor filozofică a fost Descartes; pentru noi James și Bergson trag concluziile unui universal impresionism și descopăr, curios și subtil, structura esențial practică a inteligenței discursive și *deformările* pe care le aduce ea experienței intime." *(Pentru explicarea lui La Rochefoucauld).*

Combătînd normele anchilozate ale clasicismului, cu viziunea unui modern, Paul Zarifopol susținea în aceeași vreme cu Lovinescu și mai categoric decît acesta ideia perisabilității artei și a evoluției gustului estetic. „Eterna tinerețe a operelor magistrale" i se pare „un moft retoric", „o frază ineptă ieșită din minți strîmte și leneșe". „Timpul, va spune criticul, fără menajamente, omoară orice creație intelectuală în total sau în parte." Epocile își schimbă în asemenea măsură cuprinsul sufletesc, încît generațiile devin străine unele de altele. Receptarea trecutului ia forme capricioase, asupra cărora Zarifopol nu insistă, dar pe care le ilustrează practic prin înseși simpatiile și antipatiile sale.

Nelipsindu-i nici un prilej de a frînge măcar o săgeată ironică în direcția clasicismului, în mod special, nu se ocupă decît de Molière și atunci mai mult ca pretext pentru a descifra contradicțiile gustului clasic, în sînul căruia „la bienséance" conviețuia în chipul cel mai agreabil cu plăcerea pentru farsă și pentru gluma groasă. Deși Molière n-a reușit să reînoiască teatrul, „ostenindu-se ca să îmbrace cu orice preț vechile paiaterii în toga clasicistă" și deși a rămas închis „în problemele societății franceze din timpul său" (iarăși o observație istorico-sociologică !) „se poate presupune — conchide criticul — că singur, între toți cei mari din vremea lui avea în el putere și libertate poetică..."

Adevăratele victime ale clasicofobiei lui Zarifopol sînt epigonii clasiciști, ca Ernest Renan pe care-l execută sîngeros, transformîndu-l într-o adevărată hecatombă. Nicăieri, poate, verdictul sarcastic al criticului nu cade mai greu și verbul său nu sare la asalt ca în cele două articole în care epitetele și caracterizările se urmează amețitor: „spirit rutinar", „cabotin", „profesor marafetos", „triumf al esteticii școlare", „emoții pomădate și regulat ondulate", „vorbire scrobită", „gîndire supusă continuu deghizării clasiciste".

Ori cît de drastic, mai curînd la adresa esteticii decît a scriitorilor clasici luați în parte, Zarifopol nu poate să nu recunoască meritele curentului și stilului care a creat o tehnică a observației psihologice rafinate și o proză strălucită: „Numai în o așa tradiție de îndărătnică prelucrare a unei limbi au putut să apară problemele artistice care l-au chinuit pe Flaubert; prin ea numai au fost posibile revoltele literare moderne, prin ea literatura franceză a căpătat caracterul de artistică maturitate care o distinge". **(Stil clasic)** Și dintre prozatorii clasici, Zarifopol prețuiește pe „feodalul Saint-Simon, singurul „artist" pe înțelesul modern", pe „splendidul impresionist Montaigne" și pe La Rochefoucauld „maistrul nediscutat al aforismului psihologic", asupra căruia meditează mai adînc. Motivul a fost văzut în raționalismul moralistului, ceea ce desigur nu e greșit, dar nu e suficient. Zarifopol recunoaște în maximele lui La Rochefoucauld o „știință subtilă despre om", „un spirit fin de o excepțională vigoare", care într-o societate bazată pe cele mai rigide convenții a descoperit sufletul natural. Geometrismul de care nu s-a putut dispensa nici subtilul moralist e respins, pentru a-i releva în schimb, cu satisfacție, înclinația spre nuanțare, spre frumosul imperfect, stăruința lui asupra misterului, a complexității și contradicțiilor psihologice. Zarifopol e fericit să constate că prin caracterul critic al maximelor „La Rochefoucauld va fi totdeauna un „enfant terrible" care deranjează, strică, ori cel puțin primejduiește rînduielile respectabile". Dar toate acestea țin de arta modernă, față de care criticul era mult mai atașat decît se crede.

Din antipatie funciară pentru stilul fabricat, impus de educația literară, Zarifopol caută artă autentică, „liberă de orice modele școlare, liberă de horboțelele... distinse ale retoricii". De aici, admirația pentru Shakespeare, care „și-a pus pecetea lui fierbinte pe sensibilitatea noastră literară", pentru scriitorii nordici (Ibsen, Srindberg) și mai ales pentru ruși (Tolstoi, Dostoievski), care „au simțul tragic, viu și adevărat" și care, prin forța lor de creație excepțională au revoluționat literatura modernă. În legătură cu ei, vedea Zarifopol și tînăra generație literară franceză afirmată în preajma războiului prim mondial, înspre care se concentrează multă vreme atenția lui, admirîndu-i „curajul nepăsării răzvrătite", setea de autentic, superbia iconoclastă și deschizătoare de noi orizonturi. E vorba de A. Gide, apreciat pentru **Paludes**, de J. Cocteau și în limba germană, e o lucrare fundamentală în modul cel mai explicit spiritul modern al lui Zarifopol în opoziție cu spiritul clasic. Studiul **Despre metoda și stilul lui Proust**, scris inițial în lima germană, e o lucrare fundamentală în exegeza proustiană românească, foarte semnificativă pentru critica estetică, „tehnică", proprie autorului. Demonstrația se desfășoară pornind de la propozițiile anticlasice cunoscute, urmărind să descopere prin contrast mai întîi formula tipică a artistului modern, care s-a emancipat de constrîngererea socială, de normele elocvenței și ale conversației, dezbinîndu-se de educația gustului public și avînd o tot mai accentuată tendință spre izolare și ermetizare. În fond, el aspiră la o libertate de expresie mai conformă cu realitatea decît pretindeau modelele geometrizate de clasici: „Artistul modern își urmează firul gîndului și al visului și mersul lui e subtil, minuțios, ciudat, e, în sfîrșit, așa cum e gîndul și visarea în adevăr nedichisite de dragul publicului". Un asemenea tip de scriitor este Proust, care, cu fraza lui sinuoasă, uneori labirintică, vrea să modeleze capriciile și surprizele gîndirii imediate, ale memoriei involuntare. Textul său, ambiționînd să calchieze cele mai complicate procese psihologice, are un caracter „tăcut", antiretoric, se refuză lecturii cu glas tare, pentrucă autorul a cunoscut adînc „le dégoût du langage parlé". Romanul se desfășoară ca un flux continuu desființînd cronologia, compoziția, gradația, orice convenție literară pînă la a se autodizolva. El marchează un moment crucial în istoria genului. Analiza stilistică, riguroasă și nuanțată, mergînd pînă la straturile adînci ale operei, care totuși îl nemulțumește prin generalizările psihologice și istorice (permanenta fobie clasicistă !) e modul criticii lui Paul Zarifopol. Ea prefigurează **Arta prozatorilor români** a lui Tudor Vianu și într-un fel cercetările structuraliste de azi.

Cu timpul, opțiunile criticului devin din ce în ce mai spectaculoase și mai paradoxale. Pe de-o parte, el consideră că **A la recherche du temps perdu** „a adus noutatea cea mai complexă și cea mai profundă", pe de alta, combate filozofia bergsoniană de care scriitorul francez n-a fost deloc străin; raționalistul și scepticul ironist, cultivînd pe La Rochefoucauld, Montaigne și Anatole France va fi un admirator asiduu al lui Eminescu, al literaturii fantastice și al „poeziei pure"; așa după cum atașamentul pentru marii maeștri ai tehnicii artistice, Flaubert, Caragiale, nu-l împiedică să prețuiască proza autenticistă și deloc „artistă" a lui Gide și Cocteau.

Autorul puțin cunoscutului volum de traduceri **Vedenii** vorbește de fiorul misterului ca de o achiziție modernă, remarcînd că literatura europeanului modern „s-a orientat spre vis și visare". În comentariul povestirilor germanului Gustav Meyrink, din care a și tradus, Zarifopol face un adevărat elogiu literaturii fantastice pe care o consideră un stimulent al contemplației și plăcerii estetice: „Fantasticul e prilej eminent de intensificare a impresiei estetice; este încordarea de a scăpa peste marginile implacabil momentane ale experienței normale. Dorul de a trăi extranaturalul cu simțurile stimulează excesiv atenția înspre contemplare. Experiența fantastică e un paroxism al dragostei elementare de a trăi cu simțurile acelea care ne pun în mai direct raport cu așa numita lume obiectivă". **(Pentru Gustav Meyrink).**

Deși pe terenul liricii călca mai nesigur, neînțelegîndu-l pe Baudelaire, Zarifopol e un cititor entuziat al lui Rimbaud și a lui Mallarmé, care au desolemnizat poezia prin cultivarea sugestiei, muzicalității și a unui limbaj diferențiat de acela al vorbirii curente. Criticul intuiește foarte exact spiritul modern ca un spirit radicalist, libertar, antidogmatic citind o semnificativă și metaforică frază a lui Cocteau: „Le plus grand chef d'oeuvre de la littérature n'est jamais qu'un lexique en désordre", însă dezaprobă misticismul profesat de abatele Brémond. Potrivit concepției sale estetice generale pe care o vom discuta într-un alt articol Zarifopol preferă poezia văzută în ea însăși, scoasă cu totul din tangența oricărei utilități practice, morale sau sentimentale. Acesta nu e un lucru nou, fiind spus mereu de la Maiorescu încoace. Mai important mi se pare că autorul volumului **Pentru arta literară** contribuie la definirea conceptului modernist de poezie la noi prin descifrarea forței poetice a cuvîntului eliberat de convenția clasică și romantică și că exemplele demonstrației sale sînt scoase din opera unuia din cei mai mari poeți moderni, Ion Barbu: „Cuvîntul scăpat de cătușele expresiei practic logice rămîne simbol cu umbre misterioase; el revine zonei visului propriu zis și a visării; el se lasă analogiilor de sentiment din care se țese o lume de nuanțe, de cuprinse difuze și fugarnice, de plenitudini senzuale și spirituale nesecate, de ecouri nehotărîte, de răsfrîngeri nesfîrșite ca în oglinzile paralele.

...Sau în speranța că vor fi mult mai clare decît vorbele aceste ale mele, iată pe acele ale unui poet care, cum cred, face foarte frumoasă poezie nepractică:

„Nadir latent ! Poetul ridică însumarea
De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi
Și cîntec istovește: ascuns, cum numai marea,
Meduzele când plimbă sub clopotele verzi."

Pentru fanaticii clarității, „condamnabilă ca obiect de expresie artistică este visarea, strălucită și întunecată, ilogică și adîncă, crepusculară și scînteietoare — lumea fără **căci și fiindcă" (Pentru claritate).**

Opțiunile „iconoclastului" Zarifopol sînt oarecum eterogene: „clasicul" Caragiale și ermeticul Ion Barbu, „artistul" Flaubert și spontanul anticlasic Proust, raționalistul La Rochefoucauld și fantastul Gustav Meyrink, livrescul Anatole France și autenticistul André Gide. Ele pot deruta nu prin varietate, ci prin sensurile diferite și contradictorii pe care le capătă gîndirea eseistului. Ceea ce unește cu o legătură subterană toate aceste preferințe aparent disparate e **sensibilitatea modernă**, în virtutea căreia Paul Zarifopol poate să-și apropie în egală măsură pe Montaigne și pe cubiști, să valorifice adică o cultură dintr-un punct de vedere constant.

Al. SĂNDULESCU

Desene de PAUL ZARIFOPOL

Notă: Ilustrațiile ne-au fost comunicate de Sonia Zarifopol, fiica eseistului.

avantpremieră editorială

ION CRÎNGULEANU:

„Sonete mute"

„Ritmuri române"

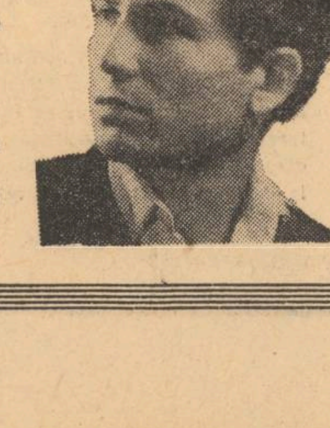

Autor a patru cărți de poezie, va reapare în curînd, simultan cu alte două volume de versuri, în librării.

„Sonete mute" și „Ritmuri române".

ION HURJUI:

„Noaptea Pandorei"

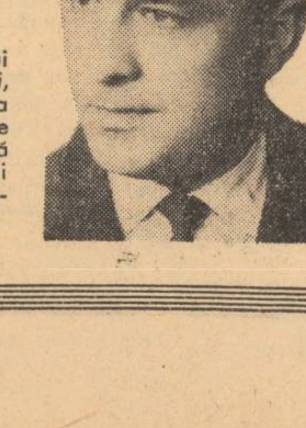

Cartea de versuri a poetului Ion Hurjui, *Noaptea Pandorei*, aflată în curs de apariție la Editura pentru literatură, ne propune o angajare pasionată într-o existență aflată sub zodii nocturne, dar nu mai puțin calmă în desfășurarea sa rituală.

ION MAXIM:

„Frumusețe amară"

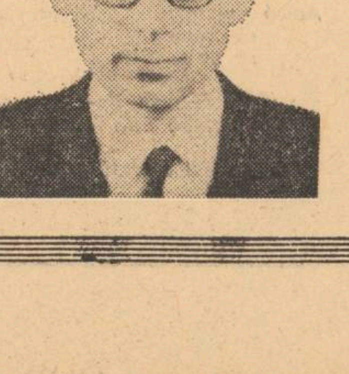

Un volum de nuvele care încearcă să surprindă zonele umbrite ale conștiinței, depășirea propriei condiții și eșecurile acestei tentative.

ARHIVA ARGHEZI

Cronică oltenească

Împlinirea, la 21 mai, a 89 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi, i-a găsit pe olteni în plină efervescență literară și culturală. Județele Dolj și Gorj, atente la această dată calendaristică, au organizat o serie de manifestațiuni care, pe linie de învățămînt, au constituit momente de o semnificație deosebită. Ne permitem a enumera cîteva.

Bilete de ucenici este titlul revistei inspirate din a doua serie a Biletelor de papagal, redactată de **Liceul Tudor Arghezi,** din Craiova. De la **Carnetul de versuri** cu același titlu, din 17 martie 1968 cînd liceul a primit numele scriitorului cu obîrșie gorjană, au apărut trei numere. Revistă literar-științifică, **Biletele de ucenici** sînt foaia de tinerească expresie, oglindind activitățile spiritului și ale învățăturii celor peste 1800 de elevi și eleve din liceul înconjurat de roze, arbori, grădini și clădiri moderne. Numărul 3 dedică versuri lui Arghezi, omagiază pe Eminescu, discută activitatea scenică a liceului și oferă epigrame, alături de probleme de matematică, fizică și chimie. Căpătind o largă răspîndire, revista se bucură de prestigiu și de bună apreciere a cititorilor ei.

Sesiunea de referate ale elevilor din 17 mai a. c. a cuprins, la limba română: **Arta versificației argheziene, comunicări despre G. Călinescu și Ion Barbu și Aspecte ale poeziei dintre cele două războaie mondiale.** Referenți, elevi și eleve ai claselor XI și XII. 21 Mai — O delegație de elevi ai Liceului craiovean au adus un gingaș omagiu poetului din Mărțișor, așezînd între cele două simboluri de amintire, flori, alături de fragedele buchete de sentimente ale celor la brațul cărora Arghezi le este tovarășul spiritual de drum în viață.

24 Mai — Organizarea expoziției „Tudor Arghezi", a doua deschisă în incinta școlii. Volume de versuri și proză, traduceri în limbi străine, cîteva obiecte aparținînd scriitorului, documente, manuscrise, fotografii. De reținut inițiativa amenajării unei expoziții permanente într-o sală specială și a unui cabinet de studiu care va grupa variate materiale documentare privind viața și opera ca și prezența literară a lui Arghezi în Oltenia. Pînă în prezent, acest cabinet de studiu a și intrat în posesia unor scrisori trimise de Arghezi din lagărul de la Tg. Jiu în 1943, a unor colecții de publicații, obiecte și documente inedite, continuîndu-și pe toate planurile stabilite de înalta componență a conducerii lui, cercetări și studii multilaterale.

25 Mai — **Ziua Școlii,** zi de sărbătoare cultural-artistică și sportivă. Un premiu de 1000 lei celui mai bun elev al liceului. Predarea „Cheii" din partea absolvenților. Angajamente de noi succese, verificate de rezultatele generale bune ale anului încheiat. Seara banchet.

25 Mai — Cărbunești. Tot **Ziua Școlii**, sărbătorită în plin entuziasm gorjan și în complex bilanț de succese școlare... Acordarea numelui Tudor Arghezi liceului din Cărbunești, ca și celui craiovean, emană din Decretul nr. 76 din 1968 al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, privind cinstirea memoriei scriitorului a cărui vatră a familiei este acest loc... Cîntec și joc bătrînesc în vibrația tinerelor talente și cuvîntări frumoase și emoționante cuprinse într-un program cu reale calități artistice, culturale și sportive, au alcătuit spectacolul dimineții, mult apreciat de asistența orașului Cărbunești. Aplauze prelungite și felicitări repetate din partea publicului, au răsplătit strădaniile profesorilor și succesele elevilor participanți. Culoarea spectacolului dată de frumoasele costume gorjenești, dublată de nuanțele trandafirii ale vîrstelor în întrecere, reflecta tonul sufletesc înalt, generos, actual — căci tinerii cărbuneșteni, alături de profesorii și îndrumătorii lor, năzuiesc, deplin îndreptățiți, spre treptele cele mai de sus ale spiritualității și evoluției civilizației moderne românești.

Baruțu T. ARGHEZI

E. LOVINESCU
romancier
(II)

Criticii vremii, printre care atît de asprul cu acest prilej, Perpessicius, în loc să urmărească contradicția internă a personajului Bizu, au acuzat virtuțile de romancier ale autorului. De fapt, celelalte romane din ciclul *Bizu* nu vor fi altceva decît, pe linia contradicției interne pe care am semnalat-o, justificarea inaderenței la social și la carieră a personajului ce, conform mereu cu propria sa contradicție, devine în romanele respective tot mai egal cu sine, mai autonom. Paradoxul intim al ciclului îl constituie tocmai imprejurarea că, întîiul roman fiind cel mai ostentativ auto-biografic și justificativ pentru autor, personajul devine apoi, în romanele următoare din ce în ce mai obiectiv, continuînd a „justifica" totuși din ce în ce mai mult pe autor care, detașîndu-se istoricește de eroul său, se indentifică tot mai deplin, sufletește, cu el. Căci tezele justificative, contradictorii cu *Bizu*, dispar, și,mulțumîndu-se a le încarna pur și simplu, personajul se realizează pe sine (tocmai în măsura în care se consolidează ca proiecție psihologică a autorului) ca realitate autonomă. Aceste „teze justificative" sunt uneori de ordin *temperamental*: „La început, el suferise de conștiința incapacității sale de adaptare, și, reacționînd, voise să se apropie de camarazi, dar suferința lui sporea și mai mult: suferea prin toate antenele sensibilității în continuă vibrare, prin vulgaritatea unora, prin indelicatețea, prostia celor mai mulți, și mai cu seamă, prin susceptibilitatea lui pururi deșteaptă... Spaima de brutalitatea vieții zilnice îl făcuse să-și concentreze facultatea de idealizare înspre femei. Pentru a nu avea totuși deziluzii, instinctiv, își alegea idealuri îndepărtate, intangibile. Viața se însărcinase să-l lovească și aici în elanuri, în nevoia creației mistice a unor fetișe", sau: „Dintr-o inaptitudine totală și dintr-un refuz de a lua contact cu viața în aspectele ei esențiale, ce-l umpleau de altfel și de îngrijorare, nimic nu-l interesa din tot ce preocupa pe alții și nici nu putea înțelege, cum se pot pasiona toți de chestiuni materiale, de hotare de pămînt, de larma afacerilor și a problemelor sociale";sau: „Dezinteresarea și indiferența pentru aspectul formal al vieții, o sensibilitate ascuțită pentru orice nuanțe de atitudine l-au îndepărtat, instinctiv, de toți cei așezați deasupra lui în ordinea ierarhiei sociale"; sau: „Tememperamental dar și ajutat de o terapeutică voluntară, el s-a fixat, astfel, în atitudinea principială de a nu micșora situațiile, pe care nu le-a obținut, fiindcă nu le-a căutat, și de a nu scobori oamenii ce le-au obținut, chiar cînd nu le-au meritat". Alteori ,iau forma considerațiilor psihologico-morale ce vizează, sub aparența de „caracter", portretul unei personalități contemporane (N.Iorga): „Sensul noțiunei temporalului trebuie, așadar, înglobat în sînul unei activități egoiste, cu satisfacții personale și materiale, în contradicție cu activitatea dezinteresată, altruistă, considerată de obicei ca eternă, deși între dînsele, nu e o distincție de timp, ci numai de funcție socială. Pornită exclusiv din instinctul voinței de putere, activitatea temporală dezvoltă de cele mai multe ori sentimentul trufiei; ajuns în fruntea unei situații temporale, copleșit de importanța ei, omul își deformează mecanismul sufletesc; din prietenos, conciliant, uman, devine, deodată, categoric și imperativ; nesigur pe propria lui situație, ține să și-o confirme prin abuz de putere și nu-și capătă încrederea în sine decît pe măsura posibilității de a fi arbitrar, vexînd pe cît mai mulți. Numai așa se lămurește cum, de curînd, luat de ocupațiile lui științifice, și pus în fruntea puterii temporale, un mare învățat și-a pierdut întru atît egalitatea sufletească și simțul relativității, încît timp de un an n-a făcut decît să-și dovedească realitatea situației sale prin afirmarea în orice clipă a bunului plac și prin bucuria de a jigni un cît mai mare număr de concetățeni"; ori forma teoriei compensatorii a artei: „Arta nu vine din îndestulare, ci din abținere, din spaimă de sine și de alții, din vibrație înăbușită, din regret, rușine, mortificare; ea nu e cupa întinsă sau cornul belșugului, ci rugul pasiunilor nesatisfăcute". Cu excepția ultimei, toate tezele justificative de mai sus vor fi concretizate în comportamentul lui Bizu, de-a lungul celorlalte romane ale ciclului. Li s-ar mai putea adăuga, culese, pentru sensul lor declarativ, din primul roman al ciclului, aversiunea față de postura de solicitant, fobia audiențelor, a socialului sub toate formele administrative, explicabile și printr-o sensibilitate excesivă, prea curînd ultragiată, asemeni cu jignirile suferite de erosul idealizant, fragilizat prin sentimentalitatea interzisă, al adolescentului ce se formează sub semnul neîncrederii și suspiciunii, altoite pe un fond naiv și inexpert. Toate acestea fac din Bizu un „om fără calități", în sensul său propriu bine înțeles, și e de mirare cum critica vremii i-a fost estetic ostilă din cauză că a văzut în el doar un personaj tendențios, o simplă plăsmuire compensatorie a „insucceselor" de carieră ale autorului, ce urmărea să arate (dacă din capul locului ne interesează, dincolo de existența obiectiv artistică a personajului, intenția creatorului său), că „insuccesele" nu există ca atare decît în ochii vulgului care nu poate înțelege pe cel ce se refuză, prin temperament și caracter, prin structură, situațiilor ce pretind a fi solicitate și a lupta pentru ele, situațiilor ce-l scot din ataraxia, apatia și placiditatea sa fundamentală.

Bizu se află deci într-un permanent refuz față de viața colectivă, care sub diverse forme îi jignește susceptibilitatea sa excesivă ; la München, la Universitate, nu are nici o relație de prietenie (în *Memorii* III, Lovinescu explică astfel absența din memorialistica lui a amintirilor universitate : „Amintirile mele sînt atît de funebre, încît n-am voit să întristez, întristîndu-mă") ; colegii din instituțiile unde lucrează — Institutul de chimie agricolă, Ministerul Agriculturii, — Oficiul Chimiei industriale —, îi rămîn străini, prezența lor îi rănește aproape întotdeauna sensibilitatea, după cum indiferența sa față de colocatarii din pensiunea Rosinei e nuanțată doar de un ușor dezgust (tot în *Memorii* III, Lovinescu observă, în legătură cu faptul că nu s-a bucurat niciodată de „bucuriile *obștești* (s.n.) ale Crăciunului" : Bucuria este un act interior, determinat de motive sufletești strict personale și întîmplătoare ; ea nu are nimic colectiv. Inconformism social negreșit — latura psihologică, pe care am încercat să o schițez în romanul meu *Bizu*"). În schimb, dar cu bolnăvicioasă timiditate, personajul părăsește izolarea sa pentru a întemeia relații erotice — primind și aici, totuși, dure lovituri (numai în faza neoromantică a „nuvelelor florentine", Lovinescu a transpus literar, prin Igea, Bianca și Lucia, chipul femeii ce se dăruie spontan și cu simplitate ; apoi, în *Viața dublă*, Alina și Lulu, se dăruiesc și ele sincer, o fac însă în împrejurări mai complicate, generatoare de suspiciune).

Tot inconformismului social trebuie să i se atribuie și lipsa de interes ce o arată Bizu chestiunilor materiale : obligația de a-și alege și cumpăra mobilă, după numirea în Minister și mutarea la București, constituie pentru dînsul o adevărată tortură ; oroarea față de afacerea „Globus" nu se explică doar prin probitatea morală a personajului, ci și prin aceeași lipsă de aderență la economic și material (Lovinescu însuși a trăit în condiții materiale exemplar de modeste).

Iar dacă în atitudinea față de ministrul Lică Scumpu, vărul său, se ascunde, firește, alături de întinctiva rezervă a lui Bizu pentru cei așezați social deasupră-i, o repulsie morală, cauzată de parvenitismul, vulgaritatea și cinica libidinozitate a acestui personaj din linia lui Dinu Păturică și Tănase Scatiu, a lui Lică Trubadurul și Iancu Urmatecu, — minimul portret al prietenului lui Bizu, profesorul universitar Ion Lungu nu e fără o indirectă ironie ; cît despre șefii lui Bizu, profesorul Ieronim Gotcu sau directorul Stan Corbescu, ei sunt priviți la rîndul lor cu rezervă, întîiul chiar cu ostilitate (în *Memorii* I, cariera lui Vasile Pârvan e descrisă în ton satiric, deși Lovinescu recunoaște că Pârvan merita funcțiile înalte, cucerite prin ambiție și stăruință dublate de noroc, ba le chiar depășea ; tot în *Memorii* I, cercetarea *in vivo* a psihologiei lui Nicolae Iorga corespunde perfect „caracterului" *in vitro*, din *Bizu*).

Elementele autobiografice din ciclul *Bizu* sunt deopotrivă de ordin psihologic, istoric și literar ; cele de ordin psihologic structurează personajul, care supraviețuiește astfel rupturii în narațiune de autorul său ; cele de ordin istoric se împletesc cu cele de ordin literar și sunt de urmărit aproape exclusiv în primul roman și la începutul celui de al doilea, *Firu-n patru* — căci în aceasta se produce și ruptura, în narațiune, dintre personaj și autor, a căror legătură va continua să existe doar pe un anumit plan psihic (un element autobiografic literar mai găsim, de pildă, în ultimul roman al ciclului, *Acord final* : Bizu călătorește în Elveția și se oprește la Jolimont, localitate vizitată altădată de Andrei și Alina, eroii din *Viața dublă*) ; în ce privește această ruptură, trebuie remarcat faptul că localizarea istorică a lui Bizu la Fălticeni (locul de naștere al lui Lovinescu și reședință estivală a scriitorului de-a lungul vieții) se degradează treptat : în *Bizu* avem Fălticeni și Rădășeni-Fălticeni (sediul pepinierii unde lucrează personajul, ca agronom), ambele denumiri păstrîndu-se și în *Firu-n patru*, pentru ca în *Diana* Fălticeni să dispară — în episodul sosirii ministrului Lică Scumpu în tîrgul său natal, se utilizează doar termenul abstract „orașul" — și să persiste numai denumirea Rădășeni, iar în *Mili* și *Acord final* să întîlnim doar numele de Balomirești (o explicație dă Lovinescu, în *Firu-n patru*, prin gura lui Bizu, care îl încunoștiințează pe autor că „indiscrețiile romanțate au aruncat umbre peste liniștea provincială", ceea ce determină pe acesta din urmă să promită pentru viitor „o mai mare prudență"). Împletirea elementelor autobiografice de ordin istoric și literar e îndeajuns de complexă : atît *Bizu* cît și *Firu-n patru* debutează cu dialoguri între autor și personaj (ceea ce amintește tehnica dialogului imaginar, atît de scumpă criticului tînăr). În primul dialog, Bizu, care a citit volumul al doilea din *Memoriile* lui Lovinescu, corectează afirmațiile autorului de la pagina 58, referitoare la agronom ; în următorul, discuția dintre autor și personaj poartă asupra romanului *Bizu* și a reacțiilor critice la această lucrare, personajul referindu-se la cronica lui Perpessicius (nenumit), care din pagina păsărelelor („vrăbiile democratice și vulgare") scotea un argument împotriva sincerității atitudinii autorului-personaj acuzat de resentiment ; în același dialog, Bizu prezintă autorului pe curcanul său, Mărțișor, cu observația : „Cred, adaugă d.Klentze rîzînd, că nici în fauna cafenelii bucureștene nu vei găsi o expresie mai tipică a spaimei de sine" — Lovinescu va trasa portretul curcanului din Fălticeni, în secțiunea *Fauna domestică* și *provincială* din *Aqua forte* (*Memorii* IV), unde va scrie și despre Dochița cea cu nouă copii și soțul bețiv care în romanul *Mili* îngrijește de casa lui Bizu (în *Mili*, numele ei e Voichița, dar situația este identică, iar numele și înfățișarea copiilor, aceleași). Printre elementele autobiografice de ordin istoric și literar, în împletire semnificativă, mai pot fi amintite : lucrarea ce o pregătește Bizu la München, închinată lui Horațiu privit în decursul veacurilor, justificată de prezența morții în versurile poetului tiburtin și de prezența gustului de cenușă în plămada personajului, ori viziunea lui Bizu despre Eminescu, justificînd propriul său sentiment asupra „labilității universale", viziune reluată atît în romanele închinate poetului cît și în polemica cu G. Călinescu, pe această temă, din *Memorii* III.

Deși inițiate pe ideea dublului joc între autor și personaj, romanele *Bizu* și *Firu-n patru* diferă substanțial atît prin construcție cît și prin tematică, din acest punct de vedere cel de al doilea fiind mai aproape de romanele următoare ale ciclului *Bizu* rămîne liric, confesiv și declarativ, tendențios introspect, pe cînd tribulația socială și erotică din *Firu-n patru* se organizează într-o narațiune strict obiectivă (dacă excludem dialogul introductiv) și unitară. Cel de al doilea este romanul manifestării în date concrete a temperamentului lui Bizu : cariera și dragostea — adică indeciziunea, inaderența personajului la acest concret. Dragostea lui Bizu nu se precipită într-o pasiune, păstrîndu-se doar ca o subconștientă tentație de a dezlega misterul feminin ; lente, cenușii, etapele acestei tentații se succed riguros și în deplin echilibru, formînd trama de analiză pură, deși disimulată, a cărții. Exprimînd direct paralizantul sentiment de neant al personajului și neștiința lui în privința sensibilității Dianei — ceea ce o îmbracă într-o ceață groasă — tonalitatea cenușie a romanului contribuie la unitatea sa epică și stilistică, dîndu-i o atmosferă proprie, egală cu sine în toate dimensiunile ei.

Odată cu *Diana*, misterul se dezleagă brutal. Acum însă, unitatea și autonomia romanului se datoresc intrigii abil puse la punct, ca un mobil al narațiunii : totul se rezolvă pe baza infernalului și precisului joc de scrisori și telefoane anonime ; în carieră și dragoste, inaderența lui Bizu la real face dintr-însul victima intrigii. Jocul anonimelor, țesătura deasă și strînsă a intrigii, de natură exclusiv epică (întocmai ca în unele romane clasice) apare ca o imensă și agitată metaforă a subconștiinței de labilitate universală a lui Bizu, pe care metafora respectivă o confirmă — pentru personaj, desigur.

Mili ne readuce la planul psihologic propriu-zis, care se va fixa totuși abia în *Acord final*. Căci dragostea ei pentru Bizu, ignorată deopotrivă de el ca și de eroină însăși, formează în *Acord final* marele motiv introspect. În *Mili*, această dragoste poate fi urmărită pe calea închegării ei, gradat, ca pătrundere a femeii în intimitatea bărbatului iubit, intimitate ce se oferă prin concretul exterior al ambianței fizice : Mili vizitează pe Bizu în camera lui de hotel, apoi vizitează fostul său apartament din pensiunea Rosinei și în sfîrșit îi vizitează casa de la Balomirești. Cum la ultimele două vizite bărbatul e absent, luarea în posesiune ideală a dragostei se petrece la modul absolut. Deplin conștientă de pasiunea sa, care i-a dat, încă din faza împreciziunii, puterea de a hotărî decisiv în ce privește viața ei (etapele acțiunii decisive, începînd cu intervențiile clar gîndite în existența lui Bizu și culminînd contradictoriu, întîia oară prin intentarea divorțului și a doua oară prin tentativa de sinucidere, cumpănesc, epic vorbind, pătrunderile gradate în ambianța fizică intimă a bărbatului), Mili își va trăi retrospectiv și introspect dragostea, în *Acord final*. O introspecție fină, riguroasă și limpede, care de astă dată asigură, ea, unitatea de ton a romanului și care, în planul organizării epice, pregătește cristalizarea pasională a lui Bizu.

Considerat deci în integralitatea sa, ciclul *Bizu*, prezintă următoarele caracteristici : tezist autobiografic în primul roman (autoscopia cedează în al doilea, unde dialogul „în oglindă" dintre autor și personaj se păstrează doar ca artificiu, într-un roman acum obiectiv), unitatea întregului vine din împrejurarea că, de-a lungul celorlalte, dintre care fiecare e pe rînd unitar în felul său, se proiectează o trăsătură psihică a personajului și anume inaderența sa la concret. Această trăsătură temperamentală, proprie autorului, nu se mai confundă cu nihilismul lui Bizu din romanul ce-i poartă numele, contrazis chiar în acel stadiu, de estetismul gustului de neant, adică de conștiința morții generatoare de complex de superioritate. Inaderent la concret, Bizu se retrage orgolios din societate și, contemplativ, idealizează femeile. Din acest dublu joc psihic, al autorului, rezultă faptul estetic al treptatei retrageri a personajului masculin Bizu din romane, pe măsură ce ciclul se formează, făcînd loc personajelor feminine.

Interesant și semnificativ, cum procesul se repetă oarecum în cazul romanelor închinate lui Eminescu, *Mite* și *Bălăuca*. Încă din *Bizu*, Lovinescu încercase o apropiere temperamentală între eroul său și marele poet, pe baza interpretării sentimentului „precarității" ca modestie relativă sau absolută. În *Memorii* III, imaginea pesonajului său din cele două romane, e justificată de scriitor astfel : „în orice condiții ar fi trăit, Eminescu ar fi fost sufletește la fel. Omul s-a născut uriaș și incomplect ; intemporal, fără priză în realitate, în actualitate, cu un dezechilibru între materie și spirit, indiferent și absent, abstract, imens abstract, ars de pasiuni substanțiale, pendulînd între extreme ; sub raportul erotic (chestiune importantă nu numai ca amănunt biografic, ci ca una din cheile principale ale operei lui) de o senzualitate neliniștitoare, caracteristică, de o inhibiție evidentă, de o refulare freudiană (...) care l-a împins spre o sentimentalitate excesivă și prejudiciabilă omului, dar de o mare forță poetică, îndepărtîndu-l de la o viață sexuală normală și aruncîndu-l în frenezia continuă a unei iubiri agitate pentru iubirea în sine, fără ancorare într-o posesiune satisfăcută". Iată cum apare așadar poetul în încarnările sale din *Mite* și *Bălăuca* și viziunea este exactă, ambele narațiuni reușind să o valideze ; datele lor concrete se întemeiază pe o îngrijită și inteligentă documentație (în ciuda unor inadvertențe și anacronisme : *Cezara* e citată din *Convorbiri literare*, cînd ea apăruse în *Curierul de Iași* și a fost retipărită în *Epoca* la 1904, an în care criticul își începe colaborarea la acest ziar ; apoi Eminescu citează un personaj din *D-ale Carnavalului* la o dată cînd piesa nu fusese încă scrisă), încît portretul lui Eminescu redă trăsături esențiale, ceea ce, avînd în vedere clasicitatea modelului, duce totuși la o inevitabilă fixare în convențional. Pentru ca poetul să învie însă cu adevărat, prin retragerea sa, lăsînd loc celor două plăsmuiri ale lui : Mite și Veronica. Deoarece Lovinescu și-a văzut, cu o acuitate și o finețe deosebită, personajele feminine cu ochii lui Eminescu înșuși, așa cum se desprinde „farmecul lor nespus" din poeziile sale. În *Bălăuca*, procedeul e aproape direct : poetul retrăiește, în vis și reverie, etapele legăturii veroniene, într-un subtil joc de prezențe și absențe — Eminescu, retrăgîndu-se spre a ceda locul apariției Veronichii, ea prinde chip și viață numai prin imaginația sa, căci întîlnirea lor efectivă, posibilă odată cu coborîrea lui din tren, la Iași, e abolită epic (joc de prezență prin absență comparabil cu cel din *Lotte la Weimar* a lui Thomas Mann, doar că la scriitorul german procedeul este ironic). Meșteșugit și abil concepute, aceste două romane fermecătoare, în care Eminescu trăiește o veritabilă existență pe plan estetic, denotă o comunitate psihologică cu ciclul *Bizu*. După cum, în totalitatea lor, romanele lui Lovinescu se leagă strîns de opera sa critică și memorialistică, fruct al unei singure și adînci sensibilități, creatoare de ideologie și artă deopotrivă. Ca atare, prezintă un egal interes, căci se încadrează atît de puternic în întregul operei lovinesciene, încît marea personalitate a scriitorului nu poate fi înțeleasă cu justețe fără ele. Locul lor în istoria romanului românesc e asigurat prin faptul de a fi extrem de reprezentative pentru creația unui mare artist ce a contribuit substanțial la consolidarea modernismului în literatura noastră.

I. NEGOIȚESCU

POȘTA REDACȚIEI
PROZA POEZIE

DORU JUNCU : Citez încîntat din „Nocturnă" : „ce noapte albastră căutîndu-mi pleoapele soarele căzuse de mult dincolo ultimul sacrilegiu se săvîrșise și eu eram singur fără de mine ciini tăcuți veneau să mă prindă de cuvinte și nu mai puteam înainta de iarbă". E o durere pierdută, din nicăieri spre niciunde ca „un cuc care s-a dus năuc să mi se așeze de cruce sub cîmpie". Amîndouă poemele în proză dovedesc simțire aleasă, cositorul și apa sînt curate, și tristețea dumitale nedisimulată. Cînd îmbraci tonul biblic și cauți răstignire, pentru că nu găsești răspunsul (influența lui Arghezi, umbra psalmilor săi), fraza-și pierde muzica și durerea cade în falset : „Fluierul din pămînt" are pe buze țărînă ruginită. Trimite-mi te rog și alte lucrări.

AURELIAN TRANDAFIR. Reții pentru rubrica debut povestea acelui corn de pădure ajuns să se numească Iuda. Despre „Fîntînile blestemate" nu pot să-ți spun decît că e scrisă din firimituri adunate de la bogate ospețuri din Sadoveanu și Galaction. „Arșița" se îneacă de năduf și de nume pitorești. Curge greu. Și fără lumina aceea care să-ți ardă ochii. Iar „Mîinile" transpiră de prea multă banalitate.

EMIL PUIU. Mi-a fost imposibil să găsesc schițele trimise Luceafărului în urmă cu patru ani. În această perioadă la revistă s-au schimbat două sau trei rînduri de redactori, s-a făcut curățenie în saltare, toamna, prin noiembrie, s-au aprins și sobele. Trimite-mi copiile sau lucrări mai noi. Notițele decupate din ziar le păstrez. Dar nu întîrzia prea mult să vii să le ridici.

TEODOR ANTON : „Dodo", cel cu mîinile în buzunare, care zîmbește bonom și nu știe sau nu vrea să danseze, nu știe să se miște nici pe zăpada în care l-ai aruncat. Și nici eu n-am putere să-l ridic. Să-l lăsăm să înghețe și să viseze la o discuție despre Tahiti și Gaugain. Și-n timp ce se transformă în sloi, dumneata trimite-mi alte lucrări.

BOGDAN UNGUREANU : Din „Nimeni nu întreabă de Cain" am reținut lipsa lui Abel. Cine să fi făcut crima ? Te întreb și eu. Nu vreau să-ți „invinețesc fruntea cu aspre mustrări". Țin să-ți spun un lucru, că fiecare scriitor, chiar și cei cu adevărat geniali, și-au început cariera prin a scrie cu degetul în nisip. Te sfătuiesc și pe dumneata s-o iei de la începutul începutului.

VIRIGINIA MIHALCEA : „Vacanța la țară" cuprinde de toate : amurguri trandafirii, struguri, pere zemoase, un ochi de eleșteu, abur, funigei, mătușe, veri primari și de-al doilea etc., dar nu e literatură. Din „Confidențe" am reținut ideea că „bărbaților le sînt neplăcute mustrările de conștiință". Cît despre „Incercare" pot să-ți spun că n-are moarte și nici pereche în lumea hîrtiilor cenușii.

J. D. DAVIDESCU. „Focurile", o bucată excelentă. O vom publica. Despre „Hoțul de nori" și mai ales „Bilet de viață" n-aș avea cuvinte de laudă. Vrei să șocheze, arunci necontenit mănușa și dai cu tifla la toate. Convingerea mea e că n-ai avut puterea să dezbați subiectele alese — și de-aici poza de tip răspîndind o plictiseală superioară. Spui despre Tina : „ce ochi de vis, ce gură de cord, ce zîmbet îngeresc". Îți jur pe carbon, clor, azot, semimetale, arsenic și bismut că gura de cord nu m-a făcut nici măcar să surîd. În schimb îți mulțumesc pentru „Focuri". Aici și numai aici ești dumneata însuți. Și pentru că schița pe care-am reținut-o mi-a plăcut mult n-am putut să fiu generos cu celelalte. Sper că vei înțelege.

Fănuș NEAGU

RADU SOREANU, elev, Liceul „Mihai Viteazul" — București, a înmînat redacției noastre un caiet de poezii. El aparținuse colegei sale Sofia Georgescu *(17 ani), care și-a pierdut viața într-un accident în Bucegi.*

Gestul de o îndurerată discreție al tînărului Soreanu m-a impresionat. Am deschis caietul la întîmplare și am citit : Din cînd în cînd / În altă fîntînă știutul chip / Pe care vrem să ni-l smulgem / Se sparge / În găleata atîrnată grea / De cumpăna neștiutului. *Am încercat, citind aceste versuri, senzația că descifrez notele unei structuri sufletești în interiorul căreia fiecare eveniment psihic devine prilejul unei emoții adînci. Dincolo însă de acest răsunet afectiv am crezut a putea desluși și intuiții mai complexe ce țineau de un temperament înzestrat* pentru *modul poetic de a simți*, mod *de a simți prin care tot ce este sunet în lume capătă o adîncime deosebită.*

C. B.

ACCIDENT

S-a spart clopotul de sticlă
Sub care se făcuse vid
Cu pompa.
Nimicul sferic s-a dilatat
Și n-a mai rămas nicăieri
Nici măcar ideea de vid.
Cum suportați să nu fiți ?
Nu sînteți nici uimiți :
Pentru că nu sînteți
Nu mai rezistă nici florile,
S-au sfărîmat de mult,
Cît despre talpa de la pantofi
Ce să mai vorbim
Trebuie să vă faceți din nou
Tălpi de translucid și trandafiri.

CÎND SE FACE SEARĂ

Cînd se face seară,
Întîi apune soarele,
Și-mi aurește pasionat și visător părul.
Și ți se răsfrînge întunecat și trist în ochi.
Cînd se face seară
Ne învăluie apoi umbrele,
Și umbrele ne strecoară în suflete neliniști
și durere
Cînd se face seară
Se întunecă apoi cu totul
Și se sparg tăceri negre în aerul îmbătător
Cînd se face seară
Nu te mai pot vedea de loc
Și mi se risipește curajul și puterea
Și mi-e frică
Cînd se face seară,
Mi se strecoară în inimă disperarea
Cu ultimul pas de la care nu te mai zăresc
Și nu mai vreu să cred
Și nu mai vreau să trăiesc,
Cînd se face seară.

SALTIMBANCI

Priviți umbrele luminii colorate,
Reflectoare pentru curajul
De a vedea adevăr și minciună.
Priviți-vă în cei
Care merg pe sîrmă
Între capetele infernului.
Priviți legănarea pendulată de spaimă
A unora
Și priviți mai ales
Mersul crispat și pasul prea sigur
Al altora.

Și priviți la mijloc
Sîrma care se frînge.

Sofia GEORGESCU

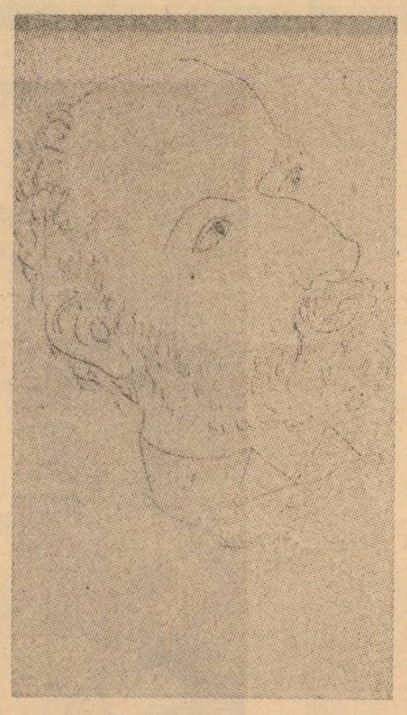

MATISSE — PORTRETUL LUI PALLADY

CONSTITUIREA ASOCIAȚIEI SCRIITORILOR DIN TIMIȘOARA

Luni, 26 mai 1969, în prezența tovarășului Mihai Telescu, *prim-secretar al Comitetului Județean P.C.R. — Timiș, a reprezentanților conducerii Uniunii Scriitorilor și ai filialelor Uniunilor de creație locale, a unui mare număr de invitați: oameni de litere, artă și cultură, conducători ai unor instituții de învățămînt superior și ziariști, s-au desfășurat lucrările de constituire a Asociației Scriitorilor din Timișoara, care grupează toți scriitorii din Municipiul Timișoara și din județele limitrofe.*

Adunarea generală a scriitorilor a ales primul Comitet de Conducere al Asociației ,în următoarea componență : ANAVI Adam, ARIEȘANU Ion, CIOCOV Vladimir, DUMBRĂVEANU Anghel, FRANYO Zoltán, JEBELEANU Alexandru și KEHRER Hans.

Secretar al Asociației Scriitorilor din Timișoara a fost ales poetul Anghel Dumbrăveanu.

Cronica cenaclului

23 MAI 1969. *A citit Ion Negoițescu trei poezii,* Pisicile lui Marcellus, Lebedele Occidentului și Zeii. *Autorul, cunoscut mai ales prin activitatea sa critică, s-a relevat și ca un poet, prea puțin cunoscut pînă acum. Discuțiile au fost deschise de V. Mirescu care „a povestit", ca deobicei, cu subtilitate, poeziile, urmat fiind de Mihai Minculescu, un tînăr pe cît de concis, pe atît de neînțeles : „amestec teribil al simțurilor, care conglomerează într-o primordialitate..." Discuția s-a axat în special pe incompatibilitatea (ori compatibilitatea) criticului poet. „Poezia așa zisă intelectuală e o prejudecată ; poezia lui I.N. ostentează frumos chiar cu combinațiile de simțuri, e o poezie a poeziei, o atitudine a atitudinii" (Laurențiu Ulici), „critica lui I.N. de un subiectivism absolut se exprimă și în poezie în același mod" (D. Țepeneag) „o depășire a vizualității" (Gorun Manolescu), „pe baza unei analize fizionomice noi toți avem o fizionomie modernă, I.N. are o fizionomie completă, capul lui are o frumusețe conținută și nu exprimată" (Petru Popescu).*

Au mai luat cuvîntul Valeriu Pantazi, Ticu Ionescu, Mihai Teclu și subsemnatul. În concluzie, s-a arătat că poetul a premers criticul, și nu invers, amănunt biografic semnificativ pentru poetul Ion Negoițescu. Petru Popescu a citit un fragment din romanul său de 500 de pagini, roman care așteaptă lumina tiparului. Atmosfera încinsă și de prezența atît de vie a lui Dumitru Dinulescu a incitat la polemică. După ce V. Mirescu a fixat stilul (fără zorzoane) și tema (izbutește cu mijloace aparent descriptive să ne pună într-o temă fundamentală... descoperirea omului în inginer), M. Tarangul a analizat „scrierea firească, fără prețiozitate a autorului", reproșînd doar lipsa de autodeterminare în obsesie a personajului. Ion Negoițescu a declarat că „romanul e excelent, destul de lung și că în el e multă dragoste și multă moarte", iar I. Colița că „erotismul nu e nou (!?)". Subsemnatul („romanul e mediocru, scris mult prea ușor pentru a nu aminti de filmul „Cleo de la 5 la 7"), Dumitru Țepeneag („realism fotografic, documentar... obsesia portretului fizic..."), Laurențiu Ulici („mediocru în conjunctură, în situare..."), Valeriu Pantazi („impresia de gros foto") au prilejuit poetului, criticului și prozatorului Petru Popescu să se apere într-o ultimă luare de cuvînt. O adunare reușită, plină de nerv.

Iulian NEACȘU

umberto saba

„Cantonier“

Mediteraneană

Mă gîndesc la o mare depărtată, un port
tainice
căi spre-acel port ; cum eram acolo cîndva
și azi sînt aici, cînd ridic înspre zei
palmele, rugător, să nu dorească
a mă pedepsi de-o ultimă izbîndă implorată
(dar inima atîta dulce abia îndură).

mă gîndesc la o sirenă întunecată
— săruturi beție delir — mă gîndesc la Ulise
ce se ridică acolo dintr-un pat trist.

Partidă

Cîte speranțe în joc ! Dar mai apoi,
năruite pe masă,
toate cărțile erau potrivnice.

E un destin și-l accept. Nu-i arăt
chip mohorît și nu mă jeluiesc
ca în gălăgioasa tinerețe.

Dar cunosc scara care suie
spre-o înălțime ce-mi e în puteri.
Mă ridic
între chipuri de prieteni, cîștigul mi-l număr.

Pe masa

Pe masa de la barul unde-am stat
în vara prietenă, se surpă frunze
din arborii, în care e un miting
de grauri frenetici gata să migreze.

Dar tu care îmi ești apropiat,
ai speranțe scumpe. Ai tristețea ce-ți înseamnă
cu-o umbră chipul tineresc. Obscur
e plînsul meu, ce altora și sie-și se ascunde.

Fedra

Bate un vînt ucigaș. O să cadă
mîine zăpada, va albi străzile
care urcau prietenos spre casa ta
în vîrful dealului, departe. Printre pinii
verzi valea nesfîrșită repetă-n frunze
fără număr culoarea ce-ți plăcea
s-o ai la păr, întotdeauna
Fedra
erai ; ești încă.
Mai prețioasă-acum
cînd se aprinde-n sobă primul foc
prin căsuțe ; e puțin și-al nostru
anotimpul, a noastră priveliștea ; iradiază
gîndul un ultim adevăr ; se amăgește
că răul mare — poate — a trecut.

Campioană de înot

Cine te-a văzut în mare îți spune
Sirenă.

Triumfătoare în întreceri pe ecranul
vieții mele umilite te ivești
și pieri.
Te leagă de mine un fir, lucru firav
inviolabil, în timp ce tu surîzi,
și treci, și nu mă vezi. În jurul tău
merg numeroase prietene, prieteni
tineri ca tine ; faceți gălăgie
voi între voi în barul ce s-adună. Și-ntr-o zi
o umbră tristă-ți cobora—oh, doar o clipă !—
din gene, umbra maternă, și-n urma ei
colțurile frumoasei, mîndrei guri se-ncovoiară,

și mărita aurora ta cu a mea seară.

Seară de februarie

Răsare luna.
Ziua dăinuiește
pe bulevard, o seară iute cade.
Un tinerel indiferent se-nlănțuie ;
se-mprăștie spre biete ținte.
Și, în fine,
gîndul la moarte-ajută să trăiești.

Geamul spart

Totul se mișcă împotrivă-ți. Vremea rea,
luminile stingîndu-se, bătrîna casă
zguduită de-o rafală, și scumpă ție
pentru cît ai suferit, dezamăgitele speranțe,
bucuriile trăite-n ea, prea rare.
Supraviețuirea un refuz îți pare
de-a te supune lucrurilor.

Și-n zuruitul
geamului din fereastră e osînda.

Frunză moartă

Roșia frunză moartă
pe care-o duce vîntul,
vîntul și măturătorul,

— cade sub cer strălucitor, însîngerează,
cu celelalte, strada —

pe ea aș imita-o. Din silă
de cuvintele zadarnice,
de chipuri fără lumină.

Dar glasul tău îmi vorbește, o tu
nobila mea, să cad (încă) mă oprește.

Periferie

Vechi cartier improvizat și jalnic,
de-acum un cîmp pietros, apoi o cucerire.

Pe-acoperișul unei case crește iarba
ca pe-o ruină de incendiu. La cîțiva
pași mai departe e Pastificio, roșul
său horn. Sună însă-atacul
al ultimei mizerii de prin lucruri,
al mărfurilor care par gunoaie,
fațadelor acestor case invadate
de-o lepră care ieri era culoare,
și bucura vederea, de departe.

Tînărul barman, cît de diferit
e, el născut aici, din tine parte
se simte ! O cafea ca pe-un triumf
mi-o face, bunii ochi îi rîd sportivi.

Desen de MATISSE

12

Supraomenească desfătare
știu eu, ce te va face să-nchizi frumoșii
ochi, ca de moarte.

Dacă toate sevele primăverii
ar fi intrat în vechiul trunchiul meu
pentru a-l face să mai înflorească-odată,
tot n-aș simți atîta bine cît cunosc
doar contemplîndu-te, vecină fiindu-mi,
doar urmărindu-ți orice gest, oricare mod
al tău de-a fi, mișcarea cea mai mică.
Și dacă nu te am în preajmă, dacă-n 'naltă
singurătate mă gîndesc la tine, mai aprins
îmi șerpuiește în artere gîndul
cărnii, presimțirea,
amarului dulce,
știut de mine, ce te-o face să închizi frumoșii
ochi, ca de moarte.

Cenușă

Cenușă
de lucruri moarte, de dureri pierdute,
de atingeri inefabile, de mute
suspine ;

vii flăcări
mă învelesc din voi, în actul
ce din neliniște-n neliniște mă-aduce-n pragul
somnului :
și cu somnul,
prin acele legături de patimă și duioșie
dintre mamă și prunc, și cu tine, cenușă,
mă contopesc.

Neliniștea
pîndește-n vad ; o dezarmez. Asemeni
unui fericit calea către rai,
o scară urc, poposesc la o poartă
unde băteam în alte vremuri. Timpul
a cedat dintr-odată.
Mă simt
în vestmîntul și sufletul
de-atunci, luminat de un fulger ; pe inimă
vertiginoasă cade-o bucurie
aidoma sfîrșitului.
Dar nu strig.
Mut
plec spre imensul imperiu al umbrelor.

Porumbei

Făgașelor curbate ce se nasc din
apa albastră, de ploaie, un strop le cer,
o răcoare în secetă.
Gravi
în tinere plictisuri, în seara mea
îi am singuri vecini, și-ascult acea
muzică de aripi la geamuri, privesc
viața lor de familie, frumoasă,
luptele dintre frați, nevinovate ;
ca pe ființe dragi le leg de mine
cu îmbierea ce o știu plăcută. Mîna
întinsă e-o chemare pentru toate
zborurile ; mici gheare roșii se-ncleștează :
se desfac
culori de curcubeu. Oh, să le poarte
noroc alor mei, mie, în lăcașul
devenit azi, cu o mînă de boabe
de porumb, presărate,
casa unde se-abat îngerii.

Și-o adiere de vînt

Și-o adiere de vînt le pare-un vis
oamenilor din port, steagului
pleoștit de pe terasa
din Bagno della Diga.
Marea ca în furtună se ridică.

Sub cerul învelit e-ntoarsă așteptarea
tuturor spre o rafală, cea dintîi
care va zgîlții, cît ține malul, corturile,
va închide marile umbrele vărgate,
prin care vara ne venea
mai prietenoasă, în întîmpinare :

ea va fi o mîngîiere și-un sfîrșit.

De cînd

De cînd e gura mea aproape mută
iubesc viețile ce-aproape nu vorbesc.
Un arbor, și, cel mult — el se oprește
unde fac eu popas, voios îmi reia drumul —
supusul animal ce mă urmează.

Cu jugul impus se resemnează. Rugătoare
o privire întoarce către mine, din cînd în cînd.
Eterne adevăruri dezvăluie tăcînd.

Piață

Iubiri vînează unul, destătări
un altul, altul numai amintiri.
Barăcile
nu au destule mîini să vîndă seara
indigestele castane flăcăilor
în timpul liber.
Stăpînește încă
sus gloria în vechea piață.
Personaj călare plictisindu-se
în marmora neghiob-adulatoare.

Pentru un copil bolnav

În casa părintească te-nvîrteai
tăcut ca un motan. Îi cunoșteai
durerii numele, ființa nu.

Rupt de tovarășii tăi, trandafirii
pe chipul subțiindu-se păleau.

Renăscut din sufletul meu, floare
a vieții, copil prieten. E pentru tine
această ultimă ce-mi mai rămîne
lacrimă, de tine nevăzută.

Cînturi bete

Bețive cînturi se înalță și blesteme
în suburbana cîrciumă. Și-aicea totuși
— cuget — este Mediterana. Gîndul meu
în albastru se-mbată de-acel nume.

Maternă, calmă, de neapucat e Roma.
Se-ndrăgostește Grecia de tărmii ei
ca o adolescență. Întunecă lumea
și-o înnoiește Iudeea. Nu alta
mie bătrînului îmi rîde-n zi fierbinte.

Antică mare pierdută... Să iau aminte
vrea Muza ce din tine s-a născut, și despre tine
să spun, cu întunericul la uși, cuvinte.

Anul acesta

Anul acesta plecarea rîndunicilor
îmi va strînge, de-un gînd, inima.

Apoi grauri vor face mare zarvă
în pomi la locul de-ntîlnire din
Calea 20 Septembrie. Apoi în lungul
rău al iernii voi avea drept soți
doar acel gînd și vrabia brună pe acoperișe.

Singurătății mele rîndunicile
îi vor lipsi, și zilelor tîrzii iubirea.

Epigraf

Viu cuvîntam unui popor de morți
Mort laurii refuz și cer uitare.

În românește de
Ilie CONSTANTIN

(Din **„Cantonierul“**, în curs de apariție la E.L.U.).

Desen de DALI

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
M. Ungheanu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII“

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 23 (371)
Sîmbătă,
7 iunie 1969
8 pagini — 1 leu

Gîndire creatoare

Documentele programatice apărute zilele trecute pun în dezbaterea obștească și de partid perspectivele progresului țării. Spiritul profund științific în care au fost elaborate Tezele Comitetului Central și proiectul Directivelor Congresului al X-lea privind următorul plan cincinal și liniile directoare ale dezvoltării economiei naționale pe anii 1976—1980, constituie o expresie elocventă a luciditătii și realismului proprii întregii activități a partidului nostru. Pornind de la cunoașterea temeinică a realităților concrete și a condițiilor specifice României, aplicînd creator principiile învățăturii marxist-leniniste la particularitățile țării noastre, Partidul Comunist Român, conducerea sa în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, au creat, în anii din urmă, prin spiritul și metodele de muncă înnoitoare, cadrul cel mai favorabil desfășurării activității constructive a poporului nostru, mersului ascendent al întregii activități social-politice din România. Prin înalta responsabilitate față de interesele poporului român, față de interesele generale ale socialismului și păcii, partidul nostru este urmat cu încredere de întreaga națiune, este recunoscut de toți oamenii muncii drept conducătorul încercat al destinelor României. Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu **„poporul s-a convins prin propria sa experiență că partidul comunist este exponentul fidel al intereselor sale vitale“.**

Caracterul de continuitate, de legătură indisolubilă între năzuințele împlinite ale prezentului și viitorul ferm al dezvoltării României pe drumul socialismului este fundamentat în programul propus de partid pe temeiurile limpezi ale edificării unei civilizații moderne, în concordanță deplină cu aspirațiile și sensul dezvoltării istorice a umanității. În linia practicii democratice în viața socială, a consultării maselor în problemele fundamentale ale conducerii țării, Tezele și proiectul de Directive, devin obiect de dezbatere responsabilă în forumul obștesc al societății. Muncitorul, țăranul, intelectualul își exercită astfel dreptul înalt de a fi totodată oameni de concepție, de a gîndi destinele țării, de a medita asupra logicii și coerenței dinamice a întregului, de a-și fixa în conștiință sensul, necesitatea, temeiul însuși al îndeplinirii îndatoririlor care le revin la locul de muncă și în ansamblul societății. În acest chip, cu adevărat democratic, partidul nostru își realizează rolul său de conducător **„nu în mod declarativ, nu prin metode administrative, ci prin linia sa ideologică și politică, creatoare, marxist-leninistă, prin activitatea politică și organizatorică intensă a organelor și organizațiilor de partid în toate domeniile, prin munca desfășurată pentru ridicarea conștiinței socialiste a maselor, prin legătura strînsă cu clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cu întregul popor“.**

În sensul acestui spirit, profund încetățenit în ultima vreme în practica politică a partidului și statului nostru, al respectării demnității și personalității omului, al democrației socialiste, al asigurării condițiilor exprimării libere și nestînjenite a gîndirii creatoare, oamenii de litere din țara noastră văd garanția certă a propriei lor condiții intelectuale, temeiul dezvoltării unei literaturi adevărate, în consonanță cu propria lor conștiință artistică, cu gîndirea și sensibilitatea omului modern. Dezvoltarea gîndirii creatoare, a procesului dialectic novator oferă un fertil cîmp de manifestare talentului, valorii autentice, conștiinței artistice celei mai riguroase.

Realitatea angajată a procesului constructiv din România ne îndeamnă să înțelegem în profunzime timpul ce-l trăim și îndatoririle care ne stau în față. Durata în care sîntem, trăiește prin noi înșine, prin sensul profund al realității noastre ca spirit. A medita asupra cărților viitoare a perspectivelor pe care drumul literaturii noastre îl va înscrie în timp înseamnă a descoperi valorile de dincolo de cuvinte, valorile unor existențe închinate idealurilor poporului nostru.

„Promovînd o politică deschisă spre cunoașterea și preluarea a tot ceea ce este valoros în cultura universală — se arată în Tezele Comitetului Central —, **partidul consideră că făuritorilor de artă și literatură din țara noastră le revine datoria de a rămîne consecvent mesagerii spiritualității poporului nostru, exprimînd prin opere originale, autentice, specificul societății noastre socialiste“.**

Condiționată de existența fenomenală, de apartenența noastră la cultura care ne-a născut și care ne-a configurat personalitatea artistică și morală, literatura pe care o scriem se sprijină pe credința în durata veșnică a poporului din care ne tragem și în caracterul propriu al acestui popor.

LUCEAFĂRUL

BRÂNCUȘI — „CAP DE COPIL“

ÎN ACEST NUMĂR

Amintiri din prezent de Nichita Stănescu

Fundoianu despre Brâncuși

Proză de Ion Ruse

Poșta redacției: poezie și proză

Atelier XXV

Dăruit visării

Plouă, și Dunărea a intrat în cer. Păduri de plop și păduri de tei curg în ape, și ierburile cîmpiei înecate în fum și bătute de vînt rătăcesc printre picioarele cailor, și fiecare luntre, atîrnată pe mii de frînghii umede de o stea nevăzută, se luptă să rupă întunericul, și sînt zeci și sînt sute de bărci, toate la marginea scufundării și se duc în neguri neliniștite, superbe păsări de lemn, împinse să zboare și să reziste cu două oase de lemn. Trupurile lor dăruite aventurii, desprinderii și revenirii și, poate, și durerii definitive care e moartea, diseară, cînd ploaia va fi trecut și va ieși luna, unind într-un fluviu ireal, munți și cîmpii și liniște ascuțită, se vor legăna, în clătinare orientală, la maluri, răscolesc acum furtuna și trec prin sufletul meu, tîrînd uriașe plase în care mii de pești, cu ardere albastră și fosforescentă, presimțindu-și stingerea, se zbat și se zvîrcolesc. De la o fereastră în ramă galbenă, sub care sîngeră, rîzînd, trandafiri învolți și o tufă de sînziene care va exploda neauzit și va pieri, răspîndită în mine și în părul fetelor pe care le-am iubit, în noaptea solstițiului de vară, cînd iau foc comorile sciților, îngropate între călăreți care așteptau judecata din urmă, cu o mînă pe frîu și alta pe sabie, privesc și ascult vuietul ploii și plec cu fiecare vapor pornit pe calea speranței, spre tărmuri unde doarme visul, și sînt și în bărcile negre, între spinările împușcate de ploaie, cu brațul cucerit de luptă, așteptat de o sticlă de rachiu, de o țigare și de o femeie încinsă de gîndul dragostei. Fulgeră. Nu-nchid ochii. În candela verde, care va arde cît va fi mama și va arde mereu, un ochi de credință deschisă, al celui mai mic din cinci frați. Iubea porumbeii și nu înțelegea de ce sfîntul Gheorghe nu înfige sulița-n balaur, și atunci s-a urcat în icoană să-l ajute, și nu va mai coborî niciodată, și porumbeii, ondulînd prin ploaie refac cu aripi albe povestea lui tristă. Dunărea suie în ceruri și cade în luntrile arcuite sub vînt. Mii de nopți se desfac cu ea și se despletesc, noapte tulbure și grea, spartă de tunet în boabe de bronz. Trebuie să încerc apele cu piciorul gol și să sărut iarba înaltă care va muri sub coasă ca să scalde fruntea casei noastre și balconul cu mireazmă amară care-ți fură mințile. Pe acest promontoriu de lup, păzit de plopi, am așezat o fereastră, și candela ce-o luminează va fi fiind pentru marinarii alunecînd spre mare un simbure ce le trezește dorul și unii o vor fi purtînd cu ei, așa cum port eu cîntecul auzit în frunzele unui fag de la Suceava. Dincolo de geamul vechi, Dunărea se bate cu ploaia, iar în laturi, spre necuprins, grîul fuge și sună din clopoței de foc ai macilor. Acest amestec de mac din dulce pîinea noastră! Sub ploaie, fereastra mea, pe prichiciul căreia am lăsat doi cocoși de lut ca să-i găsesc mereu, se schimbă într-o pînză albastră, vis și inimă, prin care ascult Dunărea și galopul vîntului în cîmpie. Sufletul meu întreg atîrnă pe acest ochi de geam prins în patru stinghii de scîndură. Apă și pămînt. Iar cînd sînt departe de ele, cînd nu-i niciodată apă și niciodată pămînt, Dunărea-mi curge plină de durere prin trup și-n candela de lîngă fereastră e un fir de otravă.

Cînd plouă știu că fiecare om din această parte a lumii e un rîu care se varsă numai în Dunăre.

Fănuș NEAGU

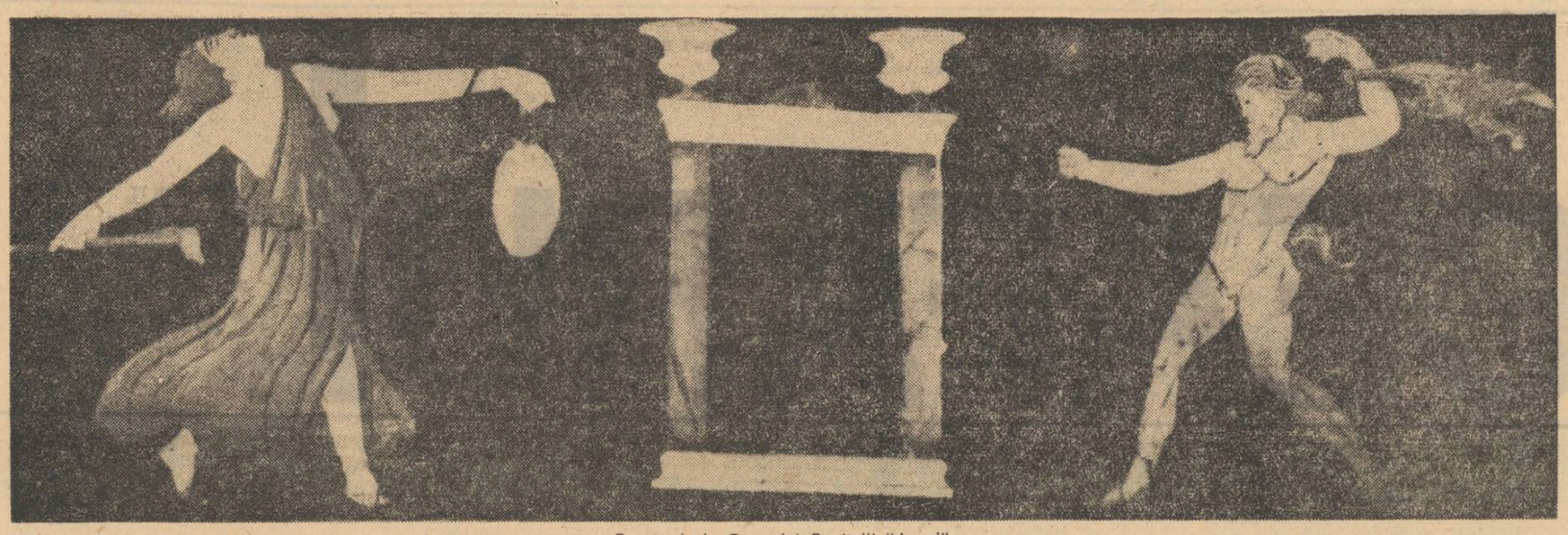

Frescă de la Casa dei Capitelli (Napoli)

CRONICA LITERARĂ

nicolae balotă

EUPHORION

Nicolae Balotă este adeptul unei critici care tinde spre straturile adînci ale operei de artă, o critică revelatoare de profunzimi. **Un hermeneut al secolului XX** se numeşte eseul închinat lui Mircea Eliade, scriitor în care vede un iniţiat, adică un interpret în sensul antic al interpretării, un descifrator de sensuri ascunse. Critica hermeneutică este acea categorie a criticii care profită de o înţelegere veche a lumii, de o iniţiere. Ca „explorator al mitului" cum îl numeşte Nicolae Balotă, Mircea Eliade a încercat „să demonstreze existenţa unei tradiţii spirituale unice, a unei viziuni primordiale a lumii. La o asemenea viziune participă creatorii — literaţi, artişti plastici, muzicieni şi chiar oameni de ştiinţă. Conştiinţa unei asemenea viziuni, conştiinţa simbolismului ecumenic subiacent înseamnă un salt, o mutaţie în conştiinţa de sine a omului" ne spune criticul.

Indicînd o viziune primordială unică şi egala ei răspîndire în lume, trebuie admisă desigur şi existenţa unor simboluri primordiale de o egală răspîndire şi ele şi cu o semnificaţie neschimbată. Ele închid larvar sensurile cele mai adînci ale unei opere artistice. Critica hermeneutică ar fi mai ales o interpretare cu ajutorul simbolurilor ecumenice.

Criticul citează analiza lui Eminescu : **Insula lui Euthanasius.** Ca şi Lucian Blaga, Mircea Eliade refuză tipul de critică sursieristă, care nu duce nicăieri, căutînd în schimb să depisteze simbolurile şi frecvenţa lor. În **Cezara,** M. Eliade desprinde motivul edenului, al insulei, corelate cu alte cîteva. Descifrarea lor ţine de stăpînirea semnificaţiilor simbolismului ecumenic universal existent în mai multe culturi. Nicolae Balotă face pe urmele eseului **Insula lui Euthanasius** cîteva precizări metodologice. Cea mai importantă e aceea că simbolistica citată nu vizează **psihicul** ci **ontologicul :** critica hermeneutică nu poate fi deci confundată cu psihanaliza. Sedus de ea, G. Călinescu, ni se spune, a putut să greşească dînd explicaţii cărora Mircea Eliade le dă replica justă. Această critică hermeneutică este prin condiţia ei ontologică o vastă anchetă asupra omului, deschizînd căile unei critici antropologice autentice.

Puţini au explorat pe Mircea Eliade în această direcţie şi cu această înţelegere şi, şi mai puţini, au pus alături aşa cum se şi cuvenea de mult, în poziţii complementare, pe Mircea Eliade cu Lucian Blaga. Sîntem tentaţi să credem că personalitatea criticului este rodul unei încercări de sinteză : Eliade—Blaga, reacţie de chimie spirituală, sprijinită şi de alţi scriitori pe care îi vom întîlni în aceeaşi culegere de eseuri intitulată semnificativ **Euphorion.**

Lui Lucian Blaga i se închină eseurile **Lucian Blaga, poet orfic şi Magistrul tăcerii.** Mai puţin expresive în sine la prima vedere, ele îşi subliniază consistenţa în ansamblul întregii cărţi. Prin orfismul poetic Nicolae Balotă înţelege o calitate a poeziei şi în acelaşi timp o treaptă a sa. **Hermes sau voinţa de obscuritate în poezia nouă** ne lămureşte asupra acestui lucru. Aici criticul, oprindu-se asupra poeziei moderne, descoperă **poezia anti-poesisului** care se constituie prin negaţia poesisului, apoi **poezia hermetică,** în care predomină voinţa de obscuritate pînă la ininteligibil, şi **poezia hermeneutică,** poezie ce încearcă revelarea unei psihologii abisale, de descoperire a misterului, propunîndu-se pe sine ca o doctrină mîntuitoare.

„Socotim cum am mai spus întreg fenomenul poetic modern, drept **o nouă gnoză,** în care e firesc ca hermetismele, viziunile cosmogonice, încercările de desacralizare sau sacralizare, de creaţie mito-poetică este şi coexistă, să fie prezentă în toate direcţiile pe care le-am stabilit prin trihotomia de mai sus".

În categoria poeziei hermeneutice intră Blaga alături de Rilke sau Hölderlin, avînd ca premergător pe Eminescu. Nicolae Balotă urmăreşte filonul acestei poezii pînă la tinerii Nichita Stănescu, I. Alexandru şi Ion Gheorghe. Şi concluzia : „Uneori Apollo, alteori Dionisos dintre zei, alteori Orfeu, cîntăreţul trac, au fost propuşi ca spirite tutelare poeziei. Judecînd lirica modernă sub aspectul voinţei de revelare nu credem că greşim indicîndu-l pe Hermes ca simbol critic al acestei linii. Mesager al zeilor protector al explorărilor, cel care deţine **cheile,** care **închide** şi **deschide.** Hermes personifică dublul crepuscul al serii şi dimineţii, dispărînd într-o cursă continuă în fiecare seară la apus pentru a reapare cu fiecare aurore la răsărit. Îl anunţă pe Zeus, zeul zilei, dar este, în acelaşi timp, precursorul divinităţilor nocturne. Ca atare el este interpretul ordinelor „de sus". Zeu teopomp al cuvîntului şi elocinţei, dar şi herald al infernului, zeu psihopomp conducînd sufletele sau readucîndu-le din cele de jos. Hermetică, hermeneutică, ori antipoetică, poezia nouă stă sub **zodia lui Hermes".**

Încercarea de a articula un catehism estetic edificator pentru noua mişcare literară este vizibilă în **Permanenţe mitice în literatură.** Nicolae Balotă surprinde mişcarea poeziei spre spaţiul mitic, încercarea ei de regresiune în teritorii pierdute ca şi viziunile eschatologice, a doua faţă a aceleiaşi medalii. Literatura e văzută ca o permanentă încercare de a releva primara ingenuitate, stările dintîi, paradisul pierdut, o întoarcere mereu către starea pură. **Permanenţe mitice în literatură** este cel mai explicit eseu de estetică modernă al lui Nicolae Balotă. Toate celelalte nu vor face decît să reia şi să ilustreze ideile de aici.

Am prezentat acest nucleu de ideaţie estetică pentru a sublinia că această carte de eseuri nu este asemănătoare celor care profită doar de o informaţie mai puţin accesibilă, ci o carte în care totul se organizează în jurul unui mod de a înţelege arta şi literatura. Desigur că din sumara prezentare de pînă aici s-ar putea deduce că ne aflăm în faţa unui rigid sistem, dar necesitatea prezentării succinte a înlăturat supleţea originalului.

Perspectiva criticului oferă acestui volum un plus de altitudine spirituală şi estetică în lumina unei decente conştiinţe de sine a criticului, altitudine şi decenţă pe care ţinem să le subliniem în mod deosebit.

Euphorion înseamnă conjugarea spiritului antic cu cel modern şi cartea stă organic sub această nobilă emblemă.

Cartea sa nu relevă doar un eseist de frunte, ci un critic cu un generos şi modern program estetic în stare să indice o direcţie fertilă pentru literatura de azi. Ceea ce nu se întîmplă în fiecare zi.

M. UNGHEANU

avant premieră editorială

ALEXANDRU LUNGU :

„Altceva decît umbra"

Cîntăreţul „Dresoarei de fluturi" şi al orei inventate de poeţi, ora visului şi a deschiderilor, va fi din nou prezent în librării cu volumul „Altceva decît umbra", care cuprinde şi şapte poeme din „Ora 25", cartea de debut a autorului.

FLORICA MITROI :

„Rugăciune către Efemera"

Volumul de debut al tinerei poete recomandate de o prezenţă în publicistică ce nu a trecut neobservată, realizează o imagine clară asupra unei structuri poetice bine conturate, în care tinereţea şi feminitatea concură şi se contopesc într-o febrilitate stranie.

EMILIAN BĂLĂNOIU :

„Adam"

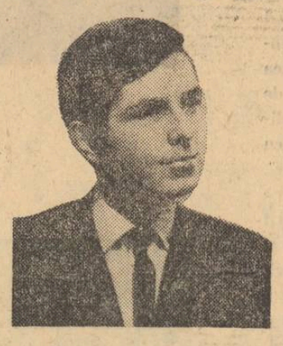

Cartea conţine o parte din miturile pe care autorul le-a scris, după mărturisirea sa, prin „intensificarea" unora existente şi prin „întoarcerea" unor „destine incomplete" din eposul românesc.

breviar

ION OMESCU

„Teatru"

Se poate identifica concret-istoric (indicaţiile nu lipsesc) „veacul de iarnă" din care îşi trag substanţa „pretextele istorice" ale lui Ion Omescu. E o vreme de Renaştere à la Borgia, cu beizadele sau chiar domni şcoliţi în Apus şi cînd Imperiul Otoman, începînd a fi „marele bolnav", face apel tot mai des la inteligenţa subtilă şi amorală a fanarioţilor.

Civilităţi umaniste coexistă cu barbarii medivale, cu atît mai mari cu cît „la porţile Orientului" rafinamentul se manifestă plenar şi (sau mai ales) în cruzime. Este un veac parcă anume făcut pentru o politică barocă, în care principiul behaviorist al lui Gracián : „Milicia es la vida del hombre contra la malicia de los hombres" este ridicat la rangul unei înalte raţiuni de stat. Este ceea ce face substanţa conflictului dramatic din „Veac de iarnă", fără îndoială, cel mai interesant dintre „pretextele istorice" din acest volum. „La incomprensibilidad del caudal" profesată de amarul iezuit din „Veacul de Aur" devine în acest „veac de iarnă" singura garanţie, nu a reuşitei sociale, ci a conservării unui neam. Modurile baroce în politică sînt impuse de jocul complicat, pe muche de cuţit, între puterile Europei.

Totuşi Domnul din „Veac de iarnă" nu este un personaj integral baroc. Căci atenţia sa nu s-a deplasat de la scopuri către mijloace ci, încă, scopul scuză mijloacele. Machiavelismul îi este impus de condiţiile date şi mai ales de raţiunile ultime ce vibrează în el puternic şi uman resemnificînd lumea : „Noi... sîntem vierii care-ngroapă via. O trecem prin iarnă. Îi scăpăm rădăcina" (p. 93). De aceea figura aceasta are o măreţie nu tragică, căci nu acţionează împotriva fatalităţii, ci stoică, pentru că o cunoaşte şi o acceptă şi, resemnîndu-se, caută a o influenţa. Baroc este dragomanul Scarlat, disimulat şi el, dar fără altă motivare decît voinţa de putere. Baroce sînt cinismul şi inteligenţa lui nutrite parcă de scolastica răsăriteană a unui Teofil Corydalen, baroc îi este şi sfîrşitul ce survine din faptul că Ana a reuşit să-i pătrundă pînă la capăt conştiinţa şi intenţionalitatea. Expunîndu-se „înţelegerii" el pierde partida nu numai a puterii, ci şi a vieţii. Mult mai puţin constanţi, se înscriu totuşi în aceeaşi tipologie Iani şi Anca şi chiar Hîncu din „Săgetătorul".

Cu adevărat tragice prin condamnarea lor de către legitatea istorică sînt cîteva personaje precum Vornicul Toma, Radu (din „Veac de iarnă") Vlad Anonimul şi parţial Petru Cercel, Durac, Nică sau Ştefan (din „Săgetătorul"). Ei reprezintă teza anti-barocă de pe poziţiile fie ale unui Ev Mediu bărbătesc şi leal, fie ale noii religii libertare a mecanismului renascentist. Ion Omescu expune prin el o „teologie" profană fundamentată neo-platonic pe „iubirea care mişcă sori şi stele". Deşi orientată sexual (mai ales la personajele feminine : Ana, Păuna) dragostea, în registrul ei cel mai larg, este singura garanţie a accesului la transcendenţă.

Un fior poetic învăluitor caracterizează teatrul lui Ion Omescu.

NICOLAE FRÂNCULESCU

„Mireasa din tablă"

Autorul şi-a subintitulat cît se poate de exact volumul — „şi alte povestiri". Într-adevăr, prozele acestea, în ciuda caracterului mai „lucrat" al frazei, ţin de specia oralităţii. Ele sînt povestiri, în sensul cel mai propriu, variante culte ale snoavei populare.

În aceste condiţii, ceea ce ar fi constituit un defect înăuntrul altei taxinomii, devine aici calitate. Bucăţile nu au transcendenţă, nu semnifică mai mult decît ceea ce semnifică, fuziunea între anecdotă şi sens este perfectă. Fluxul verbal se încheagă o clipă într-un tablou de viaţă pentru a se risipi din nou într-o irizaţie verbală. Dar clipa în care imaginea iese din discurs, momentul structural nu este lipsit de mişcare şi culoare, reuşind să inoculeze o senzaţie reală de autenticitate. Această autenticitate de o clipă, nu fictivă ci mimetică, creează impresia unei iscusite „scamatorii", care, chiar dacă şi-a pierdut caracterul magic, rămîne în sfera artei printr-o bună stăpînire a convenţiei.

În plus, prin prezenţa la persoana întîi a personajului Petrişor, în cele mai multe din bucăţile volumului (ipostază autobiografică?) se inoculează un suflu liric de o plăcută sentimentalitate.

Mediul descris este acela al mahalalei dinainte de război ; uneori momentul este circumscris istoric mai exact, ca în Ibrişinele lui Mendi (rebeliunea legionară). Oamenii sînt mici, au micile lor necazuri (izvorîte mai ales din lipsuri şi nevoi), însă ochii copilului, uneori înlăcrimaţi (Ospăţul lui Bubi), de cele mai multe ori zîmbitori, învăluie totul într-o lumină caldă. Poate că publicul cel mai adecvat lui N. Fănculescu sînt copiii.

Autorul dă în „Mireasa din tablă" o lecţie de modestie artistică. Avînd conştiinţa mijloacelor sale, el nu vrea mai mult decît poate. Mai mult, lucru destul de rar astăzi, prozatorul are curajul sentimentalismului şi naivităţii, încît povestirile sale sînt o lectură plăcută ce prilejuieşte frumoase clipe de reverie, plină de farmecul amintirii.

Victor IVANOVICI

Constituirea Asociaţiei scriitorilor din Cluj

În ziua de 29 mai 1969 s-au desfăşurat lucrările de constituire a Asociaţiei Scriitorilor din Cluj, care grupează toţi scriitorii din Municipiul Cluj şi (prin opţiune) din judeţele Alba, Bihor, Maramureş, Satu Mare.

Adunarea Generală şi-a ales, prin vot secret, primul Comitet de conducere al Asociaţiei, în următoarea componenţă : Augustin Buzura, Földes Laszlo, Huszar Sandor, Kantor Lajos, Kanyadyi Sandor, Laszloffy Aladar, Adrian Marino, Dumitru Radu Popescu, Vasile Rebreanu, Szabo Gyula şi Ion Vlad.

Secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj a fost ales, în unanimitate, prozatorul **Dumitru Radu Popescu.**

Tovarăşul **Aurel Duca,** prim-secretar al Comitetului Judeţean P.C.R. — Cluj, şi **Zaharia Stancu,** preşedinte al Uniunii Scriitorilor din R. S. România, în prezenţa cărora s-au desfăşurat lucrările, au rostit cuvîntări.

Cronica cenaclului

30 mai 1969. Anunţîndu-se lecturi deosebite, participarea a fost mai numeroasă ca de obicei ; ceea ce arată că lipsa de obiect şi nu anotimpul poate fi impropriu colocviilor literare. A citit mai întîi Virgil Teodorescu, poet cu un serios prestigiu literar : „un poet deosebit... Virgil Teodorescu e un mare poet reprezentînd o sinteză, un bilanţ al poeziei moderne" (Leonid Dimov), „poezia lui V.T. e o poezie a secolului nostru, ţine de renaşterea mişcării noastre literare", „o capodoperă a suprarealismului. Bucuria poetului de a se juca dincolo de orice constrîngere... libertate, versuri în evantai, feerie, sentimentul libertăţii pe care poetul probabil că îl are, este primordial în poezia sa". (Ş. Foarţă), „suprarealismul nu mai e o avangardă în Europa, astăzi, se face poezia concretă, etc. La noi ?" (P. Stoica), „arta pleacă de la nu. V.T., de mult, nu mai spune nu" (Şişmanian). Desigur au fost şi voci distonante, au fost şi cei care vroiau să vorbească pur şi simplu, au fost chiar şi momente vesele : „versurile nu izbesc nici creierul... are versuri care se bat cap în cap... eu scriu şi fără virgulă şi fără punct, dar se înţelege... poet de circulaţie nouă" (Mănescu), „rima este căutată, dar nu aţi găsit rima potrivită, de exemplu praf cu pilaf ; rima aţi găsit-o (?!), dar nu ştiu dacă şi cuvîntul e bun" (Silvestru Popescu). Ar fi de dorit desigur o mai mare atenţie în formularea aprecierilor critice la membrii cenaclului, cît şi depăşirea informaţiei de periferie literară.

Au citit pe urmă fragmente de roman Sânziana Pop şi Dumitru Ţepeneag. Luările de cuvînt au fost în majoritate elogioase, subliniind vocaţia amîndorura. „Sânziana Pop confirmă fără discuţie ceea ce doar presupuneam pînă acum : ea reuşeşte să facă proză psihologică fără analiză psihologică şi aceasta o singularizează în proza actuală ; gesturile şi mişcările eroilor săi capătă o semnificaţie deosebită în subtext" (L. Ulici), „proză modernă, foarte frumoasă şi cu reale virtuţi stilistice" (Ş. Foarţă), „singura care confirmă ceea ce unii numesc proză feminină, un roman fără îndoială excelent, fixarea în temă demonstrînd o structură deosebită de prozatoare" (Subsemnatul), „excelentă, cu un scris fluent şi captivant" (D. Ţepeneag).

Despre Dumitru Ţepeneag : „reia mitul creaţiei din Înscenare" (Gorun Manolescu), „psihologie subtilă" (V. Mirescu), „elementul diurn care se transformă în vis şi viceversa... tehnica se aplică şi caută să surprindă momentul... texte onirocritice-cosmaruri, forţarea de a edifica, de a construi o tehnică pe mecanismul visului" (Virgil Teodorescu), „proza lui D. T. este un remarcabil paleativ, o înlocuitoare a plictiselii în faţa eternităţii... nu refuză sentimentul spaimei" (Leonid Dimov), „ca orice scriitor modern e un tehnicist care face o proză ambiguă pretabilă la mii de interpretări, filozofie de imagini...", „o mostră de operă deschisă, autorul intenţionează deschiderea, nu numai receptează spectacolul... Saul Below" (L. Ulici), „proză fără subiect, proză de intenţie" (Subsemnatul). Şi aşa mai departe, pînă noaptea tîrziu. 23,30.

Iulian NEACŞU

CRONICA FANTEZISTĂ

ÎNSEMNARE

Spleen-ul, cuvînt englezesc care se scrie cu doi de e, în vrăjmăşie, pentru că se citeşte cum se aude, presupune o stare de suflet specială. Ceva ca o ceaţă de nu vezi să te încalţi, nu vezi dincotro răsare soarele, nici unde vine clubul. E o vorbă insulară tipică — năpădită parcă de ape care vîjîie în jur. „Un Robinson cu insula în suflet" — spune într-un frumos vers poetul Al. Philippide. Insula aceasta îi apasă pe englezi, deşi spre deosebire de cea a lui Robinson le dă cu prisosinţă tot ce le trebuie. Ba poate tocmai de aceea, Spleen-ul emană din plictiseală — ca şi cînd ar căsca sufletul. Dar nu cerem somn, ci dimpotrivă acţiune. O acţiune foarte importantă, foarte necesară — dar care ? Aici e aici : nu ştii ce-ai dori să faci. În asta stă misterul lui. Un filozof român îi bănuia pe englezi de lipsă de subtilitate. Atîtea secole de victorii şi bunăstare s-au răzbunat printr-o moleşală a spiritului, le-a atrofiat aptitudinea spre subtilităţi şi chiţibuşuri. În filozofie, de pildă, s-au oprit la descoperirea percepţiei. Nu cred că e adevărată, întru totul, această afirmaţie. Spleen-ul e tocmai o subtilitate sufletească. E un rafinament extraordinar să ai spleen, tocmai pentru că nimeni nu ştie ce e aia. Dacă s-ar face o anchetă printre purtătorii de spleen — printre agenţii patogeni ai acestei stări — nimeni n-ar şti să spună precis unde-l doare.

Literar vorbind, spleen-ul e o calitate artistică. O stare vagă, între visare şi dorinţă, foarte propice inspiraţiei. Baudelaire a folosit-o pentru puternicele sale flori ale răului. „Urîtul" — e spleen-ul în accepţia poetului francez. Literatura romantică şi mai ales cea modernă au contribuit mult la răspîndirea acestui fior. Spleen-ul azi, deşi de origine insulară, e un bun al omenirii întregi. Se poate importa în flacoane frumoase de parfum. Noi avem mai puţin nevoie de el. **Dorul** românesc, intraductibil de asemenea, nici măcar în românește, îl poate înlocui la nevoie.

Marin SORESCU

SPUNEM „DOR" ŞI ATÎT

Domnului Al. Rosetti

Sublimul aproape că nu suportă o definiţie ca noţiune şi nici nu ştiu dacă el este o noţiune; partea de noţiune a sublimului are mai puţină consistenţă decît partea de iris verde a unui ochi verde, predestinat privirii ca orice alt ochi.

Uneori, sublimul ni se pare a fi sărbătoresc ca duminica în capul săptămînii, într-un fel statistic duminica reprezintă ideea de sublim. Poate că sublimul uneori semnifică antistatistica absolută. Alteori el poate semnifica mirajul realizat spontan. În destinul generaţiilor, singurul lucru imprevizibil este sublimul. Imprevizibil poziţional, dar într-un fel previzibil, pentru că nu mai el dă măsura unei generaţii.

Sublimul nu poate fi realizat metafizic şi static. Sublimul este o formă a acţiunii. O formă încoronată şi întotdeauna postumă unei acţiuni. În zodia esteticului sublimul se constituie ca o formă încoronată a intuiţiei. E poate primar şi barbar să declari o operă ca fiind sublimă. Intuiţia ei, dinamica ei secretă şi brusc revelată, este aptă poate, de a fi denumită sublimă. Nimic din ceea ce este static sau atinge perfecţiunea staticului, nu poate fi sublim. Abscisa şi coordonata; sistemele de referinţă, sînt bineînţeles şi axiomatice. Niciodată nu pot fi sublime. Numai ceea ce se petrece între o abscisă şi o coordonată şi din ceea ce se petrece între o abscisă şi o coordonată, „petrecerea" cea mai neaşteptată şi care pare a anula abscisa şi coordonata, aceea poate fi denumită sublimă.

AMINTIRI DIN PREZENT

Fenomenul care se arată plauzibil, scurgerea dinamică de energie care-şi depăşeşte abscisa şi coordonata; care îşi depăşeşte sistemul de referinţă încadrîndu-se între o abscisă şi coordonată inefabilă, într-un sistem de referinţă indicibil. El, acest fenomen poate fi denumit sublim.

Intuiţia în cazul flagrant al realizării sale realizează un fenomen sublim, indiferent de natura ei.

Cazuri de intuiţie sublimă în literatura noastră, deci cazuri puţin exprimabile din punctul de vedere al unui sistem de referinţă am avut adesea şi ele constituie mîndria inefabilă al literaturii noastre. Postulatele nu sînt sublime deşi ele nu pot fi demonstrate. Sentimentul postulatelor din viitor, celor care vor fi adică, intuiţia, ea este sublimă.

„Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată" nu este un postulat şi nici o constatare în ciuda inerţiei noţionale cuprinse în cuvintele acestui vers sublim.

„Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată" acest vers care pentru mine semnifică un singur cuvînt, un cuvînt compus cum trunchiul arborelui se compune dintr-o miriadă de rădăcini, — nu are ca sistem de referinţă viaţa nici o clipă; „nu credeam să-nvăţ a muri vreodată" nu îşi opune mirarea faţă de viaţă. Nu este vorba de moartea fiziologică opusă vieţii fiziologice.

Particula „a muri" nu se opune particulei „a trăi". Ea nu se opune nici unei particule cu sens lingvistic; „nu credeam să-nvăţ a muri vreodată" este un cuvînt compus şi în sine.

Este un cuvînt sublim, este o acţiune. O acţiune de natură estetică. Dacă ar fi numai o revelaţie, atunci cuvîntul acesta compus, mai devreme sau mai tîrziu ar putea fi elucidat.

Dar el nu este în principal o revelaţie. El este o acţiune. O intuiţie limită care-şi depăşeşte sistemul de referinţă. „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată" este un cuvînt sublim; prin folosirea repetată a acestui cuvînt, prin intrarea lui, în conştiinţa limbii române, desigur, în viitor el se va contracta îşi va pierde unele silabe, unele vocale, unele consoane. În viitorul depărtat al limbii, el se va prescurta atît de mult încît va ajunge la fel de scurt şi de la îndemîna rostirii fireşti cum este bunăoară cuvîntul „dor". Cine-ar putea să dezlege în cuvîntul „dor" zecile de cuvinte strămoşeşti care l-au procreat?

Spunem „dor" şi atît.

Un cuvînt sublim, o intuiţie sublimă, iniţial „dor", trebuie să fi fost o acţiune, o acţiune care şi-a depăşit cu mult sistemul de referinţă. Astăzi, cuvîntul „dor" revelă numai o stare de fapt. El reprezintă pentru noi sublimul arhaic. Dinamica lui s-a împlinit. El poate fi oricînd, el însuşi, sistemul de referinţă pe care-l depăşeşte şi-l neagă „nu credeam să-nvăţ a muri vreodată": un cuvînt din viitor.

Nichita STĂNESCU

CORNEL ŢÂNŢU

Noapte uitată

Codrencele fierbeau ciuperci
bube dulci pe buza pămîntului
şi-un lemn de brad
rostogolea norii foamei pe-o gură de foc
lîngă bîte şi fluiere ciobăneşti.
Legendele stăteau tolănite-n lăicere
cu ochii-acoperiţi de ape
cînd limpezi, cînd învolburate.
O lună se ghicea crescînd
şi descrescînd apoi,
în aşteptare poate,
între dealuri obosite.
Şi-o noapte se zbătea să doarmă
pe-un piept de ziuă-ntîrziată.
Sub pietre tresăriră oase bărbăteşti
cînd moartea-şi slobozi dulăii din
ocoale.
Ne ustura auzul zăbovind
între-un lătrat şi altul...
Apoi am lepădat urzeala stelelor
cu foşnet de frunzare-n primăvară.
Se-ngîndurase codrul de fior
pe-o palmă de lumină
între bătrînii adormiţi la focuri
prin basme cu haiduci.
Din cînd în cînd,
codrence se-ntorceau la clăi
să scormonească-n sufletul pămîntului.

Rit păgîn

Paparudă, rudă,
Salcie zăludă,
creangă-muguri crudă,
faţă-n lacrimi udă,
ţărna-n dans asudă
sămînţă s-audă;
pămîntul să crape
gura să-ţi adape.
Să singere ape
de inimă-aproape.
Dragostea să-ţi scape
măr în dinţi de şarpe.
Paparudă soră,
lasă-mă în horă
lîngă tine-o oră.
Sufletu-ţi despoaie,
ploaie peste ploaie
trupul să-ţi îndoaie;
potopiţi-topiţi,
sub nopţi răstigniţi
stele să ne plouă
două cîte două.
Şi din noi să crească
rodie cerească,
foc de soare-n suflet,
căprioare-n umblet;
mări, mări adînci în ochi;
pe buze deochi.
Setea să ne-o-mpaci
apă să te faci —
să curgi şi să taci..
Lemn din trei copaci
cruce să te faci
pe-un mormînt de maci.
Să te strig. Să taci...

Avatar

Anii se-ntorc; nu se-ntorc aceeaşi...
O zi, două
ne cuminţim într-o icoană
de apă răstignită-n delte.
Uităm de miluri şi hăţişuri.

Senini ne-aşternem zborului pe cer
albastru chicotind, cu şoţii
tulburînd nedusele copilării.

Mai sus de podul palmei a-ncolţit
un fir de fum,
Ne împletim cu el
sălbatic desträmînd poveştile cu sfinţi.
Şi totuşi creştem ginduri cu bătrîni
Înţelepţind copilăria;
prin jocuri ne găsim mereu
Cite-o duminică de suflet.
Orfani de zile-ntorşi sub nume
cu cîte o tristeţe-n sîn,
visăm cărările pierdute-n adăpători
cu cerbi
sub pleoapa muntelui, ce-a strîns
ţărîna bucuriilor de-atunci,
de-acum...

gugliema şi rochia hopichec

GABRIELA MELINESCU

Gugliema era o legumă de mestecat care făcea balet. Fratele ei Fentu-Gangle-Bembler se ocupa de buna ei faimă fiind profesor de linjură la catedra de scăunistică preda în familie şi la şcoală lupta împotriva liniilor. Ura lui împotriva liniilor era atît de mare, încît nu accepta în jurul său decît curbe, chiar propriul său trup tentat de mai demult de o linie, luase forma unei curbe care promite închiderea. Gugliema povesteşte că încă de cînd era mic fratele său Gangle dovedise curiozitate pentru linji. Astfel că într-o bună zi desenă pe pămînt o linie şi trecu pe sub linia desenată cu ajutorul tîrnăcopului. Un incident asemănător avusese cu două zerouri care fuseseră cîndva două linii drepte şi care îl duceau pe fratele lor, băiatul Q să ude grădina apropiată. Indignat că în loc de stropitoare Q avea o linie şi atît Gangle intrase în conflict cu zerourile de care pînă la urmă se îndrăgosti nebun. În această situaţie se găsea Gangle cînd Gugliema ceru rochia Hopichec.

— Vreau rochia Hopichec!

— Prin tragerea la sorţi sau prin încercare, cine e mai nimerit? întrebă Gangle, care în ascuns deşi era băiat ca toţi bobinocarii dorea rochia Hopichec chiar dacă s-ar îmbrăca cu ea în secret.

— Vreau rochia Hopichec, altfel înfiinţez linifilia şi devin adversara ta, urlă Gugliema, ca şi cum Fentu ar fi avut vreo idee de unde s-ar putea procura rochia Hopichec.

O mulţime de bobinocari se strînseră să privească cum cei doi fraţi Gugliema şi Fentu-Gangle-Bembler se certau, apoi aruncară unul în celălalt cu tot ce se găsea în jurul lor.

— Nu renunţi la rochie, zicea unul.

— Nici el deşi e împărţit.

— Ce-s împărţirile întrebară trei bobinocari în cor.

— E un scurt superlativ, zise acru cel întrebat.

Bătut măr de Gugliema, Fentu-Gangle-Bembler se hotărî să nu mai viseze şi el la rochia Hopichec şi s-o lase numai pe sora lui s-o dorească, în schimb gîndul lui să fie la linii.

După cîteva spectacole în care Gugliema dansă între Maxilarul Superior şi Maxilarul Inferior, două opere de seamă, linii cu injurii se răspîndiră prin public, cu următorul conţinut: Nu era rochia Hopichec, o mare dansatoare ar fi putut s-o aibă, vezi Isadora Duncan se gîndi la Gallia şi fiarele sălbatice din oraş i-au dat rochia Hopichec. Huo Gugliema.

Apoi două linii complice o urmăriră pe Gugliema şi se dădură drept fasciile lui Galba şi cînd dansatoarea adormi se transformară în clape de pian pe pielea Gugliemei.

O dansatoare bătută cu nuiele nu mai poate să apară în oraş aşa că fratele ei Gangle trist că liniile i-o făcură Gugliemii se gîndea tot timpul cum să facă rost pentru sora lui celebră de rochia Hopichec pe care nimeni nicioată n-o văzuse, dar, toată lumea cu tupeu şi insistenţă, ştia de ea că există.

În public Gugliema mărturisi că nu posedă rochia Hopichec şi că pentru aceasta se retrage în scăunistica fratelui Gangle pînă cînd va face rost de rochie. Aşa că cei doi fraţi se apucară să invoce rochia Hopichec.

— Te socot necesară să apari aşa cum a fost expediţia împotriva Galilor.

— Vino şi lasă-te pradă legumei.

Aceste două firave chemări nu îndupleacă rochia Hopichec care chicotea şi dădea cu tifla în visul fiecărui bobinocar.

Reţinîndu-se plînsului Fentu-Gangle-Bembler îşi văzu mai departe de liniură urmărind cele două zerouri pe care le bănuia că au fost linii. Îndrăgostit pînă peste urechi de amîndouă de odată, el visa să le îmbie să se facă din ele două un singur zero mai mare.

La începutul plimbării după cele două zerouri un lucru i se păru ciudat; zerourile erau prea galbene şi uneori aruncau asupra lui cîte un vag cotcodac.

— De ce sînteţi galbene, le întrebă el discret.

— Avem obsesia icterului, răspunseră ele.

— Consider o ciudăţenie ca de zero să se prindă ceva!

— Sîntem zerouri numai de formă, chicotiră amîndouă, apoi găsindu-se în faţa unor pietre printr-o mică fisură, intrară amîndouă în pietre, strigîndu-i lui Fentu.

— Te-am fentat, urîtule!

Jignit de o asemenea apropiere între numele său şi un verb. Fentu-Gangle-Bembler se gîndi să intre în graţia acestor două frumoase zerouri, dăruindu-le rochia Hopichec pe care i-o promisese sorei lui. Şi se apucă să construiască rochia Hopichec, aduse instrumente scenice, securi, scutere, amazoane, un harpist, o orgă hidraulică, popularitatea, părul blond, sfîrşitul vieţii, onoarea, o batistă pusă pe frunte, zgomotul cailor şi un vîrf de nas. Apoi dictă cuiva numele misterios al rochiei pentru a-l afişa pe ea.

Nu trecu mult timp că bobinocarii se strînseră ca la bîlci urlînd:

— Uite Monoplopul!

— Ce plăcere, Monoplopul.

— Ce e monoplopul, întrebă indignat Gangle.

— Inversul monoplanului, îi răspunse un bobinocar, neştiind că are de-a face chiar cu inventatorul.

Fericiţi de asemenea apariţie în lumea lor bobinocarii îi făcură imediat rost monoplopului de vrăbii, o pereche de mănuşi, arbitrii, găinaţuri, gimnastică şi ei înşişi puseră mîna pe monoplop pentru a se fotografia lîngă el ca lîngă aparatul lui Stevens. Mut de mirare că se gîndise la rochia Hopichec şi construise taman monoplopul. Fentu-Gangle-Bembler se hotărî să le prezinte celor două zerouri monoplopul drept rochia Hopichec. „Ce ştiu ele, se gîndea Fentu, cum e rochia aia afurisită, sînt proaste ca noaptea ca să zică cuvîntul monoplop". Gîndind astfel, Fentu se prezentă lîngă două pietre pe care le luă în mînă chemînd zerourile.

Imediat apăru primul zicînd:

— Sora mea Pupăză nu e acasă.

— Dar pe tine cum te cheamă? întrebă mirat Gangle că zerourile mai au şi alte nume.

— Mă cheamă Pupămă!

Auzind acestea Fentu-Gangle-Bembler o pupă pe Pupămă dăruindu-i monoplopul sub denumirea de rochia Hopichec.

Dar imediat apăru şi Pupăză şi Gugliema cu asociatul ei Pafroditus.

— Aud că vrei să dăruieşti acestor două gălbenuşuri rochia Hopichec, zise ea înţepată.

— Ce gălbenuşuri, acestea sînt zerourile Pupăză şi Pupămă zise Gugliema pupînd-o pe Pupămă.

Auzind aceste crunte adevăruri Fentu-Gangle-Bembler îşi zise că a fost fentat de proasta lui asociaţie de linii şi cum nu avea de ce să mai dăruiască gălbenuşurilor monoplopul îi zise sorei lui.

— Primeşte rochia Hopichec, şi lasă-mă în liniile mele.

Asociatul Gugliemei, Pafroditus luă în primire monoplopul îi făcu tiv, îi puse volane, o strîmtă la gît, îi dădu bobîrnace şi o îmbrăcă pe Gugliema în monoplop.

Spectacolul a avut loc tot între Maxilarul Superior şi Maxilarul Inferior. În pauze s-au făcut aluzii neruşinate cum că balerina poartă o falsă rochie Hopichec, pe care nu o poate obţine oricine aşa cu ochii deschişi şi încruntaţi. Cineva chiar a rostit cuvîntul monoplop, dar Gugliema care dansa n-a auzit nimic.

Fragment de mozaic, sec. IV î.e.n. (Salonic)

focurile

J.J. DAVIDESCU

În fiecare zi, la asfinţit, îmi place să fac focurile. Le aştern gaz, le învelesc cu lemne şi apoi le arunc călare pe un chibrit, în culcuşul care o să le încălzească.

Afară ninge ....

După ce fac focurile, sau în timp ce le fac, mă uit pe fereastră să văd apusul de soare, care înflăcărează în incendii ce cuprind orizontul, eterul, care şi aşa ar fi luat foc de la scînteile focurilor mele.

Afară ninge ...

De fiecare dată mă înconjur de focurile mele, ca să nu vină lupii.

Cînd se aude primul urlet şi spinările sînt străbătute de fiori reci, atunci mă învelesc mai bine în blana miţoasă, îmi aprind focul pipei şi, pufăind, privesc pierdut în zare ca să văd primele luminiţe vestitoare de poveşti.

Afară ninge ...

Şi ştiu că o dată cu prima stea apare şi prima pereche de luminiţe. Mă întreb atunci, de ce nu mă uit pe cer la stele şi mă uit pe orizont la lupi? Poate de frică. Şi mă uit în continuare, pe linia orizontului, la lupi.

Prima pereche de luminiţe vestitoare de poveşti, apare.

Afară ninge ...

Primul foc, pentru a nu adormi, începe să spună o poveste, torcînd-o în fumul care se ridică alene spre cer.

Aceeaşi poveste o ascult de fiecare dată şi coastele însorite ale Greciei, sau ruinele Bizanţului, nu m-au plictisit niciodată. Nici acum.

Singurul lucru care mă nelinişteşte este că nu a apărut încă a doua pereche de luminiţe.

Şi afară ninge ....

Urletul de răspuns însă, o vesteşte şi după un timp apare şi ea la orizontul pe care-l bănui prin întuneric, acolo, departe, în pădure.

Al doilea foc începe să povestească, aprinzîndu-şi pipa şi pufăind fumul într-o coloană ce se înalţă pînă la cerul pe care-l bănui prin întuneric, acolo, sus, în pădure.

Veşnica poveste de iubire, povestită cu veşnic acelaş glas molcom, nu m-a plictisit niciodată. Nici acum.

Probabil fiindcă este povestea mea de iubire.

Focul însă nu se sinchiseşte şi povesteşte în continuare. El ştie că dacă n-ar povesti, ar adormi şi ar trece peste el lupii.

Afară tot ninge ...

Din toate poveştile istorisite de focurile mele, mie îmi place povestea focului al treilea.

Povestea focului al treilea începe aşa: „A fost odată ca niciodată..."

Ce e curios este că îmi place povestea asta aşa de mult încît aş putea să o repet la nesfîrşit. Mi-ar fi şi uşor.

Ea e foarte scurtă căci n-are decît cinci cuvinte, ultimul fiind niciodată ... niciodată..... niciodată ...

Dece-mi place aşa de mult, n-aş putea spune.

Poate fiindcă ea e scurtă şi lupii se strîng, şi haita se măreşte, şi ceasurile nopţii trec. Le simt adierea cînd trec pe lîngă mine. Atingerea lor e rece, ca mîna timpului.

Afară tot ninge ...

Dacă v-aş spune ce se întîmplă mai departe poate v-aş plictisi, pentru că vă închipuiţi ce urmează: focul al patrulea începe să povestească, iar eu stau mai departe, ascultînd cu ochii pierduţi în zare.

Într-adevăr, focul al patrulea începe să povestească şi eu rămîn dus pe gînduri, fiindcă acolo, departe, pe linia orizontului a apărut a cincea pereche de ochi şi povestea a cincea se înalţă către cer, ca toate celelalte.

Afară tot ninge ...

Deodată, ca niciodată pînă acum, încep să vorbească şi celelalte focuri adormite, şi cele ce urmau la rînd, şi cele care povestiseră.

Povestea primului foc se împleteşte cu cea a celui de al doilea, povestea acestuia cu a primului, apoi cu cea a celui de al treilea şi toate vorbesc haotic, fără şir, anapoda. Şi focurile se înteţesc, se apropie şi mă strivesc cu răsuflarea lor fierbinte. Stîlpi înalţi de flăcări se ridică pînă la cer, acolo, sus, departe, să-şi ia înapoi fumurile ...

... Lupii s-au apropiat şi urlă.

Poveştile nu se mai aud şi din toate părţile mă împung sulîţele ochilor.

Ochi! Ochi! Cît mai mulţi ochi! Aşa, mulţi ...

Parcă au înebunit şi lupii. Mă muşcă din toate părţile şi mă sfîşie. Înfi o mînă, apoi un picior, îmi scot ochii şi mă chinuie. Tare rău mă mai chinuie lupii .....

Afară nu mai ninge ....

PUNCT ŞI VIRGULĂ

MISS '69 ŞI UMBRELA

Numărul din 5 mai al revistei „Femeia" publică pe aproape două pagini rezultatul — în imagini şi numere — selecţiei pe judeţe şi municipiul Bucureşti al concursului condidatelor la titlul de „Miss femeia" 1969.

Sînt aliniate şi grupate pornind de la Alba (judeţul) pînă la Vrancea, 42 de surîsuri fragede, blajine sau sfidătoare, patruzeci şi două de coafuri. Sînt optzeci şi patru de ochi negri, căprui, verzi sau albaştri care cheamă, îndepărtează sau întreabă aplecaţi tăcut şi cu sfiiciune în jos, umbriţi des şi răcoros de gene sau aruncaţi frumos peste umăr.

Fiecare chip, fiecare obraz, fiecare surîs e distinct, are personalitate şi distincţie. Frumuseţea Brăilei caută calm şi cald către vecina — filatoarea din Dîmboviţa, niţel cam prea severă, studenta din Bistriţa e o explozie de voioşie şi şăgălnicie, profesoara din Constanţa priveşte, se miră şi săgetează; sprîncenele şi ochii din Prahova se cer neapărat decupaţi; studenta municipiului se vede cît de colo că-şi poartă cu resemnare şi înţelepciune povara copleşitoare a frumuseţii.

Şi fiecare stă şi aşteaptă. Poate premiul, poate în sfîrşit, un regizor de film, poate...

Totul ar sta bine şi frumos. Dar stau numai frumos.

Pentru că eşti smuls cu brutalitate din orice visări şi contemplări nevinovate citind în partea de jos în ce constau (nu constau! o divulg de pe acum) — premiile. În afară de o meritată călătorie în străinătate (deşi şi asta! O frumuseţe abia a plecat puţin din casă şi-ţi dă strîngeri de inimă, darmi-te...!)

Citim cu o legitimă aproape — indignare — mai departe. Premiul al treilea în ce constă? Ştiţi în ce constă premiul al treilea? Într-un mărunt şi siciitor aparat cu tranzistori. Dar alt premiu care urmează? O valiză şi umbrelă. Atît! Uluitor, dar atît.

Şi unităţile comerciale? Ce ofrandă durabilă în timp mai rezistentă decît armonia feţei depun la picioarele concursului de frumoasele „69" unităţile noastre? Mai întîi U.C.E.C.O.M.-ul. Ce aduc tovarăşii de la U.C.E.C.O.M.? Aduc două rochii. Adică 2 (două) rochii care se şifonează mai repede decît... decît... era să scriu un surîs, dar rochiile se şifonează mai repede mai uşor decît orice.

Şi tovarăşele de la „Eva"? Ce dăruiesc tovarăşele de la „Eva"? Ceva de marochinărie. (Să fie nobila invidie?) Pe urmă în cascade: fabrica „Panduri" dă un cupon de mătase; fabrica de tricotaje „Crinul" — un trening; ţesătoria „Suveica" — un halat de plajă.

Nu, nu mai enumăr, nu se mai poate numera. Există o margine a răbdării.

Şi cînd mă gîndesc că din toate ofrandele poate cea mai rezistentă e umbrela! Umbrela care odată, peste ani, cînd pe vreme senină afară, va fi ridicată odată cu vocea în timpul unei furtuni casnice şi aplicată cu argumentul legitim: „E de pe timpul cînd am fost miss, *să nu uiţi auzi, că am fost* miss *?".*

Nu, nu se poate!

Umbrela dă coşmaruri.

Schimbaţi, revizuiţi, îmbogăţiţi imediat premiile frumuseţii '69! Sau nu revizuiţi, dar renunţaţi la umbrelă.

Nicolae VELEA

PLEDOARIE PENTRU SINTAXĂ

„Şi s-a trezit din somn îngropată vîsla aceea unică şi doamne".

Aşa sfîrşeşte o fascinantă poezie a lui Virgil Mazilescu, un poet care a renunţat la punctuaţie, la majuscule, la logica derizorie a asocierii cuvintelor, cu cît mai derizorie, cu atît mai falsă. Deci la multe din cutumele gramaticii. Dar n-a renunţat la sintaxă. Acest şi doamne deschide şi închide în acelaş timp o întreagă perioadă, prefigurată în restul poeziei şi finalizată aproape interjecţional. Oricît de ciudat ar părea, dar procedeul lui Mazilescu, îmi aminteşte de Mazzini şi anume de telegrama pe care în 1849 i-a trimes-o Goffredo Mameli: „Roma, Republica. Venite!" Cărţile italiene de gramatică afirmă că această faimoasă telegramă ar avea trei perioade. Fiecare cuvînt, atît de obişnuit în afara contextului rezumă pagini întregi de istorie, sentiment al împlinirii, bucurie a triumfului. Emoţia este trezită chiar şi în aceia care n-au auzit nimic despre Tînăra Italie. Laconismul, lepădarea de cuvinte, pasiunea pentru eliptic nu elimină, ci, dimpotrivă, presupun o rigoare sintactică sporită. Relaţia dintre cititor şi poet devine astfel aproape simbiontică.

În cultul său pentru sintaxă, Mallarmé împleteşte deznodămîntul poetic cu cel al frazei. Iată, în traducerea voit lipsită de exactitate metrică a lui Dieter Fuhrmann, poezia Sfîntă, *comentată de Hugo Friedrich, în cartea sa recent apărută în româneşte.*

La fereastra tăinuind santalul vechi / ce aurul şi-l pierde,
al violei sale / scînteind cîndva cu flautul sau / cu mandora
împreună, // E Sfînta palidă, înfăţişîndu-şi tomul vechi / ce-n
file desfăşoară Magnificatul susurînd / cîndva după vecerne
sau slujba cea de noapte: // La sticlăria de-azimar la care /
freamătă / o harpă ce-o formează îngerul cu zborul său /
de seară pentru gingaşa falangă / A degetului ce, fără vechiul santal sau vechiul tom, / ea şi-l petrece peste penele-nstrunate, / muziciană a tăcerii.

Şi iată şi concluzia lui Hugo Friedrich: „Mişcarea sintactică simplă dar eliptică în sine, dă loc unei rostiri în şoaptă, la marginea tăcerii".

Trebue să spunem, că nici în cele mai profunde înegurări ale dicteului automat, poetul suprarealist nu renunţă la sintaxă: „Tată al somnului al săgeţii frate al echilibrului, aleargă, aleargă prin ploaie", scrie Gellu Naum, şi continuă: „vesela simetrie a începutului urmăreşte pe asfalt o linie dreaptă la capătul căreia aşteaptă oboseala". Tristan Tzara chiar, care se găsea mereu foarte simpatic, respecta toate convenţiile, pînă şi sintaxa, deşi o transformase într-o partidă de golf. Linia dreaptă urmărită era dictată şi ea de impulsurile aflate în zonele de contact ale cuvintelor, deci în lumea acelor vecinătăţi implicite care au generat sintaxa. Pentru că arta nu înseamnă distrugere ci organizare. Iar forma primordială şi deci divină a organizării este caleidoscopul.

Leonid DIMOV

FLORIAN PETRUȚ

Dorință

LUI T. C. TONI

M-aș vrea-n pădurile din sud
Cu trupul sfîrtecat și nud
Arcașii să-mi aducă-n dar
Stăpîna unui trib barbar
Cu ochi rotund și lunecos
Și sînul tatuat frumos
Cu-n pui de tigru ne-nțărcat.
Și-o cobră • ca un brîu vărgat
Să-i șerpuiască peste pîntec
Ca-n urechea mea un cîntec.

Din căderea frunzelor

Din căderea frunzelor
Pînă-n semănatul porumbului,
Cîte n-au fost?
Cine nu s-a bucurat la umbră,
Nici la soare n-o să se bucure,
Și n-o să creadă
Cînd șesul e aproape de iarbă,
Că-n munte, zăpada face viermi.
O! dacă nu m-ar obseda
Aerul dintre bluză
Și restul pămîntului,
Aș zice că n-a fost nimeni
Nici unde,
Și Galileu
Singur și-a aprins uscăturile.

Pygmalion

În prima zi am găsit piatra
Și-am început să mă tem.
În ziua a doua m-am spălat pe mîini
De celelalte pietre.
Spre seară, în cea de a treia,
M-am rugat să nu mor.
Iar de celelalte
Nu-mi aduc aminte,
Că n-au fost ale mele...
Și-acum, vecine, omule,
Spune-mi cît sînt de virstnic
Și cine-a mai murit
Pe ulița noastră.

Nostalgie

Departe-i departele
Și-i mult de cînd a fost demult
Că singură uitarea mai știe să măsoare
Atîta depărtare, atîta depărtare;

Călătorim prin vreme ca pe mare,
În care mă scufund cîte puțin
Și mi-e sărutu-amenințat de sare
Și gleznele de nu știu ce declin;

Călătorim, călătorim, călătorim.

VASILE MOLDOVEANU

Esențe

...Și iar în zori — amurg.
Din fericiri — regrete.
Imaculări și pete.
Satan și Demiurg.

Zvîcnit din ieri — acum.
Din umbră-întrupare
Și din neant — cărare.
Genune — soare. Cum?

Cînd pleci, rămîi. Și e
Un chin, la-ntors, plecatul.
Revers absurd. Tot catu-l
Răspunsul nud. De ce?

VIOREL DÂRJĂ

A doua elegie pentru Ella

fac stranii bețiii stelele luncilor, Ella
în amintirea ta îmbrățișez o femeie-copac
răsuflarea mea te găsește și-n aburii
vechilor
cupe de-argint, Ella
de-o mie de ani te-așteaptă aici sufletul
meu,
oglindă uscată
la o mie de ani depărtare de casă.

legat de-o fîntînă cu plopii tăiați și apele
risipite
fiecare cuvînt ce-l aștept de la tine îmi
vine
prin moarte
e frig, Ella; curînd îmi va îngheța aici
calul
voi rămîne singur, statuie cu amintiri
singur, la o mie de ani depărtare de casă

Telurică

încă mai trece umbra roșie-a leului pe
uscatele albii
urmărind pe lucidul Romeo:
cade soarele, cade soarele
și sînt atîtea de ținut minte; și sînt
singuri și se mai îmbată privind neclintit
propriile cranii și ciinii lor sînt bătrîni
și eu văd tot ceea ce se repetă
doar aceleași păduri și aceleași cîmpii le-am
aprins
cu aceleași dorințe, grăbindu-mă...

iar cade soarele, bărbatule
și-arată drumul spre astrul Pămînt.

coșava

ION RUSE

La Ceafalan acasă, fu a doua zi o adunare de familie, cu plînsete și scorneli, cu amenințări și dușmănii. Cei doi gineri, Culae și Zotea, ședeau tăcuți și parcă vinovați pe marginea patului, Ceafalan în capul mesei, și vorbeau femeile; Mițica, Florica și Didina, suspinînd și smiorcăindu-se de lucrurile care ieșeau la iveală cu ocazia plecării celor doi tineri. Cînd Ceafalan le spuse că Zotea și Culae pleacă să lucreze chesonieri la podul mare de peste Dunăre, prima izbucni în plîns Didina. Îl iubea pe Zotea într-un chip nemărturisit, se lipea în fiecare seară cu obrajii de pieptul lui lat și păros și gîngurea niște vorbe neînțelese, pe care Zotea le asculta, ținîndu-i palma grea pe ceafa albă și fierbinte. Didina se îngrozea la gîndul că n-o să-l mai vază întrînd seara în curte, cu mersul lui greoi și legănat, cu ochii albaștri și blînzi, căutînd-o de unde o să-i răsară înainte. Didina, suspinînd, îi aruncă în față surorii mai mari, lui Florica:

— Ție îți convine să plece al tău, da' mie nu-mi convine. Al meu n-are pentru ce pleca!

— Pentru ce îmi convine mie? șopti Florica, lăsîndu-și privirea tristă în jos.

— Știi tu, și știe toată lumea că...

— Didino! încercă Zotea s-o potolească. Dar Didina sări în picioare și zbieră sugrumată:

— Al meu e cuminte, n-are pentru ce pleca!

Mițica vru să-i dea o palmă, dar Ceafalan îi prinse mîna din zbor. Culae bătu cu pumnul în masă și-i spuse lui Ceafalan, galben la față:

— Ți-am spus ce-o să iasă? Nu mai plec!

— Păi îți convine să nu mai pleci! sări Florica, săgetîndu-l cu o privire verde de mînie. Îți place aici, să te întinzi cu...

Ceafalan îi puse și ei palma peste gură. În el se dădea o luptă greu de lămurit. Își iubea fata mînioasă și geloasă pe Ivanca, își respecta ginerele pentru forța lui bărbătească, își înțelegea femeia, pe Mițica, neputincioasă în pornirile tinerești ale copiilor, îi era milă de Didina și de Zotea care trăiau bine la casa lor, dar îl apăsa și răspunderea cu care trebuia s-aleagă oamenii pentru chesoane. Didina fugi din casă, Florica pieri în odaia din fund; Mițica rămase tremurînd și privindu-și ginerii încruntați și stînjeniți de uitătura aspră a lui Ceafalan. Ceafalan vorbi cam disprețuitor:

— Voi, bărbați în toată firea, la neveste vă gîndiți întîi și-ntîi cînd plecați la o treabă, mă? Ce, le-ați învățat să stați aici lîngă fundul lor? Noi toată viața am fost plecați la baltă, prin ostroave, veri întregi, și nu ni s-a mai stricat căsnicia și n-am mai dus lipsă de copii! Plecați pentru o vară! Ce mare lucru! La pește și la sfeclă cum plecați! Ce v-a apucat nebunia?

— Păi nu vezi! spuse Culae care se vedea și mai liber departe de port.

Plecară a doua zi, și nimeni nu se gîndise la lucrul care îl frămînta acuma pe Zotea scafandrul. De scandaluri îi ferise Zotea pe Culae, dar de năravul vechi n-avusese cum să-l ferească. Alaltăieri, întors din schimbul de la chesoane, Zotea scafandrul se pomeni cu o femeie în curtea casei unde dormea împreună cu Torlac într-o odaie. Femeia nu era orășeancă, purta fișiu negru, legat în colț deasupra frunții și pe sub bărbie, ca la Getuza, avea pieptul înalt și trupul voinic. nu-i deslușea bine fața și ieși înaintea ei abia cînd o văzu că ciocănește la geam:

— Aici șade Culae Torlac? se întoarse ea. Bună ziua, Zoteo! E acasă Culae?

Pînă să gîngăvească Zotea ceva, din spatele lui țîșni din odaie Culae Torlac, strigînd:

— Vancoo!

— Culeoo! îl chemă ea și-și deschise brațele, gata să-și prăbușească făptura la pămînt; dar Culae o prinse din fugă, strîngînd-o la piept și ascunzînd-o cu trupul lui lat și înalt.

O purtă aproape pe sus în odaie și Zotea ieși fără șapcă și cu haina atîrnată de-un umăr. Afară, în drum spre Dunăre, clătină din cap a spaimă și mirare și spuse cu glas tare:

— Măi, nea Tudore, soț l-oi fi, da las-o dracu în pace că ăștia doi sînt nebuni, sînt deasupra puterilor noastre!

Zotea nu vorbi cu Torlac două zile, dar lui Culae nu i se părea ceva deosebit, știindu-l mut. A treia zi, însă, Culae îl luă pe Zotea de mînă și-l purtă în chip tainic pînă aici, la bufetul Podul, silindu-l să stea în fața lui. Zotea nu se atingea de drojdie, privea la fața cam încrețită a Dunării, urmărea cum se pornește un vînticel dinspre Coșavă. Culae, văzîndu-l că tace și iar tace, oftă ca un om neputincios și deschise vorba pe față:

— Vezi să dai zvon acuma, Zoteo!

— ?

— Auzi, mă? — Zotea îl privi încruntat și posomorît. — Vezi să dai zvon!

— ?

Culae îl bănui de ceva:

— Ori ai și dat!

Zotea își întoarse iar fața spre Dunăre: înghițea în sec, se vedea că nu-i place să vorbească despre un lucru pe care-ar fi vrut să nu-l știe.

Tăcură și începură să bea. Zotea răsturnă pe gît trei drojdii una după alta, nu se îmbăta niciodată și nu-i plăcea băutura, dar îl vedea pe Culae amărît și se întrista și el. La a patra drojdie, Culae îi spuse suspinînd, punîndu-i palma pe umăr:

— Zoteo, îți vorbesc ca la un părinte, nu ca la un prieten și cumnat. Tu ești un om fericit în lumea asta, măi Zoteo, adică tu cu Didina. Așa aș fi fost și eu cu Ivanca și nu sînt. Spune și tu acuma!

Zotea nu îndrăznea să-l judece pe Culae, spaima lui mare venea de la întoarcerea acasă, cînd trebuia să dea ochii cu Florica și Didina, cu Mițica și cu Ceafalan. Culae îi știa frica și-l strînse iar de umăr:

— Lasă, n-ai văzut, n-ai auzit! E mai bine! Ea nu e așa cum o crede lumea, să știi, n-a venit la mine dinadins, e în trecere spre Băile Herculane, e răcită la oase. Ai complimente, ți-a trimis Didina complimente.

Zotea își lărgi ochii și-și lăsă buza de jos ca un copil supărat:

— Adică, știe și Didina c-a venit p-aici?

— Da.

— Păi, cum i-a spus? Ce i-a spus?

— Că pleacă la băi, ca să fie mai aproape d-aici. La Getuza i s-a urît.

Zotea își clătina capul cu desnădejde și puse mîna pe cinzeacă. Plescăi din limbă și dădu iar din cap, în semn că s-a lămurit, o să fie iar scandal la întoarcere, o să-l ia de ochi Florica și Mițica, să-l întrebe ce-a păzit aici.

— Mi-a spus, urmă Culae, că dacă într-un an nu face copil cu Vetrineanu, își ia lumea în cap, pleacă, divorțează.

— A apucat-o acuma...

— Măi Zoteo, fiecare om vrea să lase în urma lui ceva. Unii poduri, alții copiii... S-a supărat foc că ai plecat și ne-ai lăsat așa... ea... a venit să vorbim și puteai să fii și tu față!

— Nu mă bag, mormăi Zotea, simțind că Torlac vrea să-l îndepărteze de la adevărul pentru care se credea vinovat. Nu mă amestec. Rămîne așa. N-am văzut, n-am auzit.

În noaptea care urmă, Culae nu veni acasă la gazdă să doarmă, Zotea îl așteptă treaz pînă după miezul nopții, adormi, iar cînd se trezi dimineața, ca să plece la chesoane, Culae tot nu venise din port. Zotea aproape că alergă pînă în șantier, împins de-un gînd care îl speriase încă decuseară: „N-o fi fugit cu ea în lume și mie mi-a turnat brașoave?" În sala mare, a chesonierilor, îl găsi pe Culae pe-o bancă, așteptîndu-și rîndul la injecție, ca să intre în schimb. Îi zîmbea strengărește și-i arăta un loc liber, să stea lîngă el:

— Am încurcat-o, Zoteo, azi-noapte! M-a rugat ingineru șef să-l trec vizavi la o ședință cu picioru. Plecase tot personalu șalupei și l-am dus cu o lotcă. Am dormit acolo și l-am adus adineaura îndărăt.

Zotea îl privea cu ochii limpezi și cam somnoroși, cu pleoapele bătute și umflate. Așezîndu-se pe bancă, se lipi cu tot trupul de Culae, punîndu-i o palmă pe genunchi. Se vedea că trăiește o mare bucurie, văzîndu-l pe Culae odihnit și vesel, nepăsător și gata de muncă. Simți că omul ăsta de lîngă el face în așa fel lucrurile, de parcă nimic în lume n-ar putea să-l oprească să le facă altfel, avea în el puterea de care pesemne femeile au cea mai mare nevoie în viață, și citeodată și bărbații în jurul lui! Două ceasuri întregi Zotea împinse cu perforatorul zdruncinător lava de beton care curgea pe jgheabul uriaș, în golul din fundul Dunării, în care viețuia numai ei. Schela i se clătina sub picioare, zguduită de trupul cleios al pietrișului și cimentului care își făcea loc în cofraj, vuietul adînc al apei îi vîjîia într-una la urechi, ca un tren care trecea țiuind printr-un tunel fără sfîrșenie. Sus de tot, deasupra capului, tremura tavanul clădirii goale; de acolo soseau vagonetele cu beton, unul după altul; ceva plescăia în peretele de sus, la streașină; începuse vîntul de răsărit, Coșava, și valurile plesneau pe dinafară mînerele perforatorului, începînd să împingă și să îndese lava proaspătă de beton care curgea încetișor pe jgheabul vagonetelor. La Getuza, sosiră a treia zi două coșciuge cu capacele puse, înfășurate în pînză roșie și legate jurîmprejur cu cîte-o fundă neagră. Un camion nou-nouț le duse cu mers încetinel la cimitirul de la marginea portului, urmat de rudele și prietenii celor doi pescari cunoscuți. Lumea parcă se ferea să tulbure sufletele părinților și soțiilor, plînsete nu prea s-auzeau, getuzenii îngropaseră în ultima săptămînă mulți morți, nu tineri și renumiți în port ca Zotea și Culae, dar morți, văzuți cu ochii lor și ținuți în casă după datină. Ori coșciugele din camion parcă nici nu erau ale lui Zotea-scafandru și Culae Torlac. Nu putea să încapă pieptul lui Zotea-scafandru într-un coșciug atît de obișnuit, și nici umerii lui Culae Torlac într-o așa strîmtoare de scînduri. Trupurile lor n-aveau ce căuta în cimitirul liniștit și plin de bătrîne și bătrîni trecuți de optzeci și nouăzeci de ani. Trupurile lui Zotea și Culae altă soartă trebuie să fi avut. Și lumea nu se lasă multă vreme păcălită. Încă de-a doua zi, oamenii care lăsaseră coșciugele în mormînt șoptiră la băutură că prea fuseseră ușoare și că nu simțiseră din ele decît mirosuri de flori. Moș Tună Caraghios făcu o zarvă mare la baracă, plîngea în hohote, ridicîndu-și bastoanele către cer, și îi spunea lui Vasile Cîrnu să meargă la cimitir, să dezgroape coșciugele și să vază el cu ochii lui băieții. Bătrînul tulbura jalea

Fragment de mozaic (Museo del Bardo)

forma piciorului de care nu puteau să treacă. Ca om de apă, scafandru fără costum de mic copil, Zotea simțea prin toată ființa lui mișcarea lumii șuierătoare din fundul Dunării, pe unde viața trecea, rămînînd la locul ei, se ducea, fără să plece, și venea, fără să-și sfîrșească începutul. Era lac de nădușeală, pe sub costumul de chesioner, vizorul i se aburise de răsuflarea prea deasă, îi trecuse vremea schimbului și Culae întîrzia să coboare în locul lui. Ceva se întîmplase sus, Zotea trase de tubul măștii, prin care primea aer, și nu primi oxigen mai mult așa cum cerea consemnul cu omul de la pompa de sus. Deasupra Dunării, răsunau bubuituri și rostogoliri de tunete, trosnete frînte și prelungiri de trăsnete. Tavanul piciorului huruia de goana pe șine a vagonetelor încărcate cu beton, jghiabul cu gura largă, cît un canal, arunca lava cenușie-vînătă, o scuipa în cofrajele de sîrmă împletită ca niște faguri de miere. Zotea își înfingea pironul lung și gros al perforatorului în grămada țuguiată de beton și umplea golurile, netezea stratul moale, împingîndu-l în toate colțurile și îndesîndu-l în adînc. Prea mult beton venea dintr-o dată și Zotea trase de semnalizator să-i descarce mai puțin manipulantul de sus. Atunci se ivi pe supapa tavanului chesonierul de schimb, făcîndu-i semne să urce. Zotea îi răspunse să coboare el întîi, arătîndu-i jghiabul din care țîșnea ca dintr-o fîntînă betonul ce trebuia împrăștiat. Culae Torlac înțelese ce vrea Zotea, știa de sus că se rupsese frîna benzii rulante, care aducea vagoanele cu beton la descărcat, și începu să coboare cît putu de repede pe scara de fier, un schelet de armătură ce pierea sub depunerea betonului. Cînd fu aproape de Zotea, jghiabul azvîrli în afară un filon și mai gros de lavă moale și cleioasă, perforatorul lui Zotea nu prididea să-l împrăștie și puse și el, Culae, mîinile să-l ajute. Zdruncinarea mînerului se opri o clipă, Zotea răsuci de accelerator și zmucitura iar porni, mai înfundată, prinsă sub grămada grea de pietriș încleiat, care cădea într-una, înălțîndu-se țuguiat. Zotea și Culae își încordară trupurile, se aplecară amîndoi o dată, înfigînd perforatorul în pietrișul curgător, pironul se înțepeni, altă țîșnitură de beton căzu peste el, și-i trase, aruncîndu-i pe burtă, în lava moale și cleioasă. Pe jghiab năvăli ca dintr-un canal alte jeturi, unul după altul, acoperindu-i și înecîndu-i sub nămolul de beton care se întindea și se lățea ca o mlaștină albă, netezindu-se și lăsîndu-se apăsată și îndesată de perforatorul care duduia înăuntrul ei, strîns în mîinile chesonierilor. Golul piciorului hăuia de trăsnetele care răzbăteau prin tavanul înalt, furtuna de afară spulbera lumina zilei, valurile nevăzute ale Dunării se aruncau, rostogolindu-se și lesnindu-se de așezarea omenească înfiptă în mijlocul lor. Nici peste un sfert de ceas n-ar fi putut cineva să le dea vreun ajutor chesonierilor rămași sub betonul întărît, și nici peste două zile, cînd se potoli furtuna, nu mai era ceva de făcut. Chesonierul care se vîrî primul în piciorul podului, tăie doar cablurile și tuburile care duceau în adîncul betonuluii dădu semnalul să le tragă afară, și puse palmele pe ascunsă a oamenilor și nu peste puțină vreme cineva aduse zvonul că morții nu fuseseră aduși la Getuza, că Zotea și Culae rămăseseră îngropați de vii în piciorul de beton al podului. Asta parcă le mai ușură inimile oamenilor, dar nici unul nu îndrăznea să vorbească tare, ca să nu ajungă vorbele la urechile familiilor. Soțiile, Florica și Didina, fetele lui Ceafalan, plecau în fiecare dimineață împreună la cimitir, să-și tămîieze bărbații, se țineau de braț una de alta, îmbrăcate în negru, și albe-albe la față, Florica îmbătrînise, Didina parcă se schimbase la minte, vorbea cu Zotea niște lucruri aiurea, și Florica își punea palmele la urechi izbucnind în plînsete nesfîrșite. Oarbă de durere, Florica abia peste o săptămînă băgă de seamă că pe mormîntul lui Culae sînt niște flori străine, niște mușcate roșii, nepuse de mîna ei. La început se înduioșă de dragostea pentru Culae a getuzencei care îi punea flori pe mormînt, pe urmă un junghi ca de cuțit îi trecu prin inimă și ochii i se umplură de o ură nestăpînită, sticliri de răzbunare îi înverzîră ochii albaștri și-i urîțiră fața. Pîndi. Două zile și două nopți se duse din trei în trei ceasuri la cimitir și abia a treia zi, în zori, cînd păși pe poarta cimitirului, zări pe după bisericuță o umbră neagră care pieri speriată la ivirea ei. Pîndi și a patra noapte, prinse arătarea neagră mai aproape de mormîntul lui Culae, o puse pe fugă, dar nu putu s-o ajungă. Duminică în zori, cînd trecea cu Didina de braț prin mahalaua Cuțitari, spre tămîiat, o zări de departe pe Ivanca ieșind din cimitir și cotind pe o uliță la deal, ca să nu dea ochii cu ele. Florica strînse din măsele, capul începu să-i vîjîie, în trupul ei frînt de durere țîșni în fierbere sîngele Ceafalanilor, îi dădu drumul de braț soră-și și-i șopti cu gura strîmbă:

— Du-te singură. Te-ajung.

Nu fugi, dar o luă pe-un caldarîm strîmt și-i ieși înainte Ivancăi pe o uliță a Cuțarilor. Era prea de dimineață, sărbătoare, lumea nu se sculase încă din somn. Ivanca mergea cu capul în pămînt, pășea încet și aplecată, nici nu simți că cineva o prinde cu mîinile de păr și o tîrnuie, o tîrnuie, o plesnește peste față, peste ochi, peste gură, o trîntește la pămînt și o pisează cu picioarele peste piept, peste pîntec, o dezvelește și o scuipă, o batjocorește sfîșiindu-i totul de pe ea, parcă îi luase cineva puterile, parcă nu mai era trupul ei cel chistosit în pumini și în picioare, parcă nu era părul și capul ei cel tîrît și troncănit de pietroaiele caldarîmului. Nu scoase un geamăt, și rămase lată, aruncată lîngă gard. Ieșise un băiețel dintr-o curte și strigase speriat:

— Las-o, bre țață, că o omori!

Florica plecase spre cimitir gîfîind ostenită și neusurată, îi mai dădea dacă nu se ivea băiețelul să strige. Ivanca se sprijini de gardul șubred și se înălță anevoie, așezîndu-și fustele hărtănite și fișiul sfîșiat. Privi cu ochii vineți după Florica și șopti sticlindu-și niște ochi ca de nebună:

— N-o să-l învii nici așa, proasto! — Apoi îi netezi cu palma căpșorul băiatului. — S-a sculat mămica?

— Da. E în fundu curții. Dă mîncare la găini.

— Hai cu mine să mă spăl nițeluș.

Porni acasă după un ceas. Abia mergea, o înjunghia pieptul, picioarele parcă îi erau frînte, fața o simțea umflată și jupuită, șira spinării înțepenită. Intrînd pe poartă, își smulse fișiul rupt de pe cap și păși pe scara prispei clătinîndu-se. Ușa odăii se deschise, și Vetrineanu îi făcu loc să intre. Ivanca abia avu puteri să ajungă pînă în odaia de la drum, unde căzu cu fața în jos pe patul nefăcut. Rămase așa ca o răstignită, cu brațele desfăcute cruce, cu gura deschisă și cu ochii strînși. Zbieră dintr-o dată răsucindu-se către tavan: „Doamne, Doamne, tumai unde mi l-ai zidit! Doamne!" Pe urmă începu să plîngă încet, potolit, cu fața vînătă și udă, cu ochii închiși, să nu mai vază nimic din lumea de afară. În tindă, se auzîră pași, ușa fu trîntită cu putere, scările prispei scîrțîiră. Vetrineanu pleca în port.

— Du-te, du-te, nu te-ai mai întoarce! spuse Ivanca cu glas tare și se rostogoli în așternuturi gemînd. Ar fi vrut să doarmă, să doarmă, să uite, să fugă, să fugă în întuneric, și pe urmă să-și trezească ființa să fie iar lumină, să-i spuie cineva că nu este nimic adevărat, că a visat, că a trăit numai în somn sfîșierea care o răpunea. Hotări să nu mai iasă din casa părintească niciodată, să stea închisă acolo pînă la moarte, să nu mai dea ochii cu oamenii și să nu mai vază lumea asta.. O socotea cea mai vinovată de soarta lui Culae, o ura că clevetise atîta vreme, încît Culae trebuise să plece departe de ea, îl socotea vinovat și pe Vetrineanu că-l scosese din șantier și-l trimisese la pod, pe Ceafalan că se luase după Vetrineanu, pe Florica fiindcă se grăbise din gelozie să-l îndepărteze, pe ea că nu-l oprise în port și nu fugise de la Vetrineanu. „Dar de soarta lui Zotea cine e vinovat? Săracu Zotea! Blîndu și tăcutu Zotea! Cum a fugit el atunci și ne-a lăsat numaidecît singuri! Și Didina! Cu ce e vinovată!? Ce frumoasă dragoste era între ei". După un ceas, Ivanca avu o pornire de dispreț împotriva ei. Nu! Adică de ce să stea pînă la moarte în casă și să bocească? Nu! O să facă altceva! Altceva, pentru că atîta i-a mai rămas și pentru că asta este și datoria ei. N-o să spuie la nimeni și o să trăiască singură pînă la sfîrșitul vieții numai cu lucrul ăsta scump care i-a mai rămas. Și las-o pe Florica să umble cu flori la cimitir, dacă mai mult n-o duce capu și n-o poartă sufletu.

A doua zi, Ivanca începu să privească prin odăi cu atenție, făcîndu-și socoteala cam ce-ar putea să ia cu ea și cam ce-ar trebui să-i lase lui Vetrineanu. Nu avea de gînd să încarce o căruță cu boccele, ci măcar un cufăraș cu schimburi și nimicuri femeiești de pe vremea fetiei, o plapumă și un dușec, o pernă și o cuvertură, pe care nu poți să le faci în fiecare zi. Își puse mai deoparte puținele lucrușoare pe care hotărîse să le ia, așteptă cîteva zile să-i mai treacă vînătăile de pe chip, și într-o seară își luă cufărașul în mînă și trecu la Balta cu un barcagiu necunoscut. De-acolo se sui în pasagerul care acosta la deal, în marile șantier al podului de peste Dunăre. Sosi în port noaptea și trase la gazda unde avusese odaie Culae cu Zotea. Bătrîna la început se sfii, văzînd-o îmbrăcată în negru de sus pînă jos, dar Ivanca știa să spulbere frica din sufletul femeiesc. O copleși cu promisiuni:

— Mătușico, primește-mă aici că-ți plătesc bine, o să lucrez în șantier. Îți și spăl, îți și gătesc, îți deretec și casa, îți fac lună curtea, numai lasă-mă să șez aici în odaia liberă, îmi place aici, că e liniște și aproape de port, văz Dunărea și vapoarele, podu și....

— Bine, maică, oftă bătrînica, aducîndu-i o lampă aprinsă și așezîndu-i-o pe masă în odaie. Numai că nu prea poartă noroc casa asta, bat-o s-o bată. Mie mi-a murit bărbatu de tînăr. Și-acuma, nu știu dacă ai auzit, chiriașii mei, doi oameni cît malu, rămaseră împietriți în picioru podului! Blestemata aia de furtună! A omorît și un macaragiu și un manipulant de la vagoane! Te culci? Mîine îți schimb cearșafurile, că acuma nu le găsesc!

— Bine, mătușico, mă culc așa.

Ivanca se dezbrăcă repede, ca apucată de friguri și se vîrî tremurînd în așternuturile vechi. O izbi în nări mirosul de tutun și de trup bărbătesc, începu să plîngă cu suspine stăpînite, se rostogoli în fel și chipuri îmbrățișînd patul gol, pînă ce o găsi dimineața trează, cu dinții înfipți în perna udă și cu unghiile încleștate în cearceaful fierbinte. Se înfățișă la serviciul personalului din șantier îmbrăcată într-o fustă și bluză pipită, lăsase doliul; crezuse că o să fie lume multă acolo, bărbați care s-o fluiere, flăcăiași care s-o țuțuie, dar spre mirarea ei abia găsi un om în barăcile cu ușile deschise vraiște, ca să-și aerisească pesemne dormitoarele.

— Unde se angajează? îl întrebă ea pe omul mărunțel, zărit la o masă pe una din ferestre. El îi făcu un semn rotund cu degetul arătător, să ocolească baraca și să intre pe ușă la birou. Ivanca nimeri. Ciocăni și păși înăuntru.

— Bună ziua.

— Buuuună! Frumoaso!

— Angajați?

— Poate! se scărpină omul după ceafă. Ce știi să faci?

— Păi, gospodărești: să spăl, să gătesc, să cos, să deretic.

— Și crezi că podul crește cu munci dintrastea? Podu crește cu trupuri de oameni, fetițo!

— Păi trupurile nu trebuie și ele spălate și hrănite?

— Aici te plaac. Să nu-mi umbli cu „vreau contabilă", „vreau casieră", „vreau funcționară", că n-am unde. Personalu administrativ a fost completat încă de la deschiderea șantierului. Femeie de serviciu vrei?

— Adică servitoare?

— E! servitoare! Vezi ce vorbe urîte folosești? Femeie de serviciu! Adică femeie care servește masa la cantină!

— Primesc!

— Stai-stai, că nu e treabă ușoară. Ai o mie și ceva de muncitori și nu trebuie să le trîntești farfuriile dinainte, că le piere pofta de mîncare și cheful de muncă. O masă trebuie servită zîmbind, trebuie servită curat, liniștit, fără să zornăi tacîmurile și fără să fii supărată că-ți cere omu un ardei, o scobitoare, o solniță... Pari tristă și plînsă! Ai vînătăi pe față! Ești supărată?

— O să mă mai veselesc, dacă așa cere serviciu.

— Buuun. Stai jos să semnezi angajamentu. Ți-l fac numaidecît. La prînz servești.

După un sfert de ceas, cînd Ivanca ieșea să meargă la administratorul cantinei, să se prezinte, omul de la personal strigă în urma ei:

— Auzi, tovarășa Vetrineanu! Nu întrebi cît salariu ai?

— Oi vedea cînd l-oi primi.

— Aaaa! Adică vrei să știi întîi cum e munca!?

— Oricum ar fi, tot o să-mi dați să trăiesc!

— Da, asta da! se minună mărunțelul, ridicîndu-se în picioare și frecîndu-și palmele cu mulțumire. — Uite o frumusețe fără pre-

în port

tenții! Mi-a trimis-o furtuna, că din senin n-a venit ea!

La Getuza nimeni n-o văzuse pe Ivanca plecînd, și nici Vetrineanu vreme de cîteva săptămîni nu o căută pe Ivanca. Credea că s-a dus la o mătușe de la Balta, să-și ascunză durerea față de el și de oameni, și să se-ntoarcă după ce sufletul i s-ar mai fi potolit. Se gîndea și la o fugă în lume a Ivancăi, dar n-o credea pe nevastă în stare să părăsească portul, atîta vreme cît îl știa pe Culae în cimitirul de la margine, și atîta vreme ce lua chiar și bătaie numai să-i așeze flori pe mormînt. O lună și jumătate Ivanca nu mai fu văzută în port, ca o viețuitoare fără glas care piere de la casa omului. Vetrineanu cînd era întrebat „Ce mai face Ivanca?" — arăta cu capul spre ulița lui Graur și răspundea nepăsător: „Trocește! Toată ziua scutură și mătură!" Portul crezu la început că Ivanca se ascunde în casă de durere și de frica Floricăi, de rușine în fața oamenilor, că se încurcase iar cu Torlac și-l făcuse să plece la chesonierie; apoi, ce nu știa familia, începu să vorbească portul. Dionița a lui Zbîrcea, pornită împotriva lui Vetrineanu că nu-i plătise atunci măgarul, spuse cu glas tare într-o după-amiază, peste gard, către Gherghina a lui Ispas, surda:

— Aș! Trocește! A fugit d-acasă în lume, Gherghino!

— După el, tață Dionițo?

— După care el, fă? Hai? încolți în mintea Dioniței dintr-o dată bănuiala de la înmormîntarea lui Culae și Zotea. — Adică după Culae? se pițigăi Dionița. — Să știi, Gherghino, că asta e! Și noi ca proastele o așteptăm să iasă din casă în roche colorată!

Trecea pe uliță Vasila a lui Gaman și duse vestea în Cuțitari, de unde se întoarse iar în Colivari, — că Torlac nu e mort, și că Ivanca a lui Graur a fugit după el în lume. „Da' Zotea? se întrebară unele la fîntînă. Fugiți d-acilea că vorbiți prostii și v-aude Florica a lui Ceafalan, mai mare păcatu să nu lăsați în pace omu nici mort". Radu Ceafalan nu știa dacă Ivanca plecase sau nu plecase din casă de la Vetrineanu, dar era sigur că dacă plecase n-avea unde să-și oprească sufletul decît la pod. Ceafalan se nimerise în cherhanaua Piscicolei, a treia zi după furtună, cînd inginerul îl chemă în biroul lui:

— Te cheamă șantieru.

Ceafalan nu știu întîi ce șantier. Glasul de la ureche îi striga:

— Alo! Alo! Tovarășu Ceafalan?

— Da.

— Tovarășe Ceafalan, trebuie să vă anunț o veste tristă. Îmi vine foarte greu, dar trebuie s-o fac. Aici furtuna a înregistrat un cataclism cu pagube materiale și umane. Veniți să facem cele cuvenite ginerilor dumneavoastră. Este o situație specială și vă rog să veniți la șantier.

Ceafalan tăcea. Nu știa cine îi vorbește și despre ce șantier și gineri era vorba.

— Alo! Alo! îl rugă iar glasul calm și stînjenit. Luați pasagerul de șase seara. Noi vă așteptăm la debarcader. Nu luați haine, nu luați rude, nu luați nimic. Avem noi coșciuge. Vă salut, vă aștept.

Cînd glasul tăcu și o piciială îi reteză lui Ceafalan bîziiala din ureche, puse și el receptorul în furcă și ieși în cherhana, căutîndu-l din ochi pe inginer. Îl întrebă abia auzit, gura îi era încleștată:

— Ce șantier a fost ăsta?

— Podul mare, nea Radule! Unde-ți lucrează ginerii!

— Și ce a vrut?

— Nu știu. A zis că numai cu dumneata vrea să vorbească.

Un singur cuvînt îi stăruise în minte lui Ceafalan pînă ajunse acasă: „Coșciuge". Îl rugă pe Gheorghe să le spună femeilor despre ce este vorba și să le pregătească pînă la întoarcerea lui. Omul de la debarcader, care îl aștepta, era îmbrăcat în haine de oraș, cu pălărie albă de vară și cu un pardesiu gri deschis, nou-nouț. Se recomandă și vorbi cu glas de regret și nevinovăție:

— Nu s-a putut face nimic, tovarășe Ceafalan. Nu știu cum a fost la dumneavoastră furtuna, dar aici ne-a luat șantierul pe sus. S-a întrerupt curentul electric, s-a frînt frîna de manipulare și vagonetele s-au răsturnat peste chesonier într-un ritm infernal. Zotea era în schimb. Al doilea, Torlac, s-a dus să-i ajute și...

Dacă Ceafalan ar fi cerut lămuriri, poate că inginerul șef i-ar fi spus el adevărul, dar văzîndu-l pe omul acesta vîrstnic și sobru, mustăcios și de-o forță sălbatică în muțenia și înfățișarea lui, tăcu, lăsînd în seama șoferului tot greul. După un ceas de mers, pe un drum fără asfalt, trecînd printr-un sat cu gropi făcute de roțile căruțelor, Ceafalan își înălță palma stîngă în sus, rugîndu-l pe șofer cu glas răgușit:

— Las-o mai încet! Nu e nici-o grabă!

Șoferul nu mai putu să rabde și socoti că era momentul potrivit să-i mărturisească omului adevărul:

— Tot degeaba, nene! Avem niște pămînt din malu Dunării în coșciuge! Sînt curși peste ei metri cubi de beton, n-aveam cum să-i scoatem cu perforatoarele, nici măcar bucățică cu bucățică! L-am cunoscut pe Zotea. N-am mai pomenit om să stea atîta sub apă! Parcă nici nu-ți vine să crezi că doi oameni ca ei sînt betonați acolo! Sau poate numai doi oameni ca ei a fost să aibă o soartă ca asta, să fie pe veci betonați în picioru podului, în cheson! E înmărmurit tot șantieru!

Ceafalan nu scosese nici un cuvînt, tăcuse tot restul drumului și nici la Getuza nu spuse cuiva. Numai el știa acuma unde putea să fie Ivanca dacă fugise de la Vetrineanu, dar asta nu mai avea nici o însemnătate pentru el. Nu-i spusese nici lui Vetrineanu despre soarta băieților, se gîndea că dacă o să afle vreodată și el și familiile, portul și mahalalele, să afle, dar nu din gura lui. El trăia un gol pe care inima lui nu-l simțise niciodată, i se părea că Getuza este mai pustie și mai slabă fără cei doi bărbați rămași departe de ea, nu pentru că Zotea și Culae îi fuseseră gineri, nu pentru că fetele îi rămăseseră văduve amîndouă odată, dar în sufletul lui ascuns parcă pierduse oamenii de bază dintr-un regiment cu care plecase la atac. Avea în cap gîndul că dacă ar fi rămas numai unul dintre ei pe fundul Dunării, al doilea, rămas în viață, ar fi însemnat mai puțin; trecea de două luni de zile pe cheiul portului, de la Colivari spre hale, cu fruntea sus și ochii în gol, avea în străfundurile lui o mîndrie și-o înțelegere pe care încă nu putea să și-o arate, o durere și o pismă pentru cei doi bărbați, ca și cînd ei ar fi vrut să-l lase în urmă pentru o moarte obișnuită, iar ei își aleseseră un sfîrșit care abia acuma începea în mințile altora; Ceafalan nu scoase o lacrimă, ci își stăpînea cu scrîșnete bucuria tragică prin care se nășteau în sufletul lui cei doi bărbați. Îi ștersese lui Culae toate păcatele încă de pe vremea rezistenței și a frontului din apus, iar acuma i se părea că la urma urmei trebuie să știe toată Getuza care fusese fapta băieților, și să trăiască și mahalalele cum trăia el de două luni.

Giulio Basso — Pictură pe marmură

De Florii, portul se împodobi cu ramuri de salcie verde din ostrovul de vizavi. Fiecare casă avea înfipte la ferestre și la porți cîte două-trei crenguțe de salcie înflorită; răsuna cîte o armonică pe Dunăre, chiuia cîte un flăcău în lotca ușoară ce alerga mînată de-un vînticel cald și mirositor. Erchenul, pînza albă în formă de triunghi, cu vîrful înfipt spre cer, se umfla rotund și apleca lotca la fiecare răbufneală mai tăricică a Coșavei, fata de lîngă flăcău țipa spăimoasă și rîdea de plăcere, se ruga de tînăr să mai slăbească pînza, să nu răstoarne lotca. Apa era încă rece, abia de Paști începea tineretul să vorbească a laudă despre cine s-a scăldat întîi în Dunăre. În marginea apei, de la abator pînă la Secărașu, din fiecare gospodărie cobora pescarul cu bobăicile pe umăr, urmat de toată familia, încărcată în brațe cu pîini și străchini, sticle și tăvi, funii și policioare pentru leagăne, — pleca neamul spre ostrov la iarbă verde, să mănînce miel la tavă, după datină. În fiecare clipă își lua zborul o lotcă în larg, către mijlocul Dunării, vîrîndu-se în stolul de erchene albe care alergau unele după altele, peste valurile rotunde, cu aripile întinse, ca de porumbei, planînd în bătaia vîntului sprijinitor. Armonicile se întreceau în cîntece vesele și repezite, buricele deștelor alergau pe butoane în urma guriștilor care își căscau gurile mari în lărgimea și legănarea Dunării, să răsune cîntarea pînă pe cheiul îndepărtat al portului. Getuzenii aveau năravul să fie văzuți și auziți cînd erau în petrecere, dar se dovedeau ascunși și neștiuți în dureri. De lîngă pontonul feribotului, își împinse lotca Vasile Cîrnu cu Fănița și cinci băieți înăuntru. Cel mai mare ședea la cîrmă și aștepta să potrivească tat-său pînza și să-i dea în mînă funia. Cîrnu era cocoțat în picioare pe cațană, mai înalt decît catargul înfipt în crivac, și în vreme ce desfășura erchenul cam îngălbenit, striga către mal, la Zbîrcea-bețivul, așa cum obișnuia el, ori de cîte ori avea lume multă în jurul lui și vrea să fie auzit. Zbîrcea n-avea pînză pentru vînt, era cu Dionița într-o lotcă scorojită și albicită, o vechitură cumpărată de curînd de la moș Tună Caraghios. Dionița ședea gătită pe cuina dindărăt, și privea țanțoșă și nepăsătoare la lumea zgomotoasă din jurul ei. Zbîrcea se căznea să lege o ujbă la bobaică, însă nu nimerea cuiul. Nu era bătut, dar pesemne nu mai vedea, și mormăia ceva chiorîndu-se și căutînd crestătura din curea. Cîrnu rîdea și striga în gura mare către el:

— Nea Zbîrceo, nu înhami măgarul la lotcă?! Ajungi mai repede la ostrov! A! Da! Așa e, că nu-l mai ții! L-ai vîndut! Ți-ai cumpărat lotcă! Tot la pescărie și marinăreală te-ai întors! Ai lăsat hamalîcu! Da, ți-ai aranjat pensia, acuma te plimbi ca răsura peste apă!

Zbîrcea se făcea că nu aude ce auzea toată lumea, își pusese bobăicile la lotcă și aștepta pe cineva de la deal, își tot sucea gîtul îndărăt spre chei. Cîrnu întîrzia și el, desfăcînd erchenul și nu-l slăbea din ochi pe Zbîrcea:

— Am auzit că pleci la pescuit oceanic, nea Zbîrceo! Da ești prea bătrîn și ai gîtu larg, nu face Piscicola prostia să te recomande! Ai luat secară cu matale? Hai că pui la bătaie mielu la tavă!

— Fugi, mă, cu mielu tău! mormăi Zbîrcea uitîndu-se mereu îndărăt. Ai cinci mîncăcioși în lotcă! Ce mai rămîne pentru alții!

De la deal, venea moș Tună Caraghios, în două bastoane. Cu pași pipăiți și cu trupul îndoit, cu fața bărboasă, clătinîndu-și-o în stînga și-n dreapta; bătrînul cobora panta de la debarcader, urmat de baba Codina, care se atîrnase de zăbunul lui și-l trăgea îndărăt cu putere, ca să nu vie în nas. Cînd ajunseră în marginea apei, Cîrnu sări sprinten și ieși în întîmpinarea bătrînului; Zbîrcea de asemenea, și-l urcară binișor în lotcă, așezîndu-l pe cuina dinspre mal. O ajutară și pe bătrînă, săltînd-o aproape pe sus, în vreme ce baba dădea din picioare, ca un copil mic, văitîndu-se:

— Binișor, mă, că-mi scrîntiți dracu ceva, bată-vă să vă bată!

— Ce să mai scrîntim, țață Codino, că sînt rupte toate, zbieră Cîrnu. Acuma să vedem cum o să treceți Dunărea! Ajungeți pînă diseară la ostrov? Că n-aveți erchen ca toți oamenii!

(Fragmente din romanul cu același titlu, în curs de apariție la E.P.L.)

Fragment de mozaic din Piazza Armerina

urme

IOAN PETRU CULIANU

După becul galben cu un abajur metalic pe care emailul verde a crăpat, agățat ca o farfurie împreună cu un pahar strălucitor pe care un chelner îndemînatec sau șarlatan le-ar ține pe dos, folosind forța centrifugă, forța vreunui clei sau o forță ocultă, chelner care poate se amuză și el din cînd în cînd să se plimbe invers, pe tavan și nu pe cimentul zgrunțuros al coridorului lat cît umerii celor două gemene care locuiesc în boxa 67, să se plimbe cu picioarele-n sus adică și cu capul la semi înălțime; după geamurile verzui de sticlă granuloasă și numai translucidă care cern lumina roșie de apus într-o culoare galben-leșioasă și transformă firma albă a consorțiului comercial într-o înșirare tulbure de flăcări violete, sulf ars într-o alchimie a serilor veșnice; după ce treci de trei scări cu o faimă sinistră — fiindcă tu ai memoria totală a locului în care ai fost zidit — de pe cea din mijloc s-a rostogolit într-o seară, sub piciorul unui ins cu o lipsă dubioasă de meserie, un cap de bărbat pe fruntea căruia cineva scrisese cu un cuțit, avînd apoi grijă să șteargă sîngele, EMES, osîndă cabalistică și desuetă; după două uși negre din dosul cărora în scurta perioadă de după plecarea ta, nu s-a mutat încă nimeni, ușa 68 prin care intră un pensionar libidinos, cu părul galben mirosind mereu a dorință nesatisfăcută și a mîncare și avînd drept unică ocupație practicarea fără zgomot a unei găuri în zidul camerei 67, lucru care pînă la urmă l-a dus la bun sfîrșit și astfel poate vedea oricînd și în orice postură pe cele două gemene nemțoaice și bineînțeles blonde fade, slăbite și îndulcite însă de conviețuire și de cursurile universitare; după o boxă strîmtă și fără ușă, un cuib de păianjeni frumoși, orbi și instinctuali aciuați printre cutii de vopsele care sub praful gros de trei degete, pot fi luate și drept lemne, de exemplu sau drept cu totul altceva, de pildă, drept picioarele tăiate ale unei femei opulente asta fiindcă tot după descoperirea capului pe treapta scării același domn cu tendințe de îngrășare zărise o mînă ieșind din rezervorul „The Torrent" al toaletei și luase totul drept o farsă macabră pe care i-o joacă unul dintre cei 16 locatari ai mansardei, un moralist probabil care îi descoperise înclinația nefericită prin cine știe ce deviație a sa de la secretul singurătății; după aceea ești tu acum, așteptînd de la miezul nopții în fața ușii pe un vechi prieten, cel al cărui tată și-a auzit dinăuntrul zidului strigătul tăcut și l-a pus să sfărîme cu o daltă cimentul închegat între cărămizile albe.

În curînd mijește de ziuă, pe undeva probabil cîntă cocoșii și puterile te părăsesc. Cu o strălucire argintie, tatăl prietenului apare la capătul coridorului. E îngrijorat și extenuat. Tu îl întîmpini avid, ești uitat și plictisit, nimeni nu te cheamă în ajutor și deci nu poți să-ți arăți ingratitudinea față de nimeni. Ești de altfel un suflet purificat de boala prizonieratului între cărămizi.

Prietene, spune tatăl, s-a întîmplat o nenorocire. Aveam prea mare încredere în băiatul meu și astăzi l-am găsit împreună cu o femeie, în casa unei femei. Nu m-a văzut și nu m-a auzit pentru că ființa mortală de alături nu credea în mine. De furie am lovit zidurile și casa s-a cutremurat. Am izbit în hornuri și-am prăvălit cărămizile-n sobe. Și atunci un spirit puternic și rău, acel spirit numit Herghelie, trecînd pe-acolo rîse și preschimbă casa în praf. Au rămas în ruine urme groaznice de cal. Trebuie să știi că aș fi fost un spirit Alb. Ultima oară eram un copil care trebuia să moară la nouă luni după naștere. Mama însă m-a aruncat violentă în cazanul cu apă clocotită care aștepta rufele. Am ieșit din trup zbătîndu-mă și soarta mea e să rătăcesc pînă voi fi izbăvit nu se știe cum.

Și fiul tău? ai întrebat tu. Înainte de sfîrșeala zorilor, tatăl îți arătă un pui de pisică mieunînd ascuțit, întins pe una din treptele scării. Tocmai atunci se întorcea acasă domnul care descoperise capul și mîna tăiată. Amețit, cu o durere surdă, cu o nemulțumire obscură a mizeriei. Domnul călcă puiul de pisică și o lumină albă izbucni din creierii unși pe ciment.

Prietene, ai spus tu și spiritul s-a apropiat de voi. Era firav și nedumerit.

Domnul trecu prin trei aburi argintii, din ce în ce mai aplecat de șale.

la început de poveste...

ANA DELEA

Ori de cîte ori îmi amintesc de parcul-grădină, aud sunînd și vestindu-se parcă și mai bine ca atunci, fiecare anotimp. Din pămînt și de oriunde. Mai ales, de oriunde. Și povestea aceea de dragoste ivită și ea de oriunde. De nicicînd și de nicăieri. Căci din cauza lui, a pictorului începuseră să ardă odată cu vreascurile uscate și tulpinile înmuiate de iarnă — zic — din cauza lui ardeau adunate într-un foc lent în mijlocul parcului-grădină și oasele ei mici fragede prinse cu mare grijă parcă la încheieturi. Îi fugi gîndul către împlinirea ei frumoasă pe care și-o aștepta în secret cu o mare bucurie. Era ca o legătură între fumul ăsta ce se răsucea spre cer din mijlocul parcului-grădină și mulțumirea ei de mai tîrziu. Vreo legătură de poveste? Parcul-grădină cu desene de vise. Contur de vise. Așa că se hotărî:

— Plec.

★

După ce se despărțise de Radu Begnescu, pictorul acela frumos și cine știe cît de talentat! (pentru că Adela nu se pricepea la pictură) fata avu o stare difuză de veselie amestecată cu mîhnire... Parcă-ai fi zis că-i plac despărțirile acestea definitive de oameni dragi...

„De fapt — gîndea ea în timp ce se apropia de stația ștrandului — mă simt destul de bine!"

Radu Begnescu era din cale afară de rafinat. Și-n afară de asta discuta despre orice cu o dezinvoltură care punea în încurcătură pe oricine... Exagera și convingea. Avea personalitate. Poate pentru asta îl și plăcea de mult femeia aceea cu ochi oblici care-l aștepta cu cei 47 de ani ai ei, acolo în parcul cu broaște „țîșnitoare".

Cînd o privea pe Adela (căci o zărise și o știa) ochii ei deveneau rotunzi și sticloși ca ai celor patru broaște din colțurile bazinului cu pietre galbene.

Apoi Adela dispărea printre frunze luînd cu ea și zgomotul pașilor ei mici. Se depărta cu gîndul la orice și-o lăsa pe melancolica doamnă să-și pună ochii oblici la loc. Și poate Begnescu era pictor... Și... și... vezi cum se leagă lucrurile între ele?

★

Numai că atunci Adela n-avea cum ști lucrile astea: Se mira și numai isprăvea cu miratul; de ce fiecare băiat cu coșuri sau fără coșuri pe față trebuie să fie pîndit sau să pîndească, ascultîndu-și zgomotul coșurilor — vreo femeie cu ochi oblici și păr vopsit.

Lucrurile astea nu se legau... Și nu s-au legat multă vreme. Pentru că ochii ei mari și neînțelegători (adică neîntinați) legau frumos lucrurile de unde veneau ele (numai pe acestea). Ochii ei legau frunzele de coada lor subțire. Numai că într-o zi Adela vrea să forțeze lucrurile. Cum? Cum s-a priceput. Toate fetele și femeile lumii se pricep...

Avea să fie în după amiaza aceea înmormîntarea Elvirei Trifu. Cînd cei din casă plecară la 5. acolo, Adela înțelese că trebuia să-l aștepte pe Radu Begnescu pe „aleea trandafirilor" fără nici un trandafir ca lumea. Pictorul fuma cu importanța unui om care pierde la jocul de table. Jucă chiar o partidă cu unul din băieții strînși la capătul aleii. Pierdu, dar asta nu-l împiedică să-i zîmbească în toate chipurile neamțului cîștigător.

O luă pe Adela de mînă și tot zîmbind merseră către celălalt capăt al aleii. Se înserase.

Acolo, așezat pe o piatră între trandafiri ca nelumea, Radu a luat-o pe față pe genunchi, după ce își aruncă țigara arsă pe jumătate și a sărutat-o. Îi mîngîie umerii osoși și mici cu mîinile lui moi. Apoi era puțin mai grav cînd întrebă:

— Te-a mai sărutat cineva pînă acum?

O clipă, Adela vru să mintă. Dar n-a mai avut timp.

— Nu.

Fata făcu ocol cu ochii împrejurul rondurilor, împrejmuirilor și împrejurărilor și se gîndi și se întrebă că tanti Trifu le părăsise definitiv.

Toate erau fragede, cereau împlinire și dacă era vorba de moarte, toate aceste obraznice, dezordonate, lașe sau cuviincioase iviri, dospeli și inveseliri ale serii parcă porniseră prea devreme și completau fie și măcar prin foșnetul stins cu care-și închinau răsfățul lunatic, să ucidă zgomotul strident al tramvaiului 6 la cap de linie. Adela auzea foșnetul primăverii care urca din pămînt înspre tot ce e alcătuire a lumii.

Mirosea a pămînt reavăn, a fum de frunze uscate, arse abia atunci, a frunzulițe. Căci numai primăvara frunzulițele astea verzi, mici, de orice soi au miros de copil scăldat.

„Și ea n-o să mai știe nici o primăvară..."

Se cutremură puțin. Dar nu de gîndul ăsta ci de atingerea și apropierea pictorului. Îl privi la luna de neon. Își zise că e foarte frumos și-l sărută și ea.

El zîmbi. Se mai sărutară cîtva timp fără să-și spună nimic și apoi ea spuse că pleacă.

Se ridicară.

Radu își aprinse o țigară și-o ținu din nou de mînă pe Adela pînă la poarta grădinii-parc. Apoi se întoarse la grupul de băieți care nu mai jucau table. Vorbeau de-ale nopții. Și poate pîndeau sau erau pîndiți.

GRIGORE ARBORE

Cu fulgi eterni...

Cu fulgi eterni ningea pe coiturile oștii
pierdută-n trecători sub aburoasa zi.
Sticleau copacii, tufe de răchită
se legănau — ciudate santinele
peste platouri sidefii.

Dezastrul a-nceput atunci cînd sloiuri
de foc au năvălit printre strîmtori
spre piepturile greu împlătoșate.
O toropeală năpădi pe rîul
umflat de avalanșele de nori.

Sufletul, jos, în valea abruptă,
împotriva cui s-a oprit?
Mută e pasărea dimineții;
inima ei închisă-n armură
strigă învinsă spre asfințit.

Fără de martori

Toate s-au întîmplat nu demult, într-o vreme
fără de martori. Lupii
strigau rătăciți, sub un con de tristețe,
strînși laolaltă într-un cerc asasin
lîngă marea abruptă.

Cîte-un fior de teamă mă încearcă
ades acum, lumina abundentă
lasă să se strecoare sloiuri reci de raze
rămase peste stînca retezată
de prea tăiosul vînt al înserării.

Șovăi să mă opresc. Surpate
trepte de marmură coboară
spre zei ascunși pe care noaptea
îi părăsește brusc sub fulgerarea
unei încercănate stele.

Precum într-un fiord în mine se aud
din nou trecutele tumulturi. Cerberi
fără de cap mă-ntorc deja din calea
aleasă ca sfîrșit. Vai mie! Abia se mai străvede
cerul întunecat prădat de ciocîrlii.

Un fluture

Am să-ți vorbesc acum despre cetatea părăsită
de prea stîncosul mal parcă tăiat de săbii
spre miază-zi. Lungi cangrenate ziduri
ani mulți mă îngrădiră ca pe un prețuit
ostatec; în oscilantul perimetru turnuri
se ridicară înaintea mea spre a tăgădui tăgăduita
sclipire a movilelor de platină.
Doar în amurguri vulturii în roiuri
rosteau printre bazilici fraze sacadate;
totul se liniștea curînd, de-un vag delir cuprins
fugeam plîngînd printre porticuri sparte.
De umezii mei ochi arar
un fluture uriaș aripile își frînge.
În devastatul golf tritonul înecat
varsă și-acum o lacrimă de sînge.

Cu tîmpla aplecată

Cu tîmpla aplecată, singur,
sub putrede lumini de echinox
aștept să curgă prima fulguire
din spații plumbuite, lava
răcită a stinsului vulcan.

De-atîta așteptare iarăși înfloresc
grădinile din coama muntelui pierdut
și tremură printre întortochiate drumuri
cîinii mereu rămași să latre-n adormita
priveliște născută spre amurg.

Stăpîn în calmul absolut
abia mai îndrăznesc să îmi ating obrazul
de pluvioase roiuri de petale,
crîng anunțat al nesositei ierni
oprită în artere.

Sublimă veștejire. Ochiul
își degradează iar culoarea către sura
nuanță a șuierătoarelor păduri.
Se umple cu o bănuită șoaptă cupa
suavei flori care își vrea încărunțirea.

Sub valul de polen

Tot ce auzi înnaintînd pe drumul
fără-nțeles, de pulberi măcinat,
e năruirea putredă a serii
în brațul celui fără de vedere, este valul
înfometat din care țipetele se frîng
lîngă tăioasele etrave ale vasului.

Frica de-a merge îndărăt, de-a te întoarce
în propriul tău trecut printre-nnegrite stele,
te mîntuie încet, rupîndu-te de țărmul
uscat în care lîncezește
stinxul de lemn, copacul plin de har
de unde cenușii prigorii prevestesc
pieirea călătorului.

Aceste rugăciuni, aceste plîngeri
pe care le repeți șoptit, desigur sînt semnalul
ție lăsat de ultima ființă
trecută pe aici spre-ntortocheata
vale a întunericului, adăpostul ultim
al celui de singurătăți eliberat.

August torențial. M-abandonez speranței
că totul va încremeni sub valul de polen
spre porturi prăbușit, spre locurile unde
catarge atîrnînd de cer coboară-n limpezime
imaculat albastru ruginit pe vela
unei corăbii duse.

un poet-o poezie

MIRCEA IVĂNESCU

„Eseu"

mai scriem un scurt poem despre dimineața aceasta
de toamnă, cu cer alb și mat și cu vînt,
să povestim cum pe fața ei rînd pe rînd
se schimbau gîndurile, și încă despre albastra
umbră arcuindu-i-se bolnăvicios sub ochii ei mari.
mai putem adăuga și cîteva vorbe reci
despre ce povestea ea (ca atunci cînd treci
noaptea pe o stradă străină, și sub pomii amari,
întomnați, te oprești și asculți cum cineva cîntă
în vreo casă veche la pian), povestește
ea cum privea o hartă și își amintește
că el i-a arătat cu mîna lui prelungă un cerc
despre el însuși acolo — el are mîini de sfîntă
parcă, spune ea, să scriu despre asta un poem, să
încerc.

Poezia lui Mircea Ivănescu e o desfășurare sistematică de ceremonial, unde expresia e difuză și împărțită pe roluri. Ea pare mai întîi că iese din experiența imediată, că nu este decît o consemnare de gesturi începută în momentul chiar al așezării la masa de scris, el însuși ceremonios amintit : „Acum, eu sînt aici. Stau la masă și scriu./ E noapte acum. Astăzi a fost senin, lumină albă de soare,/ și marea, albastră, la capătul străzii din colțul restaurantului".

Ambițiile poetului rivalizează, afectat, mai degrabă cu cele ale prozatorului, adică imperativele exactității, autenticității, ale nuanței. Poemele reiau continuu o temă unică, fiindcă trebuie să surprindă cît mai precis, prin imagini, „un timp sufletesc", să se coboare la fidelitatea memoriei. Poezia ar fi o încleștare cu amintirile capricioase și evanescente, o cîntare a unei misterioase Ea, ca într-un nou „cînțonier" : „Despre ea/ putem scrie mereu, totdeauna la fel, chiar dacă/ mereu crezînd că facem nuanțe noi pentru coborîrea luminii/ pe fața ei dureroasă".

Spontaneitatea de jurnal, pe măsură ce-i simulată, se și infirmă însă, poezia, ca un palimpsest, dezvăluindu-și patina. În fond, Mircea Ivănescu preferă o exprimare drapată, la umbra motivelor livrești și a asociațiilor prețioase. Poetul petrarchizează pe alocuri, cu savanterie, sau se confesează în maniera poeziei de secolul XVIII — „la petite poésie". Este o ordonare conștientă a inspirației, un joc al poeziei, fiindcă jocul înseamnă tot o formă de ceremonial, de inițiere. Compoziția dă iluzia reconstituirii biografice, evident însă că e vorba mai mult de o biografie ipotetică, în care nu poți ști niciodată cît aparține presiunii literaturii și cît „din sine" exprimă poetul. El își creează în primul rînd o atmosferă ireală, un decor cu arhitectură studiată ce adăpostește scene de rafinament sentimental. Evoluează aici, în pas de gavotă, personaje ambigui, văzute parcă printr-o lupă încețoșată. Un gest ce proiectează la dimensiuni neobișnuite, o replică răstoarnă raporturile deja stranii. Emoția vine din recunoașterea parfumului de carte cu vechi gravuri, din grația desăvîrșită a desenului. Vorbesc mai cu seamă „les petits âmes des choses" : interioarele discrete, covoarele, blănurile și draperiile grele, paharele de cristal „ce ard mocnit", lămpile cu abajur, oglinzile, cactușii „pîndind din rafturile bibliotecii". Atitudinile sînt și ele de retragere și meditație în spatele ferestrei, cu pisica în brațe, sau lîngă soba deschisă de unde străbate „zgomotul șingeriu al focului". Este evocată, ca la Alecsandri sau Pillat, oroarea de frig și un peisaj de iarnă prevestește viziunea zilei de apoi. Efecte subtile sînt scoase din jocul de umbre și lumini, lumina, precum în pictură, fiind o cheie secretă spre sensul tabloului : „lumina pe care atîta de bine o știu cum se face în odăi —/ mată, bolnăvicioasă, în diminețile de iarnă cu ploaie,/ și apoi,, spre miezul mort al iernii, cînd e zăpadă,/ ca un argint vechi — peste care n-aș vrea/ însă să-ți treci mîna, căci ți s-ar sfărma/ între degete — atît e de vechi — și ar rămîne/ tot un praf bolnav".

Mircea Ivănescu face poezie mimînd detașarea, simulînd neștiința că și compune de fapt, că momentul „spunerii" se confundă cu acela al scrieturii. Ce scrie el sînt numai demersurile poeziei, poezia adevărată rămîne în virtualitate. Poziție paradoxală la un poet ce scoate totodată, cu ostentație, la suprafață, relațiile livrești. Concepînd poezia ca pe un joc grațios, dar căruia îi scapă incomunicabilul, poetul are față de literatură neliniștile creatorului modern. Cuvintele lasă mereu ceva nespus, ele trebuie întărite prin sugestie, prin modulații de ton. Supralicitare literară și refuz de literatură — aceștia sînt polii între care se mișcă versurile sale. Din intenționalitatea scrisului, poetul își creează un stil. Cu ajutorul lui, el transcende substanța poemelor, altfel recognoscibilă, și lasă impresia că ar putea comunica mult mai mult decît se presupune.

Dan CRISTEA

BIOGRAFII LIRICE

ASPIRAȚIA INTEGRĂRII

Într-una dintre cele mai „artiste" poezii ale volumului **Arhipelag,** Ben. Corlaciu se proclamă un adevărat „fiu al mlaștinei": Eu sînt poetul Ben. Corlaciu,/ al doilea drac și cel mai puternic./ Umblu cu tălpile pline de smoală,/ mereu ursuz și nemernic.// Mama mea a fost o broască țestoasă, / m-a făcut cu trestia cea mai înaltă, / am fost alăptat de-o baltă rîioasă, / culcușul mi-a fost tot o baltă, // Eu sînt poetul Ben. Corlaciu,/ care-am crescut prin mlaștini clocite,/ cer am avut un fund de apă/ răscolit de trestii prea învechite.// Un singur nufăr mi s-a prins de gît,/ odată, de demult, într-o seară :/ Nu mă văzuse cît sînt de urît/ și cald s-a cuibărit la subsoară" **(Fiul mlaștinei** p. 79).

Volumul antologic **Poezii** apărut la E.P.L. cuprinde toată creația lirică a lui Ben. Corlaciu, de la **Tavernaie** (1941) și **Pelerinul serilor** (1942), la **Arhipelag** (1943) și **Manifest liric** (1945), pentru a se încheia cu ciclul intitulat sardonic **Postumele** (1945—1967). Atmosfera generală a poemelor, în ceea ce acestea au mai semnificativ, se înscrie sub zodia sarcasmului izvorît în primele patru cărți dintr-un complex al inaderenței la social pe care și-l programează un lumpen romantic retrăgîndu-se în cîrciumi sordide, în noroaie sau în experiențe erotice de bastard, iar în **Postumele** același sarcasm va fi tutelat de sentimentul frustrării unei vocații de participare la social. Așadar, dacă în tinerețe conștiința vulnerată a poetului se întorcea la sine pentru a-și cultiva o traumă (nu pentru a se vindeca) flagelîndu-se cu biciul sarcastic al refuzului unui timp maladiv, la maturitate — autorul suferă de același complex ostracizant, dar acum venind din partea unui timp istoric modificat. Dar să nu ne oprim numai în credința că două cauze diferite provoacă același efect artistic.

După cum se observă la lectura antologiei de față, ipostaza autorului în raport cu mediul ambiant se menține, mai mult sau mai puțin consecvent, într-o tensiune antinomică, eul revelîndu-se numai ca reflex al unei realități dinamice exterioare, de parcă acest eu ar fi un vas al danaidelor ce așteaptă într-un Hades social să fie umplut cu toate apele Styxului. Dar setea aceasta perpetuă de altceva, dinafară de sine, îi creează poetului iluzia că dezechilibrul dintre el și alteritatea ambiantă s-ar datora celei din urmă, și nu unei insuficiențe proprii, unei răni care generează lirism atîta timp cît ea rămîne activă. Încît se poate spune nu numai că două cauze diferite provoacă același efect artistic — gestul refuzatului, al damnatului — dar poetul, în elementul său, se plînge de element !

Această stare paradoxală poate, în adevăr, să determine cea mai acută iluzie a înstrăinării, căci înstrăinarea nu se mai referă acum la paralizia și reificarea eului prin asalturile indiferente ale mediului, ale alterității, ci la furia pe care o încearcă o conștiință trează în fața vidului propriu și deci la necesitatea de a umple acest vid cu lumea exterioară. Procesul de integrare a conștiinței sociale în cea individuală se manifestă, în cazul analizat de noi, ca o întîlnire dureroasă traumatizantă a două forțe polare, dar esențială pentru realizarea unei tensiuni lirice autentice.

Încît se poate spune că nu împrejurările l-au făcut pe poet să se simtă un refuzat, ci poetul a refuzat împrejurările care aveau datoria misterioasă să-i releve această calitate, chiar dacă ea atinge cel mai înalt nivel la traumele exterioare, specifice respectivelor circumstanțe.

Desigur că, în acest context, cea mai favorizată să ocupe un loc dominant în lirica lui Ben. Corlaciu va fi conștiința morală, conștiința morală relevîndu-se ca un filtru al binelui și răului pentru existența individului situat într-un raport nemijlocit de integrare în social. Dar dacă, așa după cum am mai notat, vidul interior trebuie mereu să fie umplut cu datele unei realități exterioare pentru a-și menține un echilibru oricît de fragil în această realitate ; și dacă procesul nu poate fi decît dureros, atunci, fără îndoială că poetul va fi dominat de o perpetuă obsesie a răului, chiar în clipele de rară gratuitate, cînd și acestora îi se aruncă priviri suspecte.

În **Tavernale,** cînd Ben. Corlaciu era tînăr și simțea necesitatea unui element de negație pentru a-și afirma personalitatea, poetul se lasă purtat chiar de acest negativ existențial, în taverne cu tutun prost și mese murdare, afișînd gesturi teribile de boem, deși el doar acceptă boema ca pe un rău necesar, fără să aibă vocația acesteia, precum un Dimitrie Stelaru : „Sfărîmați paharele astea murdare,/ prietenii mei, prietenii beților./ Noaptea asta-i a călătoriilor,/ fantastice călătorii lunare.// Alungați țiganii, mesele frîngeți,/ îmbrățișați o altă Giocondă/ cu inima voastră vagabondă, / și-n loc să mai cîntați, să plîngeți.// Prietenul vostru, sfîșiat de boală,/ pe umerii frunzelor e dus departe,/ spre tainele negre din carte,/ spre trista toamnă tavernală.// Prietenul nostru, Regele nopții./ Prietenul meu, Poetul,/ a scuipat în ochii supți ai morții" (p. 30). Plîngerea bacoviană a toamnelor cu frunze putrede, a mlaștinilor și bălților, intonează același ritm cu precădere etic al recuperării experienței vitale, printr-o judecată de valoare : „străpungerile trupului **prea** ne-au durut,/ **prea** mult privirile ne-au sfîșiat"... „Peste-o zi ori, poate, două, ne vom schimba pasul,/ frigurile bălților **prea** ne-au supt" **(Bălțile,** s. n.). Nevrozele, gesturile hilariante nu se referă, de asemenea, la sondarea eului traumatizat, căutîndu-și aici energia de comunicare, ci, în primul rînd, la contextul ambiant eului, încît trăsăturile acestuia, explicite, fuzionează cu cele ale poetului, dar nu implicit, ci la același nivel vag retoric : „Eram pelerin pe drumul milei. genunchii mei sărutau bolovanii./ însingerînd și praful și anii, / ca soarele coapsele zilei.// Un biet pelerin eram, dramatizat,/ hilar dramatizat de priviri uscate./ Baccilii rîsului purtînd în spate./ depărtări striveam, nesăturat.// La mii de brațe, noaptea, zvîrleam pumnii, / așteptînd întoarcerea din bezne./ Gîdilați nerușinat sub glezne,/ brațele îmi rontăiau nebunii" **(Pelerinul serilor).**

Poemele sanatoriului transcriu în registru sarcastic revolta știută împotriva fiziei, fără notabile realizări în plan estetic, iar ciclurile erotice dedicate Corinei, o iubită de cartier bețiv și insalubru sînt, în același plan estetic, mai curînd nu atît expresia unei iubiri demonice, romantic tăinuite în ascunzătorile nocturne, cît o poveste aproape lăutărească, patetică în oh și ah.

Volumul **Arhipelag** din 1943 este însoțit de o prefață-manifest (nu liric) a autorului, păstrînd și în proză același ton de sfidare a convenționalului, de spargere a perfidei bunecuviințe a lectorului : „Cartea aceasta apare, în primul rînd, pentru mine"... „Cineva mi-a spus odată că sînt un lunatic. Turtit, ca o cometă, și încovoiat, ca traiectoria ei"... „De aceea apare cartea asta. Poate, și pentru Rimbaud. Așa să știți. Chiar dacă v-ați zăpăcit, de mi-ați vînturat cărările și urmele ierburilor din privire. S-ar putea ca luna să-mi fie și de acum încolo văpaie, femeie, prietenă zăpăcită — ca mine — ascunziș și mistuire. În orice caz, e mult mai bine astfel. Cît despre voi — duceți-vă cu toții la Dracul !"

Diavolul (Dracul, spune poetul pentru expresivitatea culorii locale), este invocat drept instanța supremă a unei lumi care, prin ea însăși, acceptă simbolul destrucției, negației sfidătoare a ceea ce alții văd în buna operă a lui Dumnezeu. Poetul se vrea un luciferic, satanismul de care se mîndrește adecvîndu-se vidului și absenței forței interioare de a-și găsi în sine împăcarea și echilibrul, fără a apela la elemente exterioare, mișcare haotică a unei conștiințe dornice să se salveze de la neant. Acest sentiment îl traduce un poem reprezentativ pentru Ben. Corlaciu, **Cimpoierul albastru :** „Drace, adună-mi Tu șira spinării/ și clătește-mi cu sineală de cer :/ gura, privirile, gîndul depărtării/ și inima în care au adormit / copiii celui mai umilit,/ celui mai trist și mai albastru cimpoier,/ mereu călătorul Benedict.//...// Toate le săvîrșesc, văzute și nevăzute,/ pentru anul nașterii noastre : una mie patru sute,/ anul în care a murit soarele/ și-n care îngerii-au fugit, frîngîndu-și picioarele.// Numai adu-Ți Tu urechea mai aproape./ cît mai aproape, lipește-o chiar/ de buzele astea uscate — Drace, nu fi măgar,/ pentru Tine mi-arunc tinerețea pe ape". Ultimul volum dinaintea prezentei antologii, **Manifest liric,** se deschide tot cu o autoprefață — explicînd vocația funciară a poetului, aceea de răzvrătit, în sensul că omul își cucerește libertatea în fiecare zi. **Manifest liric** înlătură patetismul uneori exagerat din cărțile anterioare, adîncind însă aceeași obsesie unică prezentă și în **Postume,** o aspirație de angajare a conștiinței individuale în cea socială, o dezbatere pasionată pe criterii morale capabile să deschidă orizonturi dramatice, dar nu mai puțin umane în această perspectivă.

Dan LAURENȚIU

Fragment de mozaic, sec. IV î.e.n. (Salonic)

Arhiva Arghezi

INTERVIU R.T.F.

Prezența, vara, la Geneva, pentru unele tratamente medicale, era un prilej pentru Arghezi de variată documentare literară și artistică, vizitînd librăriile, consultînd revistele și ziarele, mai puțin străduindu-se să aibă contacte directe cu foruri sau personalități literare. Îl interesau în mod special ideile, manifestarea, circulația și efectul lor în conjunctura momentului.

Totuși, prezența lui în străinătate nu scăpa atenției unor redacții și gazetari. După intențiile manifestate, atmosferă și subiect, Arghezi dădea răspunsurile cuvenite care nu o dată îi făcea pe tinerii și uneori foarte cutezătorii gazetari, să bată în retragere în fața celuilalt pe care-l credeau „un certain esprit balcanique"... Vorbind o dată unui reprezentant de presă parizian despre felul cum gîndeau, trăiau și se manifestau intelectualii în Parisul de prin jurul anului 1900, acesta a rămas literalmente cu gura căscată, declarînd că nici un contemporan occidental nu-i făcuse încă destăinuiri atît de prețioase pentru cariera lui...

Dintre convorbirile interesante, citez interviul din septembrie 1961, luat lui Arghezi la Geneva, în saloanele hotelului La Résidence, *de către o corespondentă a Radio-Televiziunii franceze, înregistrat în paralel pe magnetofonul subsemnatului. Convorbirea, dirijată inteligent, încadrată într-un ciclu intitulat „Poeții secolului", se adresa marilor poeți contemporani ai lumii printre care Nazim Hikmet, Alberti, Sandburg, Mondale, Neruda, Langston Hughes...*

Interviul s-a desfășurat în limba franceză, Arghezi fiind felicitat, ulterior, de „limba literară aleasă, care i-a uimit pe ascultătorii francezi" după afirmațiile celor care l-au sărbătorit la Sorbona și își aminteau cu plăcere convorbirile lui redate cu diferite ocazii la posturile franceze de radio.

R.T.F. — *Credem că rolul Dvs. în poezia română echivalează cu ceea ce au făcut în domeniul muzicii Dvorak și Smetana în Cehoslovacia sau Bela Bartok în Ungaria. Această comparație vă șochează ? Ne face impresia că rolul Dvs. a fost de a respinge o cultură cosmopolită, superficială, pentru a găsi surse noi de inspirație în sînul însuși al poporului Dvs.*

T.A. — *Cum ar putea să jignească o învecinare atît de naturală ? Compozitorii pe care-i pomeniți au slujit, fiecare, în felul lui,* Poezia, *obiectul anchetei dumneavoastră. Limba românească se bucură de privilegiul că are un folclor infinit de bogat și de variat. Este opera geniului unui popor sute de ani neștiutor de carte. Poezia lui, o avem, ca să zicem așa, în sînge și literatura noastră scrisă este de la sine solidară cu literatura orală a țăranilor noștri.*

R.T.F. — *Care sînt poeții care vi se par cei mai importanți din lume, la ora actuală ?*

T.A. — *Ceea ce pare esențial înainte de toate nu este importanța personală a poeților, ci influența poeziei lor. Dacă acum este vorba să știm care sînt la ora actuală poeții cei mai importanți din lume, cred că este deajuns să ne încredem în sufragiul publicului inițiat.*

R.F.T. — *Ați fost influențat de poezia franceză ?*

T.A. — *Este datoria criticii să stabilească, atunci cînd este cazul, asemănările și corespondențele.. Lecturile mele de tinerețe erau Baudelaire, Pascal, Verlaine și mai ales Jules Laforgue. Limba franceză fiind nu numai o limbă frumoasă scrisă și citită, este de asemenea un stil și o estetică. Cărțile și presa ei literară reflectă continuu o valoare nesecată. Mă gîndesc și „aux Cahier du Sud" care apar la Marsilia, sub semnul marei poezii.*

R.T.F. — *Este răspîndită poezia în România și de ce categorie de oameni e citită ?*

T.A. — *Poezia este astăzi citită nu numai de către cititorii de formație intelectuală, dar și de către mase. O simplă comparație de cifre poate să dea o idee. Pe cînd înaintea ultimului război o ediție ajungea la trei mii de exemplare, azi ea se tipărește în mod curent, în zeci de mii de exemplare.*

R.T.F. — *Puteți să dați o definiție a poeziei : este în mod esențial un cîntec sau pare un mijloc de cunoaștere ?... Vă mulțumesc cu anticipație pentru răspunsurile dumneavoastră și sînt fericită și mîndră de a prezenta pentru prima oară la Radiodifuziunea franceză un poet de importanța dumneavoastră.*

T.A. — *Lucrurile abstracte, ca de pildă poezia, frumusețea, iubirea, emoția, nu primesc să fie definite. Ele sînt numai de domeniul sensibilității, care nici ea nu se poate defini.*

R.T.F. — *Pentru a face cunoscută auditorilor francezi muzicalitatea limbii române, aș dori să citiți în original unul din poemele dumneavoastră.*

T.A. — *Cu toate că limba românească nu are rotunjimile muzicale ale limbii sale surori, italiana, totuși vă voi citi un scurt poem. Este un cîntec de leagăn,* Cîntec pentru adormit Mițura...

Baruțu T. ARGHEZI

Dialog marginal : D. ȚEPENEAG — LAURENȚIU ULICI

Convorbire despre romanul
„SERENADĂ LA TROMPETĂ" de SÂNZIANA POP

Dumitru Țepeneag : Anul 1968 a fost considerat de unii critici drept „anul romanului". Într-adevăr, au apărut cîteva romane unanim apreciate, îndelung comentate, premiate. Dar după cîte văd anul acesta debutează și el sub semnul acestui gen proteic. A scrie roman nu mai e doar o ambiție, începe să devină o obligație pentru orice prozator. Un roman pare să însemne o dovadă de seriozitate, de maturizare creatoare, o împlinire. Și astfel cred nu numai prozatorii, tineri sau bătrîni, dar și criticii. Trebuie să fie ceva aici !

Unul din romanele care pune interesante probleme teoretice, este, după părerea mea, romanul Sânzianei Pop „Serenadă la trompetă".

Laurențiu Ulici : „Serenadă la trompetă" nu se pare a fi un roman cu teză, mai adevărat zis, un roman militînd cu ardoare pentru ceva. Un ceva constituind o problemă de nesomn a conștiinței : tentația acestui dublu, care este omul, de a se univociza, de a dărîma adică melc-albul oblon „dintre el și ce-i afar'". Chestiunea nu-i o noutate și a-i pretinde contemporaneitate cu însăși Istoria e un fapt de adevăr primordial. În primul rînd impusă cultural prin gîndirea filozofică, problema liber-manifestării eului n-a fost mai puțin străină literaturii. O remarc în romanul Sânzianei Pop cu valoare de ax, de centru ontic avîndu-și în sine deopotrivă scopul și determinantul ca fragmente din perfecțiunea cercului. O remarc și cu un țel întrucîtva didactic : **punerea în scenă** literară a ideii, traducerea ei în epic se face prin intermediul unui personaj aflat într-o stare incertă a dezvoltării sale biologice ceea ce poate duce pe lectorul mai puțin atent la concluzii dacă nu întrutotul strîmbe, cel puțin strîmte. Am citit pe undeva o astfel de tratare grăbită, dar cum n-am ambiția de a polemiza cu naivitățile oricît de corecte ar fi... mă rezum la acest avertisment de afirmare a ceea ce cartea îmi pare a fi.

D. Ț. : Într-adevăr, e în cartea asta o efervescență a căutării care nu dă numai intensitate și, într-un fel, optimism, dar și gravitate paginilor. Ideea pe care se sprijină romanul e mult mai serioasă decît s-a remarcat în majoritatea cronicilor apărute pînă acum. S-a cam trecut peste ea. Pe mulți poate i-a deconcertat stilul, mai exact tonul : nervos adolescentin, exaltat uneori, abuziv de metaforizant alteori, dar, după părerea mea, adecvat personajului incert biologic, cum spuneai, și care trage după el ideea gîfîind puțin. Un ton specific autoarei, și asta nu-i puțin lucru : să ai un ton al tău, recognoscibil, înseamnă să ai o personalitate stilistică. Dar să mă întorc. Cred că e cam mult spus : roman cu teză, deși știu că n-ai spus-o într-o accepțiune peiorativă, ci pentru a sublinia existența unei idei care susține ca o șiră a spinării întreg romanul. Și e poate prea general formulat : „nevoie de libertate a eului". E vorba mai degrabă de o împotrivire la constrîngere, de o nevoie de mișcare specific adolescentină, dar fără o țintă precisă. Ceea ce urăște mai mult personajul e nemișcarea, oprirea și constrîngerea la ceva. Soluția (individuală !) e evadarea, dar o evadare continuă. Și în spațiu și în timp. Visul, imaginația pot fi folosite în acest sens.

Pentru mine romanul acesta n-a fost o surpriză. Și tonul și tematica erau anunțate încă din volumul de schițe. Amintește-ți de **Guașă,** de **Cînd a căzut soarele** sau de **Tatăl nostru ;** parcă sînt capitole din roman. În plus, acum acea tehnică a pendulării între real și imaginar e mînuită cu mult mai multă siguranță. E de fapt mai mult decît o tehnică ; e o vocație, și acum m-am convins să Sânziana Pop o are.

L. U. : După mine, tehnica prozatoarei e una combinatorie. Între înclinația spre obiecte a noului roman francez și antropomorfismul exteriorizat al nuvelei fantastice germane, Sânziana Pop impune o reacție de îmbinări și împrumuturi reciproce al cărei efect este convertirea impresiilor pe baza criteriului asemănării formale, în obiecte. Procesul e strict metaforic și constituie un pol pozitiv în receptare.

D. Ț. : Adică ia în serios metafora. Iat-o dîndu-se într-un leagăn : „N-ajung la soare și apoi ajung Hăț ! Îl prind și-l trag. Țiglele zuruie cu sunet de smalț. Îl leg, îl smulg. Cade. Curge în spinii perilor pădurești. Zdrențe galbene fluturî în toată grădina, steaguri mici de lumini. Sînt deasupra orașului. Am învins. Sus, tot mai sus, mă înalț și mi-ar place să cînte cineva la trompetă".

L. U. : Da, trebuie însă adăugat că această reducere a unei sume de variabile la un singur element al ei, nu e doar un procedeu de scriitură, o subtilitate stilistică, dar totodată un foarte interesant mod de a privi lumea exterioară, portretizată (nu în realitatea ei așa zicînd obiectivă, ci în reflectarea acesteia în afectul personajului subiect) prin dogmatizarea aparenței celei mai izbitoare, prin, adică, transformarea ei în notă definitorie pentru ființa astfel privită. Important e că observînd cu lentilele constrictoare personajul subiect se descrie prin ele pe sine, fără a mai folosi arsenalul complicat al caracterologiei românești. Așa se explică lipsa confesării într-o carte care, altfel scrisă, ar fi cerut-o. Persoana întîi a scriiturii pare a lăsa să se înțeleagă că vizează numai un posibil caracter autobiografic, nu și incidența confesiunii. Personajul **Serenadei la trompetă** nu se confesează, ci acționează. Printre altele are aerul că reproșează semenilor nu ceea ce ei sînt, dar relațiile prin care ei comunică. Actele sale sînt negativul actelor celorlalți și ies dintr-o psihologie teribilă, criticistă pînă la a desființa opoziția, generoasă pînă la iertare prin ironie.

D. Ț. : Printre altele, Sânziana Pop folosește un procedeu foarte modern pe care Bruce-Morrissette, în cartea sa despre Robbe-Grillet, îl numește „al falselor scene", punînd astfel accentul pe artificialitatea metodei. E adevărat, intervenția autorului care oprește derularea acțiunii întocmai unui regizor pe platoul de filmare sau indică piste false pentru sporirea ambiguității aduce o notă de arbitrar care subminează verosimilitatea acțiunii. Dar, se știe, în proza modernă raportarea la realitate nu se mai face omologic, ca în vechea estetică a mimesisului, ci analogic. Realitatea nu mai e decît un termen cîteodată nici atît, furnizează doar materialul obiectual nu și legile după care să construiești cu acest material. Prin acest procedeu al falselor scene autorul devine și el personaj, la fel ca regizorul din filmul lui Fellini — 8½.

L. U. : Procedeul e de origină pirandelliană atît doar că dramaturgul italian îl folosește cumva invers față de Sânziana Pop. Tentativa lui e spre a demonstra caracterul de mască perpetuă al personajelor, aparența înlocuită de aparență, ființa adevărată, esențială, rămînînd mereu ascunsă.

D. Ț. : Întocmai. Să-mi reiau însă ideea : Minuitorul a coborît printre marionete, sforile sînt lăsate la iveală, în văzul spectatorilor. Romancierul modern solicită nu numai înțelegerea dar și complicitatea cititorului. Romanul se desăvîrșește în timpul lecturii. La noi, procedeul a fost folosit și de Breban în „Copilăria lui Herbert" : scena cu camionul. Justificarea imediat estetică era acolo demonstrarea unei voințe cu efecte magice ; Herbert se pregătea pentru a fi stăpîn. Și la Sânziana Pop voința, nu atît de putere cît de libertate, ceea ce poate fi socotit la un moment dat unul și același lucru, e un personaj-simbol al romanului. N-ai observat cum imaginarul e pentru personaje acel plan unde se întîmplă toate răfuielile, răzbunările și reparațiile, e locul miraculos al împlinirii dorințelor. Aici intră bineînțeles și visul și reveria. Și mai vreau să remarc ceva : că Sânziana Pop folosește procedeul la persoana I, astfel, verosimilitatea nu e spartă în timpul lecturii, căci autorul e tot timpul deghizat în personajul principal. Scenele sînt povestite ca niște amintiri, numai că nu sînt deloc comentate, psihologicul dispare complet sau e totdeauna implicat — așa cum ai observat foarte bine — implicat în gesturi, în acțiune. De aici puternica vizualitate a scriiturii ceea ce pentru mine e aproape o condiție estetică. Romanul Sânzianei Pop poate fi oricînd transpus în film, pentru că e de fapt un film povestit. (Nu însă un cine-roman). Ar trebui însă tăiate foarte multe dialoguri — n-aș plînge după ele — și estompat sentimentalismul care răzbate pe alocuri. Poate din cauza acestui sentimentalism personajul principal are ceva din Olguța lui Ionel Teodoreanu — un sentimentalism disimulat, deci autoarea și-a dat seama — însă o Olguța tratată în maniera lui Boris Vian, să zicem.

L. U. : S-a mai spus, și pe bună dreptate, despre **medelenismul** personajului. Apropiere posibilă însă numai la treapta comportamentului. Medelenismul nu are în accepția sa notorie un caracter demonstrativ-polemic, pe cînd personajul **Serenadei...** se conformează principiului impus și implicat în teza romanului. Modalitatea polemică și totodată de iradiere a ideii este interferența planului real cu cel al imaginației, al visului. Un vis cu ochii deschiși, un vis gîndit ca vis, ceea ce vrea să însemne că spiritul fantazează departe de spațiul și timpul trupului pentru a se întoarce după nevăzuta călătorie în același loc și uneori în același moment. Timpul real pare că s-a oprit, personajul face chiar gestul ruperii de **oră, eul** devenit **unu** se mișcă liber sau se închipuie liber, adică esențial și neconstrîns.

D. Ț. : Pentru a nu da naștere la confuzii — reaua credință e totdeauna la pîndă — să precizăm deosebirea între fictiv și imaginar. Orice operă de artă, sau de literatură care se ridică la rangul de artă, e o ficțiune, depășește realul concret prin imaginea artistică, adică printr-un proces de abstragere care nu duce pînă la idee. (Ideea e totdeauna doar implicită). Cuvintele, sunetele, culorile au tendința de a transcende realitatea, dar îndeobște legătura se păstrează. Cînd scriu „contesa a ieșit la ora cinci", construiesc o ficțiune care însă nu contrazice realitatea : dar dacă scriu „în sertarul noptierei creșteam un vultur", deși componentele sînt toate luate din realitate, fraza apare absurdă, adică posibilă numai în planul imaginarului. Căci și imaginarul se sprijină pe realitate, dar legătura în cazul acesta nu se mai simte. Problema nu-i chiar atît de simplă și ceea ce încurcă și mai mult lucrurile este metafora, considerată că stă la baza poeziei. S-ar părea, așadar, că orice poezie ține de literatura imaginarului. Trebuie observat însă că metafora, care de fapt e o comparație escamotată, e simțită aproape întotdea-

Poeți din țările socialiste

VSEVOLOD ROJDESTVENSKI

Pasăre, plantă

Nu zadarnic, în pădurea-nstelată,
îmi port inima, bucuros.

Străbătînd veșnicul flux,
Știu : lumea e plină de armonie.

Voi tăcea-piatră lîngă mare,
Ca lacul cel roz, cerul îl voi legăna

Desfăcînd brațele pe drumul cu lună
Voi crește-stejar solemn.

Ca rîndunica-n soare voi tăia azurul
Sau voi sălta precum delfinul — prieten
al furtunii.

Sosi-va timpul — intră-voi în hora stincilor,
în hora copacilor, cîmpurilor și apelor.

Voi rămîne, deasupra mării, stea veșnică,
Pasăre, plantă, apă fiară.

Dar glasul omenesc din mine,
va răspunde altei strune.

În românește de DOINA ANTONIE

TÓTH BALINT

De dragoste

Ce noapte, ce noapte a fost !
Arzînd, mistuindu-ne,
cu flăcări dansînd zbuciumat,
două ramuri de brad azvîrlite în foc,
urcam spre apoteoze, spre ceruri !
— ca în cele din urmă doar iadul de scrum
să-l mai vedem unul într-altul.
Atît a rămas, acest pumn de cenușă,
spuză umilă, răscolită de vînt.
Unde, unde-i flacăra noastră
mirosind a rășină și cetini ?
Apriga ploaie bîntuie surd pulberea noastră,
sonoră aducere-aminte.

În românește de CONSTANTIN OLARIU

POȘTA REDACȚIEI

POEZIE
PROZA

MIRON ȚIC — Ilia. *În pofida „lumini"-lor, „arderi"-lor, a „cuvintelor ce ard frumos", și „rămîn de-a pururi esențiale", versurile dumneavoastră rămîn cenușii. De un cenușiu edulcorat, stropit cu niște odicolon ieftin și cam atît. Citabile doar patru versuri nostalgice : Caut scăldătoarea / Și arborele roșu / Unde mama umezea rădăcinile / Cu apa copilăriei mele". Restul este, ca să zic așa, apă de trandafiri.*

E. P. — București. *Îmi pare rău dar nu vă pot spune prea multe despre versurile dv. Vă înțeleg incertitudinea și de aceea e poate mai bine să aflați o opinie decisă. Nu.*

V. MOLDOVEANU — Sibiu. *Virtuți neglijabile și stîngăcii enorme. Literele nu par a fi scrise de mîna unui om foarte tînăr, așa încît pronosticul nostru rămîne rezervat.*

NICOLAE HORINESCU — *Sînteți aproape spiritual. Aș minți dacă n-aș recunoaște că poeziile m-au amuzat. Să cităm puțin din Harul : „E o sevă sălbăreață / În această carne creață / adunată austeră / într-o fugă de panteră. / / Cine o fi pus mister / în acest atelier / de azot și de carbon / conturat lîngă balcon ? / / A venit pe ascunziș / prin prăpăstii și pietriș / și-a turnat un leac virgin / în bacșișul unui crin".*

Din numai cele cinci poezii trimise nu-mi pot da încă seama dacă în afara ironiei muzicale pe care o ilustrați aici (și nu rău !) posedați și alte... haruri caligrafice. Dacă vă invit să mai trimiteți, nu considerați asta doar un deghizat compliment stereotip, și care, în fond nu prea înseamnă nimic, din cele de care se uzează de obicei la Poșta Redacției. Așadar, mai trimiteți.

VIOREL DÂRJA — Rădăuți. *Îmi trimite următoarea scrisoare : „— Rădăuți, 27 mai 1969, ploaie. Stimate Cezar Baltag, iată-mă datorită unei foi albe și a unui simplu stilou, bucurîndu-mă de privilegiul relativ dificil și poate ciudat de a mă adresa Dv. N-am îndrăznit, în lipsa unei experiențe cît de cît consistente în materie de epistole cu o astfel de adresă, să vă trimit pur și simplu poeziile ci-joint, ca să verific spusele lui Blaga precum că poeții se-nțeleg tăcînd. Poeții... Anch'io son pittore ?... Poate (de fapt, sigur) din cauza aceasta m-am adresat Dv. Mai mult ce-ar îndrăzni să vă spună un licean de 19 ani, cu „blue jeans, blouson d'cuir"? Al dv., Viorel Dârja". De fapt, Viorel Dârja a îndrăznit foarte mult ! A îndrăznit să-mi trimită 5 poezii pur și simplu excelente, din care, numai lipsa de spațiu, mă determină să aleg doar două spre a le insera în revistă, în pagina 4. Viorel Dârja, mulțumesc.*

Cezar BALTAG

ENOLA CORNEL (fost Nelcor) : Am primit și al doilea transport. Nepublicabil și acesta. Prima oară m-ai înțeles, sau ai vrut să mă înțelegi greșit. Vîrsta — prea mică spui dumneata, de lapte, zic eu — nu reprezintă un handicap. Și nici nu ți-am reproșat lungimea frazei. Spuneam numai că „fraza se continuă lungă, întortochiată" etc. Bucata cea nouă suferă de o boală inerentă vîrstei dumitale (dacă într-adevăr ai vîrsta pe care o declari — chestiune de care eu mă îndoiesc) și anume ambiția de a spune totul, de a înveli banalitățile în prețiozități, de a fi radical, neînțeles și (se putea altfel ?) tragic și pletos. Îmi pare rău, deocamdată numai caligrafia și perseverența dumitale mă încîntă. Cu ortografia, de pildă, ești certat.

PHILIPUS THEOPHRASTUS AUREOLUS BOMBASTUS VON HOHENHEIM ZIS PARACELSUS : Din acest concis pseudonim reții numai Bombastus. Ți se potrivește. Nu-i nevoie să-ți studiezi gafele în continuare. Ai atins stadiul cînd ele par destul de firești. Trimite schițe, amînă scrierea romanului. Vacanțele sînt scurte și e păcat să le omori stînd închis în casă. Ar merita osteneala dac-ar fi să ai la îndemînă un turn de fildeș. După cîte știu eu, pe piață colții de elefant sînt din ce în ce mai rari. Și atunci? să fac focul. Ghici cu ce o să-l aprind ?

TIȚĂ MOVILEANU. În „Arbori" nici-o zbatere de vînt. Plantînd cîte unul la distanță de douăzeci de ani, omul pădurilor care, zici dumneata, a trăit o sută de ani, a murit, probabil, fără să cunoască umbra. Sustii, negru pe alb, că „ceea ce vă trimit acum e abia 50% din posibilitățile mele de creator". Preferam să ne fi trimis celelalte 50 de procente și pe acestea să le fi reținut.

IOANA CIOANCĂȘ : „Vîntul de primăvară". Loc comun, înconjurat de diminutive. Nimic peste nivelul unui jurnal simpatic, de citit între prietene. Găsesc cu cale să-ți spun cinstit că e bine să te oprești la poezie. Acolo, cel puțin, norocul ți-a surîs.

CR. LAZĂR : La bucata „Cosmonautul" îți răspund cu o frază din „Frigidere", tot de dumneata iscălită : „Focul nu e o invenție palpabilă ! Focul e ceva care aici arde, aici nu arde. Pe cînd frigiderul ! Da ! Asta mare invenție. Tipurile noi de frigidere sînt și cele mai periculoase : produc un frig al dracului". Scuză-mă, s-a răcit odaia, trebuie să fac focul. Ghici cu ce o să-l aprind ?

ION VASILESCU : „Plecare în bîlci" sau la tîrgul cu pepeni, pentru care un copil de la țară e capabil să-și dea briceagul în formă de pește și să nu doarmă două nopți, nu are aproape nimic din lumina și neliniștea aceea ciudată care să-ți răscolească sufletul. Amestecul de planuri trecut — prezent mi-a amintit despre tipul de proză sfîrșită și leșioasă. Mai trimite.

MIRON AVRAM : „Ceva ce ar fi putut fi foarte bine" (titlu pe care n-am putut să-l citesc de două ori pînă la capăt), din cauza stîngăciei dialogului cade în vulgaritate. „Visurile", mult mai izbutită. Dar fără nervul care ține întinsă construcția primei bucăți. Sînt convins că vom primi de la dumneata lucrări mult mai consistente.

Neconcludente manuscrisele următorilor : Septimiu Roman, Emil Delacoca, Al. Calafeteanu, I. Bucovineanu, Țacu Grigore, Nicolae Todea, D. Popescu, S. Rusalina, Leontin Visut, I. Hrișcă, Belzei Doina, Cicu Tudor, Vali Gungu, V. A. Cătană, Melena Dumitru, Gheorghe Matei.

F. N.

---

una ca o convenție menită să întărească, să plasticizeze realul (vezi mai vechile retorici), deci îl comentează, îl interpretează, nu-l neagă. Aproape întreaga poezie e o poezie de interpretare, și abia poezia foarte modernă (și aceasta nu în întregime) încearcă un salt ontologic. Dar o dată lucrurile ajunse aici, granițele dintre poezie și proza imaginarului, nu mai sînt categoriale, esențiale. Proza se poetizează, dar nu devenind proză de confesiune. Acum nu mai miră pe nimeni cînd I. Negoițescu discută într-un articol „poezia lui N. Breban".

Pe de altă parte sînt convins că nu e posibilă o literatură a imaginarului — fie ea onirică, parabolică sau fantastică — în stare pură. Spre deosebire de muzică sau de artele plastice, literatura va rămîne totdeauna... impură, și probabil tocmai de aceea le va supraviețui.

L. U. : Imaginarul este un mod de a ridica realul la puterea creatoare a spiritului, așa cum Herakles învingîndu-l pe Anteu și-l asumă, definindu-se el însuși ca un Anteu, dar unul evoluat, prin adaus de spiritualitate. Și la Sânziana Pop creația învinge copia. Prozatoarea — prin personajul său — gîndește că visează, acordă, adică, imaginației greutatea, aș zice onoarea, de a fi un aparat Röntgen care luminîndu-i eul îl scoate de sub imperiul dublului, lăsîndu-l să se manifeste **liber** și **tot** în exterior. Rupt de strînsoarea pămîntului, care îi era forța dar și slăbiciunea, Anteu este învins de supletea spiritului heraklian și totuși va rămîne implicat în învingătorul său, urcînd astfel o treaptă mai sus.

D. Ț. : Constat cu satisfacție că, în ultimul timp, în proza noastră Herakles își învinge tot mai des adversarul atît de necesar. (Căci, într-adevăr, ce-ar face Herakles rămînînd singur ?) Victoria s-a înregistrat mai întîi la nivelul schiței și al nuvelei, acum ea se manifestă și în roman, și e plin de semnificație faptul că amîndouă romanele care au primit anul trecut premiul Uniunii Scriitorilor au stat sub semnul acestei lupte pasionante. Asta ca să păstrăm metafora !

Dar spune-mi n-ai simțit unele fisuri în romanul Sânzianei Pop ? Oricum, ai simțul critic mai dezvoltat decît mine...

L. U. : Interesul romanului vine, cum am spus din frumoasa lui idee și din vestimentul ei larg artistic. Luate împreună, căci cel din urmă, în și numai prin el însuși, suportă pe alocuri înțoiala. Fisuri sînt ușor de detectat. Autoarea știe să creeze atmosferă în așa măsură încît dă lectorului relații aproape exacte asupra spațiului psiho-spiritual în care își plasează romanul. Aici e mica-marea ei contradicție. Este nepermis ca tentativa înaltă, implicată în ideea romanului, să decadă, formal, la argou. Chiar dacă acesta ar fi savuros și ar da o notă de pitoresc. Ceea ce, de altfel, nu se întîmplă. Uneori chiar procesul metaforic este excesiv amalgamat, stîrnind confuzie.

D. T. : Ești prea aspru. Argoul are o justificare estetică binecunoscută. Cred că nu s-ar mai găsi nimeni acum să-i reproșeze lui Eugen Barbu argoul din **Groapa**, sau, ca să luăm un exemplu din literatura străină, lui Raymond Queneau, libertatea în expresie din **„Zazie dans le metro"**. Și exemplele se pot ușor înmulți. Ba aș spune că de multe ori, în **Serenada la trompetă**, argoul e chiar necesar pentru a estompa sentimentalismul care amenință să înece unele pagini. Sigur, totul e să nu ajungi la vulgar, și, recunosc, cîteva pasaje (nu multe) m-au crispat puțin și pe mine. Dar poți să fi vulgar și fără argou sau, ceea ce e mai rău, frivol.

L. U. : Țin să-ți atrag atenția că n-am negat posibila justificare estetică a argoului în operele la care te-ai referit și nici măcar în general. Așadar obiecția dumitale „nu e în chestie". Susțin numai că el nu avantajează romanul despre care vorbim.

D. T. : În sfîrșit, o ultimă problemă. Există obiceiul în critica noastră să se facă o discriminare între proza masculină și cea feminină. Nu neapărat valoric. Ba chiar uneori feminînului se acordă un fel de circumstanțe atenuante. E un mod de a face psihocritică cum făcea domnul Jourdain proză fără să știe. Vreau să spun că s-a încercat a se explica stilul prin împrejurarea, într-adevăr fatală, că scriitoarea e femeie, sau chiar femeie tînără. E vorba de misoginism ?

L. U. : Așa cum am mai scris cu un alt prilej, nu cred să se poată susține, fără a se apela la demonstrații abuziv psihologiste, specificul, sau altfel spus, natura particulară a literaturii feminine. Cred că arta, și în speță literatura, nu are a-și face într-însa diviziuni sau clase în funcție de sex. Suavitatea, delicatețea, pasionalitatea, atribuite așa-zisei literaturi feminine sînt la fel de comune Anei de Noailles și lui Ronsard, Magdei Isanos și lui Dimitrie Anghel.

(Urmare din pag. 8)

cute. Un vis urmărit de același vis, de la ralanti la accelerat ; dervișul care se-nvîrtește nu-i chiar atît de departe de brahmanul care stă înțepenit. Unde se află **punctul**, punctul unic în fiecare obiect, punct care este centrul de gravitate, unicul centru de gravitate al lumii ? A nu scrie decît un singur poem, mereu același ; ambiția care era obsesia lui Mallarmé și ispita lui, iată ceea ce realizează Brâncuși ; el nu atinge absolutul decît trecînd printr-o nesfîrșită serie de imperfecții legitime ; se grăbește să nu sfîrșească cu ele ; îi e teamă să nu se întîlnească cu el ; el făurește unica terapeutică posibilă pentru o viață lungă.

★

Cît de imund era salonul acela al Tuileriilor care împrejmuia pasărea, singură ca un jet de apă, singură ca o măciulie de stropitoare, ca un om în cămașă la fereastra incendiului. De-abia se observa că prezența ei se simțea stingheră că se găsește acolo. În tăcerea atelierului lui Brâncuși, printre pietrele ca în bătătură, nu cumva intrase printr-un luminator pentru a aduce bucurie mîinilor inimii ? Aici, iat-o acoperită de strigăte, de sculpaturi și de pictură, cu noroi de artă pe pantalonul său de zbor, îngrozită că se simte stranie sau străină, că pare atît de puțin pasăre. Încă nițeluș și ar fi izbucnit în plîns să fie lăsată singură. Știu ce vor reproșa unii entuziasmului meu — și mai întîi de toate, desigur, chiar entuziasmul : „pasărea asta, ce tot o lauzi ? la urma urmei nu este un simbol ? zborul, mereu zborul, elevația idealistă, Idealul, Ideea. Minciuna asta flagrantă, această calomnie a realului, atît de veche, unde vreți să o căutați ? Nu recunoașteți în ea acel mediocru spirit grec din secolul al VII-lea, sau măcar ceea ce se cheamă spirit grec, poezia umanului, și nu umanul, tragicul fals ?".

Haida-de, tot acolo ne găsim ? și ce e atunci, nimic altceva decît „Corabia beată", mă rog ? A aplica asupra lui Brâncuși modalitățile unei judecăți, indiferent care, aceasta pune grav în primejdie însăși persoana celui ce judecă. Căci — o operă care ține de evenimentul pur, de excepție, nu poate fi cîntărită cu balanța de la piață — iar cel ce adesea o face, apoi nu face bine. Feroce de unică. În afara oricărei categorii, opera lui Brâncuși nu suportă deloc discriminația istorică și afirmă puternic că este prima treaptă a unui spirit care instituie forme, în mod necesar — primele. Niciodată nu va putea Brâncuși să predice, și nici măcar să propună, Idealul, Ideea, ci numai **un** ideal, **o** idee. În acest sens profund nesociabil, opera lui Brâncuși nu ne dă, în termenii efortului ei, vreun supraom, nici măcar omul în cămașă sau omul păros, ci omul-pește, omul-monstru. Albumul de Istorie Naturală al lui Max Ernest se găsește și el pe aceleași meleaguri. Și cine ar îndrăzni în acest caz să judece pasărea lui Brâncuși? poate că lipsește doar niște ca pasărea să-l judece, chiar ea pe el.

Să se știe că pasărea aceasta — ce bine i-ar sta în Place de la Concorde unde se simte stingher Obeliscul ! — să se știe că pasărea aceasta — ce monument funerar pentru un mare poet. Apollinaire! — să se știe că pasărea aceasta nu este nici un concept, nici un simbol, nici o alegorie a mai știu și eu ce, cum nu e nici statuia Bucuriei ori a Durerii, și nici a ceea ce hrănește ori a ceea ce duce la rătăcire ; cum nu e nici un reproș înfrigurat și nici o văicăreală zadarnică. Să nu vedeți în ea o învățătură ; un pronostic ar fi de prost gust ; un diagnostic asupra chestiunilor de spirit — și mai puțin : nu este altceva decît icoana lui Brâncuși, gol și fără pene, vorbind nici românește, nici franțuzește, nici pe departe sculptor sau filatelist, atît de simplu cît poate fi, fără căutare, fără cravată, împlîntată acolo ca o sfidare adusă întîmplării, ca o provocare adusă carambolajului, tot atît de serioasă în spirit ca soldatul călare din Place de l'Opera, tot atît de castă în intenții ca îngerul păzitor al Alibiului.

Și totuși opera lui Brâncuși nu este decît o întrebare pusă cu dibăcie ; asta-i, pur și simplu asta : un răspuns.

★

Nu mi-ar trece prin gînd, în legătură cu Brâncuși, să vorbesc despre istoria sculpturii, filozofia artei, marii oameni ai meseriei — Michel Angelo, de exemplu, sau Rodin. De altfel, nu există o istorie a artei, ci doar istoria unui meșteșug, parcurgînd o etapă de la A la Z și uneori străbătînd-o foarte prost, ceea ce face ca atunci cînd încununăm pe Z ca scop ultim și perfecțiune realizată a unei arte, ne găsim exact în fața unui lucru pe care spiritul nu l mai patinează și care, pentru a izbucni din nou sau pentru a-și schimba fața, nu-i mai trebuie decît mimica exterioară a geniului, doar acrobația sa muscular. S-au ridicat din această concepție veche asemenea teorii populare de acum, care fac din Renaștere sfîrșitul în care se consumă și se termină datele spirituale ale artei evului mediu, în vreme ce Renașterea **neagă** puternic însuși acest ev mediu de care ea nu se leagă decît prin asemănări risipite, fără vreo semnificație. Astfel, în domeniul faptelor sociale, cutare istoric dă întregii istorii politice a Franței, de la feudalism încoace, o singură voință istorică : venirea la putere a Stării a treia ; cutare altul ne arată că Revoluția franceză era într-un fel pregătită de multă vreme, chiar înainte ca monarhia să se fi născut ; determinismul faptelor economice — a căror putere ineluctabilă este înțeleasă — această putere de hazard se socoate a fi fost și a fi un fel de Providență, de care istoria nu numai că trebuie să țină seama, ci de care istoria nu face decît să depindă, ascultătoare. Va să zică noi trăim sub regimul logic strict al unor efecte prevăzute, condiționate de o cauză dinainte dată, care face ca dacă cutare lucru se naște, oricît de neobișnuit ar fi, este obligatoriu să i se găsească un oarecare eveniment anterior, ca să catadicsească a consimți să se însărcineze cu această descendență. Pentru operele umane poate că există ceea ce Hegel numește Spiritul Timpului ; dar ce gogoriță și acest Spirit al Timpului și urmările lui, ca și spiritul Timpului în mai multe puncte ale spațiului, în același timp ! Există soluții de continuitate în timp ca și în spațiu, și tot atît de bine în memorie ; dacă refuzăm a le vedea clar și a le admite, aceasta se datorește faptului că Rațiunea ca și Religia, are o extremă nevoie de echivalență, de corespondențe, ceea ce permite Logosului a se exercita, sistemelor de a predica. Notați că cel care predică are totdeauna o slăbiciune de ascuns, o rușine de acoperit: căutați-o. Există multe prejudecăți vechi de care ar fi bine ca puțin să ne pese, mai ales cea că efectele mari sînt produsul firesc al cauzelor mari, cînd e de ajuns o gaură mică într-un vapor pentru ca acesta să se dea la fund, de gafa unui bețivan pentru a declanșa un război. Accidentalul se opune avantajos naturalului, îl întrece de departe. Regimul coincidențelor faptelor este tot atît de frecvent ca cel al filiației lor. Toată sculptura greacă, decretată profesor, se dovedește atît de nepotrivită unei Renașteri a Europei, atît de inoperantă, și iată că sculptura cîtorva triburi barbare — **izolate de orice civilizație**—izolate chiar între ele, dă nu numai artei europene dar și artei grecești o mare și severă lecție, nu numai pentru economia spiritului, ci pentru însăși analiza formelor plastice. Acolo unde grecul imită natura, negrul o revelează, plastic — bineînțeles. Și negrii sînt cei ce cred că imită natura, iar grecii sînt cei ce vorbeau de „Frumosul ideal [5]). Nu s-a spus pînă la urmă că nu sîntem destul de mari ca să mergem singuri și că fără sprijinul Atenei și al Romei nu am putea face chiar nimic mai acătării ? Cîte pagube și încă mari, trebuie să numere la activul său această minunată

FUNDOIANU *despre* BRÂNCUȘI

cultură a Greciei și cu cîtă răspundere se încarcă ! Să fim drepți și să nu o încărcăm cu un ponos pe care nu totdeauna îl merită. Dacă cimerienii care sîntem, barbari mai mult prin asta decît prin orice altceva, s-au hotărît să nu facă altcum decît operă de ascultare, de a nu crea decît o civilizație de elevi, desigur că greșeala nu este a ei. Grecia poate că a greșit, dar a greșit măreț. Ce rămîne însă celor ce-i merg pe urme ?

Un artist se naște — și aceasta este o simplă întîmplare, trebuie s-o admitem. Dar și cu cultura este la fel. Dacă doamna Mozart s-ar fi oprit la cel de al 17-lea copil — și atîția-s destui — nu ar fi adus pe lume pe Mozart. Dacă Roma nu ar fi făcut rău Cartaginei... Dar iată ceva ce ne-ar tîrî prea departe. (...)

Și cu ce seamănă arta lui Brâncuși ? Priviți opera lui. Este ea opera unui contemporan al lui Rodin ? Ea începe în epoca cubiștilor, dar nu este influențată de ea, iar cînd a venit moda sculpturii negre, cu care lemnele lui Brâncuși se înrudesc straniu, el era de mult angajat pe calea lui și nu a putut recunoaște în ea decît un efort asemănător cu al său. Pe jos, el a parcurs un secol de școli speculative și și-a continuat cumsecadele său drum fără măcar o singură-influență ; de-abia în clipa cînd s-a descoperit triunghiul și patratul, suprafața plană și linia dreaptă a găsit că-i bine să vorbească despre sferă și linia curbă. Nicio teorie n-a ieșit niciodată de pe buzele lui, nici o teorie nu ar putea ieși din operele lui. Este o operă care nu poate fi în niciun fel greșit înțeleasă și totuși limpezimea ei este făcută dintr-o de necrezut bogăție de obscuritate. Acest artist nu are arbore genealogic, niciun ascendent cunoscut. Ce-o să facă cu un atît de mare număr de copii, care se recunosc de pe acum ? [6]).

Știu că ceea ce face puritatea sa incontestabilă și privilegiul său unic poate întîlni, pe un alt registru, reproșuri destul de severe. De ce nu face parte mai adînc din vremea lui ? De ce arta lui nu ni se exprimă cu mai multă asemănare ? Căci ceea ce în artă se pare să purceadă din aceleași intenții ca ale noastre, s-ar putea foarte bine să nu fie decît o coincidență. Căci Brâncuși nu este deloc de azi, nici din patria sa, nici din secolul său. Ei, ce-i asta ? atunci în afara timpului ? Și de ce nu ? Dacă pietrele sale s-ar fi descoperit cu prilejul unor săpături, expresie presupusă a unei epoci X — și asta i se mai poate întîmpla — ar fi trecut multă vreme pînă să se înțeleagă că este vorba de o voință de artă, că aceste obiecte sînt un produs **liber**. „Metal de o oarecare consistență și de o oarecare greutate" ar fi afirmat doctorii. Ce reproșați artistului care a gravat renul pe faimosul perete de grotă? El **se juca** ; el nu făcea artă — și scapă astfel șmecheresște de toate întrebările prost puse.

S-ar putea spune, așadar, că ofer lui Brâncuși această nesperată poartă de refugiu ? Lui puțin îi pasă și tot atît de puțin îmi pasă și mie. Știu destul de bine că Brâncuși a creat o întreagă serie de mituri, dar care nu sînt deloc miturile cu care ne-am înconjurat, miturile secolului douăzeci. El preferă oul, exploatat din vechime, hornurilor de sobă folosite de artistul de azi și țilindrului care a dispărut din circulație fără să fi dat glas cîntecului. Dar limbajul său — vreau să spun glasul său profund — circulă sub glasul nostru și-l însuflețește ; tot purificînd atîtea forme plastice, efortul lui se înrudește cu al nostru ; gura aceasta disprețuiește elocvența ; ea neagă scobitura ; ea suprimă aparența în ceea ce are ea accidental și neutru, ea caută pentru spirit mijloace noi, șanse desființate ; ea deschide hazardul cu o cheie de conserve ; ea sincronizează mii de forțe împrăștiate ; ea nu are broască vizibilă.

★

Brâncuși este un mare artist de tipul „religios". El nu își recunoaște frați decît în primitivi, artiștii Goticului, negri. Știu cît „finit" are această artă, dar știu și cît „infinit" are. Iată-l la lucru, mai întîi la lucrul spiritului care precede pe cel al mîinilor, nu, nu lucrează cu stîngăcie, nu ignoră materia pe care o utilizează, el evită hiatusul ; și totuși, poate că asta nu-i decît o șansă în plus. Brâncuși lucrează fără gînduri ascunse, fără să-și fi fixat un scop precis, fără a face **asta** ori **aia** ; arta sa nu este **deliberată** ; dacă nu-și greșește drumul, apoi aceasta e așa pentru că nu are de ales între mai multe drumuri, că nici nu-i trece prin minte să aleagă. În momentul în care vrea să se apuce de lucru, adică în orice clipă a vieții lui, el simte că zarurile au fost aruncate ; la ce bun să înfrunte hazardul — el îl urmează. Calea artistului de asemenea speță este un fel de iresponsabilitate ; deoarece el nu dă nicio importanță regulilor și nici deșertăciunii meseriei, meseria îl servește cum se cuvine, regulile se supun forței lui. Este inutil a spune că artistul de tip religios, atît de frecvent în epocile de credință fermă (și pe care Brâncuși îl asimilează cu un soi de sclav care nu face decît să asculte de spiritual), este oarecum un fel de îhtiozaur în vremuri de apostazie ; a-i cere o simplicitate pe care nu o poate avea, o uitare de sine aproape perfectă, ar însemna să i se pretindă imposibilul. Iată totuși acest miracol care este Vameșul Rousseau ; el scapă legilor „omului civilizat", tarelor omului modern. Nimic nu s-a lipit de omul acesta, care nu căuta ce avea de făcut, ci care a descoperit pe pînza lui ceea ce avusese de spus ; nu numai că necunoașterea picturii nu a putut să-i strice, ba l-a și slujit minunat. N-aș putea spune tot așa despre Brâncuși ; nimeni n-ar putea să nu-i recunoască știința lui de „înaltă croială", dar în ciuda științei lui — știință de care-i îmbibat — el este, în fața ghipsului său, tot atît de pur ca Vameșul, tot atît de puțin răspunzător. El nu numai că meditează, el dictează ; el nu poruncește doar ; el se roagă. Printr-un proces pe care nu-l stăpînește. O voce izvorăște din el, inconștientă, căreia el nu face altceva decît să-i pregătească un instrument demn de ea. Ținuta unui artist de tipul religios, a unui primitiv, de pildă, este, prin însăși natura ei, respectuoasă și umilă ; numai prin modestie ea își interzice oprirea, respinge odihna, se vrea în întregime sinceră, nu are ce face cu legile ce-i făgăduiesc un scop de care ea se dezbară mereu și mereu. Sînt cunoscuți eroii celia care se aruncă în aventură fie pentru că nu cunosc primejdia, fie pentru că disprețuiesc moartea. „Nebun zburător" zisu-i-s-a lui Lindbergh și tot așa s-a spus și despre Cristofor Columb. Artistul care știe încotro merge s-a și oprit din goana lui. Pînă la urmă își zice că cursa lui trebuia să se oprească acolo ; se întoarce pe urmele pașilor făcuți, cercetează harta experiențelor sale. Ba acest soi de călătorie, oricît de scurtă, suferă din pricina tuturor influențelor ale unei stări de spirit treze, poate morbide, calmă prin stăpînire de sine ; dar cealaltă călătorie, de altfel mult mai primejdioasă, ne apare simplă și limpede dacă-i produsul unui spirit liniștit care nu se îndoiește de nimic, chiar dacă horoscopul său perfecționat semnalează altitudini nebănuite, prăbușiri uriașe, goluri de aer sau furtuni.

★

Walter Pater ar fi vorbit mai bine despre Brâncuși decît cum o fac eu în locul lui. El făcea parte oarecum din sculpturile de pe altarul lui. El ar fi știut să descopere în el această esență religioasă care-i este proprie, fără, de altfel, să aibă nevoie de religie. Ar fi evocat, în jurul lui, umbrele lui Modigliani, Rousseau, Apollinaire ; ar fi descris tinerețea din jurul lui, fierbinte, clocotitoare, nestăvilită ? Iată Parisul Paradisului pierdut pe vecie : nașterea cafenelelor din Montparnasse, străpungerea bulevardului Raspail, acele lungi după-amiezi de dinainte de război ; în fața unei stive de farfurii, vizitele cu joben, descoperirea artei negre, țîșnirea turnului Eiffel ? Mi se pare că Brâncuși ar fi rezistat oricărei asemenea analize ; că nimic din el nu păstrează urma Parisului din cutare clipă a vieții lui, nici boema, nici climatul său moral. Ce poftă să te gîndești că arta lui Brâncuși aparține celui mai înalt clasicism — și să știi că clasicii nu sînt decît niște romantici dezlănțuiți în comparație cu el ! Nimic nu și-a pus pecetea pe el : epocă, moravuri, cataclisme ; totuși nici un semn la el de insensibilitate morală ; este setos de totul, la curent cu totul. Ziarul, citit în fiece zi, îl pune în centrul universului. Urmărește afacerile, evoluțiile, descoperirile mecanice, frigurile vitezei, crearea de centre mari, producția fără frîu, crahurile. Îi place orașul mare și acest New York făcut din blocuri de piatră care par să asculte de o mișcare de șah ; îi place cinematograful cînd jocul lui este de a mișca și-mi amintesc că mi-a semnalat „Mulțimea neagră", film despre mașini. Detestă obiectul sentimental, casa cu trei caturi, gustul istoric, dar omul ăsta de Brâncuși este făcut dintr-o materie și mai prețioasă decît bronzul lui. Iată-l. Trece de-a curmezișul strada, pe jos, fără să se ferească de priviri. De altfel, cine-i ăla de-l privește ? Încă un pas și el va ieși din secol, din cerc. Poate că nici n-o să-și dea seama. Va fi printre noi o vastă oază de tăcere. Firimituri de singurătate vor fi căzut din veșmintele sale, pe care nimeni nu i le va fi smuls. El va fi trăit modest, ca oamenii aceia care-s făcuți sfinți — nu prea se știe pentru ce — trei secole mai tîrziu.

În românește de
Paul DANIEL și A. GHIȚULESCU

(Din „Cahiers de L'étoile", nr. 11, anul 1929)

---

[1]) *Tariff Act = Legea vamală, (n.t.)*

[2]) *Între timp Brâncuși a obținut cîștig de cauză în procesul său împotriva Statelor Unite ale Americii. Mie, unuia, mi-ar fi plăcut mai mult ca cererea să-i fi fost respinsă (n.a.)*

[3]) *A fost mare scandal în ziua cînd Brâncuși a fost rugat să retragă bustul său din Expoziția oficială, pentru că lumea pretindea că vede ceea ce Brâncuși nu se gîndise niciodată să pună (n.a.)*

[4]) *Prefer, ca cei mulți, să zic „oul" lui Brâncuși, deși el n-a sculptat niciodată un ou, ci un copil, un cap etc. Dar important pentru noi este că pentru atîtea expresii diferite el a ales această formă primă, acest motiv (n.a.)*

[5]) *De altfel, Vameșul Rousseau credea că copiază în mai mare cărți poștale ilustrate, iar toată pictura de pînă la el socotea că inventează (n.a.).*

[6]) *Archipenko, Zadkine, Lipschitz (n.a.)*

fundoianu despre brâncuși

Sfera, Oul, Inelul, Înălțarea

„In plastică, oamenii goi nu sînt atît de frumoși cît sînt brotăceii".
BRÂNCUȘI

Vama Statelor Unite ale Americii — nu mai imbecilă decît alte vămi sau cenzuri — a decretat acum doi ani că Pasărea lui Brâncuși este „doar metal de o oarecare consistență și de o oarecare greutate". Deoarece, după **Tariff Act** [1]: „Trebuie ca o operă de artă să imite obiectele din natură, îndeosebi forma omenească, reprezentîndu-le în justele lor proporții de lungime, de lățime, de adîncime, sau numai de lungime și de lățime".

Într-adevăr, nimic nu dovedește că pasărea, cocoșul, copilul lui Brâncuși sînt opere de artă ; la prima vedere, nu sînt decît vertebre, steiuri de stîncă, așchii de ghips, cochilii găunoase, piese dezarticulate cu prilejul demontării globului, creație pură de obiecte aproape noi, pe care se pare că natura ar fi putut și ea să le creeze, dacă ar fi avut visuri înalte despre această puritate, dacă ceara sa de mulat ar fi avut auzul mai delicat. Puritate a oglinzilor sau a zăpezilor, întîmplare sau fapt voit, — și aceasta nu epuizează cazul. Forme ideale, dar a căror gingie îți singerează în mîini : tîmple neomenești, dar a căror vînă este umflată de stă să crape. Oare viața are dreptul de a țîșni dintr-o piatră ? Legile se opun — știu asta ; cu atît mai prost pentru ele ; viața a dat totdeauna cu tifla tuturor legilor.

Pînă una-alta, nici un fel de artă. Nimic din acest orgoliu pueril al artistului care vrea să creeze idoli după chipul său, asemănători pînă la uriențe : piatră a poemului, el nu țintește decît să-și ia revanșa, pipăie de aproape neînțelesul. Brâncuși dispare. El nu există în creația lui. El nu face în mai mare sau în mai mic niște Brâncuși cu barbă. Greșește ? Lemnele, marmurile par să nu exprime omenescul, să nu vehiculeze cotidianul, să nu fie navigabile : doar omagiu sau țîșnire a curbei tandre, a materiei în clocot. Spun „par să" pentru că nu vreau nici să mă înșel, nici să vă înșel ; aici mai mult decît oriunde feriți-vă de aparență ; arta lui Brâncuși este un act de protest, act de violență. Dumnezeu care a creat lucrurile, făpturile, formele și-a atras ponoasele pricinuite de o nemaipomenită lene ; a crea lumea în șase zile — asta dovedește prea mare grabă ; cuțitul, fierăstrăul și mîinile sale, Brâncuși reia rînd pe rînd creațiile neizbutite ; pînă acum a și corijat cocoșul, pasărea și pe Socrat. Căci Brâncuși este un logician, un logician arzător, pe care nici o lumină nu l-ar putea mulțumi, căruia nici un întuneric nu-i displace, care dorește mereu ceva mai strîns, mai inefabil, mai avîntat. La el mișcarea — încordată în ea însăși, fremătînd cît trebuie — este gata să se desprindă din loc : pînă și mănușile îi sînt prinse cu pioneze ca să nu-și ia zborul. „Străveziul ghețar, zboruri ce n-au fugit" : „Mallarmé a gîndit la Brâncuși. Niciodată la Brâncuși grimasa unui unghi deschis, niciodată scară fără ieșire. Cine l-a învățat pe acest țăran de la Dunăre legile jocului său, cine i-a dat putința ca, jucîndu-se, să găsească limitele — vreau să spun maximumul de expresie al unei arte care mii de ani caută ceea ce o caracterizează, o izolează ? Laocoon nu-l poate învăța nimic.

Dar greșesc vorbind de Brâncuși ca de un artist ce-și fixează legi pentru lucrul lui ; care artist se dă pe mîna unei legi, fie ea chiar legea lui ? Ceea ce se cheamă „discipline", adică trudă, constrîngeri, auto-dominare este tocmai ceea ce la marele artist este lucrul cel mai spontan, cel mai negîndit, partea dată a jocului său, efectul unui har. Boileau și-a bătut joc de lume. Greul pentru marele artist nu este obținerea ordinei aparente, a clarității, a inteligibilului ; de parcă ordinea n-ar fi lucrul cel mai firesc din toate, fratele siamez al oricărui act mintal ; a salva, în ciuda ordinei, un oarecare arbitrar, a da joc liber obscurității profunde, a face să pară de neînțeles ceea ce este prea înțeles — iată căutarea lui. Nu-i de loc greu să ni se arate cum poți minca grațios un pui fript bine, ci de a minca cu tot atîta eleganță în locul puiului — lucru inteligibil — o talpă veche de gheată cu țintele pline de noroi, așa cum o face Chaplin în „Goana după aur" : pentru că atunci automatismul unei legi se aplică pentru a scoate la suprafață învelișul absurdității de la bază, singurul resort al lirismului omenesc. Dar să nu ne gîndim niciodată că intenția artistului este de a face artă : Brâncuși, mai mult decît oricine, nu se gîndește la așa ceva. Eu susțin că Brâncuși n-a vrut niciodată, în modul cel mai profund, să facă artă ; el n-a vrut să facă — vama Statelor Unite a văzut just — decît „metal de o oarecare consistență și de o oarecare greutate". Ce omagiu public adus lui Brâncuși de ignoranță adîncă ! și cît de bucuros ar fi fost Apollinaire să-și vadă poemele socotite drept material de vorbire, afișe de reclamă, mai știu și eu ce ! Împrejurarea aceasta n-are egal decît în anecdota povestită de Picasso despre un proprietar de garaj care l-a dat în judecată cerînd daune interese pentru că îi **murdărise** un zid cu un desen în maniera lui. Dincolo de Atlantic, pentru Brâncuși cei ce și-au spus părerea au fost experți expres desemnați, critici de artă [2]).

★

Cît de mare-i sculptura neagră, fără măcar un nume de artist strecurat în cutele croielii : fără autori mărturisiți cît de sălcii ne par

În vara anului 1935 venisem pentru întîia oară la Paris să ne petrecem vacanța în cadrul familial, în locuința marelui meu prieten B. Fundoianu, împreună cu soția mea, sora mai mică a poetului. Atunci am avut fericirea să-l cunosc pe Brâncuși. Locuia singur într-o casă poetică, retrasă și tainică cu mai multe camere, înconjurată de o curte cu vegetație abundentă din rue Impasse Ronsine. Am intrat în curte. Fundoianu — ca prieten al casei — trase de sfoara care spînzura de limba clopotului mare, ruginit de vreme și dogit. După cîteva minute, în chenarul ușii apăru un omuleț, puțin încovoiat, cu barba sură, cu niște ochi sfredelitori care priveau deasupra sticlelor ochelarilor. Ca un Dumnezeu la poarta raiului. Vorbea o românească fără cusur, neaoșe, cu iz oltenesc. Una din pasiunile sale era să facă singur cafeaua. Ca și cum ar fi oficiat un ritual. N-am să uit niciodată, cum, uimit, fascinat, uluit de „noutatea" și „ciudățenia" acelor făpturi (Pasărea Măiastră, Cocoșul, Vrăjitoarea etc) făurite în fel și chip de versiuni și dimensiuni, din care unele atingeau bagdadia, — răsturnasem ceașca de cafea, spre hazul gazdei care se grăbi să pună ibricul din nou pe foc. Cîte am auzit și văzut în serile acelea minunate, am să spun, poate, altădată. După ce soarele asfințise marele vrăjitor ne luă la braț, și pornirăm cu toții să vedem Parisul, seara... Cînd ne întoarserăm acasă, Fundoianu scoase din bibliotecă un exemplar din Cahiers de L'étoile, (nr. 11, anul 1929), unde printre colaboratori ca J. Krisnamurti, Rabindranath Tagore, Jules de Gaulthier și atîtea alte prestigioase nume, găsirăm un eseu despre Brâncuși.

— Dacă vreți să-l cunoașteți și să-l înțelegeți mai bine pe Brâncuși — se adresă soției mele și mie — să citiți aceste impresii ale mele, spuse poetul. Dar nu acum, ci cînd vă veți întoarce în țară.

Am păstrat acest exemplar din revistă cu sfințenie, și, acum, după aproape patru decenii de la apariția acestui profetic eseu, vremea vine să confirme pe întregul continent justețea afirmațiilor marelui poet și gînditor despre geniul lui Brâncuși, țăranul de la Dunăre. Încredințez revistei „Luceafărul" spre publicare textul complet al acestui remarcabil eseu, care a stîrnit la apariție atîtea polemici, discuții și comentarii.

Paul DANIEL

Fundoianu văzut de Brâncuși

grecii alături de ei ! Brâncuși sculptează, nu, lucrează, își face meșteșugul, ca un meșter zidar, un pavagiu, un feroviar, un instalator un peticar, un mecanic : în felul acesta trebuie să sculpteze și primitivul, sălbatecul, cum i se zice în batjocură — vreau să spun omul care muncește fără gînduri ascunse, pentru a crea și nu pentru a lua ochii. Născut în epoca asta nenorocită cum nu-i alta, deoarece este abătută de la sensul istoric, și știind că totul despre el ar putea interesa odată și odată, dar obligat să-și falsifice în fiece zi gîndul intim, corespondența particulară, ghidușiile, obișnuințele, căci totul va trebui folosit pentru glorie — ce epocă plină de falsuri ! — cum ar putea un artist să creeze spontan ceea ce-i place sau ceea ce-l amuză ? Trăind sub un control permanent, cum te-ai hotărî să faci ceea ce ai într-adevăr poftă să faci, adică nu mereu același lucru, sau același lucru pe alte căi, cu o aparență cît mai contradictorie cu putință ? Brâncuși ar fi putut să clădească o casă, ba să verifice legile opticii, să deseneze o grădină, să rupă din marmură pură o piatră de mormînt ; de ce nu este liber să murgălească zidurile oamenilor ? (Afișul interzis, legea din 28 iulie 1896) ; de a umple trotuarele de mîzgăliturі, laolaltă cu pușlimea ; de a lansa o nouă caroserie de automobil („Micșorați viteza : pericol de moarte") ; un timbru poștal după pofta lui, o mașină de spălat vasele de bucătărie ! Ar mai fi făcut și bibelouri, jucării pentru copii, umerașe, costume bărbătești. Ba chiar gustul pe care l-ai putea avea, **dar pe care nu-l are**, pentru calambururi ale materiei, pentru obiecte de ordin sexual (a se vedea bustul prințesei X), lui îi este interzis **a priori**, sub pedeapsa de a irita pe cîine, pe un ministru al republicii [3]). Un Brâncuși este obligat să ia cunoștință că este sculptor, să se hotărască pentru sfînta diviziune a muncii, pentru o singură activitate, omul cutărei manete, cutărui randament. I se interzice să-și lase să-i crească barba sură, să-și fumeze luleaua de chilimbar, să dea brînci mișcării sau s-o oprească ; să-și împodobească cu un peștișor roșu butoniera hainei, să-și numească sculpătoarea Michel-Angelo. Este interzis de a fuma în sala mașinilor, de a atinge obiectele expuse sub geam : de a filma un ministru caraghios ; de a rîde în hohote privindu-te în oglindă ; de a abandona un copil în stradă ; de a cînta Internaționala într-un cinematograf ; de a dobori statuia lui Combes. Ce-i rămîne așadar artistului, dacă nu-i mai rămîne decît ceea ce **i se îngăduie ?** Și, nu vorbesc de apărările în doi peri. Lui Brâncuși îi place să lucreze în oglinzi, îi place lemnul pentru lemn, iubește pe negri pentru că i-au dat locul întîi ; dar un calcul reflex — ceea ce îi definește poziția — îi interzice să se măsoare cu sîrma ghimpată, cu chibriturile suedeze.

Un Brâncuși, fie el socotit oricît de simplu, are în cap totul pentru a schimba forma străzilor noastre, numerele inimilor noastre ; o întreagă epocă ar fi putut ieși din el, proaspătă ca părul de dansatoare, ca un afiș al zorilor. Dar pentru aceasta ar fi trebuit să i se îngăduie artistului să dispară, minținduse pe sine deoarece a uitat să semneze. Ar fi trebuit să i se îngăduie lui Brâncuși să fie un mare anonim.

★

Puritatea lui Brâncuși ar face păsările să plîngă, dacă n-ar fi de pînză pictată. Oarecari unii o iau drept orgoliu sau drept modestie ; că nu-i nici una nici alta, ci și una și alta, laolaltă, asta-i altceva. Puritatea nu înseamnă curățenie, adică ceva ce se poate întina ; nu înseamnă proprietate, adică sărăcie. Flacără, v-aș spune că Brâncuși este o flacără, dacă n-aș fi convins că este un cornist ce dă semnalul de deșteptare. De fiecare dată cînd îl vizitez mă mir că-l văd mergînd, rizînd, fumînd, trăindu-și ziua netedă lîngă pușca încărcată. Pe lîngă el, cercetările unui Picasso sînt ale unui nebun furios ; el o oferă de la fărămituri de pîine, pînă la blocurile de piatră din atelierul său, pînă la americancele bătrîne care-i vin în vizită. În vremea aceasta pustiul ăsta mare de Pablo are friguri rele ; forțează natura cu lovituri de secure : inventează cerneala ce nu se șterge ; este inuman cu ferocitate. Picasso este un teoretician ; el sparge toate jucăriile omenești pentru a le descoperi cum funcționează ; la ce-ar mai putea sluji arcurile acestea ruginite care sînt istoria picturii ? Au oare o taină de destăinuit, există oare o taină de descoperit ? Obiectele sînt colea. Jocul constă în a le potrivi, a le desface : întîmplarea își are partea ei, norocul pică peste cel care o caută cu răbdare. A atrage totul către tine, a respinge totul : a scrie pe marginea tuturor acestora — iată lucrul spiritual al lui Picasso, de o ingenuitate de coșmar ; Picasso pleacă de la opera de artă pentru a ajunge la opera de artă ; dacă nu-l lovește damblaua cînd trece prin arșită și ger cu asemenea viteză, asta-i pentru că este grozav de virtos. Brâncuși, Brâncuși pleacă de la piatră pentru a născoci o nouă formă de piatră, aproape aceeași ca cea dinainte dar îngrozitor de nouă. O piatră nouă, vă spun, pasăre sau Socrate. Însăși răbdarea revoluțiilor geologice. El șterge cusătura, îndepărtează buza tăișului ; netezește orice urmă de lucru, de suferință. Ce forță imensă folosește pentru a da impresia de ușor : cum altfel s-ar naște bucuria ?

Ca și Chaplin, Brâncuși ar vrea să-și pună la încercare operele în fața copiilor, le-ar vrea în piețele publice, în scuaruri, pentru ca țîncii să fie lăsați să se joace cu ele, să-i călărească Leda fără a o da peste cap, să pună pe ele pete de rîsete : spuma inimii. „Cînd nu mai ești copil ai și murit", scria într-o zi Brâncuși și, din acest punct de vedere este omul cel mai puțin mort din cîți cunosc. Ce-ar face cu desnădejdea ? Iubește munca încurabil, pînă la viciu. Iubește cea mai înaltă dintre bucurii. N-ar fi bine să meargă spre cel mai tragic ? El se slujește de lavă și de torent : de găinat și de briceag. Este totdeauna la pîndă, pentru a hăpăi steaua care va răsări, care trebuie să răsară. De ce ar fi altfel ? Cremenea este opera lui.

★

E momentul să se spună „adio" „frumosului ideal", această veche marotă a esteticienilor din toate țările, care devenise lege în Europa, acest „frumos ideal" care a zăpăcit o inteligență atît de puternică cum a fost cea a lui Lessing, care era să-l ucidă pe Goethe, care a fost cancerul virtual al lui Nietzsche și dușmanul lui cel mai iubit, acest „frumos ideal" care, de la Greci încoace, nu are la activul său decît gunoaie frumoase. Nietzsche însuși a cerut poetului să cînte aparența și să rămînă acolo — înseamnă asta a merge către cel mai tragic ? Dar sculptura a ținut întotdeauna în raport cu poezia rolul normativ ținut de matematici față de științe. Sculpturii, deci, trebuie să i se dea prima lovitură de tîrnăcop : Brâncuși a fost primul care a dat-o, cu o credință aidoma celei a primilor dintre întîii creștini : el și ei urau același lucru : nu materia îi supăra, frumoasa materie și posibilitățile ei de perfecționare : ci repeziciunea materiei umane, carnea făcută spirit, gustul obscenului.

Să mai spunem adio și acestei idei despre inutilitatea artei, care ne-a costat o revoluție ținută în șah de funesta expoziție a Artelor Decorative. Căci dacă arta se recunoaște decorativă, sau ornamentală, ea se mărturisește funcția de lux, în vreme ce pentru noi este important să **dovedim cu pasiune** că arta este o funcție primară, spontană și naturală, — da — utilitară. Urmează deci că arta trebuie respinsă ori de cîte ori se prezintă ca un lucru sfînt, net izolată de orice altă activitate umană : arta pentru artă înseamnă morala pentru morala stoicilor, forma cea mai respingătoare a ascetismului antic. Arta este țința oricărei activități umane, al oricărei activități care se ignoră, este însăși forma îmbrăcată de aceasta, semnul performanței sale, reușita sa firească. Meșteșugari, frații noștri, noi sîntem, ca și voi, muncitori în aer liber, nu soareci de atelier. Încotro se află scăparea ? căci trebuie să ieșim de aici cu orice preț. Cutare artist care nu cerea decît să slugărească, să dea-napoi, se vede constrîns să lingușească, pe nevrutelea, gustul bizar al unei clientele. Acest artist cu inteligență matematică ar fi trebuit să deseneze forma cetăților noastre și să sădească în răspîntiile lor bronzurile lor pure : această Leda într-un scuar ar face mai mult împotriva tuberculozei decît strîmbătura lui Voltaire. Dar deoarece, printr-o strașnică neînțelegere, el este îndepărtat de viața oamenilor, semenii lui într-o mizerie, — asta face ca opera lui Brâncuși, hărăzită să făurească bucuria, să se vadă **obligată** să aterizeze într-un salon pompos, descumpănită că se află acolo, rușinată. Secolul al XIX lea terminase prin a chema operă de artă ceea ce se opunea vieții, ceea ce măsluia realul, ceea ce ascundea omul propriilor ochi ai omului, ceea ce dintru început glăsuia sus și tare că nu există, că este un fals : umanismul trebuie, inevitabil, să ajungă acolo.

★

Pentru Brâncuși, lumea nu mai are nicio taină : el a descoperit cele patru-cinci motive care o cîrmuiesc, cele patru-cinci chei ale aurorei metafizice. Iată sfera, oul, inelul, înălțarea. Toată viața lui, Brâncuși a fost trăit, gîndit, acționat de către aceeași pasăre, același ou, același cocoș [4]) etc. și de fiecare dată distrugea opera precedentă, pentru a da la iveală versiunea adevărată. Dar unde-i adevărul ? Care dintre cele două păsări este cea adevărată : Cea care seamănă cu un dirijabil prins de ghetele lui sau cea care s-a eliberat ca o dătătoare de lumină și care nu va mai fi văzută ? Asemănătorul se tămăduiește prin asemănător, gîndea medicina veche : o pasăre nu poate fi corijată decît printr-o pasăre asemănătoare, gîndește Brâncuși. Caraghioasă concepția după care o dată opera terminată, trebuie să concepi alta, la antipodul ei. Există aici ceva din acea idee care dă atîta prețuire statisticilor bine fă-

(Continuare în pag. 7)

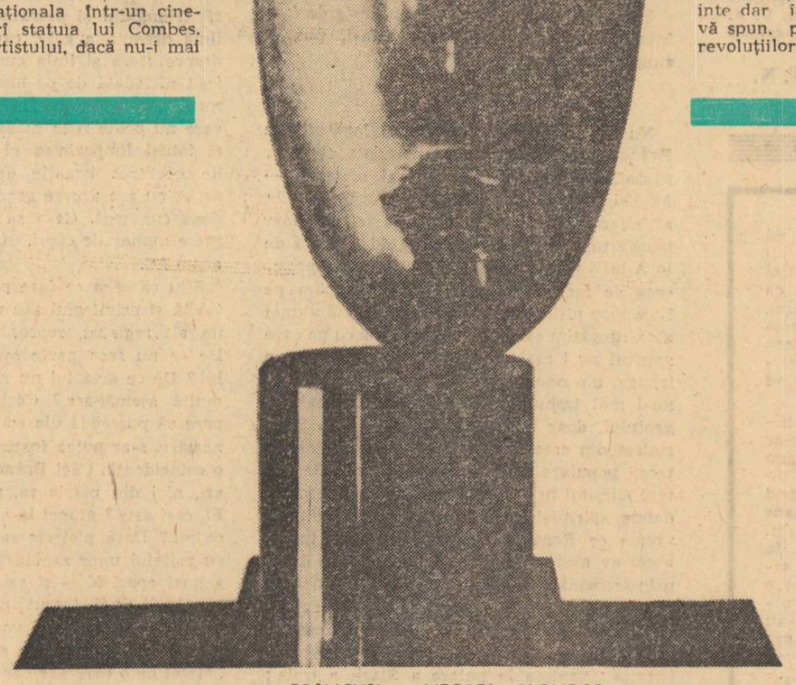

BRÂNCUȘI — „NEGRESA BLONDĂ"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Rănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odorheiul-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 24 (372)
Sîmbătă,
14 iunie 1969
8 pagini — 1 leu

Mandat unanim

Existența politică a României socialiste înregistrează cu maximă satisfacție, în contextul afirmării creatoare a ideologiei marxist-leniniste, cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu ținută la Consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești.

Analiza situației internaționale actuale, întreprinsă de secretarul general al partidului nostru într-un mod temeinic și realist, abordînd multilateral problemele care stau la ora actuală în fața opiniei publice mondiale, are o importanță practică și teoretică excepțională. Poziția principială a partidului nostru în problemele fundamentale ale lumii contemporane, demonstrează un caracter profund științific, plin de justețe și de forța convingerii. Poziția afirmată cu hotărîre de tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna Consfătuirii reprezintă punctul de vedere al comuniștilor români, concluziile pline de fond ale unei experințe de luptă greu încercată. Cuvîntarea secretarului general al partidului este pătrunsă de un profund simț de răspundere pentru destinele mișcării comuniste și muncitorești mondiale, pentru soarta socialismului și a păcii pe tot globul. Spiritul internaționalist propriu partidului nostru și ilustrat de întreaga sa activitate internă și internațională este reafirmat cu tărie. În concepția comuniștilor români internaționalismul nu este o formulă abstractă, ci este realitatea cotidiană a muncii pentru desăvîrșirea construcției socialiste pe pămîntul României, a solidarității active cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste, cu toate forțele antiimperialiste. Trăim momentul cînd, în edificarea entuziastă a socialismului, Partidul Comunist Român consfințește ideea de libertate pentru care poporul nostru luptă zi de zi. Iar libertate înseamnă democrație. Înseamnă voința poporului de a se conduce pe sine, de a înainta pe drumul cel mai eficace pentru modul său de a fi. Aceasta are loc în condițiile participării întregului popor. **„Esența democrației socialiste** — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — **constă în aceea că poporul devenit stăpîn pe puterea politică și pe mijloacele de producție, trebuie să participe nemijlocit la întreaga activitate de conducere a vieții economico-sociale".**

Numai o țară esențialmente liberă și democratică aflată sub conducerea înțeleaptă a unui partid comunist înzestrat cu o clarviziune revoluționară, putea transmite un mesaj de pace și prietenie, de muncă și colaborare, cum este acela cuprins în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu. Numai un regim social în care individul participă conștient la istorie, activ și integral, în care existența se desfășoară sub semnul rațiunii, poate adresa o asemenea pledoarie vitală, un asemenea îndemn către o colaborare liberă și suverană a țărilor socialiste, în lupta împotriva imperialismului și pentru întărirea frontului comunist. E în firea partidului nostru, e în sensul idealurilor sale, e în continuarea felului său de a activa și de a conduce, să desfășoare o politică inspirată de viață, o politică realistă.

Excepționala activitate politică desfășurată de partidul nostru pentru ridicarea României pe înaltele culmi ale civilizației și progresului și-a aflat prin cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu o confirmare internă și internațională de puternic răsunet.

Sîntem mîndri de modul cum acest mandat unanim, încredințat de poporul nostru muncitor partidului care îl conduce—a reafirmat cu consecvență poziția constructivă a României socialiste în principalele probleme ale vieții internaționale.

În aceste zile de anotimp plenar, solidaritatea scriitorilor și artiștilor din România cu politica Partidului Comunist Român se manifestă sub semnul celei mai grave maturități.

LUCEAFĂRUL

GH. ANGHEL — „EMINESCU"

TELEGRAMA UNIUNII SCRIITORILOR

COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Luînd cunoștință de cuvîntarea rostită, de conducătorul delegației Partidului Comunist Român la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești care are loc la Moscova, noi, scriitorii din Republica Socialistă România, ne exprimăm deplina satisfacție față de conținutul ei, socotind-o ca pe însăși expresia conștiinței noastre, a năzuințelor întregului nostru popor.

Pătrunzătoarea analiză a situației internaționale actuale, ținînd seama de stadiul luptei împotriva imperialismului, pentru pace și securitate în lume, dovedește încă o dată clarviziunea marxist-leninistă a partidului nostru, originalitatea gîndirii științifice creatoare a Comitetului său Central, în frunte cu dumneavoastră, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu.

Se împlinește în curînd un sfert de veac de la eliberarea patriei, de cînd partidul nostru desfășoară o muncă asiduă și perseverentă pentru construcția socialismului în România, pentru perfecționarea continuă a vieții economice și sociale, pentru înflorirea culturii românești în spiritul bogatelor sale tradiții revoluționare și pentru promovarea democrației socialiste.

Apărînd cu fermitate independența și suveranitatea națională, partidul și poporul nostru se situează în același timp, neclintit, pe pozițiile internaționalismului socialist, ale colaborării între toate partidele comuniste și muncitorești, pentru întărirea forțelor mondiale vii ale socialismului și comunismului.

Nimic nu-i este mai străin partidului și poporului nostru decît închistarea națională, disprețuirea altor popoare și națiuni, minimalizarea formelor multiple și variate de luptă pentru dreptate socială și independență națională. Dovadă stă atitudinea internaționalistă dintotdeauna a partidului nostru, poziția sa profund principială în abordarea și rezolvarea problemelor actualității, ajutorului neprecupețit pe care România Socialistă a înțeles să-l acorde tuturor acelor popoare aflate încă sub robia imperialistă sau neocolonialistă.

Frăția și prietenia dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România, unitatea lor de nezdruncinat sub steagul aceleași măreațe idealuri, constituie o expresie elocventă a politicii marxist-leniniste, urmată neabătut de Partidul Comunist Român.

Scriitorii din România Socialistă — români, maghiari, germani și de alte naționalități — profund uniți și angajați în crearea unei literaturi militante, pentru făurirea conștiinței socialiste și triumful ideilor filozofiei marxist-leniniste, — găsesc în activitatea, poziția și lupta partidului nostru un permanent exemplu al dăruirii față de popor, față de cauza comunismului. În efortul permanent de cucerire a zonelor umane contemporane, noi, scriitorii, aflăm în partid o prețioasă pildă de consecvență și etică revoluționară.

Apelul înțelept la unitate, adresat din nou tuturor partidelor comuniste și muncitorești, ca dincolo de neînțelegeri și disensiuni de moment, să se caute și să găsească toate posibilitățile de unire în lupta împotriva imperialismului, — pe baza respectării principiilor marxist-leniniste, a egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, a adevăratei întrajutorări tovărășești, — reflectă deopotrivă propria noastră gîndire, sentimentele noastre de solidaritate și internaționalism socialist.

Iată de ce sprijinim din toată inima acest apel și ne dăm cu înflăcărare întreaga adeziune la punctul de vedere creator și luminos, exprimat de delegația Partidului Comunist Român la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești, pe deplin încredințați că el reprezintă voința și aspirațiile întregului popor român.

Eminescu

Eminescu a văzut universul cu ochii pămîntului în care s-a născut. În clipa nașterii lui s-au strîns toate ursitorile acestui pămînt și la leagănul ființei sale a vegheat Logosul. Marile lui certitudini filosofice, naționale și artistice au izvorît din bogatele resurse acumulate de secole în solul matricei originare a spiritualității noastre. Rod al nucleului etnogenetic al dezvoltării noastre spirituale, geniul poetic al lui Eminescu, geniu de esență nobil atitudinară, devorat de o sete arzătoare de adevăr, adresîndu-se lumii cu cuvinte izvorîte parcă din însuși centrul existențial al omului, semnifică participarea noastră la nemurire, nemurirea **eidos**-ului, a esenței noastre inalterabile, a tipului de structură. Luminînd subiectiv datele lumii reale, încorporîndu-se viu în ele, inspirația lui a dat forma sentimentului unor strări de spirit inexprimabile. Cuvîntul său de întemeiere, bărbătesc și definitiv, a pus temeliile limbii literare. Impulsul viziunilor sale este o lume în care pasiunile propriei inimi și ale propriului sînge surprind raporturile exterioare potrivit individualității sale ireductibile, incorporînd cu totul în sine existența și făcînd din existență propriul său conținut. Nu cunoaștem poet român care să fi avut un mai acut sentiment al **sinelui** artistic românesc, care să fi dezvoltat un mai puternic sentiment al istoriei, văzînd în istorie evenimentul individual al propriei sale conștiințe, care să fi fost descoperitorul unei mai largi categorii de sensibilitate modernă. Fenomenul Eminescu este unul dintre cele mai strălucitoare dovezi ale adevărului că particularul, individualul posedă universalitatea în el însuși, ca pe esență a sa.

Modul poetic este, fără doar și poate, structură profund subiectivă. Realizarea sa este însă întotdeauna determinată de fondul originar al simțirii unui popor, fapt care conferă poeziei calitate de însemn și simbol al spiritualității acestuia.

Existența geniului are o formă misterioasă care este timpul. Verbul lui Eminescu privește prin timp și prin aceasta statornicia sa se dovedește eternă, căci materia permanenței este însăși durata.

Dimensiunea timpului eminescian nu este nici întunericul, nici lumina, ci timpul nemuririi: transparența, lumea fără umbră, timpul radiografic, fluid, în care principiul chtonian și cel uranian s-au întrepătruns, lăcaș, deopotrivă, al soarelui și al lunii, cu „aerul de diamant", plutind în unde grele de aromă în apa cristalină a empireului său mitic. Eminescu a logodit elementele universului într-un mariaj etern. Cosmosul, marea, regnurile se contopesc în jăratecul roșu al eternității, în „lumea fără umbră" a absolutului. Simbolurile eminesciene converg către transparent, sugestia fluidității și imponderabilității este covîrșitoare.

Aurul, argintul, marmura, purpura, apele ies din starea lor fizică obișnuită și printr-un proces de transubstanțializare, pe care numai poezia îl poate realiza, reintră într-o nouă ordine a materiei.

Pana lui Eminescu a deschis porțile unui imens tezaur poetic spre a-l lăsa veșnic deschis. În sfera poeziei eminesciene **necunoscutul** nu are sens de **ascuns.** Spre deosebire, poate, de cazul multor mari piscuri ale poeziei moderne, misterul, miracolul, inefabilul particular al verbului său este afirmat ca **prezență.**

De aceea el este pînă azi, în ordine estetică, cel mai generos poet pe care ni l-a dat acest pămînt.

Cezar BALTAG

avantpremieră editorială

TRAIAN IANCU:

„Dragostele mele"

— versuri

Un volum de poezii care traduce dorința de stabilire în actual, de fixare a climatului de optimism, căruia vitalitatea reală a autorului îi este deplin adecvată.

IULIA SOARE:

„Vîrsta de bronz"

— nuvele

Autoarea romanului „Familia Calaf", abordînd genul scurt în acest volum de maturitate, reconfirmă acuratețea stilistică, finețea și precizia în portretul psihologic.

IV. MARTINOVICI:

„Ca să fii stea"

— versuri

Poetul va fi prezent în curînd în librării cu o nouă carte de versuri, intitulată: *Ca să fii stea*. Poeziile tind spre o precizare a profilului său liric, prin adîncirea meditației și a sensului reflexiv.

CRONICA LITERARĂ

matei călinescu

VIAȚA ȘI OPINIILE LUI ZACHARIAS LICHTER

„Din tenebre, din liniște, din vid, din atemporal și aspațial, divinitatea absoarbe spiritul, relevîndu-i-se prin negație și absență".

Flacăra cumplită care s-a așezat în Zacharias Lichter și i-a luminat dezordinea, arătînd insului ridicat deodată în fericita stare a stupefacției contururile lui adevărate, este emanație divină, mesaj din Nimic. Dumnezeu i s-a arătat lui Zacharias Lichter prin lumină, arsură și cuvînt, i s-a revelat preschimbîndu-se din absență în prezență, din mister în gînd. Profetul s-a născut printr-o „cădere" a Nimicului.

Pentru Matei Călinescu profetul este o ipostază a neputinței umane ontologice. El nu este în nimicul divin ; acesta doar s-a oglindit în spiritul său și astfel s-a desfigurat, a pătruns în el ca iluzie, a rămas ca aspirație. De aceea pe buzele lui Zacharias Lichter s-a ivit și stăruie gustul cenușii, unicul rod posibil al arderii prin care se consumă spre durere dorul religios. Ființă inteligentă, profetul se îndreaptă spre divinitate pe calea gîndirii, iar la capătul acestui drum fără alegere nu se poate afla decît o răsfrîngere a divinității. Și cînd această răsfrîngere se întîmplă, ființa inteligentă intră în paradoxal.

În paradox trăiește tragicul uman esențial, pentru că aici se întîlnesc în solidaritate și vrajbă cunoașterea și ne-cunoașterea. Prin paradox inteligența încearcă să iasă din sine și rămîne de fapt redusă la sine. Matei Călinescu se întoarce mereu aici, în zona de sfîrșit a inteligenței, cu speranță și disperare : doar aici poate fi imaginat miracolul contopirii cu străinul, și tot aici se risipește posibilitatea ieșirii în străin. În personajul său se desfășoară adevărata naștere și adevărata viață a inteligenței, care coincid cu îndrăgostirea ei de adevăr și pătimirea sublimă pentru dobîndirea lui. Dragostea inteligenței e una feminină — adorație pînă la uitare și pierdere de sine, ieșită din neputință, încheiată cu neputință, ale cărei manifestări exprimă nu odată, trist și derizoriu, slăbiciunea fundamentală.

Încercînd să atingă adevărul, inteligența alătură orgoliul și umilința. Demersurile sale capătă adesea, datorită lipsei de fermitate, alură tragi-comică. Aci detașîndu-se cu violență de opusul său, prostia, delimitîndu-se cu un superior dispreț, aci negîndu-se și flagelîndu-și lipsa de putere, ființa inteligentă — Zacharias Lichter — dă ocol cu pas „scălimb" cercului său fără ieșire. Aversiunea față de prostie se însoțește cu elogiul perplexității și atunci prăgurile cu osteneală ridicate adăpostesc nedistinctul. (Inteligența neruptă de perplexitate, — finalul apoteotic al unui regres iluzoriu — inteligența eliberată de limbaj, deci de categorii, concepte, noțiuni, nu este oare o inteligență eliberată de ea însăși, adică absență ?).

Utopiile lui Zacharias Lichter ilustrează această pătimire, sublimă în esență, tragicomică în manifestări. Dispusă să se nege, inteligența decade și se istovește în flagelări, a căror semnificație minoră nu poate nici răscumpăra suferința și nici valoriza curajul. Unui astfel de exercițiu se supune profetul atunci cînd își imaginează cetatea fericită și o populează cu hoți și cerșetori, cînd ridică arzătoare imnuri alcoolicului sau golanului, cînd dorește uritul, monstruosul, boala și sterilitatea. Această cetate fericită seamănă cu o lume „à rebours", obținută printr-un mecanism al inteligenței. Profetul nu neagă inteligența însăși, ci îi refuză rezultatele, **contrazice.**

Acum, pierzîndu-și din vigoare, căzut în slăbiciune, Zacharias Lichter e adînc patetic : un patos neexprimat, rămas în zona curată de dincolo de percepții, a semnificațiilor.

„Indivizibil, unu, adevărul tace, în-ființează tăcerea".

Nicăieri în cartea lui Matei Călinescu nu e de perceput urma maliției. Și totuși cartea este o ironie, trebuie să fie o ironie. Este de dedus.

Cînd orice cuvînt e o minciună, răsfrîngere fatal eronată a adevărului, cînd comunicarea nu se poate petrece decît printr-o sorbire pe deasupra cuvintelor, cînd scrisul — nevoie neomenească — agravează minciuna vorbirii prin organizare și fixare, o carte nu poate exista decît ca succes al Imperiului Prostiei sau ca manifestare ironică a inteligenței.

Ironia lui Matei Călinescu nu e comunicare disimulată a ceea ce este prin ceea ce nu este, nu are nici o implicație în zona umorii și nici finalitate literară. Ironia constă aici în **a vorbi** despre **vanitatea vorbelor,** în a face în cuvinte elogiul tăcerii, în a te instala deci în non-sens, asumîndu-l cu gravă, totală responsabilitate. În acest punct de înaltă solitudine, în care absurditatea și eșecul limbajului sînt premize acceptate, cuvîntul este pur și imobil, ca trecut în liniștea fără devenire a morții. Scos din amăgitoarea legătură cu adevărul, cuvîntul se oferă neînsemnat și pustiit, dar iluminat parcă de o frumusețe calmă, venită din neputință și acceptare. Scriitorul veghează cuvintele — raclele melodioase ale semnificațiilor expirate. Inutile, cu o definitivă lipsă de viabilitate, înseninate prin neputință, cuvintele se odihnesc în scriitor, frumoase cum nu au putut fi niciodată în viața lor înșelătoare.

O tristețe adîncă traduce ironia lui Matei Călinescu. O tristețe desigur infinită, pentru că resortul ei este, dincolo de îndurarea vanului scris, iubirea. Orice carte se naște din iubire, este iubirea unui autor pentru un personaj. Prin orice carte se petrece, urmare implacabilă a iubirii, identificarea dintre autor și personaj, unirea lor prin moarte. Ivirea personajului consemnează moartea ființei iubite, ucise prin însăși iubirea trecută în cuvinte a autorului. Biograful i-a adus lui Zacharias Lichter eșecul și moartea și prin aceasta a devenit Zacharias Lichter. Dar profetul ucis este el însuși ucigaș : iubind și vorbind a adus desigur moartea sfîntului Nacht, în chiar momentul în care l-a transfigurat prin lumina arderii sale.

O infinită răbdare crește din infinita tristețe a lui Matei Călinescu, și stăruie firesc în acest spațiu fără așteptări, fără speranță și fără teamă, în care eșecul, eroarea și moartea sînt sensul implacabil al oricărei încercări de salvare.

Ilina GRIGOROVICI

PUNCT ȘI VIRGULĂ

Entuziasm și idei pentru alții

Cred că publicistica este o problemă de vocație certă, ca și literatura, că dacă genul a fost compromis, așa cum se spune, de vină sînt autorii. S-a întîmplat în publicistică ceva mai devreme ceea ce riscă să se întîmple și în literatură : o diluție, o rupere a zăgazurilor valorice, o democratizare falsă, o neputință, o stare sentimentală de acceptare, o milă față de insistența tenace a autorilor fără talent sau cu talent incert. Iar problema la zi în loc să fie aceea a depășirii talentului, a profesionalizării scriitorului, este problema despărțirii apelor : un singur articol de critică literară comentează cinci, șase cărți. O critică a publicisticii însă nu există. În publicistică asanarea se poate face numai prin puterea exemplului. Atîta apă dulce a curs peste paginile ziarelor, atîta vorbărie incoerentă mai inundă, că nu e nici o mirare cînd cineva citește gazeta numai din titluri și din semnături. S-a acreditat ideea greșită că ziaristică poate să facă oricine, că oricine poate să fie redactor la un ziar. Fals ! Ziaristica este o meserie care se învață, care se face cu reguli și cu talent, o meserie de înaltă responsabilitate etică și estetică pentru că este o meserie de auditoriu imens. A izbuti să scrii un articol cu ecou, a reuși să provoci o impresie, o stare de aderență sau de respingere față de un fenomen, a reuși deci să mobilizezi este mai mult decît o izbîndă profesională, este un succes social. Cred că activitatea publicistică desfășurată de poetul Adrian Păunescu în paginile „României Literare" reprezintă un asemenea succes. Interviurile pe care le publică de-o vreme marchează nu numai reabilitarea genului dar o punere în discuție a interviului sub semnul maximei profesionalizări. Aș spune chiar că denumirea este îngustă pentru tipul de publicistică pe care îl practică, fiindcă ceea ce realizează el sînt mai degrabă dialoguri despre profesiune și etică, diagnosticuri literare importante atît pentru actualitate cît și pentru acea partea ei care va deveni istorie.

A dispărut în primul rînd ideea de reporter. Ideea de interlocutor neutru, mascat. Au dispărut întrebările convenționale, întrebările tip, personalitatea poetului Adrian Păunescu este una din condițiile fundamentale ale dialogului, fiindcă vizavi de ea sînt adoptate atitudinile și răspunsurile interlocutorului. Ori personalitatea poetului Adrian Păunescu departe de-a fi calmă și molcomă, abstrasă și conformă comportamentului obișnuit este o personalitate în perpetuă ofensivă, o personalitate deschisă, mobilă, vivantă pînă la a putea părea impertinentă, grandilocventă și dură, o personalitate care cel mai adesea irită, arareori timorează dar pentru nimic în lume nu provoacă o atitudine de mijloc. Vizavi de Adrian Păunescu nu poți fi neutru, personalității lui trebuie să i se răspundă cu personalitate și cine are, o face. Cine nu... Dar cum interlocutorii interviurilor sînt scriitori și oameni de cultură, cel mai adesea asistăm la un adevărat spectacol de ieșire-n arenă, fie pentru a se provoca o atitudine ofensivă, etanșă și cu articulații perfecte, ca aceea a lui St. Aug. Doinaș, pentru a se ajunge la colaborare, vezi interviul cu George Apostu sau, pur și simplu, pentru a se descrie Islanda ! Important este că în toate situațiile avem revelația de dincolo de materia artei a personalității creatorului, important este că s-au semnat mărturisiri de credință sublime, scoase la lumină, ei bine, scoase la lumină și date pe față de intrigile, de întrebările iritante, agasante ale mult talentatului „provocator" Păunescu Adrian. Și, dacă adăogăm la sfîrșit „pe tot frontul higienă", respectarea regulii jocului chiar și în condițiile cînd poetul pare a fi învins, vom constata că sigur, desigur, interviurile lui Adrian Păunescu servesc propriei sale personalități și mai ales personalității altora. Fiindcă cine se mai distribuie așa, public, în interes comun ? Cine mai are timp, entuziasm și idei pentru alții ?

Sânziana POP

biografii lirice

Scop și finalitate

Versurile de tinerețe ale lui Virgil Teodorescu republicate în antologia masivă **Blănurile oceanelor** (E.P.L., 1969) nu sînt străine de frumusețea convulsivă profetizată de André Breton ca unic ideal al artei, ideal însumînd realitatea și visul într-o suprarealitate echivalentă cu existența absolută. Izvoarele acestei frumuseți precum și scopurile sale din urmă ar trebui cercetate abandonîndu-ne fluxului gîndirii pure eliberate de formele culturii și civilizației europene, cum ar fi creștinismul și spiritul de ordine al Greciei antice dogmatizat în raționalismul cartezian. Călătoria prin vis și necesitatea intimă de transcriere automată a impresiilor oricît de haotice venind din inconștient se anunță ca o adevărată poruncă a noii doctrine lansate de poeții și pictorii grupați în jurul revistei pariziene **Littérature.** „Revoluția suprarealistă" înseamnă, în fond, tendința de armonizare a tristelor antinomii care structurează gîndirea noastră exprimată logic și căutarea unui echilibru generalizat (în viață ca și în artă) capabil să dezvăluie ființa umană într-un mod unic și integral. Dar canonizarea libertății, fie ea și în numele cuceririi unui ipotetic absolut în care ne-am realiza energia totală, și într-o atît de puternică măsură somnolentă, prizonieră între gratiile de cenușă amară ale rațiunii teoretice, implică, la rîndul său, încă o limitare, desigur fără conștiință de sine, a libertății omului de a se realiza. Imaginația, starea halucinatorie, visul, transa, hazardul obiectiv al întîlnirii cuvintelor determinînd „catastrofele calitative" sînt în mod straniu colate cu citate din... Hegel, acest gînditor speculativ, dar cu o logică de fier, invulnerabilă la impresiile hazardului. Singura explicație probabilă pentru înserarea bătrînului filozof printre cei care au premers curentului (Rimbaud, Lautréamont, Mallarmé, romanticii germani, romanul gotic englez ori magia practicată, să zicem, în Insula Paștelui) am găsi-o în calitate de dialectician a acestuia, dacă, în accepțiune larg suprarealistă, nu ar fi fost mai indicat Heraclit Obscurul...

În orice caz, mișcarea protestatară nu a rămas fără urmări și nici fără adepți, unii cu un rol important în înnoirile artei. Reclamîndu-se ca o tentativă de spargere a singurătății individuale și de constituire a unei forțe de expresie colectivă, suprarealismul s-a manifestat mai curînd într-o funcție catalitică decît într-o constantă a artei, încît, după M. Blanchot, el nu mai este aici sau acolo, ci o fantomă omniprezentă, „a devenit suprareal".

Profesarea unei libertăți programatice în expresia zonelor de umbră ale conștiinței, din care nu lipsește psihanaliza lui Freud, se traduce, în cele din urmă, printr-o libertate dirijată spre un anumit scop, preexistent în afara gestului artistic propriu zis, și care deci nu ține de natura artei, finalitate suficientă sieși. Numai din aceasta s-ar putea trage concluzia „suprarealistă" că respectivul curent a trădat esența invincibilă a artei — aceea de a da o expresie formală unei existențe posibile, dar nu necesare, și încă nu o facem. Mai mult, pretenția de „a coborî arta în stradă" și, pentru aceasta, creîndu-se mostre de poezie sau pictură mai ermetice, mai inteligibile decît arta tradițională „de salon", constituie încă un eșec, acum practic, al doctrinei suprarealiste.

Din cele spuse pînă aici se poate aproxima că suprarealismul, prin tendințele sale delirante, fără a fi o expresie artistică a delirului, a contribuit la evoluția artei, fără s-o revoluționeze așa cum s-au iluzionat profeții săi. Și nu a fost posibilă o astfel de schimbare absolut radicală prin simplul fapt că arta, avînd un caracter de sugestie infinită, indefinisabilă, nu poate fi schimbată din temelii, temeliile ca și soc-purile ultime trăind în adîncuri fără sfîrșit.

Poezia lui Virgil Teodorescu are șansa de a se naște din bucurie ca orice artă adevărată și deci ipostazele satanice ale poetului de a asocia cu îndrăzneală ori insolență cuvinte dintre cele mai îndepărtate într-un flux aproape delirant nu lasă gustul amar al neantului, al negației funciare și irepresibile. Poetul jubilează cu o vluptate de satyr între vocabule, le lovește una de alta ca într-un joc de copii, dar, ca la același joc, cu o seriozitate magnifică pentru existența sa văzută din interior. Punctele de referință habituale dispar dintr-o singură mișcare a condeiului, regnurile își dislocă centrele de iradiație comună, lumea sălbatică a obiectelor invadează brusc teritorii pînă acum interzise. Șocul urmărit de poet prin dezintegarea percepțiilor stabilizate se realizează printr-o ridicare spontană a temperaturii, prin succesiunea rapidă a impresiilor, încît ceea ce s-a spus într-un vers anterior, și așa de construcție bizară, este contrazis de cel care-l urmează, dar cu o patimă egală. Și tocmai egalitatea aceasta a spunerii totale, paradoxală rapartînd-o la articulațiile frînte ale asociațiilor verbale, face ca poezia lui Virgil Teodorescu să capete o notă distinctă, de unitate artistică recognoscibilă. Iată cum arată un Narcis în bună transcriere suprarealistă: „Știu să mă îmbrac și mai frumos și / Atunci sînt destul de frumos ca să mă pot plimba la braț cu o prințesă din occident / Atunci sînt frumos ca o carabină în lumină / Brațul meu e frumos ca al alergătorilor din antichitate / Și înconjurat de vine verzi și amărui / Știu să mă îmbrac mai frumos decît orice vitrină / Decît orice mănușă, din orice vitrină / Știu să mă îmbrac și ca o tufă de liliac în grădină / Ca un pescar cu cauciuc / Cînd iese din lacul sărat / Știu să mă îmbrac ca un picior de prostituată pe înserat / Ca un skior zburînd peste praful zăpezii / Știu să îmi pune pe haine tristețea miresii / Și vocea miresii de altădată / Jumătate ca un întreținut jumătate ca un milionar / Jumătate ca un măgar jumătate ca un consul / Și știu să mă parfumez ca fetele oloage / Cînd voi deschide fereastra / Corpul meu va țîșni fierbinte ca un pin / În ochii voștri va țîșni paradisiacul meu corp / Fericite acelea la care am visat plimbîndu-mă pe sub arini / Fericite și pietrele pe care am călcat / Începînd să-mi împart arșița / Ascultați-mă mă plimb cu voi cît vreți și vă cumpăr gravuri / Și o mie de nimicuri și ceai mirositor / Mă plimb cu voi prin parcuri să adormim guri pe guri / Prin parcuri pe bănci ne întindem oasele / Ne spunem glosele ne întindem oasele / Străbatem prin grădini și dimineața ne va surprinde / Îngălbeniți în armuri într-o tăcere de moarte" **(Litera obsedantă** — p. 33). Poezia erotică plină de simboluri psihanalitice, masculine și feminine, ocupă un spațiu larg atît în primul volum **Blănurile oceanelor** (1945) cît și în **Butelia de Leyda** (1945) fără să mai vorbim de **La provocation** (1947) — Femeia, reconstituită psihanalitic din spațiile orizontale, și în tradiție mitică avînd corespondentul în mare, este surprinsă într-o metaforă care dă și titlul volumului : blănurile oceanelor. Aceeași schemă freudistă erotică, dar acoperită cu substanța talentului autentic al poetului, o întîlnim în poezia **Vorbele spasmuri orgasme și cîrpe :** „Obiectele pe care le atingi se înclină cu cel mai mare respect / În fața ta ciorapii de lutru închid cu tristețe enigmele visului / La atingerea buzelor mele se aprind ca o flacără și / Ție îți trebuie o flacără pentru suris / Nimeni nu va putea șterge ochiul ca o culoare greșită / Linia țărmului păstrată în cercelul tău / Pe care îl uiți pe marginea patului / Nimeni nu va putea șterge spațiul veneric al gurii tale / În care limba e un tunel / Și vorbele spasmuri / orgasme și cîrpe / Mîinile tale rămîn să atîrne mai departe pe marginile întunecate ale obiectelor / Nimeni nu va putea șterge găurile ca niște fluturi mari / Închiși în lămpi / Urma cuțitului pe pîntecul tău cînd candelabrele își ridică voalul / Clipa în care femeia mănîncă capul bărbatului / Sitele de mătasă care cern sîngele nostru / amestecați cu linguri" (p. 45). În limba franceză, același stil : „Tu aimes jeter sur moi des couteaux et je t'aime pour cela, parce qu'ils ont ton arôme et les brins de ta chair comme une viande humide" (p. 147).

Următoarele volume ale lui Virgil Teodorescu : **Scriu negru pe alb** (ESPLA, 1955), **Drepturi și datorii** (ESPLA, 1958). **Semicerc** (E.P.L. 1964), **Rocadă** (E.P.L., 1966) și **Corp comun,** (E.T. 1968), fără să-și trădeze procedeele anterioare, mai ales ultimele trei, marchează totuși o vizibilă schimbare de ton și perspectivă în timp, de parcă sîngele clocotitor al tinereții dornice de aventură s-ar fi calmat într-o deltă plină de flori, departe de monștrii care altădată îl sileau pe poet să stea de veghe „frumos ca o carabină în lumină". Acum, dimpotrivă, în razele unui crepuscul aurit, poetul pare un păun ploconindu-se „răsăritean și moale" înțelept și încrezător în ființe și lucruri, salutînd în reportaje construcții industriale (Porțile de fier, furnalele Hunedoarei) sau abandonîndu-se cu o senină plăcere peisajelor bucureștene, pragheze etc. motive de reverie și împăcare dulce — melancolică, imprevizibilă atunci, în anii debutului. Versul clasic este dominant cum dominant—clasică este și construcția, desfășurarea imaginii, gradarea efectelor. Cu toate acestea, nu trebuie să se creadă, în mod eronat, că poetul **Blănurilor oceanelor** și-a potolit pentru totdeauna setea de spații : judecînd chiar după aceste mai liniștite volume, dar mai ales după numeroasele poezii publicate în periodice, se pare că asistăm la o nouă erupție jubilantă a cuvintelor lui Virgil Teodorescu.

Dan LAURENȚIU

DESENE PE ASFALT

Doi bureți

Doi bureți
Erau băieți
Și-și vorbeau de la burete
La burete cu „băiete".

Cînd stăteau la vreo agapă
Mîncau sare și beau apă,
Acolo pe fund de mare
Aci apă, aci sare.

La sare se-nțelegeau,
Dar la apă se-mbrînceau...

Iar acuma pe dulap,
Nu se ceartă, nu se bat.
Sarea e-n bucătărie,
Apa-n-aer, cine știe

Bunica și chibriturile

Păstra bunica niște riduri
Într-o cutie de chibrituri
Și numai ce și le punea
De cîte ori se enerva.

Nepotul — neastîmpărat —
A dat de riduri, le-a furat,
Le-a pus pe frunte, le-a lipit,
Și gata — a îmbătrînit !

Acum bunica-i o copilă,
Iar puștiului îi plîngi de milă :
Dinții și-a scos cu cleștele
Și nu-i mai plac poveștile...

Despre cum era să zbor

Într-o noapte, într-o clipă,
Îmi dă unul o aripă.
Nu l-am deslușit la față,
A pîndit cînd era ceață.

Zice : „Ntige-o subsioară
Du-te dracului și zboară"..
„Ești nebun, cum o să zbor,
C-o aripă și-un picior ?
Dă-mi-o și pe-a doua, frate,
Nu mi-o pitula la spate".

A plecat să mi-o aducă
Și-l aștept ici pe ulucă.

De-o morală

Un cotoi afurisit
L-am căzut și l-am găsit.
Cum mîncase el untura,
L-am găsit răcindu-și gura.

— Piei din față-mi ! Sui în pom !
Ești mai rău decît un om !
Ce mă fac cu tine, lepră ?
Că te fac cu varga zebră.

— De-mi mai faci cam de-o morală,
Mi-o traduci în miorlăială,
Că eu nu pricep, sînt turc.
Da'n copac, poftim, mă urc.

Marin SORESCU

EMINESCU

— 80 de ani de la moartea poetului —

„Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie fiinţă încît să-l fi abătut vreun contact de la drumul său firesc."

Titu MAIORESCU

„Cetise mult, cu deosebire largi îi erau cunoştinţele în ceea ce priveşte literatura tuturor popoarelor, istoria universală şi cea română îndeosebi, filozofia tuturor timpurilor şi limbile clasice şi cea română."

Ion SLAVICI

„...oriunde Eminescu atinge nivelul universal şi interesează pe toţi printr-o viziune despre societate şi om, inteligibilă la toate meridianele punctul de plecare este atemporal şi spaţial naţional."

G. CĂLINESCU

«Adormind de armonia Codrului bătut de gînduri...»

RĂSĂRIT DIN SFINTE — IZVOARĂ

Un chip astral Mihai Eminescu trebuie pus drept pecete pe toate bunurile naturii acestei ţări.

O mîndrie aproape fizică, plină de jale şi dor, te face să-i spui numele de vis şi utopie în dreptul fiecărei litere din alfabetul nostru.

Eminescologii s-au vîrît în opera lui cu sau fără evlavie şi au ieşit toţi de acolo poleiţi, şi nimbaţi, căci cine a scris despre domnul poeziei româneşti s-a înnobilat mai întîi pe el însuşi şi apoi poezia.

În destinul acestei ţări Eminescu este sufletul greu atîrnînd de o lumină ce vine de la o catedrală sculptată în lemn. Trebuie să încerci apa cu trupul, aerul cu ochii şi oasele cu pămîntul, să renunţi a fi locuit de duh, dispreţuit de Dumnezeu ca sihaştrii să poţi primi uriaşa sa viaţă.

Aşa cum în fruntea unei case, se obişnuieşte în Bărăgan să se scrie pe o tablă neagră numele fierbinte al celui care a consruit-o cu temelii, cărămizi cu varul viorriu şi cu duhul mişcării care înţepeneşte pereţii şi-i face să umble doar noaptea, să ne lăsăm numiţi pentru suflet cu numele lui.

Opera lui hărăzită să dea bucurie şi nostalgii deopotrivă sufletelor nobile cît şi celor mediocre a răsărit din acele sfinte izvoară unde carnea devenită spirit se pregăteşte să fie ceva ce nu se poate defini.

Eminescu şi-a făcut arta sa, devenită a noastră, cu instinctul cu care un rege îşi face liber ritualurile în natură.

A urmărit şi pierderea timpului său ca un sfînt în pustie implicat în lume doar cu corpul său rob unei întîmplări materiale contemplînd lumea şi peste marginile ei de atunci, şi pe cea de dinaintea naşterii sale.

„Cînd îi cugeţi, cugetarea sufletu-ţi divinizează

În trecut mergem, cum zeii trec în cer pe căi de raze".

I s-a dat această sacră stare de a emite către poporul său ceea ce acesta a simţit tulbure şi zvîcnind de dureroasă existenţă.

Un braţ puternic al vieţii şi un braţ puternic al morţii ni-l ridică deasupra timpului nostru naţional făcîndu-l locuitor al cosmosului. Avem noi eternele ordine asupra universului sau ni-l revendicăm ca pe un drept divin, trup în care spiritul nostru naţional să-şi regăsească Matricea cum copilul materna rugă în care a crescut?

Avem noi cei care trăim în această fractură de vreme, o conştiinţă pură şi o curăţenie de copii cu care să-i mişcăm stelele încheieturii suave ale marelui său corp?

Trişti şi reci sîntem cei de acum care ne părem a fi nemuritori, martorii acestui sublim totem care ne apără împotriva dispariţiei.

Urmează deci, un viitor important în care să dovedim cu pasiune că Mihai Eminescu este spaţiul nostru primar de naştere în vederea unei vieţi extraordinare pe care urmează s-o trăiască generaţiile care vor urma cu grăbire.

Cuvintele lui atît de puţine în comparaţie cu cît putea să scrie şi mai ales cît a putut gîndi un geniu, de-ar fi descleiat literă cu literă şi împrăştiate s-ar aduna minate de fiorul magnetic al aceluiaşi flux de gîndire. Pe aceleaşi sensuri stricte neîncheind niciun lucru şi nici o fiinţă ci lăsînd un cîmp deschis oricăror confruntări cu imprevizibilul viitor, se petrec naşterile, vieţile şi morţile noastre.

Cărţile lui ca legăturile de argint şi aur în care se aude mugind viaţa Bibliei, aşezate în casele provizorii ale noastre ne dau faimă că sîntem bolnavi, sănătoşi, frumoşi, urîţi, generoşi, circotaşi, ironici dîndu-ne iluzia unei speranţe de supravieţuire.

„În noi el este; noi îl stingem. Dacă moare,

Noi murim... ramul din urmă din trupina de giganţi".

Un aer liber, încărcat cu gaze binevoitoare pentru plămîni, un uriaş soare, pur, şi un pămînt al cărui imn folcloric este Toma Alimoş şi Mioriţa. Un mare pămînt plin de coroane de foc în care el trece sub forma pulberei stelare, sau sub forma vagului care acoperă feţele celor obosiţi, plini de aripi şi etern, Mihai Eminescu sună în viaţa lumii o oră de noapte neliniştitoare coborînd sub forma harului în cîte un trup în care se poate dezlănţui şi bucura.

Gabriela MELINESCU

POETUL DE IERI, DE AZI, DE TOTDEAUNA

Am adormit, în copilăria noastră, la foşnetul somnoroaselor păsărele cînd se adunau pe la cuiburi. Am numărat, în adolescenţă, plopii pentru a vedea dacă sunt sau nu fără sot. Am zimbit ca de o proprie descoperire atunci cînd ne-am dat seama că icoana stelei ce-a murit, azi o vedem şi nu e. Am stat demni, în clipe de revoltă şi sărăcie, atît în faţa lui Baiazid cît şi a altor ziduri ce n-au întîrziat a se dărîma. Am învăţat că un aitul rîde cu gura noastră, că veşnic e numai riul. Am aflat a ghici chipul celui ce joacă şi pe patru. Acolo unde nasc dorurile, aleanul, năzuinţa, clarviziunea, elanurile noastre, acolo filfîie etern umbra răcoroasă şi demiurgică a aripilor lui Eminescu. Astăzi el este pentru noi nu numai creatorul limbii literare, poetul-împărat dăruind mereu nestemate din besacteaua sa atotîncăpătoare, artistul pur pe care groaza de nedreptate şi împilare îl împinge în zaţul „Timpului", însul însingurat ce cumpăneşte zîmbitor iubirea şi eternitatea. Pentru poeţii chemaţi să înfrunte veacul acesta de trecere, Eminescu este solul dătător de viaţă. Un sol care, deşi îmbibat de esenţele trecutelor creaţii, îndeamnă fără greş la noutate.

Atunci cînd socoate că trebuie să traducă nimic altceva decît **Critica Raţiunii Pure** (or, Kant stă la temelia unei bune părţi din arta modernă. Şi, dacă vitregia destinului nu l-ar fi împiedicat pe Eminescu poate că am fi putut citi în româneşte şi **Critica puterii de judecată.**) Atunci cînd, turburat de insolitul propriei sale viziuni, caută să-şi învingă spaima „mallarméană" în faţa alterării versului, deşi tocmai el este cel care îl decanonizează: „Nu urmaţi gîndirii mele: / Căci noianu-i de greşele, / Urmărind prin întuneric / Visul vieţii-mi cel chimeric, // Neavînd învăţ şi normă / Fantazia fără formă / Rătăcit-a vai! cu mersul: / Negru-i gîndul, şchiop e viersul."

Atunci cînd, mărturisind un crez iconoclast (Eu nu cred nici în Iehova / Nici în Buddha — Sakya — Muni), rămîne un consecvent al încercării: „Nu mă-ncîntaţi nici cu clasici / Nici cu stil curat şi antic / — Toate-mi sunt deopotrivă / Eu rămîn ce-am fost: — romantic."

Atunci cînd, la „Bolta rece", îşi aduce „o cană anume, de sticlă roz riglată, cu capac de zinc, ca nu cumva aburul rece al băuturii să se piardă în văzduh" (G. Călinescu), mă gîndesc cu smerenie şi voluptate la irizările acelor bizare urbi trandafirii zărite de poet cînd, ridicînd zincul, sorbea sufletul vinului lui Amiras.

Complex şi neliniştit, Eminescu nu începe o singură linie genealogică în literatura română. Către el converg toate rădăcinile, de la el diverg toate ramurile, inclusiv cele pe care înmugureşte poezia românească modernă. Poetul fereştilor bătute de lună este în acelaşi timp poetul largelor vase de lemn care tremură la o poruncă. Eminescu nu putea fi decît romantic. O întreagă succesiune de creatori români de pînă la el au încercat să exploreze „faţa ascunsă a lunii'. Dacă putem ocoli „medievalităţile întîrziate", ale apocrifelor, nu putem trece nicidecum prin faţa ciudaţilor hibrizi din Istoria Hieroglifelor, nu ne putem împiedica să înălţăm capetele la levitaţia unor grupuri întregi către poarta raiului lui Budai-Deleanu, nu putem sări peste grădinăria de poame enumerate de Anton Pann. Eminescu stăpîneşte un puternic port-altoi preromantic autohton, pe care grefa romantismului german nu putea să nu prindă. Toată această **tradiţie** a visului în literatura română ne oferă cheia cu care pătrundem în odăile fantaste ale prozei eminesciene. De care nu toţi cei de la Junimea, de pildă, au ştiut a se folosi. „Deoarece oriunde se string laolaltă 100 de filistini, 90 reprezintă cu autenticitate îngustimea de vederi şi prostia" (G. Călinescu). Pe filistinii de atunci şi de totdeauna îi speria tocmai ieşirea din canoane, împotrivirea faţă de aparenţele naturale, dorul de a ajunge la natura lucrurilor. Îi speria clipa în care lucrul înviază, capătă o independenţă şi o interdependenţă panică, redevine elementul primordial, definitoriu, al artei. În fuga lor de vis, ei se identificau cu fazele imediate ale naturii, îndepărtîndu-se (în măsura în care au fost cîndva apropiaţi) de simburele tainic şi iniţial al artei. „Am respirat cu toţii. — îşi aminteşte George Panu — Iată-ne, ne zicem noi, readuşi pe pămînt". Ce se întîmpla? Eminescu trecuse de primul pasaj din lectura Sărmanului Dionis: „şi tot astfel, dacă închid un ochi, văd mîna mea mai mică decît cu amîndoi. De aş avè trei ochi, aş vedé-o şi mai mare, şi cu cît mai mulţi aş avè, cu atita lucrurile toate dimprejurul meu ar păré mai mari. Cu toate astea, **născut** cu mii de ochi, în mijlocul unor arătări colosale, ele toate, în raport cu mine păstrîndu-şi proporţiunea, nu mi-ar părè nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi". Dar spaima nu trece cu una cu două. „Bine — îl întrebă Pogor pe Eminescu — cele ce se petrec cu Dionis, desigur, le visează? — Da şi nu, — răspunse Eminescu — asta-i o teorie greu de înţeles" (George Panu, citat de G. Călinescu).

Deoarece şi-a depăşit veacul (nici astăzi săgeţile înfipte de el în ţinta viitorului n-au fost cum se cuvine omologate), Eminescu a avut de întîmpinat neînţelegerea celor cu aripile frînte. Deşi nu-i prea băga el în seamă. Indelungata expediere a ignoranţilor dovedeşte că poetul intuise necesitatea ca arta să urmeze un drum mai puţin bătătorit. El proiectase chiar antene clare în acea artă a veacului nostru, în care încap umbrele bizantine ale crailor de curte veche, rozele miraculoase ale lui Macedonski, lauda blagiană a somnului, cămara tristului menestrel, viziunile histo-onirice ale medicalului Magheru. Acea artă peste care pluteşte jalea nocturnă a negrelor covoare oltenești suspendate de Ţuculescu, se lasă neliniştea prelungilor sale paseri liliachii, cresc ochi pinditori la fiece geam al „oraşelor" sale halucinate.

Eminescu nu este, deci, un clasic, decît în accepţiunea valorică a cuvîntului. Ne dăm seama de acest lucru, dacă încercăm să cuprindem întreaga-i operă. Ajungem atunci la poezii care încep astfel: „Privesc oraşul — furnicar — Cu oameni mulţi şi muri bizari / Pe strade largi cu multe bolţi: / **Cu cîte-un chip l-a stradei colţ".** La fiecare colţ cîte-un chip. Deşi oamenii sînt mulţi — „Şi trec foind, rîzînd, vorbind, / Mulţime de-oameni paşi grăbind. / Dar numai p-ici şi pe colea / Merge unul de-a-nletelea / Cu ochii-n cer, pe şuierate, / Ţiindu-şi mîinile la spate".

Este, poetul de ieri, de azi, de totdeauna, în al cărui vis treaz se oglindeşte forfota lumii curente, repercutată la mari altitudini, dincolo de spaţiu şi de timp, precum scrie, mai departe, Eminescu: „O faţă trece c-un profil / Rotund şi dulce de copil, / Un cîine fuge spăriet, / Şuier-un lotru de băiet, / Într-o răspîntie uzată. / Şi-ntinde-un orb mîna uscată, / Hamalul trece încărcat, / Şi orologiile bat — / Dar nimeni mai nu le ascultă / De vorbă multă, lume multă".

Leonid DIMOV

DINCOLO DE ARTĂ

Eminescu e un artist etern, în sensul cel mai propriu pe care-l poate avea acest cuvînt, mai mult presimţit decît ştiut.

Dincolo de farmecul cuvîntului, dincolo de observaţia nemiloasă, răscolitoare şi îngîndurată asupra vieţii, marii artişti ne lasă amintirea unor suflete eterne — dacă admitem că pasiunea, intensitatea, flacăra, sînt tot una cu eternitatea. Ei, cei care iubesc adevărul, sînt eterni în sensul cel mai propriu; numai adevărul care se află dincolo de timp, nu intră în luptă cu timpul, nu se uzează şi nu oboseşte. Stilul se poate desigur împrumuta, dar neliniştea în faţa existenţei nu se poate împrumuta, metaforele se pot de asemeni împrumuta, dar durerea nu se poate împrumuta. Eminescu, asemeni lui Dante, Cervantes, Dostoievski şi Shakespeare, e un scriitor dincolo de artă şi de timp, şi-n faţa lui analiza estetică, oricît de strălucitoare ar fi, se dovedeşte neputincioasă, o neputinţă vie, aproape dramatică. E însăşi neputinţa mărginitei minţi în faţa infinitului existenţei. Aceste analize estetice, oricît ar fi de penetrante, se opresc înmărmurite, neputincioase, stîngace, înfricoşate, în preajma lui Eminescu, aşa cum mintea noastră se opreşte neputincioasă în faţa morţii şi a vieţii. Eminescu nu poate fi înţeles decît de viaţa care l-a născut.

Nimeni dintre toţi artiştii acestui pămînt n-a avut un suflet de amploare, rezonanţa, gravitatea şi frumuseţea lui Eminescu. Un poet recunoaştea în tinereţe că pe Eminescu, noi poeţii tineri zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge. A-l ajunge pe Eminescu înseamnă a avea gravitatea lui în faţa vieţii, a-l ajunge pe Eminescu înseamnă a avea, asemenea lui, durerea şi miracolul existenţei. Ar trebui să se nască un suflet de o asemenea mărime şi gravitate. În comparaţie cu el, divinul, incomparabilul, timidul, necruţătorul, neliniştitul, toată poezia născută din meşteşug, pe birocratica şi diavoleasca şlefuire a cuvînului, pare desigur o vanitate oarbă.

A pune pe cineva alături de Eminescu e mai mult decît o impietate. E o inexactitate. Trebuie ca recunoştinţa şi modestia noastră să lase un spaţiu gol în faţa tainei care a fost Eminescu. Acest spaţiu gol e omagiul nostru pentru el, pentru el care a trăit mai mult decît noi, care a suferit mai mult decît noi, care a iubit mai mult decît noi, care e şi-acum mai viu decît noi.

Teodor MAZILU

„MEMENTO MORI"

În „Cronica Magdalenei Bach" există cîteva cuvinte care, dacă ar fi să judecăm cinstit, fac mai mult decît umbritoare tomuri de estetică. În acelaşi tandru discurs despre piinea cea de toate zilele, despre prunci şi rufărie, egal şi fără exclamaţie introductivă se înşiruie şi gîndul femeii care a priceput că soţul ei compunea numai cînd în tăcerea încăperii şedea Moartea lîngă el. Şi acest suflet, profund religios adăpa cu sîngele său sîngele unui luminos dumnezeu al conştiinţei, viu şi veşnic cît sufletul său îl dorea viu şi veşnic şi era un om. În carne şi oase — cum ar spune Miguel de Unamuno. Şi nu dorim să ştim despre el mai mult decît spune carnea unor buze care l-au cunoscut. Cum nu am dori să ştim despre Baudelaire decît cîteva vorbe spuse de aceea pe care el o numea soră şi despre care noi nu ştim nimic.

Cum nu am dori să ştim despre Eminescu decît cum i se înfăţişa spinarea, faţa şi mîinile atunci cînd scria „Memento mori".

Nu există nici o altă explicaţie pentru înmulţirea lucrărilor despre viaţa sa decît aceea că orice biograf trebuie să fi simţit că suma faptelor sale nu spune totuşi nimic, deşi ele singure pot reclama sanctificarea făptuitorului şi deasemenea opera sa nu spune totul — sau ca să ne exprimăm mai exact — nu elucidează totul. Este traumatizantă pentru o persoană de azi, întîlnirea cu cele patru cifre: 1872. Nu este uimitoare numaidecît cunoaşterea istoriei, a filozofiei şi a poeziei, şi nici chiar, limba clară şi invenţia poetică nu fac marea valoare a poemului. Un istoric sau un geograf ne pot lămuri chiar asupra unor cusururi iar un filozof poate numi: pe Hegel, Schopenchauer, Descartes, Un Vigny, un Hugo ori un Leconte de Lisle pot dezvălui poeme de-o întindere egală şi de-o expresie mai sigură.

Cutremurător în acest poem e suflul epic şi dezvăluirea dintr-odată a spiritului poeziei eminesciene, marea veghe în faţa morţii, asemeni ecoului dinafară al unui plîns înăbuşit, cuvintele trăiesc din indicibilă tiranie.

Se pare că nicicînd n-au fost Babilon, Memphis ori Roma ci că s-au născut din aspiraţia unui suflet căruia i trebuiau mărturii ale durerii sale, colosale mărturii. Eminescu n-a văzut locurile sfinte de care pomeneşte. Ori nu visul care-l întrupau ele îl plîngea ci visul său care nu se putea întrupa, protestul său care devenea laudă. Şi din nou: fiinţe încoifate bat toba protestului şi ridică poduri ori cetăţi: spre gloria vieţii, desigur, şi spre a oferi o imagine palidă mereu în degradare a Celei care aşteaptă cum ar zîmbi. Amintindu-ne de infinita tristeţe pe care o trăia Camus la lectura cărţilor voit optimiste, am spune că poemul eminescian trezeşte o infinită lumină. O persoană care la frageda vîrstă de 22 de ani trăia adevărurile individuale (nu particulare) şi deci universale cu totală responsabilitate arată o inimă după chipul căreia se poate face o lume. Nu îndrăznim să pronunţăm cu toată gura — ca în cazul lui Baudelaire — că Eminescu e „poetul morţii". Este însă uşor de observat în acest poem ca şi-n multe altele că suprema voluptate şi suprema căutare rămîne „moartea cu-aripi negre şi chipul ei frumos". „Psalmistul" lui Arghezi ne-a reamintit „Memento mori", umilinţa creştinului şi superbia păgînă. „Psalmistul" e scris de Arghezi la o vîrstă de patriarh „Memento mori" e opera unui copil aproape şi credem că indiferent dacă e sau nu e moda aceste poeme vor călăuzi poeţii de azi, la realizări monumentale. Trăind în obsesia stilului (justificată de perioada mai veche a poeziei neidentificabile) poezia română a acestei ore are de învăţat mai puţin din tehnica poetică a tutelarilor cît deprinderea sunetelor fundamentale.

Este categoric aproape de impostură însul care ar vrea azi să ni-l explice pe Eminescu fără un scop precis. Căci nu am avut un legiuitor pe măsura-i şi nici un filozof şi la fel nici un sfînt.

„Memento mori" e un poem zguduitor şi pentru că se citeşte în aceeaşi carte ce-şi începe alt poem cu versul „Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie".

Şi citite aceste două poeme de mai multe ori înţelegi că cel cu strofe nenumărate e făcut pentru a ne întări ca şi primul.

Cezar IVĂNESCU

CULTUL PRIN CUNOAŞTERE

Calendarul mai strigă din perete o aniversare (acum o comemorare) a lui Mihai Eminescu. Se împlinesc optzeci de ani de la trecerea sa în viitor şi, cu acest prilej pios, revistele se umplu iarăşi de numele său, silabele acestui nume sînt rostite în conferinţe, în comunicări academice. Toate aceste manifestări le cunoaştem, am mai traversat cîteva.

La fel se întîmplă, va spune un interlocutor cu instrucţia încheiată pretutindeni. Aniversările îşi au rostul lor, ele sînt principale prilejuri pentru readucerea în actualitate a clasicilor. În restul timpului se cuvine ca ei să stea fixaţi în manuale şi tratate, îndepărtaţi şi tutelari. Oare nu la fel stau lucrurile cu cei mai mulţi dintre Mari: cu Dante, Shakespeare, Cervantes, Puşkin, Goethe?

Aşa şi nu tocmai.

E lucru cunoscut că zac încă needitate cele 44 de caiete rămase de la El, atunci cînd toate culturile nu ştiu cum să-şi ocrotească, şi să-şi pună mai bine în valoare zestrea secolelor şi a harurilor. „Vrem haosul întreg", spunea despre aceste caiete C. Noica, „Cultura nu mai este pentru cei de astăzi, doar una de opere încheiate. E un element, o stihie, a cincea după «ale lumii stihii patru». E vorba aici, insista distinsul filozof, în articolul său de acum un an, de o „fantastică aventură în cultură a a unui om tînăr", parte integrantă a uriaşei sale opere

Vrem să spunem, mai deschis, că nu cultul orb, excesiv (de cuvinte?) al lui Eminescu, cel topit în conferinţe şi entuziasme superficiale ne interesează. Cu acest cult necesar nu avem nimic, el are, o spunea tot C. Noica, o funcţie extraordinară în cultura noastră. Dar trebuie să fie unul de adîncime, consecvent (nu doar la prilejuri) prin cunoaştere îndirjită a operei şi gîndirii lui Eminescu.

Avem, e de recunoscut, admirabile exegeze despre El, se pot cita şi ediţii de erudiţie, alcătuite cu osteneală şi pricepere. Altceva ne lipseşte, încă: dragostea reală pentru zeul culturii noastre. Un aer de crispare ne bate în faţa lui, încruntări universitare ne pîndesc în drum spre inima lui. E aproape de necrezut cît de puţini liberi în opţiuni ne simţim în faţa operei eminesciene. O unanimitate geloasă ne supraveghează fiecare gest, gata să blameze cu oarbă promptitudine, cea mai mică urmă de nonconformism.

În cazul unui geniu, spunea G. Călinescu se cuvine să apreciezi totul. Sîntem de acord, fără rezerve: ne este drag ultimul bileţel trimis vreunui prieten, ultimul catren stîngaci al aproape copilului Eminescu. Dar acceptînd totul, cu bucurie ce păcat vom comite parcurgînd-o pe anumite trasee, corespunzătoare celor mai intime gusturi ale noastre, dacă vom propune, pe lîngă accepţiunile tradiţionale, unele nici opinii proprii? Ion Negoiţescu, într-o asemenea încercare s-a văzut contrat de mulţi, cu fermitate ridicolă. Dar putem noi, în faţa unei Creaţii de asemenea talie să ne mulţumim cu o singură (sau cu cîteva) interpretare bine fixată? E ca şi cum s-ar interzice răspîndirea unor imagini ale lui „David" de Michelangelo luate altfel decît din faţă, sau lateral. Prea multe condeie s-au străduit să îngheţe, să hieraticeze figura astrală a lui Eminescu: am vrea s-o încălzim cu zîmbetul nostru, cu cercetările noastre necanonice, am vrea să-i punem întrebări, la care ştim sigur că ne va răspunde. Ori, dacă analogia aceasta e mai pregnantă, am vrea să nu pătrundem în fluviul superb al gîndirii sale pipăind cu tipic tradiţional apa, ci să fim liberi a plonja, cu sete adîncă, direct în curentul cel mare.

Ediţiile sînt domeniul unde îngheţul scolastic se manifestă cel mai aprig. Normal ni se pare să înţelegem mai larg, mai contemporan editarea lui Eminescu. În primul rînd este necesară acea ediţie ideală a unui Mihai Eminescu întreg, în oricîte volume ar fi necesare! Un institut ştiinţific, de la mic la mare, ar trebui pus să muncească un deceniu şi să dea la iveală această „Opera omnia", susceptibilă, firească de adaosuri succesive.

Apoi, pe lîngă alte ediţii cu scopuri precise (şcoală, popularizare) credem că ar fi pasionante culegeri alcătuite, după opţiunea lor curată, pe răspunderea lor, de scriitori actuali (şi în primul rînd istorici literari şi poeţi). Cît de fascinant ar fi un „Eminescu plutonic" în selecţia lui Negoiţescu, de exemplu.

Geniul eminescian e atît de covîrşitor, dragostea arătată de poporul său atît de nesfîrşită încît, ca în cazul lui Dante, am putea avea o editură (cu o publicaţie periodică a ei) „Eminescu" unde să se tipărească operele sale în diverse căutări editoriale, marile cărţi despre el şi creaţia sa, scrierile de eminescologie actuale.

Eminescu e viu, asta nu e doar o metaforă. El ne obligă să fim vii în faţa lui, să ne mişcăm în fine din somnolenţa admirativă pe care i-o purtăm. Avem de măsurat pînă în infinit perspectivele deschise de acest ax stelar al culturii române.

Ilie CONSTANTIN

CRISTINA TACOI

Mă prefăceam că plîng purtînd masca Soniei

Nu credeam să învăț a nu te mai vedea.
Din această stare nu pot scăpa. Nu mi-e
trică decît de
mine. E dimineață și cum voi începe ?

M-am prefăcut că plîng și n-am putut să
plîng. Am plîns
și n-am putut să mă prefac. Cum să rămîn
pînă la sfîrșit ?

Azi am descoperit cea mai frumoasă
mîngîiere — era a
prepriului meu păr lung atingîndu-mă.

Turnir

Va trece mîine iar un pelerin
și va privi turnirul,
pe o elipsă tristă
cu păsările va trece.
Bănuiala celor din jur
se schimbă în cenușă roșie —
căci nimeni nu mai ține minte
dacă ultima oară
au împrumutat torța lui
sau poate era inima zilei.

În cingători de abur va trece,
și oricum licărul pietrelor
sub cenușa roșie nu va îngheța.
Pînă la cealaltă întoarcere
în furca cerului sfială te clatină.

De Anctarctida

Cît de liniștită Cayetana
alergi înspre această năruire
și schimbător este cerul tău
de sunete, de nisip roșu,
un templu cu multe
prea multe împăcări...
De te va săruta într-o dimineață
cu două inimi, una de primejdie —
iar între ele pletele, și adie
pe țărm cînd marea lovește
cu păsări tot mai aproape

Aplecîndu-te, aplecîndu-te
lîngă alt erai
ai hotărît să uiți. el
umblă încă și nu va fi
de te va săruta, nici o mai
tandră navă cînd marea
pleacă tot mai aproape
de un îngheț
de porfiră, și... Cayetana...

Oricum, după aceea tot un fel de alergare

Cînd ai trăit pe nisip acordîndu-te cu norii,
risipitor
în așteptare, înghițit de o înaltă mare
vegetală, unde e
răbdarea de care să te sprijini ?
Odihna întunericului niciodată pe cintarul
meu sărac,
siluete gesticulează pe scara înclinată cu o
vehemență
senină.
Ceea ce îți ascund este recolta abisului.

Hesperara

Tu nu ești Hesperara...
Părăsit înainte și prea tîrziu
pe valea de siliciu,
apă cu genunchii îndoiți
necontenit abruptă
lîngă sete și frunze ;
eu am să număr
în astă anticameră cu fringhii,
cu ciuperci, — cozile de vulpi
roșcate alergînd după sănii
la subțioara ninsorilor.

Am venit, voi striga — Hesperara...
O vreme între noi născocită
și alta
în lacrima broaștelor țestoase,
urcă dinspre grota reginei Maud
să mi se dea deopotrivă
și pe din două
cu glasul pomului și fără voie.

NICOLAE VOICU

Perina

Corneliei S.

A. Noaptea în care perina mă purta în Castel.
Perina mea zbătîndu-se, ca un abis bun, ca un abis bun.
Vezi, trupul e neființa rea, ca neanturi triste murind în jos, în îngîndurare : creația nu există...
Ochii atingerilor..., iubito.

Z. Trupul meu, uite, trupurile nu ne privesc : nici o creație ; nici o poruncă ; nici o lumină : nimic nu ne interesează. Trupul nu ne interesează. Numai perina și ceva mușcat de atingerile pernii...
Doar neființa bună...

A. Și cînd ne privim, și cînd ne privim : o simțire între urmele sufletelor...
Ce e mai viu ?
Ochii atingerilor...

Z. Împrumutăm ochii atingerilor. Privim steaua și privim apoi cu ochii atingerii stelei. Privim dragostea și privim apoi cu ochii atingerii dragostei. Atingînd-o cu privirea ta, lumea ar putea să fie.
Atingerea vede. Atît.

A. De cum ne-am născut și am atins lucrurile cu privirea, noi am murit. A rămas doar Perina, mușcată și mușcînd, punîndu-și întrebări... Perina e tot ce se vede mai frumos în toată Increația... E singura viață. Singura atingere :
Viața e o atingere, e neființa bună...

Z. Un cer înalt și veșnic ne pune sub cap o perină, dovedindu-ne singurătatea. Ceea ce se vede este o perină zbătîndu-se.
În toată Increația, ceea ce se vede este atingerea.
Între noi care am murit și privire este o perină. Întindem brațele către altul pentru a ne salva. Așa cum punem întrebări... Este adevărat ceea ce ne salvează de la moarte.
Sau neadevărată este doar clipa morții ?!
Ochii atingerilor...

A. Nemuritoare este doar perina...

Iarba și femeia

Iarba a încolțit de sub pămînt unde se găsește, probabil, trupul unei Femei. Poate sub pămînt se găsește o femeie, vis de carne care cîntă și tînjește, din trupul căreia răsar toate ierburile lumii, toate luminile, toate copilăriile, toate întunecimile, toate surîsurile, contopindu-se într-o rază ca iubirea...
În trupul Razei, nădejdea care cîntă, în trupul razei așteptarea care plînge.

Fericire

...Aceasta deci : numai moartea celui ce a iubit poate spune cît de adîncă a fost apa iubirii.
Aceasta deci : moartea este lumina în care s-a privit iubirea

fugă

de D. ȚEPENEAG

Cînd a ajuns pe peron, trenul plecase. A alergat pînă acolo cu pardesiul descheiat, pulpanele fluturînd, a strigat, a țipat, dar mîna aceea uriașă, vinoasă, roșiatică, a grăbit mișcarea și trenul a dispărut dincolo de peroane, în noapte.

Sau poate încă nu venise, poate avea întîrziere, se întîmplă de multe ori, deși la telefon mi se spusese că sosește la ora exactă, femeia de la Informații avea o voce plăcută, ușor voalată, semăna cu vocea Mariei. Și-am alergat într-un suflet, am luat mai întîi un autobuz care mergea însă în altă direcție, m-am dat jos, m-am urcat în alt autobuz, ăsta era bun, și mă tot uitam la ceas, nerăbdător, nu vroiam să întîrzii : m-am așezat lîngă șofer și-i șopteam într-una să se grăbească. Pînă s-a enervat. Nu mă mai bate la cap, domnule, n-am voie, înțeleg am răspuns, dar n-aș vrea să pierd trenul, bagajele le-am trimis înainte cu mașina unui prieten. Șoferul zîmbea batjocoritor. Înțelegi ? mai aveam nițică treabă. Nu-mi vedea fața, a trebuit doar din inflexiunile vocii să-i sugerez că trecusem pe la Magda, el n-o cunoștea pe Magda, și a început să rîdă și pe urmă iar s-a enervat : cineva se urcase prin față și nu făcea parte din nici una din categoriile privilegiate. De unde știi ? l-am întrebat eu ca să fac pe deșteptul, să despic firul în patru, adică să-l fac să priceapă că în privința gravidelor nu poți fi nici odată sigur, unele reușesc să-și ascundă sarcina pînă într-a șasea, poate chiar a șaptea lună, și aveam perfectă dreptate, dar el s-a întors spre mine și s-a încruntat, și pe urmă chiar a țipat — persoana care se urcase prin față era un băiat înalt și blond cu o figură mirată, buimacă aproape. Nu era o gravidă, desigur, dar eu nu puteam să văd din pricina aglomerației, că d'aia s-a suit și băiatul prin față, nu de plăcere. De ce mă bați la cap ? Iartă-mă, dar nu vreau să mă gîndesc că s-ar putea să pierd trenul, înțelegi ? Și atunci mai bine vorbesc. Alături, o femeie zîmbind, și asta îmi dădu curaj, am continuat : e adevărat că are puțină întîrziere, vreo zece minute, dar nu vreau să risc nimic, ea e foarte supărată și trebuie să mă vadă, acolo, pe peron, așteptînd cu buchetul în mînă, îi plac foarte mult florile. Și mie îmi plac, spuse doamna de alături și zîmbi către șofer care stătea cu spatele, pentru că trebuia să conducă mașina. Pe urmă avu loc accidentul și șoferul muri, adică nu știu precis, m-am trezit pe trotuar cu doamna aceea blondă și zîmbitoare în brațele mele, și sînt sigur că mă simpatiza, dar atunci era leșinată, poate că murise și ea, oricum eu mi-am revenit imediat și nu îndrăzneam să mă mișc ca să nu-i fac vreun rău, o țineam strîns în brațe ca pe o iubită, mirosea frumos iar trupul îi era cald — nu te răcești atît de repede — îi simțeam pîntecul lipit de mine, și coapsele ; am pus brațul drept sub tîmpla ei și mi-am apropiat obrazul de obrazul ei roz și parfumat, sus pe cer luneca un pește lucios ca o sabie. Pe neașteptate, o mînă brutală mă înșfăcă de umăr și începu să mă zgîlțîie : n-am nimic, ea, mi se pare că ea a murit. O mustață pleoștită, pe oală, cum se mai zice, atîrna deasupra mea. De ce atîta brutalitate, măcar morții să-i respectăm cadavrele. Dumneata ești mort? m-a întrebat mustața. Aproape ! Și m-am sculat și am plecat, ba chiar am rupt-o la fugă, ciocnindu-mă de trecătorii care se opreau și mă înjurau. Nu știu dacă șoferul murise, deși în astfel de accidente rar se întîmplă să scape, îi intră volanul în burtă și-l turtește, îi rupe șira spinării sau coșul pieptului, vai de capul lui !

Am sărit într-un taxi, așa cum ar fi trebuit s-o fac de la început. Maria, săraca, îmi spusese : de ce s-o faci pe Magda să te aștepte, știi că e nervoasă, și vezi, ai grijă, cumpără flori și ia taxiul, haide, grăbește-te! Lasă, nu-i nimic, nu te gîndi acum la mine. Zîmbea puțin cam forțat. Am coborît grăbit scările, sărind cîte două, cîte trei trepte deodată, liftul era stricat sau poate am uitat să-i iau, e un amănunt fără prea mare importanță, în definitiv nu toate blocurile au lift, sau Maria putea foarte bine să locuiască undeva la marginea orașului, într-o căsuță veche cu grădină și cișmea în curte, să fie vară și înainte de a pleca să fi stat amîndoi la măsuța dintre răsadurile de flori, măsuța aceea cu umbrelă colorată și fluturii să zboare în jurul nostru, valurile să clipocească cova mai încolo, mîngîind plaja, eu să-i spun că o iubesc, și Maria, înconjurată de fluturi, să se uite la mine și să zîmbească... Femeia aceea din autobuz, care i-a tras o palmă șoferului pentru că a încercat s-o mîngîie, la fel zîmbea. Și de ce a stat atît de aproape de el ? m-a întrebat Magda. Cine ? Ea, blonda de care spui. Putea să se depărteze. Înseamnă că...

M-am dus la fereastră, am deschis-o și am respirat adînc. Nu știu, am răspuns, rămînînd cu spatele, avea un zîmbet ca al tău, un zîmbet mai mult al ochilor, gura îi rămînea aproape imobilă. Șoferul gonea ca nebunul și străzile erau foarte aglomerate. Într-o zi o s-o păţească! Ea zîmbi, numai cu ochii.

Du-te, să nu întîrzii ! M-am sculat din pat, m-am îmbrăcat și am coborît treptele cîte două, cîte trei, pentru că nu mai aveam răbdare să iau liftul, și la drept vorbind, nici n-avea rost pentru un singur etaj, ar fi fost caraghios. Să iei un taxi, mi-a spus Magda, și vezi nu uita florile ! Și mie îmi plac florile, spuse doamna de alături, și zîmbi, nu către mine cum ar fi fost firesc, ci către șofer care, bineînțeles, stătea întors cu spatele la ea, străzile erau foarte aglomerate, iar el trebuia să fie atent, n-ai avut nici un accident pînă acum? Se uită la mine mai puțin de o secundă, disprețuitor, și blonda de alături zîmbi mai tare, era un zîmbet aproape silit, încerca să-i prindă privirea, dar el își întoarse repede capul și tot atît de repede răsuci volanul, luă un viraj brusc, călătorii își pierdură echilibrul, doamna de lîngă mine își sprijini trupul în brațele mele desfăcute la tanc și apoi închise repede la loc într-o îmbrățișare care, prelungindu-se — și doar șoferul evitase accidentul! — declanșase în mintea femeii cine știe ce bănuială, sau poate nu mă plăcea, îi era nesuferită mutra mea, dar chiar așa fiind nu trebuia să înceapă să țipe, să se smucească, iar cînd scăpă din brațele mele, fără nici un avertisment, măcar prin mimică, să-mi tragă o palmă. Călătorii încercară să vocifereze, eu le explicam că pierd trenul cu care trebuia să mă duc la un congres important, un congres de biologie, dar pînă la urmă tot a trebuit să cobor. Șoferul era probabil satisfăcut, se descotorosise de mine.

Alergam ca un bezmetic, mă ciocnii de o femeie destul de corpolentă, și izbitura mă dezechilibră, măgarule! adică eu, ridicai din umeri, o lăsai acolo cu mîinile pe șolduri, țipînd, și-mi continuai goana, fără să-mi treacă prin cap că puteam lua un taxi. Ce-i drept, nu era nici unul prin apropiere și nici autobuze nu treceau, sigur, strada era blocată din pricina accidentului, era ceva nemai pomenit, unul din autobuze se răsturnase pe o rînă, șoferul murise — nu scapi în asemenea ocazii ! — și-mi părea rău de șofer, deși fusese obraznic cu mine, iar incidentul acela cu femeia blondă care începuse ca din senin să țipe că șoferul o pipăie, chiar așa a zis, era foarte vulgară, se vedea și după înfățișare, după buzele vopsite violent, roșul depășind cu mult conturul buzelor — își închipuia desigur că are buze prea subțiri — și era cam urîtă, săraca, și grasă, foarte grasă, un trup otova, ce dracu să pipăi la ea ! Într-o sacoșă avea spanac și un pește învelit într-un ziar. Eu n-am văzut nimic, am spus și șoferul cu urechile înroșite, ceea ce mi l-a făcut cam suspect, recunosc, destul de suspect, mărise viteza și era o aglomerație îngrozitoare, străzile sînt prea înguste pentru hărăbăielile astea de mașini. Dar era un șofer bun, de asta sînt sigur! știa meserie. Iar ea era grasă, mult prea grasă chiar și pentru un șofer, și șoferilor, slavă domnului! le plac femeile grase. Și n-avea nici o formă. Zîmbea, ce-i drept, frumos și cald, numai cu ochii. Avea ochi foarte frumoși, dar oricum șoferul tot nu putea să-i vadă, stătea cu spatele, o zărise în treacăt, nu mai mult de cîteva secunde, atunci cînd a întors capul să vorbească cu mine. Cam în zeflemea, e adevărat, dar eu știu să trec peste anumite lucruri, sînt un om sociabil, o fire veselă și deloc ranchiunoasă. Doar atunci, la mare, cu chelnerul acela mi-am ieșit din fire și l-am pocnit. Era obsedat sexual sau vroia să mă provoace ? Maria nu avea nici o vină. Nu avea nici o vină? Nu avea, poate doar așa, ca orice femeie, din orgoliu...

Așadar, șoferul stătea cu spatele, cum e și firesc, trebuia să conducă ditamai autobuzul, iar ea se tot lipea de scaunul lui, împinsă de mine, care la rîndul meu eram împins, înghesuit, de cei din spate, era groaznic. L-am rugat pe șofer să dea bice. Dă bice, i-am spus, și m-am aplecat peste umărul el ca să fiu auzit. Șoferul s-a enervat: de ce nu iei, domnule, taxi, ia taxi dacă te grăbești, iar eu am tăcut chitic și la prima stație m-am dat jos, împins, îmbrîncit, cîțiva huiduiau, și-am luat-o la goană pe lîngă mașină. Blonda mă încuraja, șoferul se înroșise de necaz că nu mă poate întrece. Îmi scosesem haina, pantalonii, rămăsesem numai în chiloți și în tricoul negru pe care Maria brodase cu fir de aur cuvîntul AMOR. Autobuzul, firește, nu mai oprea în stații, vroia cu orice preț să mă întrecă și nu reușea; alergam destul de relaxat, aveam un fuleu foarte elegant, blonda părea fermecată de picioarele mele lungi și mușchiuloase, îmi făcea semne cu mîna, apoi a scos o batistă și a început s-o fluture, sau agita peștele pe care îl avea în sacoșă, cred că era știucă. Lumea din autobuz se împărțise în două tabere: unii țineau cu mine și țipau ca din gură de șarpe scoțîndu-și capetele pe fereastră, ceilalți îl încurajau pe șofer, care turbase, nu mai ținea seama de regulile de circulație, trecea peste stopuri, ce să-i fac ? de pe o stradă laterală se ivi un autobuz verde închis.

Cine era vinovat? Poate că eu eram vinovat, poate că trebuia să mă fac că nu observ mîna chelnerului mîngîind spatele Mariei. Sigur, trebuia să mă stăpînesc, lucrurile tot nu puteau merge mai departe. Și Maria nu s-ar fi supărat și n-ar fi plecat. Ca și acum, de ce trebuia să fac pe puritanul, dacă femeii îi plăcea să se lase mîngîiată de șoferul care, din cînd în cînd, în loc să apuce măciulia schimbătorului de viteze, își încleștă palma lui mare pe glezna ei, și apoi mai sus, mă rog era treaba lor. Numai pentru că aveam zîmbetul Magdei în era deajuns. Își rujase atît de vulgar buzele, i-am spus: mi se pare că v-am mai văzut într-un film. Am spus-o în glumă, și ea a început netam-nesam să țipe. Călătorii erau împotriva mea, se vedea cît de colo, pe ea o credeau, nici n-avea rost să apăr. Numai șoferul știa adevărul. Cel care conduce știe totdeauna adevărul. Chiar așa? Da, pentru că în primul rînd știe unde vrea să ajungă, cunoaște cel mai bine stațiile, opririle obligatorii, cele facultative. El e căpitanul vaporului. Și dacă e prost, dacă nu se pricepe ? Nu contează, tot el e. Și atunci de ce să mă simt vinovat ? Alergam și eu ca oricare altul în locul meu, mă grăbeam. Mă grăbeam spre gară să nu pierd trenul. Aveam deci și eu o ținută, chiar dacă era o ținută individuală.

Magda mă asculta foarte gravă înconjurată de fluturi. Și pe urmă ? și zîmbi ca și cealaltă. De fapt, toate femeile seamănă între ele. N-am știut niciodată să le deosebesc precis decît după nume. Dar cîte nume sînt pe lumea asta ? Mai puține decît numărul femeilor. Și cele care au murit, și cele care se vor naște...

Ascultam valurile și fumam. Era liniște.

Și pe urmă nimic, lumea ne-a despărțit, nici nu apucasem să-l lovesc cum trebuie, n-am spart decît o sticlă în capul lui. O sticlă de bere. Cei de la Miliție m-au întrebat cu ce mă ocup. Sînt anarhist, am glumit eu. Vreau desființarea statului. Pun bombe pe la instituțiile publice, incendiez ministere, ieri am aruncat în aer Palatul Telefoanelor. Am ajuns la concluzia că distrugînd mijloacele de comunicație am mult mai multe șanse să tac să înceteze birocrația. Cînd plec de aici, distrug oficiul poștal. Pe urmă mă odihnesc puțin. Dumneavoastră credeți că e neapărată nevoie de stat? Glumeai, nu-i așa ? Așa au crezut și ei, și mi-au dat drumul. În orice caz o glumă proastă, spuse Magda dînd la o parte un fluture cap-de-mort, ca să mă poată vedea mai bine. O glumă foarte proastă ! Și s-a încins o discuție cum de mult nu se mai încinsese. Fluturii începură să plece. Se duc la

VICTOR RUSU CIOBANUL
„FEMEIE ÎMBROBODITĂ"

Maria, mi-am spus eu în gînd. Iar Magda îmi explica despre necesitatea statului, dădea citate, ce mai, eram zdrobit. Am să întîrzii, trenul n-are nici un minut întîrziere, n-am cumpărat florile. M-am dus la fereastră și am deschis-o. Am respirat cît am putut de adînc. Magda nu mai vorbea, se uita lung la mine, parcă mă studia. Du-te, să nu întîrzii, și nu uita de flori ! Liftul era stricat și am fost silit să cobor zece etaje pe scară, să nu întîrzii, și florile, de unde să cumpăr flori ? Am renunțat la flori și m-am suit în primul autobuz : era aproape gol. Doar un bătrîn care moțăia pe un scaun. Ținea în brațe un crap, îl ținea strîns la piept ca pe un prunc. În mașină, mirosea puternic a pește, mi-era greață. Mă așezai totuși, în capătul celălalt al mașinii. Mi-era și puțin somn. Peștele se dădu jos din brațele bătrînului, avea două picioruțe subțiri, lipsite de solzi, și veni spre mine. Casierița zîmbea : era o femeie între două vîrste, bună, fără prejudecăți. Cîți ani ai ? l-am întrebat pe pește, pițigăindu-mi vocea, nu știu de ce, probabil mi se părea că așa era mai bine, că mă înțelege mai ușor. N-a răspuns nimic, a dat scurt din coadă și mi-a sărit în brațe. Bătrînul pe semne că dormea de-abinelea, nu și-a dat seama că peștele o șterpelise, rămăsese cu brațele îndoite pe jumătate, încremenit, doar pieptul îl sălta ușor, iar capul și-l lăsase într-o parte, sforăia subțirel. Prinsei să mîngîi peștele care se cuibărise la pieptul meu și, deodată, mă simții fericit. Stăteam pe scaunul acela din autobuz și mergeam într-o direcție oarecare... Era bine ! Peștele avea de fapt dimensiunile unei bombe cu întîrziere, i-am spus asta taxatoarei și ea a zîmbit, politicoasă, și a scos din sîn un pește mic, de mărimea unui glonte de carabină, verzui și nițel ruginit. Mi l-a arătat și iute l-a băgat înapoi în sîn. În brațele mele, peștele adormise : dormea cuminte cu solzii lui albaștri și mici ca niște unghii de copil.

Și la un moment dat mi-am dat seama că am să întîrzii. M-am sculat de pe scaun, am așezat cu grijă peștele în brațele moșneagului, taxatoarea adormise și ea, și i-am spus șoferului că mă grăbesc, că trebuie să cobor, să iau alt autobuz. Greșisem direcția : eu vroiam să merg spre Magda nu spre Maria, de la Maria plecasem, ea era bună ca o mamă, de multe ori, seara, mă legăna, îmi dădea lapte, era o femeie tare cumsecade, dar nu poți sta cu mama toată viața, o dată și o dată tot trebuie să pleci, să-ți iei, cum s-ar zice zborul. Nu-i așa? Șoferul încuviință din cap și opri mașina. Coborîi și începui să alerg spre un alt autobuz. Iar n-am avut timp să cumpăr flori, poate găsesc la gară.

Autobuzul era ticsit, oamenii nervoși, poate că aveau și de ce, erau puși pe harță. Un vacarm îngrozitor! M-am strecurat pînă în față, lîngă șofer și, cît se poate de politicos, l-am rugat să se grăbească: pierd trenul, știi am un ordin de chemare... Și-așa am întîrziat... S-a întors spre mine, complice, și n-a spus nimic. N-are rost să mai oprești în stații, autobuzul e supraîncărcat. Asta probabil l-a enervat. Cine conduce mașina, eu sau dumneata ? Lasă-mă odată în pace ! Începu să zbiere. Vrei să ne răsturnăm, asta vrei ? Vrea să ne răsturnăm, se amestecă și un bărbat fălcos și bine îmbrăcat, e un derbedeu, un element periculos. Am tăcut ca un pește, ce era să fac ? Apoi am simțit că cineva îmi mîngîie mîna, o mînă moale, grăsuță se așezase peste mîna mea, în omoplați — căldura unor sîni. Asta mi-a dat curaj. Pierd trenul, am spus aproape strigînd, nu vă dați seama ! Am pierdut atîta timp pînă acum, am pierdut atîtea trenuri, trebuie să ajung la gară trebuie să cumpăr flori, ei îi plac atît de mult florile. Și mie îmi plac florile ! auzii un glas în spate și sînii se lipiră și mai tare de spinarea mea. Nu stați de vorbă cu șoferul, strigă cineva. Șoferul ar trebui să fie surdomut. Liniște ! Liniște ! Din cauza vorbăriei... Femeia din spate avea un glas plăcut și melodios ca al telefonistei de la gară, ca al Magdei, ca al Mariei. Mă grăbesc, doamnă, iubita mea a născut un pește de patru kilograme opt sute, e acum la bunicul în brațe și moșneagul e atît de fericit, atît de fericit... E crap ? Da, doamnă, e crap, ca să vă spun drept, eu aș fi vrut un șalău ; dar ce să-i faci, nu depinde de noi, oamenii de rînd : asta se decide mai sus. Cucoana îmi strînse mîna. Zîmbea numai cu ochii, galeș, cunoșteam zîmbetul ăsta ; mă întorsesem cu fața spre ea, așa că o îmbrățișai. Și eu sînt gravidă, spuse ea și lăsă ochii în jos, rușinîndu-se parcă. Eu aș vrea un morun. Și tatăl ? Nu mi-a răspuns. Ar trebui să stați pe scaun. Zîmbi trist, uitîndu-se de-alungul străzilor.

La fel a fost și cu Maria. La început a plîns, pe urmă mi-a mărturisit totul. Eram pe malul lacului, ei îi plăcea foarte mult să înoate ; se ducea pînă la mijlocul lacului, sau sub niște sălcii unde apa e adîncă și destul de rece, iar eu stăteam pe mal și citeam. La fel a lăsat și ea ochii în jos. Sînteți un om fericit, acum, dacă aveți un fiu... Da, patru kilograme opt sute, am repetat eu, primul ? Da, adică nu, dar celălalt a murit, de mult... Era tot ?... Nu, era un păun. Era atît de frumos, avea un cioc mic, auriu și o egretă cu cîteva fire roșcate, vai cît era de plăpînd ! Mi se părea mie sau într-adevăr pîntecul doamnei creștea, se umfla ? Încercai să-mi sug burta ca să-i fac loc și pînă la urmă am fost silit să mă desfac din îmbrățișarea ei — n-a fost deloc ușor — se încleștase de mine, și atunci am înțeles. I-am strigat șoferului să oprească. La o parte ! Dați-vă la o parte ! Lumea se dădea uluită în lături, bărbatul cel fălcos i-a strigat și el șoferului să oprească și autobuzul s-a oprit, iar pîntecul femeii s-a despicat cu un șuier care curînd se prefăcu într-o muzică stranie și foarte frumoasă — undeva în autobuz se aprinse o lumină albăstruie — și veniră pe lume mai întîi un morun, apoi doi iepuri albi de angora și un trandafir. Fălcosul începu să aplaude și să strige bravo ! bravo ! și lumea se luă după el, lumina aceea albăstruie se stinse, iar bucuria celor din jur răsuna vulgar. Mă gîndeam că numai printr-o minune mai puteam prinde trenul, și eu nu cred în minuni. Maria zîmbea fericită strîngîndu-și odraslele la piept : morunul guița subțirel, iar trandafirul i se mîngîia de obraz. Ai să întîrzii, spuse ea, ai să pierzi trenul. Sării din pat și începui să mă îmbrac. Să nu uiți de flori ! și vezi că liftul e stricat. Două etaje nu contează, și mă repezii pe scară sărind cîte două, cîte trei trepte deodată. Afară era o lumină orbitoare, de reflector. Se filma. Abia am reușit să mă strecor prin mulțime. Trebuia să găsesc un taxi, să nu întîrzii, să nu întîrzii !

Pînă la urmă tot autobuzul l-am luat. L-am rugat pe șofer să se grăbească. Nici nu mi-a răspuns. E surdomut, mă informă o femeie care se afla lîngă mine, degeaba insiști că nu te aude. Atunci eu sînt nevoit să cobor și să caut un taxi, sînt foarte grăbit. Și am coborît. O luai la goană în aceeași direcție cu autobuzul, dar după cîteva sute de metri am fost silit să mă opresc din cauza unui grup de oameni care bloca trotuarul. Ce s-a întîmplat ? Un pește, s-a rătăcit. Nu e pește, e un copil în formă de pește. Nu e un copil, e un pitic. E un monstru. Apar din ce în ce mai mulți monștri, e înspăimîntător ! Uite-l cum plînge, săracul !, și ce piciorușe plăpînde are ! Am plecat mai departe, ce mă interesează pe mine toate prostiile astea. Ar trebui interzise asemenea formări de grupuri, mai ales pe străzi, pe trotuare. Zău ? Peste drum era o maternitate. Am luat-o din nou la goană, speram că n-am să întîrzii, dar trebuia neapărat să găsesc un taxi care să mă ducă la gară. Mai aveam o scăpare : trenul să aibă întîrziere. Poate ar fi fost mai bine să fi dat un telefon ; mă temeam însă că pierd timpul : fiecare minut conta, fiecare secundă.

Pînă la urmă am găsit un taxi mic, violet, cu o floare de crin la motor. Avea și două aripi pentru clienții grăbiți care se duc la gară să-și aștepte iubita. În două clipe am ajuns, șoferul mi-a refuzat banii, avea un singur ochi în frunte, foarte vesel. M-am simțit jignit. O iubești ? Nu ! El s-a întristat și atunci i-am spus

OVIDIU HOTINCEANU

Îngăduie-mi

Genarului

Cîte obiecte în urmă
Și dacă tot îți mai trebuiesc
Întîiul meu domn Ovidiu
Îngăduie-mi pre mine să mă cheltuiesc

Atîtea lucruri rămase
În dulcele lor dulce răspăr
Au nu toate purtau în tinerețe
Roșul acela șiroindu-le-n păr ?

Atîtea păsări săpate în aer
Care refuză să treacă orizontul
Cum întîiul nostru poet refuză
Să părăsească de bună voie Pontul...

Se luminează. O parte de lume
Îmi poartă noroc. Eu îndrăznesc
Să mă bucur. Dar, Înalte, îngăduie-mi
Pre mine cu totul să mă cheltuiesc ..

Nicăieri, ca-n dragoste

Tu, lupoaica mea
E un blestem în steaua care frînge
Veșnicia lumii noastre dulci
Ape trec prin noi în spume
Fiare îți îngădui
La picioare, leneș să le culci

Tu știoaso, cruda mea
Fosnesc în sînge trenuri
Fulgerate-n noapte fără călători
Fără trup, cu doar ferestre luminate
Poala cerului incendiind în zori
Minzo, tu nestiutoare
Ninge toamna lumii peste noi perechi de stele

Tu, lupoaico
Nicăieri ca-n dragoste
Nu-s ierni mai grele

Prea tîrziu

Prea tîrziu mărită doamnă
Pilpîind dalb în icoane
Îmi va tăinui o toamnă
Ale mele dulce rane

Prea tîrziu o uriașă
Șoaptă mă va însera
Într-o liniște aleasă
Lupi mă vor adulmeca

Mai aud și-acum mătasea
Sfîrîind jos pe podele
Ochiul meu și-acum ascunde
O cărare pîn-la stele

Prea tîrziu un sol de pace
Se va prăbuși șoptindu-mi :
„Ai învins". Eu voi fi doamnă
Cel învins. De mine însumi.

Cu rane dulci

Voi fi trezit de tine
După numai cîteva ore de somn
Din palme voi bea lumine
Cu rane dulci voi fi uns domn

Voi fi condus prin viață
Ca o fiară de mirosul ei, prin vis
N-am să cunosc anotimpurile
Decît orbind sub două flori de cais

Voi fi condus prin moarte
Tandru, povestindu-mi-se ceva
Nici nu voi ști cînd de tine
Trupule, mă voi lepăda

Și tîrziu poate cînd nimic
Nu va mai fi de făcut
Mă voi întoarce brusc spunîndu-ți :
— Ajunge. Mulțumesc. M-am născut !

Năvală în auzul tandru

Și dulce cer să rabd
Întru puterea mîinilor
Smintite-n truda lor
E o năvală în auzul tandru
Din care sunetele își rup trup
Și curg aromitor
O să ne batem totuși
Ai cald azur în pleoapă
Ai umbra ca a unei
Nerușinate zee ce dezbracă
Leneș ciorapul
Știu
O să intrăm în noaptea de luminc
Din care unul numai
Poate iesi
Împleticit și viu
E o năvală-n bucuria mea
De pești întorși
Cu sarea mării-n solzi
Murindu-mi la picioare
Semn va fi ceasu-acesta
Și înotînd eu însumi
Cu sîngele
Voi umple roșie încă o mare

O, tu prihană

Nu cred că mare lucru ascundeai
Petala visului de-atunci erai
Pe cerul gurii vorba „încotro"
Amară se făcu. O, tu prihană, o !

Și cum stam noi ca rudele
Sub toate lacrimile, udele
Roș se ivi departele ca flama
Și în auzul meu, cîntecul, teama

Tot una se făcu. Așa că nu-i
Plînge de milă geamănului
Meu. El făcu schimb cu mine
În temnița auzului

Și se pierdu apoi în lume
Pe șale șiroind lumine.

CONSTANTIN ȘTEFURIUC

Scherzo

Lui Geo Bogza

Trece luna peste sură
Rupînd trandafiri în gură.
Printr-o pasăre de vînt
Curge cerul pe pămînt.
Zboară fetele prin somn
Singele ajunge domn
Și fîntîna-n miezul nopții
Face dragoste cu hoții.

Ștefuriuc
Copil de cuc
Născut sub umbrar de nuc
Mă ard sînii unei ape
Cînd ies caii să se-adape

. . . . . .

Lîngă fluiere de lună.
Cîntă pupăza în pod
Și mă crede voievod.

Rîzînd și plîngînd, pasărea

În mine locuiește o pasăre
Vine și pleacă această pasăre
Îmi încuie și-mi descuie sîngele
Cu ceva văzut, cu ceva nevăzut...

În fiecare lucru există două lucruri
Unul pentru miază-zi, celălalt pentru apus.
Rîzînd și plîngînd, pasărea
Mă poartă prin cerul de jos, prin cerul de sus.

Începe drama salvării
Ploile se tac nori, păsările intră în mine.
Cineva mi-a împușcat sufletul
Voi știți, desigur, cu ce a tras
Și cine.

Vine sîngele

Mi-e trupul incomod
Ca un lup hăituit
Trebuie să-mi las carnea aici
Să-nvăț să merg numai în oase subțiri
Ca în fire de grîu
Da, trebuie încă de-acum să-nvăț să merg numai în oase
Pînă voi da de sabia unui rîu.
Cineva dintre noi doi va trebui să moară
Lăsați să crească iarba pe rănile mele de pămînt
Eu sînt ucigașul apei, eu am pustiit insula
Hotărîți, prietenii mei, cine e diavol și cine e sfînt.
Umblu prin orașul trupului meu
Pentru ultima oară caut numele străzilor
Uite-l pe Dumnezeu : păstește desculț
Și-i zice copaculuí : „Fiul meu, fiul meu..."

Vînătorile regale ale soarelui

Vînătorile regale ale soarelui
Soarele, ca un leu blind,
Linge urmele stelelor.
Noaptea s-a îmbătat ca o femeie ușoară
Dimineața poartă ochelari fumurii
Dormim pe pielea acestei mări albastre
Oasele bat din aripi
Serpii beau sîngele
Pușile stau atîrnate pe pieptul insulei
Și noi — atît de tineri — aproape copii.
Strigă-mi numele, femeie !
Și cerul va fi al tău

Eu sînt împăratul Constantin
Prim-vicepreședinte al Soarelui
Și aghiotantul lui Dumnezeu
Vînător pe acest pămînt
Care se învîrte tot mai încet
Și care-i deosebit de frumos
Și-i ca o stranie literă de alfabet.

Băiatul chitară

Te-a blestemat dumnezeu, băiatule
Acum umbli prin lume chitară
Trebuie să te atingă luna
Să poți fi iarăși băiat
Sîngele trebuie atins de o femeie
Și pînă la apus să moară.
Ești ca o bucată de pămînt
Pe care își pun genunchii apele
Să treacă osul lunii
Ești o pastilă prea fantezistă
Cu care se sinucid nebunii.
Nimeni nu știe unde se găsește inima
Soarele e bolnav de moarte
Nu mai există suflete
Și n-are cine să ducă lumea mai departe.

Lumină din lumină

Lumină din lumină — femeia
Dumnezeu adevărat din dumnezeu adevărat — bărbatul
Răstignit pe trupul femeii.
Curge sîngele tînăr din fructul oprit
Doamne, dă-mi un cuțit
Viața mea să se sfîrșească cu un cîntec
Iubesc acest măr desăvîrșit,
Căruia îi spunem inimă
Și pian și tîrîș,
Roată a norocului — copacii
Cer haina nopții cu-mprumut
Sînt singurul printr-la parastasul zăpezii
Și-alături-ea, Pămîntul — un domn necunoscut.

că glumesc, ești un mare glumeț, un farsor, un caraghios. Pe cap avea potcap, i-am sărutat mîna, și-am rupt-o la fugă.

De fapt de aci mi s-a tras, de la biletul de peron. E groaznic să depinzi de orice fleac. Am uitat să iau bilet de peron și m-am repezit să intru. Biletul ! Aștept pe cineva care vine de departe, se întoarce, înțelegi ? e iubita mea care se întoarce... Degeaba. Controlorul era călare pe un catîr. Am încercat atunci să conving animalul. Mai am doar un minut. Am venit pînă aici cu o trăsură trasă de doi cai albi, cu panglici albastre. N-aveți nici un fel de bilet ? m-a întrebat catîrul. Nu scăpase nici el de reflexele birocratismului, dar era clar că vroia să mă ajute, un catîr foarte cumsecade ! Din păcate n-aveam nici un bilet la mine. Măcar un bilet de tramvai, spuse el clătinînd dojenitor din cap. Avea o pată albă pe frunte. Nu vă place să călătoriți cu tramvaiul ? Ba da, am o adevărată pasiune, ador duruitul tramvaiului, îmi plac taxatoarele, cleștele de taxat, șapca vatmanului. Și eu la fel, a recunoscut catîrul și a zîmbit blînd ca femeia din autobuz, numai cu ochii. Avea ochi albaștri. Vă rog, m-am milogit eu. Acum, fie, treceți ! Controlorul se uita în altă parte și fluiera. Am rupt-o la fugă. Încă de la intrare mi s-a părut că văd trenul plecînd, locomotiva neagră, lucioasă, roțile ei uriașe, roșii : cineva pune gîtul pe șină și roțile fac un salt și îl cruță, apoi rotirea lor se accelerează. Maria undeva la o fereastră cu ochii în lacrimi, cum de-a putut spera că am să vin ? Și am alergat pînă la peroane — sînt atît de multe ! — am alergat cu pulpanele pardesiului fluturînd, ba chiar am strigat, am strigat Maria, te iubesc, pe tine te iubesc, numai pe tine ; ba nu, nu puteam să strig o frază atît de lungă, atîtea cuvinte care oricum trebuiau întonate. și eu alergam, alergam ca un bezmetic, cu pardesiul descheiat, și probabil n-am strigat decît Maria sau poate Magda — ce importanță are ! — și atunci am văzut mîna aceea uriașă, vînoasă, roșiatecă, trăgînd trenul ca pe o jucărie, cu o mișcare bruscă grăbită de parcă s-ar fi temut că am să fug și am să-l ajung din urmă.

Dar el a rămas demn pe peron, cu pardesiul descheiat și cu ochii în lacrimi.

II

Stătea pe peron, nemișcat, cu brațele atîrnîndu-i grele pe lîngă trup, cu capul plecat, își privea vîrfurile stropite de norol ale pantofilor și se gîndea el era de vină : avea obiceiul ăsta prostesc să caute întotdeauna un vinovat, să despice, bănuitor, firul în patru, mereu și mereu, chinuindu-se. Căuta astfel, dar nu gîndea tocmai așa, sau în orice caz nu cu vorbele astea, ci mult mai cețos : era un gînd strecurîndu-se pe sub alte gînduri, pe sub tot felul de imagini (o plajă, Maria în costum de baie, cu picioarele linse, mușcate de valurile care se gudurau în jurul gleznelor, și pe urmă se retrăgeau și rămîneau pe nisip degetele ei mici și caraghioase, și apoi italianul acela înalt și subțire dansînd cu ea, și chelnerul, scandalul din restaurant, și Magda în cămăruța ei, în grădina plină de flori, o dimineață de iarnă, undeva la munte, și atîtea altele...), căuta de fapt să se convingă că toate lucrurile astea care se petreceau în jurul său au totuși o noimă, că un gest determină un alt gest anume, care n-ar fi existat fără gestul precedent, și așa mai departe, prostii !

La peronul alăturat sosise un tren, auzi gîfîitul tot mai rar al locomotivei, apoi oftatul lung, de ușurare cu care se opri. Întoarse capul : lumea cobora grăbită, peronul era plin de oameni care vorbeau tare, strigau ciocnindu-și vorbele în aer, cam aceleași la toți, și vocile erau foarte asemănătoare, mai groase ori mai subțiri, dar toate stridente, hîrîite, pentru că era gălăgie și nu se auzeau, scoteau toate vorbele astea la fel cum respirau, și la un moment dat vorbele își pierd orice înțeles, ba mai mult, ai impresia că sînt într-o limbă necunoscută, și te uiți în jur și nu mai știi ce-i cu tine, dacă ce vezi e aievea, sau poate visezi.

Nu reuși să scape de gîndul perfid că de fapt gresise peronul și trenul Mariei sosise la celălalt peron, se răsuci pe călcîie și o porni grăbit să ajungă pe peronul vecin, nu avea răbdare, începu să fugă. Fugi pînă la capătul peronului și se opri ; la intrarea pe celălalt peron era lume multă și abia izbuti să-și facă loc prin mulțime, înaintă cîțiva metri și iar se opri. N-avea nici un rost să se mai chinuie să mai încerce să se strecoare printre toate trupurile acelea grăbite, Maria nu venise, Maria **plecase**, și acum totul era zadarnic, așa că se întoarse și se lăsă tîrît de mulțime spre una din ieșiri. Apoi se răsgîndi. Să dea mai întîi un telefon Magdei, să-i ceară iertare, să-i spună că s-a certat cu Maria, că a găsit-o pe peron cu un altul : unul înalt, în fulgarin albastru și cu o pălărie cu boruri largi, trasă pe ochi (era italian ?), s-a dus spre ei, tipul ținea în lesă un păun (era dresor ?). Maria s-a prefăcut că nu-l recunoaște și s-a uitat în altă parte, eram atît de ridicol cu buchetul ăla de flori, vezi, tu m-ai îndemnat să-l cumpăr, a fost o prostie, nu trebuia să vin, aș fi putut să-mi dau seama că la un moment dat lucrurile devin ireversibile. Am trecut pe lîngă ei privind drept înainte, ținînd buchetul ca pe o lumînare, am mers, așa, solemn (parcă aș fi avut și joben), am mers pînă la capătul peronului, ceferiștii se uitau ca la un nebun, zău ! unul a venit la mine și mi-a spus să mă grăbesc că trenul pleacă peste cîteva minute, n-am auzit vocea la megafon ? (Vocea !), l-am privit calm și i-am spus că nu mă interesează, că eu mă plimb, iar el atunci a ridicat din umeri și m-a întrebat dacă am bilet de peron, că dacă mă prinde fără bilet, plătesc amendă, eu i-am spus că știu, el s-a uitat la flori, și atunci locomotiva a fluierat de plecare, am scos jobenul, am salutat, dar numai locomotiva, și, fără să mă uit la vagoanele care o porniseră încet, cu ferestrele pline de capete, de brațe care se agitau disperate, mi-am continuat drumul cu pasul la fel de măsurat. Nu, nu sînt trist, mi-am dat seama că de fapt Maria nici n-a existat. Am încercat să-mi reamintesc trăsăturile ei și n-am reușit : o roată de locomotivă, roșie, frumoasă, niște picioare dezgolite, mai sus de genunchi, dar erau oare ale ei ? și apoi fața femeii din troleibuz, bună și grasă, care zîmbea cum zîmbești tu, numai cu ochii, era îngrozitor de rujată și mă înghiontea tot timpul cu sacoșa unde ținea un pește, și mirosea, peștele mirosea îngrozitor.

N-a găsit niciun telefon liber și atunci a intrat în restaurantul gării, s-a așezat la o masă și a cerut coniac. Îl luase cu frig, avea nevoie să bea ceva tare, și mîna îi tremura cînd duse paharul la gură, coniacul era prost și nici măcar nu era destul de tare. Își prinse fruntea în palme și rămase mult timp așa, fără să se gîndească la nimic precis, lăsînd să i se perinde tot felul de imagini prin minte, întîmplate sau nu, parcă poți fi sigur vreodată... Mai ales o imagine, mai preexact o scenă, revenea din timp în timp, și el n-avea puterea s-o alunge, oricît ar fi vrut, poate doar ridicînd capul, și asta îl obosea, căci ar fi dat cu ochii de toți oamenii aceia din jurul său, care vorbeau tare și făceau atîtea gesturi inutile (erau ca într-un autobuz) și s-ar fi văzut și pe el în oglinda de pe perete, s-ar fi văzut stînd dinaintea paharului cu băutură roșiatecă, palid la față în lumina neonului, aproape livid, și atunci precis ar fi comandat pahar după pahar și i s-ar fi făcut pînă la urmă rău. Nu, mai bine să rămînă așa, înecat în toate acele imagini disperate, așteptînd să-i treacă frigul și să poată pleca.

Era o după-amiază de toamnă, acolo, în satul pierdut între dealuri unde se angajase profesor. Stătea la fereastră privindu-l pe țăranul acela cum își ară, cu gesturi solemne, grădina, pășind rar, apăsînd, fără să lase să se vadă vreun efort, pe coarnele plugului, și în jurul lui totul era încremenit într-o lumină albăstruie care putea prevesti și seara dar și dimineața. La un moment dat calul care trăgea plugul se opri. Omul se opri și el fără să pară mirat sau înciudat de oprirea asta neașteptată. Calul înălță capul și ciuli urechile; se vede că și omul era încordat, aștepta ceva, și pe mine m-a cuprins frica, în cameră se întunecase, la fel și în spatele țăranului într-acolo unde se afla poarta. În partea cealaltă a grădinii lumina persista, neverosimilă, mi-am încleștat mîinile de cremona ferestrei, îmi auzeam bătăile inimii încrucișîndu-se cu cele ale ceasornicului și, iată, deasupra șopronului din fundul grădinii se ivi ceva care mi s-a părut mai întîi că e o pasăre în zbor lung, un uliu plonjînd cu aripile strînse asupra prăzii, dar nu era o pasăre, era un pește care se opri din picajul său drept într-o brazdă unde rămase nemișcat. Un pește destul de mare. Omul s-a năpustit într-acolo, în mînă îi sclipea un cuțit, și după cîteva secunde am auzit un țipăt ca al unui prunc și nechezatul înspăimîntat al calului care se zmucea în jug. M-am îndepărtat de la fereastră și, întorcînd pentru o clipă capul, am observat că lumina aceea albăstruie dispăruse, în toată grădina se lăsase brusc noaptea, țăranul nu se mai vedea, doar calul zgribulit de frică, acum potolit. Am ieșit din odaie să-l caut pe țăran și nu l-am găsit, l-am strigat și în sfîrșit l-am văzut venind dinspre fîntînă, se auzea porcul grohăind în cocina lui, foiala găinilor care se învățaseră să doarmă prin copacii din grădină. Ce s-a întîmplat ? l-am întrebat pe țăran cînd s-a apropiat ; o clipă am avut impresia că vrea să mă ocolească, dar eu mă duceam întins către el, nu mai avea încotro. Ce s-a întîmplat, adineauri, în grădină ? Am văzut pe fereastră. Tăcea privindu-mă. scaunul de paie și începea să se plimbe pe aleile cu pietriș care scîrțîiau sub pașii ei. Minți, altădată mi-ai spus că a fost arestat mult mai tîrziu. Maria avea o memorie excelentă, îi văzu picioarele dezgolite, rochia i se trăsese peste genunchi și rîdea, rîdea răsturnată pe spate.

Ceru încă un pahar, dar dacă se poate un coniac mai bun, în orice caz mai tare. Abia rezistă să nu se mai privească în oglindă. În restaurant mai rămăseseră doar două trei persoane, singure la cîte o masă, chelnerul căsca astupîndu-și gura cu șervetul. Un tren șuieră, țipă foarte asemănător cu un păun. Închise iarăși ochii sprijinindu-și tîmplele în palme și încercă să aleagă numai scene plăcute din copilărie, văzu cîteva clipe fereastra cu colivia mare și aurită din drumul spre școală, piticul cu cap de manechin (o glumă sinistră a proprietarilor) și cu puța vopsită în roșu, din grădina unei case vechi și dărăpănate, apoi, pe neașteptate, foarte aproape, chipul Mariei, colivia de aur, chipul Mariei în colivia de aur, palid încercănat și atît de trist, încît nu putu rezista și înălță capul privind speriat în jur, chelnerul adusese între timp coniacul pe care îl bău dintr-o înghițitură, plăti și se sculă îndreptîndu-se cu pași împleticiți spre ușă.

O luă spre unde lumea aștepta trenul. Poate vine acum. Trenul a venit fără Maria. S-a dus totuși la plajă, n-avea altceva de făcut, italianul era și el acolo sau era altul. Pentru ce toată zbaterea asta ? Ca un pește pe uscat. Zîmbi. Se ridică și se azvîrli în apă, înotă și se întoarse obosit ; nu se mai gîndi la Maria, se tolăni pe nisip, soarele i se așeză blînd și greoi pe piept, nu se mai gîndi la nimic, pescărușii uriași se roteau în jurul soarelui ca fluturii în jurul becului din grădina Magdei, era fericit. Du-te, să nu întîrzii ! Ai telefonat la gară ? Da. Și ? Trenul întîrzie, știi, telefonista avea vocea Mariei.

Se duse la fereastră, o deschise, în cameră mirosea a sudoare, respiră adînc. Îmbracă-te, du-te ! Lasă, nu te gîndi la mine acum. Și cumpără flori, mereu uiți să cumperi flori. Și doamnei din autobus îi plăceau florile. Păcat că era atît de grasă...

Trenul încă nu venise și trebuia să mai aștepte. Sau poate că vine cu trenul următor... El trebuia să aștepte. Oricum trebuia să aștepte. Atunci venise după trei zile, dar tot venise. Totul e să fii calm, să respiri adînc, timpul trece, stai întins pe nisip, te prăjești la soare, îți ochii închiși și nu te gîndești la nimic ; pe urmă simți pe pleoape degetele subțiri ale Mariei, o prinzi de încheietura mîinilor, o tragi spre tine ea se lasă în genunchi, îi simți pielea catifelată, o cuprinzi în brațe, e acum pe nisip, lîngă tine, deschizi ochii : și nu e Maria, e Magda, sau nu, e nici Magda, nici Maria, nici Magda, e alta, și e atît de bine să-ți mîngîi obrazul de pîntecul, de coapsele ei, patul scîrțîie încetișor, poți să îți și ochii închiși, iar în brațe doar perna, e același lucru pînă la urmă. E același lucru ? Ai niște idei... De fapt știu că faci pe nebunul, dar tot mă enervez. Ca și cu anarhismul. Ce desteaptă ești tu Magda, și ce bună și ce rea citeodată. Hai, du-te, să nu întîrzii. Și nu uita florile !

Trenul a venit, a plecat, peronul s-a golit de lume, mai rămăsese doar un bătrîn care ținea în brațe un coș de nuiele și privea abătut șinele. M-am așezat pe o bancă lîngă el ; probabil că nu m-a observat, căci a început să cînte încet cu privirile ațintite pe șinele care aveau o lucire complice și răutăcioasă totodată. Am stat mult timp așa și bătrînul nu-mi dădea nici o atenție, aștepta și el ca și mine, nu era de fapt nici o deosebire, cîteva zbîrcituri în plus, sau—hai să zicem ! — mai multe, avea fruntea grozav de ridicată și i se încrețea și mai tare din pricină că se concentra să scoată din el cîntecul acela subțirel de scapete — și părul cărunt, asta nu conta. Își ținea mîinile încleștate pe marginea coșului, și cînta trist, fără să se uite la mine. Ar fi trebuit să cînt și eu, și chiar mi-am dres de două trei ori glasul, gata să încep, dar pe urmă mi-a fost rușine și m-am ridicat și am plecat spre plajă. Italianul era și el acolo, înalt, mușchiulos, nici nu cred că era italian, italienii sînt mai mărunți, și mult mai vioi în mișcări, ăsta era bleg și elegant ca un suedez corcit cu un negru, sau poate era un francez, oricum dansează splendid, a spus Maria, și dacă ești gelos înseamnă că ești prost, avea dreptate, și soarele se topea încet, bun deasupra capetelor noastre. Seara m-am dus la restaurant, iar chelnerul era precis român. Se auzi vocea hîrîită a dispecerei, vocea aceea hîrîită care-ți scrîjelează timpanul, anunțînd venirea altui tren, atîtea trenuri ! și nici urmă de Maria sau măcar Magda, măcar ea să fi venit, să coboare veselă treptele vagonului, făcînd semn cu mîna, și el să se ducă înaintea ei, îmbrîncind lumea, înghiontindu-se și lăsîndu-se înjurat, dar toți erau bine dispuși, nimeni nu așteptase degeaba, să ia valiza din mîna ei, s-o îmbrățișeze lovind cu valiza o doamnă grasă și blondă, care strîngea în brațe un buchet enorm de garoafe, ah ! florile să nu uiți florile, știi cît de mult îi plac, și mie îmi plac florile, dar dumneavoastră aveți-l, mă confunzi domnule, în coșniță e spanac și un pește, un crap. A un crap !

Intră din nou în restaurant și ceru de mîncare. Aș vrea un șalău. Cu maioneză. Nu mai avem, știți, nu depinde de noi, de vină sînt cei de sus (cît de sus ?), atunci adu-mi altceva, ce vrei dumneata, și coniac.

Apoi chelnerul începu să întîrzie în jurul mesei lor, și doar erau destui clienți, unii chiar își pierdeau din cînd în cînd răbdarea, se răsteau la picolo care ridica din umeri arătînd spre masa noastră unde chelnerul își tot făcea de lucru, ba turnînd în paharele golite doar pe jumătate, ba așezînd mai bine sticla în frapieră, ce vroia ? nici măcar nu prea vorbeam, sau cînd vorbeam, vorbeam numai fleacuri, ne era foame. Mai tîrziu, și desigur între timp plecase de cîteva ori, și se întoarse la desert, Maria ceruse înghețată cu frișcă și-i zîmbise ridicînd privirea spre el, era înalt, atunci l-am surprins mîngîind spatele gol și bronzat, nici măcar nu și-a tras imediat mîna și s-a uitat batjocoritor la mine. Maria era cu nasul în frișcă și eu m-am ridicat. N-avea nici un rost, dar nu m-am putut stăpîni, l-am pocnit cu sticla de bere și noroc că nu era goală, altminteri îl nenoroceam, îi crăpam capul, îl omoram.

Ce violent ești ! Știu că Magda o spunea cu ironie, dar eram bine dispus că nu așteptasem degeaba, cum o așteptasem de atîtea ori pe Maria, și cum am așteptat-o și acum, garson !, ți-am cerut coniac. Încă unul !

Se văzu în oglindă, palid, încercănat, cu părul în neorînduială, cravata strîmbă, ieșită din haină. Își lăsă capul în mîini și încercă iar jocul de-a imaginile. Veni mai întîi colivia, dar fără capul Mariei, bărbatul acela era chelnerul ? N-a dat cu toată puterea, din lașitate bine-înțeles, și capul chelnerului a rezistat, avea capul tare, rîdea Maria, tot ea ; s-au certat, ea a plecat, și de atunci n-a mai văzut-o decît o dată la brat cu altul, el stătea ca un caraghios cu buchetul de flori în mînă, parcă ținea o luminare, să nu uiți florile, știi cît de mult îi plac. Și mie îmi plac florile. Vă e rău ? Simți mîna chelnerului pe umăr, înălță capul și se uită spre oglindă, chelnerul era înalt și voinic, se îngrășase. Coniac mai bun n-aveți ? Nu, știți, nu depinde de noi. Ai dreptate, adu de care ai, și iar își lăsă capul în mîini hotărît să revadă trenul din copilărie, cutia cu butoane colorate de la care se dirija mersul trenului, și gara cu acoperiș roșu unde agățase un papagal de celuloid, văzu o clipă papagalul, apoi fereastra cu colivia, colivia de aur, și înăuntru capul lui taică-său, neras, slab, încercînd să zîmbească, nu era decît capul, se răsese de bunăvoie, hainele nu i se vedeau, hainele de postav cenușiu rămăsese împreună cu trupul undeva mai jos. Era mic de statură, îi ziceam Bimbirică. Și el nu se supăra, sau se supăra, oricum accepta să fie și avion, iar nasul lui mare și borcănat—manetă, știi, ca la avion, accepta orice numai să mă joc cu el. Magda se ferea să pună întrebări, din delicatețe, din nepăsare, habar n-am. Du-te să nu întîrzii, și vezi, florile, da, florile, la toți ne plac florile.

Luă florile din vasul de pe masă și le aruncă. Chelnerul veni, le culese și le așeză într-un vas la o masă vecină unde nu stătea nimeni.

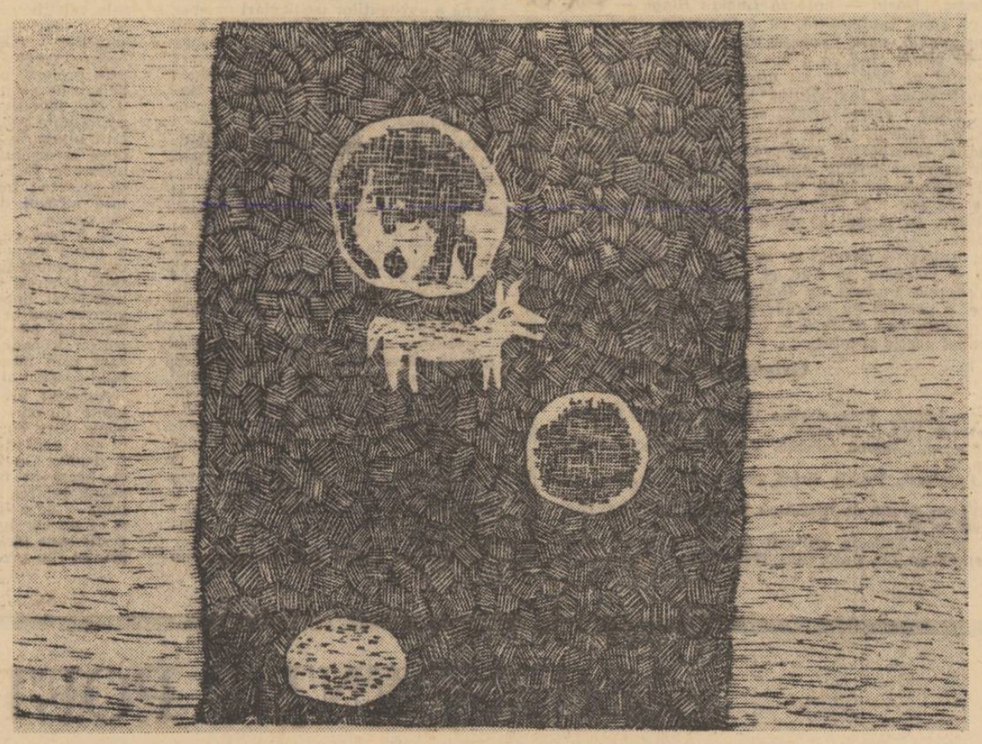

RADU DRAGOMIRESCU — „IARNA"

eminescu

— puncte de vedere —

„DORUL" ÎN LIRICA EMINESCIANĂ

Cea mai tulburătoare dintre marile teme ale lirismului eminescian este — fără îndoială, — tema dorului. Nu cunoaștem nici un alt poet al lumii care să fi adîncit și nuanțat un termen, în toate sensurile așa cum a făcut Eminescu cu dorul românesc. *Această formulă, unică în literatura lumii și în folclorul popoarelor, este prezentă în opera poetului nostru în proporție impresionantă. Într-o poezie de debut:* O călărire în zori *(1866), unde aflăm prima atestare a dorului, poetul îl folosește nu mai puțin de patru ori, pornind de la îmbinările în care intră cuvîntul în poezia noastră populară. În antume îl întîlnim de 43 de ori, în toate semnificațiile lui poetice și filozofice. Ca frecvență, putem releva doar un singur cuvînt din tezaurul literaturii și limbii latine — anume* ars *care se bucură și el de o întrebuințare dusă pînă la extrem în poezia lui Ovidiu. Dar, în vreme ce la confratele latin* ars *marchează înclinația pronunțată spre manierism a bardului amorului gingaș, la Eminescu frecvența dorului are cu totul alte semnificații și rosturi. Repetarea lui, mereu cu alte nuanțe semantice, reprezintă un aspect caracteristic al artei eminesciene, aspect pe care l-am numi tentația obiectivării artistice.*

Tiparele folosite cu predilecție de către marii poeți nu trebuie puse nicidecum pe seama unor carențe de ordin stilistic, ci se cade să fie studiate și urmărite în conexiunile lor specifice. Repetarea de cuvinte, reluarea expresiilor și chiar a unor fraze întregi în epopeile homerice — de pildă — au fost interpretate de specialiști din unghiul menționat mai sus, adică pornind de la înclinația ce o au marii creatori de a obiectiva mijloacele artistice folosite de ei. Tot așa stau lucrurile și în partea cea mai valoroasă a creațiilor populare, a acelor autentice „voci ale popoarelor" — după fericita formulă a lui Herder.

Înclinăm să credem că Eminescu, un atît de fervent admirator și profund cunoscător al muzei populare, a tratat tema dorului — ca geniu universal — cu mijloacele marii arte, supunîndu-se postulatului obiectivării absolute a emoției poetice.

Poeții au — cum se știe — anumiți termeni „favoriți" pe care cercetarea literară este chemată să-i releve și să le explice semnificațiile. Lanson, urmărind în studiile sale erudite prezența unor cuvinte și expresii în opera lui Lamartine, relevă adjectivul mou *(mol) ca definitoriu pentru structura intimă a poeziei romanticului francez. Acesta îl folosește frecvent în formule ca:* la molle clarté de la lune. *Epitetul lamartinian face parte din aceeași familie cu* blînd *și* dulce, *frecvente la Eminescu. La Goethe predomină* Glut *și* reif, *la Schiller:* süss, mild *și* hold, *cărora nu este greu — deasemenea — să le găsim multiple corespondențe în limbajul poetic eminescian.*

La romanticii germani: Novalis, Tieck, apoi la Hölderlin, abundă termenul Sehnsucht, *singurul din idiomurile moderne înrudit — ca sens — cu* dorul *poeziei românești. În opera poetică, redusă ca întindere a lui Lenau, congenial cu Eminescu, o întreagă secțiune poartă titlul semnificativ de* Sehnsucht.

Investigațiile noastre ne-au dus însă la constatarea că dintre toți marii poeți germani, familiari lui Eminescu, cel care întrebuințează termenul Sehnsucht, *în sensurile apropiate de dorul eminescian, este autorul lui Faust.* Süsser Drang, *echivalent de multe ori cu* Sehnsucht, *precum și derivatele acestuia din urmă (sehnsüchtig, sehnsuchtsvoll) sînt dintre cele mai des întîlnite în creația lui Goethe.*

★

Dor *(lat. v.* dolus *de la v.* dolere) *semnifică etimologic, „durere", uneori „vicleșug"; din el derivă verbul a* dori *și o întreagă familie de substantive și adjective din care nu relevăm aici decît pătrunzătorul epitet: duios «* dorios.*»*[1] *Un sinonim al dorului îl aflăm în subst. pon « gr.* ponos, *atestat-expresiv — în aromână. În același dialect, găsim termenul* dor — transcris — *în formule ca:* „Are dor *(=durere)* mare în oase" *sau suferă de* „dor de lună" *sau e* „luat de lună" *— în sensul că cineva e atins de o boală fizică și sufletească. În textele noastre vechi întîlnim grafia* dorore *pentru* doroare, *variantă a arhaicului* duroare *— « lat.* dolore *, ceea ce probează legătura inextricabilă între* dor *și* durere.

În cea mai veche poezie erotică scrisă în românește: Cîntec de dragoste *(1672) citim:* En Pare de fok arde inima mea. Prin tine" *— unde dorul românesc, în ipostaza unei aprinderi amoroase, care cotropește și pîrjolește ființa iubitei, are rezonanțe asemănătoare cu formule ce le găsim în celebra* Odă *a lui Sapho, închinată Afroditei. Dorul îl întîlnim apoi la Dosoftei în sensul lui concret, ca în turnura: „mare doru-mi-i" — avînd aici semnificația evidentă a unei dureri fizice care afectează întreaga făptură omenească.*

Cum vedem din datele succinte prezentate mai sus, care s-ar putea foarte ușor înmulți, expresia ce ne interesează are o istorie străveche în limba noastră; ea e moștenită din fondul de aur latin, făcînd parte din cuvintele cele mai pregnant „poetice" ale limbii române, alături de codru, cuib *și* plai. *Termenul „trece drept unul din cuvintele pline de farmec de care mai ales romanticii au știut să facă uz"*[2].

Dorul *e atît de înrădăcinat în ființa noastră, încît — așa cum remarcă judicios un eminent cunoscător al folclorului — „structura și existența sufletească a românului nu se poate concepe fără dor"*[3]. *Un termen cu asemenea valori, atît de încărcat de înțelesuri, nu putea să nu capteze atenția romanticului Eminescu care în întreaga lui creație lirică „adîncește și interpretează* dorul *popular într-un fel care îi aparține"*[4]. Farmecul dureros *care nu-i decît „o modificare a dorului" ne întîmpină în stihurile lui Eminescu în multiple îmbinări de cuvinte unde poetul îi conferă semnificații dintre cele mai nuanțate și subtile.*

★

Dorul, expresie poetică a simțirii celei mai înalte și celei mai adînci, are la Eminescu ca obiect — în primul rînd — patria „țara mea de dor"; inima lui vibrează de „dorul țării cei străbune". Codrul „frate cu românul" reprezintă un cadru propice pentru descătușarea dorului din sufletul poetului. În Freamăt de codru, *el se lasă stăpînit de* alean, *o altă ipostază a dorului.*

Umbratilul eminescian, *care-i o răsfrîngere — printre altele — a temei codrului, atît de frecventă la poetul nostru, creează o atmosferă cînd dulce, cînd resemnată.* „E-ntunecoasa renunțare, / E umbra dulcilor dorinți" (Atît de fragedă).

La Eminescu, codrul e „împăratul slăvit", refugiul gîndurilor sale. Numai dorul *stă alături de* codru *în ce privește valorile artistice ce le atribuie acestora poetul. Într-o doină din Ardeal citim:* .....Sus la vîrful muntelui, / La curțile dorului". *Semnificația acestor cuvinte nu trebuie să ne scape. Ovid Densușianu le pune în legătură cu geneza poeziei noastre populare, relevînd caracterul ei eminamente păstoresc.*

Dar, rapsodul popular se grăbește să noteze: „Lung e drumul codrului, / Dar mai lung al dorului, / Drumul codrului sfîrșește / Al dorului se lungește" *Imaginea lungirii către infinit a căilor dorului se traduce la Eminescu prin setea de nemărginit, exprimată în formula dorului la fel de nemărginit. Această expresie, a dorului fără nume, fără hotar, comună cu cea a romanticilor* (unendliche Sehnsucht), *l-a captivat pe Eminescu care i-a dat o expresie unică în literatura română. Sintagma o aflăm și la Alecsandri — după cum au relevat investigațiile noastre — dar la poetul* Luceafărului *ea are un conținut mult mai încărcat de sensuri. Sub forma „dorințelor nemărginite" putem recunoaște în ea formula metafizică a voinței atotstăpînitoare — „sîmburul" lumii — după Schopenhauer, interpretat adesea de Eminescu în versurile sale.*

Metafizica amorului, fundamentată doctrinar de același filozof german, se configurează și se îmbogățește la poetul român din tema dorului, variată la nesfîrșit de geniul lui artistic.

Cupidon *(indicul* Kama, Kamadeva) *— cîntat de el într-una — e încărcat în versurile sale cu înțelesurile* Erosului *platonician, ale iluziei himerice.*

De remarcat că uneori, spre deosebire de dorință, ca semn al apetitului vinovat, Eminescu sublimează înțelesul dorului, *ca de pildă în* Luceafărul, *unde acesta zboară — „gînd purtat de dor". Dovada în acest sens e configurarea lumii de patimi care reprezintă la el substratul pasional, subiectiv și momentan, față de impulsul, mai înalt, ce-l dă emoția stăpînită de dor.*

Acest elan, cum am remarcat mai sus, este indisolubil legat de senzația durerii, resimțită în vana căutare la care e osîndit neamul omenesc: „Atunce / Șimți-vei duioasele munce, / Cu care-al meu suflet în flamă / Te cheamă" (Mureșanu) *— sau, cum se exprimă poetul în altă parte* (Codru *și* salon), *cînd face un joc de cuvinte, pornind dela sensul etimologic al dorului:* „În vorbă amintirea a unei crude munci". *În poezia* La o artistă *durerea este iar sublimată, transformîndu-se în avîntul pe care-l dă cîntul „de dorure plin".*

Dorul, așa cum transpare el din textele eminesciene, concrescut din seva cea mai adîncă a vieții, cunoaște — nu o dată — ipostaza elanului „supraceresc". Putem bănui deci, în formula dorului *o permanență a aspirațiilor omenești, spre deosebire de* dorință, *care e forma efemeră, subiectivată a lui, așa cum ne lasă să înțelegem poetul în versurile:* „Ca unda trecătoare a mării cei albastre, / Dorința noastră, spuma nimicniciei noastre" (Preot și filozof).

Dar, pendulării între dorință *și* dor, *marcată în poemul* Renunțare („În veci dup-a ta umbră eu brațele să-ntind") *îi face loc aspirația transcendentă, exprimată într-o variantă a poemului* Și oare tot n-ați înțeles? *— înrudită ca factură și chiar în unele formulări cu cele mai caracteristice strofe din* Luceafărul „În urma lui un dor nespus, / S-alerg o să m-alunge, / Deși se-nalță tot mai sus / Ca să nu-l pot ajunge".

Personalitatea poetului, ca artist „cu fruntea pururea senină" — e stăpînită de puterea „falnicului dor", care nu înțelege să se lase tentat de fantasmagoria lumii: „Tot ce-aspirarăm, toat-acea putere / Care-am robit-o falnicului dor / Am cheltuit-o ca niște nebuni / Pe visuri, pe nimicuri, pe minciuni" (O, -nțelepciune, ai aripi de ceară !).

Din înălțimile supraceresti — unde-l poartă aripile dorului, poetul privește la vălmășagul lumii de patimi. Dorință, dor, ochii „lucind himeric" se învălmășesc în strofele Luceafărului, *într-un amalgam unic, cu elanurile gîndului etern-senin. Poetul ezită să rostească cuvîntul dor într-un context din cele mai grăitoare, substituindu-i verbul derivat din el, dar îi recunoaștem acțiunea în coardele pieptului răvășit de dor și prin alăturarea de termenul* Sehne, *care transcrie același freamăt al ființei întregi:* „Mă dor de crudul tău amor / A pieptului meu coarde, / Și ochii mari și grei mă dor, / Privirea ta mă arde."

Poemul Luceafărul *reprezintă — în interpretarea noastră — tezaurul inepuizabil de unde cercetarea atentă poate descifra pluralitatea valențelor închise în dorul eminescian.*

Din mult prea succinta noastră incursiune în lumea dorului eminescian *rezultă — credem — semnificația lui unică de categorie poetico-filozofică primordială a sufletului românesc. „Dorul — notează Lucian Blaga — e socotit cînd ca stare învîrtoșată, ca o ipostazie, cînd ca o putere impersonală, care devastează și subjugă, cînd ca o vrajă ce se mută, cînd ca o boală cosmică, ca un element invincibil al firii, ca un alter ego, ca o emanație material -sufleteasc a individului"*[5].

Drumul „lungit", către infinit, al dorului — așa cum plastic îl aflăm figurat într-o poezie populară, citată de noi mai sus, și constatarea omniprezenței acestuia în reprezentările marelui creator anonim: „Cine zice că nu-i dor, / Nu-i vrednic de chip de om" *— ne îndreptățesc să-l socotim ca cea mai caracteristică emanație a sufletului românesc, în rîvna lui de a se regăsi pe sine și de a se depăși.*

În sensul unicității dorului — ca valoare poetică specifică nouă — relevăm, în fine, că el nu figurează niciodată în poemele traduse de Eminescu din alte limbi; mai mult. el e prezent cu precădere în poezia lui, foarte rar în proză. ceea ce-i conferă — o dată mai mult — valoare de simbol poetic absolut.

Grigore TĂNĂSESCU

---

[1]) W. Meyer-Lübke, **Romanisches Etymologisches Wörterbuch, Heidelberg**, 1935, p. 245 (2727).

[2]) Sextil Pușcariu, **Limba română**. Vol. I. **Privire generală**. Buc., 1940, p. 86

[3]) Tache Papahagi, **Poezia lirică populară**. Buc., Ed. pt. Lit. p. 60.

[4]) Tudor Vianu, **Studii de literatură română**, Buc. Ed. Did. și pedag., 1965, p. 257.

[5]) Lucian Blaga, **Trilogia culturii** (Cuvînt înainte de Dumitru Ghișe). Ed. pt. Lit. Univ. Buc., 1969, p. 219.

HYPERION

Imersia unei creații a spiritului într-un curent de gîndire ulterior ei, a Luceafărului eminescian, de pildă, în baia de lumină penetrantă, a ontologiilor fenomenologice de astăzi, poate trezi, în sufletele unora, un protest născut dintr-o solidaritate iubitor tematoare cu poetul atît de mult îndrăgit; el aparține unei vremi, unei epoci și unui curent care au rămas acolo, în trecut către care ne îndreptăm pios acceptînd, oarecum, să fim din nou mai tineri. Ambițiile și frămîntările noastre au fost pe atunci imprevizibile; un examen lipsit de bunăvoință, făcut de omul îmbătrînit și îngrijorat de astăzi ar fi pentru el dizolvant.

Dar cuvintele poetului sînt acolo, mîndre, cerînd parcă o confruntare: „Noi nu avem nici timp, nici loc, / Și nu cunoaștem moarte."

Această nemurire pe care el și-o afirmă fără falsă modestie se cere mereu resimțită și probată, ca nu poate fi perenitatea unei piese păstrate într-un muzeu. Nemurirea lui trebue să fie incluziune în viața noastră, fiindcă numai noi, sîntem vii.

El este în mîinile noastre: noi îl putem ucide uitîndu-l; dar și noi sîntem în mîinile lui: căci locuim pe solul ontologic oferit de dînsul — dacă într-adevăr poezia lui a fost o poiesis, o creație a ființei, dăruită nouă prin mîinile lui. Uitîndu-l noi ne uităm trecutul, posibilitățile noastre care au fost. El coboară atunci în mormînt, dar în continuare noi sîntem condamnați să ducem existența fantastică a unui actor: ieri calif la Bagdad, astăzi băcan, mîine amorez. Căci numai repetîndu-și trecutul un om are o soartă și un popor are un destin; fidelitatea față de ceea ce am fost ca popor ne impune deci să căutăm semnificația de astăzi a operei lui, semnificație care nu este calitate a operei, ci o lumină pe care cel care o privește i-o smulge proiectîndu-se către posibilitățile lui. Dubla condiție a nemuririi unei opere; să fi fost cîndva dezvăluire autentică a ființei și să fi fost dăruită unui popor care are un destin arată că certitudinea nemuririi lui este fundată pe încrederea în poporul căruia i-a făcut acest dar ne și obligă la această reluare destinală.

Un conflict tragic, lipsit de posibilitatea vreunei rezolvări — nici măcar în cazul opțiunii pentru una din părți — este vizibil în miezul poemului, și înțelegerea celor două puteri care se înfruntă disputîndu-și Luceafărul constituie cheia metaforei lui complexe: între ce trebuie să aleagă Hyperion? Una dintre forțe este, ciudat, o absență: „Nu e nimic și totuși e / O sete care-l soarbe / E un adînc asemene / Uitării celei oarbe."

Iar această absență care-l soarbe Hyperion o numește: Părinte:„— De greul negrei veșnicii, / Părinte mă desleagă..."

Dar cel născut dintr-o absență trebue să fie în ființa sa lipsă; absență nu înseamnă neant; ceea ce este absent, este încă; dar se face simțit sub forma unei lipse.

Un singur existent este însă în ființa sa lipsă de ființă: omul — și ghicim din cuvintele poetului că tragedia ce ne-o desfășoară sub ochi aparține omului în realitatea lui esențială, și nu geniului. Omul este lipsă de ființă în dublu sens: ca negare radicală și internă a existenților particulari ce apar pe fondul lumii — și a acestei lumi în întregul ei; în acest sens el este cel ce desvălue o lume, negînd despre el că este lumea pe care o dezvălue; el merită să fie astfel chemat: „— Hyperion, ce din genuni / Răsai c-o-ntreagă lume..."

Pe de altă parte, el este negație radicală de sine însuși, elan către posibilitățile lui viitoare, ce constituie trecutul ca o transcendență în imanență; el se temporalizează, este temporalitate.

În fuga lui către marea absență el vede vremea în stare născîndă; timpul nu preexistă în acest abis. înainte de venirea lui: „Căci unde-ajunge nu-i hotar / Nici ochi spre a cunoaște, / Și vremea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naște."

Hyperion este această neantizare ce plimbă pe suprafața ființei o pată de lumină; un fulger el însuși, — imagine heracliteană a timpului — ce fuge de lumile care apar prin sacrificiul lui: „Un cer de stele dedesupt, / Deasupra-i cer de stele / Părea un fulger neîntrerupt / Rătăcitor prin ele." O pasiune, care se pierde pe sine pentru a desvălui ființa: „Cum izvorînd fi înconjor / Ca niște mări de-a-notul / El zboară, gînd purtat de dor, / Pînpiere totul, totul;"

Poetul ne spune aici din ce naște energia acestei fugi fără răgaz: dorința îl poartă pe Hyperion — „El zboară gînd purtat de dor", și pînă unde vrea el să ajungă: „Pîn-piere totul, totul;"

Dar ce este plin de ființă este în orizontul unei lumi; iar lipsa de ființă, excluziune radicală a în-sinelui, nu este decît omul. Ceea ce Hyperion caută la orizontul lumilor dezvăluite de dînsul, ceea ce este pentru el intangibilul, trescendentul absolut, este el însuși pus înafara lui, este Altul. Altul ca transcendență către aceeași lume nu va fi niciodată obiect în cadrul ei; el va rămîne pentru conștiința ce zboară către dînsul o prezență de dincolo de lume.

Dorința este dorința de Altul — nu de altul particular, cu care pot întreține relații concrete în cadrul lumii, uitînd că el, asemeni mie, este o libertate care niciodată nu mi se poate da ca obiect, pe care niciodată n-o voi putea asuma printr-un act de negație internă; ci Altul, unic, prenumeric, înțeles ca prezență transmundană, de libertatea căruia am nevoie pentru a-mi funda ființa ce este neant de ființă.

Relația mea fundamentală cu Altul stă în faptul că el este pentru mine subiectul pentru care eu sînt obiect.

Eu, care sînt un pur neant, altul decît ființa, fugă neantizantă în unitatea ek-stazelor temporale, am nevoie de Altul pentru a fi însfîrșit ființă, fundament al ființei mele ca neant de ființă. Altul trebuie inclus în mine ca libertate, nu ca obiect, fără a înceta de a fi Altul căci numai astfel conștiința mea va deveni substanță, în-sine-pentru-sine. Dorința de Altul este dorința de ființă; dacă ea s-ar împlini, dacă Altul ar înceta vreodată să fie pentru mine o absență, atunci aș deveni în-sinele ce este propriul lui fundament, Ens causa sui, un Dumnezeu. Cel care s-a născut ca decomprimare a în-sinelui inert, ca inserție a unor pelicule de neant în masa haotică a ființei, și care există sub forma unei fugi de ființă, și-ar putea găsi atunci repaosul în beatitudinea unei conștiințe care rămîne conștiință fiind totuși plin de ființă. Această sete de repaos o mărturisește Hyperion Părintelui care nu există decît ca proiect al său de a fi, care nu există decît prin sacrificiul său, sub forma unei lipse și ca o imposibilitate radicală: „Din chaos, Doamne — am apărut / Și m-aș întoarce-n chaos... / Și din repaos m-am născut, / Mi-e sete de repaos."

Relației fundamentale cu Altul omul îi suprapune, de la rădăcina ființei sale, relațiile concrete cu **altul-în-lume.** El nu acceptă fără luptă destinul său rătăcitor — ci încearcă să evadeze din căderea tragică în abisul marii absențe prin proiecte particulare de obiectivare sau de asimilare a libertății altuia. Aceste tentative cuprind în ele o imposibilitate radicală: înglobarea libertății altuia în propria ta libertate ar duce la dispariția caracterului său de alteritate. Ceea ce nu-l oprește pe om să încerce; încercările lui reprezintă însă refuzul de a-și asuma propriul său destin.

A fi ceea ce ești, a-ți iubi destinul, a cădea cu ochii deschiși în abisul unei pasiuni inutile — sau a căuta să-ți generezi obiectitatea din germenele unei imposibilități și pe fundamentul unui neadevăr, iată alternativa. Neliniștii lui creatoare de lumi, Hyperion îi opune proiectul de obiectivare prin iubire. Acesta este veritabilul conflict al poemului.

Amantul vrea să fie pentru ființa iubită un obiect: dar un obiect fascinant, către care toate celelalte obiecte sînt depășite și care nu mai poate fi depășit; o limită a transcendenței ei, ființă în fața căreia ea se simte neant. Iubirea lui este dorința de a fi iubit — de a fi ales ca un nedepășibil și ca un absolut. În inima celui îndrăgostit arde fără substanță flacăra propriului său proiect de a fi. El vrea să fie recunoscut ca obiect, ca în-șine; dar totodată, libertatea pentru care el este obiect nu trebuie să fie ochiul pietrificant al Meduzei, — privirea altuia; ea trebuie să fie o libertate străină inclusă în propria lui ființă, o libertate care a ales ea singură să se piardă, să-și găsească limita și rațiunea ei de a fi fuzionînd cu dînsul, acceptînd că s-a născut pentru a-l alege. El vrea această libertate ca libertate; nu cauză a iubirii vrea să fie, — ci obiect al unei alegeri originale, unice.

Fiind nedepășibil în iubire eu sînt scopul absolut, limită a libertății care mă fundează; și în măsura în care apariția unei libertăți face ca o lume să existe, eu, condiția limită a acestei libertăți, devin condiția chiar a apariției unei lumi.

Eu care cer prin dragostea mea să fiu iubit, devin obiectul prin procurarea căruia lumea va exista pentru altul; realizînd miracolul acestei limitări a unei libertăți eu dezvălui o lume pe fondul ființei mele, devin în-sinele-pentru-sine prin care o lume există, Dumnezeu însuși conceput ca alegere absolută, valoare supremă către care o conștiință se temporalizează. «Ești totul pentru mine!» aceste cuvinte înseamnă: «Ești lumea! Ești ființa supremă prin care lumea există!».

Dacă nu mai sînt obiect pe fondul acestei lumi, ci fondul pe care lumea apare, existența mea este idealul către care o altă libertate aspiră; ea este dorită în cele mai mici detalii de această altă libertate ce se neantizează către dînsa, — o face să fie ca neant de ființa mea, i se dăruiește din pură generozitate și își justifică astfel întreaga ei facticitate.

Fundamentul ontologic al gelozieî este vizibil aici; o gelozie care frizează demența, care pîndește ca cele mai mici tresăriri ale sufletului ei să fie pentru dînsul, care niciodată nu este satisfăcută, respiră și se hrănește din durere.

Visul de iubire al lui Hyperion se spulberă la simpla vedere a unui al treilea: „Și pentru cine vrei să mori? / Întoarce-te, te-ndreaptă / Spre-acel pămînt rătăcitor / Și vezi ce te așteaptă."

Ascultînd acest glas, ceea ce vede el pe scena unde comedia împlinirii prin iubire cere, pentru a fi perfectă, să urce numai doi, este un al treilea. Speranțele și suferința lui dispar ca amăgirea unui fum de opiu, deoarece înțelege că nu norocul i-a lipsit; ci că în acest cîmp al realităților concrete cu altul-în-lume unde viața tuturor este noroc, contingență, hazard, el însuși nu poate exista în mod necesar: „Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece" — aceste cuvinte sînt spuse tuturor, incluziv lui, întrucît, ca om printre oameni, și-a făurit un vis de neîmplinit. „Ei numai doar durează-n vînt / Deșarte idealuri — " dar visul său de iubire a fost și el un ideal nedemn, și o eschivă de la chemarea destinului, ca toate celelalte. Chemarea oricărui om este să fie neant de ființă, simplă întrebare pusă ființei: proiectul său autentic este să fie un Dumnezeu. Acest ideal este contradictoriu, irealizabil, — și omul, neantizîndu-se în goană fulgurantă către o Ens causa sui rămîne o pasiune inutilă.

Dar ceea ce este inutil poate fi încă o mare putere. Eșecul lui necesar se dovedește a fi necesar ființei; căci numai la flacăra pasiunii care-l mistue ființa irumpe dezvăluindu-se în timp. Această indigență a ființei care are nevoie de om pentru a-și arăta bogăția infinită constituie singura și deplina lui măreție. Hyperion și-a recunoscut și îndrăgit acest destin. El s-a ales ca temporalitate.

Și totuși, poetul spune că e nemuritor. Deși, în viziunea imensă a ființei și neantului laolaltă își apare ca o simplă fugă, un gînd purtat de dor, a cărui cea mai proprie posibilitate este moartea, el știe că această față a ființei pe care a contemplat-o cutremurat reprezintă un adevăr, este o dezvăluire a adevărului ființei ce irumpe în timp; alături de alte dezvăluiri smulse ei de gînditorii esențiali care pe firul timpului universal au reușit să-i asculte spusul silențios ea face parte din destinul ființei. Viziunea lui a rămas în trecut — facticitate a adevărului înțeles ca dezvăluire autentică a ființei Ea revine și retrăiește în dialogul cu ființa pe care toți gînditorii esențiali și toți poeții autentici reușesc să-l stabilească; vocea lui, expresie a adevărului ființei este sortită unei eterne reîntoarceri.

Alegîndu-se ca temporalitate, poetul și-a fundat pe ea nemurirea.

Mihail GRĂDINARU

ASCENDENȚII POETULUI

În baza intenselor cercetări genealogice întreprinse asupra spiței răzășești a mamei lui Eminescu și a informațiilor din familia fostului ambasador Dimitrie Dim. Iurașcu, apropiat a lui N. Titulescu și reprezentant al României în Țările de jos, la Vatican și în alte părți, voi prezenta succint arheologia neamului matern al poetului, ale cărui încrengături își desfășoară multisecular istoria în zona botoșăneană.

Ascendenții mamei lui Eminescu pe încrengătura *Iurașcu* se succed dintr-un paharnic Neculai atestat la 1637, mai apoi jitnicier, fiu al lui *Iurașcu din Peletiuci* (nepot lui Baloș cel bătrîn, vătaf între 1647—1666), căsătorit cu Ilina, fiica Axiniei.

Neculai Iurașcu a fost frate cu *Pătrașco Iurașcu* (medelnicer 1668, postelnic 1669, jitnicier 1 680, vel jitnicier 1 668—1 689, căsătorit cu Cîrstina Bucium; fiu: *Păun* postelnic 1 701—1 720), cu *Maria Iurașcu*, căsătorită cu Solomon Scînteie (fără urmași), cu *Stratul Iurașcu* (1 665, bivpărcălab 1 683—1 685, bivlogofăt 1 685, părcălab 1 687, vtorimedelnicer 1 695, vtori logofăt 1 696—1 706, căsătorit cu Malanca Gheuca), cu *Ștefan Iurașcu* (1 674) și cu cămărașul *Grigorie Iurașcu* din 1 680, care, mai pauperizat de cît consîngenii săi, a trăit retras la sat condiție economică socială de răzeș. *Neculai Iurașcu* număra trei copii: pe Ilinca (soția lui Racliș), pe încă o fiică (soția lui Silion) și pe *Apostol Iurașcu* cu singur moștenitor *Ion Iurașcu*, „ban", de la care toponimicul satului Băneștii. Ion se continuă cu *Zamfira* (1 801) și cu *Vasile Iurașcu*, postelnicel în 1801, stolnic după 1 827, căsătorit cu Paraschiva Brihuescu, fiica naturală a lui Alexa Donțu, bunicii lui Eminescu. Stolnicul *Vasile Iurașcu* adresa o cerere de slujbă în 1 837 și în Iași, la aceeași dată, era cinovnic la Eforie nepotul său Costache.

Profesorul I. D. Marin, cunoscut prin numeroase cercetări și studii de istorie feudală botoșeneană, ne-a comunicat decalcul unei pietre tombale din cimitirul comunei Băneștii. Inscripția relevă în graiul amintirilor din familie și cu un elementar simț de versuire sfîrșitul tragic al bunicii lui Eminescu — accidentul în 27 decembrie 1 836. Trebuie luată această dată. Pe ghețușul podului, *Paraschiva Iurașcu* s-a prăbușit cu trăsură, cu cai, cu tot în matca apei din Băneștii, izbindu-și tîmpla de o cioată, agonizînd mai bine de o oră, după care muri. Venise fără soț și fără copii, pe scurtă vreme, de la gospodăria ei, din Joldești (al treilea sat spre sud-est), în acel miez de iarnă la Băneștii, unde avea rude apropiate.

Redactarea textului inscripției s-a făcut în stil popular, desigur că de către *Vasile Iurașcu* și numai elementele de spațiu au impus cioplitorului așezarea liniară a bocetului:

S-au născut la anul 1 785 și
la anul 1836 dechem. 27
s-au sfîrșit.
PARASCHIVA *să numeștii*
în mormînt acoperit.
Trecătoriule citești
că a fost maică pré iubită
soție pré lăudată
unui bărbat cinstitu,
unită cu bună faptă
stolnicului IORAȘC *numitu.*
Pe copii și pe bărbatu
cu întristați căutări
înspăimîntați i-au lăsatu
aici i veșnici uiteri
lîngă apa curgători.
deodată cumplit căzu
din trăsura călători.
Au rămas necunoscută
cu bărbatul și copii.
Pe prestolul vecinicii
iertați-o de mii de ori
Dumnievoastră cetitori
că toț sîntem muritori.
Au și pietrele soarta lor !...

La Băneștii, spre Fîntînele, în partea de jos a satului dăinuiește o bisericuță de lemn din 1 706, ctitorită de Stamate. În jurul ei se găsesc cîteva inscripții pe pietre mai mici. A doua biserică, de zid, a fost ridicată de Canano spre nord-vest.

Devenind neîncăpător vechiul țintirim din Băneștii, în 1 890 s-a făcut alt cimitir, în care s-au sădit brazi. Pentru că la acest cimitir nu-i nici o masă pentru pomene, piatra de pe mormîntul *Paraschivei Iurașcu*, luată de lîngă biserica veche de lemn, a fost dusă în cimitirul cel nou, pe ea oficiindu-se de mai bine de 70 de ani panicizele.

Cei nouă copii ai *Parschivei* și ai lui *Vasile Iurașcu; Maria Iurașcu*, căsătorită cu stolnicul Mihalachi Mavrodin, fost elev a lui George Asachi la cursul de matematică teoretică, de aplicație practică de geodezie și arhitectură, „năzdrăvanul" *Iordachi Iurașcu; Costachi Iurașcu*, în călugărie Calinic: maicile *Fevronia, Olimpiada, Safta* și *Sofia Iurașcu, Iancu Iurașcu*, în monahism Iachift, trecut în 1 832 printre stipendiștii din clasa de jos la Institutul academic din Iași; *Raluca*, „dulcea mamă" a lui Eminescu, au fost evocați de mine în *Contribuții documentare*, p. 135—146 și prinși genealogic în planșa V *(Familia poetului Eminescu — ramura Iurașcu).*

Prin încuscriri, descendența *Iurăscești*lor se încrenguiește în colateralitatea familiilor Kogălniceanu, Danu, Vidrașcu, Strat, Donici, Krupenski, Racoviță, Negel, Leca, Bucium, Herman, Buzdugan, Sutu, Catargiul, Savin, Anastasiu, Tufescu, Nacu, Botez, Mavrodin. Dar prin această convertire, ce se poate adînci pe laterale spițe familiare, obiectul propriu și special al cercetării rubedeniilor mamei lui Eminescu încetează.

Augustin Z. N. POP

DAN BOCANICIU

Exercitia spiritualia

I

Pereții nu mă mai doresc
Nu mă mai vrea nici luminosul crîng.
Sub grele frunze de-înțeles
am fost aflat o roată. O roată
pentru dincolo de iubire
sau mihnire sau dreptate...
Dar între ziduri gestul
navigatorului poate fi înțelept
și ridicol, — dealungul
șoldurilor tale vremea
clavirelor își picură albinele, vara
și asudatele tăceri. Cum
m-a lovit sub inimă o
frunză sustrasă devenirii... !
Mereu — un drum avar, al
muntelui pe care fiii săi
l-au silnic răsturnat în roată.

II

Viață mare. Imperceptibil
arcuită peste suflarea viitoarei
clipe. Plinul mișcării,
și dacă ochii mi-i închid
văd un albastru crud în care numere și
puncte nomade pulsează...
Cade rodu-n vîrtej, pravilă singular
întredeschisă — trecute
contopiri învăluind dovada-i, acea
inaugurală sonoritate-n alb
cînd tobele vor fi tăcut fâpturii...
Să nu mă tem : Să fug de versurile mele,
mulțimile din cei puțini !...
De tine mișcător
vei asculta, surd în devălmășie
cu periodice aprinderile morții,
imaginile-acestea de sigiliu, invidia
lui ce puteai o fi. Aici
venit adulmecă sudoarea timpleî, cenușa
ternelor de dragoste duminici.

VII

M-am zărit înflorind prinprejururi.
Aceste verbe trudite, aceste
zeități tutelare cîntindu-și gingășia.
Aceste rotitoare personaje care
se vor juca de-a elementele și
care tamnesam vor osteni.
Ah, cum mă vor împrăștia și cum
îmi vor afla un centru !...
De Paradis ce oare mă desparte ? printre
binevoitoare valurile, biografiile
atitor voci rîzînd
bucuria zăbavei în treacătul meu...
Amestecă preafericiții pași, schimbă
pe joc miracolul ! Sîntem,
o pleoapă fi auzului tău —glas stelar.
Poate ieși-va vreo ființă, poate
vertijul cerului — cellalt... !

Cantus planus

Ghiață subțire, tu chilia mea
greu încercată pîriind
din ochi și din încheieturi,
o ! fluturate cerurile-n vîntul
mai blînd decît un nume
ce-mi ține viața-n loc,
mai tare decît mine
care-mi tin loc de viață..

Din amintiri cu grijă ne petrecem
alte morminte-n pacea și
scăderea vremii ; cîte
fîntîni hrănindu-și chiparoșii,
ce vertebrate clapele
pe care cînt — încînți...
...prea așteptat dezghețul
sau infernul.

Lemuriana

Această zi a venit
să îmi ascundă cu lumina-i
de amiază
lumina numelui
ce l-am rostit copil... !

Gleznele s-au destins — îmbrățișare
cu iarba, marmura și
coborîrea printre oameni,
cu-înzăpezirea și nisipul minții.
Trăiesc din moarte.
Doamne, din dansul înviat de
prismatice focuri ;
dincolo și-aici sus
marea veghind în cruce
revederea ! Ce să mai laud
devenind ce sînt...
...clipire sub lumina stătătoare.

Litanie

Unul fără al doilea,
trei orele acelui întuneric
la căpătîiul unde apa
dă să-ncolțească firuri de senin,
pe fiecare lemn culoarea
fiecărui. La poale
toți stau într-un gînd, pecit
aducerea părerilor aminte.
Vine curînd
copilul lîngă răsuflarea-mi ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...ziua sau golul sau eu,
eu în picioare în adîncul firii.
Am mers : sub pasul brațelor eterne
singurul trunchi creșteau
curmalul, chiparosul, cedrul
și valurile-n valuri și
cercurile-n cercul : Am iubit.
O flacără ți-a fost paharul.
O piatră în raport cu iarba,
o iarbă în raport cu cerul.
Luceferi destrămau grădina, noi
prin raportul celora ce fi-vor ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...trumosul sau trumsefea, vrednici
aceiași de compătimirea
ceasului ființei.
Depărtișor treceam poziția
mișcării — trec morții
cimitirul vesel, gura de rai și
plaiul din Săpînța ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...floriile de undeva de pestetot.

GRIȘA GHERGHEI

Mi se pare

Mi se pare genunchiul
Sau umărul
Era mai de mult
Și cuvîntul de rugă
Lumina prea puțin
Aplecarea rotundă.
După cîntec uitasem
Cum se poate-ntelege
Smerenia trupului.
Mi se pare genunchiul
Sau umărul
Căuta deslegarea.

Am rămas auzindu-ne

Ne strigam prin cuvîntul cel mai
apropiat
Trupurile libere
Ca niște gesturi tăcute de mult
La aprinderea primului foc,
Trupuri izbăvite de teama
Propriei lor stăpîniri
Și eram nevăzuți
Ca doi stîlpi desenați pe apă
De ochii unui înnecat.
În sfîrșit am rămas auzindu-ne.

După naufragiu

Veniți, e liniște pe țărm
Și ochii mei ascunși în scoici
Au dat uitării naufragiul.
Nici nu se simte că sînt viu
Și soarele lucește sigur
Deasupra marei reparații.
Veniți, e liniște pe țărm
Și nici o vorbă interzisă
Din cînd în cînd doar pescărușii
Deschid capacul urmei vechi
Pentru-a duce-n larg o veste.

Vom fi

Vom fi un pretext
Pentru ninsoarea de mîine
La capătul străzii
Bărbat de zăpadă
La capătul străzii
Femeie de zăpadă
Și iar iscusința orașului
De-a se bucura de orice.
Numai anticarul din colț
Vinde umbră
Pentru coridoare mai calde

Pămîntul acelui pas

Pămîntul acelui pas,
Pămîntul acelui pas de noapte
Urma cea bună pe care vestitorul
O lasă lîngă prag
E dimineață ciine
Ciinele tău
Moștenitul cel blind
Cu ochi din sufletul casei
Și liniștit începi ziua
Avîndu-te singur în pază.

DAN CIACHIR

Și tu...

Și tu
ești un mulaj
din bucle și pori
din panglici și accesorii.
Și tu
ești un capăt de chintă,
un fel de înnăditurâ.
Și tu
ești o colindă cu sinuoase linii,
Soclu nestilizat.
Și tu
ești ediție specială
cu aldine ce joacă proaspete.

Idol

Am luat o mînă de putregai
din trupul pomului pedepsit,
am mai cules rugină și tărînă
pentru plăsmuirea idolului meu.
L-am curățat și botezat,
Apoi mi-am întipt nădejdea-n el
ca sabia-n ghips. Dar vîntul,
l-a crezut demon
și m-a pedepsit
sădindu-mi-l în ființă-mi.
De aceea
inima a ruginit, iar sufletul
mi-e chip de putregai.

„Duminica"

Atît pronunț, atît mai pot îndruga
și dintr-o dată
se îmbină buzele secate.
Ea este cea mai albă
închejetoare de
pluton, ea este plată tigaie în care
pîrjolit repaosul se perpelește.
Prin biblică tradiție a fost de
oricare
mișcare ea scutită, —
atunci cînd marele ziditor,
mai marele peste toți ziditorii
și zidiții
a spus „ajunge" și s-a tras
la umbră...
Cad frunze de platan greoaie,
prin aer reci spirale descriind.
Migrenă stranie coboară
în ceață, în tăcere trimițînd...
Ea este o femeie plînsă, aproape
suptă
și la interval știut
lui Cronos îi cam trage clapa.

ARHIVA ARGHEZI

„SINDICATUL SCRIITORILOR"

Dacă pentru vechii scriitori condițiunile de editare ale timpului trecut au rămas amintiri și un mijloc de comparație, pentru tinerii slujitori ai condeiului poate că nu este lipsită de interes cunoașterea dificultăților grave pe care un scriitor le avea în raporturile lui cu editorii.

Din documente și notări pe marginea unor discuții cu Arghezi la acest capitol, reiese clar că, scriitorii, autori de cărți, erau totalmente la discreția unor directori și stăpîni de tipografie, improvizați în editori, cei mai mulți dintre ei neavînd nici o contingență cu literatura. Pentru ei, cartea era o simplă marfă, iar autorul o cantitate neglijabilă, neapărat de nici un fel de lege și de nici o autoritate de stat.

In această situație, Arghezi și cîțiva prieteni și colegi de literatură, au hotărît înființarea unui „Sindicat profesional al autorilor", lansînd astfel ideea unei acțiuni comune de luptă pentru apărarea dreptului la viață și activitate a scriitorului român și spre reglementarea relațiilor dintre autor și editură.

— „Ne-am adunat de mai multe ori, cei cîțiva cărora ideea le corespundea cu o speranță, cu o realitate și mai cu seamă cu o luptă surdă dusă pînă atunci cu diverși proprietari de editură, de reviste și ziare, declara Arghezi în 1965, cu prilejul unei convorbiri pe malul lacului Leman. Ne făcusem un fel de sediu în fostul bulevard Elisabeta, unde ocupam un apartament și ne întîlneam cei cîțiva care, în cele din urmă, am fost 23 sau 24... Intr-o ședință solemnă a fost citit un Manifest lansat de cei care luasem inițiativa, și un așa zis Act de tovărășie... Imi luasem sarcina ca textul ambelor proze citite să îl fac eu, fiind apoi scrise, caligrafic, și eventual multiplicate. După cîteva nopți și zile de lucru, am dat la lumină atît Manifestul cît și Actul de tovărășie, fiind primite și acceptate cu aplauze, de asistență"...

Citez din Manifest :... „Unul din scopurile Sindicatului nostru este să răstoarne raporturile dintre autori și editori pentru ca sufletul și creerul unui Eminescu, unui Caragiale, unui Anton Pan și Creangă, să nu se mai transforme exclusiv în grăsime, în pîntec, în șuncă de editor. Toată averea literară, trecută și prezentă, este zestrea moștenită din tată-n fiu a șase sau șapte editori la care s-au adunat de curînd noi veleități de exploatare, inscrise în firme politico-negustorești" ...Sindicatul va fi practic și viu. El se va îngriji de soarta scriitorilor în viață, și, în volume frumoase, de păstrarea scriitorilor morți. El va sili proprietatea literară să devină un fapt, iar pentru scriitorii morți va munci să desființeze instituția absurdă a domeniului public, declarînd și luînd măsurile eficace pentru ca opera scriitorilor morți să aparție familiei și, după dispariția acesteia, Statului"...

— „Dintre semnatarii acestui Manifest, au fost Blaga, Demetrius, Ion Barbu, Perpessicius, Cazaban, Vissarion, doctorul Voiculescu, Aron Cotruș, Aderca, Adrian Maniu și alții, pînă la 23 cum spuseî... Adresa Sindicatului o stabilisem, provizoriu, în bulevardul Elisabeta 42, urmînd să-l instalăm ceva mai tîrziu într-un birou mai central... Important este că s-au putut aduna scriitori dintre cei mai reprezentativi și că ei au luat-o înaintea guvernului, a partidelor politice, a tuturor autorităților în sarcina cărora trebuia să cadă și chestiunea noastră... Nici unul dintre politicieni nu a fost de partea scriitorilor, dimpotrivă, instigînd atît editorii cît și pe unii proprietari de ziare la care colaboram sau lucram cei mai mulți... A supărat mult auzul domnilor proprietari, cuvîntul tovărășie, care suna cam revoluționar, ca și Sindicat. De fapt eram revoluționari !... Era atunci, după primul război mondial, un suflu național pe care l-au monopolizat imediat fostele mari partide politice și care nu aveau nici un interes ca intelectualii, uniți în spiritul unei primeniri generale, să fie grupați, organizați și puși pe treabă. Sindicatul nostru avea în plan mai mult decît o reglementare profesională. Voiam să facem o editură proprie, să scoatem o serie de reviste și să ne punem pe o îndreptare a scrisului românesc spre valorile lui intrinseci... Blaga și Cotruș, și nu numai ei, ar fi trebuit, de pildă, să înlesnească afirmarea spiritualității românești din Transilvania. Alții, printre care și eu, să ne ocupăm și de gospodărirea vieții scriitorilor și de realizarea așa numitei „Vetre a scriitorilor" pentru care scriseserăm și în Națiunea. Vissarion s-ar fi ocupat de literatura țărănească, el însuși fiind un remarcabil scriitor-țăran, singurul de acest fel la noi"...

Baruțu T. ARGHEZI

Fragment de mozaic, sec. V e.n. (Roma)

Doi poeți suedezi ne vizitează țara

TORBJÖRN THÖRNGREN

Cît de sus
poate zbura un cuptor ?

Nimeni nu mă prevenise cînd am venit în
București.
Nimeni nu-mi spusese un cuvînt
Cînd am sosit, furtuna se stîrșise,
înalturi bubuiau îndepărtat.
Mai era ploaia strălucind negru.
Altminteri, totul prea obișnuit.

Dar în fața hotelului
stătea un om îngrijorat cu o cărămidă
înnegrită-n mînă,
privea atent în sus și mormăia
tot convorbind așa cu cerul brun.
Lumea venea, unii ridicau din umeri
și-n trecere, interesați, priveau în sus.

Să mă opresc și eu, fir-ar să fie,
m-am gîndit și am făcut un semn întrebător
spre cer.
Mi-au zîmbit leneș femeile.
Bărbatul cu cărămida s-a apropiat:
Ascultă, suedezule! Cît de sus poate zbura
un cuptor?

Dar noi turiștii sîntem totdeauna idioți
și niciodată nu știm esențialul despre țara
noastră.

Apoi, omul cu cărămida mi-a zîmbit,
un zîmbet calm, interior,
și-a luat cărămida și s-a cățărat drept în cer.

PETER GURMAN

O poezie scrisă pentru suedezi
într-o țară suedeză de un suedez

Am crezut mult timp că există un centru
O intenție ascunsă în măduva oaselor
O realitate doar pentru mine
Acum știu că împărtășesc soarta celorlalți
Că identitatea mea e oglinda lor
și că viața mea depinde de ei.
De aceea mă preocupă mulțimile.
De aceea sînt un ins dintre cei mulți.

Trăiesc o viață privilegiată într-o țară
privilegiată,
Trebuie să scriu asta.
Să renunț la cetățenia mea locuind mai
departe în Suedia
sau să plec de aici într-un punct oarecare
de pe hartă
n-ar servi unui țel rațional.
Dar să spui cum te simți
cînd stai la clubul bogătașilor
și vezi sticlind lumea săracă pe ecranul
televizorului
e poate și mai dureros.

Suedia nu e o țară ci un peisaj al lumii.
Participarea noastră e la fel de evidentă
și neutralitatea noastră la fel de angajată
ca o mișcare de eliberare

Nu ne putem ascunde fața în mîini
căci mîinile noastre sînt de fapt mîinile
celorlalți...

Traducere din suedeză de
PETRE BANUȘ

VIRGIL NISUS. *Titlul, desprins dintr-un fel de tablă de materii a unei cărți de Saroyan, titlul: „Salvează calul, fetițo", m-a dus cu gîndul la preerii și la un băiat pe care l-am văzut în oborul Bucureștilor încercînd să schimbe un ciine pe patru porumbei. Titlul mi-a plăcut. Dincolo de titlu, toți caii sînt șchiopi sau jumătăți de cai. Și n-au nări și n-au coame și au prea puțin aer pe care să-l bea. Le lipsește cîmpia. Fraza finală mă face să-ți cer să ne trimiți și alte încercări: „Și o liniște de trandafiri și luminări nearse cobora prin ploaie, ninsori și zbor de ghiocei, în moarte".*

DORU JUCU : *Inserez aici un pasaj din „Ploaie" : „eram copilul sălbatic al cîmpiei și îndeplineam același dans sacerdotal gîtul îmi invoca gutural același strigăt uiuiu ploaă ploaă". „Singur" și „Doină", mai slabe.*

MIRON AVRAM : *Am primit și nuvela „Nu". Mult mai izbutită decît cele la care ți-am răspuns în cursul lunii mai. Te rog să treci pe la redacție .*

NICOLAE ARIEȘESCU : *Am întîlnit puțină Dunăre în schița dumitale. Dar silueta lui Filip, mult prea subțire. Povestea lui e obosită. Am citit-o și o cunosc în zeci de variante. Mai mult ce să-ți spun? Te rog să mai trimiți.*

DUMITRU LICURICEANU : *Toate lucrările dumitale — cea mai scurtă însumînd patru rînduri, iar cea mai lungă, douăsprezece rînduri — nu-mi spun decît că ești puțin trist. Sper că se va așeza vara și că prietena cu care te-ai certat se va întoarce. In ce privește literatura pe care o scrii, vorba dumitale, tot tristețe. De data asta, și mare și adevărată.*

ION ALEZAN : *Fragmentul de roman : „Intîlnire la club" nu m-a dus în ispita de a-ți cere să-mi trimiți întreaga carte. Sînt convins că l-ai smuls din context la întîmplare. Sînt niște pagini care anunță o pregătire și abundă în îngrămădiri de date, personaje și vorbe, mai ales vorbe. Aștept o lucrare rotundă și, pe cît posibil, și scurtă.*

PAVEL PAFKA : *Am citit și „Deținuta". E de datoria mea să citesc tot ce primesc la redacție. Și vreau să-ți mulțumesc în mod special : mi-ai dăruit clipe de destindere. Lucrarea e slabă, dar în ea am găsit fraze care m-au făcut să rid în hohote. „Fata mergea desculță, rural, prin iarba umedă..." Nu poți găsi așa ceva la toate colțurile.*

NICOLAE MANTA : *Oamenii pe care încerci să-i descrii vorbesc cea mai păsărească limbă cu putință. „Se crapă de ziuă în sufletul meu, doamnă doctor, însă contradicțiile acestea sterile mai dăinuiesc..." Cred că doctorii ar fugi din spitale dacă și-ar auzi pacienții conversînd ca în lucrarea „Femeia în alb".*

PUIU STAMBOLIU : *Și dumneata te învîrți prin lumea medicilor cu birja și pocnești din bici, silind cuvintele să se așeze în frază exact acolo unde nu le e locul.*

GHEORGHE RĂDULESCU : *„originar din Giurgiu, istoricul oraș de pe malul stîng al Dunării admirator (cine ? Giurgiu, n.n. ?) al lui Sadoveanu, Nicolae Velea, Zola etc" îmi trimite o „Noapte la țară" cu „boi obosiți și obsedați de gînduri". Cred că din lucrare lipsesc greierii, luna și un lac. In schimb găsim un bătrîn (foarte sfătos) și un nepot aiurit de frumusețea nopții. Băiatul, însă, trebuie să mai crească. Pentru că pricepe poezia trebuie să și citească mai mult.*

. . . . . .

Rog pe autorul schițelor : „Clinchet", „Ură" și „Vertical" să treacă pe la redacție. Bucățile sînt excelent scrise, vrem să le publicăm, dar nu cunoaștem cine le-a așternut pe hîrtie.

Fănuș NEAGU

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

O corespondență zgîrcită în revelații lirice. Multe din plicurile primite conțin niște încercări plicticoase, plate, care nu ies din comun nici măcar prin vreo stîngăcie mai deosebită. O seamă de corespondenți se străduiesc din răsputeri să atingă un nivel de cumințenie și corectitudine siropoasă, chinuindu-se, cu înverșunare, să fie cît mai mediocri. Cineva din județul Brăila îmi reproșează că din moment ce versurile sale sînt „corecte" trebiue să le publicăm. Mișcătoare erezie ! Nimic nu e mai străin poeziei decît „corectitudinea". Cel care nutrește speranța căzută că într-o zi, după eforturi sisifice, va atinge însfîrșit mult visatul nivel al mediocrității de aur, nu se va putea numi niciodată poet. Poezia este un fapt de excepție, esența ei trebuie căutată în altă parte decît în zonele călduț-temperate ale sensibilității comune. Cine se așează la masa de scris fără conștiința faptului că literele pe care le așterne cată să semnifice un moment unic, irepetabil, profund original, încărcat de acea indicibilă tensiune afectivă care își cere cu necesitate forma de exprimare, acela nu va depăși niciodată stadiul scrisorilor adresate redacțiilor.

MIHAI MONEA — Brănișteț. *Anagrama numelui era prea transparentă, așa încît cred că nu comit o indiscreție dacă vă răspund la acest nume și nu lui IAHMI AMEON. Din cele trei compuneri trimise : „Lucrurile", „Bătrînul Hemingway" și „Anotimpul", se poate deduce că sînteți familiarizat oarecum cu poezia și că nu vă aflați la prima încercare de acest gen. Semnificativă pentru felul cum scrieți este* Bătrînul Hemingway : Bătrînul Hemingway/. stătea pe punte/ și-și număra în fiecare zi anii/ aruncîndu-i printre valuri.// Dar de fiecare dată/ uita numărul lor/ căci valurile duceau anii/ fără ca el să observe". *Cam naivă și cam simplistă această semi-fabulă vag soresciană. Mai încercați.*

TĂRNICERU DOINA — Solca-Suceava. *Intr-adevăr caligrafia dv. mi-a dat bătaie de cap. Oarecum reușită penultima poezie care surprinde ceva din incertitudinea acelui insidios sentiment înfățișat de un poet român în celebrele „De departe simt un jind/ și-aș voi să mi se pară". Ia să vedem, ghiciți despre care poet este vorba ?*

Compunerea intitulată „Geamăt" este o catastrofă. Din dorința de a vă menaja îmi reprim pornirea de a o reproduce.

I.B.J.M. — Tr-Severin. *Nu orice contragere sintactică este proprie poeziei. Nu orice amestec de cuvinte scapără înțelesuri inedite. Atunci cînd scrieți „Trupuri de copii obosite/ Atîrnă de cuvinte ca niște/ Păreri de ploape disperate/ Zbătîndu-se sub tălpile lor/Întoarse în pîntec de mamă" încă se mai pricepe, deși cu greu, cîte ceva. Insă „In noapte pierdută în urlet de lup/ îmi cheamă limba frunza-n afară" sînt versuri foarte chinuite. Țineți-vă promisiunea și mai trimiteți. Poate se alege ceva.*

IOAN MAIORESCU — Timișoara. *Nu. Să citîm ?* „Timpul trece în bătaie de ceasornic/ Anul trece perindîndu-se din lună-n lună/ Ca cîntatul cela zilnic/ Ce îl cîntă o presură// Trecînd și an și zi și lună/ În pasu timpului treci tu/ Îți făurești viața ta matură/ Amintiri adună-n minte timpu". *Nu, nu.*

In legătură cu intenția anunțată de a ne „mai prezenta cîteva scene din copilărie în poezii inedite", de asemenea nu.

C. B.

CRONICA CENACLULUI

6 iunie. Suportînd o puternică rivalitate, atît vernisajul expoziției lui Adrian Beideanu cît și transmisia semifinalelor campionatelor europene de box, cenaclul a avut totuși loc : desigur, opțiunea unora s-a făcut mai greu, „act tragic" cum ar fi spus Vintilă Ivănceanu, pentru că era într-adevăr foarte greu să străbați printre cele două stînci fatale din holul Casei Scriitorilor. Și totuși „au citit Florian Petruț și Mihai Minculescu (poezie). De subliniat faptul că primul intra în programul anunțat, în timp ce al doilea a citit ad-hoc, în absența lui Daniel Turcea care după cum bine se știe practică miniboxul și deci... a ieșit din ring prea tîrziu. Discuțiile în ceea ce îl privește pe Florian Petruț au fost dure, ironiile și minimalizările poeziilor deschizînd garda poetului. — scriu așa, pentru că, de multe ori „cuvintele tari" coincideau cu uralele amatorilor de box de jos (amatori printre care se desluseau alături de șosetele galbene ale lui Petre Stoica — bănuim colecții de culori — firele din barba lui Virgil Mazilescu). Au vorbit Dumitru Radu Popa, Marta Alboi-Cuibuș, Virgil V. Mirescu și Ion Papuc („autorul din această seară este un versificator cu anume calități) Florian Petruț este un poet cu un cuvînt elaborat minuțios „înclinat spre confesie" și de aici beneficiind de un oarecare sentimentalism de calitate. Discutarea insuficientă a poeziei sale s-a datorat mai mult vitregiei boxului și mai puțin plictiselii. Mihai Minculescu a avut mult mai mult noroc, ora tîrzie la care a citit fiindu-i favorabilă „O poezie remarcabilă, perfect livrescă (V. Mirescu), ce se afiliază unei familii recente de poeți... „tentația de a ți oriunde și oricînd, prin refuzul de a rămîne acolo unde ești" (I. Papuc). „poet cu reale posibilități, pune în evidență dimensiunea „prometeică", insuficient însă elaborat" (Ilie Roșianu). „poet talentat, are chiar și meșteșug" (Madan Octavian). „căutare puerilă de paradoxuri. de teribilisme. nu este o personalitate poetică" (Alian Kogălniceanu).

Au mai luat cuvîntul Ticu Ionescu, V. Mănescu, Dușan Petrovici și din nou Dumitru Radu Popa. Poezia tînărului Mihai Minculescu a stîrnit controverse : și nici nu se putea altfel. acesta fiind el însuși un personaj al cenaclului pe cale de a deveni o personalitate certă. Apariția sa (numai cu poezie) în viitoarea revistă a cenaclului se pare că este hotărîtă, mai rămîne doar să așteptăm cîteva zile.

Iulian NEACȘU

orfeu

sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor

I. Conceptul de Eminescu

„Geniu" este poate unul dintre cuvintele cele mai ciudate și mai încăpătoare. Ca noțiune el are un înțeles (paradoxal!) mai degrabă afectiv. Aproape că nu este o noțiune. Cuvîntul în accepția lui modernă. dacă nu mă înșel, a fost inventat de romantici și într-un fel îi și definește. Vechii foloseau mai degrabă cuvîntul „marele", sau „divinul", „minunatul", „sublimul", „fericitul" etc. Dintre toate elogiile maxime restrînse la un cuvînt, „geniu" este cel care a prins cel mai mult.

Asta poate și pentru că școlile mai noi de artiști nu s-au mai ostenit să-și inventeze un superlativ. De natură pur romantică cuvîntul „geniu" și-a depășit înțelesul primordial și în spirală superioară, dar și în spirala inferioară.

Cînd spunem „Eminescu este un geniu" folosim expresia în sensul ei cel mai nealterat, aproape nenoțional, aproape afectiv. De ce? Pentru că indiferent de expresia „geniu" însuși numele de „Eminescu", devine, a devenit, criteriul cel mai înalt de apreciere. Nici prea mulți, dar nici prea puțini poeți ai literaturii noastre, au fost comparați în mod nemijlocit cu Eminescu. Mai mult decît atît, suprema încoronare a poetului de talent de după Eminescu a fost aceea de a fi declarat „un nou Eminescu". De ce? Nu știm de ce. Bănuim însă: omul, opera și epoca s-au identificat absolut, s-au identificat în tot ceea ce reprezenta nou. dinamic și în naștere. Adică în creație. Pentru literatura noastră Eminescu este un concept.

II. Pot comunica monadele ?

Numai caracterul de „monadă" al personalității, al stilului, al timbrului unui poet și a unei opere poetice prezintă interes din punct de vedere estetic. Ciudățenia apare flagrant în momentul în care unicatul, reprezentînd unicul, interesează și influențează grupurile, categoriile, masele care prin ele însele nu reprezintă unicatul, și într-o oarecare măsură nici unicul.

Ne este dificil să explicăm în ce constă misterul modului unic de a simți, influențînd și punîndu-și pecetia pe modul comun de a simți.

Nu ne satisface posibila explicație a atracției exercitată de către singular asupra categorialului, nu ne satisface nici posibilul criteriu al tensiunii. Adică: singularul este mai tensionat decît categorialul, unicul mai tensionat decît multiplul. Jocurile de tensiune existențială balansează între parte și întreg cu o oarecare echivalență.

Destin unic, tensiune maximă dar singulară Eminescu a exercitat fascinant o covîrșitoare influență asupra sensibilității naționale. Menționăm că el nu este în primul rînd, un poet social sau un luptător, sau un revoluționar. Mai degrabă opera eminesciană are o natură conservatoare. E drept, uneori e atît de conservatoare încît comunică direct cu miturile. Dar nici această explicație a influenței lui (prin sugestia de mituri) nu ne satisface.

Cum însă nu ne propunem să elucidăm această problemă ne mărginim numai să o sesizăm.

III. Despre înfățișarea lui Eminescu

Mult mai ușor ni-l putem imagina fizic pe Ștefan cel Mare. Mărturia lui Neculce despre Ștefan cel Mare este mai pregnantă și mai în relief decît orice film documentar s-ar fi făcut (dacă ar fi existat film) sau se va face despre Ștefan cel Mare chiar și atunci cînd arta filmului din viitor se va perfecționa într-atît încît să poată filma trecutul arhaic. Mult mai ușor ni-l putem imagina ca făptură pe Bălcescu sau pe Avram Iancu. Marii oameni politici s-au implicat în mișcarea maselor într-atîta, încît chipurile lor pot fi imaginate prin ideile lor, poartă pecetea acțiunilor lor.

Infinit mai ușor ne este să ne imaginăm făptura lui Caius Iulius Caesar trecînd Rubiconul sau prăbușindu-se străbătut de pumnalele lui Brutus în Senat. Pe Eminescu noi, poate de aceea că-l simțim în tot ce avem mai bun în sensibilitatea noastră, noi, fiecare dintre noi nu ni-l putem imagina decît ca pe propria noastră sensibilitate. Eminescu este în tot atîtea feluri ca înfățișare: în cîte feluri sînt ca înfățișare cei care-i înțeleg opera, cei care-i adaugă monada cu propria lor monadă. Chipul lui vestit cel de adolescent, cel de luceafăr, chipul lui de pe urmă, cel transfigurat de existență, cel testamentar, nici unul, nici altul dintre ele nu ne sugerează aproape nimica. Dovada este că niciunul dintre pictorii noștri vestiți, niciunul dintre înzestrații noștri sculptori, nu și l-au putut imagina convingător ca și ființa.

El nu putea să fie nici înalt și nici scund, nici gras și nici slab, nici brunet și nici blond, pentru că partea lui de trup sînt cuvintele lui, cuvintele lui scrise și rămase nouă.

Adevărata statuie a lui Eminescu, adevăratul portret al lui Eminescu este statuia în bronz, este portretul în ulei al Odei în metru antic.

IV. Despre vocea lui Eminescu

Și totuși, noi știm ceva cu precizie din făptura biologică a lui Eminescu. S-a conservat vocea lui cu timbrul ei, cu intensitățile ei, cu timpul ei.

Nu pe o bandă de magnetofon ci în cele mai nemaipomenite conserve de voci posibile, în sintaxa poeziilor lui.

Nimic nu conservă mai exact, mai fidel, mai profund, mai nuanțat vocea cuiva, cum o conservă sintaxa lui.

Ce e sintaxa ? Din acest punct de vedere al conservării, sintaxa reprezintă partea cea mai materială a părții celei mai imateriale din trup: cuvintele.

V. Mutația noțiunilor simple

De ce nu mai sfîrșesc a vorbi între ei îndrăgostiții? Orice străin i-ar surprinde vorbind aproape că n-ar deduce din dialogul lor nici o idee. Și totuși ei vorbesc, vorbesc și nu se mai satură de vorbire. Bănuiesc, intuiesc, presupun că cei îndrăgostiți își retrag pur și simplu ideile din propoziții și din fraze ca să le înghesuiască în cuvîntul singur în șirul de cuvinte singure.

Pentru cel îndrăgostit cuvîntul „iarbă" nu mai semnifică nediferențiata noțiune concretă „iarbă". Nici „masă" nici „casă", nici „pîine" nu mai au semnificația lor obosită și veche. Eminescu este în literatura noastră primul și singurul poet care a avut predispoziția perpetuului îndrăgostit de-a lungul tuturor cuvintelor înșirate de el sau neînșirate. El a mutat noțiunea simplă, el a dialogat-o, el s-a luptat cu luptele amorului cu propria sa poezie care pînă la urmă l-a și învins. A fost o victorie desăvîrșită, este o victorie desăvîrșită, va fi o victorie desăvîrșită.

El, domnia-sa a mutat noțiunile simple și dacă ar fi fost numai aceasta! El, domnia-sa a mutat înlănțuirea noțiunilor simple, le-a mutat într-o sintaxă ce ne acerește timpanul de aramă ce ne sporește cu liniște și cu visare grăbita bătaie a inimii. Și și a lacrimilor lucrurilor.

VI. Iarbă în nașterea ei

Din plantele simple cea mai simplă, — un fel de aer personal al pămîntului și în același timp și un fel de plămîn al lui este iarba. Eminescu poate fi comparat cu iarba. Cînd este, nimic mai firesc că este. Cînd nu este, nimic mai dureros. De Eminescu ți se poate face dor și foame.

De ce tocmai el, tocmai Eminescu? Nu știm de ce. E ca și cum ne-am întreba de ce literatura română, de ce? A explica uneori înseamnă a elucida.

Dar alteori nu înseamnă a elucida. Mecanismul ceasului poate fi explicat. Biologia ierbii poate fi explicată. Atunci dacă tot le știm atît de bine de ce am mai avea nevoie de ele. Probabil a elucida nu este echivalent cu a explica.

Explicăm dar nu elucidăm.

VII. Dor de Eminescu

O, secunda-mi tae-ntr-una
brațul desfrunzit, în șapte
Inima își pierde luna
purtătoare-n ea de noapte

Și mă las în voia lungă
despărțit de mine însumi
dalta razelor să-mi spargă
globul minții plin de plînsu-mi,

risipindu-mă, smulgîndu-mi
repetate trupuri, chipuri,
care le-au strivit în gîndu-mi
mișcător de reci nisipuri

ORFEU — mozaic (Muzeul național din Palermo)

Cuvintele fac parte integrantă din trup. Ele nu pot fi despărțite de trup. Ele au rolul de a pune în legătură trupurile oamenilor cu trupurile oamenilor.

Om să fi vorbit cu plantele nu știu să fi fost. Om să fi vorbit cu animalele, cu peștii, cu inectele, nu știu să fi fost. Om vorbind cu om știu. Și dacă ce e mai concret, osul, se mai păstrează, — ce e mai abstract din trup — cuvîntul el, primul sortit pieirii din lipsa lui de concretețe prin scriere el este cea mai durabilă parte a trupului nostru.

Cuvîntul trage după sine și gîndirea celui care-l spune. El păstrează însă și ceva din aroma trupului care-l rostește. Cei mai buni actori ai noștri, dar mai ales poeții cei care l-au iubit și din lăuntru pe Eminescu citindu-l cu voce tare sau recitindu-l respectîndu-i sintaxa și dulcea claritate a cuvîntului scris îi reînvie vocea pururi vie.

VIII. „Marmoreele brațe reci"

Dar el, Eminescu și-a fixat propriile sale sentimente ca pe niște statui. Exact ceea ce este mai dinamic, mai imprevizibil, mai fluctuant, sentimentele, el, le-a statuarizat pe un soclu de noțiuni. Viziunea la Eminescu niciodată nu a jucat rolul de „Ultima Thule". Viziunea nu era scopul final ci punctul lui de plecare. Nu facem un paradox, am jigni prezența marelui poet dar ne-am îngădui o singură secundă să facem jocuri de cuvinte.

Luceafărul și întreaga lui mitologie nu decurgeau din sentimente. Poemul, dacă-l înțelegem trebuia să stîrnească sentimente.

doar să-mbrățișez în palmă
lung, ecoul din oglindă,
vreo fragedă fantomă,
alta pururi, aburindă.

Pe un pat al viziunilor își odihnește poetul sentimentele. Ce dorea el? El dorea să fie iubit.

IX. Despre viața lui Eminescu

Poate cea mai înfloritoare literatură despre literatură ne-a oferit-o existența fizică și socială a lui Eminescu. Cele mai nemaipomenite elucubrații, cele mai mari fantasmagorii, cele mai mari indiscreții și colportări, de la bîrfa ordinară pînă la compasiunea sublimă, le-a suportat existența fizică a lui Mihail Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănuntitele și fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie. S-a spus că era bolnav și s-a justificat prin boală talentul său, s-a identificat geniul (ce tristețe) cu nebunia, i s-au catalogat femeile, a fost măsurat cu metrul (al cărui etalon se păstrează la Londra) s-au făcut considerații desore lungimea și lățimea frunții lui, mai mult decît atît și groaznic după moarte, i s-a cîntărit creerul, vai, Doamne ! după moarte i s-a cîntărit creerul !...

S-a constatat că bani atîția cîți i-ar fi trebuit, a avut, dar a fost risipitor; s-a constatat dimpotrivă că a fost sărac și umilit și neînțeles de societate, deși după moartea lui chiar și cei cari nu-l văzuseră susțineau că l-au văzut cu ochii. S-a constatat că a putut studia la Berlin. S-a constatat că nu a putut studia la Berlin. S-a constatat că poezia „atît de fragedă" a scris-o pentru o femeie, dar a dăruit-o la trei. s-a constatat că era cult. Că era elegant. Că nu era elegant. Că avea ceas de aur cu cheiță și inel cu monogramă pe care, spre lauda lui, nu l-a vîndut la vreo beție. S-a constatat că era betiv. S-a constatat că nu era betiv. Că era idealist, materialist și multe altele.

În general, i s-a acreditat o viață de om ultrasensibil, trist și, din punct de vedere al fericirii intime, de ratat.

Să fi fost asa? Totul se potrivește, totul nu se potrivește.

Dacă ar veni astăzi Shakespeare la un cititor al său contemporan și i-ar spune: „Iartă-mă, n-am apucat să scriu decît Romeo și Julieta, pe Hamlet n-am mai apucat să-l scriu pentru că lordul X m-a azvîrlit cu un picior în fund de pe mosia lui pe mosia lordului Y și știi, lordul Y are alte criterii"... sînt convins că cititorul lui contemporan i-ar spune: „te iubesc și te stimez și peste toate astea te și înțeleg, dar dacă nu l-ai scris pe Hamlet nu pot să te citez ca pe Shakespeare cel mare!..."

Literatura nu se face cu justificări. Numai după ce literatura este făcută, ea își poate găsi și justificări. Foarte mulți au încercat să justifice geniul eminescian prin viața sa. Ce eroare! Viața lui Eminescu este interesantă pentru că e viața lui Eminescu, alt fel, multe vieți de intelectuali morți, ultrasensibili și jigniți de societatea vremii, vieți la fel de febrile ca și viața lui Eminescu sau vieți mai febrile au fost. Dacă dintr-o pricină sau alta, dintr-o tristețe sau alta, dintr-o înfringere sau alta, Eminescu n-ar mai fi ajuns să scrie „Luceafărul" și „Oda în metru antic" sau printre mult prea obosite degete „Kamadeva zeul indic" i-ar fi zburat spre neant, el marele Eminescu n-ar mai fi fost marele Eminescu.

E adevărat că ne interesează cum respira el. Vrem să învățăm cum respira el. Cine știe, poate vom putea și noi scrie Luceafărul sau Oda sau Glossa sau Kamadeva...

Dar Luceafărul l-a scris el. Domnia sa, Domnul acestei țări Mihail Eminescu.

X. Cel mai neînțeles

Eminescu este cel mai dificil poet român și cel mai de neînțeles, dîndu-ne iluzia totuși că poate fi înțeles. Unul și același poem, Kamadeva se destăinuie altfel fiecărei vîrste, fiecărei vîrste părîndu-i-se desăvîrșit într-un fel aparte și altfel desăvîrșit.

Adolescentul, bărbatul, bătrînul, fiecare își ia din Eminescu partea lui. Întins de-a lungul atîtor vîrste, Eminescu ni se revelă ca fiind cel mai înalt bărbat pe care l-a născut această țară.

Dar ia să notăm straniul lui poem din 1883, deci de profundă maturitate, intitulat „Se bate miezul nopții..."

„Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă,
Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte:
Ci cumpăna gîndirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă".

Cine și-ar asuma interpretarea unei astfel de poezii decît cu riscul unei erori? Ea ne incită, ne farmecă, ne fascinează. Pare a fi de neînțeles, deși e plină de înțelesuri. Dar sînt înțelesuri îndepărtate ale unei zări ce aseamănă întreolaltă viață și cu moarte.

Greu de înțeles, aproape de neînțeles. Și totuși, farmecul ambiguu și interior al acestei poezii ne-ar face să credem că Eminescu era interior ca o inimă...

Nichita STĂNESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Toiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion

Biblioteca municipală
Odobești-Soveja

Proletari din toate țările, uniți-vă !

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 25 (373)
Sîmbătă,
21 iunie 1969
8 pagini — 1 leu

Tineretul și pacea

În anotimpul consacrat al florilor și al vacanței, tineri din toate colțurile continentului și-au dat întîlnire la Snagov în jurul unei mese rotunde privind „Rolul și contribuția tineretului la realizarea unui climat de pace și securitate în Europa".

Ideea acestei întîlniri și ducerea ei la împlinire aparțin Uniunii Tineretului Comunist și, ca o revistă a scriitorilor tineri, nu ne putem manifesta decît bucuria că țara noastră găzduiește un forum al Tinereții. În Snagovul legat de amintirea somptuoasă a Stolnicului — cărturar se vorbește în toate graiurile Europei despre premizele consolidării unui prezent al păcii și al fraternității între popoare, despre viitor. Un viitor pe care generații de tineri vor să-l imagineze în culorile păcii și mai ales vor să și-l apropie cu nădejdea că prin conjugarea tuturor forțelor se va realiza un climat universal în care cele mai nobile năzuințe ale umanității să fie realizate.

Se poate vorbi ca despre o realitate istorică despre faptul că generația tînără constituie pretutindeni o puternică forță socială, capabilă să se pună în mișcare în slujba ideilor de libertate, pace și progres, motor cu fine angrenaje, al înnoirilor. Și nici o altă idee nu are capacitatea de a strînge sub un steag unic forțe disparate ca ideea păcii. La Snagov își exprimă opiniile cu combativitatea și strălucirea specifice tinereții comuniști, socialiști, radicali, liberali, conservatori, catolici, tineri preocupați să contribuie la dezvoltarea spiritului de solidaritate internațională.

Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al Partidului Comunist Român, adresat „Mesei rotunde" a exprimat în modul cel mai convingător idei care care pot sta la baza discuțiilor de la Snagov : „O contribuție de preț puteți aduce voi, tînăra generație, la lupta pentru desființarea blocurilor militare, lichidarea bazelor militare străine, retragerea tuturor trupelor de pe teritoriile altor state în limitele frontierelor lor naționale și renunțarea la orice manifestări și demonstrații de forță care alimentează atmosfera de încordare și suspiciuni între state și exercită o influență deosebit de negativă asupra vieții internaționale. Este de la sine înțeles că în înfăptuirea acestor deziderate, ca și a măsurilor de dezarmare, cei în primul rînd interesați sînteți voi, tinerii pentru că povara înarmărilor afectează viața voastră de azi, posibilitatea de a vă pregăti de a vă afirma, pentru că un nou război ar lovi adînc în viitorul vostru, în năzuințele voastre nobile spre progres, spre o viață mai bună".

Tinerii participanți la „Masa rotundă" vor avea prilejul să cunoască realitățile țării noastre și să se convingă de faptul că România este un stat care militează prin toate mijloacele pentru impunerea păcii în lume, pentru realizarea unui climat de destindere și cooperare între state. Avem bucuria să constatăm că și la recenta consfătuire a partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova activitatea delegației române a fost extrem de laborioasă în spiritul respectului reciproc și al neamestecului în viața internă a unor alte partide. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat cu limpezime gînduri care preocupă întregul nostru popor, care au fierbințea adeziune a țării și implicit a muncitorilor scrisului.

Iată de ce vedem în „Masa rotundă", de la Snagov, încă un prilej de contacte constructive între tineri, încă o confirmare a tradiției care face din pămîntul României socialiste o ideală gazdă a păcii.

LUCEAFĂRUL

Modelaj de Isac Mihaela, cl. V

(Acest număr al revistei este ilustrat cu reproduceri după lucrări de modelaj ale elevilor de la Școala de muzică și artă nr. 3 din București)

SPRE EMINESCU

Și în gîndu-mi trece vîntul capul arde pustiit.
Aspru rece sună cîntul cel etern neisprăvit.

Stau aici, în Pădurea Neagră / la izvoarele Dunării în miez de noapte în vestmintele lui Andrei Mureșanu visătoriu așezat pe un trunchi putred. Tresare miază-noaptea în inima de-aramă / a turnului de piatră.

Izvoarele murmură, cresc și se revarsă, cerul e împînzit de înspăimîntătoarea depărtare. Ce se naște acum, mîine va legăna corăbiile către mare și în altă noapte va povesti acolo lîngă mormînt, despre taina lumilor de necuprins.

Mormîntul lui Eminescu la marginea mării primește o dimensiune care trebuie să intre de acum cu drepturi legitime în spiritualitatea noastră ca piatră de temei. Cum s-a întîmplat că am ajuns ? Că sîntem, iată, în fața nemarginilor, că s-a scurs atîta amar de vreme în urmă și că, iată, leagănul cosmic ne primește în straiele lui de somn zîmbind Paradisului.

Teiul lui Eminescu ce-și scuturâ creanga mereu, în floare într-una, nu-i niciodată un tei neîmplinit, în drum, în început ci în plin iunie cînd miresmele curg îmbătînd universul. Nu-i faza de fluviu de izvor ci faza de revărsare, faza de intrare în ritmul cosmic al legănării în sînul mării. Păstorul din Miorița nu-i un căutător, un neîmplinit un analitic mînat de voință spre a dobîndi loc și siguranță în ordinea elementelor ci un împlinit care are „oi mai multe mîndre și cornute". El a ajuns așadar la marginea mării *unde moartea poate să se întîmple, fără părere de rău. Convertirea sfîrșitului în nuntă cosmică din prea plinul vieții pămîntești se revarsă în cealaltă viață, floarea, summum-ul ceea ce nu ține de acest* hic et nunc *cum au băgat de seamă și alții. Eminescu a întîlnit în Germania acelor ani de studii tocmai agonia pe baza voinței a individului ce vroia cu forțe proprii să se detașeze de lume. Schopenhauer era un astfel de individ întunecat al luminii ce crește și îndrumă. Contactul lui Eminescu cu o astfel de puternică întunecată încercare individuală de a izbîndi pe cont propriu așadar în univers putea fi atrăgătoare. Cît de atrăgătoare a fost această beție pentru Nietzsche și Wagner nu-i momentul să explicăm aici, cert este că și Eminescu a intrat o vreme în hora asta anormală din care s-a desprins cu greu și înclin să socot că întoarcerea lui acasă precum a lui Kierkegaard are o justificare cu totul în favoarea lui Eminescu. Astăzi putem vedea clar că starea spirituală a Germaniei acelor vremi nu era dintre cele mai fericite. Acel* Untergang *era avansat destul și ce a urmat după aceea a fost un sfîrșit al metafiziciî cum constată însuși Heidegger.*

Ceea ce se vede imediat este că Eminescu este o forță, un simbure puternic întemeiat în structura unei spiritualități mature și sănătoase. Nu-i nimic decadent, obosit, întunecat întru vecinic sfîrșit în făptura lui. Ca tînăr îl vom vedea clar arzînd împotriva junilor corupți și a epigonilor. Același tineret ce bate astăzi ulițele Parisului sau ale Romei incapabil de ură sau iubire de dăruire sau înțelegere îl înfiera Eminescu în numele forței responsabile, angajate în ciclul cosmic. Treptata desprindere de lume a poetului după ce înțelesese că „În sămînța dulce a răului s-a pus putere de viață". și că „rău și ură dacă nu sînt nu este istorie" îi va duce în acel nucleu central în acel spațiu limită eminescian în care viețuie luceafărul între om și dumnezeu în acea stare de nesiguranță cosmică, de neputință care poate înflori lumea o clipă dezgropînd-o din „pustiile de jele" (Memfis).

Starea asta, „pustiile de jele" o socot ca starea poetică centrală a creației eminesciene, această părere de rău după o pierdere necesară. Eminescu se afla încleștat între două dimensiuni, lumea în pustiire și demiurgul personalizat, incapabil să opteze în plină forță. Opțiunea se întîmplă întru creștere mai tîrziu la marginea mării cînd nunta e începută și pacea eternă înfășoară lumile.

Poemul eminescian urmărit pas cu pas este un eșec. La început poetul se aprinde pentru un fapt o persoană pentru a salva, a înălța, a smulge din valurile pustiitoare ale morții esența spre lumina adevărată și nepieritoare ; apoi urmează negarea acestui avînt (ca în Venere și Madonă) și concluzia amară a neputinței desprinderii lucrurilor din circuitul lor mărunt supus ruinei.

Poezia este un eșec precum întreaga artă întrucît nu poate ridica în durată veșnică ceea ce nu-i făcut pentru veșnicie. Pustiile de jele *în care se desfășoară lumile năluci (Egipetul) nu pot oferi nicicum temei de durată și poetul este tocmai acest contemplator pătruns de plins care contemplă neputincios această pustiire. Poziția cosmică a lui Eminescu este tocmai cea a Luceafărului, între un Demiurg de nepătruns și între o ruină norocoasă ce se macină în cercul ei strîmt, mirat că în micimea asta s-a pus totuși putere de viață. Actul pustiirii așadar este un act de cunoaștere, act de purificare acea nemurire rece la care ajunge luceafărul este fructul pustiirii efemerului. Lumile cu vremelniciile lor au pierit în* pustiile de jele, *fața eternă s-a curățat. Între Demiurg și pulbere tremură această frunză nemuritoare cu sămînța jeluirii desprinsă din umbra pustiei ce vremuiește acolo jos umilă. În ascetica răsăriteană adînc cunoscută și țesută în structura lui Eminescu experiența pustiei are tocmai acest înțeles — aurul se separă de pămînt.*

Numai os și spirit este ascetul — numai lumină în veșnicie, contemplație și așteptare întru nădejde și iubire. Pustia este o necesitate dimensional eskatologică pe care spiritualitatea răsăriteană o opune avîntului orb al voinței ce mînă individul spre obîrșii pentru a se întemeia împotriva Demiurgului.

Viața mea curge uitînd izvorul *spune Eminescu din tinerețuri, pentru că izvorul nici nu contează întrucît, mai important este sălașul ultim după ce urmele s-au pustiit și începe nemărginirea. La marginea mării a avea mormîntul înseamnă a fi Luceafăr, înseamnă a fi uitat izvorul, înseamnă a fi biruit pustia. Ești ajuns. Vămile pustiei sînt străbătute, de aici încolo este veșnicia,* pustiile de jele *s-au stins, bocetul s-a potolit, au rămas doar lacrimile ce tremură curate în ether nemuritoare pline de dor și pustietate pură în stare de-a dărui lumii mereu acel avînt spre uitare și înălțare către locașurile Demiurgului devenit Tată fiului trecut prin focurile purificatoare ale pustiei de jele a cunoașterii.*

Ion ALEXANDRU

10 iunie 1969
Freiburg

Însemnări de atelier

Convenția inimii

„Cînd s-a născut Ptolemeu
pămîntul nu era în nici un fel
cînd a murit
pămîntul era drept ca palma"

astfel gîndește Nichita Stănescu în „Laus Ptolemaei" sau aș spune, și astfel se îmbracă orgoliul unui poet. Această strofă a stat la începutul (sau poate la sfîrșitul ?) unei meditații a mea despre ceea ce s-ar putea numi : orgoliu al individualității. Despre aceasta se pot spune multe lucruri poate adevărate și, și mai multe, false. Eu aici vreau să exprim doar o singură idee : orgoliul, credința în propria-ți vocație este singura scuză a unei creații, prima și ultima ei legitimare. Oscar Wilde, în superba prefață la „Portretul lui Dorian Gray" spune, printre altele (citez din memorie) : „Singura scuză a unui viciu este ca cel care-l are, să-l admire la nesfîrșit". În acest fel, talentul sau dorința de a crea poate fi luat și ca un viciu. Și poate că și este. Dar numai într-un anumit fel.

Am recitit de curînd „Laus Ptolemaei" pentru că, dincolo de valoarea cărții (pe care n-o discut aici, nu pentru că nu sînt critic, dar pentru că nu îmi îngădui acest lucru) această carte are ceva „particular", să-i zicem, ceva care o distinge de alte cărți bune de poezie apărute, să zicem, tot anul trecut. Astfel îmi explic că am recitit-o de cîteva ori (evident puteam s-o recitesc și numai pentru ceea ce numim valoarea poeziilor sale) acest lucru m-a făcut să scriu aceste rînduri și poate să n-o uit. (Pentru că lucrurile „frumoase" se pot uita uneori.) Există deci aici o „idee teribilă" să spunem, am putea zice „teribilistă", dar ar fi fals, pentru că e vorba pur și simplu de o „idee teribilă", ceva ce aș putea denumi, cu o noțiune uscată, **anistorismul** lui Nichita Stănescu.

Așa cum există în sfera animală ființe, microbi care trăiesc în absența aerului, ființe anaerobe, astfel, poetul în această carte, în mod speculativ dar și existențial aș spune, printr-o metaforă de-o rară originalitate, trăiește în afara istoricului, această categorie „zeu" al timpurilor moderne. Este evident o „punere în ipoteză" dar de-un anume fel, pe care autorul (acestei **ipoteze**) o trăiește cu toată ființa sa de carne, ca și cum, riscînd o metaforă, un om viu ar încerca să învie un cadavru, lăsînd să circule prin venele moarte, sîngele său roșu și viu, într-o transfuzie absurdă. Reîntoarcerea la ideea geocentristă ptolemeiană (în universul metaforei poetice, evident) arată poate, oboseala de rațiune a veacului nostru, neîncrederea finală în ceea ce numim „prelungirea brațului omenesc", adică în unealtă, mai bine zis în unealta transformată în obiect, oboseala față de cultul obiectului. Este aici — tot în cadrul metaforei artistice — și o respingere a experimentului și poate chiar a experienței — fără de care nu numai știința, dar nici arta nu ar putea fi — pentru că, nu-i așa, curbura pămîntului a fost „experimentată" cum ar zice Nichita Stănescu „cu o ardere pe rug" ? Și ce poate fi mai aproape de experiență decît „bunul-simț" ? Deci iată, o respingere a bunului-simț, din care se naște poezie. În acest volum, care susține o idee poetică atît de paradoxală, bunul simț este opus rațiunii, cu preferința polemică pentru primul termen ; este poate discutabil felul în care e înțeleasă aici această expresie — de bun simț — dar, deja situarea pe un plan în pierdere, a rațiunii, este un cîștig, cred eu, pentru starea de grație. Revelația (și demonstrația prin experiment și bun simț) a heliocentrismului, apariția cartezianismului, pozitivismului, a neopozitivismului, pragmatismului, etc. este negată aici, cu un gest „teribil" cum spuneam mai sus, și reîntoarcerea la Ptolemeu sună ca o regăsire a orgoliului pur al individualității, al umanității, e aici, intuiesc eu, o altă față a prometeicului în luptă cu alte zeități ce populează acum olimpul modern : primatul rațiunii, tirania experienței și poate, mai presus de orice, Obiectul (pe care-l scriem cu majuscule așa cum obișnuiau să caligrafieze simboliștii substantivele lor sacre (da, obiectul perfect și tiranic, această oglindă în care omul modern se privește uneori cu spaimă). Este oare spaima faimoasa angoasă, tutore sau herald al omului modern ? Nichita Stănescu nu o crede și recade, într-un mit al copilăriei, al geniului vizionar al omului, în geocentrismul afectiv ca într-un orgoliu vital (așa cum visa Eminescu la „omiepatrusute") la vîrsta aceea sentimentală a omului cînd această planetă de lut putea fi un centru fix, cînd în jurul inimii omenești se învîrteau stelele colosale ale posibilului, ale realului. „Laus Ptolemaei" mi se pare, dincolo de versurile sale a căror valoare poetică nu îndrăznesc să o cunosc, o neașteptată memorie a unui orgoliu înecat în milenii și extraordinar de viu, de aproape, de prezent, de partizan, aș spune, al ideii omului respins mereu de zidurile galaxiilor mereu spre el însuși, spre centrul inimii, sau al convenției inimii sale spre care se apleacă apoi astrele, într-o mișcare ilogică și metafizică, vasală, în ritmul valurilor unui ocean care se ridică fără oboseală, timp de milenii, spre un singur mal, absurd.

Nicolae BREBAN

CRONICA LITERARĂ

ion pop

AVANGARDISMUL POETIC ROMÂNESC

Mișcare menită să contravină și să irite, avangardismul are nevoie în măsură mai mare decît multe alte fenomene literare, de cercetarea și aprecierea istoricului. Iar acest istoric trebuie să aparțină posterității, pentru ca judecata să fie pură, așa cum a contemporanilor nu a putut fi. Lucrînd cu pasiune vizînd pasiunile, avangardiștii împiedecau funcționarea ponderată calmă a spiritului critic, și o făceau cu bună știință, cu premeditare, ca unii ce-și vedeau unicul sens al existenței în dezacordul și oprobriul general.

De foarte multe ori soarta creatorilor nu stă pur și simplu în valoarea lor, în adevărul estetic al operei, ci, în simplul hazard care decide existența sau absența unei personalități critice puternice, care să impună o serie coerentă de artiști. În acest moment de pildă s-ar putea scrie o istorie a istoriei literaturii române, în care s-ar vedea capacitatea de transfigurare, care poate fi sinonimă cu capacitatea de creație dar și cu capacitatea de denaturare, a marilor autori de istorii literare. Cîte valori artistice cel puțin incerte nu au intrat în istoriile literare pentru a umple locurile goale din spatele unor titluri și a susține prin prezență și cantitate, instituirea vreunei direcții sau a vreunui curent ! Cîți inși nu ar fi rămas în meritatul anonimat dacă șansa nu i-ar fi plasat în apropierea unui mare autor de liste de autori, folosindu-le tocmai lipsa de formă interioară care-i făcea apți să se muleze pe tipare ideologico-artistice constituite ? Cîți creatori sînt printre mulții sămănătoriști sau poporaniști sau „zburătoriști" enumerați și portretizați de istoriile literare ?

E cert că marii creatori se situează printre evidențe, că prin ei adevărul lucrează fără întrerupere și fără abatere, că prin ei adevărul lucrează asupra **totului** unei literaturi, prelejuindu-i experiențele de bază, determinîndu-i axele fundamentale ale cunoașterii de sine. Dar nici o literatură nu se rezumă la marii creatori, făpturile de excepție, născute în ritmul exasperant lipse de grabă pe care numai veșnicia îl poate legăna. Orice literatură umple lungile absențe căscate în urma geniilor, spațiul așteptării, cu nostalgii și veleități, cu realizări importante sau mărunte sau chiar iluzorii, care au însă toate același sens adînc : credința și speranța.

Avangardismul face parte din puținele mișcări literare realizate de artiștii înșiși, fără ca vreo personalitate critică să fi fost la originea sau în fruntea ei. Pentru că a urmărit scandalizarea, pentru că s-a opus nu numai oficializării ei, ci și definirii, complement obligatoriu al recunoașterii pentru că a primit în rîndurile ei numai artiști, avangarda are nevoie de posteritate, pentru ca existența ei să nu se fi consumat în zădărnicie.

Ion Pop, deși nu o afirmă, pleacă, e limpede, de la premiza că avangardismul a avut o contribuție reală la istoria literaturii noastre și că ea nu a fost încă precizată. Dincolo de extravaganțe și excentricități, de teribilisme și absurdități, avangarda a însemnat ceva, a adus un climat, o psihologie, un stil în viața literară, a lansat idei, crezuri, despre artă, a provocat explozia unor talente, nașterea unor opere. Structura studiului lui Ion Pop, sugerează ideea că această contribuție este dublă, ea manifestîndu-se paralel în planul concret al existenței literare și în planul abstract al literaturii (al valorilor). Secțiunile lucrării, în ciuda titlurilor lor neutre, convenționale („Probleme ale avangardei literare", „Dicționar poetic avangardist") sînt foarte aproape de a fi etapele unei demonstrații necesare și pînă acum inedite asupra dualității a ceea ce se numește „avangardism". Ion Pop era în măsură, era îndreptat să afirme că prin acest termen se suprapun două realități distincte : o mișcare și o literatură.

Această posibilă tezâ conține în latență și o premiză metodologică : cele două planuri — al existenței literare și al operelor literare — trebuiesc abordate cu mijloace diferite, iar studierea lor nu trebuie să vizeze reducerea unuia din celălalt. Punctul lor de incidență sînt îndivizii, iar în aceștia „agentul" avangardismului și creatorul coexistă. Ori procedura lui Ion Pop este alta.

Secțiunea destinată „mișcării" implică premiza (din nou autorul lasă să se deducă ceea ce trebuia neapărat afirmat) conform căreia ar exista o suprafață ideologică accidentată sau chiar haotică, ce ar justifica definirea avangardismului ca fenomen al ideologiei literare. Numai o asemenea premiză ar explica stabilirea cercetării exclusiv în planul declarațiilor, al programelor și manifestelor, al încercărilor de autodefinire și autosituare ideologic. Dar Ion Pop nu ignoră faptele reale și nici nu le forțează. Acolo unde domnește nesatornicia și dezordinea, nu-și închipuie consecvență și rigoare. Deși are nostalgia sintezei, nu este insensibil la forța de iradiere și dinamizare care emana din realitate, tocmai atunci cînd integrarea în sinteze logice este imposibilă. Dacă ar fi mers pînă la capăt pe drumul la care faptele îl obligau, dacă ar fi tras ultimele concluzii în urma numeroaselor constatări înserate în text, Ion Pop ar fi trebuit să afirme că avangarda — curent sau direcție ideologică, în realitate nu există. Din datele oferite de studiu din propozițiile izolate ale autorului rezultă limpede caracterul eterogen și ne-specific al propozițiilor avangardei (Futurismul, dadaismul, constructivismul, suprarealismul sînt orientări eterogene, și programele lor conțin nu odată propoziții simboliste, sau romantice sau general-moderne, deci ne-specifice).

Există și aici la Ion Pop afirmații și mai ales sugestii pline de interes. Numai că autorul nu înaintează pînă la ultimele consecințe, lasă multe idei în stadiul de posibile afirmații, astfel că o cercetare întreprinsă cu mare seriozitate și cu reală capacitate de a uita „ideile primite" este întreruptă sistematic în pragul concluziilor normale. O anume moderație și prudență face că autorul să evite în genere rezultatele finale ale operației sale, nu numai prin întrerupere, ci chiar prin inversarea etapelor. De multe ori în loc de a pleca de la fapte pentru a ajunge la concluzii teoretice, Ion Pop evoluează invers : cercetarea sa **începe** — curios — cu însăși definiția avangardei iar etapele următoare sînt dictate de existența unor „trăsături definitorii", anterior stabilite și transmise (relația cu tradiția, problema visului, a imaginii, etc.).

În interiorul fiecărui capitol, adică în fiecare etapă a cercetării fenomenului avangardist, se consumă un eșec : unghiul de abordare se dovedește incapabil de a furniza aspecte definitorii, cercetarea se termină în eterogen și ne-specific. Dar acest eșec este și un succes — paradoxal — al lui Ion Pop, pentru că nu decurge din incapacitatea istoricului de a atinge sinteza, ci este dictat de fenomenul însuși. Prezența acestui eșec este chiar garanția respectului față de realitate, a capacității de a străbate ficțiunile plăcute inteligenței ordonatoare pentru a atinge faptele. Numai că acest eșec se putea converti : dacă s-ar fi consumat în prealabil „ne-public", dacă ar fi devenit premiză, ar fi putut genera o întreprindere originală, care să identifice altfel fenomenul avangardist.

Dacă identitatea sa nu poate fi stabilită în planul ideologiei, dacă determinarea sa istorică este discutabilă (există un avangardism simbolist, există unul postbelic), poate că avangardismul este manifestare — continuă sau intermitentă a unui tip de sensibilitate, sau a unei structuri artistice, sau a spiritului literaturii, ce se întoarce periodic asupra sa, încercînd regăsirea prin negație. Sau poate că avangardismul ar trebui întîi descris ca strict fenomen al existenței literare. Poate că monografiile revistelor Contemporanul, Integral, Punct, Unu, etc., întreprinse cu rigoare și exactitate, renunțîndu-se la creație, chiar la sinteză, așa cum s-a procedat în cazul „Literatorului", ar fi mai urgente și mai elocvente, dată fiind densitatea dezordonată a domeniului.

Desigur în acest mod ajungem la absurdul ridicol de a-i reproșa lui Ion Pop că a scris un studiu asupra „avangardismului poetic românesc" înainte de a fi scris de pildă monografiile sistematice ale tuturor publicațiilor de avangardă. Dar sînt momente în care absențele capătă viață — o viață iritantă — și acte care trezesc sciitor regretul altora, neîmplinite. Studiul lui Ion Pop suferă de lipsurile istoriografiei noastre literare.

★

Dar adevărata viață a unei literaturi este cea abstractă și întotdeauna imaginară. Aici se petrec apariții, ratări, degradări sau morți ideale, adică marile evenimente. (Mai emoționant decît existența unei grupări, cu reviste, manifeste, polemici, etc., putea fi eșecul unei categorii de pildă pentru care spiritualitatea națiunii în cauză nu este dotată, sau declinul unei specii, sau degradarea unui tip). Și această adevărată viață nu poate exista decît prin sublimarea ființelor de carne și sînge în consistența fără moarte a operei. Atunci adevărata istorie a literaturii este istoria operelor, iar obiectul esențial al cercetării este fapta individului creator. Aici istoricul nu mai este doar cercetător, pentru că domeniul pretinde alte operații, alte facultăți, singura cunoaștere posibilă aici fiind revelația.

Privită ca sursă de opere, avangarda constă dintr-o sumă de latențe — scriitorii aderenți, iar aceștia sînt interesanți nu prin apartenența la grup, nu prin ceea ce este în ei comun și reprezentativ, ci dimpotrivă, prin ceea ce îl distinge pe fiecare și-l obligă la sacra solitudine a creatorului. Urmuz, Tzara, Vinea, Voronca, Geo Bogza, etc. **sînt** sau nu sînt valori ; faptul că **reprezintă** sau nu o direcție este secundar. Individul este unica matrice reală a valorii artistice ; existența unei grupări, a unui climat sau chiar a unei direcții literare, va putea doar influența nașterea operei ; nici o dată un artist nu se va explica printr-o grupare, nici o dată o operă nu se va explica în vreun fel. Ea va fi sau nu va fi.

Ion Pop nu reduce poezia avangardiștilor la propozițiile avangardiste pentru că este imposibil. Și totuși metoda sa răsfrînge această tentativă imposibilă. Poeții aleși nu sînt urmăriți ca personalități închise și autonome ; ei nu sînt cercetați decît pe anumite perioade și aspecte ale creației lor care promit coincidența cu postulatele avangardiste. Din nou Ion Pop dovedește putința de a ajunge la adevăr și respectul adevărului ; niciodată nu forțează suprapunerea operelor peste propozițiile teoretice, nici o dată nu omite să precizeze, așa cum este necesar de cele mai multe ori, că doar realizările minore sau neviabile se suprapun programelor. Așa încît din nou între calitățile și metoda autorului intervine un dezacord — între capacitatea de a disocia valoarea și modalitatea de lucru care-i limitează și-i deviază accesul la valori.

De fapt cartea lui Ion Pop acceptă să ilustreze o concepție și sugerează în același timp că ea nu este proprie autorului. Afilierea scriitorilor la o direcție, cercetarea lor ca reprezentanți ai unor atitudini ideologice, implică o anume condiționare a artei, un fel al determinismului, pe care apoi analiza critică îl neagă.

Dacă există un destin comun al avangardiștilor, acesta este destinul recunoașterii circumspecte, secret ostile și ironice, deci destinul ne-meritat. Ori datoria istoricului literar este să creeze destine meritate, adică să recunoască adevărul, să-i dea formă, deci circulație. Iar adevărul artistic nu este decît individual. Adevărurile colective țin de alt plan, al existenței, al culturii, etc. și cînd istoria literară se ocupă de ele, ar trebui poate să se cheme istorie „prealabilă" și nu istoria literaturii care este istoria operelor, deci act final.

Ilina GRIGOROVICI

VIS

Alunecați din mătasea somnului în visul lung al zilei pe care-l rup și-l pun în buzunări sau pe botul cît o măslină al cîinelui sau în arbori unde se urcă să scuture fum de aur de pe crengi, ei știu cuvîntul fermecat la auzul căruia șotronul se ridică în picioare și dansează, iarba se schimbă într-un cal cu o sabie atîrnată de gît, nucii se schimbă în palate și rîurile se fac trandafiri și curg printre iepuri cu obrajii umflați de rîs. Ce să mai discutăm, fiecare băiat blond și cu genunchii zdreliți și fiecare fetiță cu șorț albastru, rupt din bucata aia de cer în care se culcă luna, are în slujba lui un pitic cu o nuia cu greieri. (Treaba e sigură, mi-a strecurat secretul la ureche elevul Radu Băieșu care s-a războit un an întreg cu litera s și a trecut acum în clasa a doua și-l pronunță pe s tot cu codiță de șoarece). El o scutură ușor și imediat vin spre tine niște coli de hîrtie sau un zid de casă (văpselele și turta dulce rămîn în seama părinților) — și de aici încolo sufletul e un geam așternut cu flori ale gerului sau cu patru raze de soare prin care trec păsări, boboci de lumină, vișini, împărați, domnițe, lei cu mustăți de pisică sau cîte-un zmeu subțire și nătîng. Copiii le dau ființă și trup din linii neterminate, vesele sau pedepsite și noi oamenii mari (mai puțin tovarășii din secția plastică a Editurii Meridiane) privim uimiți și vrăjiți lumea de basme din care-am sărit pentru totdeauna...

Dacă-n fiecare oraș de pe pămînt ar fi o stradă cu case zugrăvite de copii n-am mai avea frica nopților.

Fănuș NEAGU

Modelaj de Ciobanu Andrei, cl. V.

RESTITUIREA INOCENȚEI

Arta copiilor este un termen acceptat tot mai des ca atare, o zodie a creației cu semne sigure de revenire la izvoarele pure ale concepției, despovărate de dogme estetice, la o descoperire a lumii, a obiectelor și a ființelor prin intermediul emoției imediate. Este o lume miraculoasă, trăind din spontan și din inocență străbătută de un umor care aparține numai copilăriei, reprezentărilor ei, în mare parte stîngace, lipsite de coordonare între gîndire și gest, fără experiență în ceea ce privește calculul distanței și al volumelor, dar o lume cu atît mai fantastică.

Reproducerile după modelaje publicate în revistă aparțin toate unor copii între 10 și 13 ani, elevi la Școala de muzică și artă. I-am urmărit ca profesor de modelaj timp de trei ani și tendințele contrarii, atît de evidente în aceste imagini, cum ar fi forța și slăbiciunea, balansarea între real și ireal vădesc o notă dominantă a întregii lor activități. Cred de altfel că sursa și secretul manifestărilor artistice ale acestei vîrste se datorează tocmai capacității excepționale de integrare în real și, tot-odată, aptitudinii de evadare în fantastic printr-o stare sufletească incandescentă, tensionată la maximum. Tocmai din aceste motive supravegherea copiilor-artiști trebuie să evite cu tot dinadinsul intervenția directă, brutală, copiii trebuie lăsați să lucreze singuri, imixtiunile sînt catastrofale, tonul cerut este colaborarea și nu directiva. Fiindcă această vîrstă, în egală măsură a negativismului și agresivității poate și trebuie să conserve ceea ce-i este propriu, drept valoare artistică cu caracter cert. Pentru că dacă acești copii, la vîrsta pe care o au, nu se pot lansa încă în lucrări de sculptură de mari proporții și nu pot utiliza materialele finite, dificile și rebele ne obligă însă să asistăm prin bucățile de argilă pe care le supun dorințelor lor de a se exprima în plan artistic la o redescoperire a modelajului în adevăratul sens al cuvîntului. Aceste eboșe au o valoare care ne-o amintește pe aceea a statuietelor de Tanagra, o valoare datorită perfectei lor unități, modelajului, chiar dacă sînt adăugate detalii și accesorii cu un sens foarte sigur al umorului.

Șerban CREȚOIU

breviar

FLORICA MITROI
„Rugăciune către Efemera"

Starea de spirit a poetei în Rugăciune către Efemera *(Editura tineretului, colecția „Luceafărul" 1969) este departe de a se structura ca o adorație în jurul unui obiect și de a face din acest obiect, oricare ar fi el, centrul iradiant dar și imuabil al destăinuirii sale. Dimpotrivă, poemele par a fi scrise sub impulsurile furioase ale discontinuității simțurilor care toate și în același timp trag semnale de alarmă cu o intensitate capabilă să întunece drumul către semnificația lor inițială, indicînd o cauză sau un scop cu determinări proprii, independente. Încît ceea ce se înregistrează rămîne chiar starea de alarmă a simțurilor, necesitatea imperioasă, vitală de a-și cînta zgomotul și furia în sine, indiferent de natura obiectului stimulant. Dacă nu se poate distinge un cult sau o dominantă, să zicem problematică, și care ar da iluzia unicului, absolut necesară pentru structurarea demersului liric, nu înseamnă însă că versurile* Rugăciunii către Efemera *ar fi lipsite de identitate. Chiar și necredința într-un dumnezeu, dacă este trăită cu pasiune, tot o credință rămîne, și dacă Florica Mitroi nu-și programează universul cu idoli extatici și deci recognoscibili în plan estetic, fără îndoială că ea a reușit să se transcrie pe sine cu o fidelitate de sălbăticiune efemeră care, trăind conștientă această condiție, o anulează întrînd în alte cadre ale succesiunilor temporale : „Arată-mi-te, EFEMERA, ca o cavernă, / în cîrjele de fericire, înfiorătoare, / fără gîndire și voință / asemeni fuselajelor solare. // Sînt ipostaza ta cea mai îndepărtată, /ca să te pot vedea în întregime, / ca pe-o icoană dulce și curată, / cu prapuri fluturînd peste mulțime. / Și tu ești un altar de borangic ușor / sub care se cunună soarele cu luna, / tu ești în fruntea mea de foișor, / un uriaș copil, rîzînd într-una. / / Sau poate te apropii, fără glas, / tîrîndu-te spre mine și sufletu-mi lovind, / ca pe-un sicriu de scînduri, în care n-a rămas, / decît un cearcăn, ca aureola pe un corp de sfînt. // TU ești capcana-n care un sceptru arzător se-avîntă, / acoperindu-se de fluturi reîntorși și străini, / de-a pururea izvorul alb în care viteza își sărută / închipuirile de lapte, de faguri și de crapi / / Aruncă-mă ca pe-o cutie-n timp, / să strig speranțele fugind la vale, / carenele de viscol cînd se rup / și haita inocentă și cruntă a lupilor răsare i"*

(Rugăciune către Efemera).

Dan LAURENȚIU

MARIA ROVAN
Ceața revenirilor

Nu găsesc că e bine să divulg subiectul unei cărți, stingînd dintr-u bun început curiozitatea cititorilor. Atunci cînd e fericit realizată, e necesar s-o recunoaștem, și aceasta în primul rînd, pentru problema de librărie ; Analizele stilistico-estetice cer timp și perspectivă. Cele unsprezece nuvele ale scriitoarei Maria Rovan adunate în volumul apărut recent sub titlul „Ceața Revenirilor" nu-și pierd la lectură nicio clipă farmecul deși desfășurarea evenimentelor lasă cîteodată impresia vagă a unor redite, traversate de reminiscențe. Mă întreb însă dacă aceste fortuite întîlniri și aparente similitudini nu-s inerente „genului". În bună măsură, fantasticul, orcît de amplu și de liber l-am crede, are și el zone tautologice. Numai fațetele, șlefuirii și prezentările clivajelor constituie esența artei.

Din acest punct de vedere, Maria Rovan este totdeauna nouă, prezentînd cu nuanțe particulare de transfigurare fapte obișnuite și uzate.

De exemplu istorisirea incipientă, captivantă, din culegerea „Ceața Revenirilor", „Fata care nu dansa" am auzit-o circulînd în epoca de infiltrări mistice de prin 1949. Era vorba acolo despre o fată moartă adusă de dorul să mai danseze, într-o sală de bal. Maria Rovan brodează ingenios pe vechile contururi, eludînd incredibilul.

Fină psihologă în „Lupoaicele", dramatică în „Ceața Revenirilor", făcînd în „Spiridușul" diagrama în adolescență sau evocînd istoric în „Păuna", Maria Rovan dovedește o exactă cunoaștere a naturii omenești.

Scriitoarea știe să ne ție atenția trează. Ne bucură absența ascunzișurilor și limpezimea limbajului. Maria Rovan nu ține să pară diferențiată și „interesantă". Peste povestiri planează un suflu de poem. Momentele inutile și lîncezirea dispar prin desfășurările rapide și lipsa insistenței.

În scenele erotice discreția rămîne feminină, nepîndită de trivialitate.

Dacă ar fi să reproșez ceva volumului, fiindcă așa-i obiceiul, să arătăm și negativul realizării, atunci aș semnala prezența stingheritoare prin repetiție a unor expresii. Dau un exemplu : Întrebarea obstinată „oare".

În această ultimă carte publicată, Maria Rovan dovedește reale dispoziții de prozatoare, înzestrată fiind cu putere de construcție și mînuind cu abilitate dialogul. Strania împletire a visului cu palpabilul mărește și intensifică seducția acestei cărți de calitate.

Nu pot trece cu vederea admirabila copertă a cărții, făcută de un talentat adolescent, Andrei Paleolog.

Virgil GHEORGHIU

avantpremieră editorială

A. E. BACONSKY :

„Cadavre în vid"

Noua carte de poezii a lui A. E. Baconsky, *Cadavre în vid*, aflată în curs de apariție la Editura pentru literatură, reprezintă în primul rînd, cu mijloacele estetice cunoscute ale autorului, o profundă angajare etică în problematica individului integrat în istorie.

GEORGE MUNTEAN :

„Cercetări literare"

Volumul grupează cercetări de istorie literară (Eminescu, Caragiale, Sadoveanu etc.) și folclor, remarcabile pentru seriozitatea informației, cît și pentru ineditul unor puncte de vedere.

ION POTOPIN :

„Clamor"

După mai bine de două decenii de la apariția primului său volum de poeme „Cartea rănilor", apărută la Editura Casa Școalelor, Ion Potopin reapare cu „Clamor", poeme selectate din creația sa din anii debutului și pînă în prezent.

LEONID DIMOV

Genetică

De unde cunosc aceste rune
Care zmulg legendele din cărbune,
Cu privighetori pe mîner de spadă,
Cu luntri vechi navigînd prin zăpadă ?

Eram opaiț în întuneric,
Ori talpă tristă de viking : Eric ?
Eram mistrețul vînat de ceată
Ori poate-o frunză căzînd înceată ?

Că știu pădurile cu schelete
Și zborul lubric de paseri bete,
Că văd plutind în lumini strivite
Cețoase coifuri rotind orbite.

Oaza

Asfințitul a uitat să ia cu el
O amiază tropicală, cu cercel,
Așezată între ziduri interioare
Dintr-o capitală-n înnoptare.

Printre Afroditi și Wilhelm Telle
Stăm și noi în ea pe scăunele
Lîngă zid, jucînd un tabinet,
Neștiind că trag la mal, secret,

Împrejurul nostru, colosale,
Din duzini de puncte cardinale,
Pachebοturi cu lumini pe punte,
Spre localuri, transportînd defuncte.

Precauție

Dă perdeaua mai peste canat,
Fluturii să nu-i strivești în fald.
Adu vinul ce mi l-ai păstrat
Sus pe sobă, în ulcior, la cald ;

Varsă-l peste snopii vioriți
Din vitralii, în cleștare mai.
Să nu-i frîngi cumva : cînd sunt loviți
Nasc atîta jale între noi...

Tramvaiul 2

Nu-ți pierde cumpătul. Cetatea
Decolorată ne-a-nșelat :
Străzile, turlele, etatea
Sunt parcă dintr-un alt veleat.

Suind alee alburită
Clădirile parc-au ottat.
În jur, pădurea-i înnegrită
De plante dintr-un neam ciudat

Dar iată, ocolind pădurea
E chiar tramvaiul nostru 2
Și chiar Iisus zîmbind aiurea
Sus, pe platforma dinapoi

Despărțire

Ia-ți buchetul. Zbor aici,
Chiar deasupra ta. Privește,
E din trandafiri pitici
Și, întors spre dreapta, crește.

Ia-l odată ! Să plutim
Înapoi spre dimineață,
Leneși, peste Vicleim
Cu Irod nerod în față

Ne vom despărți. E greu,
Dar așteaptă la escală
Roz și candid briareu
Într-o negură de zmoală.

Probleme de estetică

TEORIE ȘI SIMULACRU

Într-unul din studiile sale de logică, preocupat de stabilirea condițiilor necesare pentru elaborarea unei teorii pure, stricte, Husserl găsea cîteva obișnuințe de a inventa teorii despre orice și oricum. Obișnuințe născute din obsedanta ramificare a științelor. În spațiul deschis de înaintarea certă a cîtorva ramuri științifice cu o structură clară și riguroasă, s-a creat posibilitatea simulacrului. Autenticitatea și adevărul, din exces de putere și de stabilitate, primesc în aerul limpede al cerului lor, jocul iluziei și al falsului; mimînd gesticulația și mișcarea autentică, nenumărate fantasme se agită, desfășurîndu-se în ramuri încurcate și rapide în creștere. Atunci ne vom afla în fața unei „culturi" impresionante de teorii despre orice, care vor străbate în lung și-n lat distanța ce ne separă de lucruri ,pretinzîndu-ne să ne uităm la lume doar prin spațiile pe care ele ni le deschid. Printre cele cîteva căi sigure, limpezi și clare, o aglomerare exotică de simulacre, toate imitînd fastuos structura simplă a modelelor originale.

Terenul pe care se încîlcesc aceste imitații l-a numit Husserl metabasis eis hallo ghenos — o încurcare și o confuzie a domeniilor, lumea plantelor fără pămînt și fără rădăcină. False plante viclene care-și ascund sub gesturi și culoare locul de fractură al vicleniei. Căci undeva există un gol, o subțirime anemică, mascată printr-un halou de cuvinte. Prin acest gol, lapsus descărnat, planta pretinde că se hrănește dintr-un sol pe care de fapt nici nu-l cunoaște, cu care nu s-a întîlnit și nu se va întîlni niciodată.

O dată acceptat simulacrul (și acesta este poate unul din lucrurile cele mai frecvente, cel mai simplu de înfăptuit), nimic mai ușor decît a crea ceea ce se poate numi o teorie. În același timp nimic mai greu, mai plictisitor. Aproape niciodată munca aceasta plictisitoare de a aranja după o ordine străină copiile statice ale unor adevăruri luate de aiurea nu se naște din dorințe, intenții răuvoitoare ; cît de greu îi va fi celui care știe că în drumul său trebuie să întîlnească doar lucruri pe care el însuși le-a pus acolo, că la urma urmei nu-l așteaptă nimic în toată această călătorie simulată ! O călătorie care se aseamănă mai mult cu un joc luat în serios de către cel care-l practică, un joc pedant cu cuburi teoretice. Și jocurile copiilor pornesc cu un „ziceam că eram...", deci cu un „ca și cum" inițial. Ceea ce urmează poate fi într-un fel sau altul, important e că totul se bazează pe un **ca-și-cum.** Ce este această sintagmă altceva decît un racord viclean făcut într-un spațiu dorit, dar neîngăduit intuiției, și nevoia ardentă de a se cufunda în apele lui, bănuite a fi atît de binefăcătoare. Dacă nu altceva, această nevoie arzătoare rămîne partea nobilă a simulacrului, a acestui eșec premeditat.

Dar există aici o distanță care nu numai că nu este penetrabilă în orice mod, ci, mai mult, nu se lasă înșelată de ocolurile cuvintelor. Acel **ca-și-cum,** strecurat parcă cu nebăgare de seamă, ca un fleac, se așează ca loc prin care existența alunecă spre un alt nivel al trăirii. Orice ar face, oricum se va contorsiona, **ca-și-cum** nu poate străbate golul minuscul care-l desparte de ființarea-în-fapt.

Cel care rostește sau gîndește la început un **ca-și-cum,** va încerca să-l uite cît se poate mai repede, așa cum ai vrea să uiți un instrument, un semn penibil, la umbra căruia ai vrut să scapi de tine pentru a te construi altul. Dar semnul pe care am vrea să-l minimalizăm, să-l reducem pînă la deplina uitare, are pregătită o surpriză foarte tenace ; semnul nu te va uita, oricît vei încerca tu să-l uiți. Și iată că „puritatea" actuală, largile volute pe care-ți desfășori gîndul și imaginile, sînt mereu marcate de semnul acela penibil, de instrumentul pe care ai vrut să-l arunci. Stăpînul va fi întotdeauna atît de îngîmfat încît să creadă că posesiunea se face întotdeauna într-un singur sens, de la el către sclav ; o dată ce nu o mai vrei, de ce n-ai arunca în uitare această sintagmă mizerabilă de care te-ai servit spre a ajunge într-un alt nivel al realului ? Dar după cum semnul ți-a aparținut, tot așa tu îi mai aparții încă și vei vedea cum pe cerul tău de azi va apare cînd și cînd rînjetul gol al pisicii de Cheshire ; iar în aerul cel mai senin al lumii noi în care te-ai aruncat cu atîta iscusință, vei ști mereu că rînjetul semnului se află aici lîngă tine, fie că se arată, fie că nu. Căci a se arăta sau nu este o chestiune care de acum nu te mai privește, pe care nu mai ești stăpîn, prin propria ta voință de a uita ; doar el, semnul sub care te-ai ascuns, atunci cînd mișcarea lui internă i-o ordonă, se va arăta în întreaga lui splendoare. Aceasta despre neputința lui **ca-și-cum.** Dar trebuie vorbit și despre teribila lui putere ; puterea de a crea luxuriantele culturi de „teorii", puterea de a constitui domenii care nu există nici în afara constituirii lor, dar nici în această constituire însăși, puterea de a face legături între orice și orice, creînd o lume greu de străbătut, lumea cotidiană a simulacrelor.

Husserl va căuta degajarea din ramificația proliferantă a domeniilor false, prin munca dură de tăiere și regăsire a simplității riguroase a gîndului, ajungînd în cele din urmă la conturarea încă neclară a acelui concept, Lebenswelt, lumea vieții sau orizontul vieții, orizont nu numai al cercetării, dar și al mișcării ființei. Kierkegaard căuta invers, dar, în fapt, același lucru ultim, existența autentică trăită fără cuvinte, dacă e nevoie, și prin cuvînt, dar prin cuvîntul născut din unicitatea vieții. Într-un fel sau în altul se caută modul în care poate fi stăpînită nebunia cuvintelor ; căci mișcarea cuvintelor poate duce oriunde dacă te lași prins de vicleniа lor. Pericolul se află în dezordinea primordială a cuvîntului, dezordine care are vicleniа de a-și forja chipuri, măști ordonate, bune doar pentru ea. O ordine aberantă și seacă e ceva mai rău decît dezordinea plină și calmă a ființei. Această aberație a cuvîntului care acoperă lu-

Eugen IACOB

(Continuare în pag. 7)

MATEI CĂLINESCU

CEVA

Ceva despre singurătate
ceva despre noi cînd nu sîntem singuri
(respinși de singurătate ca de-o voce care pronunță o sentință
într-o țară necunoscută
într-o limbă necunoscută
dar împotriva noastră bineînțeles
căci toate sentințele nu se pronunță decît împotriva noastră)
ceva despre felul cum ne închipuim jocul eternei reîntoarceri
despre felul cum ne închipuim că am putea înnebuni
despre prietenii noștri imaginari cu nume de vînt
și iarăși despre singurătatea în care ne-am putea topi ca niște cuvinte
într-un aer auditiv
și despre o what a noble mind is here o'erthrown
lucruri și semne care ne-au dat ființă
săracă și obișnuită visîndu-se bogată și stranie
ceva despre marele drum
despre tăcerea în care ard toate cuvintele ca niște focuri de spini
focuri de altceva
și-aceste zile vechi
rosturi de fum
înțelepciune cu gust de cenușă.

Să ne-amintim cum altădată odată poate niciodată
scriam cu firul vorbei lucruri pe fața apelor de taină
umbroase lucruri despre frunze despre făpturi cu chip de ceață
despre un corp al depărtării cu degetele înstelate
despre un dans cu tine-n lume cu tine-n verde și albastru
de-atîtea lungi culori uitasem lătratul înghețat al lunii
și cîntecul abstract al Lirei Săgetătorul împlinirii
pumnul miresmelor suave desfigurînd copilăria
ciudatele emoții care se rătăceau ca-n labirinturi
acele vagi presentimente acele pierderi delicate
din altădată altă lume de nicicodată ca odată
înmuguriri în piatră stearpă și-n fier deschideri de poem
să ne-amintim ce gust de muguri aveau cuvintele atuncea
ce gust de noapte de-nviere de rit secret și primăvară
să ne-amintim cum amintirea ne lumina cu-o lume parcă
înceți prieteni...

Prieteni atît de înceți încît
pe măsură ce ne îndreptăm mai repede spre voi
vă descoperim și mai departe
în departele departelui — și doar cerbul orb ar mai putea străbate
către încetineala voastră nepătrunsă.

Ceva despre voi
mereu altceva despre voi
despre noi față în față cu nesingurătatea
silabe de vînt toate numele
ceva despre exiluri și despre crini (parfum grețos al crinilor)
despre ombre dans l'eau vue avec atonie
despre pura inaccesibilitate
despre timpul circular al tuturor lucrurilor amintirii
deși fără voi și fără noi și
lumină pumn de nisip pumn de fum
cu un prieten în urmă cu trei cu patru
cu mai mulți ani în urmă
cu sînge în urmă

Sînge rătăcit în plante și-n pămînt și-n anotimpuri
flori de aburi, flori de aer, flori de gol ale vorbirii
sînge-aprins bătînd în arbori și în rîuri și în păsări
flori de ore-n niciodată — singurei Duminici semn
sînge-n struguri și în pietre și-n pîntitul roșu soare
flori deșarte, flori de nume

Nume de vînt cu care s-au numit toate — nume
cu care am numit și noi ceea ce ne durea
ceea ce era sau nu era (la fel durîndu-ne)
Și ne-am pierdut pînă și sîngele (erau vremi acelea Doamne)

Ceva despre toți cei care ne-au ajutat să-nvățăm a muri
ceva despre ei și despre noi
și despre imposibilitatea noastră de a fi singuri
și despre esența singurătății
despre marele drum spre singurătate
pe care doar pașii gîndului îl pot urma
(pînă unde ? și aceștia)
despre felul cum ne închipuim unele și mai ales altele

Ceva despre aproape nimic

NICHITA STĂNESCU

în dulcele stil clasic

Sete

Se dizolvă în mine, încet,
chipul tău de piatră solubilă
o, tu, dansînd un menuet,
pururea nubilă

Mă vor bea cîndva, zeii
și vor simți în mine gustul tău,
cîndva, cînd întomnase-vor teii
de sete și de rău

Dar încă mai ninge, încă mai ninge
cu tine în mine rămîn înghețat
...suavă meninge
și somn tulburat.

Cu urechea sîngerîndă

Behăit de capră trupul tău
mi l-ai ridicat în loburi
ca să-mi fii cercel mult greu, —
roabă, romburi

Pur auz, pură surzie
și nici cîntec și nici gînd
Doar atîta mi-ai fost mie
„S" din „sînt"

Cu urechea sîngerîndă
de un sunet, de un aur,
cap al șaptelea cu blîndă
limbă-am fost — dintr-un balaur.

Legendă

Iui Fănuș Neagu

Trece o aripă deasupra
cît aproape toată vederea de mare
Urlă iarba și șoarecii de cîmp,
plesnesc în sudoare cristalele de sare

Inima balansează pînă dincolo,
și tu nu ești la subțioara mea,
Cîmpul se înclină cu o lumină,
lovit parcă de-o stea

În cealaltă parte, orașul se ridică
vertiginos la nori, la peana
aripei care lung, trece
peste biserică, Ana,

Se surpă turla, zidul se crapă de ziuă,
tu unde ești nezidit-o ?
Orașul te-o fi zvîrlit și pe tine în sus
în aripa care-am văzut-o...

Și adevărată și jucată

Iui Virgil Duda

Ochiul se face frumos sau urît
de după ideea de dedesupt
Timpul se face de semizeu
dacă „tu" îl iubește pe „eu"

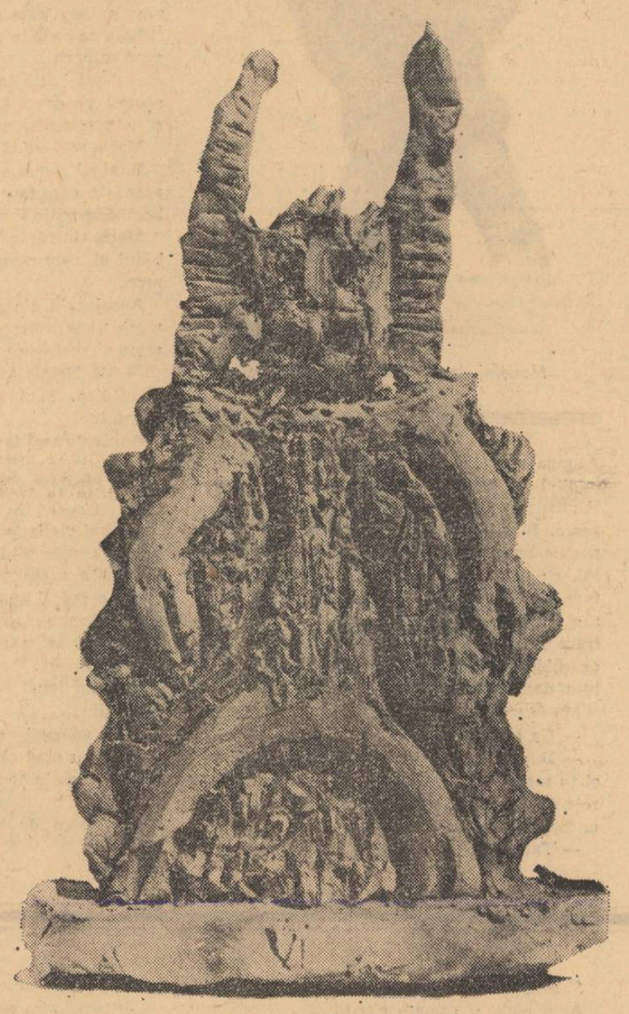

Modelaj de Suciu Valeria, cl. VI

Poate că ochiul meu verde

Poate că ochiul meu verde
ți-a căzut din zbor în palmă
în prea dulcea ta mireasmă
odioasă doamnă.

Hai cu țîța ta cea caldă
stai pe el ca pasărea,
pînă cînd îi amorțește
în născare, aripa,

Eu sînt orb, el cu vedere
va zbura din sînul tău,
doamnă ce ești la putere
astăzi peste văzul meu.

Lăsare

Las să plece damful cel al respirării
și scuipatul clipei și ding-dangul orei
întocmit să-mi sape fiecare
gaură de somn plutindei-aurorei,

Poate că se și mai dezaxează
sfera asta împuțită, viermuită
care în lăuntrul său optează
cu reci păsări, da, iubită !...

Să împingem sfera, să împingem
tot de sus în jos preaalbul
fulg al inimii pe care-l ningem
în căscatul tot ce-l ține calul.

Deci, iha, iha, ei sînt
însetați și fără verde
cal cu om pe el, pămînt
în pămînt cu tot se pierde.

Se întomnează, cad frunze,
trec animale lehuze,
trece natură absurdă, natura
arzîndu-mi cuvîntul și gura,

Eu sînt o piatră-n strigare, o piatră, —
un înger eu sînt, care latră
o dată
și încă o dată
și încă o dată...

Dulciferarea legii

Eu nu te văd ci te imaginez într-una
și nu te-aud, ci te murmur, te cînt
Te-mpodobesc pe tine stăpînă, stăpîna
vieții mele și vieții lui „Sînt".

În teritoriul ochiului meu violent,
îți ridic palat albastru de cuvinte,
însumi prin însumi, — curent
electrocutat, nu se mai simte

Las această clădire de vid
locuită de fantome de flori,
oglindită-n al vorbirii lichid
și în fiori...

Micșorare

E vederea ta o muscă
și auzul meu pitic
Inima îmi e moluscă
tu, nimic,

Mă usuc pe plaja minții
cum de aer o icoană
cum odinioară sfinții
stînd în stană

Și rămîne doar un scaun
de din lemn cioplit cu ifos
Ah, doresc să vie-o boală
vre o ciumă, vre un tifos

și să mori căzînd din aer
chiar la mine peste stern
și să mă cuprind-un vaer
fără lacrimi și etern.

Din nou, noi

Bun, dar cu noi cum rămîne ?
Ei au fost mari, tragici, sfinți...
Ei au mîncat pîine,
părinților noștri le-au fost părinți

Dar noi, dar cu noi ?
Lor le-a fost frig, au pătimit,
au mers prin zăpadă, prin noroi,
au murit și s-au nemurit,

Noi trăim, cu noi cum rămîne ?
S-a hotărît ceva ? S-a hotărît ?
Cînd anume și ce anume ?
Sîntem, dar ne e urît.

Ța-ța-ța, căpriță, ța!

Clempăn osul și ciolanul
și izbesc luna cu anul
calcaneul mi-l înfig
unde este cel mai frig,

Ța, ța, ța căpriță, ța
Behăito, draga mea
Dau și eu cu mine-n tine
și cu verde-n albăstrime
Vine norul și ne plouă
Noroiere, negre ouă.

Ța, ța, ța căpriță, ța
rogu-mi-te nu călca
Căci spargi gălbenușul rege
poate numai peste lege
și nu zbiară nimenea
ța, ța, ța, căpriță, ța.

Stare

Tu nu ești. Eu nu sînt.
Aer și pămînt.
M-aș înclina, te-ai retrage
în beregata unui leu care rage.

Ah, ținîndu-ne de mînă, —
suavă și fără de trenă stăpînă,
am merge, am pluti și am merge
peste această lege.

Nu așa că nu mai știi cum îmi arată chipul ?
Val verde lingînd nisipul...
Adu zarurile să-l tragem la sorți !
Mă tem că de o veșnicie de oră
noi sîntem morți.

Asasinare

Lapte de dihor supt în scorbură,
pietre albe, tocite de rîu,
și tu călare pe inorog, vergură,
și panglica trupului meu — frîu,

Nu se-nfioară nimic.. Statică stea.
Fiecare literă are ființe
în ea,
și neființe,

Să-l omorîm cît mai repede pe A,
să-i eliberăm pe închișii lui.
Dacă poți, dumneata
bate-i în strigare un cui.

Se trece ora. Începe ploaia.
Se ridică zorii și se aude
cum behăie oaia.
Mai repede... pînă n-ai mîinile ude.

Era cu neputință să le fie foame

Stăteau cu maxilarele deschise
și pline de pămînt
chiar și rădăcina ierbii le trecea prin coaste
Această neînvingătoare oaste
cîndva-și zisese sieși : sînt.

La fel și pomii cu frunze verzi
ei stau umpluți cu aer între ramuri.

Ea mi-a spus

Mi-e rău îmi vine să cad jos
dacă vrei să mai fii tu însuți
o, bradule frumos
înverzește-ți plînsu-ți.

Degeaba ai dans în articulații
eu sting luminile, le sting
interioare spații
ce în căldura toridă ning.

Nu ești timpul, nu este vremea ta
n-ai martori pentru suflet, pentru destin
ca niciodată tot ce e acum, era
mîncat de un trecut hain.

Este atît de înfometată amintirea
încît mănîncă orice șansă de prezent;
e zeul beat iar umilirea
îi este regent.

OPREA GEORGESCU

somn

E miezul nopții. După ce a ascultat „Ultimele știri", se pregătește liniștit de culcare. În lume nu s-a mai întîmplat nimic deosebit de la „Ultimele știri" de la ora opt. Pacea în Orientul Apropiat s-a restabilit iar în Sicilia zguduită de cutremur continuă să sosească ajutoare din toate colțurile lumii. În general bunicul este mulțumit de mersul evenimentelor. Din păcate acum, înainte de culcare, trebuie să se ducă la closet care este tocmai în fundul curții. Își pune șuba. Trece prin antreu și se lovește de picioarele lui Nelu care e foarte înalt și doarme într-un pat mic. E mulțumit că Nelu n-a mai venit tîrziu acasă.

„Mai ales în seziune să doarmă suficient să poată învăța. Tot a fost bun la ceva scandalul pe care l-am făcut".

Iese în curte. E frig și zăpada îi atinge tălpile deoarece a ieșit doar în papuci. Își strînge șuba la piept. „Acum în Egipt trebuie să fie grozav de cald și bine. Palmieri, plante tropicale. Nu mai vine odată primăvara. Ce plăcut e să ieși noaptea în curte să te plimbi și să te uiți la un pom".

Se uită la cer. E senin, parcă ar fi nins și acolo. Cînd a trecut bunicul prin antreu și s-a lovit de picioarele Mariei, mama lui Nelu, a trezit-o din somn. S-a culcat în pat în locul lui Nelu pentru ca să aibă bunicul de ce picioare se lovi cînd trece prin antreu. Nelu a întîrziat iarăși și ca să nu mai fie scandal s-a culcat în locul lui. E mică și ca să scoată picioarele afară s-a culcat cu capul la jumătatea patului.

„Să nu adorm pînă se întoarce. Nu i-o da prin cap să pipăie să vadă dacă e Nelu? O să tip la el să se sperie".

Picioarele i-au înghețat și le bagă sub plapumă pînă trece bunicul. Afară a început să bată vîntul și se aude tabla de pe casă pocnind. Bunicul înjură și se gîndește ca nu cumva vîntul să rupă prunul cel mic și că mîine trebuie să-l lege mai solid. La întoarcere merge mai repede și nu se mai uită la cer pentru că vîntul îl ia pe dedesubt și l-a cuprins frigul. Cînd se aude ușa Maria scoate repede picioarele de sub plapumă și le întinde cît mai mult. Bunicul se mai lovește odată de picioarele Mariei gata să se împiedice de data asta și mormăie nemulțumit.

Coboară scările încet, plescăind din papuci.

„Acum aș putea să mă duc la mine. Patul e rece dar o să-l mut pe Vasile în jumătatea mea. Iarăși o să facă scandal".

Își trage din nou picioarele la căldură sub plapumă. Nu-i vine deloc să se scoale din pat și adoarme ghemuită.

Bunicul, jos, în camera de la subsol, mai bagă un lemn în sobă ca să fie cald dimineața cînd se scoală Vasile și Nelu și vin să-și bea ceaiul. Soba dogorăște plăcut. Bunicului nu îi este somn. Nu poate citi pentru că nu vede așa bine și îl dor ochii cînd citește la lumina becului. Se gîndește că afară e frig și pămîntul a înghețat. Se gîndește apoi la nevastă-sa. Se întristează și îi e urît.

„Doamne, se roagă bunicul, în livezile tale însorite dă-ne... Ce să ne dea? Ce să ne dea?".

Se scoală din pat și se duce lîngă sobă. Își pune șuba jos, se așează în genunchi, se sprijină de fotoliul de lîngă sobă și începe să se roage:

„Doamne, în livezile tale însorite dă-ne și nouă un loc sub soare să ne învîrtim pe acolo, să plivim o floare și să curățim de crengi uscate pomii. Leanei să-i fie cald și bine, să mulgă vacile și să culeagă mierea din stupuri. Poate niște numere la loto n-ar fi rău să...".

*

Nelu stă ghemuit în palton pe scaunul unui tramvai. E frig și nu face nici o mișcare pentru că în jurul lui totul e rece. Se uită la geamul înghețat și apoi închide ochii. Mai sînt cîteva stații pînă acasă.

„Greu am plecat de la Mariana. Ce bine ar fi fost să rămîn să dorm acolo. E un chin pe frigul ăsta să te scoli dintr-un pat cald și să pleci ca nebunul pe stradă. Era cald, mă cuprinsese toropeala și parcă începusem să visez ceva. Pînă mă încălzesc din nou, pînă adorm, iar mîine trage mama și bunicul de mine să mă scol. Patul e rece sau poate am norocul să se fi culcat mama ca să scoată picioarele și îl găsesc gata încălzit".

Cu coatele pe măsuța taxatoarei, o fată de vreo douăzeci de ani, stă un băiat. Amîndoi sînt înfofoliți cu nădejde și își spun ceva.

„Sînt nebuni" se gîndește Nelu.

Se dă jos. Viscolul îl ia imediat în primire.

Modelaj de Măntescu Cornel, cl. V

Ajunge acasă și cînd intră în curte vede lumină la geamul de la subsol unde doarme bunicul. Se ascunde după casă și se uită pe geam. Bunicul stă prăvălit lîngă sobă într-o poziție nefirească, cu capul pe brațul fotoliului, cu mîna stîngă căzută într-o parte. Nu face nici o mișcare. Prin crăpăturile de la ușa sobei vede pîlpîiala focului și atunci îi trece prin minte: „A murit". Fuge în casă, deschide ușa și se repede spre scara subsolului deși începuse să i se facă frică.

Maria se scoală buimăcită.

— Ce e?

— Bunicul, șoptește răgușit Nelu. Bunicul! și în momentul acela se împiedică de picioarele mamei și cade peste dulapul vechi făcînd un zgomot asurzitor.

— Tata! Ce-i cu tata? Oh Doamne, te-ai lovit? Ești beat? întrebă aprinzînd lumina buimăcită. Ce-i cu tata?

— Ce s-a întîmplat? răcnește bunicul de jos. Ați înebunit cu toții?

Se aud pe scară papucii lui din pantofi decupați.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic, frate, nimic. Stai și dormi acolo.

— Ce s-a întîmplat? mai întrebă odată bunicul apărînd amenințător.

Îl vede pe Nelu îmbrăcat și își încruntă sprîncenele stufoase.

— De picioarele cui m-am lovit eu cînd am fost la closet? De picioarele cui? Va să zică acum ai venit iar eu dormeam liniștit.

— Ce faci papa. Dormi pe jos? M-ai și speriat. Credeam că ți-a venit rău. Dormeai pe jos.

— Paștele mă-si, face bunicul puțin rușinat. M-am rugat puțin și am adormit așa. Va să zică te culci aici ca să cred eu că a venit Nelu.

Nelu s-a liniștit și a început să se dezbrace ca să cîștige timp.

— De picioarele cui m-am lovit eu? nu se lasă bunicul.

— Oh, Doamne! Lăsați-mă în pace. Asta-i oră de discuții?

Bine tată dormi pe jos? Roagă-te frate în pat, pe spate, să dormi unde trebuie. Adormi pe jos și după aceea cine te îngrijește?

— Asta-i oră să vii acasă în seziune?

— Lasă-mă papa. Toată ziua am învățat. Trebuie să mă recreez și eu, nu?

— Lasă-l în pace tată. Asta-i oră de discuții? Și tu de ce vii la ora asta? Vreți să mă înnebuniți de cap? Maria vrea să-i dea o palmă lui Nelu dar nu-l ajunge.

— Îmi speriați somnul de care am atîta nevoie. Unul bate, altul țipă.

Nelu se bagă în patul cald cu plapuma trasă pînă sub ochi.

— Lasă-l tată în pace și nu mai țipați că îl sculați pe omul ăsta care n-are nici o vină și muncește pînă nu mai poate.

Maria se duce să se culce.

Bunicul rămas singur ca un toreador într-o arenă în care taurii s-au culcat pe spate mai bombăne puțin și se duce jos.

Maria intră în pat împingîndu-l pe bărbatul ei, care mormăie și geme, în jumătatea rece.

Aerul cald din subsol urcă pe scări în camera unde doarme Nelu. Bunicul a stins lumina și vorbește tare să-l audă Nelu.

— Mă Nelule trebuie să înveți; să termini facultatea. Fără școală în ziua de azi ești pierdut.

Bunicul cască tare și continuă:

— Trebuie să-ți cunoști interesul.

— Lasă-mă să dorm papa. Asta e interesul meu.

Se mai gîndește la Mariana cu ultimul gînd înaintea somnului mai mult ca să recheme toropeala aceea plăcută pe care o părăsise acum o oră și adoarme buștean cu picioarele scoase de sub plapumă.

Bunicul se mai gîndește puțin la situația internațională.

E puțin jenat că a adormit în timpul rugăciunii.

„Am adormit eu că era interesul meu. Dumnezeu cred că sforăie de mult. Nelu ăsta nu-și cunoaște de loc interesul, e de-a dreptul inconștient".

Mai cască de cîteva ori tare și adoarme sforăind.

Modelaj de Ionescu Adrian, cl. V

Modelaj de Cătălin Bocică, cl. VI

MIHAI TRAIANU

Zodiac

I

Tămăduitor plouă în cîmpuri iluminînd
discul iernatec al cerului subt apus
în semnul boreal Taurul bărbătesc și neguros
feciorul ce primăvara se va naște
numele lui de mult bine-i ajuns
salcîmi trăzniți lîngă fereastra casei
în lume luminîndu-mă nespus
cozi de comete vînt necunoscut
mulți vor învăța un meșteșug
și vor cădea întru o năpastă
ce-ndelungată îi va stăpîni
un semn vor dobîndi la grumaz
și de toate se vor mîntui
intransigența șuvoaielor primare
paie cutii de conserve scoici de mare
crengi arse
afișe uscate buruieni
satul cu toate stindardele străpunse
după o moarte neadevărată
tăcerea aprigă a unei ierni
plouă în vreme și subt garduri crește iarba
nedureros înmugurindu-ne în oase
jertfa eretică a unor năluciri
de nevastă satana acum se va apropia
și necuviooasă feciori neîngăduiți va avea
plouă. April pînă în margine de cosmos în coaste
înierbindu-ne un dor fecund
peștii subt luna prundurilor lasă lapții
cu ramuri se începotește galaxia
nouă revendicîndu-ne în zodiac iubirea
pămîntului neconformarea
cea din început

II

Îmi văd trupul nefiresc spintecat
de secera lunei în Mai
zăcînd subt verzile grîne
și negru verzui putregai
de tînăr feciorul va călători la țări streine
noaptea va îndura friguri de os
și pre muieri în preajma sa mînios
cenușă de unghie de vultur leacul
și tășină de ulm unsori
soața de tînără va face feciori
cari la un an greu vor boli
și miercurea se vor tămădui
flori de mac pironindu-mă în subsiori
neostenite furnici umblîndu-mi în gură
brațele desfăcute a cruce-n amiază
întru rodirea anului rău la făptură
vară nechibzuită Gemenii însemnează
incinerării sortit sacrificiu
anonim în pămîntosul altar
ochii-mi căprui culcarea smaltului pe boabe
cu sete oarbă o femeie
zeificîndu-mă m-ar săruta
dinții de frig astral
în focul zilei de n-ar afla
părul negru o ploaie nebună
infantilele porumburi pereclitînd
numai surparea înceată a pieptului
inexpugnabilul meu fort de salcîmi
în lume Doamne să nu se știe
și această moarte a mea fără de faimă
cum la necunoscutele vămi
zilei de apoi va să fie

III

Firav transparent fir de iarbă lună
mult așteptată reconciliere
în muncile și zilele de vară semn de întemeiere
din o coastă a mea răsari
în prima jumătate ființă a lui lunie
mîndru feciorul acum născut în făptura sa
ageră minte la negoț va arăta
tu bună sprînceană de lumină
ușor plutești subt cumpăna
fîntînilor din talpa arsă a cîmpiei
cerul subt crusta Racului de va tuna
în ogrăzi vitele sterpe nu vor rămînea
unii se trezesc cu un semn la creștet
în genunchiu și la mînă
finul să nu se lucreze la vreme de furtună
norocos se vede boiul tău prin crudă
pînza lanurilor de secară
femeia va aduce la casă bun soroc
și mult va lăcomi la avere
unii vor încărunți de o jelire
flori de nalbă și măduvă de păun spre tămăduire
dintru văzduhuri de-acum fără opreliști
ploi rodnice vor propaga duhul
clorofilei acide dospiri în pămînt
zămislirilor verii proteic frunzar legămînt

IV

Singură în Olimp protectoare
zodiacului prielnic lulie iubirii
frunzei ierbii florii
de coapsele Fecioarei împrejurate
cîmpurile cu abundență vor lega roditoare
însă feciorului în ziuă nefericită
ochi-i vor cădea subt giulgiul înnoptării
și de un cîine alb va șchiopa
dar de cinstirea semenilor se va bucura
femei închipuite în verzi tulpine
pămîntului în pieptul flagelat o viscolită
dragoste hărăzească în vine
arbori-perechi paseri-perechi șopîrle-perechi
neputinței trupești leacul omag și flori de sulcine
dezlănțuie maică bună ploaia prăpădul bun de ape
mari catedrale străvezii
rămuros înnălțate în grîne și-n domnești vii
deluvian umflă șuvoaiele în sat
nevestele vor arăta în toate credință
și ajutoriu bărbatului în ogradă
izvoară oaze osianice curat
cumpăna fîntînii în soartă ostracizată
înmugurească clepsidra salcîmilor străbuni
proclamă-n tot turburătoare această ovulație preadulce
niște vorbe grele bătrînele satului vor aduce
fecioară luna de-un dor noaptea vinovat
arate-și prin fîntîni chipul supt
ceresc plîns și încercănat

V

Lună augustă cetate procreerii
pîntecul mamei sănătos încins
cu o cunună de meteori
foarte ales feciorul întrupîndu-se la fire
de multe spaime va nădăjdui
rădăcină de salcîm leacul tămăduitor,
și pre sine sufletul său se va mîntui
altora fiind mai bun sfătuitor
de pe un cal negru va cădea
dar faima-ntre oameni nu și-o va vătăma
mireasmă de flori uscate de cîmp
zodie bună nu-mi stăpînește sîngele
prea timpuriu venind pe lume
în una din agonicele nopți
subt suflarea arșiță Leului muribund
celestă priveai chinurile mamei
bătrînii la căpătîi vegheau îngenunchiați
pentru o constelație
sortită spre iubire
și în care ziuă s-au născut
în acea ziuă sihastru
își va dărui al său duh
în ceruri se auzea
enormă o lacrimă de stea
jelirii capului de voevod căzut
în dulce țărână transilvană în zori
nume din numele-i numindu-mă
înconjurat de-un val latin prin coaste
cum apa strînsă pe roțile de mori.

VI

Turbură un vînt totul în cîmpie
frunză de salcîm fereastra scuturată
cel născut acum
să nu se culce subt copac
cînd va tuna cerul la chindie
crengi rupte fără apărare în fîntîni
ceva în munții Europei se înfăptuiește
un viscol vărătec iute declin
soarele intră în stele Cumpăna unde stînd
întocmai ziua cu noaptea potrivește
încît pruncii mult vor avea să adoarmă
se simte înghețul în vieața florilor de toamnă
în lumina de care ușor poți să ucizi
iubire-adevăr păzește-ne de ispită
praf și sămînță îndirjită
pe cerul aurei seara
cu spaimă vei descoperii
bărbatul va asculta cărțile înțelepte
cărturari la casa lui va potfti
și numai de Dumnezeu se va teme
nesănătoase anemice furnici
moartea copacului trag
zidiri feodale întineresc în steme
fetele mari în case
vor aduce urmași fără de vreme
răsare iarba meilor tomnateci
copitele cailor subt lună înverzesc
Septemvre prefacere și chin
firei haotic și dureros în toate
izbăvire tuturor trei grăunțe de dafin
limbă de clopot albastrul toamnei
turbure o zodie îmi bate.

LILIANA BRATEȘ

Poeme

Mă tolerez în fuiorul tors din cuvintele
trase de patru cai zăvoriți tot
la altă cărută.
Îmi tolerez greutatea lestului, pornind
din aproape-n aproape, cu vorbe întinse
pe iarba ghemuită: lung descîntec
subțiat pe măsura trupului zăvorît.
Toamna, ameteala își instalează acoperișul
universal, vaietul îndeasă imnuri în sacul gol
Lestul meu aruncat în snopii
sonori tot la altă cărută,
rămîne mereu înafară.

*

Un om a murit și neliniștea-ntreagă fuge
în pîlcuri gălăgioase spre apa tăcătoare de minuni.
Putem plînge. Și-n plînsul nostru
se sfarmă capcanele pline de vînat.
Copaci smulși din hățișuri, ne muiem
trunchiul așa cum ni s-a dat în apa
primilor ani.
A murit un om și ne re-ntoarcem cu pași
albi spre casă.

*

N-am plămîni, n-am piele acvatică
pentru cuvinte mi-ar trebui,
mi-ar trebui cuvintelor tendoane
cu fier să le-nvie,
să tortez beciuri antibioticul din,
ziua putrezită, să vindece cuvinte.
Molima nebuniei consumată în goana
precuvintelor servitoare, birjari, tăietori
de lemne va strecura vlaga nugard,
nuziduri, vlaga aerului.

Te-ntorci în lucruri cu încăpățînarea
perenității tale din spatele timpului
și eu împart starea brațelor încrucișate
pe piept.
Și pot s-o împart în mii,
n-am plămîni, n-am piele acvatică
pentru mine mi-ar trebui,
mi-ar trebui pentru mine hoți
de aer, unda perenității tale.

*

Mă cercetez din colțul camerei. Ochii lovesc
pata inofensivă,
lîngă perete ros varul,
se retrage cu spaima răului picat din
gura unui mort,
lungit în mine zace,
și nu pot veni spre el,
și nu pot scăpa de el.
Robot puternic își rostuiește lăcașul
în tencuiala mea. Îmi iau haina.
Ochii străinului picură frig în încheeturi,
tăind rama fură hoții tabloul,
protozoar cu tentacule rupte, își
devoră dușmanul

STELIANA DELIA BEIU

Și dincolo cîmpul...

Vai îngeri poartă-n unghii
mormîntul pribeagului
În teastă paște calul mortului
ca-ntr-o biserică goală
Nici o lumină la porțile lumii
și dincolo cîmpul și toamna de nume
Vai paște calul mortului
ca-ntr-o biserică goală
Și golul eternul
vai mie dorința de poartă
și visul cu vorbe rostite în cimp
Paște, paște calul mortului
într-o biserică goală
gîtlejul lui cu codri mari de brad
Hai leagănă-mă și adoarme-mă
Auzi paște calul mortului
într-o biserică goală

Rien

Tramvaiul meu umbla smintit prin lume
Sidefuri sincere de tară
Neliniști de pustii coșuri de ceară
În care pașii sună roți de tren
„Rien, rien, rien, rien"
Cuvinte cad ca bani pe-o darabană
Întru cele ce sînt și cele ce nu sînt
Și-o albă-neagră caravană
Stătea în șah. Și-atunci cuvînt
Umbla ca duh rătăcitor pe ape
Nu e nici cer, nu este nici pămînt
„Fiind băiat păduri cutreieram"
Cupole-n noapte ard cu flăcări negre
Lăsînd pe stînci un arabesc de fiară
„Ce singur sînt, Doamne, ce singur sînt"
Și am sărit în mine pe un geam
Colibrii noi săreau cu zvon de tiară
Faruri sașii forau pufos în ceață
Și de-ar fi fost pe undeva un sus
Ar fi plutit și camera cîrpită
A vieții noastre ce au fost apus.
Obsesiile lingave ca tortul
Jeleau pe coate și genunchi pe mortul
Gîndac al cugetului meu.
Zvîcnirile măreț treceau ca magii
În funde se-nnodau aerotagii
Și mimi, și broaște în scaieți
Chemau cu șoviieli crispate de băieți
Și-obrăznicii de spin în talpă.
Statui se înjunghiau c-o daltă calpă.
Spaime-n cutii sterilizate ca tifonul
Dezinfectant în rîuri ca sifonul
Lefuri plătite-n calm pluteau pe val
Și se-nvîrteau trufaș către-un canal
De scurgere, cu paie și hîrtii
Cu cîntec de sticleți în colivii.
Cu tot la urmă trec măturătorii
Teribilii culegători de glorii
De zdrențe grave și nurlii.
Pe urmă vin și păsările Parce
Jucînd barbut pe brînci în bălării

Răsfăț

Să fugă tot pămîntul spelb
Și să se-arunce-n fund de mare
Și păsări Parce pe-un imberb
Cocon gătit de sărbătoare
Îl agitau în vîrf de băț
Și-ntr-un învăț fără dezvăț
Rideau copii cu dinți de lapte.
Verde înspre noroc Fortuna
Zvîrlea în babe cît aluna
Cu îngeri albi de măzăriche,
Cu glas senin de potîrniche
Cîntau în șanțuri moși bărboși
Și într-o leapșă pe ouate
Solemn le împărțeam pe toate
Ca banii vechi în zloți și-n groși.

Și dacă-mi sînt locul cel mai iubit din lume
Și singur lucru ce-l salvasem la potop
Singuri doar ochii mei privesc șerpește
Printre dureri lentile de miop.
Și zornăie lanțuri pe rîu ca pe-un scut
Și vîntul prin ele curgea ca prin nai
Cu sonuri pe roz și pe bleu dinspre rai
Și droște-n răsfățul de spleen și urît.

Cu spaima în unghii și lațul de gît
Cum naiba să nu chem cum calul în ham
Pe sfînta cu-arginturi și pene la pinteni
Și cu șerpii ei și dragonii cei sprinteni
Pe Fama, o doamnă în mov de bairam?

VICTORIA RAICEV VOICESCU

Împărăteasa sărutată

Împărăteasa sărutată iubită și îngropată.
Împărate dintr-o lipsă mare ție ți-a zîmbit!
Perla dragostei ori Tadj Ma hall
Chinurile într-una eu ți le-am numit,

În timp ce tu întrebai ce-i cu mormîntul
Acesta mic și înghesuit în Perla.
Aducîndu-ți aminte că-i Perla de la care ai plecat
Cum te-ai întors mai mult cu fața la palat!

Noi trecem pe acolo și îmbrățișăm zidirea
Ori lumea care vine mi-o spune pe de rost...
Și pentru că durata ce ne desparte e plină cu astfel de dovezi
Credem c-așa și nu într-altfel a fost.

Și totuși simt că sînt femeie
Și pe mormîntul astfel înghesuit
În fiecare zi de lucru arunc
Din trunchiul meu cîte o scînteie;

Ea arde se termină, întăritată revin.
Și Perla luminează și cîntă omenește.
Ce clar se vede că așa a fost!
Și coasta mea dintr-asta mai tare se arcuiește.

vertical

de GEORGE GHIDRIGAN

Vocea era languroasă ca un tango argentinian. Susura ca un izvor de munte abia născut din zăpadă. Unduia ca inelele unui șarpe cobra, viu încă în amintire.

— Mergi încet, încet, fără să te uiți în urmă, n-ai ce regreta te apropii de zidul alb, întinzi amîndouă mîinile, lipești degetele, palpezi zgrumțurile fine, apropii mîinile de corp, rămîi în poziție de drepți. Rămîi în poziție de drepți. Soarele, trebuie să fie soare în ziua aceea, va proiecta pe perete propria-ți umbră, oblică, ușor alungită, imaterială aproape. Vei avea un frate. Îți vei fi propriul frate. Vei alunga astfel singurătatea, vei păstra poziția de drepți, mîinile lipite de vipușca pantalonilor, pantofii cu tocurile lipite și boturile desfăcute, spatele drept, capul pe spate. Eu voi fi aproape, extrem de aproape, te voi supraveghea tot timpul, n-am să-ți scap nici o mișcare, să stai în poziție de drepți, să ții capul nemișcat, n-ai nici o grijă n-am să te-mpușc, mie personal nu mi-ai făcut nimic, te-aș săruta chiar pe frunte, te-aș strînge în brațe, dar vezi, nu depinde numai de mine și chiar dac-ar depinde n-aș putea să fac nimic căci ar fi alții — totdeauna sînt, care m-ar împiedica s-o fac. Vei aștepta pînă ce soarele, va fi soare în ziua aceea — și la Austerlitz a fost — îți va întinde umbra pe tot peretele, pînă ce fratele tău va crește cu mult peste dimensiunile tale reale, atunci, dar numai atunci, vei întinde piciorul stîng în față, prudent, noi creștem rîme — s-ar putea să le striveștî — vei putea mișca capul-dar numai în față. Din cînd în cînd — la două ore odată — îți vei putea scutura mîinile. Va fi pe loc repaus. Toată noaptea va fi pe loc repaus. Te vei relaxa în voie, voi putea chiar să-ți strigi crezul, mă voi preface că dorm, te voi lăsa să-l strigi, nu prea tare — am somn ușor, s-ar putea din nou să audă și alții, te-ar muta în fața altui perete, te-aș pierde și nu vreau, o nu vreau, bunul meu amic, scumpul meu invitat. S-ar putea, doar s-ar putea — niciodată nu poți fi sigur, ca dintr-odată în liniștea asta compactă să izbucnească o larmă — îngrozitoare tingiri, talgere, urlete de groază, plînsete de copii, în sfîrșit — o reeditare palidă a vieții de-a afară. Să nu te sperii, e doar un patefon. Îl voi deschide cînd voi crede că ești pe cale să atipești, să închizi ochii, pentru a te prăbuși mort de oboseală pe pardoseala rece, îl voi deschide pentru a te scuti de răceală, o eventuală pneumonie, nu te ucid decît mîine, sau cine știe poate chiar poimîine și n-aș vrea să te îmbolnăvești tocmai acum. Probabil ai obosit tot stînd în poziția asta verticală — spuneai că iubești verticala — observ să picioarele-ți tremură, foarte bine, pas alergător, hai aleargă, îți dau voie, aleargă, ce dacă s-a făcut întuneric și camera e mică, n-ai nici o grijă, ia startul puternic, zidul celălalt e doar la trei metri, îl precede o groapă adîncă plină cu apă, îți va face bine, te vei răcori, nu te speria, are în față un gard de fier, te va opri sigur, oprește-te nu mai e nevoie să alegi, acum reia poziția de drepți, mîinile lipite de corp, boturile ghetelor desfăcute, tocurile lipite. Nu poți, văd că numai poți, te voi ajuta, îți voi face o injecție, o plăcută injecție tonică, reconfortantă în șira spinării, îți va reda puterile, vei putea privi peretele, îl voi lumina din interior, îți voi perinda — nu vreau să te plictisești — fotografiile alor tăi, da, ți-l voi arăta pe unicul tău copil, pe soția ta, spune ai de gînd să renunți? Renunță la tot, renunță la crezul tău și te voi ierta, te voi împușca chiar acum.

Vocea era languroasă ca un tango argentinian. Susura ca un izvor de munte abia născut din zăpadă. Unduia ca inelele unui șarpe cobra. Îl simțeam în spate nemișcat, schimonosindu-se-n rînjet. Aveam certitudinea că are statura scundă. Nu știu de ce, eram sigur că trebuie să fie aproape pitic cu picioarele crăcănate și ochii, ochii erau desigur umezi și umflați.

Executam atunci tot ce-mi spunea.

Îmi încordam la maxim nervii să nu cad — iubesc verticala.

Știam că mult n-o să mai rabde. Că se va enerva. Că-și va pierde controlul. Nu aștepta decît o ezitare din parte-mi.

Pentru el ar fi fost victoria.

Ar fi putut să tragă fără frică. Așa — îl înfricoșam. Poate nu-și dădea seama de acest sentiment, dar dintre noi doi eu eram cel puternic. Cînd n-am mai putut răbda, cînd știam sigur că în secunda următoare mă voi prăbuși, m-am întors brusc. Vertical.

Așteptam glonțul. Pistolul i-a căzut la picioare. Părea incapabil să-l ridice. Am făcut eu gestul. I l-am oferit. Cu mîini tremurînde l-a dus la tîmplă. A tras.

dispreţul

TEODOR MAZILU

Daniel socotise soarta de om căzut în disgrație o soluție provizorie, un fel de ucenicie, ca și cum călăul n-ar fi, în cele din urmă, decît o victimă care și-a înfrînt timiditatea. În timpul acelei sumbre uceniții, în lipsa unei alte victime, Daniel, dornic să facă antrenamente, se auto-denunța într-un sens mult mai propriu decît s-ar părea. Auto-denunțările aveau urmări practice: ele făceau ca din aceeași plămadă de victimă să se nască un om avid să persecute pe alții. Această stare ambiguă de victimă care dorește să ajungă călău, ca și cum funcția de călău ar fi punctul maxim al unei ierarhii implacabile, îi dădea un aer echivoc; pînă și scaunul pe care se așeza, părea din această pricină, nesigur, dubios. În perioada cînd, din diferite motive, Daniel fu persecutat și exclus din facultate, în adîncul inimii reprosa adversarilor tocmai blîndețea lor. „Eu în locul lor de mult îmi făceam de petrecanie". Blîndețea dușmanilor îl făcea să se îndoiască de ura lui și asta îi stîrnea îngrijorări în legătură cu vocația de călău.

Dar odată repus în drepturi Daniel fu ispitit să se răsfețe cu soarta de om înnobilat cu nimbul martiriului, lua cuvîntul la ședințe, amintea nedreptățile care i se făcuseră, protesta, se agita, agita și pe alții, cu alte cuvinte se despărțea greu de soarta de victimă. Această situație de martir îi plăcea: devenise un om iubit, femeile îl terorizau cu pasiunea lor, prietenii îl divinizau, și astfel călăul esuat în victimă își descoperise vocația. Nu mai voia să înainteze ierarhic, situația de om veșnic nemulțumit îi părea mai demnă și mai avantajoasă. Schimbarea era însă numai de suprafață. În adînc Daniel rămăsese călău, mînia lui risca să se risipească repede. Înțelese din instinctul de conservare că fără această sacră mînie el nu reprezintă nimic. Lacom să-și reîncălzească mînia, se înfuria, pe toți oamenii, nu-i mai scotea din „cadavre" „troglodiți", „momîi", „fosile", „canalii", „cretini", ca și cum „lașitatea" lui ar fi fost rezultatul unui complot din afară și nu al unui proces interior. Mînia lui împotriva a tot felul de nedreptăți și anomalii devenise un mod de a face carieră practică și metafizică trebuia să-și păstreze mînia, așa cum orgolioasele fecioare își păstrează virginitatea în speranța că în acest fel vor face o partidă mai bună. Daniel nu voia să mai fie călău, din lașitate, și-și apăra, prin frică, spiritul de independență. Mînia lui Daniel devenise aproape obiectiv de interes turistic: mulți prieteni îl vizitau, dornici să bea un vermut la gheață și să audă o judecată necruțătoare. Aceste nesfîrșite pelerinaje îi epuizaseră toate motivele de nemulțumire și, nemaigăsindu-le în conștiința lui Daniel le căuta în afară. Alimenta incontinuu furia, cu toate gesturile și sentimentele care-i veneau la îndemînă, punea totul la bătaie, numai să ardă, într-un fel sau altul, de bine de rău, acel foc al nemulțumirii. Uneori arunca în vîlvătaia flăcărilor și interese reale, cînd ipocrizia i se sfîrșea, apela la sinceritate, n-avea nici un scrupul, numai și numai să nu se stingă acest foc. Magnifica mînie devenise un balaur care — exploata toate resursele totdeauna flămînd, niciodată sătul, și Daniel se gîndea cu groază că va veni o vreme cînd nu va mai avea cu ce să întrețină costisitoarea flacără a nemulțumirii de sine. Simțea că aerul ăsta de independență îl costă prea scump și se gîndea să-și cumpere un sentiment mai modest, pe măsura posibilităților lui.

Dar așa cum Daniel își conserva mînia disprețuindu-i pe „troglodiți", „troglodiții" își conservau superioritatea, disprețuindu-l la rîndul lor. Maximilian, care-l cunoștea încă de pe băncile liceului și îi urmărise cu atenție destinul de tribun, se mîndrea cu scîrba consecventă pe care i-o purta. Fusese printre primii care-i intuise lașitatea și se mîndrea cu această observație ca de-o descoperire științifică. Scîrba pe care i-o stîrnea Daniel era un capital prețios un sentiment plăcut la umbra căruia se retrăgea adeseori. Își punea toate speranțele în această divină scîrbă, își lega de această divină scîrbă pînă și speranțele unei renașteri spirituale. Cum și pe Daniel prezența lui Maximilian îl punea în stare de atac, îi ascuțea spiritul critic, din această dorință secretă și sumbră de într-ajutorare reciprocă, cei doi dușmani de moarte se vizitau foarte des. Amîndoi își urmăreau înfrigurați evoluția bolii, fiecare aștepta pe celălalt să intre în agonie. Daniel aștepta ca scîrba lui Maximilian să-i dispară, iar acesta aștepta ca Daniel să se reîntoarcă pocăit la destinul inițial de călău.

De curînd, Daniel reușise să-l umilească pe „troglodit" și se neliniști văzînd că „troglodițul" nu reacționează. „Se simte atît de superior încît nici nu vrea să mă onoreze cu ura lui. Mă disprețuiește, dar nu mă urăște". Cu neschimbatul lui aer de lașitate eroică Daniel îi propusese mai de mult o afacere pentru Editura științifică, o banală broșură de popularizare, cum se explică apariția viselor, și nemulțumitul prezentase și această afacere ca pe-un act de protest, ca pe-o replică la adresa ipocriților scîrboșilor, fosilelor, neputincioșilor și agramaților. Toate ciubucirile lui Daniel semănau cu-un miting de protest. Simțindu-se superior, Maximilian acceptă oferta. Cartea, proaspăt ieșită de la tipografie, purta numai semnătura lui Daniel. Maximilian observă asta în treacăt și constată cu uimire că scîrba dispăruse. Aștepta zadarnic ca sentimentul de repulsie, atît de drag și de cunoscut, să-și facă apariția.

— Bătrîne... fosilele alea de la corectură au uitat să-ți treacă numele pe copertă...

— „Troglodițul" îl privea nepăsător, cu

Modelaj de Farcaș Laslo, cl. V

înțelegere aproape, asta nu-i convenea lui Daniel, el avea nevoie de o împotrivire ca să poată trece după aceea la atac. Dar fosila de Maximilian, cadavrul de Maximilian, ramolitul de Maximilian nu-i mai stîrnea frumoasa mînie de altădată. „Nimic nu mă mai înfurie, am pus-o de mămăligă", se îngrozi Daniel.

Maximilian își controlă conștiința și descoperi, cu stupoare, dispariția scîrbei. Ipocritul Daniel, călăul Daniel, nemernicul Daniel nu-i mai trezea frumoasa scîrbă de odinioară. „Unde mi-e scîrba? De ce nu mi-e scîrbă de Daniel?"

Imaginea lui Maximilian care aștepta ca cineva din altă lume să-i redea sentimentul de repulsie, îl amuza cu adevărat: Daniel îl privea cu simpatie, constata și el, cu aceeași îngrijorare, dispariția furiei. Nu mai aveau ce să-și spună, nu se mai puteau alimenta și sprijini reciproc, negustoria luase sfîrșit.

— Treci pe la editură să-ți iei banii. Azi e zi de plată.

★

Dar Maximilian, care se consolase repede și cu moartea primei soții, simțea că nu se va consola niciodată cu dispariția scîrbei pe care i-o stîrnise Daniel. Dispariția magnificului sentiment amenința să-i strice toate socotelile. „Dacă Daniel nu-mi mai repugnă, înseamnă că nimic nu-mi mai repugnă. Înseamnă că m-am obișnuit cu mizeria". Maximilian avea despre el imaginea unui om incapabil de mediocritate și acea superbă scîrbă pe care i-o stîrnise cîndva Daniel pleda în acest sens.

Așa cum Daniel se chinuia să-și conserve mînia și protestul, Maximilian se zbătea să-și conserve scîrba lui mută și adîncă. Bănuia, fără să aibă curajul unei mărturisiri, că acest efort de a conserva scîrba, de a o menține în stare proaspătă, se născuse tocmai cînd adevărata repulsie față de mizerie și compromis dispăruse. Și îi era greu să recunoască dispariția scîrbei; scîrba îl ținea în viață.

Era convins că Daniel nu-i hotărîse numai o muncă de rob, dar îi și plătise mizerabil. „Foarte bine — se învioră Maximilian — dobitocul e capabil de orice". Se îndrepta spre casieria editurii cu speranța că meschinăria prietenului îl va ajuta să-și recapete disprețul lui de aur, sacrul lui dispreț de care, pe nedrept, fusese frustat.

Casierul îi înmînă ceremonios o sumă derizorie: Maximilian aruncă neglijent banii în buzunar și aștepta ca o mizeră compensație, ca binecuvîntata repulsie să renască aproape mecanic.

„De ce trebuie să rabd eu ticăloșia lui Daniel?" se întreba Maximilian cu o sinceră uimire, aștepta parcă de la uimirea lui dezlegarea acestei taine... N-am nici un motiv să rabd, și totuși rabd, rabd și glumele lui idioate, rabd și munca de negru, rabd și excrocheriile bănești, rabd și legătura cu nevastă-mea, rabd și bădărănia lui, rabd orice, totul rabd..." La capătul acestei liste de umilințe, Maximilian descoperi că răbdarea lui rămăsese neatinsă, de fapt el încă ar putea să mai rabde, ar putea să rabde orice pînă la sfîrșitul vieții. Cu timpul mizeria în care trăia Maximilian devenise paradisiacă. Se îngrijea de ea și de cîte ori o găsea intactă, se bucura. Chiar și în clipele de extaz mistic, îi ducea dorul, de-abia aștepta să se reîntoarcă la ipocrizia lui Maximilian și infidelitatea Corinei. Pierderea scîrbei zdruncina însă acest magnific echilibru: răbdarea lui Maximilian se contopea prea firesc cu lașitatea. Căuta să reînvie scîrba, din această dorință nebună își aminti din nou că soția lui, blînda Corina, trăiește aproape de un an de zile cu Daniel. Vrînd să-și biciuiască simțurile, să se trezească, să se revolte, și-o imagină pe Corina sărutîndu-și cu evlavie amantul. Trudă prostească și inutilă; greața refuza să-și arate chipul ei salvator.

★

— De ce nu mă săruți?

Corina nu-și duse pînă la capăt ipocrizia, nu aștepta nici un răspuns; ipocrizia Corinei nu era o metodă, ci forma ciudată pe care o lua sinceritatea ei. Liniștită, se reîntoarse în Paris-Match-ul din care plecase. Maximilian care se pregătea s-o sărute se trezi brusc stăpînul unei ipocrizii de care Corina n-avea nevoie. Corinei îi ajungea ipocrizia ei, nu cerea să-i răspunzi cu aceeași monedă. Ea înțelese de mult că toți bărbații o folosesc ca pe-o demonstrație de forță. Toți se comparau cu ea și toți ajungeau astfel la concluzii care-i mulțumeau pe deplin.

Maximilian încerca să obțină de la Corina disprețul pe care Daniel i-l refuzase de data asta. „A, dacă aș disprețui-o în continuare, pe Corina, tot ar fi ceva", se încuraja Maximilian. Încerca să surprindă personalitatea Corinei în ansamblu în nădejdea că sub protecția unei severe judecăți globale, disprețul s-ar putea naște mai ușor. Obișnuită ca bărbații să-și recapete echilibrul disprețuind-o Corina bea vermut la gheață și privea cu voluptuoasă tristețe un reportaj despre atrocitățile din Biafra. Grija pentru soarta copiilor din Biafra era egal împărțită cu grija pentru soarta gheții din pahar: între Biafra și gheața vermutului domnea un echilibru perfect.

— Ai văzut pozele astea din Biafra? E îngrozitor ce se întîmplă acolo...

...Și ca să restabilească echilibrul, ca nu cumva suferința să predomine, Corina se refugie în răcoarea băuturii.

„Stupidă creatură" încerca Maximilian să-și reanime scîrba. Scîrba zăcea în adînc și bietul Maximilian asuda zadarnic s-o scoată la suprafață. Capacitatea Corinei de a transforma totul în plăcere, pînă și căutarea lui Dumnezeu devenise în conștiința femeii un fel de carnaval care durează zile și nopți, un bairam vesel și nepotolit. Îl ajutase pe Daniel să se umple adeseori de o incomensurabilă scîrbă și să-i redea încrederea.

Scîrba murise, nici măcar stupiditatea femeii nu mai reușea s-o reînvie... „Am să mă obișnuiesc și cu meschinăria Corinei.. nici această obișnuință n-o să-mi trezească dezgustul, o să mă obișnuiesc și-atîta tot, și-o să mă obișnuiesc și cu această obișnuință, am să mă obișnuiesc și cu obișnuința obișnuinței".

— Tu de ce nu guști din piersicile astea? Sînt divine... — se hotărî Corina să părăsească o clipă situația din Biafra. Corina nu voia să aibă niciodată un sentiment care s-o copleșească. De cîte ori un sentiment risca să devină dominant, Corina îl arunca plină de dispreț. Pentru Corina lumea materială era înzestrată cu toate atributele spiritului, fructele erau divine, rochiile nemuritoare balurile dumnezeiești, pantofii cosmici, numai lumea spiritului îi apărea opacă, apatică și materială... „E o inimă rece, trivială" încerca Maximilian cu disperare să ajungă cît mai adînc în întunericul Corinei, convins că acolo va găsi leacul care-i va îndulci suferința. Dar din această călătorie în întunericul femeii, se întoarse cu mîna goală nu reușise să smulgă disprețul pe care-l căuta.

Sună telefonul. După nerăbdarea Corinei înțelese că Daniel e cel care-o căută.

— Te întîlnești cam des cu Daniel...

Reprosul soțului o găsi pe Corina sincer îngrijorată de situația din Biafra, de aceea întrebarea acestuia o nedumeri.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Te întîlnești prea des cu boul ăla.

— Tu vrei să te certi cu mine?

Nemulțumită de tonul ei prea sever Corina se apropie de Maximilian și-l privi drept în ochi. Din această inconsistență se năștea farmecul Corinei, ea nu se instala niciodată într-un sentiment sau altul, era o fugă continuă, veșnic se revolta împotriva senzațiilor care voiau s-o facă captivă, încerca să se elibereze de ele, să iasă la suprafață.

— Da, am o întîlnire de amor cu Daniel... încerca femeia să-l îmbuneze, ca și cum numai cruda realitate ar fi putut aduce liniștea bărbatului. Tu ce crezi, o să plouă? Să-mi iau umbrela?

Vedea cum în sufletul bărbatului se naște disprețul și Corina simțea nevoia să-l strivească înainte de a se naște.

— Dacă vrei, nu mă întîlnesc cu Daniel. Nu țiu să-l văd. Astăzi, în orice caz, nu țiu să-l văd.

Maximilian tresări. Voia ca soția să-l întîlnească pe Daniel, el n-avea nevoie de Corina, el avea nevoie de scîrba care i-o trezea Corina. În loc de răspuns, îi întinse pantofii pe care Corina renunțase să-i mai caute.

— Du-te! o imploră Maximilian. N-are rost să-ți schimbi programul...

De cîte ori se întîlnea cu Daniel, Corina

(Continuare în pag. 7)

HORIA ZILIERU

Elegia a III-a

E UN BALET DE RĂNI ÎN VII VIOLE,
în carnea curbă cu nervuri secrete;
mîini transparente, în tîrzii regrete,
trag o cortină pe neant. Cupole

rămîn, în joc, în gingașa eroare;
țin voci aduse în capcane-obscure
și cerul sîngelui, în măști impure,
îmi sapă, doamnă, galerii bizare.

Pling vase carierele de piatră.
cadavrul nopții-n pori închide corul,
și scorpionul duce spinul, clorul
ce-a curs din osul lui Isus, pe-o vatră.

La punctul de dorință, în orbită
începe, lin, hipnotica rotire,
ca-n grotele din stinse cimitire,
ființa de eter, de viermi hulită.

Sorb sori fosilele interioare,
cum ura în nisipuri invadează
spre chioșcuri goale, în bolnava-amiază,
cînd ora promenadei în coșmar e.

Pe patul alb, ce inventează focul
cenușa-n muzici schimbă-n manechine
și-n liturghia de infern, în tine,
șerpii de mit cu piei acoperă locul.

Deschide coapsa lungi itinerare,
pratul de crini avortă bulbi în aer
și-n apa de exil, în tandru vaer,
pasajul cu amanți în lună moare.

Cum o plonja copilul în femeie?
Zăpada în limbaj îmi poartă doliu:
sînt îngerul? actorul?, în orgoliu, —

vai, toxici aștri-n trup de melopee...

Elegia a XI-a

ECRANE DE NISIP REFLUXUL SPALĂ
și în fantome de fîntîni vibrează
firul acela palid ca o rază,
între bolnavu-mi ochi și urna goală.

Capcanele în cearcăn se subție,
sub pleoapele cu somnul ferm zilite,
unde depun stîrșitul marii termite,
prin broșa zilei, într-o grea betie.

Dintr-un tagot de îngeri, se descarcă
eterul și cenușa: vechi oglinde
cu duble voci, și plasme suferinde,
pe coapse-frontiere-ncinse, parcă,

O dulce muzică în vase, cată
(umplînd pustia între os și carne)
alt ritm, un dezacord ce în zadar ne
îneacă într-o lacrimă ciudată.

Spre umeri, cu porunca ne scînteie
un peisaj al disperării, verde;
suflul divin prin coaste lungi se pierde,
pe-un cald pian haotic de maree.

— Fiică a hazardului, ce scară
te-o învăța și-apoi vărsa în mare?
scheletul meu străin c-o luminare
prin solzii morți, îngenunchind, coboară.

La margine, coralii de vocale
vinul de noapte dogorît destupă
și bulele de-nghețuri, căzînd în cupă,
dau foc în craniul cu saloane goale.

Și, iată iarba, mîlul, sarea; iată
pupila pleacă în voiaj, departe,
pe fiul său asasinat să-și poarte,

prin sînii iernii ca o nestemată...

*) Din manuscrisul „Elegiile lui Eros".

FLORIN COSTINESCU

Ca-n piramide de grîu

Ca-n piramide de grîu treceți-vă mîinile
prin cenușă
dumnezeesc e prafuI acesta de cer
plumburiu, înlăcrimat
e o oră în care cresc toate din puberea lui.
Ochi, numai ochi, surpate azururi cu păsări
și coroane de arbori
statui, numai statui, văzute din viitor,
decimate
e cenușa aceasta în straturi, culoare
de cearcăn
Dumnezeiască e, bună pentru mortar
ca nisipul
cenușa de pe inima lumii — treceți-vă
mîinile prin ea
și-și va aduce aminte de flăcări;
un Michelangela
parcă ar respira lîngă un munte
cu barba încîlcită de soare,
încăruntit de durerea universului
sacrificat să nască,
un Michelangelo născut acum cîteva
mii de ani,
venit să sufle la rădăcini pînă se pierde
pe sine,
arzînd și povestindu-și sieși viața pînă la
cele mai mici
aschii de piatră, ca unui necunoscut
apărut înainte-i
Limbile de foc de deasupra cenușei
sînt poate
statuile lui tîrzii; mereu se aprind în cîte
o parte a pămîntului
și-l susțin să nu se prăbușească,
din soare în soare
din cer în cer, din inimă în inimă

Incuviințare

Spre vama de iarbă a sărutului
Vino cu pasul începutului
A încă nerăsăritului
Tulburi liniștea mîtului
Vei trece printre sceptre și rugăciuni
Cu trup de văzduh nenăscut
În care se vor răzvrăti viitoare minuni
Sînteți doi și nu v-a numărat nimeni
Verde vă e părul și chipul și gîndul
O pasăre a tărîmului, verde
Între buze vă așează, a încuviințare,
pămîntul.

„acestea s-au întîmplat“

Ciuma lui Caragea

La acest an cu leat 1813, luna lui iulie, au început a eși vorbă în București cum că iarăși au început a să scormoni cîinii de turci și vor să vie în țară. Atuncea unii din negustători, alții din boeri, au început a-și descărca casele de calabalîcuri, prăvăliile de mărfuri, pă la hanuri, alții pîn beserici, iar alții scotea de prin biserici și de prin hanuri și le trimitea afară din București. Și era o mare turburare între norod, pînă cînd cei mai aleși începură a-și scoate familiile și să făcu o frică foarte tare, cît nu știam ce ne facem. Mai în scurtă frică mare era, și pre nimini nu vedeam. Fierbea lumea în toate părțile. Unii zicea : turcii vin, alții : ciumă, alții altfel. Atuncea să fi văzut frică ! Pînă cînd nu trecu vreme multă la mijloc, numai ce vreo zece zile, și să auzi la Văcărești, în sat, din jos de București, cum că s-ar fi primejduit o casă de astfel de boală, încă i-au dat și foc. După aceasta au mai trecut cîteva zile. Socoteam glumă. Alții zicea : minciuni ! Pînă s-au adevărat. În București lumea tot nu credea. Pînă cînd începu a să îndeși în luna lui august, cît mergeam mai rău. Iar cînd fu la octomvrie să întări o gro(a)znecă mo(a)rte, care nici nu s-au mai pomenit să fi mai fost vreodată măcar și alocurea. Și să sparse orașul și să duseră care încotrou le-au văzut ochii. Și rămase tîrgul pustiu. Și ce era să vezi ? Încotrou ascultai, aceasta să auzia : „păziți, la o parte, că vin cioclii cu morții !“, cîte opt, cîte zece, unul peste altul morți, și cei zmreduiți după cară, la ordie, cu copila și plîngînd. Și-i cără cu pi în toate mahalalîle, pînă cînd n-avea ce le mai face și sta pre uliță morți, pînă cînd venea cioclii cu cară dă-i rădica. Și cîți eram vii, ne socoteam morți și umblam ameteți. Apoi începură a să îngropa unul pă altul pîn grădini, pînă se umplură. Unde intra din zece scăpa unul sau doi. La alte locuri nici unul. Și pre cîți îi vedeai umblînd pre picioare, carii sculați după boală, alții veniți din ordie. Muriră preoți du pre la biserici. Alții fugiră. Rămaseră sfintele biserici fără de slujbe și ți-era o jale a privi. Să pustiiră mahalalile. Și ținu tot mo(a)rte gro(a)znică de la avgust pînă la ghenarie. Apoi de la ghenarie au mai rărit, că și casele mari n-au scăpat, fără numai pre la cei boeri mari, carii sta închiși prin curți, cu mare pază. Iar aicea în București, cum să zicem, avea cine să-i îngroape, și de-au mîncat cîinii cîte unul pîn grădini, pe carii de frică nu-i îngropa adînc. Iar prin sate, pă afară, atît pă țărani, cît și pă orășeni, cîți fugiseră în băjenie, pre aceia mai pre mulți i-au mîncat cîinii, că nu avea cine să-i îngroape, și spunea că pînă la ghenarie numai raportuiți în catastih morți mai mulți de 20 mii, afară din cei din grădini, carii să îngropa noaptea, cît și cei de prin sate, carii putem zice, nu știu, că mai mulți s-au îngropat, singuri, decît raportuiți. Iară la spital făcea grămezi de cîte 100 de trupuri goale, flăcăi tineri, fete mari, copii, bătrîni, bogați, săraci, și să umfla ca bordușii de soare. Apoi făcea șanțuri și-i arunca, acolo unul peste altul, țiganu, boeru, ovreiu, armeanu, nu să căuta, la rînd. Și să prăpădiră doă părți de lume și mai mulți. Acest fel de gro(a)znecă mo(a)rte s-au făcut la acest leat. Ia vedeți, fraților, cîtă răutate s-au înmulțit la neamul nostru, pentru fărădelegile no(a)stre. Că mai întîi, după cum înapoi am arătat, să cutremură pămîntul de căzură sfintele biserici și hanurile și casele. Al doilea, arse focul tîrgul mai de tot. Noi tot n-am băgat de seamă.

Încă ne-am pus împotrivă cu Dumnezeu. Muerile cu capetele goale și tunse, dezgolite pînă la brîu. Oamenii își lepădaseră portul și-și luoase portu strein, ca păginii, unii nemțește, alții sfrănțozește, alții în alte chipuri, cu părul tuns, cu zulufi ca muierile. Apoi ne amestecam cu ei și cei mai procopsiți le învăța cărțile lor, unii sfrănțozește, alții nemțește, alții talienește. Și intra învățătura lui Volter [1]), acela uritul lui Dumnezeu, pre carele îl avea păginii, ca pre un Dumnezeu. La biserică mergeam ca la o priveală, care și mai care cu haine mai bune, muerile cu felurimi de podoabe drăcești. Mai în scurt, mîndriia așăzase scaunu în București. Nu credeam în Dumnezeu, numai în ziduri, în haine, în înșălătorii, în mîncări bune, în bețiși mai vîrtos cuviia de față. Aceste le aveam obicinuite, toți de opște. Iar mai marii noștri cu mîncătoriile, încît nu mai era de suferit, și nu numai de partea mirenească, ci și cea bisericească. La care acestea sînt date numai păginilor, că ei sînt fără nădejde, iar nu noă, creștinilor.

Apoi, ce să mai vezi ? Mai cu o parte să întăriia mîndriile, curviile, înșelătoriile și alte fărădelegi. Apoi ce să mai adăstăm ? Dumnezeu cu mila, noi cu răutățile ! Aceasta am adăstat ! Și nici această mo(a)rte gro(a)znecă nu ne-au smerit, că tot aceia ce am învățat ținem.

Să știți, creștinilor, că de nu vă veți părăsi de năravurile cele rele, adecă portul păginesc să vi-l lăsați și zulufii du pă ochi ; așijderea și muerile vo(a)stre să vă părăsească de a-și mai goli piepturile și capetele, să nu vă jurați strîmb, măcar și pre dreptate, să nu vă bucurați să înșălați pre frații voștri, de uciderî și de hoții să vă feriți, zavistiia să lipsească, să mergeți în biserică cu frica lui Dumnezeu, și mai vîrtos mîndriia să o părăsiți de la voi, că tot din mîndrie toate acestea nasc. Și de le veți face acestea, ce mai sus am arătat voă, și de vor mai înceta dregătorii di(n) jafuri și partea bisericească să să smerească și să îndrepteze pre cei greșiți și să nu-și iasă din cinul său, să nu se bucure la dobînzi să vînză darul cu preț, sau să dea voie cuivașilea pentru bani, apoi atuncea martor sînt înaintea lui Dumnezeu că nu ne va mai veni rele ca acestea asupră-ne, ci va fi între noi pace și rod de grîu și de vin și de dobitoace multe și bunătățile pămîntului vom mînca, după cum zice proorocul David. Iar de nu : sabiia vă va mînca pre voi ! Ați auzit ? Iproci...

Foarte cu rîvnă și cu cutremur am scris atîta certări, ce sînt dumnezeești, asupra no(a)stră, pentru păcatele no(a)stre, aflîndu-mă și eu întru acest oraș, adecă București, la leat 1814, februarie 16. Iară avînd viiață, cele ce să va mai întîmpla, nu le voi trece cu vederea, ci și pre acelea le voi scrie înainte.

Retragerea lui Napoleon din Rusia

Fraților, acum am dovedit cu bun adevăr cum au eșit Bunăparte din Mosca. Că văzîndu-se cu totul perit, altă nădejde de izbăvire nu mai avu, deci din cîți ostași ce era aproape de el, carii mai rămaseră, ca la 60 de mii din 800 de mii ce au intrat cu ei în pămîntul rusului, adunîndu-i pre toți, le pologlohi acest cuvînt : „Fraților și vitejii miei ostași, cari sînteți rămași acum de nu ați perit într-acest pămînt pustiiu, ascultați cuvîntul mieu. Ori carii dintru voi vă veți iubi viiața vo(a)stră și vreți să vă vedeți încă o dată pămîntul vostru, al doilea cîți ați mîncat pîinea împărății mele și mă iubiți, acum să vă văz sila voastră. Să năvălim odată, ori să murim, ori să eșim, că altă nădejde de mîntuire nu mai avem. Iar așa, carii vom avea noroc, vom scăpa. Și eu, de voi scăpa afară sănătos, atuncea pre unii ca aceia îi voi cinsti cu mari daruri“, încă făgăduindu-le boerii și alte lucruri mari. Și așa, unindu-i pre toți și înconjurîndu-se el cu o mare putere năvăliră deodată prin granițele Roșii. Și acolo îi stătură armiia rosească, carele îl păliia împotriva Ciceakov ghinăral, ce să ridicase cu oștirile din Țara Românească i alți înărali. Și mulți periră dintr-amîndouă părțile. Dar tot scăpă Bunăparte cu cîți rămaseră dintru acest război, și să duse în țara lui cu această izbîndă de cîștig de la Rosiia : carii cu buzile căzute, cu nasurile, alții cu ochii plesniți de înfricoșatul ger, alții de arme răniți. Iar un trup de ostași frantozi, 60 de mii, au înghețat cu cai cu tot în Rosiia și sta ca cum ar fi vii, cît nu puteai să-l mișci sau să-i iei cevașilea din mînă, încît o mare mirare au fost la cîți au văzut lucru ce n-au mai văzut ochi omenești. Încît era poruncă împărătească ca cîți vor voi să meargă să vază acea minune, să meargă cu cheltuială împărătească. Care s-au și făcut. Că și unii negustători di(n) București, avînd și trebuință acolo înlăuntru și mai mult să vază această dumnezeiască lucrare, s-au dus, însă cu cheltuială împărătească. Aceasta s-au făcut la leat 1813, ghenarie. Gerul au ținut pînă la martie.

Iar pentru Bunăparte vorbesc mulți, în multe feluri, fiindcă foarte mult l-au strejuit muscalii să-l prindă. Ci unii zic că au eșit în chip de curier, alții zic că l-au scăpat ovreii în chip ca ei, alții în multe feluri zic că s-ar fi aflînd la Pariz, alții la alte locuri. Nu am putut dovedi bine. Sta lucru ascuns. Cînd om dovedi, iar om scri.

★

Să începem iarăși a vorbi de franțozi și de Reaparte. Că după ce-l loară în goană un trup de ostași roseștî i cu ceilalți nemți, englezi, și după ce-l puseră în mînă, încă și cu atîta sumă de avere : ce s-au făcut ? N-am putut adeveri bine. Ci unii zic că s-ar fi aflînd la englez supt mare pază între niște mări, într-un ostrov, iar alții zic să fi perit cu totul. Iar pre soțiia sa, împărăteasa, fata neamțului, o au luoat tată-său îndărăt, cu un cocon al ei, și să află la scaunul tată-său în Beci [2]).

Răscoala lui Tudor — jafurile arnăuților

Înainte de pristăvirea mării sale Alexandru voievod Sutul, cu trei zile, s-au rădicat din București un Todor slugearul, de fel oltean din județul Jiiului, cu vreo patruzeci, cincizeci de feciori și au eșit din București și s-au dus de au trecut apa Oltului în județul acesta al Jiiului și și-au făcut lăcașu în mănăstirea Tismana. Și au adunat la el mulțime de panduri și sîrbi și au făcut zapt doă județe, să fie el cap lor, încă prinzînd și pre un ispravnic, iar ceilalți, scăpînd, au trecut la Craiova. Iar alții din boeri, cîți au scăpat, au trecut unii la Craiova, alții la București, alții prin alte locuri, rămîind singur acel Todor slugearu de oblăduia acele două județe, unul al Jiiului, altul al Mehedințului, scăzîndu-le dajdiia mai pă ușor, după vechiul obicei. Și unind cu dînsul pre acei ticăloși, au rădicat armă asupra boerilor ai țării și au început a face jafuri. Iar după ce înțelese boerimea din București de faptele ce să făcea, au pornit din București arnăuți asupra lor, ca do(a)ră îi va supune. Încă și dare de bani le-au făgăduit și cererea lui i-au împlinit și tot nu l-au putut îndupleca, ci mai mult să gătea să vie la București. Și unind și pre trimișii boerilor, s-au făcut toți una. Iar pînă la o vreme, tot socoteam glumă. Apoi, după ce să înglotă gluma, începură boerii a să găti de fugă. Și era turburare mare în București, iar negustorii își cără mărfurile pîn hanuri și stam la mirare toți : ce va să fie aceasta ? Iar în București, unii din București descăli greci și cu alți greci în hanul Filipescului și în alte locuri strîngeau oameni cu lefi. Și sta așa, nimini nu pricepea ce va să fie, că scrie oameni cu lefi și ce vor să facă cu ei, nici boerii, nici negustorii. Și de vor fi știut cinevașilea, dar pă semne era lucru acoperit. Și mai vîrtos boerii nebuniseră în baluri și în primblări și în mîncătorii, și de celelalte nu-și aducea aminte. Și trecu pînă la fevruarie 26, iar de aici în colo mai tare să siguripsea lumea de prin case prin beserici, prin hanuri, alții afară spre Brașov, prin taină. Iar la martie întîi, în zioa de sfînta muceniță Evdochia, mare băjenie s-au făcut, încît cară nu să mai ajungea, om peste om da, iar alții cără prin hanuri cu spinarea, alții prin beserici. Și unul pre altul întreba : „ce e, ce e ?“ Și nici unul, nici altul nu putea da răspuns. Toți mutește umbla. Apoi era și un noroi gro(a)znec, și fămeile, de mare gro(a)ză, își lăsa copiii prin noroae și alerga prin beserici, înnoroite. Și taman preoții era în sfînta leturghie prezdesfești eniia. Și era un lucru grozav a vedea ochii omenești. Iar Todor Olteanu, cu pandurii lui și cu arnăuții ce să însoțise, pîrlea boerii peste Olt pă unde-i dovedea și-i jăfuia. Apoi, după ce trecu Oltul dincoace, asemenea pîrlea, pînă să apropie de București, în luna lui martie.

1821, martie, au intrat Todor slugearu cu pandurii și cu arnăuții lui în București, pă podu Calicilor. Iar din golanii lui, unii mai era ceva de dînșii, iar alții cu virzobi de tei la opinci, alții fără cremeni la pisto(a)le, alții armă nicidecum. Iar din sîrbi, tot mai era cevașilea. Și nimeni nu s-au găsit ca să le stea împotrivă, dintr-atîta lume și atîția arnăuți ce mînca lefi domnești ! Și au intrat fără nici o sfială în casele Brîncoveanului de supt mitropolie.

Iar în mitropolie era oameni de ai lui bimbașii Savei și nu l-au îngăduit să intre și acolo, ci să strejuia cu arme peste ziduri, pînă la vreo doă zile. Apoi să împăcară cu toții și să făcură toți una. Iar arnăuții boerilor, ce-i trimiseseră afară să prindă pă Todor, au venit împreună cu Todor. Iar ai lor, cei mai mari, au rămas pă afară de pîrlea și jăfuia lumea. Să împărțiseră unii într-o parte alții într-alta și ținea drumurile de coprinseseră țara.

Oh, oh, rău noroc ! Bine era să nu fi mai fost ! Materiile cele scumpe ajunsese așternute prin casele boerești. Era păduchi, să-i rînești. Îți venea să nebunești de cîntece oltenești, de trăsnete de pisto(a)le. Nu mai auzeai ce e afară. Toți, nebuni de vin. Nu rămăsese găini.

În săptămîna cea mare a Paștelor, a patimilor, au eșit Todor din tîrg în mănăstire în Cotrăceni, cu ostații săi, dîndu-și titlu de domn poruncitor țării. Acolo să făcea divan, la el să da jălbi, de acolo să împărțea pos tile, slujindu-i boerii ca unui domn. Și orîndui ispravnici în toate județele și porunci să se strîngă rămășița birului pînă la mai, aruncînd și pă preoți, ca să dea de fieșcare cîte tal. 10, și să dea și mănăstirile cele mari, fieșcare după puterea sa.

Eteriștii și jafurile lor

Iar în săptămîna a patra a sfîntului post au sosit în București un căpitan Farmache al lui Ipsilant, cu o sumă de hoți greci, sîrbi, moldoveni, și au intrat în casele lui Ștefan Belu, alăturea cu hanu Sfîntului Ioan. După el au sosit și Duca căpitanu în casele lui Filip pă podul Mogoșo(a)ii și altul Machedonschi, altul căpitan Iordache, altul Cușanțolo, cei mai mari ai lui și cu ceilalți. Și în ceasu ce au întrat, au rădicat un steag cu trei văpsele, unul roșu, altu negru, altul alb, deasupra porții caselor Belului din Ișlicari, cu această noimă : roșu — sînge, negru — moartea, alb — slobozeniia. Iar cu alt steag asemenea încungiura tîrgu pă toate ulițile, cu doi popi greci cîntînd pe urma steagului, cu niște sfinte moaște. Iar alții sloboziia pușci, pistoale, încît îți lua auzul, plini de vin și de rachiu în toate părțile, încît îți era o grozăvie de crailic a căuta asupra prea frumușilor și lăudaților București. Și de atîte trăsnete de arme se făcuse nor deasupra orașului de fum. Și nimic nu ne puteam pricepe, ce va să fie acest lucru așa fără veste. Iar lauda grecilor așăza scaunele în Țarigrad. Și iarăși, iar lauda crailor zmintea mintea înțelepților.

Deci, fiindcă hoții cei mari ai Bucureștilor, cari mînca lefi domnești și boerești și-i avea boerii credincioși lor, întru care răzima că la o vreme ca aceasta să-i aibă de bun ajutor, delibașa Mihali și Ghencia, cu cei rămași ai lor, după ce s-au împreunat cu Ipsilant, au apucat pre supt dealu podgorii pînă în Ploești și pînă în Tîrgoviște, pînă veniră și în București.

Iar Ipsilant rămase la Colintina în casele lui Grigorașco Ghica, iar Duca și Farmache și cu ceilalți ai lor intraseră în tîrg, în săptămîna cea mare a sfîntului post a sfîntelor patimi.

Todor era poruncitor țării.

Apoi ce să mai vezi de aci încolo ? Cine poate să ia socoteala jafurilor ce să făcea de dînșii în toate părțile și batjocoriturile ce să făcea de ei în lume, dar mai mult la patea boerească. Că, deaca îi prindea, nu numai că-i jăfuia de-i lăsa în piei, ci pre bărbați, pre unii îi și omora, iar pă cocoane și pre fetele lor le batjocoriia cum le era voia, mai cu asupră decît turcii, ca cîinii, pre amîndoă părțile.

Iar cai, arme, pă unde găsea, sau neguțător fie, sau la boer, le lua. Pivnițî cu buți cu vin sau rachiu le spărgea. Cît putea să bea, bea, cît nu, să vărsa de sta pivnițele tot pline și umbla turbați ca cîinii pe uliță de mare beție. slobozind armele. Iar găinile și celelalte păsări de prin curți cu totul le lua. Orzuri, porumburi, finuri, pă unde să găsiia, lua. Cît să mînca de cai, să mînca, cît nu, să mînca de păsări, vărsat. Pușcăriia și alte închisori, unde se afla hoți, pre toți i-au însoțit cu ei. Și care să da la ei în scris, pleca la jaf, și care nu vrea să să scrie, legați ca pă dobitoace îi ducea la Cotrăceni de săpa la șanțurile care le făcea Todor pentru bătălie. Iar calești boerești, pă unde să găsiia, să punea beți în ele cîte cinci și șase de să primba. Iar pă drumuri, pă unde le ajungea, le sfărîma. Apoi în săptămîna a șasea a sfîntului post au eșit Ipsilant din București și s-au dus de s-au așăzat în Tîrgoviște și au strîns lumea și s-au apucat de au destupat șanțul de împrejurul orașului, ce este făcut din vechime. Iar oamenii cîți să scriia aici în București, ca pă dobitoace, cu piinișoara la supțio(o)ră, îi trimitea acolo, de-i punea la mustră și le schimba hainele.

Iar băjenie, necontenit să tot cără : unii care scăpa în Brașov, alții prin Căldărușani, pîn Znagov, în Cernica, în ostrovu Herăstrăului și al Fundenilor, alții în Țigănești, alții la munți și pîn Cîmpina, carii pă unde ajungea, alții prin păduri. Băhăia pădurile de oameni și de vitele țăranilor, că să rădicase toate satele în băjenie și ajunseseră pînă în vîrful munților.

Iar la mai, în patru, veni veste că au trecut Dunărea turcii. Iar noaptea, vineri în 13 spre simbătă, s-au rădicat Todor din Cotroceni cu pandurii și cu arnăuții lui și au apucat drumu spre Pitești. Iar Ghencea și cu delibașa Mihalea și bimbașa Sava și cu căpitan Iordache au apucat drumu spre Tîrgoviște.

Și am rămas noi singuri în București.

Simbătă no(a)ptea în paisprezece încă unii au rămas din arnăuți și pînă a doua zi duminecă dimineața. Iar duminecă pînă în zioă duduia pămîntul de caii arnăuților, cum fugea tot spre Tîrgoviște.

Uciderea arnăuților duplicitari

Simbătă seara au chemat chehaia bei pă Sava, pă Mihalea, pă Ghencea, și mergînd i-au îmbrăcat cu capoturi și le-au mulțămit pentru că au arătat slujbă, cinstindu-i cu cafele după obicei.

Duminecă avgust 7, după ieșirea din beserică iarăși i-au pohtit la cafea. Și mergînd iarăși cîte trei și cu cîțiva din arnăuții cei mai aleși, cum au intrat în conac, în casele Belului din Ișlicari, pă loc s-au pomenit în glo(a)nțe și pă loc i-au și tăiat pă toți. Numai unul au scăpat, care și acum este viu în Brașov, la leat 1822, septemvrie. Iar ceilalți turci și culucurile du pă la răspîntie, o grozăvie. Că fugia toți în toate părțile. și turci și creștini, și nimini nu știe pentru ce fug. Iar pistoalele și puscile în toate părțile trăsnea. pînă prinseră dă veste turcii că s-au omorît acei trei cîini cu ai lor.

Și să dete poruncă să se caute pîn toate mahalalele și unde să va găsi arnăut, să să omoare. Apoi ce să vezi ? Turci, alergături pă toate ulițile și nu numai arnăut pierdea, ci cine le ișa înainte îl omoria, de sta trupurile pă toate ulițele ca bordușii fără de capete. Iar arnăuții, cîți au prins veste mai în grabă, și au apucat calul în mînă, care încotrou i-au văzut ochii au apucat, iar carii s-au împîrlejit pîn tîrg sau aiurea și n-au avut veste în grabă, pe toți i-au prăpădit.

Iar cei din mahal(aua) Tabacilor, din casele sărdarului Marco ot mahal(aua) Oltenilor, în beserica Oltenilor au năvălit, și cît norod întrase acolo, cu copii, pă toți i-au dat afară și au rămas singuri, înlăuntru, cît și cei din casele Savii. După ce s-au zătonit o(a)stea toată acolo, au răzbit pre cei din case, iar cei din beserică nu s-au predat pînă cînd au adus turcii tunuri și au bătut sfîntă beserică de simbătă de la prînzucior pînă duminecă în diseară, pînă s-au aprins învălitoarea și au apucat focul și înlăuntru. Și tot nu să da. Arunca pă ferestre mahmudiele și alți galbeni cu mîna și arme numai argint, iar zaporojanii și turcii năvălea cu grămada la acelea și cîți năvălea, acolea rămînea. Că să punea cei dinlăuntru cu puștile pă ei și rău i-au stricat atunci pă turci, dar mai rău pă zaporojeni, că da năvală beți. Să zic, poate după socoteala mea, mai mult de patru sute cincizeci s-au stricat, cu morți, cu răniți. Apoi arnăuții, ne mai putînd răbda dogoarea focului și cumplita sete, unii pre deasupra prin clopotniță căuta loc să sară jos și acolo i-au coprins focu de au ars și au venit rostogol jos. iar alții pre ferestre vrînd să iasă, turcii i-au împușcat, alții în beserică au ars, alții au năvălit afară cu iata(ga)nele în mîini. Aceia iarăși au stricat mulți turci în fugă, fugînd, pînă i-au doborît. Apoi, după ce s-au osteiat bătaia duminecă, înlăuntru ardea focu lemnele, trupurile, lăzi ce fuseseră. Iar zaporojenii scurma ; multă avere s-au găsit înlăuntru. Iar ceilalți turci întru aceste doă zile să făcuseră cete, cete și prin toate curțile căuta arnăuți și pă lîngă arnăuți jăfuia tot ce găsea. Că oamenii se dedeseră într-o parte, carii apucaseră cu trupurile prin hanuri, carii prin beserici, alții să împrilejiseră prin tîrg să-și ia de ale mîncării. Apoi s-au făcut un jaf care n-am vreme să scriu și s-au omorît oameni drepți. Apoi a treia zi s-au osteiat. Iar întru aceste două zile vaiu ajungea la cer. Părea că pîn urechile omului se învîrtea mori. De la o vreme perise și frica. Umblam ca niște amețiți. Acestea s-au întîmplat.

---

[1]) Voltaire
[2]) Viena

Un cronicar muntean necunoscut

IOAN DOBRESCU

Fiu al unui cojocar din mahalaua Batiștei, el însuși cojocar și dascăl la biserica din aceeași mahala, Ioan Dobrescu (1777—1830) este autorul unei scrieri ce marchează, deocamdată, punctul ultim al tradiției cronicărești în literatura noastră. Ea este, în același timp, prima cronică scrisă de un om de rînd la vremea respectivă, în orice caz, din afara mediilor cărturărești constituite în jurul curților, al boierimii sau al înaltului cler, în care respectiva îndeletnicire era oarecum mai frecventă. Faptul e învederat atît de optica în lumina căreia sînt interpretate evenimentele descrise, cît și de stilul și limba cronicii, care e, în mare, cea vie, orală, savuroasă, proprie capitalei noastre la începutul secolului trecut.

Dar partea cea mai interesantă a însemnărilor acestui cronicar aproape necunoscut (rătăcite o vreme, apoi regăsite și publicate, parțial, de istoricul Ilie Cortus în „Studii și articole de istorie“, vol. VIII, 1966) stă în spiritul lor, Ioan Dobrescu înfățișîndu-ne cazul unui scriitor ce-și redactează opera într-o perpetuă și ingenuă, dar nu mai puțin copleșitoare, anxietate, sub imperiul unei spaime nemaipomenite, ce dau paginii sale un relief apocaliptic, comparabil, pe alocuri, cu viziunile unui Bosch sau mai curînd, cu judecățile din urmă de pe pereții unor biserici autohtone. Totul se mișcă, se dărîmă, încît omul nu-și găsește niciunde o clipă de liniște, ori un punct de sprijin.

Desele cutremure, „cu vînt și urlet tare“, produc despicături „cît ar încăpea un om cu calu“. iar „prin crăpăturile pămîntului eșia nește apă cu humă neagră ce putea întocmai ca pucioasa“. Clădirile se năruie și ele : „multe sfinte beserici s-au zdrumicat, altele de tot ; hanurile asemenea, case mari, ziduri întemeiate asemenea s-au zbrențuit“. Ce scapă de cutremur, mistuie focul : „apurescul vel logofăt“, ce „pribegise peste munte“ în vremea zaverei și de unde „n-au mai putut să se întoarcă“ pînă în1825, cînd murise acolo, la Brașov, „avînd oareșcare văpseală“, adică fiind indezirabil politic. Sînt apoi, în cronică, amănunte economice, statistice, sanitare, meteorologice etc., însă cele social-politice (interne și externe, autorul fiind un cititor fervent de gazete și comentator de știri) predomină, fiind, totodată, de un real interes. De aceea, editarea integrală a acestei cronici (impodobită cu chenare și miniaturi, peisaje și portrete și chiar cu autoportrete ale autorului, care se dovedea relativ iscusit în această direcție) n-ar mai trebui amînată, ea constituind un bun de preț al literaturii și istoriografiei noastre, ce se cuvine pus în circulație în condiții adecvate.

Iată, pînă la o atare ediție, cîteva fragmente ilustrative din ea (titlurile ne aparțin).

George MUNTEAN

Modelaj de Ionescu Gabriel, cl. VI

Modelaj de Neculce Niculina, cl. V

colierul prințesei

GABRIEL GAFIȚA

Piraţii au venit într-o noapte de pe mare, după ce timp de cîteva zile îşi arătaseră în zare corăbiile cu steag negru, şi au pus stăpînire pe port. Mulţi văzuseră catargele cu cap de mort — cîţiva pescari aventurieri se apropiaseră ceva mai mult de vasele piraţilor şi abia scăpaseră neatinşi de bombele cu care i-au întîmpinat — dar nimeni nu dădea atenţie primejdiei care ne pîndea din fiecare gură de puşcă şi de pistol. Deşi toţi ştiau prea bine că acostarea piraţilor în fundul golfului nostru era o treabă de zile, poate chiar de ore, nimeni nu se îngrijora şi portul îşi trăia în continuare viaţa veselă, cu comerţul şi cu tocmelile, cu chefurile mărinăreşti din taverna lui Jo, cu cîntecele care se ridicau de pe sute de coarde în noaptea eterată dintre palmieri.

Şi într-o seară, corăbiile cu cap de mort au aruncat ancora în portul nostru. Curînd tînguiala chitarelor şi mandolinelor a fost astupată de bocănitul picioarelor de lemn, care urcau drumul pietruit de la docuri către circiuma lui Jo. În prima săptămînă piraţii au fost liniştiţi. Apoi în săptămîna a doua au izbucnit certurile între ei: mergînd zilnic la taverna, multora li s-au sleit buzunarele, şi aşa destul de uşoare încît s-au trezit fără nici o para. O dată, de două ori, au băut pe datorie, ori i-au tratat alţii, dar în final, cînd jocul n-a mai mers, au ieşit cuţitele de la chingile picioarelor de lemn şi fierul a decis dreptatea celui mai abil. Morţii au fost lăsaţi să putrezească în praful străduţei, zile întregi, pînă cînd au început să duhnească, iar mirosul neplăcut i-a deranjat chiar şi pe foştii lor camarazi de arme, care i-au aruncat în ocean. Refluxul i-a luat şi duşi au fost.

Piraţii nu cunoşteau limba noastră. Şi nici nu se găsea nimeni care să-i înţeleagă pe ei, sau să ne înţeleagă cel puţin pe noi ce vrem să spunem, astfel încît tăceam unii faţă de ceilalţi şi acceptam starea de fapt. Neputinţa de-a ne înţelege, l-a pus pe Jo circiumarul într-o situaţie foarte delicată şi penibilă în acelaşi timp: nu ştia cum să-i facă să înţeleagă faptul că nu le mai dă băutură pe datorie şi că era în pierdere de vreo trei zile încoace.

Seara, doi bărboşi, dintre care unul cu un picior de lemn şi altul cu un cîrlig în loc de mînă s-au prezentat la el şi i-au pus cuţitul la gît, ameninţîndu-l fără cuvinte că dacă nu redeschide taverna, va suporta urmările. În faţa unor asemenea argumente circiumarul a cedat şi a ridicat la loc storurile, a scos cele mai bune vinuri din tainiţa lui şi şi-a ospătat cu acreală, clienţii.

În zilele următoare întrînd în taverna, corsarii i-au strigat circiumarului după tejgheaua lui: „Dă-ne de băut, Jo! Şi pune praf de puşcă-n băutură".

Oamenii au rămas stupefiaţi, fiindcă nu ştiau de unde aflaseră corsarii limba noastră. Ne-am dat astfel seama că nu erau atît de răi pe cît spuneau poveştile despre ei. Niciodată n-au trecut dincolo de circiuma lui Jo şi toată viaţa lor se petrecea între port şi taverna.

Prinzînd curaj, au apărut şi prostituatele, nelipsite din orice port comercial. Apariţia femeilor în preajma circiumei a stîrnit senzaţie printre bandiţi şi pe loc au adus de pe corăbiile lor brăţări, mărgele, cercei, inele şi alte bijuterii marcate, jefuite de ei pe mări. În schimbul unei nopţi petrecute cu un corsar chior, sau şchiop, ori cu un cîrlig în loc de braţ, căpătau lucruri preţioase pe care nu le-ar fi putut altfel avea nici într-un an întreg. Suportau o noapte un cîrlig rece şi ascuţit să li se plimbe pe corp, sau să le atingă un picior de lemn şi nu deschideau ochii ca să nu dea cu privirea de clienţii lor, însă a doua zi, toată lumea le vedea cu brăţara ducesei K, sau cu fostul colier al prinţesei de W, ori cu inelul cu rubin purtat de marchiza de O, care făcuseră imprudenţa să voiajeze cu vaporul în Oceanul Indian. Multe neveste, invidioase pe prostituatele oraşului, veneau la taverna lui Jo şi se ofereau şi ele fără cea mai mică remuşcare în schimbul unei bijuterii de preţ. Astfel, încît prostituţia îşi cerea privilegiul de îndeletnicire capitală a locuitoarelor portului nostru. Jo aproape că se ruinase fiindcă piraţii aveau acum alte treburi decît să bea rachiul lui. Degeaba spunea bărbaţilor că soţiile lor vin şi se culcă nopţile cu piraţii, degeaba soţii îşi băteau soţiile pînă le lăsau leşinate jos, acestea se sculau, şi continuau mai îndîrjite ca pînă atunci.

Bărbaţii au vrut atunci să facă şi ei ca piraţii şi veneau la taverna lui Jo, legaţi la cap cu cîrpe, nerăşi, cu un ochi acoperit de un plasture negru şi băteau cu pumnul în masă urlînd: „Dă-ne de băut, Jo!. Şi pune praf de puşcă-n băutură!" Dar făceau aceasta ziua, pe cînd corsarii jos, în dană, îşi împleteau funiile groase ca braţul sau îşi ungeau cîngile înţepenite de atîta stagnare de la braţele şi picioarele de împrumut. Din păcate n-avea cine să-i vadă pe soţii oraşului nostru, căci Jo, circiumarul văzuse sumedenie de lucruri la viaţa lui şi nimic nu-l mai mişca, iar corsarii erau jos în port şi, ca printr-o convenţie tacită între ei, nici unul nu punea un strop în gură ziua.

Iar bărbaţii oraşului nostru se îmbătau cumplit, cădeau pe sub mese şi dădeau de furcă tavernierului şi soţiei lui care-i cărau afară ca pe saci şi-i aruncau în stradă. În fiecare dimineaţă se întorceau la locurile lor cu consecvenţă, lăsînd bărcile pe mal să se acopere de algele mării.

Într-o zi un pirat a ajutat o femeie să care un coş cu fructe pînă la poarta casei, apoi şi-a luat tributul de dragoste de la ea. A fost primul pas dincolo de circiuma lui Jo. Curînd şi alţii au călcat consemnul, în timp ce bărbaţii oraşului treceau pe lîngă ei, îndreptîndu-se către taverna pentru a-i striga unui Jo cunoscuta formulă: „Dă-ne de băut, Jo! Şi pune praf de puşcă-n băutură!" singura de altfel pe care o mai ştiau sau o mai ţineau minte din limba lor meridională bogată, cu accente lirice, în care poezia ieşea de la sine.

Cît despre piraţi se înscăunaseră bine în port şi începeau să-şi întindă cîrligele braţelor către oraşul propriu-zis.

Mergeau cu capul plecat (aceasta la început), într-o atitudine hoţească, încît nu s-ar fi putut spune că au de gînd să devină noii stăpîni ai portului şi să-l facă un bastion al capetelor de mort. Totuşi odată, un tînăr îndrăzneţ şi obraznic a înălţat ochii spre un balcon să vadă cine purta acea fustă albă care ieşise din casă în timp ce el trecea pe străduţă. Dar figura femeii nu i s-a întipărit în minte, în schimb a văzut orologiul din turnul primăriei. Într-un ceas, toţi piraţii au ridicat capetele spre cer ca să privească la minunea din turnul primăriei. Un ceas cu cadranul şi limbile din aur. În fiecare zi ieşea din turnul misterios o statuetă de aur cu ochi de smarald, reprezentînd fiecare zi. Şi un fior rece electrizant i-a trecut pe toţi. S-a transmis şi populaţiei, iar printre prostituate începu să umble zvonul că piraţii vor pleca. La început a fost numai un zvon, apoi a devenit ca un ecou al oricărui cuvînt rostit: „Pleacă vasele". Femeile umblau după corsari cu înverşunare implorîndu-i dar negăsind nici un pic de înţelegere. Totul dispăruse pentru ei. Ceea ce rămăsese era orologiul de aur din turnul primăriei construit de generaţii şi lăsat nouă.

Şi într-o dimineaţă, nu s-au mai văzut corăbiile cu cap de mort; piraţii plecaseră tot aşa de neaşteptat cum veniseră, într-o dimineaţă, care ar fi putut fi ieri sau acum doi ani. Multă vreme li s-a dus dorul: profitul lui Jo tavernierul scăzuse, căci şi bărbaţii se retrăseseră pe la casele lor să-şi oblojească rănile conştiinţei. Viaţa a fost tristă multă vreme şi toţi mergeau abătuţi, cu capetele plecate. Aceasta însă pînă într-o zi cînd un băiat dintre foştii beţivi a ridicat şi el ochii spre balconul unei fete. Şi din acea zi, locuitorii portului au constatat că orologiul din turnul primăriei lucreşte, lucreşte puternic, mult mai puternic decît înainte. Nimeni n-a observat înlocuirea survenită peste noapte, înainte de plecarea corsarilor şi toţi şi-au zis că au fost într-adevăr norocoşi, căci piraţii aceştia erau înţelegători şi umani. A trecut mult timp pînă să-şi dea seama că orologiul lor din turnul primăriei, care la toţi le sunase dimineaţa şi noaptea, răsăritul şi apusul, şi pe care-l moşteniseră din generaţie în generaţie, fără să ştie de fapt de la cine, deoarece fiecare îl vedea de cînd se năştea şi pînă închidea ochii, ignorînd pe acel meşter iscusit care-l lucrase, fusese înlocuit cu unul din tinichea obişnuită, dar atît de strălucitoare în lumina soarelui, încît îţi lua ochii. Cînd şi-au dat seama că este o minciună, trecuse mult timp. Un ceas de tablă care măsura vieţile oamenilor şi suna ultima oră unora dintre locuitori, şi primele clipe ale altora, care le luau locul. Altfel însă, lucea orbitor în soarele care se oprise deasupra portului parcă pentru totdeauna. Dar lumea se obişnuieşte repede cu situaţiile cele mai paradoxale şi a uitat cu uşurinţă lipsa orologiului de aur, în schimb a păstrat o amintire frumoasă piraţilor care ancoraseră într-o zi în portul nostru ferit din calea vînturilor şi furtunilor.

debut

ARHIVA ARGHEZI

Conferinţa „EMINESCU"

În luna februarie, anul 1943, un afiş lansat pe toate panourile de afişaj al capitalei, anunţa conferinţa lui Tudor Arghezi despre Mihai Eminescu, desfăşurată în cadrul iniţiativei luate de revista Vremea *sub titlul general „Marile figuri ale neamului", care, la rîndul lui făcea parte din aşa numitele „Şezători Vremea". În programul zilei de 27 februarie pe lîngă conferinţă, citeau din opera lor poeţii Al. Philipide şi George Lesnea, urmînd după pauză,* Sonata II-a *de George Enescu.*

Alături de Eminescu, *„Şezătorile Vremea" cuprindeau expuneri asupra Stolnicului Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Avram Iancu, Gh. Şincai. N. Iorga, Bălcescu, Enescu, Kogălniceanu, etc. Desfăşurarea lor în sala Ateneului Român şi felul interesant în care erau organizate, atrăgea un public numeros, sensibil la subiectele propuse, cu atît mai mult cu cît în acea epocă, ţara fiind în război şi sub ocupaţia nazistă, cenzura, interzicea manifestările cu un caracter patriotic prea pronunţat.*

Sala Ateneului era plină pînă la refuz în seara conferinţei despre Eminescu. *Explicaţie nu e greu de găsit: aceeaşi cenzură interzicea circulaţia anumitor poezii ale lui Eminescu, în timp ce conferenţiarul, Tudor Arghezi, se bucura de reputaţia unui scriitor de atitudine făţişe. Publicul, destul de puţin conformist faţă de măsurile cenzurilor militare, literare, politice, sociale, gusta cu plăcere orice aluzie, orice act sau manifestaţie cu oricît de mic substrat sau subînţeles politic.*

Subiectul Eminescu, *tratat tot de un poet, constituia punctul culminant, cum a şi fost al conferinţelor anunţate. De la stilul alert şi jocul de cuvinte, pînă la citatul rostit sub cupola Ateneului în plină explozie a entuziasmului public — „Cine a îndrăgit străinii / Minca-i-ar inima ciinii"... — sau de la analiza literară a unor versuri sau imagini poetice, pînă la opiniile personale la adresa criticilor de ocazie, conferinţa lui Arghezi a fost în repetate rînduri aplaudată iar conferenţiarul ovaţionat.*

În zilele următoare, presa nota: „În urma numeroaselor cerinţe primite, d. Tudor Arghezi va repeta conferinţa d-sale despre Mihai Eminescu, sîmbătă 6 martie 1943 orele 5 p.m. la Ateneul Român". *Publicul de toate vîrstele şi categoriile, l-a întîmpinat pe Arghezi încă de sub coloanele Ateneului, conducîndu-l în aplauze pînă la tribună. Aici, un mic incident. Cenzura se şi intercalase, cerînd autorului să nu mai pronunţe anumite cuvinte şi pasagii şi să renunţe în special la citarea celor două versuri, mai sus amintite. Arghezi a declarat că se retrage de la tribună dacă se intervine abuziv în textul prealabil aprobat... Publicul, în aşteptare, aplauda, solicitînd începerea conferinţei. Organizatorii „Şezătorii" oscilau în luarea unei hotărîri care, oricum, ar fi egalat cu un risc. Atunci cineva-mi-a-duc aminte perfect momentul pentru că îl însoţeam pe tata în anticamera scenei, ducîndu-i ghiozdanul cu conferinţa dactilografiată — adresîndu-se ambelor părţi, a găsit pe loc o soluţie, acceptată unanim: reprezentanţii cenzurii să declare, cînd vor fi întrebaţi, că la venirea lor conferinţa începuse, iar organizatorii să se risipească imediat prin public, motivîndu-se că nu au putut fi găsiţi cu uşurinţă, în timp ce Arghezi să iasă imediat pe scenă... Printre cenzori erau şi cîţiva intelectuali mobilizaţi, fie de la catedre, fie de la unele redacţii sau biblioteci, şi care îşi aveau părerile personale asupra războiului şi ocupaţiei ţării, în dezacord, fireşte cu oficialitatea. Întîmplarea a făcut ca reprezentanţa cenzurii să fie alcătuită în acea zi din oameni mai subţiri, mai subtili şi, evident mai în spiritul conferinţei... Nu s-a petrecut nimic înafara aplauzelor şi participării entuziaste a publicului bucureştean la conferinţă, dimpotrivă, la sfîrşit cerîndu-se repetarea ei, a treia oară, pentru studenţime...*

În iulie acelaş an, în colecţia „Cartea cu vieţi ilustre" a apărut tipărită conferinţa lui Arghezi, volumul devenind, în scurtă vreme, o raritate bibliofilă.

Împlinindu-se 80 de ani de la trecerea poetului în lumea dintre luceferi, am fost emoţionat să aflu că în seria conferinţelor memoriale şi de studiu literar, ţinute zilele trecute în peisajul de obîrşie al lui Eminescu, profesorul Dan Smântânescu a fost singurul care a citat volumul Eminescu *de Tudor Arghezi. Cu acest prilej mai multă lume mă întreba, socotindu-mă oarecum răspunzător, „de ce nu s-a retipărit, cu acest prilej, conferinţa lui Arghezi?!".*

Întrebarea corespunde unei dorinţe şi curiozităţi de cititor, pe care îmi permit să o notez, în atenţia redactiilor literare ale revistelor şi editurilor noastre, cu speranţa că nu va trebui să aştepte comemorarea unui secol eminescian, pentru a fi repusă în circulaţie această carte a unui poet despre celălalt poet...

Baruţu T. ARGHEZI

Aproape toată partea feminească din România care scrie proză şi o trimite „Luceafărului" a luat de bună afirmaţia făcută de un prieten al meu în „Scînteia tineretului" cum că nu mi-ar place decît proza scrisă de bărbaţi. Vă rog, stimate doamne şi domnişoare, să uitaţi gluma aceasta (căci glumă a fost) şi să-mi trimiteţi încercările dumneavoastră, neînsoţite de scrisori încărcate de reproşuri la adresa mea şi de consideraţii asupra surorilor Brönte, a Selmei Lagerloff sau a Hortensiei Papadat-Bengescu. Vreau să cred, pe de altă parte, că nu veţi apela la pseudonime cu pantaloni, silindumă să angajez un grafolog de profesie.

DOINA TĂRNICERU. Întîi o ciosvîrtă din scrisoarea de prezentare: „Am auzit că nu aveţi păreri bune despre proza scrisă de către partea feminină. Totuşi sper că mă veţi înţelege. Aş **dorii** să mă consideraţi bărbat (!) şi poate că n-aţi face o **greşeală"**. Îţi răspund că am o părere foarte proastă despre gramatica dumitale. Şi continui: schiţa, sau aşa ceva, intitulată „Lacul blestemat" („povestire povestită mie de un vizitiu") nu depăşeşte cadrul unei compuneri naive despre boieri şi administratori de moşie. Ai 17 ani şi se vede că nu puteai să cunoşti decît din lecturi sau din auzite realităţile grotesti ţinînd de-o perioadă cu definitiv moartă a ţării Moldovei. Părerea mea e să te

POŞTA REDACŢIEI

PROZĂ POEZIE

ocupi de lucrurile şi întîmplările care se petrec sub ochii dumitale. Sînt la modă, şi în literatură şi în viaţă, şoferii. Vizitii şi-au trăit traiul şi şi-au mîncat caii. Unul foarte inventiv a vrut să-mi vîndă două gloabe pe patru halbe de bere. N-a izbutit.

NICOLAIE CRISTINESCU. Îmi trimite cîteva „certuri" de-ale dumisale cu muza. Să vedem ce spune. Ascultaţi: „Unii mi-au spus să cred în piţigoaie, / Alţii în pescăruşe/ (...)/ Iluzia mea: este sturza! / **(poate D.A., n.n.)** E sinceră mult/ Cine se zbate în carpen?/ Domniţa lăstuna./ Desigur, o cred:/ o foarte-întrebare în aripi!/ Orişice-ar fi,/ pasărea mea preferată/ e doar vulturiţa".

M-ai convins. De azi înainte nici eu n-o să mai cred în piţigoaie. O să cred în magaoaie. Dar — şi te anunţ că regret foarte mult — pasărea mea preferată nu e vulturiţa. E bibilica. Pentru că are multe puchinele şi face: păcat-păcat!

VALERIU BÎRGĂU. Din lucrarea „Ţiţele" care se desfăşoară sub acest teribil motto: „Lesne a înţelege Femeia-trup decît Femeia-fantomă ...Autoru" am aflat că există pe lume şi mîncători de muşte, nu numai de furnici. În „Salonul cu scaune", o undă ingenuă şi un plasament al cuvintelor care mă face să cred că ai talent. Mai trimite.

EMIL PASADOR: La schiţa: „Mai ştie cineva că exist?" îţi răspund că da, ştiu şi eu. Dar nu pot subscrie la ideea că „omul e mai tare ca atomul". M-ar dezice Hiroşima. Nu pot. O bună bucată de vreme vreau să te ştiu citind. După aia mai discutăm.

RADU TUDOR ANGHELESCU. Piesa „După ora 5 coborînd din tramvai şi pregătindu-mă să urc sus ca să mă plictisesc" care de fapt este o „subpiesă cu băieţi şi fete" ajunge să fie o înşiruire de vorbe din care nimeni nu înţelege nimic. Reiese clar faptul că-ai fost foarte plictisit cînd ai scris-o. Dialogul moţăie de somn.

VLAD MARTAN. Te vom publica cu „Dunărea" şi „Strada mea de acasă", iar pe...

GH. VĂLCESCU, cu „Inelele lui Newton".

F. N.

SELEUCUS — Bucureşti, ne scrie: **„Viaţa e un permanent spectacol cu grandioase varietăţi, ce ne alintă sufletul cu dureri fără ieşiri". „Toate acestea: —** (continuă corespondentul nostru, deschizînd generos două puncte): **dureri, nuanţe, momente, imprejurări, speranţe, dau pe cît posibil imaginea reală a vieţii şi imaginea ideală a dragostei, cu toate că iubirea e de foarte multe ori cel mai fals rol jucat pe scena dragostei. Nu?",** ne întreabă apoi scurt Seleucus. Păi da! Deşi s-ar putea să fie şi invers, adică dragostea să fie un rol pe scena iubirii şi atunci se schimbă serios situaţia. **„Condus spre adevăr îl simţi!"** ne asigură Seleucus. **„De multe ori către sfîrşit sau chiar la sfîrşit".** Şi acum urmează o comparaţie: **„Ca şi noaptea cînd trăieşti cu visul fiindu-ţi teamă însă, după ce te trezeşti şi aprinzi lumina îţi dai bine seama de tot ce a fost şi este. Nimic mai mult decît atît!".** Într-adevăr e foarte mult, e chiar suficient **„Nerăbdător aş fi să aflu esenţialul, necesar oricărui ce nu le-a cunoscut şi fără de care nu s-ar putea respira".** Seleucus, hoţule, exagerezi nu-i aşa, în chestia asta cu respiraţia?

După încă o frază, în care cuvintele suferă de aceeaşi lipsă de oxigen, Seleucus conchide: **„Atît şi aştept. Cu drag, Seleucus".** Urmează versurile, din care citâm: **„Nu scriu că ştiu să cînt / Nu cînt că ştiu să scriu / Dar simt cum bate un vînt / Mişcîndu-mi ceva viu... / Cînd orice gînd te-mpinge, / Nu-l arunca-n uitare! / Gîndeşte-l şi străpunge / Visînd la tot mai mare".** Da, e clar. Mersi pentru definiţia vieţii. E superbă.

ION ALEXANDRU DURAC — Tîrgovişte. Am primit de la dv. pînă acum trei plicuri cu versuri şi o vedere de la Eforie unde vă petreceţi probabil concediul. Nu putem publica versurile şi cu atît mai puţin ilustrata.

C. CONSTANTIN — Sibiu — Firul Ariadnei şi Răspuns nu sînt rele. Cîteva, printre care şi cea cu dedicaţie, sînt evident prea sorescience. Slabe, pur şi simplu: **De ce, Marmură, Tipăt etc.** Desigur, mai trimiteţi.

VALERIU BÂRGĂU. Am reţinut două din cele trei poezii trimise, pentru rubrica noastră „Cei mai tineri poeţi".

I. A. — Bucureşti — Realmente o surpriză plăcută. De aceea nu vă înţeleg discreţia în privinţa numelui. Cu iniţiale nu vă putem publica.

Vă cerem imposibilul dacă ne exprimăm dorinţa să vă declinaţi numele întreg?

Cezar BALTAG

Dispreţul

(Urmare din pag. 5)

simţea că Maximilian se află în deplină securitate, îl lăsă să se odihnească sub umbra uriaşului dispreţ pe care infidelitatea ei i-l trezea. De cîte ori Corina era meschină şi frivolă, nu-şi făcea griji, Maximilian o ducea atunci ca-n sînul lui Avram. Ca întotdeauna Maximilian îi trezea o milă nesfîşită, asta aştepta ea de la el, Corina era fericită. Ea era înţelegătoare nu-i făcea scene, şi dacă lîngă această blîndă înţelegere mai adăugă şi-un pahar de Cinzano, se declara împăcată cu viaţa.

★

Orice adulter se transformă pînă la urmă într-o căsnicie; viaţa pe care o împărţea Corina cu Daniel nu se deosebea prea mult de viaţa pe care o ducea cu Maximilian. Nici Daniel, nici Maximilian n-o iubeau. Amîndoi o foloseau ca să-şi demonstreze superioritatea. Nici Corina nu-i iubea, avea însă grijă ca mila ei pentru cei doi bărbaţi să rămînă intactă. Daniel o ţinea de cînd deschidea pragul casei, o numea analfabetă, primitivă, gîscă, obsedată sexual, carieristă. Ea nu se supăra, se lăsa cu plăcere pradă exigenţei şi senzualităţii tribunului.

— Pe cine-ai mai turnat de cînd nu ne-am văzut? Ia dă raportul mîţă ipocrită!

Aerul lui de veşnic nemulţumit, de om care-şi caută în adîncul sufletului o minie care n-a existat niciodată, îi trezea Corinei o milă maternă, era exact mila de care avea nevoie.

— Ce faci? Nu te dezbraci?

Minia lui Daniel era o minie veche, amintirea acelei mînii care crezuse el că-i colindase cîndva sufletul. Simţea că venise vremea să-şi părăsească soarta de victimă şi să devină un călău posac. Ucenicia luase sfîrşit.

Îngîndurat, îşi aprinse o ţigară, şi se aşeză pe marginea patului. Se gîndea s-o denunţe pe Corina, dar n-avea cui s-o denunţe. Soţul ştia de toată povestea nu-i aducea nici o noutate. Aş putea s-o denunţ la serviciu... se desmetici Daniel. Bănuia că prin acest denunţ va avea şi el de suferit, cu toate astea dorinţa de a deveni călău era atît de mare încît nu se sfia să lovească şi-n el însuşi.

★

„...De ce rabd toate astea"? se întreba Maximilian care se simţea ispitit să-şi facă bagajele, deşi ştia că pînă la urmă, pocăit şi ruşinat, le va pune la loc. Îşi dădea seama că era mult mai uşor să rabde mizeria decît să fugă de ea, se obişnuise cu ea, aşa cum se obişnuise cu durerile de ficat, chiar dacă ar fi plecat ar fi dus dorul acelei mizerii în care se simţea în siguranţă. Daniel îi dăduse o muncă de negru şi această muncă de negru îi plăcea. Din copilărie detestase oamenii din primul plan, el vrea să fie al doilea sau al treilea, eminenţa cenuşie, omul din umbră. Existenţa lui se născuse tocmai din acest dispreţ şi iată că dispreţul din care el se născuse, se spulberase. El confunda lumina cu dispreţul pe care i-l trezea întunericul altora. Şi iată că pierduse şi acel dispreţ de aur, şi iată că în faţa lui se întindea pustiul. Căuta cu disperare un punct maxim la care demnitatea lui s-ar trezi, un punct maxim la care sufletul lui s-ar revolta, dar nu găsi un asemenea punct maxim, căută ceva care să-l revolte, dar nu găsi nimic care să-l revolte... „Eu sînt făcut să rabd orice. Paharul amărăciunii mele n-o să se umple niciodată". Era convins că la sfîrşitul vieţii se va trezi cu resurse de răbdare încă nefolosite, răbdarea lui era asemenea lui Dumnezeu, fără început şi fără sfîrşit.

Teorie şi simulacru

(Urmare din pag. 3)

mea luîndu-şi numele de Idee l-a înspăimîntat şi a declanşat reacţia de vitalizare a lui Kierkegaard.

Marx, în ultima instanţă a gîndului său filozofic, căuta împlinirea reală, fără fantasme, a fiinţei sociale; fiinţă pe care a căutat-o s-o descrie în nenumăratele ei determinări, căutînd un remediu care să plece de la aspectele concrete. Afirmînd acest lucru nu trecem **pe lîngă** scrierile şi preocupările sale politice, ci trecem **prin ele,** către un gînd fundamental care l-a călăuzit pe Marx-filozoful şi omul de acţiune, gînd purificator care dă sensul profund al unei lupte ce altfel ar rămîne la nivelul unor preocupări divergente de politică imediată. Aşa cum pentru Aristotel viaţa politică se află în drumul spre împlinirea morală a omului politica pentru Marx era subordonată unui scop filozofic ce urma a fi împlinit în fiinţarea socială: viaţă purificată de denivelările nedreptăţii reale, împlinirea fiinţării sociale, viaţa fără simulacre.

Gîndul fundamental al purităţii ne poate duce către orice, căci poate traversa toate celelalte gînduri. Punctul spre care revenim este însă acela al purităţii teoriei, al legăturii sale organice cu domeniul pe care-l circumscrie, al modului în care se naşte şi în care se desfăşoară; din ce întrebări (şi acest ce al întrebării nu cuprinde numai conţinutul, ci şi structura, modul în care apare şi în care este pusă întrebarea) se naşte discursul teoretic, la ce mişcare a gîndului ne obligă punerea acestor întrebări? Şi, poate, teoria va fi nu formularea unor „concluzii", adevăruri omorîte prin modul în care sînt scoase la lumină în cuvinte, ci însăşi această mişcare a discursului, conştientă de istoricitatea ei, de perisabilitatea ei şi de deschiderile pe care trebuie să le creeze pentru mişcarea viitoare. Ce teorie estetică va fi aceea în care vom întîlni îmbinarea de cuvinte „frumosul este..."? Şi o dată pronunţată această propoziţie (a cărei parte a doua o lăsăm pentru amatorii de precizări) ce ne rămîne de făcut, către ce se va îndrepta scrierea noastră, din moment ce ridicăm în faţa curgerii ei istorice acest opac monument propoziţional al definiţiei? Ce deschideri putem găsi dincolo de acest punct mort care, fiind mort, nu exprimă altceva decît pe sine însuşi, într-un ecou gol?

Şi apoi, cum vom pleca în construcţia discursivă pentru a întîlni în cuvintele noastre lumea artei? Căci multe întîlniri pe care teoreticienii şi le dau cu arta eşuează într-un solilocviu mascat sub forma dialogului cu o fantomă. De cele mai multe ori toate aceste probleme ascut nerăbdarea acelora care vor să treacă, se spune, peste speculaţii, pentru a ajunge la domeniul construcţiei practice, la formulări calificative, la clarificări definitive după care spiritul poate intra în vacanţă, avîndu-şi pus la rece sacul cu adevăruri. Or, în fapt, doar întrebarea despre posibilitatea unei estetici poate inaugura drumul complicat al unei gîndiri estetice problematice, care să urmărească fenomenul viu al artei fără a aspira spre o searbădă consacrare în formula definitivă. Dificultatea nu constă în construcţie (aici ar apare doar dificultatea exterioară a timpului de elaborare şi a cantităţii, nu aceea simplă şi imediată a gîndului) — căci modele de teorii posibile ne oferă toate ştiinţele; important este ca de la bun început să nu pornim cu siguranţa pe care ne-o dă acea încurcare a domeniilor, să nu ne ascundem sub semnul unui **ca-şi-cum** care ne duce pe drumul simulacrului. Căci frumoasa construcţie pe care o vom da la iveală va aspira atunci spre un pămînt pe care, fiindcă nu a plecat din el, nu-l va atinge niciodată.

Tragic şi demonic

(Urmare din pag. 8)

toare setea de nemurire; deci, tragicul se oferă unui creştin numai atunci cînd sufletul său pendulează între credinţă şi tăgadă, adică atunci cînd el nu este creştin în toată puterea cuvîntului şi faptei sale.

Necesitatea inevitabilă a catastrofei tragice e subliniată, de altfel, şi de către un cercetător recent al fenomenului ce ne preocupă. În celebra sa carte „Moartea tragediei", americanul George Steiner scrie: „...orice noţiune realistă asupra teatrului tragic trebuie să pornească de la faptul catastrofei. Tragediile sfîrşesc rău. Personajul tragic e sfărîmat de forţe pe care nu le putem nici cunoaşte complet, nici învinge cu ajutorul înţelepciunii raţionale". Şi mai departe: „Tragedia ne repetă că domeniul raţiunii, al ordinei şi al justiţiei este cumplit de limitat, şi că nici un progres al ştiinţei noastre sau al mijloacelor noastre tehnice nu-l va lărgi. În afara omului şi în el însuşi, există *l'autre* (în l. franceză în text, n.n.) altă lume. Numiţi-l cum vreţi: zeu ascuns şi rău, destin orb, ispite ale Infernului, furie bestială a sîngelui nostru — el ne pîndeşte la răspîntia drumurilor. Îşi bate joc de noi şi ne distruge" (10).

(1) Max SCHELLER: *Zum Phaenomen des Tragischen*, pag. 250.
(2) M. SCHELLER: *Op. cit.*, pag. 251.
(3) Julius BAHNSEN: *Das Tragische ales Weltgesetz und der Humor ales ästherische Gestalt des Metaphysische*; 1877.
(4) Johannes VOLKELT: *Schopenhauer*; 1907; pag. 13.
(5) Karl JASPERS: *Psychologie der Weltanschauungen*; Cap. III.
(6) K. JASPERS: *Op. cit.*, pag. 120.
(7) M. SCHELLER: *Op. cit.*, pag. 265.
(8) Soren KIERKEGAARD: *Crainte et tremblement*. Cap. VI.
(9) Miguel de UNAMUNO: *Le sentiment tragique de la vie*, Paris, 1937.
(10) George STEINER: *La mort de la tragédie*, Paris, 1965; pag. 10—11.

CENACLU

13 iunie. *Nu ştiu care ar mai putea fi rostul unui cenaclu în care activitatea membrilor săi s-ar reduce doar la o discuţie interminabilă asupra textelor citite. Mai ales că, datorîndu-se unui automatism de cultură prost înţeleasă, discuţia ar repeta în orice ocazie termeni demonetizaţi, chiar înţeleşi pe dos. Astfel vom auzi de fiecare dată că X are talent, dar că talentul său trebuie încă şlefuit, că Y e un realist spre deosebire de Z care nu e, ori că Homer i-ar fi spus unui prieten că precizia instrumentelor de investigaţie depinde de irisul creatorului. Şi aşa mai departe. Improprietatea cuvîntului apare mai ales la cei care-şi închipuie că simpla lor prezenţă la cenaclu închipuie un act de cultură, lipsa unei reviste a cenaclului ei erijîndu-se în ultimi judecători, în absenţa publicului cititor substituindu-i-se acestuia chiar cu obrăznicie. De aceea existenţa unui cenaclu care poate fi numit profesional depinde atîta de o revistă care să-l reprezinte în faţa unui cerc cît mai larg de cititori. Altfel, literatura cenaclului va fi doar o manifestare a oralităţii artistice şi din acest punct de vedere se va asemăna mai mult cu folclorul, nicidecum cu literatura cultă. Va fi totul şi de-acum înainte o şezătoare în care (ce deosebire!) fetele nu torc cînepă, iar băieţii nu sparg nuci în timp ce cîţiva poeţi şi prozatori le pun ghicitori? Sperăm că nu şi pentru a avea această speranţă avem motivele noastre. Pînă atunci, ca deobicei: a citit Corneliu Omescu (proză) şi Ioana Malamen (poezie). Despre prozator: „tentaţia de a scăpa de uscăciunea realismului prin insolit... încercarea de a îmbogăţi realitatea folosind punctul de vedere al unui alienat mintal" (Virgil Mazilescu): „fragmentele de roman mi-au plăcut extraordinar de mult" (Sergiu Vărgatu): „o anume abilitate în interesarea cititorului... ca roman poliţist poate fi interesant... scriitură de factură realistă, din nefericire lipsită de adîncime" (Gorun Manolescu); „aplică lucrurile palpabile pe zone impalpabile — zona magică din cauza scriiturii este complet sufocată" (Victor Iliescu); „nu este nici realist nici magic, nu este nimic" (Mihai Minculescu); „două fragmente destinate, o literatură care pluteşte în aer" (V. Mănescu); „text de brigadier, de şcoală, de lucru" (Mihai Teclu); „mie mi-a plăcut" (av. Danaricu Velican); au mai vorbit V. Mirescu, D. R. Popa şi subsemnatul. La sfîrşit a luat cuvîntul şi prozatorul. Despre poetă: „conştiinţa singurătăţii" (V. Mirescu); „poezia Ioanei Malamen este o poezie a insuficienţei feminităţii" (D. R. Popa); „trebuie remarcată impresia de profunzime, dar scrie prea frumos, face poezie" (G. Manolescu); „frămîntările autentice ale poetei nu capătă echivalent estetic... calofilie, estetism, nu convinge" (Victor Iliescu); „poezia Graiul mi-a plăcut, în rest căutări prea căutate" (Florin Cilincă), „de la poezia sa de început pînă la poemul citat în seara asta e o cale atît de lungă" (Valeriu Pantazi), „poezie dramatică, drama însă nu e atît a poetei, cît a poeziei însăşi... nu are destule cuvinte pentru a-şi descoperi propria ei dramă. Ioana Malamen are o poezie apropiată de expresionism... are o înclinaţie spre şoc (intenţia şocului), face foarte uşor, prea uşor, poezie". Au intervenit din cînd în cînd V. Mirescu, V. Mazilescu şi subsemnatul. Semnele oboseli au apărut mai devreme, ori din pricina sezonului, ori poate din pricina pledoariilor susţinute cu vervă de cîţiva profesionişti. Repet însă şi în această seară de cenaclu au lipsit cînepa şi nucile.*

Iulian NEACŞU

tragic și demonic

1. Cazul regelui Lear ne conduce la ceea ce Max Scheler numește *nodul tragic*. După acest gînditor, nodul tragic este împlinirea extremă a condiției esențiale a tragicului — și anume : ca purtătorii de valori să fie nimiciți în conflict — și constă în coincidența, în aceeași persoană, lucru sau întîmplare, a celor două elemente conflictuale. Altfel spus, aceeași forță a unui caracter uman, care — pe de o parte, cea pozitivă — duce la realizarea unei valori pozitive proprii sau străine, posedă în același timp o latură negativă, întrucît devine — în cursul aceleeași acțiuni — cauza care nimicește însăși valoarea pe cale de a se realiza : „... dass *diesel-ben* Wesenszüge seiner Characteranlagen ihn zu seinem Besten fahig gemacht und zugleich die *Katastrophe* verschuldet haben, dass ist im eminenten Sinne *tragisch*". (1). Odată cu această noțiune facem un pas înainte în universul tragic, atingînd unul din planurile cele mai adînci ale existenței. E indiscutabil că o intimă structură a lumii, o țesătură dintre cele mai profunde pe care spiritul uman le poate intui, se descoperă în nodul tragic. Aspectele de suprafață, care păreau atît de limpezi și delimitate, care pentru omul obiș nuit sînt într-adevăr mărginite și clare, se arată a fi numai învelișul unei realități care în esență este complexă și întunecoasă. Căci ce poate fi țesut într-o împletitură mai intimă și mai de nedeslegat decît acțiunea unică în care, odată cu realizarea unei valori, se petrece și anihilarea ei ?

Ni se pare neîndoios că această situație excepțională a tragicului nu se poate explica nici prin simpla postulare a libertății umane ca factor determinant al evenimentelor istorice, nici prin invocarea unui cauzalități mecanice. Scheler însuși recunoaște că aici e nevoie de a presupune o complexiune de raporturi : „Der Ort des Tragischen — sein Erscheinungssielraum — befendet sich weder in den Verhaltnissen der Wert allein, noch in dem Verhaltniss der kausalen Ereignisse und Krafte, die sie tragen, sondern in einer eigenartigen Beziehung von Wortverhaltnissen zu Kausalverhaltnissen" (2). Iată, așadar, încă o dată nevoia de a recurge la explicația, abia lămurită în bogatele ei articulații (ea se va clarifica pe deplin abia atunci cînd ne vom ocupa de analiza fenomenologică a *demonicului*), după care o putere suprasensibilă, instalîndu-se în anumite caractere și evenimente, le împinge simultan în direcții care se neagă și anulează, anulînd însăși materia care le-a servit de suport. Oricît vom încerca să respingem discuția metafizică, să refuzăm orizontul larg și profund al întregii existențe, investigația noastră ne obligă să trecem la afirmații de o greutate și de un sens cu totul aparte.

2. Nodul tragic certifică existența unei lumi antinomice. De altfel, un teoretician ai tragicului, Julius Bahnsen, a semnalat faptul că fenomenul care ne preocupă ilustrează o despicare antinomică a existenței. Pentru Bahnsen însă (3), tragicul se reduce la planul luptei interioare a eroului, înscriindu-se total în sfera morală. Omul tragic, afirmă el, exprimă „absoluta incompatibilitate a voinței cu sine însăși" : două forțe lăuntrice se consumă reciproc, ca două datorii incompatibile. Oricum ar acționa, omul tragic acționează greșit, injust — spune Bahnsen — iar prăbușirea sa e determinată de o vină morală. Dar a conferi eroului o atare culpabilitate, indiferent de modul cum acesta se comportă, înseamnă a afirma prezența tragicului peste tot în univers : *pantragism* care la Bahnsen se alimentează din teza fundamentală a lui Schopenhauer asupra existenței ca rătăcire și vină : „Die Wurzel unserer Schuld liegt nicht in unserem Handeln, sondern in unserer *essentia et existentia*" (4).

3. Îndată ce renunțăm la postulatul metafizic schopenhauerian asupra culpabilității existenței umane, stigmatul moral dispare de pe fruntea omului tragic : antinomia morală rămîne atunci numai unul dintre multiplele moduri ale tragicului ; în același timp, însă, antinomicul poate fi susținut ca un amar privilegiu al unei categorii ontologice din care se înfruptă și tragicul. Ceea ce constituie forța unei antinomii este faptul că ea depășește simpla contradicție logică. prin caracterul irezolvabil pe care-l conține, prin poziția extremă pe care o posedă la granițele cunoașterii și ale gîndirii. Orice contradicție reală poate deveni antinomie, atunci cînd e concepută ca ceva ultim, cînd e trăită ca expresie a lumii. Un univers antinomic este un univers despicat în două în chiar inima sa. Pentru Karl Jaspers (5) antinomiile kantiene constituie numai cazul antinomiilor pentru gîndire, care se ivesc de partea obiectului ; însă omul, ori de cîte ori gîndește, simte sau acționează, se află între două infinituri : lumea obiectivă și lumea subiectivă, amîndouă inepuizabile, de nepătruns, determinîndu-l în mod specific. Pentru omul tragic, care e o personalitate angajată în planul axiologic, antinomiile care se ivesc de partea obiectului sînt antinomii ale valorii și acțiunii. Lumea axiologică e structurată într-o continuă prezență față-n față, într-o contrarietate de valoare și non-valoare. În general, oricărei valori îi e legată în mod intim o non-valoare ; nici o valoare nu se poate realiza prin puteri și condiții exclusiv pozitive, ci realizarea ei e strict determinată de non-valori. De aceea omul care intenționează realizarea unei valori trebuie să știe că ierarhia axiologică pozitivă se află în strînsă legătură cu un reflex real al ei negativ, și deci să ia în considerare inevitabilitatea apariției non-valorilor. Consecința care decurge din această teză a lui Jaspers pentru sfera de acțiune a eroului tragic este dintre cele mai interesante, și am indicat-o mai sus. Orice acțiune în domeniul axiologic are urmări pe care cel ce acționează nu le-a voit, n-a putut să le vrea. Din fidelitatea cu care orice valoare este urmărită de non-valoarea respectivă, rezultă în orice proces activ o complexiune ce duce la rezultate neintenționate, dincolo de limitele determinării voluntare. Situația excepțională a omului tragic vine așadar, din împrejurarea, care pentru el se ivește neîncetat, că rezultatele acțiunii sale întrec intențiile sale, iar responsabilitatea, asumată pentru anumite realități prevăzute, trebuie să se extindă, să acopere aceste rezultate noi. Eroul tragic este responsabil nu numai de faptele sale, ci și de urzeala ultimă a firii omenești.

Funestul privilegiu al oamenilor excepționali este de a se afla întotdeauna în situații esențiale decisive, și de a nu executa — în gestul lor cel mai mărunt — decît mișcări care angajează total condiția umană. S-ar părea că pentru asemenea oameni situațiile obișnuite sau chiar situațiile particulare sînt interzise : ei se află permanent la marginile ființei, acolo unde totul se rezolvă în mod definitiv. Urmărind seria de valori pe care vrea s-o realizeze și întrebîndu-se necontenit asupra mijloacelor care fac posibilă această realizare, omul tragic se află pus în fața inevitabilului, în fața unor situații limită ; orice contradicție logică, banală pentru majoritatea oamenilor, rezolvabilă pentru majoritatea muritorilor, devine pentru omul tragic antinomie irezolvabilă, pentru că oglindește antagonist — ivit în însăși constituția universului, pentru că e trăită de către el în tensiunea unor sentimente care-l mistuie total. Zona comportamentului călduț, a situațiilor cotidiene a fost depășită : omului tragic nu i se mai oferă o sumă întreagă de posibilități, fiecare din ele capabilă să rezolve tensiunea în care se află, ci o singură posibilitate care stăruie mereu în fața sa — moartea. În momentul cînd Othello ajunge la convingerea că este înșelat, lumea se închide de jur împrejurul lui, arătîndu-i o singură ieșire : crima. uciderea Desdemonei. Ceea ce ne cutremură la el nu este pasiunea oarbă a gelozie, ci intransigența sa morală : incapacitatea maurului de a concepe o lume lipsită de dimensiunea fidelității în iubire. Dar această ieșire este de fapt o falsă ieșire : descoperind minciuna lui Iago, el nu mai poate fi ferit de tăișul propriei sale spade. Uneori, eroul execută cîteva mișcări pseudo-salvatoare care nu fac decît să întîrzie deznodămîntul : Coriolan, angajat împotriva patriei și familiei sale, dă înapoi în fața zidului de netrecut, cu iluzia că astfel a rezolvat antinomia ; dar atunci intervin forțele secundare, uitate, elementele parazitare pe fapta sa, acelea care au crescut pe neobservate odată cu propria sa acțiune și care acum au ajuns suficient de puternice pentru a-i provoca prăbușirea.

De altfel, însăși reacțiunea omului tragic față de antinomii îl face să fie destinat morții : în fața acestora, el nu rămîne nici resemnat, nici distrus, ci se simte înviorat spre faptă de o nouă putere care se varsă în el. Avîntul lui cel mai intim este de a realiza o sinteză vie a antinomiilor, iar această forță interioară se exprimă sub forma unei cutezanțe excepționale, ca o tentativă de a modela un chip ideal al lumii, ca un entuziasm care-l împinge euforic pînă la limitele ființei. Antinomiile, ca lanțuri care împovărează existența, pot fi rupte numai prin actul suprem al dăruirii de sine. „Cine își riscă conștient viața trăiește o libertate unică" (6).

4. Este, deci, o realitate în afară de orice discuție că situația eroului tragic se încoronează în moarte. Necesitatea, precum și caracterul inevitabil al catastrofei sînt o cerință esențială a universului tragic ; ea exercită funcția determinantă a unei axiome. A presupune că fenomenul tragic se poate prezenta și rotunji deplin, indiferent dacă există sau nu catastrofa finală înseamnă, a-i reduce importanța și a-i refuza orice semnificație metafizică. De altfel, teza că prăbușirea, nimicirea fizică a eroului ar putea fi înlăturată își găsește o negare dintre cele mai categorice în neputința eroului ce poartă vina tragică de a ocoli această vină. Paradoxul specific al eroului tragic este acela de a deveni vinovat în fapta fără vină. Poziția sa în lume poartă un semn aparte tocmai prin aceea că nimic, nici o mișcare a sa nu intenționează spre vină : asupra eroului tragic vinovăția coboară din senin, certificînd prezența copleșitoare în lume a unei iraționalități care face să se ridice brusc termenii antinomici : în fața fericirii și solidarității înalță lupta și vrăjmășia, sensului firii îi opune accidentalul și absurdul, iscă vina din inocență, în plenitudinea vieții pretinde moartea. Se poate spune, deci, că eroul tragic cade brusc în vină, că la un moment dat începe să-i fugă terenul de sub picioare. „Vina e aceea care vine spre el, nu el merge spre vină" (7). Subliniem însă, încă odată, că această vinovăție care-l împresoară din toate părțile nu trebuie înțeleasă în sens moral : numai cavalerul fără

Un eseu de ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

frică și fără pată poate să primească acolada tragică.

Așa cum nu se poate feri de a cădea în vină, eroul tragic nu poate să ocolească moartea : ineluctabilă, aceasta pindește răbdătoare îndărătul șirurilor de oșteni care-i sînt credincioși ; perseverență, ea așteaptă să se declare fisura metafizică a lumii, prin care să se poată strecura. Ar fi greșit să spunem că eroul tragic se apropie de moarte cu fiecare gest glorios al său : accesiunea sa nu se-ntunecă deloc, forța acțiunilor sale nu slăbește. Mai curînd am putea să spunem că moartea se strecoară între mișcările lui, că umbra trupului lui sporește cu umbra ei, pe măsură ce se expune unui soare din ce în ce mai orbitor. S-ar părea că moartea obișnuită și obștească, moartea cotidiană și lipsită, adesea, de orice rezonanțe deosebită, inevitabilul musafir al fiecărei case, a pornit în căutarea unui ins excepțional care s-o particularizeze. În universul tragic asistăm la o specifică individualizare a morții. Moartea capătă un nume, primește botezul unei vieți exemplare : este moartea lui Don Carlos sau a lui Egmont, atît de personale cu toată asemănarea dintre ele.

Inevitabilitatea morții eroului tragic nu este inevitabilitatea generală a morții care asediază orice ființă finită. Necesitatea cu care se dă moartea în planul tragic este o necesitate instaurată ad-hoc, o fatalitate de gradul al doilea, ridicată la această putere de prezența elementului demonic, pe care o condiționează constelația unui destin. Pentru modul tipic în care mor amanții, moartea lui Romeo și a Julietei este ca o premieră de gală.

După părerea noastră, se atentează la demnitatea tragicului nu numai considerînd ca neesențială nimicirea eroului, dar și privind-o ca o barieră care ar putea fi depășită. Faptul că Oedip, după ce se descopere vinovat, nu moare, nu constituie o infirmare a punctului nostru de vedere ; ființa esențială a regelui teban, pe care o formează integritatea sa corporală, este definitiv distrusă : în mizerie și orb, ispășindu-și crima și incestul Oedip este mai tragic decît ar fi fost în Hades unde apa Lethei dă uitarea.

5. Posibilitatea ca moartea să constituie pentru erou o scăpare din ițele unui destin întunecat, și să însemne începutul unui nou nivel de viață este o ipoteză care primejduiește puritatea fenomenului tragic. De altfel, în tragediile unde prăbușirii exterioare a eroului îi este opusă înălțarea lui interioară, iluminarea excepțională care-l pătrunde ca un reflex al unei existențe dincolo de contingent, impresia de tragic sufere, pentru că acolo tragicul nu mai atinge zona metafizică, ci devine doar o etapă a unei transformări spirituale. În sensul acesta, atît „Egmont" cît și „Faust" — cele două „tragedii" goetheene — au finaluri ce reduc rezonanța tragică, datorită faptului că introduc o justificare a morții ca victorie și mîntuire. Intervenția lui Dumnezeu care, la finele piesei lui Goethe, anunță salvarea, mîntuirea lui Faust, ni se divulgă — în planul care ne interesează aici — ca un „deus ex machina" de tip euripidian, procedeu teatral care dizolvă sau pulverizează tragicul. Desigur, concepțiile celor doi mari scriitori sînt complet diferite. De aceea, orice discuție asupra înălțării finale a lui Faust pune raportul dintre tragedie și creștinism.

„Faust" — ca expresie a creștinismului, doctrină care postulează acordarea grației divine în clipa supremă printr-un act de mizericordie a Creatorului, act solicitat fără îndoială de efortul moral al omului, dar fără a-l determina cu necesitate ; și ca expresie a concepției lui Goethe despre infinitatea vieții fundată pe activitatea inepuizabilă a spiritului — închide perspectiva în care fenomenul tragic ar putea să apară în toată funesta sa măreție. Tot așa, misterele creștine — e suficient să citâm aici două dintre cele mai realizate ale secolului nostru : „Martiriul Sfîntului Sebastian" de Gabrielle d'Annunzio și „L'Annonce faite à Marie" de Paul Claudel — prin insistența asupra momentelor înălțătoare și asupra unei vieți care continuă dincolo de moarte într-o lumină pură, paradisiacă, nu realizează integral tragicul, deși abundă în situații care, în ele însele, sînt generatoare de tragic. Încît ni se pare neîndoios că doctrina creștină — care afirmă că omul credinței, pus în fața morții și a martiriului, își îndreaptă privirea spre tronurile de lumină, iar suferința sa nu e resimțită decît ca o beatitudine inexprimabilă — constituie un corp incompatibil cu doctrina tragicului.

6. Filozoful danez Sören Kierkegaard a stabilit în mod pregnant diferența între eroul tragic și eroul credinței. Personajul tragic, ca și sfîntul sau martirul creștin, își află deopotrivă punctul de plecare într-o pasiune care-i inserează în obiect. Dar în timp ce pasiunea eroului tragic (iubire, ură, ambiție etc.) îl angajează în concret, pasiunea eroului creștin (iubirea și credința) îl pune pe acesta în raport cu absolutul, cu Dumnezeu. Atît concretul axiologic — pentru eroul tragic — cît și absolutul divin — pentru cavalerul credinței — sînt două obiecte antinomice, două paradoxuri care se oferă ca două lumi inepuizabile. Deosebirea se indică abia de aici înainte : în timp ce eroul tragic, printr-o reacție specifică în fața antinomiei concretului, cutează și riscă, încercînd o trecere dincolo de barierele care i se opun, eroul creștin acceptă paradoxul divin, făcînd din exercițiul credinței sale o supunere deplină față de ceea ce nu poate fi înțeles pe cale rațională, ci numai acceptat prin genuflexiune fideistă. Tocmai de aceea, eroul tragic pierde totul și se pierde pe sine însuși, în timp ce eroul creștin reciștigă totul și se salvează într-o altă lume. Primul, rămînînd tot timpul într-un plan unde funcționează determinările reale ale umanului, se află pe un teritoriu ferm, care suportă greutatea persoanei sale fizice în mersul ei ineluctabil spre glorie și prăbușire ; al doilea, permanent într-un raport strict particular cu Dumnezeu, este absolut sigur, lipsit de orice punct de sprijin real, în afara propriei sale credințe. Eroul tragic știe că trebuie să riște totul, pentru că ființa sa întreagă se realizează numai prin acest risc, prin efortul de a cîștiga lumea ; eroul creștin crede, la modul absurd, că totul e numai o încercare la care-l supune Dumnezeu. Omul tragic se angajează în concret, deoarece concretul e singurul plan în care poate să trăiască și să-și realizeze valoarea sa specifică. Martirul creștin se dezangajează din real, deoarece acesta e — pentru el — doar pragul unei alte existențe, singura adevărată. În raportul său particular cu Dumnezeu, eroul creștin se desprinde mai întîi de real, apoi se refugiază în absolut, plin de dragoste și de umilință. Cînd aceste două mișcări au fost îndeplinite prin forța credinței sale, eroul creștin obține din nou lumea reală, (Avram îl recapătă pe fiul său Isac), pentru că totul n-a fost decît o probă, un examen al credinței sale, la care l-a supus Domnul. Eroul tragic nu cunoaște însă o asemenea trecere : el rămîne în concret, nemișcat, neschimbător, în strălucirea interioară a cutezanței sale, pînă ce pierde totul în mod iremediabil. Căci tocmai în aceasta constă tragicul : în constatarea că incoruptibilitatea și puritatea morală a eroului, calități menite să garanteze apropierea intimă și incontestabilă a concretului real, sînt — din contra — motive ale prăbușirii sale. În timp ce eroul tragic, pradă unei suferințe care se poate exprima în termenii generali ai eticii noastre, simte alături de sine tot timpul argumentele nobleței umane, dar — în pofida acestora — pierde totul eroul creștin, singur, lipsit de putința de a-și exprima într-un limbaj coerent, rațional, situația de încercare în care-l așează raportul său personal cu paradoxul divin, nu află aprobarea și iubirea nimănui, dar pînă la urmă cîștigă din nou totul (8).

7. Tragicul se află, așadar, înafara credinței. Lucrul acesta ni se pare că rezultă chiar dintr-o analiză ca aceea a lui Unamuno (9) care încearcă să stabilească în ce constă „sentimentul tragic al vieții". După cugetătorul spaniol, angoasa tragică a vieții noastre e generată de conflictul irezolvabil dintre viață și rațiune : omul tinde în mod esențial spre imortalitate, pe care n-o poate obține decît postulînd existența lui Dumnezeu ; dar rațiunea se opune, cu luminile ei, acestei construcții pe care o înalță credința ; de aici — sfîșierea lăuntrică, îndeosebi pentru spiritele moderne, de facturi carteziană, care tind spre un lucru ce li se dezvăluie de la început ca fiind imposibil de realizat. Argumentația lui Unamuno demonstrează însă că tragicul, sentimentul tragic al vieții, se iscă nu în sînul creștinismului — un adevărat creștin nu încearcă o atare despicare interioară între rațiune și credință — ci la marginile lui : îndoiala se infiltrează numai în sufletele în care credința n-a fost destul de puternică pentru a adăpa cu apele ei răcori-

(Continuare în pag. 7)

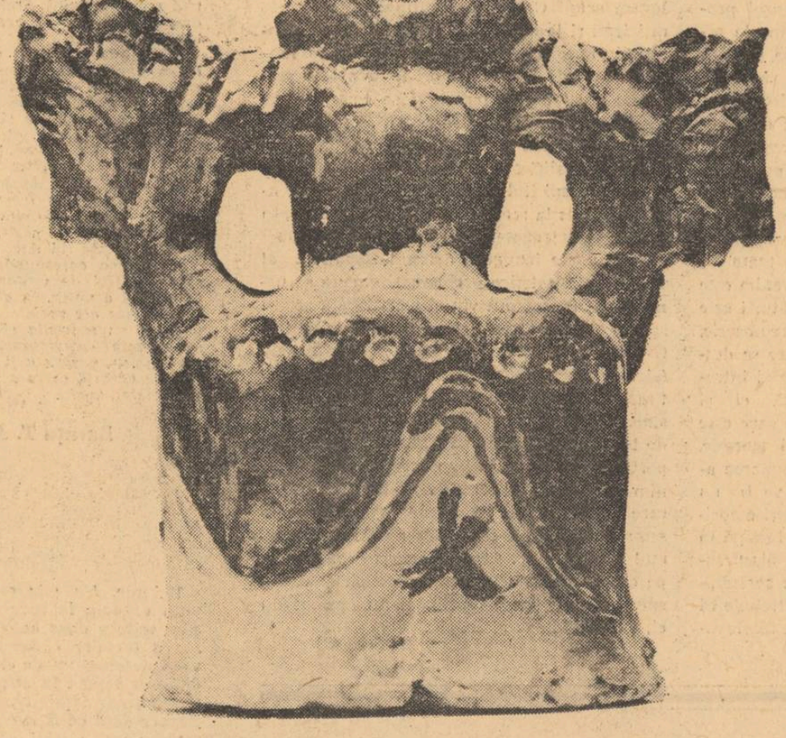

Modelaj de Dîrdăreanu Gabriela, cl. V

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99
ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion.

Biblioteca municipală
Odorheiu-Secuiesc

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 26 (374)
Sîmbătă,
28 iunie 1969
8 pagini — 1 leu

Atașament și răspundere

Tezele și proiectul de Directive ale celui de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român sînt dezbătute în întreaga țară, cu cel mai viu interes și cu o impresionantă participare. Dezbaterile angajează deopotrivă atît munca tuturora, cît și responsabilitățile de înaltă ținută civică, a fiecăruia pentru îndeplinirea obiectivelor societății noastre socialiste.

Unitatea în jurul Partidului Comunist Român, a politicii sale interne și externe, reiese cu limpezime din aceste dezbateri, constituind o expresie vie a drumului de neabătut de la idealurile socialiste, a demnității cu care poporul nostru condus de comuniști înțelege să-și împlinească propriile rosturi, să dea o contribuție reală, sinceră, constructivă, continuă la prietenia și prestigiul țărilor socialiste, la respectul între popoare, la pacea și progresul lumii contemporane. Scriitorii, cum e și firesc, ca unii ce fac parte dintre mesagerii spiritualității poporului nostru, participă activ prin cuvîntul lor, la aceste dezbateri cetățenești, mărturisindu-și totodată responsabilitatea lor socială de oameni ai condeiului, de conștiințe vii, angajate în dezvoltarea culturii noastre.

În spiritul acestei dezbateri ideologice și politice, scriitorii, întruniți în adunare generală a organizației de partid a Uniunii și-au afirmat profundul lor atașament față de principiile științifice creatoare ale *Tezelor* și proiectului de Directive. Discuțiile care au avut loc, au subliniat rolul de neprețuit îndreptar al acestor documente în toate sectoarele vieții noastre sociale, în dezvoltarea acelui climat cu adevărat democratic al schimbului liber de opinii, al responsabilității față de destinele țării. *„Pentru dezvoltarea gîndirii creatoare — se spune în Teze — a spiritului novator în teorie, partidul nostru va intensifica și extinde dezbaterile ideologice, confruntarea de opinii, schimbul de idei. Rigoarea teoretică, exigența ideologică — absolut indispensabile în condițiile societății noastre — nu exclud ci, dimpotrivă, presupun dialogul, confruntarea liberă a părerilor, în spirit științific — singura cale de clarificare a problemelor, de relief are a adevărului, de afirmare a pozițiilor și ideilor avansate”*. Un astfel de schimb liber de păreri a avut loc în adunarea generală a scriitorilor comuniști asupra realităților vieții literare, asupra stadiului actual al literaturii noastre, asupra necesităților de îmbunătățire a formelor de manifestare a activității scriitoricești, în strînsă legătură cu înnoirile culturale ce ne stau în față. Restructurarea sistemului editorial inițiată și sprijinită de conducerea partidului nostru, a fost una din chestiunile care a stat în atenția dezbaterilor. Au fost sugerate inițiative practice care să ducă la un dialog mai fertil cu Comitetul de Cultură și Artă privind realizarea Editurii Uniunii Scriitorilor. O confruntare de opinii de real interes a avut loc în ceea ce privește revistele literare, necesitatea continuei lor îmbunătățiri și a unui contact mai larg cu publicul cititor. Numeroși scriitori au luat cuvîntul în sprijinul promovării și pe mai departe a unui climat de viață literară activă, propice dezvoltării creației și talentelor, în care să nu-și facă loc exclusivismul, intoleranța, superficialitatea și diletantismul. Un climat în care seriozitatea profesiei de scriitor, exigența artistică pătrunsă de o înaltă răspundere social-politică să se impună și să-și dea roadele cuvenite, subliniindu-se că o astfel de înțelegere a muncii omului de condei va lăsa tot mai puțin loc atît vederilor înguste, dogmatice, intolerante, cît și evazionismului literar. Un efort comun — au arătat participanții — trebuie depus pentru dezbaterile de idei, pentru un schimb mai viu de păreri asupra literaturii contemporane. Un ecou bine-meritat au avut opiniile care au susținut importanța acelor analize critice care discută și vor discuta nu numai modalitățile și diversitățile de formulă artistică, ci și substanța cărților de literatură, problematica lor, chestiune de prim ordin în stabilirea criteriilor de apreciere a valorii și a noutății autentice.

Printre inițiativele imediate propuse în adunare s-au evidențiat acelea care privesc participarea scriitoricească directă, la activitățile cultural-cetățenești din preajma Congresului al X-lea al Partidului și cu prilejul aniversării a 25 de ani de la eliberarea patriei noastre.

Dezbătînd Tezele, luînd în discuție o serie de probleme obștești și de breaslă, scriitorii și-au manifestat și de astădată puternicul lor atașament față de partid, răspunderea lor socială și artistică.

LUCEAFĂRUL

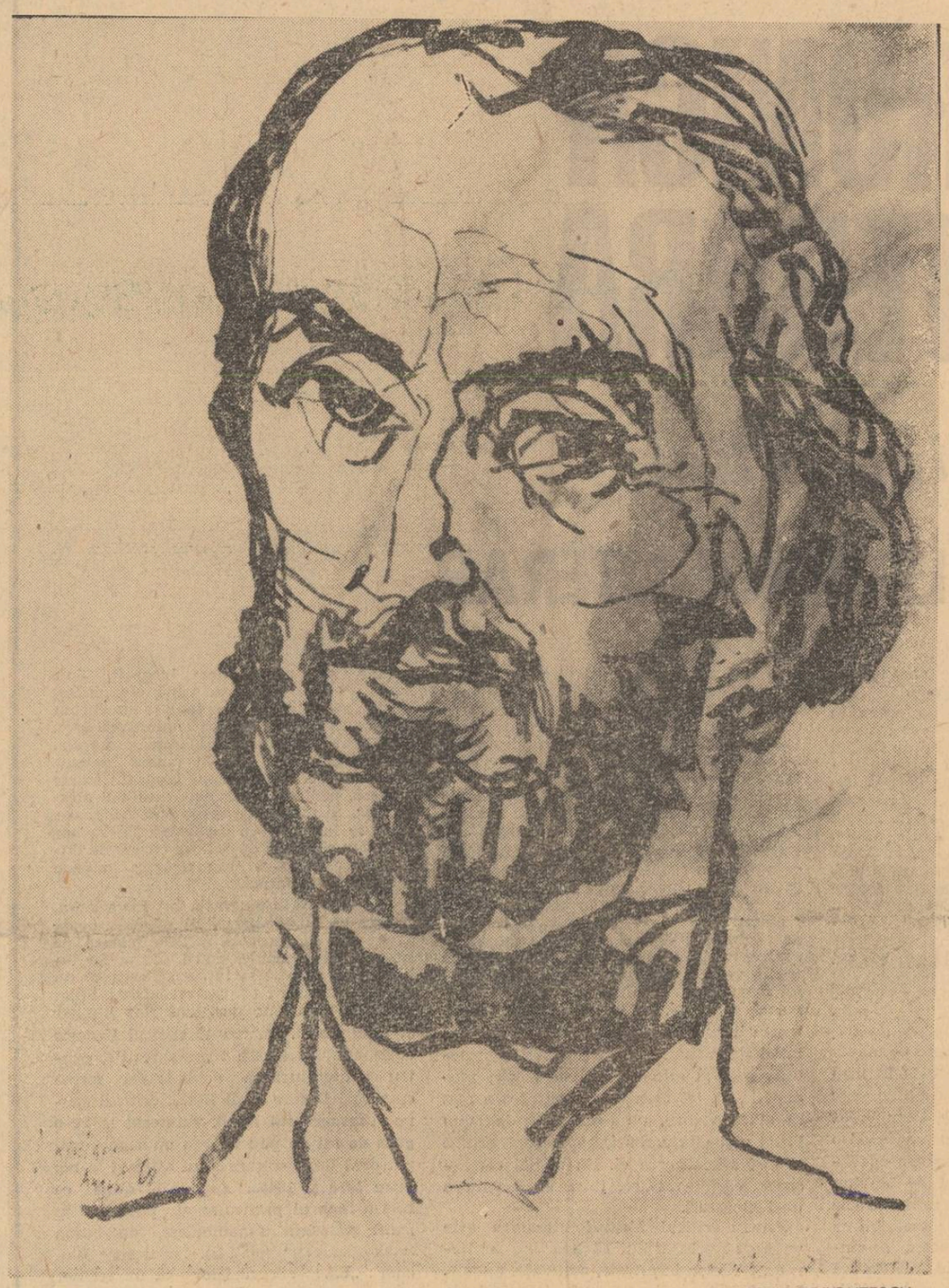

NICOLAE BĂLCESCU — Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

TELEGRAMĂ

COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Secretar General al C. C. al P. C. R.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

În spiritul practicii democratice a partidului nostru, privind consultarea maselor asupra problemelor fundamentale ale politicii țării, Adunarea generală a organizației de partid a scriitorilor din Capitală, întrunită în ședință extraordinară, a luat în dezbatere Tezele și Directivele C.C. al P.C.R., care pregătesc cel de al X-lea Congres al partidului. Scriitorii văd în aceste documente, de o excepțională însemnătate, o garanție sigură pentru înfăptuirea înaltelor idealuri, ale poporului român, pentru ridicarea economiei, științei, culturii, pentru perfecționarea continuă a democrației în întreaga noastră societate socialistă. Profund angajați în crearea unei literaturi militante inspirată de ideile luminoase ale umanismului socialist care să contribuie la maxima înflorire a personalității umane, scriitorii găsesc în Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al X-lea, o expresie a propriei lor răspunderi și fidelități față de destinele națiunii române, o expresie a datoriei lor sacre, aceea de a rămîne consecvent mesageri ai spiritualității poporului nostru, condiție fundamentală a unei creații valoroase, trainice originale.

Tezele C.C. al P.C.R. reflectă tot ce există mai autentic și mai creator în gîndirea și în forța de muncă a poporului nostru, iubitor de pace, independență și progres, ele constituie noi izvoare de energie pentru toți oamenii de litere din țara noastră.

Însuflețiți de înaltele idealuri ale marxism-leninismului, de spiritul profund internaționalist al partidului nostru, care proclamă dreptul fiecărui popor de a-și urma drumul său propriu în istorie, scriitorii din patria noastră socialistă, români, maghiari, germani și de alte naționalități, sprijină cu toată dragostea și cu toată abnegația politica înțeleaptă a Partidului Comunist Român, politică realistă, de mari perspective cu un răsunet adînc în inimile tuturor celor care muncesc. Acest spirit viu și înnoitor al politicii partidului nostru este în același timp un reazăm de nădejde pentru victoria socialismului și comunismului mondial, în condițiile istorice complexe pe care le trăiește lumea contemporană.

Pentru tot ceea ce Partidul, Comitetul său Central și Dumneavoastră personal, mult iubite tovarășe Ceaușescu, realizați spre binele și prosperitatea patriei noastre socialiste, pentru fermitatea de neclintit pusă în slujba îndeplinirii acestor scumpe idealuri, vă încredințăm că noi, scriitorii, ne vom desfășura în continuare munca noastră, cu entuziasm și cu tot simțul de răspundere.

Vă urăm, mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, sănătate și fericire, asigurîndu-vă de întregul nostru devotament și de încrederea noastră fierbinte în realizarea mărețului program de dezvoltare a patriei noastre.

Adunarea Generală
a Organizației de bază
a Uniunii Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Atelier XXV

Sens figurat și sens literal

În ceea ce privește poetica — fie că e vorba de cea implicită într-o activitate de creație, fie de cea teoretic explicită, — meditația asupra funcțiilor și limitelor limbajului a jucat totdeauna, și în chip firesc, un rol dintre cele mai importante. Cu toate acestea, epoca modernă — ale cărei începuturi pot fi situate în preajma și în cursul desfășurării fenomenului romantic — înseamnă pentru poetică o substanțială întărire a „conștiinței lingvistice”; întregul statut clasic al limbajului e răsturnat: cuvîntul poetic nu mai e un simplu mijloc de **imitație** a naturii, el **produce o nouă natură** în procesul propriei sale produceri. Poezia nu mai recurge la limbaj, ca la un instrument, ci intră **în** limbaj, în dinamica lui internă, căutînd să-i reveleze forțele genetice și resursele.

Făcînd o analogie specială, care-și are, de altfel, justificările ei istorice, limbajul poetic îi apare clasicului, față de limbajul comun, ca mai **înalt.** Anticii și acei care i-au urmat au resimțit diferența între limbajul obișnuit, prozaic, și cel poetic nu ca pe o diferență de natură, ci doar ca pe una de grad: să ne gîndim la implicațiile bine cunoscutei concepții clasice a nivelurilor stilistice, care distinge între **vorbirea joasă (sermo humilis, sermo pedester)** și felurile de vorbire mai înaltă, pînă la **sermo gravis** sau **sermo sublimis,** prezente în genurile superioare ale poeziei. În astfel de coordonate, tradiția clasică a produs, sub forma nenumăratelor tratate de poetică și de retorică, o codificare a variatelor posibilități și registre ale limbajului, în lumina unei concepții generale marcat normative. Încercînd să închidem o evoluție bogată și diversă într-o formulă sintetizatoare, putem spune că din unghi clasic limbajul poetic apare esențial ca **limbaj figurat,** de unde constanta preocupare a retoricienilor de a defini și exemplifica diferitele „figuri de vorbire” sau „figuri stilistice”. Această trăsătură e în doctrina clasică mai importantă chiar decît faptul că poezia presupune o **organizare metrică** a discursului: căci și un discurs nonpoetic poate adopta tiparele versului, cum arată Aristotel, amintind numele lui Parmenide. Folosirea resurselor limbajului figurat (tot Aristotel vedea în transferurile de sens operate prin **metaforă** caracteristica poeziei), dă vorbirii poetice o direcție **ascendentă:** drumul e de la particular la general, de la **literă** la **spirit,** de la **jos** la **înalt.** O asemenea împrejurare e în deplin consens cu implicațiile celebrei teorii aristotelice a verosimilității, exemplificată prin comparația între istorie (care povestește ceea ce s-a întîmplat) și poezie, a cărei valoare filosofică superioară o constituie faptul că ea înfățișează ceea ce s-ar **fi putut întîmpla,** în marginile verosimilului. Din perspectiva idealului clasic, înălțimea discursului poetic nu vine decît rareori (și atunci doar accidental) în contradicție cu demersul logic al gîndirii. E adevărat că în planul strict al expresiei verbale, datorită constrîngerilor metrice la care e supus, i se acordă poetului anume „licențe”, cu condiția să nu abuzeze însă de ele.

Așadar poezia, corespunzător obiectului ei (acela de a **imita** diferite acțiuni omenești), folosește un limbaj care în formele lui cele mai înalte (forme ce se întîlnesc în genurile superioare) se deosebește de limbajul comun din aproape toate punctele de vedere, cu o singură excepție de seamă: ambele sînt guvernate de legile aceleași **logicii.** Libertățile de care se bucură poetul în această privință rămîn irelevante. De aceea, cum se poate exemplifica recurgîndu-se la oricare dintre tratatele de retorică tributare concepției clasice, este oricînd posibilă **traducerea** limbajului poetic (cu „figurile” lui) în limbajul obișnuit al prozei. **Aceleași** gînduri și **aceleași** sentimente pot avea expresii diferite. Ne aflăm, de fapt, în fața concepției clasice a distincției între **conținut** și **formă.** Un același conținut poate „îmbrăca”, după necesități, împrejurări, convenințe etc., diferite forme.

Ideea că funcționarea limbajului poetic presupune o altă logică decît aceea pe care se bazează vorbirea prozaică marchează una dintre cotiturile esențiale în istoria conceptului modern de poezie. A postula existența unei logici a poeziei, distinctă de logica prozei, înseamnă, între altele, a susține **specificitatea absolută** a limbajului poetic, ireductibilitatea simbolurilor lui la simbolurile limbajului comun. La capătul unui lung proces istoric, poezia modernă (cel puțin una dintre direcțiile ei) va împinge intoleranța față de vechea și prea încăpățînata prejudecată clasică a traductibilității limbajului poetic în limbajul obișnuit pînă la refuzul oricărui sens al expresiei poetice care să rezide în altceva decît în însăși **litera** ei. Poetul spune numai ce spune, nimic altceva. Se ajunge astfel la afirmarea (cu substrat polemic adeseori, dar cu incalculabile consecințe în ceea ce privește înțelegerea poeticului) **literalității** absolute a limbajului în poezie. Cum observă unul dintre „noii critici” francezi, membru al grupului **Tel Quel** — e vorba de Gérard Genette: „Literalitatea limbajului apare astăzi ca ființa însăși a poeziei și nimic nu este mai supărător pentru adeptul acestei păreri decît ideea unei traduceri posibile, a existenței unui spațiu oarecare între litere și sens. Breton scrie: «Roua cu cap de pisică se legăna»: prin aceasta înțelege că roua are cap de pisică și că se legăna”*.

Din unghiul de vedere al limbajului poetic, drumul poeticii moderne (cu numeroasele lui sinuozități), se îndepărtează constant de concepția clasică a poeziei ca limbaj figurat, pînă la atingerea punctului antipodic al purei literalități. Aceasta nu înseamnă, cum s-ar putea crede (luîndu-se drept punct de plecare poezia de avangardă sau cea experimentalistă), negarea oricărei rigori, iminența arbitrarului. Așa cum limbajul ascendent figurat forma una dintre exigențele generale și elementare ale discursului poetic (semnul „poeticității” lui), în lirica modernă „poeticitatea” e reprezentată în primul rînd de norma literalității. Oricît de surprinzător ar părea, literalitatea își află nu un contrariu, ci un complement în cealaltă normă fundamentală a poeticii moderne (luată în înțelesul cel mai larg): polisemia sau ambiguitatea sau plurivalența semantică. Acest joc presupune o explorare și o perpetuă recreare a resurselor și tensiunilor limbajului, în deplină conformitate cu spiritul dialecticii moderne a **diferenței și repetiției,** dincolo de orice dialectică a opuselor, dincolo de circuitul negativității ca și de acel al identității (cf. Gilles Deleuze. **Différence et répétition,** P.U.F., 1968). Posibilitatea îmbinării caracterului repetitiv al literalității cu acel esențialmente diferențial al ambiguității este sugestiv pusă în lumină de o celebră frază a lui Rimbaud care, întrebat de mama sa ce a vrut să spună în **Une saison en enfer,** a dat următorul răspuns paradoxal: „Am vrut să spun ceea ce am spus, literal și în toate sensurile”. Literalitatea trebuie înțeleasă ca însuși continutul ambiguității: litera se repetă deghizîndu-se într-o multiplicitate indefinită de sensuri, care nu sînt, la urma urmelor, decît niște simulacre; poeticul devine astfel un cîmp de manifestare a „eternei reîntoarceri”.

Matei CĂLINESCU

* Gérard Genette: *Figures (Essais),* Seuil ,Coll. Tel Quel, 1966. p. 206.

JURNAL DE POET

Ulvinei

I

Numind lumea o stăpînesc, gîndind-o însă o pot lăsa moștenire. Astfel sîntem noi astăzi moștenitorii unui curios tezaur spiritual care ne copleșește și de care cercăm să ne eliberăm. Detașarea de această moștenire poate fi în realitate obținută numai în măsura în care ea nu mai poate hrăni și potoli setea căutătorului. Cum pot eu astăzi punînd o întrebare metafizică să nu pun o întrebare istorică? Ce poate fi spus, ce nu s-a spus? Iată eu exist cu lumea de idei și frămîntări, de bucurii și suferințe ale mele. Socot numai ale mele absolut personale, cu implicațiile lor care n-au mai fost niciînd și vor pieri odată cu mine. Cu toate acestea un logician fost sau prezent poate să-mi spună că intru și eu într-o categorie, într-un gen, că anume cazul meu este deja explicat istoric și că nu-i nici-o noutate **existența** mea. În ce măsură am eu dreptul ca unicat la existență? Sînt eu un unicat? Și dacă da față de cine? Cine îmi alimentează mie această zilnică noutate a lumii și a ființei mele? Căci iată bag de seamă că nicidecum cultura ori noțiunile.

Și la urma urmei ce-am moștenit dacă de această moștenire, după cum iar am băgat de seamă — nu-mi mai aduc aminte?

Iată stau ca de atîtea ori în pădure departe de oraș cu o singură carte ce o iau mereu cu mine ca să fie deși nu o deschid mai niciodată pentru că nu am nevoie. Stau aici pe banca asta de lemn cu fața spre luminișul poienii către seară după ce am uitat speculațiile de la universitate, fețele colegilor și întrebările lor și noutatea profesorilor.

De ce profesorii se uită atît de repede? Ce este esențial din toată treaba asta? A trebui să fiu, a încerca să fiu cînd deja sînt, este un non sens.

E nevoie să fiu **altceva?** Cine mă poate convinge de asta?

Și în cîte feluri pot fi? Pot fi în mai multe feluri și toate să fie esențiale? Poate fi esența împărțită? Esența poate viețui în mai multe canale cu aceeași forță? Există ceva secundar pe lîngă ceea ce-i esențial. Ce rost are dar acest secundar? Existența lui nu sărăcește, umbrește esența? De unde luăm esența? Se dă esența, o primim sau există în sine din sine pentru sine?

Clar este că una este **dezvoltarea** de care vorbește Hegel, anume fiecare nou sistem îl repetă pe cel vechi adăugînd ceva și alta este **creșterea.** Dezvoltarea merge spre înflorire și decădere apoi, însă despre creștere se ivește o altă poveste.

*

De ce mă socot eu dator cu un răspuns? De ce întrebările mele sună deja ca un răspuns la o întrebare imemoriabilă?

Să fie omul tocmai posibilitatea unui răspuns? Tot ce mă înconjoară mă întreabă, tot ce văd, aud, știu, cunosc, visez, sînt întrebări al căror răspuns îl amîn de pe o zi pe alta. Oare ce-i cu această amînare, dacă nu imposibilitatea unui răspuns clar? Cine poate răspunde clar în așa fel încît răspunsul însuși să nu fie o întrebare asupra întrebării? Răspunsul oare este necesar, este partea mea de a răspunde? Căci eu ce întreb? Ființa mea îmi spune că eu, omul, nu sînt o întrebare ci posibilitatea unui răspuns. Din moment ce pot bănui întrebarea înseamnă că a fost pusă deja, înseamnă că nu poate veni decît umbra răspunsului și că viețuim în ezitarea răspunsului. Prin mine nu se întreabă fiindcă nu s-ar ști răspunsul, atunci n-ar fi posibilă întrebarea, ci fiindcă se încearcă întărirea și bucuria răspunsului. Această libertate întru răspuns va rămîne pururi o taină.

Vreau să spun că existența plenară se realizează pe alte coordonate decît cele prestabilite de mintea umană. Categoriile lui Kant nu-mi sînt de nici un folos cînd îmi aduc aminte de moarte.

Ion ALEXANDRU

CRONICA LITERARĂ

dinu pillat

MOZAIC ISTORICO-LITERAR

Caracterul „mozaical" pe care-l anunța ca premisă autorul, urmărind probabil să prevină sau să dirijeze inevitabilele discuții în jurul unității, aparține de fapt doar subiectelor și modalităților conținute de volum. Iar lectura convinge că anticiparea este excesivă, pentru că în zona neaparentă de sub preocupări, cunoștințe, idei, funcționează o structură bine conturată, definitivă, pe care secțiunile și capitolele cărții, atît de diverse în afară, o întregesc cu probabil involuntară eficacitate.

Dinu Pillat se situează în marginea insecurității și aspirației care absorb sensul ultim al celor mai multe din actualele întreprinderi critice, și le acordă în ultimă instanță calitatea estetică, deci o legitimare. Numai o certitudine nealterată asupra necesității propriilor acte poate explica ușurința cu care autorul se expune, realizînd de pildă o sinteză asupra evoluției romanului francez post proustian, care reia de fapt și prescurtează demonstrații deja făcute altundeva și deja aflate. Pentru un critic neliniștit de sensul actelor sale, nici o dată o demonstrație nu se va încheia în momentul afirmării unei teze deja afirmate, demonstrate și general acceptate. Or, o asemenea teză este cea privitoare la mutația survenită în evoluția romanului, constînd din înlocuirea creatorului-demiurg cu creatorul-conștiință geamănă cititorului (Concluzia studiului „Manifestări semnificative în romanul francez post-proustian": „În opoziția cu autorul omniscient, stăpîn ca un demiurg pe lumea creată de el, se desemnează tipul romancierului plin de incertitudini, care trăiește drama cunoașterii o dată cu personajele sale" pg. 86). Astfel de afirmații, care sînt aproape aidoma adevărurilor științifice, avînd un indice de subiectivitate redus pînă la limita neglijabilului, fac parte de obicei din premisele întreprinderii critice, pentru că aceasta, în mod curent, vizează ineditul. Faptul că Dinu Pillat își îngăduie să ignore acest comandament chinuitor al ineditului, provine tocmai dintr-o adîncă liniște: contribuția criticului nu stă întotdeauna în șocul intelectual pe care-l declanșează; urmărind acest șoc, criticul ajunge uneori să frusteze autonomia domeniului literaturii, impunîndu-i realitatea străină a propriei sale conștiințe; or există un adevăr al literaturii, la atingerea căruia se consumă și se împlinește menirea criticului.

Calitatea noutății nu stă de aceea în puterea criticului — nu este chestiune de înzestrare sau efort. Ea depinde de stadiul culturii, de pragul la care a ajuns acțiunea de dezvelire a adevărurilor. Și nu este suficient ca adevărurile să fie știute, ele trebuie rostite și înscrise în trupul culturii — cărțile. Lucrurile știute, aflate, tezele devenite bunuri comune, cu largă circulație, dacă nu au fost pronunțate **aici,** trebuie pronunțate, cu întreaga responsabilitate a lipsei de noutate, incluse deci în cultura noastră, adăugate „oficial" fondului necesar de adevăruri.

Pentru că există și în literatură adevăruri independente de acțiunea reflexiei critice, rostul simplu și neîndoielnic al criticului este să le descopere, să le pronunțe și să le dovedească. Adesea la Dinu Pillat efortul preponderent merge spre adunarea dovezilor, studiile terminîndu-se în mod curios într-un citat. Cu o probitate care amenință să devină vinovăție, Dinu Pillat își minimalizează contribuția, reducînd-o la o verificare sau o consolidare a adevărurilor deja descoperite, cînd de fapt un adevăr literar în chiar clipa regîndirii sale devine alt adevăr. Un adevăr accesibil ca o evidență: conștiință romanescă se amplifică în literatura noastră interbelică acordînd creației adecvatul suport teoretic (concluzia studiului: „Dilemele de creație ale romanului în conștiința noastră estetică dintre cele două războaie mondiale": „Mișcarea de idei, care are loc în jurul romanului, în epoca dintre cele două războaie mondiale, oferă spectacolul unor dezbateri extrem de revelatoare pentru tendințele de orientare din proza română modernă", pg. 56), generează o amplă operație de adunare și sistematizare a dovezilor. Situația sugerează ideea că meritul criticului nu este de căutat în adevărurile pronunțate, — care pot părea banale, care tot atît de bine ar putea părea și senzaționale, fără ca prin aceasta să răsfrîngă ceva asupra actului critic, pentru că esențială este doar calitatea lor de „adevăruri" —, ci în capacitatea de a le impune, care presupune exercițiul despersonalizării pentru dobîndirea virtuților lucrătorului: răbdarea, constanța, ordinea.

Activitatea lui Dinu Pillat nu arată a viza creația ci cultura, iar această cultură este concepută ca ansamblu de valori trecute în lucruri. Fragment al culturii, literatura conține în mai mic acest raport: o literatură constă din lucrurile-cărți în care trăiesc durabil și cu sens oamenii-valoare. Criticul organizează cărți și scrie el însuși cărți. El nu are în vedere doar operele — produsele abstracte ale spiritului, ci cărțile — produsele concrete ale spiritului întrupat. Atașat cărților și scriitorilor, criticul este cărturar și biograf.

Criticul cărturar nu ignoră nimic din ceea ce s-a scris. Chiar acele cărți pe care le știe nule, chiar maculatura mimetică sau vulgară, sînt luate în considerație în organizările sale, prin simpla lor calitate de „lucruri" literare. Doar așa se lămurește sensul unei încercări de sinteză care are în vedere un sector ca cel al romanului senzațional, care în genere stă la marginea literaturii, iar în cazul special al literaturii noastre este cu totul aservit imitației și prostului gust. Concluzia că structura noastră este inadecvată acestei modalități, că tot ceea ce a ilustrat-o a fost în afara valorii, nu împiedică la Dinu Pillat nici efectuarea întreprinderii critice și nici oficializarea ei. Nu numai cărțile-opere, cărțile-valoare, intră în constituția unei literaturi.

Pentru criticul biograf literatura este valoroasă prin faptul că aparține scriitorilor, ființelor înzestrate, cultivate, morale. Dinu Pillat nu-și restrînge interesul la opera lui Călinescu, îl interesează ființa excepțională, personalitatea. În Ionel Teodoreanu nu urmărește doar romancierul, îl interesează avocatul, tatăl, individul cu obiceiurile și tabieturile sale. Ion Pillat nu este doar poetul, ci descendentul din vechi familii boierești, călătorul, sau capul de familie. Dar Dinu Pillat-biograful nu este un colecționar de detalii și documente, nu este stimulat de curiozitate sau de pura plăcere a memorizării. Întotdeauna biografiile sale realizează un portret și un destin, iar sensul lor este înscrierea indivizilor urmăriți în ordinea valorilor umane. Darul comprehensiunii și vocația iubirii, capacitatea de a deveni discipol și prieten, se situează la originea unui proces de data aceasta creator (secret creator), prin care operele își dobîndesc autorii meritați. Pentru Dinu Pillat bucuria frumosului nu înflorește la căldura răului, nici măcar în dospeala informității. Operele nu se nasc în matca haosului sau a demoniei; ele prelungesc calități și valori umane. Ca un alt Zeitblom, biograful Dinu Pillat prefațează umanistic viața creatorilor, pentru că nu poate să creadă și nimeni nu trebuie să poată crede că frumusețea artei este neatîrnată de frumusețea morală. „Biografiile" sale nu sînt suma datelor biografice; sînt chiar niște biografii foarte sumare, pentru că esențială este aici plăsmuirea. Și tocmai de aceea sînt frumoase. Cînd te îndoiești de realitatea lucrurilor afirmate și numai de dorința curată de ilustrare ești sigur, atunci simți limpede atingerea esteticului.

Zeitblom scrie biografia lui Leverkühn, pentru că numai biograful umanist poate și trebuie să iubească și să înțeleagă pe muzicianul demonic, adică să nu se iubească pe sine și să înțeleagă ceea ce nu este el. Creatorii pentru care Dinu Pillat pornește o acțiune justițiară sînt Blecher și Emil Botta. Pentru ei criticul rostește acele adevăruri care trebuie rostite, pentru ca literatura să dobîndească forma cuvenită. Despre Emil Botta, criticul spune: **„Întunecatul April, Trîntorul și Pe-o gură de rai** ne pun în fața unui poet mai personal decît oricare altul afirmat la noi între 1935 și 1945..." (pg. 142) după ce fixase timbrul particular al poetului în „acel patetism funambulesc, de bufon Shakespearean" (pg. 143). Iar despre Blecher: „Este surprinzător că un scriitor atît de personal, fără îndoială cel mai interesant din cîți au reprezentat în epocă așa-zisa literatură a experienței, superior în felul său și lui Anton Holban și lui Mihail Sebastian, a putut să fie înregistrat cu parcimonie, cînd nu a fost de-a dreptul omis, de autorii istoriilor literare de pînă în prezent". (pg. 124). Bufoneria și morbiditatea, poetul-cabotin și prozatorul-bolnav încap în afecțiunea și înțelegerea lui Dinu Pillat și stăruie, mesaje ale demonicului în pacea plină de așteptare a umanistului.

Cînd criticul rostește adevăruri sau întîrzie în expunerea dovezilor și suprimă sau abreviază faza descoperirii lor, o face pentru că accesul său la adevăruri se petrece în afara duratei. Dinu Pillat nu caută adevărul, pentru că îl știe. Structura sa, în care umanismul își atinge desăvîrșirea, prin faptul că e capabil să tindă spre altceva, străin lui, îi îngăduie maxima receptivitate și comprehensiune.

Ilina GRIGOROVICI

breviar

CORNELIU BELCIUGĂTEANU

„Versuri din patru decenii"

Poeziile cristaline ale lui Corneliu Belciugăteanu evocă muzica unui sentimental care nu se abandonează furiei sale primare, cu hotărîrea irepresibilă de a merge pînă la centrul de foc sau de gheață al emoției ci, decantînd-o prin meditație și cultură, face să ajungă pînă la noi doar ecourile acesteia, penumbra ei de o suavă transparență. Regimul estetic al volumului de față, Versuri din patru decenii *(Editura pentru literatură, 1969), așa după cum o spune și Miron Radu Paraschivescu în prefața simbolic intitulată* Fuga de neant *(prima culegere a lui C. Belciugăteanu se numea la fel) se poate aproxima în destinderea calmă a universului concentrațional al lui Ion Barbu, cu aceeași tendință de a supune o materie prin ea însăși nesigură (afectul) unor forme certe, lapidare, chiar gnomice (expresia verbală); cu specificarea că, dacă la autorul* Jocului secund *se informau în materia limbajului nucleele vitale iradiante, la discipolul său același proces se realizează cu ceea ce rămîne surdinizat în memoria afectivă.*

Un alt aspect care se impune la lectura volumului și care vine să confirme observația anterioară este acela al citadinismului poeziei lui Corneliu Belciugăteanu, dar cu o ciudată caracteristică; el nu pare unul de structură și deci obligat să se dezvolte ca un dat necesar și impersonal, ci în relație cu amintirea peisajelor umanizate de seninătatea blîndă a copilăriei. Deși integrat în viața orașului, acesta i se revelă poetului ca un geniu al răului social, în mijlocul căruia cel chemat de puritatea naturii trebuie să-i cînte stigmatul pe coarde de aramă, denunțîndu-i viciile dezrădăcinării în felul cîntăreților vaticinari. Cităm, în această perspectivă, un fragment din poemul Sete: „O sete, o, sete, o, setel, O, sete de viață și soare,/ primește-mă-n slava luminii/ Cînd ramura mișcă mai trează/ Și zarea-i mai vie! Și ajută-mi/ Să spun și tăcerea din codri/ Și veșnica lor tremurare/ Și ajută-mi să spun molcomirea/ Din seara topită în ceară/ Și unda-nspumată în care/ Din Olt o fărîmă șoptește,/ Crescînd nostalgia cea mare./ Această noptatecă undă/ Ce-o clipă-n lumină strălucel Și-n umbră o clipă și-n plins de/ Tufișuri. Și iar în lumină/ Acum ginditoare se-afundă/ spre zarea prelung vineție./ Tu, noapte, boltind catifeaua/ Molatecă-n neagră răcoare,/ Ajută cîntarea să-mi fie/ Mai gingașă-ofrandă lumină/ Ca visul petuniei, lunii./ O, fă-mă stăpîn întru viață/ Și-n flautu-mi liric de faun/ Fă ploii de azur să se toarne/ Întreaga suflare schimbată-n/ Cîntare atotstăpînitoare. / Și cine să spună durerea/ Orașului singur în noapte/ Și cine, tristețea din aer,/ Cînd strada-n amurg aiurează/ Și sfîșie repede-apusul/ Nervos, cu lumini și cu goană?/../ Și cine din zări, nostalgia/ Blajin s-o culeagă în seara/ Nervoasă, cînd piatra scînteie/ Adînc cenușie și-albastră/ Și-o mare de haos i-orașul?"

ION HURJUI

„Noaptea Pandorei"

La debutul său editorial (Noaptea Pandorei, *E.P.L., 1969), Ion Hurjui ni se relevă ca un talent autentic și matur, cu o înaltă concepție despre poezie, înțelegînd actul liric ca pe o comuniune sacră cu misterele dintîi ale lumii, fără să convertească însă această indicibilă taină într-un pernicios hermetism estetic, manieră facilă de încifrare a nimicului, ci făcîndu-ne să participăm la întreaga tensiune a ființei care încearcă să se dezvăluie într-o expresie muzicală: „Nu plînge prietene, / La malul care-așteaptă / Gondolele-au plecat; / Tu singur prezicerile ți le faci. // Atîrnă aici între noi / Albastrul cerului și-al apei netrecute, / Cine te simte așa aproape / În așternutul încă gol? // Lasă-mă să-ți ies în întîmpinare, / Poate ceva se va frînge / Și pasărea se va răstigni / Ca întoarcerea ta. // Nici un drum fără stelele pentru mîine / Cînd totul va fi tînăr / Lespedea se va ridica / Și întîlnirea ne va prelungi mîinile // E prea tîrziu pentru carul de aur; / O cît de stoic se revarsă rîul / Peste toate lucrurile / În așteptare. // Vino aici! / Am să trec pe țărmul acela / Tîrziu, la întîlnirea furtunilor aspre, / Ca o boare ce cade pentru oameni. // E prea devreme pentru serbări, / E prea tîrziu pentru căință, / Totuși, lasă-mă să te plîng, / Singurul lucru care l-aș face. // Dansuri de seară; / Cine oare-ar putea înțelege timpul / Între tine și celălalt, / Frate al meu de departe. // Șarpele crud așteaptă să muște / Partea curată a celui nemușcat de ispită, / Vale de dor, vale a plîngerii oarbe; / Cine vor fi pînă la urmă eroii! // Pasărea-și rupe din aripi; / Puterea mea acum e a zeului infinit / Înălțat de suferință. / Stingeți luminile; prietenii mă vor recunoaște"* (Sărbătoarea). *Poetul se confundă cu focul de umbră care arde în templul său de inițiere în muzica tăcerii, nu o tăcere sceptică, de renunțare la contactul cu semenii, ci venind din voluptatea amară a unei încordări de spunere totală, templul în care oficiază poetul fiind acela al ambiguității determinabile la infinit. Dar această epurare de accidental a poeziei ipostaziate ca discurs esențial al existenței ființei, integrarea destinului individual în structura mai largă a unui destin al lumii, nu eșuează în abstracte și fastidioase generalități despre lumea căreia i se consacră cu înțelepciune și melancolie. Dincolo de gesturile hieratice ale poetului, dincolo de rostirea sa adesea oraculară, trăiește vibrația discretă și puternică a unui autor pentru care poezia nu este o distragere capricioasă, artificială din existență, ci însăși rațiunea de a fi a existenței. Dacă mai adăugăm aici curata limbă română pe care o slujește Ion Hurjui în marea tradiție moldavă, avem încă un prilej de a crede că despre acest poet se va mai vorbi.*

Dan LAURENȚIU

avantpremieră editorială

28 IUNIE 1969

ION ALEXANDRU:

„Vămile pustiei"

Noua carte a lui Ion Alexandru, *Vămile pustiei,* în curs de apariție la Editura tineretului ne prilejuiește o reîntîlnire cu poetul vizionar din „Infernul discutabil".

MIHAI GAFIȚA:

„Duiliu Zamfirescu"

Este o nouă carte de istorie literară a lui Mihai Gafița întemeiată pe o cercetare și o cunoaștere aprofundată a epocii și a personalității primului romancier român modern.

MIRCEA POPA:

„Cascadorii"

Volumul de debut al tînărului prozator cuprinde 14 povestiri, cele mai multe publicate în revista „Amfiteatru", unele dintre ele bucurîndu-se încă de la publicarea în presă de favorabile comentarii critice.

BUCUREȘTI — ORA TEIULUI

De o lună trăim sub religia teilor. Mirosul lor de miere atîrnă peste lacuri și se leagănă pe bulevarde, în inerție orientală. Hinterlandul marelui nostru oraș sînt arborii. Cucerind cîmpia și un codru vechi, pe parcurs, de cinci sute de ani, Bucureștiul n-a ucis, ca atîtea alte metropole, frunza înaltă închizînd vînturi bogate și asfințituri. Lîngă fruntea și inima lui foșnesc, pline de nerăsărituri șoptite, cupole de umbră. Trei anotimpuri din an orașul își ține gîndurile în arbori. Doar iarna și le adună ca pe niște fructe aromate în casă. Atunci, lîngă foc, ascultăm fîntînile pe care le visăm, fiindcă cele pe care edilii ni le-au dăruit sînt mici și retorice.

Clădit din vrajă, teiul așterne liniște. Și nopțile lui sînt de miozotis. Polenizînd piatra, asfaltul și trandafirii, teii Bucureștiului, împletindu-se în cîntec nostalgic — același pe care-l spune ploaia în turle de biserici — despică drumuri spre lună și spre planete necunoscute. Aproape de lemnul lor îndrăgit de furtuni și de trăznet, tinerețea arde violent și cheamă iubirea. Floarea lor galbenă, căzînd pe pămînt, adoptă formă de fulgere și de rîuri subțiri cu scurgere sinuoasă, tăiate de cercuri de copii și pași de fată. Seara, sub tei, în venele noastre pulsează un sînge blestemat cu gură de lupoaică și iarbă alior. Mirosul e dulce și perfid, răsărit de floarea soarelui și minciună adăpată cu lapte, psalmi rostiți în cadență biblică și veninul jurămintelor dinainte călcate.

Teii sînt norocul orașului nostru. Ei nu cunosc trădarea precum alți copaci care, atinși de brume reci și tîrzii, refuză explozia luminii. În fiecare iunie, la ceas de datină, un clopot de miresme se sparge în ramurile lor și Bucureștiul se umple de dragoste și amețește. Din necunoscutul adînc al pămîntului, în ora lungă, de dor, suie în liniștea verii, prin trunchiul carnal al teilor, balada spusă pe frunză de ciobanul Bucur, pe tîmpla căruia se reazimă orașul. Și trece în sufletul nostru ca să rămînă în eternitate.

Dar în iunie, cînd ne logodim cu teii, resimțim acut lipsa fîntînilor.

Fănuș NEAGU

ADECVAREA ESTETICII

Desigur că orice constituire a unui domeniu teoretic trebuie să fie precedată de o chestionare prealabilă a rostului fundării și existenței sale, a modului în care se organizează acest discurs al unei noi teorii; discurs care nu rămîne și nu trebuie să rămînă un simplu text *despre* ceva, ci trebuie să se constituie ca inserție organică și revelatoare în atmosfera de determinări a obiectului; el pătrunde și străbate zonele de cuvinte și de imagini cele mai apropiate de obiect, depășindu-l pe *despre* pentru a-l dobîndi pe *în*.

În spațiul suprasaturat al culturii, chestionarea, simpla punere a unei întrebări, devine un gest nu atît riscant, cît deschis din toate părțile unor răspunsuri abundente și inadecvate. Întrebarea își găsește forma ei autentică (de o autentică neliniște și de o reală necesitate de a intra într-un timp dinamic și constructiv, ieșind din lenevia lucitoare a oglinzii: fals spațiu de desfășurare al unor false mișcări!) doar cînd pornește din izvorul ei real, din ruptura teoretică tranșantă dincolo de care textul scrierii nu mai poate păstra structura și semnificația vechiului cîmp, renăscîndu-se altfel. Natura proprie a întrebării se constituie ca dificultate prezentă de a da un răspuns: căci răspunsul nu poate fi niciuna dintre propozițiile posibil de formulat despre obiectul sau relația de care ne apropiem. Nu simpla operație de atribuire a unor calități abstracte (desprinse și ele din alte atribuiri abstracte anterioare), ci textul care cultivă deplasarea, mișcarea generatoare de lumi a semnificantului; răspunsul își va căuta forma într-un discurs deschis a cărui istoricitate va fi nu doar proclamată, ci se va găsi înscrisă în el ca mod propriu de desfășurare. Istoricitatea și deschiderea discursului (cele autentice) marchează fiecare cuvînt, fiecare relație sau ruptură dintre cuvinte.

Punerea unei întrebări necesită o radicalizare. Radicalizare a cîmpului de cunoștințe în care operăm, radicalizare a poziției noastre ca subiect chestionant în fața lumii noi pe care vrem s-o străbatem constituind-o continuu după desenul ei interior; desen care-și arată textura doar la atingerea și în imediata vecinătate a mîinii ce-l caută într-un spațiu nestructurat; o textură revelată continuu, schimbătoare, surpriza însăși a timpului interior al lumii pe care o căutăm. Dar radicalizarea în spațiul culturii este un act plin de dificultate, riscant, act iconoclast și deschis oricînd blamării. Dificultatea radicalizării cîmpului teoretic se accentuează și printr-o violență a plinului, a prezenței: absența, golul, nu are alte argumente decît realitatea ei unică care ne cheamă prin simplitatea și adevărul ei brutal. Prezența plină nu ni se va arăta niciodată ea însăși, ci va împinge în față numeroșii ei reprezentanți (*die Seiendes*, existentele, la Heidegger). Cît de simplu poate fi ca rostul fundamental al unei întrebări, acela de a dezvălui dificultatea de a deschide spațiul germinativ al nesiguranței, al neliniștii, acest rost cathartic și creator care ne pune față în față cu nedeterminatul, cît de ușor poate deveni gesticulație cochetă printre cunoscutele obiecte familiare, gesticulație narcisică, liniștitoare. Căci orice chestionare, cu toate încercările ei de a crea un vid, de a dezvălui o absență, poate fi anihilată de năvala sensurilor gata făcute; teama de golul pe care o întrebare îl revelează, teama de prăbușirea iminentă într-un spațiu cețos, fără limite, face ca subiectul chestionant să aducă în grabă o mulțime de puncte de sprijin care maschează ceea ce era absență, deci ce era posibilitate a unei existențe noi. Pe orizontul straniu și gol dezvăluit de întrebare sînt aruncate în grabă o mulțime de cuvinte familiare, poncife cu care ne-a înzestrat tradiția; astfel, sprijinindu-ne să nu ne pierdem într-un spațiu deșert de cunoștințe, teama ne închide între granițele tocite ale unui timp mort. „Punctele de sprijin" deturnează întrebarea, o îneacă și o falsifică, transformînd-o dintr-un punct de întoarcere existențială într-o simplă propoziție rezolvabilă în termeni finiți.

Dar întrebarea trebuie pusă totuși din acest spațiu prezent al culturii care ne este dată. Acest fapt implică pericolul de a determina o liniștire nejustificată a gîndului, aflat printre lucruri cunoscute și sigure. În straturile groase ale culturii vom putea găsi oricînd elemente pentru a fundamenta orice nou domeniu teoretic. Prin procedeul atît de des folosit al reducerii, putem reduce orice fenomen la altul ale cărui determinări le cunoaștem.

Se pune întrebarea însă în ce măsură aceste reduceri sînt legitime, în ce măsură nu trebuie ele să rămînă doar simple procedee auxiliare, ale căror rezultate trebuie integrate într-o sinteză. Considerarea că anumite aserțiuni, adevăruri, sau chiar moduri de punere a problemei, ne sînt date prin tradiție, sînt subînțelese, nu poate duce către nimic nou. În acest mod nu facem decît să luăm cîteva locuri comune, așezîndu-le tacit drept fundamente ale unei construcții care se vrea novatoare. Concluziile unei astfel de cercetări pot fi într-un fel sau altul, pot da impresia că s-au lăsat descoperite, cînd de fapt ele erau dinainte acolo, puse în forma lor definitivă, existente undeva în afara discursului, a structurii lui sterile. Un astfel de discurs teoretic exterior mimează descoperirea în interiorul său a unor semnificații pe care nu face decît să le ia dinafară și să le monteze în textura lui străină de obiect.

Iată o lucrare atît de serioasă ca „Logica frumosului" a profesorului Liviu Rusu, lucrare căreia nu-i poți reproșa nimicurile obișnuite. Cartea lui Liviu Rusu este un text teoretic revelator pe baza căruia se poate discuta în modul cel mai fructuos cu putință. Pentru că autorul ei exprimă aici un punct de vedere, și aceasta nu numaidecît asupra naturii frumosului, ci mai cu seamă asupra modului de a crea discursuri despre frumos și despre artă. Opțiunea autorului cărții amintite pentru anumite aserțiuni fundamentale, pentru o anumită metodă de construcție și de apropiere de obiect creează prin ea însăși o problematică. Astfel, dincolo de concluziile stimabile concluzii cu care nu te poți declara decît cu greu în dezacord, se pune problema textului însuși, a mișcării lui interioare. Există obiectul (frumosul, arta) în structura textului, se află el, cel căutat, pe direcția scrierii și a desfășurării sale, sau este adăugat ca un corp străin unei scrieri care numai aparent este adecvată acestui mod specific al ființării? La această întrebare ne propunem să răspundem.

Eugen IACOB

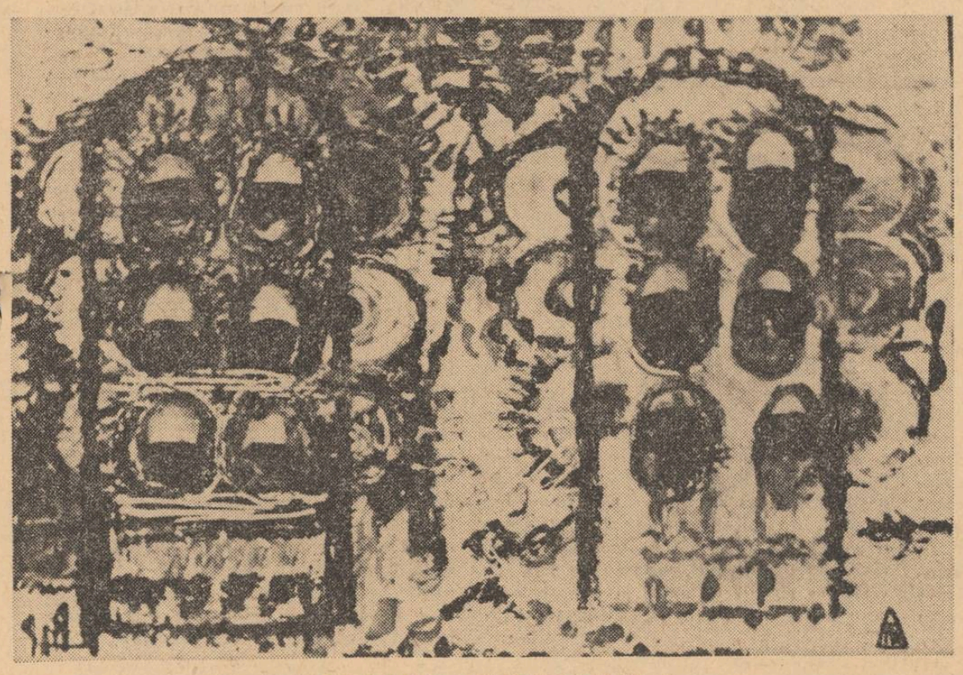

ȚUCULESCU — „PIETRE PREȚIOASE"

GRIGORE HAGIU

fluier ceruit

de-ar fi în stare
dacă s-ar putea
de ce să nu se poată
doar împărțit a fost pînă la sînge
el însuși luînd din sine
cît îi încăpu în brațe
dar mai rămase
totuși
din el o vagă-alcătuire
și-acum albit de neputință
se străduia
acelui vag să-i dea o formă
să-l închidă într-un fluier
cu cele șapte găuri ceruite
mirosul trupului pierdut
în destupare proaspătă
mirosul lui de după moarte
nu pentru oameni
ei îl știu de mult
dar pus în naxa
la cumpăna materiei
să știe
să cunoască
ciudatul drum
ocolul spaima

gravitație mărită

pe sub pămînt adînc în piețe la tarabe
se face un negoț tăcut de viermi
deasupra sus la suprafață
se moare mai încet
copiii știu să-nchege vorbe
mai înainte de-a se naște
sămînța neagră-n întuneric
absoarbe vîrful piramidei
rugina-ncearcă ouă mult mai mici
să-și vîre în oțelul des de sabie
cu foi de-argint bătut mărunt
astupă-n rîuri gura de isvoare peștii
străbunii cu nepoții se-ntîlnesc
și iese lacrima în înveliș de os
de propriile coarne-n cap străpunși
se învîrtesc și urlă cerbii
oglinzile din sîni trag lapte
și sînge-nveninat din frunți
butucul roții își înghite spițele
centaurii de labe-s descălțați
din sufletele care nu-și mai pipăie cenușc
la stele se ridică doar un sfert
se vede bine numai înlăuntrul
în luminarea ochilor mutați
e-o gravitație mărită-n seara asta
cu oamenii turtiți pe jumătate
cuvintele proptesc în noi cîrlige
ostateci înfrățirii de-nceput

rugă

sînt vinovat
nu-mi spuneți pentru ce
lăsați să coacă-ncet neînțelesul
nu-l tulburați cît are-n mine încă împlinire
dar celui care moare
dar celui ce se naște
și-o clipă-n aer
își încrucișează sborul
lor da
lor da
desigur trebuie să-i încercați
șoptițile-n ciudata lor ureche
nici încărcată de prea mult contur
nici mult prea vagă să nu poată
întoarce-n ea și încreți
o palidă lumină
împingeți limita vinovăției
nefecundată n-o lăsați să moară
și eu mă voi preface
nu n-am să vă aud nu nu
din răsputere încercînd s-alcătuiesc un trup
acestu-i duh care mă bîntuie
sînt vinovat
nu-mi spuneți pentru ce

rană veche

știi tu chiar totul
și ești singurul
nu-i este dat oricui
în propriul său mormînt
din începuturi să se nască
dar ai văzut privighetoarea ciugulind
din ziduri noaptea ouăle de fluturi
și cît de trează și amară
amintirea mărilor pierdute se răscoală
în trupurile-ndrăgostite
nu-i mult
dar mai adaogă
rostite cîteva cuvintele din ceață
și îngerii mai slabi decît o vîslă
și ceara răsărind într-o fîntînă
nici n-a trecut prea multă vreme
socotește
de cînd un vierme alb mocnind sub lună
aprinse clopotul pe funia-mbibată cu grăsime
de mîna clopotarului bătrîn
și lasă-te condus de-o rană veche
sub cerul ei să dormi în noaptea asta
nu-i mult
dar cine poate spune totul
cine

suflete la vedere

încet din lucruri iese greutatea
și se depune lîngă forma lor
atîtea suflete eliberate
o clipă la vedere puse
își clatină conturul între cele două aripi
de împietrire despărțit
și foarte slab
încearcă să te simți acum
doar nu mai trage mult mai mult auzul în cîntare
decît o sbatere de vînt prin frunzele de-amurg
de netăgăduit asemeni și-mpăcate
somnul și trezia
și dacă moartea în balanță își pogoară
pe unul dintre talgere bătaia
fulgerător pe celălalt îl umple-a doua moarte
tu nesfîrșită
repede-alternare
adăogînd mereu
mereu scăzînd
cu ce te plîngi pe tine însuți
iată
atîrnă toate păsările lumii
de-mpușcătura unui singur ou în univers

de-ajuns un semn

dar nu-i cumplit de tot
de propria ta moarte
deodată să te simți
tu singur vinovat
cei cărora-nceput le-am spus
simțeau abia o adiere-nveninată
le era ușor
din culme nu li se-ntorcea răspuns
pe tine însă poate cineva
duios cu nepăsare
să-ncepem deci numărătoarea
cea mai rară
atît vă este viața
cum să vă spun atît mai bine
sînt slab
și uit
din seul meu abia o luminare cît o sîrmă
și-aceea dacă se mai poate împleti
există însă liniștea
de-aici încolo se ascultă numai cum
îmbătrînește gravitația în morți

strigă-ți numele

statuile își caută în fiecare seară
modelele în așternuturi încă vii
rudenii mari de sînge se trezesc
o-ncrîngătură-și scîrțîie
scheletu-n sare
parcă ne-am cunoaște
am fost
vom fi
în cimitire uliul cade
smucind în gheare cruci de piatră
și cîmpul se înclină
lăsînd să curgă-n prada nevăzută
mulțimea ciinilor de vînătoare
îți murmură vocalele și pomii
în felul lor înfiorați și înflorind
se chinuie se tulbură se-ncoardă
și reușește uneori
materia să-ți spună numele întreg
nu pentru tine
pentru cel deasupra ta
acum și tu-ndrăznește
strigă-ți numele silabă cu silabă
mai încearcă
timpul nu-i pierdut de tot
nu nu-i pierdut de tot

semn ars

se desmetici doar o clipă
o repede clipă
aceiași pentru stele mai mari
luă în mîini
o bucată bună de pămînt

fragilitate

un vultur mi-a turat vertebra de la gît
pe cînd dormeam cu fruntea-n iarbă
statuie răsturnată dintr-un bloc de piatră
acum colacul unei tunii
mi-ar ține capul drept pe umeri
acum încolăcirea brațului tău moale
m-ar omorî prin simplă-ndepărtare
și șarpele trezit din somn
o ultimă durere
mi-ar pune-n locul
sfințit cu os de altădată
acum mi-e dat să nu mai pot respinge
pe cît mi-e dat să nu mai pot adeveri
stă limpede și în afară
ființa mea neapărată
lăsată-n voia celor mai obscure patimi
acum ar fi de-ajuns să mă reteze
rotite-n iurul cozii ei subțiri
și pana din aripa unui înger
cel mai sfios și-abia născut și plîns
printre părinții lui puternici

lac otrăvit

să fi fost oare un înger
oricum
sîngele era liniștit
și-ntre munți o tăcere adîncă
sufletul cailor fulgera pe pinteni
caii născuți pe cînd
sub pămînt
morții își schimbă mormintele
și marele șarpe șburînd
cu capu-ntre degete strîns
de un înger
poate de-un înger

ION GHEORGHIU — „VEGETAȚIE"

acolo
în ea
neumblatul recele palidul
mort înaintea tuturor
dacă tuturor spune totul
oasele albe își sclipi către nord
însă el și pe-acesta-l uită
ușor
fără chin
cu de la sine putere
mai clar decît i-a fost hărăzit
apoi
își întoarse clepsidra cu vipere tinere
la căpătîi
puse aripi prin preajma
viermilor viitori
și reveni întreg
de unde-a plecat
și spuse plecării
și spuse revenirii
mai mult pentru el
semn ars al egalității dintre vocale
dormi cu fărădecreierul lui
visă cu fărădeinima lui
o fereastră nocturnalbăstruie
respinsă durere
mulată pe-un chip de copil nenăscut

de-aici încolo se ascultă

atît îți este viața
spuse el
și mărgini cu o părelnică mișcare
văzduhul dintre patru arbori
atît îți este viața
spuse el
cu luare-aminte
și-n plină arșiță secă fîntîna
de două degete sau trei
atît îți este viața
spuse el
și răsturnă pe un ștergar în iarbă
o ciutură de sare neagră
plecă lăsînd în mine-un fel de gol
ori gură neumblată la cuvinte
celor mai buni și drepți
să le rostesc ceva
atît vă este viața
lăcrămă o otravă subțire
în lacu-nghețat
bîntuit de amurg
în lacul căzut mai de mult
înfipt între munți
se stinse aerul în capete de înecați
în fața oaselor bătrîne desgolite
leșinul oaselor mai tinere
neîncepute
nepăscute de fantome
și sitele de tablă începură
să zuruie încet prin albii
alegînd cenușa
orașele-și mutau alaiul
fecioarelor purtate-n baldachinul
coarnelor de cerb
și-un ochi rămas în broasca ușii
pecetluind plecarea
stins ne-nsoți un timp

bila neagră

acesta e piciorul
asta-i mîna
ăsta-i capul
și-ai vrea desigur
să te cred
să repetăm în cor
acesta e piciorul
asta-i mîna
ăsta-i capul
ai vrea desigur să te cred orbește
dar sufletul de multă vreme
bila neagră a mușcat-o
cîrligul ei de undită m-a prins
ce-aș mai putea
și ce mai vrei să recunosc
al tău sînt
smulge-mă la suprafață
o-nseninare verde
cu o pată cînd albă
cînd albastră la mijloc mi se năzare
am înghițit-o
bila neagră
nu te mai juca
auzi sfîrșește-odată mă auzi
și trage lin
la urma urmei
tot o să te văd
va fi

TRAIAN IANCU

Buzele mele

Pe buzele mele, străvechile zodii
Se scaldă ca-n ploaie, se svîntă ca-n vînt,
Și sensul vieții cu zvon de psalmodii,
Mă-nvăluie-n aerul creșterii, stînt !..

E ceasul de taină, cînd muguri desculți
Se-naltă spre soare, cu tălpi sîngerate
Și-n mine, se-așează, serafic și mulți ..
În pomii ce-nvie, cu crengile toate...

Filfîire de cer, primăvara răsare
Ea cuprinde tot spațiul, din stelele-n Olimp !
Scăpată din lanțuri, ea zdrobește zăvoare,
Deschide tîntîni, dă mișcare la timp !...

Renăscută-n legendă, a prins aripi de foc,
Și-o altă-înaltă Geneză, din nemuriri ce pier,
Făuri iscusită, cu noi la un loc ;
Și-a împins istoria mai departe, ca sfinții din cer...

Prin astre, în graiuri de flăcări albastre,
Aprinse semnalele avîntării visate...
Începuturi, afirmări, bucurii, ale noastre
Îndemnuri cerești sînt... Spre o nouă dreptate !..

Preamărind Primăvara, azi buzele mele,
În foșnet de floare, au aprins cunoașterii torțele ;
Căci am primit o aprinsă vestire din stele :
Mărire pămînteni !... Universul și-a deschis porțile !...

NORA IUGA

Cizmele amazoanei

Omul care șnuruia cizmele amazoanei
nu știa ce departe-i
Eufratul ;
nu știa cîte alge
trebuiau pentru un scut
și războiul
din ce sămînță a ieșit ?
Înfipte-n stejnice
— ce frumos —
degetele lui ar fi putut zgîria
acest întuneric îngroșat
ca pielea a măslinului ;
dar el șnuruia cizmele amazoanei
și temeia încăleca
pe creștetul lui
pînă afla cum pling centaurii
cînd vor să cînte

Vina păstorului

Vina păstorului —
o, vina pe care nimeni
nu știe în ce sertar
o păstrează..
Ana, heraldică nimfă
cu ugere de seară
și lei inocenți
așteaptă-mă lîngă rădăcini
nemișcată tută în secetă
și mută,
pentrucă trece pe drum
o pîndă măruntă ca grindina
și e trig în laptele mamei
ca în osul cu măduva scursă.

Aveam un cîine

Aveam un cîine trist
cu ochi albiți de lună
strivit sub picioarele mele
zăcea de-o plăcere nebună,
era un cîine cu sutlet
risipindu-și averea pe droguri
nu scăpa nici-un miros de fată,
printr castrat surghiunit în alcovuri ;
mai palid ca teasta lui Yorik
păzind rădăcinile mele
sub podeaua cu vine umflate
se tăvălea în schime rebele
și ziduri cădeau de pe mine
lăsîndu-mă gol într-un șanț,
doar glezna simteam cum mi-o ține
captivă-ntre dinți ca-ntr-un lanț.

ANGELA MARINESCU

Ființă

În spațiul imens care te copleșește
Poți să te înalți mereu.
Etern biserica apare
Ca o înlănțuire de spasme.

Mă așez
Cu pulpele încrucișate pe pămînt
Cît de subțire și pură
E ființa mea neagră.
Brațele tale reci

Nu pot să fie decît o margine
Mai tulburătoare decît
Un țipăt.

Și apoi, clipele năvălesc
În timp, adulmecînd
Ceea ce e trecător,
Ceea ce miroase.

Pe trupul meu, ca pe un lac,
Coboară și atinge-mi gîtul.
Liniștea în care tu exiști
Mă sugrumă.

Adînc

O, liniște a morții,
Care îmi învălui trupul.
Nimic nu poate să fie
Mai stins și mai palid.

Totul e monoton
Și adînc
Suflarea e un țipăt lung,
Chinuit.

Soră a mea, stranie,
Care ți-ai rostogolit capul
Departe de trup.
Unde-ai plecat.

Voi veni, poetă a morții
Și, înlănțuindu-ți
Brațele lungi,
Voi veghea singele tău sfînt.

Iată, cum pulpa mea albă
Îngheață.

Lanț concret

Hai să uităm tot ce-a fost
Și învinși de uitare să zburăm risipind
Credința și viața și carnea strălucitoare
Ca un animal voluptos ce se destramă
trăind.

Nimic nu ești tu cînd vorbești.
Numai în somn sînt un semn pur oasele tale
Și aureola ta e un corp penetrant, mult mai mult
Decît forma-ți adîncă și moale.

Mizantropi porii stau stredelind
Pe dinăuntru sîngele aprins, mătăsos.
Înafară e un cerc calm, vicios,
Integrat iconoclast organelor sfinte de simț.

Ești un metalic lanț concret.
Dar, o, cît abis e în paloarea unui nebun.
Și drumul instinctual al broaștei țestoase
E numai structură primară, un lac ancestral violet.

IOLANDA MALAMEN

Eroticele

1.

Și noaptea fluturele
pe ziduri va plînge
rozul viu
al florii de basm.

Drepte palme
îi judecă sîngele
într-o plină
și grea mingiiere.

Noaptea fluturele
are bot
ca orice semn
încrucișat cu adîncul.

2.

O pleoapă de stea
se închide
în craniul copacului
ca un drum neatins.

Mie oaspete tiu
împăcat cu minunea
îmi tremură
trunza de lemn
peste trup.

Și ochiul iubit
se întinde pe cer
ferecînd
un munte tîrziu.

Dar cine m-ar pustii
într-o oră fricoasă ?

3.

Dă-mi voie milă
a morții de iubire
să-mi limpezesc pămîntul
pe care l-am urît
o stea intra în marmori
cu gest de răstignire
într-un oraș așa
de umilit și supt.

Dă-mi voie milă
să mă vestejesc
ce-aș colinda
sub avioane roua
în uriașe patimi
de mult nu mai trăiesc
nu-i cer și pentru mine
decît în steaua doua.

4.

Iubeam iubeam
de cîte ori sunau
arteziene ape
și penele de ciori.

Iubeam țîșnind
ca o lumină
din somnambule uși
și din pereții verzi.

Iubeam în adăpost
de flăcări mute
cum ți-ai simți iertarea
căzută nicăieri.

5.

Și întrebărilor
le rămînea numai coajă
nehotărîtă și dulce
neștiutoare și dusă.

Stelele își plîngeau
una alteia tărîma de cer
ca de moarte
ca de înaltul meu glas.

Mă înrăiam
tot mai veșnic
întrebînd
cum e steaua-năuntru
înainte de viscol.

DUȘAN PETROVICI

Ziua voom

1

a trecut o zi și eu vreau să-ți spun că nu m-am schimbat
dar va veni o zi cînd o să-ți spun :
schimbă-te tu într-o altă ființă
miroase tu dacă poți altfel decît o floare

2

grădini fără voce fără de castitate grădini
nimic nu e mai ușor ca zborul
învață-mă tu alt cuvînt
ca o mamă învață-mă alt cuvînt
ține-mă în brațe ușor ca pentru o cădere

3

ce trist voi fi la moartea unui prieten
și mult mai trist cînd altul voi afla
leptir cordun și mahagonic : voi căuta un nume
să-l potrivesc la firea ceasului nevrednic
ce o să-mi biciuiască moale umerii călugări
și într-o zi va crede prea mult iubirii mele
prea mult o să prisească din tăcerea mea.

4

nume de ființă și fără de imn
voi sta într-o casă și voi aștepta cuminte
și o să vină ziua voom și ziua voom va iubi inima mea
alil alîl și semiramis
ziua voom va iubi inima mea

5

dacă fără de răspuns e întrebarea mea
atunci mă voi opri aici și voi întreba din nou
unde e țara div și dacă acolo oamenii sînt buni
loc pentru mine voi afla și pentru mama mea bolnavă
și dacă oamenii acolo poartă numele coos
voi învăța de la dascălii lor să cînt
și așa o să cîștig o pîine pentru mine și pentru frații mei săraci cu duhul
și dacă acolo o fată iver se cheamă
atunci ea este dragostea mea și mult mai ușor
va fi pentru noi să-mi spuneți adevărul

6

numai surori și frați în juru-mi
și vă spun că nu voi duce lipsă de nimic
azi fără vină sînt pașii mei și mîine la fel
vor tremura buzele mele în fața jucătorului
dar acum se scoală cineva bolnav pe moarte și pleacă în lume
cu sîngele meu pleacă în lume
și acolo coruptă dogmă în ceruri
rivalul meu mult mai puternic.

7

acum și numai acum voi spune
dă-mi chiar mie această clorofilă veche
și boabele de sînge dă-mi din necunoscuți părinți
acum pentru totdeauna sparg coaja oului tenebru
acum și poate nu voi mirosi floarea pînă la capăt
și nu mă voi întoarce la stăpînul meu

8

cu adevărat inelele respiră pe falange
din clerul vegetal voi demasca o floare
tu regina sărutului creștin vei coborî la mine
cu subțioara crucii asudată
o boca-su fată niponă în primăvara asta
va crește în mine un foetus un fluture nocturn
lelui lahor nu-l voi lăsa din mine să exulte
eu am o noapte pentru viața lui
o extravagantă noapte.

BUCUR CRĂCIUN

ploaie deasupra orașului

Văzu. Păianjenul negru fugi pe caldarîm. Era foarte nehotărît, ploua tare. Era oprit aproape de fiecare strop. Trecu în goană prin valea cilindrică a străzii. Urcă pe buza peretelui din dreapta, coborî în vale iarăși. Obosit urcă spre cealaltă muchie. Se opri. La jumătate din înălțimea peretelui stîng. Porni de-a lungul feliei cilindrice spre pridvorul berăriei. Mai era-n lumină. Calupurile luceau împotriva întunericului brusc dinaintea pridvorului. O dungă de-a dreptul orbitoare ținea de la marginea pridvorului pe toată valea caldarîmului. Se întrerupea doar la înălțimea cea mai mare a urcușului străzii, dintr-odată. Ajuns în fața zonei întunecoase se opri. Doi pași mai urcă. Pe înălțimea încovoiată iarăși se opri.

Țîșni cu mult mai mare iuțeală în întuneric. Urcă zidul de trei picioare în care se oprea covata caldarîmului. Ajuns pe scîndurile pridvorului se auzi întrînd. Avusese ochii mari și strălucitori pînă în întuneric. De dincolo, pînă la începutul zidului de sub pridvor, se apropiase tot mai mare, cu picioarele roșii, lungi. Lucitor și înalt. Deodată mai clar, mai mare. Era urmărit. Sau se rătăcise.

Cît trecură greu trei ceasuri, înafara ploii, păianjenul făcuse singura mișcare. Strada înfundată se înclina răsucită, cu o buză a caldarîmului mai ridicată. Mai ales înspre capătul ridicării urcușului.

Sfera și crucea turnului aplecat spre cazărmi, îndepărtate de berărie cu multă distanță se aprindeau în arămiu încins în mijlocul lunii întregi. Cu mersul unui ac de precizie turnul încă se mai apleca îndărăt, luna mișcată în sus întărea doar ea această înclinare nevăzută, înceată. Printre stropii deși și grei ceața acestei opuse mișcări se îngroșa, nelămuritoare. Îngustă, strada aduna apa în șiroaie clare, lucitoare. Casele de pe buzele covății caldarîmului, cu pietrele albe din față, se desfăceau într-un evantai foarte strîns înspre berărie, astfel că doar bolovanii dinaintea porților înalte erau mult luminați de lună. Începea prin capătul din urcușul străzii și trecea doar peste bolovani.

Ajunsă în fața zidului de sub pridvor apa se infiltra șipotind destul de încet, prin patru găuri ovale.

În marginea pridvorului erau trei mese de drot, mese vechi, știa. Un fluture cît o căldare era zgîriat în tencuiala din timpla berăriei, deasupra pridvorului. Lumina îl deslușea în întregime. Pridvorul era întunecat. De-a lungul străzii bolovanii albi tare încurcau distanțele adevărate mărind lungimile mult și scurtîndu-le alteori. Din dreptul pridvorului coperișurile caselor luminate și întunecate brusc, după coame, se deosebeau cu ușurință prin perdeaua stropilor, cu un foarte mărunt tremur.

Alternau ritmic și păreau cam de aceeași suprafață. Fără să încete, ploaia turuia de multă vreme, venea piezișă uneori întrînd sub pridvor. Partea cea mai mare de lumină venea spre îngustimea străzii prin arcaturile clopotniței. Alunecate pe spate, cu clopotele abia deslușite de învălmășeala luminii, arcurile ferestrelor îngăduiau două suluri de lumină, înalte mai mult.

Bătu de trei ori. A doua aduse o liniște nestabilă. A treia lăsă în urmă un gol ca o inimă oprită la care mai apuci să asculți.

Dindărătul turnului, crucii și sferei, luna se urcă și mai într-o parte. Trunchiul de piatră cobora pe o muchie. Neliniște. Ciinii nu lătrau. Pasărea țaicu sta îndărătul turnului cu capul în pene, înebunită de lumină. Celelalte, negre, bat din aripi, urcă și coboară, cîte doi, trei metri, oprindu-se pe pereții turnului, cu ghearele între rosturile pietrelor. Filfîiri tot timpul. Scurte, fără scop, întrerupte. Ploaia în perdele grele. În părți, sus și jos, și tot așa. Zbor fără plutire. Acestea pe partea întunecoasă. Nu lătră nici un cîine. Ultima bătaie. Clopotul mare.

Pe fundul halbei în lichidul cu cristale, fosforescent, se desluși atunci în mișcare înceată conul umbrelei turnului. Luna ridicată și trasă într-o parte de pe muchia turnului strecurase lumina pînă la jumătatea meselor din pridvor. Petalele umbrelei se lungiră deschizîndu-se, în mișcare lină, încetinită. Conul umbrelei se lărgi o dată cu deschiderea. Se desfăcură radical din trunchiul turnului felii aproape drepte, lungi, flexibile. Cu atît mai tari, mai de oțel. Deasupra străzilor.

Două trecură peste strada înfundată de berărie. Lăsau între ele o fișie de lumină ce se strîngea spre turn pînă se nimicea. Lumina îngăduită acum pe cele două mese se scurtă în lățime. Adîncă rămase tot atît. Bolovanii dinaintea porților se întunecară de întuneric.

Uneori conul se închidea aproape total, ținînd sub el o întunecime fără porți. Peste imaginea tremurată de pe fundul halbei, acoperind filfîirea grea a palelor de oțel, se suprapuse alunecînd spre stînga umbrele prelungi ale degetelor mîinii stîngi. Și apoi ultimele, șuvițele pletelor.

În mîna dreaptă cu tolba de piele omul cu mantaua roșie pleca iarăși. Coborî întîi zidul pînă în valea caldarîmului, orbitoare, apoi porni deseult prin șiroaiele de apă, călcînd pe calupurile reci. Clipeau lung lumini deosebite. Mergea spre buza urcușului străzii, prin valea semicilindrică. În capătul acesteia, dincolo, era turnul aplecat cu umbrela deschisă. Păsările lipite de ziduri se deslușeau în ceața ploii tăiată lin de lunecarea înceată. Se vedeau tot mai lămurit.

Otto, Kraus, Gerhardt, Stoph, Wilk, numai într-un singur kedardo toți, plutiră pe palele de aer greu, sub feliile umbrelei. Se desprinseră uruind gros, continuu. După dezlipire plutiră încet, fără larmă, înclinați, cu evantaiul dintr-o parte desfăcut doar pentru rezervă. Kedardoul se îndepărtă lin, aplecat. După ce ieși de sub conul umbrelei turnului scăpă mai sus de vedere, peste desfacerea conului. Kedardoul lor mătăhălos și greu, de un oliv special, acum, în noapte, era doar negru și atît. Trei aripi late, în bătăi grele, lungi.

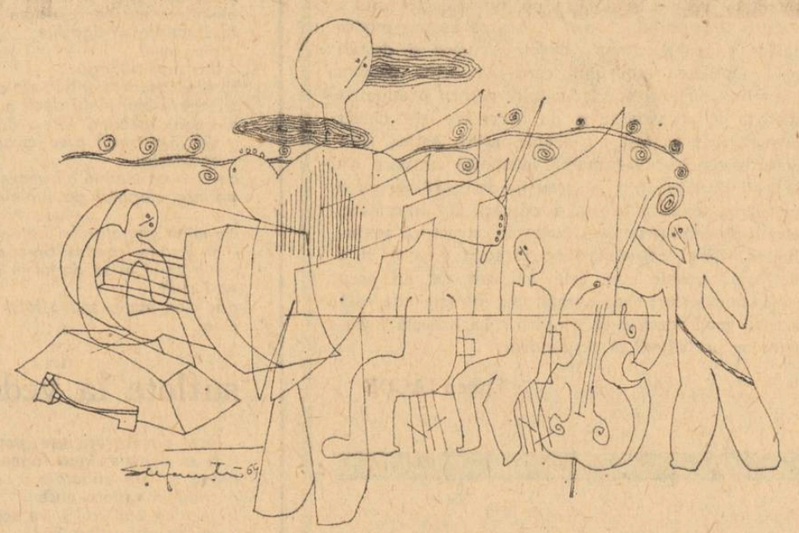

Desen de ȘTEFĂNUȚĂ SABIN

Fundul halbei, fosforescent, cuprinse destul din evantaiul umbrelei deschise în spre partea berăriei. Luna trecea cu lumină mai albă printre petalele de oțel, dungind altfel coloanele de case înșiruite. Stelele se răspîndiră deosebit printre feliile înguste de lumină. Gropanele cu apă, din grădini, se tăiară în oglinzi drepte, strîmte și concentrice. De la un timp, după ce se deschise conul în limita sa, imperceptibil și cu o înceată și greoaie aplecare petalele umbrelei începură să bată aerul într-o filfîire gigantică, încetinită, nefrîntă, continuă.

Un vînt de cer, tăiat în mari aripi, se făcu simțit ca un foale nesfîrșit și obosit. Aerul încărcat de plutire se lăsă în coborîre, mai greu, neușor. În straturi de presiune încetinită, mai mult ca o hotărîre. Stelele se răspîndiră în alte feluri. De tot atîtea ori conul umbrelei se deschidea și se închidea iarăși. Își căutau printre genele de lumină alt loc. Vîrfurile aripilor de oțel coborau pînă deasupra acoperișurilor. După înălțimea de la care tăiau fișiile din aerul luminat, acestea erau mai largi ori mai strîmte.

După ce trecea peste gropană, înainte coborînd pe lîngă curțile caselor despărțite de gang, apoi pe lîngă grădinile lor, ar fi ajuns, urcînd și iar trecînd pe lîngă grădinile și curțile tăiate, în cealaltă stradă scobită, semicilindrică, perfect rotundă și ea, cu calupuri lucitoare și șuvoaie de apă. Se întîlnea cu cealaltă într-un U lung, în dreptul turnului.

Coborî și ajunse în zona cu iarbă, coborî prin gang. Ajunse dinaintea gropanei. Pe linia marginii apei, o creastă de lumină trecută prin feliile de oțel ale umbrelei, arunca asupra acestei zone o claritate neobișnuită. Iarba intra limpede în apă, firele se deslușeau fiecare, înalte. Ploaia se încărcase cu lumină. Stropii verzi albi luminau în parte. Cu mult după intrare în apă, firele de iarbă se vedeau la fel de clare, pînă undeva în adîncul gropanei.

În mijlocul ei, nu era un smîrc murdar nicăieri, apa era limpede, stropii nu o înspumau, cădeau pînă la fund fiecare, șinele șerpuiau strîmbe, aplecate uneori sub apă. Cîte una, de cele mai multe ori, mai rar amîndouă. Pierdut de mult vagonul galben și îngălbenit de lumină se umplu de reflexele roșii ale mantalei. Un fum albăstrui se mișcă din el, lent, înăbușit, în vîrtejuri joase, încete, dese. După o oprire de aproape o jumătate de ceas, omul cu manta ieși. Tot cu tolba, în ușa vagonului deschisă. În lungul străzii acum se vedeau doar părți din dunga orbitoare de lumină, din valea covății cu calupuri. Se terminau înfundate de berărie. Se vedeau prin cîteva locuri dintre casele aliniate. De pe cealaltă stradă se ridicau aceleași pete răzlețe de lumini.

Ploaia cădea mai greu deasupra apei. Aceleași lucruri de ambele părți, din dreptul turnului pînă la berărie. Doar pe cealaltă stradă, neînfundată, în dreptul vagonului pierdut de demult, pilpîirile domoale a zeci de pete mici de lumini rupeau continuitatea aceleiași mișcări domoale a palelor lungi de lumină și întuneric. Trecu peste, dincolo, în strada neînfundată.

Ajuns în schitul închis, o liniște temătoare, întinsă, se arcuia peste aer în straturi gemene. De la distanță foarte depărtată îi văzu înaintea intrării în pangor, cu luminările aprinse, atenți, cu ochii ficși, unii cu ei aplecați. Dracii groși ascultau învierea. Nici un sunet, nici un ecou. Liniște, teamă. Ascultare, pîndă, aerul arcuit, nemișcare.

În întoarcere, kedardoul oliv, mătăhălos, negru, adie lin, aer peste flăcările luminărilor. Se aplecară dar nu se stinseră.

În liniște și în grupuri învierea se răspîndi tăcută. Gropanele colcăiau mai tîrziu, cu broaște și gușteri. Se auzi mai adînc clocotul ploii. Pale grele de lumini măturară încetinit deasupra apei. Un clopot bătu de patru. Ciinii începură să latre. Friedrich, Kost, Erwin, Müller se desprinseră de peretele turnului, într-un kedardo liliachiu, rece. Trecură printre două felii de oțel. Aruncară toate săgețile și sacii legați în gropane. Trecură înaintea celui cu mantaua roșie. Ajunseră la capătul gropanelor. Lanul de maci cobora limpede în apă. Ploaia piezișă îi apleca într-o parte. Zorii reci se lipiră de fluturele din puntea berăriei. Geamul se deschise pentru trei halbe pline. Gerhardt, Otto, Kraus, la mese, fiecare la o masă, pentru o mică pauză băură însetați halbele pînă la fund. Lin, matahala oliv porni în plutire, aplecată, în liniște. Începură să latre ciinii. Turnul se roti pe muchia lăsată. Kraus scoase porthartul și notă pe o pagină din mijloc cu un scris mărunt, numărînd din ochi cu atenție.

scările

de SORIN TITEL'

Stă lîngă mine și împinge din spate, o aud gîfiind nerăbdătoare în spatele meu. N-ai încotro, trebuie să faci așa cum vreau eu, îmi spunea ea. Într-adevăr nu-mi rămîne altă alternativă decît s-o ascult, și încep să urc scările. Din cînd în cînd însă alunec și cad, nu sînt obișnuit, n-am urcat de mult niște scări atît de înalte, ea mă prinde însă în brațele ei vînjoase, ca de bărbat. „Nu așa", îmi spune, și începe să rîdă de neajutorarea mea. „Numai să sfîrșească acoperișul pînă ajungem noi, să avem un acoperiș deasupra capului", îi spun eu. „Ca să nu ningă și să ne ție de cald", adaug eu, văzînd privirea ei încărcată de suspiciune și neîncredere. Din cînd în cînd hotărirea ei de-a mă tîrî după ea aproape cu forța, trezește în mine o neașteptată și ciudată rezistență, și atunci mă opresc, încep să scîncesc ; ținîndu-mă cu amîndouă mîinile de grilajul de metal al scării... O văd atunci înfruntîndu-se, o văd cum de ciudă și nerăbdare, — ea ar vrea doar să ajungem cît mai repede sus, își roade unghiile. Transpirația îmi alunecă între tîmp în lungi rîulețe de-a lungul șirii spinării. „Trebuie să ajungem, spune ea, trebuie să ajungem cît mai repede cu putință", scîncește ea în spatele meu. Din nou mă prind cu amîndouă mîinile de balustradă, refuzînd să mai fac vreun pas. Metalul rece al balustradei cu vopseaua alunecoasă, mă înviorează puțin. Însfîrșit ea își amintește de batistă și începe să se scotocească după ea pînă cînd în sfîrșit o găsește. „Uite ce batistă frumoasă, îmi spune, și într-adevăr flutură pe dinaintea ochilor mei, roșul portocaliul, batistei ei de mătase. Apoi mîinile ei noduroase și mari încep să-mi pipăe obrazul. Mă leagă la ochi aproape în glumă, și așa legat la ochi, stau lîngă ea pe scările murdare. Începem să înfulecăm senviciurile imense cu șuncă și cu toate că nu pot să le văd, îmi fac o poftă nebună ; simt că prind puteri, aș putea, și o spun că prind puteri, aș putea, și o spun asta fără să mă laud, să urc dintr-o răsuflare pînă la ultimul etaj. Dar asta ar însemna să ajungem mult prea repede înainte ca ceilalți să termine acoperișul, ori eu îi aud încă foindu-se acolo undeva deasupra capului meu. „Gata, spuse ea, am mîncat, am prins puteri, ne-am săturat", apoi se ridică, se șterge la gură de firimituri, încearcă nodul la batistă să vadă dacă sînt legat destul de strîns. Îi simt mîinile pipăindu-mi ceafa, însfîrșit a găsit un pretext ca să poată umbla în voie de-a lungul trupului meu, a găsit o scuză ca să-și poată mîngîia fără s-o cert, părul. Cuprinsă de o neașteptată compasiune hotărăște să mă dezlege pînă la urmă la ochi. La început mă obișnuiesc greu cu lumina, clipesc la un mod probabil foarte caraghios, pentru că ea nu-și poate stăpîni rîsul, probabil foarte caraghios, pentru că ea nu-și poate stăpîni rîsul. Batista o pune pe balustradă să se usuce de transpirație. Hai ridică-te, îmi spune cu multă blîndețe, de data asta, stai să te ajut, îmi spune și-mi zîmbește tandru. Picioarele pe semne nu vor să mă asculte, căci nu mă scol bine, că mă și trezesc culcat pe spate cît sînt de lung, mă și trezesc rostogolindu-mă din treaptă în treaptă, oprindu-mă abia la capătul scărilor. „Te doare după injecție" mă întreabă ea, da să văd dacă s-a umflat locul cu injecția, spuse ea și suflă peste umflătura ca s-o răcorească. În sfîrșit la capătul scărilor mă opresc și așa făcut covrig reușesc să-mi revin repede, în tot cazul destul de repede ca să-mi dau seama că nu mi-am rupt nici-o mînă, că sînt totuși sănătos. Picioarele după o cercetare serioasă constat c-au rămas și ele intacte. Mă liniștesc destul de repede, îmi revin din spaima serioasă pe care am tras-o și cînd mă uit la ea o văd stînd acolo sus, cu un număr de trepte de-asupra mea, nu furioasă dar nici veselă, mai curînd plictisită de neajutorarea mea, nerăbdătoare probabil ca totul să se termine cît mai repede cu putință, rizînd cu rîsul ei puternic și aproape bărbătesc, O văd ținîndu-se cu mîinile de burtă de atîta rîs. „Ești întreg, mă întreabă, ai rămas întreg, săracul de tine, o aud strigîndu-mi, de acolo de la distanța de la care se află, adică de la capul scărilor. Mă cuprinde și pe mine pe neașteptate veselia, probabil mă las contaminat de veselia ei, „Da sînt vesel", îi răspund, dacă vrei sînt dispus să facem o partidă de ping-pong împreună, sînt cum se spune într-o formă teribilă, căzătura asta m-a înviorat în toată legea. „Sînt teribil de căzătura asta m-a înviorat în toată legea. „Sînt teribil de nerăbdă-nerăbdătoare să urc din nou scările, îmi mărturisește ea." „Da îi spun eu, sînt întreg, uite, am rămas întreg, am o elasticitate teribilă, fac ce fac cum s-ar spune, dar tot în picioare cad sînt un fel de „hopa mitică" asta sînt eu. „Da, aprobă ea amuzîndu-se, nu ești un fel de „hopa mitică" amuzant, un băiat foarte drăguț adaugă, și-mi face cu degetul mustrîndu-mă în glumă. Aprecierile ei îmi fac o plăcere deosebită. Dacă vrei mai fac odată, îi spun. „Da" aprobă ea, te rog să mai faci odată. Atunci eu repet toată tărășenia, dar de data asta, spre uimirea mea, lucrurile nu mai merg ca prima oară. Mă aleg adică cu o mînă ruptă și cu un picior fracturat. Mi-a trebuit puținel pînă să mă dumiresc dacă era vorba de piciorul stîng sau de cel drept, pînă la urmă am strigat victorios „stîngul", ca răspuns la întrebările ei. „Bine că nu e dreptul" o aud pe ea strigînd din capul scărilor, apoi de durere am leșinat. De data asta trebuie să mărturisesc, se arată mult mai înțelegătoare, decît de obicei. Îmi bandajă ea singură brațul și piciorul rupt, mă legă atentă cu batista, ca un cumva să se desprindă din nou, mă ajută chiar să-mi scutur pantalonii și pălăria. Sontîc, șontîc, am început să urc din nou scările, dar de data asta atenția cu care mă înconjura a început să mă agaseze și să mă înerveze, în loc să-mi facă plăcere. Am început atunci să fac tot ce-mi sta în putință ca să îngreunez și să fac insuportabil drumul ăsta al nostru comun. Am început s-o lovesc pe la spate profitînd de neatenția ei, am început s-o lovesc peste genunchi cu dosul palmei, ori de cîte ori se uita în altă parte, ba, din cînd în cînd, motivînd că sînt obosit mă lăsam dinadins în brațe obligînd-o în felul acesta să mă tragă cu forța după ea. Apoi toată împotrivirea asta a mea mi se păru și mie de-a dreptul idioată, încetai deci să fac pe cabotinul și mă hotărîi nu fără să mă las în voia unor remușcări tardive, s-o urmez cu supunere și cu credință. La început furăm preocupați să ne cuplăm cît mai mult mișcările unul cu celălalt. Dacă unul o luă din întîmplare înaintea celuilalt își cerea iertare și promitea să nu se mai întîmple. Toate decurseră o vreme în cea mai perfectă ordine, eram amîndoi mai mult decît încîntați de sporul pe care-l aveam la urcatul scărilor, pînă cînd avu din nou loc accidentul acela îngrozitor. Și anume, de

Desen de EUGEN DRAGUȚESCU

data asta ea fu cea care alunecă pe scări, atît de repede și neașteptat încît nici nu am avut timp să mă dumiresc. La început ca să fiu sincer mi-a venit chiar să rîd văzînd-o cu mîinile ridicate în sus, cu palmele ei mari și bătătorite îndreptate spre mine, ca un soldat care se predă. Tîn minte că am îndreptat spre ea, desigur în glumă, bastonul cu care mă sprijinisem așa cum îndrepți o armă, făcînd cu buzele zgomotul pe care îl face o mitralieră. În clipa următoare însă înainte ca eu să-i pot opri căderea, o văd îndoindu-se pe spate, arcuindu-se ciudat, că nu aveam de unde să-i bănuiesc elasticitatea — Vrea să facă podul îmi spun eu la început, să-mi arate ce a învățat ea la gimnastică în anii de școală ; o, îmi spun neașteptat de flexibilă. Încîntat o urmăresc cum se arcuiește pe spate, încîntare însă de scurtă durată, pentru că în clipa următoare spectacolul pe care ea mi-l oferă se sfîrșește neașteptat de repede. Corpul ei se frînge în două și se prăvălește pe scări, rostogolindu-se fără grație. Totul pare atît de caraghios încît mi-e aproape imposibil să-mi stăpînesc rîsul. De jos de la capătul scărilor ea începe să strige după ajutor. Eu sînt încă atît de amuzat amintindu-mi cum aluneca ea în jos ca o ghiulea, cu capul înainte, cu picioarele bătînd fără rost aerul ; încît în ciuda eforturilor pe care le fac nu pot să-mi stăpînesc rîsul. „Ajutor" strigă ea, dobitocule, ce-ți veni așa tam-nesam să rizi. Ea stă acolo, la mare depărtate sub mine, făcută ghemotoc, și după primele urlete care erau, așa cum am arătat, un fel de injurii la adresa mea, se scufundă într-o tăcere care mie nu-mi prevestea nimic a bună, o tăcere care mă determină să rămîn un timp cu respirația încordată la maximum ca să aud dacă mai respiră sau nu. Nu se auzea însă nimic spre spaima mea ; stătea în continuare acolo la picioarele scărilor, cu capul ascuns în poală, ca o minge de cîrpă, încît după o vreme trebuie să mărturisesc, m-a cuprins întradevăr spaima cea mai cumplită, nu de altceva dar mă gîndeam că nu-i tocmai plăcut să urci așa o porcărie de scări de unul singur. N-aveam însă, ca să fiu sincer nici un chef să cobor din nou pînă la picioarele scărilor ca să văd ce se întîmplă cu ea, mă gîndeam la sacrificiile pe care le-am făcut ca să ajung pînă la locul unde mă aflam acusi nu-mi prea venea să iau totul de la început. Am așteptat așa dar să-și revină să se trezească din eventualul leșin în care căzuse. Așteptare plină de emoții și de nerăbdare prelungită enorm. Pe neașteptate m-am lăsat în voia tristeții : „Uite, am rămas singur, mi-am spus, doar pe ea o aveam, ea a fost sprijinul bătrînețelor mele". Din nou o strig, de data asta avînd grijă să dau vocii mele maximum de căldură. Ea nu-mi răspunse însă nici de data aceasta, stă ghemuită acolo, la picioarele scărilor. Sînt cuprins de furie și încep s-o învinuiesc că să preface, vrei să mă sperii, îi spun, astea sînt micile tale răutăți, îi spun, sînt meschinele tale răzbunări. Nu trece însă multă vreme și o aud sforăind acolo jos, un sforăit subțire ca de fetiță mică. Un sforăit ca de prunc nou născut. „A căzut într-un somn letargic" îmi spun, totul nu-i decît o urmare a șocului puternic prin care a trecut. Înduioșat, o las să doarmă. Trece însă foarte mult timp și ei nici nu-i trece prin cap să se trezească, așa că pînă la urmă încep să mă neliniștesc, mă las fără să vreau cuprins de frică. Din capul scărilor unde mă aflu încep să strig ca să se trezească, acoperind-o cu un val de reproșuri. Sub ploaia reproșurilor mele ea se trezește, se ridică de jos și îmi zîmbește ștergîndu-se la ochi ca o fetiță somnoroasă. „Am ațipit puțin" spuse ea, mă prinsese așa somnul pe neașteptate. Apoi de acolo de sus din locul unde mă aflu, o urmăresc cum face eforturi zadarnice să se ridice, cum de cîte ori încearcă să stea în picioare, se prăbușește din nou la picioarele scării înainte de-a fi reușit să stea o singură clipă în două picioare. Cred să mi-am fracturat piciorul, scîncește ea, cuvintele ei mă emoționează fără să vreau. Vrînd, nevrînd, sînt obligat să cobor din nou pînă la picioarele scării mînat de dorința sinceră de a-i oferi ajutorul meu neprecupețit. Așa că încet, cu multă băgare de seamă, am început să urcăm din nou scările. Din cînd în cînd durerile deveneau insuportabile, mă ruga să-i ofer o clipă de răgaz. Ne opream atunci, o clipă sau două pînă prindea din nou puteri, apoi ne continuam drumul. Ca să poată suporta mai ușor durerea începu să consume în nestire antinevraigice. Cum acestea întîrziară să-și facă efectul se hotărî să treacă la droguri ceva mai puternice. Zadarnic mă chinuiam s-o conving să renunțe, spunîndu-i că la inima ei slabă medicamentele de soiul ăsta nu sînt recomandabile, ea consuma somnifer după somnifer cu o furie oarbă. În curînd ele începură să-și facă întradevăr efectul. Cuprinsă de o stare ușoară de somnolență, închidea fără să-și dea seama ochii și se împiedica în mers. Pînă la urmă efectul. Cuprinsă de o stare ușoară de somnolență ea închidea fără ceea ce mă determină s-o iau în brațe, ca s-o pot transporta mai ușor. Pe jumătate adormită ea mă prinse drăgăstoasă de mîini, punîndu-mi-le în jurul gîtului ei, ceea ce îmi produse o bucurie atît de puternică încît aproape am uitat de greutatea drumului pe care îl mai aveam de străbătut. Ea vorbea din cînd în cînd prin somn și cuvintele ei erau pline de dragoste pentru mine. „Prin urmare mă iubește" îmi spuneam eu fericit la culme în timp ce mă îndreptam cu ea spre ultimul etaj. Dacă a ezitat pînă acum să mi-o spună a fost desigur datorită discreției ei desăvîrșite. Dar pe măsură ce urcam scările aveam impresia că și greutatea ei crește și mi-a trebuit destul timp pînă să descopăr că femeia pe care o duceam în brațe, era chiar Venus din Milo. O Venus din Milo foarte ciudată însă, pentru că uitîndu-mă mai bine la ea nu mi-a fost greu să descopăr cît de mult îi semăna celeilalte. Cît de frumoasă, mi-am spus, niciodată nu mi-aș fi închipuit că poate fi atît de frumoasă. „În tot cazul trebuie să umblu cu ea cu cea mai mare grijă ca nu cumva s-o scap și să se spargă". Ea aparținea deacum lumii întregi, știam foarte bine asta, era doar reprodusă și în manualele de școală, era cum s-ar spune un obiect cu care nu puteai să te joci. Cioturile mîinilor ei însă mă împiedicau la mers. De asemenea, marmora rece a coapselor ei oricînd mi-ar fi putut da un reumatism de toată frumusețea. Eram însă conștient că ochii întregii lumi erau ațintiți asupra mea. De felul în care am să reușesc să duc statuia la destinație va depinde toată gloria și tot viitorul meu. Stiam foarte bine asta. În timp ce înaintam cu ea, simțeam pe umeri, împreună cu greutatea statuii, uriașa răspundere pe care mi-am luat-o.

străbunica noastră Carola

VASILE ANDRU

— Tu ce crezi, era vinovată străbunica noastră Carola ? întreabă fata lăsînd cartea. Uite, de cînd știu povestea ei, tot caut și nu găsesc răspuns. Am judecat în toate felurile. Stai aici, nu te speria, îți promit că nu-ți fac nimic ; dar te rog să stai aici.

Băiatul e așezat pe covor, cu picioarele întinse înainte. E pe jumătate întors cu spatele. Se mișcă și astfel își expune din cînd în cînd profilul, dar nu în întregime : de sub părul destul de lung, se descoperă o bucată de față, nasul, un ochi liniștit și urechea dreaptă. Privind peste umărul său, se observă că mîinile lui efectuează mișcări lenețe : dorința de a găsi un anumit obiect e destul de slabă și nu reușește să-l stimuleze la o căutare insistentă.

— Nu știu multe amănunte, de altfel cine cunoaște amănunte ? Istoria asta trebuie s-o uităm, a spus mama ; și totuși mi-a povestit-o. Cînd eram cam cît tine. Povestea și uneori plîngea. Apoi mă bătea. Mă bătea ca o sălbatică, și-mi era frică atunci cînd rămîneam noi singure acasă. Față de tata nu vorbea. Eu am crescut, am început să înțeleg, și mama s-a ferit de mine. Da, istoria asta trebuie uitată. Azi mama tace în fața mea. De probă am întrebat-o arătîndu-i acest portret păstrat cu discreție : „Mamă, uite-o pe străbunica noastră Carola. Vreau să știu totul despre brațul ei drept". „Un accident". Auzi, ce răspuns ! E revoltător ! Iartă-mă, nu te supăra că am strigat. Așează-te la loc, ți-am spus că n-am să-ți fac nimic...

Băiatul se așează din nou. Pare destul de nepăsător, ba chiar bine dispus. Distrat, dă cu piciorul în movila sa dezordonată conținînd majoritatea obiectelor de formă geometrică.

— Uite așa, continuă fata, mai vorbind cu tine, mai gîndindu-mă singură, am ajuns să înțeleg în mare ce s-a petrecut. Aș vrea ca într-o zi adevărul să mi se dezvăluie în întregime. Pe măsură ce trece timpul văd tot mai clar. Îi văd cum mergeau alături în ziua aceea nenorocită, amîndoi în trăsură. El o întreba mereu, a vorbit mult, o iscodea, deși era un om închis din fire, taciturn și morocănos, mai ales cu femeile, deoarece trăiesc numai în tovărășii de bărbați. Străbunica noastră, la începutul acestui drum, n-a vorbit. A acceptat fără rezerve să fie supusă la încercare — nici nu putea face altfel — totuși în sufletul său se simțea umilită și-i era ciudă că nu era în stare să se opună. Eu o înțeleg. Am analizat și ciudățenia probei la care urma să fie supusă. Astăzi ține cu totul de legendă povestea cu zidul magic unde cavalerii, întorși după o absență îndelungată, dacă erau bănuitori, își duceau femeile pentru a le proba credința, castitatea. Operația decurgea astfel : femeia își introducea mîna dreaptă într-o spărtură a zidului, și dacă ea păcătuise în lipsa bărbatului, mîna rămînea înțepenită acolo. Zidul era temut, circulau istorii de tot felul, cu exemple care din care mai concrete, mai grăitoare și mai cumplite pentru a-i garanta puterea. Este sigur că străbunica noastră Carola cunoștea din auzite asemenea istorii. Nu crezi că acum, în timp ce mergeau într-acolo, ea se gîndea mereu la aceasta ?

Da, a găsit ce căuta ! Este o sabie de lemn, bine lucrată, vopsită în negru, cu mîner de altă culoare. Sabia a fost mult întrebuințată în bătăile cu diverse animale mici din curte : vîrful ei e tocit, așchiat. Lipsește ceva : garda de la mîner. Reîncepe căutările, răscolind movila sa.

— Mama spunea — dar parcă ea știe ceva cu precizie ? — că tot drumul străbunica noastră Carola a cerut mereu vizitiului să mîne mai repede caii. Se vedea la ea o grabă rară, de neînțeles. Tu ce ai deduce din asta ? Era nerăbdătoare să ajungă cît mai repede acolo, să-i dovedească nevinovăția ? sau dimpotrivă, voia să scape mai iute de pedeapsă, așa cum procedează uneori oamenii fugind spre un rău cînd sînt siguri că nu-l pot evita... Oh, doamne, cum voi ști ? Era vinovată străbunica noastră Carola ?

Băiatul se dădu repede îndărăt, cu ochii spre ușă.

— Nu te speria, azi poate n-am să-ți fac nimic. De altfel, nici nu te voi lăsa să ieși degrabă de aici, oricît ai încerca să scapi. M-aș bucura dacă ai înțelege și tu că e la mijloc ceva tragic, și să căutăm împreună adevărul. Sau o soluție. Să reparăm ceva. Crezi că există lucruri iremediabile ?

Ce acuzație i se aducea ? Este așa de neclar, posed așa de puține informații, nu pot pune mîna pe un detaliu revelator... Reîntorși după ce au trecut prin împrejurări primejdioase, bărbații consideră că au dreptul să bănuiască orice. Se știe că în lipsa lui, străbunica noastră Carola asistase, după rugăminție mamei sale, la o petrecere a curții. Oare asta să-l fi supărat pe el ? Crezi că poate fi ăsta un motiv de suspiciune și de pedeapsă ? Hai, străduiește-te, spune și tu ceva, dă-ți și tu cu părerea ta rudimentară !

În sfîrșit, băiatul a găsit garda săbiei și încearcă s-o potrivească la mîner. Merge greu, ceea ce ne face să credem că nu a putut cădea singură, cum am presupus la început, ci a fost scoasă de băiat, altădată.

— După pedeapsă, n-au mai trăit împreună. Uite portretul ăsta, ținut ascuns, e din vremea cînd era despărțită de bărbat. Nu se vede că e schiloadă, deoarece șalul îi acoperă umerii, brațele. Aici a intervenit desigur și mîna pictorului, căruia i s-a ordonat să ascundă bine infirmitatea. Bărbatul a murit înaintea ei, și asta a permis străbunicii noastre Carola să restabilească legăturile cu familia sa. Asta nu-ți spune nimic ?

Deși a fost întrebat pe un ton răstit, băiatul rămîne pe loc. Avu la început un reflex de apărare, dar l-a reținut, i s-a opus, amintindu-și poate de promisiunea fetei, sau antrenat de jocul său. De altfel se pare că a pus garda în poziție întoarsă și vrea s-o aducă la normal. Ocupația îl pasionează

— Uite cum cred eu că s-au petrecut toate : Ea a vorbit cam mult pe ultima porțiune a traseului, poate a comis și greșeala să se arate sperioasă. Chiar și o fantezie să fi fost zidul acela al castității și al păcatelor, nu se poate să nu te fi neliniștit în fața lui, să nu te fi emoționat sau revoltat gîndindu-te că vei fi pus la încercare, întrebîndu-te plin de curiozitate cum va decurge operația. Sau poate ea l-o fi iritat rîzînd în secret de naivitatea lui superstițioasă. L-a enervat arătîndu-se un spirit mai elastic ; după cîte știu, străbunica noastră Carola era o fire mîndră și zeflemitoare. Bărbații, știindu-se în inferioritate în fața unei femei se simt jigniți chiar și astăzi, cu atît mai mult atunci, avînd în vedere mentalitatea timpului. Am dreptate ?

Da, minerul a fost potrivit. Lipsește încă ceva. Băiatul pune obiectul refăcut deoparte și iar caută în grămăjoara de jucării.

— Uite cum cred eu că s-au petrecut toate, continuă fata clătinînd cravașa pe care o avea în mînă. Întrebările și explicațiile străbunicii sporeau îndoiala lui. Știi că cel ce se justifică pare adesea că se plasează în postura unui vinovat Astea îi întăreau convingerile că ea greșise. De altfel, îți dai seama în ce consta puterea magică a zidului. Dacă ne-am exprima în limbajul de azi, zidul era o metodă psihologică de sondaj, un catalizator, exersa o teroare morală ; pe cei vinovați îi făcea să se trădeze, pe o femeie lipsită de apărare, asuprită în gospodărie, o făcea să se teamă, chiar nevinovată fiind, o făcea să tremure, și asta era interpretat prompt de bărbat ca semn de infidelitate. Totuși, în afacerea noastră rămîne un punct confuz : de ce a tremurat străbunica noastră Carola tot mai tare pe măsură ce se apropia ? Era o fire foarte stăpînită, dîrză și autoritară, temperament pe care ni l-a transmis și nouă. Spune, tu ce crezi ? Era vinovată străbunica noastră Carola ?

Nu, nu se vede bine ce face el acum. Stă cu spatele, și după mișcarea neritmică a umerilor nu se poate deduce nimic precis. Ține capul mult plecat în jos, ca rupt de la gît. Un umăr e ceva mai ridicat, altul cu două degete plecat spre dreapta ; o clipă rămîne nemișcat, într-o încordare tremurată, așa cum stă cineva care leagă strîns niște noduri complicate.

— Vezi acum de unde provenea puterea magică a zidului ? Cei vinovați, în astfel de situații era imposibil să nu se trădeze : își recunoșteau vina sperînd să evite o pedeapsă necunoscută, convenind la cea a bărbatului care, oricît de aspră ar fi fost, era oricum din gama celor omenești.

„Oare zidul ăsta e chiar pură fantezie ?" întreba tare sau în gînd străbunica noastră. „Oare toate cîte circulă pe seama lui sînt aberații ? Nu a existat cumva, cîndva, demult, și un caz real care să-i întărească legenda ? un caz autentic, cînd forțele misterioase, obscure, să fi lucrat cu adevărat ? În fiecare născocire, chiar în cele mai fantastice, se află un sîmbure de veridic. Nu se poate ca în lunga perioadă de cînd există, în fața acestui zid să nu se fi petrecut măcar unul din acele fapte teribile despre care vorbește lumea. ." Oh, dar cum pot să ajung aici cu supozițiile mele ? Străbunica noastră Carola n-a spus niciodată așa ceva ! Ce părere ai ? Nu te mai mișca atîta, zi și tu o vorbă !

Băiatul stă tot cu spatele. Nu se observă ce trebăluiește. De cîteva ori ei se pleacă mult înainte cu corpul în timp ce coatele ascuțite rămîn în urmă ieșind în evidență. Se liniștește. Nu se știe dacă urmează sfatul fetei sau o face din proprie inițiativă.

— Uite, văd cum s-a petrecut totul : curînd s-au dat jos din trăsură. Erau în direcția zidului, dar pînă a ajunge lîngă el mai aveau de urcat un povîrnis de cîțiva metri. Se însera și locurile păreau neprietene, chiar fioroase. Bărbatul, convins de mult că soția sa era vinovată, nemaiavînd nevoie de confirmarea divină decît pentru a îndeplini o ultimă formalitate, pășea încruntat în urma ei. Sînt lîngă zid. El își scoate spada : o spadă îngrijită bine și folosită mult, se cunoaște după luciul lamei

„De ce ți-ai scos spada ?" întrebă străbunica noastră Carola, albă, tremurîndu-i vocea. Își tutuia soțul, deși erau ca doi străini ; el lipsise mult de acasă, plecat în treburi militare.

„Doamnă, răspundea el cu sînge rece, în caz că mîna ți se va înțepeni în zid, va fi de datoria mea să ți-o tai. Cunosc bine ritualul, deși nu se mai practică de mult."

„Cavalerul meu, osteneala ta e zadarnică, răspundea străbunica noastră, Carola, stăpînindu-și tremurul vocii. Nu voi avea nevoie de ajutorul tău pentru a-mi elibera mîna. Mîna mea nu va rămîne în zid, poți să fii convins."

Parcă o văd, doamne, ce groaznică poveste, și cum n-am cui s-o spun decît tie, care nu înțelegi absolut nimic. Parcă o văd cum își introduce mîna în zid, în spărtura aceea. Iar el izbește sabia, o izbește cu atîta repeziciune încît ea nu a avut timp să-și retragă bratul de acolo. Nici el nu a știut niciodată dacă străbunica noastră Carola a fost sau nu vinovată. El a murit într-un război, nu mult după aceea, de o moarte pe care poate a căutat-o Dar noi, noi cum vom afla adevărul ? Și ție nici nu-ți pasă ! Parcă n-ai fi și tu amestecat în istoria asta ! Parcă n-ai fi și tu vinovat ! spune fata lovindu-l din răsputeri peste cap cu cravașa pe care o avea în mînă. Continua să-l lovească sălbatic, fără să fie impresionată de răcnetele celuilalt.

— Louise, strigă o voce răgușită din încăperea vecină, du-te și desparte-i ! Iar au început. Du-te repede că-l omoară pe băiat. E un iad aici. Oare de ce o fi fata asta atît de nebună ? Parcă n-ar fi crescut în casa noastră !

NICOLAE IOANA

Unul își ascunde fața

înainte de lăsarea întunericului
înainte ca lucrurile să intre în trecutul lor
înainte ca mesele să se înduioșeze
și fețele albe ale copacilor să cadă la pămînt
înainte ca lichidul din sticle să se întunece
pe geamuri aprinse de ultima rază a zilei
cînd lucrurile se mai aud și se mai înțeleg între ele
vin vii să mă pregătească pentru marea noapte
copilul îmi spune noapte bună uitîndu-se la mine ciudat
cu capul ca un proiectil fragil duios
el înțelept prin sursurile lui vorbind o limbă încurcată
o limbă jumătate a lucrurilor jumătate a oamenilor
respirațiile soției devin din ce în ce mai egale
implorînd somnul toți îmi fac semne din ușă
ca dintr-un mal îndepărtat cu figuri ovale
doar mama doar ea se desparte cel mai greu
cînd închid ușa în urmă îmi mai strecoară un zîmbet
apoi cînd clanța s-a închis aud sunînd cearceafurile
prefăcute în nisip.
eu nu întorc capul în urmă să nu creadă că mi-e frică
să nu creadă că le rog ceva
și întunericul din ce în ce mai mult se lasă ca o haită
prăfuind perdelele cu oțel cățărîndu-se pe scară masiv
indolent
ei adorm rînd pe rînd și mă părăsesc
și eu rămîn singur să privesc ușa
apa din căldare în care se oglindește un chip
podelele pe care alunecă totul
ei mă înșală și mă dușmănesc fără să știe
ei alunecă în văi adînci
sau umblă vii sau aproape vii
pe un tărîm care leagă și îngenunchează totul
ei ies din scoarța lor zilnică și pleacă
pe un cîmp necunoscuți, goi, netrebnici, murdari
pe cînd eu stau aici și simt cum cineva scoate
lucrurile pe nesimțite din odaie
ridică covorul și covorul devine plutitor
ridică masa și odată cu ea și pe mine
și o așează în noroi iar eu stau pe jumătate gol
cu picioarele într-o mocirlă ce îngheață
într-un noroi cleios în care văd
chipurile celor ce vor să mă piardă
chipuri de păsări cu copite
chipuri de vulturi cu trupuri de oameni
chipuri de copii legați de mese printr-o funcție vitală
monstruoasă
și-mi cad pe umeri peste hîrtiile din față
risipite și împietrite fulgi mari apăsători
răsunînd pe caldarîmul din curte
ca o mulțime în mișcare
și cei cu copite calcă peste degetele mele
peste condeiul meu scoțînd un scrîșnet umilitor
și cei cu ciocuri își așează capetele
peste umerii mei mă apasă mă bagă în pămînt
și eu îi duc sau stau în nemișcare
numai trupul mi se scufundă în pămînt
sau mi se ușurează după cum
capetele cu ochii galbeni
acoperiți de o pieliță, se îndură
apoi iarăși pe nesimțite aduc lucrurile în odaie
și întețesc focul cu capete de bătrîni
cu gheare de păsări și cu trupuri de copii
și o căldură îmi moleșește auzul
îmi îngroașă privirile
iar cineva vine și mă aruncă în foc
și îmbrățișez acele capete rînjind
acele trupuri luminoase
apoi din propria mea cenușă privesc
e totul ars în jur și plîng
e totul în jur cenușă înecăcioasă
cenușă, cenușă care murdărește zăpada
întinsă de la capăt la celălalt al lumii
iar cei ce se trezesc să urineze.
cei somnambuli
beți de alcoolul acelui tărîm mă găsesc
tot aprig, tot înalt, tot ghemuit, tot floare
ei mă uitaseră, ei mă dăduseră pustiului nopții
ca pe un bătrîn
ei mai mă pîndesc după perdeaua trasă discret
ei mai întîrzie o vreme ei mai zîmbesc
pe cînd respirațiile egale se prind de lucruri
de oglinzi ca niște sfori nevăzute în care cad
ca niște păianjeni în care se rostogolesc :
doamne în nisipurile lor eu mă rog să fie cald
să nu le cadă scorpioni în sînge
să nu-i caute moartea cu gura rea
să ardă egal ca niște stoguri în toamnă
eu mă rog mult, eu mă rog nevăzut
pîndit de lucruri de limba ceasului
ce nu mai ostenește să-i poarte pe acest pămînt
lîn, să capete aripi să plutească
să nu-i glodească aerul să nu le strice
carnea să nu le pese de vulturi
sonori de vulturii lichizi
cu pene galbene și ciocuri violete
eu mă rog de acest copac din fața mea
acestui scaun, acestui cuier, acestei uși singure
la clanța care se joacă spiriduși
la fețe mari moarte înainte de a fi coborîte
în noroiul alb al femeii dătătoare de chip
și mai ales de sufletul copacului
de sufletul scaunului la sufletele mici
ale spiridușilor care încearcă
să ne încuie pe dinafară
să nu rîdă de chipul lui Iisus
de chipul lui mic și pocit din icoane
și mai ales să nu facă vr-o prostie
să-i ceară să facă vre-o minune
să facă vre-o alegere seacă
că sărutul lui e al morții e al lucrului
rece și singur.

150 de ani de la naștere

NICOLAE BĂLCESCU

sau pasiunea lucidă

Corespondența lui Nicolae Bălcescu, readusă la lumină acum cîțiva ani de G. Zane într-o excelentă ediție, nu are nici farmecul și culoarea memorialisticii lui I. Ghica, nici savoarea narativă și lexicală a epistolelor lui M. Kogălniceanu. Ea este înainte de toate expresia arzătoare a unei vocații și a unei drame, a unei predestinări de erou dăruindu-se cu o pasiune lucidă. Printre rîndurile ei telegrafice palpită același vizionarism și patriotism, aceleași idei ale revoluției care însuflețesc opera istoricului și gînditorului, dar transcrise aici cu o tușă spontană, în termenii unei existențe ce se consumă febril, de la speranță pînă la extaz și de la îndoială pînă la suferință și prăbușire.

Structură romantică prin puterea de a se consacra total unei cauze, Bălcescu s-a simțit chemat către revoluție ca de o fatalitate sublimă. Ideile, scrierile, acțiunile sale iau ființă și se desfășoară într-un spirit de necontenită jertfă, absorbindu-l cu desăvîrșire. Îngropat în uriașele infolii ale arhivelor, în căutarea altor și altor argumente istorice, călcînd fără preget drumurile țării și ale Europei, de la coliba cămășului la statul major și cancelariile apusene, tribun, gînditor, diplomat și ostaș, Bălcescu este sufletul redeșteptării noastre sociale și naționale, vestitorul inspirat al României moderne. Scrisorile, de o excepțională importanță documentară, ne oferă în același timp elementele unui autoportret, compun prima biografie spirituală a eroului, poate cea mai vie și mai dramatică. Omul acesta înflăcărat, și energic, detestînd absolutismul, își începuse tinerețea intrînd în închisoare și „la prison oblige comme noblesse", notează el nu fără humor. Din lipsă de mijloace materiale, se gîndise la un moment dat să „negoțieze" o căsătorie, ca „luînd o zestre bunicică" s-o poată sacrifica pentru cauză. Anii aspri ai exilului îl poartă la Paris și la Londra unde, prin scrieri ca **Quéstion économique des Principautés Danubiennes** și prin viu grai, caută să atragă atenția „sur l'état agonisant de sa patrie". O bună bucată de vreme rămîne în Transilvania cu scopul de a concilia diversele grupuri revoluționare, române și maghiare. Urmărit ca proscris de poliția imperială, călătorește travestit în moț ciubărar „dormind pe iarba umedă, în ploaie, fără foc, hrănit rău", însă mereu cu o foarte bună umoare. La Pancicova, petrecuse o zi întreagă în piață „vînzînd ciubere și certîndu-se cu babele, cîte un ceas pentru un creițar". **(Către Ion Ghica,** oct. 1848). Poposind în mai multe rînduri la Paris, e silit să-și amaneteze obiectele de valoare la Muntele de Pietate, să trăiască în sărăcie tot mai singur și mai bolnav. Ruinat, în cele din urmă, are ideea de a se face dascăl „în vreun orășel din țara turcească". Dar e numai o intenție.

Necunoscînd altceva decît visul de eliberare a țăranului și de unitate națională, despre care vorbește necontenit cu impresionanta lui fermitate vizionară, Bălcescu ignoră nimicurile vieții mondene și disprețuiește prozaismul existenței tihnite și limitat gospodărești. Cînd, după moartea Elenei Negri, Alecsandri se retrage la moșie, părînd că se consacră exclusiv agriculturii, prietenul care-l îmbărbătase („Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către țara noastră") îi scrie indignat și ironic: „Tu, Basile, poetul cel mai poetic, tu care zburai pe fantezie în spațiurile nemărginite și mult împodobite ale imaginației; tu care pînă acum ai trăit în lumea inimii și a ideilor, să cazi așa de jos, într-o stare atît de prozaică, atît de materială! Să te faci, ce? **arendaș!** O profanație. Să lași ceriul ca să măsuri păpușoi și să iei socoteala boierescului! Ce cădere grozavă. Mă lepăd de tine, prietene! Nu mai cunosc în tine pe poetul meu și nu te mai primesc de soțul meu, cîtă vreme vei rămînea la banița de păpușoi" (7 dec. 1847).

Bălcescu e stăpînit de ideea revoluției și a unirii pînă la obsesie, pînă la sacrificiul de sine. Moartea eroică îi apare ca un ideal suprem, ca vechilor daci: „...și eu să-ți spun drept și din fundul inimei, ție, Ghico, ca mai bun prieten al meu, doresc să mor, și de aceea să merg să mă bat. Nu mă întreba pricina acestei hotăriri, căci n-o știu nici eu". (8 iunie 1848). După înfrîngerea mișcării din 1848, autorul **Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul** nu va înceta să creadă într-o revoluție viitoare și de aici destinul său de erou tragic, suferința morală, pe lîngă cea fizică, a ultimilor ani de viață. În urma eșuării tratativelor din Transilvania și a dezamăgirilor venite din partea unor expatriați ca și el, Bălcescu se consideră un damnat: „Je suis né sous une mauvaise étoile". Nefericirea de a nu fi putut să moară pe un cîmp de bătălie devine și mai grea la gîndul că resurecția se va produce cînd el, omul istovit de boală, nu va mai fi capabil să-și slujească patria în nici într-un fel: „Mi se rupe inima cînd gîndesc că vor veni poate vremurile dorite, fără ca să fiu eu de nici un folos țerii, nici cu sabie, nici cu condei, nici cu gura", O admirabilă demnitate și mîndrie aureolează chipul revoluționarului care nu înțelege să-și obțină sufragiile nici prin cereri umilitoare, nici prin trucuri teatrale: „...nu știam decît o popularitate, aceea ce e rezultatul faptelor mari și adevărat folositoare".

Nicolae Bălcescu a fost desigur una din acele „sînte firi vizionare", comunicîndu-se patetic, entuziast și febril. Dar tonurile corespondenței sînt variate, nu numai pentru că euforiei îi urmează deznădejdea, ci pentru că eroul se revelă ca o personalitate foarte complexă. Mesianismul, patosul romantic al articolelor și studiilor istorice răzbate și aici, dînd glas încrederii nestrămutate în viitorul națiunii române: „Popoară și guverne simpatizează acum la nenorocirile noastre și voiesc a ne protege. Astăzi poate sîntem în ajunul cînd cauza română este menită a giuca o mare rolă politică, a sluji de pretext unui înfricoșat resboi universal, care va hotărî viața și libertatea lumei. Astăzi dar e vreme ca, moldoveni și munteni, să ne aducem aminte că sîntem români, să ne strîngem împreună inimă lîngă inimă, să ne organizăm, să ne concentrăm toate puterile, toate voințele într-o singură putere, într-o singură voință" **(Către emigrația moldo-română din Paris, 8 martie 1849).** Cele cîteva zile din februarie 1848 cînd ajunge să pătrundă chiar în cabinetul lui Ludovic Filip la Tuilleries sînt adevărate momente de transfigurare și extaz: „Iubite cetățene și amic! — i se adresează lui V. Alecsandri — Află că nația cea mare s-a ridicat și că libertatea lumei s-a mîntuit. Minunata Revolutie, ce te căiesc amărnic că n-ai văzut-o cu ochii, va schimba fața lumei. Regele a fugit. Republica e proclamată de toți. Îți alătur aci o ruptură din catifeaoa ce acoperea tronul lui Louis Philippe, sfărîmat astăzi la 1½ ore. Însumi am smuls-o din Tuilleries..." (24 febr. 1848).

Din ardent și liric, tonul scrisorilor devine în anumite împrejurări persuasiv, poruncitor, lucid. Inspiratul profet ne apare acum ca extrem de pozitiv, glasul său avînd intransigența comandantului de oști și a strategului: „Nu faceți poezie și sentimentalism, ci dreptate strașnică". „Scoateți mai curînd un regulament pentru gvardia națională..." „Căutați să întemeiați un club de oameni tineri..." „Dezorganizați partida Cîmpineanului". „Publicați toate cele ce lucrați". „Fiți mai revoluționari, că am făcut greșeli". **(Către A. G. Golescu,** 22 iunie 1848). Avîntat, confesiv și afectuos cu prietenii apropiați ca Ion Ghica, neînțelesul exilat peregrin e distant, oficial și rece cu moderații ca Eliade, înflăcărarea alternează cu humorul și auto-ironia. Cîteva rînduri către Alecsandri vin să parodieze propriile îndeletniciri istorice și militare: „J'ai reçu aujourd'hui ta lettre et 400 fr. Tu a raison de compter sur 500 fr. que je te donnerai un jour sur le premier milion que je gagnerai sur mes chefs d'oeuvre, ou sur les contributions de guerre que je léverai sur la première province que je conquerrai par mon epée". (11 février 1850).

Fără „savoare" cum le caracterizează chiar Ion Ghica, scrisorile lui Bălcescu sînt așternute în febra călătoriilor și demersurilor politico-diplomatice, în scurtele popasuri dintre două drumuri și două adrese, purtînd cel mai adesea, nume conspirative. Ele urmau să **comunice** în primul rînd știri cu privire la mersul revoluției și de aceea alcătuiesc uneori un adevărat jurnal de front, conținînd planuri de strategie și tactică militară, așa cum corespondența altor scriitori constituie jurnale de călătorie sau de creație. În aprecierea evenimentelor, Bălcescu se confesează și indirect se descrie pe sine, dar și pe alții, pe C.A. Rosetti, pe Ion și D. Brătianu. Cel mai pregnant este portretul lui Eliade, surprins pe latura lui caricaturală, de personaj megaloman, fluturîndu-și pe bulevarde alba-i mantie și pretențiile învederate la domnie. Nici Ion Ghica nu va fi iertat în această privință, o dată adresîndu-i-se cu o ironie suverană, altă dată mai blajin, cu un calambur: „Am auzit încă în Paris că tu te faci negreșit domn; de aceea iată îți scriu: ca să nu mă uiți și pe mine, Doamne, cînd vei veni întru împărăția ta".

Corespondența lui Nicolae Bălcescu, înregistrează, fie și în germene, cîteva din ideile sociale și politice fundamentale ale gînditorului; ea reprezintă prima istorie a revoluției de la 1848, care va fi, evident, completată și continuată de corespondența și memoriile altor fruntași ai mișcării. Descifrăm în rîndurile ei, abia acum în urmă pe larg dezlegate, frămîntarea dramatică a unui posedat sublim de ideea dreptății sociale și a unității naționale: distingem puritatea unui profil de sfînt, care a renunțat la toate ale lumii, alegînd jertfa pentru a putea spune înfiorat și profetic: „România va fi iubita noastră". **„Notre Roumanie donc existera.** J'en ai la foi intime. Aveugle qui ne le voit pas".

Al. SĂNDULESCU

Proza lui G. Călinescu

EDIFICAREA

Impresia de exuberanță pe care o degajă proza lui G. Călinescu e un indiciu al prisosului de vitalitate. Eroii activi au o disponibilitate a energiei și de aceea pot acapara inițiativa și decide cursul evenimentelor. Dacă în **Cartea nunții** fervoarea se cheltuie în jocuri juvenile, în **Enigma Otiliei** ea întreține setea lui Felix de studiu și de pregătire sistematică, iar în **Bietul Ioanide** sau **Scrinul Negru** se convertește în activitatea cea mai fecundă, în creație. E simptomatic însă că, de la început eroul lui G. Călinescu trăiește impulsul de a corija natura, de a o sfida ca un rival, ziditor de noi peisaje, solicitat de reorganizarea materiei. Nu numai la Ioanide energia e investită în proiecte de restaurare urbanistică. Mai mult sau mai puțin fiecare personaj călinescian este, structural, un arhitect, stăpînit de obsesia „de a construi spre cer". Cu aviditatea lui de actiune el nu se rezuma vreodată să nege. După momentul demolării survine inevitabil replica pozitivă fertilă. Tentația de a schimba ambianța fizică înconjurătoare nu înțîlnește nici o reținere.

Departe de a se consuma doar în stadiul elaborării abstracte, spiritul întreprinzător se verifică în aplicarea intențiilor. Fără să ezite Jim formulează idei de modernizare edilitară, deși nici cunoștințele generale, nici informația de specialitate nu acoperă pe deplin această cutezanță. Pînă și moș Costache face planul unei case, dirijează echipele de zidari, strică grădina și gazonul pentru a prepara terenul necesar. Doar mania tergiversării și zgîrcenia îl împiedică să fie consecvent. La Ioanide însă bănuiala oricărei imposturi dispare. El e Arhitectul, mesagerul unui ideal de grandoare. Faptele lui sînt expresia unei gîndiri temeinice, calificate, pofta de acțiune apare canalizată rațional, se supune unei coerențe, e înnobilată de spiritul vizionar.

Imun la compromisuri și tentații mărunte tatăl lui Tudorel se separă violent de părerile confraților și cu riscul de a fi singuratic, susține deziderateul revizuirii de la zero. În **Bietul Ioanide** arhitectul este partizanul unei sforțări gigantice, care presupune înlăturarea vestigiilor rușinoase și înălțarea unui nou oras. Proiectele pe care le poartă cu sine nu rezolvă numai exemplar revendicările vieții civilizate. De sigur arhitectul folosește tehnicile avansate de construcție, prevede valorificarea tuturor resurselor, îmbinarea cerințelor traiului cu pretențiile unei estetici elevate. Pentru Ioanide arhitectura este însă o parte integrantă a concepției despre om.

Odată cu inovarea priveliștii, trebuie să se modifice și fizionomia morală a individului. Prin eliberarea de influențe bizantine, de barocul italian și exotismul tradiționalist Ioanide proclamă ieșirea din medieval. Începe o epocă de civilizație modernă autentică, în căutare de forme propice de desfășurare. Predominantă este tendința de regrecizare. Orașul trebuie să fie un singur monument, compus din foruri, terme publice, clădiri de interes colectiv. Cetatea ideală este o perfectă contopire a frumosului geometric și sanitar, o agora, loc în care virtuțile umane se pot dezvolta în armonie, la lumină, nestinjenite, în plenitudinea stărilor. Macheta Căii Victoriei cuprindea o suită de clădiri absolut egale, înconjurate de avuzuri și fîntîni, dominate de statui ecvestre de bronz. Ioanide admite premiza „cetății radioase", a „orașului linear" pe care o descoperă în Le Corbusier, dar suspectează abuzul de grădină și geometrismul fantezist în alb. Nu examinăm detaliile profesionale, felul în care sînt atestate principiile arhitectonice, în toate ramificațiile lor. Ne interesează aici implicațiile umane ale năzuintei spre grandoare pentru care pledează Ioanide. Nimic nu pare mai elocvent în acest sens decît modul în care e incorporat mitul elin.

Într-un articol din **Pași pe nisip** Eugen Lovinescu explică necesitatea cunoașterii antichității pe simpla dar organica nevoie de a ne proiecta într-o lume idealizată, dacă nu ideală, expresie a propriei noastre imaginații și aspirații. E anevoioasă recompunerea civilizației homerice despre care știm puține lucruri și care deschide cîmp larg ipotezelor. Eugen Lovinescu se raliază la o interpretare psihanalitică, arătînd că incapabili a ne reconstitui mintal o antichitate obiectivă — o proiectăm sub forma „unei lumi pagîne în care visurile și dorintele noastre refulate de civilizația modernă își închipuie a găsi o aparență de realizare" (Freud).

Înregistrînd varietatea punctelor de vedere (Nietzsche, Fénelon, Goethe, oratorii Revoluției Franceze, etc.) criticul conchide: „Fiecare găsește în antichitate ceea ce caută". În genere, presupunerile se împart în două mari categorii, aspecte contrastante care dovedesc că structura sufletească a elinilor este încă în discuție: „de o parte un caracter de incontestabilă seninătate, optimism și echilibru, cu un Olimp, în care nimic nu amintește ascetismul imaterialitatea sau datoria; cu o viață exuberantă, triumfătoare, în care totul e deopotrivă de divinizat, binele sau răul; și alături de această concepție, peste care planează surîsul Elenei, „ca un simbol voluptuos" — un aprig simț al tragicului, evident mai ales în teatru, un gust al neantului, un continuu strigăt pesimist, prezent în toți poeții greci".

Pentru Nietzsche **(Originea tragediei),** creația Olimpului echivalează cu „extazul unui martir torturat, pe care el îl opune supliciului". Cunoscînd de timpuriu groaza existenței, pentru a-i fi posibil să trăiască, i-a trebuit Grecului evocarea protecției splendorii în visul olimpic. Olimpul devine astfel o lume intermediară și estetică. „Căci cum ar fi putut suporta existența acest popor atît de apt la durere, de nu i-ar fi contemplat în zeii lui o imagine mai pură și mai radioasă". Așadar mitul Eladei ar fi proiecție complimentară a unei viziuni senine, capabile să contrabalanseze pesimismul funciar, dar care, cînd nu e înfrînt, duce la distrugere, cum i-a dus pe Etrusci. Cu alte cuvinte teogonia greacă ar fi creațiunea bovarică a unei rase, care s-a visat altfel de cum era, și s-a proiectat într-o imagine idealizată și profund neasemănătoare: Olimpul grec reprezintă lumea așa cum ar fi voit Grecii să fie și nu cum e. Însă Eugen Lovinescu crede că „interpretarea bovarică a mitologiei grecești este, de altfel, cu atît mai puțin probabilă, cu cît în felul de a concepe pe zei, antropomorfic, cu pasiuni omenești, cu însușiri și defecte, este evident că ei nu sînt decît proiecția idealizată, adică sublimată dar esențial identică a rasei elenice. Ar fi inexplicabil că aceastor zei, imagine fidelă, să le fi acordat apoi, bovaric, un sens jovial și optimist, simplu corectiv al unui pesimism fundamental, dar și așa, fără a eluda dificultatea, rămîne încă de explicat textele pesimiste, incontestabile".

Într-o analiză celebră a perpetuității istorice, Marx îi consideră pe Greci copii normali. Acesta e farmecul permanenței mitologiei lor. Chipul în care se efectuiază raportarea la normele antichității eline permite adesea, diagnosticul de substanță al operei. Concludentă pentru noi, din unghiul specific de cercetare, este optiunea călinesciană. Adică, după remarca lui Lovinescu, ce a vrut să găsească autorul **Bietului Ioanide** în antichitate? Ca răsfrîngere a propriilor veleități, Grecia capătă accepția meridională, apolinică, de grandoare, seninătate, trăinicie, expansivitate. E greu să ne închipuim că G. Călinescu alege versiunea „sudică" a mitului dintr-o cochetărie a fanteziei sau ca o retragere a disperării. Elada nu e pentru el paradisul pierdut, reversul tragediei, ci „într-un joc cu geometria", un ideal de perfecțiune și armonie.

Trecem acum peste explicația freudiană a regăsirii copilăriei (pe care toate romanele lui G. Călinescu o zugrăvesc posacă, neprielnică, teroriză de mătuși și igrasie). Tipurile de disimulare a autorului le-am analizat în altă parte. Continuu el năzuie să se întoarcă spre o perioadă, poate netrăită, o voioșiei, destinderii și jocului, dominată de culori senine, scutită de dileme grave și chiar de responsabilitate. Copilăria reapare ca o relaxare compensatorie, ca un capriciu constructiv, ardent al omului de geniu. Nu e de mirare că în utopismul inițial al prospectelor lui Ioanide mitul Cetății e asociat de ideea lipsei de utilitate imediată. Cînd neagă instinctul practic în construcție, Ioanide se referă ca o autoritate la nepăsarea sublimă a grecilor: „anticii, mai puțin căutători de confort și cu un mare sentiment al infinitului, construiau colosal".

Orașul imaginat e o proiectie superlativă. Păgînismul elin se contopește cu colmul marilor lagune americane. Stilul polivalent e guvernat de mirajul enormului: turnuri ametitoare, basoreliefuri masive și monștri de teracotă, cetăți lacustre somptuoase, de un hiperbolic neîncetat. Abia în **Scrinul negru** grandilocvența arhitectonică este amendată și Ioanide recunoaște că suferă de viținul monumentalismului. Nu tot ce cutreeră, ca ispită superbă, imaginația poate întruni adeziunea concretului. Integrat mișcării de înnoire socială arhitectul ține seama de necesitățile populației, de condițiile și particularitățile cadrului. Intervine o altă călăuzire a grandiosului: „Coloanele uriașe, pilaștrii, cupolele înaltă sufletele și le dau avînt în munca diurnă". Marile artere desfășurate radial sau reticular se înscriu acum într-o viziune corectată, realistă a posibilităților, adecvată unei angajări colective solidare. În **Scrinul negru** are loc o autoevaluare a trecutului, o judecare a exceselor și indiferentismului. Dacă înainte hotărîtoare se dovedeau simetria liniilor, efectul estetic („a fi arhitect era pentru mine un joc cu geometria"), acum Ioanide se consideră cetățean, educator. Nu e abandonat criteriul frumosului măreț și durabil, dar el se subsumează unei înțelegeri mai largi a renovării condițiilor de trai umane. „Să ridicăm fabrici și locuințe, dar să le facem frumoase ca domul din Milano și ca palatul din Versailles".

Refugiile sordide — plan antitetic obișnuit al narațiunii călinesciene — sînt expuse unui asediu în ultimul roman. Pe imensul cartier năpădit de buruieni apar munți de cărămizi, saci de ciment, stive de grinzi. Camioane-automobil circulă fără întrerupere iar elevatoare de tot soiul transportă pe bandă rulantă nisip, ciment. De astă dată din schița lucrărilor se elimină luxuriantul, decorația excesivă. Mai sînt valabile învinuirile de lux asiatic, desfriu de colonade și ornamente bogate, învinuiri formulate odinioară de adversari? Ioanide e în **Scrinul negru** contra oricărei risipe: frumosul rezultă din economia întregului, în concordanță cu peisajul. Fiește un popor nu există dacă nu se simbolizează în cîteva proiecții spațiale, dar precumpănitoare e eficiența. Toate proiectele sale ascultă acum de exigențele elementare: simplu, higienic, economicos.

Cînd își dă seama că n-a stîrpit cu totul din fundul sufletului păcatul monumentului sfidător, se înclină în fața criticii și promite că va evolua în sensul dorit. „Ioanide hotărî deci, să-și înăbușe orice infatuare, de arhitect de monumente majore și să se supună, cu modestie, directivelor lui Dragavei". E adevărat însă că unele soluții la care recurge arhitectul sînt reduse la forme prea categorice, (alternativa, fabrici — biserici) și raporturile sale cu Dragavei din pricina inconsistenței tipologice a interlocutorului, par deformate de o docilitate, lipsită de fundament. Străfulgerările fanteziei îmbracă atunci pe neașteptate veșminte de o cuminteție cam rigidă. Splendid se încheie însă în **Scrinul negru** priveliștea: construcțiile, arbuștii, fîntînile, ajung constelații mirifice în aer și în apă.

Se modifică și relația cu factorul tradițional. Arhitectul nu putea suporta accentele de smerenie pe care le implica exotismul local. Acum, în etapa **Scrinului negru,** el reabilitează ideea pitorescului autohton, introdus ca un element subordonat întregului de grandoare. E interesat de tiparele consacrate ale folclorului arhitectonic și tinde spre împăcarea tehnicii înaintate cu stilul fixat de geografia și etnografia locului. Un rafinament cultural e concentrat în valorile plastice, în simplitatea și lipsa de ostentație a structurilor tradiționale. Există o filiație de la casa lui Pascalopol, descrisă în **Enigma Otiliei,** pînă la Palatul cultural conceput de Ioanide.

La generosul adorator al Otiliei, găsim mobile de diferite stiluri și vechimi. Pe dulapuri, în cuiere țărănești se îngrămădesc ulcele ardelenești și poterie occidentală, printre care cîteva tipsii perugiene de la începutul secolului al XVI-lea. În marile fortificații moderne Ioanide realizează cu discernămînt, fără aglomerări, o fuziune a trecutului cu prezentul, în sensul continuității istorice.

Ce nu admite G. Călinescu este utilizarea pitorescului ca pretext al leneviei și dezordinii. Ca să reliefăm modificările ivite în receptarea pitorescului, e destul să comparăm două texte publicistice. Într-o cronică a mizantropului: „A mătura și a construi" (Națiunea — 21 martie 1947), urbea e judecată cu asprime pentru înapoierea edilitară: „Dați-mi voie să vă spun că Bucureștiul nu e murdar, ci urît. A, poate să aibă farmec, asta e altă socoteală, poate chiar să cuprindă detalii de înaltă valoare artistică (sînt de această părere) — însă orașul în întregul lui este oribil". Și apoi urmează argumentarea: „Eterogenitatea construcțiilor, lipsa în general de gust arhitectonic, distribuirea proastă a spațiilor, lipsa monumentelor vaste, în blocuri mari de piatră, a pietelor perfect definite, a obeliscurilor, a columnelor, a fîntînilor, execuția în material ieftin și meschin a blocurilor, prezența a mii de bordeie, crăparea și ciuruirea trotuarelor, irregularitatea pavajelor, acestea și încă multe altele fac din București un oraș fără noimă, pestriț, fără a fi pitoresc, mizerabil, peticit". Îl sperie „creșterea improvizată", „crima de lèse-edilitate". Cu tărie e subliniată incompatibilitatea tîrgului fanariot cu cerințele vieții civilizate: „Bilciul acesta, văruit și măturat de edificii dizgrațioase și gherete de lux, nu va fi niciodată curat în sensul nobil al cuvîntului".

Finalul e un apel la acțiune, în stilul imperativ patetic familiar autorului: „Să construim, acesta e cuvîntul de ordine".

După zece ani într-o cronică a optimistului, „București" („Contemporanul" 5 iulie 1957) se scontează pe o răscumpărare a pitorescului, în măsura în care el nu contrazice actul de resurecție urbanistică. Din vina celor din trecut, mai persistă multe cusururi: lipsă de sistematizare, canalizare proastă, pavaj rău, străzi inundabile și pestilențiale la periferii.

Dar în perspectiva înnoirilor și resistematizărilor capitala păstrează farmecul ei specific. „Calitatea dominantă a orașului București este de a fi de un alb cretos și dulce care absoarbe soarele fără a produce fulgerele marmurii. Privit de sus cu coloniile sale de blocuri paralelipipedice în var, mai mult ascensive decît orizontale, risipite printre grădini și pe marginea lacurilor, orașul stîrnește o mare impresie de voioșie, și nu este esențial deosebit de acela mult mai redus, o veritabilă livadă semănată cu căsuțe din epoca desenelor lui Raffet, Bouquet și Doussault. Există orașe sumbre, orașe policrome sau monocrome, orașe învăluite în ceață sau de un cenușiu dur

S. DAMIAN

(Continuare în pag. 7)

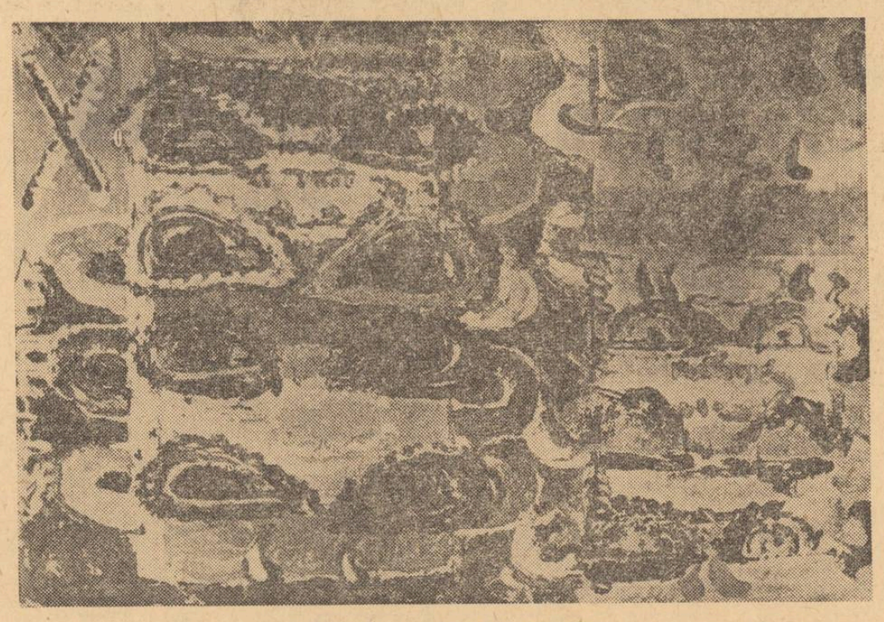

ȚUCULESCU — „AURUL MĂȘTILOR"

ARHIVA ARGHEZI

COTIDIANUL „TABLETE"

Preocuparea de-a avea o foaie personală literară, nu l-a părăsit pe Arghezi nici un moment.

În urma ultimei serii a „Biletelor de papagal" apărute sub formă de ziar format mare, cotidian, imediat după actul de la 23 August 1944, Arghezi a reînceput să publice în Adevărul *(în 1946) rubrica* Tablete: *formă literară de sinteză, gen scurt și cristalizat la maximum.*

Întrucît formula redacțională a Adevărului, *cît și oscilațiile ei între niște extreme nu întotdeauna fericite, nu-l satisfăceau pe Arghezi, acesta s-a hotărît să pornească din nou singur la drum, pregătind apariția unui mare ziar, cotidian, de format mic.*

Este un document interesant, cererea lui Arghezi pentru obținerea autorizației de apariție, pe care ne îngăduim a-l cita în întregime.

„Domnule Prim-Ministru Președinte,

Subsemnatul Tudor Arghezi, de profesie scriitor și destul de calificat printr-o activitate, recunoscută și oficial, de 50 de ani, Vă rog să binevoiți să-mi acordați autorizația de a scoate o minusculă foie cotidiană, numită Tablete, *pe care am mai scos-o cu alt titlu, timp de 3 ani, acum 18 ani. Sumarul ei critic va fi compus din comentarii, teatru, muzică, pictură, literatură, etc.*

De altfel, aceste Tablete apar deja cotidian, de 6 luni, în ziarul „Adevărul" și autorizația Dv. ar avea semnificația că i se acordă autorului dreptul de a se folosi integral de beneficiile muncii lui neîmpărțite și de a fi propriul lui patron, ca un meseriaș.

Foaia va apărea în mica mea tipografie, la domiciliu, pe temeiul altei calificări, subsemnatul avînd cartea de meșter tipograf — și ea va constitui începutul unei edituri a manuscriselor personale.

Ca și acum, cînd apar intercalate într-un ziar, Tabletele nu vor face politică de nici un fel.

Obiecția lipsei de hîrtie nu poate fi adusă cazului meu întrucît dimensiunile foii Tablete vor reprezenta de-abia a opta parte dintr-un ziar obișnuit. Am nevoie zilnică numai de 1 500 de coale, hîrtie plană, *adică săptămînal 10 500 coale, ceea ce comparativ e derizoriu.*

Îmi permit să alătur aci un model grafic despre ceea ce va fi foaia Tablete.

Primiți, vă rog, Domnule Prim-Ministru Președinte, asigurarea respectului meu.

Tudor Arghezi 7 Octombrie 1964. 26 Strada Mărtișor, București".

Un supliment dintr-o declarație notată ulterior:

— „Am dat această cerere Rectorului de pe atunci al Universității cu care avusesem o discuție, el însărcinîndu-se să o remită personalității căreia o adresasem și cu care se avea bine... Am așteptat o zi, două, o lună. Răspunsul nu a mai venit nici pînă azi. În schimb mai tîrziu nu am mai putut publica nici rubrica mea Tablete, *mai puțin ziarul propus... Cineva dintre colegii unei destul de înalte trepte în ierarhia literară, un poet, mi-a propus, la oarecare vreme, să fiu de acord cu reapariția* Biletelor de papagal, *el factotum, eu un fel de rîndaș literar. Evident am refuzat, poetul supărîndu-se pe mine și pe toată familia mea. Atît* Biletele *cît și* Tabletele *îmi aparțineau ca titlu și nu înțelegeam și nu înțeleg să le negociez în vreun fel. Colegii de redacții n-au decît să-și bată capul să găsească și ei titluri de rubrică sau gazetă care să zbîrnîie, care să fie noi și care să placă... I-am răspuns: Dragă poete, asta nu se poate și nu se va putea nici o dată!"*

Baruțu T. ARGHEZI

cei mai tineri autori

DORIN LIVIU

Principesa XX

Nu mai e tata. Alga se va naște
din vorbe sufocate de gondwana,
din apă și lut copt la foc de paște
crește
fata nirvana, celula ana.

Ochii și sînii pot sta în centru
coordonînd blînd perifeeria,
lichenii pe coastă de os puiesc monstru
pentru
sfinta manie, fecioara maria.

Au descălecat apoi din șa de șarpe
blasfemitul prunc și patmosfera
și-au adus, prin gurile nesterpe,
în dar pe
dama de peșteră, amanta venera.

Brusc, coti sudalma și căzu palma
de subpămînt pe transilvana,
ginți de argint slăveau deavalma
pe alma
mater profana, maica diana.

Din pietre albe se privea spre troia
cînd tribul purpuriu și-a corupt jena,
în cabalin ascunsă, paranoia
prin pietre negre se priva de troia
în scena
cu faimoasa hienă din frumoasa elena.

Gura lumii aștepa sărutul gelatinii,
căci fauna iubea în taină latrina
și-au înflorit în pintece măslinii
pentru latina
fanată și meschină, femela mesalina.

Departe fu purtată de cohoarde
cu șerpi la sîn. Pe drum, cu toată banda,
în piept ceva oriental o arde,
e verde lapte din glanda
doamnei meandre, domnița smaranda.

Coapse feudale lîngă un popă bapt,
șalvari de umbră peste endocrina
înscăunare în levant inapt,
de fapt
rugina, crima și regina crina.

Săsoaica hilde s-a vîndut pe abțibilde,
s-au făcut pe socoteala-i glume
care au sfîrșit prin a fi pilde
întru desfrînarea de pe lume;
greu plătești acum săsoaica hilde.

Cimpoiul și orga, flori de semiton,
cîntară de dania și de rumelia,
predicat în sînge, plînge-un avorton
chilia, vechilia
e febră de rusalcă, iubita e ofelia.

Afin amurg. Trupul e-aproape gata.
I s-a găsit și sens, în papagalia.
E măsurat din creștet în armata
Epidermata.
Ansamblul sterp va fi soția clelia

Numai undeva, în prag de alge,
colorată în fata morvana,
în cruciș pe curmeziș se sparge
icoana cu steaua ioana.

Din zece picioare unul e de melc

Taci, ți se dezvăluie taina a
noua din decapodul de crab:
să dai înapoi urma de rac
cînd ai să lași bale pe brad
te va urmări pasărea E
răpitoare din jaful graaf
ghiarele de lemn vor strînge cheag
cochilia o va fura un valah
icre de serai vor pui plai
muguri marcotaj fac din colaj
cînd va ameți brotac-gopak
corul broaștelor din boreal
te va fi strivit scornind sesam
gînditorul codrului profan
un păstrat satrap va căuta o
jerftă pentru funerarul crap
cît vei fi cu mintea la pescar
confundat cu scoica de pripas
vei ajunge perlă de oraș
chiar dacă de lene s-a jurat
că n-o să ajungi să-i cazi în laț.
Taci ca tine deci, vorbele au
metamorfozat molusc firav
alt liman te rupe de limax
melc haiduc întoarce-te în iaz.

DUMITRU ICHIM

Lăuntru în spirală

Nu mă opri în forme altfelul lui altfel
Ci să-mi cioplești blestemul în piatră
de inel
Pentru rotiri de horă mereu sub semn
străin.
De am ajuns în strugur adoarme-mă
în vin,

Din vin mă fă o floare pentru o
nuntă rară
Să mă înalț din ploscă-un spic plecat
de seară.
Și iar te rog altcume cu vîntul de cîmpie:
Nu mă opri-n cuvinte și în așa să fie.

Eu am plecat de mine cu drumul lui
Cain...
De-nchid în luturi geana trezește-mă
în crin
Și dacă tac în piatră înalte-mă alunul
Eu sînt în două corpuri și totuși sînt
în unul.

Mi-e frică, mă cutremur de marea
întîlnire
Cînd s-o resoarbe spațiul în propria-i
zidire,
Cînd sta-vom față-n față ca ramura
pe ape
Și nu va fi departe, și nu va fi aproape.

Înaintea zilei de naștere

Cu falca descărnată și trup de cîine-bou
Se scurse prin zăbrele cu-n singur ochi
de ou.
Se așeză pe mine, mă-mpunse într-o
parte
A miorlăit un urlet, se oferi ca moarte.

Cădea din mine varul tras din pereți
cu-o sapă
Și vinul din ulcioare se limpezea
de apă.
Nu, ziua nu se-ncuie! Și geamul
s-a deschis
M-au mîngîiat cocorii crescuți
dintr-un cais.

Și iată-un duh de peșteri fumate alterat
Suflînd în flori cenușă se-apropie de pat:
Negara ta-s, cioplită în leagănul lui este
Mai respirat cu ziua cînd înfloreai
ferestre.

Apoi veni o față în mînă cu-n cîntar
Și părul lung de lună — doinire de arțar
Sînt moartea ta, din cercuri desfac
lumina rară
Și ea era viața trezindu-mi unghi
și scară.

TREI ÎNTÎLNIRI, TREI REVELAȚII

de STANISLAW PAGACZEWSKI (Polonia)

Mărturisesc rușinat că, deși am vizitat cîteva zeci de țări din Europa, Africa și Asia, cunoștințele mele despre România erau slabe și întîmplătoare. Și totuși România a fost prima țară din Europa pe care am vizitat-o în tinerețe. E mult de atunci, era prin 1936. Pe atunci eram student în anul II, specialitatea filologie, la Universitatea Jagelloană din Cracovia. Mare iubitor de teatru, făceam parte din așa-numitul **Teatru academic polonez**, care întrunea în ansamblul său nu numai filologi, ci și istorici de artă, juriști și chiar studenți în medicină și farmacie. În atelierul nostru de amatori, am pus în scenă o piesă a dramaturgului și poetului polonez Ludwik Hieronim Morstin intitulată „Mikołàj Kopernik". Cu această piesă am străbătut, plini de elanul tinereții, România, Bulgaria, Jugoslavia și Ungaria. În București am stat trei zile. Reprezentațiile le-am dat sub cerul liber, la **Arenele romane.** Publicul bucureștean ne-a făcut o primire foarte călduroasă, pe care o datoram, cred, nu atît iscusinței noastre actoricești, cît simpatiei și cunoscutei ospitalități românești...

România mi-a produs o puternică impresie. Acest lucru m-a îndemnat — ca student în filologie — să privesc mai îndeaproape istoria și cultura poporului vecin cu Polonia. Și astăzi îmi aduc aminte cu emoție de vizita pe care ansamblul nostru i-a făcut-o celebrului dumneavoastră învățat Nicolae Iorga care ne-a primit cu o imensă amabilitate și cu o simplitate a gestului, vrednică de statura lui de profet. Pînă azi, păstrez în colecțiile mele un autograf pe una din cărțile sale.

E prima revelație a României. Întîmplarea a făcut ca profesorul meu de limbă franceză, Stanisław Lukasik, să fie un dascăl entuziasmat de cultura românească, cunoscător al limbii române și traducător în limba polonă al multor opere din literatura dumneavoastră. El mi-a deschis ochii asupra neobișnuitei bogății a culturii românești și asupra numeroaselor legături istorice și culturale dintre țările noastre.

În toamna lui 1968, cu ocazia altei călătorii, am făcut un popas de o zi în capitala noii Românii populare. Și chiar și acea foarte scurtă, aproape fulgerătoare, privire, mi-a permis să constat că e vorba de o cu totul altă perioadă în istoria României, țară în care poporul a devenit pe deplin stăpîn, tensionîndu-și toate forțele spre realizarea ideilor socialismului. Am văzut noile cartiere de locuințe. Am văzut școlile, fabricile înălțate. Am văzut prețioasele monumente de veche cultură, cu multă grijă renovate și puse la dispoziția celor mai largi cercuri ale societății. A fost o a doua revelație, a României noi.

Nu-i deci de mirare că acum, în iunie 1969, aterizînd pe aeroportul Băneasa, pentru o vizită de zece zile, ca oaspete al Uniunii Scriitorilor români, mă stăpînea o mare curiozitate.

Abia acum am avut putința să văd Dobrogea cu splendidul litoral al Mării Negre, Transilvania și Muntenia, săpăturile arheologice de la Histria, monumentul de la Adam Clisi. Noul sat românesc, holdele, podgoriile, livezile românești și combinatele industriale — mărturie a prefacerilor sociale care au avut loc în România socialistă. O deosebit de puternică impresie a produs asupra mea respectul adînc arătat trecutului, pietatea pentru vestigiile epocii dacice și romane, precum și înțelegerea pentru valorile nepieritoare ale culturii populare. Nu voi uita nici replica modernă — rafinăriile Ploieștiului cu pădurea lui de sonde, superbele stațiuni de odihnă de pe Valea Prahovei, nici Valea Oltului cu monumentele sale istorice, cu umbra acelui bătrîn și înțelept domnitor român de la Cozia... O mare impresie mi-a făcut arhitectura populară, atît de asemănătoare în nord cu arhitectura din Carpații polonezi. M-am convins cu propriii mei ochi de legăturile seculare de civilizație care apropie țările noastre. Drumețind peste culmile Carpaților, spre apus, păstorii valahi au adus pînă la noi cultura lor proprie, ale cărei numeroase urme sînt pînă azi vizibile în dialectele oamenilor noștri de la munte, în ornamentație și în arhitectură, în veșminte și în datini și toponimie. Această ultimă călătorie — a treia întîlnire și a treia revelație a României — mi-a dat amintiri de neșters.

Îmi plac cuvintele simple și limpezi. Părăsesc România cu sentimentul că am lăsat în urmă o ființă dragă.

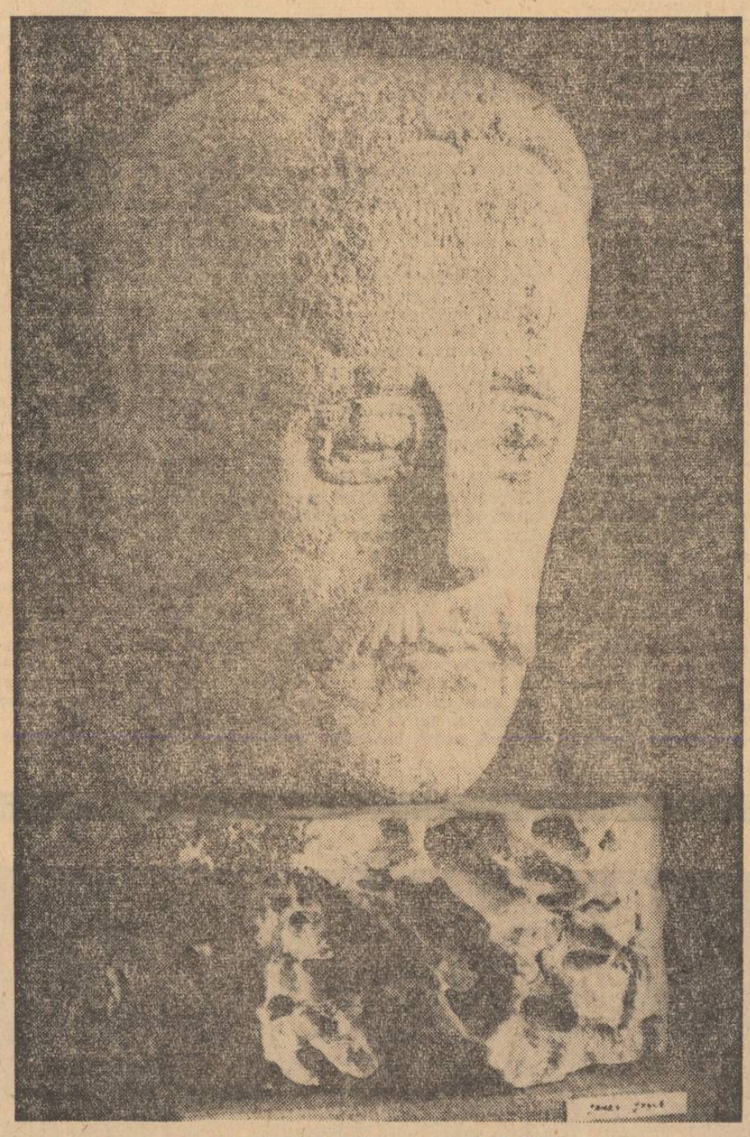

ANA SEVERINEANU — „JAMES JOYCE"

EDIFICAREA

(Urmare din pag. 6)

de piatră. Candoarea Capitalei e vibrantă și aeriană".

București, oraș istoric, conține admirabile piese vechi de arhitectură, biserici albe și roșii. „Frumusețea lor e miniaturală și marile blocuri le fac reverențios loc printre ele retrăgîndu-se la o distanță respectuoasă".

Propuneri? G. Călinescu sugerează scoaterea și izolarea din învălmășeală a capodoperelor grațioase. Dacă arhitectura civilă a evoluat mult și prea repede — sporirea extraordinară într-un secol și jumătate a Bucureștilor — e necesară o redistribuire a spațiilor pe care climatul socialist o stimulează. Un elogiu e închinat strălucirii tradiției: bătrînele „hoteluri" specimene în stil neobrîncovenesc (ziduri văruite, portaluri de piatră sculptată, loggia cu balustradă de lemn), se profilează de o mare frumusețe. Sintetic, G. Călinescu distinge „simfonicul alb al orașului". Imensa grădină și-a păstrat formula veche. În interiorul ei noile bastioane moderne (Grivița Roșie) constituie modele de regenerare a istoriei. Aceeași mîndră și severă triere o remarcăm și în caracterizarea altor așezări urbane. Despre Iași: „Orașul e curățat de vechiul jeg, descurcat, împlinit cu noi clădiri. Oricît m-ar atrage pitorescul, admit că acesta e drumul adevărat, indicat de imperativul progresului și ca mîine cele cîteva puncte cardinale istorice se vor desprinde mai bine dintr-un Iași modern, industrial și cultural, sistematizat fără rupere cu trecutul". (Cronica Optimistului).

Arhitectura febrilă din epoca nouă e o supapă de revărsare a prisosului de vigoare. În omagiul închinat forței creatoare, rodniciei, romanele stăruie firesc asupra meseriei care concurează înfăptuirile divinității. De ce revine mereu G. Călinescu la ideea monumentului-pivot, centru al activității citadine? Adesea e deplînsă absența în Orașul imaginar a unui focar (catedrală — turn comunal) care să constituie un punct de reper, un etalon. Depășind sfera arhitecturii, descoperim aici din nou extrema bifurcare a planurilor. Între centru și periferie se creează distanța de la sublim la comic. Împinse mereu mai la margine zonele infectate rămîn adăpostul ființelor în descompunere, ieșite din actualitate, secate de resurse vii. Pe înălțimile majestuoase care domină Cetatea ideală se oficiază cultul energiei și al frumosului. Coloanele, pilaștrii, monumentele nu sînt o lume inaccesibilă, ele sînt deschise forțelor sănătoase, senine, apte de creație.

Nostalgica pendulare de la centru la periferie pe care o trăiește Matei Caragiale dispare la G. Călinescu. Opac la orice fascinație a desuetului, autorul **Scrinului negru** închipuie un cadru fastuos pentru declanșarea puterii vitale. Peste atributele de salubritate și organizare modernă, civilizația simfonicului alb pe care o cîntă G. Călinescu ascultă și de legile frumosului etern.

VLADO UROȘEVICI (Iugoslavia)

Steaua de miazăziuă

Unde este țărmul al cărui nume îl caut
acea imagine din copilărie, acel perete
pestriț,
acea urmă, acea umbră, acea stea,
acel oraș al malului de nicăieri
țara Aldebaran.

Unde e acel vis dorit înainte de somn
acel drum, acel semn certat cu el însuși
acel ocean, acea vară, acel cer înalt
acea plantă ascunsă sub cenușa sa
cîntecul Aldebaran.

Unde este acea voce înțeleasă prea tîrziu
acel foc acel bătrîn nedezamăgit
acea cicatrice a nașterii
acea culoare, acea dragoste acel chip
fecioara Aldebaran.

Unde este călătorul străin pretutindeni
unde este rădăcina valul zămislit de val
acel fluviu acel semn acea pădure
acea pasăre acel veche întreit
adevăr acea veche întreită minciună
Aldebaran.

În românește de B. COMAN

JAROSLAV MAREK RYMKIEWICZ (Polonia)

Ce este clasicismul?

Ce este clasicismul
Asculta odinioară
Scrîșnetul planetelor cariate Discuta
Cu calul lui Platon cu dulăul lui Freud Le
spunea
Stelelor pe nume Avea
Un vis E păun în norii frunzoși
Înghite o perlă și i se rupe inima
Devreme ce
Nu se iubea pe sine Nu-i de
Mirare Iubea
O femeie groasă numită Lucifer In
Genunchi se ruga de Nimic
Nu-i fu dat Pleca la
Paris Acolo
Scrîșnea din dinți Își scria testamentul își
dădea
Testamentul Își scria
Testamentul Murea pentru
Sonet distih iamb hemos vers liber pentru
Punctuație Pînă Nu încăpea
Împotrivire Fu
Poet
Azi
Bate la ușă Trezește morții. Își puse
Cămașa Trezește morții Își întoarce
Ceasul Trezește morții Taie
Piinea Trimite scrisoare Plînge noaptea
Trezește
Morții Morții
Își umezesc buzele cu vîrful limbii
Scîncesc de foame El
Le dă din mînă să mănînce Nu știe de-i
Poet sau de-i Și— acesta este clasicismul

În românește de MARCEL MIHALAȘ

POȘTA REDACȚIEI

PROZĂ
POEZIE

The Black Devil (eram convins de mult c-o să ajungem și aici!) îmi trimite bucata „Ochelarul" (!) din care spicuiesc pe sărite: „Oamenii veniți la tîrgul anual stăteau rezemați de pereți și mîncau pîrîind. Motocicleta episcopoasă ieși la iveală tîrînd după el paunul... Răposatul gemu: cine s-a repezit în mine? Nimicul rise convoi. Răposatul insistă și-i dădu una din ele. Cea mai mică începu să se desbrace realizîndu-se în cavoul italianului miroseau frumos cozonacii. Sună telefonul între primul și al doilea mărar. („Ia-o mai leuștean!" n.n.) În fond turbarea e ceva sublim, zdrențăros... Intoxicația cu iarbă era ca un dezmăț ce se retrăgea în viziunile mareei somnambule... Tu vezi hărmăreasca seară?" Am sărit, mari și late, patru-cinci rînduri. Tot ceea ce pot face pentru dumneata, acum cînd te-ai intoxicat cu iarbă, este să-ți dau adresa unui medic. Se numește...

Frățilă Ioan („medic cu domiciliul în Arad, în prezent detașat la copiii reumatici în Techirghiol conform ordinului Ministerului Sănătății nr. (indescifrabil) / 1969, pe timpul 20 V — 1 X, 1969, deci destul timp să mă ocup de scrierea unor „frămîntări, aici la fața locului") și mi-a trimis un ciclu de poezii: „Al mării noastre litoral", neuitînd să aplice pe fiecare filă parafa de medic. Printre altele, domnia-sa cere dreptul la viață pentru copiii Moldovei aduși în Arad în vremea secetei din 1946, și mă anunță textual: „O, cît de mult am fost îndrăgit marea cu ocazia unui instructaj de balneologie din iarna lui 1963. Atunci, de frica ei, din șapte medici din Arad trimiși, numai eu m-am dus. Ceilalți au dat bir cu fugiții". Spune așa: „Mare cînd te-aud pe tine / Simt că pe pămînt trăiesc / Cînd te-aud în depărtare / Gîndul meu simțesc se duce / La de copil răsuflare / Ce îi un cîntec cît mai dulce / Cu soarele te lăfăiești / Sub a lui oblăduire / Iești o floare ce-nfloriești / Peste-orice-închipuire / ... Tu ești viața în frămîntare / Strigă în mii de guși / Mare, tu a noastră mare / cîte marea nu mi-a spus?" Și mai sînt încă 36 de strofe, pe care autorul însuși le tălmăcește și în proză. Voi încerca să le public în preajma anului nou 1970.

Aurel Balaban: Reportajul: „Farmecul sălbatec, fascinant al văii Dîmboviței" ar putea să apare într-unul din ziarele centrale. Încearcă la *România Liberă*, de pildă.

Ciubotaru Broscăuțiu: „Urmele", o bucată plată. Moși sfătoși și blajini, mătuși rele ca niște vipere și o grupă de nemți fugind ca să amîne clipa răfuielilor. Materialul brut poate fi interesant. A fost prelucrat, însă, cu mîini neîndemînatece. Se simte lipsa lecturilor.

Chirca Ulpiu: Toate cele șapte lucrări primite de la dumneata lasă să se întrevadă firul aceia de lumină vaporoasă, care se cheamă talent. Dar ești prea crispat (ă). Îți întinzi observațiile numai asupra celor care, din motive enigmatice, n-au putut sau n-au vrut să se realizeze. Încearcă să respiri mai în voie și mai adînc. Intuiesc că scrii cu spaima de ce va spune Cutare. Lasă-i în pace pe toți, dă drumul gîndurilor să iasă din carcera pe care ți-ai construit-o fără nici un folos pentru dumneata și trimite-mi ce scrii.

Costea Brănișteanu: Narațiune lungă și greoaie. Vrei să povestești o întîmplare care te-a impresionat și o tragi pe valea copilăriei și a berbecuților. Mă rog, mai fiecare dintre noi am tîrît în viața noastră cîte o vacă de funie. Dar, ajunși în cîmpul literelor, n-am dus-o cu noi mai departe; pur și simplu am mîncat-o și-am uitat de ea. Sfatul meu e să tai pastrama aia de berbec, să-i arunci pe coaste două oale de mujdei, și pe urmă să-ți cumperi (sau să împrumuți niște cărți) și să te apuci de citit. Dar citești cu creionul în mînă.

Ion Semenul Samariteanul. Primit scrisoarea. 23 greșeli de gramatică (puteai să rotunjești cifra pînă la două duzini). Spui că sînt maliții și sugerezi că ar fi de datoria mea să propovăduiesc iubirea între oameni. Trimite-mi, te rog, și un formular de adeziune la *Armata Salvării*. Îl voi completa și-l voi expedia unde vrei dumneata.

F. N.

EMIL NICOLAE — Iași. „Recviemurile vulnerabile" pe care ni le-ați trimis au firește tangențe cu poezia. Aș reține mai ales: **„Prelung și straniu zugrăvit! e cearcănul durerii / mă-nvelește / cu degetele lui de ceară mov / preumblu între polul sting și lună / ca pelerinii evului papal / dar e tîrziu ca să mai pling / și zarul cade / pe partea de cîștig a lui Jean Paul / prietene / alege-ți cavalerii / și intră în cetatea morții mele."** Deocamdată atît. Restul sînt într-adevăr, estetic, vulnerabile.

I. MIHNEA — Satu Mare. Poeziile dv. nefiind rele le-am transmis poetului Ion Gheorghe, redactor al revistei noastre, care se ocupă de rubrica „Cei mai tineri poeți". Citez din poezia „Ciori Phoenix" strofa: **„Pe cer a adormit un înger / rău îngropat în locul sfînt / din cînd în cînd el scapă un picior / de necunoaștere peste pămînt".** Țineți prin poștă legătura cu noi.

D. V. SIMION. „A face cuvinte noi din vechile tăceri". Nu e rău spus „Privire" e o poezie care se termină frumos. Despre rest n-aș mai putea spune mare lucru.

P. V. A. — București, **S. GIMINIUC** — Iași. Nu.

ANONIM — Sec. XX. Cităm „Cumpăna": **Cumpăna mă-ntoarce-n sete / Sub lăuntru de pecete / În primejdia de-adînc / Șarpele din gînd mi-l fring / Cu o fugă prin magie / Și cînd șarpele învie / și în truda lui adună / Clipele ce-n treceri sună / Cumpăna mă-ntoarce-n sete / sub lăuntru de pecete.** Nici rău, nici bun. Totuși ceva mă îndeamnă să vă spun: mai trimiteți.

CRISTIANA VLAD — Turda, ILIE CEACÎRU — București. Orice răspuns ar fi, cred, prematur. Mai încercați.

ION TÎRNAVĂ — Alba Iulia. Îmi cereți un Da sau Nu. **Da** pentru „Lancrăm", „Eva", **„Durerea Dimineților"** și pentru unele versuri disparate din alte poezii. Da, pentru cuvintele: Eu seamăn cu o dimineață / Ce se naște lîngă tine iubito / Ca un Orfeu al săracilor. Pentru rest nu.

SELASIE — Sibiu. „Unde sînt Adela (...) Serile acelea cînd răgeau cerbii / numai pentru noi, unde sînt?" Credeți că eu aș putea să vă răspund la această întrebare? Adela ce spune?

Cezar BALTAG

CENACLU

20 iunie 1969. A fost o seară altfel decît celelalte; a fost seara în care Cenaclul Uniunii Scriitorilor s-a risipit, pentru o vreme, membrii săi urmînd să plece acasă și de-acolo, îi privește unde; pentru că este foarte important să te odihnești din cînd în cînd, întins țeapăn pe burtă, cu ochii la mare, cu ochii la munte... Cum mereu se întîmplă ca altădată, fiecare cu fiecare, ale lui cu ale lui. Numai ei, bieții redactori n-au clipă de odihnă. Și cînd ne închipuim ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost, nu numai cenaclu, ci și revistă, ne îngrozim de orele de șezlong și de veveritele de care am fi fost lipsiți. Am fi stat și acum, arși de canicula în București, ori la Văleni, muncindu-ne să alegem și să publicăm fel de fel de tineri talentați, jinduitori de litere tipărite. Renunțîndu-se la a face ceea ce se cheamă un recital festiv, cenaclul a început prin a prezenta doi autori: R. Alexandru (proză) și Steliana Delia Beiu (poezie). Despre primul, care nu mai e un debutant din moment ce a apărut în reviste, s-a spus: „stil concentrat" (V. Mirescu); „personaj inert, proza fiind spectacolul, propriei sale diluări" (Dumitru Radu Popa), „personaj imposibil de structurat, ecoul îndepărtat al unor reminiscențe ale personajului, nu a dezvăluit un personaj, ci numai niște stări disparate" (Gheorghe Swartz) etc. (V. Mazilescu, și subsemnatul). Despre poetă s-a spus: „Mie îmi scapă poezia S.D.B., poezia după părerea mea foarte argumentată este tot ceea ce poate fi mai frumos pe lume" (Valeriu Pantazi), „filiațiune vizibilă, poeta e sub umbra protectoare a lui Vintilă Ivănceanu, o tentație care se denunță imediat ca nefondată" (Ion Papuc), „promite" (Dumitru Dinulescu), „o grație cu care demolează totul... poezie neterminată" (Dan Stoica), „un mare talent o poetă formată" (Mihai Teclu), „poezie foarte serioasă, foarte muncită, modalitatea s-a poetică nu e de loc apropiată de cea a lui V.I." (Ileana Mălăncioiu). S-au mai spus și altele, dar cîte nu se spun? În partea a doua a întîlnirii au citit atît poeții care au debutat la cenaclu, cît și cei care urmează s-o facă în toamnă: Virgil Romeo Cotoman, Mihai Minculescu, Dan Stoica, Valeriu Pantazi, Simion Cosma, Mircea Dinescu, Valentina Gheorghiu, Florin Clincă, V. Mănescu, Mihai Teclu, Dușan Petrovici, Adriana Bittel, Gorun Manolescu și Ileana Mălăncioiu. Aplauzele au subliniat talentul fiecăruia, dar mai ales optimismul cu care este așteptată apariția revistei Cenaclului. Pînă atunci anunțăm încă odată că apariția a fost amînată pînă la toamnă... cînd iarăși și iarăși, se numără bobocii. Ne-am despărțit deci veseli și cu atîtea speranțe, atîtea...

Iulian NEACȘU

«Istoria contemporană»

sau domeniul povestirii

Un eseu despre TITU MAIORESCU de NICOLAE MANOLESCU

1.

Cuvintele lui Raymond Aron despre istoria politică — „Elle comprend ce qui a été passé en se référant à ce qui a été pensé, elle comprend ce qui a été pensé en reconstituant l'héritage du passé que les acteurs ont trouvé en face d'eux-mêmes en tant que situation" — se potrivesc atît **Istoriei contemporane a României** cît și celorlalte „istorii politice" ale lui Titu Maiorescu. Ceea ce a fost trăit și ceea ce a fost gîndit, acțiunea și ideea, politica și istoria se echilibrează necontenit ca într-un sistem de vase comunicante. Maiorescu nu este nici om politic, nici istoric: el face politică fără spirit militant și scrie numai despre ceea ce a trăit el însuși. Omul politic, lipsit de patimă, subordonează politica rațiunii istoriei. Istoricul subordonează istoria rațiunii politice, încredințat cum era de adevărul tezei lui Lessing „că cineva nu poate scrie bine decît istoria propriului său timp".

Mai mult: istoricul își datorează existența eșecului omului politic. Maiorescu recunoaște cu franchețe, vorbind despre sine:

„În această privință însă, deși în decursul evenimentelor descrise aici a făcut și el parte din cîteva guverne ca ministru al instrucției publice, nu a rămas după urma sa nici o reformă administrativă; încercările sale s-au izbit de rezistența unei majorități variabile. Ideile, de care a fost inspirat, le-a crezut și le crede drepte; unele din ele s-au și realizat prin legile altora, căci ideile nu erau personale, ci culese și adaptate din tezaurul comun al culturei europene; altele se vor realiza poate într-un viitor mai îndepărtat, în care putința participării sale personale va fi încetat demult".

Pentru biografia politică a lui Maiorescu, **Istoria contemporană** reprezintă ceea ce **Însemnările zilnice** reprezintă pentru biografia lui individuală: o oglindă și, în același timp, o re-creare a ei, document și operă. Strict științific considerînd lucrurile, **Istoria contemporană a României** este un titlu greșit. Din punctul de vedere al autorului, se poate apăra totuși ideea de istorie: Maiorescu nu avea intenția să scrie niște contribuții de ordin informativ, ci cu adevărat o **istorie,** aceea la care luase parte, aceea în care eșuase. Adolescentul găsise în **Însemnări** mijlocul de a-și scrie viața fără s-o trăiască; politicianul se lasă condus de același impuls, cînd încearcă să-și scrie istoria. Și unul și altul caută posibilitatea de a-și privi din exterior viața — unul, viața intimă, celălalt, viața socială — de a se impersonaliza. In tot cazul. **Istoria** ca și **Însemnările** nu se mărginesc să fie documentul unei existențe: ele se substituie ei.

Între încetarea oricărei activități publice și **Istoriile florentine,** Machiavelli pusese o distanță, de zece ani, pentru că Machiavelli se realizeze în cariera politică. Îndepărtat din diplomație de neîncrederea familiei Medici, i se încredințase, mai tîrziu, redactarea **Istoriilor,** tot ca un fel de misiune politică, ultima. Dacă pentru el, **Istoriile florentine** rămîn o operă a omului politic, o încercare de a ține flacăra trecutului vie, pentru Maiorescu nu există un asemenea trecut, căci el eșuase acolo unde Machiavelli izbutise. De Sanctis vorbește despre „lipsa de interes și de participare" a acestuia din urmă ca adespre apatia „unei inteligențe superioare care privește cu milă mișcările convulsive și pline de nervozitate ale pasiunilor". Apatia însă ascunde războinarea lui Machiavelli rămas pînă la moarte un exilat: iubise politica și scrierea **Istoriilor** nu-l putea face să uite chipul în care fusese despărțit de ea. **Istoriile** sînt, pentru el, un simplu surogat incapabil să-i redea vechile bucurii. În două feluri putea Machiavelli să se răzbune: lamentîndu-se sau disprețuind, scriind pătimaș, cu greață și ură, sau reducînd istoria la un șir implacabil de evenimente în care nimeni (și deci nici el însuși) nu joacă cu adevărat vreun rol. A ales cea de-a doua cale. Atitudinea lui Maiorescu este, în esență, alta. Nici el „nu se află pe scenă sau în dosul scenei, ci în camera lui, și, în timp ce faptele i se perindă pe dinaintea ochilor... caută să le surprindă motivele", cum spune tot De Sanctis despre Machiavelli: dar Maiorescu nu regretă nimic, pentru că lui nu i-a reușit nimic. Ar putea și el să urască sau să sufere de „migrena" lui Michelet cînd povestește istoria: este prea inteligent pentru asta. Neputînd **face** istoria, o va scrie. Și nu va fi o istorie a trecutului, ci una exclusiv a prezentului, fiindcă Maiorescu știe că istoria astfel scrisă va lua locul istoriei (ne) trăite.

2.

Istoria contemporană a României nu se mai citește astăzi pentru istoria din care s-a inspirat, ci pentru aceea pe care o povestește. Maiorescu este aproape un mare prozator. Scopul lui, mărturisit de la început, se vădește în „înțelegerea atmosferei intelectuale în mișcarea noastră politică", fără stăruință „asupra chestiunilor economice" sau de alt fel. Istoria modernă este însă, Bălcescu și Kogălniceanu știau, tocmai istoria instituțiilor și a moravurilor, a economicului și a socialului. Bălcescu studiază „izvoarele" posibile, le clasifică și le analizează, se consacră unor chestiuni particulare precum arta militară, mersul revoluțiilor, starea clăcașilor. Kogălniceanu editează letopisețe și acte, descopere codice, cărți de legi, istorii străine. În general, proiectele amîndurora sînt cu mult mai mari decît realizările și fiecare a strîns material în vederea unei istorii complete. Maiorescu s-a limitat la „timpul său" și, din acesta, la atmosfera politică. Îi lipsește nu numai atenția pentru infrastructură oricărei istorii, dar descrierea lui îmbrățișează apoape exclusiv lumea partidelor politice, arena parlamentară. Aceasta încă ar putea fi o istorie printre altele, dacă autorul ar gîndi-o ca atare. Bălcescu e conștient că arta militară nu e decît un capitol de istorie, explicabil prin altele și explicînd altele, verigă în lanțul istoric. Pentru Maiorescu **povestirea** lui istorică este totul, istoria unică, desăvîrșită în sine, fără cauze și fără urmări. Bălcescu făcea operă de știință istorică (cu excepția cărții despre Mihai Viteazul), Maiorescu operă de literatură istorică. Este el atunci un memorialist, ca Ion Ghica sau C. Argetoianu? Nu este, fiindcă povestirea nu urmărește capriciile memoriei și nici nu iese din sfera vieții publice (paginile memorabile ale lui C. Argetoianu evocă mai cu seamă culisele vieții politice). În al doilea rînd, Maiorescu se sprijină pe sentimentul unei evoluții logice și independente în istorie, în cadrul căreia oamenii dețin roluri, dacă nu cu totul întîmplătoare, nici de neschimbat. Istoria lui are un sens care-i dă coerență. **Scrisorile** lui Ghica ori **Memoriile** lui Argetoianu intersectează istoria, dar nu sînt istorie: din acest punct de vedere, cartea lui Maiorescu este istorie pură, căci are în vedere evenimentul pur, ceea ce s-a întîmplat și ceea ce a fost gîndit. Este o cronică a evenimentelor în limbajul de astăzi, apropiată de „memoriile" lui de Gaulle sau Churchill, bizuită pe participare directă, pe observație și pe o filozofie personală. Față de istoria trăită, istoria scrisă de Maiorescu are în plus acest sens al progresului ei. Actorii istoriei joacă de obicei în spectacole al căror final le rămîne necunoscut atît timp cît joacă. Ceea ce Maiorescu știe despre istorie cînd o scrie nu știa cînd o trăia. El poate confrunta acum faptele cu aspirațiile, rezultatele cu proiectele, poate da o judecată. Reconstituirea lui nu este doar exactă: cît capabilă să facă plauzibil filmul evenimentelor. Așa cum gîndește Maiorescu, sensul este neapărat moral. Istoricul veritabil caută cauzele obiective, Maiorescu pe acelea subiective. Răsfoiește documentele, discursurile, gazetele. **Monitorul oficial,** memoriile, scrisorile: încearcă să afle rolul jucat de fiecare, de el însuși, încearcă să judece. Istoricul constată, Maiorescu apreciază. El este un moralist al istoriei și povestirile lui au, întocmai ca fabulele, o morală. În evenimente, Maiorescu vede totdeauna ideea generală. „De aceea, zice G. Călinescu, gestul istoric e judecat ca o greșeală sau ca o justețe în adaptarea la cursul ideal. O mare cunoaștere de oameni îi alimenta (lui Maiorescu) documentația și o mizantropie tristă, glacială, dădea o ritmică fatală paginilor sale".

Deopotrivă cu evenimentele, și poate cu mai multă cruzime, sînt judecați actorii. Toată arta portretului — incisivă, subtilă, lapidară — este subordonată caracterizării rolului jucat. Maiorescu nu cruță pe nimeni. Regelui (deși se cunoaște regalismul lui Maiorescu) îi aplică vorba lui Eminescu: Carol Îngăduitorul, pentru slăbiciunea față de oamenii politici, pentru teama de a nedreptăți pe vreunul, oricît de mediocru. Despre Ion Kalinderu, autor al unui tratat despre **Barba la Romani** și proprietar al unui pension de fete la Turnu Măgurele, „hărăzit de el fără nici o noimă Academiei Române", pe care desăvîrșita nulitate nu l-a oprit de a fi nici administrator al domeniilor Coroanei, nici chiar academician, Maiorescu folosește această frază a lui Hénault: „Si l'on ôtait à certaines gens leur ridicule, il ne leur resterait rien". Ion Brătianu, mai ales în ultimii ani ai lungii sale guvernări dintre 1876—1888, este despotul politic. Din marea pînză se reține nu doar obrazuri, gesturi, replici, dar aceste personaje pline de viață, acești factori prin care Istoria se realizează. Și nu personajele principale sînt totul; figuranții au cîteodată o prezență mai vie, memorabilă, în marele tablou al lumii contemporane. Foarte fină este apariția lui Dimitrie Ghica, iar versatilitatea lui Gh. Panu și peregrinările lui prin partide prilejuiesc lui Maiorescu poate cel mai cumplit portret al **Istoriei contemporane.**

3

În fond, dorința nemărturisită a lui Maiorescu este de a se reexplica asupra rolului jucat, de a reexplica rolurile tuturor celorlalți. Istoria trăită nu ne lasă această posibilitate: eșecurile ca și victoriile, greșelile ca și acțiunile drepte, cinstea ca și necinstea se plătesc sau nu, dar nu se justifică și nu se îndreaptă. Istoria scrisă, ea, poate oferi uneori o reparație tîrzie. Totul e revăzut cu ochi critic, protagoniștii siliți să-și ocupe locul pe care-l vrea autorul, evenimentele înseși modificate spre a se conforma gîndului lui. Aparent, Maiorescu este obiectiv; de fapt, el intervine mereu, desigur nu în lucruri, dar în legea lucrurilor. Nu este vorba, trebuie precizat, de mărunta părtinire a istoricului fără talent și Maiorescu a dat, el însuși, cea mai frumoasă definiție a obiectivității: „Acela are vocațiune care în momentul lucrării se uită pe sine". Însă în istoria trăită nu contează decît evenimentul, oricare i-ar fi explicația. În istoria scrisă, explicațiile nasc evenimentele, căci ele le dau sensul organic. Lumea a cunoscut nenumărate războaie și, probabil, le-a trăit în același fel. Războiul de la 1877 își capătă identitatea istorică numai prin perspectiva în care-l gîndim. Dacă Maiorescu face caz de obiectivitate, „atîta cît este omenește cu putință", motivul nu se află în ignorarea acestor observații; cum s-ar fi putut ca Maiorescu să nu știe că, scriind istoria, noi, în fond, o creăm? Dar obiectivitatea lui Maiorescu e totuna cu nevoia lui de impersonalitate. „Numai entuziasmul impersonal pentru ceea ce știi că este adevărat în gîndirea ta și pentru ceea ce simți că este frumos în închipuirea ta, numai aceasta îți pune pe frunte semnul celor chemați". A descoperi legea după care se conduc oamenii și lucrurile înseamnă, așadar, a fi imparțial față de oameni și de lucruri; judecata maioresciană nu e o abdicare de la imparțialitate, dar, dimpotrivă, forma ei necesară. Politicianul — necunoscînd patima și lucrînd cu mintea — nu știuse ce este puterea asupra oamenilor și evenimentelor; scriind istoria, el își dă seama de această putere. Așa cum a căutat să lase o imagine despre sine, în **Însemnări,** a căutat să lase una despre ceilalți, în **Istoria contemporană;** dar și acolo ca și aici, Maiorescu urmărea mai puțin să informeze decît să-și arate puterea — asupra lui, asupra altora — și să hotărască destinul — al lui, al altora.

Mijlocul prin care evenimentele, oamenii, gîndurile, întreaga Istorie trăită, pot fi făcute să treacă din realitate în carte, prin care autorul se înstăpînește asupra tuturor, prin care toate acestea există pentru el, este **povestirea.** Povestirea este totul, totul este povestire. De necrezut de ce unelte simple se slujește Maiorescu! El nu nutrește nici o ambiție literară. Bălcescu încă avea „stil" și tonul religios al frazelor lui ne-a rămas în ureche din lecturile școlare: „Deschid sfînta carte unde se află înscrisă..." Stilul lui Maiorescu e abstract și exact. Față de exaltarea, de patetismul lui Bălcescu, față de limba bombastică a lui Hasdeu din monografia despre Ioan Vodă, Maiorescu ne reține prin ordine și măsură. A fost nevoie de spiritul lui limpede spre a alunga din istorie literatura, fiindcă și Bălcescu și Hasdeu literaturizau. **Istoria contemporană** pare mai puțin inventivă chiar decît un reportaj modern, umplînd filele de date, de citate din gazete, de formații ministeriale, de acte transcrise **in extenso.** Cartea ne dă un mare sentiment de certitudine. Nimic, nicăieri, din stilul pretențios sau specializat al istoriei timpului; dimpotrivă, o limbă transparentă și fină care nu poate înșela. Cititorul modern, saturat de „literatură", găsește reconfortantă lipsa de invenție și stilul acesta alb al **Istoriei contemporane.**

Dacă în înfățișarea războiului din 77 Maiorescu este încă un istoric, cu o perspectivă de sus a întîmplărilor, concentrînd în douăzeci și ceva de pagini ceea ce alții au întins pe mai multe sute, alteori participarea și stilul sînt mai directe. Istoricul cedează pasul reporterului. În 1866, Maiorescu publica în ziarul **Vocea națională,** la două zile după agitațiile separatiste ce au urmat detronării lui Cuza, un adevărat reportaj intitulat **Ce s-a întîmplat la Iași?** Un grup de separatiști, conduși de Boldur Lățescu și de N. Ceaur-Aslan pun la cale răsturnarea locotenenței domnești și caută a se folosi și de „ușorul la minte", cum zice Maiorescu, Mitropolit, Calinic Miclescu, acela poreclit de Creangă Cânilic. „Pe la 10½ ore", deci, ieșind Calinic de la slujbă (era duminică), se vede înconjurat de mulțime și silit să meargă la Palat. „Și așa, povestește reporterul, Mitropolitul cu cîrja în mînă și cu manta pe umere se puse în fruntea lor și gloata de oameni se îndrumă spre palat strigînd: „Jos Unirea!" Soldații din gardă împrăștiară de două ori pe oamenii lui Boldur Lățescu iar „Mitropolitul, tremurînd de frică, fugi și se ascunse în pivnița vecină". Separatiștii nu se dau însă bătuți și reportajul urmează astfel:

„Dinaintea casei lui Roznovanu se striga: doi galbeni de om pentru oricine ne ajută... Un om pus de preoți rusofili trăgea tot mereu clopotul cel mare al Mitropoliei ca de foc...

Dar ce făcea Mitropolitul în acest timp? Mitropolitul era ascuns în pivnița unui rachier. Pe la 6 ore un diacon se prezentă la autorul acestui articol și-l rugă să vină în ajutorul Mitropolitului Calinic, căruia prefectul poliției i-a încuviințat întoarcerea în Mitropolie, „pentru a-și căuta rana". În adevăr, acest ordin al prefectului exista și astfel mă dusei cu diaconul la rachierie și, după cîteva îndoieli, văzui scos la lumină pe P.S. Sa din pivniță, îmbrăcat în o blană de rînd cu postav verde. Cînd să ne suim în trăsură, o ordonanță ne veni din partea Locotenenței poftind pe Mitropolit la Palat. Și astfel, în contra intențiunii cu care am intrat în această afacere, acompaniat de ofițerul Gherghel, furăm conduși la Palat și Mitropolitul se introduse în Sala Locotenenței unde, cît pentru căutarea sănătății sale, d-l Lascar Catargi îi încuviință orice înlesnire, precum de la sine se înțelege. Noi ieșirăm din sală lăsînd pe Mitropolit a depune descoperirile P.S. Sale în trista cauză în care pare a fi luat o parte așa de nechibzuită. Cu aceasta am terminat expunerea faptică a celor întîmplate. Tot ce se zice și se vuiește în contra sunt invențiuni..."

Maiorescu are o predilecție pe care nu i-o puteam bănui pentru „scenele de masă": manifestații, conflicte de stradă, intervenții militare. E aproape curios cum un om rezervat ca el, cunoaște așa de bine psihologia mulțimii. Ce e drept, o imperceptibilă ironie însoțește totdeauna tabloul agitațiilor publice și această ironie e semnul distanței. **Istoria contemporană** e plină de descrierea unor tulburări, însă capodopera genului este o pagină din **Discursuri,** unde se povestește, cu un umor extraordinar, devastarea redacțiilor ziarelor de opoziție de către un grup de huligani puși la cale (discret) de guvern:

„D-lor deputați, faptele la cari se referă interpelarea mea vă sînt cunoscute. Se comisese la 4 septembrie atentatul contra d-lui ministru președinte (...)

A doua zi, într-un mod foarte natural și care face onoare în deosebi comercianților de frunte din capitala București, aceștia împreună cu mai mulți alți cetățeni s-au dus — se și cuvenea să facă așa — ca să-și exprime sentimentele de bucurie pentru scăparea d-lui prim-ministru (...)

Acum, d-lor, după ce aceștia s-au dus pe la casele lor, nu știu cine va fi rămas din curtea ministrului de interne cari nu s-au dus pe la casele lor, ci s-au dus pe la casele altora. Faptul este că o ceată de oameni (nu așa, d-lor, mă exprim într-un mod moderat, dacă îi numesc o ceată de făcători de rele? fiindcă devastările în nici un caz nu pot fi o facere de bine), așadar: o ceată de făcători de rele a pornit de acolo, însă organizați în bandă, adică în ordine închisă — era ordine în dezordine — a pornit de la ministerul de interne din strada nu știu de ce numită a Academiei și a trecut prin strada Vămei și a ieșit în strada Victoriei și a ajuns drept în piața Episcopiei și aici, sub această amintire bisericească, a năvălit asupra redacțiunii ziarului **Epoca,** a spart ferestrele, a spart ușile, a spart dulapurile, a rupt hîrtiile, a aruncat dosarele de corespondență, chitanțe și alte acte pe jos și pe stradă, a apucat la bătăi pe cine a găsit prezent în redacție (...).

De acolo, tot așa organizată, această ceată, tot prin strada cea mai frecventată a Bucureștilor, prin calea Victoriei, a intrat în strada Clemenței ziua în amiaza mare pe la 10 și jumătate ore dimineață și s-a dus la alt ziar, la **Indépendance roumaine,** care însă, pe semne că avînd oarecare prevederi asupra libertății presei sub era nouă, se baricadase și putea să se baricadeze după construcția caselor, fiindcă avea spre stradă un grilaj de fier țeapăn și din întîmplare în curte erau preparative de iarnă, lemne pentru încălzit, și tipografii de acolo au pus mîna pe lemne și s-au pus în stare de legitimă apărare; mai era și cîte o pușcă pe la d-nii redactori din casă, se vede că sînt vînători...

A fost destul de legitimă și energică apărarea pentru ca curajoasa ceată să se retragă de acolo fără a mai încerca brutalități; s-a retras, dar tot în ordine, tot organizată, și a luat-o, o fi fost pe la 10¾ ore, iarăși pe strada mare, a trecut pe dinaintea Palatului Majestății Sale Regelui, a trecut pe piața Teatrului și a ajuns la Bulevard, a apucat la dreapta la băile Eforiei și acolo sus, unde nu știu cum administrația Eforiei a avut în zilele erei noi curajul să închirieze unui jurnal de opoziție **România,** cîteva camere pentru redacție, s-a urcat banda pe scări și a început la redacția **României** aceeași scenă, a dărîmat ușile și ferestrele de la clădirea Eforiei, a pătruns în redacție, a devastat arhiva, a bătut pînă la sînge pe unul din redactori și apoi s-a retras și de acolo (...)

Iată faptul, d-lor.

Locuința mea nu este departe de piața Episcopiei; a venit un cunoscut la mine pe la 10 ore și jumătate și pe urmă altul, și mi-au spus ce se petrece (...) Apoi am deschis ferestrele ca să constat dacă se auzea ceva: eu nu am auzul bun; totuși mi se părea că se auzea ceva, era atîta larmă acolo, spargere de ferești etc... încît era cu putință să se audă ceva și în acel cap al străzii Mercur. În tot cazul eu am **văzut** ceva; am văzut pe sergentul străzii mele, al străzii Mercur, plimbîndu-se liniștit pe strada sa".

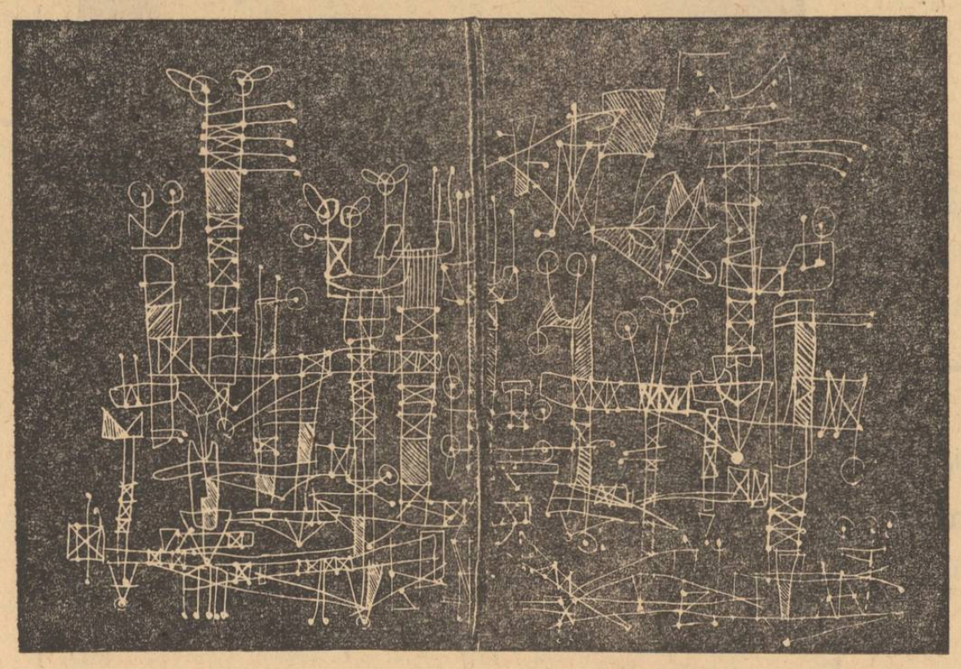

EUGEN POPA — „NOCTURNĂ"

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef: Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție:
Constantin Țoiu

REDACȚIA:
București, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.